

**Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ
ΤΟΜΟΣ Β΄**

BYZANTINA

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ
ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

BYZANTINA KEIMENA KAI MELETAI

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΚΕΝΤΡΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΩΣ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΩΝ «ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ»

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΚΑΘ. Ι. Ε. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

BYZANTINA

ANNUAL REVIEW OF THE CENTER FOR BYZANTINE STUDIES
OF THE SCHOOL OF PHILOSOPHY, UNIVERSITY OF THESSALONIKI

BYZANTINE TEXTS AND STUDIES

SUPPLEMENTARY PUBLICATIONS TO THE «BYZANTINA»
PUBLISHED BY THE CENTER FOR BYZANTINE STUDIES
OF THE SCHOOL OF PHILOSOPHY, UNIVERSITY OF THESSALONIKI

EDITOR: PROF. I. E. KARAYANNOPULOS

BYZANTINA KEIMENA KAI MELETAI
20 B'

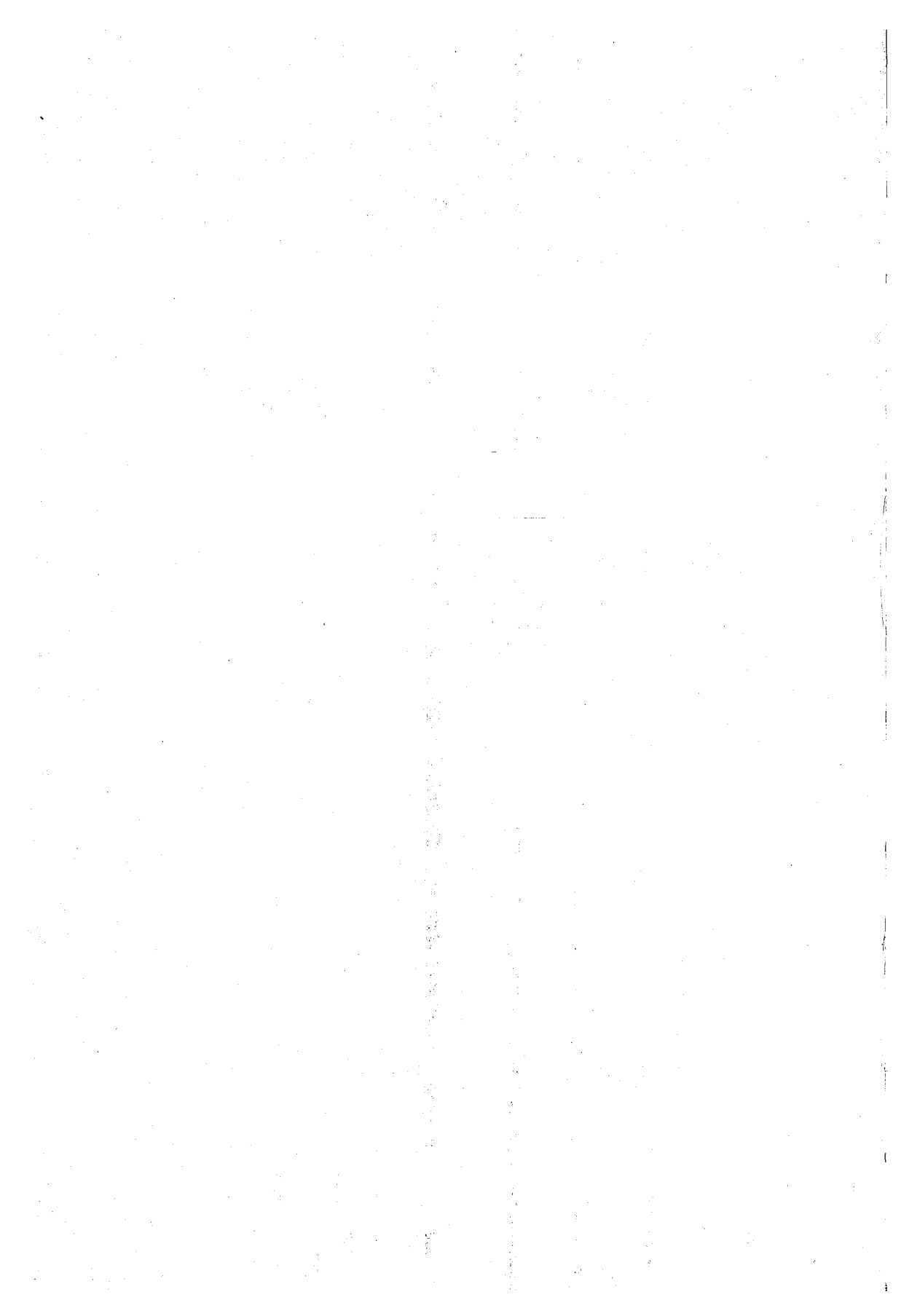
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΒΑΡΖΟΥ

Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ

ΤΟΜΟΣ Β'

ΚΕΝΤΡΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1984

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Σε συνέχεια τών Βραχυγραφιών (ή Συντομογραφιών) που αναφέρθηκαν στον τ. Α' τής Γενεαλογίας μου, σ. 3-4, προσθέτω και τις πιο κάτω· κυρίως αναφέρονται σε Κομνηνούς και Κομνηνές, που κοντά στην Κομνηνική έπωνυμία τους πήραν και τὰ επίθετα άλλων οικογενειών με τις οποίες συγγένευσαν:

Βοτ.	= Βοτανειάτης· Βοτανειάταινα
Β.Δ.Κ.	= Βοτανειάτης Δούκας Κομνηνός· Βοτανειάταινα Δούκαινα Κομνηνή βλ. Γενεαλογία μου
τ. Α' (ή Β' ή Γ')	= βλ. Κωνσταντίνου Βαρζοῦ, 'Η Γενεαλογία τών Κομνηνών, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1983 (ή τ. Β', Θεσσαλονίκη 1983 ή τ. Γ')
Δ.Κ.	= Δουκειανός Κομνηνός· Δουκειανή Κομνηνή
Δ.	= Δούκας· Δούκαινα
Δ.Κ.	= Δούκας Κομνηνός· Δούκαινα Κομνηνή
Δ.Κ.Γ.	= Δούκας Κομνηνός Γαβράς· Δούκαινα Κομνηνή Γαβράδαινα
Δ.Β.	= Δούκας Βατάτζης· Δούκαινα Βατατζίνα
Κ.	= Κομνηνός· Κομνηνή
Κ.Β. "Αγγ.	= Κομνηνός Βατάτζης "Αγγελος· Κομνηνή Βατατζίνα "Αγγελίνα
Κ.Γ.	= Κομνηνός Γαβράς· Κομνηνή Γαβράδαινα
Κ.Κ.	= Κοντοστέφανος Κομνηνός· Κοντοστεφανίη Κομνηνή
Κ.Μ.	= Κομνηνός Μελισσηνός· Κομνηνή Μελισσηνή
Κ. Στρ.	= Κομνηνός Στρατηγόπουλος· Κομνηνή Στρατηγοπούλινα
Κ.Σ.	= Κομνηνός Συναδηνός· Κομνηνή Συναδηνή
Μ.Κ.	= Μέγας Κομνηνός· Μεγάλη Κομνηνή
Π.Δ.Κ.	= Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός· Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνή

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Σε συνέχεια τῆς Βιβλιογραφίας πού καταχωρήθηκε στὸν τ. Α΄ τῆς Γενεαλογίας μου, σ. 5-23 καὶ 681-715, παραθέτω καὶ τὰ ἐξῆς βοηθήματα:

- Ἄμαντος Κωνστ., Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, τ. Α΄ (1071-1571), Ἀθῆναι 1955.
- Ἐπενεκίδης Π.Κ., Ἦταν ἡ τελευταία σαϊτιά, «Τὸ Βῆμα τῆς Κυριακῆς», τῆς 15ης. VIII. 82, σ. 16-7.
- Hendrickx B.
Matzukis C. Alexios V Doukas Mourtzouphlos: his life, reign and death (? - 1204) περιοδικὸ Ἑλληνικά (1979), σ. 108 - 32.
- Θεοχαρίδης Γ.Ι., Μιχαὴλ Δούκας Γλαβᾶς Ταρχανειώτης, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τ. 7. (1957), σ. 183-206.
- Καραγιαννόπουλος Ἰω. Ε., Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη 1981.
- Kiross Lord Οἱ Ὀθωμανικοὶ Χρόνοι, Ἄνοδος καὶ Πτώση τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, μετάφραση στὴν ἑλληνικὴ Σπύρου Ὀνησιφόρου, Λευκωσία 1980.
- Kissas S. Concerning the date of the marriage of Stephen Radoslav and Anna Comnena (στὰ σερβικά με ἀγγλικὴ περίληψη) Zbornik Radova 18 (1978), σ. 132-39.
- Λαΐτου-Θωμαδάκη Α., Οἱ δυὸ ἐξουσίες: Ἡ διαμάχη μεταξὺ παπῶν καὶ αὐτοκρατόρων καὶ οἱ ἀπόψεις τῶν Βυζαντινῶν, Θεσσαυρίσματα 15 (1978), σ. 106-18.
- Λαμπσιδης Ὀδ., Περί τὸ «Ἐγκώμιον εἰς Τραπεζοῦντα» τοῦ Βησσαρίωνος, Ἀρχεῖον Πόντου 37 (1980), σ. 153-84.
- Μαμαλάκης Ἰωάννης Ὁ Γ. Γεμιστὸς ἐν Πελοποννήσῳ ἀπὸ τοῦ 1414-1437, Θεσσαλονίκη 1939.
- Μπαρτικιάν Χρ. Μ., Τὸ Βυζάντιον εἰς τὰς Ἀρμενικὰς Πηγὰς, Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, ἀριθ. 18, Θεσσαλονίκη 1981.
- Mauromatis Leonidas, La Fondation de l' Empire Serbe Le Kralj Milutin, Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, ἀριθ. 16, Θεσσαλονίκη 1938.
- Νικολάου Θεόδ., Αἱ περὶ πολιτείας καὶ δικαίου ἰδέαι τοῦ Γ. Πλήθωνος Γεμιστοῦ, Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, ἀριθ. 13, Θεσσαλονίκη 1974.

- Παπαδημητρίου Συν., Ὁ ἐπιθαλάμιος Ἀνδρονίκου II τοῦ Παλαιολόγου, BZ11 (1902), σ. 452-60.
- PLP (= Pros. Lexikon der Palaiol., PLP, Fasz. 1 (1976)· Fasz. 2 (1977)· Fasz. 3 (1978)· Fasz. 4· Fasz. 5 (1981), σ' αὐτὸ περιλαμβάνονται οἱ Κομνηνοί, σ. 219-31, ἀριθ. 12050-12123.
- Savvides Alexis, Byzantium in the Near East: Its relations with the Seljuk sultanate of Rum in Asia Minor, the Armenians of Cilicia and the Mongols, Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, ἀριθ. 17, Θεσσαλονίκη 1981.
- Σολδάτος Χρῖστος, Γεώργιος Γεμιστός Πλήθων, Ἀθῆναι 1973 (σπουδαῖο).
- Toma O., The Dating of Alexius's Chrysobull to the Venetians: 1082, 1084, or 1092? BS42 (1981), σ. 171-85.
- Τούλ. Χ., Ποῖον ἦτο τὸ αἶπιον τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου (β') Κομνηνοῦ Παρνασσός, 20 (1978), σ. 172-89.
- Tsirpanlis Constantine, Mark Eugenikus and the Council of Florence, Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, ἀριθ. 14, Θεσσαλονίκη 1974.
- Failler Albert, Le projet de mariage d' Anne Palaiologina avec Milutin de Serbie, Rivista di Studi Bizantini e Slavi 1 (1981), σ. 239-49.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ Β΄ ΤΟΜΟΥ

Σε όσα ανάπτυξα στην Εισαγωγή του Α΄ τόμ. τῆς Γενεαλογίας μου¹, προσθέτω και τὰ ἀκόλουθα.

Ιστορική ἀνασκόπηση

Ἀπὸ ἐράνισμα νεώτερων ἱστορικῶν κάνω αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἱστορικὴ ἀνασκόπηση, γιὰ νὰ ἔχη ὁ ἀναγνώστης μιὰ καθολικὴ σύλληψη τῆς πολιτικῆς τῶν Κομνηνῶν.

Κατὰ τὴν παραγμένη περίοδο ποὺ ἀκολούθησε τὸ θάνατο τοῦ Βασίλειου (β΄) τοῦ Πορφυρογέννητου (976 - 1025), δηλ. τὴν περίοδο 1025 - 1081, στίς ἐξωτερικὲς σχέσεις εἶχαμε τὴν τέλεια κατάρρευση τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας στὴν Ἀσία, τὴν ὀριστικὴ ἀπώλεια τῶν ἰταλικῶν κτήσεων καὶ τὴ σοβαρὴ ἐξασθένηση τῆς ἐπιρροῆς τῶν Βυζαντινῶν στὴ βαλκανικὴ χερσόνησο. Ὁ ἀπολογισμὸς στοῦ ἐσωτερικοῦ ἦταν ἡ τέλεια παράλυση τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας, ἡ σοβαρὴ οικονομικὴ κρίση, ἡ ὑποτίμηση τοῦ νομίσματος καὶ ἡ διάλυση τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ συστήματος τῆς μέσης βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15 (1081 - 1118) χρειάστηκε νὰ στηρίξει τὸ ἀνορθωτικὸ του ἔργο πάνω σὲ νέες βάσεις· καινούργιοι ἦσαν καὶ οἱ παράγοντες ποὺ σήκωσαν τὸ κρατικὸ οἰκοδόμημα ποὺ ἀνήγειρε.

Ὡστόσο αὐτὸ τὸ ἔργο τῆς ἀνοικοδόμησης δὲν μπορούσε παρὰ νὰ ἔχη μόνο ἐπιφανειακὴ καὶ προσωρινὴ ἐπιτυχία. Καὶ στὴν πρώτη περίοδο τοῦ Μεσαίωνα, στὰ χρόνια τοῦ Ἡράκλειου (610 - 641) καὶ τοῦ Λέοντα (γ΄) τοῦ Σύρου (717 - 741), τὸ Βυζάντιο ἀντιμετώπισε παρόμοια κατάσταση καὶ φάνηκε πὼς βρισκόταν στοῦ χεῖλος τῆς καταστροφῆς. Τότε ὅμως ἡ Αὐτοκρατορία διέθετε ἀνεκμετάλλευτες ἐσωτερικὲς δυνάμεις ποὺ ἔφεραν μακροπρόθεσμα τὴν παλινόρθωση, ἐνῶ παράλληλα καὶ παρὰ τίς τρικυμίες διατηροῦσε στὴν κατοχὴ τῆς τὸν κεντρικὸ της πυρῆνα, τὴ Μ. Ἀσία. Ἐτσι ὄχι μόνο μπόρεσε νὰ ξανασηκωθῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκαταστήσει προοδευτικὰ τὴν ἡγεμονία της μέσα σὲ ὀλάκαιρη τὴν περιοχὴ τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου, στὴν ξηρὰ καὶ τὴ θάλασσα. Τώρα ὅμως ἡ Αὐτοκρατορία ἦταν ἐσωτερικὰ ἐξαντλημένη· τὸ σύστημα ποὺ πάνω του εἶχε στηρίξει τὴ δυνάμη της στοὺς προηγούμενους αἰῶνες εἶχε καταρρεύσει καὶ τὸ κύριο ὄρημητήριο τῆς ἰσχύος της, ἡ Μ. Ἀσία, εἶχε ἐγκαταλειφτῆ, σχεδὸν χωρὶς ἀντίσταση, ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο. Τὸ ἀνορθωτικὸ ἔργο τῶν Κομνηνῶν περιορίστηκε βασικὰ στίς παράλιες περιοχές, ἐνῶ τὸ Βυζάντιο ἔχανε ὀριστικὰ τὴν

1. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 25-35.

ήγεμονία στη θάλασσα ακριβώς στην περίοδο των Κομνηνών. Από άποψη έμπορικῆ και στρατηγικῆ τὴν πρωτοβουλία ἀνάλαβαν οἱ ἰταλικὲς ναυτικὲς δημοκρατίες, στὶς ὁποῖες ὁ πρῶτος Κομνηνός, κάτω ἀπ' τὴν πίεση ἐξωτερικοῦ κινδύνου, παραχώρησε –γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Βενετία τὸ 1084^{1α}– ἐξαιρετικὰ καὶ ἀνεπίτρεπτα προνόμια ποῦ ὑπόσκαψαν, ὄχι μόνο τὴν οικονομικὴ ὄντοτητα τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν πολιτικὴ του ὑπαρξη. Αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ σημαντικὴ ἐξέλιξη τὴν ἐποχὴ αὐτὴ καὶ γεγονὸς παγκόσμιας σημασίας ποῦ δείχνει τὴν ὑπεροχὴ τῶν ἀνερχόμενων δυνάμεων τῆς Δύσης, ποῦ κορυφώθηκε μὲ τὴν ἄλωση τοῦ Βυζαντίου τὸ 1204. Ἡ ἡγεμονικὴ θέση τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Κομνηνῶν δὲν εἶχε ἐσωτερικὴ σταθερότητα καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ οἱ ἐντυπωσιακὲς ἐπιτυχίες ποῦ ὀφείλονται στὴν εὐστροφή πολιτικὴ τῶν Κομνηνῶν δὲν εἶχαν μόνιμα ἀποτελέσματα².

Οἱ τρεῖς πρῶτοι μεγάλοι Κομνηνοί, οἱ ἐξαιρετοὶ ἡγέτες, ὁ Ἀλέξιος (α') 15, ὁ Ἰωάννης (β') 34, ὁ Μανουὴλ (α') 81, ἀποκατάστησαν τὴν ἀνώτατη ἐξουσία, συγκεντρώνοντας σὰ χέρια τους ὅλες τὶς πολιτικὲς καὶ στρατιωτικὲς ἀρμοδιότητες. Ὅμως οἱ βάσεις, πάνω στὶς ὁποῖες στήριξαν τὴν ἀνόρθωση τῆς Μοναρχίας, ὑπῆρξαν ἐντελῶς ἀλλοιώτικες ἀπ' τὶς ὀργανωτικὲς ἀρχές τῆς ἐποχῆς τῶν κακῶς λεγομένων Μακεδόνων αὐτοκρατόρων.

Ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15, ὁ ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν, ὑπῆρξε ἐκπρόσωπος τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἀριστοκρατίας. Ἡ ἀνοδὸς του στὸ θρόνο ἐγκαινίασε νέα ταχτικὴ ἀπέναντι αὐτῶν τῶν δυὸ συντελεστῶν. Τὸ ὅλο ἔργο τῆς ἀνασυγκρότησης στήριξε πάνω στὴν ἀναδιοργάνωση τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ἡ ἐνίσχυση τῶν μισθοφορικῶν στρατευμάτων ποῦ ἀπὸ καιρὸ παρατηρήθηκε, ἐγίνε πολὺ πιὸ ἔντονη³.

Μαζὶ μὲ τὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα ἄρχισε νὰ ἀποχτᾷ πάλι μεγάλη σπουδαιότητα καὶ ὁ ἐγχώριος στρατός. Βέβαια τὸ κύριο σῶμα τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεις τῶν Βυζαντινῶν δὲν ἀποτελοῦσαν πιά οἱ μικρογαιοχτήμονες, ἀφοῦ τὰ παλιὰ στρατιωτικὰ χτήματα ἀφανίστηκαν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς φεουδοποίησης. Ἄν καὶ οἱ στρατιῶτες γεωργοὶ δὲν ἐξαφανίστηκαν ὁλότε-λα, ἐντούτοις ὁ ρόλος τους ἦταν πολὺ πιὸ περιορισμένος. Τὸ βυζαντινὸ στράτευμα εἶχε ὡς βάση ἓνα καθαρὰ φεουδαρχικὸ σύστημα ἐξαρτήσεων καὶ τὴν πραγματικὴ του δύναμη ἀποτελοῦσαν ἡ μεγαλογαιοχτησία τῶν π ρ ο - ν ο ι α ρ ί ω ν⁴

Στὰ πεδία τῶν μαχῶν, στὴν Ἀσία καὶ τὴν Εὐρώπη, οἱ τρεῖς πρῶτοι Κομνηνοί, ἐξαιρετοὶ στρατηγοὶ καὶ στρατιῶτες, ὀδήγησαν νικηφόρες Βυζαν-

1α. Βλ. Ο. Toma, *The Dating of Alexius's Chrysobull to the Venetians: 1082, 1084, or 1092?* BS 42 (1981), σ. 171-85, ὅπου ὑποστηρίζει τὴ δεύτερη χρονολογία τοῦ 1084.

2. G. Ostrogorsky, *Histoire de l'Etat Byzantin*, trad française de J. Gouillard, Paris 1956, σ. 377-78· ἑλλην. μετάφρ. Ἰωάννη Παναγόπουλου, τ. Γ', Ἀθήνα 1981, σ. 19-20.

3. Διονύσιος Ζακυθινός, *Τὸ Βυζάντιο ἀπὸ τοῦ 1071 μέχρι τοῦ 1453*, Ἀθήνα 1972, σ. 56.

4. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 392, ἑλλην. μετάφρ. τ. Γ', σ. 36.

τινές στρατιές, που περιλάμβαναν πολυώνυμα πλήθη ξένων πολεμιστών, Φράγκων, Νορμανδών, Άγγλων, Ρώσων, Γερμανών, Πετσενέγκων, Αλανών, Τούρκων, Κουμάνων, Βουλγάρων⁵. Ιδιαίτερη θέση ανάμεσά τους πήρε η ανακτορική φρουρά των Βαράγκων, που αποτελούνταν από Νορμανδούς της Άγγλίας (Ίγγλίνους). Τραχείς στρατιώτες, οι Κομνηνοί αυτοκράτορες φρόντιζαν για την πειθαρχία του στρατού. Ο Ίωάννης (β΄) Κ. 34, προκαλώντας με γενναίες παροχές τὸ ζήλο των στρατιωτῶν του, απαιτοῦσε ἀπ' αὐτοὺς σκληρὴ πειθαρχία.

Ἀκολουθώντας τὴν παράδοση τοῦ πατέρα του, ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 διατήρησε ἀμείωτη τὴ δύναμὴ καὶ τὴν τάξη τοῦ στρατοῦ, καὶ ἰδιαίτερα ἀγωνίστηκε γιὰ τὴ στρατολογία ἐθνικῶν σωμάτων. Οἱ πόλεμοι καὶ ἡ ἔλλειψη ἀσφάλειας εἶχαν ἐπικίνδυνα λιγοστῆσει τὸν πληθυσμὸ τῆς Αὐτοκρατορίας. Αὐτὴ τὴ λειψαντρία ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 θέλησε νὰ θεραπεύσει μὲ μέτρα ἐξαιρετικὰ τολμηρά. Ἐτσι πρόσταξε τὴν ἀπολευτέρωση ὄλων ἐκείνων ποὺ γεννήθηκαν ἐλεύτεροι, ἀλλὰ περιήλθαν σὲ κατάσταση δουλείας, μὲ τὴν καταβολὴ ἀποζημίωσης στοὺς κυρίους τους. Ἐπίσης ἐξαγόρασε τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἐνθάρρυνε τὴν ἐγκατάσταση ξένων παροίκων στὸ Βυζαντινὸ ἔδαφος. Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικὰ γιὰ τὶς κατὰ θάλασσα δυνάμεις, αὐτὸς ὁ αὐτοκράτορας κατηγορεῖται πὼς ἐγένε αἰτία τῆς παρακμῆς τους, καθὼς ἀντικατάστησε τὴ ναυτικὴ στρατολογία μὲ τὴ φορολογία⁶.

Μὲ τὴ στρατιωτικὴ ὀργάνωση συνδέθηκε καὶ ὁ θεσμὸς τῆς π ρ ό ν ο ι α ς. Αὐτὸς μαρτυρεῖται γιὰ πρώτη φορὰ στὸν καιρὸ τοῦ Κωνσταντίνου (θ΄) τοῦ Μονομάχου (1042 - 1055), καθὼς μαθαίνομε πὼς π ρ ό ν ο ι α ρ ι ο ς ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος Λειχοῦδης, ὁ μετέπειτα πατριάρχης ΚΠόλεως (1059 - 1063)⁷.

Στὶς ἀρχές ἡ π ρ ό ν ο ι α ἦταν ἐκχώρηση γαιῶν γιὰ ἐκμετάλλευση καὶ συντήρηση ἀπ' τὸ Κράτος πρὸς φυσικὰ πρόσωπα. Σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία διδάσμου βυζαντινολόγου, ἡ π ρ ό ν ο ι α μεταβλήθηκε σὲ στρατιωτικὸ θεσμὸ στὸν καιρὸ τῶν Κομνηνῶν, καὶ συνδέθηκε μὲ στρατιωτικὲς ὑπηρε-

5. Πρβλ. τὶς ἀριθμηθεῖς στὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15 τοῦ Μᾶη 1086 καὶ Ἀπρίλη 1088 εἰς Rouillard - Collomp, Actes de Lavra, I, σ. 111· καὶ MM6 (1890), σ. 47: ἀπὸ τε μιάτων ἀρχόντων ταγματικῶν καὶ θεματικῶν, ρωμαϊκῶν (= ἐλληνικῶν) τε καὶ παραταγῶν καὶ ἐθνικῶν, ἐπι τε Ρώσων, Βαράγγων, Κουλίγγων, Ἰγγλίνων, Φράγγων, Νεμίτων (= Γερμανῶν), Βουλγάρων, Σαρακηνῶν, Ἀλανῶν, Ἀβασγῶν, Ἀθανάτων καὶ λοιπῶν ἀπάντων Ρωμαίων τε καὶ ἐθνικῶν...

6. Δ. Ζακυθινός, τὸ Βυζάντιο 1071 - 1453, σ. 56-7.

7. Γ. Κεδρηνός, Ἐκδ. Bonn, τ. II, σ. 645· Ἰω. Ζωναράς, ἐκδ. Bonn, τ. III, σ. 670: ὡσπερ (Κωνσταντῖνω Λειχοῦδῃ) ὁ Μονομάχος καὶ τὴν τῶν Μαγγάνων ἀνέθετο πρόνοιαν καὶ τὰ περὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ἐνεπίστευσεν ἔγγραφα. Παρὰ τὴν ὑπαρξὴ αὐτῶν τῶν μαρτυριῶν, ἡ ὑπαρξὴ τῆς πρόνοιαις πολὺ ἔχει ἀμφισβητηθῆ ἀπὸ τελευταῖες ἐρευνες, βλ. πάνω σ' αὐτό: A. Hohlweg, Zur Frage der Pronoia in Byzanz, BZ 60 (1967), σ. 288-308· H. Ahrweiler, La concession des droits incorporels. Donations conditionelles. Actes du XIIe Congrès. Intern d' Etudes Byzantines, τ. II, Beograd 1964, σ. 103-14.

σίες, τις οποίες οι προνοιαριοί ὤφειλαν νὰ παρέχουν στοῦ Κράτους⁸. Ἄλλοι ἐρευνητὲς δέχονται πῶς τονίστηκε παραπάνω ἀπὸ ὅσο πρέπει ὁ στρατιωτικὸς χαρακτήρας τῆς προνοίας.

Αὐτὴ διέφερε ἀπ' τὰ παλιὰ στρατιωτικὰ χτήματα, γιατί αὐτὰ μὲν παραχωροῦνταν σὲ μικροὺς ἐλεύθερους καλλιεργητὲς, αὐτὴ δὲ (ἡ πρόνοια), περιλαμβάνοντας συνήθως μεγάλες ἐκτάσεις, σὲ ἐκπρόσωπους τῆς ἡγετικής τάξης. Ἀρχικὰ ἡ ἐκχώρηση τῶν γαιῶν ἦταν προσωρινή, ἔπειτα ἰσόβια καὶ τέλος κληρονομική.

Ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 μὲ νεαρά του τοῦ 1158 ἀπαγόρευσε τὴν καθ' οἰονδήποτε τρόπο μεταβίβαση αὐτῶν τῶν χτημάτων σὲ πρόσωπα ποὺ δὲν ἀνήκαν στὴ σύγκλητο ἢ τὸ στρατό. Τὸ σύστημα τῆς προνοίας «ποὺ στηριζόταν πάνω σὲ βάση καθαρὰ φεουδαρχική, συνέβαλε ἰσχυρὰ στὴν τροπὴ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας πρὸς μορφὲς φεουδαρχικῆς ὀργανώσεως»⁹

Τὴν ἐπικράτηση τῆς μεγάλης ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας ἐνίσχυσαν ἐπίσης οἱ φορολογικὲς ἀπαλλαγὲς καὶ ἀτέλειες πρὸς λαϊκοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς μεγαλογαιοκτήμονες, οἱ λεγόμενες ἐξκουσίες¹⁰

Ἐπίσης ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 ἔφερε ὀρισμένες τροποποιήσεις στοῦ λεγόμενου χαριστικίου, ποὺ ἀφοροῦσε τὴ μεταβίβαση τῆς διοικήσεως μοναστηριῶν καὶ μοναστηριακῶν περιουσιῶν σὲ λαϊκοὺς. Ὁ χαριστικῆς ἀρῖος ποὺ ἔπαιρνε τὸ μοναστήρι καρποῦνταν τὰ εἰσοδήματα καὶ σὲ ἀντάλλαγμα ἀναλάμβανε τὰ ἔξοδα τῆς συντήρησης τῶν χτιριῶν καὶ τῶν καλογήρων¹¹. Ἐναντίον τοῦ θεσμοῦ ἔγραψε ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἰωάννης (ε') ὁ Ὁξειτῆς (1088 - 1100)¹² καὶ ὁ μετέπειτα Ἀντιοχείας Θεόδωρος (δ') ὁ Βαλασμών (1189 - 1195)¹³.

Ἰδιαίτερη οἱ Κομνηνοὶ κατέβαλαν μέριμνα γιὰ τὰ μοναστηριακὰ ἰδρύματα. Παλαιὰ καὶ νέα μοναστήρια ἔτυχαν προνομίων καὶ φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν. Κοντὰ στὰ μοναστήρια τοῦ ἁγίου Ὁρους ποὺ ἀπολάμβαναν τῆς φροντίδας τῶν Κομνηνῶν, ἡ μονὴ τῆς Πάτμου ποὺ ἀνακαινίστηκε ἀπ' τὸν ὄσιο Χριστόδουλο τὸ Λατρηνό (†1093) προικίστηκε ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 μὲ γενναῖες δωρεὲς καὶ προνόμια¹⁴.

Μέσα στὴν ΚΠολη οἱ δυὸ πρῶτοι Κομνηνοὶ ἴδρυσαν μαζὶ μὲ τις

8. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 392-93, ἑλλην. μετάφρ., τ. Γ', σ. 36-7.

9. G. Ostrogorsky, Pour l'histoire de la Féodalité byzantine, Bruxelles 1954, σ. 179.

10. G. Ostrogorsky, Histoire de l'Etat byzantin, σ. 353, ἑλλην. μετάφρ., τ. Β', σ. 216.

11. Ἰωάννης Κονιδάρης, Τὸ Δίκαιον τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας ἀπὸ τοῦ 9ου μέχρι τοῦ 12ου αἰῶνος, Ἀθῆναι 1979, σ. 258-63.

12. Ἰωάννου Ἀντιοχείας τοῦ ἐν τῇ Ὁξείᾳ, Λόγος κτλ., ἔκδ. P. Gautier, REB33 (1975), σ. 91-131, μὲ γαλλ. μετάφρ.

13. Θεόδωρος Βαλασμών, Σχόλια, Ράλλης - Ποτλῆς, Σύνταγμα τ. 2 (1852), σ. 612-15. Λέγεται πῶς ὁ περίφημος Ψελλὸς καρποῦνταν τὸ πιὸ λίγο πέντε χαριστικά.

14. MM6 (1890), σ. 49-59 καὶ 23-49.

αυγοῦστες γυναῖκες τους μεγάλα και πλούσια μοναστήρια¹⁵, γιὰ τὰ ὁποῖα και κατακρίνονται ἀπ' τὸ γιὸ και ἐγγονό τους Μανουήλ (α') Κ. 81¹⁶. Ἄλλα μοναστήρια ἴδρυσαν οἱ Κομνηνοὶ και οἱ φίλοι τους στὴν Αἴνο¹⁷, στὸ Πετριτζο (Βασονο Βουλγαρίας)¹⁸ και στὴν Κατασκέπη τοῦ Πόντου, ἀληθινὸ καταφύγιο πραγματικῶν ἀσκητῶν¹⁹. Δυὸ ἀπ' αὐτὰ τὰ μοναστήρια, τοῦ Παντοκράτορα και τῆς Κοσμοσωτεῖρας, ἰδρύματα τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34 και τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36, εἶχαν περίφημες γιὰ τὴν ἐποχὴ τους νοσοκομειακὲς πτέρυγες. Ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81 μὲ τὴ νεαρά του τοῦ 1158 ἀπαγόρευσε τὴν παραπέρα ἐπέκταση τῆς μοναστηριακῆς ἰδιοκτησίας²⁰.

Μερικὲς ἀπ' τὶς διατάξεις τῶν Κομνηνῶν χαρακτηρίζουν ἓνα ἀληθινὰ φιλελεύθερο πνεῦμα. Ἡ νεαρά τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 γιὰ τὸ γάμο τῶν δούλων εἶναι ἄξια λόγου και προσοχῆς γιὰ τὶς σκέψεις ποὺ διατυπώνονται πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα²¹.

Ἡ διατήρηση μεγάλων στρατιῶν διαρκῶς ἐτοιμῶν γιὰ πόλεμο, ἢ πολυδάπανη ἐξωτερικὴ πολιτικὴ –πολλὲς φορὲς στέλνονταν τεράστια ποσὰ σὲ διάφορα πρόσωπα τοῦ ἐξωτερικοῦ και ὄχι λίγες φορὲς μάταια– οἱ χορηγίες σὲ ἰδρύματα και σὲ πρόσωπα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ κύκλου, ἀπαιτοῦσαν ἀνυπολόγιστα ποσὰ. Γιὰ τὴ θεραπεία αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν οἱ Κομνηνοὶ μετῆλθαν σκληρὴ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, ἐπιδιώκοντας τὴν αὔξηση τῶν κρατικῶν ἐσόδων μὲ ἔκτακτες φορολογίες, μὲ δημεύσεις και μὲ ἐπιβαρύνσεις τῶν τακτικῶν φόρων.

Φαίνεται πῶς ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 ἀπόβλεπε πρὸς μιὰ πιὸ ριζικὴ ἐξυγίανση τῶν δημοσιονομικῶν πραγμάτων, θεσπίζοντας τὴν ἀναθεώρηση τοῦ κτηματολογίου²². Καθὼς ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ μέτρα δείχτηκαν ἀνεπαρκῆ, ὁ ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν κατάφυγε στὴν ὑποτίμηση τοῦ νομίσματος· αὐτὴ ἐδῶ ποὺ εἶχε ἀρχίσει στὰ μέσα περίπου τοῦ 11 αἰ., συνεχίστηκε σὲ πιὸ μεγάλη ἔκταση ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15, μὲ ἀποτέλεσμα ἐκτὸς ἀπ' τὸ παλιὸ και σταθερὸ χρυσὸ νόμισμα, νὰ κυκλοφοροῦν και νέα νομίσματα ἀπὸ κατώτερα μέταλλα και μὲ ποικίλη ἀξία²³. Γιὰ τὶς δαπάνες τοῦ Κράτους χρησιμοποιοῦνταν τὰ νέα (κίβδηλα) νομίσματα,

15. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 111 και 221-27.

16. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 440-41.

17. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 246-51.

18. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 269, ὑ. 7.

19. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 440.

20. *Jus Graecoromanum*, τ. Α', σ. 281 κεξ.

21. *Jus Graecoromanum*, τ. Α', σ. 341 κεξ.

22. Δ. Ζακυθινός, *Τὸ Βυζάντιο 1071-1453*, σ. 57-60.

23. Ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 διασώθηκαν, ἐκτὸς ἀπ' τὸ χρυσὸ νόμισμα πλῆρους ἀξίας, ἕξι διαφορετικοὶ τύποι νομισμάτων ἀπὸ διαφορετικὰ εἶδη μετάλλων, βλ. Wroth, *Byzantine Coins*, I, πίν. LXI, και II, σ. 540 κεξ.

ένω γιά τήν είσπραξη τών φόρων άπαιτούνταν άλλοτε τό παλιό άνόθευτο νόμισμα και άλλοτε τά νέα νομίσματα. Οί νοθείες αυτές προκαλοΰσαν τή δυσπιστία τοΰ έξωτερικοΰ και άναστάτωση στήν έσωτερική νομισματική κυκλοφορία. "Εχομε μιá εικόνα αύτής τής άναστάτωσης άπ' τις διατάξεις που έκδόθηκαν άνάμεσα στα έτη 1106 και 1109, και που μέ αυτές τις διατάξεις εισάγεται ή Νέα λογαρχή, ένα δαιδαλώδες σύστημα είσπραξης τών φόρων²⁴.

Ο Άλέξιος (α') Κ. 15, ό ίδρυτής τής νέας δυναστείας τών Κομνηνών, άνέβηκε στο θρόνο, χάρη στήν αντίδραση τής στρατιωτικής άριστοκρατίας -στήν όποία άνήκαν οί Κομνηνοί- έναντίον τής χαλαρής και δημαγωγικής πολιτικής τοΰ αύτοκράτορα Νικηφόρου (γ') Βοτανειάτη (1078 - 1081), που είχε όδηγήσει τήν Αύτοκρατορία σέ ναυάγιο, ένώ ή χρεωκοπία τών δημόσιων οικονομικών προστέθηκε στήν καταστροφή τών στρατιών της. Κατά τήν άνοδο τοΰ Άλέξιου (α') Κ. 15 στο θρόνο τό 1081, οί Νορμανδοί τής Σικελίας, καθώς όδηγοΰνταν άπ' τό Ροβέρτο Γυσκάρδο, που κατά τήν Άννα Κ. 32 είχε βλέψεις στο βυζαντινό θρόνο²⁵, είχαν άποβιβαση στις άλβανικές άκτές και προχωροΰσαν στο έσωτερικό τής χώρας. Οί Τούρκοι, άφού δημιούργησαν τά σουλτανάτα τους πρώτα στή Νίκαια και έπειτα στο Ικόνιο και τά έμυράτα τους σ' όλάκερη σχεδόν τή βυζαντινή Μ. Άσία -μόνο στή Φρυγία άντιστάθηκαν μερικές βυζαντινές νησίδες στήν πίεσή τους- είχαν φτάσει στις άκτές τοΰ Βοσπόρου, ένώ οί Πετζενέγκοι που δέν είχαν σταματήσει τις έπιδρομές τους στις βαλκανικές έπαρχίες, έμφανίζονταν έπειτα άπό μερικά χρόνια μπροστά στις πύλες τής ίδιας τής ΚΠολης.

"Όπως άκριβώς κατά τήν περίοδο τών κεραυνοβόλων έπιτυχιών τών Άράβων, ή ταχύτητα τών έπιτυχιών τών Τούρκων δείχνει, έκτός άπ' τή ζωτικότητα και τή δύναμη τών έπιδρομέων, τις άδυναμίες τοΰ κόσμου που είχε δεχτή τήν έπιδρομή. "Όλα μάς κάνουν νά δεχτοΰμε πώς οί πληθυσμοί τής Μ. Άσίας, έδειξαν λίγη διάθεση νά υπερασπίσουν άποτελεσματικά τον τόπο τους και νά άντιταχτοΰν άκόμη στήν τουρκική προέλαση, που τήν εύνοούσε άλλωστε ή πολιτική τών αύτοκρατόρων και τών πολυαρίθμων διεκδικητών τοΰ θρόνου, οί όποιοί έπιδίωκαν νά στρατολογήσουν, μέσα άπ' τις γραμμές τών Τούρκων μισθοφόρους για τους στρατούς τους. Οί έπίσημοι ιστορικοί τής έποχής, φερέφωνα τής ΚΠολης, προσπαθώντας νά δικαιολογήσουν τους Βυζαντινούς ήγήτορες, θεωροΰν αύτή τή στάση τών έπαρχιών σαν άποτέλεσμα τών άιρετικών πεποιθήσεων τοΰ πληθυσμοΰ τους²⁶.

24. Jus Graecoromanum, τ: Α', σ. 326 κεξ.

25. Άννα Κομνηνή, τ. Ι, σ. 43, εκδ. Β. Leib: Άει δε τι ό Ρομπέρτος οΰτος έπινοών τυραννικότερον και φανταζόμενος τήν βασιλείαν Ρωμαίων... σ. 144: άλλα τής άρχής τής Ρωμαίων βασιλείας (ό Ρομπέρτος) ίμειρόμενος...

26. Α. Ahrweiler, L' Ideologie politique de l' Empire Byzantin, Paris 1975, μετάφρ. στήν ελληνική Τ. Δρακοπούλου, Άθήνα 1977, σ. 78-9.

Αυτό τὸ ἐπιχείρημα προβάλλεται κυρίως γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴ στάση τῶν πληθυσμῶν τῶν ἀνατολικῶν συνόρων, ἰδιαίτερα τῶν Ἀρμενίων²⁷. Ἀντίθετα ἡ νεώτερη ἱστοριογραφία βλέπει σ' αὐτὴ τὴ στάση τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποτυχίας τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς, ποὺ ὑπηρετώντας ἀνεπιφύλαχτα τὴν ΚΠολη, ἐνδιαφέρθηκε ἐλάχιστα γιὰ τὰ συμφέροντα καὶ τὶς ἀνησυχίες τῶν ἐπαρχιακῶν πληθυσμῶν²⁸.

Ὡστόσο, ἡ εἰρηνικὴ συμβίωση ἀνάμεσα στοὺς αὐτόχθονες βυζαντινοὺς πληθυσμοὺς καὶ στοὺς νεοφερμένους, εἶναι γεγονός ἀποδεδειγμένο, παρὰ τὴ διαφορὰ στὶς θρησκευτικὲς τοὺς πεποιθήσεις. Αὐτὴ ἡ συνεργασία ἐκδηλώθηκε ἐνεργὰ ἔπειτ' ἀπὸ μερικὰ χρόνια, ὅταν ὁ βυζαντινὸς πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς τῆς Σμύρνης, βοήθησε τὸν τολμηρὸ Τοῦρκο ἐμίρη Τζαχᾶ νὰ κατασκευάσῃ τὸ στόλο ποὺ μὲ αὐτὸν λεηλάτησε τὰ νησιά καὶ τὶς ἀκτὲς τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀπειλῆσε καὶ τὴν ἴδια τὴν ΚΠολη²⁹.

Καὶ προπάντων, ὅταν ὁ Ἰωάννης (β') Κ. 34 ἐπιχείρησε τὴν ἀνάκτηση τῆς Μ. Ἀσίας ἀπ' τοὺς Τούρκους. Οἱ βυζαντινοὶ πληθυσμοὶ τῆς περιοχῆς τῆς λίμνης Π α σ γ ο ὄ σ η στὴ Φρυγία ἀρνήθηκαν νὰ συμμαχήσουν μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ τὸν βοηθήσουν στὸ ἔργο του, ὅπως σημειώνει ὁ Ἰωάννης Κίνναμος ποὺ ἀναφέρει τὸ γεγονός: «ἀπὸ παλιά καὶ μακρὰ συνήθεια (οἱ αὐτόχθονες) εἶχαν ζυμωθῆ καὶ ἀνακατευτῆ μὲ τοὺς Τούρκους»³⁰. Ἄς θυμηθοῦμε σχετικὰ πῶς ἡ πόλη τοῦ Δυρραχίου παραδόθηκε στοὺς Νορμανδούς, ἐξαιτίας τῶν Ἰταλῶν ποὺ βρίσκονταν ἐκεῖ³¹, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι οἱ Ἰταλοὶ (Βενετοὶ καὶ Ἀμαλφίνοι) παράδοσαν τὴν πόλη στὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ροβέρτου Γυσκάρδου († 17. VII. 1085)³².

Μήπως πρέπει νὰ δοῦμε σ' αὐτὴ τὴ στάση τῶν ἐπαρχιῶν, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἐκδήλωση ὀργισμένων ἐθνικῶν αἰσθημάτων (αὐτὸ εἶναι βέβαιο στὴν περίπτωση τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Βουλγάρων), τὴν ἀντίδραση ἀγροτικῶν καὶ ἀπόκληρων πληθυσμῶν ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τῆς ΚΠολης ἀπέναντί τους;

Ἡ βυζαντινοτουρκικὴ εἰρηνικὴ συμβίωση στὴ Μ. Ἀσία, ὀφείλεται στὴν ἀνεκτικότητα ποὺ ἔδειξαν οἱ ἐπιδρομεῖς ἀπέναντι στοὺς πληθυσμοὺς τῶν κατακτημένων περιοχῶν. Ὁ Χωνιάτης μᾶς πληροφορεῖ πῶς ὅσοι ἀπ' τοὺς

27. J. Laurent, *Byzance et les Turcs Seldjucides dans l'Asie Mineure occidentale jusqu'en 1081*, Paris - Nancy 1913, σ. 7 κεξ.

28. Ἄξιο μεγάλης προσοχῆς τὸ ἔργο τοῦ Sp. Vryonis, *The decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of islamization from the eleventh through the fifteenth century*. Berkeley - Los Angeles - Londres 1971.

29. Ἄννα Κομνηνή, τ. II, σ. 119.

30. Κίνναμος, ἐκδ. Βοηθ, σ. 22: τῶν δ' ἐν αὐτῇ Ρωμαίων (= Ἑλλήνων) οὐκ ἐνδιδόντων ταύτην αὐτῷ (= τῷ Ἰωάννῃ β' Κ. 34) χρόνῳ γὰρ δὴ καὶ ἔθει μακρῷ Πέρσαις (= Τούρκοις) τὰς γνώμας ἀνακραθέντες ἦσαν.

31. Guillaume de Pouille, *La geste de Robert Guiscard*, ἐκδ. M. Mathieu, Palermo 1961, σ. 231.

32. Ἄννα Κομνηνή, τ. II, σ. 56-7.

ντόπιους τῆς Μ. Ἀσίας δὲν αἰχμαλωτίστηκαν ἀπ' τοὺς Τούρκους, καθὼς πληροφορήθηκαν τὸ πόσο καλὰ φέρθηκε ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Καί - Κοσρου Ι (1192 - 1196 καὶ 1204 - 1211) στοὺς αἰχμαλώτους τῆς περιοχῆς τοῦ Μαιάνδρου, ἐγκατάλειπαν τὶς πατρίδες τους ποὺ ἦσαν ἐλεύτερες καὶ καταφευγαν κοντὰ στὸν Καί - Κοσρου Ι στὸ Φιλομήλιο, τὸ ὁποῖο ἐπίσης ὁ σουλτάνος εἶχε κυριεύσει, καὶ τὸ ἔκανε μιὰ εὐχάριστη διαμονὴ γιὰ τοὺς Ἕλληνες αἰχμαλώτους καὶ ἐθελούσιους πρόσφυγες³³.

Ἰδιαίτερα οἱ ἐπιδρομεῖς σεβάστηκαν τὶς θρησκευτικὲς πεποιθήσεις τῶν κατακτημένων. Τὸ μαρτυροῦν πολλὰ γεγονότα, ὅπως ἡ ἀνέγερση ἐκκλησιῶν στὰ κατεχόμενα ἐδάφη καὶ ἡ μὴ ἀνακήρυξη ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας νεομαρτύρων αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. Ἡ περίπτωση τοῦ Θεόδωρου Γαβρᾶ, τοῦ ὑπερασπιστῆ τῆς περιοχῆς τῆς Τραπεζούντας ἐναντίον τῶν Τούρκων, εἶναι μοναδική καὶ ἀπὸ κάθε ἄποψη ἐξαιρετική, γιὰτὶ πρόκειται γιὰ ἓνα στρατιωτικὸ θῦμα τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν Τούρκων, καὶ ὄχι γιὰ ἓνα ἀπλὸ χριστιανὸ ποὺ ὑποχρεώθηκε νὰ ἀπαρνηθῆ τὶς θρησκευτικὲς του πεποιθήσεις³⁴.

Μὲ ἄλλα λόγια ἡ περίπτωση τοῦ Θεόδωρου Γαβρᾶ ἀνήκει στὰ γεγονότα ποὺ λαμπρύνουν τὸν ἀριστοκρατικὸ πατριωτισμὸ, ὁ ὁποῖος ἐμψύχωνε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τὴν ἀντίσταση ἐναντίον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχτροῦ τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ποὺ ὁ καλύτερος ἐκπρόσωπός του ὑπῆρξε ἡ στρατιωτικὴ ἀριστοκρατία τοῦ Βυζαντίου, αὐτὴ ἀκριβῶς ποὺ εἶχε ἀνεβάσει στὸ θρόνο τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15. Ἔτσι ἡ ἄνοδος αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνα θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθῆ, ὡς ἡ πρώτη πράξη τῆς βυζαντινῆς ἀντίστασης καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀφύπνισης.

Ὁ αἰώνας τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν (1081 - 1180), εἶναι ἡ περίοδος ἀναδιοργάνωσης τῆς Αὐτοκρατορίας, αὐτοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ποὺ εἶχε ὀλότελα ἐξαρθρωθῆ ἀπ' τὶς ἀναστατώσεις ποὺ προκάλεσαν οἱ ξένες ἐπιτυχίες. Τὸ Βυζάντιο, ποὺ ἀπειλοῦνταν ἀπ' τὴ Δύση καὶ ἀπ' τὴν Ἀνατολή, θὰ ἀναλάβη γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη τὴν προσπάθεια τῆς ἐθνικῆς ἀποκατάστασης, ποὺ γινόταν κάτω ἀπ' τὴν ἡγεσία τῶν Κομνηνῶν, ἀπ' τὴ στρατιωτικὴ ἀριστοκρατία τῆς χώρας, τὴν τάξη ποὺ διαμορφώθηκε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Εἰκονομάχων, ποὺ μεγάλωσε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν λεγόμενων Μακεδόνων αὐτοκρατόρων, ποὺ παραμελήθηκε ἀπ' τὶς πολιτικὲς κυβερνήσεις τῆς ΚΠολης τῶν μέσων τοῦ 10^{ου} αἰ. καὶ ἀνανεώθηκε τέλος ἀπ' τοὺς μεγάλους Κομνηνοὺς, τοὺς καλύτερους ἐκπροσώπους τῆς.

Ἔτσι κάτω ἀπ' τοὺς Κομνηνοὺς, ὁ ἀναδιοργανωμένος μὲ τὶς φροντίδες τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, θὰ κληθῆ γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ νὰ παίξει τὸν ἀποφασιστικὸ ρόλο γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ Ἕθνους.

Ὅπως ἀκριβῶς ὁ στρατὸς τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων, ὁ στρατὸς τῶν Κομνηνῶν θὰ κράτησε στὰ χέρια του τὴν τύχη τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ

33. Χωνιάτης, ἐκδ. Bonn, σ. 655-57.

34. Βλ. S. Vryonis, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 28), σ. 145 κεξ.

ὅπως ἀκριβῶς ὁ στρατὸς τῶν εἰκονομάχων, θὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἔργο του μὲ ἐπιτυχία. Κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῶν τῶν δυὸ περιόδων ἐγίνε δυνατό νὰ κινητοποιηθῇ τὸ ἔθνος καὶ νὰ σωθῇ ἡ βυζαντινὴ πατρίδα. Ὡστόσο, ἡ εἰκονομαχία καὶ ἡ περίοδος τῶν Κομνηνῶν διαφέρουν σ' ἓνα βασικὸ σημεῖο. Ἐνῶ οἱ Σύριοι, οἱ κακῶς λεγόμενοι Ἰσαυροὶ, στηρίχτηκαν κυρίως στὸ λαϊκὸ ἔθνικὸ στοιχεῖο, οἱ Κομνηνοὶ ἔφεραν σὲ πέρας τὴν προσπάθειά τους, εὐνοώντας κυρίως τὴν ἀριστοκρατία τῆς χώρας, δηλαδὴ τὶς μεγάλες ἀστικές καὶ στρατιωτικὲς οἰκογένειες, ποὺ σφετερίστηκαν τὸν κρατικὸ μηχανισμό καὶ ἔμειναν πάντα ἀλληλέγγυες σὲ μιὰ δρᾶση σχεδὸν οἰκογενειακὴ, γιὰτις πολλὲς ἀπ' αὐτὲς συνδέονταν ἀνάμεσά τους, καθὼς καὶ μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν, μὲ οἰκογενειακοὺς δεσμούς. Οἱ Κομνηνοὶ τόνισαν ἀκόμη πιὸ πολὺ τὴν ἀριστοκρατικὴ καὶ οἰκογενειακὴ πολιτικὴ³⁵.

Ὁ Ἰωάννης Ζωναρᾶς ἀναφέρει γιὰ τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15: «Καὶ τὰ πράματα ὄχι ὡς κοινὰ οὔτε ὡς δημόσια μεταχειριζόταν, καὶ τὸν ἑαυτὸ του δὲ νόμιζε ὡς ἓνα οἰκονόμο αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ὡς δεσπότην (= κυρίαρχον) καὶ δικό του σπιτικὸ νόμιζε καὶ ὀνόμαζε τὰ ἀνάκτορα»³⁶.

Ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 συγκροτοῦσε πραγματικὲς ὁμάδες ποὺ ἔλεγχαν τὰ κυβερνητικὰ κέντρα λήψης ἀποφάσεων καὶ ὑπαγόρευαν ἔτσι τὴν πολιτικὴ του. Πάντως ἡ πολιτικὴ τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν, τοῦ Ἀλέξιο (α') 15, τοῦ Ἰωάννη (β') 34 καὶ τοῦ Μανουὴλ (α') 81 ὑπῆρξε ἐκείνη ποὺ ὑπαγόρευε ἡ σωτηρία τοῦ ἔθνους. Φέρνει τὴ σφραγίδα ἐνὸς πραγματικοῦ ἀριστοκρατικοῦ πατριωτισμοῦ, ποὺ κατόρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ γύρω του, τὶς λαϊκὲς μάζες τῆς χώρας, ἀπ' τὴν ἐποχὴ κυρίως ποὺ πῆρε τὴ μορφή ἀντίστασης ἐναντίον τῆς ρωμαϊκῆς Δύσης. Ἐτσι θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ πολιτικὴ τῶν Κομνηνῶν, ὡς πολιτικὴ πατριωτικὴ, ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἑξαρσης ποὺ εἶχε γνωρίσει τὸ Βυζάντιο κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων καὶ ὡς πολιτικὴ ἀριστοκρατικὴ, ἐμπνέεται ἀπ' τὶς ἀρχὲς ποὺ εἶχαν ὀδηγήσει τοὺς λεγόμενους Μακεδόνες αὐτοκράτορες. Αὐτὴ ἡ πολιτικὴ εἶναι ὅπωςδὴποτε ἡ τέλεια ἔκφραση τῆς κρίσιμης κατάστασης στὴν ὁποία βρέθηκε ἓνα μεγάλο ἔθνος, ποὺ εἶχε συνειδηθῇ τῆς κλονισμένης δόξας του καὶ βρισκόταν κάτω ἀπὸ μιὰ ἐπικίνδυνη ἀπειλή.

Ὡστόσο εἶναι ὁσπὸ νὰ σημειώσωμε πὼς ἡ ἀριστοκρατικὴ σφραγίδα στὴν προσπάθεια τοῦ Βυζαντίου γιὰ τὴν ἀνάκτηση τοῦ γελοιοποιημένου μεγαλείου του, δόθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ ἓνα ἀξιωματοῦχο, πολίτη χαμηλῆς καταγωγῆς, καὶ ὄχι ἀπὸ κάποιο ἐκπρόσωπο τῆς στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας, πολὺ πρὶν ἀπ' τὴν ἀνοδο τῶν Κομνηνῶν. Εἶναι πραγματικὰ ὁ

35. H. Ahrweiler, *L' Ideologie* κτλ., μετάφρ. στὴν ἐλληνικὴ, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 26), σ. 79-83.

36. Ἰω. Ζωναρᾶς, ἔκδ. Βοonn, τ. III, σ. 766: καὶ τοῖς πράγμασι οὐχ ὡς κοινοῖς οὐδ' ὡς δημοσίοις ἐκέχρητο καὶ ἑαυτὸν οὐκ οἰκονόμον ἤγητο τούτων, ἀλλὰ δεσπότην, καὶ οἶκον οἰκείον ἐνόμιζε καὶ ὀνόμαζε τὰ βασιλεία.

λογοθέτης του δρόμου Νικηφορίτζης (= Νικηφοράκης)³⁷ που προσπάθησε πρώτος να άνορθώσει το Κράτος με μια σειρά μέτρων που δέν κατανοήθηκαν, και που τὸ μόνο αποτέλεσμα τους ὑπῆρξε ἡ ἀνατροπή του ἔμπνευστή τους, κ' ἔπειτ' ἀπὸ λίγο ὁ βίαιος θάνατός του. Μόνο ἓνα μέτρο στρατιωτικῆς τάξης ἐπέζησε μετὰ τὸ Νικηφορίτζη: Ἡ συγκρότηση ἑνὸς εἰδικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος, ἐπιφορτισμένου νὰ ἀντιπαχτῆ στὴν τουρκικὴ προώθηση στὴ βυζαντινὴ Ἀνατολή. Ἔτσι δημιουργήθηκε τὸ περίφημο τὰ γ μα τ ὠ ν Ἀ θ α ν ά τ ω ν, πού ὅπως δείχνει καὶ ἡ ὄνομασία του εἶχε συγκροτηθῆ ἀπὸ ἐπίλεκτους τοῦ στρατοῦ. Ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἄντρες πού δέν μπόρεσαν νὰ ὑποφέρουν τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, ἀληθινούς πατριῶτες, νέους τῆς Μ. Ἀσίας πού ὑπῆρξε τὸ λίκνο τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, ὀπλισμένους μετ' ἄσπαρακες, θυρεοῦς, κράνη καὶ δόρατα τούς πρώτους ἀπ' τοὺς Ἀ θ α ν ά τ ο υ ς γύμνασε διακεκριμένος στρατηγός, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Καππαδόκης, ἓνας συγγενῆς τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαῆλ (ζ') Δούκα³⁸. Ἔτσι οἱ Ἀ θ ά ν α τ ο ι, ἐπιφορτισμένοι νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο τῶν ἑνδοξῶν προγόνων τους, ὑπῆρξαν πρακτικὰ τὸ μόνο καθαρὰ βυζαντινὸ στρατιωτικὸ σῶμα πού βρῆκε τὸ 1081 ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 κατὰ τὴν ἀνοδὸ του στοῦ θρόνου³⁹.

Στὴν προσπάθειά του νὰ ἀνασυστήσῃ τὸν αὐτοκρατορικὸ στρατὸ ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 ἔμπνευστηκε ἀπ' τὶς ἀρχές πού ἐμπύχωναν τὸ σῶμα τῶν Ἀ θ α ν ά τ ω ν τοῦ Νικηφορίτζη γιὰ νὰ δημιουργήσῃ τὸ σῶμα τῶν Ἀ ρ χ ο ν τ ὀ π ο υ λ ω ν, πού ἡ σύστασή του ἐγκαινιάζει τὴν προσπάθεια αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνα γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Σῶμα ἀριστοκρατικὸ, ὅπως δείχνει καὶ ἡ ὄνομασία του – ὁ ὄρος ἄ ρ χ ο ν τ α ς σημαίνει στοῦ Βυζάντιο κάθε ἄτομο πού ἀνήκει στὶς ἀνώτερες τάξεις – ἀποτελοῦνταν ἀπὸ γιούς στρατιωτῶν πού εἶχαν πέσει στὸν πόλεμο. Τὸ τάγμα τῶν Ἀ ρ χ ο ν τ ὀ π ο υ λ ω ν τὸ ὁποῖο ἡ Ἄννα Κ. 32 παραλληλίζει πρὸς τὸν Ἰ ε ρ ὀ Λ ὀ χ ο τῶν Σπαρτιατῶν, ἀντὶ νὰ πῆ τῶν Θηβαίων, ἀνοιχτὸ γιὰ τοὺς γιούς ἐκείνων πού θυσίασαν τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴ ρωμαϊκὴ πατρίδα, τὴ Ρ ω μ α ν ί α, ἀποτελοῦνταν ἀπὸ δυὸ χιλιάδες ἄντρες, ἔτοιμους νὰ ριποκινδυνεύσουν καὶ νὰ πέσουν στοῦ πεδίου τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξας⁴⁰.

Ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 δημιουργώντας τὸ σῶμα τῶν Ἀ ρ χ ο ν τ ὀ π ο υ λ ω ν θέλησε νὰ ἔχη γύρω του ἄντρες πού ἔμπνεόνταν ἀπ' τὶς ἴδιες ἀρχές μετ' ἐκείνων, πατριῶτες καὶ ἀριστοκράτες. Ὅπως ἐκείνοι ἦταν κι αὐτὸς γιὸς στρατιωτικοῦ ἄρχοντα «ἀπ' τὴν Κασταμόνα, ἀνάμεσα Τραπεζούντας καὶ Σεβάστειας», πού ἡ οἰκογένειά του, ὅπως λέει σοφὸς ἐρευνητής, «πῆρε τὸ

37. Γιὰ τὸ Νικηφορίτζη, βλ. τὸ ἄρθρο μου στὴ Μεγάλῃ Σοβιετικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια, τ. 24 (1981), σ. 255.

38. Νικηφ. Βρυέννιος, ἔκδ. Bonn, σ. 133-34.

39. Ἄννα Κομνηνή, τ. I, σ. 92.

40. Ἄννα Κομνηνή, τ. II, σ. 108-9.

ὄνομά της ἀπ' τὸν τόπο τῆς μετοίκησής της, τὸ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολη χωριὸ Κόμνη»⁴¹.

Τὸ Ἀρχοντόπουλα ὁ ἡγεμόνας ἀγαποῦσε σὰν παιδιὰ του, κι ὅταν σκοτώνονταν «ἐκθύμως μαχόμενα», γιὰ πολὺ χρόνον ἀναστέναζε βαθιὰ κ' ἔχυνε καυτὰ δάκρυα καὶ καλοῦσε τὸ καθένα μὲ τ' ὄνομά του σὰν κάπου νὰ ἔχη πάει^{41α}.

Ὁ στρατὸς τῶν Κομνηνῶν, κάτω ἀπ' τὶς διαταγὰς διοικητῶν, Κομνηνῶν πριγκίπων –τόσους ἀπ' αὐτοὺς συναντᾶμε στὶς καταμέρους προσωπογραφίες– ἢ γαμβρῶν τους ἀπὸ κόρες καὶ ἀδελφές ἢ προσώπων ποὺ ἀνήκαν στὸ ἄμεσο αὐτοκρατορικὸ περιβάλλον, θὰ εἶναι ὁ μοχλὸς γιὰ τὴν κινητοποίηση ὁλόκληρου τοῦ ἔθνους, κάτω ἀπ' τὴν ἡγεσία τῶν καλύτερων ἐκπροσώπων του, γιὰ νὰ ἀναχτήσῃ τὰ ἐδάφη του καὶ γιὰ νὰ ξαναβρῆ ἐπίσης τὸ γόητρό του.

Αὐτὲς ἦσαν οἱ ἀρχές τῆς πολιτικῆς ἰδεολογίας τοῦ Βυζαντίου στὴν ἐποχὴ τῶν Κομνηνῶν, ποὺ ὀδήγησε σοφῆ Ἑλληνίδα ἐρευνήτρια νὰ τὴ χαρακτηρίσῃ μὲ τὴν ὀνομασία τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πατριωτισμοῦ⁴².

Ἐπιφανὴς Ἄγγλος βυζαντινολόγος παρατηρεῖ: «Οἱ Ὀθωμανοὶ ἦσαν οἱ τελευταῖοι ἐκπρόσωποι τῆς ἀσιατικῆς ἀπειλῆς. Ἄν ἡ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία δὲν εἶχε πληγωθῆ θανάσιμα καὶ δὲν εἶχε περιοριστῆ στὶς διαστάσεις ἑνὸς πολὺ μικροῦ κράτους ἀπ' τὴν ἀπληστία καὶ τὴν ὠμότητα τῶν Δυτικῶν ληστῶν ποὺ ἀποκαλοῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς τους Σταυροφόρους, ἴσως οἱ Τοῦρκοι νὰ μὴν πατοῦσαν ποτὲ τὸ πόδι τους στὴν Εὐρώπη⁴³. Κι ἄς μὴ ξεχνᾶμε πὼς τὶς λαίλαπες τῶν Σταυροφόρων ὑπέστησαν οἱ Κομνηνοί.

//

Τίτλοφορία

Ἡ χαλάρωση τῆς βυζαντινῆς γραφειοκρατικῆς μηχανῆς φαίνεται πολὺ χαρακτηριστικὰ στὶς ἀλλαγές ποὺ ἐγίναν στὸ σύστημα τῶν αὐλικῶν ἀξιωματῶν καὶ τίτλων ποὺ πραγματοποιοῦσε ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 καὶ ἡ ὁποία σχετίζεται μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς προηγούμενης περιόδου⁴⁴.

41. Γιὰ τὴν καταγωγή τῶν Κομνηνῶν, βλ. ὅσα ἔγραψα ἄλλοῦ, Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 25. Ἐδῶ ὁ σοφὸς Ἱ. Καραγιαννόπουλος, Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1981, σ. 550, ὑποστηρίζει μιὰ ἄλλη θέση, πὼς ἡ ἀρχικὴ καταγωγή τῆς οἰκογένειας ἦταν ἀπ' τὴν Κασταμόνα καὶ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα ὀφείλεται στὴ μετοικεσία της στὴν Κόμνη τῆς Θράκης. Ἡ Η. Ahrweiler, L' Ideologie κτλ., μετὰφρ. στὴν ἐλληνικὴ, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 26), σ. 85, ἀναφέρει τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 ὡς «γιὸ στρατιωτικοῦ ἀρχοντα ἀπ' τὴ Μ. Ἀσία».

41α. Ἄννα Κομνηνὴ, τ. II, σ. 109.

42. Η. Ahrweiler, L' Ideologie κτλ., μετὰφρ. στὴν ἐλληνικὴ, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 26), σ. 83-6.

43. J. B. Bury, Εἰσαγωγή εἰς Cambridge Medieval History, vol. IV, part I, μετὰφρ. στὴν ἐλλην. Ντουντοῦ Σαούλ, Ἀθήνα 1979, σ. 21.

44. E. Stein, Untersuchungen zur spätbyzantinischen Verfassungs- und Wirtschaftsgeschichte; Mitt. Zur Osman. Gesch. 2 (1923-25), σ. 29 κεξ. L. Bréhier, Les Institutions de l' Empire byzantin, Paris 1970, σ. 116 κεξ.

Απ' την απόλυτη απονομή τίτλων στην περίοδο της στρατιωτικής ηγεσίας πολλά παλιά όφφίκια έχασαν την αξία τους και χρειάστηκε να δημιουργηθούν νέα για πρόσωπα που κατείχαν εξέχουσες θέσεις.

Οί τίτλοι του πατρικίου, πρωτοσπαθαρίου και σπαθαροκάνδιδατου, που χαρακτήριζαν ανώτερα αξιώματα τὸ ἰ' αἰ., έχασαν την αρχική σημασία τους στὰ μέσα τοῦ ἰα' και τις ἀρχές τοῦ ἰβ' αἰ. Ἀπ' την περίεργη αὐτὴ ὑποτίμηση τῶν τίτλων ἐπέζησαν μόνο τὰ τρία ἀνώτατα αξιώματα τῆς μέσης βυζαντινῆς περιόδου, αὐτὰ τοῦ καίσαρος, τοῦ νωβελλισίμου και τοῦ κουροπαλάτου, που κι αὐτὰ ὅμως έχασαν κάπως τὴν ἀρχική τους ἀξία.

Γιὰ τὸν ἀδελφὸ του Ἰσαάκιο Κ. 12 ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 δημιούργησε τὸ νέο τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα (πού ἦταν ἓνας συνδυασμὸς τῶν τίτλων τοῦ σεβαστοῦ και τοῦ αὐτοκράτορα), τὸν ὁποῖο τοῦ ἀπόνειμε κατὰ προτίμηση ἀντὶ τοῦ τίτλου τοῦ καίσαρος⁴⁵. Ἔτσι τὴν ὥρην δὲν εἶχε καμιά ἐπιφύλαξη νὰ τηρήσει τὴν ὑπόσχεση πού εἶχε δώσει στὸ σφετεριστὴ τοῦ θρόνου Νικηφόρο Μελισσηνό, τὸ σύζυγο τῆς ἀδελφῆς του Εὐδοκίας Κ. 13, και νὰ τοῦ παραχωρήσει τὸν τίτλο τοῦ καίσαρος, ὁ ὁποῖος ἐξακολούθησε νὰ εἶναι μιὰ ἀνώτερη ὄχι ὅμως και ἡ ἀνώτατη τιμητικὴ διάκριση⁴⁶.

Οἱ παλαιοὶ ἐπίσημοι τίτλοι ἐξαφανίζονται και στοὺς ἀνώτερους αξιωματούχους δίδονται τὴν ἀρχαῖα τίτλοι, πού παλαιότερα ἦσαν αὐτοκρατορικοὶ ἢ ἀποδίδονται κατὰ προτίμηση σὲ νεώτερα μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας. Μὲ συνδυασμὸ ἐπὶ μέρους τίτλων και διακρίσεων προέκυψε μιὰ ἀνεξάντλητη ποικιλία, ὅπως σεβαστός ἢ πανσέβαστος σεβαστός (ἓνας και ὁ αὐτὸς τίτλος), πού συνήθως ἀπονέμεταν στὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῶν Κομνηνῶν⁴⁷, πρωτοσεβαστός, πού ἀπονέμεταν σὲ ἐπιφανῆ μέλη τῆς οἰκογένειας τῶν Κομνηνῶν πού ἦσαν οἱ πρὸ κοντινοὶ συγγενεῖς τοῦ βασιλεύοντα αὐτοκράτορα⁴⁸, πανυπερσέβαστος, πού ἀπονέμεταν στὸ σύζυγο τῆς δευτερότοκης κόρης τοῦ αὐτοκράτορα⁴⁹, πρωτοσεβαστοῦπέρτατος, πού ἀπονέμεταν στὸ σύζυγο τῆς τρίτοτοκης κόρης τοῦ αὐτοκράτορα⁵⁰, σεβαστοῦπέρτατος, πού ἀπονέμεταν στὸ σύζυγο τῆς τεταρτότοκης κόρης τοῦ αὐτοκράτορα⁵¹ πανσεβαστοῦπέρτατος, πού δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἐπίταση τοῦ τίτλου τοῦ σεβαστοῦπέρτατου, ὄχι ἀνώτερος ἀπ' αὐτόν⁵². Μετὰ ἀπ' τοὺς ἀνωτέρω ἦσαν ἄλλοι κατώτεροι τίτλοι: ἐντιμοῦ-

45. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 70-71.

46. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 83.

47. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 226-43.

48. L. Stiernon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 224, ὑ. 17.

49. L. Stiernon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 223, ὑ. 12.

50. L. Stiernon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 223-24, ὑ. 13.

51. L. Stiernon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 224, ὑ. 14.

52. L. Stiernon, Constantin Ange (pan) sébastohypertate, REB 19 (1961), σ. 273-83.

πέρτατος, πανεντιμοῦπέρτατος, πρωτοπανεντιμοῦπέρτατος ἢ νωβελήσσιμος, πρωτονωβελήσσιμος, πρωτονωβελήσσιμοῦπέρτατος καὶ πολλά παρόμοια.

Οἱ ἀλλαγές αὐτές στοῦ σύστημα τῶν τίτλων ἀπεικονίζουν τὶς ἐξελιξείες ποῦ εἶχαν ἐπικρατήσει στὴ βυζαντινὴ διοίκηση ἀπ' τὸν 10 αἰ. καὶ ἐξῆς. Μαζὶ μὲ τὴν ἀκαμπτὴ συγκεντρωτικὴ γραφειοκρατία ἐξαφανίζεται καὶ ἡ αὐστηρὴ ἱεραρχικὴ τάξη ποῦ χαρακτηρίζε τὴ μέση βυζαντινὴ περίοδο⁵³.

Παρόμοια χαρακτηριστικὴ ὑποτίμηση παρατηρεῖται καὶ στοὺς τίτλους τῶν διοικητῶν τῶν θεμάτων. Ἀπ' τοὺς τρεῖς διαφορετικοὺς τίτλους ποῦ χρησιμοποιοῦνταν στὰ τέλη τοῦ 10 αἰ., δηλ. τοῦ στρατηγοῦ, τοῦ κατεπάνω καὶ τοῦ δοῦκα, διατηρήθηκε μόνο ὁ ἀνώτατος. Κατὰ τὴν περίοδο τῶν Κομνηνῶν ὅλοι οἱ διοικητές τῶν θεμάτων φέρουν τὸν τίτλο τοῦ δοῦκα, ἐνῶ οἱ ὑφιστάμενοί τους ὀνομάζονται κατεπάνω. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ εἶναι ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὴ, γιατί παράλληλα μὲ αὐτὴ μειώνεται καὶ ἡ σημασία, ὅπως καὶ ἡ ἔκταση, τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων⁵⁴. Ὅπως στὸν Α' τόμ. συναντήσαμε ὄχι λίγους Κομνηνοὺς ὡς δοῦκες θεμάτων, ἔτσι συμβαίνει καὶ στὸν παρόντα Β' τόμ. τῆς Γενεαλογίας μου.

Τὸν τίτλο μέγας δοῦξ εἶχε ἀπ' τὰ χρόνια τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 ὡς τὴν πτώση τῆς Αὐτοκρατορίας ὁ ἀρχιναύαρχος, ποῦ ἦταν ἀρχηγὸς ὅλου τοῦ ναυτικοῦ⁵⁵.

Οἱ δύο δομέστικοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσης, ποῦ ἀπ' τὸ δεῦτερο μισὸ τοῦ 10 αἰ. μοιράζονταν τὴν ἀνώτατη διοίκηση τοῦ στρατοῦ, στὰ μέσα τοῦ 10 αἰ. εἶχαν τὸν τίτλο μέγας δομέστικος⁵⁶.

Ἀπ' τὰ χρόνια τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ ἐξῆς τὸν ἔλεγχο ὅλων τῶν πολιτικῶν ὑπηρεσιῶν εἶχε ὁ λογοθέτης τῶν σεκρέτων, ὁ ὁποῖος

53. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 388-89, ἑλλην. μετάφρ. (ὑ. 2), τ. Γ', σ. 32-3.

54. Σύμφωνα μὲ τὰ πρὸ πάνω, παρατηρεῖ ὁ G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 389, ὑ. 1, ἑλλην. μετάφρ. (ὑ. 2), τ. Γ', σ. 286-87, πρέπει νὰ διορθωθοῦν οἱ παρατηρήσεις τοῦ E. Stein, *Untersuchungen*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 44), σ. 21 κεξ. σχετικὰ μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ τίτλου τοῦ δοῦκα. Γιατὶ ὁ Stein παραβλέπει τὸ γεγονός πὼς ἀπ' τὰ τέλη τοῦ 10 αἰ. οἱ γενικοὶ διοικητές τῶν πρὸ σημαντικῶν θεμάτων ἔφεραν κανονικὰ αὐτὸν τὸν τίτλο (τοῦ δοῦκα), ὅπως εἶχε ἀποδείξει ὁ N. Skabalanovic, *Vizantijskoje gosudarstvo i cerkon vXIV, Pétersbourg 1884*, σ. 187 κεξ., ἐπικρατοῦσε μὴ ὀρισμένη διαφορά ἱεραρχίας ἀνάμεσα στοῦ δοῦκα, τὸν κατεπάνω καὶ τὸ στρατηγὸ. Πρβλ. ἀκόμη τὴν ἀριστα θεμελιωμένη μελέτη τῆς H. Glykatzki - Ahrweiler, *Recherches sur l' administration de l' Empire byzantin aux IXe-XIe siècles*, *Bulletin de correspondance hellénique*, τ. 84 (1960), σ. 52 κεξ.

55. E. Stein, *Untersuchungen*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 44), σ. 57· ὁ R. Guiland, *Recherches sur les Institutions byzantines*, τ. I, σ. 542-51, παρέχει μὴ συστηματικὴ ἐκθεση σχετικὰ μὲ τοὺς φορεῖς τοῦ ἀξιώματος τοῦ μεγάλου δοῦκα, ὅπως εἶναι γνωστοὶ ἀπ' τὶς πηγές, ἀλλὰ παραλείπει τὸν Ἰωάννη Κ. 23, βλ. γι' αὐτὸν Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 142 καὶ ὑ. 35.

56. E. Stein, *Untersuchungen*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 44), σ. 50 κεξ. R. Guiland, *Recherches*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 55); *Le grand domesticat à Byzance ou le Grand domestique*, σ. 405-67.

ἀπ' τὰ τέλη τοῦ ἱβ' αἰ. ὀνομάζεται μ ἔ γ α ς λ ο γ ο θ ἑ τ η ς⁵⁷. Ἀπὸ τῶρα καὶ στὸ ἐξῆς οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ πρωθυπουργοῦ, γνωστοῦ μὲ τὸν τίτλο μ ε σ ἄ ζ ω ν⁵⁸, συνδέονται συχνά, ἂν καὶ ὄχι πάντα, μὲ αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, ὅπως ἀκριβῶς ἦσαν συνδεδεμένες στὴ μέση βυζαντινὴ περίοδο μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ λ ο γ ο θ ἑ τ ο υ τοῦ δ ρ ὀ μ ο υ⁵⁹.

III

Τὸ κύρος καὶ ἡ δόξα τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν, ἡ εὐγένεια τοῦ κομνηνικοῦ αἵματος, οἱ θρύλοι ποὺ ἄφησαν σὲ ξένους λαούς.

Ἄγγλος σοφὸς πιστεύει πῶς τρεῖς εἶναι οἱ χρυσῆς ἐποχὲς τοῦ Βυζαντίου, αὐτὲς τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527 - 565), τῆς λεγόμενης Μακεδονικῆς δυναστείας (867 - 1025) καὶ ὁ αἰώνας τῶν Κομνηνῶν (1081 - 1180)⁶⁰.

Τέτοιο κύρος ἔδωσαν στὴ βυζαντινὴ βασιλεία οἱ Κομνηνοί, ποὺ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ Foulques d' Anjou (1131 - 1143), σύμφωνα μὲ τὸν Ἰωάννη Ἰταλικό⁶¹, εἶχε κάποτε δηλώσει πῶς μόνο ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ φορῆ διάδημα καὶ νὰ φέρῃ τὸν τίτλο τοῦ βασιλεῖα⁶².

Ὁ ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος λέει γιὰ δυὸ Κομνηνοὺς ἡγεμόνες, τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') 34 καὶ τὸ γιὸ καὶ συμβασιλεῖα του Ἀλέξιο 74:

« Ἄλλ' ὦ Σιών ἐφτάλοφε, δεύτερη Νέα Ρώμη, κόρη τῆς Παλίδας, τῶν ἀνάκτων μου σπιτικό, εὐτυχισμένη, μεγαλόδοξη, μητέρα γιῶν καλλίστων, τὸν ἄνακτα παράλαβε κι ἀγκάλισέ τον, δόξαζε τὸ σωτήρα σου, τὸν αὐτοκράτορά σου, βγάλε φωνὴ ἀπὸ ἠδονή, βγάλε φωνὴ ἀπὸ εὐφροσύνη, στήσε γιορτινὸ χορὸ, ψάλλε τῇ σωτηρία, καθὼς ἄβλαβη ἔμεινες ἀπὸ ἀναριθμητὲς στρατιᾶς ἐχτρῶν ποὺ σὲ λογιῆς - λογιῆς φυλὲς ἀνῆκαν, δόξαζε μαζὶ μὲ τὸν πατέρα αὐτοκράτορα, τραγούδα μὲ ὠδὲς καὶ παιάνες, καὶ τὸ γιὸ, τὸν πρᾶο, τῆς Νέας Ρώμης τὸ δεσπότη, καὶ διακήρυσσε ἀπ' τῶν τειχῶν καὶ τῶν ὀρέων τίς κορφὲς τοῦ αὐτοκράτορα τῇ βουλή καὶ τῇ μεγαλοφροσύνη· τέτοιους ἔπρεπε νὰ ἔχετε καὶ νὰ βλέπετε, ὦ Ρωμαῖοι, μεγαλόδοξους πορφύρογέννητους βασιλεῖς, τῆς πόλης σωτήρες, ὑπέρμαχους προμάχους, ἄνακτες ἀπὸ ἄνακτες, τῶν παλιῶν συνηθειῶν καὶ προνομίων ἀνακαινιστὲς, καθὼς τὸ

57. Βλ. Ch. Diehl, Un haut fonctionnaire byzantin, le logothète τῶν σεκρέτων, Mélanges Jorga (1933), σ. 217· Stadtmüller, BZ34 (1934), σ. 373 κεξ. R. Guillard, V. Le Logothète des sékréta, Ὁ λογοθέτης τῶν σεκρέτων, REB29 (1971), σ. 75-84.

58. J. Verpeaux, Ὁ μεσάζων, BS16 (1955), σ. 270-96.

59. H. - G. Beck, Der byzantinische «Ministerpräsident», BZ 48 (1955), σ. 321 κεξ.

60. Βλ. Sir Galahad, Byzance, trad. Franc. de Jacques Chiffelle - Astier, Paris 1949, σ. 189.

61. Γιὰ τὸν Ἰω. Ἰταλό, βλ. Β. Ν. Τατάκη, Ἡ Βυζαντινὴ Φιλοσοφία, μετάφρ. ἀπ' τὴ γαλλικὴ Εὐσας Καλπουτζῆ, Ἀθήνα 1977, σ. 139, 201 κεξ., 211 καὶ 305.

62. Βλ. P. Lamma, Commeni e Staufer, τ. I, σ. 26-7.

θρόνο τὸ σεπτὸ πατρικὴ τὸν ἔχουν κληρονομία, ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (α') Κ. 4, πού σέ ὕψος μέγα ἔφτασε στὸν κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο κόσμο, καὶ ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15, τὸ Μεγάλο, ἀπ' τοὺς ὁποίους βλάστησαν πατέρας καὶ γιός, οἱ βασιλεῖς Ἰωάννης (β') Κ. 34 καὶ Ἀλέξιος Κ. 74, οἱ φύλακες καὶ σωτῆρες τῆς πατρίδας.

Ἄνακτες μεγαλόδοξοι, ριζῶν μεγάλων βλάστες ριζῶν μεγάλων καὶ χρυσῶν, ριζῶν πολυστελέχων, ἄμιλλα κάνετε λαμπρὴ μὲ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 τοὺς ἄθλους· εἶθε νὰ σᾶς δοῦμε μιμῆματα λαμπρὰ τοῦ ἀρχετύπου»⁶³.

Ἄλλοῦ ὁ ἴδιος ποιητῆς μᾶς λέει:

«Χαῖρε, τύχη Κομνηνική, χαῖρε μεγάλο σκῆπτρο,
πού ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (α') Κ. 4 φυτεύτηκες,
κι ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 τράφηκες,
κι ἀπ' τὸν Ἰωάννη (β') Κ. 34 δεντρώθηκες,
ἐσὺ πού ἀπ' τοὺς φοίνικες καὶ τὰ κυπαρίσσια
πιὸ πάνω σηκώθηκες, κι ἀπ' τὰ πλατάνια
καὶ τις κέδρους τοῦ Λιβάνου πιὸ πολὺ αὐξήθηκες,
κι ἀπ' τ' ἀμπέλια καὶ τις ἀναδεντράδες
πιὸ πολὺ εὐρύνθηκες, κι ἀπ' τις συκῆς καὶ τις ἡμερίδες
πιὸ πολλοὺς καρπούς ἔφερες, ἐσὺ πού Δύση
κι Ἀνατολὴ ἀγκάλιασες καὶ Βορρὰ καὶ Νότο
περικύκλωσες, ἐσὺ χρυσὴ τύχη Κομνηνική,
πιὸ λαμπερὴ ἀπ' τῶν Περσῶν καὶ τοῦ Ξέρξη
τὰ πλατάνια, καὶ πιὸ θαλερὴ καὶ καρπερὴ
ἀπ' τοῦ Ἀλκίνοου, τοῦ βασιλιᾶ τῶν Φαίακων,
τοὺς κήπους, χαῖρε καὶ ἄκμαζε,
καὶ τὴν πατρίδα ἐπισκίαζε...

Πραγματικά, γενναῖε βασιλέα Ἰωάννη (β') Κ. 34, τεῖχος δόθηκες ἀπ' τὸ Θεὸ καὶ ἀντίσταση στὴ Νέα Ρώμη, ὀχύρωμα, χαράκωμά της· πύργε στερεὲ καὶ μέγαλε, πυργόβαρη ἀπροσμάχητη καὶ τάφρε ἀδαμάντινη, πέτρα σκανδάλου στάθηκες γιὰ τοὺς ἐχτροὺς, ὅπως ὁ πατέρας σου, λίθος ὀχυρώματος γιὰ τὸ γένος τῶν Ρωμαίων, ἔτοί τὴν ἔρημο βαδίζεις, τὰ δύσβατα περνᾶς ὀλάκερη τὴν κτίση διατρέχεις, στὴ γῆ καὶ στὴ θάλασσα, στὶς χῶρες τῶν βαρβάρων· εἶθε, βασιλέα μου, νὰ ζῆς μέχρι μακρῶν αἰώνων, σῶζου καὶ σῶζε τοὺς πιστοὺς καὶ ἐξόντωσε βαρβάρους⁶⁴.

Ὅπως μᾶς λέει ὁ ἴδιος ποιητῆς ἡ ΚΠολη, ἡ πόλη ἡ ἀρίστη ἦταν πόλη τοῦ μονοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34⁶⁵.

63. Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι εἰς τὴν στεφνοφορίαν Ἀλεξίου Κ. 74, ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1339-44· ἐκδ. W. Hōrandner, ἀριθ. 1, σ. 180-81, στίχ. 104-45.

64. Θεόδωρος Πρόδρομος, Τῷ βασιλεῖ (Ἰωάννη β' Κ. 34), ἐκδ. W. Hōrandner, ἀριθ. 18, σ. 303, στίχ. 13-24, καὶ σ. 305-6, στίχ. 85-96.

65. Θεόδωρος Πρόδρομος, Τῷ βασιλεῖ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 306, στίχ. 104: πόλις ἀρίστη Κομνηνοῦ τοῦ μονοκρατοροῦντος,

Αυτός ο αυλικός ποιητής μᾶς λέει ακόμη πῶς ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Κονράδος III de Hohenstaufen (1138 - 1152), καθὼς «συγκεντρίστηκε μὲ τὴν ἔνδοξη γενιά τῶν Κομνηνῶν τοῦ Βυζαντίου, ἐξευγενίστηκε πιὸ πολὺ ἀκόμη ἀπὸ ὅσο εὐγενῆς καὶ περιδοξὸς ἦταν»⁶⁶. τὸ «συγκέντρισμα» ἀναφερόταν στὴν ἔνωση τῆς γυναικαδέλφης τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορα Βέρθας de Sulzbach, ποὺ στὸ Βυζάντιο μετονομάστηκε Εἰρήνη, μὲ τὸν πορφυρογέννητο σεβαστοκράτορα Μανουὴλ Κ. 81.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς γέννησης ἐνὸς Κομνηνοῦ πρίγκιπα, τοῦ Ἀλέξιου 132, ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος λέει:

«Τὸ τραγούδι, τῆς γενιάς ὁ ἀρχηγός, ἄς ἀρχίση, κι αὐτὸς ποὺ τοῦ κόσμου ὅλου προηγείται, τῆς χαρᾶς ἄς προηγηθῆ. Ἔχεις, ᾧ δέντρο Κομνηνῶν, εὐθαλές, εὐρύτατο καὶ μέγα, ἔχεις τῆς γενιάς πληθῶρα, τοῦ σπέρματος προσθήκη, τῶν χρυσοκλώνων αὔξησιν ἀπ' τις παραφυάδες καὶ τῶν βλαστῶν τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἀποβλαστίδων· μέτρα, βασιλέα μου, μαζί μὲ τὰ παιδιὰ σου καὶ τῶν παιδιῶν σου τὰ παιδιὰ κι αὐτὸν τὸν ἀρτιγέννητο σεβαστοκρατορίδη, καὶ στοὺς Κομνηνοὺς ἄλλον πρόσθεσε Κομνηνὸ, καὶ στοὺς στρατηγούς σου ἀκόμη ἓνα στρατηλάτη»⁶⁷.

Οἱ νεαροὶ Κομνηνοὶ πρίγκιπες ἀποκαλοῦνται ἀπ' τοὺς ποιητὲς Ἡλιοὶ καὶ οἱ πριγκίπισσες Σελήνες⁶⁸.

Ὁ Νικήτας Χωνιάτης μᾶς λέει πῶς ἡ αὐγούστα Εὐφροσύνη Δούκαινα, ἡ σύζ. τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἁγγ. Κομν. 180, «δὲν ἐξευγενίστηκε καὶ δὲ μεγάλωσε πιὸ πολὺ ποὺ ἐγκεντρίστηκε μὲ τὸ Κομνηνικὸ καὶ βασιλικὸ αἷμα καὶ γένος, γιατί ἦταν ἐγγενῆς καὶ αὐθιγενῆς καὶ θαλερῆ ἀπ' τὴν πρώτη ἀναθήληση ἢ ὡς χρυσὸς τιμαλφῆς σὲ λίθο Σάρδιο τὸ Δουκικὸ αἷμα ἐνώθηκε καὶ συνάφηκε στὸ Κομνηνικὸ αἷμα»⁶⁹.

Οἱ Βυζαντινοὶ, ἂν καὶ δὲν εἶχαν κληρονομικοὺς τίτλους εὐγενείας, ὅπως στὴ Δύση, ἔδιναν μεγάλη σημασία στὴν εὐγένεια τῆς καταγωγῆς. Ἕνας συγγραφέας τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ 11 αἰ. μᾶς λέει: «Λένε γιὰ τὸ Μιχαὴλ (δ') τὸν Παφλαγόνα πῶς ἦταν εὐγενῆς καὶ ἀπὸ μεγάλη ρίζα, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν ἦταν παρὰ ἀπὸ μιὰ χαμηλὴ γενιά. Καὶ ἐγὼ λέω πῶς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι τέκνα τοῦ Ἀδάμ, καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ψωμοζῆτες. Καὶ εἶδα ἐγὼ τοὺς παραφουσκωμένους ἀριστοκράτες νὰ ἐπιδίδονται σὲ κλεψιές, σὲ

66. Θεόδ. Πρόδρομος, Εἰσιπήριοι ἐπὶ τῇ νυμφευθείσῃ ἐξ Ἀλαμανῶν, ἔκδ. P. Matranga, *Anecdota Graeca*, σ. 552-54· ἔκδ. Migne, PG 133, στ. 1360-62· ἔκδ. W. Hōrandner, ἀριθ. 20, σ. 321, στίχ. 37-43.

67. Θεόδ. Πρόδρομος, Στίχοι πολιτικοὶ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἀνδρονίκου 76, κυροῦ Ἀλεξίου 132, ἔκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 384-85· ἔκδ. W. Hōrandner, ἀριθ. 44, σ. 407, στίχ. 35-45.

68. Θεόδ. Πρόδρομος, ἔνθ' ἄνωτ., ἔκδ. W. Hōrandner, σ. 407-8, στίχ. 60-65.

69. Νικήτας Χωνιάτης, Λόγος εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον (γ') Ἁγγ. 180, ἔκδ. J.A. Van Diēten, *Orationes et Epistulae*, ἀριθ. 7, σ. 67-8.

μαντείες και σὲ μαγεῖες· αὐτοὺς ἐγὼ τοὺς θεωρῶ χαμηλῆς καταγωγῆς, γιατί ὁ ἄνθρωπος ὁ λογικός γίνεται ἐάν θέλη θεὸς μετὰ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ»⁷⁰. Αὐτὴ ἡ ἀρνητικὴ θέση ἐνὸς τίμιου καὶ ἀφελῆ στρατιωτικοῦ, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἐπιβεβαίωση τοῦ διάχυτου σεβασμοῦ καὶ τῆς βαθιᾶς ἐκτίμησης ποὺ εἶχαν οἱ Βυζαντινοὶ γιὰ τοὺς εὐγενεῖς. Καὶ στὸν ἰα΄ -ιβ΄ αἰ. οἱ Κομνηνοὶ καὶ οἱ Δουῆκες ἦσαν οἱ πιὸ εὐγενεῖς γενεῖς.

Κοντὰ στὰ τόσα γιὰ τοὺς Κομνηνοὺς ἐγκώμια, κοντὰ στοὺς τόσοις γιὰ τὴν εὐγένεια τοῦ κομνηνικοῦ αἵματος ὕμνους, ἔχομε καὶ ὀρισμένες μομφές ἀπὸ συγγραφεῖς καθόλου ἄσημους, ὅπως τὸ Θεόδωρο Πρόδρομο, τὸν Ἄντιοχείας Ἰωάννη (ε΄) τὸν Ὁξειίτη, τὸν Ἰωάννη Ζωναρὰ καὶ τὸ Νικίτα Χωιάτη.

Ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοῦς, ὁ Θεόδ. Πρόδρομος, μᾶς λέει γιὰ τὸν Ἰωάννη Κ. 84:

«Ἦ κλάδε ἀγριέλαιε καλλιέλαιης ρίζας
καὶ δυστυχισμένο νεόφυτο εὐτυχέστατου δέντρου,
ἐσὺ ποὺ μόνος φάνηκες ἀγκάθι στὸν πολυδέντρο κῆπο κι ὁ μόνος
ἀφρονέστατος στὴ συνετὴ τῶν Κομνηνῶν γενιά» κλπ. κλπ.⁷¹

Ὁ πατριάρχης Ἄντιοχείας Ἰωάννης (ε΄) ὁ Ὁξειίτης στὸ Λόγο τοῦ πρὸς τὸν Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15 γράφει: «Πραγματικά, ὦ βασιλέα, πολὺ μεγάλη βλάβη καὶ στὴ βασιλεία καὶ σὲ ὅλους ἐμᾶς ἔχουν καταστῆ οἱ συγγενεῖς σου. Ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς βασιλικά καὶ μετὰ περισσὴ εὐπορία θέλει νὰ ζῆ, βάζοντας πάνω ἀπ' τὸ κοινὸ συμφέρον τὸ προσωπικὸ τοῦ κέρδους, ἐνῶ ἐσὺ ἀπὸ ἔλλειψη χρημάτων ἀναγκάζεσαι νὰ παίρνης ἀπ' τοὺς πολίτες παραπάνω ἀπὸ ὅσα πρέπει καὶ νὰ προσκρούης σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ἐνῶ συγχρόνως στὸ Κράτος προκάλεσε πολλὲς ζημιές καὶ θλίψεις κάθε εἴδους. Καὶ οἱ ἐχτροὶ ἔχουν μεγάλες ἐπιτυχίες, γιατί ἐμεῖς, συντριμμένοι καθὼς εἴμαστε – ἀπ' αὐτὰ κι αὐτὰ – τοὺς ἀντιμετωπίζομε χωρὶς σφρίγγος»⁷².

Ἐπίκουρος στὸν πατριάρχη Ἄντιοχείας ἔρχεται καὶ ὁ ἱστορικός καὶ μέγας δροσυγγάριος τῆς βίγλας καὶ πρωτασηκρήτις, ποὺ τὴ ζωὴ του τέλειωσε ὡς καλόγερος, Ἰωάννης Ζωναρᾶς⁷³, ποὺ μᾶς λέει πὼς ὁ Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15 «πρὸς τοὺς συγγενεῖς τοῦ καὶ μερικοὺς θεράποντες τοῦ παρεῖχε ἀμάξια ὀλόκερα φορτωμένα μετὰ δημόσια χρήματα καὶ ἐπίσης τοὺς ἔδινε μεγάλες ἐτήσιες χορηγίες, ἔτσι ποὺ νὰ περιβάλλονται μετὰ μεγάλο πλοῦτο καὶ μετὰ ὑπηρετές ποὺ δὲν ἀναλογοῦν σὲ ἰδιώτες, ἀλλὰ σὲ αὐτοκράτορες, καὶ ὡς κατοικίεις τοὺς εἶχαν περιτειχισμένες περιοχές ποὺ

70. Κεκαυμένου, Στρατηγικόν, ἔκδ. Β. Vasilievskij - V. Jernstedt, St Petersburg 1896, σ. 98-9.

71. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 482, ὑ. 19.

72. Ἰωάννου (ε΄) τοῦ Ὁξειίτου, Λόγος εἰς τὸν βασιλέα κύρ Ἀλέξιον (α΄) Κ. 15, ἔκδ. Ρ. Gautier, REB 28 (1970), σ. 41-3.

73. Ἰωάννης Ζωναρᾶς, ἔκδ. Bonn, τ. Ι, σ. 3, ὑπότιτλος τοῦ Προοιμίου. Προβλ. R. Guiland, Le Drongaire de la Veille, RIB, τ. Ι, σ. 576-77.

στο μέγεθος έμοιαζαν με πόλεις και κατά την πολυτέλεια καθόλου δε διέφεραν απ' τα αυτοκρατορικά ανάκτορα»⁷⁴.

Και άλλοι ο ίδιος ιστορικός μας λέει πως ο 'Αλέξιος (α') Κ. 15 «στον κ α ί σ α ρ α Νικηφόρο Μελισσηνό, το σύζ. της αδελφής του Εύδοκίας Κ. 13, έδωσε για κατοικία και διακυβέρνηση την πόλη της Θεσσαλονίκης και χορήγησε άφθονα χρήματα, τόσο στο πιό πάνω κ α ι σ α ρ ι κ ό ζευγος όσο και σε όλους τους συγγενείς του, και μαζί με αυτή την οικονομική άπλοχεριά τους άπόνειμε μέγιστα αξιώματα, ανάλογα με το βαθμό συγγένειας που είχε με τον καθένα»⁷⁵.

Και ο Νικήτας Χωνιάτης μας λέει πως «ή πιό κύρια αίτια που ή Αυτόκρατορία πήρε το δρόμο της παρακμής και είδε τις έπαρχίες της να κυριεύονται απ' τους αντιπάλους της και στο τέλος με την άλωση της ΚΠολης απ' τους Λατίνους, κι αυτή ή ίδια να καταποντιστή, είναι ή άμετρη φιλοδοξία των Κομνηνών, και συγκεκριμένα αυτών των Κομνηνοαγγέλων, που ο ένας τον άλλο ανταγωνίζονταν για την κατάκτηση του αυτοκρατορικού θρόνου: καθώς κατάφευγαν στις αυλές των ξένων ήγεμόνων που μισούσαν το Βυζάντιο – όπως ο Μιχαήλ Δούκ. Κομν. "Αγγ. 174 στην αύλη του σουλτάνου του 'Ικονίου Ρουκρατίνου (1196 - 1204) και ο 'Αλέξιος Κομν. "Αγγ. 266 στην αύλη του αυτοκράτορα της Γερμανίας Φιλίππου de Souabe (1198 - 1208)– έγιναν οι καταστροφείς της πατρίδας τους, αλλά και όταν βρίσκονταν πάνω στο θρόνο, αντί να κάνουν κάτι το αντίξιο του αυτοκρατορικού αξιώματος, ήσαν όλότελα για αυτό άνεπιτήδευτοι και άχρηστοι και κακόγνωμοι πάνω στην άσκηση των βασιλικών καθηκόντων»⁷⁶.

Οι Κομνηνοί με τις κακοδαιμονίες τους στα τελευταία χρόνια του ιβ' αι. έγιναν άνεπιθύμητοι στα λαϊκά πλήθη. Τον 'Απρίλη του 1195 κατά την εύφημία του 'Αλέξiou (γ') "Αγγ. Κομν. 180 στην ΚΠολη, τα λαϊκά πλήθη αναγόρευσαν αυτοκράτορα τον 'Αλέξιο Κοντοστέφανο 228 –που κι αυτός απ' τη μάμη του "Αννα Κ. 77 ήταν ένας Κομνηνός– από παλιά έρωτευμένος με την άστρολογία αλλά και με το θρόνο, λέγοντας πως «δε θένε πιά να βασιλεύονται απ' τους Κομνηνούς, γιατί παραπλήθυναν»⁷⁷.

Το όνομα των Κομνηνών έμεινε ξακουστό και περίφημο σε όλη τη διάρκεια της Βυζαντινής Αυτόκρατορίας.

Οι πρώτοι Παλαιολόγοι, ο Μιχαήλ (η') 428 πάντοτε, ο 'Ανδρόνικος (β') 481 τις πιό πολλές φορές, ο Μιχαήλ (θ') επίσης και ο 'Ανδρόνικος (γ') μερικές φορές, τόνιζαν στις ύπογραφές τους την έπωνυμία Κ ο μ ν η ν ό ς, μαζί με τα άλλα αυτοκρατορικά επίθετα των Δουκών, 'Αγγέλων και

74. 'Ιωάννης Ζωναράς, τ. ΙΙΙ, σ. 767.

75. 'Ιωάννης Ζωναράς, τ. ΙΙΙ, σ. 732.

76. Νικήτας Χωνιάτης, έκδ. Βοηη, σ. 701, και κυρίως βλ. το δημοτικό κείμενο.

77. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 600-1.

Παλαιολόγων, καθώς κατάγονταν ἀπ' τοὺς αὐτοκρατορικοὺς αὐτοὺς οἰκοῦς⁷⁸.

Ὁ Μωάμεθ II ὁ Κατακτητῆς (1451 - 1481) ποὺ διάδωσε τὴ φήμη πὼς καταγόταν ἀπ' τοὺς Κομνηνοὺς, γιὰ νὰ δικαιολογηθῆ κατὰ κάποιον τρόπο ἢ κατάχτηση τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας⁷⁹, ἂν πρέπει νὰ πιστεύσωμε τὸ Λαόνικο Χαλκοκονδύλη, ἂν καὶ τὸ ἀπόσπασμα θεωρεῖται ὑποβολιμαῖο, σὲ μῆνυμά του ποὺ ἔστειλε στὸν τελευταῖο αὐτοκράτορα τῆς Τραπεζούντας Δαβίδ τὸ Μεγάλον Κομνηνὸ (1458 - 1461) ἀναγνώρισε τοὺς Κομνηνοὺς, ὡς «γένος τῶν Ἑλλήνων βασιλείων»⁸⁰.

Ὁ Masa'lakal Absa'r, ἓνας Μαροκινὸς ἱστορικὸς καὶ γεωγράφος, γράφοντας περὶ τὸ 1350, λέει πὼς οἱ Κομνηνοὶ, κατὰ κυριολεξίαν ὁ Κομνηνὸς ἡγεμόνας τῆς Τραπεζούντας, ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου⁸¹, ἐνῶ ἡ ἔρευνα ἀπορρίπτει καὶ αὐτὴ τὴν ὑπόθεση τοῦ Ch. Du Campé πὼς οἱ Κομνηνοὶ ἀνήκαν σ' ἓνα παλιὸ ρωμαϊκὸ οἶκο ποὺ ἀκολούθησε τὸν ἰδρυτὴ τῆς Νέας Ῥώμης στὸ Βυζάντιο⁸². Αὐτὸ μᾶς δείχνει τὴ μεγάλη ἐντύπωση ποὺ οἱ Κομνηνοὶ ἔκαναν στοὺς Ἄραβες.

Οἱ Κομνηνοὶ καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς Τούρκους εἶχαν ἐμπνεύσει θρυλικὲς παραδόσεις, τῶν ὁποίων μὴ ἀπ' τίς πιὸ παράδοξες ἦταν αὐτὴ ποὺ ἀπόδιδε στὰ μέλη τῆς διάσημης αὐτῆς οἰκογένειας μὴ διαμόρφωση τερατώδους φύσης ἢ καλύτερα διαβολικῆς: οἱ Κομνηνοὶ εἶχαν, σύμφωνα μὲ τὴ μυθώδη αὐτὴ παράδοση, μὴ οὐρὰ στὰ ὀπίσθιά τους!⁸³.

78. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 722, ὑ. 8· A. Heisenberg, Aus der Geschichte der Palaiologenzeit, Var. Repr., London 1973, σ. 26: Ἄνδρόνικος (β' 481) ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος (μὲ δυὸ οἰκογενειακὰ ἐπίθετα): Κ. Γιαννακόπουλος, Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος καὶ ἡ Δύσις, μετὰφρ. ἀπ' τὴν ἀγγλικὴν Κ. Πολίτη, Ἀθῆναι 1969, σ. 27, ὑ. 2.

79. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 484-85, ὑ. 27.

80. Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ἔκδ. Bonn, σ. 494.

81. Mesalek Alabsar, Voyages des yeux dans les royaumes des différentes contrées, Notices et extraits des manuscrits de la bibliothèque du roi et autres bibliothèques, 13 (1) (1838), σ. 379-80. Πρβλ. Ant. Bryer, Shipping in the Empire of Trebizond, Mariner's Mirror 52 (1966), σ. 3.

82. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 26, ὑ. 9-11.

83. Ὁ Colonel Sir Henry Yule στὸ ἔργο του The Book of Ser Marco Polo, ἔκδ. Yule - Cordier, II, New York 1929, σ. 302η., γράφει: It was a story among mediaeval Mohammedans that the members of the Imperial House of Trebizond were endowed with short tails.

IV

Ἡ ἀπώλεια τῆς τακτικῆς γενεαλογικῆς σειρᾶς τῶν Κομνηνῶν, ἡ ἀναζωπύρωση τῆς γενεαλογικῆς σειρᾶς διὰ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν τῆς Τραπεζούντας καὶ τῶν Κομνηνῶν Παλαιολόγων τῆς ΚΠολης, ἡ ἐπωνυμία τῶν Κομνηνῶν ὡς σύγχρονο ἐπίθετο καὶ βαπτιστικὸ ὄνομα.

“Ὅπως καὶ ἄλλοῦ τονίστηκε⁸⁴, μεγάλη φθορὰ τῶν Κομνηνῶν ἐγίνε στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, καθὼς καὶ σὲ κείνο τοῦ διαδόχου τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἔγγ. 183.

Ὁ πρῶτος ἐξολόθρευσε πολλοὺς, καθὼς ἀντιπάτηκαν στὴν πολιτικὴ του, γιὰ μιὰ σχετικὴ καὶ πολὺ μέτρια ἀνακούφιση τῶν κάτω τάξεων τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου καὶ πού στὸ τέλος οὔτε αὐτοὺς τοὺς τελευταίους κέρδισε μὲ τὸ μέρος του, γιατί ἤθελαν πιὸ μεγάλες μεταρρυθμίσεις καὶ οἱ δημαγωγικοὶ τρόποι τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 δὲν μπορούσαν νὰ ἐπαρκέσουν γιὰ νὰ τοὺς πάρη μὲ τὸ μέρος του⁸⁵.

Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἔγγ. 183 συνάντησε ἐπίσης τὴν ἀντίδραση τῆς ἀριστοκρατίας μὲ πρῶτους ἀντιπάλους τοὺς Κομνηνοὺς, γι’ αὐτὸ καὶ ἐγίναν πολλὲς στάσεις τῶν Κομνηνῶν καὶ ἄλλων ἀριστοκρατῶν ἐναντίων του μὲ συνέπεια νὰ ἐξουδετερώσῃ ὄχι λίγους ἀπ’ αὐτοὺς⁸⁶.

Αὐτὴ ἡ ἐξολόθρευση Κομνηνῶν καὶ ἡ πώση τῆς δυναστείας ἀπ’ τὸ θρόνο εἶναι πού μαζὶ μὲ τὴ λατινικὴ κατάχτηση τῆς ΚΠολης ἔφερε τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας σὲ δεῦτερο πλάνο, ἔτσι πού νὰ χάσωμε τὴ γενεαλογικὴ σειρὰ διαφόρων κλάδων τῶν Κομνηνῶν, καὶ γι’ αὐτὸ ἔχομε ἓνα πλῆθος ἀπὸ μὴ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς.

Ἐπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη βασικὴ αἰτία γιὰ τὴν ἀπώλεια τῶν γενεαλογικῶν ἰχνῶν. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς τόσο τῶν ἀφηγηματικῶν ὅσο καὶ τῶν φιλολογικῶν ἔργων δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ξέρουσαν ποιά ἦσαν τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς σημερινῆς ἐρευνας καὶ δὲν εἶχαν ὡς ἓνα ἀπ’ τοὺς σκοποὺς τους νὰ ἀπομνημονεύσουν ποιοῦ γιὸς ἢ ἐγγονός καὶ κόρη ἢ ἐγγονὴ ἦταν τὸ κάθε ἱστορούμενο πρόσωπο. Σὰν σὲ μιὰ παραδρομὴ ἢ παρένθεση παρέχουν τέτοια στοιχεῖα.

“Ἄν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 δὲν κατηγοροῦνταν δίκαια ἢ ἄδικα γιὰ συνωμοσίαν, δὲ θὰ μαθαίναμε, καὶ αὐτὸ μέσα σὲ μιὰ παρένθεση, πὼς «ἦταν ἓνας γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65, τὸν ὁποῖον ὁ κ α ἰ σ α ρ α ς Νικηφόρος Βρυέννιος καὶ ἡ Ἄννα Κ. 32, ἡ κόρη τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15, τοῦ πρώτου πού ἀπ’ τοὺς Κομνηνοὺς βασίλευσε, ἔφεραν στὸν κόσμον»⁸⁷.

84. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 32-3.

85. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 584-85.

86. Βλ. στὸν παρόντα τ. Β΄, προσωπογραφίαις Ἀνδρόνικου Κ. 113 καὶ Ἰσαάκιου Κ. 160.

87. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 556.

Οί γιοί και οί κόρες, και οί ἔγγονοί και οί ἔγγονές τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων μᾶς εἶναι σχεδόν στήν ὁλότητά τους γνωστοί λόγω τῆς διασημότητος τῶν ἡγεμόνων και λόγω τοῦ ἡγετικού ρόλου ποῦ διαδραμάτισαν αὐτοί οἱ ἀπόγονοί τους, ἀλλά ἀπό κεῖ και ἔπειτα τὰ ἴχνη χάνονται σέ σοβαρό βαθμό, λόγω ἴσως και τῆς ἀσημότητος τῶν ἐπιγόνων. Ἄλλα και διασήμων ἐπιγόνων, ὅπως τοῦ Ἰωάννη (γ΄) Δούκα Βατάτζη 274 και τοῦ Μιχαήλ (η΄) Δούκα Ἄγγελου Κομνηνοῦ Παλαιολόγου 428 μέ δυσκολία βρισκομε τὰ ἴχνη σύνδεσης μέ τοὺς Κομνηνοὺς προγόνους τους.

Τὰ ἴχνη τῶν ἀπογόνων τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ἰσαάκιου Κ. 12 και ἀκόμη πιό πολύ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15, χάνονται πολύ ἔντονα, ἔτσι ποῦ ἡ τακτική Γενεαλογία συνεχίζεται μόνο μέ τοὺς ἀπογόνους τοῦ προνομιούχου ζεύγους τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15 και τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, ἀπ' τοὺς ὁποίους ἔχομε και μιὰ σειρά π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ ω ν, ἀρσενικοῦ και θηλυκοῦ γένους, ποῦ λόγω αὐτῆς κυρίως τῆς ιδιότητος, ἀλλά και τῶν προσόντων τους, ὅπως πιό πάνω τονίστηκε (Οἱ γιοί και οἱ κόρες κτλ.) προκάλεσαν τό ἐνδιαφέρον τῆς ἱστορίας, τῆς ποίησης και τῆς ρητορικῆς.

Στήν Τραπεζούντα ποῦ κατά ιδιότυπο τρόπο ἰδρύεται μιὰ α ὕ τ ο κ ρ α τ ο ρ ί α ἀπ' τοὺς Κομνηνοὺς Ἀλέξιο (α΄) 243 και Δαβίδ 244 «μέ τό πολιτικό πρόγραμμα και τή φιλοδοξία νά θεωρηθοῦν ὡς γνήσιοι διάδοχοι τῶν βυζαντινῶν βασιλέων»⁸⁸, ἐπέρχεται μιὰ ἀναζωπύρωση τῆς γενεαλογικῆς σειρᾶς, καθὼς αὐτοί οἱ Μεγάλοι Κομνηνοί⁸⁹, βρίσκονται στό πρώτο ἐπίπεδο τοῦ κράτους ποῦ ἴδρυσαν και ποῦ μέ τόν καιρό παρά τίς φιλοδοξίες τῶν ἰδρυτῶν καταστάθηκε ἕνα ιδιαίτερο ἀνεξάρτητο ἑλληνικό βασίλειο,

88. Ὁδ. Λαμπιδης, Ὁ ἀνταγωνισμός μεταξὺ τῶν κρατῶν τῆς Νίκαιας και τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν διά τήν κληρονομίαν τῆς βυζαντινῆς ιδέας, Ἄρχεῖον Πόντου 34 (1977-1978), σ. 13.

89. Γι' αὐτὸν τὸν τίτλο, βλ. Od. Lampisidis, Le titre Μέγας Κομνηνός (Grand Compène), B 37 (1967), σ. 114-23· τοῦ ἰδίου, Μέγας Κομνηνός - Hohenstaufen, B40 (1970), σ. 543-45· τοῦ ἰδίου, Bessarions Zeugnis über den Titel Μέγας Κομνηνός, Ἄρχεῖον Πόντου 30 (1970-71), σ. 386-95· τοῦ ἰδίου, Περί τό «Ἐγκώμιον εἰς Τραπεζοῦντα» τοῦ Βησσαρίωνος, Ἄρχεῖον Πόντου 37 (1980), σ. 153-84· τοῦ ἰδίου, Μιχαήλ τοῦ Παναρέτου Περί τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, Ἄρχεῖον Πόντου 22 (1958), σ. 108-9, και Ποντικά Ἐρευναι 2 (1958), σ. 108-9, ποῦ γράφει πὼς «οἱ βασιλεῖς τῆς Τραπεζοῦντας ἔλαβαν τὸν τίτλο μέγας Κομνηνός, γιὰ νά φανερώσουν ὅτι κατάγονταν ὄχι ἀπὸ ἄλλους Κομνηνοὺς, ἀλλ' ἀπ' τήν οἰκογένεια ἐκεῖνη ποῦ διέλαμψε στήν ἱστορία τοῦ παρελθόντος και ποῦ βασίλευσε πάνω στό θρόνο τοῦ Βυζαντίου». Αὐτὴ ἡ γνώμη θεωρῶ πὼς εἶναι ἡ καλύτερη ἀπὸ ὅσες ἔχουν διατυπωθῆ γιὰ τήν ἐρμηνεία τοῦ τίτλου, βλ. πιό κάτω, μέ μιὰ προσθήκη μου: πὼς μέ αὐτὸν τὸν τίτλο ἤθελαν κυρίως νά τονίσουν ὅτι ἦσαν οἱ μόνοι ἐξ ἄρρενογονίας κατευθειαν ἀπόγονοι «τοῦ πρώτου ἀπ' τοὺς Κομνηνοὺς βασιλεύσαντος τοῦ Ἀλέξιου (α΄) τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ 15», βλ. γιὰ τὸν Ἀλέξιο (α΄) Μ. Κ. 15, Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 97, ὑ. 99. Γιὰ τίς ἄλλες γνώμες, βλ. B. Hemmerdinger, Μέγας Κομνηνός, Calque de Hohenstaufen, B40 (1970), σ. 33-5· D. I. Polemis, A note on the origin of the title «Μέγας Κομνηνός, Neo-Hellenika 1 (1970), σ. 18-22· P. Schreiner, Zur Bezeichnung «Μέγας» and «Megas Basileus», in der byzantinischen Kaisertitulatur, περιοδικό Βυζαντινά 3 (1971), σ. 187-

όλοτελα χωριστό απ' τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, αυτή που συνέχισε την ένδοξη ύπαρξή της με τους φίλους των κατώτερων τάξεων και της αγροτιάς Λάσκαρεις - Κομνηνοδοικοβατάτζες, κ' έπειτα στην ΚΠολη τη συνεχώς φθίνουσα ύπαρξή της με τους ύποστηριχτές της άριστοκρατίας Παλαιολόγους - Κομνηνούς.

Έτσι έχομε δυο συνεχείς γενεαλογικές σειρές στην ΚΠολη των Παλαιολόγων - Κομνηνών μέχρι το 1453 και λίγο μετά, και στην Τραπεζούντα των Μεγάλων Κομνηνών μέχρι το 1461 (πώση της πόλης στους Τούρκους) ή το 1463 (θανάτωση των τελευταίων επίσημων Μεγ. Κομνηνών) ή το 1719, αν με κάποια επιφύλαξη δεχτούμε τους προγόνους του Ίωάννη Κ. που με το όνομα Ίερόθεος έγινε μητροπολίτης Δρύστρας⁹⁰.

Άλλου έκανα λόγο για τις παραφθορές που σημειώνονται στο έπωνυμο των Κομνηνών⁹¹, σ' αυτές μπορούμε να προσθέσωμε και τις εξής: Κομνήνης και Κομνήνη, Κομνηνάτης, Κομνηνεΐτης⁹².

Για να διαιωνίσουν οι Έλληνες στον καιρό της σκλαβιάς τη θύμιση των έπωνυμιών των δυναστειών τους, των Κομνηνών, των Λασκάρων της εξόριστης Αυτοκρατορίας και των Παλαιολόγων που εξέλιπαν, αυτές τις δοξασμένες έπωνυμίες τις έδιναν ως βαπτιστικά όνόματα στα παιδιά τους, κ' έτσι δέν ήσαν λίγοι εκείνοι και εκείνες που ως βαπτιστικό όνομα έφεραν τις αυτοκρατορικές έπωνυμίες: Κομνηνός και Κομνηνή ή Κομνηνίτσα, Λάσκαρις και Λασκαρίνα, Παλαιολόγος κλπ., τόσο στα χρόνια της σκλαβιάς όσο και σ' αυτά του ελεύθερου Έλληνικού κράτους μέχρι και στις μέρες τις δικές μας⁹³.

90. F. Dölger, Byzanz und die Europäische Staatenwelt, Ettal 1953, σ. 286 ύ. 7, και σ. 311, ύ. 54, καθώς και BZ36 (1936), σ. 223. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 448, ύ. 1, έλλην. μετάφρ., τ. Γ', σ. 102, ύ. 27, που φρονεΐ πώς ή έρμηνεία του F. Dölger, ένθ' άνωτ., ότι ο τίτλος «Μέγ. Κομνηνός» είναι μιά παραλλαγή του βυζαντινού τίτλου «μέγας βασιλεύς», είναι πιδ πειστική από κείνη του N. Iorga, Une nouvelle théorie sur l' origine et le caractère de l' empire de Trébizonde, Revue du Sud - Est Européen, 13 (1936), σ. 172-76, που κυρίως δέχεται πώς ο τίτλος προβλήθηκε σέ αντίθεση πρός τους ήγεμόνες της Ήπειρου. Ruth Macrides, What's in the name «Megas Komnenos»? Άρχεϊον Πόντου 35 (1979), σ. 328-45.

90. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 32 και 35.

91. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 30, ύ. 47 και 47α.

92. Βλ. Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit, 5 Fasz., Wien 1981, σ. 218, άριθ. 12046 - 12049.

93. Βλ. ΕΕΒΣ 31 (1962), σ. 177. στο περιοδικό Βυζαντινά 7 (1975), σ. 223 κεξ., ή αξιότιμη Κομνηνή Δ. Πηδώνια, καταχωρεί το αξιόλογο μελέτημά της «Πίνακας χωρίων Μεσαιωνικών κειμένων» στην Άλεξάντρεϊα υπήρχε (1932) ο στοιχειοθέτης Κομνηνός Βασ. Παπαδόπουλος και τόσο άλλοι. Για το βαπτιστικό Λάσκαρις έχομε τον ιατρό Λάσκαρι Θεοδ. Λάσκαρι, τή Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα (1971-1825). Για το βαπτιστικό Παλαιολόγος το μακαρίτη γεν. έπιθεωρητή των σχολείων τής Άλεξάντρεϊας Παλαιολόγο Γεωργίου, τον Παλαιολόγο Παλαιολογόπουλο, όδός Κλειτίου 6. στους φέροντας το όνομα Κομνηνός έχομε άκόμη τον Κομνηνό Τ. Παλαιολόγο, όδός Άριστοτέλους 285.

Τὰ βαφτιστικά αὐτὰ ὀνόματα σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις γίνονταν καὶ ἐπίθετα, καθὼς ἔλεγαν: «αὐτὸς εἶναι ὁ γιὸς τοῦ Κομνηνοῦ», κλπ. καὶ ἀπὸ τότε τὸ βαφτιστικὸ ὄνομα παράμενε στοὺς ἀπογόνους του ὡς ἐπίθετο, καὶ γι' αὐτὸ μέχρι σήμερα ἔχομε ἓνα πλῆθος οἰκογενειῶν ποὺ φέρουν τὰ ἐπίθετα Κομνηνός⁹⁴, Λάσκαρις⁹⁵ ἢ Παλαιολόγος⁹⁶, καθὼς καὶ τὰ ἐπίθετα ποὺ βγήκαν ἀπ' αὐτά.

Κοντὰ στὴ βασικὴ ἐξήγηση τῆς ὑπαρξης καὶ μέχρι σήμερα διάσωσης αὐτῶν τῶν ἐπιθέτων, ἔχομε καὶ ἄλλες, μιά ἀπ' τὶς ὁποῖες καὶ ἡ ἐξῆς: Ὁ ἀείμνηστος μητροπολίτης Ἐλευθερῶν καὶ Πρασίου, ὅπως τοῦ ἄρесе νὰ τιτλοφορῆται, Σωφρόνιος Σταμούλης, ἀρχιερέας ἀληθινῆς ἀρετῆς καὶ βαθιάς μόρφωσης, μοῦ ἔλεγε πὼς στὴ Σηλύβρια τῆς Θράκης ὑπῆρχαν Κομνηνοί, ποὺ οἱ πρόγονοὶ τους ἦσαν δ ο ὕ λ ο ι Κομνηνῶν πριγκίπων, καὶ ὁ λαὸς ἔλεγε γι' αὐτοὺς: «αὐτὸς εἶναι τοῦ Κομνηνοῦ», καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸ οἱ ἐπίγονοὶ τους πήραν τὸ ἐπίθετο Κομνηνός.

Μερικοὶ ἀπ' τοὺς πῖδ πάνω ἰσχυρίζονται πὼς εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἔνδοξων αὐτοκρατορικῶν οἰκῶν τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Τραπεζοῦντας⁹⁷. Φυσικὰ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ μυθεύματα ποὺ κολακεύουν τὴ φιλαρέσκεια καὶ τὴ

94. Στὸν τηλεφωνικὸ κατάλογο μόνο τῆς Ἀθήνας - Πειραιᾶ - περιχώρων (1980), σ. 1199 - 1200, χωρὶς τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ ἄλλα μεγάλα κέντρα, ἔχομε περὶ τοὺς 200 Κομνηνοὺς καὶ περὶ τὶς 120 Κομνηνές, ἐπίσης 18 Κομνηνάκηδες καὶ 6 κυρίες Κομνηνάκη, 8 Κομνηνέληδες καὶ 2 κυρίες Κομνηνέλη, 3 Κομνηνάκιδες καὶ 1 (μία) κυρία Κομνηνακίδου, 1 Κομνηνόγλου καὶ 1 (μία) Κομνηνόγλου καὶ 1 Κομνητζόγλου.

95. Στὸν τηλεφωνικὸ κατάλογο Ἀττικῆς (1975), σ. 1225-26, ἔχομε 140 Λασκάρηδες καὶ 73 κυρίες Λάσκαρη, 85 Λασκαριδῆδες καὶ 40 κυρίες Λασκαριδου, 30 Λασκαράτους καὶ 13 κυρίες Λασκαράτου καὶ 1 Λασκαριδάκη.

96. Στὸν τηλεφωνικὸ κατάλογο Ἀττικῆς (1977), σ. 1816-17, ἔχομε πάνω ἀπὸ 200 Παλαιολόγους καὶ πάνω ἀπὸ 150 κυρίες Παλαιολόγου, ἐπίσης ἔχομε 11 Παλαιολογοπούλους καὶ 1 Παλαιολογοπούλου.

97. Ὁ πατριάρχης ΚΠόλεως Διονύσιος (δ') Μουσελίμης (α' 1671 - 73· β' 1676-79· γ' 1682-84· δ' 1686-87· καὶ ε' 1693-94), καὶ ὁ σχεδὸν σύγχρονός του Νικόλαος Παπαδόπουλος Κομνηνός, ἓνας λόγιος ποὺ μορφώθηκε στὸ κολλέγιο τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου τῆς Ρώμης, ἀνέβησαν τὴν καταγωγὴ τους στοὺς Κομνηνοὺς, βλ. N. Iorga, *Byzance après Byzance*, Bucarest 1971, σ. 187-88 καὶ 212· Σπ. Λάμπρος, τὸ ἐν Ρώμῃ ἑλληνικὸν γυμνάσιον, ΝΕ10 (1913), σ. 4. Εἶναι γνωστοὶ ἐπίσης οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ οἴκου Στεφανόπολη τῆς Κοροικῆς, πὼς δῆθεν κατάγονται ἀπὸ ἓνα γιὸ τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ Δαβίδ, τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορα τῆς Τραπεζοῦντας, ποὺ διέφυγε τὴ σφαγὴ τοῦ 1463 στὸ Ἐπαύργιο. Σχετικὰ μοῦ εἶχε γράψει στίς 17 IV. 77 ἡ μακαρίτισσα «πριγκίπισσα Θεοδώρα Στεφανόπολι Κομνηνή», παρακαλώντας νὰ περιλάβω «τὸν κλάδο αὐτὸν τῶν Κομνηνῶν» στὴ Γενεαλογία μου. Ὡς τεκμήριο μοῦ ἔστειλε τὴ «Généalogie de la famille Stéphanopoli de Comhène» par H.L. Rabino, Le Caire 1937. Ὅλο αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα μύθευμα, καὶ τὸ μόνο ποὺ μπορούμε νὰ δεχτοῦμε εἶναι πὼς πιθανὸν κάποιος Νικηφόρος, ἴσως Τραπεζοῦντιος, πῆγε στὴ Μάνη, ὅπου ἰσχυρίστηκε πὼς ἦταν ἓνας γιὸς τοῦ Δαβίδ Μεγ. Κομνηνοῦ, βλ. Τρ. Εὐαγγελίδης, Ἱστορία τῆς Ποντικῆς Τραπεζοῦντος, Odessa 1898, σ. 187. Καὶ ἀπ' τοὺς σύγχρονους μας ὄχι λίγοι ἐπικαλοῦνται τὴν ἐκ Κομνηνῶν καταγωγὴ, ὅπως ὁ ἀξ. Μερκούριος Ν. Κομνηνός, ἀνώτ. τραπεζ. ὑπάλληλος, ὁδὸς Ἡπειροῦ 45.

ματαιοδοξία τῶν προσώπων πού ἐπικαλοῦνται μιά τέτοια οἰκογενειακή προέλευση.

V

Τὰ ὀνόματα τῶν Κομνηνῶν

Σέ ἄλλο μέρος τῆς Γενεαλογίας μου⁹⁸, εἶδαμε τὰ ὀνόματα πού ἔφεραν οἱ Κομνηνοὶ καὶ οἱ Κομνηνές τῶν ἔξι πρώτων Γενεῶν (ἀριθ. 1 - 98) πού προσωπογραφοῦνται στὸν τ. Α΄, καθὼς καὶ τῆς ἑβδομης Γενεᾶς (99 - 195) πού ἀναφέρονται στὸν τ. Α΄, ἀλλὰ προσωπογραφοῦνται στὸν παρόντα τ. Β΄.

Σ' αὐτὸν ἐδῶ ἐπίσης τὸν τ. Β΄ ἀναφέρονται οἱ Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές τῆς ὀγδοῦς Γενεᾶς (196 - 280) πού θὰ προσωπογραφηθοῦν στὸν τ. Γ΄.

Ἄν σ' αὐτοὺς τοὺς 280 Κομνηνοὺς καὶ Κομνηνές, προσθέσωμε δυὸ Κομνηνοὺς, τοὺς ὑπ' ἀριθμούς 218α καὶ 234α, καὶ δυὸ Κομνηνές, τὶς ὑπ' ἀριθμούς 206α καὶ 206β, οἱ Κομνηνοὶ καὶ οἱ Κομνηνές πού ἀναφέρονται σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τ. Β΄ εἶναι (στὸν ἀριθμὸ) 89.

Αὐτοὶ φέρουν τὰ ἐξῆς βαπτιστικά ὀνόματα: Ἄγνη 1⁹⁹, Ἀλέξιος 7¹⁰⁰, Ἀνδρόνικος 4^{100α}, Ἄννα 2¹⁰¹, Ἀνώνυμη 9¹⁰², Ἀνώνυμος 15¹⁰³, Ἀνώνυμος ἢ Ἀνώνυμη 5¹⁰⁴, Γεώργιος 1¹⁰⁵, Δαβίδ 1¹⁰⁶, Δημήτριος 1¹⁰⁷, Εἰρήνη 5¹⁰⁸, Ἐρρίκος 1¹⁰⁹, Εὐδοκία 1¹¹⁰, Θεοδώρα 3¹¹¹, Θεόδωρος 1¹¹², Ἰσαάκιος 6¹¹³, Ἰωάννης 8¹¹⁴, Κωνσταντῖνος 2¹¹⁵, Λεοπόλδος 1¹¹⁶, Μανουὴλ 8¹¹⁷, Μαρία 3¹¹⁸,

98. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, δ. 34-5.

99. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 217.

100. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 203, 228, 236, 237, 243, 266, 277.

100α. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 200, 219, 259 276.

101. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 246, 261.

102. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 206α, 206β, 222, 238, 242, 251, 256, 264, 271.

103. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 197, 202, 205, 206, 207, 209, 221, 231, 258, 263, 269, 270, 273, 278, 280.

104. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 198, 199, 201, 233, 279.

105. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 245.

106. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 244.

107. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 249.

108. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 214, 220, 248, 260, 265.

109. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 218α.

110. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 262.

111. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 212, 234, 252.

112. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 239.

113. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 227, 229, 230, 240, 272, 275.

114. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 204, 208, 224, 247, 250, 257, 268, 274.

115. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 196, 253.

116. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 218.

117. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 213, 215, 216, 226, 234α, 235, 241, 267.

118. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 211, 232, 254.

Μιχαήλ 1¹¹⁹, Νικηφόρος 1¹²⁰, Στέφανος 2¹²¹.

Ἀπ' τὰ πιὸ πάνω βλέπομε πὼς στὴν ὄγδοη Γενεὰ τὰ κλασικὰ ὀνόματα τῶν Κομνηνῶν: Ἀλέξιος, Ἰωάννης, Ἀνδρόνικος, Ἰσαάκιος καὶ Μανουὴλ γιὰ τοὺς ἄντρες, καὶ Ἄννα, Μαρία, Εὐδοκία, Θεοδώρα καὶ Εἰρήνη γιὰ τὶς γυναῖκες¹²², δὲν ἀπαντοῦν σὲ μεγάλο ἀριθμό. Στους Κομνηνοὺς συναντᾶμε 4 μόνο Ἀνδρόνικους καὶ στίς Κομνηνές 2 Ἄννες, 3 Μαρῖες, 1 μόνο Εὐδοκία, 3 Θεοδώρες, καὶ μόνο τὸ ὄνομα Εἰρήνη ἀντιπροσωπεύεται μὲ 5 Κομνηνές.

Ἀντιθέτως βλέπομε πὼς μεγάλος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀωνύμων: 15 Ἀώνυμοι, 9 Ἀώνυμες καὶ 5 Ἀώνυμοι, τῶν ὁποίων δὲν ξέρομε τὸ γένος, στὸ σύνολο 29 Ἀώνυμοι Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές μέσα στὰ 89 μέλη τῆς ὄγδοης Γενεᾶς. Αὐτὸ δείχνει πόσο φτωχὲς εἶναι οἱ πληροφορίες μας γιὰ τὴν ὄγδοη Γενεὰ. Ποιοὶ εἶναι οἱ Ἀώνυμοι καὶ οἱ Ἀώνυμες; Εἶναι τὰ μέλη ἐκεῖνα τῶν Κομνηνῶν ποὺ ἐνῶ ἀπ' τὶς πηγές σημειώνεται ἡ ὑπαρξή τους, δὲν παραδίδεται τὸ ὄνομά τους.

Παράδειγμα: Ὁ Χωνιάτης μιλώντας γιὰ τὰ παιοῖα τοῦ Ἰσαακίου (β') Ἄγγ. 183, λέει πὼς ἀπ' τὴν πρώτη Ἀώνυμη νόμιμη σύζυγό του ἀπόκτησε δυὸ κόρες καὶ ἓνα γιό. Τῆς πρώτης κόρης, τὴν ὁποία ὁ πατέρας τῆς ἔκανε καλόγρηρα, δὲν μᾶς δίνει τὸ ὄνομά της¹²³, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ Ἀώνυμη Ἀγγελίνα 264, ἐνῶ τῆς δεύτερης μᾶς δίνει τὸ ὄνομά της, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ Εἰρήνη Ἀγγελίνα 265¹²⁴, ποὺ πρῶτα μνηστεύτηκε τὸ γιό τοῦ βασιλέα τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας Ταγκρέδου (1190 - 1194), τὸ Ρογῆρο, ποὺ ὁ πατέρας του συνεταιρίστηκε στὸ θρόνο τὸ 1192¹²⁵, κ' ἔπειτα παντρεύτηκε τὸ Φίλιππο de Souabe, τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας (1198 - 1208), νόθο γιό τοῦ Φρειδερίκου I de Hohenstaufen, τοῦ λεγόμενου Κοκκινόπῳγων¹²⁶.

Γιὰ μερικοὺς ἀπ' τοὺς Ἀώνυμους ἔχομε κάποιες ἐνδείξεις γιὰ τὸ ὄνομα ποὺ πιθανὸν ἔφεραν ὁ Ἀώνυμος 197 λεγόταν πιθανὸν Ἀνδρόνικος, ὁ Ἀώνυμος 202 λεγόταν πιθανὸν Κωνσταντῖνος, ὁ Ἀώνυμος 258 Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Ἀώνυμος 280 Νικηφόρος· ἀπ' τὶς Ἀώνυμες, ἡ Ἀώνυμη 238 πιθανὸν λεγόταν Εὐδοκία καὶ ἡ Ἀώνυμη 256 Μαρία.

Οἱ Ἀώνυμοι ἢ Ἀώνυμες εἶναι τὰ μέλη ἐκεῖνα τῶν Κομνηνῶν ποὺ ἐνῶ ἀπ' τὶς πηγές σημειώνεται ἡ ὑπαρξή τους, δὲν παραδίδεται οὔτε τὸ ὄνομά τους, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ γένός στὸ ὁποῖο ἀνήκαν.

119. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 255.

120. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 210.

121. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 223, 225.

122. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 31.

123. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 548.

124. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 635.

125. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 548.

126. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 635.

ΓΕΝΕΑ: ΕΒΔΟΜΗ

99. Ἄννα Βοτανειάταινα Δούκαινα Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1115 – † μετὰ τὸ 1157).

Ἡ Ἄννα¹ Βοτ. Δ. Κ. κόρη τοῦ Γεώργιου Βοτανειάτη καὶ τῆς Ζωῆς Δ. Κ. 54² γεννήθηκε περί τὸ 1115³.

Παντρεύθηκε περί τὸ 1130 τὸν Βορίσην⁴, γιόν τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Κολομάν (Coloman) τοῦ Βιβλιόφιλου (1095 - 1116) καὶ τῆς Εὐφημίας, κόρης τοῦ ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου Vladimir τοῦ Μονομάχου (1113 - 1125)⁵.

1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης τῆς Ἄννας Κ. 24. Γιά τὸ ἀπὸ ποῦ προκύπτει τὸ ὄνομά τῆς, βλ. πιὸ κάτω, ὑ. 13.
2. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἔκδ. W. Hörandner, ἀριθ. LX, στοιχεῖον α, σ. 490, β, στίχ. 16-21:

ἀλλ' ὦ διαζεύξας με τῆς συζυγίας,
ὡς αὐτὸς οἶδας –τίς γάρ ἠρεύνῃσέ σε–,
σύζευξον αὐθις εἰς Ἐδέμ τῆ συζύγῳ
καὶ τῆ θυγατρὶ τῆ μόνη καὶ φιλότατῃ.
Γεώργιός σοι ταῦτα Βοτανειάτης
λάτρης μὲν οἰκτρὸς, πλὴν σεβαστὸς ἀξίαν,

Αὐτόθι, σ. 489, α, στίχ. 12 (ὅπου ἡ Ζωὴ 54 δηλώνει):

καὶ παῖδα τίκτω τὴν ἀρίστην καὶ τρέφω.

Γιὰ τὸ πὼς «ἡ ἀρίστη αὐτῆ παῖς» ἦταν ἡ Ἄννα Β.Δ.Κ. 99, βλ. πιὸ κάτω, ὑ. 13

3. Οἱ γονεῖς τῆς παντρεύτηκαν περί τὸ 1110 καὶ ὁ ἀντρας τῆς Βορίσης γεννήθηκε περί τὸ 1113· γιὰ τὸ ἔτος γέννησης τοῦ Βορίση, βλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 62.
4. Κίνναμος, σ. 117· Otton de Freisingen, *Chron*, VII, 21. MGH, SS., τ. XX, σ. 259· Eude de Deuil, *Mighe PL* 185, στ. 1214. Βλ. καὶ πιὸ κάτω, ὑ. 13, στοιχεῖο β).
5. Εἶναι ἓνα λάθος τοῦ Horvat, *Geschichte Ungarns*, Pesth 1863, τ. I, σ. 107, ποὺ κάνει τὸ Βορίση ἓνα γιόν τοῦ Κολομάν ἀπ' τὴν Predslava, τὴν κόρη τοῦ ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου Sviatopolk II (1093 - 1113), καθὼς βασιζέται στὰ *Annales d' Ipat ad. ann. 1104*· αὐτὴ ἐδῶ παντρεύτηκε τὸ γιόν τοῦ Κολομάν Λαδίσλαο ποὺ τότε βρισκόταν σὲ μικρὴ ἡλικία καὶ πέθανε πρόωρα. Ὁ γάμος τῆς Εὐφημίας μὲ τὸν Κολομάν ἀναφέρεται στὰ *Annales d' Ipat ad. ann. 1112* καὶ *Thúroczy*, II, 61, σ. 137, πρβλ. *Vasilievskij*, Boris Kolomanovitch εἰς *Slavanskij Sbornik*, τ. II, σ. 265 κεξ. Ἐπίσης εἶναι ἓνα λάθος τοῦ V. Laurent, *Arété Doukaina, la kralaina*, BZ 65 (1972), σ. 35, ποὺ ὀνομάζει τὴν Εὐφημία τοῦ Κιέβου Εὐφροσύνη· Εὐφροσύνη λεγόταν ἡ συζ. τοῦ Γκέιζα II τῆς Οὐγγαρίας (1141 - 1161) ποὺ ἦταν κόρη τοῦ μ. ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου Mstislav (1125 - 1132) καὶ ἐγγονὴ τοῦ Vladimir τοῦ Μονομάχου καὶ ἀκόμη ἀδελφὴ τῆς Εὐπραξίας - Εἰρήνης, τῆς συζ. τοῦ Ἀλέξιου Κ. 74. Ὁ Βορίσης πάλι ἦταν στενὸς συγγενὴς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ βυζαντινοῦ οἴκου, ὡς ἓνας δεύτερος ἀνεψιὸς τῆς αὐγούστας Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρικῆς, συζ. τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34 καὶ πρωτεξαδέλφης τοῦ Κολομάν.

Ἡ Ἄννα Βοτ. Δ.Κ. 99 ποὺ ἦταν μοναχοκόρη τοῦ πιὸ πάνω ζευγαριοῦ, «ἡ μόνη καὶ φίλτατη θυγατέρα»⁶, καθὼς δὲ ζοῦσε ὁ πατέρας της Γεώργιος Βοτανειάτης, ποὺ πεθαίνοντας τὴν ἄφησε σὲ πολὺ μικρὴ ἡλικία⁷, ὡς μιὰ ὀρφανὴ πριγκίπισσα, βρισκόταν κάτω ἀπ' τὴν προστασία τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34, πρωτεξαδέλφου τῆς μάμμης της Ἄννας Κ. 24 καὶ θειοῦ τῆς μητέρας της Ζωῆς Δ.Κ. 54⁸.

Τὸ συνοικέσιο τῆς Ἄννας Βοτ. Δ.Κ. 99 μὲ τὸ Βορίση τῆς Οὐγγαρίας ἐγένεε κάτω ἀπ' τὶς ἀκόλουθες συνθήκες.

Ἡ μητέρα τοῦ Βορίση Εὐφημία τοῦ Κιέβου παντρεύτηκε τὸν πατέρα του Κολομάν τῆς Οὐγγαρίας τὸ 1112⁹: αὐτὴ ὅμως ἡ ἔνωση δὲ στάθηκε καθόλου εὐτυχής. Καθὼς ἡ Εὐφημία κατηγορήθηκε γιὰ μοιχεία –σ' αὐτὲς τὶς περιμοιχείας κατηγορίες πολὺ λίγη πίστη πρέπει νὰ δίνωμε, καθὼς δὲν ἦσαν σπάνιες στίς μισοβάρβαρες αὐλὲς τῶν Ἀρπαδιδῶν τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῶν Νεμανιδῶν τῆς Σερβίας– ἀποσύρθηκε κοντὰ στὸν πατέρα της Vladimir II, στὸ Κιέβο, καὶ εἶναι ἐκεῖ ποὺ εἶδε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ὁ Βορίσης τὸ 1113, τοῦ ὁποίου ὅμως τὴν πατρότητα ἀρνήθηκε νὰ ἀναγνωρίσῃ ὁ Κολομάν¹⁰.

Ἀργότερα ὁ Βορίσης πῆγε στὴν Οὐγγαρία, ὅπου κατὰ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Στέφανου II (1116 - 1131), ἐνός ἑτεροθαλῆ ἀδελφοῦ του, προσπάθησε, πάνω σὲ μιὰ ἀρρώστια τοῦ βασιλέα, νὰ ὀργανώσῃ μὲ τὴ βοήθεια ἐντόπιων στοιχείων μιὰ συνωμοσία, γιὰ νὰ γίνῃ κύριος τοῦ θρόνου. Ἡ συνωμοσία ὅμως ἀποκαλύφθηκε, κι αὐτοὶ ποὺ πῆραν μέρος πιάστηκαν καὶ τιμωρήθηκαν, ἐνῶ ὁ Βορίσης γιὰ νὰ σωθῆ, δραπέτευσε, καὶ κατάφυγε σάν σὲ ἄσυλο στὴν ἐλληνικὴ Αὐτοκρατορία.

Αὐτὴ ἡ διαμονὴ τοῦ Βορίση στὸ βυζαντινὸ ἔδαφος σημειώνεται ἀπ' τὸν Κίνναμον καὶ τὸν Otton de Freisingen ποὺ σύμφωνα μὲ αὐτούς, ὁ γιός τῆς Εὐφημίας ἔλαβε πολὺ ὑψηλὸ τιμητικὸ τίτλο, αὐτὸν τοῦ π α ν υ π ε ρ σ ε β α σ τ ο υ, ποὺ ἔπαιρναν οἱ σύζυγοι τῶν δευτερότοκων θυγατέρων τῶν Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων, καὶ παντρεύτηκε μιὰ πριγκίπισσα τῆς αὐτοκρατο-

6. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 2, σ. 490, β, στίχ. 19.

7. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 489, α, στίχ. 13 - 14 (ὅπου ἡ Ζωὴ 54 δηλώνει):

ἐν τοῦτο δεινόν, ὁ βραχύχρονος γάμος
καὶ ταχινὴ στέρησις ἢ τοῦ συμβίου.

8. Βλ. πιὸ κάτω, ὑ. 13, ὅπου γίνεται ἡ συνταύπισή της στὸν ὅλο οἶκο τῶν Κομνηνῶν.

9. Annales d' Ipat ad. ann 1112, βλ. καὶ πιὸ πάνω, ὑ. 5.

10. Canoninici Wissegr contin. Cosmae MGH. SS., τ. IX, σ. 138: Otton de Freisingen, Chron. VII, 21. MGH. SS., τ. XX, σ. 259: Thuroczy, II 63, σ. 137, Πρβλ. F. Chalandon, les Comnène, τ. II, σ. 62.

ρικής οικογένειας, «συγγενή» του αυτοκράτορα Ἰωάννη (β΄) Κ. 34¹¹, θείου ἐξ ἀγχιστείας του Βορίση¹², πού δὲν ἦταν ἄλλη ἀπ' τὴν Ἄννα Βοτ. Δ.Κ. 99¹³.

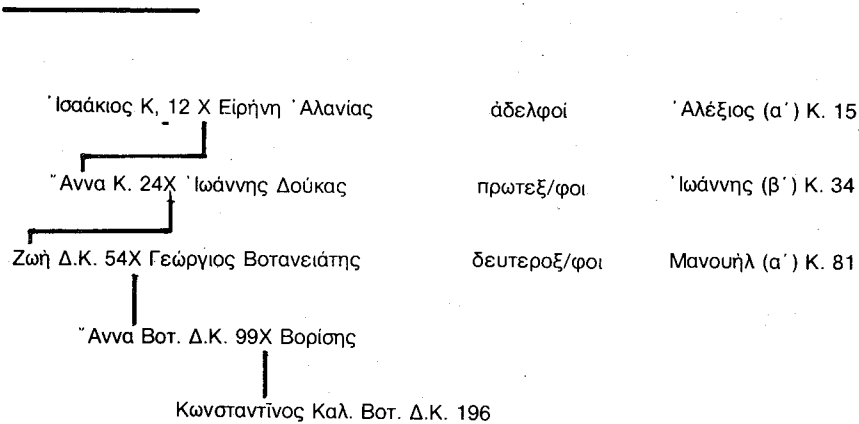
11. Κίνναμος, σ. 117: ὁ δὲ (Ἰωάννης β΄ Κ. 34) τιμῆς μετέδωκεν ἰκανῶς (τῷ Βορίση) καὶ κηδὸς ξυγγενοῦς τινὸς ξυνηψε κόρης αὐτῶ. *Otton de Freisingen*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 10), σ. 259-*Eude de Deuil*, PL 185, στ. 1214. Ὁ τίτλος τοῦ πανυπερσεβάστου μᾶς εἶναι γνωστὸς ἀπ' τὸ «πρακτικὸν παραδόσεως» τοῦ Θεόδωρου Χρυσοβαλαντίτη, βλ. *Restes du Cartulaire de Hiéra -Xérochoraphion*, ἐκδ. N. Wilson- J. Darrouzès, REB 26 (1968), σ. 34, καθὼς σ' αὐτὸ φέρει αὐτὸν τὸν τίτλο, ἂν καὶ μοναχῆ, ἢ χήρα του (Ἄννα) - Ἀρετὴ Δούκαινα 99. Γιὰ τὴ θέση τῶν πανυπερσεβάστων σπὴν αὐλικὴ ἱεραρχία, βλ. L. Stiernon, *Sébastes et gembros*, REB 33 (1965), σ. 223.
12. Γιὰ τὴ συγγένεια τοῦ Βορίση πρὸς τὸν Ἰωάννη (β΄) Κ. 34 καὶ τὴ γυναῖκα του Εἰρήνη τῆς Οὐγγαρίας, βλ. πῶ πάνω, ὑ. 5.
13. α) Τὸ ὄνομά της Ἄννα προκύπτει ἀπ' τὰ κατάλοιπα τοῦ ἀρχείου τῆς μονῆς Ἰεράς -Ξηροχωραφίου του Μαϊάνδρου, βλ. *Restes* κτλ. (ὑ. 11), σ. 31-4, ὅπου καταχωρεῖται τὸ γνωστὸ μᾶς πρακτικὸ τοῦ Χρυσοβαλαντίτη, χρονολογίας Σεπτέμβριου τοῦ 6666 = 1157, βλ. *Restes* κτλ., σ. 31, καὶ V. Laurent, *Arête Doukaina, la kralaina*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 37-8, μὲ τὸ ὅποιον ἐπικυρώνονται τὰ δίκαια ἰδιοκτησίας τῆς πῶ πάνω μονῆς σπὴν περιοχὴ τοῦ Ἄκρου, καθὼς αὐτὰ εἶχαν ἰδιοποιηθῆ ἀπ' τὴν «ἐπίσκεψιν τῶν Σαμνηνῶν». Αὐτὸ τὸ πρακτικὸν κατακύρωσης, ὅπως σημειώνει ὁ Θεόδωρος Χρυσοβαλαντίτης, συντάχθηκε «καθ' ὅρισμὸν τῆς πανυπερσεβάστῃς ἁγίας μου κυρᾶς Ἀρετῆς τῆς κραλαινης... Εἶχε δὲ καὶ τὴν διὰ μολύβδου σφραγίδα ἔχουσαν τὸν ἅγιον Γεώργιον καὶ στίχον: Ἀρετὴν τὴν δῖεσποιναν] σκέπης με μάρτυς». Τὸ κείμενο αὐτῆς τῆς σφραγίδας διορθώθηκε σὲ ἓνα οὐσιαστικὸ τοῦ σημείου στὴ μεγάλη συλλογὴ σφραγίδων τοῦ Center for Byzantine Studies de Dumbarton Oaks (Washington), 58, 106, ἀριθ. 1642:

Ἀρετὴν τὴν Δούκαιναν σκέποις με μάρτυς.

Τῆς ὁποίας Ἀρετῆς τὸ κοσμικὸ τῆς ὄνομα ἦταν προφανῶς Ἄννα, βλ. P. Gautier, *Κριτικὴ εἰς Raimund Kerbl, Byzantinische Prinzessinnen in Ungarn zwischen 1050 - 1200 und ihr Einfluss auf das Arbadenkönigreich*, Wien 1979, REB 38 (1980), σ. 311: *dont le prénom civil était probablement Anne*, ἔφερε δηλ. τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς μᾶμης τῆς Ἄννας Κ. 24, καὶ μόνο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀνδρός της Βορίση († 1156), ἐγίνε μοναχὴ καὶ πῆρε τὸ ὄνομα Ἀρετῆ, διατηρώντας κατὰ τὴν ὄχι ἀπαράβατη συνήθεια τὸ ἀρχικὸ γράμμα τοῦ κοσμικοῦ τῆς ὀνόματος καὶ κατὰ τὴν μοναχικὴ τῆς μεταμπίση. β) Ἀναφέρεται ἡ Ἄννα - Ἀρετῆ 99 σὲ πῶ πάνω πρακτικὸ ὡς κ ρ ἄ λ α ι ν α, γιὰ τὸ ἄντρας της Βορίση ἀναγνωρίζονταν ἀπ' τὴ βυζαντινὴ αυτοκρατορικὴ αὐλὴ ὡς βασιλέας τῆς Οὐγγαρίας, καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς τῆς χώρας οἱ Βυζαντινοὶ τὸν ὀνόμαζαν κ ρ ἄ λ η· Θεόδωρος Σκουταριώτης, *Σάθα MB7* (1894), σ. 181: πρὸς τὸν ρῆγα τῆς Πανονίας (κράλην αὐτὸν ἢ συνήθεια καλεῖν εἴωθε), Πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημείον, παρατηρεῖ κανεὶς πὼς ἡ Ἄννα Βοτ. Δ.Κ. 99 διατήρησε τὸν τίτλο τοῦ ἀποθανόντος συζύγου της καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψη τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια πού ὑπῆρχε σὲ Βυζάντιον. Ἔτσι καὶ ἡ Θεοδώρα Παλαιολογίνα Καντακουζηνὴ Ραούλαινα, μιά ἀνεψιὰ τοῦ Μιχαὴλ (η΄) Παλ., ἂν καὶ μοναχὴ καὶ χήρα δὴ π ρ ω τ ο β ε σ τ ι α ρ ί ω ν, ἔφερε κατὰ τὴ χρεία της, πῶ πάνω ἀπὸ εἰκοσιπέντε χρόνια, τὸν τίτλο τῆς π ρ ω τ ο β ε σ τ ι ἄ ρ ι σ σ α ς, ἐνὼ κάτοχος αὐτοῦ τοῦ τίτλου ἦταν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ Ἀνδρόνικου (β΄) Παλ., ὁ Θεόδωρος Μουζάλων, βλ. D. Nikol, *The family of Kantakouzenos*, ἀριθ. 14, σ. 16-9, καὶ V. Laurent, REB 27 (1969), σ. 209-13. Γιὰ ἄλλα παρόμοια παραδείγματα, βλ. V. Laurent, *Le Corpus*

des sceaux de l' empire byzantin, τ. V, 2, L' Eglise, αριθ. 1460-1462, 1468, 1474, γ) Ἡ Ἄννα - Ἀρετὴ Δ. 99 στὴ σφραγίδα τῆς ἐπικαλεῖται τὴ σκέπη τοῦ μεγαλομάρτυρα Γεώργιου, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποῖου ἔφερε ὁ πατέρας τῆς Γεώργιος Βοτανειάτης, δ) Ἡ ἐπωνυμία τῆς στὴ σφραγίδα εἶναι Δ ο ὄ κ α ι ν α, γιατί πάππος τῆς ἀπ' τὴ μητέρα τῆς ἦταν ὁ [Ἰωάννης] Δούκας, ἕνας ἔγγονος τοῦ περιφήμου κ α ἰ σ α ρ α Ἰωάννη Δούκα, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου (ι') Δούκα, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 145, ὑ. 3-5. ε) Ὁ γιὸς ποῦ ἢ Ἄννα Βοτ. Δ.Κ. 99 ἀπόκτησε ἀπ' τὸ Βορίση, ὁ Κωνσταντίνος 196, ἐκτός ἀπὸ Καλαμάνος, βλ. Κίνναμος, σ. 216· Ἀνώνυμος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), αριθ. 330, σ. 176, στίχ. 4· ΜΜ3 (1865), σ. 28 καὶ 31· V. Laurent, Bulles métriques, αριθ. 439, σ. 84, καὶ αριθ. 671, σ. 297, ὀνομάζεται καὶ Δ ο ὄ κ α ς ἢ Δ ο ο κ ἄ ν υ μ ο ς ἀπ' τὴ μητέρα τοῦ Ἄννα - Ἀρετὴ Δούκαινα 99, ἀπ' τὴν ἐκ μητρὸς μᾶμμη τοῦ Ζωῆ Δούκαινα Κ. 54 καὶ ἀπ' τὸν ἐκ μητρὸς προπάππο τοῦ [Ἰωάννη] Δούκα, βλ. Ἀνώνυμος, ΝΕ 8 (1911), αριθ. 330, σ. 176, στίχ. 4· V. Laurent, Bulles métriques, αριθ. 439, σ. 84, ἀλλὰ ἐπίσης ὁ ἴδιος, ὁ Κωνσταντίνος 196, φέρει καὶ τὴν ἐπωνυμία Β ο τ α ν ε ἰ ἄ τ η ς, καὶ ἦταν γνωστός μετὰ αὐτῆς τοῦς πολλοῦς, ἀπ' τὸν ἐκ μητρὸς πάππο τοῦ Γεώργιου Βοτανειάτην, ὅπως καθαρὰ φαίνεται ἀπὸ ἔγγραφο τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1192, βλ. ΜΜ3 (1865), σ. 25-37, ὅπου στίς σ. 27 καὶ 33 ἀποκαλεῖται μόνο Β ο τ α ν ε ἰ ἄ τ η ς, καὶ στίς σ. 28 καὶ 31 Κ α λ α μ ἄ ν ο ς ἦ τ ο ἰ ὁ Β ο τ α ν ε ἰ ἄ τ η ς. Γιατὶ αὐτό; Διότι ὁ γιὸς τοῦ Οὐγγρου πρίγκιπα ἢ κ ρ ἄ λ η, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, Βορίση, καταγόταν ἀπ' τὴ μητέρα τοῦ ἀπὸ κάποιον Βοτανειάτην, καὶ κανεὶς ἄλλος δὲν προσφέρεται μετὰ αὐτῆς τὶς ὀνομασίες καὶ προϋποθέσεις νὰ εἶναι ὁ Κωνσταντίνος 196, παρὰ ὁ γιὸς τῆς κ ρ ἄ λ α ι ν α ς (Ἄννας) - Ἀρετῆς Δούκαινας 99 καὶ συγχρόνως ἔγγονός τοῦ Γεώργιου Βοτανειάτη καὶ τῆς Ζωῆς Δ.Κ. 54. ζ) Ὁ D. Polemis, The Doukai, αριθ. 96, σ. 124, ὑ. 2, παίρνει μιὰ θέση ποῦ καθὼς ἀπ' τὰ πῶς πάνω φαίνεται, ἀπόλυτα ἀποδέχομαι. « Ἐάν, γράφει, ἡ ἀναφορά στοῦ Κ α λ α μ ἄ ν ο υ ἦ τ ο ἰ τ ο ὦ Β ο τ α ν ε ἰ ἄ τ ο υ ἀνάγεται πρὸς τὴν οἰκογένεια τοῦ Κωνσταντίνου (196), ἢ ἀκόμη πρὸς τὸν ἴδιο τὸν Κωνσταντίνον, εἶναι δυνατόν τὸ ἐπώνυμο Βοτανειάτης νὰ ἦταν αὐτὸ τοῦ ἐνός ἀπ' τοὺς ἐκ μητρὸς προγόνους τοῦ. Μετὰ τὸ ἐπώνυμο Βοτανειάτης νὰ ἐρχόμαστε στὴ Ζωῆ (54) ποῦ ἀπ' τὸν ἄντρα τῆς Γεώργιου Βοτανειάτη ἀπόκτησε μιὰ κόρη, καὶ αὐτὴ (ἢ κόρη) μπορεῖ νὰ ἦταν ἡ σύζυγος τοῦ Βόρη (ἢ Βορίση) καὶ μητέρα τοῦ Κωνσταντίνου (196)». Ὁ V. Laurent, Arête Doukaina, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 36, αὐτὴ τὴ θέση τοῦ D. Polemis, τὴ θεωρεῖ «ὡς μιὰ καθαρὴ εἰκασία, ἀπόλυτα ἀνεξακριβωτὴ», ἐνῶ ἀντιθέτως εἶναι σχετικὰ ἐξακριβωμένη ἀπὸ ἰσχυρὰ δεδομένα, καὶ σ. 38-9, δέχεται πῶς «δὲν μπορούμε νὰ προχωρήσωμε σὲ μιὰ σοβαρὴ ὑπόθεση», δηλ. εἰκασία, καὶ στὴ συνῆχεια ἀναφέρεται στὸν ἰδρυτὴ τῆς Κομνηνικῆς δυναστείας Ἀλέξιο (α') Κ. 15 ποῦ εἶχε παντρευτὴ τὴν Εἰρήνη Δούκαινα, καὶ παρατηρεῖ πῶς ἂν πρέπει νὰ πάρωμε κατὰ λέξη τὶς ἀποφάνσεις τῶν χρονογράφων, π.χ. αὐτὴ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Τρίτης (γράφει τῆς Δεύτερης) Σταυροφορίας, Odon de Deuil, PL185, στ. 1214, ἢ (Ἄννα) - Ἀρετὴ (99) θὰ ἦταν μιὰ ἀνεψιά αὐτοῦ τοῦ βασιλέα, γεννημένη στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἀπὸ μιὰ ἀπ' τὶς κόρες του, δηλ. μιὰ ἔγγονή τοῦ Ἀλέξιο (α') Κ. 15! Ἀλλὰ ὁ Odon de Deuil, μᾶς λέει πῶς ὁ Λουδοβίκος VII τῆς Γαλλίας πῆρε κάτω ἀπ' τὴν προστασία του τὸ Βορίση "gratia imperatoris Constantinopolitani neptem cuius habebat", καὶ ἐννοεῖ τὸ Μανουῆλ (α') Κ. 81 καὶ ὄχι τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15, καὶ ἢ Ἄννα - Ἀρετὴ 99 ἦταν ἀκριβῶς μιὰ ἀνεψιά τοῦ Μανουῆλ (α') ἀπὸ δευτεροεξαδέλφη:

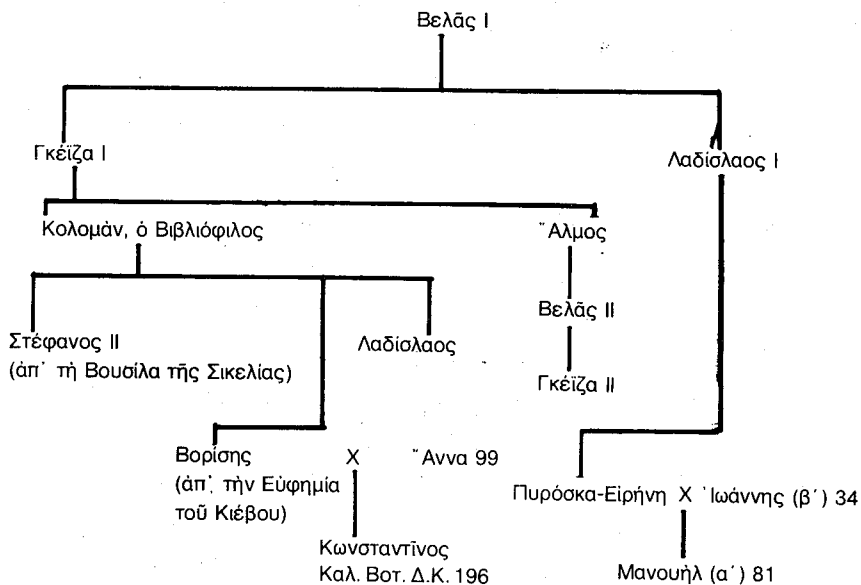
Μοιάζει πώς πρέπει να τοποθετήσωμε αυτή τη διαμονή του Βορίση στην ΚΠολη, πριν απ' την άνοδο του Βελαΐ II του Τυφλου (1131 - 1141) –γιου του πρίγκιπα Άλμου, επίσης τυφλού, καθώς και οι δυο είχαν τυφλωθῆ μαζί, κατά διαταγή του αδελφού αυτού του τελευταίου, του βασιλέα τῆς Ούγγαρίας Κολομάν¹⁴– στον σύγκριστο θρόνο, γιατί απ' τῆ μιά μεριά οι ούγγρικες πηγές τοποθετοῦν τῆ συνωμοσία του Βορίση κατά τὰ τέλη τῆς βασιλείας του Στέφανου II, καὶ απ' τὴν ἄλλη μεριά ξέρομε ἀπὸ ἄλλου πὼς μετὰ τὸ 1132 ὡς γύρω απ' τὸ 1135, ὁ Βορίσης, καθὼς βοηθοῦνταν ἀπ' τοὺς Πολωνοὺς καὶ τοὺς Ρώσους, προσπάθησε νὰ ἀνατρέψη τὸ Βελαΐ II· καὶ ὁ Otton de Freisingen μᾶς πληροφορεῖ ρητὰ πὼς ὁ Οὐγγρος πρίγκιπας καὶ διεκδικητῆς του στέμματος του ἁγίου Στέφανου κατὰφυγε στὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β΄) Κ. 34, πρὶν νὰ μεταβῆ στὴν Πολωνία¹⁵.

Τὴν ὀλότελα λανθασμένη καὶ ἀβάσιμη συνταύτιση τοῦ V. Laurent παραδόξως δέχτηκε καὶ ὁ Raimund Kerbl, *Byz. Prinzess in Ungarn*, ὅπως βεβαιώνει ὁ P. Gautier, στὴν Κριτική του πάνω σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, REB 38 (1980), σ. 311. Τὸ ἔργο τοῦ R. Kerbl, μοῦ ἔστειλε κατὰ παράκλησή μου ὁ ἐξαίρετος ἐρευνητῆς Werner Seibt, τὸν ὁποῖον καὶ εὐχαριστῶ ἀπ' αὐτὴ τῆ θέση. Μέσω αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἔστειλα στὸν R. Kerbl ὀρισμένες παρατηρήσεις μου. Στὴ σ. 83 κεξ. τοῦ ἔργου του (ὁ R. Kerbl) παραθέτει τὴν ἀποψη τοῦ D. Polemis—αὐτὴ πού ἀποδέχομαι— καὶ συντάσσεται πρὸς τὴν ἀβάσιμη συνταύτιση τοῦ V. Laurent. Καὶ ὁ Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., *RCH Hist, Occid.*, τ. I, σ. 896 μᾶς λέει πὼς ὁ Κωνσταντῖνος Καλαμάνος 196 ἦταν "consanguineus" τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, δηλ. ἓνας ἀπ' τὸν πατέρα του ἐξ αἵματος συγγενῆς του. Ἀλλὰ καὶ ἀπ' τῆ μητέρα του ὁ Μανουὴλ (α΄) ἦταν ἓνας δευτεροεξάδελφος τοῦ Βορίση καὶ ἓνας θεῖος ἀπὸ δευτεροεξάδελφο τοῦ Κωνσταντῖνου Καλ. Βοτ. Δ.Κ. 196.

Μπορούμε νά υποθέσωμε πώς ὁ Ἰωάννης (β΄) Κ. 34 ἐνδιαφερόταν γιὰ τὸ Βορίση ὅσο βρισκόταν στὸν οὐγγρικό θρόνο ὁ Στέφανος ΙΙ, καὶ τὸν ἀναγνώριζε ὡς «κράλη τῆς Πανονίας ἢ Οὐγγρίας», καθὼς εἶδαμε τὴ γυναῖκα του ἝΑννα - ἝΑρετὴ Βοτ. Δ.Κ. 99 νά φέρη τὸν τίτλο τῆς κ ρ α λ α ι ν α ς, καὶ μετὰ τὴ χηρεία τῆς ἀκόμη¹⁶. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Στέφανου ΙΙ, δὲν πρέπει ὁ αὐτοκράτορας νά ὑποστήριζε πιά τὸ γιό τῆς Εὐφημίας καὶ ἄντρα τῆς μικρανεσιῶς του, ποῦ

14. Fessler, Geschichte von Ungarn, ἔκδ. Klein, τ. Ι, Leipsig 1867, σ. 209.

15. Otton de Freisingen, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 10), σ. 259· Thuroczy, ΙΙ, 64, σ. 143. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comptes, τ. ΙΙ, σ. 62, ὑ. 1.

16. Βλ. πρὶο πάνω, ὑ. 13, στὸ στοιχεῖο β).

ήθελε να δημιουργήσει προβλήματα στο Βελά II τόν Τυφλό, τὸ γιό τοῦ ἄλλοτε προστατευομένου του Ἄλμου - Κωνσταντίνου, ἑνὸς πρωτεξαδέλφου τῆς γυναίκας του Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρίας. Μὲ τὴν ἐκπνοή τοῦ 1135 ἡ σιωπὴ ἀπλώνεται πάνω στοῦ Βορίση κατὰ τὴ διάρκεια ἀρκετῶν ἐτῶν, καὶ δὲν τὸν ξαναβρίσκομε παρά μόνο κάτω ἀπ' τὴ βασιλεία τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81¹⁷.

Ὁ Βορίσης ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ ἀποβλέπη πρὸς τὸ θρόνο τῆς Οὐγγαρίας ποὺ εἶχε περιέλθει στοῦ δεῦτερο κλάδο τῶν Ἀρπαδιδῶν, αὐτὸν ποὺ προῆλθε ἀπ' τὸν Ἄλμο, ἂν καὶ στὴν Οὐγγαρία ἐπικρατοῦσε κατὰ τὴ διαδοχὴ ὁ θεσμὸς τῆς πρεσβυγένειας.

Πρὶν ἀπ' τὸ 1146, καὶ ἐνῶ στοῦ Βυζάντιο βασιλευε ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ δ ο ὄ κ α τῆς Βοημίας Boleslav καὶ τῶν Γερμανῶν, διεκδίκησε τὸ θρόνο ἀπ' τὸ Γκείζα II (1141 - 1161) ποὺ παιδί ἀκόμη διαδέχτηκε τὸν πατέρα του Βελά II¹⁸. Τὸ 1146 ἔκανε μιά ἰσχυρὴ ἐπίθεση στοῦ Presbourg τῆς Οὐγγαρίας¹⁹.

Τὸν ἴδιο αὐτὸ χρόνο, κατὰ τὴ Δεύτερη Σταυροφορία, ζήτησε γιὰ τὶς διεκδικήσεις του πάνω στοῦ στέμμα τοῦ ἁγίου Στέφανου τὴ βοήθεια τοῦ βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου VII τοῦ Νέου (1137 - 1180) καὶ τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Κονράδου III (1138 - 1152). Καθὼς ἡ παρουσία του στοῦ οὐγγικὸ ἔδαφος σημειώθηκε -ἦταν ἐπικεφαλῆς στρατιωτικοῦ σώματος- ὁ Γκείζα II ζήτησε ἀπ' τὸ Λουδοβίκο VII νὰ τοῦ τὸν παραδώσει. Ὁ βασιλέας τῆς Γαλλίας ποὺ τὸν εἶχε πάρει κάτω ἀπ' τὴν προστασία του, «χάρη στὸν αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης (τὸ Μανουήλ α΄, Κ. 81), τοῦ ὁποίου εἶχε παντρευτῆ τὴν ἀνεψιά», ἀρνήθηκε, καὶ ὁ Βορίσης μὲ τοὺς στρατοὺς τῆς (Δεύτερης) Σταυροφορίας ἔφτασε στὴν ΚΠολη²⁰.

« Ἡ παρουσία, λέει ὁ ἱστορικός τῶν Κομνηνῶν, ἐπικεφαλῆς ἑνὸς βυζαντινοῦ στρατιωτικοῦ σώματος, αὐτοῦ τοῦ ἀνταπαιτητῆ τοῦ θρόνου τῆς Οὐγγαρίας ἐξηγεῖ κατὰ ἕνα μέτρο τὴν εὐκολία τῶν ἐπιτυχιῶν τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων. Ὁ Βόρης εἶχε διατηρήσει στὴν πατρίδα του πολλοὺς ὀπαδοὺς ποὺ μπορούσαν νὰ βοηθήσουν σημαντικὰ στὶς ἐπιτυχίες τῶν ἐλληνικῶν ὀπλων, ἂν καὶ οἱ ἐλληνικὲς πηγὲς δὲν κάνουν κανένα ὑπαινιγμὸ σὲ μιά βοήθεια αὐτοῦ τοῦ εἴδους²¹».

17. Thuroczy, II, 61, σ. 137. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 63. Βλέπομε τὴν κλιση τῶν ἐξελληνισμένων Ἀρπαδιδῶν πρὸς τὸ ὄνομα Κωνσταντίνος.

18. Otton de Freisingen, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 10), σ. 266. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 401 καὶ ὑ. 1.

19. Thuroczy, II, 65, σ. 144· G. Grot, Iz istorij Ougrij i Slavianstva v. XII viékié, Varsovie 1889, σ. 83 κεξ. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, σ. 401, ὑ. 1.

20. Eude de Deuil, PL 185, στ. 1214. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 406, ὑ. 1, καὶ πρὸ πάνω, ὑ. 13, στοῦ στοιχείο ς).

21. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 406· ὁ Thuroczy, II, 66, σ. 146, βεβαιώνει ὁμως πῶς κατὰ τὴ Δεύτερη Σταυροφορία, ὁ Βορίσης διέθετε ἕνα ὀλάκερο μέρος τοῦ λαοῦ τῆς Οὐγγαρίας.

Περί τὸ 1151, ἓνα ἑλληνικὸ σῶμα στρατοῦ, ἔχοντας ἐπικεφαλῆς τὸ γιό τοῦ Κολομάν, διέσχισε τὸ Δούναβη, καὶ ἀφοῦ ἔφτασε στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, πέτυχε νὰ προχωρήσῃ ὡς τὸ ὄρος Τεμίση, ἴσως στὴν ψηλὴ κοιλάδα τοῦ σημ. Temesch, ὅπου συγκρούστηκε μὲ τρεῖς οὐγγρικὲς φάλαγγες καὶ τίς ἔτρεψε σὲ φυγῇ, καθὼς οἱ Οὐγγροὶ νόμισαν πὼς ὀλάκερος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μ' ἐπικεφαλῆς τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 διέσχισε τὸ Δούναβη. "Ὅταν ὁ ἀνεπιὸς τοῦ Γκέιζα II –ἦταν γιὸς τοῦ πρωτεξαδέλφου τοῦ Βορίση, τοῦ Βελᾶ II τοῦ Τυφλοῦ– πῆρε πιδὸ ἀκριβεῖς πληροφορίες, πὼς ἀρχηγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος ἦταν ὁ Βορίσης καὶ ὄχι ὁ αὐτοκράτορας, ὄρμησέ σὲ καταδιώξῃ του, ἀλλὰ ἦταν πιδὸ πολὺ ἀργά, γιατί ὁ Βορίσης πέτυχε κατὰ τὴ νύχτα, χάρη στὶς δάδες ποῦ τοῦ ἄναψε ὁ αὐτοκράτορας καὶ ποῦ προσδιόριζαν τὴ θέση τοῦ στρατοπέδου του, νὰ περάσῃ τὸ Δούναβη μὲ ὄλη τὴν πλοῦσια λεία ποῦ ἀποκόμισε²².

Οἱ δύο στρατοί, στρατοπεδευμένοι ὁ ἓνας ἀπέναντι τοῦ ἄλλου στὶς ὄχθες τοῦ Δούναβη ἔμεναν ἐκεῖ μέχρι ποῦ ὁ Γκέιζα II ζήτησε ἀπ' τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 τὸ κλεισίμο εἰρήνης καὶ ἓνα σύμφωνο ὑπογράφηκε, τοῦ ὁποῖου δὲν μᾶς ἀναφέρουν τοὺς ὄρους. Στὴ συνέχεια αὐτῆς τῆς ἐπιχειρήσεως ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81 μὲ τὸ Βορίση γύρισε στὴν ΚΠολη ὡς θριαμβευτῆς. Χωρισμένοι σὲ πολλὰ κατὰ ἀραιὰ διαστήματα ὁμάδες, ὁ μακρὸς ὄμιλος τῶν Οὐγγρων αἰχμαλώτων, στοὺς ὁποῖους εἶχαν προσθέσει καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου τῆς Σερβίας, παρήλασε μέσα ἀπ' τοὺς δρόμους τῆς ΚΠολης. Καθὼς στὶς δύο αὐτὲς ἐκστρατεῖες στὴν Οὐγγαρία καὶ τὴ Σερβία, δὲν εἶχαν πιάσει αἰχμαλώτους παρὰ ἀνθρώπους φτωχοὺς καὶ κακομοίρηδες, καὶ κανεῖς σπουδαῖος ἀρχηγὸς δὲν ἔλαμπε σ' αὐτὸν τὸν ὄμιλο, ὁ Μανουήλ (α'), γιὰ νὰ ἐξάρῃ τὴ λάμψη τοῦ θριάμβου του καὶ νὰ προκαλέσῃ τὴ φαντασία τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πρωτεύουσας, πρόσταξε νὰ ντύσουν μὲ πλοῦσιες ἐνδυμασίαις ἓνα ἀριθμὸ αἰχμαλώτων γιὰ νὰ παραστήσουν τάχα ἐπίσημους καὶ περιβλεπτοὺς ἀρχηγούς τῶν ἐχτρῶν²³. Ἀπὸ κάποια ἐξέδρα τῶν ἐπιφανῶν θὰ παρακολούθησε αὐτὸ τὸ θρίαμβο ὁ Βορίσης, ξέροντας πολὺ καλά πόση ψευτιά περιέχει.

"Ὅλες ὁμῶς οἱ προσπάθειες τοῦ Βορίση γιὰ τὴν κατάχτηση τοῦ θρόνου τῶν πατέρων του, ἀρκετὰ σημαντικὲς καὶ στὸ στρατιωτικὸ καὶ στὸ διπλωματικὸ τομέα βγήκαν μάταιες καὶ τὰ ὄνειρά του ὄλα πλάνες, κ' ἔτσι ἡ "Αννα Βοτ. Δ.Κ. 99, ἂν καὶ προσαγορευόταν καὶ ἐπίσημα ἐπιγραφόταν κ ρ ἄ λ α ι ν α τῆς Οὐγγρίας, ἢ Πανονίας ἢ Τουρκίας, δὲν εἶχε τὴν τύχη στὴν πραγματικότητα ν' ἀνέβῃ στὸ θρόνο τῶν γενναίων καὶ φιλαρχῶν Ἀρπαδιδῶν, ὅπως ἄλλες Βυζαντινὲς πριγκίπισσες.

22. Κίνναμος, σ. 117-18. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 406-7, ὅπου ἐκ παραδρομῆς ἀναγράφει τὸ ὄνομα τοῦ Βελᾶ II ἀντὶ τοῦ Γκέιζα II· γιὰ τὸ ὄρος Τεμίση = Temesch, βλ. αὐτόθι, σ. 406, ὑ. 3.

23. Χωνιάτης, σ. 123· Κίνναμος, σ. 118. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 407.

Τὸ τέλος τοῦ Βορίση ὑπῆρξε πρόωρο καὶ ὄχι πολὺ δοξασμένο. Τὸν συναντᾶμε γιὰ τελευταία φορὰ τὸ 1156²⁴.

Ὁ Νικήτας Χωνιάτης μᾶς ἀναφέρει μιὰ ἐπίθεση τῶν Σκυθῶν, χωρὶς καμιὰ ἀμφιβολία τῶν Κομάνων. Αὐτοὶ ἐδῶ, ἀφοῦ πέρασαν τὸν Ἰστρο ποταμὸ, δηλ. τὸ Δούναβη, ὄρμησαν γιὰ νὰ λεηλατήσουν τὸ βυζαντινὸ ἔδαφος ἐναντίον τους στάλθηκε ἓνα βυζαντινὸ στρατιωτικὸ σῶμα κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ (Βορίση) Καλαμάνοῦ –Καλαμάνο τὸν ὀνομάζει ὁ Χωνιάτης– ποὺ εἶχε μιὰ κακὴ ἐκβαση στὴ σύγκρουσή του μὲ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους.

Φαίνεται πῶς ὁ Βορίσης, μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, ἐτοιμαζόταν μὲ τὸ στρατιωτικὸ του σῶμα νὰ εἰσβάλῃ καὶ πάλι στὸ οὐγγρικὸ ἔδαφος. Ὁ Γκέιζα II γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή του, ἀντίταξε τοὺς Κομάνους, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ ἐπιτεθοῦν στὸ Βορίση καὶ στὸ βυζαντινὸ στρατιωτικὸ σῶμα ποὺ ὀδηγοῦσε. Ἡ ἐπίθεση τῶν Κομάνων ὑπῆρξε λυσσαλέα: οἱ Βυζαντινοὶ καὶ ὁ Βορίσης νικήθηκαν κατὰ κράτος, πολλοὶ γενναῖοι ἀντρες ἔπεσαν σ' αὐτὴ τὴ σύρραξη, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ Βορίσης, ποὺ τὸν σκότωσε ἓνας ἄγριος Κομάνος μαχητῆς, ὅπως μαθαίνομε ἀπὸ δυτικὴ πηγὴ²⁵.

Ἡ γυναίκα του, ἡ πανυπερσέβαστη Ἄννα Βοτ. Δ. Κ. 99 ἡ κράλαινα, ἀμέσως μόλις ἔμαθε τὸ θλιβερὸ νέο, σύμφωνα μὲ τὶς βυζαντινὲς συνήθειες ποὺ πολλοὶ καὶ πολλὲς ἀκολουθοῦσαν, περιβλήθηκε τὰ ράσα καὶ ἔγινε μοναχὴ, παίρνοντας τὸ χαρακτηριστικὸ ὄνομα Ἀρετῆ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀποβάλλῃ καὶ τοὺς τίτλους της, καθὼς τὴ βλέπομε νὰ ἐκδίδῃ ἓνα ὄρισμὸ τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1157²⁶.

Στὴν κατοικία της ποὺ καθὼς φαίνεται βρισκόταν στὴν τοποθεσία τῶν Κάλυβίων στὴν ΚΠολη²⁷, διατηροῦσε μιὰ μικρὴ αὐλὴ, καὶ ἀπ' τοὺς θεράποντές της μᾶς εἶναι γνωστὸς ὁ Θεόδωρος ὁ Χρυσοβαλαντίτης (ὁ τοῦ χρυσοῦ βαλαντίου)²⁸.

Ἐπίσης μαθαίνομε πῶς στὴν πεδιάδα τοῦ Μαιάνδρου κατεῖχε ὀρισμένα χωράφια στὴν περιοχή τοῦ Ἄκρου, τὰ ὁποῖα εἶχε δωρήσει στὴν παλιὰ μονὴ τοῦ Ξηροχωραφίου –ἀργότερα πῆρε τὴν ὀνομασίαν τῆς Ἰερᾶς– ποὺ ἰδρυτῆς

24. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. F. Chalandon, *les Comnène*, τ. II, σ. 413, ὑ. 3.

25. Χωνιάτης, σ. 123· *Otton de Freisingen, Gesta*, II, 31, *MGH. SS.*, τ. XX, σ. 414, ἀναφέρει πᾶνω στὰ γεγονότα τοῦ 1156 πῶς ὁ Βορίσης σκοτώθηκε ἀπὸ ἓνα Κομάνο μέσα σὲ μιὰ ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν Οὐγγρων. Πρβλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 413-14.

26. *Restes du Cartulaire de Hiéra - Xéro choraphion*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 11), σ. 31-4. Βλ. καὶ πῶς πᾶνω, ὑ. 13. Εἶναι ἓνα λάθος τοῦ Ἰω. Κονιδάρη, *Τὸ Δίκαιον τῆς μοναστηρ. περιουσίας ἀπὸ τοῦ 9ου μέχρι καὶ τοῦ 12ου αἰῶνος*, Ἀθῆναι 1979, σ. 189, ὑ. 13, ποὺ ταυτίζει τὴν «κυρὰν Ἀρετὴν τὴν κράλαιναν» πρὸς τὴν Ἀνώσυμ. Συναδηνή, τὴ σύζυγο τοῦ Γκέιζα I (1074-1077) καὶ παραπέμπει στοὺς Chr. Hannick-G. Schmalzbauer, *Die Synadenoi*, ἀριθ. 5 καὶ 7, ποὺ δὲν ἀναφέρουν κάτι τέτοιο.

27. *MM3* (1865), σ. 27, 28, 31, 33. Πρβλ. R. Janin, *Const/ple Byzantine*, σ. 41, 364-65.

28. *Restes du Cartulaire de Hiéra-Xérochoraphion*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 11), σ. 34.

της υπήρξε ο άγιος επίσκοπος πρώην Μιλήτου Νικηφόρος μετά το 956²⁹. Αύτα τα χωράφια αποσπάστηκαν απ' την «ἐπίσκεψιν τῶν Σαμψηνῶν» και ἡ πα ν υ π ε ρ σ έ β α σ τ η μοναχή Ἀρετή Βοτ. Δούκ. Κ. 99 πρόσταξε με γραφτό ὀρισμό της τὸν αὐλικό της Θεόδωρο Χρυσοβαλαντίτη νά ἐνεργήσῃ γιά τήν ἀποκατάσταση τοῦ δικαίου. Καί πραγματικά ὁ Χρυσοβαλαντίτης, ἀφοῦ ἐξέτασε και χρυσόβουλλα πού παρουσίασε ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Γρηγόριος και ἄκουσε ἀξιόπιστους μάρτυρες, ἐπιδίκασε στή μονή ὄχι μόνο τὰ χωράφια πού εἶχαν ἀποσπασθῆ, ἀλλά και τοὺς πα ρ ο ἰ κ ο υ ς πού εἶχαν βρεθῆ «ἐν τοῖς τοιοῦτοις τοπίοις» και πού ἦσαν ὑποχρεωμένοι «ἐπιδοῦναι τῇ μονῇ τήν ἀνήκουσαν μορτήν» (= τὸ ἀνήκον σ' αὐτῇ μερίδιο), «και ἂν δέ θελήσουν θά ἀποσπάσουν τήν αὐθεντική της ὀργή, και νά μὴ θελήσουν στο ἐξῆς νά ἐπιληφτοῦν αὐτῶν τῶν χωραφίων, καθὼς ἡ μονή ἔχει χρέος ὡς δ ε σ π ὀ τ ι ς νά διατηρῆ πάνω τους ἐξουσιαστικά δικαιώματα³⁰».

Δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ χρονολογία θανάτου τῆς Ἀρετῆς κατὰ κόσμον Ἄννας Βοτ. Δ.Κ. 99, γιατί μετὰ τῆς μνεῖας της, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1157, ἕνα χρόνο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀντρός της, τοῦ κ ρ ά λ η Οὐγγρίας και πα ν υ π ε ρ σ έ β α σ τ ο υ Βορίση, δὲν ἀναφέρεται στὶς γνωστὲς μέχρι σήμερα τοῦλ. πηγές.

Ἡ Ἄννα Βοτ. Δ.Κ. 99 ἀπόκτησε ἀπ' τὸ Βορίση τὸ πιδό λίγο ἕνα γιό, τὸν Κωνσταντῖνον Καλαμάνο Βοτανειάτη Δούκα Κομνηνὸ 196³¹, πού δὲν ἦταν πιδά ἕνας ἀνταπαιτητῆς τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου, ἀλλά ἕνα μέλος τῆς ἀνώτατης βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, και στήν εὐρεία ἔννοια, και αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῶν Κομνηνῶν, καθὼς ἀναφέρεται ὡς ἕνας ἐξ αἵματος συγγενῆς τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81³².

29. Restes du Cartulaire κτλ. ἐνθ' ἄνωτ. γιά τῆ δωρεά, σ. 33-4, γιά τὸν ἰδρυτή, σ. 5 κεξ.

30. Restes du Cartulaire κτλ. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 33-4. Πρβλ. Ἰω. Κονιδάρη, Τὸ Δίκαιον τῆς μοναστηρ. περιουσίας κτλ. (ὑ. 26), σ. 189 και ὑ. 13.

31. Ἄνωνυμος, Ἐπί πατελίῳ χρυσῷ (= ἐπί χρυσοῦς πιατέλλας), ἐν ᾧ εἰκονίσθησαν τὰ κατὰ τήν Οὐγγρίαν τρόπαια τοῦ βασιλέως, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 175-76, ἀριθ. 330, στίχ. 4-5:

γράφας σεβαστὸς Δουκόπαις Καλαμάνος
ἐκ παιονικῶν ρηγικῶν ριζώμάτων

Πρβλ. D. Polemis, The Doukai, σ. 124, ἀριθ. 96.

32. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 896· ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 264· Κίνναμος, σ. 216 και 286· Χωνιάτης, σ. 183.

Καθώς φαίνεται, ο Κωνσταντίνος 196 ἄφησε ἀπογόνους πού κληρονόμησαν καί τίς γαῖες του, ἀλλά δὲν ἀναφέρονται ρητὰ καί ὀνομαστικά³³.

100. Ἄνωνη Κομνηνή (γένν. περὶ τὸ 1118/20 – † ;)

Ἡ Ἄνωνη Κ. κόρη τοῦ Ἰωάννη Κ. 55 καὶ τῆς Εὐδοκίας τῆς κλεινόπαιδος¹ γεννήθηκε περὶ τὸ 1118/20².

Ποιά ὑπῆρξε ἡ περαιτέρω τύχη αὐτῆς ἐδῶ τῆς Ἄνωνης Κ. 100 μᾶς εἶναι ἄγνωστο, καθὼς ὡς βρέφος μόνο τῆ συναντᾶμε.

33. Σὲ μιά πράξη τοῦ μεγάλου λογοθέτη Ἰωάννη(;) Στρατηγόπουλου, χρονολογίας 24ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1217 (γιά τὸ ἔτος, βλ. R. Guiland, *Les Logothètes*, REB29, 1971, σ. 104, ἀριθ. 1), ἀναφέρεται ἕνας Καλαμάνος, χωρὶς τὸ βαφτιστικὸ τοῦ ὄνομα, πού συνδέεται μὲ τὴν «ἐπίσκεψιν τῶν Σαμψηνῶν», βλ. MM4 (1871), σ. 292, 293, 294. Περί τὸ 1330 ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, τ. I, σ. 399, ἐκδ. Bonn, ἀναφέρει ἕνα Λάσκαριν Καλαμάνον πού σημαίνει πῶς οἱ Καλαμάνοι ἦλθαν σὲ ἐπιγαμία μὲ τοὺς Λασκάρεις. Βλ. καὶ G. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, Berlin 1958, II, σ. 147· V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 671, σ. 297-98· D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 96, σ. 124, ὑ. 1.

100.1. Ἄνωνος ποιητής, ἐκδ. E. Miller, *RHC Hist. Grecs*, τ. II, σ. 770-71, στίχ. 192-93:

Μήτηρ ὁμοῦ σὺν θυγατρὶ (ἡ Εὐδοκία καὶ ἡ κόρη της) χῆραι φαγούνται δύο,
Χῆραι τρυφῆς, χῆραι χαρᾶς, χῆραι τῆς εὐτυχίας,

καὶ στίχ. 233-35:

Νεόνυμφε, πικρόγαμε, μαλθακωπάτη χῆρα,
Τί σου τὸ πένθος δυνηθῆ ποσῶς κατακοιμίσαι
Τὸ κείμενον ὑπὸ μαζὸν γαλαθηνόν σοι βρέφος;

Πρβλ. Γενεαλογία μου τῶν Κομνηνῶν, τ. Α', σ. 282, ὑ. 5, καὶ σ. 285, ὑ. 17. Ἡ μητέρα τῆς Ἄνωνης Κ. 100 καὶ σύζυγος τοῦ Ἰωάννη Κ. 55, Εὐδοκία ἡ κλεινόπαις, εἶναι ὀλίποτε ἀσχετὴ πρὸς τὴν Εὐδοκία Κ. 130³ γιά τὴν παρανόηση τῆς S. De Jongh, σ. 56, ὑ. 7 καὶ 8, βλ. στή Γενεαλογία μου τῶν Κομνηνῶν, τ. Α', σ. 503, ὑ. 61.

2. Οἱ γονεῖς της παντρεύτηκαν περὶ τὸ 1117.

101. Κωνσταντίνος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1155 – † ;)

Ὁ Κωνσταντίνος¹ Κ. γιὸς τοῦ Στέφανου Κ. 57 καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἀξούχαινας² γεννήθηκε περί τὸ 1155³.

Ὁ Κωνσταντίνος Κ. 101 ἔλαβε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ **π α ν σ ἔ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ**⁴.

Ποιὰ ὑπῆρξε ἡ σταδιοδρομία του μᾶς εἶναι ἀγνωστο, γιατί ἐκτός ἀπ' τὴ σφραγίδα του, τίποτε ἄλλο δὲ διασώθηκε γι' αὐτὸν στίς μέχρι σήμερα γνωστὲς πηγές.

101.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Κωνσταντίνου Κ. 27.

2. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2725, σ. 1524-26. Πρβλ. Γενεαλογία μου τῶν Κομνηνῶν, τ. Α΄, σ. 278, ὑ. 2. Ἀπ' τὴν ἀνωτέρω σφραγίδα προκύπτει πὼς ὁ **σ ε β α σ τ ὸ ς** Κωνσταντίνος Κ. 101 ἦταν γιὸς τοῦ Στέφανου Κ. 57, γιοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Κ. 27, γιοῦ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου τοῦ **σ ε β α σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α** Ἰσαάκιου Κ. 12. Ἀπ' τὸν Θεόδωρον Βαλαμώνα πάλι μαθαίνομε, XII. Εἰς τὸν τάφον τοῦ σεβαστοῦ κυροῦ Στεφάνου τοῦ Κ., ἐκδ. Κ. Horna, Die Epigramme des Theodoros Balsamon, Wiener Studien 25 (1903), σ. 125 κεξ., [σ. 18], πὼς ὁ Στέφανος Κ. 57 εἶχε:

παῖδας... ὡς περὶ παῖδας Νῶε,
Κομνηνοφειεῖς παππομαμμοπατρόθεν.

Στὸν πρωτόκοκο ἀπ' αὐτοὺς τοὺς **π α ἱ ὀ ε ς**, ἔδωσε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του, τοῦ Κωνσταντίνου Κ. 27. Οἱ **π α ἱ ὀ ε ς**, κατὰ πού δείχνει τὸ ἐπίγραμμα, ἦσαν τρεῖς, ὅπως «οἱ γιοὶ τοῦ Νῶε». Στὸ παῖδες πρέπει νὰ ἐννοήσωμε ἀγόρια καὶ ὄχι κορίτσια. Ἀλλά, καθὼς δὲ γνωρίζομε τὰ ὀνόματα τῶν ἄλλων δύο καὶ μποροῦμε νὰ πάρωμε τὴ λ. παῖδες (= παιδιὰ) μὲ εὐρύτερη ἔννοια, καταλήγομε νὰ δεχτοῦμε πὼς ὁ Στέφανος Κ. 27 καὶ ἡ Εὐδοκία Ἀξούχαινα εἶχαν τρία τέκνα: τὸν Κωνσταντίνον Κ. 101, τὸν Ἀνώνυμον Κ. (ἢ ἀπίθανο Κομνηνὴν) 102 καὶ τὸν Ἀνώνυμον Κ. (ἢ ἀπίθανο Κομνηνὴν) 103.

3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1150/54.

4. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2725, σ. 1524-26.

Πολύς ὁ θόρυβος·
 σύγχυση καὶ ὄδυρμοὶ καὶ κλάματα πολλὰ,
 καθὼς ὁ κύρ Κωνσταντῖνος ὁ Κομνηνός,
 ὁ πανσέβαστος σεβαστός,
 παράδιδε τὴν ψυχὴν...
 Γὰ μὴ ὅμως στιγμὴ ἀπ' τὸν ἐπιθανάτιο ρόγχο του
 ἀνάηψε· ἄνοιξε τὰ μάτια καὶ μὲ φωνὴ
 ὑπόκωφη, ἐμῆλλισε:
 « Ἐπιτροχάδην μόνιμα
 ἡμέρας καὶ νύκτας,
 ὁδοὺς καὶ διόδους,
 περιειργάσθην ἀνωφελῶς».
 Καὶ ἀπότομα, μὲ φωνὴ ἐπιβλητικὴ
 πρόσθεσε: «Προσοχή, ὦ φίλοι ἐμοί,
 νὰ μὴ λησμονηθῆ στὸν τάφο μου νὰ χαραχθῆ,
 τό: ἐνταῦθα κεῖται γόνος τρισένδοξος,
 (δῆθεν) παππομαμμοπατρόθεν Κομνηνοφυῆς».
 Ὡχ! ἐπεῖπαν οἱ φίλοι,
 «κ' ἐμεῖς πολὺ γι' αὐτὸ σκοτιστήκαμε,
 ἂν ὁ κύρ Κωνσταντῖνος, ἦταν
 παππομαμμοπατρόθεν Κομνηνός»⁵.

**102. Ἄνωνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1157
 – † ;)**

Ὁ Ἄνωνυμος Κ. –ἢ σὲ ἀπίθανη περίπτωση Ἄνωνυμη Κ.– γιὸς (ἢ κόρη)
 τοῦ Στέφανου Κ. 57 καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἀξούχαινας¹ γεννήθηκε περὶ τὸ 1157.
 Ἐκτὸς ἀπ' τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ προσώπου, ποῦ μᾶς ἀναφέρει ὁ
 Θεόδωρος Βαλασμών², τίποτε ἄλλο δὲ γνωρίζομε γι' αὐτό.

5. Θεόδωρος Βαλασμών, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2):

Βλέπων, θεατὰ, σὺν σταλαγμοῖς δακρύων,
 κιβωτοτετράπλευρον ἐκ λίθου δόμον
 καὶ θρηνοκατάκλυστον ἐκ λύπης τάφον,
 μὴ θαυμάσης· φέρει γὰρ ἔνδον, ὡς Νῶε,
 διπτῶς σεβαστοῦς, εὐγενεῖς ὁμόζυγους,
 καὶ παῖδας αὐτῶν, ὡσπερὶ παῖδας Νῶε,
 Κομνηνοφυεῖς παππομαμμοπατρόθεν.

102.1. Θεόδωρος Βαλασμών, XII. Εἰς τὸν τάφον τοῦ σεβαστοῦ κυροῦ Στεφάνου τοῦ Κ., ἐκδ. Κ. Horna, Die Epigramme des Theodoros Balsamon, Wiener Studien 25 (1903), σ. 125 κέξ., [σ. 18].

2. Θεόδωρος Βαλασμών, ἐνθ' ἄνωτ.

103. Ἀνώνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1160
– † ;)

Ὁ Ἀνώνυμος Κ. –ἢ σὲ ἀπίθανη περίπτωση Ἀνώνυμη Κ.– γιὸς (ἢ κόρη)
τοῦ Στέφανου Κ. 57 καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἀξούχαινας¹ γεννήθηκε περί τὸ 1160.

Ἐκτός ἀπ' τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ προσώπου, ποὺ μᾶς ἀναφέρει ὁ
Θεόδωρος Βαλασμῶν², τίποτε ἄλλο δὲ γνωρίζομε γι' αὐτό.

104. Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομνηνός (γένν. περί τὸ
1128 – † ;)

Ὁ Ἰωάννης¹ Κ.^{1α} Κ.² γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου καὶ τῆς

103.1. Θεόδωρος Βαλασμῶν, ἐνθ' ἄνωτ.

2. Θεόδωρος Βαλασμῶν, ἐνθ' ἄνωτ.

104.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34, πρωτεξαδέλφου τοῦ πάππου τοῦ
Ἀδριανοῦ Κ. 28, ὁ ὁποῖος (Ἀδριανὸς 28) ὡς μοναχὸς καὶ ἐπίσκοπος πῆρε κι αὐτὸς τὸ
ὄνομα Ἰωάννης.

1α. Κοντοστέφ. ἦταν ἀπ' τὸν πατέρα τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ., βλ. Γενεαλογίαν μου, τ.
Α', σ. 295 (ἀριθ. 7).

2. Κομν. ἦταν ἀπ' τὴ μητέρα τοῦ Θεοδώρου Κ. 58· ἀλλὰ δὲν ὀνομάζεται στὶς πηγές Κ ο-
μ ν η ν ὀ ς, γιατί ἡ μητέρα τοῦ δὲν ἦταν μιά πορφυρογέννητη πριγκίπισσα, ὅπως ἦταν ἡ
Ἄγνα Κ. 77, μητέρα ἐνός ἄλλου Ἰωάννη Κοντοστ. Κομν., τοῦ Ἰωάννη 133.

Θεοδώρας Κ. 58³ γεννήθηκε περί τὸ 1128⁴.

Ὁ Ἰωάννης 104 ἔνωρις ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ⁵, ὡς γιὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 58, ἐπίσης σεβαστῆς ποὺ ἦταν ἀνεψιὰ ἀπὸ πρωτεξαδέλφου (τὸν Ἀδριανὸ Κ. 28) τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34 καὶ δευτεροεξαδέλφη τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81.

Ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 παντρεύτηκε μιὰ Θεοδώρα⁶, γιὰ τὴν ὁποία

3. Ἄνωνυμος, Εἰς τάφον Κοντοστεφάνου, ἔκδ. L. Sternbach, *Spicilegium Prodromeum*, σ. 33· ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, NE 8 (1911), σ. 154· μιλάει ἡ Θεοδώρα Κ. 58:

Μήτηρ δ' ἀπ' αὐτοῦ τεττάρων ὤφθην τέκνων.

θνήσκει τὰ δύο· τοῦτο μοι πρῶτος πόνος.

Ὅμως τὰ λοιπὰ τὸν πόνον παρηγόρουν,

ἄρρην δὲ μᾶλλον, ὅς πατρός σῶζων τύπον

διπλοῦν παρεῖχε τὸν τεκόντα προσβλέπειν.

Σύμφωνα μὲ τὰ ἀνωτέρω, ἡ Θεοδώρα Κ. 58 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ. ἀπόχτησαν τέσσερα παιδιά, ποὺ ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο πέθαναν πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα τους· ἀπ' τὰ δύο ποὺ ἐπέζησαν, τὸ ἓνα ἦταν ἀγόρι καὶ τὸ ἄλλο κορίτσι· τὸ ἀγόρι ἐμοιαζε πολὺ στὸν πατέρα του. Ποιὸς Κοντοστεφάνο-Κομνηνός εἶναι αὐτὸ τὸ ἀγόρι; Δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν Ἰωάννη Κοντοστέφανον, ποὺ πήρε μέρος στὶς συνόδους τῆς 12ης τοῦ Μάη τοῦ 1157, βλ. PG 140, στ. 177, καὶ τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166, βλ. PG 140, στ. 253, καὶ ὅπου ἔχει μιὰ θέση πολὺ κατώτερη ἀπ' τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ. 133 καὶ τὸν Ἀλέξιο Κοντοστέφ. 134 ποὺ ἦσαν γιοὶ τῆς πορφυρογέννητης Ἄννας Κ. 77 καὶ τοῦ Στέφανου Κοντοστέφ. καὶ πρῶτοι ἀνεψιοὶ τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81. Καὶ ἀκόμη ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 προβάλλει μὲ τὸν τίτλο τοῦ πανσ. σεβαστοῦ, ἐνῶ οἱ ἀνεψιοὶ τοῦ αὐτοκράτορα δὲν ἔχουν τίτλο εἰδικό (spécifique), ἀλλὰ σημειώνονται μὲ τὸν βαθμὸ τῆς συγγενείας τους μὲ τὸν αὐτοκράτορα, PG140, στ. 253: τῶν περιποθήτων ἀνεψιῶν τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἀγίου τῶν Κοντοστεφάνων, τοῦ τε κυροῦ Ἰωάννου (133) καὶ τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου (134), πρβλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 224. Τὸ πὼς ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 ἦταν γιὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 58 καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ., βλ. τὴν σύμφωνη γνώμη τοῦ J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, *Lettres et discours*, σ. 57, ὑ. 54· H. Grégoire, *La famille des Kontostéphanes*, *Notes épigraphiques*, *Revue de l'Instruction Publique en Belgique* 52 (1909), σ. 158-59· S. De Jongh, σ. 17. Γιὰ τὸ λάθος τῆς De Jongh πὼς ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 παντρεύτηκε τὴ Θεοδώρα Κ. 127, βλ. κατωτέρω, ὑ. 7.

4. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1125.
5. Χωνιάτης, PG 140, στ. 177 καὶ 253· Κ. Μανασσῆς, *Παραμυθητικὸν εἰς τὸν σεβαστὸν κυρὸν Ἰωάννην τὸν Κοντοστέφ.*, VV7 (1900), σ. 636· Κίνναμος, σ. 208.
6. Κωνστ. Μανασσῆς, ἔκδ. E. Kurtz, *Μονωδία ἐπὶ τῆ σεβαστῆ κυρᾷ Θεοδώρα τῆ τοῦ Κοντοστεφάνου κυροῦ Ἰωάννου συζύγῳ*, VV7 (1900), σ. 630-35· ἡμιτελής ὀχι ὀλάκερη ἡ μονωδία ἐκδόθηκε καὶ ἀπ' τὸν Ἀ. Παπαδόπουλον - Κεραμέα, VV5 (1898), σ. 674-76: Τοῦ φιλοσόφου κυροῦ Κωνστ. τοῦ Μανασσῆ μονωδία ἐπὶ τῆ σεβαστῆ κυρᾷ Θεοδώρα τῆ Κοντοστεφανίνῃ· σχόλια Ἀ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, VV5 (1898), σ. 671-74 καὶ 676-77· σχόλια E. Kurtz, VV7 (1900), σ. 621-29.

δέν ξέρομε σέ ποιά ἀριστοκρατική οἰκογένεια τοῦ Βυζαντίου ἀνήκε⁷.

Ὁ γάμος κατὰ τὸν Η. Grégoire ἐγινε περί τὸ 1166/68⁸, ἐνῶ ἐγὼ πιστεῶμαι πὼς ὁ γάμος θὰ τελέσθηκε περί τὸ 1150, τότε ποῦ ὁ Ἰωάννης 104 εἶχε μιά ἡλικία 20-22 χρονῶ, ἐφόσον βέβαια ἡ Θεοδώρα ἦταν ἡ πρώτη του σύζυγος.

Αὕτη ἐδῶ ἡ Θεοδώρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἰωάννη 104, πέθανε πρόωρα⁹, κατὰ μιά ἄγνωστη χρονολογία ποῦ δέν ἀπέιχε καί τόσο πολὺ ἀπ' τῆ χρονολογία τοῦ γάμου της.

Ἡ Θεοδώρα ἦταν, σύμφωνα μὲ τὸν ἐγκωμιαστή της Κωνσταντῖνο Μανασσῆ ποῦ σύνθεσε μιά μονωδία γιὰ τὴ θανή της¹⁰ καὶ ἀπηύθηνε ἓνα παραμυθητικὸ λόγο στὸν ἄντρα της, «τὸν σεβαστὸν κυρὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ»¹¹, μιά σπουδαία γυναίκα.

«Ἦταν ἡ ζωντανὴ στήλη τῆς σωφροσύνης, ὁ ὀμιλητικὸς ἀνδριάντας τῆς κοσμιότητος, ἡ ἐμπνευσμένη εἰκόνα τῆς σεμνότητος· τὸ χρυσὸ πλατάνι τῶν ἀρετῶν, ὁ φημισμένος κήπος ὁ γεμάτος ἀπὸ δέντρα ἀγαθῶν· τὸ στολίδι τοῦ γυναικειοῦ κόσμου, τὸ ρόδο τῆς γαληνότητος, τὸ ὀλόχρυσο τέμενος ποῦ σ' αὐτὸ χόρευε ὁ κύκλος τῶν καλῶν. Ἡ ἀνδρεία γυναίκα ποῦ περιγράφει ὁ Σολομών. Ἡ γυναίκα ποῦ σ' αὕτη ἀνθοῦσαν ἡ ὁμορφία τοῦ σώματος καὶ οἱ χάριτες τῶν ἀρετῶν· ἦταν προικισμένη μὲ εὐαρμοσσία χαριτοπρόσωπη ποῦ τὴ στόλιζε θεοκῆπευτος λειμώνας σωφροσύνης. Τὴ χαρακτήριζαν, συμμετρία μορφῆς καὶ ὄψη ἀξίεραστη καὶ θεϊκὲς ὁμορφιές. Σὰν ἀστέρια πάνω της

7. Μεγάλη σύγχυση ἔχει γίνει γι' αὕτη τὴ Θεοδώρα ἀπ' τοὺς νεώτερους ἱστορικοὺς καὶ συγγραφεῖς. Πρῶτος ὁ C. Castellani, *Epitalamio di Teodoro Prodromo per le nozze di Teodora Comnena e Giovanni Contostefano*, Venise 1888, μὲ βάση μιά ἀπλή συνωνυμία ταύτισε τὴ σύζυγο τοῦ Ἰωάννη Κοντοστέφ. 104 Θεοδώρα μὲ τὴ Θεοδώρα Κ. 127, τὴν κόρη τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75· ἐνῶ γιὰ τὴ Θεοδώρα, τὴ σύζ. τοῦ Ἰωάννη Κοντοστ. 104, δέν ξέρομε σέ ποιά οἰκογένεια ἀνήκε, γιὰ τὴ Θεοδώρα Κ. 127, ξέρομε σέ ποιά οἰκογένεια ἀνήκε καὶ πὼς παντρεύθηκε κάποιον, ἀλλὰ δέν ξέρομε ποῖον. Τὸ λάθος αὐτὸ ἐπανάλαβαν ὁ E. Kurtz, *BZ* 8 (1899), σ. 554, καὶ VV7 (1900), σ. 622· ὁ F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II σ. 218, ὑ. 9· ἡ S. De Jongh, σ. 17· ἀν καὶ προηγουμένως (1904) ὁ L. Sternbach, *Spicilegium Prodromeum*, σ. 30[363] - 31[364], κατέδειξε τὸ λάθος τοῦ C. Castellani πὼς ἄλλη εἶναι ἡ Θεοδώρα (τῆς ἀγνωστῆς οἰκογένειας) καὶ ἄλλη ἡ Θεοδώρα Κ. 127 ποῦ παντρεύθηκε κάποιον, ἀλλὰ δέν ξέρομε ποῖον, βλ. E. Miller, *RHC Hist. Grecs*, τ. II, σ. 765: Ἐπάσματα εἰς τὴν κυρὰν Θεοδώραν τὴν θυγατέρα τοῦ καίσαρος καὶ τῆς πόρφυρογεννήτου κυρᾶς Μαρίας τῆς πρώτης θυγατρὸς τοῦ αἰοίδιμου αὐτοκράτορος Ρωμαιοῦ κυροῦ Ἰωάννου (β') τοῦ Κ. Τὸ λάθος κατὰ συνέχεια ἀποκατάστησαν ὁ L. Stiernon, *Sébastè et gambros*, *REB* 23 (1965), σ. 241, ὑ. 96, καὶ ὁ Κ. Βαρζός, Ἄλέξιος Κ. καὶ Εἰρήνη ἡ Ρωσική, *Βυζαντινά* 7 (1975), σ. 149-50, ὑ. 121.

8. H. Grégoire, *La famille des Kontostéfanes*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 158· E. Kurtz, σχόλια, VV7 (1900), σ. 621 κεξ.

9. Κων. Μανασσῆς, VV5 (1898), σ. 675, καὶ VV7 (1900), σ. 631: ἀλλ' οὐν, φεῦ, ἐξ ἀνθρώπων πέφευγε θάπτον καὶ πρὸς τοῦ χρόνου καὶ ταχὺ οἴχεται... Τοιαύτην ἐδει γυναίκα πρὸ ὥρας ἀποκρυβῆναι, οὕτως συντόμως τὸν βίον ἀφεῖναι, οὕτως ὀξέως τὸν κόσμον ἀπολιπεῖν. Στὸ μεταξὺ ὅμως τῆς ἐγγαμῆς ζωῆς της ἀπόχτησε τὸ πιὸ λίγὸ τρία παιδιὰ.

10. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 6.

11. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 5.

έλαμπαν οί καλλονές, ὅσες πέφτουν στὰ μάτια καί ὅσες αὐλίζονται στὸν κόσμον τὸν ἐσωτερικό. Ὁ καλλιτέχνης Θεός ἔφερε αὐτὴ τὴ γυναίκα στὴ γῆ γιὰ νὰ χαρίσει στοὺς ἀνθρώπους εὐκοσμία, ὑπόδειγμα φρόνιμης ζωῆς, νόμο, ἄγαλμα σεμνότητας, εἰκόνα φιλησυχίας, στήλη σεβασμοῦ, λαμπάδα ἀνδρείας, πυρσὸ δικαιοσύνης, ἥλιο φρόνησης»¹².

Ὅσο καὶ ἂν τὰ ἀνωτέρω, ἀποτελοῦν ἓνα ἐγκώμιο στὸ γνωστὸ ὕφος τῶν ρητόρων, ἀπὸ ἀνθρώπο ὅμως σοβαρό, τὸν Κωνσταντῖνο Μανασσῆ ποὺ γνώρισε καλὰ τὸν Ἰωάννη 104 καὶ τὴν οἰκογένειά του, πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε πὼς ἡ γυναίκα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ἡ Θεοδώρα, ποὺ καταγόταν ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ βυζαντινὴ οἰκογένεια¹³, ἦταν μιὰ γυναίκα ἐξαιρετικὴ.

Ἄς μὴ πάρουμε κατὰ λέξη τὴ βεβαίωση τοῦ ρήτορα πὼς ἦταν «ἀνώτερη ἀπ' τὴ Σωσάννα, ἀπ' τὴν Ἰαήλ, ἀπ' τὴ Λαοδάμεια, ἀπ' τὴν Κάμμα τὴ Ρωμαία, ἀπ' τὴ Θεανὼ τῶν Πυθαγορείων»¹⁴. Ἄς τὴ δεχτοῦμε ὡς «μιὰ γυναίκα μὲ ἦθος καὶ σωφροσύνη, μὲ μεϊδίαμα μετρημένο πάνω στὰ χεῖλη της, μὲ δυνατό μυαλό· ἀπεχθανόταν τὶς ζωηρὲς ἐκεῖνες γυναῖκες ποὺ γελοῦσαν δυνατὰ καὶ χτυποῦσαν τὶς παλάμες τους, σὰν ἀχαλίνωτες· ἀγαποῦσε τὶς κόσμιες καὶ ἔδωχε ἀπὸ κοντὰ της τὶς θεατρικὲς καὶ κείνες ποὺ ἀρέσκονταν στὰ ἀστεῖα καὶ τὶς ἐλαφρότητες»¹⁵.

«Ἦταν μιὰ καλὴ καὶ τρισάριστη γυναίκα καὶ περιλάλητη στὶς ἀρετές, καλὴ κατὰ τὸ φαινόμενο, καὶ πιὸ καλὴ ἀκόμη κατὰ τὸ νοούμενο· ἔλαμπε καὶ ἀπὸ σωματικὴ ὁμορφιά καὶ τὸ δέρμα της ἦταν σὰν ἀραχνοῦφαντο· καὶ ἀπὸ μέσα της ἀνταύγαζαν οἱ ἀρετές της, ἔτσι ποὺ ἡ ψυχὴ της τῆς ἔδινε στὴν ἐμφάνιση ἓνα φῶς θελκτικό»¹⁶.

«Ἦταν μὲ λίγα λόγια καὶ τελευταῖα, ἡ Θεοδώρα, κατάστερη σὲ ἀγαθὰ, κατάχρυση σὲ ἀρετές, περιστέρι χιονάτο στὴν ψυχὴ, μαργαριταρένιο, πάλευκο καὶ ἀργυροπτέρυγο, εὐπρεπὴς κατὰ τὸ φαινόμενο καὶ πιὸ εὐπρεπὴς ἀκόμη κατὰ τὸ μὴ βλεπόμενο»¹⁷.

Ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. καὶ ἀπ' τὴ μητέρα του Κομν. 104 ἀπ' αὐτὴ τὴν

12. Κων. Μανασσῆς, *Μονωδία*, VV5 (1898), σ. 674-75, ἔκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, καὶ VV7 (1900), σ. 630-31, ἔκδ. E. Kurtz.
13. Κων. Μανασσῆς, *Μονωδία*, VV7 (1900), σ. 635: ἐβλαστε μὲν γὰρ ἐξ ἐπισημῶν τοῦ γένους, ἔσχε δὲ τὴν ἀναγωγὴν ἀξίαν τῆς βλάστης.
14. Κων. Μανασσῆς, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 633.
15. Κων. Μανασσῆς, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 634.
16. Κων. Μανασσῆς, *Παραμυθητικὸν εἰς τὸν σεβαστὸν κυρὸν Ἰωάννην τὸν Κοντοστέφ.*, VV7 (1900), σ. 640-41.
17. Κων. Μανασσῆς, *Παραμυθητικὸν*, VV7 (1900), σ. 644-45.

ἐξαιρετική γυναίκα, τῆ Θεοδώρα, ἀπόχτησε ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν¹⁸, ποὺ τὸ πιὸ λίγο πρέπει νὰ δεχτοῦμε πὼς ἦσαν τρία· ὁ Ἀνώνυμος (Ἀνδρόνικος;) Κοντοστέφ. 197, Ἀνώνυμος Κοντοστέφ. ἢ Κοντοστεφανίνη 198 καὶ Ἀνώνυμος Κοντοστέφ. ἢ Κοντοστεφανίνη 199. Τὰ παιδιά ἦσαν μικρά· τὸ νεώτερο ἀπ' αὐτά, τῆ στιγμὴ ποὺ ἡ μητέρα τους πέθανε, βρισκόταν στὴ βρεφικὴ ἡλικία, ἔτσι ποὺ νὰ πρέπει νὰ κρατιέται στὴν ἀγκαλιά¹⁹.

Ἐρχόμεθα τώρα στὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰωάννη Κοντοστέφ. Κομν. 104. Αὐτὸς πρῶτα ἀπ' ὅλα ἦταν ἓνας ἄντρας πολὺ ἐξυπνος²⁰, ποὺ διακρίθηκε τόσο στὸν πολεμικὸ τομέα ὡς ἡγήτορας καὶ πολεμιστῆς²¹, ὅσο καὶ στὸ διπλωματικὸ ὡς χειριστῆς λεπτῶν καὶ πολυπλόκων ἀποστολῶν²².

Ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς ποὺ καλὰ, ὅπως εἶπαμε, τὸν γνώρισε, μᾶς τὸν παρουσιάζει ὡς ἓνα ἄντρα «κλεινόν», δοξασμένο, ποὺ «άντραγάθησε σὲ πολλὰ μάχες καὶ ἀπόδειξε πὼς ἦταν ἓνας ἀριστεὰς καὶ πὼς μὲ τὰ ἔργα του φανέρωσε πὼς ἦταν καταπληκτικὸς»²³. Ἄλλοῦ μᾶς λέει πὼς «ἦταν ἓνας ἄντρας σὲ ὅλα του λαμπρός, ἐπιδέξιός στὰ στρατηγικά, πολὺ δυνατὸς στὰ χέρια, ὅσο καὶ στὸ μυαλό, γόνος αὐτῆς τῆς μεγάλης γενιᾶς τῶν Κοντοστεφάνων (ποὺ συγγένεψαν μὲ τοὺς Κομνηνοὺς), καὶ τέτοιος ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς ἦταν ἓνας ἀντάξιός σύζυγος αὐτῆς τῆς περιφημῆς Θεοδώρας»²⁴.

Μὲ κάποια ὑπερβολὴ ἀπευθύνεται σ' αὐτὸν ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς καὶ τοῦ λέει: «Γνωρίζω τὸν θεόσοφο νοῦ σου ποὺ εἶναι γεμάτος ἀπὸ κάθε λογῆς ἀγαθὸ, ποὺ εἶναι μιὰ δεξαμενὴ τῶν καλῶν, καὶ ἐπίσης γνωρίζω πὼς τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγῃ τὴν πολλὴ σου γνώση»²⁵.

Ὁ Ἰωάννης Κ. Κ. 104 ἀπολάμβανε τῆς μεγάλης εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορα

18. Κων. Μανασσῆς, Μονωδία, VV7 (1900), σ. 633: ἀνακαλοῦνται τὰ τέκνα τὴν ὑπὲρ μητέρας φιλότεκνον καὶ περιπέτανται τὸν τύμβον καὶ περιτρίζουσιν ὡς στρουθία καὶ μωλωπίζουσι παρειὰς καὶ κατὰ τῶν προσώπων φέρουσι χαλαζώματα συμφορῶν· Αὐτόθι, σ. 635: ἤκουσε δὲ πολὺπαῖς ἄμα καὶ εὐπαῖς καὶ μήτηρ ἐπὶ τέκνοις εὐφραينوμένη ἐγγνώσθη. Κων. Μανασσῆς, Παραμυθητικόν, VV7 (1900), σ. 641: καὶ παραμυθεῖσθωσάν σε τέκνα, ἃ τῷ γεωργῷ ἐκείνῃ ἐκαρποδόθησε, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τὸ ἐπιστήθιον τοῦτο βρέφος καὶ ὑπαγκάλιον· ἐν τούτοις αὐτὴν (τὴν Θεοδώραν) ἐνοππρίζου, ἐν τούτοις αὐτὴν κατανόει, καὶ τὸ πολὺ τοῦ ἄλγους κατὰστελλε.

19. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 18: βρέφος ὑπαγκάλιον.

20. Τοῦ Μανασσῆ κυροῦ Κωνσταντίνου εἰς τὴν κατὰ Ἱεροσόλυμα ἀποδημίαν αὐτοῦ (Ἰδοιορρικόν Κ. Μανασσῆ), ἐκδ. Κ. Ηοrna, BZ. 13 (1904), σ. 326: τὸν πανσέβαστον ἀγχίνου Ἰωάννην, Κοντοστέφανον ἐκ γένους κατηγμένον,

21. Κίνναμος, σ. 200 καὶ 274.

22. Κων. Μανασσῆς, Ἰδοιορρικόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 20), σ. 325-47.

23. Κων. Μανασσῆς, Μονωδία, VV5 (1898), σ. 676, καὶ VV7 (1900), σ. 632.

24. Κων. Μανασσῆς, Μονωδία, VV7 (1900), σ. 635: σὺν ἀνδρὶ τὰ πάντα λαμπρῷ, δεξιῷ τὰ στρατηγικά, τὰς χεῖρας πολλῷ, τὰς φρένας στερρῷ, καλῷ τὸ γένος, τὸν τρόπον καλλίονι καὶ τοιοῦτῳ οἷον ἂν εἶποι τις ἐπάξιον γυναικὸς τοιαῦδε γαμέτην,

25. Κων. Μανασσῆς, Μονωδία, VV7 (1900), σ. 637.

Μανουήλ (α΄) Κ. 81²⁶, δευτεροεξάδελφου τῆς μητέρας του Θεοδώρας Κ. 58, ὅπως ἔχομε ἤδη ἀναφέρει ὁ ἡγεμόνας ἀγαποῦσε πολὺ τοὺς συγγενεῖς του ἀπ' τοὺς ὁποίους πάντα περιβάλλονταν²⁷, ἀλλὰ ἐκτιμοῦσε καὶ τὰ μεγάλα προσόντα τοῦ Ἰωάννη 104.

Τὸ 1157^{27α} ὁ Ἰωάννης 104 στάλθηκε στὴν Ἰταλία ὡς στρατιωτικὸς καὶ διπλωμάτης γιὰ νὰ ὑποβοηθήσῃ τὸ ἔργο τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου, συζ. τῆς Μαρίας Κ. 123^{27β}.

Μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς «μερικοὶ ἀπ' τοὺς ἀριστοκράτες τῆς Ρώμης, οἱ ὁποῖοι εἶχαν δηλώσει φιλία πρὸς τὸ Βυζάντιο – ἦταν μιὰ μόνιμη συνήθεια τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 νὰ προσεταιρίζεται πολλοὺς ἀπ' τοὺς ἐπιφανεῖς κατοίκους τῆς αἰώνιας πόλης– ξεσήκωσαν τὶς λαϊκὲς μάζες ὑπὲρ τοῦ Βυζαντίου, ἀποδέχονταν μὲ τιμὴ τὰ αὐτοκρατορικὰ σήματα τοῦ Μανουήλ (α΄) 81 καὶ ἐπέτρεπαν στὸν Ἰωάννη 104 νὰ στρατολογήσῃ κυριαρχικὰ ἐκείνους τοῦ ὁποίους ἤθελε», καὶ ὅλα αὐτὰ παρὰ τὸν ἀφορισμὸ πού ἐξαπέλυσε ἐναντίον τῶν κατοίκων τῆς Ρώμης ὁ πάπας Ἀδριανὸς IV (1154 - 1159) πού «εἶχε ὁμολογήσει φιλία» πρὸς τὴ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμο I (1154 - 1166) καὶ διακήρυσσε πὼς «τίποτε τὸ κοινὸ δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν παλιὰ Ρώμη καὶ τὴν ΚΠολη, καθὼς ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια ἔχουν διαχωρίσει τὶς τύχες τους»^{27γ}.

Δὲ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ περαιτέρω δρᾶση τοῦ Ἰωάννη 104 στὴν Ἰταλία, οὔτε καὶ ὁ συντονισμὸς τῶν ἐνεργειῶν του μὲ ἐκείνες τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου.

Ἀργότερα θὰ τὸν δοῦμε καὶ πάλι στὴν Ἰταλία, γιὰ μιὰ δευτέρη ἀποστολή.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1160 ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἓνα μεγάλο πρόβλημα. Τότε ἔχασε τὴ γυναῖκα του, τὴν περιώνυμη γιὰ τὴ σωφροσύνη της, τὴν κοσμιότητά της καὶ τὴ φιλανθρωπία της Εἰρήνη τὴν Ἀλαμανική²⁸, πού τοῦ ἄφησε δυὸ κόρες, τὴ Μαρία Κ. 153 καὶ τὴν Ἄννα Κ. 154²⁹, καὶ ὁ βασιλέας, ὄση λύπη κι ἂν δοκίμασε γιὰ τὸ χαμὸ της³⁰, ἀπόβλεψε σὲ ἓνα δεῦτερο γάμο, καθὼς διακαιόταν ἀπ' τὴν ἐπιθυμία νὰ ἀποχτήσῃ ἓνα ἀρσενικὸ παιδί, διάδοχο τοῦ θρόνου του³¹. Τὰ μάτια του ἐπεφταν πάνω στὶς

26. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 218.

27. Χωνιάτης, σ. 256: φιλοκεῖος δ' ὦν (ὁ Μανουήλ α΄ 81) καὶ ἀεὶ ἐνδιδοῦς πρὸς τὸ αἷμα (τὸ ἑαυτοῦ)...

27α. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 26, τὴ χρονολογία τῆς ἀποστολῆς στὴν Ἰταλία τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου, μὲ τὴν ὁποία συνδυάστηκε ἡ ἀποστολή τοῦ Ἰωάννη 104.

27β. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 33 καὶ 34.

27γ. Κίνναμος, σ. 170-71.

28. Κίνναμος, σ. 200· Χωνιάτης, σ. 151· Guillaume de Tyr, *RHC, Hist. Occid.*, τ. I, σ. 872-73· ἀρχαιογαλλ. κείμενο, ἔκδ. Paulin Paris (1880), τ. II, σ. 244-45.

29. Κίνναμος, σ. 202· Κων. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, σ. 329.

30. Χωνιάτης, σ. 151.

31. Χωνιάτης, σ. 151· Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 28)· Κων. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, σ. 329.

γοητευτικές πριγκίπισσες τῆς Λατινικῆς Ἀνατολῆς, τόσο πιά πολύ καθώς ζητοῦσε τῆ στρατιωτικῆ βοήθεια αὐτῶν τῶν κρατιδίων ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων³².

Γι' αὐτὴ τῆ διπλῆ ἀποστολῆ διάλεξε ὡς πρεσβευτὴ του τὸν Ἰωάννη Κ. Κ. 104, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν ὁ Θεοφύλακτος Ἐξκούβιτος, ἕνας Ἰταλὸς ἢ Ἕλληνας τῆς κάτω Ἰταλίας, προϊστάμενος τῶν αὐτοκρατορικῶν μεταφραστῶν³³, ὡς διερμηνέας, καὶ ὁ πολὺ γνωστὸς μας ρήτορας, ποιητῆς καὶ ἱστορικός Κωνσταντῖνος Μανασσῆς³⁴, ποὺ καθὼς φαίνεται ἀργότερα ἐγίνε μητροπολίτης Ναυπάκτου^{34α}, ὡς γραμματέας.

Ἡ πρεσβεία ξεκίνησε κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1160³⁵ καὶ ἀκολούθησε τὸ δρόμο τῆς ξηρᾶς: Νίκαια, Ἰκόνιον, ἀπ' τὴν Κιλικία καὶ τὴν Ἀντιόχεια, Δάφνη, Σιδώνα, Τύρος, Βηρυτὸς, Πτολεμαῖδα, Σαμάρεια (= Sichem), ἀπὸ ὅπου πῆγε στὰ Ἱεροσόλυμα³⁶.

Ὁ Ἰωάννης Κ. Κ. 104 εἶχε τὴν ἐντολὴ νὰ ἐμφανιστῆ στὸ βασιλεῖα τῆς Ἱερουσαλὴμ Βαλδουῖνο III (Baudouin III 1143 - 1163) καὶ νὰ ἐπιδώση τὰ αὐτοκρατορικὰ γράμματα³⁷. Ὁ Μανουὴλ (α') 81 εἶχε κάνει τὴ γνωριμία αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνα κατὰ τὴ μεγάλη του ἐκστρατεία στὴν Κιλικία τὸ 1158, ὅπου τὰ ἐξασθενημένα λατινικὰ κρατίδια τῆς Ἀνατολῆς ταπεινώθηκαν. Ὁ ἡγεμόνας τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας Θόρος II (1145 - 1169) ποὺ ἦταν σύμμαχος τοῦ πριγκίπα τῆς Ἀντιόχειας Renaud de Chatillon (1153 - 1160) ὑποτάχτηκε, καὶ ὁ αὐτοκράτορας «τὸν ἔγραψε ἀνάμεσα στοὺς δούλους τῶν Ρωμαίων»³⁸. Ἡ ἴδια τύχη περιέμενε καὶ τὸν Renaud de Chatillon. Στὸν πολιτικὸ καὶ στρατιωτικὸ τομέα, ἡ Ἀντιόχεια ἀναγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχία τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας· ὑποχρεώθηκε νὰ διδῆ βοθητικὰ στρατεύματα καὶ ἀναγνώρισε στὸ Βυζάντιο τὸ δικαίωμα νὰ ὀνομάζη τὸν πατριάρχη τῆς. Σὲ ἐκδήλωση τῆς ὑποταγῆς του, ὁ Renaud παρουσιάστηκε στὸ στρατόπεδο τοῦ Μανουὴλ (α') 81 μὲ τὸ κεφάλι ἀκάλυπτο, μὲ τὰ πόδια γυμνά, μὲ τοὺς βραχίονες γυμνοὺς μέχρι τοὺς ἀγκῶνες, μὲ ἕνα καλῶδιο στὸ λαιμὸ καὶ τὸ ξίφος στὸ ἀριστερὸ του χέρι³⁹.

Τότε εἶχε ἔλθει καὶ ὁ Βαλδουῖνος III τῆς Ἱερουσαλὴμ στὸ στρατόπεδο καὶ τάχτηκε κάτω ἀπ' τὴν προστάσια τοῦ αὐτοκράτορα. «Ἐτρεξε μέχρι σὲ μᾶς ἀπ' τὴν Ἱερουσαλήμ, γράφει ἕνας τοῦ καιροῦ ἐκείνου Βυζαντινός, καθὼς

32. Κίνναμος, σ. 199. Πρβλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 459-61.

33. Κίνναμος, σ. 199 καὶ 208-9. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 518 κεξ.

34. Κων. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, σ. 325-29.

34α. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 112, ὑ. 194.

35. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 517.

36. Κων. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, σ. 328 καὶ 334.

37. Guillaume de Tyr, *RHC Hist. Occid.*, τ. I, σ. 873· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 244.

38. Κίνναμος, σ. 186.

39. Κίνναμος, σ. 182.

πιέστηκε απ' τή δόξα και τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ αὐτοκράτορα και ἀναγνώρισε τήν ἐπικυριαρχία του»⁴⁰.

Ἡ ἐπικυριαρχική θέση τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας στή λατινική Ἀνατολή βρῆκε τήν πιό χτυπητή ἔκφραση κατά τή θριαμβευτική εἴσοδο τοῦ Μανουήλ (α΄) 81 στήν Ἀντιόχεια τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1159. Φορώντας τὸ στέμμα και τὰ ἄλλα διάσημα τῆς βασιλείας, πάνω στοῦ υπερήφανο βασιλικὸ ἄλογο, κυκλωμένος απ' τοὺς πελεκυφόρους Βαράγγους τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, μπῆκε στήν Ἀντιόχεια, ἐνῶ ὁ Renauld de Chatillon πεζὸς κρατοῦσε τὰ χαλινάρια τοῦ ἄλόγου του και ἀπὸ μακριὰ ἀκολουθοῦσε ἐφιππος μὲν, ἀλλὰ χωρὶς κανένα διακριτικὸ σημάδι τοῦ βασιλικοῦ του ἀξιώματος, και ἄοπλος, ὁ Βαλδουῖνος III τῆς Ἱερουσαλήμ⁴¹.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 γοητεύτηκε απ' τή γνωριμία αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τοῦ Βαλδουῖνου III, τοῦ πραγματικὰ ἀγαθοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνα, τοῦ ψηλοῦ και ὀλόξανθου, ποὺ «εἶχε ἀποχτήσει τή φήμη λαμπροῦ συνομιλητῆ και εὐθυμου συντρόφου, κ' εἶχε γίνει διάσημος γιὰ τὶς ζωηρὲς και δηκτικὲς ἀπαντήσεις του»⁴². Ὁ Μανουήλ (α΄) 81 και ὁ Βαλδουῖνος III «πέρασαν τότε δέκα μέρες μαζί και κάθε μέρα ὁ αὐτοκράτορας, ἐκτιμώντας τήν πρώιμη σοφία και τήν εὐγένεια τοῦ Βαλδουῖνου III, ἐνωθε γι' αὐτὸν μεγαλύτερη στοργή. Ἀπὸ κείνη τή στιγμή τὸν ἀγάπησε σὰν παιδί του»⁴³, καθὼς μάλιστα πρὶν λίγο τὸν εἶχε κάνει ἀνεψιὸ του, γιατί ὁ Βαλδουῖνος III τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1158 εἶχε παντρευτῆ τή Θεοδώρα Κ. 142, ἀνεψιά τοῦ Μανουήλ (α΄) 81 και κόρη τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78⁴⁴.

Σ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν Βαλδουῖνο III, ἀνάθεσε ὁ Μανουήλ (α΄) 81, νὰ βρῆ τή γυναίκα ποὺ θὰ ἔπαιρνε, δηλώνοντας καθαρά πὼς ἔχει μεγάλη ἐμπιστοσύνη στήν ἐκλογή του. Ὁ Βαλδουῖνος III διάβασε τὰ αὐτοκρατορικὰ γράμματα, ἄκουσε τὸν πρεσβευτῆ Ἰωάννη Κ.Κ. 104 και ἐκδήλωσε τή μεγάλη χαρά του και τὶς εὐχαριστίες του γιὰ τήν ἐμπιστοσύνη ποὺ τοῦ ἔδειχνε ὁ βασιλέας⁴⁵. Στὸ τέλος, ὑπόδειξε στὸν Ἰωάννη 104 δυὸ ὑποψήφιες, τή Μελισσάνθη, κόρη τοῦ μακαρίτη κόμητα τῆς Τρίπολης τῆς Συρίας Raymond II (1137 - 1152) και ἀδελφῆ τοῦ Raymond III (1152 - 1187), και τή Μαρία (Μαργαρίτα - Κωνσταντία), κόρη τοῦ μακαρίτη πρίγκιπα τῆς Ἀντιόχειας Raymond de Poitiers (1136 - 1149) και τῆς Κωνσταντίας (1130 - 1163). Ἡ προτίμησή τοῦ

40. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἐκδ. Regel, *Fontes Rerum Byzantinarum*, τ. I (1892), σ. 39.

41. Κίνναμος, σ. 187-88· Χωνιάτης, σ. 141. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 451-52.

42. René Grousset, *Histoire des croisades et du royaume franc de Jérusalem*, Paris 1934-1936, 3 vol., μετάφρ. στήν ἑλληνικὴ Ἀνδρ. Παγκάλου, σ. 141.

43. René Grousset, μετάφρ. στήν ἑλληνικὴ, σ. 141.

44. Κίνναμος, σ. 237 και 250· Χωνιάτης, σ. 184· Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν. RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 857, 943 και 1026-27· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 229-30, 312 και 381.

45. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 873· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 244-45.

Βαλδουίνου III στρεφόταν προς τη Μελισσάνθη της Τρίπολης για να αποτρέψει τις βλέψεις του Μανουήλ (α΄) 81 πάνω στο πριγκιπάτο της Ἀντιόχειας⁴⁶.

Ο Ἰωάννης 104 και οἱ συνοδοὶ του εἶχαν συναντήσει τὴ Μελισσάνθη στὴ Σαμάρεια (Sichem), ὅπου τότε ἔτυχε νὰ περνᾷ τὸν καιρὸ της. «Ἦταν, μᾶς λέει ὁ Μανασσῆς, ἀκαταγώνιστη ἢ κόρη στὴν ὁμορφιά, πιὸ ἄσπρη ἀπ' τὸ γάλα καὶ ὠραία, χαριτωμένη, συμμετρική, εὐχρωμη, ξανθιά», καὶ «στὴ μορφὴ ἀσύγκριτη»⁴⁷.

Καθὼς ὁ Μανουήλ (α΄) 81 εἶχε ἐμπιστευτῆ τὸ θέμα τῆς ἐκλογῆς τῆς νύφης στὸ Βαλδουῖνο III, καὶ αὐτὸς ὁ τελευταῖος προτίμησε τὴν πρώτη ξαδέλφη του Μελισσάνθη⁴⁸, στὴν αὐλὴ τῆς Ἱερουσαλήμ, καθὼς καὶ σὲ κείνη τῆς Τρίπολης, τὸ συνοικέσιο ἀνάμεσα στὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴ Μελισσάνθη τῆς Τρίπολης θεωροῦνταν τελειωμένο. Καὶ μέσα στὸ φόβο νὰ ἐκπλαγοῦν ἀπὸ μιὰ ἀντίθετη αὐτοκρατορική ἀπάντηση, ἔσπευσαν στὴν προετοιμασία τοῦ γάμου καὶ τῆς προίκας. Ὁ κόμης τῆς Τρίπολης Raymond III, ἡ μητέρα τῆς νύφης Hodierno, χήρα τοῦ Raymond II, ἡ θεία της βασίλισσα Μελισσάνθη τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅλοι τους πολὺ περήφανοι γιὰ μιὰ τέτοια ἔνωση, προετοίμασαν μιὰ προίκα ἀπὸ κοσμήματα, πολὺτιμα σκεῦη καὶ ρουχισμό, πού θὰ φορτωνόνταν σὲ δώδεκα γαλέρες⁴⁹.

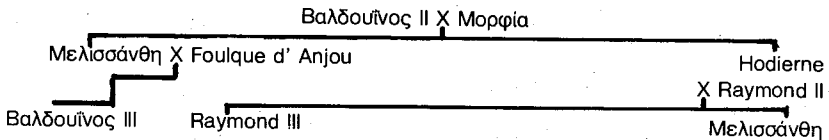
Ἀλλὰ οἱ διαπραγματεύσεις πῆγαιναν σὲ μάκρος καὶ ἡ ἀπάντηση τοῦ αὐτοκράτορα γιὰ τὴν ἀναχώρηση τῆς νύφης δὲν ἐρχόταν. Σύμφωνα μὲ τὸν Κίνναμο, ἡ Μελισσάνθη ἀρρώστια ἀπὸ μιὰ παράδοξη ἀρρώστια μαρασμοῦ, μόλις ἔμπαινε στὸ πλοῖο πού θὰ τὴν πῆγαινε στὴν πόλη τῶν βασιλέων. Καὶ αὐτὸ ἔγινε πολλὰς φορές, καὶ «ἦταν νὰ τὴ βλέπη κανεὶς καὶ νὰ κλαίη, καθὼς τόσο παράκαιρα μαράζωνε ἕνας τέτοιος λειμώνας»^{49a}.

Ὁ Ἰωάννης Κ. Κ. 104 δὲν ἤξερε τί νὰ κάνη, ὅταν καὶ μιὰ τελευταία ἀπόπειρα νὰ τὴν πάρη καὶ νὰ ξεκινήσῃ μαζί της ἀπότυχε, λόγῳ τῆς ἀρρώστιας πού καὶ πάλι τὴν ἔπιασε, μόλις τὸ πλοῖο ἀπομακρύνθηκε λίγο ἀπ' τὴν Τρίπολη. Ἔπειτ' ἀπὸ πολλὰς σκέψεις πού ἔκανε, στὸ τέλος ἀποφάσισε νὰ καταφύγῃ στὸ Θεό. Μπήκε μέσα σὲ μιὰ ἐκκλησία τῆς Τρίπολης καὶ παρακαλοῦσε νὰ φωτιστῆ γιὰ τὸ τί ἔπρεπε νὰ κάνη, ὅταν τὸ εὐαγγέλιο πού ἀνοίξε τυχαῖα σὲ

46. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 874-75· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 245-46. Πρβλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 518.

47. Κων. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, σ. 330.

48. Στέμμα:

49. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 874-75· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 246-48.

49a. Κίνναμος, σ. 209.

κάποια σελίδα, έγραφε πώς «ό γάμος είναι έτοιμος, αλλά οι προσκεκλημένοι δεν είναι άξιοι να μπουν». Απ' αυτό κατάλαβε πώς πρέπει να εγκαταλείψει την πόλη και μαζί με αυτή και τη νύφη, τόσο πιο πολύ που κάποιες φήμες κυκλοφορούσαν πώς ή νεαρή δεν ήταν καρπός του νόμιμου γάμου του πατέρα της, αλλά προϊόν κάποιας έρωτικής του παρεκτροπής, «πράμα που θα έφερνε, γράφει ο Κίνναμος, αιώνια ντροπή στην ελληνική μοναρχία»⁵⁰.

Πολύ καλύτερα όμως απ' τόν Κίνναμο είναι πληροφορημένος για τα πράματα της λατινικής Ανατολής ο Guillaume de Tyr που δέ μας λέει τίποτε για τη μη νομιμότητα της γέννησης της Μελισσάνθης. Απλώς οι βλέψεις του Μανουήλ (α') 81 άλλαξαν πολιτική κατεύθυνση και στράφηκαν προς τη Μαρία της Αντιόχειας, αυτό το θαύμα όμορφιάς της λατινικής Ανατολής, κ' έτσι διάλυσε τόν άρραβώνα του με τη Μελισσάνθη της Τρίπολης⁵¹.

Ο Ιωάννης Κ.Κ. 104 και οι συνοδοί του, θεωρώντας επικίνδυνη την παραμονή τους στην Τρίπολη, αναχώρησαν κάπως κρυφά για την Κύπρο⁵².

Ο Raymond III της Τρίπολης με τη διάλυση του άρραβώνα, ζητούσε να του καταβληθούν τα τεράστια έξοδα που έκανε για τις προετοιμασίες του γάμου και για την προίκα, κήρυξε τόν πόλεμο κατά του βασιλέα και τα δώδεκα πλοία που ετοιμάστηκαν για τη νυμφική συνοδία πήγαν και λεηλάτησαν τις άκτες της άτυχης Κύπρου που ανήκε στη βυζαντινή Αυτοκρατορία⁵³.

Ο Ιωάννης Κ.Κ. 104 επιστρέφοντας στην ΚΠολη μέσω Αντιόχειας και Συρίας με τα στρατεύματα που είχε παραλάβει από εκεί, δηλ. απ' τη Συρία και την Παλαιστίνη, έπεσε κατά τύχη πάνω σε ένα τμήμα του στρατού του σουλτάνου του Ικονίου Kilidj Arslan II (1156 - 1192), τόν όποιον έτρεψε σε φυγή, και πέτυχε να αιχμαλωτίσει πολλούς. «Και πολλοί άλλοι, λέει ο ιστορικός, έκαναν έργα άξια λόγου και πολεμικής άρετής σ' αυτή τη μάχη, ιδιαίτερη όμως εκτίμηση, δ ή λ ω σ η ά ρ ε τ ή ς, πρέπει να αναγνωρίσωμε στόν άρχηγό του όλου στρατεύματος Ιωάννη Κοντοστέφ.» 104⁵⁴.

Αποτέλεσμα αυτής της νίκης του Ιωάννη 104 ήταν να αναγκαστή ο σουλτάνος του Ικονίου να συνάψει κατά τά τέλη του 1161 ένα ταπεινωτικό γι' αυτόν σύμφωνο με τόν όποιον ύποχρεωνόταν κάθε χρόνο, σ' όλες τις φορές που ήταν αναγκαίο, να στέλνει ένα σώμα στρατού που να φυλάττει τά βυζαντινά σύνορα, και τόν πιο σπουδαίο, να έμποδίσει και αυτούς άκόμη του Τούρκους να κάνουν επιδρομές και λεηλασίες στις όμορες βυζαντινές περιοχές⁵⁵.

50. Κίνναμος, σ. 209-210.

51. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 875-76· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 246-48.

52. Κων. Μανασσής, Όδοιπορικόν, σ. 344· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 876· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 247.

53. Κων. Μανασσής, Όδοιπορικόν, σ. 343 και 346· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 878· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 249.

54. Κίνναμος, σ. 200-201. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 461-62.

55. Κίνναμος, σ. 201. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 461-62.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1167 ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 104 πήρε μέρος στὸν οὐγγρικό πόλεμο. Τὰ στρατεύματα διατελοῦσαν κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ ἐκ πατρὸς πρωτεξαδέλφου του μεγάλου δούκα Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ. Κ. 135, ἐνῶ τὰ οὐγγρικά κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ παλατινοῦ Διονύσιου. Ἡ μεγάλη μάχη ἐγίνε κοντὰ στὸ Σίρμιο καὶ οἱ Οὐγγροὶ υπέστησαν μιὰ συντριπτικὴ ἥττα⁵⁶. Δὲν υπῆρχε, λέει ὁ Κίνναμος, κανεὶς ἀπ' τοὺς Ἕλληνες ποὺ νὰ μὴ διέπραξε σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο μεγάλα ἀντραγαθήματα. Καὶ ἀπὸ ὅλους πιὸ πολὺ διακρίθηκαν ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Λαπαρδᾶς⁵⁷, ὁ σύζυγος τῆς Θεοδώρας Κ. 234, κόρης τῆς Εἰρήνης Κ. 145 καὶ ἐγγονῆς τῆς πορφυρογέννητης Θεοδώρας Κ. 79⁵⁸.

Ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 πήρε μέρος στὴ σύνοδο τῆς 12ης τοῦ Μᾶη τοῦ 1157, ὅπου κατὰ τὴ σειρά προτεραιότητος ἀναφέρεται μετὰ τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν Ἰωάννην Ἀγγελὸν, τὸν σύζυγον τῆς Μαρίας Κ. 146, κόρης τῆς Θεοδώρας Κ. 79, καὶ πρὶν ἀπ' τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν Κωνσταντῖνον Παλιολόγον (Δούκαν Κομνηνόν) 192⁵⁹.

Ἐπίσης ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 πήρε μέρος στὴ σύνοδο τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166, ὅπου κατὰ σειρά προτεραιότητος ἀναφέρεται μετὰ τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν καὶ μέγαν δρουγγάριον Ἀνδρόνικον Καματηρόν⁶⁰ καὶ πρὶν ἀπ' τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν καὶ πρωτονοτάριον Βασίλειον Καματηρόν⁶¹.

Τὸ 1170, καθὼς ὁ πάπας Ρώμης Ἀλέξανδρος III (1159 - 1181) διατηροῦσε ἐγκάρδιες σχέσεις μὲ τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς του στὸ Veroli, κοντὰ στὴ Ρώμη, «ἐπισφράγισε τὴν ἔνωση τῶν Βυζαντινῶν μὲ τοὺς Γουέλφους», εὐλογώντας τὸ γάμο μιᾶς Κομνηνῆς, ἀνεψιάς τοῦ Μανουήλ (α'), μὲ τὸν Ρωμαῖο ἀριστοκράτη Otton Frangirani· μὲ τὸ γάμο αὐτὸν ὁ αὐτοκράτορας ζητοῦσε νὰ ἐξασφαλίση ἓνα στήριγμα μέσα

56. Κίνναμος, σ. 270-74· Χωνιάτης, σ. 197-206. Πρβλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 489-90. Ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 104 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἦσαν δυὸ ἀδελφῶν παιδιά, τοῦ Ἀνδρόνικου ὁ πρῶτος καὶ τοῦ Στέφανου ὁ δεῦτερος, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 295 (ἀριθ. 7 καὶ 8).

57. Κίνναμος, σ. 274: οὐκ ἦν οὐδεὶς Ρωμαίων, ὃς οὐ πολλῶν αὐτόχειρ ἐγένετο ἀριστείων. πάντων γε μὴν μάλιστα Ἰωάννης ὁ Κοντοστέφανος καὶ Ἀνδρόνικος ὁ Λαμπαρδᾶς. Λαμπαρδᾶς ὀνομάζεται ἀπ' τὸν Κίνναμον, σ. 260, 271, 273, 274, ἐνῶ Λαπαρδᾶς ἀπ' τὸν Χωνιάτην, σ. 199, 233, 241, 359, 361-62, καὶ ἀπ' τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 22, καὶ ἐκδ. Βοηη, σ. 383.

58. Βλ. προσωπογραφίαν Εἰρήνης Κ. 145, ὑ. 5.

59. Χωνιάτης, *Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας*, PG 140, στ. 177.

60. Γιά τὸν Ἀνδρόνικον Καματηρόν, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 315, ὑ. 17, καὶ σ. 431-32, ὑ. 33-36.

61. Χωνιάτης, *Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας*, PG 140, στ. 253. Ὁ τότε πρωτονοτάριος Βασίλειος Καματηρὸς δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν κατὰ τὸ 1182 λογοθέτην τοῦ δρόμου, βλ. γι' αὐτόν, Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 536-37, ὑ. 193, σ. 556, ὑ. 292, σ. 557, ὑ. 294.

στις τάξεις τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Ρώμης⁶².

"Ἰσως πάνω σ' αὐτῇ τὴν ἔνωση, καθὼς στηριζόταν ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81, δὲν ἔδειχνε πὼς εἶχε ἀποποιηθῆ τὸ ὄνειρο τῆς ἀποκατάστασης τῆς ἐνότητος τῆς Αὐτοκρατορίας, κ' ἔτσι ζητοῦσε νὰ δημιουργήσῃ μιὰ μερίδα τῆς δικῆς του ἐπιρροῆς, μέσα στὴν ἴδια τὴν Ρώμην. "Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πράμα, κατὰ τὸ χειμῶνα ἢ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1170, ὁ πάπας Ἀλέξανδρος III δέχτηκε μιὰ πρεσβεία βυζαντινὴ ἐπικεφαλῆς τῆς ὁποίας βρισκόταν ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 καὶ μετεῖχαν ὁ Κασταμονίτης, ὁ Δοξαπατρῆς καὶ ὁ διερμηνέας Γιλβέρτος (Gilbert)⁶³. Δὲ γνωρίζομε τίποτε γιὰ τὸ ἀντικείμενο τῶν διαπραγματεύσεων ποῦ ἐγίναν τότε⁶⁴.

Ἦταν ἡ δευτέρη φορὰ ποῦ ὁ Ἰωάννης Κ. Κ. 104 στέλλονταν στὴν Ἰταλία.

Τὸ 1170, κατὰ τὴν ἀποστολὴν του στὴν Ἰταλία, ὁ πανσέβαστος σεβαστοὺς Ἰωάννης Κ.Κ. 104 εἶχε μιὰ ἡλικία 42 περίπου χρονῶ, εἶχε δηλ. ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀρκετῆ ζωτικότητα· ἐν τούτοις, μετὰ τὴν ἀνωτέρω χρονολογία δὲν ἔχομε ἄλλες εἰδήσεις γι' αὐτόν. Ὁ φίλος του καὶ ἐγκωμισαστῆς του Κωνσταντῖνος Μανασσῆς ὁ Ναυπάκτου, ἂν καὶ πέθανε τὸ 1187, οὔτε τὸν νεκρολόγησε οὔτε δίδει εἰδήσεις του γιὰ οἰαδήποτε δράση του μετὰ τὸ 1170. Καθὼς εἶναι ἀγνωστὴ ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου του, γεννᾶται ἡ ὑπόψια μήπως ἦταν ἕνα ἀπ' τὰ θύματα τοῦ Μυριοκέφαλου (1176), ὅπου τόσοι αὐτοκρατορικοὶ συγγενεῖς ἔπεσαν⁶⁵.

Ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 104, ἐνῶ ἦταν ἕνας ἀντρας στρατιωτικὸς μὲ ἀρκετὰς ἐπιτυχίας στὰ πεδία τοῦ πολέμου, ὑπῆρξε συγχρόνως καὶ ἕνας διπλωμάτης καὶ μὲ ἐπιδεξιότητα χειρίστηκε τίς λεπτὲς ὑποθέσεις ποῦ τοῦ ἀνάθεσε ὁ μακρινὸς θεῖός του καὶ κύριός του, ὁ αὐτοκράτορας Μανουήλ (α') Κ. 81.

105. Ἄνωνυμη Κοντοστεφανίνη Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1130 - † ;)

Ἡ Ἄνωνυμη Κ.Κ. κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 58¹ γεννήθηκε περὶ τὸ 1130.

62. Annales Ceccanenses, MGH. SS., τ. XIX, σ. 286· Osberti, Annales, ibid., τ. XVIII, σ. 86. Γιὰ τίς σχέσεις πάπα, Μανουήλ (α') 81 καὶ ἀριστοκρατίας τῆς Ρώμης, ὁ F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 567, ὑ. 1, παραπέμπει εἰς Κίνναμον, σ. 170-71, ἀλλὰ ἐκεῖ γίνεται ὑπαινιγμὸς γιὰ τὸν πάπα Ἀδριανὸν IV (1154 - 1159) καὶ τὰ γεγονότα ἀναφέρονται στὸ ἔτος 1157 καὶ ὄχι στὸ 1170, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 27α - 27γ.

63. Osberti, Annales, τ. XVIII, σ. 86.

64. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 567.

65. Χωνιάτης, σ. 238-39.

105.1. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 3.

Ήταν ένα άπ' τὰ δυὸ παιδιὰ τὰ ὁποῖα ἐπέζησαν τοῦ πατέρα τους Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου, ἐνῶ τὰ ἄλλα δυὸ πέθαναν πρὶν ἅπ' τὸν πατέρα τους· τὸ πῶς τὸ ένα ἅπ' τὰ δυὸ ποὺ ἐπέζησαν ἦταν κορίτσι προκύπτει σαφῶς ἅπ' τὸ ποιῆμα τὸ ἀφιερωμένο στὸν πατέρα τους Ἀνδρόνικον Κοντοστέφανον².

Ποιὰ ὁμως ὑπῆρξε ἡ σταδιοδρομία τῆς Ἀνώνυμης Κ.Κ. 105 μᾶς εἶναι ἄγνωστο.

106. Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1131 – † πρὶν τὸ 1156)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κ.Κ. γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου καὶ τῆς

2. Ἀνώνυμος, Εἰς τάφον Κοντοστεφάνου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 154· μιλάει ἡ Θεοδώρα Κ. 58:

Θνήσκει τὰ δύο· τοῦτο μοι πρῶτος πόνος.
Ὅμως τὰ λοιπὰ τὸν πόνον παρηγόρουν,
ἄρρην δὲ μάλλον,

Γιὰ νὰ εἶναι τὸ ένα ἅπ' τὰ δυὸ ἐπιζήσαντα ἀγόρι, ἐπεται πῶς τὸ ἄλλο ἦταν κορίτσι.

106. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (α') Κ. 15, ἀδελφοῦ τοῦ προπάπου του Ἰσαάκιου Κ. 12.

Θεοδώρας Κ. 58¹ α γεννήθηκε περί τὸ 1131^β.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 106 παντρεύτηκε περί τὸ 1148 τὴν Μαρίαν Δούκαιναν², πού ἀπ' αὐτὴ ἀπόκτησε τὸ πῶς λίγο δυὸ παιδιά³, τὸν Ἀνδρόνικον Κοντοστέφανον 200⁴ καὶ τὸν Ἀνώνυμον Κοντοστέφανον (ἢ Ἀνώνυμη

- 1α. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 3. Ἦταν ἓνα ἀπ' τὰ δυὸ παιδιά πού πέθαναν πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα τους Ἀνδρόνικο Κοντοστέφανο. Σὲ ποιήματα τοῦ Θεοδώρου Πρόδρομου, Εἰς εἰκόνα ἔχουσαν τὸν Χριστὸν ἱστορημένον, ἔκδ. W. Hörandner, σ. 447-48, ἀριθ. 53, καὶ ἔκδ. L. Sternbach, *Spicilegium Prodromeum*, σ. 15-16 [348-349], στίχ. 25-26, ἀναφέρεται «ὁ Ἀλέξιος Κοντοστέφανος, Κομνηνὸς τὸ μητρόθεν», ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγον τὴν Μαρίαν Δούκαιναν, καὶ εἶχε ἀπ' αὐτὴ ἀποχτήσει τέκνα. Ποῖός εἶναι αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος Κοντοστέφανος, ὁ μητρόθεν Κομνηνός, τοῦ Θεοδ. Πρόδρομου; Εἶναι ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ὁ γιὸς τοῦ Στέφανου Κοντοστέφ. καὶ τῆς πορφυρογέννητης Ἄννας Κ. 77; Ἀλλὰ γι' αὐτὸν ὁ μητροπολίτης Νέων Πατρῶν (Ἰπάτης) Εὐθύμιος Μαλάκης, ἔκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Noctes Petropolitanae Sbornik vizantijskich tekstov XII - XIII vekov, Saint Petersburg 1913*, σ. 153²¹ -²⁵, μᾶς πληροφορεῖ πὼς δὲν εἶχε παιδιά. Κατὰ συνέπεια, ὁ Ἀλέξιος Κοντοστέφ. «μητρόθεν Κομνηνός» τοῦ ποιήματος τοῦ Θεοδ. Πρόδρομου, «Εἰς εἰκόνα κτλ.», δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν πρόωρα ἀποθανόντα γιόν τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ. καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 58, ὁ ὁποῖος κι αὐτὸς ἦταν «μητρόθεν Κομνηνός», ὄχι ὅμως γιὸς πορφυρογέννητης Κομνηνῆς. Τὰ ἐξῆς γράφει καὶ ὁ J. Darrouzès, *Georges et Démétrios Tornikès, Lettres et discours*, Paris 1970, σ. 60: Je pense que cet Alexis de la poésie dédicatoire doit être cherché dans la descendance d'Andronic, époux de Théodora, qui est petite-fille d'un sébastokrator (Isaac) et fille du sébaste Adrien Comnène: un fils de ce personnage est donc Comnène par sa mère et nous savons qu'il en eut quatre, dont deux, un fils et une fille, survécurent à leur père. Καὶ αὐτόθι, σ. 62, ὁ J. Darrouzès παραθέτει τὸ Στέμμα:

Andronic X Théodora Comnène (58)

Jean (104)

† Alexis (106)

- 1β. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1125. Τὰ τέσσερα παιδιά τους πρέπει νὰ γεννήθηκαν ἀνάμεσα τοῦ 1128 καὶ 1132/35.
2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Εἰς εἰκόνα, ἔκδ. W. Hörandner, σ. 447-48, καὶ ἔκδ. L. Sternbach, σ. 15-16 [348-349]:
- Ἀλεξιόν με τὸν ξενίσαντα σκέπε
Κοντοστέφανον Κομνηνὸν τὸ μητρόθεν
στομῶν κατ' ἐχθρῶν ἐν μάχαις μοι τὴν σπάθην,
φρουρῶν τὰ τέκνα, τὴν τεκοῦσαν συσκέπων
τὴν ἀπὸ Δουκῶν ἰκέτιν σου Μαρίαν
καὶ τῆς ἐκείθεν ἀξιῶν κληρουχίας.
3. Θεοδ. Πρόδρομος, ἐνθ' ἀνωτ.: φρουρῶν τὰ τέκνα, πού σημαίνει πὼς ἦσαν πῶς πολλὰ ἀπὸ ἓνα.
4. Ὁ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ. 200, γιὰ τὸν ὁποῖον μᾶς μιλάει ὁ Χωνιάτης, σ. 604, 641, 660, παντρεύτηκε τὴν πρωτότοκη κόρη τοῦ Ἀλέξiou (γ') Ἄγγ. Κ. 180, τὴν Εἰρήνην Ἄγγ. Κ. 260. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ., τοῦ συζ. τῆς Θεοδώρας Κ. 58. Βλ. στὴ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 297 (ἀριθ. 23).

Κοντοστεφανίην) 201⁵.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 106 πρέπει νὰ ὑπῆρξε ἕνας γενναῖος πολεμιστῆς, γιατί βλέπομε τὸν ποιητὴ Θεόδωρον Πρόδρομον νὰ ἐγκωμιάζῃ τὴ «δίοστομη σπάθη» του, ποὺ «θέρισε λιοντάρια στὴ Δύση καὶ δράκους στὴν Ἀνατολή»⁶. Μᾶς τὸν παρουσιάζει ὡς ἕνα σθεναρὸ πολεμιστὴ καὶ στὰ δυὸ ἀδιάκοπα μέτωπα τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ δυτικὸ καὶ τὸ ἀνατολικό, καὶ ὡς ἕνα φόβητρο τῶν Περσῶν (= τῶν Τούρκων), καθὼς εἶχε προστάτες του τοὺς δυὸ μεγαλομάρτυρες, τὸ Θεόδωρο τὸ Στρατηλάτη καὶ τὸ Δημήτριο τὸ Μυροβλήτη⁷.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 106 πέθανε πρόωρα, πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα του Ἀνδρόνικον Κοντοστέφ., δηλ. πρὶν ἀπ' τὸ 1156⁸.

-
5. Βλ. στὴ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 297 (ἀριθ. 24). Δὲν ἀποκλείεται κάτω ἀπ' αὐτὸν τὸν Ἀνών. Κοντοστέφ. 201 νὰ κρύβεται ὁ δ ο ὕ ξ τῆς Κρήτης κατὰ τὸ 1197 Νικηφόρος Κοντοστέφ., βλ. στὴ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 299 (ἀριθ. 32). Στὸ ἔγγραφο τοῦ λογοθέτη τῶν σεκρέτων καὶ μεγάλου λογαριαστῆ σεβαστοῦ Ἰωάννη Βελισσαριώτη (γυναϊκάδελφου τοῦ Νικήτα Χωριάτη), MM6 (1890) σ. 139-41, ὁ δ ο ὕ ξ Κρήτης Νικηφόρος Κοντοστέφ. ἀναφέρεται ὡς «πανευγενέστατος, περιπόθητος γαμβρός τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου βασιλέως» Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κ. 180. Στούς Βυζαντινοὺς ἡ λ. γ α μ β ρ ὀ ς εἶχε εὐρύτατη ἔννοια: σήμαινε 1) τὸν γαμβρὸ ἀπὸ κόρη, 2) τὸν γαμβρὸ ἀπὸ ἀδελφῆ, 3) τὸν γαμβρὸ ἀπὸ πρώτη ἢ δευτέρα ἀνεψιά, 4) τὸν σύγγαμβρο (= μπατζανάκη), 5) τὸν συμπέθερο καὶ 6) καὶ αὐτὸν τὸν κουνιάδο. Στὴ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 299 (ἀριθ. 32) ἔκρινα πὼς ὁ Νικηφόρος Κοντοστέφ. θὰ ἦταν γαμβρός τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κ. 180 ἀπὸ κάποια ἀνεψιά του, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται νὰ ὀνομάζεται γ α μ β ρ ὀ ς ὡς συμπέθερος τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180, ὡς ἀδελφός τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ. 200, ἀποψη τὴν ὁποία δείχνει νὰ ἀποδέχεται ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 148: or what remained of it. Crete in 1197 was governed by Nicephorus Kontostephanos, stated to be a relative -in- law of the emperor: he was probably a brother of Alexius' son -in- law Andronicus Kontostephanos.
6. Θεόδωρος Πρόδρομος, *Εἰς τὴν σπάθην Ἀλεξίου τοῦ Κοντοστεφάνου*, ἔκδ. W. Hürandner, σ. 445, ἀριθ. 52, α' ἔκδ. L. Sternbach, σ. 12-13 [345-346].
7. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 445-46, b, c, d.
8. Ὁ πατέρας του πέθανε μετὰ τὴν ἐκστρατεία τῆς Σικελίας τοῦ 1156, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 293-94 ὁ Ἀλέξιος 106 πέθανε πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα του, καθὼς ἀπ' τὸν Ἀνώνυμον, *Εἰς τάφον τοῦ Κοντοστεφάνου*, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 145α, στὸ στίχο 31 ἀναφέρεται ὁ θάνατος τῶν δυὸ ἀπ' τὰ τέσσερα παιδιὰ, τοῦ Ἀλέξιου 106 καὶ τοῦ Ἀνώνυμου 107, καὶ στὸ στίχο 35, ὁ στιχοπλόκος γράφει:

Φθόνος δ' ἐπαυξάνων τὰς ἐμάς θλίψεις πλέον
πικρὰ νόσφ' δίδωσι καὶ τὸν πατέρα.

107. Ἀνώνυμος Κοντοστέφανος Κομνηνός ἢ Κοντοστέφανήνη Κομνηνή (γένν. περὶ τὸ 1132/35 – † πρὶν τὸ 1156)

Ὁ Ἀνώνυμος Κ.Κ. ἢ Ἀνώνυμη Κ.Κ. γιὸς ἢ κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ. καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 58¹ γεννήθηκε περὶ τὸ 1132/35².

Πέθανε πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα του ἢ πατέρα τῆς Ἀνδρόνικο Κοντοστέφ., δηλ. πρὶν ἀπ' τὸ 1156³.

Τίποτε ἄλλο δὲ γνωρίζομε γι' αὐτὸ τὸ πρόσωπο.

108. Ἀνώνυμος Δοκειανός ἢ Δοκειανή (γένν. καὶ θάνατος περὶ τὸ 1125)

Ὁ Ἀνώνυμος Δοκειανός ἢ Ἀνώνυμη Δοκειανή γιὸς ἢ κόρη τῆς Εἰρήνης Δοκειανῆς Κ. 61 καὶ τοῦ Ἀνώνυμου συζύγου τῆς¹ γεννήθηκε περὶ τὸ 1125².

Τὸ παιδί αὐτὸ τῆς Εἰρήνης Δ.Κ. 61 πέθανε λίγο καιρὸ μετὰ τὴ γέννησή του, καθὼς ἡ ἴδια ἢ μητέρα του δηλώνει: « Ἀλλὰ λίγο καιρὸ γεύτηκα τὸ μέλι, καὶ τὸν ὑπόλοιπο χρόνον πίκρα βρῆκα στὴ ζωὴ μου, καθὼς ἔχασα τὰ πιδ ἄγαπημένα μου πρόσωπα, τὸν ἄντρα μου καὶ τὸ παιδί μου»³.

107.1. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 3.

2. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 106, ὑ. 1β.

3. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 106, ὑ. 8.

108.1. Ἀνωνύμου, Ἡθοποιία τίνας ἀν εἶπει λόγους ἢ σεβαστῆ κυρὰ Εἰρήνην 61 ἢ θυγάτηρ τῆς σεβαστῆς κυρᾶς Σοφίας 29, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕΒ (1911), σ. 148α, ἀριθ. 246, στίχ. 92-93· μλάει ἡ Εἰρήνη Δ.Κ. 61:

Ἐξ εὐγενῶν δὲ σχοῦσα τὸν συνευνέτην
καὶ παῖδα τίκτω τοῦτο τοῦ γάμου πέρας.

2. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περὶ τὸ 1123.

3. Ἀνωνύμου, Ἡθοποιία, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 148α, στίχ. 94-97:

Πλὴν τοῦ μέλιτος βραχέως γεγευμένη,
τὸ λοιπὸν ἀψίνθιον εὗρον τοῦ βίου,
τούτοις ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἐρασμιωτάτοις
θλιβεῖσα,

109. Ψευδο-Θεοφύλακτος Μελισσηνός = 'Ανώνυμος Κομνηνός Μελισσηνός (γένν. περί τὸ 1140 – † περί τὸ 1200)

Ὁ «Θεοφύλακτος Μελισσηνός», ὅπως καὶ οἱ φερόμενοι ὡς ἀδελφοὶ τοῦ «Μιχαὴλ 110 καὶ Νικόλαος 111 οἱ Μελισσηνοί», παρουσιάζονται ἀπ' τὸν «Γεώργιον Σχολάριον», ὡς γιοὶ τοῦ 'Αλέξιου Κ. Μελισσηνοῦ⁶¹.

Ὁ «Γεώργιος Σχολάριος» ποῦ προβάλλει «ὡς συγγραφέας τῆς γενεαλογίας τῶν Μελισσηνῶν» κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας τοῦ 'Ιωάννη (η') Παλαιολόγου (1425-1448), δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν Νικηφόρον Μελισσοουργόν, τὸν δῆθεν Μελισσηνόν (1577-1633)⁶², τὸν ἀνεψιὸ τοῦ ἄλλου ἐκείνου πλαστογράφου ἱστορικῶν ἐγγράφων καὶ κειμένων, τοῦ ποτὲ μητροπολίτη Μονεμβασίας Μακάριου Μελισσηνοῦ († 1585), στὴν πραγματικότητα Μελισσοουργοῦ⁶³.

Εἶχα ἤδη ἐκφράσει τὶς σοβαρὲς ὑποψίες μου γιὰ τὴ γνησιότητα τῶν μαρτυριῶν τοῦ Ψευδο-Σχολάριου καὶ τὴν παρεμβολὴ στὴ γενεαλογία τῶν Μελισσηνῶν πλαστῶν ὀνομάτων⁶⁴, χωρὶς ἀκόμη νὰ ἔχω λάβει γνώση εἰδικοῦ ἔργου σοφοῦ ἐρευνητῆ⁶⁵.

Ἡ «γενεαλογία πάλι τῶν Μελισσηνῶν» ποῦ ἀναφέρεται στὸ Μεγάλον Χρονικὸν (Μαῖυς) τοῦ Γεώργιου Φραντζῆ⁶⁶, μαζὶ μὲ πολλὰς ἄλλες πλαστὲς πληροφορίες ποῦ βρίσκονται σ' αὐτό, εἶναι ἔργο τοῦ Μακάριου Μελισσοουργοῦ⁶⁷.

Κατὰ συνέπεια τῶν ἀνωτέρω νομίζω πὼς δὲν πρέπει νὰ γίνουιν δεχτὲς οἱ «μαρτυρίες» ποῦ μᾶς δίνουν γιὰ τοὺς Μελισσηνοὺς, ὁ Μακάριος καὶ ὁ Νικηφόρος οἱ Μελισσοουργοί, ἂν αὐτὲς δὲν ἐπικυρώνονται καὶ ἀπὸ μαρτυρίες ἄλλων γνήσιων ἱστορικῶν κειμένων.

109.1. Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου, Εἰς τὸ ἀγαλότιμον γένος τῶν Μελισσηνῶν δι' ἐντάλματος τοῦ κραταιοτάτου βασιλέως 'Ιωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἐκλογὴ ἐκ διαφόρων ἱστοριῶν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 1 (1904), σ. 193: ὁ δὲ 'Αλέξιος (64) γεννᾷ Θεοφύλακτον, Μιχαῆλον καὶ Νικόλαον, καὶ ἐκ τοῦ Θεοφυλάκτου γίνεταί Θεοδόσιος, ἐξ οὗ 'Αλέξιος καῖσαρ καὶ Μιχαὴλ ὁ ἐπονομαζόμενος ὑπὸ τινων Στρατηγόπουλος.

2. 'Ι. Κ. Χασιώτη, Μακάριος, Θεόδωρος καὶ Νικηφόρος οἱ Μελισσηνοί (Μελισσοουργοί), Θεσσαλονίκη 1966, σ. 168, 177-78.

3. 'Ι. Κ. Χασιώτη, Μελισσηνοί (Μελισσοουργοί), σ. 15-18.

4. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 80-81.

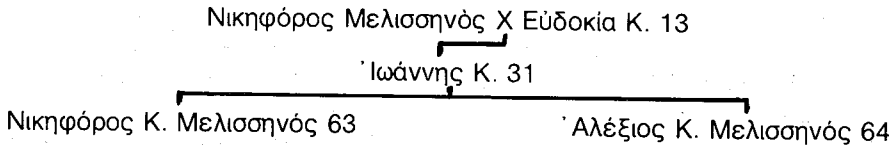
5. Εἶχαν ἤδη ἐπισημανθῆ ἀπ' τοὺς ἐρευνητὲς οἱ πλαστογραφίες τοῦ Μακάριου καὶ τοῦ Νικηφόρου τῶν Μελισσηνῶν (Μελισσοουργῶν), ἀπ' τοὺς 'Ι. Παπαδόπουλον, F. Dölger, R.-J. Loenertz, Ν. Βέην, Ν. Τωμαδάκη κ.ἄ., ἀλλὰ ὁ 'Ι. Χασιώτης στὸ ἀνωτέρω ἔργο του ἔκανε μὴ πλήρη ἀποκατάσταση τῶν πραγμάτων.

6. Γεώργιος Φραντζῆς, σ. 131, ἐκδ. Bonn.

7. 'Ι. Κ. Χασιώτη, Μελισσηνοί (Μελισσοουργοί), σ. 15 κ.ἄ.

Οι Μελισσηνοί που εξέτασα στον Α' τόμο της Γενεαλογίας μου⁸ είναι ύπαρχτά πρόσωπα, καθώς η ύπαρξή τους βεβαιώνεται και από άλλους συγχρόνους των συγγραφείς, την Άννα Κομνηνή 32, τον άντρα της Νικηφόρον Βρυέννιον, τον Ίωάννην Ζωναράν, τον Νικήταν Χωνιάτην, και από αυτές ακόμη τις σφραγίδες τους.

Οι Μελισσηνοί που αναφέρονται στον Α' τ. της Γενεαλογίας μου είναι οι εξής:

Υποψίες μπορεί να γεννηθούν για τον μη μαρτυρούμενο από άλλου Νικηφόρο Κ.Μ. 63⁹, αλλά δεν μπορεί να θεωρηθῆ ὡς ἓνα πρόσωπο καθαρά φανταστικό, καθώς είναι φυσικό να ἔδωσε ὁ Ίωάννης Κ. 31 στὸν πρωτότοκο γιό του τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του Νικηφόρου Μελισσηνοῦ.

Γιὰ τὸν Ἀλέξιο Κ. Μ. 64 ὁ Ch. Horf ἀναφέρει πὼς ἦταν μέγας δοῦξ (τοῦ στόλου)¹⁰, ἀλλὰ δὲν παραθέτει τὴν πηγή ἀπ' τὴν ὁποία ἀντλήσε τὴν πληροφορία του. Ὑποψιάζομαι πὼς τὸν συγγέει μὲ τὸν Ἀλέξιο Κ. 65, τὸν γιόν τῆς Ἄννας Κ. 32, ὁ ὁποῖος πραγματικά ἔγινε μέγας δοῦξ. Ὡς γιουὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. Μ. 64, ὁ Ch. Horf ἀναφέρει τὸν Κωνσταντῖνον (δῆθεν) Μελισσηνόν, τὸν σύζυγον τῆς Μαρίας Ἀγγ. Δούκαινας 254, καὶ τὸν Θεοδόσιον¹¹.

Τὸν πρῶτον τὸν συγγέει μὲ τὸν Κωνσταντῖνον Κομν. Μαλιασηνόν (καὶ ὄχι Μελισσηνόν) Δούκαν Βρυέννιον Ἄγγελον, πού πραγματικά παντρεύτηκε τὴν Μαρίαν Ἀγγ. Κ. Δούκαιναν 254, κόρην τοῦ Μιχαῆλ (α') Δούκα Κ. Ἄγγ. 174 τῆς Ἡπείρου¹². Τὸν δεῦτερον γιόν, τὸν Θεοδόσιον Μελισσηνόν, τὸν πῆρε ἀπ' τὸ πλαστὸ κείμενο πού παρενέβαλε στὸ Μεγάλο Χρονικὸ τοῦ Φραντζῆ ὁ Μακάριος Μελισσοουργός¹³.

Ὁ Ψευδο-Σχολάριος, δηλ. ὁ Νικηφόρος Μελισσοουργός ἀναφέρει ὡς γιουὸς τοῦ Ἀλέξιου Μ.Κ. 64, ὅπως εἶδαμε, τὸν Θεοφύλακτον, τὸν Μιχαῆλον καὶ τὸν Νικόλαον, καὶ παρουσιάζει ὡς γιόν τοῦ Θεοφύλακτου τὸν Θεοδόσιον¹⁴. Ἀντιθέτως ὁ Μακάριος Μελισσοουργός, ὅπως τονίστηκε, μᾶς διδερῶς

8. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 80-84, 174-76, 304-8.

9. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ1 (1904), σ. 197.

10. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 308, ὑ. 6.

11. Ch. Horf, Chroniques Gréco-Romanes, σ. 536.

12. Βλ. προσωπογραφίαν Μιχαῆλ (α') Δ. Κ. Ἄγγ. 174, ὑ. 55 καὶ 75.

13. Γεώργιος Φραντζῆς (παρεμβολή Μακ. Μελισσοουργοῦ), ἐκδ. Βοηθ, σ. 131: ὁ δὲ Ἀλέξιος (64) γεννᾷ Θεοδόσιον.

14. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 1.

γιό του Ἀλέξιου 64 τὸν Θεοδόσιον¹⁵.

Ἔτσι ἀπὸ τὰ ὀνόματα –εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ ἀρχικὸ γράμμα Θ γιὰ μερικὰ ἀπ’ αὐτὰ– πρέπει νὰ τὰ ἀγνοήσωμε.

Κατὰ συνέπεια πρέπει νὰ φτάσωμε στὸ συμπέρασμα πὼς ὁ οἶκος τοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 13 σταμάτησε στὸν ἐγγονό τους Ἀλέξιου Μ.Κ. 64; Κάθε ἄλλο.

Ἔχομε μαρτυρίες γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἀπογόνων τους στὰ πρόσωπα τῶν ἀδελφῶν Ἀλεξίου Κομνηνοῦ Στρατηγόπουλου 281¹⁶ καὶ Μιχαὴλ Στρατηγόπουλου 282¹⁷, καὶ δυὸ συγγενῶν τους ποὺ ἀναφέρονται ἀπ’ τοὺς ἱστορικοὺς, τὸν Κωνσταντῖνον Στρατηγόπουλον, γιόν τοῦ Ἀλέξιου Κ. Στρ. 281¹⁸, καὶ τὸν Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον, ἀνεψιὸν τοῦ Ἀλέξιου 281¹⁹. Ἄς σημειωθῇ πὼς ὁ Μακάριος Μελισσοῦργος τὸν γιόν τοῦ Ἀλέξιου 281 τὸν θέλει νὰ φέρῃ τὸ φανταστικὸ ὄνομα Γρηγόριος²⁰.

Ἀλλὰ ποιά σύνδεση ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν Ἀλέξιον Κ. Μελισσ. 64 καὶ τὸν Ἀλέξιον Κ. Στρατ. 281; Ἀπ’ τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην ὁ Ἀλέξιος 281 ἀναφέρεται ὡς Κομνηνὸς Στρατηγόπουλος²¹, καὶ Κομνηνῶν ἐκ γένους²². Ἀπὸ ποῖον κλάδο τῶν Κομνηνῶν προερχόταν; Ἀσφαλῶς ἀπ’ τὸν κλάδο τοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 13, καθὼς δὲ νομίζω πὼς πρέπει νὰ ἀρνηθοῦμε πὼς οἱ Μελισσηνοὶ συσχετίζονταν ἀπ’ τὴν παράδοση μὲ τοὺς Στρατηγόπουλους²³.

Σὲ ἐπικουρίᾳ τῶν ἀνωτέρω ἔρχεται καὶ ὁ Γεώργιος Παχυμέρης. Ὑπῆρχε,

15. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 13.

16. Γεώργιος Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 95, 97, 120, 165, 171, 182, 185, 194· Γεώργιος Παχυμέρης, τ. I, σ. 89, 108, 137, 140, 152· Θεόδωρος Σκουταριώτης, Σάθα MB 7 (1894), σ. 501, 515, 536, 539, 545, 546, 550, 551, 553· Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. I, 72, 73, 74, 79, 83, 85, 89, 90-92· Θεόδωρος (β΄) Δούκας Λάσκαρις, Ἐπιστ. LV πρὸς Γεώργιον Μουζάλωνα, Epistulae CCX VII, ἐκδ. N. Festa, Florence 1898· MM4 (1871), σ. 390· Γεώργιος Φραντζῆς, ἐκδ. Bonn, σ. 17-20. V. Laurent, Regestes, τ. I, Fasc. IV, ἀριθ. 1357, σ. 161-62.

17. Γεώργιος Παχυμέρης, τ. II, σ. 52, 159, 188, 425· Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. I, σ. 190, 195, 197· V. Laurent, Regestes, τ. I, Fasc. IV, ἀριθ. 1562, σ. 350. Σημειῶνω πὼς ὁ R. Guiland, Recherches sur les Instit/ons Byz., τ. I, σ. 484, θεωρεῖ τὸ Μιχαὴλ Στρατηγ. «vraisemblablement» γιὸ καὶ ὄχι ἀδελφὸ τοῦ καίσαρα Ἀλέξιου Στρατηγόπουλου.

18. Γεώργιος Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 165· Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐνθ’ ἀνωτ., σ. 536.

19. Γεώργιος Παχυμέρης, τ. I, σ. 148.

20. Γεώργιος Φραντζῆς, σ. 131: ὁ δὲ καίσαρ Ἀλέξιος γεννᾷ Γρηγόριον,

21. Γεώργιος Ἀκροπολίτης, σ. 95: πέμπει τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον.

22. Zacos-Vegliery, ἀριθ. 2756, σ. 1577-78:

Σφραγὶς κυροῦσα τὰς γραφὰς Ἀλεξίου
Στρατηγοπούλου καὶ Κομνηνῶν ἐκ γένους.

23. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 307, ὑ. 5. Πρβλ. καὶ R. Guiland, Le Grand Domesticat, EO37 (1938), σ. 56: Alexis Strategopoulos de l’illustre famille des Melissène.

λέει, μιά παλιά προφητεία, που στήν πραγματικότητα εκπληρώθηκε· αυτή ήταν: « Ἀλέξιος Ἀλεξόπουλος καί ἐπί τούτοις Κουτριντζάκης». Καί συμπληρώνει ὁ ἱστορικός πῶς καθῶς «εἶχε ἀκούσει τὸν πατέρα του νὰ λήθῃ σὲ κάποιον συνομιλητὴ του, πρὶν ἀπ' τὴν ἀνακατάληψη τῆς βασιλείουσας, ἡ ἀπολευτέρωση θὰ γινόταν κάτω ἀπὸ φῶς νύχτας στὸν καιρὸ κάποιου βασιλέα Ἀλέξιου καί μερικῶν ἄλλων, καί ὅπως ἔλεγε ὁ χρησμός, ὑπονοοῦσαν τὴν ἄλωση τῆς πόλης. Καί αὐτοὶ ἦσαν: ὁ καίσαρας Ἀλέξιος 281, ὁ ἀνεψιός του Ἀλέξιος πού πολὺ βοήθησε καί ἐνθάρρυνε τὸ θεῖο του νὰ προχωρήσῃ στὸ ἐγχείρημα, καί ὁ πῶς σημαντικὸς ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς τῶν θ ε λ η μ α τ ἄ ρ ι ω ν, ὁ Κουτριντζάκης»²⁴.

Στὴν ὥραία αὐτὴ παράδοση τῶν δουλωμένων στοὺς Λατίνους Βυζαντινῶν γιὰ τὴν ἀπολευτέρωση τῆς πόλης τους, πού διάσωσε ὁ Παχυμέρης, βλέπομε νὰ ἀποκαλοῦνται Ἀ λ ε ξ ὀ π ο υ λ ο ι ὁ Ἀλέξιος 281 καί ὁ συνονόματος ἀνεψιός του, προφανῶς ὡς ἀπόγονοι τοῦ Ἀλέξιου Κομν. Μελισσ. 64.

Ἄλλὰ ποιὸς ἦταν ὁ πατέρας τοῦ Ἀλέξιου Κομν. Στρατ. 281 καί τοῦ Μιχαῆλ Στρατ. 282; Καί ποιὸς ὁ πάππος, πού ἦταν (ὁ πάππος τους) ἕνας γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κομν. Μελισσ. 64;

Ἀπ' τοὺς Μελισσηνοὺς-Στρατηγόπουλους τῶν ἐτῶν 1140-1200 πού μπορεῖ νὰ τοποθετηθῇ ἡ διαβίωση τοῦ πάππου τους, καί 1170-1230 πού μπορεῖ νὰ τοποθετηθῇ αὐτὴ τοῦ πατέρα τους, ἐκεῖνος πού προσφέρεται στὴ ζωὴ τοῦ πάππου τους, εἶναι ὁ δ ο ὕ ξ Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ 1194 Θεόδωρος Στρατηγόπουλος²⁵, καί ἐκεῖνοι πού προσφέρονται στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς τοῦ πατέρα τους, εἶναι ὁ π α ν σ ἔ β α σ τ ο ς σ ε β α σ τ ὀ ς καί μ ἔ γ α ς λ ο γ ο θ ἔ τ η ς Ἰωάννης Στρατηγόπουλος κατὰ τὸ 1217²⁶ καί ὁ περὶ τὸ 1230 μ ἔ γ α ς λ ο γ α ρ ι α σ τ ῆ ς Κωνσταντῖνος Μελισσηνός²⁷. Δὲ βρῆκα ἄλλα σχετικά πρόσωπα πού νὰ προκαλοῦν τὸ ἐνδιαφέρον^{27α}, καί οἱ νεώτερες ἐκθέσεις γιὰ τοὺς Μελισσηνοὺς στηρίζονται στὸ μεγαλύτερο μέρος τους πάνω στὰ μυθεύματα τῶν Μακάριου καί Νικηφόρου τῶν Μελισσοῦργων²⁸.

24. Γεώργιος Παχυμέρης, τ. Ι, σ. 148.

25. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Πρὸς τοὺς αἰτιασαμένους, εἰς J. Darrouzès, Des œuvres perdues d' Eustathe de Thessalonique, REB 21 (1963), σ. 233, ἀριθ. 14.

26. MM4 (1871), σ. 295: σεβαστός καί μ. λογοθέτης ὁ Στρατηγόπουλος... σφραγὶς κυροῦσα τὰς γραφὰς Ἰωάννου Στρατηγοπούλου σεβαστοῦ τὴν ἀξίαν.

27. V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 212, σ. 357-58.

27α. Ἕνας Κωνσταντῖνος Μελισσηνός, γραμματικὸς τῆς ἐπίσκοπῆς Ναυπλίου κατὰ τὸ 1165/66, βλ. Βραχέα Χρονικά, ἐκδ. P. Schreiner, τ. XII/1 (1975), σ. 228, δὲ φαίνεται νὰ ἀνήκῃ στοὺς ἀπογόνους τοῦ Νικηφ. Μελισσηνοῦ καί τῆς Εὐδοκίας Κ. 13.

28. Βλ. τοῦ Παραμυθίας καί Φιλιατῶν Ἀθηναγόρα, Νικηφόρος Μελισσηνός-Κομνηνός, ΕΕΒΣ 8 (1931), σ. 134-47· W Miller, The Latins in the Levant, μετάφρ. Ἄγγ. Φουριώτη, Ἀθήνα 1960, σ. 82, 202 (ὅπου συγχέει τοὺς Μελισσηνοὺς μὲ τοὺς Μαλιασηνοὺς), σ. 309, 454, 462, 524 (ὅπου δέχεται ὅλα τὰ μυθεύματα τοῦ Μακάριου Μελισσοῦργου πού πρόσθεσε στὸ Μεγ. Χρονικὸ τοῦ Γ. Φραντζῆ, σ. 131-134).

Ὁ γιός τοῦ Ἀλέξιου Κ. Στρ. 281 λεγόταν Κωνσταντίνος²⁹ δὲν ἀποκλείεται ὁ Ἀλέξιος 281 στὸ γιό του νὰ ἔδωσε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του, καὶ αὐτὸς νὰ ἦταν ὁ μέγας λογαριαστής Κωνσταντίνος Μελισσηνός πού πιὸ πάνω ἀνάφερα.

Τὸ βέβαιο εἶναι πὼς ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Κομν. Μελισσ. 64 ὡς τὸν Ἀλέξιο Κ. Στρατ. 281 μεσολάβησαν δυὸ γενεές· ἔτσι μποροῦμε νὰ συνδυάσωμε αὐτὸ ἐδῶ τὸ Στέμμα:

Ἀλέξιος Κ. Μ. 64 X Στρατηγοπουλίνα

Ψευδο-Θεοφύλακτος Μ. = Ἀνώνυμος Κ. Μ. 109

[πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1140, νὰ παντρεύτηκε περὶ τὸ 1160, νὰ παιδοποίησε περὶ τὸ 1170 καὶ νὰ πέθανε περὶ τὸ 1200].

Ψευδο-Θεοδόσιος Μ. = Κωνσταντίνος Μ. ἢ Ἀνώνυμος Κ. Μ. 202

[πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1170, νὰ παντρεύτηκε περὶ τὸ 1190, νὰ γέννησε τὸν πρῶτο γιό περὶ τὸ 1212/15 καὶ τὸ δεῦτερο περὶ τὸ 1225 καὶ νὰ πέθανε περὶ τὸ 1230/32]

Ἀλέξιος Κ. Στρατ. 281
[γεννήθηκε περὶ τὸ 1212/15]

Μιχαὴλ Στρατ. 282
[γεννήθηκε περὶ τὸ 1225]

Ὁ Ἀλέξ. Κ. Στρατ. 281 καὶ ὁ Μιχαὴλ Στρατηγ. 282 πέθαναν σὲ βαθιά γεράματα³⁰, ὁ μὲν πρῶτος περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ (ἡ) Παλαιολόγου³¹, ὁ δὲ δεῦτερος τὸ 1304³².

Τὸ «Θεοφύλακτος Μελισσ.», ὅπως καὶ τὸ «Θεοδόσιος Μελισσ.» δὲν εἶναι παρὰ πλαστὰ ὀνόματα. Καὶ στῆ θέση τους πρέπει νὰ βάλωμε τὸν Ἀνώνυμο Κομν. Μελισσ. 109 καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Μελισσ. ἢ Ἀνώνυμον Κομν. Μελισσ. 202.

Ὅπως οἱ «συγγραφεῖς τῆς γενεαλογίας τῶν Μελισσηνῶν», ὁ Μακάριος Μελισσοῦργός καὶ ὁ ἀνεπιός του Νικηφόρος Μελισσοῦργός, δὲν ἤξεραν τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τοῦ καίσαρα Νικηφόρου Μελισσηνοῦ, τοῦ συζ. τῆς Εὐδοκίας Κ. 13, καὶ ἔδωσαν σ' αὐτόν, ὁ μὲν πρῶτος τὸ ὄνομα Θεόδωρος, ὁ δὲ δεῦτερος τὸ ὄνομα Λεωσθένης³³, ἔτσι δὲν ἤξεραν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τοῦ καίσαρα Ἀλέξιου Κομν. Στρατηγ. 281 καὶ ἔδωσαν σ' αὐτόν τὸ ὄνομα

29. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 18.

30. Τὸ 1260 πού ὁ Ἀλέξιος 281 ὀνομάστηκε καίσαρ, ὁ Γ. Παχυμέρης, τ. Ι, σ. 108, τὸν χαρακτηρίζει «γέροντα»· καὶ ὁ Μιχαὴλ 282, ὅταν τὸ Μάρτη τοῦ 1294 φυλακίστηκε, βλ. V. Laurent, Regestes, τ. Ι, fasc. IV, σ. 350, ἦταν ἤδη γέρος.

31. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2756, σ. 1578 (f).

32. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 306, ὑ. 4.

33. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 80, ὑ. 5.

Θεοδόσιος· πιὸ πονηρὸς ὁ Νικηφόρος Μελισσοῦργος ἀπ' τὸ θεῖο του Μακάριο, καθὼς εἶδε τὸ χάσμα ποῦ ἀφήνει αὐτὸς ὁ τελευταῖος, ἀνάμεσα στὸν Ἀλέξιον 64 καὶ στὸν Ἀλέξιον 281, παρέμβαλε καὶ ἓνα Θεοφύλακτον, ὡς πάππον τοῦ Ἀλέξιου 281³⁴.

Ἡ παρεμβολὴ πλαστῶν κειμένων ξεγελάει καὶ ἔμπειρους ἀκόμη ἐρευνητές· σ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν προσωπογραφία τοῦ Ἀνώνυμου Κ. Μελισσ. 109, προσπάθησα, ὅσο μπόρεσα, νὰ κάνω μιὰ σχετικὴ ἀποκατάσταση προσώπων καὶ πραγμάτων.

110. Ψευδο-Μιχαὴλ Μελισσηνός

[Βλ. προσωπογραφίαν Ψευδο-Θεοφύλακτου Μ. = Ἀνώνυμου Κομν. Μελισσ. 109]

111. Ψευδο-Νικόλαος Μελισσηνός

[Βλ. προσωπογραφίαν Ψευδο-Θεοφύλακτου Μ. = Ἀνώνυμου Κομν. Μελισσ. 109].

112. Δαβίδ Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1135 – † πρὶν τὸ 1201/2)

Ὁ Δαβίδ¹ Κ. γιὸς Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ τῆς Κατᾶς τῆς Γεωργίας²

34. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 307, ὑ. 5.

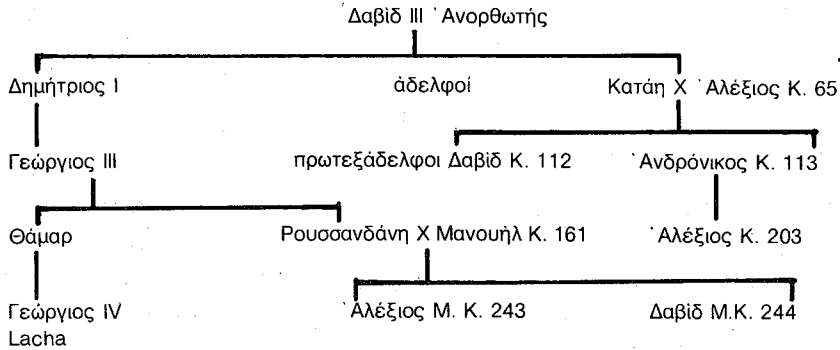
112.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του Δαβίδ III τοῦ Ἀνορθωτῆ, βασιλέα τῆς Γεωργίας (1089-1125).

2. Τὸ πὼς ὁ Δαβίδ Κ. 112 ἦταν γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ τῆς Κατᾶς τῆς Γεωργίας βγαίνει ἀπ' αὐτὰ ἐδῶ τὰ στοιχεῖα: 1) τὸ ὄνομα Δαβίδ γιὰ πρώτη φορὰ τὸ συναντᾶμε στοὺς Κομνηνοὺς· ποῖος ἄλλος Κ. μπορεῖ νὰ ἦταν ὁ δειλὸς καὶ ἀπόλεμος ἀριστοκράτης ἀπ' τὸ φερώνυμο τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του, τὸν δούκα Θεσσαλονίκης Δαβίδ Κ.; 2) Ὁ Δαβίδ Κ. «σκέπαζε τὸ κεφάλι του κατὰ τρόπο ἰβηρικόν, μὲ ἓνα λεπτὸ κόκκινο πῖλο». «Οἱ βάρβαροι (Γεωργιανοὶ) αὐτὸν ἐδῶ τὸν πῖλο κατασκεύαζαν καὶ τὸν ὀνόμαζαν μὲ ἓνα εἰδικὸ ὄνομα· ἦταν πολὺπτυχος καὶ μαζεμένος πρὸς τὰ κάτω κατὰ τὴν ὑπόλοιπὴ περιθῆση, καὶ κατὰ τὸ πρόσωπο ξανοιγόταν γιὰ νὰ τὸ προφυλᾷ ἀρκετὰ ἀπ' τὶς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου», βλ. Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, Ἔλθωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 82, καὶ ἐκδ. Βοηη, σ. 440. Δὲν πρέπει ἐδῶ νὰ δοῦμε πὼς ὁ Δαβίδ Κ. μεταχειριζόταν γεωργιανὸ κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ, γατὶ ἦταν ἓνας ἐγγονὸς τοῦ βασιλέα τῆς Γεωργίας Δαβίδ III; ἴσως μάλιστα αὐτὲς οἱ ἀμφίεσις νὰ στέλνονταν στὸ Βυζάντιο ἀπ' τὴν αὐλὴ τῆς Γεωργίας, ἀπ' τὸ βασιλεῖα Δημήτριον (1125 - 1154/6), γιὸν τοῦ Δαβίδ III καὶ ἀδελφὸν τῆς Κατᾶς τῆς Γεωργίας· στή

γεννήθηκε περί τὸ 1135³.

Γιὰ νὰ ἔκανε γάμο εἶναι μᾶλλον πιθανόν, ἀλλὰ δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸ ἂν

συνέχεια δῶρα καὶ ἀμφιέσεις θὰ στέλνονταν στὸν οἶκο τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65, καὶ μετὰ τὸ θάνατό του, στὴ χήρα του Κατὰ, ἀπ' τὸ γιό καὶ διάδοχο τοῦ Δημήτριου, τὸν Γεώργιον ΙΙΙ (1154/6 - 1184), ἀνεψιὸν τῆς Κατὰς καὶ πρωτεξάδελφο τοῦ Δαβίδ Κ. 3) Αὐτὴ ἐδῶ ἡ Κατὰ τῆς Γεωργίας ἐπέζησε τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65· καθὼς μαθαίνομε ἀπ' τοὺς ιστορικοὺς, ὅταν ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 πληροφορήθηκε τὴν πολιτεία τοῦ Δαβίδ Κ. κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Νορμανδούς, ἐπίασε τὴ μητέρα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ τὸν ἀδελφὸ του, τοὺς φυλάκισε μὲ αὐστηρὴ φρούρηση καὶ ἀπειλῆσε νὰ τοὺς θανατώσῃ, βλ. Εὐστάθιον, Ἔλωςις, Κυρ. σ. 72, Βονν σ. 430· Χωνιάτην, σ. 415. Ποιὰ ἦταν αὐτὴ ἡ χήρα Κομνηνοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Κομνηνὸς ποὺ φυλακίστηκαν ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') 87; Ποιὰ ἄλλη ἀπ' τὴ χήρα τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65, τὴν Κατὰ τῆς Γεωργίας, καὶ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 113, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Δαβίδ Κ. 112. 4) Ἀκόμη ἀπ' τοὺς ιστορικοὺς μαθαίνομε πὼς ὁ Ἀνδρόνικος (α') 87 εἶπε πὼς «ὁ Δαβίδ Κ. γεννήθηκε ἀπὸ μιά αἰσχρὴ γυναίκα», «ἔτσι ὀνομάζοντας ἀπ' τὸ θυμὸ του τὴν τίμια ἐκεῖνη δέσποινα», γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβίδ Κ. προτιμοῦσε ὅπου ἄλλοι νὰ πάῃ, ἐκτός ἀπ' τὴν ΚΠολη, καὶ ὅτιδῆποτε νὰ πάθῃ, παρὰ νὰ πέσῃ στὰ χέρια τοῦ Ἀνδρόνικου (α') 87 ποὺ ἀπειλοῦσε νὰ τὸν τυφλώσῃ, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ. σ. 70, Βονν, σ. 428-29. 5) Μαθαίνομε ἐπίσης πὼς ὁ Ἀνδρόνικος (α') 87 «μισοῦσε τὸν Δαβίδ Κ., ὅπως καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ κατάνονταν ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ γενιά, καὶ ὁ Δαβίδ Κ. ἀνταπόδιδε κατὰ ἀνάλογο τρόπο τὸ μίσος», βλ. Εὐστάθιον, ἐνθ' ἄνωτ. Ποιὰ ἦταν ἡ τίμια ἀριστοκράτισσα ποὺ ὑβρίζονταν ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο; ποιὰ ἄλλη ἀπ' τὴν Κατὰ τῆς Γεωργίας. Ποιὸς ἦταν αὐτὸς ὁ Δαβίδ Κ. ποὺ καταγόταν ἀπὸ «γενιά ποὺ ἔλαμπε»; ποιὸς ἄλλος ἀπ' τὸ γιό τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65, τοῦ γιοῦ τῆς περιώνυμης π ο ρ φ ο ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Ἀ ν ν α ς Κ. 32. 6) Μαθαίνομε ἀκόμη πὼς γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Δαβίδ Κ. μεσολαβοῦσε κοντὰ στὸν Ἀνδρόνικο (α') 87, ὁ γιὸς αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὁ σ ε β α σ τ ο κ ρ ἄ τ ὁ ρ α ς Μανουὴλ Κ. 161, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ. σ. 70, Βονν σ. 429. Ὁ Μανουὴλ Κ. 161, καθὼς φαίνεται, εἶχε παντρευτὴ τὴν Ρουσσανδάνη (Roussandane), βλ. προσωπογραφίαν Μανουὴλ Κ. 161, ὑ. 24, μιά ἀνεψιά ἀπὸ πρωτεξάδελφο τοῦ Δαβίδ Κ.:

Ὅπως βλέπομε, καὶ ὁ Μανουὴλ Κ. 161 εἶχε δώσει στὸ δευτερότοκο γιό του, τὸ συνηθισμένο στὴ γεωργιανὴ αὐλὴ ὄνομα Δ α β ἰ δ. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ὑποστήριξη ποὺ παρεῖχε ὁ Μανουὴλ Κ. 161 στὸ Δαβίδ Κ. 112. 7) Ἡ διοίκηση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 εἶχε δοθῆ στὸν οἶκο τοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 13, βλ. Ἄνναν Κομνηνῆν, τ. Ι, σ. 89. Φαίνεται πὼς στὸν καιρὸ τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 ἢ

ἀπόχτησε ἀπ' αὐτὸν παιδιά^{3α}.

Ὁ Δαβίδ Κ. 112 παρουσιάζεται στοῖς ἱστορικὸ προσκλήνιο κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Νορμανδοὺς τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμου II (1166-1189), ἡ ὁποία κράτησε ἀπ' τὶς 6 τοῦ Αὐγούστου ὡς τὶς 24 τοῦ ἴδιου μηνῆ τοῦ 1185⁴, καθὼς τότε ἦταν δ ο ὑ ξ τῆς Θεσσαλονίκης⁵.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ προηγούμενη σταδιοδρομία τοῦ μᾶς εἶναι ἀγνωστο, πολλὰ ὅμως εἶναι ἐκεῖνα ποὺ μαθαίνομε γι' αὐτὸν, κατὰ τὸ λιγὸχρονο αὐτὸ διάστημα.

Μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ἐναντίον τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87⁶ ὀρισμένοι ἄρχοντες ποὺ εἴτε καταδιώχτηκαν ἀπ' αὐτὸν εἴτε μὲ τὴ θέλησή τους ἔφυγαν ἀπ' τὴν ΚΠολη, ζήτησαν τὴν ἐπέμβαση καὶ προστασία τοῦ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ ἢ τοῦ πρίγκιπα τῆς Ἀντιόχειας, ἄλλοι τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, καὶ ἄλλοι διαφόρων τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνων, καθὼς κατέφυγαν σ' αὐτούς⁷.

Ἀνάμεσα σ' αὐτούς ἦταν καὶ ἓνας παράδοξος πρίγκιπας ὁ Ἀλέξιος Κ. 237, γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. Βατάτζη 148 καὶ ἐγγονὸς τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η-

διοίκηση τῆς Θεσσαλονίκης δόθηκε στὸν οἶκο τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ τῆς Κατᾶς τῆς Γεωργίας, γι' αὐτὸ καὶ συναντᾶμε δυὸ γιούς αὐτοῦ τοῦ ζεύγους, τὸν Δαβίδ Κ. 112 καὶ τὸν Ἀνδρόνικον Κ. 113, νὰ διαδέχωνται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο στοῖς ἀξίωμα τοῦ δ ο υ κ ὸ ς Θεσσαλονίκης, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ. σ. 14 κεξ., Bonn σ. 376 κεξ., Χωνιάτην, σ. 386-87, 556. 8) Ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία οἱ ἱστορικοὶ δὲν μᾶς εἶπαν καθαρά πὼς ὁ Δαβίδ ῥ ἔ κ Κ ο μ ν η ῶ ν, κατὰ τὸν Χωνιάτην, σ. 386, ἦταν ἓνας γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ ἓνας ἐγγονὸς τῆς Ἄννας Κ. 32 –ἐνῶ αὐτὸ μᾶς τὸ εἶπαν γιὰ τὸν ἀδελφὸ του Ἀνδρόνικο Κ. 113, βλ. Χωνιάτην, σ. 556– εἶναι ποὺ ὁ Δαβίδ Κ. 112 ἦταν ἓνας ἄντρας δεῖλος καὶ ἀπόλεμος καὶ σχεδὸν προδότης, βλ. κατωτέρω, ὑ. 36-53, κ' εἶται δὲν ἤθελαν νὰ ἀμαυρώσουν τὴ μνήμη τῆς περιφημῆς Ἄννας Κ. 32 καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 ποὺ μὲ τόσοις διθύραμβους ἐκθειάζει ὁ ἀδελφὸς τοῦ Νικήτα, ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 309-311. Ἄπ' τὰ ἀνωτέρω ποὺ ἀνάπτυξα, καθὼς πιστεύω, ξεκάθαρα βγαίνει πὼς ὁ Δαβίδ Κ. τῆς Θεσσαλονίκης ἦταν ἓνας γιὸς τοῦ μ ε γ ἄ λ ο υ δ ο ὑ κ α Ἀλέξιου Κ. 65, τοῦ γιου τῆς περιφημῆς Ἄννας Κ. 32 καὶ τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου, καὶ τῆς Κατᾶς τῆς Γεωργίας, τῆς κόρης τοῦ Δαβίδ III τοῦ Ἀναμορφωτῆ, βασιλέα τῆς Γεωργίας.

3. Οἱ γονεῖς τοῦ Δαβίδ Κ. παντρεύτηκαν τὸ 1122, βλ. Γενεαλογίαν μου, σ. 308, ὑ. 5. Ἀλλὰ ὁ Δαβίδ δὲν ὑπῆρξε ὁ πρωτότοκος γιὸς τοῦ ζεύγους. Πρὶν ἀπ' αὐτὸν θὰ ὑπῆρχαν ἄλλα τέκνα, καὶ ἰδιαίτερα ὁ πρωτότοκος γιὸς τοῦ ζεύγους, ποὺ θὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του, δηλ. τὸ ὄνομα Νικηφόρος, βλ. S. De Jongh, σ. 32, ὑ. 4. Γι' αὐτὸ καὶ τοποθετῶ τὴ γέννηση τοῦ Δαβίδ περὶ τὸ 1135, καθὼς μάλιστα τὸ 1185 ποὺ τὸν συναντᾶμε στὴ Θεσσαλονίκη, δὲ δεῖχνει νὰ εἶχε ἡλικία πάνω ἀπὸ 50 χρονῶ.
- 3α. Ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. I, σ. 336, μᾶς βεβαιώνει πὼς κατὰ τὸ 1201/2 δὲν ὑπῆρχαν πιά ἀπόγονοι τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65· γι' αὐτὸ δὲ φαίνεται ὁ Δαβίδ νὰ ἀπόχτησε παιδιά.
4. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 66 καὶ 104, Bonn σ. 425 καὶ 460· Χωνιάτης, σ. 392. Πρβλ. Κ. Ἄμαντος, τ. Β', σ. 365· Κ. Παπαρρηγόπουλος, Δ', β', σ. 167.
5. Χωνιάτης, σ. 386-87· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 14 κεξ., Bonn σ. 376 κεξ.
6. Βλ. Γενεαλογίαν μου, σ' 601, ὑ. 479.
7. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 56, Bonn σ. 415-16· Χωνιάτης, σ. 384-85.

της Εύδοκίας Κ. 80⁸, αδελφῆς τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, στήν αὐλή τοῦ ὁποίου κατεῖχε τὰ ἀξιώματα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α⁹ καί τοῦ ἐ π ι τ ο ῦ κ ε ρ ά - σ μ α τ ο ς¹⁰, πού κατάφυγε στό βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμο ΙΙ¹¹. Αὐτός ὁ τελευταῖος νόμισε πῶς βρέθηκε ἡ κατάλληλη εὐκαιρία νά πραγματοποιηθῆ τό ὄνειρο τῶν προκατόχων του, ἡ κατάληψη τῆς ΚΠολης.

Ὁ Γουλιέλμος ΙΙ ἐτοίμασε γρήγορα στρατό καί στόλο μεγάλο, 80.000 πεζοῦς, πού ἀπ' αὐτούς 5000 ἦσαν ἰππότες, καί 200 πλοῖα¹², καί τοὺς ἔστειλε πάλι στό Δυρράχιο, ὅπως ἄλλοτε ὁ Ροβέρτος Γυσκάρδος καί ὁ Βοημοῦνδος. Ἀφοῦ ἀποβίβασε στρατό καί κατέλαβε τήν πόλη, ἔστειλε τό στόλο στή Θεσσαλονίκη¹³. Ὁ δ ο ῦ ξ τοῦ Δυρραχίου Ἰωάννης Βρανᾶς¹⁴ δέν πρόβαλε τήν ἀντίσταση πού ἔπρεπε, γιατί ἤθελε τήν καθαίρεση τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, ἐνῶ συγχρόνως φοβόταν μήν πέση στά χέρια του, καί ἄλλος ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄), ἐκεῖνος ὁ γαμβρός του Ρωμανός, δεῦτερος σύζυγος τῆς κόρης του Μαρίας Κ. 163, δέν κοίταζε τήν ἄμυνα τῆς πόλης, ἀλλά πῶς νά ἐκμεταλλευτῆ τοὺς Δυρραχιῶτες καί νά πλουτίσῃ^{14α}.

Ὁ νορμανδικός στρατός ἀπ' τήν Ἡπειρο καί τή Μακεδονία προχώρησε στή Θεσσαλονίκη, ὅπου ἔφτασε στίς 6 τοῦ Αὔγουστου τοῦ 1185, ἐνῶ ὁ στόλος ἀπ' τό Ἴόνιο παράπλευσε τήν Πελοπόννησο, μπήκε στό Αἰγαῖο, καί ἔφτασε στή Θεσσαλονίκη στίς 15 τοῦ Αὔγουστου¹⁵.

Πρὶν ἀκόμη φτάσῃ ὁ στόλος, καί ὁ στρατός ἀρχίσῃ τήν τακτική πολιορκία, μερικοὶ ἀπ' τοὺς στρατιῶτες τῆς Θεσσαλονίκης, θέλοντας, λέει ὁ Εὐστάθιος, νά δείξουν τῇ γενναιότητά τους, «γιατί ὁ δ ο ῦ ξ καί στρατηγός Δαβίδ Κ. φοβερὸς ἦτιν στό νά κοιμάται», ὄρμησαν ἔξω ἀπ' τό τεῖχος καί ἔπιασαν ἓνα Νορμανδό, πού ἀφοῦ τὸν ἐντυσαν μὲ λαμπρὰ στρατιωτικὰ φορέματα, ὄχι μὲ τὰ δικά του, τὸν διαπόμπευσαν διὰ μέσου τῆς πόλης, καί ὡς νά ἔπιασαν κάποιον πολὺ σπουδαῖο ἐχθρὸ, ὑπερηφανεύονταν καί καυχόνταν, καί ἀμέσως ὁ δ ο ῦ ξ καί στρατηγός Δαβίδ ἔστειλε ἀναφορά στὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο (α΄) 87 πῶς «τὰ πράματα πάνε πολὺ καλά».

Τὴν ἄλλη μέρα στάλθηκαν μερικοὶ καί ἔπιασαν δυὸ δυστυχημένα ἀλογάκια καί πήραν καί ἓνα σκοῦφο ἀπὸ κάποιον Νορμανδό στρατιῶτη πού πέτυχε νά τοὺς ξεφύγῃ. Καί ἀμέσως θρίαμβος μέσα στήν πόλη, καί τὰ ἀλογάκια

8. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ. Βατ. 148, ὑ. 7.

9. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 20, Bonn σ. 382.

10. Χωνιάτης, σ. 384. Πρβλ. R. Guiland, EB 3 (1945), σ. 190.

11. Χωνιάτης, σ. 384· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 58, Bonn σ. 418.

12. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 62-64, Bonn σ. 422.

13. Χωνιάτης, σ. 385· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 64, Bonn σ. 423.

14. Γιά τοὺς Βρανάδες, βλ. προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 27. Ὁ ἀνωτέρω Ἰωάννης Βρανᾶς πιθανόν νά ἦταν ἓνας γιὸς τοῦ Δημήτριου Βρανᾶ, εἴτε τοῦ ἀδελφοῦ του Γεώργιου.

14α. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 64, Bonn σ. 423-24.

15. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 66, Bonn σ. 425.

βλέπονταν με περιέργεια και έκσταση, σαν να ήταν κάτι τὸ σπουδαῖο πού τὰ ἔπιασαν, καὶ ὁ σκουῖφος τοῦ στρατιώτη σηκώθηκε με ἓνα κοντάρι ψηλά ὡς σημαία, σαν ἓνα μεγάλο ἐπίτευγμα καὶ κατόρθωμα. Καὶ πάνω σ' αὐτὰ μιὰ δευτέρη ἀναφορά τοῦ *δοὐκα* Δαβίδ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πὼς «πᾶμε πολὺ καλὰ στὸν πόλεμο με τοὺς Νορμανδούς».

Σὲ μιὰ συμπλοκὴ πού ἐπακολούθησε ἀνάμεσα σὲ Ἕλληνες καὶ Νορμανδούς, οἱ τελευταῖοι ὑποχώρησαν, γιὰ νὰ στείλῃ καὶ τρίτη ἀναφορά ὁ Δαβίδ στὸν Ἀνδρόνικο (α') 87 πὼς «με τὴ βασιλικὴ εὐχὴ καὶ εὐτυχία νικήσαμε καὶ στὸν τρίτο πόλεμο»¹⁶.

Καὶ ἤθελε μὲν ὁ κύρ Δαβίδ Κ. τίς τρεῖς αὐτὲς ψευτονικές νὰ περιλάβῃ σὲ μιὰ ἀναφορά, καθὼς λυποῦνταν τὰ ἐξοδα τῶν ἀποστολῶν με τὰ ταχυδρομικὰ ἄλογα –μαζὶ με ὅλα τ' ἄλλα ὁ κύρ Δαβίδ ἦταν καὶ πολὺ τσιγκούνης– ἀλλὰ ἡ ἀνάγκη νὰ ξεγελάῃ τὸν αὐτοκράτορα, τὸν ὑποχρέωνε σ' αὐτὲς τίς ἔκτακτες δαπάνες. «Γιατί ὁ Ἀνδρόνικος(α') 87 μισοῦσε τὸ Δαβίδ Κ., ὅπως καὶ τοὺς ἄλλους πού ἀνῆκαν στὴν ἀριστοκρατία, λέει ὁ Εὐστάθιος, κι αὐτὸς τοῦ ἀνταπόδιζε τὸ μῖσος κατὰ τρόπο ἀνάλογο. Καὶ ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Δαβίδ ἔλεγε, φοβόταν κάθε μέρα καὶ πιὸ πολὺ, μήπως καὶ ἀπ' τὴν ΚΠολη πεταχτῆ κάποιος αὐτοκρατορικὸς ἀπεσταλμένος στὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ νὰ τοῦ βγάλῃ τὰ μάτια»¹⁷.

Τὰ λάθη τοῦ Δαβίδ Κ. γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς δευτέρας πόλης τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἦσαν λίγα. «Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ *δοὐξ* Δαβίδ ἄφησε νὰ φύγουν ἀπ' τὴν πόλη οἱ πιὸ πλούσιοι ἀπ' τοὺς κατοίκους τῆς καὶ οἱ πιὸ ἐμπειροπόλεμοι πού ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσουν τὴ βάση τῆς ἄμυνας»¹⁸.

Ἄλλὰ εἶναι ἀλήθεια, πὼς παρὰ τὴν ἀλόγιστη αὐτὴ ἐγκατάλειψη, «οἱ Θεσσαλονικιώτες πού ἔμειναν ἔδειξαν μεγάλη προθυμία, λέει ὁ Εὐστάθιος, στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ σωτηρία τῆς πόλης, καὶ ὄχι μόνο οἱ ἄντρες ἀγωνίστηκαν με σθένος καὶ πάθος, ἀλλὰ καὶ αὐτὲς οἱ γυναῖκες, καὶ ἡ φρουρὰ ἔδωσε ἓνα ὑπέρτατο παράδειγμα καρτερίας καὶ ἀντρείουσῆς»¹⁹.

«Δὲν κυριεύτηκε, λέει ἀπ' τὴν ΚΠολη ὁ Χωνιάτης, ἡ Θεσσαλονίκη, ἀπ' τὴν ἀδιαφορία καὶ τὸ ἀπειροπόλεμο τῶν κατοίκων τῆς, ἀλλὰ ἀπ' τὴ χαινότητα καὶ ἀνικανότητα τοῦ στρατηγοῦ τῆς, τοῦ Δαβίδ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν»^{19α}.

Ἐκτὸς ἀπ' τὴ γενναιότητα τῶν κατοίκων, τὰ τεῖχη τῆς Θεσσαλονίκης ἦσαν ἀσφαλισμένα καὶ ἀπ' τὴν ξηρὰ καὶ ἀπ' τὴ θάλασσα, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα μέρος στοῦ

16. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 68-70, Bonn σ. 427-28.

17. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 70, Bonn σ. 428.

18. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 76, Bonn σ. 434-35.

19. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 88-90, Bonn σ. 446-47.

19α. Χωνιάτης, σ. 386: ἐάλω αὐτὴ πολιορκία καὶ εἰσω μεθ' ἡμέρας δέχεται τὸν πολέμιον, οὐκουν διὰ τὸ τῶν ἔνδον ἀμυνομένων ἀπάλαμνόν τε καὶ ἀπειρόμαχον, τὴν δὲ μαλακίαν μᾶλλον τοῦ στρατηγοῦντος Δαβίδ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν. Πρβλ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Δ', β', σ. 165.

λιμάνι, πού κι αυτό θά μπορούσε νά αποβῆ ἀπρόσβλητο²⁰, ἂν δὲν παραμελοῦνταν ἀπ' τὸν ἀνάξιο διοικητή, τὸν Δαβίδ Κ., ἔτσι πού «οἱ πιὸ ζῶηροι ἀπ' τοὺς κατοίκους νά τοῦ τὰ ψάλουν γιὰ τὰ καλὰ καὶ νά τὸν ἀναθεματίσουν»^{20α}.

Κοντὰ σ' αὐτά, οὔτε ἀπέξω ἐγκαταλείφθηκε ἡ πόλη ἀβοήθητη. Ὁ Ἰωάννης Μαυροζώμης, καθὼς ἐρχόταν μὲ στρατὸ ἀπ' τὴν Πελοπόννησο, παράμεινε στὴ Θεσσαλονίκη, καὶ πολλές καὶ καλὲς συμβουλὲς ἔδωσε στὸ Δαβίδ. Ὁ Μαυροζώμης δὲν εἶχε διαταγὴ νά μείνῃ στὴ Θεσσαλονίκη, πῆγαινε ἀλλοῦ, ἴσως στὴν ΚΠολη· φοβήθηκε ὅμως μὴν πάθῃ κανένα κακὸ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') 87 –τέτοια τρομοκρατία ἐνέπνεε καὶ τέτοια παραлуσία ἔφερε στὸ Κράτος ἢ κακοβουλία τοῦ αὐτοκράτορα– πού προτίμησε νά μῆ στὴν πολιορκούμενη πόλη²¹. Καθὼς ὅμως εἶδε πὼς δὲν ὑπῆρχε καμιὰ ἐλπίδα γιὰ νά σωθῆ, πῆγε, καθὼς φαίνεται, μὲ τὸ μέρος τοῦ ἐχτροῦ· τοῦλ. κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἄλωσης τῆς πόλης τὸν βλέπομε νά ἀναστρέφεται φιλικὰ μὲ ἕνα σύμμαχο τῶν Νορμανδῶν, τὸν πειρατὴ Σιφάντο²².

Ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀνωτέρω ἐξωτερικὴ βοήθεια, καὶ ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, καθὼς σὲ λίγο ἔπαυσε νά πιστεῦθῃ στὰ νικηφόρα ἀγγέλματα τοῦ Δαβίδ Κ., ἔστειλε διάφορα σώματα κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ *δομέστικοῦ* τῆς Ἀνατολῆς Ἀλέξιου Γίδου²³, τοῦ *χαρτοῦ λάριο* Θεόδωρου Χοῦμνου²⁴, τοῦ Ἀνδρόνικου Παλ. Κομν. Δούκα²⁵, τοῦ Μανουὴλ Καμύτζη Κομν. Δούκα Ἁγγ. 175²⁶, γιοῦ τῆς Μαρίας Ἁγγ. Κομν. 91, τοῦ γιοῦ καὶ συμβασιλέα τοῦ Ἰωάννη Κ. 162, τοῦ καὶ Καλοῖωάννη λεγόμενου²⁷, καὶ τοῦ ἀφοσιωμένου στὸν αὐτοκράτορα εὐνοῦχου Νικηφόρου πού ἔφερε τὸν τίτλο τοῦ *παραιομώμενο*²⁸. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἔστειλε ἕνα γράμμα στὸ Δαβίδ πὼς ἐρχεται μὲ ἀναριθμητὴ στρατιὰ καὶ πὼς αὐτὸ καὶ μόνο φοβᾶται, μήπως οἱ Νορμανδοί, καθὼς μάθουν τὸν κίνδυνο πού κρέμεται ἀπὸ πάνω τους, φύγουν, κ' ἔτσι αὐτὸς δὲν κατορθώσῃ νά τοὺς πιάσῃ²⁹.

Ἐνας ἀπ' τοὺς ἀνωτέρω στρατηγούς, ὁ Θεόδωρος Χοῦμνος, ἔπεσε μὲ

20. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 74, Bonn σ. 432.

20α. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 94, Bonn σ. 452: καὶ ὅτι τοῦ τείχους ὑπονομευομένου κατημέλησεν ὁ Δαυῖδ, εἰς ὅσον καὶ ἀνάθεμα πρὸς τῶν θερμότερων καταψάλλεσθαι.

21. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 88, Bonn σ. 445.

22. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 106, Bonn σ. 463.

23. Γιὰ τὸν Ἀλέξιον Γίδον, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ. σ. 72, Bonn σ. 430· τὸ βαπτιστικὸ του ὄνομα μᾶς δίνει ὁ Χωνιάτης, σ. 587, 526-27.

24. Γιὰ τὸν Θεόδωρον Χοῦμνον, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ. σ. 72, Bonn σ. 430, καὶ Χωνιάτην, σ. 412· τὸ βαπτιστικὸ του ὄνομα μᾶς δίνει ὁ Χωνιάτης, σ. 355.

25. Χωνιάτης, σ. 412· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 72, Bonn σ. 430· Zacos-Veglery, ἀριθ. 2747, σ. 1558-59.

26. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 72, Bonn σ. 430.

27. Χωνιάτης, σ. 412· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 130, Bonn σ. 485.

28. Χωνιάτης, σ. 412· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 72, Bonn σ. 430.

29. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 72, Bonn σ. 431.

τόλη και γενναιότητα έναντι των πολιορκητών και τους έφερε σε τέτοια άμηχανία, που αυτοί αργότερα όμολογούσαν πως αν την ώρα εκείνη που έπεσε πάνω τους ο Χούμνος, όρμούσαν συγχρόνως και οι πολεμιστές της Θεσσαλονίκης, θα είχαν κυριεύσει όλες τις πολιορκητικές μηχανές τους, όλο τó στρατόπεδό τους, και θα έκαναν μεγάλες ζημιές και στα πλοία. Άλλά ó Δαβίδ αντί να κάνει αυτό, ανέβηκε σ' ένα ύψωμα της πόλης και από κεί πανηγυρικά καμάρωνε τή μάχη που γινόταν, με τέτοια άναμελιά που προκάλεσε τις είρωνειες των γυναικών και τις διαμαρτυρίες τους, γιατί έβγαλε αυτές άπ' τó ασφαλισμένο εκείνο μέρος για να ανέβη ό ίδιος και να πάρη θέση γυναίκας· άλλά και οι είρωνειες των γυναικών δέν τόν έκαναν να σκεφτή κάτι τó πιό άντρικό³⁰.

Καθώς ό Άνδρόνικος (α') 87 είχε πειστή πιά όλότελα για τήν άνικανότητα του Δαβίδ Κ. 112, και άκόμη πως τόν ξεγελάει και ένεργεί σαν να ήθελε να βοηθήση τους Νορμανδούς³¹, πρόσταξε τή σύλληψη και τή φυλάκιση στήν ΚΠολη, όπου έμεναν, της μητέρας του Δαβίδ, της Κατάης της Γεωργίας, και του άδελφου του Άνδρόνικου Κ. 113, «αν και αυτοί σε τίποτε, όπως λέει ό Ευστάθιος, δέν έφταιξαν»³².

Και άκόμη, ό Άνδρόνικος (α') έδωσε όδηγίες στον άφοσιωμένο του εύνουχο παρακοιμώμενο Νικηφόρο, όχι μόνο να βοηθήση στήν άμυνα της Θεσσαλονίκης, άλλά και να πετύχη με κατάλληλο τρόπο να έξοντώση τó Δαβίδ Κ. και να τόν άντικαταστήση ό ίδιος στο άξιωμά του. Ό Δαβίδ όμως μυρίστηκε τά πράματα και συντόμευσε τó χρόνο της άλωσης της πόλης!, κ' έτσι «ξέφυγε τόν άγκυλοχείλη Άνδρόνικο (α'), καθώς ό ίδιος έγινε ένας Άνδρόνικος έναντιόν εκείνου του γ α μ ψ ο ν ύ χ η» (του Άνδρόνικου α' δηλ.)³³.

«Τό βράδυ ήλθε ό παρακοιμώμενος, λέει ό Ευστάθιος, και τó πρωί καταστραφήκαμε, γιατί έτσι έφτιαξε τά πράματα ό Δαβίδ, που για να μη δη μέσα στήν πόλη αυτόν που φοβόταν, δηλ. τόν Νικηφόρο, μάς άφησε χωρίς τήν άπέξω στρατιωτική βοήθεια, αυτή του Νικηφόρου· προτίμησε να μη σωθοΰμε έμεις και ή πόλη, για να μην πάθη ό ίδιος τó κακό που τόν περιμένε, αν σωζόταν ή πόλη»^{33α}.

«Καθώς ό Δαβίδ Κ. κυνηγιόταν άπ' τó θείο του βασιλέα Άνδρόνικο (α') Κ. 87³⁴, μηχανευόταν τó καθετί για να μην πέση στα χέρια του, και καθόλου δέν τόν έμελε για τήν ώραία Θεσσαλονίκη», συμπληρώνει ό Ευστάθιος: «για ένα πράμα μόνο τόν έμελε, να σωθ ή ό ίδιος, και μετά άπ' αυτό ως χανόταν ό

30. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 86, Bonn σ. 443-44.

31. Κ. Άμαντος, Β', σ. 365.

32. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 72, Bonn σ. 430: 'Εάλωσαν γάρ δι' αυτόν ως επί θανάτω εκεί και ή τούτου μήτηρ και ό άδελφός, οΰδέν αυτοί άμαρτόντες. Χωνιάτης, σ. 415.

33. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 80, Bonn σ. 438-39.

33α. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 80-82, Bonn σ. 439.

κόσμος ὅλος»³⁵.

Ήταν πραγματικά ἐλεεινός ὁ Δαβίδ Κ., ἕνας ἀπ' τοὺς χειρότερους ἀπὸ ὅσους σκιαγραφοῦμε σ' αὐτὴ τῆ Γενεαλογία.

Παραπονοῦνταν οἱ στρατιωτικοὶ πῶς τὰ πετροβόλα ὄργανα τῆς πόλης δὲν μπορούσαν νὰ ἀνταγωνιστοῦν ἐκεῖνα τοῦ ἐχτροῦ, καὶ ὁ Δαβίδ ὁ ἀ π ὁ Κ ο μ ν η ν ὶ ν, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ νὰ διορθωθῇ τὸ πρᾶμα, «καὶ τί νὰ κάνω;» ξερά ἀπαντοῦσε, ἀπὸ «ἀδιαφορία, ἀναμελιά, πονηρία καὶ κρουψίνοια».

Ἄκουγε πῶς τὸ τεῖχος ποῦ ἦταν πρὸς τὸ λιμάνι κινδυνεύει νὰ καταληφτῇ ἀπ' τοὺς Νορμανδοὺς καὶ ἀπαντοῦσε, μὲ μιὰ αἰσχρολογία ποῦ ἀναφερόταν στὶς μητέρες τῶν ἐχτρῶν, «ὡς ἕνας κοινὸς αἰσχρολόγος τοῦ ὑποκόσμου».

Οἱ ἄντρες ποῦ μάχονταν πάνω στὰ τεῖχη τοῦ ζητοῦσαν βέλη, καὶ κείνος «καὶ ποῦ νὰ τὰ εὔρω;» ψιθύριζε, καὶ δὲν ἔδινε τίποτε, καὶ πάνω σ' αὐτὰ ἡ πόλη ἀπόκαμνε καὶ ἔπεφτε.

Ἐσπαζε πετροβόλος μηχανὴ καὶ ζητοῦσαν ξύλο γιὰ νὰ τὴν ἐπισκευάσουν, κι αὐτὸς «καὶ ποῦ νὰ ὑπάρχῃ τέτοιο πρᾶμα;» παραμιλώντας ἀποκρινόταν.

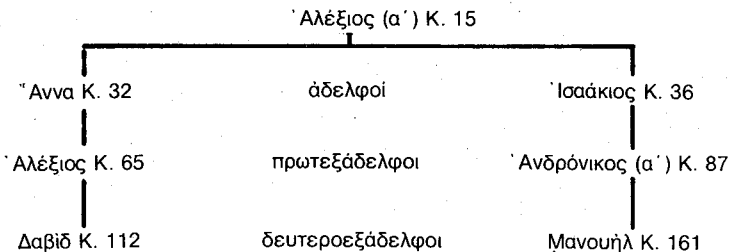
Ἄν κάποιος ἄλλος ἢ ἄλλοι κάτι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἄμυνα ζητοῦσαν, δέχονταν ἀπ' τὸν ἀνάξιο κυβερνήτη ἀπειλές πῶς θὰ μαστιγωθοῦν ἢ θὰ τυφλωθοῦν ἢ θὰ παλουκωθοῦν, ἂν δὲν παύσουν νὰ μιλοῦν καὶ νὰ ζητοῦν.

Καὶ ἕνας πολίτης τῆς μεσαιας τάξης, πολεμιστῆς, χτυπήθηκε στὸ κεφάλι καὶ στὸ πρόσωπο, γιατί εἶχε τὴν τόλμη νὰ ἐπικρίνῃ τὴ στρατηγικὴ τακτικὴ τοῦ δ ο υ κ ὸ ς Δαβίδ³⁶.

Ἐνῶ εἶχε καθῆκον νὰ προμηθεύσῃ τὴν πόλη ἀπὸ σᾶρι, ὁλοτέλα τὸ παραμέλησε, φροντίζοντας μόνο νὰ συνάξῃ ἄφθονο γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἀκολουθοῦς του –ποῦ ἀπ' αὐτὸ τίποτε στὸ τέλος ὁ ἄθλιος δὲν ὠφελήθηκε– ἐνῶ ὁ λαὸς χτυπήθηκε ἀπὸ τέτοιο λιμό, ποῦ κινδύνευσαν νὰ φαγωθοῦν ἀνάμεσά τους, ἂν δὲν ἐρχόταν τόσο γρήγορα ἡ νίκη τῶν Νορμανδῶν³⁷.

Ἄλλὰ συνέβη καὶ ἔλλειψη νεροῦ τρομερῆ. Ἡ δεξαμενὴ τῆς ἀκρόπολης ποῦ ἀπὸ πόλυν καιρὸ δὲ λειτουργοῦσε, εἶχε ἀνάγκη ἐπισκευῆς. Καὶ ἡ ἐπι-

34.

35. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 82, Bonn σ. 439.

36. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 74-76, Bonn σ. 433-34.

37. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 76, Bonn σ. 434.

σκευή έγινε κατά τρόπο εξαιρετο από ένα όχι άσημο πολεμιστή, τον Λέοντα Μαζιδαν, που παρατήρησε πως ήταν ανάγκη να μη μπη μερικές μέρες νερό στη δεξαμενή για να στεγνώση ή τίτανος (= ο γύψος). Ο Δαβίδ όμως πρόσταξε να τρέξη το νερό την ίδια μέρα μέσα στο σκεύος. Το έμαθε ο Μαζιδας και έτρεξε να παρατηρήσει στο δούκα πως άδικα έγινε η επίσκευή, γιατί καθώς η τίτανος θα αναλυθή, η δεξαμενή μόλις γεμίζεται θα άδειάζη. Άλλα ο Δαβίδ επέμεινε και η άκρόπολη έμεινε χωρίς νερό, κ' έτσι χάθηκε η τελευταία έλπίδα που είχαν οι κάτοικοι να σωθούν σ' αυτή, όταν θα κυριεύοταν η κάτω πόλη³⁸.

Οι μέρες της πολιορκίας περνούσαν και σέ όλο αυτό το διάστημα, και κατά την άκμή άκόμη του πολέμου που διεξάγονταν, κανείς ποτέ δέν είδε τον κυβερνήτη και δούκα και στρατηγό Δαβίδ Κ. 112 μέ όπλα στο χέρι και πάνω σέ άλογο να τρέχη και να πολεμάει και να έμπνέη τους πολεμιστές. Αντί για άλογο μεταχειριζόταν ένα μουλάρι και φορούσε βράκα και πέδιλα του τελευταίου συρμού. Σκέπαζε το κεφάλι κατά τον τρόπο των Γεωργιανών (Ίβήρων) μέ ένα έκλεπτυσμένο κόκκινο καπέλο, δώρο ίσως των βασιλικών συγγενών του της Γεωργίας (Ίβηρίας). Αυτό το καπέλο το κατασκεύαζαν οι Γεωργιανοί και του είχαν δώσει μιá ειδική όνομασία. Ήταν ένα καπέλο μέ πολλές πτυχές, μαζεμένο κατά την ύπόλοιπη περίθεση, και κατά το πρόσωπο ξανοιγόταν για να το προφυλάει άρκετά άπ' τις άχτίδες του ήλιου. «Άρεσε αυτό το καπέλο στο Δαβίδ, λέει ο Ευστάθιος, γιατί δέν τον έδειχνε ως στρατιώτη και πολεμιστή, αλλά ως ένα κομψευόμενο άριστοκράτη που δέν ήθελε να τον κάψει ο ήλιος».

Κάποτε ο κύρ Δαβίδ Κ., καθώς βρισκόταν στην άκρόπολη, έρριξε ένα βέλος και μιá πέτρα από σφενδόνη, και προκάλεσε τá γέλοια και τις είρωνειες των παρισταμένων.

Καθώς πάλι μέσα άπ' τά τείχη καθόταν κάτω άπό κάποια σκιά, και έβλεπε τους Νορμανδούς να ρίχνουν τά βέλη τους, συνήθιζε να λέη: «Γραγματικά, καλέ μου φίλε, δέν είναι καλά πράματα αυτά»³⁹.

Τέτοιος άνθρωπος που ήταν, έχτρός του πολέμου και φίλος άς ποΐμε της είρήνης, επέτρεπε στους άλλους να κάνουν το καθήκον τους στον πόλεμο και μάλιστα σέ πόλεμο άμυντικό;⁴⁰

Ρωτάει ο Ευστάθιος, ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, αυτόπτης της πολιορκίας, «ο πολός στο λόγο και την άρετή παντού διαβοημένος», κατά το Χωνιάτη⁴¹, «το κλέος των ποιμεναρχών», κατά τον Έφφραϊμ⁴², και διδει ο ίδιος (ο Ευστάθιος) και την άπάντηση: «Ούτε ο ίδιος (ο Δαβίδ) ήθελε να είναι

38. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 76-78, Bonn σ. 435-36.

39. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 82, Bonn σ. 439-40.

40. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 84, Bonn σ. 441.

41. Χωνιάτης, σ. 399.

42. Έφφραϊμιος, σ. 200, στίχ. 4790.

δραστήριος στὸν πόλεμο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους μὲ τὴ βία ἐμπόδιζε νὰ πολεμοῦν»⁴³.

Καὶ βλέπομε αὐτὸν τὸν Δαβίδ Κ. νὰ χαριτολογῇ πάνω στὶς πιὸ τραγικὲς στιγμὲς, πάνω στὴν ἀγωνία τῶν ἀνθρώπων ποὺ κυβερνοῦσε, πάνω στὸ ἀγχος τῶν πολεμιστῶν ποὺ ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή περιμέναν νὰ μποῦν στὴ Θεσσαλονίκη οἱ Νορμανδοὶ καὶ νὰ τοὺς σφάξουν.

“Ὅταν κάποια μεγάλη μηχανὴ τοῦ ἐχτροῦ ἔρριχνε μουγγρίζοντας ὀγκώδεις πέτρες ποὺ ἔκαναν ἐρείπια τὶς ἐπάλξεις καὶ τὰ τεῖχη ἀπογύμνωναν ἀπ’ τοὺς φύλακες, ὁ Δαβίδ Κ., καθὼς μακριὰ ἀπ’ τὸν κίνδυνο στεκόταν, ἔλεγε ἀτάραχα: «ἄκουε τὴ γρηά»⁴⁴.

“Ὅταν ἦλθαν νὰ τοῦ ἀναγγελοῦν πὼς τὸ τεῖχος τρυπιέται ἀπέξω, «τρυπή-στέ το καὶ σεῖς ἀπὸ μέσα», ἦταν ἡ ἀπάντησή του.

Καὶ ἀφοῦ χασμουριόταν, καθόταν ἄπραγος καὶ ἀποχαυνωμένος.

Καὶ ἂν τοῦ ἔλεγαν πὼς τὸ τεῖχος χτυπιέται μὲ τεράστιες πέτρες, δὲ δίσταζε νὰ ἀπαντήσῃ: «χτυπήστε το καὶ σεῖς μὲ μεγάλες πέτρες ἀπὸ μέσα».

«⁷ Ὡ παιγνία, ξεφωνίζει ὁ Εὐστάθιος, ποὺ μὲ αὐτὰ ἐμεῖς σφαζόμεσθε, καὶ αὐτός, ὁ Δαβίδ Κ., ξέφευγε τὴν τιμωρία τοῦ δ ὕ σ ν ο υ αὐτοκράτορα»⁴⁵.

Καὶ πολὺ σωστὰ καταλήγει ὁ Εὐστάθιος νὰ πῇ πὼς «ἂν καὶ ρητὲς συνθήκες ἀνάμεσα στὸ Δαβίδ Κ. καὶ τοὺς Νορμανδοὺς γιὰ προδοσία δὲν ὑπῆρξαν, ἀλλὰ ὅμως ἡ τόση γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς πόλης ἀμέλεια ἢ καλύτερα κακοβουλία, καὶ ἡ εὐχή ποὺ κατὰ διαλείμματα διατύπωνε νὰ συντομευτῇ ὁ χρόνος τῆς ἄλωσης τῆς πόλης ἀπ’ τοὺς Νορμανδοὺς γιὰ νὰ διαφύγῃ τὴν τιμωρία τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, ἀκολουθώντας ὅποιαδήποτε ἄλλη τύχη, εἶναι τόσο πολὺ μὲ τὴν προδοσία συγγενικό, ποὺ δύσκολα μποροῦν μὲ ἄλλο ὄνομα νὰ στιγματιστοῦν»⁴⁶.

“Ἄν καὶ δὲν ἔλειψε καὶ ἡ κατηγορία πὼς ἦταν ἓνας πραγματικὸς προδότης καὶ πράκτορας τῶν Νορμανδῶν»⁴⁷.

Ὁ Εὐστάθιος πλάθει τὸ ρῆμα δ α υ ἱ δ ἰ ζ ω γιὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τοὺς λίγους ὀπαδοὺς τοῦ Δαβίδ, τοὺς δ α υ ἱ δ ἰ ζ ο ν τ ε ς⁴⁸, καὶ ἀλλοῦ λέει πὼς ὁ Δαβίδ Κ. ἐξαχρεῖωσε τὸ ὄνομα Δαβίδ, ποὺ ἔφερε ὁ προφητάνακτας⁴⁹.

Στὶς ἀρχὲς ποὺ ὁ Δαβίδ Κ. διορίστηκε δ ο ὕ ξ Θεσσαλονίκης εἶχε φιλικὲς σχέσεις μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τῆς πόλης Εὐστάθιο. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος εὐλογοῦσε τὰ ἔργα του καὶ τὸν υπεράσπιζε στοὺς πολίτες ποὺ εἶχαν

43. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 84, Bonn σ. 441.

44. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 98, Bonn σ. 455.

45. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 96, Bonn σ. 453-54.

46. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 74 καὶ 78, Bonn σ. 433 καὶ 436-37.

47. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 74, Bonn σ. 433: Δίχα γὰρ συνθεσιῶν ἐπὶ ρητοῖς καὶ μηνύσεων γνωρίμων, ἃ δὴ καὶ αὐτὰ πολλοὶ κατηγοροῦσιν ἐκείνου, τἄλλα πάντα προδοτικῶς εἶχεν ὁ ἀνήρ.

48. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 90, Bonn σ. 447.

49. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 12, Bonn σ. 375.

παράπονα έναντίον του, και ὁ Δαβίδ ἀνταπόδιδε αὐτὰ τὰ αἰσθήματα και τὸ βλέμμα του και τὸ νεῦμα του ἔστρεφε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο και τὸν συμβουλευόταν σὸ τί πρέπει νὰ κάνει⁵⁰.

« Ἄλλὰ τώρα τί νὰ πῶ γι' αὐτόν;» ρωτᾷ ὁ Εὐστάθιος, « πού ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ζημίωσε στὶς περιουσίες τους, μύριους δὲ και στὴ ζωή;»⁵¹ « Κάποτε ἦταν ἄξιος τῆς φιλίας μου, τώρα ὅμως εἶναι ἄξιος παγκόσμιου μίσους»⁵².

Τέτοιος λοιπὸν καθὼς ἦταν ὁ δ ο ὑ ξ Θεσσαλονίκης Δαβίδ Κ., εὐκόλα μποροῦμε νὰ καταλάβωμε πῶς ἡ πόλη δὲν μπόρεσε νὰ ἀντέξῃ πιὸ πολλές ἀπὸ ἔννιά μέρες⁵³ (15-24 τοῦ Αὐγούστου 1185).

« Τέτοια ἦταν, λέει ὁ Εὐστάθιος, ἡ κ ε φ α λ ῆ τῆς πόλης, δηλ. ὁ δ ο ὑ ξ Δαβίδ Κ. Ὅσο γιὰ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα (= πολεμιστὲς και κατοίκους) ἦσαν ἀνθρωποὶ λογιῆς-λογιῆς. Ξένοι πού ἐπιστρατεύτηκαν νὰ βοηθήσουν, Ἄλανοὶ και Γεωργιανοὶ – και ἐδῶ βλέπομε συμπατριῶτες τῆς μητέρας τοῦ Δαβίδ, τῆς Κατάης τῆς Γεωργίας, νὰ βρίσκωνται σὸ πλευρὸ τοῦ Δαβίδ – ἔκαναν κατὰ κάποιον τρόπο τὸ πολεμικὸ τους καθῆκον.

Οἱ ἐντόπιοι Θεσσαλονικιώτες κράτησαν μιὰ γνήσια φιλοπατρία, ἀλλὰ δὲν ἦσαν πολλοί· οἱ πιὸ πολλοὶ εἶχαν φύγει και μάλιστα οἱ χειροδύναμοὶ και ἄξιοι νὰ πολεμήσουν και πού μποροῦσαν και τὸν Δαβίδ Κ. νὰ ἐλέγξουν και στὴ σωτηρία τῆς πόλης νὰ συντελέσουν. Αὐτοὶ πού παράμειναν στὴν πόλη, δὲν ἦσαν ἀνθρωποὶ ἀπλοὶ και νοικοκυραῖοι, ἀλλὰ θεριά μονάχα. Ἦσαν στ' ἀλήθεια ἀσυγκράτητοι στὸν ἔρωτὰ τους γιὰ τὴν πατρίδα και γιὰ τὴν πόλη τους, ἄντρες κατορθωμάτων, γεμάτοι ἀντρείουσὴν, πνέοντας ἀλκή, πλασμένοι μὲ ρωμαλεότητα, διψασμένοι γιὰ πόλεμον, πεινασμένοι γιὰ ἐχθρικές βαρβαρικές σάρκες, και γενικά, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ἄντρες ἀρειμάνιο»⁵⁴.

« Και ὄχι μόνο οἱ ἄντρες, λέει ὁ Εὐστάθιος, ἀλλὰ και οἱ γυναῖκες πῆραν μέρος στὴν ἄμυνα μὲ ἀληθινὴ μανία. Και πέτρες κουβαλοῦσαν γιὰ τίς πετροβόλες μηχανές και γιὰ τίς σφενδόνες, και νερὸ ἔφερναν και ὅ,τι ἄλλο μποροῦσαν ἔκαναν. Και ἦταν γενικὴ ἡ συμμετοχὴ τοῦ γυναικείου κόσμου, και γρη῏ς και κορίτσια, χωρὶς καμιὰ διάκριση. Και πολλές ἐξοπλίζονταν και ντύνονταν σὰν στρατιωτίνες μὲ ὀπλισμοὺς διάφορους, μὲ θώρακες, μὲ περικεφαλαῖες, γιὰ νὰ ἔχουν ἐμφάνιση σὰν στρατιωτίνες, και πέτρες μεγάλες μὲ τὰ χέρια τους ἔρριχναν, και στὰ τεῖχη ἀνέβαιναν γιὰ νὰ βάλουν κατὰ τῶν ἐχτρῶν, ἔτσι πού νὰ θυμίζουν τὴν ἱστορία τῶν Ἀμαζόνων».

« Και μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, βλέποντας τὸ Δαβίδ Κ. και τοὺς δ α υ ἱ τ ι κ ο ὑ ς – και αὐτοὶ ἦσαν ἐκεῖνοὶ πού κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ τὸ Δαβίδ ἀντιμετώπιζαν

50. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 12, Bonn σ. 375.

51. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 14, Bonn σ. 377.

52. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 16, Bonn σ. 379.

53. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Δ', β', σ. 167.

54. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 88, Bonn σ. 446. Πρβλ. Κ. Ἀμαντος, Β', σ. 365, ὑ. 2.

τὴν κατάσταση, κακὰ καὶ προδοτικά, καὶ ποὺ σὰν κόρακες ἔκρωζαν κρᾶ-κρᾶ, καθὼς σὰν κόλακες ἐπαινοῦσαν καθετὶ ποὺ εὐφραине τὸ Δαβίδ, καὶ ποὺ φούσκωναν καὶ φυσοῦσαν μὲ ὑπεροψία καὶ μεγαλείου ἐπίδειξη- βλέποντας λοιπὸν αὐτούς, μπορούσε κανεὶς νὰ πῆ πὼς οἱ μὲν ἄντρες ἔγιναν γυναῖκες (= οἱ δ α υ ἰ δ ἰ ζ ο ν τ ε ς), οἱ δὲ γυναῖκες ἔγιναν ἄντρες»⁵⁵. Δὲν ἔλειψαν καὶ οἱ καθαροὶ προδότες, ποὺ κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἄλωσης ἐκδηλώθηκαν, ὅπως οἱ ἀδελφοὶ Χουναβίτες, αὐτὰ τὰ φίδια, «ἔχιδνες ποὺ κατὰ τρωγαν τὴ Θεσσαλονίκη στὴν τραγικὴ τῆς ὥρα», ὁ ἄλλοτε παλληκαρὰς γέρο-Μανουήλ Ἀβούδιμος, ποὺ κάποιοι Γερμανοὶ τοῦ ἔκοψαν τὸ χέρι καὶ ἀνάκοψαν τὴν κακοποιό του δράση, καὶ ὁ Θεοφάνης Προβατάς, ποὺ παραμονὲς τῆς ἄλωσης μπῆκε στὴν πόλη, τάχα νὰ βοηθήσῃ, ἐνῶ ἦταν ἓνα ὄργανο τῶν Νορμανδῶν, μισθωμένο ἀκόμη ἀπ' τὸ Δυρράχιο^{55α}.

Ξέχωρα ὅμως ἀπ' τοὺς δ α υ ἰ τ ι κ ο ὺ ς καὶ τοὺς ἀπεχθεῖς προδότες, «τέτοιο συντονισμό στὴ μάχη καὶ τέτοια ἀντοχή, εἶχαν στὸ γενικὸ τους οἱ Θεσσαλονικιώτες, ποὺ μάχονταν, χωρὶς διακοπὴ καὶ χωρὶς καμιά ἀνάπαυση, μέρα καὶ νύχτα. Πολεμοῦσαν καὶ κρατοῦσαν τὶς θέσεις τους στὰ τεῖχη π α ν η μέ ρ ι ο ι καὶ π α ν ν ὕ χι ο ι. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ ἔβλαψε ὄχι λίγο τὴν πόλη, γιὰτὶ οἱ ἴδιοι χωρὶς νὰ ἀλλάζονται, ἔμειναν στὶς θέσεις τους σὲ ὅλο τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας· καὶ ἦταν φυσικὸ, ποὺ στὸ τέλος ἀπόκαμαν, παραλυμένοι καὶ στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχή»⁵⁶.

«Καὶ κατὰ τὴ νύχτα τῆς 23ης πρὸς τὴν 24η τοῦ Αὐγούστου (τοῦ 1185), μετὰ τὴν ὁποία ὁ ἥλιος ἔλαμψε, λέει ὁ Εὐστάθιος, γιὰ τὴ δυστυχία μας καὶ τὴν καταστροφὴ μας, τὸ ἀνατολικὸ τεῖχος τῆς πόλης ἔμεινε χωρὶς φύλακες καὶ ἀμύντορες, ὄχι μόνο γιὰτὶ αὐτοὶ εἶχαν ἐξαντληθῆ καὶ παραλύσει, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ὅλους τοὺς κυρίευσε μιά πρόληψη πὼς τὴν ἐπομένη ἢ πόλη θὰ κυριευτῆ ἀπ' τὸν ἐχτρὸ»⁵⁷.

Κοντὰ σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀναποδιές, ἡ ἱστορία μᾶς διάσωσε μὲ τὰ ὀνόματά τους καὶ ὀρισμένους γενναίους πολεμιστές, ὅπως τὸν Λέοντα Κουταλᾶν κατὰ τὴν ἄμυνα τῶν τειχῶν⁵⁸, καὶ τὸν Λέοντα Ἀγιοευφημίτην, ἓνα ἀπλὸν σταυλίτη⁵⁹, ποὺ βλέποντας σὲ ποιά ἐλεεινὴ κατάσταση ἔφερε τὰ πράματα ὁ Δαβίδ, καὶ μὴ ξέροντας τί νὰ κάνῃ, «ὀρκίστηκε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλη ποὺ ἔπεφτε μέχρι τὴν τελευταία στιγμή», καὶ κατάκρινε ἐκείνους ποὺ δὲν εἶχαν τὴν τόλμη καὶ τὸ σθένος νὰ ἐλέγξουν, ἢ νὰ ποῦν τοῦλ. κάτι γιὰ τὸ φ ο β ε ρ ὸ Δαβίδ, ποὺ «γιὰ τὴν κοινὴ τους δυστυχία ἔτυχε νὰ εἶναι κυβερνήτης τῆς

55. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 90, Bonn σ. 447.

55α. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 92, Bonn σ. 449-50.

56. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 90, Bonn σ. 448.

57. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 90-92, Bonn σ. 448.

58. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 102, Bonn σ. 459.

59. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 94, Bonn σ. 450: ἵππων ἀγαθὸς μελητής.

πόλης τους»⁶⁰.

Πρέπει επίσης να αναφέρω τὸν τολμηρὸ Βασίλειο Τζύσκο⁶¹ καὶ ἀκόμη τὸν Βολέαν, ποὺ «ἀσπάστηκε τὴ μητέρα γῆ» (= σκοτώθηκε), ἀφοῦ σκότωσε γύρω στοὺς τριάντα Νορμανδοὺς, τοὺς πιὸ πολλοὺς μὲ τὰ ὄπλα του, καὶ στὸ τέλος, ἀφοῦ αὐτὰ ἔσπασαν, «καὶ μὲ ἀξίνη». «Αἴσχος καὶ αὐτὸ γιὰ τὸν Δαβίδ Κ., λέει ὁ Εὐστάθιος, ποὺ ὀρκίστηκε νὰ μὴ φύγη ἀπ' τὴν πόλη καὶ στὴν κρίσιμη στιγμή νὰ σκοτωθῆ μὲ τὸ ἴδιο του τὸ ξίφος, ἐνῶ αὐτὸς στὴν τραγικὴ ὥρα τῆς ἄλωσης κοίταξε πῶς νὰ σωθῆ»⁶².

Τὸ σύνθημα τῆς ὄχι ἀσύνταχτης φυγῆς δὲν τὸ ἔδωσε ἄλλος ἀπ' τὸν κορυφαῖο στρατηγὸ Δαβίδ Κ.⁶³ Καθὼς τὸ τεῖχος τῆς πόλης στὸ ἀνατολικὸ τμήμα τοῦ λιμένα, κοντὰ στὸν πύργο τοῦ Χαμαιδράκοντα, ἔπεσε ἀπ' τὰ βλήματα τῆς μεγάλης πετροβόλου μηχανῆς τοῦ ἐχτροῦ καὶ ἀνοίχτηκε χ α ρ ῶ ν ε ι ο χ ἄ σ μ α πρὸς θηριώδη χαρὰ τῶν ἐχτρῶν καὶ λύπη καὶ ἀπελπισία τῶν ἡ μ ε δ α π ῶ ν, ὁ δ ο ὕ ξ Θεσσαλονίκης Δαβίδ Κ. ἔδειξε ἀμέσως τὶς πλάτες του στὸν ἐχτρό. Λίγο πρὶν, ὁ «θρασύς» στρατηγὸς ἔλεγε στοὺς εἰδικευμένους στὴ τεχνολογία πῶς τὸ τεῖχος –στὸ μέρος τοῦ λιμένα ποὺ ἦταν εὐπαθές– δὲν θὰ πέση, καὶ πῶς ἂν πέση, αὐτὸς θὰ διαλέξη τοὺς ἀριστοὺς ἀπ' τοὺς πολεμιστὲς, καὶ μὲ αὐτοὺς θὰ δημιουργήσῃ σ ι δ ε ρ έ ν ι ο τ ε ῖ χ ο ς, τεῖχος ἀπ' τὶς ψυχὲς τους καὶ τὰ σιδερένια ὄπλα τους, καὶ πῶς μὲ αὐτὸ θὰ σταθῆ «καὶ ὡς σαράντα μέρες ἕνας ἄγρυπνος φύλακας τῆς πόλης». Ἄλλὰ μόλις τὸ τεῖχος ἔπεσε «ὁ μέχρι λόγου θρασύς» δ ο ὕ ξ κύρ Δαβίδ σταμάτησε τὶς ἠχηρὲς καυχησιολογίες. Ἦδη τὸ πλοῖο τοῦ πειρατῆ Σιφάντη, σύμμαχου τῶν Νορμανδῶν, πλησίασε ἐπιδέξια τὸ ρήγμα. Μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του ὁ Δαβίδ Κ. καβαλλίκεψε τὸ ἀγαπημένο του μουλάρι καὶ πήρε τὸ δρόμο τῆς φυγῆς. Καθὼς οἱ πολεμιστὲς τὸν εἶδαν νὰ φεύγει, τοῦ φώναξαν δυνατὰ: «Κομνηνέ, στάσου καὶ πέζεψε», «Κομνηνέ, στάμα καὶ πέζευμα», ἀλλὰ αὐτὸς ἔδωσε μιὰ ἀπάντηση μὲ ὁμοιοκαταληξία: «καβαλλίκευμα, καθά με βλέπετε», «καβαλλίκεύω καὶ φεύγω, καθὼς με βλέπετε». «Καὶ ἔφυγε, αὐτὸς δίνοντας τὸ παράδειγμα τῆς φυγῆς, πάνω στὴν ἀγαπημένη του μουλάρια, τρυφερὸς στὴν ὄψη, περιποιημένος στὴν περιβολή, χωρὶς ὄπλα στὸ χέρι σὰν νὰ πήγαινε περίπατο, ἀσυνείδητος, ἡσυχος καὶ εὐτυχής, ἀνάγγιχτος ἀπὸ αἶμα, μαζὶ μὲ τοὺς θλιβεροὺς συντρόφους καὶ ἀκολουθοῦς του, τοὺς κόλακες ποὺ σὲ κάθε κλίση καὶ ἐπιθυμία του, ἔκρωζαν σὰν τοὺς κόρακες κρᾶ-κρᾶ»⁶⁴.

60. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 94, Βonn σ. 450.

61. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 96, Βonn σ. 453.

62. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 104-106, Βonn σ. 462. Πρβλ. Κ. Ἰ. Ἀμαντος, Β', σ. 365. Κατὰ τὸν Φ. Κουκουλέν, Βυζαντινὰ ἐπιθέτα, ΕΕ ΒΣ 5 (1982), σ. 5, Βολέας σημαίνει «τὸν ἔχοντα μεγάλους βόλους, ἤτοι ὄρχεις».

63. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 106, Βonn σ. 462.

64. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 100-102, Βonn σ. 457-58. Πρβλ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Δ', β', σ. 168.

«Ένα τέτοιο προδότη είχε τότε φύλακα, καταλήγει και ο Χωνιάτης, ή Θεσσαλονίκη δυστυχώς»: «είχε κυβερνήτη τὸν καταποντιστή, ἰατρὸ καὶ προσάτη τὸν δηλητηριαστή, κ' ἔτσι, ἀφοῦ γιὰ λίγο ἡ πόλη ἀντιστάθηκε, ὑπόκυψε στοὺς ἐχτρούς»⁶⁵.

Ἡ ἀποστροφή ποὺ ἔκανε ὁ περιφημὸς ἀρχιερέας τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τὸν ἴδιο τὸ δ ο ὕ κ α Δαβίδ Κ., εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσα καὶ διαφωτιστικὴ γιὰ τὴν πιὸ πέρα τύχη του.

«Γλήγορα γύρισες τίς πλάτες σου γιὰ νὰ φύγης, τοῦ λέει, καὶ πιὸ γρήγορα ἔτρεξες ὄχι γιὰ νὰ ἀντιπαραταχθῆς στὸν ἐπιδρομέα, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑποδουλωθῆς, γιὰ νὰ κάνης πιὸ πανηγυρικὴ τὴν ἀνανδρία σου, γιὰ νὰ ἀποδείξης πὼς κανένα ἴχνος γενναιότητος δὲν ἔκρυβες μέσα σου. Οὔτε κατὰ τὴν πολιορκία, ποὺ εὐχόσουν νὰ κρατήσῃ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ λίγο, οὔτε κατὰ τὴν ἄλωση, ἔδειξες ἴχνη ἀνδρισμοῦ, ἂν καὶ θεατρικὰ παρουσίαζες τὸν ἄντρα καὶ τὸ γενναῖο καὶ τὸν ὑπερασπιστή. Τράπηκες ἀμέσως σὲ φυγῆ, χωρὶς κανεὶς νὰ σὲ καταδιώκῃ. Οἱ Νορμανδοὶ δὲν σὲ καταδίωκαν· εἶχαν ἄλλα πολλὰ νὰ σκεφτοῦν, ἄλλα προβλήματα νὰ ἀντιμετωπίσουν καὶ ἄλλες ἀνάγκες νὰ ἐκπληρώσουν. Οὔτε κὰν στὴ θύμισή τους θὰ σὲ ἔφερναν, νομίζω, ἂν ἐσύ δὲν παρουσιαζόσουν μπροστὰ τους, γιὰ νὰ σὲ περιφρονήσουν. Ξέρουν οἱ πραγματικὰ γενναῖοι νὰ παραγνωρίζουν τὸν ἀντίπαλό τους ἀρχηγό, ὅταν δὲν εἶναι γενναῖος, καὶ τέτοιοι σὲ κατάλαβαν κατὰ τὴν πολιορκία καὶ ἀρκετὴ ἐμπειρία ἔλαβαν τῆς νωθρότητάς σου»⁶⁶.

Ἀπ' τὰ ἀνωτέρω βγαίνει πὼς κατὰ τὴν ἄλωση ὁ Δαβίδ Κ. παρουσιάστηκε σὲ κάποιους ἀρχηγούς τῶν Νορμανδῶν, ποὺ ἂν καὶ τὸν περιφρόνησαν, γιὰτὶ εἶχαν καταλάβει τί λογῆς ἀρχηγὸς ἦταν, δὲν τὸν πείραξαν. Μετὰ τὴν πτώση τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 καὶ τὴν ἀνοδοὸ στοὺς θρόνο τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἰγγ. 183, τὰ στρατεύματα τοῦ δοξασμένου στρατηγοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομνηνοῦ, τοῦ συζ. τῆς Ἄνας Κ. Βατ. 149, συνέτριψαν τοὺς Νορμανδοὺς καὶ ἀπολευτέρωσαν τὴ Θεσσαλονίκη. Τότε πιάστηκαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες φίλοι τῶν Νορμανδῶν, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ Ἀλέξιος Κ. 237 ποὺ τυφλώθηκε⁶⁷. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Δαβίδ Κ. διατελοῦσε κάτω ἀπ' τὸν Ἰσαάκι (β') Ἰγγ. 183 σὲ εὐνοία, καθὼς ἦταν μιὰ ἀπ' τίς οἰκογένειες ποὺ διώχτηκαν στὸν καιρὸ τοῦ τ ὕ ρ α ν ν ο Ὑ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87⁶⁸, γι' αὐτὸ καὶ βλέπομε νὰ διορίζεται δ ο ὕ ξ Θεσσαλονίκης, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113⁶⁹, τόσο πιὸ πολὺ ποὺ ἡ Θεσσαλονίκη ἴσως θεωροῦνταν ἓνα τιμᾶριο τοῦ οἴκου τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65, τοῦ πατέρα τοῦ Δαβίδ Κ. 112 καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 113⁷⁰.

65. Χωνιάτης, σ. 387.

66. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 16-18, Bonn σ. 379.

67. Χωνιάτης, σ. 472.

68. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 32.

69. Χωνιάτης, σ. 556.

70. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2, παράγρ. 7.

Κάτω ἀπ' αὐτές τις προϋποθέσεις, εἶναι φυσικό ὁ Δαβίδ Κ. νὰ ἔμεινε ἀτιμώρητος μετὰ τὴν ἀνακατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Βυζαντινοὺς, ἂν καὶ οἱ πηγές σιωποῦν γιὰ τὸ πρόσωπό του.

Θὰ πέθανε πρὶν τὸ 1201/2, γιὰτι καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, σ' αὐτὴ τὴ χρονολογία, δὲ σώζονταν «οὔτε ἴχνη πιά ἀπ' τοὺς ἀπογόνους» τοῦ μ ε γ ἄ λ ο υ δ ο ὕ κ α Ἀλέξιου Κ. 65⁷¹.

Οἱ Θεσσαλονικιώτες πλήρωσαν ἀκριβὰ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Νορμανδῶν καὶ τὴν κατάληψη τῆς πόλης τους ἀπ' αὐτοὺς, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἦταν καθόλου μικρὴ ἢ εὐθύνη τοῦ Δαβίδ Κ. 112.

Στις 24 τοῦ Αὐγoustου (1185), γύρω στὸ μεσημέρι, ἡ πόλη πλημμύρισε ἀπὸ ἐχτροὺς, πρῶτα ἀπὸ ναυτικούς ἀπ' τὰ πλοῖα, κ' ἔπειτα ἀπὸ ἵππεις ἀπ' τὶς δυνάμεις τῆς ξηρᾶς⁷². Ἐπακολούθησαν ἄγριες ὁδομαχίες, ποὺ σ' αὐτές πολλοὶ ἀντραγάθησαν, ἀλλὰ μάταια, καὶ στὸ τέλος ἡ πόλη κυριεύθηκε⁷³. Ἄγρια σφαγὴ, αἰχμαλωσίες καὶ λεηλασίες ἔγιναν, κατὰ τὶς πρῶτες μεταμεσημβρινές ὥρες τῆς πρώτης μέρας τῆς ἄλωσης⁷⁴. Οἱ δρόμοι γέμισαν ἀπὸ πτώματα ἀνθρώπων καὶ ζῶων⁷⁵. Ἐκκλησίες λεηλατήθηκαν, παπάδες κατακρεουργήθηκαν, καλόγρηες βιάστηκαν καὶ ἄρρωστοι στὰ νοσοκομεῖα σφάχτηκαν⁷⁶.

Τὸ ἀσημένιο καὶ χρυσὸ κ ι β ῶ ρ ι ο τοῦ τάφου τοῦ πολιοῦχου τῆς Θεσσαλονίκης Δημήτριου τοῦ Μυροβλήτη, ὅπως τὸν θέλει ἡ παράδοση, λεηλατήθηκε⁷⁷.

Σὲ 7000 καὶ πάνω ὑπολογίστηκαν οἱ νεκροί⁷⁸.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας μέρας τῆς ἄλωσης, Σάββατο 24 Αὐγoustου, οἱ σφαγῆς καὶ οἱ λεηλασίες κόπασαν καὶ σταμάτησαν μετὰ διαταγὴ τῶν «κομήτων» (= τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἐχτροῦ)⁷⁹. Οἱ Νορμανδοὶ ἔκαψαν τὰ πτώματα τῶν σκοτωμένων ἀνθρώπων καὶ ζῶων⁸⁰, καὶ οἱ «κόμητες», καὶ οἱ ἱππότες καὶ οἱ ναύαρχοι καὶ οἱ ἀκόλουθοί τους καὶ ὁ στρατὸς τους, ἐγκαταστάθηκαν στὰ σπίτια τῆς πόλης, ὅσοι δὲ ἀπ' τοὺς Θεσσαλονικιώτες ἐπέζησαν περιφέρονταν ἄστεγοι, πενιασμένοι, διψασμένοι, καὶ γυμνοί⁸¹. Θεσσαλονικιώτης ντυμένος ἦταν κάτω τὸ σπάνιο. Κάποιος τρύπησε ἓνα ψαθί, καὶ μόλις μετὰ αὐτὸ

71. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, σ. 336.

72. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 104, Βονν σ. 460.

73. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 104, Βονν σ. 461.

74. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 112, Βονν σ. 469: οἱ δὲ βάρβαροι πληρώσαντες τὴν πόλιν ὅλην, ἐξ αὐτῶν τῶν ἐφῶν πυλῶν ἀρξάμενοι, ἐθέριζον τοὺς καθ' ἡμᾶς καὶ συχνὰ ταῦτα δράγματα ρίπτοντες σωρούς ἐστοίβαζον, ἐξ ὧν Ἄδης φιλεῖ σιτούμενος.

75. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 114, Βονν σ. 469-70.

76. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 114, Βονν σ. 470-71.

77. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 116, Βονν σ. 472.

78. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 120, Βονν σ. 475.

79. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 120, Βονν σ. 476.

80. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 120, Βονν σ. 476.

81. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 120, Βονν σ. 476-77.

κάλυπτε τὰ ἀπόκρυφά του μέλη⁸².

Καὶ ἐνῶ ὅλα αὐτὰ ὑπόφερναν οἱ Θεσσαλονικῶτες, ὁ πρῶν κυβερνήτης τοὺς Δαβίδ Κ. 112, ἐκεῖ πού βρισκόταν, εἶχε ὅλες τὶς ἀνέσεις του, τοὺς ἀκολούθους του, τὴ μουλάρα του καὶ προπαντὸς τὴν ἰβηρική του περιφήμη ἀμφίεση, αὐτὸς ὁ ἀνάξιος ἄρχοντας, «ὁ καὶ ἀπ' τὶς γυναῖκες θηλυκότερος καὶ ἀπ' τὰ ἐλάφια δειλότερος πού ζητοῦσε νὰ κρυφτῆ σὲ ὄρη καὶ σπηλιές ἢ στὴν κοιλιὰ θαλάσσιου κήτους, ὅπως ὁ Ἴωνᾶς, γιὰ νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87. Καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἐπαθε τίποτε, καθὼς ἐγκαίρα παράδωσε τὸν ἑαυτό του ἐκ οὐ σι ο θή ρ α μα στοὺς Νορμανδούς»⁸³.

Οἱ κάτοικοι τῆς Θεσσαλονίκης πού ὁ Δαβίδ Κ. 112 παρὰ τὶς ἐπικλήσεις τοὺς ἐγκατάλειψε⁸⁴, γνώρισαν τὴν τύχη τὴν ὁποῖαν εἶχαν ἐπιφυλάξει στοὺς Λατίνους τῆς ΚΠολης οἱ Ἕλληνες, κάτω ἀπ' τὴν ἐμπνευση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, τρία χρόνια πρόηγουμένως: ἔτσι καὶ τώρα οἱ Νορμανδοὶ καταξευτέλι-σαν, βασάνισαν καὶ ξέκαναν τοὺς Θεσσαλονικῶτες κατὰ τὸν πιὸ φριχτὸ τρόπο⁸⁵. Αὐτὰ πού ἐγίναν, «ἄλλη τίς ἐστὶ κακῶν Ἰλιάς, καὶ τραγικὰς ὑπερβαίνουσα συμφορὰς», γράφει ὁ Νικήτας Χωνιάτης⁸⁶, καὶ παρατηρεῖ μελαγχολικά: «Ἔτσι ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ ἐκείνους (τοὺς Λατίνους) ἀνοιξε ἓνα ἀπύθμενο χάσμα ἐχτρότητας· δὲν μπορούμε πιά νὰ ἐνώσωμε τὶς ψυχές μας καὶ διαφωνοῦμε ὀλότελα ἀνάμεσά μας, ἂν καὶ διατηροῦμε τὶς ἐξωτερικὲς μας σχέσεις, ἂν καὶ συχνὰ κατοικοῦμε στὸ ἴδιο οἴκημα»⁸⁷.

Ὁ ἀσυνεῖδητος Δαβίδ Κ. 112 ἦταν μακριὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς σκέψεις καὶ διαπιστώσεις.

Γιὰ τὸν Δαβίδ Κ. 112 καὶ τὴν πολιορκία καὶ τὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Νορμανδούς τὸ 1185, βλ. τὴν πιὸ κάτω βιβλιογραφία:⁸⁸

82. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 122, Bonn σ. 477.

83. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 386.

84. Βλ. πιὸ πάνω ὑ. 64.

85. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 423, ἑλλην. μετάφρ. Ἰ. Παναγοπούλου, τόμ. Γ΄, σ. 70· A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 538.

86. Ν. Χωνιάτης, σ. 388.

87. Ν. Χωνιάτης, σ. 391-92. Πρβλ. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 538.

88. Ν. Χωνιάτης, σ. 384-92· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 104 κεξ., Bonn σ. 460 κεξ. Πρβλ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Δ΄, β΄, σ. 168-75· Κ. Ἀμαντος, Β΄, σ. 365-66· G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 423· A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 538-39· Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 126, ἑλλ. μετάφρ. σ. 484· M. Levitchenko, Ἱστορία, γαλλ. μετάφρ. σ. 245, ἑλλην. μετάφρ. (τοῦ 1953), σ. 240, ἑλλην. μετάφρ. (τοῦ 1955), σ. 302· Γ.Ι. Θεοχαρίδης, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (285-1354), Θεσσαλονίκη 1980, σ. 289-98, πού θεωρεῖ (σ. 290) τὸν Δαβίδ Κ. 112 ὡς συγγενὴ τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, καθὼς ἦταν ἓνας ἀπὸ πρῶτεξάδελφο ἀνεπιός του, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 34· καὶ κυρίως βλ. Κ. Βαρζοῦ, Δαβίδ Κ. καὶ οἱ Θεσσαλονικῶτες κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Νορμανδούς (1185), περιοδικὸ «Μακεδονικά» τ. 20 (1980), σ. 30-47.

113. Ἀνδρόνικος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1137 – † πρὶν τὸ 1201/2)

Ὁ Ἀνδρόνικος¹ Κ. γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ τῆς Κατάης τῆς Γεωργίας² γεννήθηκε περί τὸ 1137³.

Ἐνωρὶς θὰ ἔλαβε ἀπ' τὸ θεῖο του Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ πα ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν ἀναγράφεται στὶς πηγές⁴.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 παντρεύτηκε περί τὸ 1155 μὲ κάποια, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα καὶ τὴ γενιά δὲ γνωρίζομε. Ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τὸ πιὸ λίγο ἓνα γιό, τὸν [Ἀλέξιον] Κ. 203⁵.

Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς σταδιοδρομίας του μᾶς εἶναι ἄγνωστα. Μετὰ τὴν ἀνακατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Ἕλληνες καὶ τὴ διάλυση τῶν Νορμανδῶν, ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 διόρισε τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 113 δ ο ῦ κ α Θεσσαλονίκης, ἀξίωμα ποῦ μέχρι τὴν ἄλωση τῆς πόλης κατεῖχε ὁ ἀδελφός του Δαβίδ Κ. 112· μὲ αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τὸν συναντᾶμε τὸ 1191⁶.

Ζούσε ἀκόμη κατὰ τὸ χρόνο τῆς ἀρχῆς του ὁ περιώνυμος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος (γένν. 1125· μητροπ. Θεσσαλ. 1175· † 1194/5), «ὁ πολιοῦχος τῆς πόλης, ὅπως τὸν λέει στὴ νεκρολογία του ὁ Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, ποῦ τὴν τόση καὶ δυσαντίβλεπτη α ἰ δ ῶ τ ῆ ς ἄ ρ ε τ ῆ ς πρόβαλε

-
- 113.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρός μεγάλου θεοῦ του Ἀνδρόνικου Κ. 35, τοῦ πιὸ ἀγαπημένου ἀδελφοῦ τῆς μάμμης του Ἄννας Κ. 32, βλ. S. De Jongh, σ. 32, ὑ. 4.
2. Χωνιάτης, σ. 556: τὸν Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον (ἦν δὲ οὗτος Ἀλεξίου παῖς, ὃν Βρυέννιος ὁ καῖσαρ καὶ Ἄννα ἐγένματο ἢ θυγάτηρ Ἀλεξίου τοῦ πρῶτως ἐκ Κομνηνῶν βασιλεύσαντος)...
3. Οἱ πρῶτοι γιοὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ τῆς Κατάης πήραν τὰ ὀνόματα Νικηφόρος καὶ Δαβίδ, τὰ ὀνόματα δηλ. τοῦ πατέρα τοῦ Ἀλέξιου 65 (τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου) καὶ τοῦ πατέρα τῆς Κατάης (τοῦ Δαβίδ III τῆς Γεωργίας). Γιά τὸν πρωτότοκο γιὸ Νικηφόρον, βλ. καὶ τὴν ὑπόνοια τῆς S. De Jongh, σ. 32, ὑ. 4, δὲν ἔχουν περιοσθῆ στοιχεῖα, γι' αὐτὸ καὶ δὲν τὸν περιέλαβα στὴ Γενεαλογία μου· δευτερότοκος γιὸς ἦταν ὁ Δαβίδ Κ. 112, τοῦ ὁποίου τὴ γέννηση ἔθεσα γύρω στὸ 1135, γιὰ τοὺς λόγους ποῦ ἐπικαλέστηκα, βλ. προσωπογρ. του, ὑ. 3. Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 ἦταν νεώτερός του, γι' αὐτὸ καὶ ἡ γέννησή του πρέπει νὰ τεθῆ γύρω στὸ 1137. H.S. De Jongh, σ. 32 θέτει τὴ γέννηση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 113 περί τὸ 1130, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ χρονολογία μοῦ φαίνεται πρόωρη.
4. Αὐτὸν τὸν τίτλο ἔλαβε ὁ Νικηφόρος Κ. 115, γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δ. 66, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65. Ὅπως λοιπὸν οἱ γιοὶ τοῦ Ἰωάννη Δ. 66 ἦσαν σεβαστοί, ἔτσι καὶ οἱ γιοὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 θὰ ἦσαν σεβαστοί, τόσο ὁ Δαβίδ Κ. 112 ὅσο καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113. Γιά τὴν τιτλοφορία τοῦ Νικηφόρου Κ. 115, βλ. προσωπογρ. του, ὑ. 2.
5. Χωνιάτης, σ. 560: Ὁ δὲ τοῦ Κομνηνοῦ Ἀνδρόνικου υἱός... Τὸ βαφτιστικὸ του ὄνομα δὲν ἀναφέρεται, ἀλλὰ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρός πάππου του Ἀλέξιου Κ. 65.
6. Χωνιάτης, σ. 556: τὸν τε γὰρ Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον... ἐν τῷ χειρίζειν τὴν Θεσσαλονικέων ἀρχὴν...

στους πολιορκητές (Νορμανδούς) και πού με αυτή μόνο πού δέν ἔρριξε κάτω τόν ἀγέρωχο ἐκεῖνο στρατό»^{6α}.

Δέ ξέρομε ποιές σχέσεις εἶχε ὁ Εὐστάθιος μετὰ τὸ νέο δούκα, τὸν ἀδελφὸ τοῦ προδότη Δαβίδ Κ. 112, ἐνῶ ἀντιθέτως ξέρομε τίς σχέσεις τοῦ ἱεράρχη μετὰ τὸ διάδοχο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 113, τὸ Θεόδωρο Στρατηγόπουλο. Σ' αὐτοὺς «πού τὸν κατηγόρησαν κατὰ τὰ τέλη τῆς εἰκοσάχρονης ἀρχιερατείας του στὴ Θεσσαλονίκη πῶς ἐνῶ κατὰ τὸν προηγούμενο χρόνο (1193) ἀγαποῦσε τὸ δούκα Θεσσαλονίκης Θεόδωρο Στρατηγόπουλο καὶ κατὰ τὸν ἐπόμενο τὸν μισοῦσε, ἀντίταξε τίς δικαιολογίες του γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῶν αἰσθημάτων του καὶ γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τῆς τακτικῆς πού ἀκολουθοῦσε ὁ δούκα»^{6β}.

Μιά τέτοια πολύτιμη πληροφορία δέν ἔχομε γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 113, κ' ἔτσι μᾶς εἶναι ὀλότελα ἀγνωστος ὁ τρόπος, πού με αὐτὸν κυβέρνησε «τὴν πρώτη μετὰ τὴ βασιλεύουσα πανευδαίμονα πόλη πού ἀντιπνέει ἀπ' τὰ μαρτυρικὰ ὀσφράδια»^{6γ} τοῦ μυροβλήτη Δημήτριου, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄμμα στόλιζε καὶ τὴν πόλη καὶ τὸν περίπυστο ναό.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183, «αὐτὸς ὁ φιλήδονος καὶ τιποτένιος γλεντζές, ὁ μικρόψυχος καὶ ὀλοστρόγγυλο μηδενικό»⁷ –στὴν πραγματικότητα ἀρκετὰ με αὐτὲς τίς κρίσεις τὸν ἔχουν ἀδικήσει οἱ μεταγενέστεροί^{7α} – ἄνθρωπος «πού εὐκόλα ἐπεφτε σὲ θυμὸ καὶ μεγάλα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του φανταζόταν»⁸, μαζί με τίς ἄλλες ἐλλειψεις του ἦταν καὶ φιλύποπος καὶ πρόθυμος νὰ ἀκούσῃ τίς κακές εἰσηγήσεις τῶν αὐλικῶν του⁹.

Ἄκουσε λοιπὸν τὴν εἰσήγησιν κάποιου πῶς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 ἀποβλέποντας στὴν κατάληψη τοῦ θρόνου, συννενοήθηκε μετὰ τὸν πρῶην σεβαστοκράτορα καὶ τώρα καίσαρα Ἀλέξιον Κ. 156, τὸ νόθο γιὸ τοῦ μακαρίτη Μανουὴλ (α') Κ. 81 πού εἶχε ἀποχτήσει ἀπ' τὴν ἀνεψιὰ του

6α. Μιχαὴλ Χωνιάτης, *Τὰ Σωζόμενα*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, Μονωδία εἰς τὸν ἀγιώτατον Θεσσαλονίκης κῦρ Εὐστάθιον, σ. 286.

6β. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Πρὸς τοὺς αἰτιασαμένους αὐτὸν κατὰ τὴν ἰβ' ἰνδικτιῶνα τοῦ αμβ' (= 1194) ἔτους εἰς πέρυσι δούκα Θεσσαλονίκης ὄντα τὸν Στρατηγόπουλον Θεόδωρον φιλῶν καὶ ἐπιόντι ἔτει μισῶν λαλεῖ κατὰ τῆς αὐτοῦ πράξεως, εἰς J. Darrouzès, *Des œuvres perdues d' Eustathe de Thessalonique*, REB21 (1963), σ. 233, ἀριθ. 14.

6γ. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἀνωτ. (ὕ. 6α), σ. 295.

7. Κ. Μάρξ, *Χρονολογικὴς σημειώσεις*, Ἀρχεῖον Μάρξ-Εγκελς, τ. 5, σ. 192, ρωσ. ἐκδ. Πρβλ. M. Levtschenko, *Byzance*, γαλλ. μετάφρ., σ. 246, ἑλλην. μετάφρ. (1953), σ. 242, καὶ ἄλλη ἐκδ. (1955), σ. 304.

7α. Κατὰ τὸν G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 428, ἑλλην. μετάφραση Γ', σ. 75, «ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 δέν ἦταν βέβαια ἰκανὸς πολιτικός, δέν ἦταν ὅμως οὔτε δεῖλος οὔτε ἀδύνατος χαρακτήρας, ὅπως θέλουν γενικὰ νὰ τὸν παρουσιάσουν. Εὐνοϊκὴ κρίση γιὰ τὸν Ἰσαάκιο (β') ἐκφέρει καὶ ὁ M. Bachmann, *Die Rede des Joh. Syropoulos*, München 1935.

8. Χωνιάτης, σ. 556: Εὐέμπυτος δ' ὦν ὁ βασιλεὺς εἰς θυμόν, καὶ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ φανταζόμενος,

9. Χωνιάτης, σ. 556: ἀλλὰ κακὴ μόνης ὑπονοίας ἐνίστε καὶ τῆς παρὰ τινῶν εἰσηγήσεως κακῶς ἐτίθει πολλούς.

Θεοδώρα Κ. 150, καθώς ο Ἀλέξιος 156 βρισκόταν στη Δράμα¹⁰.

Ἀπηχοῦσε κάποια ἀλήθεια ἢ εἰσήγηση τοῦ αὐλικοῦ στὸν Ἰσαάκιο (β΄) 183 ἢ ἦταν καθαρὴ συκοφαντία, ὅπως ἀφήνει νὰ νοηθῆ ὁ Χωνιάτης; Μᾶλλον τὸ δεύτερο.

Ἄς σημειωθῆ πὼς καὶ οἱ τρεῖς πρίγκιπες ἦσαν μεταξύ τους δευτεροεξάδελφοι, Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) 183 ἦταν ἐγγονὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 38, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 ἐγγονὸς τῆς Ἄννας Κ. 32 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ἐγγονὸς τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34¹¹.

Τὰ δίκαια τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 113 πάνω στὸ θρόνο ἦσαν μεγαλύτερα ἀπὸ κείνα τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) 183, καθώς ἦταν ἐγγονὸς μιᾶς ἄλλοτε βασιλισσας καὶ ἐνὸς καίσαρα· φυσικὰ τὰ δίκαια τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156, ὡς ἐγγονοῦ ἐνὸς αὐτοκράτορα καὶ γιοῦ ἐπίσης αὐτοκράτορα, ἔστω καὶ νόθου, ἦσαν τὰ πρῶτα, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ἦταν τυφλός.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχουν τὰ πράματα, ἂν καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 δὲ φαίνεται νὰ ὑπῆρξε συνωμότης, ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 σκέφτηκε πὼς ἔπρεπε νὰ τὸν ἐξουδετερώσῃ πολιτικά.

Στάλθηκαν λοιπὸν ὀρισμένοι ἀπὸ τὴν ΚΠολη νὰ τὸν πιάσουν, καθώς ὁμως τὸν βρῆκαν κατὰ τὴ Μακεδονία νὰ ἔρχεται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, δὲν τὸν ἐνόχλησαν· δὲν ἔκαναν τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶχαν διαταχθῆ, ἀλλὰ ἄφησαν τὸ θῆραμα νὰ πέσῃ μόνο του μέσα στὰ δίχτυα.

Ἔτσι, ὅταν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 ἔφτασε στὴν ΚΠολη καὶ παρουσιάστηκε στὸν ἐστεμμένο ξάδελφό του, μὲ κατάπληξη τὸν εἶδε ὀργανισμένο καὶ τὸν ἄκουσε φριχτὰ νὰ τὸν ὀνειδίξῃ καὶ νὰ τοῦ ἀποδίδῃ ἀπιστία.

Ὁ νευριασμένος Ἰσαάκιος (β΄) 183 ξέσπασε πάνω στὸν ἄτυχο Ἀνδρόνικο Κ. 113. Μάταια αὐτὸς ὁ τελευταῖος ζητοῦσε ἀποδείξεις γι' αὐτὰ ποῦ τοῦ καταλόγιζαν. Δὲν ἔγινε παρὰ μιὰ παρωδία δίκης, καθώς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) βιαζόταν νὰ τελειώσῃ μὲ τὴν ὑπόθεση.

Μόνος, καθώς ἦταν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 μέσα στὸ παλάτι, τὸν ἄρπαξαν καὶ τὸν ἔρριξαν σὲ μιὰ φυλακὴ. Καὶ μετὰ λίγες μέρες ἤλθε στὸ δεσμοτῆριο ἓνας δῆμιος, κατὰ αὐτοκρατορικὴ βέβαια διαταγή, καὶ τοῦ ἔβγαλε τὰ μάτια¹².

Τρεῖς μῆνες μετὰ τὸ περιστατικὸ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) μετάνιωσε γι' αὐτὴ τὴν πράξη του τῆς σπουδῆς¹³.

Ποία ἦταν ἢ μετὰ τὴν τύφλωσιν τύχη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 113 μᾶς εἶναι ἄγνωστο¹⁴· τὸ μόνο ποῦ ξέρομε εἶναι πὼς πέθανε πρὶν ἀπὸ τὸ 1201/2¹⁵.

10. Χωνιάτης, σ. 556.

11. Κατὰ σειρά ἦσαν γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Δ. Ἄγγ. 93, τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 ποῦ μεταξύ τους ἦσαν πρωτεξάδελφοι.

12. Χωνιάτης, σ. 556.

13. Χωνιάτης, σ. 559.

14. H S. De Jongh, σ. 32, γράφει πὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 μετὰ τὴν τύφλωσίν του, ἔγινε μοναχὸς σ' ἓνα μοναστήρι τοῦ «Παπυκίου» ὄρους τῆς Θράκης (κοντὰ στὴ Μοσυνόπολη,

114. Νικηφόρος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1125 – † πρὶν τὸ 1144)

Ὁ Νικηφόρος¹ Κ. γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66 καὶ τῆς πρώτης συζύγου του Θεοδώρας τοῦ Καυκάσου² γεννήθηκε περί τὸ 1125³.

Ἡ σταδιοδρομία του δὲν μᾶς εἶναι γνωστή, καθὼς μάλιστα πέθανε πολὺ νέος· πρέπει νὰ πέθανε πρὶν τὸ 1144, χρονολογία ποῦ σ' αὐτὴ γεννήθηκε ὁ ἑτεροθαλής ἀδελφός του Νικηφόρος Κ. 115. Ἄν τότε ζοῦσε ὁ Νικηφόρος 114, ὁ Νικηφόρος 115 δὲν θὰ ἐπαιρνε αὐτὸ τὸ ὄνομα.

Ὅταν ἡ Θεοδώρα τοῦ Καυκάσου ποῦ μετονομάστηκε ὡς μοναχὴ Αἰκατερίνη⁴ πέθανε, ἄφησε στὸν ἄντρα της τὸ μοναδικὸ αὐτὸ παιδί, τὸν Νικηφόρον Κ. Δούκαν 114⁵, τὸν κ α λ ὄ ν (= τὸν ὠραῖον), γιὰ νὰ τὸν βλέπῃ ὁ πατέρας του, «ὁ γλυκὺς Ἰωάννης» 66, καὶ νὰ νομίζῃ πῶς στὸν τύπο του, στὰ χαρακτηριστικά του, βλέπει τὴ μητέρα του, τὴ Θεοδώρα - Αἰκατερίνη, καθὼς αὐτὴ τοῦ ἔμοιαζε πολὺ⁶.

σημ. Messina-Kalesi, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὴ σημερινὴ Κομοτηνὴ), καὶ παραπέμπει στὸ Χωνιάτη. Ἄλλὰ ὁ Χωνιάτης δὲ μᾶς λέει πῶς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 ὁδηγήθηκε στὸ Παππικίον (ἡ σωστὴ γραφὴ κατὰ Κ. Ἄμαντον). Αὐτὸ μᾶς τὸ λέει γιὰ τὸν Ἀλέξιον Κ. 156 ποῦ κατηγορήθηκε γιὰ συνενοχίαν σπῆ συνωμοσία, καὶ πῶς ὁ ἴδιος (ὁ Χωνιάτης) ὑποὶ ῥ γ η σ ε κατὰ τὴν ἐκτέλεση τῆς κουρᾶς τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156, βλ. προσωπογρ. αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὑ. 58.

15. Βλ. προσωπογρ. Δαβίδ Κ. 112, ὑ. 71.

114.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Νικηφόρου Βρυέννιου, συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 32.

2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ἐπιτάφιος τῆς γυναίκης τοῦ υἱοῦ τοῦ πανευτυχεστάτου καίσαρος κυροῦ Νικηφόρου του Βρυέννιου, ἐκδ. E. Kurtz, Uned. Texte, BZ16 (1907), σ. 93, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 39, σ. 388, στίχ. 187-91:

τῷ παιδί δ' ἀμύθητον ἡμερῶν δρόμον
ζωῆς τε κύκλα προσνεμεῖν πολυχρόνου,
ὡς ἂν ὁ πατήρ ὁ γλυκὺς Ἰωάννης
ὄρων τὸν υἱὸν τὸν καλὸν Νικηφόρον
σὲ τὴν τεκοῦσαν ὡσπερ ἐν τύποις βλέπῃ.

3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν τὸ 1122. Ὁ Νικηφόρος Κ. μοναδικὸς γιὸς τοῦ ζεύγους Ἰωάννη Δ. 66 - Θεοδώρας πρέπει νὰ γεννήθηκε περί τὸ 1125. Ἡ S. De Jongh τοποθετεῖ τὴ γέννησή του περί τὸ 1123-1125.

4. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ἐπιτάφιος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2); στίχ. 175-76.

5. Ὁ W. Hörandner, Theod. Prodromos, Hist. Gedichte, σ. 584, δίνει στὸ Νικηφόρο 114 τὴν ἐπωνυμία (Δούκας), ἀλλὰ ὁ Νικηφόρος 115, γιὸς ἐπίσης τοῦ Ἰωάννη Δ. 66, λεγόταν Κ ο μ ν η ν ὄ ς καὶ ὄχι Δ ο ῦ κ α ς, βλ. προσωπογρ. Νικηφόρου Κ. 115, ὑ. 2.

6. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2.

115. Νικηφόρος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1144 – † 1173)

Ὁ Νικηφόρος¹ Κ. πρωτότοκος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66 καὶ τῆς δεύτερης νόμιμης γυναίκας τοῦ², ποῦ δέχτηκα πὼς ἦταν μὰ κόρη τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτη³, γεννήθηκε περί τὸ 1144⁴.

Ὁ Νικηφόρος Κ. 115 ἔτυχε μιᾶς ἐπιμελημένης μόρφωσης καὶ ἰδιαίτερα θεράπευσε τὰ γράμματα, καθὼς μάλιστα συνέγραψε καὶ ὀρισμένα ἔργα⁵ ποῦ δὲ σώθηκαν.

Οἱ ἐγκωμιαστές του, ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσοῦς ἐπαινοῦν «τὴ λαμπρότητά του στοὺς λόγους καὶ τὴ φωσφορία τῆς γενιᾶς του, καθὼς ἦταν ἓνας Κομνηνός ἀπ' τὴ μάμμη του Ἄννα Κ. 32 καὶ ἓνας Δούκας ἀπ' τὴ προμάμμη του Εἰρήνη Δούκαινα, τὴ σύζυγο τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15. Ἡ δόξα τῆς γενιᾶς του ἐπικοσμοῦνταν μὲ τοὺς λόγους του, λόγους ποῦ ἔδιναν ὁμορφιά στὴν εὐγένεια τῆς καταγωγῆς του, ὅπως τὸ χρυσάφι δίνει ὁμορφιά στὰ μαργαριτάρια, ὅταν δένεται μαζί τους»⁶.

Μὲ ὑπερβολὴ μᾶς λένε πὼς «στὴ γλυκύτητα τοῦ λόγου ξεπερνοῦσε τὸν Ἰσοκράτη καὶ πὼς ἦταν ἓνας ζηλωτῆς τῆς ἐμβρίθειας τοῦ ρητορικοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένη. Κανένα δὲν ἄφηνε ἀπ' τοὺς συγχρόνους του φιλομούσους νὰ ὑπερηφανευτοῦν, ἀλλὰ τοὺς ἀνάγκαζε στὶς διαλογικὲς συζητήσεις νὰ κατεβάσουν τὸ κεφάλι. Ἦταν πιὸ γλαφυρός ἀπ' τὸ Νηρέα καὶ πιὸ γλυκὺς ἀπ' τὸ Νέστορα, ἔτσι ποῦ νὰ μπορῆ κανεὶς νὰ πῆ πὼς ἀπ' τὸ στόμα του ἔτρεχε μέλι»⁷.

115.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Νικηφόρου Βρυέννιου, συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 32.

2. Τοῦ Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου, Μονωδία εἰς τὸν σεβαστὸν καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων κυρὸν Νικηφόρον τὸν Κομνηνόν, τὰν ἐκγονον τοῦ καίσαρος κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Βρυεννίου, VV17 (1910), σ. 290. Ὡς ἐδῶ ἔχομε ἓνα ἐγγονο τοῦ Νικηφ. Βρυέννιου καὶ τῆς Ἄννας Κ. 32· ἀλλὰ στὴ δική του μονωδία γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Νικηφ. Κ. 115, ὁ Κωνστ. Μανασσοῦς, VV17 (1910), σ. 303, λέει: Ἄλλ' ὁ γε μεγαλόφρων Δούκας καὶ εὐγενῆς καλλιφυῆς γεωργήσας φυτὸν, τὸν καλὸν ἐκεῖνον φημί (Νικηφόρον) Κομνηνόν. Ἄρα ὁ Νικηφόρος 115 ἦταν γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66 ἀπ' τὴ δεύτερη γυναῖκα του, ποῦ ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τέσσερις γιούς.

3. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 319, ὑ. 12.

4. Ὁ Ἰωάννης Δ. 66 παντρεύτηκε τὴ δεύτερη γυναῖκα του περί τὸ 1140/42. Ὁ Νικηφόρος 115 τὸ 1173 εἶχε τρία μικρὰ παιδιά· ἂν ὁ πρωτότοκος [Ἰωάννης] 204 πλησίαζε τὴν ἡλικία τῶν 8 χρονῶ, ὁ Νικηφόρος 115 θά παντρεύτηκε τὸ 1162, ποῦ δεῖχνει πὼς θά γεννήθηκε περί τὸ 1144, βλ. S. De Jongh, σ. 33, ὑ. 14.

5. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Μονωδία, VV17 (1910), σ. 291.

6. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 292.

7. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 293.

Ὁ Νικηφόρος Κ. 115 περί τὸ 1162 παντρεύτηκε κάποια, ποὺ τὸ ὄνομά της καὶ τὴ γενεὰ της δὲ γνωρίζομε. Γι' αὐτὴ μαθαίνομε πὼς «ἦταν ὠραία καὶ εὐγενής, ὅπως ὁ Νικηφόρος, καὶ πὼς ἦταν γυναίκα σώφρων καὶ κοσμία, καὶ πὼς μαζί της ἔκανε παιδιά ὠραία καὶ ἀντάξια τῶν γονέων τους»⁸.

Τὰ παιδιά ποὺ ἔκαναν ἦσαν τρία καὶ σ' αὐτὰ μποροῦσε κανεὶς «νά ἐνοπρίζεται» τὸν πατέρα τους, καθὼς αὐτὸς πέθανε πρόωρα. Ἦσαν σὲ τέτοια ἡλικία κατὰ τὸ θάνατό του, ποὺ δὲν εἶχαν «συναίσθηση τοῦ κακοῦ ποὺ τοὺς συνέβη»⁹. Ὁ πρωτότοκος θὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ πάπου του Ἰωάννη Δούκα 66, καὶ εἶναι ὁ [Ἰωάννης] Δούκας 204, καὶ οἱ ἄλλοι, ὁ Ἀνώνυμος Κ. 205 καὶ ὁ Ἀνώνυμος Κ. 206¹⁰.

Ὁ Νικηφόρος Κ. 115 στοὺς λόγους του ἦταν ἕνας ἐπαινέτης, ἕνας ἐγκωμιστής τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81¹¹. Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Νικηφόρου 115, λέει ὁ Εὐστάθιος, δὲ θὰ πληρωθοῦν πιά τὰ ἀνάκτορα μὲ τοὺς λόγους του γιὰ νὰ ἐξιμνήσουν τὰ ἔργα τοῦ αὐτοκράτορα. Ἀπὸ παιδὶ ὁ Νικηφόρος 115 εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ ἀπαγγέλλη κείμενα τῆς Γραφῆς, νὰ συνθέτῃ ποιήματα καὶ νὰ εὐφραίνῃ τοὺς ἀκροατὲς του^{11α}.

«Ἀπὸ μικρὸς ὁ Νικηφόρος Κ. 115 διακρινόταν γιὰ τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ χαρακτήρα του καὶ τὴ χάρη τοῦ ἠθους του. Ἐλαμπε ἀπὸ ὀμορφιά στὸ πρόσωπο καὶ ἀπὸ καλωσύνη στὴν ψυχὴ, καὶ σὰν σὲ καθρέφτη στὸ πρόσωπό του διαφαίνονταν τὰ εὐγενικὰ κινήματα καὶ σπέρματα τῆς καρδιάς του. Καθὼς μεγάλωνε τὸ φῶς τῆς φυσικῆς του σύνεσης ἀστραφτε πιδὸ πολύ, καὶ ὅπως προσθέτονταν ἡ γνώση ἀπ' τὴ μάθηση καὶ τὴ μελέτη, ἡ κατάρτισή του γινόταν ὅλο καὶ πιδὸ φανερὴ. Ἀπὸ κεῖ τὸν παράλαβε ἡ γραμματικὴ γιὰ νὰ τὸν παραδώσῃ στὴ ρητορικὴ καὶ νὰ τὸν γράψῃ ἀνάμεσα στοὺς λογίους τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ὁ ὠραῖος αὐτὸς νέος, ὁ Νικηφόρος Κ. 115, ὁ ἀξίος ἐπαίων, ἐπιδόθηκε στὴ βασιλίσσα τῶν ἐπιστημῶν, στὴ φιλοσοφία, καὶ δὲν ἄργησε νὰ μπῆ στὰ σεμνὰ της ὄργια καὶ νοήματα. Οἱ ἐκπαιδευτὲς καὶ καθοδηγητὲς του,

8. Κωνσταντῖνου Μανασσῆ, Λόγος ἐπικηδεῖος πρὸς τὸν ἀποιχόμενον ἐπὶ τῶν δεήσεων κυρὸν Νικηφόρον τὸν ἐκγονον τοῦ καίσαρος, VV17 (1910), σ. 315 καὶ 321.

9. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 5), σ. 293-94.

10. Τὸ πὼς τὰ παιδιά τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 ἦσαν τρία, βγαίνει ἀπ' τὰ λόγια ποὺ τοῦ ἀπευθύνει ὁ Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 293: «ἐξεβλάστησάν σου τῆς ρίζης καὶ φυτὰ εὐγενῆ, τριστέλεχον αὐξὴν ἐπαγγελλόμενα». Τὸ πὼς καὶ τὰ τρία ἦσαν ἀγόρια, βγαίνει ἀπ' τὰ λόγια ποὺ ἀπευθύνει στὴ μητέρα τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, Λόγος ἐπικηδεῖος, σ. 322: «ἀλλ' ἔχεις ἄλλο πάραμύθιον, τοὺς υἱοὺς» (= τοὺς υἱοὺς, τοὺς ἐγγονοὺς). Τὸ πρωτότοκο ἀπ' αὐτὰ τὰ παιδιά θὰ πῆρε τὴν ὀνοματεπωνυμία τοῦ πάπου του Ἰωάννη Δούκα 66· οἱ φερώνυμοι τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Δούκα, πάπου τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, ἂν καὶ Κομνηνοί, ἔπαιρναν τὴν ἐπωνυμία Δούκας, βλ. πὼς τρεῖς ἐγγονοὶ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, ποὺ εἶχαν τὸ ὄνομα Ἰωάννης, πῆραν τὴν ἐπωνυμία Δούκας, ὁ Ἰωάννης Δ. 66, ὁ Ἰωάννης Δ. 83 καὶ ὁ Ἰωάννης Δ. 90. Οἱ ἄλλοι δυὸ γιοὶ τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 θὰ πῆραν τὴν ἐπωνυμία Κομνηνός.

11. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 296-97· Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικηδεῖος, σ. 318.

11α. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 296-97.

τὸν θαύμαζαν, ἔμεναν μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα γιὰ τὴν ὀξύτητα τοῦ μυαλοῦ του, ὅσο γιὰ τὸ μνημονικὸ του, αὐτὸ καὶ μετὰ τὸ θάνατό του ἀκόμη τὸ ἀνάφερναν ὡς φαινόμενο»¹².

Ὅταν ἔγινε ἀντράκι εἶχε ἓνα ἐξαίρετο παρουσιαστικὸ: « πάντα εὐχάριστος, ξανθός, ὁμορφος στὸ πρόσωπο, π υ ρ ά κ η ς ὡ ς ὁ Δ α β ῖ δ· μόλις εἶχε ἀρχίσει νὰ βγάξη τὰ γενάκια του ποὺ ἦσαν ξανθὰ: πανύψηλος, μὲ μαλλιά σγουρὰ στὸ χρῶμα τοῦ ἡλίου, μάτια, φρύδια καὶ μέτωπο πολὺ ὠραῖα· ὅλα ἔδειχναν, λέει ὁ Μανασσῆς, τὸ βαθὺ μυαλό του, καθὼς πιὸ ὠραῖος ἦταν ἀκόμη στὸ ἦθος καὶ στὴ μορφή τῆς ψυχῆς· φρόνιμος καὶ ταπεινός, δεχόταν μὲ καλωσύνη ὅλο τὸν κόσμο, χωρὶς νὰ ἔχη καμιὰ ἰταμότητα καὶ περηφάνια, ποὺ καταγόταν ἀπὸ μιὰ τέτοια περιλαμπρὴ γενιά»¹³.

Τὰ ἴδια μᾶς λέει σὲ μιὰ ἐπιστολή του πρὸς τὸ Νικηφόρο Κ. 115 καὶ ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης: « Ὁ πάνσοφος Κομνηνός, ἡ κεφαλὴ ποὺ ἐπάξια τιμήθηκε μὲ τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὡ· ὁ χρυσαφένιος, ὄχι μόνον στὰ μαλλιά ἀλλὰ καὶ στοῦ πρόσωπου τῆ χάρη, καὶ πιὸ πολὺ στὴν ψυχὴ ποὺ πραγματικὰ τὴν εἶχε χωρὶς ρύπο καὶ στραφετερὴ ἀπ' τὶς ἀρετὲς του· δὲν εἶναι μόνον ἄξιος νὰ βριθῆ ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἀσήμι, ἀλλὰ νὰ ἔχη καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ἀπὸ ὅσα στὸν κόσμον θεωροῦνται πολὺτιμα καὶ πολὺ ἀξιόλογα»^{13α}.

«Στὶς ἀναστροφές του εἶχε ἓνα ἐλεύθερο καὶ ἀπλό τρόπο, στὸ λόγο του τὸν χαρακτήριζε μιὰ ἀπόλυτη κυριολεξία, καθὼς ἦταν λιγόλογος μέχρι λακωνισμού. Στὰ χεῖλη του, λές καὶ ἐπικαθόταν μιὰ χάρη ἀνείπωτη καὶ ἓνας τρόπος μελίρρυτος. Δὲν τοῦ ἄρεσε νὰ μιλά μὲ στόμφο ἢ νὰ κἀνὴ θόρυβο, βγάζοντας κραυγές. Ἡ ψυχὴ του καθόλου δὲν ἤξερε τὴν κολακεία· ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του δὲ νόμιζε πὼς ἦταν κάποιος σπουδαῖος. Τὶς αἰσχρολογίες καὶ τὶς ἀνηθικότητες δὲν τὶς ἤθελε καθόλου· ἀνθρώπο γυναικὰ τὸν ἔλεγε Χάρυβδη καὶ ἄμπωτη καὶ φωτιά ποὺ κατακαίει».

«Τὸ Χρῦσιππο καὶ τὸ Διογένη τὸν κυνικὸ, τοὺς ἰδιότυπους αὐτοὺς φιλοσό-

12. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 311-12.

13. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 313: ἦν μὲν γάρ καὶ τὴν ὥραν καλὸς καὶ τὴν ἰδέαν ἐπιτερπῆς, ξανθόκομος, εὐπρόσωπος, εὖοπος, πυρράκης ὡς ὁ Δαυῖδ, εἰς τὸν ἀκριβῶς νεανίαν ἄρτι γραφεὶς, ἤδη δὲ οἱ τὰς γνάθους ἀμφεσκίαζεν ἰουλος πυρραῖζουσά τε τὸν πώγωνα περιεσκίαζε θρίξ, σώματος εὐμεγέθης ἀναδρομή, πλάσις ὀρθία, ἀμφιλαφῆς ἡ κόμη καὶ οὐλή, βόστρυχος ἠλιώδης, ὀφθαλμοὶ καὶ ὀφρύες καὶ μέτωπον αὐτόθεν (καλὰ καὶ) μεγαλογνώμονα, καλλίων δὲ ἄρα τὸ ἦθος καὶ τὴν μορφήν τῆς ψυχῆς, σώφρων τὸν νοῦν, εὐπρόσιτος, ἡδὺς ἐντυχεῖν, οὐδὲν ἀγέρωχον φέρων, οὐδὲν ἰταμόν, ἀκαλλῆς οὐδὲν τῶν ὅσα ταῖς ἀρεταῖς συμπαραβλαστάνειν πεφύκασιν, οὐ γαῦρον ὀρών, οὐ καθεὶς ἐπισκύνιον, οὐ τὸ τοῦ γένους λαμπρὸν ἀλαζονείας ὄλην ποιούμενος·

13α. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἐπιστολὴ γ', ἔκδ. Th. Tafel, Opuscula, Francofurti 1832, σ. 308: Ὁ πάνσοφος Κομνηνός· ἡ πανσέβαστος κεφαλὴ· ὁ χρυσοῦς, οὐ μόνον τὴν κόμην καὶ τὴν τοῦ προσώπου χάριν, ἀλλὰ καὶ μάλιστα τὴν ψυχὴν τὴν ὄντως ἀρρύπαρον καὶ στυλπνὴν ἀρεταῖς· οὐ χρυσοῦ μόνον καὶ ἀργύρου βριθεῖν ἐπάξιος, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἔχειν ἄλλο, εἴτι κατὰ κόσμον τιμαλφεῖται, καὶ πολλοῦ ἄξιον κρίνεται· Τὸ πὼς ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται στὸ Νικηφόρο Κ. 115, βλ. κατωτέρω, ὑ. 31.

φους, συνεχίζει ο Μανασσής, πολύ τούς θαύμαζε, αλλά του μὲν Χρυσίππου μισοῦσε τὴν αἰσχρολογία, τοῦ δὲ Διογένη ἀποστρεφόμενος τὸ ἀκατάπληκτο. Στὴ συμπεριφορά, ἐκτός τῆς εἰρωνείας καὶ τοῦ σαρκασμοῦ, ἦταν σωκρατικὸς, στὴν ἀξιοπιστία ξεπερνοῦσε τὸν Ξενοκράτη καὶ στὴ χρηστότητα τῶν ἡθῶν τὸν Ἀρίσωνα»¹⁴.

Ὁ Νικηφόρος Κ. 115 μᾶς παρουσιάζεται τὸ 1173¹⁵ νὰ κατέχη στὴν αὐλὴ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτῶν δεήσεων καὶ τὸν τίτλο τοῦ παυσέβαστου σεβαστοῦ¹⁶, τὸν ὁποῖον πολὺ πρὶο μπρὸς θὰ εἶχε λάβει ἀπὸ τὸ θεῖο του Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, πρωτεξάδελφο τοῦ πατέρα του.

Ὁ Κωνστ. Μανασσής μᾶς δίνει μιὰ ἐπιγραμματικὴ ἐξήγηση τῶν καθηκόντων ποὺ εἶχε στὴν αὐλὴ ὁ ἐπιτῶν δεήσεων. «Στεκόταν, λέει, ἀνάμεσα στὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸ λαό, διαβιβάζοντας τὰ αἰτήματα ἐκείνων ποὺ ἰκετευτικὰ βοοῦσαν καὶ ἐπικαλοῦνταν τὴν ἐπέμβαση καὶ προστασία του, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀέρας φέρνει τίς ἡλιακές ἀχτίδες στὴ γῆ ἢ ὅπως κάποια πλούσια πηγὴ ἑνὸς ἄλλου ξεχύνει στοὺς ρύακες τὰ ἄφθονα νερά της»¹⁷.

Ἐπίκουρος μᾶς ἔρχεται ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης γιὰ νὰ μᾶς πῆ «πῶς ὁ ὄχτος τῶν αὐτοκρατορικῶν εὐεργεσιῶν μέσω τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 πλημμύριζε αὐτοὺς ποὺ εἶχαν ἀνάγκες· μὲ τὰ χέρια του μοίραζε χρήματα καὶ ἀγαθὰ γιὰ νὰ εὐφράνη ὅλο τὸν κόσμο. Τὸν εὐλογοῦσε ὁ φτωχὸς λαός, γιατί σὰν νὰ εἶχε ἑκατὸ χέρια μὲ περίσκεψη καὶ δραστηριότητα ξεχώριζε γιὰ τὸν καθένα ἐκεῖνο ποὺ τοῦ ἔπρεπε»¹⁸.

«Τὸ ὑψηλό του ἀξίωμα δὲν τοῦ φούσκωνε τὰ μυαλά, ἀλλὰ προσπαθοῦσε νὰ διεκπεραιώσῃ τίς ὑποθέσεις μὲ κάθε τελειότητα, χωρὶς νὰ αὐτοπροβάλλεται, γιατί εἶχε ἓνα φρόνημα περιορισμένο καὶ μέτριο»¹⁹.

Ὁ Νικηφόρος Κ. 115, ἂν καὶ συνόδευε τὸν αὐτοκράτορα στὶς ἐκστρατείες του²⁰ καὶ εἶχε λάβει στὸ πεδίο τῆς μάχης δυὸ βαριές πληγές, μιὰ στὸ μέτωπο καὶ ἄλλη στὸ χέρι²¹, δὲν ἦταν ἓνας ἄντρας πολεμικός, ὅπως οἱ δυὸ ἀδελφοὶ του, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. Δούκας 116 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 117· ἦταν ἓνας ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων. «Τοῦ Ἄρη ἐκεῖνοι θεράποντες, του λόγιου Ἐρμῆ αὐτὸς ὑποφήτης», μᾶς λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης²².

Καὶ φαίνεται πῶς ὁ Νικηφόρος Κ. 115 στοὺς λόγους του καὶ στὸ πνευματικὸ του ἔργο εἶχε ἐπιτυχία, ἂν καὶ πέθανε πολὺ νέος σὲ μιὰ ἡλικία κάτω τῶν 30

14. Κωνστ. Μανασσής, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 314.

15. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. E. Kurtz, VV17 (1910), σ. 285.

16. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 290 καὶ 300· Κωνστ. Μανασσής, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 302, 313, καὶ 315.

17. Κωνστ. Μανασσής, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 315.

18. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 300.

19. Κωνστ. Μανασσής, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 315.

20. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 301.

21. Κωνστ. Μανασσής, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 305.

22. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 297.

χρονῶ.

“Όταν κάποτε «ό στρατηγικώτατος και θειότατος αυτοκράτορας Μανουήλ (α΄) Κ. 81, γύριζε νικητής και τροπαιοῦχος από κάποιο μέτωπο του πολέμου – γιατί ὅπως είναι αδύνατο ν’ ανέβη ὁ ἥλιος στους οὐρανούς χωρίς ἀχτίδες, ἔτσι είναι και αδύνατο νά γυρίση ἀπό πόλεμο ὁ γενναιότατος αυτοκράτορας χωρίς νίκη»– πολλοί ἀπ’ τούς λογίους τῆς αὐλῆς τὸν ὑποδέχτηκαν μὲ προσφωνήσεις, χαριστήριες μολπές και ἄσματα, και ἀνάμεσά τους ὁ Νικηφόρος Κ. 115, «ὁ πολὺς στό λόγο και γεμάτος φωτιά στήν ἀφοσίωσή του πρὸς τὸ θεῖο του και αυτοκράτορα».

«Τά νοήματα τῆς προσφωνήσης πού ἔκανε τότε ἦσαν ἀκριβῆ και ἔφεραν αὐτόφυτο τὸ ἐπίχαρι και τὸ καλλιμορφο»· ἀλλὰ στή ρύμη τοῦ λόγου του ἔβαλε μέσα και μιὰ φράση τοῦ μεγάλου ρήτορα και σοφιστῆ Πολέμωνα τοῦ ἀπ’ τῆ Λαοδικαία τῆς Φρυγίας, χωρίς νά ἀναφέρῃ πὼς ἦταν τοῦ Πολέμωνα. Ὁ Κωνστ. Μανασσῆς πού παραβρισκόταν στήν ὑποδοχὴ τοῦ αυτοκράτορα και ἄκουσε τὸ λόγο τοῦ Νικηφόρου Κ. 115, τὸν πλησίασε και τοῦ εἶπε μὲ χαμόγελο, «σ’ ἐπίασα, Κομνηνέ, ξέρω ἀπὸ πού πήρες αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ λόγου σου». Ὁ Νικηφόρος Κ. 115 μὲ ταπείνωση παραδέχτηκε και μὲ ἓνα μειδίαμα γλυκὸ ἀντιμετώπισε τὸν ἄνθρωπο πού ἀποκάλυψε τὴ λογοκλοπία του. «Γιατὶ τέτοιοι ἦταν, λέει ὁ Μανασσῆς πού μᾶς διηγεῖται τὸ περιστατικὸ, και στό λόγο και στό ἦθος ὡραῖος, ὄχι εὐκόλος γιά νά θυμώσῃ, ὄχι δύσκολος γιά νά ἀκούσῃ και ὄχι ἀπρόθυμος γιά νά ὁμολογήσῃ και νά δώσῃ ἀπόκριση»²³.

Κοντὰ σ’ αὐτὸ ἄς σημειωθῆ πὼς ὁ Κωνστ. Μανασσῆς, ὁ ἔπειτα μητροπολίτης Ναυπάκτου, ἦταν ἓνας στενὸς φίλος τοῦ Νικηφόρου Κ. 115²⁴.

Ὁ Νικηφόρος Κ. 115 δὲν παράμεινε γιά πολὺ στό ἀξίωμα τοῦ ἐπί τῶν δεήσεων²⁵, γιατί ἀρρώστησε ἀπὸ κάποια ἀσθένεια, ἴσως φυματίωση, πού πολὺ καιρὸ τὸν βασάνισε· ὁ ἴδιος ὁ αυτοκράτορας ἐνδιαφέρθηκε γιά τὴν ἀρρώστια του και τὸν ἔστειλε νά κοιταχτῆ κατὰ πού ἔπρεπε, ἀλλὰ «ἡ πολεμικώτατη νόσος, ἀφοῦ τὸν τυράννησε και μὲ τρόμους κάθε μέρα τὸν διασάλευε, τὸν ἀποτέφρωσε τέλος μὲ φωτιά στὰ ἔγκατά του»²⁶.

Πέθανε τὸ 1173²⁷, γι’ αὐτὸ και πρέπει νά ὑποθέσωμε πὼς κατὰ τὸ 1170/72 διορίστηκε στό ἀξίωμα τοῦ ἐπί τῶν δεήσεων.

“Ἄν ἡ περιλάλητη Ἄννα Κ. 32 ἀπόχτησε ἓνα ἀνάξιο ἐγγονό, τὸ

23. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 318.

24. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 322: ἀκράτου δὲ ὁμως φιλίας τεκμήριον.

25. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 300-1: ὡ οἰκοι θειοι, ὦν ἐπιστατεῖν πρὸς βασιλέως ἐτέτακτο, ταχὺ παρήλθεν ὑμᾶς ὁ ἐπικοσμήτωρ, ὁ εἰς κάλλος προάγων και ὁ ἐπιλεγεις ἐφ’ ὑμῖν και ἀξιος διὰ τὸ ἄγαν φιλόθεον.

26. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 301.

27. E. Kurtz, Εἰσαγωγή, VV17 (1910), σ. 283-90· S. De Jongh, σ. 33. Τὸ 1173 πού πέθανε, μᾶς παρουσιάζεται ὡς ἐπί τῶν δεήσεων, ἀσφαλῶς ὁμως εἶχε διοριστῆ στό ἀξίωμα λίγο προηγουμένως.

Δαβίδ Κ. 112 –γι' αυτό και δέν αναφέρθηκε πουθενά πώς καταγόταν απ' αυτή– απόκτησε και ένα έγγονο, τὸ Νικηφόρο Κ. 115, πού ἦταν «γιὸς τῆς σοφίας και τῆς σύνεσης, τιθήνημα τῆς μάθησης και τοῦ λόγου»²⁸, γι' αὐτό και ἰδιαίτερα προβλήθηκε πώς καταγόταν απ' αὐτή²⁹.

Απ' τῆ στιγμή πού ὁ ὠραῖος και καλότροπος Νικηφόρος Κ. 115 πάτησε στό παλάτι, ἐνθουσίασε τῆ σύγκλητο και τὴν αὐλή. Ὅσοι πλησίαζαν τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81, αὐτὸν «τὸν ἀνέφελο ἥλιο τῆς ἀρχῆς τῶν Ρωμαίων», «ἀνυμνοῦσαν τὸ Νικηφόρο Κ. 115 με ἐξαισίες φωνές, κηρύττοντας πώς περιαύγασε με τὰ φῶτα του τὰ ἀνάκτορα, πώς εἶναι ἄξιος νὰ καταλάβῃ πιὸ ὑψηλὰ ἀξιώματα, καθὼς εἶναι ἕνας ζηλωτῆς τῆς ρητορικῆς και τῆς φιλοσοφίας, και με τίς ἐπιδόσεις του καταπλουτίζει αὐτοὺς τοὺς κλάδους τοῦ λόγου»³⁰.

Πραγματικά ὁ Νικηφόρος Κ. 115 ἦταν ἕνας γνήσιος ἀπόγονος τῆς σοφῆς Ἄννας Κ. 32 και τοῦ λόγιου Νικηφόρου Βρυέννιου, πού κληρονόμησε απ' αὐτοὺς τὴν ἔφεση πρὸς τὰ γράμματα.

Ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος (γένν. 1125 - † 1194), ἐκτὸς τῆς μονωδίας του, ἀπηύθυνε στό νεαρό και λόγιο αὐτὸν πρίγκιπα, τὸν Νικηφόρο Κ. 115, και ἕνα ἀριθμὸ ἐπιστολῶν πού ἀναφέρονται σὲ διάφορα φιλολογικά θέματα, αἰτήματα κλπ.³¹.

Σ' αὐτές τίς ἐπιστολές ὁ Εὐστάθιος τὸν προσαγορεύει με τίς πιὸ τιμητικές

28. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 317.

29. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 306: Τί δὲ ὁ πάππος ὁ καῖσαρ (Νικηφ. Βρυέννιος) ὁ μεγαλῶνυμος; Τί δὲ ἡ προμήτωρ (Ἄννα Κ. 32) ἡ πορφυρογεννητος;

30. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 317.

31. Τὸ πὼς οἱ πρὸς κάποιον Κομνηνὸν ἐπιστολές τοῦ Εὐστάθιου Θεσσαλονίκης, ἐκδ. Th. Tafel, ἐνθ' ἀνωτ. (ὑ. 13α), σ. 308-24, 333-35, 341, και ὑπ' ἀριθμούς γ' -ι', ιγ', κδ', κε', κη', λδ', ἀπευθύνονται στό Νικηφόρο Κ. 115, ἀποδειχναται απ' τὰ ἐξῆς σημεῖα: 1) Ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Εὐστάθιου φέρει τὸν τίτλο τοῦ πα ν ο σ ε β α σ τ ο ὦ (ἐπιστολές γ', ι', κδ', λδ', σ. 308, 320, 333, 341), τὸν ὅποιον ἔφερε και ὁ Νικηφόρος Κ. 115 (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2 και 16). 2) Ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν λαμβάνει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων (ἐπιστολές κδ' και λδ', σ. 333 και 341), τὸ ὅποιον ἔλαβε και ὁ Νικηφόρος Κ. 115 (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2, 8 και 16). 3) Ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν ἦταν ἕνας θεράποντας τῶν γραμμάτων (ἐπιστολές γ', η', κλπ., σ. 308, 317-18), ὅπως ἀκριβῶς και ὁ Νικηφόρος Κ. 115 (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 5, 6, 7, 11, 11α, 12, 22, 23, 28, 30). 4) Ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν κοσμοῦνταν με ψυχικὲς ἀρετές (ἐπιστολές γ', η' θ', ιγ' κλπ., σ. 308, 317-18, 319-20, 324), ὅπως ἀκριβῶς και ὁ Νικηφόρος Κ. 115 (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 12, 13, 14, 18, 19). 5) Ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν ἦταν ὠραῖος και ξανθός (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 13α), ὅπως ἀκριβῶς και ὁ Νικηφόρος Κ. 115 (βλ. ἐπίσης ἀνωτέρω, ὑ. 13 και 13α). 6) Ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν εἶχε ἀδελφὸ, πού εἶχε προσλάβει ἐκτὸς τῆς Κομνηνωμνίας και τὴν ἐπωνυμία Δ ο ὦ κ α ς (ἐπιστολὴ ιγ', σ. 324), ὅπως ἀκριβῶς και ὁ Νικηφόρος Κ. 115 εἶχε ἀδελφὸ τὸν Ἀνδρόνικον 116 πού ἐκτὸς ἀπὸ Κομνηνὸς προσονομαζόταν και Δ ο ὦ κ α ς, ὡς φερῶνυμος τοῦ πατέρα τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας (βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. Δ. 116, ὑ. 3). 7) Σὲ μιά απ' τίς ἐπιστολές (βλ. κατωτέρω, ὑ. 38), ὁ Εὐστάθιος ἀπονέμει στόν Κομνηνὸ (τῶν ἐπιστολῶν του) τὴν ἴδια ἀκριβῶς προσηγορία πού

διακρίσεις: «πάνσοφε Κομνηνέ και πανσέβαστη κεφαλή»³², «αυθέντη Κομνηνέ»³³, «πανσέβαστε αυθέντη»³⁴, «κάλλιστε και πανσέβαστε αυθέντη»³⁵ και «μεγάλε και επιφανέστατε αυθέντη»³⁶, και τόν χαρακτηρίζει ως «αριστο στην ψυχή και στην τέχνη του λόγου σοφώτατο»³⁷.

Σε μιὰ ἀπ' τις ἐπιστολές του, και εἶναι αὐτὴ ποὺ τοῦ ἀπονέμει τὴν προσηγορία τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ και ἐπὶ τῶν δεήσεων³⁸, ὅπως ἀκριβῶς τὸν προσαγορεύει και στὴ μονωδία του³⁹, ἀναφέρει τὴ χαρακτηριστικὴ λέξη π α π ᾶ ς, με τὴ θωπευτικὴ ἔννοια ποὺ και σήμερα δίνουμε, ὅταν ἀπευθυνόμαστε σὲ ἱερέα^{39α}.

Μὲ ἄλλη ἐπιστολὴ του ὁ Εὐστάθιος συνιστοῦσε στὴν προστασία τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 ἕνα μοναχὸ τῆς μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου Χριστοῦ, ποὺ εἶχε ἰδρύσει στὴν ΚΠολη ὁ μακαρίτης Ἀλέξιος (α') Κ. 15, και τοῦ τόνιζε πὼς ἡ δικαίωση τῶν ἀξιώσεων τοῦ μοναχοῦ θὰ συμβάλῃ στὴν πρόοδο τῆς μονῆς, τῆς ὁποίας τις ὑποθέσεις ἄλλοτε ως «ἀντιλήπτωρ» κατηύθυνε (ὁ Εὐστάθιος). Και τελειώνει τὴν ἐπιστολὴ του με αὐτὰ τὰ λόγια: «Μαζί μου σὲ παρακαλεῖ γι' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση και ὁ τιμιώτατος ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου Σωτήρος, ποὺ εἶναι φίλος μου ἢ πιὸ σωστὰ ὁ καλύτερος ἀπ' τοὺς φίλους μου»⁴⁰.

Οἱ ἐπιστολές τοῦ Εὐστάθιου πρὸς τὸν [Νικηφόρο] Κ. 115 ἔχουν ἕνα ποικίλο ἐνδιαφέρον. Ἀλλοῦ ὁ ἱεράρχης ἐκδηλώνει τὴν εὐχαρίστηση ποὺ δοκίμασε,

ἀπονέμει και σὸ Νικηφόρο Κ. 115 στὴ μονωδία του (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2). 8) Ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης ὑπῆρξε ἕνας ἐγκάρδιος φίλος τοῦ Κομνηνοῦ τῶν ἐπιστολῶν, ὅπως ἀκριβῶς τέτοιος ἦταν και τοῦ Νικηφόρου Κ. 115, τὸν ὁποῖον με βαθιὰ θλίψη, πόνου και στοργῆ νεκρολόγησε. Ἡ ἀποκάλυψη πὼς ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Εὐστάθιου ἦταν ὁ Νικηφόρος Κ. 115 γίνεται γιὰ πρώτη φορὰ σ' αὐτὴ ἐδῶ τῆ Γενεαλογία.

32. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἐκδ. Th. Tafel, ἐπιστολὴ γ', σ. 308.

33. Ἐπιστολές η' και κη', σ. 317 και 335.

34. Ἐπιστολὴ ι', σ. 320.

35. Ἐπιστολὴ κδ', σ. 333.

36. Ἐπιστολὴ κε', σ. 333.

37. Ἐπιστολὴ η', σ. 317-18.

38. Ἐπιστολὴ λδ', σ. 341: Τῷ πανσεβάστῳ σεβαστῷ και ἐπὶ τῶν δεήσεων.

39. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2.

39α. Ἐπιστολὴ λδ', σ. 317-18: Τοῦτο δέ, οὐχ ὅτι και παπᾶς, ὡς ἂν εἴποιεν οἱ πολλοί. Κατὰ τὸν Κ. Krumbacher, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου, ἐκδ. Παπύρου, σ. 547, πολὺ ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ πραγματεία τοῦ Εὐστάθιου, «Πρὸς τὸν βαρῶς ἀκούοντα, εἶπερ ἱερωμένος ὦν καλεῖται π α π ᾶ ς», στὴν ὁποία, καθὼς ἐτυμολογεῖ τὴ λέξη και κάνει ἱστορικὴ ἀνασκόπηση τῆς ἔννοιας, δεῖχνει πὼς ἄδικο ἔχουν οἱ ἱερεῖς ποὺ ντρέπονται γιὰ τὴν ἀπλοϊκὴ αὐτὴ ὀνομασία, ποὺ ἀπὸ τότε χρησιμοποιοῦνταν, γιὰ τίποτε τὸ προσβλητικὸ ἢ τὸ χυδαῖο δέν ἔχει, ὅπως κάτι τέτοιο δέν ἔχουν οἱ λ. πάπος ἢ πόπος (ποὺ ἀπ' αὐτὸ τὸ ρωσικὸ πάπ ἢ πόπ) ἢ πάπας.

40. Ἐπιστολὴ θ', σ. 319-20. Τὸν Ἀνώνυμο αὐτὸν ἡγούμενο τῆς μ. τοῦ Φιλανθρώπου ἀναφέρει και ὁ R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 525, πὼς ἦταν ἕνας «ami intime d' Eustathe de Thessalonique».

όταν κουρασμένος και καθιδρωμένος έφτασε και κατάλυσε στο άρχοντικό του Νικηφόρου Κ. 115⁴¹, και άλλου του ζητεί να τον προστατεύσει απ' τους έχθρους του⁴².

Χαρακτηριστικές επίσης είναι οι έπιστολές που αναφέρονται στο χαριτωμένο έπεισόδιο, που σαν «πάταγος και βροντή» ξέσπασε ανάμεσα στον Ευστάθιο και στον Ανδρόνικο Κ. Δ. 116, τον αδελφό του Νικηφόρου Κ. 115. Κάποτε ο Ευστάθιος συνάντησε στο δρόμο «τόν κάλλιστο (= ώραιότατο και πανάριστο) αυτόδελοφo τής αυτοῦ μεγαλοῦπερόχου λαμπρότητας» (του Νικηφόρου Κ. 115) «τόν Δούκαν» 116, αλλά δέν μπόρεσε να διακρίνη καλά, αν πραγματικά ήταν ο Δούκας, «αὐτός ο ἄριστος μέσα στους ανθρώπους», κ' έτσι δέν του απόδωσε τό χαιρετισμό που ἄρμοζε σ' ένα τέτοιο ὕψηλό πρόσωπο. Ο Ευστάθιος, στέλνοντας στο Νικηφόρο Κ. 115 ένα καλάθι μήλα, τον παρακάλεσε να «άνοιξη τό θησαυρό του λόγου του» και να μεσολαβήσει στον αδελφό του για να τύχη έκ μέρους του (ο Ευστάθιος) συγχώρεσης⁴³.

Σέ ἄλλη έπιστολή του ο Ευστάθιος παρακαλεί τό Νικηφόρο Κ. 115, που ως ἐ π ι τ ῶ ν δ ε ἴ σ ε ω ν ήταν ἀρμόδιος, να του έξασφαλίσει μιὰ ἀκρόαση κοντά στον αυτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81, δηλώνοντας πώς αν ή μεγαλειότητά του δέν πρόκειται να πάη κατά τά μέρη τής Δύσης, αὐτός αν και ἄρρωστος, θα πάη πάνω στο κρεβάτι του πόνου, για να τον δῆ στην ΚΠολη⁴⁴.

Ο Ευστάθιος, «ή πιό φωτεινή φυσιογνωμία του κόσμου των Βυζαντινῶν γραμμάτων απ' τον καιρό του Μιχαήλ Ψελλοῦ»⁴⁵, είχε δημιουργήσει στην ΚΠολη «ένα είδος σχολῆς για νέους σπουδαστές, ένα κέντρο που σ' αυτό συγκεντρώνονταν τά καλύτερα πνεύματα τής πρωτεύουσας και νέοι ἄνθρωποι διψασμένοι για μάθηση»⁴⁶.

Η ἄλληλογραφία του και ή πνευματική του επικοινωνία με τον Νικηφόρο Κ. 115 είναι ένα ἀψευδές τεκμήριο πώς αὐτός ο τελευταίος, ο τόσο πρόωρα χαμένος πρίγκιπας του οίκου των Κομνηνῶν, ὑπῆρξε ένας απ' τους καλύτερους τρόφιμους του πνευματικού κέντρου του Ευστάθιου.

41. Έπιστολή δ', σ. 310.

42. Έπιστολή ς', σ. 313. Έχθροι του Ευστάθιου κυρίως ἦσαν οι μοναχοι των ὁποίων τῆ διαφθορά, ὑποκρισία, ἀργυρολογία, κοιλιοδουλία, είχε με ζωηρά χρώματα καταπολεμήσει και στιγματίσει, βλ. Ευσταθίου Θεσσαλονίκης, Περι ὑποκρίσεως, PG 139, στ. 369 κεξ., και Έπίσκεψις βίου μοναχικού, PG 135, στ. 729-910. Πρβλ. Κ. Krumbacher, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 39α), σ. 543 και 546.

43. Έπιστολή η' και ιγ', σ. 317-18 και 324.

44. Έπιστολή λδ', σ. 341.

45. A. F. Gregorovius, *Geschichte der Stadt Athen im Mittelalter von der zeit Justinian's bis zur türkischen Eroberung*, Stuttgart 1889, σ. 205 και 207.

46. Cohn, *Eustathius eis Real-Encyclopädie der Stuttgart Altertumswissenschaft*, εκδ. A. F. Pauly - G. Wissowa κλπ., I, ser. VI (1909), στ. 1452 - 1489, ιδιαίτερα για τῆ δημιουργία τής σχολῆς, στ. 1454. Πρβλ. A. A. Vasiliev, *Ιστορία*, σ. 609.

Οι μεγάλοι δάσκαλοι, όταν επιζούσαν, τιμούσαν τούς δοξασμένους μαθητές· έτσι ο Ευστάθιος⁴⁷ και ο έπειτα Ναυπάκτου Κωνσταντίνος Μανασσής⁴⁸, μās άφησαν τις νεκρολογίες του φίλου και μαθητή τους Νικηφόρου Κ. 115, ενώ ο μητροπολίτης Άθηνών Μιχαήλ Χωνιάτης μās άφησε τη συγκινητική νεκρολογία του φίλου, συνοίκου και δασκάλου του Ευστάθιου Θεσσαλονίκης⁴⁹. Και άπ' τις τρεις μās δίδονται πολύτιμες πληροφορίες· χωρίς τις δυο πρώτες θά ήταν άδύνατη ή σκιαγράφιση του Νικηφόρου Κ. 115.

116. Άνδρόνικος Κομνηνός Δούκας (γένν. περί τὸ 1148 - †;)

Ο Άνδρόνικος¹ Κ². Δ³ δευτερότοκος γιός του Ίωάννη Δούκα 66 και τής δεύτερης νόμιμης γυναίκας του⁴, που δέχτηκα πώς ήταν μιá κόρη του λογοθέτη του δρόμου Μιχαήλ Άγιοθεοδωρίτη, γεννήθηκε περί τὸ 1148⁵.

Ο Άνδρόνικος Κ.Δ. 116 έλαβε άπ' τὸ θεϊο του Μανουήλ (α΄) Κ. 81, όπως και ο άδελφός του Νικηφόρος Κ. 115, τὸν τίτλο του πα ν σ ε β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο υ⁶.

47. Ευστάθιος, Μονωδία εις... Νικηφόρον Κ. 115, VV17 (1910), σ. 290-302.

48. Κωνστ. Μανασσής, Λόγος επικήδειος, ένθ' άνωτ., σ. 302-22.

49. Μιχαήλ Χωνιάτης, Τά Σωζόμενα, εκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, Μονωδία εις τὸν αγιώτατον Θεσσαλονίκης κϋρ Ευστάθιον, σ. 283-306.

116.1. Φέρει τὸ όνομα του μεγάλου θεϊου του Άνδρόνικου Κ. 35, του πιό αγαπημένου αδελφού τής μάμμης του Άννας Κ. 32.

2. Ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, Μονωδία εις Νικηφόρον Κ. 115, σ. 297, γράφει τὰ εξής για τούς δυο άμφιθαλείς αδελφούς του Νικηφόρου Κ. 115, τὸν Άνδρόνικον Κ.Δ. 116 και τὸν Άλέξιον Κ. 117: αισθάνομαι και τὸν αδελφικὸν χορὸν ὑπὸ θρηνηδῶ προεξάρχοντι τῷ πατρί τὸ γοερὸν άρμποτομένους σύμψαλμα. ὦ δυάς αδελφῶν, οὓς ἡ φύσις ἤδη πρὸς τὸ έντελέστατον ἤνδρωσεν· ὑμās γάρ τέως άπολαβὼν προσφωνῶ, βλαστήματα θάλλοντα δοικικά, ριζουχίας κομνηνικῆς καλλιστεύματα, λαμπροί μη μόνον ὅσα τὴν ψυχικὴν οικονομίαν διευθετεῖ, αλλά και τὰ προπίπτοντα τῆς ὅψεως κάλλιστοι και ὡς ἀληθῶς φαινοί. ὦ χρυση και ὑμεις κεφαλή -οὗ γάρ εχω διοάζειν ὑμās, οὓς ἡ φύσις ὀμοτίμως ὠράισεν- οἷος ὑμῶν χρυσοῦς εκκέκοπται βόστρυχος, οἷος ὄφθαλμός (ὁ Νικηφόρος Κ. 115) ὑμῖν οὐκέτι πρὸς ποδηγίαν άνοιγεται. Ο Άνδρόνικος 116 και ὁ Άλέξιος 117 άποκαλοῦνται σὸ άνωτέρω κείμενο: «βλαστήματα τῶν Δουκῶν και καλλιστεύματα Κομνηνῶν». Ὅπως ὁ άδελφός τους Νικηφόρος Κ. 115 πῆρε τὴν επωνυμία Κομνηνός, έτσι κι' αὐτοί επίσημα προσονομάστηκαν Κομνηνοί· Α. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, ΑΙΣΤ. ΙΙ (1894), σ. 362: του πανσεβάστου σεβαστού κυροῦ Άνδρόνικου του Κομνηνοῦ, του πανσεβάστου σεβάστου κυροῦ Άλεξίου του Κομνηνοῦ.

Το 1173 ήταν ένας άντρας «λαμπρός όχι μόνο σε όσα αναφέρονται στην ψυχική οικονομία, αλλά και σε όσα προσιδιάζουν στην όψη· ήταν πολύ ωραίος και με ένα πρόσωπο αληθινά φωτεινό», όπως μας βεβαιώνει ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ευστάθιος⁷. Ἄλλα και ὁ Κωνστ. Μανασσῆς μᾶς λέει πῶς ἦταν «ωραίος στὴν ὄψη καὶ εὐγενῆς στὴν ψυχὴ»⁸.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 116 μαζί με τὸ νεώτερο ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Κ. 117 πήγαιναν συχνὰ κοντὰ στὸν πρεσβύτερο ἀδελφὸ τους Νικηφόρο Κ. 115· «ξεκινούσαν ἀπὸ βαθιὰ χαράματα καὶ γι' αὐτοὺς ἦταν τὸ ἴδιο, ποὺ καὶ τὸν ἥλιο τῆς ἡμέρας ἐνατένιζαν καὶ τὴ λάμψη ἀπ' τὸν ἀδελφὸ τους δέχονταν»⁹.

Μὲ τὸ θάνατο αὐτοῦ τοῦ Νικηφόρου Κ. 115, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 116 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 117, «ἔχασαν ἕνα σοφὸ ἀδελφὸ καὶ στερήθηκαν τῶν πιὸ καλῶν

3. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2: βλαστήματα δουκικά. Ὅπως εἶδαμε στὴν ἀνωτέρω ὑ. 2, στὸ πρακτικὸ τῆς συνδιάσκεψης τῆς 10ης. ΙΧ. 1191, ἐκδ. Παπαδ. - Κεραμέως, σ. 362, ὁ Ἀνδρόνικος 116 ἀναγράφεται ἐπίσημα Κομνηνός· ἀλλὰ ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης στίς ὑπ' ἀριθ. ἡ' καὶ ιγ' καὶ σ. 317 - 18 καὶ 324 ἐπιστολῆς του, Oruscula, ἐκδ. Th. Tafel, ἀποδίδει στὸν ἀυτὰδελφὸ τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 τὴν ἐπωνυμία Δούκας. Δὲν καθορίζεται βέβαια ποιὸς ἀπ' τοὺς δυὸ ἀδελφούς τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 νοεῖται, ἀλλὰ πιὸ πολὺ ταιριάζει ἡ σκέψη μας νὰ πάη στὸν ἀμέσως μετὰ τὸ Νικηφόρο 115 ἀδελφὸ, τὸν Ἀνδρόνικο 116· ἐκτός ἀπ' αὐτὸ Δούκας κυρίως προσονομάζονταν οἱ Κομνηνοὶ ποὺ ἔφεραν τὰ ὀνόματα τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Δούκα καὶ τοῦ γιοῦ του Ἀνδρόνικου Δ., τοῦ πατέρα τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας.
4. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2, τὸ «δυὰς ἀδελφῶν» τοῦ Εὐσταθίου, καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α'. σ. 324-26, ὑ. 34. Πρόσθετα ἀναφέρω πῶς ὁ L. Stiernon στὸ φωτοτυπημένο κείμενο τῆς S. De Jongh, σ. 34, ποὺ μοῦ δῶρισε, γιὰ τὸ δευτερότοκο καὶ τριτότοκο ἀπ' τοὺς γιούς τοῦ Ἰωάννη Δ. 66 ποὺ ἀπόκτησε ἀπ' τὴ δεύτερη γυναίκα του, ἀναγράφει, συμπληρώνοντας τὴν De Jongh, τὰ ὀνόματα Ἀνδρόνικος καὶ Ἀλέξιος.
5. Ὁ ἀπ' τὸ δεύτερο γάμο τοῦ Ἰωάννη Δ. 66 πρωτότοκος γιὸς του Νικηφόρος Κ. 115 γεννήθηκε περὶ τὸ 1144 καὶ πέθανε τὸ 1173. Τότε (τὸ 1173) οἱ δυὸ ἀδελφοὶ του, ὁ δευτερότοκος καὶ ὁ τριτότοκος, ἦσαν κατὰ τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, Μονωδία, σ. 297, σχεδὸν ἄντρες: οὗς ἡ φύσις ἤδη πρὸς τὸ ἐντελέστατον ἠνδρῶσεν· βλ. πλήρες κείμενο ἀνωτέρω, ὑ. 2. Πρέπει λοιπὸν νὰ δεχτοῦμε πῶς ὁ δευτερότοκος Ἀνδρόνικος 116 θὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1148 καὶ ὁ τριτότοκος Ἀλέξιος 117 περὶ τὸ 1150. H S. De Jongh, σ. 34, θέτει τὴ γέννηση τοῦ Ἀνδρόνικου 116 τὸ 1150 καὶ τοῦ Ἀλέξiou 117 τὸ 1155, ἀλλὰ δὲν ἦταν δυνατόν αὐτὸς ὁ τελευταῖος τὸ 1173 νὰ ἦταν μόνο 18 χρονῶ.
6. Σύνοδος τοῦ 1191, ΑἰΣ 2 (1894), σ. 362: τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἀνδρόνικου τοῦ Κομνηνοῦ,
7. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Μονωδία εἰς Νικηφόρον Κ. 115, VV17 (1910), σ. 297· βλ. τὸ κείμενο ἀνωτέρω, ὑ. 2.
8. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος πρὸς Νικηφόρον Κ. 115, VV17 (1910), σ. 322: ἀλλὰ περιεῖσι σοὶ καὶ ἕτεροὶ παῖδες (ἀπευθύνεται ὁ Μανασσῆς στὴν δευτέρην σύζυγο τοῦ Ἰωάννη Δ. 66), ὡς μὲν τὴν ὄψιν καλοὶ, ὡς δὲ τὴν ψυχὴν εὐγενεῖς, τῆς αὐτῆς φυτουργίας,
9. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 297: ἡμέρα ἦν ἡ ἐκάστοτε, καὶ ὑμεῖς περὶ ἐκεῖνον ἔωθεν, καὶ ἦν ταυτὸν ὑμῖν ἠλίω τε νατενίσαι καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ ἔλλαμψιν δέξασθαι.

ἀκουσμάτων»¹⁰.

Τόσο ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 116 ὅσο καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 117 ἦσαν νέοι στρατιωτικοὶ ἄντρες, ἐνῶ ὁ ἀδελφός τους Νικηφόρος Κ. 115 προέλαμπε, καθὼς καὶ ἄλλοῦ τὸ εἶπαμε, στοὺς λόγους καὶ στὰ γράμματα. « Ἀποτελοῦσαν καὶ οἱ τρεῖς μὲ τις ἀντιθέσεις τους ἓνα σπουδαῖο σύνολο. Καὶ ὅποιος ἄκουγε γιὰ τὴν ὠραία αὐτὴ τριάδα τῶν ἀδελφῶν, εἶχε νὰ πῆ πολλά τόσο γιὰ τὰ πολεμικὰ ἀριστεύματα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 116 καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 117 ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐπίδοση στοὺς λόγους τοῦ Νικηφόρου Κ. 115¹¹.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 116 παραστάθηκε στὴ διάσκεψη (σύνοδο) τῆς 10ης. ΙΧ. 1191, μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφό του Ἀλέξιο Κ. 117, ποὺ συνηλθε κάτω ἀπ' τὴν προεδρία τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, στὸ παλάτι τοῦ ἁγίου Ζαχαρία ποὺ βρισκόταν στὴν ἀνατολικὴ ἀκτὴ τοῦ Βοσπόρου, γιὰ νὰ κατεβάσῃ ἀπ' τὴν πατριαρχικὴ ἐδρα τῆς ΚΠολης τὸ Δοσίθεο καὶ νὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ σὲ κεινὴ τῶν Ἱεροσολύμων¹².

Ποιὰ ὑπῆρξε ἡ ἄλλη πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ σταδιοδρομία τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 116 μᾶς εἶναι ἄγνωστο· χάθηκαν τὰ ἴχνη του μέσα στὰ ἐρέβη τοῦ χρόνου κατὰ τοὺς παραγμένους ἐκείνους χρόνους τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 ἢ καὶ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κ. 180.

Θὰ παντρεύτηκε καὶ θὰ ἀπόχτησε ἀπογόνους, ὅπως μᾶς εἶναι γνωστὸ γιὰ τὸν ἀδελφό του Νικηφόρο Κ. 115¹³. Μία κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 116 ἢ ἴσως καλύτερα τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλέξιου Κ. 117 παντρεύτηκε κάποιον Μαλιασηνὸν Ἄγγελον, καὶ ἀπ' τὴν ἔνωση αὐτὴ προῆλθε ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν - Μαλιασηνῶν - Δουκῶν - Βρυεννίων - Ἀγγέλων¹⁴.

Καθὼς ὅμως αὐτὴ τὴν κόρη δὲν μποροῦμε ἀπόλυτα νὰ τὴ συνταυτίσωμε, ἂν ἦταν κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 116 ἢ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 117, θὰ τὴ συναντήσωμε στὶς προσωπογραφίες τῶν σχετικὰ συνταυτιζόμενων Κομνηνῶν, ποὺ θὰ ἐπακολουθήσουν ἀμέσως μετὰ τὶς προσωπογραφίες τῆς τακτικῆς Γενεαλογίας¹⁵.

10. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 297.

11. Εὐστάθιος, Μονωδία σ. 297.

12. Τὸ σημεῖωμα τὸ γεγονός ἐπὶ τῆ ἀπὸ τοῦ ΚΠόλεως θρόνου καταβάσει τοῦ κυροῦ Δοσιθέου καὶ ἀποκαταστάσει τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων θρόνου, ἐκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑἴΣ 2 (1894), σ. 362. Τὸ πὼς πρόκειται γιὰ τοὺς γιούς τοῦ Ἰωάννη Δ. 66, τὸν Ἀνδρόνικον Κ. 116 καὶ τὸν Ἀλέξιον Κ. 117, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 324-26, ὑ. 34. Γιὰ τὸ παλάτι τοῦ ἁγίου Ζαχαρία, βλ. R. Janin, Constantinople Byzantine, σ. 145.

13. Βλ. προσωπογρ. Νικηφόρου Κ. 115, ὑ. 8-10.

14. S. De Jongh, σ. 87: Les Maliasène - Comnène, καὶ σ. 93, ὅπου καὶ τὸ πιὸ ταιριαστὸ Στέμμα.

15. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 32.

117. Ἀλέξιος Κομνηνός (Δούκας) (γένν. περί τὸ 1150 – † ;)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κ.² Δ.³ τρίτοκος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66 καὶ τῆς δευτέρας νόμιμης γυναίκας του⁴, ποὺ δέχτηκα πὼς ἦταν μιὰ κόρη τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτη⁵, γεννήθηκε περί τὸ 1150⁶.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. Δ. 117 ἔλαβε ἀπ' τὸ θεῖο του Μανουὴλ (α') Κ. 81, πρωτεξάδελφο τοῦ πατέρα του, τὸν τίτλο τοῦ πανσεβαστου σεβαστοῦ⁷, ὅπως οἱ ἀδελφοὶ του Νικηφόρος Κ. 115⁸ καὶ Ἀνδρόνικος Κ. 116⁹.

Τὸν τίτλο θὰ ἔλαβε κατὰ τὸ 1166 μὲ τὴ συμπλήρωση τοῦ 16ου ἔτους τῆς ἡλικίας του, καθὼς τὸν βλέπομε νὰ παίρνη μέρος στὴ σύνοδο τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166, κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν ιδιότητα ἀναγράφεται μετὰ τὸν πανσεβαστον σεβαστὸν Βασίλειον Γουδέλην Τζυκανδήλην, σύζυγον τῆς Εὐδοκίας Κ. 94, καὶ πρὶν ἀπ' τὸν πανσεβαστον σεβαστὸν καὶ μέγαν ἐταίρειάρχην Γεώργιον Παλαιολόγον Δ.Κ. 191¹⁰.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 117 ἦταν ἓνας ἀντρας «λαμπρὸς στὴν ψυχικὴ οἰκονομία καὶ ἐξαιρετὸς στὴν ὄψη», κατὰ τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης¹¹, ἢ «εὐγενὴς στὴν ψυχὴ καὶ ὠραῖος στὴν ὄψη», κατὰ τὸν Κωνστ. Μανασσῆν¹².

Συμμερίστηκε μὲ τοὺς γονεῖς του καὶ τοὺς ἀδελφοὺς του Ἀνδρόνικον Κ.

117.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς θεῖου του Ἀλέξιου Κ. 65.

2. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 2.

3. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 3.

4. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 4.

5. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 319, ὑ. 12.

6. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 5.

7. Χωνιάτης, Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253, καὶ ΑἰΣ 2 (1894) σ. 362: τοῦ πανσεβαστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

8. Βλ. προσωπογρ. Νικηφόρου Κ. 115, ὑ. 2 καὶ 16.

9. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 6.

10. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 7), στ. 253. Πρβλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 243, ὅπου ἐξηγεῖ τίς δυσκολίες τῆς συνταύτισης τοῦ Ἀλεξίου Κ. τῆς συνόδου τῆς 6ης. III. 1166 καὶ καταλήγει νὰ τὸν δεχτῆ ἢ ὡς ἓνα γιὸ τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 (γιὸ μὲ τὸ ὄνομα Ἀλέξιος ὁ Ἰωάννης 128 δὲν εἶχε) ἢ ὡς ἓνα ἀνεψιὸ ἀπὸ πρωτεξάδελφο τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, «fils de Jean Doukas 66 et petit-fils du César Nicéphore Bryennios», δηλ. τὸν Ἀλέξιον Κ. 117, ποὺ εἶναι καὶ ἡ σωστὴ συνταύτιση. S. De Jongh, σ. 75, ἀριθ. 13, ποὺ τὸν κατατάσσει στοὺς μὴ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς. Ὁ Βασίλειος Γουδ. Τζυκ. προηγεῖται τοῦ Ἀλεξίου Κ. 117, ὡς σύζυγος κόρης πορφυρογέννητης πριγκίπισσας, τῆς Θεοδώρας Κ. 38· ὁ Ἀλέξιος Κ. 117 προηγεῖται τοῦ Γεώργιου Π. Δ. Κ. 191, ὡς ἓνας ἐγγονὸς πορφυρογέννητης πριγκίπισσας, τῆς Ἄνας Κ. 32, καὶ ὡς ἓνας δισέγγονος τοῦ Ἀλεξίου (α') Κ. 15, ἐνῶ ὁ Γεώργιος Π. Δ. Κ. 191 ἦταν ἓνας δισέγγονος τοῦ Ἀδριανοῦ Κ. 16.

11. Εὐστάθιος, Μονῳδία, σ. 297.

12. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 322.

116 και Μανουήλ Κ. 118 τῆ θλίψη πού τούς προκάλεσε ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ πρεσβύτερου ἀδελφοῦ του Νικηφόρου Κ. 115, καθὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος ὑπῆρξε ἕνας σοφὸς ὁδηγὸς του¹³.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 117 ὑπῆρξε ἕνας ἀντρας στρατιωτικὸς καὶ ἀπὸ πολὺ νέος διακρίθηκε στοὺς πολέμους¹⁴.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 117 μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του Ἀνδρόνικο Κ. 116 πῆρε μέρος στὴ διάσκεψη (σύννοδο) τῆς 10ης τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1191¹⁵.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ ἄλλη πολιτικὴ καὶ κυρίως στρατιωτικὴ σταδιοδρομία τοῦ Ἀλέξιου Κ. 117 εἶναι ἀγνωστο.

Θὰ παντρεύτηκε καὶ θὰ ἀπόχτησε ἀπογόνους. Μιά κόρη του ἦ ἴσως μὲ πῶ λίγες πιθανότητες κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 116¹⁶, παντρεύτηκε κάποιον Μαλιασηνὸν Ἀγγελον, καὶ ἀπ' τὴν ἔνωση αὐτὴ προήλθε ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν Μαλιασηνῶν Δουκῶν Βρυεννίων Ἀγγέλων¹⁷.

118. Μανουήλ Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1160 – † ;)

Ὁ Μανουήλ¹ Κ. τεταρτότοκος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66 καὶ τῆς δευτέρης νόμιμης γυναίκας του², πού δέχτηκα πὼς ἦταν μιά κόρη τοῦ λογοθέτη τοῦ δ ρ ο μ ο υ Μιχαήλ Ἀγιοθεοδωρίτη³, γεννήθηκε περὶ τὸ 1160⁴.

«Μεγάλῃ θλίψῃ δοκίμασε ὁ κύρ Μανουήλ 118» –«γλυκιὰ ἢ ὄνομασία του, λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, γιατί εἶναι ἄξια μεγάλης τιμῆς», καὶ ἐννοεῖ τὸν Ἰησοῦν (Ἐμμανουήλ = ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν), ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα ὁ σεβάσιμος ἀρχιερέας ἐξαίρει τὸ ὄνομα γιὰ νὰ κολακεύσῃ τὸν αὐτοκράτορα

13. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 297.

14. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 297.

15. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 12.

16. Ἡ κόρη αὐτὴ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1180, βλ. S. De Jongh, σ. 93, καὶ προσφέρεται καλύτερα ὡς μιά κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 117.

17. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116; ὑ. 14.

118.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ του Μανουήλ (α') Κ. 81, πρωτεξαδέλφου τοῦ πατέρα του. Ἀπ' τοὺς τρεῖς ἀμφιθαλεῖς ἀδελφούς του Νικηφόρου Κ. 115 εἶναι ὁ μόνος πού κατονομάζεται ἀπ' τὸν Εὐστάθιο Θεσσαλονίκης, Μονωδία, VV17 (1910), σ. 298, χωρὶς ἀμφιβολία γιατί φέρει τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορα, βλ. S. De Jongh, σ. 34, ὑ. 5.

2. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 298.

3. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 319, ὑ. 12.

4. Τὸ 1173, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ του Νικηφόρου Κ. 115, ἦταν ἕνα ἀγόρι πού ἀκόμη ἔκανε τίς σπουδές του· δὲν εἶχε κἀν μὴ στὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, ὅπως οἱ ἀδελφοὶ του Ἀνδρόνικος Κ. 116 καὶ Ἀλέξιος Κ. 117, βλ. S. De Jongh, σ. 34, ὑ. 6. Ὅλοι οἱ νέοι τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετήσουν στὸ στρατὸ ἀπὸ ἡλικίας 14 χρονῶν, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 61, ὑ. 4, καὶ νὰ γίνουν ἀξιωματικοὶ στοὺς μισθοφόρους καὶ τοὺς ἄλλους βαρβάρους.

Μανουήλ (α΄) Κ. 81– «μεγάλη λοιπόν θλίψη δοκίμασε ό κύρ Μανουήλ για τό θάνατο του άδελφού του κυρού Νικηφόρου Κ. 115, και έλιωνε σαν τό χιόνι και ποτάμι έχυνε τά δάκρυά του».

«Μάλιστα, σέ μιá στιγμή άπελπισίας του, θέλησε νά γίνη καλόγερος, νά κόψη τά ώραία μαλλιά του, νά αλλάξη περιβολή, άν και ήταν ένα παιδί μόλις 13 χρονώ. Και θά τό έκανε αυτό τό πράμα τό ξώφρενο, άν πολλά μαζί χέρια δέν τόν συγκρατούσαν, άν δέν έβαζαν άνθρωπους νά παρακολουθούν τίς κινήσεις του, μήν τυχόν και φύγη για κανένα μοναστήρι»⁵.

«Ώ πολύ θαυμάσιε Μανουήλ, ανακράζει ό καλός μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ευστάθιος, πνοή του νεκρού Νικηφόρου 115, οί πιά πολλοί άνθρωποι θαυμάζουν πού δέν μπορείς νά ύποστής τή θλίψη σου, έγω όμως δέν ξαφνιάζομαι αλλά άκόμη και άπορώ πώς άνέχεσαι νά ζής μετά τό χωρισμό άπ' τόν άδελφό σου. Ώ φυτό άγαθό, δέν έχεις πιά τόν καλό τής όμορφιάς σου ύμνητή. Είθε ό Θεός νά σου δώση τόν όμοιό του ή τουλ. νά σε παρηγορήσει και νά σε γαληνέψει».

«Θαυμάζω τή σταθερότητα του ήθους σου, συνεχίζει ό Ευστάθιος, τή φρόνησή σου, τό γερό μυαλό σου, άν και είσαι τόσο μικρός».

«Έχασες δυστυχώς τόν παιδαγωγό σου, τό σωφρονιστή, τό δάσκαλό σου, πού λάτρευες και άγαπούσες και πού άπ' αυτόν άγαπιόσουν».

«Εύτυχώς έχεις κοντά σου τό σοφώτατο πατέρα σου Ίωάννη Δ. 66, κ' έτσι δε θά σου λείψει ή διδασκαλία· έπρεπε όμως για καλό περίσσιο νά είχες και κείνον, τόν άδελφό σου Νικηφόρον 115»⁶.

Ή μετά τό 1173 σταδιοδρομία του Μανουήλ Κ. 118, αυτού του άγοριου πού τόσες έλπίδες για τό μέλλον του μπορούσε κανείς νά στηρίξει, μετά από όσα μάς είπε γι' αυτόν ό σπουδαίος τής Θεσσαλονίκης ιεράρχης, δέν μάς είναι γνωστή.

Βλέπομε άπ' τίς νεκρολογίες του Ευστάθιου και του Μανασσή με τήν άφορμή ενός θανάτου, πόσοι Κομνηνοί βγήκαν στο φώς· ένα τυχαίο περιστατικό τούς διάσωσε στην ιστορία, κ' έτσι μπορέσαμε νά τούς γνωρίσωμε και μεϊς. Άπ' αυτό μπορούμε νά αναλογιστούμε πόσοι και πόσες Κομνηνοί και Κομνηνές θά ύπήρξαν πού δέν άφησαν ίχνη στην ιστορία, καθώς δέν παρουσιάστηκε ένα οιοδήποτε τυχαίο περιστατικό, όπως σ' αυτή έδω τήν περίπτωση ένας θάνατος, για τόν όποϊον γράφτηκαν επιθανάτιοι λόγοι⁷.

Είναι θαυμαστή και βιολογικά δυναμική αυτή ή διακλάδωση ενός και μόνοιου ζεύγους, του μεγάλου Άλέξιου (α΄) Κ. 15 και τής μεγίστης βασίλισσας Ειρήνης Δούκαινας, πού στους άπογόνους τους ανήκουν οί πιά πολλοί και πιά σπουδαίοι άπ' τούς Κομνηνούς πού γνωρίζομε, καθώς οί πιά άσημαντοι

5. Ευστάθιος, Μονωδία, σ. 298.

6. Ευστάθιος, Μονωδία, σ. 298-99.

7. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 32.

κλάδοι, αὐτοὶ ποὺ προῆλθαν ἀπ' τὰ ἄλλα παιδιὰ τοῦ Ἰωάννη Κ. 6 καὶ τῆς Ἄννας Δαλασσηνῆς, σχετικὰ γρήγορα μετὰ μερικές γενεές ἐξέλιπαν ἢ τοῦλ. ὡς γόνοι πρὸ ἀσημαντῶν κλάδων δὲ μνημονεύτηκαν ἀπ' τὴν ἱστορία.

119. Ἀλέξιος Δούκας (γένν. περὶ τὸ 1120/21 – † ;)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Δούκας² γιὸς τῆς Εἰρήνης Δούκαινας 67 καὶ τοῦ Ἄνωνυμου νόμιμου συζύγου τῆς³, γεννήθηκε περὶ τὸ 1120/21⁴.

Ὁ Ἀλέξιος Δ. 119 ἔτυχε μιᾶς πολὺ φροντισμένης ἀνατροφῆς ἀπ' τὴ μητέρα του Εἰρήνη Δ. 67, ποὺ ἀπὸ νεαρῆ ἔμεινε χήρα «καὶ ἐγένεο γι' αὐτὸν μητέρα ὄχι μόνο τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς του, καθὼς μὲ σοφία ἀπὸ βρέφος τὸν ἀνάθρεψε καὶ στὴν ἀπαλή καρδιά του τοῦ χάραξε τῆς ἀρετῆς τὰ γλύμματα»⁵.

«Μὲ σοφία ἡ Εἰρήνη Δ. 67 δίδαξε τὸ γιό της Ἀλέξιο Δ. 119 καὶ μὲ εὐφυΐα παιδαγωγῆσε τὸ ἦθος του καὶ κατὰδειξε σ' αὐτὸν πόσο μεγάλο πρᾶμα εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ πόσο ἀξιόλογο πρᾶμα εἶναι ὁ πραγματικὸς ἄντρας»⁶.

- 119.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς προπάπου του Ἀλέξιο (α') Κ. 15 καὶ τοῦ ἐπίσης ἐκ μητρὸς θείου του Ἀλέξιο Κ. 65.
2. Δὲ φέρει τὸ ἐπίθετο τοῦ Ἄνωνυμου πατέρα του, ἀλλὰ αὐτὸ τῆς μητέρας του Εἰρήνης Δούκαινας 67, ἡ ὁποία πάλι φέρει τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπίθετο τῆς ἐκ μητρὸς μάμης τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, τῆς συζ. τοῦ Ἀλέξιο (α') Κ. 15.
3. Γεώργιος Τορνίκης, ἐκδ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, *Lettres et discours*, Ἐπιστολὴ 24, σ. 163-66: Πρὸς τὸν σεβαστὸν κύρ Ἀλέξιον τὸν ἐγγονὸν τοῦ καίσαρος τοῦ Βρυεννίου, ὄντα δούκα τοῦ Δυρραχίου καὶ τῆς Ἀχρίδος, Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, ἐκδ. K. Horna, BZ13 (1904), σ. 336 καὶ 338· τοῦ αὐτοῦ, Μονωδία ἐπὶ τῷ κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ Δούκα, ἐκδ. L. Sternbach *Analecta Manassea*, EÖs 7 (1902), σ. 180-94, καὶ αὐτοτελῶς σ. 1-17, ἢ Μονωδία σ. 16-17, ὅπου στοὺς στίχους 23-25 ἡ φράση: οἶχεται καισάρων θυγατριδοῦς, βασιλέων ἀπόγονος, περικαλλῆς τὸ φαινόμενον, ὠραιότερος τὸ νοούμενον· Νικόλαος Καλλικλῆς, ἐκδ. A. Frollow, *La Reliquie de la Vraie Croix*, ἀριθ. 319, σ. 320-21, στίχ. 12-13, ὅπου ἀναφέρεται ὡς μάμη τῆς μητέρας του, «μητρομάμη», ἡ Εἰρήνη Δούκαινα, «τὸ κλέος τῶν ἀνάκτων», ἢ «δάμαρ» τοῦ Ἀλέξιο 15, «τοῦ κρατοῦντος Αὔσονων». Καθὼς τὸ θυγατριδοῦς τοῦ Μανασσῆ σημαίνει τὸ γιὸ μιᾶς κόρης, ἔπεται πὼς ὁ Ἀλέξιος Δ. 119 ἦταν ἓνας γιὸς μιᾶς κόρης τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιο καὶ τῆς Ἄννας Κ. 32. Ἄν συνδυάσωμε τὶς ἐπιστολὰς τοῦ Γ. Τορνίκη, ἀριθ. 22, σ. 156-58, πρὸς τὴν Εἰρήνη Δ. 67, καὶ ἀριθ. 24, σ. 162-66, πρὸς τὸν Ἀλέξιο Δ. 119, μὲ τὰ κείμενα τοῦ Μανασσῆ καὶ τοῦ Καλλικλῆ (;), καταλήγομε νὰ δεχτοῦμε μὲ κάθε βεβαιότητα πὼς ὁ Ἀλέξιος Δ. 119 ἦταν ἓνας γιὸς τῆς Εἰρήνης Δ. 67. Πρὸ ἀναλυτικὰ, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 328-30, ὑ. 14, ὅπου ἐκτίθενται καὶ οἱ πλανεμένους γνῶμες διακεκριμένων ἐρευνητῶν.
4. Ἡ μητέρα του παντρεύτηκε περὶ τὸ 1119 καὶ χήρευσεν περὶ τὸ 1120/21, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 326 καὶ ὑ. 5.
5. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 163.
6. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 165.

Με αυτή τη διαπαιδαγώγηση και διδασκαλία μαθημάτων που έλαβε απ' τη μητέρα του, ο 'Αλέξιος Δ. 119 έγινε τέτοιος που «νά δείχνη με τὰ έργα του στο Πανελλήνιο θέατρο τὴν ἀπ' τὴ μάθηση ἐκπαίδευση καὶ διαμόρφωσή του», γι' αὐτὸ καὶ «σὲ ὄλων τὰ στόματα ἀναφέρονταν ἡ εὐσέβειά του, ἡ σωφροσύνη του, ἡ ἐπιμέλειά του γιὰ τὴν ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης, ἡ ἡμεράδα του, ἡ ἐπιεικεία του καὶ ἡ φρόνησή του, πού αὐτὴ ἡ τελευταία εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ ὅλες τὶς ἀρετές»⁷.

Ὁ 'Αλέξιος Δ. 119 ἔλαβε ἀπ' τὸ θεῖο του Μανουὴλ (α') Κ. 81, πρωτεξάδελφο τῆς μητέρας του, τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ ἔ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὦ⁸.

Μετὰ τὸ 1155⁹ ἢ 1155-1156¹⁰ συναντᾶμε τὸν 'Αλέξιο Δ. 119 ὡς δ ο ὄ κ α τ ο ὦ Δυρραχίου καὶ τῆς 'Αχρίδας¹¹.

Κατὰ τὴν ἀσκηση αὐτῶν τῶν καθηκόντων του, ὁ 'Αλέξιος Δ. 119 ὑπῆρξε ἓνας αὐστηρὸς ἐλεγκτῆς τῶν φ ο ρ ο λ ὄ γ ω ν «πού ἐπεφταν πάνω στοὺς φτωχοὺς σάν μαῦροι λύκοι»¹².

Ὁ μητροπολίτης 'Εφέσου Γεώργιος Τορνίκης μακαρίζει τοὺς 'Αχριδιῶτες καὶ τοὺς 'Επιδαμνίους (= τοὺς Δυρραχιῶτες) πού εὐτύχησαν νὰ ἔχουν ἓνα τέτοιο κυβερνήτη, καὶ εὐχεται «νά ἀστράψη καὶ στοὺς κ λ ἰ μ α (= στὴν πε-

7. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 165: καὶ σου ἀμφί τοις ἀπάντων φέρεται στόμασι τὸ εὐσεβές, τὸ σῶφρον, τὸ δίκαιον, ἡ γαληνότης, ἡ ἐπιεικεία καὶ ἡ ἀπάντων τούτων κοσμητέια φρόνησις.

8. Βλ. πιὸ πάνω, ὕ. 3.

9. Ὁ J. Darrouzès, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), 'Επιστ. 24, σ. 163, ὕ. 1, σημειώνει: «Ὁ 'Αλέξιος Δ. 119, γιὸς τῆς Εἰρήνης 67, ἐγγονὸς τῆς Ἄννας Κ. 32 καὶ τοῦ Νικηφ. Βρυέννιου, μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ γιὸς πού χαιρετίζεται σάν παρῶν στὴν πρωτεύουσα κοντὰ στὴ μητέρα του περὶ τὰ τέλη τοῦ 1155», βλ. 'Επιστ. 22, σ. 157, ὕ. 3, καθὼς καὶ στὴν Εἰσαγωγή (Introduction), σ. 17.

10. Ὁ V. Laurent, *Mélanges*, I, REB20 (1962), σ. 212, ὕ. 14, ἐκτὸς τῆς σύγχυσης πού κάνει νὰ θεωρῆ τὸν 'Αλέξιο Δ. 119 «χωρὶς ἀμφιβολία» ἓνα γιὸ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66, σημειώνει: «Ὁ Γεώργιος Τορνίκης, μητροπολ. 'Εφέσου, τοῦ ἀπηύθυνε μιὰ ἐπιστολὴ τὸ 1155-1156». Τὴ γνώμη τοῦ Δ. Ζακυθνοῦ, Διοικ. Διαίρεσις Βυζ. Κράτους, ΕΕΒΣ17 (1941), σ. 217-18, πού συγγέει τὸν 'Αλέξιο Δ. 119 πρὸς τὸν 'Αλέξιο Κ. 65, τὴν παρατρέχω, γιὰ στηρίζεται στὴ λανθασμένη ταύτιση τῶν δυὸ αὐτῶν προσώπων, πού κάνει ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 219, ὕ. 7, κ' ἔτσι Chalandon καὶ Ζακυθνὸς φρονοῦν πὼς ὁ 'Αλέξιος Κ. 65 διετέλεσε δ ο ὄ ξ τῆς Κύπρου, ἐνῶ τέτοιος δὲ διετέλεσε ποτέ. Ὁ Ζακυθνὸς μάλιστα, ἐνθ' ἄνωτ. δέχεται τὸν 'Αλέξιο Κ. 65 καὶ ὡς δ ο ὄ κ α Δυρραχίου καὶ 'Αχρίδος καὶ ἐπιλέγει πὼς «ἡ στρατηγία του στοὺς Δυρράχιοι πρέπει νὰ τεθῆ πρὸ τῆς ἰταλικῆς ἐκστρατείας καὶ ἴσως μετὰ τὸ ἔτος 1148, κατὰ τὸ ὅποιο ἐτελεύτησε ἢ Ἄννα Κ. 32». Ὅλα αὐτὰ πού λέει ὁ σοφὸς καθηγητῆς εἶναι ἀνακριβῆ. Δοῦξ Δυρραχίου καὶ 'Αχρίδος διετέλεσε ὁ 'Αλέξιος Δούκας 119 καὶ ὄχι ὁ 'Αλέξιος Κ. 65, καὶ ἡ Ἄννα Κ. 32 δὲν πέθανε μετὰ τὸ 1148, ἀλλὰ πολὺ πιθανὸν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 1153, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 195 καὶ ὕ. 132.

11. Γιὰ τὸ διορισμὸ του σ' αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, βλ. πιὸ πάνω, ὕ. 3. Ὁ Δ. Ζακυθνὸς, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 10), σ. 217, παρατηρεῖ πὼς «ἐξἑ ὀλότελα ἰδιαίτερη σημασία ἢ μνεία τῆς πόλης 'Αχρίδας ὅτι ἀνήκει στοὺς Δυρραχίους, γιὰ τὴν παλιά, τὸν καιρὸ τοῦ Βασιλείου (β'), αὐτὴ ἡ πόλις μετὰ τὴν περιοχὴ τῆς ἀποτελοῦσε ἰδιαίτερη διοικητικὴ περιφέρεια.

12. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 165.

ριοχή) τῆς Ἐφέσου ἕνας τέτοιος ἀστέρας»¹³.

«Μέσα στὴν τόση παρέκκλιση καὶ ἐξαχρείωση τῶν ἀρχόντων τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῶν διοικητικῶν τους ὀργάνων, ποὺ κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἔκανε τὸ καλὸ καὶ δὲν ἐπιζητοῦσε τὸ Θεό, αὐτοὶ μόνοι –οἱ Ἀχριδιῶτες καὶ οἱ Δυρραχιῶτες– ἀξιῶθηκαν νὰ ἔχουν ἕνα προστάτη τόσο δίκαιο, τόσο θεοφοβούμενο, ποὺ ἀπείχε ὅπως ὁ Ἴωβ ἀπὸ κάθε λογῆς κακία»¹⁴.

«Ἐνῶ ὅλος ὁ κόσμος δέρνονταν ἀπὸ ἄγρια κύματα» μέσα στὴ φορολογικὴ ἐκείνη κατάθλιψη, οἱ ἐπαρχιώτες ποὺ διοικοῦνταν ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Δ. 119 ἦσαν ἄξιοι νὰ μακαρίζωνται¹⁵. «Ἐπὶναν μὲν κι αὐτοί, συμπληρώνει ὁ ἀρχιερέας, τὴν πικρία τῆς κατάστασης ποὺ ἐπικρατοῦσε, ἀλλὰ τὴν ἐπὶναν τούλ. μὲ μέλι»¹⁶.

Πραγματικά, ὁ Ἀλέξιος Δ. 119 «φάνηκε ἀντάξιος τῶν εὐχῶν τῆς ἁγίας δεσποτιδος, τῆς μητέρας τοῦ Εἰρήνης Δ. 67· ἔτσι ἡ διδασκαλία ποὺ τοῦ ἔκανε ἐκείνη δὲν ἔπασσε σὲ καρδιά στεῖρα καὶ ἄγονη, ἀλλὰ σὲ βαθιὰ καὶ λιπαρὰ σπέρματα καταβλήθηκε»¹⁷.

«Ἐτσι νὰ πολιτεύεσαι, καὶ γίνου ἀνταύγεια τῆς δοξασμένης σου μητέρας καὶ στόλισμα τῆς γενιάς σου, τοῦ γράφει ὁ Ἐφέσου Γεώργιος Τορνίκης, καὶ ἀνέβα μὲ τὴν καρδιά σου τὴ σκάλα ποὺ στὴν κορυφὴ τῆς βρίσκεται ὁ ἅγιος βασιλέας, ὁ Θεός!»¹⁸.

Στὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ὁ Γεώργιος Τορνίκης ἐπικαλεῖται τὴν προστασία τοῦ Ἀλέξιου Δ. 119 πάνω στὸν ἀδελφὸ τοῦ Δημήτριου Τορνίκη¹⁹, ποὺ ἴσως ὑπῆρξε ἕνας σπουδαστὴς στὸ ὄρφανοτροφεῖο τοῦ ἁγίου Παύλου τῆ ΚΠολης²⁰ καὶ ποὺ ἀργότερα διακρίθηκε στὸ δημόσιο βίο γιὰ νὰ καταλήξῃ ἕνας λογοθέτης τοῦ δρόμου²¹.

Ὁ Δημήτριος Τορνίκης, ἕνας θεράπωντας τῆς Εἰρήνης Δ. 67 καὶ τοῦ Ἀλέξιου Δ. 119, θερμμένος μέσα στὸ «ὀσπήτιό τους» καὶ τὸ πνευματικὸ τους περιβάλλον καὶ θερμὰ σ' αὐτοὺς ἀφοσιωμένος, ἦταν ἐκεῖνος ποὺ προσκόμισε τὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχιερέα-ἀδελφοῦ του πρὸς τὸν Ἀλέξιο Δ. 119, καὶ ἐπιπλέον εἶχε τὴν ἐντολὴ γιὰ νὰ πάη κοντὰ τοῦ ἀπ' τὴν πριγκίπισσα-μητέρα του, γιὰ «νὰ μεταλάβῃ ἀπ' τὴ χρηστότητά του»²².

13. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 3), σ. 164.

14. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 3), σ. 163.

15. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 3), σ. 163.

16. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 3), σ. 163.

17. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 3), σ. 164.

18. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 3), σ. 165-66.

19. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 3), σ. 166.

20. J. Darrouzès ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 3), σ. 166, ὑ. 6, ὅπου φρονεῖ πὼς οἱ λ. «ὄρφανῶν πατρι» (σ. 166¹¹) καὶ «ὑμετέρου ὀσπητίου» (σ. 166¹³), εἶναι ὑπαινιγμοὶ γιὰ τὴ φοίτηση τοῦ Δημ. Τορνίκη στὸ ὄρφανοτροφεῖο τοῦ ἁγίου Παύλου, γιὰ τὸ ὅποιον βλ. R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 567-68.

21. R. Guiland, *Les Logothètes*, REB29 (1971), σ. 65-66, ἀριθ. 40.

22. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 3), σ. 166.

Ἄπ' τὸ ἓνα ἄκρο τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ Δυρράχιο, συναντᾶμε τὸν Ἀλέξιο Δ. 119 τὸ 1160 στὸ ἄλλο ἄκρο, τὴν Κύπρο, καὶ πάλι ὡς δ ο ὕ κ α αὐτῆς τῆς νήσου, ὅπου ἐμφανίζεται καὶ ἓνας ἄλλος ἐγκωμιστής του, αὐτὸς ποῦ ἡ μοῖρα θέλησε καὶ νὰ τὸν νεκρολογήσῃ, ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς²³.

Αὐτὸς ὁ σοφὸς τοῦ ιβ' αἰ. (1120; - † 1187), τοῦ ὁποῖου κάποιος ἐξαιρεῖ τὴν πολυμέρεια²⁴, ἐνῶ ἄλλος θεωρεῖ τὰ γραφτά του «ὀλότελα λαϊκὰ καὶ μικρόσπουδα»²⁵, συνόδευσε, καθὼς ξέρομε, τὸν π α ν σ ἔ β α σ τ ὁ σ ε β α σ τ ὸ Ἰωάννη Κοντοστέφ. Κ. 104 στὰ λατινικὰ κρατίδια τῆς Ἀνατολῆς γιὰ νὰ βρῆ μιά νύφη στὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81, ἀλλὰ στὴν Τύρο εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ ἀρρωστήσῃ²⁶, κι ἀπὸ κεῖ γιὰ νὰ ἀπολαύσῃ πιὸ καθαρὸ ἀέρα, μετακομίστηκε στὸ ὁμορφο νησί τῆς Ἀφροδίτης, τὴν Κύπρο, ὅπου δ ο ὕ κ α τῆς μεγαλονήσου βρῆκε τὸν Ἀλέξιο Δ. 119²⁷.

Ἦταν ἓνας ἄνθρωπος, λέει ὁ Μανασσῆς, μεγαλόδωρος, γεμάτος πραότητα, ποῦ καταγόταν ἀπὸ βασιλικὴ γενιά», καθὼς ἦταν ἓνας ἐγγονὸς τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Ἄννας Κ. 32 καὶ ἓνας δισέγγονος τῶν αὐτοκρατόρων τῶν Αὐσόνων Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ τῆς περιώνυμης Εἰρήνης Δούκαινας, τῆς ὁποίας ἔφερε καὶ τὴν ἐπωνυμία.

«Μὲ πλούσιο χέρι, ὁμολογεῖ ὁ Μανασσῆς, μὲ γέμισε ἀπὸ πολλὰ καὶ πολύτιμα ἀγαθὰ, τέτοια ποῦ δὲν μπορῶ μὲ τὸ λόγο νὰ περιγράψω»²⁸.

«Ὁ μεγαλόδωρος, ὁ χρυσὸς Δούκας, ποῦ ἀπ' τὰ χέρια του ἔτρεχαν οἱ δωρεές, ὅπως τρέχουν τὰ νερά τοῦ Νεῖλου ποταμοῦ, λέει σὲ συνέχεια ὁ Μανασσῆς, μὲ κόρωσε ἀπὸ πλοῦσια ψωμίσματα, καὶ σὰν βροχὴ ἔρριξε πάνω μου τὴ δρόσο Ἀερμών, χωρὶς τίποτε νὰ ἐλπίζῃ πὼς θὰ κερδίσῃ ἀπὸ μένα· μόνο ἡ φιλανθρωπία τὸν ἔσπρωξε γιὰ νὰ φερθῆ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο»²⁹.

Μαθαίνομε ἀκόμη πὼς «ὁ σὲ ὅλα εὐγενῆς καὶ ὠραῖος Δούκας 119, ἀφοῦ μέθυσε ὅλους –τὸ Μανασσῆ καὶ τοὺς ἄλλους αὐτοκρατορικοὺς ποῦ συνόδευαν τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ. Κ 104– ἀπ' τὶς πλοῦσιες δωρεές του, τοὺς ἔστειλε χαρούμενους στὶς πατρίδες τους»³⁰.

Σὲ συνέχεια συναντᾶμε τὰ ἴχνη τοῦ Ἀλέξιου Δ. 119 τὸ 1171, ὅταν ὁ βασιλέας τῆς Ἱερουσαλήμ Amaury I (1163-1174) ἔκανε μιά ἐπίσκεψη στὸ Μανουήλ (α') Κ. 81, στὴν ΚΠολη, γιὰ νὰ συσφιξῇ τὴ λατινοβυζαντινὴ

23. Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, Εἰς τὴν κατὰ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀποδημίαν αὐτοῦ, ἔκδ. Κ. Horna, Das Hodoiporikon des Konst. Manasses, BZ13 (1904), σ. 313-55 (κείμενο, σ. 325-47) τοῦ ἴδιου, Μονωδία ἐπὶ τῷ κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ Δούκᾳ, ἔκδ. L. Sternbach, Analecta Manassea, Εὐὸς 7 (1902) στὴν αὐτοτελῆ ἐκδόσῃ (βλ. ὕ. 3), σ. 16-17.

24. Κ. Ἄμαντος, Β', σ. 378.

25. Karl Krumbacher, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, ἔκδ. Παπύρου, σ. 394.

26. Κ. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 23), σ. 335.

27. Κ. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 23), σ. 336.

28. Κ. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 23), σ. 336.

29. Κ. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 23), σ. 338.

30. Κ. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 23), σ. 345.

συμμαχία, έπειτ' άπ' τά πλήγματα που δέχτηκε άπ' τó μεγάλο Σύρο ήγεμόνα Nür ad-Dīn (1144-1174) και τó Salah ad-Dīn που άπ' τó 1171 κυριάρχησε στην Αίγυπτο³¹.

Καθώς φαίνεται, τότε ó 'Αλέξιος Δ. 119 βρισκόταν στην ΚΠολη³², και δώρισε στο βασιλέα τής 'Ιερουσαλήμ τεμάχιο του Σταυρού μέσα σε μιá επίχρυση άσημένα σταυροθήκη³³.

Στή σταυροθήκη παριστάνονταν ή Σταύρωση ανάμεσα σε δυó άγγέλους, ή παρθένος Μαρία, ó άγιος 'Ιωάννης, και στή βάση του σταυρού, ή μορφή του δωρητή, καθώς παρακλητικά έκτεινε τά χέρια του προς τόν 'Εσταυρωμένο. Μιά μετρική άφιέρωση ήταν χαραγμένη στα περιθώρια αύτης τής άπεικόνισης· πολύτιμο άντικείμενο που έπειτ' άπό μιá δύσκολη τής ζωής του περιστασή ό κύρ 'Αλέξιος Δ. 119 παράγγειλε σε περιδέξιο τεχνίτη.

Τά λόγια τής μετρικής άφιέρωσης:

«'Ο βασιλιάς τών όλων, ό Λόγος ό θεάνθρωπος,
έχοντας κοιμηθῆ ένα σύντομο ύπνο πάνω σε δέντρο
σηματισμένο άπό τριών ειδών διάφορα ξύλα,
πολλή στο δέντρο χάρη επιβράβευσε:
όποιος άπό πυρετούς άρρώστιας καίγεται
και κάτω άπ' τούς κλάδους του προσφεύγει
τή λύτρωση και τής ψυχής του τή δροσιά νά βρίσκη.
Καθώς κ' έγώ τó καταμεσήμερο φλογώθηκα,
(βαριά ό κύρ 'Αλέξιος έπεσε άρρωστος)
έτρεξα, και ήλθα, και κάτω άπ' τούς κλάδους σου γλίστρησα,
ζητώντας στη σκιά σου νά με δεχτῆς και καλά νά με σκεπάσης.
'Εσύ, ώ δέντρο, που όλάκερη σκεπάζεις τήν οικουμένη,
στάλαξε και σε μένα τή δρόσο 'Αερμών,
σε μένα που είμαι ένας γόνος τής ωραίας τών Δουκών γενιάς
που προήλθε άπ' τή βασίλισσα Ειρήνη,
τῆς μητέρας μου τή μάμμη, τή δόξα τών βασιλέων,

31. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 980-87· άρχαιολογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 343-50. Πρβλ. R. Grousset, Histoire des Croisades et du royaume de Jerusalem, τ. II, Paris 1935, σ. 372-76, έλλην. μετάφρ. Άνδρ. Παγκάλου, σ. 165-66· Zoé Oldenbourg, Les Croisades, σ. 388.
32. 'Ο Ch. Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinatis, X (1857), σ. 91-2, υπέθεσε πώς τó πολύτιμο άντικείμενο προσφέρθηκε άπευθείας άπ' τόν 'Αλέξιο Δ. 119 στο βασιλέα τής 'Ιερουσαλήμ Amaury. Τίποτε πió φυσικό άπό ένα παρόμοιο δώρο εκ μέρους ενός δ ο ύ κ α τής Κύπρου που βρισκόταν σε άμεσες σχέσεις με τó λατινικό κράτος τής Παλαιστίνης. Άν όμως τó δώρο δόθηκε πραγματικά τó 1171, δέν μπορεί νά έγινε σε άλλο χρόνο, παρά κατά τήν επίσκεψη του Amaury στην ΚΠολη σ' αυτό τó έτος, κατά τó όποιο ό 'Αλέξιος Δ. 119 θά είχε βέβαια έγκαταλείψει τήν ύπηρεσία του στη μεγαλόνησο, βλ. V. Laurent, Mélanges, ένθ' άνωτ. (ύ. 10), σ. 212, ύ. 14, και A. Frolow, La Relique de la Vraie Croix, Paris 1961, άριθ. 319, σ. 320-22, και άριθ. 365, σ. 341-42.
33. A. Frolow, ένθ' άνωτ., άριθ. 365, σ. 342· V. Laurent, ένθ' άνωτ. (ύ. 10), σ. 212, ύ. 14.

τῆ σύζυγο τοῦ κράτορα τῶν Αὐσονῶν Ἀλέξιου.
Ναί, ναί, σέ ἰκετεύω, μοναδικέ μου φύλακα,
ἐγώ ὁ σκλάβος σου Ἀλέξιος τῆς γενιᾶς τῶν Δουκῶν»³⁴.

Πότε τὸν χτύπησε αὐτὴ ἡ ἀρρώστια καὶ ἔκανε τὴν ἐπὶ κληση στὸ τίμιο Ξύλο
μᾶς εἶναι ἀγνωστο.

Θένε νὰ ποῦν πῶς ὁ Amaury τῆς Ἱερουσαλήμ τὸ πολύτιμο δῶρο ποῦ ἔλαβε
ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Δ. 119, τὸ ἀφιέρωσε στὸ ναὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Λύδδας
τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ κεῖ τὸ μετέφερε στὸ ἀββαεῖο τῆς Grandmont (Haute-
Garonne) τὸ 1174 ὁ Λατίνος ἐπίσκοπος τῆς Λύδδας Βερνάρδος³⁵.

Στὸν Ἀλέξιο Δ. 119 ἀποδίδεται ἡ κατοχὴ καὶ ἐνὸς ἄλλου πολύτιμου
ἀντικειμένου, μιᾶς ωραίας καμέας (λίθου ἀχάτη, ὄνυχα), ποῦ σ' αὐτὴ περι-
στάνονταν ὁ κτήτορας στὰ πόδια τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρα Γεώργιου³⁶.

Ἦταν παντρεμένος ὁ Ἀλέξιος Δ. 119;

Ἦ μ ο ν ω δ ῖ α τοῦ Μανασσῆ γιὰ τὴ θανάτου ἴσως πάνω σ' αὐτὸ θὰ μᾶς
διαφώτιζε, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲ διασώθηκε ὁ λάκερη· ἓνα τμῆμα μόνο ἀπ' αὐτὴ
μᾶς εἶναι γνωστὸ. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὸ ὑπάρχει ἓνας ἐλαφρὸς ὑπαινιγμὸς, ποῦ
ἀπ' αὐτὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ νομίση, μᾶλλον λανθασμένα, πῶς ὁ Ἀλέξιος Δ.
119 ἦταν ἄγαμος· λέει ὁ ρήτορας: «Πῦρ βλέπω κατῆφειας –πάνω στὸ πλῆθος
ποῦ συγκεντρώθηκε γιὰ τὴν ἐκφορά τοῦ νεκροῦ– ὄχι πῦρ ἐπιθυμῆδιο, ὄχι
γαμήλιο, πῦρ φλεκτικό, ὄχι λαμπτήριο»³⁷.

Ἡ φράση σημαίνει πῶς ὁ ρήτορας περιμένε νὰ χαιρετίση τοὺς γάμους τοῦ
εὐεργέτη του, καὶ ἀντὶ γι' αὐτὸ παρίσταται στὴν κηδεῖα του; Δὲν τὸ νομίζω.
Ἀπλῶς εἶναι ἓνα ρητορικὸ σχῆμα ζωηρῆς ἀντίθεσης γιὰ νὰ ἐπιτείνῃ τὴν
εἰκόνα τῆς θλίψης.

Ὁ Ἀλέξιος Δ. 119 πέθανε σὲ μιὰ ἡλικία πάνω ἀπὸ 50 χρονῶ καὶ εἶναι
ὁλότελα ἀπίθανο νὰ ἔμεινε ἄγαμος. Στὸ σωζόμενο τμῆμα τῆς νεκρολογίας,
ἂν καὶ ἀναφέρεται ἓνα ὁλάκερο θλιμμένο πλῆθος, δὲ γίνεται κανεὶς λόγος γιὰ
γυναῖκα του ἢ παιδιὰ του ἢ ἄλλους συγγενεῖς, ἐνῶ πρέπει νὰ ὑποθέσωμε πῶς
στὸ ὑπόλοιπο, τὸ ἀγνωστο, θὰ γινόταν μνεῖα τέτοιων προσώπων.

Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλέξιου Δ. 119 ἐπίσης μᾶς εἶναι ἀγνωστη.
Σὲ ὀρισμένα κείμενα ποῦ συγκεντρώθηκαν ἀπ' τὸν ἰδρυτὴ τῶν βυζαντινῶν
σπουδῶν, τὸν Du Cange³⁸, στηρίζεται ἡ ἐνδειξη πῶς ζοῦσε τὸ 1171, ὅποτε
μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πῶς πέθανε μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ χρονολογία.

34. A. Follow, ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 319, σ. 320-21· E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 429.

35. A. Follow, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 365, σ. 341-42.

36. M.C. Ross, Three Byzantine cameos dans Greek-Roman and Byzantine Studies, 3
(1960), Pl. 7, fig. 5 καὶ 6.

37. Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, Μονωδία ἐπὶ τῷ κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ Δούκῃ, ἔκδ. L. Sternbach,
Analecta Manassea, Εὐσ 7 (1902), αὐτοτελὴς ἔκδ., σ. 16.

38. A. Follow, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 365, σ. 341-42.

Κατά τὸ θάνατό του, ὅπως σημειώθηκε, τὸν νεκρολόγησε ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς ποὺ τόσο εὐεργετήθηκε ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Δ. 119 στὴν Κύπρο.

«Πιὸ μπρὸς ἀπ' τὴ φωνή μου, λέει στὴ μονωδία του ὁ Μανασσῆς, τρέχει ὀδυρμὸς καὶ προπηδοῦν ἀπ' τὸ λόγο μου τὰ δάκρυα καὶ θέλει μὲν ἢ γλώσσα νὰ λαλήσῃ καὶ νὰ κλάψῃ γιὰ τὸ συμβάν, ἀλλὰ ἔρχεται τὸ πάθος σὰν πέτρα βαριά καὶ σφίγγει τὴν καρδιά καὶ σταματάει τὸ φθόγγο· ὀρμάει τὸ στόμα νὰ ἀναγγεῖλῃ τὸ μεγάλο πόνο, ἀλλὰ κρατιέται ἀπ' τὴν πικρία, γιὰ τὸ βάρος τοῦ πάθους προέρχεται ἀπὸ μέσα».

« Ἀλλοίμονο σὲ μένα, συνεχίζει, καθὼς βλέπω τὸν ἐπικήδειο αὐτὸν σύλλογο, ποὺ τὰ βλέφαρα εἶναι σκυθρωπά, οἱ παρειές γεμάτες δάκρυα καὶ τὰ πρόσωπα συννεφιασμένα καὶ κατσοφιασμένα καὶ τὰ μάτια δείχνουν μιὰ πηγὴ δακρύων. Φωτιά· βλέπω λύπης βαριάς καὶ ὄχι γαμήλιας χαρᾶς, φωτιά ποὺ καίγει καὶ ὄχι φωτιά ποὺ λάμπει ἀπὸ εὐφροσύνη, φλόγα κεραυνοῦ, ἀπόσπασμα φωτιάς, τῆς ὁποίας ταμίας εἶναι αὐτὸς ὁ πανταδόχος Ἰᾶδης καὶ δαδοῦχος ὁ θάνατος· καὶ λύρα παίζει καὶ τραγοῦδι ἀκούγεται, ἀλλὰ ὄχι χοροῦ καὶ γέλοιου καὶ εὐφροσύνης καὶ γιορτῆς, ἀλλὰ θλιβερὸ μυρολοῖ, σκληρό, γοερὸ καὶ παράφωνο, καὶ μαυρίλα τοὺς πολλοὺς σκεπάζει, ὅπως τὶς κεραυνόπληχτες ἐκεῖνες βελανιδιές, καὶ ἀπὸ ὅλες τὶς γωνιές σὰν ἀντήρηση ἔρχονται στεναγμοὶ καὶ κραυγές θρηνητικές. Ἐδῶ τράβηγμα τῶν μαλλιών καὶ ξερρίζωμα καὶ παρειές μὲ τὰ νύχια σὰν μὲ ἄροτρα αὐλακίζονται καὶ τὰ δάκρυα, καθὼς σὰν ποτάμι τρέχουν, δημιουργοῦν ὀχετούς· καὶ οἱ πέτρες οἱ ἀψυχες συγκινοῦνται, βλέποντας τὰ ἄλλα ποὺ σκόρπισε στὸν ὄμιλο τοῦ Ἀλέξιου Δ. 119 ἢ θανή».

« Ἐδῶ κεῖται ἓνας ἄντρας, τονίζει ὁ Μανασσῆς, ἀλλὰ καὶ πάλι μὲ ἐγκαταλείπει ἡ φωνή, φεύγει τὸ φθέγμα καὶ δραπετεύει ἡ ἀναπνοή· ἐδῶ κεῖται ἓνας ἄντρας ποὺ ἦταν οἶκος χαρισμάτων, λειμώνας ἀρετῶν, κῆπος πραότητας, ἄλλος σύνεσης, ἐστία φρόνησης –αὐτὸς ἦταν– ὁ μεγαλόπρεπος, ὁ ἀνοιχτόκαρδος, ὁ φιλόδωρος καὶ εὐεργέτης, ὁ κατὰ τὴν καταγωγή τρεῖς φορές ἀριστοκράτης –ὡς ἓνας γιὸς τῆς Εἰρήνης Δ. 67, ἓνας ἐγγονὸς τῆς Ἄννας Κ. 32, ἓνας δισέγγονος τῆς Εἰρήνης Δούκαινας καὶ τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15 τῶν μεγάλων βασιλέων– καὶ κατὰ τὴν ψυχὴ πιὸ εὐγενῆς ἀκόμη».

« ὦ θάνατε, σὰν δρεπάνι κοφτερὸ καὶ πικρὸ, ποιὸν ὠραῖο στάχυ ἀποθέρισες, τί λογιῆς περιλαμπρο στολίδι ἀπομάρανες! χάθηκε, ἀλλοίμονο, καὶ πρὶν τὴν ὥρα του ἀρπάχτηκε· ἔφυγε ἀπ' τὸν κόσμον αὐτὸς ὁ ἀπὸ κόρη καισάρων ἐγγονός, αὐτὸς ὁ δισέγγονος αὐτοκρατόρων, ὁ πανώριος στὴν ἐμφάνιση καὶ πιὸ ὠραῖος ἀκόμη στὸν κόσμον τοῦ τὸν ἐσωτερικό. ὦ τί λογιῆς λουλοῦδι διαλύθηκε, τί λογιῆς πανύψηλο σῶμα πάγωσε!.....»³⁹.

Αὐτὰ ποὺ λείπουν ἀπ' τὴ νεκρολογία, τὰ σχετικὰ μὲ τὸ χαραχτήρα του, ἐλεύτερα καὶ ἄφοβα μπορεῖ κανεὶς νὰ συμπληρώσῃ.

39. Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, Μονωδία, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 37), σ. 16-7.

Ἄπ' τὸ ἠθικὸ ἐργαστήρι μιᾶς Ἄννας Κ. 32 καὶ μιᾶς Εἰρήνης Δ. 67 βγαλμένος, ὁ Ἀλέξιος Δ. 119 κατὰ τοὺς πονηροὺς καιροὺς τοῦ κύρ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, στάθηκε ἕνας ἀξιόλογος κυβερνήτης στὶς ἐπαρχίες ποὺ στάλθηκε νὰ ὑπηρετήσῃ, ὅπως ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος θεῖος του, ποὺ τὸ ὄνομά του ἔφερε, ὁ μ ἔ γ α ς δ ο ὕ ξ Ἄ λ έ ξ ι ο ς Κ. 65. Τιμωρὸς τῶν ἀπληστων φορολογικῶν εἰσπραχτόρων, ἦταν ἄπ' τὶς λίγες φωτεινὲς ἐξαιρέσεις στὰ χρόνια ἐκεῖνα ποὺ ἄπ' τοὺς φτωχοὺς χωρικοὺς ἀρπάζονταν μὲ τὴ βία καὶ τὸ μονοφόρι τοὺς ἀκόμη. Ὀπλισμένος μὲ καρτερία καὶ ἀξιοπρέπεια, ἦταν ἄπ' τοὺς λίγους τοῦ καιροῦ του ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ ποδοπατηθοῦν ἄπ' τὴ ζωὴ καὶ ποὺ δὲν τοὺς ἄρεσαν τὰ μεγάλα λόγια. Ἀκόμη καὶ στὴ δέησή του γιὰ τὴν ἀρρώστια του, μὲ ὅλο τὸ βυζαντινισμό της καὶ τὴ μυστικοπάθεια, διατήρησε τὴ σεμνότητά του.

Καθὼς λιγοστὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ ξέρομε γι' αὐτόν, μποροῦμε νὰ ἀφήσωμε τὴ φαντασία νὰ τὸν δῇ πὼς κατανοώντας τὴ διδαχὴ τῆς μητέρας του, τὸ «πόσο μεγάλο πρᾶμα εἶναι ὁ ἄνθρωπος»⁴⁰, προχώρησε πρὸς βαθιὰ στὸν ἑαυτό του, ἔτσι ποὺ νὰ ἀποκαταστήσῃ πρὸς στερεὰ τοὺς δεσμούς του μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, αὐτοὺς ποὺ στὸ διάβα του συνάντησε, εἴτε ὡς διοικητικὸς ἄρχοντας εἴτε ὡς ιδιώτης.

120. [Νικηφόρος] Εὐφορβηνὸς Κομνηνὸς (γένν. περὶ τὸ 1125 – † ;)

Ὁ Νικηφόρος¹ Εὐφορβ. Κ. γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. 69 καὶ τῆς Ἀνώνυμης γυναίκας του² «ποὺ ἀπὸ βασιλικὴ σειρὰ καταγόταν»³ γεννήθηκε περὶ τὸ 1125⁴.

Τίποτε δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ γιὰ τὴ σταδιοδρομία του.

40. Βλ. πρὸς πάνω, ὑ. 6.

120.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Νικηφόρου Κατακαλῶν Εὐφορβηνοῦ, συζ. τῆς Μαρίας Κ. 33. Εἶναι φυσικὸ ὁ Ἀλέξιος Κ. 69 νὰ ἔδωσε στὸ γιό του τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του Νικηφόρου Κατ. Εὐφορβ.

2. Γρηγορίου, ἠγουμένου τῆς Ὁξείας, Τῷ υἱῷ τῆς πορφυρογεννήτου τῆς Φορβηνῆς κυρῷ Ἀλεξίῳ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς γυναίκας αὐτοῦ, ἐκδ. P. Gautier, REB31 (1973), σ. 213: Ἄλλ' ἔρεϊς· τίς τῶν τέκνων ἡμῶν ἀντιλήψεται καὶ τὴν ὀφειλομένην κηδεμονίαν πρὸς αὐτὰ ἐπιδειξεται; Ἄρα ὁ Ἀλέξιος Κ. 69 καὶ ἡ Ἀνώνυμη γυναίκα του εἶχαν τέκνα.

3. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 43, σ. 400:

καὶ νύμφη σοι νυμφεύεται περιφανῆς τῷ γένει·

ἐκ γὰρ σειρᾶς βασιλικῆς ἐστὶ καταγομένη.

4. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περὶ τὸ 1122.

121. [Μαρία] Εύφορβηνή Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1128 – † ;)

Ἡ Μαρία¹ Εύφορβ. Κ. κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 69 καὶ τῆς Ἀνώουμης γυναικας τοῦ² «ποῦ ἀπὸ βασιλικὴ σειρὰ καταγόταν»³ γεννήθηκε περί τὸ 1128⁴. Τίποτε δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ γιὰ τὴ σταδιοδρομία της.

122. Ἀνώουμη Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1116/25; – † ὄχι πολὺ πρὶν τοῦ 1153)

Ἡ Ἀνώουμη Κ. κόρη μιᾶς ἀπ' τὶς κόρες τοῦ Νικηφόρου Κατακαλῶν Εύφορβηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 33¹, καὶ μᾶλλον τῆς Εἰρήνης Δούκαινας 71, πρέπει νὰ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1116 καὶ 1125²; καὶ νὰ πέθανε κατὰ ἓνα διάστημα ποῦ δὲν ἀπεῖχε πολὺ ἀπ' τὸ θάνατο τῆς μεγάλης θείας της Ἄννας Κ. 32, ἀδελφῆς τῆς μάμμης της Μαρίας Κ. 33, δηλ. ὄχι πολὺ πρὶν ἀπ' τὸ 1153³.

Ὁ θάνατος τῶν δυὸ γόνων τῆς πορφυρογέννητης Μαρίας Κ. 33 εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένος μὲ τὸ θάνατο τῆς Ἄννας Κ. 32, καὶ ἀξίζει τὸν

- 121.1.** Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς μάμμης της Μαρίας Κ. 33. Εἶναι φυσικὸ ὁ Ἀλέξιος Κ. 69 νὰ ἔδωσε στὴν κόρη του τὸ ὄνομα τῆς πορφυρογέννητης μητέρας του Μαρίας Κ. 33.
2. Βλ. προσωπογρ. [Νικηφόρου] Εύφορβ. Κ. 120, ὑ. 2, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τέκνα καὶ ὄχι τέκνον.
3. Βλ. τὴν ἀνωτέρω προσωπογρ., ὑ. 3.
4. Κατ' ἀναλογία τοῦ γάμου τῶν γονέων της καὶ τῆς γέννησης τοῦ πρώτου παιδιοῦ τους.
- 122.1.** Γεώργιος Τορνίκης, Λόγος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς πορφυρογεννήτου κυρᾶς Ἄννης τῆς καισαρίσσης, ἐκδ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, *Lettres et discours*, σ. 309-10: Ἐπεὶ δὲ τότε τὴν φιλάτην τῶν ἀδελφῶν (Μαριάν Κ. 33) συμφοραὶ περιέκλυζον καὶ πάντῃ κακὸν κακῷ ἐπεστήρικτο –παῖς γὰρ ἔτεθνήκει καὶ παιδὸς θυγάτριον καὶ τὰ προλαβόντα δεινὰ δεινότερα τὰ τοῦ θανάτου πεποιήκεν–, Ἡ φιλάτη τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἄννας Κ. 32 ἦταν ἡ Μαρία Κ. 33, βλ. Ἄνναν Κομνηνὴν ἐκδ. Leib, τ. III, σ. 239. Ἡ παῖς τῆς Μαρίας Κ. 33 ποῦ πέθανε δὲ ξέρομε ποιά ἀπ' τὶς τρεῖς κόρες της, τὴν Εἰρήνην 71, τὴν Ἄνναν 72 καὶ τὴν Εὐδοκίαν 73, ἦταν. Τὸ θυγάτριον τῆς παιδὸς ποῦ πέθανε δὲν ἦταν κατ' ἀνάγκη κόρη ἐκείνης ποῦ συγχρόνως μὲ αὐτὸ πέθανε, ἀλλὰ μιᾶς ἄλλης κόρης τῆς Μαρίας Κ. 33.
2. Ἡ Εἰρήνη Δούκαινα 71 πρέπει νὰ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1101 καὶ 1109 καὶ νὰ παντρεύτηκε ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1115 καὶ 1124, καὶ ἡ Ἀνώουμη Κ. 122 πρέπει νὰ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1116 καὶ 1125.
3. Ὁ θάνατος τῆς κόρης καὶ τῆς ἐγγονῆς τῆς Μαρίας Κ. 33, δηλ. τῆς Ἀνώουμης Κ. 122, συνέβη ὄχι καὶ πολὺ πρὶν ἀπ' τὸ θάνατο τῆς Ἄννας Κ. 32, βλ. Γεώργιον Τορνίκην, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 309-15. Ἡ Ἄννα 32 πέθανε περί τὸ 1153, καὶ ἀσφαλῶς μετὰ τὸ 1148 καὶ πρὶν τὸ 1155, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 195, ὑ. 132.

κόπο να παρακολουθήσωμε όλες τις λεπτομέρειες που μάς δίνει γι' αυτόν ο ύμνογράφος της Γεώργιος Τορνίκης.

Βλέπομε σ' αυτή τή διήγηση τις τελευταίες μέρες τῶν δυο περιφημῶν πορφυρογένων γεροντισσῶν, τῆς Ἄννας 32 καί τῆς Μαρίας 33, γιατί ὄχι πολύ ἴσως μετά τήν πρώτη θά πέθανε καί ἡ δεύτερη.

Ἡ Ἄννα Κ. 32 «πού δέν ἦταν μόνο φιλομήτωρ καί φιλοπάτωρ, λέει ὁ Γεώργιος Τορνίκης, ἀλλά καί φιλάδελφος, πήρε μέρος μέ ὅλη της τήν ψυχή στο πένθος τῆς ἀδελφῆς της Μαρίας Κ. 33, γιά τόν ταυτόχρονο θάνατο τῆς κόρης της καί τῆς ἐγγονῆς της, καί συμμεριζόταν τά δεινά πού τή βρῆκαν, καί μᾶλλον τὸ πιό μεγάλο βάρος ἔσερνε πάνω της».

«Ἐπρεπε νά παρηγορῆ, ἂν καί αὐτή εἶχε ἀνάγκη παρηγορητῶν· ἔπρεπε τήν ἀδελφή της νά σηκῶνῃ πού ἐπαινετο χάμω στό ἔδαφος, ἐνῶ αὐτή προηγουμένως ριχνόταν στή γῆ. Μελετοῦσε νά ἀναστειλῆ τις ὁρμές τῶν δακρύων τῆς ἀδελφῆς της, ἀλλά αὐτή πιό πολλά ἔχυνε δάκρυα· μελετοῦσε στό πῶς νά σπρώξῃ τήν ἀδελφή της γιά νά φάῃ, ἀλλά αὐτή κι ὅταν ἐρχόταν ὁ καιρός τοῦ φαγητοῦ, ἔβρισκε τόν τρόπο νά ξεφύγῃ καί νά μὴ φάῃ. Μὲ τή φιλοσοφία καί πιό πολύ μέ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ πέτυχε ἐπιτέλους ἡ Ἄννα 32 νά νικήσῃ τὸ βαρὺ καί μακρὸ πένθος».

«Ἄλλὰ τότε ἐγινε κάτι τὸ πολύ πιό σοβαρὸ, μάς λέει ὁ Γεώργιος Τορνίκης. Ἐνῶ ἡ θλίψῃ τῆς ἀδελφῆς της Μαρίας 33 διακοῦσε ἀκόμη, ἔπαινε πάνω στή βασιλισσα-στήν Ἄννα 32- μιὰ ἀρρώστια ὄχι ἀπὸ κείνες πού παραβλέπονται. Καί αὐτὸ μὲν τήν Ἄννα 32 δέν τή ξεγέλασε, ἀλλά γιά νά μὴ ἀνάψῃ στο πένθος ἄλλο πένθος, θαρραλέα ὑπόμεινε τὸ κακὸ καί προσπαθοῦσε νά τὸ κρύψῃ. Καί ἐνῶ ἔπρεπε νά κάνῃ κάποια δίαιτα καί νά ἡρεμῇ στό κρεβάτι της, αὐτὴ ἀντιθέτως καί κυκλοφοροῦσε καί μιλοῦσε δυνατὰ καί κρασάκι ἔπινε καί πιό πολύ ἀπ' τὸ συνηθισμένο φαῖ ἔτρωγε, γιά νά μὴ καταλάβουν τήν ἀρρώστια της, καί πιό πολύ γιά νά σπρώχνῃ τήν ἀδελφή της Μαρία 33 νά κάνῃ τὰ ἴδια μέ αὐτή».

«Ἐτοί τράφηκε ἡ ἀρρώστια καί ἀναψε μιὰ βίαιη φωτιά πού κατέλαβε τὸ κεφάλι καί ἐπικάθησε στὸν ἐγκέφαλο· καί σίγησε ἡ φιλόσοφῃ γλώσσα της καί ἀπότομα σταμάτησε ἡ εὐγλωττῃ λαλιά της. Ἄλλὰ αὐτὰ πού εἶναι ἀκατόρθωτα στοὺς γιαιτρούς, κατορθωτὰ τὰ κάνει ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ· λίγο αἷμα, καθὼς τῆς ἀφαίρεσαν ἀπ' τις φλέβες της, ἀνέλπιστα τὸ μυαλό της γύρισε στήν πρώτη της κατάσταση, ἡ φωνή της ξαναῆλθε καί ὁλότελα ἀνάλαβε τις αἰσθήσεις της, καί τότε ἔκανε πλήρη διάγνωση τῆς ἀρρώστιας της, καί ἀναμετρώντας τὸ μέγεθος τοῦ νοσήματος πρὸς τις δικές της δυνάμεις, κατάλαβε πῶς θά ὑποκύψῃ».

«Καί χωρὶς ἀποστροφή, αὐτὴ ἡ ὑπερήφανη Γραικιά, ἡ Ἄννα Κ. 32, δέχτηκε τὸ τέλος, καί δέν κατάρρευσε ἀναντρα στήν ἰδέα τῆς ἐξόδου· ἀντιθέτως ἡ φιλοσοφία της μπροστὰ στο θάνατο ἐκφράστηκε μέ αἰσθήματα πολύ πιό μεγαλόψυχα καί πιό θεῖα ἀπὸ κείνα τοῦ Σωκράτη, καί προετοιμάστηκε μέ

γενναιότητα όχι πρὸς ἓνα τέλος τῆς ζωῆς, ἀλλὰ πρὸς μιὰ ἀλλαγὴ τῆς ζωῆς, ὅπου θὰ ἀνταλλάξῃ κόσμο με κόσμο καὶ ζωὴ με ζωὴ, τὰ βλεπόμενα καὶ ἐφήμερα πράματα με τὰ νοούμενα καὶ ἀναλλοίωτα»⁴.

«Καὶ παρατρέχοντας τὸ θόρυβο ποῦ γύρω τῆς δημιουργήθηκε, κανόνισε τὰ τοῦ οἴκου τῆς»⁵.

«Καὶ δίνοντας ἡ ἴδια τὴν ἱατρικὴ γνώματευση πὼς ἤλθε ἡ τελευταία τῆς ὥρα, πρόσταξε νὰ γίνουν οἱ ἀναγκαῖες διευθετήσεις, κ' ἔτσι δόθηκε ὁλότελα στὰ θεῖα καὶ πνευματικὰ πράματα: ἔγινε ἡ νύψη τοῦ Χριστοῦ καὶ περιβλήθηκε τὸ ντύμα τῆς μοναχῆς».

«Καθὼς τὸ περιβάλλον τῆς κάπως εὐλαβικό, φοβόταν πὼς ἡ ὑγεία τῆς θὰ ἐπανέλθῃ –γιατὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη ὁλότελα ἀπελπιστῆ– ἡ β α σ ἰ λ ι σ σ α δὲ βρῆκε, πλοῦσια σὲ πίστη καθὼς ἦταν, μιὰ πηγὴ δυσκολίας στὴν ἐφαρμογὴ τῶν ὄρων τοῦ μοναχικοῦ βίου ποῦ θὰ ἔφερνε μιὰ πλήρη ἀνατροπὴ τῶν πραγμάτων με ἀποχὴ ἀπὸ φροντίδες καὶ παντελὴ κόσμου νέκρωση, κ' ἔτσι κόβοντας τοὺς φόβους τοὺς γιὰ τὸ μετασηματισμὸ, τοὺς εἶπε μ' ἓνα ὕφος ἀγέρωχο: Π ῶ ς λ ο ι π ὶ ν , ἂ ν τ ῆ ν ὑ γ ε ἰ ἄ μ ο ὦ δ ὶ ω σ ῆ ὁ Θ ε ὁ ς , α ὐ τ ὸ π ο ὗ μ ἄ ς ἔ δ ὶ ω σ ε δ ἔ ν π ρ ἔ π ε ι ν ἄ τ ὸ ἀ π ο δ ὶ ω σ μ ε σ ' Α ὐ τ ὸ ν π ο ὗ μ ἄ ς τ ὸ ἔ δ ὶ ω σ ε ; Μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ φράση, γεμάτη φιλοσοφία, ἄλλοτε ἔστρεφε τὸ λόγο πρὸς τὴν ἀδελφὴ τῆς Μαρία 33 καὶ τὴν παρηγοροῦσε γιὰ τὸ πένθος τῆς, καὶ ἄλλοτε στρεφόταν πρὸς τὰ παιδιὰ τῆς, τὸν Ἄλέξιον Κ. 65, τὸν Ἰωάννη Δ. 66, τὴν Εἰρήνην Δούκαινα 67 καὶ τὴ Μαρία Βρυένναινα Κ. 68, καὶ τὰ συμβούλευε νὰ ὑποφέρουν με εὐστάθεια τὸ σάλιο τῶν πραγμάτων τῆς ζωῆς καὶ νὰ μὴν ἀφήνωνται νὰ καταποντιστοῦν, καὶ καθὼς ἤξερε πὼς βρίσκεται πιά κοντὰ στὸ στεγανὸ λιμάνι τοῦ μέλλοντος ποῦ σ' αὐτὸ με κάθε τρόπο μᾶς σπρώχνουν οἱ ἐδῶ διακυμάνσεις, γύρισε ἰδιαίτερα πρὸς τὴν κόρη τῆς Εἰρήνην Δ. 67 καὶ τὴ συμβούλευσε με ψυχραιμία νὰ ὑποστῆ τὴ λύπη ποῦ τῆς ἀφήνει, καὶ σύστησε στὴν προστασία τῆς τὸ ὑπηρετικὸ τῆς προσωπικὸ καὶ μάλιστα τὸ γυναικεῖο ποῦ εἶχε ἀνάγκη ἀντίληψης καὶ βοήθειας· μετὰ τῆς ἐμπιστεύτηκε ὅ,τι ἀφοροῦσε τὰ ἀδέλφια τῆς καὶ ζήτησε ἀπ' τὸ Θεὸ νὰ ἔχουν εἰρήνη καὶ ὁμόνοια, καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ εὐχήθηκε τὸ καλύτερο στὸν ἀνεπιὸ τῆς αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81, τὸ γιὸ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἰωάννη (β') Κ. 34, με φαιδρότητα παράδωσε τὴν πνοή τῆς στὰ χέρια τῆς μητέρας τῆς, ἐμπιστευόμενη τὴν ψυχὴ τῆς στοὺς ἀγγέλους καὶ ἐγκαταλείποντας τὸ σῶμα τῆς ποῦ φάνηκε σχεδὸν πὼς κοιμόταν σὲ κείνους ποῦ παραστέκονταν»⁶.

4. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 1), σ. 311-13.

5. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 1), σ. 313. Ἡ διαθήκη τῆς Ἄννας Κ. 32, τῆς ὁποίας κατέχομε τὸν πρόλογο, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 197 καὶ ὕ. 141, πρέπει νὰ συντάχθηκε ἐνῶ ζοῦσε ἀκόμη ἡ μητέρα τῆς, «au moins avant 1133 - 1134», κατὰ τὸν J. Dargouzes, Tornikés, σ. 312, ὕ. 97. Ἐδῶ ὁ Γεώργιος Τορνίκης θὰ ὑπαινίσσεται τίς τελευταῖες ὁδηγίες τῆς.

6. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 1), σ. 313 - 15.

Μοιάζει πώς όλα αυτά τα πολύ ενδιαφέροντα διαδραματίστηκαν στη μονή τῆς Κεχαριτωμένης, στο ἀγαπημένο ἴδρυμα τῆς μακαρίτισσας αὐγουστας Εἰρήνης Δούκαινας, τοῦ ὁποίου τὴν ἐφορεία μετὰ τὸ θάνατο τῆς Εὐδοκίας Κ. 37, εἶχε ἀναλάβει ἡ Ἄννα Κ. 32 καὶ μετὰ τὸ θάνατό της, ἡ Μαρία Κ. 33 καὶ ἡ Εἰρήνη Δ. 67⁷, χήρες καὶ οἱ τρεῖς ἀπὸ πολλὰ χρόνια.

Μὲ ἀφορμὴ τὸ πένθος γιὰ τὸ θάνατο τῆς Ἀνώνυμης Κ. 122 καὶ τῆς θείας της, μᾶλλον τῆς Εὐδοκίας Κ. 73, περιέγραψα ἐδῶ τις συνθήκες τοῦ θανάτου τῆς περιφημῆς Ἄννας Κ. 32, ποὺ παράλειψα νὰ κάνω στὴν προσωπογραφία της στὸν Α' τόμ. τῆς Γενεαλογίας μου.

122a. Ἰωάννης Βρυέννιος (Κομνηνός) Κατακαλῶν (γένν. περὶ τὸ 1127 – † 1147)

Ὁ Ἰωάννης¹ Βρυέννιος (Κομνηνός) Κατακαλῶν γιὸς τοῦ Βρυέννιου καὶ τῆς [Ἄννας] Κ. 72², κόρης τοῦ Νικηφόρου Κατακαλῶν Εὐφορβηνοῦ ἢ Φορβηνοῦ καὶ τῆς πορφυρογέννητης Μαρίας Κ. 33, γεννήθηκε περὶ τὸ 1127³.

Ὁ Ἰωάννης Βρ. Κ. Κατ. 122a παντρεύτηκε περὶ τὸ 1145⁴ τὴν Ἀνώνυμη Παλαιολογίαν Δούκαιναν Κομνηνὴν 193, κόρην τοῦ Ἀλέξιου Παλαιολόγου Δούκα καὶ τῆς Ἀνώνυμης Κομνηνῆς Δούκαινας ἢ Κομνηνοδούκαινας 97⁵, γεννημένη (τὴν Ἀνώνυμη Π.Δ.Κ 193) περὶ τὸ 1130⁶.

Μέσα στὸ 1146/47 ἀπ' τὴν εὐτυχισμένη αὐτὴ ἔνωση προῆλθαν δυὸ κόρες, ἡ Ἀνώνυμη Βρυέννισσα Κομνηνὴ Δούκαινα 206a καὶ ἡ Ἀνώνυμη Βρυέννισσα Κομνηνὴ Δούκαινα 206β, τις ὁποῖες ἀλλοίμονο ὁ Ἰωάννης Βρ. Κ. Κατ.

7. Τυπικὸ μονῆς Κεχαριτωμένης PG 133, στ. 1116· MM5 (1887), σ. 386.

122a.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς μεγάλου θεοῦ τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34, ἀδελφοῦ τῆς μᾶμης του Μαρίας Κ. 33, ὁ ὁποῖος στὸν καιρὸ τῆς γέννησός του βασιλεὺς.

2. Ἀνώνυμος στιχουργός, ἐκδ. Δημ. Ἰ. Πολέμη, Ἀνεπίγραφοι στίχοι εἰς τὸν θάνατον Ἰωάννου Βρυέννιου τοῦ Κατακαλῶν, ΕΕΒΣ35 (1966-67), σ. 108 (ὑπὸ μορφῇ διαλόγου ἀνάμεσα σὲ δυὸ πρόσωπα, τὸν Α, τὸν ξένον, ὅπως χαρακτηρίζεται, καὶ τὸν Β), στίχ. 7-12:

(Β) Φύσιν μὲν αὐχεῖ χαριτωνομένην,
ἐξ ὀσφύος δὲ βλαστάνει Βρυέννιου.

(Α) Τοῦ Κομνηνοῦ φῆς; (Β) Οὐχὶ δὲ τοῦ συγγόνου.

(Α) Τοῦ Κατακαλῶν; (Β) Εὐστόχης, ὦ ξένε·
ἐκ νηδύος δὲ τίκτεται Κομνηνίδος.

(Α) Ὡς λαμπρὸν ἀμφοῖν τοῖν γενοῖν φῆς τὸν νέκυν·

Τὸ ὄνομά του ἦταν Ἰωάννης (στίχ. 7: φύσιν μὲν αὐχεῖ χαριτωνομένην), καθὼς μετὰ τὴ λ. χ ἄ ρ ι ς ἀποδίδονταν τὸ ἐβραϊκῆς ρίζας ὄνομα Ἰωάννης στὴν ποίηση τοῦ β' αἰ.,

122α ἐπρόκειτο νὰ ἀφήσῃ σὲ βρεφικὴ ἡλικία, «καὶ νὰ φύγῃ ἀπ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμον»⁷.

Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 17, σ. 288, στίχ. 44· ἀριθ. 8, σ. 235, στίχ. 61· ἀριθ. 14, σ. 270, στίχ. 15· ἀριθ. 19, σ. 314, στίχ. 135, ὅπου ὁ Ἰωάννης (β') Κ. 34 ὀνομάζεται «χαριτωνυμῶν», «μέγας χαριτώνυμος ἀναξ» καὶ «χαριτώνυμος δεσπότης». Ἐπίσης αὐτόθι, ἀριθ. 19, σ. 315, στίχ. 167, ὅπου ὁ Ἰωάννης Κ. 84 προσαγορεύεται «τοῖς τρόποις ἀχαρίτωτε, κὰν χαριτωνυμίζης». Πατέρας του ἦταν ἓνας ἀπ' τὴν οἰκογένεια τῶν Βρυεννίων, τοῦ ὁποῖου τὸ βαφτιστικὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρεται (στίχ. 8). Εἶχε ἓνα ἀδελφὸ, τοῦ ὁποῖου τὸ βαφτιστικὸ ὄνομα ἐπίσης δὲν ἀναφέρεται, ποῦ ἔφερε τὴν ἐπωνυμία Κομνηνός, καὶ εἶναι ὁ Ἀνώνυμος Κ. 122β (στίχ. 9). Ὁ Ἰωάννης 122α ἔφερε τὴν ἐπωνυμία Κατακαλῶν (στίχ. 10). Ἡ μητέρα τῶν δυὸ παιδιῶν καὶ σύζυγος τοῦ Βρυέννιου ἦταν μιὰ Κομνηνὴ (στίχ. 11) καὶ ἀπ' αὐτὴ πῆρε τὴν ἐπωνυμία ὁ Ἀνώνυμος Κ. 122β. Καὶ οἱ δυὸ γονεῖς τοῦ νεκροῦ Ἰωάννη Κατακαλῶν 122α, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀνώνυμου Κ. 122β, ἦσαν ἀπὸ «γένῃ λαμπρά», δηλ. ἀπὸ οἰκογένειες τῆς ἀνώτατης βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας (στίχ. 12): ὁ πατέρας Βρυέννιος, ἡ μητέρα Κομνηνὴ. Ὁ Βρυέννιος πρέπει νὰ ἦταν ἓνας γιὸς ἐνὸς πρωτεξαδέλφου τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου, τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 32, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', ἀμέσως μετὰ τὴ σ. 197 τὸ Στέμμα τῶν Βρυεννίων, γιατί καθὼς οἱ Βρυέννιοι εἶχαν καὶ ἄλλους με τοὺς Κομνηνοὺς δεσμούς, στὴν περίπτωσιν ποῦ αὐτὸς ἐδῶ ὁ Βρυέννιος ἀνῆκε σὲ ἄλλο κλάδο τῆς οἰκογένειας, ἡ ἐνωσὴ του με μιὰ Κομνηνὴ θὰ δημιουργοῦσε κωλύματα γάμου, βλ. καὶ πάλι τὸ Στέμμα τῶν Βρυεννίων. Ἡ Κομνηνὴ πρέπει νὰ ἦταν μιὰ ἀπ' τὶς κόρες τοῦ Νικηφόρου Κατακαλῶν Εὐφορβηνοῦ ἢ Φορβηνοῦ καὶ τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Μαρίας Κ. 33, ἀπ' αὐτὲς ποῦ μνημονεῦνται ἀπ' τὴν αὐγοῦστα Εἰρήνη Δούκαινα, σύζ. Ἀλέξιου (α') Κ. 15, στὸ Τυπικὸ τῆς τῆς μονῆς τῆς Κεχαριτωμένης, PG127, στ. 1008, καὶ MM5 (1887), σ. 335, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 202, ὑ. 23, καὶ καθὼς κατὰ πιθανότητα δέχτηκα, ἡ δευτερότοκῃ ἀπ' αὐτὲς, ἡ [Ἄννα] Κ. 72, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 338. Ὅπως εἶδαμε ὁ Ἰωάννης 122α ἔφερε τὴν ἐπωνυμία Κατακαλῶν (στίχ. 10). Ἀπὸ ποῦ τὴν ἔφερε; Ἀπ' τὸν ἐκ μητρὸς πάππο του Νικηφόρον Κατακαλῶν Εὐφορβηνὸν ἢ ἀπ' τὸν πατέρα του Βρυέννιον, γιὰ τὸν ὁποῖον ὑπάρχει μιὰ τραβηγμένη πιθανότητα νὰ λεγόταν καὶ Κατακαλῶν; Κατὰ τὴ γνώμη μου ἀπ' τὸν ἐκ μητρὸς πάππο του· ὁ ἓνας γιὸς, ὁ Ἰωάννης 122α, πῆρε τὴν ἐπωνυμία τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του, καὶ ὁ ἄλλος γιὸς, ὁ Ἀνώνυμος 122β, πῆρε τὴν ἐπωνυμία τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης του τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Μαρίας Κ. 33, Κομνηνός (στίχ. 9), ποῦ ἦταν καὶ ἐπωνυμία τῆς μητέρας του, ὡς κόρης μιᾶς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς. Ὁ Δ. Πολέμης, Στίχοι ἀνεπίγραφοι, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 110 καὶ 112, δέχεται ὡς πιὸ πιθανὴ ἐκδοχὴ νὰ ἔφερε ὁ Ἰωάννης 122α τὴν ἐπωνυμία Κατακαλῶν ἀπ' τὸν πατέρα του, καὶ ὀδηγεῖται σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἀπ' τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς σφραγίδας, ποῦ ὁ ἐκδότης τῆς τῆ χρονολογεῖ στὸν α'-β' αἰ' V. Laurent, Documents de Sigillographie Byzantine: La Collection C. Orghidan, Paris 1952, σ. 77, ἀριθ. 137:

Σφραγὶς σεβαστοῦ τῶ γένει Βρυέννιου
τοῦ Κατακαλῶν ὄν, Δημήτριε, σκέποις.

- Ἐφόσον ἡ ἐπίκληση ἀπευθύνεται στὸν ἅγιο Δημήτριο, ὁ ἐκδότης νομίζει πὼς πολὺ πιθανὸν ὁ κάτοχος τῆς σφραγίδας ὀνομαζόταν Δημήτριος. Αὐτὸς λοιπὸν, λέει ὁ Δ. Πολέμης, ὁ σεβαστὸς Δημήτριος Βρυέννιος ὁ Κατακαλῶν, πρέπει νὰ ὑποθέσωμε πὼς σχετίζεται με τὸ δικὸ μας Ἰωάννη Κατακαλῶν 122α τὸν ἐξ ὁσφύος Βρυέννιου. Καὶ καταλήγει: Δὲν εἶναι ἀπίθανο ὁ Δημήτριος νὰ ἦταν ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννη 122α.
3. Ἡ [Ἄννα] Κ. 72 (ἡ δευτερότοκῃ κόρη τῆς Μαρίας Κ. 33) πρέπει νὰ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1103 καὶ 1110, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 338, καὶ νὰ παντρεύτηκε τὸν

Ήταν πολύ νέος, «μόλις είχε βγάλει τὸ γενάκι του», ὅταν στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 καὶ τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Μαζουδ I (1116 - 1156), πῆρε μέρος στὴ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ αὐτοκράτορα ἐναντίον τῶν Τούρκων ποὺ ἐπέδραμαν τὸ 1146 στὶς βυζαντινὲς ἐπαρχίες καὶ λεηλάτησαν μεγάλη περιφέρεια.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) κατέλαβε τότε τὸ Φιλομήλιο τῆς Φρυγίας, ὅπου ἐλευτέ-

Βρυέννιον περὶ τὸ 1118/25. Ὁ Ἰωάννης 122α πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1120/27, καὶ μάλλον περὶ τὸ 1127, ἂν λάβωμε ὑπόψη μας τὸ ἔτος γέννησης τῆς κόρης ποὺ παντρεύτηκε, βλ. πῶς κάτω. ὑ. 4 καὶ 6.

4. Πρέπει νὰ παντρεύτηκε περὶ τὸ 1145, τόσο πῶς πολὺ ποὺ ἡ κόρη ποὺ πῆρε πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1130.
5. Ἀνώνυμος στιχουργός, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 109, στίχ. 24-8:

νυμφεύεται δὲ καὶ δάμαρτα κοσμίαν,
ὀρμωμένην μὲν ἀπὸ Παλαιολόγων
Δουκῶν τε βλαστοῦ πανσεβάστου πατρόθεν,
Κομνηνοδουκόθεν δὲ μητρόθεν πάλιν.

Ὅλοι οἱ Παλαιολόγοι - Δοῦκες τοῦ ἱβ' αἰ. εἶχαν τὴν καταγωγή τους ἀπ' τὸν περίφημο στρατηγὸ Γεώργιο Παλαιολόγο ποὺ περὶ τὸ 1180 παντρεύτηκε τὴν Ἄννα Δούκαινα, ἀδελφὴ τῆς αὐγούσας Εἰρήνης Δούκαινας, συζ. τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15, βλ. Ἄννα Κομνηνὴ, τ. I, σ. 80 καὶ 84. Αὐτὸ τὸ ζευγάρι ἀπόκτησε τρεῖς γιούς, τοὺς Νικηφόρον, Ἀνδρόνικον καὶ Ἀλέξιον ποὺ ἦσαν Παλαιολόγοι ἀπ' τὸν πατέρα τους καὶ Δοῦκες ἀπ' τὴ μητέρα τους, καὶ ποὺ καὶ οἱ τρεῖς τιμήθηκαν ἀπ' τὸν ἐξ ἀγχιστείας θεῖο τους Ἀλέξιον (α΄) Κ. 15 μὲ τὸν τίτλο τοῦ πα ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ. Ἀπ' τοὺς τρεῖς, ὁ νεώτερος Ἀλέξιος Παλαιολόγος Δούκας, μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς περὶ τὸ 1124 παντρεύτηκε τὴν Ἀνώνη Κομνηνὴ Δούκαινα ἢ Κομνηνοδούκαινα 97, κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κομνηνοῦ Δούκα 41, γιοῦ τοῦ Ἀδριανοῦ Κ. 16 καὶ τῆς Ζωῆς Δούκαινας κόρης τοῦ αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου (ι΄) Δούκα, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 266-67, προσωπ./φίαν 41, καὶ σ. 675-78, προσωπ./φίαν 97. Ὁ Ἀλέξιος Παλ. Δ. καὶ ἡ Ἀνώνη Κ. Δ. 97 ἀπόκτησαν τὸ πῶς λίγο τρία παιδιά, τὸν Γεώργιον Παλ. Δ. Κ. 191, τὸν Κωνσταντῖνον Παλ. Δ. Κ. 192 καὶ τὴν Ἀνώνη Παλαιολογίαν Δούκαιναν Κομν. 193, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 678, ὑ. 20, ποὺ αὐτὴ ἡ τελευταία πολὺ καλὰ ταιριάζει στὴν πῶς πάνω περιγραφή τοῦ Ἀνώνημου στιχουργοῦ, σ. 109, στίχ. 24-28: «Ὁρμάται ἀπ' τοὺς Παλαιολόγους - Δοῦκες ἀπ' τὸν πατέρα της ποὺ ἦταν πανσέβαστος σεβαστός - τέτοιος ἦταν ὁ πανσέβ. σεβαστός Ἀλέξιος Παλ. Δ. - καὶ ἀπὸ Κομνηνὴν Δούκαιναν ἢ Κομνηνοδούκαιναν ἀπ' τὴ μητέρα της», καὶ τέτοια ἀκριβῶς ἦταν ἡ μητέρα της ἢ Ἀνώνη Κομνηνὴ Δούκαινα ἢ Κομνηνοδούκαινα 97, αὐτὴ ποὺ παντρεύτηκε ὁ Ἀλέξιος Παλ. Δούκ. Χωρὶς τὸ 1966/67 νὰ ἔχη ὑπόψη του τὴ μελέτη τοῦ σοφοῦ Ὁδ. Λαμψιδῆ, Beitrag zur biographie des Georgios Paläologos des megas hetäreiarches, B31 (1970), fasc. 2, σ. 393-407, ὁ διακεκριμένος ἐρευνητὴς Δημ. Πολέμης, Ἀνεπίγραφοι στίχοι, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 112-14, χάρη στὴν εὐφύια του, τὴν προσεχτικὴ του μελέτη καὶ τὸ διεισδυτικὸ του δαιμόνιο, μπόρεσε, ἂν ὄχι ἀκριβῶς νὰ πῶς πρόσωπα καὶ πράματα, ἀλλὰ τοῦλ. νὰ πετάξῃ γύρω ἀπ' αὐτὰ μὲ ἐπιτυχία.

6. Ὁ γάμος τῶν γονέων της ἐγένετο περὶ τὸ 1124, καὶ ἀπ' τοὺς ἀδελφούς της ὁ μὲν Γεώργιος Παλ. Δ. Κομν. 191 γεννήθηκε περὶ τὸ 1125/26, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Παλ. Δ. Κομν. 192 περὶ τὸ 1128, καὶ ἡ ἴδια ἢ Ἀνώνη Παλ. Δούκ. Κομν. 193 περὶ τὸ 1130.
7. Ἀνώνυμος στιχουργός, ἐκδ. Δ. Πολέμη, Ἀνεπίγραφοι στίχοι, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 109, στίχ. 29-31.

ρωσε πολλούς Έλληνες αιχμαλώτους που φυλάσσονταν εκεί⁸. Από το Φιλομήλιο προχώρησε προς το Ίκόνιο, την έδρα του σουλτάνου, από το οποίο όμως έφυγε ο Μαζουδ Ι προς τα Τάξαρα, την παλιά Κολωνία⁹. Τότε, καθώς φαίνεται, μία φάλαγγα με έπικεφαλής τον Ίωάννη 122α, στάλθηκε βορειανατολικά του Ίκονίου, στην Καισάρεια, όπου ο νεαρός φαλαγγάρχης «σάν κεραυνός ή πύρινη φλόγα έπεσε πάνω στους Τούρκους»¹⁰.

Δέν είναι παρά λίγο μετά τη γέννηση της δεύτερης κόρης του, το 1147, που για μία δεύτερη φορά πήρε μέρος σε μία σύγκρουση με τους Τούρκους περί το Άτραμύτιο (Άδραμύτι), όπου όλη την ήμερα σκότωνε έχτρους, και πέτυχε να ξεφύγει από μία επίθεση λογχοφόρου Τούρκου· αλλά ως έδω ήταν που τον ευνόησε ή μοίρα, γιατί σε λίγο, δέν ξέφυγε από τα βέλη του θανάτου, καθώς μία αιφνίδια αρρώστια τον έστειλε στον τάφο, μέσα στον ίδιο αυτό χρόνο του 1147, και άφησε τις κοροϋλες του, «άμφι μαζώ», στα σπάργανα, και μία ζωντανή νεκρή την αγαπημένη του νεαρή γυναίκα¹¹.

Ο Ίωάννης Βρ. Κ. Κατ. 122α ξεχώριζε «για την τόλμη του, για τη δύναμη των χειρών του, για τη σεμνότητά του, για τον πραιο χαρακτήρα του και για τη λαλιά του που ήταν γλυκιά σαν μέλι»¹².

Τον ίδιο χρόνο του 1147 κλειστήκε ειρήνη με το Μαζουδ Ι που απόδωσε στο Βυζάντιο τις πόλεις που είχε καταλάβει¹³.

Η έκστρατεία του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 μέχρι το Ίκόνιο και ή φυγή του σουλτάνου έκανε μεγάλη έντύπωση στην ΚΠολη και γι αυτό ποιητές και ζωγράφοι άσχολήθηκαν με αυτή. Σε «σκεπάσμα χρυσό εικονίστηκαν τα κατά το ταξειδίδιον (= έκστρατείαν) εις το Ίκόνιον», όπου «ο Αρχιεπίσκοπος (= ο Μαζουδ Ι) γράφηκε (= ζωγραφίστηκε) ως φυγάς, έξω από τις πύλες του Ίκονίου σε φάραγγες και λόφους»¹⁴.

Ο γυναικάδελφος του Ίωάννη 122α, ο μέγας έταιρειάρχης Γεώργιος Παλ. Δ.Κ. 191 κατά την έκθεμελίων σχεδόν ανακαίνιση της μονής της Υπεραγίας Θεοτόκου της Οδηγήτριας στην ΚΠολη, αφού ζωγράφισε έφτά αυτοκράτορες από τον Κωνσταντίνο (ι΄) Δούκα μέχρι το Μανουήλ (α΄) Κ. 81, που συνδέονταν έξαιματος με τη γενιά του, άπεικόνισε και σκηές από την έκστρατεία του 1146, όπως τη φυγή του «σατραπάρχη» (= του Μαζουδ Ι), τον ήρωισμό του Μανουήλ (α΄) που πολέμησε «μόνος πολλούς Άγαρηνούς και τους έτρεψε σε φυγή χωρίς να φοβηθή σπαθιά, βέλη και δόρατα» κλπ.¹⁵

8. Κίνναμος, σ. 41 και 63.

9. Χωνιάτης, σ. 72.

10. Άνώνυμος στιχουργός, ένθ' άνωτ. (ύ. 2), σ. 109, στίχ. 21-3.

11. Άνώνυμος στιχουργός, ένθ' άνωτ. (ύ. 2), σ. 109, στίχ. 30-38.

12. Άνώνυμος στιχουργός, ένθ' άνωτ. (ύ. 2), σ. 109, στίχ. 13-20.

13. Κίνναμος, σ. 66· F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 65.

14. Άνώνυμος, Έπί σκεπάσματι χρυσώ κτλ. έκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 176-77, άριθ. 333.

15. Άνώνυμος, Έπί τη νεουρηγηθείση μονή... παρά του πανσ. σεβαστου μεγ. έταιρειάρχου

Σε τραπεζαρία τῶν μοναχῶν κάποιου μοναστηριοῦ κατὰ χαρακτηριστικό τρόπο εικονίστηκαν οἱ τρεῖς πρώτοι μεγάλοι Κομνηνοὶ μαζί με τὸ Βασίλειο τὸ Βουλγαροχτόνο¹⁶.

Γύρω ἀπὸ ἓνα χρυσὸ σκεῦος εικονίστηκε ἐπίσης ὁ Μανουὴλ (α΄) νὰ κατατροπῶν τὸ σουλτάνο (τὸ Μαζουδ Ι), «νὰ τὸν φοβίζη, νὰ καταδιώκῃ καὶ κατακράτῃ νὰ τρέπῃ σὲ φυγὴ τὸν Ἀρχιερέση, ἂν καὶ ὀπλισμένο, καὶ ἐνῶ ἀκολουθοῦνταν ἀπὸ μύριες φάλαγγες Τούρκων τοῦ Ἰκονίου!»¹⁷.

Καὶ ἡ συμμετοχὴ τοῦ Ἰωάννη Βρ. Κ. Κατ. 122α στὸν πόλεμο τοῦ 1146/47, καθὼς ὁ πρόωρος θάνατός του σκόρπισε συγκίνηση, ἐνέπνευσε κάποιον στιχοπλόκο, ἀπ' τοὺς τόσοσους ποὺ εὐεργετοῦνταν ἀπ' τὴ φιλόμουση αὐτὴ τῶν Κομνηνῶν καὶ ἀπ' τὴν ἀριστοκρατία, νὰ τοῦ ἀφιερῶσιν μερικὰ λόγια –χάρη στὰ ὁποῖα καὶ μᾶς ἐγίνε γνωστός– ποὺ τὰ ἐκλείσει με ἀυτοὺς ἐδῶ τοὺς φτωχοὺς στίχους:

«Παπαῖ, ἀπὸ πόσους τὰ ἐγκόσμια ὀδυρμούς εἶναι γεμάτα
καὶ κανενὸς θνητοῦ δὲν εἶναι ἄλυπος ὁ βίος!
Ἄλλὰ, Ἐσὺ, χορηγὲ καὶ τῆς πνοῆς καὶ τοῦ θανάτου,
ποὺ ἄβυσσος ἀπύθμενη εἶναι οἱ κρίσεις σου,
σὲ φωτισμένη σκηνώση σ' τῆς Ἐδῆμ τις χαρές,
ἀνάπαυσε τὸν κείμενο με τὴν ἐκλεκτὴ του»¹⁸.

122β. Ἄνωνυμος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1119/30 – † ;)

Ἄνωνυμος Κομνηνός¹ γιὸς τοῦ Βρυέννιου καὶ τῆς [Ἄννας] Κ. 72,

κτλ., ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 148-50, ἀριθ. 224· R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 200. Πρβλ. Α.Α. Vasiliev, *Ἱστορία*, σ. 528 καὶ ὑ. 152, ὅπου ἀνακριβῶς γράφει: «Παρὰ τὴν φοβερὴ ἦττα τοῦ Μυριοκέφαλου ἓνας ἄνωνυμος πανηγυριστὴς τοῦ Μανουὴλ μεταβάλλει τὴ φυγὴ τοῦ αὐτοκράτορα μπροστὰ στοὺς Τούρκους σ' ἓνα ἀπ' τὰ λαμπρὰ του κατορθώματα πῶς «ὕστερα ἀπὸ μιά σύγκρουση με μιά μάζα ἐπιτιθεμένων Τούρκων ὁ Μανουὴλ ξέφυγε μόνος χωρὶς νὰ φοβᾶται τὰ πολυάριθμα ξίφη, βέλη καὶ ἀκόντια». Ἄλλὰ ὁ Ἄνωνυμος δὲν ἀναφέρεται στὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου τοῦ 1176, ἀλλὰ στὴν ἐκστρατεία τοῦ 1146 ποὺ πραγματικὰ ἦταν νικηφόρα. Ἔτσι ὁμως γράφεται ἡ ἱστορία ἀπ' τοὺς μεγάλους βυζαντινολόγους ποὺ ἔχουν κύρος καὶ φήμη!

16. Ἄνωνυμος, Ἐπὶ τριαλίνω... χάριν τραπέζης τῶν μοναχῶν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 127-28, ἀριθ. 111.
 17. Ἄνωνυμος, Ἐπὶ σκεῦει χρυσῷ ἐν ᾧ εικονίσθη ὁ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς κατατροπούμενος τὸν σουλτάνον, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 172, ἀριθ. 315.
 18. Ἄνωνυμος στιχοουργός, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 109, στίχ. 39-44.
- 122β.1. Ἄνωνυμος στιχοουργός, ἐκδ. Δημ. Πολέμη, Ἀνεπίγραφος στίχοι, EEB 35 (1966-67), σ. 108, στίχ. 9:

(Α) Τοῦ Κομνηνοῦ φῆς; (Β) Οὐχὶ δὲ τοῦ συγγόνου. Ἀπὸ αὐτὸ φαίνεται πῶς ὄχι μόνο

ἀμφιθαλῆς ἀδελφός τοῦ Ἰωάννη Βρυέννιου (Κομνηνοῦ) Κατακαλῶν 122α², γεννήθηκε περί τὸ 1119/30³.

Ἄν γιὰ τὸν ἀδελφό του Ἰωάννη 122α ξέρομε λίγα πράματα, γιὰ τὸν Ἀνώνυμο Κ. 122β δὲν ξέρομε τίποτε, καὶ μόνο βέβαιη εἶναι ἡ ὑπαρξή του καὶ πολὺ πιθανὴ ἡ συνταύτισή του.

123. Μαρία Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1125 – † 1167)

Ἡ Μαρία¹ Κ. κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 74 καὶ τῆς πρώτης συζύγου του Εἰρήνης (Dobroděja Mstislava) τοῦ Κιέβου² γεννήθηκε περί τὸ 1125³.

Ἡ Μαρία Κ. 123 περί τὸ 1141 παντρεύτηκε τὸν πρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α Ἀλέξιον Ἀξοῦχον⁴, τὸ μεγαλύτερο ἀπ' τοὺς γιούς τοῦ μεγάλου δ ο - μ έ σ τ ι κ ο υ Ἰωάννη Ἀξοῦχου⁵.

Ἄν ὁ βασιλέας Ἀλέξιος Κ. 74 (ὁ πατέρας τῆς Μαρίας Κ. 123) ἐπιζοῦσε τοῦ πατέρα του Ἰωάννη (β') Κ. 34 καὶ α ὑ τ ο κ ρ α τ ο ρ ο ὕ σ ε, ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος, ὡς σύζυγος τῆς πο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η ς πριγκίπισσας Μαρίας Κ.

εἶχε τὴν ἐπωνυμία Κ ο μ ν η ν ὄ ς, ἀλλὰ καὶ πῶς κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐπωνυμία ἦταν γνωστός· βλ. καὶ προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυέννιου (Κομνηνοῦ) Κατακαλῶν 122α, ὑ. 2.

2. Ὅσα σημείωσα γιὰ τὸν Ἰωάννη Βρυέννιο (Κομνηνὸ) Κατακαλῶν 122α ἰσχύουν καὶ γιὰ τὸν Ἀνώνυμο Κ. 122β. Στὸ διάλογο τοῦ στιχουργήματος ὁ Α, ὁ «ξένος», ρωτᾷ τὸ Β, ποῖός ἦταν ὁ νεκρός ποὺ σκέπαζε «ἡ πλάκα καὶ ἡ ψυχρὴ λίθος», καὶ μαθαίνει πῶς ἦταν ὁ Ἰωάννης 122α ποὺ γεννήσε κάποιος Βρυέννιος, ἐνθ' ἄνωτ. στίχ. 1-8. Ἡ δευτέρη ἐρώτησις ἦταν: «Ὁ Κομνηνός 122β;» καὶ παίρνει τὴν ἀπάντησις πῶς δὲν ἦταν ὁ Κομνηνός 122β, ἀλλὰ ὁ ἀδελφός του (= ὁ σύγγονός του), ἐνθ' ἄνωτ., στίχ. 9.

3. Δὲν μπορεῖ νὰ καθοριστῆ ποῖός ἀπ' τοὺς δυὸ ἀδελφούς ἦταν πῶς ἰσχυρὸς σπὴν ἡλικία. Ἄν γιὰ τὸν Ἰωάννη 122α κάπως βοηθεῖ τὸ ἔτος γέννησης τῆς γυναίκας του, τῆς Ἀνώνομης Παλ. Κομν. Δούκαινας 193, καὶ καθορίστηκε πῶς πρέπει νὰ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ ἐτῆ 1120-27, γιὰ τὸν Ἀνώνυμο Κ. 122β τὸ περιθώριον πρέπει νὰ εἶναι ἀκόμη εὐρύτερο.

123.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Μαρίας Κ. 75.

2. Γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς κόρης τοῦ Ἀλέξιου Κ. 74 μᾶς μιλάει ὁ Χωνιάτης, σ. 135 καὶ 188· τὸ βαφτιστικὸ τῆς ὄνομα προκύπτει ἀπὸ ποίημα Ἀνωνύμου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 39, ἀριθ. 74:

Ἀλεξίου παῖς πορφυρανθῆς Μαρία
ἀνακτος αὐτάνακτος ἐξ Ἰωάννου,

3. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 344, ὑ. 29.

4. Χωνιάτης, σ. 135 καὶ 188 Ἀνώνομος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 39, ἀριθ. 74:

ἐπεὶ προλάμπων τῶν ποδῶν ὠφθης λύχνος
πρωτοστράτορος εὐκλεοῦς Ἀλεξίου
τοῦ πανσεβάστου συζύγου μου ταῖς τρίβοις,

Βλ. καὶ Κ. Βαρζοῦ, Ἀλέξιος Κ. – Εἰρήνη ἡ Ρωσικὴ καὶ οἱ ἀτυχοὶ ἀπόγονοί τους, Βυζαντινά 7 (1975), σ. 137 κεξ.

5. Χωνιάτης, σ. 128· Κίνναμος, σ. 227.

123⁶, θά ἦταν τὸ δεῦτερο πρόσωπο τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ὁ διάδοχος τῆς βασιλείας.

Καὶ αὐτό, καθὼς φαίνεται, ὁ Ἀλέξιος τὸ φύλαξε μέσα στὴν καρδιά του, θεωρώντας πῶς ὁ θεῖος τῆς γυναίκα του, ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α'). Κ. 81, τοῦ πήρε κατὰ τύχη κάτι ποῦ τοῦ ἀνῆκε⁷.

Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔδειξε πρὸς τὸ Μανουὴλ (α') τὴ νομιμοφροσύνη ποῦ ἔδειξε ὁ πατέρας του Ἰωάννης Ἀξοῦχος, τόσο πρὸς τὸν Ἰωάννη (β') ὅσο καὶ πρὸς τὸ Μανουὴλ (α').

Ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος, καθὼς παντρεύτηκε τὴ Μαρία 123, τιμήθηκε μὲ τὸν τίτλο τοῦ *πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ*⁸, ποῦ εἶχε καὶ ὁ πατέρας του, καὶ ἔλαβε στὴν αὐλή τοῦ Ἰωάννη (β') τὸ ἐπίζηλο ἀξίωμα τοῦ *πρωτοστράτορα*⁹.

Σύμφωνα μὲ τὸ Χωνιάτη ποῦ τὸν συμπαθοῦσε, ἦταν ἓνας ἄνθρωπος δραστήριος καὶ ἐπιδέξιος, ἐμπειρος στὰ πολεμικὰ ἔργα, μὲ δυνατὸ μυαλὸ καὶ εὐχέρεια λόγου καὶ ὠραῖο παρουσιαστικὸ¹⁰.

Πλούσιος ἀπ' τὸν πατέρα του, κληρονόμος τῆς βασιλικῆς περιουσίας τοῦ πεθεροῦ του, ἄνθρωπος ἀνοιχτόκαρδος¹¹, ἦταν ἓνας φανατικὸς ἐραστὴς τοῦ καλοῦ καρυκευμένου τραπέζιου καὶ τῆς εὐωχίας. Ἀρκετὰ ἀδ' ἀφορος πρὸς τὴ θρησκεία, πολὺ λίγο φρόντιζε γιὰ τὶς σχετικὲς πρὸς τὴν ἐγκράτεια διατάξεις τῆς Ἐκκλησίας – καὶ πράμα σοβαρὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ του – δὲ δίσταζε νὰ παραθέτη στὸ τραπέζι του μοσχοβολημένα κρέατα καὶ αὐτῶς ἀκόμη τὶς τετάρτες καὶ παρασκευές¹².

6. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2731, σ. 1535-36:

Πορφυρογενῆς Μαρία ταῦτα γράφει
Κομνηνοφουῶς θυγάτηρ Ἀλεξίου
πορφυρογενοῦς εὐσεβοῦς βασιλέως
πρωτοστράτορος εὐνέτις Ἀλεξίου.

Πρβλ. L. Stiernon, *Trois membres*, REB22 (1964), σ. 197: (Marie était, par conséquent, elle-même porphyrogénète).

7. Κ. Βαρζοῦ, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 4), σ. 139.

8. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 4), σ. 39, ἀριθ. 74: Zacos-Veglery, ἀριθ. 2731 bis, σ. 1536-38: Σφραγὶς Ἀλεξίου σεβαστοῦ καὶ πρωτοστράτορος.

Ἡ ἀνωτέρω σφραγίδα ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὸν Ἀλέξιον Ἀξοῦχον· κακῶς οἱ ἐκδότες παρατηροῦν πῶς ἡ σφραγίδα πιθανόν νὰ ἀνήκη καὶ στὸν πρωτοστράτορα Ἀλέξιον Κ. 132· κάτι τέτοιο ἀποκλείεται, γιὰ τὸ Ἀλέξιο Κ. 132, ὡς πρῶτος ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορα (Μανουὴλ α'), δὲν μπορούσε νὰ ἔχη τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοῦ, ποῦ ἀναφέρεται στὴ σφραγίδα, βλ. L. Stiernon, *Sébastes et gembros*, REB23 (1965), σ. 224: *La classe des neveux... n'ont pas... de titres spécifiques...*

9. Κίνναμος, σ. 129, 170, 260 καὶ 265· στὴ σ. 227 ποῦ τὸν λέει *πρωτονοτάριον* εἶναι λάθος τῶν ἀντιγραφῶν τοῦ μοναδικοῦ ποῦ διασώθηκε σὲ μᾶς χειρογράφου τοῦ Κίνναμου· Χωνιάτης, σ. 128 καὶ 187· Σπ. Λάμπρου, NE 8 (1911), ἀριθ. 74, σ. 39· ἀριθ. 259, σ. 154α· V. Laurent, EO 31 (1932), σ. 433-34· Zacos-Veglery, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 8).

10. Χωνιάτης, σ. 128

11. Χωνιάτης, σ. 187.

12. Χωνιάτης, σ. 189.

«Όσο όμως πιο αδιάφοροι και σκεπτικιστές ήθελαν να δείχνονται οι Βυζαντινοί στα ζητήματα της θρησκείας, τόσο και πιο εύκολόπιστοι ήσαν για κάθε είδους δεισιδαιμονίες. Ἡ ἀστρολογία, οἱ κάθε είδους μαγεῖες εὕρισκαν ἀπερίοριστη ἐμπιστοσύνη· τὰ ξόρκια, οἱ γητεῖες καὶ τὰ ἐρωτικά φίλτρα χρησιμοποιοῦνταν σχεδὸν ἀπὸ ὅλους. Πολλὰ πρόσωπα, ἀκόμη καὶ στὶς ἀνώτατες τάξεις, δὲν πείθονταν παρὰ μόνο ρωτώντας τὴ βίβλο τοῦ Σολομῶντα (=Σολωμονική). Μποροῦσαν νὰ ἐπικαλοῦνται ὅποτε ήθελαν τοὺς δαίμονες καὶ νὰ τοὺς ὑποτάσσουν στὶς διαταγές τους. Κι ἂν μερικοὶ ἀπ' τοὺς πιο μυαλωμένους διατηροῦσαν ὀρισμένες ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς μαγείας, ἡ μάζα πίστευε βαθιὰ στὸ ὑπερφυσικό»¹³.

Ἔτσι κι ὁ Ἀλέξιος Ἀξουχος, ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς του, πίστευε στὶς γητεῖες, στὶς ἐπικλήσεις τῶν δαιμόνων, στὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς χρήσης διαφόρων μαγικῶν φαρμάκων, κατάδεσμων καὶ καταπασσαλεύσεων, ἔχοντας γι' αὐτὰ κοντὰ του ὡς μυστικοσύμβουλο τὸν Ἑβραῖο ἐξωμότη Ἀαρῶν-Ἰσαάκιο τὸν Κορίνθιο¹⁴.

Ἀνοιχτοχέρης ἔπειτα ὁ πρωτοστράτορας, σκόρπιζε πρὸς ὅλους τὸ ἄφθονο χρῆμα του καὶ ἦταν ἐξαιρετικὰ ἀγαπητὸς τόσο πρὸς τοὺς ἡγήτορες τοῦ στρατεύματος ὅσο καὶ πρὸς τοὺς στρατιῶτες¹⁵. Καὶ αὐτὸ ἦταν, ὅπως λέει κάποιος, ἡ βαθύτερη αἰτία τῆς καταστροφῆς του¹⁶.

Στὴν οἰκογενειακὴ του ζωὴ εἶχε ἀποσπάσει τὴν ἀφοσίωση καὶ λατρεία τῆς γυναίκας του, τῆς πορφυρογέννητης Μαρίας 123, ποὺ ὅσο λίγες στὸν κόσμο γυναῖκες ἀγαποῦσε καὶ τιμοῦσε τὸν ἄντρα τῆς καὶ ποὺ ἦταν «ἐνα κἀλλιστεῖο καὶ λαμπερὸ στολίδι τῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν καὶ περιλάλημα ἀξιαγάπητο καὶ θελκτικό»¹⁷. «Πάντα παρακαλοῦσε τὴν Παναγία νὰ τοῦ χαρίζη πολλοὺς κύκλους χρόνων καὶ νὰ τὸν σώζη ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ»¹⁸, εὐχῆς ὅμως ποὺ δὲν εἰσακούστηκαν.

Εἶχε ἀποχτήσει μαζί τῆς τρία ἀγόρια, ποὺ ἀπ' αὐτὰ τὸ ἕνα, τὸν Ἀνώνυμον

13. Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, s. II, σ. 87 ἑλλην. μετάφρ. σ. 446, καθὼς στηρίζεται στὰ ἐξῆς πηγαῖα κείμενα: Χωνιάτης, σ. 126, 190-94, 200, 441-44, 533, 590-91, 687, 702, 738, 861· Μιχαήλ Γλυκάς, *Βίβλος Χρονική*, ἐκδ. Bonn, σ. 56, 214, 341· τοῦ ἴδιου, *Εἰς τὰς ἀπορίας τῆς Θεῆας Γραφῆς*, ἐκδ. Σωφρόνιου Εὐστρατιάδη, τ. I, Ἀθῆναι 1906, τ. II, Ἀλεξάνδρεια 1912, σ. 341, 394, 470-75· Ἰωάννης Τζέτζης, ὑποθέσεις τῆς Σαραωδίας, στίχ. 399, 710, ἐκδ. P. Matranga, *Anecdota Graeca*, τ. I, σ. 158, 168, Rome 1950· Μιχ. Ψελλός, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ*, Σάθα MB5 (1876), σ. 56· Ψευδο-Ψελλός, *Τιμόθεος ἡ περὶ δαιμόνων*, ἐκδ. P. Gautier, REB38 (1980), σ. 105-32 σχόλια, σ. 133-94 κείμενο, καὶ σὲ πολλές ἄλλες πηγές.

14. Κίνναμος, σ. 267-68· Χωνιάτης, σ. 188. Γιὰ τὴν ἐβραϊκὴ προέλευση τοῦ Ἀαρῶν-Ἰσαάκιου, βλ. Φ. Κουκουλέ, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς*, τ. ΣΤ' (1955), σ. 182, ὕ. 2.

15. Χωνιάτης, σ. 187.

16. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 220, καθὼς στηρίζεται στὸ Χωνιάτη, σ. 186-87.

17. Χωνιάτης, σ. 188.

18. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2), ἀριθ. 74, σ. 39.

Κ. 207, τὸ ἔχασαν πρόωρα καὶ τὸ χαμὸ του τραγούδησαν οἱ ποιητές¹⁹. Ἄπ' τὰ ἄλλα δυό, τὸν Ἰωάννην Κ. 208 καὶ τὸν Ἀνώνυμο Κ. 209, ποὺ ἐπέζησαν τῶν γονέων τους²⁰, ὁ Ἰωάννης Κ. 208, ὁ λεγόμενος Παχύς, ἦταν ἐκεῖνος ποὺ διεκδίκησε τὸ στέμμα ἀπ' τὸν Ἀλέξιον (γ') Ἄγγ. Κ. 180²¹.

Ἡ οἰκογένεια ζοῦσε μέσα σ' ἓνα πλῆθος εὐνούχων, θεραπόντων, δούλων καὶ παιδαρίων καὶ διαμοίραζε τὴ ζωὴ τῆς ἀνάμεσος στοὺς φρούριο παλάτι ποὺ εἶχε στὴν ΚΠολη καὶ σὲ μιὰ πολυτελέστατη ἐπαυλὴ ποὺ εἶχε ἀνεγείρει σ' ἓνα ἀπ' τὰ ὠραῖα προάστια τῆς πρωτεύουσας²².

Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς σταδιοδρομίας τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου μᾶς εἶναι ἀγνωστα.

Ἡ δρᾶσις του ἀρχίζει νὰ μᾶς γίνεται γνωστὴ ἀπ' τὸ 1154, τότε ποὺ πρέπει νὰ εἶχε μιὰ ἡλικία 34 περίπου χρονῶ²³.

Σ' αὐτὴ τὴ χρονολογία ὁ πρωτεξάδελφός του Μανουὴλ (α') Κ. 81, ὁ περιώνυμος κατόπι αὐτοκράτορας Ἀνδρόνικος Κ. 87, στοὺς στρατόπεδο τῆς Πελαγονίας, ἔχοντας μαζί του ἓνα σῶμα Ἰσαύρων, βγήκε μιὰ νύχτα μὲ τὸ σκοπὸ, κατὰ ποὺ λένε, νὰ δολοφονήσῃ τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ πρωτοστράτορας Ἀλέξιος ποὺ τότε ἀπολάμβανε τῆς ἀπόλυτης εὐνοίας τοῦ Μανουὴλ (α')²⁴, καὶ εἶχε, καθὼς φαίνεται, τὴν ἀρχηγία τῆς ἰδιαίτερης σωματοφυλακῆς του, ἔσπευσε νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν αὐτοκρατορῖσα Εἰρήνην τὴν Ἀλαμανικὴ ποὺ ἀμέσως ἔστειλε ἓνα ταχυδρόμο γιὰ νὰ ἐνημερώσῃ τὸν ἄντρα τῆς καὶ νὰ προληφτῇ ἔτσι τὸ ἐγγχείρημα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87²⁵.

Μέσα στὰ πλαίσια τῆς πολιτικῆς του γιὰ τὴν ἀποκατάστασις τοῦ παλιοῦ ρωμαϊκοῦ Κράτους – αὐτὸ τὸ μεγάλο καὶ καταστροφικὸ ὄνειρο τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων – τὸ καλοκαίρι τοῦ 1157²⁶, ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α') Κ. 81

19. Νικόλαος Καλλικλῆς, *Carmina*, ἐκδ. L. Sternbach, Cracoviae 1907, σ. 35 [347], XXIX: Εἰς τὸν Συμωναῖον ἐκφράσαντα τὸν τελευτήσαντα υἱὸν τοῦ πρωτοστράτορος. Πρβλ. S. De Jongh, σ. 73, ὑ. 3.

20. Χωνιάτης, σ. 189: ἐπὶ παισὶν ἄρρεσι δυοῖς...

21. Χωνιάτης, σ. 697-99: τοῦ ἰδίου, Λόγος εἰς... Ἀλέξιον (γ') Κ... προσεχῶς δὲ γέγονε καὶ ἡ ἐπανάστασις... τοῦ Κομνηνοῦ Ἰωάννου τοῦ λεγομένου Παχέος· εἶλκε δὲ τὸ πρὸς πατρός γένος ἐκ τοῦ μεγάλου δομestικού τοῦ λεγομένου Ἀξούχου, ἐκδ. I. Van Dieten, *Nicetae Choniatae Orationes et Epistulae*, σ. 101-6· Νικηφόρος Χρυσόβεργης, ἐκδ. M. Treu, *Friedrichs - Gymnasiums zu Breslau* 1892, σ. 1-12· Νικόλαος Μεσαρίτης, Λόγος ἀφηγηματικός, ἐκδ. A. Heisenberg, *Die Palastrevolution des Johannes Komnenos, Programm... Gymn., Würzburg* 1907, σ. 19-49· Εὐθύμιος Τορνίκης, Λόγος ἐγκωμιαστικός εἰς τὸν βασιλέα Ἀλέξιον (γ') Κ., ἐκδ. J. Darrouzès, *REB62* (1968), σ. 54-5 καὶ 66-71· Θεόδωρος Σκουταριώτης, *Σάθα MB7* (1894), σ. 428-29.

22. Κίνναμος, σ. 266.

23. Ὁ Ἀλέξιος ἦταν ὁ πρεσβύτερος ἀπ' τοὺς γιούς τοῦ Ἰωάννη Ἀξούχου, βλ. Χωνιάτης, σ. 128, καὶ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1120, βλ. S. De Jongh, σ. 45, ὑ. 10.

24. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 219-20.

25. Κίνναμος, σ. 129. Πρβλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 411.

26. Ἡ χρονολογία προκύπτει ἀπ' τὰ *Annales Ceccanenses*, ἐκδ. Pertz, *MGH. SS.*, τ. XIX, σ. 284, καὶ ἀπ' τὰ *Annales Casinenses*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 311.

ἔστειλε τὸν Ἀλέξιο Ἀξοῦχο μὲ ἄφθονο χρυσάφι στὴν Ἀγκώνα τῆς Ἰταλίας μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ ἐκπληρώσῃ ἐκεῖ μιὰ διπλὴ ἀποστολή²⁷.

Ἡ γυναῖκα τοῦ Μαρίας Κ. 123 μᾶς λέει μὲ τὸ στόμα τοῦ ἐγκωμιαστή-ποιητῆ, πῶς γυρίζοντας ὁ Ἀλέξιος ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποστολή, «ἄστραφτε ἀπ' τὶς λαμπερὲς ἀχτίδες τῶν ἐκεῖ ἔργων τοῦ γιὰ τὴ δόξα τῆς Αὐτοκρατορίας»²⁸. Στὴν πραγματικότητα, δὲ βλέπομε νὰ ἐπιτέλεσε ἐκεῖ κάτι τὸ σπουδαῖο, ἂν καὶ ὀφείλομε νὰ ὁμολογήσωμε πῶς οἱ περιστάσεις ἦσαν τέτοιες, πού δὲν μποροῦσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ μεγαλεπήβολο ὄνειρο τοῦ κυρίου του.

Μετὰ τὴ μεγάλη ἤττα ποὺ δοκίμασαν οἱ βυζαντινὲς δυνάμεις στὶς 28 τοῦ Μάη τοῦ 1156 στὸ Βρινθήσιο τῆς Ἰταλίας ἀπ' τὸ βασιλεῖα τῆς Σικελίας Γουλιέλμο Ι (1154-1166)²⁹, ἡ θέση τῆς Αὐτοκρατορίας στὴν Ἰταλία ἦταν τέτοια ποὺ πῶς πολὺ στηριζόταν στὸ χρῆμα καὶ τὴ διπλωματία παρά στὴ δύναμη τῶν ὄπλων. Τόσο ἡ Βενετία, ἡ πρῶνὴν σύμμαχος τοῦ Βυζαντίου, ὅσο καὶ ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Φρειδερίκος Ι de Hohenstaufen ὁ Βαρβαρόσσας (= Κοκκινοπώγωνας) (1152-1190), ὁ ἀνεπιός καὶ διάδοχος τοῦ Κονράδου ΙΙΙ, δὲν ἤθελαν μιὰ ἐπανεγκατάσταση τῶν Βυζαντινῶν στὴν Ἰταλία³⁰.

Ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος εἶχε νὰ παλαίμῃ πρὸς χίλιες δυὸ δυσκολίες. Ἡ διπλὴ ἀποστολὴ ποὺ εἶχε, ἦταν πρῶτ' ἀπ' ὅλα, νὰ ἀσχοληθῇ στὴ συγκέντρωση στρατευμάτων γιὰ νὰ εἰσβάλλῃ στὴν ἐπικράτεια τοῦ βασιλεῖα τῆς Σικελίας Γουλιέλμου Ι, καὶ συγχρόνως εἶχε ὅλη τὴν ἐξουσιοδότηση νὰ ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις, ἂν οἱ περιστάσεις τοῦ φαίνονταν εὐνοϊκές, γιὰ νὰ κλείσῃ ἓνα σύμφωνο εἰρήνης. Ἡ ἐμφάνιση στρατευμάτων στὰ σύνορα τοῦ σικελικοῦ βασιλείου, ἦταν ἓνα εὐγλωττο διπλωματικὸ μέσον γιὰ νὰ πείστῃ ὁ Γουλιέλμος Ι νὰ κλείσῃ μιὰ συμφωνία μὲ εὐνοϊκοὺς γιὰ τὴν ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ὄρους³¹.

Ὁ Ἀλέξιος ἔφτασε στὴν Ἀγκώνα, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἔμεναν πιστοὶ στὸ Βυζάντιο, καὶ μοίρασε στὸ ὄνομα τοῦ κυρίου του ἀρκετὸ χρῆμα³². Ὅπως ὁ προκάτοχός του στὴ διοίκηση τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων τῆς Ἰταλίας ὁ ἐξαίρετος ἐκεῖνος Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ὁ Ἀλέξιος βρῆκε βοήθεια κοντὰ

27. Χωνιάτης, σ. 128· Κίνναμος, σ. 170.

28. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), ἀριθ. 74, σ. 39:
καὶ γῆς ἐπανάγαγες Ἀγκῶνος μέσης
ἔργων ἀπαστράπτοντα λαμπραῖς ἀκτίσιν
εἰς ὕψος, εἰς εὐκλείαν Αὐσόνων κράτους.

29. Annales Ceccanenses, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 26), σ. 284· Annales Casinenses, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 26), σ. 311· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. Ι, σ. 831· ἀρχαιογαλλ. κειμ. τ. ΙΙ, σ. 202-3· Χωνιάτης, σ. 125· Κίνναμος, σ. 165-68. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. ΙΙ, σ. 366-70· Κ. Ἀμαντος, Β', σ. 348.

30. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 407· Κ. Ἀμαντος, Β', σ. 348-49.

31. Χωνιάτης, σ. 128· Κίνναμος, σ. 170. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. ΙΙ, σ. 378.

32. Otton de Freisingen et Rahewin, Gesta Friderici I imperatoris, ἐκδ. Wilmans, MGH. SS., τ. XX, σ. 428· Sudendorf, Registrum oder Merkwürdige Urkunden für die Deutsche Geschichte, léna- Berlin 1849-1854, τ. ΙΙ, σ. 131-32.

στούς ἐπαναστατημένους Νορμανδούς ἄρχοντες.

Ἐνα μέρος ἀπ' αὐτούς ἔμεναν ἔνοπλοι κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ κόμητα τῆς Ruricapina Ἀνδρέα καὶ τοῦ κόμητα τοῦ Loritello Ροβέρτου. Παίρνοντας βυζαντινὸ χρῆμα ἀπ' τὸν Ἀλέξιο, ὁ Ἀνδρέας, κατάφερε νὰ μαζέψῃ στρατεύματα ἀπὸ παντοῦ. Ἐφτασε ἀκόμη μέχρι τὴ Ρώμη, γιὰ τὸ μάζεμα καὶ τὸ ξεσῆκωμα στρατιωτῶν. Παρὰ τὴν ἐναντίωση τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ IV (1154-1159), συμφώνησε μὲ τὴ σύγκλητο τῆς Ρώμης καὶ πέτυχε νὰ σχηματίσῃ ἕνα μικρὸ στρατό³³.

Πολὺ δυσαρεστημένος ἀπ' αὐτὲς τὶς προετοιμασίες, ὁ Ἀδριανὸς IV πῆρε τὸ μέρος τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμου I, καὶ ἐρεθισμένος ἀπ' τὴ βοήθεια ποὺ οἱ κάτοικοι τῆς Ρώμης ἔδιναν στοὺς Βυζαντινοὺς, ἐπέβαλε καὶ πάλι ἐναντίον τους τὴν ποινὴ τοῦ ἀφορισμοῦ³⁴.

Γύρω στὰ τέλη τοῦ Γενάρη τοῦ 1158 ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Φρειδερίκος I ἔστειλε μιὰ στρατιωτικὴ δύναμη στὴν Ἰταλία, μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Renaud de Dassel καὶ τὸν Otton de Wittelsbach³⁵. Μετὰ λιγὸχρονη παραμονή τους στὴν Κρεμόνη καὶ στὴ Βερόνη, οἱ δυὸ ἀντιπρόσωποι τοῦ Γερμανοῦ καίσαρα ἔφτασαν στὴ Ραβέννα. Ἐκεῖ πληροφορήθηκαν πὼς ἕνας ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τῆς, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ podestat (= ὁ ἀρχηγὸς τῆς), βρισκόνταν στὴν Ἀγκώνα, ὅπου πῆγαν νὰ κλείσουν μιὰ συμφωνία μὲ τὸν ἀπεσταλμένο τοῦ Βυζαντίου Ἀλέξιο Ἀξοῦχο. Ἀμέσως οἱ Γερμανοὶ ἀντιπρόσωποι ἀναχώρησαν γιὰ τὴν Ἀγκώνα καὶ στὸ δρόμο τους συνάντησαν τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ραβέννας ποὺ ἐπέστρεφαν, ἀφοῦ εἶχαν συμφωνήσει μὲ τὸν Ἀλέξιο Ἀξοῦχο. Οἱ δυὸ ἀπεσταλμένοι τοῦ Βαρβαρόσσα χτύπησαν τὴ μικρὴ δύναμη τῶν κατοίκων τῆς Ραβέννας καὶ αἰχμαλώτισαν τὸν podestat καὶ ἔξι ἀπ' τοὺς ἐπίσημους κατοίκους τῆς. Συνεχίζοντας τὸ δρόμο τους ἀπ' τὸ Rimini καὶ τὸ Fermo ἔφτασαν στὴν Ἀγκώνα, ὅπου ἀπ' τοὺς κατοίκους τῆς, τοὺς ἀπαγορεύτηκε ἡ εἴσοδος· ἀμέσως αὐτοὶ πολιορκήσαν τὴν πόλη³⁶.

Οἱ Ἀγκωνιάτες, ποὺ καθὼς εἶχαν παραμείνει πιστοὶ στὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81, εἶχαν ἀρνηθῆ νὰ ταχτοῦν μὲ τὸν Βαρβαρόσσα³⁷, ἀνησύχησαν ἀπ' τὴν πολιορκία τῶν Γερμανῶν καὶ ζήτησαν ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Ἀξοῦχο νὰ ἔλθῃ σὲ μιὰ συμφωνία μὲ τοὺς ἀρχηγούς τους Renaud καὶ Otton. Ὁ Ἀλέξιος, προφανῶς μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ κόμητα τῆς Gravina Ἀλέξανδρου de Conversano, ἑνὸς Νορμανδοῦ ἄρχοντα ποὺ, ἀφοῦ ὑπηρέτησε ὡς πρέσβυς τὸν Κοράνδο III καὶ τὸ Φρειδερίκο I, προσλήφθηκε στὴ στρατιωτικὴ καὶ διπλωματικὴ ὑπηρεσία τοῦ Μανουήλ (α')³⁸, ἦλθε σὲ συνεννοήσεις μὲ τοὺς

33. Κίνναμος, σ. 170-71. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 378-79.

34. Κίνναμος, σ. 171.

35. Sudendorf, Registrum, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 32), τ. II, σ. 131-32.

36. Sudendorf, ἐνθ' ἄνωτ., τ. II, σ. 131-32. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 379-80.

37. Κίνναμος, σ. 170.

38. F. Chalandon, τ. II, σ. 170, 226, 270, 339, 345-47, 349, 350, 353, 363, 380.

δυο αντιπροσώπους του Βαρβαρόσσα και είχε μία συνάντηση μαζί τους, σε συνέχεια της οποίας, σύμφωνα με τις δυτικές μαρτυρίες, αποφασίστηκε να αναχωρήσει για την ΚΠολη³⁹.

Σύμφωνα με το δικό μας Χωνιάτη, ο Ἀλέξιος καθώς έλαβε απ' την ΚΠολη την είδηση πως ο βασιλέας έκλεισε ειρήνη με τον Γουλιέλμο της Σικελίας, και κρίνοντας πως η παρουσία του στην Ἰταλία ήταν άνωφελη, αποφάσισε να εγκαταλείψει την Ἀγκώνα. Καθώς όμως φοβόταν πως θα κρατηθῆ απ' τους Ἀγκωνιάτες, τους διαβεβαίωσε πως γρήγορα πρόκειται να γυρίσει πίσω, και για να τους πείσει, τους έμπιστεύτηκε τὰ δῆθεν γεμάτα χρυσάφι σφραγισμένα κιβώτια να τὰ φυλάνε με προσοχή, χωρίς να πειράξουν τις σφραγίδες, ἐνῶ τὰ κιβώτια πού τους ἄφησε ἦσαν ἄδεια, γιατί αὐτός τὸν αὐτοκρατορικό θησαυρὸ τὸν εἶχε στείλει μυστικά σε δικούς του πολὺ ἐμπιστούς ἀνθρώπους. Χάρη σ' αὐτὸ τὸ τέχνασμα, κατάφερε χωρίς δυσκολία να ἀναχωρήσει και να φτάσει στην ΚΠολη, τὴν ἀνοιξη τοῦ 1158⁴⁰.

Ἡ εἶδηση τῆς σύναψης τῆς ειρήνης, πού τόσο ἐπικαίρα ἦλθε για να τοῦ ἐπιτρέψει να εγκαταλείψει τὴν Ἀγκώνα, δὲν ἐξέπληξε τὸν Ἀλέξιο, γιατί ὁ ἴδιος εἶχε ἀρχίσει τις πρώτες διαπραγματεύσεις με τὸν ὑπουργὸ και στόλαρχο τοῦ Γουλιέλμου, τὸν Μάιον de Bari, «για να παύσουν ἀνάμεσά τους τὸν πόλεμο ὁ βασιλέας και ὁ ρήγας»⁴¹.

Σύμφωνα με τὸν Κίνναμο ὁμως, ὁ μ ε γ α ς δ ο ὕ ξ Ἀλέξιος Κ. 65 και ὁ Ἰωάννης Δούκας⁴², πού βρίσκονταν αἰχμάλωτοι στὴ Σικελία απ' τὴν ἡττα τοῦ

39. Sudendorf, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 32), τ. II, σ. 131-32. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 380.

40. Χωνιάτης, σ. 129. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 380.

41. Χωνιάτης, σ. 128.

42. Πρόκειται για τὸν απ' τὸ 1170 μέγαν ἑταιρειάρχην Ἰωάννη Δούκα, ἄσχετο πρὸς τοὺς ὁμώνυμους γιούς τῆς Ἄνας Κ. 32, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 35 και τῆς Θεοδώρας Κ. 38, δηλ. τοὺς Ἰωάννη Δ. 66, Ἰωάννη Δ. 83 και Ἰωάννη Δ. 90. Ἡ σταδιοδρομία του εἶναι αὐτῆ: Τὸ 1155/56 τοῦ ἀνετέθη ἡ πρεσβεία πρὸς τὸ Φρειδερίκο I τῆς Γερμανίας και οἱ δραστηριότητες στην Ἰταλία, βλ. F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1396· Κίνναμος, σ. 135· Χωνιάτης, σ. 120-21, και σ. 125· συνεκπέμπεται δὲ και ὁ Δούκας Ἰωάννης, ἀνὴρ ἐρμαιοκὸς ὁμοῦ και ἀρεϊκὸς, οἷα παιδεμάτων ἐλευθερίων οὐκ ἄκρω λιχανῶ γεγευμένος και γένους εὐ ἔχων και μεθόδων ἴδιος στρατηγικῶν. Τὸ 1164 τοῦ ἀνετέθη ἡ ἐκστρατεία στὴ Δαλματία, βλ. Κίνναμος, σ. 248. Τὸ 1166 τοῦ ἀνετέθη ἡ ἡγεσία τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Οὐγγαρίας, βλ. Κίνναμος, σ. 260-61. Τὸ 1167 ἦταν ἐπικεφαλῆς τοῦ δικαστηρίου πού ἐκδίκασε τὴν ὑπόθεση τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου, βλ. κατωτέρω, ὑ. 94. Τὸ 1177, ὅταν ἦδη ὀνομάστηκε μ ε γ α ς ἑ τ α ι ρ ε ἰ ἄ ρ χ η ς, πῆρε μέρος στην πρεσβεία πού στάλθηκε στο βασιλεῖα τῆς Ἱερουσαλήμ Βαλδουῖνο IV τὸν Λεπρόν (1174-1185), κάτω απ' τὴν ἀρχηγία τοῦ Ἀνδρόνικου Ἀγγ. Δ. 93, βλ. F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 86, ἀριθ. 1526, και Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1030-31, ὅπου τὸν ὀνομάζει: vir magnificus, megataeriarcha· ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 384-85, ὅπου ὀνομάζεται: Jehans uns granz hom du palais. Μὲ τὸ ἴδιο ἀξίωμα τοῦ μ ε γ . ἑ τ α ι ρ ε ἰ ἄ ρ χ η τὸν βλέπομε στο πλευρὸ τοῦ μ ε γ . δ ο ὕ κ α Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135 να μεσολαβῆ τὸ 1182 ἀνάμεσα στην ἀντιβασιλίτσα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας και στην κ α ι σ α ρ ι σ σ α Μαρία Κ. 153. Χωρὶς ἀμφιβολία ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἀπόλυσε τὸν περίφημο ἄντρα απ' τὸ ἀξίωμα του, για να τὸ ἀναθέσει στο φοβερό

Βριντήσιου (28.V.1156), ήσαν εκείνοι που για να απολευτερωθούν, επέσπευδαν το κλείσιμο της ειρήνης με όρους επιζήμιους για το Βυζάντιο και έτυχαν της έπιτιμησης του Μανουήλ (α΄) Κ. 81⁴³.

Μετά την επάνοδό του στην ΚΠολη, ο Άλέξιος Άξουχος προσκολλήθηκε στην αύλη και άκολουθοϋσε τον αυτοκράτορα.

Τόν συναντάμε τὸ 1158 κατὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ Βαλδουίνου ΙΙΙ (1143 - 1163) στὸ στρατόπεδο τῆς Κιλικίας, ἐμπρὸς στὶς πύλες τῆς Μαιμίστρας (=Μοψουεστίας), ὅταν μαζι με τὸν π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο Ἰωάννη Κ. 128 ὑποδέχτηκαν τὸν ρ ῆ γ α τῆς Παλαιστίνης (τὸν Βαλδουίνο ΙΙΙ), ἐπικεφαλῆς τῶν αὐλικῶν ἀξιωματούχων καὶ τῶν αυτοκρατορικῶν πριγκίπων, λίγο ἐξω ἀπ' τὴν αυτοκρατορικὴ σκηνὴ γιὰ νὰ τὸν φέρουν καὶ νὰ τὸν παρουσιάσουν στὸν αυτοκράτορα⁴⁴.

Τὸ 1165 ὁ Άλέξιος Άξουχος διορίστηκε ὁ ὀ ὕ ξ τῆς Κιλικίας σέ ἀντικατάσταση τοῦ Κωνσταντίνου Καλαμάνου Δούκα Βοτανειάτη Κομνηνοῦ 196⁴⁵, πού πιάστηκε αἰχμάλωτος ἀπ' τὸν ἐξουσιαστὴ τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Δαμασκοῦ Nûr ad-dîn (1144-1174)⁴⁶, με τὴν ἰδιότητα τοῦ στρατηγού-αυτοκράτορα κατὰ τὸν πόλεμο πού θὰ ἀνοίγε τόσο κατὰ τοῦ Nûr ad-dîn ὅσο καὶ κατὰ τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας Θόρου ΙΙ (1145 - 1168)⁴⁷.

Πηγαίνοντας γιὰ τὴν Ταρσό, τὴν ἔδρα τῆς διοίκησης πού ἀνάλαβε, πέρασε ἀπ' τὸ Ἰκόνιο, ὅπου εἶχε μιὰ πολὺ φιλικὴ συνάντηση με τὸ σουλτάνο Kilidj Arslan ΙΙ (1156 - 1192)⁴⁸, πού σ' αὐτὴ θὰ ἐπανέλθωμε παρακάτω.

Ὁ διάσημος Nûr ad-dîn μετὰ τὶς νίκες του ἐναντίον τοῦ Κωνσταντίνου Καλ.

ἐκτελεστὴ τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, στὸν Κωνσταντίνου Τρίψυχον, βλ. Χωνιάτης, σ. 348, 354, 408-10, πρβλ. P. Karlin-Hayter, L'Hétériarque, JÖB 23 (1974), σ. 130-31.

43. Κίνναμος, σ. 172. Πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 380.

44. O Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. Ι, σ. 861, λέει: duo nepotes ejus, fratres uterini, Joannes videlicet protosevastos et Alexis protostrator ἄρχαιογαλλ. κείμεν., τ. ΙΙ, σ. 233: deus de ses nevez, Jehan qui estoit seneschaus et Alexe qui estoit chamberiers, cil dui estoient li plus haute home du palais. Ἀλλὰ ἀπ' τὸν Κίνναμον, σ. 185: Βασιλεὺς δὲ προσιέναι τὸν ρῆγα μαθὼν ἄλλοτε ἄλλους τῶν ἐπὶ δόξης προσπαντᾶν αὐτῷ ἐπεμπε καὶ ἀεὶ τοὺς ἐπιδοξότερους κατόπιν ἄχρι καὶ τῶν ἐπ' ἀδελφιδαῖς αὐτῷ γαμβρῶν, διαφαίνεται πῶς δὲν πρόκειται γιὰ τὸν Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Κ. 132, ἀλλὰ γιὰ τὸν Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τὸν ἐπ' ἀδελφιδῆ ἡ γ α μ β ρ ὸ ν τοῦ αυτοκράτορα, τὸν Ἀλέξιον Ἀξουχον, ὅπως δέχτηκαν ὁ Miller, RHC Hist. Grecs, τ. ΙΙ, σ. 316, καὶ ὁ F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 448, ὅπου κατὰ λάθος τιτλοφορεῖ τὸν Ἀλέξιον Ἀξουχον π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο ν.

45. Ἡ σειρά τῶν ὀ ο υ κ ῶ ν Κιλικίας κατὰ τὴν περίοδο 1160-1167 εἶναι: Μιχαὴλ Βρανᾶς 1160· Ἀνδρόνικος Κ. Εὐφορβ. 70 1162· Κωνσταντῖνος Καλ. Δ. Βοτ. Κ. 196, τὸ πρῶτον 1163-64· Ἀλέξιος Ἀξουχος 1165· Ἀνδρόνικος Κ. 87 1166-67· Κωνσταντῖνος Κ. Δ. Β.Κ. 196, τὸ δεύτερον 1167, βλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 526-27, ὑ. 2.

46. Κίνναμος, σ. 216.

47. Κίνναμος, σ. 227.

48. Κίνναμος, σ. 265-66.

Δούκ. Βοτ. Κομν. 196 και του Θόρου II της Κιλικίας είχε τόσο υπερηφανευτή που είχε την ελπίδα πως γρήγορα θα γινόταν κύριος και της Ἀντιόχειας⁴⁹, και ο ἰκανός Ρουπενίδης ἡγεμόνας Θόρος II, καθώς κατηγοροῦσε τὸν ἄλλοτε δ ο ὑ κ α της Κιλικίας Ἀνδρόνικο Κ. Εὐφορβ. 70 πὼς εἶχε ἐνεργήσει τὴ δολοφονία τοῦ ἀδελφοῦ του Στέφανου Ρουπενίδη, εἶχε εἰσβάλει και πάλι στὸ βυζαντινὸ ἔδαφος⁵⁰.

Φαίνεται, ἂν πιστεύσωμε τὸ Χωνιάτη, πὼς ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος δὲν πέτυχε νὰ φέρῃ σὲ ὑποταγὴ τὸ Θόρο II, γιατί στὸν καιρὸ τοῦ ἄμεσου διαδόχου του στὴ διοίκηση τῆς Κιλικίας Ἀνδρόνικου Κ. 87 οἱ ἐχτρότητες ἀνάμεσα Ἑλλήνων και Ἀρμενίων συνεχίστηκαν⁵¹.

Κατὰ τ' ἄλλα, γνωρίζομε πὼς ὁ Ἀλέξιος κατὰ τὴ θητεία του στὴν Κιλικία ἔκανε ὀρισμένες ἐνέργειες γιὰ μιὰ ἔνωση τῶν Ἀρμενίων ποὺ ἦσαν μονοφυσίτες με τὴν ἑλληνικὴ Ἐκκλησία. Στὴ Μομφουεστία εἶχε μιὰ συνάντηση με τὸν περίφημο Ναρσῆ Κλαίεσι ἢ Chnorhali (= Χαριτωμένο, ἕξαιτίας τῆς λογοτεχνικῆς του ἀξίας και τῆς χάρης τῆς ποίησής του)⁵², ἀδελφὸ τοῦ κ α θ ο λ ι κ ο ὤ (=πατριάρχῃ) τῶν Ἀρμενίων Γρηγόριου III Pahlavouni (1113-1166)⁵³.

Ὁ Ἀξοῦχος ρώτησε σ' αὐτὴ τὴ συνάντηση τὸ Ναρσῆ πάνω σὲ ποιά σημεῖα ὑπάρχουν διαφορὲς ἀνάμεσα στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία και τὴν ἄρμενική, και ὁ δεῦτερος ἐκτὸς τῆς προφορικῆς ἀπάντησης ποὺ τοῦ ἔδωσε, τοῦ ἔστειλε και μιὰ ἔκθεση ποὺ περιεἶχε τὴν ἄρμενική παράδοση και διδασκαλία και τὰ θεμελιώδη δόγματά της⁵⁴.

Ὁ Ἀξοῦχος ἀνάφερε στὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 τίς ἐπαφές του με τὸ Ναρσῆ και τόνισε στὸν κύριό του ποῖο συμφιλωτικὸ πνεῦμα χαρακτηρίζει τὸν ἀδελφὸ τοῦ κ α θ ο λ ι κ ο ὤ. Παίρνοντας ἀπ' αὐτὸ τὴν εὐκαιρία ὁ βασιλέας ἦλθε σὲ ἐπικοινωνία με τὸν κ α θ ο λ ι κ ὸ Γρηγόριο III. Μέσω κάποιου Χριστοφόρου ἀπηύθυνε στὸν Ἀρμένιο πατριάρχη μιὰ ἐπιστολὴ ποὺ με αὐτὴ τὸν παρακαλοῦσε νὰ στείλῃ τὸν ἀδελφὸ του στὴν ΚΠολη γιὰ νὰ διαπραγματευτὴ τὴν ἔνωση τῶν δυὸ Ἐκκλησιῶν⁵⁵.

Ὅταν αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ ἔφτασε, ὁ Γρηγόριος III εἶχε πεθάνει και ὁ Ναρσῆς ποὺ εἶχε διαδεχτὴ τὸν ἀδελφὸ του στὴν πατριαρχικὴ ἔδρα (Ναρσῆς IV 1166-1173), ἀπάντησε στὸν αὐτοκράτορα πὼς με εὐχαρίστηση ἀποδέχεται μιὰ συνάντηση μαζί του και συγχρόνως τοῦ ἔστειλε μιὰ ἔκθεση τῆς διδασκα-

49. Κίνναμος, σ. 216 και 227.

50. Κίνναμος, σ. 227-28.

51. Χωνιάτης, σ. 180-81. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 529.

52. Γιὰ τὸ Ναρσῆ τὸ Χαριτωμένο, βλ. Félix Nève, L' Arménie chrétienne et sa littérature, σ. 269-86, και Mgr Ormanian, L' Église arménienne, σ. 48-9.

53. Βλ. τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ναρσῆ πρὸς τὸν Ἀλέξιον Ἀξοῦχον εἰς Cappelletti, Nerses Clajensis opera, Venise 1832, τ. I, σ. 173. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 655, ὑ. 1.

54. Cappelletti, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 173.

55. Μιχαήλ τοῦ Σύρου, εἰς RHC Docum. Armén., τ. I, σ. 366· Cappelletti, τ. I, σ. 196.

λίας τῆς Ἐκκλησίας του⁵⁶.

Οἱ διαπραγματεύσεις πού ἀνοίξε ὁ Ἀξοῦχος συνεχίστηκαν, καί τὸ 1170 στάλθηκε ἀπ' τὸ Μανουήλ (α΄) στὸν πατριάρχη Ναρσῆ IV ὁ θεολόγος Θεωρειανὸς πού ἔδειξε ἕνα εὐρὺ πνεῦμα πάνω σὲ μιὰ ἀπό κοινου προσπάθεια γιὰ τὴν ἔνωση καί τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν, ὀρθόδοξης, παπικῆς καί ἀρμενικῆς⁵⁷.

Ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος ἀνακλήθηκε ἀπ' τὴν Κιλικία γιὰ νὰ πάρη μέρος στὸν οὐγγρικὸ πόλεμο πού ξανάρχισε τὸ 1166, ὅταν οἱ Οὐγγροὶ ἐπανάλαβαν τὶς προσπάθειές τους γιὰ νὰ πάρουν πίσω τὶς ἐπαρχίες πού εἶχε καταλάβει τὸ Βυζάντιο.

Κάτω ἀπ' τὶς διαταγές τοῦ π α λ α τ ῖ ν ο υ Διονύσιου, ἕνας οὐγγρικὸς στρατὸς εἰσέβαλε πρὸς τὴν πλευρὰ τοῦ Σιρμιου καί ἐπέφερε μιὰ φοβερὴ ἤττα στοὺς βυζαντινοὺς στρατηγούς Μιχαήλ Γαβρᾶ, σὺζ. τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, πού ἦταν ὁ ὕψος τῆς περιοχῆς τῶν συνόρων, καί Μιχαήλ Βρανᾶ πού ἦταν ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων⁵⁸. Μετὰ τὴ μάχη, ὁ Οὐγγρος στρατάρχης πρόσταξε νὰ μαζέψουν τὰ πτώματα τῶν Βυζαντινῶν καί νὰ τὰ καλύψουν μὲ χῶμα, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ διακηρύττη τὸ ὕψωμα πού σχηματίστηκε τὴ σπουδαιότητα τῆς νίκης του⁵⁹.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, καθὼς ἔλαβε γνώση αὐτῆς τῆς καταστροφῆς, θέλησε νὰ δώσῃ ἕνα μάθημα στοὺς Οὐγγρους, μεταφέροντας τὸν πόλεμο σ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν καρδιά τῆς πατρίδας τους⁶⁰. Ἐνῶ ὁ Οὐγγρος πρίγκιπας Βελάς - Ἀλέξιος, πού ὡς μνηστήρας τῆς Μαρίας Κ. 153 εἶχε ἀναγνωριστῶς διάδοχος τῆς βασιλείας⁶¹, καί ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος πού ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ στρατεύματος, ἀπασχόλησαν τὸν ἐχθρὸ καί τὸν ἔκαμαν νὰ πιστεύσῃ πὼς ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἐτοιμαζόταν νὰ περάσῃ τὸ Δούναβη, ἄλλος στρατηγός, ὁ Λέων Βατάτζης, ἐπικεφαλῆς ἑνὸς σώματος, πέρασε ἀπὸ ἕνα ἄλλο μέρος τοῦ ποταμοῦ καί εἰσέβαλε στὴν Οὐγγαρία ἀπ' τὰ ἀνατολικά τῆς σύνορα πού εἶχαν μείνει ὀλοτελα ἀφύλαχτα, γιὰτὶ ποτὲ κανεὶς δὲν εἶχε εἰσβάλεϊ ἀπ' αὐτὸ τὸ

56. Cappelletti, τ. I, σ. 195 καί 205 κεξ.

57. Cappelletti, τ. I, σ. 231· Θεωρειανοῦ, PG 133, στ. 114-298, καί ἰδιαίτερα στ. 120 καί 213. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 656· René Grousset, L'Empire du Levant, Paris 1949, σ. 410.

58. Κίνναμος, σ. 257-60· Χωνιάτης, σ. 173-74.

59. Κίνναμος, σ. 259.

60. Κίνναμος, σ. 260.

61. Γιὰ τὸν Βελά - Ἀλέξιο ὡς μνηστήρα, βλ. Κίνναμος, σ. 214-15· Χωνιάτης, Ἔησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 252. Ὅσο γιὰ τὴ θέση του στὸ στράτευμα, κακῶς ὁ P.S. Naštural, Valaques, Coumans et Byzantins, Βυζαντινά, τ. I (1969), σ. 177, ὑ. 34. ταυτίζει τὸν Βελά - Ἀλέξιο μὲ τὸν Ἀλέξιο Ἀξοῦχο, καί ἰσχυρίζεται πὼς ὁ Βελάς ἦταν ἐπίσης ἐκτός ἀπὸ δεσποτικῆς καί πρωτοστράτωρ(!) καί παραπέμπει εἰς Κίνναμον, σ. 200, ἀντὶ τοῦ ὡστοῦ σ. 260, ὅπου ὅμως πρόκειται γιὰ δυὸ χωριστὰ πρόσωπα, τὸ νεαρὸ Ἀλέξιο-Βελά πού συμβολικὰ παρίστατο καί τὸν Ἀλέξιο Ἀξοῦχο, ἀρχηγὸ τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἦταν πρωτοστράτωρ.

μέρος. Ο Βατάτζης εκπλήρωσε χωρίς εμπόδιο την αποστολή που του είχε άνατεθή και επανήλθε, αφού κατάστρεψε και λεηλάτησε ένα μεγάλο μέρος της Ούγγαρίας⁶².

Μιά ανάλογη έκστρατεία που καθοδηγούνταν άπ' τó διακεκριμένο στρατηγό Ιωάννη Δούκα⁶³, μαζί με τούς ύπαρχηγούς του Ανδρόνικο Λαπαρδά, που λίγο άργότερα παντρεύτηκε τή Θεοδώρα Κ. 234, και Νικηφόρο Πετραλίφα, λεηλάτησε τίσ όμορες πρós τά ρωσικά πριγκιπάτα ούγγρικés έπαρχίες⁶⁴.

Ο Ούγγρος στρατάρχης Διονύσιος είχε σηκώσει ένα λοφίσκο πάνω στα πτώματα τών Βυζαντινών για να θυμίσει τή νίκη του, ó Ιωάννης Δούκας και οί ύπαρχηγοί του, σέ άνταπόδοση, έστησαν ένα σταυρό με μία έπιγραφή που μνημόνευε τήν έπιτυχία τους⁶⁵.

Σέ ένα άλλο θέατρο του πολέμου, τó Βυζάντιο ήταν πιό λίγο ευτυχές. Ένας ούγγρικός στρατός ήλθε να εισβάλλη στή Δαλματία με τόν έρχομό του άνέκυψαν διάφορα περιστατικά, και ó στρατηγός σ ε β α σ τ ó ς Νικηφόρος Χαλούφης που περι τó 1162/63 είχε παντρευτή τή Θεοδώρα Κ. 150, τήν άλλοτε έρωμένη του θείου της Μανουήλ (α') Κ. 81, αιχμαλωτίστηκε, και óλακερη ή χώρα ξανάπεσε στήν έξουσία τών Ούγγρων⁶⁶.

Ο Άλέξιος Άξουχος, άν πιστεύσωμε τόν Κίνναμο, κατά τή διάρκεια αυτού του ούγγρικού πολέμου έδειχνε νωθρότητα και προκάλεσε τήν έκπληξη του Άλέξιου Κασιανού, πρώην δ ο ύ κ α τής Σελεύκειας⁶⁷, ό οποίος θέλησε να τόν παρορμήσει για να πολεμήσει με ζωντανία. Ο Άξουχος πήρε τότε καταμέρος τόν Κασιανό και του είπε πώς «άπέχει κάπως άπ' τόν πόλεμο, γιατί λυπάται να χάνονται οί άνθρωποι που τούς θέλει να ζούν και να τούς έχη δικούς του». Στην άπορία του Κασιανού, του έξηγήσει «πώς ó αυτοκράτορας μή λογαριάζοντας τó αίμα τών στρατιωτών, τόν πρόσταξε με έπιμονή να τούς σπρώχνει χωρίς μεγάλη περίσκεψη πρós τίσ μάχες», και του πρόσθεσε πώς «άν κρατήση αυτή τή συζήτηση μυστική, θά είναι ένας άνθρωπος δικός του». Άλλά ó Κασιανός μετάφερε τή συζήτηση στο βασιλέα⁶⁸.

Άκόμη μās είναι γνωστό πώς, καθώς ó Άξουχος γύρισε άπ' τήν Κιλικία, τέλη του 1165 με άρχές του 1166, προέβη στή διακόσμηση τής έπαυλης που είχε στα προάστια τής ΚΠολης. Καθώς ήταν ένας στενός φίλος του

62. Κίνναμος, σ. 260. Μία σφραγιδα βλ. V. Laurent, σ. 213, άριθ. 507, με τήν έπιγραφή: Τόν Βατάτζην Λέοντα Μιχαήλ σκέποις, προφανώς άνήκει στο στρατηγό του ούγγρικού πολέμου του 1166.

63. Για τόν εν λόγω Ιωάννη Δ., βλ. άνωτέρω, ύ. 42.

64. Κίνναμος, σ. 260-61.

65. Κίνναμος, σ. 261. Κακώς ó F. Chalandon, τ. II, σ. 487, ύ. 4, λέει πώς ó σταυρός με τήν έπιγραφή στήθηκε άπ' τó Λέοντα Βατάτζη.

66. Κίνναμος, σ. 262-63. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 487, ύ. 6.

67. Κίνναμος, σ. 179: Άλεξιῷ μὲν τῷ Κασιανῷ ὅς τὴν Σελευκειῶν τότε διεῖπεν ἀρχήν,

68. Κίνναμος, σ. 268.

σουλτάνου του Ἰκονίου Killidj Arslan II, δὲ στόλισε τοὺς τοίχους τῆς ἐπαυλῆς του «μὲ παραστάσεις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας ἢ μὲ ἐπεισόδια ἀπ' τὴν κυνηγετικὴ ζωὴ τοῦ αὐτοκράτορα ποῦ βασίλευε, τόσο πλοῦσια σὲ τέτοια, ἀφοῦ καὶ ἄγριο θηρίο ἀλλόκοτο, ἓνα τερατῶδες μίγμα λιονταριοῦ καὶ πάρδαλης, εἶχε σκοτώσει –ποῦ ἦταν χρέος κάθε αὐλικοῦ– ἀλλὰ τοὺς στόλισε μὲ τὰ στρατηγικὰ ἀντραγαθῆματα τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου»· «μωρὸς καὶ ἀνόητος, παρατηρεῖ ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς, γιατί δημοσίευε κάτι ποῦ ἔπρεπε νὰ μένη στὴν ἀφάνεια»⁶⁹.

Ἡ μετάβασή του στὸ Ἰκόνιο πρὸς ἐπίσκεψη τοῦ σουλτάνου, ποῦ πιὸ πάνω ἀναφέραμε, ἦταν γνωστὴ στὴν ΚΠολη, καὶ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς τοιχογραφίες ποῦ ἔκανε στὴν ἐπαυλὴ του, μιὰ πράξη ἀληθινὰ προκλητικὴ –ποῦ γι' αὐτὴ πολὺ σωστὰ ὁ αὐτοκράτορας τὸν ἐπιτίμησε, καθὼς μιὰ καὶ δυὸ φορές τὸν πῆρε καταμέρος– οἱ ἄνθρωποι τῆς αὐλῆς ἔλεγαν πῶς «ἀνάμεσα στὸ σουλτάνο καὶ τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ᾶ τ ο ρ α ἀνταλλάχτηκε γραφτὸ κείμενο μιᾶς συμφωνίας ποῦ ἔκαναν καὶ ποῦ ἀπόβλεπε στὴν ἀνατροπὴ τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 καὶ στὴν ἀντικατάστασή του μὲ τὸν Ἀλέξιο»⁷⁰.

Ἐπῆρχε καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη πολὺ πιὸ σοβαρὸ ποῦ ἀναφερόταν στὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 ἀπ' τὴν πρώτη γυναίκα του Εἰρήνη τὴν Ἀλαμανικὴ εἶχε ἀποχτήσει δυὸ κόρες, τὴ Μαρία Κ. 153, ποῦ γεννήθηκε τὸ Μάρτη τοῦ 1152⁷¹, καὶ τὴν Ἄννα Κ. 154, ποῦ γεννήθηκε τὸ 1156 καὶ πέθανε τὸ 1160⁷².

Ὁ Μανουὴλ (α΄) ποῦ δὲν εἶχε ἀκόμη γιό, μέσα στὸ ὄνειρό του νὰ ἐνώσῃ τὴν Οὐγγαρία μὲ τὴν Αὐτοκρατορία, ἀρραβώνιασε τὸ 1163 τὴν κόρη του Μαρία Κ. 153 ποῦ κατὰ τὴ βάπτισή της εἶχε ἀναγορευτῆ β α σ ί λ ι σ σ α⁷³, μὲ τὸν Οὐγγρο πρίγκιπα Βελᾶ, γιό τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Γκέιζα II (1141 - 1162), ποῦ παίρνοντας τὸ βυζαντινὸ ὄνομα Ἀλέξιος ἐγίνε ὁ διάδοχος τοῦ

69 Κίνναμος, σ. 265-67. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 220· Κ. Ἄμαντος, Β΄, σ. 360, ὑ. 1, ὅπου ἐκ παραδρομῆς τὸν Ἀλέξιο Ἀεσοῦχο ὀνομάζει Ἀλέξιον Κομνηνὸν καὶ παραπέμπει εἰς Χωνιάτην, σ. 266, ἀντὶ Κίνναμον, σ. 266· A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 528, ὅπου λέει πῶς «κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ εἰκόνα αὐτὴ παρίστανε τὴ μοιραία μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου». Αὐτὸ εἶναι ἀνακριβές, γιατί ἡ διακόσμηση τῆς ἐπαυλῆς ἐγίνε στὶς ἀρχές τοῦ 1166 καὶ ἡ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου στὶς 17.IX. 1176, δέκα καὶ πάνω χρόνια μετὰ, τότε ποῦ ὁ Ἀλέξιος, ὅπως θὰ δοῦμε, δὲ βρισκόταν πιά στὴ ζωὴ, ἀφοῦ καὶ ἀπ' τὴν ἀνοιξὴ ἀκόμη τοῦ 1167 ἦταν κλεισμένος ὡς καλόγερος μέσα σ' ἓνα μοναστήρι τοῦ Παππικίου.

70. Κίνναμος, σ. 265-66.

71. Ἀνώνυμος, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 342:

Ἄρτιος μόνος τῶν μηνῶν ὁ μάρτιος ἄρτιως
Κομνηνικὴ γὰρ ἄμπελος ἐξήνθησεν ἐν τούτῳ.

72. Κίνναμος, σ. 202· Ἀνώνυμος, ἐκδ. Σπ. Λαμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 45-7, ἀριθ. 84: Εἰς τὸ βάπτισμα τῆς πορφυρογεννήτου κυρᾶς Ἄννης γεγονός κατὰ τὸ ἅγιον μέγα Σάββατον. Βασίλειος Ἀχρῖδηνός, πρώην Θεσσαλονίκης, Ἐπιτάφιος εἰς Εἰρήνην. VV 1 (1894), σ. 125.

73. Κίνναμος, σ. 118: Μαρία τε ὠνομάσθη καὶ βασιλις ἀνεβοθήη.

θρόνου και αναγορεύτηκε δεσπότης^{73α}, τίτλος που μέχρι τότε επιφύλασσόταν σε μόνο τον αυτοκράτορα και που έφεξης πήρε το χαρακτήρα ενός ιδιαίτερου τίτλου· ο ιδιαίτερος αυτός τίτλος έρχόταν στην ιεραρχία άμεσα μετά τον αυτοκράτορα και πριν απ' το σεβαστοκράτορα και τον καίσαρα⁷⁴.

Κατά τους άρραβώνες που έγιναν με μεγαλοπρέπεια στο ναό της Θεοτόκου των Βλαχερνών, οι παριστάμενοι έδωσαν στους διαδόχους Μαριάν Κ. 153 και (Βελάν) - Άλέξιον όρκους πίστης, άφοσίωσης και ύπιστέλειας, και στην όρκωμοσία, κατά προσωπική προτίμηση του αυτοκράτορα, επιστάτησε ο έπιτοϋ κανικλείου Θεόδωρος Στυππειώτης, σύζ. της Εύδοκίας Κ. 146α, και όχι ο λόγοθέτης του δρόμου Ιωάννης Καματηρός, δευτεροεξάδελφος του αυτοκράτορα, που ήταν και ο άρμόδιος, γι' αυτό και ή αυτοκρατορική προτίμηση προκάλεσε τή σφοδρή ζήλεια του και τó φθόνο του προς τó Στυππειώτη^{74α}.

Μοιάζει, σύμφωνα με τó Χωνιάτη, πώς κατά την επιστροφή απ' τή νικηφόρο έκστρατεία του έναντιόν των Ούγγρων τó 1165, ó Μανουήλ (α') Κ. 81 που δέν είχε ακόμη άρσενικό διάδοχο, άποφάσισε νά υποχρεώσει όλους τους ύπηκόους του, νά αναγνωρίσουν ως διαδόχους του και κληρονόμους της βασιλικής έξουσίας, έπίσημα, τήν κόρη του Μαρία Κ. 153 και τó μνηστήρα της Άλέξιον τόν έξ Ούγγαριας^{74β}. «Με αυτό ó βασιλέας ήθελε νά εξασφαλίση στην έλληνική Αυτοκρατορία, λέει ó F. Chalandon, τις έπαρχίες που είχε κυριεύσει και νά παρασκευάση ένδεχομένως τήν προσάρτηση της Ούγγαρίας»^{74γ}.

Φαίνεται πώς μιά βίαιη έναντίωση ξεέσπασε στο Βυζάντιο, όταν προβλήθηκε αυτή ή αξίωση του αυτοκράτορα για τήν όρκωμοσία «πάντων» τών ύπηκόων. Βέβαια ó Μανουήλ (α') τελείωσε τήν υπόθεση με τó νά επιβάλη τήν έπιθυμία του και νά δοθῆ ó όρκος.

73α. Κίνναμος, σ. 215: ό τε παίς Άλέσιος ήδη μετωνόμασθη και δεσπότης άνεβοήθη.

74. G. Ostrogorsky, *Urum-Despotes, Die Anfänge der Despoteswürde in Byzanz*, BZ44 (1951), σ. 454: 'Η λ. urum σήμαινε στους Ούγγρους τó διάδοχο του θρόνου· ó Μανουήλ (α') Κ. 81 που προόριζε τó Βελά για τó θρόνο, του έδωσε εκ των προτέρων τόν τίτλο του δεσπότη, γιατί ήταν τó άκριβώς ίσοδύναμο του urum, δηλ. του πρίγκιπα διαδόχου. Μέσα στο πνεύμα του Μανουήλ (α'), ó Βελάς έπρεπε ως ούγγρος urum και βυζαντινός δεσπότης, νά ένωση τó Βυζάντιο και τήν Ούγγαρια. Πρβλ. R. Guillard, *Le Despote*, REB17 (1959), σ. 53-4. 'Ο L. Stiernon όμως έχει άντιρρήσεις πάνω σ' αυτό και φρονει πώς ó τίτλος του δεσπότη ου πήρε αυτό τó χαρακτήρα επί του Άλέξιου (γ') Άγγ. Κ. 180 (1195-1203) που θέλησε νά δημιουργήση δυναστεία και νά θεσπίση νέα τιτλοφορία στην αύλική ιεραρχία. Τis άπόψεις μάλιστα αυτές, καθώς ó L. Stiernon μου είπε στις Βρυξέλλες, τó Μάη του 1972, εξέθεσε στον G. Ostrogorsky, που παρά τά «άδιάσειστα» έπιχειρήματα του L. Stiernon, έμεινε άμετακίνητος στη θέση του.

74α. Χωνιάτης, σ. 147. Πρβλ. N. G. Svoronos, *Le serment de fidélité*, REB9 (1951), σ. 110.

74β. Χωνιάτης, σ. 179. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 486.

74γ. F. Chalandon, τ. II, σ. 486.

Μόνος ό Ἀνδρόνικος Κ. 87 εἶχε τήν τόλμη νά ἀρνηθῆ τόν ὄρκο πού ζητήθηκε, λέγοντας πῶς «ό αὐτοκράτορας πού εἶχε ἤδη συνάψει δεῦτερο γάμο μέ τήν ὠραία Μαρία τήν Ἀντιοχειανή (25.XII.1161), πιθανόν νά ἀποχτοῦσε ἀπ' αὐτή ἀγόρι, ὁπότε καθῶς θά εἶμαστε ὑποχρεωμένοι νά ὀρκιστοῦμε πίστη στόν ὕστερο βλαστό του, θά ἀναγκαστοῦμε νά ἐπιорκήσωμε πρὸς τήν κόρη του, τῆ Μαρία Κ. 153. Ἐπειτα, πῶς μπορεῖ νά κριθῆ ἡ πράξη τοῦ αὐτοκράτορα, πού κάθε πολίτη τῆς Αὐτοκρατορίας τόν θεώρησε ἀκατάλληλο γιά ἄντρα τῆς κόρης του, καί διάλεξε αὐτόν ἐδῶ τόν ἄλλοεθνή πρὸς κατασχύνη αὐτῶν τῶν ἴδιων τῶν πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι αὔριο θά τόν ἔχουν κύριό τους καί βασιλέα τους»⁷⁵.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 δέν ἔλαβε καθόλου ὑπόψη του τὰ σωστά αὐτὰ λόγια τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, καθῶς ὅμως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Χωνιάτης, «δέν ἦσαν λίγοι ἐκεῖνοι πού συμφωνοῦσαν πρὸς τῆ γνώμη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ., ἂν καί εἶχαν δώσει τόν ὄρκο πίστης πρὸς τῆ Μαρία Κ. 153 καί τὸ Βελά. Καί ἀπ' αὐτούς, ἐνῶ μερικοὶ περιορίστηκαν νά ἐκφράσουν μόνο τῆ διαφωνία καί τῆ δυσφορία τους, ἄλλοι ξεπέρασαν τὰ λόγια καί προχώρησαν σέ ἔργα, γιά νά ἀποκλείσουν ἀπ' τῆ διαδοχῆ τοῦ θρόνου τήν κόρη τοῦ αὐτοκράτορα καί αὐτόν τόν ἀλλόφυλο, πού νόμισαν πῶς μέ ἓνα μ ε τ ε γ κ ε ν τ ρ ι σ μ α, μέ ἓνα μπόλιασμα, μποροῦσαν νά τόν μεταβάλουν ἀπό Οὐγγρο σέ Ρωμαῖο» (=Ἐλληνα)⁷⁶.

Ἀνάμεσα σ' αὐτούς τοὺς τελευταίους, χωρίς ἀμφιβολία, ἦταν ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος καί ἡ γυναίκα του Μαρία Κ. 123. Ἦταν μιὰ εἰρωνεῖα τῆς τύχης γιά τόν Ἀλέξιο, γιατί μετὰ μακρὰ διακοπῆ τῆς πρακτικῆς τῆς ὀρκοδοσίας πίστης ὅλων τῶν ὑπηκόων, γιά πρώτη φορά ξαναεμφανίστηκε ἡ συνθήθεια στό Βυζάντιο, τόν Ἀπρίλη τοῦ 1143, κατὰ τήν ἀναγόρευση τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, σύμφωνα μέ εἰ σ ἡ γ ἡ σ ἡ τοῦ πατέρα τοῦ Ἀλέξιου, τοῦ μ ε γ ἄ λ ο υ ὀ μ ε σ τ ι κ ο υ Ἰωάννη Ἀξοῦχου, πού ἤθελε μέ αὐτό «νά ἐξουδετερώση τοὺς σκοποὺς καί τίς σκευωρίες τῶν φιλοδόξων καί νά χαλιναγωγῆ τὸ ζῆλο μερικῶν αὐτοκρατορικῶν συγγενῶν, πού προβάλλοντας σάν κάτι τὸ μεγάλο καί σπούδαῖο τήν π ρ ε σ β υ γ ἔ ν ε ι α, θεωροῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς των πῶ ἀξιους γιά τὸ θρόνο»^{76α}.

Ἀνάμεσα σ' αὐτούς –πού μέ ἔργα ἤθελαν νά ἀποκλείσουν τῆ Μαρία Κ. 153 καί τὸ μνηστήρα της ἀπ' τῆ διαδοχῆ– ἀκόμη θά ἦταν καί ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας ἢ Μακροδούκας πού εἶχε παντρευτῆ τήν Ἄννα Κ. 140, κόρη τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α Ἰσαάκιου Κ. 78, τοῦ πρεσβύτερου στῆν ἡλικία ἀδελφοῦ τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, καθῶς βλέπομε πῶς ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος καί ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας ἢ Μακροδούκας εἶχαν μιὰ συζήτηση πάνω στό

75. Χωνιάτης, σ. 179. Πρβλ. Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, s. II, σ. 103-4, ἑλλην. μετάφρ., σ. 462.

76. Χωνιάτης, σ. 179-80.

76α. Χωνιάτης, σ. 62. Πρβλ. N. G. Svoronos, *Le serment de fidélité*, REB9 (1951), σ. 110.

ζήτημα, καθώς φαίνεται, τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου⁷⁷.

Οἱ δύο μεγάλοι ἀνταπαιτητές τοῦ θρόνου τοῦ Μανουήλ (α΄), ὁ θεῖος του Ἰσαάκιος Κ. 36 καὶ ὁ ἀδελφός του Ἰσαάκιος Κ. 78, δὲ ζοῦσαν σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνάδειξης ὡς διαδόχων τῆς Μαρίας Κ. 153 καὶ τοῦ Βελά.

Ἄμεσοι ἀνταπαιτητές τοῦ θρόνου ἦσαν ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος, ὡς σύζυγος τῆς πορφυρογέννητης Μαρίας Κ. 123, ὁ πρωτοσέβαστος Ἰωάννης Κ. 128 καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Κ. 132, καὶ οἱ γαμβροὶ τοὺς Ἰωάννης Καντακουζηνός, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 129, καὶ ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς, σύζ. τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, καὶ ποὺ οἱ τέσσερις ὅμως ἦσαν ἀφοσιωμένοι στοῦ θεοῦ τους Μανουήλ (α΄), καὶ κατὰ τρίτο λόγο ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας ἢ Μακροδοῦκας, σύζ. τῆς Ἄννας Κ. 140, αὐτοκρατορικός πρίγκιπας ποὺ κολυμποῦσε μέσα στὰ πλοῦτῃ⁷⁸.

Καὶ ἐδῶ, ὡς πρὸς τὸν τελευταῖο, μπορεῖ νὰ λάβῃ ἐξήγησις ὁ λόγος ποὺ εἶπε στὸν Κωνσταντῖνο Μακροδοῦκα, κατὰ τὸν Κίνναμο, ὁ Ἀξοῦχος: « Εἴαν θελήσης, ἀγαπητέ μου, νὰ συμμεριστῆς τὴ δική μας ἄποψη (γιὰ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα τῆς γυναίκας μου καὶ ἐμοῦ), κ' ἔτσι ἔχομε μιὰ γνώμη (παραιτούμενος ἐσὺ τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναίκας σου καὶ σοῦ), κανεὶς δὲ θὰ μπορέσῃ, γνῶριζε, νὰ μᾶς καταβάλλῃ»⁷⁹.

Σὲ συνέχεια, ἐπιθυμία τοῦ Ἀλέξιου Ἀξοῦχου ἦταν νὰ μὴ ἀποχτήσῃ ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἀγόρι ἀπ' τὴ δευτέρη γυναῖκα του Μαρία Ἀντιοχειανὴ, κάτι ποὺ θὰ ἀποψίλωνε τὰ δικαιώματά του καὶ θὰ ἔσβηνε τὶς ἐλπίδες του.

Πάνω σ' αὐτό, κατὰ τὶς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς, συνεργάστηκε μὲ τὸν Ἑβραῖο ἐξωμότῃ Ἀαρὼν τὸν Κορίνθιο, ποὺ εἶχε μετονομαστῆ Ἰσαάκιος⁸⁰, ἄνθρωπο φοβερό στὴ Σολομωνική, «ποὺ μποροῦσε νὰ μαζεύῃ τὰ δαιμόνια καὶ νὰ τὰ προστάξῃ νὰ κάνουν ἐκεῖνα ποὺ ἠθελε»⁸¹.

Καὶ σκοπὸς αὐτῶν τῶν συνεδριάσεων ἦταν, νὰ μὴ ἀποχτήσῃ ὁ αὐτοκράτορας ἀγόρι ἀπ' τὴ γυναῖκα του⁸².

Φαίνεται ὅμως πὼς ὁ Ἑβραῖος ἐπαιζε διπλὸ παιχνίδι, γιὰτὶ ἀπ' τὸ Χωνιάτη μαθαίνομε πὼς γνωστοποίησε στὸν αὐτοκράτορα ἢ στοῦ περιβάλλον του τὶς ἐνέργειες αὐτῆς τοῦ Ἀξοῦχου⁸³.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 κάλεσε καὶ πάλι καταμέρος τὸ συγγενὴ του καὶ τὸν ἤλεγξε γι' αὐτὲς τὶς μωρίες καὶ ἀνοησίες, καὶ ὁ Ἀξοῦχος, ἐνῶ ἔδειξε, κατὰ τὸν Κίνναμο, μετάνοια, δὲ δίστασε σὲ λίγο καὶ πάλι νὰ προσλάβῃ τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο τῶν δαιμόνων καὶ νὰ συνεργαστῇ μαζί του πάνω στὴν ἴδια προσπά-

77. Κίνναμος, σ. 268.

78. Χωνιάτης, σ. 381.

79. Κίνναμος, σ. 268.

80. Χωνιάτης, σ. 188.

81. Χωνιάτης, σ. 190-91· Κίνναμος, σ. 267-68 καὶ 284.

82. Κίνναμος, σ. 267-68.

83. Χωνιάτης, σ. 188.

θεια⁸⁴.

Ο αυτοκράτορας έδινε μεγάλη προσοχή σέ όλες αυτές τις ενέργειες του Ἄξουχου, τις συνομιλίες του με τόν Κασιανό και τὸ Μακροδούκα, τις επαφές του με τόν Kılıdj Arslan II, τὴ διακόσμηση τῆς ἐπαυλῆς του με τὰ πολεμικά κατορθώματα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τις μαγικές του πράξεις με τόν Ἄαρών-Ἰσαάκιο, πού ἔφταναν στ' αὐτιά του, καί ὁ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς ἀπό ἐννοούμενος πού ἦταν, εἶχε περιπέσει σέ ἓνα εἶδος δυσμένειας⁸⁵.

Ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81 μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1167 πού συνέπεσε στίς 9 τ' Ἀπρίλη, πῆγε στή Σαρδική (σημ. Σόφια τῆς Βουλγαρίας), ὅπου συγκέντρωσε τὰ στρατεύματα, καθὼς ἤθελε νά ὀργανώσει μιὰ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Οὐγγαρίας⁸⁶.

Σ' αὐτὴ τὴν παραμονή τοῦ αυτοκράτορα στή Σαρδική, ὁ Ἄλέξιος Ἄξουχος ἔπαιξε τὸ τελευταῖο του παιχνίδι, πού κατάληξε σ' ἓνα ἀληθινὰ δραματικό τέλος.

Ἄν πιστεύσουμε τόν Κίνναμο –ὁ Χωνιάτης φιλικὰ πάντα πρὸς τὸν Ἄξουχο διατεθειμένος, δέν παύει νά λέη πὼς ὅλα ἦσαν ζηλοτυπίες τοῦ Μανουήλ (α'), γιατί ὁ Ἄξουχος ἦταν πλούσιος, ἀνδρεῖος, ὠραῖος, εὐγλωττος, ἀνθρωπος ἀξιαγάπητος καί κοινωνικός⁸⁷, καί συκοφαντίες μερικῶν κακῶν ἀνθρώπων⁸⁸, χωρὶς ὅμως νά γίνεται πιστευτός – ὁ Ἄλέξιος Ἄξουχος, οὔτε λίγο οὔτε πολύ, ἀποφάσισε νά ξεκαθαρίσει μιὰ γιὰ πάντα τοὺς λογαριασμούς του με τὸ Μανουήλ (α'), ὀργανώνοντας κατὰ ἓνα τρόπο ἐπιτήδειο τὴ δολοφονία τοῦ θείου τῆς γυναίκας του!

Ἐνας ὄμιλος Πετσεινέγκων εἶχε φτάσει στή Σαρδική, γιὰ νά ζητήση νά προσληφτῆ ὡς μιὰ σύμμαχη δύναμη στὸν αυτοκρατορικό στρατό. Πάνω στίς διαπραγματεύσεις πού ἔγιναν γιὰ τις χρηματικές ἀποδοχές τους, δημιουργήθηκαν πολλές θορυβῶδεις συζητήσεις καί ἀντεγκλήσεις, στὸ τέλος ὅμως κατάληξαν νά ἔλθουν σέ κάποια συνεννόηση καί συμφωνία.

Ὁ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς, πού καθὼς φαίνεται εἶχε πάρει μέρος σ' αὐτές τις συναλλαγές, ἐπιδίωξε καί πέτυχε μιὰ καταμέρος συνάντηση με μερικούς ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς τους, καί καθὼς ἀνοιχτόχερα τοὺς φόρτωσε με χρῆμα, τοὺς ἔφερε με τὸ μέρος του καί τοὺς ἔπεισε νά κάνουν αὐτὸ ἐδῶ τὸ στρατήγημα: Ἐνῶ θὰ προφασίζονταν πὼς τάχα θὰ ἐπιστρέψουν, μετὰ τὰ γυμνάσια, στίς συνηθισμένες τους βάσεις, αὐτοὶ κατὰ τὰ χαράματα, ξαφνικά, θὰ ἐπιτίθενταν ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς αυτοκρατορικῆς σκηνῆς, πού μέσα σ' αὐτὴ κοιμόταν ὁ βασιλέας.

Αὐτὴ ἦταν ἡ συνεννόηση τοῦ Ἄξουχου με τοὺς Πετσεινέγκους –πάντα

84. Κίνναμος, σ. 268.

85. F. Chalandon, τ. II, σ. 219-20.

86. Κίνναμος, σ. 265.

87. Χωνιάτης, σ. 186.

88. Χωνιάτης, σ. 187 καί 188.

βλέπομε τὸ γιό τοῦ εὐγενικοῦ Τούρκου (τοῦ Ἰωάννη Ἀξούχου) νὰ συνεργάζεται με Τούρκους (Πετσενέγκους)– ἀλλὰ ἓνα παιδ ἄριό που τὸν ὑπηρετοῦσε στὴ σκηνή του, ἔλαβε γνώση τοῦ σχεδίου καὶ ἔσπευσε νὰ τὸ καταγγεῖλι στὸν εὐνοῦχο Θωμᾶ, ἓνα πρόσωπο τῆς αὐτοκρατορικῆς ὑπηρεσίας που ἀπολάμβανε τῆς ἀπόλυτης εὐνοίας τοῦ μονάρχη. Ὁ εὐνοῦχος ἀνάφερε ἀμέσως τὰ πάντα στὸν κύριό του, κ' ἔπειτα τοῦ παρουσίασε καὶ τὸ ἴδιο τὸ παιδί.

Ὁ αὐτοκράτορας, κατὰ που λένε δίσταζε ἀκόμη νὰ πιστεύσῃ τὰ λεγόμενα, ὅταν κατὰ τὰ ξημερώματα εἶδε τοὺς Πετσενέγκους, χωρὶς καμιὰ αἰτία, νὰ ξεσηκώνωνται γιὰ ξεκίνημα. Τότε πιά πείστηκε γιὰ τὴν ἐνοχὴ τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου καὶ πρόσταξε τὴν ἄμεση σύλληψή του⁸⁹.

Αὐτὸ ἐγένε τὸν Ἀπρίλη με Μάη τοῦ 1167⁹⁰.

Πρὶν ἀκόμη καλὰ-καλὰ ξημερώσῃ, οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἀπεσταλμένοι ἄρπαξαν ἀπ' τὴ σκηνή του τὸν Ἀλέξιο, ἐνῶ ἀκόμη κοιμόταν μέσα στὴν ἀγκαλιά τῆς γυναίκας του^{90α}.

Ὁ αὐτοκράτορας λόγω τῆς διασημότητος τοῦ προσώπου τοῦ ἐνόχου, πρόσταξε τὴ συγκρότησιν δικαστηρίου⁹¹, που ἀποτελέστηκε ἀπ' τὸ διακεκριμένο καὶ σοφὸ στρατηγὸ Ἰωάννη Δούκα⁹², ἀπ' τὸν ἔξοχο νομικὸ λογοθέτη τοῦ δρόμου πρωτονωβελισμοῦ Ἰπέρτατο Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτη⁹³, ἀπ' τὸ βασιλικὸ εὐνοῦχο Θωμᾶ που πῶς ἀνω ἀνάφερα καὶ ἀπ' τὸν κριτὴ τοῦ βήλου Νικηφόρο τὸν Κάσπακα⁹⁴.

Οἱ κατηγορίες που ἀπήχθον στὸν Ἀξούχο ἦσαν σύμφωνα με τὸν Κίνναμο τρεῖς⁹⁵, πού τις δυὸ ἀπ' αὐτὰς κατὰ σκοτεινὸ τρόπο μᾶς ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης, λέγοντας πῶς κατηγορήθηκε γιὰ τις μαγικὰς πράξεις που ἔκανε με τὸν Ἀαρὼν-Ἰσαάκιο καὶ γιὰ τὴν τελευταία, καθὼς φαίνεται, ἀπόπειρα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα, μέσω τῶν Πετσενέγκων⁹⁶.

Οἱ δικαστὲς τοῦ εἶπαν, ἂν μπορῇ, νὰ ἀνατρέψῃ τὴν καθεμίᾳ ἀπ' τις κατηγορίες, ἀλλὰ ὁ Ἀξούχος, σύμφωνα με τὸν Κίνναμο, ὁμολόγησε τὴν ἐνοχὴ του καὶ ζήτησε, ἀφοῦ κουρευτὴ καλόγερος καὶ κοινωνήσῃ ἀπ' τὰ ἄχραντα μυστήρια, νὰ ὑποστῇ τὴν τιμωρία που θὰ κρίνῃ τὸ δικαστήριον. Ἀλλὰ ὁ βασιλέας λυπήθηκε τὸ συγγενὴ του καὶ περιορίστηκε σὲ μόνη τὴν κουρὰ του

89. Κίνναμος, σ. 268-69. Πρὸβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 220 καὶ 448.

90. Τὸ Πάσχα τοῦ 1167 που συνέπεσε στὶς 9 τ' Ἀπρίλη, ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 τὸ πέρασε στὴ Σηλύβρια τῆς Θράκης, κὶ ἀπὸ κεῖ πήγε στὴ Φιλίππουπολη, ὅπου δέχτηκε Οὐγγρους πρέσβεις, καὶ μετὰ κατέβηκε στὴ Σαρδική, βλ. Κίνναμον, σ. 265, ὅπου καὶ ἔξασπε μέσα στὸν Ἀπρίλη ἢ τὸ Μάη τὸ σκάνδαλο τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου.

90α. Χωνιάτης, σ. 187.

91. Κίνναμος, σ. 269· Χωνιάτης, σ. 187-88.

92. Βλ. γι' αὐτὸν, ἀνωτέρω, ὑ. 42.

93. Βλ. γι' αὐτὸν, Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 319, ὑ. 12.

94. Κίνναμος, σ. 269.

95. Κίνναμος, σ. 269.

96. Χωνιάτης, σ. 187-88.

ώς καλόγερου⁹⁷. Φαίνεται πώς και η τεράστια περιουσία του δημεύτηκε⁹⁸.

Η γυναίκα του, η πορφυρογέννητη Μαρία Κ. 123, αυτή η κόρη του βασιλέα Ἀλέξιου Κ. 74, πού βρισκόταν μαζί με τον άντρα της στο στρατόπεδο της Σαρδικής, μόλις πληροφορήθηκε την απόφαση του θείου της, ἀπ' τὴν ἀπελπισία της πού θά στερηθῆ τὸν Ἀλέξιο, παρακινήθηκε νὰ αὐτοχτονήση.

Οἱ ἀνθρωποὶ της ἔτρεξαν καὶ τὴν ἐμπόδισαν ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα, καὶ τότε ἐκείνη κατάφυγε στὸ θεῖο της καὶ αὐτοκράτορα. Πέφτοντας κάτω, τυλίχτηκε στὰ πόδια του καὶ κλαίγοντας «πιὸ γοερά καὶ πιὸ λυπητερά ἀπ' τὴ φήνη, αὐτὸ τὸ θαλασσινὸ γεράκι, πιὸ ὀδυνηρά ἀπ' τοὺς δράκους, αὐτὰ τὰ παραμυθένια καὶ φτερωτὰ φίδια, πιὸ πένθιμα ἀπ' τὴν ἀλκυόνα, αὐτὸ τὸ ψαροφάγο πουλί», τὸν παρακάλεσε «νὰ τῆς χάριση τὸν άντρα της καὶ ὀρκιζόταν στὸ Θεὸ καὶ σὲ κάθε φριχτὸ καὶ ἀσύλληπτο ἀπ' τοὺς χριστιανούς πράμα καὶ ὄνομα πὼς ὁ άντρας της ἦταν ἕνας πιστὸς θεράποντας τῆς βασιλείας του καὶ ἀθῶος ἀπ' τὶς κατηγορίες πού τοῦ ἀπόδοσαν οἱ ἐχθροὶ του».

« Ἡ ἀξιολύπητη ἐμφάνισή της, λέει ὁ Χωνιάτης, τὰ ἱκετευτικὰ της σχήματα, τὰ παθιασμένα λόγια της, συγκίνησαν τὸ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, τὸν συγκίνησαν ὁμως μέχρι πού νὰ δακρῦσῆ, χωρὶς νὰ τὸν μετακινήσουν ἀπὸ κείνα πού εἶχε δεχτὴ καὶ ἐπικυρώσει γιὰ τὸν Ἀλέξιο»⁹⁹.

Ὁ Ἀξοῦχος, ἀφοῦ περιβλήθηκε τὰ καλογερικὰ ράσα, ὁδηγήθηκε κατὰ τὰ μέρη τῆς Μοσυνόπολης (κοντὰ στὴ σημ. Κομοτηνὴ) καὶ κλείστηκε σ' ἕνα ἀπ' τὰ μοναστήρια πού ὑπῆρχαν στὸ Παπικίον ὄρος, ἕνα βουνὸ με ἀνθρώρὸ μοναχικὸ βίο πού βρισκόταν στὴν περιοχὴ τῆς Μοσυνόπολης¹⁰⁰.

Ἀπὸ τότε ἡ Μαρία Κ. 123 ζοῦσε μιά ζωὴ πλημμυρισμένη ἀπὸ δάκρυα, καὶ «σὰν τὶς τρυγόνες ἐκείνες πού ἔχασαν καὶ ἐπιζητοῦσαν τὸ ταίρι τους, περιέτρεχε τὶς ἐρημιές ὀλολύζοντας, καὶ ἐκλαιγε τὴ μοναξιά της».

Ἡ περιουσία λύπη της, λὲς καὶ τὴν κατάπιε, καὶ ἔχασε τὰ λογικὰ της, ὡς πού ὀλοτελα ἐξαντλήθηκε καὶ πέθανε¹⁰¹, μέσα σ' αὐτὸ τὸ χρόνο τοῦ 1167.

Ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος, ἀντίθετα ἀπ' τὴν πριγκίπισσα - γυναίκα του, λὲς καὶ βρῆκε στὸ μοναστήρι τὸν ἑαυτὸ του· ἀνακουφιζόταν με τὸν ἔρωτα πρὸς τὴ θρησκεία, καὶ καθὼς ἀγάπησε τὰ πιὸ ὑψηλὰ ἀπὸ κείνα πού μπορεῖ ὁ ἀνθρώπος νὰ πετύχη στὴ ζωὴ, ἐμοιάζε σύμφωνα με τὸ θαυμαστὴ του, «σὰν ἕνας ὑψιπέτης ἀετὸς πού πετοῦσε πάνω ἀπ' τὰ ἐγκόσμια».

Τὰ πλούσια τραπέζια τῆς κοσμικῆς του ζωῆς τὰ διαδέχτηκε τὸ λιτὸ καλογε-

97. Κίνναμος, σ. 269.

98. Χωνιάτης, σ. 187: καὶ οὐ μόνον τῶν ὄντων ἀπάντων ἀπογυμνοί, Ἀλλὰ ἀργότερα ὁ γιὸς του Ἰωάννης Κ. 208 παρουσιάζεται πλούσιος.

99. Χωνιάτης, σ. 188.

100. Κίνναμος, σ. 265. Γιὰ τὸ Παπικίον ὄρος, βλ. Κ. Ἄμαντος, Γεωγραφικὰ ὀνόματα, ΕΕΒΣ 28 (1958), σ. 8-9.

101. Χωνιάτης, σ. 188-89.

ρικό τραπέζι τῆς χορτοφαγίας καὶ τῶν ὀπωρῶν (τῶν φρούτων), ἀπέιχε ὀλό-
τελα ἀπ' τὴν κρεοφαγία καὶ φρόντιζε νὰ τρῶη τόσο ἔτσι ποῦ νὰ μὴν πεινάη,
ποῦ καὶ ποῦ ἔτρωγε καὶ κανένα ψάρι, καὶ μὲ αὐτὴ τὴ δίαίτα εὐχαριστιόταν
ἰδιαίτερα, καὶ καθὼς καμιά φορὰ θυμόταν τὰ παλιὰ κατάφορτα ἀπὸ κρέατα καὶ
λογῆς-λογῆς φαγιὰ τραπέζια του, ἔλεγε πῶς «αὐτὰ δὲν ἦσαν παρὰ καμῶματα
τῆς κοιλιᾶς καὶ μέθοδος γιὰ ν' ἀνοίγη ἡ ὄρεξη τῶν καλοφαγάδων»¹⁰².

Ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος ἔζησε στὸ Παππίκιον ὄρος ὡς καλόγερος κάμποσο
καιρὸ· θὰ πέθανε περὶ τὸ 1170¹⁰³.

Ἡ Μαρία Κ. 123 καὶ ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος εἶχαν τὶς προσωπικὲς τοὺς
σφραγίδες, ποῦ διασώθηκαν μέχρι σὲ μᾶς. Ἡ πρώτη προβάλλει στὴ σφραγίδα
τῆς τὴν ιδιότητά της ὡς *πορφυρογέννητης* καὶ πῶς ἦταν κόρη
πορφυρογέννητου ἐπίσης βασιλέα¹⁰⁴. Ὁ Ἀλέξιος προβάλλει τοὺς
τίτλους του ὡς *πανσέβαστου σεβαστοῦ* καὶ *πρωτοστράτορα*¹⁰⁵.

124. Ἀνδρόνικος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1124 – † ;)

Ὁ Ἀνδρόνικος¹ Κ. πρωτότοκος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ
καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75² γεννήθηκε περὶ τὸ 1124³.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124 παντρεύτηκε περὶ τὸ 1139⁴ τὴν Εἰρήνην Δούκαιναν⁵

102. Χωνιάτης, σ. 189.

103. Κίνναμος, σ. 265.

104. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 6.

105. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 8.

124.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς θειοῦ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76.

2. V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 470, σ. 97· Σπ. Λάμπρος, *NE8* (1911), ἀριθ. 90, σ. 49-50· L. Stiernon, *Trois membres*, REB22 (1964), σ. 192· D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 231, σ. 193-94.

Σφράγισμα γραφῶν Δουκοφιοῦς Εἰρήνης
Κομνηνός Ἀνδρόνικος ἡ συνεζύγη
αὐτοκρατοῦντος Μανουὴλ ἀδελφόπαις
ἐκ πορφυρανθοῦς βασιλίσσης Μαρίας.

Χωνιάτης, Θεσαυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253: τοῦ περιποθῆτου ἀνεψιοῦ τοῦ
κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ υἱοῦ τοῦ καίσαρος· Κακῶς ὁ D.
Polemis, ἐνθ' ἀνωτ., δίνει στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 124 τὸν τίτλο τοῦ *σεβαστοῦ*, βλ. πῶς
πάνω, πῶς ἀναγράφεται στὸ πρακτικὸ τῆς συνόδου τῆς 6ης. III. 1166.

3. Βλ. S. De Jongh, σ. 50.

4. Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος σὲ δυὸ ποιήματά του, ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1350-52, καὶ W.
Hörsandner, σ. 265-66: Εἰς γάμον βασιλικόν, καὶ ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1352-54, καὶ ἐκδ.
W. Hörsandner, σ. 268-70: Εἰς ἕτερον γάμον βασιλικόν, πανηγυρίζει γάμους μελῶν τῆς
αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῶν Κομνηνῶν. Ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 153, ὑ. 2, αὐτοὺς
τοὺς γάμους τοὺς τοποθετεῖ τὸ 1139. Στὸ δεύτερο ἀπ' αὐτὰ τὰ ποιήματα, ἐκδ. Migne, στ.
1352-54, ἐκδ. W. Hörsandner, σ. 268-70, γίνεται λόγος γιὰ τοὺς γάμους «ἐνὸς Κομνηνοῦ
καὶ μιᾶς Δούκαινας ἡ ἐνὸς Δούκα καὶ μιᾶς Κομνηνῆς». HS. De Jongh, σ. 50, ὑ. 1, πιστεύει
πῶς αὐτὸ τὸ ποίημα ἀναφέρεται στὴν ἐνωση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 124 καὶ τῆς Εἰρήνης

πού είναι αδύνατο να τη συνταυτίσωμε⁶ ή τούλ. να όρίσωμε σε ποιά κατιούσα σχέση βρισκόταν προς «την άρχηγό τής γενιᾶς τῶν Δουκῶν και μεγίστη βασιλίσα» Ειρήνη Δούκαινα⁷, τή σύζυγο του Ἄλέξιου (α΄) Κ. 15, τής όποίας φέρει τό όνομα.

Ἄν γίνη δεχτό πῶς ό Θεόδ. Πρόδρομος στο ποίημά του: «Εἰς ἕτερον γάμον βασιλικόν»^{7α}, ἐξύμνησε αὐτή ἐδῶ τήν ἔνωση του Ἄνδρόνικου Κ. 124 με τήν Εἰρήνη Δούκαινα, ἀπ' τό ὄλο στιχούργημα, πού στήν πραγματικότητα δέν ἀποτελεῖ παρά ἓνα ὕμνο γιά τόν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β΄) Κ. 34, «τόν νικητῆ τῶν Περσῶν (= Τούρκων), Σκυθῶν, Πάρθων και Σύρων»⁸, βλέπομε να τονίζεται πῶς στα πρόσωπα του ἄνωτέρω ζεύγους:

πάλιν συνῆλθον εἰς ταυτόν ἄμφω τὰ θεῖα γένη,
τό Κομνηνῶν και τό Δουκῶν, εἰς γάμου κοινωνίαν.

πάλιν συνεδενδρώθησαν εἰς μίαν συμφυῖαν

κλάδος ὠραῖος Κομνηνῶν κλάδῳ Δουκῶν ὠραῖῳ⁹,

και ἀκόμη βλέπομε πῶς ό Ἄνδρόνικος Κ. 124 χαρακτηρίζεται ὡς ἓνας νέος θαυμαστός και ὠραιότατος:

Δούκαινας, ἐνῶ ό Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 379 και 406, και ό D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 226, σ. 192, ὕ. 3, ὑποθέτουν πῶς τό ποίημα ἀναφέρεται στήν ἔνωση τής Ἄννας Κ. 140 και του Κωνσταντίνου Δούκα ἢ Μακροδούκα. Αὐτοί οἱ τελευταῖοι (Παπαδημητρίου και Πολέμης), δέχονται πῶς πρόκειται γιά γάμο «μῆς Κομνηνῆς, ἐγγονῆς του Ἰωάννου (β΄) Κ. 34, και ἑνός Δούκα», καθῶς στηρίζονται στους στίχους 29-30 του ἄνωτέρω ποιήματος:

χαῖρε μοι, νύμφη τηλαυγῆς, νύμφη νυμφῶν ἀρίστη,
βασιλική κατά ψυχῆν, βασιλική τό σῶμα.

Ἄλλά και γιά μιᾶ Δούκαινα μποροῦν να εἰπωθοῦν τὰ πιό πάνω και στον καιρό ἀκόμη τῶν Κομνηνῶν. Ἐκεῖνο πού με κάνει να μῆ δέχωμαι τήν ἀποψη τῶν Παπαδημητρίου-Πολέμη εἶναι πού ό γάμος του Κωνσταντίνου (Μακρο)Δούκα και τής Ἄννας Κ. 140 τελέστηκε κατά μὲν τήν S. De Jongh, σ. 63, περί τό 1157, κατ' ἐμὲ δὲ περί τό 1153, και στή μιᾶ και στήν ἄλλη περίπτωση στον καιρό τής βασιλείας του Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, ἐνῶ ό γάμος πού γι' αὐτόν μιλάμε και πού ἐγκωμιάζει ό Θεόδ. Πρόδρομος τελέστηκε στον καιρό τής βασιλείας του Ἰωάννη (β΄) Κ. 34, ὅπως βγαίνει ἀπ' τούς στίχους 9-11 του ποιήματος:

και πάλιν τούτοις δαδουχεῖ φαιδρῶς και περιλάμπει
ό τῶν Αὐσόνων ἥλιος, ό κοσμικός δαδούχος,
ό νικητῆς ό Κομνηνός δεσπότης Ἰωάννης,

και ἀπ' τούς στίχους 44-45.

5. Βλ. ἄνωτέρω, ὕ. 2.

6. Βλ. και D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 231, σ. 193-94.

7. Θεόδ. Πρόδρομος, Μονωδία εἰς τόν σεβαστόν και λογοθέτην κυρόν Γρηγόριον τόν Καματηρόν, ἐκδ. A. Majuri, Anecdota Prodromea, σ. 531 και 548: τῶν ἀμφί τήν ἀρχηγόν του γένους και μεγίστην βασιλίσαν.

7α. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1352-54, και ἐκδ. W. Hörandner, σ. 268-70.

8. Θεόδωρος Πρόδρομος, Εἰς ἕτερον γάμον βασιλικόν, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 269, στίχ. 11 και 18-19.

9. Θεόδ. Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 269, στίχ. 23-26.

οὐκ ἔπρεπέ σε, θαυμαστέ και κάλλιστε νυμφίε,
 τοσοῦτο κάλλος φέροντα και τόσο εὐκοσμίαν
 μὴ συναφθῆναι γαμικῶς τῇ γυναικῶν καλλίστῃ;¹⁰

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124 πῆρε μέρος στή σύνοδο τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166, πού ἔκρινε τό νόημα τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ: « Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔστιν»¹¹.

Ἡ ἄλλη πολιτική και στρατιωτική δράση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 124 δέν μᾶς εἶναι γνωστή¹².

Ἡ γυναίκα του Εἰρήνη Δούκαινα διέθετε δική της σφραγίδα, πού ἡ ἐπιγραφή της ἀποτελεῖ ἕνα ἐπιγραμματικό βιογραφικό σημεῖωμα γιά τόν ἑαυτό της και τόν ἄντρα της¹³.

Ἡ χρονολογία θανάτου και τῶν δυό συζύγων μᾶς εἶναι ἄγνωστη.

125. [Ἀλέξιος] Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1127/30 – † ;)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κ. δευτερότοκος γιός τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ και τῆς Μαρίας Κ. 75² γεννήθηκε περί τὸ 1127/30³.

10. Θεόδ. Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 269, στίχ. 36-38· τόσο αὐτοὶ ἐδῶ οἱ στίχοι ὅσο και ἐκεῖνοι τῆς ὑ. 9 ἐνισχύουν, κατά τῆ γνώμη μου, τὴν ἀποψη πῶς τό στιχοῦρημα ἀναφέρεται σέ γάμο Κομνηνοῦ και Δούκαινας και ὄχι Δούκα και Κομνηνῆς.

11. Χωνιάτης, Θησαυρός Ὁρθοδοξίας, ΡG 140, στ. 253.

12. Ἡ S. De Jongh, σ. 49-50, ὑ. 7, ἀποδίδει στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 124 μιὰ στρατιωτική δράση κατά τὸν βυζαντινορμανδικὸ πόλεμο τοῦ Μάη τοῦ 1156, καθὼς στηρίζεται σέ ὀρισμένους στίχους ἑνός Ἀνώνυμου ποιητῆ, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 747-48· οἱ στίχοι ὅμως αὐτοὶ δέν ἀναφέρονται στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 124, γιό τῆς πορφύροβλαστῆς Μαρίας Κ. 75 και τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ, ἀλλὰ στὸν Ἀλέξιο Κ. 65, πρωτότοκο γιό τῆς πορφύροβλαστῆς Ἄννας Κ. 32 και τοῦ καίσαρα Νικηφόρου Βρυέννιου, ὁ ὅποιος (Ἀλέξιος Κ. 65) πραγματικά διηύθυνε τὴ ναυμαχία τῆς 28ης.V.1156 και ἔπαθε πανωλεθρία, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 312-13, ὑ. 11α. Ἐπίσης ὁ L. Stiernon, Trois membres, REB 22 (1964), σ. 197, ὑποστήριξε πῶς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124 μαζί με τὸν ἀδελφό του Ἀλέξιο Κ. 125 παραστάθηκαν στή σύνοδο τῆς 10ης. IX 1191, καθὼς ὅμως καθαρά ἀπόδειξα στή σύνοδο αὐτὴ δέν παραστάθηκαν οἱ ἀνωτέρω, ἀλλὰ οἱ ἀδελφοὶ Ἀνδρόνικος Κ. 116 και Ἀλέξιος Κ. 117, γιοὶ τοῦ Ἰωάννη Δ. 66, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α' σ. 324-26, ὑ. 34.

13. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2.

125.1. Φέρει τό ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς προπάπου του Ἀλέξιο Κ. 15 και τοῦ ἐπίσης ἐκ μητρὸς θεοῦ τοῦ Ἀλέξιο Κ. 74, διδυμοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητέρας του· εἶναι και αὐτός προπαπιοθεϊώνας; ὅπως οἱ ὀμώνυμοι γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, τῆς Ἄννας Κ. 77, τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, τῆς Θεοδώρας Κ. 79, τῆς Εὐδοκίας Κ. 80 και τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιο Κ. 132, ὑ. 1.

2. Ὅπως και ἄλλοῦ τόνισα, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 325, ὑ. 34, «καμιά ἀπ' τὶς γνωστὲς

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 125 περὶ τὸ 1150 θέλησε νὰ παντρευτῆ τὴν Εἰρήνην Πετραλίφαινα, ἑτεροθαλὴ ἀδελφὴ τοῦ σεβαστοῦ Ἀλέξιου Πετραλίφα, ὁ ὁποῖος ἤδη εἶχε παντρευτῆ τὴν Ἄννα Κ. 126, ἀδελφὴ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 125, ἀλλὰ ἐμποδίστηκε ἀπ' τὴ σύνοδο.

Μὲ τὸ γάμο τοῦ Ἀλέξιου Πετραλίφα καὶ τῆς Ἄννας Κ. 126, ὁ Ἀλέξιος Κ. 125 «δὲν ἐγένε παρα ἑνασ ἀδελφός τῆς Εἰρήνης Πετραλίφαινας», ὅπως μᾶς λέει ὁ σημειωματογράφος.

Τίποτε ἄλλο δὲν μᾶς εἶναι γιὰ τὸν Ἀλέξιο Κ. 125 γνωστό, ἔτσι ποὺ καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξὴ του μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἀμφίβολη, ἀν δὲ γίνῃ δεχτὴ ἡ ἐγκυρότητα τῆς ἀπόκρυφης πηγῆς.

126. Ἄννα Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1132 – † ;)

Ἡ Ἄννα Κ. κόρη τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75² γεννήθηκε περὶ τὸ 1132.

πηγές δὲν ἀναφέρει γιὸ τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ (καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75) μὲ τὸ ὄνομα Ἀλέξιος». Γιὰ τὶς παρανοήσεις τῆς S. De Jongh, σ. 49-50 καὶ ὑ. 7, ποὺ ἀναφέρει, χωρὶς ὅμως ὄνομα, δευτερότοκο γιὸ τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75, καὶ τοῦ φίλτατου L. Stiernon, Trois membres, REB22 (1964), σ. 197, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 312-13 καὶ ὑ. 11α, καὶ σ. 324-26, ὑ. 34, καὶ στὴν προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 124, ὑ. 12. Ὀλότελα ἐπίσης ἀσπῆριχτα εἶναι τὰ ὅσα γράφει ὁ ἀείμνηστος V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 470, σ. 97, πῶς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124 καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος 125 παραστάθηκαν στὴ σύνοδο τῆς 10ης. IX. 1191, καὶ πῶς ὁ πρῶτος ἀπ' τοὺς δύο, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124, ὑπῆρξε ὁ ἰδρυτὴς τῆς μονῆς τῆς Χρυσοκαμαριώτισσας ὅπως μᾶς εἶναι γνωστό, στὴν πρώτη περίπτωση (τοῦ 1191) παραστάθηκαν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 116 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 117· καὶ γιὰ τὴ δευτέρη περίπτωση ξέρομε πῶς ἰδρυτὴς τῆς μονῆς ὑπῆρξε ὁ σεβαστὸς Ἀνδρόνικος Ρογήρος ποὺ θὰ καταγόταν ἀπὸ ἕνα ἀδελφὸ τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ, καὶ ὄχι ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 349, ὑ. 7. Μόνο μιά ἀπόκρυφη πηγὴ κάνει μνεῖα γιοῦ τῆς Μαρίας Κ. 75 (τῆς Τζουσμῆνης) μὲ τὸ ὄνομα Ἀλέξιος, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ συνέχεια τῆς Σημ. 14 τοῦ Παχώμιου Σινεῖτη (βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 126, ὑ. 4): Ἐτεροθαλὴς δὲ ἀδελφὴ τοῦ εἰρημένου κύρ Ἀλεξίου ἦν ἡ κυρὰ Εἰρήνη ἡ Πετραλίφαινα, ἥτις καὶ ἐκκλύθη τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ συζυγηναί τῷ Κομνηνῷ κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ ἀνεπιῶ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως καὶ υἱῷ τῆς αἰδιμίμου κυρᾶς Μαρίας τῆς Τζουσμῆνης τῆς πορφυρογεννήτου, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι δύο ἀδελφοὺς λαβεῖν εἰς γάμον ἑτέρους δύο ἀδελφοὺς ἤδη γάρ διὰ τοῦ πρώτου συναλλάγματος τοῦ πανσεβάστου κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Πετραλίφα μετὰ τῆς κυρᾶς Ἄννης τῆς Κομνηνῆς, ὁ κύρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός ἀδελφός γέγονε τῆς κυρᾶς Εἰρήνης τῆς Πετραλίφαινας.

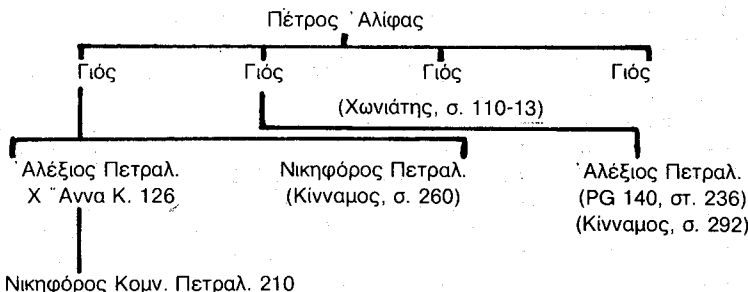
3. Αὐτὴ τὴ χρονολογία δίνει στὸν ὑποτιθέμενο «δευτερογιό» ἡ S. De Jongh, σ. 50. Ἴσως ὅμως ἀνάμεσα στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 124 καὶ τὸν Ἀλέξιο Κ. 125 νὰ μεσολάβησε μιά κόρη ποὺ θὰ ἔφερε τὸ ὄνομα Εἰρήνη, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 356-57, ὑ. 43.

Ἡ Ἄννα Κ. 126 παντρεύτηκε περί τὸ 1148³ τὸν Ἀλέξιον Πετραλίφαν πού με τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου του ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ⁴.

- 126.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς θείας τῆς Ἄννας Κ. 77.
2. Σ. Θεοχάρη, ἐφημερίδα «Καθημερινή» τῆς 6.ΙΙ.1962· L. Stiernon, Anne Comnene, fille du césar Jean Dalassène - Roger, REB22 (1964), σ. 187-91· Zacos-Vegler, ἀριθ. 2722 bis, σ. 1520-21:
- Ἄννης Κομνηνῆς θυγατρὸς καισαρίσσης
καὶ δεσπότης καισαρὸς εὐτυχεστάτου.
- Ο L. Stiernon, ἐνθ' ἄνωτ. στήν ἀναζήτησή του γιὰ τοὺς πιθανοὺς γονεῖς τῆς Ἄννας Κ. 126 ἐξετάζει τίς ἰδιότητες ἐννέα ζευγαριῶν πού φέρουν τὸν τίτλο τοῦ κ α ι σ α ρ α - κ α ι - σ ἄ ρ ι σ σ α ς καὶ πού καλύπτουν τὴν περίοδο 1081-1204. Ἀφοῦ ἀπόκλεισε ἐφτά ἀπ' αὐτά, περιορίστηκε σέ δυὸ μόνο ζευγάρια, αὐτὰ τοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 13 καὶ τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75. Τελικὰ ἀποδέχθηκε ὡς γονεῖς τῆς Ἄννας 126 τὸν Ἰωάννη καὶ τὴ Μαρία 75 τὴν π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η πού ὑπῆρξαν τὸ μόνο ζευγάρι κ α ι σ ἄ ρ ω ν κατὰ τὰ ἔτη 1136/37 (γρ. 1138)-1144/45. Οἱ Zacos-Vegler, ἐνθ' ἄνωτ., ἂν καὶ κατ' ἀρχὴν δέχονται τὰ συμπεράσματα τοῦ L. Stiernon, παρατηροῦν πὼς ὑπάρχει ἓνα ἐπιχειρήμα καὶ γιὰ μιὰ ἄλλη λύση, πού ὁ συγγραφέας δέν ἦταν δυνατὸν νὰ γνωρίζη κατὰ τὸ χρόνο πού ἔγραψε τὸ ἄρθρο, καὶ αὐτὸ εἶναι πού ἡ Εὐδοκία 13 μεταχειριζόταν τὸ ἐπώνυμο Κομνηνῆ στίς σφραγίδες τῆς ὡς μ α γ ί σ τ ρ ι σ σ α καὶ κατόπι ὡς κ α ι σ ἄ ρ ι σ σ α, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 81, ὑ. 7 καὶ σ. 83, ὑ. 17. Ἡ κόρη τῆς Ἄννας, συνεχίζουσαν, θὰ μπορούσε κατὰ συνέπεια νὰ κρατήσῃ αὐτὸ τὸ ἐπίθετο, ὅπως ἦταν ἡ συνήθεια στίς οἰκογένειες τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας κλπ. Ἀλλὰ, ἀπ' τὰ παιδιά τῆς Ἄννας Δαλασσηνῆς, ἐκεῖνα πού εἶχαν κόρες με τὸ ὄνομα Ἄννα ἦσαν ὁ Μανουὴλ Κ. 10, ἡ Μαρία Κ. 11, ὁ Ἰσαάκιος Κ. 12, ὁ Ἀλέξιος Κ. 15, ὁ Ἀδριανὸς Κ. 16 καὶ ὁ Νικηφόρος Κ. 17, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 64, ὑ. 12, κ' ἔτσι ἄποψη αὐτὴ πέφτει, καθὼς φαίνεται καὶ ἀπ' τὴν κατωτέρω, ὑ. 4.
3. Ἡ Ἄννα Κ. 126 ἀπ' τὸν ἀντρα τῆς ἀπόχησε τὸ πιὸ ἐνωρίς τὸ 1160 ἓνα γιό, τὸν Νικηφόρον Κομνηνὸν Πετραλίφαν 210. Φυσικὰ πρὶν ἀπ' αὐτὸν θὰ εἶχε ἀποχτήσει καὶ ἄλλα παιδιά – αὐτὸ δείχνει καὶ τὸ ὄνομα Νικηφόρος – γιὰτι ἄλλιῶς εἶναι κάπως ἀνεξήγητο, πῶς, γάμος πού τελέστηκε τὸ 1148, ἔδωσε καρπὸ τὸ 1160.
4. Παχώμιος Σινάιτης, Σημειώσεις ἀπὸ περιθώρια σιναϊτικῶν κωδίκων, Σημ. 14η: Ὅτι ὁ πανσέβαστος κύρ Ἀλέξιος ὁ Πετραλίφας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει ἀγιωτάτου πατριάρχου κύρ Νικολάου τοῦ Μουσάλωνος συνάλλαγμα συνεστήσατο μετὰ τῆς Κομνηνῆς κυρᾶς Ἄννης, τῆς θυγατρὸς τῆς αἰοδίμου κυρᾶς Μαρίας τῆς Τζουσιμένης τῆς πορφυρογεννήτου... Σὲ ἐνίσχυση τῆς πιὸ πάνω μαρτυρίας ἐρχεται σ ι γ ἰ λ λ ι ο ν τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α Νικηφόρου Κομνηνοῦ Πετραλίφα 210 ὑπὲρ τῆς μονῆς Ξηροποτάμου, κατὰ τίς ἀρχές τοῦ ἱγ' αἰ.: Ἐφθασε μὲν ἡ μακαρία ἐκεῖνη καὶ ἀείμνηστος μάμμη μου ἡ Κομνηνῆ κυρὰ Μαρία ἡ Τζουσιμένη... βλ. F. Dölger, *Aus den Schatzkammern des Heiligen berges* textband, München 1948, σ. 91 Ἀρχιμ. Εὐδοκίμου Ξηροποταμηνοῦ, Ἡ ἐν ἀγίῳ Ὁρεῖ Ἀθῶ... μονὴ Ξηροποτάμου, 424-1925, Θεσσαλονικη-Σέρραι 1926, σ. 156, ὑ. 3· S. Binon, *Les origines Légendaires et l'histoire de Xéropotamou et de Saint-Paul de l'Athos*, Louvain 1942, σ. 103-8· Bompaigne, *Actes de Xéropotamou*, σ. 70. Γιὰ νὰ εἶναι ὁ Νικηφόρος Κομν. Πετραλ. 210 ἐγγονὸς τῆς Μαρίας Κ. 75, ἐπιτετα πῶς ἦταν γιὸς μιᾶς κόρης αὐτῆς τῆς τελευταίας, ἡ ὁποία (κόρη τῆς) εἶχε παντρευτῆ μέλος τῆς οἰκογένειας Πετραλίφα. Ἡ βυζαντινὴ οἰκογένεια τῶν Πετραλίφα (ὅπως ἀπαντὰ τὸ ἐπώνυμο στὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τοῦ 1166, PG 140, στ. 236) ἡ Πετραλείφα (ὅπως ἀπαντὰ στὸ Χωνιάτη, σ. 110) ἡ Πετραλοῖφα (ὅπως ἀπαντὰ στὸν Κίνναμον, σ. 260 καὶ 292) γεννήτορα

Ἡ Ἄννα Κ. 126 μετὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας τῆς τύπωσε καὶ διατηροῦσε δική τῆς σφραγίδα, πού σ' αὐτὴ προβάλλει τὴν καταγωγή τῆς ἀπ' τοὺς κ α ί σ α ρ ε ς γονεῖς τῆς⁵.

εἶχε τὸν Πέτρον Ἀλίφαν ἢ τοῦ Ἀλίφα πού ὑπῆρξε ἕνας πιστὸς συνεργάτης τοῦ Ροβέρτου Γυοκάρδου· ὅταν αὐτὸς πέθανε στίς 17.VII.1085, δὲ θέλησε νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ γιό του Βοημοῦνδο καὶ προσῆλθε στὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15. Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ, τ. III, σ. 101, ἐκδ. Β. Leib, μᾶς λέει πὼς ἦταν «ἕνας ἄνθρωπος περιφημὸς γιὰ τὴ στρατιωτικὴ του δόξα καὶ πὼς πάντα στάθηκε ἀπόλυτα πιστὸς στὸν αὐτοκράτορα». Μαζὶ μὲ τὸ στρατηγὸ Τατίκιο ἀντιπροσώπευσε τὸν Ἀλέξιο (α') κοντὰ στοὺς Σταυροφόρους τῆς Πρώτης Σταυροφορίας, βλ. Ἄνναν Κομνηνὴν, τ. I, σ. 161· τ. II, σ. 22 καὶ 32· τ. III, σ. 27, 28 ὑ., 101, 138, 256 ὑ.· Histoire Anonyme de la première croisade, σ. 61· Olderic Vital, τ. III, σ. 515. Ὁ Πέτρος Ἀλίφας θὰ ἦταν ἕνας γιὸς ἢ ἀδελφὸς τοῦ Robert, seigneur de Caiazzo et d'Alifa, βλ. Marquis de la Force, Les conseillers Latins du basileus Alexis Comnène, B11 (1936), σ. 159-60. Γιοὶ τοῦ Πέτρου Ἀλίφα πού παντρεύτηκε μὲ κάποια βυζαντινὴ ἀριστοκράτισσα, φαίνεται πὼς ἦσαν οἱ τέσσερις ἀδελφοὶ Πετραλίφαι πού τὸ 1149 διακρίθηκαν κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Κέρκυρας, πού ἔκανε ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81, καὶ βρῆκαν ἐκεῖ ἕνα ἠρωϊκὸ θάνατο, βλ. Χωνιάτης, σ. 110-13. Γιοὶ αὐτῶν τῶν τεσσάρων Πετραλιφῶν θὰ ἦσαν ὁ Νικηφόρος Πετραλίφας πού τὸ 1166 εἰσέβαλε στὴν Οὐγγαρία μὲ ἕνα βυζαντινὸ στρατό, κάτω ἀπ' τὴς διαταγὲς τοῦ Ἰωάννη Δούκα, βλ. Κίνναμος, σ. 260, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 487, καὶ ὁ σεβαστὸς Ἀλέξιος Πετραλίφας, πού πήρε μέρος στὴ σύνοδο τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166, βλ. Χωνιάτης, PG 140, στ. 236, καὶ πού τὸ 1175 ὀδήγησε 6.000 ἄντρες πού ὁ Μανουὴλ (α') ἔστειλε νὰ καταλάβουν κάποιες πόλεις τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Kılıdji Arslan II, βλ. Κίνναμος, σ. 292. Ὁ σύζυγος τῆς Ἄννας Κ. 126 σεβαστὸς Ἀλέξιος Πετραλίφας ποῖός ἦταν; Ἦταν ὁ ἴδιος μὲ τὸν πῶ πάνω σεβαστὸν Ἀλέξιον Πετραλ. τῆς συνόδου τοῦ 1166; Δὲν ἦταν ὁ ἴδιος, γιατί ὁ Ἀλέξιος Πετραλ. τῆς συνόδου τοῦ 1166 δὲν ἀναφέρεται ὡς γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορα καὶ παίρνει θέση μετὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς γαμβροὺς Ἰωάννην Καντακουζηνόν, σὺζ. τῆς Μαρίας Κ. 129, καὶ Κωνσταντῖνον (Μακρο-) Δούκαν, σὺζ. τῆς Ἄννας Κ. 140, ὡς καὶ μετὰ τὸν Γουδέλην Τζυκανδηλήν, σὺζ. τῆς Εὐδοκίας Κ. 94 πρωτεξαδέλφης τοῦ αὐτοκράτορα, τὸν Γεώργιον Παλαιολόγον (Δούκαν Κομνηνόν) 191 καὶ τὸν Ἰωάννην Δούκαν, βλ. Χωνιάτης, PG 140, στ. 236. Ὁ σεβαστὸς Ἀλέξιος Πετραλ. ὁ σύζυγος τῆς Ἄννας Κ. 126 καὶ πατέρας τοῦ Νικηφόρου Κομν. Πετραλ. 210, θὰ ἦταν κι αὐτὸς γιὸς ἑνὸς ἀπ' τοὺς τέσσερις Πετραλίφες πού ἔπεσαν στὴν Κέρκυρα:

5. Βλ. τὴ σφραγίδα τῆς, ἀνωτέρω, ὑ. 2. Σ' αὐτὴ βλέπομε νὰ παραλείπεται γιὰ τὴν καισαρίσις τὸ ἐπίθετο πορφυρογέννητη. Ἡ παράλειψη χωρὶς ἀμφιβολία

Ἡ Ἄννα Κ. 126 ἀπ' τὸν ἀντρα τῆς Ἀλέξιον Πετραλίφαν ἀπόχτησε ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν⁶, ποὺ ἀπ' αὐτὰ μᾶς εἶναι γνωστὸς ὁ Νικηφόρος Κομνηνὸς Πετραλίφας 210· αὐτὸς ὁ τελευταῖος τὸ πῶς ἐνωρὶς πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1160, καθὼς τὸν βλέπομε νὰ βρίσκεται σὲ δραστηριότητα στὰ πρῶτα μετὰ τὸ 1200 χρόνια⁷.

Τόσο ἡ Μαρία Κ. 75 ἢ μάμμη ὅσο καὶ ἡ Ἄννα Κ. 126 ἢ μητέρα καὶ ὁ Νικηφόρος Κομν. Πετραλ. 210 ὁ ἐγγονός, εἶχαν πνευματικὸ δεσμὸ μὲ τὴ μονὴ Ξηροποτάμου τοῦ Ἄθω ποὺ τότε τιμῶνταν στὸ ὄνομα τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρα Νικηφόρου⁸.

Ἡ χρονολογία θανάτου τῆς Ἄννας Κ. 126 καὶ τοῦ ἀντρός της, ὅπως καὶ κάθε ἄλλη δραστηριότητά τους, μᾶς εἶναι ἀγνωστὴ.

127. Θεοδώρα Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1136 – † ;)

Ἡ Θεοδώρα¹ Κ. ὑστερότοκη κόρη τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75² γεννήθηκε περὶ τὸ 1136³.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 127 περὶ τὸ 1152 παντρεύτηκε μὲ κάποιον, τοῦ ὁποῖοι τὸ

ὀφείλεται στὸ ποῦ τὰ πρόσωπα ἦσαν πασίγνωστα στοὺς συγχρόνους τους καὶ προπάντων στὴ μοναδικότητα τοῦ ζευγούς ὡς *καίσαρων, κ'* ἔτσι ἦταν περιττὴ κάθε ἄλλη διευκρίνηση. Ἐξάλλου ἡ συντομία τοῦ κειμένου γιὰ τὴν *καίσαρισα* καὶ ἡ μακρὰ ἀναφορὰ γιὰ τὸν *καίσαρα: δεσπότης καὶ εὐτυχεστάτος*, ἐπιτρέπουν νὰ δεχτοῦμε πῶς κατὰ τὴ στιγμή τῆς ἐκτύπωσης τῆς σφραγίδας δὲ ζοῦσε πιά ἡ μητέρα τῆς Ἄννας Κ. 126, βλ. L. Stiernon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 191. Κατὰ τὸ 1144/45, ποὺ πέθανε ἡ Μαρία Κ. 75, ἡ κόρη τῆς Ἄννας Κ. ἦταν 12-13 χρονῶ κορίτσι, καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ ἡ σφραγίδα δείχνει πῶς ἦταν μεταγενέστερη τοῦ θανάτου τῆς Μαρίας Κ. 75.

6. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 3.

7. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 4. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 165, ὑ. 5: *In c. 1200 we meet the sebastocrator Nikephoros Komnenos Petraliphas.*

8. Σιγίλλιον Νικηφόρου Κομν. Πετραλ. 210, ἐκδ. F. Dölger, *Heiligen berges*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 4), ἀριθ. 33, σ. 91: πρὸς τὴν σεβασμίαν μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος Νικηφόρου τιμωμένην...

127.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρός θείας τῆς Θεοδώρας Κ. 79.

2. Ἀνώνυμος, ἐκδ. E. Miller, *RHC Hist. Grecs*, τ. II, σ. 765-66, καὶ Σ. Παπαδημητρίου, Ὁ Πρόδρομος τοῦ μαρκιανοῦ κώδικος XI22, VV10 (1903), σ. 106, ἀριθ. XXXI: Ἐπάσματα εἰς τὴν κυρὰν Θεοδώραν τὴν θυγατέρα τοῦ Καίσαρος καὶ τῆς πορφυρογεννήτου κυρᾶς Μαρίας τῆς πρώτης θυγατρὸς τοῦ αἰοιδίμου αὐτοκράτορος Ρωμαίων κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ.

3. H S. De Jongh, σ. 50, θέτει τὴ γέννησή της περὶ τὸ 1130/35, ἀλλὰ δὲν ἔχει ὑπόψη τὴν Ἄννα Κ. 126. Ὑπολόγισα ὡς ἔτος γέννησης τὸ 1136, ἀν καὶ δέχτηκα ὡς ἔτος γέννησης τῆς Ἄννας Κ. 126 τὸ 1132, γιὰτὶ πιθανὸν ἀνάμεσα στὴν Ἄννα καὶ τὴ Θεοδώρα νὰ μεσολάβησε μιὰ κόρη ποὺ θὰ ἔφερε τὸ ὄνομα Εὐδοκία, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 356-57, ὑ. 43.

ὄνομα καὶ ἡ γενιὰ παραμένουν ἄγνωστα⁴.

Στὴ γαμήλια τελετὴ καὶ στὸ ὀλονύκτιο γλέντι ποὺ ἐπακολούθησε, πρωτόστατήσε «ὁ χρυσαυγῆς φωστήρας, ὁ θεῖος τῆς νύφης αὐτοκράτορας Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, καθὼς φαιδρυνε τὴ λαμπρὴ τοῦ κ α ί σ α ρ α Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ θυγατέρα, αὐτὴ τὴ νεόνυμφη ποὺ ἀπὸ γενιὰ κ α ι σ ἄ ρ ω ν καταγόταν, ἀπὸ ρίζα Κομνηνῶν, ἀπ' τὴ μεγάλη αὐτῆ βασιλικὴ γενιὰ, τὴν κόρη τῆς πρωτογέννητης αἰοιδίμης δέσποινας Μαρίας Κ.» 75⁵.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ μετὰ τὸ γάμο ζωὴ τῆς Θεοδώρας Κ. 127, καθὼς καὶ ἂν ἀπόχτησε ἀπ' τὸ γάμο τῆς ἀπογόνους, μᾶς εἶναι ἄγνωστα.

Καθόλου δὲν πρέπει νὰ τὴ συγχέωμε πρὸς τὴ Θεοδώρα Κ. 150, τὴν ἄλλη ἐκείνη ἀνεψιὰ ἀλλὰ καὶ ἐρωμένη τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81⁶.

128. Ἰωάννης Κομνηνός (γένν. 1126 – † 17.IX.1176)

Ἰωάννης¹ Κ. πρωτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 καὶ τῆς Εἰρήνης²

4. Ἀνώμμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ.2). Γιά τὴ σύγχυση ποὺ ἐπικράτησε ἀνάμεσα στοὺς νεώτερους ἐρευνητὲς γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ. 127, βλ. προσωπογρ. Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 7.
 5. Ἀνώμμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 765-66:
 Αὐτός ἐστὶν ὁ Κομνηνός ὁ χρυσαυγῆς φωτάρης,
 Καὶ πάλιν ἀκτινοβολεῖ καὶ πάλιν καταυγάζει,
 Καὶ τὴν λαμπρὰν τοῦ Καίσαρος φαιδρύνει θυγατέρα:

 Καὶ ταῖς ἀκτίσι ταῖς χρυσαῖς καὶ ταῖς αὐγαῖς φαιδρύνεις,
 Καὶ ταύτην τὴν νεόνυμφον τὴν ἐκ Καισάρων γένους,
 Τὴν ἀπὸ ρίζης Κομνηνῶν καὶ γένους βασιλείου,
 Τὴν ἀπὸ πρωτοκύμονος δεσποίνης αἰοιδίμου.
 6. Γιά τὸ πὼς ἀποκλείεται ἡ Θεοδώρα Κ. 127 νὰ ἦταν «ἡ ἀνεψιὰ καὶ ἐρωμένη τοῦ Μανουῆλ (α΄) Θεοδώρα Κ.» καὶ γιὰ τὸ πὼς αὐτὴ ἦταν ἡ Θεοδώρα Κ. 150, βλ. Κ. Βαρζοῦ, Ἰωάννης Κομνηνός-Εἰρήνη ἡ Ρωσικὴ, Βυζαντινὰ, τ. 7 (1975), σ. 149, ὑ. 121, καὶ προσωπογρ. Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 3, καθὼς καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 419-20, ὑ. 21.
- 128.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρός πάππου του Ἰωάννη (β΄) Κ. 34. Ἀνώμμος, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist Grecs, τ. II, σ. 290:
 Ἐπωνυμοπαπῶνυμε βλαστὲ βλαστοῦ πορφύρας, καὶ αὐτόθι, σ. 583:
 Βασιλικὴν δὲ ἔχω παππωνυμίαν,
 Κλησὶν γὰρ αὐχῶ χαριτωνύμου κράτους.
2. Κίναμος, σ. 51, 126, 128, 129, 178· Χωνιάτης, σ. 136· Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν. RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 861, 942-43, 987, 1024· ἀρχαιογαλλ. κείμεν. τ. II, σ. 233, 311, 349, 379· Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177, 236, 252· L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 479, 490· Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. XLV (45), σ. 418· Ἀνώμμοι στιχοῦργοι, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 288-93, 583, 769, καὶ ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), ἀριθ. 72, σ. 37-8.

γεννήθηκε τὸ 1126³.

Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος μᾶς τὸν παρουσιάζει τὸ καλοκαίρι τοῦ 1142, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, «νὰ ζητῆ τὸ προσάλλημα καὶ πρόσπτυγμα τοῦ νεκροῦ καὶ τίς πατρικὲς προσπλοκὲς καὶ προσφύσεις»⁴.

Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 παντρεύτηκε περὶ τὸ 1146⁵, ἐνῶ ζοῦσε ἀκόμη ἡ μητέρα του Εἰρήνη, ποὺ καθὼς φαίνεται ὄνειρευόταν νὰ τὸν δῇ πάνω στὸν αὐτοκρατορικό θρόνο⁶, καὶ ἔτυχε τῆς πατρικῆς συμπάραστασης τοῦ θείου του Μαυροῦλ (α΄) Κ. 81⁷.

Πῆρε ὡς γυναίκα του τὴν τριτοεξαδέλφη του Κομνηνὴν - Ταρωνίτισσαν⁸ –τὸ βαπτιστικό της ὄνομα μᾶς εἶναι ἀγνωστο– μιὰ δισεγγόνη τῆς Μαρίας Κ. 11 καὶ τοῦ Μιχαῆλ Ταρωνίτη⁹.

Στὸ γάμο αὐτὸν ποὺ «ὑμνησε, χειροκρότησε, δόξασε καὶ μεγάλυνε καὶ ἡ σύνοδος καὶ ἡ σύγκλητος, ὅλος ὁ λαὸς καὶ ἡ πόλις»¹⁰, δὲν ὑπῆρξε ὄργανο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ποὺ νὰ μὴν παίχτηκε, «τύμπανα, κύμβαλα, λύρα, κινύρα, ναύλα, κιθάρα», τραγοῦδι ποὺ δὲν εἰπώθηκε, ποίημα ἢ ἄλλο εἶδος τοῦ λόγου ποὺ δὲν ἀπαγγέλθηκε¹¹.

Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἦταν ἓνας πολὺ ὡραῖος σὰν ἀγαλμα νέος¹². Τὰ μαλλιά του ἦταν ξανθὰ σὰν τὸ χρυσάφι, οἱ παρειές του σὰν τριαντάφυλλα, τὸ δέρμα του ἄσπρο σὰν τὸ κρίνο καὶ τὸ ὅλο σῶμα του κανονικό, εὐθαλές· τὸ σύνολο

3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν τὸ 1124/5, καὶ ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἦταν «ὁ πρωτογεννῆς ὁ γλυκυτάτος κλάδος», ὅπως μᾶς λέει ὁ Θεόδ. Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 418, στίχ. 112.

4. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 418, στίχ. 114-15.

5. Ὁ Ἀνόνημος, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 288-93, ποὺ σύνθεσε τὸν ἐπιθάλαμο δὲν τὸν ὀνομάζει ἀκόμη π ρ ω τ ο σ ε β α σ τ ο ν, ἄρα ὁ γάμος ἐγίνε πριν ἀπ' τὸ 1148.

6. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 366-67, ὑ. 48-51.

7. Ἀνόνημος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 290:

Ὅτι καὶ μετὰ θάνατον τοῦ πορφυροβλασπῆτου

Πατῆρ ἐγένου δεύτερος, φιλάδελφος ἐφάνης.

Καὶ αὐτόθι, σ. 583: Μετὰ Θεὸν γὰρ σὺ τὰ πάντα μοι γίνη,

Θεὸς βασιλεὺς καὶ πατῆρ καὶ προστάτης,

8. Ἀνόνημος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 292-93:

Ἐχεις τὴν κρείττονα πασῶν τῶν εὐειδῶν ὁ κρείττων,

Τῶν Κομνηνῶν ὁ κάλλιστος Ταρωνιτῶν τὴν δόξαν,

Ὁ παμπρεπῆς τὴν παμπρεπῆ τὴν κόρην ὁ νυμφίος,

Τὴν ἀπὸ γένους εὐγενοῦς ὁ κλών τὴν εὐγενείας,

.....
Ὅκ ἐκ φυλῆς ἄλλοδαπῆς τὴν κόρην συναρμόσω,

Ἄλλ' ἀπὸ γένους πατρικοῦ καὶ φατριᾶς οἰκείας,

.....
Καὶ γὰρ ἐκ γένους Κομνηνῶν, ἀλλὰ πόσου μακρόθεν!

Καὶ αὐτόθι, σ. 769:

Οἷς συνεδέθης πρότερον μετὰ τῆς σῆς συζύγου

Τῆς Κομνηνῆς τῆς ἐκλεκτῆς τῆς μεμαρτυρημένης

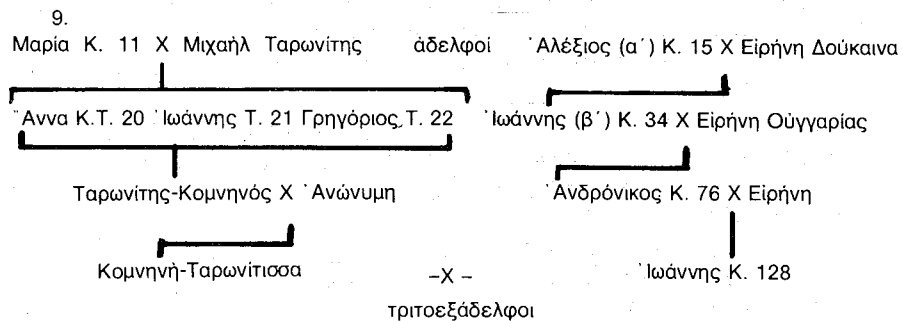
Ἐπὶ συνέσει καὶ φρενὶ καὶ σωφροσύνης ὄγκω.

του ήταν μία εξαιρετη όμορφιά¹³.

Ἡ γυναίκα του Κομνηνή-Ταρωνίτισσα ήταν επίσης μία ωραία κοπέλα, «τερπνό κυπαρίσι»· «ἡ όμορφιά της, λένε οί ποιητές, ήταν ἀμήχανη καὶ δὲν εἶχε σύγκριση»¹⁴, καὶ ἀκόμη διακρινόταν «γιά τὴ σύνεσή της, γιά τὸ γερό μυαλό της καὶ γιά τὴ σωφροσύνη της»¹⁵.

Καὶ ὁ Ἰωάννης 128 ἦταν μία εὐγενική μορφή καὶ ἕνας ωραῖος χαρακτήρας τῆς γενιάς τῶν Κομνηνῶν, γνήσιο ἐγκατάλειμμα τῶν αὐτοκρατόρων Ἀλέξιου (α΄) 15 καὶ Ἰωάννη (β΄) 34 καὶ πιστὴ εἰκόνα τοῦ πατέρα του Ἀνδρόνικου Κ. 76¹⁶. «Σκύμνος αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ Λεονταρίου»¹⁷, «ἔφερνε σὰν στολίδι τὶς ἀρετές του»¹⁸.

Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἀπόχτησε ἀπὸ τὴν Κομνηνή-Ταρωνίτισσα ἕνα ἀριθμὸ

Ὁ πατέρας τῆς Κομνηνῆς - Ταρωνίτισσας εἶχε τὸν τίτλο τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ, βλ. Ἄνωσιμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 289: Καὶ τὴν ἐκ γένους ὑψηλοῦ καὶ πανσεβαστοῦ ρίζης.

10. Ἄνωσιμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 290, στίχ. 78-9.

11. Ἄνωσιμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 288, στίχ. 1-7.

12. Κίνναμος, σ. 126: περικαλλὴ τινα νεανίαν καὶ ἀγαματίαν,

13. Ἄνωσιμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 289, στίχ. 37-9: σ. 290, στίχ. 66-8, καὶ στίχ. 74.

14. Ἄνωσιμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 289, στίχ. 45-6: σ. 292, στίχ. 151-52 καὶ 170-72:

Καλὴ καὶ σύ καὶ παμπρεπὴς καὶ πλήρης εὐγενείας,

Ἀμήχανον τὸ κάλλος σου καὶ σύγκρισιν οὐκ ἔχον,

Πηγὴ καὶ σύ τοῦ μέλιτος καὶ βρύσις τῶν χαρίτων,

15. Ἄνωσιμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 769, στίχ. 233-34. Βλ. τὸ κείμενο ἀνωτέρω, ὑ. 8.

16. Ἄνωσιμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 291, στίχ. 146-50.

17. Ἄνωσιμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 290, στίχ. 72.

18. Ἄνωσιμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 290, στίχ. 69.

19. Κίνναμος, σ. 238: μίαν τοῖνον τῶν τοῦ πρωτοσεβαστοῦ (Ἰωάννη128) ἀρμολάμενος θυγατέρων (ὁ Amaury τῆς Ἱερουσαλήμ). Ἴσως οἱ θυγατέρες ἦσαν πολλὲς ἢ περισσότερες ἀπὸ μίαν ἢ δύο· ἀλλὰ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν γνωστῶν μας θυγατέρων του (Μαρία καὶ Θεοδώρα) μᾶς δείχνουν πὼς ἀνάμεσα στὴν πρώτη καὶ τὴ δεύτερη, θὰ ὑπῆρχαν κάποια Ἄνωσιμος καὶ κάποια Εὐδοκία, γιὰ τὸ ὄνομα Θεοδώρα δίδονταν κατὰ συνήθεια στὴν τέταρτὴ κόρη. Καὶ πάντως αὐτὸ ἔχομε μίαν ἐνδειξὴν: ἂν ἡ Εὐδοκία Κ. 143 δὲν ἦταν μίαν κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, ἀσφαλῶς θὰ ἦταν μίαν κόρη τοῦ Ἰωάννη Κ. 128.

θυγατέρων¹⁹, και απ' αυτές μās είναι γνωστές, ή Μαρία Κ. 211²⁰ και ή Θεοδώρα Κ. 212²¹. Επίσης απόκτησε τὸ πιὸ λίγο ἓνα γιό, τὸ Μανουήλ Κ. 213²².

Ἡ οἰκογένεια ζοῦσε στὴν ΚΠολη μέσα σ' ἓνα περίφημο παλάτι ποὺ γυάλιζε απ' τὸ χρυσάφι και απ' τοὺς πολύτιμους λίθους.

Ἀργότερα, ποὺ ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ανέβηκε στὰ πιὸ ὑψηλά ἀξιώματα τῆς Αὐτοκρατορίας, στόλισε τὴν εἴσοδο αὐτοῦ τοῦ παλατιοῦ μὲ ἐξάισια ψηφιδωτά, ποὺ σ' αὐτὰ ἀπεικόνισε τὴ δόξα τῆς Κομνηνικῆς δυναστείας.

Παριστάνονταν σ' αὐτὰ ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15, «ποὺ μὲ τίς νίκες του στόλισε τὸ στέμμα του, ἔπειτα ὁ ἐνδοξος βλαστός του, ὁ Ἰωάννης (β') Κ. 34, ποὺ αὔξησε τὴν πατρικὴ εὐκλεία απ' τὴν Ἀνατολὴ μέχρι τὴ Δύση, και τέλος ὁ τρίτος μεγάλος Κομνηνός μονάρχης, ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81, ποὺ μπροστά του ἔφριξαν ὅλες οἱ βαρβαρικὲς φυλὲς και προσκύνησαν οἱ Δαλμάτες, οἱ σουλτάνοι τοῦ Ἰκονίου, οἱ πρίγκιπες τῆς Ἀντιόχειας, οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας και οἱ ἐμίρηδες τοῦ Χαλεπίου».

Μιὰ μακροσκελὴς ἐπιγραφή ἦταν χαραγμένη στὸ περίφημο ψηφιδωτὸ ποὺ ἐξέφραζε ὅλη τὴν εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἰωάννη 128 πρὸς τὸν «ψυχοπατέρα» του και θεῖο του Μανουήλ (α') Κ. 81: «Ὁ πατέρας μου μόνο μὲ γέννησε, κράτιστε βασιλέα και δόξα τοῦ στέμματος, ἐσὺ δὲ ὡς ψυχοπατέρας μὲ ἀνάθρεψες και μὲ διδάξες πῶς νὰ πολεμῶ και μὲ γέμισες μὲ δωρεές μέχρι κόρο και μὲ τίμησες μὲ τὰ πρῶτα ἀξιώματα· εἶσαι ὁ δεῦτερος θεός μου. Εἶθε πάντα νὰ βασιλεύης και ἡ μοναρχία σου νὰ περιλάβῃ τὸν κύκλο τῆς γῆς και τῶν θαλασσῶν, στὸ γιό σου νὰ ἀφήσης τὸ στέμμα και τὸ κράτος, γιὰ νὰ συνεχίζεται ἡ βασιλικὴ σειρά τῶν Κομνηνῶν, και τέλος τὴ βασιλεία τὴν ἀτέλειωτη νὰ κερδίσης κοντὰ στὸν παμβασιλέα Θεό»²³.

20. Κίνναμος, σ. 238· Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 942 και 1035· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 311 και 388. Πρβλ. F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 81, ἀριθ. 1477.

21. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., σ. 1069-1071· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., σ. 415-16. Le Livre des Lignages d'Outremer, σ. 447, πρβλ. Ch. Du Cange, Fam. aug. byz., σ. 185, τὴν ὀνομάζει Εἰρήνη· καθὼς φαίνεται, στὴν Ἀντιόχεια, ὅπου παντρεύτηκε τὸν πρίγκιπα τῆς Ἀντιόχειας Βοημοῦνδο III, ἀπὸ Θεοδώρα μετονομάστηκε Εἰρήνη.

22. Ὁ διακεκριμένος σφραγιδολόγος κ. Γεώργιος Ζάκος τὴν 18.IV.74 εὐδόκησε νὰ μοῦ ἀνακοίνωση τὴν ἐξῆς σφραγίδα απ' τὴν πλοῦσια συλλογὴ του:

Σφραγίς Κομνηνοῦ Μανουήλ ὡς ἐξέφου
πορφυροβλαστόπαιδος ἐξ Ἰωάννου.

Χωρὶς ἀμφιβολία ἡ σφραγίδα ἀνήκει σὲ γιό τοῦ Ἰωάννη Κ. 128, γιοῦ ἐνός πορφυροβλάστου (τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76), και ποὺ πῆρε τὸ ὄνομα τοῦ προστάτη αὐτοκράτορα, αὐτὸ τοῦ Μανουήλ.

23. Ἀνώνυμος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), ἀριθ. 72, σ. 37-8. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ διακόσμηση τοῦ παλατιοῦ τοῦ Ἰωάννη Κ. 128, σὲ ἀντίθεση ἀπὸ κείνη ποὺ ἔκανε στὴν ἐπαυλὴ του ὁ Ἀλέξιος Ἀξούχος, ὁ σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 123, βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 123, ὑ. 69. Παράλληλα διαπιστώνει κανεὶς τὸν πλοῦτο ποὺ διέθεταν οἱ αὐτοκρατορικοὶ πρίγκιπες.

Ο Ίωάννης Κ. 128 για πρώτη φορά από όσα ξέρομε, πήρε μέρος στον πόλεμο τον ίδιο αυτό χρόνο του γάμου του, το 1146, σε μία έκστρατεία εναντίον του σουλτάνου του Ίκονίου Μαζουδ Ι (1116 - 1156).

Σε μία δύσκολη καμπή κάποιας σύγκρουσης, που σ' αυτή ο αυτοκράτορας είχε κυκλωθή από Τούρκους και κινδύνευε, ένας γενναίος αξιωματικός, ο Τούρκος έξωμότης Πουπάκης, τον συμβούλευσε να εγκαταλείψη το πεδίο της μάχης για να σωθή. Ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 όμως έφιππος όρμησε κατά των Τούρκων που τον είχαν κυκλώσει, σκότωσε τον ένα, συντάραξε τους άλλους, κ' έτσι βρήκε την ευκαιρία ν' ανέβη σ' ένα λοφίσκο. Απ' τους πρώτους που έτρεξαν κοντά του εκεί, ήταν ο άνεψιός του Ίωάννης Κ. 128²⁴.

Το 1148 ο Ίωάννης έπαθε ένα σοβαρό ατύχημα. Ο αυτοκράτορας με την αΐλη βρίσκονταν στην Ήράκλεια της Μυσίας. Εκεί, καθώς φαίνεται, έγιναν γυμνάσια και αγώνες *το ρνε μέ (tournoi) ή κονταροχτυπήματος*. Πάνω σ' αυτούς τους αγώνες ο Ίωάννης 128 έχασε το ένα του μάτι, καθώς με το δόρυ του τον χτύπησε κάποιος Ίταλός. Ο αυτοκράτορας, θέλοντας να γλυκάνη τον πόνο του θύματος, που του ήταν τόσο συμπαθές, τον γέμισε από τιμές, τον όνόμασε *πρωτοσέβαστον* και *πρωτοβεστιάριον*. Αυτές οι τιμές που άπονεμήθηκαν στον Ίωάννη Κ. 128, προκάλεσαν τη βαθιά ζηλοτυπία ενός άλλου αυτοκρατορικού πρίγκιπα, του Ανδρόνικου Κ. 87²⁵.

24. Κίνναμος, σ. 51. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 255.

25. Κίνναμος, σ. 126. Ο F. Chalandon, τ. II, σ. 217 και 409, όπως παρατήρησε η S. De Jongh, σ. 53, ύ. 9, έπεσε στα έξής λάθη. Γράφει πώς το ατύχημα έγινε στην Πελαγονία, ενώ έγινε στην Ήράκλεια της Μυσίας· χρονολογεί το γεγονός κατά το 1153-54, ενώ πρέπει να δεχτούμε τη χρονολογία του 1148, γιατί το 1146 ο Ίωάννης Κ. 128 δεν ήταν ακόμη *πρωτοσέβαστος*, βλ. Κίνναμος, σ. 51· ως τέτοιος αναφέρεται το 1150, βλ. Κίνναμος, σ. 105. Άρα το ατύχημα και η πληροφορία έγιναν ανάμεσα στις δυό αυτές χρονολογίες 1146 και 1150, δηλ. περί το 1148. Το πιο σπουδαίο λάθος του Chalandon είναι πού γράφει πώς ανάμεσα στο 1170 και 1176 ο Ίωάννης 128 ονομάστηκε *σεβαστοκράτωρ*: τέτοιος ο Ίωάννης δεν έγινε ποτέ. Ο Chalandon, τ. II, σ. 217, ύ. 4, έπικαλείται τη μαρτυρία του Κίνναμου, σ. 51, ο όποιος στο έλληνικό κείμενό του γράφει: Ίωάννης, όν ατε αδελφιδούν αυτώ (τώ Μανουήλ α΄) όντα ές τό των πρωτοσεβάστων χρόνους ύπερον ανεγράφατο αξίωμα. Στη λατινική μετάφραση του Κίνναμου, σ. 51, γράφεται κατά λάθος: *Ioannes fratris filius, quem postea sebastocratoris dignitate donavit*, και αυτό είναι πού παράσυρε τον Chalandon, καθώς δεν ήξερε έλληνικά και εργαζόταν με βάση τις λατινικές μεταφράσεις. Αυτό το λάθος πέρασε και στον Index Historicus του Κίνναμου, σ. 404: *Ioannes sebastocrator*. Και άλλοι επανάλαβαν το λάθος. Ο L. Bréhier, *les Institutions de l'Empire byzantin*, Paris 1970, σ. 39, γράφει: *Jean, fils du sébastocrator Andronic, frère de Manuel, reçut lui-même le titre paternel vers 1170*. Ο Ίωάννης Κ. 128 αναφέρεται ως *πρωτοσέβαστος* στις έξής πηγές: Κίνναμος, σ. 126, 51, 105, 287· Χωνιάτης, σ. 136· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid. τ. I, σ. 861, 942-43, 982, 987, 1024, 1035· αρχαιογλλ. κειμ., τ. II, σ. 233, 311, 345, 349, 379, 388· Άνώνυμοι στιχουργοί, εκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 583 και 769, και εκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 37-8, αριθ. 72· Χωνιάτης, Όθσ. Όρθοδοξίας, PG140, στ. 177, 236, 252· L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 479 και 490. Για τον *το ρνε μέ ή κονταροχτυπήμα*, βλ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, τ. Γ' (1949), σ. 144-46.

Τὸ 1150 ὁ Ἰωάννης Κ. 128 πήρε μέρος σὴν ἐκστρατεία τῆς Οὐγγαρίας. Καθὼς ὁ βυζαντινὸς στρατὸς προχωροῦσε πρὸς τὰ ἔμπροσ, ἓνα μέρος τῶν χορτοκόπων ἤλθε σὲ σύγκρουση μὲ τμημα τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ· ὁ βασιλέας ἀμέσως ἔστειλε ἓνα στρατὸ μὲ τὸν Ἰωάννη 128 ἐπικεφαλῆς γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Στὴ μάχη ποὺ δόθηκε ὁ Ἰωάννης ἔτρεψε τοὺς Οὐγγρους σὲ φυγὴ· φεύγοντας αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι, ρίχτηκαν σ' ἓνα παραποτάμι τοῦ Στρυμόνα, ὅπου ἔχασαν μερικοὺς. Ὁ Ἰωάννης ἐξακολούθησε τὸ κυνηγητὸ μέχρι ποὺ αὐτοὶ πέρασαν τὸν Τάρα ποταμὸ²⁶.

Δὲν μπορεῖ νὰ διασαφηνιστῇ ἀπὸ ποιά ἐκστρατεία στάλθηκε ὁ Ἰωάννης 128 ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα πίσω στὴν ΚΠολη²⁷, λόγω ἑνὸς τραύματος ποὺ δέχτηκε στὸ χέρι, ποὺ ἀπ' αὐτὸ κόπηκε τὸ μικρὸ του δάχτυλο.

«Δεῖξε τὶς πληγές σου, τὰ τραύματα μὴ κρύβης, τοῦ λέει ὁ στιχοπλόκος - ὕμνητῆς του, αὐτὰ εἶναι πιὸ σπουδαῖα καὶ ἀπ' τὶς πολυτίμες πέτρες καὶ ἀπ' τὰ μαργαριτάρια».

«Αὐτὰ πολλοὶ θὰ τὰ ζηλέψουν, χωρὶς νὰ σὲ μιμηθοῦν, γιὰτὶ εἶναι ἀπαράμιλλη τῆς ἀντρειάς σου ἡ πράξη».

«Ἐκτείνει τ' ἀριστερὸ σου χέρι, δεῖξε τὴ σπαθιά ποὺ ἔλαβες· φιλῶ τὸ χέρι σου αὐτὸ τὸ χτυπημένο, σέβομαι τὸ δάχτυλό σου τὸ κομμένο, ποὺ πολλὰ δάχτυλα ρητόρων ἔκανε νὰ καμφοῦν γιὰ νὰ γράψουν τὰ ἡρωικά σου ἔργα».

«Αὐτὸ τὸ δάχτυλό σου τὸ κομμένο πολλοὺς ἔκανε δαιδάλους, ποὺ σοὺ ὕψωσαν ἓνα ἄγαλμα ἀντρειοσύνης»²⁸.

Καὶ στὸ μῆρὸ, φαίνεται, πὼς δέχτηκε ἄλλο χτύπημα ἀπ' τὸν ἐχτρὸ²⁹.

Πιθανὸν τὰ τραύματα αὐτὰ νὰ δέχτηκε κατὰ τὸν οὐγγρικὸ πόλεμο ποὺ πιὸ πάνω ἀνάφερα³⁰.

Τὸ 1151 μοιάζει πὼς ὁ Ἰωάννης Κ. 128 κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦ δουκὸς τῆς Σαρδικῆς (σημ. Σόφιας τῆς Βουλγαρίας)³¹.

Ὁ Ἰωάννης Κ. ὑπῆρξε ἓνας θανάσιμος ἐχτρὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, πρώτου ξαδελφου τοῦ πατέρα του Ἀνδρόνικου Κ. 76, γιὰτὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἦταν γύρω στὸ 1152 ἢ καὶ πιὸ ἔνωρις ὁ ἔραστής τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἰωάννη 128, τῆς Εὐδοκίας Κ. 130³².

26. Κίνναμος, σ. 104-5. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 388-89.

27. Ἀνώνυμος, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 769: Εἰς τοῦ σεβαστοκράτορος τὸν υἱὸν τὸν πρωτοσέβαστον καὶ πρωτοβεστιάριον ἀποσταλέντα ἀπὸ τοῦ ταξειδίου παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Μεγαλόπολιν.

28. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., (ύ. 27) σ. 769, στίχ. 208-219.

29. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 769, στίχ. 259-261.

30. Καθὼς στὸ στιγούρημα ἀναφέρεται ἡ Δαλματία (σ. 770, στίχ. 265) καὶ ὁ πρόσφατος γάμος τοῦ Ἰωάννη μὲ τὴν Κομνηνὴν - Ταρωνίτισσαν (σ. 769, στίχ. 230-234), κλίνω νὰ δεχτῶ πὼς τὰ τραύματα θὰ ἔλαβε κατὰ τὸν οὐγγρικὸ πόλεμο τοῦ 1150.

31. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, Odessa 1905, σ. 24· τοῦ ἰδίου, Ὁ Πρόδρομος τοῦ Μαρκιανοῦ κώδικος, VV10 (1903), σ. 119 καὶ 129. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 217· L. Bréhier, Les Institutions, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 25), σ. 39.

32. Χωνιάτης, σ. 136.

Τὸ 1154 ὁ Ἰωάννης 128 εἶχε μιὰ σοβαρὴ ἀντέγκληση μὲ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, καθὼς στὴ Μεταβολή, κοντὰ στὰ Μελαγγεῖα τῆς Βιθυνίας, στρώθηκε ἓνα πλοῦσιο αὐτοκρατορικὸ τραπέζι. Ἡ συζήτηση ἀναψε πάνω στὸ θέμα, ποιοὺ τὰ ἔργα ἦσαν ἀνώτερα, τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34 ἢ τοῦ γιοῦ του Μανουὴλ (α΄) Κ. 81.

Ὁ Ἰωάννης 128 εἶχε τὴ δύναμη μπροστὰ στὸν εὐεργέτη του αὐτοκράτορα νὰ διακηρύξει πὼς τὰ ἔργα τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34 ἦσαν κατὰ πολὺ ἀνώτερα. Ἡ ὑπόθεση κατάληξε στὸν τραυματισμὸ τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καθὼς ἐμπόδισε τὸν ἀδελφὸ του Ἰσαάκιο Κ. 78 νὰ πάρῃ μὲ τὸ ξίφος του τὸ κεφάλι τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87³³.

Τὸν ἴδιο αὐτὸ χρόνο τοῦ 1154, ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἦταν ἐκεῖνος ποὺ πιὸ πολὺ ἀπ' τοὺς ἄλλους κατηγοροῦσε τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 πὼς ἤθελε νὰ δολοφονήσει τὸν αὐτοκράτορα³⁴.

Σὲ μιὰ ἄλλη πάλι περίσταση ποὺ ὁ αὐτοκράτορας εἶχε ἀπομακρυνθῆ ἀπ' τὴ σκηνή του, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, καθὼς λένε, ἐπικεφαλῆς Ἰσαύρων μισθοφόρων του, βγήκε τὴ νύχτα γιὰ νὰ δολοφονήσει τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ πρωτοστράτορας Ἀλέξιος Ἀξοῦχος, ὁ σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 123, εἰδοποίησε γι' αὐτὸ τὴν αὐτοκρατόρισα Εἰρήνη τὴν Ἀλαμανικὴ, ποὺ ἀμέσως ἔστειλε ἓνα ταχυδρόμο νὰ ἐνημερώσῃ τὸν ἀντρα τῆς. Καὶ ἓνα σῶμα τριακοσίων ὀπλοφόρων, κάτω ἀπ' τὴς διαταγὲς τοῦ Ἰσαάχ, ἐνὸς βαρβαρικῆς καταγωγῆς ἀξιωματοῦχου ποὺ ἦταν ὀλοτέλα ἀφοσιωμένος στὸ βασιλεῖα, στάλθηκε νὰ τὸν περιφρουρήσῃ. Πρὶν ὅμως φτάσῃ ὁ Ἰσαάχ μὲ τὸ στρατό του, ὁ αὐτοκράτορας καθὼς ἔμαθε τὴν ἐπιβουλή, ὑπέδειξε νὰ μὴν πᾶνε ἀπ' τὴν εὐθεία ὁδὸ στὸ στρατόπεδο καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴ σκηνή, ἀλλὰ ἀπὸ ἓνα ἀσυνήθιστο δρόμο, καὶ νὰ βαδίζουν ἓνας-ἓνας, γιὰ νὰ τοὺς ἐκλάβουν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 καὶ οἱ Ἰσαυροὶ του, ὡς ἀνθρώπους ποὺ γύριζαν ἀπὸ χορτομάζεμα. Ἔτσι ὁ βασιλεὺς βάδιζε πρὸς τὴ σκηνή του. Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ποὺ ἀκολουθοῦσε, παραλίγο νὰ κατασπαραχτῆ ἀπὸ ἓνα ἀγριογούρουνο ποὺ συνάντησε στὸ δρόμο του· μόλις καὶ σώθηκε ἀπ' τὸν κίνδυνο μὲ τραύματα στὸ σῶμα ἀπ' τὴν πάλῃ του μὲ τὸ θηρίο. Ὄταν ὁ αὐτοκράτορας ἔμαθε τὸ πάθημα τοῦ ἀγαπημένου του ἀνεψιοῦ, γύρισε πίσω κοντὰ του, καὶ σὰν γιατρός ποὺ ἦταν, περιποιήθηκε τὰ τραύματά του, κ' ἔτσι συνέχισαν τὸ δρόμο τους.

Στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 τίποτε ἀπὸ μεγαλοψυχία δὲν εἶπε ὁ αὐτοκράτορας, μετὰ ποὺ ἔφτασε στὴ σκηνή του, «οὔτε κὰν βλέμμα αὐστηρὸ τοῦ ἔρριξε». Καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 σὰν τίποτε νὰ μὴ συνέβῃ, ἔκανε τὸν ἀδιάφορο, καὶ μὲ μεγάλη φροντίδα περιποιόταν ἓνα περίφημο ἄλογο ποὺ εἶχε καὶ πάντα

33. Κίνναμος, σ. 127-28. Γιά τὴ θέση τῶν Μελαγγεῖων, βλ. Κίνναμος, σ. 294.

34. Κίνναμος, σ. 129: (ἤδη γὰρ καὶ ξίφη παρεγύμνονον οἱ τὸν βασιλεῖα ὑπνοῦντα περιστώτες, ἐν οἷς καὶ Ἰωάννης ἦν ὁ βασιλέως ἀδελφιδοῦς, πρῶτος φασί τὸν Ἀνδρόνικον ἐπιόντα εἰδώς).

κακολογούσε και κακά σκεφτόταν για τον αυτοκρατορικό άνεψιό, τον Ίωάννη Κ. 128.

Παίρνοντας άφορμή ό βασιλέας άπ' τις τόσες φροντίδες του Άνδρόνικου Κ. 87 για τό άλογό του, ρώτησε μία μέρα τον ξάδελφό του, γιατί τόσο πολύ τό περιποιείται, και ό Άνδρόνικος άπάντησε: «Αυτό γίνεται για να φύγω όσο γίνεται πιό γρήγορα, άφοϋ πάρω τό κεφάλι του μεγαλύτερου έχτρου μου», έννοώντας τό κεφάλι του π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ Ίωάννη Κ. 128. Τότε πιά ό αυτοκράτορας πρόσταξε τη σύλληψη και τη φυλάκιση του Άνδρόνικου Κ. 87 μέσα στο παλιό μ ε γ ά λ ο παλάτι³⁵.

Μοιάζει πώς κατά τό 1154/55 ό Ίωάννης Κ. 128 ύπηρετήσε ως δ ο ύ ξ τής Ναϊσοϋ^{35α}.

Τό 1155 είναι βέβαιο πώς διορίστηκε δ ο ύ ξ τής Κύπρου, αξίωμα που αναλάμβαναν πρόσωπα της άπόλυτης έμπιστοσύνης του αυτοκράτορα. Είχε κάτω άπ' τις διαταγές του τό στρατηγό Μιχαήλ Βρανά που είχε παντρευτή τη Μαρία Κ., μιá έγγονή του σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ίσαάκιου Κ. 12 και δευτεροεξαδέλφη του πατέρα του Άνδρόνικου Κ. 76³⁶.

Τότε που ό Ίωάννης Κ. 128 κυβερνούσε την Κύπρο, έγινε ή ληστρική έπιδρομή του πρίγκιπα της Άντιόχειας Renaud de Chatillon, δευτέρου συζύγου της Κωνσταντίας (1153 - 1160), έναντίον της Κύπρου.

Αυτός ό τυχοδιώχτης-ίππότης, ένας δευτερότοκος γιός μιás μέτριας άριστοκρατικής οικογένειας, χωρίς περιουσία, αλλά πολύ όμορφος, γόητας στο ύφος και γεμάτος σφρίγος, κατάφερε να ξελογιάση την κληρονόμο του πριγκιπάτου της Άντιόχειας, την Κωνσταντία, να την παντρευτή, κ' έτσι να γίνη πρίγκιπας της Άντιόχειας τό 1153. Μέσα στον τυχοδιωχτισμό του, σαν ληστοπειρατής, άποβιβάστηκε με τις όρδες του τό 1155 στην Κύπρο.

Ο δ ο ύ ξ τής Κύπρου π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο ς Ίωάννης Κ. 128 και ό Μιχαήλ Βρανάς συγκέντρωσαν όλες τις δυνάμεις που μπορούσαν να διαθέσουν, και ένώ ένα μέρος του στρατού κλείστηκε στη Λευκωσία με τον Ίωάννη Κ., τό υπόλοιπο με τό Μιχαήλ Βρανά προσπάθησε να ανακόψη την άποβίβαση του έπιδρομέα. Οι βυζαντινές δυνάμεις ήσαν άνεπαρκείς για να άντισταθούν στα στρατεύματα που έφερε ό Renaud de Chatillon, και άπ' τις πρώτες συναντήσεις καταβλήθηκαν.

Δέν πρέπει να δώσωμε μεγάλη πίστη στη μαρτυρία του Κίνναμου πώς στις άρχές ό δ ο ύ ξ Ίωάννης Κ. 128 και ό Μιχαήλ Βρανάς άντιμετώπισαν τον de Chatillon και τον έφεραν σε δύσκολη θέση³⁷. Είναι πιό λογικό να ακολουθή-

35. Κίνναμος, σ. 129-30. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 411.

35α. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 24. Πρβλ. V. Laurent, Andronic Synadénos, REB 20 (1962), σ. 213, ύ. 18.

36. Κίνναμος, σ. 178. Για τους Βρανάδες, βλ. προσωπογραφία Εϋδοκίας Κ. 130, ύ. 27. Για τό γάμο του Μιχαήλ Βρανά με τη Μαρία Κ. βλ. προσωπογρ. Άννας Κομν. Βοτ/νας 149, ύ. 4,6,9 και Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 419, ύ. 20.

37. Κίνναμος, σ. 178: αλλά τό μόν πρώτον Ίωάννης ό του βασιλέως άδελφιδοϋς την χώραν

σωμε τὸν Guillaume de Tyr και νὰ διαγράψωμε ὡς ἐξῆς τὶς φάσεις τοῦ ἀγώνα τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα ποὺ προσπάθησαν νὰ ἀναχαιτίσουν τοὺς Λατίνους, νικῆθηκαν και ὑποχώρησαν πρὸς τὴ Λευκωσία, ἐνῶ κυνηγοῦνταν ἀπ' τὸν ἐχτρό· ὁ Ἰωάννης Κ. προσπάθησε νὰ κάνη μιὰ ἐξοδο γιὰ νὰ σώση αὐτοὺς ποὺ ἀκόμη ἔρχονταν κυνηγημένοι ἀπ' τοὺς Λατίνους, ἀλλὰ πιάστηκε ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τελευταίους και πῆγε νὰ συναντήσῃ τὸ Μιχαὴλ Βρανᾶ, ποὺ ἦδη βρισκόταν κάτω ἀπ' τὰ χέρια τοῦ ἐχτροῦ. Ὁ ἀγώνας ἔληξε και ὁ Renaud de Chatillon ἐγίνε κύριος ὀλάκερης τῆς νήσου³⁸.

Και ἀμέσως ἄρχισε τὴ φοβερὴ του λεηλασία. Πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά, ἐκκλησίες και μοναστήρια, ὑπῆρξαν οἱ στόχοι τῶν στρατιωτῶν τοῦ πρίγκηπα τῆς Ἀντιόχειας, ποὺ δὲν ἔλαβαν ὑπόψη τους τίποτε· «μεταχειρίστηκαν, λέει ἓνας χρονογράφος, τὴ νῆσο σὰν μιὰ χώρα μουσουλμανικὴ». Ὁ Renaud παράδωσε τὴ μεγαλόνησο στὴ φωτιά και στὸ αἷμα, καταστρέφοντας τὰ πάντα, βιάζοντας γυναῖκες, κόβοντας μύτες κι αὐτιά τῶν Ἑλλήνων παπάδων και καλογέρων, σκοτώνοντας ἐκείνους ποὺ ἀμύνονταν, χωρὶς ἔλεος.

Μάζεψε μιὰ τεράστια λεία σὲ χρυσάφι, σὲ ἀσημικά, σὲ πολῦτιμο ρουχισμό, σὲ ποίμνια. Γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴ μεταφορὰ τῶν κτηνῶν ποὺ ἦταν δύσκολη, ὁ Renaud ὑποχρέωνε τοὺς κατοίκους νὰ ἀγοράζουν ἀπ' τοὺς ἄρπαγες τὰ δικὰ τους ποίμνια. Μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ἐπέβαλε τὴν πληρωμὴ ἑνὸς τεράστιου πολεμικοῦ φόρου και γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πληρωμὴ πῆρε μαζί του ὀμήρους μέλη τοῦ ἀνωτέρου κλήρου και τοὺς πιὸ ἐπίσημους κατοίκους, και τοὺς κράτησε μέχρι τὴ στιγμή ποὺ ὅλος ὁ φόρος πληρώθηκε. Ὁ Renaud γύρισε στὴν Ἀντιόχεια, μᾶς λέει ὁ χρονογράφος, «μὲ μιὰ λεία ποὺ γιὰ χρόνια ὀλάκερα μπορούσε πλούσια νὰ διατρέφῃ μιὰ ἐπαρχία, αὐτὸς ὅμως και οἱ σύντοφοί του σπατάλησαν τὰ πάντα σχεδὸν ἀμέσως»³⁹.

Αὐτὸ τὸ ἐγκλημα ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ και τῆς χριστιανοσύνης δὲ βρῆκε γρήγορα τὴν τιμωρία του, γιατί ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 ἦταν ἀπασχολημένος στὸ εὐρωπαϊκὸ μέτωπο. Ἐπρεπε νὰ περάσουν τρία ὀλάκερα χρόνια γιὰ νὰ βρῆ μιὰ κάποια δικαίωση στὴν ταπείνωση τοῦ ἐπιδρομέα τῆς Κύπρου Renaud de Chatillon μπροστὰ στὸ βυζαντινὸ αὐτοκράτορα⁴⁰.

τότε διέπων, και ὁ Μιχαὴλ Βρανᾶς και τῶν ἄλλων ὅσοι ἐπὶ φυλακῇ ταύτης ἐτάπτοντο, ἀπώσαντό τε αὐτὸν και κακῶς διέθεντο·

38. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 835· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 208· Κίνναμος, σ. 178-79. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 437-38.

39. Grégoire le Prêtre, RHC Documents arméniens, τ. I, σ. 187· Michel le Syrien, τ. III, σ. 315, ἐκδ. Chabot· τοῦ ἰδίου, ἀρμεν. ἀπόδ., Doc. arm., ἐνθ' ἀνωτ., σ. 350· Bar-Hebraeus, Chronicon, τ. II, σ. 325, trans. Budge, σ. 284. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 438· R. Grousset, Histoire des Croisades et du royaume franc de Jérusalem, ἑλλην. μετάφρ. Ἀ. Παγκάλου, σ. 146· Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 369-70· Hill, History of Cyprus, τ. I, σ. 307· St. Runciman, A. History of the Crusades, τ. II (1968), σ. 347-48.

40. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Κοντοστέφ. Κομν. 104, ὑ. 39 και 41.

Ο Ἰωάννης Κ. 128 ἐγκαταλείποντας τὴν Κύπρο, πῆγε στὴν ΚΠολη, ὅπου στίς 12 τοῦ Μᾶη τοῦ 1157, τὸν βλέπομε νὰ παίρνη μέρος στὴ σύνοδο, ποὺ συνήλθε στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, γιὰ τὶς δοξασίες τοῦ ἐψηφισμένου Ἀντιοχείας Σωτήριχου Παντεύγενου καὶ τῶν ἄλλων, μαζί με τὸν ἀδελφό του Ἀλέξιον Κ. 132⁴¹.

Τὸ 1158 συνόδευσε τὸν αὐτοκράτορα στὴν Κιλικία, ὅπου τὸν βλέπομε ἐμπρός ἀπ' τὶς πύλες τῆς Μαμίστρας (Μομψουεστίας) νὰ ὑποδέχεται μαζί με τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α Ἀλέξιον Ἀξοῦχον, τὸν σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 123, τὸν βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ Βαλδουῖνο III⁴².

Στίς 10 τοῦ Μάρτη τοῦ 1171, ὁ ἀδελφός καὶ διάδοχος τοῦ Βαλδουῖνου III (1143 - 1163) στὸ θρόνο τοῦ λατινικοῦ βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ Amaury I (1163 - 1174), ποὺ εἶχε παντρευτῆ τὴν κόρη τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ Ἰωάννη Κ. 128, τὴ Μαρία Κ. 211⁴³, ἀναχώρησε ἀπ' τὴν Ἱερουσαλήμ γιὰ τὴν ΚΠολη, θέλοντας νὰ ζητήσῃ τὴ βοήθεια τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων. Τὸν Amaury συνόδευαν ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἄκρας Guillaume καὶ οἱ βαρῶνοι Guermund τῆς Τιβεριάδας, Ἰωάννης τοῦ Arsur, Gerard τοῦ Rougi κ.ἄ.⁴⁴

Μετὰ τὸν Kilidj Arslan II τοῦ Ἰκονίου (1162)⁴⁵, μετὰ τὸν Βοημοῦνδο III τῆς Ἀντιόχειας (1165)⁴⁶, ὁ Amaury τῆς Ἱερουσαλήμ ἐρχόταν νὰ ἐπισκεφτῆ τὴν πόλη τῶν βασιλέων. Μὲ μόνη τὴν πράξη τῆς παρουσίας του, ὁ Amaury ἔδειχνε στὰ μάτια τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ΚΠολης τὴν ὑπεροχὴ τῆς ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας πᾶνω σὲ ὅλους τοὺς Λατίνους τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, δείχνοντας ὅλη τὴν ἱκανοποίησή του γι' αὐτὴ τὴν ἐπίσκεψη, δὲν παράλειψε τίποτε, γιὰ νὰ γίνῃ στὸν ὑψηλὸ ξένο μιὰ ὀλόλαμπρη ὑποδοχὴ⁴⁷. Ὁ πεθερός τοῦ Amaury Ἰωάννης Κ. 128 στάλθηκε νὰ τὸν καλωσορίσῃ κατὰ τὴν ἀφίξή του στὸ ἐλληνικὸ ἔδαφος καὶ νὰ προετοιμάσῃ τὴν ὑποδοχὴ του στίς διάφορες πόλεις, ποὺ ἀπ' αὐτὲς θὰ περνοῦσε. «Ἦταν ὁ Ἰωάννης Κ., λέει ὁ Guillaume de Tyr, ὁ πιὸ ἐπιφανῆς ἀπ' τοὺς πρίγκιπες τοῦ παλατιοῦ· εἶχε τὸν τίτλο τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ, δηλ. τοῦ seneschau»⁴⁸.

41. Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177: τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοβεσπιαρίου κυροῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, καὶ τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ κυροῦ Ἀλεξίου.

42. Βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 123, ὑ. 44.

43. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 19 καὶ 20.

44. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 981-82· ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 344.

45. Κίνναμος, σ. 204-8· Χωνιάτης, σ. 154-59· F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 76, ἀριθ. 1446· Εὐθύμιος Μαλάκης, Λόγος εἰς τὸν αὐτοκράτ. κύριον Μανουὴλ τὸν Κομν., ἐκφωνηθεὶς ὅτε εἰσῆλθεν εἰς ΚΠολιν ὁ σουλτάνος προσελθῶν αὐτῷ, ἔκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Noctes Petropolitanae, σ. 162-87.

46. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 44), τ. I, σ. 901· ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 268.

47. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 983· ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 345-46.

48. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 982· ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 345: Tantost apela Jehan qui

Ο βασιλέας τῆς Ἱερουσαλήμ ἀποβιβάστηκε στήν Καλλιπόλη, στήν ἐκβολή τοῦ πορθμοῦ τοῦ ἀγίου Γεωργίου, στή θάλασσα τοῦ Μαρμαρά. Οἱ ἄνεμοι ἦσαν ἀντίθετοι, καί ὁ Amaury δέ θέλησε νά συνεχίσει τὸ ταξίδι διὰ θαλάσσης ἔχοντας δίπλα του τὸν πεθερό του καί μέ τῆ συνοδία τιμητικοῦ ἑλληνικοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος, πῆρε τὸ δρόμο γιά τήν Ἡράκλεια, ὅπου τὸν περίμεναν οἱ δέκα γαλέρες του. Σέ μιά ἀπ' αὐτὲς ἐπιβιβάστηκαν ὁ Amaury καί ὁ Ἰωάννης Κ. 128 καί ἐπλευσαν γιά τήν ΚΠολη, ὅπου ἀγκυροβόλησαν στό λιμάνι τοῦ Β ο υ κ ο λ έ ο ν τ α, τὸ προορισμένο γιά τήν ἀποβίβαση μόνο τοῦ αὐτοκράτορα⁴⁹.

Μεγάλες ὑποδοχὲς ἔγιναν στὸν Amaury καί τῆ συνοδία του στό μ ε γ α λ ο ἰ ε ρ ὀ παλάτι καί στό παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου μετὰ λίγες μέρες μεταφέρθηκε ἡ αὐλή. Γιορτὲς στὸν Ἱππόδρομο, χοροί, θεάματα, συναυλίες, δόθηκαν πρὸς τιμὴ τοῦ Amaury. Μὲ τῆ συνοδία τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 ἐπισκέφθηκε ὅλα τὰ ἀξιοθέατα τῆς πρωτεύουσας καί ἔκανε ταξίδι μέχρι τῆ Μαύρη θάλασσα. Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, γενναιόδωρος καθὼς ἦταν, γέμισε τὸν Amaury καί τοὺς συνοδοὺς του ἀπὸ πλοῦσια δῶρα καί χρυσάφι⁵⁰. Ἐπίσης ὁ Ἰωάννης φιλοξένησε τὸ γαμβρό του καί τοὺς συνοδοὺς του στό παλάτι του, καί τοὺς ἔδωσε «δῶρα ὅμοια μέ ἐκεῖνα τοῦ αὐτοκράτορα»⁵¹.

Στὸν πολιτικὸ τομέα συμφωνήθηκε νά βοηθήσει ὁ Μανουὴλ (α΄) τὸν βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ στὸν ἀγώνα του ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων⁵², καί ὁ Amaury πάλι, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Κίνναμος, «ἀναγνώρισε τὸν ἑαυτὸ του ὡς ἓνα ὑποτελὴ τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου»⁵³.

Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 πῆρε μέρος μαζί μέ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Κ. 132 στὶς συνόδους τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166⁵⁴ καί τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166⁵⁵.

Ἐπίσης ὁ Ἰωάννης Κ. πῆρε μέρος στή σύνοδο τῆς 30ῆς τοῦ Γενάρη τοῦ 1170⁵⁶, καί στή σύνοδο τῆς 18ης τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1170, σ' αὐτὴ τὴν τελευταία μαζί μέ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Κ. 132 πού γιά πρώτη φορά μᾶς παρουσιάζεται μέ τὸν τίτλο τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ᾶ τ ο ρ α⁵⁷.

Τὸ Μάρτη τοῦ 1171, ὁ Ἰωάννης Κ. 128 κατὰ τῆ στέψη τοῦ πρωτεξαδέλφου του Ἀλέξιου Κ. 155 ὡς β α σ ι λ έ α, πού τότε ἦταν ἓνα μωρὸ ἐνὸς ἔτους καί

estoit ses niés et li plus hanz des princes du palais: il estoit protosevasto, c'est à dire senechaus.

49. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., σ. 982-83· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., σ. 345-46.

50. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., σ. 983-87· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., σ. 346-49.

51. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., σ. 987· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., σ. 349.

52. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., σ. 987· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., σ. 348-49.

53. Κίνναμος, σ. 280: καί δουλείαν ἐπὶ τούτοις (ὁ Amaury) βασιλεῖ διωμολόγηκεν.

54. Χωνιάτης, Ἔθ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 236

55. Χωνιάτης, Ἔθ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 252

56. L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 479.

57. L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 490.

μισοῦ (ἢ δυὸ χρονῶ και μισοῦ), τοῦ πρόσφερε ἓνα πολῦτιμο στέμμα, και με τὴν εὐκαιρία αὐτῆ ἓνας αὐλικὸς ποιητῆς σύνθεσε αὐτὸ τὸ στιχοῦρηγμα:

« Ἐπὶ φηλὰ τὸ στέμμα σου προτείνει τὸ θεϊκὸ τὸ χέρι,

Ἄλέξιε, τριπλῆς πορφύρας βλάστημα,

αὐτῆς τοῦ πατέρα σου, τοῦ πάππου σου και τοῦ προπάππου σου.

Στὸ κεφάλι σου τὸ θέτει ὡς κληρονόμο τοῦ προπαπῶου κράτους

ὁ πατέρας σου ὁ ἄνακτας Μανουῆλ ὁ αὐτοκράτορας·

τὸ στολίζουν με μαργαριτάρια και πολῦτιμα πετράδια

ἢ πίστη, ὁ πόθος και ἡ γνήσια δούλωση

τοῦ πρωτοσέβαστου και πρωτοβεσιάριου (Ἰωάννη).

Εἶθε γιὰ χρόνια μακρὰ τὸ στέμμα νὰ σου διευθετῆ

και βασιλικὸς νόμους νὰ ἐγκαθιστᾷ,

Αὐτὸς ποῦ σὲ γέννησε και σὲ ἔστειψε»^{57α}.

Τὸ 1173 ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἐπωμίστηκε μιὰ βαριά και ὑπεύθυνη ἀποστολὴ στὴν Οὐγγαρία, ποῦ ἔφερε σὲ ἓνα αἴσιο τέλος. Τὸ Μάρτη αὐτοῦ τοῦ χρόνου πέθανε ὁ βασιλέας τῆς Οὐγγαρίας Στέφανος III⁵⁸. Ὁ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 ἤθελε νὰ προβάλλῃ ὡς διάδοχο τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου τὸν Βελᾶ ποῦ ἔμενε ἀκόμη στὴν ΚΠολη, ὄχι ὁμως πιά ὡς μνηστήρας τῆς Μαρίας Κ. 153 και διάδοχος τοῦ Βυζαντίου, γιὰτὶ εἶχαν μεσολαβῆσει σοβαρὰ περιστατικά και ἡ θέση του εἶχε ἀλλάξει. Στὶς 14 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1169 ἢ τοῦ 1168⁵⁹, ὁ Μανουῆλ (α΄) ἀπ' τῆ δευτέρη γυναῖκα του Μαρίας τὴν Ἀντιοχειανὴ ἀπόχτησε τὸ γιὸ του Ἀλέξιον Κ. 155^{59α}, αὐτὸν ποῦ πῶ πάνω ἀνάφερα. Τότε ὁ αὐτοκράτορας, ἔχοντας ἀποχτήσῃ ἓνα ἀρσενικὸ διάδοχο, ἐγκατάλειψε τὰ σχέδια ποῦ εἶχε κάνει γιὰ τὸ Βελᾶ και τὴ Μαρία Κ. 153, και ἀνάδειξε ὡς βασιλέα, στὴν οὐσία διάδοχο, τὸ Μάρτη τοῦ 1171, ὅπως και πῶ πάνω εἶπα, τὸ μικρὸ Ἀλέξιον (β΄) Κ. 155^{59β}. Λίγο μετὰ τῆ στέψη τοῦ Ἀλέξιου (β΄), ὁ βασιλέας διάλυσε τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Βελᾶ, με τὴ Μαρία Κ. 153, δῆθεν γιὰ λόγους συγγένειας, χωρὶς ὁ Βελᾶς νὰ περιπέσῃ σὲ δυσμένεια^{59γ}. Ἀντιθέτως ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ καίσαρα και πάντρευτῆκε τὴν Ἀγνή - Ἄννα, κόρη τῆς Κωνσταντίας τῆς Ἀντιόχειας ἀπ' τὸν Renaud de Chatillon, ἑτεροθαλὴ δηλ. ἀδελφὴ τῆς αὐγούστας Μαρίας, τῆς δευτέρας συζύγου τοῦ Μανουῆλ (α΄)⁶⁰.

Μόλις ἡ εἶδηση τοῦ θανάτου τοῦ Στέφανου III τῆς Οὐγγαρίας ἔφτασε στὴν ΚΠολη, ὁ αὐτοκράτορας πῆγε στὴ Σαρδική (σημ. Σόφια), γιὰ νὰ παρακολου-

57α. Ἀνώνυμος, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 125-26, ἀριθ. 108: Εἰς τὸ στέμμα τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου δωρηθὲν αὐτῶ παρὰ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ (Ἰωάννη Κ. 128).

58. Κίνναμος, σ. 286.

59. Βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 3.

59α. Βλ. προσωπογρ. Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 4-9.

59β. Βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 14.

59γ. Βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 153, ὑ. 36.

60. Βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 153, ὑ. 37.

θήση τὰ γεγονότα πού θά ἐπακολουθοῦσαν⁶¹. Τότε ἔφτασαν ἐκεῖ Οὐγγροὶ πρέσβεις πού πρόσφεραν τὸ στέμμα στὸ Βελᾶ, «καθὼς σ' αὐτὸν ἐβλεπε ὁ θεσμός τοῦ δικαίου»⁶².

Φαίνεται ὅμως πὼς στὴν Οὐγγαρία δὲν ἦσαν ὅλοι σύμφωνοι γιὰ τὴν ἀνάδειξη ὡς βασιλέα τοῦ Βελᾶ, γι' αὐτὸ καὶ ὁ αὐτοκράτορας ἀνάθεσε στὸν ἀνεψιό του π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ν Ἰωάννη Κ. 128 νὰ ἡγηθῆ βυζαντινοῦ στρατεύματος, καὶ ὡς ἀντιπρόσωπός του, νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ Βελᾶ στὸ θρόνο τῶν πατέρων του⁶³. Ὁ Ἰωάννης Κ. ἔφερε σὲ αἴσιο πέρας αὐτὴ τὴν ἀποστολὴ καὶ ὁ Βελᾶς III στέφτηκε βασιλέας τῆς Οὐγγαρίας μαζί μὲ τὴ γυναικα τοῦ Ἄννα τῆς Ἀντιόχειας, στίς 13 τοῦ Γενάρη τοῦ 1174⁶⁴.

Κατέχομε μιὰ σφραγίδα τοῦ Ἰωάννη Κ. 128, πρὶν ἀκόμη ὀνομαστῆ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς, πρὶν δηλ. τοῦ 1148, μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφή:

Ἰωάννου σφράγισμα Κομνηνοῦ κλάδου
σεβαστοκρατοῦντος ἐξ Ἀνδρονίκου⁶⁵.

Ὁ Ἰωάννης Κ. 128, αὐτὸς ὁ ἐπιφανῆς πρίγκιπας τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν⁶⁶, ὁ μέτριας ἀξίας ἀλλὰ καλῆς θέλησης καὶ καλῆς πίστεως ἀπέναντι τοῦ θεοῦ τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ τοῦ πρωτεξαδέλφου τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155⁶⁷, πῆρε μέρος στὴν καταστρεφτικὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, στίς 17 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1176, καὶ βρῆκε σ' αὐτὴ τὸ θάνατο.

«Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 πού τὸν προσαγόρευαν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ν, λείει ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου, ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορα ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του, ἄντρας ρωμαλέος καὶ μεγαλόκαρδος, πού ὑπῆρξε πατέρας τῆς βασίλισσας Μαρίας Κ. 211, αὐτῆς πού παντρεύτηκε ὁ βασιλέας Amaury, ὑπεράσπιζε κατὰ τὴ μάχη μὲ γενναιότητα μιὰ σπουδαία στρατιωτικὴ θέση –κατὰ πού φαίνεται μέσα στίς κλεισοῦρες τοῦ Τ ζ υ β ρ ί τ ζ η, στὸ κέντρο τῆς στρατιᾶς πού ὡδηγοῦσε ὁ θεῖος τοῦ αὐτοκράτορα– καὶ σ' αὐτὴ τὴν προσπάθειά του ὁ Ἰωάννης 128 βοηθοῦνταν ἀρκετὰ ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους του· ἀλλὰ καθὼς δὲν ἤθελε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴ θέση του, ἐνῶ οἱ ἄντρες του τὸν ἄφησαν, σκοτώθηκε (ἀπ' τοὺς Τούρκους), ὡς ἓνας καλὸς ἱππότης»⁶⁸.

Φαίνεται πὼς ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἦταν ἀνάμεσα στοὺς πρίγκιπες ἐκείνους πού παρότρυναν τὸ Μανουὴλ (α') νὰ ἀπορρίψῃ τίς προτάσεις εἰρήνης καὶ

61. Κίνναμος, σ. 286.

62. Κίνναμος, σ. 286-87.

63. Κίνναμος, σ. 287.

64. Fessler, *Geschichte von Ungarn*, ἔκδ. Klein, τ. I, σ. 270, Leipzig 1867.

65. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2732, σ. 1538-39.

66. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 982· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 345.

67. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 7, 22, 23, 24, 25, 35, 48, 57α, 63.

68. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., ἐνθ' ἀνωτ. (ὑ. 66), σ. 1024· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 379. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 218. Ἡ S. De Jongh, σ. 55, ὑ. 5, συγχέει τὸν πρῶτο σέβαστο ν Ἰωάννη Κ. 128, τὸ γιό τοῦ Ἀνδρονίκου Κ. 76, μὲ τὸν πρῶτο σέβαστο ν Ἰωάννη Κ. 23, τὸ γιό τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12, καὶ ἀπ' αὐτὸ πέφτει σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀνακολουθίες καὶ ἀνακρίβειες.

συνδιαλλαγής του σουλτάνου του Ίκονιού Kilidj Arslan II, αυτές που με τόση επιμονή έγιναν πριν απ' τη μάχη⁶⁹.

Δέν ήταν παρά μόλις 50 χρονῶ κατά τὸ θάνατό του. Αυτό ήταν μιὰ μεγάλη ἀτυχία, γιατί ἂν ἐπιζοῦσε τοῦ θείου του Μανουήλ (α΄), αὐτὸς θὰ ἦταν ἐκεῖνος πού θὰ ἐπιτρόπευε τὸν ἀνήλικο Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155, καὶ ὄχι ὁ ἀνάξιος καὶ προκλητικὸς καὶ ματαιόσπουδος ἀδελφός του Ἀλέξιος Κ. 132.

Πιθανὸν ἀπ' αὐτὴ τὴ λεπτομέρεια ἄλλος νὰ ἦταν ὁ ροῦς τῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους κατὰ τὰ κρίσιμα ἐκεῖνα χρόνια πού ἀκολούθησαν τὸ θάνατο τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81.

Ἡ γυναίκα του Κομνηνῆ-Ταρωνίτισσα δὲν ξέρομε ἂν ἐπέζησε τοῦ Ἰωάννη Κ. 128⁷⁰.

129. Μαρία Κομνηνῆ (γένν. 1127 – † ;)

Ἡ Μαρία¹ Κ. πρωτότοκη κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 καὶ τῆς Εἰρήνης² γεννήθηκε τὸ 1127³.

Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος μᾶς τὴν παρουσιάζει τὸ καλοκαίρι τοῦ 1142, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα της, «νὰ χύνη ἄφθονα δάκρυα, σὰν μαζεμένη χήρα, μὲ λυτὰ τὰ μαλλιά της, καὶ γοερὰ καὶ ἀδιάκοπα νὰ τὸν φωνάζη»⁴.

Ἡ Μαρία Κ. 129 παντρεύτηκε περὶ τὸ 1141 τὸν Θεόδωρον Δασιώτην⁵, ἴσως γιόν τοῦ Νικήφόρου Δασιώτη πού τὸ 1148 μετέφερε, καθὼς ἦταν ἐπικεφαλῆς ἑλληνικοῦ στολίσκου, τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Conrad III ἀπ' τὴν ΚΠολη στὴν Ἀσία⁶.

Ὁ Θεόδωρος Δασιώτης εἶχε ἀκολουθήσει τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β΄) Κ. 34 κατὰ τὴ μεγάλη καὶ μοιραία ἐκστρατεία του τοῦ 1142/43.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τὴν ἀνάληψη τῆς ἀρχῆς ἀπ' τὸ

69. Χωνιάτης, σ. 232.

70. Μετὰ τὸ γάμο τους, κανεὶς πιά λόγος δὲ γίνεται γι' αὐτὴ στὶς πηγές.

129.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας της Μαρίας Κ. 75.

2. Χωνιάτης, σ. 136· Κίνναμος, σ. 109· Θεόδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. XLV (45), σ. 418· Ἀνώνυμοι στιχουργοί, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 764, 771-72· ἐκδ. τοῦ ἴδιου, *Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France*, τ. 17 (1883), σ. 38-41· ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Ὁ Πρόδρομος τοῦ Μαρκιανοῦ κώδικος, VV 10 (1903), σ. 107, ἀριθ. 44· σ. 108, ἀριθ. 50· σ. 110, ἀριθ. 95-97.

3. Ἦταν ἡ πρωτότοκη κόρη πού γεννήθηκε ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰωάννη Κ. 128, τὸν «πρωτογεννή», βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 3.

4. Θεόδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 45, σ. 418, στίχ. 120-24.

5. Χωνιάτης, σ. 68: καὶ ὁ Δασιώτης Θεόδωρος, ὃ εἰς γαμετὴν Μαρὶαν ἤρμιστο, ἦν ὁ τοῦ Μανουήλ κασιγνητός ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀνδρόνικος ἔτεκε.

6. Κίνναμος, σ. 86-7: Νικηφόρου τοῦ Δασιώτου πλοός τε αὐτῷ ἡγουμένου καὶ θεραπείας τῆς ἄλλης προνοούντος.

Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ὁ στρατὸς πῆρε τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὴν ΚΠολη, ὅπου ὁ νέος κύριος βιαζόταν νὰ φτάσῃ γιὰ νὰ κατοχυρώσῃ τὴν ἐξουσία του.

Ἐνῶ βρίσκονταν στὴν ἄνω Φρυγία καὶ περνοῦσαν ἀπ' τὰ σημερινὰ Venije Kahveh καὶ Kara-enyuk-bazâr, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 καὶ ὁ Θεόδωρος Δασιώτης, ὁ σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 129, ἀπομακρύνθηκαν ἀπ' τὸ στράτευμα γιὰ νὰ κυνηγήσουν, ἀλλὰ γιὰ κακὴ τους τύχη ἔπεσαν πάνω σ' ἓνα στρατιωτικὸ ἀπόσπασμα τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Μαϋρουδ Ι.

Ὁ νέος αὐτοκράτορας, σπεύδοντας νὰ φτάσῃ στὴν πρωτεύουσά του, δὲν ἐνδιαφέρθηκε ὅσο θὰ ἔπρεπε γι' αὐτὰ τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας⁷.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 κατάφερε νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ σωθῆ, γιὰ τὸ Θεόδωρο Δασιώτη ὅμως δὲ μαθαίνομε ἀπὸ τότε τίποτε. Φαίνεται πὼς θὰ πέθανε στὴν αἰχμαλωσία, καθὼς μάλιστα ἡ Μαρία Κ. 129 συνῆψε ἓνα νέο γάμο.

Πραγματικά, παντρεύτηκε περὶ τὸ 1145 τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνό⁸, γιὸν ἢ ἐγγονόν τοῦ Καντακουζηνού⁹, στρατηγοῦ τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15¹⁰, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν βεβαίωνε πὼς «ἦταν πολὺ ἱκανὸς στὶς στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις»¹¹.

Ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου του ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ **π α ν σ ε β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὕ**¹².

Ἡ Μαρία Κ. 129 ποὺ ἦταν μιὰ νεαρὴ γυναίκα «ἀνώτερη ἀπ' τὶς φυσικὲς ἡδονες, πολὺ φρόνιμη καὶ μιὰ λογικὴ τρυγώνα», φαίνεται πὼς μὲ μεγάλη δυσκολία ὑποχώρησε στὶς πιέσεις τοῦ θεοῦ τῆς Μανουήλ (α΄) Κ. 81 γιὰ νὰ συναψῇ τὸ δευτερο αὐτὸν γάμο, καθὼς βλέπομε πὼς καὶ ποιητὲς ἀκόμη τῆς

7. Χωνιάτης, σ. 68. Πρβλ. F. Chalandon τ. II, σ. 199.

8. Χωνιάτης, σ. 136: καὶ τὸν ἐπ' ἀδελφῆ (τοῦ Ἰωάννη Κ. 128) τῆς Μαρίας ὠσαύτως γαμβρὸν τὸν Καντακουζηνὸν Ἰωάννην. Αὐτόθι, σ. 240· Κίνναμος, σ. 109 καὶ 110· Ἀνώνυμοι στιχοῦργοι, ἔκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 771· ἔκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Ὁ Πρόδρομος τοῦ Μαρκ. κώδικος, VV10 (1903), σ. 108, ἀριθ. 50: Προσφωνηματικὸς εἰς τὸν γαμβρὸν τοῦ ἀοιδίμου σεβαστοκράτορος, τὸν Καντακουζηνὸν, ἐπιγαμβρευθέντα θελήσει τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν Κομνηνὴν, τὴν πρώτην θυγατέρα τοῦ σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρόνικου. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177, 236, 253· L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 479 καὶ 490. Γιὰ τὴν οἰκογένεια τῶν Καντακουζηνῶν, βλ. D. Nicol, The Byzantine family of Kantakouzenos, ca. 1100 - 1460 (1968), σ. V-XXII. Ὁ πρώτος στὴν ἱστορία γνωστὸς Καντακουζηνὸς εἶναι ὁ φερόμενος ὡς πατέρας ἢ πάππος τοῦ Ἰωάννη Καντακουζηνού, βλ. D. Nicol, ἐνθ' ἀνωτ. ἀριθ. 1, σ. 3.

9. Ch. Du Cange, Fam. aug. byz., σ. 258· I.C. Filitti, Notice sur les Cantacuzène du XIe au XVe IIe siècles, Bucharest 1936, σ. 2.

10. Ἄννα Κομνηνὴ, τ. II, σ. 193· τ. III, σ. 41, 46-9, 105-11.

11. Ἄννα Κομνηνὴ, τ. III, σ. 105-6: ὁ αὐτοκράτωρ τὸν Καντακουζηνὸν μετεπέμματο, ἀνδρα τοῦτον γινώσκων περὶ τὰς στρατιωτικὰς ἐγχειρήσεις ἱκανώτατον.

12. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177: Τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνού.

αύλης κινήθηκαν «νά τήν παραιέσουν» γιά νά πάρη τήν ὀριστική τῆς ἀπόφαση¹³.

Ἡ Μαρία Κ. 129 πού ἦταν ἡ πρώτη μετὰ τῆ Μαρία Κ. 123 κατὰ σειρά προτεραιότητας ἀνεψιά τοῦ αὐτοκράτορα –πρωτότοκη κόρη τοῦ δευτερότοκου γιου τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34– ἔλαβε στήν αὐλική ἱεραρχία τὸν τίτλον τῆς ὑπερτίμου¹⁴ καὶ τῆς παντίμου¹⁵.

Ὅπως ὅλες οἱ Βυζαντινές καὶ ἡ Μαρία Κ. 129 ἦταν πολὺ ἀφοσιωμένη στὴ θρησκεία, καθὼς τῆ βλέπομε νά ἀφιερῶνῃ σέ ναοὺς ἐγχεῖρια καὶ λάμνες ἀσημένιες¹⁶.

Φαίνεται πὼς ἡ Μαρία Κ. 129 κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ δευτέρου γάμου τῆς, ἔκανε ἓνα ταξίδι στὴν Αὐστρία καὶ γύρισε ἀπὸ κεῖ μαζί με τὴν ἀδελφή τῆς Θεοδώρα Κ. 131, πού εἶχε παντρευτῆ τὸ δούκα τῆς Αὐστρίας Ἐρρίκο· μόλις ἔφτασαν στὴ βασιλεύουσα καὶ οἱ δυὸ ἀδελφές μαζί ἐπεσκέφθησαν τὴ μητέρα τους Εἰρήνη πού λυπημένη βρισκόταν σάν σέ μιὰ φυλακὴ στὴ μονὴ τοῦ Παντοκράτορα¹⁷.

Ὁ δεῦτερος σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 129, ὁ Ἰωάννης Καντακουζ., ὑπῆρξε ἓνας γενναῖος καὶ ἀτρόμητος μαχητὴς καὶ στρατηγός, γι' αὐτὸ ἐξάλλου τὸν διάλεξε καὶ τῆς τὸν ἐπέβαλε ὡς ἄντρα τῆς ὁ θεῖος τῆς - αὐτοκράτορας.

Ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1150 καὶ 1153 ὁ Ἰωάννης Καντακουζ. πῆρε μέρος σ' ἓνα πόλεμο ἐναντίον τῶν Σέρβων, τῶν Οὐγγρων καὶ τῶν Πετσενέγκων, ἔχοντας μαζί του ὡς συστράτηγον καὶ τὸν πρωτεξάδελφο, κατὰ πού φαίνεται, τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη Δούκα 66¹⁸.

-
13. Ἄνωνμος, ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, VV10 (1903), σ. 107, ἀριθ. 44: Τῆ τῶν φυσικῶν ἡδονῶν ὑπερτέρα, τῆ σωφρονούση, τῆ λογικῆ τρυγόνι παραιναιτικός εἰς γάμου κοινωνίαν [ἀποτείνεται πρὸς τὴν Κομνηνὴν Μαρίαν τὴν πρώτην θυγατέρα τοῦ σεβαστοκράτορος Ἄνδρονίκου].
14. Ἄνωνμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 13), σ. 110, ἀριθ. 95: Εἰς ἅγιον ἐγχεῖριον γεγονός παρά τῆς ὑπερτίμου Κομνηνῆς τῆς θυγατρὸς τοῦ αἰοδίου σεβαστοκράτορος Ἄνδρονίκου. Αὐτόθι, ἀριθ. 96: Ἄτεροι εἰς ἅγιον ἐγχεῖριον, γεγονός καὶ αὐτὸ παρά τῆς αὐτῆς. Αὐτόθι, ἀριθ. 97: Εἰς λάμναν ἀργυρᾶν γεγονυίαν εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον τῆς Βλαχερνιτίσσης παρά τῆς ὑπερτίμου Κομνηνῆς.
15. Βλ. κατωτέρω, ὑ. 17.
16. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 14.
17. Ἄνωνμος, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist, Grecs, τ. II, σ. 771: Προσφωνηματικός εἰς τὴν πάντιμον Κομνηνὴν τὴν θυγατέρα τοῦ αἰοδίου σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἄνδρονίκου καταλαβοῦσαν ἀπὸ τοῦ ταξειδίου πενθοῦσαν ἐπὶ τὴν ἑαυτῆς μητέρα τὴν σεβαστοκρατόρισσαν. Αὐτόθι, σ. 772: Προσφωνηματικός εἰς τὴν σεβαστοκρατόρισσαν, ὅτε ἡ κυρὰ Θεοδώρα ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, ἡ συζευχθεῖσα τῷ ἀδελφῷ τοῦ ρηγὸς Ἀλαμανίας ἐπανάξουξεν ἀπὸ τοῦ ταξειδίου μετὰ τῆς αὐταδέλφης αὐτῆς τῆς Κομνηνῆς, ἐπὶ (τῆς) μητρὸς αὐτῶν ἐν τῷ Παντοκράτορι διαγούσης.
18. Κίνναμος, σ. 107-13. Πρβλ. F. Chalandon, σ. 390. Συγκεκριμένα γιὰ τὸν Ἰωάννη Δ., Κίνναμος, σ. 109: βασιλεὺς δέ... δύο δὲ συγγενῶν παρειληφώς τῶν αὐτοῦ, ὧν ὁ μὲν Ἰωάννης ὁ Δούκας ἦν, ἄτερος δὲ ὅς τὴν Ἄνδρονίκου τοῦ σεβαστοκράτορος ἐγγεμε παῖδα, ὄνομα Ἰωάννης καὶ αὐτὸς ἐπὶ κλησιν Καντακουζηνός, σὺν αὐτοῖς ἐπὶ τοὺς πολέμους

Σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο ὁ Ἰωάννης Καντακουζ. χτυπήθηκε μὲ ἓνα σπουδαῖο ἀρχηγὸ τῶν Σέρβων, τὸν Βακχίνον, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ τὸν τρυπήσῃ μὲ τὸ δόρυ του. Παίρνοντας στὴ συνέχεια ὁ Βακχίνος ἐφτά ἀπ' τοὺς συντρόφους του, ἔπεσε πάνω στὸν Καντακουζηνό, καὶ καθὼς ἔρχονταν καὶ ἄλλοι βάρβαροι γιὰ νὰ τοῦ ἐπιτεθοῦν κι αὐτοί, ὁ Καντακουζ. βρέθηκε στὸν ἐσχατο κίνδυνο. Θὰ τὸν σκότωναν ὅλοι αὐτοί, ἂν ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας δὲν ἔτρεχε κοντὰ του γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ¹⁹.

Ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 πάνω στὴν ἀκμὴ τῆς σύγκρουσης, προτίμησε νὰ στραφῆ, ἀφοῦ κάλυψε τὰ μάτια τοῦ ἀλόγου του, ἐναντίον ἑνὸς σώματος 300 περίπου ἀντρῶν, καὶ πιάστηκε στὰ χέρια μὲ ἓνα ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς πού δὲν μπόρεσε νὰ τὸν χτυπήσῃ μὲ τὸ δόρυ του. Ὁ Βακχίνος καὶ οἱ γύρω του, βλέποντας τὸν χρυσοποικίλο βασιλέα νὰ μάχεται, ἄφησαν τὸν Καντακουζηνὸ καὶ ὄρμησαν ἐναντίον του. Τὸ θέαμα ἦταν φριχτό. Ἀλλὰ ὁ βασιλέας, πού δὲ σταμάτησε νὰ χτυπᾷ μὲ τὸ δόρυ του καὶ τὸ ξίφος του, ἀλλὰ καὶ νὰ χτυπιέται, πέτυχε νὰ διαλύσῃ τοὺς ἀντιπάλους καὶ νὰ φτάσῃ μπροστὰ στὸν ἴδιο τὸ Βακχίνον· αὐτὸς ἦταν ἓνας ἀντρας τεράστιος στὸ σῶμα καὶ ἀνδρείος στὴν ψυχή. Ἐτσι ἄρχισε ἀνάμεσα στὸ βασιλέα καὶ τὸ βάρβαρο μιὰ σκληρὴ μονομαχία πού θύμιζε τίς συγκρούσεις τῶν Γιγάντων.

Ὁ Βακχίνος μὲ ἓνα γερὸ χτύπημα στὸ κεφάλι τοῦ βασιλέα ἔσπασε τὸ σίδερο τοῦ κράνους του, αὐτὸ ἀκριβῶς πού προστάτευε τὸ πρόσωπό του, καὶ ὁ βασιλέας πάλι μὲ τὸ ξίφος του ἔκοψε τὸ χέρι τοῦ Σέρβου (Οὐγγρου;) ἀρχηγοῦ, τὸν ἔβγαλε ἐκτὸς μάχης, καὶ τὸν αἰχμαλώτισε· παίρνοντας ὁ βασιλέας τὸ ξίφος τοῦ γενναίου ἀντιπάλου, τὸ ἔδωσε στὸν ξάδελφό του Ἰωάννη Δούκα 66 γιὰ νὰ τὸ ἔχῃ γιὰ πάντα πάνω του. Καὶ πάλι ὁ Μανουὴλ (α') ἤθελε νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τῶν ἐχτρῶν, ἀλλὰ τὸν συγκράτησαν οἱ δυὸ Ἰωάννηδες, ὁ Καντακουζ. καὶ ὁ Δούκας 66, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Βακχίνος, πού ἄρχισε νὰ κἀνῃ

ἐχώρει. Αὐτὸς ὁ Ἰωάννης Δ. εἶναι πράγματι ὁ Ἰωάννης Δ. 66, ὁ γιὸς τῆς Ἄννας Κ. 32, ὅπως προσδιορίζω πιὸ πάνω στὸ κείμενό μου; Ὁ διακεκριμένος ἐρευνητὴς Δημ. Πολέμης, *The Doukai*, ἀριθ. 99, σ. 128 καὶ ὑ. 11, φρονεῖ πὼς ἦταν ὁ Ἰωάννης Δούκας Καματηρός, ὁ γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Καματηροῦ. Ἀλλὰ ὁ σοφὸς ἐρευνητὴς συγχέει στὸν ἀνωτέρω ἀριθ. 99 τὸν λογοθέτη τοῦ δρόμου Ἰωάννη Καματηρό, ἀδελφὸ τοῦ Ἀνδρόνικου, μὲ τὸ γιὸ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου Ἰωάννη Δούκα Καματηρό, τὸν ἐπαρχο ΚΠόλεως, βλ. R. Guiland, *Les Logothètes*, REB 29 (1971), σ. 59-61, καθὼς καὶ μὲ ἄλλους φερωνύμους, βλ. P. Karlin - Hayter, 99. *Jean Doukas (de Polemis)*, B42 (1972), σ. 259-65. Γιά τοὺς Δούκες Καματηρούς, βλ. *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α', σ. 315, ὑ. 17· σ. 428, ὑ. 31ζ - 31ια· σ. 431-32, ὑ. 33-36· σ. 536-37, ὑ. 193· σ. 556, ὑ. 292· σ. 557, ὑ. 294· καὶ σ. 591-92, ὑ. 446. Κατὰ τὴν παλιὰ γνώριμο, ἐξαιρέτως εὐγενικὴ καὶ παρατηρητικὴ P. Karlin-Hayter, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 261-62, ὁ μὲ τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνὸ συνεκοστρατεύσας Ἰωάννης Δούκας, ὁ «ξυγγενής» καὶ «ἐξάδελφος» τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 (βλ. Κίνναμος, σ. 109²¹ καὶ 112⁶), δὲν ἦταν κανεὶς ἀπ' τοὺς Δούκες Καματηρούς, οὔτε καὶ ὁ μέγας ἐταιρειάρχης Ἰωάννης Δούκας, ἀλλὰ κάποιος ἀπ' τὸ μικρὸ κύκλο τῶν πρωτεξαδέλφων, τῶν θείων καὶ ἀνεπιγίων πού περιτριγύριζαν συνήθως τὸ Μανουὴλ (α'), κατ' ἐμὲ ὁ Ἰωάννης Δούκας 66.

19. Κίνναμος, σ. 110-11· Χωνιάτης, σ. 121-22. Ἡ προσωπικότητα τοῦ Βακχίνου εἶναι κάπως

τὸ φίλο καὶ τὸ δοῦλο τοῦ βασιλέα· δείχνοντας μάλιστα αὐτὸς ὁ τελευταῖος τὰ μαλλιά του, κατὰ χαρακτηριστικὸ τρόπο φανέρωνε τὸ πλῆθος τῶν ἐχτρῶν ποὺ πρόκειται ὁ βασιλέας νὰ συναντήσῃ, ἂν ἐπιμείνῃ στὴν ὀρμητικὴ του πορεία.

Σ' αὐτὸν πάνω τὸν ἀγῶνα ποὺ γινόταν σῶμα με' σῶμα, ἔχασε καὶ ὁ Ἰωάννης Καντακουζ. δυὸ δάχτυλα τοῦ χεριοῦ του.

«Οἱ βάρβαροι, λέει ὁ Χωνιάτης, σὰ σύννεφα διαλύθηκαν καὶ μιὰ χαρὰ ἔλαμψε στὰ πρόσωπα τῶν Ἑλλήνων»²⁰.

Τὸ 1155 ὁ Ἰωάννης Καντακουζ. ἐπαιξε ἓνα σπουδαῖο ρόλο κατὰ τὴν ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Οὐγγαρίας.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 συγχρόνως με' τὴν πληροφορία ποὺ ἔλαβε γιὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ στρατεύματος ποὺ ὠδηγοῦσε ὁ χαρτολάριος Βασίλειος Τζιντζιλοῦκη²¹, ἔμαθε πῶς μέσα στὴν πόλη τῶν Βελεγράδων (σημ. Βερατίου) μιὰ ὀλάκερη μερίδα ἀπ' τοὺς κατοίκους σκεφτόταν νὰ παραδώσῃ τὴν πόλη στοὺς Οὐγγρους· ἀμέσως ὁ βασιλέας ἔστειλε τὸν Ἰωάννη Καντακουζ. νὰ κατασφαλίσῃ τὴν πίστη τῆς πόλης καὶ συγχρόνως νὰ θάψῃ τοὺς νεκροὺς τῆς ἤττας τοῦ Βασιλείου Τζιντζιλοῦκη καὶ νὰ μαζέψῃ τοὺς φυγάδες ἀπὸ ὅπου εἶχαν κρυφτῆ.

Ὁ Ἰωάννης Καντακουζ. ἔφτασε στὰ Βελέγραδα πρὶν ἢ προδοσία συντελεστῇ, καὶ με' τὴν ἀφιξή του, ἔρριξε στὶς φυλακὲς τοὺς κατοίκους ἐκείνους ποὺ ἦσαν ὀπαδοὶ τῶν Οὐγγρων. Ὄταν λίγο ἀργότερα συνάντησε τὸ Μανουὴλ (α΄), ἔσερνε μαζί του καὶ τοὺς φυλακισμένους. Καὶ μαζί με' τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὰ στρατεύματα, πέρασε τὸ χειμῶνα τοῦ 1155/56 στὴ Βερόη τῆς Θράκης (σημ. Stara-Zagora)²².

Ὁ Ἰωάννης Καντακουζ. παρακάθησε στὶς συνόδους τῆς 12ης τοῦ Μάη τοῦ 1157²³, τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166²⁴, τῆς 6ης τοῦ ἴδιου μηνῆ καὶ ἔτους²⁵, τῆς 30ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1170²⁶ καὶ τῆς 18ης τοῦ Φλεβάρη τοῦ ἴδιου

σκοτεινῇ. Ὁ Κίναμος, σ. 110, καὶ ὁ Χωνιάτης, σ. 122, τὸν ὀνομάζουσαν ἀρχιζουπάνον (= ἡγεμόνα τῶν Σέρβων), ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κίναμος, σ. 112, μᾶς λέει πῶς στάλθηκαν στὸ βυζαντινὸ στρατόπεδο πρέσβεις ἀπ' τὸν ἀρχιζουπάνον ποὺ σημαίνει πῶς ἄλλος ἦταν ὁ Βακχίνος καὶ ἄλλος ὁ ἀρχιζουπάνος. Ὁ Vasilievskij πρότεινε νὰ δοῦμε σ' αὐτὸν ἓνα Οὐγγρο ἀρχηγό, βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 390, ὑ. 2. Ἡ γνώμη τοῦ Du Cange πῶς πιθανὸν νὰ πρόκειται γιὰ τὸν Rodoslav, ἢ σύμφωνα με' ἄλλους γιὰ τὸν Ouroch II, ἡγεμόνες τῶν Σέρβων, δὲν εὐσταθεῖ.

20. Κίναμος, σ. 112-13· Χωνιάτης, σ. 121-22. Κακῶς ἢ S. De Jongh, σ. 52, ὑ. 9, τὴν ἀποκοπὴ τῶν δαχτύλων τοῦ Ἰωάννη Καντακουζ. ἀνάγει στὴν ἐκστρατεία τοῦ 1155 ἐναντίον τῆς Οὐγγαρίας.

21. Κίναμος, σ. 132-33. Τὸ ἐπώνυμο τοῦ Βασιλείου Τζιντζιλοῦκη μᾶς δίδει ὁ Χωνιάτης, σ. 65 καὶ 133.

22. Κίναμος, σ. 133· Χωνιάτης, σ. 133-34. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 413.

23. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 12.

24. Χωνιάτης, ἐνθ' ἀνωτ., στ. 236.

25. Χωνιάτης, ἐνθ' ἀνωτ., στ. 253.

26. L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 479.

έτους²⁷.

Σ' αυτές τις επίσημες πράξεις αναγράφεται άμέσως μετά τους πρωτανεψιούς και πρωτεξαδέλφους του αυτοκράτορα, πρώτος αυτός άπ' τους αυτοκρατορικούς γαμβρούς, ώς σ ύ ζ υ γ ο ς τής δεύτερης κατά την αύλική ιεραρχία άνεψιάς του αυτοκράτορα, τής ύ π ε ρ τ ί μ ο υ και π α ν τ ί μ ο υ Μαρίας Κ. 129, μιά και ό Άλέξιος Άξούχος, ό σύζ. τής π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η ς Μαρίας Κ. 123, τής πρώτης άνεψιάς, δέν παραστάθηκε σέ καμιά άπ' τις συνόδους^{27α}.

Ό Ιωάννης Καντακουζηνός τó Σεπτέμβρη τού 1176 πήρε μέρος στήν καταστρεφτική μάχη τού Μυριοκέφαλου έναντιόν τού σουλτάνου τού Ικονίου Kildj Arslan II, μαζί με τó άνθος τής βυζαντινής άριστοκρατίας²⁸, όπου βρήκε και ένα ήρωικό θάνατο άντάξιο τής ζωής του.

Ό Μανουήλ (α΄) Κ. 81 συγκέντρωσε πολύ στρατό, σχεδιάζοντας μιά ριζική έκκαθάριση τής Μ. Άσίας άπ' τους Τούρκους. Άπ' την ΚΠολη προχώρησε πρós τις Χώνες τής Φρυγίας, κι άπό κεί στό Χώμα και στό Μυριοκέφαλο, πού βρίσκονταν οι Τούρκοι²⁹.

Ό στρατός χωρίς περίσκεψη óδηγήθηκε μέσα στις «κλεισοῦρες», στό στενά, ενώ οι Τούρκοι είχαν προκαταλάβει τις κορυφές τών βουνών. Στις 17 τού Σεπτέμβρη ό Μανουήλ (α΄) υπέστη αιφνιδιασμό και ό στρατός του φυσικά έπαθε πανικό³⁰. Ό ίδιος ό αυτοκράτορας έλαβε πολλά τραύματα³¹ και λίγο έλειψε νά πιαστή αιχμάλωτος³².

«Άπειρα ήσαν τά θύματα, και μάλιστα άπ' τά μέλη τής βασιλικής οικογένειας, τά πολύ επίσημα»³³, όπως ό Ιωάννης Κ. 128, ό άπό άδελφό πρώτος άνεψιός τού αυτοκράτορα, καθώς είδαμε.

Έμπρός στό μάτια τού αυτοκράτορα, ό Ιωάννης Καντακουζ. πάλευε, ένας αυτός με πολλούς Τούρκους, με άφθαση γενναιότητα, και έβλεπε τριγύρω του, μήπως και έλθη κανείς νά τόν βοηθήσει, αλλά καθώς κανείς δέν ήλθε, σέ λίγο έπεσε νεκρός και τó πτώμα του σκυλεύτηκε³⁴.

Μιά σφραγίδα πού βρέθηκε στή Βουλγαρία με την εικόνα τού άγίου Δημητρίου και πού άλλοτε άποδίδονταν λανθασμένα στόν αυτοκράτορα Ιωάννη (ς΄) τόν Καντακουζ., φαίνεται πώς άνήκε στόν Ιωάννη Καντακουζ.,

27. L. Petit, ένθ' άνωτ. σ. 490.

27α. Η δημόσια ζωή τού Άλέξiou Άξούχου μάς είναι γνωστή άπ' τó 1154 ώς τόν Άπρίλη τού 1167 πού ξέπεσε άπ' τά αξιώματά του, βλ. προσωπογρ. Μαρίας Κ. 123, ύ. 23 και 86· άρα ήταν στήν ένεργό ύπηρεσία κατά τó διάστημα τών τριών πρώτων συνόδων, αλλά δέν παραστάθηκε σέ καμιά άπ' αυτές.

28. Χωνιάτης, Ιστορία, σ. 233.

29. Χωνιάτης, σ. 230-31.

30. Χωνιάτης, σ. 233 κεξ. Περιγραφή τών κλεισούρων, αυτόθι, σ. 243-44.

31. Χωνιάτης, σ. 237.

32. Χωνιάτης, σ. 239.

33. Χωνιάτης, σ. 238-39.

34. Χωνιάτης, σ. 240. Πρβλ. Κ. Άμαντος, Β΄, σ. 342.

τὸ σύζυγο τῆς Μαρίας Κ. 129. Ἡ ἐπιγραφή τῆς σφραγίδας ἔχει ὡς ἐξῆς:

† Ἰωάννου σε Καντακουζηνοῦ πόθος
τυποῖ σφραγιστῆν τῶν γραφῶν, Μυρόβρυγα³⁵.

Ἡ Μαρία Κ. 129, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ξέρομε ἂν ἐπέζησε τοῦ Ἰωάννη Καντακουζ., εἶχε κι αὐτὴ τὴ δική της σφραγίδα:

Σκέποις Κομνηνῆν παῖδ' Ἀνδρονίκου, Κόρη,
σεβαστοκρατῆ, πορφυραυγῆ Μαριαν³⁶.

Ἡ Μαρία Κ. 129 ἀπόχτησε ἀπ' τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνὸ τὸ πῶς λίγο δυὸ παιδιά, μιὰ κόρη, τὴν Εἰρήνην Κομνηνῆν (Καντακουζηνήν) 214³⁷, καὶ ἓνα γιό, τὸν Μανουὴλ Καντακουζηνόν (Κομνηνόν) 215³⁸.

130. Εὐδοκία Κομνηνῆ (γένν. περὶ τὸ 1129 – † ;)

Ἡ Εὐδοκία¹ Κ. δευτερότοκη κόρη τοῦ Ἀνδρονίκου Κ. 76 καὶ τῆς Εἰρήνης²

35. D. Nicol, *The family of Kantakouzenos*, ἀριθ. 2, σ. 4, ὑ. 8. Τὸ Μυρόβρυγα = Μυροβλήτα.
36. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2733, σ. 1539-40. Καθὼς στὴ σφραγίδα δὲν ἀναφέρεται κανεὶς ἀπ' τοὺς δυὸ συζύγους τῆς, οἱ ἐκδότες προτιμοῦν νὰ τὴν χρονολογήσουν στὴν πρὶν ἀπ' τὸ 1143 περίοδο, ἀλλὰ ὁ γάμος τῆς μετὰ τὸ Θεόδωρο Δασιώτη δὲν ἐγένετο τὸ 1143, ἐγένετο τὸ 1141· ἀπλῶς τὸ 1143 ὁ Δασιώτης χάθηκε στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Μήπως τὰ ἐπίθετα σεβαστοκρατῆς καὶ πορφυραυγῆς (= κόρη πορφυρογέννητου σεβαστοκράτορα) κριθῆκαν ἀνώτερα τῶν ἰδιοτήτων τῶν συζύγων καὶ δὲν ἐγένετο ἀναφορά σ' αὐτοὺς, τόσο πῶς πολὺ πού γιὰ τοὺς συγχρόνους τῆς ἔφτανε ἡ μνεὶα τῆς Μαρίας 129 ὡς κόρης «τοῦ πορφυρογέννητου σεβαστοκράτορα Ἀνδρονίκου 76» γιὰ νὰ τὴν προσδιορίση;
37. Ἀνώνυμος, ἐκδ. E. Miller, *RHC Hist. Grecs*, τ. II, σ. 764-65: Ἔσματα εἰς τὸν γάμον τῆς κυρᾶς Εἰρήνης τῆς θυγατρὸς τῆς ἐξηρημένης Κομνηνῆς, τῆς πρώτης θυγατρὸς τοῦ αἰοιδίμου σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Πρβλ. V. Laurent, *La Généalogie des premiers Paléologues*, B 8 (1933), σ. 138-39, 143-46· S. De Jongh, σ. 52-3, 97-8. Παραδόξως ὁ D. Nicol, *The family of Kantakouzenos*, σ. 4-5, δὲν ἀναφέρει τὴν Εἰρήνη Κομν. (Καντακουζ.) 214 ὡς μιὰ κόρη τοῦ Ἰωάννη Καντακουζηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 129. Μήπως τὴ θεωρεῖ ὡς μιὰ κόρη τῆς Μαρίας Κ. 129 ἀπ' τὸ Θεόδωρο Δασιώτη, τὸν πρῶτο ἀντρα τῆς; Ἀλλ' αὐτὸς δὲν εἶχε τὸ χρόνο γιὰ ν' ἀποχτήση μαζί της παιδιά. Κατ' ἀνάγκη πρέπει νὰ ὑποθέσωμε πὼς δὲ θὰ θεώρησε ἐγκυρὴ τὴν ἀναμφισβήτητη μαρτυρία τοῦ Ἀνώνυμου, ἐκδ. E. Miller, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 764-65, πού φέρνει τὴν Εἰρήνη Κομν. (Καντακουζ.) 214 ὡς μιὰ κόρη τῆς ἐξηρημένης (= ἐξαιρετικῆς;) Κομνηνῆς 129, τῆς πρώτης θυγατρῆς τοῦ πορφυρογέννητου σεβαστοκράτορα Ἀνδρονίκου Κ. 76, ὅπως δὲ θὰ θεώρησε σοβαρὰ τὰ τόσο θετικὰ συμπεράσματα τοῦ V. Laurent καὶ τῆς S. De Jongh.
38. Κίνναμος, σ. 293-94· Χωνιάτης, σ. 255-56. Πρβλ. D. Nicol, *The family of Kantakouzenos*, σ. 5, ἀριθ. 3.
- 130.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Εὐδοκίας Κ. 80.
2. Χωνιάτης, σ. 135-36· τὴν ἀναφέρει ὡς τρίτοτοκη, ἀλλὰ κατὰ τὴ γνώμη μου ἡ Εὐδοκία 130 προηγήθηκε τῆς Θεοδώρας Κ. 131.

γεννήθηκε περί τὸ 1129³.

Ἡ Εὐδοκία Κ. 130 παντρεύτηκε περί τὸ 1145 μὲ κάποιον⁴, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα καὶ τὴ γενιά δὲ γνωρίζομε⁵, καὶ ὁ ὁποῖος πέθανε περί τὸ 1150⁶.

Ὡς χήρα ἡ Εὐδοκία Κ. 130 περί τὸ 1152 ἢ καὶ λίγο προηγουμένως, συνδέθηκε ἐρωτικά μὲ τὸ θεῖο τῆς Ἀνδρόνικο Κ. 87, πρωτεξάδελφο τοῦ πατέρα τῆς. Ὁ ἐρωτικός τους δεσμός δὲν ἦταν κρυφός, ἀλλὰ φανερός, καὶ αὐτὸ εἶχε δημιουργήσει ἓνα μεγάλο σκάνδαλο στὴν αὐλή καὶ στὴν πρωτεύουσα. Ἀλλὰ οἱ ἐραστές δὲν ὑποχωροῦσαν μπροστὰ σὲ τίποτε.

Σὲ ὅσους ἐπιτιμοῦσαν τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 «γιά τὸ ἀθέμιτο τῆς συνουσίας», αὐτὸς ἀπαντοῦσε μὲ ἓνα ἀστεῖο, κάνοντας ὑπαινιγμὸ γιά τὸν ἐρωτικό δεσμό τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 μὲ τὴν ἀνεψιά του Θεοδώρα Κ. 150, τὴν κόρη τῆς ἀδελφῆς του Εὐδοκίας Κ. 80. «Εἶναι σωστό, ἔλεγε, νὰ ἀκολουθοῦν οἱ ὑπήκοοι τὸ παράδειγμα τοῦ ἡγεμόνα τους, καὶ τὰ προϊόντα τοῦ ἴδιου ἐργοστασίου – ἡ Εὐδοκία 130 καὶ ἡ Θεοδώρα 150 ἦσαν πρωτεξάδελφες – νὰ ἔχουν τὴν ἴδια ἀξία καὶ νὰ ἀρέσουν τὸ ἴδιο».

Ἄλλοτε πάλι, ἐξηγοῦσε σὲ κείνους ποῦ τὸν ἐνοχλοῦσαν, πῶς ἂν τὸ καλοσυλλογιστῆ κανεῖς, ἡ δικὴ του περίπτωσις ἦταν πολὺ πιὸ λίγο σοβαρὴ ἀπὸ τὴν περίπτωσις τοῦ αὐτοκράτορα. «Αὐτὸς ἔχει ἐρωτικές σχέσεις μὲ τὴν κόρη τῆς ἀδελφῆς του, ἔλεγε, ἐνῶ ἐγὼ κάνω τὴν ἴδια δουλειὰ μὲ τὴν κόρη τοῦ ξαδέλφου μου».

Καταλαβαίνει κανεῖς πόσο κάτι τέτοιες φράσεις ἐρέθιζαν τὸν αὐτοκράτορα καὶ μεγάλωναν τὴ μανία τῶν συγγενῶν τῆς Εὐδοκίας 130, καὶ πιὸ πολὺ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἰωάννη Κ. 128 τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ καὶ τοῦ γαμβροῦ τῆς Ἰωάννη Καντακουζηνοῦ, τοῦ συζ. τῆς πολὺ ἐνάρετης Μαρίας Κ. 129⁷.

Ἄν καὶ ὁ αὐτοκράτορας, γιά νὰ δώσῃ τέλος σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεσις, ἀπομάκρυνε τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 ἀπὸ τὴν ΚΠολη, ἡ Εὐδοκία καθόλου δὲ ξέχασε τὸ θεῖο καὶ ἐραστὴ τῆς.

3. H S. De Jongh, σ. 56, θέτει τὴ γέννησή τῆς περί τὸ 1130.

4. Χωνιάτης, σ. 136.

5. H S. De Jongh, σ. 56, δέχτηκε πῶς ὁ πρῶτος ἄντρας τῆς Εὐδοκίας Κ. 130 ἦταν ὁ Διομήδης καὶ παραπέμπει στὸν Ἀνώνυμο στιχοῦργό (δῆθεν στὸν Πρόδρομο), ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 770-71. Παρασυρμένος κ' ἐγὼ ἀπ' αὐτὴ ὑποστήριξα κάτι τέτοιο στὴ μελέτη μου, Ἀλέξιος Κ. – Εἰρήνη ἢ Ρωσικὴ, Βυζαντινά, τ. 7 (1975), σ. 148, ὑ. 111. Ἀλλὰ μιά πιὸ προσεχτικὴ μελέτη τοῦ στιχοῦργήματος, μοῦ κατέδειξε πῶς ὁ Νέστωρ καὶ ὁ Διομήδης ποῦ ἀναφέρονται σ' αὐτὸ δὲν εἶναι παρά οἱ γνωστοὶ ὀμηρικοὶ ἥρωες καὶ πῶς τὸ στιχοῦργημα εἶναι ἀφιερωμένο στὸν Ἰωάννη (Κεχαριτωμένον) Κ. 55, ἓνα ἐγγονὸ τοῦ σ'ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ἰσαάκιου Κ. 12, ὁ ὁποῖος (Ἰωάννης Κ. 55) εἶχε παντρευτῆ μὲ μιά Εὐδοκία, ὀλοτέλα ἀσχετὴ μὲ τὴν Εὐδοκία Κ. 130, βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 503-4, ὑ. 61.

6. Χωνιάτης, σ. 136: τῶν θηλειῶν τοίνυν ἡ Εὐδοκία τὸν ἐκ παρθενίας ὀμεινέτην ἀποβαλοῦσα θανάτω... Τὸ 1152 ἢ καὶ λίγο προηγουμένως, ἡ Εὐδοκία ὡς χήρα εἶχε δημιουργήσει τὸν ἐρωτικό τῆς δεσμό, ἀρα ὁ ἄντρας τῆς πρέπει νὰ πέθανε περί τὸ 1150.

7. Χωνιάτης, σ. 136.

Ήταν κατά τὸ 1154 ποὺ ὁ Ἀνδρόνικος βρῆκε καὶ πάλι τὴν Εὐδοκία. Ἀφοῦ τὰ ἔκανε θάλασσα καὶ στὶς δυὸ ἀποστολές ποὺ στάλθηκε, ἀνακλήθηκε στὴν ΚΠολη.

Καὶ ὁ αὐτοκράτορας, γιὰ νὰ τὸν ἔχη κοντὰ του καὶ νὰ τὸν ἐπιτηρῇ, τὸν κάλεσε στὸ στρατόπεδο τῆς Πελαγονίας, στὴ Μακεδονία, ὅπου βρισκόταν τότε ἡ αὐλή. Καὶ πράμα ποὺ προκαλεῖ τὴν ἐκπληξη, καὶ ἡ Εὐδοκία 130, μὴ λογαριάζοντας οὔτε αὐτοκράτορα, οὔτε ἀδελφό, οὔτε γαμβρό, ἔτρεξε κι αὐτὴ στὸ στρατόπεδο μὲ τὴ σκηνή της.

Γοητευμένος ἀπ' αὐτὴ τὴν καλὴ του τύχη ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, χωρὶς νὰ νιαστῇ γιὰ τὶς παγίδες ποὺ τοῦ ἔστησαν οἱ συγγενεῖς τῆς νεαρῆς πριγκίπισσας, ξανάρχισε τὶς παλιές σχέσεις του μαζί της. Κάποιοι ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς, λέει: « Ὁ Ἀνδρόνικος εὗρισκε πῶς ὁ ἔρωτας τῆς Εὐδοκίας ἦταν μιά ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ ἀνταμοιβή, γιὰ ὅλους τοὺς κινδύνους ποὺ ἴσως νὰ τὸν ἀπειλοῦσαν»⁸.

Στὸ μεταξὺ, ὁ ἀδελφός τῆς Εὐδοκίας Ἰωάννης Κ. 128 καὶ ὁ γαμβρός της Ἰωάννης Καντακουζηνός ραδιουργοῦσαν κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 στὸν αὐτοκράτορα, καὶ δοκίμαζαν μάλιστα νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπ' αὐτὸν μὲ μιά δολοφονία.

Μιά μέρα ὁ Ἀνδρόνικος εἶχε πάει, ὅπως συνήθιζε, νὰ συναντήσῃ τὴν ἐρωμένη του στὴ σκηνή της. Εἰδοποιημένοι γι' αὐτὴ τὴ συνάντηση οἱ συγγενεῖς τῆς Εὐδοκίας, ἐτοίμασαν μιά ἐνέδρα καὶ ἐβαλαν ἀνθρώπους ὀπλισμένους κάπου κοντὰ στὴ σκηνή γιὰ νὰ σκοτώσουν τὸν ἐχτρό τους, τὴν ὥρα ποὺ θὰ ἐβγαίνει. Ἀλλὰ ἡ Εὐδοκία ἦταν πολὺ ἐξυπνη, καὶ ποιός ξέρει πῶς, ὑποψιάστηκε τὴ συνωμοσία.

« Ἄν καὶ κείνη τὴ στιγμή εἶχε ἐντελῶς ἀλλοῦ τὸ νοῦ της», ὅπως λέει ὁ ἱστορικός, «πρόσεξε πῶς κύκλωναν τὴ σκηνή καὶ εἰδοποίησε τὸν ἀγαπημένο της». Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, γύμνωσε ἀμέσως τὸ μακρὺ σπαθί του, καὶ ἐτοιμάστηκε νὰ πουλήσῃ ἀκριβὰ τὴ ζωὴ του. Ἀλλὰ ἡ Εὐδοκία εἶχε μιά ἄλλη ἰδέα. Πρότεινε στὸν ἐρωμένο της νὰ φορέσῃ γυναικεῖα φορέματα, κι ὅταν θὰ ντυνόταν, ἡ Εὐδοκία θὰ φώναζε δυνατὰ, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τὴν ἀκούσουν ἀπέξω, κάποια ἀπ' τὶς γυναῖκες τῆς ὑπηρεσίας της, γιὰ νὰ τῆς φέρῃ φῶς· καὶ ὕστερα ὁ Ἀνδρόνικος, βγαίνοντας ἀπ' τὴ σκηνὴ στὴ θέση τῆς ὑπηρετριάς, θὰ μπορούσε νὰ ξεφύγῃ χωρὶς νὰ τὸν προσέξουν, μεταμφιεσμένος καθὼς θὰ ἦταν σὲ γυναίκα.

Ἀλλὰ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 δὲ θέλησε νὰ ἀκούσῃ λέξη. Φοβήθηκε πῶς θὰ γινόταν γελοῖος, ἂν συνέβαινε νὰ τὸν γνωρίσουν καὶ νὰ τὸν πιάσουν, καὶ δήλωσε πῶς προτιμοῦσε νὰ πεθάνῃ, παρά νὰ ἐξευτελιστῇ μὲ τὴ μεταμφίεσή του σὲ γυναίκα. Ξέσχισε ἀπότομα μὲ μιά σπαθιά τὸ πανί τῆς σκηνῆς, πήδησε μ' ἓνα τεράστιο πήδημα πάνω ἀπ' τὰ σκοινιά, τὰ κοντάρια καὶ τὸ χαμηλὸ τοιχάκι, ὅπου ἦταν στερεωμένη ἡ σκηνή, καὶ ἔφυγε, μπροστὰ στὰ μάτια τῶν

8. Χωνιάτης, σ. 137.

ξαφνιασμένων ανθρώπων του Ἰωάννη Κ. 128, αὐτῶν ποὺ παραμόνευαν, καὶ ποὺ παράλυσαν ἀπὸ κατάπληξη σ' αὐτὴ τὴν ἀναπάντεχη ἐμφάνισή⁹.

Σὲ λίγο ὅμως ἡ Εὐδοκία Κ. 130 ἔχασε τὸν ἐραστή της, γιατί ρίχτηκε μέσα στὶς φυλακὲς τοῦ με γ α λ ο υ παλατιοῦ τῆς ΚΠολης, καθὼς ἀπερίφραστα δήλωσε στὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 πὼς σκόπευε νὰ σκοτώσῃ τὸν ἀδελφὸ της Ἰωάννη Κ. 128¹⁰.

Ἡ Εὐδοκία Κ. δὲν ἦταν μιὰ τυχαία πριγκίπισσα. Εἶχε θέληση καὶ τόλμη μπροστὰ σὲ δυὸ ἀδελφοὺς, τὸν Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τὸν Ἀλέξιο Κ. 132, μπροστὰ στὸ γαμβρὸ της Ἰωάννη Καντακουζηνό, παρὰ τὴν ἔντονη ἀντίθεση τοῦ θείου της Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, ἀπόχτησε καὶ διατήρησε φανερά καὶ ὄχι κρυφὰ ἓνα ἐραστή, ποὺ ἦταν ἐχτρός τῆς οἰκογενείας της καὶ ἓνας ἐπίβουλος γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ αὐτοκράτορα.

Δὲν πέρασαν παρὰ εἴκοσι ἐφτά χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ τὸν εἶχε ἐραστή, καὶ ὁ ἴδιος αὐτὸς ἄνθρωπος, τύφλωσε τὸν ἀδελφὸ της Ἀλέξιο Κ. 132 καὶ ξεκλήρισε τὴ γενιά τοῦ θείου της αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄).

Ἡ Εὐδοκία Κ. ἦταν ἐπίσης, ὅπως μᾶς λένε, «μιὰ δραστήρια γυναίκα καὶ εἶχε μιὰ ἐξυπνάδα πιὸ πάνω ἀπ' αὐτὴ τῶν γυναικῶν»¹¹.

Περὶ τὸ 1162/63¹² ἡ Εὐδοκία Κ. 130 παντρεύτηκε γιὰ δευτέρη φορὰ τὸν Μιχαὴλ Γαβρᾶν¹³, ἓνα στρατηγὸ ποὺ ἀνήκε στὸν κύκλο τοῦ ἀδελφοῦ της Ἰωάννη Κ. 128¹⁴: αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἦταν ἐκεῖνος ποὺ συμφιλιωμένος πιά μὲ

9. Χωνιάτης, σ. 137-38.

10. Κίνναμος, σ. 130· Χωνιάτης, σ. 138.

11. Χωνιάτης, σ. 137: ἦν γὰρ κάκεινῃ δραστήριον τὸ φρονεῖν, οὐμενοῦν κατὰ γυναῖκας πλαττούση τὴν σύνεσιν.

12. H S. De Jongh, σ. 56, θέτει τὸ γάμο τὸ 1160. Ἀλλὰ, κατὰ τὸν Χωνιάτην, σ. 173, ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς τὸ 1166 (μετὰ τὴν ἦττα ποὺ υπέστησαν αὐτὸς καὶ ὁ Μιχαὴλ Βρανᾶς ἀπ' τοὺς Οὐγγρους), «νεωστὶ (εἶχε) θύσει τὰ γαμοδαίσια μετὰ τῆς Κομνηνῆς Εὐδοκίας», καὶ κατὰ τὸν Κίνναμον, σ. 226-27, ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς «βασιλέως γήμας ἀδελφιδοῦν, σεβαστὸς σὺν τῷ Χαλούφῃ τετιμηται». Ἀπ' αὐτὸ βγαίνει πὼς ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς καὶ ὁ Νικηφόρος Χαλούφης ταυτόχρονα τιμήθηκαν σε β α σ τ ο ἰ, καὶ αὐτὸ ἐγινε μετὰ τὴν εὐκαιρία τῶν γάμων τους μὲ ἀνεπιές τοῦ αὐτοκράτορα: ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς παντρεύτηκε τὴν Εὐδοκία Κ. 130, πρώην ἐρωμένη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, καὶ ὁ Νικηφόρος Χαλούφης παντρεύτηκε τὴ Θεοδώρα Κ. 150, πρώην ἐρωμένη τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81. Ὁ Νικηφόρος Χαλούφης ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ παντρεύτικε τὴ Θεοδώρα Κ. 150, παρὰ μόνο μετὰ τὸ 1161, γιατί αὐτὴ ἡ τελευταία μόλις τὸ 1160/61 ἀπόχτησε γιὸ ἀπ' τὸ Μανουὴλ (α΄), τὸν Ἀλέξιον Κ. 156, βλ. προσωπογρ. Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 56 καὶ 57. Ἄρα οἱ γάμοι καὶ ἡ ταυτόχρονη τιτλοφορία ὡς σεβαστῶν τοῦ Μιχαὴλ Γαβρᾶ καὶ τοῦ Νικηφόρου Χαλούφῃ ἐγιναν περὶ τὸ 1162/63.

13. Χωνιάτης, σ. 173· Κίνναμος, σ. 226· L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 490. Ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς θὰ ἦταν ἓνας γόνος τῆς γνωστῆς μας οἰκογένειας τῶν Γαβρᾶδων, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 156, ὑ. 4, καὶ σ. 198-99, ὑ. 5 καὶ 7. Ant. Bryer, A byzantine family: The Gabrades (c. 979 - c. 1653), University of Birmingham Historical Journal 12 (1970-1971) No 2, σ. 180, ἀριθ. 7· A. Bryer -St. Fassoulakis-D.M. Nicol, A Byzantine family: The Gabrades, An additional note, BS 36 (1975), σ. 39, ἀριθ. 7.

14. Τὸσο ὁ Μιχαὴλ Βρανᾶς, βλ. προσωπογρ. Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 36 καὶ 37, καὶ κατωτέρω σ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν προσωπογρ. ὑ. 33, ὅσο καὶ ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς, βλ. Χωνιάτης, σ. 173-74, ἦσαν

την αδελφή του, μεσολάβησε για τη σύναψη αυτής της ένωσης¹⁵.

Ο Μιχαήλ Γαβράς με την ευκαιρία του γάμου του τιμήθηκε απ' τον αυτοκράτορα με τον τίτλο του πανσεβαστουσεβαστού¹⁶, μαζί με τον Νικηφόρο Χαλούφη¹⁷ που παντρεύτηκε άλλη άνεψιά του αυτοκράτορα, την πρώην έρωμένη αυτού του τελευταίου, τη Θεοδώρα Κ. 150¹⁸.

Καθώς τὸ 1164 ὁ Στέφανος III τῆς Οὐγγαρίας πέτυχε μιὰ νίκη ἐναντίον τῶν δυνάμεων τοῦ θείου του Στέφανου IV, διεκδικητῆ τοῦ στέμματος τῆς Οὐγγαρίας, φίλου τῶν Βυζαντινῶν, ποὺ εἶχε παντρευτῆ τὴ Μαρία Κ. 141, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ νίκη συγκέντρωσε στρατεύματα στὸ Δούναβη, ὁ Μιχαὴλ Γαβράς ἐπικεφαλῆς ἑνὸς «ἀξιόλογου στρατοῦ» στάλθηκε στὸ Σίρμιο, γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς περιοχῆς ἀπὸ κάθε κίνδυνο καὶ γιὰ τὴ «σωτηρία» αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Στέφανου IV ποὺ μετὰ τὴν ἦττα του εἶχε καταφύγει στὸ Σίρμιο¹⁹.

Τὸ 1165 ὁ Στέφανος III πέτυχε νὰ καταλάβῃ καὶ πάλι τὴν περιοχὴ τοῦ Σιρμίου καὶ νὰ ἀρχίσῃ τὴν πολιορκία αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Ζευγμίνου²⁰. Αὐτὴ ἡ πολιορκία παρατάθηκε, γιὰτὴ πόλη ἐπισιτιζόταν ἀπ' τὸ βυζαντινὸ στόλο τοῦ Δούναβη, ποὺ μάταια οἱ Οὐγγροὶ προσπάθησαν νὰ ἀπωθήσουν.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καθὼς φοβόταν πὼς τὸ Ζεύγμινο δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ κρατήσῃ μέχρι τὸν ἐρχομὸ του, ἔστειλε ἕνα «ἀξιόλογο στρατεύμα» μ' ἐπικεφαλῆς τοὺς στρατηγούς Μιχαὴλ Γαβρᾶν καὶ Ἰωσήφ Βρυέννιον ποὺ εἶχε παντρευτῆ τὴ Μαρία Κ. 85, κάτω ἀπ' τοὺς ὁποίους διατελοῦσαν, ἀνάμεσα σὲ ἄλλους, ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 146, καὶ ὁ Ἰωάννης Ἰσῆς, ἕνας Τοῦρκος ἐξωμότης ποὺ εἶχε ἀνατραφῆ καὶ μεγαλώσει στὸ Βυζάντιο²¹.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος, ποὺ ἀρχιστράτηγο εἶχε τὸ Μιχαὴλ Γαβρᾶ, δὲν μπορεῖ νὰ διευκρινιστῆ ἀπ' τὴν ἐκθεση τοῦ Κίνναμου²². Ἐκεῖνο ποὺ γνωρίζομε εἶναι πὼς ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Στέφανου IV

στρατηγοὶ ποὺ ἀνῆκαν στὸν κύκλο τοῦ Ἰωάννη Κ. 128.

15. Χωνιάτης, σ. 173.

16. Κίνναμος, βλ. κατωτέρω, ὑ. 17, καὶ L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 490: τοῦ πανσεβαστουσεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τῆς ἀγίας αὐτοῦ βασιλείας κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Γαβρᾶ.

17. Κίνναμος, σ. 226-27: Μιχαὴλ ἐπικλήσιν Γαβράς, ὅς καὶ αὐτὸς βασιλέως γήμας ἀδελφιδῆν σεβαστὸς σὺν τῷ Χαλούφῃ τετίμηται.

18. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος Ναυπάκτου πρὸς Γεώργιον Βαρδάνην Κερκύρας, VV13 (1906), σ. 347. Πρβλ. V. Laurent, les Regestes des Actes du Patriarcat de Const/nople, τ. I, fasc. III (1947), σ. 174-75, ἀριθ. 1162.

19. Κίνναμος, σ. 226-27. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 481.

20. Κίνναμος, σ. 231 κεξ.

21. Κίνναμος, σ. 238.

22. Ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 483, γράφει γιὰ τὸ Μιχαὴλ Γαβρᾶ καὶ τὸν Ἰωσήφ Βρυέννιον: ceux-ci furent battus, καὶ παραπέμπει στὸ Χωνιάτη, σ. 173· ἀλλὰ ἐδῶ ὁ Χωνιάτης μιλάει γιὰ τὴν ἦττα ποὺ ὑπέστη ὁ Μιχαὴλ Γαβράς τὸ 1166, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 29, ὅταν συστράτηγο εἶχε τὸ Μιχαὴλ Βρανᾶ καὶ ὄχι τὸν Ἰωσήφ Βρυέννιον. Ἡ S. De Jongh, σ. 56-7, κατ' ἀντιγραφή τοῦ F. Chalandon, γράφει τὸ ἴδιο, καὶ παραπέμπει εἰς Κίνναμον, σ. 226-27, καὶ Χωνιάτην. σ.

(13. IV. 1165) –δηλητηριάστηκε με ενέργεια του άνεψιού του Στέφανου III– το Ζεύγμινο έπεσε στα χέρια των Ούγγρων²³.

Ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 δέν άρηγισε νά άνταποδώσει τό χτύπημα· Ξαναπήρε πίσω τό Ζεύγμινο και είχε τήν πρόθεση νά θανατώσει τόν Ούγγρο διοικητή Γρηγόριο και τούς άλλους μικροζουπάνους πού ύπηρετούσαν κάτω άπ΄ τις διαταγές του, αλλά χάρη στην παρέμβαση του νεαρού Βελα΄ Αλέξιου, του μνηστήρα τής κόρης του Μαρίας Κ. 153, τούς χάρισε τή ζωή, αλλά τούς έρριξε στη φυλακή²⁴.

Η άλωση του Ζευγμίνου ύποχρέωσε τό Στέφανο III, νά παραχωρήσει στο Βυζάντιο τήν περιοχή του Σιρμίου και όλη τή Δαλματία, και νά κλείσει μιá συνθήκη ειρήνης²⁵.

Τό 1166 Ξανάρχισαν, κατά παράβαση τής συνθήκης, οι προσπάθειες των Ούγγρων για νά πάρουν πίσω τις έπαρχίες πού είχάν παραχωρήσει ή καλύτερα πού είχε κυριεύσει ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81²⁶.

Κάτω άπ΄ τις διαταγές του π α λ α τ ί ν ο υ –Διονύσιου, ένας ούγγρικός στρατός εισέβαλε στην περιοχή του Σιρμίου και πέτυχε μιá μεγάλη νίκη σέ βάρος του Μιχαήλ Γαβρά, πού ήταν δ ο υ ξ των επίδικων έπαρχιών, και του Μιχαήλ Βρανά²⁷, συζ. τής Μαρίας Κ., μιás έγγονής του πρώτου σ ε β α σ τ ο –

173· και ό μ έν Χωνιάτης είπα τί λέει σ΄ αυτή τή σελίδα, ό δέ Κίνναμος (σ. 226-27) άναφέρει τήν κατά τό 1164 άποστολή του Μιχ. Γαβρά στο Σιρμιο, πού πιό πάνω περιέγραφα, ύ. 19.

23. Κίνναμος, σ. 239· Χωνιάτης, σ. 167-68.

24. Κίνναμος, σ. 245· Χωνιάτης, σ. 177.

25. Κίνναμος, σ. 247. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 485.

26. Βλ. τόν λόγον πού θέτει στο στόμα του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ό Κίνναμος, σ. 247-48, πρόσ τούς πρέσβεις του Στέφανου III.

27. Για τήν οικογένεια των Βρανάδων, βλ. Ch. Du Cange, Fam. aug. byz., σ. 214-16. Στην έποχή του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 άναδείχτηκαν οι άδελφοί Γεώργιος και Δημήτριος οι Βρανάδες, ό άνωτέρω Μιχαήλ Βρανάς και ό γιός αυτού του τελευταίου Αλέξιος Βρανάς Κομνηνός, σύζ. τής Άννας Κομν. Βατατζίνας 149. Ο Δημ. Βρανάς, ως άρχηγός του στόλου πήρε μέρος στην έκστρατεία πού έγινε τό 1144 εναντίον του πρίγκιπα τής Αντιόχειας Raymond de Poitiers, βλ. Κίνναμος, σ. 34-5, και Χωνιάτης, σ. 71· τό 1167 πήρε μέρος μαζί με τόν άδελφό του Γεώργιο στη μεγάλη έκστρατεία πού έγινε εναντίον τής Ούγγαρίας, βλ. Κίνναμος, σ. 271-72. Ο πιό πάνω Μιχ. Βρανάς το 1146-47 ήταν δ ο υ ξ τής Ναϊσού και κάτω άπ΄ αυτή τήν ιδιότητα περιποιήθηκε τόν Κονράδον III τής Γερμανίας και τά στρατεύματά του κατά τή Δεύτερη Σταυροφορία, βλ. Κίνναμος, σ. 70, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 273, και Κ. Άμαντος, Α΄, σ. 337· άργότερα ό Μιχ. Βρανάς έκανε τό ίδιο για τόν Λουδοβίκο VII τής Γαλλίας και τά στρατεύματά του, διδοντας τρόφιμα κλπ., βλ. Eude de Deuil, PL 185, στ. 1220, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 294. Άνάμεσα στα έτη 1150 και 1153 ό Μιχ. Βρανάς πήρε μέρος στον πόλεμο εναντίον των Σέρβων, των Ούγγρων και των Πετσενέγκων και διέτρεξε μεγάλο κίνδυνο μαζί με ένα άλλο στρατηγό, τόν Ξενική καταγωγής Γιφάρδο, βλ. Κίνναμος, σ. 108-9, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 390. Τό 1155 ό Μιχ. Βρανάς ήταν στην Κύπρο κάτω άπ΄ τις διαταγές του Ιωάννη Κ. 128, όποτε δέχτηκαν τή ληστρική έπίδρομη του πρίγκιπα τής Αντιόχειας Renaud de Chatillon, βλ. προσωπογρ. Ιωάννη Κ. 128, ύ. 37-39. Τό 1161 ό Μιχ. Βρανάς ήταν δ ο υ ξ τής Κιλικίας, βλ. Κίνναμος,

κράτορα Ἰσαάκιου Κ. 12²⁸, πού ἦταν ἀρχηγός τοῦ στρατεύματος²⁹.

Ἡ μάχη πού σ' αὐτὴ ἔπαθαν οἱ δυὸ στρατηγοὶ –«καὶ οἱ δυὸ ἦσαν πολεμικώτατοι, μᾶς λέει ὁ Κίνναμος, ἀνώτερος ὁμῶς ὁ Βρανᾶς»³⁰– τὴ φοβερὴ αὐτὴ ἦττα, μᾶς περιγράφεται ὡς ἐξῆς:

«Καθὼς καὶ οἱ δυὸ εἶχαν συμφωνήσει νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τοῦ Οὐγγρου στρατηγοῦ Διονύσιου τὴ νύχτα, ξεσήκωσαν τὸ στράτευμα καὶ βᾶδιζαν πρὸς τὸ στρατόπεδο τοῦ ἐχτροῦ. Φτάνοντας σ' αὐτὸ τὸ βρῆκαν ὀλότελα ἄδειο, καὶ ἄρχισαν νὰ ἔχουν κάποιους δισταγμούς. Προσέχοντας τὴν πορεία τους, ἐξακολούθησαν νὰ βαδίζουν μέχρι πού ξημέρωσε γιὰ καλὰ, ἂν καὶ ἔπρεπε πρὶν ξημερώσει νὰ κάνουν τὴν ἐπίθεση, ὅποτε ἄλλη πιθανὸν νὰ ἦταν ἡ ἔκβαση τοῦ ἀγῶνα».

«Καθὼς ξημέρωσε, οἱ Οὐγγροι τοὺς ἀντελήφθησαν –τοὺς παρατήρησαν μάλιστα νὰ βαδίζουν μὲ κάποια ἀταξία– τοὺς ἐπετέθηκαν μὲ ὀρμὴ καὶ ἔφεραν στὶς τάξεις τους τὸν πανικό. Οἱ Βυζαντινοὶ νόμισαν πὼς οἱ Οὐγγροὶ ἦσαν πολὺ περισσότεροὶ ἀπ' τὴ στρατιὰ πού τοὺς ἐπιτέθηκε, ἐνῶ δὲν ἦσαν, καὶ αὐτὸ κανεὶς ἀπ' τοὺς δυὸ στρατηγοὺς δὲν μπόρεσε νὰ τὸ διαπιστώσει, γιὰτὶ σὲ λίγους ἀνθρώπους ἔχει δοθῆ τὸ προνόμιο νὰ διακρίνουν τὴν πραγματικότητά».

«Πάνω στὴ φυγὴ, ὁ Βρανᾶς ἦταν ἐκεῖνος πού εἶχε τὸ θάρρος νὰ γυρίσει πρὸς τὰ πίσω καὶ νὰ ἀναχαίσει μὲ τὸ δόρυ του τὸν διώχτη του, ἐνῶ ὁ Γαβρᾶς τὸ ἔβαλε στὰ πόδια»³¹.

Ὅταν μακριὰ ἀπ' τὸ μέτωπο τοῦ ἀγῶνα, οἱ δυὸ στρατηγοὶ συναντήθηκαν ὁ Βρανᾶς εἶπε στὸ Γαβρᾶ: «Γιὰτὶ, σεβαστέ μου, δὲν ἔτρεξες κοντά μου, τὴν ὥρα πού γύρισα καὶ χτυπιόμουν μὲ τοὺς Οὐγγρους;» Ὁ Γαβρᾶς τοῦ ἀπάντησε: «Μὰ τὴν κεφαλὴ τοῦ αὐτοκράτορα, δὲν σὲ ἀντιλήφτηκα καθόλου»³². Καθὼς ὁμῶς μαθαίνομε ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Γαβρᾶ δὲν ἦταν ἀληθινός.

Ὅταν οἱ συγγενεῖς τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, καὶ ἰδιαιτέρως ὁ ἀδελφός της Ἰωάννης Κ. 128, παρουσίασαν μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ μάχη, τὸ γαμβρὸ τους Μιχαὴλ Γαβρᾶ στὸν αὐτοκράτορα, «πολύς ἦταν ὁ κρότος καὶ ὁ ἔπαινος γι' αὐτόν», καὶ ἰσχυρίζονταν πὼς μὲ «ρώμη καὶ ἀλήκη» πολέμησε ἐναντίον τῶν Οὐγγρων, καὶ ἔφερναν μάρτυρα τῶν ἰσχυρισμῶν τους, τὸν συστράτηγό του

σ. 286, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 526-27. Γιὰ τὸ γιό του Ἀλέξιον Βρανᾶν Κομν., βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κομν. Βατατζίνας 149, ὑ. 6-10.

28. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 419, ὑ. 20.

29. Κίνναμος, σ. 257-58· Χωνιάτης, σ. 173. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 487· Κ. Βαρζός, Ἄλέξιος Κ. - Εἰρήνη Ρωσική, Βυζαντινά, τ. 7 (1975), σ. 147-48.

30. Κίνναμος, σ. 258: ἀμφοτέρω μὲν πολεμικώτατω, ἀλλ' ὁ Βρανᾶς ἐκράτει μᾶλλον. Καὶ ἀλλοῦ, ὁ Κίνναμος, σ. 293, μᾶς λέει πὼς ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς ἦταν «ἄρκετὰ ἐμπειρὸς στὰ πολεμικὰ ἔργα», σπὴν πράξη ὁμῶς τὸν βλέπομε ἕνα μέτριο καὶ κακότυχο στρατιωτικὸ ἄντρα.

31. Κίνναμος, σ. 258-59.

32. Κίνναμος, σ. 259.

Μιχαήλ Βρανᾶν.

Ὁ αὐτοκράτορας γιὰ νὰ διαπιστώσῃ τὴν ἀλήθεια, κάλεσε τὸ Βρανᾶ, καὶ ἀφοῦ τὸν ὄρκισε «πάνω στὸ κεφάλι του», πάνω δηλ. στὴ ζωὴ του, τοῦ ζήτησε νὰ πῆ, «ἂν ξέρεῖ καμιὰ γενναία πράξη τοῦ Γαβρᾶ πάνω στὸν ἀγῶνα ποῦ ἐγίνε». Ὁ Βρανᾶς δίσταζε νὰ ἀπαντήσῃ, ὅποτε ὁ αὐτοκράτορας στράφηκε πρὸς τὸν ἴδιο τὸ Γαβρᾶ, καὶ τὸν ρώτησε, «ἂν εἶχε κάνει καμιὰ γενναία καὶ ἀξιέπαινη πράξη ἢ ἂν ὡς στρατηγὸς ἐνέργησε ἐκεῖνα ποῦ ἔπρεπε, ὅταν τοὺς ἐπιτέθηκε ὁ στρατηγὸς τῶν Οὐγγρων Διονύσιος». Ὁ Γαβρᾶς διαβεβαίωσε τὸν αὐτοκράτορα πὼς ὅσο κανεῖς ἄλλος ἐδειξε τότε τὸν ἠρωισμό του καὶ ἔκανε τὸ καθῆκον του.

Ἀλλὰ τότε ἐπενέβη ὁ Βρανᾶς καὶ εἶπε πὼς «δὲν ἦταν σωστὸ μπροστὰ στὸν αὐτοκράτορα νὰ νοθεύεται ἡ ἀλήθεια, μιὰ καὶ τὸν ἐξόρκισε μάλιστα στὴ ζωὴ του, καὶ πὼς ὁ Γαβρᾶς καθόλου δὲν ἀντιστάθηκε στὴν ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή τῆς ἐφόδου, δέιλιασε καὶ ἔφυγε, ἂν καὶ αὐτός (ὁ Βρανᾶς) πολλές φορές τὸν ἀνακάλεσε, καὶ μὲ δυνατὴ φωνὴ τοῦ φώναξε: σ τ ἄ σ ο υ φ ἰ λ ε μ ο υ»³³.

Μπορεῖ κανεῖς νὰ φανταστῆ, μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν πανηγυρικὴ διάψευση, ποῖα ἦταν ἡ θέση τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Γαβρᾶ, ἀπέναντι στὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ Μιχαήλ Γαβρᾶς παραστάθηκε στὶς 18 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1170 στὴ σύνοδο ποῦ συνῆλθε «στὸν πρόναο τοῦ θείου ναοῦ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ», κάτω ἀπ' τὴν προεδρία «τοῦ θεόστεπτου καὶ κραταιοῦ ἀγίου βασιλέα» Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τίς κακοδοξίες τοῦ Ἰωάννη Εἰρηνικοῦ, ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Νικηφόρου τοῦ Βορραδίου ὄρους τοῦ Πόντου, ποῦ ἀλλιῶς λεγόταν μονὴ τοῦ Βαταλᾶ, πάνω στὸ εὐαγγελικὸ ρητὸ: «Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν».

Κατὰ τὴ σειρά προτεραιότητος ὁ Μιχαήλ Γαβρᾶς ἀναγράφεται μετὰ τοὺς ἀνεψιούς τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννην 128 καὶ Ἀλέξιον 132 τοὺς Κομν. καὶ τὸ σύγγαμβρό του Ἰωάννη Καντακουζηνό, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 129, καὶ πρὶν ἀπ' τὸν Ἰωσήφ Βρυέννιον, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 85, πρωτεξαδέλφης τοῦ αὐτοκράτορα³⁴.

Τὸ 1175, καθὼς ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 πιεζόταν, χωρὶς ἀμφιβολία ἀπ' τὸν Schahinschah –Σανισάν τὸν λένε οἱ Βυζαντινοί– ἀδελφὸ καὶ ἀντίπαλο τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Kılıdj Arslan II, τοῦ ὁποῖου (Schahinschah) οἱ ὄπαδοί, κύριοι ἀκόμη τῆς Ἀμάσειας, ἦσαν πρόθυμοι νὰ τοῦ παραδώσουν τὴν πόλη τους, ἀποφάσισε νὰ στείλῃ ἓνα στρατιωτικὸ σῶμα γιὰ νὰ παραλάβῃ τὴν πόλη, πρὶν ἀκόμη πέσῃ στὰ χέρια τοῦ Kılıdj Arslan II.

Ἐπικεφαλῆς αὐτοῦ τοῦ σώματος ὄρισε τὸν ἐ μ π ε ι ρ ο π ὀ λ ε μ ο Μιχαήλ Γαβρᾶν, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ συγκεντρώσῃ καὶ πρόσθετα στρατεύματα ἀπ' τίς

33. Χωνιάτης, σ. 173-74.

34. L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 490.

περιοχές της Τραπεζούντας και της Οινόης του Πόντου³⁵.

Ο Γαβράς αφού συγκέντρωσε και τα πρόσθετα στρατεύματα, επρόκειτο να συναντήσει τον Schahinschah, για να προχωρήσουν μαζί. Αὐτός ὁ τελευταῖος εἶχε ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸ Δορυλαῖο, ὅπου βρισκόταν ὁ αὐτοκράτορας ἐγείροντας ἓνα ἰσχυρὸ φρουρίο, ἀλλὰ κατὰ τὴν πορεία του, ἂν και συνοδευόταν ἀπὸ μιά βυζαντινὴ δύναμη, χτυπήθηκε ἀπὸ στράτευμα τοῦ ἀδελφοῦ του ποῦ καιροφυλακτοῦσε· οἱ Τοῦρκοι σκότωσαν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς συνοδοὺς του και ἄρπαξαν πολλὰ λάφυρα, και ὁ ἴδιος ὁ Schahinschah μόλις κατάφερε νὰ διαφύγη, και φοβισμένος νὰ γυρίσει και πάλι στὸ Δορυλαῖο, κοντὰ στὸν αὐτοκράτορα³⁶.

Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα, ὁ Μιχαὴλ Γαβράς ἔφτασε μὲ τὰ στρατεύματά του στὴν Ἀμάσεια, οἱ κάτοικοι τῆς ὁποίας τὸν καλοῦσαν νὰ μῆ μέσῃ ἀπὸ τὰ τείχη της, και γιὰ ἀσφάλειά του, τοῦ ἔστειλαν ὁμήρους και παράδωσαν τὴν ἀκρόπολη τῆς πόλης τους σὲ Ἕλληνες. Ὁ Γαβράς δὲ δέχτηκε αὐτὲς τις προτάσεις τους ἀπὸ φόβο πρὸς τὰ στρατεύματα τοῦ Kilidj Arslan II ποῦ και αὐτὰ εἶχαν φτάσει και στρατοπεδεύσει ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀμάσεια. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ, και ἐνῶ ὁ Γαβράς ἔπαιρνε τὸ δρόμο πρὸς τὸ βυζαντινὸ ἔδαφος, ἡ πόλη παραδόθηκε στις δυνάμεις τοῦ Kilidj Arslan II, παρά τὴ γνώμη τοῦ διοικητῆ της ποῦ ἦταν ἓνας ὁπαδὸς τοῦ Schahinschah³⁷.

Αὐτὴ εἶναι ἡ διήγηση τοῦ Κίνναμου, ἡ μοναδική μας πηγή πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση. Πῶς μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆ και νὰ κριθῆ ἡ στάση τοῦ Μιχαὴλ Γαβρά; Ἄς μὴ φανῆ τολμηρὸ νὰ ὑποθέσωμε, λέει ὁ Chalandon, πῶς μέσῃ στὴν Ἀμάσεια θὰ ὑπῆρχαν δυὸ μερίδες, μιά μὲ τὸν Schahinschah και μιά μὲ τὸν Kilidj Arslan II, και ὁ Γαβράς θὰ ἔκρινε πῶς ἡ μερίδα τοῦ φιλοβυζαντινοῦ Τοῦρκου πρίγκιπα δὲν ἦταν ἡ πιὸ ἰσχυρὴ και φοβήθηκε νὰ διακινδυνεύσει τὴν εἰσοδὸ του στὴν πόλη³⁸.

Ἡ πράξη του ὅμως δὲν ἔμεινε χωρὶς κυρώσεις ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορα.

Ὅταν ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 τελείωσε τις ἐργασίες τῆς οἰκοδόμησής του φρουρίου τοῦ Δορυλαίου, και ἔφτασε στὴν ΚΠολη, παράπεμψε τὸ στρατηγὸ και γαμβρὸ του Μιχαὴλ Γαβράν σὲ δίκη γιὰ τὴν ὑπόθεση τῆς Ἀμάσειας. Ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ποινὴ του «ψηφίστηκε» και ὁ Γαβράς μὲ σίδερα σφιχτὰ

35. Κίνναμος, σ. 293.

36. Κίνναμος, σ. 295. Ὁ Κίνναμος, σ. 291, λέει γιὰ τὸν Σανισάν πῶς ἦταν «ἀδελφὸς τοῦ Kilidj Arslan II και ἐκ τῶν αὐτῶν ἔφου σπερμάτων». Ὁ F. Chalandon, *Les Comnènes*, τ. II, σ. 432, λέει πῶς «ὁ Μαϋουδ I, ἐκτὸς τοῦ νέου σουλτάνου Kilidj Arslan II, ἄφησε δυὸ γιους ἀκόμη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸν ἓνα ὁ Kilidj Arslan II ἐξαφάνισε ἀμέσως, ἐνῶ ὁ ἄλλος, ὁ Schahinschah (Σανισάν), καθὼς φοβήθηκε μιά παρόμοια τύχη, κατάφυγε στὴ Γάγγρα ποῦ τοῦ εἶχε δοθῆ ἀπὸ τὸν πατέρα του, μαζί μὲ τὴν Ἀγκυρα και τὴ χώρα τὴν παραθαλάσσια τοῦ Εὐξείνου Πόντου».

37. Κίνναμος, σ. 296.

38. F. Chalandon, τ. II, σ. 503.

δεμένα στα πόδια του, ρίχτηκε στις φυλακές του με γάλο υπαλατιού της ΚΠολης. Ἄλλὰ ὁ Μανουήλ (α΄) ἦταν ἕνας ἡγεμόνας πού πολύ ἀγαποῦσε τούς συγγενεῖς του· χάρη τῆς ἀνεψιάς του Εὐδοκίας Κ. 130, δὲν ἄργησε νὰ ἐλευτερώσῃ τὸν ἄντρα τῆς καὶ νὰ τοῦ ἀποδίδῃ καὶ πάλι τὶς πρότερες τιμές³⁹.

Αὐτὴ εἶναι, κατὰ τὸ 1175-76, καὶ ἡ τελευταία ἐμφάνιση τοῦ Μιχαήλ Γαβρᾶ στὸ ἱστορικὸ προσκήνιο⁴⁰.

Ἡ Εὐδοκία Κ. 130 ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Μιχαήλ Γαβρᾶ τὸ πῶς λίγο ἕνα γιό, τὸν Μανουήλ Κομνηνὸν Γαβρᾶν 216⁴¹, ὁ ὁποῖος ὅπως φαίνεται ἀπόχτησε ἀπογόνους, καθὼς συναντᾶμε ἀργότερα δυὸ τοῦλ. Κομνηνοὺς - Γαβράδες, τὸν «σκολικᾶν κύριον» Μανουήλ Δούκαν Κομνηνὸν τὸν Γαβρᾶν, εὐεργετὴ ἑνὸς μοναστηριοῦ στὸ Μυστρά τὸ 1300/1⁴², καὶ τὸν Γαβρᾶν-Κομνηνὸν, πού ἀπ' τὸν Πόντο, ὅπου εἶχε ἐγκατασταθῆ ὁ Μανουήλ Κομν. Γαβρᾶς 216, πῆγε στὴν ΚΠολη, περὶ τὸ 1320/40, καὶ παντρεύτηκε μιὰ Δούκαινα Παρασπονδυλίνα Κομνηνὴ Ἀγγελίνα, ἀπ' τὴν ὁποία ἀπόχτησε μερικές κόρες⁴³.

Ὁ Μιχαήλ Γαβρᾶς κατεῖχε στὴν Τραπεζούντα χτήματα, πού σ' αὐτὰ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους, ἐγκαταστάθηκε ὁ γιός του Μανουήλ Κ. Γ. 216⁴⁴.

Δὲν μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, οὔτε καὶ αὐτὴ τοῦ θανάτου τοῦ Μιχαήλ Γαβρᾶ, καθὼς ὅμως δὲν τὸν συναντᾶμε μετὰ τὸ 1175/76, μποροῦμε νὰ ὑποψιαστοῦμε πὼς ἦταν, ὅπως ὁ γυναικάδελφός του Ἰωάννης Κ. 128 καὶ ὁ σύγγαμβρός του Ἰωάννης Καντακουζηνός,

39. Κίνναμος, σ. 299.

40. Ἡ καταδικὴ καὶ ἡ συγχώρηση τοῦ Γαβρᾶ δείχνει πὼς ἐγινε μέσα στὸ χειμῶνα τοῦ 1175-76, καὶ μάλλον στὶς ἀρχές τοῦ 1176. βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 504.

41. Ἐκ τῶν τοῦ Ναυπάκτου (Ἰωάννου) πρὸς τὸν Κερκύρας, Κώδικας Κοσμᾶ Ἀγιορείτη τοῦ Βατοπεδινοῦ τοῦ κελλίου Παπα-Σάβα: Καὶ ὁ μὲν Κομνηνός Μανουήλ ὁ Γαυρᾶς, ὅς μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινου καλλιπόλεως πτώσιν καὶ ἀμαύρωσιν εἰς Κολχίδα τῆ ἀρρωγῆ Βενετικῆς τινὸς ἀπεδήμησεν ἐν τοῖς πατρῷοις αὐτοῦ κτήμασι, ἐκ τῆς γυναικὸς τοῦ Γαυρᾶ τῆς Κομνηνῆς κυρᾶς Εὐδοκίας, τῷ Γαυρᾶ γεγέννηται, ὁ δὲ Κομνηνός Ἀλέξιος ὁ ὑπὸ τοῦ βασιλέως κύρι Ἀνδρονίκου πηρωθεὶς, ἐκ τῆς τοῦ Χαλοῦφης γυναικὸς τῆς Κομνηνῆς κυρᾶς Θεοδώρας, τῷ βασιλεῖ κύρι Μανουήλ γεγέννηται, περὶ ὃν ὁ πολύκροτος ἐκεῖνος γάμος, ὁ οὐ γάμος, ὡς συνοδικῶς ἐκ τῶν ὑστέρων κεκήρυχται. Ἐνα θυγάτριον πού ἀποδίδεται στὴν Εὐδοκία Κ. 130 ἀπ' τὸν πρῶτο Ἀνώνυμο σύζυγόν τῆς, δὲν εἶναι παρὰ κόρη τοῦ Ἰωάννη Κ. 55, ἢ Ἀνώνυμη Κ. 100.

42. A. Boeckh καὶ J. Franz, *Corpus Inscriptionum Graecarum*, IV, Berlin 1877, σ. 350, ἀριθ. 8763. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 120, ἀριθ. 88· A. Bryer, *The Gabrades*, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 13), σ. 182, ἀριθ. 18. Ἡ λέξις σ κ ο λ ι κ ᾶ ν εἶναι ἀσαφής· ἀναρωτιέται κανεὶς μήπως εἶναι μέρος τῆς ἐπωνυμίας τοῦ Μανουήλ Δ.Κ.Γ., καθὼς στὴν ΚΠολη συναντᾶμε «οἰκίμα τοῦ (Σ)Κουλικᾶ», βλ. MM3 (1865), σ. 49.

43. Μανουήλ Φιλῆς, *Manuelis Philae Carmina*, ἐκδ. E. Miller, Paris 1855, τ. I, σ. 292-93, στίχ. 30-41. Ὁ Γαβρᾶς Κομν. εἶχε ἀναδειχτῆ προφανῶς στὴν Τραπεζούντα κ ρ ι τ ῆ ς τ ο ὺ φ ο σ σ ᾶ τ ο υ. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 164-65, ἀριθ. 159· A. Bryer, *The Gabrades*, σ. 182, ἀριθ. 19.

44. βλ. πῶς πάνω, ύ. 41.

ένα απ' τὰ θύματα τοῦ πολύνεκρου Μυριοκέφαλου (Σεπτ. 1176), «ὅπου ἔπασαν πολλὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας ἀπ' τὰ πιό ἐπιφανῆ»⁴⁵.

Καθὼς ὅμως ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς εἶχε ἓνα προηγούμενο μὲ τὴν Ἀμάσεια, πιθανὸν νὰ πῆρε μέρος καὶ νὰ ἔπασε στὶς μάχες ποῦ ἔγιναν, τὸν Αὐγουστο τοῦ 1176, ἐναντίον τῶν Τούρκων τῆς Ἀμάσειας καὶ τῆς Νεοκαισάρειας, ὅπου σκοτώθηκε καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν βυζαντινῶν δυνάμεων ὁ αὐτοκρατορικός ἀνεψιὸς Ἀνδρόνικος Κομν. Βατάτζης 148⁴⁶.

131. Θεοδώρα Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1132 – † 3.1.1183)

Ἡ Θεοδώρα¹ Κ. τρίτοτοκὴ κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 καὶ τῆς Εἰρήνης² γεννήθηκε περὶ τὸ 1132³.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 131 παντρεύτηκε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1148 ἢ ἀρχῆς τοῦ 1149⁴ τὸν μαργκράβον τῆς Αὐστρίας (1141 - 1156) καὶ δοῦκα τῆς Βαυαρίας (1143 - 1156) Ἐρρίκον II (Henri II) "Jasomirgott"⁵ de Babenberg⁶ ποῦ

45. Χωνιάτης, σ. 238-39.

46. Μιχαὴλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369· Χωνιάτης, σ. 236.

131.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Θεοδώρας Κ. 79.

2. Χωνιάτης, σ. 136· Ἀνώνυμοι στιχουργοί, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 768 καὶ 772: Προσφωνηματικός εἰς τὴν σεβαστοκρατορίσαν, ὅτε ἡ κυρὰ Θεοδώρα ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, ἡ συζευχθεῖσα τῷ ἀδελφῷ τοῦ ρηγὸς Ἀλαμανίας ἐπανεζευξεν ἀπὸ τοῦ ταξειδίου μετὰ τῆς αὐταδέλφης αὐτῆς τῆς Κομνηνῆς, ἐτι (τῆς) μητρὸς αὐτῶν ἐν τῷ Παντοκράτορι διαγωγῆς· ἐκδ. C. Neumann, Griech. Geschichte. (Studien zu... Theod. Prodromos), Leipzig 1888, σ. 65: Εἰς τὴν κυρὰν Θεοδώραν τὴν τοῦ σεβαστοκράτορος καὶ τὸν σύζυγον αὐτῆς, τὸν ἀδελφὸν τοῦ ρηγὸς Ἀλαμανίας· ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Ὁ Πρόδρομος τοῦ Μαρκιανοῦ κώδικος, VV10 (1903), σ. 107, ἀριθ. 20· σ. 108, ἀριθ. 53.

3. Ἐν καὶ ὁ Χωνιάτης, σ. 135-36, γράφει: τῷ δ' Ἀνδρονίκῳ θυγατέρες ἐγεγόνεισαν τρεῖς, Μαρία Θεοδώρα καὶ Εὐδοκία, συμφωνῶ μὲ τὴν S. De Jongh, σ. 57, ὑ. 7, ποῦ δέχεται πῶς ἡ Θεοδώρα 131 ἦταν ἡ νεώτερη ἀπ' τὴν Εὐδοκία 130, καθὼς ὁ γάμος τῆς πρώτης ἀπ' τὶς δυὸ ἔγινε μετὰ τὸ γάμο τῆς δευτέρας, βλ. πιό κάτω, ὑ. 4. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ἡ κομνηνικὴ παράδοση σπῆν ὀνοματοθεσία μᾶς ὀδηγεῖ στὸ ἴδιο συμπέρασμα: κόρες τοῦ Ἰωάννη Κ. 6: Μαρία 11, Εὐδοκία 13, Θεοδώρα 14· κόρες Ἀλέξιου (α') Κ. 15: Ἄννα 32, Μαρία 33, Εὐδοκία 37, Θεοδώρα 38. Καθὼς ἡ Θεοδώρα 131 κατὰ τὸ γάμο τῆς θᾶ ἦταν τὸ πιό πολὺ 16 χρονῶ, πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1132.

4. Ὁ γάμος ἔγινε μετὰ τὸ κλεισμο τῆς ἑλληνογερμανικῆς συνθήκης συμμαχίας, ποῦ συντάχτηκε τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1148, βλ. Δ. Ζακυθινός, Τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τοῦ 1071 μέχρι τοῦ 1453, σ. 46. Ἡ Θεοδώρα 131 πρέπει νὰ παντρεύτηκε στὰ τέλη τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1148 ἢ καλύτερα στὶς ἀρχῆς τοῦ Γενάρη τοῦ 1149.

5. Γιά τὸ παρωνύμιο «Jasomirgott» (= Jasomir - θεός), βλ. Das Babenbergische Österreich (976 - 1246), Herausgegeben von Erich Zöllner, Wien 1978, σ. 10· F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 680.

6. Nouveau petit Larousse illustre, τ. II, Paris 1957, σ. 1209: Babenberg, nom d'une ancienne famille franconienne dont les membres les plus connus furent margraves d'Autriche du Xe au XIIIe siècle.

διαδέχτηκε και στους δυο θρόνους το νεώτερο αδελφό του Λεοπόλδο IV (1136 - 1141 ως μαργκρ. της Αυστρίας 1139-1141 ως δούξ της Βαυαρίας). Και οι δυο ήταν γιοι του Λεοπόλδου III του «Αγίου» (1095 - 1136 ως μαργκρ. της Αυστρίας) και της Αγνής (+1143), κόρης του αυτοκράτορα της Γερμανίας Ερρίκου IV (1056 - 1106) και χήρας του Φρειδερίκου I του Schwaben, που απ' αυτόν τον τελευταίο η Αγνή είχε αποκτήσει τον μετέπειτα αυτοκράτορα της Γερμανίας Κονράδο III (Conrad III) de Hohenstaufen (1138 -1152), γι' αυτό και ο Έρρικός II «Jasomirgott» και ο Λεοπόλδος IV ήταν έτεροθαλείς αδελφοί του Γερμανού αυτοκράτορα Κονράδου III⁷.

Αυτός ο γάμος έγινε απ' τις ανάγκες της πολιτικής· ο αυτοκράτορας της Γερμανίας Κονράδος III (1138 - 1152), γυρίζοντας απ' την Παλαιστίνη, έπειτ' από ένα κίνδυνο που πέρασε κατά το θαλάσσιο ταξίδι του, αποβιβάστηκε στη Θεσσαλονίκη⁸.

Από εκεί μαζί με τον αυτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81 πήγαν στη Βερόη της Θράκης (σημ. Stara-Zagora)· σ' αυτή έδω την πόλη οι δυο αυτοκράτορες ή όπως θένε οι Βυζαντινοί ό β α σ ι λ έ α ς και ό ρ ή γ α ς μέσα σέ ζεστή ατμόσφαιρα σάν σύγγαμβροι που ήταν -ό Μανουήλ (α'), όπως ξέρομε, είχε παντρευτή τη Βέρθα - Είρήνη, γυναικαδέλφη του Γερμανού καίσαρα- έκαναν τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη μιάς συνθήκης συμμαχίας που πρόβλεπε κοινή κατά των Νορμανδών στρατιωτική δράση και αποκατάσταση του Βυζαντίου στις κτήσεις που είχε στην Ιταλία⁹.

Απ' τη Βερόη οι δυο μονάρχες πήγαν στην ΚΠολη, όπου πέρασαν τις γιορτές των Χριστουγέννων του 1148¹⁰.

Η νέα έλληνογερμανική συμμαχία, που σ' αυτή επιδιώχτηκε και η είσοδος

7. Κίνναμος, σ. 236 και 261· Otto Sanblasianus, 3, ad. ann. 1148, MGH. SS., τ. XX, σ. 305· Annales Palidenses, ένθ' άνωτ. τ. XXI, σ. 83· Annales Mellicenses, ένθ' άνωτ., τ. IX, σ. 504· Continuatio Clouston., ένθ' άνωτ., σ. 632· βλ. και πιο πάνω, ύ. 2, τους Άνώνυμους στιχουργούς· τά πιο πάνω για τό γάμο της Θεοδώρας Κ. 131 με τον Έρρικο ΙΙ' για τη διαδοχή στην Αυστρία και τη συγγενική σχέση του Έρρίκου ΙΙ και του Λεοπόλδου ΙV με τον Κονράδο ΙΙΙ της Γερμανίας, βλ. Das Babenberg, Österr., ένθ' άνωτ. (ύ. 5), σ. 39, Stammtafel der Babenberger. Ο Λεοπόλδος ΙΙΙ ό «Άγιος» (1095 - 1136) παντρεύτηκε δυο φορές. Απ' την ν. Perg (;) απόκτησε τον Άδαλβέρτο (+ 1138) και άπ' την Αγνή της Γερμανίας τον Έρρικο ΙΙ, τό Λεοπόλδο ΙV και άλλα έννεα παιδιά. Ο ίδρυτης της δυναστείας Λεοπόλδος Ι (976 - 994) και οι άπόγονοί του πήραν την έπωνυμία Babenberger, γιατί κατάγονταν άπ' τη γνωστή βαυαρική πόλη Baberg. Η μικρή μαρκωνία της Αυστρίας μόλις τό 1156, στόν καιρό του Έρρίκου ΙΙ και της Θεοδώρας Κ. 131, προβιβάστηκε σέ δ ο υ κ ά τ ο άπ' τον αυτοκράτορα της Γερμανίας Φρειδερίκο Ι τον Κοκκινοπώγωνα (1152 - 1190) που ήταν ένας άνεμιός τους, βλ. πιο κάτω, ύ. 30 - 32.

8. Κίνναμος, σ. 87-8· Otton de Freisingen Gesta, Ι 59. MGH. SS., τ. XX, σ. 385.

9. Δ. Ζακυθηνός, Τό Βυζάντιον άπό του 1071 μέχρι του 1453, σ. 46.

10. Annales Magdeburgenses. MGH. SS., τ. XVI, σ. 188.

τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Πισατῶν, ἐπισφραγίστηκε μὲ τοὺς γάμους τοῦ τότε μαρκήσιου (μαργκράβου) καὶ ἀπ' τὸ 1156 δούκα τῆς Αὐστρίας καὶ ἡγεμόνα τῆς Βαυαρίας Ἑρρίκου II «Jasomirgott», χήρου ἀπ' τὴν κόρη τοῦ Λοθάριου III τῆς Σαξωνίας καὶ ἔπειτα αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας (1125 - 1137), τὴν Γερτρούδη, ποὺ εἶχε πεθάνει τὸ 1143, ἀφήνοντας σ' αὐτὸν μιά κόρη, τὴν Ριχάρδαν (Richardis), ποὺ ἦταν (ὁ Ἑρρίκος II), ὅπως ἀναφέρθηκε, ἑτεροθαλῆς ἀδελφός τοῦ Κονράδου III, μὲ τὴν ἀνεψιά τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα, τὴ Θεοδώρα Κ. 131¹¹.

Ἔγιναν ἀκόμη καὶ συζητήσεις γιὰ τὴν ἔνωση τοῦ Ἑρρίκου, γιοῦ τοῦ Κονράδου III, μὲ μιά πριγκίπισσα τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν¹².

Οἱ ποιητὲς τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς τραγουδῆσαν τοὺς γάμους τῆς Θεοδώρας Κ. 131 μὲ τὸν Ἑρρίκο II τῆς Αὐστρίας:

Ἀλαμανία χόρευε καὶ πήδα καὶ λαμπρύνου,
γιατὶ μὲ τ' Ἀνδρόνικου τὴν κόρη τὴν πανέμορφη
ὁ δούξ ὁ μεγαλόδοξος πανευτυχῶς ἐνώνεται
καὶ γίνεται λαμπρότερος ἀπ' τῆς Κομνηνῆς τὴ λάμψη.

Στείλε, βασιλικὲ φωσφόρε μου (πρὸς τὸν Μανουὴλ α' 81)
τις ἀχτίδες σου καὶ τις μαρμαρυγές σου,
καὶ μὲ τὸ φῶς σου λάμπρυνε καὶ τοῦτον τὸν ἀστέρα
ποὺ ἦλθε ἀπ' τὴν ἑσπέρα σὲ ἡμερινὴ αὐγή.

Χαῖρε καὶ σύ, πανευτυχέστατε καὶ δούξ νυμφίε,
χαῖρε ῥηγὸς αὐτάδελφε μεγαλοδοξοτάτου·
ποὺ ἀπὸ δόξα σήμερα βαδίζεις πρὸς δόξα πιὸ μεγάλη,
καὶ ἀπὸ τιμὴ ἀνέρχεσαι πρὸς πιὸ τρανὴ τιμὴ,
γιατὶ τὸ πάμπρεπο τοῦ πορφυρόβλαστου τριαντάφυλλο
μὲ σένα συμπλέκεται καὶ ἐνώνεται καὶ συναρμόζεται.

Χαῖρε λοιπὸν πανέντιμε μὲ τὴν πανένδοξη·
γιατὶ τοῦ σεβαστοκράτορα ἡ κόρη ἡ πανέμορφη,
ὡς τριαντάφυλλο εὐγενικὸ τὴ γενιά σου θά λαμπρύνει

11. Γιὰ τὴν συμμαχία καὶ τὸ γάμο, βλ. Δ. Ζακυθινός, ἐνθ' ἄνωτ.: F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 326· γιὰ τὸν πρῶτο γάμο τοῦ Ἑρρίκου II καὶ τὴν ἀπ' αὐτὸν ἀπόχτηση κόρης, βλ. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 5), σ. 39-40. Εἶναι ἓνα λάθος τοῦ σοφοῦ καθηγητῆ τῆς Βιέννης Pol. K. Enepekides, Byzantinische Prinzess, im hause der Babenberger. κτλ. Πεπραγμένα Θ' Διεθν. Βυζαντ. Συνεδρίου, τ. Β', Ἀθῆναι 1956, σ. 369-70, ποὺ λέει πῶς ἡ Θεοδώρα Κ. 131 ἦταν μιά ἐγγόνη "enkelin" τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, καὶ σὲ συνέχεια ἡ «δὲν ἦταν μιά ἀνεψιά τοῦ Μανουὴλ (α') ἀλλὰ ἡ δευτέρη κόρη τοῦ δευτέρου γιοῦ τοῦ Ἰωάννη (β') 34, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, καὶ τῆς συζύγου του Εἰρήνης». Ὁ Ἀνδρόνικος 76 δὲν ἦταν ἀδελφός τοῦ Μανουὴλ 81, κ' ἔτσι ἡ Θεοδώρα 131 δὲν ἦταν μιά ἀνεψιά τοῦ Μανουὴλ; Πάνω σ' αὐτὰ ἀπάντησα στὸν κ. καθηγητῆ στὸ «Βῆμα» τῆς 16.XI.80, γιατί τὴν ἴδια ἐξ ἄβλεψίας ἀνακολουθία ἐπανάλαβε καὶ στὸ «Βῆμα» τῆς 26.X.80.

12. Ἐπιστολὴ Conrad III πρὸς αὐγούσταν Εἰρήνην, εἰς Wibald, Epistolae, ἀριθ. 243, σ. 365.

καὶ μύρο θὰ σοῦ γίνῃ πολύτιμο εὐωδιαστό¹³.

Ἄν ὅμως ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 χάρη τῆς πολιτικῆς, ἔδινε τὴν ἀνεψιά του σὲ ἓνα ξένο πριγκίπα καὶ οἱ ποιητὲς χαιρέτιζαν τὸ νιόνυμφο ζευγάρι καὶ τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλιῶς σκεφτόταν ἡ μητέρα τῆς νύφης, ἡ σεβαστοκρατόρισα Εἰρήνη, ἡ χήρα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76. Ἄλλος στιχουργὸς βάζει αὐτὰ τὰ λόγια στὸ στόμα τῆς Εἰρήνης:

Εἶδα καὶ κόρη δυστυχισμένη σὰν ἄλλη Πολυξένη,
ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά μου μὲ τὴ βία νὰ τὴν παίρνουν,
καὶ τὸ Χάρο νὰ παντρεύεται, ἀλλοίμονο, τί παρνομία
καὶ τί ἀπρεπὴ συνάφεια καὶ τί νόθος συζυγία!

Πότε τέτοια ἔχει γίνῃ τῶν ἀντιθέτων μιξή,
πότε μὲ ἄγριο θεριὸ παρθένοσ συγκατοίκησε;
πότε μὲ δράκο ἔπεσε κόρη ἀπαλωτάτη;
πότε μὲ ἀγριόχοιρο μοσχάρι ἔσμιξε τρυφερώτατο;

Ἄλλὰ αὐτὸ τὸ πράμα τὸ ἀλλόκοτο, τὸ ἔπαθα,
χωρὶς τὴ θέλησή μου,
καὶ τὴν τερπνὴ κορούλα μου καταστραμμένη εἶδα,
ὅταν τῆς Δύσης τὸ θεριὸ ἐνώθηκε μαζί της,
καὶ ζωντανὴ ἐθρήνησα τὴν κόρη μου,
σὰ νὰ ἴταν πεθαμένη¹⁴.

Ἐκεῖνο ποῦ μπορεῖ νὰ φανῇ ὡς βέβαιο εἶναι πῶς ἡ χήρα σεβαστοκρατόρισα Εἰρήνη δὲν ἔδωσε τὴ συγκατάθεσή της γιὰ τὸ γάμο τῆς κόρης της, καὶ ὁ Μανουὴλ (α΄) ἐνέργησε αὐταρχικὰ ὡς αὐτοκράτορας γιὰ τὸ καλὸ τῆς Μοναρχίας, ὅπως νόμιζε.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς αὐτοὶ οἱ γάμοι ἀνάμεσα σὲ βυζαντινὲς πριγκίπισσες καὶ δυτικούς δὲν ἄρσαν ποτὲ στὴν ΚΠολη. Εἶχαν τὴν ἐντύπωση πῶς οἱ πριγκίπισσες ποῦ παντρεύονταν σὲ μακρινὰ βασίλεια ἦσαν θύματα παραδομένα, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τῶν ποιητῶν, στὰ «θεριά τῆς Δύσης». Σὰν νὰ ἠθελαν νὰ δικαιώσουν τὰ τόσο κακὰ προαισθήματα αὐτὲς οἱ νέες, οἱ θυσιασμένες στὶς ἀπαιτήσεις τῆς πολιτικῆς, σπάνια ἔζησαν εὐτυχισμένες καὶ πέθαναν σχετικὰ νέες. Δὲν ἔπαυσαν ποτὲ νὰ ἔχουν τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὴν ΚΠολη καὶ τὰ βλέμματά τους στραμμένα πρὸς τὴν Ἀνατολή¹⁵.

Καὶ πραγματικὰ βλέπομε τὴ Θεοδώρα Κ. 131, ὅσο κιὰν αὐτὴ ἀπέτελεσε μιὰ

13. Ἀνώνυμος, ἔκδ. C. Neumann, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 65-7.

14. Ἀνώνυμος, ἔκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 768: Εἰς τὴν σεβαστοκρατόρισσαν ἑθρηνητικὸς λόγος.

15. Ch. Diehl, Fig. Byz., s.II, σ. 167, ἑλλην. μετάφρ., σ. 526.

έξαιρεση και ευτύχησε, όχι και πολύ μετά το γάμο της¹⁶, να έρχεται απ' την Αυστρία στην ΚΠολη, μαζί με τη μεγαλύτερη αδελφή της Μαρία Κ. 129 που την είχε συνοδεύσει στην Αυστρία, και να επισκέπτονται τη μητέρα τους Ειρήνη που περιορισμένη κάτω από δυσμένεια, βρισκόταν στη μονή του Παντοκράτορα¹⁷.

“Ας έλθωμε τώρα και στο γαμβρό Έρρικό II “Jasomirgott” de Babenberg. Ο Λεοπόλδος III ό “Άγιος», ό ενεργητικός εκείνος ήγεμόνας που απ' το Melk μετέφερε την έδρα των Babenberger στο Klosterneuburg, κι από τότε ή Βιέννη έγινε πρωτεύουσα της μαρκιωνίας της Αυστρίας¹⁸, πεθαίνοντας το 1136, ίσως κάτω απ' την επιρροή της γυναίκας του, της περίφημης αυτοκρατορικής πριγκίπισσας Άγνης της Γερμανίας, ή γιατί διέκρινε τις στρατιωτικές του άρετές ή καλύτερα και για τά δυό μαζί, άφησε το θρόνο της Αυστρίας στο δευτερότοκο γιό του Λεοπόλδο IV (1136 - 1141) και όχι στον πρωτότοκο Έρρικό που μόλις το 1140 ανάλαβε την ήγεμονία των περιοχών του Ρήνου¹⁹. Το 1138 ό Γερμανός αυτοκράτορας Κονράδος III, θέλοντας να ταπεινώση τούς Ουέλφους, έδωσε το δουκάτο της Βαυαρίας στο Λεοπόλδο IV της Αυστρίας²⁰. Ο άξιος αυτός στρατιωτικός ήγέτης πέτυχε σημαντικά άποτελέσματα στη Βαυαρία, ιδιαίτερα μετά το θάνατο του Έρρικού του Υπερήφανου το 1139. Άλλά το 1141 ό Λεοπόλδος IV τον άκολουθήσε στο θάνατο²¹.

Και τότε τον διαδέχτηκε στον αυστριακό θρόνο ό Έρρικός II, ό οποίος μόνο το 1143 ανάλαβε και το δουκάτο της Βαυαρίας, και το 1141/2 παντρεύτηκε τη χήρα του Έρρικού του Υπερήφανου και κόρη του Λοθάριου III αυτοκράτορα της Γερμανίας, τη Γερτρούδη, που αφού γοήτευσε αισθητά πιό πολύ με την καταγωγή της παρά με τά κάλλη της δυό Έρρικούς, έφυγε σε λίγο απ' τη ζωή, το 1143²².

Κατά τη Δεύτερη Σταυροφορία είναι που βρήκαν μιá άκόμη ευκαιρία να εκδηλωθούν οι άμετρες και καταστρεφτικές φιλοδοξίες του τριαντάχρονου τότε Βυζαντινού αυτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 που όνειρεύτηκε κι αυτός το άπατηλό όνειρο των Βυζαντινών αυτοκρατόρων, να επανιδρύση το ένιαίο ρωμαϊκό Κράτος, αυτή τη φορά με έλληνική μορφή, με έλληνική γλώσσα και πνευματική καλλιέργεια, και ζητούσε γι' αυτό το σκοπό να άποκαταστήση πολύ στενές φιλικές σχέσεις με τά κράτη της Δύσης, τά έναντίον των

16. Ο γάμος της Θεοδώρας Κ. 131 έγινε το 1148/49, ή μητέρα της Ειρήνη πέθανε το 1151/52, ή επίσκεψη αυτή πρέπει να έγινε περι το 1150.

17. Άνώνυμος, έκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 772: Προσφωνηματικός εις την σεβαστοκρατόρισσαν κτλ., βλ. πιό πάνω ύ. 2.

18. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., (ύ. 5), σ. 123.

19. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 39 και 45.

20. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 45.

21. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 45.

22. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 45.

Νορμανδῶν τῆς Σικελίας καὶ τῶν Οὐέλφων. Ἕνας τέτοιος σύμμαχος ἦταν ὁ Κονράδος III τῆς Γερμανίας, πού πρόχειρο εἶχε κοντά του τὸ χῆρο μαργκράβο τῆς Αὐστρίας καὶ δούκα τῆς Βαυαρίας καὶ ἑτεροθαλὴ ἀδελφὸς τοῦ Ἑρρίκο II. Γι' αὐτὸν τὸν τελευταῖο πρέπει νὰ ποῦμε πῶς καὶ οἱ Babenberger τῆς Αὐστρίας, εἶχαν τὶς δικῆς τους καιροσκοπίες καὶ μικροφιλοδοξίες πού ἦσαν ὅμως πιὸ πραγματιστικές. Τὸ δοκιμασμένο σύνθημα τῆς πολιτικῆς τους ἦταν γνωστό: «*Bella gerant alii, tu felix Austria nube*» (= «Ἄφηνε τοὺς ἄλλους νὰ κάνουν πολέμους, ἐσὺ εὐτυχισμένη Αὐστρία, κάνε γάμους»)²³. Καὶ ἐδῶ εἶναι πού μὲ τὴν πρόθυμη συγκατάθεση τοῦ Κονράδου III, ὁ Ἑρρίκος II παντρεύτηκε τὴν ἀνεψιὰ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα Θεοδώρα Κ. 131²⁴.

Εἶδαμε πῶς ἔκριναν αὐτὴ τὴν ἔνωση στὸ Βυζάντιο: πῶς ὁ Ἑρρίκος II «ἐγίνε πιὸ λαμπρὸς ἀπ' τῆς Κομνηνῆς τῆ λάμψη», πῶς μὲ τὸ γάμο του «βάδισε πρὸς δόξα καὶ τιμὴ πιὸ μεγάλη»²⁵, γιὰ νὰ ἀφήσωμε καταμέρος τὰ περιπαράδοσης τῆς νύφης «στὸ θεριὸ τῆς Δύσης»²⁶, ἀλλιῶς ὅμως ἔκριναν τὰ πράματα στὸ «Ἅγιο Ρωμαϊκὸ κράτος τῆς γερμανικῆς ἐθνότητος» καὶ στὸ «Ὁσαρρίκι»²⁷.

«Ὡς ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς ὁ Ἑρρίκος II τοῦ κατόχου τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας τῆς Δύσης (τοῦ Κονράδου III), λένε οἱ δυτικοὶ ιστορικοί, ὡς γιὸς μιᾶς κόρης (τῆς Ἄγνης) αὐτοκράτορα (τοῦ Ἑρρίκου IV), ὡς ἕνας ἀντρας πού σὲ πρῶτο γάμο εἶχε παντρευτῆ μιὰ κόρη (τῆ Γετρούδη) ἐνὸς αὐτοκράτορα (τοῦ Λοθάριου III), ὁ Babenberger (ὁ Ἑρρίκος II) φαίνονταν στὰ μάτια τοῦ Ἑλληνα βασιλέα (τοῦ Μανουὴλ α' Κ. 81) ὡς ἴσος πρὸς ἴσον»²⁸.

Ἄν στὸ Βυζάντιο αὐλικοὶ ποιητὲς μὲ χαρὰ ἢ μὲ λύπη χαιρέτισαν τὴν ἔνωση τοῦ Ἑρρίκου II καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 131, καὶ στὸ ἡγεμονικὸ ἀνάκτορο τῆς Βιέννης ὁ μεγαλύτερος Γερμανὸς τροβαδοῦρος τῆς ἐποχῆς, ὁ Walter von der Vogelweide, τραγούδησε τὸ ἐπιθαλάμιο ἄσμα, τὸ γαμήλιο τραγούδι τῆς Βυζαντινῆς πριγκίπισσας, γραμμένο σὲ τιμὴ τῆς στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, καὶ δημιούργησε τέτοια συγκίνηση, πού οἱ φιλόμουσοι Βιεννέζοι τὸ κράτησαν στὴ θύμισή τους, ὄχι μόνο καὶ μετὰ τὴ θανάτῆς, ἀλλὰ γιὰ πάμπολλους χρόνους²⁹.

Ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Φρειδερίκος I Barberousse (1152 - 1190), ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος τοῦ φιλοβυζαντινοῦ Κονράδου III, ὅπως καὶ

23. P.K. Enepekides, *Byzantinische Prinzessinen*, ἐνθ. ἀνωτ. (ύ. 11), σ. 369· τοῦ ἰδιοῦ, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα» 26.X.80, σ. 17, στήλη 1.

24. *Das Babenberg. Österr.*, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 45. Βλ. καὶ πιὸ πάνω. ύ. 11.

25. Βλ. πιὸ πάνω, ύ. 13.

26. Βλ. πιὸ πάνω, ύ. 14.

27. Ἡ μικρὴ περιοχὴ στὰ ἀκριανὰ σύνορα τοῦ ἁγίου Ρωμαϊκοῦ κράτους γερμανικῆς ἐθνότητος ἔχει ἤδη τὸ 996 στὸν καιρὸ τοῦ μαργκράβου Ἑρρίκου I (994 - 1018) τὸ συγκεκριμένον ὄνομα «Ὁσαρρίκι» ἀπ' τὸ ὁποῖον ἐξελίχθηκε τὸ σημερινὸ ὄνομα τῆς Αὐστρίας «*Osterreich*», πού σημαίνει τὸ ἀνατολικὸ κρατῖδιο.

28. *Das Babenberg. Österr.*, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 45: *konnt der Babenberger in den Augen des griechischen Basileus als ebenbürrig angesehen werden.*

29. P.K. Enepekides, *Byzant. Prinzess.*, ἐνθ' ἀνωτ., (ύ. 5), σ. 372.

άνεπιός του Έρρίκου ΙΙ, έκτός πού χάραξε μιὰ αντιβυζαντινή πολιτική, άνοιξε σέ αντίθεση πρὸς τὸ θεῖο του και μιὰ ἐποχὴ εἰρήνης ανάμεσα στους Γερμανούς ἡγεμόνες, ἐγκαταλείποντας τὴ φιλικὴ πρὸς τοὺς Babenberger γραμμὴ τοῦ Κοινοῦ ΙΙΙ. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ταχτικὴ ὑποχρέωσε μὲ διαπραγματεύσεις τὸν Ἰούλιο τοῦ 1156 τὸν Έρρίκο ΙΙ νὰ παραιτηθῆ ἀπ' τὸ δουκικὸ θρόνο τῆς Βαυαρίας γιὰ νὰ παραχωρηθῆ στὸν Οὐέλφο VI (Welfe VI)³⁰.

Κάτω ἀπ' τὴ βυζαντινὴ ἐπίδραση βλέπει κανεὶς διαφορὲς ἐκδηλώσεις και κατὰ πρῶτο και κύριο λόγο στὸν τομέα τοῦ δικαίου διαδοχῆς τοῦ ἡγεμόνα. Ἐνας νόμος πού εἶχε τὸν τίτλο "Privilegium minus" και πού ἴσχυσε ἀπ' τὸ 1156, μαζί μὲ αὐτὸ τὸ θέμα ρύθμισε και ἄλλα. Χωρίστηκαν οἱ δυὸ ἡγεμονίες Βαυαρίας και Αὐστρίας και καθορίστηκαν τὰ ὅριά τους, και ἡ Αὐστρία ἀπὸ μαρκιωνία προήχθη σὲ δούκατο, ὅπως και ἡ Βαυαρία, κ' ἔτσι ὁ Έρρίκος ΙΙ και ἡ Θεοδώρα Κ. 131, δὲν ὑπέστησαν καμιὰ μείωση ἀπέναντι τοῦ νεώτερου στὴν ἡλικία δούκα τῆς Βαυαρίας Οὐέλφου VI. Ἐπίσης, καθὼς ἡ Θεοδώρα Κ. δὲν εἶχε μέχρι τότε (1156), παρὰ μιὰ μόνο κόρη, τὴν πεντάχρονη Ἄγνη, μητρόθεν Κοινομένη, de Babenberg 217, σὲ ἀντίθεση ἀπ' τὴν πεθερὰ τῆς Ἄγνης τῆς Γερμανίας πού χάρισε στὸ Λεοπόλδο ΙΙΙ μιὰ σειρά ἀπὸ ἔντεκα παιδιά³¹, μέσα στις δυνατότητες ἦταν ἡ ἀπόσβεση τῆς δυναστείας τῶν Babenberger ἀπ' τὴν ἔλλειψη ἀρσενικῶν διαδόχων. Ἐτσι κάτω πάντα ἀπ' τὴ βυζαντινὴ ροπή, και τῆς ἴδιας τῆς Θεοδώρας Κ. 131 πού ἤθελε τὴν κατοχύρωση τῆς κόρης τῆς, καθιερώθηκε μέσα σ' αὐτὸ τὸ «Privilegium minus» τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς στὸ δουκικὸ θρόνο τῆς Αὐστρίας και τῶν θηλυκῶν μελῶν τοῦ οἴκου. Σὲ μιὰ τελετὴ πού δὲν ἐγίνε μέσα στὸ Regensburg πού ἦταν ἡ παλιὰ πρωτεύουσα τοῦ δουκάτου τῆς Βαυαρίας, ἀλλὰ ἔξω ἀπ' τὰ τείχη τῆς πόλης, σὲ στρατόπεδο μὲ σκηνές τοῦ Έρρίκου ΙΙ, ἀνοιχτὰ, μπροστὰ στους συγκεντρωμένους μεγιστάνες, στὴ μορφή τοῦ Lehenrechtes, ὁ Έρρίκος ΙΙ παράδωσε στὸν ἀνεπιό του αὐτοκράτορα Φρειδερίκο Ι τὸ δουκάτο τῆς Βαυαρίας διὰ τῆς προσφορᾶς ἑξὶ σημαιῶν, σὰν σύμβολο, τὶς ὁποῖες ἀμέσως αὐτὸς παράδωσε στὰ χέρια τοῦ Οὐέλφου. Στὴν ἴδια τελετὴ ὁ αὐτοκράτορας μετὰβαλε ἐπίσημα τὴν Αὐστρία σὲ δούκατο, αὐτόνομο και ἰσοδύναμο πρὸς τὴν Βαυαρία, τὸ ὁποῖον «παράδωσε στὸ θεῖο του Έρρίκο ΙΙ και στὴ γυναίκα του τὴ βυζαντινὴ πριγκίπισσα Θεοδώρα Κ. 131 μὲ τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς και τῶν θηλυκῶν ἀπογόνων». Αὐτὴ ἡ κοινὴ μνεία, Belehnung, τῆς Θεοδώρας Κ. 131 και τοῦ συζύγου τῆς, ἀποτελεῖ μοναδικὴ πρόοδο πού στὴν ἱστορία τῶν Reichslehensrechtes δὲν ἔχει τὸ ὅμοιό τῆς. Ἀσφαλῶς δὲ θὰ συνέβαινε αὐτὸ ἂν δὲν ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ βυζαντινὴ πριγκίπισσα, και κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει πὼς αὐτὸ ἐγίνε ἀπὸ ἐπιθυμία τῆς Θεοδώρας Κ. 131³².

30. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 45-6.

31. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 39.

32. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 46-7.

Και στο σημείο αυτό πρέπει να ακολουθήσωμε τον Conrad Joseph Heilig, που καθαρά τονίζει πώς σκοπός της Mitbelehnung υπήρξε μιὰ εξασφάλιση τῆς θέσης τῆς δούκισσας Θεοδώρας Κ. 131 και ὄχι μιὰ πλαισίωση δικαιώματος μιχτῆς διοίκησης τῆς ἡγεμονίας τῆς Αὐστρίας με τὸν ἀντρα της. Δὲν ἦταν ἡ Θεοδώρα Κ. 131 ἕνας κυριαρχος συνηγεμόνας· ὁ Ἐρρίκος II ἦταν και παράμενε ὁ μόνος ἐξουσιαστής και ἡγεμόνας τῆς Αὐστρίας. Ἄν αὐτὸς πέθαινε χωρὶς ἀρσενικοὺς ἀπογόνους, ὅπωςδήποτε και χωρὶς ἄλλες διατυπώσεις, ἡ χῆρα του δούκισσα Θεοδώρα Κ. 131 θὰ ἀναλάμβανε τὴν ἡγεμονία γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει τὰ δικαιώματα τῆς κόρης της διαδόχου Ἄγνης (Κομν.) de B. 217· αὐτὸ ἦταν ὄλο. Εἶναι ζήτημα ἂν ἡ συμμετοχὴ τῆς Θεοδώρας Κ. θὰ ἀναφερόταν, στὴν περίπτωση ποὺ τὸ δουκικὸ ζεῦγος εἶχε ἀποκτήσει γιὸ κατὰ τὸ 1156³³.

Ὅσο γιὰ τὴν πολυσυζητημένη "libertas affectandi", δικὸς μας ἐρευνητῆς λέει πὼς δυὸ Γερμανοὶ ἱστορικοὶ ποὺ ἐξέτασαν μετὰ σχολαστικότητα ἀλλὰ και ὀξύνοια τὸ λατινικὸ κείμενο τοῦ «Privilegium minus» ἀπόδειξαν, χωρὶς ἀμφιβολία, πὼς ἡ "libertas affectandi" ποὺ μπῆκε στὸν ξένο (γερμανικὸ) νόμο προέρχεται ἀπ' τὸ Βυζάντιο –χάρη στὴν παρουσία τῆς Θεοδώρας Κ. 131 στὴ Βιέννη– και πὼς ἡ ἀποφασιστικὴ γιὰ τὴν ἐρμηνεία λέξη "effectare" δὲν εἶναι παρά ἡ μετάφραση τοῦ ἑλληνικοῦ ρήματος «διαθεῖναι», «διατίθεσθαι» (κατὰ τὸν F. Dölger «προσποιεῖν»), δηλαδὴ «παραπέμψαι ἀπὸ διαθήκης, ἐπομένως ἐλευθέρως διαθέτειν». Αὐτὴ ἡ θέση γιὰ τὶς βυζαντινὲς ἐπιδράσεις ποὺ ἀρχικὰ πιὸ λίγο ἐρευνηθῆκε ἀπ' τὸν Dungen, ὑποστηρίχθηκε ἀπ' τὸν Conrad Joseph Heilig³⁴. Και πιὸ ἀπλὰ ἡ "libertas affectandi" σημαίνει: «σὲ κάποιον δίνω κάτι, δωρίζω, ἀφήνω ἐλεύτερα διὰ διαθήκης»³⁵.

Μέσα σ' αὐτὲς τὶς βυζαντινὲς ἐπιδράσεις εἶναι ποὺ ὁ ἡγεμόνας τῆς Αὐστρίας ἐπέκτεινε τὴν κυριαρχία του ὄχι μόνον στὸ ἐσωτερικὸ, πάνω σὲ κληρονομικοὺς τιτλοῦχους τῆς ἐπικρατείας του, ἀλλὰ και στὸ ἐξωτερικὸ με τὴν κατάλυση σιγά-σιγά ἡ με τὴν καθυπόταξη μικρῶν γειτονικῶν δυναστειῶν, ἀλλὰ ἀκόμη και με ἀγορὲς και κληρονομιὲς τῶν Babenberger, ἐτσι ποὺ ὁ δούξ τῆς Αὐστρίας νὰ γίνῃ, ὅπως λέει ἕνας Σλάβος χρονογράφος "factus est princeps principum" (= «ἡγεμόνας τῶν ἡγεμόνων τῆς χώρας»)³⁶.

Και τὸ ἄλλο λατινικὸ τοῦ «Privilegium minus» ἡ "donatio propter nuptias", ἦταν μιὰ ἐξασφάλιση τῆς μεγάλης προίκας ποὺ ἔφερε στὴν Αὐστρία ἡ νύφη

33. Εἰς Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 48.

34. Pol. Enepekides, Byzantinische Prinzessinen, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 11), σ. 371· τοῦ ἰδίου, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», τῆς 20.X.80, σ. 17, στήλη 2-3.

35. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 48.

36. Pol. Enepekides, Byzantinische Prinzessinen, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 371· τοῦ ἰδίου, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», τῆς 20.X.80, σ. 17, στήλη 2· Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 49· γιὰ τὸν Σλάβο Helmod von Bosau, Slawenchronic = Σλαβικὸ χρονικὸ, ἐκδ. H. Stob, Freiherr von Stein-Gedächtnisausgabe, 19 (1963), σ. 356.

ἐκ μέρους τῶν Βυζαντινῶν, ἀφοῦ τὴν ἔστειλαν, ὅπως λέει κάποιος «στὸ ἄγνωστο καὶ στὴν ξενιτιά»³⁷.

Αὐτὴ ἡ πανέμορφη Ἑλληνίδα πριγκίπισσα Θεοδώρα Κ. 131, ἡ κόρη ἐνὸς πορφυρογέννητου πρίγκιπα, ἡ δεκαεξάχρονη νυφούλα –γι' αὐτὸ καὶ στὴ Βιέννη τὴ συνόδευσε στὸ παρθενικό της ταξίδι ἡ μεγαλύτερη καὶ πολὺ συνετὴ ἀδελφὴ της Μαρία Κ. 129³⁸– εἶναι ποὺ ἄνοιξε τὸ δρόμο γιὰ νὰ παντρευτοῦν καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες τοῦ οἴκου τῶν Babenberger βυζαντινὲς πριγκίπισσες.

Ὁ ἐγγονὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 131, ὁ Λεοπόλδος VI (Κομν.) de Babenberg 292 ὁ Ἐνδοξος (1198 - 1230) παντρεύτηκε τὴ Θεοδώρα Κομνηνὴ Βατατζίνα Ἀγγελίνα 299, κόρη τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 240 καὶ τῆς Ἄννας Κομν. Ἀγγελίνας 261³⁹ –αὐτὴ ἡ τελευταία ἦταν κόρη τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Δούκαινας Καματηρῆς⁴⁰ – κ' ἔτσι ἀκριβῶς ἦταν (ἡ Θεοδώρα Κ. Β. Ἀγγ. 299) «μιὰ ἐγγονὴ ἀπὸ κόρη αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου»⁴¹, ὅπως μᾶς λένε καὶ δυτικὲς πηγές⁴², ἀλλὰ εἶναι ἓνα λάθος τῶν νεώτερων Αὐστριακῶν συγγραφέων ποὺ μᾶς λένε πῶς ἦταν μιὰ ἐγγονὴ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγελου 183⁴³, ἐνῶ ἦταν, ὅπως σημειώθηκε πιὸ πάνω, ἐγγονὴ, μὲν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ τοῦ πρεσβύτερου ἀδελφοῦ τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183, τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κομν. 180. Ἡ μόλις δεκαπεντάχρονη κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ γάμου της (1203) Θεοδώρα Κ. Β. Ἀγγ. 299 ἦταν μιὰ τριτοεξαδέλφη τοῦ Λεοπόλδου VI (Κομν.) de B. 292 ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ πατέρα της⁴⁴ καὶ μιὰ τεταρτοεξαδέλφη του ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς μητέρας της⁴⁵.

Καὶ σὲ συνέχεια ὁ τριτότοκος γιὸς τῆς Θεοδώρας Κομν. Βατ. Ἀγγελίνας 299, ὁ Φρειδερίκος II ὁ Φιλόνεικος (Streitbaren) (Κομν.) de Babenberg 371 (1230 - 1246), ὁ τελευταῖος ἀρσενικός διάδοχος τῶν Babenberger, παντρεύτηκε τὴ Σοφία Λασκαρίνα Κομνηνὴ Ρουπενίδαίνα, μιὰ κόρη τοῦ Θεόδωρου (α') Λάσκαρι Κομνηνοῦ (1204 - 1222) ἀπ' τὴ δεύτερη γυναίκα του Φιλίππα - Εἰρήνη Ρουπενίδαίνα, κόρη τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας Rourêh III (1175 - 1187) καὶ ἀνεψιὰ τοῦ Λέοντα II (1187 - 1219) ποὺ ἀπ' τὸ 1199 ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ βασιλέα⁴⁶.

Ἄς γυρίσωμε καὶ πάλι στὴν πρώτη Θεοδώρα Κ. 131, σ' αὐτὴ ποὺ βιογραφεῖται.

37. Pol. Enepekides, Byzantinische Prinzessinen, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 371· τοῦ ἰδίου, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», τῆς 20.Χ.80, σ. 17, στήλη 3.

38. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 17.

39. Χωνιάτης, σ. 620, Πρβλ. D. Polemis, The Doukai, σ. 131, ἀριθ. 101, ὑ. 10.

40. Χωνιάτης, σ. 562, 604, 660, 674.

41. Χωνιάτης, σ. 623, 676-77.

42. Pol. Enepekides, Byzantinische Prinzessinen, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 370 καὶ 372· τοῦ ἰδίου, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», τῆς 20.Χ.80, σ. 17, στήλη 1-2, καθὼς στηρίζεται στὸν Conrad Joseph Heilig, Schriften des Reichsinstituts für ältere deutsche Geschichtskunde, MGH., 9, Leipzig

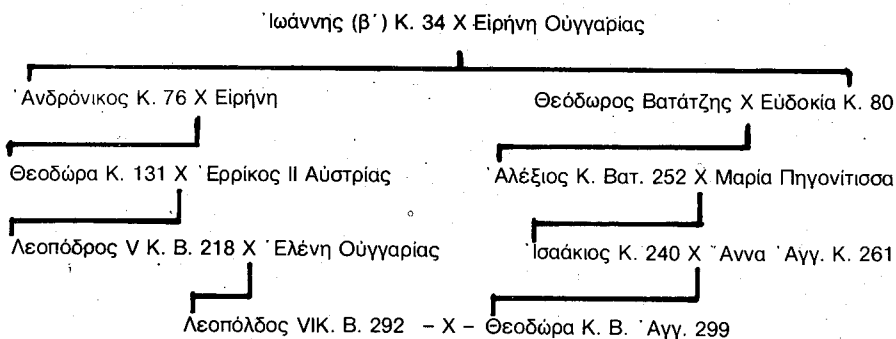
«Γεγονός είναι, παρατηρεί δικός μας διακεκριμένος έρευνητής, πώς η Θεοδώρα Κ. 131 πέρασε ευχάριστα στη Βιέννη, και κατά συνέπεια δεν ήταν μιὰ θυσία τῆς βυζαντινῆς διπλωματίας, ὅπως σέ μερικές βυζαντινές πριγκίπισσες συνέβη πού μαραινόνταν στήν ἀλλοδαπή ἀπό μεγάλη νοσταλγία πρὸς τὴν ἀπομακρυσμένη πατρίδα τους. Ἡ Θεοδώρα Κ. 131 ἔφερε τὸ λεπτὸ πολιτισμὸ τῆς Ἀνατολῆς στήν αὐλὴ τῆς Βιέννης, πού στά χρόνια τῆς παρουσίαζε καθαρά τὴν ἑλληνικὴ ἐπίδραση⁴⁷».

Θένε νὰ ποῦν πὼς σημάδι αὐτῆς τῆς ἐπίδρασης εἶναι τὸ νανούρισμα τοῦ Salzburg μὲ τὸν τίτλο "Heidi Poreia, Heidi Poreidtschi", πού δὲν εἶναι παρὰ

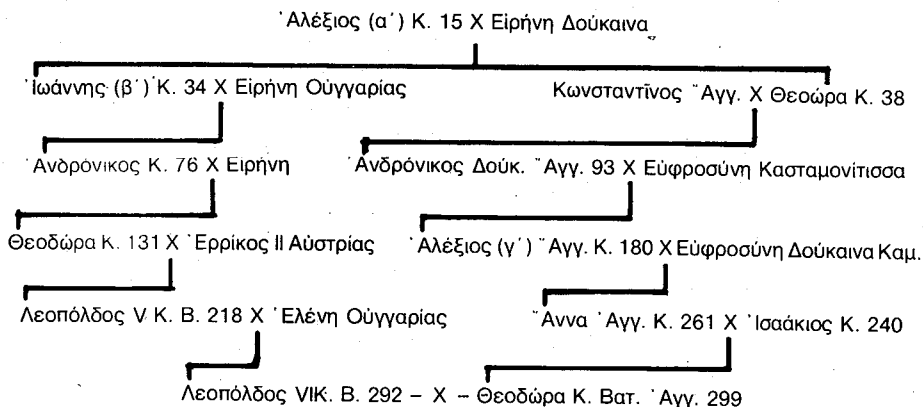
1944: G. Moravcsik, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν γράφοντα, τῆς 8.IV.67, γραμμένη στὰ ἑλληνικά, καθὼς στηρίζεται καὶ σὲ οὐγγρικές πηγές.

43. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 40: Leopold VIX Theodora, Enk. d. Ks. Isak Angelos II v. Byzant (+1246), καὶ σ. 56.

44.

45.

μιά παραφθορά τάχα του ελληνικού «εὔδε παῖ μου» ἢ «εὔδαί μου παῖ, εὔδαί μου παιδίον»· νεώτερες ὁμως ἔρευνες ἀπόδειξαν πῶς αὐτὸ τὸ τραγούδι μὲ τὴ γλυκύτατη μελωδία του –τὸ τραγουδοῦν συνήθως οἱ Sängerknaben τῆς Βιέννης– δὲν ἐμφανίζεται στίς σχετικές συλλογές δημοτικῶν τραγουδιῶν πρὶν ἀπ' τὸ 15^ο αἰ. θὰ πρέπει, κατὰ συνέπεια, νὰ ὑποθέσωμε πῶς μᾶλλον πρόκειται γιὰ ἓνα πετυχημένον ἀστεῖο κάποιου Αὐστριακοῦ ἑλληνιστῆ τῆς Ἀναγέννησης, παρὰ γιὰ μιὰ κατευθείαν εἰσαγωγή τοῦ νανουρίσματος ἀπ' τὸ Βυζάντιο τοῦ 15^ο αἰ. καὶ ἀπόδοσή του στὴ γερμανικὴ⁴⁸.

Καὶ γλωσσικὰ φαίνεται πῶς ἐπηρέασε ἡ Θεοδώρα Κ. 131 στὴ γερμανικὴ τῆς Βιέννης· στὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐξελληνίζεται τὸ τοπωνύμιον Βιέννη καὶ γίνεται "Windopolis"⁴⁹.

Στὰ πολυάριθμα δωρητήρια διπλώματα ποὺ ἐκδόθηκαν ἀπ' τοὺς καθηγητὰς Heinrich Fichtenau καὶ Erich Zöllner στίς τελευταῖες ἐκδόσεις τους στὴν Αὐστρία γιὰ τὴν ἱστορία τῶν Babenberger (zufälligerweise freilich) εἰς Schenkungsurk aufschint, ὅπως μᾶς λέει ὁ καθηγητὴς Πολυχρόνης Ἐνεπεκίδης, ἡ Θεοδώρα Κ. 131 ἀναφέρεται μὲ τὰ ὠραιότερα κοσμητικὰ ἐπίθετα: "venerabilis ducissa" (= «εὐγενέστατη δούκισσα»), καὶ "praenobilissima" (= «ἡ πιὸ ἐξάριστη καὶ πιὸ εὐγενικὴ γιὰ τὴν κομνηνικὴ τῆς καταγωγῆς»), καὶ "femina prima nobilitatis et fortuna" (= καὶ «γυναῖκα πρώτη στὴν ἀνώτατη εὐγένεια καὶ πανευχεύστατη»)⁵⁰.

46. Das Babenberg. Osterr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 40 καὶ 62: Friedrich mit Sophia Laskaris von Nikaia, der schwester der ungarischen Kronprinzessin = ὁ Φρειδερίκος II παντρεύτηκε τὴ Σοφία Λασκαρίνα τῆς Νίκαιας, τὴν ἑτεροθαλὴ ἀδελφὴ τῆς συζύγου τοῦ διαδόχου τῆς Οὐγγαρίας, [τοῦ μετέπειτα Βελά IV (1235 - 1270), τῆς Μαρίας Ἀγγ. Κομν. Λασκαρίνας 326, ποὺ αὐτὴ ἡ τελευταία (ἀπ' τὴν κοινὴ μητέρα) ἦταν καὶ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὴ τῆς Θεοδώρας Κομν. Βατ. Ἀγγ. 299]: Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 369: Friedrich II der Streitbare... mit Sophia der tochter des Kaisers Theodoros Laskaris, καὶ σ. 371, ὅπου σημειώνει πῶς τὸ ὄνομά τῆς Σοφία βρέθηκε ἀπ' τὸν Hanthaler καὶ πῶς ἦταν μιὰ κόρη τῆς Φιλίππας, τῆς δευτέρας γυναίκας τοῦ Θεοδώρου (α') Λ., ποὺ ἡ καταγωγὴ τῆς ἦταν ἀπ' τοὺς Ἀρμένιους Ρουπενίδες: G. Moravcsic, Ἐπιστολὴ τῆς 8.IV.67, ποὺ λέει πῶς ἡ Σοφία Λ. μετὰ τὸ διαζυγίό τῆς ἀπ' τὸ Φρειδερίκο II, κατάφυγε στὸ Σ τ ρ ὀ γ ο μ ο ν (Esztergom) στὴν ἀδελφὴ τῆς Μαρία Λ. 326: N. Oikonomidès, Actes, REB 25 (1967), σ. 129: ὁ γάμος Θεοδώρου (α') Λ. καὶ Φιλίππας - Εἰρήνης τῆς Ἀρμεν. Κιλικίας ἔγινε στίς 14.XII.1214, ἅρα ἡ Σοφία γεννήθηκε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1215, καὶ τὸ 1229 ποὺ παντρεύτηκε τὸ Φρειδερίκο II, ἐνῶ ζοῦσαν ἀκόμη καὶ οἱ δυὸ γονεῖς του, ἦταν 14 χρονῶ. Ἡ Σοφία ἀπὸ μὲν τὸν πατέρα τῆς ἦταν Λασκαρίνα καὶ κατ' εὐφημισμὸ Κομνηνὴ, ἀπὸ δὲ τὴ μητέρα τῆς Ρουπενίδανα.

47. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 371.

48. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 371 τοῦ ἰδίου, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», τῆς 20.X.80, σ. 17, στήλη 3.

49. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 371 "sicher hängt mit griechischem einflussder zur zeit Theodoras. K. 131 einige Male auftauchende name für Wien, Windopolis, zusammen.". Τοῦ ἰδίου, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», τῆς 20.X.80, σ. 17, στήλη 3.

50. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 372 τοῦ ἰδίου, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», τῆς 20.X.80, σ. 17, στήλη 4. Ἐπίσης ὠραῖες σελίδες μᾶς ἔδωσαν οἱ Ε. Zöllner, σ. 5-17, καὶ Η.

“Όσο για την τέχνη, φαίνεται πως μικρή υπήρξε η επίδραση τῶν βυζαντινῶν πριγκιπισσῶν στήν Αὐστρία.

Ἡ βυζαντινὴ τεχνοτροπία, σύμφωνα μὲ τις ἐργασίες τοῦ Petrasch, τοῦ Buberb καὶ τοῦ Sas-Zalogscky, δὲ μεταδόθηκε στήν Αὐστρία ἀπευθείας ἀπ’ τὸ Βυζάντιο, ἀλλὰ μέσω τῆς βόρειας Ἰταλίας.

Στὸ Τυρόλο ἡ βυζαντινὴ αὐτὴ ἐπίδραση ἀναφέρεται ἀπ’ τὰ μέσα τοῦ Ἰβ’ αἰ. μέχρι τὰ τέλη τοῦ Ἰγ’, καὶ κυρίως παρουσιάζεται στήν ἐκκλησία τῆς Μαργαρίτας τῆς Lana, ὅπου ὄχι μόνο ἔχει δοθῆ ὁ βυζαντινὸς ρυθμὸς ἀλλὰ καὶ οἱ εἰκονογραφίες εἶναι βυζαντινῆς μορφῆς.

Τις ἴδιες παρατηρήσεις κάνομε καὶ γιὰ τις ἀπεικονίσεις καὶ τὰ ἔργα στὸ Brixen καὶ στὸ Gratsch, στὴ σχολὴ τοῦ Salzburg καὶ στὸ Admont καὶ σ’ αὐτὴ ἀκόμη τὴ Βιέννη, τὴν ὠραία πόλη τοῦ Δούναβη, ποὺ ἀργότερα στάθηκε ἕνας κόμβος ἐμπόρων ποὺ μιλοῦσαν κάθε λογῆς λαλιά τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσης, κι’ ἀνάμεσα σ’ αὐτὲς καὶ τὴ ρωμαϊκῆ⁵¹.

Ἀκόμη ἀντλοῦμε πληροφορίες ἀπ’ τὸ ἱστορικὸ βιβλίον τῶν Babenberger γιὰ τὴ ροπή τῆς Θεοδώρας Κ. 131, ὅπως τις μεγάλες δῶρεές σὲ μοναστήρια τῆς Βιέννης, κάθε εἶδους προνομίες κλπ.⁵²

Ἀλλὰ τὸ ἰδιαίτερο ἴδρυμα τοῦ Ἑρρίκου ΙΙ’ “Jasomirgott” καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 131 ἦταν τὸ Schottenkloster = ἡ μονὴ τῶν Σκόττων στὸ Klosterneuburg, ἀπ’ τὸ ὁποῖον ἔχομε τὸ γενεαλογικὸ δέντρο τῶν Babenberger ἡ μονὴ ἰδρύθηκε τὸ 1155⁵³. Καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ὠραία συνθήκη τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ αὐτοκρατορισσῶν καὶ ἄλλων ἰδρυτῶν μοναστηριῶν, σ’ αὐτὸ τὸ μοναστήρι τῶν Σκόττων, κοντὰ στὸ σημερινὸ πανεπιστήμιο, εἶναι ποὺ ἐναποτέθηκαν τὰ σκηνώματα τοῦ Ἑρρίκου ΙΙ’ καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 131, ὅταν ἡ δευτέρη μετὰ τὸν πρῶτο ἀποχαιρέτισαν τὴ ζωὴ⁵⁴.

Καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πως ἡ βυζαντινὴ ροπή στήν Αὐστρία μὲ τοὺς γάμους τῶν δυὸ πριγκιπισσῶν, τῆς Θεοδώρας Κ. 131 καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. Βατ. Ἀγγ. 299, δὲν ἀσκήθηκε μόνο πάνω στὸ αἷμα τῶν μετὰ τὸν Ἑρρίκο ΙΙ’ ἡγεμόνων τῆς Αὐστρίας, ἀλλὰ καὶ πάνω στὸ πνεῦμα τους.

Ἀλλὰ ἄς θέσω τώρα ἕνα ἄλλο ζήτημα.

Ἡ πρώτη καὶ πιὸ σπουδαία ἀπ’ τις τρεῖς βυζαντινὲς πριγκίπισσες ποὺ

Fichtenau, σ. 153-62, καὶ οἱ H. Dienst, σ. 18-37· H. Appelt, σ. 43-53· F. Hausmann, σ. 54-68· K. Gutkas, σ. 69-84· H. Keller, σ. 85-97· H. Kuhnel, σ. 98-118· G. Schmide, σ. 119-132· καὶ H. Birkhan, σ. 133-151, πάνω σὲ διάφορα θέματα τῆς ἐποχῆς τῶν Babenberger, ὡς καὶ μιὰ ἀκριβέστατη Γενεαλογία τῆς δυναστείας, σ. 38-42, στὸ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ E. Zöllner συλλογικὸ ἔργο ποὺ συχνὰ μνημονεύω: Das Babenbergische Österreich (976-1246), Wien 1978.

51. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 372-73· τοῦ ἰδίου, «Τὸ Βῆμα», τῆς 26.X.80, σ. 17, στήλη 5.

52. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 372.

53. Das Babenberg. Österr., ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 123.

54. Πολυχρ. Ἐνεπεκίδης, Ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», 26.X.80, σ. 17, στ. 3-4.

παντρεύτηκαν Μπαμπενμπέργκους ήγεμόνες, ή Θεοδώρα Κ. 131, για την οποία έδω γίνεται λόγος, σε τί ωφέλησε την πατρίδα της, τὸ Βυζάντιο, και ποῖο ρόλο ἔπαιξε πάνω στην πολιτική τοῦ θείου της - αυτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 για την ἀνασύσταση –ὄνειρο χαμένο– τοῦ παλιοῦ ρωμαϊκοῦ Κράτους τῆς Δύσης;

Πάνω σ' αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ σταχυολογήσει μερικά περιστατικά ἀπ' τις διαφορές φάσεις αὐτῆς τῆς πολιτικῆς.

Ὁ Ἑρρίκος II "Jasomirgott" τὸ 1158 πήρε μέρος μετὰ τὴ συγκατάθεση τῆς συζύγου του, στὴ δεύτερη ἐκστρατεία τοῦ Φρειδερίκου I Barberousse στὴν Ἰταλία, ἀν και σύμφωνα –και ἐδῶ εἶναι τὸ σπουδαῖο– μετὰ τὸ «Privilegium minus» δὲν εἶχε μιὰ τέτοια ὑποχρέωση⁵⁵. Καὶ ὁ Φρειδερίκος I τῆς Γερμανίας, ἀν και ἀνεπιὸς τοῦ Ἑρρίκου II, ἦταν ἕνας ἀντίπαλος τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 στὴν ἰταλική του πολιτική.

Και ἀκόμη ἔχει ἰδιαίτερη σημασία ποὺ ὁ Ἑρρίκος II κατὰ τὸ σχίσμα Imperium και Sacerdotium, δὲν πήγε μετὰ τὸ μέρος τοῦ πάπα Ρώμης Ἀλεξάνδρου III (1159 - 1181), ἐνὸς φίλου τοῦ Μανουήλ (α΄), ἀλλὰ μετὰ τὸ μέρος τοῦ Φρειδερίκου I⁵⁶.

Και στὶς ἐορτές τοῦ Barberousse στὴ Νυρεμβέργη, οἱ Babenberger ἐμφανίζονταν μετὰ λαμπρὴ ἀκολουθία ὡς ἐκπρόσωποι τῆς ἡγεμονίας τους, και ἡ εὐφυῆς ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Φρειδερίκου I Barberousse ὁδήγησε στὴ διαφύλαξη καλῶν και κανονικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὴν ἡγεμονία τῆς Αὐστρίας και τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Δύσης⁵⁷.

Ἀπὸ βυζαντινῆς πλευρᾶς ἔχομε τὴν πληροφορία πῶς τὸ 1164, καθὼς ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 προσπαθοῦσε νὰ συγκροτήσῃ ἕνα συνασπισμὸ διαφόρων ἡγεμόνων ἐναντίον τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Στέφανου III (1161 - 1173), ἀνάμεσα σὲ κείνους ποὺ δήλωσαν πῶς θὰ συμπολεμήσουν στὸ πλευρὸ του ἐναντίον τῶν Οὐγγρων ἦσαν ὁ αυτοκράτορας τῆς Γερμανίας Φρειδερίκος I και ὁ Ἑρρίκος II τῆς Αὐστρίας⁵⁸.

Ἀλλὰ οἱ νεώτεροι ἐρευνητές πολὺ λίγη πίστη δίνουν στὴν ἀκρίβεια αὐτῆς τῆς βυζαντινῆς πληροφορίας⁵⁹: Ἀντιθέτως, ὑπάρχει μιὰ ὑπόνοια πῶς οἱ Γερμανοὶ ποὺ τὸ 1164 βρίσκονταν στὸν οὐγγρικὸ στρατὸ, ἦταν ἕνα στρατιωτικὸ σῶμα ποὺ στάλθηκε σὲ βοήθεια τοῦ Στέφανου III ἀπ' τὸν Ἑρρίκο II τῆς Αὐστρίας⁶⁰.

Τὸ 1166, ἐνῶ ὁ αυτοκράτορας Μανουήλ (α΄) βρισκόταν στὴ Σαρδική (σημ. Σόφια), ὁ Ἑρρίκος II τῆς Αὐστρίας και ἡ γυναίκα του Θεοδώρα Κ. 131, μαζί με

55. Das Babenberg. Osterr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 50.

56. Das Babenberg. Osterr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 50.

57. Das Babenberg. Osterr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 50.

58. Κίνναμος, σ. 236.

59. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 483.

60. C. Grot, Iz istorij Ougrij i Slaviansvav v. XII viékié, Varsovie 1889, σ. 303.

τόν Otton de Wittelsbach, έφτασαν σ' αυτή την πόλη, ώς απέσταλμένοι του Φρειδερίκου Ι της Γερμανίας. Είχαν ώς άποστολή νά συμφιλιώσουν τόν Γερμανό καίσαρα μέ τόν αυτοκράτορα του Βυζαντίου και νά συνάψουν ένα σύμφωνο κατάπαυσης τών έχθροπραξιών ανάμεσα στό Βυζάντιο και την Ούγγαρία⁶¹.

Η έκλογή του δούκα της Αυστρίας Έρρικού ΙΙ ήταν εύστοχη και συνετή, γιατί αυτός έδω άπ' τόν καιρό του γάμου του μέ τη Θεοδώρα Κ. 131 διατηρούσε ένγκάρδιες σχέσεις μέ την αύλή του Βυζαντίου⁶².

Ο Κίνναμος καθόλου δέ διστάζει νά μās άποκαλύψη πώς ο Φρειδερίκος Ι, καθώς ή θέση του είχε γίνει πολύ ισχυρή, έτρεφε τόν σχεδίο νά δώση μία έκδίκηση και νά εισβάλη στό βυζαντινό έδαφος, για την έναντίωση που του έδειξε ο βασιλέας ύποστηρίζοντας τούς έχτρους του, όπως τόν πάπα Ρώμης Άλέξανδρο ΙΙΙ (1159 - 1181)⁶³.

Σέ μία έπιστολή του, ο Ιωάννης του Salisbury μιλάει σέ μία παρέκβαση γι' αυτή τή διπλωματική άποστολή του δουκικού ζεύγους της Αυστρίας και της αποδίδει ένα χαρακτήρα καθαρά έχθρικό πρós τή βυζαντινή πολιτική⁶⁴.

Αυτή ή πληροφορία συμφωνεί μέ κείνα που μās λέει ο Κίνναμος, σύμφωνα μέ τόν όποιον, ο Μανουήλ (α') Κ. 81 συγκατατέθηκε για τή σύναψη του συμφώνου μέ την Ούγγαρία, αλλά άρνήθηκε νά συνδιαλλαγεί μέ τόν Φρειδερίκο Ι της Γερμανίας.

Και τόν πιό σπουδαίο, γυρίζοντας άπ' αυτή την άποστολή τους ο Έρρικός ΙΙ της Αυστρίας και ή Θεοδώρα Κ. 131, άν και έτυχαν μās εύνοϊκής ύποδοχής άπ' τόν θείο τους αυτοκράτορα Μανουήλ (α'), κατευθύνθηκαν στην αύλή της Ούγγαρίας και έπεισαν τόν Ούγγρο βασιλέα Στέφανο ΙΙΙ νά στείλη πίσω στον πατέρα της, τόν πρίγκιπα της Γαλικίας (Galitzh) Γιαροσλάβο, την «Ταυροσκυθίδα» γυναίκα του, και νά παντρευτεί την κόρη τους Άγνην (Κομνηνήν) de Babenberg 217, παίρνοντας έτσι άνοιχτά τόν μέρος τών άντιπάλων της έλληνικής Αυτοκρατορίας⁶⁵.

Οι σχέσεις τών αύλων Αυστρίας και Ούγγαρίας παράμειναν για άρκετό διάστημα θερμές, και αυτή ή άτμόσφαιρα τόν 1172 άνανεώθηκε. Εκείνο που δέν πέτυχαν άπ' τή βυζαντινή Έκκλησία οι Κομνηνοί και οι Πετραλίφες⁶⁶, τόν πέτυχαν άπ' την παπική οι Babenberger και οι Άρπαδίδες.

Ο Έρρικός ΙΙ "Jasomirgott" και ή Θεοδώρα Κ. 131 πάντρεψαν κατά την πιό πάνω χρονολογία του 1172 τόν γιό και διάδοχό τους Λεοπόλδο V (Κόμνηνόν)

61. Κίνναμος, σ. 261.

62. H. von Kap-Herr, Die abendländische Politik Kaiser Manuels, Strasbourg 1881, σ. 85, ύ. 1.

63. Κίνναμος, σ. 261-62.

64. Jean de Salisbury, Epistola άριθ. 145, PL 179, στ. 133.

65. Κίνναμος, σ. 262· Rahewin, Appendix, ad ann. 1167, MGH. SS., τ. XX, σ. 492 και 278· Continuatio Claustroneoburgensis, έκδ. Wattenbach, MGH. SS., τ. IX, σ. 616· Babenberger Chronik, Archiv. f. Kunde öster. Geschichtsq., τ. IX (1853), σ. 356.

66. Βλ. προσωπογ. Άλέξιου Κ. 125, ύ. 2.

de Babenberg²¹⁸ με την αδελφή του Στέφανου III και κόρη του μακαρίτη Γκέιζα II (1141 - 1161), τη δεκαπεντάχρονη Έλενη των Άρπαδιδών⁶⁷.

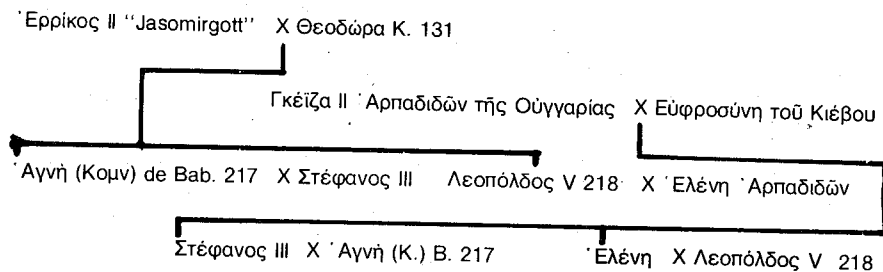
Όσον αφορά τη σχέση Imperium και Sacerdotium στο έσωτερικό της Αυστρίας, ήδη ο πατέρας του Ερρίκου II, ο Λεοπόλδος III ο «Άγιος», προόρισε για την ιερωσύνη τον τριτότοκο γιό του Όθωνα de Babenberg, που το 1122 τον έκανε ηγούμενο του Klosterneuburg, ενώ το 1138 ο αδελφός του Λεοπόλδος IV (1136 - 1141), ο προκάτοχος του Ερρίκου II στην ηγεμονία της Αυστρίας, τον προήγαγε σε επίσκοπο του Freising (1138 - 1158)⁶⁸.

Ο Ερρίκος II και η Θεοδώρα K. 131 συνεχίζοντας στην εκκλησιαστική πολιτική την τακτική του Λεοπόλδου III και του Λεοπόλδου IV, της διεύθυνσης της δουκικής οικογένειας στους κόλπους της ιερωσύνης, έκαμαν επίσκοπο του Passau, τον πεμπτότοκο γιό του Λεοπόλδου III απ' την Αγνή της Γερμανίας και άμφιθαλή αδελφό του Ερρίκου II, τον Κονράδο (Conrad) de Babenberg (1148 - 1164), και αργότερα τον προήγαγαν σε αρχιεπίσκοπο του Salzburg (1164 - 1168). Ο Κονράδος ήταν ο άμέσως μετά τον επίσκοπο του Freising Όθωνα γιός του Λεοπόλδου III και της Αγνής της Γερμανίας, η οποία επέζησε και είδε το γιό της Όθωνα επίσκοπο, όπως και το θάνατο, εκτός του άντρός της Λεοπόλδου III († 1136), και του γιού της Λεοπόλδου IV († 1141)· η Αγνή της Γερμανίας πέθανε το 1143⁶⁹.

Η Θεοδώρα K. 131 έζησε στο πλευρό του Ερρίκου II για εικοσι-οχτώ περίπου χρόνια. Στο διάστημα αυτό παρακολούθησε τα δεινά της φυσικής της πατρίδας, του Βυζαντίου. Θα πληροφορήθηκε τη μεγάλη καταστροφή που υπέστη ο θεός της Μανουήλ (α') K. 81 στη μάχη του Μυριοκέφαλου, στις 17.IX.1176, όχι μακριά απ' τα βυζαντινοτουρκικά σύνορα, απ' τους Τούρκους

67.

Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 39-40:

68. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 13 και 39:
Otto propst von Klosternebg. (1122)· Abt von Moribund (1133)·
Bf. von Freising (1138 - 1158).

69. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 39: Konrad, Bf. von Passau (1148-1164), Ebt von Salzburg (1164 - 1168)· Agnes †1143.

τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Kilidj Arslan II, τόσο πιό πολύ πού στή μάχη αὐτή σκοτώθηκε ὁ ἀδελφός της π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς Ἰωάννης Κ. 128⁷⁰ καί ὁ γαμβρός της Ἰωάννης Καντακουζηνός⁷¹, ὁ σύζυγος τῆς ἀγαπημένης της ἀδελφῆς Μαρίας Κ. 129, ἀλλά καμιά πληροφορία δέν ἔχομε γιά τή συμμετοχή της σ' αὐτά τὰ δεινά τῆς φυσικῆς της πατρίδας.

Ἡ μοίρα θέλησε νά χάσει καί τὸν ἄντρα της Ἐρρίκο II ἀπὸ ἓνα ἀτύχημα. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1176 ὁ Ἐρρίκος II ἔπεσε ἀπ' τὸ ἄλογό του καί ἔπαθε ἓνα σοβαρὸ κάταγμα. Νοσηλευόταν ἐνάμιση περίπου μήνα, ὅταν στὶς 13 τοῦ Γενάρη τοῦ 1177 ὑπόκυψε στὸ τραῦμα του⁷², καί τάφηκε στὸ μοναστήρι τοῦ τῶν Σκόττων⁷³.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 131 ὡς χήρα δούκισσα παράμεινε στὸ πλευρὸ τοῦ γιου καί διαδόχου τοῦ Λεοπόλδου V (Κομν.) de Babenberg 218, καί κοντὰ της εἶχε καί τὴν κόρη της Ἄγνη (Κομν.) de Babenberg 217, χήρα ἀπ' τὸ 1173 ἀπ' τὸ βασιλεῖα τῆς Οὐγγαρίας Στέφανο III (+ 1173). Ἡ Ἄγνη 217 παντρεύτηκε γιὰ δευτέρη φορά στή νεαρή ἀκόμη ἡλικία τῶν 24 χρονῶ τὸ δούκα τοῦ Kamten Ἐρμάννο (Hermann)⁷⁴.

Μετὰ τὴν ἦττα τοῦ στὸ Μυριοκέφαλο ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 ἔστειλε ἓνα γράμμα στὸ Φρειδερίκο I Barberousse τῆς Γερμανίας, πού μὲ αὐτὸ περιέγραφε τὴ θέση τοῦ Σελτζουκίδη σουλτάνου ὡς ἀνίσχυρη, ἀλλὰ ὁ Φρειδερίκος I εἶχε ἤδη πληροφορηθῆ τὴν πραγματικότητα, τὴ τρομερὴ δηλ. ἦττα τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα⁷⁵. Στὴν ἀπάντησή του ὁ Φρειδερίκος I, φίλος καί τοῦ Ξαδέλφου τοῦ Λεοπόλδου V (Κομν.) de Bab. 218 ἀνάγγελλε στὸ Μανουὴλ (α') πῶς οἱ Γερμανοὶ αὐτοκράτορες, πού εἶχαν ἀποχτήσει τὴ δύναμή τους ἀπ' τοὺς ἐνδοξοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορες, ἔπρεπε νά κυβερνοῦν ὄχι μόνο τὴ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, ἀλλὰ καί «τὸ ἑλληνικὸ βασίλειο», καί γι' αὐτὸ, ὁ Μανουὴλ (α') ἔπρεπε νά ἀναγνώριση τὴν ἐξουσία τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Δύσης καί τοῦ πάπα τῆς Ρώμης. Καί τελείωνε τὸ γράμμα του μὲ τὴ δήλωση πῶς στὸ μέλλον θὰ ρύθμιζε τὴ στάση του μὲ βάση τὴ συμπεριφορὰ τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 πού ἄδικα δημιουργοῦσε ζητήματα ἀνάμεσα στοὺς ὑπηκόους τῆς Δυτικῆς αὐτοκρατορίας⁷⁶.

Ἡ αὐστριακὴ αὐλὴ συμμερίστηκε τὰ αἰσθήματα αὐτὰ τοῦ Φρειδερίκου I γιὰ τὴν ταπείνωση τοῦ Βυζαντίου.

Καί σὰν κορωνίδα ἦλθε, τὸ 1177, τὸ συνέδριο τῆς Βενετίας πού σ' αὐτὸ

70. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1024 ἄρχειογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 379.

71. Χωνιάτης, σ. 240. Βλ. καί προσωπογρ. Μαρίας Κ. 129, ὑ. 33-34.

72. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 115.

73. Βλ. πιό πάνω, ὑ. 54.

74. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 39-40.

75. Ἐνα ἀπόσπασμα αὐτοῦ τοῦ γράμματος βρίσκεται στὰ Annales Stadenses, ἐκδ. Pertz, MGH., SS, τ. XVI, σ. 349. Ἡ χρονολογία 1179 εἶναι λανθασμένη, γράφτηκε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1176.

76. H. von Kap-Herr, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 62), σ. 156-57.

συνήλθαν ο Φρειδερίκος Ι, ο πάπας Ρώμης Ἀλέξανδρος ΙΙΙ και οι αντιπρόσωποι τῶν νικηφόρων ἰταλικῶν πόλεων, και ἐπικύρωσαν τὴν ἀνεξαρτησία αὐτῶν τῶν τελευταίων, και συμφιλίωσαν τὸν ἰσχυρὸ Γερμανὸ αὐτοκράτορα με τὸν ποντίφηκα. Με ἄλλα λόγια ἡ συνθήκη τῆς Βενετίας ἔβαλε τέλος στὴν ἐχθρότητα ποὺ ὑπῆρχε ἀνάμεσα στὴ Γερμανία, στοὺς Λογγοβάρδους και στὸν Ρώμη Ἀλέξανδρο ΙΙΙ, τὸν ὁποῖον εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 γιὰ τοὺς διπλωματικούς του ἐλιγμούς στὴ Δύση.

Τὸ συνέδριο τῆς Βενετίας ὑπῆρξε γιὰ τὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἕνα χτύπημα τὸ ἴδιο δυνατὸ με τὴν ἦττα τοῦ Μυριοκέφαλου, λέει ἕνας σοβαρὸς ἐρευνητής. «Συμφιλίωνοντας τοὺς παράγοντες τῆς Δύσης, ποὺ διατίθενταν ἐχθρικά πρὸς τὸ Βυζάντιο, τὸ συνέδριο ἀπέτελεσε ἕνα προγνωστικὸ τοῦ συνασπισμοῦ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ, τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1204, τὴν ΚΠολη και νὰ σχηματίσῃ τὰ λατινικὰ κράτη πάνω στὰ βυζαντινὰ ἐδάφη»⁷⁷.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 131, ἡ μητέρα τοῦ νέου δούκα τῆς Αὐστρίας, παρακολούθησε ὅλη αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη τῆς δυτικῆς διπλωματίας, ποὺ ἦταν τόσο ἐχθρική πρὸς τὴ φυσική της πατρίδα, χωρὶς καμιὰ ἀντίδραση. Με τὰ χρόνια τὴν εἶχε ξεχάσει και συμεριζόταν τὶς δυτικὲς ἀπόψεις.

Ἐπίσης πληροφορήθηκε τὸ θάνατο τοῦ θείου της Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 (+24.IX.1180), τοῦ δῶχτη τῆς μητέρας της Εἰρήνης, τῆς πιὸ καλλιεργημένης γυναίκας τοῦ καιροῦ της, ποὺ τόσο πλούσια ὅμως (ὁ Μανουὴλ-α΄ Κ. 81) τὴν εἶχε προικοδοτήσει, ἔτσι ποὺ νὰ ἐντυπωσιάσῃ ὅλη τὴ Δύση, και λίγο ἀργότερα, τὴν τύφλωσε τοῦ δευτέρου ἀδελφοῦ της, τοῦ ἐπίσης π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ και πανίσχυρου ὑπουργοῦ στὸν καιρὸ τῆς Ἀντιβασιλείας (1180 - 1182) στὸ Βυζάντιο Ἀλέξιου Κ. 132 (πτῶση Ἀπρίλη 1182). Ὅλη ἡ πατρική της οἰκογένεια εἶχε ρημαχτῆ, και ἕνας θανάσιμος ἐχτρός αὐτῆς τῆς οἰκογενείας της, ὁ ἄλλοτε ἐραστής τῆς ἀδελφῆς της Εὐδοκίας Κ. 130, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, εἶχε στὸ Βυζάντιο κυριαρχήσει⁷⁸.

Ἡ «εὐγενέστατη δούκισσα» Θεοδώρα Κ. 131, ἡ χήρα τοῦ Ἐρρίκου ΙΙ «Jasomirgott», δὲν πρόλαβε νὰ πληροφορηθῆ τὸ οἰκτρὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ τ ὕ ρ α ν ο υ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 (12.IX.1185), γιὰτὶ πέθανε στὴ Βιέννη, κοντὰ στὸ γιὸ της Λεοπόλδο V (Κομν.) de Babenberg 218, στὶς 3 τοῦ Γενάρη τοῦ 1183⁷⁹, ἔξι ἀκριβῶς χρόνια μετὰ τὸν ἄντρα της, στὴν ἡλικία τῶν 51 χρονῶ, σχεδὸν ἀδιάφορη γιὰ τὶς τύχες τοῦ μακρινοῦ ταπεινωμένου Βυζαντίου· ὁ γιός

77. Th. I. Uspensky, Ἀλέξιος (β΄) και Ἀνδρόνικος (α΄) οἱ Κομνηνοί, Ἐπιθεώρηση ὑπουργείου Λαϊκῆς Ἀγωγῆς, τ. CCXII (= τ. 212), 1880-1881, σ. 123-24 (ρωσικά)· Α.Α. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 529-30.

78. Χωνιάτης, σ. 288-90, 324-25, 331 κεξ.

79. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., (ύ. 11), σ. 372: Am. 3. Jänner 1183 starb Theodora in Wien: τοῦ ἴδιου, ἐφημερίδα «Τὸ Βῆμα», τῆς 26.X.80, σ. 17, στήλη 3. Εἶναι λανθασμένη ἡ χρονολογία ποὺ δίδουν τὰ Chronica Australi πὼς πέθανε τὸ 1185, εἰς Ch. Du Cange in Ioannis Cinnami historiarum Notae, Bonn, σ. 385: qui Theodorae mortem in A. 1185 conicit.

της Λεοπόλδος V (Κ.) de B. 218 τής επιφύλαξε μία μεγαλόπρεπη κηδεία και τὸ λειψανὸ τής έναποτέθηκε στὸ μοναστήρι τῶν Σκόττων, κοντὰ σὲ κείνο τοῦ ἀντρός της, ὅπου και ἀναπαύεται μέχρι σήμερα⁸⁰.

Καθὼς μᾶς λένε, «ἄφησε στὴ Βιέννη και στοὺς ὑπηκόους της μιά πολὺ καλὴ φήμη και ἀνάμνηση»⁸¹, γιατί «ἦταν μιά περιώνυμη Ἑλληνίδα νύφη, ποὺ τὸ ὄνομά της μὲ εὐφημία ἀναφέρεται ἀκόμη ἀπ' τοὺς καθηγητὲς H. Fichtenau και E. Zöllner στὶς τελευταῖες ἐκδόσεις τους τής ἱστορίας τῶν Babenberger»⁸², τῶν δραστήριων αὐτῶν ἡγεμόνων ποὺ διαδέχτηκαν οἱ Habsbourg, γιὰ νὰ ὑψώσουν τὴν Αὐστρία μὲ τίς ὑποτελεῖς της χώρες στὸν κολοφῶνα τής δόξας τής⁸³.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 μεγάλες ἐλπίδες στήριξε σ' αὐτὴ τὴν ἔνωση τής ἀνεψιάς του Θεοδώρας Κ. 131 μὲ τὸν Ἑρρίκο II τής Αὐστρίας, τὸν ἀδελφὸ τοῦ συγγάμβρου του Κονράδου III τής Γερμανίας, γι' αὐτὸ και τὴν ἀπόσπασε ἀπ' τὴν ἀγκαλιά τής μητέρας της γιὰ νὰ τὴν παραδώσει στὸ «χτήνος τής Δύσης».

Στὴν πράξη σὲ τίποτε δὲν ὠφέλησε αὐτὴ ἡ «θυσία». Ἦ ἄλλα ἦθη, ἄλλοι τόποι, ἄλλα κλίματα, ἄλλα συμφέροντα, ἔσπρωξαν τὴ Θεοδώρα Κ. 131 νὰ ἀκολουθήσει μιά πολιτικὴ ἀντίθετη ἀπὸ κείνη τοῦ θεῖου της - αὐτοκράτορα.

Οὔτε στὴ σύσφιγξη τῶν ἑλληνογερμανικῶν σχέσεων συντέλεσε ποὺ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κονράδου III (+ 1152) πῆγαν ἀπ' τὸ κακὸ στὸ χειρότερο, ἀλλὰ και μέχρι τὸ θάνατο τοῦ Στέφανου III τής Οὐγγαρίας (+ 1173), αὐτὴ και ὁ ἀντρας της, στάθηκαν φίλοι και σύμμαχοι τοῦ γαμβροῦ τους, ἐνῶ ἦταν ἓνας ἐχτρός τοῦ Μανουὴλ (α΄) και τοῦ Βυζαντίου, καθὼς αὐτὸ ἀκολουθοῦσε τὴν ἄφρονα ἐπεκτατικὴ πρὸς τὴ Δύση πολιτικὴ τοῦ κυρίου του.

Αὐτὰ βέβαια τὰ ζητήματα τής πολιτικῆς, εἶναι ὀλότελα ἄσχετα πρὸς τὴν ἀγαθοποιὸ ροπή ποὺ ἄσκησε ἡ Θεοδώρα Κ. 131 στὴ θετὴ πατρίδα της, τὴν ὠραία Βιέννη και τὴν Αὐστρία, ὅπου ὡς ἓνα ζωντανὸ μνημεῖο τής διέλευσής της ἄφησε τὸ "Privilegium minus".

Ἡ Θεοδώρα Κ. 131 ἀπόκτησε ἀπ' τὸν Ἑρρίκο II "Jasomirgott" de Babenberg τής Αὐστρίας τρία παιδιά, μιά κόρη, τὴν Ἀγνήν (Κομνηνὴν) de Babenberg 217 ποὺ γεννήθηκε τὸ 1151, και δυὸ γιούς, τὸν Λεοπόλδο V (Κομνηνόν) de B. 218 (δοῦκα τής Αὐστρίας 1177 - 1194 και δοῦκα τοῦ Stayermark 1192 - 1194) ποὺ γεννήθηκε τὸ 1157, και τὸν Ἑρρίκον I

80. Πολ. Ἐνεπεκίδη, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», ἐνθ' ἄνωτ., βλ. και πρὸ πάνω, ὑ. 54.

81. Πολ. Ἐνεπεκίδης, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», ἐνθ' ἄνωτ., στήλη 3-4.

82. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 372: Sie war eben eine griechische Braut, deren Name in den zuletzt von Fichtenau und Zöllner heraus gegebenen Urkundenbuche zur Geschichte der Babenberger...

83. Γερμανικὴ οἰκογένεια καταγωγῆς ἀπ' τὴ Souabe ποὺ γνώρισε θαυμαστὴ τύχη ὀφείλει τὸ ὄνομά της σ' ἓνα ἰσχυρὸ πύργο τής Ἑλβετίας, στὸ καντόνιο τής Argovie (Habsbourg) ἀνέβηκε στὸ θρόνο μὲ τὸ Ροδόλφο de Habsbourg, βασιλέα τής Γερμανίας (1273-1291) ποὺ ἴδρυσε τὸν οἶκο τῶν Hab. τής Αὐστρίας.

(Κομνηνόν) de B. 218a (δούκα του Mödling, + 1223) που γεννήθηκε το 1160⁸⁴.

132. Ἀλέξιος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1135 – † μετὰ τὸ 1182)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κ. δευτερότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 καὶ τῆς Εἰρήνης² γεννήθηκε μέρα τοῦ Πάσχα³ τοῦ 1135 ἢ γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἔτος (1134/36)⁴.

Τὴ γέννηση τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 τραγουδῆσε ἕνας διάσημος στιχουργός, ὁ αὐλικὸς ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος πού τόσοις εἶχε μὲ τοὺς γονιοὺς του δεσμούς.

«Κάθε ἀνθρώπου, λέει ὁ ποιητὴς, ἡ γέννηση καὶ ἡ εἴσοδος στὴ ζωὴ, εἴτε μέγας εἶναι εἴτε ἐπιφανής, ἢ καὶ ἀφανής ἀκόμη, εἴτε ἀριστοκρατικῆς εἴτε χαμηλῆς γενιᾶς, εἶναι μέρα χαρᾶς καὶ πανηγυρισμάτων· κι ἂν τὸ νεογέννητο εἶναι ἀρσενικό, αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ διπλὴ πανήγυρη καὶ διπλοχαρμοσύνη».

« Ἀλλὰ γιὰ τὴ γέννηση τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 πού ἀπὸ γενιά εὐγενικὴ καὶ τύχη τρισόλβια προερχόταν, πρέπει κανεῖς νὰ φωνάξη: ὑπέρευε τῆς

84. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 11 καὶ 50), σ. 40. Ἡ Ριχαρδία πού παντρεύτηκε τὸν Ἐρρίκο τοῦ Steffiling ἦταν κόρη τοῦ Ἐρρίκου II ἀπ' τὴ Γερτρούδη, τὴν πρώτη του γυναίκα.

132.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ προπάπου του Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ τοῦ ἐκ πατρὸς θείου του βασιλέα Ἀλέξιου Κ. 74· Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι πολιτικοὶ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἀνδρόνικου κυροῦ Ἀλέξιου, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 406, στίχ. 26: ὁ πρόπαπποθειώνυμος Ἀλέξιος ὁ νέος.

2. Χωνιάτης, σ. 135-36: τῷ δ' Ἀνδρονίκω... ἐγγεγόνεισαν... καὶ υἱοὶ δύο, Ἰωάννης τε καὶ Ἀλέξιος. Αὐτόθι, σ. 293· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1079-1082· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 423-26· Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι πολιτικοί, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 406-11· τοῦ αὐτοῦ, Στίχοι ἱαμβοί, ἐκδ. Fr. Boissonade, Anecdota Nova, σ. 375-76, καὶ ἐκδ. W. Hörandner, σ. 418-19, στίχ. 125-50, ὅπου καὶ οἱ στίχ. 125-26: Ἀλέξιε, πρόελθε κἀν σύ μοι τέκνον, τὸ λοῖσθιον ὠδίνημα τῆς γενναμένης· Μαγγάνειος Πρόδρομος, Εἰς τὴν σεβαστοκρατορίσαν (Εἰρήνην) θρηνητικὸς λόγος, ὅτι ὁ βασιλεὺς προσέταξεν ἐξελεθῆν τὸν λοῖσθον υἱὸν τοῦ σεβαστοκράτορος τὸν Κομνηνὸν κυρὸν Ἀλέξιον ἐπὶ νέον ὄντα, εἰς τὸ ταξειδίον, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 768-69, καὶ ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Ὁ Πρόδρομος τοῦ Μαρκιανοῦ κώδικος XI 22, VV 10 (1903), σ. 107-8, ἀριθ. XLV (=45), μόνο ἡ ἐπικεφαλίδα, καὶ σ. 107, ἀριθ. XXI (=21)· Ἀνώνυμος, Ἐπὶ πέπλω, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 35-6, ἀριθ. 70· Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177, 236, 252· L Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 490.

3. Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι πολιτικοί, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 410, στίχ. 156-63.

4. S. De Jongh, σ. 58, ὑ. 2. Κατὰ τὸ 1149-1150 πῆρε γιὰ πρώτη φορά μέρος σὲ ἑκατατεία, πού πρέπει νὰ εἶχε τότε μιὰ ἡλικία 14-15 χρονῶ, βλ. κατωτέρω, ὑ. 15.

γιορτής, εὐγε τῶν γενεθλίων· γιατί ὁ πρίγκιπας ποῦ γεννήθηκε εἶχε πάππο τὸν ἄνακτα Ἰωάννη (β΄) Κ. 34 καὶ πρόπαππο τὸ βασιλέα Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15, ἡγεμόνες λαμπροὺς σὲ ἀριστεύματα, φοβεροὺς σὲ στρατηγίες, τῶν βαρβάρων ὀλετῆρες καὶ νικητές, τρισάριστους γεννάδες· ἦταν γιὸς ὁ πρίγκιπας τοῦ πορφυροβλαστοῦ, τοῦ δοξασμένου στὶς μάχες σεβαστοκράτορα Ἀνδρόνικου Κ. 76, ποῦ τ' ὄνομά του δείχνει πῶς ἦταν τῶν ἀντρῶν νικητής, γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν πανήγυρη τῆς γέννησης τοῦ πρίγκιπα πρέπει κανεὶς νὰ καλέση καὶ τίς ἄψυχες ἀκόμη φύσεις· ἦταν γιὸς ἐπίσης μιᾶς ἀριστῆς μητέρας, τῆς Εἰρήνης, ἀριστῆς στὴ γενιά, στὸ ἦθος καὶ τὴν παιδείουση, ἀσύγκριτης στὴν ὁμορφιά τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἀκόμη πιὸ πολὺ, ἀρρενωπῆς καὶ σταθερῆς σὲ γυναικεῖο σκῆνωμα, τέτοιας ποῦ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ περιγράψῃ».

Κ' εἶπαι ὁ ποιητῆς στρέφεται κατὰ σειρὰ στὴ μητέρα τοῦ πρίγκιπα Εἰρήνη, στὸν πάππο του Ἰωάννη (β΄) Κ. 74 καὶ στὸν πατέρα του Ἀνδρόνικο Κ. 76.

Πρὸς τὴ μητέρα του σεβαστοκρατόρισα Εἰρήνη:

«Ὅλα αὐτὰ κληρονομεῖ ὁ γόνος σου, ὁ προπαπποθεῖώνυμος Ἀλέξιος (132) ὁ νέος, ὄλων τῶν γυναικῶν καλύτερη, τῶν βασιλίδων ἀγαθότερη, καὶ σεβαστοκρατορισῶν σέβας μαζί καὶ κράτος. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι τόσο ἀνέραστος γιὰ τὰ καλὰ ἢ τόσο φθονερός ἢ ἀπὸ πέτρα ἢ σίδερο φτιαγμένος γιὰ νὰ μὴ χορεύσῃ καὶ σκιρτήσῃ πάνω στὰ λεγόμενα, γιὰ νὰ μὴ χαρῆ καὶ κροτήσῃ καὶ δυνατὰ παιανίσῃ;»

Πρὸς τὸν Ἰωάννη (β΄) Κ. 34:

«Καὶ σὺ χαῖρε, βασιλιά, πρῶτος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους γι' αὐτὴ ἐδῶ τὴ γέννα τὴ χρυσὴ τοῦ τηλαυγῆ ἐγγόνου σου· γιατί ὁ ἀρχηγὸς τῆς γενιάς τῶν Κομνηνῶν πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τίς χαρούμενες γιορτές καὶ νὰ προηγηθῆ τῆς χαρᾶς, αὐτὸς ποῦ ὅλου τοῦ κόσμου προηγεῖται. Ἐχεις τὴν πληθώρα τῆς Κομνηνικῆς γενιάς, τοῦ σπέρματος προσθήκη, ἔχεις –ὦ δέντρο τῶν Κομνηνῶν ὑπερδιάπλοτο καὶ μέγα!!!– τῶν χρυσοκλώνων αὐξησὴ ἀπ' τίς παραφυάδες καὶ τῶν βλαστῶν τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἀποβλαστίδων· μέτρα μαζί μὲ τὰ παιδιά σου καὶ τῶν παιδιῶν σου τὰ παιδιά καὶ αὐτὸν ἐδῶ τὸν ἀρτιγέννητο σεβαστοκρατορίδη, τοῦ γλυκύτατου γιοῦ σου Ἀνδρόνικου Κ. 76 τὸ γόνου, στοὺς Κομνηνοὺς καὶ Κομνηνὸ ἄλλον πρόσθεσε νέο, μέσα στοὺς στρατηγούς σου σύναψε καὶ στρατηγέτη ἄλλον».

Πρὸς τὸν πατέρα τοῦ πρίγκιπα Ἀνδρόνικο Κ. 76:

«Χαῖρε καὶ σὺ, πορφυραυγῆ δοξασμένε σεβαστοκράτορ, γιὰ τὸ νέο καὶ ὠραῖο καὶ γλυκὸ παιδί σου, ἀγκάλιασε τὸ γιό σου, περίπτυξε τὸ τέκνο σου, κι ἂν ἀπουσιάζῃς ἄς εἶναι σὰ νᾶσαι κοντά του, σὰ νὰ τὸ βλέπῃς, κι ἄς μὴ τὸ βλέπῃς, ρίξε σ' αὐτὸ καὶ δάκρυ ἀπ' τὴ μεγάλη σου χαρὰ, γιατί ὑπάρχει δάκρυ καὶ χαρᾶς, ὅπως ὑπάρχει καὶ λύπη».

Καὶ πάλι στὴ σεβαστοκρατόρισα Εἰρήνη:

«Χαῖρε καὶ σὺ, βασίλισσα, τοῦ νεογέννητου μητέρα, περιφανῆς μέσα στὶς γυναῖκες, πανέμορφη στὴ θεά, περιβλεπτή μέσα στὶς γενιές, κόσμια ἀπ' τίς

ἀρετές σου, καὶ ἀπ' τὰ λόγια σου ἀκόμη πιό πολὺ κοσμιότερη· σ' αὐτὴ πού γεννήθηκε ἀρμόζει νὰ χαιρεταί, καθὼς αὐτὴ βάσταξε τοῦ τοκετοῦ τὶς πικρὲς ὤδινες. Χαίρε, ψυχὴ βασιλικὴ ἀπ' τὸ χρυσάφι πιό καθαρὴ καὶ σῶμα πιό λαμπρὸ τῆς οὐσίας τῶν οὐρανῶν· γιατί ἀπ' τοὺς οὐρανοὺς ἕνας ἥλιος ἀνατέλλει, ἐσύ δὲ δυὸ τηλαυγεῖς ἀντέτειλες ἥλιους, καὶ μπορεῖ καὶ τοὺς δυὸ κανεῖς νὰ δῆ ὀλόλαμπρους καὶ καθαρούς καὶ φωτεινοὺς, τὸν ἕνα πού πρωτοφάνηκε, τὸν Ἰωάννη Κ. 128, καὶ αὐτὸν ἐδῶ τὸ νέο, τὸν Ἀλέξιο Κ. 132· καὶ μιὰ ἀπ' τοὺς οὐρανοὺς νυχτοπορεῖται σελήνη, ἀπὸ σένα δὲ τρεῖς ἀναφάνηκαν σελήνες, ἡ Μαρία Κ. 129, ἡ Εὐδοκία Κ. 130 καὶ ἡ Θεοδώρα Κ. 131. Ἄλλ' ὦ μεγίστη μέσα στὶς γυναῖκες, ὦ πανευτυχέστατη, ξεχνώντας τὶς πολλὰς τοῦ τοκετοῦ φροντίδες, ἐτοίμαζε τὴν πανοπλία τοῦ νέου στρατιώτη...»

Χαιρετίζει ἔπειτα ὁ ποιητὴς τὴ Νέα Ρώμη πού νέο ἀπόχτησε πρόβολο καὶ πρόμαχο καὶ ρύσπη...⁵, αὐτὸν τὸν Ἀλέξιο Κ. 132, καὶ μᾶς λέει πὼς ἦταν «νεοσσὸς θεοῦ πέρδικα καὶ γόνος χρυσοῦ παγωνιοῦ, ἀξιοζήλευτος πρὶν ἀκόμη γίνῃ καὶ εὐτυχὴς πρὶν γεννηθεῖ καὶ ἀπ' τὸν ἥλιο πιό λαμπρὸς πρὶν τὸν ἥλιο δεῖ»⁶.

Καλεῖ ἔπειτα τοὺς ἐχθρικοὺς λαοὺς νὰ συνειστοῦν, γιατί «παιδὶ εὐγενικὸ, γιὸς ἀνάμεσα μᾶς γεννήθηκε, ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος 132, ὁ τρίτος τῶν Ἀλεξίων, ὁ μετὰ τὸν πάππο του Ἀλέξιο (α') Κ. 15 καὶ τὸ θεῖο του βασιλεῖα Ἀλέξιο Κ. 74, πού πάνω στοὺς ἰσχυροὺς του ὤμους ἔχει τὴν ὅλη Κομνηνικὴ δυναστεία καὶ τὶς ἀμύθητες ἀρετὲς καὶ τὶς πολλὰς χάριτες τῆς ἱερῆς μητέρας του, αὐτῆς πού φέρει τῆς εἰρήνης τὴν ἐπωνυμία, σὲ βαθμὸ ἀπεριόριστο, σύμφωνα μὲ τοὺς προφήτες»⁷.

«Τὰ βρεφικὰ καὶ σπαργανώδη καὶ παιδικὰ φορέματα τοῦ Ἀλέξιο ἦσαν χρυσὰ καὶ λιθοκόλλητα καὶ γεμάτα μαργαριτάρια· ὁ νεογέννητος πρίγκιπας εἶχε πλῆθος ἀπὸ ὑπάσπιστες, πλῆθος ἀπὸ ἵπποστάσια, ἐκτάσεις λαμπρὲς ὑποτελεῖς, ψηλόστεγα παλάτια καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τῆς πιό μεγάλης βασιλικῆς ἀξίας»⁸.

Ἡ γέννηση αὐτοῦ τοῦ Κομνηνοῦ ἦταν ἕνα «νέο βέλος» γιὰ τοὺς ἐχτροὺς τῆς Αὐτοκρατορίας, τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἄλλους⁹.

Ἦταν αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος, ὅπως πιό πάνω τὸ εἶπα, μετὰ τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 καὶ τὸν ἐγγονὸ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου βασιλεῖα Ἀλέξιο Κ. 74, «ὁ τρίτος τῶν Ἀλεξίων», μέσα στοὺς Κομνηνοὺς, προορισμένος νὰ κρατῆση στοὺς ὀχρούς (= δυνατοὺς) ὤμους του –στὴν πραγματικότητα πολὺ ἀσθενικούς– τὸ βάρος τῆς ὅλης ἐνδοξῆς δυναστείας καὶ νὰ κληρονομήσῃ τὶς ἀνειπίωτες

5. Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι πολιτικοὶ εἰς τὴν γέννησιν... ἐκδ. W. Hörandner, σ. 406-9, στίχ. 1-110.

6. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 410, στίχ. 141-43.

7. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 409, στίχ. 112-19.

8. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 410, στίχ. 150-55.

9. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 409, στίχ. 109-114.

ἀρετές και πολλές χάρες τῆς μητέρας του Ειρήνης¹⁰.

«Αὐτὸ τὸ εὐτυχημένο παιδί τῶν τόσο ἀρίστων γονέων, τοῦ Ἄνδρόνικου Κ. 76 και τῆς Ειρήνης, δὲν ἦταν εὐγονικὸ μόνο ἀπ' τὴν ἀξία τοῦ πατέρα του, ἀλλὰ ἀπὸ ἀπειρες μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ γενεές, ἀπὸ τρισεπιπάππους ἀπ' τὸν ἀντιπρόπαπό του Ἰωάννη Κ. 6, τὸν ἀδελφὸ τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (α') Κ. 4, ἀπ' τὸν πρόπαπό του Ἀλέξιο (α') Κ. 15, ἀπ' τὸν πάππο του Ἰωάννη (β') Κ. 34, ἀληθινὸ βασιλικὸ βλάστημα ἀπὸ ρίζα βασιλική, περικαλλές νεόφυτο ὀλβιώτατου δέντρου, μάτι τῆς μητέρας του, καρδιά τοῦ πατέρα του, στολίδι τῶν ἀδελφῶν και πρωτεξαδέλφων του, ἄστρο πρωτόφαντο λαμπερό, ἀχτίδα τοῦ ἡλίου νέα, νάμα γλυκὺ νεόβρυτο ἀπὸ πηγὴ πολὺ καθάρια, τριαντάφυλλο χρυσοῦς τριανταφυλλιάς ἀσπροκόκκινο εὐωδιαστὸ, μαργαριτάρι πολυτίμητο, νυχτόλαμπο λυχνάρι, κρίκος—χρυσῆς ἀλυσίδας, μέσα στις πολυτίμες πέτρες βασιλιάς, ὠραῖος νεοσοὸς ταχύτατου στὴν πτήση γερακιοῦ ποῦ ἀπ' τὴ γέννα του ἔδειξε τίς πτητικὲς δυνάμεις του και τὴν ἐξυπνάδα του, γόνος φίλαντρης, συνετῆς και σεμνῆς τρυγόνας, καρπὸς ροδιάς πολυανθισμένης, ὅπως αὐτῆς τῶν Κομνηνῶν, σταφύλι ὠραίου ἀμπελιοῦ, πιὸ γλυκοῦ ἀπ' τὸ μέλι, ἂν και ἄγουρο ἀκόμη»¹¹.

Ὁ ἴδιος αὐτὸς ποιητῆς, ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος, μᾶς παρουσιάζει τὸν Ἀλέξιο Κ., μερικὰ χρόνια μετὰ τὴ γέννησή του, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1142, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, καθὼς ἦταν τότε ἑπτὰ χρονῶ. Φέρνει τὴ χήρα μητέρα του Ειρήνη ποῦ τόσο ἦταν ἀπαρηγόρητη γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀντρός της, νὰ τοῦ λέη:

«Ἐλα κοντά, παιδί μου Ἀλέξιε,
 ἐσὺ ποῦ εἶσαι ἡ τελευταία μου γέννα
 και τὸ τελευταῖο τοῦ πατέρα σου ἀγκάλιασμα,
 μικρὸ λεονταράκι ποῦ ἀπ' τὴ μέση τοῦ λέοντα βγῆκες,
 τερπνὸ σπουργιτάκι δοξασμένου ταχύφτερου πουλιοῦ,
 και κάλεσε, ὁμορφιά μου, αὐτὸν ποῦ σὲ γέννησε·
 γιὰτί ἴσως, κι ἂν θέλη νὰ σωπαῖνη,
 τὰ δικά σου λογάκια, τὰ χαριτωμένα σου ψελλίσματα,
 τὸν κάνουν νὰ μιλήση.
 Φώναξέ τον, ὅπως τὰ μικρά, και λέγε τ, τ, τ,
 (τέττα),

μετάδωσέ του τῆς μητέρας σου τοὺς γογγυσμοὺς·

Ἀλλὰ ἰδοῦ, ἤλθες (Ἀλέξιε) κοντὰ στὸν πατέρα σου,
 και τοῦ μιλάς και δακρύζεις,
 αὐτὸς ὅμως, ὅπως πρῶτα, και σωπαίνει και τὰ
 μάτια τὰ ἔχει κλειστά»¹².

Ἡ σεβαστοκρατορῖσα Ειρήνη, ἡ χήρα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, πιὸ πολὺ ἀπὸ ὅλα τὰ παιδιὰ της, ἀγαποῦσε αὐτὸ τὸ στερνοπαῖδι της, τὸν Ἀλέξιο

Κ. 132.

«Αυτό τὸ ἀξιολύπητο τελευταῖο παιδί τοῦ μακαρίτη σε βασιτοκράτορα ἦταν τὸ μόνο ψυχαγώγημα καὶ παραμύθημα καὶ θελκτικὸ ἐντρύφημα καὶ παραγκάλισμα» τῆς Εἰρήνης¹³.

Ὅταν αὐτὴ εἶχε τὶς μεγάλες δοκιμασίες τῆς καὶ σερνόταν στὶς φυλακὲς καὶ τὶς ἐξορίες, ὁ Ἀλέξιος Κ. ἀκολουθοῦσε τὴ μητέρα του, γιὰ νὰ μπορῆ αὐτὴ νὰ λήη τὸ παράπονό τῆς: «Σὲ τί φταίει ἓνα μικρὸ παιδί νὰ συγκατοικῆ στὴ φυλακὴ μαζί μου καὶ νὰ μὲ ἀκολουθῆ στὶς ἐξορίες μου; Θεὲ μου παντεπόπη, ἐσὺ ποὺ βλέπεις τὰ κρυφτά, πῶς ἀνέχεσαι τὴν κάκωση τοῦ ἀθώου;»¹⁴.

Ἀλλὰ ἤλθε ἡ στιγμή, κατὰ τὸ 1149/50, τότε ποὺ ὁ Ἀλέξιος Κ. ἦταν ἓνα ἀγόρι 14-15 χρονῶ, νὰ καταταγῆ στὸ στρατὸ, νὰ γυμναστῆ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ θεῖο του αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 σὲ ἐκστρατεία, ὅπως ὅλοι οἱ νέοι τῆς ἀνώτατης βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας.

Ὅταν ἔφτασε ἡ αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ, ἡ μητέρα του Εἰρήνη καὶ πάλι ξέσπασε σὲ ὄδυρμους καὶ διαμαρτυρίες. «Αὐτὸ τὸ παιδί ποὺ γιὰ μένα ἦταν ἡ ζωὴ, ἡ πνοὴ καὶ ἡ ψυχὴ μου, αὐτὸ τὸ παιδί ποὺ δρόσιζε τὶς ἀγωνίες μου, ποὺ ζέσταινε τοὺς παγεροὺς χειμῶνες μου, ποὺ σταματοῦσε τοὺς συνταραχτικoὺς ἀνέμους τῆς ζωῆς μου, ποὺ καταπράϊνε τῶν θλίψεῶν μου τὶς τρικυμίες, ποὺ κατηύναζε τοὺς κλύδωνες τῶν πόνων μου, αὐτὸ τὸ παιδί, ἀλοίμονο! μέσα ἀπ' τὴν ἀγκαλιά μου ἀποσποῦν καὶ τὰ σπλάγνα μου κομματιάζουν. Αὐτὸ γιὰ μένα εἶναι σφάξιμο μὲ σπαθὶ καὶ θάνατος»¹⁵.

Παρὰ τοὺς ὄδυρμους καὶ γογγυσμούς τῆς σε βασιτοκράτορισσας, ὁ Ἀλέξιος Κ. ἀκολούθησε τὸ θεῖο του αὐτοκράτορα στὴν ἐκστρατεία του, χωρὶς πάνω σ' αὐτὸ νὰ ἔχουμε ἄλλες πληροφορίες· δὲν ξέρομε ποιά ἦταν ἡ στρατιωτικὴ του ἐπίδοση καὶ ἀπόδοση, ἀλλὰ ἂν κρίνωμε ἀπ' τὴν ὕστερη τακτικὴ του, μπορούμε νὰ μαντεύσουμε πῶς δὲν ἦταν καὶ τόσο ἀξιόλογη.

Ἡ μητέρα του ὅμως μπορούσε πάντα νὰ λήη: «Ὁ παμπόθητός μου Ἀλέξιος, ἡ χάρη ποὺ μοῦ ἔδινε τὸ φῶς τῆς αὐγῆς, ποὺ σ' αὐτὸν καταλάγιαζε ὁ σάλος τῶν ὀδυνῶν μου καὶ ἡ πλημμύρα τῶν ρευμάτων τῶν θλίψεῶν μου», ἔφυγε πιά ἀπὸ κοντά μου¹⁶.

Μετὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας του Εἰρήνης (1151/52) ποὺ τόσο τὸν ἀγαποῦσε, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 περὶ τὸ 1153/54¹⁷ παντρεύτηκε μὲ μιὰ κοπέλα

10. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 409, στίχ. 115-19.

11. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 409-10, στίχ. 120-40.

12. Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι ἱαμβοὶ μονωδικοὶ ἐκ προσώπου τῆς σεβαστοκρατορίσεως ἐπὶ τῷ ταύτης ὁμόζυγι, ἐκδ. J. Boissonade, *Anecdota Nova*, σ. 375-76, καὶ ἐκδ. W. Hörandner, σ. 418-19, στίχ. 125-34 καὶ 149-50.

13. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ἐκδ. E. Miller, *RHC Hist. Grecs*, τ. II, σ. 768 (βλ. ἄνωτ. ὑ. 2), στίχ. 131-34.

14. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 768-69, στίχ. 141-44.

15. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 768-69, στίχ. 146-55.

16. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 769, στίχ. 174-76.

17. S. De Jongh, σ. 58: (vers 1153?)

τῆς ἀνώτατης βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, τῆ Μαρία Δούκαινα¹⁸, χωρίς νὰ μᾶς εἶναι γνωστό ποιοῦ Δούκα κόρη ἦταν¹⁹.

Ἀπό αὐτὴ ἀπόκτησε ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν, τὰ ὅποια, ἂν καὶ δὲν εἶμαστε ἀκριβῶς πληροφορημένοι, μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς θὰ ἦσαν τὸ πιὸ λίγο τέσσερα: ὁ [Ἀνδρονίκος] Κομνηνός 219, ἡ [Εἰρήνη] Κομνηνή 220, ὁ Ἀνώνυμος Κομνηνός 221 καὶ ἡ Ἀνώνυμη Κομνηνή 222²⁰.

18. Ἀνώνυμος, Ἐπί πέπλω ἀναρτηθέντι εἰς τὸν ἐν τῇ Χαλκῇ ναόν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NEB (1911), σ. 35-6, ἀριθ. 70:

ἀνθ' οὐ καθ' ὑγίαιας ἐκ δεινῆς νόσου
ἀφῆ πέπλου σοῦ, καθάπερ πρὶν κρασπέδου,
τὸν σύζυγόν μου, τὴν πνοὴν μου, τὸ κλέος,
Ἀλέξιον, βλάστημα Κομνηνῶν γένους
αὐτοκρατορόπαιδος ἐξ Ἀνδρονίκου
σεβαστοκρατοροῦντος, ἐρνους πορφύρας,
κρατοστράτορος ἀξίαν ἐζωσμένον.

τοῦτον προαρτῶ προσκνητοῦ σου τύπου
πορφυροῦφῃ χρυσεόστικτον πέπλον,
πιστὴ λάτρις σὴ Δουκόβλαστος Μαρία.
Τὸ σὸν λαβὼν οὖν δῶρον ὡς ἐμὸν δέχου
καὶ τὸν σύνευενον μέχρι μακρῶν ἡλίων
σκίαζε τοῖς σοῖς μυστικοῖς μεταφρένοις
νύκτα σκεδάζων ποικιλοτρόπων νόσων,
λύχνος δὲ τοῦτου ταῖς τριβοῖς πάσαις γίνου,
τῶν ἀγκαλῶν τοῦτον δὲ συντήρει μέσον
τὸ πατραδέλφου τοῦ μυριαριστέως
αὐτοκρατοῦντος Μανουὴλ Ρώμης νέας
καὶ τῶν καλῶν πλήμμυρε τούτῳ τὰς βρύσεις.

19. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 191, ἀριθ. 223.

20. Ὁ Γρηγόριος Ἀντίοχος († μετὰ τὸ 1196), Μονωδία εἰς τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τοῦ πρωτοσεβάστου (Ἀλέξιου Κ. 132), REB 20 (1962), σ. 65, ἀριθ. 8, μᾶς πληροφορεῖ: α) πῶς ὁ γιὸς τοῦ πρωτοσεβάστου σκοτώθηκε σὲ ἀτύχημα, καθὼς τὸ ἄλογο ποῦ καβαλλίκευε τὸν ἔρριξε κάτω, τὸν ἔσυρε στὴ γῆ καὶ τὸν ἄφησε χωρὶς πνοή· β) πῶς ἡ σύζυγος τοῦ πρωτοσεβάστου εἶχε ἤδη πεθάνει, ἀφοῦ τοῦ ἄφησε παιδιὰ ἀμφοτέρων τῶν φύλων (ἀγόρια καὶ κορίτσια)· γ) πῶς ὁ πρωτοσεβάστος ἦταν ἀνεπιός ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ πατέρα του τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81. Πολὺ σωστά ὁ J. Darrouzès ποῦ σχολιάζει τὰ ἔργα τοῦ Γρηγόριου τοῦ Ἀντίοχου, REB 20 (1962), σ. 61-92, σὴ σ. 65, ἀριθ. 8, τείνει νὰ δεχτῆ πῶς ὁ ἐν λόγω πρωτοσεβάστος δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν Ἀλέξιον Κ. 132, τὸν γιόν τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, ἀδελφοῦ τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81. Πέφτει ὁμως ὁ J. Darrouzès σὲ δυὸ λάθη: 1) Γράφει πῶς καλύτερα ταιριάζει ὁ πρωτοσεβάστος τοῦ Ἀντίοχου νὰ εἶναι ὁ Ἀλέξιος Κ. 132, γιὰτὸ ἀδελφός του Ἰωάννης Κ. 128, ἐπίσης πρωτοσεβάστος, σημειώνεται πιὸ πολὺ ὡς πρωτοβεστιάριος· αὐτὸ εἶναι ἀνακριβές, γιὰτὸ Ἰωάννης Κ. 128 σημειώνεται πάντα ὡς πρωτοσεβάστος καὶ πρωτοβεστιάριος ἢ μόνο ὡς πρωτοσεβάστος καὶ ποτὲ δὲ σημειώνεται μόνο ὡς πρωτοβεστιάριος, βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 2, 19, 25, 27, 41, 48, 54, 55, 56, 57. Ἄς προσαγάγῃ ὁ πατὴρ J. Darrouzès καὶ μιά ἔστω μαρτυρία ποῦ σ' αὐτὴ νὰ ἀναφέρεται ὁ Ἰωάννης Κ. 128 μόνο ὡς πρωτοβεστιάριος. 2) Ἀφοῦ

Ο Ἀλέξιος Κ. 132 στὴ δημόσια ζωὴ γιὰ πρώτη φορὰ μᾶς παρουσιάζεται στὶς 12 τοῦ Μᾶη τοῦ 1157, καθὼς παίρνει μέρος μαζί με τὸν ἀδελφὸ του π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο Ἰωάννη Κ. 128 στὴ σύνοδο, ποῦ σ' αὐτὴ τῇ χρονολογίᾳ συνηλθε στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα τοῦ ἐψηφισμένου Ἀντιοχείας διάκονου Σωτήριχου Παντεύγενου καὶ τοῦ ρήτορα Νικηφόρου Βασιλάκη. Σ' αὐτὴ παρουσιάζεται ἀμέσως μετὰ τὸν ἀδελφὸ του, χωρὶς κανένα τίτλο²¹, ὅπως ὅλοι οἱ ἀνεψιοὶ καὶ ἐξάδελφοὶ τοῦ αὐτοκράτορα²².

Ἐπίσης πήρε μέρος στὶς συνόδους τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166²³ καὶ τῆς 8ης τοῦ Μάρτη ἰ.ε.²⁴, καὶ στὶς δυὸ μαζί με τὸν ἀδελφὸ του Ἰωάννη Κ. 128, ποῦ ἔκριναν τὸ νόημα τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ: « Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν», καὶ ὅπου πάλι παρουσιάζεται χωρὶς κανένα τίτλο.

Μετὰ τὴν ἔκπτωση ἀπ' τὸ ἀξίωμα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ᾶ τ ο ρ α καὶ τὸν περιορισμὸ σὲ μοναστήρι τοῦ Παππικίου ὄρους τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου, τοῦ συζύγου τῆς Μαρίας Κ. 123, τὸ ὑψηλὸ αὐτὸ ἀξίωμα, ποῦ στὴν ἐποχὴ τῶν Κομνηνῶν τὸ ἀναλάμβαναν μεγάλες προσωπικότητες, δόθηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81, κατὰ Μάϊον - Ἰούνιον τοῦ 1167, στὸν

δέχεται (ὁ J. Darrouzès) πῶς κάτω ἀπ' τὸν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ν τοῦ Ἀντίοχου βρίσκεται μάλλον ὁ Ἀλέξιος Κ. 132, γράφει πῶς "cet Alexis est sans doute le même qui s'enfuit au Caucase sous Andronic, puis passa en Sicile et perit en 1185 à la bataille de Demetritsa". Συγγεῖδι ὁ J. Darrouzès τὸν Ἀλέξιον Κ. 132 μετὰ τὸν Ἀλέξιον Κ. 237 καὶ ἀποδίδει στὸν πρῶτο τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ δευτέρου, ἀλλὰ καὶ πάλι ἀνακριβολογεῖ, γιὰτὸ ὁ Ἀλέξιος Κ. 237 δὲ χάθηκε στὴ μάχη τοῦ Δημητρίτζη, ἀλλὰ πιάστηκε μετὰ ἀπ' αὐτὴ καὶ τυφλώθηκε, βλ. Χωνιάτην, σ. 472. Ἄλλα εἶναι τὰ ἐσωτερικὰ στοιχεῖα ποῦ μᾶς κάνουν νὰ δεχόμεθα πῶς ὁ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς τοῦ Ἀντίοχου εἶναι ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 καὶ ὄχι ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἢ οἰκογενειακὴ σύνθεση ποῦ μᾶς δίδει ὁ Ἀντίοχος, ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον γράφτηκε ἢ μονωδία - ὁ J. Darrouzès, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 83, δέχεται πῶς γράφτηκε πρὶν ἀπ' τὸ 1180 - προσιδιάζουσαν πρὸς τὸν Ἀλέξιον Κ. 132 καὶ ὄχι πρὸς τὸν Ἰωάννη Κ. 128. Ἐρχόμεθα τώρα στὴν ἀξιολόγησιν τῶν στοιχείων ποῦ μᾶς δίδει ὁ Ἀντίοχος. Ὁ γιὸς τοῦ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ τοῦ Ἀντίοχου σκοτώθηκε τότε ποῦ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἦταν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς, δηλ. μετὰ τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1176; βλ. κατωτέρω, ὑ. 35. Καὶ ἡ Μαρία Δούκαινα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, πέθανε ἐπίσης μετὰ τὴν ἀνωτέρω χρονολογία, ἀφήνοντας στὸν ἄντρα τῆς παιδιὰ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ὁ γιὸς τοῦ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ ποῦ σκοτώθηκε κατὰ τὴν ἱππασία, πρέπει νὰ ἦταν κατὰ τὸ θάνατό του ἕνας νέος 16-18 χρονῶν ἂν σκοτώθηκε κατὰ τὸ 1178, πρέπει νὰ γεννήθηκε κατὰ τὸ 1160-62. Μετὰ τὸ θάνατο αὐτοῦ τοῦ γιοῦ, ἔμειναν στὸν Ἀλέξιο Κ. 132 τὰ ἄλλα παιδιὰ, ποῦ τοῦ ἀφῆσε πεθαίνοντας ἢ γυναῖκα του. Ὁ Χωνιάτης, σ. 321, ἀναφέρει κατὰ τὸ 1182 «συγγενικὸν καὶ οἰκίδιον» τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, καὶ σ. 323, ἄντρες «τῆς αὐτοῦ μερίδος καὶ συγγενείας», καὶ ἴσως ἐπιτρέπεται νὰ δοῦμε καὶ ἐδῶ ὑπαινηγμοὺς γιὰ τὰ παιδιὰ του. Ὡς πρὸς τὴν ὀνοματοθεσίαν τῶν δυὸ πρώτων παιδιῶν τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, πρέπει νὰ δεχθῶμε πῶς θὰ πῆραν τὰ ὀνόματα τῶν γονέων του, αὐτὰ τοῦ Ἀνδρόνικου καὶ τῆς Εἰρήνης.

21. Χωνιάτης, Θεσαυρὸς Ὀρθοδοξίας, PG140, στ. 177: τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοβεσπάρτου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ κυροῦ Ἀλεξίου.
22. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 224.
23. Χωνιάτης, Θεσαυρὸς Ὀρθοδοξίας, PG-140, στ. 236.
24. Χωνιάτης, Θεσαυρὸς Ὀρθοδοξίας, PG-140, στ. 252.

άνεπιό του Ἀλέξιο Κ. 132²⁵.

Γιὰ πρώτη φορά μᾶς παρουσιάζεται με αὐτὴ τὴν τιτλοφορία στὶς 18 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1170, καθὼς σ' αὐτὴ τὴ χρονολογία, πῆρε μέρος στὴ σύνοδο ποὺ συνήλθε σὲ ναὸ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, κάτω ἀπ' τὴν προεδρία τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τὶς κακοδοξίες τοῦ Ἰωάννη Εἰρηνικοῦ· ἀναφέρεται μαζί με τὸν ἀδελφὸ του Ἰωάννη Κ. 128²⁶.

Τὸ ἀξίωμα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α²⁷ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 διατήρησε γιὰ ἑννέα ὀλάκερα χρόνια, ἀπ' τὸ Μάιο - Ἰούνιο τοῦ 1167 μέχρι καὶ τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1176²⁸.

Κατὰ τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα (1167 - 1176), ποὺ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α – «τοῦ κρατοστράτορα τὴν ἀξία ζωσμένους λένε οἱ ποιητές– ἀρρώστησε βαρῶς ἀπὸ μιὰ φοβερὴ ἀρρώστια. Καθὼς ἡ ὑγεία του ἀποκαταστάθηκε, ἡ τόσο σ' αὐτὸν ἀφροισμένη γυναίκα του Μαρία ἢ Δούκαινα, πῆγε στὸ ναὸ τοῦ Σωτήρα τῆς Χαλκῆς καὶ πρόσφερε στὴν εἰκόνα του ἓνα πορφυροῦφασμένο χρυσόστικτο πέπλο, ποικιλμένο με μαργαριτάρια καὶ ἄλλους πολυτίμους λίθους. Στὸ στιχοῦρημα ποὺ με αὐτὴ τὴν εὐκαιρία σύνθεσε κάποιος ποιητῆς τῆς αὐλῆς, ἡ πρίγκιπισσα φέρεται νὰ λέῃ:

«Θὰ ἤθελα, Σωτήρα μου, με ὄλη τῆς ψυχῆς μου τὴ ζέση
τεράστιο νὰ σοῦ ὑφάνω πέπλο,

-
25. Μετὰ τὸ Πάσχα τῆς 9ης τ' Ἀπρίλη τοῦ 1167, ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 πῆγε στὴ Σαρδική, ὅπου καὶ ἐπακολούθησε ἡ σύλληψη καὶ καταδίκη τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου, βλ. Μαριάν Κ. 123, ὑ. 86.
26. L. Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 490: παρισταμένων τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας τῶν περιποθῆτων ἀνεπιῶν αὐτῆς καὶ υἱῶν τοῦ αἰοῖμου σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρονικοῦ, τοῦ πρωτοσεβάστου καὶ πρωτοβεστιαρίου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ πρωτοστράτορος κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, εἶναι λάθος τοῦ R. Guiland, Le Protostrator, REB 7 (1949), σ. 161, ποὺ φέρνει τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α Ἀλέξιον Ἀξούχον ὡς παρόντα στὴ σύνοδο τῆς 18ης τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1170· ἀπλῶς τὸν συγχέει με τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν 132.
27. O R. Guiland, Le Protostrator, REB 7 (1949), σ. 160, γράφει: la dignité (= ἡ ἀξία) de protostrator. Στὴν ἐποχὴ τῶν Κομνηνῶν τὸ ἀξίωμα ἀπόκτησε μεγάλη σπουδαιότητα, καθὼς τὸ ἀνάλαβαν μεγάλες προσωπικότητες, ποὺ ἦσαν στενοὶ συγγενεῖς τοῦ κατὰ καιρὸν αὐτοκράτορα: ὁ Μιχαὴλ Δούκας, ἀδελφὸς τῆς αὐγοῦστας Εἰρήνης Δούκαινας, συζύγου τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 ἀπ' τὸ 1083 ὡς τὸ 1108, βλ. γι' αὐτόν, D. Polemis, The Doukai, σ. 63-6, ἀριθ. 24· ὁ Ἀλέξιος Ἀξούχος, βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 123· ὁ Ἀλέξιος Κ. 132: 1167 - 1176· ὁ Ἀλέξιος Κ. 237: 1176 - 1182, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία Ἀλέξιου Κ. 237: Κάτω ἀπ' τοὺς Ἀγγέλους τὸ ἀξίωμα πῆρε μιὰ πῶ μεγάλη ἀκόμη σπουδαιότητα, καθὼς τὸ ἀνάλαβε ὁ Μανουὴλ Καμύτζης Κομνηνὸς Δούκας 175, ὁ ὁποῖος στὴ διάσκεψη τῆς 10ης τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1191 κατέχει στὴ σειρά τῆς ἱεραρχίας τὴ δευτέρη θέση, καὶ κάτω ἀπ' τὴν ιδιότητα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α, προηγεῖται προσώπου ποὺ εἶχε τὸν τίτλο τοῦ π ρ ω τ ο σ ε β α σ τ ο ὑ π έ ρ τ α τ ο υ, βλ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑΙΣ 2 (1894), σ. 362, πρβλ. L. Stiernon, Trois membres REB 22 (1964), σ. 195 - 96.
28. Βλ. κατωτέρω, ὑ. 34 καὶ 35.

μέσα στά αίματα τῆς καρδιάς μου βαμμένο,
 γιά τὴν ὑγεία ποῦ χάρισες στὸν ἄντρα μου,
 αὐτὴ τὴν πνοὴ καὶ δόξα τῆς ζωῆς μου,
 τὸν Ἀλέξιό μου, αὐτὸ τὸ βλάστημα τῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν,
 τὸ γιό τοῦ σεβαστοκράτορα καὶ αὐτοκρατορόπαιδα Ἀνδρόνικου,
 τοῦ ἔρνου τῆς πορφύρας, ποῦ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοστράτορα κατέχει.

Καθὼς ὅμως ἡ φύση δὲν ξέρει ἓνα τέτοιο νὰ πλέξη,
 τῆς πίστης μου τὸ ὑφάδι βάζοντας;
 καὶ τὸν πόθο τῆς καρδιάς μου ἀντὶ γιὰ στημόνι σπῆνοντας,
 αὐτὸν ἐδῶ τὸν πορφυροῦφασμένο χρυσόστικτο πέπλο
 σπῆν προσκυνητῆ σου εἰκόνα ἀναρτῶ,
 ἡ δικὴ σου πιστὴ λάτρις Μαρία ἡ Δούκαινα.

Τὸ δῶρο τὸ δικό σου παίρνοντας, ὡς δικό μου δέξου το,
 καὶ τῆς ζωῆς μου τὸ σύντροφο σὲ πολλὲς τοῦ ἡλίου τροχιᾶς
 ἐπισκίαζε, καὶ μὲ τὰ βουλήματά σου τὰ μυστικὰ
 τίς ἀρρώστιες τίς ποικιλότητες διάλυε,
 καὶ γίνου γι' αὐτὸν σπῆς ζωῆς του τὰ βήματα λυχνάρι,
 καὶ μέσα στοῦ θείου του, τοῦ μυριόνικου αὐτοκράτορα
 τῆς νέας Ρώμης Μανουήλ, τὴν ἀγκαλιὰ κράτα τον,
 καὶ σὰν ἀπὸ βρῦσες πάνω του χύνε ὅλα τὰ καλὰ»²⁹.

Καὶ οἱ δυὸ ἀδελφοί, ὁ Ἰωάννης Κ. 128 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132, ἔχοντας τοὺς
 πιὸ ὑψηλοὺς τίτλους σπῆν αὐτὴ τοῦ θείου τους Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ἦσαν οἱ
 πιὸ κύριοι ὑπουργοί του. Καὶ οἱ δυὸ πῆραν μέρος σπῆν ὀλέθρια μάχη τοῦ
 Μυριοκέφαλου (17.IX.1176), ἐναντίον τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Kılıdj
 Arslan II, ποῦ σ' αὐτὴ ἔπεσε τὸ ἄνθος τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, καὶ
 μάλιστα μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας ἀπ' τὰ πιὸ ἐπιφανή³⁰.

Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα, συγκεκριμένα ξέρομε πῶς ἦσαν οἱ ἀνεψιοὶ
 τοῦ αὐτοκράτορα, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς καὶ π ρ ω τ ο β ε -
 σ τ ι ἄ ρ ι ο ς Ἰωάννης Κ. 128³¹ καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατάτζης 148 ποῦ
 εἶχε σταλῆ ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα μὲ ποντιακὰ στρατεύματα ἐναντίον τῶν
 Τούρκων τῆς Ἀμάσειας καὶ τῆς Νεοκαισάρειας³² καὶ ὁ ἀπὸ ἀνεψιά γαμβρὸς
 τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννης Καντακουζηνός³³, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 129.

Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Ἰωάννη Κ. 128, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἀπόμεινε ὁ μόνος ποῦ

29. Ἀνώμμος, Ἐπί πέπλω ἀναρτηθέντι εἰς τὸν ἐν Χαλκῇ ναόν (τοῦ Σωτήρος), ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 35-6, ἀριθ. 70. Βλ. καὶ ἀνωτ., ὑ. 18, ἔκτενές ἀπόσπασμα τοῦ ποιήματος.

30. Χωνιάτης, σ. 238-39.

31. Βλ. προσωπογρ. Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 68.

32. Χωνιάτης, σ. 236· Κίνναμος, σ. 300· Μιχαήλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369.

33. Βλ. προσωπογρ. Μαρίας Κ. 129, ὑ. 34.

ἐπιζούσε ἀνεπιός ἀπὸ ἀδελφὸ τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄). Γιὰ τὴν αἰτία αὐτὴ, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ τὸν παρηγορήσῃ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ ἐπιδαψίλευσε ὁ βασιλέας τοὺς τίτλους τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ καὶ τοῦ π ρ ω τ ο β ε σ τ ι ά ρ ι ο υ, πού κατεῖχε ὁ ἀδελφός του, καὶ μὲ τοὺς ὁποίους τὸν βλέπομε νὰ προβάλλῃ μόλις τὸ 1180³⁴, ἐνῶ τοὺς ἔλαβε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1176³⁵.

Τὴ θέση πού κενώθηκε ἀπ' τὴν προαγωγή τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, αὐτὴ τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α, ὁ βασιλέας τὴν ἐπιφύλαξε στὸ γιό τοῦ ἄλλου μεγάλου θύματος τῆς Νεοκαισάρειας, πολεμικοῦ μετώπου παράλληλου πρὸς ἐκεῖνο τοῦ Μυριοκέφαλου, τοῦ Ἀνδρόνικου Κομν. Βατάτζη 148, τὸν Ἀλέξιον Κ. 237, καθὼς μάλιστα αὐτὸς ὁ μικροανεπιός του τοῦ ἦταν «ἰδιαίτερα ἀγαπητός»³⁶.

Μετὰ τὸ Σεπτεμβρίου τοῦ 1176 πού ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ὀνομάστηκε π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο ς, δέχτηκε δυὸ σοβαρὰ οἰκογενειακὰ πλήγματα. Πρῶτα, πέθανε ἡ πολυαγαπημένη του γυναίκα Μαρία Δούκαινα, «ὁ φύλακας τῆς ὑγείας του», καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὴ ὁ γιός του [Ἀνδρόνικος] Κ. 219, καθὼς τὸ ἄλογο πού εἶχε καβαλλικέψει τὸν ἔρριξε κάτω, τὸν ἔσυρε στὴ γῆ καὶ τὸν ἄφησε νεκρό³⁷.

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1178 ὁ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο ς Ἀλέξιος Κ. 132 ἐπικεφαλῆς μιᾶς βυζαντινῆς πρεσβείας στάλθηκε στὴ Δύση, στὴν Aix-en-Provence καὶ στὸ Παρίσι, γιὰ νὰ φέρῃ σὲ πέρας δυὸ ἀποστολές^{37α}.

34. Χωνιάτης, σ. 293: καὶ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ δὲ καὶ πρωτοβεσπιαρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλως, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 18-20, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 381.

35. Ἀμέσως μετὰ τὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, ὅπου ἐπεσε ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης Κ. 128. Εἶναι ὀλίγελα ἀπίθανο νὰ ἔλαβε αὐτοὺς τοὺς τίτλους ἀπ' τὴ Μαρία τὴν Ἀντιοχειανὴ κατὰ τὸ θάνατο τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81· ἐκτὸς πού κάτι τέτοιο θὰ μᾶς τὸ ἔλεγε ὁ Χωνιάτης καὶ ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, δὲν θὰ ἦταν καὶ δυνατὸν ἡ θέση τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ νὰ παράμενε ἄδεια ἀπ' τὸ 1176 ὡς τὸ 1180, πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 533, ὑ. 182· S. De Jongh, σ. 58, ὑ. 5· L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 234, ὑ. 17.

36. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλως, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 382: ἐν δὲ τοῖς καὶ Ἀλέξιος ἦν, πρωτοστράτωρ μὲν τὴν ἀξίαν, ἀνεψιαδοῦς δὲ γνήσιος καὶ ὑπερλίαν φιλητός τῷ βασιλεῖ Μανουήλ. Ἐκτὸς ἀπ' τὴν πιὸ πάνω μαρτυρία, ἔχομε καὶ ἄλλη δυτικῆς προέλευσης, καθὼς ὁ Ἀλέξιος Κ. 237 παντρεύθηκε τὴν Ἰωάννα ἢ Ἰορδᾶνα τοῦ Montferrat, βλ. Litta, Famiglie celebri Italiani. Marchesi di Monferrato. Tavola V: Giovanna o Giordana m(arito) Alessio di Giovanni imperatore di Constantinopoli, καὶ τὰ πάνω σ' αὐτὸ σχόλια τοῦ Manfredo Deporte: Giovanna o Giordana di Monferrato, moglie di protostratore Alessio, figlio d' Andronico, figlio d' Eudocia, figlia di Giovanni (II) imperatore di Constantinopoli. Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Β. 148, ὑ. 7.

37. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 20.

37α. Τὰ Annales Pisani τοῦ Bernardo Maragone, ἐκδ. Michele Lupo Gentile, RIS², VI, Part. 2, Bologna n.d. 1936, σ. 68-9, ὡς μέλη τῆς βυζαντινῆς ἀντιπροσωπείας πού στάλθηκε στὴ Δύση γιὰ τὰ συνοικέσια τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155 καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 143, ἀναφέρουν τὸν Comunianus, καὶ δυὸ Λατίνους, τὸν δούκα Alexio Raynieri Strambo ἀπ' τὴν Πίζα καὶ τὸν

Είχε την έντολη πρώτα να παντρέψη την Εύδοκία Κ. 143, κόρη του θείου του Ίσαάκιου Κ. 78, και ἄρα πρωτεξαδέλφη του (ἡ κόρη του ἀδελφοῦ του Ίωάννη Κ. 128 και ἄρα ἀνεψιά του) με τὸ δούκα τῆς Προβηγκίας Ramón Berengar, ἀδελφὸ τοῦ βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Ἀλφόνσου II (1162 - 1196), κ' ἐπειτα νὰ ζητήσῃ ἀπ' τὸ βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον VII τὸν Νέον (1137 - 1180) τὸ χέρι τῆς κόρης του Ἀγνῆς γιὰ τὸ μικρὸ βασιλέα Ἀλέξιο (β') Κ. 155, σύμφωνα με τὶς ὑποδείξεις ποὺ ἔκανε στὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81 ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας Φίλιππος τῆς Ἀλσατίας.

Καθὼς ὅμως ἀπ' τὴν πίεση τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου I τοῦ Κοκκινόπῳγνα τὸ συνοικέσιο με τὸν Ἀραγωνέζο πρίγκιπα ματαιώθηκε, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 καὶ οἱ δυὸ ἀκόλουθοί του, Λατίνοι στὴν ὑπηρεσία τοῦ Βυζαντίου, με ὑπόδειξη τῆς ἀραγωνικῆς αὐλῆς, πῆγαν στὸ Montpellier, ὅπου καὶ πάντρεψαν τὴν Εύδοκία Κ. 143 με τὸν ἡγεμονίσκο αὐτῆς τῆς πόλης Γουλιέλμο VIII.

Ἀντιθέτως ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 στὸ Παρίσι στέφτηκε ἀπὸ πλήρη ἐπιτυχία· οἱ Βυζαντινοὶ ἀπεσταλμένοι καὶ ἡ Ἀγνὴ τῆς Γαλλίας ἐγκατάλειψαν τὸ Παρίσι κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1179, καὶ ἀφοῦ πέρασαν ἀπὸ πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἐπέστρεψαν στὸ Βυζάντιο^{37β}.

Ἐπακολούθησαν οἱ ἀρραβῶνες τῆς Ἀγνῆς - Ἄννας τῆς Γαλλίας με τὸ συμβασιλέα Ἀλέξιο (β') Κ. 155 καὶ ἄλλα γεγονότα ποὺ κατὰ τὴν ἐξέλιξή τους, καθὼς φαίνεται, τὸ κύρος καὶ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ π ρ ω τ ο σ ε β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Κ. 132 ὅλο καὶ μεγάλωνε, μέχρι ποὺ στὶς 24 τοῦ μελαγχολικοῦ ἐκείνου Σεπτέμβρη τοῦ 1180 ὁ βασιλέας κύρ Μανουήλ (α') Κ. 81, ὁ θεῖος καὶ εὐεργέτης τῶν δυὸ ἀδελφῶν, τοῦ μακαρίτη Ίωάννη Κ. 128 καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ., μέσα σὲ καλογερικὰ ἐνδύματα³⁸, ἔκλεισε γιὰ πάντα τὰ μάτια, ὡς Ματθαῖος μοναχός³⁹, χωρὶς νὰ προνοήσῃ καὶ νὰ ὀρίσῃ τὰ κατάλληλα πρόσωπα, ποὺ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀνηλικότητος τοῦ γιοῦ του Ἀλέξιου (β') Κ. 155, θὰ κυβερνοῦσαν τὴν Αὐτοκρατορία⁴⁰.

Ἐτσι ἡ ἐξουσία πέρασε στὰ χέρια μιᾶς γυναίκα, τῆς χήρας τοῦ Μανουήλ (α'), Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας, ὡς ἐπιτρόπου τοῦ ἀνήλικου αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β'), ἡ ὁποία σύμφωνα με τὶς ὑποχρέωσεις ποὺ εἶχε ἀναλάβει, ἔγινε

Balduino Guercio ἀπ' τὴ Γένοβα. Κάτω ἀπ' τὸν Comunianus (= Κομνηνόν), δὲν κρύβεται ἄλλος, παρὰ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132, ὁ τότε ἰσχυρὸς ἄντρας τῆς αὐλῆς, ποὺ θὰ ἦταν καὶ ὁ κύριος αὐτοκρατορικὸς ἀντιπρόσωπος στὶς ξένες αὐλές, καθὼς οἱ δυὸ Λατίνοι δὲ θὰ διαλέχτηκαν παρὰ πρὸ πολὺ γιὰ τὶς γνώσεις τους στὶς ξένες γλώσσες, βλ. καὶ W. Hecht, Eudoxia Komnena, REB 26 (1963), σ. 167, ὑ. 25.

37β. B. Maragone, Annales Pisani, ἐνθ' ἄνωτ.

38. Χωνιάτης, σ. 288.

39. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 461-64, ὑ. 163 καὶ 164.

40. Χωνιάτης, σ. 286· Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Σάθα MB 7 (1894), σ. 306. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 606.

μοναχή με τὸ ὄνομα Ξένη⁴¹.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐναρξη τῆς βασιλείας τοῦ γιου της, ἕνας περίεργος χορὸς ἀντρῶν ἄρχισε τριγύρω της, λέει ὁ Χωνιάτης, ποὺ ζητοῦσε «ἐρωτικά νὰ τὴν κατακτήσῃ». Οἱ ὑποψήφιοι, ποὺ ἓνα μέρος ἀπ' αὐτοὺς ἀνῆκαν στὴν αὐτοκρατορική γενιά τῶν Κομνηνῶν, «περίλαμπρα κάνοντας αὐτὲς τὶς ἐρωτικὲς ἀπόπειρες, μετὰ χάρη κατσάρωναν τὰ μαλλιά τους, ἔρριχναν πάνω τους πολὺτιμα ἀρώματα σὰν νεαροὶ ἐρωτῦλοι, στολίζονταν σὰν γυναῖκες μετὰ περιδέραια κατάστιχα ἀπὸ πολὺτιμα πετράδια, καὶ μετὰ ὀρθάνοιχτα μάτια ἀτένιζαν κατὰ πρόσωπο τῆς νεαρῆ χήρα βασίλισσα καὶ κυνηγοῦσαν τὴν ἀνταπόδοση τοῦ ἐρωτᾶ τους»⁴².

Ἡ Μαρία ἢ Ἀντιοχειανὴ, μᾶς λέει ἕνας ἄλλος, ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, «ποὺ ἦταν πολὺ ὡραία γιὰ ἐρωτικὴ διάχυση καὶ σὰν ἥλιος ἐξ Ἀνατολῶν φώτιζε –ἀν καὶ κείνη προσπάθησε νὰ κρύψῃ αὐτὴ τὴ διάχυση, καθὼς πνευματικὰ συνέφιασε τὸν ἥλιο τῆς ὀμορφιάς της μετὰ τὰ ράσα τῆς μοναχῆς, ποὺ μετὰ αὐτὰ βλέπει κανεὶς πρὸ καθαρὰ τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης, τὸ Θεό»– καταστάθηκε ὁ στόχος τῶν ἀντρῶν τῆς αὐλῆς, «καθὼς αὐτοὶ τὴν κατατόξευαν μετὰ ἐρωτικὲς ματιές, μήπως καὶ βοηθήσουν αὐτὲς οἱ ἐρωτικὲς ἐκδηλώσεις, οἱ πολὺ ὁμως διακριτικὲς καὶ μὴ σὲ ὅλους φανερὲς, γιὰ τὴν ἐκπόρθηση τοῦ θρόνου»⁴³.

Σαστισμένη ἢ βασίλισσα καὶ ἀνήσυχη γιὰ τὴν τύχη της καὶ τὴν ἐκβαση τῶν πραγμάτων, ἀνάμεσα στοὺς τόσους ποὺ τὴν τριγύριζαν, ἔδειξε τὴν προτίμησή της πρὸς αὐτὸν ἐδῶ ποὺ σκαιογραφῶ, τὸν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ν καὶ π ρ ω τ ο β ε σ τ ι ᾶ ρ ι ο ν Ἀλέξιον Κ. 132.

Ὁ πρίγκιπας ἦταν τὸ 1180 ἕνας ἄντρας 45 ἐπιπέτου χρονῶ, χῆρος καθὼς ξέρομε ἀπ' τὴ γυναῖκα του Μαρία τὴ Δούκαινα, «ὡραῖος ἀκόμη ἂν καὶ μετὰ κάποια θηλυπρέπεια, καὶ κουτσοδόντης ποὺ τὰ σάπια δόντια του εἶχε ἀναπληρώσει μετὰ κάποιο τρόπο τῆς ἐποχῆς, περίφημος ἱππότης καὶ κάπως ἐπιδέξιος στὰ πολεμικά, καὶ μεγάλος γλεντζές, καθὼς περνοῦσε τὶς μέρες του ριχμένος στὸν ὕπνο καὶ τὶς νύχτες του στὸ ξεφάντωμα»⁴⁴.

Αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ κατάφερε ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ὑποψήφιους νὰ ἀποσπάσῃ τὴν εὐνοία τῆς μητέρας καὶ ἐπιτρόπου τοῦ μικροῦ αὐτοκράτορα⁴⁵ καὶ «νὰ τὴν κάνῃ μετὰ τὸν καιρὸ ὑποχείριά του, καθὼς συχνὰ πῆγαινε κοντὰ της»⁴⁶.

41. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 531-32, ὑ. 175-177.

42. Χωνιάτης, σ. 292.

43. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωςις, ἔκδ. Κυριακίδη, σ. 18, καὶ ἔκδ. Bonn, σ. 381· τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιτάφιος εἰς Μανουὴλ (α'), ἔκδ. Th. Tafel, σ. 199.

44. Χωνιάτης, σ. 317-18 καὶ 325. Πρβλ. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 111, ἑλλην. μετάφρ., σ. 469.

45. Εὐστάθιος, Ἔλωςις, ἔκδ. Κυριακίδη, σ. 18-20, καὶ ἔκδ. Bonn, σ. 381.

46. Χωνιάτης, σ. 293: Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ... τὴν τοῦ παιδὸς καὶ βασιλέως μητέρα ὑποποισαμένου καὶ θαμὰ αὐτὴ ὀμιλοῦντος καὶ ὑπὲρ πάντα ἰσχυόντος ἕτερον,

Υπήρξε ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἐραστής τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας; Ἀπόλυτα δὲν μπορῶ νὰ τὸ βεβαιώσω⁴⁷. Ξέρομε μόνο πῶς τόσο ὁ ὄχλος τῆς ΚΠολης πού δὲν τὴ συμπαθοῦσε⁴⁸ ὅσο καὶ ἀπ' τὰ ὑπεύθυνα πρόσωπα ἢ προγονή τῆς Μαρία Κ. 153 πού ἦταν ὅμως μιὰ ἐχτρά τῆς, ἀναφανδὸν διακήρυτταν πῶς «ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἦταν ὁ καρδαμωμένος ἐραστής τῆς»⁴⁹.

Καὶ ὁ Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης μᾶς λέει πάνω στοῦ ρητορικοῦ του οἴστρο πῶς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἦλθε, «γιά νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν ΚΠολη ἀπὸ ἀτόπους καὶ ἀγεννεῖς ἐραστὲς πού ἔφερναν ἀνω-κάτω τίς ὑποθέσεις τῆς Αὐτοκρατορίας»⁵⁰.

Ἐξω ἀπ' αὐτό, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε πῶς ἡ ἐκλογή τῆς ἀνασσας δὲν ἦταν καθόλου ἐπιτυχής.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 «ἓνας ἀσήμαντος καὶ πεφουσιωμένος» ἄρχοντας^{50α}, «ἓνας κενόδοξος, καυχηματίας καὶ ἀνάξιος λόγου»⁵¹, «ἓνας ἀνίκανος»⁵², ἀλλὰ σύμφωνα μὲ ἄλλους «δυναμικός»⁵³, «δὲν εἶχε οὔτε ἴχνος ἀπ' τὴ δραστηριότητα πού ἦταν ἀπαραίτητη γιά νὰ γίνῃ γι' αὐτὴ ἓνα γερὸ στήριγμα»⁵⁴.

Τοῦναντίον ἡ φαύλη πολιτεία του καὶ οἱ πιθανές ἐρωτικές του σχέσεις μὲ τὴ βασιλομήτορα, προκάλεσαν τὴν ἀντίδραση καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀκόμη συγγενῶν, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ὑπῆρχαν μερικοί, ὅπως ὁ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κ. 135 ἀσύγκριτα καλύτεροί⁵⁵.

Αὐτός, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132, ὁ ἀγαπημένος ἀπὸ ἀδελφὸ πρωτανεψιὸς τοῦ μακαρίτη βασιλέα Μανουὴλ (α') Κ. 81, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ πῶς ὑπῆρξε ἡ κύρια αἰτία πού καταλύθηκε «ἡ πρώτη καὶ βασιλικὴ τῶν Κομνηνῶν χρυσὴ σειρά» καὶ παραδόθηκε ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία σὲ ἄλλο κλάδο τῶν Κομνηνῶν, αὐτὸν τοῦ σε β α σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α Ἰσαάκιου Κ. 36⁵⁶.

Ἔτσι ἐρχόμαστε στὴν ἐξιστόρηση τῆς διακυβέρνησης τῆς Αὐτοκρατορίας ἀπ' τὸν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο Ἀλέξιο Κ. 132.

47. Καὶ ἡ S. De Jongh, σ. 70, γράφει: Alexis, qui était peut-être son amant.

48. Χωνιάτης, σ. 293.

49. Χωνιάτης, σ. 302· ἐνῶ ὁ Θ. Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 40), σ. 311, δὲ δειχνεὶ νὰ τὸ ἀποδέχεται.

50. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς Δημήτριον Δριμύν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. I, σ. 163: ἀπαλλάξαι τε τὴν Κωνσταντίνου ἀτόπων καὶ ἀγεννῶν ἐραστῶν ἀνω κάτω κυκῶντων τὰ Ρωμαίων πράγματα.

50α. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἀντιβασιλεία, σ. 80, ὑ. 7.

51. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 418.

52. Κ. Ἄμαντος, Β', σ. 359.

53. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 533.

54. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 111, ἑλλην. μετάφρ., σ. 469-70.

55. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, G. Ostrogorsky, Κ. Ἄμαντος, Ch. Diehl, βλ. ἀμέσως πρὸ πάνω, ὑ. 50α, 51, 52 καὶ 54.

56. «Ἡ πρώτη καὶ βασιλικὴ τῶν Κομνηνῶν χρυσὴ σειρά» ἦταν ἐκεῖνη πού προῆλθε ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15, τὸν Ἰωάννη (β') Κ. 34, τὸν Μανουὴλ (α') Κ. 81, βλ. Εὐθύμιος

Ἡ λατινόφιλη πολιτική πού ἀσκήθηκε ἀπὸ τὸ Μανουήλ (α΄) δυναμώθηκε ἀκόμη πιὸ πολὺ στὶς μέρες τῆς ἀντιβασιλείας τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἀλέξιου Κ. 132⁵⁷. Τὸ αἶσθημα τῆς ἀνασφάλειας πού κρατοῦσε στὴν κυβέρνηση, ἐσπρωξε αὐτὸν τὸν τελευταῖο νὰ ζητήσῃ στήριγμα ἀνάμεσα στοὺς Λατίνους κατοίκους τῆς ΚΠολης καὶ στοὺς Λατίνους μισθοφόρους.

Ἡ κυβέρνηση τοῦ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Κ. 132 ὑπῆρξε μιὰ κυβέρνηση ἀπόλυτη πού δὲ σεβάστηκε τὰ δίκαια τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155.

Μαθαίνομε πῶς ὁ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς, «καθὼς φούσκωσε ἀπὸ τὴν ἐξουσία πού ἀπόκτησε, τὴν ὅλη διοίκηση τῆς Αὐτοκρατορίας ἐξάρτησε ἀπὸ τὸν αὐτὸ του, κάνοντας κατάχρηση τῆς ἐξουσιοδότησης πού τοῦ ἔδωσε ἡ δ ἔ σ π ο ι ν α΄ κ΄ ἔτσι τίποτε δὲ γινόταν, χωρὶς νὰ περάσῃ ἀπὸ αὐτόν».

«Κι ἂν κάποιος ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, κατάφερνε νὰ κάνῃ κάτι, εἴτε γιατί παρακάλεσε τὴ β α σ ἰ λ ἰ σ σ α, εἴτε γιατί βρῆκε τὸν αὐτοκράτορα νὰ παίξῃ κάρδια ἢ βόλους καὶ τὸ πέτυχε, κι αὐτὸ δὲν ξέφευγε ἀπὸ τὰ μάτια του».

Γιὰ τὴν ἐμποδίσῃ αὐτὲς τὶς παρεμβάσεις καὶ νὰ κατοχυρώσῃ τὴν ἀπολυταρχία του, προκάλεσε τὴν ἔκδοση αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος τοῦ ἐστεμμένου πρωτεξαδέλφου τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, πού σ΄ αὐτὸν αὐτὸς ὁ τελευταῖος μὲ δουλικότητα δήλωνε πῶς «δὲν ἔχουν καμιὰ ἰσχύ ὅσα τὸ βασιλικὸ χέρι τοῦ ἴδιου ὑπογράφει γράμματα, ἐὰν μὴ προηγουμένως θεωρηθοῦν ἀπὸ τὸν Ἀλέξιο Κ. 132 καὶ ἐπισημανθοῦν ἀπὸ αὐτόν ὡς π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ν μὲ πράσινο μελάνι μὲ τὴ λέξη: ἔ τ η ρ ἦ θ η σ α ν»⁵⁸.

Αὐτὸ ὑπῆρξε ἡ αἰτία πού ἓνα μέρος τῶν αὐτοκρατορικῶν συγγενῶν καὶ τῆς ἀριστοκρατίας ἄρχισε νὰ δείχνῃ σημεῖα δυσαρέσκειας. Εἶναι φανερὸ πῶς ἡ ἀρχέγονη αἰτία τῆς δυσαρέσκειας τοὺς ἦταν ὁ περιορισμὸς τῆς συμμετοχῆς τους στὴν κυβέρνηση. Οἱ εὐνοούμενοι καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας τοῦ μακαρίτη Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ἡ κόρη του Μαρία Κ. 153, ὁ ἄντρας τῆς κ α ἰ

Τορνίκης, Ἐπιτάφιος εἰς τὸν πανσέβαστον καὶ πάνσοφον λογοθέτην κύριον Δημήτριον τὸν Τορνίκην, REB 26 (1968), σ. 108 καὶ ὑ. 22. Ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 πού διαδέχθηκε τὸν Ἀλέξιον (β΄) Κ. 155 τὸν τῆς «χρυσῆς σειρᾶς», ὡς σφετεριστῆς, δὲν ἦταν γιὸς αὐτοκράτορα, ἀλλὰ σεβαστοκράτορα, τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36.

57. Γιὰ τοὺς ὄρους: πρωθυπουργός, ἀντιβασιλεὺς, ἀντιβασιλίσσα, ἀντιβασιλεία, βλ. Γενεολογίαν μου, τ. Α΄, σ. 534, ὑ. 185 καὶ 187.

58. Χωνιάτης, σ. 299-300: εἰ δὲ τι καὶ διεπεπράχει λαθῶν ἕτερος, ἢ τῆς βασιλείας δεσθεῖς, ἢ τὸν βασιλεῖα καρυατιζόμενον εὐρών ἢ ριμῶν λιθιδίων καταλαβῶν προσανεχοντα καὶ τῷ καιρῷ πρὸς περάτωσιν τοῦ αἰτουμένου χρυσάμενος, οὐδὲ τοῦτο τῶν ἐκείνου ἐκπεριστάτο ὄφθαλμῶν: σκευάμενος γὰρ τρόπου... δόγμα ἐκ βασιλέως ἐξήνεγκε μὴ ἄλλως εὐπαράδεκτα οἶεσθαι ὅσα ἡ βασιλικὴ χεῖρ ὑποσημαίνεται γράμματα, εἰ μὴ πρότερον ὄφθειεν τῷ Ἀλεξίῳ καὶ οὗτος τὴν δεξιάν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοῦς χρώματι τὴν τοῦ «ἐτηρήθησαν» ἐπισημασίαν βραβεύσειεν. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC hist. Occid., τ. I, σ. 1081 ἄρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 425 Θεοδ. Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 40), σ. 310 καὶ 334.

σ α ρ α ς Ἰωάννης τοῦ Montferrat, ὁ νόθος γιός του σε βα στο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ἀλέξιος Κ. 156, ὁ μικρανεσιός του π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς Ἀλέξιος Κ. 237 κ.ά., οἱ ὅποιοι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας του καταδαπανοῦσαν τὸ θησαυρὸ τοῦ Κράτους καὶ στοὺς ὁποίους εἶχε δοθῆ ἡ δυνατότητα νὰ πλουτίσουν σημαντικά, ἐγίναν οἱ ὀργισμένοι ἀντίπαλοι τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ.

Εἶναι λοιπὸν λίγο ἐκπληκτικὸ πὺ ἡ πρώτη συνωμοσία ἐναντίον τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς ἀντιβασιλίσσας ὑφάνθηκε ἀπ' αὐτούς⁵⁹.

Ὁ προσανατολισμὸς τῆς πολιτικῆς τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ, εὐνοϊκῆς στοὺς Λατίνους, ἐξήγειρε ἓνα μέρος τῆς ἀριστοκρατίας, ἀλλὰ ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῆς δυσαρέσκειας ὑπῆρξε ὁ ἀνταγωνισμὸς γιὰ τὸ ποῖός ἐπρεπε νὰ κυβερνᾶ καὶ νὰ ἐκμεταλλεῖται τὰ πλεονεχτήματα τῆς ἐξουσίας. Πῶς αὐτὸς ὁ ὄμιλος τῆς ἀριστοκρατίας, πὺ ἦταν ἐχθρικός πρὸς τὸν π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο, ἀγωνιζόταν πῖο λίγο ἐναντίον τῶν λατινικῶν ἐπιδράσεων μέσα στὴν Αὐτοκρατορία καὶ πῖο πολὺ γιὰ τὴν ἀπόλαυση τῆς ἐξουσίας, ἀποδεικνύεται ἀπ' τὴν πράξη πὺ ἐξυψηρετοῦνταν ἐπίσης ἀπὸ μισθοφόρους Λατίνους στρατιῶτες καὶ πῶς στηριζόταν πάνω σ' αὐτούς⁶⁰.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ μικροῦ αὐτοκράτορα –πῖο πάνω τοὺς ἀναφέραμε– πὺ κατεῖχαν τοὺς πῖο ὑψηλοὺς τίτλους, ἀποπνίγονταν ἀπ' αὐτὰ πὺ γίνονταν, ὄχι τόσο γιὰτὶ ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὸν Ἀλέξιο (β') Κ. 155, ὅσο γιὰτὶ παρεμποδιζόταν ἡ συμμετοχὴ τους στὴν ἐξουσία καὶ ἡ πολιτικὴ τους δράση καὶ σταδιοδρομία⁶¹.

Καὶ γιὰ νὰ καταστήσουν δύσκολη τὴ θέση ἐκείνων πὺ κυβερνοῦσαν, διέδωσαν σέ ὅλη τὴν ΚΠολη τὴ φήμη, ψεύτικη ἢ ἀληθινή, πῶς «ὁ Ἀλέξιος Κ., καθὼς πλησίαζε τὴ μητέρα τοῦ αὐτοκράτορα, κι αὐτὴ συμφώνησε μαζί του, μετέρχεται τοὺς πολλοὺς μὲ φιλία καὶ χρήματα, καὶ σκέπτεται νὰ τὸν καθαιρέσῃ ἀπ' τὴ βασιλεία, καὶ νὰ ἐπιβῆ ὁ ἴδιος τοῦ θρόνου, καθὼς ἐπιβαίνει τῆς μητέρας του»⁶².

Μετὰ τίς διαδόσεις καὶ τίς διαμαρτυρίες, ἡ πο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η κ α ι σ ά ρ ι σ σ α Μαρία Κ. 153, πὺ θαρραλέα παρορμοῦσε καὶ τὸ θεῖο τῆς Ἀνδρόνικο Κ. 87 νὰ ἔλθῃ στὴν ΚΠολη, προχώρησε σέ ἔργα· μαζί μὲ τὸν ἄντρα τῆς, τὸν νεαρὸ κ α ι σ α ρ α Ἰωάννη, μαρκήσιο τοῦ Montferrat –μ α ρ κ έ σ ι ο ν μ ᾶ ς τὸν ὀνομάζει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης⁶³– ὀργάνωσε μιὰ συνωμοσία γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Κ., πὺ σ' αὐτὴ πῆραν μέρος ἐκτός ἀπ' τὴν κ α ι σ ά ρ ι σ σ α καὶ τὸν κ α ι σ α ρ α, ὁ

59. Χωνιάτης, σ. 293, καὶ κυρίως 301· Σκουταριώτης, σ. 308, καὶ κυρίως σ. 311.

60. Χωνιάτης, σ. 303 καὶ 310· Σκουταριώτης, σ. 312 καὶ 314.

61. Χωνιάτης, σ. 293· Σκουταριώτης, σ. 308.

62. Χωνιάτης, σ. 293· ὁ Σκουταριώτης, σ. 308, δὲν ἀποδέχεται τὴν κατηγορία καὶ τὸν τρόπο διατύπωσης τῆς φήμης πὺ κυκλοφόρησε.

63. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382, ἐκδ. Bonn.

έτεροθαλής αδελφός της σεβαστοκράτορας Ἀλέξιος Κ. 156⁶⁴, ὁ ἀνεψιός της (γιός τοῦ πρωτεξαδέλφου της Ἀνδρόνικου Κ. Βατάτζη 148) πρωτοστράτορας Ἀλέξιος Κ. 237⁶⁵, ὁ τρίτοεξαδέλφός της ἐπαρχος τῆς ΚΠολης Ἰωάννης Δούκας Καματηρός⁶⁶, ὁ Ἀνδρόνικος Λαπαρδάς⁶⁷, σύζυγος τῆς ἀνεψιάς της Θεοδώρας Κ. 234 (κόρης τῆς πρωτεξαδέλφης της Εἰρήνης Κ. 145), οἱ δύο γιοι τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ποὺ ἦσαν δευτεροεξαδέλφοι της, ὁ Μανουὴλ Κ. 161 καὶ ὁ Ἰωάννης Κ. 162⁶⁸, καὶ ἄλλοι πολλοί⁶⁹.

Ὡς εὐκαιρία γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς ἀντιβασιλίσσας κρίθηκε ἡ 13 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1182, ποὺ ὁ νεαρὸς αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155 μαζί με τὸν πρωτοσέβαστο Ἀλέξιο Κ. θὰ κατέβαιναν στὸν Βαθὺν Ρῦακα, νὰ παραστοῦν κατὰ τὰ ὅσια τοῦ ἐπισκόπου Κυρήνης καὶ μάρτυρα Θεόδωρου τοῦ εἰς τὸ Ρήσιον⁷⁰.

Ἀλλὰ ἡ συνωμοσία ἀποκαλύφθηκε ἀπ' τὴν προδοσία κάποιου λοχίτη στρατιώτη⁷¹, καὶ οἱ συνωμότες, ὁ Ἀλέξιος Κ. 156, ὁ Ἀλέξιος Κ. 237, ὁ Μανουὴλ 161 καὶ ὁ Ἰωάννης 162 οἱ Κομνηνοί, ὁ ἐπαρχος τῆς ΚΠολης Ἰωάννης Δούκας Καματηρός καὶ ἄλλοι πιάστηκαν καὶ ὡς «ἄφωνοι ἰχθύες», χωρὶς νὰ ἀπολογηθοῦν, σὺρθηκαν σὲ δικαστήριον σκοπιμότητας, ποὺ τοὺς καταδίκασε καὶ τοὺς ἔρριξε στὴ φυλακὴ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ⁷², ἐνῶ ὁ Ἀνδρόνικος Λαπαρδάς κατάφερε νὰ διαφύγει, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι⁷³.

Ἐπικεφαλῆς αὐτοῦ τοῦ δικαστηρίου ἦταν ὁ μεγαλοεπιφανέστατος πρῶτος δικαιοδότης καὶ ἐπιτῶν οἰκειακῶν Θεόδωρος Παντεχνῆς⁷⁴,

64. Χωνιάτης, σ. 300-1· Σκουταριώτης, σ. 310-11.

65. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, "Ἀλωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382, ἐκδ. Bonn.

66. Χωνιάτης 301· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, "Ἀλωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382, ἐκδ. Bonn· Σκουταριώτης, σ. 311.

67. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, σ. 22, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 383, ἐκδ. Bonn.

68. Χωνιάτης, σ. 301· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, "Ἀλωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 381-82, ἐκδ. Bonn· Σκουταριώτης, σ. 311.

69. Χωνιάτης, σ. 301: καὶ οὐχοὶ ἕτεροι, Σκουταριώτης, σ. 311.

70. Χωνιάτης, σ. 301· Σκουταριώτης, σ. 311. Γιὰ τὴ μονὴ καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Θεόδωρου τοῦ εἰς τὸ Ρήσιον, βλ. R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 150-51· γιὰ τὴ χρονολογία τῆς 13.ΙΙ.1182, βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 85.

71. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, "Ἀλωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382, ἐκδ. Bonn.

72. Χωνιάτης, σ. 301-2· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, "Ἀλωσις, σ. 20-22, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382-83, ἐκδ. Bonn.

73. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, "Ἀλωσις, σ. 22, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 383, ἐκδ. Bonn.

74. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, "Ἀλωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382-83, ἐκδ. Bonn· Ὁ Θεόδωρος Παντεχνῆς, συγγενὴς ἴσως τοῦ ἱατροῦ, φυσικοῦ καὶ ποιητῆ Μιχαὴλ Παντεχνῆ που ἤκμασε ἐπὶ Ἀλέξiou (α΄) Κ. 15, βλ. "Ἀνναν Κομνηνῆν, Ἀλεξιάς, τ. ΙΙΙ, σ. 231 καὶ 236, πρβλ. Σπ. Λάμπρον, Ὁ ἰατὴρ τοῦ Μανουὴλ Κ., NE 13 (1917), σ. 327-28· Ὁ Θ. Παντεχνῆς πῆρε μέρος στὴ σύνοδο τῆς 26ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1156, ὅπου ἐμφανίζεται ὡς νομοφύλαξ καὶ ἐπιτῶν οἰκειακῶν, βλ. Χωνιάτην, Θρησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 147-150, πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 641, ὑ. 2· Ἐπίσης πῆρε μέρος στὴ σύνοδο τῆς 12ης τοῦ Μῆη τοῦ 1157, ὅπου ἐμφανίζεται ὡς μεγαλοεπιφανέστατος πρωτοκουράτωρ

άνθρωπος βαθνούστατος⁷⁵, πού στο μεταξύ, διατηρώντας και τὰ δυὸ πρῶτα ὀφθίκια, διαδέχθηκε τὸν Ἰωάννην Δούκαν Καματηρὸν καὶ σὲ κείνο τοῦ ἔπαρχου τῆς ΚΠολης⁷⁶. Μάταια ὁ πατριάρχης τῆς ΚΠολης Θεοδόσιος ὁ Βοραδιώτης (1179 - 1183) θέλησε νὰ ἐπεμβῆ ὑπὲρ τῶν κατηγορουμένων, ὁ Θεόδωρος Παντεχνῆς ἀποδείχθηκε πραγματικά «παντεχνῆς» (= πανοὔργος καὶ πολύστροφος), καὶ κατόρθωσε νὰ ξεφύγη ἀπ' τὰ στρατηγήματα τοῦ πατριάρχη⁷⁷.

Ἡ ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας Μαρία Κ. 153, μαζί με τὸν ἀντρα της τὸν καίσαρα Ἰωάννη τοῦ Montferrat, ὡς μιὰ πορφυρογέννητη κόρη τοῦ μακαρίτη αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 καὶ ἀδελφῆ τοῦ βασιλεύοντος Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, διέφυγε τὴ σύλληψη καὶ κατάφυγε ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς ἁγίας Σοφίας, διακηρύττοντας στὸν κόσμον με βαρυγκόμια πὼς «μόλις ξέφυγε τὸν κίνδυνον ἀπ' τὰ νύχια τῆς κακίας μητριάς της καὶ τοῦ καρδαμωμένου ἐραστή της»⁷⁸.

Ἡ συγκίνηση ὄχι μόνο τοῦ πατριάρχη καὶ ὄλου τοῦ ἁγιοσοφίτικου παπαδαριοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἀπλῶν καὶ ἀθῶων ἀνθρώπων – ὁ ἀριστοκράτης Χωνιάτης τοὺς ἀποκαλεῖ «ξύγκλυδα καὶ σύρφακα δῆμο»– ἦταν τέτοια γι' αὐτὸ

νομοφύλαξ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν, βλ. Χωνιάτην, Ἐθσ. Ὁρθοδοξίας, ΡG 140, στ. 180, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 641-42, ὑ. 3. Στις 5 τοῦ Γενάρη τοῦ 1164, κάτω ἀπ' τὴν ἰδιότητα τοῦ κοιταίστορα καὶ τοῦ νομοφύλακα, ἐπικύρωσε τὸ κτητορικὸ Τυπικὸ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Μάμαντα πού ἐκδόθηκε ἀπ' τὸν ἡγούμενὸ τῆς Ἀθανασίου Φιλανθρωπινῶ (= ἄλλοτε οἰκονόμος τῆς μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου Χριστοῦ), βλ. Σπ. Λάμπρον, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 327, καὶ R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 317. Ἐπίσης πῆρε μέρος στὴ σύνοδο τῆς 6ης τοῦ Μᾶη τοῦ 1166, ὅπου ἐμφανίζεται ὡς μεγαλοεπιφανέστατος δικαιοδότης καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν, βλ. Χωνιάτην, Ἐθσ. Ὁρθοδοξίας, ΡG 140, στ. 253-54, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 649-50, ὑ. 4. Ἐπίσης πῆρε μέρος στὴ συνέλευση τῆς 30ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1170, ὅπου ἐμφανίζεται ὡς μεγαλοεπιφανέστατος πρῶτος δικαιοδότης καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν, βλ. L. Petit, *Documents inédits*, VV 11 (1904), σ. 479, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 651, ὑ. 6. Ἐχομε καὶ ἐπιστολὴ πρὸς αὐτὸν τοῦ Ἐφέσου Γεώργιου τοῦ Τορνίκη, τῶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν καὶ νομοφύλακι κυρῶ Θεοδώρῳ τῶ Παντεχνῆ, βλ. Σπ. Λάμπρον, Ὁ Βιενναῖος κώδιξ, NE 13 (1916), σ. 6, ἀριθ. 8. Τὰ δυὸ αὐτὰ ἀξιώματα διατήρησε μέχρι καὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Ἀντιβασιλείας, ὅποτε μετὰ τὴν παύση τοῦ Ἰωάννη Δούκα Καματηροῦ ἀνάλαβε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἔπαρχου τῆς ΚΠολης, βλ. ἀμέσως κατωτέρω, ὑ. 76.

75. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382, ἐκδ. Bonn.

76. Χωνιάτης, σ. 306· Σκουταριώτης, σ. 312-13.

77. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382-83, ἐκδ. Bonn.

78. Χωνιάτης, σ. 302: αὐτὴ δὲ ἡ πορφυρογέννητος σὺν τῷ ἀνδρὶ τῷ Καίσαρι τῷ μεγίστῳ ναῶ προσρῦεται, βαρμηνιώσαν κατ' αὐτῆς ἐκδιδράσκειν φάσκουσα μητριάν καὶ τὸν ταύτης κάρταμον ἐραστήν. Σκουταριώτης, σ. 311: αὐτὴ δὲ ἡ πορφυρογέννητος σὺν τῷ ἀνδρὶ τῷ καίσαρι τῷ τῆς τοῦ θεοῦ Σοφίας ναῶ προσφεύγει, ἀποδιδράσκειν φάσκουσα μητριάν κατ' αὐτῆς μαινομένην καὶ τὸν πρωτοσέβαστον Ὅπως βλέπει κανεῖς, ὁ μητροπολίτης Κυζίκου Θεόδ. Σκουταριώτης πού γράφει με ψυχραιμία ἐκατὸ περίπου χρόνια μετὰ τὰ γεγονότα, καὶ ὄχι ὅπως ὁ σύγχρονος πρὸς αὐτὰ Νικήτας Χωνιάτης, δὲν ὀνομάζει τὸν Ἀλέξιο Κ. ἐραστή τῆς ἀτυχῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας.

τὸ περιστατικό, ποὺ ἔφτασαν μέχρι σχεδὸν δακρύων.

Αὐτὴ «ἡ δραστήρια, τολμηρὴ καὶ παράφορη πριγκίπισσα, μιὰ ἀληθινὴ ἀντρογυναίκα»⁷⁹, ἐκμεταλλεύθηκε τὰ αἰσθήματα ποὺ τῆς ἔδειξαν, καὶ ἄρχισε νὰ μοιράζῃ χάλκινα νομίσματα στὸ φτωχὸ τὸν κόσμον –ἀπειρα πλούτη εἶχε συνάξει στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ πατέρα της– καὶ νὰ τὸν ξεσηκώῃ σὲ ἐπανάσταση κατὰ τῆς Ἀντιβασιλείας, «καθὼς ἀπὸ φυσικοῦ ζήλευε τὴ μητριά της»⁸⁰ καὶ «ἔτρεφε ἀπέχθεια πρὸς τὸν πρωτεξάδελφό της, τὸν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο Ἀλέξιο Κ.132»⁸¹.

Καὶ ἐνῶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἔδειξε ψυχραιμία, προτείνοντας στὴν πριγκίπισσα ἀμνηστία γιὰ ὅ,τι κακὸ ἔκανε, μὲ πείσμα αὐτὴ δὲ δεχόταν, ἀλλὰ «ζητοῦσε τὴν ἐπανάληψη τῆς δίκης τῶν συνεργατῶν της, τὴν ἀπόλυσή τους ἀπ' τὶς φυλακές», καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, «δήλωσε πὼς καθόλου δὲν ἀνεχόταν τὴν παραμονὴ τοῦ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ –στὴ διοίκηση τῶν κοινῶν, γιατί ἀπλῶσε τὸ πόδι του στὰ ἀπροχώρητα καὶ γλίστρησε σὲ πράξεις καθόλου θεμιτές, ντροπιάζοντας ἀπ' αὐτὸ τὴ γενιά της», καὶ προχωρώντας, «ἀξιούσε νὰ ἀποπεμφτῆ ὁ π ρ ω τ ο σ ἔ β α ὶ σ τ ο ς –ἀπ' τὰ ἀνάκτορα καὶ σὰν παραφυτρωμένο ζιζάνιο νὰ ἀποσπαστῆ ἀπ' τὴν εὐγενικὴ φτελιά καὶ νὰ ἀπορριφτῆ, γιατί συνανεβαίνει καὶ συμπνίγει τὸν αὐτοκράτορα». Καὶ μὲ ὀργὴ ρητὰ διαβεβαίωσε πὼς «θὰ ἀγωνιστῆ μέχρι τέλους, ἂν δὲ γίνουν τὰ ἀνωτέρω»⁸².

Μπρὸς στὴν ἀδιαλλαξία της, ἡ ἀντιβασιλίτισσα καὶ ὁ πρωθυπουργὸς της ποὺ «σὰν τὸ χταπόδι τὸ κολλημένο στὶς πέτρες καὶ σὰν τὶς βυζάχτρες τῶν μαλακίων τὶς σφηνωμένες στὰ θύματά τους, εἶχε ἐγκατασταθῆ στὸ παλάτι καὶ δὲν ἐννοοῦσε ἀπὸ κεῖ νὰ μετακινηθῆ», διαβίβασαν μιὰ αὐτοκρατορικὴ διακοίνωση στὸ στρατόπεδο τῆς ἁγία-Σοφιάς, ποὺ μὲ αὐτὴ ὁ νεαρὸς αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (β') Κ. 155 δήλωνε αὐστηρὰ στὴν ἀδελφὴ του, τὴν κ α ι σ ἄ ρ ι σ σ α, πὼς ἂν δὲν ἀποχωρήσῃ μὲ τὴ θέλησή της ἀπ' τὴν ἐκκλησία θὰ ἀποσπαστῆ μὲ τὴ βία. Σ' αὐτὴ τὴ διακοίνωση ἡ πριγκίπισσα ἔδωσε τὴν ἀπότομη ἀπάντησιν πὼς ἦταν ἀποφασισμένη νὰ ἀγωνιστῆ, καὶ γιὰ ἐμπρακτὴ ἐκδήλωσιν τῆς ἀπάντησίν της, πρόσταξε νὰ μποῦν φρουρὲς στὶς πύλες τῆς ἐκκλησίας, μεταβάλλοντας τὸ περίφημο ἰουστινιάνειο μνημεῖο τῆς ἁγία-Σοφιάς σὲ ὄχυρὸ φρούριον· καὶ πάντα προχωρώντας ἀπ' τὸ κακὸ στὸ χειρότερο, συγκρότησε μὲ τὸ ἄφθονο χρῆμα της ἓνα πρόχειρον στρατὸ ἀπὸ Ἰταλοὺς ὀπλομάχους, ἀπὸ ἀγέρωχους Γεωργιανούς ποὺ βρέθηκαν στὴν ΚΠολη γιὰ ἐμπορικὲς ὑποθέσεις, καὶ ἀπὸ Ἕλληνες μόνιμους κατοίκους τῆς πρωτεύουσας⁸³.

79. Χωνιάτης, σ. 300: καὶ ἄλλως δὲ θερμουργίαν ἀσπαζομένη καὶ ἀνδρική τὸ φρόνημα οὔσα. Πρβλ. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 112, ἑλλην. μετάφρ., σ. 471.

80. Χωνιάτης, σ. 300: προσκτωμένη δὲ καὶ τὸ φύσει πρὸς τὴν μητριαν βαρύζηλον.

81. Σκουταριώτης, σ. 311: διὰ τὴν πρὸς τὸν πρωτοσέβαστον ἀπέχθειαν.

82. Χωνιάτης, σ. 302-3· Σκουταριώτης, σ. 311.

83. Χωνιάτης, σ. 303· Σκουταριώτης, σ. 311-12.

Και ήταν ανένδοτη και δέν άκουγε κανένα για να ειρηνεύσει, ούτε αυτόν τόν ίδιο τόν άγιο πατριάρχη Θεοδόσιο που τόσο τής είχε συμπαρασταθή και πατρικά τή συμβούλευε και με θυμό ένιστε τήν επέπληττε⁸⁴.

“Εβλεπε τότε κανείς τούς κατοίκους τής ΚΠολης, λέει ό Νικήτας Χωνιάτης –ας σημειωθή, πώς οι σχέσεις αυτού του τελευταίου με τούς ΚΠολίτες είναι αυτές του Βυζαντινού άριστοκράτη με τις λαϊκές μάζες– να μαζεύονται κατά ομάδες και τήν μέν π ρ ω ρ ο γ έ ν ν η τ η Μαρία Κ. 153 «να συμπονοῦν και να λυποῦνται και να λένε πώς άδικο καταδιώκεται και υποφέρει τόσες ταλαιπωρίες, τόν δέ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο Ἰ Αλέξιο Κ. 132 να βρίζουν και να λένε πώς παράλογα ένεργεί έναντίον τής. Και άκόμη να άγαναχτοῦν και κατά τής μητέρας του αυτοκράτορα».

Σιγά-σιγά αυτή ή λαϊκή άγανάκτηση μεταβλήθηκε σε στάση. Κάποιος παπάς τής άγια-Σοφιάς έσθησε μιá εικόνα του Χριστου στο φ ό ρ ο του Μεγ. Κωνσταντινου, ένας άλλος πήρε στους ώμους του ένα σταυρό και βγήκε στους δρόμους και ένας τρίτος ένα λάβαρο άναρτημένο σε ξύλο, και με όλες αυτές τις κινήσεις συγκέντρωναν τούς στασιαστές, που τόν μέν μικρόν αυτοκράτορα Ἰ Αλέξιον (β΄) Κ. 155 ζητωκραύγαζαν, τόν δέ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο Ἰ Αλέξιο Κ. 132 και τή δέ σ π ο ι ν α κ υ ρ ά ν Μαρριαν τής Ἰ Αντιόχειας άναθεμάτιζαν. Και αυτά τά έκαναν όχι μόνο στο Μίλιον, βορειοδυτικά τής άγια-Σοφιάς, αλλά και στη Σ φ ε ν δ ό ν η του Ἰ Πποδρομου, άπέναντι άκριβώς άπ’ τά άνάκτορα⁸⁵.

“Ολα αυτά που για άρκετές μέρες γίνονταν, ξεσήκωναν τó λαό σε έπανάσταση⁸⁶.

Είδαμε άλλου, σε ποιόν άναβρασμόν βρίσκονταν οι κάτοικοι τής ΚΠολης, άφου έφτασαν στο σημείο να λεηλατήσουν και να καταστρέφουν τά ώραία μέγαρα εκείνων εκ τών άριστοκρατών, που ήσαν όπαδοί τής άντιβασιλίσσας και του πρωθυπουργού τής Ἰ Αλέξιου Κ. 132, και μάλιστα τó μέγαρο ενός εκ τών κυρίων ύπουργών τους, αυτό του Θεόδωρου Παντεχνή⁸⁷.

Ἰ Ο π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο ς Ἰ Αλέξιος Κ. κατάλαβε στο τέλος, πώς με κανένα άλλο τρόπο δέν μπορεί να κάνη τήν πρωτεξαδέλφη του και ισάρισα Μαρία Κ. 153 να έγκαταλείψη τήν άγια Σοφία και να καθησυχάση, παρά με πόλεμο⁸⁸. είναι άλήθεια πώς αυτό προσάθησε όσο μπορούσε να τó άποφύγη, αλλά με τά άλλα μέσα δέν έφερνε κανένα άποτέλεσμα.

Συγκέντρωσε λοιπόν ένα όχι μικρό άριθμό στρατιωτών άπ’ τά άνατολικά και

84. Χωνιάτης, σ. 303-4· Σκουταριώτης, σ. 312.

85. Χωνιάτης, σ. 305-6· Σκουταριώτης, σ. 312. Για τó Μίλιον, βλ. R. Janin, Constantinople Byzantine, σ. 103-4 και 392. Για τή Σφενδόνη του Ἰ Πποδρομου, βλ. R. Janin, ένθ’ άνωτ., σ. 184, 185, 187, 211-12, και Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, τ. Γ΄ (1949), σ. 17, 19, 20, 23; 53, 54, 69, 77, 78.

86. Χωνιάτης, σ. 306· Σκουταριώτης, σ. 312.

87. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 536-37, ύ. 192-196.

88. Χωνιάτης, σ. 306· Σκουταριώτης, σ. 313.

δυτικά τάγματα, επικεφαλής τῶν ὁποίων ὄρισε τὸ στρατηγὸ Σαββάτιο τὸν Ἀρμένιο, καὶ μὲ αὐτὸν καὶ τοὺς ἐπιτελεῖς του, ἐξέτασε τοὺς χώρους τοῦ μεγάλου ἱεροῦ παλατιοῦ, γιὰ νὰ προσδιοριστῇ ὁ τόπος ἀπ' τὸν ὁποῖον θὰ γινόταν ἡ ἐπίθεση κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀντιπάλου του Μαρίας Κ. 153⁸⁹. Καὶ αὐτὴ ἡ τελευταία ἐτοιμάστηκε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἐπίθεση, «καθὼς μὲ πόλεμο ἤθελε νὰ ξεκαθαρίσῃ τὴν ὑπόθεσίν της»⁹⁰.

Οἱ ὀπαδοὶ τῆς, γκρεμίζοντας ὅσα οἰκήματα ἐβλεπαν στὴν πλατεία τοῦ Αὐγουσταίου, ἀνέβηκαν στὴν ἀψίδα τοῦ Μιλιού, γιὰ νὰ χτυπήσουν ἀπὸ κεῖ τοὺς βασιλικούς (= τοὺς αὐτοκρατορικούς, τοὺς στρατιῶτες τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου β' Κ. 155, δηλ. τῆς ἐπιτρόπου καὶ μητέρας του Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132)⁹¹.

Μέσα στὸ Φλεβάρη τοῦ 1182⁹², ὁ βασιλικὸς στρατὸς μὲ τὸν Σαββάτιο τὸν

89. Χωνιάτης, σ. 306-7· Σκουταριώτης, σ. 313.

90. Χωνιάτης, σ. 307: ἤδη γὰρ καὶ ἡ Καισάρισσα πρὸς τὴν ἀντίταξιν ἠτοιμάσατο, διακριθῆναι πολέμῳ τὰ καθ' αὐτὴν ἐθέλουσα. Σκουταριώτης, σ. 313.

91. Χωνιάτης, σ. 307· Σκουταριώτης, σ. 313.

92. Ὁ Χωνιάτης, σ. 307¹²⁻¹³ γράφει πὼς στὶς 2 τοῦ Μᾶη τῆς 15ης ἰνδικτιῶνας, ἤτοι τοῦ 1182, βλ. γιὰ τὴν ἰνδικτιῶνα V. Grumel, *La Chronologie*, σ. 258, ἐγίνε ἡ σύγκρουση τῶν δυο στρατευμάτων, αὐτῶν τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 μὲ ἐκείνη τῆς Μαρίας Κ. 153, ἀλλὰ εἶναι φανερὸ πὼς περιπίπτει σὲ κάποια σύγχυση, γιὰ αὐτὴ ἡ ἡμερομηνία καὶ χρονολογία τῆς 2ας τοῦ Μᾶη τοῦ 1182 ἀνάγεται στὴ σφαγὴ τῶν Λατίνων τῆς ΚΠολης ἀπ' τὶς ὀρδές τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 89 καὶ 134: 1182, Mai 2: Pogrom der Lateiner in Konstantinopel. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 419· Δ. Ζακυθινός, *Τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τοῦ 1071 μέχρι τοῦ 1453*, σ. 62. Ὁ O. Jurewicz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 85, ὀρίζει, μὲ βάση τὴν ἐπέτειο τῆς γιορτῆς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τῆς Κυρήνης, τὴν 13η τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1182, ὡς ἡμερομηνία τῆς ἀπόπειρας τῆς δολοφονίας τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, καὶ σ. 86, παρουσιάζει κατὰ τὸν ἴδιο μήνα τὴ συμφιλίωτικὴ συνάντησιν τῆς Μαρίας Κ. 153 μὲ τὴν Μαρία τῆς Ἀντιόχειας καὶ τὸν Ἀλέξιο Κ. 132 στὸ μεγάλο παλάτι, παραπέμποντας σωστά (γιὰ τὴ συνάντησιν) στὸ Χωνιάτη, σ. 313¹⁶. Μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ συμφιλίωσιν, στὶς 2 τοῦ Μᾶη τοῦ 1182 ἐγίνε ἡ σφαγὴ τῶν Λατίνων τῆς ΚΠολης, ἐνῶ ἀκόμη ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 βρισκόταν στὴ Χαλκηδὸνα, καὶ μόλις τὸ πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Μᾶη τοῦ 1182 ἢ στὶς 16 τοῦ Μᾶη τοῦ 1182 αὐτὸς ὁ τελευταῖος μῆκε στὴν ΚΠολη καὶ ἐγίνε κύριος τῆς ἀρχῆς, βλ. O. Jurewicz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 134: 1182, Erste Hälfte Mai. Einmarsch Andronicos in Konstantinopel. Δ. Ζακυθινός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 60: Οὗτος (ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87) τὴν 16 Μαΐου 1182 ἐγένετο κύριος τῆς ἀρχῆς. Οἱ χρονολογίαι ποὺ δίδουν γιὰ τὴ σύγκρουση τῶν δυο στρατευμάτων (αὐτῶν τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 μὲ ἐκείνη τῆς Μαρίας Κ. 153) ἄλλοι συγγραφεῖς εἶναι λανθασμέναι. Ἡ S. De Jongh, σ. 68¹⁷, ὁ P. Тивцев, *Le régime de l'empereur de Byzance Andronic Ier Comnène*, BS 23 (1962), σ. 26³⁷, καὶ ὁ W. Hecht, *letzten Komnenenkaiser*, σ. 11¹⁸⁻¹⁹, λένε πὼς ἡ σύγκρουση τῶν δυο στρατευμάτων ἐγίνε τὸ 1181, διορθῶνουν δηλ. τὸν Χωνιάτη, σ. 307¹³, ἀντὶ «τῆς πεντεκαδεκάτης ἰνδικτιῶνας» εἰς δεκάτην τετάρτην ἰνδικτιῶνα (= 1181). Ὁ R. Janin, *Le palais patriarcal*, REB 20 (1962), σ. 135⁴, 147²⁸, καὶ 148³², λέει πὼς ἡ σύγκρουση τῶν δυο στρατευμάτων ἐγίνε στὶς 2 τοῦ Μᾶη τοῦ 1182, ἀκολουθεῖ δηλ. τὸν λανθασμένο Χωνιάτη, σ. 307¹²⁻¹³. Ἐπίσης αὐτὸν τὸν τελευταῖο ἀκολουθεῖ καὶ φυσικὰ πέφτει σὲ λάθος ὁ Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, s. II, σ. 113², ἑλλην. μετάφρ., σ. 471⁴², ποὺ λέει πὼς ἡ σύγκρουση ἐγίνε τὸ Μᾶη τοῦ 1182: ὅπως

Ἀρμένιο ἐπικεφαλῆς, ξεπήδησε ἓνα πρωῖ ἀπ' τὸ μεγάλο ἱερό παλάτι καὶ ἀφοῦ κατέλαβε τὸ ναὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου τοῦ Διιππείου, πήρε θέσεις στὴν ὑψηλὴ στέγη τοῦ ναοῦ. Οἱ ὄπαδοι τῆς Μαρίας Κ. 153 τοὺς εἶχαν στὴ μέση, γιατί ἀπ' τὴ μιά μεριά εἶχαν ἀνέβη στὴν ἀψίδα τοῦ Μιλίου καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη ἀπ' τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ πατριαρχικοῦ παλατιοῦ εἶχαν καταλάβει τὸ ναὸ τοῦ Ἀλεξίου⁹³.

Ἀλλὰ ἡ θέση τῶν βασιλικῶν καθὼς ἦταν πολὺ πιὸ ὑψηλὴ, τοὺς εὐνοοῦσε νὰ κατατοξεύουν τοὺς ὄπαδούς τῆς Μαρίας Κ. 153. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ μεταξύ, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἐστειλε ἀπ' τὸ παλάτι καὶ ἄλλους στρατιωτικούς, οἱ ὁποῖοι κατέλαβαν τοὺς δρόμους ποὺ ὄδηγοῦσαν πρὸς τὴν ἁγία-Σοφία, κ' ἔτσι ὁ λαὸς τῆς πρωτεύουσας ἔπαυσε νὰ βοηθῆ τὴν καϊσαρίσσα, καθὼς μάλιστα οἱ ὄπαδοί τῆς ποὺ συμπλέκονταν στὴν πλατεία τοῦ Ἀύγουσταίου με τοὺς βασιλικούς, ἔκαναν ἓνα ἀγῶνα ἀπελπισίας, λίγοι αὐτοὶ με πολὺ πιὸ πολλούς. Καὶ κάτω ὅμως ἀπ' αὐτὲς τὶς δυσμενεῖς συνθήκες, ὁ στρατὸς τῆς Μαρίας Κ. 153 ἀντιστεκόταν σταθερά, καὶ μάχη ἔδωσε καρτερή, τόσο μετὴ ρίψη βελῶν, ὅσο καὶ μετ' ἀγῶνα σῶμα πρὸς σῶμα. Καὶ ἄκουγε κανεὶς τοὺς στεναγμούς τῶν τραυματιζομένων καὶ τὶς ὑστάτες κραυγὲς τῶν φονευομένων, καὶ τὶς προτροπὲς καὶ διαταγὲς τῶν βαθμοφόρων γιὰ τὴν ἀμοιβαία ἐξόντωση τῶν ἀντιπάλων⁹⁴.

Ἐκτὸς τοῦ συγχρόνου μετὰ τὰ γεγονότα Νικήτα Χωνιάτη, τὸν ὁποῖον κατὰ λέξη σχεδὸν παρακολουθοῦμε καὶ τοῦ μεταγενέστερου ἀντιγραφέα του μητροπολίτη Κυζικίου Θεόδωρου Σκουταριώτη (19' αἰ.), καὶ ἄλλος σύγχρονος, ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, μᾶς λέει μετὰ κάποια ὑπερβολή: «Καὶ γιὰ νὰ ποῦμε μετὰ λίγα λόγια τὸ τί συνέβη, πόλεμος συγκροτήθηκε ἱερός. Καὶ κλείστηκαν μέσα στὴν ἐκκλησία οἱ ὑπερασπιστὲς τῶν καϊσάρων ἔνοπλοι, σὰ νὰ βρίσκονταν σὲ πολιορκία, καὶ ἀπέξω ἔπεφταν κατὰ πάνω τους οἱ βασιλικοὶ, πολλοὶ καὶ γενναῖοι. Καὶ σκοτώθηκαν ὄχι λίγοι ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἦσαν στὴν ἐκκλησία, καὶ ἄπειροι ἀπ' τοὺς βασιλικούς. Κι αὐτὸ τὸ κακὸ ἔφτασε μέχρι τὸ φέρον τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου, γιατί ὁ βασιλικὸς στρατὸς αἰφνιδίωσε τοὺς ἐκεῖ, κι ἄλλους ἀπ' αὐτοὺς τραυμάτισε κι ἄλλους σκότωσε. Καθὼς ἔτσι τὸ κακὸ ἀνοίχτηκε, αὐξήσε τὸ μίσος κατὰ τῆς αὐτοκρατορίσσης Μαρίας ποὺ ἀπλώθηκε σχεδὸν ἀνάμεσα σὲ ὅλους. Καὶ ἄνοιγαν ὅλοι τὰ στόματά τους καὶ ἔλεγαν ἐναντίον τῆς καὶ συσκέφτονταν πῶς νὰ τῆς κάνουν

ὀλότελα λανθασμένο εἶναι καὶ ἐκεῖνο ποὺ λέει σ. 114²⁹⁻³⁰, ἑλλην. μετάφρ., σ. 473³, πὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 περὶ τὰ μέσα τοῦ 1182 εἶχε ἀναχωρήσει ἀπ' τὸ Οἶναιο καὶ δέχτηκε τὴν κόρη του Μαρία Κ. 163 στὴ Σινώπη. Ἀπ' τὸν Ch. Diehl, καθὼς παρασύρεται, καὶ ὁ L. Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, σ. 282-83, λέει λανθασμένα πὼς τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1182 ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 «μῆκε στὴν αὐτοκρατορικὴ πόλη», δηλ. στὴν ΚΠολη.

93. Χωνιάτης, σ. 307· Σκουταριώτης, σ. 313. Γιὰ τὸ ναὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου τοῦ Διιππείου, βλ. R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 264-65· γιὰ τὸ ναὸ τοῦ Ἀλεξίου, βλ. R. Janin, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 18-9.

94. Χωνιάτης, σ. 307-8· Σκουταριώτης, σ. 313.

κακό και να την απομακρύνουν απ' την εξουσία»⁹⁵.

Η μάχη ανάμεσα βασιλικών και καισαρικών (= όπαδών της καισαρίας Μαρίας Κ. 153) εξακολουθούσε τη μέρα εκείνη του Φλεβάρη του 1182. Και μέχρι το μεσημέρι η μάχη έδειχνε πώς ήταν ισόπαλη και η νίκη αμφίβολη, καθώς τότε έκλινε με το ένα μέρος και τότε με το άλλο. Κατά το βράδυ όμως φάνηκε καθαρά πώς η νίκη ήταν με τα στρατεύματα «του βασιλέα» Ἀλέξιου (β') Κ. 155, δηλ. με τα στρατεύματα της αντιβασιλίσσας Μαρίας της Ἀντιόχειας και του πρωτοσέβαστου Ἀλέξιου Κ. 132.

Οί όπαδοί της Μαρίας Κ. 153 που είχαν βγει απ' την άγια-Σοφία στριμώχτηκαν στην πλατεία του Αύγουσταίου και κείνοι που βρίσκονταν στην άψίδα του Μιλίου και στο ναό του Ἀλεξίου τὸ έβαλαν στα πόδια. Μερικοί σύντροφοί τους απ' τὸν άνδρώνα της άγια-Σοφιάς, τὸν Μάκρωνα, που έβλεπε στο Αύγουσταίο, και απ' τὸν γειτονικό του Θωμαίτη τρίκλινο βοήθησαν τὴν ύποχώρηση, καθώς με πετροβολήματα και τοξεύματα χτυπούσαν τὸς βασιλικούς⁹⁶.

Τέλος οί όπαδοί της Μαρίας Κ. 153, έγκαταλείποντας τὴν πλατεία του Αύγουσταίου, μπήκαν απ' τὴ δυτική πύλη της άγια-Σοφιάς, όπου σέ ώραϊο μωσαϊκό απεικονιζόταν ὁ αρχιστράτηγος τῶν άγγέλων Μιχαήλ, κραδαίνοντας ένα ξίφος, ως φύλακας της έκκλησίας. Και εδῶ σταμάτησε η μάχη⁹⁷.

Πάνω σ' αυτά, ὁ πατριάρχης Θεοδοσίος, καθώς φοβήθηκε μή οί εμπόλεμοι άρπάξουν τὰ αναθήματα της έκκλησίας, φόρεσε τὴν άρχιερατική του στολή, πήρε στα χέρια του τὸ εὐαγγέλιο, και κατέβηκε στὸν πρόναο όπου απεικονιζόταν ὁ αρχάγγελος Μιχαήλ, άκριβώς στο σέκρετο του πρωτεκδικείου, όπου είχαν μαζευτὴ οί όπαδοί της καισαρίας (Μαρίας Κ. 153)⁹⁸.

Ὁ καισαράς Ἰωάννης του Montferrat, ὁ σύζυγος της Μαρίας Κ. 153, ένας νεαρός 19 χρονῶ⁹⁹, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης μᾶς λέει πώς ήταν «τέλειος στὴν άντρειοσύνη»¹⁰⁰, καθώς φοβήθηκε γιὰ τὸν εαυτό του και τὴ γυναίκα του, μή πιστοῦν, και κατά τρόπο μάλιστα βάρβαρο, απ' τὸς ανθρώπους του Ἀλέξιου Κ. 132, κάλεσε στο Μάκρωνα τὸς Ἰταλούς ὄπλομάχους και ὄσους Λατίνους ύπασιπιστές εἶχε, καθώς και τὸς ύπηρέτες και οικειακούς της πριγκίπισσας γυναίκας του, περι τὸς ἑκατὸν πενήντα

95. Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, σ. 26, εκδ. Κυριακίδη, και σ. 387, εκδ. Bonn.

96. Χωνιάτης, σ. 308· Σκουταριώτης, σ. 313-14. Γιὰ τὸν Μάκρωνα και τὸν Θωμαίτην τρίκλινον, βλ. R. Janin, Le palais patriarcal, REB 20 (1962), σ. 144-49.

97. Χωνιάτης, σ. 309· Σκουταριώτης, σ. 314. Πρβλ. R. Janin, ενθ' άνωτ., σ. 137.

98. Χωνιάτης, σ. 309· Σκουταριώτης, σ. 314. Πρβλ. R. Janin, ενθ' άνωτ., σ. 137. Γιὰ τὸ σέκρετον του πρωτεκδικείου, βλ. R. Janin, ενθ' άνωτ., σ. 150.

99. Τὸ Φλεβάρη του 1180 που ὁ Renier Ἰωάννης παντρεύτηκε τὴ Μαρία Κ. 153 δέν εἶχε άκόμη γένια, βλ. Χωνιάτην, σ. 222; και μήπω φύοντι γένειον, πρβλ. Σκουταριώτην, σ. 280.

100. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, σ. 20, εκδ. Κυριακίδη, και σ. 382, εκδ. Bonn.

άντρες, και τούς έβγαλε ένα λόγο, πού με αυτόν προσπάθησε να τούς έμψυχώση και να δικαιολογήση τόν άγώνα πού αυτός και ή γυναίκα του έκαναν έναντίον όμοφύλων και όμοπίστων¹⁰¹.

Και άμέσως μετά τó λόγο ό κ α ί σ α ρ α ς 'Ιωάννης κατέβηκε άπ' τó Μάκρωνα στόν πρόναο, και άκολουθούμενος άπ' τούς 150 άντρες του, όλους όπλισμένους με άσπίδες και άμφίστομες μάχαιρες, βγήκε μ' ένα πήδημα στην αύλή του Αύγουσταίου και έπετέθη έναντίον των βασιλικών. Άπ' αύτή την επίθεση άρκετοί άπ' αυτούς τούς τελευταίους τραυματίστηκαν και ένας σκοτώθηκε, καθώς τρυπήθηκε με ξίφος. Και μετά τόν αίφνιδιασμό του ό κ α ί σ α ρ α ς και ό μικρός στρατός του επανήλθαν στην έκκλησία. Αυτό ήταν ένα μάθημα για τούς «στρατιώτες του βασιλέα», πού δέν έκαναν πιά καμιά άπόπειρα για να μπούν στην άγια-Σοφιά¹⁰².

Τέλος, ό πατριάρχης Θεοδόσιος ήταν εκείνος πού έδωσε τή λύση¹⁰³. Έστειλε στη δέσποινα Μαρία τής Αντιόχειας τόν παλατινο του, τόν άρμόδιο για τις σχέσεις πατριαρχείου και παλατιού έκκλησιαστικό άξιωματούχο, πού επέστησε την προσοχή τής βασίλισσας πάνω στα άθεσμα πού γίνονταν συγχρόνως ό έκκλησιαστικός άξιωματούχος διαβίβασε προτάσεις για συμφιλίωση τής πορφυρογέννητης προγονής της Μαρίας Κ. 153¹⁰⁴.

Η αυτοκρατόρισα Μαρία «πού όλο τόν κόσμο τραβούσε κοντά της με την όλόλαμπρη θέα της, με τή μαργαριταρένια όψη της με τόν όμαλό χαρακτήρα της, με τó άπλό φρόνημά της και με την ευχάριστη λαλιά της»¹⁰⁵, μάλλον με τή συγκατάθεση του πρωτοσέβαστου Άλεξιου Κ. 132 έστειλε στην άγια-Σοφιά μιά πολυμελή έπιτροπή πού την άποτελοΰσαν πρόσωπα άπ' τις έπίσημες οικογένειες τής άριστοκρατίας και με τούς πió μεγάλους τίτλους, μ' έπικεφαλής τόν μέγαν δούκαν Άνδρόνικον Κοντοστέφανον Κομνηνόν 135 και τόν μέγαν έταίρειάρχην 'Ιωάννην Δούκαν¹⁰⁶.

Σέ δυό συναντήσεις πού είχαν οι άπεσταλμένοι, και ιδιαίτερα ό μέγας δούξ —«ένας άντρας, λέει ό Εϋστάθιος Θεσσαλονίκης, πολύ δραστήριος και γεμάτος φρόνηση και μυαλό»¹⁰⁷— πού ήταν πρωτεξάδελφος τής Μαρίας Κ. 153, έδωσαν ρητές διαβεβαιώσεις στην κ α ι σ α ρ ι σ σ α και στόν άντρα της,

101. Χωνιάτης, σ. 310-11· Σκουταριώτης, σ. 314-15. Πρβλ. R. Janin, ένθ' άνωτ., σ. 137.

102. Χωνιάτης, σ. 312· Σκουταριώτης, σ. 315-16.

103. Χωνιάτης, σ. 312· Σκουταριώτης, σ. 316. Πρβλ. R. Janin, ένθ' άνωτ., σ. 138: *Le patriarche s'entremet alors pour retablir la paix.* Η μεσολάβηση του πατριάρχη πού τόν σέβονταν πολύ και οι δυό Μαρίες έπαιξε μεγάλο ρόλο.

104. Χωνιάτης, σ. 312· Σκουταριώτης, σ. 316.

105. Χωνιάτης, σ. 318: (αύτη γάρ τώ τής θεάς λαμπρώ και τώ τής όψεως μαργαρώδει και τώ του ήθους όμαλώ και τώ του φρονήματος άσυμπλόκω και τώ επαγωγώ του φθέγματος ως άπό μηρίνου πάντας έφείλκετο),

106. Χωνιάτης, σ. 312-13· Σκουταριώτης, σ. 316.

107. Εϋστάθιος Θεσσαλονίκης. Άλωσις, σ. 38, εκδ. Κυριακίδη, και σ. 398, εκδ. Bonn; και ό μέγας δούξ ό Κοντοστέφανος άνήρ δραστήριος και φρενών γεμων.

πού τις επικύρωσαν με όρκους, πώς τίποτε δεν πρόκειται να πάθουν ούτε απ' τόν αδελφό της και αυτοκράτορα, ούτε απ' τη δέσποινα, ούτε απ' τόν πρωτοσέβαστο Ἀλέξιο Κ. 132, και πώς θά δοθῆ ἀμνηστία σέ όλους τούς όπαδούς της, κ' ἔτσι ὁ ἐμφύλιος αὐτός πόλεμος σταμάτησε.

Και κατά τή νύχτα τῆς ἴδιας αὐτῆς μέρας τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1182, ἡ κ α ι σ ά ρ ι σ α Μαρία Κ. 153 και ὁ ἄντρας της Ἰωάννης τοῦ Montferrat ἀπ' τήν ἀγια-Σοφιά πέρασαν στό μεγάλο ἱερό παλάτι, ὅπου τότε βρίσκονταν ἡ βασίλισσα Μαρία και ὁ γιός της, καθώς και ὁ πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος Κ. 132, και συμφιλίωθηκαν μαζί τους¹⁰⁸.

Αὐτό πού ἔκανε ὁ Ἀλέξιος Κ. νά χτυπήσῃ μιὰ στενή συγγενή του και τούς ὁμόφυλους όπαδούς της κάτω ἀπ' τίς πύλες ἑνός τόσο ἀξιοσέβαστου ναοῦ – ἐνῶ ὁ παλιός Ρωμαῖος αυτοκράτορας Τίτος (79 - 81) σεβάστηκε τό ναό τοῦ Σολομώντα, ὅταν κατά τό διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ πατέρα του Βεσπασιανοῦ πολεμοῦσε τούς ἀλλόφυλους Ἑβραίους (τό 70) και πολιορκοῦσε τήν Ἱερουσαλήμ¹⁰⁹ – ἦταν ἕνα μεγάλο σκάνδαλο γιά τή θρησκώληπτη πρωτεύουσα, πού ἔκανε πιό μισητή στό λαό τήν κυβέρνησῃ τοῦ πρωτοσέβαστου. Και ἀκόμη χειρότερο ἦταν πού ἡ ἀντιβασίλισσα και ὁ πρωθυπουργός της ἀναγκάστηκαν νά ἀμνηστεύσουν τούς στασιαστές, κ' ἔτσι νά δώσουν σέ ὅλους μιὰ ὀλοφάνερη ἀπόδειξη τῆς ἀδυναμίας τους.

Δέν τούς ἀπόμεινε παρά μόνο ἄλλο ἕνα σφάλμα νά κάνουν. Μὲ μιὰ ἀχαρακτήριστη ἀδεξιότητα ὁ πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος Κ. 132 θέλησε νά τιμωρήσῃ τόν πατριάρχη Θεοδόσιο γιά τό ρόλο πού εἶχε παίξει στήν ἀνταρσία και τόν περιόρισε στό μοναστήρι τοῦ Παντεπόπτοῦ¹¹⁰. Ὁ ἀσύνητος μάλιστα Ἀλέξιος Κ. 132 ἴσως και θά τόν καθαιροῦσε μὲ ἐξαγορασμένους ἀρχιερεῖς, ἂν δέν τόν ὑποστήριζε αὐτή ἡ ἴδια ἡ αυτοκράτορισα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, καθώς και ὅλα τὰ μέλη τῆς αυτοκρατορικής τῶν Κομνηνῶν γενιάς, πού ἰδιαίτερα σέβονταν και τιμοῦσαν τόν ἀληθινά ἅγιον αὐτόν ἱεράρχη¹¹¹.

Κ' ἔτσι ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξιος Κ. 132, «αὐτό τό στρεβλό φίδι», ὅπως τόν λέει ὁ Χωνιάτης, ἀναγκάστηκε νά συμφωνήσῃ γιά τήν ἐπάνοδο τοῦ πατριάρχη στό θρόνο του¹¹². Ὁ λάκερη ἡ πόλη ἔφερε πάλι θριαμβικά τόν πατριάρχη στήν ἀγια-Σοφιά, μέσα ἀπό δρόμους πού μοσχοβολοῦσαν ἀπό ἀρώματα και λιβάνια και ἀντιλαοῦσαν ἀπ' τίς βοερές ζητωγραφυές. Ἦταν κι αὐτό υἷα καινούργια

108. Χωνιάτης, σ. 313· Σκουταριώτης, σ. 316. Πρβλ. Ο. Jurewicz, Andronikos I. Komnenos, σ. 86.

109. Χωνιάτης, σ. 314.

110. Χωνιάτης, σ. 314-15· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, σ. 26-8, ἐκδ. Κυριακίδη, και σ. 387-90, ἐκδ. Bonn· Σκουταριώτης, σ. 316-17. Γιά τή μονή τοῦ Παντεπόπτοῦ, βλ. R. Janin, Églises et monastères, σ. 513-15.

111. Χωνιάτης, σ. 315· Σκουταριώτης, σ. 317.

112. Χωνιάτης, σ. 315-16· Σκουταριώτης, σ. 317· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, σ. 28, ἐκδ. Κυριακίδη, και σ. 389, ἐκδ. Bonn.

ήττα της κυβέρνησης του πρωτοσέβαστου¹¹³.

Αυτή ή άνταρσία της Μαρίας Κ. 153, με τὰ ἐπακόλουθά της, ἄν και καταστάληκε, θαυμάσια ἐξυπηρέτησε τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 γιὰ νὰ πετάξη ἀπ' τὴ μέση τὸν Ἀλέξιο Κ. 132¹¹⁴. Ἐναντίον ἑνὸς λαομίσητου καθεστῶτος ὄλοι ζητοῦσαν ἓνα σωτήρα και ὄλοι γύριζαν τὰ μάτια πρὸς τὸ δοξασμένο πρωτεξάδελφο τοῦ μακαρίτη αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81¹¹⁵.

Ἡ πορφυρογέννητη πριγκίπισσα Μαρία Κ. 153, «ὡς νὰ ἐπιθυμοῦσε τὸ κακό της, και ὅπως ἀπ' τὰ στερνὰ ἀποδείχτηκε, ὡς νὰ ἐπέσπευδε τὴν καταστροφή της», τοῦ εἶχε γράψει τὴ στιγμὴ τῆς στάσης¹¹⁶, ὅπως και πιὸ πάνω σημειώθηκε, και ἀπὸ τότε τὰ πιὸ δοξασμένα πρόσωπα τῆς μοναρχίας δὲν ἔπαυαν νὰ τὸν παρακινοῦν με τὶς παρακλήσεις τους, και νὰ τὸν βεβαίωνουν πὼς ἄν ἔπαιρνε τὴν ἀπόφαση νὰ προχωρήσει πρὸς τὴν ΚΠολη, κανένα πρόσωπο δὲ θὰ φέρη ἑναντίωση και πὼς ὄλοι θὰ τὸν δεχτοῦν με μεγάλη χαρὰ¹¹⁷.

Εἶδαμε ἄλλοῦ¹¹⁸, τὶς διάφορες φάσεις τοῦ ἀγῶνα ἀνάμεσα στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 και στὸν Ἀλέξιο Κ. 132, ποὺ κατάληξε στὸ θρίαμβο τοῦ πρώτου και τὴν τύφλωση τοῦ δευτέρου, στὸν πολιτικό του δηλ. θάνατο. Ἐδῶ θὰ τονίσουμε ἐλάχιστα σημεία ποὺ ἐκεῖ δὲν ἐξετέθησαν.

Τέλη τοῦ 1178 με ἀρχὲς τοῦ 1179, ποὺ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 γύρισε στὴν ΚΠολη, ἔπειτ' ἀπὸ μιὰ ζωὴ γεμάτη ἀπὸ περιπέτειες και περιπλανήσεις, ἔδωσε στὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81 και στὸ γιό του βασιλέα Ἀλέξιο Κ. 155 ἓνα ὄρκο πίστης, ποὺ με αὐτὸν μεταξύ ἄλλων, διαβεβαίωνε και τὰ ἐξῆς: «και ἐάν κάτι ἴδω ἢ ἐννοήσω ἢ ἀκούσω, ποὺ προχωρεῖ στὴν ἀτίμωσή σας και βλάβη τοῦ στέμματός σας, εἶμαι ὑποχρεωμένος και ἐσᾶς νὰ εἰδοποιήσω και ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅσο μπορῶ, νὰ τὸ ἐμποδίσω»¹¹⁹.

Πάνω σ' αὐτὸν τὸν ὄρκο ποὺ εἶχε δώσει, καθὼς κάθησε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, «ὅπως οἱ μύγες πάνω στὶς πληγές», δὲν ἔπαυσε ἀπ' τὶς ἀρχὲς τοῦ 1182 νὰ στέλνῃ ἀλλεπάλληλα γράμματα στὸν μικρὸ αὐτοκράτορα και ἀνεπιὸ του Ἀλέξιο (β') Κ. 155, στὸν πατριάρχη Θεοδόσιο και σὲ ἄλλους, και «νὰ τονίζῃ σ' αὐτὰ δῆθεν με ἀγανάχτηση πόσο φοβερὲς ἦσαν οἱ κακὲς φήμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν γιὰ τὸ παλάτι, νὰ ζητῆ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπ' τὴν ἐξουσία τοῦ πρωτοσέβαστου Ἀλέξιου Κ. 132, νὰ δείχνῃ τὸν ὀλοφάνερο κίνδυνο, ποὺ ἀπ' αὐτὸν διατρέχει ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (β')», γιὰ νὰ καταλήξῃ στὰ

113. Χωνιάτης, σ. 316· Σκουταριώτης, σ. 317.

114. S. De Jongh, σ. 69.

115. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωςις, σ. 26, ἔκδ. Κυριακίδη, και σ. 388; ἔκδ. Bonn. Χωνιάτης, σ. 298, 299, 300· Σκουταριώτης, σ. 310-11.

116. Χωνιάτης, σ. 300-1· Σκουταριώτης, σ. 310-11.

117. Χωνιάτης, σ. 300· Σκουταριώτης, σ. 310.

118. Βλ. Γενεαλογίαν μου. τ. Α', σ. 542-47, ὑ. 227-262.

119. Χωνιάτης, σ. 297-98· Σκουταριώτης, σ. 309-10. Πρβλ. και Χωνιάτης, σ. 220-21 και 357.

γράμματά του: «Κυρίως μέ ἀπασχολεῖ ἡ ἀπρεπὴ φήμη καὶ στ' αὐτιά μου καθόλου παραδεχτὴ» –γιὰ τίς σχέσεις τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας μέ τὸν π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο– «πού παντοῦ διακηρύσσεται καὶ στίς πύλες τῶν ἰσχυρῶν ἐπικάθεται καὶ ἔχει γίνεῖ παγκόσμιο σκάνδαλο»¹²⁰.

Μέ τέτοια βαριά καὶ ὑποκριτικὴ γλώσσα ἄρχισε τὴν πολεμικὴ του κατὰ τοῦ καθεστῶτος τῆς Ἀντιβασιλείας ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, γιὰ νὰ μετέλθῃ μετὰ καὶ μέχρι τὴν ἐκπόρθησῃ τῆς ἐξουσίας, ἕνα σωρὸ πανουργίες καὶ σοφιστεῖες.

Πῶς ἀντιμετώπισε τὸν πολὺ πιὸ ἱκανὸ καὶ λαοπλάνο Ἀνδρόνικο Κ. 87 ὁ Ἀλέξιος Κ. 132;

Δέν νομιζῶ πῶς πρέπει νὰ συμμεριστοῦμε τὴν ἀποψη τοῦ Χωνιάτῃ πῶς ἔδειξε κατὰ τὴν ἀντιμετώπισή του ν ω θ ρ ό τ η τ α¹²¹, χαρακτηρισμὸ πού δέν ἀναγνωρίζει ὁ ἀντιγραφέας του Θεόδωρος Σκουταριώτης¹²², γιὰτί ἔλαβε ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα γιὰ τὴν ἀποσόβηση τοῦ-κακοῦ πού ἐπερχόταν¹²³.

Ἡ διαβεβαίωση τοῦ Χωνιάτῃ πῶς (κανεῖς ἀπ' αὐτοῦς πού εἶχαν ἐπιφορτιστῆ νὰ ἀγωνιστοῦν κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου, δέν πέρασε στίς γραμμές του, ἂν καὶ ὁ Ἀνδρόνικος εἶχε σχεδὸν ἐκπορθῆσῃ τὴν-ἐξουσία, κανεῖς ἀπ' αὐτοῦς δέν πρόδωσε τὸν π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο ν καὶ δέν ἀφέθηκε νὰ δελεαστῆ ἀπ' τὸ προσωπεῖο τοῦ μισοτύραννου Ἀνδρόνικου»¹²⁴, βρῖσκει τὴν πανηγυρικὴ διάψευσή της, ὅταν βλέπουμε νὰ τὸν προδίδουν, καὶ γιὰ τὴ δική τους ὅπως ἔδειξαν τὰ στερνὰ καταστροφὴ, καὶ οἱ δυὸ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τὸ στόλου, ὁ Ἀνδρόνικος Ἀγγελος Δούκας 93¹²⁵ καὶ ὁ τόσο συνετὸς Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομνηνός 135¹²⁶, καθὼς καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ πρεσβευτὴς πού ἔστειλε στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, ὁ ἱερωμένος Γεώργιος Ξιφιλίνος¹²⁷, (ὁ μετέπειτα οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γεώργιος β' ὁ Ξιφιλίνος 1191 - 1198).

Ἡ κρίση τοῦ Χωνιάτῃ πῶς καὶ μετὰ τὴν προσχώρηση τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου Κομνηνοῦ 135 στίς γραμμές τοῦ στασιαστῆ, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 «μποροῦσε ἴσως νὰ ἀμυνθῆ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἴσοδο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 στὴν πρωτεύουσα»¹²⁸, δέ γίνεται δεχτὴ ἀπ' τοὺς νεώτερους

120. Χωνιάτης, σ. 298· Σκουταριώτης, σ. 310.

121. Χωνιάτης, σ. 318: θηλυδρίας τε ὧν καὶ ὑπόνωθρος... καὶ σ. 325: ἴσως δ' ἂν καὶ πλείονι πολέμου παρασκευῆ καὶ ὀρμῆ ὀξυτέρᾳ χρησάμενος τῷ τε Ἀνδρονίκῳ τὴν εἰς τὴν πόλιν πάροδον ἀπετείχισε...

122. Ὁ Σκουταριώτης, σ. 317 καὶ 321, παραλείπει νὰ παραθέσῃ τοὺς περὶ νωθρότητας καὶ ὑπνηλίας χαρακτηρισμοὺς τοῦ Χωνιάτῃ, καθὼς καὶ τὴν κρίση γιὰ τὴ δυνατότητα ἀντιμετώπισης τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 μετὰ τὴν προσχώρησιν σ' αὐτὸν τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135.

123. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 543-44, ὑ. 240-243.

124. Χωνιάτης, σ. 318· Σκουταριώτης, σ. 318.

125. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 544, ὑ. 244 καὶ 245.

126. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 545, ὑ. 250 καὶ 252.

127. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 545, ὑ. 251.

128. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 547, ὑ. 261.

έρευνητές¹²⁹.

Μετά τήν προσχώρηση στις τάξεις του Ἀνδρόνικου Κ. 87 τοῦ μεγάλου δοῦκα Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου Κ. 135 –τόν ὅποιον ἄς σημειωθῆ πῶς ὁ πρωτοσέβαστος, ἄν καί πρωτεξάδελφό του, ὑποπεύθηκε γι' αὐτό καί προσκόλλησε κοντά του συγγενεῖς του, ἴσως μέσα σ' αὐτούς τὸ γιό του Ἀνώνυμον Κομνηνόν 221, καί ἀνθρώπους τοῦ οικιακοῦ του περιβάλλοντος¹³⁰– ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ὀλότελα καταβλήθηκε», μᾶς λέει κάποιος¹³¹, «ἀφανίστηκε καί ἔχασε ὅλες τῖς ἐλπίδες του καί τὴ διάθεση νά συνεχίσῃ τὴν ἄμυνα», μᾶς λέει ἓνας σύγχρονός του¹³².

Στὸ μεταξύ μιὰ ἐπανάσταση, κατὰ τὰ τέλη τ' Ἀπρίλη τοῦ 1182, ξέσπασε στὴν ΚΠολη¹³³, ποὺ οἱ ὀργανωτές της ἀνοίξαν τῖς πύλες τῆς φυλακῆς τοῦ μεγάλου παλατιοῦ γιὰ νά βγοῦν ἀπὸ κεῖ οἱ συνωμότες τῆς 13ης τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1182, ὁ σεβαστοκράτορας Ἀλέξιος Κ. 156, οἱ δυὸ γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, ὁ Μανουήλ Κ. 161 καί ὁ Ἰωάννης Κ. 162, ὁ πρωτοστράτορας Ἀλέξιος Κ. 237, ὁ πρῶην ἑπαρχος τῆς πρωτεύουσας Ἰωάννης Δούκας Καματηρός καί οἱ ἄλλοι ποὺ εἶχε φυλακίσῃ ὁ πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος Κ. 132, καί κρατοῦσε ἀκόμη στὴ φυλακῆ, ἄν καί εἶχε χορηγήσει ἄμνηστία¹³⁴.

Οἱ ἀνθρωποὶ τῆς κατάστασης ποὺ ἐπικράτησε προέβησαν στὴ σύλληψη τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 καί τῶν συγγενῶν του, ποὺ μεταξύ τους χωρὶς ἀμφιβολία θὰ ἦταν καί ὁ γιός του Ἀνώνυμος Κομνηνός 221, καί τούς ἐκλείσαν στὴν ἴδια φυλακῆ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ¹³⁵.

Τελευταία πιάστηκε καί ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 στὰ ἀνάκτορα, μᾶλλον αὐτὰ τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου καί ἔμεινε ἐκεῖ μερικὲς μέρες, κάτω ἀπ' τὴν αὐστηρὴ φρούρηση τῶν Γερμανῶν πελεκυφόρων τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς.

129. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 545-46, ὑ. 253 καί 254, κρίσεις τοῦ Ρ. Τινδεν καί τοῦ G. Ostrogorsky.

130. Χωνιάτης, σ. 321: συνὴν δὲ τῶ Κοντοστεφάνω καί τι τοῦ πρωτοσεβαστοῦ συγγενικόν καί οικίδιον.

131. Σκουταριώτης, σ. 320: τὸν δὲ πρωτοσεβαστὸν καταβέβληκε τέλειον.

132. Χωνιάτης, σ. 322: τὸν δὲ πρωτοσεβαστὸν ἠφάντωσε τέλειον, πάσας τὰς ἐλπίδας ἀπεγνωκότα καί κατακλασθέντα τὸ πρόθυμον.

133. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 419: Une révolte éclata dans la capitale. L. Bréhier, Vie et mort de Byzance, σ. 282. Τὸ λένε αὐτὸ οἱ ἐρευνητές κατὰ συμπέρασμα τῶν ἐνεργειῶν ποὺ ἐγίναν στὴν ΚΠολη, πρὶν ἀπ' τὴν εἴσοδο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87· ἡ ἀποφυλάκιση τῶν ἀντιπάλων τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 καί ἡ σύλληψη αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, δεῖχνουν τὴν ἐκρηξὴ κάποιας ἐπανάστασης, ἄν καί οἱ πηγές δὲν ἀναφέρουν ρητὰ κάτι τέτοιο.

134. Χωνιάτης, σ. 323· Σκουταριώτης, σ. 320. Γιὰ τὴ χορήγηση ἄμνηστίας, βλ. ἄνωτ., ὑ. 108.

135. Χωνιάτης, σ. 323: ἐγκλείονται δ' ἕτεροι, οἷς οὗτος (ὁ Ἀλέξιος Κ.) προσέβλεπεν ἡμερον, καί ὅσον τῆς αὐτοῦ μερίδος καί συγγενείας. Σκουταριώτης, σ. 320.

Καί κάποια νύχτα τὸν πῆραν κρυφά ἀπ' τὸ παλάτι καὶ τὸν μετέφεραν –πάντα κάτω ἀπὸ αὐστηρὴ φρουρήρη– στὸ πατριαρχικὸ μέγαρο, στὰ οἰκήματα ποὺ εἶχε ἀνεγείρει ὁ πατριάρχης Μιχαήλ (α΄) ὁ Κηρουλάριος (1043 - 1058 † 1059)¹³⁶.

«Τί παλίνστροφη φορὰ τῶν πραγμάτων», τί ἀλλαγὴ τῆς τύχης! «Αὐτὸς ποὺ χτῆς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, λέει ὁ Χωνιάτης, ἐγκαινίασε ἓνα ἀκήρυχτο πόλεμο, ὁ διάσημος γιὰ τὴ γενιά του καὶ ὑπερήφανος γιὰ τὴν τύχη του, ποὺ ἐννοοῦσε τοὺς ἰκέτες ἀπ' τὰ ἱερά ἄσυλα νὰ ἀποσπάση, καθὼς δὲν ἔπρεπε, καὶ ποὺ ἀπὸ μυριάδες λαοῦ περιβαλλόταν καὶ ὑμνοῦνταν, σήμερα φέρεται δέσμιος καὶ ἀστεγος, χωρὶς νὰ ἔχη κανένα ὀπαδὸ καὶ βοηθό, χωρὶς νὰ ἔχη κανένα γιὰ νὰ τὸν σώσῃ»¹³⁷.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ ὁ κύρ Ἀλέξιος Κ. 132 δυσφοροῦσε, ἀλλὰ πιὸ πολὺ τὸν πείραζε ποὺ οἱ φύλακες εἶχαν τὴν ἐντολὴ νὰ μὴ τὸν ἀφήσουν νὰ κοιμηθῆ, νὰ μὴ ἀφήνουν νὰ κοιμηθῆ αὐτὸν τὸν ὑπναρά· μόλις τὸν ἐπαιρνε ὁ ὕπνος, ὀρμοῦσαν πάνω του οἱ φρουροὶ του καὶ τὸν ὑποχρέωναν νὰ στήνῃ τὰ μάτια ἀνοιχτά, σὰν κέρατο ἢ σίδηρο. Ὁ καλὸς πατριάρχης Θεοδοσίος, ποὺ ἄλλοτε ἀπ' αὐτὸν εἶχε διωχτῆ, πῆγαινε κοντά του καὶ τὸν παρηγοροῦσε καὶ ὅ,τι μποροῦσε ἔκανε γιὰ ν' ἀνακουφίσῃ τὸ ἄγχος του, καὶ συμβούλευε τοὺς φύλακες νὰ μετριάσουν τὴ συμπεριφορὰ τους ἀπέναντί του καὶ νὰ μὴ γίνωνται πιὸ σκληροὶ κι ἀπ' αὐτὴ τὴν τύχη ποὺ τώρα τὸν βρῆκε¹³⁸, κι ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, νὰ λάβουν ὑπ' ὄψη τους σὲ ποιά γενιά ἀνῆκε, σ' αὐτὴ τῶν Κομνηνῶν¹³⁹.

Μετὰ μερικὲς πάλι μέρες τὸν πῆραν ἓνα πρωῖ ἀπ' τὸ πατριαρχικὸ μέγαρο, τὸν κάθισαν πάνω σ' ἓνα μικρὸ σῶμο ἄλογο, ἔβαλαν μπροστά του κάποιον μ' ἓνα καλάμι στὸ χέρι, ποὺ ἀπ' αὐτὸ κρεμόταν ἓνα ἄσπρο πανί, ἀντὶ γιὰ σημαία, καὶ κάτω ἀπ' τὰ γιουχαῖσματα καὶ τίς εἰρωνεῖες τῶν ὀπαδῶν τῆς νέας κατάστασης καὶ ἄλλων περιέργων, τὸν μετέφεραν στὴν παραλία, ὅπου τὸν ἔρριξαν μέσα σὲ μιὰ βάρκα, καὶ τὸν πῆγαν στὴ Χαλκηδόνα, καὶ τὸν παρουσίασαν στὸν εὐτυχισμένο ἀντίπαλό του Ἀνδρόνικο Κ. 87, ποὺ ἦταν πρωτεξάδελφος τοῦ πατέρα του Ἀνδρόνικου Κ. 76¹⁴⁰.

Ἐκεῖ τὰ μέλη τῆς ἀριστοκρατίας ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ μαζί μὲ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, κάτω ἀπ' τὴν πρωτοβουλία αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ποὺ ἔτρεφε παλιὸ μίσος ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν τῆς ἄλλοτε ἐρωμένης του Εὐδοκίας Κ. 130, ἔβγαλαν τὴν ἀπόφαση νὰ ὑποστῆ τὴν ποινὴ τῆς τύφλωσης, τὴν ὁποίαν καὶ κάποιοις δῆμιος ἐκτέλεσε¹⁴¹.

Ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου μᾶς λέει πὼς ὄχι μόνο τοῦ ἔβγαλαν τὰ μάτια,

136. Χωνιάτης, σ. 323-24· Σκουταριώτης, σ. 320. Πρβλ. R. Janin, *Le palais patriarcal*, REB 20 (1962), σ. 143.

137. Χωνιάτης, σ. 324.

138. Χωνιάτης, σ. 324· Σκουταριώτης, σ. 320. Πρβλ. R. Janin, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 143.

139. Σκουταριώτης, σ. 320· καταλλήλως τῷ ἐκείνου γένει προσφέρεσθαι.

140. Χωνιάτης, σ. 324· Σκουταριώτης, σ. 320-21.

141. Χωνιάτης, σ. 324-25· Σκουταριώτης, σ. 321.

ἀλλὰ πῶς τοῦ ἀπόκοψαν καὶ τὰ γεννητικά ὄργανα¹⁴², γιὰ τὶς σχέσεις του προφανῶς μὲ τὴν αὐτοκρατορίσσα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ μαρτυρία πρέπει νὰ ἀπορριφθῆ, γιὰτὶ κάτι τέτοιο δὲν μᾶς λέει ὁ Νικήτας Χωνιάτης ποὺ βρισκόταν τότε στὴν ΚΠολη¹⁴³ καὶ μᾶς τὸ λέει ὁ Γουλιέλμος ποὺ βρισκόταν στὴ Συρία¹⁴⁴.

Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος, κατὰ τὴ γέννηση τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 (περὶ τὸ 1135), πρὶν σαράντα ἐφτά περίπου χρόνια, τοῦ εἶχε δώσει αὐτὲς τὶς εὐχές:

« Ἐκτεινε χεῖρα δυνατὴ βραχίονα γενναῖο,
καὶ τὸ σπαθὶ κοκκίνιζε μέσ' τῶν ἐχτρῶν τὰ
αἵματα, καὶ μὲ τὶς νίκες σου τέρπε τοὺς γονεῖς σου
καὶ φέρνε μου τὶς νίκες σου ὀλόλαμπρες καὶ φωτεινές.
Πάρε καὶ γιὰ γυναῖκα σου τὴν ἀντάξια τῆς γενιᾶς σου
κι ἀπόκτησε ἀπ' αὐτὴ παιδιὰ, ἀγόρια καὶ κορίτσια,
τ' ἀγόρια ὅμοια μὲ τὸν πατέρα τους, καὶ τὰ κορίτσια μὲ τὴ
μᾶνα τους· προχώρησε καὶ φτάσε στὰ πιὸ βαθιὰ
γεράματα, ἔτσι «πέμπελος» τριγέροντας νὰ γίνης,
καὶ στάσου δίπλα στὴ μᾶνα σου μέχρι τῶν τερμάτων
τῆς ζωῆς της»¹⁴⁵.

Ἡ μοῖρα εἶχε γράψει αὐτὲς οἱ εὐχές νὰ μείνουν ἀνεκπλήρωτες. Ὁ πρίγκιπας ἀπὸ ὅ,τι ξέρομε τὸ σπαθὶ του δὲν τὸ κοκκίνισε σὲ ἀγῶνες κατὰ τῶν ἐχτρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ σ' ἓνα ἄχαρο ἐμφύλιο πόλεμο μπροστὰ στὰ προπύλαια τῆς σεβάσμιας οἰκοδομῆς τῆς ἀγία-Σοφιάς. Οἱ γονεῖς του, καθὼς πέθαναν π ρ ὀ ω ρ α, δὲν ἔλαβαν τὴν εὐκαιρία νὰ δοῦν, ὄχι τὰ τ ρ ὀ π α ἰ ἄ τ ο υ, καθὼς εὐχήθηκε ὁ αὐλικὸς ποιητὴς στὶς ἐνδοξες μέρες τοῦ μ ε γ α λ ὀ ν ἰ κ ο υ Ἰωάννη (β') Κ. 34, ἀλλὰ τὶς ἀτυχίες του. Ἀντὶ νὰ γνωρίση βαθιὰ εἰρηνικὰ γεράματα, κατὰ τὴν εὐχὴ τοῦ ποιητῆ, σὲ ἡλικία 47 χρονῶ τυφλώθηκε καὶ ἡ πολιτικὴ του ζωὴ τελείωσε κατὰ τὸν πιὸ ἄδοξο τρόπο.

Ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης μᾶς λέει μὲ κάποια χαιρεκακία: «Καὶ ὁ μὲν νέρος αὐτὸς Ἰξίων –παραλληλίζει τὸν Ἀλέξιο Κ. 132 μὲ τὸ βασιλεῖα τῶν Λαπιθῶν Ἰξίωνα,

142. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., ἔκδ. E. Miller, RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1082: captus est Protosevasto et privatus oculis, et argumentis virilibus decurtatus unde... ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 426: tant que cil qui estoient de cele emprise vindrent un jor à Alexi Protosevasto, et le pristrent tantost li sacherent les euz et li coperent les genetaires.

143. Ὁ Νικήτας Χωνιάτης, ποὺ γεννήθηκε περὶ τὰ μέσα τοῦ 11^{ου} αἰ. στὶς Χῶνες τῆς Φρυγίας, πρὶν ἀπ' τὸ 1180 ἦταν αὐτοκρατορικός γραμματικὸς στὸ παλάτι τῆς ΚΠολης, καὶ μετὰ τὸ 1185, ἐπὶ τῶν Ἀγγέλων, ἀνῆλθε στὰ ὑψίστα πολιτικὰ ἀξιώματα· πέθανε μετὰ τὸ 1210, βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κομν. 180, ὑ. 204-212, καὶ K. Krumbacher, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μετάφρ. στὴν ἐλληνικὴ, ἔκδ. Παπύρου, σ. 287-88.

144. Ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου, ποὺ γεννήθηκε περὶ τὸ 1130 στὴ Συρία καὶ ἔμεινε ἐκεῖ, μόνον μετὰ τὸ 1184 πῆγε στὴ Ρώμη, ὅπου καὶ πέθανε περὶ τὸ 1190, βλ. P. Paris, Préface à Guillaume de tyr, ἀρχαιογαλλ. κειμ. τοῦ 19^{ου} αἰ., τ. I, σ. III-IV.

145. Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι πολιτικοὶ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ... κυροῦ Ἀλεξίου, ἔκδ. W. Hörandner, σ. 411, στίχ. 175-83.

πού ἐνῶ ὁ Δίας τοῦ παραχώρησε ἄσυλο στὸν Ὀλυμπο, αὐτὸς ἐδειξε ἔλλειψη σεβασμοῦ πρὸς τὴν Ἥρα— πιάστηκε ἀμέσως καὶ τιμωρήθηκε ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, καθὼς κηλίδωσε ἓνα τέτοιο ὕψος καὶ κάλλος τῆς βασιλείας καὶ νόμισε πῶς μπορούσε νὰ τὴ σφετεριστῆ»¹⁴⁶.

Δὲ γνωρίζομε πῶς ἔσυρε τὰ βήματά του μέσα στὸ σκοτάδι πού τὸν ἔρριξε ὁ μέγας ἐχτρὸς τῆς οἰκογενείας του, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, οὔτε μᾶς εἶναι γνωστὸ πότε ἐπῆλθε ὁ φυσικὸς του θάνατος, λυτρωτῆς τῆς βασανισμένης του ζωῆς.

Σ' ἓνα σημεῖο ὁ αὐλικὸς ποιητὴς ἐπαλήθευσε, καθὼς ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 παντρεύτηκε τὴ Μαρία Δούκαινα, πού ἀνῆκε σὲ γενιά ἀντάξια τῆς δικῆς του, ἀλλὰ κι αὐτὴ τὴν ἔχασε πρόωρα. Ἀπόχτησε ἀπ' αὐτὴ παιδιὰ, ἀγόρια καὶ κορίτσια, ὅπως εὐχῆθηκε ὁ ποιητὴς, ἀλλὰ κανένα ἀπ' αὐτὰ —ἀπὸ ὅ,τι τοῦλάχιστον εἶναι γνωστὸ— δὲν ἀναδείχτηκε.

Οἱ εὐχές τοῦ σοφοῦ ποιητῆ Θεόδωρου Πρόδρομου γιὰ τὸν Ἀλέξιο Κ. 132, ὅπως οἱ πιὸ πολλές εὐχές, ἔμειναν ἀνεκπλήρωτες.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 πού «ἓνα μεγάλο κλύδωνα ἔφερε στὴ βασιλεύουσα πόλη καὶ μᾶλλον σ' ὅλο τὸν κάτω ἀπ' αὐτὴ κόσμο»¹⁴⁷, ἓνας θλιβερός ἥρωας τῆς ἱστορίας, δὲ βρῆκε καμιὰ δικαίωση σ' αὐτὴ.

133. Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1128 – † 1176/82)

Ὁ Ἰωάννης¹ Κοντοστέφ. Κομν. πρωτότοκος γιὸς τοῦ Στέφανου Κοντοστέφανου καὶ τῆς Ἄννας Κ. 77² γεννήθηκε περὶ τὸ 1128³.

146. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς Δημήτριον Δριμύν, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 163: Καὶ δὴ ὁ μὲν Ἰξίων ἐάλω παραχρῆμα καὶ δέδωκε δίκην κατάλληλον οἷς παρ' ἄξιαν ἐπεῖρα τηλικούτου βασιλείας κάλλος καὶ συλήσειν ὦετο·

147. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 165.

133.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάπου του Ἰωάννη (β') Κ. 34

2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ὅμοιοι (στίχοι ἐπιτύμβιοι) εἰς τὸν αὐτὸν (Στέφανον Κοντοστέφ.), ἔκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 354-55· ἔκδ. W. Hörandner, ἀριθ. L (=50), σ. 441, στίχ. 16-21 (μιλάει ἡ Ἄννα Κ. 77):

σκυμνεύομαι δὲ τέτταρας τούτῳ (τῷ Στεφάνῳ) γόνους,
τὸν πρωτογενεὴ Κομνηνὸν Ἰωάννην
καὶ τὸν ποθεινὸν καὶ γλυκύν Ἀλέξιον,
τὸ τῶν πατρικῶν ἐκσφράγισμα χαρίτων,
καὶ τρίτον Ἀνδρόνικον ἐν τοῖς ἀνδράσι,
μίαν δὲ καὶ θήλειαν Εἰρήνην λέγω.

¹ Ἀνώνυμος, Ἐπὶ εἰκόνι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), ἀριθ. 40, σ. 17, στίχ. 16-7:

Ο Ἰωάννης Κ.Κ. 133 παντρεύτηκε περί τὸ 1145/46 μὲ κάποια κόρη τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας⁴, ἀπ' τὴν ὁποία ἀπόχτησε τὸ πιο̄ λίγο ἓνα γιό, τὸν Στέφανον Κοντοστέφανον Κομνηνόν 223⁵.

Τὰ πρῶτα βήματα τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς σταδιοδρομίας τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133 μᾶς εἶναι ἄγνωστα.

Τὸν συναντᾶμε μόλις τὸ Νοέμβρη τοῦ 1162, τότε ποῦ εἶχε μιὰ ἡλικία 34

πορφυροφυοῦς παῖς Ἄννης Ἰωάννης
ἀπὸ Στεφάνου Κοντοστεφάνων γένους·

Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253, καὶ Στ. Σάκκου, Ὁ Πατήρ μου μείζων μοῡ ἔστιν, σ. 153: τῶν περιποθῆτων ἀνεπιῶν τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου τῶν Κοντοστεφάνων, τοῦ τε κυροῦ Ἰωάννου (133) καὶ τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου (134).

3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1126. Καὶ ὁ H. Grégoire, *La famille des Kontostéphanes*, *Notes épigraphiques*, *Revue de l'Instruction Publique en Belgique*, τ. 52 (1909), σ. 158, λέει: *Et il ne faudra pas oublier non plus que les trois Κομνηνοφυεῖς, Jean (133), Alexis (134) et Andronic (135), ne sont nés qu' aux alentours de 1130*, δηλ. περί τὸ 1128 ὁ Ἰωάννης 133, περί τὸ 1130 ὁ Ἀλέξιος 134 καὶ περί τὸ 1132/33 ὁ Ἀνδρόνικος 135.
4. Δὲν εἶναι γνωστὸ τὸ ὄνομα καὶ τὸ γένος τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκράτισσας ποῦ παντρεύτηκε ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133. Εἶναι λάθος τοῦ φίλτατου Γεώργιου Ζάκου, *Zacos-Vegler*, ἀριθ. 2724, σ. 1524, ποῦ γράφει πῶς εἶναι ἀβέβαιη ἡ χρονολογία τοῦ γάμου τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133 μὲ τὴ Θεοδώρα, καὶ παραπέμπει στοὺς Συν. Παπαδημητρίου, *VV 10* (1903), σ. 116, ὑ. 1, καὶ H. Grégoire, *La famille des Kontostéphanes*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 157-59. Καὶ ὁ μὲν Σ. Παπαδημητρίου ἀποδέχεται τὶς λανθασμένες θέσεις τοῦ Castellani καὶ τοῦ E. Kurtz, ὁ H. Grégoire ὁμως, σ. 157-59, πολὺ καθαρά γράφει πῶς ἡ σε β α σ τ ῆ Θεοδώρα ποῦ νεκρολογεῖ ὁ Κωνστ. Μανασσῆς, *VV 7* (1900), σ. 630-35, μιὰ κόρη ἀγνωστης βυζαντινῆς ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας, ἦταν σύζυγος τοῦ παν σέ β α σ τ ο υ σε β α σ τ ο ὦ Ἰωάννη Κοντοστέφανου 104, γιοῦ τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ. καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 58, καὶ ὄχι τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133, γιοῦ τοῦ Στεφάνου Κοντοστέφ. καὶ τῆς Ἄννας Κ. 77. Σύμφωνη μὲ τὸν H. Grégoire εἶναι καὶ ἡ S. De Jongh, σ. 17, ποῦ θεωρεῖ μὲν ὡς σύζυγον τοῦ Ἰωάννη Κοντοστέφανου 104, τὴ Θεοδώρα, ἀλλὰ κάνει τὸ λάθος νὰ νομίζει πῶς αὐτὴ ἦταν ἡ Θεοδώρα Κ. 127, ἡ κόρη τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75. Γιὰ τὴ Θεοδώρα Κ. 127 ξέρομε σὲ ποιά πολὺ διάσημη οἰκογένεια καισάρων ἀνήκε, δὲν ξέρομε ὁμως ποῖον παντρεύτηκε, ἐνῶ ἀντιθέτως γιὰ τὴ Θεοδώρα ποῦ νεκρολογεῖ ὁ Μανασσῆς, ξέρομε πῶς παντρεύτηκε τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ. 104, δὲν ξέρομε ὁμως σὲ ποιά οἰκογένεια ἀνήκε, παρὰ μόνον πῶς ἦταν «ἀπὸ γενιά ἐπίσημη», δηλ. ἀπὸ οἰκογένεια τῆς ἀριστοκρατίας, βλ. προσωπογρ. Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 6,7 καὶ 13. Καὶ ἀκόμη μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ πῶς ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 καὶ κατ' ἀντανάκλαση ἡ γυναῖκα του Θεοδώρα, εἶχαν τὸν τίτλο τοῦ σε β α σ τ ο ὦ, βλ. σπὴν πιο̄ πάνω προσωπογραφία 104, ὑ. 5 καὶ 6, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ποῦ παρίστανται μαζί μὲ τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ. 104, σπὴν σύνοδο τῆς 6ης. III. 1166, προβάλλουν «ὡς περιπόθητοι ἀνεπιῶ τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου», βλ. σ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν προσωπογραφία, ὑ. 2, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ. 104 ποῦ προβάλλει ὡς παν σέ β α σ τ ο ς σε β α σ τ ὀ ς, γιατί οἱ πρωτανεπιῶ καὶ οἱ πρῶτεξάδελφοι τοῦ αὐτοκράτορα, σύμφωνα καὶ μὲ τὸν L. Stiernon, *Sebaste et gambros*, *REB 23* (1965), σ. 224: *n'ont pas, du moins á l'époque de Manuel I, de titres spécifiques*. Καὶ ἀπ' αὐτὴ ἄρα τὴν πλευρὰ ἡ σε β α σ τ ῆ Θεοδώρα δὲν μπορούσε νὰ ἦταν σύζ. τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133.
5. *MM 6* (1890), σ. 125: τοῦ Κομνηνοῦ κυροῦ Στεφάνου τοῦ Κοντοστεφάνου· βλ. καὶ *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α', σ. 297-98, ἀριθ. 25.

χρονῶ, ὡς ἀπογραφέα, ἐξισωτὴ καὶ δοῦκα τῆς Θεσσαλονίκης⁶, νὰ ἐπικυρώνη μὲ Γράμμα του τὰ δίκαια τῆς μονῆς τῆς Λαύρας τοῦ ἁγίου Ὁρους σ' ἓνα χτήμα ποῦ λεγόταν Ἀρχοντοχώριον καὶ ποῦ εἶχε ἀφαιρεθῆ ἀπὸ κάποιον Κοσκινά.

Τὸ Γράμμα ἢ Σημείωμα ποῦ ἐκδόθηκε κατὰ διαταγὴ του καὶ ποῦ ἀναφερόταν καὶ στοὺς ὀκτώ παροίκους τοῦ χτήματος –μαζὶ μετὸ χτήμα κι αὐτοὺς εἶχε πάρει ὁ Κοσκινάς– «ἐπικυρώθηκε μὲ τὴ συνηθισμένη μολύβδινη σφραγίδα του» ποῦ εἶχε τὴν πομπώδη ἐπιγραφή:

Κοντοστέφανος Ἰωάννης πατρόθεν

ταῦτα σφραγίζει, Κομνηνὸς δὲ μητρόθεν⁷.

Στὶς 6 τοῦ Μάρτη τοῦ 1166 ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133, μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Κ.Κ. 134, παραστάθηκε στὴ σύνοδο ποῦ ἔκρινε τὸ νόημα τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ: «Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν». Καὶ οἱ δυὸ ἀδελφοὶ ἀναφέρονται ἀμέσως μετὰ τὸν ἐκ μητρὸς πρωτεξάδελφό τους Ἀνδρόνικο Κ. 124, χωρὶς κανένα εἰδικὸ τίτλο, παρὰ μόνο μὲ τὴν προβολὴ τῆς συγγένειας ποῦ εἶχαν μὲ τὸ θεῖο τους-αὐτοκράτορα (τὸν Μανουὴλ α' Κ. 81), ἐνῶ ὁ ἐκ πατρὸς πρωτεξάδελφός τους Ἰωάννης Κ.Κ. 104, ἓνας γιὸς τῆς δευτεροεξαδέλφης τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδώρας Κ. 58, ποῦ συμπαρίσταται στὴν ἴδια σύνοδο, ἀναγράφεται μετὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς γαμβροὺς καὶ ἀμέσως μετὰ τὸν ἀπ' τοὺς Δοῦκες δευτεροεξάδελφο τοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον Δοῦκαν Καματηρόν, καὶ προβάλλει (ὁ Ἰω. Κ.Κ. 104) μὲ τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ ε β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο Ὡ⁸.

6. Actes de Lavra, ἔκδ. Rouillard-Colomp, ἀριθ. 57, σ. 161: Ὁ περιπόθητος ἀνεμιός τῆς βασιλείας μου Ἰωάννης ὁ Κοντοστέφανος...

7. Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, πρ. Λεοντοπόλεως, Ἱστορικὰ Μνημεῖα τοῦ Ἄθω, Ἑλληνικά, τ. 2 (1929) σ. 381: Ἐτερον ἴσον χάρτινον Γράμμα (κολοβόν) περὶ κτήματος τῆς μονῆς λεγομένου ἀρχοντοχώριον καὶ τῶν ὀκτῶ αὐτοῦ παροίκων τῶν ἀφαιρεθέντων ὑπὸ τοῦ Κοσκινᾶ, ἐκδοθὲν παρὰ τοῦ ἀπογραφέως καὶ ἐξισωτοῦ Θεσσαλονίκης Κοντοστέφανου ἐν ἔτει σχο' ἰνδικτ. ια' μηνὶ Νοεμβρίῳ. Ὁ χαρτοφύλαξ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης Βασίλειος ὁ Μασιάκος. Ὁ ὑπομνηματογράφος τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης Δημήτριος ὁ... Τὸ παρὸν σημεῖωμα κατ' ἐπιταγὴν ἡμετέραν γενόμενον ἐπιστώθη διὰ τῆς συνήθους μολυβδίνης σφραγίδος ἡμῶν ἦγουν Κοντοστέφανος μὲν Ἰωάννης πατρόθεν ταῦτα σφραγίζει, Κομνηνὸς δὲ μητρόθεν. (Ἡ' ἰνδικτιῶν ἀναλογεῖ πρὸς τὸ ἔτος 1163 καὶ ὄχι 1162, βλ. V. Grumel, La Chronologie, σ. 257). Γιά τὰ ἀξιώματα ἐξισωτοῦ καὶ ἀναγραφέα, βλ. Fr. Dölger, Beitrage sur Geschichte der byzantinischen Finanzverwaltung, 1927, σ. 88 καὶ 89. Τὸ πλῆρες κείμενο τοῦ τεκμηρίου δημοσιεύθηκε ἀπ' τοὺς Rouillard-Colomp, Actes de Lavra, ἀριθ. 57, σ. 158-63, καὶ ἀναδημοσιεύθηκε μὲ ἀναλυτικὰ σχόλια ἀπ' τοὺς Lemerle-Guillou-Svoronos-Papachrysanthou, Actes de Lavra: Des origines à 1204, I, Paris 1970, ἀριθ. 64, σ. 326-34. Βλ. ἐπίσης G. Ostrogorsky, La féodalité byzantine, Brussels 1954, σ. 32-4. V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 202, σ. 353. Ζακος-Veglery, ἀριθ. 2724, σ. 1523-24.

8. Χωιιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253. Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124, ὡς γιὸς τῆς πρωτότοκης κόρης τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34. Μαρίας Κ. 75, προηγείται τῶν δυὸ Κοντοστεφ.

Δέ μᾶς εἶναι γνωστό τίποτε ἄλλο ἀπ' τὴν ὑπόλοιπη δραστηριότητα τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133⁹, ἂν καὶ ἔχομε ἐνδείξεις πὼς ἔπαιρνε μέρος στὶς στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις τοῦ θεοῦ του Μανουήλ (α΄) Κ. 81¹⁰.

Γνωρίζομε πὼς στόλισε μὲ μαργαριτάρια, χρυσάφι καὶ πολύτιμα πετράδια μὲ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ βρισκόταν σὲ κάποια ἐκκλησία ἢ μοναστήρι τῆς ΚΠολης.

Ἔνας ποιητὴς τῆς αὐλῆς σύνθεσε σ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία κάποιο στιχούργημα, ποὺ ἀπ' αὐτὸ ἔχει δημοσιευτὴ τὸ τέλος:

«Τὴν εἰκόνα Σου στολιζῶ, Χριστέ μου, μὲ μαργαριτάρια,
μὲ χρυσάφι καὶ πολύτιμα πετράδια, ἐγὼ ὁ Ἰωάννης,
ὁ γιὸς τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Ἄννας καὶ τοῦ Στέφανου
ποὺ ἀπ' τῶν Κοντοστεφάνων τὴ γενιὰ καταγόταν·

Ἐσὺ δὲ χάλκινο τόξο στὸ δεξί μου χέρι βάζε,
κατὰ τίς μάχες, καὶ τῆς καρδιάς μου τίς βάσεις
μὲ τὴ δύναμή Σου στήριζε,
ποὺ τὸ πιὸ στέριο πετράδι εἶναι.

Καὶ βγάζοντας ὅλα τῶν ἐμποδίων τὰ πετράδια,
μὲ εὐπορία καὶ ἄνεση ἐπίστρωνε τῆς ζωῆς μου τοὺς δρόμους,
κι ὅταν, τέλος, στὸ θρόνο τῆς θεϊκῆς Σου κρίσης φτάσω,
τὸ νεῦμα Σου μὲ συμπάθεια σὲ μένα κλίνει»¹¹.

Ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133 πῆρε μέρος στὴ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ θεοῦ του Μανουήλ (α΄) ἐναντίον τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Kilidj Arslan II, ποὺ κατάληξε στὴ φοβερὴ καταστροφή τοῦ Μυριοκέφαλου (17.IX.1176), ἀλλὰ τὰ ἴχνη του συναντᾶμε μόνο μέχρι τὸ καλοκαίρι τοῦ 1176¹², ποὺ ἀπὸ κάποια ἀσθένεια πέθανε ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου¹³, καθὼς παραστεκόταν στὸ πλευρὸ τοῦ ἐτοιμοθάνατου ἀδελφοῦ του¹⁴.

Κομν. 133 καὶ 134 ποὺ ἦσαν γιοὶ τῆς δευτερότοκης Ἄννας Κ. 77. Οἱ δύο Κοντοστέφ. Κομν. 133 καὶ 134 ὡς γιοὶ τοῦ Στέφανου Κοντοστέφ. ἦσαν ἐκ πατρὸς πρωτεξάδελφοι τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 104 γιοῦ τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ. ἀδελφοῦ τοῦ Στέφανου, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 295, ἀριθ. 7-10. Ὁ Ἀνδρόνικος Δούκας Καματηρός ἦταν δευτεροεξάδελφος τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς μάμμης τοῦ δευτέρου τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 315, ὑ. 17.

9. Ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. ποὺ ἀναφέρει ὁ Κίνναμος, σ. 274, πὼς πολέμησε κάτω ἀπ' τὴς διαταγὲς τοῦ μεγάλου δοῦκα Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 τὸ 1167 ἐναντίον τῶν Οὐγγρων, εἶναι ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 104, βλ. προσωπογρ. αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὑ. 57.

10. Βλ. πιὸ κάτω, ὑ. 11-15.

11. Ἀνώνυμος, Ἐπί εἰκόνη, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), ἀριθ. 40, σ. 17, στίχ. 15-24.

12. Βλ. προσωπογρ. Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 67-68.

13. Βλ. προσωπογρ. Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 69-71.

14. Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κομνηνόν, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμῆς, Noctes Petropolitanae, St Petersburg 1913, σ. 148.

Ἀπό τότε δὲ γίνεται πὰ γι' αὐτὸν λόγος στὴν ἱστορία. Μήπως ἦταν κι αὐτὸς ἓνα ἀπ' τὰ πολλὰ θύματα τοῦ Μυριοκέφαλου, «ὅπου ἔπασαν πολλὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας ἀπ' τὰ πιὸ ἐπιφανή;»¹⁵

Δὲν ἔχομε πάνω σ' αὐτὸ καμιά πληροφορία· γιὰ τὸν τρίτο ἀδελφὸ, τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135, ξέρομε πὼς πῆρε ἐνεργὸ μέρος στὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου καὶ πὼς ἐπέζησε τῆς πολύνεκρης μάχης. Εἶναι πάντως σχεδὸν βέβαιο πὼς δὲ ζοῦσε κατὰ τὸ 1182, ποῦ ἐπικράτησε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 87 καὶ ποῦ ἐναντίον του ἐπαναστάτησε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135, χωρὶς νὰ γίνεται καμιά μνεΐα γιὰ συμμετοχὴ στὴν ἐπανάσταση τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133. Γι' αὐτὸ πρέπει κανεὶς νὰ δεχτῆ πὼς ἂν δὲν ἔπεσε στὸ Μυριοκέφαλο, θὰ πέθανε σὲ μιά ἐνδιάμεση χρονολογία τῶν ἐτῶν 1176 καὶ 1182.

Γιὰ τὸ χαραχτῆρα του ὁ μητροπολίτης Νέων Πατρῶν (Ἰπιάτης) Εὐθύμιος Μαλάκης¹⁶, μᾶς λέει πὼς ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133 ἦταν «ἡ θερπνότητα τῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν καὶ τὸ ἀπεικόνισμα τῆς ἀντρείουσῆς καὶ πὼς καθὼς ἔχασε τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Κ.Κ. 134 πέθαινε κι αὐτὸς μαζί του καὶ μὲ τοὺς περισσοὺς ὀδυρμούς του ἐκδήλωνε τὰ πολὺ θερμὰ φιλάδελφα αἰσθήματά του¹⁷, ἐνῶ ἓνας ἄλλος μᾶς λέει πὼς καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφοί, ὁ Ἰωάννης 133, ὁ Ἀλέξιος 134 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος 135, εἶχαν ἀνάμεσά τους πραγματικὴ «ἀδελφικὴ σύμπνοια», ποῦ ἀπότομα ἔκοψε ὁ θάνατος τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134¹⁸.

134. Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1130 – † καλοκαίρι τοῦ 1176)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κοντοστέφ. Κομν. δευτερότοκος γιὸς τοῦ Στέφανου Κοντοστέφανου καὶ τῆς Ἄννας Κ. 77² γεννήθηκε περὶ τὸ 1130³.

15. Χωνιάτης, σ. 238-39.

16. Βλ. γι' αὐτὸν καὶ τὸ ἔργο του, J. Darrouzès, Notes sur Euthyme Tornikès, Euthyme Malakès et Georges Tornikès, REB 23 (1965), σ. 148-49, 155-160, 160-63.

17. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 14), σ. 148.

18. Ἄνωτμος, ἐκδ. L. Sternbach, Spicilegium Prodromeum, Εἰς τὸν Κομνηνὸν κύριν Ἀλέξιον τὸν Κοντοστέφανον, σ. 23 [356], στίχ. 222-23.

134.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ προπάππου τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ τοῦ ἐκ μητρὸς θείου του βασιλέα Ἀλέξιου Κ. 74, εἶναι δηλ. κι αὐτὸς «προπαποθεϊώνυμος», ὅπως ὁ πρωτεξάδελφός του Ἀλέξιος Κ. 132.

2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ὅμοιοι (στίχοι ἐπιτύμβιοι) εἰς τὸν αὐτὸν (Στέφ. Κοντοστέφ.), ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 354-55· ἐκδ. W. Horändner ἀριθ. 50, σ. 441, στίχ. 16-21· Χωνιάτης, Θεο. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177 καὶ 253· L. Petit, Documents, inédits, VV 11 (1904), σ. 479· Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 166· Κίνναμος, σ. 211·

« Ὁ ποθητός και γλυκός Ἀλέξιος ἦταν, σύμφωνα με τὸν Πρόδρομο, ἕνα πανομοιότυπο τοῦ χαριτωμένου πατέρα του» Στέφανου⁴.

Ἐνωρίς ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, κατὰ τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 1156⁵, διορίστηκε ἀπὸ τὸ θεῖο του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 στὴν ὑψηλὴ θέση τοῦ δουκὸς Ἐρακισίων, ποῦ εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Φιλαδέλφεια⁶.

Ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου, ὁ σοφὸς Γεώργιος Τορνίκης, τοῦ γράφει, κάτω ἀπὸ αὐτὴ τὴν ιδιότητα, σὲ μιὰ ἐπιστολὴ του: «Πότε θὰ μπορέσω νὰ ἔλθω νὰ σὲ δῶ ἢ καλύτερα ὡς πότε θὰ ἀποστρέφης τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ μένα τὸν ταπεινὸ; Καταριέμαι τὰ βουνὰ τῆς Φιλαδέλφειας, ὅπως ἄλλοτε ὁ Δαβὶδ τὸ Ἀραράτ, ποῦ με ἐμποδίζουν νὰ ἔλθω κοντὰ σοῦ. Ἄς μάθῃ ἡ μεγίστη σου ὑπεροχὴ πῶς ἂν μᾶς χώριζε μιὰ πεδιάδα, θὰ ἐπιθυμοῦσα συχνὰ νὰ βρισκόμουν κοντὰ σοῦ γιὰ νὰ βλέπω ἐσένα τὸν ἥλιο μου. Ἀλλὰ οἱ καταιγίδες μοῦ κρύβουν τὸν ἥλιο και περιμένω με ἀγωνία μέρα με τὴ μέρα νὰ σὲ δῶ, σύμφωνα με τὴν ὑπόσχεση ποῦ μοῦ ἔδωσες με τὸ τίμιο γράμμα σου.

Ὡς πότε θὰ καθυστερήσης τὸν ἐρχομό σου; Ἄν περάσῃ ὁ Μᾶης (τοῦ 1156) και δὲν ἔχεις ἔλθει, θὰ ἀναγκαστῶ νὰ πάρω και πάλι τὸ δρόμο γιὰ τὴ Φιλαδέλφεια ἢ θὰ στείλω ἕνα ἀντιπρόσωπο, γιατί ἐπιθυμῶ νὰ ἐκτελεστοῦν ἐκεῖνα ποῦ σοῦ ὑποσχέθηκα.

Πρὸς τὸ παρὸν ἂς γνωρίζῃ ἡ μεγίστη σου ὑπεροχὴ πῶς οἱ φόβοι μου δὲν ἦσαν μάταιοι ἢ περιπτώση τοῦ ἐπισκόπου τῆς Παλαιόπολης τὸ ἀποδεικνύει. Σὲ παρακαλῶ πολὺ, ἐφόσον ἐσὺ χειρίζεσαι τὴ δουκικὴ ἀρχή, νὰ σταματήσουν αὐτὲς οἱ πράξεις, οἱ ὁποῖες δυσφημοῦν τὸ αὐτοκρατορικό σου αἶμα τῶν Κομνηνῶν και τὸ περίφημο ὄνομα τῶν Κομποστέφανων, τῶν γνωστῶν γιὰ τὴν ἔφεσή τους πρὸς τὴ δικαιοσύνη και τὴ θεοσέβεια. Ἐκεῖνος ποῦ μπορεῖ μιὰ παρανομία νὰ ἐμποδίσῃ, και δὲν τὴν ἐμποδίζει, εἶναι ὁμοῦ νὰ κἀνῃ ὁ ἴδιος τὴν παρανομία.

Μὴ λοιπὸν ἐπιτρέπῃς ἢ ἀξεπέραστη, ὅπως ἐγὼ νομίζω, χρηστότητά σου νὰ καταλερώνεται με πράξεις και βλαστήμιες ἄλλων, ἀλλὰ κλείνε κάθε στόμα, γιατί δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶσαι καθαρὸς και ἀκηλίδωτος ἥλιος, ἀλλὰ πρέπει και νὰ φαίνεσαι τέτοιος, γι' αὐτὸ και σὲ παρακαλῶ, νὰ διαλύσης τὰ συννεφάκια

Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κομνηνόν, ἐκδ. Ἄθαν. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Noctes Petropolitanae, Sbornik vizantijskich tekstov XII-XIII vekov, St Petersburg 1913, σ. 144 Ἀνώνυμος στιχουργός, ἐκδ. L. Sternbach, Spicilegium Prodromeum, Εἰς τὸν Κομνηνὸν κύριον Ἀλέξιον τὸν Κομποστέφανον, σ. 28 [351], στίχ. 58-9. βλ. και κείμενα στὴν προσωπογρ. Ἰωάννη Κ.Κ. 133, ὑ. 2.

3. Βλ. προσωπογρ. Ἰωάννη Κ.Κ. 133, ὑ. 3.

4. Θεόδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 50, στίχ. 18-9:

καὶ τὸν ποθεινὸν και γλυκὸν Ἀλέξιον,
τὸ τῶν πατρικῶν ἐκσφράγισμα χαρίτων,

5. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, Lettres et discours, σ. 150, ὑ. 1, και σ. 172, ὑ. 1.

6. Γεώργιος Τορνίκης, μητροπ. Ἐφέσου, Κυρῶ Ἀλεξίω τῷ Κομποστέφανω δουκί Ἐρακισίων,

ἐκεῖνα ποῦ μερικοὶ σοῦ ἀποδίδουν, αὐτοὶ βέβαια ποῦ δὲν ξέρουν ἀπὸ κοντὰ τὸν ὀλόλαμπρο χαρακτήρα σου»⁷.

Αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ διακεκριμένου ἱεράρχη, ὅπως ἦταν ὁ Ἐφέσου Γεώργιος Τορνίκης^{7α}, εἶναι ἀρκετὰ χαρακτηριστικὴ γιὰ νὰ μᾶς δεῖξη ποιὸς ἦταν ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ἀπὸ 26 περίπου χρονῶ.

Ἄλλος ἐπιστολογράφος, ὁ γραμματικὸς, θεολόγος καὶ χρονογράφος Μιχαὴλ Γλυκάς, σὲ ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὸν Ἀλέξιον Κ.Κ. 134, τοῦ τονίζει πῶς «δὲν ἐπιτρέπεται σ' αὐτοὺς ποῦ ζοῦν μέσα στὴν ἀμαρτία νὰ μπαίνουν στὶς ἐκκλησιῆς τοῦ Θεοῦ καὶ πῶς οἱ προσφορὲς τοὺς δὲ γίνονται δεχτὲς ἀπ' τὸ Θεό»⁸. Καὶ ἐδῶ βλέπει κανεὶς κάποιους ὑπαινιγμοὺς γιὰ παραβάσεις τρίτων, ποῦ ἀντανακλοῦσαν στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134.

Στὶς 12 τοῦ Μάη τοῦ 1157 ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 παραστάθηκε στὴ σύνοδο ποῦ συνήλθε στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα τῆς κακοδοξίας τοῦ ἐψηφισμένου Ἀντιοχείας διάκονου Σωτήριχου Παντεύγε-νου καὶ τῶν ἄλλων στὴν ἴδια σύνοδο πῆρε μέρος καὶ ὁ ἐκ πατρὸς πρωτεξάδελφός του **πανσεβαστος σεβαστος** Ἰωάννης Κ.Κ. 104, ἀλλὰ κατὰ τὴν προτεραιότητα σὲ σειρά κατώτερη ἀπὸ κείνη τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134⁹.

Κατὰ τὸ 1161/62 ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 πῆρε μέρος στὸν οὐγγικὸ πόλεμο κάτω ἀπ' αὐτὲς ἐδῶ τίς συνθήκες.

Γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ προστατευομένου τοῦ ἀνταπι-τητῆ τοῦ οὐγγικοῦ θρόνου Στέφανου IV, νεώτερου ἀδελφοῦ τοῦ μακαρίτη Γκέιζα II († 31.V.1161), ἐναντίον τοῦ ἀνεμιοῦ τοῦ Στέφανου III, γιοῦ τοῦ

ἐκδ. J. Darrouzès, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 172· γιὰ τὴν ἔδρα τοῦ θέματος, αὐτόθι, σ. 173.

7. Γεώργιος Τορνίκης, Ἐπιστολὴ ἀριθ. 27, ἐκδ. J. Darrouzès, Tornikès, σ. 172-74. Παρατηρεῖ κανεὶς πῶς τίς ἴδιες σχεδὸν κολακείες γιὰ «τὸ χρηστόθητες καὶ τὸ φιλοδίκαιον» ἀπευθύνει ὁ Τορνίκης, ὡς ἐψηφισμένος Ἐφέσου, στὸν προκάτοχο τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, τὸν Ἀλέξιον Γιφάρδον (Ἐπιστολὴ ἀριθ. 20, σ. 150-51), τὸν ὁποῖον προσαγορεύει «μεγαλοδοξότατον αὐθέντην»· δὲν ὑπάρχει ὅμως σ' αὐτὴ ἡ προσαγόρευση «ἡ μεγίστη σου ὑπεροχή», τὴν ὁποῖαν ἐπιφυλάσσει στὸν Ἀλέξιον 134, ὡς αὐτοκρατορικὸ πρίγκιπα.

7α. Γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Γεώργιου Τορνίκη, βλ. J. Darrouzès, Tornikès, σ. 7-8, 25-32.

8. Μιχαὴλ Γλυκάς, ἐκδ. K. Krumbacher, Michael Glykas, Sitzungsberichte der philos.-philol. u. hist. Classe d. k. bayer. Akad. d. Wiss. (1894), III, σ. 435-37· Μιχαὴλ τοῦ Γλυκά, Εἰς τὰς ἀπορίας τῆς θείας γραφῆς κεφάλαια ὑπὸ Σωφρονίου Εὐστρατιάδου διακόνου, τ. Α', Ἀθῆναι 1906, σ. μῆ, ἀριθ. ξδ' (ξγ'): Τῷ ἀνεπιῶ τοῦ... βασιλέως κυρῶ Ἀλεξίῳ τῷ Κοντοστεφάνῳ· ὅτι οὐκ ἐξεσι τοῖς ἐν ἀμαρτία ζωσιν εἰς ἐκκλησίαν Θεοῦ εἰσερχεσθαι, καὶ ὅτι τὰ προσαγόμενα τῷ Θεῷ παρ' αὐτῶν οὐκ εὐπρόσοδεκτα.

9. Χωνιάτης, Θησ. Ὀρθοδοξίας, PG 140, στ. 177. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 641-42, ὑ. 3: ses neveux, Alexis et Jean Kontostéphanos· εἶναι λάθος τοῦ Chalandon, γιὰτὶ δὲν παραστάθηκε ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 μετὰ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ προηγούνταν ἂν ἦταν αὐτὸς τοῦ νεώτερου ἀδελφοῦ τοῦ, ἀλλὰ ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 μετὰ τὸν πρωτεξάδελφόν τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 104, γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀναγράφεται κατὰ δυὸ πρόσωπα πῶς κάτω ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Κ.Κ. 134, ἓνα πρωτανεμιὸ τοῦ αὐτοκράτορα ἀπὸ ἀδελφῆ.

Γκέιζα II, ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἔστειλε τὸ 1161 πρεσβευτὲς στὴν Οὐγγαρία καὶ ὁ ἴδιος ἦλθε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴ Σαρδική (σημ. Σόφια), γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ ἀπὸ κεῖ τις διαπραγματεύσεις.

Εἶναι ἐκεῖ ποὺ συναντήθηκε μὲ τοὺς πρέσβεις του, ποὺ τὸν πληροφοροῦσαν γιὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Στέφανου IV¹⁰, καθὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος εἶχε παντρευτῆ μιὰ ἀνεψιά τοῦ αὐτοκράτορα, τὴ Μαρία Κ. 141¹¹, καὶ θεωροῦνταν ἀπ' τοὺς Οὐγγρους ὡς ἓνα ὄργανο τῆς βυζαντινῆς πολιτικῆς¹².

Ὁ Στέφανος IV ζήτησε τότε ἀπ' τὸ βασιλεῖα νὰ τὸν βοηθήσῃ, ὑποστηρίζοντας τις διεκδικήσεις του μὲ στρατιωτικὴ δύναμη.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 συμφώνησε, καὶ ἐνῶ ὁ ἴδιος ἀναχώρησε γιὰ τὰ παρίστρια σύνορα καὶ ἔφτασε στὴ Βρανίτζοβα καὶ τὰ Βελέγραδα, πρόσταξε ἓνα σῶμα στρατοῦ, κάτω ἀπ' τις διαταγὲς τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, νὰ συνοδεύσῃ τὸν ἀνταπαιτητῆ.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, μὲ τὴ στρατιωτικὴ του δύναμη καὶ μὲ τὸ Στέφανο IV προχώρησε πρὸς τὴν Οὐγγαρία καὶ πέτυχε νὰ κυριεύσῃ τὸν Χράμον, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, τὸ *Harām* (Neu Palanka). Δὲ φαίνεται οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀλέξιου νὰ ἐπεκτάθησαν πρὸ μακριά, καθὼς ἀντιμετώπιζε τὴν ἐχτροτητα τοῦ οὐγγρικοῦ λαοῦ ἀπέναντι τοῦ Στέφανου IV¹³.

Μάταια αὐτὸς ὁ τελευταῖος προσπάθησε μὲ χρήματα τοῦ βασιλεῖα νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοία τῶν Οὐγγρων μεγιστάνων, δίνοντας καὶ ἄφθονες ὑποσχέσεις γιὰ παροχὲς μεγάλων ἀξιομάτων¹⁴.

Τελικὰ ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 μὲ ἐνέργειές του ἔπεισε τοὺς Οὐγγρους νὰ δεχτοῦν γιὰ βασιλεῖα τους τὸ Λαδίσλαο II, νεώτερο ἀδελφὸ τοῦ Γκέιζα II ἀλλὰ πρεσβύτερο τοῦ Στέφανου IV. " Ἄν καὶ εἶχε καταφύγει, ὅπως ὁ Στέφανος IV, στὴ βυζαντινὴ αὐλὴ, οἱ Οὐγγροι ἐβλεπαν τὸ Λαδίσλαο II ὡς πρὸς λίγο ἐξαρτημένο ἀπ' τὸ Βυζάντιο¹⁵, γιὰτὶ εἶχαν σημειώσῃ τὴν ἄρνησή του «νὰ παντρευτῆ μιὰ Κομνηνὴ πριγκίπισσα, γιὰ νὰ μὴ ξεχάσῃ μὲ τὸν λωτό της τὴν πατρίδα του»¹⁶.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 δὲν ἐναντιώθηκε στὴν ἐκλογή τοῦ Λαδίσλαου II, ἢ ὁποῖα ἐξασφάλιζε τὸ οὐγγρικὸ στέμμα σ' ἓνα τῶν προστατευομένων του· εἶχε ἐξάλλου θεσπιστῆ πῶς σὲ περίπτωσι θανάτου τοῦ φιλάσθενου

10. Χωνιάτης, σ. 166.

11. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 165.

12. Χωνιάτης, σ. 166: καὶ δι' ἄλλα μὲν φάσκοντες ἀποπέμπεσθαι τοῦτον, μάλιστα δὲ διὰ τὸ γῆμαι παρὰ Ῥωμαίοις· αὐτοῖς δὲ ἀσύμφορον ὅλως εἶναι προσέσθαι ἄνδρα κατὰ κῆδος τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων συναπτόμενον· ὑποβλέπεσθαι γάρ μήπως Οὐννοι (=Οὐγγροι) μὲν ὑπ' αὐτοῦ βασιλεύονται, αὐτὸς δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἄρχηται καὶ ὀρίζηται βασιλεύοντος.

13. Χωνιάτης, σ. 166-67. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 472-73.

14. Χωνιάτης, σ. 167.

15. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 167.

16. Χωνιάτης, σ. 165.

Λαδίσλαου II, τὸ στέμμα θὰ περιερχόταν στὸ Στέφανο IV, ὁ ὁποῖος ἔλαβε ἀπ' τὸ Λαδίσλαο II τὸν τίτλο τοῦ *urum* (=διαδόχου τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου)¹⁷.

Συγχρόνως ἓνα πεντάχρονο σύμφωνο εἰρήνης κλείστηκε ἀνάμεσα στὴν Οὐγγαρία καὶ τὴν ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, τὴν ὁποία ἐκπροσώπησε ὁ Ἄλέξιος Κ.Κ. 134¹⁸.

Ὁ Λαδίσλαος II δὲν πέτυχε νὰ στεφθῆ βασιλέας ἀπ' τὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ *Gran Luc Banfi* ποῦ ἦταν ἓνας ὁπαδὸς τοῦ Στέφανου III¹⁹. Ἐξάλλου ἦταν ἓνας διαβατικός ἀπ' τὸ θρόνο ἡγεμόνας, γιατί πέθανε μετὰ βασιλεία λίγων μηνῶν, στίς 14 τοῦ Γενάρη τοῦ 1162²⁰.

Καὶ ἀμέσως ὁ Στέφανος IV κατέλαβε τὴν ἐξουσία καὶ στέφθηκε μαζί μὲ τὴ γυναίκα του Μαρία Κ. 141, βασιλέας τῆς Οὐγγαρίας, στίς 11 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1162²¹.

Ἀπ' τίς πρῶτες μέρες τῆς βασιλείας του ὁ Στέφανος IV βρέθηκε σὲ τέτοιες δυσκολίες ποῦ ζήτησε τὴ στρατιωτικὴ βοήθεια τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 γιὰ νὰ μπορέσει νὰ κρατηθῆ στὸ θρόνο²².

Τὴν ἀνοιξή τοῦ 1162 ὁ αὐτοκράτορας ἔστειλε καὶ πάλι τὸν Ἄλέξιο Κ.Κ. 134 –ποῦ ἄς σημειωθῆ πὼς ἦταν πρωτεξάδελφος τῆς βασίλισσας τῆς Οὐγγαρίας Μαρίας Κ. 141– μὲ στρατεύματα κοντὰ στὸ Στέφανο IV²³. Ὅταν ὁ Ἄλέξιος Κ.Κ. 134 ἔφτασε στὴν Οὐγγαρία, ὁ Στέφανος IV, κρίνοντας πὼς ἡ θέση του σταθερὰ ἐξασφαλιστικὴ, τὸν ἔστειλε πίσω²⁴.

Ἄλλὰ ἡ παρουσία τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων στὴν Οὐγγαρία καὶ τοῦ βυζαντινοῦ πρίγκιπα, ἐρέθισε τὸ ἐθνικὸ αἶσθημα τῶν Οὐγγρων, ποῦ ὅλο καὶ πιὸ πολὺ ἐβλεπαν στὸ πρόσωπο τοῦ Στέφανου IV ἓνα ἀπλό ἀντιπρόσωπο τοῦ βασιλέα τῆς ΚΠολης, καὶ δὲν ἦταν ξένη, χωρὶς ἀμφιβολία, αὐτὴ ἡ παρουσία, πρὸς τὴ γενικὴ ἐξέγερση ποῦ προκλήθηκε στὴν Οὐγγαρία, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Ἄλέξιου Κ.Κ. 134 καὶ τῶν στρατευμάτων του²⁵.

Ὅλοι οἱ δυσαρεστημένοι συγκεντρώθηκαν γύρω ἀπ' τὸ Στέφανο III, καὶ κοντὰ στὰ Βελέγραδα, στίς 19 τοῦ Ἰούνη τοῦ 1162, ὁ στρατὸς τοῦ νεαροῦ ἡγεμόνα νίκησε τὰ στρατεύματα τοῦ ἀντιπάλου του²⁶.

17. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 167· Henri de Muglen, *Chronik*. LIII, ἔκδ. Kovachich, εἰς *Sammlung kleiner noch ungedruckter Stücke*, in welchen gleichzeitige Schriftsteller einzelne Abschnitte der ungrischen Geschichte aufgezeichnet haben, Ofen 1805, σ. 77.

Γιὰ τὸν τίτλο τοῦ *urum*, βλ. G. Ostrogorsky, *Urum Despoten*, BZ 44 (1951), σ. 448 κεξ.

18. Ἐπιστολὴ τοῦ νοτάρη Burchardt εἰς Sudendorf, τ. II, σ. 138.

19. Henri de Muglen, ἐνθ' ἄνωτ.

20. Thuroczy, *Chronica Hungarorum*, ἔκδ. Schwandtner, *Scriptores rerum Ungaricarum*, τ. I, Vienne 1746, (II, c. 67), σ. 147.

21. Thuroczy, ἐνθ' ἄνωτ., (II, c. 68), σ. 147.

22. Κίνναμος, σ. 211· Χωνιάτης, σ. 167.

23. Κίνναμος, σ. 211.

24. Κίνναμος, σ. 211-12.

25. F. Chalandon, τ. II, σ. 474-75.

26. *Annales Posonienses*, ἔκδ. Arndt, MGH. SS., τ. XIX, σ. 573, ad ann. 1172· Henri de

Ἵποχρεωμένος ὁ Στέφανος IV νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Οὐγγαρία, ἤλθε καὶ ζήτησε ἓνα καταφύγιο κοντὰ στὸ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, τὸν ὁποῖον συνάντησε στὴ Σαρδική (σημ. Σόφια)²⁷. Ὁ βασιλεὺς πολὺ λυπήθηκε τὸ συγγενὴ καὶ σύμμαχό του, τοῦ ἔδωσε χρήματα καὶ τὶς ἀναγκαῖες στρατιωτικὲς δυνάμεις γιὰ νὰ ξαναπαρῆ τὸ θρόνο τῶν πατέρων του. Καὶ ἀρχηγὸ αὐτῶν τῶν δυνάμεων διόρισε γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη τὸν Ἀλέξιο Κ.Κ. 134²⁸.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 προθυμοποιήθηκε ἀμέσως νὰ πάῃ ὁ ἴδιος στὰ σύνορα τοῦ Δούναβη γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ ἀπὸ πιὸ κοντὰ τὰ γεγονότα τῆς Οὐγγαρίας.

Καὶ πραγματικά, λίγο ἔπειτα προχώρησε καὶ ἔφτασε στὴ Νύσσα, ὅπου πέρασε ἓνα διάστημα γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ἀρχιζουπάνο τῆς Σερβίας Δεσέ (Dessa). Ἀπ' τὴ Νύσσα πῆγε στὰ Βελέγραδα.

Εἶναι προφανές πὼς φτάνοντας στὶς ὄχθες τοῦ Δούναβη, ὁ βασιλεὺς ἔλαβε εἰδήσεις πολὺ λίγο εὐνοϊκὲς γιὰ τὴν ὑπόθεση τοῦ Στέφανου IV ποὺ χειριζόταν ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, γιὰ τὸν βλέπομε νὰ ἐγκαταλείπῃ τὸ σύμμαχό του καὶ νὰ προσφέρῃ τὴν εἰρήνην στὸ Στέφανο III²⁹.

Καὶ ἐδῶ τελειώνει ἡ συμβολὴ τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ Στέφανου IV στὸ θρόνο τῆς Οὐγγαρίας³⁰.

Στὶς 6 τοῦ Μάρτη τοῦ 1166 ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, μαζὶ μὲ τὸν πρεσβύτερο ἀδελφὸ του Ἰωάννη Κ.Κ. 133, παραστάθηκε στὴ σύνοδο ποὺ ἔκρινε τὸ νόημα τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ: « Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν». Στὴν ἴδια σύνοδο, ἀλλὰ κατὰ τὸ πρωτόκολλο τοῦ προβαδίσματος, σὲ πολὺ κατώτερη σειρὰ παραστάθηκε καὶ ὁ ἀπ' τὸν πατέρα τους πρωτεξαδέλφος τους **π α ν σ ε β α σ τ ο ς σ ε β α σ τ ο ς** Ἰωάννης Κ.Κ. 104³¹.

Μοιάζει πὼς ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, μαζὶ μὲ τὸ γαμβρὸ του Νικηφόρο Βρυέννιο, σύζυγο τῆς ἀδελφῆς του Εἰρήνης Κ.Κ. 136, τάχτηκαν μὲ τὸ μέρος ὀρισμένων ἐπισκόπων –μέσα σ' αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ φίλος του νεοχειροτόνητος μητροπολίτης Νέων Πατρῶν Εὐθύμιος Μαλάκης– ποὺ ὑπεράσπιζαν τὶς ἀπόψεις τοῦ αἰρεσιάρχη Δημήτριου τοῦ ἐκ Λάμπης, πρὸς δυσαρέσκεια τοῦ

Muglen, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 17), σ. 78· Thuroczy, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 20), (II, 28), σ. 147.

27. Κίνναμος, σ. 212.

28. Κίνναμος, σ. 212.

29. Κίνναμος, σ. 212-14. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 475. Ὁ Dessa τῆς Σερβίας, Δεσέ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν μετέπειτα Στέφανο I Nemanja (1168-25.III.1195, ὅποτε ἔγινε μοναχὸς μὲ τὸ ὄνομα Συμεὼν στὸ Χιλιανδάρη: † 13.II.1200), βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 392.

30. Ὅσα ἀποδίδει στὸν Ἀλέξιο Κ.Κ. 134, ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 477 καὶ 538-39, ἀναφέρονται στὸν ἀδελφὸ του Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135· καὶ στὸ εὐρετήριό του, τ. II, σ. 684, οἱ σελίδες 489, 490, 507, 509 καὶ 538-39 ποὺ ἀναγράφονται στὸ ὄνομα: Kontostéphanos (Alexis), fils d' Etienne K., πρέπει νὰ ἀναγραφοῦν στὸ ὄνομα: Kontostéphanos (Andronic), fils d' Etienne K., ἐνῶ ἡ σ. 510 ἀναφέρεται στὸν Ἀνδρόνικο Κομν. Βατ. 148.

31. Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253. Βλ. καὶ προσωπογραφ. Ἰωάννη Κ.Κ. 133, ὑ. 8.

θείου τους αυτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81³².

Τὸ 1167 ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 διορίστηκε πρᾶκτωρ Κρήτης³³.

Στις 30 τοῦ Γενάρη τοῦ 1170 ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 παραστάθηκε σὴν αὐνόδο ποῦ συνήλθε στὸν «πορφυρομανουηλάτον τρίκλινον» τοῦ παλατιοῦ τῶν Βλαχερνῶν, κάτω ἀπὸ τὴν προεδρία τοῦ Μανουήλ (α΄) 81, ἡ ὁποία καθαίρεισε τὸ μητροπολίτη Κερκύρας Κωνσταντῖνο ὡς μονοφυσίτη, ὑβριστὴ τοῦ μακαρίτη πατριάρχη τῆς ΚΠολης Λουκά Χρυσοβέργη (1157-1169/70) καὶ ὡς ἀνακόλουθο πρὸς τὶς ἀποφάσεις τῆς συνόδου τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166³⁴.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 διέθετε δικὴ του σφραγίδα μὲ τὴν ὑπερήφανη ἐπιγραφή:

Κοντοστεφάνου τὰς γραφὰς Ἀλεξίου
ἐγὼ κρατῶν Κομνηνοῦ τὸ μητρόθεν³⁵.

Δὲν εἶναι παρὰ σὲ μιὰ ἐνδιάμεση χρονολογία τῶν ἐτῶν 1170-1176 (=ἔτος θανάτου του), ποῦ ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, διορίστηκε, καθὼς φαίνεται, δόξῃ τῆς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου.

Ὁ φίλος τοῦ μητροπολίτη Νέων Πατρῶν (= Ὑπάτης) Εὐθύμιος Μαλάκης³⁶, βεβαιώνει πὼς εἶδε τὸν Ἀλέξιο Κ.Κ. 134 νὰ ἀσκήσει διοικητικὰ καθήκοντα στὴν Αἰτωλία.

«Ὡ τῶν χρυσῶν ἐκείνων ἡμερῶν καὶ τῆς εὐτυχίας τῶν τότε ἀνθρώπων», ἀνακράζει ὁ Μαλάκης, καὶ συνεχίζει, καθὼς ἀπευθύνεται στὸ νεκρὸ πιά τοῦ Ἀλεξίου Κ.Κ. 134: «Σὲ αὐτὰ τὰ μέρη (τῆς Αἰτωλίας) πολέμησες τὸ θεριὸ τῆς ἀδικίας, ὅπως ὁ βασιλεὺς τῆς Καλυδῶνας Μελέαγρος ἐκεῖνο τὸ ἀγριογούρουνο μὲ τὸ φοβερὸ ρύγχος, ἀνακούφισες τοὺς φορολογούμενους, χωρὶς νὰ μετέρχεσαι τὰ συνηθισμένα δόλια μέσα τῶν διοικητικῶν ἀρχόντων, καὶ μόνος σου, ἀπὸ δικὴ σου πρωτοβουλία τοὺς βοήθησες οἰκονομικὰ σὰν ἕνας φιλόστοργος πατέρας, καὶ σὰν ἕνας ἄλλος νομοθέτης καὶ ἀρχοντας Λυκοῦργος, ἐπέβαλες τὸ ζυγὸ τῆς δικαιοσύνης ἢ καλύτερα ἐπανεφέρες τὸ νόμο τῆς δικαιοσύνης ἀνάμεσα στοὺς ὑπηκόους ποὺ κακοὶ προκάτοχοί σου εἶχαν ἀπομακρύνει, κ' ἔτσι ἀξιοζήλευτοι ἐγέναν οἱ παλιοὶ στρατιῶτες ποὺ ὡς ἀγρότες ἐγκαταστάθηκαν».

32. Βλ. προσωπογραφ. Εἰρήνης Κ.Κ. 136, ὑ. 4 πρὸς τὸ τέλος.

33. Palatinus gr. 13, colorphon, f. 350. Πρβλ. J. Darrouzès, Tornikès, σ. 58.

34. L. Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 479. Στ. Σάκκος, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μοῦ ἐστίν, σ. 186: τοῦ περιποθητοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κοντοστεφάνου, τοῦ υἱοῦ τοῦ πανυπερσεβάστου κυροῦ Στεφάνου τοῦ Κοντοστεφάνου. Πρβλ. Στ. Σάκκος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 85-8. F. Chalandon, τ. II, σ. 651, ὑ. 6. Ἀναγράφεται μετὰ τὸν Ἰωάννη Κ. 128, γιὸν τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 148, γιὸν τῆς Εὐδοκίας Κ. 80.

35. G. Schlumberger, Sigillographie, σ. 54 καὶ 646. V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 203, σ. 354. τοῦ ἰδίου, Les sceaux byzantins du médailleur Vatican, Vatican 1962, ἀριθ. 181, σ. 192-94.

36. Γιά τὴν προσωπικότητα τοῦ Εὐθ. Μαλάκη, βλ. προσωπογραφ. Ἰωάννη Κ.Κ. 133, ὑ. 16, καὶ

«Όπως και τότε, κάτω απ' τις διαταγές σου ως στρατηγοῦ, διακρίθηκαν μέ τήν ἀντρείουσύνη τους και μέ τόν ἐπιδέξιο χειρισμό τῆς λόγῃς, ἔτσι και τώρα ἔγιναν τρισευτυχισμένοι απ' τή χρηστότητα πού δείχνεις ὡς πολιτικός ἄρχοντας».

«Ἡ θύμιση τῆς ὀλοκάθαρης πολιτείας σου παραμένει ἀκόμη και τώρα στοὺς κατοίκους τῆς ἀκραίας περιοχῆς τῆς διοικητικῆς δικαιοδοσίας σου, αὐτῆς τῆς Λακωνίας».

«Ὁ ζῆλος πού εἶχες πάνω στήν ἄσκηση τῶν καθηκόντων σου, ἀκόμη και τώρα ὑποκαίει σ' ὅλες τις πόλεις τοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος, αὐτὸ πού διοικοῦσες».

«Εἶχες ἔτσι ὀργανώσει τή διοίκηση, πού εἶτε παρίστασο εἶτε ἀπουσίαζες, μέ μόνη τῆ φήμη τοῦ ὀνόματός σου ὁ νόμος τῆς δικαιοσύνης νά λειτουργῆ στήν ἐντέλεια».

«Ποιά πόλη δέ θά εὐχόταν νά σέ ἔχη διοικητή;» «Ποιὸς κάτω ἀπὸ σένα, εἶτε ὡς ὑπάλληλος εἶτε ὡς φορολογούμενος δέ θεώρησε τὸν ἑαυτὸ του εὐτυχισμένο;»

«Κι ὅταν αὐτὲς οἱ πόλεις ἀκούσουν πὼς ὁ (Ἄλέξιος Κομποστέφ.) Κομν. 134, αὐτὸ τ' ἀστέρι τοῦ παλατιοῦ, αὐτὸ τὸ στολίδι και σέμνωμα τῆς νεότητος, αὐτὴ ἡ ἡμερη και γλυκιά ματιά, ἔφυγε ἀπὸ κοντά μας, και συγκαλέσουν τις μυρολογίστριες και τις ἄλλες γυναῖκες, θά ἀνάψουν μεγάλο θρηνο μέ χτυπήματα στὰ στήθη, σάν τὸ θρηνο ἐκεῖνο πού ἔκανε ἡ Αἴγυπτος γιὰ τὸν Ἰωσήφ, ἡ Ἀθήνα γιὰ τὸν Περικλῆ και ἡ Μακεδονία γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο»³⁷.

Τέτοιοι ἦταν ὡς διοικητικός ἄρχοντας ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἓνας ἄλλος Ἀλέξιος Κ. 65, κι ἂν πιστεύσωμε τὸν ἐγκωμιστὴ του ἀκόμη ἀνώτερος ἀπ' αὐτόν.

Ἐρχόμαστε τώρα στὸ μεγάλο πόλεμο κατὰ τῶν Τούρκων, πού σ' αὐτόν βρῆκε τὸ θάνατο, ἀπὸ ἀσθένεια ὅμως, ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134.

Ἡ μεγαλεπήβολη πολιτικὴ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 στὴ Δύση εἶχε αὐτὸ τὸ σοβαρὸ ἐπακόλουθο, πὼς παραμελήθηκε ὁ τουρκικός συντελεστής.

Μὲ ἀρχηγὸ τὸ σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Kilidj Arslan II (1156 - 1192) οἱ διεσπασμένες μουσουλμανικὲς δυνάμεις τῆς Μ. Ἀσίας πρόχώρησαν σὲ ἐνότητα κάτω ἀπ' τὴν ἡγεσία τοῦ κράτους τοῦ Ἰκονίου.

Στὸ σύνολο ἡ βυζαντινὴ πολιτικὴ στὴ Μ. Ἀσία ὑπῆρξε ἀνεπαρκὴς και χωρὶς καμιὰ συνέχεια και συνέπεια. Σπρώχνοντας τοὺς Μουσουλμάνους ἐναντίον τῶν ὀμοεθνῶν τους, ὁ Μανουήλ (α') ἀνάγκασε τὸν Kilidj Arslan II νά ἔλθῃ μαζί του σὲ διαπραγματεύσεις³⁸.

Τὸ 1162 ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου πέρασε ἓνα χρονικὸ διάστημα στὴν ΚΠολη και συνῆψε ἓνα σύμφωνο, πού μέ αὐτὸ ὑποχρεώθηκε νά στέλνῃ

πίο κάτω, ὑ. 133.

37. Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κομνηνόν, ἐνθ' ἀνωτ. (ὑ. 2), σ. 150-51, πρβλ. και σ. 145.

38. Δ. Ζακυθινός, Τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τοῦ 1071 μέχρι τοῦ 1453, σ. 54.

βοηθητικά στρατεύματα και να παραχωρήσει αρκετές πόλεις στο Βυζάντιο³⁹.

Αυτή η ήρεμία στο ανατολικό μέτωπο επέτρεψε στο Βυζάντιο να αναπτύξει ιδιαίτερη δραστηριότητα στη Δύση, αλλά αυτή η κατάσταση δεν ευνόησε πού λίγο το σελτζουκικό κράτος του Ίκονιού, το οποίο μπόρεσε έτσι να εδραιώσει τη θέση του απέναντι και στα χριστιανικά και στα μουσουλμανικά συγκροτήματα, και τελικά έγινε επικίνδυνο για την ίδια την ΚΠολη⁴⁰.

Περί το 1173 τα πράματα πήραν χειρότερη μορφή.

Ο αυτοκράτορας της Γερμανίας Φρειδερίκος I ο Βαρβαρσσας αγωνιζόταν, επικοινωνώντας με τον Kilidj Arslan II, να δημιουργήσει αντιβυζαντινό συνασπισμό στην Ανατολή. Έτσι ο πόλεμος έγινε πιθανόν αναπόφευχτος και ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 άρχισε να παρασκευάζει μεγάλη έκστρατεία, σκοπός της οποίας ήταν η κατάληψη της πρωτεύουσας του σουλτανάτου, του Ίκονιού⁴¹.

Μεγάλα οχυρωματικά έργα κατασκευάστηκαν τότε σε διάφορα μέρη.

Ο Βασίλειος Γουδέλης Τζυκανδήλης, σύζ. της Εύδοκίας Κ. 94, και ο Μιχαήλ Άγγελος, νεώτερος αδελφός του πατέρα αυτής της τελευταίας Κωνσταντίνου Άγγελου, διαδοχικά επέβλεπαν στην οχύρωση των βυζαντινοτουρκικών συνόρων⁴². Ο Χωνιάτης μās πληροφορεί πώς οχυρώθηκαν οι άσιατικές πόλεις, τα Χλιαρά και η Πέργαμος και στα πιο βόρεια το Άδραμύτιον, των οποίων οι περιοχές ιδιαίτερα ύποφερναν απ' τις μουσουλμανικές επιδρομές⁴³.

Η ήθικη ένιςχυση του Γερμανικού καίσαρα ενθάρρυνε το σουλτάνο του Ίκονιού στην αντίσταση, και το 1175, οι σχέσεις ανάμεσα στο Βυζάντιο και το Ίκόνιο χάλασαν ολότελα⁴⁴.

Κατά το καλοκαίρι η φθινόπωρο αυτού του έτους του 1175, ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 βγήκε κατά τα Μελάγγεια της Βιθυμίας, κι από κει κατέβηκε στο Δορυλαιο, ξανάχτισε αυτή την πόλη που είχαν οι Τούρκοι καταστρέψει και μέσα σε σαράντα μέρες ανήγειρε και οχύρωσε το φρούριο του Δορυλαίου⁴⁵.

Αφού οι έργασίες του Δορυλαίου τελείωσαν ο αυτοκράτορας στράφηκε

39. Κίνναμος, σ. 204-8· Χωνιάτης, σ. 154-59· Μιχαήλ ο Σύρος, εκδ. Chabot, τ. III, σ. 319· Βαρχεβραΐος, Chronicon Syriacum, εκδ. Bruns και Kirsch, σ. 358-59. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 463-66, που λέει πώς ο σουλτάνος έμεινε στην ΚΠολη ογδόντα μέρες· G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 414, που λέει πώς ο σουλτάνος έμεινε τρεις μήνες· A.A. Vasiliev, Ιστορία : σ. 414, που λέει πώς ο σουλτάνος έμεινε οκτώ μέρες· F. Dölger, Regesten, αριθ. 1446, τ. II, σ. 76. Βλ. και προσωπογρ. Ίωάννη Κ. 128, ύ. 45.

40. Δ. Ζακυθηνός, ένθ' άνωτ. (ύ. 38), σ. 54.

41. Κίνναμος, σ. 299-300: γνώμην έχων ές την Ίκονίου πανστρατι καταστήσεσθαι πολιορκίαν. Χωνιάτης, σ. 230: ώς αφανίσων έπήει το Περσικόν και αυτοίς αναπάρων τειχει το Ίκόνιον. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 507· A.A. Vasiliev, Ιστορία, σ. 527.

42. Χωνιάτης, σ. 163 και 194. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 500.

43. Χωνιάτης, σ. 194-95. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 500-1.

44. F. Chalandon, τ. II, σ. 501· G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 414.

45. Κίνναμος, σ. 294-97· Χωνιάτης, σ. 227-28. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 503-4.

πρός τὸ Λοπάδιον κατὰ τις ὄχθες τοῦ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ, κι ἀπὸ κεῖ κατευθύνθηκε στὶς κοιλάδες τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ καὶ σὲ συνέχεια στὸ Σούβλαιο, ὅπου καὶ ἀνήγειρε ἓνα ἰσχυρὸ φρούριο, στὴ θέση κάποιου παλαιοῦ ποῦ ἀπ' τὸ χρόνο εἶχε καταπέσει⁴⁶.

Ἀφοῦ τελείωσε καὶ τὶς ἐργασίες τοῦ Σουβλαίου, ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 γύρισε στὴν ΚΠολη, ὅπου πέρασε τὸ χειμῶνα τοῦ 1175-1176⁴⁷.

Σ' αὐτὴ τῆ χρονολογία εἶναι ποῦ ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ἐπιφορτίστηκε γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν τειχῶν τῆς Νίκαιας. Οἱ ἐργασίες, μᾶς λέει ὁ Θηβαῖος Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐγίναν μὲ τὴν ἴδια εὐκολία ποῦ ἀνεγέρθησαν τὰ τείχη τῶν ἐπτάφυλων Θηβῶν, «κάτω ἀπ' τοὺς ἤχους τῆς λύρας»⁴⁸.

Αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ Ἀλέξiou Κ.Κ. 134.

Στὸν πόλεμο ποῦ παρασκεύαζε κατὰ τοῦ Kılıdj Arslan II τοῦ Ἰκόνιου, ὁ αὐτοκράτορας ἔδωσε τὸ χαρακτήρα μιᾶς ἀληθινῆς σταυροφορίας· γράφοντας πρὸς τὸν πάπα Ρώμης Ἀλέξανδρο III (1151 - 1181), τόνιζε τὴ σημασία του γιὰ ὀλάκερη τὴ χριστιανοσύνη καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ προτρέψη τοὺς ἡγεμόνες τῆς Δύσης νὰ ἔλθουν νὰ πολεμήσουν μαζί του κατὰ τῶν Μουσουλμάνων⁴⁹.

Δὲν εἶναι παρὰ στὶς ἀρχές τῆς ἀνοιξῆς τοῦ 1176, ποῦ ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἐγκατάλειψε τὴν πρωτεύουσα καὶ πέρασε στὴν Ἀσία⁵⁰. Πρὶν ἀναχωρήσει, πῆγε μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του στὴν ἁγία-Σοφία γιὰ νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν εὐλογία τῶν οὐρανῶν πάνω στὴν ἐκστρατεία ποῦ πῆγαινε νὰ κατευθύνῃ⁵¹, ἀλλὰ οἱ οὐρανοὶ ἦσαν, καθὼς ἀποδείχτηκε, κλειστοί.

Μέσα στὶς τάξεις τοῦ στρατοῦ του, ποῦ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ Ἕλληνες, Λατίνους, Ἀγγλοὺς, Σέρβους, Οὐγγρους καὶ Πετσενέγκους⁵², βρισκόταν τὸ ἄνθος τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, καὶ πρῶτα ἀνάμεσά τους μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας· οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάννης 128 καὶ Ἀλέξιος 132 οἱ Κομνηνοί⁵³, οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάννης 133⁵⁴, Ἀλέξιος 134⁵⁵ καὶ Ἀνδρόνικος 135⁵⁶

46. Χωριάτης, σ. 229· Κίνναμος, σ. 299. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 504.

47. Χωριάτης, σ. 229· Κίνναμος, σ. 299-300. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 504.

48. Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 151. Πρβλ. J. Darrouzès, Notes κτλ., REB 23 (1965), σ. 159.

49. Αὐτὸ τὸ γράμμα τοῦ Μανουήλ (α΄) μᾶς εἶναι γνωστὸ ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλέξανδρου III πρὸς τὸν Πέτρον, καρδινάλιον τοῦ τίτλου τοῦ ἁγίου Χρυσογόνου, ἡμερομηνίας 29.I.1176, RHG, τ. XV, σ. 952. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 505, ὑ. 3.

50. Κίνναμος, σ. 299: ὁ μὲν οὖν ἤρι φανέντι ἐπὶ Ἀσίαν διέβη...

51. Χωριάτης, σ. 230· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1024· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 379· Ἐπιστολὴ Μανουήλ (α΄) Κ. πρὸς βασιλεῖα τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκον II Πλανταγενέτην, εἰς Roger de Hoveden, Chronica, ἐκδ. W. Stubbs, Londres 1869, τ. II, σ. 102, μετάφρ. στὴν ἀγγλικὴ ἀπ' τὸν A.A. Vasiliev, Manuel Comnenus and Henry Plantagenet, BZ 29 (1929-30), σ. 237.

52. Χωριάτης, σ. 230· Κίνναμος, σ. 299· Ἐπιστολὴ Μανουήλ (α΄) Κ. πρὸς Ἐρρίκον II, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 102-4, μετάφρ. Vasiliev, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 237-40. Πρβλ. Δ. Ζακυνθινός, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 38), σ. 55· A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 528.

οί Κοντοστέφανοι Κομνηνοί, οί ἀδελφοί Ἰωάννης Δούκας 90⁵⁷ καί Ἀνδρόνικος Ἰ. Ἀγγ. Δούκας 93⁵⁸, ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδούκας⁵⁹, σύζ. τῆς Ἄννας Κ. 140, ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός⁶⁰, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 129, ὁ Ἀνδρόνικος Λαπαρδᾶς⁶¹, σύζ. τῆς Θεοδώρας Κ. 234, ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης⁶², ὁ Baudouin de Poitiers⁶³, ἀδελφός τῆς αὐγουστάς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας, κ. ἄ., ἐνῶ ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατάτζης 148 μαζί με τὸν Δανισμενδίτη πρίγκιπα Dhoül Noûn (1140 - 1177), γιόν καὶ διάδοχο τοῦ ἐμίρη τῆς Καππαδοκίας Mohammed (1134/5 - 1140)⁶⁴, στάλθηκε ἐπικεφαλῆς 30.000 ἀνδρῶν νὰ πολιορκήσῃ τὴ Νεοκαισάρεια⁶⁵.

Σύμφωνα με τὴ συνθήθεια, ὁ αὐτοκράτορας με τοὺς πρίγκιπες, τοὺς ἀρχηγούς καὶ τοὺς ἐπιτελεῖς του, συγκέντρωσε τὰ στρατεύματα στὶς κοιλάδες τοῦ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ⁶⁶.

Ἡ ἐκκίνηση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ γιὰ τὴν ἐκστρατεία, καθυστέρησε μέχρι τὸ καλοκαίρι τοῦ 1176, γιὰτὶ ἄργησαν νὰ φτάσουν οἱ Οὐγγροὶ καὶ Σέρβοι σύμμαχοι⁶⁷.

Δὲν εἶναι παρὰ τὸ καλοκαίρι (τοῦ 1176)⁶⁸, κατὰ τὶς παραμονές τῆς

53. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1024-25 ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 379.

54. Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κ., σ. 148.

55. Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κ., σ. 148.

56. Χωνιάτης, σ. 234, 242, 243· Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κ., σ. 148 καὶ 152.

57. Χωνιάτης, σ. 233, 234, 245.

58. Χωνιάτης, σ. 233, 234.

59. Χωνιάτης, σ. 233, 234, 245.

60. Χωνιάτης, σ. 240.

61. Χωνιάτης, σ. 233, 234.

62. Χωνιάτης, σ. 234. Ὁ Θεόδ. Μαυροζώμης, καθὼς φαίνεται, ὑπῆρξε σύζ. τῆς Ἀνώνυμης Κ. 157, νόθου κόρης τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 473-75, ὑ. 189, καὶ σ΄ αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόμο, προσωπογρ. Ἀνώνυμης Κ. 157, ὑ. 1.

63. Χωνιάτης, σ. 234-35.

64. Γιὰ τὸν Mohammed τῆς Καππαδοκίας, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 481, ὑ. 13-15, καὶ σ. 483, ὑ. 19α. Ὁ Dhoül Noûn μέχρι τὸ 1152 εἶχε ὡς ἀνταπαιτητὲς στὸ ἐμῖράτο τοὺς θεῖους τοῦ Yaghi Basan καὶ Aïn el Daulah († 1152), μετὰ τὸ θάνατο τοῦ δευτέρου ἀπόμεινε ὁ Yaghi Basan ποὺ λεγόταν καὶ Yakoub Arslan μέχρι τὸ 1164.

65. Κίνναμος, σ. 300· Χωνιάτης, σ. 236· Μιχαὴλ ὁ Σύρος, ἐκδ. Chabot, τ. III, σ. 369· Βαρχεβραΐος, Chronicon Syriacum, σ. 385.

66. Κίνναμος, σ. 299: καὶ τὰς δυνάμεις ἐπὶ Ρυνδακοῦ κατὰ τὸ ἔθος ἤθροιζεν.

67. Κίνναμος, σ. 299: Οὐννοὶ δὲ ξύμμαχοι καὶ Σέρβοι, οἱ Ῥωμαῖοι κατήκοοι τυγχάνουσι δόντες, οὐκ ἐν δεοντῇ ἀφικόμενοι θέρους ὡρὰ στρατεύειν ἐποίησαν,

68. Ὁ H. Grégoire, La famille des Kontostéphanes, σ. 158, καθὼς στηρίζεται στὸν Ἀνώνυμον, ἐκδ. L. Sternbach (ὑ. 2), σ. 28 [351], στίχ. 74-77:

Χθὲς συμπονῶν ἴστασο γεννάδας νέος
.....κατὰ Περσῶν (=Τούρκων) βαρβάρων
τῷ φωσφόρῳ γίγαντι τῆς γῆς Αὐσόνων,
καὶ νῦν... ὑπὸ Ταρτάρου σκότον,

ἀποφάνθηκε πῶς ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 πέθανε τὸ 1176 καὶ τὴ θέση αὐτὴ ἀποδέχθηκε ὁ J.

έκκίνησης τοῦ στρατοῦ γιὰ τὴν ἐκστρατεία⁶⁹, ποὺ ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἐνῶ βρισκόταν κατὰ τὶς ὄχθες τοῦ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ, κοντὰ στὴ λίμνη τῆς Ἀπολλωνιάδας, δηλ. στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου⁷⁰, αἰσθάνθηκε ἕνα δυνατό πυρετὸ ποὺ κράτησε τρεῖς μέρες, κι αὐτὸς ὁ ἀπαισιος τριήμερος εἶναι ποὺ τὸν ἔστειλε στὸν τάφο⁷¹.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 περὶ τὸ 1148 παντρεύτηκε, μὲ μιὰ κόρη τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, τῆς ὁποίας ὁ πατέρας ποὺ εἶχε φροντίσει γιὰ τὴ μόρφωση καὶ ἀνάπτυξή της, εἶχε καταλάβει τὸ ἀξίωμα τοῦ λογοθέτη⁷².

Darrouzès, Tornikès, Lettres et discours, σ. 58. Ἀλλά, καθὼς ἀπ' τὸν Κίνναμο, βλ. ἀμέσως πρὸ πάνω ὑ. 66 καὶ 67, πληροφορούμεθα πὼς ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 τὴν ἀνοιξη-καλοκαίρι τοῦ 1176 βρισκόταν μὲ τοὺς πρίγκιπες, τοὺς στρατηγοὺς του καὶ τὸ στρατό του, στὶς κοιλάδες τοῦ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ, καὶ ὁ Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κ., σ. 146, μάς λέει πὼς ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ἀρρώστησε καὶ πέθανε κατὰ τὶς ὄχθες τοῦ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ, καὶ πὼς αὐτὸ ἐγίνε κατὰ τὶς παραμονές τῆς ἐκκίνησης τοῦ στρατοῦ, βλ. πρὸ κάτω ὑ. 69, μπορούμε νὰ προσδιορίσωμε ἀκριβῶς πὼς ἀρρώστησε καὶ πέθανε κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1176.

69. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145-46 καὶ 146-47. Ἀνώνυμος, ἔκδ. L. Sternbach, σ. 351, στίχ. 74-80.
70. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 146, ὅπου ὁ ρήτορας παίζει μὲ τὶς λέξεις ἀπώλεια = Ἀπολλωνιάς καὶ λὸφοι = Λοπάδιον, βλ. J. Darrouzès, Notes etc., REB 23 (1965), σ. 159, καὶ τοῦ ἰδίου, Tornikès, Lettres et discours, σ. 59, ὑ. 59.
71. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 146: νῦν δὲ ἀλλὰ βραχὺς πυρετὸς τὸν τηλικούτον ἐσκόλευσε καὶ νόσημα τριήμερον ἐτροπώσατο καὶ παράκλησις οὐδαμόθεν τῷ πάθει καὶ τὰ πάντα νύκτερα καὶ ἀνήλια... πυρετοῦ φλόξ βαρεῖα... Ἀνώνυμος, ἔκδ. L. Sternbach, σ. 18 [352], στίχ. 82: καὶ νῦν σιγῶντα καὶ τακέντα τῇ νόσῳ· καὶ σ. 20 [353], στίχ. 130: ὁ κείμενος δὲ τῇ νόσῳ βεβλημένος.
72. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 153: ἐμὲ δὲ δῦσμονρον καὶ λυπρόβιον ὁ λογοθέτης πατήρ· Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ σοφοῦ Δημήτριου Πολέμη, The Doukai, ἀριθ. 218, σ. 190, πὼς ἡ Μαρία Δούκαινα ὑπῆρξε σύζ. τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 –ἐνῶ ὑπῆρξε σύζ. τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 106– δὲν εὐσταθεῖ. Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 106 τοῦ Θεόδωρου Πρόδρομου, ἔκδ. L. Sternbach, σ. 15 [348], καὶ ἔκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 53, σ. 447-48, ὁ σύζ. τῆς Μαρίας Δούκαινας, εἶχε ἀποχτήσει ἀπ' αὐτὴ παιδιὰ, βλ. στίχ. 28: φρουρῶν τὰ τέκνα, ἐνῶ ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ὁ γιὸς τοῦ Στεφάνου Κοντοστέφ. καὶ τῆς Ἄννας Κ. 77, κατὰ τὴ ρητὴ μαρτυρία τοῦ Εὐθύμιου Μαλάκη (σ. 153²²⁻²⁵: μὴ καὶ περὶ παιδὸς ἐχει λέγειν... οἶχεται ὁ τοσοῦτος μηδὲ τέκνον λιπῶν τῆς ἀρετῆς μὲν εἰκόνα τῷ βίῳ, τῇ δὲ μητρὶ παραμύθιον) δὲν εἶχε παιδιὰ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀνώνυμος (ὁ δῆθεν Θεόδ. Πρόδρομος), ἔκδ. L. Sternbach, Spicilegium Prodromeum, στὸ πολὺ ἐκτενὲς στιχοῦργημά του, σ. 16 [349] - 27 [360], στίχ. 1-364, δὲν ἀναφέρει ὑπαρξὴ τέκνων. Ἡ πανεγενῆς Δούκαινα αὐτοῦ τοῦ στιχοῦργηματος, σ. 26 [359], στίχ. 322, ἦταν ἡ κλεινὴ δάμαρ (= σύζυγος), χωρὶς καμιά ἀμφιβολία, τοῦ ξυναίμου τοῦ θενηκότος, σ. 25 [358], στίχ. 302, Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135. Κακῶς ὁ βαθύς καὶ ἐξαιρετός Δ. Πολέμης, ἐνθ' ἄνωτ., ὑ. 5, θεωρεῖ «τὸ κείμενο στὴν πράξη ἀμφίβολο» (ambiguous). Τὴν ἀποψη ποὺ ὑποστηρίζω, ὅπως ὁμολογεῖ καὶ ὁ Δ. Πολέμης, ἐνθ' ἄνωτ., ὑ. 5, δέχτηκαν κατὰ τὸ παρελθόν καὶ οἱ L. Sternbach, Spicil. Prodrom., σ. 34 [367], H. Grégoire, La famille des Kontostéphanes, σ. 156, καὶ F. Chalandon, τ. II, σ. 216-17, ὑ. 7: Etienne, oncle de Manuel (γράφει gambros de Manuel) aurait eu une fille Irène et trois fils Jean, mort sans enfant (ἀνακριβές), Alexis (mort sans enfant) et Andronic. Ce dernier aurait épousé une Doukas... Ἀλλὰ καὶ ὁ J. Darrouzès, Tornikès, Lettres et discours, σ. 59-60, καταλήγει νὰ δεχτῆ «πὼς ὁ Ἀλέξιος τῆς ἀφιερωθῆριας ποίησης, δηλ.

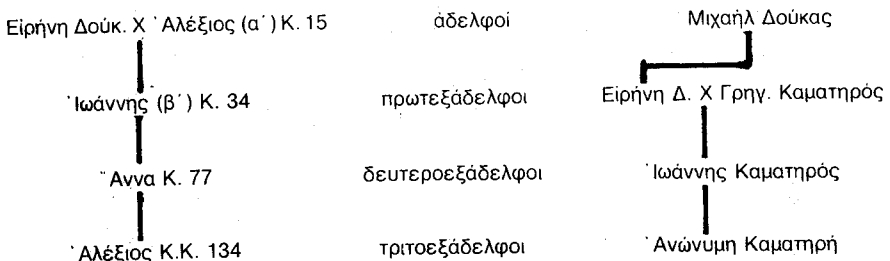
Ποιός λογοθέτης ήταν αυτός ο πατέρας της συζ. του Ἀλέξιου Κ.Κ. 134; Ἄν και δὲν ἔχομε κανένα τεκμήριο, μπορεῖ κανεὶς νὰ στρέψῃ τὸ νοῦ του στὸν περιφήμο λογοθέτη τοῦ δρόμου Ἰωάννη Καματηρό (1155; – † 1165), τὸ μεγάλο ἐκεῖνο πότη, ποῦ ἦταν ἕνας δευτεροεξαδελφός τῆς Ἄννας Κ. 77, τῆς μητέρας τοῦ γαμβροῦ· ἔτσι ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἂν αὐτὴ ἡ ὑπόθεση ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα, θὰ παντρεύτηκε μιὰ τριτοεξαδέλφη του⁷³.

«Αὐτὴ ἡ γυναίκα του ποῦ ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ γενιὰ καταγόταν^{73α}, ἦταν μιὰ ὑπαρξὴ ἐξαιρετὴ πολὺ ὠραία καὶ συνετὴ, ἦταν ἡ πνοὴ τῆς πνοῆς τοῦ ἀντρός της καὶ τὸ φῶς τῶν ματιῶν του»⁷⁴.

τοῦ ποιήματος τοῦ Θεοδ. Πρόδρομου. ἐκδ. Sternbach, σ. 15 [348], καὶ ἐκδ. Hörandner, σ. 447-48, πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ στοὺς γόνους τοῦ Ἀνδρόνικου (Κοντοστέφ.), τοῦ συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ. 58, ποῦ ἦταν ἐγγονὴ ἐνός σεβαστοκράτορα (τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12) καὶ κόρη τοῦ σεβαστοῦ Ἀδριανοῦ Κ. 28· ἕνας γιός αὐτοῦ τοῦ προσώπου εἶναι Κομνηνός ἀπὸ τὴ μητέρα του καὶ ξέρομε πῶς εἶχε τέσσερα παιδιά, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο, ἕνας γιός καὶ μιὰ κόρη, ἐπέζησαν τοῦ πατέρα τους, καὶ στὴν ὑ. 63, τονίζει ὁ Darrouzès πῶς στὴν ἀφιερωτῆρια ποίησι δὲ γίνεται κανεὶς ὑπαινιγμός γιὰ μιὰ πολὺ στενὴ συγγένεια τοῦ Ἀλέξιου (106) μὲ τὸν Μανουὴλ (α΄)–, πράμα ποῦ θὰ γίνονταν ἂν ἐπρόκειτο γιὰ τὸν Ἀλέξιο Κ.Κ. 134, ἕνα γιό τῆς πορφυρογέννητης πριγκίπισσας Ἄννας Κ. 77, ἀδελφῆς τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81· δὲν ἐγίνε τέτοιος ὑπαινιγμός, γιατί ὁ Ἀλέξιος τοῦ ἀφιερωτῆριου ποιήματος, ὁ σύζ. τῆς Μαρίας Δούκαινας, δὲν ἦταν παρὰ ἕνας γιός τῆς Θεοδώρας Κ. 58, μιὰς δευτεροεξαδέλφης τοῦ Μανουὴλ (α΄). Σύμφωνα μὲ τὰ πιοπάνω ἡ κόρη τοῦ λογοθέτη τοῦ Μαλάκη ἦταν ἡ σύζ. τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ἡ πανευγενὴς Δούκαινα τοῦ Ἀνώνμου ἦταν ἡ σύζ. τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 καὶ ἡ Μαρία Δούκαινα τοῦ Θεοδ. Πρόδρομου ἦταν ἡ σύζ. τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 106.

73. Γιὰ τὸν Ἰωάννη Καματηρό, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 428, ὑ. 31ζ - 31ια· R. Guillard, Les Logothètes, REB 29 (1971), σ. 59-61, ἀριθ. 35· J. Darrouzès, Tornikès, Lettres et discours, σ. 25, 44, 129 ὑ. 5, βλ. καὶ τὸ γενεαλογικὸ δέντρο τῶν Καματηρῶν, σ. 49. Βλ. ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὸν ἐδῶ τὸν τομο, προσωπογρ. Εὐδοκίας Κ. 146α, ὑ. 35-47 καὶ 51-52.

Γιὰ τὴ συγγενικὴ σχέση Ἄννας Κ. 77 μὲ τοὺς Καματηροὺς-Δοῦκες:

73α. Ἀνώνυμος, ἐκδ. L. Sternbach, σ. 19 [352], στίχ. 81: πανευγενὴς σύζυγος... Εὐθ. Μαλάκης, σ. 153¹⁹.

74. Ἀνώνυμος, σ. 24 [357], στίχ. 271: πὴν καλὴν καὶ κοσμίαν, αὐτόθι, σ. 25 [358], στίχ. 288:

«Μέ πόση χαρά και μέ τις πίο καλές ἐλπίδες, μᾶς λένε οἱ ἐγκωμισαστές, τὸν ἔστειλε τὴν ἀνοιξη τοῦ 1176⁷⁵, στὸ μεγάλο κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμο, και τώρα ἓνα αὐτοκρατορικό πλοῖο τῆς τὸν ἔφερε νεκρὸ στὴν ΚΠολη»⁷⁶.

«Ὁ χτεσινὸς ὠραῖος και εὐθυτενῆς ξιφηφόρος ἵππότης γύριζε σάν ἓνα δέμα μέσα σ' ἓνα ἐπίχρυσο δρύϊνο κιβώριο⁷⁷. Πόσο θὰ ἤθελε ἡ γυναίκα του, καθὼς νεκρὸ τὸν εἶδε, νὰ ταφῆ κι αὐτὴ σ' ἓνα τάφο μαζί του»⁷⁸.

«Πολὺ νεαροὶ καθὼς παντρεύτηκαν, σάν ἄλλα κυπαρίσσια και σάν ἄλλες ἀναδεντράδες⁷⁹, σάν ἄλλοι φοίνικες, και οἱ δυὸ μέσα σὲ κήπους βασιλικούς μεγάλωσαν και ὑψώθηκαν, και τώρα μέ τὴ θανή του, αὐτὴ ἡ ἀνθηρότατη, πάγωσε μαζί του»^{79α}.

«Αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος ποῦ σάν ἄλλος πυρσολαμπῆς λυχνίας φώτιζε τὸ παλάτι τους, αὐτὸς ἦταν ἡ ζωὴ της, ἡ πνοή της, τὸ φῶς της, και τώρα καθὼς κάτω ἀπ' τὴ γῆ κρύφτηκε, θέλει κι αὐτὴ νὰ κρυφτῆ μαζί του»⁸⁰.

«Γιὰ τὸ κλάμα και τὸ δάρσιμο αὐτῆς τῆς πριγκίπισσας, τῆς γυναίκας του, τῆς Ἀνώνυμης Κοντοστεφανίνας Κομνηνῆς –Κομνηνῆ τὴ λέει ὁ Μαλάκης⁸¹– μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ τὸ λόγο τῆς Γραφῆς: «ἔκλαψε τὴ νύχτα και τὰ δάκρυά της ἔπεφταν στὰ σαγόνια της, και κείνος ποῦ μποροῦσε ἀπ' τοὺς ἀγαπημένους της νὰ τὴν παρηγορήσει, δὲν ὑπῆρχε»⁸².

Αὐτὸς ποῦ «θὰ τὴν παρηγοροῦσε και δὲν ὑπῆρχε» ἦταν ὁ κουνιάδος της Ἀνδρόνικος Κ. Κ. 135 ποῦ βρισκόταν μακριὰ στὴν Ἀνατολή γιὰ τις ἀνάγκες τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Σὲ μιὰ ἀποστροφή του, στὴν πεζὴ μονωδία του γιὰ τὸν Ἀλέξιο 134, ὁ Μαλάκης λέει στὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135: «Θὰ κλάψης βέβαια τὸν ἀδελφὸ σου, ποῦ δὲν ἦσουν δίπλα του νὰ σοῦ πῆ τὰ τελευταῖα του λόγια, ἀλλὰ θρήνησε και τὴν ἀγαπημένη σου νύφη, τὴ γυναίκα του, τὴν ἄλλοτε εὐτυχισμένη και τώρα δυστυχισμένη. Και τί κρίμα, ποῦ δὲν μπορεῖς νὰ εἶσαι κοντά της, μέ τὴ δύναμη τοῦ μυαλοῦ σου και τοῦ λόγου σου νὰ τὴν παρηγορήσεις»⁸³.

κάλλος μέγα σόν... αὐτόθι, στίχ. 297: και σὲ πνοὴν ἔσχηκε και φῶς ὀμμάτων, αὐτόθι, σ. 21 [354], στίχ. 175: πανευπρεπεῖ δὲ σῶφρονί σου, συζύγω, ἦν ἐπνεες ζῶν...

75. Βλ. πίο πάνω, ὑ. 50.

76. Ἀνώνυμος, σ. 19 [352], στίχ. 81-83· αὐτόθι, σ. 23 [356], στίχ. 245-47:
ἐν γὰρ θαλάττῃ πλεύσας ἡμῖν εὐρέθης
λυπρὸν προσαγκάλισμα, φορτὶς πικρίας,
ὄλους ποταμούς ἐξανοιγῶν δακρύων.

77. Ἀνώνυμος, σ. 19 [352], στίχ. 84 και 108.

78. Ἀνώνυμος, σ. 19 [352], στίχ. 89-90.

79. Ἀνώνυμος, σ. 25 [358], στίχ. 293-96.

79α. Ἀνώνυμος, σ. 21 [354], στίχ. 179-184.

80. Ἀνώνυμος, σ. 21 [354] - 22 [355], στίχ. 185-87.

81. Εὐθύμιος Μαλάκης, σ. 153³.

82. Εὐθύμιος Μαλάκης, σ. 152-53. Γιὰ τὸ τῆς Γραφῆς, βλ. ἦρ. α', 2.

83. Εὐθύμιος Μαλάκης, σ. 152.

«Έτσι άτονουσε ή παρηγοριά τής Κομνηνής Κοντοστεφανίνας, τής γυναίκας του, πού άπ' αυτή ό Άλέξιος Κ.Κ. 134 άνάπνεε, και τήν όποία έμείς είδαμε, λέει ό Μαλάκης, νά πεθαίνει μαζί του, παρά τή συμπάρασταση τών συννυφάδων της, τών συζύγων του Ίωάννη Κ.Κ. 133 και του Άνδρόνικου Κ.Κ. 134»⁸⁴.

«Οί βροχές και οι ύετοι κάποτε σταματούν, αλλά τής γυναίκας του Άλέξιου 134 τά μάτια δέν έπαυσαν νά τρέχουν και νά βρέχουν τίς αύλακωμένες παρειές της· πνιγόταν άπ' τόν πόνο σάν νά βρισκόταν σέ μιá άγχόνη».

«Και οι πέτρες, συνεχώς όταν χτυπιούνται, κάποτε διαλύονται, αλλά τó δικό της στέρνο, άν και μέ τά χέρια της τó κατασπάραζε, έμενε άκέριο».

«Τó λιγοστό φαγητό αύτής τής φιλάνθρωπης και πολύ συνετής πριγκίπισσας συνοδευόταν από βαθείς άναστεναγμούς, τó πιοτό της ήταν τά δάκρυα πού άδειαζαν άπ' τίς πηγές τών ματιών τής, σάν μιá σκληρή και γεμάτη όδύνες στρωμή της, αύτή ή άριστοκράτισσα, είχε αύτό τó ίδιο τó γυμνό πάτωμα, καθώς δέν μπορούσε νά ύποφέρει τή στέρηση του άγαπημένου της συντρόφου· έτσι χάμω, καθώς ξάπλωνε, και θερμά έχυνε τά δάκρυά της, τής φαινόταν πώς καλόπιανε τή γή νά άνοιξη τó στόμα της νά τήν καταπιή, και νά τήν παραπέμψη στον ώραιό Κομνηνό της, τόν άντρα της»⁸⁵.

Ή πριγκίπισσα, «ή φίλαντρη αύτή τρυγόνα, τó ύπόδειγμα τής φρόνιμης ζωής, ή τερπνή παράσταση τών συνετών ήθών!»⁸⁶, «ή τερπνότητα τών ψυχικών χαρισμάτων»⁸⁷, μπορούσε νά λέη τó μυρολόι της⁸⁸:

«Τό μαργαριτάρι μου τó πολύτιμο έκρυψες μέσα σου, τάφε,
τής ζωής μου τó λυχνάρι μου άρπαξες
έσύ πέτρα τραχιά, σκοτεινή και δυσμάχητη·
διαμάντι είχα δίπλα μου πού μου σβήστηκε,
κι άναψε μέσα μου κάρβουνα πού μόνο
δάκρυα μου φέρνουν φλογερά»⁸⁹.

Λέει άκόμη γι' αύτή ένας στιχουργός: «Άλλοίμονο, σέ είδαμε πολλές φορές και συχνά νά προβάλλης άπό ψηλά στο μέγαρό σου σάν ήλιου φώς, σάν νέα σελήνη πού άκτινοβολείς, γεμάτη φώς άστραφτερό, και είπαμε τó λόγο του Σολομώντα· ποιά είναι αύτή ή πολύ εύπρεπισμένη, πού σάν τή χαραυγή άπ' τή νύχτα παρά τή μέρα προχωρεί κι όλο πιό πολύ λάμπει, σελήνη όμορφη,

84. Ευθύμιος Μαλάκης, σ. 153.

85. Ευθύμιος Μαλάκης, σ. 153· Άνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 190-99· παράλληλες μαρτυρίες και άπ' τίς δύο πηγές.

86. Άνώνυμος, σ. 24 [557], στίχ. 272-73:
τρυγών φίλανδρε, σάφρονος τρόπου πίναξ,
άγαλμα τερπνόν σωφρονικών ήθέων!

87. Άνώνυμος, σ. 25 [358], στίχ. 287.

88. Για τήν όρθογραφία τής λ. μυρολόι ή μυρολόγιν, βλ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, τ. Δ' (1951), σ. 168, ύ. 3.

89. Άνώνυμος, σ. 23 [356], στίχ. 225-29.

παμμέγιστο φῶς, σάν ἡλίου διαλεγμένη ὁμορφιά· καί τώρα, ὅταν σέ βλέπη κανεῖς, ἄλλο λόγο τοῦ Σολομώντα θά προσαρμόση»⁹⁰.

Ἄλλά ἄς γυρίσωμε κοντά στον Ἀλέξιο Κ.Κ. 134 στό στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου, στίς ὄχθες τοῦ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ.

Πρὶν ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ξεψυχήση, ἔγραψε ἓνα γράμμα ἀποχαιρετιστήριο σ' αὐτὴ τὴν περίφημη γυναῖκα του, «γεμάτο γλυκύτητα, γιὰ νὰ τὴν κερᾶση τὸ πιὸ δηλητηριασμένο ποῦ μποροῦσε νὰ πιῇ ποτό!» «Μὲ τὸ γράμμα ἐδείχνε ἀκόμη ζωντανός, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα ἦταν νεκρός»⁹¹.

«Ἐνῶ πῆνονταν ἀπ' τὸν κακοήθη τριήμερο πυρετό, ὁ πρίγκιπας ἔστρεψε τὴ σκέψη του στὴ γυναῖκα του, ποῦ βρισκόταν στὴ μ ε γ ἄ λ η π ὀ λ η (=στὴν ΚΠολη), καί ποῦ δὲν ἤξερε τί τοῦ συμβαίνει καί φανταζόταν πράματα χαρωπά».

«Πόσες φορές δὲν τὴν ἀνακάλεσε, πόσες φορές δὲν τὴν ἀναζήτησε, καί περιμένοντας νὰ τὴ δῆ, πάλευε τάχα πρὸς τὴ βιασύνη τοῦ Χάρου καί δὲν τὸν ἄφηνε νὰ τοῦ πάρη τὴν ψυχὴ»⁹².

Ἐπίσης ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ἄλλο γράμμα ἔστειλε πρὸς τὸν ἀγαπημένο του ἀδελφὸ Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135⁹³, ποῦ καθὼς ξέρομε βρισκόταν στὴν Ἀνατολὴ γιὰ τὴ στρατολογία ἀνδρῶν ποῦ θά πολεμοῦσαν κατὰ τῶν Τούρκων⁹⁴.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 εἶχε γράψει ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ στον Ἀλέξιο 134: «Ἀγαπημένε μου ἀδελφέ, γράφε μου, καί καθὼς βρισκομαί μακριά, παρηγόρει τὸν ἀδελφὸ σου καί ἀναπλήρωνε τὴ θέα τοῦ προσώπου σου μὲ τὰ γράμματά σου».

Ὁ Ἀλέξιος 134 μόλις πῆρε στὰ χέρια του τὸ γράμμα καί ἀπ' τὴν ἐπιγραφή γνώρισε τὸ γραφικὸ χαραχτήρα τοῦ πολυπόθητου ἀδελφοῦ του, καταφίλησε τὸ γράμμα, καί ἀφοῦ διάβασε τὸ περιεχόμενο, τοῦ ἔστειλε αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἀποχαιρετιστήριον ἐπιστολή: «Φίλτατέ μου ἀδελφέ, δὲν πρόκειται πιά νὰ σέ ξαναδῶ, καθὼς σέ λίγο τὰ μάτια μου θά κλείσουν γιὰ πάντα· δὲν πρόκειται νὰ σέ ξαναχαιρετίσω, καί μὲ ποιὸ, ἀλήθεια, στόμα ἀπὸ δῶ καί πέρα θά κάνω κάτι τέτοιο; Καί γράμματα ἂν ζητῆς ἀπ' τὸν Ἄδη νὰ σοῦ στέλνω –γιατί γιὰ τὸν Ἄδη ἐγὼ τώρα ἀναχωρῶ– δὲ θά εἶναι κατορθωτό, καθὼς τὰ χέρια μου θά παραλύσουν καί θά μένουν ἀργά»⁹⁵.

«Ἄν καί ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, πρὶν ξεψυχήση, τὸ νοῦ του τὸν εἶχε στραμμένο πρὸς τὴ γυναῖκα του καί ὁ πόθος νὰ τὴ δῆ τὸν βασάνιζε⁹⁶, σάν ἓνας

90. Ἄνωνυμος, σ. 24 [357], στίχ. 274-84.

91. Ἄνωνυμος, σ. 19 [352], στίχ. 91-9.

92. Εὐθύμιος Μαλάκης, σ. 149.

93. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 148-49.

94. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 148.

95. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 148-49.

96. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 149.

καλός Βυζαντινός, πió πολý άρχισε νά φροντίζη γιά τήν ψυχή του και γιά τά άνω πράματα, και τούς ουρανούς πιά άναθυμόταν».

«Κ' έτσι όλο τό νού του, καθώς έστρεψε πρós τό Θεό», «έμπρός, λοιπόν» είπε «ás γίνω στρατιώτης του άθανάτου βασιλέα, και καθώς τά κάτω διαλύονται και φεύγουν, και στρατεύση και πανοπλία και όπλοφόροι, φέρετέ μου νά ντυθώ τή θεϊκή πανοπλία και νά γίνω άληθινός του Χριστού στρατιώτης».

«Μακριά από μένα», συνέχισε, «και φαρέτρα και τόξο, πού άπ' τήν άρρώστια δέν με έσωσαν· μισητό τό δόρυ και τό σπαθί, πού τό σημερινό έχτρο δέ φοβέρισαν· άν τό κράνος μου ήταν γερό, ή άρρώστια δέ θα χτυπούσε στο κεφάλι. Αν είχα άσπίδα πού μπορούσε νά με σώση άπ' τά βέλη, θα έμενε άπρόσβλητο τό πλευρό μου πού με πονεί. Σε τί λοιπόν τά λαμπρά αυτά περιβλήματα και ό χυμένος πάνω τους χρυσός με ώφέλησαν, άν άπ' τό θάνατο δέν μπορούν αυτά νά με σώσουν;»⁹⁷

Στό πλευρό του βρισκονταν ό άδελφός του Ιωάννης Κ.Κ. 133⁹⁸, ή νύφη του ή Δούκαινα, ή «περίδοξη σύζυγος» του άδελφού του Ανδρόνικου Κ.Κ. 135, «έξαιρετικό στόλισμα και άπαύγασμα του γυναικειού κόσμου, όλάκερη καταμαργαρισμένη από όλες τις άρετές και καταστόλιστη από σεμνούς τρόπους, πού παρηγορούσε τόν Άλέξιο 134 και δάμαζε τήν άρρώστια του και κατάπαυε τόν πολý άπ' αυτή κλονισμό του με σοφά δροσιστικά λύγια, καθώς τόν έμψύχωνε», και άκόμη ή άδελφή του Ειρήνη Κ.Κ. 136 –καθώς συνόδευε στο στρατόπεδο του Λοπαδίου τόν άντρα της Νικηφόρο Βρυέννιο– τήν όποια μπορεί κανείς νά τήν πη «χρυσή έστία των άρετών και ύπόδειγμα φρόνιμης και πάνσεμνης ζωής, πού κατασίγαζε τήν καιλα των στεναγμών του έτοιμοθάνατου άδελφού της και έσβηγε τό τόσο μεγάλο άπ' τούς πόνους τράνταγμα του»⁹⁹.

Τέλος, καθώς πλησίαζε πρós τό θάνατο, ήλθε και ή ώρα της μεταμφίεσής του, όπως συνήθιζαν κυρίως οι άρχοντες του Βυζαντίου.

Ο ίδιος προσωπικά ό θεϊός του Μανουήλ (α') Κ. 81, «ό κραταιός των Αυσόνων σκηπτοκράτορας, ό δεύτερος γιός του Θεού!» «πού με πανσοφία έργα Θεού κάθε μέρα κάνει, πρωτοστάτησε στή μεταμφίεση του γλυκού άνεψιού του και από Άλέξιον τόν μετονόμασε Αντώνιον μοναχόν»¹⁰⁰.

97. Εύθ. Μαλάκης, σ. 149.

98. Εύθ. Μαλάκης, σ. 148.

99. Άνώνυμος, σ. 26 [359], στίχ. 321-33.

100. Άνώνυμος, σ. 26 [359], στίχ. 344-49:

ό γάρ κραταιός Αυσόνων σκηπτοκράτωρ,
ός δεύτερος παίς του Θεού χρηματίας
έργα Θεού δρᾶ πανσόφως καθημέραν,
πνευματικούς ώπλισεν όπλοισ ένθέοις
τόν γλυκύν αύθόμιμον άντ' Άλεξίου
Αντωνίου δούς κλήσιν έν μονοτρόποις

Ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ τῆς στρατιᾶς «τοῦ ἐβγαλαν τὰ ντύματα τὰ μαλακὰ καὶ τὸν ἔντυσαν μὲ τὸ τραχὺ τριβῶνιο τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας»¹⁰¹ καὶ «τὸν κατὰταξαν στὶς ἄσαρκες στραταρχίεις»¹⁰².

Ὁ κύριος Ἀλέξιος 134 καὶ τώρα Ἀντώνιος «ἀπόβαλε τὰ ὄπλα τὰ ἀνώφελα καὶ περιβλήθηκὲ τῆ μακαριστῆ πνευματικῆ πανοπλία· ντύθηκε τὸ θώρακα τῆς δικαιοσύνης, τὴν περικεφαλαία τῆς σωτηρίας, τὴ μάχαιρα τοῦ πνεύματος»¹⁰³, «ἀντὶ γιὰ σπαθὶ πῆρε τὰ θεϊκὰ τὰ λόγια, ἀντὶ γιὰ σιδερένιο κράνος τὴν πνευματικὴν περικεφαλαία»¹⁰⁴, καὶ «ἐγένεε στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ»¹⁰⁵ καὶ «νέος στρατάρχη καὶ θαρραλέος πανοπλίτης μαζί μὲ τοὺς στρατηγέτες τοῦ Θεοῦ»¹⁰⁶.

Ἐχοντας πάντα τὴ σκέψη τοῦ στοῦ Θεοῦ καὶ ψελλίζοντας λόγια ἀπὸ τοὺς ψαλμοὺς¹⁰⁷, ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, Ἀντώνιος πᾶς μοναχός, ἐφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ, γιὰ νὰ παρασταθῆ, κατὰ τοῦ λέει κι ὁ στιχοπλόκος - ἐγκωμιαστής του, «μπροστὰ στοῦ Θεοῦ καὶ Δεσπότῃ»¹⁰⁸.

Παρῶν ὁ αὐτοκράτορας - θεῖος τοῦ κατὰ τὸ θάνατό του, φόρεσε ἀμέσως, κατὰ τὴ συνήθεια, λευκὰ πένθιμα φορέματα¹⁰⁹, «καὶ κλαίγοντας καὶ μουγγρίζοντας ὡς λιοντάρη, ἀνακαλοῦσε στὴ ζωὴ τὸν πεθαμένο»: « Ἀνεψιέ μου, φώναζε, πιστότατέ μου στρατιώτη μὲ τὴ χρυσοῦ ἀσπίδα, ἡρωϊκὴ καὶ ἀντρεωμένε, τρέξε κοντά μου καὶ πολέμησε μαζί μου, ἐτοίμασε τὸ τόξο σου, τράβηξε τὸ σπαθὶ σου καὶ μὲ τὴν τόλμη σου μέθυσε τὰ βέλη σου καὶ μέσα στῶν

Τὸ ὄνομα Ἀντώνιος ὡς μοναχικὸ ἦταν σὺνηθισμένο στοὺς Κοντοστέφανους ἐκείνους ποὺ τὸ κοσμικὸ τους ἀρχίζε ἀπὸ Α· εἶται ὡς μοναχοὶ πῆραν τὸ ὄνομα Ἀντώνιος, ὁ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ., ὁ σύζ. τῆς Θεοδώρας Κ.Κ. 58, καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ., ἕνας ἐγγονὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ἀπὸ ὅ,τι τοῦλ. ξέρομε. βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 295, ἀριθ. 7, καὶ σ. 298-99, ἀριθ. 31, καθὼς καὶ σ. 294, ὑ. 17.

101. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 149.

102. Ἀνώνυμος, σ. 26 [359], στίχ. 350.

103. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 149-50.

104. Ἀνώνυμος, σ. 26 [359] - 27 [360], στίχ. 352-54.

105. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

106. Ἀνώνυμος, σ. 27 [360], στίχ. 356-57.

107. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

108. Ἀνώνυμος, σ. 27 [360], στίχ. 355.

109. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150· Ἀνώνυμος, σ. 20 [253], στίχ. 143-48. Τὸ πὼς οἱ βασιλεῖς πενθῶντας λευκοφοροῦσαν, μαρτυροῦν ὁ Νικηφ. Γρηγοράς, τ. II, σ. 612· ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, τ. II, σ. 167· ὁ Ψευδο-Κωδινός, σ. 284 (ια'), ἐκδ. J. Ver reaux· Μιχ. Πανάρετος, ἐκδ. Ὁδ. Λαμφιδῆ, Ποντικαὶ Μελέται 2 (1958), σ. 73, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 4 (1907), σ. 282. Πρβλ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τ. Δ' (1951), σ. 220 καὶ 243-44. Ὁ Ψευδο-Κωδινός, ἐνθ' ἄνωτ., ξεκαθαρίζει πὼς ὁ αὐτοκράτορας λευκοφοροῦσε κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, τῆς μητέρας του, τῆς γυναίκας του, καὶ τοῦ γιοῦ καὶ τοῦ ἐγγονοῦ του, ἂν αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι εἶχαν στεφτῆ βασιλεῖς, ἐνῶ ἐδῶ βλέπομε τὸ Μανουὴλ (α') Κ. 81 νὰ λευκοφορῇ γιὰ ἀνεψιὸ τοῦ ἀπὸ ἀδελφῆ, ἦταν αὐτὸ μιά ἐξαιρεση;

Τούρκων τὰ αἵματα κοκκίνησέ τα»¹¹⁰.

« Ἐν κὶ ἀπὸ μικρὸς ἔτρεφε τυφλὴ καὶ δουλικὴ ὑπακοὴ στὸ θεῖο του βασιλέα, ἴση πρὸς τὴν πίστη του στὸ Θεό»¹¹¹, καὶ ἦταν «ένας μέχρι πάθους θαυμαστῆς του»¹¹², ἦταν ἡ μοναδικὴ φορὰ ποὺ δὲν ὑπάκουσε στὴ βασιλικὴ προσταγή, «καὶ δὲν καβαλλίκεψε τ' ἄλογό του καὶ δὲν ἄρπαξε τὸ δόρυ του, γιὰ νὰ συνταράξη τὶς φάλαγγες τοῦ ἐχτροῦ»¹¹³.

Κοντὰ στὸ βασιλέα, ὅλοι οἱ παριστάμενοι, ἀνακαλώντας ἀπ' «τὸ ψυχρὸ καὶ πικρὸ σκοτάδι τοῦ ἐχθρικοῦ ἸΑδῆ» τὸν Ἀλέξιο 134, τοῦ ἀπηύθυναν τὸ δίλημμα:

« Ἦ τὸ νεκρὸ δόσε μας, αὐτὸν ποὺ πῆρες καὶ σκεπάζεις,

Ἦ πάρε καὶ μᾶς σ' ἓνα τάφο μαζί του»¹¹⁴, κ' ἐπειτα ξεχύνονταν σὲ ἐπαινοὺς γιὰ τὸ νεκρὸ.

Ἄλλος ἔλεγε πὼς «ὑπῆρξε πράος, ἤσυχος καὶ γλυκύς», ἄλλος πὼς «ὑπῆρξε συντρέχτης καὶ ἔδινε χέρι βοήθειας σ' αὐτὸν ποὺ εἶχε ἀνάγκη», καὶ πὼς «ἦταν πρόθυμος ὅλους νὰ εὐεργετήσῃ». Καὶ «θαυμαζόταν ἡ εὐθύτητα τῆς γνώμης του, ἡ καλὴ του θέληση καὶ ἡ καθαρὸτητα τῶν ἠθῶν του»· ἄλλος «ἐξυμνοῦσε τὴ γλυκύτητα τῶν λόγων του καὶ τὴν πειθῶ ποὺ ἐνέπνεαν, καὶ πὼς δὲν ἐκμεταλλεῦόταν ποτὲ τὴν εὐφράδειά του, γιὰ νὰ ντύσῃ μὲ αὐτὴ μιά ψευτιά». « Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά τονιζόταν καὶ ἐκθειάζόταν ἡ ὁμορφιά του καὶ ἡ ἀντρεισύνη του, καθὼς καὶ ἡ ψηλὴ κορμοστασιά του, ἀπὸ ὅλους ποὺ παραβρίσκονταν ἐκεῖ»¹¹⁵.

« Ὡ τῆς συννεφιασμένης ἐκείνης μέρας τοῦ θανάτου τοῦ ἸΑδέξιο 134, γράφει ὁ Μαλάκης, ποὺ σ' αὐτὴ ὁ ἥλιος ἐκρυσπε τὶς ἀχτίδες του καὶ ἡ σελήνη τὸ βράδυ τὴ δικὴ τῆς ἀνταύγεια δὲν ἔδωσε· ποὺ σ' αὐτὴ ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, ὁ δικός μας ἥλιος, καὶ ἡ αὐγούστα Μαρία τῆς ἸΑντιόχειας, ποὺ σὰν ἄλλη σελήνη λάμπει ἀπ' τὶς ἀχτίδες τῆς βασιλικῆς του δόξας καὶ ἀπ' τὶς χάρες τοῦ προσώπου τῆς, βαρὺ τὸ χειμῶνα τοῦ πένθους καθὼς περιντύθηκαν καὶ ὀλάκερη τὴν ψυχὴ τους μὲ τὴ θλίψη καθὼς κατασυνέφιασαν, σφοδρὲς καὶ ἀφθονες βροχὲς δακρῶν γιὰ τὸν πολυαγαπημένο τους ἀνεψιὸ ἀποστάλαξαν»¹¹⁶.

« Ὡ τῶν τότε θρήνων καὶ στεναγμῶν ὧ τῆς ὑπερβολῆς τῶν δακρῶν· γιὰτὶ ὅλοι, καθὼς μιμήθηκαν τὸ βασιλέα, ὄχι μόνο οἱ στενοὶ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ καὶ ὅσοι ἀνήκαν στὴ βασιλικὴ καὶ χρυσιτῶν Κομνηνῶν σειρὰ¹¹⁷, ἀλλὰ

110. Ἀνώνυμος, σ. 18 [351], στίχ. 60-3, καὶ σ. 20 [353] στίχ. 122-28.

111. Ἀνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 131-32.

112. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145.

113. Ἀνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 133-36.

114. Ἀνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 116-18.

115. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

116. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 147.

117. Γιὰ τὴ βασιλικὴ καὶ χρυσιτῶν Κομνηνῶν σειρὰ, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 28, ὑ. 19, καὶ σ. 475-76, ὑ. 190.

και κάθε γενιά, και κάθε ηλικία, και όσο μέρος τῶν στρατευμάτων ἔτυχε νὰ παρευρίσκεται, συνέπασχαν μὲ τὸν αὐτοκράτορα και ὑψωναν τὴ φωνὴ και μὲ χτυπήματα στὰ στήθη θρηνοῦσαν και ἀπὸ παντοῦ ζητοῦνταν ὁ ὠραιότατος Κομνηνός».

« Ἐγινε πένθος μεγάλο, και ἄρχοντες στέναζαν και πρεσβύτες παρθένες και νέοι ἀρρώστησαν και ἡ ὀμορφιά τῶν γυναικῶν ἀλλοιώθηκε».

« Ἡ ἀδελφὴ του Εἰρήνη Κ.Κ. 136 και ἡ νύφη του, ἡ Δούκαινα, ἡ γυναίκα τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135¹¹⁸, τὰ καλλιστεῖα τοῦ γυναικείου κόσμου, σὰν ἄλλες Ἡλιάδες γύρω ἀπ' τὸ Φαέθοντα, ἀμετροὺς κρουνοὺς δακρῶν ἔχυναν, κλαίοντας τὸ νεκρὸ ἀδελφὸ τους ἔρριζαν τὸ στολισμὸ τοῦ κεφαλιοῦ, ντύθηκαν μὲ πένθιμα, ἀμαύρωσαν τὴ χάρι τοῦ προσώπου τους, και ὅπως λέει ἡ Γραφή θρημώντας τὴν Ἱερουσαλήμ, κἀθισαν κατὰ γῆς και χῶμα ἀνέβασαν στὸ κεφάλι τους· και τὸ δάκρυ τους δὲν ἔγινε μὲν ἤλεκτρο, ἀλλὰ αὐτὲς νικημένες ἀπ' τὸ πάθος τους, παραλίγο νὰ γίνουν πέτρες, γιὰ νὰ ἐπαληθεύσουν τὸ μῦθο τῆς Νιόβης· δὲ βράχιασε μόνο ὁ λάρυγγάς τους ἀπ' τὸ νὰ κρᾶζουν ὅλη τὴν ἡμέρα και νὰ κλαῖνε τὸν Κομνηνὸ 134, ἀλλὰ ἀπ' τὸ κλάμα ἔφτασαν νὰ γίνουν βουβές· και καθὼς σώθηκαν τὰ δάκρυά τους, ρυάκια αἱμάτων ἀδειάζονταν ἀπ' τοὺς φάρυγγές τους.

Ὁ Ὀμηρικὸς στρατιώτης θρηνωδοῦνταν μὲ ματωμένες σταλαματιές.

Τί ἦταν αὐτὸ τὸ πάθος τῆς ἀδελφῆς του Εἰρήνης Κ.Κ. 136, τί ἦταν αὐτὴ ἡ ἀγάπη τῆς νύφης του Δούκαινας, μέχρι ποῦ νὰ πέσουν κάτω νεκρές· δὲν ἀνέχονταν νὰ ζοῦν αὐτὲς και νεκρὸς νὰ εἶναι ὁ Ἀλέξιος 134, οὔτε ἤθελαν αὐτὲς νὰ βλέπουν τὸν ἥλιο και κείνος νὰ εἶναι στὸ σκοτάδι, γι' αὐτὸ και ἀγωνίζονταν ἢ τὸ νεκρὸ νὰ ἀναστήσουν ἢ νὰ συνταφοῦν μὲ τὸν πολυαγαπημένο τους και μαζί του ἀπ' τὸν κόσμον νὰ φύγουν»¹¹⁹.

Κι ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης Κ.Κ. 133 ποῦ παραβρισκόταν στὴ θανά του, «ἔδειχνε κι αὐτὸς πὼς ἤθελε νὰ πεθάνη μαζί του»¹²⁰, ἐνῶ ὁ πιὸ ἀγαπημένος του ἀδελφός Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135, ὅπως μᾶς εἶναι γνωστὸ, βρισκόταν γιὰ τίς

118. Γιὰ τὴ Δούκαινα, τὴ σύζ. τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 72. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ παρουσία τῆς αὐτοκρατορίσσης Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας και τῶν πριγκιπισσῶν τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου. Γιὰ τὴν παρουσία τῆς αὐτοκρατορίσσης, βλ. ἀμέσως πρὸ πάνω, ὑ. 116. Τὴν Εἰρήνη Κ.Κ. 136 και τὴ Δούκαινα συναντήσαμε νὰ ἀνακουφίζουν τὸν ἐτοιμοθάνατο Ἀλέξιο Κ.Κ. 134, βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 99· συνόδευσαν και οἱ δύο μέχρι τὸ Λοπάδιο τοῦλ. τοὺς ἀντρες τους Νικηφόρον Βρυέννιον και Ἀνδρόνικον Κ.Κ. 135. Ἡ σύζ. τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 εἶχε μείνει στὴν ΚΠολη, δὲν τὸν συνόδευσε στὴν ἐκστρατεία, ὅπως και ἡ σύζ. τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133 δὲ συνόδευσε τὸν δικὸ της. Ἡ Δούκαινα ἀπ' τὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου συνόδευσε τὸ νεκρὸ τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 στὴν ΚΠολη, ὅπου τὴ βλέπομε νὰ παραστέκεται στὴ χῆρα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 84.

119. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 147-48.

120. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 148· Ἀνώνυμος, σ. 16 [349], στίχ. 10-13· σ. 22 [355] - 23 [356], στίχ. 217-23. Βλ. και προσωπογρ. Ἰωάννη Κ.Κ. 133, ὑ. 14, 17, 18.

ανάγκες του πολέμου στά βάθη τῆς Ἀνατολῆς¹²¹.

Ἀπό ὅπου πέρασε ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἡ θύμισή του ἔμεινε γιὰ πάντα¹²², καθὼς σὲ ὅλους ἦταν ἀγαπητός¹²³.

Ἄν λοιπὸν στοὺς ξένους ἦταν τέτοιος, «σ' αὐτοὺς ποὺ γιὰ λίγο γεύτηκαν τὸ μέλι», τί λογῆς ἦταν στοὺς δικούς του, στοὺς συγγενεῖς του, καὶ «σ' αὐτοὺς ποὺ ἀπ' τῆ συχνῆ ἐπαφῆ ὀλάκερο τρύγησαν τὸν Ὑμηττό;»

Ἦταν πολὺ φιλοσυγγενής, καὶ πάνω στὸ σημεῖο αὐτὸ ξεπέρασε ὅλα τὰ παραδείγματα τῆς ἀρχαιότητος.

«Ἀλλὰ τώρα ἔμειναν ὅλοι ἔρημοι ἀπ' τὸν καλὸ Κομνηνὸ 134, λέει ὁ Μαλάκης, ποὺ ἀναζητοῦν τ' ἀδελφία του, ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133 καὶ ἡ Εἰρήνη Κ.Κ. 136 ποὺ ἦσαν παρόντες –καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἀπὸ μακριά, ὅταν πῆρε τὴν πικρὴ ἀγγελία– τὸν φιλάδελφο, οἱ νύφες του, ἡ Δούκαινα τοῦ Ἀνδρόνικου 135 καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ Ἰωάννη 133, τὸν φιλόνομο, ὁ γαμβρὸς του Νικηφόρος Βρυέννιος, ὁ σύζ. τῆς Εἰρήνης 136, τὸν φιλόγαμβρο, καθὼς πάντα ἦταν μ' αὐτὸν μονιασμένος καὶ ἀποτελοῦσαν οἱ δυὸ τους μιὰ ψυχὴ, οἱ αὐλικὸι ἀναζητοῦν τὸν ὑπέρλαμπρο συνόμιλο καὶ συναυλικό, οἱ στρατιῶτες τὸ συστρατιώτη, οἱ στρατηγοὶ τὸ συστράτηγο, οἱ μεσήλικοι τὸ συνομήλικο, οἱ γέροι τὸν ὁμόφρονα, κι ὅταν σὲ κάποια τελετῇ στὸ ὑπαιθρο ἢ στὴν αὐτοκρατορικὴ σκηνή, κατὰ τὴν ἐκστρατεία –ἢ ἀργότερα στὸ παλάτι– συγκεντρώνονταν ὅλοι οἱ αὐτοκρατορικὸι συγγενεῖς καὶ οἱ ἀξιωματοῦχοι, καὶ ὁ αὐτοκράτορας καθόταν στὸ θρόνο του, δὲν ἔφευγε ἀπ' τῆ θύμισή τους ὁ Κομνηνός 134».

«Καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ θεῖος ζητοῦσε νὰ δῆ τὸν ἀνεψιό, καὶ ἔφερνε στὸ νοῦ του τὴν αἰφνίδια ἀπ' τὸ θάνατο ἀρπαγῆ του, καὶ ἀπ' τὸ πάθος σπαραζόταν».

«Καὶ ἀκόμη ἀναζητοῦσαν τὸν Ἀλέξιο Κ. 134 τὰ αὐτοκρατορικὰ κυνήγια ποὺ σ' αὐτὰ μ' ἐπιδειξιοσύνη ἐπαίρνε μέρος, τὸν ἀναζητοῦσαν τὰ ἐντευκτῆρια τῶν σοφῶν καὶ ἡ σεμνὴ σύγκλητος, ποὺ στίς συνεδριάσεις τους μὲ τὴ σοφὴ του γνώμη ἐπίσης ἐπαίρνε μέρος».

«Τέλος, σὲ λίγο, ποὺ θὰ γίνῃ ὁ καταστρεφτικὸς ἐκεῖνος πόλεμος τοῦ Μυριοκέφαλου, πιὸ πολὺ ἀκόμη θὰ ἀναζητηθῇ ὁ πολεμιστῆς»¹²⁴.

Τὸ σκῆνωμα τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 ἀπ' τὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου μεταφέρθηκε στίς μικρασιατικὰ ἀκτὲς τοῦ Αἰγαίου, κι ἀπὸ κεῖ στὴν ΚΠολὴ μὲ βασιλικὸ πλοῖο¹²⁵.

Τὸ σκῆνωμα συνόδευε ἡ ἀγαπημένη του νύφη, ἡ Δούκαινα¹²⁶, καὶ τὸ παράλαβε ἡ ὑπέροχη γυναῖκα του Κοντοστεφανίνῃ Κομνηνῇ, πιθανὸν μιὰ

121. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 148 καὶ 152: Ἀνώνομος, σ. 25 [358], στίχ. 301-20. Βλ. καὶ πιὸ πάνω, ὑ. 83 καὶ 94.

122. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 151.

123. Ἀνώνομος, σ. 20 [353], στίχ. 120-21.

124. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 151-52.

125. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 76.

126. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 84 καὶ 118.

Καματηρή, τὴν ὁποία ἔχομε ἤδη περιγράψει, καὶ ἡ ὁποία μόλις ἔλαβε τὴν εἶδηση τοῦ θανάτου του, εἶχε κι αὐτὴ περιβληθῆ, ὅπως ἐκεῖνος, «τὸν νυκτερινὸ πέπλο»¹²⁷, «τὸ σκοτεινὸ καὶ μέλαν ἄμφιο»¹²⁸ τῆς μοναχῆς.

«Συναχθῆτε, φωνάζουν οἱ ποιητές, σωφρονικὲς Κομνηνίδες πριγκίπισσες τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, γύρω ἀπ' τὸ φέρετρο, καὶ παρηγορήστε τὴν ἐξαιρετὴ αὐτὴ ὑπαρξη, τὴ γυναῖκα του· θρηνητρίες, αὐτοσχεδιάστε τὸ δίκαιο ἐγκώμιο τοῦ νεκροῦ καὶ μυρολογηστέ τον»¹²⁹.

Καὶ ἡ γυναῖκα του, «σάν ἄλλη πιστὴ Ἀνδρομάχη τοῦ Ἴεκτορα, κλαίγοντας γοερὰ τὸν καλὸ καὶ ὠραῖο σύντροφό της, ἔρριξε κάτω στὴ γῆ τὸ στολισμὸ τοῦ κεφαλιοῦ της, καὶ τοῦ ἀπηύθυνε τὸν ὑστατὸ της χαιρετισμὸ»:

« Ἀλλοιμονό μου ἡ δύστυχη ἐγώ, Κομνηνέ, εἶπε, τὴν ἴδια μοῖρα εἶχαμε καὶ οἱ δύο· ἐσένα σὲ ἔθρεψε λιγόζωο ἡ πορφυρογέννητη μητέρα σου, ἡ ξακουστὴ ἐκείνη βασιλισσα Ἄννα Κ. 77, ἐμένα δύσμοιρη καὶ κακότηχη ὁ πατέρας μου ὁ λογοθέτης· καὶ ἐσὺ μὲν γιὰ λίγο ἐλαμψες, κ' ἔπειτα κάτω ἀπ' τὴ γῆ κρύφτηκες, ἐσὺ τῆς ζωῆς μου ὁ λαμπτήρας, ἐγὼ δὲ ἀπόμεινα μιὰ δυστυχισμένη κατάμονη χήρα»¹³⁰.

«Ἐνα τῆς ἔλειπε ἀπ' τὴν Ἀνδρομάχη, ποὺ αὐτὴ ἀπ' τὸν Ἴεκτορα ἀπόκτησε τὸν Ἀστυάνακτα, ἐνῶ ἡ Κομνηνὴ ἀπ' τὸν Ἀλέξιο 134 δὲν εἶχε ἀποκτήσει παιδί· τί μεγάλο κακό, λέει ὁ Μαλάκης, ἕνας τέτοιος ἄντρας νὰ μὴν ἀφήση παιδί, εἰκόνα τῆς ἀρετῆς του στὴ ζωὴ καὶ μιὰ παρηγοριὰ στὴ μητέρα του»¹³¹.

Δὲν εἶναι γνωστὸ σὲ ποῖο μοναστήρι τάφηκε.

Χάρη στὸν Ἀνώνυμο στιχουργό, ποὺ μερικοὶ συνταύτισαν πρὸς τὸ Θεόδωρο Πρόδρομο¹³², καὶ κυρίως χάρη στὸ μητροπολίτη Νέων Πατρῶν

127. Ἀνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 188-89:

καὶ πρὸς δύοσιν κλίναντος εἰς δύοσιν βλέπει
καὶ νυκτερινὸν ἐνδιδύσκειται πέπλον·

128. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145: ἔχεις δὲ (ἴ Αδη)... καὶ τὸ σκοτεινὸν καὶ μέλαν ἄμφιον τῆς συζύγου...

129. Ἀνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 200-203. Γιὰ τὰ διάφορα μυρολόγια καὶ ἐγκώμια. βλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, PG 148, στ. 580· PG 63, στ. 785· Μέγ. Βασίλειος, PG 31, στ. 232· PG 32, στ. 1284· Γρηγόριος Νύσσης, PG 46, στ. 969.

130. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 153.

131. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 153.

132. L. Sternbach, *Spicilegium Prodromeum*, σ. 16 [349]: Τοῦ Προδρόμου εἰς τὸν Κομνηνὸν κύριον Ἀλέξιον τὸν Κοντοστέφανον. Καὶ ὁ J. Darrouzès, *Georges et Démétrios Tornikès, Lettres et discours*, σ. 58, θεωρεῖ πῶς τὸ στιχοῦρημα ἀνήκει στὸν Πρόδρομο. Ἀλλὰ ὁ W. Hörandner Th. *Prodromos, Historische Gedichte*, δὲν τὸ κατατάσσει ἀνάμεσα στὰ ἱστορικὰ ποιήματα τοῦ Θεόδ. Προδρόμου, ἀν καὶ σ. 445, ἀναγνωρίζει πῶς στὸν Λαυρεντιανὸ κώδικα conp. sorpr. 627, f. 15 κεξ, φέρεται τὸ ποίημα στὸ ὄνομα τοῦ Προδρόμου. Ἐξ ἔχομε ὅμως ὑπόψη μας πῶς κατὰ τὸν K. Krumbacher, *Ἱστορία Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας*, ἐκδ. Παπύρου, σ. 757, «καθένα ἀπ' τὰ χρονολογικὰ βέβαια ποιήματα τοῦ Θ. Προδρόμου δὲν ξεπερνάει τὸ ἔτος 1159», ἐνῶ κατὰ τὸν W. Hörandner, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 32, δὲν ξεπερνάει τὸ ἔτος 1155/56. Ὁ Μαγγάνειος Πρόδρομος πάλι

(Ἰγπάτης) Εὐθύμιος Μαλάκη¹³³, πού συνέθεσαν ὁ πρῶτος μιὰ ἔμμετρη γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 μονωδία¹³⁴ καὶ ὁ δεῦτερος μιὰ πεζή¹³⁵, ἡ προσωπικότητα τοῦ δευτερότοκου κλάδου τῆς Ἄννας Κ. 77¹³⁶ μᾶς εἶναι ἀρκετὰ γνωστή.

Ὁ Εὐθύμιος Μαλάκης μάλιστα ὑπῆρξε στενός προσωπικός φίλος τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 καὶ δηλώνει μὲ κάποια ὑπερβολή πὼς καθὼς ἔμαθε τὸ θάνατό του «θὰ ἤθελε κι αὐτὸς νὰ πεθάνη μαζί του»¹³⁷, καὶ ἀκόμη μᾶς λέει πὼς «πολλές φορές ἐπίσκεφτόταν τὸν πρίγκιπα στὸ παλάτι του»¹³⁸.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ὑπῆρξε ἓνας πολὺ ὠραῖος ἄντρας, «μιὰ θεσπέσια ὁμορφιά»¹³⁹.

Ρήτορες καὶ ποιητὲς ἀνταγωνίζονται γιὰ νὰ περιγράψουν τὴν ὁμορφιά του.

«Ὠραῖος στὸν ὅλο σχηματισμό του, ὀλόλαμπρο τῶν ἀνακτόρων φῶς»¹⁴⁰ καὶ «τῶν ἀνακτόρων δόξα»¹⁴¹, μᾶς λέει ὁ ἓνας, «ἡ χάρη ἔλαμπε στὸ πρόσωπό του καὶ εἶχε ἀπόλυτη συμμετρία στὰ μέλη τοῦ σώματος»¹⁴², μᾶς λέει ὁ ἄλλος.

«Ὠραιότατο εὐωδιασὸ τριαντάφυλλο»¹⁴³, «τερπινότατο τριαντάφυλλο»¹⁴⁴, «λευκότατο κρίνο»¹⁴⁵, «γλυκύτατον βότρυ»¹⁴⁶, τὸν λέει ὁ ποιητής, «ἄνθος ὁμορφιάς»¹⁴⁷, τὸν ἀποκαλεῖ ὁ ρήτορας.

Καὶ οἱ δύο μαζί μᾶς διαβεβαιώνουν πὼς μὲ «τὴ χρυσοειδῆ (=τὴν ξανθὴ) ὄψη του»¹⁴⁸ καὶ μὲ «τὴν καλλονή του»¹⁴⁹ «πολὺ ἔλαμπε μέσα στὰ αὐτοκρατορικά

πέθανε κατὰ τὸ ἔτος 1166 ἢ λίγο μετὰ. Πὼς εἶτε ὁ ἓνας εἶτε ὁ ἄλλος ἦταν δυνατόν νὰ γράψουν μονωδία τὸ 1176; Γι' αὐτὸ καὶ ἀποδίδω τὸ στιχοῦργημα σὲ Ἄνωνυμο. Ποιὸς εἶναι αὐτός; Κάποιος πού εἶχε ἐπαφὴς μὲ τὸν οἶκο τῶν Κοντοστεφάνων Κομνηνῶν, γιὰ νὰ εἶναι γνώστης ἀρκετῶν λεπτομερειῶν πού μᾶς μεταδίδει, ἂν καὶ δὲ μᾶς λέει τὸ ὄνομα καὶ τὴ γενιά τῆς γυναίκας τοῦ ἡρώα του, γιατί στοὺς συγχρόνους τῆς ἡσάν πράματα πολὺ γνωστά.

133. Γιὰ τὸν Εὐθ. Μαλάκη, ἐκτὸς ἀπ' τὸν J. Darrouzès, βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 36, ἰδὲ καὶ Κ. Γ. Μπόνης, Λόγοι (δύο) εἰς Μανουὴλ α' Κ., Θεολογία, τ. 19 (1941-48), σ. 513-58, 708-17.

134. Ἄνωνυμος, ἐκδ. L. Sternbach, Spicil. Prodr., Cracovie 1904, σ. 16 [349] - 27 [360], στίχ. 1-364.

135. Εὐθ. Μαλάκης, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Noctes Petropolitanae, Πετροῦπολις 1913, σ. 142-154.

136. Ἄνωνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 206. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 153.

137. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

138. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145.

139. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

140. Ἄνωνυμος, σ. 17 [350], στίχ. 36-7.

141. Ἄνωνυμος, σ. 24 [357], στίχ. 259.

142. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

143. Ἄνωνυμος, σ. 18 [351], στίχ. 71.

144. Ἄνωνυμος, σ. 23 [356], στίχ. 234.

145. Ἄνωνυμος, σ. 23 [356], στίχ. 235.

146. Ἄνωνυμος, σ. 24 [357], στίχ. 258.

147. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

148. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

149. Ἄνωνυμος, σ. 21 [354], στίχ. 171.

ανάκτορα»¹⁵⁰ και «τερπνά άνθοῦσε μέσα στους δόμους τούς βασιλικούς»¹⁵¹.
 Ήταν ένας άντρας ψηλός¹⁵², «λουλούδι κυπαρισσένιο»¹⁵³, «ὄρθιο κυπα-
 ρίσσι»¹⁵⁴, «δέντρο ὑψίκομο»¹⁵⁵, «ψηλοστέλεχο φοίνικα»¹⁵⁶, «κυπαρισσένια
 πανύψηλη χάρη»¹⁵⁷, μᾶς τόν λένε οἱ σύγχρονοί του καί οἱ φίλοι του.

Κοντά σ' αὐτά τὰ ἐξοχα σωματικά χαρίσματα, ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ἦταν καί
 «ένας ἐμπυχος πίνακας τῆς φρόνησης, ἕνας πύργος τῆς καλῆς θέλησης,
 ἕνα στέριο καί πανέξυπνο μυαλό»¹⁵⁸, πού μπορούσε κανεῖς νά τὸ πῆ «μυαλό
 γέρου, καθὼς βρῦση ἔτρεχαν ἀπ' αὐτὸ τὰ χαρίσματα τῆς πείρας καί τῆς
 σοφίας»¹⁵⁹.

«Ἐνα γλυκὸ μειδίαμα ἀπανθοῦσε πάντα στὰ χεῖλη τοῦ ὠραίου αὐτοῦ
 άντρα»¹⁶⁰.

«Ἡ καλή του γλώσσα»¹⁶¹ ἦταν συγχρόνως καί «γλώσσα σύνεσης»¹⁶²

«Μελιστάλαχτος στὰ λόγια του, εἶχε σεμνότητα ἐκφρασης στὸ πρόσωπό
 του, χρηστότητα στὰ ἤθη του, καί μαζί με αὐτὰ καθαρότητα στῆ σκέψη-του καί
 ὁμορφιά στὴν ψυχὴ του»¹⁶³.

«Ἀπ' τῆ φύση του λεπτός, ἦταν συγχρόνως ἕνας νοῦς περιδέξιος καί
 εὔστροφος»¹⁶⁴.

Οἱ σύγχρονοί του μᾶς λένε ἀκόμη πὼς εἶχε «ἠθῶν ἀρμονία καί ἀρετῶν
 συμφωνία»¹⁶⁵, καί πὼς ἦταν «ἄγαλμα φύσης καί πίνακας χαρισμάτων»¹⁶⁶,
 «φορέας εὐκαρπίας ἀρετῶν»¹⁶⁷, καί τέλος, «ένας οὐράνιος άντρας στὸ
 βάθος τοῦ μυαλοῦ καί ἕνα ζωντανὸ ἄγαλμα ὅλων τῶν ψυχικῶν χαρισμά-
 των»¹⁶⁸.

Εἶχε μιά σπάνια ψυχραιμία ἀντιμετώπισης τῆς σκληρότητας τῆς ζωῆς, πού ὁ
 ποιητῆς τῆ λέει «ἠρωϊκὴ φρόνηση»¹⁶⁹. «τῆ στιγμή ἀκόμη πού πέθαινε –καί ἐνῶ

150. Ἀνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 142.

151. Ἀνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 208.

152. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

153. Ἀνώνυμος, σ. 18 [351], στίχ. 64.

154. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

155. Ἀνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 216.

156. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

157. Ἀνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 213.

158. Ἀνώνυμος, σ. 17 [350], στίχ. 43-6.

159. Ἀνώνυμος, σ. 18 [351], στίχ. 67.

160. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

161. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

162. Ἀνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 150.

163. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

164. Ἀνώνυμος, σ. 21 [354], στίχ. 167 σ. 22 [355], στίχ. 205.

165. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

166. Ἀνώνυμος, σ. 21 [354], στίχ. 159.

167. Ἀνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 207.

168. Ἀνώνυμος, σ. 17 [350], στίχ. 31-2.

169. Ἀνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 124.

ψηνόταν ἀπ' τὸν πυρετὸ¹⁷⁰ καὶ δοκιμαζόταν ἀπ' τοὺς πόνους¹⁷¹ – μὲ μιὰ χάρι ψυχικὴ ποὺ ἔλαμπε στὸ ροδόχρωμο πρόσωπό του, εἶχε νὰ πῆ γιὰ τὸν καθένα ἀπ' τοὺς παρειαρισκόμενους ἓνα καλὸ λόγο καὶ μιὰ σωτήρια εὐχή»¹⁷².

Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, ὅσο κι ἂν αὐτὰ τὰ ἐγκώμια περιέχουν ὑπερβολές, πῶς ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ἦταν ἓνας πολὺ ἐκλεκτὸς βυζαντινὸς πρίγκιπας, καὶ δίκαια ὁ φίλος του ἐγκωμιαστής, ὁ Εὐθύμιος Μαλάκης, στρέφοντας τὸ λόγο του πρὸς τὸν Ἄδη, τοῦ λέει: «Μᾶς ἄρπαξες πρόωρα τὸν ἄριστο ἀπὸ μᾶς καὶ σοῦ ἄρκει νὰ κρατᾶς κοντὰ σου, αὐτὸν τὸν ἓνα, ἀντὶ δέκα χιλιάδες ἀνθρώπους!»¹⁷³.

Ἄν καὶ εἶχε τόσα προσόντα καὶ τέτοια ἀξία, ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 δὲν ἔπαυε νὰ εἶναι καὶ ἓνας ἄνθρωπος ταπεινὸς καὶ ταπεινόφρονας.

Ἐάν κάποιος ἀνάφερνε μπροστὰ του δικό του πολεμικὸ ἀρίστευμα ἢ κάποια ἐξαιρετὴ πράξη του, ὡς *δοῦκὸς καὶ πραιτορορ*, καὶ μάλιστα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου, ὅπου ἄφησε ἄριστες ἀναμνήσεις, κοκκίνιζε καὶ ἀπόφευγε νὰ ἀκούη τοὺς ἐπαίνους ἀπὸ ταπεινώση καὶ μετριοφροσύνη, ἐνῶ ὁ συμπαριστάμενος φίλος του Εὐθύμιος Μαλάκης μὲ εὐφροσύνη ἄκουγε τοὺς ἐπαινετὲς καὶ ὑποσχόταν νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ¹⁷⁴.

Ἦταν ἀκόμη στὸ ἔπακρο δίκαιος, ἔτσι ποὺ «ἡ Δικαιοσύνη μὲ τὸ θάνατό του ἀναζητοῦσε καὶ ἠθέλε νὰ βρῆ καὶ νὰ δῆ τὸ (νέο) θεματοφύλακά της»¹⁷⁵.

Ἦταν πραγματικὰ ἀκέραιος πάνω στὴν ἄσκηση τῶν καθηκόντων του καὶ ἀδέκαστος· δὲν τοῦ ἄρσαν «οὔτε τὰ δῶρα οὔτε οἱ κολακειῖες, πράματα τόσο στοὺς Βυζαντινοὺς ἄρχοντες συνηθισμένα· τὰ δῶρα τὰ μισοῦσε καὶ τοὺς δωρητὲς ἀποστρεφόταν καὶ τὴν κολακεία τὴ θεωροῦσε πιὸ βαριά ἀπ' τὴ βρισιά»¹⁷⁶.

Ὁ Μαλάκης παρέχει τὴν προσωπικὴ του μαρτυρία γιὰ τὸν ἀδέκαστο χαρακτήρα του καὶ τὴν ἄψογη πολιτεία του ὡς *δοῦκὸς καὶ πραιτορορ* Ἑλλάδος¹⁷⁷.

Μέσα σ' ὅλα ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ἦταν ἓνα γερὸ παληκάρι· «ἔδρα τῆς ἀντρείουσῆς»¹⁷⁸, μᾶς τὸν λένε ἐκεῖνοι ποὺ τὸν γνώρισαν, καὶ μᾶς διαβεβαιώνουν πῶς «ἀνείπωτη ἦταν τῆς δυνάμης του ἢ ἰσχύς»¹⁷⁹.

Εἶχε «δύναμη στὰ χέρια, ταχύτητα στὰ πόδια, καὶ σὰν ἓνας εὐστροφος καὶ ταχύπερνος ἱππότης πηδοῦσε μὲ θαυμαστὴ ἐπιτηδειότητα πάνω στὰ ἄλογα,

170. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 146.

171. Ἄνωμμος, σ. 26 [359], στίχ. 326-33.

172. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 149.

173. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145.

174. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145.

175. Ἄνωμμος, σ. 21 [354], στίχ. 168.

176. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

177. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

178. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

179. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

και με πιο θαυμαστη ακομη επιδειξιότητα και χαρη αποπηδουσε απ' αυτα». Και μαζι με αυτα ηταν «ενας ευστοχος τοξοτης και ενας πολυ επιδεξιος ακοντιστης»¹⁸⁰.

Ο Αλέξιος Κ.Κ. 134 ηταν κυριως ενας αντρας στρατιωτικος.

Οι πληροφοριες που μας διδονται για τη στρατιωτικη του δραση προς εγκατασταση του Στεφανου ΙV στο θρονο της Ουγγαριας¹⁸¹, den einai eparkeis gia na mporেসωμε na krinwme τη στρατιωτικη του αξια.

Αντιθετως πλουσιες einai οι πληροφοριες που μας διδονται gi' αυτη του την ιδιοτητα απ' τις φιλολογικες πηγες. Ο Αλέξιος 134 πρωτ' απ' όλα, συμφωνα με αυτες, ηταν ενας θεωρητικος της στρατιωτικης τεχνης της εποχης του.

Ο Μαλακης μας διηγειται πως kata τις συχνες επισκεψεις που του εκανε στο palati του, τον ευρισκε na ascholētai me ta στρατιωτικα καθηκοντα και μελετηματα, και πως se erwōtēsh του «ti ta thelei avta», o Αλέξιος 134 του anapnusse στρατιωτικα themata: «ποια einai η ennoia της σημαias gia tous στρατιωτες και ποια η ennoia των διαφορων σχηματων panw sta op̄la: ti einai lōchos και ti einai parataxi και ti einai falagga, και ti logēs einai η suntaxi του στρατου και ποιοι και posoi einai oi σχηματισμοι της suntaxis, και ola ta alla, ta op̄ota gnwrizoun oi πολυ ειδικοι της πολεμικης τεχνης»¹⁸².

Επισης του διηγotan diafora peristatika απ' tous προηγουμενους polemous και κατορθωματα γενναion αντρων, και του anapnusse «ta σχετικα προς avta themata της στρατιωτικης τακτικης, osa akouge apo palious στρατιωτικους και osa o idios eide kata τις ekστρατειες, που εκανε μαζι me τον αυτοκρατορα - θεio του Μανουηλ (α') Κ. 81, erga θαυμαστα της δικης του στρατηγικης: tote τον epiane megalos apo upēratē eucharistēsh enθousiasmos και edeixne san enas ανθρωπος θεοφορητος, που me eustrophia paratrexe oiōdēποτε dikō του aristeuma και olo to zhlo του ekdēlōne gia na proaspisi ton esteimmeno θεio του, etoimos ekēini τη stigmē tis tropaiouches xēires του na katafilēsh»¹⁸³.

Συμφωνα me τις φιλολογικες πηγες o Αλέξιος Κ. 134 ηταν «ενας megalos στρατηγος»¹⁸⁴ και «aristos»¹⁸⁵ και «ενας στρατιωτης hρωικος»¹⁸⁶ και «epidexiος»¹⁸⁷ που «axizē na umnēthē»¹⁸⁸.

180. Ευθ. Μαλάκης, σ. 143. Ανώνυμος, σ. 19 [352], στίχ. 84 και 110-15. σ. 20 [353], στίχ. 126-28 και 135-36.

181. Βλ. πιο πάνω, ύ. 13-30.

182. Ευθ. Μαλάκης, σ. 145.

183. Ευθ. Μαλάκης, σ. 145.

184. Ανώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 204: εν στρατηγίαις μέγας,

185. Ευθ. Μαλάκης, σ. 143.

186. Ευθ. Μαλάκης, σ. 144.

187. Ευθ. Μαλάκης, σ. 143.

188. Ευθ. Μαλάκης, σ. 143.

«Μαχητής ἀνίκητος»¹⁸⁹, «στύλος τῆς Ρωμοσύνης καὶ πρόμαχος τῆς στρατιάς»¹⁹⁰, «πόσους θὰ εἶχε ξεκάνει βαρβάρους, ἂν ἡ ἀρρώστια δὲν τὸν ἔστελνε στὸν τάφο, κατὰ τὴν κακότυχη ἐκείνη μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου»¹⁹¹, γι' αὐτὸ «καὶ μόνοι χάρηκαν –πού στις παραμονές τοῦ πολέμου πέθανε– οἱ Τούρκοι, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἀκόνιζε τὸ σπαθί του καὶ ἐτοίμαζε τὴν πανοπλία του»¹⁹², «καθὼς στρατηγοῦσε μαζί με τὸν κράτιστο δεσπότη, τὸ θεῖο του - αὐτοκράτορα, ἐναντίον τῆς ἀλλόφυλης αὐτῆς βαρβαρικῆς δύναμης»¹⁹³.

«Τὴν ὥρα ποὺ ξεκινοῦσε ἀπ' τὴν ΚΠολη γιὰ τὴ μεγάλη ἐκστρατεία, πάνω στ' ἄλογό του, μετὰ τὰ ὄπλα του, ἔμοιαζε σὰν ἓνα ἄγαλμα τοῦ ἸΑρη, ποὺ ἐνέπνεε τρόμο καὶ φόνο στοὺς βαρβάρους»¹⁹⁴.

«Ἐνα τέτοιο καλὸ στρατηγέτη, καθὼς ξαφνικὰ ἀρπάχτηκε ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὴ δρᾶση, στὴν κρίσιμη ὥρα, ἀναζητοῦσε νὰ δῆ ἡ στρατιά»¹⁹⁵.

Στρατιωτικὸς ἄντρας, ὅπως εἶδαμε, ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, θεράπευε συγχρόνως καὶ τὰ γράμματα.

Τὸ τελευταῖο γραφτὸ του, ἡ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν ἀδελφὸ του ἸΑνδρόνικον Κ.Κ. 135, «ἀποτελοῦσε ὑπόδειγμα ἀττικῆς ὕφους καὶ λακωνικῆς βραχυλογίας». ἸΑν καὶ τὸν ἔδερνε ὁ κακοῆθης ἐκεῖνος πυρετὸς ποὺ τὸν ὀδήγησε στὸν τάφο, τὸ μυαλό του παράμενε καθαρὸ καὶ κυβερνοῦσε τὸ τρεμάμενο χέρι του, γιὰ νὰ χαράξῃ τὸ γράμμα¹⁹⁶.

Κοντὰ στὴν ἱκανότητά του νὰ γράφῃ, εἶχε καὶ μιὰ εὐφράδεια λόγου γιὰ νὰ ἀναπτύξῃ τοὺς βαθεῖς στοχασμοὺς του¹⁹⁷.

«Ὁ ἔρωτάς του πρὸς τὰ γράμματα, ἡ ἀγάπη του πρὸς τὰ παλιὰ βιβλία, ἡ τέρψη του ἀπ' τὴ μελέτη τῶν ρητορικῶν λόγων», μαρτυρεῖται ἀπ' τὸ φίλο του Εὐθύμιον Μαλάκη, «πρὸς τὸν ὁποῖον συχνὰ ἀπηύθυνε ἐρωτήσεις πάνω σὲ ζητήματα τῆς Γραφῆς καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ τοῦ ὁποῖου ὀρισμένα ἔργα καὶ ἐπιστολές τὰ εἶχε μαζί του, γιὰ νὰ τὰ ἔχῃ πάντα πρόχειρα»¹⁹⁸.

Ὁ ἸΑλέξιος Κ.Κ. 134, «αὐτὴ ἡ ἐλπίδα καὶ τὸ καύχημα τῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν, κόπηκε ἀπ' τὴ ζωὴ»¹⁹⁹, τί κρίμα!, σὲ ἡλικία μόλις 46 περίπου χρονῶ²⁰⁰.

189. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 144.

190. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

191. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 144.

192. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145.

193. ἸΑνώνυμος, σ. 18 [351], στίχ. 79-80.

194. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 144· ἸΑνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 135-36.

195. ἸΑνώνυμος, σ. 21 [354], στίχ. 168-69.

196. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 149.

197. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

198. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

199. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143: οἱ τοῦ γένους ἐλπίς ἐκκέκοπται.

200. Γιὰ τὸ ἔτος γέννησης, περὶ τὸ 1130, βλ. προσωπογρ. Ἰωάννου Κ. Κ. 133, ὑ. 3· γιὰ τὸ ἔτος θανάτου, 1176, βλ. πῶς πάνω, ὑ. 68.

135. Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1132/3 – † περί τὸ 1195)

Ὁ Ἀνδρόνικος¹ Κ.Κ. τρίτοτοκος γιὸς τοῦ Στέφανου Κοντοστέφανου καὶ τῆς Ἄνας Κ. 77² γεννήθηκε περί τὸ 1132/3³.

Τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. συναντᾶμε γιὰ πρώτη φορά κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Κέρκυρας, τέλος τοῦ 1148 μετὰ ἀρχῆς τοῦ 1149, καθὼς τὴν πρωτεύουσα τῆς νήσου ποὺ κατεῖχαν οἱ Νορμανδοὶ τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Ρογήρου II (1127-1154), πολιορκοῦσαν οἱ Βυζαντινοί⁴.

Σ' αὐτὴ τὴν πολιορκία τραυματίστηκε βαρῶς καὶ σὲ λίγο πάνω στὴ ναυαρχίδα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου ὑπόκυψε ὁ πατέρας του μέγας δούξ πανυπερσεβαστος Στέφανος Κοντοστέφανος, ἀρχηγὸς τῶν βυζαντινῶν ναυτικῶν δυνάμεων, κάτω ἀπ' τὰ μάτια τοῦ γιοῦ του Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ἀφοῦ προηγουμένως μπόρεσε νὰ τοῦ δώσῃ τὶς τελευταῖες του ὁδηγίες⁵.

Ἔιχε τότε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 μὴ ἡλικία 16 περίπου χρονῶ⁶.

Ὅπως ὁ ἀδελφὸς του Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἔτσι καὶ ὁ Ἀνδρόνικος 135, πῆρε μέρος τὸ 1162 στὴν ὑπόθεση τῆς ἀποκατάστασης στὸν οὐγγρικό θρόνο

135. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς θείου τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, ὡς καὶ τοῦ ἐκ μητρὸς ἐπίσης μεγάλου θείου τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 35.
2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ὅμοιοι (στίχοι ἐπιτύμβιοι) εἰς τὸν αὐτὸν (Στέφανον Κοντοστέφανον), ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 354-55· ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 50, σ. 441, στίχ. 16-21· Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 197, 208, 213, 243, 313, 322, 346· Κίνναμος, σ. 97, 217, 270, 272, 273, 278· Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κ. 134, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Noctes Petropolitanae Sbornik vřzantijskich tekstov XII-XIII vekov, St Pétersbourg 1913, σ. 148 καὶ 152· Ἀνώνυμος σπιουργός, ἐκδ. L. Sternbach Spicilegium Prodromeam, Cracovie 1904, σ. 25 [358], στίχ. 301-20· Γεώργιος Τορνίκης, Ἐπιτάφιος εἰς τὸν Κοντοστέφανον ἐκεῖνον κύριν Ἀνδρόνικον, εἰς Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἐπιγράμματα Ἰωάννου Ἀποκαύκου, περιοδικὸν Ἀθηνᾶ 15 (1903), σ. 470, πρβλ. J. Darrouzès, Notes sur Euthyme Tornikès, Euthyme Malakès et Georges Tornikès, REB 23 (1965), σ. 166 καὶ ὑ. 12· Θεόδωρος Βαλοσμών, Ἐπιγράμματα, ἐκδ. K. Horna, Wiener Studien 25 (1903), Die Epigramme des Theodoros Balsamon, σ. 185, XVIII, Β, καὶ τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολαί, αὐτόθι, σ. 214. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, σ. 398, ἐκδ. Bonn, καὶ σ. 38, ἐκδ. Κυριακίδη.
3. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 133, ὑ. 3.
4. Κίνναμος, σ. 97.
5. Βλ. Γενεαλογίαν μου τ. Α', σ. 386-87, ὑ. 32-36.
6. Τὸ 1148/49 ὁ Ἀνδρόνικος 135 ἦταν 16 περίπου χρονῶ. Ὁ R. Guiland, Les chefs de la marine byzantine... mégaduc, BZ 44 (1951), σ. 227, ἀποδίδει λανθασμένα στὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 τὶς πράξεις τοῦ 1144 ἐναντίον τοῦ Raymond de Poitiers τῆς Ἀντιόχειας, καὶ παραπέμπει εἰς Χωνιάτην, σ. 71, καὶ Κίνναμον, σ. 33, ἐνῶ οἱ πράξεις αὐτὲς ἀνήκουν στὸν Ἀνδρόνικον Κοντοστέφανον, τὸν αὐτὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 58, ὅπως ἀπόδειξε ἤδη ὁ H. Grégoire, La famille des Kontostéphanos, σ. 156: Ces considérations suffisent à démontrer, qu'Andronic (135) n'était pas en âge, l'an 1144, de commander une armée... Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 292-93 καὶ ὑ. 8-14, καὶ σ. 295, ἀριθ. 7 καὶ 9.

του Στέφανου IV που είχε παντρευτή την πρωτεξαδέλφη τους Μαρία Κ. 141.

Όπως μās είναι γνωστό, ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81, καθώς έλαβε ειδήσεις πολύ λίγο ευνοϊκές για την υπόθεση της αποκατάστασης του Στέφανου IV που χειριζόταν ο Άλέξιος Κ.Κ. 134, ήλθε σε διαπραγματεύσεις ειρήνης με τον Στέφανο III, γιόν του Γκείζα II και άνεψιό του Στέφανου IV.

Ο μέγας εταιρειάρχης πανσέβαστος σεβαστός Γεώργιος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 191 επιφορτίστηκε να πάη στο νεαρό βασιλέα και να του κάνη τις έξης προτάσεις: Ο δεύτερος γιός του Γκείζα II, ο νεαρός Βελās, να έλθη στην ΚΠολη κοντά στον αυτοκράτορα και να λάβη την έξουσία πάνω στη Δαλματία και στην περιοχή του Σιρμιού, την όποια του είχε παραχωρήσει ο πατέρας του⁸.

Οι προτάσεις έγιναν δεχτές και ο Γεώργιος Παλαιολόγος Δ.Κ. 191 έφερε στην ΚΠολη τον Βελā, ο όποιος τό 1163 άρραβωνιάστηκε την κόρη του βασιλέα Μαρία Κ. 153⁹.

Άλλά άπότομα ο Στέφανος III ή καλύτερα οι σύμβουλοι του άλλαξαν τακτική και ξανάνοιξαν με τό Βυζάντιο τις έχθροπραξίες για να καταλάβουν τά έδάφη που είχαν παραχωρηθή στο Βελā¹⁰.

Και την ίδια έποχή, ο Στέφανος IV επεχείρησε για δικό του λογαριασμό μιά έκστρατεία στην Ούγγαρία¹¹.

Καθώς πήρε αυτές τις ειδήσεις –είμαστε στο 1162– ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 προχώρησε με τον αυτοκρατορικό στρατό προς τά σύνορα του Δούναβη, και ένw ο ίδιος πέρασε τον ποταμό και στρατοπέδευσε άπέναντι άπ' τό Τίτελ, έστειλε τον Άνδρόνικο Κ.Κ., έπικεφαλής στρατού να βοηθήση τό Στέφανο IV· ο Άνδρόνικος πέτυχε να τον βγάλη άπ' τη δύσκολη θέση, που σ' αυτή βρισκόταν¹².

Ήταν ή πρώτη στρατιωτική του έπιτυχία.

Περί τό 1150 ο Άνδρόνικος Κ.Κ. παντρεύτηκε με μιά κόρη της βυζαντινής άριστοκρατίας, ή όποια ανήκε στην οικογένεια των Δουκών, καθώς «πανευγενή Δούκαιναν» την όνομάζει ένας αύλικός ποιητής¹³.

Αυτή ή κοπέλα «άστραφτε άπό όμορφιά και χάρες· γεμάτη ήταν άπό όλων των ειδών τις άρετές και όλάκερη ήταν στολισμένη με τούς σεμνούς

7. Βλ. προσωπογραφίαν Άλέξιου Κ.Κ. 134, ύ. 29.

8. Κίνναμος, σ. 215, 217, 247. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 475, ύ. 3.

9. Κίνναμος, σ. 214-5· Χωνιάτης, σ. 167.

10. Κίνναμος, σ. 216.

11. Κίνναμος, σ. 216.

12. Κίνναμος, σ. 217³⁻¹¹. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ.076-77 και ύ. 1-2(όπου κατά λάθος αναφέρει τον Άλέξιο Κ.Κ. 134, ο όποιος, καθώς λέει, «σε λίγο όνομάστηκε μέγας δομέστικος» –τέτοιος ο Άλέξιος Κ.Κ. 134 δεν έγινε ποτέ– αντί να αναφέρη τον Άνδρόνικον Κ.Κ. 135, όπως ρητά αναγράφει ο Κίνναμος, σ. 217: και δη και Άνδρόνικον τον του Κοντοστεφάνου υιέα, ός και μέγας όλίω ύστερον έχρημάτισε δούξ, άμα στρατεύματι στείλας Στέφανον μέν άνήρπασε του κινδύνου,

13. Άνώνυμος, σ. 26 [359], στιχ. 322. Βλ. και προσωπογραφίαν Άλέξιου Κ.Κ. 134, ύ. 72.

τρόπους»¹⁴.

Χάρισε στον άντρα της τὸ πῶς λίγο πέντε γιούς, τὸν [Ἰωάννην] Κοντοστέφανον 224, τὸν [Στέφανον] Κ. 225, τὸν [Μανουήλ] Κ. 226, τὸν [Ἰσαάκιον] Κ. 227 καὶ τὸν Ἀλέξιον Κ. 228¹⁵.

Μᾶλλον θὰ τοῦ χάρισε καὶ κόρες, ἀλλὰ αὐτὲς δὲν ἀναφέρονται σὲ καμιὰ ἀπ' τὶς γνωστὲς πηγές.

Τὴ γυναίκα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, τὴν Δούκαινα, ποὺ ἕνας σύγχρονός της ρήτορας, συμφωνώντας μὲ τὸν αὐλικὸ ποιητὴ, τὴ χαρακτηρίζει ὡς «καλλιστεῖο τοῦ γυναικείου κόσμου»¹⁶, τὴ συναντᾶμε κατὰ τὸ 1176 στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου, μὲ πάθος νὰ συμμεριζοῦν τὸ πένθος τῶν Κοντοστεφάνων-Κομνηνῶν γιὰ τὸ θάνατο τοῦ κουινιάδου της Ἀλέξιου Κ.Κ. 174¹⁷ καὶ νὰ συνοδεύῃ τὸ σκῆνωμά του στὴν ΚΠολη¹⁸.

14. Ἀνώνυμος. 26 [359]. στίχ. 321. 323 - 325:
ἡ γὰρ καταστράπτουσα κάλλει χαρίτων.

.....
πανευγενῆς Δούκαινα. σὴ κλεινὴ δαμαρ.

ξένον φιλοτίμημα γυναικῶν γένους.

ὅλη καταμάργαρος ἀρεταῖς ὄλαις.

ὅλη καταποικιλτος ἐν σεμνοῖς τρόποις.

15. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 298, ἀριθ. 26-30. Εἶναι λάθος τοῦ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West, partial Stemma of the Comneni and of the Angeli*, σ. 277, ποὺ γράφει πῶς ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 εἶχε «ἕνδεκα γιούς». Ὁ Χωνιάτης, σ. 345, γράφει πῶς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182 συνωμότησαν ἐναντίον τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ὁ Ἀνδρόνικος Ἄγγ. Δούκας 93 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 μαζί μὲ τοὺς «ἕκκαϊδεκα» (=16) γιούς τους· ὁ Ἀνδρόνικος Ἄγγ. Δ. 93, σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο τὸ Χωνιάτη, σ. 319, εἶχε ἕξι γιούς δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατὸν ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 νὰ εἶχε δέκα γιούς καὶ μάλιστα ἐτοιμοπόλεμους· πρόκειται γιὰ λάθος ποὺ μᾶς ἐπανορθώνει τὸ δημοτικὸ κείμενο τοῦ Χωνιάτη, σ. 345, πῶς οἱ γιοὶ καὶ τῶν δυὸ ἀνωτέρω ἦσαν «ἕνδεκα» καὶ ὄχι δεκάξι, στίχ. 16: [ἕκκαϊδεκα] ἕνδεκα Β. Ἔτσι ξεκαθαρίζεται πῶς ὁ Ἀνδρόνικος Ἄγγ. Δ. 93 εἶχε ἕξι γιούς καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 πέντε γιούς. Τὰ ὀνόματα ποὺ ἐδίδαν οἱ Κοντοστέφανοι Κομνηνοὶ ἦσαν τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἐδίδαν οἱ Κομνηνοὶ· ὁ Ἀνδρόνικος 135 θὰ τίμησε ὅπως ὁποῦντε στὴν ὀνοματοθεσίᾳ τῶν γιῶν του τὸν ἀδελφὸ του Ἰωάννη 133, τὸν πατέρα του Στέφανο, τὸ θεῖο του Μανουήλ (α') Κ. 81, τὸν πάππο του Ἰσαάκιο, τὸ θεῖο του Ἀλέξιο Κ. 74 καὶ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο 134. Ἔτσι οἱ γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου 135, θὰ πῆραν τὰ ὀνόματα Ἰωάννης 224, Στέφανος 225, Μανουήλ 226, Ἰσαάκιος 227 καὶ Ἀλέξιος 228. Οἱ τέσσερις, πλὴν τοῦ τελευταίου, σύμφωνα μὲ τὸ Χωνιάτη, σ. 346, τυφλώθηκαν μαζί μὲ τὸν πατέρα τους, ἀπ' τὸ ἕνα μάτι, ὅπως ὁμολογεῖ καὶ ὁ Ch. Brand, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 46, ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87.

16. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 147.

17. Βλ. προσωπογρ. Ἀλέξιο Κ.Κ. 134, ύ. 119.

18. Κατὰ τὸν Ἀνώνυμον, σ. 26 [359], στίχ. 321-33, ἡ Δούκαινα καὶ ἡ Εἰρήνη Κ.Κ. 136 παρηγοροῦσαν καὶ ἀνακούφιζαν τοὺς πόνους τοῦ Ἀλέξιο Κ.Κ. 134 στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου, καὶ μετὰ τὸ θάνατό του, κατὰ τὸν Εὐθ. Μαλάκην, σ. 147-48, ἐπίσης στὸ

Τὸ βαφτιστικὸ ὄνομα τῆς «δοξασμένης αὐτῆς συζύγου»¹⁹ τοῦ Ἀνδρόνικου 135, δὲν μᾶς ἔχει παραδοθῆ²⁰.

Τὸ 1166/67 ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ *μεγάλου δούκου*²¹, τοῦ ἀρχηγοῦ δηλ. ὅλων τῶν ναυτικῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς Αὐτοκρατορίας, σὲ ἀναγνώριση τῆς συμβολῆς του στὸν οὐγγρικό πόλεμο· διαδέχθηκε στὸ μεγάλο αὐτὸ ἀξίωμα τὸ θεῖο του Ἀλέξιο Κ. 65, πρωτεξάδελφο τῆς μητέρας του Ἄννας Κ. 77²².

Σὲ ἄλλες προσωπογραφίες παρακολουθήσαμε διάφορες φάσεις τοῦ ἑλληνοουγγρικοῦ πολέμου²³, «μακροῦ καὶ γεμάτου μεταστάσεις»²⁴.

Μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1167 ποὺ συνέπεσε στὶς 9 τῆς Ἀπριλίου, ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 πῆγε στὴ Σαρδική (σημ. Σόφια), ὅπου συγκέντρωσε τὰ στρατεύματα γιὰ μιά ριζικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ οὐγγρικοῦ προβλήματος²⁵.

Ἐκεῖ ἔμαθε πὼς ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Στέφανος III δυσαρεστημένος γιὰ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ ἀδελφοῦ του Βελᾶ-Ἀλέξιου μὲ τὴ Μαρία Κ. 153 καὶ ἀνήσυχος γιὰ τὶς προθέσεις τοῦ Μανουὴλ (α΄) ἀπέναντι στὸ στέμμα του, εἶχε εἰσβάσει στὴν περιοχὴ τοῦ Σιρμιού²⁶.

Μετὰ πολλὰς συσκέψεις, ἂν ἔπρεπε ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγία τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Οὐγγρων ἢ νὰ τὴν ἀναθέσῃ σὲ ἐμπειροστρατηγὸ²⁷, «ἀνάδειξε τῆς ὅλης στρατιᾶς ἀρχηγὸ τὸ δούκα τοῦ στόλου

στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου, ἔκλαιγαν μὲ πάθος τὸ νεκρὸ τοῦ ἀδελφοῦ τους. Ἀπὸ τὶς δυὸ ὅμως πριγκίπισσες, βλέπομε μόνο τὴ Δούκαινα –καὶ ὄχι τὴν Εἰρήνη 136– μαζί μὲ τὴ σύζυγο τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133 ποὺ δὲν εἶχε συνοδεύσει τὸν ἀντρα τῆς στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου ἀλλὰ εἶχε παραμείνει στὴν ΚΠολη, νὰ παρηγοροῦν «μὲ λόγους παρακλητήριους», κατὰ τὴν ταφὴ τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, τὴ σύζυγο αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, «τὴν κόρη τοῦ λογοθέτη», ποὺ κι αὐτὴ εἶχε παραμείνει στὴν ΚΠολη, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ ἴδιος Εὐθ. Μαλάκης, σ. 153⁴⁻⁵. Βλ. καὶ προσωπογρ. Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 99, 119, 84, 126.

19. Ἄνωνυμος, σ. 26 [359], στίχ. 322: σὴ κλεινὴ δάμαρ,

20. Λανθασμένα ὁ R. Guiland, *Mégaduc*, BZ 44 (1951), σ. 227, ἀναφέρει ὡς σύζυγο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 τὴ Θεοδώρα Κ. 58, ἐνῶ αὐτὴ ἡ τελευταία ὑπῆρξε σύζ. τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστεφάνου, θεῖο τοῦ Ἀνδρόνικου 135, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 291 καὶ 295, ἀριθ. 7. Ἐπίσης λανθασμένα ὁ Κ. Ἄμαντος, *Ἱστορία, Β΄*, σ. 363, ὑ. 3, ἀποδίδει τὸ ποίημα τοῦ Ἄνωνυμου, *Εἰς τὸν τάφον τοῦ Κοντοστεφάνου*, ἐκδ. L. Sternbach, σ. 32-33 [365-366] καὶ ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 154, ἀριθ. 242, στὸν Ἀνδρόνικον Κ.Κ. 135, ἐνῶ ἀνήκει στὸν ἀνωτέρω Ἀνδρόνικο Κοντοστεφάνο, ἀριθ. 7, τὸ σύζ. τῆς Θεοδώρας Κ. 58.

21. Χωνιάτης, σ. 197 καὶ 208. Πρβλ. R. Guiland, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 227.

22. Βλ. Γενεαλογίαν μου τ. Α΄, σ. 316, ὑ. 19.

23. Βλ. προσωπογραφίες Μαρίας Κ. 123, ὑ. 58-66 καὶ 86· Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 19-32· Θεοδώρας Κ. 131, ὑ. 25-32.

24. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 410.

25. Κίνναμος, σ. 265.

26. Rahewin, *Appendix*, ad. ann. 1168.

27. Χωνιάτης, σ. 197.

28. Χωνιάτης, σ. 197: ἀναδεικνύεται τῆς ὅλης ἀρχηγὸς στρατιᾶς ὁ τοῦ στόλου δούξ

Ἄνδρόνικο Κ.Κ. 135»²⁸.

Ὁ αὐτοκράτορας χάραξε στὸν ἀνεπιό του - ἀρχηγὸ ἓνα σχεδιάγραμμα τῆς ὅλης ἐκστρατείας²⁹, ἐπιμένοντας σὲ κάθε λεπτομέρεια: «τοῦ ὑπόδειξε τὶς τακτικὲς μεθόδους ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ, τοῦ ἐπισήμανε τὸν καιρὸ ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐπιτεθῇ, τὸ εἶδος τῶν ὀπλίσεων καὶ τὰ σχήματα τῶν παρατάξεων καὶ τὶς θέσεις ποὺ ἔπρεπε νὰ πάρουν οἱ ὑποστράτηγοι καὶ οἱ ἱλαρχοὶ καὶ κάτω ἀπ' αὐτοὺς ὅλοι οἱ ὀπλίτες κατὰ τὴ μάχη, ὑπενθυμίζοντας στὸν ἀνεπιό του προηγούμενους ἀγῶνες τους, καὶ τὸν ἔπεισε νὰ ἀκολουθήσῃ ἐκεῖνα τὰ παραδείγματα, καὶ τοῦ εὐχήθηκε καλὴ ἔκβαση τοῦ πολέμου καὶ καλὴ ἐπάνοδο μὲ λαμπρὰ τρόπαια»³⁰.

Πρὶν ὁ στρατὸς ξεκινήσῃ, ὁ αὐτοκράτορας μίλησε πρὸς τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς στρατιῶτες, τοὺς ἐμψύχωσε, τοὺς ἐνθουσίασε καὶ τοὺς παρότρυνε νὰ κάνουν τὸ καθήκον τους³¹. ὅλοι τὸν ἀκούσαν μὲ μεγάλη προσοχὴ καὶ ἄκρα σιωπὴ, καὶ καθὼς τελείωσε τὸ λόγο του, μὲ φωνὲς τὸν διαβεβαίωσαν· πὼς θὰ πολεμήσουν μὲ ὅλη τους τὴν ψυχὴ καὶ ὅλη τους τὴ δύναμη, καὶ στὸ τέλος ζητωκραύγασαν, ἐπευφημώντας τὸ βασιλεῖα³².

Τὸ στρατηγὸ αὐτοκράτορα τοῦ πολέμου Ἄνδρόνικο Κ.Κ. 135 πλαισίωσαν διακεκριμένοι στρατηγοί, ὅπως ὁ Ἄνδρόνικος Λαπαρδάς, σύζυγος τῆς Θεοδώρας Κ. 234, ποὺ ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ δεξιοῦ κέρατος^{32α}, ὁ Κοκκοβα-

²⁸ Ἄνδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος. Κίναμος, σ. 270: καὶ δὴ καὶ Ἄνδρόνικος ὁ βασιλεὺς ἀδελφιδοῦς ᾧ Κοντοστέφανος ἐπώνυμον ἔκειτο, αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου τοῦδε πρὸς βασιλεῶς καταστάς. Πρβλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 489· R. Guiland, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 227· K. Ἄμαντος, τ. Β', σ. 351· L. Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, σ. 274· τοῦ ἴδιου, *Institutions*, σ. 339, ποὺ παρατηρεῖ πὼς εἶναι ἡ μοναδικὴ περίπτωση ποὺ ἀνατέθηκε ἐπιχείρηση τῆς ξηρᾶς σὲ ναυτικὸ ἀξιωματοῦχο. Ἄς σημειωθῇ πὼς ὁ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., τὸ 1167 ὀνομάζει τὸν Ἄνδρόνικο 135 «δοῦκα τοῦ στόλου», καὶ μόνο τὸ 1169, βλ. Χωνιάτης, σ. 208, τὸν ὀνομάζει «μέγαν δοῦκα», καὶ αὐτὸ δειχνεῖ νὰ ἀποδέχεται ὁ L. Bréhier, *Institutions*, σ. 339, καθὼς καὶ ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 489, ὅπου κατὰ τὴν ἐκστρατεία κατὰ τῆς Οὐγγαρίας, τὸ 1167, δὲν τὸν ὀνομάζει «μέγαν δοῦκαν», ἀλλὰ ὡς τέτοιον τὸν ὀνομάζει κατὰ τὴν ἐπιχείρηση τῆς Αἰγύπτου, τὸ 1169, βλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 538, ὅπου ἐκ παραδρομῆς γράφει Ἀλέξιος Κοντοστ. Κομν. (134) ἀντὶ τοῦ ὠστοῦ Ἄνδρόνικος Κοντοστέφ. Κομν. (135). Ἀλλὰ τὰ πράματα ἀποκαθιστᾷ ὁ Κίναμος, σ. 278, γράφοντας τὸ 1169: ἠγεῖτο δὲ τούτου (=τοῦ στόλου) Ἄνδρόνικος οὐ πολλάκις ἐμνήσθη, ὁ Κοντοστέφανος, ἐτύγχανε γὰρ μέγας ὡσπερ εἶρηται δοῦξ γεγινώς πρότερον. Αὐτὸ σημαίνει πὼς προηγουμένως, ἀπ' τὸ 1166/67, εἶχε γίνει «μέγας δοῦξ» καὶ πὼς γιὰ συντομία ὁ Χωνιάτης, σ. 197, τὸν ὀνομάζει τὸ 1167 «δοῦκαν» ἀντὶ «μέγαν δοῦκα», ὅπως εἶται τὸν ὀνομάζει τὸ 1167 καὶ ὁ ἀντιγραφεὺς τοῦ Θεόδωρος Σκουταριώτης, Σάθα MB 7 (1894), σ. 269: Αἰρεῖται γοῦν τῆς στρατίας ἀρχηγὸς ὁ μέγας δοῦξ τοῦ στόλου Ἄνδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος.

29. Κίναμος, σ. 270.

30. Χωνιάτης, σ. 197. Πρβλ. τὴν κρίση τοῦ Εὐστάθιου Θεσσαλονίκης, Ἐπιτάφιος, σ. 210, εἰς Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 430, ὑ. 31κβ.

31. Χωνιάτης, σ. 197.

32. Χωνιάτης, σ. 198.

32α. Χωνιάτης, σ. 199.

σίλης³³, ένας έγγονός του Ἄρμενίου πρίγκιπα του Κέσρου του Ταύρου Kogh Vasil (= Βασιλείου του Κλέφτη)³⁴ που ὁ Ἄλέξιος (α΄) Κ. 15 τὸν εἶχε ὀνομάσει πανσέβαστον σεβαστόν³⁵, ὁ Τατίκιος³⁶, ένας έγγονός του μεγάλου πριμικήριου Τατίκιου ὀμογάλακτου ἀδελφοῦ καὶ πιστοῦ συντρόφου του Ἄλέξιου (α΄) Κ. 15³⁷ καὶ σύζυγος μιᾶς Κομνηνῆς³⁸, που οἱ δυὸ αὐτοὶ –ὁ Κοκκοβασίλης καὶ ὁ Τατίκιος– ἦσαν ἀρχηγοὶ του ἀριστεροῦ κέρατος³⁹, ὁ Φιλοκάλης⁴⁰, ένας ἀπόγονος του πανσέβαστου σεβαστοῦ, μεγάλου δοῦκα καὶ δοῦκα τῆς Κύπρου Εὐμάθιου Φιλοκάλη⁴¹, ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος, σύζυγος τῆς Μαρίας Κ. 85⁴², ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομνηνός 104⁴³, οἱ ἀδελφοὶ Γεώργιος καὶ Δημήτριος οἱ Βρανάδες⁴⁴, ὁ πανσέβαστος σεβαστοὺς Κωνσταντῖνος Ἀσπιέτης⁴⁵ καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἀσπιέτης⁴⁶, ἀπόγονοι

33. Κίνναμος, σ. 271, 272.

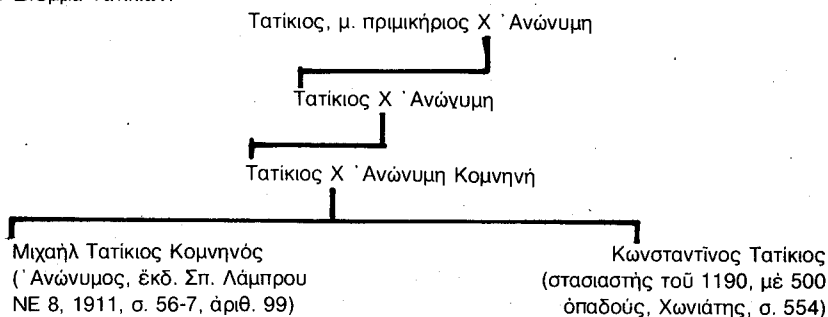
34. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 101-2, 459, 489.

35. Grégoire le Prêtre, *RHC Documents Arméniens*, τ. I, σ. 165.

36. Κίνναμος, σ. 271, 272.

37. Βρυέννιος, σ. 150. Ὁ πάππος Τατίκιος, μέγας πριμικήριος καὶ πιστὸς φίλος του Ἄλέξιου (α΄) Κ. 15 ἦταν γιὸς Τούρκου, ὁ ὁποῖος εἶχε περιέλθει ὡς δοῦλος στὸν Ἰωάννη Κ. 6, βλ. Ἄννα Κομνηνὴ, Ἀλεξιάς, τ. I, σ. 151, πρβλ. P. Gautier, *Le synode des Blachernes*, REB 29 (1931), σ. 252-54.

38. Στέμμα Τατικίων:

39. Κίνναμος, σ. 272.

40. Κίνναμος, σ. 271.

41. Ἄννα Κομνηνὴ, Ἀλεξιάς, τ. II, σ. 164· τ. III, σ. 34, 44, 142-45, 148, 154· G. Schlumberger, *Sigillographie*, σ. 188-90· MM 6 (1890), σ. 96· Πρβλ. F. Chalandon, τ. I, σ. 148, 149, 208, 216, 232, 238, 252-55, 264· R. Guiland, *Les chefs de la marine byzantine... Mégaduc*, BZ 44 (1951), σ. 224-25.

42. Κίνναμος, σ. 271. Βλ. καὶ Γενεαλογίαν τ. Α΄, σ. 487, ὑ. 8.

43. Κίνναμος, σ. 274. Βλ. πρὸ πάνω προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 56 καὶ 57.

44. Κίνναμος, σ. 271, 272. Γιά τοὺς Βρανάδες, βλ. πρὸ πάνω προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 27.

45. Κίνναμος, σ. 271.

46. Κίνναμος, σ. 271· τὸ βαφτιστικὸ του ὄνομα προκύπτει ἀπ' τὸ Χωνιάτης, σ. 251, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 668.

του γενναίου Ἀρμένιου στρατηγοῦ τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15 Ἀσπίτη, ἐνὸς πρίγκιπα ποῦ καταγόταν ἀπὸ τὴ βασιλικὴ γενιά τῶν Ἀρσακιδῶν καὶ ποῦ ἦταν μεγάλος γλεντζές καὶ κρασοπότης⁴⁷.

Μὲ στρατηλάτη⁴⁸ τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 πλαισιωμένο μὲ ἓνα τέτοιο ἐπιτελεῖο, ὁ αὐτοκρατορικός στρατός ξεκίνησε καὶ ἔφτασε στὸ Ζεύγμινο (Semlin)⁴⁹. σὲ λίγο, ὁ Ἀνδρόνικος 135 πληροφορήθηκε τὴν προσέγγιση τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ, ἐνισχυμένου ἀπὸ Γερμανοὺς στρατιῶτες⁵⁰. ὅπως καὶ στὸ προηγούμενο ἔτος ὁ παλατίνος^{50α} Διονύσιος, «γεμάτος θάρρος καὶ κομπασμὸ γιὰ τὶς προηγούμενες κατὰ τῶν Ἑλλήνων νίκες του, καὶ διακηρύσσοντας πῶς θὰ στήση καὶ πάλι στήλη, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ συγκεντρώσῃ τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων, ὅπως καὶ ἄλλοτε ἔκανε»⁵¹, ἦταν ἐπικεφαλῆς τῶν στρατευμάτων τοῦ Οὐγγρου βασιλέα Στέφανου III⁵².

Τὴ μέρα τῆς γιορτῆς τοῦ ἁγίου Προκόπιου, στὶς 8 Ἰουλίου τοῦ 1167⁵³, βρέθηκαν ἀντιμέτωποι στὶς ὄχθες τοῦ Σαίου ποταμοῦ οἱ δυὸ στρατοὶ⁵⁴.

Τὴ στιγμή ποῦ ἦταν νὰ ἀρχίσῃ τὴ μάχη, ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἔλαβε γράμματα τοῦ αὐτοκράτορα καὶ θείου του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ποῦ μὲ αὐτὰ τὸν πρόσταζε νὰ ἀναβάλλῃ γιὰ ἄλλη μέρα τὴ μάχη, γιὰτὶ οἱ περιπλοκές τῶν ἀστρων καὶ οἱ τέτοιες καὶ τέτοιες θέσεις καὶ κινήσεις τους, ἔδειχναν τὴ μέρα τῆς γιορτῆς τοῦ ἁγίου Προκοπίου ὡς ἀποφράδα καὶ ἀσύμφορη γιὰ τὸν πόλεμο· καὶ μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ βασιλέας τὶς πιὸ πολλές καὶ πιὸ μεγάλες ἀπὸ τὶς πράξεις του ἐξαρτοῦσε ἀπὸ τὰ λεγόμενα τῶν ἀστρολόγων· ἀλλὰ ὁ Κοντοστέφανος, κρίνοντας τὶς συνθήκες ποῦ κάτω ἀπὸ αὐτὲς θὰ νινόταν ἡ μάχη εὐνοϊκές, δὲν ἔδωσε καμιά προσοχὴ στὴ διαταγὴ ποῦ ἔλαβε, τὴν ἀπόκρυψε ἀπὸ τοὺς συστρατῆγους του, καὶ ἐτοιμάζοντας τὰ στρατεύματα γιὰ τὴν ἐπίθεση, τοὺς ἀπηύθυνε αὐτὴ ἐδῶ τὴν προσλαλιά:

«Θυμηθῆτε, ἄντρες συστρατιῶτες, τὴν πολεμικὴ ἀλκή, θυμηθῆτε καὶ τίποτε μὴ σκεφθῆτε ἀνάξιο τῆς δόξας ποῦ σᾶς περιμένει, ξέροντας καλὰ πῶς

47. Ἄννα Κομνηνὴ, Ἀλεξιάς, τ. III, σ. 56-9.

48. Χωνιάτης, σ. 198.

49. Χωνιάτης, σ. 198· Κίνναμος, σ. 270.

50. Χωνιάτης, σ. 199· Henri de Muglen, Chronik, c. LV, σ. 79· Rahewin, Appendix, ad annum 1168.

50α. Στὴν Οὐγγαρία ὁ τίτλος τοῦ μεγάλου παλατίνου ἀνήκε σὲ τέσσερις ἀνώτατους ἄρχοντες τῆς χώρας γιὰ νὰ ἀναπληρώνουν τὸ βασιλέα, ὁ ὁποῖος καὶ τοὺς διάλεγε, σὲ διάφορες περιστάσεις· ὁ τίτλος ἦταν ἰσόβιος, ἀλλὰ ὄχι κληρονομικός. Ὁ στρατηγὸς Διονύσιος ἦταν μέγας παλατίνος καὶ ἀναπληροῦσε τὸ Στέφανο III στὰ στρατιωτικὰ του καθήκοντα.

51. Χωνιάτης, σ. 199· Κίνναμος, σ. 271-72. Βλ. καὶ πιὸ πάνω προσωπογραφίες Μαρίας Κ. 123, ὑ. 58-59, καὶ Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 27.

52. Κίνναμος, σ. 270· Χωνιάτης, σ. 199.

53. Χωνιάτης, σ. 199. Ἡ γιορτὴ τοῦ ἁγίου Προκόπιου πέφτει στὶς 8 τοῦ Ἰουλίου, βλ. Delehaye, Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, σ. 806.

54. Κίνναμος, σ. 272· Χωνιάτης, σ. 202.

και τὰ θηρία ἀκόμη φοβοῦνται ἐκείνους πού μέ θάρρος ἐπιτίθενται ἐναντίον τους, ἐνῶ καταβροχθίζουν ἐκείνους πού δειλιάζουν. Ἄς πολεμήσωμε ἔτσι σάν παληκάρια, γιατί δέν μπορεῖ κανεῖς νά πῆ πῶς ἐμεῖς εἶμαστε βλητοὶ καὶ θνητοὶ καὶ οἱ ἀντίπαλοί μας ἄτρωτοι καὶ ἀθάνατοι, οὔτε πῶς αὐτοὶ εἶναι ὀπλισμένοι κ' ἐμεῖς ἄοπλοι, οὔτε πῶς αὐτοὶ πάνε καβάλλα στ' ἄλογα καὶ πῶς ἐμεῖς στό σημεῖο αὐτὸ εἶμαστε λειψοί. Ἐπειτα ξέρομε πῶς στήν παιδεία καὶ στό λόγο, στή στρατηγικὴ τέχνη καὶ στίς στρατιωτικὲς μεθόδους, εἶμαστε πολὺ ἀνώτεροι ἀπ' αὐτούς. Καθὼς ἄλλοτε πολεμήσαμε ἐναντίον τους καὶ λεηλατήσαμε τὴ χώρα τους, ἔτσι καὶ τώρα μέ λύσσα θά ἐπιτεθοῦμε ἐναντίον τους καὶ θά νικήσωμε, καθὼς συνηθισμένοι εἶμαστε νά νικάμε. Ναι, ἄντρες στρατιῶτες, ἔτσι ἐνεργώντας, θά ἀξιωθῆτε νά δῆτε καὶ πάλι τὰ παιδιά σας καὶ τὶς γυναῖκες σας. Σκεφθῆτε πῶς ὁ αὐτοκράτορας πού μᾶς ἔστειλε σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν πόλεμο, ὀλάκερος κρέμεται ἀπὸ μᾶς καὶ στηρίζεται πάνω μας τὶς καλύτερες ἐλπίδες, καθὼς τοῦ ὑποσχεθήκαμε νά ἀγωνιστοῦμε πάνω κι ἀπ' τὶς δυνάμεις μας ἀκόμη. Ἄς μὴ ντροπιᾶσωμε λοιπὸν ἐκείνον, κι ἄς μὴ προβάλωμε τοὺς ἑαυτούς μας ὡς ἀξιους περιφρόνησης στό Πανελλήνιο, δειχνοντας δειλία ἢ παραμέληση στὸν πόλεμο πού ἔχομε μπροστά μας»⁵⁵.

Τέτοιος ἦταν ὁ λόγος τοῦ **μ ε γ ἄ λ ο υ δ ο ὕ κ α** Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, λόγος ἐνὸς ἐμπνευσμένου πολέμαρχου καὶ πολεμιστῆ.

Ὁ Ἀνδρόνικος ἀπὸ ἓνα αἰχμάλωτο πού ἔστειλε καὶ ἐπίασαν, πληροφορήθηκε πῶς ὁ οὐγγρικός στρατός καθοδηγοῦνταν ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ Διονύσιο καὶ πῶς ἀποτελοῦνταν ἀπὸ τριάντα-εφτά ἀρχηγούς καὶ 15.000 ἵππεις, τοξοῦτες καὶ πελταστῆς⁵⁶.

Ὁ Χωνιάτης μᾶς πληροφορεῖ πῶς τὰ ἄλογα τῶν Οὐγγρων εἶχαν ἓνα σιδερένιο προφυλακτήρα πού προστάτευε τὸ μέτωπό τους καὶ τὸ στήθος τους καὶ μᾶς δίδει ἐπίσης μερικὲς πληροφορίες πάνω στήν τακτικὴ τοῦ ἐχτροῦ πῶς πολεμοῦσε σάν μιὰ συμπαγῆς μάζα κατάμαυρη, συγκεντρωμένη γύρω ἀπὸ μιὰ ἄμαξα συρόμενη ἀπὸ τέσσερα βόδια, πού πάνω της ἦταν στημένο ἓνα χοντρὸ καὶ ψηλὸ κοντάρι ἀπ' τὸ ὁποῖον κυμάτιζε ἡ σημαία τους, καὶ προσθέτει μέ κάποιο δῆος πῶς «ὁ ὅλος αὐτὸς ἀντίμαχος ὄγκος, φριχτὸς ἦταν στήν πραγματικότητά καὶ δυσκολοαντιμετώπιστο ὄραμα, καθὼς οἱ πιὸ πολλοὶ ἦσαν πάνω στὰ ἄλογα καὶ εἶχαν κρεμασμένες τὶς λόγχες τους· τὸ φρίμασμα τῶν ἀλόγων, ἡ ἀνταύγεια στὸν ἥλιο πού προκαλοῦσε ἡ γυαλάδα τῶν ὀπλων, μόλις κοντὰ ἦλθαν τὰ στρατεύματα, ἐπιλέγει ὁ Χωνιάτης, πιὸ ἐπιβλητικὴ ἔκαναν τὴ θέα καὶ ἔσπερναν τὸ φόβο καὶ τὸ θαυμασμό καὶ στίς δυὸ ἀντίπαλες στρατιές»⁵⁷.

Ἡ τακτικὴ τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τὸν F. Chalandon⁵⁸, ἦταν ὁλότελα ἀντίθετη:

55. Χωνιάτης, σ.199-202· Θεόδωρος Σκουταριώτης, Σάβα MB 7 (1894), σ. 270-71.

56. Κίναμος, σ. 270.

57. Χωνιάτης, σ.202-3.

58. F. Chalandon, τ. II, σ. 489-90.

Τό σῶμα πού πρόσταξε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 νά ὑποστηρίξη τήν πρώτη ἐπίθεση ἦταν τό ἰππικό τῶν Πετσενέγκων καί τῶν Τούρκων καί ἑνός μικροῦ ἀριθμοῦ ἰππέων πού ἤξεραν τό χειρισμό τοῦ δόρατος.

Στά δυό πλευρά τους τάχθηκε τό βυζαντινό πεζικό πού διοικοῦσαν ὁ Κοκκοβασιλείος, ὁ Φιλοκάλης, ὁ Τατίκιος καί ὁ Μιχαήλ Ἀσπιέτης.

Ἐρχονταν σέ συνέχεια, τό βαρῦ ἰππικό ἀνακατωμένο μέ τοξότες καί μέ μιὰ φάλαγγα Τούρκων, καί στά πλευρά τους τά ἐκλεκτά σώματα Ἑλλήνων, Γερμανῶν καί Τούρκων πού διοικοῦσαν ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος, ὁ Γεώργιος καί ὁ Δημήτριος οἱ Βρανάδες, ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσπιέτης, καί στό δεξιό πλευρό ὁ χαρτοϋλάριος τοῦ βασιλέα Ἀνδρόνικος Λαπαρδᾶς.

Τέλος, σέ τελευταία γραμμῆ, κάτω ἀπ' τῆς ἀμεσες διαταγές τοῦ ἀρχιστράτηγου Ἀνδρόνικου, πού τόν κύκλωνε ἕνα πλῆθος ὀνομαστῶν ἀξιωματικῶν πού κατὰ συνήθεια κύκλωναν τόν αὐτοκράτορα, ὅταν ὁ ἴδιος πολεμοῦσε, τάχθηκαν οἱ Ἴταλοι μισθοφόροι –χωρίς ἀμφιβολία οἱ Νορμανδοί– καί οἱ Σέρβοι, ὀπλισμένοι μέ δόρατα καί μακρές ἀσπίδες⁵⁹.

Ἡ μάχη ἐγίνε στους ἴδιους ἐκείνους τόπους, ὅπου κατὰ τό προηγούμενο ἔτος οἱ Βυζαντινοί εἶχαν ἠττηθῆ καί ὅπου ὁ Διονύσιος εἶχε ὑψώσει τή στήλη πού θύμιζε τήν ἐπιτυχία του⁶⁰, ὄχι μακριά ἀπ' τό Σίρμιο⁶¹.

Στὴν ἀρχὴ τῆς μάχης, φάνηκε πῶς ἀκόμη μιὰ φορά οἱ Οὐγγροί θά ἔχουν τὴν νίκη, καθὼς ὁ στρατηγὸς Δημήτριος Βρανᾶς, παρὰ τὴν ἥρωϊκὴ του ἀντίσταση, τραυματίστηκε βαριά καί αἰχμαλωτίστηκε καί ὀγδόντα στρατιῶτες του σκοτώθηκαν, ἐνῶ ὁ ἀδελφός του Γεώργιος Βρανᾶς ὑποχώρησε· ἔτσι τό ἀριστερό κέρασ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἐξουδετερώθηκε⁶².

Ὁ Οὐγγρος ἀρχιστράτηγος Διονύσιος, «ἕνας ἄντρας γενναῖος», ὅπως λέει ὁ Χωνιάτης⁶³, «σὰν τεῖχος ἀτίναχτο»⁶⁴ προχωροῦσε ἀκάθεκτος μέ τοὺς δικούς του πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Ἑλληνα ἀρχιστράτηγο Ἀνδρόνικο Κ.Κ.,⁶⁵ ὅταν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ δεξιοῦ κέρατος Ἀνδρόνικος Λαπαρδᾶς παρεμβλήθηκε, καί τότε ἄρχισε μιὰ μεταξύ τους γιγαντομαχία, πού δόρατα καί ἀσπίδες ἐπεφταν χάμω⁶⁶· ἂν καί ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Βρανᾶς πρόστρεξε σέ ἐνίσχυσή του, οἱ Βυζαντινοί ἐδειξαν πῶς κάμπτονται⁶⁷.

Τὴν κατάσταση ἔσωσε μέ τὴν παρέμβασή του ὁ ἀρχιστράτηγος Ἀνδρόνικος⁶⁸· μέ τὴν κρατερὴ ἐπίθεσή του, μέ τὴν ἀπερίγραφη καρτερία του σέ

59. Κίνναμος, σ. 271.

60. Κίνναμος, σ. 271.

61. Κ. Ἀμαντος, τ. Β', σ. 51.

62. Κίνναμος, σ. 272-73.

63. Χωνιάτης, σ. 199.

64. Χωνιάτης, σ. 203.

65. Κίνναμος, σ. 273· Χωνιάτης, σ. 203.

66. Κίνναμος, σ. 273· Χωνιάτης, σ. 203.

67. Κίνναμος, σ. 273.

68. Κίνναμος, σ. 273. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 490.

όλη τη διάρκεια του επίμοχθου αιματηρού αγώνα, κατάφερε επιτέλους να τρέψη τόν έχτρώ σέ φυγή⁶⁹.

Τέτοιος φόνος τών αντίπαλων έγινε, λέει ο Κίνναμος, πού λίγο ακόμη ήθελε για να πη κανείς πώς οι πεδιάδες καταστρώθηκαν απ' τὰ πτώματα τών Ουγγρων⁷⁰.

Η σημαία του έχτρου πού κυμάτιζε πάνω στο ψηλό κοντάρι, τό στημένο στ' άμάξι πού έσερναν τέσσερα βόδια⁷¹ και τό προσωπικό άλογο του Διονύσιου μέ την πανοπλία του έπεσαν στα χέρια τών Βυζαντινών, ενώ ο ίδιος ο Ουγγρος άρχιστράτηγος μόλις σώθηκε απ' τόν κίνδυνο πού διέτρεξε⁷².

Φεύγοντας οι Ουγγροι και περνώντας τόν ποταμό, έπεφταν στα χέρια τών ναυτών του έλληνικού βασιλικού στόλου, ο όποιος διά του Δούναβη είχε φτάσει έως εκεί!⁷³.

Πέντε στρατηγοί πού οι Ουγγροι τούς όνόμαζαν ζ ο υ π ά ν ο υ ς, και όκτακόσιοι άντρες του ουγγρικού στρατού πού μεταξύ τους και πολλοί έπιφανείς, πιάστηκαν αιχμάλωτοι⁷⁴.

Δυό χιλιάδες θώρακες, κράνη και άσπίδες και ξίφη άναρίθμητα, μαζεύτηκαν απ' τούς Βυζαντινούς στο πεδίο τής μάχης, πού οι Ουγγροι είχαν έγκαταλείψει⁷⁵, άφου άφησαν σ' αυτό όχι και λίγους νεκρούς⁷⁶, ενώ πάρα πολλές χιλιάδες ήσαν οι νεκροί τών Ουγγρων κατά τη διάβαση του ποταμού, όπως τουλ. μάς λέει ένας σύγχρονος τών γεγονότων "Έλληνας ιστορικός"⁷⁷.

Σ' αυτόν τόν πόλεμο, εκτός του κύριου πρωταγωνιστή, του Ανδρόνικου Κ.Κ. 135, πού σ' αυτόν κατά ένα μεγάλο ποσοστό όφείλονταν ή νίκη⁷⁸, «ούτε ένας δέν ύπήρχε απ' τούς Βυζαντινούς, πού να μην έγινε ήρωας γενναίαν πράξεων», και «άπό όλους πιό πολύ διακρίθηκαν ο πρωτεξάδελφος του άρχιστράτηγου Ιωάννης Κοντοστέφ. Κομν. 104 και ο Ανδρόνικος Λαπαρδάς»⁷⁹, ο σύζυγος τής Θεοδώρας Κ. 234.

69. Κίνναμος, σ. 273· Χωνιάτης, σ. 203-4.

70. Κίνναμος, σ. 273.

71. Κίνναμος, σ. 274· Χωνιάτης, σ. 204.

72. Κίνναμος, σ. 274.

73. Χωνιάτης, σ.204· Κίνναμος, σ. 274. Πρβλ. Κ. "Άμαντος, τ. Β", σ. 351· F. Chalandon, τ. II, σ. 490.

74. Κίνναμος, σ. 274.

75. Κίνναμος, σ. 274.

76. Κίνναμος, σ. 273.

77. Κίνναμος, σ. 274.

78. Κίνναμος, σ. 273· Χωνιάτης, σ. 206· Σκουταριώτης, Σάθα MB 7 (1894), σ., 272. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 490: mais l'intervention de Kontostéphanos et des troupes de reserve décida de la victoire. A. Hohlweg, Beiträge zur Verwaltungsgeschichte des Oströmischen Reiches unter den Komnenen, München 1965 (= Συμβολές στη διοικητική ιστορία του Ανατολικού Ρωμιαίου Κράτους στην έποχή τών Κομνηνών), σ. 152· Κ. "Άμαντος, τ. Β", σ. 351.

79. Κίνναμος, σ. 274.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ἂν καὶ δὲν ἔλαβε μέρος σ' αὐτὴ τὴν ἐπιτυχία –εἶναι ἀλήθεια ὅμως πῶς χάραξε τὸ στρατιωτικὸ σχέδιο καὶ ἔδωσε στὸν ἀνεψιὸ του – ἄρχιστράτηγο ὑποδείξεις στρατηγικῆς καὶ τακτικῆς⁸⁰– κατὰ τὸ γυρισμὸ του στὴν ΚΠολη, τέλεσε θ ρ ι α μ β ο.

Γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη στοὺς δρόμους τῆς πρωτεύουσας, ἀπ' τὴν πύλη τῆς Ἀνατολῆς (ἑώα) ἢ πύλη τοῦ ἁγίου Πώγωνα ἢ πύλη τοῦ ἁγίου Δημήτριου ποὺ ἀνοίγε κατὰ τὸ τελευταῖο ἀνατολικὸ σημεῖο τῆς Ἀκρόπολης⁸¹ ὡς τὴν ἁγία-Σοφία, πέρασε ἡ θριαμβευτικὴ πομπή, ποὺ ἄπειρα πλήθη προσέτρεξαν νὰ παρακολουθήσουν, γιὰ νὰ δοῦν κυρίως τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰ λάφυρα.

Οἱ πλατεῖες, τὰ μέγαρα καὶ τὰ σπίτια, οἱ ἐκκλησιεῖς καὶ τὰ ἐργαστήρια τῆς μεγαλόπολης, στολίστηκαν μὲ περιπόρφυρους πέπλους, κατάστιχτους ἀπὸ χρυσάφι.

Προηγούνταν τῆς αὐτοκρατορικῆς πομπῆς ἐπίχρυσο ἀσημένιο ἄρμα ποὺ ἔσερναν τέσσερα κάτασπρα σὰν τὸ χιόνι π ρ ω τ ὄ ζ υ γ α ἄλογα, ποὺ πάνω του στήθηκε ἡ εἰκόνα τῆς Παρθένου.

Ἐρχονταν κατόπι τὰ π ε ρ ι ὶ ν υ μ α μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, οἱ σύμβουλοι τοῦ βασιλέα, ἡ σύγκλητος καὶ ὁ μακρὸς ὄμιλος τῶν ἀξιωματούχων καὶ τῶν τιτλούχων ποὺ ἀκολουθοῦσαν ἔφιπποι τὸν αὐτοκράτορα· στολισμένους μὲ ὅλα τὰ βασιλικά του διάσημα, εἶχε ἀνέβη κι αὐτὸς σ' ἓνα περήφανο ἄλογο καὶ εἶχε στὸ πλευρό του, ἐπίσης ἔφιππο, τὸν ἀνεψιὸ του Ἀνδρόνικο Κ.Κ., «αὐτὸν ποὺ ἔγινε ὁ αἰτίος τοῦ θριάμβου καὶ ποὺ δοξαζόταν γιὰ τὴ νίκη του καὶ μακαριζόταν γιὰ τὸν ἐπιδέξιο ἀγῶνα του»⁸².

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀνδρόνικου, κατὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1167, ἔθεσε τέλος στοὺς πολέμους τοῦ Βυζαντίου κατὰ τῆς Οὐγγαρίας, ἀλλὰ δὲν ξέρομε ἂν κλείστηκε τότε ἓνα σύμφωνο εἰρήνης.

Φαίνεται πῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μακρῶν αὐτῶν ἀγῶνων ἦταν νὰ ἐξασφαλισθῇ στὴν Αὐτοκρατορία τὴν κατοχὴ τῆς περιοχῆς τοῦ Σιρμίου, τῆς Δαλματίας καὶ ἐνὸς μέρους τῆς Κροατίας⁸³.

Στις 29 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1167 τελέστηκαν στὴν Τύρο οἱ γάμοι τοῦ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλὴμ Amaury (1163 - 1174) μὲ τὴ Μαρία Κ. 211, καὶ τὴ νύφη ἀπ' τὴν ΚΠολη στὴν Παλαιστίνη συνόδευσαν δυὸ Βυζαντινοὶ πρίγκιπες, ὁ μ έ γ α ς έ τ α ι ρ ε ι ά ρ χ η ς π α ν σ έ β α σ τ ο ς σ ε β α σ τ ὸ ς Γ ε ώ ρ γ ι ο ς

80. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 29 καὶ 30· ἐπίσης τὴν προσαγόρευση τοῦ αὐτοκράτορα πρὸς τὸ στρατὸ καὶ τίς διαβεβαιώσεις τῶν στρατευμάτων πρὸς αὐτόν, ὑ. 31 καὶ 32· τὸ τελευταῖο μέρος τῆς προσαγόρευσης τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. πρὸς τὸ στρατὸ, τὸ ἀναφερόμενο πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὑ. 55.

81. R. Janin, *Constantinople Byzantine*, σ. 294· Al Van Millingen, *Byzantine Constantinople. The Walls of the City and adjoining historical Sites*, Londres 1899, σ. 249-50.

82. Χωνιάτης, σ.204-6· Κίνναμος, σ. 249. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 490· Κ. Ἄμαντος, Β΄, σ. 351· Δ. Ζακυθινός, *Τὸ Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 47-48.

83. F. Chalandon, τ. II, σ. 490 καὶ ὑ. 4· Κ. Ἄμαντος, τ. Β΄, σ. 351· Δ. Ζακυθινός, *Τὸ Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 47-8.

Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 191 και ο πανσέβαστος σεβαστός Μανουήλ Κ. 161⁸⁴.

Είναι φανερό πώς σ' αυτή τη στιγμή ανάμεσα στον Amaury και στους δυο Βυζαντινούς άπεσταλμένους μπήκαν οι βάσεις για μια από κοινού επέμβαση στην Αίγυπτο.

Λίγο μετά άπ' αυτό βλέπομε τo Μανουήλ (α') Κ. 81 να έκμεταλλεύεται την άδυναμία της αιγυπτιακής κυβέρνησης και να στέλνη πρέσβεις στην Αίγυπτο για να άξιωση άπ' τo χαλίφη την πληρωμή ενός έτήσιου φόρου⁸⁵.

Πριν άπ' τo 1168 άκόμη o αυτοκράτορας και o βασιλέας της Ίερουσαλήμ είχαν συμφωνήσει για να κάνουν μια κοινή έκστρατεία εναντίον της Αίγυπτου⁸⁶.

Δυo πρεσβευτές του Μανουήλ (α'), o Άλέξανδρος de Conversano, κόμης της Gravina, και o Μανουήλ του Οτράντου συνάντησαν τόν Amaury στην Τύρο, και καθώς αυτοί γύρισαν στο Βυζάντιο, τους συνόδευσε ως πρεσβευτής του βασιλέα της Ίερουσαλήμ o Γουλιέλμος που μετά έγινε άρχιεπίσκοπος της Τύρου, και o όποιος συνάντησε τόν αυτοκράτορα στην Πελαγονία.

Με ένα σύμφωνο που έγινε μεταξύ του Γουλιέλμου, ως έκπροσώπου του Amaury, και του αυτοκράτορα, ύποχρεώθηκε o τελευταίος να βοηθήση τo έόμενο έτος τo βασιλέα της Ίερουσαλήμ να κυριεύση την Αίγυπτο, επιφυλάσσοντας στον έαυτό του τo μισό των εκτάσεων που θα κυριευτούν.

Κλείνοντας αυτή τη συμφωνία, o Γουλιέλμος την 1η του Οχτώβρη του 1168 πήρε τo δρόμο της επιστροφής⁸⁷.

Δυστυχώς o Amaury η καλύτερα οι σύμβουλοί του και οι Ίωαννίτες ιππότες βιάστηκαν να ενεργήσουν χωρίς να περιμένουν τους Βυζαντινούς συμμάχους τους.

Τo αποτέλεσμα αυτής της εκστρατείας των Φράγκων στην Αίγυπτο - Οχτώβρης με τέλη του 1168- ήταν να μη επικεφαλής αυτής της χώρας, αντί μιας έξασθενημένης και άκίνδυνης κυβέρνησης, ένας νεαρός Κοϋρδος ήρωας, o Σαλαδίνος (Saladin ή Salah ed-din Youssouf 1169 - 1193) «που η κατοπινή ιστορία του άποκάλυψε τή μεγαλοφυΐα του, πολεμιστής και πολιτικός πρώτης γραμμής, η ισχυρότερη φυσιογνωμία που ανάδειξε o μουσουλμανικός κόσμος σ' όλη τή διάρκεια των Σταυροφοριών», ως βεζύρης του σκιάδη χαλίφη της Αίγυπτου Al-Adid (1160 - 1171)⁸⁸.

84. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 942-43· άρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 311· Κίνναμος, σ. 238.

85. Κίνναμος, σ. 278.

86. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 945-46· άρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 313-15.

87. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 946-47· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 313-16.

88. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 948-60· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 316-27. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 537-38· R. Grousset, Histoire des croisades et du royaume franc de Jerusalem, μετάφρ. στην έλληνική Ά. Παγκάλου, σ. 163-65· P. Rousset, Histoire des Croisades, σ.

Κατά τὸν καιρὸ ποῦ μάταια ὁ βασιλέας τῆς Ἱερουσαλήμ προσπαθοῦσε νὰ κυριεύσῃ τὴν Αἴγυπτο, ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 κατέβαλε ὅλες του τὶς φροντίδες στὴν ὀργάνωση τῆς ἐκστρατείας ποῦ εἶχε συμφωνηθῆ.

Τὸ χειμῶνα τοῦ 1168 - 1169 τὸν ἀφιέρωσε στὴν κατάρτιση καὶ ἐξόπλιση τοῦ στόλου ποῦ θὰ μεταφέρει τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα.

Ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου ἀναγνώριζει πῶς ὁ Μανουὴλ (α΄) ξόδευσε πολὺ περισσότερα ἀπὸ κεῖνα ποῦ εἶχε ὑποσχεθῆ καὶ πῶς διέθεσε πιὸ πολλοὺς ἄντρες ἀπὸ ὅσους ἀναφέρονταν στὸ σύμφωνο ποῦ εἶχε κλείσει⁸⁹.

Ἡ ἀρχηγία τῆς ἐκστρατείας ἀνατέθηκε στὸν μ ε γ α ν δ ο ὕ κ α Ἄνδρόνικον Κ.Κ. 135⁹⁰, τὸν ἥρωα τοῦ οὐγγρικοῦ πολέμου ἀνάμεσα σὲ ἄλλους κάτω ἀπ' τὶς διαταγές του ἀρχηγούς, βλέπομε τὸ Θεόδωρο Μαυροζώμη⁹¹, σύζυγο τῆς Ἀνώνυμης Κομνηνῆς 157, νόθου κόρης τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81⁹², καὶ τὸν Ἀλέξανδρο de Conversano, κόμητα τῆς Gravina⁹³.

Ὁ στόλος ποῦ ναυπηγήθηκε στοὺς διάφορους λιμένες τῆς Αὐτοκρατορίας, σύμφωνα μὲ τὶς διαταγές τοῦ βασιλέα, ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 150 γαλέρες μὲ διπλές σειρές κουπιῶν καὶ ἐξήντα πλοῖα ποῦ στὴν πρῶρα τους εἶχαν ἄνοιγμα γιὰ νὰ διευκολύνεται ἡ ἐπιβίβαση καὶ ἀποβίβαση τῶν ἀλόγων· δέκα μὲ δώδεκα δρόμωνες εἶχαν εἰδικὰ κατασκευαστῆ γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν πολεμικῶν μηχανῶν· δέκα ἀπ' αὐτὰ τὰ πλοῖα εἶχαν ναυπηγηθῆ στὸ λιμάνι τοῦ Δυρραχίου καὶ ἕξι στὸ λιμάνι τῆς Εὐβοίας⁹⁴.

Στὶς 8 τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1169, κάτω ἀπ' τὶς διαταγές τοῦ μ ε γ α λ ο ὕ κ α Ἄνδρόνικου Κ.Κ. 135 ὁ στόλος συγκεντρώθηκε στὸ λιμάνι τοῦ Μελίβοτου, κοντὰ στὰ Δαρδανέλλια. Ὁ ἴδιος ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 πῆγε σ' αὐτὴ τὴν πόλη, γιὰ νὰ δώσῃ στὸν ἀνεψιὸ του - ἀρχιναύαρχο Κοντοστέφανο τὶς τελευταῖες του ὁδηγίες καὶ ὑποδείξεις⁹⁵.

182· Z. Oldenbourg. Les Croisades, σ. 385-87.

89. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 961· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 327.

90. Κίνναμος, σ. 278· Χωνιάτης, σ. 208· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 961-62· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 328. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 538, ποῦ ἐκ παραδρομῆς ἀντὶ τοῦ Ἄνδρόνικου Κ.Κ. 135 ἀναφέρει ὡς μέγαν δούκα τὸν Ἀλέξιον Κ.Κ. 134· R. Guiland, Les chefs de la marine byzantine... mégaduc, BZ44 (1951), σ. 227· A. Hohlweg, Beiträge (βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 78), σ. 152· R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 88), σ. 165· Κ. Ἄμαντος, τ. Β', σ. 353.

91. Χωνιάτης, σ. 208, ὅπου τὸν λέει Θεόδωρον Μαυροζούμην, ἐνῶ σ. 234 τὸν λέει Θεόδωρον Μαυροζώμην· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 962· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 328.

92. Βλ. Γενεαλογίαν μου τ. Α', σ. 473-75, καὶ ὑ. 189, καὶ σ' αὐτὸν τὸν τόμο πιὸ κάτω προσωπογραφίαν Ἀνώνυμης Κ. 157, ὑ. 1-3.

93. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 962· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 328.

94. Χωνιάτης, σ. 208· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 961· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 327-28· Dandolo, Chronicon, ἐκδ. Muratori, R.I., SS., τ. XII, σ. 291. Δέν πρέπει νὰ δώσωμε προσοχὴ στοὺς ὑπερβολικοὺς ἀριθμοὺς ποῦ ἀναφέρουν οἱ Ἀραβες ἱστορικοὶ· σὲ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Σαλαδίνου γίνεται λόγος γιὰ χίλια πλῆσια, βλ. RHC Hist. Orientaux, τ. IV, σ. 173.

95. Χωνιάτης, σ. 209.

Στις 10 του μηνός ο Ανδρόνικος οδήγησε το στόλο στα Κοίλα που ήταν κοντά στη Σηστό της Θράκης, απέναντι απ' την Άβυδο της Μ. Ασίας, όπου είχαν συγκεντρωθεί τα στρατεύματα, τα οποία και επιβιβάστηκαν στα πλοία⁹⁶.

Απ' τα Κοίλα, ενώ ο κύριος όγκος του στόλου κάτω απ' τον Κοντοστέφανο τράβηξε για την Κύπρο, μιά μοίρα εξήντα πλοίων κάτω απ' την αρχηγία του Θεόδωρου Μαυροζώμη στάλθηκε στην άγια Γη για να αναγγείλη στον Αμαυρύ την εκκίνηση του στόλου για την εκστρατεία και την προσεχή άφιξη του Ανδρόνικου, καθώς και να του δώσει το χρηματικό ποσό που θα καταβάλλονταν στους ιππότες, οι οποίοι θα ακολουθούσαν το βασιλέα της Ιερουσαλήμ στην Αίγυπτο⁹⁷.

Κατά τη διαδρομή του στόλου προς την Κύπρο, ο Ανδρόνικος συνάντησε έξι αιγυπτιακά πλοία, τα οποία ο Σαλαδίνος είχε στείλει για κατασκόπευση των κινήσεων του Βυζαντινού στόλου· απ' αυτά τα δυο πιάστηκαν απ' τους Βυζαντινούς, ενώ τα λοιπά κατάφεραν να διαφύγουν⁹⁸.

Καθώς έφτασε στην Κύπρο, ο Κοντοστέφανος έστειλε ένα νέο μήνυμα στον Αμαυρύ, για να τον ρωτήσει αν έπρεπε να τον περιμένη στην Κύπρο ή να πάει εκείνος να τον συναντήσει στην Παλαιστίνη⁹⁹.

Η απάντηση του βασιλέα της Ιερουσαλήμ καθυστέρησε κάμποσο καιρό, κ' έτσι βλέπομε μόνο κατά τα τέλη του Σεπτέμβρη να φτάνη ο Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 με το στόλο στην Τύρο, από όπου, λίγο μετά, κατευθύνθηκε στην Άκρα¹⁰⁰.

Όταν έφτασε στην Άκρα, διαπίστωσε πως τίποτε δεν ήταν έτοιμο για την κοινή εκστρατεία. Για λόγους ίσως αντίζηλίας προς τους Βυζαντινούς¹⁰¹, ο Αμαυρύ ή οι Φράγκοι συνεργάτες του δεν έδειχναν καμιά σπουδή ή προθυμία για την παρασκευή της εκστρατείας¹⁰².

Ο βασιλέας της Ιερουσαλήμ καθυστέρησε αρκετά να καλέσει τον Κοντοστέφανο απ' την Κύπρο, κι όταν οι έλληνικές δυνάμεις έφτασαν, ανάβαλε και πάλι την αναχώρηση, ή οποία δεν έγινε παρά στις 16 του Οχτώβρη για τα στρατεύματα και μερικές μέρες προηγουμένως για τους στόλους¹⁰³.

Ο Γουλιέλμος της Τύρου δεν κάνει κανένα υπαινιγμό γι' αυτούς τους δισταγμούς, ενώ απ' τους δικούς μας ιστορικούς, ο μόν Χωνιάτης περιορίζεται να πη πως ο βασιλέας της Ιερουσαλήμ μετάνιωσε που είχε υποσχεθεί στο Μανουήλ (α') να τον βοηθήσει ή και που τον παρότρυνε σ' αυτή την

96. Χωνιάτης, σ.209.

97. Χωνιάτης, σ.208-209.

98. Χωνιάτης, σ.209.

99. Χωνιάτης, σ.209.

100. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 962· αρχαιογαλλ. κείμ., σ. 328· Χωνιάτης, σ. 210.

101. Κίνναμος, σ. 279.

102. Χωνιάτης, σ.210· Κίνναμος, σ. 279.

103. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 962· αρχαιογαλλ. κείμ., σ. 328· Χωνιάτης, σ. 210.

ἐπιχείρησι¹⁰⁴, ὁ δὲ Κίνναμος ποῦ εἶναι πιὸ ἀκατατόπιστος πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία, λέει πῶς οἱ ἀναβολὲς ὀφείλονταν εἴτε σὲ πρόθεση τοῦ Amaury νὰ βάλῃ πρώτους τοὺς Ἕλληνας νὰ κινδυνεύσουν, εἴτε στὴ ζήλεια του νὰ δῇ τὸ Μανουήλ (α') κύριο τῆς Αἰγύπτου¹⁰⁵.

Ἔνα εἶναι βέβαιο πῶς ὁ Ἕλληνας ἀρχιναύαρχος Ἀνδρόνικος Κ.Κ. δυσανασχετοῦσε πολὺ γι' αὐτὲς τὶς καθυστερήσεις, γιατί κατὰ τὴν ἀναχώρησή του ἀπ' τὸ Βυζάντιο εἶχε πάρει ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα τρόφιμα ποῦ θὰ ἐπαρκοῦσαν γιὰ διάστημα τριῶν μηνῶν, μὲ τὴν προϋπόθεση πῶς ἡ ἐκστρατεία θὰ ἀρχίζε τὸν Αὐγουστο, ἐνῶ ἤδη εἶχε λήξει ὁ Σεπτέμβρης, εἶχε φτάσει στὰ μισὰ ὁ Ὀχτώβρης, καὶ μόλις εἶχε γίνεῖ ἡ ἐκκίνηση στρατῶν καὶ στόλων¹⁰⁶.

Αὐτὸ εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ποῦ γιὰ νὰ κάνῃ ὁ Ἀνδρόνικος οἰκονομία στὰ τρόφιμα, πρόσταξε ἕνα μέρος τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπ' τὴν Ἄκρα διὰ ξηρᾶς μαζί μὲ τοὺς Λατίνους¹⁰⁷.

Στὶς 25 τοῦ Ὀχτώβρη οἱ σύμμαχοι ἔφτασαν μπροστὰ ἀπ' τὴ Φαραμία, στὸ Δέλτα τοῦ Νείλου, ὅπου ξαναβρῆκαν τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα τοὺς πέρασαν ἀπ' τὸν πρῶτο βραχίονα τοῦ Νείλου¹⁰⁸.

Ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς κατευθύνθηκε τότε στὴ Δαμιέτη (Ταμιάθος) μπροστὰ ἀπ' τὴν ὁποία, στὶς 27 τοῦ Ὀχτώβρη, στρατοπέδευσε μεταξὺ τῆς θάλασσας καὶ τῆς πόλης¹⁰⁹.

Στὶς 30, ἐμφανίστηκε ὁ στόλος ποῦ ξαναμπῆκε στὸν ποταμὸ, ἀλλὰ δὲν προχώρησε μέχρι τὸ λιμάνι, γιατί ἡ εἰσοδὸς του ἦταν κλεισμένη μὲ μιά διπλόστροφη ἀλυσίδα, ποῦ τὸ ἕνα ἄκρο τῆς ἦταν δεμένο στὴν πόλη καὶ τὸ ἄλλο στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ¹¹⁰.

Ἐνῶ οἱ πολιορκητὲς ἐγκαθίστανταν στὸ στρατόπεδό τους, ἡ Δαμιέτη ἔλαβε βοήθειες τὶς ὁποῖες ὁ Σαλαδῖνος ἔστειλε ἀπ' τὸ Κάιρο¹¹¹: ὁ ἀνεψιὸς του Taki-ed-din καὶ ὁ θεῖος του Chehab-ed-din Mahmoud πέτυχαν μὲ τὶς δυνάμεις ποῦ ὀδηγοῦσαν, νὰ μποῦν στὴν πόλη, ὅπως ἐπίσης καὶ ἄλλος ἀρχηγός, ὁ Behad-ed-din Karakousch¹¹².

Οἱ σύμμαχοι ἔχασαν τρεῖς μέρες πρὶν ἀρχίσῃ ἡ πολιορκία¹¹³: αὐτὴ ἡ

104. Χωνιάτης, σ. 209-210.

105. Κίνναμος, σ. 279.

106. Χωνιάτης, σ. 210.

107. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 962· ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 328· Χωνιάτης, σ. 210.

108. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 962-63· ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 329.

109. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 963· ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 329. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 540.

110. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 964· ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 330· Khald Dhaher εἰς Silvestre de Sacy, Chrestomathie arabe, 1826, τ. II, σ. 7· Marino Sanudo, Liber secretorum fidelium crucis, III, 22. ἐκδ. Bongars: Gesta Dei per Francos, Hanoviae 1610, τ. II, σ. 171.

111. Ibn el Athir, El Kamel Altevarykh, RHC Hist. Orientaux, τ. I, σ. 569-70· Histoire des atabeks. ἐνθ' ἄνωτ., τ. II, σ. 259.

112. Beha ed din, RHC Hist. Orientaux, τ. III, σ. 51.

113. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. RHC Occid., τ. I, σ. 964· ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 330· Abou

καθυστέρηση υπήρξε καταστροφική, γιατί η πόλη ήταν γυμνή από στρατεύματα κατά την άφιξή τους και μπορούσε να κυριευτεί από ένα άμεσο χτύπημα¹¹⁴. οι δισταγμοί των πρώτων ημερών επέτρεψαν στους πολιορκημένους να λάβουν τρόφιμα και ενισχύσεις απ' την πλευρά του ποταμού.

Απ' την αρχή, οι επιχειρήσεις δεν πήραν καλό δρόμο, καθώς ανέκυψαν διαφορές μεταξύ των Ελλήνων και των Λατίνων, και σ' αυτό το πρωταρχικό λάθος μπορούμε να αποδώσουμε την παράταση της πολιορκίας¹¹⁵.

Όλες τις δυνατές προσπάθειες κατέβαλλαν, στην πραγματικότητα, οι πολιορκητές έναντιον του μέρους εκείνου των τειχών, που ήταν πιό σταθερά χτισμένο.

Η πολιορκία κατευθύνθηκε σύμφωνα με όλους τους κανόνες της τότε πολιορκητικής.

Ο Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 κατασκεύασε, κατά το πρότυπο του πατέρα του Στέφανου Κοντοστέφανου¹¹⁶, ένα πανύψηλο ξύλινο πύργο με επτά όροφους που έφτανε στην επιφάνεια των τειχών, αλλά έκανε το λάθος να τον τοποθετήσει σε έδαφος επικλινές, έτσι που δεν μπορούσε εύκολα να περιστραφεί για να αποδώσει τα αποτελέσματα που περιμέναν¹¹⁷.

Οι βολές που έξαπολύονταν απ' τον πύργο έπεφταν πάνω σ' ένα μέρος των τειχών, που σ' αυτό άκουμπούσε μία εκκλησιά της Θεοτόκου, χτισμένη πάνω σε μία τοποθεσία όπου, σύμφωνα με την παράδοση, η Μαρία και ο Ίωσήφ είχαν σταθμεύσει, τότε κατά τη φυγή τους στην Αίγυπτο.

Οι Άραβες κακολογοῦσαν τους Βυζαντινούς και τον αρχιναύαρχο Ανδρόνικο για την ασέβειά τους που δε σεβάστηκαν ένα τέτοιο ιερό που σ' αυτό εκκλησιάζονταν με ευλάβεια οι χριστιανοί της Δαμιέτης, και πολλοί ήταν εκείνοι που στην άποτυχία της πολιορκίας είδαν μία τιμωρία των ουρανών γι' αυτή την ασέβεια¹¹⁸.

Πάνω στον αγώνα του για την εκπόρθηση της Δαμιέτης ο Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 μεταχειρίστηκε και άλλες ελεφρόεις (= μεγάλες πολιορκητικές μηχανές σαν είδος ξύλινων πύργων που σέρνονταν πάνω σε τροχούς), και αυτό γινόταν κάτω από βροχή βελών που έρριχναν ψηλά απ' τα τείχη οι πολιορκούμενοι¹¹⁹.

Και ενώ οι μεγάλες πετροβόλες μηχανές χτυπούσαν τα τείχη, άρχιζε συγχρόνως η εργασία της υπόσκαψης των τειχών.

Και οι πολιορκούμενοι δεν υπήρξαν κατώτεροι των πολιορκητών. Έξαπό-

Chamah, RHC Hist. Orientaux, τ. IV, σ. 150-51.

114. Abou Chamah, ένθ' άνωτ., σ. 150.

115. Χωνιάτης, σ.212-13· Κίνναμος, σ. 279. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 541.

116. Βλ. Γενεαλογία μου τ. Α', σ. 386, ύ. 32.

117. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 965-66· άρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 330-31· Χωνιάτης, σ. 212. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 541.

118. Χωνιάτης, σ.212· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 966· άρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 331· Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 541, ύ. 5.

λυσαν ένα πυρφόρο πλοίο για να κάψουν τον έχθρικό στόλο και λίγο έλειψε να το πετύχουν¹²⁰.

Στά τείχη της πόλης ανήγειραν κι αυτοί ένα ξύλινο πύργο, ο οποίος τους επέτρεπε να έξουδετερώνουν τον έπταόροφο πύργο του έχτρου, κ' έτσι να συνεχίζουν να έκσφενδονίζουν κατά των αντιπάλων τους, εκτός απ' τα κοινά βέλη, και ένα είδος τετράγωνων βελών¹²¹.

Κατά τη διάρκεια των πρώτων αυτών επιχειρήσεων οι πολιορκητές έχασαν πάρα πολύ κόσμο¹²².

Επίσης, όταν είδαν πως η πολιορκία δεν προοδεύει, άρχισε να τους καταλαμβάνη η αποθάρρυνση, και σε λίγο, καθώς τίποτε δεν πήγαινε κατ' ευχήν, οι διαφωνίες ξέσπασαν μεταξύ των συμμαχών, οι οποίοι έρριχναν οι μὲν στους δε την ευθύνη για τα λάθη που έγιναν και για την καθυστέρηση στην έναρξη των επιχειρήσεων, χωρίς να έχουν το δίκιο με το μέρος τους οι Λατίνοι.

Ο Ανδρόνικος Κ.Κ. προπάντων έβλεπε με μεγάλη δυσαρέσκεια να αναπτύσσονται αυτές οι έχτρότητες και πολύ επιθυμούσε να τελειώση με ένα χτύπημα την όλη υπόθεση.

Τα στρατεύματά του, στην πραγματικότητα, δεν είχαν πιά τρόφιμα και οι στρατιώτες του ήταν υποχρεωμένοι να τρέφονται με κάστανα, με βρώμη, με ξερά σταφύλια, με βλαστάρια φοινίκων και μερικοί και με απαγορευμένες ακόμη τροφές¹²³.

Οι Λατίνοι που διατρέφονταν καλύτερα και είχαν και περισσεύματα, άρνούνταν να μοιραστούν τα τρόφιμα με τους Βυζαντινούς ή αν συγκατατίθενταν οι σιτιστές του ρήγα της Παλαιστίνης να τους πωλήσουν, ζητούσαν τέτοιες τιμές που οι Έλληνες άγαναχτούσαν, βλέποντας έτσι να τους έκμεταλλεύονται.

Ο Ανδρόνικος πολύ δυσанаσχετοῦσε που δεν μπορούσε να διαθρέψη τη στρατιά, και καθώς είχε ρητή διαταγή του αυτοκράτορα να μην κάνη κάτι που δεν εγκρίνει ο ρήγας της Παλαιστίνης, άπευθύνθηκε σ' αυτόν τον τελευταίο με γλώσσα ώμη¹²⁴.

Του είπε –και πολύ στο σχέδιό του επέμενε– να κάνουν μιά γενική με όλα τα στρατεύματα επίθεση έναντίον της όλης σειράς των τειχών και με σκάλες να άναρριχηθοῦν πάνω σ' αυτά, για να πέσουν έπειτα μέσα στην πόλη.

Ο Amaury, άν και επάινεσε το σχέδιο του Ανδρόνικου και θαύμασε τη στρατηγική του μέθοδο, άπάντησε, κάνοντας όρκο στον τάφο του Χριστού,

119. Χωνιάτης, σ. 212.

120. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 967· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 332.

121. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 966· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 331.

122. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 966· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 331.

123. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 967-68· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 331-32· Χωνιάτης, σ. 213-15.

124. Χωνιάτης, σ. 213.

πώς δὲν ἐννοεῖ νὰ ἐφαρμόσουν αὐτὸ τὸ σχέδιο, ἀν προηγουμένως δὲν κατασκευάσουν ἀπ' τὶς φοινικιῆς τοῦ τόπου ξύλινους πύργους, τοὺς ὁποίους θὰ προσάρμοζαν στὰ τεῖχη.

Καὶ τὰ μὲν πανύψηλα δέντρα τῶν φοινικιῶν κόπηκαν καὶ ὁ γύρω τόπος γυμνώθηκε, ἀλλὰ οἱ πολιορκητικοὶ πύργοι δὲν κατασκευάζονταν, γιατί ὁ βασιλέας τῆς Ἱερουσαλήμ διαρκῶς ἀνάβαλλε τὴν ἐκτέλεση τῶν ὑποσχέσεών του¹²⁵.

Ἐνῶ οἱ ἐχθρότητες μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ὄλο καὶ γίνονταν βαρύτερες καὶ ἡ πείνα τῶν Ἑλλήνων αὐξάνει, προσετέθη σ' αὐτὰ καὶ ἓνα ἄλλο κακό, οἱ συνεχεῖς βροχές, ποὺ μετὰβαλαν τὸ βυζαντινὸ στρατόπεδο σ' ἓνα ἀπέραντο ὄχετό.

Ἡ ἀποθάρρυνση ὑπῆρξε τότε πλήρης στίς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος ποὺ ἦταν καὶ τὸ πιὸ δοκιμαζόμενο· ὁ ἐχθρὸς, στὴν πραγματικότητα, τὸ χτυποῦσε πάντα κατὰ προτίμηση, γιατί ἤξερε πῶς ὑπόφερε ἀπὸ πείνα.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀπελπιστικὴ κατάσταση καθὼς βρίσκονταν, δὲν πρέπει νὰ ἀπορήση κανεὶς ποὺ οἱ Βυζαντινοὶ συνεχῶς ἰσχυρίζονταν πῶς ὁ Amaury τοὺς πρόδωσε, καθὼς ἔλαβε χρήματα ἀπ' τοὺς Ἀραβες τῆς Δαμιέτης¹²⁶.

Τὸν ἴδιο καιρὸ ποὺ οἱ Βυζαντινοὶ ἄρχισαν νὰ κατηγοροῦν τὸν Amaury, ἔμαθαν πῶς ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου ἔχουν ξεκινήσει στρατεύματα γιὰ νὰ ἔλθουν νὰ ἀπελευθερώσουν τὴ Δαμιέτη ἀπ' τὴν πολιορκία¹²⁷, ἐνῶ παράλληλα συνεχῶς ὁ Σαλαδῖνος μὲ ἀποστολές του ἐνοχλοῦσε τοὺς πολιορκητῆς¹²⁸ καὶ ἐπίσης συνεχῶς ἀπὸ διάφορα μέρη βοηθοῦνταν οἱ πολιορκούμενοι¹²⁹.

Αὐτὰ τὰ νέα καὶ αὐτὲς οἱ διαπιστώσεις καθόλου δὲ συντελοῦσαν γιὰ νὰ ἐξυψώσουν τὸ ἠθικὸ τῶν στρατευμάτων.

Σὲ λίγο τὰ πράματα ἤλθαν σ' ἓνα τέτοιο σημεῖο ποὺ ὁ Ἕλληνας ἀρχιστράτηγος Ἀνδρόνικος Κ.Κ., παρά τὶς αὐτοκρατορικὲς διαταγές ποὺ εἶχε νὰ ὑπακούη στὸν Amaury¹³⁰, ἀποφάσισε νὰ μὴ ἀσχοληθῆ πιά μὲ τὸ βασιλεῖα τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἓνα ὥραϊο πρῶτ' συγκέντρωσε τὰ στρατεύματά του καὶ μὲ μιά ἐμπνευσμένη ὁμιλία του πρὸς αὐτὰ τοὺς περιέγραψε τὶς συνθήκες, κάτω ἀπ' τὶς ὁποῖες βρίσκονταν, καὶ τοὺς ζήτησε νὰ κάνουν μόνου τοὺς τὴ γενικὴ ἐπίθεση χωρὶς τὴ βοήθεια τῶν Φράγκων.

Ἦταν ἡ δευτέρη φορά ποὺ παράβαινε τὶς διαταγές τοῦ θείου του καὶ κυρίου του Μανουήλ (α')¹³¹.

125. Χωνιάτης, σ.212-13.

126. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 967· ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 332· Χωνιάτης, σ. 214-15· Κίνναμος, σ. 279.

127. Χωνιάτης, σ.214.

128. Abou Chamah, RHC Hist. Orientaux, τ. IV, σ. 150.

129. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 968· ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 333.

130. Χωνιάτης, σ.213¹⁹⁻²⁰, ὅτι μὴδὲ εἰὼν αὐτὸν τὰ τοῦ βασιλέως γράμματα ὄλως ἐγχειρεῖν ἂ μὴ εἶη ἀσπασία τῷ ῥηγί. Βλ. καὶ ἀνωτ., ὑ. 124.

«Τὸ νὰ μένωμε ἔτοι ἀργοί, ἀγαπητοί μου συστρατιῶτες, τοὺς εἶπε, χωρὶς νὰ ἐνεργοῦμε γιὰ τὸ σκοπὸ ποῦ γι' αὐτὸν ἤλθαμε, καὶ κουραστικὸ εἶναι, καὶ κακὸ καὶ αἰσχρὸ· καὶ χειρότερο ἀκόμη εἶναι νὰ δίνωμε πίστη σὲ ἄντρα –τὸν Amaury– ποῦ τίποτε τὸ κοινὸ δὲν ἔχει μαζί μας, ἐνῶ ἀντιθέτως ἔχει πάρει μιὰ θέση καθόλου καλύτερη ἀπὸ κείνη τῶν ἐχτρῶν μας.

Δὲ βλέπετε πῶς ὁ ρήγας τῆς Ἱερουσαλήμ δὲ συμπράττει μὲ μᾶς ὡς ἓνας συναγωνιστῆς καὶ σύμμαχος, οὔτε ὡς ἓνας ἐργάτης τῶν ἔργων τοῦ Πολέμου, γιὰ τὸν ὁποῖον ταχτήκαμε;

Ἔτσι ἀπὸ τώρα, δὲ φοβᾶμαι μόνο, τὸ νὰ φύγωμε χωρὶς νὰ κάνωμε κάτι τὸ ἀξιόλογο, ἀλλὰ φοβᾶμαι καὶ μῆπως σὲ λίγο φτάσωμε στὸ σημεῖο νὰ μὴν εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ σώσωμε καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας.

Ἀπὸ δῶ καὶ στὸ ἐξῆς, δὲ μελετῶ καὶ δὲ σκέφτομαι πῶς θὰ πολεμήσῃ μαζί μας ὁ ρήγας, ἀλλὰ τὸ πῶς, ξεφεύγοντας ἀπ' τὴν δολιότητές του, θὰ μπορέσωμε νὰ μὴν πάθωμε κανένα κακὸ, καὶ νὰ γλυτώσωμε ἀπ' τὸν κίνδυνο ποῦ ἔχομε μπροστά μας.

Κάποιο φάρμακο τὸν πότισαν οἱ Ἰσραῆλ ἄραβες καὶ γοητεύτηκε ἀπ' αὐτὸ καὶ δὲν ἐννοεῖ πολεμικὰ νὰ κινηθῇ ἐναντίον τους. Μὲ ἀργύρια, καθὼς φαίνεται, ἐξαγόρασαν τὴ σκέψη του καὶ μὲ χρυσάφι βούλωσαν τ' αὐτιά του, ἔτσι ποῦ νὰ μὴν ἀκδύη τις εἰσηγήσεις μας γιὰ μιὰ ἐπίθεση ἐναντίον τους.

Τίποτε δὲν ἦσαν οἱ συνθήκες ποῦ ἔκανε μὲ τὸν αὐτοκράτορά μας, πῶς θὰ συμμαχήσῃ καὶ θὰ συμπολεμήσῃ μαζί μας· ἔτσι ἐμεῖς τώρα ἔχομε κυκλωθῆ ἀπὸ τέτοια φοβερὰ κακά, καθὼς ὁ πόλεμος καὶ ἡ πείνα συγχρόνως μᾶς χτυποῦν, καὶ τὸ ὑψηλὸ φρόνημά μας ὡς Ρωμιῶν ἔχει χαθῆ.

Τὸ καλύτερο εἶναι, ἀφοῦ τόσες ἀπέραντες θάλασσες περάσαμε γιὰ νὰ ἔλθωμε ἐδῶ, νὰ μὴ φύγωμε ἄπραχτοι, γιὰτὶ στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἀντὶ ἄσπρα πανιά στὰ ἰστιά τῶν πλοίων μας, αὐτὰ ποῦ εἶχαμε ὅταν ἤλθαμε, πρέπει νὰ βάλωμε μαῦρα, γιὰ νὰ δεῖξουν τὴν ντροπὴ μας.

Λοιπὸν, ἀγαπητοί μου συμπατριῶτες καὶ συστρατιῶτες, καὶ ὅσοι ξένοι συνυπερηρετίζετε στὸ στρατὸ μαζί μας, ἄς ξεφύγωμε ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ὑπερήφανους καὶ ἐγωῖστὲς ἰππότες τοῦ ρήγα τῆς Παλαιστίνης ποῦ τόσο ἄπιστοι ἀποδείχτηκαν σὲ μᾶς, καὶ ἄς ἐπιτεθοῦμε ἐναντίον τῶν βαρβάρων, στήνοντες μάχες πάνω στὰ τεῖχη, κι ἄς ἀγωνιστοῦμε μὲ γνώμονα νὰ κυριεύσωμε τὴν πόλιν καὶ ὡς νὰ ἔχωμε στὰ χέρια μας τὰ πλοῦτη της· ἂν οἱ Ἰσραῆλ ἄραβες εἶναι κύριοι τοῦ τεῖχους καὶ ἀπὸ ψηλὰ μᾶς ἐξαπολύουν τὰ βέλη τους, ἔχομε καὶ μεῖς ἀσπίδες, μὲ τις ὁποῖες σὰν ἄντρες θὰ ἀμυνθοῦμε.

Καὶ ἐγὼ προσωπικὰ θὰ πολεμήσω μαζί σας καὶ μὲ εὐχαρίστηση θὰ ὑποστῶ ὅ,τι κι ἂν τύχη· κι ἄς μὴ πῆ κανεὶς πῶς ὁ Ἀνδρόνικος γιὰ νὰ βγάλῃ λόγους καὶ γιὰ νὰ παρακινήσῃ στὰ ἔργα τοῦ πολέμου τοὺς συστρατιῶτες εἶναι πολὺ ἱκανός, ὁ ἴδιος ὅμως ὡς στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς πάνω στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἐχτροῦ εἶναι ἄχρηστος.

131. Γιὰ τὴν πρώτη παράβαση τῆς αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 55.

Σās παρέχω τῆ διαβεβαίωση πώς οἱ ἀντίπαλοι μας ἐμένα τὸν ἴδιο θὰ ἀντικρύσουν πρὶν ἀπὸ σās, καὶ πὼς πρόμαχος θὰ γίνω καὶ οὐραγός, καὶ πρῶτος στὸν πόλεμο θὰ μῶ καὶ τελευταῖος θὰ ἀποχωρήσω, ἀνάλογα μὲ τὶς περιστάσεις.

Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ εὐλογήσῃ τὴν ἀποφάσή μας καὶ κάθε ἐναντιότητα νὰ τὴν ἐπιφυλάξῃ στοὺς ἀντιπάλους μας»¹³².

Ἄφου εἶπε αὐτὰ ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ὁ ἴδιος ὀπλίστηκε, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, καθὼς ἡ συγκέντρωση διαλύθηκε, ντύθηκαν τὶς πανοπλίες τους.

Καὶ τὴν ἄλλη μέρα, πρὶν καλὰ-καλὰ ξημερώσῃ, ὀλάκερος ὁ βυζαντινὸς στρατὸς μὲ τὸν Ἀνδρόνικο ἐφιππο ἐπικεφαλῆς, βγήκε ἀπ' τὸ στρατόπεδο, ἐνῶ οἱ Ἀραβες ἐκλείναν τὶς πύλες τῆς Δαμιέτης καὶ ἐπαίρναν θέσεις πάνω στὰ τεῖχη.

Κάτω ἀπὸ μιὰ βροχὴ βελῶν, ὁ Ἀνδρόνικος καβάλα στ' ἄλογό του ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς ἐναρξῆς τῆς ἐπίθεσης, ρίχνοντας τὸ ρικτάρι του, τὸ δόρυ του, κατὰ τῆς κεντρικῆς πύλης τῆς πόλης.

Καὶ οἱ τοξότες καὶ ὅλος ὁ στρατὸς, γεμάτοι ἀπὸ πολεμικὸ μῆνος, ἔδειχναν τὰ ἔργα τους, ἐνῶ οἱ σάλπιγγες ἤχοῦσαν τὸ πολεμικὸ προσκλητήριο καὶ τὰ κύμβαλα (= τὰ τάσια) βαρυστηχοῦσαν φοβισμένοι οἱ Ἀραβες πάνω στὰ τεῖχη, δὲν μποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὴ μαζικὴ αὐτὴ ἐπέλευση τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων καὶ τὴν ἀλαλαγὴ τους, καθὼς καὶ τὰ ριψίματα ποῦ τοὺς ἔκαναν τὰ λογιῆς-λογιῆς μηχανήματα.

Πάνω σ' αὐτὲς τὶς στιγμὲς προσκομίστηκαν καὶ οἱ σκάλες, σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο τοῦ Ἀνδρόνικου, καὶ τοποθετήθηκαν πάνω σὲ πολλὰ καὶ διάφορα μέρη τοῦ τείχους¹³³.

Κατὰ τὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμὴ τῆς ὀρμητικῆς ἐπίθεσης τῶν Βυζαντινῶν, ἐφιππος ἐμφανίστηκε μαζὶ μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του στὸ πεδίο τῆς μάχης ὁ βασιλέας τῆς Ἱερουσαλήμ Amaury, γιὰ «νὰ ἀνακόψῃ ὅλων τὶς ὀρμές, λέγοντας πὼς δὲν πρέπει νὰ μάχωνται μὲ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι πρὶν λίγο τοῦ διεμήνυσαν πὼς εἶναι ἔτοιμοι νὰ παραδοθοῦν, καὶ τὴν πόλη τῆς Δαμιέτης στὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81 νὰ παραδώσουν»¹³⁴.

Αὐτὰ μᾶς λέει ὁ δικὸς μας Χωνιάτης, ἐνῶ ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου δὲ μιλάει γι' αὐτὰ τὰ γεγονότα· περιορίζεται νὰ πῆ πὼς ὁ βασιλέας τῆς Ἱερουσαλήμ ἐκλείσει εἰρήνη μὲ τοὺς Ἀραβες, καθὼς μεσολάβησε ἓνας Μουσουλμάνος, ὁ Djawalī καὶ καθὼς γι' αὐτὸ ἔδωσαν τὴ σύγκατάθεσή τους οἱ Ἕλληνες¹³⁵.

132. Χωνιάτης, σ.214-217· Θεόδωρος Σκουταριώτης, Σάθα MB 7 (1894), σ. 276-277.

133. Χωνιάτης, σ.217· Θ. Σκουταριώτης, σ. 277-78

134. Χωνιάτης, σ.217-18· Θ. Σκουταριώτης, σ. 278.

135. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν. σ. 969. Ἄς σημειωθῆ πὼς τὸ ἀρχαιογαλλικὸ κείμενο (τοῦ ἰγ' αἰῶνα), τὸ λεγόμενον *Estoire* (ἢ *Livre* ἢ *Roman*) d' *Eracles*, ὁ συγγραφέας τοῦ ὁποῖου προσθέτει συχνὰ στὴν ἀπὸ τοῦ λατινικοῦ μετάφρασή του προσωπικὰ του σχόλια, ἀποδίδει

«Αυτό τὸ γεγονός, λέει ὁ ἱστορικός τῶν Κομνηνῶν F. Chalandon, ρίχνει πολὺ λίγο εὐνοϊκὸ φῶς στὴ διαγωγή τοῦ Amaury.

Δὲν μπορεῖ κανεὶς καθόλου νὰ ἀμφιβάλλῃ, στὴν πραγματικότητα, πῶς ὁ βασιλέας τῆς Ἱερουσαλὴμ δὲν εἶχε κρατήσῃ τὸν ἀρχηγὸ τῶν βυζαντινῶν δυνάμεων ἔξω τῶν διαπραγματεύσεων ποὺ ἀνάλαβε, ὅπως ἐπίσης μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ πῶς ὁ Amaury εἶχε ἀπὸ τότε προσπαθήσῃ νὰ κλείσῃ ἓνα σύμφωνο εὐνοϊκὸ στὰ συμφέροντά του, χωρὶς νὰ φροντίσῃ γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς συνεταιίρους του, τοὺς ὁποίους φοβόταν νὰ τοὺς δῆ νὰ ἐγκαθίστανται στὴν Αἴγυπτο.

Κανένα πειστήριο δὲ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ μορφώσωμε, προσθέτει ὁ Chalandon, μιὰ βέβαιη γνώμη· κοντὰ σ' αὐτὸ ὅμως πρέπει νὰ σημειώσωμε πῶς οἱ ψίθυροι γιὰ τὴν προδοσίᾳ τοῦ Amaury, ἀρκετὰ τότε σκορπισμένοι, δὲν ἄφησαν ὀλοτέλα ἀδιάφορο τὸ Γουλιέλμο τῆς Τύρου, καθὼς στὸ κείμενό του βρίσκομε μιὰ ἀπήχησή τους, διατυπωμένη ἐννοεῖται μὲ ὅλη τὴν εὐλάβεια καὶ τὸ σεβασμὸ ποὺ ἀρμόζει στοὺς μεγάλους αὐτοῦ τοῦ κόσμου»¹³⁶.

Ποιοὶ ἦσαν οἱ ὄροι, κάτω ἀπ' τοὺς ὁποίους ὁ βασιλέας τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔκλεισε μιὰ συμφωνία μὲ τοὺς ὑπερασπιτῆς τῆς Δαμιέτης;

Δὲν τοὺς γνωρίζομε στὴν κυριολεξία.

Ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου μιλάει γιὰ μυστικούς ὄρους τοῦ συμφώνου¹³⁷.

Ὁ Κίνναμος διηγεῖται πῶς λίγο μετὰ πρέσβεις τοῦ χαλίφῃ τῆς Αἰγύπτου ἔφτασαν στὴν ΚΠολη καὶ πρότειναν στὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 νὰ τοῦ καταβάλουν ἓνα ἐτήσιο φόρο, ἀλλὰ ὁ αὐτοκράτορας τοὺς ἀπόπεμψε, ἔχοντας στὸ νοῦ του νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ πάλι ἐναντίον τῆς χώρας τους¹³⁸.

Ὅσο γιὰ τὸ Χωνιάτη, περιορίζεται νὰ μᾶς πῆ πῶς οἱ ὄροι ἦσαν πιὸ εὐνοϊκοὶ γιὰ τοὺς Ἄραβες παρὰ γιὰ τοὺς Ἕλληνας¹³⁹.

Ἡ ἀποχώρησις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου δὲν ὑπῆρξε παρὰ μιὰ ἀληθινὴ ἀταξία, παραλοισία καὶ καταστροφὴ· καὶ αὐτὸ πρέπει κανεὶς νὰ ὁμολογήσῃ πῶς εἶναι σὲ βάρος τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ., ὡς ἀρχιστράτηγου καὶ ἀρχιναύαρχου, καθὼς ἡ κατάστασις ξέφυγε ἀπ' τὰ χέρια του.

Μόλις οἱ Βυζαντινοὶ στρατιῶτες βεβαιώθηκαν πῶς κλείστηκε ἡ εἰρήνη, χωρὶς νὰ πολυεξετάσουν γιὰ τοὺς ὄρους τῆς, ἔτρεξαν μὲ μεγάλη ἀταξία στὸ

στοὺς Ἕλληνας τὴν πρωτοβουλία τῶν εἰρηνευτικῶν διαπραγματεύσεων, βλ. ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 333-34. Βλ. ἐπίσης σ. 334 καὶ ὑ. 3 τὴν παθιασμένη (ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων) παρατήρησις τοῦ Paulin Paris. Ἀπ' αὐτὰ ἴσως τὰ σχόλια παρασυρμένος καὶ νεώτερος ἱστορικός, ὁ Ἄγγλος Steven Runciman, A History of the Crusades, vol. II, Cambridge 1968, σ. 387, παρατηρεῖ πῶς «εἶναι ἀβέβαιο ἂν ὁ Amaury ἢ ὁ Κομποστέφανος (135) ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ ἄνοιξε διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Σαρακηνοὺς».

136. F. Chalandon, τ. II, σ. 543· γιὰ τοὺς ψίθυρους περὶ προδοσίας στὸν Guillaume de Tyr, βλ. λατ. κείμ., σ. 967-68· ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 332-33.

137. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 969.

138. Κίνναμος, σ. 280. Πρβλ. καὶ Χωνιάτης, σ. 219.

139. Χωνιάτης, σ. 218.

στρατόπεδό τους, μη έχοντας άλλο όνειρο παρά την αναχώρησή τους.

Γιά να άπλοποιήσουν τις προπαρασκευές της έπιστροφής, έκαψαν χωρίς τη διαταγή τών άρχηγών τους τις πολεμικές μηχανές· πάρα πολλοί επίσης ρίχνοντας τούς όπλισμούς τους, έτρεξαν στα πλοία και άρπαξαν τα κουπιά και άνοιχτηκαν στη θάλασσα¹⁴⁰. Ο πολυάριθμος εκείνος σέ σκάφη αυτοκρατορικός στόλος χωρίστηκε σέ πολλές μοίρες πλοίων, πού ή καθεμιά τράβηξε δικό της δρόμο γιά να φτάση μιá ώρα άρχιτερα στο λιμάνι πού ήθελαν τá πληρώματα και τá στρατεύματα, ενώ ή μοίρα θέλησε να μη φτάσουν ποτέ.

Φαίνεται πώς μιá σειρά από καταστροφές παρακολούθησε τήν έπιστροφή του στόλου· άπ' τήν αναχώρησή τους άπ' τή Δαμιέτη οί αντίθετοι χειμωνιάτικοι άνεμοι και μιá πολύ σφοδρή θύελλα άνάτρεψε πάρα πολλά πλοία και τά βούλιαξε αΐτανδρα.

Ένω ό κύριος όγκος του στόλου έγκατάλειψε τή Δαμιέτη στις 4 του Δεκέμβρη του 1169, τά πλοία πού διέφυγαν άπ' τις καταστροφές δέν έφτασαν στο λιμάνι τους παρά τήν άνοιξη του 1170, έπειτ' από ένα μακρό και γεμάτο περιπέτειες ταξίδι. Τέτοια ήταν ή νοσταλγία ναυτών και στρατιωτών γιά να ξαναδοϋν τούς τόπους τής γέννησής τους, πού καθώς έφτασαν στα λιμάνια τους, έγκατάλειψαν τά πλοία στη διάθεση τών κυμάτων, χωρίς να φροντίσουν να τά δέσουν· έτσι πολλά κι άπ' αυτά τά πλοία βούλιαξαν και μόνο λίγα σώθηκαν «άπ' τής θάλασσας τó βρασμό και τών ναυτών τήν άμέλεια»¹⁴¹.

Στόν Άνδρόνικο Κ.Κ. στο λιμάνι τής Δαμιέτης δέν είχαν μείνει παρά έξι μόνο πλοία.

Μετά τήν άτακτη αναχώρηση του αυτοκρατορικού στόλου, ό Άνδρόνικος παράμεινε στη Δαμιέτη μαζί με τόν Amaury!, σάν να ενέκρινε τήν ύποπτη τακτική του κατά τή σύναψη του συμφώνου με τούς Άραβες. Οί πύλες τής πόλης άνοιξαν και άμέσως άρχισαν φιλικές έμπορικές συναλλαγές μεταξύ πολιορκητών και πολιορκημένων.

Μετά τρεις μέρες οί Λατίνοι και τά υπόλοιπα του βυζαντινού στρατού και στόλου αναχώρησαν.

Ο Άνδρόνικος συνόδευσε τόν Amaury ως τόν Άσκάλωνα, όπου έφτασαν στις 21 του Δεκέμβρη (1169), ενώ τήν παραμονή τών Χριστουγέννων, 24 του Δεκέμβρη, ιπήγαν στην Άκρα, όπου και πέρασαν τήν έπομένη τή μεγάλη γιορτή τής χριστιανοσύνης.

Άπ' τήν Παλαιστίνη ό Άνδρόνικος πέρασε στην Κιλικία, από όπου, μέσω του Ικονίου, έφτασε στην ΚΠολη¹⁴².

140. Χωνιάτης, σ.218· Beha ed din, RHC Hist. Orientaux, τ. III, σ. 51· Abou Chamah, αυτόθι, τ. IV, σ. 151· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 970· άρχαιογαλλ. κειμ., σ. 334-35.

141. Χωνιάτης, σ.218-19· Κίνναμος, σ. 280· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 970· άρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 335. Τήν ήμερομηνία τής 4ης του Δεκέμβρη μάς δίδει ό Χωνιάτης, σ. 218, άλλες όμως πηγές δίνουν άλλη ήμερομηνία γιά τήν άρση τής πολιορκίας· ό Abou Chamah, RHC Hist. Orientaux, τ. IV, σ. 151, τήν τοποθετεί στις 13 του Δεκέμβρη, ενώ ό ibn el Athir, Histoire des Atabeks, αυτόθι, τ. II, σ. 260, στις 17 του Δεκέμβρη.

Ποιές υπήρξαν οι αιτίες της άποτυχίας της έκστρατειας της Αιγύπτου και πώς μπορούμε να κρίνουμε την πολιτεία του Ἀνδρόνικου Κ.Κ., καθώς αυτό το τελευταίο ιδιαίτερα μᾶς ενδιαφέρει;

Δέν υπάρχει ἀμφιβολία πώς ἡ κύρια αἰτία τῆς ἀποτυχίας ἦταν ἡ ἔλλειψη τροφίμων, κυρίως στὶς τάξεις τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, ποῦ ὑποχρέωσε τοὺς συμμάχους νὰ λύσουν τὴν πολιορκία.

Ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου κατηγορεῖ τὸ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 πὼς δέν εἶχε δώσει στὸν Κοντοστέφανο τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια γιὰ τὴ διατροφή τῶν στρατευμάτων¹⁴³, ἀλλά, καθὼς εἶδαμε, ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἦταν ἐφοδιασμένος μὲ τρόφιμα ποῦ ἐπαρκοῦσαν γιὰ τρεῖς μῆνες¹⁴⁴ καὶ ἡ διάρκεια τῆς έκστρατειας ξεπέρασε τίς προβλέψεις τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τοῦ ἀρχιναύαρχου, καὶ μόνος γι' αὐτὸ ὑπεύθυνος ὑπῆρξε ὁ Amaury τῆς Ἱερουσαλήμ ποῦ γιὰ πολλοὺς μῆνες καθυστέρησε τὴν ἔναρξη τῆς έκστρατειας καὶ τὴ διενέργεια τῆς ἐπίθεσης κατὰ τῆς Δαμιέτης¹⁴⁵.

Ὡς δευτέρη αἰτία πρέπει νὰ θεωρήσουμε τὴν αἰώνια δυσπιστία ποῦ πάντα χωρίζε τοὺς Λατίνους ἀπ' τοὺς Ἕλληνες, κ' ἔτσι μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς ἦταν σχεδὸν ἀδύνατη μιὰ δραστικὴ καὶ γόνιμη συνεργασία τῶν βυζαντινῶν καὶ λατινικῶν δυνάμεων¹⁴⁶.

Ὅταν ὁ Ἕλληνας ἀρχιστράτηγος Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 μπρὸς στοὺς συνεχεῖς ἐνδοιασμοὺς τοῦ Amaury, ἀποφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ χωρὶς τὴ σύμπραξη τῶν Λατίνων, ἐκεῖνος ποῦ τὸν ἀνάκοψε ἦταν ὁ Amaury ποῦ στὸ βάθος του δέν ἤθελε μιὰ ἐγκατάσταση τῶν Βυζαντινῶν στὴν Αἴγυπτο, κι ἂν πιστεύσωμε τὸ Χωνιάτη, αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀπάτησε τὸν Ἀνδρόνικο, βεβαιώνοντας πὼς οἱ ὑπερασπιστὲς τῆς Δαμιέτης ἦσαν ἔτοιμοι καὶ οἱ ἴδιοι νὰ παραδοθοῦν καὶ τὴν πόλη στὸ Μανουήλ (α΄) νὰ παραδώσουν¹⁴⁷.

Ἦταν ἓνα μεγάλο λάθος τοῦ Amaury, ποῦ ἀντὶ τῶν Βυζαντινῶν προτίμησε στὴν Αἴγυπτο τὸ Σαλαδῖνο.

Αὐτὸ τὸ λάθος του τὸ πλήρωσαν ἀργότερα ἡ κόρη του Σίβυλλα, σύζυγος τοῦ τελευταίου βασιλέα τῆς λατινικῆς Ἱερουσαλήμ Guy de Lusignan (1186 - 1192) καὶ ἡ δευτέρη σύζυγός του Μαρία Κ. 211 ποῦ μετὰ τὸ θάνατό του παντρεύτηκε τὸν Balian d'Idbelin, τελευταῖο ὑπερασπιστὴ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅταν ὁ Σαλαδῖνος, στὶς 2 τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1187, μῆπκε κυρίαρχος στὴν Ἱερουσαλήμ, ὀγδόντα ὀχτὼ χρόνια μετὰ τὴν ἄλωση τῆς πόλης ἀπ' τοὺς Σταυροφόρους τῆς Α΄ Σταυροφορίας¹⁴⁸.

142. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 970· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 334· Χωνιάτης, σ. 218-19.

143. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 971· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 335.

144. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 106.

145. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 100-107, 125-130.

146. F. Chalandon, τ. II, σ. 545.

147. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 134.

148. R. Grousset, Histoire etc. (ὑ. 88), μῆτρ. στὴν ἑλληνικὴ Α. Παγκάλου, σ. 200-1· P. Rousset, Histoire des Croisades, σ. 184.

Στόν ἀρχιναύαρχο τῆς βυζαντινῆς ἐκστρατείας τῆς Αἰγύπτου ὡς ἓνα σημεῖο, βλέπομε ἓνα Ἀνδρόνικο Κ.Κ. πού θυμίζει τὸ νικητὴ τῶν Οὐγγρων, καθὼς μὲ τὸ λόγο του ἐμπνέει τοὺς συμπολεμιστὲς του¹⁴⁹ καὶ πρῶτος πάνω στὴν πράξη ἀρπάζει τὰ ὄπλα του νὰ πολεμήσῃ τοὺς Ἕ Αραβες¹⁵⁰, σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο πού εἶχε ἐκπονήσει¹⁵¹.

Ἀπὸ κεῖ καὶ ἔπειτα ὁμῶς παρακολουθοῦμε ἓνα Ἀνδρόνικο, ὄχι ἄξιο τοῦ ἑαυτοῦ του, καθὼς εἶτε ἀφέθηκε νὰ ἐξαπατηθῇ ἀπ' τὸν Amaury, κατὰ τὴν ἐκθεση τοῦ Χωνιάτη¹⁵², εἶτε συγκατατέθηκε στὴ σύναψη ἑνὸς συμφώνου μὲ τοὺς Ἕ Αραβες, κατὰ τὴν ἐκθεση τοῦ Γουλιέλμου τῆς Τύρου¹⁵³, τὸ ὁποῖον ἦταν πιὸ εὐνοϊκὸ γιὰ τοὺς Ἕ Αραβες παρὰ γιὰ τοὺς στρατιῶτες του¹⁵⁴.

Ἐπίσης καθόλου δὲν ὑπῆρξε ἀνεύθυνος γιὰ τὴ διάλυση τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου μετὰ τὴ σύναψη τῆς ἀσύμφορης συμφωνίας καὶ γιὰ τὶς τόσες ἀπώλειες πολεμικοῦ ὑλικοῦ καὶ πλοίων καὶ τόσων ἀνθρώπων ψυχῶν.

Δὲν τὸν βλέπομε νὰ δείχνῃ τὴ γνωστὴ ἡγετική του ἱκανότητα καὶ νὰ ἐπιβάλλεται στὰ στρατεύματα καὶ στὰ πληρώματα τῶν πλοίων, καθὼς τὰ βλέπομε νὰ παρουσιάζουν, κατὰ τὶς ἐκθέσεις Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων ἱστορικῶν, μιὰ εἰκόνα στρατοῦ καὶ ναυτικοῦ πού βρίσκεται σὲ κατάσταση στάσης¹⁵⁵.

Παρὰ τὴν ἀποτυχία τῶν Βυζαντινῶν στὴν Αἴγυπτο, ὁ γνωστός μας Κωνσταντῖνος Μανασσῆς σ' ἓνα ἐγκωμιαστικὸ του λόγο «πρὸς τὸν βασιλέα κυρὸν Μανουὴλ (α΄) Κ. 81», ὅπου τὸν παραβάλλει πρὸς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρο, τὸ Δαβίδ καὶ τὸν Ὀκτάβιο Αὐγουστο^{155α}, καὶ μᾶς βεβαιώνει πῶς «οἱ ἀστραπὲς του φώτισαν τὴν οἰκουμένη καὶ πῶς μέχρι τὰ ἔσχατα τῆς Γῆς ξεχύθηκαν οἱ ἀχτίδες τῶν κατορθωμάτων του»^{155β}, δὲ διστάζει νὰ διακηρύξῃ πῶς «οἱ ῥήτορες δὲν ἀνοίξαν ἀκόμη τὰ στόματα γι' αὐτὰ τὰ τρόπαιά του πού ὁ Νεῖλος μὲ ἑφτά στόματα ἕμνησε, καθὼς ὑποχρέωσε σὲ ἀπότιση φορολογίας τὴν Αἴγυπτο»^{155γ}.

Λίγο μετὰ τὸ 1169/70, τὸ 1171, συναντᾶμε καὶ πάλι τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 ἐπικεφαλῆς τοῦ βυζαντινοῦ στόλου νὰ κυνηγᾷ τὸ βενετικὸ, κάτω ἀπ' τὶς ἐξῆς συνθήκες.

149. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 132

150. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 133

151. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 125

152. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 134

153. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 135

154. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 139

155. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 140 καὶ 141.

155α. Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, Πρὸς τὸν βασιλέα κυρὸν Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, VV 12 (1906), σ. 96-7.

155β. Κων. Μανασσῆς, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 89: Ἐφαναν αἱ ἀστραπαὶ σου τῇ οἰκουμένη... ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς αἱ τῶν σῶν τροπαίων ἀκτίνες ἐχέθησαν.

155γ. Κων. Μανασσῆς, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 89: οὕτω τὰ τῶν ῥητόρων ἠνοίγησαν στόματα ἐφ' οἷς καὶ Νεῖλος ἐπάτα σε στόμασιν ἕμνησεν, εἰς φόρων ἀπαγωγὴν καταστρεψάμενον Αἴγυπτον,

Ἡ βυζαντινὴ ἐκστρατεία στὴν Ἀγκώνα ἔθεσε ἓνα τέλος στὴ συνεργασία τοῦ Βυζαντίου μὲ τὴ Βενετία στὴν Ἰταλία, καὶ ἡ προσάρτηση τῆς Δαλματίας στὸ Βυζάντιο ἔθεσε ἓνα τέλος στὴ βενετοβυζαντινὴ κοινότητα συμφερόντων στὴν Οὐγγαρία.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἡ προνομιακὴ θέση τῶν Βενετῶν ἐμπόρων μέσα στὴν Αὐτοκρατορία, ἀποτελοῦσε ἓνα δυσβάσταχτο φόρτο γιὰ τὸ βυζαντινὸ ἐμπόριο¹⁵⁶.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, ἀφοῦ ἐνδυνάμωσε τὶς σχέσεις του μὲ τὶς ἄλλες ναυτικὲς ἰταλικὲς δημοκρατίες, μὲ τὴ Γένοβα τὸ 1169 καὶ τὴν Πίζα τὸ 1170¹⁵⁷, ἤλθε σὲ σύγκρουση μὲ τὴ Βενετία τὸ 1171.

Τὴν ἴδια μέρα τῆς 12 τοῦ Μάρτη αὐτοῦ τοῦ χρόνου¹⁵⁸ –καὶ αὐτὸ φανερώνει τὴν ὠριμὴ προπαρασκευή τοῦ μέτρου καὶ τὴν τέλεια λειτουργία τοῦ βυζαντινοῦ διοικητικοῦ συστήματος¹⁵⁹– οἱ Βενετοὶ τόσο τῆς ΚΠολης ποῦ ἦσαν πάνω ἀπὸ 10.000, ὅσο καὶ τῶν ἄλλων πόλεων καὶ λιμένων τῆς Αὐτοκρατορίας, πιάστηκαν καὶ ρίχτηκαν στὶς φυλακὲς καὶ στὰ δεσμοτῆρια τῶν μοναστηριῶν, ἐνῶ τὰ ἀγαθὰ τους, τὰ πλοῖα τους καὶ τὰ ἐμπορεύματά τους δημεύτηκαν¹⁶⁰.

Τὰ μέτρα ποῦ ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν αὐτοκράτορα ὑπαγορεύτηκαν, ἐκτελέστηκαν στὴν ΚΠολη μὲ μιὰ τόσο τέλεια ἀκρίβεια ποῦ ἓνας πολὺ μικρὸς ἀριθμὸς Βενετῶν κατόρθωσε νὰ διαφύγῃ μὲ τὸ Tutto il Mondo, ἓνα βενετικὸ πλοῖο τεραστίων γιὰ τὴν ἐποχὴ του διαστάσεων ποῦ ἔτυχε νὰ βρίσκεται στὴν ΚΠολη¹⁶¹.

Ἡ ἀπάντηση τῆς δημοκρατίας τοῦ ἁγίου Μάρκου δὲν ἄργησε νὰ δοθῇ.

Ἐκατὸν εἴκοσι πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἑκατὸ καινούργιες γαλέρες, ἐξοπλίστηκαν, καὶ τὸ Σεπτέμβρη τοῦ ἴδιου χρόνου, ξεκίνησαν ἀπ' τὴ Βενετία. Στὸ δρόμο ὁ στόλος, τοῦ ὁποῖο ὁ ἴδιος ὁ δ ὀ γ η ς Vitale Michiele II (1156-

156. Ὁ Henri Pirenne, *Histoire économique de l'Orient médiéval*, 1951, σ. 186, παρατηρεῖ πῶς «μὴ μπορώντας ὁ βυζαντινὸς αὐτοκράτορας νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Βενετούς, τοὺς Πισάτες, τοὺς Γενουάτες, τοὺς ἄφησε τὸ ἐμπόριο τῆς χώρας του σὲ ἄκτινα πολὺ εὐρύτερη ἀπὸ κείνη ποῦ ἄφησε ἡ Ἰσπανία τὸ 13 αἰ. τὸ δικό της ἐμπόριο στοὺς Ὀλλανδοὺς, τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ τοὺς Γάλλους», πρβλ. Δ. Ζακυθινός, *Τὸ Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 73· G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 412· A. Vasiliev, *Ἱστορία*, σ. 523-24· F. Chalandon, τ. II, σ. 586-87· Κ. Ἀμαντος, τ. Β', σ. 344.

157. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1488, 1497 καὶ 1498 γιὰ τὴ Γένοβα, ἀριθ. 1499 γιὰ τὴν Πίζα.

158. Γιὰ τὸ λάθος τῆς ἡμερομηνίας ποῦ κάνει τὸ Cronaca di Marco, *Arch. storico italiano*, τ. VIII, σ. 260, βλ. W. Heyd, *Histoire du commerce dans le Levant*, trad. Furcy-Rainaud, Leipzig 1885, τ. I, σ. 217, ὕ. 5, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 588, ὕ. 4.

159. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 412· F. Chalandon, τ. II, σ. 588· Κ. Ἀμαντος, τ. Β', σ. 344.

160. Χωνιάτης, σ. 223· Κίνναμος, σ. 282· *Annales venetico breves*, MGH, SS., τ. XIV, σ. 72· *Historia ducum veneticorum*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 78· Martino da Canale, *Arch. storico italiano*, τ. VIII, σ. 312· Dandolo, *Chronicon*, ἐκδ. Muratori, R.I., SS., τ. XII, σ. 293.

161. Χωνιάτης, σ. 223-24· Κίνναμος, σ. 283· *Cronaca di Marco*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 260· Tafel et Thomas, *Urkunden zur Elteren Handels- und Staatsgeschichte der republik Venedig*, τ. I, Vienne 1856, σ. 168.

1172)¹⁶² είχε την ήγεσία, είδε τις δυνάμεις του να αυξάνονται με δώδεκα πλοία, τὰ ὅποια τοῦ πρόσφεραν ἡ Ζάρα καὶ ἄλλες δαλματικές πόλεις¹⁶³.

Ὁ βενετικός στόλος χτύπησε πρῶτα τις πόλεις τῆς Δαλματίας, πού σ' αὐτές πρὶν λίγα χρόνια εἶχαν ἐγκατασταθῆ οἱ Βυζαντινοί.

Ὅλες ἀνοιξαν τις πύλες τους καὶ μόνη ἡ Ραγούσα πρόβαλε σθεναρὴ ἀντίσταση, ἀλλὰ σὸ τέλος καὶ αὐτὴ ὑποτάχθηκε, γιὰ νὰ ἀνατραποῦν τὰ αὐτοκρατορικά σήματα καὶ νὰ ἀντικατασταθοῦν ἀπ' τὸ λέοντα τοῦ ἀγίου Μάρκου¹⁶⁴.

Μετὰ τὴν πρώτη αὐτὴ ἐπιτυχία, ὁ βενετικός στόλος τράβηξε γιὰ τὴν Εὐβοία, ὅπου στρατεύματα καὶ πληρώματα ἀποβιβάστηκαν¹⁶⁵, ἀλλὰ συνάντησαν τὴν ἀντίσταση βυζαντινοῦ στρατοῦ, τὸν ὅποιον εἶχε στείλει ὁ αὐτοκράτορας¹⁶⁶.

Ἐγκαταλείποντας τὴν Εὐβοία, τὴν ὁποίαν εἶχαν κρίνει πρόσφορη ὡς βάση γιὰ νὰ κάνουν ἀπὸ κεῖ ἐπίθεση στὴν ΚΠολη¹⁶⁷, τράβηξαν γιὰ τὴ Χίο, ὅπου ἐγκαταστάθηκαν γιὰ νὰ ξεχειμωνιάσουν¹⁶⁸.

Ἡ θέση τῆς νήσου στὴ μέση τοῦ Ἀρχιπελάγους ἦταν ἰδιαίτερα εὐνοικὴ γιὰ ἓνα ναυτικὸ πόλεμο¹⁶⁹.

Μαθαίνοντας αὐτὰ ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α') Κ. 81 ἔστειλε ἐναντίον τους τὸν μέγα ν δ ο ὑ κ α Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135, ἐπικεφαλῆς ἑνὸς στόλου ἑκατὸν πενήντα πλοίων¹⁷⁰.

162. V. Grumel, *Chronologie* (1958), σ. 428.

163. *Annales venetici breves*, MGH. SS., τ. XIV, σ. 72· Dandolo, *Chronicon*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 293· Χωνιάτης, σ. 224.

164. *Historia ducum veneticorum*, MGH. SS., τ. XIV, σ. 79.

165. *Historia ducum veneticorum*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 79-80· Dandolo, *Chronicon* ἐνθ' ἄνωτ., σ. 293· Χωνιάτης, σ. 224.

166. Κίνναμος, σ. 283.

167. M.A. Bragadin, *Histoire des républiques maritimes italiennes*, trad. franç. R. Juffé et R. Jouan, Paris 1955, σ. 62.

168. Χωνιάτης, σ. 224· Κίνναμος, σ. 283-4. Dandolo, *chronicon*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 295.

169. F. Chalandon, τ. II, σ. 590.

170. Χωνιάτης, σ. 224. Πρβλ. R. Guiland, *Les chefs de la Marine byzantine... Mégadue*, BZ 44 (1951), σ. 227· Κ. Ἀμαντος, τ. Β', σ. 344. Ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 590 κεξ, ἐκ παραδρομῆς τοῦ ἀνωτέρω ἑδαφίου τοῦ Χωνιάτη δὲν ἀναφέρει τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 ὡς ἐπικεφαλῆς τοῦ βυζαντινοῦ στόλου πού κινήγησε τὸν βενετικὸ, καὶ ἀντ' αὐτοῦ τοποθετεῖ κατὰ λάθος ὡς ἀρχηγὸ τοῦ βυζαντινοῦ στόλου τὸν ἀ κ ὀ λ ο υ θ ο Ἰσαάκιον τὸν Κορινθίου, βλ. γι' αὐτὸν, *Γενεαλογία μου*, τ. Α', σ. 460, ὑ. 157, καὶ σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τομ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 123, ὑ. 14 καὶ 80-84. Ὁ F. Chalandon, ἐνθ' ἄνωτ., μὴ γνωρίζοντας τὰ ἑλληνικά παρασῆρθηκε ἀπ' τὸν Κίνναμον, σ. 284⁶⁻¹³, πού λέει πῶς «ὑπῆρχε κάποιος ἀ κ ὀ λ ο υ θ ο ς Ἰσαάκιος, ἀνθρώπος ἀλαζονικός καὶ ἀντίθετος στὰ φρονήματα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α'), πού πολλές φορές πιάστηκε ὡς διερμηνέας νὰ προδῶν τὰ μυστικά τοῦ Κράτους στοὺς ξένους πρέσβεις καὶ νὰ διενεργῇ πράξεις δαιμονικές καὶ πῶς τότε πρόδωσε στοὺς Βενετούς τις κινήσεις τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ καὶ στόλου». Γι' αὐτὴ τὴν

Στό μεταξύ πρεσβευτές ανταλλάσσονταν και διάφορες διαπραγματεύσεις διεξάγονταν μεταξύ του δόγη Vitale Michiele II και του Μανουήλ (α'), τις οποίες σκόπιμα ο δεύτερος παράτεινε, κ' έτσι τον Ἀπρίλη του 1172 οἱ Βενετοὶ βρίσκονταν ἀκόμη στη Χίο¹⁷¹.

Σ' αὐτὴ τὴ στιγμή ἡ ὑγιεινὴ κατάσταση τοῦ βενετικοῦ στρατοῦ ἐγίνε τόσο κακὴ πού ἐπρεπε νὰ ἐγκαταλειφθῆ τὴ Χίο, ὅπου ἓνα μυστηριώδες κακὸ ἔστειλε στοὺς θάνατο πάνω ἀπὸ ἕξι χιλιάδες ἀνθρώπους.

Γιὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἐπιδημία πού μαστίζε τις τάξεις τοῦ στρατοῦ, οἱ Βενετοὶ κατηγοροῦσαν τὸν αὐτοκράτορα πὼς εἶχε ρίξει δηλητήριο στοὺς κρασί και στοὺς νερό¹⁷².

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. ξεκινώντας με τὸ στόλο σκόπευε νὰ προλάβῃ τοὺς Βενετοὺς στη Χίο¹⁷³, και ὅλους μαζί νὰ τοὺς συλλάβῃ, ἀλλὰ ὁ ἀ κ ὀ λ ο υ θ ο ς Ἰσαάκιος ὁ Κορινθίος, ὁ γνωστός μας ἑβραϊκῆς καταγωγῆς ἀστρολόγος και διερμηνέας, πού εἶχε μετάσχη, καθὼς φαίνεται, κάποιες πρεσβείας τοῦ αὐτοκράτορα πρὸς τοὺς Βενετοὺς, πρόδωσε σ' αὐτοὺς τοὺς τελευταίους τὴν προσεχὴ ἐφόρμησι τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου¹⁷⁴, κ' ἐτσι ἀμέσως ἐγκατάλειψαν τὴ Χίο και ἐπλευσαν στὴν Παναγία τῆς Θάσου, ἐνῶ ἡ ἐπιδημία συνέχιζε νὰ μαστίζῃ τις τάξεις τοῦ στρατοῦ τους¹⁷⁵.

Ὁ Ἀνδρόνικος με τὸ στόλο τοὺς κυνηγοῦσε παντοῦ μέσα στοὺς Ἀρχιπέλαγος, ἀλλὰ πῆρε ἀντίθετη γραμμὴ ἀπὸ κείνη πού τράβηξε ὁ βενετικὸς στόλος¹⁷⁶ και κατάληξε νὰ προσορμισθῆ στοὺς μυχὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μαλέας¹⁷⁷.

Στὴ Θάσο πρόλαβε τοὺς Βενετοὺς μιὰ δευτέρη πρεσβεία τους πού εἶχαν στείλει γιὰ συμβιβασμὸ στοὺς αὐτοκράτορα, ἡ ὁποία τοὺς ἀνάγγειλε πὼς

προδοτικὴ τοῦ στάσι ἀπέναντι στοὺς αὐτοκράτορα, καθὼς χάριστηκε λίγο ἀργότερα στοὺς πρέσβεις τῆς Οὐγγαρίας ἢ τῆς Σερβίας, τιμωρήθηκε τὸ 1173 με τὴν ποιητὴ τῆς τύφλωσις και τῆς δήμευσις τῆς περιουσίας του, βλ. Κίνναμον, σ. 288, και Χωνιάτην σ. 191, γιὰ τὴ χρονολογία τοῦ 1173, βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 397, ὅπου τὸ 1173 ἀναφέρει τὴν ταπείνωσι τοῦ ἀρχιζουπάνου τῆς Σερβίας Στέφανου Νεμάνια και τὴ μεταγωγὴ του στὴν ΚΠολη, αὐτὴ πού μνημονεύει ὁ Κίνναμος, σ. 287-288, μαζί με τὴν τύφλωσι τοῦ Ἰσαάκιου. Εἶναι φανερό πὼς ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 665, πέφτει σὲ ἓνα ἀκόμη λάθος, θεωρώντας τὸν ἀ κ ὀ λ ο υ θ ο Ἰσαάκιος ἄλλο πρόσωπο ἀπ' τὸν ἀστρολόγο Ἰσαάκιος, ἐνῶ πρόκειται γιὰ ἓνα και τὸ αὐτὸ πρόσωπο. Ἐξάλλου, ὡς πρὸς τὸ στόλο, παρατηροῦμε πὼς εἶναι ἐκπληκτικὴ ἡ δυναμικότητα τῆς Αὐτοκρατορίας, πού ἐνῶ τὸ 1169/70 παρέταξε ἓνα στόλο με 210 πλοία γιὰ τὴν ἐκστρατεία τῆς Αἰγύπτου, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 94, πού ὁλοτελα σχεδὸν καταστράφηκε, ἦταν σὲ θέσι τὸ 1171 νὰ ἐτοιμάσῃ ἄλλο στόλο με 150 πλοία!

171. Dandolo, Chronicon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 293-95· Historia ducum veneticorum, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 79-80.

172. Dandolo, Chronicon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 295.

173. Χωνιάτης, σ. 224.

174. Κίνναμος, σ. 284. Γιὰ τὸν Ἰσαάκιος, βλ. και ἀνωτέρω, ὑ. 170.

175. Dandolo, Chronicon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 295.

176. Χωνιάτης, σ. 225.

177. Χωνιάτης, σ. 225· Κίνναμος, σ. 284.

απότυχε στην αποστολή της, καθώς ο Μανουήλ (α΄) είχε πληροφορηθῆ τὴν κακή κατάσταση τοῦ βενετικοῦ στρατοῦ· ὁ δόγης δὲ δίστασε νὰ ἀποφασίσῃ τὴν ἀποστολή μιᾶς τρίτης πρεσβείας¹⁷⁸.

Καθὼς ἡ ἐπιδημία ἐξακολουθοῦσε νὰ χτυπά τούς Βενετούς, ἐγκατάλειψαν τὴ Θάσο καὶ τράβηξαν γιὰ τὴ Λέσβο καὶ τὴ Λήμνο καὶ ἀπὸ κεῖ γιὰ τὴ Σκύρο, ὅπου καὶ πέρασαν τὸ Πάσχα τοῦ 1172, ποὺ συνέπεσε στὶς 16 τ' Ἀπρίλη¹⁷⁹.

Ἐννοεῖται πὼς οἱ Βενετοὶ σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ νησιά, περνώντας σὰν πειρατὲς ἔκαναν ἄγρια λεηλασία¹⁸⁰.

Ὁ Ἀνδρόνικος, καθὼς πληροφορήθηκε τὴ θέση τοῦ βενετικοῦ στόλου στὸ βόρειο Αἰγαῖο, ἐπλευσε κατὰ κεῖ, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ δώσῃ μιὰ κύρια μάχη ἢ ναυμαχία, καθὼς οἱ Βενετοὶ, φεύγοντας ἀπὸ νησι σὲ νησι, ἀπόφευγαν τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου· πέτυχε μόνον νὰ αἰχμαλωτίσῃ ἀρκετὰ βενετικά πλοῖα καὶ νὰ βυθίσῃ ἄλλα τόσα¹⁸¹.

Κι ἂν πιστεύσωμε τὸν Κίνναμο, ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 μὲ τὸ βυζαντινὸ στόλο ἔδωσαν «ἓνα δεῦτερο πλήγμα» στὸ βενετικὸ¹⁸².

Ὅχι πολὺ μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1172, ἐξαιτίας τῶν γογγυσμῶν καὶ τῶν παραπόνων τοῦ στρατοῦ του, ὁ δόγης Michiele Vitale II δὲ συνέχισε τὴν ἐκστρατεία, καὶ ὁ βενετικὸς στόλος ἐγκαταλείποντας τὸ Ἀρχιπέλαγος, ἐπλευσε γιὰ τὴ Βενετία, ὅπου ὁ κακότυχος δόγης, καθὼς θεωρήθηκε ὑπεύθυνος γιὰ τὶς καταστροφὲς τῶν Βενετῶν, ἐγίνε πολὺ ἄσχημα δεχτός, καὶ σὲ λίγο κατακρεουργήθηκε ἀπ' τὰ μανιασμένα πλήθη, στὶς 28 τοῦ Μᾶη τοῦ 1172¹⁸³.

Μποροῦμε ὅμως, καθὼς νομίζω, νὰ καταλογίσωμε στὸ **μ ε γ ἄ λ ο δ ο ὕ κ α** εὐθύνη, ποὺ δὲν κατασκόπευσε τὴν κίνηση τοῦ βενετικοῦ στόλου, τὸν ὁποῖον ἀναζητοῦσε στὸ ἀκρωτήρι τοῦ Μαλέα, ἐνῶ αὐτὸς βρισκόταν στὴ Θάσο, στὴ Λέσβο καὶ στὴ Λήμνο.

Τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 ἀπ' τὸ 1172 συναντᾶμε τὸ 1176, κατὰ τὴ μεγάλη ἐναντίον τῶν Τούρκων τοῦ Ἰκονίου ἐκστρατεία τοῦ θείου του Μανουήλ (α΄) Κ. 81.

Ὅπως μᾶς εἶναι γνωστὸ, ὁ αὐτοκράτορας ἐγκατάλειψε τὴν ΚΠολη γιὰ νὰ ἡγηθῆ τῆς πιὸ πάνω ἐκστρατείας στὶς ἀρχὲς τῆς ἀνοιξῆς τοῦ 1176¹⁸⁴ καὶ

178. Dandolo, Cronicon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 295.

179. Historia ducum veneticorum, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 80· Dandolo, Cronicon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 296· Κίνναμος, σ. 284· Χωνιάτης, σ. 225. Πρβλ. Δ. Ζακυθηνός, Τὸ Βυζάντιον 1071-1453, σ. 52· Κ. Ἰμαντος, τ. Β΄, σ. 344.

180. Κίνναμος, σ. 286. Πρβλ. Κ. Ἰμαντος, τ. Β΄, σ. 344.

181. Κίνναμος, σ. 284-85.

182. Κίνναμος, σ. 285-86. Ἡ διήγησή του ὅμως δὲν εἶναι σύμφωνη μὲ κείνη ποὺ δίδουν ἡ Historia ducum veneticorum, σ. 80· καὶ ὁ Dandolo, Chronicon, σ. 296.

183. Historia ducum veneticorum, σ. 80· Dandolo, Chronicon, σ. 296. Γιὰ τὴν ἡμερομηνία τῆς δολοφονίας τοῦ δόγη, βλ. V. Grumel, Chronologie (1958), σ. 428.

184. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 50.

συγκέντρωσε τὰ στρατεύματα στὶς κοιλάδες τοῦ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ¹⁸⁵, κοντὰ στὴ λίμνη τῆς Ἰαλλωνιάδας, δηλ. στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου¹⁸⁶.

Εἶδαμε ποιά ἀπ' τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς πήραν μέρος σ' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία¹⁸⁷. ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ἦταν καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135¹⁸⁸.

Ἀπ' τὸ Λοπάδιο ὁ μέγας δούξ Ἀνδρόνικος στάλθηκε ἀπ' τὸ θεῖο του - αὐτοκράτορα νὰ μαζέψῃ στρατιωτικὲς δυνάμεις καὶ νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον ὀρισμένων πόλεων τοῦ σουλτανάτου τοῦ Ἰκονίου· σὲ ἐκτέλεση αὐτῆς τῆς ἐντολῆς, κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1176, ποὺ πέθανε ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ὁ μέγας δούξ πολιορκησε αὐτὲς τὶς πόλεις¹⁸⁹, ἀλλὰ δὲν μᾶς εἶναι γνωστὰ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν του.

Καθὼς βρισκόταν πολεμώντας στὴν Ἰαλλοδαπή¹⁹⁰, στὰ ἐδάφη τοῦ σουλτανάτου τοῦ Ἰκονίου, οἱ ρήτορες συνιστοῦν στὸν Ἀνδρόνικο 135 νὰ προσέξῃ στὴν ἐκδήλωση τοῦ πόνου του καὶ στοὺς θρήνους του γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσουν τὸ θρηνώδη μᾶ του οἱ Τοῦρκοι, καὶ «εὐφρανθοῦν, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, οἱ κόρες τῶν ἀλλοφύλων»¹⁹¹, ἐνῶ οἱ ποιητές, πιὸ πρακτικοὶ ἀπ' τοὺς πρώτους, τὸν συμβουλεύουν «νὰ μὴν παραμελήσῃ ἀπ' τὸν πόνου του τὰ στρατιωτικὰ του καθήκοντα ποὺ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους τοῦ εἶχε ἀναθέσει ὁ κοσμοσώστης αὐτοκράτορας, καθὼς τὸν ἤξερε ὡς ἓνα ἄντρα πολὺ στὸ στέμμα του καὶ στὴ βασιλεία του πιστὸ καὶ πολὺ μυαλωμένο· «νὰ μὴ σὲ ταράξῃ», ἐπιλέγει ὁ ποιητής, καθὼς ἀπευθύνεται σ' αὐτόν, «ὄ κλονισμὸς ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ νὰ μὴ σὲ θορυβήσῃ τὸ βαρὺ πένθος τῆς νύφης σου, ἀλλὰ ὅπως πρέπει νὰ ἀνταποκριθῆς στὶς μέριμνες τοῦ πολέμου»¹⁹².

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1176¹⁹³ κατὰ τὸ ξεκίνημα τοῦ στρατοῦ ἀπ' τὸ Λοπάδιο, ὁ Ἀνδρόνικος 135 ἀνακλήθηκε ἀπ' τὴν πιὸ πάνω ἀποστολὴ του, γιὰ νὰ πάρῃ

185. Βλ. τὴν ἴδια προσωπογραφίαν, ὑ. 66.

186. Βλ. τὴν ἴδια προσωπογραφίαν, ὑ. 70.

187. Βλ. τὴν ἴδια προσωπογραφίαν, ὑ. 53-65.

188. Βλ. τὴν ἴδια προσωπογραφίαν, ὑ. 56.

189. Εὐθύμιος Μαλάκης, Μονωδία εἰς Ἀλέξιον Κ.Κ. (134), ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως (βλ. ἄνωτ. ὑ. 2), σ. 148. Γιὰ τὴ χρονολογία θανάτου τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, βλ. στὴν προσωπογραφίαν του, ὑ. 68.

190. Ἀνώνυμος, Εἰς τὸν Κομνηνὸν κύριν Ἀλέξιον τὸν Κοντοστέφανον, ἐκδ. L. Sternbach, Cracoviae 1904, σ. 25 [358], στίχ. 306.

191. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 152.

192. Ἀνώνυμος, Εἰς τὸν Κομνηνὸν κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 25 [358], στίχ. 314-320.

193. Ὅπως λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 233, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1176, ὁ Μανουὴλ (α') «ἐπῆγεν τὰς φάλαγγας» γιὰ τὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου ποὺ ἐγίνε στὶς 17 τοῦ Σεπτέμβρη (1176), βλ. A. A. Vasiliev, Das genaue Datum der Schlacht, von Myriokephalon, BZ 27 (1927), σ. 288-90. Ἡ ἐκκίνηση ἀπ' τὸ Λοπάδιο πρέπει νὰ ἐγίνε κατὰ τὸν Αὐγούστο, γιατί ἡ πορεία γινόταν πολὺ ἀργὰ καὶ μὲ ἐνδιάμεσους σταθμούς, λόγω τῶν πολλῶν ἐλεπόλεων ποὺ εἶχαν φορτωθῆ σὲ ἀμάξια συρόμενα ἀπὸ ὑποζύγια, βλ. Χωνιάτης, σ. 231.

μέρος στην έκστρατεια.

Ἐπικεφαλῆς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάννης Δούκας 90 καὶ Ἀνδρόνικος Ἄγγελος Δούκας 93, καθὼς καὶ οἱ στρατηγοὶ Κωνσταντῖνος Μακροδόουκας, σύζυγος τῆς Ἄννας Κ. 140, καὶ Ἀνδρόνικος Λαπαρδᾶς, σύζυγος τῆς Θεοδώρας Κ.234· ἐπειτ' ἀπ' αὐτοὺς ἔρχονταν ὁ γυναικάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα Βαλδουῖνος de Poitiers, ἐπικεφαλῆς τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τοῦ στρατοῦ, καὶ ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης, σύζυγος τῆς Ἀνώνυμης Κ. 157, ἐπικεφαλῆς τῆς ἀριστερῆς πτέρυγας· μετὰ τὰ μεταγωγικά, ἐπικεφαλῆς τοῦ κέντρου, ἀκολουθοῦσε ὁ ἴδιος ὁ ἐστεμμένος ἀρχιστράτηγος Μανουὴλ (α') Κ. 81 μὲ τοὺς ἐπιλέκτους ἐπιτελεῖς του καὶ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, καὶ τελευταῖα, κλείνοντας τὴ στρατιά, ὡς ἀρχηγὸς τῆς ὀπισθοφυλακῆς, ὁ μ ε γ α ς δ ο ὕ ξ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135¹⁹⁴.

Ἐλπίζοντας, χωρὶς ἀμφιβολία, νὰ καταπλήξῃ τὸν ἐχτρὸ, ὁ Μανουὴλ (α') δὲν ἀκολούθησε τὸ συνηθισμένο δρόμο ποῦ περνοῦσε ἀπ' τὸ Δορύλαιο, ἀλλὰ κατέβηκε μέχρι τὴ Λαοδίκεια, κὶ ἀπὸ κεῖ πέρασε στὶς Χῶνες, τὴν πατρίδα τῶν ἀδελφῶν Μιχαὴλ καὶ Νικήτα Χωνιάτη, ἀπὸ ὅπου διὰ τῆς Λάμπης καὶ τῶν Κελαιῶν, ἔφτασε στὴν κοιλάδα τοῦ Μαϊάνδρου ποταμοῦ· ἀπὸ κεῖ πέρασε στὸ Σουβλαῖο, στὸ Χ ῶ μ α, ποῦ ὁδηγοῦσε στὸ Ἰκόνιο.

Ἀφοῦ ξεπέρασε τὸ Σουβλαῖο, τὰ στρατεύματα μπῆκαν στὴν ἀνατολικὴ ὄροσειρά, τὴ γνωστὴ σήμερα μὲ τὸ ὄνομα Douz Bel, ποῦ ὁδηγοῦσε στὸ παλιὸ καὶ ἀκατοίκητο φρούριο τοῦ Μυριοκέφαλου, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὰ βυζαντινο-τουρκικὰ σύνορα¹⁹⁵, κὶ ἀπὸ κεῖ μπῆκε στὶς κλεισοῦρες τὶς λεγόμενες τοῦ Τζυβρίτζη¹⁹⁶.

Ἐκτὸς ποῦ ὁ στρατὸς λόγω τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν ἦταν δυσκολοκίνητος¹⁹⁷ καὶ μιὰ ἐπιδημία δυσεντερίας μάστιζε τὶς τάξεις τῶν στρατιωτῶν¹⁹⁸.

Οἱ Τοῦρκοι καθόλου δὲν ξιππάστηκαν ἀπ' τὴν ἀφιξὴ τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων.

Ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Kilidj Arslan II περιμένε πὼς θὰ χτυπηθῇ καὶ εἶχε πάρει βοήθειες ἀπ' τοὺς ἐμίρηδες τῆς Μεσοποταμίας, καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ πὼς οἱ δυνάμεις ποῦ διάθετε ἦσαν ὅμοιες μὲ κείνες τοῦ βυζαντινοῦ βασιλέα¹⁹⁹.

Ὁ σουλτάνος ἀποφάσισε νὰ ἀρχίσῃ τὶς ἐχθροπραξίες μόνο ὅταν ὁ βυζαντινὸς στρατὸς μπῆ μέσα ἀκριβῶς στὶς κλεισοῦρες τῆς ὄροσειρᾶς· μέχρι

194. Χωνιάτης, σ. 233-34· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 285-86.

195. Χωνιάτης, σ. 230-31· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 284. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 507· A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 527· Δ. Ζακυθινός, Τὸ Βυζάντιον 1071-1453, σ. 55.

196. Χωνιάτης, σ. 232· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 285.

197. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 193.

198. Χωνιάτης, σ. 231· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 284· Ἐπιστολὴ Μανουὴλ (α') Κ. πρὸς Ἐρρίκον II τῆς Ἀγγλίας, εἰς Roger de Hoveden, ἐκδ. Stubbs, τ. II, σ. 102.

199. Χωνιάτης, σ. 231-32· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 284· Ἐπιστολὴ Μανουὴλ (α') Κ. πρὸς Ἐρρίκον II, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 102.

τότε απαγόρευσε στα στρατεύματά του να χτυπήσουν τον εχθρό και περιορίστηκε να φέρνει την έρημωση μπροστά στους Έλληνες, καίγοντας τα χωριά και τις συγκομιδές και δηλητηριάζοντας τα πηγάδια και τις άλλες πηγές των νερών²⁰⁰.

Κοντά σ' αυτά, ο Kilidj Arslan II δείχνει πώς είχε κάποια άνησυχία για τα άποτελέσματα της μάχης, και μάλιστα μετά τη διέλευση, καθώς φαίνεται, του αυτοκρατορικού στρατού απ' το Μυριοκέφαλο, απέστειλε στο Μανουήλ (α΄) μιὰ πρεσβεία, που με αυτή ζητούσε τη σύναψη ειρήνης κάτω από όρους ευνόικους για το Βυζάντιο.

Ο αυτοκράτορας συγκάλεσε στρατιωτικό συμβούλιο για να αποφανθῆ πάνω στις προτάσεις του σουλτάνου²⁰¹. Δυστυχώς ο Μανουήλ (α΄) ἀφέθηκε να παρασυρθῆ σ' αυτό απ' τους αυτοκρατορικούς συγγενείς του και μάλιστα εκείνους που δὲν εἶχαν πείρα τοῦ πολέμου, ἀλλὰ μόνη φροντίδα τους εἶχαν να περιποιούνται τὰ μαλλιά τους και τὰ πρόσωπά τους και να στολιζονται με χρυσές ἀλυσίδες και με περιδέραια φορτωμένα με πολύτιμα διαμάντια και μαργαριτάρια –μέσα σ' αυτούς ἴσως μπορούμε να φανταστοῦμε τὸν ἀνεψιό του Ἀλέξιο Κ. 132 και τὸ μικρανεψιό του Ἀλέξιο Κ. 237 –και δὲν ἄκουσε τις εἰσηγήσεις τῶν ἐμπειρῶν στρατιωτικῶν ἀνδρῶν, και μάλιστα ἐκείνων που ἦσαν γνῶστες τῶν τουρκικῶν πολέμων –μέσα σ' αυτούς μπορούμε να φανταστοῦμε τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135– οἱ ὁποῖοι τοῦ σύστησαν «να ἐκμεταλλεῖται τις προτάσεις τοῦ Τούρκου σουλτάνου και να μὴν παίξει στὸν κύβο τὴν ὄλη ἐκβαση τοῦ πολέμου, τόσο πιὸ πολὺ που ὁ ἀγῶνας φαίνεται δύσκολος, καθώς οἱ τόποι που περνοῦν εἶναι δυσχερεῖς και ἔχουν προκαταληφθῆ απ' τὸν ἐχθρό, και ἡ στρατιωτικὴ του δύναμη ἦταν ἀκμαία και τὸ ἵππικό του ἄριστο, ἐνῶ τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα μαστίζονταν απ' τὴν ἐπιδημία τῆς δυσεντερίας²⁰²».

Ἡ γνώμη τῶν πρώτων και ἀπειρῶν πριγκίπων, βάρυνε στὴ σκέψη τοῦ ἡγεμόνα που ἔδωσε στους Τούρκους πρέσβεις τὴν ὑπερήφανη ἀπάντηση πὼς «ὅταν μὴ μέσα στο Ἰκόνιο νικητὴς θὰ ὑπαγορεύσει τις θελήσεις του²⁰³». Αὐτὸ ἦταν κάτι, που σὲ λίγο ἐπρόκειτο να πληρῶση ἀκριβὰ.

Καθὼς οἱ προτάσεις τῆς ειρήνης ἔτσι ἐπιπόλαια ἀπορρίφθηκαν, ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς πέρασε στὶς κλεισοῦρες τοῦ Τζυβρίτζη²⁰⁴. Ἦταν ἐκεῖ που εἶχαν στήσει τὴν ἐνέδρα τους οἱ Μουσουλμάνοι, οἱ ὁποῖοι σὲ λίγο με τὸν αἰφνιδιασμὸ τους ἔσπειραν τὸν πανικὸ στὶς τάξεις τῶν Βυζαντινῶν, καθώς

200. Χωνιάτης, σ. 231· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 284· Μιχαήλ ὁ Σύρος, ἐκδ. Chabot, τ. III, σ. 370.

201. Χωνιάτης, σ. 232· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 284.

202. Χωνιάτης, σ. 232· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 284-285· Ἐπιστολὴ Μανουήλ (α΄) Κ. πρὸς Ἑρρίκον II, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 102.

203. Χωνιάτης, σ. 232· Σκουταριώτης, σ. 285· Ἐπιστολὴ Μανουήλ (α΄) Κ. πρὸς Ἑρρίκον II, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 102.

204. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 196.

αυτοί ήταν υποχρεωμένοι να βαδίζουν σ' ένα τόσο στενό δρόμο που τα στρατεύματα και οι έφοδιοπομπές διασπάστηκαν σ' ένα «μάκρος δέκα περίπου μιλίων»· εξάλλου, ο δρόμος που ακολουθούσαν, σ' ένα ορισμένο μέρος της διαδρομής ήταν τόσο άπóτομος και κρημνώδης που ήταν αδύνατο ή όπισθοφυλακή του Ἀνδρόνικου Κ.Κ. να βοηθήσει την έμπροσθοφυλακή και άμοιβαία²⁰⁵.

Ἐτσι ἡ δειξίδουση γιά μιά ένεδρα ἦταν ἐξαιρετικά εὐνοϊκή· ὁ Μανουήλ (α'), ἂν καί ἔλαβε γνώση τῆς παρουσίας τῶν Μουσουλμάνων στίς κορυφές τῶν βουνῶν που ἀπό κάτω τους ἦταν ὁ δύσβατος δρόμος, ἔκανε τὸ λάθος νά ἀφήσει τὰ στρατεύματά του νά μποῦν μέσα σ' αὐτές τίς κλεισοῦρες, χωρὶς νά ἀπομακρύνῃ κἀν τὰ σκευοφόρα γιά νά ἔχη ὁ στρατός εὐχέρεια κινήσεων, καὶ χωρὶς προηγουμένως μὲ εὐζῶνα τάγματα νά προσπαθήσῃ νά ἀπομακρύνῃ ἀπ' τίς βουνοκορφές καὶ ἄλλες ἐσοχές τοῦς Τούρκους²⁰⁶.

Ὅταν ὅλος ὁ στρατός, ἡ έμπροσθοφυλακή που τὴν ὀδηγοῦσαν οἱ Ἄγγελοι, ὁ Μακροδοῦκας καὶ ὁ Λαπαρδᾶς, τὸ δεξιὸ καὶ ἀριστερὸ κέρασ που τὰ ὀδηγοῦσαν ὁ Βαλδοῦίνος τῆς Ἀντιόχειας καὶ ὁ Μαυροζῶμης, τὰ σκευοφόρα, ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του που ὀδηγοῦσε τὸ κέντρο, καὶ ἡ όπισθοφυλακή που τὴν ὀδηγοῦσε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135, μπῆκαν στίς κλεισοῦρες, ἐμφανίστηκαν οἱ Τούρκοι στὰ ὕψη τῶν δυὸ πλευρῶν τοῦ δρόμου καὶ ἄρχισε ἡ μάχη²⁰⁷. ἦταν στίς 17 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1176²⁰⁸.

Ἡ έμπροσθοφυλακή κατόρθωσε νά ἀντέξει στὴν ἐπίθεση, καὶ πέτυχε, ἀφοῦ ἀπομάκρυνε τὸν ἐχτρὸ ἀπ' τὴ θέση του νά καταλάβῃ κάποιον λόφο, στὸν ὁποῖο καὶ ὀχυρώθηκε²⁰⁹.

Φαίνεται ἐξάλλου πὼς δὲν ἔστρεψαν πρὸς αὐτὴ τὴν πλευρὰ οἱ Τούρκοι τίς δυνάμεις τους. Ὁ Kilidj Arslan II μοιάζει, πραγματικά, πὼς ζήτησε νά ἀποκόψῃ στὰ δυὸ τὴ βυζαντινὴ στρατιά· καὶ τὸ πέτυχε, ὅταν οἱ δυνάμεις του κυρίως ἐπετέθηκαν καὶ διάλυσαν τὴ δεξιὰ πτέρυγα τοῦ στρατοῦ που ὀδηγοῦσε ὁ Βαλδοῦίνος, ὁ ὁποῖος καὶ βρῆκε ἕνα ἡρωικὸ θάνατο, καθὼς μὲ μερικὸς ἵππεις ὄρμησε μέσα στὰ στίφη τῶν βαρβάρων²¹⁰.

Οἱ Τούρκοι μπόρεσαν τότε νά κυκλώσουν γιά τὰ καλὰ τὰ σκευοφόρα καὶ τὴν όπισθοφυλακή τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, τῶν ὁποῖων οἱ ἀρχηγοὶ –μᾶς εἶναι

205. Στὴν πρὸς τὸν Ἑρρίκον II τῆς Ἀγγλίας ἐπιστολή του ὁ Μανουήλ (α') Κ., ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 198), σ. 102-103, μέσα στὰ ἄλλα λέει πὼς ἡ στρατιά του μὲ τίς έφοδιοπομπές κατελάμβανε ἄωρο «μάκρους δέκα μιλίων», δηλ. 16 χιλιομέτρων. Χωνιάτης, σ. 233· Σκουταριώτης, σ. 285. Πρβλ. Ralph-Johannes Lilie, Die Schlacht von Myriokephalon (1176), REB 35 (1977), σ. 259.

206. Χωνιάτης, σ. 233· Σκουταριώτης, σ. 285.

207. Χωνιάτης, σ. 233-234· Σκουταριώτης, σ. 285-286· Ἐπιστολή Μανουήλ (α') Κ. πρὸς Ἑρρίκον II, σ. 103· Bar-Hebraeus, Chronicon, τ. II, σ. 385.

208. Βλ. πῖό πάνω, ύ. 193.

209. Χωνιάτης, σ. 234· καὶ κυρίως, σ. 236· Σκουταριώτης, σ. 287.

210. Χωνιάτης, σ. 234-235· Σκουταριώτης, σ. 286.

άγνωστος ο άρχηγός τών σκευοφόρων, ενώ ξέρομε πώς ο Άνδρόνικος Κ.Κ. ήγειτο τής όπισθοφυλακής- έκαναν τὸ λάθος νά άφεθούν σέ κάποια άπόσταση άπ' τόν κύριο όγκο τοῦ στρατοῦ, άπ' τὸ κέντρο, πού όδηγοῦσε ο αυτοκράτορας.

Γιά νά φράξουν οί Τούρκοι τὸ στενὸ δρόμο (τής κλεισούρας) και νά έμποδίσουν τοὺς Βυζαντινοὺς νά προχωροῦν, οί τοξότες τους έρριχναν βροχή τὰ τόξα τους έναντίον τών υποζυγίων πού έσερναν τες άμαξες με τες πολιορκητικές μηχανές, τών όποίων τὰ πτώματα έκαναν τὸ δρόμο αδιάβατο. Η μακρά σειρά τών σκευοφόρων πού άκολουθοῦσε στην άρχή τήν έμπροσθοφυλακή σχημάτισε έτσι ένα αληθινὸ τοίχο πού όλοτελα χώριζε τήν όπισθοφυλακή τοῦ Άνδρόνικου άπ' τόν κύριο όγκο τοῦ στρατοῦ, άπ' τὸ κέντρο τής στρατιάς²¹¹.

Καθώς ο Άνδρόνικος με τήν όπισθοφυλακή του χτυποῦνταν άπ' τοὺς Τούρκους τοξότες, σχεδόν άπό όλες τες πλευρές, δέν κρατήθηκε γιά πολύ και σέ λίγο ή άταξία και ή σύγχυση σκορπίστηκε στὰ στρατεύματά του. Μιά φοβερή προώθηση διακλαδώθηκε άπό τάξη σέ τάξη τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ· οί Έλληνες ζητοῦσαν νά φτάσουν και νά όχυρωθοῦν στην κορυφή κάποιου λόφου· έφτασαν, αλλά μέσα σέ μια τέτοια άταξία και κάτω άπό ένα σύννεφο σκόνης τόσο παχύ, πού μπορεί κανεις νά πῆ πώς βούλιαξαν μέσα σ' ένα βάραθρο, όπου άνθρωποι και ζωά έπεφταν ο ένας πάνω στον άλλο. "Αλογο και αναβάτης σκοτώνονταν μαζί. Οί σήραγγες έδειχναν γεμάτες άπό σώματα πεθαμένων, ενώ τὰ γύρω δάση γέμισαν άπό σκοτωμένους. Τὸ αίμα έτρεχε ποτάμι και μπορούσε κανεις νά άκούση τὸ κελάρυσμά του. « Η σύνθεση τής όλης κατάστασης, λέει ένας σύγχρονος, ήταν έξω άπό κάθε περιγραφή». Τὸ αίμα τών βοδιών και τών αλόγων ανακατώνονταν με κείνο τών ανθρώπων. Μέσα σέ κείνη τήν όμίχλη τής σκόνης, καθώς δέν μπορούσαν νά διακρίνουν τόν όμόφυλο άπ' τόν άλλόφυλο, Τούρκος σκότωνε Τούρκο και Ρωμιός Ρωμιό, έτσι πού «έκείνα τὰ χαντάκια έγιναν ένας τάφος και κοινὸ σκῆνωμα, λέει ο Χωνιάτης, και Ρωμιών και Τούρκων, και αλόγων και βοδιών και γαιδάρων»²¹².

Τότε έπεσαν πολύ περισσότεροι άπ' τοὺς Τούρκους Βυζαντινοί, και μάλιστα άπ' τὰ πιὸ έπίσημα μέλη τής αυτοκρατορικής οικογένειας²¹³, πού ένα άπ' αὐτὰ ήταν ο άγαπημένος άνεσιός τοῦ αυτοκράτορα, ο π ρ ω τ ο σ έ β α - σ τ ο ς Ιωάννης Κ. 128²¹⁴.

Γιά νά μεγαλώση τῆ σύγχυση και τήν ταραχή στίς τάξεις τών Βυζαντινών ο

211. Χωνιάτης, σ. 235· Σκουταριώτης, σ. 286· Έπιστολή Μανουήλ (α') Κ. πρὸς Έρρίκον ΙΙ, ένθ' άνωτ., σ. 103.

212. Χωνιάτης, σ. 235 και 238· Σκουταριώτης, σ. 287 και 288· Έπιστολή Μανουήλ (α') Κ. πρὸς Έρρίκον ΙΙ, ένθ' άνωτ., σ. 103.

213. Χωνιάτης, σ. 238-239· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. RHG Hist. Occid., τ. Ι, σ. 1024, άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 379.

214. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 1024· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 379.

σουλτάνος Kılıdj Arslan II πρόσταξε νά περιφέρουν μέ ἀλαλαγμούς πάνω σ' ἓνα καμάκι τὸ κεφάλι τοῦ Ἀνδρόνικου Κομνηνοῦ Βατάτζη 148²¹⁵, ποῦ σκοτώθηκε σ' ἓνα ἄλλο θέατρο τοῦ πολέμου, ἐπίσης καταστρεφτικὸ γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, σὲ κείνο τῆς Νεοκαισάρειας²¹⁶, καί ποῦ τὸ κεφάλι του εἶχε σταλῆ ἀπὸ κεῖ σὲ πομπή θριάμβου στὸ σουλτάνο²¹⁷.

Στὴ μέση τοῦ κινδύνου ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81, ὅπως λέει ὁ νεώτερος ἱστορικός τῶν Κομνηνῶν, ὑπῆρξε κατώτερος τῆς ἀποστολῆς του καὶ δὲν ἔδειξε καμιὰ ἀπ' τὶς ιδιότητες τοῦ στρατιωτικοῦ ἡγέτη²¹⁸.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς μάχης, τότε ποῦ ὁ κύριος ὄγκος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἔρριχνε ὅλο τὸ βῆρος του ἐναντίον τῆς ὀπισθοφυλακῆς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 καὶ τοῦ κέντρου τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ὅπου ὁ ἴδιος βρισκόταν, καθὼς ἡ θέση του ἦταν πραγματικὰ δύσκολη, ὁ βασιλέας ὄρμησε ἀκάθεκτος ἐναντίον τῶν Τούρκων ποῦ ἦσαν μπροστά του, μέ λίγους ἀπ' τοὺς τριγύρω του, γιὰ νά σωθῆ ὁ ἴδιος, καὶ ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς φυγῆς, κρᾶζοντας, ὅπως βεβαιώνει ὁ Χωνιάτης, «ἄς σωθῆ ὁ καθένας μέ ὅποιον τρόπο μπορεῖ»²¹⁹.

Μιμήθηκαν τὸν ἐστεμμένο ἀρχιστράτηγο, τὰ στρατεύματα ποῦ τὸν κύκλωναν· αὐτοὶ ἐδῶ ζήτησαν νά διαφύγουν πέφτοντας στὶς ἐφτά κοιλάδες ποῦ ἀνοίγονταν σὲ δρόμο μακρὸ καὶ ἀτέλειωτο, γιὰ λίγο εὐρὺ κ' ἔπειτα πάλι στενόπορο· ἀλλὰ παντοῦ οἱ Τούρκοι φύλαγαν τὶς διόδους καὶ συνέχιζαν τὴ σφαγὴ²²⁰.

Πιὸ τυχερὸς ἀπ' τὴν πλειονότητα τῶν στρατιωτῶν του, ὁ αὐτοκράτορας, μέ τὴν ἀσπίδα του γεμάτη ἀπ' τὰ χτυπήματα τῶν βελῶν, μέ τὸ κράνος του ξεπατωμένο, μέ τραύματα σὲ ὅλο του τὸ σῶμα, πέτυχε νά περάσῃ τὶς ἐχτρικὲς γραμμές²²¹.

Πλανώμενος μόνος στὴν περιπέτειά του, ποῦ σ' αὐτὴ παρά λίγο νά αἰχμαλωτισθῆ, συνάντησε ἓνα γενναῖο ἵππεα καὶ μιὰ δεκάδα φυγάδων ποῦ τὸν πλαισίωσαν· ἐπικεφαλῆς τῆς μικρῆς αὐτῆς ὀμάδας, ὁ βασιλέας φεύγοντας ἀπὸ κοιλάδα σὲ κοιλάδα, ζητοῦσε νά συναντήσῃ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ του· καθὼς ἔφτασε σ' ἓνα ποτάμι καὶ περνοῦσε μέ τ' ἄλογό του πάνω ἀπὸ πτώματα στρατιωτῶν του, συνάντησε καὶ ἓνα ἄλλο μικρὸ σῶμα Βυζαντινῶν,

215. Χωνιάτης, σ. 236· Σκουταριώτης, σ. 287.

216. Χωνιάτης, σ. 236· Σκουταριώτης, σ. 287· Κίνναμος, σ. 300· Μιχαὴλ ὁ Σύρος, ἐκδ. Chabot, τ. III, σ. 369· Bar Hebraeus, Chronicon, τ. II, σ. 385.

217. F. Chalandon, τ. II, σ. 507.

218. F. Chalandon, τ. II, σ. 510.

219. Χωνιάτης, σ. 237: καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ ὑποτίθεισι σῶζειν σφᾶς ὡς ἕκαστος δύναται. Σκουταριώτης, σ. 287.

220. Χωνιάτης, σ. 238· Σκουταριώτης, σ. 288.

221. Χωνιάτης, σ. 237· Σκουταριώτης, σ. 287-88. Στὴν Ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Ἑρρίκον II τῆς Ἀγγλίας, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 198), σ. 103, ὁ Μανουήλ (α') Κ. κάνει ὑπαινιγμὸ γιὰ τ' ἀντραγαθιμάτα του, ἀλλὰ δὲ λέει οὔτε λέξη γιὰ τὴ φυγὴ του.

όταν σηκώνοντας τὰ μάτια του εἶδε τὸ γαμβρό του ἀπὸ ἀνεψιά Ἰωάννη Καντακουζηνό, σύζυγο τῆς Μαρίας Κ. 129, νὰ μάχεται μόνος μὲ πολλοὺς Τούρκους καὶ σὲ λίγο νὰ πέφτη κάτω ἀπ' τὰ χτυπήματά τους²²².

Μόλις οἱ φονιάδες τοῦ Καντακουζηνοῦ –ἦσαν Τούρκοι ἵππεις ξεχωριστοὶ πάνω σὲ ώραῖα ἀραβικὰ ἄλογα, ἐξασκημένα καὶ στολισμένα στὸν αὐχένα μὲ ἀλογίσιες πλεχτὲς τρίχες ἀπ' τὶς ὁποῖες κρέμονταν κουδουνάκια ποὺ ἀντηχοῦσαν– μόλις ἀντιλήφθηκαν (οἱ ἵππεις) τὸν ἴδιο τὸν αὐτοκράτορα, ἄφησαν τὰ πάντα καὶ ὄρμησαν καταπάνω του μὲ τὴν πρόθεση νὰ τὸν αἰχμαλωτίσουν ἢ καὶ νὰ τὸν σκοτώσουν, ἀλλὰ ὁ ἡγεμόνας μὲ τοὺς συντρόφους του κατόρθωσε νὰ ἀποκρούση καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ ἐπεφταν πάνω του, καὶ «τρισάσμενος» ἐπιτέλους νὰ συναντήσῃ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ του πάνω στὸ λόφο, ποὺ ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς μάχης οἱ ἄντρες τῆς εἶχαν σ' αὐτὴ ὀχυρωθῆ²²³.

Μετὰ τὸν αὐτοκράτορα ἔφτασαν στὸ λόφο καὶ τὰ ὑπολείμματα τῆς ὀπισθοφυλακῆς, κάτω ἀπ' τὶς διαταγὲς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ., καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ μὲ τὰ ὑπόλοιπα τῶν δυνάμεών τους, κ' ἔτσι βρέθηκαν ἐνωμένα τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα ποὺ εἶχαν διασωθῆ ἀπ' τὴν καταστροφὴ²²⁴.

Ἡ κατάσταση ἦταν κρίσιμη, γιὰ τὸν στρατὸς, χωρὶς τροφίμα, βρισκόταν περικυκλωμένος ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς ἀπ' τὸν ἐχθρό· τὸ τέλος τῆς ἡμέρας πέρασε χωρὶς καμιά ἀλλαγὴ· ἡ νύχτα ἔφτασε καὶ τὸ σκοτάδι ἀπλώθηκε στὸ πεδίο τῆς μάχης χωρὶς οἱ Τούρκοι νὰ ἀποπειραθοῦν νὰ κυριεύσουν τὸ στρατόπεδο ὅπου οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὀχυρωθῆ. Ἡ νύχτα συνετέλεσε νὰ ἐξασθενίσῃ τὸ ἠθικὸ τοῦ στρατοῦ· στίς τάξεις τῶν Βυζαντινῶν, κατάπληκτες ἀπ' τὴν τεράστια ἔκταση τῆς καταστροφῆς, βασιλεψε μιὰ βαθιὰ σιωπὴ τὴν ὁποία τάραζαν μόνο οἱ ἐπικλήσεις ποὺ ἀπηύθυναν οἱ Τούρκοι στοὺς ὁμοθρήσκους τους, ἀποστάτες ἢ συμμάχους ποὺ βρισκόνταν μεταξὺ τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων, γιὰ νὰ τοὺς εἰδοποιήσουν νὰ βγοῦν κατὰ τὴ νύχτα ἀπ' τὸ στρατόπεδο, πρὶν ἀπ' τὴ γενικὴ σφαγὴ ποὺ θὰ γίνῃ κατὰ τὴν αὐγὴ. Ἀκούγοντας αὐτὲς τὶς ἐπικλήσεις τοῦ ὀλέθρου, ἔχασαν ὀλότελα οἱ Βυζαντινοὶ τὸ θάρρος τους· κι αὐτοὶ ἀκόμη οἱ πιὸ γενναῖοι ἀπελπίστηκαν· ὁ καθένας περίμενε νὰ πεθάνῃ τὸ πρωῖ καὶ ἀναζητοῦσε τοὺς φίλους του καὶ τοὺς συγγενεῖς του γιὰ νὰ ἀνταλλάξῃ μαζί τους τὸν ὕστατο χαιρετισμό²²⁵.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ κακό, ἡ στάση τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 ὑπῆρξε ἀξιοθρήνητη· ὁ βασιλεὺς δὲ στάθηκε ἱκανὸς νὰ ἀντενεργῆσῃ κατὰ τῆς κακοδαιμονίας. Ἐνῶ γύρω ἀπ' αὐτὸν συνῆλθαν σ' ἓνα αὐτοσχέδιο συμβούλιο οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ γιὰ νὰ πάρουν ἀπόφαση στὸ τί πρέπει νὰ κάνουν, ὁ

222. Χωνιάτης, σ. 239-240· Σκουταριώτης, σ. 288-289.

223. Χωνιάτης, σ. 240-241· Σκουταριώτης, σ. 289.

224. Χωνιάτης, σ. 242· Σκουταριώτης, σ. 290.

225. Χωνιάτης, σ. 242-243· Σκουταριώτης, σ. 290.

αυτοκράτορας έμενε άπορροφημένος στις σκέψεις του, κ' έπειτα άπότομα ανάγγειλε την πρόθεσή του νά φύγη και νά εγκαταλείψη τó στρατό του. Με κατάπληξη και με βαριά καρδιά άκουσαν αυτά τά λόγια οί στρατιωτικοί άξιωματούχοι· ό άνεμιός του και μέ γ α ς δ ο υ ξ ' Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 νόμισε πώς ό βασιλέας έχασε τά μυαλά του και διαμαρτυρήθηκε γι' αυτά τά λόγια· «αυτή ή παρέμβαση, λέει κάποιος, έσωσε τó Μανουήλ (α') από μιá ντροπή άνεξάλειφτη²²⁶».

Και ξαφνικά, μετά τόν Κοντοστέφανο, ύψώθηκε μέσα στη νύχτα, ή φωνή ένός στρατιώτη πού ένω ήταν έξω άπ' τή σκηνή άκουσε τά λόγια του αυτοκράτορα, και «άλλοίμονο», φώναξε, «τί λογής σκέψεις έβαλε μέσα στο μυαλό του ό βασιλέας μας». Και στρέφοντας με όρμη τó λόγο πρós εκείνον, «δέν είσαι έσύ», του είπε, «πού μās έφερρες σ' αυτόν έδω τόν έρημο και στενό δρόμο και μās όδήγησες στην καταστροφή, καθώς μās έχωσες μέσα σ' αυτές τις κλεισούρες τών βουνών; Τι χρεωστούσαμε έμεις νά έλθωμε σ' αυτή έδω την κοιλάδα του κλαυθμώνα και άπέναντι στο στόμα του "Αδη και νά περάσωμε τις άνώμαλες και τραχές αυτές διαδρομές; "Η τί διαφορές έμεις είχαμε με τούς Τούρκους πού βρίσκονται σ' αυτά έδω τά στενά και άπότομα και πολύστροφα μέρη, γιά νά μās τραβήξουν; Και τώρα θές νά μās καταπροδώσης σάν πρόβατα γιά σφαγή στους έχτρους;» Ο Μανουήλ (α') μπρός σ' αυτή την έναντίωση πού συνάντησε, δέν πραγματοποιήσε τó σκοπό του²²⁷.

Κατά τά ξημερώματα, ή κατάσταση μοιάζει πώς βάρυνε, γιati οί Τούρκοι επανάλαβαν την επίθεση και άρχισαν, «σάν θηρία» νά κυκλώνουν τó στρατόπεδο τών Βυζαντινών και βροχή νά ρίχνουν τά βέλη έναντίον τους. Διαδοχικά ό 'Ιωάννης Δούκας 90 και ό Κωνσταντίνος Μακροδούκας, σύζυγος τής "Αννας Κ. 140, με τά άνατολικά στρατεύματά του, διατάχτηκαν άπ' τόν αυτοκράτορα νά άπωθήσουν τόν έχτρό, αλλά άναγκάστηκαν νά ύποχωρήσουν²²⁸.

Αυτή τή στιγμή, πού ό κίνδυνος μιās γενικής σφαγής φαινόταν επικείμενος, είδαν ένα έμίρη νά σταματάη τούς Τούρκους και νά τούς ύποχρεώνη νά διακόψουν την επίθεση· ήταν ό «έμίρης» Γαβράς²²⁹ πού και άλλοτε, στις άρχές του 1176, είχε έλθει ως πρεσβευτής του σουλτάνου του 'Ικονίου στο Μανουήλ (α') Κ. 81 στην ΚΠολη, και είχε τότε άποτύχει στην άποστολή του²³⁰.

Ο Γαβράς, καθώς έφτασε στο έλληνικό στρατόπεδο, προσκύνησε τó

226. Χωνιάτης, σ. 243· Σκουταριώτης, σ. 290-291. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 218 και 511· Βλ. και Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 448 και ύ. 108 και 109.

227. Χωνιάτης, σ. 243-244· Σκουταριώτης, σ. 291.

228. Χωνιάτης, σ. 245· Σκουταριώτης, σ. 291.

229. Χωνιάτης, σ. 245-246.

230. Κίνναμος, σ. 299. Αυτός ό Γαβράς, βυζαντινής πάντως καταγωγής, ίσως ήταν γιός του κατά τó 1146 φονευθέντος και στην ύπηρεσία του σουλτάνου του 'Ικονίου Maçoud I

βασιλέα, πέφτοντας μπρούμυτα μέχρι τη γη, και του πρόσφερε εκ μέρους του κυρίου του ωραίο αραβικό άλογο με άσημένα χαλινάρια και μακρό άμφιστομο ξίφος, κ' έπειτα του εξέθεσε τό άντικείμενο τής άποστολής του.

Σύμφωνα με τό Χωνιάτη, ό σουλτάνος δέ ζήτησε άλλο παρά τήν κατεδάφιση τών φρουριών του Σουβλαίου και του Δορυλαίου²³¹, αλλά φαίνεται πώς άξιωσε και τήν καταβολή μιάς μεγάλης άποζημίωσης για τά έξοδα του πολέμου, καθώς μάς πληροφορεί ό Μιχαήλ ό Σύρος²³².

Ό Μανουήλ (α') Κ. 81 πολύ ευτυχισμένος άπ' αυτές τις προτάσεις ύποσχέθηκε πρόθυμα ό,τι του ζητήθηκε με έπίσημο έγγραφο, πού σ' αυτό έθεσε τήν ύπογραφή του²³³.

Αυτή ή φοβερή ήττα του Μυριοκέφαλου θεωρείται σαν μιά άπ' τις μεγαλύτερες καταστροφές τής όλης βυζαντινής ιστορίας. Στο μήνυμά του πού έστειλε άπ' τή Φιλαδέλφεια στο λαό τής ΚΠολης, ό ίδιος ό αυτοκράτορας παρομοίασε τήν ήττα του Μυριοκέφαλου με τήν καταστροφή πού έπαθε πριν 105 χρόνια ό Ρωμανός (δ') ό Διογένης στο Μαντζικέρτ²³⁴.

« Η μάχη του Μαντζικέρτ τό 1071, λέει ό Α.Α. Vasiliev, ύπήρξε ήδη ένα θανάσιμο χτύπημα για τή βυζαντινή κυριαρχία στη Μ. Άσία... ή μάχη του Μυριοκέφαλου τό 1176 κατάστρεψε όριστικά τήν τελευταία έλπίδα πού διατηρούσε τό Βυζάντιο νά διώξη τούς Τούρκους άπ' τή Μ. Άσία»²³⁵.

Νεώτερος έρευνητής σέ πρόσφατο άρθρο του, άφου έπισημαίνει τήν άλληλουχία τών καταστροφών του Μαντζικέρτ και του Μυριοκέφαλου, έχει τή γνώμη πώς ή δεύτερη καταστροφή πρέπει νά κριθί σέ συνδυασμό προς τή γενική έπεκτατική πολιτική του Μανουήλ (α') Κ. 81 στη Δύση, και κυρίως άπ' τή στάση του άπέναντι του Φρειδερίκου Ι Κοκκινοπώγωνα τής Γερμανίας, τών Βενετών, κλπ. Σύμφωνα με αυτόν, δέν είναι μόνη ή στρατιωτική ήττα του Μυριοκέφαλου, αλλά μαζί με αυτή και τά πολιτικά λάθη του Μανουήλ (α'), πού όδήγησαν στήν καταστροφή του 1204. Τό Βυζάντιο, προσθέτει, μετά τή μάχη του Μυριοκέφαλου, δέν μπόρεσε νά παρατάξη άπέναντι τών έχτρών του ένα ισάριθμο και αξιόμαχο στρατό^{235α}.

διατελούντος «σατράπη» Γαβρά, για τον όποιον ξερομε πως «εις Ρωμαίους ανέφερε τό γένος», βλ. Κίνναμος, σ. 56, πρβλ. Α. Bryer, *The Gabrades*, University of Birmingham Historical Journal, 12 (1970), σ. 179-80, άριθ. 6 και 9.

231. Χωνιάτης, σ. 246· Σκουταριώτης, σ. 291-292.

232. Μιχαήλ ό Σύρος, έκδ. Chabot, τ. ΙΙΙ, σ. 370. Πρβλ. Κ. Άμαντος, τ. Β', σ. 342.

233. Χωνιάτης, σ. 246· Σκουταριώτης, σ. 292.

234. Χωνιάτης, σ. 249. Πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 513· G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 414· Δ. Ζακυθνός, *Τό Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 55· St. Runciman, *A. History of the Crusades*, τ. ΙΙ, σ. 413-14.

235. Α.Α. Vasiliev, *Ιστορία*, σ. 228-229. Πρβλ. Δ. Ζακυθνός, *ένθ' άνωτ.*, σ. 55.

235α. Ralph-Johannes Lilie, *Die Schlacht von Myriokephalon* (1976), REB35 (1977), σ. 257-75, σ. 261-64, καταχωρεί τά όσα λένε για τή μάχη ό Χωνιάτης, σ. 249 κεξ., ό Κίνναμος, σ. 207, ό Γουλιέλμος τής Τύρου, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. Ι, σ. 1024, άρχαιογαλλ. κείμ., σ.

Ποιός υπήρξε ο στρατιωτικός ρόλος και γενικά η πολιτεία του Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 κατά την περιώνυμη αὐτὴ μάχη, πού νόμισα πώς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς Γενεαλογίας μου ἔπρεπε νὰ παραθέσω;

Ἄν καὶ ἦταν ἀρχηγὸς τῆς ὀπισθοφυλακῆς πού δέχτηκε τὴν κύρια ἐπίθεση τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, βλέπομε πώς μπόρεσε στὸ τέλος νὰ ὀδηγήσῃ τὰ ὑπολείμματα τοῦ στρατοῦ του στὸ λόφο, ὅπου εἶχαν ὀχυρωθῆ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς²³⁶.

Ἐπίσης παρατηροῦμε πώς ἀπ' τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς καὶ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς πρίγκιπες, ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἦταν ὁ μόνος πού εἶχε τὴ δύναμη καὶ τὸ θάρρος νὰ ἐλέγξῃ τὸν αὐτοκρατορικό του θεῖο, ὅταν ἐξέφρασε τὴ γνώμη γιὰ φυγὴ καὶ ἐγκατάλειψη τοῦ στρατοῦ, ἔτσι πού κάποιος νὰ πῆ πώς «ἡ παρέμβασή του ἔσωσε τὸ θεῖο του αὐτοκράτορα ἀπὸ μιὰ ντροπὴ ἀνεξάλειπτη»²³⁷.

Καὶ ἀκόμη μοιάζει πώς ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἦταν ἀνάμεσα «στοὺς πολεμικοὺς ἐκείνους καὶ δραστήριους ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ», πού διατάχτηκαν ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἡγηθοῦν τῆς ὀπισθοφυλακῆς τοῦ στρατοῦ πού πῆρε τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, καθὼς οἱ Τοῦρκοι συγκροτημένοι σὲ «συμμορίες» ἐξακολουθοῦσαν, παρὰ τὴν ὑπογραφή τῆς εἰρήνης, νὰ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, πού καὶ σὲ αὐτὴ ἀκόμη τὴν περίσταση δὲν εἶχαν λίγα θύματα· ἡ μανία τῶν Τούρκων ξεσποῦσε «κατὰ τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν ἀπομάχων» πού κατὰ τὴν πορεία τους καθυστεροῦσαν, καὶ αὐτοὺς κυρίως ἔπρεπε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 καὶ οἱ ἄλλοι ἡγήτορες νὰ διασώσουν²³⁸.

Ἀπ' τὸ 1176 δὲ συναντᾶμε πιά τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 παρὰ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ θεοῦ του Μανουήλ (α') Κ. 81, κατὰ τὸ Φλεβάρη τοῦ 1182, ὅταν μαζὶ μὲ τὸν μέγαν ἐταίριον Ἰωάννην Δούκαν καὶ ἀρκετοὺς ἄλλους ἀριστοκράτες πού κατεῖχαν τὰ πιὸ μεγάλα ἀξιώματα, στάλθηκαν ἀπ' τὴν ἀντιβασίλισσα, τὴ χήρα αὐτοκρατόρισα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, καὶ τὸν πρωθυπουργό της πρωτοσέβαστον Ἀλέξιον Κ. 132 νὰ μεσολαβήσουν κοντὰ στὴν καίσαρισα Μαρίαν Κ. 153 καὶ τὸν ἄντρα της Ἰωάννην τοῦ Montferrat, πού εἶχαν ἐναντίον τοῦ πρωτοσέβαστου στασιάσει.

Σὲ δυὸ συναντήσεις πού εἶχαν οἱ ἀπεσταλμένοι, καὶ ἰδιαιτέρα ὁ μέγας δοῦξ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 πού ἦταν πρωτεξάδελφος τόσο τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 ὅσο καὶ τῆς Μαρίας Κ. 153, ἔδωσαν ρητὲς διαβεβαιώσεις στὸ καίσαρ ὁ ζεῦγος, πού τίς ἐπικύρωσαν μὲ ὄρκους, πώς τίποτε δὲν πρόκειται νὰ πάθῃ καὶ πώς θὰ δοθῇ ἀμνηστία σὲ ὅλους τοὺς ὁπαδούς τους, κ' ἔτσι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος πού ἄναψε ἀνάμεσα στὶς δυὸ Μαρίες, τὴν αὐτοκρατόρι-

379-80, ὁ Μιχαὴλ ὁ Σύρος, ἐκδ. Chabot, τ. III, σ. 370-72, καὶ ὁ Μανουήλ (α') Κ. στὴν

Ἐπιστολή του πρὸς τὸν Ἐρρίκον II τῆς Ἀγγλίας, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 198.

236. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 211, 212 καὶ 224.

237. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 226.

238. Χωνιάτης, σ. 248-49· Σκουταριώτης, σ. 293.

σα και την καίσαρισα, σταμάτησε²³⁹.

Φαίνεται πώς ο Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 μετά το θάνατο του θείου του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 και την επικράτηση στο παλάτι του Αλέξιου Κ. 132, είχε κρατήσει μία ουδέτερη στάση, χωρίς να πάη ούτε με το μέρος της βασίλισσας Μαρίας της Αντιόχειας, ούτε με αυτό της καίσαρισας Μαρίας Κ. 153, όπως έκαναν άλλοι απ' τους αυτοκρατορικούς συγγενείς που καθώς δεν νέμονταν την εξουσία, πήγαν με το μέρος της καίσαρισας, όπως ο σεβαστοκράτορας Αλέξιος Κ. 156, ο πρωτοστράτορας Αλέξιος Κ. 237, ο Ανδρόνικος Λαπαρδάς, σύζυγος της Θεοδώρας Κ. 234, οι σεβαστοί Μανουήλ Κ. 161 και Ιωάννης Κ. 162, ο έπαρχος της ΚΠολης Ιωάννης Δούκας Καματηρός, κ.ά.²⁴⁰

Το παλάτι όμως και ιδιαίτερα ο πρωτοσέβαστος Αλέξιος Κ. 132 έβλεπαν τον Ανδρόνικο Κ.Κ. 135, λόγω του όγκου της προσωπικότητάς του και του δυνατού μυαλού του με κάποια δυσπιστία.

Όταν τον Απρίλη του 1182, ο παραδυναστεύων Αλέξιος Κ. 132, μη διαθέτοντας άλλο στρατό της ξηράς, αποφάσισε να αντιμετωπίση τον Ανδρόνικο Κ. 87 που βρισκόταν στα πρόθυρα της ΚΠολης, με τις ναυτικές δυνάμεις, δεν απόβλεψε στο φυσικό άρχηγό τους, στον μέγαν δούκα Ανδρόνικον Κ.Κ. 135.

Ο αυτοκρατορικός στόλος αποτελούνταν από πλοία που ήσαν άγκυροβολημένα στην Προποντίδα απ' αυτά, άλλα είχαν πληρώματα από Βυζαντινούς και άλλα από έμπειρους Λατίνους ναυτικούς, προφανώς Βενετούς, Γενουάτες και Πιζάτες, που σ' αυτούς τους τελευταίους «ποταμηδόν» χύνονταν το δημόσιο χρήμα, γιατί αυτοί ένέπνεαν μεγαλύτερη έμπιστοσύνη στην κυβέρνηση της Αντιβασιλείας. Ο πρωτοσέβαστος ήθελε να αναθέση την κυβέρνηση των μεγάλων ναυτικών μονάδων «να έπιστήση τριηράρχες», άξιωματικούς της απόλυτης έμπιστοσύνης του και συγγενείς του, και την άρχηγία του στόλου προφανώς στο γιό του Ανώνυμον Κομνηνόν 221.

Σ' αυτές τις προθέσεις του Αλέξιου Κ. 132 άντέδρασε ο μέγας δούξ Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 που προφανώς θα είχε άφοσιωμένους όπαδούς ανάμεσα στα έλληνικά πληρώματα, και άνάλαβε τη «στολαρχία», διακηρύσσοντας πώς «μόνο σ' αυτόν ανήκει (ή στολαρχία) και σέ κανένα άλλο». Έτσι «άναγκαστικά» ο Αλέξιος Κ. 132 συμφώνησε να αναλάβη ο Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 την άρχηγία του στόλου, άφου πέτυχε να προσκολληθή κοντά του

239. Χωνιάτης, σ. 312-13· Σκουταριώτης, σ. 316. Πρβλ. Ο. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 86· Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 36-7, όπου κάνει το λάθος να ταυτίζη (νά θεωρή ένα και το αυτό πρόσωπο) τον Ιωάννη Δούκαν 90, τον γιόν του Κωνσταντίνου Άγγελου και της Θεοδώρας Κ. 38, με τον μέγαν έταιριάρχη ν Ιωάννη Δούκαν, που στην πραγματικότητα είναι όλοτελα άσχετος με τον πρώτον.

240. Βλ. προσωπογραφίαν Αλέξιου Κ. 132, ύ. 64-69, όπου οι πηγές για την προσχώρηση των πιο πάνω πριγκίπων στη μερίδα της Μαρίας Κ. 153.

μερικούς απ' τούς συγγενείς του και ανθρώπους οικιακούς του, ανάμεσα στού όποιους ίσως ήταν και ό γιός του Ἐνώνυμος Κομνηνός 221.

Καθώς ό Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ανάλαβε τήν ἀρχηγία ολάκερου τοῦ στόλου, παρεμβλήθηκε σάν τοίχος ανάμεσα στήν πρωτεύουσα και τούς στασιαστές τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ποῦ ἦσαν στρατοπεδευμένοι στή Χαλκηδόνα και κανείς απ' αὐτούς δέν μπορούσε νά περάση στήν ΚΠολη²⁴¹. Τό παλάτι, ἡ βασίλισσα Μαρία και ό π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο ς μπορούσαν νά ἔχουν κάποιες ἐλπίδες γιά μιὰ σθεναρή ἀντιμετώπιση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87.

Ἄλλά τί μεσολάβησε και ἀπότομα ό Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἄλλαξε ριζικά τακτική; «Δέν πέρασαν πολλές μέρες, λέει ό ἱστορικός τῆς ἐποχῆς, και στόν Ἀνδρόνικο Κ. 87 προσχωρεῖ και ό μ έ γ α ς δ ο ὕ ξ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135, παίρνοντας μαζί του τὰ μακρὰ πλοῖα ὅσα εἶχαν ἐλληνικά πληρώματα»²⁴².

Ό Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 μέ αὐτή τήν πράξη του, δέν ἔκανε ἄλλο παρά νά παραδώσῃ τήν ἐξουσία στόν «παναθεμίτη» (= παναθεματισμένο) Ἀνδρόνικο Κ. 87²⁴³, ἡ κυβέρνηση τῆς Ἀντιβασιλείας δέν εἶχε ἄλλο μέσον νά ἀμυνθῆ²⁴⁴.

Πῶς μπορούμε νά ἀναλύσωμε αὐτή τήν ἐνέργεια τοῦ με γ ά λ ο υ δ ο ὕ κ α ; Ἰσως μέσα στή σοβαρότητά του και τόν πατριωτισμό του νά ἔκρινε –ἄλλο ἂν ἔπεσε ἔξω– πῶς μιὰ κυβέρνηση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 θά ἦταν γιά τήν αὐτοκρατορία πολύ καλύτερη απ' αὐτή τῆς χήρας-ἐπιτρόπου Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας και τοῦ πρῶθυπουργοῦ τῆς Ἀλέξιου Κ. 132. Πάντως αὐτή ἡ μεταστροφή ἦταν κάτι ποῦ σέ λίγο ό Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἐπρόκειτο νά πληρώσῃ ἀκριβά.

Πραγματικά, καθόλου δέν ἄργησενά διακρίνῃ τούς πραγματικούς σκοπούς τοῦ νέου κυρίου τῆς κατάστασης τοῦ θείου του Ἀνδρόνικου Κ. 87, αὐτοῦ τοῦ πρωτεζαδέλφου τῆς μητέρας του Ἄννας Κ. 77²⁴⁵.

Ἀπ' τόν καιρό ποῦ ανάλαβε τήν ἐξουσία ό Ἀνδρόνικος Κ. 87 προχώρησε στήν ἐξόντωση τῆς οἰκογένειας τοῦ μακαρίτη αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81²⁴⁶, στήν ἐξόντωση τῶν μελῶν τῆς ἀριστοκρατίας²⁴⁷, και ἔβαζε τίς βάσεις γιά νά δικάσῃ και ἐξολοθρεύσῃ και αὐτή τῆ μητέρα τοῦ μικροῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, τῆ Μαρία τῆς Ἀντιόχειας²⁴⁸.

Και ἀκόμη, καθώς ἐσπευδε νά ἐφαρμόσῃ τῆ νέα οἰκονομική και κοινωνική του πολιτική –ποῦ μέ αὐτή σκόπευε, ἐξαπατώντας τὰ πλήθη τῆς πρωτεύουσας και τῶν ἐπαρχιῶν, νά παράσχῃ σ' αὐτὰ ὀρισμένες ἀνακουφίσεις– τὰ

241. Χωνιάτης, σ. 320-21· Σκουταριώτης, σ. 319.

242. Χωνιάτης, σ. 322· Σκουταριώτης, σ. 320.

243. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 545-46, ὑ. 253 και 254.

244. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 131 και 132.

245. Ἡ Ἄννα Κ. 77 και ό Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἦσαν δυό ἀδελφῶν παιδιά, τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34 ἡ πρώτῃ, τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36 ό δεύτερος.

246. Χωνιάτης, σ. 336-37.

247. Χωνιάτης, σ. 334-35.

248. Χωνιάτης, σ. 343-45.

έβαλε με τὰ ἀνώτατα μέλη τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, με τοὺς μεγι-
στανες²⁴⁹, ἐπικεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ Ἱαγγελοὶ, γιοὶ καὶ ἐγγονοὶ τοῦ
Κωνσταντίνου Ἱαγγελου καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 38, «γενιὰ πού διακρινόταν γιὰ
τὴν ἀντρείοσύνη της, γιὰ τὴν πίστη της στοὺς αὐτοκράτορες καὶ τὴ σύνεσή
της» καὶ ὁ μέγας δοῦξ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ. Κομν. 135, «ένας ἀντρας
γεμάτος δραστηριότητα καὶ φρόνηση» καὶ ἄλλοι πολλοί, ὅπως μᾶς λέει ὁ
Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης²⁵⁰.

Ἐμπρὸς σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 καὶ ὁ
Ἀνδρόνικος Δούκας Ἱαγγελος 93, οἱ δυὸ αὐτοὶ μεγάλοι φεουδάρχες πού με
τὴν προσχώρησή τους στὸν ἀντάρτη τοῦ εἶχαν παραδώσει τὴν ἐξουσία,
ἀποφάσισαν τὸν Ἰουλίιο τοῦ 1182 (ἢ μετὰ τὴν ἀνοιξη τοῦ 1183)²⁵¹, νὰ
ὀργανώσουν μιὰ συνωμοσία κατὰ τοῦ τυράννου πού ἀπόβλεπε στὴ δολοφονία
του. «Ἦθελαν νὰ βάψουν, λέει ὁ σύγχρονός τους ἱστορικός, τὰ φορέματά
του μέσα στὸ αἷμα του, ἀντὶ νὰ στολιστοῦν μετὰ τὸ ἐρυθρὸ χρῶμα, καθὼς ὁ ἴδιος
σκόπευε νὰ τὰ στολίση (ὡς αὐτοκράτορας), ἀφοῦ προηγουμένως σάν
ἀγριογούρουνο ἐξοντώσῃ τὴν αὐτοκρατορική οἰκογένεια τοῦ Μανουήλ (α')
Κ. 81».

Ἡ συνωμοτική κίνηση ἔγινε μετὰ μεγάλη προσοχή· οἱ μιουόμενοι σάν νὰ
συγκροτοῦσαν μυστική ἐταιρία, ἔδιναν τοὺς πιὸ φριχτοὺς ὄρκους γιὰ τὴ
σύμπνοια καὶ τὴν ὁμοφροσύνη τους καὶ δὲν κοιμοῦνταν οὔτε νύχτα, οὔτε
μέρα, γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὸ σκοπὸ τους.

Οἱ δυὸ πρωτεργάτες πρώτους μύησαν τοὺς γιούς τους πού ἦσαν ἔντεκα²⁵².
Ὅπως μᾶς εἶναι γνωστό, πέντε γιούς εἶχε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135, τοὺς
ἔξῃς: Ἰωάννην 224, Στέφανον 225, Μανουήλ 226, Ἰσαάκιον 227 καὶ
Ἀλέξιον 228 τοὺς Κοντοστεφάνους Κομνηνοῦς²⁵³, καὶ ἔξι γιούς εἶχε ὁ
Ἀνδρόνικος Δούκας Ἱαγγελος 93, τοὺς ἔξῃς: Κωνσταντίνον 178, Ἰωάννην
179, Ἀλέξιον 180, Μιχαήλ 181, Θεόδωρον 182 καὶ Ἰσαάκιον 183 τοὺς
Ἱαγγέλους²⁵⁴. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ γιοὶ τῶν δυὸ πρωτεργατῶν ἦσαν στὴν ἀκμὴ τῆς
ἡλικίας τους καὶ ἱκανοὶ νὰ σέρνουν τὸ σπαθὶ τους στὸν πόλεμο.

Ἐπίσης οἱ πρωτεργάτες πέτυχαν νὰ μύησουν τὸ λογοθέτη τοῦ

249. Χωνιάτης, σ. 345: τοῦτο δ' ἀνύσας Ἀνδρόνικος (87) τοῖς μεγιστάσι μετέπειτα ἐπεφύετο.
Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἱαλλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 36-38, ἐκδ. Bonn, σ. 398: Τὸ δ' ἦν
κότος κατὰ τῶν εὐγενῶν καὶ ἰσχυρῶν εἰς τὸ πᾶν, οὐς, μελετῶν καινά, ἐναντιωσομένους
αὐτῶ. Σκουταριώτης, σ. 330.

250. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 38, ἐκδ. Bonn, σ. 398.

251. Κατὰ τὸν O. Jurewicz, Ἀνδρόνικος I. Κομνηνός, σ. 134, Ἰούλιο τοῦ 1182, ἔγινε ἡ πρώτη
κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 συνωμοσία, χρονολογία πού ἀποδέχτηκα καὶ στὴ Γενεαλογία
μου, τ. Α', σ. 556, ὑ. 290. Κατὰ τὸν Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 328, ὑ.
40, ἡ πρώτη συνωμοσία κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ἔγινε μετὰ τὴν ἀνοιξη τοῦ 1183.

252. Βλ. τὸ δημοτικὸ κείμενο τοῦ Χωνιάτη, σ. 345, ὅπου στὸ στίχο 16 ἐκτὸς τοῦ «ἐκκαίδεκα»
(=16) σημειώνεται καὶ «ἐνδεκα».

253. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 15.

254. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 661-62, ὑ. 23-29 καὶ 31.

δ ρ ό μ ο υ Βασιλείου Δούκαν Καματηρόν²⁵⁵, πού εἶναι ὁ μόνος ἀπ' τοὺς συνωμότες ἐκτὸς τῶν δυὸ πρωτεργατῶν ὀνομαστικά γνωστός. Ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἄλλους μύησαν στὴ συνωμοσία πού ἦσαν ἢ συγγενεῖς τοὺς ἢ μέλη ἐπίσης τῆς ἀνώτατης ἀριστοκρατίας²⁵⁶.

Καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ μετριότητα τῆς προσωπικότητας τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἰγγελοῦ 93, δὲν πρέπει νομίζω νὰ μᾶς μείνῃ ἀμφιβολία πὼς ἀρχηγὸς καὶ ψυχὴ τοῦ ὄλου ἐγχειρήματος ἦταν ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135.

Ἡ ὅλη ὅμως αὐτὴ συνωμοτικὴ κίνηση, παρὰ τὶς προφυλάξεις πού πάρθηκαν, δὲν ἔμεινε ὡς τὸ τέλος ἀκοινολόγητη καὶ κρυφὴ ἀποκαλύφθηκε ἀπ' τὴν ἀστυνομία τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, καὶ νομίζω πὼς ἓνα μέρος τῆς εὐθύνης γιὰ τὴν ἀποκάλυψη πρέπει νὰ καταλογίσουμε σὲ βάρος τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135· φαίνεται πὼς κάποιος ἀπ' τοὺς ἀριστοκράτες πού μύηθηκαν ἢ βολιδοσκοπήθηκαν γιὰ νὰ μνηθοῦν, εἴτε φλυάρησε κι ἀπ' τὶς φλυαρίες κινήθηκαν ὑποψίες εἴτε καὶ πρόδωσε τὴ συνωμοσία.

Ἀμέσως μὲ τὴν ἀποκάλυψη οἱ καταδιωχτικὲς ἀρχές «ὄρμησαν» κατὰ τῶν ἐνόχων ἀπ' αὐτοὺς ὁ Ἀνδρόνικος Δούκας Ἰγγελοῦ 93 μὲ τοὺς γιούς του κατόρθωσε νὰ διαφύγῃ, ἀλλὰ ὁ μ έ γ α ρ δ ο ὕ ξ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 μὲ τέσσερις ἀπ' τοὺς γιούς του –ἐκτὸς τοῦ νεώτερου στὴν ἡλικία Ἀλέξιου Κοντοστέφ. Κομν. 228– καὶ ὁ Βασίλειος Δούκας Καματηρὸς πιάστηκαν καὶ ὅλοι τυφλώθηκαν ἀπ' τὸ ἓνα μάτι²⁵⁷.

Ἡ τύφλωση «τοῦ ἐνδοξοῦ νικητῆ τῶν Οὐγγρων» συγκίνησε καὶ αὐτὴ ἀκόμη τὴ νεώτερη ἔρευνα. «Κανένα δισταγμὸ, κανένα σεβασμὸ δὲν αἰσθάνθηκε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἀπέναντι ἐνὸς τέτοιου ἥρωα», λέει ἓνας ἀπ' τοὺς νεώτερους δικούς μας ἱστορικούς²⁵⁸.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ σταδιοδρομία αὐτοῦ τοῦ πολὺ ἀξιόλογοι δημόσιου ἄντρα.

Εἶδαμε πὼς χαρακτηρίζει τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 ὁ πολὺς Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, σὰν «ἓνα ἄντρα γεμάτο δραστηριότητα καὶ φρόνηση»²⁵⁹.

Ὁ Εὐθύμιος Μαλάκης τὸν χαρακτηρίζει σὰν «ἓνα ἄντρα στὰ πάντα καλὸν»²⁶⁰ καὶ «μεγαλόφρονα»²⁶¹, καὶ ἀκόμη «συνετὸ στό νὰ ἐννοήσῃ, ἐπιδέξιο

255. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 556-57, ὑ. 292 καὶ 294.

256. Χωνιάτης, σ. 345· Σκουταριώτης, σ. 330.

257. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 345-46· Σκουταριώτης, σ. 330· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλῶσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 40, ἐκδ. Βοηθ, σ. 401· Ἰωάννης Καματηρὸς, Λόγος ἀναγνωσθεὶς συνήθως ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Φώτων, ἐκδ. W. Regel, Fontes rerum byzantinorum, τ. Ι', σ. 249-52· Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς τὸν γυναικάδελφον τοῦ βασιλέως καὶ λογοθέτην κύρ Βασιλείου τὸν Καματηρόν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α', σ. 320-21· γιὰ τὴν ἀπ' τὸ ἓνα μάτι τύφλωση, αὐτόθι, τ. Β', σ. 522. Πρβλ. F. Cognasso, Partiti politici, σ. 263.

258. Κ. Ἀμαντος, Ἱστορία, τ. Β', σ. 363.

259. Βλ. πρὸ πάντων, ὑ. 250.

260. Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κομν. 134, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Noctes Patrologicae, σ. 148: ὁ δὲ τὰ πάντα καλὸς Ἀνδρόνικος,

261. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 152: ὦ μεγαλόφρον Ἀνδρόνικε...

στό να μιλήση, ικανό στο να πείση και φοβερό στο να ἐπηρεάση και να καταθέλξη»²⁶².

Ὁ Ἄνωνμος στιχουργός πού φιλοπόνησε τὸ ἔμμετρο θρηνώδημα γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκου Κ.Κ. 134, τὸν προσφωνεῖ «πανένδοξη και θεϊκή κεφαλή»²⁶³.

Και τέλος, ὁ Θεόδωρος Βαλσαμών τὸν θεωρεῖ ὡς ἓνα ἄντρα «μελίρρυτο»²⁶⁴, και πάνω σ' αὐτὸ μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ ἀναφέρωμε δυὸ εὐγλωττες δημηγορίες του²⁶⁵.

Και οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ συμφωνοῦν μὲ τοὺς συγχρόνους τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 συγγραφεῖς. Ὁ F. Chalandon τὸν χαρακτηρίζει ὡς «τὸν πιὸ ἀξιόλογο στρατηγὸ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ κατὰ τὸ δεῦτερο μισὸ τῆς βασιλείας τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81»²⁶⁶, ἐνῶ ὁ R. Guiland τὸν θέλει ὡς «ἓνα ἀπ' τοὺς πιὸ μεγάλους στρατηγούς τοῦ Μανουήλ (α΄)»²⁶⁷. Ὁ Κ. Ἰ. Ἀμαντος, ὅπως εἶδαμε, τὸν χαρακτηρίζει ὡς «ἐνδοξο νικητὴ τῶν Οὐγγρων και ὡς ἥρωα»²⁶⁸.

Κοντὰ σ' αὐτὲς ὁμως τὶς εὐφημες μνείες, πρέπει νὰ ἔχωμε ὑπόψη μας και τὰ μειονεκτήματα τοῦ ἀνδρός, τὰ ὁποῖα και σημείωσα στίς κατὰ μέρος πράξεις του.

Μετὰ τῆ μερική τύφλωσή του, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. Κ. 135 ἐζήσε ἀρκετὰ χρόνια μέχρι και τὰ τέλη τῆς πρώτης βασιλείας τοῦ Ἰσαάκου (β΄) Ἰ. Ἀγγελου 183, δηλ. περὶ τὸ 1195²⁶⁹.

262. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 152: οἷος σύ και συνετός ἐννοῆσαι και εἰπεῖν δεξιός και πείσαι ικανός και καταθέλξαι δεινός.

263. Ἄνωνμος, *Spicilegium Prodromeum*, ἐκδ. L. Sternbach, Εἰς τὸν Κομνηνὸν κύριον Ἰσαάκον τὸν Κοντοστέφανον, σ. 25 [358], στιχ. 301: Ὡ κλεινόν, Ἀνδρόνικε, και θεῖον κάρα.

264. Θεόδωρος Βαλσαμών, ἐκδ. K. Horna, *Die Epigramme des Theodoros Balsamon*, *Wiener Studien* 25 (1903), σ. 214 (Ἐπιστολαί) VII: Τῷ μεγάλῳ δουκί, ... τὸ δὲ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν (τὸν σκύφον) τῶν μελίρρυτων χειλέων σου οἰκειότητα.

265. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 55 και 132.

266. F. Chalandon, τ. II, σ. 218: devient, dans la seconde moitié du règne, le général le plus en vue de l'armée byzantine.

267. R. Guiland, *Les chefs de la marine byzantine... mégaduc*, *BZ* 44 (1951), σ. 227: Andronic Kontostéphanes fut l'un des plus grands généraux de Manuel I Comnène.

268. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 258.

269. Τὸ ἐπιγράμμα πού τοῦ ἀφιέρωσε ὁ Θεόδωρος Βαλσαμών βρίσκεται ἀνάμεσα στὰ ἐπιγράμματα πού ἀφιερώθηκαν στοῦ Ἰσαάκου (β΄) Ἰ. Ἀγγ. 183 και μερικά ἀπ' αὐτὰ δειχνουν πὼς δὲ συντάχθηκαν κατὰ τὰ πρώτα χρόνια τῆς βασιλείας αὐτοῦ τοῦ τελευταίου. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ὁ ἐπιτάφιος λόγος τοῦ Γεώργιου Τορνίκη στὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135, ὁ ὁποῖος δυστυχῶς δὲ διασώθηκε, και ὁ λόγος τοῦ μητροπ. Χαλκηδόνος Ἰωάννη Κασταμονίτη στὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸ Θεολόγο ἐκφωνήθηκαν στὴν ἅγια Σορὸ, βλ. πιὸ κάτω ὑ. 278, κατὰ τῆ διάρκεια τῆς ἱερατείας τοῦ πατριάρχη ΚΠόλεως Γεώργιου (β΄) τοῦ Ξιφλίνου, βλ. J. Darrouzès, *Notes sur Euthyme Tornikès*, *Euthyme Malakès et Georges Tornikès*, *REB* 23 (1965), σ. 165-66 και ὑ. 12 και 13. Κοντὰ σ' αὐτὰ πρέπει νὰ παρατηρήσωμε πὼς ὁ

Ἐξῆσε καὶ πληροφοροῦνταν ὅλα τὰ δραματικά γεγονότα τῆς βασιλείας τοῦ σφετεριστῆ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 καὶ τὸ μαρτυρικό τέλος αὐτοῦ τοῦ ἴδιου, ὡς μιὰ ἴσως ἱκανοποίηση γιὰ τὸ πάθημά του.

Ἐκεῖνο ποῦ φαίνεται εἶναι πῶς σ' αὐτὰ τὰ χρόνια του ἐπιδόθηκε ἰδιαίτερα στὰ γράμματα²⁷⁰, τὰ ὁποῖα, ὅπως καὶ ἄλλοι Κομνηνοί, καὶ αὐτὸς ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Κ.Κ. 134²⁷¹, πάντα καλλιεργοῦσε²⁷².

Ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Θεόδωρος (ε΄) ὁ Βαλασμών (1189 - 1195/6) τοῦ ἀφιέρωσε ἓνα ἐπίγραμμα, ποῦ γι' αὐτὸ τοῦ ἀπηύθυνε καὶ μιὰ ἐπιστολή. Μέσα στὰ ἄλλα χρυσὰ σκεύη τοῦ τραπεζιοῦ του, ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 εἶχε καὶ ἓνα θαυμάσιο χρυσὸ ποτήρι, ποῦ σ' αὐτὸ ἀνάγλυφες παρουσιάζονταν τρεῖς ἀπ' τὶς θεές, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνά, ἐπίσης καὶ ὁ Πάρης νὰ προσφέρῃ μὲ χάρη τὸ μῆλο στὴν Ἀφροδίτη· γι' αὐτὴ τὴν παράσταση ὁ Βαλασμών σύνθεσε αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς στίχους:

Τὸ σφαιροειδὲς αὐτὸ χρυσὸ μῆλο
πορφυροειδὲς κοιλοπόνησε κεντρί,
καὶ τὸ σφαίρωσε ὁ πανένδοξος μέγας δοῦξ
Ἀνδρόνικος, κλάδος τῶν Κοντοστεφάνων·
καθὼς λοιπὸν αὐτὸ ἐσὺ τὸ πῆρες, Ἀφροδίτη,
σ' αὐτὸν ποῦ στὸ ἐδῶσε, δόσε χάρη εὐχαριστίας²⁷³.

Μὲ μιὰ ἐπιστολή κατόπι ὁ Βαλασμών ποῦ ἀπηύθυνε στὸ *μεγάλο δοῦκα* –καθὼς φαίνεται ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 μετὰ τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγελου 183 ἀνάλαβε καὶ πάλι τὸν ὑψηλὸ τίτλο²⁷⁴– τοῦ ζήτησε νὰ μὴ περιφρονῆσιν τοὺς στίχους του, ἀλλὰ μὲ τὸ μέλι τῆς ἀγαθότητάς του νὰ γλυκάνῃ τὴν πικρία τῆς ἀμαθίας του καὶ μὲ τὸν κάλαμο τῆς συμπόνιας

Γεώργιος Τορνίκης, ὅταν σύνθεσε καὶ ἐκφώνησε τὸν ἐπιτάφιο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, εἶχε τὴν ιδιότητα τοῦ *μαῖστορος* τῶν *ρητόρων* καὶ πῶς αὐτὴ δὲν τὴν ἀπόχτησε παρὰ στὶς ἀρχές τοῦ 1192, καθὼς τὸν παρθενικό του λόγο ἀπάγγειλε στὶς 14.II.1192, βλ. καὶ πῶς κάτω, ὑ. 277.

270. Ὁ Γεώργιος Τορνίκης κατὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ἐπιτάφιου λόγου του γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 στὴν ἀγία Σορὸ, «συγκάλασε πολλοὺς λογίους», ποῦ ἦσαν τοῦ κύκλου τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 278· ἐπίσης ὁ Θεόδωρος Βαλασμών τονίζει στὴν ἐπιστολή του τὴ λογοτεχνικὴ ἱκανότητα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 275.

271. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 196, 197, 198.

272. Γιὰ τὴν ἱκανότητα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 στὴ σύνθεση ἑνὸς λόγου, βλ. πῶς πάνω, ὑ. 132· γιὰ τὴ δύναμη τοῦ προφορικοῦ του λόγου, βλ. πῶς πάνω, ὑ. 262, καθὼς καὶ στὴν προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 83.

273. Θεόδωρος Βαλασμών, ἐκδ. Κ. Horna, ἐνθ' ἀνωτ. (ὑ. 264), σ. 185, ἀριθ. XVIII (=18), Α καὶ Β.

274. Μὲ τὸν τίτλο τοῦ «μεγάλου δοῦκος» τὸν προσαγορεύει ὁ Θεόδωρος Βαλασμών, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 275· στὸν καιρὸ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγ. 183 *δοῦξ τοῦ στόλου* (ὄχι μέγας δοῦξ) τιτλοφορήθηκε ὁ πρωτεξάδελφός του Κωνσταντῖνος Ἀγγ. 189, βλ. Χωνιάτης, σ. 570, καὶ στὸν καιρὸ τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) Ἀγγ. Κ. 180 ὁ σύγγαμβρος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου Μιχαὴλ Στρυφνός, σύζ. τῆς Θεοδώρας Δούκαινας Καματηρῆς, ἀδελφῆς τῆς αὐγοῦστας Εὐφροσύνης Δούκαινας, βλ. Χωνιάτης, σ. 716.

που θα δείξη να αναπληρώση την άμουσία του και να εξωραΐση τὸ στιχοῦργημά του»²⁷⁵.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 διέθετε σφραγίδα με ἀυτὴ ἐδῶ τὴν ἀπλὴ ἐπιγραφή:

Ἀνδρονίκου σφράγισμα Κοντοστεφάνου²⁷⁶.

Μετὰ τὸ θάνατό του ὁ μαῖστωρ τῶν ρητόρων Γεώργιος Τορνίκης²⁷⁷ ἀπάγγειλε στὴν ἁγία Σορὸ «τὸν ἐπιτάφιο λόγο» τοῦ μεγάλου ἥρωα τοῦ οὐγγρικοῦ πολέμου, στὴν ἀκρόαση τοῦ ὁποῖου παρευρέθησαν πολλοὶ λόγοι ἄντρες²⁷⁸.

Ἀπ' τοὺς γιούς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, τοῦ πιὸ σπουδαίου ἴσως ἀπ' τοὺς Κοντοστεφάνους, ὁ μόνος ποὺ ἀνάπτυξε κάποια δραστηριότητα ἦταν ὁ Ἀλέξιος Κοντοστέφ. Κομν. 228²⁷⁹.

275. Θεόδωρος Βαλασμών, ἐκδ. Κ. Ηοrna, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 264), σ. 214, Ἐπιστολαί, ἀριθ. VII: Τῷ μεγάλῳ δουκί... μὴ φαυλίσης τοὺς ρύπους τῶν κατ' ἐπιτροπὴν σου γραφέντων στιχιδίων χάριν αὐτῶν, ἀλλὰ τῷ τῆς καλοκαγαθίας σου μέλιτι τὴν πικρίαν τῆς ἀμαθίας μου καταγλύκανον καὶ τὸ τῆς ἀμουσίας μου δυσειδέστατον τῷ καλάμῳ τῆς συμπαθείας σου καλλιγράφησον.

276. V. Laurent, *Bulles métriques*, σ. 206, ἀριθ. 24: ὁ σοφὸς σφραγιδολόγος σημειώνει μὲν πῶς «ὁ κάτοχος αὐτῆς τῆς σφραγίδας κατέλαβε μέσα στὴν Αὐτοκρατορία μετὰ τὸ 1150 (τὸ σωστὸ εἶναι μετὰ τὸ 1166/67) τὰ σπουδαῖα ἀξιώματα τοῦ μεγάλου δουκὸς καὶ τοῦ ἀρχιναυάρχου», ἀλλὰ τὸν συγχέει με τὸν Ἀνδρόνικον Κοντοστέφανον 200, κ' ἔτσι τὸν κάνει ἓνα «γαμβρὸν τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἰ. Ἀγγ. Κ. 180» (ἀπ' τὴν κόρη του Εἰρήνη Ἀγγελίνα Κ. 260), καὶ στὸ σημεῖο ὅμως αὐτὸ γράφει ἐκ παραδρομῆς «γαμβρὸν Ἀλέξιου α' Κομνηνοῦ». Πῶς ἡ σφραγίδα ἀνήκει στὸν Ἀνδρόνικον Κ.Κ. 135 ἀποδέχεται καὶ ὁ W. Hörandner, *Theodoros Prodromos, Historische Gedichte*, σ. 442.

277. Ὁ Γεώργιος Τορνίκης, μαῖστωρ τῶν ρητόρων ἀπ' τὸ 1192 μέχρι τὸ 1201, ἐγίνε ἀργότερα μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, ὅπως φαίνεται ἀπ' τὴν ὑπ' ἀριθ. 180 ἐπιστολὴ τοῦ Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτη, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, *Τὰ Σωζόμενα*, τ. II, σ. 356, πρὸς τὸν Δημήτριον Τορνίκην Κομνηνὸν 302, γιὸν τοῦ Κωνσταντίνου Τορνίκη καὶ τῆς Ἀνώουμης Κομνηνῆς 242, γραμμὴ μετὰ τὸ 1217. Ὁ μαῖστωρ τῶν ρητόρων Γεώργιος Τορνίκης († πρὶν ἀπ' τὸ 1217) ἦταν γιὸς τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου Δημήτριου Τορνίκη, ἀνεψιὸς τοῦ μητροπολίτη Ἐφέσου Γεώργιου Τορνίκη καὶ ἀδελφὸς τοῦ ρήτορα Εὐθύμιου Τορνίκη καὶ τοῦ ἐπίσης λογοθέτου τοῦ δρόμου Κωνσταντίνου Τορνίκη, τοῦ συζύγου τῆς Ἀνώουμης Κομνηνῆς 242, βλ. J. Darrouzès, *Notes sur Euthyme Tornikès, Euthyme Malakès et Georges Tornikès*, REB 23 (1965), σ. 163-67, καὶ τοῦ ἴδιου, *Les discours d'Euthyme Tornikès*, REB 26 (1968), σ. 108 καὶ ὑ. 22, σ. 50 καὶ 121.

278. Ἰωάννου Ἀποκαύκου, *Σημείωμα εἰς Ἐπιγράμματα αὐτοῦ*, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, *περιοδικὸν Ἀθηνᾶ* 15 (1903), σ. 470: Στίχοι ἀναγνωσθέντες ἐν τῇ ἁγίᾳ Σορῷ, ἠνίκα πρῶτως ἀνεγνώσθη ὁ λόγος τοῦ Χαλκηδόνας κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κασταμονίτου, ὃν ἐποίησεν εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον· ὅτε καὶ τινες ἐδυσχεραῖνον καὶ αὐτὸς ὁ πηνικαῦτα μαῖστωρ τῶν ρητόρων κύρις Γεώργιος ὁ Τορνίκης, ὃς καὶ πρὸ δύο ἡμερῶν τῆς ἀναγνώσεως τοῦ τοιοῦτου λόγου ἀνέγνω ἐπιτάφιον εἰς τὸν Κοντοστέφανον ἐκεῖνον κύριν Ἀνδρόνικον καὶ πολλοὺς τῶν λογίων ἐκείσε συνεκαλέσατο· ἐδυσχεραῖνον δὲ ὁ λαός, ὡς περικοπήσεις τῆς ἀναγνώσεως τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ξενοφῶντος καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ. Πρβλ. J. Darrouzès, *Notes κτλ.*, ἐνθ' ἄνωτ., REB 23 (1965), σ. 165-66.

279. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 298, Ὑπόμνημα Κοντοστεφάνων, ἀριθ. 30, καὶ προσωπογραφία Ἀλέξιου (γ') Ἰ. Ἀγγ. Κομν. 180, ὑ. 41-42.

136. *Ειρήνη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή* (γένν. περί τὸ 1135 – †;)

Ἡ Εἰρήνη¹ Κοντοστεφανίνη Κομνηνή μοναχοκόρη τοῦ Στέφανου Κοντοστέφανου καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς 77² γεννήθηκε περί τὸ 1135³.

Παντρεύτηκε περί τὸ 1151/2 τὸν Νικηφόρον Βρυέννιον⁴, ποῦ μέ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου του ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ⁵.

Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος ποῦ θεωροῦνταν ἕνας «ἀπ' τοὺς ἔνδοξους ἀντρες» τῆς ἐποχῆς του⁶, δὲν ἦταν ἕνας ἀπευθείας ἀπόγονος τοῦ

- 136.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης τῆς Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρικῆς, συζύγου τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34, ἡ ὁποία πέθανε κατὰ τὸ προηγούμενο ἔτος τῆς γέννησής της.
2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ὅμοιοι (στίχοι ἐπιτύμβιοι) εἰς τὸν αὐτόν (Στέφανον Κοντοστέφανον), ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 354-55· ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. L (=50), σ. 441, στίχ. 16-21 καὶ ἰδιαίτερα στίχ. 21· Ἀνώυμος, ἐκδ. L. Sternbach, *Spicilegium Prodromeum*, Εἰς τὸν Κομνηνὸν κύριον Ἀλέξιον τὸν Κοντοστέφανον, σ. 26 [359], στίχ. 329 - 333, ὅπου μέ τὸ ὄνομά της Εἰρήνη ἀναφέρεται ὡς ἀδελφῆ τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134· Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κομνηνόν, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Noctes Petropolitanae Sbornik vizantijskich tekstov XII-XIII vekov*, St Pétersbourg 1913, σ. 147-48, ὅπου ἀνωλύμως ἀναφέρεται ὡς ἀδελφῆ ἐπίσης τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134.
3. Ὁ τριτότοκος τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 γεννήθηκε περί τὸ 1132/3 καὶ ἡ Εἰρήνη στὸ στιχοῦρημα τοῦ Θεόδωρου Πρόδρομου, ἐνθ' ἄνωτ., στίχ. 21, ἀναφέρεται τελευταία μετὰ τοὺς ἀδελφούς της.
4. Ὁ Κίνναμος, σ. 210, ἀναφέρει τὸν Νικηφόρον Βρυέννιον, ὡς σύζυγον «ἀδελφιδῆς» (= ἀνεψιάς ἐξ ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς) τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81. Πρβλ. L. Stiernon, *Sébastos et gambros*, REB 23 (1965), σ. 242, ἀριθ. 3, ποῦ λέει πῶς «ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος ὡς ἐπ' ἀδελφῆ ἢ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορα, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Κίνναμος, πρέπει νὰ παντρεύτηκε μιά ἀνεψιά τοῦ Μανουήλ (α') καὶ ὄχι μιά πρωτεξαδέλφη, ἀλλὰ πῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ προσδιορίσωμε ποιοῦ (ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς τοῦ Μανουήλ α') ἦταν γαμβρὸς». S. De Jongh, σ. 74, ἀριθ. 9, ποῦ λέει πῶς ἡ σύζυγος τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου, ἀνεψιά τοῦ Μανουήλ α', πρέπει νὰ ἦταν μιά κόρη τῆς Μαρίας Κ. 75 ἢ τῆς Ἄννας Κ. 77 ἢ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 ἢ τῆς Εὐδοκίας Κ. 80. Ἄν καὶ μποροῦμε νὰ ἐξαίρεσωμε τὴν πρώτη, τὸν τρίτο καὶ τὴν τέταρτη, γιατί οἱ σύζυγοι τῶν θυγατέρων τους μᾶς εἶναι περιπου γνωστοί, βλ. τίς οἰκείες προσωπογραφίες, καὶ νὰ καταλήξωμε στὴ μοναχοκόρη τῆς Ἄννας Κ. 77, τὴν Εἰρήνη, ὡς σύζυγο τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου, ἐν τούτοις ἔχομε καὶ ρητὴ ἐπιβεβαίωση ἀπ' τὴν ἀνεξακριβωτὴ πηγὴ τοῦ Παχώμιου τοῦ Σιναΐτη, Σημειώσεις ἀπὸ περιθώρια σιναϊτικῶν κωδικῶν, Σημ. 15: Ὅτι ὁ κύρ Ἀλέξιος ὁ Κοντοστέφανος, ὁ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως ἀδελφιδούς, καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῆ αὐτοῦ γαμβρὸς πανσέβαστος σεβαστὸς κύρ Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος, ὁμόψυχοι ὄντες, μετὰ τοῦ Κορινθοῦ Θεοδώρου καὶ τοῦ σοφοῦ Ἀδριανουπόλεως Λέοντος καὶ τοῦ νεωστὶ γενομένου Νέων Πατρῶν Εὐθυμίου, τῷ ἐκ Λάμπης Δημητρίῳ, καὶ αὐτοὶ κρύφα συνετάσσοντο, πολλὰ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου δυσφοροῦντος καὶ ἀντιπράττοντος.
5. Κίνναμος, σ. 210· Παχώμιος Σιναΐτης, ἐνθ' ἄνωτ.· Χωνιάτης, Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253· Στ. Σάκκος, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, σ. 154: τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Βρυέννιου.
6. Κίνναμος, σ. 210.

Νικηφόρου Βρυέννιου και τῆς Ἄννας Κ. 32 ἦταν ἐγγονός κάποιου Βρυέννιου ποῦ ὑπῆρξε πρωτεξάδελφος τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου, τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 32.

Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, ὁ σύζυγος τῆς Εἰρήνης Κ.Κ., μᾶς παρουσιάζεται ὡς ἕνας ἄντρας ὀλόψυχα στὸν οἶκο τῶν Κοντοστεφάνων ἀφοσιωμένος· ἰδιαίτερο δεσμὸ εἶχε μὲ τὸν Ἀλέξιο Κ.Κ. 134, ἀδελφὸ τῆς γυναίκας του, μὲ τὸν ὁποῖον πάντα συμφωνοῦσαν καὶ ἦσαν «ὀμόψυχοι»⁸.

Ἡ Εἰρήνη Κ.Κ. 136, σύμφωνα μὲ τοὺς ποιητές, ἦταν «μιά χρυσή ἐστία τῶν ἀρετῶν καὶ ὑπόδειγμα σώφρονος καὶ πάνσεμνης ζωῆς»⁹, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τοὺς ρήτορες, ἦταν «στόλισμα τοῦ γυναικείου κόσμου»¹⁰.

Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1161 στάλθηκε ὡς μέλος τῆς ἀποστολῆς ποῦ διατελοῦσε κάτω ἀπ' τὸν μέγα νδοῦκα Ἀλέξιον Κ. 65 στὴν Ἀντιόχεια, νά παραλάβουν ἀπὸ κεῖ τῆ μέλλουσα αὐτοκρατόρισα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας. Ὁ ἀρχηγός καὶ τὰ μέλη τῆς ἀποστολῆς, «ἀφοῦ εἶδαν καὶ θαύμασαν, ὅπως λέει ὁ σύγχρονός τους ἱστορικός, τῆ νύφη ποῦ θά ἔπαιρνε γιὰ γυναίκα του ὁ κύριός τους βασιλέας Μανουήλ (α΄), τὴν ἔβαλαν μέσα σ' ἕνα αὐτοκρατορικό πλοῖο καὶ μὲ μεγαλοπρέπεια τὴν ἔφεραν στὴν ΚΠολη»¹¹.

Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος πῆρε μέρος στὴ σύνοδο τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166¹², τὴν Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου, στὴν αἴθουσα τῆ λεγόμενη «τοῦ Μανουήλ» στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, ποῦ σ' αὐτὴ διατυπώθηκε ἡ τελειωτικὴ ἀπόφαση πάνω στὸ εὐαγγελικὸ ρητό: «Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν» καὶ ἀναθεματίστηκαν ὅσοι παρερμηνεύοντας τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, φρονοῦσαν σύμφωνα μὲ τοὺς Μονοφυσίτες πὼς τὸ ἀνθρώπινο π ρ ὀ σ λ η μ μ α τοῦ Χριστοῦ ἐγίνε θεϊκὴ οὐσία· μὲ ἄλλα λόγια, καταδικάστηκαν οἱ ἐρμηνεῖες διαφόρων πάνω στὸ ἀνωτέρω εὐαγγελικὸ ρητό καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Δημήτριου τοῦ ἐκ Λάμπης, ποῦ πέθανε ἀπὸ δηλητηρίαση λίγο πρὶν τὴ σύγκληση τῆς συνόδου¹³.

7. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 197-198, Στέμμα Βρυεννίων, ἀριθ. 13.

8. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 152· Παχώμιος Σιναΐτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 4).

9. Ἀνώνυμος, ἐκδ. L. Sternbach (ὑ. 2), σ. 26 [359], στιχ. 329-331:

ἡ δ' αὐ ξύναιμος ὑμῶν Εἰρήνη,
ἦν ἀρετῶν εἰποιμι χρυσὴν ἐστίαν
καὶ σώφρονος τύπωμα πανσέμου βίου.

10. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 147: ἀδελφὴ δὲ καὶ νύμφη (ἡ Εἰρήνη καὶ ἡ Δοῦκαινα, σύζυγος τοῦ Ἀνδρόνικου 135), τὰ καλλιστεῖα τοῦ θήλεος.

11. Κίνναμος, σ. 210.

12. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253· Στ. Σάκκος, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, σ. 154, ἀλλὰ ἡ ἀπορία ποῦ δημιουργεῖται εἶναι γιὰτὶ ἀναφέρεται μετὰ τὸν Λέοντα Καμύτερα ἢ Καμύτζην, πιθανὸν γαμβρόν τῆς Θεοδώρας Κ. 79, καὶ τὸν Ἀλέξιον Βρανᾶν Κομνηνόν, γαμβρόν τῆς Εὐδοκίας Κ. 80, ἐνῶ ἔπρεπε νά προηγηταί ἀπ' τοὺς δυὸ πρὸ πάντων γαμβροὺς τῆς πρεσβύτερης ἀδελφῆς τους Ἄννας Κ. 77, βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κομν. Βατ. 149, ὑ. 5.

13. Στ. Σάκκος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 27-30, 32, 35, 37-38, 58 ὑ. 1, 59, 63-64, 69, 70-73, 76· Βασ.

Καθώς φαίνεται, ὁ ἀδελφὸς τῆς Εἰρήνης Κ.Κ. 136, ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἓνας στενὸς φίλος τοῦ Εὐθύμιου Μαλάκη πού πολὺ ἀπ' αὐτὸν ἐπηρεαζόταν¹⁴, καθὼς καὶ τοῦ ἀντρός τῆς Νικηφόρου Βρυέννιου¹⁵, παράσυρε αὐτὸν τὸν τελευταῖο νὰ ταχτοῦν μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ Εὐθύμιου Μαλάκη καὶ τῶν ὁμοφρόνων του ἀρχιερέων, τοῦ Κορίνθου Θεόδωρου καὶ τοῦ Ἀδριανουπόλεως Λέοντα πού ἦταν ὁ πιὸ ἐμβριθῆς θεολόγος τῆς μερίδας τοῦ ἐκ Λάμπης Δημήτριου, καὶ πὼς αὐτό, ἂν καὶ γινόταν μὲ κάποια μυστικότητα, ἔφτασε στ' αὐτιά τοῦ αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος δυσανασχέτησε καὶ ἀντίδρασε, καὶ στὸ τέλος, ὅπως μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ, ἀνάκοψε τὴν κίνηση τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ἀλέξιου 134¹⁶.

Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, ὡς στρατιωτικός, πῆρε μέρος στὴ μεγάλη ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐκστρατεία τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 τὸ 1176, πού κατάληξε στὴ γνωστὴ μας μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, μὲ τὰ ἐπίσης γνωστὰ μας ὀλέθρια ἀποτελέσματα, καθὼς γιὰ τὴ συμμετοχὴ του μᾶς πληροφοροῦν φιλολογικὲς καὶ ὄχι ἀφηγηματικὲς πηγές¹⁷.

Ἡ Εἰρήνη Κ.Κ. 136 συνοδεύοντας τὸν ἀντρα τῆς Νικηφόρου Βρυέννιο στὴν ἀνωτέρω ἐκστρατεία, παραστάθηκε στὶς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 πού ἀρρώστησε βαρῖα στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου, «πραῦνοντας τὴν καῖλα τῶν στεναγμῶν του καὶ σβήνοντας τὸ τόσο μεγάλο ἀπ' τοὺς πόνους τράνταγμα του»¹⁸.

Κι' ὅταν τέλος αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς τῆς πέθανε, κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1176, ἀπ' τὸ κλάμα γιὰ τὸ χαμὸ του κατάντησε νὰ βουβαθῆ, καὶ καθὼς τὰ δάκρυά τῆς σώθηκαν, σὰν ρυάκι τὸ αἷμα χύνονταν ἀπ' τὸ φάρυγγά τῆς· τὸ πάθος τῆς ἦταν τέτοιο πού δὲν ἤθελε νὰ βλέπῃ τὸν ἥλιο καὶ μέσα στὸ στρόβιλο τοῦ μυαλοῦ τῆς ἀγωνιζόταν ἢ τὸ νεκρὸ νὰ ἀναστήσῃ ἢ μὲ τὸν πολυαγαπημένο τῆς

Στεφανίδης, Ἐκκλησ. Ἱστορία, σ. 426-27.

14. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 145, 150 καὶ 154, βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 36.
15. Παχώμιος Σιναΐτης, Σημειώσεις κτλ., Σημ. 15, βλ. πιὸ πάνω ὑ. 4, πρὸς τὸ τέλος.
16. Παχώμιος Σιναΐτης, ἐνθ' ἄνωτ. Γιὰ τὴ θεολογικὴ ἐμβριθία τοῦ Ἀδριανουπόλεως Λέοντα, βλ. Στ. Σάκκος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 64.
17. Κατὰ τὸν Ἀνώνυμον, ἐκδ. L. Sternbach, σ. 26 [359], στίχ. 329-333, ἡ Εἰρήνη Κ.Κ. 136 παραστάθηκε στὶς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 πού πέθανε στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου, μαζί μὲ τὴ νύφη τῆς Δούκαινα, τὴ σύζυγο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135. Ἐπίσης, κατὰ τὸν Εὐθύμιον Μαλάκην, σ. 147-48, ἡ Εἰρήνη Κ.Κ. 134. Τί ζητοῦσαν στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου οἱ δύο πριγκίπισσες; Ἀπλῶς εἶχαν ἐκεῖ συνοδεύσει τοὺς ἀντρες τοὺς τὸν Νικηφόρον Βρυέννιον καὶ τὸν Ἀνδρόνικον Κ.Κ. 135. Ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὸν Μαλάκην, σ. 152, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος παρουσιάζεται στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου νὰ ἀναζητῇ τὸν φιλὸ γ α μ β ρ ο ν Ἀλέξιον Κ.Κ. 134 πού εἶχε πεθάνει.
18. Ἀνώνυμος, ἐκδ. L. Sternbach, σ. 26 [359], στίχ. 329-333.
19. Εὐθύμιος Μαλάκης, σ. 147-48.
20. Εὐθύμιος Μαλάκης, σ. 152.

ἀδελφὸ νὰ ταφῆ καὶ μαζί του νὰ φύγη¹⁹.

Καὶ ὁ ἄντρας τῆς Νικηφόρος Βρυέννιος μαζί με ὅλους ἀναζητοῦσε τὸν χαμένο κουριάδο του ποὺ τόσο τὸν ἀγαποῦσε²⁰.

Πρέπει νὰ δεχτοῦμε πῶς τὰ μέλη τοῦ οἴκου τῶν Κοντοστεφάνων Κομνηνῶν, ποὺ προῆλθαν ἀπ' τὸ Στέφανο Κοντοστέφανο καὶ τὴν Ἄννα Κ. 77 ἦσαν πολὺ ἀνάμεσά τους ἀγαπημένα.

Μετὰ τὸ 1176 δὲν ἔχομε καμιὰ πληροφορία γιὰ τὴν Εἰρήνη Κ.Κ. 136 καὶ τὸν ἄντρα τῆς Νικηφόρο Βρυέννιο.

Φαίνεται πῶς ἀπόχτησαν ἀπογόνους, καθὼς τόσοις Βρυέννιους καὶ Κοντοστέφανους καὶ Κομνηνοὺς συναντᾶμε στὰ μετέπειτα χρόνια, ἀλλὰ δὲν ἔχομε κάποια σαφὴ ἀπόδειξη ἢ καὶ ἐνδειξη γι' αὐτό.

137. Ἀλέξιος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1132 – † πρὶν ἀπ' τὸ 1136)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κομνηνός πρωτότοκος γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ τῆς Θεοδώρας² γεννήθηκε περὶ τὸ 1132³.

Πέθανε πρὶν ἀπ' τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1136⁴, καθὼς ὁ πάππος του Ἰωάννης (β') Κ. 34, κατ' ἐξαίρεση ἀπ' τοὺς ἄλλους ἐγγόνους του ποὺ εἶχαν πεθάνει⁵, τὸν ἀναφέρει ὀνομαστικὰ καὶ ὀρίζει νὰ δίδεται στοὺς πιστοὺς κατὰ τὴν ἐπέτειο τοῦ θανάτου του μιὰ εἰδικὴ προσφορὰ⁶.

Ὁ αὐλικὸς ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος θέτει ἐξάλλου στὸ στόμα τοῦ πάππου του τοὺς ἐξῆς στίχους:

«Μοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ μου ἡ χάρις τοῦ προσώπου σου,
Ἀλέξιε, σπάραγμα τῆς καρδιάς τοῦ πατέρα σου,
καὶ νύχτα δική μου, ποὺ ἔσβησε κάθε φῶς τῆς ἀλουργίδας μου⁷».

-
- 137.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ προπάππου του Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ τοῦ ἐκ πατρὸς θείου του βασιλέα Ἀλέξιου Κ. 74· εἶναι καὶ αὐτός, ὅπως ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 «προπαπποθειώνυμος», βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 1.
2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Εἰς τοὺς παῖδας τοῦ πορφυρογεννήτου καὶ σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἰσαάκιου· ὡς ἀπὸ τοῦ βασιλέως (Ἰωάννου β' Κ. 34), ἐκδ. J. Fabricius, Bibliotheca Graeca VII, Hamburg 1727, 714 (aus B)· ἐκδ. W. Hörandner, σ. 628-29, ἀριθ. XXIII· Τυπικὸν μονῆς Παντοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ., ἐκδ. A. Dimitr'evskij, σ. 663· ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE 5 (1908), σ. 396· ἐκδ. P. Gautier, L'Obit uaire du Pantocrator, REB 27 (1969), σ. 239 καὶ 255, ἀριθ. 27· ἐκδ. P. Gautier, le Typikon du Pantocrator, REB 32 (1974), σ. 42-3, στίχ. 238-40. Πρβλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 236 καὶ ὑ. 65.
3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περὶ τὸ 1130, καὶ ὅπως φαίνεται ἀπ' τὸ ποίημα τοῦ Θ. Πρόδρομου ἦταν ὁ πρωτότοκος.

138. [Ειρήνη] Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1133 – † πρὶν ἀπ' τὸ 1183;)

Ἡ Εἰρήνη¹ Κομνηνή πρωτότοκη κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ τῆς Θεοδώρας² γεννήθηκε περί τὸ 1133³.

Ἡ Εἰρήνη Κ. 138 παντρεύτηκε περί τὸ 1150 τὸν Ἀνώνυμον Δούκαν Καματηρόν⁴, ποὺ γεννήθηκε περί τὸ 1130, ἕνα ἐγγονὸ τοῦ λ ο γ ο θ έ τ η τ ῶ ν

-
4. Τυπικὸν μονῆς Παντοκράτορα, ἐκδ. P. Gautier, REB 32 (1974), σ. 131, στίχ. 1670-75, ὑπογράφηκε τὸ Τυπικὸ ἀπ' τὸν Ἰωάννη (β') Κ. 34 τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 6645 = 1136.
 5. Τυπικὸν μονῆς Παντοκράτορα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 43, στίχ. 238.
 6. Τυπικὸν μονῆς Παντοκράτορα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 43, στίχ. 238-40.
 7. Θεοδ. Πρόδρομος, Εἰς τοὺς παῖδας κτλ. (ὑ. 2), ἐκδ. W. Hörandner, σ. 328, στίχ. 7-9.
- 138.1.** Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς μάμμης τῆς Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρικῆς, συζύγου τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34, ὅπως ὁ ἀδελφός τῆς Ἰωάννης Κ. 139 φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του.
2. Χωνιάτης, σ. 376: Ἦν δέ τις ἀνὴρ τοῦνομα Ἰσαάκιος (Κ. 229), γένους ἀριστα ἦκων, ἕτερος παρὰ τὸν Ἄγγελον Ἰσαάκιον (183), θυγατρὸς παῖς Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος, ὃν ὁ λόγος τῆς ἱστορίας ἀπτόμενος κασίγητον τοῦ βασιλέως εἰρηκε Μανουήλ (α' Κ. 181). Αὐτόθι, σ. 376-77: ὑποθημοσύνη Θεοδώρας (Κ. 142), ἣπερ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος (Κ. 87), ὡς πολλάκις εἶπομεν, ἐπλησίαζεν, ὁ δ' Ἰσαάκιος (Κ. 229) οὗτος ἀδελφιδοῦς ἦν. ἐνήγον δέ Ἀνδρόνικον (Κ. 87) εἰς τὸ προσδέξασθαι τὸν Ἰσαάκιον (Κ. 229) καὶ τῆς χρονίου κατοικτεῖραι ἀποδημίας ὁ Μακροδόκας Κωνσταντῖνος τῆ πρὸς μητρὸς Ἰσαακίου θεία (τῆ Ἄννη Κ. 140) συνευναζόμενος, Στὰ πῖδ πάνω ὁ Χωνιάτης μάς λέει: 1) πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 229, ἄλλος ἀπ' τὸν Ἰσαάκιον Ἄγγ. 183, ἦταν γιὸς μιᾶς κόρης τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαακίου Κ. 78 ποὺ ἦταν ἀδελφός τοῦ βασιλέα Μανουήλ (α') Κ. 81· 2) πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 229 ἦταν ἀνεμῖος τῆς Θεοδώρας Κ. 142, τὴν ὅποιαν ἐρωτικά πλησίαζε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87· 3) πῶς τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 ἐσπρωχναν νά δεχθῆ καὶ νά λυπηθῆ τὸν Ἰσαάκιον Κ. 229 ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδόκας ποὺ ἦταν σύζυγος τῆς θείας τοῦ Ἰσαακίου Κ. 229, τῆς Ἄννης Κ. 140. Ἐχομε λοιπὸν ἐδῶ τρεῖς κόρες τοῦ Ἰσαακίου Κ. 78: α) τὴν Εἰρήνην Κ. 138, μητέρα τοῦ Ἰσαακίου Κ. 229, γιὰ τὸ ὄνομά τῆς βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 396-97, ὑ. 28 καὶ 30· β) τὴν Θεοδώραν Κ. 142 ποὺ ἦταν ἐρωμένη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87· καὶ γ') τὴν Ἄννην Κ. 140, τῆ σύζυγο τοῦ Κωνσταντῖνου Μακροδόκα. Ansbert, Historia de Expeditione Friderici Imperatoris, ἐκδ. A. Chroust, MGH. SS. NS. V, Berlin 1928, 32, 102, 161, ὑ. 1, λέει πῶς ἡ μητέρα τοῦ Λεοπόλδου V (Κομνηνοῦ) de Babenberg 218 τῆς Αὐστρίας, ἡ Θεοδώρα Κ. 131, καὶ ἡ μητέρα τοῦ Ἰσαακίου Κ. 229, ἡ Εἰρήνη Κ. 138, ἦσαν πρωτεξαδέλφες, ὡς κόρες δυο ἀδελφῶν, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 ἡ πρώτη, καὶ τοῦ Ἰσαακίου Κ. 78 ἡ δευτέρα.
 3. S. De Jongh, σ. 62. Περί τὸ 1174 ὁ γιὸς τῆς Ἰσαακίος Κ. 229 ἦταν «κομιδῆ νέος», ἀρα γεννήθηκε περί τὸ 1153· κατὰ συνέπεια ἡ γέννηση τῆς μητέρας του μῆτρει νά τεθῆ περί τὸ 1133.
 4. Ὁ Ἰσαάκιος Κ. 229 ἦταν συγγενῆς τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δούκαινας Καματηρῆς, συζύγου τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κ. 180, βλ. Χωνιάτης, σ. 611, ἡ ὅποια ἦταν κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Καματηροῦ, γιου τοῦ Γρηγορίου Καματηροῦ καὶ τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, βλ. D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 98, σ. 126-27 καὶ ἀριθ. 101, σ. 131. Ἐπίσης ἦταν ὁ Ἰσαάκιος Κ. 229 παιδικὸς φίλος καὶ συγγενῆς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα, βλ.

σε κ ρ έ τ ω ν σε β α σ τ ο ũ Γρηγόριου Καματηρού και της Ειρήνης Δούκαινας, κόρης του Μιχαήλ Δούκα, αδελφοῦ τῆς αὐγουστάς Ειρήνης Δούκαινας⁵.

Ἡ [Ειρήνη] Κ. 138, ὅπως σκοτεινά και ἀνώνυμα προβάλλει στήν ἱστορία⁶, δέ φαίνεται νά ζοῦσε κατά τῆ βασιλεία τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 (1183 - 1185), τότε πού ἡ ἀδελφή τῆς Θεοδώρα Κ. 142 μεσολάβησε στόν ἐραστή τῆς, σ' αὐτόν τόν Ἀνδρόνικο (α΄), γιά τήν καταβολή λύτρων πρὸς ἀπελευτέρωση τοῦ ἀνεπιού τῆς Ἰσαάκιου Κ. 229, τοῦ γιοῦ αὐτῆς τῆς ἀδελφῆς τῆς (τῆς Ειρήνης Κ. 138)⁷.

Χωνιάτης, σ. 377. Καί ἀπό μιά σφραγίδα προκύπτει πὼς ὁ πατέρας τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 229 ἦταν ἓνας Δούκας, ἡ μητέρα του μιά Κομνηνή και ὁ ἴδιος θυγατρόπαις (=γιός μιᾶς κόρης) ἓνός σεβαστοκράτορα· τὸ μόνο πού στή σφραγίδα αὐτῆ μᾶς βάζει σέ κάποια σύγχυση εἶναι ἡ παρεμβολή τῆς λέξης: «γαμβρός»· V. Laurent, EO 31 (1932), σ. 434, ἀριθ. 5· τοῦ ἴδιου, Bulles métriques, σ. 289, ἀριθ. 639· D. Polemis, The Doukai, σ. 132, ἀριθ. 103· Zacos-Veglery σ. 1544-46, ἀριθ. 2736· [Ἐπικλήση πρὸς τόν ἁγ. Γεώργιον]:

Κομνηνοδοουκόπαιδα μητροπατρόθεν

Ἰσαάκιον ὅς σεβαστοκρατόρων

θυγατρόπαις γαμβρός τε, μάρτυς με σκέποις.

Ἀπ' τὰ πιό πάνω βλέπομε πὼς ὁ Ἰσαάκιος 229 ἦταν γιός κάποιου Δούκα (Καματηροῦ) και κάποιας Κομνηνῆς (τῆς Ειρήνης 138) πού ἦταν κόρη κάποιου σεβαστοκράτορα (τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78)· ἀκόμη προκύπτει ἡ εἰκασία νά παντρεύτηκε ὁ Ἰσαάκιος 229 κάποια κόρη (ἢ και ἀδελφή) ἓνός ἀγνώστου σεβαστοκράτορα, πού αὐτῆ θά ἦταν ἡ πρώτη σύζυγός του. Ἡ S. De Jongh, σ. 62, ἐκφέρει τῆ γνώμη πὼς ἴσως πρέπει νά ταυτίσωμε τὸν σύζυγο τῆς [Ειρήνης] Κ. 138, τὸν Δούκαν Καματηρόν, μὲ τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν, «πανσέβαστον σεβαστόν και γαμβρόν τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81», πού παρακάθησε στίς συνόδους τῆς 2ας και 3ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166, βλ. Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, ΡG 140, στ. 236 και 253, και στή σύνοδο τῆς 30ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1170, βλ. L. Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 479, και πού μνημονεύεται και ἀπ' τὸν Κίνναμον, σ. 268⁶⁻⁷, τὸ 1167. Ἀλλά ὁ L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 236-37, ἀπόδειξε, κατά τὴν κρίση μου σαφῶς, πὼς ὁ πιό πάνω Κωνσταντῖνος Δούκας τῶν συνόδων και τοῦ Κίνναμου, δέν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν Κωνσταντῖνον (Μακρο) Δούκαν, πού σέ πολλά μέρη ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης, σ. 233, 234, 245, 377, 379, 381, 382, 384, 407, πού κι αὐτὸς ἦταν πανσέβαστος σεβαστός και γαμβρός τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ὡς σύζυγος τῆς ἀνεπιᾶς του Ἄννας Κ. 140, και πὼς τὸ Μ α κ ρ ο δ ο ῦ κ α ς (= Δούκας ὁ Μακρός, ὁ ψηλός) δέν ἦταν παρά ἓνα παρατσούκλι (sobriquet) πού μὲ αὐτὸ ὁ Χωνιάτης σημειώνει τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν (τὸν σύζ. τῆς Ἄννας Κ. 140), γιὰ τὴν πρώτη φορά στίς βυζαντινὲς πηγές τὸ Μακροδοῦκας ἀπαντᾷ ὡς πατρώνυμο. Σὺμφωνη μὲ τὸν L. Stiernon γνώμη ἔχει και ὁ D. Polemis, The Doukai, σ. 192-93, ἀριθ. 226 και ἰδιαίτερα ὑ. 2.

5. Ὁ D. Polemis, The Doukai, σ. 78-9, ἀριθ. 32, λέει πὼς ὁ Γρηγόριος Καματηρός και ἡ Ειρήνη Δούκαινα, οἱ γεννητορες τῶν Δουκῶν Καματηρόν, φαίνεται πὼς ἄφησαν ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν· ἀνάμεσα σ' αὐτὰ συναντήσαμε τὸν Ἀνδρόνικον Δούκαν Καματηρόν και τὸν Ἰωάννην Καματηρόν, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 315, ὑ. 17, σ. 428, ὑ. 31ζ-31ια, σ. 431-32, ὑ. 33-36, και σ. 536-37, ὑ. 193· ἴσως μπορούμε νά προσθέσωμε και ἓνα τρίτο γιὸ τους, τοῦ ὁποῖου γιός ἦταν ὁ σύζυγος τῆς Ειρήνης Κ. 138, ἂν δέν ἦταν γιός τοῦ πιό πάνω λ ο γ ο θ έ τ η τοῦ δ ρ ὀ μ ο υ Ἰωάννη Καματηροῦ.

6. Βλ. πιό πάνω, ὑ. 2 και 4.

7. Ὅπως βγαίνει ἀπ' τὴ διήγηση τοῦ Χωνιάτη, σ. 376-77.

Ὁ ἄντρας τῆς Δούκας Καματηρός ὅπως ὁδηγοῦν κατὰ τὸ γάμο του θὰ ἔλαβε ἀπ' τὸ θεῖο τῆς αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ πα ν σ ε β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ.

Ποιὸς σ ε β α σ τ ὸ ς Δούκας Καματηρός εἶναι αὐτὸς ἀπ' τοὺς Δοῦκες ἐκείνους ποὺ ἀνάπτυξαν κάποια δραστηριότητα κατὰ τὸ δεῦτερο μισὸ τοῦ 11 αἰ., τότε ποὺ ὁ Δούκας Καματηρός, ἂν ἡ ζωὴ του παρατάθηκε, θὰ εἶχε μιὰ ἡλικία 20-70 χρονῶ;

Ἀπ' τοὺς ἐρευνητὲς ἀποκλείστηκε νὰ εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας τῶν συνόδων τοῦ 1166 καὶ τοῦ 1170, καθὼς καὶ τοῦ Κίναμου, γιατί στοὺς πρόσωπό του εἶδαν τὸν Κωνσταντῖνον Μακροδοῦκαν τοῦ Χωνιάτη, τὸν σύζ. τῆς Ἄννας Κ. 140⁸.

Ἐνας ἄλλος Κωνσταντῖνος Δούκας ποὺ μετὰ τὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου (1176) ἀνάπτυξε κάποια στρατιωτικὴ δράση στὸ πλευρὸ τοῦ Ἰωάννη Κομνηνοῦ Βατάτζη 147, πρέπει ἐπίσης νὰ ἀποκλεισθῆ, γιατί ἐκτὸς ποὺ δὲν ἀναφέρεται ὡς ἕνας συγγενὴς τοῦ αὐτοκράτορα, δὲν ἦταν τότε (μετὰ τὸ 1176 καὶ περὶ τὸ 1177-1180), παρὰ ἕνας νεαρὸς ποὺ μόλις εἶχε φυτρώσει τὸ γενάκι του, ἐνῶ ὁ σύζυγος τῆς πρωτότοκης κόρης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, Εἰρήνης Κ. 138; πρέπει τότε νὰ εἶχε μιὰ ἡλικία 47 περίπου χρονῶ⁹.

Ἐνα ἄλλον ὅμως Κωνσταντῖνον Δούκαν ποὺ ἔφερε τὸν τίτλο τοῦ πα ν σ ε β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ – μιὰ προϋπόθεση γιὰ νὰ ἦταν ἕνας συγγενὴς ἐξ ἀγχιστείας τοῦ αὐτοκράτορα, ἂν καὶ αὐτὸ τὸ τελευταῖο δὲν ἀναφέρεται ρητὰ – δὲν μποροῦμε ὁλότελα νὰ τὸν ἀποκλείσωμε ἀπὸ πιθανὸ σύζυγο τῆς Εἰρήνης Κ. 138.

Ὁ πιὸ πάνω πα ν σ . σ ε β α σ τ ὸ ς Κωνσταντῖνος Δούκας στάλθηκε ἀπ' τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 στὴν Ἰταλία νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ὀχυρωμένη πόλη τῆς Ἀγκῶνας, ἡ ὁποία πολιορκοῦνταν ἀπ' τὶς συνασπισμένες δυνάμεις τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου I Barberousse καὶ τῆς Βενετίας. Ἀργότερα διορίστηκε δ ο ῦ ξ Διοκλείας, Δαλματίας, Κροατίας, Δυρραχίου καὶ Σπαλάτου καὶ ἔμεινε σ' αὐτὸ τὸ ἀξίωμα ἀπ' τὸ 1171 μέχρι τὸ 1174 τὸ πιὸ λίγο καὶ πέθανε στὶς 8 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1179 ἀπὸ μιὰ πλευρίτιδα ποὺ τὸν βασάνισε γιὰ ἑπτὰ μέρες¹⁰.

Αὐτὸς ὁ πα ν σ . σ ε β α σ τ ὸ ς Κωνσταντῖνος Δούκας εἶναι χωρὶς καμιά ἀμφιβολία ἕνα ἄλλο πρόσωπο ἀπ' τὸν Κωνσταντῖνον (Μακρο-) Δούκαν, τὸν

8. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 4.

9. Χωνιάτης, σ. 251. Πρβλ. L. Stiernon, Sébast et gambros, REB 23 (1965), σ. 237, ὑ. 75· D. Polemis, The Doukai, σ. 191, ἀριθ. 221.

10. Βλ. B de Montfaucon, Palaeographia Graeca, Paris 1708, σ. 47· σημείωση στὸ περιθώριο τοῦ φύλλου 18· τοῦ Παρισινοῦ ἐλληνικοῦ κώδικα 1564. Πρβλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 237, ὑ. 75· D. Polemis, The Doukai, σ. 191, ἀριθ. 222· F. Chalandon, τ. II, σ. 490 καὶ ὑ. 4.

11. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 140, ὑ. 42-50.

12. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 2 καὶ 4.

σύζ. τῆς Ἄννας Κ. 140, γιὰ τὸν ὁποῖον ξέρομε πὼς ἐκτελέστηκε μὲ λιθοβολισμό στὶς 30.V.1185¹¹.

Ἡ Εἰρήνη Κ. 138, πρωτότοκη κόρη τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 78, ἀπόχτησε ἀπ' τὸν Δούκαν Καματηρὸν τὸ πιὸ λίγο ἓνα γιό, τὸν Ἰσαάκιον Δούκαν Κομνηνὸ 229¹².

139. Ἰωάννης Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1134 – † πρὶν ἀπ' τὸ 1136)

Ὁ Ἰωάννης¹ Κ. δευτερότοκος γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ τῆς Θεοδώρας² γεννήθηκε περὶ τὸ 1134.

Πέθανε, ὅπως φαίνεται, πρὶν ἀπ' τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1136³, καθὼς ὁ πάππος του Ἰωάννης (β') Κ. 34 ὀρίζει στὸ Τυπικὸ του τοῦ Παντοκράτορα νὰ δίδωνται στοὺς πιστοὺς δυὸ προσφορὲς γιὰ τοὺς ἐγγόνους του ποὺ εἶχαν πεθάνει καὶ ποὺ ἀπ' αὐτοὺς δὲν μᾶς εἶναι γνωστός παρὰ μόνο ὁ Ἰωάννης Κ. 139⁴.

Ὁ αὐλικὸς ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος θέτει ἐξάλλου στὸ στόμα τοῦ πάππου του τοὺς ἐξῆς στίχους:

«Τὰ χαριτωμένα σου ψελλίσματα, παιδί μου Ἰωάννη,
καθὼς στὸ νοῦ μου ἔρχονται, φωτιά ἀνάβουν
μέσα στὰ ἔγκατά μου, καὶ μὲ πικρὸ βέλος
στὰ σπλάγχνα μου χτυπιέμαι.

Πόσο καλύτερο θὰ ἦταν νὰ μὴν ἐρχόσουν
καθόλου στὴ ζωή,

ᾧ ζευγάρι γιῶν του πατέρα σας Ἰσαάκιου·
ἂν δὲν ἐρχόσουν στὴ ζωή, δὲ θὰ ἔφευγες γιὰ νὰ μᾶς
πικράνης. Καὶ τώρα ἤλθες, σὲ εἶδαμε,
εἶδες καὶ σὺ τοῦ ἡλίου τὴν αὐγή,
κι ὁ βυθὸς τῆς γῆς σὲ ἀγκαλιάζει πάλι,
καθὼς ἀπ' τὴ δική μου σὲ ἄρπαξε ἀγκαλιά»⁵.

- 139.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34.
2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Εἰς τοὺς παῖδας τοῦ πορφυρογεννήτου καὶ σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἰσαάκιου· ὡς ἀπὸ τοῦ βασιλέως (Ἰωάννου β' Κ. 34), ἔκδ. J. Fabricius, *Bibliotheca Graeca* VII, 714 (aus B)· ἔκδ. W. Hörandner, σ. 328-29, ἀριθ. XXIII. Κατὰ τὸν P. Gautier, *L'Obituaire du Pantocrator*, REB 27 (1969), σ. 255, ἀριθ. 26, πιθανόν ὁ Ἰωάννης Κ. 139 νὰ ἦταν ὁ πρωτότοκος γιὸς, ἀλλὰ καθαρὰ ὁ Θ. Πρόδρομος, ἐνθ' ἀνωτ., βάζει μπροστά ἀπ' τὸν Ἰωάννη Κ. 139 τὸν Ἀλέξιο Κ. 137.
3. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 137, ὑ. 4.
4. Τυπικὸν μονῆς Παντοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ., ἔκδ. A. Dimitr'evskij, σ. 663· ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, NE 5 (1908), σ. 396· ἔκδ. P. Gautier, *L'Obituaire du Pantocrator*, REB 27 (1969), σ. 239 καὶ 255, ἀριθ. 26· ἔκδ. P. Gautier, *le Typikon du Pantocrator*, REB 32 (1974), σ. 42-3, στίχ. 238.
5. Θεόδωρος Πρόδρομος, Εἰς τοὺς παῖδας κτλ., ἔκδ. W. Hörandner, σ. 328-29, στίχ. 10-18.

140. [Ἴννα] Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1137 – † ;)

Ἡ Ἴννα¹ Κ. δευτερότοκη κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ τῆς Θεοδώρας² γεννήθηκε περί τὸ 1137³.

Ἡ Ἴννα Κ. 140 παντρεύτηκε περί τὸ 1153 τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν ἢ Μακρο-Δούκαν γιὰ τὸ ψηλὸ του ἀνάστημα⁴, ποῦ γεννήθηκε περί τὸ 1134.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου του ἔλαβε ἀπ' τὸ θεῖο τῆς γυναίκας του βασιλέα Μανουήλ (α') Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ

140.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Ἴννας Κ. 77.

2. Χωνιάτης, σ. 377: ἐνήγον δὲ Ἀνδρόνικον (Κ. 87) εἰς τὸ προσδέξασθαι τὸν Ἰσαάκιον (Κ. 229) καὶ τῆς χρονίου κατοικτεῖραι ἀποδημίας ὁ Μακροδοῦκας Κωνσταντῖνος τῆ πρός μητρός Ἰσαάκιου (Κ. 229) θεία (τῆ Ἴννη Κ. 140) συνευναζόμενος, Αὐτόθι, σ. 376: Ἰσαάκιος (Κ. 229)... θυγάτρὸς παῖς Ἰσαάκιου (Κ. 78) τοῦ σεβαστοκράτορος, ὃν ὁ λόγος τῆς ἱστορίας ἀπτόμενος κασιγνητὸν εἰρήκε Μανουήλ (α') Κ. 81). Αὐτόθι, σ. 379-80: εἶγε ὁ μὲν (Κωνσταντῖνος) Μακροδοῦκας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων φιλοφροσυνῶν αἰς ἐπιμελῶς Ἀνδρόνικον (Κ. 87) ἐθεράπευε, καὶ ἀδελφῆ τῆς Θεοδώρας (Κ. 142) κατὰ συνάφειαν συνήρχετο γαμικῆν, ἣν ὁ λόγος πλειστάκις ἰστόρησε γινώσκειν ἀθεμίτως Ἀνδρόνικον (Κ. 87). Στὰ πῶς πάνω ὁ Χωνιάτης μᾶς λέει: 1) πῶς ἐσπρωχθῆν τὸν Ἀνδρόνικον (α') Κ. 87 στὸ νὰ δεχθῆ τὸν Ἰσαάκιον Κ. 229 καὶ νὰ τὸν λυπηθῆ γιὰ τὴ μακροχρόνια ἐξορία του ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας, ὁ ὁποῖος εἶχε παντρευτῆ μὲ τὴν ἐκ μητρός θεία τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 229, τὴν Ἴνναν Κ. 140· 2) πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 229 ἦταν γιὸς μιᾶς κόρης (τῆς Εἰρήνης Κ. 138) τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 78, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέα Μανουήλ (α') Κ. 81· 3) πῶς ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας, ἐκτὸς ἀπ' τίς ἄλλες ὑπηρεσίες ποῦ εἶχε προσφέρει στὸν Ἀνδρόνικον (α') Κ. 87, ἦταν καὶ παντρεμένος μὲ τὴν Ἴννα Κ. 140, τὴν ἀδελφῆ τῆς Θεοδώρας Κ. 142, ποῦ γι' αὐτὴ πολλές φορές ἔχει ἀναφέρει στὴν ἱστορία του πῶς ἀθέμιτα συζοῦσε μὲ τὸν Ἀνδρόνικον Κ. 87. Συμπέρασμα: Ἡ σύζυγος τοῦ Μακροδοῦκα ἦταν θεία, ἀδελφῆ τῆς μητέρας τοῦ Ἰσαάκιου 229 ποῦ ἡ μητέρα του αὐτὴ ἦταν κόρη τοῦ Ἰσαάκιου 78, ἄρα καὶ ἡ σύζ. τοῦ Μακροδοῦκα ἦταν κόρη τοῦ Ἰσαάκιου 78· ἡ σύζ. τοῦ Μακροδοῦκα ἦταν καὶ ἀδελφῆ τῆς ἐρωμένης τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, τῆς Θεοδώρας Κ. 142, ποῦ ἦταν κόρη τοῦ Ἰσαάκιου 78, βλ. Κίνναμος, σ. 250, Χωνιάτης, σ. 184, ἄρα καὶ ἡ σύζ. τοῦ Μακροδοῦκα ἦταν κόρη τοῦ Ἰσαάκιου 78. Γιὰ τὸ βαπτιστικὸ ὄνομα τῆς Ἴννας Κ. 140 καὶ τὴ σειρά τῆς γέννησής της, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 396-97, ὑ. 28 καὶ 32.

3. Ἡ S. De Jongh, σ. 63, τοποθετεῖ τὴ γέννηση τῆς Ἴννας Κ. 140 ἀνάμεσα στὴ Μαρία Κ. 141 καὶ στὴ Θεοδώρα Κ. 142 καὶ τὴν φέρει πῶς γεννήθηκε περί τὸ 1142, καὶ στὴν ὑ. 10 προσθέτει πῶς μπορεῖ νὰ ἦταν νεώτερη καὶ ἀπ' τὴ Θεοδώρα Κ. 142, ὅποτε θὰ γεννήθηκε μετὰ τὸ 1145, ἀλλὰ καὶ ἂν παραβλέψωμε τίς ἀβέβαιες πηγές, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 396, ὑ. 28, αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ὀνόματα τῶν θυγατέρων τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ ὁ χρόνος τῆς δραστηριότητος τῶν γαμβρῶν του, ξένων καὶ Βυζαντινῶν, μᾶς δείχνουν τὴ σειρά καὶ τὴ σχετικὴ χρονολογία τῆς γέννησής τους.

4. Γιὰ τὸ γάμο τους, βλ. πῶς πάνω, ὑ. 2. Ἄλλες πηγές, τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων καὶ ὁ Κίνναμος, σ. 268, μᾶς λένε πῶς ὁ Κωνσταντῖνος (Μακρο-) Δούκας εἶχε παντρευτῆ μιὰ ἀνεψιά τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81. Γιὰ τὸ παρατσούκλι Μακροδοῦκας, βλ. προσωπογραφίαν Εἰρήνης Κ. 138, ὑ. 4. Γιὰ τὸ πῶς ὁ Κωνσταντῖνος ἦταν ἕνας ἄντρας ψηλὸς μᾶς τὸ λέει καὶ ὁ Χωνιάτης, σ. 381: καὶ τὸ γεραρὸν τῆς ἡλικίας...

πανσεβαστου σεβαστου⁵.

Γιά την Άννα Κ. 140 που πλάγια προβάλλει στην ιστορία δεν ξέρομε τίποτε· αντιθέτως για τον άντρα της Κωνσταντίνου Δούκαν ή Μακροδούκαν είμαστε αρκετά καλά πληροφορημένοι.

Πρώτα-πρώτα μās παρουσιάζεται ως ένας άρχοντας βαθύπλουτος και μεγάλος γαιοκτήμονας⁶, αλλά δε γνωρίζομε από ποῦ ἀπόκτησε ή κληρονόμησε τόν τεράστιο αὐτόν πλοῦτο· ἀπ' τήν πατρική του οἰκογένεια ή ἀπ' τόν πεθερό του Ἰσαάκιο Κ. 78;

Ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδούκας καί ή γυναίκα του, ή αὐτοκρατορική πριγκίπισσα Άννα Κ. 140, δε φαίνεται νά ἦσαν ἀπ' τά μέλη ἐκεῖνα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος, ποῦ ἦσαν ἀφοσιωμένα στό Μανουήλ (α') Κ. 81.

Μαθαῖομε πῶς κατὰ τὸ 1166/67 ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδούκας εἶχε μιά πολὺ ὑποπτη συνομιλία μέ τόν Ἀλέξιο Ἀξούχο, τόν σύζυγο τῆς πορφύρας Μαρίας Κ. 123, ποῦ πάντα σκευωροῦσε ἐναντίον τοῦ Μανουήλ (α'). Ὁ Ἀξούχος, σύμφωνα μέ τόν Κίνναμο, εἶπε σ' αὐτή τήν περίσταση στό Μακροδούκα: « Ἐάν θελήσης, ἀγαπητέ μου, νά συμμεριστῆς τή δική μας ἀποψη (πάνω στό ἐπί τοῦ θρόνου δικαιώματα τῆς γυναίκας μου καί ἐμοῦ), κ' ἔτσι ἔχομε μιά γνώμη (καθώς ἐσύ θά παραιτηθῆς τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναίκας σου καί σου), μάθε πῶς κανείς δέν θά μπορέση νά μās καταβάλη»⁷.

Ὁ Κίνναμος ποῦ μās διηγείται τά πιό πάνω, λέει ἀμέσως μετὰ ἀπ' αὐτά, πῶς ὁ Ἀξιοῦχος εἶχε καί ἄλλη ὑποπτη συνομιλία μέ τόν πρῶν δούκα τῆς Σελεύκειας Ἀλέξιον Κασσιανόν, καί προσθέτει γιά τή δεῦτερη αὐτή ἰδιαιτερη συνομιλία, πῶς ὁ Κασσιανός διαμήνυσε στόν αὐτοκράτορα τά ὅσα εἶπαν⁸, ἐνῶ γιά τή συνομιλία τοῦ Ἀξούχου μέ τὸ Μακροδούκα, δε λέει πῶς αὐτός ὁ τελευταῖος ἐνημέρωσε τόν αὐτοκράτορα πάνω σ' αὐτή.

5. Χωνιάτης, Θεο. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 236 καί 253 L. Petit, Documents inedits, VV 11 (1904), σ. 479: τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καί γαμβροῦ τοῦ κραταιοῦ καί ἀγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Κωνσταντῖνου τοῦ Δούκα.
6. Χωνιάτης, σ. 381: καί τήν τοῦ πλοῦτου βαθύτητα. Πρβλ. P. Tivčev, Le règne de l'empereur Andronic Ier Comnène, BS 23 (1962), σ. 35, ὅπου ἐκ παραδρομῆς τόν ἀναφέρει ως Μιχαήλ Μακροδούκαν (ἀντὶ Κωνσταντῖνον) καί τόν οἶκο του κατατάσσει ἀνάμεσα στίς "célebres et riches familles".
7. Κίνναμος, σ. 268. Πρβλ. Κ. Βαρζοῦ, Ἀλέξιος Κ. 74 καί Εἰρήνη ή Ρωσική καί οἱ ἀτυχοὶ ἀπόγονοί τους, Βυζαντινά 7 (1975), σ. 155. Ὁ D. Polemis, The Doukai, σ. 192, ἀριθ. 226, λέει πῶς ὁ Μακροδούκας «συνόδευσε τὸ 1170 τὸ Μανουήλ (α') σὲ μιά ἐκστρατεία στή Μ. Ἀσία» καί παραπέμπει στόν Κίνναμον, σ. 268, ὅπου δέν ἀναφέρεται παρά ή συνομιλία τοῦ Ἀξούχου μέ τόν Κωνστ. (Μακρο-) Δούκαν, ή ὁποία δέν ἐγινε παρά πρὶν ἀπ' τὸ 1167, γιατί τὸν Ἀπρίλη - Μάη τοῦ 1167 εἶναι ποῦ πιάστηκε καί κουρεύτηκε καλόγερος ὁ Ἀλέξιος Ἀξούχος καί δέν μετεἶχε πιά τῆς πολιτικῆς ζωῆς. βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 90.
8. Κίνναμος, σ. 268: γιά τήν ιδιότητα τοῦ Κασσιανοῦ, αὐτόθι, σ. 179.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας παραστάθηκε χωρίς γνώμη καὶ ψῆφο, ὅπως ὅλοι ἐξάλλου οἱ αὐτοκρατορικοὶ πρίγκιπες καὶ λοιποὶ ἀξιωματοῦχοι⁹, στὶς συνόδους τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166¹⁰, τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ ἴδιου ἔτους¹¹ καὶ τῆς 30ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1170¹².

Ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας ὑπῆρξε ἕνας ἄντρας στρατιωτικὸς μέτριας ἀξίας. Δεῖγματα αὐτῆς τῆς ἐπίδοσής του ἔχομε κατὰ τὴν καταστρεφτικὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, ποῦ σ' αὐτὴ ἦταν ἕνας ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς¹³, αὐτῆς ποῦ καθὼς ξέρομε, κατόρθωσε νὰ ἀντέξει στὴν ἐπίθεση, καὶ πέτυχε νὰ καταλάβῃ κάποιον λόφο, στὸν ὁποῖο καὶ ὀχυρώθηκε¹⁴. Αὐτὴ ὅμως ἢ σχετικὴ ἐπιτυχία τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, πρέπει κατὰ τὴ γνώμη μου, νὰ ἀποδοθῆ στὸν Ἀνδρόνικο Λαπαρδᾶ, σύζυγο τῆς Θεοδώρας Κ. 234¹⁵.

Μετὰ τὴ συγκέντρωση τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ πάνω στὸ λόφο ποῦ εἶχε καταλάβει ἢ ἐμπροσθοφυλακὴ, κατὰ τὰ ξημερώματα τῆς 18ης τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1176 –ἡ τρομερὴ καταστροφὴ ἐγίνε στὶς 17 τοῦ μηνός– τότε ποῦ οἱ Τοῦρκοι ἐπανάλαβαν τὴν ἐπίθεση καὶ ἄρχισαν «σάν θεριά» νὰ κυκλώνουν τὸ στρατόπεδο τῶν Βυζαντινῶν, μετὰ τὸν Ἰωάννη Δούκα 90, διατάχτηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας νὰ τεθῆ ἐπικεφαλῆς τῶν ἀντατολικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα καὶ διοικοῦσε, καὶ νὰ ἀπωθήσῃ τὸν ἐχθρό· ὁ Μακροδοῦκας μὲ τίς δυνάμεις του ἔκανε μιὰ ἐμφάνιση, ἀλλὰ ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσῃ¹⁶.

Μετὰ τὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου δὲ συναντᾶμε πιά τὸν Κωνσταντῖνον Μακροδοῦκαν παρὰ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ θείου τῆς γυναίκας του, τοῦ βασιλέα Μανουήλ (α') Κ. 81.

Οἱ αὐτοκρατορικοὶ συγγενεῖς, ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν ἀπομείνει μετὰ τὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, δὲν ἔδειξαν ἔναντι τοῦ νέου καθεστώτος τῆς Ἀντιβασιλείας, τῆς χήρας-ἐπιτρόπου Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Κ. 132, τὴν ἀφοσίωση ποῦ εἶχαν πρὸς τὸ μακαρίτη αὐτοκράτορα.

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς θά ἦσαν, χωρὶς ἀμφιβολία, ἂν καὶ δὲν ἀναφέρεται πὼς πῆραν ἐνεργὸ μέρος, καὶ ἡ Ἄννα Κ. 140 καὶ ὁ ἄντρας τῆς Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας –ποτὲ αὐτοὶ δὲν ἦαν ἀφοσιωμένοι οὔτε στὸ Μανουήλ (α') Κ. 81– καθὼς δὲν νέμονταν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐξουσίας καὶ βάδιζαν πάνω στὰ ἴχνη τῆς ἀδελφῆς τους Θεοδώρας Κ. 142.

9. Στ. Σάκκος, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, σ. 58.

10. Χωνιάτης, Ἐθσ. Ὁρθοδοξίας, ΡΓ 140, στ. 236.

11. Χωνιάτης, Ἐθσ. Ὁρθοδοξίας, ΡΓ 140, στ. 253.

12. L. Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 479.

13. Χωνιάτης, σ. 233.

14. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ὑ. 209.

15. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Γ' προσωπογραφίαν Θεοδώρας Κ. 234.

16. Χωνιάτης, σ. 245.

Μετά την πώση του καθεστώτος της Ἀντιβασιλείας, ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας ἦταν μέσα σὲ κείνους τοὺς ἀριστοκράτες ποὺ τὸ Μάη τοῦ 1182 προσέτρεξαν στὸ ἔσω λεγόμενο Φιλοπάτιον νὰ καλωσορίσουν τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 καὶ νὰ τὸν συγχαροῦν γιὰ τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας, ὡς ἐπιτροπὸν τοῦ ἀνήλικου Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155¹⁷.

Ἀπὸ τότε ὁ μέτριος στρατιωτικὸς καὶ βαθύπλουτος γαιοχτήμονας Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας, ὁ γαμβρὸς ἀπὸ ἀδελφῆ τῆς Θεοδώρας Κ. 142, τῆς ἐρωμένης τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, στάθηκε ἕνας θερμὸς συμπαράστατης αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, καὶ τοῦ «ἐπιδαψίλευε μὲ μεγάλη φροντίδα πολλὰς φιλοφροσύνες»¹⁸, μεγάλες ἐκδουλεύσεις.

Ἰσως ἦταν ἀπ' τὰ μέλη ἐκεῖνα τῆς ἀριστοκρατίας, τὰ ὁποῖα πίστευαν πῶς μὲ τὴν παροχὴ ἀπατηλῶν ἢ μικρῶν παραχωρήσεων πρὸς τὶς κατώτερες τάξεις τῶν πόλεων καὶ τῆς ἀγροτικῆς, θὰ στερῶναν τὸ φεουδαρχικὸ καθεστῶς, γι' αὐτὸ καὶ τὸν βλέπομε νὰ ἀνέχεται ἢ καὶ νὰ ἐπικροτῆ ὅλες τὶς πράξεις τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 καὶ αὐτὲς ἀκόμη τὶς ἀκρότητές του, ὅπως τὶς τυφλώσεις καὶ θανατώσεις τῶν ἄλλων μελῶν τῆς ἀριστοκρατίας ποὺ τὸν ἀντιπολιτεύτηκαν, τὴ θανάτωση τῆς βασιλομήτορος Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας, τὴν ἀνάρρηση στὸ θρόνον τοῦ ἴδιου τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 καὶ τὴ θανάτωση τέλος τοῦ μικροῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155.

Δὲν εἶναι παρὰ μετὰ τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1183, ποῦ ὁ νέος αὐτοκράτορας Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, θέλοντας γὰ τιμῆσιν τὴν ἀδελφῆ τῆς ἐρωμένης τοῦ Θεοδώρας Κ. 142, τὴν Ἄννα Κ. 140, καὶ σὲ ἀναγνώριση τῆς συμπαράστασης τοῦ Κωνσταντῖνου Μακροδοῦκα, ἀπόνειμε σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο καὶ κατ' ἀντανάκλαση στὴ γυναῖκα του (Ἄννα Κ. 140) τὸν τίτλον τοῦ παυπερσεβαστοῦ¹⁹, τίτλον ποῦ στὸν καιρὸ τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν ἔπαιρναν οἱ σύζυγοι τῶν δευτερότοκων θυγατέρων τῶν αὐτοκρατόρων²⁰.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας ἐξακολούθησε νὰ ἀπολαμβάνῃ τῆς εὐνοίας τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) 87 καὶ νὰ εἶναι ἕνας πιστὸς συνεργάτης του μέχρι καὶ τὸ 1185, γιὰ νὰ ἔχη στὸ τέλος ἕνα οἰκτρὸ θάνατον, ἐξαιτίας τοῦ προβλήματος ποῦ δημιούργησε ὁ Ἰσαάκιος Δούκας Κομνηνός 229.

Ἡ προσωπικότητα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, παρὰ τὶς ὑπάρχουσες γι' αὐτὸν δυὸ μονογραφίες²¹, δὲν ἔχει μέχρι σήμερον ἐρευνηθῆ κατὰ τρόπον, ποῦ μπορεῖ νὰ μᾶς ἰκανοποιήσῃ.

17. Χωνιάτης, σ. 331: Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 32, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 393-94. Βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 549, ὑ. 270.

18. Χωνιάτης, σ. 379-80.

19. Χωνιάτης, σ. 407. Μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ ἴδιος τίτλος ἀπονεμήθηκε ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικον (α΄) Κ. 87 καὶ στὸν Ἀλέξιον Βρανᾶν Κομνηνόν, σύζ. τῆς Ἄννας Κομνηνῆς Βαταζζίνας 149.

20. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 223 καὶ ὑ. 12.

21. W. H. Rudt de Collenberg, L' empereur Isaac de Chypre et sa fille (1155 - 1207), B. 38 (1968), σ. 123-79, καὶ Θ. Βλάχος, Ὁ τύραννος τῆς Κύπρου Ἰσαάκιος Κομνηνός (1184 -

Ο Ίσαάκιος Δ.Κ. 229 πού περί τὸ 1174/1175 διορίστηκε ἀπ' τὸ μεγάλο θεῖο του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ὁ ὑ ξ Κιλικίας καὶ περί τὸ 1175/1176 παντρεύτηκε μιὰ Ἀρμενίδα πριγκίπισσα τοῦ οἴκου τῶν Ρουπενιδῶν, κόρη τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας Θόρου II (1145 - 1168), αἰχμαλωτίστηκε περί τὸ 1179 ἀπ' τὸν πρωτεξάδελφο τῆς γυναίκας του Roupen III (1175 - 1187), ὁ ὁποῖος, ὅταν κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του αἰχμαλωτίστηκε τὸ 1182 ἀπ' τὸν πρίγκιπα τῆς Ἀντιόχειας Βοημοῦνδο III (1163 - 1201), τὸν παραχώρησε, ἀντὶ λύτρων γιὰ τὸν ἑαυτό του, σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο²².

Ἔτσι, ὁ Ίσαάκιος Δ.Κ. 229 βρισκόταν ὡς ὄμηρος μαζί μὲ τὰ δυὸ παιδιά του κοντὰ στὸ Βοημοῦνδο III στὴν Ἀντιόχεια, ὅταν παρακάλεσε τοὺς συγγενεῖς πού εἶχε στὴν ΚΠολη, τὴν πανίσχυρη θεῖα του Θεοδώρα Κ. 142, ἀδελφή τῆς μητέρας του [Εἰρήνης] Κ. 138, τὸν ἐξ ἀγχιστείας θεῖο του π α ν υ π ε ρ σ έ β α σ τ ο ν Κωνσταντῖνον Μακροδοῦκαν καὶ τὸν παιδικὸ του φίλο καὶ συγγενή του Ἀνδρόνικο Δούκα, ἐπίσης ἰσχυροὺς κοντὰ στὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, νὰ μεσολαβήσουν σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο, γιὰ νὰ ἀποστειλῆ στὸ Βοημοῦνδο III τῆς Ἀντιόχειας 60.000 βυζάντια (besants), τὰ ὁποῖα αὐτὸς ζητοῦσε γιὰ νὰ τὸν ἀπολευτερώσῃ.

Καὶ πραγματικά, τόσο ἡ Θεοδώρα Κ. 142, ἡ πιστὴ σύντροφος τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) 87, ὅσο καὶ ὁ Μακροδοῦκας καὶ ὁ Δούκας, παρακάλεσαν τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἀπολευτερώσῃ τὸν Ίσαάκιον Δ.Κ. 229 καὶ νὰ τὸν δεχτῆ μέσα στοὺς κόλπους τῆς Αὐτοκρατορίας, παρέχοντας τὴ διαβεβαίωση πὼς αὐτὸς «θὰ φανῆ ἕνας πιστὸς θεράποντας τῆς βασιλείας του». Ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) μὲ τὴ σειρά του δέχτηκε τὶς ἐπίμονες εἰσηγήσεις τῶν ἀνωτέρω, καθὼς τόσο σ' αὐτὸν ἦσαν ἀφοσιωμένοι, καὶ ἔστειλε στὸ Βοημοῦνδο III 30.000 βυζάντια, καὶ συγχρόνως διόρισε τὸν Ίσαάκιο 229 ὁ ὑ κ α τῆς Κύπρου, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ εἰσπράξῃ τοὺς φόρους τῆς πλοῦσιας μεγαλονήσου καὶ νὰ πληρώσῃ τὸ ὑπόλοιπο ποσόν.

Καὶ τὰ ἐπίσημα αὐτοκρατορικὰ γράμματα ἐξαπολύθηκαν τόσο πρὸς τὸν Ίσαάκιο 229 ὅσο καὶ πρὸς τὶς ἀρχές τῆς Κύπρου. Ἀλλὰ ὁ Βοημοῦνδος III, πρὶν ἀφήσῃ τὸν Ίσαάκιο νὰ ἀναχωρήσῃ, ζήτησε ἐγγυήσεις: Τὰ παιδιά τοῦ Ίσαάκιου ἔπρεπε νὰ μείνουν στὴν Ἀντιόχεια καὶ οἱ Ναῖτες ἰππότες τῆς Ἱερουσαλήμ νὰ ἐγγυηθοῦν γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ ὑπόλοιπου ποσοῦ. Αὐτοί, ἄγνωστο γιὰ ποιὲς αἰτίες, ἔδωσαν τὴν ἐγγύησή τους, καὶ ὁ Ίσαάκιος Δ.Κ. 229 μέσα στὸ 1184 ἀναχώρησε γιὰ τὴν Κύπρο²³.

1191), Βυζαντινά 6 (1974), σ. 169-77· ὁ δεῦτερος ἐξ ἀβλεψίας δὲν ἔλαβε ὑπόψη τοῦ τῆ μονογραφία τοῦ πρώτου.

22. Γιὰ τὶς πηγές καὶ χρονολογίες τῶν ἀνωτέρων γεγονότων, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Γ' προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Δ.Κ. 229.

23. Χωνιάτης, σ. 376-77· αὐτόθι, σ. 379: ἀμέλει καὶ ὑπὸ κρίσιν ἤγαγε τὸν τε θεῖον Ἰσαάκιον τὸν Μακροδοῦκαν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνικον, οἱ ξυνέθεντο μὴ ἀχρεῖον Ἀνδρονίκω τὰ ἐς πίστιν ὀφθῆναι τὸν Ἰσαάκιον λυθέντα καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἐπαναζεύ-

Καθώς ἐγκαταστάθηκε ὡς δ ο ὕ ξ σ τὴν Κύπρο, ἀσκοῦσε τὰ καθήκοντά του ὡς ἓνας «νόμιμος δυνάστης ἀπεσταλμένος ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἔδειχνε στοὺς Κυπρίους τὰ αὐτοκρατορικά γράμματα καὶ τοὺς διάβαζε τὶς αὐτοκρατορικές διαταγές ποὺ εἶχε λάβει καὶ ποὺ τοῦ διέγραφαν, τὸ τί ἔπρεπε νὰ κάνῃ καὶ διεκπεραίωνε ὡς πιστὸς ὑφιστάμενος τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς τῆς ΚΠολης τὶς τρέχουσες ὑποθέσεις». Ἀλλὰ τὸ 1185, μπρὸς στὴν τραγικὴ κατάσταση ποὺ εἶχε διαμορφωθῆ στὴν ΚΠολη ἀπ' τὰ ἔργα τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, σήκωσε τὴ σημαία τῆς ἐπανάστασης, «καὶ ἐπευφημίστηκε αὐτοκράτορας» ἀπ' τὸ λαό, τὸ στρατό καὶ τὴν αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Κύπρου²⁴, καὶ ἔκοψε δικά του νομίσματα, μερικὰ τῶν ὁποίων σώθηκαν²⁵.

Καθὼς ὁ Ἰσαάκιος 229 ἀπόσπασε τὴν Κύπρο ἀπ' τὴν Αὐτοκρατορία, ἔκανε τὴν ἀρχὴ τοῦ κατακερματισμοῦ τῆς, γιὰ τὸ μεγάλο αὐτὸ νησί ποὺ ἦταν καὶ εἶναι ἀκόμη ἓνα πολὺ σπουδαῖο στρατηγικὸ κέντρο, χάθηκε ὀριστικά γιὰ τὸ Βυζάντιο²⁶.

Προβαίνοντας σ' αὐτὴ τὴν ἐπανάσταση ὁ Ἰσαάκιος 229 ποὺ σοβαρὰ κλόνησε τὴ θέση τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 81²⁷, δὲ σκέφτηκε καθόλου τοὺς ἐγγυητές του, ποὺ βρίσκονταν στὴν ΚΠολη, κάτω ἀπ' τὴν ἐξουσία τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄)²⁸. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος πολὺ ἐξοργίστηκε γι' αὐτὴ τὴν

ξαντα. Εἶναι ἀπαράδεχτος ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Χωνιάτη, σ. 377, πὼς ὁ Ἰσαάκιος 229 πλαστογράφησε γράμματα καὶ διαταγές τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) 87 πρὸς τοὺς Κυπρίους· ὅλες οἱ ἄλλες πηγές, Benedict of Peterborough, *The Chronicle known under the name of...*, London 1867 (Rolls Series), σ. 444-46, καὶ Roger van Hoveden, *Annales*, ἔκδ. W. Stubbs, Londres 1868 (Rolls Series), τ. II, σ. 203-208, μᾶς λένε πὼς πῆγε στὴν Κύπρο μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ Βυζαντίου. Πρβλ. W. H. Rudt de Collenberg, *Isaac de Chypre*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 36), σ. 135-36· G. Finlay, *A History of Greece*, Oxford 1877, τ. III, σ. 213· G. Hill, *A History of Cyprus*, Cambridge 1949, τ. I, σ. 313.

24. Χωνιάτης, σ. 377· Νεόφυτος Ἐγκλειστος, *Περὶ τῶν χώρων Κύπρον σκαιῶν*, ἔκδ. Κ. Σάθα, MB τ. 2 (1873), σ. 3· καὶ φημίζεται βασιλεὺς, *Chronique d'Ernoulet et de Bernard le Trésorier*, ἔκδ. Mas Latrie, Paris 1871, σ. 91. Πρβλ. J. Hackett, *A History of the Orthodox Church of Cyprus*, London 1901, κατὰ μετάφραση καὶ συμπλήρωση I. Παπαϊωάννου, τ. Α΄, Ἀθήναι 1923, σ. 78-9· W. H. Rudt de Collenberg, *Isaac de Chypre*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 137-40: Γιὰ τὸν Ἰσαάκιον 229, ἡ ἀνοδος στὴν ἐξουσία δὲ σήμαινε τὴ βασιλεία του πάνω σ' ἓνα τμῆμα τῆς Αὐτοκρατορίας, αὐτὸ τῆς Κύπρου, ἀλλὰ θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ του ὡς τὸ μοναδικὸ καὶ νόμιμο βυζαντινὸ αὐτοκράτορα, καθὼς ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 δὲν ἦταν παρά ἓνας σφετεριστὴς ποὺ οἰκειοποιήθηκε τὸ θρόνο τοῦ θύματός του, τοῦ νόμιμου αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155.
25. W. Wroth, *Imperial Byzantine Coins*, τ. II, Londres 1908, ἀνατύπωση Chicago 1966, σ. 597· J. Sabatier, *Description des monnaies byzantines*, Paris 1862, τ. II, σ. 227 καὶ pl. 58, 9· P. Lambros, *Monnaies inédites du Royaume de Chypre au Moyen Age*, Athènes 1876, σ. 12-4.
26. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 422· O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 110· Θ. Βλάχος, Ὁ τύραννος τῆς Κύπρου Ἰσαάκιος Κομνηνός, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 36), σ. 172.
27. P. Tivčev, *Le règne d'Andronic I Comnène*, BS 23 (1962), σ. 38: En 1185, Isaac Comnène se déclara souverain indépendant de l'île de Chypre et ceci ébranla sérieusement la position d'Andronic Comnène.

πράξη του Ἰσαάκιου, ἀλλὰ μὴ μπορώντας νὰ τὸν τιμωρήσῃ γιὰ τὴν ἀπιστία του καὶ τὴν ἀσυνείπιά του –γιατὶ δὲν εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ ἐκστρατεύσῃ στὴν Κύπρο, νὰ τὸν πιάσῃ καὶ νὰ τὸν θανατώσῃ– ἐστρεψε τὴν ὀργή του ἐναντίον ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἐγγυηθῆ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του, τοῦ παυπερσεβαστοῦ Κωνσταντίνου Μακροδοῦκα καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα²⁹, ἐνῶ σὲ λίγο διέκοψε ὀριστικά τὶς σχέσεις του μὲ τὴν παλιὰ πιστὴ του σύντροφο, ἐρωμένη καὶ ἀνεψιά του Θεοδώρα Κ. 142³⁰.

Τόσο ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας ὅσο καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Δούκας ἦσαν ἀπ' τοὺς ἀφοσιωμένους ὑπουργοὺς τοῦ αὐτοκράτορα, «ἄντρες τῆς δικῆς του μερίδας ποὺ ἀπὸ ὅλους ἴσχυαν πῖο πολὺ καὶ μέσα στὴ σύγκλητο οἱ καλύτεροι ὑποστηρικτὲς του»³¹. Καὶ ὁ μὲν Μακροδοῦκας, «ἐκτός ἀπ' τὶς ἄλλες φιλοφροσύνες ποὺ μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιμέλεια ἐπιδαψίλευε στὸν Ἀνδρόνικο 87»³², ἦταν καὶ γαμβρὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 142, καθὼς ἐπανειλημμένως ἔχομε πει, ὡς σύζυγος τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς τῆς τελευταίας, τῆς Ἄννας Κ. 140, ὁ δὲ Ἀνδρόνικος Δούκας, ἄνθρωπος κατὰπτυστος καὶ γλοιώδης ποὺ τὴν ἀδιαντροπία τὴν εἶχε ζωγραφισμένη στὸ πρόσωπό του, ἦταν πῖο φανατικὸς καὶ σκληρὸς ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν Ἀνδρόνικο 87 ἀπέναντι τῶν ἐχτρῶν αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ἔτσι ποὺ ὅταν ὁ αὐτοκράτορας τιμωροῦσε μὲ τύφλωση ἓνα συνωμότη, αὐτὸς (ὁ Δούκας) ἀποφαινόταν πὼς πρέπει καὶ τὰ χέρια νὰ τοῦ κοποῦν ἢ νὰ κρεμαστῆ ἢ νὰ παλουκωθῆ, βρίζοντας τὸν αὐτοκράτορα μὲ σκληρὰ λόγια πὼς δὲν ἔβαζε τὶς ἀνάλογες τιμωρίες στὰ ἐναντίον του ἐγκλήματα³³.

Ἰκανοποιημένος ὁ Ἀνδρόνικος (α') 87 ἀπ' τὶς ὑπηρεσίες καὶ τὴν ἀφοσίωση ἑνὸς τέτοιου ὑπουργοῦ, δὲ δίστασε νὰ υἱοθετήσῃ τὸν Ἀνδρόνικο Δούκα καὶ νὰ τὸν ἐγγράψῃ μεταξὺ «τῶν πολὺ ἀγαπημένων του»³⁴.

Γιατὶ ὁ αὐτοκράτορας στράφηκε μὲ τόσο μεγάλη ὀργή ἐναντίον τέτοιων συνεργατῶν καὶ εὐνοουμένων; Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 ἀνησύχησε πολὺ ἀπ' τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ἰσαάκιου Δ.Κ. 229, γιατί φοβήθηκε πὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀπ' τὴν Κύπρο θὰ καταπλεύσῃ στὴν ΚΓΠολη γιὰ νὰ

28. Χωνιάτης, σ. 377: οὗτος τοῖνυν ὁ Ἰσαάκιος Ἀνδρονικῶ τῷ βασιλεῖ οὐχ ὑπέκειν ἐθέλων καὶ τὴν πατρίδα ὡς ἐν ἀστράσι φανταζόμενος καὶ συγγενείας ἢ ἐρατεινῆς ὀμηλικίας οὐδένα λόγον τιθέμενος.

29. Χωνιάτης, σ. 378-79.

30. Ἀμέσως μετὰ τὴ θανάτωση τοῦ Κωνσταντίνου Μακροδοῦκα καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα, ὀργανώθηκε ἡ συνωμοσία γιὰ τὴν ἀνάρρηση στὸ θρόνο τοῦ γιοῦ τῆς Θεοδώρας Κ. 150, τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156, ποὺ εἶχε παντρευτῆ τὴν Εἰρήνη Κ. 165, κόρη τῆς Θεοδώρας Κ. 142, βλ. προσωπογραφίαν αὐτῆς τῆς τελευταίας, ὑ. 94-98.

31. Χωνιάτης, σ. 379: καίπερ τῶν τῆς μερίδος ὄντες Ἀνδρονικῶ οἱ μέγ' ἐξοχοὶ πάντων καὶ τῆς ἐταιρίας οἱ κράτιστοι, Σύμφωνα μὲ τὴν Αἰκατ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 164, μὲ τοὺς ὄρους: συνέδριον, φίλιος πνύξ, ἐταιρία, ὑπονοεῖται ἡ σύγκλητος.

32. Βλ. πῖο πάνω, ὑ. 18.

33. Χωνιάτης, σ. 379-80.

34. Χωνιάτης, σ. 407.

τὸν καθαιρέση ἀπ' τὴν ἐξουσία, ξέροντας πὼς μὲ εὐχαρίστηση θὰ γίνῃ ἀπὸ ὅλους δεχτός³⁵, καθὼς τὸ μακρινὸ κακό –καὶ γιὰ τὸν Ἰσαάκιον 229 λέγεται πὼς ἦταν ἕνας τύραννος τῶν ὑπηκόων του χειρότερος κι ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο 87 ἀκόμη³⁶– εἶναι καλύτερο ἀπ' αὐτὸ ποῦ ἔχουμε μπροστά μας³⁷, καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ γιατί πιστεῦε πὼς στὴν ἐπιχείρησή του ὁ Ἰσαάκιος θὰ πετύχῃ, καθὼς πάντα τὸν ἀνησυχοῦσε μιά πρόγνωση πὼς θὰ ξεθρονιζόταν ἀπὸ κάποιον ἄνθρωπο, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα θὰ ἄρχιζε ἀπὸ Ι (ἰῶτα)³⁸.

Ἄλλὰ καὶ πάλι δὲν μπορεῖ νὰ δικαιολογηθῇ ἡ τὴν μανία τοῦ Ἀνδρόνικου (α') 87 ἐναντίον τῶν συνεργατῶν του, γιὰ μόνη τὴν αἰτία πὼς μεσολάβησαν καὶ ἐγγυήθηκαν πρὸς ἀπολευτέρωσή του Ἰσαάκιου Δ. Κ. 229 ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Βοημούνδου III τῆς Ἀντιόχειας.

Συνέτρεξε, καθὼς φαίνεται, καὶ κάτι ἄλλο βαθύτερο.

Ὁ Χωνιάτης γράφει: «Μὴ μπορώντας ὁ Ἀνδρόνικος 87 νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἐχτρὸ ποῦ ἀπουσίαζε, τὸν Ἰσαάκιον 229, ἔστρεψε τὸ θυμὸ του ἐναντίον ἐκείνων ποῦ εἶχε στὸ χέρι, ὅπως πολλές φορές συνηθίζουν νὰ κάνουν καὶ οἱ σκύλοι, ποῦ ἐκείνον ποῦ τοὺς πετροβολεῖ τὸν γαυγίζουν ἀπὸ μακριά, ἐνῶ ἀρπάζουν καὶ δαγκάνουν, γιὰ νὰ ξεθυμάνουν, τίς πέτρες ποῦ τοὺς ρίχνει. Ἔτσι κι ὁ Ἀνδρόνικος 87 παράπεμψε σὲ δικαστήριον τὸ θεῖο τοῦ Ἰσαάκιου 229 Κωνσταντῖνον Μακροδοῦκαν καὶ τὸν Ἀνδρόνικον Δούκαν γιὰ τὴν ἐγγύ-
ρησιν ποῦ εἶχαν δώσει ὑπὲρ τοῦ Ἰσαάκιου 229»³⁹. Ὡς ἐδῶ οἱ δυὸ ἀνωτέρω

35. Χωνιάτης, σ. 379: ἐδεδίει γὰρ μήπως Κυπρόθεν καταπλεύσας καθελεῖ τοῦτον (τὸν Ἀνδρόνικον 87) τῆς ἀρχῆς, εἰδὼς ὡς ἀσμένως (ὁ Ἰσαάκιος 229) προσδεχθήσεται παρὰ πάντων.

36. Χωνιάτης, σ. 377-78, 483, 484, 443, 547, 612· Σκουταριώτης, ἐκδ. Σάθα MB 7 (1894), σ. 342 καὶ 371· Νεόφυτος μοναχὸς ὁ Ἐγκλειστος, Περὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν Κύπρον σκαιῶν, Σάθα MB 2 (1873), σ. 3· Benedict of Peterborough, *The Chronicle known under the name of...* Londres 1867 (Rolls Series) καὶ ἐκδ. Bouquet, XVII, Paris: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Ricardi Regis*, (Vinisau), Londres 1864 (Rolls Series) καὶ ἐκδ. H. E. Mayer, Stuttgart 1962.

37. Χωνιάτης, σ. 379: ἐπεὶ καὶ τὸ πόρρω κακὸν τοῦ ἐν χερσίν ἀλυπτότερον, καὶ τοῦ θλιβόντος ἄρτι κουφότερον τὸ ἐλπιζόμενον χεῖριστον.

38. Χωνιάτης, σ. 378-379: ἀλλ' ὁρῶν (ὁ Ἀνδρόνικος 87) αὐτῷ ἐπερχόμενον ὄν πάλαι πεφόβητο φόβον (ἦν γὰρ ὑφορώμενος ἀεὶ τὸ ἰῶτα ὡς τὴν αὐτοῦ παραλύσον ἀρχὴν)... Σκουταριώτης, σ. 342. Ὁ Θ. Βλάχος, Ὁ τύραννος τῆς Κύπρου κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 36), σ. 172-73, γράφει πὼς ὑπῆρχε παλαιὰ πρόγνωση τοῦ Σ τ ε θ ἄ τ ο υ, ὅτι ὁ Ἀνδρόνικος (α') θὰ ξεθρονιζόταν ἀπὸ ἄνθρωπο, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα θὰ ἄρχιζε ἀπὸ Ι, καὶ παραπέμπει στὸ Χωνιάτη, σ. 371, καὶ στὰ βιβλία τοῦ O. Jurewicz, *Andronikos*, σ. 116, καὶ τοῦ J.P. Reinhard, *Vollständige Geschichte des Königreichs Zypern*, Erlangen-Leipzig 1766, σ. 102. Ἄλλὰ ὁ Χωνιάτης, σ. 371, καθὼς καὶ ὁ Jurewicz, δὲ λένε τίποτε σχετικὸ, τὸν δὲ Reinhard δὲν μπόρεσα νὰ πλησιάσω, ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ παραθέτῃ πηγὴ μὲ προγνώσῃ τὸν (Κωνσταντῖνον) Στηθάτον (καὶ ὄχι Στεθάτον), τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης, σ. 505-6, γιὰ μιά ἄλλη ἀποτυχημένη πρόγνωση του, βλ. γι' αὐτὴ τὴ πρόγνωση προσωπογραφίαν Ἄννας Κομν. Βατ. 149, ὑ. 107.

39. Χωνιάτης, σ. 379.

δικάζονται για την πράξη που έκαναν να παράσχουν την έγγυήσή τους.

Στη συνέχεια ο Χωνιάτης συμπληρώνει: «Δέν πέρασαν και πολλές μέρες απ' αυτή τή δίκη τους, και οι άντρες κατηγορήθηκαν για έγκλημα καθοσίωσης, αν και ήσαν τής μερίδας του Ανδρόνικου 87 και τόσο μαζί του δεμένοι»⁴⁰, που σημαίνει πώς κατηγορήθηκαν για έσχατη προδοσία, για πράξη έναντίον του θρόνου και τής ζωής του αυτοκράτορα.

Διαφαίνεται νομίζω απ' τα άνωτέρω πώς κατά το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ τής πρώτης δίκης, που σ' αυτή κατηγορήθηκαν ως έγγυητές για την άπολευτέρωση του άπιστου Ισαάκιου 229, και τής δεύτερης, που σ' αυτή κατηγορήθηκαν για έγκλημα καθοσίωσης (= προδοσίας άπέναντι του αυτοκράτορα), προέκυψαν στοιχεία που σύμφωνα με αυτά ο Μακροδούκας και ο Δούκας –και ίσως και αυτή ή παλιά και άλλοτε πιστή σύντροφος και έρωμένη του Ανδρόνικου Κ. 87 Θεοδώρα Κ. 142– είχαν έλθει σε έπαφές και συνεννοήσεις με τόν συγγενή τους Ισαάκιο Δ.Κ. 229 και τόν παρότρυναν για μία κατάληψη του θρόνου, καθώς κατά τόν 1185 τά πράματα έδειχναν πώς τόν έδαφος κλονιζόταν κάτω απ' τά πόδια του Ανδρόνικου Κ. 87.

Ο Μακροδούκας και ο Δούκας φυλακίστηκαν στα «έπίπεδα οικήματα» του παλατιού τών Μαγγάνων που βρισκόταν στο έσω λεγόμενο Φιλοπάτιο⁴¹.

Στίς 30 του Μάη του 1185⁴², μέρα τής γιορτής τής Ανάληψης του Χριστού που πανηγύριζε τόν παρεκκλήσι του παλατιού του έξω λεγόμενου Φιλοπατίου⁴³, στο όποιον άγαπούσε να μένη ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος (α') Κ. 87⁴⁴, προσκλήθηκαν να παραστούν όλα τά μέλη τής βυζαντινής άριστοκρατίας, τά όποια και προσήλθαν με μεγάλη προθυμία. Από κεί, μετά τή λειτουργία, όλη ή όμηγυρη κατευθύνθηκε στο παλάτι τών Μαγγάνων που βρισκόταν, καθώς είπαμε, στο έσω Φιλοπάτιον.

Η συνέλευση ήταν άληθινά «πολυάνθρωπη, πολύ μάλιστα πολυάνθρωπη, καθώς κανένας δέν άπουσίαζε απ' αυτούς που έπρεπε να παραστούν». Τότε προς έκπληξη τών συγκεντρωμένων, έβγαλαν «απ' τά επίπεδα οικήματα» τούς έγκάθειρκτους Μακροδούκαν και Δούκαν και ως «κατάκριτους» τούς θεατρίνισαν στην αύλη του παλατιού.

Οί δυστυχισμένοι άρχοντες, σ' αυτή τή δύσκολη θέση που βρισκονταν, πήραν μία στάση εύλαβική, τόσο γιατί όδηγούνταν για να δικαστούν, όσο και

40. Χωνιάτης, σ. 379. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, άριθ. 226, σ. 193.

41. Χωνιάτης, σ. 381. Για τή θέση του παλατιού τών Μαγγάνων στο έσω Φιλοπάτιο, βλ. R. Janin, *Constantinople Byzantine*, σ. 133, 143, 411, και 453.

42. Χωνιάτης, σ. 380. Σκουταριώτης, σ. 342-43. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, άριθ. 226, σ. 193.

43. Για τόν παρεκκλήσι τής Ανάληψης του έξω Φιλοπατίου, βλ. R. Janin, *Constantinople Byzantine*, σ. 144.

44. Χωνιάτης, σ. 380. Πρβλ. R. Janin, ένθ' άνωτ., σ. 133 και 144, όπου και έκ παραδρομής παραπέμπει εις Χωνιάτην, σ. 492 αντί σ. 380.

γιατί ἐνατένιζαν ψηλά στό πεντόροφο παλάτι τῶν Μαγγάνων τὸν ἴδιο τὸν αὐτοκράτορα· σήκωσαν τὰ μάτια τους πρὸς αὐτόν, σταύρωσαν τὰ χέρια στό σπῆθος τους καὶ βαθιά ὑποκλίθηκαν, δείχνοντας ἔτσι τὸ σεβασμὸ τους πρὸς τὸν ἄνακτα⁴⁵.

Στὴ μέση τῆς ὁμήγουρης ποῦ συγκροτήθηκε σὲ δικαστήριον, ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου πανσέβαστος σεβαστὸς Στέφανος Ἁγιοχριστοφορίτης⁴⁶ ποῦ «οἱ τότε ἄνθρωποι κατὰ ποῦ τοῦ ἐπρεπε τὸν εἶχαν παρονομάσει Ἀντιχριστοφορίτην»⁴⁷ – κάποιος ἄλλος σύγχρονός του μᾶς λέει πὼς οἱ ξύπνιοι ἀπ’ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ εἶχαν κολλήσει αὐτὴ τὴν παρονομασία⁴⁸ – ἀπάγγειλε ἐναντίον τῶν δυὸ ὑποδίκων, κάτω ἀπ’ τὴν ἐπιδοκιμασία τῶν παρισταμένων, τὴν κατηγορία τῆς ἐσχάτης προδοσίας καὶ τὴν ἴδια στιγμή τὴ θανατικὴ καταδική τους, καθὼς καὶ τὴν ἀπόφαση τῆς διὰ λιθοβολισμοῦ ἐκτέλεσης τῆς ποινῆς⁴⁹, καὶ πρῶτος αὐτός, δίδοντας τὸ παράδειγμα, ἄδραξε γεμάτος ὀργὴ ἓνα λιθάρι ποῦ γέμιζε τὴ φούχτα του καὶ τὸ ξεσφενδόνισε κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου Μακροδοῦκα, τοῦ πιὸ ἐπιφανῆ ἀπ’ τοὺς δυὸ καταδίκους, τόσο γιὰ τὴ συγγενεία του μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ γενιά τῶν Κομνηνῶν, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ψηλὴ καὶ ἐπιβλητικὴ κορμοστασιά του καὶ τὸν τεράστιον πλοῦτον του.

Καὶ ἀμέσως μὲ πάθος συνιστοῦσε σὲ ὅλους τοὺς παρισταμένους νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμά του, καὶ μὲ τὴν ἀγριεμμένη ματιά του παρακολουθοῦσε ὅλη τὴν ὁμήγουρη καὶ ἐκείνον ποῦ δὲν πετροβολοῦσε τὸν κατηγοροῦσε ὡς ἄπιστο πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν ἀπειλοῦσε πὼς σὲ λίγο πρόκειται νὰ ὑποστῇ τὴν ἴδια καταδική.

Κάτω ἀπὸ μιά τέτοια ἀπειλὴ ποῦ προερχόταν ἀπ’ τὰ χεῖλη τοῦ πανίσχυρου πρωθυπουργοῦ τοῦ τυράννου – γιὰ νὰ τὸ ποῦμε μὲ τὴ σημερινὴ ὀρολογία, γιατί μιά τέτοια ἀνάλογη θέση εἶχε καταντήσει νὰ κατέχη ὁ Ἁγιοχριστοφορίτης – ὅλοι οἱ συγκεντρωμένοι σήκωσαν πέτρες καὶ τίς πετοῦσαν κατὰ τῶν θυμάτων, κ’ ἔτσι ἔρριξαν κάτω τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ «μετὰ τὸ μαρτύριο παρουσίαζαν ἓνα θέαμα ἀληθινὰ ἀξιολύπητο καὶ ἀπίστευτο, καθὼς σὲ ὕψος βουνοῦ ὑψώθηκαν οἱ πέτρες ποῦ εἶχαν ριχτῆ».

Ἐνῶ ἀκόμη ἐκεῖ πεσμένοι ψυχорραγοῦσαν, τοὺς σήκωσαν οἱ ὀρισμένοι γι’ αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία, τοὺς τύλιξαν σὲ κιλικία ἢ τάπητες (= σὲ πανιὰ ἢ σεντόνια), τοὺς φόρτωσαν πάνω σὲ μουλάρια, καὶ τὸν μὲν Ἀνδρόνικον

45. Χωνιάτης, σ. 380-81.

46. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 591-92, ὑ. 446, γιὰ τὸ ἀξίωμά του καὶ τὴν τιτλοφορίαν του.

47. Χωνιάτης, σ. 381· Σκουταριώτης, σ. 343.

48. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 44, καὶ ἐκδ. Βοήν, σ. 405.

49. Χωνιάτης, σ. 381, τονίζει: «ὡς ὑπὸ δίκην ἀχθησόμενοι (= δὲν ἔχουν ἀκόμη δικαστῆ), ἐνῶ σ. 383, τοποθετεῖ στό στόμα τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 αὐτὰ τὰ λόγια: «καὶ τὴν τῶν δικαστῶν ἀπόφασιν ὑπερκεῖσθαι τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως». Ἄρα, ἐπιτόπου καὶ αὐτόματα ἐγένε ἡ ὅλη διαδικασία τῆς ἀπαγγελίας τῆς κατηγορίας καὶ τῆς ἐκδόσης τῶν ἀποφάσεων τῆς θανατικῆς καταδικῆς καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτέλεσής τῆς.

Δούκαν πήγαν και τὸν κρέμασαν στὸ Πέραν (σημ. Γαλατᾶ), ὅπου κατοικοῦσαν καὶ θάβονταν οἱ Ἑβραῖοι, τὸν δὲ Κωνσταντῖνον Μακροδοῦκαν τὸν κρέμασαν σ' ἓνα λοφίσκο ποῦ ἦταν στὴν ἀπέναντι τῆς μονῆς τῶν Μαγγάνων ἀκτῆ⁵⁰.

Αὐτὸ ἦταν τὸ τραγικὸ τέλος τοῦ πανυπερσέβαστου Κωνσταντῖνου Μακροδοῦκα, τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 140, καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα, τὸ ὁποῖον ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση καὶ ἐνέπνευσε ἐπίσης μεγάλη ἀνησυχία καὶ ταραχὴ στοὺς ΚΠολίτες, καθὼς γιὰ πρώτη φορὰ ἔβλεπαν μὲ τὰ ἴδια τους τὰ μάτια ἐκεῖνα ποῦ μὲ ἀπαρέσκεια εἶχαν ἀκούσει πὼς ἐγίναν στὶς ἐπαρχίες, καὶ στὸ ἄκουσμά τους ἔφραζαν τ' αὐτιά τους.

Βλέποντας ἔτσι τὸν κίνδυνο νὰ κρέμεται ἀπὸ πάνω τους, δὲν μπορούσαν τίς νύχτες νὰ κοιμηθοῦν, καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶναι πὼς κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο αἰσθάνονταν ὄχι μόνο οἱ ἐχτροὶ τοῦ αὐτοκράτορα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ μέχρι τότε ἀφοσιωμένοι ὁπαδοὶ του ποῦ εἶχαν ἀπολαβῆς ἀπ' αὐτὸν καὶ εἶχαν καταλάβει διάφορες θέσεις⁵¹.

Ἔτσι ὁ θάνατος τοῦ Μακροδοῦκα χρησίμευσε ὡς ἓνα ξύπνημα τῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ τῆς ΚΠολης ἐναντίον τοῦ καθεστώτος τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87⁵².

Στὸν ἄλλο κόσμo, ὅπου ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Στέφανος Ἀντιχριστοφορίτης θέλησε νὰ συνεχίσει τὴ δραστηριότητά του, ζητώντας ἀπ' τοὺς πρὶν ἀπ' αὐτὸν πεθαμένους τὴν ἐξόφληση τῶν χρεῶν τους πρὸς τὸ δημόσιο, βρῆκε ἐμπόδια, καθὼς στὸ τέλος σύρθηκε γιὰ νὰ λογοδοτήσει μπροστὰ στὸ Μίνωα καὶ στὸ Ραδάμανθη· ἀσφαλῶς μὲ κάποιο τρόπο θὰ ἀντιμετώπισε τὰ πολλὰ φάσματα τῶν θυμάτων του, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα κάποια θέση εἶχαν καὶ ἐκεῖνα τοῦ Μακροδοῦκα καὶ τοῦ Δούκα⁵³.

Ἡ Ἄννα Κ. 140, τῆς ὁποίας τὴ χρονολογία τοῦ θανάτου δὲ γνωρίζομε, ἀπόχτησε ἀπ' τὸν Κωνσταντῖνον Μακροδοῦκαν ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν⁵⁴, ποῦ ἀπ'

50. Χωνιάτης, σ. 381-82 Σκουταριώτης, σ. 343. Πρβλ. F. Cognasso, *Partiti politici e lotti dinastiche in Bisanzio alla morte di Manuele Comneno*, *Memorie della Reale Accademia delle Scienze di Torino. Scienze morali, storiche e filologiche*, 62 (1912), σ. 277. Γιὰ τὴ θέση τῆς κατοικίας καὶ ταφῆς τῶν Ἑβραίων, βλ. R. Janin, *Constantinople Byzantine*, σ. 259-60· γιὰ τὴ θέση τῆς μονῆς τῶν Μαγγάνων, βλ. R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 75-6.

51. Χωνιάτης, σ. 582-83.

52. Γιὰ τὴ συμμετοχὴ στὶς εὐθύνες τῶν ἐγκλημάτων ποῦ ἐγίναν κατὰ τὴν ἐπιτροπεία καὶ τὴ βασιλεία τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, τῶν συγκλητικῶν, τῶν δικαστῶν καὶ τῶν ἄλλων παραγόντων, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 592-93 καὶ ὑ. 450-454.

53. Βασιλείου μητροπολίτη Κερκύρας τοῦ Πεδιαδίτη, Ἀνέκδοτος νεκρικός διάλογος ποῦ ἀναφέρεται σὲ πρόσωπα τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, ἀνακοίνωση Κ. Μαναφῆ, *Περὶ λήμεις ἀνακοινώσεων ΙΕ' Διεθνoῦς συνεδρίου Βυζαντινῶν Σπουδῶν τῶν Ἀθηνῶν*, 5-11 Σεπτέμβρη 1976.

54. Ἀνάμεσα στὰ παιδιά τους μερικοὶ καταλέγουν, καθὼς στηρίζονται σὲ μιά μεταγενέστερη δυτικὴ πηγὴ, τὴν Ζωὴν Δούκαιναν, ποῦ παντρεύτηκε τὸν Ἰωάννην Δούκαν 90, ἀλλὰ στὴ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 397 καὶ ὑ. 32, καὶ σ. 641-42 καὶ ὑ. 5, κατέδειξα πὼς εἶναι ὀλότελα

αυτά μᾶς εἶναι γνωστά ὁ Ἰσαάκιος Δούκας Κομνηνός 230⁵⁵ καὶ ὁ Ἀνώνυμος Δούκας Κομνηνός 231⁵⁶.

Μιά σφραγίδα φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφή:

Σφράγισμα Δούκα σεβαστοῦ Κωνσταντίνου

ὄνπερ ἀθλητὰ ἐκ πάσης βλάβης ρύου⁵⁷.

Δὲν ἀποκλείεται ἡ σφραγίδα νὰ ἀνήκη στὸν Κωνσταντῖνον (Μακρο-) Δούκαν, τὸν σύζυγον τῆς Ἄννας Κ. 140, κατὰ τὸν καιρὸ ποῦ εἶχε τὸν τίτλο τοῦ π α ν σε β ᾶ σ τ ο υ σε β α σ τ ο ὦ⁵⁸, ὅπως δὲν ἀποκλείεται ἐπίσης νὰ ἀνήκη στὸν σε β α σ τ ὸ ν Κωνσταντῖνον Δούκαν, τὸν δ ο ῦ κ α Διοκλείας κλπ.⁵⁹ ἢ καὶ σὲ κάποιον ἄλλον ἀπ' τοὺς πολλοὺς ὁμώνυμους τοῦ ια' καὶ β' αἰώνα⁶⁰.

ἀδύνατον ἡ σύζ. τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, ἡ Ζωὴ Δούκαινα, κόρη κάποιου Κωνσταντίνου Δούκα καὶ κάποιας Ἄννας Κομνηνῆς, νὰ ἦταν μιά κόρη τοῦ Κωνσταντίνου (Μακρο-) Δούκα καὶ τῆς Ἄννας Κ. 140.

55. Ὁ Ἰσαάκιος Δούκας Κομνηνός 230 φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ τὸ ἐπίθετο τοῦ πατέρα του (Μακρο-) Δούκας. Ὁ G. Moravcsik, Ἡ Οὐγγαρία καὶ τὸ Βυζάντιο κατὰ τὸ Μεσαίωνα, *The Cambridge Medieval History*, vol. IV, part I, μετάφρ. στὴν ἐλληνικὴ Ντουνοῦ Σαούλ, σ. 433, σημειώνει πὼς «ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βέλα III (καὶ ἄρα κόρη τοῦ Γκέιζα II τῆς Οὐγγαρίας) παντρεύτηκε ἕνα ἐγγονό τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81», δηλ. ἐγγονό τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78. Ἀπ' τὶς κόρες αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ πρώτη, ἡ Εἰρήνη Κ. 138, εἶχε γιόν τὸν Ἰσαάκιον Κ. 229 καὶ δὲν μπορούσε νὰ ἔχη ἕνα δεῦτερο γιό μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα· ἡ τρίτη κόρη του, ἡ Μαρία Κ. 141, μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς δὲν ἀπόκτησε παιδιὰ ἀπ' τὸν ἄντρα τῆς Στέφανον IV τῆς Οὐγγαρίας· τῆς τέταρτης Θεοδώρας Κ. 142 καὶ τῆς πέμπτης Εὐδοκίας Κ. 143 τὰ παιδιὰ ποῦ ἀπόκτησαν μᾶς εἶναι γνωστά. Ἄρα ἡ μόνη ποῦ ἀπομένει ὡς μητέρα τοῦ Ἰσαάκιου Δ.Κ. 230 ποῦ παντρεύτηκε τὴ Μαργαρίτα τῆς Οὐγγαρίας, κόρη τοῦ Γκέιζα II καὶ τῆς Εὐφροσύνης τοῦ Κιέβου, εἶναι ἡ Ἄννα Κ. 140. Πρβλ. W. H. Rudt de Collenberg, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 21), *Tableau Généalogique I (Comnènes)*, ἀνάμεσα στὶς σ. 128-29· Szabolcs de Vajay, συγγραφέας τοῦ ἔργου: *La Couronne dite de Saint Etienne* (1974 στὰ οὐγγρικά), Ἐπιστολὴ τοῦ τῆς 12ης. X. 1976 πρὸς ἐμέ, ποῦ καὶ οἱ δυὸ συμφωνοῦν ἀπόλυτα πρὸς τὴν πρὸ πάνω συνταύτιση τοῦ Ἰσαάκιου Δ.Κ. 230.

56. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ἐπι τὸ μύθῳ ἔκδ. W. Hörandner, σ. 542-43, ἀριθ. LXXVI (=76), στίχ. 4-5:

πτόρθος Κομνηνῶν ἐκφύει με μητρόθεν

καὶ ρίζα Δουκῶν βλαστάνει με πατρόθεν.

Ὁ νεκρὸς πρίγκιπας ἦταν γιὸς μιᾶς Κομνηνῆς καὶ ἐνὸς Δούκα, καὶ ταιριάζει νὰ ἦταν ἕνας γιὸς τῆς Ἄννας Κ. 140 καὶ τοῦ Κωνσταντίνου (Μακρο-) Δούκα. Στὴν περίπτωση αὐτῆ ὁ Ἀνώνυμος Δούκας Κομνηνός 231 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1155 καὶ νὰ πέθανε σὲ πολὺ νεαρὴ ἡλικία, ἀφοῦ τὸ θάνατό του πρόλαβε καὶ θρήνησε ὁ Θεοδ. Πρόδρομος· ὁ ἡμιτελής ὅμως στίχος 13: «καὶ τριάκοντα χρόν...» μᾶς κάνει ἐπιφυλακτικούς γι' αὐτὴ τὴ συνταύτιση, ἐφόσον βέβαια τὸ στιχοῦρηγμα εἶναι γνήσιο προδρομικό, γιατί πάνω σ' αὐτὸ ὑπάρχουν σοβαρὲς ἀντιρρήσεις ἀπ' τὸν ἐρευνητὴ τοῦ Πρόδρομου Michael J. Kyriakis.

57. V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 482, σ. 205.

58. Βλ. πρὸ πάνω, ὕ. 5· L. Stiernon, *Sébaste et gambros*, REB 23 (1965), σ. 237, ὕ. 74.

59. Βλ. προσωπογραφίαν Εἰρήνης Κ. 138, ὕ. 10 καὶ 11.

60. V. Laurent, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 482, σ. 205, καὶ ἀριθ. 76, σ. 218.

141. Μαρία Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1140 – † ;)

Ἡ Μαρία¹ Κομνηνή τριτότοκη κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ τῆς Θεοδώρας² γεννήθηκε περί τὸ 1140³.

Τὸ 1153, καθὼς ἡ Μαρία Κ. εἶχε μιὰ ἡλικία 13 χρονῶ, ὁ νέος αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Φρειδερίκος I Barberousse (= Κοκκινοπώγωνας 1152 - 1190), ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος τοῦ Conrad III (1138 - 1152), τὴ ζήτησε σὲ γάμο, κάτω ἀπ' τὴς ἐξῆς συνθήκες.

Κατὰ τὸ 1153 ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἔστειλε μιὰ πρεσβεία στοῦ Φρειδερίκο I τὸν Κοκκινοπώγωνα μὲ τὸ σκοπὸ νὰ φέρῃ κοντὰ του τὸν νέο ρ ἡ γ α τῆς Ἰαλαμανίας⁴, καθὼς αὐτὸ τὸ εἶχε πετύχει μὲ τὸ θεῖο τοῦ Φρειδερίκου I καὶ σύγγαμβρό του Κορνάδο III, ἐνῶ συγχρόνως ἔστειλε καὶ μιὰ ἐπιστολὴ στὸν ἡγούμενο τοῦ Corvey Wibald, ποῦ διακρινόταν γιὰ τὰ φιλικὰ πρὸς τὸ Βυζάντιο αἰσθήματά του, νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν Κοκκινοπώγωνα, ἔτσι ποῦ νὰ προσαρμοσθῇ στὰ σχέδια τοῦ Βυζαντίου⁵.

Μιὰ γερμανικὴ πρεσβεία ἔφερε στοῦ βασιλέα τὴν ἀνταπόκριση τοῦ Γερμανοῦ καίσαρα, τὴν ὁποία γνωρίζομε ἀπ' τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Wibald. Σὲ ἐπιστολὴ του, μὲ τὴν ὁποία εἶχε ἐφοδιάσει τὴν πρεσβεία ὁ Κοκκινοπώγωνας, ἀφοῦ εὐχαριστοῦσε τὸ βασιλέα γιὰ τὴς ἐναντι τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας διαθέσεις του, τοῦ ἔλεγε πὼς ὁ Κορνάδος III στὴν ἐπιθανάτιο κλίνη του, τὸν εἶχε πρστρέψει νὰ παραμείνῃ ἓνας θερμὸς ἐραστὴς τῆς βυζαντινῆς συμμαχίας. Σὲ συνέχεια ὁ Φρειδερίκος I ζητοῦσε ἀπ' τὸ Μανουήλ τὸ χέρι μιᾶς πριγκίπισσας τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ ἔχῃ πάνω σ' αὐτὸ μιὰ γρήγορη ἀπάντηση. Καὶ στοῦ τέλος, τοῦ γνωστοποιοῦσε πὼς σκεφτόταν κατὰ τὸ προσεχὲς καλοκαίρι νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ βασιλείου τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας καὶ πὼς πάνω σ' αὐτὸ εἶχε δώσει πρόφορικὲς ὁδηγίες στοὺς πρεσβευτὲς του γιὰ νὰ κατατοπίσουν τὸ βασιλέα⁶.

Οἱ Γερμανοὶ ἀπεσταλμένοι ἔφεραν ἐπίσης μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Wibald πρὸς τὸ Μανουήλ (α') ποῦ σ' αὐτὴ ὁ ἡγούμενος τοῦ Corvey ἐξέθετε τὴς προσπάθειές του γιὰ νὰ πειστή ὁ Φρειδερίκος I νὰ παραμείνῃ πιστὸς στὴν ἑλληνικὴ

141.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Μαρίας Κ. 75.

2. Κίνναμος, σ. 135: Μαρῖαν τὴν Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος θυγατέρα... Χωνιάτης, σ. 165: ἀλλὰ δὴ καὶ Μαρῖαν ἐγῆμε τὴν τούτου ἀνεψιάν, ἣν ὁ σεβαστοκράτωρ ἐφύτευσε τὸν Ἰσαάκιος. Βλ. καὶ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 396-97 καὶ ὑ. 28 καὶ 33.

3. Ἐπρεπε τὸ πῶς λίγο νὰ ἦταν 13 χρονῶ τὸ 1153 ποῦ ὁ Φρειδερίκος I τῆς Γερμανίας τὴ ζήτησε σὲ γάμο, ἀφοῦ προηγουμένως τὴν εἶδε στὴν ΚΠολη· δὲν ἐπρόκειτο ἐπομένως γιὰ ἀρραβῶνα μεταξὺ παιδιῶν, ὅπως κι αὐτὸ τότε συνηθίζονταν, βλ. S. De Jongh, σ. 63, ὑ. 5.

4. Wibald, Epistolae, ἐκδ. Jaffé, Bibliotheca rerum germanicarum, Ἐπιστολὴ ἀριθ. 410, σ. 548.

5. Wibald, Ἐπιστολὴ ἀριθ. 411, σ. 550.

6. Ἐπιστολὴ Φρειδερίκου I πρὸς Μανουήλ (α') εἰς Wibald, Ἐπιστολὴ 410, σ. 548.

συμμαχία και να παντρευτεί μία βυζαντινή πριγκίπισσα.

Σύμφωνα με τον Κίνναμο ή έκλογή του Γερμανού αυτοκράτορα έπεσε «στην κόρη του σεβαστοκράτορα Ισαάκιου Κ. 78 Μαρία Κ. 141, τη φημισμένη για τη γενιά της και την όμορφιά της, αυτή που άμέσως έρωτεύτηκε»: οι Γερμανοί πρέσβεις, κατά τον Κίνναμο, διαβεβαίωσαν το βασιλέα πώς ο Φρειδερίκος Ι «θά έκτελέση όλα όσα ο Κονράδος ΙΙΙ και ο ίδιος ο Φρειδερίκος είχαν ύποσχεθί για την κατάχτηση του νορμανδικού βασιλείου της Σικελίας απ' τους Βυζαντινούς, κατά τὰ τέλη του 1148 με αρχές του 1149, τότε που επέστρεψαν στο Βυζάντιο απ' το προσκύνημά τους στην Παλαιστίνη»⁸.

Είναι πολύ πιθανόν να συνάντησε τότε στην ΚΠολη ο Φρειδερίκος τη μικρή Μαρία Κ.⁹ και τον πατέρα της, σεβαστοκράτορα Ισαάκιο Κ. 78, και να επιδίωξε αυτή την ένωση, «καθώς διακαής του πόθος ήταν να παντρευτεί με μία πριγκίπισσα της πιό ύψηλης άριστοκρατικής καταγωγής»¹⁰.

Ξέρομε από δυο άθθεντικές πηγές πώς ο Μανουήλ (α') με μεγάλη εύχαριστηση δέχτηκε την πρόταση για το συνοικέσιο με την άνεψιά του Μαρία Κ., καθώς σ' αυτή την ένωση είδε την πραγματοποίηση της επιθυμίας του για μία ειλικρινή και μόνιμη συμμαχία με τη Γερμανία και πώς αυτή ή τελευταία, ως σύμμαχος, θά τον βοηθήση να ξεπληρώση το μεγάλο του και άπατηλό όνειρο για μία επέκταση του Βυζαντίου στην Ιταλία και άναβίωση του παλιού Ρωμαϊκού Κράτους.

Κάτω απ' αυτά τὰ όνειρα είναι που διαλύθηκε το περίφημο αυτό συνοικέσιο της Μαρίας Κ. με το Γερμανό αυτοκράτορα, κ' έτσι δεν είχαμε μία δεύτερη Θεοφανώ πάνω στο θρόνο της Γερμανίας.

Πολύ γρήγορα άνταποκρίθηκε ο Μανουήλ (α') στο αίτημα του Φρειδερίκου Ι και μία δεύτερη πρεσβεία στάλθηκε σ' αυτόν, ή όποια όμως, καθώς κατάστησε γνωστές τις άπόψεις του κυρίου της, συνάντησε τη σθεναρή έναντίωσή του, και γύρισε άπραχτη πίσω στο Βυζάντιο¹¹.

Μιά τρίτη πρεσβεία που στάλθηκε στο Φρειδερίκο Ι και που άποτελούνταν από άντρες της πρώτης σειράς της βυζαντινής άριστοκρατίας, τους παυσέβαστους σεβαστούς Μιχαήλ Παλαιολόγον Δούκαν¹² και Ιωάννη Δούκαν¹³, καθώς και τον Νορμανδόν κόμητα της Gravina Αλέξανδρον de

7. Wibald, Έπιστολή άριθ. 411, σ. 550.

8. Κίνναμος, σ. 134-35.

9. S. De Jongh, σ. 63, ύ. 5, που το θεωρεί βέβαιο· F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 346: peut-être vus lors de son séjour à Const/nople.

10. Κίνναμος, σ. 134.

11. Κίνναμος, σ. 135· Wibald, Έπιστολή Μανουήλ (α') προς Wibald, άριθ. 424, σ. 561.

12. Για τον Μιχαήλ Παλαιολόγον Δούκαν, βλ. D. Polemis, the Doukai, άριθ. 137, σ. 154, και Κ. Βαρζού, Αλέξιος Κ. - Ειρήνη ή Ρωσική και οι άτυχοι άπόγονοί τους, Βυζαντινά 7 (1975), σ. 175, Γενεαλογικός Πίνακας.

13. Για τον Ιωάννη Δούκα, βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 123, ύ. 42, και Κ. Βαρζού,

Conversano¹⁴, δὲν εἶχε καλύτερη τύχη¹⁵.

Τὰ δυὸ τελευταῖα μέλη τῆς πρεσβείας μόλις καὶ κατόρθωσαν νὰ συναντήσουν τὸ Φρειδερίκο Ι, μετὰ τῆ στέψη του ὡς αὐτοκράτορα στὴ Ρώμη, ποὺ ἐγίνε στὶς 18 τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1155, κοντὰ στὴν Ἀγκώνα τῆς Ἰταλίας, γιὰ νὰ τὸν φορτώσουν μὲ τὰ δῶρα τοῦ Μανουήλ (α΄), πολυτελὴ ὑφάσματα, ἄλογα καὶ ἓνα σεβαστὸ ποσὸν χρημάτων¹⁶.

Ἐκ νέου, οἱ βυζαντινοὶ πρεσβευτὲς μίλησαν στὸν αὐτοκράτορα γιὰ τὸ συνοικέσιο τῆς Ἑλληνίδας πριγκίπισσας καὶ τὸν παρακίνησαν νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Γουλιέλμου Ι (1154 - 1166), γιοῦ καὶ διαδόχου τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Ρογήρου ΙΙ (1130 - 1154), τοῦ θανάσιμου ἐχτροῦ τοῦ Βυζαντίου, παρέχοντας μεγάλες ὑποσχέσεις γιὰ οικονομικὲς εἰσφορές. Θένε νὰ ποῦν πῶς ὁ Κοκκινοπώγωνας, ἦταν πρόθυμος νὰ ἀναλάβῃ αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία, ἀλλὰ προσέκρουσε στὴν ἐναντιότητα τῆς πλειονότητας, τῶν ὑποτελῶν του¹⁷.

Νὰ μὴ γελοιάμαστε καθόλου· τὸ συνοικέσιο τοῦ Φρειδερίκου Ι τῆς Γερμανίας μὲ τὴ Μαρία Κ. 141 διαλύθηκε καὶ ἀπότυχε, γιὰτὶ ὁ Κοκκινοπώγωνας δὲν ἦταν ἓνα Κονράδος ΙΙΙ καὶ δὲν ἤθελε νὰ πλησιάσῃ τὸ Μανουήλ (α΄) καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὶς ἀπώτερες βλέψεις του.

« Ἡ αὐτοκρατορικὴ ἰδέα ἦταν γιὰ τὸ Φρειδερίκο Ι αὐτὴ ποὺ ἦταν γιὰ τὸ Μανουήλ (α΄), λέει νεώτερος ἱστορικός, ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς πολιτικῆς του σκέψης. Ἡ μύση ἀκόμη νωπὴ τῆς Δύσης στὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο τοῦ Ἰουστινιανοῦ, στερέωσε ἐδῶ ἐπίσης τὴ συνειδηση τῆς οἰκουμενικότητας τῆς αὐτοκρατορικῆς σύστασης. Ὁ Φρειδερίκος Ι ἐναντιώθηκε στὶς ἀξιώσεις τοῦ Βυζαντίου πάνω στὴν Ἰταλία, ἐβλεπε μὲ μιὰ κακὴ ματιὰ τὶς οἰκουμενιστικὲς πνοὲς τοῦ Μανουήλ (α΄), ποὺ γι' αὐτὸν δὲν ἦταν παρὰ ἓνας Ἕλληνας βασιλέας. Ἀντὶ μιᾶς συμμαχίας μεταξὺ Γερμανίας καὶ Βυζαντίου ἐπήλθε μιὰ ἐχτρότητα μεταξὺ τῶν δυὸ αὐτοκρατοριῶν. Ἡ καθεμιὰ διεκδικοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς μόνο τὴν αὐτοκρατορία καὶ τὴν κληρονομία τῆς Ρώμης. Ἀντὶ μιᾶς κοινῆς δράσης ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας, βλέπει κανεὶς δυὸ ἐχθρικὲς φιλοδοξίες νὰ κατατρίβωνται στὸ νὰ ξεπεράσῃ ἢ μιὰ τὴν ἄλλη»¹⁸.

¹ Ἀλέξιος Κ. - Εἰρήνη Ρωσικὴ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 148, ὑ. 117, ὅπου ἐκ παραδρομῆς ἀναγράφεται Φρειδερίκος ΙΙΙ ἀντὶ Ι καὶ Βαλδουίνου ΙΙΙ ἀντὶ ΙV.

14. Γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο de Conversano, βλ. Κ. Βαρζοῦ, Ἀλέξιος Κ. - Εἰρήνη Ρωσικὴ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 144 καὶ ὑ. 31, καθὼς καὶ προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ὑ. 87 καὶ 93.

15. Γιὰ τὴν τριμελὴ σύνθεση τῆς πρεσβείας καὶ τὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς, βλ. Κίνναμος, σ. 135-36.

16. Ἐπιστολὴ Φρειδερίκου Ι εἰς MGH., t. XX, σ. 348-49, καὶ Otton de Freisingen, Gesta, II, 23 καὶ σ. 408, ὅπου τὸν Ἰωάννη Δούκα ὀνομάζει Μαυροδούκαν· Simonsfeld, Jahrbücher des deutschen Reiches unter Friedrich I, t. I, Leipzig 1908, σ. 365· Κίνναμος, σ. 136· Geoffroi de Viterbe, Gesta Friderici, MGH, SS., t. XX, σ. 310, κάνει τὸ λάθος (στίχ. 138) νὰ φέρῃ τοὺς πρέσβεις τοῦ Μανουήλ (α΄) παρόντας στὴ στέψη του.

17. Otton de Freisingen, Gesta, II, 24. MGH, SS., t. XX, σ. 408· Boson, Vita Adriani IV, εἰς Liber Pontificalis, ἐκδ. Duchesne, t. II, σ. 393.

18. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 405.

Μετά τή διάλυση τοῦ συνοικεσίου τῆς Μαρίσ Κ. 141 μέ τὸ Φρειδερίκο Ι τῆς Γερμανίας (1153 - 1155), δέν τή συναντᾶμε πιά παρά τὸ 1161, τότε πού παντρεύτηκε τὸ Στέφανο IV τῆς Οὐγγαρίας. Ἀλλά τότε ἡ Μαρία Κ. ἦταν μιά κοπέλα 21 χρονῶ, κάτι πού μᾶς κάνει νά ὑποψιαζόμαστε, ἔχοντας ὑπόψη τίς συνήθειες τῆς ἐποχῆς, πῶς μετά τή διάλυση τοῦ ἀνωτέρω συνοικεσίου, θά παντρεύτηκε κάποιον ἀπ' τὸν ὁποῖον χήρευσε καί σέ δεύτερο γάμο παντρεύτηκε τὸ Στέφανο IV¹⁹, κάτω ἀπ' τίς ἀκόλουθες συνθήκες.

Κατά τὸ 1154 ὁ Οὐγγρος πρίγκιπας Στέφανος Ἀρπαδίδης, ἀδελφός τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Γκέιζα II, ἐγκατάλειψε τὴν πατρίδα του, καθὼς κατηγορήθηκε πῶς ἀπόβλεπε στήν ἐκπόρθηση τοῦ θρόνου πού κατεῖχε ὁ ἀδελφός του, καί κατάφυγε στό βυζαντινὸ ἔδαφος²⁰.

Μερικά χρόνια ἀργότερα βρίσκομε τὸ Στέφανο κοντὰ στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκο Ι τὸν Κοκκινοπῶγωνα, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμώντας νά ἐξασφαλίσει τὴ βοήθεια στοὺς πολέμους του τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Γκέιζα II, ἀρνήθηκε νά τὸν βοηθήσει καί τὸν ἔστειλε στό Βυζάντιο διὰ μέσου τῆς Βενετίας²¹.

Γενόμενος εὐνοϊκὰ δεχτὸς ἀπ' τὸ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ὁ Στέφανος ἔμεινε μερικά χρόνια στό Βυζάντιο καί γύρω στίς ἀρχές τοῦ 1161 παντρεύτηκε τὴν ὡραία Μαρία Κ. 141, τὴν κόρη τοῦ σε βα σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α Ἰσαάκιου Κ. 78 καί ἀνεψιά τοῦ αὐτοκράτορα, αὐτὴ πού ἄλλοτε εἶχε ἀποσπάσει τὴν προσοχὴ τοῦ Γερμανοῦ καίσαρα, τοῦ Κοκκινοπῶγωνα²².

Ἦταν μοιραῖο γιὰ τὴ Μαρία Κ. νά συνδέῃ πάντα τὴν τύχη τῆς με ξενους ἡγεμόνες. Ποιὰ ἦταν ἡ συμβίωσή τῆς με τὸ Στέφανο Ἀρπαδίδη πού παρατάθηκε, ὅπως θά δοῦμε, μέχρι τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1165, δὲ μᾶς πληροφοροῦν οἱ πηγές. Πάντως ὁ Στέφανος λόγω τῆς μακρᾶς στοῦ Βυζάντιο παραμονῆς του εἶχε προσαρμοστῆ στὰ ἐλληνικὰ ἔθιμα, εἶχε ἐκμάθει τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καί θεωροῦνταν ἀπ' τοὺς συμπατριῶτες του ὡς ἓνας ἐξελληνισμένος Οὐγγρος πρίγκιπας²³.

Λίγο μετά τὸ Στέφανο, ἓνας ἄλλος ἀδελφός τοῦ Γκέιζα II, ὁ Λαδισλαος, ἐγκατάλειψε ἐπίσης τὴν Οὐγγαρία, «ὄχι τόσο γιὰτὶ ὁ Γκέιζα II τὸν καταδίωξε ἢ ὁ ἴδιος τὸν εἶχε ἐπιβουλευτῆ, ὅσο γιὰτὶ ἐλκύστηκε ἀπ' τὴ φήμη πού διέτρεξε πῶς ὁ ἀδελφός του Στέφανος ἀπόλαυσε μιᾶς εὐτυχίας στό Βυζάντιο, κ' ἔτσι προσήλθε κι αὐτὸς με τὴ σειρά του καί ζήτησε τὴ φιλοξενία τοῦ βασιλέα στήν ΚΠολη²⁴.

19. Καί ἡ S. De Jongh, σ. 63, ὑ. 7, διερωτᾶται μήπως πρόκειται γιὰ ἓνα δεύτερο γάμο, λόγω τῆς ἡλικίας τῆς νύφης.

20. Rahewin, Gesta, III, 12, MGH. SS., τ. XX, σ. 392.

21. Rahewin, ἐνθ' ἄνωτ., III 13.

22. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 165.

23. Βλ. πιοῦ κάτω, ὑ. 32.

24. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 165.

Και ο Λαδίσλαος δὲ διαψεύστηκε τῶν ἐλπίδων του, ἀλλὰ ἔγινε δεχτὸς ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα μὲ τις τιμές πού τοῦ ὀφείλονταν ὡς μέλους τῆς γενιᾶς τῶν Ἀρπαδιδῶν καὶ ὅλα ἀναπακρίθηκαν πρὸς τὸ σκοπὸ του καὶ κόρη τοῦ προτάθηκε νὰ παντρευτῆ ἐκείνη πού θὰ ἤθελε ἀπ' τις πριγκίπισσες τῆς αὐτοκρατορικῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν. Ἀλλὰ ὁ Λαδίσλαος ἀποποιήθηκε τὴ σύναψη ἑνὸς τέτοιου γάμου, «μὴ τυχόν καὶ ἐπηρεαστῆ, ὅπως ἰσχυρίστηκε, ἀπ' τις χάρες τῆς βυζαντινῆς πριγκίπισσας πού θὰ ἔπαιρνε, κ' ἔτσι ξεχάσῃ καὶ τὴν πατρίδα του καὶ τις οικογενειακές της παραδόσεις»²⁵, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἐκεῖνο πού τὸν ἔκανε νὰ ἀρνηθῆ ἦταν πού φοβόταν πῶς τὸ πολιτικὸ του γόητρο θὰ μειωνόταν στὴν Οὐγγαρία, καθὼς μὲ ἕνα τέτοιο γάμο θὰ παρουσιαζόταν στὰ μάτια τῶν συμπατριωτῶν του ὡς ἕνα ὄργανο τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα²⁶.

Στὴν ΚΠολη λοιπὸν βρίσκονταν ὁ Στέφανος Ἀρπαδιδῆς παντρεμένος μὲ τὴ Μαρία Κ. 141 καὶ ὁ Λαδίσλαος λεύτερος, ὅταν στὶς 31 τοῦ Μᾶη τοῦ 1161 πέθανε ἀπὸ φυσικὸ θάνατο ὁ ἀδελφός τους βασιλέας τῆς Οὐγγαρίας Γκέιζα II²⁷, τὸν ὁποῖον στὸ θρόνο διαδέχτηκε ὁ πρεσβύτερος ἀπ' τοὺς γιούς του Στέφανος III, ἕνα παιδί μιᾶς ἡλικίας 15 περίπου χρονῶ²⁸.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τῆς διαδοχῆς ἀμέσως προκλήθηκαν ἀμφισβητήσεις καὶ ἀντιγυνωμίες.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, πραγματικά, τὸ δίκαιο διαδοχῆς στὸν οὐγγρικὸ θρόνο δὲν ἦταν ἀκόμη ὀλότελα ἀποκαταστημένο καὶ ἡ ἀρχαία συνήθεια ὑπαγόρευε τὴν προτίμηση, ὡς διαδόχου, τοῦ πρεσβύτερου μέλους τῆς δυναστείας καὶ ὀχι τοῦ πρεσβύτερου γιου τοῦ ἀποθανόντος ἡγεμόνα²⁹.

Ἐδῶ ἦταν πού στηρίχθηκαν οἱ ἀξιώσεις πάνω στὸ στέμμα τῆς Οὐγγαρίας τῶν δυὸ ἀδελφῶν τοῦ Γκέιζα II, οἱ ὁποῖοι ζητοῦσαν νὰ ἀπομακρύνουν ἀπ' τὸ

25. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 165.

26. Βλ. πρὸ κάτω, ὑ. 32.

27. Χωνιάτης, σ. 165· Σκουταριώτης, σ. 254· Κίνναμος, σ. 203· γιὰ τὴν ἡμερομηνία καὶ χρονολογία θανάτου, βλ. Fessler, *Geschichte von Ungarn*, ἔκδ. Klein, τ. I, Leipsig 1867, σ. 260.

28. Χωνιάτης, σ. 165· Σκουταριώτης, σ. 254· Κίνναμος, σ. 203· Thuroczy, *Cronica Hungarorum*, ἔκδ. Schwandtner, *Scriptores rerum Ungaricarum*, τ. I, Vienne 1746, σ. 146-47. Γιὰ τὴν ἡλικία τοῦ Στέφανου III κατὰ τὴ στιγμή πού διαδέχτηκε τὸν πατέρα του, βλ. Fessler, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 260, καὶ C. Grot, *Iz istorij Ougrij i Slavianstva v. XII viékié*, Varsovie 1889, σ. 258.

29. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 166· Σκουταριώτης, σ. 254· Thuroczy, ἐνθ' ἄνωτ. Πρβλ. Fessler καὶ Grot, ἐνθ' ἄνωτ.: F. Chalandon, τ. II, σ. 470-71. Ὁ Κίνναμος, ἐνθ' ἄνωτ., λέει «πῶς νόμος ὑπῆρχε στοὺς Οὐγγρους τὸ στέμμα πάντα νὰ περιέρχεται στοὺς ἐπιζῶντες ἀπ' τοὺς ἀδελφούς», ἀλλὰ αὐτοὶ συνήθως ἦσαν καὶ οἱ πρεσβύτεροὶ στὴν ἡλικία ἀπ' τὰ μέλη τῆς δυναστείας. Αὐτὸ τὸ σύστημα διαδοχῆς ἐπικρατοῦσε σὲ ὅλους τοὺς τουρκικῆς προέλευσης λαούς, πού μεταξὺ τους καὶ οἱ Οὐγγροὶ, καὶ αὐτὸ ἰσχυσε κατὰ τὴ διαδοχὴ τῶν Ὁσμανιδῶν. Καὶ στὸ Βυζάντιο κατὰ τὸν ζ' αἰ. ὑπῆρχε μιά τέτοια ἀξίωση γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῶν ἀδελφῶν τοῦ αὐτοκράτορα στὴ βασιλεία, βλ. πρὸχειρα G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 158-59.

θρόνο τὸν ἀνεψιὸ τὸς Στέφανο III. Ἀντιθέτως, ἡ μερίδα ἡ ὁποία κυριαρχοῦσε σπὴν αὐλή, κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ μακαρίτη βασιλέα, ὑποστήριζε τὰ δίκαια τοῦ νεαροῦ ἡγεμόνα, καὶ ἐπικεφαλῆς αὐτῆς τῆς μερίδας ἦσαν, ἐκτὸς τῆς βασίλισσας - μητέρας Εὐφροσύνης, τῆς χήρας τοῦ Γκέιζα II, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Gran Luc Banfi, ἓνας ἄνθρωπος καλλιεργημένος πού εἶχε κάνει τὶς σπουδές του στὸ Παρίσι, καὶ ὁ διάσημος στρατηγὸς π α λ α τ ῖ ν ο ς Διονύσιος. Αὐτοὶ ἐδῶ, γιὰ νὰ θέσουν τοὺς ἀνταπαιτητές τοῦ θρόνου μπροστὰ σὲ γεγονὸς τελειωμένο, ἔσπευσαν νὰ τελέσουν τὴ στέψη τοῦ νεαροῦ βασιλέα. Ἀπ' τὴ στιγμή πού ἔλαβε γνώση αὐτῆς τῆς πράξης, ἐπενέβη ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81, ὁ αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου³⁰.

Ἀπέναντι τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Στέφανου III στὸ θρόνο τῆς Οὐγγαρίας ἐτέθη αὐτὴ τοῦ Στέφανου Ἀρπαδίδη, τοῦ συζύγου τῆς Μαρίας Κ. 143, πού ὑποστήριζε ὁ αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Ἡ μερίδα τοῦ νεαροῦ βασιλέα, φαίνεται, πὼς στὶς ἀρχές ἦταν ἀρκετὰ ἀσθενική, γιὰτι βλέπομε τὸ Στέφανο III καὶ τὴν αὐλή του νὰ ἀναγκάζωνται νὰ διαφεύγουν, καὶ νὰ πηγαινουν νὰ κλειστοῦν στὸ Presbourg³¹.

Παρά τὴν ἐναντίωσή τους ὁμως στὸ γιὸ τοῦ Γκέιζα II, ἡ πλειονότητα τῶν Οὐγγρων μεγιστάνων ἀρνήθησαν νὰ δεχτοῦν ὡς ἡγεμόνα τὸ Στέφανο, τὸ σύζυγο τῆς Μαρίας Κ., τὸν ὁποῖον κατηγοροῦσαν γιὰ τὴν ἀφοσίωσή του πρὸς τὸ Βυζάντιο. Αὐτοὶ ἐδῶ, πᾶνω στὰ αἰσθημάτα τους τὰ καθαρῶς ἐθνικά, ἔθεταν τὸν ἀδελφὸ τοῦ Γκέιζα II κάτω ἀπ' τὴν ἐξάρτηση τοῦ βασιλέα ἀπὸ δῶ πῆγαζε ὁ φόβος τους πὼς σπὴν περιπτώσῃ τῆς ἀνόδου του στὸ θρόνο, ἡ Οὐγγαρία δὲ θὰ γινόταν παρὰ ἓνα φέουδο τοῦ Βυζαντίου καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μιὰ ἐπαρχία τῆς ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. « Ὀλότελα ἀσύμφορο θεωροῦσαν νὰ ἔχουν ὡς ἡγεμόνα ἓνα ἄνθρωπο πού συγγένευε μὲ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου· γιὰτι στὸ βάθος ἐβλεπαν πὼς οἱ ἴδιοι οἱ Οὐγγροι θὰ βασιλεύωνται ἀπ' αὐτόν, αὐτὸς δὲ θὰ ἐξουσιάζεται καὶ θὰ διατάσσεται ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου»³².

Σ' αὐτὲς τὶς αἰτίες πρέπει νὰ προσθέσωμε πὼς ὁ Στέφανος, ὁ σύζυγος τῆς Μαρίας Κ., ἦταν νεώτερος τοῦ ἀδελφοῦ του Λαδίσλαου³³, καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχαία συνθήεια, ὁ Λαδίσλαος ἦταν ὁ νόμιμος διάδοχος, ὡς ὁ πρεσβύτερος τῆς δυναστείας. Εἶναι ἐξάλλου πολὺ πιθανόν ὁ Λαδίσλαος, πού ἀσφαλῶς

30. Thuroczy, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 147 Annales Posenienses, MGH. SS., τ. XIX, σ. 573, ad annum 1172· Simon de Keisa, ἐκδ. Endlicher, Monumenta Arpadiana, σ. 119· Χωνιάτης, σ. 165-66· Σκουταριώτης, σ. 254. Γιὰ τὶς σπουδές τοῦ ἀρχιεπισκόπου Luc Banfi στὸ Παρίσι, βλ. Gautier Mapes, De nugis curialium, ἐκδ. Whright, Londres 1850, σ. 73. Γιὰ τὸ στρατηγὸ Διονύσιο, βλ. προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ὑ. 63 καὶ 64.

31. Henri de Muglen, Chronik, LI, ἐκδ. Kovachich, εἰς Sammlang kleiner noch ungedruckter Stücke, in welchen gleichzeitige Schriftsteller einzelne Abschnitte der ingarischen Geschichte aufgezeichnet haben, I, Ofen 1805, σ. 77· Annales Posenienses, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 573, ad annum 1172. Πρβλ. Grot, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 28), σ. 268, ὑ. 1.

32. Χωνιάτης, σ. 166· Σκουταριώτης, σ. 255.

33. Thuroczy, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 28), σ. 147· Κίνναμος, σ. 203.

ήξερε για ποιές αιτίες ο αδελφός του Στέφανος είχε γίνει μισητός στην Ούγγαρία –κυρίως για την είσοδό του στη βυζαντινή αυτοκρατορική οικογένεια, ενώ αυτός είχε αρνηθεί, καθώς έχουμε δει, να κάνει κάτι τέτοιο– να μην έμεινε άργος στη μέση όλων αυτών των ραδιουργιών, αλλά να είχε ενεργήσει να κινηθούν οι όπαδοί του στην Ούγγαρία³⁴.

Για να θέσει την ύποψηφιότητα του ανταπαιτητή που υποστήριζε, καθώς και της συζύγου αυτού του τελευταίου και δικής του άνεψιάς Μαρίας Κ. 141, ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 έστειλε πρεσβευτές στην Ούγγαρία, και ο ίδιος πήγε και εγκαταστάθηκε στη Σαρδική (σημ. Σόφια της Βουλγαρίας), για να παρακολουθήσει από κει την έκβαση των διαπραγματεύσεων³⁵. Είναι εκεί που συναντήθηκε με τους αντιπροσώπους του, οι οποίοι και τον πληροφόρησαν για την άπουχία της ύποψηφιότητας του γαμβρού του Στέφανου.

Αυτός έδω ζήτησε τότε απ' το βασιλέα να τον βοηθήσει για να υποστηρίξει τις αξιώσεις και διεκδικήσεις του με στρατιωτική δύναμη. Ο Μανουήλ (α΄) αποδέχτηκε την εισήγηση και ένα σώμα στρατού κάτω απ' τις διαταγές του Αλέξιου Κομνοστέφανου Κομνηνού 134, καθώς γνωρίζουμε, συνόδευσε στην Ούγγαρία τον ανταπαιτητή, ενώ ο ίδιος ο βασιλέας αναχώρησε για τα π α ρ ί σ τ ρ ι α σύνορα και έφτασε στη Βρανίτσοβα και τα Βελέγραδα³⁶.

Τη συνέχεια των γεγονότων λεπτομερώς έχουμε εκθέσει σε άλλα μέρη του παρόντος έργου. Είδαμε εκεί, πώς μετά μια λιγόμενη βασιλεία του φιλάσθενου Λαδίσλαου II, ο Στέφανος IV κατόρθωσε να έκπορθήσει την εξουσία και να στεφθεί μαζί με τη γυναίκα του Μαρία Κ. 141 βασιλέας της Ούγγαρίας στις 11 του Φλεβάρη του 1162 και πώς ως τέτοιος παράμεινε μέσα σε συνεχείς αντιδράσεις ως τις 19 του Ιουνίου του ίδιου έτους, που ο στρατός του νεαρού άνεψιού του Στέφανου III τον νίκησε σε μάχη, κοντά στα Βελέγραδα, και τον ανάγκασε να εγκαταλείψει την Ούγγαρία και να ζητήσει άσυλο μαζί με τη γυναίκα του κοντά στο θείο τους Μανουήλ (α΄) στη Σαρδική³⁷.

Επίσης είδαμε πώς μετά μια άποτυχημένη απόπειρα ανακατάληψης του θρόνου με τη βοήθεια και πάλι του βυζαντινού στρατού κάτω απ' την αρχηγία του ίδιου στρατηγού, του Αλέξιου Κ.Κ. 134, ο Στέφανος IV και η Μαρία Κ. 141 εγκαταλείφθηκαν απ' το θείο τους - αυτοκράτορα, καθώς αυτός ο τελευταίος αναγκάστηκε να στραφεί προς τον Στέφανο III, ο οποίος κάτω απ' την αυτοκρατορική πίεση παραχώρησε στο νεώτερο αδελφό του Βελᾶ (τόν μετέπειτα Βελᾶ III) τη διοίκηση της Δαλματίας και της περιοχής του Σιρμιού, που του είχε εκχωρήσει ως δικό του τιμάριο ο πατέρας τους Γκέιζα II, και να επιτρέψει σ' αυτόν (στο Βελᾶ) να έλθει στην ΚΠολη, όπου και λίγο αργότερα,

34. Βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 472.

35. Χωνιάτης, σ. 166· Σκουταριώτης, σ. 255.

36. Βλ. προσωπογραφία Αλέξιου Κ.Κ. 134, ύ. 13.

37. Βλ. προσωπογραφία Αλέξιου Κ.Κ. 134, ύ. 14-27.

τὸ 1163, ἀρραβωνιάστηκε τὴν κόρη τοῦ βασιλέα, τὴ Μαρία Κ. 153³⁸.

Καὶ ἀκόμη εἶδαμε τὴν ἀπότομη ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς τῶν συμβούλων τοῦ Στέφανου ΙΙΙ, ποὺ ξανάνοιξαν μετὰ τὸ Βυζάντιο τὶς ἐχθροπραξίες γιὰ νὰ καταλάβουν τὰ ἐδάφη ποὺ εἶχαν παραχωρηθῆ στὸ Βελᾶ, τὴν ἐκ νέου εἰσβολὴ τοῦ Στέφανου ΙV στὴν Οὐγγαρία, ἀπὸ δική του αὐτὴ τὴ φορὰ πρωτοβουλία, καὶ τέλος τὴν ἐπιτυχία τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 νὰ βγάλῃ τὸ Στέφανο ΙV ἀπ' τὴ δύσκολη θέση, ποὺ σ' αὐτὴ βρέθηκε κατὰ τὴν εἰσβολὴ του³⁹.

Ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 ἤθελε νὰ ξεκαθαρίσῃ τὸ πρόβλημα τῆς Οὐγγαρίας, ἀποβλέποντας στὸ παράτολμο σχέδιο τῆς ἔνωσης αὐτῆς τῆς χώρας μετὰ τὸ Βυζάντιο, γι' αὐτὸ ἔκανε καὶ τόσες σ' αὐτὴ, γύρω στὶς δέκα⁴⁰, ἐκστρατείες.

Σὲ συνέχεια τῶν ἀνωτέρω ποὺ περιληπτικὰ ἐκθέσαμε, ὁ αὐτοκράτορας ἐγκαταλείποντας τὸ Τίτελ, ἦλθε (τὸ 1163) καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ Π ε τ ρ ι κ ο ν (Petervaradin;) τῆς Οὐγγαρίας, ἀπὸ ὅπου ἀπηύθυνε μιὰ ἐπιστολὴ στὸ Στέφανο ΙΙΙ γιὰ νὰ τὸν ὑποχρέωσῃ νὰ ἀποδώσῃ τὶς κτήσεις τοῦ Βελᾶ⁴¹.

Στὶς ἀρχὲς τῆς ἐκστρατείας του, ὁ βασιλέας γινόταν παντοῦ δεχτὸς ὡς ἕνας ἐλευθερωτὴς ἀπ' τὸν πληθυσμὸ καὶ τὸν κλῆρο τῶν χωρῶν ποὺ διέτρεχε, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἀνῆκαν, χωρὶς ἀμφιβολία, στὴν πλειοψηφία στὴν ὀρθόδοξη θρησκεία⁴². Τὸ ἴδιο ἐγίνε κι ὅταν ἔφτασε στὸ Π α γ ἄ τ ζ ι ο ν (=Bacz), θρησκευτικὴ μητρόπολις τῆς περιοχῆς τοῦ Σιρμίου, ὅπου ἔκανε τὶς ἐπιχειρήσεις τοῦ ὀλληλικὸς στρατός⁴³.

Στὰ περὶχωρα αὐτῆς τῆς πόλης βρισκόταν ὁ Μανουὴλ (α'), ὅταν πληροφορήθηκε πῶς ὁ οὐγγρικὸς στρατὸς πλησίαζε, ἔχοντας ἐπικεφαλῆς τὸ βασιλέα τῆς Βοημίας Λαδίσλαο⁴⁴, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ Δεύτερη Σταυροφορία εἶχε θεωρήσει τὸν ἑαυτὸ του λ ί ζ ι ο ν τοῦ Βυζαντίου, «δοῦλον δηλ. ἐθελοδούλο»⁴⁵. Ἡ παρέμβαση αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνα ἐξασφάλισε τὸ θρόνο τῆς Οὐγγαρίας στὸ Στέφανο ΙΙΙ, ἀλλὰ ἀπέδωσε στὸν ἀδελφὸ του Βελᾶ, ποὺ διατελοῦσε κάτω ἀπ' τὴν κηδεμονία τοῦ Βυζαντίου, τὶς περιοχὲς ποὺ ἀπ' τὸν πατέρα του τοῦ εἶχαν ἐπιδικασθῆ⁴⁶.

Καὶ γιὰ νὰ ἀποσπάσῃ ὁ βασιλέας τὸν ρ ἦ γ α τῆς Τ ζ ε χ ί α ς (= βασιλέα τῆς Βοημίας) ἀπ' τοὺς Οὐγγρους καὶ νὰ τὸν φέρῃ μετὰ τὸ μέρος του, ζήτησε τὸ χερί τῆς ἐγγονῆς του γιὰ ἕνα μέλος τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῶν

38. Βλ. προσωπογραφίαι Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 28-29, καὶ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ὑ. 8-9.

39. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ὑ. 10-12.

40. Κ. Jiretschek, *Geschichte der Serben*, τ. Ι (ὡς τὸ 1371), Gotha 1911, σ. 246.

41. Κίνναμος, σ. 217-18.

42. Κίνναμος, σ. 221.

43. Κίνναμος, σ. 222. Π α γ ἄ τ ζ ι ο ν (τοῦ Κίνναμου) δὲν εἶναι ἡ Posega ἀλλὰ ἡ Bogaza = Bacz, βλ. Katona, *Historia critica*, τ. ΙV, σ. 65-6.

44. Κίνναμος, σ. 218, καὶ σ. 222-23.

45. Κίνναμος, σ. 223.

46. Κίνναμος, σ. 223-24· Vincent de Prague, *MGH. SS.*, τ. XVII, σ. 682. Πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 480, ὑ. 1.

Κομνηνῶν. Καί πραγματικά, ξέρομε πῶς ἡ νεαρή πριγκίπισσα ἀναχώρησε καί ἔφτασε στήν ΚΠολη τὸ 1165⁴⁷.

Ὁ Μανουήλ (α΄) γενικά δὲν ἔμεινε παραπονεμένος ἀπ' τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκστρατείας ποῦ κατηύθυνε, γιατί πέτυχε νά γίνῃ κύριος τῶν ἐδαφῶν ποῦ ἀνήκαν στοῦ Βελά, δηλ. τῆς Δαλματίας καί τῆς περιοχῆς τοῦ Σιρμίου⁴⁸.

Λίγο μετὰ, ὁ Στέφανος III ἔστειλε μιά πρεσβεία στοῦ βασιλέα καί τὸν παρακαλοῦσε νά μὴ ἐπιτρέψῃ πιά στοῦ Στέφανο IV νά προετοιμάσῃ στοῦ ἑλληνικό ἐδαφος τίς ἐπιθέσεις του ἐναντίον τοῦ βασιλείου τῆς Οὐγγαρίας⁴⁹.

Ὁ Μανουήλ (α΄) προσπάθησε νά πείσῃ τὸ Στέφανο IV «νά μὴ κινήται γιὰ τὴν ἐπανάκτηση τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου, καθὼς τόσο στοὺς Οὐγγρους εἶναι ἀντιπαθῆς»⁵⁰, κ' ἔπειτα ἐπέστρεψε στοῦ Βυζάντιο, ἀφήνοντας στοῦ Νικηφόρο Χαλούφη, ποῦ πρὶν λίγο εἶχε παντρευτῆ τὴν πρῶην ἐρωμένη του καί ἀνεψιά του Θεοδώρα Κ. 150⁵¹, τὴ φροντίδα νά φυλάττῃ τὰ σύνορα τοῦ Δούναβη καί νά προσφέρῃ βοήθεια σὲ περίπτωση ἀνάγκης στοῦ Οὐγγρο ἀνταπαιτητῆ καί σύζυγο τῆς ἀνεψιάς του Μαρίας Κ. Στέφανο IV, τὸν ὁποῖον, ἂν καί δὲν μπορούσε ἐπίσημα νά τὸν ὑποστηρίξῃ, συνέχιζε νά δείχνῃ γι' αὐτὸν τὸ ἐνδιαφέρον του⁵².

Μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ αὐτοκράτορα καί τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, ὁ Στέφανος IV γύρισε στήν Οὐγγαρία γιὰ νά ἐπαναλάβῃ τὸν ἀγῶνα· ἀλλὰ σὲ λίγο προδόθηκε ἢ ἐγκαταλείφθηκε ἀπ' τοὺς Οὐγγρους ὁπαδοὺς του καί λίγο ἔλειψε νά αἰχμαλωτιστῆ καί νά παραδοθῆ στοῦ ἀνεψιῦ του Στέφανο III. Μαθαίνοντας ὁ αὐτοκράτορας τὴ νέα ἀποτυχία του καί πάλι μὲ γράμμα του τὸν συμβούλευσε νά ἀπέχῃ ἀπὸ παράκαιρες ἐπεμβάσεις ποῦ καταλήγουν σὲ βάρος του⁵³.

Ἀλλὰ ὁ Στέφανος IV, «μιά ψυχὴ ποῦ καιγόταν ἀπ' τὴν ἐπιθυμία νά καθῆσθαι καί πάλι στοῦ οὐγγρικό θρόνο», δὲν ἄκουσε τίς συμβουλές τοῦ ἐστεμμένου θεοῦ τῆς γυναίκας του, νομίζοντας πῶς «τώρα πιά πολὺ οἱ Οὐγγροι θὰ τὸν σεβαστοῦν ποῦ πιάστηκαν νά κακοურγοῦν ἐναντίον του», κ' ἔτσι παράμεινε στοῦ οὐγγρικό ἐδαφος⁵⁴.

Μαθαίνοντας ὁ Στέφανος III πῶς ὁ θεῖος του ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νά βρίσκεται στοῦ οὐγγρικό ἐδαφος, συγκέντρωσε μεγάλες στρατιωτικὲς δυνάμεις γιὰ νά τοῦ ἐπιτεθῆ, θέλοντας μιά γιὰ πάντα νά ξεκαθαρίσῃ τὴν ὑπόθεση μαζί του. Καί μὲ μόνη τὴ φήμη τῆς στρατιᾶς τοῦ Στέφανο III, οἱ Οὐγγροι ὁπαδοὶ τοῦ Στέφανο IV ἄρχισαν νά τὸν ἐγκαταλείπουν, καί τὸ

47. Vincent de Prague, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 682.

48. Βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 480.

49. Κίνναμος, σ. 224.

50. Κίνναμος, σ. 224-25.

51. Βλ. προσωπογραφίαν Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 72.

52. Κίνναμος, σ. 225-26.

53. Κίνναμος, σ. 225.

54. Κίνναμος, σ. 225.

χειρότερο να πυκνώνουν τις τάξεις του Στέφανου III. Βλέποντας αυτή την κατάσταση ο Έλληνας διοικητής της παραμεθορίου Νικηφόρος Χαλούφης που πιο πάνω αναφέραμε, συμβούλευσε το Στέφανο IV να εγκαταλείψει το ούγγρικό έδαφος και να έλθει στο Σίρμιο που διατελούσε κάτω απ' την εξουσία του βασιλέα και όπου μπορούσε ό,τι θέλει να επιχειρήσει, αλλά ο αγέρωχος Αρπαδίδης δεν έννοούσε να υποχωρήσει⁵⁵.

Θέλησε για μια φορά ακόμη να δοκιμάσει την τύχη του, αλλά νικήθηκε και εξουδετερώθηκε και παραλίγο να πιαστή και πάλι αιχμάλωτος, και μόνο τότε συντριμμένος κατάφυγε στο Σίρμιο για να συναντήσει το Χαλούφη⁵⁶.

Είδαμε άλλου, πώς μετά απ' αυτή τη νίκη τους οι Ούγγροι –είμαστε στο 1164– συγκέντρωσαν στρατεύματα στο Δούναβη και πώς ο αυτοκράτορας έστειλε στο Σίρμιο, για την εξασφάλιση της περιοχής από κάθε κίνδυνο και για τη «σωτηρία» αυτού του ίδιου του Στέφανου IV, το Μιχαήλ Γαβρά, σύζυγο της Εύδοκίας Κ. 130, επικεφαλής ενός «αξιόλογου στρατού»⁵⁷.

Στις αρχές του επομένου έτους 1165, ο Στέφανος III, θεωρώντας το Μανουήλ (α'), χωρίς άμφιβολία, υπεύθυνο για την τελευταία εισβολή του Στέφανου IV, επανάλαβε τις έχθροπραξίες και πέτυχε να πάρει το Σίρμιο απ' τους Βυζαντινούς⁵⁸.

Ο Μανουήλ (α') παραπονέθηκε με γράμμα του στο Στέφανο III για την παραβίαση της συνθήκης, καθώς αυτός κατέλαβε το Σίρμιο, αλλά ο βασιλέας της Ούγγαρίας και οι σύμβουλοί του δεν έδωσαν καμιά σημασία στις παρατηρήσεις του βασιλέα⁵⁹.

Έτσι ο Μανουήλ (α') άποφάσισε με κάθε τρόπο να πολεμήσει το Στέφανο III και να προσπαθήσει ακόμη μια φορά να αποκαταστήσει το Στέφανο IV στο θρόνο της Ούγγαρίας⁶⁰.

Πριν επιχειρήσει κάτι, ο Μανουήλ (α') επιζήτησε να αποξενώσει το Στέφανο III απ' τις συμμαχικές ενισχύσεις που του επέτρεψαν να αντισταθεί στις δυνάμεις του Βυζαντίου, κατά την τελευταία εκστρατεία, και να εξασφαλίσει στον εαυτό του μερικούς συμμάχους. Πέτυχε έτσι τη βοήθεια της Βενετίας, ή όποια του υποσχέθηκε εκατό πλοία⁶¹.

Εξάλλου, για να δημιουργήσει ένα αντιπερισπασμό στα σύνορα της Ούγγαρίας, έσπρωξε μερικούς Ρώσους πρίγκιπες ήδη συμμάχους της ελληνικής Αυτοκρατορίας να χτυπήσουν την Ούγγαρία. Ένας απ' τους άνεπιούς του, ο γιός του πρωτεξαδέλφου του Ανδρόνικου Κ. 87, ο Μανουήλ

55. Κίνναμος, σ. 226.

56. Κίνναμος, σ. 226.

57. Βλ. προσωπογραφία Εύδοκίας Κ. 130, ύ. 19.

58. Κίνναμος, σ. 231. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 481, ύ. 2, που εκ παραδρομής παραπέμπει εις Κίνναμον, σ. 227 αντί σ. 231.

59. Κίνναμος, σ. 231.

60. Κίνναμος, σ. 231-32.

61. Κίνναμος, σ. 230-31 και 237.

Κ. 161, έπιφορτίστηκε γι' αυτή την άποστολή και στάλθηκε στους Ρώσους πρίγκιπες Rostislav I Mstislavič, μέγαν ήγεμόνα του Κιέβου και του Smolensk (1158 - 1167, † 14.III.1168) και στον Mstislav II Izjaslavič, ήγεμόνα του Volynsk (1158 ή 1159) που άργότερα, έγινε κι' αυτός μέγας ήγεμόνας του Κιέβου (1169 - 1171, † 13.VIII.1173). Η άποστολή του Βυζαντινού πρίγκιπα πέτυχε και οι δυο ήγεμόνες έκλεισαν από ένα σύμφωνό φιλίας⁶², και ό δεύτερος άπ' αυτούς ύποσχέθηκε νά στείλη στρατιωτική βοήθεια⁶³.

Επίσης ό αυτοκράτορας πέτυχε νά διαταράξη τις σχέσεις του ήγεμόνα του Galitsh 'Ιαροσλάβου με τó βασιλέα τής Ούγγαρίας Στέφανο ΙΙΙ, άν και ό πρώτος είχε δώσει στο δεύτερο την κόρη του, και νά εξασφαλίση, άν όχι άλλο, τούλ. την ουδετερότητα του 'Ιαροσλάβου⁶⁴.

Τέλος, ό γάμος τής έγγονής του Λαδίσλαου τής Βοημίας με ένα Κομνηνό πρίγκιπα, έκανε τó Λαδίσλαο νά έγκαλείψη επίσης τó Στέφανο ΙΙΙ⁶⁵.

Μετά την κατάληψη του Σιρμίου, ό Στέφανος ΙΙΙ και οι Ούγγροι άπασχολήθηκαν, καθώς και άλλου έχομε άναφέρει, με την πολιορκία του Ζευγμίνου (Semlin). Αύτή ή πολιορκία παρατάθηκε, γιατί ή πόλη έπισιτιζόταν άπ' τó βυζαντινό στόλο του Δούναβη, που μάταια οι Ούγγροι προσπάθησαν νά άπωθήσουν. Ο Μανουήλ (α') σέ ένίσχυση τής φρουράς του Ζευγμίνου, έστειλε ένα «άξιόλογο στράτευμα» μ' έπικεφαλής τους στρατηγούς Μιχαήλ Γαβράν και 'Ιωσήφ Βρυέννιον, που ό μέν πρώτος άπ' αυτούς ήταν σύζυγος τής Εύδοκίας Κ. 130, όπως και πιό πάνω είπαμε, ό δε δεύτερος τής Μαρίας Κ. 85, αλλά ή συμβολή αυτού του στρατεύματος δέν μπορεί νά διευκρινιστή άπ' την έκθεση του ιστορικού που μάς δίνει την πληροφορία⁶⁶.

Μέσα στο Ζεύγμινο βρισκόταν και ό Στέφανος ΙV' καθώς ό γενναίος και άνυπότακτος 'Αρπαδίδης ήταν ή ψυχή τής αντίστασης του Ζευγμίνου, και οι Ούγγροι δέν μόρεσαν νά εξουδετερώσουν τó βυζαντινό στόλο που έφοδίαζε την πόλη, «βρήκαν ένα άλλο σκοτεινό τρόπο για νά κάμψουν την αντίσταση των πολιορκουμένων» και συγχρόνως «νά άπαλλαγούν από ένα άνθρωπο που από μακρό χρονικό διάστημα και με διαφόρους κύκλους και μεθόδους τους ένοχλούσε, κ' έτσι νά ήσυχάσουν».

Με πράκτορες που είχε ή κυβέρνηση του Στέφανου ΙΙΙ μέσα στο Ζεύγμινο, πέτυχε νά πλησιάση και νά εξαγοράση ένα άπ' τους Ούγγρους τής προσωπι-

62. Κίνναμος, σ. 232 και 235. Ο «Ρωσίοθλαβος» του Κίνναμου είναι ό Rostislav I και ό Πριμισθλαβος είναι μάλλον ό Mstislav II τής Βολυνίας, βλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 482. Για τις χρονολογίες τής ήγεμονίας τους, βλ. V. Grumel, Chronologie (1958), σ. 395.

63. Grot, ένθ' άνωτ. (ύ. 28), σ. 330.

64. Βλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 482.

65. Vincent de Prague, ένθ' άνωτ. (ύ. 46), σ. 682. Πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 483, όπου εκ παραδρομής άναφέρει πώς ένας έγγονός του Λαδίσλαου τής Βοημίας παντρεύτηκε μιά Βυζαντινή πριγκίπισσα, ένώ ό ίδιος ιστορικός, τ. ΙΙ, σ. 480, άναγράφει πώς ό Μανουήλ (α') «ζήτησε τó χέρι μιάς έγγονής του Λαδίσλαου για ένα άπ' τά μέλη τής αυτοκρατορικής οικογένειας. Και γνωρίζομε πώς ή νεαρή πριγκίπισσα στάλθηκε τó 1165 στην ΚΠολη».

66. Βλ. προσωπογραφίαν Εύδοκίας Κ. 130, ύ. 21 και 22.

κῆς ὑπηρεσίας τοῦ Στέφανου IV πού ἀπολάμβανε τῆς ἰδιαίτερης ἐμπιστοσύνης του καί πού ἄκουγε στό ὄνομα Θωμᾶς. Σ' αὐτόν ὑπέδειξαν νά ρίξει δηλητήριο στό ποτήρι τοῦ κρασιοῦ πού πρόσφερε στό κύριό του ἢ ἄλλο τρόπο νά βρῆ γιά νά τόν βγάλη ἀπ' τή μέση. Αὐτός προτίμησε νά βάλῃ δηλητήριο πάνω στό ἐπίθεμα πού τοποθετοῦσε στό ἀνοιχτό μέρος τῆς φλέβας τοῦ Στέφανου IV, καθῶς τοῦ ἔκανε γιά κάποιο πάθος του ἀφαιμαξή.

«Τό δηλητήριο διαχύθηκε σέ ὅλο τό σῶμα τοῦ Ἀρπαδίδη καί διέτρεξε καί καταστάλαξε στά πιό ἐπίκαιρα μέρη καί ἔβγαλε τόν ἄνθρωπο ἀπ' τή ζωή, λέει ὁ Χωνιάτης, γιά νά ἀποδειχτοῦν ἀπ' τὰ ἴδια τὰ πράματα καθαρά ἀνασφαλείς καί ἐπίφοβες οἱ προθέσεις τῶν ἀνθρώπων καί πῶς μάταια ἀπό μόνοι τους ἐπιχειροῦν καί κοπιᾶζουν νά πετύχουν κάτι, ἂν δέ βοηθήσῃ ἀπό ψηλά καί τό θεϊκό χέρι καί δέ συμφωνήσῃ γι' αὐτό πού κάνουν καί δέν καθοδηγῇ τίς σκέψεις τους καί τίς ἐνέργειές τους»⁶⁷.

Μέ ἄλλα λόγια ὁ Χωνιάτης θέλει νά πῆ πῶς οἱ προθέσεις καί τὰ ἔργα τοῦ Στέφανου IV, δέν ἦσαν ἀπ' τό Θεοῦ εὐλογημένα.

Κάτω ἀπ' τίς ἀνωτέρω συνθήκες, ὁ Στέφανος IV ἔκλεισε γιά πάντα τὰ μάτια στίς 13 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1165⁶⁸.

Καί ἀμέσως μέ τό θάνατο τοῦ Στέφανου, τό Ζεύγμινο παραδόθηκε στούς Οὐγγρους⁶⁹, καί αὐτό καί μόνο δείχνει τί σήμαινε ἡ παρουσία τοῦ ἡγεμόνα σ' αὐτή τήν πόλη καί ποιοί ἐπιτακτικοί λόγοι ἐπέβαλαν στούς Οὐγγρους τοῦ Στέφανου III τή δολοφονία του.

Καθῶς αὐτοί οἱ τελευταῖοι ἔγιναν κύριοι τῆς κατάστασης, βρῆκαν τό νεκρό τοῦ κακώτουχου πρίγκιπα καί ξεθύμαναν πάνω του· τόν καθύβρισαν καί τόν γελοιοποίησαν, καί δέν ἐπέτρεψαν νά τοῦ ἀπονεμηθοῦν ὅσα ἀνήκουν στούς πεθαμένους, καί ἀκόμη τόν ἔβγαλαν ἔξω ἀπ' τίς πύλες τῆς πόλης καί τόν ἄφησαν ἄταφο μέχρι πού ἡ φυσική κατάσταση τοῦ πτώματος – ἡ δυσσομία πού ἀνέδιδε – τοῦς ἀνάγκασε νά τό πᾶνε στό ναό τοῦ πρωτομάρτυρα καί ἀρχιδιάκονο Στέφανου καί νά τό θάψουν σ' ἓνα λάκκο⁷⁰.

Ἀπ' τή στιγμή πού ὁ Στέφανος III πληροφορήθηκε τό θάνατο τοῦ θείου του, χάρισε τή ζωή στούς Ἕλληνες καί Οὐγγρους ὀπαδοῦς τοῦ μακαρίτη ἡγεμόνα πού βρισκόνταν μέσα στό Ζεύγμινο⁷¹.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ ἱστορία τοῦ Ἀρπαδίδη αὐτοῦ πρίγκιπα καί πρόσκαιρου βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας, τοῦ συζύγου μιᾶς Κομνηνῆς πριγκίπισσας, τῆς Μαρίας 141.

67. Κίνναμος, σ. 239· Χωνιάτης, σ. 167-68.

68. Thurocy, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 28), σ. 183, ὁ ὁποῖος δίνει τήν ἡμερομηνία: millesimo centesimo septuagesimo tertio idus aprilis feria quinta, ἡ ὁποία καί πρέπει νά διορθωθῇ εἰς: millesimo centesimo sexagesimo quinta, idus aprilis feria tertia, βλ. Kap-Herr, Die abendländische Politik Kaiser Manuels, Strasbourg 1881, σ. 144, καί Grot, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 28), σ. 330 ὑ.

69. Κίνναμος, σ. 239· Χωνιάτης, σ. 168.

70. Κίνναμος, σ. 239-40· Χωνιάτης, σ. 168· Σκουταριώτης, σ. 256.

71. Κίνναμος, σ. 239. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 483.

Όφείλομε νὰ ὁμολογήσωμε πὼς παρὰ τὸ πολιτικὸ του λάθος νὰ συνάψῃ ἓνα γάμο καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τοὺς Κομνηνοὺς τοῦ Βυζαντίου, πράξη ἡ ὁποία τὸν ἀποξένωσε ἀπ' τὴν ἀγάπῃ τῶν συμπατριωτῶν του, ὁ τριτότοκος γιὸς τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Βελά II τοῦ Τυφλοῦ (1114 - 1141) καὶ τῆς Ἑλένης, κόρης τοῦ ἀρχιζουπάνου τῆς Σερβίας Uroš I (περὶ τὸ 1113 - περὶ τὸ 1131) καὶ τῆς Γαλλίδας Ἄνας⁷², ὑπῆρξε ἓνας δραστήριος, ἀδάμαστος καὶ ἀκαταπόνητος πρίγκιπας ποὺ ἑνδεκά ὀλόκερα χρόνια (1154 - 1165) ἀγωνίστηκε γιὰ νὰ ὑποσκελίσῃ στὴν ἀρχὴ τὸν ἀδελφὸ του Γκέιζα II (1141 - 1161) κ' ἐπειτα τὸν ἀνεψιὸ του Στέφανο III (1161 - 1173) καὶ ν' ἀνέβῃ στὸ θρόνο τῆς Οὐγγαρίας –γιὰ μιὰ στιγμὴ αὐτὸ τὸ πέτυχε (ἀπὸ 11.II.1162 - 19.VI.1162)– κι ἂν ἓνα δολοφονικὸ χέρι ἐμπνευσμένο ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀπαίσιο ἀνεψιὸ του –τὸν Στέφανο III– δὲν ἀνέκοπτε τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του, δὲν ἀποκλείεται στὸ τέλος νὰ πετύχαινε καὶ μιὰ ὀριστικὴ στὸν οὐγγρικὸ θρόνο ἐγκατάσταση.

Ἐπίσης πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμε πὼς ὁ Στέφανος IV Ἀρπαδιδῆς στάθηκε ἓνας πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος φίλος τοῦ Βυζαντίου –ἐξω φρενῶ ἔγινε ὁ βασιλέας κύρ Μανουὴλ (α') ὁ Κομνηνὸς 81 μὲ τὸ ἀγγελμα τοῦ θανάτου του καὶ τὰ δόντια ἔτριξε στοὺς Οὐγγυροὺς⁷³– καὶ πὼς τῆ φιλία του δὲν τῆ θυσιάσε, ἂν κι αὐτὴ προκαλοῦσε τὴν ἐχθρότητα τῆς πλειονότητος τοῦ λαοῦ του.

Ἡ Μαρία Κ. 141 ποὺ τὸ 1165 ἔμεινε ἴσως γιὰ δευτέρη φορὰ χήρα σὲ ἡλικία 25 χρονῶ⁷⁴, δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ ἂν ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Στέφανο IV παιδιὰ· μᾶλλον πρέπει νὰ ἀποκλείσωμε τὴν ὑπαρξὴ τέκνων, γιὰτι αὐτὰ θὰ ἀναφέρονταν εἴτε ἀπ' τοὺς Ἕλληνας εἴτε ἀπ' τοὺς Οὐγγυροὺς ἱστορικοὺς.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ περαιτέρω τύχη τῆς Μαρίας Κ. 141 μᾶς εἶναι ἀγνωστο· ἡ πληθώρα τῶν σημαντικῶν καὶ ἀξιόλογων γεγονότων δὲν ἀφήνει νὰ μνημονευτοῦν αὐτὲς οἱ ὑπάρξεις, κ' ἔτσι τὸ χάος τοῦ χρόνου τὶς ἀρπάζει καὶ τὶς κατακλείνει, χωρὶς νὰ ἀφήσουν ἴχνη στὴν ἱστορία.

Ἰσως κάποιο μοναστήρι ἀπ' τὰ τόσα ποὺ ἱδρυσαν οἱ Κομνηνοὶ ἢ καὶ κάποιο ἄλλο, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Στεφάνου IV, θὰ ἀνοιξε τὶς πύλες του καὶ θὰ τῆ δέχτηκε –τόσες ἄλλες ἐκλείσαν τὰ νιάτα τους– καὶ θὰ τέλειωσε ἐκεῖ τὶς μέρες τῆς, χωρὶς ἡ ἱστορία νὰ ἐνδιαφερθῇ νὰ ἀναγράψῃ τὴ χρονολογία τοῦ θανάτου τῆς.

72. Βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 74. Γιὰ τὶς χρονολογίες τῆς ἡγεμονίας τοῦ Uroš I, βλ. V. Grumel, Chronologie, σ. 389.

73. Κίνναμος, σ. 240· Χωνιάτης, σ. 168.

74. Ἡ Μαρία Κ. 141 ἐπέζησε τοῦ Στεφάνου IV, καθὼς δὲν ἀναφέρεται ὁ θάνατός τῆς ἀπ' τὸ 1161 ποὺ παντρεύτηκε τὸ Στέφανο ὡς τὸ 1165 ποὺ πέθανε αὐτὸς ὁ τελευταῖος· ἂν κάτι τέτοιο γινόταν, ὅπως ὁποῦτε θὰ ἀναφερόταν ἀπ' τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἐποχῆς (Κίνναμον ἢ Χωνιάτην), λόγῳ τῆς ἐνάρξεως τῶν γεγονότων ποὺ ἀναφέρονται στὸ Στέφανο IV.

142. Θεοδώρα Κομνηνή (γένν. 1145 – † μετά το 1185)

Ἡ Θεοδώρα¹ Κ. τεταρτότοκη κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ πρωτότοκη ἀπὸ τῆς δευτέρας σύζυγός του Εἰρήνης Διπλοσυνάδηνῆς² γεννήθηκε τὸ 1145³.

Ἡ Θεοδώρα Κ. τὸ 1158 ἦταν μιά πολύ νέα κοπελίτσα μόλις 13 χρονῶ· σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία κάποιος μᾶς τὴ ζωγραφίζει, λέγοντας πὼς ἦταν «πολύ ψηλή, πολὺ ὁμορφή, μὲ ἓνα χρῶμα καταπληχτικῆς λευκότητος, πυκνὰ ξανθὰ μαλλιά, πολὺ κομψὴ καὶ ἄπειρα γοητευτικὴ»⁴.

Αὐτὴ ἡ καλλονὴ ἐπρόκειτο νὰ θυσιαστῆ στο βωμὸ τῆς πολιτικῆς καὶ νὰ παντρευτῆ ἓνα ξένο ἡγεμόνα κάτω ἀπ' τὶς ἐξῆς συνθήκες.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ Βαλδουῖνος III (1143 - 1163) ἀπὸ καιρὸ ἐπιθυμοῦσε νὰ συνάψῃ στενὲς σχέσεις μὲ τὴν ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, συνεχίζοντας πάνω σ' αὐτὸ τὴν πολιτικὴ τοῦ πατέρα του Foulques d'Anjou (1131 - 1143) ποὺ κάπως δειλὰ τὴν εἶχε προσχεδιάσει. Ὁ νεαρὸς μονάρχης – τὸ 1158 ἀνύπαντρος· ἀκόμη ἦταν 27 χρονῶ– κατάλαβε πὼς γιὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὴ νέα μουσουλμανικὴ δύναμη ποὺ διατελοῦσε κάτω ἀπ' τὸν atabeg τοῦ Ἀλεπίου καὶ τῆς Δαμασκοῦ Nûr ad-dîn (1144 - 1174), ἡ συμφιλίωση ὅλων τῶν χριστιανῶν δὲν ἀποτελοῦσε καθόλου περιττὴ πολυτέλεια. Τώρα ποὺ ἡ μουσουλμανικὴ Συρία εἶχε πραγματοποιήσει τὴν τρομερὴ ἐνότητά της, γινόταν ἀπαραίτητο νὰ τῆς ἀντιτάξῃ τὴ στενὴ ἔνωση τῆς Λατινικῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. «Μεγαλοφυῆς σκέψη, λέει κάποιος, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἀλλάξῃ τὸν ροῦ τῆς ἱστορίας»⁵.

Γιὰ νὰ πετύχῃ αὐτὸ τὸ σκοπὸ, γιὰ νὰ σταματήσῃ τὶς ἀρχαῖες ἐχτρότητες καὶ γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴ συμμαχία του μὲ τὸ Βυζάντιο, «τὴ μόνη ποὺ μπορούσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν κατάρρευση τῆς Λατινικῆς Ἀνατολῆς»⁶, ὁ

142.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Θεοδώρας Κ. 79 καὶ ἐκεῖνο τῆς πρώτης συζύγου τοῦ πατέρα της Θεοδώρας.

2. Κίνναμος, σ. 237 καὶ 250· Χωνιάτης, σ. 184· ἐγχρίπτει (ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87) σαρκικῶς καὶ ἐνασελγαίνει ἀκολάστως τῆ τοῦ πρώτου ἐξαδέλφου θυγατρὶ Θεοδώρα (Ἰσαάκιου φημί τοῦ σεβαστοκράτορος, τοῦ βασιλέως Μανουὴλ ὁμαίμονος) θανάτῳ ἄρτι ἀποβαλοῦση τὸν παρθένιον σύνευνον, ὅς ἦρχε πρό βραχέος τῆς Παλαιστίνης· Βαλδουῖνος ἦν οὗτος, τὸ γένος ἔλκων ἐξ Ἰταλῶν. Αὐτόθι, σ. 295 καὶ 376-77· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 857, 943 καὶ 1026-27· ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 229-30, 312, 381. Τὸ πὼς ἡ Θεοδώρα Κ. 142 προερχόταν ἀπ' τῆς δευτέρας σύζυγός τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 396 καὶ ὑ. 28.

3. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1158 ποὺ παντρεύτηκε τὸν Βαλδουῖνον III τῆς Ἱερουσαλήμ ἦταν 13 χρονῶ, καθὼς βεβαιώνει ὁ σύγχρονός της Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., λατ. κείμ., σ. 857, ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 229: au treziesme an de son aage.

4. Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., λατ. κείμ. σ. 857, ἀρχαιογαλλ. κείμ. σ. 229. Πρὸβλ. R. Grousset, Histoire des croisades et du royaume franc de Jerusalem, Paris 1934-1936, μεταφρ. στὴν ἑλληνικὴ Ἀ. Παγκάλου, σ. 150.

5. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 150.

6. Δ. Ζακυθηνός, Τὸ Βυζάντιον 1071-1453, σ. 53.

Βαλδουίνος III αποφάσισε νά ζητήσει τὸ χέρι μιᾶς Βυζαντινῆς πριγκίπισσας.

Καί γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἔστειλε μιὰ πρεσβεία στὸν αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α') Κ. 81 στὴν ΚΠολη, ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Onfroi II de Toron, ὁ Guillaume des Barres καὶ ὁ Jocelin Pisiaus, ἡ ὁποία τοῦ ἐξέθεσε τὴν ἐπιθυμία τοῦ κυρίου της καὶ τὸν διαβεβαίωσε γιὰ τὰ καλὰ αἰσθήματα ποὺ τρέφει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸ Βυζάντιο καὶ πὼς ἀποδοκιμάζει τὴν πολιτεία τοῦ πριγκίπα τῆς Ἀντιόχειας Renaud de Chatillon (1153 - 1160) καὶ ἰδιαίτερα τὴ ληστοπειρατική του ἐπιδρομὴ στὴν Κύπρο (1155)⁷.

«Ἦταν ἡ πρώτη φορά ποὺ ἓνας βασιλέας τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐπαίρνε τὴν πρωτοβουλία ἑνὸς διαβήματος τόσο εἰλικρινά φιλικῶς ἀπέναντι τῆς Αὐτοκρατορίας»⁸.

Ὁ βασιλέας διάλεξε γιὰ σύζυγο τοῦ Βαλδουίνου III, αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἀνεψιὰ του, τὴν κόρη τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου Κ. 78, τὴ Θεοδώρα Κ. 142, ἔχοντας τὴν ἐλπίδα πὼς αὐτὴ θὰ γίνῃ ὁ καλύτερος πρεσβευτὴς του κοντὰ στὴ φραγκικὴ αὐλὴ τῆς Ἱερουσαλὴμ.

Μιὰ παραμυθένια ἀκολουθία, ποὺ σ' αὐτὴ μετεῖχαν καὶ οἱ τρεῖς πρεσβευτὲς τοῦ Βαλδουίνου III, ἀποβίβασε τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1158 τὴν πριγκίπισσα στὴν Τύρο. Ἐφερε μαζί της μιὰ προίκα, ποὺ ὅπως λέει κάποιος θυμίζει τίς Χίλιες καὶ Μία νύχτες⁹, κασέλες γεμάτες χρυσὰ ὑπέρπυρα, ἄλλα ὑπέρπυρα γιὰ τὰ ἐξοδα τοῦ γάμου καὶ τῶν γιορτῶν ποὺ θὰ δίδονταν, χρυσαφικά καὶ πολύτιμα πετράδια, ἄπειρα πολυτελῆ ὑφάσματα, χρυσοκέντητα μεταξωτά, χαλιά καὶ τάπητες ἀμύθητης ἀξίας, ὅλη τὴ λεπτὴ καὶ ἐπιτηδευμένη πολυτέλεια τοῦ Βυζαντίου.

Καθὼς ὁ ἐψηφισμένος Λατίνος πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων Amaury (1157 - 1180) δὲν εἶχε ἀκόμη χειροτονηθῆ, γιὰ τὴ καθυστέρουσε ἡ ἐγκριση τῆς ἁγίας Ἐδρας, τὸ μυστήριό τοῦ γάμου τέλεσε ὁ Λατίνος πατριάρχης τῆς Ἀντιόχειας Aimery «γιὰ μεγάλη χαρὰ ὅλης τῆς γῆς», ὅπως μὲ ἀφέλεια λέει ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου.

Ὁ Βαλδουίνος III, ὅπως μᾶς λέει ὁ ἴδιος ἱστορικός, «ἀμέσως ἐρωτεύθηκε τὴν παιδούλα γυναίκα του. Αὐτὸς ποὺ ὡς ἐκείνη τὴ στιγμή παράδερνε σὲ τόσες κακὲς ἐρωτικές περιπέτειες, ἀφοσιώθηκε ὀλότελα σ' αὐτὴ καὶ τῆς ἔμεινε πιστὸς μέχρι τὸ θάνατό του. Τὰ ἦθη του ἐγίναν τέτοια, ὅπως ἑνὸς γέρου ἀνθρώπου»¹⁰.

7. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 37-40.

8. Zoé Oldenbourg, *Les Croisades*, Mayenne 1966, σ. 371.

9. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 150.

10. Γιὰ τὴ σύνθεση τῆς πρεσβείας τοῦ Βαλδουίνου III, γιὰ τὴν ἀκολουθία καὶ τὴν ἀποβίβαση στὴν Τύρο, γιὰ τὴν προίκα καὶ τὴν ὀμορφιά τῆς νύμφης, γιὰ τὴν εὐλογία τοῦ γάμου καὶ τὸν ἔρωτα τοῦ Βαλδουίνου, βλ. Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., λατ. κείμεν. σ. 857, ἀρχαιογαλλ. κείμεν. σ. 229-30. Γιὰ τὴ γαμικὴ ἔνωση Βαλδουίνου - Θεοδώρας Κ. ἐπίσης βλ. αὐτόθι, σ. 943 καὶ 1026-1027 λατ. κείμεν., σ. 312 καὶ 381 ἀρχαιογαλλ. κείμεν. Κίνναμον, σ. 237 καὶ 250· Χωνιάτην, σ. 184, βλ. τὸ κείμενο ἀνωτέρω, ὑ. 2. Πρβλ. Δ. Ζακυθινός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 53· R.

Γιὰ τὰ αἰσθήματα ὅμως τῆς Θεοδώρας Κ. ἀπέναντι στοῦ Βαλδουῖνου III, ἂν κρίνωμε ἀπ' τὴν κατοπινὴ διαγωγή της, πρέπει κάπως νὰ ἀμφιβάλωμε. Δὲν ἀποκλείεται, ὅπως καὶ ἄλλες Βυζαντινὲς πριγκίπισσες¹¹, «νὰ αἰστάνθηκε, ὅπως λέει καὶ κάποια, κάπως ἐκτοπισμένη στὴ μέση αὐτῶν τῶν βαρβάρων, ὅπου ἡ πολιτικὴ τοῦ θεοῦ της τὴν εἶχε πιέσει γιὰ νὰ ἐξοριστῇ»¹².

Ἀπὸ πολιτικὴ ἀποψη ἡ χαρὰ ποὺ με αὐτὴ ἐγίνε δεχτὴ ἡ ξανθὴ Θεοδώρα Κ. ἐξηγεῖται ἀπόλυτα. Ἡ μικρὴ βασίλισσα ἔφερεν στοὺς Φράγκους τῆς Ἀνατολῆς τὴ βεβαιότητα μιᾶς βυζαντινῆς συμμαχίας καὶ τὴν ὑπόσχεση μιᾶς σύντομης αὐτοκρατορικῆς ἐπέμβασης ἐναντίον τοῦ Nūr-ad-Dīn¹³.

Ἄλλοῦ, μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσωμε τὸ Βαλδουῖνο III, νὰ δοῦμε μερικὲς ἀπ' τὶς ἀρετὲς τοῦ ἀντρός ποὺ παντρεύτηκε ἡ Θεοδώρα Κ. 142¹⁴.

Σὲ ὅσα τότε εἶπαμε μπορούμε νὰ προσθέσωμε πὼς στὰ μάτια τῶν Λατίνων τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης ὁ Βαλδουῖνος III εἶχε τὸ πλεονέκτημα νὰ εἶναι ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ ποὺ εἶχε γεννηθῆ σ' αὐτὴ τὴ χώρα, πραγματικὸς γόνος τῶν ἁγίων Τόπων, ὅπου ὅλα, τόποι καὶ ἄνθρωποι, τοῦ ἦσαν γνωστά. «Προικισμένος με ἀπέραντη μνήμη, ἀναγνώριζε τοὺς ἀνθρώπους ἀκόμη καὶ τοὺς πιὸ ταπεινοὺς, καὶ τοὺς χαιρέτιζε πρῶτος ἀναφέροντας τοῦ καθενὸς τὸ ὄνομα»¹⁵.

Ἐξίσου σημαντικὸ εἶναι, ποὺ σ' αὐτὸ τὸ κατ' ἐξοχὴ φεουδαρχικὸ βασίλειο τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ Βαλδουῖνος III γινώριζε πολὺ καλὰ τοὺς καταστατικoὺς χάρτες, τὰ δίκαια καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ κάθε φέουδου, κι ἀπ' αὐτὸ θεωροῦνταν ὡς ὁ καλύτερος νομομαθὴς τοῦ βασιλείου του¹⁶.

Ὅλα αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ ἔδειχναν πὼς στοῦ γιὸ τοῦ βασιλεῖα Foulques καὶ τῆς βασίλισσας Μελισσάνθης ποὺ ἦταν μιὰ μισσαρμενίδα¹⁷, τὸ γαλλικὸ καὶ τὸ ἀνατολικὸ αἷμα κατέληγαν στὴν πιὸ τέλεια ἰσορροπία.

Ἀπόλυτα προσαρμοσμένοι στοῦ περιβάλλον, ὁ νεαρὸς μονάρχης διατηροῦσε στὴν ἀσιατικὴ γῆ ὅλη τὴ δροσερότητα τοῦ ἀνδηγαυικοῦ χαρακτήρα. Ἔτσι ἀποκαλύφτηκε σὰν ἓνας ἀπ' τοὺς πιὸ τέλειους ἐκπροσώπους τῆς ὑπερπόντιας Γαλλίας, σὰν ὑπόδειγμα Φράγκου βασιλεῖα τοῦ 11^{ου} αἰ.¹⁸

Τὸ 1143, ὅταν ὁ Βαλδουῖνος III διαδέχτηκε τὸν πατέρα του Foulques στοῦ θρόνο τῶν Ἱεροσολύμων ἦταν ἓνα ἀγόρι 13 χρονῶ¹⁹, καὶ ὡς ἀνήλικος ἔμεινε

Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 150. Z. Oldenbourg, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 371-72. Κ. Ἀμαντος, Ἱστορία, τ. Β', σ. 361. Ch. Diehl, Fig. Byz., II s., σ. 106-8, ἑλλην. μετάφρ. σ. 465-67.

11. Βλ. προσωπογραφίαν Θεοδώρας Κ. 131, ὑ. 15.

12. Z. Oldenbourg, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 372.

13. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 150.

14. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 40-45.

15. Guillaume de Tyr, εἰς R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 141.

16. Guillaume de Tyr, εἰς R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 141.

17. Ἡ Μελισσάνθη ἦταν κόρη τοῦ βασιλεῖα Βαλδουῖνου II de Bourg (1118-1131) καὶ τῆς βασίλισσας Μορφίας, κόρης τοῦ Ἀρμένιου πριγκίπα Γαβριήλ, κυβερνήτη τῆς Μελιτηνῆς.

18. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 142.

19. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 704 ἀρχαῖογαλλ. κειμ. σ. 89.

κάτω απ' την αντιβασιλεία της μητέρας του Μελισσάνθης –μετά της οποίας στέφθηκε βασιλέας στο ναό του Παναγίου Τάφου, στις 25 του Δεκέμβρη του 1143, γιορτή των Χριστουγέννων, με τα χέρια του Λατίνου πατριάρχη των Ἱεροσολύμων Γουλιέλμου I de Malines (1130 - 1145)²⁰– ως τὸ Πάσχα τοῦ 1152 πού με τὴν ἐνηλικιώσή του ἀνάλαβε τὰ βασιλικά καθήκοντα²¹.

Ἀλλὰ ἡ βασιλομήτωρ πού μετὰ τὶς θύελλες τῆς ἐρωτικῆς τῆς ζωῆς, στά γερατιά της τὸ εἶχε ρίξει στὴ θρησκεία, δὲν ἐννοοῦσε νὰ παραδῶση στὸ γιό της τὴν ἐξουσία. Χρειάστηκε νὰ πολεμήσῃ ὁ Βαλδουῖνος III, πρῶτα τὸν ξάδελφό της καὶ ὑπουργό της κ ο ν τ ὀ σ τ α υ λ ο Manassé d' Hierges στὸ κάστρο τοῦ Mirabel, κ' ἔπειτα τὴν ἴδια στὴν ἀκρόπολη τῆς Ἱερουσαλήμ, γιὰ νὰ γίνῃ κύριος τῆς κατάστασης²².

Τὸ μεγάλο ἔργο τοῦ Βαλδουῖνου III στὸ διάστημα πού ἦταν παντρεμένος μετὴ Θεοδώρα Κ. 142, ἦταν πού πέτυχε ἐπιτέλους γιὰ μιὰ στιγμή νὰ ἐνώσῃ τὶς δυνάμεις τοῦ Βυζαντιοῦ καὶ τῶν Λατινικῶν κρατιδίων τῆς Ἀνατολῆς ἐναντίον τοῦ περιφήμου atabeg τοῦ Ἀλεπίου καὶ τῆς Δαμασκῶ Νūr ad-dīn.

Εἶδαμε ἄλλοῦ, τὴ θριαμβευτικὴ εἰσοδο τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α') Κ. 81 στὴν Ἀντιόχεια, κατὰ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1159, ὅπου τόσο τιμητικά ἢ καλύτερα δουλικά τὸν κύκλωσαν οἱ Λατίνοι ἡγεμόνες²³.

Ἡ καλὴ συνεννόηση τοῦ αὐτοκράτορα –ἱππότη καὶ τῶν ἀνωτέρω ἡγεμόνων ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ ἓνα ἀπροσδόκητο ἐπεισόδιο. Στὴ διάρκεια ἐνὸς κυνηγιοῦ ὁ Βαλδουῖνος III –τὸ ἔχομε καὶ ἄλλοῦ ἀναφέρει²⁴– ἔπεσε ἀπ' τὸ ἄλογο καὶ τραυματίστηκε στὸ χέρι. Ὁ Μανουῆλ (α') τότε, ἔτρεξε καὶ γονάτισε κοντὰ στὸν πληγωμένο, καὶ χάρη στὶς ἱατρικὲς του γνώσεις τὸν περιποιήθηκε ἀποτελεσματικά. Μαθαίνομε ἀκόμη πῶς στὴ διάρκεια τῆς ἀνάρρωσης, «ὁ αὐτοκράτορας πῆγαινε κάθε μέρα νὰ μάθῃ νέα γιὰ τὸ βασιλέα, κι ὅταν οἱ χειρουργοὶ ἄλλαζαν τοὺς ἐπιδέσμους, τοὺς βοηθοῦσε τόσο προσεχτικά σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ παιδί του»²⁵.

Μετὰ τὶς γιορτὲς καὶ τὰ πανηγύρια τῆς Ἀντιόχειας, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Μάη τοῦ 1159, ὁ βυζαντινὸς στρατὸς μετὰ τὸ Μανουῆλ (α') ἐπικεφαλῆς, καὶ οἱ Λατίνοι ἡγεμόνες, ὁ Βαλδουῖνος III τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ὁ Renaud de Chatillon τῆς Ἀντιόχειας, μετὰ τὶς δυνάμεις τους, ξεκίνησαν νὰ πολεμήσουν τὸν Νūr ad-dīn. «Ὁ Τοῦρκος ἡγεμόνας δύσκολα μποροῦσε νὰ ἀντισταθῇ σ' ἓνα τέτοιο συνασπισμό, παρατηρεῖ κάποιος. Ἡ Βυζαντινὴ Ἐποποιία ἐνισχυμένη ἀπ' τὴ Σ τ α υ ρ ο φ ο ρ ί α. Τὶ δὲ θὰ μποροῦσε νὰ κἀνῃ ἓνας τέτοιος ἱστορικὸς συνδυασμός! Ἡ στιγμή φαίνεται μοναδική. Γιατὶ νὰ μὴν

20. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 707· ἀρχαιογαλλ. κειμ. σ. 91.

21. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 779-80· ἀρχαιογαλλ. κειμ. σ. 158-59.

22. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 781-83· ἀρχαιογαλλ. κειμ. σ. 159-62.

23. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 41.

24. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 437, ὑ. 78α.

25. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 864· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 235-36· Κίνναμος, σ. 190.

ολοκληρωθή αυτή ή έκστρατεια; Αντί να πολιορκήση τὸ Χαλέπι, ὁ Μανουήλ (α΄) περιορίστηκε νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τὸν Nûr ad-dîn τὴν ἀπολευτέρωσιν ὅλων τῶν χριστιανῶν αἰχμαλώτων ποὺ κρατοῦσε στὶς μουσουλμανικὰ φυλακὰς, καὶ ὕστερα, ἀποχαιρετίζοντας τοὺς Λατίνους ἡγεμόνες, ἔφυγε ἀπὸ τὴν Συρία καὶ γύρισε εἰς τὴν ΚΠολη»²⁶.

«Στὴν πραγματικότητα, ἐπιλέγει ὁ Γάλλος ἱστορικός τῶν Σταυροφοριῶν, μὲ ὅλη τὴν προσωπικὴ φιλία τοῦ αὐτοκράτορα πρὸς τὸ Βαλδουῖνο III, ἡ βυζαντινὴ διπλωματία δὲν ἤθελε νὰ καταφέρῃ τὸ τελειωτικὸ χτύπημα ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀπὸ φόβον μήπως αὐξήσῃ τὴ δύναμις τῶν Λατίνων. Ἐννοοῦσε νὰ στηρίξῃ τὴν ἡγεμονία τῆς σπῆ διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας ἀνάμεσα στοὺς πρῶτους καὶ στοὺς δευτέρους. Ὑπερβολικὰ ἐπιτήδεια πολιτικὴ, ποὺ σύντομα θὰ στραφῆ ἐναντίον τῶν ἐμπνευστῶν τῆς. Ὁ Μανουήλ (α΄) θὰ καταλάβῃ τότε τὴ βασικὴ ἀλληλεγγύη τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ λατινικοῦ κόσμου ἀπέναντι στοῦ μουσουλμανικοῦ κίνδυνου, ἀλλὰ πολὺ ἀργά, γιατί τότε ὁ Nûr ad-dîn θὰ ἔχη προσαρτήσῃ τὴν Αἴγυπτον»²⁷.

«Εἶναι παράξενο, σὲ συνέχεια λέει ὁ ἀνωτέρω ἱστορικός τῶν Σταυροφοριῶν (R. Grousset), πῶς κάτι τέτοια γεγονότα ποὺ ἀποτελοῦν ἐσκεμμένη θυσία τῶν συμφερόντων τῆς χριστιανοσύνης –ὅπως ἐγένετο μὲ τὸ Φίλιππο IV τὸν Ὀρραῖο (1268 - 1314) καὶ τὸ Φραγκίσκο I τῆς Γαλλίας (1494 - 1547)²⁸– οἱ

26. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 152-53. Τὰ ἀνωτέρω στηρίζονται στὶς ἐξῆς πηγές: Abou Vala εἰς Abou Chamah, RHC Hist. Orientaux, τ. IV, σ. 104, ποὺ μιλάει γιὰ σύναψιν συμφώνου μεταξὺ Nûr ad-dîn καὶ Μανουήλ (α΄) καὶ ἀνταλλαγῆς δώρων· Bar Hebraeus, Chronicon ecclesiasticum, τ. III, σ. 349, ποὺ μιλάει γιὰ συγκέντρωσιν τῆς πλειονότητος τῶν μουσουλμάνων ἀρχηγῶν γύρω ἀπὸ τὸν Nûr ad-dîn· Κίνναμος, σ. 188⁹-19, ποὺ λέει πῶς ὁ Nûr ad-dîn, καθὼς ἔμαθε γιὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ αὐτοκράτορα, ἀπολευτέρωσε ἑξὶ χιλιάδες αἰχμαλώτους, ποὺ οἱ πῶς πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν Γερμανοὶ τῆς Δεύτερης Σταυροφορίας, καθὼς καὶ πολλοὺς ἐπισήμους Λατίνους, καὶ μεταξὺ τους, τὸν Βερτράνδον, νόθο γιὸ τοῦ Ἀλφόνσου Jourdain καὶ ἐγγονὸ τοῦ μακαρίτη Ραιμόνδου de Saint - Gilles καὶ τὸν Βερτράνδον de Blancfort, ἀρχηγὸ τοῦ τάγματος τῶν ἰπποτῶν τοῦ Τέμπλου, καὶ πῶς ὁ Μανουήλ (α΄) ματαίωσε τὴν ἐκστρατεία του κατὰ τοῦ Nûr ad-dîn, καθὼς ὁ δεύτερος ὑποσχέθηκε στὸν πρῶτον νὰ τὸν βοηθήσῃ στὸν ἀγῶνα του ἐναντίον τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου: Grégoire le Prêtre, RHC Documents arméniens, τ. I, σ. 192, ποὺ μιλάει γιὰ τὴν ἀπολευτέρωσιν τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους ἀνεβάζει σὲ πάνω ἀπὸ δέκα χιλιάδες· Guillaume de Tyr, RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 864, λατ. κείμ. σ. 236, ἀρχαιογαλλ. κείμ. ποὺ λέει πῶς ὁ Nûr ad-dîn ἔστειλε πρεσβεία πρὸς τὸ Μανουήλ (α΄) καὶ τὸν Βαλδουῖνο III καὶ πῶς ἀπολευτέρωσε τὸν Βερτράνδον, τὸν ἐγγονὸ τοῦ Ραιμόνδου de Saint-Gilles. Ὁ R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ. (σ. 152-53), λέει πῶς ὁ Μανουήλ (α΄) περιορίστηκε νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τὸν Nûr ad-dîn τὴν ἀπολευτέρωσιν ὅλων τῶν χριστιανῶν αἰχμαλώτων, χωρὶς νὰ διευκρινίσει πῶς ὅλοι αὐτοὶ ἦσαν Δυτικοί.

27. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 153· ἔσχάει ὁμοίως αὐτὸς ὁ σοφὸς καὶ γλαφυρὸς συγγραφέας πῶς ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἀγωνίστηκε μὲσω τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 νὰ ἀπολευτέρωσιν τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τὸν Nûr ad-dîn, καὶ στὸ ἔργο αὐτὸ ἀντέδρασε ὁ διάδοχος τοῦ Βαλδουῖνου III, ὁ Amaury I, καθὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος δὲν ἐπιθυμοῦσε μιά ἐγκατάστασιν τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον, βλ. προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ὑ. 134, 147, 148.

ιστορικοί τὰ χαιρετίζουν ὡς ἀπόδειξη πολιτικοῦ πνεύματος, πνευματικῆς ἀπολύτρωσης καὶ νεωτεριστικῶν ἰδεῶν. Ὅχι μόνον ἡ ἀπώλεια τῶν Ἁγίων Τόπων, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἡ πώση τῆς ΚΠολης θὰ προκύψουν ἀπ' αὐτὸ τὸν τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι, δηλ. θὰ προκύψῃ τελικὰ ὁ ἀπειρωπαϊσμός τοῦ ἑνὸς τετάρτου τῆς Εὐρώπης»²⁹.

28. Γιὰ νὰ φυλάξῃ ὁ Φραγκίσκος Ι τῆς Γαλλίας τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπία ἀπ' τὶς φιλοδοξίες τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Καρόλου V (1519 - 1555 † 1556), τοῦ λεγόμενου Quint, τὸ 1537, συμμάχησέ με τοὺς Τούρκους ἐναντιὸν του.
29. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 153. Ἡ διακοπὴ τῆς ἐκστρατείας ποὺ ἄρχισε ὁ Μανουήλ (α') ἐναντιὸν τοῦ Nûr ad-dîn καὶ τότε, στὴν ἐποχὴ τους, προκάλεσε μιὰ βαθιὰ διάψευση τῶν ἐλπίδων τῶν Λατίνων χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, τῶν ὁποίων ὁ Grégoire le Prêtre, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 26), σ. 190-91, ὑπῆρξε ὁ διερμηνέας με χαρακτηρισμοὺς βαρεῖς. Σύμφωνα με αὐτὸν ὁ Μανουήλ (α') ἐγκατάλειψε τὴν ἐκστρατεία, γιατί ἔλαβε πληροφορίες πὺς κάποια ἀνταρσία ξέσπασε στὴν ΚΠολη καὶ πὺς ἀποκαλύφθηκε κάποια ὑπόθεσι μαγείας. Σχετικὰ ὅμως πρὸς τὶς ἀνωτέρω παρατηρήσεις τοῦ R. Grousset, παραθέτω τὰ ὅσα σωστὰ καὶ ρεαλιστικὰ γράφει ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 454-55, τὸν ὁποῖον καὶ ὑπαινίσσεται ὁ αὐτὸς τὶς παρατηρήσεις του: « Ὁ Μανουήλ ἦλθε στὴν Ἀνατολή πῶς πολὺ γιὰ νὰ ἐκμεταλλεῖται τὶς ἀδυναμίες τῶν Λατίνων παρὰ γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ, καθὼς σκοπὸς του ἦταν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία στὴν Κιλικία καὶ στὴν Ἀντιόχεια. Ποτὲ ὁ αὐτοκράτορας δὲν ὄνειρευτὴκε νὰ ἀνατρέψῃ τὴ δύναμι τοῦ Nûr ad-dîn, ποὺ αὐτὸ κατὰ τὴ βυζαντινὴ ἀποψη θὰ ἦταν ἓνα βαρὺ λάθος. Αὐτὸς ὁ μεταξὺ Nûr ad-dîn καὶ Λατίνων ἀγώνας ἐδίδοε τὶς ἐπιτυχίες τῆς Αὐτοκρατορίας στὴν Ἀνατολή. Ὁ ἀφανισμός ἢ ἡ ἐπίσχεσι τοῦ atabec, ἂν αὐτὸς ἦταν δυνατός, θὰ ἔκανε τοὺς Λατίνους πολὺ ἰσχυροὺς, καὶ αὐτοὶ ἐδῶ πολὺ γρήγορα θὰ ἀθετοῦσαν τὶς ὑποχρεώσεις τους ἀπέναντι τοῦ βασιλέα. Ἡ διαγωγὴ τῶν Λατίνων τῆς Ἀντιόχειας ἀπέναντι στὸν Ἰωάννη (β') Κ'. (34) μετὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Schaizar δὲν εἶχε καθόλου ξεχαστῆ στὸ Βυζάντιο καὶ ἔφερε τοὺς καρπούς τῆς. Γιὰ νὰ μπορῆ ὁ Ἕλληνας αὐτοκράτορας νὰ ἀσκή μιὰ ἐπιρροή στὶς λατινικὲς ἡγεμονίες (τῆς Ἀνατολῆς) ἔπρεπε αὐτὸς ἐδῶ νὰ αἰσθάνωνται ἀπειλημένους ἀπ' τοὺς Μουσουλμάνους. Σ' αὐτὰ ἐδῶ, κατὰ τὴ γνώμη μου (ἐπιλέγει ὁ Chalandon), πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ ἡ ἐξήγησι τῆς διαγωγῆς τοῦ Μανουήλ. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ κρίνῃ ἀλλιῶς τὸν αὐτοκράτορα: τὸ σύμφωνο ποὺ ἔκλεισε με τὸν Nûr ad-dîn ἦταν πολὺ γι' αὐτὸν τιμητικὸ, καὶ οἱ Λατῖνοι εἶδαν ἐξὶ χιλιάδες συμπατριῶτες τους νὰ ἀποχτοῦν τὴν ἐλευθερία τους». Ἀλλὰ ὁ R. Grousset μιλάει καὶ γιὰ τὴν πώση τῆς ΚΠολης (τοῦ 1453), ὡς συνέπεια τῆς μὴ ἀλληλεγγύης Δυτικῶν καὶ Βυζαντιοῦ. Ἀλλὰ ποιοὶ εἶναι οἱ αἰτίοι; Ἄν οἱ Σταυροφόροι τῆς Τέταρτης λεγόμενης Σταυροφορίας, ἀντὶ νὰ ἀπολευτερώσουν τοὺς ἁγίους Τόπους, δὲν κυριεύαν τὴν ΚΠολη, θὰ ἐπῆρχετο ἡ δευτέρω πώση τῆς στοὺς Τούρκους; Ἡ λεηλασία καὶ ἡ ἀνθρωποχτονία ποὺ ἐγίνε κατὰ τὴν ἄλωση τοῦ 1204 ἀπ' τοὺς Σταυροφόρους, δὲν ἦταν πῶς φοβερὴ ἀπὸ κείνη ποὺ ἐγίνε τὸ 1453 ἀπ' τοὺς Τούρκους; Αὐτὴ ἡ κατάχτησι τοῦ 1204 δὲν εἶναι ἐκείνη ποὺ διέλυσε ὀλίγοτελα τὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, κουρασμένη ἤδη ἀπ' τὶς δικὲς τῆς ἁμαρτίες; Τὸ Βυζάντιο μπόρεσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Πέρσες, τοὺς Ἀραβες καὶ ἄλλους ἐπίδρομεις, τὸ μετὰ τὴ λατινικὴ κατάχτησι Βυζαντιοῦ (1261), ὡχρὴ ἀνάμνησι τοῦ πρώτου, δὲν μπόρεσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Ὀσμανίδες Τούρκους. Οἱ σοφοὶ δυτικοὶ βυζαντινολόγοι ἔχουν κάνει τὶς ἀνωτέρω διαπιστώσεις πολὺ πρὶν ἀπὸ μᾶς (Ch. Diehl, Histoire de l'Empire Byzantin, Paris 1934, σ. 171: Il semblait que ce fût [= ἡ ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Σταυροφόρους] la fin de Byzance et, en effet, l'événement de 1204 fut, pour l'empire byzantin, le coup dont jamais plus il ne se releva.), καὶ δὲ νομιζῶ πὺς εἶναι πρὸς ὄφελός τους μερικὸ ἀπ' αὐτοὺς, ὅσο εὐγλωττοὶ καὶ ἂν εἶναι νὰ ἀνακινοῦν τέτοια θέματα.

Βαθιά ασφαλῶς απογοήτευση θά δοκίμασε ὁ Βαλδουῖνος III ἀπ' τῆ ματαίωση τῆς ἐναντίον τοῦ Nûr ad-dîn ἐπιχείρησης, ὅπως καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι παράγοντες τοῦ λατινικοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς³⁰.

Ὁ Μανουήλ (α΄) ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ τιμᾷ αὐτὸν τὸν ἄντρα τῆς ἀνεπιείας του, τὸν Βαλδουῖνο III. Ὄταν ἀποφάσισε νὰ ἔλθῃ σὲ δεῦτερο γάμο καὶ ἀπόβλεπε πρὸς τὶς ὠραῖες αὐτὲς πριγκίπισσες τῶν Λατινικῶν κρατιδίων τῆς Ἀνατολῆς, στὸ Βαλδουῖνο III ἀνάθεσε τὴν ἐκλογή τῆς νύφης, μὲ τὴ διαφορά πῶς δὲν παντρεύτηκε τὴ Μελισσάνθη τῆς Τρίπολης ποὺ ὑπόδειξε ἐκεῖνος³¹, ἀλλὰ τὴν ὠραία Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, ποὺ τοῦ ὑπαγόρευε τὸ πολιτικὸ του συμφέρον, πρὸς μεγάλη δυσἀρέσκεια τοῦ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ³², ἂν καὶ οἱ δυὸ ὑποψήφιες ἦσαν στενὲς συγγενεῖς του³³.

Ἡ τελευταία πολιτικὴ πράξη τοῦ Βαλδουῖνου III ἦταν κάτι ποὺ στρεφόταν κατὰ τοῦ Βυζαντίου, παρὰ τὴ θερμὴ φιλία του πρὸς τὸν ἐξ ἀγχιστείας θεῖο του Μανουήλ (α΄) καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ποὺ στὸ πλευρὸ του εἶχε ὡς γυναῖκα του Βυζαντινὴ πριγκίπισσα, τὴ Θεοδώρα Κ. 142.

Στὶς 23 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1160, ἐνῶ ὀδηγοῦσε μιὰ ἐπιδρομὴ στὴν περιοχὴ τοῦ Μαρᾶς, γιὰ νὰ ἀρπάξῃ ποῖμνια χριστιανῶν καὶ μουσουλμάνων, αἰχμαλωτίστηκε ἀπὸ Τούρκους τοῦ Nûr ad-dîn ὁ πρίγκιπας τῆς Ἀντιόχειας Renaud de Chatillon, γιὰ νὰ ὀδηγηθῆ στὸ Χαλέπι καὶ νὰ ριχτῆ στὶς φυλακὲς, ὅπου παράμεινε 15 ὀλάκερα χρόνια, χωρὶς κανεὶς γιὰ τὴν τύχη του νὰ ἐνδιαφερθῆ³⁴.

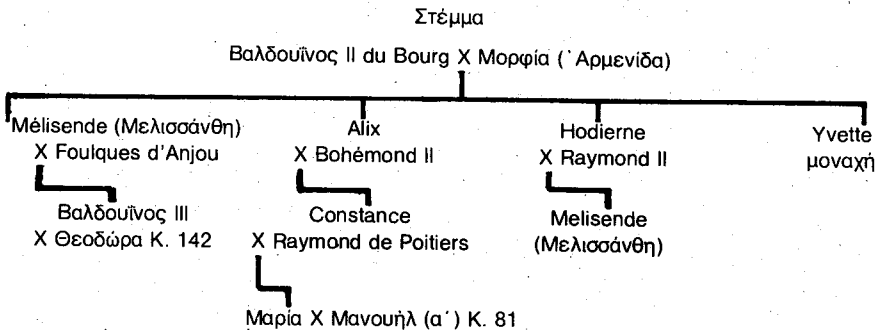
Ἔτσι τὸ πριγκιπάτο τῆς Ἀντιόχειας ἔμεινε χωρὶς ὑπερασπιστὴ, καθὼς ὁ νόμιμος διάδοχος Βοημούντος III (1163 - 1201) ἦταν ἕνας δεκαεξάρης. Ἡ

30. Βλ. Grégoire le Prêtre, πρὸ πάνω, ὑ. 29.

31. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κοκτοστέφ. Κομν. 104, ὑ. 45, 46 καὶ 51.

32. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 315, ὑ. 18.

33.

34. Guillaume de Tyr, RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 868, λατ. κείμεν. ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 239-41· RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 358· Röhrich, σ. 365· Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 520 καὶ σ. 459, ὑ. 6· Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 374· R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 353, καὶ κυρίως G. Schlumberger, Renaud de Chatillon, Paris 1898, σ. 145-53.

μητέρα του, ή πριγκίπισσα Κωνσταντία (Constance), μάλλον εύτυχισμένη που ξανακέρδισε την ανεξαρτησία της, κατέλαβε την εξουσία και ήθελε να κυβερνά μόνη, χωρίς να δίνει λογαριασμό στους βαρώνους του πριγκιπάτου. Αύτοι οι τελευταίοι απευθύνθηκαν για μία φορά ακόμη στο βασιλέα της Ιερουσαλήμ για να περιορίσουν την εξουσία της, ενώ η πριγκίπισσα έστειλε ένα αντιπρόσωπό της στον αυτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 για να την προστατεύσει ως επικυρίαρχος, καθώς ως τέτοιος είχε αναγνωριστή απ' το σύμφωνο του 1159, και να παραλάβει την πόλη. Ο Βαλδουίνος ΙΙΙ, φτάνοντας στην Αντιόχεια, πήρε το μέρος των βαρώνων, ανάλαβε αυτός την αντιβασιλεία και όρισε ως αντιπρόσωπό του τον γνωστό μας Λατίνο πατριάρχη της Αντιόχειας Aimery de Limoges (1142 - 1196). Η φιλοβυζαντινή Κωνσταντίνα, παίρνοντας ένα φέουδο, έτέθη στο περιθώριο, για να πεθάνη τρία χρόνια αργότερα³⁵.

Στις 10 του Φλεβάρη του 1163³⁶ πέθανε, δηλητηριασμένος ίσως απ' το γιατρό του, κι ο Βαλδουίνος ΙΙΙ, σέ ηλικία μόλις 33 χρονώ, στην πόλη της Βηρυτού.

Ο Γουλιέλμος της Τύρου αυτόπτης μάρτυρας, μάς περιγράφει τον πόνο του λαού, όταν έμαθε αυτή την είδηση. «Στή διάρκεια της μεταφοράς της σορού του απ' τη Βηρυτό στην Ιερουσαλήμ, όχι μόνο οι Λατίνοι, αλλά και οι χριστιανοί των άλλων δογμάτων, έρχονταν να ένωθούν στην πένθιμη πομπή, κι αύτοι ακόμη οι Άραβες. Οι κάτοικοι της υπαίθρου κατέβαιναν απ' τα βουνά στο δρόμο, από όπου θα περνούσε ή πομπή, για να κλάψουν γύρω απ' το φέρέτρό του»³⁷.

Σέ κείνους που πρότειναν στον Nūr ad-dīn να έπωφεληθί απ' την περίπτωση για να έπιτεθί έναντίον των Φράγκων, ό μεγαλόφρονas atabeg απάντησε περήφανα πώς «θά θεωρούσε άπρέπεια να διαταράξει τό πένθος των Φράγκων για ένα τόσο γενναίο πολεμιστή»³⁸.

35. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. Ι, σ. 869, 872 και 874· αρχαιογαλλ. κειμ., τ. ΙΙ, σ. 243-44· Grégoire le Prêtre, RHC Documents Arméniens, τ. Ι, σ. 198· Michel le Syrien, έκδ. Chabot, τ. ΙΙΙ, σ. 324, και version arménienne, RHC Docum. Arméniens, τ. Ι, σ. 358· Bar Hebraeus, τ. ΙΙ, σ. 359. Πρβλ. G. Schlumberger, Renaud de Chatillon, Paris 1898, σ. 154· Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 374-75· R. Grousset, ένθ' άνωτ. σ. 153-54.

36. Ο Guillaume de Tyr, αρχαιογαλλ. κειμ., τ. ΙΙ, σ. 250, για τή χρονολογία θανάτου γράφει: "En ceste maniere trespasa de cest siecle li rois Baudoins, l'an del'Incarnacion Jhesucrist M. et C.LXII. au vintiesme an de son reigne, de son aage au trente troisesme an. Ce fu au mois de fevrier, l'endemain de feste sainte Agathe. Βλ. αύτόθι και τήν ύ. 4. Πρβλ. V. Grumel, La Chronologie, σ. 398, όπου σημειώνεται τό έτος θανάτου 1163· Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 376, όπου ως ήμερομηνία σημειώνεται ή όρθή, αύτή της 10ης του Φλεβάρη, και ως χρονολογία έκ παραδρομής τό 1162 (άντί του όρθου 1163)· R. Grousset, ένθ' άνωτ., σ. 154, όπου ως χρονολογία θανάτου αναφέρεται λανθασμένα ή της 10ης του Γενάρη του 1162 άντί της όρθης 10ης του Φλεβάρη του 1163.

37. Guillaume de Tyr, αρχαιογαλλ. κειμ. τ. ΙΙ, σ. 249-51. Πρβλ. R. Grousset, ένθ' άνωτ., σ. 154· Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 376-77.

38. Guillaume de Tyr, αρχαιογαλλ. κειμ., τ. ΙΙ, σ. 251· τό λατινικό κείμενο του Guillaume de Tyr

«Αὐτὸς ὁ χαιρετισμὸς, λέει κάποιος, ἐνὸς ἐντιμοῦ ἐχτροῦ συνόδευσε τὸ Βαλδουῖνο ΙΙΙ στὸν τάφο του. Ὁ τέταρτος Λατίνος βασιλέας τῆς Ἱερουσαλήμ πέθανε στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, χωρὶς νὰ ἔχη διαπράξει οὔτε ἓνα πολιτικὸ λάθος, χωρὶς καμιὰ κηλίδα. Ὅλη ἡ δραστηριότητά του ὡς στρατιώτη καὶ ὡς πολέμαρχου, ὅπως καὶ ὡς πολιτικοῦ καὶ ὡς διπλωμάτη, φέρει τὴ σφραγίδα μιᾶς πρῶιμης πνευματικῆς ὠριμότητος καὶ ταυτόχρονα μιᾶς νεανικῆς ἀκτινοβολίας. Μὲ τὴ σύναψη τῆς βυζαντινῆς συμμαχίας εἶχε θέσει τὶς βάσεις μιᾶς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ποῦ ἦταν ἡ ἴδια ἡ φρόνηση, ἡ ἀλήθεια, ἡ σωτηρία. Εἶχε ὑποχρεώσει παντοῦ τὸν Nūr ad-dīn σὲ ὑποχώρηση. Ἐγκατάλειψε τὴ ζωὴ μέσα στὴ χαρὰ ἐνὸς ὀλάνθιστου ἔρωτα, μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Θεοδώρας Κ. 142, θρηνούμενος τόσο ἀπ' τοὺς δικούς του ὅσο κι ἀπ' τοὺς Μουσουλμάνους. Μοῖρα ἐνὸς ἥρωα τῆς Ἀρχαιότητος, λέει στὸ τέλος ὁ ὕμνητῆς του μὲ ὑπερβολή, ποῦ παρουσιάστηκε ἀργοπορημένος στὸ Μεσαίωνα»³⁹.

Ἐτσι ἡ Θεοδώρα Κ. 142 ἔμεινε χήρα σὲ ἡλικία 18 μόλις χρονῶ, χωρὶς νὰ ἔχη ἀποχτήσει ἀπ' τὸν ἄντρα τῆς παιδιά⁴⁰.

Ὁ διάδοχος τοῦ ἀντρός τῆς καὶ κουνιάδος τῆς Amaury I (1163 - 1174), γνωστὸς σὲ μᾶς ἀπὸ προηγούμενες προσωπογραφίες, καὶ οἱ βαρῶνοι τοῦ λατινικοῦ βασιλείου, σύμφωνα μὲ ἐπιθανάτιο παραγγελία τοῦ μακαριτῆ Βαλδουῖνου ΙΙΙ, καὶ γιὰ νὰ τὴν παρηγορήσουν, τῆς παραχώρησαν ὡς τιμᾶριο τὴν πόλη τῆς Ἀκρας καὶ τὴν περιοχὴ τῆς⁴¹.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 142 δὲν ἐγκατάλειψε τὴν Παλαιστίνη γιὰ νὰ γυρίσει στὸ Βυζάντιο, λόγῳ ἴσως αὐτῆς τῆς κληροδότησης. Ἐγκατάλειψε ὅμως τὴν Ἱερουσαλήμ γιὰ νὰ ἐγκατασταθῆ στὴν Ἀκρα, «διαμονὴ ποῦ χωρὶς ἀμφιβολία προτιμοῦσε ἀπ' τοὺς θορύβους καὶ τὶς ραδιουργίες μιᾶς αὐλῆς, τῆς ὁποίας τὰ ἔθη ἔπρεπε νὰ τῆς φαίνονται ἀρκετὰ χονδροειδῆ»⁴².

Τὴ γαλήνη τῆς σ' αὐτὴ τὴ διαμονὴ ἤλθε νὰ διαταράξη, μετὰ τέσσερα καὶ πάνω χρόνια, τὸ 1167⁴³, ἓνας θεῖος τῆς, γιὰ τὸν ὁποῖον πολλὰ θὰ εἶχε ἀκούσει στὴν ΚΠολη, ὁ πρωτεξάδελφος τοῦ πατέρα τῆς Ἰσαάκιου Κ. 78, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, φεύγοντας τὴν ὀργὴ τοῦ ἄλλου ἐκείνου θεοῦ τῆς αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α') Κ. 81, γιὰ τὸ ἀνοσιούργημα ποῦ εἶχε διαπράξει στὴν Ἀντιόχεια, νὰ συνάψῃ ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὴν κουνιάδα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τὴν πριγκίπισσα Φιλίππα τῆς Ἀντιόχειας⁴⁴.

δὲν περιέχει αὐτὴ τὴν ἀπάντηση, τὴν τόσο τιμητικὴ γιὰ τὸν Nūr ad-dīn.

39. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 154.

40. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 883· ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 253.

41. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 943· ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 312. Ἄς σημειωθῆ πῶς ἐνῶ στὴ βασιλίσσα Μελισσάνθη, τὴ χήρα τοῦ Βαλδουῖνου ΙΙ, ποῦ πέθανε στίς 11 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1161, καὶ στὴ βασιλίσσα Μαρία Κ. 211, τὴ χήρα τοῦ Amaury I, δόθηκε ὡς τιμᾶριο ἡ πόλη τῆς Νεάπολης (Naples), βλ. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 783 καὶ 1029, ἀρχαιογαλλ. κείμ., σ. 161 καὶ 383-84, στὴ Θεοδώρα Κ. 142, ἂν καὶ τὸ φέουδο τῆς Νεάπολης ἦταν στὴ διάθεση τοῦ Στέμματος, λόγω τοῦ θανάτου τῆς Μελισσάνθης, δόθηκε τὸ φέουδο τῆς Ἀκρας ποῦ ἦταν ὑποδεέστερο.

42. Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 377.

Αὐτὸς ὁ θεῖος της, «αὐτὸ τὸ καθαρῶαιμο ἄλογο τὸ λυσσασμένο γιὰ θηλυκὸ ποῦ μὲ εὐχαρίστηση ριχνόταν σὲ κάθε λογῆς περιπέτειες καὶ τίς πιὸ παράλογες μίξεις, μὲ μιὰ ἤρεμη τόλμη, μὲ μιὰ ὡραία καταφρόνια γιὰ τὴν κοινὴ γνώμη καὶ γιὰ τίς κοινωνικὲς συνθῆκες»⁴⁵, φαίνεται πὼς τὴν ἐντυπωσίασε βαθιά, γι' αὐτὸ καὶ ἀφέθηκε νὰ πέση στὰ τεχνάσματα, στὶς «μηχανές», ὅπως λέει ὁ Χωνιάτης⁴⁶, αὐτοῦ τοῦ παλαίμαχου δαμαστή τῆς γυναικείας καρδιάς, ποῦ «ὄρμησε πάνω στὴ σάρκα της, γιὰ νὰ ἀσελγήσῃ μὲ ἀκολασία»⁴⁷.

Ἀπὸ 13 χρονῶ παιδοῦλα διδάχτηκε ἀπ' τὸ νόμιμο σύντροφό της ποῦ τόσο τὴν ἀγαποῦσε, «τὸν μόνο καὶ ἀληθινὸ πάνω στὴ γῆ προορισμὸ τῆς γυναίκας», ὅπως λέει ἓνας ἀναιδὴς μεσαιωνικὸς συγγραφέας, καὶ πέρασε τεσσερισημίσι περίπου χρόνια μαζί του μιὰ ἀνιαρὴ ἐρωτικὴ ζωὴ, ἔτσι ποῦ δὲν ἀπόχτησε παιδί· κι ἄλλα τόσα χρόνια ἀπ' τὴ νιότη της σπατάλησε, κατὰ μὴν, στὸ καταφύγιό της τῆς Ἴσρας.

Γιὰ πρώτη ἴσως φορὰ γνώρισε τώρα ἡ Θεοδώρα Κ. 142 ἓνα ἀληθινὸ ἄντρα στὸ πρόσωπο τοῦ «ἐμπειροῦ» αὐτοῦ σχεδὸν πενηντάχρονου⁴⁸, ἀλλὰ σφιχτοδεμένου καὶ γεροῦ⁴⁹, ἐρωτικοῦ ἀγωνιστῆ, καὶ δέθηκε μαζί του γιὰ τὰ καλὰ, καὶ ἦταν πρόθυμη, τόσο πολὺ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 ξελογιάστηκε, καὶ αὐτὸ τὸ φέουδὸ της τῆς Ἴσρας νὰ ἐγκαταλείψῃ, «ὅπως ἀκριβῶς ἡ Εὐρώπη βγήκε ἀπ' τὸ χορὸ τῶν παρθένων καὶ καβαλλίκεψε πάνω στὴ ράχη τοῦ Δία, μεταμορφωμένου σὲ καλλικέρατο βόδι, καὶ ἔφυγε μαζί του»⁵⁰.

«Ὁ δεσμὸς του, ἂν καὶ πιὸ λίγο περιπαθὴς, ὅπως λέει κάποιος, ἀπὸ κείνον τοῦ Ἀντώνιου καὶ τῆς Κλεοπάτρας»⁵¹, κατὰ στήν τὴ Θεοδώρα Κ. 142, «ἠρωίδα, ὅπως λέει κάποια ἄλλη, μιὰς ἀπ' τίς πιὸ περιφημὲς ἐρωτικὲς ἱστορίες τῆς ἐποχῆς»⁵².

Ἐξ' ἄλλου εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ δῆ μέσα σ' αὐτὴ τὴν Παλαιστίνη τ' ἀντραγαθῆματα τοῦ ἐραστή της.

«Πέταξε αὐτὸς ὁ ὑπὲρ τῆς ἀετὸς, ὁ μεγαλουργὸς Ἀνδρόνικος Κ. 87, μᾶς λέει ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, ποῦ λίγο ἀργότερα δὲ διστάζει νὰ τὸν περιλούσῃ μὲ τὰ χειρότερα ἐπίθετα, μέχρι τὴν Παλαιστίνη, ἀφήνοντας τοὺς ἐχτροὺς του νὰ φωνάζουν κρᾶ-κρᾶ σὰν τὰ κοράκια»⁵³.

43. Βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 134.

44. Βλ. *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α', σ. 522, ὑ. 147.

45. Χωνιάτης, σ. 184.

46. Χωνιάτης, σ. 184.

47. Χωνιάτης, σ. 184.

48. Βλ. *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α', σ. 493, ὑ. 3, τὸ ἔτος γέννησης τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87.

49. Βλ. *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α', σ. 494, ὑ. 12-14.

50. Χωνιάτης, σ. 185.

51. Βλ. *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α', σ. 525, ὑ. 155.

52. Z. Oldenbourg, *Les Croisades*, σ. 377.

53. Μιχαὴλ Χωνιάτης, *Τὰ Σωζόμενα*, τ. Ι, Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτορα κύρ Δημήτριον τὸν Δριμὺν ταῖς Ἀθήναις ἐπιστάντα, σ. 167-68.

Καθώς ο βασιλέας Amaury I άπουσίαζε άπ' τ'ο βασιλείο του⁵⁴, «και η άγία πόλη ήταν έρημη άπό ύπερασπιστές, ο Άνδρόνικος άποδείχτηκε ί σ ο σ τ ά σ ι ο ς προς τούς πολλούς δυνατούς βαρβάρους που επέδραμον εναντίον της και αντιμετώπισε σθεναρά την επίθεση, έτσι που οι Φράγκοι, οι φύλακες του παναγίου Τάφου, τόν θαύμασαν και τόν ανακήρυξαν άήττητο και άπαράμιλλο στη στρατηγική και πολεμική τέχνη και πρόβλεψαν πώς μιά μέρα θ' άνέβη στόν αυτοκρατορικό θρόνο»⁵⁵.

Η Θεοδώρα Κ. κατόρθωσε νά έμπνεύσει σ' αυτόν τ'ο μεγάλο πολεμιστή, αλλά και άστατο και επιπόλαιο έραστή, όπως ήταν ο Άνδρόνικος Κ. 87, ένα τέτοιο έρωτα, έτσι που κανένα έμπόδιο, καμιά άπ' τις άτυχίες που τόν τσάκιζαν, δέν τόν έκανε νά σκεφτή νά άπομακρυνθ' άπό κοντά της, σέ διάστημα 18 όλάκερων χρόνων (1167 - 1185). «Ο δεσμός του Άνδρόνικου Κ. 87 μέ την (τέως) βασίλισσα της Ιερουσαλήμ, στάθηκε πραγματικά, όπως παρατηρεί νεώτερος ιστορικός, τ'ο μεγάλο πάθος της ζωής του»⁵⁶.

Χρόνια όλάκερα οι δυο πιστοι έραστές, έσερναν μέσα στη μουσουλμανική Ανατολή την τυχοδιωχτική ζωή τους, μαζί μέ τ'ο νόμιμο γιό Ιωάννη Κ. 162 –αυτόν που άπ' την πρώτη νόμιμη Βυζαντινή γυναίκα του είχε άποχτήσει– και μέ τ'α δυο παιδιά τους που πλάνητες είχαν άποχτήσει, τόν Άλέξιο Κ. 164 τ'ο 1170 και την Ειρήνη Κ. 165 τ'ο 1171⁵⁷.

Είναι άλήθεια, πώς παντού τούς δέχονταν εύνοικά, πουθενά όμως δέν τούς κρατούσαν για πολύ, καθώς φοβούνταν την όργη του αυτοκράτορα του Βυζαντίου. Τούς έδιωξαν άπ' τη Δαμασκό, όπου τούς προστάτευσε ο γενναίος ψυχος Nūr ad-dīn, αλλά αυτοί κατάφυγαν στη Βαγδάτη, και διαδοχικά στο Harran, στη Mardin και στο Έρζερούμ.

Τ'ο 1170 παρουσιάστηκαν στην αυλή του βασιλέα της Γεωργίας Γεώργιου ΙΙΙ. Σέ μιά χρονολογία που δέν μπορεί άκριβώς νά καθοριστή (1173/4 - 1176/7) πήγαν στο Kharin της Άρμενίας και στην τουρκική Ιβηρία. Τέλος ξεπεσαν σ' ένα Τουρκο έμψη της Κολωνίας και της Χαλδίας, στα παράλια του Εύξεινου Πόντου, τόν Σαλτουχον, ένα ύποτελή του σουλτάνου του Ικονίου, του πολύ γνωστου μας Kilidj Arslan ΙΙ⁵⁸.

Πάνω σ' αυτές τις περιπέτειες έρχονται οι έγκωμιαστές τους νά μ'ας ποϋν πώς «καθώς οι έραστές αναγκάστηκαν άπ' τ'ο έ ρ υ θ ρ ό δ α ν ο πρόσταγμα του μεγάλου βασιλέα Μανουήλ (α') Κ. 81 που έσταζε φ ό ν ο, νά

54. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid, τ. Ι, σ. 943· άρχαιογαλλ. κειμ., τ. ΙΙ, σ. 312.

55. Μιχαήλ Χωνιάτης, ένθ' άνωτ., σ. 168.

56. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. ΙΙ, σ. 107, έλλ. μετάφρ., σ. 466.

57. Χωνιάτης, σ. 185: κάκεισε ην άλύων και συνών Θεοδώρα, μεθ' ών απέτεκεν αύτη τούτω παιδων δυοιν Άλεξίου τε και Ειρήνης, έτι δε και Ιωάννου, όν εκ των προτέρων και γνησιών οι σπερμάτων συνέκδημον εκ Βυζαντίου επήγετο, εως της ες αυτόν αύθις τόν αυτοκράτορα Μανουήλ επαναλύσεως, Κίνναμος, σ. 250-51. Βλ. και Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 525-26, ύ. 157 και 161, για τις χρονολογίες γέννησης των παιδιών κ.λ.π.

58. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 524-28, ύ. 151-166.

έγκαταλείφουν τήν Παλαιστίνη, δέν ἔκαναν ἄλλο παρά νά μετακινουῖνται ἀπό ἔθνος σέ ἔθνος καί ἀπό ἓνα βασιλείο σέ ἄλλο λαό, γιατί πάντα τοὺς κυνηγοῦσαν τὰ φτερωτά βέλη τοῦ φθόνου τοῦ αὐτοκράτορα. Ἀπό ὅπου ὅμως περνοῦσαν, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 γινόταν δεχτὸς ὡς μονάρχης καί οἱ ἄρχοντες τῶν διαφόρων χωρῶν παρουσιάζονταν μπροστά του ὡς ἄπλοιοι σατράπες καί ἐπιτόπιοι διοικητές, διψασμένοι νά ἐπωφεληθοῦν ἀπ' τὶς γνώσεις του. Μὲ ἓνα τέτοιο δάσκαλο τῶν κρατικῶν θεσμῶν, οὔτε κι αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ὑπερήφανοι Γεωργιανοὶ δέν ἀπαξίωσαν νά διδαχτοῦν. Παντοῦ ὅπου πῆγαν, ἀγαπήθηκαν καί θαυμάστηκαν, ζητοῦσαν ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 νά γίνῃ συγκοινωνὸς τῆς ἐξουσίας, καί μὲ δυσκολία, κατὰ τὴ στιγμή τῆς ἀναχώρησής τους, ἀποχωρίζονταν ἀπὸ κοντά τους»⁵⁹.

Ὁ ἴδιος αὐτὸς ἐγκωμιαστὴς, ποὺ δέν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸ μητροπολίτη Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτην, θὰ μᾶς πῆ μετὰ τὴν πώση τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, συμφωνώντας μὲ τὸν ἀδελφὸ του Νικήτα Χωνιάτη⁶⁰, πὼς ὁ Ἀνδρόνικος, «αὐτὸς ὁ παλαμναῖος Τυφώνας, καθὼς πλανήθηκε σὲ πολλὰ ἔθνη καί ἔμεινε σ' αὐτὰ γιὰ πολλὰ χρόνια καί διδάχτηκε τοὺς σκληροὺς νόμους τους, ὁλοτελετὰ ἐκβαρβαρώθηκε, καί γύρισε ἀπὸ κεῖ μὲ μιά σκληρότητα ἐφτὰ φορὲς πιὸ μεγάλη ἀπὸ κείνη ποὺ εἶχε, ὅταν ἀναχώρησε»⁶¹.

Ὅπως κι ἂν ἔχουν τὰ πράματα, ὁ πιὸ πάνω ἐμίρης Σαλτουῦχος, παραχώρησε στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, στὴ Θεοδώρα Κ. 142 καί τὰ παιδιά τους, ἓνα φρούριο ἀπ' τὸ ὁποῖο ὁ ἀντάρτης, πάντα ἐπικηρυγμένος ἀπ' τὸν ξάδελφό του αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81 καί ἀφορισμένος ἀπ' τὴν Ἐκκλησία⁶², ἔκανε ληστρικές ἐπιδρομὲς στὸ βυζαντινὸ ἔδαφος, ὅταν ὁ δουξ τῆς Τραπεζοῦντας Νικηφόρος Παλαιολόγος πέτυχε νά αἰχμαλωτίσῃ τὴ Θεοδώρα Κ. 142 καί τὰ παιδιά της. «Ὁ ἔρωτας τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 πρὸς τὴ Θεοδώρα Κ. 142, καθὼς δέν μπορούσε νά ζήσει χωρὶς αὐτή, κι ὄχι πιὸ λίγο ἢ φωτιά ποὺ ἔκαιγε μέσα του γιὰ τὰ παιδιά του, χρησίμευσαν ὡς ἀγκίστρι», λέει ὁ Χωνιάτης, γιὰ νά παραδοθῇ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξασφάλισε τὴν ἀμνήστευσή του ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα-ξάδελφό του⁶³.

Καθὼς ἐπέστρεψε καί ὑποτάχτηκε ὁ διάσημος φυγάδας καί ἀντάρτης – τέλη τοῦ 1178 μὲ ἀρχὲς τοῦ 1179⁶⁴– διορίστηκε, κατὰ ποὺ φαίνεται, κυβερνήτης τοῦ Πόντου μὲ ἔδρα του τὸ Οἶναιο, κοντὰ στὰ παράλια τοῦ Εὔξεινου Πόντου⁶⁵.

59. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, Προσφώνημα εἰς Δημήτριον Δριμύν, σ. 168-69.

60. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 462 καί 405.

61. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὸν βασιλεῖα κύρ Ἰσαάκιον τὸν Ἄγγελον, σ. 217-18.

62. Κίνναμος, σ. 251.

63. Χωνιάτης, σ. 185 καί 294-95.

64. Ο. Jurewicz, Andronikos I. Komnenos, σ. 80 καί 134.

65. Χωνιάτης, σ. 296. Βλ. καί Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 528-29, ὑ. 167-169.

Δέν είναι γνωστό, ἂν τὸν ἀκολούθησε σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ καὶ ἡ Θεοδώρα Κ. 142, καὶ μᾶλλον πρέπει νὰ ὑποθέσωμε πὼς αὐτὴ ἡ τελευταία παράμεινε τότε μὲ τὰ παιδιὰ τῆς στὴν ΚΠολη⁶⁶, ὅπου ἔτυχε τῆς συμπαράστασης τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἄννας Κ. 140 καὶ τοῦ συζύγου τῆς π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο Ὡ Κωνσταντίνου Μακροδοῦκα, οἱ ὅποιοι δέν εἶχαν, καθὼς ξέρομε, ἀγαθὲς σχέσεις μὲ τὴν αὐλὴ τοῦ αὐτοκράτορα - θείου τους Μανουήλ (α') Κ. 81⁶⁷.

Σὲ λίγο ἄλλωστε ὁ αὐτοκράτορας πέθανε (24.IX.1180), γιὰ νὰ ἀναλάβῃ στὰ ἀσθενικὰ χέρια τῆς τὴν ἐξουσία, ὡς ἀντιβασίλισσα, ἡ χήρα τοῦ Μαρία-Ξένη τῆς Ἀντιόχειας, μὰ ἐχτρά τῆς Θεοδώρας Κ. 142 καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87⁶⁸, μὲ παραδυναστεύοντα τὸν Ἀλέξιον Κ. 132.

Δέν πρέπει νὰ μᾶς μείνῃ καμιὰ ἀμφιβολία γιὰ τὸ ποιά στάση θὰ τήρησε ἀπέναντι τοῦ καθεστώτος τῆς Ἀντιβασιλείας ἡ Θεοδώρα Κ. 142· θὰ ἦταν ἀπ' τὶς πρῶτες, μέσα στοὺς ἄλλους παράγοντες, ποὺ κινήθηκε γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ⁶⁹.

Μὲ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 συναντήθηκε καὶ πάλι, γιὰ νὰ ἐπαναλάβουν τὶς ἐρωτικὲς σχέσεις ποὺ ἄθελά τους διέκομαν, ἂν ὄχι προηγουμένως, τοῦλ. κατὰ τὰ μέσα τοῦ Μᾶη τοῦ 1182, ποὺ ὁ ἐραστής τῆς μῆκε θριαμβευτῆς στὴν ΚΠολη⁷⁰, καὶ αὐτὸ μπορούμε μὲ βεβαιότητα νὰ τὸ συμπεράνωμε, καθὼς τὴ βλέπομε νὰ τὸν συντροφεύῃ καὶ νὰ τὸν ἐπηρεάζῃ μὲ τὶς γνώμες τῆς κατὰ τὸ 1185⁷¹.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 142 παρακολούθησε, στέκοντας στὸ πλευρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, ὅλη σχεδὸν τὴν ταραγμένη περίοδο, ποὺ σ' αὐτὴ ὁ ἐραστής τῆς ἦταν στὶς ἀρχὲς ἐπίτροπος τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155, κ' ἔπειτα αὐτοκράτορας.

Εἶχε τότε τὴν ἀξιωματικὴ θέση ποὺ ἄλλοτε, στὰ χρόνια τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, εἶχε ἡ ἄλλη ἐκείνη Θεοδώρα Κ. 150, ἡ πρωτεξαδέλφη τῆς. Οἱ δυὸ δυναμικὲς πριγκίπισσες χαιρέκακα θὰ παρακολούθησαν τὴν ἐξόντωση τῆς ἄτυχης ἐκείνης βασίλισσας Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας, ποὺ γιὰ δικούς

66. Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 κατὰ τὴν ἐπάνοδο του ἀμνηστεύτηκε γιὰ τὰ ἐξῆς ἐγκλήματα: α) γιὰτὶ ἐγκατάλειψε τὸ μέτωπο τῆς Κιλικίας, βλ. Χωνιάτης, σ. 181· β) γιὰτὶ συνῆψε ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὴ Φιλίππα τῆς Ἀντιόχειας, βλ. Χωνιάτης, σ. 181-84· γ) γιὰτὶ συνῆψε ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὴ Θεοδώρα Κ. 142, βλ. Χωνιάτης, σ. 184-85, καὶ δ) γιὰτὶ λεηλατοῦσε περιοχὲς τῆς Αὐτοκρατορίας, αἰχμαλώτιζε χριστιανούς καὶ τοὺς πουλοῦσε ὡς σκλάβους στοὺς Μουσουλμάνους, ποὺ γι' αὐτὸ καὶ ἀπ' τὴν Ἐκκλησίαν εἶχε ἀφοριστῆ, βλ. Κίνναμος, σ. 251. Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δέν εἶναι πιθανόν νὰ ἀκολούθησε ἡ Θεοδώρα Κ. 142 τὸν Ἀνδρόνικον Κ. 87 στὸ Οἶναιο.

67. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 140, ὑ. 7 καὶ 8.

68. Χωνιάτης, σ. 331.

69. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 539 καὶ ὑ. 212, ὅπου ἀνάμεσα στοὺς στασιαστὲς βλέπομε τοὺς νόμιμους γιούς τοῦ ἐραστῆ τῆς.

70. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 549, ὑ. 268.

71. Χωνιάτης, σ. 376-77.

της λόγους ή καθεμιά άπ' αυτές δέν τή χώνευαν· και άκόμη μέ κατανόηση θά άντιμετώπισαν τόν πνιγμό μέσα στό βασιλικό του δωμάτιο του νεαρού πρωτεξαδέλφου τους, του τάχα συναυτοκράτορα Άλέξιου (β΄) Κ. 155, τόσο πιό πολύ που ό πανούργος χαμαιλέοντας, ό νέος αυτοκράτορας ό μέγας κύρ Άνδρόνικος (α΄) Κ. 87, τους είχε δώσει τήν ψεύτικη ύπόσχεση πως θά κάνη διάδοχο τής βασιλείας τόν Άλέξιο Κ. 156⁷², γιό τής δεύτερης Θεοδώρας Κ. 150 άπ' τό Μανουήλ (α΄) Κ. 81, τόν όποϊον (Άλέξιο Κ. 156) θά πάντρευε -αυτό τό πραγματοποιήσε τόν Οχτώβρη του 1183⁷³- μέ τήν Είρήνη Κ. 165, κόρη τής πρώτης Θεοδώρας Κ. 142 και του ίδιου⁷⁴.

Γιά νά πάρουμε μιá ίδέα του πώς είδαν τόν Άνδρόνικο Κ. 87 οι φίλοι του, και φυσικά μέσα σ' αυτούς και ή τόσο δική του Θεοδώρα Κ. 142, δέν έχομε παρά νά παρακολουθήσωμε τό Μιχαήλ Χωνιάτη, τότε που ήταν ένας έγκωμιαστής του Άνδρόνικου Κ. 87. Βέβαια, ό ίδιος όμολογει τήν πλάνη του που τόν πίστευσε και τόν έγκωμίασε: «Δέν ξέρω πώς, λέει ό μητροπολίτης Άθηνών, πιστεύσαμε σ' ένα τέτοιον άντρα, ξεχνώντας πως αυτός εκείνος ήταν ό παλιός πανούργος Άνδρόνικος, ή άδιάπτωτη και σκληρότατη ψυχή που ούτε οι κοπιώδεις εκείνες περιπλανήσεις του ούτε τά σάπια γηρατιά του τόν είχαν φέρει σέ ήθος πιό ανθρώπινο»⁷⁵.

Λέει λοιπόν ό Μιχαήλ Χωνιάτης ως έγκωμιαστής του Άνδρόνικου Κ. 87 πως «τίποτε άλλο δε διωούσαν τότε όλοι οι ΚΠολίτες, παρά νά δουν τόν πολύ μεγάλο Άνδρόνικο, που έφερνε μαζί του μύρια καλά στην Αυτοκρατορία, άπόλυση των φυλακισμένων, επάνοδο των έξοριστων και λύτρωση άπ' τήν τυραννία (= άπ' τό παράνομο καθεστώς του πρωτοσέβαστου Άλέξιου Κ. 132)»⁷⁶, καθώς έβγαλε άπ' τή μέση αυτόν «τόν νέον Ίξίωνα» που ενώ βρήκε άσυλο στον Όλυμπο πρόσβαλε τήν Ήρα, τή σύζυγο του Δία, όπως εκείνος τή Μαρία τής Αντιόχειας, τή χήρα του Μανουήλ (α΄) Κ. 81⁷⁷.

Οι όπαδοί του Άνδρόνικου Κ. 87 έβλεπαν μ' ένα δικό τους τρόπο τήν πρώτη εναντίον του συνωμοσία τής άριστοκρατίας που ήθελε νά προστατεύση στό όνομα τής νομιμότητας του Άλέξιου (β΄) Κ. 155 τά συμφέροντά της, καθώς και τά διάφορα κινήματα, αλλά και αυτές άκόμη τις άπάνθρωπες σωματικές ποινές που επέβαλλε ό σφετεριστής.

«Έπειτα», λένε αυτοί οι υπερασπιστές του μέ τό στόμα του Μιχαήλ

72. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 558, ύ. 297.

73. Για τή χρονολογία τέλεσης του γάμου, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 567, ύ. 336.

74. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 567, ύ. 337.

75. Μιχαήλ Χωνιάτης, Τά Σωζόμενα, τ. Ι, Λόγος έγκωμιαστικός εις τόν Ίσαάκιον Άγγελον, σ. 218.

76. Μιχαήλ Χωνιάτης, Τά Σωζόμενα, τ. Ι, Προσφώνημα εις τόν πραιτόρα κύρ Δημήτριον τόν Δριμύν, σ. 164. Βλ. και Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 542, ύ. 227 και 228, πως διέγραψαν τις διαθέσεις του λαού άπέναντι του Άνδρόνικου Κ. 87 ό Νικήτας Χωνιάτης και ό Ευσθάσιος Θεσσαλονίκης.

77. Μιχαήλ Χωνιάτης, ένθ' άνωτ., σ. 163.

Χωνιάτη, «σάν ἄλλος πολύπλανος καὶ πολύφρονας Ὀδυσσεάς παραμέρισε τοὺς διάφορους μνηστήρες πού μὲ ἀφέλεια καὶ μοχθηρία ὀρέγονταν τῆ βασιλεία, τὴν προορισμένη ἀπ' τὸ Θεὸ γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, καὶ συντάραζαν τὴν ἑλληνικὴ μοναρχία καὶ τὴ διαιροῦσαν σὲ κατὰ μέρος ἡγεμονίες ἢ καλύτερα ὅλο τὸν κόσμον πού βρισκόταν κάτω ἀπ' αὐτὴ τὸν ἔκαναν νὰ βράζη, μέχρι πού ἀνάλαβε τὴν κοινὴ διοίκηση ὁ ἐπιδέξιός αὐτὸς κυβερνήτης, καὶ ἀλήθεια!, ποῖα τῶρα γαλήνη χαμογελάει παντοῦ καὶ συναγάλλεται μὲ τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, χρισμένο μὲ τὸ λάδι τῆς ἀγαλλίασης, καθὼς κάθε πόλεμος ἔχει παύσει καὶ κάθε ἐσωτερικὴ στάση ἔχει κατασταλῆ, πού εἶναι τόσο χειρότερη ἀπ' τὸν πόλεμον, ὅσο ὁ πόλεμος ἀπ' τὴν εἰρήνην»⁷⁸.

«Γι' αὐτὰ ὅλα ὄχι μόνο νεαρὲς κοπέλες μὲ τραγούδια καὶ χοροὺς πολυχρόνιζαν τὸ μεγαλοῦργὸ Ἀνδρόνικο, ἀλλὰ ἀπὸ κάθε στόμα τραγουδοῦνταν ὁ μέγας Ἀνδρόνικος καὶ κανεὶς δὲν ὑπῆρχε ἀπὸ ὅλο τὸ λαὸ πού νὰ μὴ δῖνη τὴν ψῆφον του γιὰ νὰ ἀναγορευτῆ αὐτοκράτορας καὶ νὰ βλέπη τὸ μέλλον ὡς παρὸν καὶ νὰ τὸ προφητεῦῃ ὡς αἴσιο»⁷⁹.

Στὸ Μιχαὴλ Χωνιάτη βρίσκομε καὶ τὴν καλύτερη πολιτικὴ θεωρία πού ἀνάπτυξαν οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 πάνω στὰ δίκαιά του στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνον, ἄποψη πού σ' αὐτὴ προσαρμόστηκε μαζί μὲ τοὺς ἄλλους καὶ ἡ Θεοδώρα Κ. 142, μιὰ ἐκ τετραγονίας ἀπόγονος τῆς βασιλικῆς καὶ χρυσῆς σειρᾶς τῶν Κομνηνῶν⁸⁰.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, «ἓνας ἐκ τριγονίας ἀπόγονος τῆς ἀρχηγέτιδας καὶ βασιλικῆς ρίζας τῶν Κομνηνῶν, ἀποδειχτήκε πιὸ λαμπρὸς καὶ πιὸ ἄξιός γιὰ τὸ αὐτοκρατορικὸ στέμμα»⁸¹: ἀλλὰ γιατί; «Γιατὶ αὐτὸς ὁ χρισμένος ἀπ' τὸ Θεὸ, ὄχι μόνο ἀπ' τὸν πάππον του Ἀλέξιο (α') Κ. 15 εἶχε κληρονομήσει τὴ βασιλεία καὶ ἀπ' τὸν πορφυρογέννητο πατέρα του Ἰσαάκιον Κ. 36 εἶχε ἀναδεχτῆ τὴν ὑποχρέωση νὰ βασιλεύσῃ, ἀλλὰ κυρίως γιατί στὸ βασιλικὸ του αἷμα εἶχε ἀναμίξει καὶ τοὺς ἰδρωτὲς του ἀπ' τοὺς ἀγῶνες του πού ἔσταζαν σάν ἄλλοι θρόμβοι αἵματος, κ' ἔτσι μὲ διπλὴ καὶ βαθιὰ βαφὴ ἔβαψε τὴν ἀλουργίδα πού

78. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164-65.

79. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 165. Καὶ ὁ Th. Uspensky, Ἀλέξιος II καὶ Ἀνδρόνικος I. Ἐπιθεώρηση ὑπουργείου Λαϊκῆς Ἀγωγῆς, τ. 212 (CCXII), 1880, σ. 18 καὶ 21 (ρωσικά), γράφει πὼς «ὁ λαὸς τραγουδοῦσε ἄσματα γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 καὶ συνέθετε ποιητικὸς θρύλους πού τὰ ἴχνη τους ἔχουν διασωθῆ στὰ χρονικά καὶ στὶς σημειώσεις τῶν ἀνέκδοτων χειρογράφων τῆς ἱστορίας τοῦ Νικήτα Χωνιάτη, πρβλ. Α. Α. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 534.

80. Γιὰ τὴ βασιλικὴ καὶ χρυσὴ σειρὰ τῶν Κομνηνῶν, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 28, ὑ. 19, καὶ σ. 475-76, ὑ. 190.

Ἀλέξιος (α') Κ. 15

Ἰωάννης (β') Κ. 34

Ἰσαάκιος Κ. 78

Θεοδώρα Κ. 142

περιβλήθηκε ἢ καλύτερα γιατί συνέδεσε γιὰ τὴν ἀνάληψη τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τόσο τὰ ἀπ' τῆ γενιά του δίκαια ὅσο και τὶς ἀπ' τοὺς ἀγῶνες του ἀρετές. Ἔτσι στὸ βασιλεῖα Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 τὰ δίκαια γιὰ τὴ βασιλικὴ ἐξουσία ἦσαν πιὸ θεϊκὰ ἀπὸ κείνα τῶν προκατόχων του. Γιατὶ ἀπ' αὐτοὺς, ἄλλοι μὲν ἀπ' τὰ σπάργανα ἀκόμη κληρονόμησαν τὴ βασιλεία ἀπ' τὸν πατέρα τους, χωρὶς προηγουμένως νὰ δεῖξουν ἂν ἦσαν ἄξιοι αὐτῆς τῆς μεγάλης κληρονομιάς ἢ ἱκανοὶ νὰ σώσουν τοὺς ὑπηκόους τους, ἄλλοι δὲ πού δὲν κληρονόμησαν τὴ βασιλεία ἀπ' τὸν πατέρα τους τὴ δέχτηκαν ἢ ὡς ἐπιβράβευση τῶν ἀγῶνων καὶ ἀρετῶν τους ἢ ὡς δωρεὰ τῆς τύχης. Ὁ εὐτυχεστάτος ὅμως βασιλεὺς μας Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 ἔλαβε τὴ βασιλεία τόσο ἀπ' τὸ κληρονομικὸ δίκαιο τῆς γενιάς του ὅσο και ὡς ἐπιβράβευση τῶν ἀρετῶν του, ἂν καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ ἂν στεροῦνταν, πάλι ἀπὸ κάθε ἄλλον ἔπρεπε νὰ προτιμηθῆ, καθὼς κανεὶς ἀπ' αὐτὸν δὲν ἦταν καλύτερος. Πραγματικά, ποῖος ἄλλος ἦταν πιὸ στενὰ δεμένος μὲ τὸ βασιλικὸ αἷμα καὶ ποῖος ἄλλος δὲ στολιζόταν μὲ τόσες ἀρετές, πρὶν ἀκόμη περιβληθῆ τὸ στέμμα; Καθὼς μάλιστα τότε τὰ πράγματα τῆς βασιλείας σάλευαν πάνω σ' ἓνα δρόμο λανθασμένο καὶ εἶχαν ἀνάγκη ἐκείνου πού θὰ κυβερνοῦσε καὶ θὰ ἔσωζε τὸ Κράτος, σὲ ποιὸν ἄλλο ἔπρεπε νὰ προσβλέψουν, παρὰ σὲ κείνον πού ἀπὸ φυσικοῦ του καὶ ἀπὸ παιδί, ὅπως τὰ μικρὰ ἐκεῖνα λεονταράκια, ἀναδείχτηκε ἄξιος τῆς ἐξουσίας, καὶ πού κατὰ τὴ μακρὰ του ζωὴ μέχρι τὰ γηρατιά του, μελέτησε τὸ πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξουσιάζη καὶ νὰ κυβερνή, τόσο πιὸ πολὺ πού πολλὰ βασιλεία γύρισε καὶ εἶχε πείρα ἐκείνων πού σὲ κάθε τόπο ἐφαρμόζονταν καὶ ἀπὸ παντοῦ μπορούσε νὰ διαλέξῃ τὸ καλύτερο»⁸².

Ἔτσι ἀνέβηκε στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο «ὁ μέγας Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 πού εἶχε μέσα στὴν καρδιά του τὰ αἰσθήματα τῶν Ρωμιῶν, ὁ φιλορῶμαιος»⁸³, «ὁ φιλοπένης καὶ δικαιοτάτος»⁸⁴, «κληρονομώντας ἀπ' τὸν ἀνάμεσα στοὺς αὐτοκράτορες θεϊότερο Κωνσταντῖνο τὸ Μεγάλο τὰ πάντα, τὸ στέμμα, τὸ θρόνο, τὴν εὐσέβεια καὶ τὸ σεβασμὸ πρὸς τοὺς ἱερωμένους»^{84α}.

«Καὶ μάλιστα, ἀφοῦ διευθέτησε –στὴν πραγματικότητα κατὰπνιξε μέσα στὸ αἷμα– τοὺς διάφορους νεωτερισμούς (=στάσεις καὶ ἐπαναστάσεις) καὶ ὑπόταξε τοὺς ἐπαναστάτες, ὅπως ἓνας βαθυστόχαστος παιδαγωγὸς διαλύει τὰ παιχνίδια τῶν μεираκίων ἢ ὅπως ὁ ἥλιος μόλις ἀνατείνει σβήνει τὰ ἀγεννῆ καὶ δειλὰ κνώδαλα, καὶ πάλι στὰ πρῶτα ἦθη του συντάχτηκε καὶ προχώρησε

81. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 76), σ. 170: ὅτι μὴ διὰ τῆς ἐπιρροίας τὴν παρὰ πάντων ἀνάρρησιν δέξασθαι καὶ λαμπρότερον ἀποδειχθῆναι καὶ τοῦ βασιλείου στέμματος ἀξιώτερον: οἷς μὴ μόνον ἐκ γένους εἰς τοῦτο καὶ ἀρετῆς δεδικαίωται: διὰ τριγωνίας γὰρ ἐξήπται τῆς ἀρχηγέτιδος καὶ βασιλικῆς ρίζης τῶν Κομνηνῶν:

82. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 170-71.

83. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 171-72. Βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 543, ὕ. 239.

84. Μιχαὴλ Χωνιάτης, σ. 179.

84α. Μιχαὴλ Χωνιάτης, σ. 174.

στην εφαρμογή της πολιτικής του»⁸⁵.

«Δέν αγνόησε ό κατά πάντα σοφός βασιλέας από πού ήσαν άρρωστες οι πόλεις της Αύτοκρατορίας ή καλύτερα όλότελα είχαν πεθάνει και χαθή, τόσο άπ' τή φορολογική άπληστία του Κράτους πού τά πάντα άρπαζε όσο και άπ' τήν όλιγαρχία των πλουσιών πού καταβρόχθισαν για ένα κομμάτι ψωμί, για να τό πούμε άπλά, τά χωράφια πού έγκατάλειψαν οι φτωχοί»⁸⁶.

Πρέπει να έχωμε υπόψη μας κι' αύτή τήν άπεικόνιση του ' Ανδρόνικου Κ. 87 πού μάς δίνει ό Μιχαήλ Χωνιάτης, τότε πού ήταν ένας όπαδός του, έστω και έξαπατημένος, όπως μετά τήν πτώση «τής τυραννίδας του τής βαριās, τής δριμύτερης από κάθε χειμώνα, τής άλγεινότερης από κάθε άρρώστια και άγριότερης από κάθε κλύδωνα»⁸⁷, δηλώνει ό ίδιος^{87α}, και όχι μόνο εκείνη τήν παραγμένη πού μάς δίνει ό νεώτερος άδελφός του Νικήτας Χωνιάτης, αύτή πού συναντήσαμε στην προσωπογραφία του (ύπ' αριθ. 87, τ. Α'), για να δούμε πώς ή Θεοδώρα Κ. 142 και οι άλλοι συνεργάτες του προσαρμόστηκαν στη σκληρή τακτική του και στα τραγικά γεγονότα κατά τά όποία κυβέρνησε και βασίλευσε και ποιά έρμηνεία έδιναν στην κάθε πράξη του.

“Όπως είδαμε, τούς ύπερασπιστές τής νομιμότητας, ή σκληρούς συμφεροντολόγους τής ύψηλης άριστοκρατίας, πού τυφλώνονταν, έξορίζονταν και έξοντώνονταν, τούς θεώρησαν ως «μειράκια» και «άγεννη και δειλά κνώδαλα» πού παραμερίστηκαν, και τό σφετερισμό του θρόνου άπ' τόν ' Ανδρόνικο (α') Κ. 87 τόν είδαν ως μιá «νόμιμη κληρονομία του και δικαίη επιβράβευση των άγώνων του και των άρετών του».

“Όταν ή Θεοδώρα Κ. 142 τό 1167 συνδέθηκε με τόν ' Ανδρόνικο Κ. 87 στην ' Ιερουσαλήμ, αύτός ό τελευταίος ήταν χήρος άπ' τήν πρώτη νόμιμη Βυζαντινή γυναίκα του⁸⁸, και ή Θεοδώρα Κ. 142 έζησε κοντά του ως γυναίκα του, όχι μεν νόμιμη αλλά μόνιμη, και παιδοποιούσε μαζί του.

Κοντά σ' αύτό όμως βλέπομε πώς δε φαίνεται να δυσαρεστήθηκε άπ' τό γάμο του έστεμμένου πια έραστή της με τήν παιδούλα ' Άννα τής Γαλλίας, τήν

85. Μιχαήλ Χωνιάτης, σ. 172.

86. Μιχαήλ Χωνιάτης, σ. 174.

87. Μιχαήλ Χωνιάτης, Λόγος έγκωμιαστικός εις τόν βασιλέα ' Ισαάκιον ' Αγγελον, σ. 210.

87α. Βλ. πιο πάνω, ύ. 75.

88. Αύτή μάς παρουσιάζεται πώς βρισκόταν στη ζωή κατά τά τέλη του 1158, όταν συλλαμβάνη μέσα στη φυλακή τόν ' Ιωάννη Κ. 162, βλ. Χωνιάτης, σ. 140. ' Ο Κίνναμος, σ. 250, τό 1167, κατά τόν έρωτικό δεσμό του ' Ανδρόνικου Κ. 87 με τή Φιλίππα τής ' Αντιόχειας, τόν όποϊον παρουσιάζει ως «γάμον», ενώ μάς λέει πώς κάτι τέτοιο δεν ταιριαζε στο «παρ' ήμιν νόμιμον», δεν μάς λέει πώς έκανε αυτόν τόν δεσμό, ενώ ζούσε ή πρώτη νόμιμη γυναίκα του, και άκόμη βλέπομε πώς ό άνήλικος γιός του άπ' τήν πρώτη γυναίκα του, ό πιο πάνω ' Ιωάννης Κ. 162, γεννημένος τό 1159, τόν άκολουθούσε ήδη στις περιπέτειές του άπ' τό 1166, βλ. Χωνιάτης, σ. 185. ' Άρα ή πρώτη νόμιμη Βυζαντινή γυναίκα του, για τήν όποια βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 501-2, ύ. 58 και 59, πέθανε τό 1166, καθώς τότε μάλιστα γέννησε τή Μαρία Κ. 163, πού είχε συλληφτή τό 1165, βλ. και προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ύ. 14.

άλλοτε μνηστή του θύματός του και προκατόχου του, κατά τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1183· τὰ πρῶτα ὅμως σύννεφα ἀνάμεσα στίς σχέσεις τους δὲν ἄργησαν νὰ παρουσιαστοῦν κατὰ τοὺς πρῶτους μῆνες τοῦ 1185, ὅταν ὁ γυναικομανῆς γέρος ἔκανε ἓνα σοβαρὸ δεσμὸ μὲ τὴν ὡραία τραγουδίστρια Μαραπτική, καθὼς «αὐτὴ τὸν εἶχε ἐρωτικά ἐνθουσιάσει καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ ὅλες τίς ἄλλες ἐρωτικὲς γνωριμίες του τὴν προτιμοῦσε»⁸⁹.

Οἱ σχέσεις αὐτὲς τῶν δυὸ παλιῶν ἐραστῶν χειροτέρευαν, τὴν ἀνοιξή τοῦ 1185, ἂν δὲν διακόπηκαν ὀλότελα, ἀπ' τὴν ἀνταρσία τοῦ ἀνεψιοῦ της δούκα τῆς Κύπρου Ἰσαάκιου Κ. 229, ποὺ σφετερίστηκε, καθὼς ξέρομε, τὸν τίτλο τοῦ αὐτοκράτορα καὶ ἀπόσπασε τὴν Κύπρο ἀπ' τὴν Αὐτοκρατορία, γιὰ τὸν ὁποῖον αὐτὴ εἶχε παρακαλέσει νὰ σταλοῦν τὰ λύτρα στοῦ Βοημοῦνδο III τῆς Ἀντιόχειας γιὰ νὰ τὸν ἀπολευτερώσει, καὶ μαζί μὲ τὸν γαμβρὸ τῆς Κωνσταντῖνο Μακροδοῦκα καὶ τὸν ἐκ πατρὸς συγγενῆ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 229, τὸν Ἀνδρόνικο Δούκα, εἶχαν ἐγγυηθῆ πῶς «ὁ Ἰσαάκιος Κ. 229 δὲ θὰ φανῆ ἓνας ἀχρεῖος καὶ ἄπιστος πρὸς τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, ὅταν ἀπολυθῆ καὶ γυρίσῃ στὴν πατρίδα»⁹⁰.

Καὶ ξέρομε τὸ τί ἐπακολούθησε· αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἀγαπημένος γαμβρὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 142, ὁ πανυπερσέβαστος Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας πετροβολήθηκε κατὰ τρόπο ἄγριο καὶ οἰκτρό, καθὼς αὐτὸς ὁ ἀπαίσιος καὶ ἀνόσιος καὶ πιὸ θρασύς ἀπ' τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ τυράννου, ὁ Στέφανος Ἀγιοχριστοφορίτης ποὺ σωστὰ ὁ κόσμος τὸν παρονόμασε Ἀντιχριστοφορίτη, ἔδωσε τὸ σύνθημα, κ' ἔπειτα, πῶμα καθὼς ἦταν ἀπ' τὸ πετροβολητό, κρεμάστηκε στὴν ἀπέναντι ἀπ' τὴ μονὴ τῶν Μαγγάνων ἀκτῆ⁹¹.

Μιά τέτοια ἀνείπωτη, ἀποκρουστικὴ καὶ πάνδημη τιμωρία ἐπιβλήθηκε στοῦ Μακροδοῦκα, καθὼς καὶ στὸν Ἀνδρόνικο Δούκα, γιὰτὶ ὅπως καὶ ἄλλοι κατέδειξα, προέκυψαν στοιχεῖα ποὺ σύμφωνα μὲ αὐτὰ οἱ δυὸ πιὸ πάνω ἄρχοντες, καὶ ἴσως καὶ αὐτὴ ἡ Θεοδώρα Κ. 142, εἶχαν ἔλθει σὲ ἐπαφὴς καὶ συνεννοήσεις μὲ τὸ συγγενῆ τους Ἰσαάκιον Κ. 229 καὶ τὸν παρότρυναν γιὰ μιὰ κατάληψη τοῦ θρόνου, καθὼς κατὰ τὸ 1185 τὰ πράματα ἔδειχναν πῶς τὸ ἔδαφος κλονιζόταν κάτω ἀπ' τὰ πόδια τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87⁹².

Ἡ Θεοδώρα Κ. 142 μετὰ τὴ θανάτωση τοῦ Κωνσταντίνου Μακροδοῦκα, δηλ. μετὰ τὸ Μάη τοῦ 1185, διέκοψε πιά ὀριστικὰ τίς σχέσεις της μὲ τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ πέρασε καὶ στοῦ ἐχθρικοῦ πρὸς αὐτὸν στρατόπεδο, ὅπως καθαρά φαίνεται καὶ ἀπ' τὰ ἀκόλουθα περιστατικά.

Εἶδαμε ἄλλοι ποιά αἰσθήματα ἐνέπνευσε στὴς ΚΠολίτες, καὶ μάλιστα σ'

89. Χωνιάτης, σ. 452: καὶ τὴν ἐταιρίδα Μαραπτικὴν, ἧς ἐνεθουσία τῷ ἔρωτι, καὶ προσπαθῶς εἶχεν Ἀνδρόνικος... αὐλοῦσαν οὐκ εὐκαταφρονήτως, καὶ δημοτικὴ ἀπόδοσις τοῦ Χωνιάτη, αὐτόθι: τὴν καῦκαν αὐτοῦ τὴν Μαραπτικὴν λεγομένην, ἦν ἡγάπα καὶ προσέκειτο πλέον τῶν ἄλλων ὡς ἐξαισίως τραγωδοῦσαν.

90. Χωνιάτης, σ. 376-77 καὶ 379.

91. Χωνιάτης, σ. 381-82.

92. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 140, ὑ. 39-41.

αυτούς τους ίδιους τους μέχρι τότε άφοσιωμένους όπαδούς του Άνδρόνικου (α΄) Κ. 87, τó θέαμα τών κρεμασμένων κορμιών του Μακροδόυκα και του Άνδρόνικου Δούκα, αισθήματα φρίκης και άποτροπιασμού, και μαζί με αυτά και άνησυχίες και φόβους για την ίδια τους την τύχη⁹³.

Αυτοί, καθώς φαίνεται, οί μέχρι τότε όπαδοί του, αλλά και άλλοι, άμέσως μετά την έξουδετέρωση τής κίνησης για τόν Ίσαάκιο Κ. 229, κινήθηκαν πρós άλλη κατεύθυνση. Φαίνεται πώς πλησίασαν τή Θεοδώρα Κ. 142, μητέρα τής Ειρήνης Κ. 165, ή όποια είχε παντρευτή τó νόθο γιό του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 και τής Θεοδώρας Κ. 150 σε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Άλέξιο Κ. 156, για να προωθηθί αυτός ó τελευταίος πρós τó θρόνο, και να έξουδετερωθί ó Άνδρόνικος (α΄) Κ 87, ó όποιος είχε άθετήσει την ύπόσχεσή του να τόν προχειρίσει διάδοχο τής βασιλείας⁹⁴ και άντι γι΄ αυτόν είχε στέψει β α σ ι λ έ α (είχε άναγνωρίσει ως διάδοχο) τó νεώτερο άπ΄ τους νόμιμους γιούς του Ίωάννη Κ. 162⁹⁵.

Οί δυό συμπεθέρες τότε, αλλά και πρωτεξαδέλφες, ή Θεοδώρα Κ. 142 και ή Θεοδώρα Κ. 150, καθώς άλλου σημειώθηκε⁹⁶, και πιό άναλυτικά θά δούμε στην προσωπογραφία του Άλέξιου Κ. 156⁹⁷, όργάνωσαν μιá συνωμοσία, πού σ΄ αυτή πήραν μέρος και οί άδελφοί Σεβαστιανοί, οί όποιοι άποπειράθηκαν να δολοφονήσουν τόν Άνδρόνικο (α΄) Κ. 87⁹⁸, αλλά ή συνωμοσία άποκαλύφθηκε και ó Άλέξιος Κ. 156 τυφλώθηκε⁹⁹.

Η Θεοδώρα Κ. 142 και ή κόρη της Ειρήνη Κ. 165, στάθηκαν στο πλευρό του ώραιου νεαρού πρίγκιπα, του γιού του ένδοξου Μανουήλ (α΄) Κ. 81, και μάλιστα ή δεύτερη, ή Ειρήνη Κ. 165, όπως μάς λέει ó Χωνιάτης, άπ΄ τή θλίψη της έγινε καλόγρη, κι ó πατέρας της, ó Άνδρόνικος (α΄) Κ. 87, δέ θέλησε πιά να την ξαναδη στά μάτια του¹⁰⁰. Τά ίδια αισθήματα θά έθρεψε ó φίλαρχος γέρος και πρós τή μητέρα τής Ειρήνης Κ. 165 και παλιά έρωμένη του.

Η Θεοδώρα Κ. 142 τó 1185 πού διαδραματίστηκαν τά πιό πάνω γεγονότα, ήταν 40 χρονώ γυναίκα.

Άπό τότε τή σκέπασε ή Λήθη και τίποτε άλλο δέ μαθαίνουμε γι΄ αυτή.

Λίγους μήνες μετά την τυφλώση του γαμβρού της Άλέξιου Κ. 156 κατά τόν Ίούνιο του 1185, έπήλθε και τó τραγικό τέλος του Άνδρόνικου (α΄) Κ. 87 (Σεπτέμβρης 1185), πού άσφαλώς θά την άφησε άσυγκίνητη, όσο κι άν μερικές θύμισες σαν αύρες τών περασμένων δροσερές θά τή συντάραξαν, καθώς θά τόν έφερε στο νού της, σφριγηλό πενηντάρη, όταν διέτρεχε μαζί

93. Βλ. προσωπογραφία Άννας Κ. 140, ύ. 51.

94. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 558, ύ. 297.

95. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 595, ύ. 464.

96. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 595-96, ύ. 462-470.

97. Βλ. προσωπογραφία Άλέξιου Κ. 156, ύ. 45.

98. Χωνιάτης, σ. 384 και 401.

99. Χωνιάτης, σ. 401-402.

100. Χωνιάτης, σ. 402.

του τῆ μαγεμένη Ἀνατολή· ζαλισμένη· καὶ παράλυτη, θὰ ἀναθυμιάταν τὰ πολλὰ καὶ ἀλλόκοτα πού τῆς συνέβησαν μέσα σὲ τόσα λιγὰ ἀπ' τῆ ζωῆ της χρόνια. Ἡ Μαραπτική καὶ οἱ ἄλλες νεαρές πού τὸν κύκλωναν, ὕψωσαν ὅμως ἓνα τεῖχος ἀνάμεσα σ' αὐτὴ καὶ ἐκείνον, καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ τὰ πολιτικά πάθη, ἓνα ρεῦμα γιὰ τὸν Ἰσαάκιο Κ. 229 καὶ ἓνα ἄλλο γιὰ τὸν Ἀλέξιο Κ. 156, ὀλότελα ἀπ' τὸν παλιὸ ἔραστή τὴν ἀπομάκρυναν.

Τὸ παρελθὸν πιά τέλειωσε, τὸ μέλλον ἦταν μπροστὰ της. Ποιὸ ὅμως ἦταν τὸ μέλλον; Κανεὶς δὲν ξέρεει, καθὼς οἱ ἱστορικοὶ σιωποῦν γι' αὐτὴ. Ἵσως κάποιο μοναστήρι πολυτελὲς στοργικά στοὺς κόλπους του τῆ δέχτηκε.

143. Εὐδοκία Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1160/64 – † μετὰ τὸ Νοέμβριον τοῦ 1202 καὶ πρὶν ἀπ' τὸν Ἰούλιον τοῦ 1204)

Ἡ Εὐδοκία¹ Κ. πεμπτότοκη κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ δευτερότοκη ἀπ' τῆ δευτέρη σύζυγός του Εἰρήνην Διπλοσουναδηνήν² γεννήθηκε περὶ τὸ

143.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρός θείας της Εὐδοκίας Κ. 80.

2. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 396, ὑ. 28, ὅπου ἀποδεικνύεται ἡ ὑπαρξὴ κόρης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 μετὰ τὸ ὄνομα Εὐδοκία, τὴν ὅποιαν ἀπόκτησε ἀπ' τῆ δευτέρη γυναῖκα του. Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Αὐτὴ ἡ κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, ἡ Εὐδοκία Κ. 143, ἦταν ἐκείνη πού τὸ 1178 στάλθηκε στὴ Δύση ὡς νύφη· στὶς αὐλὲς τῆς Ἀραγωνίας καὶ τοῦ Montpellier, ὅπως δέχτηκαν διακεκριμένοι σοφοί, καθὼς ὁ Ch. Du Cange, Fam. aug byz., Paris 1680, σ. 153-54· ὁ J. Laurent, A propos de "l'impératrice" de Montpellier, Annales du Midi, τ. 23 (1911), σ. 333-37· ὁ L. Bréhier, Les Institutions de l'empire byzantin, Paris 1970, σ. 40· ὁ F. Cognasso, Partiti politici, σ. 226, ὁ V. Grumel, La Chronologie (1958), σ. 364, ὁ L. Stiennon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 236, ὁ W. Hecht, Eudoxia Komnena, REB 26 (1968), σ. 166 καὶ 169, ὁ W. H. Rudt de Collenberg, L'empereur Isaac de Chypre et sa fille, B 38 (1968), Tableau Généalogique I Comnènes καὶ σ. 165 καὶ ὑ. 3, κ.ἀ.; Τὸ 1178 πού στάλθηκε στὴ Δύση πρέπει νὰ ἦταν 14-18 χρονῶ, ἄρα γεννημένη κατὰ τὸ 1160/64, ἐνῶ μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς ἡ τεταρτότοκη κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, ἡ Θεοδώρα Κ. 142, γεννήθηκε τὸ 1145· πῶς ἡ ἀμέσως ἐπόμενη γεννήθηκε μετὰ 15 - 19 χρόνια; Ἐξάλλου ξέρομε πῶς τὸ τελευταῖο ἔτος ἐμφάνισης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 στὸ ἱστορικὸ προσκήνιο εἶναι τὸ 1154, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α, σ. 394-95, ὑ. 24-26, καὶ ἀπὸ τότε χάνομε τὰ ἴχνη του. Αὐτὸ βέβαια δὲ σημαίνει πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 78 πέθανε τὸ 1154· ἀσφαλῶς θὰ ἔζησε καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἔτος, καὶ οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς, κάτω ἀπ' τὴ ροπή τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, δὲν τὸν ἀνάφεραν. Καὶ ἀκόμη μπορούμε νὰ υποθέσωμε πῶς ἡ χρονικὴ ἀπόσταση πού χωρίζει τὴν γέννηση τῆς Θεοδώρας Κ. 142 ἀπὸ ἐκείνη τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 πιθανόν νὰ ὀφείλεται σ' ἓνα μακροχρόνιο περιορισμὸ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, μετὰ τὸν ὅποιον ἀποδόθηκε στὴν οἰκογένειά του. Κοντὰ σὲ ὅλα αὐτὰ ὅμως πρέπει νὰ ποῦμε πῶς ἡ χρονικὴ ἀπόσταση μᾶς προκαλεῖ κάποιους ἐνδοιασμοὺς γιὰ νὰ θεωρήσωμε τὴν Εὐδοκία Κ. πού ὡς νύφη πῆγε στὴ Δύση τὸ 1178, ὡς μιά κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78. Τὸ ὅτι αὐτὸς ὁ τελευταῖος εἶχε κόρη Εὐδοκία δὲν τὸ ἀμφισβητῶ· ἀπλῶς ἐκφράζω μόνο τὴν ὑπόνοια, μήπως ἡ Κομνηνὴ πριγκίπισσα πού στάλθηκε στὴ Δύση δὲν ἦταν ἡ κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, ἡ Εὐδοκία Κ. 143, ἀλλὰ μιά μικρανεσιά τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, τὴν ὅποιαν τὰ Annales Pisani (βλ. πῶς κάτω, ὑ. 5) μᾶς παρουσίασαν ὡς ἀ ν ε ψ ι ἄ, ἀφοῦ μάλιστα

1160/64, όπως βάσιμα μπορούμε να υποθέσωμε³.

Είναι αλήθεια πως η Εύδοκία Κ. 143 δεν αναφέρεται απ' τους συγχρόνους Βυζαντινούς ιστορικούς⁴, αλλά αυτό δεν πρέπει να μας κάνει να απορούμε, γιατί και πολλές άλλες πριγκίπισσες καθόλου δεν θα αναφέρονταν, αν δεν συνέτρεχε κάποιο εκ τύχης περιστατικό που προκάλεσε την προσοχή των Βυζαντινών ιστορικών ή χρονογράφων ή έκανε αναγκαία την αναφορά της κατά τη διήγηση των ιστορικών γεγονότων.

Αντιθέτως από πολλές μεριές έγινε γι' αυτή λόγος απ' τους δυτικούς ιστορικούς και ποικίλους άλλους συγγραφείς, ακόμη και από πλανόδιους ποιητές και τροβαδούρους, καθώς η ζωή της εξελίχτηκε στη Δύση⁵.

Η στρατιωτική καταστροφή του Μυριοκέφαλου (1176) δέ μείωσε το κύρος του Βυζαντίου μόνο στην Ανατολή, αλλά και στη Δύση, όπου την ιδιότητα «του ρωμαίου αυτοκράτορα» διεκδικούσε ο αυτοκράτορας της Γερμανίας Φρειδερίκος I Hohenstaufen (1152 - 1190), ο λεγόμενος Κοκκινοπώγωνας (Barberousse). Έτσι ο αυτοκράτορας Μανουήλ (α') Κ. 81 δεν κοίταζε άλλο παρά να προσεταιρισθί κάθε δύναμη της Ευρώπης για να βγί απ' το αδιέξοδο.

άλλες δυτικές πηγές (βλ. πιο κάτω, ύ. 5), μας την παρουσίασαν και ως «κόρη αυτού του ίδιου του Μανουήλ (α') Κ. 81». Ας μη αποκλείομε την πιθανότητα η Εύδοκία Κ. του Montpellier να ήταν μία κόρη του Ιωάννη Κ. 128, (βλ. προσωπογραφία του, ύ. 19), που θα γεννήθηκε ανάμεσα στη Μαρία Κ. 211 και τη Θεοδώρα Κ. 212, άπομη που συμμεριζόταν και ο Ούγγρος έρευνητής Szaboles de Vajay, βλ. έπιστολή του προς έμέ της 22.1.77, σ. 2, παράγραφος 4, ενώ εκ των ύστερων άλλαξε γνώμη και άλλου μόν προτείνει να θεωρηθί η Εύδοκία Κ. του Montpellier κόρη ενός των δυο αδελφών είτε του Ιωάννη Κ. 128 είτε του Αλέξιου Κ. 132, βλ. Sz. de Vajay, *Eudocie Comnène, l' impératrice des trouvadours*, *Genealogica et Heraldica* 21 (1980), σ. 323, στ. 2, άλλου δέ θεωρεί την Εύδοκία Κ. του Montp. αποκλειστικά κόρη του Αλέξιου Κ. 132, βλ. ένθ' άνωτ., σ. 327, στ. 1, κάτι που μί βρίσκει όλότελα αντίθετο.

3. Βλ. πιο πάνω, ύ. 2.
4. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 396, ύ. 28, όπου αναφέρεται από άνεπιβεβαίωτες έλληνικές πηγές, και αυτό μόνό ως μία κόρη του Ισαάκιου Κ. 78, απ' τη δεύτερη γυναίκα του Ειρήνη Διπλοσυναδηνή.
5. Μία σειρά από πλανόδιους ποιητές και τροβαδούρους μās την αναφέρουν κάτω από διάφορες συνθήκες, ο Peire Vidal, *chanson*, *Be'm pac d' ivern e d'estiu*, ed. J. Anglade, *Les poésies de Peire Vidal*, Paris 1913, σ. 49· ο Bertran de Born, βλ. C. Appel, *Die Lieder Bertrands von Born*, Halle 1932, σ. 54, 57-59· ο Giraut de Borneil και ο Folquet de Marseille, βλ. St. Stroński, *Le troubadour Folquet de Marseille*, Cracovie 1910, *Chanson* III, 8-9, σ. 19, *Chanson* IV, σ. 56-57, και κυρίως, σ. 154. Μερικές άπλές φράσεις βρίσκομε γιά την Εύδοκία Κ. στην *Historia Albigensium* του Guillaume de Puylaurens, κεφ. IX, έκδ. Mr. Bouquet, *Rec. Hist. Fr.*, τ. XIX, σ. 201. Τη συναντάμε έπίσης σέ μερικά γράμματα του πάπα Ρώμης Ιννοκέντιου III (1198 - 1216), βλ. L. Delisle, *Les registres d' Innocent III*. *Bibl. Éc. nat. d. Chartes* 1885, σ. 86, και Migne PL τ. 214, στ. 1130-1134· σέ ένα καλά βεβαιωμένο αντίγραφο τεκμηρίου ενός πρωτοτύπου του 1207, βλ. P. Garief, *Series Praesulum Magelonensium*, Toul 1665², σ. 278· σέ δυο Razos, πανομοιότυπα των Vidas, εισαγωγές σέ έργα γνωστών τροβαδούρων, βλ. St. Stroński, ένθ' άνωτ., σ. 4 κεξ., και C. Appel, ένθ'

Ο κόμης τῆς Φλάνδρας Φίλιππος τῆς Ἀλοατίας (1157 - 1191) τὸν διευκόλυνε νὰ πλησιάσῃ τὸ βασιλεῖα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου VII τὸν Νέον

άνωτ., σ. 52· καὶ κυρίως ἡ Εὐδοκία Κ. ἀναφέρεται στὴ βιογραφία τοῦ βασιλεῖα τῆς Ἀραγωνίας Ἰάκωβου Ι τοῦ Κατακτητῆ 297, βλ. *Libre dels feyts es deuenguts en la uida del molt alt senyor Rey, En Jacme lo Conqueridor...* κεφ. 2ον, ἐκδ. Mariano Aguiló y Fuster, Barcelona ο. J., σ. 7 - 10. Ἐκτός ἀπ' τὰ πρὸ πάνω ἔργα, ἡ Εὐδοκία Κ. ἀναφέρεται «ὡς κόρη τοῦ αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης» ἀπ' τὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Τολεδου Rodrigo Ximénez de Rada στὶς ἀρχές τοῦ 11 αι., βλ. *Rodorigi Archiepiscopi Toletani, De rebus Hispaniae. libri novem* (βιβλίον ἑνάτων), I, VI, κεφ. 4ον, ἐκδ. Mt. Bouquet, Rec. Hist. Fr. XIX, σ. 230 B., ὁ ὁποῖος καθὼς φαίνεται θὰ εἶχε τὴν πληροφορία ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του Loup Ximénez, ποῦ γιὰ ἓνα διάστημα ὡς βασιλικὸς πληρεξούσιος κυβέρνησε τὶς πρὸς βορρὰν τῶν Πυρηνναίων περιοχές τοῦ βασιλείου τῆς Ἀραγωνίας. Μὲ βάση τὴν πρὸ πάνω σημείωση τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Τολεδου Ροδριγού Ξιμένεζ, ὁ Luchaire, *La société française au temps de Philippe - Auguste*, Paris 1909, σ. 391 κεξ., καθὼς περιγράφει τὶς περιπέτειες τῆς Εὐδοκίας Κ. στὴν Εὐρώπη, τὴ θεώρησε ὡς μιὰ κόρη τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, ἀλλὰ ἤδη ὁ J. Laurent, *A propos de "l'impératrice" de Montpellier*, *Annales du Midi* 23 (1911), σ. 333-37, κατέδειξε πῶς δὲν ἦταν δυνατόν νὰ πρόκειται γιὰ μιὰ κόρη τοῦ Μανουήλ (α'), ἀλλὰ ἀπλῶς γιὰ μιὰ ἀνεψιά του. Ἡ πρὸ βασική δυτικὴ πηγή γιὰ τὴν Εὐδοκία Κ., ὅπου δίδονται καθαρὰ οἱ συνθηκὲς κάτω ἀπ' τὶς ὁποῖες βρέθηκε στὴν Εὐρώπη, εἶναι τὰ *Annales Pisani* = χρονικὰ τῆς Πίζας, τοῦ Bernardo Maragone, ποῦ συνεχίστηκαν ἀπ' τὸ γιό του Salem, ἐκδ. Michele Lupo Gentile, εἰς L. A. Muratori, *RIS*², VI, Parte 2, Bologna n.d. 1936, σ. 68-69. Αὐτὰ τὰ χρονικὰ δυστυχῶς δὲν ἔφτασαν σὲ μᾶς παρὰ σὲ ἰταλικὴ μετάφραση, καὶ μάλιστα τὸ τελευταῖο τους μέρος· ἡ μετάφραση βρίσκεται στὸ *Archivio di Stato* (=στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κράτους) τῆς Πίζας, στὸν Κώδικα 352 (B)· γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν χρονικῶν τῆς Πίζας, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 37α. Ἡ καλύτερη μέχρι σήμερα μονογραφία γιὰ τὴν Εὐδοκία Κ. εἶναι αὐτὴ τοῦ Winfried Hecht, *Eudoxia Komnena*, *REB* 26 (1968), σ. 161-69 (εἶναι ἓνα λάθος τοῦ W. Hecht ποῦ τὴν ὀνομάζει Εὐδοξία, ἔστω κι ἂν παίρνει αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀπὸ δυὸ μεταγενέστερα μνημόνια (regestes) ἑνὸς σύγχρονου τεκμηρίου, τοῦ ὁποῖου ὅμως τὸ πρωτότυπο ἔχει χαθῆ: α) *Anno Incarnationis eiusdem 1207 octavo idus Aug. Domina Maria filia quondam Guillelmi D. Montispess. & Imperatricis Eudoxie donauit & concessit... hominibus Montispessulani diruerent...* βλ. Pierre Gariel, *Series Praesulum Magelonsium ab Anno 451 ad Annum 1665*, 2η ἐκδ., Toulouse 1665, σ. 278-79· β) *La reyne Marie, fille de Guillaume et de l'impératrice Eudoxie...* βλ. *Archives de la Ville de Montpellier. Inventaire et Documents, publié par l' Administration municipale*, t. I, Montpellier 1896, σ. 14. Οἱ Κομηνοὶ ποτὲ δὲν ἔδωσαν τὸ ὄνομα Εὐδοξία, ἐνῶ ἀντιθέτως τὸ ὄνομα Εὐδοκία ἦταν ἓνα ἀπ' τὰ πέντε συνηθισμένα τους γυναικεῖα ὀνόματα: Ἄννα, Μαρία, Εὐδοκία, Θεοδώρα καὶ Εἰρήνη. Τελευταία καὶ ὁ φίλος ἐρευνητὴς Sz. de Vajay παρουσίασε μιὰ μονογραφία γιὰ τὴν *Eudocie Comnène*, *l'impératrice des troubadours*, *Genealogica et Heraldica* 21 (1980), σ. 321-38, καὶ σὲ ὀρισμένα σημεῖα στηρίχτηκε σὲ δικές μου ἐπιστολές, τὶς ὁποῖες, γραμμένες στὰ ἑλληνικά, καθὼς φαίνεται, παρανόησε. Παρουσιάζει στὴ μονογραφία του, α') σ. 323, στήλη 1η, τὴν Εἰρήνη Κ. 138, τὴ σύζυγο τοῦ Ἀνώμμου Δούκα Καματηροῦ καὶ μητέρα τοῦ Ἰσαάκιου Δούκ. Κομν. 229, ὡς σύζυγο τοῦ μεγάλου δρουγγάριου Ἀνδρόνικου Δούκα Καματηροῦ· β') ἰσχυρίζεται, σ. 323, στήλη 2α, πῶς οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάννης Κ. 128 καὶ Ἀλέξιος Κ. 132, ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλο, ἔλαβαν τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα, ἐνῶ οὐδέποτε ἔφτασαν σ' αὐτὸν τὸν πανύψηλο τίτλο, ἀλλὰ περιορίστηκαν μέχρις ἐκεῖνον τοῦ πρωτοσέβαστου καὶ πρωτοβεστιαρίου. Τὸ χειρότερο ἀποδίδει σὲ μένα αὐτές τὶς "propositions", ἐνῶ στὸ γράμμα μου τῆς

(1137 - 1180) για ένα βασιλικό συνοικέσιο⁶. Κοντά στους Frangipani, τόν σημαντικό οίκο της Ρώμης, στα παλιά φιλοβυζαντινά κόμματα της Πίζας και της Γένουας, τους φανατικούς φίλους του της Ἀγκώνας και σε μία σειρά κρατιδίων της κεντρικής Ἰταλίας, πού ἦσαν στό πλευρό του, μετά τούς μαρκησίους - δούκες τοῦ Montferrat, πού προσχώρησαν σ' αὐτόν, ἦλθε τώρα νά προστεθῇ καί ὁ βασιλικός οἶκος τῆς Barcelona - Aragon⁷, ὁ ὁποῖος πρότεινε στή βυζαντινὴ αὐλή μιὰ γαμήλια ἔνωση τοῦ πρίγκιπα Ramón Berengar, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Ἀλφόνσου II (1162 - 1196), μὲ μιὰ πριγκίπισσα τοῦ οἴκου τῶν Κορνηνῶν⁸.

Ὁ βασιλέας Ἀλφόνσος II εἶχε τοποθετήσει τὸν ἀδελφό του ὡς δούκα στὴν Προβηγκία μὲ τὸ σκοπὸ νά μὴν ἦταν ἕνας ὑποτελῆς φεουδάρχης τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορα. Ἄν καί ὁ πατέρας του στὶς ἀρχές τοῦ παπικοῦ σχίσματος, κάτω ἀπ' τὸν ἀντίπαπα Βίκτωρα IV (1159 - 1164), ἦταν ἕνας πιστὸς σύμμαχος τοῦ Κοκκινοπώγωνα, ὁ ἴδιος ὁ Ἀλφόνσος II χάραξε μιὰ δική του πολιτικὴ στὴν Προβηγκία, ἡ ὁποία τὸν ἔφερε σὲ ἔντονη ἀντίθεση πρὸς τούς Γερμανοὺς πού ἔστειλαν ἐναντίον του τούς δούκες τῆς Toulouse καὶ τοῦ Forcalquier καὶ τούς Γενοβέζους. Ἐμπρὸς σ' αὐτὸ ὁ Ἀλφόνσος II ζήτησε συμμάχους. Ἐκτὸς τοῦ βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκου II τοῦ Πλανταγενέτη (1154 - 1189), τάχθηκε στό πλευρὸ τοῦ ὁ βασιλέας τῆς Καστίλλης Ἀλφόνσος VIII ὁ Εὐγενικός (1158 - 1214), κ' ἔτσι οἱ δυὸ Ἀλφόνσοι ἐξεστράτευσαν μαζί μέχρι τὰ τεῖχη τῆς Ναβάρρας, καὶ ὡς ἐπισφράγισμα τῶν κοινῶν αὐτῶν ἀγῶνων τοὺς ἦταν νά παντρευτῇ ὁ Ἀλφόνσος II τῆς Ἀραγωνίας τὸ 1174 τὴ νεώτερη κόρη τοῦ Ἀλφόνσου VIII τῆς Καστίλλης, τὴν Dona Sancha. Σὲ συνέχεια, καθὼς φαίνεται, προστέθηκε σὰν τρίτος σύμμαχος περὶ τὸ 1176/77 ἡ δημοκρατία τῆς Πίζας καὶ αὐτὴ ἡ τελευταία πέτυχε τὴν ὑποστήριξη τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Μανουήλ (α') Κ. 81⁹.

5ης. V.80 πού μνημονεύει (σ. 334, ὑ. 44), τοῦ ἔγγραφα πῶς μετὰ τὸ τραγικὸ τέλος τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 στὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου (17.IX.1176), ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 μέχρι τότε π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς διαδέχτηκε τὸν ἀδελφό του στοὺς τίτλους τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ καὶ π ρ ω τ ο β ε σ τ ι ά ρ ι ο υ, καθὼς μὲ αὐτοὺς τούς τίτλους ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων του ὡς πρωθυπουργοῦ τῆς ἀντιβασιλίσσας Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας. βλ. Χωνιάτης, σ. 293. Σχετικὰ ἔγγραφο στὸν κ. Sz. de Vajay στίς 28.VI.82.

6. Βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 19-20.
7. Βλ. P. Lamma, *Comneni e Staufer*, τ. II, Roma 1957, σ. 294 κεξ.
8. Βλ. A. Ballesteros y Beretta, *Historia de España*, vol. II, Barcelona 1944², σ. 504 κεξ.· R. Busquet, *Histoire de Provence des origines à la Révolution française*, Monaco 1954, σ. 143 κεξ.· F.E. Martin, *La politique hors d'Espagne d'Alphonse II, roi d'Aragon (1162 - 1196)*, marquis de Provence, École nat. d. Chartes, pos. th. 1902, δὲν ἀναφέρεται τόσο στό ἀντικείμενό μας, ὅσο ἡ ἐρευνά του εἰς *Annuaire 1902 de l'École pratique des Hautes Études. Section des sciences histor. et philolog.*, Paris 1901, σ. 100-104.
9. Βλ. J. Miret y Sans, *Itinerario del rey Alfonso I de Cataluña, II en Aragón 2*, Boletín de la Real Acad. de Buenas Letras de Barcelona, IV, 1903/1904, σ. 399.

Ο Ἀλφόνσος II, ἀφοῦ ὑποχρέωσε τὸν ἄλλοτε ὑποτελὴ τοῦ Κοκκινόπω-
γωνα, τὸ δούκα τοῦ Forcalquier Γουλιέλμο IV νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς
ἐπικυρίαρχο, πρὸς δυσαρέσκεια βέβαια τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορα, προχώ-
ρησε ἓνα βῆμα παραπάνω, καὶ πρότεινε ὡς γαμβρὸ γιὰ μιὰ Κομνηνὴ
πριγκίπισσα τὸν ἀδελφὸ του, τὸν δούκα τῆς Προβηγκίας Ramón Berengar IV.
Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 σ' αὐτὴ τὴν πρόταση τῆς ἀραγωνικῆς αὐλῆς εἶδε
ἀμέσως τὴ δυνατότητα νὰ ἀνανεώσῃ τὶς σειρὲς τῶν συμμάχων του στὴ Δύση,
οἱ ὁποῖοι εἶχαν ὑποστῆ μιὰ καθίζηση μετὰ τὸ συνέδριο τῆς Βενετίας τοῦ 1177,
ὅπου συμφιλιώθηκαν ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτορας Φρειδερίκος I ὁ Κοκκινόπω-
γωνας, οἱ Λογγοβάρδοι καὶ ὁ πάπας Ρώμης Ἀλέξανδρος III (1159 - 1181), τὸν
ὁποῖον ὁ Μανουὴλ (α΄) εἶχε χρησιμοποιήσει γιὰ τοὺς διπλωματικούς του
ἐλιγμούς¹⁰.

Πάνω σ' αὐτὴ τὴ γραμμὴ χαραχτήκαν ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα τὰ σχέδια γιὰ
δυὸ συνοικέσια μετὰ τὴ Δύση. Τὸ πιὸ σημαντικό ἦταν ἐκεῖνο τῶν ἀρραβῶνων τοῦ
γιοῦ του Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155 μετὰ τὴν κόρη τοῦ βασιλέα τῆς Γαλλίας
Λουδοβίκου VII Ἀγνὴν, καὶ τὸ ἄλλο ἦταν αὐτὸ τῶν γάμων τῆς ἀνεψιᾶς του
Εὐδοκίας Κ. 143, κόρης τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου Κ. 78 (ἡ κόρης τοῦ
ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 καὶ ἄρα μικρανεψιᾶς του) μετὰ τὸν Ramón
Berengar, δούκα τῆς Προβηγκίας καὶ ἀδελφὸ τοῦ βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας
Ἀλφόνσου II. Ἔτσι μαζὶ μετὰ τὸν κόμητα τῆς Φλάνδρας Φίλιππο τῆς
Ἀλσαντίας, τὸν εἰσηγητὴ τοῦ πρώτου συνοικεσίου, ἀναχώρησαν ἀπ' τὴν
ΚΠολη καὶ οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἀπεσταλμένοι, ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς ὁ
π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς Ἀλέξιός Κ. 132, πρῶτος ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέα ἀπ' τὸν
ἀδελφὸ του Ἀνδρόνικο Κ. 76, καὶ δυὸ Λατίνοι ποὺ βρισκόνταν στὴν ὑπηρεσία
τοῦ Βυζαντίου, ὁ δούκας Ἀλέξιος Raynieri Strambo καὶ ὁ Balduino Guercio,
ἔχοντας μαζὶ τοὺς καὶ τὴν ὑποψήφια νύφη Εὐδοκία Κ. 143. Ὁ κόμητᾶς, οἱ
αὐτοκρατορικοὶ ἀπεσταλμένοι καὶ ἡ πριγκίπισσα θὰ ἔφτασαν στὴ Μασσαλία
πολύ πιθανόν κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1178¹¹.

10. Th. Uspensky, Ἀλέξιος β΄ καὶ Ἀνδρόνικος α΄, Ἐπιθεώρηση τοῦ ὑπουργείου Λαϊκῆς
Ἀγωγῆς, τ. CCXII (=212) 1880, σ. 123-24, (στὰ ρωσικά) παρατηρεῖ πῶς «τὸ συνέδριο τῆς
Βενετίας ὑπῆρξε γιὰ τὸ Βυζάντιο ἓνα χτύπημα ἐξίσου ἰσχυρὸ μετὰ τὴν ἦπτα τοῦ
Μυριοκέφαλου. Συμφιλιώνοντας τοὺς παράγοντες τῆς Δύσης ποὺ διατίθενταν ἐχθρικά
πρὸς τὸ Βυζάντιο, τὸ συνέδριο ἀπέτελεσε ἓνα προγνωστικὸ τοῦ συνασπισμοῦ ποὺ
ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ τὸ 1204 τὴν ΚΠολη καὶ νὰ σχηματίσῃ τὰ λατινικὰ κράτη τῆς
Ἀνατολῆς». Πρβλ. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 520. Ὁ Ἄνωνμος συγγραφέας τῆς
Historia ducum Veneticorum, s.a. 1177, ἐκδ. Pertz, MGH, τ. XIV, σ. 88, καθὼς τὸ συνέδριο
συγκέντρωσε στὴ Βενετία τοὺς πρίγκιπες, τοὺς ἐπισκόπους τῶν γερμανικῶν μητροπό-
λεων, τοὺς πρέσβεις τῶν ἰταλικῶν πόλεων - κρατῶν, μετὰ ἀρχηγούς τὸν αὐτοκράτορα
Φρειδερίκο I καὶ τὸν πάπα Ἀλέξανδρο III, καὶ συγκέντρωσε δέκα χιλιάδες ξένους,
χαιρετίζει μετὰ αὐτὰ τὰ λόγια τὴν πόλη τῶν λιμνοθαλασσῶν: «ὦ! πόσο εὐτυχισμένοι εἰσθε,
Βενετοί, ποὺ στὴν πόλιν σας ἐκλείσθη μιὰ τέτοια εἰρήνη· αὐτὸ τὸ πρᾶμα θὰ ἀποτελῆ γιὰ σᾶς
αἰώνια δόξα». Πρβλ. Ch. Diehl, Βενετία, μετάφρ. στὴν ἑλληνικὴ Σπ. Μοτσαένιου, σ. 48-9.
11. Bernardo Maragone, Annales Pisani (ύ. 5), σ. 68-9. Ἡ προηγούμενη ἔρευνα ποὺ δὲν

Ἡ Εὐδοκία Κ. 143, ὅπως μᾶς λένε οἱ δυτικοὶ πλανόδιοι στιχουργοί, «ἦταν μιὰ νεανικὴ ὁμορφιά»¹², καὶ ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ «ἦταν ἄριστα ἐκπαιδευμένη»¹³, πράμα ποὺ δὲν ἦταν σπάνιο γιὰ τὶς πριγκίπισσες τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν.

Ἐξάλλου, ὁ θεῖος τῆς ὀ αυτοκράτορας, τὴν εἶχε πλουσιοπάροχα προικίσει, ἀνάλογα μὲ τὴ θέση τῆς· οἱ ποιητὲς μένουν κατάπληχτοι μπροστὰ στὸν πλοῦτο τῶν σκευῶν, τῶν φορεμάτων καὶ τῶν κοσμημάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ θεῖος τῆς τὴν ἐφοδίασε¹⁴.

πρόσεξε αὐτὴ ἐδῶ τὴ δυτικὴ πηγὴ, εἶχε ὑποστηρίξει πὼς ἡ Εὐδοκία Κ. 143 στάλθηκε τὸ 1174 στὴν αὐλὴ τοῦ βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Ἀλφόνσου II γιὰ νὰ παντρευτῆ τὸν ἴδιο τὸ βασιλέα καὶ πὼς αὐτὸς προτίμησε ἀπ' τὴν Ἑλληνίδα πριγκίπισσα τὴν κόρη τοῦ βασιλέα τῆς Καστίλλης Ἀλφόνσου VIII, τὴν Sancha, καὶ πὼς τελικὰ βρέθηκε γιὰ τὴν Κομνηνὴ ἕνας σύζυγος στὸ πρόσωπο τοῦ Guillaume VIII τοῦ Montpellier. Αὐτὴ ἡ ἀποψη πρέπει ὀλότελα νὰ καταπέσει, γιὰτὶ καθὼς εἶδαμε, ὅταν ἡ Ἑλληνίδα πριγκίπισσα ἐφτάσε τὸ 1178 στὴ Δύση ὁ Ἀλφόνσος II τῆς Ἀραγωνίας ἦταν ἤδη πρὶν τέσσερα χρόνια παντρεμένος «καὶ καμιά ἀφορμὴ δὲν εἶχε γιὰ νὰ ἔλθῃ σὲ γαμήλιες συνεννοήσεις μὲ τὴν Ἀνατολή», βλ. W. Hecht, *Eudoxia Komnena*, REB 26 (1968), σ. 164-65. Τὰ *Annales Pisani* καθαρὰ λένε πὼς τὸ συνοικέσιο ἀφοροῦσε «τὸν ἀδελφὸ τοῦ βασιλέα» καὶ ὄχι τὸν ἴδιο τὸ βασιλέα. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλφόνσου ποὺ ἀναφέρει αὐτὴ ἡ πηγὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἦταν ὁ τότε ἐφηβος Shancha ἀλλὰ ὁ Ramón Berengar, βλ. καὶ πῶς ἀνω, ὑ. 8. Γιὰ τὴ σύνθεση τῆς βυζαντινῆς ἀντιπροσωπείας, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 37α, βλ. ἐπίσης W. Hecht, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 167 καὶ ὑ. 25. Σὲ ἐνίσχυση τῆς πεποιθήσεως πὼς κάτω ἀπ' τὸν "Comunianus" τῶν *Annales Pisani* κρύβεται ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἔρχεται καὶ τὸ χρονικὸ τοῦ Εἰρουλο ποὺ ἀναφέρει πὼς ὁ Μανουῆλ (α') Κ. 81 δήλωσε στὸν κόμητα τῆς Φλάνδρας Φίλιππο, ὅτι θὰ ἔστελνε ὡς ἀντιπροσώπους του «τοὺς πιὸ τιμημένους ἄντρες τῆς αὐλῆς του», καὶ αὐτὴ τὴν ιδιότητα δὲν τὴν εἶχε ἄλλος μετὰ τὸ 1176 παρὰ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132. Γιὰ τὸν Ἀλέξιο Raynieri Strambo ξέρομε πὼς ἦταν ἕνας ἐπιφανῆς πολίτης τῆς Πίζας ἀπὸ γνωστὴ πιζάτικη οἰκογένεια, βλ. W. Hecht, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 167, ὑ. 25. Γιὰ τὸν Balduino Guercio ξέρομε πὼς ἦταν Γενοβέζος καὶ μιὰ ἀρκετὰ σημαντικὴ προσωπικότητα τόσο στὴν πατρίδα του ὅσο καὶ στὴν ὑπηρεσία τοῦ Βυζαντίου, βλ. E. Bach, *La cité de Gênes au XIIe siècle*, *Classica et Mediaevalia*, Dissertationes, V, Kobenhavn 1955, σ. 115 κεξ. Σχετικὰ μὲ τὴ χρονολογία τῆς ἀφιξῆς τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 καὶ τῶν αυτοκρατορικῶν ἀντιπροσώπων στὴ Μασσαλία, ὁ W. Hecht, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 167, λέει πὼς «κατὰ πάσαν πιθανότητα ἐφτάσαν τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1178», ἀλλὰ ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας Φίλιππος ποὺ ὑπόδειξε ὡς βασιλικὴ νύφη τὴν Ἀγνή τῆς Γαλλίας, μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ἐφτάσε στὴν ΚΓΠολη ἀπ' τοὺς ἁγίους Τόπους τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1178, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 19, κατὰ συνέπεια ὁ κόμης, ἡ ἀντιπροσωπεία καὶ ἡ πριγκίπισσα δὲν ἐφτάσαν στὴ Μασσαλία παρὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1178. Ἡ χρονολογία ποὺ δίδει γιὰ τὴν ἀφιξὴ ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 21: possibly in 1179, δὲν εἶναι ἡ ἀκριβής.

12. Folquet de Marseille, *Chanson IV*, 56-57, ἐκδ. Strónski, σ. 26.

13. Ὁ Folquet, ἐνθ' ἄνωτ., *Chanson III*, 8-9, σ. 19, δηλώνει πὼς ἡ "emperairis" (= ἡ αυτοκρατορίσσα!) "sim'e razis d'enssenhamen".

14. Ὁ Bertran de Born, ἐκδ. C. Appel, *Die Lieder Bertrams von Bern*, Halle 1932, σ. 54, 57-9, τονίζει τὴν κατάπληξη τοῦ Ἀλφόνσου II τῆς Ἀραγωνίας μπροστὰ στὸν πλοῦτο τῆς προίκας τῆς:

...quintals et a fais
l'aver que Manuels trames
e la rauba et tot l'armes.

Βλέπομε ἐδῶ πῶς ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 «γιά τὴν ἐπίδειξη φιλοδωρίας ἄσωτα σκόρπιζε καὶ ξόδευε αὐτὰ πού και μὲ τὰ δυὸ του χέρια μάζευε», κάτω ἀπ' τοὺς στεναγμοὺς τῶν ὑπηκόων του¹⁵.

Γιὰ τὴ σύναψη συμμαχιῶν πού σὲ τίποτε δὲν ὠφέλησαν, ἐξόριζε τὶς ἀνεπιές του στὰ πέρατα τοῦ κόσμου καὶ τὶς φόρτωνε μὲ ἀνείπωτα πλοῦτη γιὰ νὰ καταπλήξῃ τοὺς ἡγεμόνες πού τὶς παντρεύονταν.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 131, ἡ Μαρία Κ. 141, ἡ Θεοδώρα Κ. 142, ἡ Εὐδοκία Κ. 143, ἡ Μαρία Κ. 211, ἡ Θεοδώρα Κ. 212, πού παντρεύτηκαν ξένους ἡγεμόνες, τὸν Ἑρρίκον ΙΙ τῆς Αὐστρίας, τὸν Στέφανον ΙV τῆς Οὐγγαρίας, τὸν Βαλδουίνον ΙΙΙ τῆς Ἱερουσαλήμ, τὸν Γουλιέλμον VIII τοῦ Mont pellier, τὸν Amaury Ι τῆς Ἱερουσαλήμ, τὸν Βοημούνδον ΙΙΙ τῆς Ἀντιόχειας, ἡ Εὐδοκία Κ. πού δυστυχῶς λόγω ἔλλειψης στοιχείων δὲν μπορεῖ νὰ συνταυτιστῇ καὶ πού παντρεύτηκε τὸν Oddone ΙΙ Frangipani¹⁶, πῆραν παραμυθένιες προίκες πού ἔμειναν στοὺς θρύλους, χωρὶς σὲ τίποτε πλὴν τῆς τελευταίας, νὰ ὠφελήσουν τὴν πατρίδα τους.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστῇ πόσο μεγάλη ἦταν ἡ χαρὰ τοῦ βασιλέα Ἀλφόνσου ΙΙ τῆς Ἀραγωνίας, ὅταν εἶδε πῶς ἡ Κομνηνὴ πριγκίπισσα ἐκτὸς ἀπ' τὰ προσωπικὰ της χαρίσματα, εἶχε νὰ προσφέρῃ στὸν ἀδελφό του σὰν προίκα:

«χρυσάφι τόσο πού ἔπρεπε
σὲ χίλιες καμῆλες νὰ φορτωθῇ
μαζὶ μὲ τοῦ Μανουήλ τὴν αὐτοκρατορία»¹⁷.

Μὲ ὅλα αὐτὰ φαίνεται πῶς ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τὰ προβλήματα στὴν ἀραγωνικὴ αὐλὴ πλήθυναν ἀντὶ νὰ λιγοστεύουν. Καὶ αὐτὸ, γιὰτὶ ἐδῶ καὶ λίγο καιρὸ στάθμευσε σὲ ἐπίφοβη ἀπόσταση ἀπ' τὶς δυτικὲς Ἀλπεις ὁ Γερμανὸς

15. Χωνιάτης, σ. 260, 264-68.

16. Ποιοῦ Κομνηνοῦ ἡ ποιάς Κομνηνῆς κόρη ἦταν αὐτὴ ἡ Εὐδοκία Κ. εἶναι ἀδύνατο νὰ προσδιοριστῇ, γι' αὐτὸ καὶ θὰ ἐκτεθοῦν τὰ ὅσα ἀναφέρονται σ' αὐτὴ στοὺς μὴ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς. Πρέπει νὰ ἀπορριφτῇ ἡ γνώμη πού πρῶτος διατύπωσε ὁ Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, Paris 1680, σ. 184-85, πῶς μπορεῖ νὰ ταυτιστῇ μὲ τὴν Εὐδοκία Κ. τοῦ Montpellier. Αὐτὴ ἡ μὴ συνταυτιζόμενη Εὐδοκία Κ. γιὰ πρώτη φορὰ παντρεύτηκε τὸν Oddone ΙΙ Frangipani πού ἐρχόταν σὲ δεῦτερο γάμο καὶ ἦταν ἕνας ὑπόστηρικτὴς τῶν Γουέλφων, ὁπαδῶν τῆς παπικῆς πολιτικῆς, ἐναντίον τῶν Γιβελίνων, συμμάχων τοῦ Φρειδερίκου Ι Κοκκινόπῳγωνα. Ἀφοῦ ἡ Εὐδοκία ἐξυπηρέτησε τὴν πολιτικὴ τοῦ θεοῦ τῆς Μανουήλ (α΄) Κ. 81, φίλου τῶν Γουέλφων καὶ ἀντιπάλου τῶν Γιβελίνων, καὶ χάρισε στὸν ἄντρα τῆς ἕνα γιό, τὸ Μανουήλ Frangipani - Κομν., παπικοῦ καγκελαρίου κατὰ τὸ 1235, χῆρευσε ἀπ' τὸν Oddone ΙΙ τὸ 1178, καὶ τὸ 1179 ξαναπαντρεύτηκε ἕνα ἀριστοκράτη τῆς Τοσκάνης ἐγκαταστημένο στὴν Πίζα, τὸν Guelfo di Porcaria, ἀντίπαλο τῆς Γένοβας πού ἦταν στὸ πλευρὸ τοῦ Κοκκινόπῳγωνα καὶ φίλο τῶν Γουέλφων, βλ. *Annales Pisani* δι Β. Maragone, ἐκδ. M.L. Gentile, ord. de L. A. Muratori, τ. VI, parte II, Bologna 1936, σ. 68.

17. Peire Vidal, ἐκδ. J. Anglade, *Les poésiers de Peire Vidal*, Paris 1913, σ. 49:
...d'aur cargat mil camel
ab l'emperi Manuel.

αυτοκράτορας Φρειδερίκος Ι' ο Κοκκινοπώγωνας, έτσι που να φοβάται κανείς από στιγμή σε στιγμή μια άμεση επίθεσή του στη Βουργουνδία¹⁸.

Και αυτό συνέβη πραγματικά τον Ιούλιο του 1178, τότε που η Εύδοκία Κ. 143 βρισκόταν στην αυλή της Προβηγκίας.

Απ' το Τουρίνο ο Γερμανός καίσαρας, αυτός ο γόνος των Hohenstaufen, μέσω του Briançon, του Epbrun και του Gap, διασχίζοντας τη χώρα του ύποτελή του δούκα του Forcalquier, έφτασε στην Αρελάτη (Arles), όπου στέφτηκε με το «στέμμα της Αρελάτης» απ' τον πιστόν σ' αυτόν αρχιεπίσκοπο Raymond de Bollène στην περίφημη μονή του αγίου Τροφίμου¹⁹.

Ο βασιλέας Αλφόνσος ΙΙ πέτυχε να αποσυρθεί απ' τις περιοχές των Γερμανών και των ύποτελών τους και να γυρίσει στην πατρίδα του. Αντιθέτως ο αδελφός του Ramón Berengar IV της Προβηγκίας, ο μνηστήρας της Εύδοκίας Κ. 143, φαίνεται πως αναγκάστηκε να παρασταθεί στη στέψη της Αρελάτης²⁰.

Πρέπει να θεωρηθεί σαν πολύ δύσκολη και δυσάρεστη σ' αυτή την έκρυθμη κατάσταση, η παρουσία της Ελληνίδας πριγκίπισσας στη δουκική αυλή της Aix-en-Provence. Καταλαβαίνει κανείς πως ο Γερμανός αυτοκράτορας, που σε αντίθεση προς το θείο του Κονράδο ΙΙΙ, στάθηκε ένας σφοδρός αντίπαλος του Βυζαντίου και της δυτικής πολιτικής του Μανουήλ (Α') Κ. 81, με κανένα τρόπο δε θα άφηνε τη σύναψη ενός συνοικεσίου ανάμεσα σε μια Κομνηνή και σε ένα δούκα της Προβηγκίας, του οποίου η πίστη ήταν αμφίβολη. Δε θα άφηνε στον καιρό του να επαναληφθεί εκείνο που έκανε ο θεϊός του Κονράδος ΙΙΙ, που επέτρεψε στον αδελφό του Ερρίκον ΙΙ «Jasomirgott», δούκα της Αυστρίας, να παντρευτεί τη Θεοδώρα Κ. 131. Δε θα άφηνε να εκτείνονται οι συμμαχίες και επιδράσεις του Μανουήλ (Α') μέχρι την Ισπανία. Με δυσарέσκεια ο δούξ της Προβηγκίας είδε πως έπρεπε να αποχωριστεί την ωραία πριγκίπισσα της Ανατολής, τη φορτωμένη με «μια προίκα που ήθελε χίλιες καμήλες για να μεταφερθεί». Αλλά αυτή η προίκα δεν έπρεπε να ξεφύγει απ' την έπιρροή του βασιλικού οίκου της Αραγωνίας.

Ο Guy Guerreiat²¹, που ήταν π ρ ο κ ο υ ρ ά τ ο ρ α ς (= πληρεξούσιος

18. Βλ. P. Fournier, *Le royaume d' Arles et de Vienne (1138-1378)*, Paris 1891, σ. 61 κεξ.

19. Για τη στέψη, βλ. P. Fournier, *ένθ' άνωτ.*, σ. 58-61.

20. P. Fournier, *ένθ' άνωτ.*, σ. 58· J. Anglade, *Les troubadours*, Paris 1908, σ. 314· R. Busquet, *Histoire de Provence des origines à la Revolution française*, Monaco 1954, σ. 144.

21. Ο Guy Guerreiat -Guido Guerregiatus- πεμπτότοκος γιός του Guillaume VI de Montpellier και της Συβίλλας de Mataplana ήταν κύριος (seigneur) της Paulhan. Ο Αλφόνσος ΙΙ της Αραγωνίας άμέσως άναγνώρισε τó ταλέντο αυτού του νεώτερου γόνου των Guillems. Τόν πάντρεψε με μιά Καταλανή που λεγόταν Matea και τόν έκανε τó δεξι βραχίονα του νεαρού αδελφού του του έγκαταστημένου στην Προβηγκία. Ο Guy Guerreiat δέν άφησε παρά μιά κόρη, την Guida. Αυτή έδω έφερε ένα μέρος τών πατρικών άγαθών στον οίκο de Panat, ένw τά υπόλοιπα πέρασαν με διαθήκη του Guy ένα μέρος

ύπουργός) του Ἀλφόνσου II στην Προβηγκία, θυμήθηκε τότε πώς είχε ένα ανύπαντρο άνεψιό ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά τῶν συνόρων, τὸν ἡγεμονίσκο τοῦ Montpellier Γουλιέλμο VIII (Guillaume VIII), ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀποβῆ ὁ προτελευταῖος τοῦ οἴκου τῶν Guillems τῆς φημισμένης αὐτῆς πόλης. Ἔτσι ἡ βυζαντινὴ ἀντιπροσωπεία μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Ἀλέξιο Κ. 132, ἔχοντας μαζί τους καὶ τὴ νεαρὴ Εὐδοκία Κ. 143, ἀπειρη ἀκόμη ἀπ' τὶς ὑποθέσεις τῆς Δύσης καὶ ἀπὸ πρόσωπα καὶ πράγματα, ἐγκατάλειψαν τὴν Aix-en-Provence, πρὸς μεγάλη λύπη τοῦ Ἀραγωνέζου νεαροῦ πρίγκιπα Ramon Berengar, καὶ πήραν τὸ δρόμο γιὰ τὸ Languedoc γιὰ νὰ συναντήσουν τὸν νέον γαμβρόν. Οἱ συνομιλίες καὶ διαπραγματεύσεις ἔγιναν στὸ Mont-pellier, ὅπου κάτω ἀπ' τὴν πίεση τῆς γερμανικῆς πλευρᾶς, συμφωνήθηκε ὁ γάμος τῆς Κομνηνῆς μὲ τὸν ἀσημαντὸ ἄρχοντα τοῦ Montpellier, καθόλου βέβαια ἀνάλογο πρὸς τὴν ὑψηλὴ καταγωγή τῆς νύφης^{21α}.

Οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἀπεσταλμένοι πέτυχαν νὰ καθοριστῆ ρητὰ πὺς στὴν περίπτωση ποὺ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔνωση προερχόταν ἕνας γιὸς ἢ μιὰ κόρη, τὸ κληρονομικὸ δικαίωμα τοῦ οἴκου τοῦ Montpellier θὰ περιερχόταν σ' αὐτὸν ἢ σὲ κείνην· καὶ αὐτὴ ἡ συμφωνία κατοχυρώθηκε μὲ ἐπίσημο συμβόλαιο καὶ μὲ ὄρκο τοῦ ἡγεμονίσκου Γουλιέλμου VIII ποὺ δόθηκε μπροστὰ στοὺς συμβούλους του, στοὺς αὐτοκρατορικοὺς Βυζαντινοὺς ἀπεσταλμένους καὶ σὲ ὅλο τὸν ἀνδρικό πληθυσμὸ τῆς πόλης. Μὲ αὐτὴ τὴ συμφωνία ἔμειναν καὶ οἱ Ἀραγωνέζοι ἱκανοποιημένοι, γιὰτὶ ὁ Γουλιέλμος VIII ἦταν ἕνας πιστὸς σύμμαχος καὶ ὑποτελῆς τοῦ βασιλέα Ἀλφόνσου II, κ' ἔτσι ἡ προίκα τῆς Κομνηνῆς ἔμενε κάτω ἀπ' τὴν ἐπιρροή καὶ ἐξάρτηση τοῦ βασιλικοῦ οἴκου Barcelona - Aragon²².

Γιὰ τὸν Μανουὴλ (α') Κ. 81 ὅμως αὐτὴ ἡ ἔνωση τῆς ἀνεψιάς του μὲ τὸ Γουλιέλμο VIII ἦταν μιὰ παταγώδης ἀποτυχία: Τὸ Montpellier δὲν ἦταν παρὰ μιὰ πολὺ μικρὴ δύναμη, καὶ ὁ Γουλιέλμος VIII ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τὶς ἐπιτόπιες ὑποθέσεις καὶ λίγο ἀργότερα μὲ τὶς προσωπικὲς του, γιὰ νὰ μὴ ἐνδιαφερθῆ ποτὲ γιὰ τὸ Βυζάντιο καὶ γιὰ τὶς βλέψεις τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα στὴ Δύση²³.

Μόνο στὶς ἀρχές ποὺ ἔγινε ὁ γάμος φαίνεται πὺς ὁ ἡγεμονίσκος τοῦ Montpellier αἰστάνθηκε τὴν ὑποχρέωση νὰ ἀναμιχθῆ στὶς ἐλληνικὲς ὑποθέσεις, ἀλλιῶς δὲν ἐξηγεῖται ποὺ τὸν βλέπομε τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1179 νὰ

στοὺς ἀνεψιούς του Γουλιέλμο VIII καὶ Γουλιέλμο τὸν Νέο, τὸν λεγόμενο Burgondion, νεώτερο ἀδελφὸ αὐτοῦ ἐδῶ, καὶ ἕνα ἄλλο μέρος ἀφησε στὸ κιστεροισαννὸ ἀββαεῖο τῆς ἁγίας Μαρίας τοῦ Valmagne, βλ. Liber Instrumentorum Memorialium, σ. 190-93.

21α. Libre dels feyts esdeunguts en la uida del molt alt senyor Rey, En Jaume lo Conqueridor... κεφ. 2ον, ἐκδ. Mariano Aguilo y Fuster, Barcelona ο. j., σ. 9 κεξ· K. J. Heilig, (Ostrom und das Deutsche Reich um die Mitte des 12. Jahrhunderts = Schriften der MHG hist. 9, Leipzig 1944) zur Untersuchung der Vogeschichte des privilegium minus nicht verwertet.

22. W. Hecht, Eudoxia Komnena, REB26 (1968), σ. 168.

23. Βλ. Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 21.

συνοδεύη τὴν Ἀγνή τῆς Γαλλίας, τὴ μνηστὴ τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, καθὼς μέσω Ἰταλίας ταξίδεψε πρὸς τὸ Βυζάντιο.

Μετὰ τὴν τέλεση τῶν γάμων τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἀπεσταλμένοι πῆγαν στὸ Παρίσι, ὅπου πέρασαν τὸ χειμῶνα τοῦ 1178 - 1179. Τότε κατὰ τὴν ἀφιξή τους, διαπραγματεύτηκαν μὲ τὸν ἴδιο τὸ Γάλλο βασιλέα Λουδοβίκο VII τὸ συνοικέσιο ἀνάμεσα στὴν κόρη του Ἀγνή καὶ τὸν ἀνήλικο Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155, τὸ γιό καὶ συμβασιλέα τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καὶ τὰ δύο μέρη περιέλαβαν τὰ ὅσα συμφώνησαν σ' ἓνα «γαμήλιο συμβόλαιο»²⁴.

Οἱ ἀπεσταλμένοι παράλαβαν τότε τὴ μικρὴ νυφούλα καὶ τὴν πλοῦσια προίκα τῆς –αὐτὰ ὅλα ἔγιναν μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ κόμητα τῆς Φλάνδρας Φίλιππου τῆς Ἀλσατίας– καὶ κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1179 ἐγκατάλειψαν τὸ Παρίσι, ἀφοῦ ἀποχαιρέτισαν τὸ Γάλλο βασιλέα καὶ τὴ γυναῖκα του, τὴν καλὴ βασίλισσα Adèle ἢ Alix τῆς Καμπανίας²⁵.

Ἡ ἀναχώρηση πιθανὸν νὰ ἔγινε ἀπ' τὸ λιμάνι τοῦ Maguelonne, ὅπου συνάντησαν καὶ τὸ Γουλιέλμο VIII τοῦ Montpellier. Εἶχαν στὴ διάθεσή τους 19 πλοῖα, ποῦ ἀπ' αὐτὰ 14 διέθεσε ἡ ναυτικὴ δημοκρατία τῆς Γένουας, χάρις στὴ φιλία τῆς πρὸς τὸ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, τέσσερα ὁ ἡγεμονίσκος τοῦ Montpellier καὶ ἓνα ὁ "Comunianus", δηλ. ὁ Ἀλέξιος Κ. 132. Ἡ κατεύθυνση ἦταν πρὸς τὴ Γένοβα, ὅπου ἔγιναν τιμητικὰ δεχτοί, καὶ ἀπὸ κεῖ, στίς 5 τοῦ Μάη (τοῦ 1169) ἔφτασαν στὴν Πίζα, καὶ ἐκεῖ ἐπίσης τοὺς ὑποδέχτηκαν μὲ μεγάλες τιμές τὸ συμβούλιο τῆς δημοκρατίας καὶ ὁ λαός· παράτειναν στὴ φιλόξενη πόλη τὴν παραμονή τους ἐπὶ ἑννέα μέρες, "onde gran laude, et ringraziamenti e' Pisani n' hebbero"²⁶.

Γυρίζομε τώρα στὴν αὐλὴ τοῦ Montpellier γιὰ νὰ παρακολουθήσωμε ἐκεῖ τὴν κακότυχη ζωὴ τῆς Εὐδοκίας Κ. 143.

Περί τὸ 1181/2²⁷ ἡ Εὐδοκία Κ. 143 χάρισε στὸν ἄντρα τῆς μιὰ κόρη, τὴν Μαρίαν Κ. de Montpellier 232, ἡ ὁποία σύμφωνα μὲ τὰ γαμήλια συμβόλαια καὶ τίς ἔνορκες διαβεβαιώσεις τοῦ ἡγεμόνα, ἐφόσον ἀπ' τὴν ἴδια ἔνωση δὲ θὰ γεννιόταν ἀρσενικὸ παιδί, ὅπως καὶ συνέβη, ἔπρεπε νὰ ἦταν καὶ ἡ κληρονόμος τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου τοῦ Montpellier^{27α}.

Κατὰ τ' ἄλλα ἡ Βυζαντινὴ πριγκίπισσα, αὐτὴ ποῦ μερικοὶ δυτικοὶ συγγραφεῖς, νομίζοντας πὼς ἦταν μιὰ κόρη τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, τὴν ὀνόμαζαν "emperairis" (= impératrice, kaiserin, αὐτοκρατορίσσα), ἀπ' τὸν ἀναπάντεχο αὐτὸν γάμο τῆς μὲ τὸ Γουλιέλμο VIII, δὲν εἶχε παρὰ μόνο θλίψεις.

24. B. Maragone, *Annales Pisani*, σ. 69.

25. B. Maragone, ἐνθ' ἄνωτ. *Tò Nouveau petit Larousse*, τ. II, Paris 1957, σ. 1157, 1506 καὶ 1610, τὴν ὀνομάζει Adèle, ὁ Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, s. II, σ. 193, τὴν ὀνομάζει Alix· ἦταν ἡ τρίτῃ σύζυγος τοῦ Λουδοβίκου VII, μετὰ τὴν Aliénor τῆς Ἀκουϊτανίας καὶ τὴν Κωνσταντία τῆς Καστίλλης, καὶ ὑπῆρξε μητέρα τοῦ Φιλίππου II Αὐγούστου καὶ τῆς Ἀγνῆς-Ἄνας.

26. B. Maragone, ἐνθ' ἄνωτ.

27. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 21.

27α. Ὅπως βεβαιώνει τὸ Χρονικὸν τοῦ βασιλέα Ἰάκωβου I τῆς Ἀραγωνίας.

Τὴν κυριακὴ τοῦ Πάσχα, 1 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1181, δολοφονήθηκε στὸ Montpellier, ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ κόμητα τῆς Τουλουζῆς, φίλου καὶ συμμάχου τοῦ Κοκκινοπώγωνα, ὁ ἄλλοτε μνηστήρας τῆς Ramón Berengar, γιὰ τὸν ὁποῖο ἴσως ἡ Εὐδοκία Κ. 143 εἶχε διατηρήσει τὸ πιὸ λίγο μιὰ καλὴ θύμιση²⁸.

Ἀσφαλῶς ἡ Εὐδοκία Κ. 143 ἔμαθε στὸ μακρινὸ Montpellier τὸ θάνατο του θεοῦ τῆς Μανουήλ (α') Κ. 81, τὴ θανάτωση τοῦ πρωτεξαδέλφου τῆς Ἀλέξιου (β') Κ. 155 ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 καὶ τέλος τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ δευτεροεξαδέλφου τῆς Ἰσαάκιου (β') Ἀγγελου 183, ὁπότε καὶ τὴ βρῆκαν τὰ μεγάλα βάσανά τῆς.

Ὁ Γουλιέλμος VIII ποὺ ἤλπριζε νὰ ἀποχτήσῃ ἀπ' τὴν Εὐδοκία Κ. 143 ἓνα ἀγόρι γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὴ σειρά τῶν προγόνων του, πολὺ δυσαρεστήθηκε ποὺ ἡ γυναίκα του τοῦ ἔκανε ἓνα κορίτσι. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ ἔλθῃ σὲ σοβαρὲς μαζί τῆς προστριβές, γιὰ νὰ τελειώσῃ μὲ μιὰ ἀποπομπὴ τῆς γυναίκας του.

Πολλὲς ἄλλες αἰτίες προτάθηκαν γι' αὐτὸ τὸ χωρισμό.

Ὁ Ch. Du Cange μιλάει γιὰ μιὰ ἐνδεχόμενη μοιχεία:... *propter violatam thori fidem repudiavit*...²⁹. Ὁ P. Gariel κατηγορεῖ τὴν Εὐδοκία Κ. 143 γιὰ μιὰ στάση ἐγωϊστικὴ καὶ ὑπερήφανη καὶ κάπως συγκαταβατικὴ ἀπέναντι ἑνὸς συζύγου ποὺ τὸν θεωροῦσε κατώτερο ἐμπρὸς στὴ δικὴ τῆς λάμψη καὶ προέλευση³⁰.

Ἀλλὰ ἡ πραγματικὴ αἰτία ἦταν ἡ ἔλλειψη ἀρσενικοῦ παιδιοῦ, τόσο πιὸ πολὺ ποὺ καθὼς φαίνεται, ἡ Εὐδοκία Κ. 143 γιὰ φυσιολογικοὺς λόγους δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ τοῦ χαρίσῃ καὶ ἄλλα παιδιὰ.

Μετὰ τὴν ἀποπομπὴ τῆς προχώρησε τὸ 1187 σ' ἓνα δεῦτερο γάμο μὲ τὴν Ἀγνή ἀπ' τὴν Καστίλλη, ἔχοντας τὸν καυτὸ ἔρωτα νὰ ἀποχτήσῃ ἀπ' αὐτὴ ἓνα ἀγόρι: *procreandorum filiorum amore*³¹.

Ὁ γάμος τοῦ Γουλιέλμου VIII μὲ τὴν Ἀγνή κατοχυρώθηκε μὲ ἐπίσημο συμβόλαιο ποὺ καταχωρήθηκε στὸ *Liber Instrumentorum*³².

Ἀλλὰ ὅλη αὐτὴ ἡ στρατηγικότητα τῆς κατοχύρωσης ἦταν μάταιη, ἂν ἦταν

28. Gabestany, *Alfons el Cast.*, σ. 69. Πρβλ. W. Hecht, *Eudoxia Komnena*, REB 26 (1968), σ. 169.

29. Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, Paris 1680, σ. 154.

30. P. Gariel, *Series Praesulum Magelonensium...* (ὕ. 5), Toulouse 1665, σ. 233. Αὐτὴ ἡ θέση ἐγινε ἀποδεχτὴ καὶ ἀπ' τοὺς ἱστορικοὺς τοῦ Languedoc, βλ. Dom. Joseph Vaissète, *Histoire Générale du Languedoc*, νέα ἐκδ. E. Dulaurier, Toulouse 1879, τ. VI, σ. 117-18.

31. Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Γουλιέλμος VIII τὸ διακηρύσσει: *...ego Guillelmus Montispessulani dominus, procreandorum filiorum amore, elegi mihi sponsam assumere Agnetem...* βλ. Lucas D' Achery, *Spicilegium sive Collectio veterum aliquot scriptorum*, ed. nov., L.F.J. de la Barre, τ. III, Paris 1723, σ. 350, ad annus 1187.

32. O. J. Baumel, *Histoire d' une seigneurie du Midi de la France: Naissance de Montpellier (895-1213)*, Montpellier 1969, σ. 189, παρατηρεῖ πὼς τὰ γαμήλια συμβόλαια τόσο τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 ὅσο καὶ τῆς Ἀγνῆς γιὰ διαφόρους λόγους ἀπαλείφθηκαν ἀπ' τὸ *Liber Instrumentorum*.

αλήθεια πώς μία «ἀποκλειστικότητα» διαδοχής ήταν «διὰ μιᾶς» εξασφαλισμένη στο παιδί τῆς Εὐδοκίας Κ. 143, χωρίς νὰ λαμβάνεται ὑπόψη τὸ φύλο, ὅπως τὸ βεβαιώνει τὸ Χρονικὸν τὸ λεγόμενον τοῦ βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Ἰάκωβου I τοῦ Καταχτητῆ 297 (1213 - 1276), ἑνὸς ἐγγονοῦ τῆς Εὐδοκίας Κ. 143.

Ἡ Ἀγνή ἀπ' τὴν Καστίλλη, ἡ ἀντίπαλός της, χάρισε πολλοὺς γιούς στὸν ἄντρα της, πρωτότοκος τῶν ὁποίων ἦταν ὁ μετέπειτα Γουλιέλμος ΙΧ, ἀλλὰ αὐτοὶ θεωρήθηκαν νόθοι, καθὼς ὁ πάπας Ρώμης Κελεστίνος ΙΙΙ (1191 - 1198) κήρυξε ἄκυρο τὸ γάμο τοῦ Γουλιέλμου VIII μετὴν Ἀγνή καὶ ἀναγνώρισε τὴν ἐγκυρότητα καὶ ἰσχύ ἐκείνου μετὴν Εὐδοκία Κ. 143.

Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβῃ εἶναι, πῶς ὁ Γουλιέλμος ΙΧ, ὁ γιὸς τοῦ Γουλιέλμου VIII ἀπ' τὴν Ἀγνή, μπόρεσε νὰ διαδεχτῆ τὸ Νοέμβρη τοῦ 1202 τὸν πατέρα του, χωρίς κανένα ἐμπόδιο³³ καὶ μετὴν ἀναγνώριση τοῦ βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Πέτρου ΙΙ (1196 - 1213), τοῦ μελλοντικοῦ τρίτου συζύγου τῆς Μαρίας Κομν. de Montpellier 232³⁴.

Τὰ πράματα δὲ διαταράχτηκαν παρὰ τὸ 1212, ὅταν ὁ Γουλιέλμος ΙΧ μοιάζει νὰ θέλησε νὰ δώσῃ ὄρκο πίστης στὸ βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππο ΙΙ Αὐγούστο (1180 - 1223), φέρνοντας τὸ κρατίδιο τοῦ Montpellier ἀπ' τὴν ἀραγωνικὴ ἐξάρτηση σ' αὐτὴ τῆς Γαλλίας. Τότε πιά ἐπέμβηκε ὁ βασιλέας Πέτρος ΙΙ, ποὺ ἀπ' τὸ 1204 ἦταν σύζυγος τῆς Μαρίας Κ. 232, καὶ μετὰ τὸν ἰσχυρισμὸ τῆς «ἀποκλειστικῆς διαδοχῆς» προσκόλλησε τὸ Montpellier στὸ στέμμα τῆς Ἀραγωνίας³⁵.

Ἄς γυρίσωμε στὴν Εὐδοκία Κ. 143. Καθὼς ὁ Γουλιέλμος VIII τὴν ἀποστράφηκε, τὴν ἐκλείσειε στὸ ἀνδρικό καθολικὸ μοναστήρι τῆς Aniane, κάτω ἀπ' τὴ στενὴ ἐπιτήρηση καὶ παρακολούθηση τοῦ θεοῦ του, τοῦ ἀββᾶ Ramón Guillem, ἑνὸς εὐγενῆ ἱερωμένου ποὺ θεωροῦνταν ἕνα πρόσωπο φαιδρὸ καὶ ποὺ ἀργότερα ἐγένε ἐπίσκοπος τῆς Lodève³⁶.

Ἡ ἀσυνήθιστη παρουσία μιᾶς γυναίκα σὲ ἀνδρικό μοναστήρι, μοιάζει πρὸς πολὺ μετὰ περιορισμὸ παρὰ μετὰ ἐθελούσια ἀποχώρηση. Ὅλα αὐτὰ μᾶς δεῖχνουν πῶς ἡ βυζαντινὴ πριγκίπισσα στὸ μοναστήρι εἶχε τεθῆ κάτω ἀπὸ περιορισμὸ καὶ τὴ φύλαξη τῆς ἡγεμονικῆς οἰκογένειας. Καὶ ἀπὸ δῶ εἶναι ἡ κραυγὴ τοῦ πόνου ποὺ βγάζει ὁ Folquet de Marseille:

33. Ὁ Γουλιέλμος ΙΧ σύμφωνα μετὰ τὰ καλὰ ἔθιμα καὶ χωρίς καμιά ἐπιφύλαξη ἀνάγγειλε τὴν ἀνάρρησή του καὶ ἐκφρασε τὸ σεβασμὸ τῶν ὑπηκόων του στὸν ἐπίσκοπο τοῦ Maguelonne Γουλιέλμο de Fleix, βλ. Cartulaire de Maguelonne, ἐκδ. J. Rouquette et A. Villemagne, τ. I, Montpellier 1912-13, σ. 487-88, ἀριθ. 273.

34. Ὁ Πέτρος ΙΙ τῆς Ἀραγωνίας ἀναγνώρισε τὸ Γουλιέλμο ΙΧ ὡς ἄρχοντα (seigneur) τοῦ Montpellier, βλ. Baumel. Une seigneurie, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 279.

35. Devic-Vaissète, Histoire général de Languedoc, ἐνθ' ἄνωτ., τ. VIII, Toulouse 1879, note 507, doc. No 347, στ. 1521-22. Liber Instrumentorum, σ. 195-98, ἀριθ. 99.

36. Ἡ παρουσία τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 στὴν Aniane σημειώνεται ἀπ' τὸν P. Gariel, Series Praesulum Magelonensium... (ύ. 5), Toulouse 1665, σ. 234.

pas n'es mens l'emperairits³⁷.

Γιὰ μιὰ καὶ μόνη στιγμή βγήκε ἀπ' τὸ μοναστήρι τῆς Aniane, αὐτὸ τὸ εὐσχημο ἀπομονωτήριό της, ἡ Εὐδοκία Κ. 143, γιὰ νὰ πάη στοὺς παλάτι, νὰ συμφιλιωθῆ με τὸν ἄντρα της, καθὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος, κατὰ τὸ Νοέμβρη τοῦ 1202, ξεψυχοῦσε. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη τῆ στιγμή δοκίμασε πικρία, καθὼς εἶδε τὸν ἐτοιμοθάνατο ἄντρα της νὰ ὀρίζη ὡς διάδοχό του τὸν πρωτότοκο γιὸ ποὺ ἀπόκτησε ἀπ' τὴν ἀντίπαλό της Ἀγνή, τὸ Γουλιέλμο ΙΧ, καὶ ὄχι τὴν κόρη της Μαρία Κ. τοῦ Montpellier 232: « Ἐγὼ ὁ Γουλιέλμος, με τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, κύριος τοῦ Montispessulani, γιὸς τῆς σεβάσμιας μακαρίτισσας Ματθίλδης, ποὺ ἀγαθὴ διατηρῶ τὴ θύμισή της, δηλώνω τὴν τελευταία μου θέληση... νὰ με διαδεχτῆ ὁ Γουλιέλμος (ΙΧ), ὁ πρωτογέννητος γιὸς μου, τόσο στὴ διοίκηση τῆς πόλης τοῦ Montpellier ὅσο καὶ τῶν κάστρων τοῦ Palude, τοῦ Monte ferrario, τοῦ Νεόκαστρου καὶ τῶν ἄλλων»³⁸.

Ὅρισμένα χρηματικὰ ποσὰ καὶ ἄλλα ἄφηγε στὴν ἀπὸ τὴν Εὐδοκία Κ. 143 κόρη τοῦ Μαρία Κ. 232.

Ὁ Γουλιέλμος VIII πέθανε ἀνάμεσα στὶς 4 με 9 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1202. Αὐτὴ ἡ παρουσία τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 κοντὰ στὴν ἐπιθανάτιο κλίνη τοῦ ἀντρός της, εἶναι καὶ ἡ τελευταία μνεία ποὺ τῆς κάνει ἡ ἱστορία.

Πέθανε μετὰ τὴν πιὸ πάνω ἡμερομηνία, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προλάβῃ νὰ δῆ τοὺς μεγαλόπρεπους γάμους τῆς κόρης της Μαρίας Κομν. de Montpellier 232 μετὰ τὸ βασιλεῖα τῆς Ἀραγωνίας Πέτρο ΙΙ ποὺ τελέστηκαν στὶς 5 τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1204 στὸν οἶκο τοῦ Τέμπλου στὸ Montpellier.

Εἶχε δεῖ τὸ θρίαμβο τῶν ἐχτρῶν της.

Ὁ προγονός της Γουλιέλμος ΙΧ (1202 - 1212) ἦταν κύριος τοῦ Montpellier καὶ ἡ μητέρα του καὶ ἀντίπαλός της Ἀγνή, ἡ πρώτη κυρία τῆς ἡγεμονίας.

Με αὐτὴ τὴ θλίψη ἐκλείσει τὰ μάτια, χωρὶς νὰ προλάβῃ νὰ δῆ τὴ στροφὴ τῆς μοίρας ποὺ ἄρχισε μετὰ τὸ γάμο τῆς κόρης της Μαρίας 232 καὶ τελείωσε μετὰ τὴν προσάρτηση τοῦ Montpellier τὸ 1212 στοὺς στέμματα τῆς Ἀραγωνίας.

Ἡ ἀντίπαλός της Ἀγνή πέθανε ἄδοξα τὸ 1218.

Ἡ μοῖρα τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 ἦταν νὰ μεταβιβάσῃ τὸ πορφυρόχρυσο κομνηνικὸ αἷμα στὸν οἶκο τῶν Barcelona - Aragon, ἡ πολιτικὴ ὅμως κατάφερε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ τὴν ὀδηγήσῃ στὴν ἀσημὴ αὐλὴ τοῦ Montpellier. Ἀλλὰ ἡ εἰμαρμένη παίρνοντας ἐκδίκηση γι' αὐτὴ τὴ μεταστροφὴ, ἐξαφάνισε τὸν οἶκο τῶν Guillems καὶ ὀδήγησε τὸ γόνο τῆς Εὐδοκίας Κ. 143, τῆς Μαρίας Κ. 232, ἐκεῖ ποὺ ἀρχικὰ εἶχε προσδιορίσει, στὸν οἶκο Barcelona - Aragon: ἡ Μαρία Κ. 232 σὲ ἡλικία 22 χρονῶν παντρεύτηκε τὸ βασιλεῖα Πέτρο ΙΙ, γιὸ τοῦ Ἀλφόνσου ΙΙ καὶ ἀνεπιὸ τοῦ Ramon Berengar, τοῦ ἄλλοτε μνηστήρα τῆς μητέρας της, καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔνωση προήλθε μιὰ σειρά Ἀραγωνέζων βασιλέων, ποὺ στοὺς αἵμα τους ἔρρεε τὸ αἷμα τῶν Κομνηνῶν. Ὁ Ἰάκωβος Ι ὁ Κατακτητὴς 297 (1213

37. St. Stroński, Folquet de Marseille, σ. 156-58.

38. Liber Instrumentorum, σ. 195-98, ἀριθ. 99.

- 1276) ήταν ένας έγγονός της Εύδοκίας Κ. 143 και ένας γιός της Μαρίας Κ. 232· ο Πέτρος ΙΙΙ ὁ Μέγας (1276 - 1285), ὁ ἔμπνευστής τοῦ Σικελικοῦ Ἑσπερινοῦ ποῦ ἔσωσε τὸ Βυζάντιο ἀπ' τὰ νύχια τοῦ Καρόλου τοῦ Ἀνδραγαθοῦ, δὲν ἦταν παρά ένας δισέγγονος τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 και ένας ἔγγονός τῆς Μαρίας Κ. 232, γιὰ νὰ ἀναφέρωμε τοὺς πιὸ ἄμεσους ἀπογόνους τῆς θλιμμένης Κομνηνῆς πριγκίπισσας, αὐτῆς τῆς κόρης τοῦ σε βα σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α Ἰσαάκιου Κ. 78 (ἢ τοῦ πρωτοσέβαστου Ἰωάννη Κ. 128), ποῦ ὀρισμένοι δυτικοὶ συγγραφεῖς ἀπὸ ἄγνοια τῶν βυζαντινῶν πραγμάτων θεώρησαν «αὐτοκρατορίσσα», ὡς νὰ ἦταν μιὰ ἔστεμμένη κόρη τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, και ποῦ ἡ μοῖρα τῆς, μαζί με ὅλα τ' ἄλλα, εἶχε γράψει νὰ κλεισῇ τὰ μάτια τῆς σὲ μιὰ ἡλικία κάτω τῶν 40 χρονῶ, ὡς «ὄσια», σ' ἓνα μοναστήρι τῶν γαλλικῶν Πυρηναίων, αὐτὸ τῆς Aniane.

144. Ἀλέξιος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1131 – † 1155/7)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κ. γιός τοῦ Μανουῆλ Ἀνεμᾶ και τῆς Θεοδώρας Κ. 79² γεννήθηκε περί τὸ 1131³.

Παντρεύτηκε περί τὸ 1148 τὴν Ἄνναν Κομνηνὴν Δούκαιναν⁴, κόρη κάποιου Κομνηνοῦ, ἔγγονοῦ ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15, και μᾶλλον τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12 ποῦ εἶχε ἀποχτήσει ὀχτῶ παιδιά⁵, και μιᾶς Δούκαινας· αὐτὴ ἢ Ἄννα Κ. Δ. ποῦ παντρεύτηκε ἦταν «ἓνα ἀληθινὸ ἀγαλμα

- 144.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς προπάππου τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15 και τοῦ ἐπίσης ἐκ μητρὸς θεοῦ τοῦ βασιλέα· Ἀλέξιο Κ. 74· εἶναι και αὐτός, ὅπως οἱ Ἀλέξιος Κ. 125, Ἀλέξιος Κ. 132, Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, Ἀλέξιος Κ. 137, Ἀλέξιος Κ. Βατ. 152 και Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155, π ρ ο π α π π ο θ ε ι ὡ ν υ μ ο ς, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 1.
2. Ἀνώνυμος, Εἰς τὸν τάφον τοῦ Κομνηνοῦ, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), ἀριθ. 276, σ. 163, στίχ. 7-10:

Κρύπτει γάρ ἐντὸς τὸν Κομνηνὸν μητρόθεν
 Θεοδώρας βλάστημα, πορφύρας κλάδον
 αὐτοκρατοῦντος Μανουῆλ τῆς (ἀντὶ τοῦ) συγγόνου.

Ἀλέξιον τὸ θαῦμα τοῦ παντός γένους,

Zacos - Veglery, ἀριθ. 2726, σ. 1526-27:

Πορφυροφυοῦς ἢ σφραγὶς Ἀλεξίου
 παιδὸς Κομνηνῆς εὐτυχούς Θεοδώρας.

Γιὰ τὰ ὅσα ἐδῶ παρατηροῦν οἱ ἀνωτέρω, ἀνάγοντας τὴ σφραγιδα στὸν Ἀλέξιον Ἄγγ. Κ. 92 ἀντὶ στὸν Ἀλέξιο Κ. 144, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 409, ὑ. 30. Πρβλ. ἐπίσης S. De Jongh, σ. 64-5, και D. Polemis, The Doukai, σ. 193, ἀριθ. 230.

3. Οἱ γονεῖς τοῦ παντρεύτηκαν περί τὸ 1130· ἢ S. De Jongh, σ. 64, τοποθετεῖ τὴ γέννησή του περί τὸ 1133/35 (·).
4. Ἀνώνυμος, Εἰς τὸν τάφον τοῦ Κομνηνοῦ, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 163-64, στίχ. 18-9:
 ὦ συζυγεῖσα δεξιάς σὺν ἑλπίαι
 Ἄννα Κομνηνὴ Δουκόβλαστος μητρόθεν

τῆς φύσης και γεμάτη χάρες»⁶.

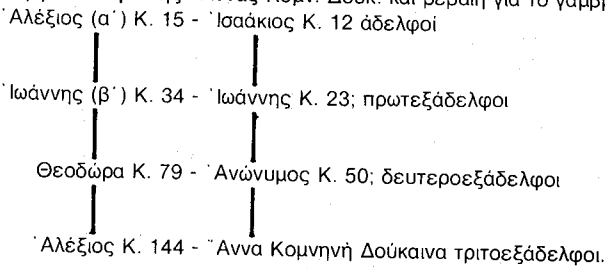
Αὐτὴ ἡ χαριτωμένη ὑπαρξὴ χάρισε στὸν ἄντρα τῆς ἕνα μόνο παιδί, «ὅπως τ' ἀμπέλι δίνει τὸ σταφύλι», τὸν Ἄνωνυμον Ἀνεμῶν Κομνηνὸν Δούκαν ἢ Ἄνωνύμη Ἀνεμάδαιναν Κομνηνὴν Δούκαιναν 233⁷.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 144 ἦταν «τὸ θαῦμα τῆς ὅλης τῶν Κομνηνῶν γενιάς, ὠραῖος στὴν ὄψη, γλυκὸς στὰ λόγια του σὰν τὸ μέλι, χαριτωμένος, γεροδεμένος μὲ μεγάλους μῦς, ἀσύγκριτος στὴ δύναμη τῶν χειρῶν, καὶ εὐκίνητος μέσα στὸ ἄνθος τῆς νιότης του»⁸. Ὡς πολεμιστὴς «ἦταν ἕνας ἀριστος τοξότης καὶ ἐπιδέξιος ἱππέας»⁹. Κοντὰ σὲ ὅλα αὐτὰ ὁ Ἀλέξιος Κ. 144 ἦταν ἕνας μεγάλος φιλάνθρωπος, «ἀληθινὴ θάλασσα συμπόνιας καὶ οἰκτιρμῶν γιὰ τοὺς φτωχοὺς καὶ βρῦση δωρεῶν γιὰ ὅλους, καὶ γιὰ νὰ τὸ πῆ κανεὶς μὲ λίγα λόγια, ἕνα κράμα μυρίων καλῶν»¹⁰.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 144 δὲ φαίνεται νὰ ἐζησε πολλὰ χρόνια μετὰ τὸ γάμο του, γι' αὐτὸ ἴσως καὶ ἀπόκτησε ἕνα μόνο παιδί. Ἐξάλλου καθαρὰ ὁ ἐγκωμιαστὴς του μᾶς πληροφορεῖ πῶς ἡ γυναίκα του Ἄννα Κ.Δ., «γιὰ λίγο ἄνθησε μαζί του, καθὼς γλήγορα μαζί του ἐκκλινε πρὸς τὸ τέλος»¹¹.

«Ξαφνικὰ ὁ Ἀλέξιος Κ. 144 κατασχέθηκε ἀπὸ ἀσταμάτητη ἀπ' τὸ στόμα

5. Πιθανὴ γενεαλογία τῆς Ἄννας Κομν. Δούκ. καὶ βέβαιη γιὰ τὸ γαμβρό:

Συγγένεια ἀνάμεσά τους ὁμοία πρὸς ἐκείνη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. Βατ. 151 καὶ τῆς Εἰρήνης Κ. «μιᾶς δισηγγόνης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12», βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κ. Βατ. 151, ὑ. 3, 6 καὶ 8.

6. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 20:
τῆς φύσεως ἀγαλμα χαρίτων γέμον
7. Ἄνωνυμος ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 22:
ἐν σχοῦσα τέκος, ὡσπερ ἀμπελος βότρυν.
8. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 163, στίχ. 10-14.
9. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 163, στίχ. 15:
εἰς τοξικὴν ἀριστον, εἰς ἱππασίαν,
10. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 163, στίχ. 16-17:
θάλασσαν οἴκτου, δωρεῶν πᾶσι βρῦσιν,
εἰπεῖν ἀπλῶς σύγκραμα, καλοῦ μυρίων,
11. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 21:
μικρὸν συνανθεῖ καὶ συνεκφίνει τάχος...

αίμορραγία... και τὸ κορμί του καιγόταν σάν νά βρίσκεται πάνω σέ ἄφλογες καμίνους»¹². Ἐδῶ ἔχομε ἐνδείξεις πῶς θά προσβλήθηκε ἀπό καλπάζουσα φυματίωση, και αὐτὴ τὸν ὀδήγησε στὸν τάφο, καθὼς μπορούμε νά συμπεράνωμε, περί τὸ 1155/57.

Λίγο πρὶν πεθάνη, «καθὼς κατάλαβε, μᾶς λέει ὁ στιχοπλόκος στὸ ἐπιτάφιο του, πῶς ἡ ὅλη ζωὴ δὲν εἶναι παρά μιά ψευτιά, παραγνώρισε τὸν ἔρωτα ποὺ χρωστοῦσε νά ἔχη πρὸς τὴ νεαρὴ γυναίκα του και τὸ παιδί του, και ἀποβάλλοντας τὰ χρυσοῦφασμένα φορέματα τῆς χλιδῆς, περιβλήθηκε τὰ φωτοποια μαυραράσα και ἔγινε καλόγερος μετὸ ὄνομα Ἰθανάσιος»¹³.

Ἡ γυναίκα του Ἰθνα Κ.Δ., ποὺ κι αὐτὴ κατὰ τὴ θανὴ του θά ἔγινε μοναχὴ, δὲν ἔζησε γιὰ πολὺ ὡς χήρα, ἀλλὰ γρήγορα τὸν ἀκολούθησε στὸ σχεδὸν «κοινὸ τέλος» και στὸ σύντομο ὅμως αὐτὸ διάστημα «διᾶτηρησε πρὸς τὸν ἄντρα της, ἂν και νεκρὸ, τὸν πόθο»¹⁴. Και λίγο πρὶν πεθάνη, ἔδωσε τὴν παραγγελία νά ταφῆ κι αὐτὴ μαζί του, σύμφωνα και μετὴν τελευταία ἐπιθυμία τοῦ πολυαγαπημένου της ἀνδρός¹⁵.

Ὁ Ἰθνάνυμος στιχοπλόκος, κάποιος πληρωμένος αὐλικὸς λόγιος, ποὺ ὕμνησε στὸ ἀνιαρὸ στιχοῦργημά του τὸν Ἰθλέξιο Κ. 144 και τὴν Ἰθνα Κ.Δ., προσκαλεῖ τὸν περαστικὸ διαβάτη ποὺ τὸν τάφο τους θά συναντήση, «μπροστά του ἐπίμονα νά σταθῆ, βαθὺ στεναγμὸ νά-βγάλῃ και τὴν καρδιά του νά σπαράξῃ, και ποτάμι αἵματα ἀντὶ γιὰ δάκρυα νά χύσῃ»¹⁶, γιὰτι μέσα του κρύβει αὐτὰ τὰ μαργαριτάρια¹⁷, τὸν Ἰθλέξιο Κ. 144 «τὸν Κομνηνὸν μητρόθεν»¹⁸, και τὴν Ἰθναν «τὴν Κομνηνὴν πατρόθεν και Δουκόβλαστον μητρόθεν»¹⁹, αὐτοὺς τοὺς πολὺ εὐγενεῖς γόνους τῶν δυὸ χρυσοῶν γενῶν, τοὺς ἀπογόνους ἑνὸς περιώνυμου βασιλέα, τοῦ Ἰθλέξιο (α΄) Κ. 15, και ἑνὸς κλεινοῦ και εὐτυχοῦς σεβαστοκράτορα, τοῦ Ἰθσαάκιου Κ. 12, και τίς οἶδε ποιοῦ δοξασμένου Δούκα²⁰.

12. Ἰθνάνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 23 και 29:

Αἰφνης γὰρ οὗτος ἐξεμεῖ ροῦν αἱμάτων...
φλέγει δὲ σάρκας ἐκ καμίνων ἀφλόγων

13. Ἰθνάνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 24-28.

14. Ἰθνάνυμος ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 21, 32-33:

ὄν κοινὸν ἢ σύζυγος εὐρήσει τέλος
τηροῦσα τούτω και θανόντι τὸν πόθο.

15. Ἰθνάνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 30-33.

16. Ἰθνάνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 163, στίχ. 3-6.

17. Ἰθνάνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 31.

18. Ἰθνάνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 163, στίχ. 7.

19. Ἰθνάνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 19.

20. Γιὰ τὰ «δυὸ χρυσὰ γένη τῶν Κομνηνῶν και τῶν Δουκῶν», βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 27-30, ὑ. 15-44. Γιὰ τὴν καταγωγή τοῦ ζεύγους, βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 2 και 5: ὁ Ἰθλέξιος Κ. 144 ἦταν ἕνας γιὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 79, ἕνας ἐγγονὸς τοῦ Ἰθάννη (β΄) Κ. 34; ἕνας δισηγγονὸς τοῦ Ἰθλέξιο (α΄) Κ. 15· ἡ Ἰθνα Κ.Δ. ἦταν μιά δισηγγόνη τοῦ Ἰθσαάκιου Κ. 12.

Σκοτίστηκε ὁ κοινὸς περαστικὸς διαβάτης γιὰ τὴν τόσο ὑψηλὴ καταγωγὴ τῶν νεκρῶν, αὐτὸς κοιτάζει τὴν κακομοιριά του καὶ τὴ δυστυχία του, καὶ ἔχει στὸ νοῦ του τοὺς ἀχόρταγους φορολόγους ποὺ καὶ τὸ τελευταῖο ποικάμισο τοῦ πήραν, στὰ πικρὰ αὐτὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ κύρ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, τοῦ θεοῦ τοῦ νεκροῦ πρίγκιπα²¹.

Στὴ συνέχεια ὁ στιχοπλόκος τοῦ ἐπιταφίου τὸν κοινὸ διαβάτη παρακαλεῖ, «ὄχι μόνο ἔτσι νὰ θρηνήσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐχηθῇ αὐτὸ τὸ τόσο πρόωρα χαμένο χαριτωμένο ζευγάρι νὰ βρεθῇ μαζί μετὰ τὸ παιδί τους –ὅταν κι αὐτὸ τὸ κοινὸ χρέος ξεπληρώσῃ– στὴν τρυφὴ καὶ χλόῃ τοῦ Παράδεισου καὶ νὰ βλέπῃ τὸ τρίσλαμπρο τοῦ Θεοῦ φέγγος μετὰ τίς λιτὲς τῆς πάναγνης μητράναντρης Παρθένας»²².

Κατσουφιασμένος ὁ κοινὸς διαβάτης μπροστὰ στὸ μεγαλόπρεπο τάφο, ἀλλὰ λέει στὸ Θεό:

«Θεέ, βαθιὰ στὶς σκοτεινὲς κοιλάδες πεθαίνουν οἱ πεινασμένοι, ἄφησες τοὺς φτωχοὺς φτωχοὶ νὰ μείνουν χρόνια καὶ χρόνια, γιατί οἱ πόθοι τους ἦσαν πιὸ ὀμορφοὶ ἀπὸ τὸν Παράδεισὸ σου. Πέθαναν, ἀλίμονο, πρὶν δοῦν τὸ φῶς σου, πέθαναν μακάριοι, ὅμως - καὶ σάπισαν παρευθύς».

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 144 εἶχε τὴ δική του σφραγίδα· ἀκριβῶς σ' αὐτὴ προβάλλει ποιανῆς μεγάλῃς καὶ σεπτῆς κυρίας γιὸς ἦταν: τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς πριγκίπισσας Θεοδώρας Κ. 79²³.

Καὶ ἡ Ἄννα Κ.Δ. διέθετε δική της σφραγίδα, ποὺ σ' αὐτὴ ἀναφέρει ποιητικὰ καὶ τὰ δυὸ «θεῖα γέννη» ἀπὸ τὰ ὁποῖα προερχόταν, σεμνά, σοβαρά, μονολεκτικὰ:

Ἄννα Κομνηνοδοῦκαινα²⁴.

145. [Εἰρήνη] Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1132 – † ;)

Ἡ Εἰρήνη¹ Κ. κόρη τοῦ Μανουήλ Ἀνεμᾶ καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79²

21. Χωνιάτης, σ. 422: καὶ τὸ χιτώνιον προσαπαιτοῦντα...

22. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 34-38.

23. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 2.

24. Κωνσταντῖνος Κωνσταντόπουλος, Βυζαντικὰ Μολυβδόβουλλα τοῦ ἐν Ἀθήναις Νομισματικοῦ Μουσείου, Ἀθῆναι 1917, ἀριθ. 647, σ. 168.

145.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης τῆς Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρίας, συζύγου τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34. Γιὰ τὸ ὑποτιθέμενο ὄνομά της, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 410, ὑ. 32.

2. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. E. Miller, Eic Man. Philes, τ. II, ἀριθ. XI (=11), σ. 459-60, καὶ ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. LIV (=54), σ. 450, στίχ. 4-5:

γεννήθηκε περί τὸ 1132³.

Ἡ Εἰρήνη Κ. 145 παντρεύτηκε περί τὸ 1148⁴ κάποιον, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα

οἱ παιανικοὶ καὶ γαμηλίοι λόγοις

τοὺς τῶν τέκων σου συγκροτήσαντες γάμους·

Ἐδῶ ὁ ποιητὴς ἀπευθύνεται στὸ Μανουήλ Ἄνεμᾶ, σύζ. τῆς Θεοδώρας Κ. 79, καὶ λέει πῶς κατὰ τοὺς γάμους τῶν παιδιῶν του ἐκφωνήθηκαν «παιανικοὶ καὶ γαμηλίοι λόγοι». Ὁ ἴδιος ποιητὴς, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 452, στίχ. 72-76, λέει:

θυγατέρες πενθεῖτε τὸν φυτοσπόρον,
χρυσᾶς ροᾶς σπένδοιτε τούτῳ δακρύων·
πρέπει γὰρ ὑμῖν ταῖς καλαῖς Ἥλιασι
τὸν Φαίθοντα δακρουούσαις τὸν μέγαν
χρυσοῦν ρεῖιν δάκρυον ἀντ' ἠλεκτρίνου.

Ἐδῶ ὁ ποιητὴς καλεῖ τὶς κόρες τοῦ Μανουήλ Ἄνεμᾶ, κατὰ τὸ θάνατό του, νὰ θρηνήσουν τὸν πατέρα τους, «τὸν γιό τοῦ Ἥλιου τὸν μεγάλο», καὶ ἀντὶ ἠλεκτρينو χρυσὸ δάκρυ νὰ χύσουν. Ἄλλος προφανῶς στιχουργός, ὁ Ἀνώνυμος, Ἐπὶ εἰκόνι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), ἀριθ. 334, σ. 177, στίχ. 1-24, φέρει τὴ Θεοδώρα Κ. 234, σύζυγο τοῦ σεβαστοῦ Ἀνδρόνικου Λαπαρδᾶ, νὰ προσφέρει προφανῶς πέπλο, μετὰ τὴ γοερὴ παράκληση νὰ τῆς χαρίσῃ ἓνα παιδί. Αὐτὴ ἡ Θεοδώρα Κ. 234 λέει στὸ ἀφιερωτήριο στιχούργημα πῶς ἦταν «ἐγγονὴ τῆς πορφυροθαλοῦς Θεοδώρας Κ. 79, ποὺ αὐτὴ ἡ τελευταία εἶχε πάππο τὸν αὐσονοκράτορα Ἀλέξιο (α') Κ. 15, πατέρα τὸν πορφυρόβλαστο Ἰωάννη (β') Κ. 34 καὶ σύναιμο (= ἀδελφὸ) τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81» ἐνθ' ἄνωτ., σ. 177, στίχ. 8-13:

Θεοδώρας (234) δῶρημα Κομνηνῆς δέχου,
πορφυροθαλοῦς ἐγγόνης Θεοδώρας (79),
ἧς πάππος Ἀλέξιος (15) αὐσονοκράτωρ,
πατὴρ δὲ βλαστός πορφύρας Ἰωάννης (34),
αὐτοκράτωρ τρόπαια μυρία δράσας,
σύναιμος ἀναξ Μανουήλ (81) Ρώμης νέας.

Γιὰ νὰ εἶναι ἡ Θεοδώρα Κ. 234 ἐγγονὴ τῆς Θεοδώρας Κ. 79, ἐπεται πῶς ἦταν κόρη μιᾶς ἀπ' τὶς κόρες τῆς ποὺ πῶς ἀνωτ. ἀναφέρει ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος· σ' αὐτὴ δῶσαμε τὸ ὄνομα Εἰρήνη, καθὼς Εἰρήνη λεγόταν ἡ μάμμη τῆς, ἡ Εἰρήνη τῆς Οὐγγαρίας:

Εἰρήνη τῆς Οὐγγαρίας

↓
Θεοδώρα Κ. 79

↓
Εἰρήνη Κ. 145

↓
Θεοδώρα Κ. 234

καθὼς ἡ Εἰρήνη Κ. 145 φέρει τὸ ὄνομα τῆς μάμμης τῆς καὶ ἡ Θεοδώρα Κ. 234 φέρει τὸ ὄνομα τῆς μάμμης τῆς καὶ ἡ Ἄννα Κ. 77, ἀδελφὴ τῆς Θεοδώρας Κ. 79, ἔδωσε σὴ μοναδικὴ κόρη τῆς Εἰρήνη Κοντοστεφανίνα Κ. 136, τὸ ὄνομα τῆς μητέρας τῆς Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρίας. Γιὰ τὰ πῶς ἀνωτ., βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 409-10, ὑ. 31 καὶ 32, καὶ L. Stiernon, Théadora Comnène et Andronic Lapardas, sébastes, REB 24 (1966), σ. 89-96. Ἡ S. De Jongh, σ. 65-6, λέει λανθασμένα πῶς «προφανῶς» ἡ Θεοδώρα Κ. 234 ἦταν κόρη τῆς [Μαρίας] Κ. 146, καὶ τοῦ σεβαστοῦ Ἰωάννη Ἀγγελου, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ζεῦγος μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς δὲν ἀπόχτησε παιδιά, βλ. τὴν ἀμέσως ἐπόμενη προσωπογραφίαν τῆς Μαρίας Κ. 146, ὑ. 19. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ποὺ ἡ Θεοδώρα 234 ἐκτός τοῦ ὀνόματος φέρει καὶ τὴν ἐπωνυμία τῆς μάμμης τῆς Κομνηνῆς, βλ. Ἀνώνυμος, σ. 177, στίχ. 8, ἂν καὶ ὁ πάππος τῆς ἦταν ἓνας Ἄνεμᾶς καὶ ὁ πατέρας τῆς δὲν ἦταν ἓνας Κομνηνός, ὅπως

καί τῃ σταδιοδρομία δὲ γνωρίζομε⁵ ὅπως ὁποσοδήποτε ὁμως αὐτὸς ἔλαβε ἀπ' τὸν ἐξ ἀγχιστείας θεῖο του αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ πα ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὤ, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς τὸν τίτλο αὐτὸν ἔλαβε ὁ σύγγαμβρός του Ἰωάννης Ἄγγελος, ὁ σύζυγος τῆς Μαρίας Κ. 146⁶.

Ἡ Εἰρήνη Κ. 145 ἀπ' τὸν Ἄνωνυμο σύζυγὸ τῆς ἀπόκτησε τὸ πιὸ λίγο μιὰ κόρη, τὴ Θεοδώρα Κ. 234, ποὺ στὴν περίπτωση ποὺ δὲν ἦταν μοναχοκόρη, θὰ ἦταν ἡ πρωτότοκη ἀπ' τὶς θυγατέρες τῆς, καθὼς φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης τῆς Θεοδώρας Κ. 79⁷.

Τίποτε ἄλλο δὲ γνωρίζομε γιὰ τὴν Εἰρήνη Κ. 145, αὐτὴ τὴν κόρη μιᾶς π ο ρ φ υ ρ σ γ έ ν ν η τ η ς πριγκίπισσας, ποὺ γνωστὴ μᾶς τὴν ἔκανε ἕνα μαργαριταρένιο δῶρο τῆς κόρης τῆς Θεοδώρας Κ. 234 σὲ μιὰ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου.

146. [Μαρία] Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1133 – † ;)

Ἡ Μαρία¹ Κ. κόρη τοῦ Μανουήλ Ἄνεμᾶ καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79² γεννή-

ἀκριβῶς ἡ Εἰρήνη Δούκαινα 67, ἐγγονὴ τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας, συζύγου τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15, φέρει τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐπωνυμία τῆς μάμμης τῆς, ἂν καὶ ἦταν κόρη τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου καὶ τῆς Ἄννας Κ. 32 ὅχι σπάνια τὸ ὄνομα παράσερνε στὴν πρόσληψη τῆς ἐπωνυμίας.

3. Ὁ πατέρας τῆς Μανουήλ Ἄνεμᾶς ποὺ πέθανε περί τὸ 1148 πρόλαβε τὴν τέλεση γάμων ὀρισμένων παιδιῶν του, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 2· γιὰ νὰ μπορέσῃ ἡ Εἰρήνη Κ. 145 νὰ παντρευτῇ ἀκόμη καὶ τὸ 1148, λίγο πρὶν πεθάνῃ ὁ πατέρας τῆς, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε γεννηθῇ περί τὸ 1132. Ἐξάλλου ἡ κόρη τῆς Θεοδώρα Κ. 234 πρέπει νὰ γεννήθηκε περί τὸ 1150, γιατί τὸ 1165 παντρεύτηκε τὸν Ἀνδρόνικον Λαπαρδᾶν.
4. Βλ. ἀκριβῶς πιὸ πάνω, ὑ. 3.
5. Κατὰ τοὺς γάμους τῶν τέκνων τοῦ Μανουήλ Ἄνεμᾶ καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79 ἀπαγγέλθηκαν «παινικοί καὶ γαμήλιοι λόγοι», βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 2. Τὰ κείμενα αὐτὰ θὰ μᾶς ἔδιδαν πολὺτιμες πληροφορίες γιὰ τὰ πιὸ πάνω σημεῖα, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲ διασώθηκαν ἢ τοῦλ. μέχρι στιγμῆς δὲν ἤλθαν στὴν ἐπιφάνεια. Στὴ σύνοδο τῆς 6.III.1166 παραστάθηκε ὁ πα ν σ έ β α σ τ ο ς σ ε β α σ τ ὸ ς Λέων ὁ Καμύτερ ἢ Καμύτζης, βλ. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253, πρβλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 240· ὁ ὕψηλός του τίτλος μᾶς ὀδηγεῖ στὴν ὑπόθεσι πὼς ἦταν ἕνας γαμβρὸς ἀπὸ κόρη ἀδελφῆς τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ὅπως τέτοιοις ἦταν ὁ ἀμέσως μετὰ ἀπ' αὐτὸν ἐπόμενος Ἀλέξιος Βρανᾶς Κομνηνός, ὁ σύζυγος τῆς Ἄννας Κ. Βατατζίνας 149, κόρης τῆς Εὐδοκίας Κ. 80. Νὰ ἦταν ὁ Λέων Καμύτερ ἢ Καμύτζης ὁ σύζυγος τῆς Εἰρήνης Κ. 145 καὶ πατέρας τῆς Θεοδώρας Κ. 234;
6. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 146, ὑ. 8.
7. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 2.

- 146.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς θείας τῆς Μαρίας Κ. 75. Γιὰ τὸ ὑποτιθέμενο ὄνομά τῆς, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 410, ὑ. 32.
2. Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος (βλ. προσωπογραφίαν Εἰρήνης Κ. 145, ὑ. 2), καθὼς

θηκε περί τὸ 1133³.

Παντρεύτηκε περί τὸ 1148⁴ τὸν Ἰωάννην Ἄγγελον, γιόν τοῦ πρωτονωβελήσιμου Μιχαὴλ Ἀγγελοῦ⁵, ἀδελφοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγελοῦ⁶,

ἀπευθύνεται στὸν πατέρα τῆς Μανουῆλ Ἀνεμᾶ, λέει πὼς κατὰ τοὺς γάμους τῶν παιδιῶν τοῦ ἐκφωνήθηκαν «παιανικοί καὶ γαμήλιοι λόγοι»· σὲ ἄλλο σημεῖο ὁ ἴδιος ποιητὴς καλεῖ τις κόρες τοῦ Μανουῆλ Ἀνεμᾶ, κατὰ τὸ θάνατό του, νὰ θρηνήσουν τὸν πατέρα τους καὶ ἀντὶ γιὰ ἡλέκτρινο νὰ χύσουν χρυσὸ δάκρυ. Ἐδῶ βεβαιώνεται ἡ ὑπαρξὴ θυγατέρων τοῦ ζεύγους Μανουῆλ Ἀνεμᾶ καὶ Θεοδώρας Κ. 79, καὶ μιά ἀπ' αὐτὲς ἦταν αὐτὴ στὴν ὁποία δώσαμε τὸ ὄνομα Μαρία, ὄνομα ποῦ κατὰ ἀπαράβατη παράδοση δίδονταν στὶς πρωτοκόρες τῶν Κομνηνῶν, βλ. πάνω σ' αὐτὸ καὶ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 409-10, ὑ. 31 καὶ 32. Ἄλλος στιχοῦργός, ὁ Ἀνώνυμος, ἂν καὶ κατὰ τὸν E. Miller εἶναι ὁ ἴδιος, στὸ στιχοῦρημά του: Ἐπιτύμβιοι ἐκ προσώπου τῆς θυγατρὸς τοῦ δεσπότη τοῦ ἀποικομένου (Μανουῆλ) Ἀνεμᾶ καὶ τῆς κυρᾶς Θεοδώρας, ἣτις συνεζεύχθη τῷ Ἀγγέλῳ, ἐκδ. E. Miller, *Poésies inédites de Théodore Pródrome, Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France* 17 (1883), σ. 55-7, βάζει στὸ στόμα μιᾶς κόρης τοῦ Ἀνεμᾶ καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79 (τῆς Μαρίας Κ. 146) αὐτοὺς τοὺς ἄτιχους:

Διπτῶν ἐγὼ προήλθον αὐτοκρατόρων...

Ρόδον τὸ κλεινὸν ἄνθος ἦν Θεοδώρα (79),

μήτηρ ἐμὴ σὺναιμος αὐτοκράτορος,

ὁ δὲ ζέφυρος ὁ ξυνελθὼν τῷ ρόδῳ

ἀλγεινὸς Μανουῆλ Ἀνεμᾶς ἥρωσ νέος·

(= Ἀπὸ δυὸ ἐγὼ προήλθα αὐτοκράτορες,

τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 καὶ τὸν Ἰωάννη (β') Κ. 34·

μητέρα μου ἦταν ἡ Θεοδώρα Κ. 79,

αὐτὸ τὸ τριαντάφυλλο, τὸ περίφημο λουλούδι,

ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α') Κ. 81,

καὶ ἀπ' τοὺς ἄνεμους ὁ ζέφυρος ἦταν ἐκεῖνος ποῦ

μέ τὸ τριαντάφυλλο συνήλθε, αὐτὸς

ὁ πονεμένος Μανουῆλ Ἀνεμᾶς, ὁ νέος ἥρωας).

3. H S. De Jongh, σ. 65, τοποθετεῖ τὴ γέννησή τῆς ἀνάμεσα στὰ 1135 - 1140 (·), ἀλλὰ ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 54, σ. 450, στίχ. 4-5, λέει πὼς ὁ Μανουῆλ Ἀνεμᾶς († 1148) ζοῦσε καὶ γιόρτασε τοὺς γάμους ὀρισμένων παιδιῶν του, καθὼς φαίνεται, κατὰ τὸ τελευταῖο ἔτος τῆς ζωῆς του. Ἔτσι ὁ Ἀλέξιος Κ. 144, ἡ Εἰρήνη Κ. 145 καὶ ἡ Μαρία Κ. 146, πρέπει νὰ γεννήθηκαν στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ γάμου του, ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1131 - 1133. Ἀντιθέτως τὸ στερνοπαιδί του ἡ Εὐδοκία Κ. 146α ἀπὸ ὀρισμένες ἐνδείξεις ποῦ ἔχομε, φαίνεται πὼς θὰ γεννήθηκε κατὰ τὸ 1142.

4. Βλ. πρὶ πάνω, ὑ. 3.

5. Ὁ Ἀνώνυμος, Ἐπιτύμβιοι κτλ., ἐκδ. E. Miller, *Annuaire* κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), βάζει στὸ στόμα τῆς Μαρίας Κ. 146 αὐτοὺς τοὺς στίχους:

ἔρνω συνεζύγην δὲ κλεινῶν Ἀγγέλων

ὄρηκος ἄλλου πρωτονωβελισμοῦ,

λαμπροῦ Μιχαὴλ ἀπὸ πατρὸς ὀλβίου,

Ἀπὸ ἐδῶ βγαίνει πὼς ἡ Μαρία Κ. 146 παντρεύτηκε ἓνα Ἄγγελον, γιόν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγελοῦ, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του μᾶς δίδει ὁ Νικήτας Χωνιάτης, Ἐθναυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177: Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τῆς μακαριωτάτης πορφυρογενήτου καὶ περιποθήτου αὐταδέλφης τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως (Μανουῆλ α' Κ. 81) κυρᾶς Θεοδώρας, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀγγέλου. Πρβλ. S. De Jongh, σ. 65· L. Stiernon, *Les origines du despotat d'Épire* REB 17 (1959), σ. 115· τοῦ ἴδιου, *Sébastes et*

του συζύγου της Θεοδώρας Κ. 38· αυτός ο Ἰωάννης Ἄγγελος πρέπει νὰ γεννήθηκε περί τὸ 1130⁷.

Ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου του ἔλαβε ἀπ' τὸν ἐξ ἀγχιστείας θεῖο του αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ παρὰ βασιλέως βασιτοῦ⁸.

Ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. ὑπῆρξε ἕνας ἐξοχος στρατιωτικὸς ἄντρας καὶ γι' αὐτὸ ὁ αὐτοκράτορας τὸν διάλεξε καὶ τὸν ὑπόδειξε ὡς σύζυγο τῆς ἀνεψιᾶς του. Τὸ 1155/56 ὁ Μανουὴλ (α΄) τὸν ἔστειλε ἐπικεφαλῆς ἑνὸς ἐκστρατευτικοῦ σώματος στὴν Ἰταλία, νὰ ἐνισχύσῃ τις ἐκεῖ βυζαντινὲς δυνάμεις ποὺ πολεμοῦσαν ἐναντίον τοῦ βασιλέα τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας Γουλιέλμου Ι (1154 - 1166). Κάτω ἀπ' τὶς διαταγές του εἶχε τὸν Ἰωαννάκιον τὸν ἐπιλεγόμενον Κριτόπλη, ἀρχηγὸ τῶν Μασσαγετῶν μισθοφόρων καὶ τὸ γνωστὸ μας Ἀλέξανδρο de Conversano, κόμητα τῆς Gravina, ἀρχηγὸ τῶν Δυτικῶν μισθοφόρων (Γερμανῶν καὶ Φράγκων)⁹.

Χάρη σ' αὐτὲς τὶς δυνάμεις οἱ Βυζαντινοὶ στρατηγοὶ μπόρεσαν νὰ ἐπεκτείνουν τὸ θέατρο τῶν ἐπιχειρήσεών τους. Ἐνῶ ἕνα μέρος τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ πολιορκήσε τὸ Βόσκον (Bosco), τὸ ὁποῖον ἀνήκε στὸν Ριχάρδο d'Andria, ὁ γνωστὸς μας στρατηγὸς Ἰωάννης Δούκας μὲ τὸν ὑπόλοιπο στρατὸ πῆγε νὰ πολιορκήσῃ τὸ Μαλφέτον (Molfetta)¹⁰. Μιὰ προσπάθεια τοῦ καγκελλαρίου τοῦ νορμανδικοῦ βασιλείου Asclettin νὰ ἀπολευτερώσῃ τὴν θέσση, ἐξουδετερώθηκε· αὐτὸ ἀνάγκασε τὴν πόλη νὰ παραδοθῇ. Ὁ στρατὸς ἐπέστρεψε τότε στὸ Βάρι (Bari)¹¹, ἀπὸ ὅπου, λίγο μετὰ, τὰ στρατεύματα στάλθηκαν νὰ καταλάβουν τὴν Μοντοπολοῦν (Monte-

gambros, REB 23 (1965), σ. 238, ὑ. 77, οἱ ὁποῖοι καὶ παρατηροῦν πὼς πολὺ καλὰ μπορούμε νὰ συνδυάσωμε τὶς μαρτυρίες τοῦ Ἀνόνημου στιχουργοῦ καὶ τοῦ Χωνιάτη γιὰ νὰ συναγάγωμε μὲ βεβαιότητα πὼς σύζυγος τῆς Μαρίας Κ. 146 ὑπῆρξε ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος. Εἶναι ἕνα λάθος τοῦ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West, partial Stemma of the Comneni and the Angeli*, σ. 277-78, ποὺ νομίζει πὼς ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος ποὺ παντρεύτηκε τὴν κόρη τοῦ Μανουὴλ Ἀνεμᾶ καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79, ἦταν ὁ Ἰωάννης Δούκας 90, ὁ γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ἄγγελου καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 38. Ἐκτός ποὺ ἕνας τέτοιος γάμος –τὸ νὰ παντρευθῇ ἕνας τὴν κόρη τῆς πρωτεξαδέλφης του– ἦταν γιὰ τὴν ἐποχὴ ἀδιανόητος, ρητὰ στοὺς Ἐπιτυμβίους στίχους, ἐνθ' ἄνωτ., ἀναφέρεται πὼς ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος ἦταν γιὸς τοῦ πρῶτου βασιμοῦ Μιχαὴλ Ἄγγελου.

6. Βλ. G. Ostrogorsky, *Vozuzhienie roda Angelou* (= *The rise of the family of the Angeloi*), στά ρωσικά, Belgrade 1936, Στέμμα. Τὸν πατέρα τοῦ γαμβροῦ Μιχαὴλ Ἄγγελου συναντήσαμε καὶ ἀλλοῦ, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιον Κ.Κ. 134, ὑ. 42. Μᾶς εἶναι ἐξάλλου γνωστὸ πὼς μὲ τὸν τίτλο τοῦ πρῶτου βασιμοῦ πέρτατου παραστάθηκε στὴ σύνοδο τῆς 6.III.1166, βλ. Ν. Χωνιάτης, *Θησ. Ὁρθοδοξίας*, PG 140, στ. 253.

7. H.S. De Jongh, σ. 65, τοποθετεῖ τὴν γέννησή του ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1132 - 1135, ἀλλὰ κατ' ἐμὲ πρέπει νὰ γεννήθηκε περί τὸ 1130.

8. Χωνιάτης, *Θησ. Ὁρθοδοξίας*, PG 140, στ. 177, βλ. καὶ πῶς πάνω, ὑ. 5.

9. Κίνναμος, σ. 148. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 363.

10. Κίνναμος, σ. 149-50. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 363.

11. Κίνναμος, σ. 150. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 363.

peloso) και την Γραβίνα (Gravina), πού σ' αὐτὴ ἄλλοτε ἐξουσίαζε ὁ Ἀλέξανδρος de Conversano. Οἱ ἐπιχειρήσεις συνεχίστηκαν μὲ ἐπιτυχία, ἔτσι πού νά μπορῆ ὁ Κίνναμος νά ἰσχυρίζεται πῶς πάνω ἀπὸ πενήντα πόλεις καὶ φρούρια ἔπασαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων καὶ πῶς πολὺ ἡ ἐξουσία τοῦ Ἑλληνα αὐτοκράτορα αὐξήθηκε στὴν Ἰταλία σὲ βάρος τοῦ Γουλιέλμου I τῆς Σικελίας¹².

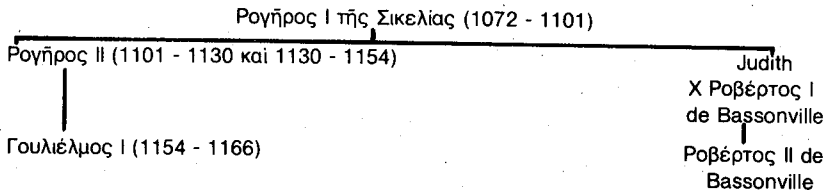
Ὁ Ἰωάννης Ἀγγελος βρισκόταν μαζί μὲ τὸν ἀρχιστράτηγο Ἰωάννη Δούκα στὴν πολιορκία τοῦ Βρινδησίου (Βρεντεσίου, Brindisi), ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ μὲ πολυάριθμο στρατὸ καὶ στόλο ὁ ἴδιος ὁ βασιλέας τῶν Νορμανδῶν Γουλιέλμος I τὸ Μάη τοῦ 1156. Τότε διατάχθηκε ἀπ' τὸν ἀρχιστράτηγο νά τεθῆ ἐπικεφαλῆς τῶν στρατευμάτων τῆς ξηρᾶς μαζί μὲ τὸν Ροβέρτο II de Bassonville, κόμητα τοῦ Loritello, πρωτεξάδελφο τοῦ Γουλιέλμου I¹³, γιὰ νά ἐμποδίσουν τὴν ἀπόβαση τῶν Νορμανδῶν. Ὁ ἀρχιστράτηγος, ὁ Ἰωάννης Δούκας, ἐπεφύλαξε στὸν ἑαυτὸ του τὴν ἀρχηγία τῶν μικρῶν βυζαντινῶν ναυτικῶν δυνάμεων. Ἡ ἀντίσταση εἶχε ἐπιτυχία, καθὼς οἱ Νορμανδοί, ἀφοῦ μάταια προσπάθησαν νά μποῦν στὸ λιμάνι, ἀναγκάστηκαν νά ἀποσυρθοῦν¹⁴.

Στὶς 12 τοῦ Μάη τοῦ 1157 ὁ Ἰωάννης Ἀγγελος βρισκόταν στὴν ΚΠολη, καθὼς τὸν βλέπομε νά παίρνει μέρος στὴ σύνοδο πού συνήλθε στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν¹⁵, καὶ καταδίκασε τὸ γνωστὸ μας ρήτορα Νικηφόρο Βασιλάκη καὶ τὸ διάκονο Σωτήριχο. Παντεύγενο, ἐψηφισμένο πατριάρχῃ Ἀντιοχείας, οἱ ὁποῖο λαμβάνοντας ὑπόψη πῶς ὁ Χριστὸς πάνω στὸ σταυρὸ πρόσφερε, καὶ στὸ μυστήριό τῆς εὐχαριστίας προσφέρει τὸν ἑαυτὸ του, σὰν θυσία ἐξιλαστήρια στὸ Θεό, δίδαξαν πῶς ἡ προσφορά αὐτῆς τῆς θυσίας, ἔγινε καὶ γίνεται μόνο στὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ὄχι καὶ στὸν ἑαυτὸ του¹⁶.

Τὸ 1165, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὸ, ὁ Ἰωάννης Ἀγγελος, κάτω ἀπ' τοὺς στρατηγούς Μιχαὴλ Γαβρᾶν, σύζυγον τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, καὶ Ἰωσήφ Βρυέννιον, σύζυγον τῆς Μαρίας Κ. 85, στάλθηκε νά συμβάλῃ στὴν ἄμυνα τοῦ Ζευγμίνου (Semlin, ἐπὶ τοῦ Σαίου, ἀπέναντι τῶν Βελεγράδων), τὸ ὁποῖον ὅμως τὸν Ἀπρίλιό τοῦ 1165 ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Οὐγγρων¹⁷.

12. Κίνναμος, σ. 150. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 363-64.

13.

14. Κίνναμος, σ. 162. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 368.

15. Χωνιάτης, Θεσαυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177.

16. Β. Στεφανίδης, Ἐκκλήσι. Ἱστορία, ἐκδ. τρίτη, Ἀθῆναι 1970, σ. 425.

17. Κίνναμος, σ. 238. Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 21 - 23.

Αυτή είναι και η τελευταία μνεία του Ἰωάννη Ἀγγελου στην ιστορία. Είχε τότε μιά ηλικία περίπου 35 χρονῶ, βρισκόταν δηλ. στην άκμή τῆς ηλικίας του.

Δέ μᾶς εἶναι γνωστή ἡ περαιτέρω σταδιοδρομία του, οὔτε καί τὸ τέλος του, ὅπως καί ἐκεῖνο τῆς γυναίκας του Μαρίας Κ. 146 πού πέθανε πρὶν ἀπ' αὐτόν¹⁸.

Ἐκεῖνο πού γνωρίζομε εἶναι πῶς δὲν ἀπόχτησαν παιδιά¹⁹.

146a. Εὐδοκία Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1142 – † ;)

Ἡ Εὐδοκία¹ Κ. κόρη τοῦ Μανουήλ Ἀνεμᾶ καί τῆς Θεοδώρας Κ. 79² γεννήθηκε περί τὸ 1142³.

18. Ἀνώνυμος, ἐκδ. E. Miller, Poésies inédites, Annuaire κτλ. 17 (1883), σ. 55-7.

19. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ.

146a.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς θείας τῆς Εὐδοκίας Κ. 80.

2. Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. E. Miller, Eius Man. Philes, τ. II, ἀριθ. 11, σ. 356-57 καί 359-60, καί ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 54, σ. 450, στίχ. 4-5, καί σ. 452, στίχ. 72-6, μιλάει γιὰ τὴν ὑπαρξη θυγατέρων τοῦ ζεύγους Μανουήλ Ἀνεμᾶ καί Θεοδώρας Κ. 79² μιά ἀπ' αὐτὲς ἦταν καί ἡ Εὐδοκία Κ. 146a, βλ. πάνω σ' αὐτό, Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 410, ὑ. 33, καί Szabolcs de Vajay, Ἐπιστολή του πρὸς ἐμέ τῆς 15ης. II. 1977, I La famille du protosébastohypertatos Manuel Anemas, σ. 3-4. Σὲ συνέχεια ἔχομε καί τὰ ἐξῆς στοιχεῖα. Ὁ ἴδιος ποιητής, ὁ Θεόδ. Πρόδρομος. Στίχοι εἰς γραμματικὸν Θεόδωρον τὸν Στυπαιώτην, ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1370, μᾶς λέει πῶς ὁ Θεόδωρος Στυπαιώτης εἶχε θεῖο τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81: «ὁμότροπε τοῦ θείου», τοῦ λέει ὁ ποιητής. Ὁ Θεόδ. Στυπαιώτης δὲν ἦταν ἀνεμιὸς τοῦ Μανουήλ (α') παρὰ ἐξ ἀγχιστείας, καθὼς εἶχε παντρευτὴ μιά ἀνεμιὰ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τὴν Εὐδοκίαν Κ. 146a, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 4-6. Ποιῶ ἀπ' τοὺς ἀδελφούς ἢ ποιῶς ἀπ' τὶς ἀδελφές τοῦ Μανουήλ (α') κόρη ἦταν ἡ Εὐδοκία Κ. 146a γιὰ νὰ εἶναι ἀνεμιὰ τοῦ Μανουήλ (α'); Νὰ ἦταν κόρη ἀδελφοῦ του ἀποκλείεται· ὁ Ἀλέξιος Κ. 74 εἶχε μιά μόνο κόρη, τὴν Μαρῖαν Κ. 123· ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 76 εἶχε κόρη Εὐδοκίαν Κ. 130 πού σὲ πρῶτον γάμον παντρεύτηκε κάποιον πού δὲ γνωρίζομε τ' ὄνομά του καί σὲ δεύτερον τὸν Μιχαήλ Γαβρᾶν· ὁ Ἰσαάκιος Κ. 78 εἶχε κόρη Εὐδοκίαν Κ. 143 πού ἀρραβωνιάστηκε τὸν Ramōn Berengar τῆς Προβηγκίας καί παντρεύτηκε τὸν Guillaume VIII τοῦ Montpellier. Ἀπ' τὶς ἀδελφές τοῦ Μανουήλ (α') ἀποκλείονται ἐπίσης δυό· ἡ Ἄννα Κ. 77, γιατί εἶχε μιά μόνο κόρη, τὴν Εἰρήνην Κ. 136, καί ἡ Εὐδοκία Κ. 80, γιατί σύμφωνα μὲ τὴ βυζαντινὴ καί νεώτερη ἑλληνικὴ συνήθεια, δὲν μπορούσε νὰ δώσῃ τὸ ὄνομά της σὲ μιά κόρη τῆς· μᾶς μένουν δυὸ ἀδελφές, ἡ Μαρῖα Κ. 75 καί ἡ Θεοδώρα Κ. 79· γιὰ τὴν πρώτη, ἂν καί δὲν ἔχομε καμιά μαρτυρία ἀπ' τὶς πηγές, ὑπάρχει πιθανότητα νὰ εἶχε κόρη μὲ τὸ ὄνομα Εὐδοκία, βλ. πάνω σ' αὐτό, Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 350, ὑ. 43· γιὰ τὴν δεύτερη, τὴ Θεοδώρα Κ. 79, μπορούμε νὰ πούμε πῶς ταιριάζει καλύτερα νὰ ἦταν ἡ μητέρα τῆς Εὐδοκίας Κ. 146a, ἐκτὸς τῆς χρονολογικῆς συνδρομῆς, καί γιὰ τοὺς ἐξῆς δυὸ λόγους: α) γιατί ἔχομε τὴ μαρτυρία πῶς εἶχε ἀποχτήσει πολλές κόρες, καί β) γιατί ὁ γίος πού ἡ Εὐδοκία Κ. 146a ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Θεόδωρο Στυπαιώτην, πῆρε τὸ ὄνομα Μανουήλ,

Ἡ Εὐδοκία Κ. 146α παντρεύτηκε περί τὸ 1158⁴ τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου⁵ Θεόδωρον Στυππειώτην⁶, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου του θὰ ἔλαβε

- βλ. πῶς κάτω, ὑ. 31, τὸ ὄνομα δηλ. τοῦ πατέρα τῆς Μανουῆλ Ἀνεμᾶ.
3. Ἡ γέννησή της πρέπει νὰ τεθῆ περί τὸ 1142, γιατί μόλις τὸ 1158 παντρεύτηκε· κατὰ τὸ γάμο της, τὸ πῶς πολὺ θὰ ἦταν 16 χρονῶ.
 4. Στὰ πρακτικά τῆς συνόδου τῆς 12ης. V. 1157 ποὺ συνήλθε κατὰ τοῦ ἐψηφισμένου Ἀντιοχείας Σωτήριχου Παντεύγενου, «ὁ μεγαλοδοξότατος πρωτονοτάριος καὶ ἐπὶ τοῦ κονικλείου κυρὸς Θεόδωρος ὁ Στυππειώτης» ἀναγράφεται ἔπειτα ἀπὸ τέσσερις «πανσεβάστους σεβαστοὺς» ποὺ ἀκολουθοῦν «τὸν Ἰωάννη Ἀγγελο, τὸν σύζυγο τῆς Μαρίας Κ. 146 καὶ γαμβρὸ τῆς Θεοδώρας Κ. 79», καὶ συγκεκριμένα μετὰ τὸν «μεγαλοδοξότατον μέγαν λογαριαστήν σεβαστόν καὶ πρωτονοτάριον κυρὸν Ἰωάννην» τὸν ἐκ Πούτζης, βλ. Χωνιάτης, Ἔθσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177, πρβλ. R. Guiland, II. Le grand logariaste, Jahrbuch der österreichischen Byzantinistik 18 (1969), σ. 111. Ἀπ' τὰ πῶς πάνω βγαίνει πῶς μέχρι τὸ Μᾶη τοῦ 1157 ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης δὲν εἶχε κάνει γάμο μετὰ τὴν αὐτοκρατορικὴ ἀνεψιά· ἂν κάτι τέτοιο εἶχε γίνει, θὰ ἀναγραφόταν ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰωάννη Ἀγγελο, μετὰ τὸν τίτλο τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ γαμβροῦ τῆς Θεοδώρας Κ. 79, ὅπως ἀκριβῶς ἀναγράφεται ὁ σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 146, γι' αὐτὸ καὶ τοποθετῶ τὸ γάμο τῆς Εὐδοκίας Κ. 146α περί τὸ 1158, χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ ποιητῆ Θεόδωρου Πρόδρομου.
 5. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου τὸ συναντᾶμε γιὰ πρώτη φορά στὸν θ' αἰ. Στὸν καιρὸ τοῦ αὐτοκράτορα Θεοφίλου (829-842) ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Θεόκτιστος εἶχε τὴ φροντίδα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ καλάμου, καὶ γι' αὐτὸ τοῦ ἀπονεμήθηκε ὁ τίτλος τοῦ κανικλείου, βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, ἔκδ. A. Lesmueller-Werner καὶ I. Thurn, 1978, σ. 17-18: Θεοκτίστου... καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ καλάμου ἐγκεχειριστο πρόνοιαν, δι' οὗ κανικλείος ἐδοξάζετο, Τὸ ἀξίωμα κατὰ τὸν θ' αἰ. συνδυάστηκε μετὰ ἄλλα ἐπίσης ὑψηλὰ ἀξιώματα, αὐτὰ τοῦ πρωτασηκρήτης καὶ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου, καὶ αὐτὸ πολὺ πιθανὸν νὰ ἔχη σχέση μετὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας κατὰ τὸν θ' αἰ., βλ. Ἰω. Ε. Καραγιαννόπουλος, Βυζαντινὴ Διπλωματικὴ, σ. 153-55. Ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου ἀπ' τὰ τέλη τοῦ β' αἰ. ἀπογυμνώνεται ἀπ' τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴ γραμματεία καθήκοντά του, τὰ ὁποῖα ἀναλαμβάνει ὁ μέγας λογοθέτης, βλ. ἐνθ' ἄνωτ., σ. 156.
 6. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἔκδ. W. Hörandner, ἀριθ. LXXIII (=73), σ. 525, Εἰς ἐγχείριον τῆς Ὀδηγητρίας, στίχ. 10-12:
λοιπὸν κἀγὼ παῖς Κομνηνῶν Εὐδοκία
τοῦ Στυππειώτου σύζυγος Θεοδώρου
ἀναξι πιστοῦ λάτριδος κανικλείου...
- Ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης πιθανὸν νὰ ὑπῆρξε ἓνας ἐγγονὸς τοῦ Μιχαῆλ Στυππειώτη, ἐνὸς ἐξαιρετοῦ στρατιωτικοῦ εὐγενικῆς καταγωγῆς, ποὺ ἔδρασε στὸν καιρὸ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, βλ. Ἄννα Κομνηνή, Ἀλεξιάς, ἔκδ. Leib, τ. III, σ. 192 κεξ. καὶ 200 κεξ. ἐπίσης στὸν καιρὸ τοῦ ἴδιου αὐτοκράτορα, κατὰ τὸ 1094, συναντᾶμε τὸν Δημήτριον Στυππειώτην, ποὺ ὑπερεῖχε στὸ σέκρετον τοῦ μεγάλου λογαριαστοῦ, βλ. F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1175. J. Nicole, Une ordonnance inedite de l'empereur Alexis Comnène, BZ 3 (1894), σ. 18-20. Πρόγονοι τῶν πῶς πάνω Στυππειωτῶν ἴσως νὰ ἦσαν ὁ κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ Βασιλείου (α') τοῦ Μακεδόνα δ ο μ ε σ τ ι κ ο ς τ ῶ ν σ χ ο λ ῶ ν Στυππειώτης, βλ. Συνέχεια Γεώργιου Μοναχοῦ, ἔκδ. Bonn, σ. 847, καὶ Ἰωάννης Σκυλίτζης, ἔκδ. I. Thurn, σ. 144 καὶ 270, καὶ ὁ πατριάρχης Μιχαῆλ Στυππειώτης ποὺ κατὰ τὸ 919 πρέσβευε μαζί μετὰ τὸν πατριάρχη Νικόλαο (α') Μυστικὸ στὸ Συμεὼν τῆς Βουλγαρίας, βλ. Συνέχεια Θεοφάνη, ἔκδ. Bonn, σ. 406. Ψευδο-Συμεὼν Μάγιστρος, ἔκδ. Bonn, σ. 734. Ἰω. Σκυλίτζης, σ. 219. Τὸ ἐπίθετο ἀπαντᾶει μετὰ τῆς

ὀπωσδήποτε τὸν τίτλο τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ⁷.

Ἡ Εὐδοκία Κ. 146α ἀπ' τὸ 1148 εἶχε χάσει τὸν πατέρα της Μανουῆλ Ἀνεμῶν καὶ πρὶν ἀπ' τὸ 1157 εἶχε χάσει τὴ μητέρα της Θεοδώρα Κ. 79, καὶ ὁ θεῖος της - αὐτοκράτορας Μανουῆλ (α') Κ. 81 ἦταν ἐκεῖνος ποὺ τὴν πάντρεψε μὲ τὸν τόσο ἀφοσιωμένο ὑπουργό του.

Ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης ἀξιώθηκε νὰ λάβῃ μιὰ βαθιὰ μόρφωση ἀνάμεσα στοὺς δασκάλους τοῦ ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς ὁ ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος, καθὼς ὁ ἴδιος ἀποκαλεῖ τὸν Στυππειώτη μαθητὴ του:

«ὦ βέλτιστε γραμματικῶν καὶ μαθητῶν καὶ φίλων,
ὁμῶνυμε τοῦ γράφοντος, ὁμότροπε τοῦ θεοῦ,
θεοῦ τοῦ θεοῦ τὴν ψυχὴν, τοῦ θεοῦ τὴν καρδίαν,
καὶ βασιλέως εὐσεβοῦς καὶ στρατηγικωτάτου,
οἶον οὐκ εἶδεν ἥλιος ἄχρι τῆς νῦν ἡμέρας,
ὑπογραφεῦ πιστότατε καὶ φύλαξ τῶν κρυφίων»⁸.

Ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης «ὡς παιδὶ καὶ μαθητευόμενος τοῦ ὁμῶνυμου τοῦ ποιητῆ Πρόδρομου, ὀλάκερος κρεμόταν ἀπ' τὰ χεῖλη τοῦ δασκάλου του, ὅταν αὐτὸς δίδασκε τὴ γραμματικὴ, κατὰ τὴ σχεδιογραφικὴ μέθοδο, καὶ τὴν ποιητικὴ, καὶ ἀπορροφόταν ἀπ' τοὺς στίχους ποὺ ἀπάγγελλε ὁ δάσκαλος-ποιητὴς, καὶ μάλιστα ἀπὸ κείνους ποὺ ἀναφέρονταν στὸν αὐτοκράτορα. Αὐτοὶ οἱ στίχοι ποὺ δὲν τοὺς χόρταινε, στάθηκαν ὁ μεγάλος του ἔρωτας, αὐτοὶ γι'

ἔξις διάφορες γραφές: α) Στυππειώτης, βλ. Χωνιάτης, σ. 74, 77, 78, 145, 146, 147, 150. β) Στυππειώτης, βλ. Κίνναμος, σ. 184· Θεόδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 73, σ. 525· Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177· Ἄννα Κομνηνὴ, τ. III, σ. 192 καὶ 200· L. Petit, IRAIK 6 (1900), σ. 32-3· Γεώργιος Τορνίκης, ἐκδ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, Lettres et discours, σ. 142-44, ἀριθ. 17. γ) Στυππειώτης, βλ. V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 163, σ. 338· Θεόδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 71, σ. 516-19, καὶ ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1370-1373. δ) Στυππειώτης, MM 1 (1860), σ. 370. ε) Στυππειώτης, MM 1 (1860), σ. 372. Ἐπίσης τὸ ἐπίθετο δὲν εἶναι ἄσχετο πρὸς τὸ τοῦ πατριάρχου τῆς ΚΠολης Λέοντα τοῦ Στυππῆ, βλ. Χωνιάτης, σ. 70, καὶ Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, πρ. Λεοντοπόλεως, Ἀγιολόγιον, σ. 273, ἢ Στυππῆ, βλ. Ἀνώνυμος πατριαρχικὸς κατάλογος, ἐκδ. Migne, PG 119, στ. 920, ἢ Στυππῆ, βλ. Π.Γ. Ν(ικολόπουλος), ΘHE 8 (1966), σ. 261, πρβλ. P. Wirth, Leon Styppes oder Styppieotes? Byzantinische Forschungen 3 (1968), σ. 254-55. Τὸ ἐπίθετο προφανῶς προέρχεται ἀπ' τὴ λ. στυππειὸν ἢ στυππιὸν (= ἀπόξεσμα καννάβεως), κοινῶς στουπί, πρβλ. καὶ τὸ: τὸν Στραβοθεόδωρον τὸν Στουπιώτην.

7. Ὁ γαμβρός, σύζυγος μιᾶς ἀνεψιάς, κόρης μιᾶς ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορα, ὀπωσδήποτε ἔπαιρνε τὸν τίτλο τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ, βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 225, 3ο, σ. 232 κεξ. Τὸ πῶς ἦταν δυνατόν ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο νὰ ἔχῃ τὸν τίτλο τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπί τοῦ κανικλείου, βλ. τὸν χρυσοβούλλον λόγον τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κ. 180 γιὰ τὴ μονὴ τῆς Λαύρας τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1197, F. Dölger, Facsimiles, ἀριθ. 64: «Κατεστρώθη... τοῦ σεβαστοῦ καὶ ἐπί τοῦ κανικλείου Θεοδώρου τοῦ Εἰρηνικοῦ», πρβλ. Ἰω. Καραγιαννόπουλος, Βυζαντινὴ Διπλωματικὴ, σ. 115, ὑ. 1.
8. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. LXXI (=71), σ. 516, στίχ. 1-6, καὶ ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1370: Στίχοι εἰς γραμματικὸν Θεόδωρον τὸν Στυππειώτην.

αὐτὸν ἦσαν τὸ φαῖ του, ἡ διασκέδασή του καὶ τὸ πιετό του, καὶ μὲ ἀδιαφορία ἄκουγε γιὰ κάθε ἄλλο πράμα, χαίροντας μόνο γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἐξυμνοῦσαν τὸν αὐτοκράτορα ἢ γιὰ κάποια μεγάλη νίκη τῶν Κομνηνῶν, σπῆ Γάγγρα ἢ σπῆν Κασταμόνα, ἐναντίον τῶν Πετσενέγκων, τῶν Δαλματῶν, τῶν Δακῶν, τῶν Τούρκων, τῶν Ἀρμενίων τῆς Κιλικίας, τῶν Φράγκων τῆς Ἀντιόχειας καὶ ἄλλων. Ὁ νεαρὸς Στυππειώτης σπῆν ἔμμετρη αὐτῆ ἀφήγηση τῶν πολλῶν Κομνηνικῶν κατορθωμάτων, ἀνάπνεε λεύτερα καὶ σκιρτοῦσε στὸ ἄκουσμά τους, ἀγαλλίαση γέμιζε ἡ καρδιά του, λὲς καὶ βύζαινε μέλι, καὶ ἔτρωγε ἀμβροσία καὶ ἔπινε ἀπ' τὸ τερπνὸ καὶ θεϊκὸ νέκταρ, τὰ ὠραία αὐτὰ φαγιά τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀγγέλων· κι ὅταν οἱ ἀπαγγελίες καὶ οἱ ἀφηγήσεις τέλειωναν, ὁ νεαρὸς μαθητευόμενος στενοχωριόταν καὶ ἀναχατοῦσε καὶ παρακαλοῦσε νὰ συνεχίσουν». Τέτοιοι ἦταν σπῆ νεότητά του ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης⁹.

Ἀφοῦ ὁ μαθητὴς τοῦ Πρόδρομου τελείωσε τὶς σπουδές του, σὲ πολὺ νεαρὴ ἡλικία θεωροῦνταν ἀπ' τοὺς συγχρόνους του, ὡς ἓνας ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, καὶ σὰν τέτοιο, ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 τὸν πρόσλαβε ὡς γ ρ α μ μ α τ ι κ ὁ, καθὼς θεωροῦσε καύχημά του, ποὺ «γεμάτη ἦταν ἡ αὐτοκρατορική του αὐλὴ ἀπὸ λόγιους ἄντρες»¹⁰.

Ἔτσι ἄρχισε σπῆν αὐτοκρατορική γραμματεία τῆ σταδιοδρομία του ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης, κάτω ἀπ' τὸν μ ε σ ἄ ζ ο ν τ α Ἰωάννη Ἀγιοθεοδωρίτη, ποὺ εἶχε τὸ προνόμιο νὰ ἐμφανίζεται σὲ κάθε στιγμή μπροστὰ στὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ λαμβάνη τὶς διαταγές του καὶ νὰ τοῦ ὑπογράφη τὰ ἔγγραφα ποὺ προσκόμιζε¹¹.

Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης πέτυχε νὰ ὑποσκελίση τὸν Ἰωάννη Ἀγιοθεοδωρίτη καὶ νὰ ἐκμεταλλευτῆ μιὰ εὐκαιρία γιὰ νὰ τὸν στείλῃ στὶς ἐπαρχίες, ὡς π ρ α ἰ τ ο ρ α Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου¹².

Ἀπὸ τότε ἄνοιξε ἡ τύχη γιὰ τὸ Στυππειώτη, ποὺ τὸν ὁδήγησε ἀπὸ ὑψωση σὲ ὑψωση καὶ ἀπὸ δόξα σὲ δόξα¹³, ἐνῶ τὸ δυστυχισμένο πρῶην προϊστάμενὸ

9. Θεόδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 8), σ. 516-17, στίχ. 7-33.

10. Χωνιάτης, σ. 74: ὑπουργοῖς δὲ οὐκ ὀλίγοις τῶν γραφομένων καὶ λεγομένων ἐκέχρητο (ὁ μεσεύων Ἰωάννης Ἀγιοθεοδωρίτης) λογίοις ἀνδράσιν, ὅσοις ἡ αὐλὴ ἐνέβριθεν ἢ βασιλῆις, πρὸ πάντων δὲ τῷ Στυππειώτῃ Θεοδώρῳ. Τὸ πῶς ὁ Θεόδ. Στυππειώτης προσλήφθηκε ὡς γραμματικὸς, βλ. Θεόδ. Πρόδρομος, πρὸ πάνω, ὑ. 8. Ὁ γ ρ α μ μ α τ ι κ ὁ ς ἀντικατάστησε ἀπ' τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν τὸν ἀ σ η κ ρ ῆ τ ι ς. Τῶν γραμματικῶν προϊστάτο, κατὰ τὸν Ψευδο-Κώδινόν, σ. 185, ἐκδ. Verpeaux, «ὁ π ρ ω τ ο ν ο τ ἄ ρ ι ο ς» δηλὸς καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος: πρῶτος γάρ τῶν νοταρίων ἦτο τῶν γραμματικῶν», πρβλ. Ἰω. Καραγιαννόπουλος, Βυζαντινὴ Διπλωματική, σ. 157.

11. Χωνιάτης, σ. 74. Γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ «μεσάζοντος» ἢ «μεσεύοντος» ποὺ κατεῖχε ὁ Ἰωάννης Ἀγιοθεοδωρίτης καὶ ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἐμφανίζεται τὸν ἰ΄ αἰ., βλ. Ἰω. Καραγιαννόπουλος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 157, ὑ. 1 καὶ J. Verpeaux, Contribution à l'étude de l'administration byzantine: μεσάζων, BS 16 (1955), σ. 270-96.

12. Χωνιάτης, σ. 77-8. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 222.

13. Χωνιάτης, σ. 78.

του έρριξε στήν αφάνεια και τήν πιό μεγάλη φτώχεια¹⁴.

Ο Θεόδωρος Στυππειώτης ονομάστηκε πρωτονοτάριος¹⁵, προϊστάμενος τών γραμματικῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας¹⁶, και τέλος περι τὸ 1150/51¹⁷, ὑψώθηκε στο μεγαλόπρεπο αξίωμα τοῦ ἐπί τοῦ κανικλείου και ἀπόλαυσε τῆς πιό μεγάλης ἐξοικείωσης κοντά στον αὐτοκράτορα¹⁸.

« Ἀπ' αὐτῆ τῆ χρονολογία διηύθυνε τις ὑποθέσεις τῆς Αὐτοκρατορίας ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης, λέει ὁ Χωνιάτης, κατὰ τὸν τρόπο ποῦ ἤθελε, και ἦταν, συμπληρώνει, ὁ ἀνθρωπος βαθυστόχαστος και πνευματώδης, χαριτωμένος στη συμπεριφορά του και μὲ ἓνα μυαλό ἐξαιρετικά λεπτό»¹⁹.

Μιά ἀπόλυτη ἀρμονία ἐπικρατοῦσε ἀνάμεσα στο μονάρχη και τὸν ὑπουργό του. « Ὁ Στυππειώτης ἤθελε και ἐφάρμοζε ὅσα πρόσταζε ὁ αὐτοκράτορας, και αὐτὸς πρόσταζε ὅσα ἐκεῖνος ἤθελε»²⁰.

Ὁ ποιητῆς Θεόδωρος Πρόδρομος ἔσπευσε νὰ χαιρετίση αὐτῆ τῆν ἀναπάντεχη ὑψωση τοῦ παλιοῦ του μαθητῆ.

« Τώρα, τοῦ λέει στο πολῦστιχο ποιήμα του, δὲν θὰ ἀκοῦς πιά, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια σου τὰ μάτια, καθὼς εἶσαι κοντά στον αὐτοκράτορά μας Μανουήλ (α') Κ. 81, θὰ βλέπης τις στρατηγίες του, τὰ καθημερινά του ἀντραγαθήματα, τῆν ὑποδούλωση τῶν διαφόρων ἐθνῶν, τῆ δόξα τῆς Αὐτοκρατορίας. Βλέπεις ἀπὸ κοντά, καθὼς πίσω του βρίσκεσαι, νὰ ὑποδουλώνωνται σ' αὐτὸν και ἡ γῆ και ἡ θάλασσα, νὰ ἀπολευτερώνωνται πολυάνθρωπες πόλεις ποῦ στέναζαν κάτω ἀπ' τὸ ζυγὸ τῶν Τούρκων και ἄλλων ἀλλοφύλων και νὰ περιέρχωνται στήν ἀκαταμάχητη Κομνηνική δυναστεία. Ἀληθινά! ὁ βρυχηθμὸς τοῦ λέοντα- βασιλέα μας κάνει τοὺς βράχους νὰ διαλύωνται, τις θάλασσες νὰ τρέμουν, κι ὅλη τῆ γῆ νὰ συγκλονίζεται. Ὅλα αὐτὰ ὅμως – λέει μὲ παράπονο ὁ ποιητῆς στο Στυππειώτη – μόνος σου τὰ βλέπεις, τὰ ἀπολαμβάνεις και τὰ εὐχαριστεῖσαι, και δὲν μεταδίδεις αὐτὰ τὰ καλά και στο φίλο σου τὸν Πρόδρομο, δὲν τὸν κάνεις συμμέτοχο αὐτῆς τῆς εὐχαρίστησης, δὲν τὸν παρορμᾷς γιὰ νὰ γράψῃ και νὰ συνθέσῃ ποιήματα, δὲ μου ἀκονίζεις τῆ γλώσσα και δὲ μου κινεῖς τὸ στόμα, ἀν και πολὺ καλά ξέρεις πὼς μιά εἶναι ἡ ἐπιθυμία μου νὰ ὑμνολογήσω τὸν αὐτοκράτορά μας μὲ ἔμμετρα και πεζά, και ἄπειρα βιβλία νὰ γράψω και

14. Χωνιάτης, σ. 78.

15. Χωνιάτης, Θεο. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177, βλ. πιό πάνω, ὑ. 4.

16. Βλ. πιό πάνω, ὑ. 10.

17. Βλ. W. Hörandner, Theod. Prodrimos, Histor. Gedichte, σ. 514.

18. Χωνιάτης, σ. 78· Κίνναμος, σ. 184· Γεώργιος Τορνίκης, ἐκδ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, Lettres et discours, Ἐπιστολή 17, σ. 142· Θεοδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 522, 525 στιχ. 11-12· PG 140, στ. 177. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 223.

19. Χωνιάτης, σ. 78: τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε ἦγε τὰ πράγματα ὁ ἀνὴρ ὅδε ὡς ἡβούλετο, βαθυγνώμων ὢν και πεπνυμένος και τὸ ἦθος ἐπίχαρις και πτηνός τῆν φρόνησιν.

20. Χωνιάτης, σ. 78: ἤρειτο δὲ ὅσα ἐπέττατε βασιλεύς· ἐπέττατε δ' οὗτος ὅσα ἐκεῖνος ἐβούλετο.

ολάκερους τόμους για να κηρύξω τὰ μεγάλα ἐπιτεύγματα τοῦ αὐτοκράτορα μὲ τὴ δική μου τέχνη, ὄχι βέβαια ἀντάξια μιᾶς τέτοιας ὑψηλῆς ὑπόθεσης, ἀλλὰ χωρὶς νὰ στεροῦνται τῆς δυνάμει τοῦ λόγου μου. Γι' αὐτὸ κανένα κατόρθωμα τοῦ Κομνηνοῦ δεσπότη (= αὐτοκράτορα) μὴ ἀφήσης, ποὺ νὰ μὴ μοῦ τὸ γράψης, ποὺ νὰ μὴ μοῦ τὸ διηγηθῆς, ἔτσι ποὺ παίρνοντας ἀπὸ σένα τὶς αὐθεντικὲς πληροφορίες νὰ ἀυξήσω τὰ ποιητικὰ μου ἔργα, τὰ σχετικὰ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, καθὼς σ' αὐτὸν πρέπει νὰ ἀφιερῶσω ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ζωῆς μου μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ποὺ ὁ κράτιστος αὐτὸς γόνος τῆς πορφύρας, ὁ Κομνηνὸς Μανουὴλ (α΄) 81 ὁ ἐκ τοῦ Κομνηνοῦ Ἰωάννη (β΄) 34, ὁ ἐκ δεσπότη δεσπότης, γίνῃ κύριος ὀλάκερης τῆς Γῆς ἀπ' τὸ ἓνα ἄκρο τῆς μέχρι τὸ ἄλλο».

«Ἐτσι λοιπὸν γράφε σὲ μένα τὰ αὐτοκρατορικὰ κατορθώματα, στὸν δὲ ἐστεμμένο κύριό μας, σὲ ἰκετεύω, νὰ τοῦ ἐκθέσης τὴν κατάστασιν τῆς φτώχειας μου, τῆς ὁποίας μοναδικὸ στήριγμα, μοναδικὸς τῆς ζωῆς κυβερνήτης, πραγματικὰ γιὰ μένα θεὸς μετὰ τὸ Θεό, καὶ τῆς ζωῆς μου ταμίας εἶναι αὐτὸς ὁ ἐκ Κομνηνοῦ Κομνηνὸς καὶ ἐκ δεσπότη δεσπότης».

«Σ' αὐτὰ ἔχω μόνο πεποίθησιν καὶ σ' αὐτὸν ἀποβλέπω. Ἄν αὐτὸς μοῦ δώσῃ νὰ φάγω, θὰ συνεχίσω νὰ ζῶ· ἂν δὲ μοῦ δώσῃ, χάνομαι, στὸν Ἄδη κατεβαίνω· δὲν ξέρω ἄλλους κυρίαρχους στὴ ζωὴ γιὰ νὰ μὲ βοηθήσουν. Σκέψου, πόσον καιρὸ ὁ αὐτοκράτορας ἀπουσιάζει καὶ πόσον καιρὸ ὁ Πρόδρομος ἔχει μείνει χωρὶς οἰκονομικὴ ἐνίσχυση, στερημένος καὶ ἀπ' αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς».

«Ἄν χαθῆ, φίλε μου, ἡ γλῶσσα τοῦ Πρόδρομου ἀπ' τὶς στερήσεις, θὰ βρῆ ἄραγε κανεὶς σ' αὐτῇ τῇ γῆ μιὰ περιπίου ὁμοία γλῶσσα ποὺ κατὰ κάποιον ἀνάλογο τρόπο νὰ περιγράψῃ τὰ ἔργα τοῦ αὐτοκράτορα;»

«Αὐτὸ δὲν τὸ νομίζω, ἂν καὶ καυχῆσιολογῶ, προφέροντας αὐτὸν τὸν λόγο»²¹.

Καὶ σὲ ἄλλῃ ἔμμετρη ἐπιστολῇ τοῦ ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος ἐπικαλεῖται μὲ κάποιον βαθύτερο νόημα τὴ συνδρομὴ τοῦ Στυππειώτη:

«Ἄκουσε, τοῦ γράφει, ἄ ν θ ρ α κ α (= πολῦτιμο πετράδι) τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στέμματος καὶ λαμπρόφαντο καταφύγιου τῆς συγκλήτου καὶ σωτήρα μας καὶ τροφῆς μας, ἄρχοντα ἐπιτοῦ κανικλείου, θὰ σοῦ μιλήσω μὲ τὶς ψυχρὲς μου φλόγες τοῦ γιατροῦ ποὺ καυτηριάζει κι ὄχι μὲ τὰ μέλη τοῦ Πίνδαρου ποὺ χαλκεύουν τὶς ἀκατάληπτες ἔννοιες».

«Τὸν μεγάλο προφήτη Ἡσαΐα τὸν ἔθρεψε ἄνθρακας καθαρτήριος ποὺ μέσα στὸ στόμα του τὸν ἔβαλαν, ἐμένα δὲ μὲ γονάτισε καὶ μὲ κατάκαψε

21. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. LXXI (=71), σ. 517-19, στίχ. 34-99· ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1370-1377: Στίχοι εἰς γραμματικὸν Θεόδωρον τὸν Στυππειῶτην. Καταχώρησα ὀλάκερο τὸ προδρομικὸ στιχοῦργημα, γιατί κατὰ τρόπο ἐκφραστικὸ δείχνει τὶς σχέσεις Στυππειώτη καὶ Πρόδρομου, καὶ τὸ σπουδαιότερο χρωματίζει μὲ χάρη τὶς ἐκκλήσεις τοῦ στιχοῦργου γιὰ αὐτοκρατορικὴ ἐνίσχυση σὲ συνδυασμὸ τῆς πνευματικῆς του προσφορᾶς.

άνθρακας πρηστήριος, και για μιὰ στιγμή μονάχα δροσίστηκα ἀπ' τις δικές σου ὤρες, και τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶναι ποῦ μοῦ ἔχουν δέσει τὰ πόδια, τώρα ποῦ ὄχι μόνο πόδια πρέπει νὰ ἔχω, ἀλλὰ ἂν εἶναι δυνατόν και φτερά, για νὰ φτάσω κοντά σου και νὰ σέ προσκυνήσω, και νὰ χαρῶ ἀπ' τὴν καρδιά μου με τὴ συνάντησή μας, καθὼς αὕτη θὰ εἶναι μιὰ ζωντανὴ ὑπόμνηση τῆς κατάστασής μου και μιὰ πηγὴ χρηστῶν ἐλπίδων».

« Ἀλλὰ τώρα ὁ πικρὸς τῆς τύχης μου κύβος, ἔτσι ἄσχημα καθὼς ρίχτηκε ὅλα τὰ ἔχει φέρει σέ σύγχυση, και σέ μένα, σύμφωνα με τὴν παροιμία, ἄνθρακες (= κάρβουνα) ἀποδείχτηκε ὁ θησαυρὸς, ὦ μὰ τὴν ἀλήθεια, τί πικρὴ τύχη! κ' ἐγὼ ριγῶ φοβερά, ἂν και ἀπανθρακωμένος με τοὺς ἐρημικοὺς ἄνθρακες, ὅπως τοὺς ὀνομάζει ὁ Δαβὶδ».

« Ἀλλὰ γιατί ὅλα αὐτὰ, και γιατί με ἄδειες σκέψεις κατακαίω τὴν καρδιά μου; Δὲ φτάνεις για τὴν κατάσταση τοῦ Πρόδρομου ὡς ἐνθυμητής, ἐσύ ὁ ἴδιος ὁ κύριός μου και σοφὸς ἐ π ἰ τ ο ὕ κ α ν ἰ κ λ ε ἰ ο υ στὸν κύριό μου και σοφὸ ἐ π ἰ τ ο ὕ κ α ν ἰ κ λ ε ἰ ο υ; γιατί μέσα σου τρέφεις ἄνθρακες οἴκτου για τοὺς ἄλλους, τῶν ὁποίων τίς φλόγες ἀναρριπίζει ὁ ἅγιος Νικόλαος· ἔτσι λοιπὸν ἐγὼ μὲν θὰ ἀνθρακεύωμαι στίς ἀρρώστιες μου ἀπ' τὸ Θεὸ ποῦ θὰ με δροσίξει, ἐσύ δὲ θὰ ἀνθρακεύεσαι με τὰ αἰσθήματα τῆς φιλαλληλίας σου, ὁ δὲ ἀναρριπιστὴς ἅγιος τῶν φιλοίκτων ἀνθράκων, τοὺς μὲν δικούς σου ἀναρριπίζει στοὺς δὲ δικούς μου φτάνει βοηθὸς για νὰ τοὺς σβῆση»²².

Μετὰ τὸν Νικήταν Χωνιάτην και τὸν Θεόδωρον Πρόδρομον –τόσο ἀναλυτικὰ εἶδαμε τὰ αἰτήματα αὐτοῦ τοῦ δεύτερου πρὸς τὸν ἰσχυρὸ ἄντρα– και ἄλλος ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου Γεώργιος Τορνίκης, ἐρχεται νὰ μᾶς δεῖξη ποιά δύναμη εἶχε πάνω στὸν αὐτοκράτορα, στὴν αὐλὴ και στὴν Αὐτοκρατορία ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης.

Τοῦ γράφει ὁ ἀρχιερέας τὸ 1155:

« Ἄγιέ μου αὐθέντη, ὅπως οἱ λαοί, ὅταν τοὺς κυνηγᾷ ἡ ὕλακὴ τοῦ σκύλου ἢ τὸ σφύριγμα τῆς ὀρμητικῆς καθόδου τοῦ ἀετοῦ, καταφεύγουν σὲ κάποιον βράχο, ἔτσι κ' ἐγὼ, ὅπως οἱ λαοί, βρῆκα ὡς καταφύγιό μου τὸ βράχο».

« Ἀλλὰ ποιὸς εἶναι ὁ βράχος; Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ σένα, τὸ στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας; ποῦ πάνω σ' αὐτὸ τὰ τέκνα τῆς ἐλπίδας οἰκοδομοῦν και κρατοῦνται σὲ ἀσφάλεια, εἴτε βροχὲς ραγδαῖες ξεσπάσουν, εἴτε ἄνεμοι σφοδροὶ φυσήξουν, εἴτε ὅλα τὰ δεινὰ τοῦ χειμῶνα πάνω του ριχτοῦν».

« Δέξαι λοιπὸν και ἐμᾶς, τοὺς τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἐφέσου, ποῦ προσφεύγομε σὲ σένα ὡς πρὸς κοινὸ καταφύγιο, και γράψε μας κάτω ἀπ' τὴ δικὴ σου σκέπη και προστασία· ἂν δὲ γίνῃ αὐτὸ πῶς θὰ ξεπεράσῃ ἡ ἐκκλησία τῶν Ἐφεσίων τίς δυσκολίες ποῦ τὴν περικλύζουν και τίς ὁποῖες δὲν ἀγνοεῖς; Βρισκόμαστε σὲ κίνδυνο νὰ ναυαγήσωμε, ἂν ἐσύ, ὁ δικός μου Ἰησοῦς, δὲν

22. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. LXXII (=72), σ. 522-23· ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodom, σ. 342-43 (aus B), Εἰς ἄνθρακα· ἐπιστολὴ πρὸς τὸν κανικλείου.

άπλώσης τὸ χέρι ἢ δὲν ἐπιτιμῆσης τοὺς ἀνέμους. Μὲ μόνη τῆ φωνή σου, ποὺ εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ κείνη τοῦ γιοῦ τῆς βροντῆς, οἱ ἀντίπαλοι θὰ κεραυνοβοληθοῦν».

«Στάσου καὶ σὲ μᾶς, ὅπως σὲ ὅλους, ἓνα θεοδώρητο ἀγαθό· ξέρομε τῆ μεγάλη σου δύναμη, γιατί εἶσαι κοντὰ στὸν αὐτοκράτορα, ὅπως ὁ ἀγαπημένος μαθητής, ὁ Ἰωάννης, ποὺ ἐκκλινε τὸ κεφάλι του στὸ στήθος τοῦ Χριστοῦ, κ' ἔτσι τῆ μεγάλη του καλωσύνη εἶσαι σὲ θέση σὲ ὅλους νὰ ἐπιδαφιλεύης»²³.

Σ' αὐτὰ τὰ ὕψη εἶχε φτάσει ἡ δύναμη τοῦ ἐπί τοῦ κανικλείου ὑπουργοῦ, τοῦ Θεόδωρου Στυππειώτη.

Σὲ συνέχεια βρίσκομε αὐτὰ τὰ σημεῖα τῆς παρουσίας του.

Μιά πρόσταξη τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, τὸ Μᾶη τοῦ 1156, γιὰ τὴ μονὴ τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσας τοῦ Παλαιοκάστρου, βλέπομε πὼς ἐνεργεῖται διὰ τοῦ ἐπί τοῦ κανικλείου τοῦ Στυππειώτου Θεόδωρου²⁴.

Στις 12 τοῦ Μᾶη τοῦ 1157 ὁ πρωτονοτάριος καὶ ἐπί τοῦ κανικλείου Θεόδωρος Στυππειώτης παραστάθηκε σπὴ σύνοδο ποὺ συνήλθε στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν ἐναντίον τοῦ ὑπομήφιου Ἀντιοχείας Σωτήριχου Παντεύγενου²⁵.

Περὶ τὸ 1158, ὅπως εἶδαμε, ὁ αὐτοκράτορας πάντρεψε τὸν ὑπουργό του μὲ τὴν ἀνεψιά του Εὐδοκία Κ. 146α²⁶.

Σ' ἓνα χρυσόβουλλο τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1158 συναντᾶμε τὸ Θεόδωρο Στυππειώτη κάτω ἀπ' τὶς ιδιότητες τοῦ ἐπί τοῦ κανικλείου καὶ τοῦ δικαιοδότου²⁷.

Μιά σφραγίδα μὲ τὴν ἐπιγραφή:

Θεοδώρου σφράγισμα τοῦ Στυπ(ε)ιώτου²⁸, δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ ἀνήκη στὸν ἐπί τοῦ κανικλείου²⁹.

Ἡ Εὐδοκία Κ. 146α ζοῦσε εὐτυχισμένη κοντὰ στὸν ἄντρα της, τὸν τόσο σοφὸ καὶ παντοδύναμο Θεόδωρο Στυππειώτη, ποὺ μῖας τόσης ἐμπιστοσύνης ἀπολάμβανε ἀπ' τὸ θεῖο της - αὐτοκράτορα, καὶ ἀπ' αὐτὸν ἀπόχτησε ἓνα

23. Γεώργιος Τορνίκης, ἐκδ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, *Lettres et discours*, Ἐπιστολὴ 17, σ. 142-44: Τῷ ἐπί τοῦ κανικλείου κυρῷ Θεόδωρῳ τῷ Στυππειώτῃ. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. αὐτόθι, σ. 15-16.

24. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1409 τοῦ ἰδίου, *Zur Textgestaltung der Lavra - Urkunden und zu ihrer geschichtlichen Auswertung*, BZ 39 (1939), σ. 34· L. Petit, *Le monastère de Notre Dame de Pitié en Macédoine*, IRAIK 6 (1900), σ. 32-3· Ἰω. Καραγιαννόπουλος, *Βυζαντινὴ Διπλωματικὴ*, σ. 115, ὑ. 2, ὁ ὁποῖος καὶ παρατηρεῖ πὼς ἡ παλαιότερη γιὰ τὸ παρὸν γνωστὴ σημείωσις - «διὰ» ἀπαντᾶει στὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81.

25. Χωνιάτης, *Θησ. Ὁρθοδοξίας*, PG 140, στ. 177.

26. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 4 καὶ 6.

27. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1426.

28. V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 163, σ. 338.

29. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ σφραγίδα μπορεῖ νὰ ἀνήκη καὶ σὲ ἓνα πιθανὸ ἀπόγονό του ποὺ ἐζήσῃ κατὰ τὸ 1357, τὸν Θεόδωρον Στυππιωτῆν, βλ. MM 1 (1860), σ. 372· ἰδὲ καὶ πιὸ κάτω, ὑ. 57.

ἀριθμὸ παιδιῶν³⁰.

Ἄπ' αὐτὰ ἰδιαίτερα ἐπισύρει τὸ ἐνδιαφέρον μας ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς Στυππειώτης 234α³¹, ποῦ πρέπει νὰ ἦταν ὁ πρωτότοκος καὶ νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1159³², φερώνυμος τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του Μανουὴλ Ἀνεμᾶ καὶ τοῦ αὐτοκράτορα - θείου ποῦ στεκόταν ὁ προστάτης τους.

Ὅταν αὐτὸ τὸ παιδί εἶχε μιὰ ἡλικία 4-5 χρονῶ, ἔπεσε σὸ ἔδαφος ἀπὸ ἓνα ψηλὸ τρίκλινο (= αἶθουσα) τοῦ παλατιοῦ τους, ποῦ σ' αὐτὸν ἦταν ὁ Χριστὸς εἰκονισμένος -ἴσως σὲ ψηφιδωτό;- χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτε.

Αὐτὸ τὸ θαῦμα συγκίνησε τοὺς ποιητὲς τῆς αὐλῆς, ποῦ ἔσπευσαν νὰ τὸ ἀποθανατίσουν στὰ στιχουργήματά τους³³.

Καὶ ἡ πολὺ εὐλαβικὴ πριγκίπισσα Εὐδοκία Κ. 146α, ἡ μητέρα τοῦ μικροῦ Μανουὴλ Κ. Στ. 234α, πρόσφερε ἓνα χρυσοῦφασμένο πέπλο στὴ θαυματουργὸ εἰκόνα τῆς Ὁ δ η γ ἡ τ ρ ι α ς, ποῦ σύμφωνα μὲ τὴν ὠραία ἀλλὰ πολὺ λίγο ἀληθινὴ μεταγενέστερη παράδοση (Νικηφόρος Κάλλιστος, ΡG 146, στ. 1061, καὶ 147, στ. 44) ὁ ἴδιος ὁ εὐαγγελιστῆς Λουκάς μὲ τὰ χέρια του εἶχε ζωγραφίσει· γιὰ τὴν προσφορά τῆς, ἓνας στιχουργὸς τῆς αὐλῆς βάζει στὸ στόμα τῆς αὐτὰ τὰ λόγια:

« Ἐγὼ ἡ Εὐδοκία, ἡ κόρη τῶν Κομνηνῶν,
καὶ σύζυγος τοῦ Θεόδωρου Στυππειώτη,
τοῦ πιστοῦ ἐ π ἰ τ ο ῦ κ α ν ἰ κ λ ε ἰ ο υ
τῶν ἀνάκτων, αὐτὸν ἐδῶ τὸν χρυσοῦφασμένο
πέπλο φέρνω, ἀντὶ τῶν πολλῶν χαρισμάτων
διὰ τῶν ὁποίων μὲ ἀξιῶνεις, καθὼς καὶ τὸν
γλυκύτατο γιό μου ἔσωσες, ἀρπάζοντάς τον
ἀπ' τὰ σαγόνια τοῦ Ἄδη.

Ὡ Παρθένε, εἶθε μὲ εὐμένεια νὰ λάβῃς τὸ δῶρο»³⁴.

30. Ἄνωνυμος, Ἡθοποιία τίνας ἂν εἶπῃ λόγους ὁ υἱὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀβλαβῆς διαφυλαχθεῖς. Στίχοι 99, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 155, ἀριθ. 262:

Ἄρχ. Πάλαι μὲν, Σῶτερ, πλάστα μου, ρύστα, σῶστα
τοὺς παῖδας εἶχες ὑμνητὰς τερπνῶς κλαδηφοροῦντας
τὸν τετραήμερον νεκρὸν ἐγείρας ἐκ τοῦ τάφου

Τέλ. συγκατοικίζων ἐν Ἐδῆμ τὰ τέκνα τοῖς τεκοῦσι.

Τὸ «τοὺς παῖδας εἶχες ὑμνητὰς» τῆς ἀρχῆς τοῦ στιχουργήματος ἀναφέρεται βέβαια στοὺς παῖδες τῆς Βαϊφόρου, ἀλλὰ «τὰ τέκνα τοῖς τεκοῦσι» τοῦ τέλους τοῦ στιχουργήματος ἀναφέρεται στὰ παιδιὰ τοῦ ἐ π ἰ τ ο ῦ κ α ν ἰ κ λ ε ἰ ο υ καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 146α.

31. Ἄνωνυμος, Στίχοι γεγονότες ὅτε ὁ υἱὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου πεσὼν ἀπ' ὑψηλοῦ τρίκλινου ἐν ᾧ ἦν ὁ Χριστὸς εἰκονισμένος, οὐδόλως ἐβλάβη. Στίχοι 21, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 155, ἀριθ. 261:

Ἄρχ. Ἀπαγγελῶ σου θαυμάτων τὰς αἰνέσεις
ἐν ταῖς θυγατρὸς τῆς Σιών, Σῶτερ, πύλαις.

Τέλ. τοῦ παιδὸς ἡμῶν Μανουὴλ φύλαξ γίνου,
Κανικλείου ταῦτά σοι, δικαιοδότη,
σὺν Εὐδοκίᾳ Κομνηνῇ τῇ συζύγῳ.

Τὸ 1163 ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης ἔφτασε στὸ ἄκρο ἄωτο τῆς ἀκμῆς του, σὲ τέτοια ὕψη πού ὄχι καὶ λίγοι παντοδύναμοι Βυζαντινοὶ ὑπουργοὶ ἔφτασαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς μακρᾶς ζωῆς τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ αὐτὸ ἐγένεε καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς καταστροφῆς του.

Ἄλλου δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ ἀναφέρω σ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἔρευνα τὸν δευτεροεξάδελφο τοῦ αὐτοκράτορα, τὸν εὐτράπελο ἐκείνον καὶ περιδέξιον **π α ν σ ἔ β α σ τ ο ν σ ε β α σ τ ὸ ν** Ἰωάννη Καματηρόν, ἀδελφόν τοῦ Ἄνδρόνικου Δούκα Καματηροῦ, τὸν **λ ο γ ο θ ἔ τ η ν τ ο ῦ δ ρ ὀ μ ο υ**³⁵.

Ὁ ἀκαταμάχητος καὶ δυσπολέμητος αὐτὸς ἄντρας μισοῦσε θανάσιμα τὸ Στυππειώτη καὶ πολλὰς φορές προσπάθησε μὲ διάφορα μέσα νὰ τὸν παραμερίσει, ἀλλὰ πάντα προσέκρουε στὴ μεγάλη ἀδυναμία πού εἶχε ὁ αὐτοκράτορας γιὰ τὸν ὑπουργό του.

Στὸ τέλος ὅμως πέφτοντας πάνω στὸ Στυππειώτη «σὰν καταιγίδα, πέτυχε νὰ τὸν ἀνατρέψει καὶ νὰ τὸν μεταβάλῃ σὲ ἓνα ἀξιολύπητο πτώμα»³⁶.

Ὁ **λ ο γ ο θ ἔ τ η ς τ ο ῦ δ ρ ὀ μ ο υ**, ἓνας ἄνθρωπος μὲ ἐξαιρετικὴ ἰσχὺ δὲν ἀνεχόταν τὴ μεγάλη εὐμένεια πού ἐπιδαψίλευε ἡ τύχη στὸ Στυππειώτη, τὴ μεγάλη κλίση τοῦ αὐτοκράτορα πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ δικαίωμα πού εἶχε κάθε στιγμή νὰ γίνεταί δεχτὸς ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ τοῦ μιλήσῃ μὲ θάρρος καὶ ἀκόμη τὸ πὼς μποροῦσε μὲ μόνη τὴν κίνηση τοῦ δαχτύλου του ἢ μὲ ἓνα νεῦμα τὰ πάντα νὰ διεκπεραιώσῃ, ἐνῶ ἀντιθέτως γιὰ τὸν Ἰωάννη Καματηρό ἦσαν ὀρισμένες οἱ ὥρες πού θὰ ἀνοίγονταν οἱ πύλες γιὰ νὰ τύχῃ μιᾶς ἀκρόασης κοντὰ στὸν αὐτοκράτορα³⁷.

Ἦταν ἔξω φρενῶ ὁ Καματηρός καὶ στὰ κατάβαθα τῆς καρδιάς του χτυπιόταν καὶ ἀναβε ἀπὸ φθόνου πού ὁ Στυππειώτης καὶ μόνου ἂν ἤθελε κάτι τὸ κατόρθωνε, ἐνῶ ὁ ἴδιος οὔτε στὸ ὄνειρό του κάτι τέτοιο μποροῦσε νὰ φανταστῇ, γι' αὐτὸ καὶ ἐπλεξε κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του τὰ πιὸ τρομερὰ

Εἶναι λάθος πού ὁ Σπ. Λάμπρος σημειώνει «δικαιοδότα», τὸ ὀρθὸ εἶναι «δικαιοδότου» κατὰ τὸ «κάνικλειου», ἀξιώματα πού κατεῖχε ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης. Ἐπίσης εἶναι λάθος τοῦ P. Schreiner, Pammakaristoskirche, DOP 25 (1971), σ. 235, πού τὴ μητέρα τοῦ Μανουήλ Κ. Στ. 234α, τὴν Εὐδοκίαν Κ. 146α, τὴν κάνει σύζυγον τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη, συγχέοντας αὐτὴν πρὸς τὴ θεία τῆς Εὐδοκίαν Κ. 80.

32. Τίθεται ἡ γέννησή του περὶ τὸ 1159, γιὰτὶ πρὶν ἀπ' τὸ 1164 τοῦ συνέβη κάποιο ἀτύχημα, κατὰ τὸ ὅποιον εἶχε μιὰ ἡλικία 4-5 χρονῶ.

33. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 30 καὶ 31.

34. Θεόδωρος Πρόδρομος (:), Εἰς ἐγχείριον τῆς Ὁδηγητρίας, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 525, ἀριθ. LXXIII (= 73). Ἄν ὁ Μανουήλ Κ. Στυππειώτης 234α γεννήθηκε περὶ τὸ 1159 καὶ τὸ ἀτύχημα τοῦ συνέβη τὸ 1163, συνθέτης τοῦ σιχουργήματος δὲν μπορεῖ νὰ ἦταν ὁ Θεόδ. Πρόδρομος, κατὰ σύμφωνο γνώμη καὶ τοῦ Michael Z. Kyriakis, ἐιδικοῦ πάνω στὸν Πρόδρομο.

35. Γιὰ τὸν Ἰω. Καματηρόν, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 428 καὶ ὑ 31ζ-31ια, καὶ σ. 536-37 καὶ ὑ. 193, ἐπίσης βλ. R. Guiland, Les Logothètes, REB 29 (1971), ἀριθ. 35, σ. 59-60.

36. Χωνιάτης, σ. 145.

37. Χωνιάτης, σ. 145-46.

πράματα με ἀποτελέσματα ἀξιοθρήνητα³⁸.

Καί καθὼς ἦταν φοβερὸς καὶ ἄφθαστος στὶς δολοπλοκίες, ἄρχισε νὰ δείχνῃ ψεύτικη φιλία στὸ Στυππειώτη, κάνοντας διάφορους ἐλιγμούς· μετὰ χεῖλη τοῦ ἔλεγε πὼς τὸν ἀγαπᾷ, ἐνῶ μετὰ τὴν καρδιά του κοίταζε νὰ τὸν ἐξαποστείλῃ ὅσο πιὸ μακριὰ μπορούσε, κ' ἔτσι ἄλλα λέγοντας κι ἄλλα πιστεύοντας, πέτυχε νὰ ξεγελάσῃ «τὸν ἀρχαῖκὸ καὶ ἀπλοῖκὸ Στυππειώτη»³⁹.

Τὸν κατάγγειλε λοιπὸν ὡς μα γ γ α ν ε υ τ ῆ καὶ μ ἄ γ ο καὶ πὼς παίζει ἓνα δόλιο ρόλο στὶς βυζαντινορμανδικές σχέσεις. Ἦταν τὸ καίριο σημεῖο ποῦ ἐνδιέφερε καὶ πονοῦσε τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ καὶ πάνω σ' αὐτὸ δὲν παράλειψε νὰ ζητήσῃ ἀποδείξεις· τότε ὁ Καματηρὸς τὸν παρακάλεσε νὰ σταθῇ πίσω ἀπὸ ἓνα παραπέτασμα μπροστὰ ἀπ' τὸ ὁποῖον θὰ ἔφερνε μετὰ τὸν τρόπο τὸ Στυππειώτη⁴⁰.

Καὶ πραγματικὰ ὁ Καματηρὸς πῆγε καὶ βρῆκε τὸ Στυππειώτη – ἢ σκηνὴ διαδραματίζεται στὴν Κιλικία ὅπου βρίσκονταν ὁ αὐτοκράτορας, ἢ αὐτὴ καὶ ὁ στρατός – καὶ τὸν ἔφερε μετὰ φιλικὸ τρόπο μπρὸς ἀπ' τὸ παραπέτασμα, πίσω ἀπ' τὸ ὁποῖον βρισκόταν ἀθέατος ὁ αὐτοκράτορας. Πάλι μετὰ τρόπο κατάλληλο ὁ Καματηρὸς ἐσπρωξε τὴ συζήτηση γύρω ἀπ' τὴν πολιτικὴ τοῦ αὐτοκράτορα ἀπέναντι τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας, κι ὁ Στυππειώτης φάνηκε πὼς δὲν ἦταν ὀλοτέλα σύμφωνος πρὸς τὶς ἐνέργειες τοῦ αὐτοκράτορα⁴¹.

Ὁ συκοφάντης δὲν πέτυχε νὰ πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἄρῃ τὴν ἐμπιστοσύνη του ἀπ' τὸν ὑπουργό του, ἀλλὰ «κάποιος σ π ι ν θ ῆ ρ α ς ὑποψίας ἐνσταλάχθηκε στὴν ψυχὴ τοῦ βασιλέα, λέει ὁ Χωνιάτης, τὸν ὁποῖον ἤλπιζε μετὰ ἄλλες συκοφαντίες νὰ κινήσῃ ἀργότερα ὁ Καματηρὸς»⁴².

Ἐνα περίεργο καὶ αἰνιγματικὸ στιχοῦργημα μᾶς φέρνει κατὰ κάποιο τρόπο στὴν ἀτμόσφαιρα ποῦ κατάκλυζε τὸ Στυππειώτη αὐτὴ τὴν ἐποχὴ.

Ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης καὶ ἡ Εὐδοκία Κ. 146α κοντὰ στὸ ἀρχοντικὸ τους εἶχαν ἓνα ναὸ ποῦ τιμῶνταν στὸ ὄνομα τοῦ ἀγίου Δημητρίου· ἡ εὐλάβειά τους τοὺς ὀδήγησε πάνω σ' αὐτὸν τὸν ναὸν νὰ χτίσουν ἓνα δεύτερο, καὶ νὰ μεταφέρουν σ' αὐτὸν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγίου, «γιά νὰ διπλασιάζωνται πρὸς χάρη του οἱ ὕμνοι»⁴³.

Κάποια ὁμῶς βαριὰ προμηνύματα, κατὰ τὸ στιχοῦργό, διατάραξαν τὸ Στυππειώτη, «γιά συσκέψεις καὶ κρίσεις σὲ βάρος του, ποῦ παρὰ τὴ θέληση

38. Χωνιάτης, σ. 146.

39. Χωνιάτης, σ. 146.

40. Χωνιάτης, σ. 146.

41. Χωνιάτης, σ. 146-47.

42. Χωνιάτης, σ. 147.

43. Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγίου Δημητρίου ἦτις ἴστατο ἐν τῷ ναῷ τῷ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πρώην ἐπὶ τοῦ κανικλείου, τοῦ Στυππειώτου Θεοδώρου, ὅτε ἐβούλετο οὗτος μεταθεῖναι ταύτην ἀπὸ τοῦ χαμαλωτέρου εἰς τὸ ὑψηλότερον, ὥστε φυλαχθῆναι καὶ τὸ κάτω θυσιαστήριον, καὶ ἕτερον ἄνωθεν γενέσθαι, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 31-2, ἀριθ. 65, στίχ. 32· στίχ. 8.

ὡς διπλασιάζοιτο ὅσων ὕμνων χάρις,

του αγίου εκτελέστηκαν, χωρίς ο ίδιος να αντιδράση»⁴⁴.

Στό τέλος του στιχουργήματος ο Στυππειώτης ζητεί απ' τον άγιο, «νά πατήση κοντά στους φανερούς του έχτρούς και τους άφανεις»⁴⁵.

Άλλά ο πιό σπουδαίος και πιό έμπαθής απ' τους έχτρούς του, δέν ήταν άλλος απ' τὸ φίλο του, ὅπως τοῦ παρουσιαζόταν, τὸν Ἰωάννη Καματηρό, πού τὸ μίσος τοῦ διπλασιάστηκε, ὅταν ὁ αὐτοκράτορας χάρισε στοῦ Στυππειώτη ἕνα ὀλόχρυσο μελανοδοχεῖο-στολισμένο με πολύτιμα πετράδια, προορισμένο νά διατηρῆ τὴν κόκκινη μελάνη με τὴν ὁποία οἱ αὐτοκράτορες ὑπόγραφαν τίς πράξεις τους, καὶ ἀκόμη τὸ 1163 τοῦ ἀνάθεσε νά ἐπιστατήση στοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν κατὰ τὴν ὀρκωμοσίᾳ τῶν ἀξιωματούχων πού ἐμπέδωνε τὴ διαδοχὴ τοῦ Κράτους στὸν Ἀλέξιον (πρῶν Βελάν) τὸν ἐξ Οὐγγαρίας καὶ στή μνηστή του Μαρία Κ. 153, τὴν κόρη τοῦ αὐτοκράτορα, πράξη ἡ ὁποία ἦταν μέσα στὰ καθήκοντα τοῦ λογοθέτου τοῦ δρομοῦ⁴⁶.

Ἡ ἀντίδραση τοῦ μεγάλου πότη καὶ γλεντζέ ἀλλὰ καὶ ταλαντοῦχου λογοθέτη Ἰωάννη Καματηροῦ ὑπῆρξε φοβερὴ καὶ ἐγκληματικὴ: περὶ τὸ 1164 συνέθεσε ἕνα γράμμα –τέχνη ἀφθαστη βυζ. δολοπλοκίας–, τὸ ὁποῖον τάχα προερχόταν ἀπ' τὸ Στυππειώτη καὶ ἀπευθυνόταν πρὸς τὸ βασιλεῖα τῆς Σικελίας Guillaume I (1154 - 1166), γεμάτο ἀπὸ συκοφαντίες σὲ βάρος τοῦ αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α'), καὶ πέτυχε νά τοποθετηθῆ αὐτὸ τὸ χαρτί μέσα στοὺς τόμους τῶν ἐγγράφων τοῦ Στυππειώτη, κ' ἔπειτα ἔπαισε τὸν αὐτοκράτορα νά στείλῃ ἀνθρώπους του νά ἐρευνήσουν στὴ σκηνὴ τοῦ Στυππειώτη τὸ ἀρχεῖο αὐτοῦ τοῦ τελευταίου.

Καθὼς αὐτὸ ἐγίνε καὶ ἦλθε στὴν ἐπιφάνεια ἡ δῆθεν ἐνοχοποιητικὴ ἐπιστολή, «ἀναψε ὁ θυμὸς τοῦ αὐτοκράτορα πού πρόσταξε ἀμέσως, χωρὶς μεγάλη ἐξέταση, τὴν ἐκκοπὴ τῶν κορῶν τοῦ Στυππειώτη, κ' ἔτσι αὐτὸς παρουσιάστηκε τυφλός, χωρὶς νά βλέπῃ τὸν ἥλιο!»

Εἶναι χαρακτηριστικὸ πού ἐνῶ στὴν ἐπικεφαλίδα σημειώνεται ὡς «πρῶν ἐπὶ τοῦ κανικλείου», στοὺς στίχους 24-25 ἀναφέρεται ὡς ἐξῆς:

Θεόδωρος γένος μὲν ὦν Στυππειώτης,
τὴν ἀξίαν δὲ νῦν κανικλείου φέρων.

44. Εἰς εἰκόνα τοῦ αγίου Δημητρίου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 32, στίχ. 15-17.

45. Εἰς εἰκόνα τοῦ αγίου Δημητρίου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 32, στίχ. 28

46. Χωνιάτης, σ. 147: ἄ τ ῶ λ ο γ ο θ ε τ ι κ ῶ δ ῆ π ο υ θ ε ν ὀ φ κ ι κ ῶ ἦ σ α ν ἀ ρ μ ὸ δ ι α, Π ρ β λ. F. Chalandon, Les Comnènes, T. II, σ. 223, πού κάνει τὸ λάθος καὶ λέει πῶς ὁ Μανουῆλ ἔδωσε στοῦ Στυππειώτη «ἕνα χρυσοβούλλο στολισμένο με πολύτιμες πέτρες», ἀντὶ νά πῆ ἕνα μελανοδοχεῖο ὀλόχρυσο κτλ. R. Guiland, les Logothètes, REB 29 (1971), σ. 59-60, ἀριθ. 35; ὁ ὁποῖος καὶ προσφυῶς σημειώνει πῶς ἐνῶ κατὰ τὸν 11 αἰ. ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου κατεῖχε τὴν 37η σειρά στὴν ἱεραρχία, ὁ χαρτουλάριος τοῦ κανικλείου δέν κατεῖχε παρὰ τὴν 47η, βλ. Κωνστ. Πορφυρογ., τ. I, σ. 713-14, ἐκδ. Βονη. Κατὰ τὸν 1β' αἰ., καὶ μάλιστα στὴ σύνοδο τῆς 6.III.1166 ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου παρίσταται ἀμέσως πρὶν ἀπ' τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου, βλ. Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253. Μπορεῖ λοιπὸν κανεὶς νά καταλάβῃ τίς ζήλειες καὶ τίς διεκδικήσεις τοῦ Ἰωάννη Καματηροῦ.

«ὦ ἀλάνθαστε ὀφθαλμέ τῆς δικαιοσύνης, φωνάζει ὁ Χωνιάτης, πού τὰ πάντα ἐπιβλέπεις, πῶς πολλές φορές ἀντιπαρέρχεσαι τέτοια μεγάλα παρανομήματα καί πιό μεγάλα ἀκόμη σέ ἄλλους ἀνθρώπους κακοπραγήματα καί δὲ ρίχνεις ἀμέσως τοὺς κεραυνούς τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ ἀναβάλλεις καί περιμένεις. Ἄνεξιχνίαση εἶναι ἀλήθεια ἡ κρίση σου καί ἀνεπίβατη στοὺς ἀνθρώπινους λογισμούς!»⁴⁷

Κοντὰ ὅμως σ' αὐτὴ τὴν ἔκθεση τὴν πολὺ ζωντανὴ τοῦ Χωνιάτη, πρέπει νὰ λάβωμε ὑπόψη μας καί τὰ ὅσα μᾶς λέει ὁ ἐπίσημος ἱστορικός τῆς αὐλῆς, ὁ Κίνναμος, πού ρίχνει τὸ βᾶρος τῆς ἐνοχῆς τοῦ Στυππειώτη στὴν ιδιότητά του ὡς *μαγγανευτῆς*⁴⁸, γιὰ τὴν ὁποία μᾶς μίλησε καί ὁ Χωνιάτης, πού κι αὐτὸ, αὐτὸς ὁ τελευταῖος, ἀποδίδει σὲ διαβολὲς τοῦ Καματηροῦ⁴⁹.

Ὁ Κίνναμος μᾶς λέει πῶς ἀφοῦ ὁ γραμματικός Θεόδωρος Στυππειώτης ἀπόχτησε τὴν εὐνοία τοῦ αὐτοκράτορα καὶ ἀνάλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ *ἐπίτοῦκα νικλείου*, μὲ τὸν καιρὸ ἀποδείχτηκε «σκαῖος καὶ δύσνους» πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, γι' αὐτὸ καὶ στὸ «δυστυχισμένο» ἐπιβλήθηκαν οἱ ποινές τῆς τύφλωσης καὶ τῆς κοπῆς τῆς γλώσσας.

Ὁ αὐτοκράτορας ἔκοψε τὴ γλώσσα τοῦ Στυππειώτη, «γιατὶ αὐτὸς ὁ τελευταῖος διάδιδε σὲ πολλοὺς πῶς κατὰ μαντικὴ ἀπόφανση ὁ βασιλέας Μανουήλ (α΄) ξεγράφηκε ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ πῶς ἡ βασιλικὴ ἐξουσία δὲν πρέπει νὰ παραδοθῆ σὲ κανένα νέο καὶ δυναμικὸ ἀλλὰ σὲ ἀντρα γερασμένο, πού κατ' ὄνομα θὰ βασιλεύῃ, ἐνῶ ἡ ἐξουσία θὰ ἀσκήται ἀπὸ πολλοὺς, ἔτσι πού νὰ μοιάζῃ πρὸς δημοκρατία»⁵⁰.

Τί μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ γι' αὐτά;

Πῶς ἓνας ὑπουργὸς πού ἀξιώθηκε τέτοιων τιμῶν καὶ ἀπόλαυσε τέτοιας ἐξουσίας ἀπ' τὸ Μανουήλ (α΄), μποροῦσε νὰ βρεθῆ σὲ τόση μεγάλη ἀπόσταση ἀπ' αὐτόν;

Μήπως ὅλα αὐτὰ ἦσαν διαβολές τοῦ Ἰωάννη Καματηροῦ, ὅπως βεβαιώνει ὁ Χωνιάτης, τόσο πιό πολὺ πού περὶ τὸ 1165, λίγο πρὶν πεθάνῃ ὁ *λογοθέτης* τοῦ *δρομοῦ*, «ὁ ἡρωϊκὸς καὶ πανύψηλος αὐτὸς ἀντρας», ὁ Καματηρός, ὁ ἀπ' τὴ μητέρα του Εἰρήνη ἓνας Δούκας⁵¹, «κάλεσε κοντά του τὸν τυφλὸ Στυππειώτη καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια τοῦ ζήτησε συγγνώμη γιὰ ὅσα τοῦ ἔκανε, κι ὁ Στυππειώτης, χωρὶς μνησικακία, τὸν συγχώρεσε καὶ τοῦ εὐχήθηκε σωτηρία τῆς ψυχῆς του»⁵².

47. Χωνιάτης, σ. 147-48.

48. Κίνναμος, σ. 184.

49. Χωνιάτης, σ. 146.

50. Κίνναμος, σ. 184-85.

51. Χωνιάτης, σ. 150. Γιὰ τὴν Εἰρήνη Δούκαινα, κόρη τοῦ Μιχαῆλ Δούκα, βλ. D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 32, σ. 78-9. Πῶς ὁ Ἰωάννης Καματηρός ἦταν γιὸς τοῦ Γρηγόριου Καματηροῦ καὶ τῆς πιό πάνω Εἰρήνης Δούκαινας, βλ. J. Darrouzès, *Tornikés*, σ. 49, καὶ R. Guiland, *Les Logothètes*, REB 29 (1971), ἀριθ. 35, σ. 59, καὶ πιό πάνω, ὑ. 35.

52. Χωνιάτης, σ. 150-51.

Γιὰ τὰ φοβερά παθήματα τοῦ Θεόδωρου Στυπειώτη καὶ μάλιστα ἀπὸ συκοφαντίες ποῖα ὑπῆρξε ἡ ἀντίδραση τῆς γυναίκας του Εὐδοκίας Κ. 146α κοντὰ στὸ θεῖο τῆς - αὐτοκράτορα;

Πάνω σ' αὐτὸ δὲν ἔχομε καμιὰ πληροφορία, ἀλλὰ ξέρομε πὼς πολὺ λίγο συγκινοῦνταν ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 ἀπ' τὶς παρεμβάσεις τῶν ἀνεπιῶν του ὑπὲρ τῶν συζύγων τους. Ἡ περίπτωση τῆς ἀνεπιᾶς του Μαρίας Κ. 123 ὑπὲρ τοῦ ἀντρός τῆς Ἀλέξιου Ἀξούχου εἶναι ἓνα τρανὸ παράδειγμα⁵³.

Οἱ χρονολογίες θανάτου τῆς Εὐδοκίας Κ. 146α καὶ τοῦ συζύγου τῆς Θεόδωρου Στυπειώτη μᾶς εἶναι ἀγνωστες.

Ἀπὸ εἰρωνεία τῆς τύχης διάδοχος τοῦ περιφήμου Ἰωάννη Καματηροῦ († 1165), τοῦ διαβολέα τοῦ Στυπειώτη, στὸ ἀξίωμα τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου ἦταν ὁ Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτης, ὁ γιὸς τοῦ Ἰωάννη Ἀγιοθεοδωρίτη, τὸν ὁποῖον ὁ Στυπειώτης εἶχε ὑποσκελίσει, καὶ διάδοχος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου στὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτοῦ κανικλείου ἦταν ἓνας ἄλλος Ἰωάννης Καματηρός, ποὺ ἀργότερα ἐγίνε ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας⁵⁴.

Ἡ Εὐδοκία Κ. 146α ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Θεόδωρο Στυπειώτη ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν^{54α}, ποὺ ἀπ' αὐτὰ ἀνάφερα τὸ μόνο ποὺ γνωρίζομε ὀνομαστικά, τὸν Μανουὴλ Κομνηνὸν Στυπειώτην 234α⁵⁵.

Δὲν ἀποκλείεται αὐτοὶ ποὺ ἀναφέρονται κατὰ τὸ 1357 Δημήτριος Στυπειώτης⁵⁶ καὶ Θεόδωρος Στυπειώτης⁵⁷ νὰ ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ «ἐπιτοῦ κανικλείου» Θεόδωρου Στυπειώτου καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 146α.

53. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 99-101.

54. Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, ΡΓ 140, στ. 253: τοῦ πρωτονωβελισσιμούπερτάτου λογοθέτου τοῦ δρόμου καὶ ὄρφανοτρόφου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀγιοθεοδωρίτου· τοῦ πρωτονωβελισσιμούπερτάτου ἐπὶ τοῦ κανικλείου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Καματηροῦ. Γιὰ τὸν Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτην, βλ. R. Guiland, *Les Logothètes*, REB 29 (1971), ἀρθ. 36, σ. 61-2. Γιὰ τὸν Ἰωάννην Καματηρόν, βλ. Χωνιάτης, σ. 355: δηλαδὴ τῶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Ἰωάννη τῶ Καματηρῶ, ὄν καὶ ὕστερον ἀρχιποίμενα ἢ τῶν Βουλγάρων προεδρεύουσα ἔλαχε, πρβλ. J. Dargouzès, *Tornikès*, σ. 49, ὅπου ὁ Ἰωάννης Καματηρός ὁ «κανικλείος» καὶ ἔπειτα ἀρχιεπίσκοπος πάσης Βουλγαρίας παρουσιάζεται ὡς ἓνας ἐγγονός τοῦ Ρωμανοῦ Καματηροῦ εἴτε κάποιου Ἀνόνημου Καματηροῦ. Ὁ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 253, παρουσιάζει τὸν Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτην «πρωτονωβελισσιμούπερτάτον λογοθέτην τοῦ δρόμου καὶ ὄρφανοτρόφον» καὶ πεθερὸν τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66, μετὰ τὸν «πανσέβαστον σεβαστὸν καὶ πρωτονοτάριον» Βασίλειον Καματηρόν, τὸν ἀπὸ τοῦ 1182 «λογοθέτην τοῦ δρόμου» καὶ ἀδελφὸν τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δούκαινας· καὶ ἀμέσως μετὰ τὸν Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτην παρουσιάζει τὸν «ἐπὶ τοῦ κανικλείου» Ἰωάννην Καματηρόν στῆ σύνοδο τῆς 6ης. III.1166.

54α. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 30.

55. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 31.

56. MM 1 (1860), σ. 370.

57. MM 1 (1860), σ. 372.

147. Ἰωάννης Κομνηνός Βατάτζης (γένν. περί τὸ 1132 – † V. 1182).

Ὁ Ἰωάννης¹ Κομνηνός² Βατάτζης³ γιὸς τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 80⁴ γεννήθηκε περί τὸ 1132⁵.

Ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 παντρεύτηκε περί τὸ 1150, καθὼς φαίνεται, τὴν Μαρίαν Δούκαιναν⁶. Ἐχομε καὶ ἐδῶ πάλι σμίξη τῶν δυο «θείων γενῶν»

147.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34.

2. Χωνιάτης, σ. 318: ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης ὁ Κομνηνός.

3. Χωνιάτης, σ. 251: στέλλει δὲ (ὁ Μανουήλ α') Κ. 81) τὸν ἀνεψιὸν Ἰωάννην τὸν Βατάτζην, σ. 340: καὶ ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης ὁ ἐκ Κομνηνῶν, ᾧ τὸ ἐπώνυμον Βατάτζης.

4. Ἡ σφραγίδα του πρὶν τὴν ὑψώσῃ του στοῦ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου δομέστικου: Zacos-Veglery, ἀριθ. 2730 bis, σ. 1534-35:

Σφραγὶς Κομνηνοῦ ταῦτα χαριτωνύμου (= Ἰωάννου)

ὅς Βατάτζου προήλθεν δεσπότης κλάδος

καὶ πορφυραυγοῦς Κομνηνῆς Εὐδοκίας.

Λανθασμένα ἀνάγνωσε ὁ V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 400, σ. 413-14:

Σφραγὶς Κομνηνοῦ τατὰ Χαριτωνύμου,

γὰ νὰ καταλήξῃ στοῦ ἐπίσης λανθασμένο συμπέρασμα πὼς τὸ αὐλικὸ ἀξίωμα τοῦ «τατὰ» ὑπῆρχε καὶ στὸν καιρὸ τῶν Κομνηνῶν. Ἐπίσης λανθασμένη ἡ διαπίστωση τοῦ V. Laurent πὼς ἀπ' τὴν πιὸ πάνω σφραγίδα μαθαίνομε ὅτι τοῦ τίτλου τοῦ δεσπότη οὐ δικαιοῦνταν καὶ οἱ γαμβροὶ τοῦ αυτοκράτορα. Δὲν πρόκειται περὶ τοῦ ὑπερτάτου τίτλου τὸν ὅποιον ἔφεραν οἱ αυτοκράτορες καὶ ἀπὸ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἢ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἁγγ. Κομν. 180 οἱ διάδοχοι τοῦ θρόνου, ἀλλὰ περὶ ἄλλης ὑψηλῆς ιδιότητος ποῦ σήμαινε τοὺς δεσπότην. Γιὰ τὴ σφραγίδα. Τὸ σύνολο τῶν τριῶν ἀνωτάτων τάξεων: α) τῶν βασιλέων, β) τῶν σεβαστοκρατόρων καὶ γ) τῶν καισάρων, τῶν πανυπερσεβάστων, τῶν πρωτοσεβαστοῦπερτάτων καὶ τῶν σεβαστοῦπερτάτων (τῶν γαμβρῶν ἀπὸ κόρες τῶν αυτοκρατόρων), ἀποτελοῦσαν τὸν ὄμιλο τῶν δεσποτῶν, βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 222-24, καὶ με αὐτὴ τὴν ἔννοια ἡ σφραγίδα ἀναφέρει τὸν σεβαστοῦπερτάτον Θεόδωρον Βατάτζην, σύζυγον τῆς Εὐδοκίας Κ. 80, καὶ πατέρα τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, ὡς δεσπότην. Γιὰ τὴ σφραγίδα. πρβλ. G. Schlumberger, Sigillographie, σ. 713, ἀριθ. 4· Frochner, Annuaire, τ. II, σ. 335, ἀριθ. 113· Pancénco, Katalog., σ. 122, ἀριθ. 347. Ὁ Χωνιάτης, σ. 251 καὶ 340 βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 2, ἀναφέρει τὸν Ἰωάννη 147 ὡς ἀνεψιὸ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 (γιὸν τῆς ἀδελφῆς του Εὐδοκίας Κ. 80) καὶ ὡς Κομνηνόν (ἐκ μητρὸς) καὶ Βατάτζην (ἐκ πατρὸς).

5. Κατ' ἀκολουθία τοῦ γάμου τῶν γονέων του, ποῦ ἐγίνε περὶ τὸ 1131.

6. Ἀνώυμος, Ἐπὶ ἐγκολπίῳ ἔχοντι μέρος τοῦ ἁγίου λίθου, ἐν ᾧ ἐσμυρνισθὴ ὁ κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, NE 8 (1911), σ. 175, ἀριθ. 328:

Ὁ ζῶν θεϊκῶς καὶ θανὼν σαρκὸς νόμῳ

λίθῳ τε κλιθεὶς βασιλικῶς ὡς λέων

καὶ λιβανοσμύρνιστον εἰσδύς αἰνδόνα

φέρωντα σεπτὸν τοῦδε τοῦ λίθου μέρος

Ἰωάννην με Κομνηνόν, Σῶτερ, σκέποις

ἅμα συνεύῳ Δουκοβλάστῳ Μαρίᾳ.

Ἡ S. De Jongh, σ. 74, ὑ. 11 κλίνει νὰ δεχτῆ πὼς ὁ Ἰωάννης Κ. τοῦ στιχουργήματος εἶναι ὁ Ἰωάννης Κ. 147, καθὼς ὡς «Ἰωάννης Κομνηνός» ἀναφέρεται κ' ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 318, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 2. Πρβλ. D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 229, σ. 193, ὑ. 7.

τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Δουκῶν, ἐνὸς ἐκ μητρὸς Κομνηνοῦ καὶ μιᾶς ἐκ πατρὸς Δούκαινας.

Τὸ ζευγάρι ἀπόκτησε τὸ πῶς λίγο δυὸ γιούς, τὸ Μανουήλ Κ. 235, φερώνυμο τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, καὶ τὸν Ἀλέξιο Κ. 236⁷.

Ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 ἦταν ἓνας πρίγκιπας ὀλότελα ἀφοσιωμένος στὸ θεῖο του Μανουήλ (α΄) Κ. 81, γι' αὐτὸ καὶ στὸν πρωτότοκο γιό του ἔδωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, καὶ γι' αὐτὸ ἀνέχτηκε καὶ τὶς ἐρωτικές σχέσεις τοῦ θείου του μὲ τὴν ἀδελφή του Θεοδώρα Κ. 150.

Ἐξάλλου ἦταν ἓνας ἄνθρωπος ἀξίας, «κάτοχος τῆς τακτικῆς τοῦ πολέμου», γι' αὐτὸ καὶ «στὶς πολλὰς μάχες ποὺ πῆρε μέρος ἐναντίον τῶν Τούρκων, πέτυχε πολλὰς νίκας»⁸.

Χωρὶς ἀμφιβολία θὰ πῆρε μέρος στὴν κακὸτυχη μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, στὶς 17.IX.1176, καὶ ἴσως σ' αὐτή, παρὰ τὴν τόσο ὀλέθρια ἐκβασή της, διακρίθηκε, γι' αὐτὸ καὶ βλέπομε ἀμέσως μετὰ ἀπ' αὐτή νὰ τοῦ ἀναθέτῃ ὁ θεῖος του - αὐτοκράτορας, τὸ 1177, τὴν ἀρχηγία τοῦ ἐναντίον τῶν Τούρκων βυζαντινοῦ στρατοῦ, κάτω ἀπ' τὶς ἐξῆς συνθήκες⁹.

Πολὺ δυσαρεστημένος ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Kilidj Arslan II ποὺ ὁ Μανουήλ (α΄) δὲν τήρησε τὴ συμφωνία ποὺ εἶχε μαζί του γιὰ τὴν καταστροφή τοῦ φρουρίου τοῦ Δορυλαίου, χωρὶς νὰ δώσῃ καιρὸ στὸ βασιλεῖα νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὶς δυνάμεις του, λίγο μετὰ τὴν καταστροφή τοῦ Μυριοκέφαλου, περὶ τὸ 1177 - 1178, ἔστειλε ἓνα στρατὸ 24.000 ἀνδρῶν μὲ τὴ διαταγὴ νὰ καταστρέψῃ καὶ νὰ λεηλατήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Μαϊάνδρου ποταμοῦ μέχρι τὴ θάλασσα. Καθὼς ὁ Μανουήλ (α΄) πληροφορήθηκε τὴν εἰσβολὴ τῶν Μουσουλμάνων, ποὺ διατελοῦσαν κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατηγοῦ «Ἀτάπακου» (= Atta - beg), «ἀποποιήθηκε νὰ πάῃ ὁ ἴδιος νὰ πολεμήσῃ τὸν ἐχθρὸ», καὶ ἀνάθεσε τὴν ἀρχιστρατηγία τοῦ στρατοῦ ποὺ συγκέντρωσε στὸν ἀνεψιὸ του Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, μὲ ὑποτελεῖς τὸ νεαρὸ καὶ γενναῖο πολεμιστὴ Κωνσταντῖνο Δούκα καὶ τὸν ἐμπειροπόλεμο Μιχαήλ Ἀσπιέτη¹⁰.

Στὸν ἀρχιστράτηγο καὶ τοὺς συστρατήγους του δόθηκαν ρητὲς ἐντολές ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα, νὰ μὴν ἔλθουν σὲ ἐχτροπραξίες μὲ τοὺς Τούρκους, ἀν προηγουμένως δὲν ἔχουν ἐξασφαλίσει τὴν ἐπιτυχή ἐκβασὴ τῆς ἐπιχείρησης¹¹.

7. Χωνιάτης, σ. 341.

8. Χωνιάτης, σ. 340: ἀνὴρ οὐ φαῦλος τὰ τακτικά, πολλὰς δὲ νίκας πολλὰκις ἐπανηρημένος κατὰ Περσῶν,

9. Δὲν νοεῖται ἀνάληψη στρατιωτικῆς ἡγεσίας τὸ 1177, χωρὶς τὴ συμμετοχὴ στὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου τοῦ 1176.

10. Χωνιάτης, σ. 250-51· Σκουταριώτης, σ. 293-94. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 514· R. Guiland, Recherches, sur les Inst. Byz., τ. I, σ. 408, ἀριθ. 10· γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Δούκα, βλ. D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 221, σ. 191, βλ. ἐπίσης προσωπογραφίαν Εἰρήνης Κ. 138, ὑ. 9· γιὰ τὸν Μιχαήλ Ἀσπιέτην, βλ. προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ὑ. 46 καὶ 47.

11. Χωνιάτης, σ. 251.

Ο Ἰωάννης Κ.Β. 147 φάνηκε ἀντάξιος τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ θεοῦ του καὶ ἀναδείχθηκε νικητῆς, ἂν καὶ διέθετε πιὸ λίγες δυνάμεις ἀπὸ κείνες τοῦ γενναίου Τούρκου ἀντιπάλου του Ἀτάπακου. Μὲ τὸ στρατό του, τὸν ὁποῖον ἐνίσχυσε μὲ ἐπιτόπια στρατολογία, πῆγε καὶ στρατοπέδευσε γύρω στὶς κωμοπόλεις Ἰέλιον καὶ Λειμμόχειρα, κοντὰ στὸ Μαϊανδρο ποταμό, ὅπου ὑπῆρχε μιὰ παλιὰ γέφυρα. Ἀπὸ κεῖ διαίρεσε τὴν στρατιά στὰ δυὸ καὶ ἀπόκλεισε τὴν ὑποχώρηση τῶν Τούρκων. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀτάπακος μετὰ γενναία ἀντίσταση – ἦταν ὄχι μόνον στὰ χέρια δυνατός, ἀλλὰ εἶχε καὶ ἀντρίκιο φρόνημα – ρίχτηκε μὲ τὸ ἄλογό του στὸν ποταμό, ἔβαλε τὴν ἀσπίδα του γιὰ βάρκα, καὶ μὲ τὸ ἓνα χέρι σέρνοντας τὸ ἄλογό του καὶ μὲ τὸ ἄλλο κρατώντας τὸ σπαθί του, διέπλευσε τὸν ποταμό, γιὰ νὰ βγῆ κάπου καὶ νὰ πιάσῃ ἓνα λοφίσκο, ὅπου προσπάθησε νὰ συγκεντρώσῃ ὅσους μποροῦσε ἀπ’ τοὺς συμπολεμιστῆς του, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀμυνα. Ἀλλὰ δὲν τὸ πέτυχε, καθὼς ἓνας ἀτρόμητος Ἀλανὸς στρατιώτης τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, ὄρμησε πάνω του καὶ τοῦ πήρε τὸ κεφάλι¹².

Ὁ χαμὸς τοῦ ἀρχηγοῦ ἔφερε τὸν πανικὸ στοὺς Τούρκους, ἔτσι ποὺ ὁ Μαϊανδρος ἐγίνε ὁ ὑγρὸς τάφος τους, γιὰ νὰ σωθοῦν στὸ τέλος λίγοι ἀπ’ τὴν πολυάριθμη τουρκικὴ στρατιά. Ὁ θάνατος τοῦ γενναίου Ἀτάπακου δὲν ἔμεινε ἀνεκδίκητος ἀπ’ τοὺς ὁμοφύλους του. Ἕνας ἀντρακλας ἀπ’ αὐτοὺς, ὄρμησε κατὰ τοῦ ἐκ τῶν ὑποστρατήγων τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, τοῦ Μιχαήλ Ἀσπίτη, καβαλλίκεψε πάνω στὸ ἴδιο τὸ ἄλογό του, ἔσπασε τὰ μοῦτρα τοῦ ἀλόγου του καὶ τὸν ἔρριξε στὸ ποτάμι γιὰ νὰ βρῆ τὰ πτώματα τῶν Τούρκων ἀντιπάλων του¹³. Ἡρωῖσμοι ἀληθινῶν γιγάντων!

Ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 ἀναχαίτισε κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς Τούρκους ποὺ μετὰ τὸ Μυριοκέφαλο εἶχαν ἀποθρασυνθῆ, ἀλλὰ εἶναι ἀλήθεια πῶς ὁ βυζαντινὸς στρατὸς δὲν ἦταν πιὰ σὲ θέση μετὰ τὴ φοβερὴ ἐκείνη καταστροφή νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐπίθεση καὶ εἶναι ἀκόμη ἀμφίβολο, ἂν ἦταν ἰκανὸς νὰ φυλάξῃ τὰ σύνορα καὶ νὰ ἀπωθήσῃ τὶς ληστοσυμμορίες τῶν ἀπίστων, ποὺ δὲν ἔπαυαν νὰ παραβιάζουν καὶ νὰ διατρέχουν τὰ βυζαντινὰ ἐδάφη¹⁴.

Δὲν εἶναι παρὰ μετὰ τὶς πιὸ πάνω ἐπιτυχίες τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, τὶς ὁποῖες κάπως ὑπερβολικὰ μᾶς ἐξέθεσε ὁ Νικήτας Χωνιάτης¹⁵, καὶ μάλιστα λίγο πρὶν ἀπ’ τὸ θάνατο τοῦ θεοῦ του βασιλέα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, ποὺ διορίστηκε ἀπ’ αὐτὸν τὸν τελευταῖο (ὁ Ἰωάννης Κ. Β. 147) μέγας δομέστικος¹⁶.

12. Χωνιάτης, σ. 251-53.

13. Χωνιάτης, σ. 253.

14. F. Ghalandon, τ. II, σ. 513.

15. F. Ghalandon, τ. II, σ. 514.

16. R. Guiland, RIB, τ. I, σ. 408, ἀριθ. 10. Στὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου δομέστικου διαδέχτηκε τὸν περιφημὸ Ἰωάννη Ἀξούχο, τὸν πατέρα τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου, τοῦ συζύγου τῆς Μαρίας Κ. 123, ποὺ πέθανε λίγο μετὰ τὸ 1149. Ἄρα, καθὼς φαίνεται, τὸ ἀξίωμα ἔμεινε

Κατά τη σύντομη βασιλεία του Ἰωάννου (β') Κ. 155 ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 βρισκόταν στή Φιλαδέλφεια, ὡς κυβερνήτης τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων¹⁷.

Παρόλο ποῦ ἡ ἀδελφή του Θεοδώρα Κ. 150, παντρεμένη μετὰ τὸ στρατηγὸ Νικηφόρο Χαλούφη, ὁ γαμβρὸς του ἀπ' τὴν ἀδελφή του Ἄννα Κομνηνὴ Βατατζίνα 149 διάσημος στρατηγὸς Ἀλέξιος Βρανᾶς Κομνηνὸς καὶ οἱ ἀνεψιοὶ του ὁ σεβαστοκράτορας Ἀλέξιος Κ. 156 καὶ ὁ πρωτοστράτορας Ἀλέξιος Κ. 237, στάθηκαν ἐχθροὶ τοῦ καθεστώτος τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ προσχώρησαν στὸ στασιαστὴ Ἀνδρόνικο Κ. 87¹⁸, ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 «ὄχι μόνον ἐκκλίνει τ' αὐτὰ τοῦ στίξ ἐλκυστικὰς προτάσεις ποῦ τοῦ ἔκανε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1182¹⁹, ἀλλὰ τὸν καταγγέλλει καὶ τὸν διακήρυττε ὡς τύραννο, ποῦ σὰν σὲ γυαλιστερό καθρέφτη μετὰ τὰ λεγόμενά του ἐμφανίζεται, καὶ πῶς σ' αὐτὸν ὁ ἴδιος δὲ βλέπει παρὰ τὸν Πρωτέα»²⁰, τὴ θαλασσινὴ αὐτὴ θεοτήτα τῆς Ἀρχαιότητος, ποῦ μποροῦσε νὰ παίρνη λογιῆς-λογιῆς μορφές.

Σὲ συνέχεια οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὸν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147 καὶ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 –ὁ δευτέρος ἦταν πρωτεξάδελφος τῆς μητέρας τοῦ πρώτου Εὐδοκίας Κ. 80– ἐκτραχύνθηκαν ἀκόμη πιὸ πολὺ.

Χωρὶς ἀκόμη νὰ γίνῃ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 κύριος τῆς ἀρχῆς²¹, ἔστειλε διαταγὰς στὸν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147 νὰ ὑποταχθῇ σ' αὐτὸν, τοῦ ἀπόδιδε

κενὸ γιὰ πολλὰ χρόνια. Τὸν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147 διαδέχτηκε στὸ ἀξίωμα ὁ ἐξ ἀσπῶν Βασίλειος Βατάτζης, σύζ. τῆς Ἀνώνυμης Ἀγγελίνας 190, βλ. R. Guiland, RIB, τ. I, σ. 407-9, ἀριθ. 9, 10, 11.

17. Βλέπει κανεὶς τὸν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147 καὶ τὸ Βασίλειο Βατάτζη, ἐνῶ εἶναι μέγαλοι δομέστικοι, νὰ κυβερνοῦν συγχρόνως καὶ τὸ θέμα τῶν Θρακησίων, ἔχοντας τὴν ἔδρα τους στή Φιλαδέλφεια, βλ. Χωνιάτης, σ. 318 καὶ 340 γιὰ τὸν Ἰωάννη Κ.Β. 147, καὶ σ. 522-23, γιὰ τὸ Βασίλειο Βατάτζη, ὅπου καὶ ὀνομάζεται «μέγας δομέστικος τῆς Ἀνατολῆς καὶ δούξ Θρακησίων», πρβλ. V. Laurent, *Le Grand Domesticat, Notes Complémentaires*, EO 37 (1938), σ. 67.
18. Γιὰ τὴ Θεοδώρα Κ. 150, βλ. Χωνιάτης, σ. 376-77· γιὰ τὸν Ἀλέξιο Βρανᾶ Κομνηνὸ, βλ. Χωνιάτης, σ. 359· γιὰ τὸν Ἀλέξιο Κ. 156, βλ. Χωνιάτης, σ. 301· γιὰ τὸν Ἀλέξιο Κ. 237, βλ. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλκυσσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 382.
19. Στις 2.V.1182 ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἦταν ἐξω ἀπ' τὴν ΚΠολη, ὁπότε οἱ ὀρδές του ἔκαναν τὴ σφαγὴ τῶν Λατίνων τῆς ΚΠολης, βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 134. Τὸ μῆνυμα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 πρὸς τὸν Ἰωάννη Κ.Β. 147 στάλθηκε πρὶν ἀκόμη φτάσῃ ὁ πρῶτος στή Νικομήδεια καὶ πρὶν συναντηθῇ γύρω ἀπ' τὸ Χάρακα μετὰ τὸν Ἀνδρόνικο Δούκα Ἄγγελο 93· ἄρα τὸ μῆνυμα στάλθηκε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1182, βλ. Χωνιάτης, σ. 319.
20. Χωνιάτης, σ. 318-19· Σκουταριώτης, σ. 318.
21. Ἡ στέψη τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 ἐγινε στὰ μέσα τοῦ Μάη τοῦ 1182, βλ. O. Jurewicz, σ. 134, ἀφοῦ προηγουμένως πληροφορήθηκε, κατὰ τὸν Χωνιάτη, σ. 343, τὸ θάνατο τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147. Αὐτὴ ἡ ἡμερομηνία τῆς στέψης τοῦ νεαροῦ ἡγεμόνα θεωρεῖται καὶ ἡ ἐπίσημη ἡμερομηνία τῆς ἀνάληψης τῶν ἐπιτροπικῶν καθηκόντων ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, βλ. Χωνιάτης, σ. 343. Ἄρα οἱ κατὰ τοῦ Ἰωάννη Κ.Β. 147 ἐνέργειες τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ἐγιναν πρὶν πάρῃ καὶ τυπικὰ στὰ χέρια του τὴν ἐξουσία.

τήν κατηγορία πώς επιχειρεί νά καταλάβη τόν αυτοκρατορικό θρόνο –ενῶ αὐτός δέν ἦταν παρά ἕνας πιστός ὀπαδός τῆς νομιμότητας, θέλοντας ἡ ἐξουσία νά παραμείνῃ στά χέρια τῆς χήρας καί τοῦ γιοῦ τοῦ πολυαγαπημένου τοῦ θεοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81– καί τόν ἀπειλοῦσε μέ κυρώσεις γιά τήν πολιτεία του». Ὁ μέγας δομέστικος σέ ἀνταπόδοση «περιφρονοῦσε τίς διαταγές τοῦ στασιαστή, τοῦ καταλόγιζε πώς αὐτός ἦταν ἐκεῖνος πού σφετερίστηκε στήν οὐσία ὀλοφάνερα τήν αυτοκρατορική ἐξουσία, ἐκτόξευε ἐναντίον τοῦ ἀπειλῆς πολύ χειρότερες ἀπό κείνες πού ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 τοῦ εἶχε ἀπευθύνει, καί τόν ἐπιτιμοῦσε καί τόν ἐπέπληττε καί τόν χαραχτήριζε σάν ἕνα δαίμονα πού ἐνέσκηψε γιά νά κατατρίψῃ καί ἐξοντώσῃ τήν αυτοκρατορική γενιά τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81»²².

«Οἱ πόλεις τῆς Ἀσίας ἦσαν γεμάτες ἀπό στάσεις καί πολέμους, λέει ὁ Χωνιάτης, καί τὰ κακά πού προέκυπταν ἀπ' αὐτά ἦσαν χειρότερα ἀπό κείνα πού προέρχονταν ἀπ' τόν ἐξωτερικό ἐχθρό, ἢ καλύτερα μπορεῖ κανεὶς νά πῇ πώς ἐκεῖνο πού δέν πετύχαινε τὸ ἀλλόγλωσσο ἀριστερό χέρι, τὸ θέριζε τὸ ντόπιο δεξιό, καθὼς οἱ Κομνηνοὶ ἐπιδόθηκαν σέ ἀλληλοεξοντωτικό πόλεμο, χωρὶς καθόλου νά λαμβάνουν ὑπόψη τους τοὺς νόμους τῆς συγγένειας»²³.

Ἡδη ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου, μέ τὸ ἀγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου ἀντιπάλου τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, κατέλαβε μέ πόλεμο τὴ Σωζόπολη καί τήν περιοχή τῆς, τὸ Κοτυαεῖο καί ταλαιπώρησε μέ μακρὰ πολιορκία τὴ λαμπρότατη Ἀττάλεια²⁴.

«Λὲς καί ὁ διάβολος, λέει ὁ ἱστορικός τῆς ἐποχῆς, ὀδηγοῦσε τήν Αὐτοκρατορία σέ κάθε πράμα πού δέν ἦταν πρὸς τὸ συμφέρο τῆς»²⁵.

Πολύ γρήγορα ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἀποφάσισε νά λύσῃ τίς διαφορές του μέ τὸν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, μέ τὸν ἔνοπλο ἀγῶνα, γι' αὐτὸ καί συγκρότησε ἕνα στράτευμα, «ὄχι ὀλιγάριθμο», ἐπικεφαλῆς τοῦ ὁποίου τοποθέτησε τὸν Ἀνδρόνικον Λαπαρδᾶν, τὸν σύζυγον τῆς Θεοδώρας Κ. 234, τὸν γνωστό μας «κοντόσωμο» ἀλλὰ «δραστήριο στὰ πολεμικὰ στρατηγὰ»²⁶.

Δυστυχῶς, αὐτὴ ἡ κρίσιμη γιά τὸν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147 στιγμή τὸν βρῆκε βαριά ἀρρωστο, ἔτσι πού νά μὴ μπορῇ νά μετακινηθῇ²⁷. Δέν μπορούμε νά διαπιστώσωμε τὴ φύση τῆς ἀρρώστιας του· καθὼς ὁμως τὸν βλέπομε καί πάνω

22. Χωνιάτης, σ. 340· Σκουταριώτης, σ. 327-28.

23. Χωνιάτης, σ. 340-41· Σκουταριώτης, σ. 328.

24. Χωνιάτης, σ. 340· Σκουταριώτης, σ. 327. Ὁ Kılıdj Arslan II ἐπέζησε τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 δώδεκα ὀλάκερα χρόνια († 1192) καί ἔφερε τὸ σελτζουκικό κράτος τοῦ Ἰκονίου στήν πρὸ μεγάλη του ἀκμὴ· μετὰ τὸ θάνατό του οἱ γιοὶ του ἐπιδόθηκαν σέ ἀλληλοεξοντωτικό πόλεμο, ὅπως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μανουήλ (α΄) οἱ Κομνηνοὶ ἐπιδόθηκαν σέ πολέμους μεταξύ τους.

25. Χωνιάτης, σ. 340: ἀντιπεριέργοντος οἴμαι τοῦ δαιμονίου τήν ὑπὸ Ρωμαίους εἰς πᾶν ἀξέμφορον.

26. Χωνιάτης, σ. 341.

27. Χωνιάτης, σ. 341.

στο κρεββάτι να μετακινήται από βαστάζους, κάτι μᾶς κάνει να υποψιαζόμαστε πώς ἐπρόκειτο γιὰ φυμάτιωση... τὸ «καχεξία»²⁸, καὶ τὸ «αἶρειν αὐτὸν ἐπὶ κλινιδίου αὐτοσκεύου»²⁹, μᾶς ὀδηγεῖ σ' αὐτὸ τὸ κάπως αὐθαίρετο συμπέρασμα.

Ὁ μέγας δομέστικος πρόσταξε τότε τοὺς γιούς του Μανουὴλ Κ. 235 καὶ Ἀλέξιον Κ. 236 νὰ βγοῦν ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ ποὺ διέθετε, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν Ἀνδρόνικο Λαπαρδά. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ποὺ συγκροτήθηκε εἶχε διάφορες τροπές καὶ κατὰ τις συγκρούσεις πολλὰ ἦσαν τὰ θύματα κι ἀπ' τὶς δυὸ παρατάξεις³⁰.

Ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 127 μάθαινε τὶς διαφορὲς φάσεις τοῦ ἀγώνα «πάνω στὸ κρεββάτι τοῦ πόνου καὶ βαθιὰ λυπόταν καὶ ἀναστένάζε ποὺ τὸ κακὸ τὸν βρῆκε σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση». « Ἡ ψυχὴ του τοῦ ἔλεγε, νὰ πεταχτῆ ἐπάνω καὶ νὰ δείξη στὸν κόσμῳ τὸ τί μπορεῖ νὰ πετύχη, νὰ ξεσηκώσῃ τὶς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Μ. Ἀσίας, μὲ τὶς διάτορες γιὰ μιὰ νίκη φωνές του, καὶ νὰ δείξη σ' αὐτὸν τὸν βαθυγέροντα Ἀνδρόνικο Κ. 87, λέει ὁ Χωνιάτης, μὲ τὰ ἔργα του, μὲ ποιὸν στρατιωτικὸ ἀρχηγὸ τόλμησε νὰ τὰ βάλῃ»³¹.

«Καὶ πραγματικά, γιὰ νὰ δείξη ὁ γενναῖος αὐτὸς Κομνηνὸς πὼς ἡ ψυχικὴ προθυμία καὶ τοὺς νεκροὺς ἀκόμη ξεσηκώνει ἀπ' τοὺς τάφους, καὶ πὼς τίποτε πιὸ δυνατὸ δὲν ὑπάρχει ἀπὸ μιὰ καρδιά ποὺ αἰσθάνεται, πρόσταξε στὴν κατάσταση τοῦ ἐτοιμοθάνατου ποὺ βρισκόταν, νὰ τὸν σηκώσουν πάνω σ' ἓνα αὐτοσχέδιο κρεββάτι καὶ νὰ τὸν πᾶνε καὶ νὰ τὸν στήσουν πάνω σ' ἓνα λοφίσκο, ποὺ ἀπ' αὐτὸν μπορούσε νὰ βλέπῃ τὸ θέατρο τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων»³².

Ἀπ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἔδωσε στοὺς γιούς του τὶς ἀνάλογες διαταγές καὶ διέγραψε τὸν τρόπο τῆς παράταξης τῆς στρατιάς. Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἄμεσα· ἡ νίκη ἔσπευε τὰ ὄπλα τὰ δικά του, καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Λαπαρδάς, στρατηγὸς ὄχι τυχαῖος, ἀναγκάστηκε νὰ στρέψῃ τὰ νῶτα καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ, χωρὶς νὰ μείνῃ ἀκαταδίωχτος, ἐνῶ συγχρόνως κατὰ τὴ δίωξη εἶχε καὶ ἀπώλειες³³.

Αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ κύκνειο πολεμικὸ ἄσμα τοῦ ὑπέροχου αὐτοῦ Κομνηνοῦ· «λίγες μέρες μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀντραγάθημα, λέει ὁ Χωνιάτης, ὁ Κομνηνο-Βατάτζης κατὰστρεψε τὴ ζωὴ»³⁴.

Πέθανε τὸ Μάη τοῦ 1182³⁵, μέσα στοὺς ὄδυρμούς τῶν Φιλαδελφῶν, τοὺς ὁποίους ὡς ὁ ὕξ κυβερνοῦσε· αὐτοὶ ὁμως μετὰ τοὺς ὄδυρμούς, καθόλου

28. Χωνιάτης, σ. 341.

29. Χωνιάτης, σ. 341.

30. Χωνιάτης, σ. 341.

31. Χωνιάτης, σ. 341.

32. Χωνιάτης, σ. 341.

33. Χωνιάτης, σ. 341-42· Σκουταριώτης, σ. 328.

34. Χωνιάτης, σ. 342.

δέν καθυστέρησαν νά προσχωρήσουν στον Ἀνδρόνικο Κ. 87, καθώς μιὰ ἐπιτροπή τους ἀναχώρησε γιὰ τὴ «βασιλεύουσα πόλη» νά κολακεύει τὸ γερόντιο, τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, καὶ νά στραφῆ κατὰ τῆς μνήμης τοῦ Ἀετοῦ (= τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147) καὶ τῶν νεοσσῶν του (= τῶν γιῶν του)³⁶.

Καὶ πραγματικά, ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 ἦταν ἓνας «ἀετοειδῆς ὄρνις»³⁷ μέσα στον πολὺκλαδο οἶκο τῶν Κομνηνῶν, γέννημα αὐτῆς τῆς πορφύρο-γένητης Εὐδοκίας Κ. 80, ποὺ τοῦ δῶσαμε τὸν ἀριθμὸ 147· ὅμως στὴ μεγάλη Γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν ποὺ ἔχει τόσους καὶ τόσους ἀριθμούς, δὲν εἶναι αὐτὸς ἐκεῖ ἀπ' τὶς πολλὲς μονάδες μιὰ, μιὰ μονάδα συνηθισμένη· αὐτὴ ἡ χαρὰ τοῦ ἀρκεῖ, ποὺ πρὸς τὴν αἰωνιότητα εὐτυχισμένος ἔφυγε, καθώς στὴν ὕστατὴ του ὥρα, τὴν ἐπώδυνη, μποροῦσε «ἡ καρδιά του τόσο βαθιὰ νά αισθάνεται», γιὰ νά καταλάβῃ ὁ κόσμος πῶς δὲν ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς πολλοὺς Κομνηνοὺς.

Εἶδαμε τὸν Ἀνδρόνικον Κ.Κ. 135 καὶ ἐδῶ τὸν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, καὶ διαπιστώνομε πόσοι Κομνηνοὶ ὑπῆρχαν ποὺ μποροῦσαν ἐπάξια νά πλαισιώσουν τὸν ἀνήλικο Ἀλέξιο (β') Κ. 155, ἂν ἡ χήρα τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, ἡ Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, μαζί με τὴν ὁμορφιά εἶχε καὶ τὴν ἐξυπνάδα νά διαλέξῃ ἓνα ἀπ' αὐτοὺς ὡς κύριο ὑπουργό της.

Ὁ θάνατος τοῦ ἥρωα, τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, ποὺ «σωστὰ διείδε πῶς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 σκόπευε νά ἐκπορθῆ τὸ θρόνο»³⁸, ἔδωσε φτερὰ σ' αὐτὸν τὸ σφετεριστὴ γιὰ νά προχωρήσῃ ἢ καλύτερα νά ἀρχίσῃ τὸ προμελετημένο ἀπαίσιο ἔργο του³⁹.

Αὐτὸς, ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81, ὁ μεγάλος βασιλέας, ποὺ ἀπὸ κάποιον σύγχρονό του παραβάλλεται «μὲ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρο γιὰ τοὺς τρανοὺς ἀγῶνες του, μὲ τὸ Δαβὶδ γιὰ τὸν τρόπο ἀνόδου του στὴ βασιλεία καὶ μὲ τὸν Ὀκτάβιο Αὔγουστο γιὰ τὰ προμηνύματα ποὺ διέγραψαν τ' ἀστέρι του»⁴⁰, τοῦ ὁποῦ «οἱ ἀστραπὲς φώτιζαν τὴν Οἰκουμένη»⁴¹ καὶ «οἱ ἀχτίδες τῶν τροπαίων του διαχύνονταν ὡς τὰ ἔσχατα τῆς Γῆς»⁴², καθώς μέσα σὲ κάποια παραζάλῃ ἢ καὶ παράνοια πέθανε⁴³, καθόλου δὲ φρόντισε γιὰ τὸ κατόπι, ἀφήνοντας τὸ Κράτος στὰ χέρια μιᾶς νεαρῆς γυναίκας καὶ ἑνὸς παιδιοῦ. «Ὁ πάππος του Ἀλέξιος (α') Κ. 15 δὲ θὰ ἔκανε τέτοιο λάθος, λέει νεώτερος ἱστορικός, ἐνῶ

35. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 19 καὶ 21.

36. Χωνιάτης, σ. 342· Σκουταριώτης, σ. 328.

37. Χωνιάτης, σ. 342: κατὰ τοῦ ἀετιδοῦς ὄρνιθος τοῦ Βατάτζη... (ἀετώδους θέλει νά πῆ ἢ ἀετοειδοῦς;)

38. R. Guiland, RIB, τ. I, σ. 408, ἀριθ. 10.

39. Χωνιάτης, σ. 343· Σκουταριώτης, σ. 329.

40. Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, Πρὸς τὸν βασιλέα κυρὸν Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, VV12 (1906), σ. 96-7.

41. Κωνστ. Μανασσῆς, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 89.

42. Κωνστ. Μανασσῆς, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 89.

ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 δὲ φρόντισε γιὰ μιὰ καλύτερη διαδοχὴ»⁴⁴. Δὲν ἔδωσε στὴ γυναίκα του καὶ στὸ γιό του γιὰ σύμβουλο ἕνα κύρ Ἀνδρόνικον Κ.Κ. 135 ἢ ἕνα κύρ Ἰωάννην Κομν. Βατ. 147, ποὺ ἦσαν ἀπὸ ἀδελφές πρωτανεψιοὶ του, ἀλλὰ προώθησε καὶ εὐνόησε στὴν αὐλή, γιὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ οἴκου του, τὸν μόνο ποὺ ἐπιζοῦσε ἀπὸ ἀδελφὸ πρωτανεψιὸ του, τὸν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ν κύρ Ἀλέξιον Κ. 132· αὐτὸς ἦταν ποὺ ἔδωσε τὰ προσήματα γιὰ νὰ σφετεριστῇ τὸ θρόνο ὁ δολοφόνος τῆς οικογενείας του Ἀνδρόνικος Κ. 87, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 μέχρι τὸ θάνατό του πολέμησε.

Μᾶς ἔχει περιοσθῆ ἡ σφραγιδα τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, πρὶν ὀνομαστῇ μ ἔ γ α ς δ ο μ ἔ σ τ ι κ ο ς καὶ δ ο ὕ ξ Ἰ θ ρ α κ η σ ῖ ω ν⁴⁵.

Ἡ γυναίκα του Μαρία Δούκαινα μᾶς εἶναι ἄγνωστο πότε πέθανε, μᾶλλον ὅμως πέθανε πρὶν ἀπ' αὐτόν, καθὼς δὲν ἀναφέρεται στὶς τελευταῖες του στιγμές.

«Θεϊκὰ καθὼς ἐζησε ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 καὶ πέθανε ἀπ' τὴν ἀρρώστια ποὺ ἐφθειρε τὸ σῶμα του, λέει ἕνας στιχοπλόκος, βασιλικά σὰν λιοντάρι στὸ λίθινο μνημεῖο του ἐναποτέθηκε, καὶ μὲ σεντόνι λιβανοσμύρνιστο περιτυλίχθηκε, φέροντας μαζί του ἕνα κομμάτι ἀπ' τὴν πέτρα ποὺ σ' αὐτὴ ἐναποτέθηκε, κατὰ τὴν ὡραία παράδοση, μετὰ τῆ σταύρωση ὁ Ἰησοῦς»⁴⁶.

148. Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς Βατάτζης (γένν. περὶ τὸ 1133 – † ΙΧ. 1176)

Ὁ Ἀνδρόνικος¹ Κομνηνὸς² Βατάτζης³ γιὸς τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 80⁴ γεννήθηκε περὶ τὸ 1133⁵.

43. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 462, ὑ. 163α.

44. Κωνστ. Ἀμαντός, Ἱστορία τ. Β΄, σ. 359.

45. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 4.

46. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 6.

148.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς θείου του Ἀνδρόνικου Κ. 76.

2. Zacos-Vegliery, ἀριθ. 2730, σ. 1532-33:

Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος ἐξ Εὐδοκίας (80)

πορφυροφυοῦς ἐκφυεῖς ρίζης κλάδος...

Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, ἐκδ. Migne, PG 140, στ. 236: τοῦ περιποθήτου ἀνεψιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἀνδρόνικου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ πανσεβασταῦπερτάτου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Βατάτζου· L. Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 479: τοῦ περιποθήτου κτλ. κυροῦ Ἀνδρόνικου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ (ἀντὶ τοῦ σωστοῦ: τοῦ πανσεβαστοῦπερτάτου) κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Βατάτζη, τὸ ἐπίσημο ἄρα ἐπώνυμο ἦταν Κ ο μ ν η ν ὸ ς, καθὼς ἦταν γιὸς μιᾶς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς, τὸ ἀνεπίσημο ἦταν Β α τ ᾶ τ ζ η ς, αὐτὸ ποὺ μᾶς δίδουν οἱ πρὸ κάτω ἀφηγηματικὲς πηγές.

Παντρεύτηκε με κάποια, τῆς ὁποίας δὲν ξέρομε οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε τῆ γενιά⁶, κι ἀπ' αὐτῆ ἀπόχτησε τὸ πιὸ λίγο ἓνα γιό, τὸν Ἰωάννη Κ. 237⁷, ποὺ

3. Κίνναμος, σ. 300: Ἄνδρόνικον ἀδελφιδοῦν αὐτῶ τὸν Βατάτζην... Χωνιάτης, σ. 236: αἰχμῆ περιπαρεῖσαν τὴν τοῦ Ἄνδρόνικου τοῦ Βατάτζη κεφαλὴν, ἣν δὲ οὗτος ἀδελφιδούς μὲν τῶ βασιλεῖ Μανουήλ, Σκουταριώτης, σ. 287: ἡ τοῦ Βατάτζου Ἄνδρόνικου κεφαλὴ...

4. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2730, σ. 1532-33:
Κομνηνός Ἄνδρόνικος ἐξ Εὐδοκίας (80)
πορφυροφυοῦς ἐκφυεῖς ρίζης κλάδος,
ἀνεψιός δὲ Μανουήλ βασιλέως,
υἱός Βατάτζου δεσπότη Θεοδώρου
ἐμὲ προϊστη καὶ λόγων καὶ πραγμάτων.

Βλ. καὶ πιὸ πάνω, ὑ. 2, ὅπου ἀπ' τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων ἀναφέρεται, ὡς γιός τοῦ Θεοδώρου Βατάτζη, ὁ ὁποῖος ἦταν σύζυγος τῆς Εὐδοκίας Κ. 80.

5. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περὶ τὸ 1131, ὁ δὲ ἀδελφός του Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 ἦταν πρεσβύτερός του.

6. Ἡ ἀπόχτησι καὶ ἐνός νόμιμου παιδιοῦ μᾶς ἀποδεικνύει τὴ σύναψη γάμου. Καὶ γιὰ ὅσους Κομνηνοὺς ἢ καὶ Κομνηνὰς δὲν ἀναφέρεται ρητὰ ἀπ' τίς πηγές πῶς ἦσαν ἐγγαμοί, δὲν ἔπεται πῶς ἦσαν ἀγαμοί. Τὸ νὰ μείνη κανεὶς ἀγαμος, ἂν δὲν ἦταν μοναχός ἢ ἐρωμένος, ἦταν κάτι τὸ σπάνιο, ὄχι μόνον γιὰ τοὺς Κομνηνοὺς καὶ τὴν ἀριστοκρατία, ἀλλὰ γιὰ ὅλους τοὺς Βυζαντινοὺς.

7. Χωνιάτης, σ. 384: ὁ δ' ἐκ Κομνηνῶν Ἄλέξιος, ὃς ἐπὶ τοῦ κεράσματος ἐτέτακτο τῶ βασιλεῖ Μανουήλ ἐκ τῆς αὐτοῦ φύτλης γεγεννημένος (ἐκ γὰρ ἀδελφοπαίδος προσελήλυθεν), ὁ γιὰ τὸν ὅποιον ὁ λόγος Ἄλέξιος Κ. ἦταν δηλ. γιός ἐνός Κομνηνοῦ, ποὺ αὐτός ὁ Κομνηνός ἦταν γιός ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81. Ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20, καὶ ἐκδ. Βορν, σ. 382, μᾶς λέει πῶς ἦταν: «πρωτοστράτωρ μὲν τὴν ἀξίαν, ἀνεψιαδοὺς δὲ γνήσιος καὶ ὑπερλίαν φιλητός τῶ βασιλεῖ Μανουήλ», Δὲν μᾶς λέει «ἀδελφιδοῦς», δηλ. γιός ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς τοῦ Μανουήλ (α'), ἀλλὰ «ἀνεψιαδοῦς», δηλ. γιός πρώτου ἀνεψιοῦ τοῦ Μανουήλ (α'), μικρανεψιός αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὅπως λέμε σήμερα. Σύμφωνα μετὰ τὰ πιὸ πάνω ὁ Ἄλέξιος Κ. 237 κατεῖχε τὰ ἀξιώματα «τοῦ ἐπὶ τοῦ κεράσματος» καὶ τοῦ «πρωτοστράτορα». Θεωρῶ ἀπίθανο κάτω ἀπ' τὴν ἔκφραση τοῦ Εὐστάθιου Θεσσαλονίκης νὰ κρύβεται ὁ Ἄλέξιος Κ. 156, ὁ νόθος γιός τοῦ Μανουήλ (α') ἀπ' τὴ Θεοδώρα Κ. 150, τὸν ὅποιον ὁ ἐπιφανὴς ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἀνάφερε ὡς «ἀνεψιαδοῦν» τοῦ Μανουήλ (α') καὶ ὄχι ὡς νόθο γιό. Ἀλλὰ ἂς λάβωμε ὑπόψην μας τὸν Χωνιάτην, σ. 384, πῶς ὁ Ἄλέξιος Κ. 237 ἦταν «γιός γιοῦ ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς τοῦ Μανουήλ (α')». Μᾶς εἶναι γνωστοὶ 14 πρωτανεψιοὶ τοῦ Μανουήλ (α'), ἐνός τῶν ὁποίων γιός ἦταν ὁ Ἄλέξιος Κ. 237, οἱ ἐξῆς:

1. Ἄνδρόνικος Κ. 124,	γιός τῆς Μαρίας Κ. 75
2. [Ἄλέξιος] Κ. 125,	» » » » »
3. Ἰωάννης Κ. 128,	» τοῦ Ἄνδρόνιου Κ. 76
4. Ἄλέξιος Κ. 132,	» » » » »
5. Ἰωάννης Κ.Κ. 133,	» τῆς Ἄννας Κ. 77
6. Ἄλέξιος Κ.Κ. 134,	» » » » »
7. Ἄνδρόνικος Κ.Κ. 135,	» » » » »
8. Ἄλέξιος Κ. 137,	» τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78
9. Ἰωάννης Κ. 139,	» » » » »
10. Ἄλέξιος Κ. 144,	» τῆς Θεοδώρας Κ. 79
11. Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147,	» τῆς Εὐδοκίας Κ. 80
12. Ἄνδρόνικος Κομν. Βατ. 148,	» » » » »

πρέπει να γεννήθηκε περί το 1155⁸.

Ο Ανδρόνικος Κομν. Βατ. 148 πήρε μέρος μαζί με το νεώτερο αδελφό του Αλέξιο Κομν. Βατ. 152 στις συνόδους της 2ας του Μάρτη του 1166⁹ και της 6ης του Μάρτη (του 1166)¹⁰, και μόνος του, χωρίς τόν αδελφό του, στη

13. Ισαάκιος Κομν. Βατ. 151,	»	»	»	»	»
14. Αλέξιος Κομν. Βατ. 152,	»	»	»	»	»

Απ' αυτούς πρέπει να αποκλειστούν αυτοί που φέρουν το όνομα Αλέξιος (οι υπ' αριθ. 125, 132, 134, 137, 144 και 152). Ο Ανδρόνικος Κ. 124 και ο Ισαάκιος Κ.Β. 151, δε μας είναι γνωστό αν απόχτησαν καν παιδιά. Ο Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 και ο Ιωάννης Κ.Β. 147 είχαν γιούς με το όνομα Αλέξιος, τόν Αλέξιον Κοντοστέφ. Κομν. 228 ο πρώτος και τόν Αλέξιον Κ. 236 ο δεύτερος, τών οποίων η σταδιοδρομία μας είναι γνωστή, και είναι όλοτελα διάφορη απ' αυτή του Αλέξιου Κ. 237. Ο Ιωάννης Κ. 139 πέθανε σε βρεφική ηλικία και φυσικά δεν απόχτησε παιδιά. Ο Ιωάννης Κ. 128 και ο Ιωάννης Κ.Κ. 133, δέν είχαν γιούς με το όνομα Αλέξιος, αλλά ο μόν πρώτος είχε γιό τόν Μανουήλ Κ. 213, ο δε δεύτερος τόν Στέφανο Κ.Κ. 223. Ο Ιωάννης Κ. 128 όμως φέρεται ως πατέρας του Αλέξιου Κ. 237 απ' τόν Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, ο οποίος, σ. 54, γράφει: *Alexius Comnenus the Cupbearer, a son of Alexius the protosebastos' older brother John*, και σ. 161: *he was probably a nephew of Alexius the protosebastos*. Αλλά πώς είναι δυνατόν ο Αλέξιος Κ. 237 να ήταν ένας γιός του Ιωάννη Κ. 128 και ένας πρωτανεπιός του Αλέξιου Κ. 132, ενώ μας είναι γνωστό πώς υπήρξε ένας έχτρός αυτού του τελευταίου. Επειτα σε καμιά πηγή δέν αναφέρεται πώς ο πολύ γνωστός μέχρι του 1176 που σκοτώθηκε Ιωάννης Κ. 128 είχε γιό με το όνομα Αλέξιος. Έτσι δέν υπολείπεται απ' τούς πρωτανεπιούς του Μανουήλ (α') για να είναι πατέρας του Αλέξιου Κ. 237, παρά ο Ανδρόνικος Κ.Β. 148. Η υπόθεση αυτή ενισχύεται και απ' τις προαγωγές που έκανε ο Μανουήλ (α') μετά τή μάχη του Μυριοκέφαλου (17.ΙΧ.1176), που σ' αυτή έπεσε ο Ιωάννης Κ. 128, έχοντας τόν τίτλο τού πρωτοσέβαστου. Τότε πρωτοσέβαστος ονομάστηκε ο μέχρι τότε πρωτοστράτορας Αλέξιος Κ. 132, αδελφός του Ιωάννη Κ. 128, ενώ στο αξίωμα του πρωτοστράτορα ύψώθηκε ο Αλέξιος Κ. 237, ακριβώς γιατί ήταν γιός του άλλου μεγάλου θύματος της Νεοκαισαρείας, μάχης παράλληλης προς εκείνη του Μυριοκέφαλου, του Ανδρόνικου Κ.Β. 148, βλ. πάνω σ' αυτό Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 533, ύ. 182, και πιο πάνω προσωπογραφία Αλέξιου Κ. 132, ύ. 30-36. Κοντά στά πιο πάνω έχομε και μαρτυρία δυτικής προέλευσης του Litta, *Marchesi di Monferrato*, Tavola V, τόν οποίον Πίνακα V μου έστειλε κατόπι παράκλησής μου ο διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Torino καθηγητής Stelio Bassi (σε φωτοτυπία) τόν καθηγητή εύχαριστώ απ' αυτή τή θέση. Απ' τόν Πίνακα V και τὰ σχόλια του M. Deporte προκύπτει πώς «ο πρωτοστράτορας Αλέξιος Κ. (237), γιός του Ανδρόνικου (148), γιού της Ευδοκίας (80), κόρης του αυτοκράτορα της ΚΠολης Ιωάννη (34), παντρεύτηκε τήν Ιωάννα ή Ιορδάνα του Montferrat, βλ. προσωπογραφία Αλέξιου Κ. 132, ύ. 36.

8. Τόν 1176 που ο Αλέξιος Κ. 237 ύψώθηκε σε πρωτοστράτορα πρέπει να είχε μιά ηλικία 21 περίπου χρονών.
9. Χωνιάτης, Θησ. Ορθοδοξίας, PG 140, στ. 236· βλ. τó κείμενο πιο πάνω, ύ. 2.
10. Χωνιάτης, Θησ. Ορθοδοξίας, PG 140, στ. 253: τών περιποθητών άνεπιών του βασιλέως ήμών του αγίου, τών υιών του μακαρίτου περιποθητου γαμβρού της άγιας αυτού βασιλείας, του πανσεβαστουπερτάτου κυρού Θεοδώρου του Βατάτζου, του τε κυρού Ανδρόνικου και του κυρού Αλεξίου.

σύνοδο τῆς 30ῆς τοῦ Γενάρη τοῦ 1170¹¹.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148 ἦταν ἕνας ἐξαιρετός στρατιωτικός ἄντρας, ὀλότελα στό θεῖο του βασιλέα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἀφοσιωμένος, ὅπως ἀκριβῶς καί ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός του Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147.

Ἀπ' τήν ὅλη στρατιωτική του σταδιοδρομία δέ γνωρίζομε, παρά τήν τελευταία του πολεμική πράξη, πού σ' αὐτή βρῆκε ἕνα ἡρωϊκό θάνατο, κ' ἔτσι βλέπομε πῶς ἦταν ἕνας ἀντάξιος ἀδελφός τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατάτζη 147.

Τό 1176 ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148 ἦταν ἕνας ἄντρας 43 περίπου χρονῶ καί θά ἔπρεπε ὡς τότε νά εἶχε ἐξελιχτῆ σέ δόκιμο στρατηγό, καθῶς θά εἶχε φοιτήσῃ στή στρατιωτική σχολή τοῦ θεῖου του Μανουήλ (α΄) Κ. 81.

Κατά τήν πιό πάνω χρονολογία, ἐνῶ ὁ θεῖος του αὐτοκράτορας ξεκίνησε γιά τό μεγάλο ἐναντίον τῶν Τούρκων πόλεμο, θέλοντας νά τοὺς χτυπήσῃ στήν καρδιά, σ' αὐτή τήν ἴδια τήν πρωτεύουσα τῶν Σελτζουκιδῶν, τό Ἰκόνιο, μέ περίλαμπρο ἀλήθεια ἐπιτελεῖο καί τόν κύριο ὄγκο τῶν στρατευμάτων του, ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148 στάλθηκε στό βορειοδυτικό μέτωπο τῆς Μ. Ἀσίας, κοντά στή Νεοκαισάρεια¹².

Ἐπικεφαλῆς ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατάτζης 148 ἐνός σώματος 30.000 ἀνδρῶν¹³, πού στρατολογήθηκαν στήν Παφλαγονία καί στήν Ἡράκλεια τοῦ Πόντου¹⁴, μαζί μέ τόν Δανισμενδίτη ἐμίρη τῆς Καππαδοκίας Dhoui Nouh¹⁵, στάλθηκε νά χτυπήσῃ τοὺς Τούρκους τῆς Ἀμάσειας¹⁶, κ' ἔπειτα νά πολιορκήσῃ καί νά ἐκπορθήσῃ τή Νεοκαισάρεια¹⁷.

Εἶναι φανερό πῶς ὁ Δανισμενδίτης πρίγκιπας εἶχε ἀκόμη σ' αὐτές τίς περιοχές ὀπαδοὺς· ἡ προσπάθεια πού ἔκανε τήν περασμένη χρονιά ἐναντίον τῆς Ἀμάσειας ὁ Dhoui Nouh μᾶς πείθει γι' αὐτό καί μᾶς ἐπιτρέπει νά συμπεράνωμε πῶς μερικές ἀπ' τίς παλιές κτήσεις τοῦ ἄλλοτε ἰσχυροῦ πριγκιπάτου τῶν Δανισμενδιτῶν ἡγεμόνων δέν ἀναγνώριζαν παρά ἀτελῶς τήν ἐξουσία τοῦ σουλτάνου Kilidj Arslan II τοῦ Ἰκονίου¹⁸.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ εἶναι πολὺ λιγόλογοι πάνω στήν ἐπιχείρηση πού διεξήγαγε ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148 καί οἱ μόνες λεπτομέρειες πού κατέχομε εἶναι αὐτές πού μᾶς δίδει ὁ Ἰακωβίτης πατριάρχης Μιχαήλ ὁ Σύρος καί πού ἀναφέρονται στήν πολιορκία τῆς Νεοκαισάρειας¹⁹.

Σύμφωνα μέ αὐτόν οἱ ὑπερασπιστὲς αὐτῆς τῆς πόλης ἐπιζήτησαν νά ρίξουν

11. L. Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 479· βλ. τὸ κείμενο πιό πάνω, ὑ. 2.

12. F. Chalandon, τ. II, σ. 506 κεξ. M. Levtschenko, Byzance, γαλλ. μετάφρ. P. Mabilie, σ. 233· ἑλλην. μετάφρ. τοῦ 1953, σ. 229· ἑλλην. μετάφρ. Γιάνη Βεστιάκη τοῦ 1955, σ. 289.

13. Μιχαήλ ὁ Σύρος, ἐκδ. Chabot, τ. III, σ. 369· Bar Hebraeus, Chronicon, τ. II, σ. 385.

14. Χωνιάτης, σ. 236· Κίνναμος, σ. 300.

15. Μιχαήλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369· βλ. καί προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 64.

16. Χωνιάτης, σ. 236.

17. Μιχαήλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369· Κίνναμος, σ. 300.

18. F. Chalandon, τ. II, σ. 506.

19. Μιχαήλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369· καί ὀ αντιγραφείας του Bar Hebraeus, Chronicon, τ. II, σ. 385.

τῆ διχόνοια ἀνάμεσα στὸν Ἀνδρόνικο Κομν. Βατ. 148 καὶ τὸν Dhoui Nouh, καὶ γιὰ νὰ πετύχουν τὸ σκοπὸ τους, ἔρριξαν μὲ τόξα στὸ βυζαντινὸ στρατόπεδο ἐπιστολὲς μὲ τέτοιο περιεχόμενο, ποῦ ἔκαναν τὸ βυζαντινὸ πρίγκιπα νὰ πιστεύσῃ πῶς ὁ Dhoui Nouh, τὸν πρόδιδε, κάτι ποῦ δὲν ἦταν βέβαια ἀληθινὸ. Ἀπὸ τότε, ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἀρχηγούς τῆς δανισμενδο-βυζαντινῆς παράταξης ἡ καχυποξία ἐμφυλλοχώρησε, καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148, καθὼς φοβόταν πῶς σὲ κάθε στιγμή θὰ προδοθῆ ἀπ' τὸ δανισμενδίτη σύμμαχό του, δὲν προώθησε τὴν πολιορκητικὴ ἐπιχείρηση μὲ τὸ σφρίγος καὶ τὴ ρωμαλαιότητα ἐκείνη ποῦ ἀπαιτοῦνταν²⁰.

Μιά πετυχημένη ἔξοδος τῶν πολιορκουμένων, οἱ ὁποῖοι μὲ ἐπιτηδειότητα σκόρπισαν τὴν ψεύτικη εἶδηση τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ἔρριξε τὴν ἀταξία καὶ τὴ σύγχυση στὸ βυζαντινὸ στρατόπεδο. Πάνω στὸ κρίσιμο αὐτὸ σημεῖο ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148 ρίχτηκε μέσα στὶς τάξεις τοῦ στρατοῦ του, προσπαθώντας νὰ συγκρατήσῃ τὴν κατάσταση, ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια βρῆκε τὸ θάνατο –πρῶτο μισὸ τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1176– καθὼς χτυπήθηκε ἀπὸ ἐχτρικὸ χέρι. Ὁ θάνατός του μετέβαλε αὐτὴ τὴν κακότυχη ἐκβαση σὲ καταστροφὴ· ὁ βυζαντινὸς στρατός, καθὼς κυριεύτηκε ἀπὸ πανικό, ἐγκατάλειψε τὴν πολιορκία τῆς Νεοκαισάρειας καὶ ἡ ὑποχώρηση ὑπῆρξε μιά ἀληθινὴ φυγῆ²¹.

Τὸ πτώμα τοῦ γενναίου Ἀνδρόνικου Κομν. Βατ. 148 ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἔκοψαν τὸ κεφάλι τοῦ ἥρωα, τὸ βαλσάμωσαν, καὶ τὸ ἔστειλαν στὸ σουλτάνο Kilidj Arslan II, μὲ πομπὴ θριάμβου, κι αὐτὸς ὁ τελευταῖος, τὴν τραγικὴ ἐκείνη μέρα τῆς 17ης τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1176, καθὼς ξέρομε, γιὰ νὰ ἐπιτείνῃ ἀκόμη πιὸ πολὺ στὶς τάξεις τῶν βυζαντινῶν στὸ Μυριοκέφαλο τὴ σύγχυση καὶ τὴν ταραχὴ, πρόσταξε νὰ περιφέρουν μὲ ἀλαλαγμούς πάνω σ' ἓνα καμάκι αὐτὸ τὸ κεφάλι τοῦ Ἀνδρόνικου Κομν. Βατ. 148, ποῦ ἀπὸ μακριὰ εἶδε μὲ ἄλγος καὶ ταραχὴ κι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ θεῖος του βασιλεὺς Μανουήλ (α΄) Κ. 81²².

Καὶ οἱ δυὸ ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐκστρατεῖες τοῦ 1176, ἀπότυχαν ἀπὸ βαριὰ λάθη τῶν δικῶν μας. Ὁ Μανουήλ (α΄) πολὺ ἀπερίσκεπτα διακινδύνευσε τὴν τύχη τῆς μεγάλης στρατιᾶς του, τῆς τόσο δαπανηρῆς γιὰ τὸ Κράτος, στὰ στενά τῶν ἄγριων βουνῶν τῆς Φρυγίας. Ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148, στρατιώτης καὶ πολέμαρχος γενναῖος, ἀφέθηκε νὰ πέσῃ στὶς πλεκτάνες ποῦ τοῦ ἔστησε ὁ πανέξυπνος Τούρκος φρούραρχος τῆς Νεοκαισάρειας.

Ἔτσι οἱ Τούρκοι, μετὰ τὴν ἐγκληματικὴ ἐνέργεια τοῦ Μιχαήλ (ζ΄) Δούκα καὶ

20. Μιχαήλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 507.

21. Μιχαήλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369· Χωνιάτης, σ. 236· Σκουταριώτης, σ. 287. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 507.

22. Χωνιάτης, σ. 236. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 507, καὶ προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ὑ. 215-217.

τις προδοσίες του Νικηφόρου (γ') Βοτανειάτη (1077) και του Νικηφόρου Μελισσηνού (1080), του συζύγου της Εύδοκίας Κ. 13, που τους έφεραν στην καρδιά της Μ. 'Ασίας²³, εγκαταστάθηκαν για τα καλά στις πόλεις της, και όλες οι ελπίδες για να εκδιωχθούν, μετά τις μάχες του Μαντζικέρτ (1071), του Μυριοκέφαλου και της Νεοκαισάρειας, έσβησαν²⁴.

Κοντά σ' αυτά όμως πρέπει κανείς να αναγνωρίσει πως ο 'Ανδρόνικος Κομν. Βατ. 148, αν δε διέθετε τη στρατηγική ευφυΐα του αδελφού του 'Ιωάννη Κομν. Βατ. 147, ήταν ίσος με αυτόν στη γενναιότητα και την επίγνωση του καθήκοντος.

Ο 'Ανδρόνικος Κομν. Βατ. 148 διέθετε δική του σφραγίδα, που σ' αυτή προβάλλει την προέλευσή του απ' την πορφυρογέννητη Εύδοκία Κ. 80 και απ' το δεσπότη Θεόδωρο Βατάτζη και τονίζει έμφαντικά πως ήταν ένας άνεμιός Μανουήλ (α') Κ. 81 του βασιλέα²⁵.

149. ['Αννα] Κομνηνή Βατατζίνα (γένν. περί το 1136 – † μετά το 1186)

'Η 'Αννα' Κομν. Βατ. κόρη του Θεόδωρου Βατάτζη και της Εύδοκίας Κ. 80² γεννήθηκε περί το 1136³.

23. 'Ιω. Καραγιαννόπουλος, Κεντρόφυγοι και κεντρόμολοι δυνάμεις στον βυζαντινό κόσμο, 15ον Διεθνές Συνέδριον Βυζ. Σπουδών, Αθήνες 1976, σ. 15-9.
24. M.V. Levchenko, Byzance, γαλλ. μετάφρ., σ. 233' έλλην. μετάφρ. του 1953, σ. 229' έλλην. μετάφρ. του 1955, σ. 289.
25. Βλ. πιο πάνω, ύ. 4. Για το δεσπότης που αναφέρεται στο Θεόδωρο Βατάτζη, βλ. προσωπογραφία 'Ιωάννη Κομν. Βατ. 148, ύ. 4.
- 149.1. Φέρει το όνομα της εκ μητρός θείας της 'Αννας Κ. 77. Το όνομα προκύπτει απ' την ανεπιβεβαίωτη πηγή του Παχώριου Σιναιίτη, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 419, ύ. 20.
2. Χωνιάτης, σ. 507: ήν γάρ σώφρων ή γυνή (του 'Αλέξιου Βρανά Κομνηνού), ου χάριν και καλήν έν γυναιξί κατωνόμαζεν ό προς μητρός αυτής θεϊός ό αυτοκράτωρ Μανουήλ, και οϊόν τι εκ του γένους όσφράδιον. Σκουταριώτης, σ. 382. Δηλ. ό Μανουήλ (α') Κ. 81 ήταν θεϊός της απ' τη μητέρα της, ένας αδελφός της μητέρας της' ήδη ή S. De Jongh, σ. 74, διέκρινε πως αυτή ή μητέρα της απ' τις τέσσερις αδελφές του Μανουήλ (α') ήταν ή Εύδοκία Κ. 80, ή σύζυγος του Θεόδωρου Βατάτζη, αυτό που μάς επιβεβαίωσε και ή ανεξέλεγκτη πηγή του Παχώμιου Σιναιίτη, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 419, ύ. 20.
3. 'Η S. De Jongh, σ. 74, τοποθετεί τη γέννησή της περί το 1152, καθώς τη φέρνει πως περί το 1167 (;) παντρεύτηκε τον 'Αλέξιον Βρανάν Κομνηνόν, παραβλέποντας πρώτο μέν πως ή μητέρα της Εύδοκία Κ. 80 πέθανε μάλλον πριν απ' το 1150, και δεύτερο πως ό 'Αλέσιος Βραν. Κομν. ήταν ό δεύτερος άντρας της. 'Η 'Αννα Κομν. Βατ. 149 πρέπει να γεννήθηκε περί το 1136, καθώς ανάμεσα στον 'Ανδρόνικο Κομν. Βατ. 148 και αυτή θα μεσολάβησε ή γέννηση δυό αδελφών της που θα έφεραν τα όνόματα Ειρήνη και Μαρία, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 419, ύ. 17.
4. Παχώμιος Σιναιίτης, Σημειώσεις κτλ., Σημ. 12, εις Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 419, ύ. 20.

Περί το 1150 παντρεύτηκε τὸν Νικηφόρον Συναδηνόν, μέλος τῆς γνωστῆς μας βυζαντινῆς ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου του ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ *πανσέβαστου σεβαστοῦ*⁴.

Ὁ Νικηφόρος Συναδηνός πέθανε σὲ μιὰ ἀγνωστὴ σὲ μᾶς χρονολογία, πάντως πρὶν ἀπ' τὸ 1166, καθὼς κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος ἡ Ἄννα Κομν. Βατ. 149 παρουσιάζεται νὰ εἶναι παντρεμένη μὲ τὸν Ἀλέξιον Βρανᾶν Κομνηνόν, χωρὶς νὰ ξέρουμε ἂν τότε ἐγίνε ὁ γάμος ἢ καὶ πολὺ προηγουμένως, πού φαίνεται καὶ τὸ πιὸ πιθανό⁵.

5. Στὴ σύνοδο τῆς 6ης.ΙΙΙ.1166, PG 140, στ. 253, παρακάθησε στὴν κατηγορία «τῶν γαμβρῶν ἀπὸ πρωτανεψιῶν τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 πού ἦταν κόρη ἀδελφῆς του», τῆς Εὐδοκίας Κ. 80, πού σημαίνει πῶς ἦταν ἤδη παντρεμένος μὲ τὴν Ἄννα Κομν. Βατ. 149. Σ' αὐτὴ τῇ σύνοδο μετὰ τοὺς πρωτανεψιῶν καὶ πρωτεξαδέλφους τοῦ Μανουὴλ(α') παρακάθησαν οἱ ἐξῆς τεσσάρων κατηγοριῶν γαμβροὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῶν Κομνηνῶν· α) «οἱ πανσέβαστοι σεβαστοὶ καὶ γαμβροὶ τοῦ βασιλέα», ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας (ἢ Μακροδούκας), σύζυγοι τῶν ἀνεψιῶν τοῦ Μανουὴλ (α') Μαρίας Κ. 129 καὶ Ἄννας Κ. 140 πού ἦσαν κόρες σεβαστοκρατόρων, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 ἢ πρώτη καὶ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 ἢ δευτέρη· β) «οἱ πανσέβαστοι σεβαστοὶ καὶ γαμβροὶ» Ἰωσήφ Βρυέννιος καὶ Ἰωάννης Ἀρβαντηνός, πού ἦσαν σύζυγοι τῶν πρωτεξαδέλφων τοῦ Μανουὴλ (α') Μαρίας Κ. 85 καὶ Ἄννας Κ. 86 πού ἦσαν κόρες σεβαστοκράτορα, τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36· γ) «οἱ πανσέβαστοι σεβαστοὶ» πού δὲν ἀναφέρονται ὡς «γαμβροὶ τοῦ βασιλέα» Λέων Καμύτερ ἢ Καμύτζης, Ἀλέξιος Βρανᾶς καὶ Νικηφόρος Βρυέννιος, σύζυγοι τῶν ἀνεψιῶν τοῦ Μανουὴλ (α'), οἱ ὁποῖες ἀνεψιᾶς δὲν ἦσαν κόρες σεβαστοκρατόρων, ἀλλὰ κόρες ἀπὸ ἀδελφές του καὶ συνεπῶς ἦσαν γαμβροὶ πιθανόν τῆς Θεοδώρας Κ. 79 ὁ Λέων Καμύτζης, πρόσωπο ἀγνωστὸ ἀπὸ ἀλλοῦ, τῆς Εὐδοκίας Κ. 80 ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς καὶ τῆς Ἄννας Κ. 77 ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς οἱ γαμβροὶ ἀπὸ κόρες τῶν πορφυρογεννῆτων πριγκιπισσῶν δὲν ἀναφέρονταν ὡς «γαμβροὶ τοῦ βασιλέα» ἀλλὰ ὡς γαμβροὶ τῆς τάδε καὶ τάδε «πορφυρογεννήτης ἀδελφῆς τοῦ βασιλέα», βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 146, ὑ. 5 (PG 140, στ. 177), ὅπου ὁ ἄντρας τῆς Ἰωάννης Ἄγγελος παρουσιάζεται ὡς «γαμβρός τῆς πορφυρογεννήτης ἀδελφῆς τοῦ βασιλέα Θεοδώρας Κ. 79» καὶ ὄχι ὡς «γαμβρός τοῦ βασιλέα»· σὲ ἄλλο σημεῖο εἶναι πού βλέπομε μιὰ σοβαρὴ ἀνακολουθία: πῶς ὁ γαμβρός τῆς πρεσβύτερης ἀπ' τὶς ἄλλες δυὸ ἀδελφῆς, τῆς *πανυπερσεβαστου* Ἄννας Κ. 77, ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, ἀναφέρεται σ' αὐτὴ τὴν κατηγορία τῶν γαμβρῶν τρίτος, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀναφέρεται πρῶτος; χωρὶς καμιά ἀμφιβολία, ἢ θὰ πρόκειται γιὰ ἀφηρημάδα τοῦ Χωνιάτη ἢ γιὰ λάθος τῶν ἀντιγραφῶν· δ) «ὁ πανσέβαστος σεβαστός» πού δὲν ἀναφέρεται ὡς «γαμβρός τοῦ βασιλέα», ὁ Γουδέλης Τζυκανδήλης, σύζυγος τῆς πρωτεξαδέλφης τοῦ Μανουὴλ (α') Εὐδοκίας Κ. 94, ἢ ὅποια δὲν ἦταν κόρη σεβαστοκράτορα, ἀλλὰ κόρη τῆς θείας του, τῆς *πορφυρογεννήτης* Θεοδώρας Κ. 38. Γιὰ τοὺς Κομνηνοὺς τὸ πρωτόκολλο ἦταν τὸ πᾶν· καὶ ἡ τελευταία λεπτομέρεια εἶχε τὴν αἰτία τῆς καὶ τίποτε δὲ γινόταν ἀμελέτητο ἢ κατὰ τύχη. Ἡ S. De Jongh, σ. 74, ὑ. 7, καθὼς δὲν ἦταν βαθιὰ χωμένη στὴν ψυχολογία καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Κομνηνῶν, ἀναρωτιέται μήπως ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς τὸ 1166 ὡς μνηστήρας τῆς Ἄννας Κομν. Βατ. 149 ἔφερε τὸν τίτλο τοῦ «πανσέβαστου σεβαστοῦ» καὶ γι' αὐτὸ ἀναφέρεται μετὰ τοὺς «πανσέβαστους σεβαστοὺς καὶ γαμβροὺς τοῦ βασιλέα» δὲν εἶναι τόσο ὁ τίτλος πού ἔφερε ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς, αὐτὸς πού μᾶς κάνει νὰ τὸν θεωροῦμε ἕνα γαμβρὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, ὅσο ἡ θέση πού κατέχει στὴν παράθεση ἐκείνων πού παραστάθηκαν στὴ σύνοδο, ἀμέσως μετὰ τοὺς γαμβροὺς τῆς δευτέρας κατηγορίας καὶ πρὶν ἀπ' τὸ γαμβρὸ τῆς τέταρτης κατηγορίας. Τὸν τίτλο τοῦ

Ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. ἦταν ἓνας τριτοεξάδελφος τῆς Ἄννας Κομν. Βατ. 149, ὡς ἓνας γιὸς τῶν «πανσεβάστων σεβαστῶν» Μιχαήλ Βρανᾶ καὶ Μαρίας Κ., μίας ἐγγονῆς τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α Ἰσαάκιου Κ. 12⁶.

Ἦταν ἓνας γάμος ἑβδομοῦ βαθμοῦ συγγενείας ποῦ μετὰ πολλὰ σκληρὰ λογία ἢ σύνοδος τῆς 11ης.ΙV.1166 εἶχε καταδικάσει: « Ἡ μετριότητά μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου ἀρχιερεῖς», ἀποφαινόνταν ὁ πατριάρχης τῆς ΚΠολης Λουκάς ὁ Χρυσοβέργης (1157-1170), «θέμε ὀλότελα νὰ περικόψωμε τὴν κακοῦργο καὶ ἐκπληκτικὴ πρόθεση ἐκείνων ποῦ στηρίζονται σὲ μιὰ ἀπόφανση τοῦ ἀγιώτατου πατριάρχου (τῆς ΚΠολης) Ἀλέξιου τοῦ Στουδίτη (1025-1043), γιὰ νὰ μὴ ἐμποδίζονται οἱ ἐξ αἵματος ἑβδομοῦ βαθμοῦ γάμοι. Θέμε ἀπ' τὴ ρίζα του νὰ περικόψωμε τὸ κακὸ, γιὰ νὰ μὴ ἔρχωνται στὸν κόσμον βλαστήματα παρανομίας, γιὰ νὰ μὴ πληθύνωνται λερωμένα παιδιὰ, γιὰ νὰ μὴ αὐξάνωνται γιοί, ποῦ θὰ εἶναι ξένοι πρὸς τὸ θεϊκὸ νόμο. Ψηφίζομε ἀπὸ σήμερον, ὅσοι τέτοιοι γάμοι ἐγίναν στὸ παρελθὸν νὰ μείνουν ἀδιάσπαστοι, ἀλλὰ ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς, αὐτοὶ ποῦ θὰ τολμήσουν νὰ κάνουν ἓνα τέτοιο γάμο, ὄχι μόνον νὰ μὴ ἀπολαύσουν τὸ σκοπὸ τους, ἀλλὰ μαζὶ μετὰ τὴ διάλυση τοῦ τέτοιου γάμου νὰ

«πανσεβάστου σεβαστοῦ» δὲν ἀποκλείεται ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς νὰ ἔλαβε καὶ ὡς ἓνας γιὸς τῶν «πανσεβάστων σεβαστῶν» Μιχαήλ Βρανᾶ καὶ Μαρίας Κ., ἐγγονῆς τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12, βλ. πρὸ κάτω, ὑ. 6, γιὰτὶ «un fils de sébaste est lui aussi sébaste», βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 228.

6. Παχώμιος Σιναΐτης, Σημειώσεις κτλ., Σημ. 12, εἰς Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 419, ὑ. 20, ὅπου ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς ἀναφέρεται ὡς ἓνας γιὸς «τροῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ Μιχαήλ Βρανᾶ καὶ τῆς Μαρίας Κ., ἐγγονῆς τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12». Κοντὰ σ' αὐτὴ τὴ μαρτυρία ἔχομε καὶ τὴ σφραγιδα του, ἀπ' τὴν ὁποία βγαίνει πὼς ὁ πατέρας του ἦταν ἓνας Βρανᾶς καὶ ἡ μητέρα του μιὰ Κομνηνὴ Ζακος - Veglery, ἀριθ. 2734, σ. 1541-42:

Τῶν γραμμάτων σφράγισμα τῶν Ἀλεξίου
ἐκ πατρόςθεν Βρανᾶν μὲν ἐκ δὲ μητρόςθεν
Κομνηνοφουσὺς ὡς σεβαστὸς ἀξίαν.

Ἡ πιθανὴ γενεαλογία του ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἰσαάκιος Κ. 12 X Εἰρήνη Ἀλανίας

Ἀλέξιος Κ. 25 X Ζωή;

Μαρία Κ. X Μιχαήλ Βρανᾶς

Ἀλέξιος Βρανᾶς Κομνηνός -X-

Ἀλέξιος (α') Κ. 15 X Εἰρήνη Δούκαινα

Ἰωάννης (β') Κ. 34 X Εἰρήνη Οὐγγαρίας

Εὐδοκία Κ. 80 X Θεόδωρος Βατάτζης

Ἄννα Κ. Βατ. 149

Συγγένεια ὅμοια πρὸς ἐκείνην τοῦ Ἀλέξιου Κ. 144 μετὰ τὴν Ἄνναν Κομν. Δούκαιναν, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 144, ὑ. 4 καὶ 5, καὶ τοῦ Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151 μετὰ τὴν Εἰρήνη Κ., βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151, ὑ. 3, 6 καὶ 8.

7. Ράλλης-Ποτλῆς, Σύνταγμα 5 (1855), σ. 97-8.

ἀφορίζονται, καθώς ἀνακατώνουν συγγενικά αἵματα, και οἱ ἱερωμένοι πού θά εὐλογήσουν τέτοιους γάμους νά καθαιροῦνται»⁷.

Μέ τέτοια ματαιόσπουδα πράματα ἀσχολοῦνται οἱ ταγοί τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τότε και σήμερα, παραβλέποντας πώς ἡ Αὐτοκρατορία πήγαινε κατά γκρεμό ἀπ' τήν ἄγρια καταπίεση τῶν κατώτερων τάξεων τῶν πόλεων και τῶν ἀγροτῶν τῆς ὑπαίθρου πού ἔκαναν τόσο ὄχι λίγοι Κομνηνοί πρίγκιπες, ἐνσαρκωτές τοῦ ἰοῦ τοῦ μιλιταρισμοῦ και ἐπισφραγιστές τῆς ἀπολυταρχικῆς διακυβέρνησης, και ἄλλοι μεγάλοι φεουδάρχες, ἀλλά ὄχι πῶς λίγο και οἱ ἐπίσκοποι και οἱ ἡγούμενοι τῶν πολλῶν μεγάλων μοναστηριῶν τῆς πρωτεύουσας και τῶν ἐπαρχιῶν: Ἐξάλλου τίς ἴδιες αὐτές γελοῖες ἀποφάνσεις τους, οἱ ἴδιοι πρῶτοι τίς καταπατοῦσαν γιά τὰ μέλη τῆς ἀριστοκρατίας και ἰδιαίτερα γιά τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῶν Κομνηνῶν.

Ὁ γιός τοῦ πολύ γνωστοῦ μας **π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὦ** Μιχαήλ Βρανᾶ, ἐνός ἐξαιρετοῦ στρατιωτικοῦ ἄντρα⁸, και τῆς Μαρίας Κ., μιάς ἐγγονῆς τοῦ πρώτου σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 12⁹, ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς Κομνηνός¹⁰, ἦταν κι' αὐτός ἕνας στρατιωτικός ἄντρας, ἀνώτερος ἀπ' τόν πατέρα του.

Ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. ὡς ἕνας δισέγγονος τοῦ πρώτου **σ ε β α σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α**, εἶχε πολύ ἀπομακρυνθῆ ἀπ' τὸ βασιλικὸ κλάδο τῶν Κομνηνῶν, κι ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἔκανε τὸ πᾶν γιά νά τόν φέρῃ μέσα στοὺς κόλπους τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας. Θέλησε νά τοῦ δῶσῃ, και τοῦ ἔδωσῃ, γιά γυναίκα του τήν ἴδια τήν ἀδελφή τῆς ἐρωμένης του Θεοδώρας Κ. 150, τήν Ἄννα Κομν. Βατ. 149, «μιά πολύ φρόνιμη και συνετὴ πριγκίπισσα, πού τὰ λόγια τῆς ἦσαν πολύ λίγα, καθώς ἀρμόζει στίς γυναῖκες», και τήν ὅποια, καθώς κολάκευε, ὡς μιά ἀδελφή τῆς ἐρωμένης του, τῆ διαλαλοῦσε «ὡς τὸ καλλιστεῖο τοῦ γυναικεῖου κόσμου και μπορεῖ κανεῖς νά πῆ ὡς τὸ ἐξαιρετικὸ στολίδι τῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν»¹¹.

Ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. εἶτε μέ τὸ γάμο του μέ τήν Ἄννα Κομν. Βατ. 149, εἶτε ὡς ἕνας γιός τῶν «πανσεβάστων σεβαστῶν» Μιχαήλ Βρανᾶ και Μαρίας Κ., ἔλαβε ἀπ' τὸ δευτεροεξάδελφο τῆς μητέρας του βασιλέα Μανουήλ (α') Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ **π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὦ**, μέ τὸν ὅποιον και μᾶς

8. Γιά τὸν Μιχαήλ Βρανᾶ, βλ. προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 27.

9. Γιά τὴν Μαρία Κ., καθώς δέν εἶναι βέβαιο ἂν ἦταν μιά κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 25, ἐνῶ εἶναι βέβαιο πὺς ἦταν μιά ἐγγονῆ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12, θά τὴν κατατάξωμε στοὺς σχετικὰ συναυτιζόμενους Κομνηνοὺς, πού θά ἀναφερθοῦν ἀμέσως μετὰ τὴν τακτικὴ Γενεαλογία.

10. Καὶ ὁ Ἀλέξιος Βρ. Κομν. γιά τοὺς αὐτοὺς λόγους θά ἀναφερθῆ σύντομα στοὺς σχετικὰ συναυτιζόμενους Κομνηνοὺς, καθώς σ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν προσωπογραφία γίνεται ἐκτενὴς γι' αὐτὸν λόγος.

11. Χωνιάτης, σ. 507, βλ. τὸ κείμενο πῶς πάνω, ὑ. 2· Σκουταριώτης, σ. 382. Πρβλ. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 198, ἑλλην. μετάφρ., σ. 556.

παρουσιάζεται στη σύνοδο της θης.ΙΙΙ.1166¹² και στη σφραγιδα του, πού σ' αὐτῇ μέ αὐταρέσκεια καυχίεται πώς ἀπ' τῆ μητέρα του ἦταν ἕνας Κομνηνός¹³.

Ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. δὲν παρουσιάζεται, ἂν καὶ ἦταν, καθὼς ἀναφέρθηκε, ἕνας σπουδαῖος στρατιωτικός, καὶ πρέπει τότε νά εἶχε, κατὰ τὸ 1166, μιά ἡλικία περίπου 34 χρονῶ, νά ἀναπτύσσει στρατιωτικὴ δράση κατὰ τὴν τελευταία περίοδο (1166-1180) τῆς βασιλείας τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81.

Εἶχε περιπέσει σὲ κάποια δυσμένεια; Δὲν εἶναι ἀπίθανο.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μανουήλ (α') πρέπει νά θεωρήσωμε ὡς ὀλότελα βέβαιο πώς ὁ Ἀλέξιος Βρ. Κ. καὶ ἡ γυναῖκα του Ἄννα Κ. Βατ., ἀκολουθώντας τὴν ἀδελφὴ τους Θεοδώρα Κ. 150, ἀντιπολιτεύτηκαν τὴν κυβέρνησι τῆς ἀντιβασιλισσας Μαρίας - Ξένης τῆς Ἀντιόχειας.

Εἶναι ἀλήθεια πώς τὸ ὄνομά του δὲν προβάλλει μεταξὺ ἐκείνων πού συνωμότησαν κατὰ τοῦ εὐνοούμενου τῆς ἀντιβασιλισσας Ἀλέξιου Κ. 132, ἀλλὰ δὲν πρέπει νά μᾶς μείνῃ ἀμφιβολία πώς θὰ ἦταν ἀπ' τοὺς πρώτους πού τάχτηκε στὸ πλευρὸ τοῦ στασιαστῆ Ἀνδρόνικου Κ. 87 καὶ ἀπὸ τότε ἔμεινε στὸ πλευρὸ τοῦ μέ ἀφοσίωση μέχρι τὸν καιρὸ τοῦλ. τῆς τύφλωσης τοῦ ἀνεπιού τῆς γυναίκας του καὶ γιου τῆς κουριάδας του σεβαστοκράτορα Ἀλέξιου Κ. 156, πού ἐγίνε κατὰ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1185.

Καθὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 πῆρε στὰ χέρια του τὴν πραγματικὴ ἐξουσία, στίς 16 τοῦ Μάη τοῦ 1182, μᾶς πληροφορεῖ ὁ Χωνιάτης πώς «τὰ λαμπρὰ ἀξιώματα καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ ὄφρικια τὰ μεταβίβασε, καθὼς ἐκεῖνος νόμιζε, στοὺς γιούς του καὶ σὲ μερικοὺς ἄλλους πού ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὸν εἶχαν ἀκολουθήσει καὶ σὲ κείνους πού προτιμώντας νά θεραπεύσουν τὴν ματαιοδοξία του καὶ νά ἐπιδιώξουν τὴν προαγωγή τους, παράβλεψαν τὸν εἰπαινετὸ δρόμο τῆς τιμῆς καὶ τοῦ δικαίου, τὸν ὁποῖον μέχρι τότε βάδιζαν»¹⁴.

Καθὼς τότε εἶχε καθαιρεθῆ καὶ τυφλωθῆ ὁ ἀνωτέρω πρωθυπουργὸς τῆς τέως ἀντιβασιλισσας, ὁ πρωτοσέβαστος καὶ πρωτοβεστιάριος Ἀλέξιος Κ. 132, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, γιὰ λόγους πού σήμερα δὲν μπορούμε νά διευκρινίσωμε, ἐνέργησε, καὶ μέσω τοῦ μικροῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ἀπένειμε τοὺς ἀνωτέρω τίτλους στὸν μέχρι τότε πανσέβαστον σεβαστὸν Ἀλέξιον Βραν. Κομν.¹⁵

12. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253: τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Βρανᾶ. Βλ. καὶ πῶ πάνω, ὑ. 5.

13. Βλ. πῶ πάνω, ὑ. 6.

14. Χωνιάτης, σ. 334· Σκουταριώτης, σ. 325. Δὲν ξέρομε ποιούς τίτλους καὶ ἀξιώματα ἔδωσε τότε στοὺς γιούς του Μανουήλ Κ. 161 καὶ Ἰωάννην Κ. 162· οἱ τίτλοι πού μέ αὐτοὺς ἀργότερα παρουσιάζονται, τὸν τοῦ «σεβαστοκράτορα» ὁ πρῶτος καὶ τὸν τοῦ βασιλέως ὁ δεῦτερος, τοὺς δόθηκαν μετὰ τὴν ἀνάρρηση τοῦ πατέρα τους στὸ θρόνο.

15. Ἡ τιτλοφορία τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν. ὡς πρωτοσέβαστου προκύπτει ἀπὸ σφραγιδα πού δημοσίευσε ὁ V. Laurent, Médaillier, σ. 49, ἀριθ. 64:

Στις αρχές του Σεπτεμβρίου του 1183¹⁶ ο Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 αναγορεύτηκε, καθώς ξέρομε, και στέφτηκε στην ἀγία-Σοφία αὐτοκράτορας¹⁷, καὶ κατὰ τὸ δεύτερο μισό του Σεπτεμβρίου ἢ τις ἀρχές του Ὀχτώβριου του ἴδιου ἔτους (1183)¹⁸, μετὰ τὰ χέρια του λογοθέτη του δρόμου Στέφανου Ἀγιοχριστοφορίτη, του μεγάλου ἐταίρειάρχου Κωνσταντίνου Τρίψυχου καὶ του προϊστάμενου τῶν ραβδόφορων (=διευθυντῆ τῆς ἀστυνομίας) Θεόδωρου Δαδιβρηνοῦ, ἐπνιξε τὸν ἀτυχο νεαρό συναυτοκράτορά του Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155, ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο εἶχε καθαιρέσει τὸ αὐτοκρατορικὸ ἀξίωμα, πάνω στὸ κρεβάτι του «μέ χορδῆ τόξου»¹⁹.

Ὁ πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος Βραν. Κομν. μαζί με τὸν Ἀνδρόνικο Λαπαρδᾶ, σύζ. τῆς Θεοδώρας Κ. 234, βρισκόνταν τότε κατὰ τὴ Ναϊσό καὶ τὴ Βρανίτζοβα, ἐπικεφαλῆς τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων, καὶ ἀμύνονταν κατὰ τῆς εἰσβολῆς του βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Βελά III ποὺ ἀγωνιζόταν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ δίκαια του μικροῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155 καὶ τῆς χήρας μητέρας του Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας, ὅσο βρισκόνταν ἀκόμη σπὴ ζωῆ, ἐναντι τοῦ σφετεριστῆ²⁰.

Πρωτοσέβαστου τῶν γραφῶν Ἀλεξίου
σφραγίς Βρανᾶ μὲν ἐκ πατρὸς γενναρχίας,
ρίζην δὲ μητρὸς Κομνηνοβλάστου κλάδου.

¹⁶ O. V. Laurent, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 51 παρατηρεῖ πῶς οἱ δύο πρώτοι τίτλοι ἀπ' τοὺς τρεῖς ποὺ πῆρε σπὴ σταδιοδρομία του ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. –αὐτοῦ τοῦ πρωτοσέβαστου καὶ τοῦ πρωτοσέβαστου– τοῦ ἀπονεμήθηκαν ἀπ' τὸ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81· γιὰ τὸν πρῶτο δὲν ὑπάρχει φυσικὰ καμιὰ ἀντίρρηση, ἀλλὰ γιὰ κείνον τοῦ πρωτοσέβαστου, ἀντιπαρατηρῶ πῶς ἦταν ἀδύνατο νὰ τοῦ ἀπονεμήθηκε ἀπ' τὸ Μανουῆλ (α΄)· στὸν καιρὸ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου πρωτοσέβαστου μετὰ τὸ 1176 ἦταν ὁ Ἀλέξιος Κ. 132. Στὸν καιρὸ τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν ἕνας ἦταν πάντα ὁ πρωτοσέβαστος· πρῶτος ἔλαβε τὸν τίτλο ὁ Μιχαὴλ Ταρωνίτης, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 11, καὶ κατὰ σειρὰν τὸν διαδέχτηκαν ὁ Ἀνδριανός Κ. 16, ὁ Ἰωάννης Κ. 23, ὁ Ἰωάννης Κ. 128 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132. Ἄν ὀνομαζόταν καὶ δεύτερος πρωτοσέβαστος ἐπὶ Μανουῆλ (α΄) στὸ πλευρὸ τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 ἢ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, αὐτὸ θὰ ἦταν μιὰ κἀνοτομία, καὶ ὡς τέτοιος θὰ προχειριζόταν ἕνας ἀνεπιός τοῦ αὐτοκράτορα ἀπὸ ἀδελφῆ καὶ ὄχι ἕνας σύζυγος ἀνεπιός ἀπὸ ἀδελφῆ ἢ ἀδελφῆ, ὅπως ἦταν ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν.· σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο ὁ τίτλος τοῦ πρωτοσέβαστου δόθηκε μετὰ εἰσήγηση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155 μετὰ τὴν τύφλωση καὶ πολιτικὴ ἀφάνεια τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132. Μετὰ τὴν ἀνάρρηση τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 στὸ θρόνο ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. ἔλαβε, καθὼς θὰ δοῦμε, ἄλλον πῶς ὑψηλὸ τίτλο, τὸν τρίτο τῆς σταδιοδρομίας του. Γιὰ τὴν σειρὰ τῶν πρωτοσέβαστων στὸν καιρὸ τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν, βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 224, ὑ. 17.

¹⁶ Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 562, ὑ. 312.

¹⁷ Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 562-64, ὑ. 313-321.

¹⁸ Κατὰ τὸν O. Jurewicz, Andronikos I. Komnenos, σ. 134, τοῦ ὁποῦ τοῦ πῆ γνώμη συμμεριζομαι, τὸ δεύτερο μισό του Σεπτεμβρίου τοῦ 1183· κατὰ τὸν F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 90, καὶ τὴν Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογὴ, σ. 164, καὶ Ἀντιβασιλεία, σ. 81-2, τὸν Ὀχτώβριον τοῦ 1183.

¹⁹ Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 564-65, ὑ. 324 καὶ 326.

²⁰ Χωνιάτης, σ. 359· Chronicon Magni Presbyteri, MG H. SS., τ. IX, σ. 542· Ansbert, Historia

Καθώς αὐτὰ τὰ νέα τῆς ἀνάρρησης τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 καὶ τῆς ἀναίρεσης τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155 ἔφτασαν στ' αὐτιά τῶν δυο διάσημων στρατηγῶν, τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν. καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Λαπαρδά, ὁ μὲν δεῦτερος ἐφρίξε στὸ ἄκουσμά τους καὶ ἀποφάσισε νὰ ἀγωνιστῆ κατὰ τοῦ τ ὕ ρ α ν ν ο υ, ὁ δὲ πρῶτος «μὲ εὐχαρίστηση ἀνέχτηκε τὴ μεταθέση τῆς βασιλείας, γιατί ἀπὸ καιρὸ εἶχε γραφτῆ στὸν κατάλογο τῶν φίλων τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87»²¹.

Δὲν εἶναι παρὰ μετὰ τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1183, ποῦ ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 ἀπένειμε στὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν. τὸν ὑψηλὸ τίτλο τοῦ π α ν υ π ε ρ σ έ β α σ τ ο υ²², ἐπιβραβεύοντας τὴν πίστη καὶ ἀφοσίωση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου πρὸς τὸ θρόνο του καὶ τὴ δυναστεία του²³.

Τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ καὶ μὲ τὸν ἴδιο τίτλο τιμῆθηκε, καθὼς γνωρίζομε, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας, σύζ. τῆς Ἄννας Κ. 140²⁴, τίτλο πολὺ ὑψηλὸ ποῦ στὴν ἐποχὴ τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν ἔπαιρναν οἱ σύζυγοι τῶν δευτερότοκων θυγατέρων τῶν αὐτοκρατόρων²⁵. Ἡ ἀλλαγὴ τακτικῆς στὴν ἀπονομὴ τῶν αὐλικῶν τίτλων εἶναι κατάδηλη.

Κατὰ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1183 ὁ αὐτοκράτορας πῆγε στὴν ὠραία περιοχὴ τῶν Κυφέλλων, ὅπου τὰ περίφημα δάση τῆς ἔδωσαν στὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87 τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδοθῆ στὸ ἀγαπημένο του κυνήγι, κι ἵπὸ κεῖ κατευθύνθηκε στὴ μαγευτικὴ τοποθεσίαν τῆς Βήρας, στὸ στόμιον τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ, ὅπου τὸ μοναστήρι τῆς Κ ο σ μ ο σ ω τ ε ἱ ρ α ς, ποῦ εἶχε ἴδρ' ὕσει ὁ μακαρίτης πατέρας του Ἰσαάκιος Κ. 36, ἀπ' τὸν ὁποῖον εἶχε κληρονομήσει τὴν ἔφεση τοῦ σφετερισμοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, γιὰ νὰ προσκυνήσῃ τὸν τάφο του, κ' ἔπειτα γύρισε στὴν ΚΓΠολη, ὅπου γιόρτασε τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1183 καὶ παραστάθηκε σὲ ἵπποδρομίας²⁶.

de expeditione Friderici imperatoris. Fontes rerum Austriacarum SS., τ. V. σ. 22-3· Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. I, σ. 226. Πρβλ. Jireč ek, Geschichte der Serben, τ. I, Gotha 1911, σ. 265· G. Moravcsik, Pour une alliance byzantino-hongroise, BB (1933), σ. 560-61.

21. Χωνιάτης, σ. 359· Σκουταριώτης, σ. 335.

22. Καὶ αὐτὴ ἡ τιτλοφορία τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν. ὡς πανυπερσέβαστου, προκύπτει ἀπὸ σφραγιδα τοῦ Ὁ V. Laurent, Les sceaux byzantins du Médailleur Vatican, Cita del Vaticano 1962, σ. 50, ὑ. 1, καὶ σ. 51, ὑ. 2, ἀριθ. 64:

Ἀλέξιος τυποῖ με Βρανᾶς δεσπότης
Κομνηνοφυῆς ἐκ γένους τοῦ μητρόθεν
καὶ πανυπερσέβαστος ἐκ τῆς ἀξίας.

Ἡ σφραγιδα βρίσκεται στὸ μουσεῖο τῆς Σόφιας. Γι' αὐτὸν τὸν τίτλο, γι' αὐτὴ τὴν «ἀξία», συμφωνεῖ κι ὁ Laurent πῶς «χωρὶς ἀμφιβολία τοῦ ἀπονεμήθηκε ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87».

23. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 21.

24. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 140, ὑ. 19.

25. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 140, ὑ. 20.

26. Χωνιάτης, σ. 363· Σκουταριώτης, σ. 386.

Κατά τὴν ἀνοίξη τοῦ 1184, ὁ π α ν υ π ε ρ σ ἔ β α σ τ ο ς Ἀλέξιος Βραν. Κομν. γύρισε ἀπ' τὸ δυτικὸ μέτωπο²⁷, ὅπου δὲν μπόρεσε νὰ ἀναχαίση τὸ Βελᾶ III τῆς Οὐγγαρίας, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ τελευταῖος προήλασε μέχρι τῆς Σαρδικῆς²⁸, καὶ στάλθηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα ἐπικεφαλῆς ἀξιόλογης στρατιάς ἐναντίον τῶν κατοίκων τοῦ Λοπαδίου²⁹, οἱ ὅποιοι ἀπ' τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1183³⁰, μαζὶ μὲ κείνους τῆς Νίκαιας καὶ τῆς Προύσας, εἶχαν ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου (α')³¹.

Ἀφοῦ ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. καθυπέταξε μὲ τὶς δυνάμεις του τὸ Λοπάδιον, στράφηκε πρὸς τὴ Νίκαια, ὅπου ἐνώθηκε μὲ τὰ στρατεύματα ποῦ διοικοῦσε ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας

Καὶ οἱ δυὸ μαζὶ χτύπησαν τότε τὴν ἐπαναστατημένη πόλη τῆς Νίκαιας³², ὡς καὶ ἐκείνη τῆς Προύσας,³³ οἱ ὁποῖες καὶ ἔπεσαν μετὰ μακρὰ καὶ ἐπίμονη ἀντίσταση τὸ καλοκαίρι τοῦ 1184³⁴.

Γνωρίζομε τὴ σκληρὴ πολιτεία τοῦ τ ὕ ρ α ν ν ο Ὑ Ἀνδρόνικου (α') ἀπέναντι τῶν πατριωτῶν κατοίκων αὐτῶν τῶν πόλεων, καὶ ἓνα μέρος τῆς εὐθύνης γι' αὐτὴ τὴ μεταχείριση πρέπει νὰ ἐπιρρίψωμε στὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν., ποῦ ἀνέχτηκε τὴν κατάστασι καὶ ἰδιαίτερα τὰ ὅσα τράβηξαν ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 οἱ κάτοικοι τοῦ Λοπαδίου, ἀφοῦ καὶ ἓνα ἐπίσκοπο τῆς περιοχῆς τύφλωσε γιὰ τὴ μόνη αἰτία πῶς «ὄμαλὰ καὶ ἀδιαμαρτύρητα δέχτηκε τὴν καταφορὰ τῶν κατοίκων κατὰ τοῦ βασιλέα καὶ ἔβλεπε τὰ ὅσα ἔκαναν χωρὶς νὰ τοὺς ἐπιπλήξῃ»³⁵.

Τέλη τοῦ Μᾶη τοῦ 1185 ἐκτελέστηκε διὰ λιθοβολισμοῦ, ὡς κρυφὸς σπὴν ΚΠολη συνωμότης τοῦ στασιαστῆ τῆς Κύπρου Ἰσαάκιου Δούκα Κομνηνοῦ 229, καθὼς ξέρομε, ὁ π α ν υ π ε ρ σ ἔ β α σ τ ο ς Κωνσταντῖνος Μακροδούκας, σύζυγος τῆς Ἄννας Κ. 140 καὶ γαμβρὸς (ἀπ' τὴν ἐν λόγῳ ἀδελφὴ τῆς) τῆς Θεοδώρας Κ. 142, καὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ ἰδίου ἔτους τυφλώθηκε ὁ νεαρὸς σ ε β α σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α ς Ἀλέξιος Κ. 156, ἀνεψιὸς τοῦ Ἀλέξiou Βραν. Κομν. καὶ τῆς Ἄννας Κ. Βατ. 149, γιὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 150 καὶ γαμβρὸς (ἀπ' τὴν κόρη τῆς) τῆς Θεοδώρας Κ. 142.

Τὰ δυὸ αὐτὰ περιστατικά, ὄχι μόνον τὶς δυὸ Ἄννες καὶ τὶς δυὸ δυναμικὲς Θεοδῶρες, ἀπομάκρυναν ἀπ' τὸ χ ο ρ ὸ τ ὶ ν φί λ ω ν τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ.

27. Μετὰ τὴν ἀποχώρησι τοῦ Ἀνδρόνικου Λαπαρδᾶ γιὰ νὰ ἀναλάβῃ ἓνα ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. ἔμεινε μόνος, καὶ τὸ μέτωπο, καθὼς φαίνεται, ἐξασθένησε.

28. Τοῦ Τιρνόβου Ertimij, Βιογραφία τοῦ Ivan Rilski, ἐκδ. J. Ivanof, Σόφια 1931², σ. 381. Πρβλ. G. Moravcsik, *Pour une alliance*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 20), σ. 561, ὕ. 3.

29. Χωνιάτης, σ. 363· Σκουταριώτης, σ. 337.

30. Βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 135.

31. Χωνιάτης, σ. 363.

32. Χωνιάτης, σ. 363.

33. Χωνιάτης, σ. 371.

34. Χωνιάτης, σ. 375. Πρβλ. O. Jurewicz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 135.

35. Χωνιάτης, σ. 374-75· Σκουταριώτης, σ. 371.

87, αλλά και τὸν Ἀλέξιον Βραν. Κομν. ὁ ὁποῖος βλέποντας τὸ ἔδαφος νὰ σεῖται κάτω ἀπ' τὰ πόδια τοῦ κυρίου του, μετὰ τὴν ἐξουδετέρωση τῶν δυὸ γιὰ τὸ θρόνο ὑποψηφίων, τοῦ Ἰσαάκιου Δ. Κ. 229, μετὰ τὴν ἐξόντωση τῶν ὀπαδῶν ποὺ αὐτὸς εἶχε στὴν ΚΠολη, καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156, μετὰ τὴν τύφλωση τοῦ ἰδίου καὶ τῶν ἐπιτελῶν του, ἄρχισε νὰ σκέφτεται πῶς κι αὐτὸς μπορούσε «νὰ ἀνέβη στὸ ὕψος τῆς βασιλείας», καθὼς ἀπ' τὴ μητέρα του ἦταν ἓνας Κομνηνός, καὶ ἡ γυναῖκα του ἦταν μιά ἀνεψιά τοῦ νόμιμου καὶ μεγάλου αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81, «ἡ πιὸ διακεκριμένη τῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν», σύμφωνα μετὰ τὰ λόγια αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορα (βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 2 καὶ 11), κ' ἔτσι «ἔθρεψε τὴν ἐπιθυμία» νὰ καταχτήσῃ τὸν αὐτοκρατορικό θρόνο³⁶.

Τὸν Αὐγουστο τοῦ 1185, ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους στρατηγοὺς ποὺ στάλθηκαν ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν ἐπιδρομῶν καὶ πορθητῶν τῆς Θεσσαλονίκης³⁷, ἦταν καὶ ὁ π α ν υ π ε ρ σ ε β α σ τ ο ς Ἀλέξιος Βραν. Κομν.: ἐπικεφαλῆς κάποιας στρατιωτικῆς ὀμάδας, ἀλλὰ δὲν τὸν βλέπομε, καθὼς συνεπαρμένος ἦταν ὁ νοῦς του γιὰ τὴν ἀνάληψη τοῦ στέμματος, νὰ δείχνῃ τὴ στρατηγική του ἰκανότητα: αὐτὸς ὁ ὑπερφίαλος φιλανδρόνικος στρατηγὸς ποὺ τὸ ἀκέφαλο πῶμα τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 εἶχε καταποντίσει στὴ Προποντίδα, ὁ Θεόδωρος ὁ Χοῦμνος, τὸν ὑπερφάγγισε καὶ ἔφτασε στὰ πρόθυρα τῆς Θεσσαλονίκης, χωρὶς ὅμως κι αὐτὸς νὰ πετύχῃ κάτι τὸ ἀξιόλογο³⁸.

Πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἀποστολὴ βρῆκε τὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν. ἡ μεταπολίτευση ποὺ ἐγίνε στὸ Βυζάντιο, στὶς 12 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1185, καθὼς ὁ θρόνος μετὰ ἓνα τυχαῖο περιστατικὸ ἀπ' τὰ δυναμικὰ χέρια τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 πέρασε σὲ κείνα ἐνὸς μέτριου ἡγεμόνα, τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγελοῦ 183³⁹.

Τί κρίμα! νὰ χάσῃ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀνάρρησης στὸ θρόνο ἓνας κύρ Ἀλέξιος Βραν. Κομν., «ὁ κοντόσωμος, ἀλλὰ βαθύγνωνος καὶ φρονηματίας καὶ ἀπ' τοὺς τότε ἄντρες ὁ πιὸ στρατηγικός»⁴⁰, «τῶν ἀριστοκρατῶν τῆς Ἀνδριανούπολης τὸ καύχημα καὶ αὐτῆς τῆς πόλης γέννημα»⁴¹, καὶ ἡ τύχη τόσο νὰ εὐνοήσῃ αὐτὸν τὸν καλοφαγὰ καὶ γλεντζέ Ἰσαάκιον (β') τὸν Ἀγγελον 183⁴².

36. Χωνιάτης, σ. 490 (δημοτικὸ κείμενο): ἔχων δὲ (ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν.) δι' ἐπιθυμίας ἀεὶ ποτε καὶ φανταζόμενος εἰς τὸ ὕψος ἀναβῆναι τῆς βασιλείας,

37. Γιὰ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς ποὺ στάλθηκαν, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 605, ὑ. 496-499.

38. Χωνιάτης, σ. 412-13· Σκουταριώτης, σ. 349. Γιὰ τὸν καταποντισμὸ τοῦ πῶματος τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 565, ὑ. 328.

39. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 618-19, ὑ. 522 καὶ 523.

40. Χωνιάτης, σ. 490.

41. Χωνιάτης, σ. 492.

42. Χωνιάτης, σ. 579.

Ἄλλά ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. δὲν ἀνέχτηκε τὸν τυχάρπαστο αὐτοκράτορα καὶ βάλθηκε νὰ τὸν ἀνατρέψη.

Μὲ τὴν ἀνάληψη τῆς βασιλείας ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἔγγ. 183 ἔστειλε πρεσβευτὲς τοῦ στοῦς στρατηγούς τῆς νορμανδικῆς στρατιᾶς καὶ ἀξίωνε ἐπιταχτικὰ τὴν ἐκκένωση τοῦ βυζαντινοῦ ἐδάφους καὶ τὴν ἐπάνοδο τῶν Νορμανδῶν σπὴν πατρίδα τους, ἀπειλώντας σπὴν περίπτωση ποῦ δὲ θὰ συμμορφωθοῦν, νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ⁴³.

Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) 183 δὲν ἦταν ἓνας ἀνόητος ποῦ ἔστειλε αὐτὸ τὸ μήνυμα στοὺς Νορμανδοὺς, γιατί εἶχε κάνει μιὰ καλὴ συγκρότηση τοῦ στρατεύματος ποῦ θὰ ἔστειλε ἐναντίον τους καὶ εἶχε πληροφορίες γιὰ τὴν κατάσταση τοῦ στρατοῦ τους.

Καθὼς ὁ κόσμος τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (β΄) τὴ θεώρησε, «ὡς μετάβαση ἀπ' τὸ χειμῶνα σπὴν ἀνοιξη», ὅλοι πρόσπρεχαν νὰ βοηθήσουν τὸν ἐλευθερωτῆ-βασιλέα καὶ καθόλου δὲν ἦταν λίγοι ἐκεῖνοι ποῦ ἤθελαν νὰ ἐκστρατεύσουν καὶ νὰ πολεμήσουν τοὺς Νορμανδοὺς⁴⁴.

Ἀπὸ ὅλους τοὺς στρατηγούς τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) 87 ποῦ στάλθηκαν ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν, ὁ μόνος ποῦ διατηρήθηκε σὲ εὖνοια ἀπ' τὸ νέο καθεστῶς τοῦ Ἰσαάκιου (β΄), ἦταν αὐτὸς ποῦ φροντίδα του εἶχε καταστήσει, πῶς νὰ τὸν ἀνατρέψη γιὰ νὰ τὸν διαδεχτῆ, ὁ π α ν υ π ε ρ σ ε β α σ τ ο ς Ἀλέξιος Βραν. Κομν. Σ' αὐτὸν ἀνάθεσε ὁ νέος αὐτοκράτορας τὴν ἀρχιστρατηγία τοῦ ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν πολέμου. Βλέποντας ὁ βασιλέας τὴν προθυμία τῶν κατοίκων τῶν ἀνατολικῶν πόλεων νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν, τοὺς ἐξόπλισε καὶ τοὺς ἔστειλε νὰ ἐπανδρώσουν τὶς τάξεις τοῦ Βρανᾶ Κομνηνοῦ⁴⁵, καὶ ἀκόμη γιὰ νὰ ἐνισχύση τὸν ἀγῶνα τους, τοὺς ἔστειλε 40 κεντηνάρια χρυσοῦ⁴⁶.

Ὁ φόβος τοῦ νορμανδικοῦ κινδύνου ποῦ ἔρριξε ἀπ' τὸ θρόνο τὸν Ἀνδρόνικο (α΄), εἶναι ἐκεῖνος ποῦ στερέωσε πάνω σ' αὐτὸν τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἔγγ. 183.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἀρπαγῆς καὶ ἡ τάση τῆς εὐχαρίστησης διέφθειραν τὸν νορμανδικὸ στρατὸ καὶ οἱ ἐπιδημίες ἀποδεκάτισαν τὶς τάξεις του. Ὁ ἀληθινὰ γενναῖος Ἀλέξιος Βραν. Κομν. μπόρεσε νὰ ἐπιβάλῃ μιὰ ἀποφασιστικὴ ἥττα στὸν ἐχτρὸ πρῶτα σπὴν Μοσυνόπολη⁴⁷, κ' ἔπειτα, στὶς 7 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1185⁴⁸, στὸν τόπο τὸν λεγόμενον τοῦ Δ η μ η τ ρ ῖ τ ζ η⁴⁹.

Οἱ δυὸ ἀρχηγοὶ τοῦ νορμανδικοῦ στρατοῦ, ὁ Ριχάρδος (Richard), γυναικάδελφος τοῦ Ταγκρέδου (Tancrede), συγγενοῦς καὶ διαδόχου (1190 -

43. Χωνιάτης, σ. 477· Σκουταριώτης, σ. 368-69.

44. Χωνιάτης, σ. 465-66· βλ. καὶ τὸ δημοτικὸ κείμενο, σ. 466· Σκουταριώτης, σ. 364.

45. Χωνιάτης, σ. 466-67· Σκουταριώτης, σ. 364-65.

46. Χωνιάτης, σ. 467· Σκουταριώτης, σ. 365.

47. Χωνιάτης, σ. 468-69· Σκουταριώτης, σ. 365-66.

48. Χωνιάτης, σ. 470· Σκουταριώτης, σ. 366.

49. Χωνιάτης, σ. 469-70· Σκουταριώτης, σ. 366.

1194) του Γουλιέλμου II (1166 - 1189) στο θρόνο της Σικελίας, και ο γενναίος κόμης Ἰακώβος Ἀλδουΐνος πού παρέβαλλε τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ Μέγα Ἀλέξανδρο, πιάστηκαν αἰχμάλωτοι σ' αὐτὴ τὴ μάχη καὶ ταπεινώθηκαν μπροστὰ στὸν Ἰσαάκιο (β') 183, καθὼς τοὺς δέχτηκε φορῶντας τὴ «λιθόστρωτη τήβεννο» καὶ καθήμενος πάνω σὲ «χρυσοκόλλητο θρόνο»⁵⁰.

Πάνω ἀπὸ τέσσερις χιλιάδες Νορμανδοὶ πιάστηκαν καὶ ρίχτηκαν στὶς δημόσιες φυλακές, οἱ ὁποῖοι καθὼς δὲ διατρέφονταν ἀπ' τὴν αὐτοκρατορικό ταμεῖο, περίμεναν νὰ συντηρηθοῦν ἀπ' τὴν φιλανθρωπία τῶν ἐπισκεπτῶν τῶν φυλακῶν, πράμα πού προκάλεσε τὴ διαμαρτυρία τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμου II⁵¹.

Οἱ Νορμανδοὶ ἀπόσύρθηκαν ἀπ' τὸ Βυζάντιο, ἐξεκένωσαν τὴ Θεσσαλονίκη, καὶ ἀργότερα, τὸ Δυρράχιο καὶ τὴν Κέρκυρα. Μόνο ἡ Κεφαλονιά καὶ ἡ Ζάκυνθος θὰ παραμείνουν κάτω ἀπ' τὴν κατοχὴ δυτικῶν κυριάρχων καὶ θὰ χαθοῦν ὀριστικὰ γιὰ τὸ Βυζάντιο⁵².

Ὁ μέγας νικητὴς τῶν Νορμανδῶν ὑπῆρξε ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν.

Μὲ τὴ στρατηγικὴ του ματιὰ παρακολούθησε τίς κινήσεις τοῦ ἐχτροῦ, καθὼς σκορπισμένος ἔβγαινε ἀπ' τὴ Μοσυνόπολη γιὰ νὰ λεηλατήσῃ τὴν περιοχὴ μὲ μιὰ ἐμπνευσμένη δημηγορία ὁ ἀτρόμητος ἀρχηγὸς ἐπεισε τοὺς στρατιῶτες του νὰ κατέβουν ἀπ' τὰ βουνὰ στὶς πεδιάδες γιὰ νὰ τὸν ἀντιμετωπίσουν. Ἡ πρώτη ἐπιτυχία τοῦ στρατοῦ του κατέδειξε στοὺς Βυζαντινοὺς πὼς οἱ Νορμανδοὶ δὲν ἦσαν ἀήττητοι. Ὁ Βρανῆς Κομνηνὸς τοὺς κινήγησε μέχρι τὴ Μοσυνόπολη, στὴν ὁποία καὶ κατακλείστηκαν, ἀλλὰ τίποτε δὲν τοὺς ἔσωσε. Ὁ Ἕλληνας στρατηγὸς ἔβαλε φωτιά στὶς πύλες τῆς πόλης καὶ οἱ στρατιῶτες του ὄρμησαν μέσα σ' αὐτὴ καὶ ἐπιδόθηκαν στὴ σφαγὴ τῶν Νορμανδῶν καὶ τὴν ἀρπαγὴ τῶν ἀγαθῶν τους.

Μετὰ τὴ Μοσυνόπολη ὁ Βρανῆς Κομνηνὸς πέτυχε νὰ κυριεύσῃ ἄλλο ὄχυρό τῶν Νορμανδῶν, τὴν Ἀμφίπολη, καὶ μὲ ἄλογα καὶ ὄπλα τὰ ὁποῖα τοὺς πῆρε, νὰ στραφῇ πρὸς τὸ Στρυμόνα ποταμὸ, ὅπου ἦσαν τὰ τελευταῖα καταφύγια τοῦ ἐχτροῦ. Οἱ Βυζαντινοὶ κάτω ἀπὸ ἓνα τέτοιο ἀρχηγὸ ἀπόβαλαν τὴ δειλία καὶ ἦσαν ἀκράτητοι νὰ συμπλακοῦν μὲ κείνους πού προηγουμένως τοὺς ἔλεγον εἰρωνικά «τὰ κουτορνίθια».

Στὴ μάχη τοῦ Δημητρίτζη πού ἐπισφράγισε τὴ νορμανδικὴ ἥττα, καταδείχτηκε ἡ ἡγετικὴ προσωπικότητα τοῦ Ἀλέξιου Βρανῆ Κομνηνοῦ. Χωρὶς πολεμικὰ συνθήματα καὶ ἀπηχησεις σαλπύγγων, μπῆκε κατευθεῖαν στὴν ἐπίθεση καὶ παρὰ τὴ σθεναρὴ ἀντίσταση τῶν Νορμανδῶν, πέτυχε νὰ τοὺς τρέψῃ σὲ φυγὴ, γιὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ τὸ ἄγριο κυνηγητό, ἡ σφαγὴ καὶ ἡ αἰχμαλωσία⁵³.

50. Χωνιάτης, σ. 470 καὶ 476-77· Σκουταριώτης, σ. 366 καὶ 368.

51. Χωνιάτης, σ. 475-76· Σκουταριώτης, σ. 368.

52. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 426.

53. Χωνιάτης, σ. 468 καὶ 469-70, βλ. καὶ τὴ δημοτικὴ ἀπόδοση, σ. 468· Σκουταριώτης, σ.

Ἄλλὰ ὁ Βρανῆς Κομνηνός δὲν ἦταν μόνο ἓνας γενναῖος καὶ στρατηγικός, πού ἡ νίκη του εἶχε μιὰ πανευρωπαϊκὴ ἀπήχηση, ἦταν καὶ ἓνας ἐπίβουλος τῆς βασιλείας, κ' ἔτσι ὅταν νικηφόρος γύρισε στὴν ΚΠολη, ἐπικεφαλῆς ἐνὸς ἐκλεκτοῦ σώματος τῆς στρατιᾶς του, ἐκείνου τῶν μισθοφόρων Γερμανῶν, στοὺς ὁποίους εἶχε ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη, βάλθηκε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν παλιά του ἐπιθυμία γιὰ τὸ σφετερισμὸ τοῦ θρόνου⁵⁴.

Βαδίζοντας ὁ Βραν. Κομν. πάνω σ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἴχνη πού χάραξε ὁ Ἰσαάκιος (β') 183 καὶ πέτυχε νὰ βασιλεύσῃ, μιὰ νύχτα τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1185, ἔχοντας στὸ πλευρό του τοὺς πιστοὺς του Γερμανοὺς μισθοφόρους, ὄρμησε στὴν ἅγια-Σοφιά, στάθηκε στὴ μέση τοῦ ἱεροῦ καθιδρύματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ παρακαλοῦσε τοὺς εἰσερχόμενους νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ ἀντιμετώπισῃ τὴ δῆθεν παράλογη ὀργὴ τοῦ αὐτοκράτορα, λέγοντας πὼς «σὲ τίποτε δὲν προσέκρουσα μαζί του καὶ ποτὲ δὲν παράκουσα τὶς αὐτοκρατορικὲς του διαταγὲς καὶ ποτὲ δὲν ἔκανα κάτι ἀντίθετο πρὸς τὴ θέλησή του. Σὰς εἶναι δέ, φίλοι μου, ἐξᾶλλου γνωστή, ἡ πολιτεία μου καὶ ἡ ἀπόδοσή μου στὸν πρόσφατο πόλεμο, ὅπου ἐπανειλημμένως καὶ μὲ στρατηγικὲς μεθόδους νίκησα τοὺς ἐχτροὺς».

Καὶ αὐτὰ λέγοντας, καὶ προβάλλοντας τὰ τρόπαιά του ἀπ' τὸ νορμανδικὸ πόλεμο, παρακινοῦσε τὸ λαὸ πού συγκεντρώθηκε, σὲ στάση κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα. Ἄλλὰ ὁ νικητὴς στρατηγὸς δὲ βρῆκε ἀνταπόκριση στὶς ἐκκλήσεις του, οὔτε καὶ λαϊκὸ ἔρεισμα, γιὰ νὰ προεκτείνῃ τὶς ἐνέργειές του. Ἡ πρωτεύουσα ἦταν ἐρωτευμένη μὲ τὸν ἐλευθερωτὴ-βασιλέα πού τὴν ἔσωσε ἀπ' τὴν τυραννία τοῦ Ἀνδρόνικου (α') 87 καὶ κανένα δὲν ἤθελε ἐναντίον του νὰ ὑποστηρίξῃ. Ὁ Βραν. Κομν. συμμαζεύτηκε καὶ ζήτησε τὴ συγγνώμη τοῦ βασιλέα. Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἰγγ. 183 δειχτήκε ἄκρως συνετὸς· δὲ θέλησε νὰ τιμωρήσῃ ἓνα ἄντρα πού ἡ νίκη του ἦταν νωπὴ καὶ εἶχε σκορπίσει ἓνα δεῦτερο ἐνθουσιασμὸ στὴν ΚΠολη καὶ συγχώρεσε τὸ στασιαστὴ, παρέχοντας σ' αὐτὸν ἔνορκες διαβεβαιώσεις πὼς θὰ μείνῃ ἀβλαβής, οἱ ὁποῖες καὶ τηρήθηκαν. Φυσικὰ, ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. παρὰ τὴν ὑποταγὴ του, «δὲν ἔπαυσε νὰ διατηρῇ μέσα στὴν καρδιά του, μᾶς λέει ὁ

365-66. Πρβλ. Fr. Cognasso, Un imperatore bizantino della decadenza: Isacco II Angelo, Bessarione 31 (1915), σ. 33-4.

54. Χωνιάτης, σ. 490 καὶ 491, ὅπου ἀφίνει νὰ νοηθῇ πὼς ἡ πρώτη ἀπόπειρα κατάληψης τοῦ θρόνου ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν., ἐγίνε πρὶν ἀπ' τὸ νορμανδικὸ πόλεμο, ἀλλὰ τόσο ἀπ' τὴ δημηγορία τοῦ Βραν. Κομν. πρὸς τοὺς πολίτες στὴν ἅγια-Σοφιά, πού ὁ ἴδιος ὁ Χωνιάτης ἀναφέρει ὅσο καὶ ἀπ' τὴ λογικὴ σειρά ἐκβάσης τῶν πραγμάτων, συνάγεται πὼς ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἐγίνε ἀμέσως μετὰ τὴ συντριβὴ τῶν Νορμανδῶν· αὐτὴ ἡ νίκη τοῦ Βραν. Κομν. εἶναι πού ἐνίσχυσε τὴ θέση του καὶ τὸ γόητρό του γιὰ νὰ ἀποστατήσῃ· ἂν ἡ ἀπόπειρα γίνεταν προηγουμένως δὲν ἦταν δυνατόν νὰ τοῦ ἀνάθετε ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἰγγ. 183 τὴν ἡγεσία ἐνὸς ἰσχυροῦ στρατοῦ. Σὲ ἐνίσχυση τῶν πρὸ πάντων ἔρχεται καὶ ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α', Λόγος εἰς τὸν βασιλέα Ἰσαάκιον Ἰγγ., σ. 246: καὶ ἡ τολμηθεῖσα πρῶην ἀποστασία καὶ ἡ ἐπ' αὐτὴ ἐπανάστασις, Πρβλ. καὶ Fr. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 34, ὑ. 2.

ιστορικός τῆς ἐποχῆς, τοὺς σκοποὺς του νὰ ἀνέβῃ στό θρόνο, στό πλευρὸ μιᾶς γνήσιας Κομνηνῆς»⁵⁵.

Καὶ τὶς προθέσεις του αὐτὲς τὶς ἐκδήλωσε σὲ μιὰ κρίσιμη γιὰ τὸ Βυζάντιο στιγμή, ὅταν βρέθηκε καὶ πάλι, καθὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 τὸν ἐμπιστεύτηκε, ἐπικεφαλῆς τοῦ ὅλου βυζαντινοῦ στρατοῦ⁵⁶.

Μὲ τὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν. ὁ Ἰσαάκιος (β΄) ἐξουδετέρωσε τοὺς Νορμανδοὺς καὶ μὲ ἓνα γάμο ποὺ ἔκανε, καθὼς λίγο πρὶν ἀνέβῃ στό θρόνο εἶχε χηρεύσει, κέρδισε τὴ φιλία καὶ συμμαχία τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Βελᾶ III.

Ἦταν καιρὸς νὰ ἐξασφαλιστῇ τὸ Βυζάντιο ἀπ' τοὺς Νορμανδοὺς καὶ τοὺς Οὐγγρους, γιὰτὶ ἓνα νέο καὶ πολὺ σπουδαῖο πρόβλημα δημιουργήθηκε στὴ Βουλγαρία ἀπ' τὰ τέλη τοῦ 1185⁵⁷.

Ἡ ἐπανάσταση τῶν ἀδελφῶν Πέτρου (Θεόδωρου) καὶ Ἀσάν δὲν ἦταν στὴν ἀρχὴ παρὰ μιὰ ἀξίωση αὐτῶν τῶν γόνων μιᾶς ἐπιφανοῦς βουλγαροβλαχικῆς ἢ βουλγαροκουμανικῆς οἰκογένειας γιὰ νὰ τοὺς παραχωρηθῇ μιὰ περιοχὴ στὸν Αἴμο, κάτω ἀπὸ μορφὴ π ρ ὀ ν ο ι α ς, ἀξίωση ποὺ ὑπέβαλαν στὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β΄) 183 οἱ δυὸ ἀδελφοί, καθὼς τὸν συνάντησαν στὰ Κύπελλα τῆς Θράκης. Κατὰ τὴν ἀκρόαση, στὴν ὁποία παραβρισκόταν ὁ θεῖος τοῦ βασιλέα σε β α σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α ς Ἰωάννης Δούκας 90, ὁ Ἀσάν μίλησε μὲ κάποια αὐθάδεια γιὰ ἀνταρσία στό βασιλέα, γι' αὐτὸ καὶ ὁ σε β α σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α ς πρόσταξε νὰ τὸν χτυπήσουν στό πρόσωπο.

Ἡ ἀπόρριψη αὐτῆς τῆς ἀξίωσης ἐκ μέρους τοῦ Βυζαντίου, προκάλεσε σὲ συνέχεια τὰ δραματικὰ γεγονότα τῆς ἐπανάστασης τῶν Βουλγάρων, τῶν Βλάχων καὶ τῶν Κουμάνων, κάτω ἀπ' τὴν ἡγεσία τῶν δυὸ ἀδελφῶν⁵⁸, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς ὁ Πέτρος, «αὐτὸς ὁ ἀποστάτης καὶ κακὸς σκλάβος»⁵⁹ τῶν Βυζαντινῶν, τόλμησε νὰ φορέσῃ «χρυσὸ στεφανίσκο καὶ κοκκοβαφὲς πέδιλο»⁶⁰.

Κατὰ τὴν ἀνοίξη τοῦ 1186⁶¹ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ὀργάνωσε μιὰ

55. Χωνιάτης, σ. 490 καὶ 491· Σκουταριώτης, σ. 374. Πρβλ. Fr. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 34.

56. Χωνιάτης, σ. 490 καὶ 491· Σκουταριώτης, σ. 374.

57. V. Zlatarski, Istorija na Bŭlgarskata Dŭrzhava prez srednite vekove, τ. II, Sofia 1934, σ. 435 κεξ.

58. Χωνιάτης, σ. 482-83· Σκουταριώτης, σ. 370-71. Γιὰ τὴ διαμόρφωσιν τοῦ δευτέρου βουλγαρικοῦ βασιλείου, τοῦ καὶ βουλγαροβλαχοκουμανικοῦ, βλ. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 427, ὕ. 1, καὶ A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 542-45, ὕ. 187-197.

59. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. I, σ. 246-67: τοῦ πονηροῦ δούλου Πέτρου...

60. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 486· Σκουταριώτης, σ. 372.

61. Κατὰ τὸν G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 428, ἡ ἐπανάσταση καὶ συντριβὴ τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομνηνοῦ, γιὰ τὴν ὁποία βλ. κατωτέρω, ἐγινε κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1186, ἄρα ἡ ἀνάθεση τῆς στρατηγίας στὸν Ἰω. Δούκα 90 ἐγινε τὴν ἀνοίξη τοῦ 1186· ἄλλη γνώμη ἔχει ὁ Ch. Brand, βλ. κατωτέρω, ὕ. 64.

έκστρατεία έναντιόν τῶν Βλάχων καὶ Βουλγάρων, τῆς ὁποίας τὴν ἀρχηγία – ἀντὶ νὰ τὴν ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος, ὁπότε ὑπῆρχαν κατὰ τὸ Χωνιάτη προϋποθέσεις ἐπιτυχίας– ἀνάθεσε σὸ θεῖο του σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ἰωάννη Δούκα 90· αὐτὸς ὁ τελευταῖος πολὺ καλὰ κυβέρνησε τὴ στρατιὰ καὶ ἀνάγκασε τὸν ἐχτρὸ ἀπ’ τὰ βουνὰ νὰ κατέβῃ στὶς πεδιάδες γιὰ νὰ τὸν πολεμήσῃ, ἀλλὰ ὁ ἔστεμμένος ἀνεπιὸς τὸν ὑποπεύτηκε πῶς ἀποβλέπει στὴν κατάληψι τοῦ θρόνου, καὶ τὸν ἀπόλυσε⁶².

Ἀνάθεσε τότε τὴν ἀρχιστρατηγία στὸν ἀπὸ ἀδελφῆ γαμβρό του καί σ α ρ α Ἰωάννη Καντακουζηνό, ποὺ εἶχε τυφλωθῆ ἀπ’ τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87· αὐτὸς, ἓνας ἀντρας ψηλός, μεγαλόφωνος, ἀντρεῖος, ἀλλὰ τυφλός, δὲν ἤξερε οὔτε ποῦ ὀδηγεῖ τὸ στρατό, οὔτε τί γίνεται γύρω του, κ’ ἔτσι ὁ ἐχτρός εἶχε μιὰ τέτοια ἐπιτυχία ποῦ κι αὐτὰ ἀκόμη τὰ χρυσαφένια ροῦχα τοῦ κ α ί σ α ρ α νὰ περιέλθουν στὰ χέρια του⁶³. Οἱ τυφλοὶ στρατηγοὶ εἶχαν τὸ προνόμιο νὰ εἶναι ἀκίνδunami γιὰ τὴ διεκδίκηση τῆς βασιλείας.

Κατὰ συνέχεια, τρίτο ἀρχιστράτηγο τοῦ ὅλου στρατεύματος ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ἀνάδειξε, κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1186⁶⁴, τὸν νικητὴ τῶν Νορμανδῶν Ἀλέξιον Βραν. Κομν.⁶⁵ ἦταν ἓνα λάθος τοῦ αὐτοκράτορα, γιὰ τὸν ἐνδοξο στρατηγὸ, ποὺ πραγματικὰ μποροῦσε νὰ πατάξῃ στὴ γένεσὴ τῆς τὴν ἐπανάστασι τῶν Βλαχο-Κουμάνων καὶ τῶν Βουλγάρων, δὲν τὸν εἶχε ἐγκαταλείψει «τὸ δαιμόνιο τῆς φιλοδοξίας γιὰ διεκδίκηση καὶ κατάληψι τοῦ θρόνου»⁶⁶.

Γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ ὁ βασιλεὺς τὶς δυνάμεις τοῦ νέου ἀρχιστράτηγου, τοῦ ἔστειλε τοὺς Νορμανδοὺς αἰχμαλώτους ποὺ σάπιζαν στὶς φυλακές, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς ἔθρεψε, τοὺς ἐξόπλισε μὲ μακρὰ ξίφη καὶ δόρατα καὶ ἀσπίδες καὶ ἓνα τμῆμα ἀπ’ αὐτοὺς συγκρότησε σὲ ἴλη ἰππικῶ⁶⁷.

Ἀναλαμβάνοντας τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ ὁ Βρανᾶς Κομνηνὸς τὸν ὀδήγησε μὲ ἀσφάλεια καὶ προφύλαξι, ἔκανε ἐκεῖ ποῦ ἔπρεπε τοὺς καταυλισμοὺς του, ἔμπαινε μπροστὰ ἀπ’ τοὺς στρατιῶτες του κατὰ τὴν πορεία, ἔδειχνε ὅλη τὴν προθυμία του νὰ συνθλίψῃ τοὺς στασιαστὲς τοῦ Ἀσάν καὶ τοῦ Σλαβο-Πέτρου καὶ φρόντιζε νὰ περάσῃ ὅλος ὁ στρατὸς του

62. Χωνιάτης, σ. 489· Σκουταριώτης, σ. 373.

63. Χωνιάτης, σ. 489-90· βλ. καὶ τὸ δημοτικὸ κείμενο· Σκουταριώτης, σ. 373-74.

64. Κατὰ τὸν G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 428: au cours de l'été 1186· κατὰ τὸν V. Laurent, *Médaillier*, σ. 50, τὴν ἀνοιξι τοῦ 1186. Σὲ ἀντίθεσι μὲ τοὺς πιὸ πάνω, ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 80, δέχεται πῶς ὁ Κομνᾶτος τοῦ Montferrat, ὁ μελλοντικὸς σύζυγος τῆς Θεοδώρας Ἄγγ. 185 καὶ νικητῆς τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν., ἔφτασε στὴν ΚΠΠολη γιὰ τοὺς γάμους τοῦ μόλις τὴν ἀνοιξι τοῦ 1187, καὶ κατὰ συνέπεια ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μὲ τὸν Ἀλέξιον Βραν. Κομν. ἐγίνε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1187.

65. Χωνιάτης, σ. 491· Σκουταριώτης, σ. 374. Πρβλ. F. Cognasso, *Un imperatore bizantino della decadenza: Isacco II Angelo, Bessarione* 31 (1915), σ. 47.

66. Μιχαήλ Χωνιάτης, *Τὰ Σωζόμενα*, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, σ. 247.

67. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 493· Σκουταριώτης, σ. 375.

χωρίς κίνδυνο τὰ δύσβατα ἐκεῖνα μέρη τοῦ Αἵμου ποῦ ὀδηγοῦσαν στις κυρίως ἐπαρχίες τῆς Βουλγαρίας.

Τέλος ἔφτασε σ' ἓνα τόπο ποῦ λεγόταν Μέλαις Βουνός (Μαυροβούνι), καί κεῖ κατασκήνωσε καί κατὰ τὴν τότε τακτική ἔβαλε χάρακα, καί ὅλα αὐτὰ ἔδειχναν στοὺς στρατιῶτες του πῶς κάτι τὸ πολὺ σοβαρὸ ἐτοίμαζε ἐναντίον τῶν Βουλγάρων⁶⁸.

Ἀλλὰ τότε ξαφνικά σ' αὐτὴ τῆ στάθμευση, ἔσκασε τὸ μεγάλο μυστικὸ τοῦ Βρανᾶ Κομνηνοῦ. Ἐχοντας ὡς ἀρχιστράτηγος τὸν ὅλο στρατὸ μαζί του, φανέρωσε τὸ βαθὺ σκοπὸ τοῦ «γιά τὴν ἀποστασία»⁶⁹.

Κομνηνὸς αὐτὸς ἀπ' τὴ μητέρα του καί σύζυγος Κομνηνῆς δὲ θά ἄφηνε νὰ ἀνατρέψουν τὴν ἐνδοξη δυναστεία οἱ Ἄγγελοι, ποῦ κι αὐτοὶ ὁμως, καθὼς «ἐξ ἀγχιστείας, λέει κάποιος σύγχρονος, μὲ τὸ κομνηνικὸ καί βασιλικὸ αἷμα συγκεράστηκαν καί σ' αὐτὸ ὁ χρυσὸς μὲ τὴν πορφύρα συνυφάνθηκε, ἀνέβηκαν σὲ μιὰ πάριση εὐγονικὴ βαθμίδα»⁷⁰.

Πολλοὶ συγγενεῖς τοῦ ἀρχιστράτηγου Βρανᾶ Κομνηνοῦ καί πατριῶτες τοῦ ἀπ' τὴν Ἀδριανούπολη, μημενόνι στὸ σχέδιό του, ποῦ ὅλοι ἀνῆκαν σπὴν τάξη τῶν δυνατῶν, τὸν ἀνακήρυξαν στὸ στρατόπεδο τοῦ Μέλαις Βουνοῦ αὐτοκράτορα καί τὸν περιέβαλαν μὲ τὰ διακριτικὰ τῆς βασιλείας, ποῦ ἀπ' αὐτὰ μᾶς ἀναφέρουν τὰ ἔρρυθρά πεδίλα, ἐνῶ ἐπίσημα ἀναγορεύθηκε σπὴν Ἀδριανούπολη ἀπὸ ὅλο τὸ στράτευμα, τοῦ ὁποῖου ἤγειτο⁷¹.

Καί ἀμέσως ὁ αὐτοχειροτόνητος «αὐτοκράτορας» ἐξόρμησε πρὸς τὴν ΚΠολη, ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του, καί στρατοπέδευσε γύρω ἀπ' τὸ ἔξω λεγόμενον Φιλοπάτιο, ὅπου ἔκανε μιὰ ἐπίδειξη τῶν δυνάμεών του. Καί κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς ἴδιας μέρας τῆς ἀφίξης του, ἔχοντας μαζί του τὸ πιὸ ἐκλεκτὸ τμήμα τῆς στρατιᾶς του, πάνω σ' ἓνα ὑπερήφανο κατάμαυρο ἄλογο ποῦ μόνο ἄσπρες τρίχες, σὰ μισοφέγγαρο, στόλιζαν τὸ μέτωπό του, πλησίασε πρὸς τὰ τείχη καί ἀπηύθυνε τὸ λόγο πρὸς τοὺς ΚΠολίτες ἐκείνους ποῦ βρίσκονταν πάνω σ' αὐτὰ, κηρύττοντας πῶς «ἂν τοῦ ἀνοιξοῦν τίς πύλες τῆς πόλης καί τὸν δεχτοῦν, θά τὸν βροῦν σωτήρα καί εὐεργέτη, ἂν ὁμως ἀντισταθοῦν καί μὲ τὴ βία ὑποταχτοῦν, παρὰ τὴ θέλησή του, θά ὑποστοῦν τίς καταστροφές καί κακώσεις μιᾶς βίαιης ἄλωσης».

68. Δημοτικὸ κείμενο τοῦ Χωνιάτη, σ. 490.

69. Δημοτικὸ κείμενο τοῦ Χωνιάτη, σ. 490²⁷: τότε τὸν ἅπαντα σκοπὸν αὐτοῦ ἐφανέρωσεν, καί σ. 490⁴⁵⁻⁴⁸: ὡς δὲ τότε καιρὸν ἐπιτήδειον εὗρε καί ἔλαβεν ἐξουσίαν τὸ στρατηγὸς εἶναι ἀπάσης τῆς στρατιᾶς, ἔχων καί τὸν ἅπαντα στρατὸν μεθ' ἑαυτοῦ, εἰς φανερόν τὰ ἐν κρυπτῶ μελετώμενα ἀνεκήρυξε.

70. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 212: ὅπερ (γένος Ἄγγελων) καί κατ' ἀγχιστεῖαν τῶ κομνηνικῶ καί βασιλείῳ συνανακραθέν αἵματι καί οἱ χρυσὸς πορφύρα συνυφανθεῖς, ἐπ' αὐτόν, ὁ φασι, τὸν βατῆρα τῆς εὐγενείας ἐλήλακε.

71. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 491-92' καί δημοτικὸ κείμενο τοῦ αὐτοῦ, σ. 490 Σκουταριώτης, σ. 374. Πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 166.

Και τὴν ἐπομένη τῆς ἀφίξης του πολὺ πρῶτ' ἔκανε παράταξη τῆς στρατιᾶς του ἀπέναντι ἀπ' τὶς πύλες τοῦ Χ α ρ σ ί ο υ, διαιρεμένης σὲ δεξιά καὶ ἀριστερὴ πτέρυγα καὶ σὲ κέντρο, τὸ ὁποῖον διοικοῦσε ὁ ἴδιος. Ὁ αὐτοκράτορας Ἰσαάκιος (β') 183 πού μέσα στὴν πόλη εἶχε συγκροτήσει ἕνα πρόχειρο σῶμα στρατιωτῶν, τόλμησε νὰ παρατάξῃ ἕνα μέρος ἀπ' αὐτοὺς στὶς ἐπάλξεις τῶν τειχῶν καὶ στὴν ἔξω ἀπ' αὐτὰ τάφρο.

Οἱ στρατιῶτες τοῦ στασιαστῆ ἔδειξαν τὴν ὑπεροχὴ τους καὶ μάλιστα οἱ Νορμανδοὶ ἐπικούροι, οἱ ἄλλοτε αἰχμάλωτοι τῶν Βυζαντινῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἰππικὸ κυνήγησε τοὺς βασιλικούς πού βρίσκονταν στὴν τάφρο μέχρι καὶ τὰ τεῖχη τῆς πρωτεύουσας⁷².

Δὲν πέρασαν παρά λίγες μέρες ἀνάπαυσης, καὶ ξανάρχισε ὁ στασιαστῆς, ὁ τ Ὑ ρ α ν ν ο ς (= σφετεριστῆς αὐτοκράτορας), ὅπως τὸν λέει ὁ Χωνιάτης, τὶς ἐπιχειρήσεις του. Αὐτὴ τὴν φορὰ γιὰ νὰ φέρῃ κάποιο ἀντιπερισπασμὸ καὶ σύγχυση μέσα στὴν πρωτεύουσα, ἔστειλε ἕνα τμήμα τοῦ στρατοῦ του, ἀσφαλῶς διαλεγμένο, στὴ βόρειο ἀντίπορθμο πλευρὰ τῆς πόλης, ἀπέναντι ἀκριβῶς ἀπ' τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν, πού ὀνομαζόταν Π ὁ ρ ο ς Β ο ὄ ς, κι ἀπὸ κεῖ τὸ στρατιωτικὸ αὐτὸ σῶμα ἀνέμιζε στοὺς παλατιανοὺς καὶ τοὺς κατοίκους τὶς σημαίεις τοῦ ἐπαναστάτη. Καθὼς τὰ ὄπλα τοῦ ἐπαναστατικοῦ αὐτοῦ τμήματος ἦσαν καινούργια καὶ γυάλιζαν στὶς ἀχτίδες τοῦ καλοκαιριᾶτικου ἡλίου, ἔδειχναν πὼς πέταγαν φωτιές. "Ὅλος ὁ κόσμος ἔτρεχε κατὰ ὀμάδες νὰ δῆ τοὺς πολιορκητῆς του καὶ δοκίμαζε μιὰ κατάπληξη ἀπ' τὸ φαινόμενο αὐτό⁷³.

Μιὰ ἄλλη ἀκόμη σχετικὴ ἐπιτυχία εἶδε ὁ Βρανᾶς Κομνηνός. Οἱ κάτοικοι τῆς Προποντιδᾶς, ἄνθρωποι ἀπλοὶ ἀλλὰ δεινοὶ στὴν κωπηλασία καὶ τὸ ψάρεμα, πέρασαν στὶς τάξεις του, μεταβάλλοντας τὰ ἀλιευτικὰ πλοῖα τους σὲ πολεμικὰ τῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖοι καὶ τόλμησαν νὰ τὰ βάλουν μὲ τὰ βαριὰ πλοῖα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου καὶ νὰ ἔχουν στὶς ἀρχές κάποιες ἐπιτυχίες⁷⁴.

"Ἄν λάβῳμε ἀκόμη ὑπόψη μας πὼς μέσα στοὺς τρόπους πού μεταχειρίστηκε ὁ ἀποστάτης γιὰ τὴν ἐκπόρθση τῆς πρωτεύουσας, ἦταν καὶ κεῖνος τοῦ ἀποκλεισμοῦ, μπορούμε νὰ ἀναλογιστοῦμε πόσο χρήσιμος τοῦ ἦταν ὁ ἀνέλπιστος αὐτὸς στολίσκος. "Ἐχοντας κάτω ἀπ' τὴν ἐξουσία του τὴν ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ περιοχὴ τῆς ΚΠολης, ἀπαγόρευε σὲ κάθε σιταγωγὸ πλοῖο νὰ καταπλεύσῃ στὰ λιμάνια τῆς⁷⁵.

Ἀρκετὰ σημεῖα μᾶς δείχνουν πὼς ἡ θέση τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β') τοῦ Ἄγγελου 183, «τοῦ ἀριστέα, ἐλευτερωτῆ καὶ τυραννοκτόνου», ὅπως τὸν χαρακτηρίζει ἄνθρωπος τῶν χρόνων του ὄχι ἄσημος, ὁ μητροπολίτης

72. Χωνιάτης, σ. 492-93 καὶ 494· Σκουταριώτης, σ. 374-75. Πρβλ. Fr. Cognasso, Un imperatore, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 65), σ. 48.

73. Χωνιάτης, σ. 494· Σκουταριώτης, σ. 375.

74. Χωνιάτης, σ. 494-95 καὶ 496· Σκουταριώτης, σ. 375-76.

75. Χωνιάτης, σ. 496· Σκουταριώτης, σ. 376.

Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης⁷⁶, ἀδελφὸς τοῦ ἱστορικοῦ, ἦταν ἀρκετὰ δύσκολη μέσα στὴν πολιορκημένη πρωτεύουσα.

Δὲν εἶχε πάνω στὸ θρόνο παρά δέκα μῆνες (Σεπτέμβρης 1185 - καλοκαίρι 1186) καὶ ἀντιμετώπιζε αὐτὴ τὴν κρίση ἀμέσως μετὰ ἀπὸ κείνη τῆς βουλγαρικῆς ἐπανάστασης. Στρατὸν δὲν εἶχε, καθὼς ὅλος ὁ στρατός, ἐνισχυμένος μάλιστα μὲ τοὺς Νορμανδοὺς αἰχμαλώτους, εἶχε τεθῆ στὴ διάθεση τοῦ Βρανᾶ Κομνηνοῦ γιὰ νὰ πολεμήσῃ τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἀσάν.

Ὁ πληθυσμὸς ὅμως τῆς πρωτεύουσας, τόσο ἡ ἀριστοκρατία ὅσο καὶ τὸ λαϊκὸ ὑπόβαθμο στὴν πλειοψηφία του, χωρὶς ἀμφιβολία ἦταν στὸ πλευρὸ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183. «Ὅχι μόνο δὲν ἀνεχόταν τὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν. ὡς βασιλέα, μᾶς λέει ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀναθεμάτιζε ὡς ἕνα ἀποστάτη καὶ ὡς ἕνα τύραννο»⁷⁷. Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐβλεπε στὸ πρόσωπό του ἕνα συνεργάτη, ὅπως καὶ ἦταν, ἀλλὰ καὶ ἕνα συνεχιστὴ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87.

Ἐνα ἀπ' τὰ μέτρα ποὺ εἶχε πάρει ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἀγγ. 183 ἦταν νὰ φυλακίσῃ στὴν εἰρκτὴ τοῦ παλατιοῦ τῶν Βλαχερνῶν τὴν π α ν υ π ε ρ σ έ β α σ τ η Ἄννα Κομν. Βατ. 149, τὴ σύζυγο τοῦ στασιαστῆ⁷⁸, ποὺ ἦταν μιὰ δευτεροεξαδέλφη τοῦ⁷⁹.

Ἡ πριγκίπισσα εἶχε χαρίσει στὸν ἄντρα της τὸ πιὸ λίγο δυὸ παιδιά, τὴν Ἀνώνυμη (Εὐδοκίαν;) Βραναιναν Κομνηνὴν 238⁸⁰ καὶ τὸν Θεόδωρον Βρανᾶν (Κομνηνόν) 239⁸¹.

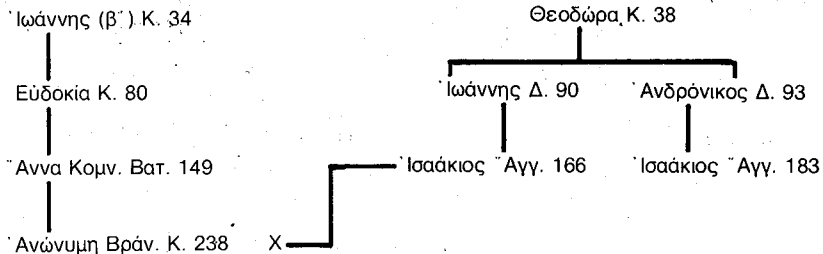
Ἡ Ἀνώνυμη Βραν. Κομν. 238 ποὺ πρέπει νὰ γεννηθῆκε περὶ τὸ 1168/70 παντρεύτηκε τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1186⁸² τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελον 166⁸³, γιόν τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ἰωάννη Δούκα 90 καὶ πρωτεξάδελφον τοῦ Ἰσαάκιου

76. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 217: Καὶ σὲ μὲν ἐκάλει θεὸς εἰς τὸ θεῖον ἱερόν, τὸν ἀριστέα, τὸν ἐλευθερωτὴν, τὸν τυραννοκτόνον.

77. Χωνιάτης, σ. 496· Σκουταριώτης, σ. 376.

78. Χωνιάτης, σ. 507· Σκουταριώτης, σ. 382.

79.

Ἡ Ἄννα Κομν. Βατ. 149 δευτεροεξαδέλφη τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183· ὁ Ἰσαάκιος (β') πρωτεξάδελφος τοῦ Ἰσαάκιου Ἀγγ. 166· ἡ Ἀνώνυμη Βραν. Κομν. 238 παντρεύτηκε τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγ. 166 δευτεροεξάδελφο τῆς μητέρας της.

(β') Ἄγγ. 183⁸⁴.

Φαίνεται πὼς μέσα στὴν πρωτεύουσα ὑπῆρχε καὶ μιὰ μειοψηφία ποὺ συμπαθοῦσε τὸν ἐπαναστάτη⁸⁵, καθὼς καὶ καιροσκόποι, ποὺ μέσα σ' αὐτοὺς ὁ αὐτοκράτορας ὑπόψιαζόταν πὼς βρισκόταν κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ θεῖος τοῦ Ἰωάννης Δούκας 90, ἓνας παλιὸς φίλος καὶ συμπέθερος τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν⁸⁶.

Ὁ αὐτοκράτορας μέσα στὴν ἀπελπισία του γιὰ τὴν ἀντιμέτωπιση τοῦ ἀντιπάλου του, εὐσεβῆς καθὼς ἦταν⁸⁷, ἔτρεφε βαθὺ σεβασμὸ, ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ Βυζαντινοί, πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος⁸⁸ –τάχα καὶ ἰδιόχειρο τοῦ ἀπόστολου Λουκᾶ κατασκευάσμα!⁸⁹– ποὺ βρισκόταν στὴ μονὴ τῆς Θεοτόκου τῶν Ὀδηγῶν καὶ ποὺ γι' αὐτὸ λεγόταν Ὁ δ η γ ῆ τ ρ ι α⁹⁰. Πρόσταξε λοιπὸν ὁ ἡγεμόνας μὲ εὐλάβεια νὰ πάρουν τὴν εἰκόνα ἀπ' τὸ μοναστήρι, νὰ τὴ λιτανεύσουν καὶ πάνω στὰ τείχη τῆς πρωτεύουσας νὰ τὴν

80. Χωνιάτης, σ. 502· Σκουταριώτης, σ. 379.

81. Χωνιάτης, σ. 535· Σκουταριώτης, σ. 393.

82. Ὁ γάμος τελέστηκε λίγο πρὶν τὴν ἀποστασία τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν., βλ. Χωνιάτης, σ. 502.

83. Χωνιάτης, σ. 447 καὶ 502· Σκουταριώτης, σ. 356 καὶ 379. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 87-8, ὑ. 1, ἀριθ. 40· Fr. Cognasso, *Un imperatore, ἐνθ' ἄνωτ.* (ὑ. 65), σ. 49.

84. Βλ. πρὸ πάντων, ὑ. 79 καὶ 83.

85. Χωνιάτης, σ. 500-1· Σκουταριώτης, σ. 378-79. Πρὸ πάντων ἀνάφερα πὼς τὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν. δὲν ἀποκλείεται νὰ τὸν εἶδε ἡ ἀριστοκρατία καὶ ἡ πλειοψηφία τῶν λαϊκῶν τάξεων καὶ ὡς ἓνα συνεχιστὴ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, καὶ γι' αὐτὸ δὲν τὸν ἀνέχονταν ὡς βασιλέα καὶ τὸν ἀναθεμάτιζαν. Σὲ ἐνίσχυση αὐτῆς τῆς γνώμης ἀλλὰ καὶ ἐκείνης πὼς μιὰ μειοψηφία τῶν λαϊκῶν κυρίως τάξεων ἦταν μὲ τὸ μέρος του, ἔρχονται τὰ ὅσα μᾶς λέει ὁ ἀριστοκράτης Νικήτας Χωνιάτης, σ. 511-12, πὼς «τὸ χειρωναχτικὸ μέρος τῆς πόλης καὶ ὅσοι δὲν ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὴν τροπὴ ποὺ πῆραν τὰ πράγματα, καθὼς δηλ. νίκησε ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183, θεώρησαν τρομερὸ τὸ πόσο ἀποθρασύνθηκαν οἱ Λατίνοι μὲ τὴ νίκη ποὺ πέτυχαν κατὰ τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν., ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅσα ἔκαναν σὲ βάρος τῶν περιοίκων τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν κατοίκων τῆς Προποντιδῆς ποὺ εἶχαν προσχωρήσει στὸ στασιαστὴ, καὶ ξεσηκώθηκαν κατὰ ὀμάδες καὶ σὰν χεῖμαρρος ξεχύθηκαν ἐναντίον τῶν σπιτιῶν καὶ λοιπῶν ἐγκαταστάσεων τῶν Λατίνων τῆς ΚΠολης, θέλοντας νὰ ἀρπάξουν καὶ μέσα σὲ λίγο νὰ ἀποχτήσουν ὅ,τι κι ἂν εἶχαν, καὶ μᾶλλον νὰ ἐπαναλάβουν ἐκεῖνα ποὺ ἔγιναν στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, τὸ Μᾶη τοῦ 1182, ἀλλὰ ἀποκρούστηκαν ἀπ' τοὺς Λατίνους, καθὼς αὐτοὶ περικράξανε τὶς συνοικίες τους καὶ στάθηκαν φρουροὶ στὰ πρὸχειρα ὀχυρώματα ποὺ ἔστησαν», βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 584, ὑ. 408.

86. Χωνιάτης, σ. 502· Σκουταριώτης, σ. 379.

87. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, *Αὐτοσχέδιος λαλιά πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιον (β') τὸν Ἄγγελον (183) ἐν Φιλιππουπόλει*, ἐκδ. Th. L. F. Tafel, *Opuscula, Francofurti 1832*, σ. 43· Χωνιάτης, σ. 509-10· Σκουταριώτης, σ. 382.

88. Χωνιάτης, σ. 594: ἐξενεγκῶν δὲ καὶ ὃ εἶχεν ἐνστήθιον τῆς Θεομήτορος μὸρφωμα πικνὰ τοῦτο περιεπίπυσετο.

89. Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος, PG 146, στ. 1061· τ. 147, στ. 44. Πρβλ. R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 203.

90. Βλ. R. Janin, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 199-207.

γυρίσουν «ως ένα απόρθητο χαράκωμα και όχύρωμα»⁹¹.

Και ακόμη ο βασιλέας συγκέντρωσε στα ανάκτορα κάθε ιδιορρύθμο καλόγηρο, «περίφημο για την αρετή του, που γύριζε ξυπόλητος ή που κοιμόταν καταγής ή που ζούσε πάνω σ' ένα στύλο –άφθονους τέτοιους είχε ή ΚΠολη– και προσευχόταν μαζί τους, παρακαλώντας το Θεό, να σώση τόν ίδιο και τὸ Κράτος ἀπ' τὸν ἐμφύλιο πόλεμο και νὰ μὴ περιέλθῃ ὁ θρόνος σὲ ἄλλο πρόσωπο»· ὅσο για μιὰ πρακτικὴ ἀντιμετώπιση τῆς κρίσιμης κατάστασης τῆς πολιορκίας, μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, «ὀλοτέλα ἀμελοῦσε, ὅλες του τίς ἐλπίδες σπηρίζοντας στὴν παντευχία τοῦ πνεύματος»⁹².

Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση βρισκόταν ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἰγγ. 183 και τέτοιους εἶχε ὑπερασπιστές –κι ὅλα ἔδειχναν πὼς ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. θὰ πετύχαινε τὸ σκοπὸ του⁹³– ὅταν βρέθηκε για τὸ βασιλέα ἕνας ἀπὸ μηχανῆς θεός, που δὲν ἦταν ἄλλος ἀπ' τὸ μαρκήσιο Κονράδο τοῦ Montferrat.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἰγγ. 183 στὴν πολιτικὴ τῶν συνοικεισίων βᾶδισε πάνω στ' ἀχνάρια που χάραξε ὁ θεὸς του Μανουήλ (α') Κ. 81, πρωτεξάδελφος τοῦ πατέρα του Ἀνδρόνικου Ἰγγ. Δούκα 93. Ὅπως ἐκεῖνος ἀρραβώνιασε τὴν κόρη του Μαρία Κ. 153 με τὸ Βελᾶ- Ἀλέξιο (τὸν μετέπειτα Βελᾶ III) τῆς Οὐγγαρίας, ἔτσι ὁ ἴδιος ὁ Ἰσαάκιος (β') παντρεύτηκε τὴν κόρη αὐτοῦ τοῦ Βελᾶ III, τὴ Marguerite - Μαρία. Ὅπως ὁ Μανουήλ (α') πάντρεψε τὴν πιὸ πάνω κόρη του Μαρία Κ. 153 με τὸν Renier - Ἰωάννη τοῦ Montferrat, ἔτσι κι ὁ Ἰσαάκιος (β') ἔστειλε μιὰ πρεσβεία στὴ μαρκιωνία τοῦ Montferrat τῆς Ἰταλίας και ζήτησε νὰ παντρευτῆ ὁ μαρκήσιος Βονιφάτιος, ὁ μετέπειτα πορθητῆς τῆς ΚΠολης (1204), ἀδελφὸς τοῦ Renier - Ἰωάννη, τὴ νεώτερη ἀδελφὴ του Θεοδώρα Ἀγγελίνα 185. Ἀλλά, καθὼς ὁ Βονιφάτιος εἶχε μόλις παντρευτῆ, οἱ βυζαντινοὶ πρέσβεις ἀπευθύνθηκαν στὸν ἀδελφὸ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τὸν Κονράδο, που ἀντίθετα αὐτὸς εἶχε χηρέυσει, και διδοντας σ' αὐτὸν ὑπόσχέσεις πὼς θὰ πάρῃ μεγάλα ἀξιώματα και πολλὰ πλοῦτη, τὸν ἔπεισαν, και μαζί με αὐτὸν γύρισαν στὴν ΚΠολη, ὅπου κατὰ τὴν ἀνοιξη τοῦ 1186, τελέστηκαν με μεγαλοπρέπεια οἱ γάμοι του με τὴ Θεοδώρα Ἰγγ. 185, και ὁ Κονράδος ἔλαβε στὴν αὐλικὴ ἱεραρχία τὸν τίτλο τοῦ κ α ι σ α ρ α⁹⁴.

Μέσα στὴν αὐλὴ ὁ νεοφερμένος Κονράδος παρακολουθοῦσε τὴν ἀδράνεια τοῦ βασιλέα-κουινιάδου του, και θέλησε, «καθὼς ἦταν ἕνα μυαλὸ δυνατό, στὰ χέρια πολὺ γερὸς και δραστήριος, και κοντὰ στοὺς συμπατριῶτες του και στοὺς Βυζαντινοὺς ἕνας ἄνθρωπος δοξασμένος»⁹⁵, νὰ ἐξυψώσῃ

91. Χωνιάτης, σ. 496-97· Σκουταριώτης, σ. 376. Πρβλ. R. Janin, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 200.

92. Χωνιάτης, σ. 498· Σκουταριώτης, σ. 377.

93. Κων. Παπαρηγόπουλος, Ἱστορία, τ. Δ', β', σ. 187.

94. Χωνιάτης, σ. 497-98· και δημοτικὸ κείμενο, σ. 498· Σκουταριώτης, σ. 377. Πρβλ. Fr. Cognasso, Un imperatore, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 65), 48-9· Κ. Παπαρηγόπουλος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 187· R. Guillard, Le Césarat, OCP 13 (1947), σ. 182· Ilgen, Conrado Marchese di Montferrato, σ. 15 κεξ.

95. Χωνιάτης, σ. 497· Σκουταριώτης, σ. 377. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 49· Κ.

κάπως τὸ φρόνημα τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰ. Αγγ. 183, καὶ «σὺν ἀκόνι νὰ τροχίσῃ τὸ χαλαρὸ μυαλό του», γιὰ νὰ κἀνῃ μιὰ σωστὴ ἀντιμετώπιση τοῦ ἀντιπάλου του⁹⁶.

Βλέποντας τὸ βασιλεῖα νὰ κυκλῶνεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀξεστων καλογήρων, «ὅπως ὁ κάβουρας τὴν πίννα (= κάποιον μαλάκιο), προσπαθοῦσε νὰ τὸν ξυπνήσῃ» τοῦ συνιστοῦσε νὰ μὴ στηρίζεται ὀλότελα στὶς δεήσεις αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ παράλληλα νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴ συγκρότηση ἐνὸς στρατοῦ ἀξίου νὰ πολεμήσῃ τὸν ἀποστάτη, κ' ἔτσι «νὰ μὴ τὸν πολεμᾷ μόνο μὲ τὰ δεξιὰ ὄπλα, δηλ. μὲ τίς προσευχὰς τῶν καλογήρων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἀριστερὰ ὄπλα, δηλ. καὶ μὲ τίς δραστηριότητές ἀνδρῶν ξιφηφόρων καὶ θωρακοφόρων», καὶ νὰ μὴ ξεδεύῃ τὸ χρῆμα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ νὰ τὸ σκορπᾷ στὴ στρατολογία ἀντρῶν, καθὼς μάλιστα ἐκτὸς τῶν αὐτοκρατορικῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἀριστοκρατῶν ποὺ κατοικοῦσαν μέσα στὴν πρωτεύουσα, ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶχαν προσχωρήσει στὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν., καὶ ἀπὸ τὴν ἐξω τῆς ΚΠολης περιοχὴ δὲν μπορούσαν νὰ φέρουν στρατό⁹⁷.

Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Ἰταλοῦ μαρκήσιου ἢ «Βυζαντινοῦ καίσαρα», ποὺ «σὺν βουκέντρι συνεχῶς τὸν χτυποῦσαν, ξύπνησε ὁ αὐτοκράτορας ἀπὸ τὸν ὕπνου καὶ μετακινήθηκε ἀπὸ τὴν ἀφροντισιά του, κι ἄρχισε νὰ μαζεύῃ στρατό». Καθὼς δὲν εἶχε στὸ αὐτοκρατορικὸ ταμεῖο χρυσὰ νομίσματα, πῆρε ἀπὸ αὐτὸ ἀσημένια σκεύη, τὰ ὁποῖα ἔδωσε ὡς ἐνέχυρα στὰ πλούσια μοναστήρια καὶ ἀπὸ αὐτὰ πῆρε χρυσὰ νομίσματα – μόνο μὲ τὰ ἐνέχυρα ἔδωσαν τὰ μοναστήρια τὸ χρυσάφι – ποὺ διέθεσε γιὰ τὴ στρατολογία ἀντρῶν.

Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ ὁ Κονράδος στρατολόγησε 250 ἵππεις, ὅλους διαλεγμένους, καὶ 500 πεζοὺς ἀπὸ τοὺς Λατίνους τῆς ΚΠολης, καθὼς καὶ ὄχι λίγους Τούρκους καὶ Γεωργιανούς, ποὺ γιὰ ἐμπορικές ὑποθέσεις βρισκόνταν στὴ βυζαντινὴ πρωτεύουσα. Καὶ ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ στρατολογήθηκαν συγγενεῖς τοῦ βασιλεῖα, ἀριστοκράτες καὶ ἄλλοι ποὺ συγκρότησαν ἓνα σῶμα 1000 περίπου ἀντρῶν.

Μποροῦσε κανεὶς νὰ πῇ, ἔτσι τοῦλ. ἀπὸ ὅλους θεωροῦνταν, πῶς «ὁ Κονράδος δὲν ἦταν παρὰ ἓνα δῶρο τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ποὺ στάλθηκε στὴν κατάλληλη ὥρα»⁹⁸.

Ὁ Κονράδος εἶχε ἐπίγνωση τῆς δυνάμεις του καὶ ἓνα ἀνεπίτρεπτο θάρρος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Μιὰ μέρα – ἐνῶ γίνονταν οἱ τελευταῖες προετοιμασίες γιὰ τὴν ἐπίθεση κατὰ τοῦ ἀποστάτη – τὸν συνάντησε στὸ παλάτι τὴν ὥρα ποὺ ἔτρωγε, ἔχοντας μπροστὰ του βουναὶ τὰ φαγιά, κατὰ τὴ συνήθειά του. «εἶθε ἔτσι, τοῦ εἶπε ἀναστενάζοντας, νὰ φρόντιζες καὶ γι' αὐτὸν ἐδῶ τὸν πόλεμο ποὺ θὰ κάνωμε, ὅπως τρέχεις γιὰ τὰ δεῖπνα, γιατί καθὼς σ' ἄρέσουν τὰ φαγιά,

Παπαρηγόπουλος καὶ Ilgen, ἐνθ' ἄνωτ.

96. Χωνιάτης, σ. 498· Σκουταριώτης, σ. 377.

97. Χωνιάτης, σ. 498-99· Σκουταριώτης, σ. 377-78. Πρβλ. F. Cograsso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 49· K. Παπαρηγόπουλος καὶ Ilgen, ἐνθ' ἄνωτ.

98. Χωνιάτης, σ. 499-500· Σκουταριώτης, σ. 378. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 49· K. Παπαρηγόπουλος καὶ Ilgen, ἐνθ' ἄνωτ.

ὄλη σου τὴ φροντίδα σ' αὐτὰ ἀφιερώνεις». Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 θυμῆθηκε πὼς ἐπιτέλους ἦταν αὐτοκράτορας καὶ ἀντέδρασε στὴν ἀτοπή αὐτὴ ὑπόδειξη τοῦ γαμβροῦ του· ἐρεθίστηκε στὸ ἄκουσμα τῆς τολμηρῆς φράσης καὶ ἐγίνε πρὸ κόκκινος ἀπὸ ὅσο ἦταν, καὶ μὲ ἓνα βιασμένο χαμόγελο, ἔπιασε τὴ χλαμύδα τοῦ κ α ἰ σ α ρ α, καὶ τοῦ εἶπε: «κατὰ τὸν καιρὸ, φίλε μου, καὶ θὰ φᾶμε καὶ θὰ πολεμήσωμε»⁹⁹.

Ἐκτὸς ἀπ' τὸν Κονράδο, ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 εἶχε στὸ πλευρὸ του καὶ ἓνα ἄλλο φανατισμένο πολεμιστὴ, τὸν πᾶμπλουτο πρωτεξάδελφό του Μανουήλ Καμύτζην Κομνηνὸν Δούκαν 175, γιὸν τῆς ἀδελφῆς τοῦ πατέρα του, τῆς Μαρίας Ἀγγελίνας Κ. 91, ποὺ ἦταν ἓνας προσωπικὸς ἐχθρὸς τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν. Ἦταν ἐκεῖνος ποὺ ἔθεσε στὴ διάθεση τοῦ βασιλέα ὅλη τὴν τεράστια περιουσία του, γιὰ νὰ πάρη ἀπ' αὐτὴ ὅσα ἤθελε καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ σὲ στρατολογία ἀντρῶν καὶ σὲ ἄλλες τοῦ πολέμου ἀνάγκες, «κάνοντας τὴ σκέψη πὼς καλύτερο ἦταν νὰ τὰ πάρη ὁ συγγενῆς του αὐτοκράτορας ποὺ τὸν ἀγαποῦσε, ἀπ' τὸν ὁποῖον μάλιστα πολὺ πρὸ πολλὰ θὰ ἔπαιρνε στὴν περίπτωση ποὺ θὰ νικοῦσε, παρὰ τὰ πλοῦτή του νὰ περιέλθουν σ' ἓνα ξένο καὶ ἐχθρὸ ποὺ τὸν μισοῦσε καὶ ποὺ ἀσφαλῶς σὲ βάρος του θὰ γελοῦσε, καθὼς θὰ εἶχε τὴν τεράστια αὐτὴ ὠφέλεια»¹⁰⁰.

Τέλος, ἦλθε ἡ στιγμή τῆς μεγάλης ἐξόδου ἀπ' τὴν πολιορκημένη πρωτεύουσα, τῆς μεγάλης ἐξόρμησης κατὰ τοῦ ἐπαναστάτη τὴν ἀρχηγία τοῦ κέντρου τοῦ ὀλιγάριθμου ἀλλὰ καλὰ ὀργανωμένου αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ὁ Κονράδος ἐπιφύλαξε στὸν ἑαυτὸ του, ἐνῶ ἐκεῖνη τῆς δεξιᾶς πτέρυγας ἀνάλαβε ὁ αὐτοκράτορας καὶ τῆς ἀριστερᾶς ὁ πρὸ πάνω π ρ ω τ ο σ τ ρ ᾶ τ ο ρ α ς Μανουήλ Καμ. Κομν. Δούκ. 175¹⁰¹.

Στὸ ἀντίπαλο στρατόπεδο τὴν ἀρχηγία τοῦ κέντρου ἀνάλαβε ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. ἐνῶ ἐκεῖνες τῶν δυὸ πλευρῶν ὁ Ἐλπούμης ὁ Κουμάνος καὶ κάποιος ἄλλος στρατηγός¹⁰².

Μιά μέρα τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1186¹⁰³ – ἡ ἀκριβὴς ἡμερομηνία δὲν εἶναι γνωστή – οἱ πύλες τῆς πρωτεύουσας ἀνοιξαν καὶ ξεχύθηκε ὁ αὐτοκρατορικός στρατός. Μέχρι τὸ μεσημέρι ἐγίναν κάποιοι ἀκροβολισμοὶ καὶ ἀψιμαχίες, χωρὶς τίποτε τὸ σοβαρὸ ἢ ἀποφασιστικὸ. Ἀλλὰ μετὰ τὸ μεσημέρι ὄρμησε ὁ Κονράδος ἐπικεφαλῆς τῶν Λατίνων ἰππέων καὶ πεζῶν· πάνω στὸ ἄλογό του, χωρὶς θώρακα ἢ ἄλλο σιδερένιο προφυλαχτικὸ, τυλιγμένος σ' ἓνα χοντρὸ φόρεμα μὲ δεκαοχτῶ δίπλες, βουτηγμένο σὲ ἀγνὸ κρασί μὲ ἀλάτι ποὺ τὸ ἔκανε πρὸ ἰσχυρὸ ἀπ' τὸ σίδηρο καὶ ἄτρωτο ἀπ' τὰ βέλη, πολεμιστῆς φοβερὸς καὶ ἀρχηγὸς ἀνυπέρβλητος, ἔδειχνε μὲ τὰ ὅλα του τὴν ἀποφασιστικότητά

99. Χωνιάτης, σ. 500· Σκουταριώτης, σ. 378. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 49-50.

100. Χωνιάτης, σ. 502-3· Σκουταριώτης, σ. 379. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 47.

101. Χωνιάτης, σ. 502 καὶ 503· Σκουταριώτης, σ. 379. καὶ 379-80. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 50.

102. Χωνιάτης, σ. 503· Σκουταριώτης, σ. 380. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 48 καὶ 50.

103. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 64.

του. Πίσω απ' τόν Κονράδο άκολουθοῦσε ὁ αὐτοκράτορας μὲ τοὺς συγγενεῖς καὶ ἀριστοκράτες ποὺ εἶχε συγκροτήσει ἡ αὐλή.

Οἱ ἐπαναστάτες, ἂν καὶ στὸν ἀριθμὸ ἦσαν πολὺ ἀνώτεροι καὶ ὀδηγοῦνταν ἀπὸ ἓνα ἄντρα ποὺ μόλις πρὶν δέκα περὶπου μῆνες εἶχε κατατροπώσει τὸ νορμανδικὸ στρατό, στὴν ἐξόρμηση τοῦ ἰππικοῦ καὶ τοῦ πεζικοῦ τῶν Λατίνων, κυριεύθηκαν ἀπὸ πανικό, τὸν ὁποῖον μετέδωσαν καὶ στοὺς ἐπόμενους καὶ αὐτοὶ στοὺς μεθεπόμενους. Μάταια ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. μὲ τὴ στεντόρεια φωνή του, ἀγωνιζόταν νὰ τοὺς συγκρατήσει: «Σταθῆτε, Ρωμιοί, ἔκραζε· πῶς πολλοὶ ἐναντίον πῶς λίγων θὰ πολεμήσωμε, καὶ πρῶτος ἐγὼ θὰ ὀρμήσω κατὰ τῶν ἐχτρῶν».

Καθὼς εἶδε πὼς μὲ τὶς φωνές του τίποτε δὲν πετυχαίνει, ὄρμησε κατὰ τοῦ ἐπικεφαλῆς τοῦ λατινικοῦ ἰππικοῦ, αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Κονράδου, καὶ μὲ τὸ δόρυ του τὸν χτύπησε ἐλαφρὰ στὸν ὦμο, ἐνῶ ὁ καίσαρας μὲ τὰ δυὸ του τὰ χέρια κρατώντας τὸ δικό του δόρυ, ἀνταπόδωσε ἰσχυρὸ χτύπημα στὴν παρεῖα τοῦ Βραν. Κομν., ποὺ τοῦ ἔφερε σκοτούρα καὶ ζαλάδα, κ' ἔτσι τὸν γκρέμισε ἀπ' τ' ἄλογό του, ὁπότε τοῦ Κονράδου οἱ ὑπασπιστές τὸν ἀποτελείωσαν μὲ τῶν δοράτων τους τὰ χτυπήματα¹⁰⁴.

Λένε πὼς μὲ τὸ πρῶτο χτύπημα ποὺ δέχτηκε ἀπ' τὸν Κονράδο, καθὼς φοβήθηκε τὸ θάνατο ὁ Βραν. Κομν., τὸν παρακάλεσε νὰ μὴ τὸν σκοτώσει, καὶ ὅτι ὁ Ἴταλὸς μὲ ἄκαιρο εὐφροσύνημα τοῦ ἀπάντησε πὼς «κάτι τέτοιο δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται, γιατί τίποτε ἄλλο κακὸ δὲν πρόκειται νὰ πάθῃ παρὰ μόνο νὰ τοῦ κόψουν τὸ κεφάλι», τὸ ὁποῖον καὶ ἐγίνε ἀμέσως¹⁰⁵.

Καθὼς μετὰ τὸ χαμὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπανάστασης ὁ πανικός ἐγίνε ἀκόμη πῶς ἀκάθεκτος, ὁ καθένας ἀπ' τοὺς βασιλικούς σκοτῶνε πάνω στὸ κινηγητὸ τὸ στασιασὴ ποὺ συναντοῦσε. Ἀλλὰ σὲ λίγο τὸ κακὸ σταμάτησε, καθὼς ἦταν ἓνας πόλεμος ἀνάμεσα σὲ ὁμοφύλους¹⁰⁶.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐμφύλιο σύρραξη ἔπεσε καὶ ἓνας διάσημος ἀστρολόγος, ὁ Κωνσταντῖνος Σπηθάτος, ποὺ ἦταν κυβερνήτης τῆς ἐπαρχίας Ἀγχιάλου, ἓνας ἄνθρωπος φιλήσυχος καὶ ἀγαθός, τὸν ὁποῖον παρὰ τὴ θέλησή του πῆρε στὶς τάξεις του ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. Ὁ Σπηθάτος εἶχε προβλέψει, καθὼς μὴ φήμη διάσωσε, πὼς ὁ Βραν. Κομν. θὰ ἔμπαινε στὴν ΚΓΠολη νικητῆς κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ποὺ ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ τελευταῖος σκοτώθηκε, γι' αὐτὸ καὶ ἔμεινε ἡσυχος μέσα στὴ σκηνή του, καὶ σ' αὐτὴ τὸν βρῆκε, κάποιος Λατίνος προφανῶς, καὶ τοῦ πέρασε τὴ λόγχη του στοὺς βουβῶνες καὶ τὸν θανάτωσε. Ἀπ' τὰ πράματα ἀποδείχτηκε πὼς ἡ πρόρρηση τοῦ Σπηθάτου διαψεύστηκε, ἓνας ὅμως ἐραστής τῆς ἀστρομαντείας μποροῦσε νὰ ἰσχυριστῆ πὼς ὀλότελα

104. Χωνιάτης, σ. 503-4 καὶ 505· δημοτικὸ κείμενο, σ. 503· Σκουταριώτης, σ. 380. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 50· Κ. Παπαρηγόπουλος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 187-88· Κ. Ἀμαντος, τ. Β', σ. 402, ὁ ὁποῖος ἐκ παραδρομῆς λέει πὼς ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. «συνελήφθη, ἐτυφλώθη καὶ ἀπέθανεν».

105. Χωνιάτης, σ. 505· Σκουταριώτης, σ. 380.

106. Χωνιάτης, σ. 505· Σκουταριώτης, σ. 381.

ή πρόρρηση δὲ διαψεύστηκε, καθὼς τὴν ἡμέρα ἐκείνη, πάνω σὲ κοντάρια γιὰ νὰ θεατρηνιστοῦν διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς, οἱ αὐτοκρατορικοὶ εἰσήγαγαν στὴν ΚΠολη τὸ κεφάλι καὶ τὸ ἓνα πόδι τοῦ Βραν. Κομν.¹⁰⁷

Ἐπιστρέφοντας στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν καὶ θριαμβεύοντας γιὰ τὸ κατόρθωμα –κατόρθωμα ἑνὸς ἄλλου– ὁ βασιλέας κύρ Ἰσαάκιος (β΄) ὁ Ἄγγελος 183, ἔχοντας στὸ πλευρὸ τοῦ νικητῆ-γαμβρό του, ρίχτηκε πάνω στὸ πολυτελές τραπέζι τοῦ¹⁰⁸, τὸ κατὰ συνήθεια ὅμοιο μὲ κείνα τοῦ Σολομῶντα καὶ τῶν Συβαριτῶν, ποὺ βάραινε κάτω ἀπὸ λογιῆς-λογιῆς γλυκύτατα φαγιὰ, ἀπὸ ψάρια μεγάλα, ἀπὸ ψωμιὰ τὰ λεγόμενα με τ α ξ ω τ ἄ καὶ ἀπὸ κρασιά μυρωδάτα καὶ ἐκλεκτά¹⁰⁹, προστάζοντας νὰ ἀνοίξουν τὶς πύλες τῶν ἀνακτόρων, ἔτσι ποὺ νὰ μποροῦν νὰ μποῦν μέσα ὅσοι θένε, γιὰ νὰ τὸν δοῦν νικητὴ καὶ τροπαιοῦχο¹¹⁰.

Ἡ συντριβὴ τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν., αὐτοῦ τοῦ «μισορώμαιου Τελχίνα, λέει ἓνας σύγχρονός του, ἦταν μιὰ τρανὴ ἀπόδειξη πὼς ὁ Θεὸς βρισκόταν στὸ πλευρὸ τοῦ αὐτοκράτορα καὶ μὲ ἐπιμέλεια προνοοῦσε γι' αὐτόν»¹¹¹.

Τὸ πιὸ λυπηρὸ εἶναι ποὺ τῆ στιγμῇ «ποὺ ἀρχίζει ὁ πόλεμος γιὰ τὴν καταβρόχθιση τῶν φαγητῶν, ὁ πολὺ εὐσεβὴς βασιλέας κύρ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 πρόσταξε νὰ φέρουν, σὰν ἐπιδειπνιο παιχνίδι, τὸ κεφάλι τοῦ ἥρωα τοῦ νορμανδικοῦ πολέμου, τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν., τὸ ὁποῖον καὶ ἔφεραν κατὰ τὸ τέλος τῆς εὐωχίας, ζαρωμένο καὶ μὲ τὰ μάτια μισόκλειστα, καὶ τὸ ἔρριξαν χάμω γιὰ νὰ τὸ κλωτσοῦν, μπροστὰ στὸν αὐτοκράτορα, στὸν Κονράδο καὶ στὸ Μανουήλ Καμ. Κομν. Δούκ. 175, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σὰν σφαῖρα, καὶ νὰ τὸ ἐμπαίζου¹¹².

Κ' ἔπειτα, πῆραν τὸ ματωμένο κεφάλι καὶ πῆγαν καὶ τὸ ἔδειξαν στὴ γυναίκα τοῦ πολέμαρχου, ποὺ ἦταν φυλακισμένη, καθὼς ξέρομε, μέσα στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, τὴν Ἄννα Κομν. Βατ. 149, «τὴν πιὸ ὁμορφὴ γυναίκα τοῦ κόσμου» καὶ «τὸ στολίδι τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν», ὅπως τῆ διακήρυσε ὁ θεῖος τῆς

107. Χωνιάτης, σ. 505-6· Σκουταριώτης, σ. 381. Ὁ Κωνσταντῖνος Σπηθάτος ἴσως νὰ ἦταν ἓνας ἐκ πλαγίου κλάδου ἀπόγονος τοῦ μυστικιστῆ θεολόγου καὶ βιογράφου καὶ μαθητῆ τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου (ἐκδ. τῆς βιογραφίας Hausberg 1928) Νικήτα Σπηθάτου τοῦ Στουδίτη (1054). Τὸ ἐπίθετο Σ τ η θ ἄ τ ο ς προήλθε ἀπὸ κάποιον ποὺ εἶχε μεγάλο σπῆθος.

108. Χωνιάτης, σ. 506· Σκουταριώτης, σ. 381. Πρβλ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 188.

109. Χωνιάτης, σ. 579, βλ. καὶ τὸ δημοτικὸ κείμενο Σκουταριώτης, σ. 409. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 278· Κ. Ἀμαντος, τ. Β', σ. 404· Φ. Κουκουλές, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τ. Ε' (1952), σ. 181 καὶ 200, καὶ σ. 16-17 γιὰ τὴν ἔννοια τῶν «μεταξωτῶν ἀρτων» = ἀρτων ποὺ κατασκευάζονταν ἀπὸ ἀλεύρι ποὺ περνοῦσε ἀπὸ κόσκινο μὲ μεταξωτὸ ὕφασμα. Γιὰ τοὺς μεταξωτοὺς ἀρτους, βλ. καὶ NE 5 (1908), σ. 486-88, καὶ NE 6 (1909), σ. 114-15.

110. Χωνιάτης, σ. 506-7· Σκουταριώτης, σ. 381.

111. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β΄) Ἄγγ. ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α', σ. 246.

112. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 507· Σκουταριώτης, σ. 381-82. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 50· Κ. Παπαρρηγόπουλος ἐνθ' ἄνωτ. σ. 188.

Μανουήλ (α΄) Κ. 81 –κολακέιες ίσως προς τήν ἀδελφή τῆς ἐρωμένης του– ἢ ὅποια (Ἦ Αννα), καθὼς ἔσωζε τὶς πρῶτες τῆς γενιᾶς ἐκείνης τῶν Κομνηνῶν ἀρετές, ἀηδίασε στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ πικροῦ καὶ ἀξιολύπητου καὶ ἀναπάντεχου αὐτοῦ θεάματος, καὶ καθὼς ρωτήθηκε, ἂν γνῶριζε τίνος ἦταν τὸ κεφάλι», «τὸ γνῶρίζω, ἀποκρίθηκε μὲ ἀξιόπρεπη πικρία, καὶ ἔλεεινολογῶ τὸν ἑαυτό μου»¹¹³.

Πρέπει τότε ἡ Ἦ Αννα Κομν. Βατ. 149 νὰ εἶχε μιὰ ἡλικία 50 περίπου χρονῶ. Δὲν ξέρομε τί ἀπόγινε ἀπὸ τότε. Δὲν θὰ εἴμαστε ὅμως μακριὰ ἀπ’ τὴν πραγματικότητα, ἂν υποθέσωμε πῶς σὲ λίγο θὰ ἀποφυλακίστηκε καὶ θὰ πῆρε τὸ δρόμο πρὸς κάποιο μοναστήρι, ὅπου σιωπηλὰ θὰ ἐγκαταβίωσε καὶ θὰ τελείωσε τὶς μέρες της, ὅπως καὶ κατὰ τὴν κοινωνικὴ της ζωὴ, «τὴ σιωπὴ ποῦ ἀρμόζει στὶς γυναῖκες θεωρῶντας κάτι τὸ πολὺ σπουδαῖο»¹¹⁴.

150. Θεοδώρα Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1137 – † μετὰ τὸ 1185)

Ἡ Θεοδώρα¹ Κομνηνὴ² κόρη τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 180³ γεννήθηκε περὶ τὸ 1137⁴.

Περὶ τὸ 1152 ἡ Θεοδώρα Κ. 150, μιὰ καλὰ σχηματισμένη παιδοῦλα 15

113. Χωνιάτης, σ. 507· Σκουταριώτης, σ. 382. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 50· Κ. Παπαρηγόπουλος ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 188.

114. Χωνιάτης, σ. 507: ἦν γὰρ σώφρων ἡ γυνὴ, καὶ τὴν ἐπιτρέπουσαν τῷ θήλει σιωπῆν πιθεμένη περὶ πολλοῦ, Σκουταριώτης, σ. 382.

150.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς θείας της Θεοδώρας Κ. 79.

2. Χωνιάτης, σ. 556-57: καὶ τὸν συνίστορα δὲ τούτῳ τῆς βασιλείας λεγόμενον εἶναι Ἄλεξιον (156) τὸν τῆς Κομνηνῆς Θεοδώρας υἱόν... Σκουταριώτης, σ. 311: ὁ Κομνηνὸς Ἄλεξιον (156) ὃν ἔτεκεν ἡ Κομνηνὴ Θεοδώρα,

3. Χωνιάτης, σ. 136: εἰς τὸν ἐξάδελφον ἀποσκώπτων (ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87) ταῦτα καὶ βασιλέα τὸν Μανουήλ (α΄ Κ. 81) ὡς ὁμοιοπαθέσιν ὑποκύπτοντα πάθεισιν ἢ γοῦν καὶ χεῖροσιν ἀλισκόμενον, εἶπερ ὁ μὲν ἀδελφοῦ (ἀντὶ ἀδελφῆς) θυγατρὶ συνουσίαζεν, ὁ δ’ Ἀνδρόνικος (Κ. 87) ἐξαδέλφου παιδί (τοῦ Ἀνδρονίκου Κ. 76) συγκατέκειτο. Τοῦ ἰδίου Χωνιάτης, σ. 266, 301, 401, 556-57. Πρβλ. S. De Jongh, σ. 73: serait fille (ἡ Θεοδώρα Κ. 150), soit d’ Eudocie (80) et Théodore Vatatzès... soit de Marie (75) et Jean Roger, qui eurent en effet une fille Théodora (127), ἡ ὅποια δὲν παντρεύτηκε τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ. Κομν. 104, ὅπως λέει ἡ S. De Jongh, ἀλλὰ κάποιον τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲ γνῶρίζομε, βλ. προσωπογραφίαις Ἰωάννη Κοντοστέφ. Κομν. 104, ὑ. 7, καὶ Θεοδώρας Κ. 127, ὑ. 4. Ἡ Θεοδώρα Κ. 127, κόρη τῆς Μαρίας Κ. 75, ἀποκλείεται νὰ ἦταν ἡ ἀνεψιὰ καὶ ἐρωμένη τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, γιατί τότε ἀκριβῶς, περὶ τὸ 1152, ποῦ αὐτὸς ὁ τελευταῖος συνῆψε ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὴν «ἀνεψιὰ του Θεοδώρα», αὐτὴ (ἡ Θεοδώρα Κ. 127) παντρεύτηκε μὲ κάποιον, αὐτὸν τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲ γνῶρίζομε, ἐνῶ ἡ «ἀνεψιὰ καὶ ἐρωμένη Θεοδώρα» ἦταν ἀνύπαντρη κατὰ τὴ σύναψη τῶν ἐρωτικῶν σχέσεων

περίπου χρονῶ, ἦταν «σάν ἓνα κλαδί ἀποκομμένο ἀπ' τὸ κυπαρίσσι του, σάν ἓνα ὠραῖο σταφυλί ἀποσπασμένο ἀπ' τ' ἀμπέλι του»⁵, καθῶς πρὶν δυό-

μέ τὸ θεῖο τῆς καὶ δὲν παντρεύτηκε παρά μόνο μετὰ τῆ διάλυση αὐτῶν τῶν σχέσεων, καὶ ἀκόμη ζοῦσε τότε ὁ πατέρας τῆς Ἰωάννης Ρογήρος-Δαλασσηνός πού δὲν ἦταν ἓνας ἄνθρωπος πού νά ἐπιτρέψη μιά τέτοια συμβίωση. Ἄρα καὶ κατὰ τῆ βάση τῆς θέσης τῆς S. De Jongh, μόνοι ἡ Εὐδοκία K. 80 καὶ ὁ Θεοδῶρος Βατάτζης προκύπτει πῶς ἦσαν οἱ γονεῖς τῆς ἀνεψιάς καὶ ἐρωμένης τοῦ Μανουήλ (α'), τῆς Θεοδώρας K. 150. Πάνω σ' αὐτά, βλ. καὶ τὸ ἄρθρο μου: Ἀλέξιος Κομνηνός καὶ Εἰρήνη ἡ Ρωσικὴ καὶ οἱ ἄτυχοι ἀπόγονοί τους, περιοδικὸ Βυζαντινὰ 7 (1975), σ. 149, ὑ. 121, καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 419-20, ὑ. 21, ὅπου καθὼς ἀναφέρομαι στὸ χωρίο τοῦ Χωνιάτη, σ. 136¹¹: «ὁ μὲν (Μανουήλ α') ἀδελφοῦ θυγατρὶ συνουσίαζεν», καὶ διεξέρχονται τὶς κόρες τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἀλέξiou K. 74, Ἀνδρόνικου K. 76 καὶ Ἰσαάκιου K. 78, ἀποδεικνύω πῶς ἀποκλείεται ἡ «ἀνεψία καὶ ἐρωμένη Θεοδώρα» νά ἦταν κόρη ἑνός ἀπ' αὐτούς, καὶ προτείνω νά διορθωθῆ τὸ πιὸ πάνω χωρίο τοῦ Χωνιάτη σέ: «ὁ μὲν ἀδελφῆς θυγατρὶ συνουσίαζεν» ἀπ' τὶς κόρες πού εἶχαν οἱ ἀδελφές τοῦ Μανουήλ (α') ἀποκλείεται «ἡ ἀνεψία καὶ ἐρωμένη του» νά ἦταν μιά κόρη τῆς Μαρίας K. 75, γιὰ τὴν αἰτία πού ἀνάπτυξα πιὸ πάνω, εἴτε τῆς Ἄννας K. 77, γιὰτὶ μιά καὶ μοναδικὴ κόρη εἶχε, τὴν Εἰρήνην Κοντοστεφ. Κομν. 136, εἴτε τῆς Θεοδώρας K. 79, γιὰτὶ τὸ ὄνομα τῆς μητέρας δὲ δίδονταν στὴν κόρη, κ' εἶται δὲν ἀπομένει παρά ἡ Εὐδοκία K. 80, ὡς μητέρα τῆς «ἀνεψιάς καὶ ἐρωμένης» Θεοδώρας K. 150. Ἐνῶ οἱ πηγές δὲ μᾶς δίνουν παρά μιά «ἀνεψία καὶ ἐρωμένη τοῦ Μανουήλ (α') πού ἀργότερα ἐγίνε σύζυγος τοῦ (Νικηφόρου) Χαλούφη καὶ πού λεγόταν Θεοδώρα Κομνηνή», ἡ βάσανος τῶν πηγῶν μᾶς φέρνει στὸ βάσιμο καὶ θετικὸ συμπέρασμα πῶς ἦταν μιά κόρη τοῦ Θεοδῶρου Βατάτζη καὶ τῆς Εὐδοκίας K. 80. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ πηγὴ τοῦ λατ. βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου, φίλος τοῦ Μανουήλ (α'), χωρὶς νά μᾶς δῖνη τὰ ὄνοματά τῶν γονέων τῆς, μᾶς τὴν παρουσιάζει «ὡς ἀνεψία τοῦ αὐτοκράτορα καὶ μητέρα τοῦ Ἀλέξiou K. 156» καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο «ὡς Θεοδώρα Χαλουφίνα» (σύζ. Νικηφόρου Χαλούφη): λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1070: Alexius quousq̄ protostrator, Theodora Calusinae (ἀντὶ Chalufinae) neptis domini imperatoris, filius: ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 415: Alexes, mestres chamberlans du palais, filz de la niece l' Empereur. Ἀλλὰ γιὰτὶ οἱ πηγές συγκάλυψαν τὰ ὄνοματά τῶν γονέων τῆς; α) Ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, γιὰ νά μὴ τοῦ ἀποδώσουν ἀπερίφραστα τὸ ἐγκλημα τῆς αἰμομιξίας πού πρὶν ἀπὸ 540 χρόνια διέπραξε ὁ αὐτοκράτορας Ἡράκλειος (610-641) ἐπίσημα, παίρνοντας σέ γάμο τὴν ἀνεψία του Μαρτίνα, κόρη τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας καὶ τοῦ Μαρτίνου, βλ. Νικηφόρος, ἐκδ. De Boor, σ. 14-5, πρβλ. J. Bury, History of the Later Roman Empire, v. II, σ. 213, London 1889: β) ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν οἰκογένειά τῆς καὶ ἰδιαιτέρη πρὸς τὴν θύμιση τῆς εὐλαβικῆς μητέρας τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ε ν ν η τ ῆς Εὐδοκίας K. 80. Ἀπ' τοὺς νεώτερους ἱστορικοὺς δὲν ἔχει γίνει ὡς τώρα σωστά ἡ συνταύτιση τῆς «ἀνεψιάς καὶ ἐρωμένης» Θεοδώρας K. 150. Ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 205, ὑ. 3, πᾶει νά δεχθῆ πῶς ἦταν ἡ Θεοδώρα K. 127, τὴν ὅποια λανθασμένα θεωρεῖ ὡς σύζυγος τοῦ Ἰωάννη Κοντοστεφ. Κομν. 104, καὶ μόνο γι' αὐτὸ τὸ σημεῖο βρῖσκει «λίγο πιθανὴ αὐτὴ τῆ συνταύτιση» ὁ Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 95, ἑλλην. μετάφρ., σ. 454, θεωρεῖ τὴν ἐρωμένη Θεοδώρα K. 150 ἀδελφὴ τῆς Εὐδοκίας K. 130, κόρες καὶ τὶς δυὸ τοῦ Ἀνδρόνικου K. 76, τὴν ἐκλαμβάνει δηλ. ὡς τῆ Θεοδώρα K. 131, ἐνῶ σέ ἄλλα σημεῖα τοῦ ἴδιου ἔργου του, s. II, σ. 148 καὶ 167, ἑλλην. μετάφρ., σ. 507 καὶ 526, μᾶς λέει πῶς αὐτὴ ἡ τελευταία Θεοδώρα K. 131, ἡ ἀδελφὴ τῆς Εὐδοκίας K. 130, ἀπ' τὸ 1148 παντρεύτηκε τὸν μαργκράβον τῆς Αὐστρίας Ἐρρίκον II "Jasomirgott" καὶ ἐγκατάλειψε τὴν ΚΠολη γιὰ νά πάη στὴ μακρινὴ πατρίδα τοῦ συζύγου τῆς. Ὁ γιὸς τοῦ βασιλόπαιδα Χριστόφορου Μιχαήλ τῆς Ἑλλάδος στὸ πρόσφατο ἀμάρτυρο ἔργο του: Andronic ou les aventures d'un empereur d'Orient, Paris 1974, σ. 55,

τρία περίπου χρόνια είχε χάσει τη μητέρα της, την «πολύ ωραία, πολύ ενάρετη, φιλεύσπλαχνη και μελίρρυτη»⁶ Εύδοκία Κ. 80, και πριν λίγο επίσης είχαν παντρευτεί τα μεγαλύτερα αδέλφια της, ο Ίωάννης Κομν. Βατ. 147 και ο Ανδρόνικος Κομν. Βατ. 148, νέοι 20 και 19 περίπου χρονῶ, που τότες ἐλπίδες ἔδιναν γιὰ τὴ μελλοντικὴ στρατιωτικὴ τους δράση, καὶ ἡ ἀδελφὴ της Ἄννα Κομν. Βατ. 149.

Αὐτὰ τ' ἀδέλφια της, καθὼς καὶ ὁ πατέρας της ὁ σεβαστοῦ πέρτατος Θεόδωρος Βατάτζης, ἦσαν ὀλότελα ἀφοσιωμένοι στὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, καὶ σ' αὐτὸν τὸ θεῖο της βρῆκε τὸ πιὸ σταθερὸ καταφύγιο καὶ ἡ νεαρὴ Θεοδώρα Κ. 150.

Ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ τοῦ βασιλέα δὲν ἔμοιαζε καθόλου μὲ κεινὴ τοῦ πατέρα του, τὴν τόσο λιπὴ καὶ αὐστηρὴ, καὶ ἀκόμη ἀπέιχε ἀπ' τὴν κοσμιότητα ποὺ στά φανερά κράτησε πάντα ὁ πάππος του Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15.

Ὅπως ξέρομε, ὅσο κατὰ τὶς ἐκστρατεῖες τοῦ Μανουήλ (α΄) ἦταν ἕνας καρτερικὸς στρατιώτης, τόσο κατὰ τὶς διαμονές του στὴν ΚΠολη δινόταν ὀλάκερος στὶς εὐχαριστήσεις, ζώντας στὶς ἐπαύσεις τοῦ Βοσπόρου τὴν πιὸ ἀνέμελη καὶ πιὸ ἡδονικὴ ζωὴ, ὅπως οἱ μεγάλοι βασιλεῖς τῆς Περσίας στὰ Σοῦσα καὶ στὰ Ἐκβάτανα· αὐτὸς ὁ ἴδιος, γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ εἶχε ἀνεγείρει καὶ στολίσει τὶς λαμπρὲς αὐτὲς οἰκοδομές⁷.

Νέος ὁ ἡγεμόνας –δὲν ἦταν τὸ 1152 παρά 34 χρονῶ– κυκλονόταν ἀπὸ μιὰ τρελὴ νεότητα συμβοῦλν μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν δευτεροεξάδελφό του π α ν σ ε β α σ τ ο ν σε β α σ τ ὸ ν Ἰωάννη Καματηρό, τὸν μεγάλο αὐτὸν φαγὰ καὶ πότη, τραγουδιστὴ, κιθαριστὴ καὶ χορευτὴ, τὸν πολὺ ἀστείο καὶ λογά, ποὺ ἀργότερα τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ βασιλέας τὸ λογοθέσιο τοῦ δρόμου⁸, καὶ ὅλοι μαζί ἐπιδίδονταν σὲ γιορτὲς καὶ συγκεντρώσεις, ποὺ ἡ μιὰ διαδεχόταν τὴν ἄλλη.

Στὸ τραπέζι τοῦ βασιλέα καὶ τῶν φίλων του παρουσιάζονταν τὰ πιὸ παράξενα καὶ πιὸ σπάνια φαγιὰ καὶ τὰ πιὸ ἐκλεκτὰ κρασιά καὶ τὰ γεύματα καὶ προπαντὸς τὰ δεῖπνα συνοδεύονταν ἀπὸ χοροὺς καὶ συναυλίες, ἐνῶ πλήθη ἀπὸ μουσικοὺς καὶ κωμικοὺς ἠθοποιούς, ἀπὸ στιχουργοὺς καὶ γελωτοποιούς,

θεωρεῖ τὴν ἀνεψιὰ καὶ ἐρωμένη Θεοδώρα Κ. 150 ὡς «*filie d'une soeur de l'empereur*», καὶ αὐτὸ εἶναι σωστὸ, δὲν προσδιορίζει ὅμως ποιᾶς ἀδελφῆς τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 κόρη ἦταν· ὁ Ch. Brand, *Byzantium confront the West*, σ. 48, λανθασμένα λέει πὼς ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἦταν «*daughter of one of Manuel's brothers*».

4. Στὴ μελέτη μου, Ἄλέξιος Κ. - Εἰρήνη Ρωσικὴ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 149, ὑ. 121, δέχτηκα πὼς γεννήθηκε περὶ τὸ 1134-36, χρονολογία ποὺ δίνει ἡ S. De Jongh, σ. 73, ἀπὸ νέα ἀναθεώρηση ὅμως, μὲ βάση τὰ περιστατικὰ ποὺ συνέτρεξαν, κατέληξα νὰ δεχτῶ πὼς γεννήθηκε περὶ τὸ 1137.
5. Ἄνωνμος, *Εἰς τάφον*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 159, στίχ. 40-2.
6. Ἄνωνμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 159, στίχ. 24-9.
7. Χωνιάτης, σ. 269· Σκουταριώτης, σ. 300-1.
8. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 428, ὑ. 31ζ-31ια.

καί από μάγους, θαυματοποιούς και ταχυδαχτυλουργούς, διασκέδαζαν τους συνδαιτημόνες, έτσι πού σ' αυτές τις τέρψεις, «τά μάτια, τ' αυτιά και τὸ στόμα δοκίμαζαν τὴν ἴδια εὐχαρίστηση»⁹.

Πολύ φιλήδονος ὁ αὐτοκράτορας, κοντὰ σέ ὅλα αὐτὰ, ζητοῦσε ὅλες τις εὐκαιρίες τοῦ ἔρωτα καί δὲν ὄνειρευόταν παρὰ τρυφερές περιπέτειες¹⁰. Λίγο μετὰ τὸ γάμο του, ἀπατοῦσε τὴν πρώτη γυναίκα του Εἰρήνη τὴν ἐξ Ἰαλαμανῶν¹¹, καί πάνω στοῦ κρεβάτι τοῦ θανάτου, ἤλπιζε νὰ μπορέση νὰ ξαναρχίσῃ νὰ ἀπατᾷ τὴ δεύτερη, τὴν πανέμορφη Μαρία τῆς Ἰντιόχειας¹².

Γιὰ ὅλες αὐτές τις περιπέτειες, οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς του σιωποῦν, κ' ἐτσι ἀπ' τις πολλές ἐρωμένες τοῦ βασιλέα, δυὸ προκύπτουν ἀπ' τὰ νόθα παιδιὰ πού τοῦ χάρισαν, χωρὶς νὰ ξέρωμε τὰ ὀνόματά τους καί τὴ ζωὴ τους¹³, καί μιὰ καί μόνη μᾶς εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομά της, αὐτὴ ἡ ἀνεψιά του Θεοδώρα Κ. 150, ἡ κόρη τῆς μακαρίτισσας ἀδελφῆς του Εὐδοκίας Κ. 80, πού μὲ αὐτὴ γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα εἶχε αἰμομιχτικὲς σχέσεις^{13α}.

Πῶς ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 ἔφτασε σ' αὐτὸ τὸ δεσμό; Μποροῦμε πάνω σ' αὐτὸ νὰ παρακολουθήσωμε τὸ κείμενο κάποιου, πού οὔτε ἱστορία οὔτε μυθιστόρημα ταιριάζει νὰ χαρακτηριστῇ.

Ἡ πολὺ γνωστὴ σὲ μᾶς πριγκίπισσα Εὐδοκία Κ. 130, λέει αὐτὸς ὁ συγγραφέας, «μιὰ νεαρὴ χήρα ἐξαιρετικὰ θελκτικὴ, παρατηροῦσε τοὺς ἄντρες μὲ ἓνα ἐνδιαφέρον ὄχι ὑποκριτικὸ. Στὴν αὐλὴ διεκδικοῦσε τὸ τίμημα τῆς ὁμορφιάς καί ἐκεῖνο τῆς φιλοδοξίας πρὸς τὴν πρωτεξαδέλφη της Θεοδώρα Κ. 150, κόρη μιᾶς ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορα (τῆς Εὐδοκίας Κ. 80). Αὐτὸς ἐδῶ ἔβλεπε τις ὁμορφες ἀνεψιές του¹⁴, παρατηροῦσε σὲ ὅλες τις λεπτομέρειες τὰ θέλητρά τους καί ἀφέθηκε νὰ συγκινηθῇ ἐρωτικὰ ἀπ' αὐτές, καθὼς μάλιστα δὲν τὸν τραβοῦσε τόσο ἡ γυναίκα του, ἡ πολὺ ἐνάρετη καί ἀκάμπη Εἰρήνη ἡ Ἰαλαμανικὴ. Ἡ νεότητά του, ὁ εὐθύμος χορὸς τῶν

9. Χωνιάτης, σ. 269· Σκουταριώτης, σ. 300-1· Eude de Deuil, PL 185, στ. 1221-22· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 985· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 348.

10. F. Chalandon, τ. II, σ. 205.

11. Χωνιάτης, σ. 73.

12. Χωνιάτης, σ. 286.

13. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 446, ὑ. 96-102.

13α. Βλ. πῶς πάνω, ὑ. 3.

14. Μᾶς εἶναι γνωστὸς ὁ ἀριθμὸς 16 πρωτανεψιῶν τοῦ Μανουὴλ (α'), θυγατέρων τῶν ἀδελφῶν του, τῶν ὁποίων οἱ προσωπογραφίες ἐκτέθηκαν ὑπ' ἀριθμούς 123, 126, 127, 129, 130, 131, 136, 138, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 149 καί 150. Ἐκτός ἀπ' αὐτές ἀσφαλῶς ὑπῆρχαν καί ἄλλες πού δὲν ἀφήσαν ἴχνη στὴν ἱστορία. Ὅλες αὐτές οἱ 16, κόρες πορφυρογέννητων, πριγκίπων καί πριγκιπισσῶν, ἐκτός μιᾶς (τῆς ὑπ' ἀριθ. 143 πού ἦταν τότε ἀγέννητη), γεννημένες ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1125-1145, ζοῦσαν κατὰ τὸ 1152, καί οἱ πῶς πολλὲς ἀπ' αὐτές ἦσαν ἤδη παντρεμένες, ἐκτός τῆς Εὐδοκίας Κ. 130 πού ἦταν χήρα ἀπ' τὸ 1150 καί τὸ 1152 ἦταν 23 χρονῶ, τῆς Ἄννας Κ. 140 καί τῆς Θεοδώρας Κ. 150 πού ἦσαν τότε δεκαπεντάχρονες, τῆς Μαρίας Κ. 141 πού ἦταν 12 χρονῶ καί τῆς Θεοδώρας Κ. 142 πού ἦταν 7 χρονῶ, καί πού αὐτές οἱ τέσσερις τελευταῖες ἦσαν τότε ἀνύπαντρες.

άνθρώπων του περιβάλλοντός του, οι κολακειές τους, τὸν μεθοῦσαν, ἔτσι πού ὁ αὐτοκράτορας δὲν μπόρεσε νὰ συγκρατηθῆ, δὲν μπόρεσε νὰ πολεμήσῃ αὐτὸ πού πάνω του ἔρχόταν, καθὼς μάλιστα ὅλα –ἀπ’ τῆ θεωρητικῆ ἀποψη– τοῦ ἐπιτρέπονταν, καὶ ἔρριξε τὴν προτίμησή του, ἀνοίξε τὴν καρδιά του, σ’ αὐτὴ τῆ δεκαπεντάχρονη Θεοδώρα Κ. 150. Ἡ ὡραία μικρὴ ἀνεψιά μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ἀπλώσε κατὰ κάποιο τρόπο τὰ δίχτυά της, πὼς ἀποκάλυψε στὸ θεῖο, μὲ τὴν ἐνστιχτώδη γυναικεία φύση, τὰ θέληγτρά της; Κανείς αὐτὸ δὲν τὸ ξέρει. Ἀλλὰ σὲ λίγο ὁ αὐτοκράτορας δὲν ἐκρυβε πιά τὸ πάθος του, ὀλάκερος δοσμένος στὴν ἀνεψιά του»¹⁵.

Καὶ τί δὲν ἔκανε γιὰ χάρη της.

Πρῶτα-πρῶτα τὴν ἐγκατάστησε στὸ παλάτι ὡς ἐρωμένη μὲ ἐπίσημα δικαιώματα¹⁶. Ἀπ’ αὐτὸ, τὸ αὐτοκρατορικό ζεῦγος φάνηκε ἀμέσως χωρισμένο, κι ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 στὴν πράξη διακήρυσε ἀνοιχτὰ τὸν ἐρωτικό του δεσμό μὲ τὴν ἀνεψιά του¹⁷.

Τὴν Εἰρήνη τὴν Ἀλαμανική, παρὰ τὸ ἀνάστημά της καὶ τὰ δροσερά της χρώματα¹⁸, τὴν κατηγοροῦσαν, καθὼς ξέρομε, πὼς παράμεινε πολὺ Γερμανίδα, καθὼς διατηροῦσε τὴν ἀκαμψία τῆς φυλῆς της¹⁹, καὶ πὼς παραμελοῦσε τὴν ἐμφάνισή της, καθὼς κάτι τέτοιο θεωροῦσε πὼς ἄρμοζε στὶς ἀμυαλές γυναῖκες²⁰.

Πρέπει νὰ προσθέσωμε πὼς τῆ στιγμή πού ἡ αὐτοκρατορική ἐρωμένη ἐγκαταστάθηκε ἐπίσημα, ὅλοι ἐκλιναν τὸ κεφάλι μπροστὰ της, ἐνῶ ἡ αὐγούστα Εἰρήνη παραμελήθηκε ἀπ’ τὸν κόσμον τῆς αὐλῆς· ζοῦσε τότε ἀποσυρμένη στὸ βάθος τοῦ παλατιοῦ, ἀπασχολημένη μὲ ἔργα εὐποίας καὶ μὲ τὴν ἀνατροφή τῶν αὐτοκρατορικῶν πριγκιπισσῶν Μαρίας Κ. 153 καὶ Ἄννας Κ. 154²¹.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 150 εἶχε τεράστιες ἐπιχορηγήσεις ἀπ’ τὸ θεῖο καὶ ἐραστή της, ἀκατάπαυστα αὐξανόμενες· «ὀλάκερες θάλασσες, μᾶς λέει ἕνας σύγχρονός της, χρημάτων, διοχέτευε στὸν ἑαυτὸ της». «Εἶχε προσωπικὴ φρουρά κατὰ τίς ἐξόδους της, ὅπως δικαιούνταν μόνο ἡ αὐγούστα, πού καμιὰ ἄλλη βυζαντινὴ πριγκίπισσα στὸ παρελθὸν δὲ διέθετε, οὔτε κι αὐτὲς οἱ πορφυρογενεῖς· εἶχε τὴν ἄδεια νὰ φορῆ φορέματα σχεδὸν ὅμοια μὲ κεῖνα τῆς αὐτοκράτειρας, καὶ μόνο στέμμα δὲν ἀξίωσε νὰ βάλῃ στὸ κεφάλι της. Δὲν ἐννοοῦσε νὰ περάσῃ ἀπ’ τίς ἀπέραντες αἰθουσες τοῦ παλατιοῦ, ἀν

15. Michel de Grece, Andronic, σ. 55.

16. F. Chalandon, τ. II, σ. 205: Manuel l'installa comme maîtresse en titre.

17. Χωνιάτης, σ. 73: τὰ δ' ἐς κοίτην (ἡ Εἰρήνη) ἠδίκητο. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 210.

18. Τοῦ γεγονότος Θεσσαλονίκης κύρ Βασιλείου τοῦ Ἀχριδινοῦ, λόγος ἐπιτάφιος ἐπὶ τῆ ἐξ Ἀλαμανῶν δεσποίνῃ, VV1 (1894), σ. 109.

19. Χωνιάτης, σ. 73: Βασίλειος Ἀχριδιηνός, ἐνθ' ἄνωτ.

20. Χωνιάτης, σ. 73.

21. Βασίλειος Ἀχριδιηνός, ἐνθ' ἄνωτ. Κίνναμος, σ. 202: Wibald, Epistolae, ἀριθ. 243, σ. 365: Γράμμα Κονράδου III πρὸς τὴν Εἰρήνην.

τά μάρμαρα δὲν ἦσαν φιλοκαλημένα. Πρόσωπο ἀπ' τῆ φύση τοῦ ἀλαζονικό καὶ ἀδιάλλαχτο, ἐξαιρετικά ματαιόσπουδο, κυριευμένο ἀπὸ μιὰ ἀκόρεστη ἀπληστία γιὰ τὸ χρῆμα καὶ τὴ δόξα, παρουσιαζόταν, κατὰ τὸν μικρὸ ἀλλὰ χαριτωμένο πίνακα ποῦ μᾶς σκιαγράφησε ὁ Χωνιάτης, «μὲ τὰ φρύδια καὶ τὰ μάτια σηκωμένα καὶ σοβαρά, ρίχνοντας στοὺς τριγύρω τῆς ἀγέρωχες ματιές»²².

Μπορεῖ κανεὶς νὰ τῆ φανταστῆ, ἂν θέλῃ νὰ τῆ ζωγραφίσῃ καὶ νὰ ἀναρωτηθῆ μὲ ποιά πρέπει στὴν ἱστορία νὰ παραβληθῆ· δὲ νομίζω πὼς μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἐπιτυχεμένος ὁ χαρακτηρισμὸς ποῦ μερικοὶ τῆς ἔδοσαν, ὡς μιᾶς «Rompadour (1721 - 1764) au petit pied» τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς, γιὰτὶ δὲν τῆ βλέπομε οὔτε τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Βυζαντίου νὰ ἐπηρεάζῃ, οὔτε γύρω τῆς νὰ διατηρῆ μιὰ αὐτὴ καλλιτεχνῶν καὶ λογίων, ὅπως ἡ ἐρωμένη τοῦ Λουδοβίκου XV (1715 - 1774)²³.

Γι' αὐτὴ τῆ δημόσια αἰμομιχτικὴ συμβίωση κανεὶς στὸ Βυζάντιο δὲ διαμαρτυρήθηκε. Οὔτε ὁ πατέρας τῆς, ὁ σεβαστοῦπέριτατος κύρ Θεόδωρος ὁ Βατάτζης († 1160/66), οὔτε οἱ ἀληθινὰ γενναιόψυχοι μεγαλύτεροι ἀδελφοὶ τῆς, ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148, διαμαρτυρήθηκαν.

Κάποια φωνὴ κι αὐτὴ σὲ εὐθύμο τόνο ἀκούστηκε, ὅταν κατηγορήθηκε γιὰ αἰμομιχτικὴ σχέση πολὺ πιὸ ἐλαφροῦ βαθμοῦ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, ποῦ φανερά κι αὐτὸς διατηροῦσε, καθὼς ξέρομε, ἐρωτικὸ δεσμὸ μὲ τῆ χηρευάμενη δευτέρη ἀνεψιά του Εὐδοκία Κ. 130, κόρη τοῦ πρωτεξαδέλφου τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, καὶ πρωτεξαδέλφη τῆς Θεοδώρας Κ. 150. Πολὺ σωστά ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 τόνιζε σὲ κεινοὺς ποῦ τὸν ἐνοχλοῦσαν γιὰ τὴν αἰμομιξία του πὼς ἂν τὸ καλοσκεφτῆ κανεὶς, ἡ δικὴ του περίπτωση ἦταν πολὺ πιὸ λίγο σοβαρὴ ἀπὸ κείνη τοῦ αὐτοκράτορα -ξαδέλφου του, γιὰτὶ ἐνῶ «αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἔχει ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὴν κόρη τῆς ἀδελφῆς του, ὁ ἴδιος κάνει τὴν ἴδια δουλειὰ μὲ τὴν κόρη τοῦ ξαδέλφου του». «Αὐτὸ δὲν εὐχαριστοῦσε τὸν Μανουῆλ (α') Κ. 81», προσθέτει ὁ Χωνιάτης, ὁ μόνος ποῦ μᾶς ξεσκεπάζει τὴν αὐτοκρατορικὴ αἰμομιξία, «καὶ τοὺς συγγενεῖς τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, τὸν ἀδελφὸ τῆς πρωτοσέβαστο Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τὸ γαμβρὸ τῆς Ἰωάννη Καντακουζηνό τοὺς ἔκανε νὰ λυσοῦν κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 καὶ νὰ τοῦ στήνουν παγίδες γιὰ νὰ τὸν ἐξοντώσουν, ποῦ ἐκεῖνος σὰν ἱστοῦς ἀράχνης τὶς διέλυε»²⁴.

Τὶ ἔκαναν οἱ συγγενεῖς τῆς Θεοδώρας Κ. 150 ἐναντίον τοῦ ἐστεμμένου ἐραστῆ τῆς; Αὐτοὶ μᾶς παρουσιάζονται νὰ εἶναι οἱ εὐνοοῦμενοι τοῦ ἀνακτα καὶ

22. Χωνιάτης, σ. 266· βλ. καὶ τὸ δημοτικὸ τοῦ κείμενου. Πρβλ. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 88, καὶ ἑλλην. μετάφρ., σ. 447.

23. Βλ. Ch. Diehl, ἐνθ' ἄνωτ. Μόνον στὴν αὐτὴ τοῦ γιοῦ τῆς Ἀλέξιου Κ. 156 παρατηροῦμε ἴχνη παρουσίας λογίων, βλ. Χωνιάτης, σ. 403.

24. Χωνιάτης, σ. 136.

οι καλύτεροι και πιό άφοσιωμένοι συνεργάτες του, ενώ ο ίδιος ο έρωτύλος ήγεμόνας ξεχυνόταν σε έγκώμια προς την αδελφή της έρωμένης του, την Άννα Κομν. Βατ. 149, την όποια ανακήρυττε ε υ ω δ ί α (όσφράδιον) της γενιάς των Κομνηνών²⁵.

Αν δεχτούμε πώς οι σχέσεις της Θεοδώρας Κ. 150 με τον αυτοκρατορικό της θείο κράτησαν για μιά σχεδόν δεκαετία (1152 - 1162;), πέρασαν απ' τον θρόνο της Νέας Ρώμης στο διάστημα αυτό τρεις οίκουμενικοί πατριάρχες, ο Θεόδοτος β' (1151 - 1152 και 1153 - 1154), ο Κωνσταντίνος (δ') ο Χλιαρηνός (1154 - 1157) και ο Λουκάς ο Χρυσοβέργης (1157 - 1170), και κανείς απ' αυτούς δεν ύψωσε μιά φωνή άποδοκίμασίας για όσα γίνονταν στα ιερά ανάκτορα. Για τον τελευταίο απ' αυτούς, τον Λουκά τον Χρυσοβέργη, μάς λέει ένας σύγχρονός του, πώς «δέν τολμούσε μπροστά στον άνακτα ούτε τη γνώμη του να διατυπώση»²⁶, και στα λόγια του και στις πράξεις του, ο πρωθιεράρχης δέν έκανε άλλο παρά να έκθειάζη «τόν θεόστεφτο και κράτιστο άγιο αυτοκράτορα, την άνεξάντλητη αυτή του έλέους πηγή και της συμπάθειας την άβυσσο», που είχε μιά «θεική και φίλοικτη ψυχή»²⁷.

Τόση είναι ή mania της συγκάλυψης της αυτοκρατορικής αίμομιξίας που έπειτ' από έκαστο χρόνια ό μητροπολίτης Κυζίκου Θεόδωρος Σκουταριώτης – ένας στενός φίλος του πατριάρχη της ΚΠολης Άρσένιου του Αύτωρειανού (1255 - 1259 και 1261-1265)– καθώς άντιγράφει το Χωνιάτη, παραλείπει στη χρονογραφία του να παραθέση τα όσα αναφέρονται στην αίμομιξία του Μανουήλ (α') Κ. 81 με τη Θεοδώρα Κ. 150, ενώ καθώς έχουν στο κείμενο του Χωνιάτη παραθέτει τα όσα αναφέρονται σε κείνη του Άνδρόνικου Κ. 87 με την Εύδοκία Κ. 130²⁸.

Ανενόχητη έτσι από παντού, κολακευόμενη από όλους, ή Θεοδώρα Κ. 150, βασίλευε στην καρδιά του βασιλέα, και την ύπέροχη αυτή θέση της έννοουσε με κάθε τρόπο να την κρατήση και να την υπερασπίση²⁹, έχοντας κοντά της όλότελα δικό της τό θείο και έραστή της.

Ο Μανουήλ (α') Κ. 81 ήταν βέβαια άφοσιωμένος στην άνεψιά του, αλλά καθώς ήταν «ένας άντρας έρωτιάρης και του άρεσε με πολλές γυναίκες να σμίγη και όχι μόνο με την άνεψιά του– αλήθεια, μολυσμός και μέμψη μεγάλη ήταν αυτό για τον κύρ Μανουήλ, σαν λέπρα μπορούμε να πούμε σε πρόσωπο ώραιότατο»³⁰ –τά έφτιαξε συγχρόνως και με κάποια άλλη, της όποίας τό

25. Χωνιάτης, σ. 507· βλ. και τό δημοτικό κείμενο: Σκουταριώτης, σ. 382.

26. Κίνναμος, σ. 253: ότι μη Λουκάς ό ηνικάδε τοίς έκκλησιαστικοίς έφεστώς, ός και αυτός ούδαμη παρρησιάζεσθαι έτι έτόλμα.

27. Χωνιάτης, Θησ. Όρθοδοξίας, έκδ. Στ. Σάκκου, Ό Πατήρ μου μείζων μου έστιν, σ. 176.

28. Σκουταριώτης, σ. 24.

29. Ch. Diehl, Fig. Byz., σ. 88, έλλην. μετάφρ., σ. 447.

30. Χωνιάτης, δημοτικό κείμενο, σ. 73: έρωτικός (ό Μανουήλ α')... και πολλαίς γυναίξει μιγνύμενος έμίγη και τη έαυτου άνεψιά, και ήν τουτο μολυσμός και μέμψις μεγάλη αυτώ, καθάπερ και λώβη εις ώραιότατον πρόσωπον.

ὄνομα ἢ ἱστορία δὲ διάσωσε, καὶ καμιὰ φορά χάριζε μερικὲς στιγμὲς τοῦ ἢ καὶ μιὰ νύχτα τοῦ σ' αὐτῆ. Ἡ Θεοδώρα Κ. 150 δὲν ἄργησε ἀπ' τοὺς κατασκόπους τῆς νὰ τὸ πληροφορηθῆ, καὶ τόσο ἀπ' τῆ ζήλεια τῆς ὅσο κι ἀπ' τὴ φροντίδα τῆς νὰ μὴ χάσῃ ἓνα τέτοιο ἔραστή, πρόσταξε νὰ δολοφονήσουν τὴν ἀτυχή ἀντίζηλό τῆς ποὺ εἶχε τὴν τόλμη νὰ τῆς διεκδικήσῃ τὴν καρδιά τοῦ Μανουήλ (α').

Πανίσχυρη καθὼς ἦταν, κανεὶς δὲ σκέφτηκε νὰ κινήσῃ τὴ δικαιοσύνη γιὰ νὰ τιμωρήσῃ εἴτε τὴν ἴδια εἴτε τοὺς φυσικοὺς αὐτουργοὺς αὐτοῦ τοῦ ἐγκλήματος. Τὴν τιμώρησε ὅμως μὲ τὸν καιρὸ ἢ συνειδησῆ τῆς. Τὸ ἀτίθασσο αὐτὸ πλάσμα δαμάστηκε ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τοῦ. Ἀπὸ μιὰ ἀδιάκριτη ἐπιστολὴ ποὺ τῆς ἔστειλε ἓνας ἀπ' τοὺς κόλακες συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς, ὁ θεολόγος Μιχαὴλ Γλυκάς, ποὺ ἔχει συγγράψῃ ἐκτὸς ἀπὸ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ γνωστὸ χρονικὸ καὶ εἶχε τυφλωθῆ κατὰ διαταγὴ τοῦ θεοῦ τῆς, ἴσως γιὰ συμμετοχὴ σὲ κάποια συνωμοσίαι, μαθαίνομε πὼς γι' αὐτὸ τὸ ἐγκλημα ἢ Θεοδώρα Κ. 150 «αἰσθανόταν φοβερὲς τύψεις ὅτῃ συνειδησῆ τῆς καὶ κυριευόταν ἀπὸ ἀνησυχίες γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τῆς»³¹.

Ὁ ἐπιστολογράφος τῆς ποὺ ἀνήκει στὸν κύκλο τῶν συγγραφέων ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἢ δυστυχία τοὺς ἀνάγκαζε νὰ ζητοῦν ἓνα προστάτη, καθὼς στὸ Βυζάντιο οἱ συγγραφεῖς δὲν μπορούσαν νὰ ζήσουν ἀπ' τὸ συγγραφικὸ τους ἔργο, στὴν ἐπιστολὴ του, ἀντὶ νὰ τὴν ἐπιτιμήσῃ γιὰ τὸ ἐγκλημά τῆς, «σχεδὸν τὴν ἐγκωμιάζει»³², τὴν ἀποκαλεῖ «πολυαγαπημένη ἀνεψιά τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου αὐτοκράτορα» καὶ τῆς συνιστᾷ «νὰ μὴ φοβάται καὶ νὰ μὴ ἀπελπίζεται γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τῆς».

«Ἄν κάνωμε ἀκόμη καὶ φόνου, τῆς γράφει, ποὺ ἀπ' αὐτὸν τίποτε χειρότερο δὲν ὑπάρχει, κι ἂν μολύνωμε τὰ χέρια μας μὲ αἵματα ἀθῶνων ὑπάρξεων, στὴν περίπτωσι ποὺ ὀλόψυχα θὰ ἐπιστρέψωμε στὸ Χριστὸ, Αὐτὸς δὲ θὰ τραβήξῃ τὰ μάτια του ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ καὶ θὰ μᾶς δεχτῆ ἂν τὸν παρακαλέσωμε, καὶ μὲ πραότητα καὶ ἡμεράδα θὰ μᾶς ἀτενίσῃ»³³.

Ἐπειτα, σὰν νὰ ἀπευθυνόταν σὲ μιὰ βυσίλισσα, τῆς φέρνει παραδείγματα παλιῶν αὐτοκρατόρων ποὺ ἐγκλημάτισαν καὶ ὕστερα μετανόησαν. Τῆς θύμισε τὴν ἄρνησι τοῦ μακαρίτη αὐτοκράτορα Μαυρίκιου (582 - 602) νὰ πληρώσῃ ἀπὸ μισὸ χρυσὸ νόμισμα γιὰ τὸν καθένα ἀπ' τοὺς 12.000 αἰχμαλώτους στὸ χαγάνο τῶν Ἀβάρων Βαγιανό, ποὺ αὐτὸς, καθὼς δὲν πῆρε τὸ χρυσάφι ποὺ ζήτησε, τοὺς κατάσφαξε (Θεοφάνης, ἐκδ. De Boor, σ. 280· F. Dölger, Regesten, τ. I, σ. 14) καὶ ποὺ γι' αὐτὴ τὴ «μιαφονία», ὅπως θένε οἱ θρόλοι,

31. Μιχαὴλ Γλυκάς, Ἐπιστολὴ: Τῆ περιποθῆτῳ ἀνεψιᾷ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρᾷ Θεοδώρα ἀθυμοῦσι σφόδρα καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀπογινωσκουσίῃ σωτηρίαν δι' ὃν ἐτόλμησε φόνον ἐπὶ τινὶ γυναικί ζηλοτυπίας ἔνεκεν, εἰς Κ. Krumbacher, Michael Glykas, SB. der philos. - phil. u. hist. Classe d. k. bayer. Akad. d. Wiss... (1894), σ. 452-60. Πρβλ. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 88, ἑλλην. μετάφρ., σ. 457· F. Chalandon, τ. II, σ. 231.

32. F. Chalandon, τ. II, σ. 231.

33. Μιχαὴλ Γλυκάς, Ἐπιστολὴ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 452-53.

ὕστερα ὁ Μαυρίκιος «μετάνιωσε καὶ ἔτυχε σωτηρίας» (Πασχάλιον Χρονικόν, ἐκδ. Bonn, σ. 694-95, πρβλ. Ἄ. Στράτος, Τὸ Βυζάντιον στὸν Ζ΄ αἰώνα, Ἀθῆναι 1965, σ. 127 κεξ.)³⁴.

Τῆς θύμισε τὸ ἐγκλημα τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου (379-385) ποῦ ἔσφαξε 7.000 μέσα στὸν Ἰππόδρομό τῆς Θεσσαλονίκης γιὰ τὸ φόνο τοῦ Γότθου στρατηγοῦ τοῦ Ἰλλυρικοῦ Βουθέριχου, καὶ ὕστερα μετάνιωσε καὶ μετάλαβε, ἀφοῦ μπροστά στὸν Ἀμβρόσιο Μεδιολάνων, τὸν προκήρυκα τῆς ἐπιβολῆς τῆς Ἐκκλησίας πάνω στὸ Κράτος, γονάτισε καὶ ζήτησε τὴ συγγνώμη τῆς Ἐκκλησίας (Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων, PL 16, στ. 1211, ep. 51, n.6· Σωζομενός, PG 67, στ. 1493, VII, 25· Ρουφίνος, PL 21, στ. 525, 11, 18· Θεοδώρητος Κύρου, PG 82, στ. 1232 κεξ., V, 17)³⁵.

Τῆς θύμισε τέλος τὸ ἐγκλημα τοῦ Ἰωάννη (α΄) τοῦ Τσιμισκῆ (969-976) ποῦ μαζί με τὴν αὐγούστα Θεοφανῶ δολοφόνησε τὸ θεῖο του καὶ παλιὸ συνεργάτη του Νικηφόρο (β΄) τὸ Φωκᾶ (963 - 969) καὶ ἔτυχε συγχώρησης «ἀπὸ τὸν ἀκτῆμονα καὶ ἀνεπίληπτο καὶ λιποδίαιτο καὶ ἀπέριπτο πατριάρχη Πολύευκτο» († 970) καὶ ποῦ στὸ τέλος τῆς ζωῆς του μετάνιωσε γιὰ τὸ ἐγκλημά του, καὶ ἔκλαιγε καὶ ἀναστέναζε, κ' ἔτσι ἐξαγνίστηκε γι' αὐτὸ ποῦ ἔκανε (Ματθαῖος Ἐδεσσηνός, Chronique d' Edesse (962 - 1130), Bibliothèque Historique arménienne par Ed. Dulaurier, 1958, σ. 25)³⁶.

Ἀπ' αὐτὰ βλέπομε πὼς ἡ Θεοδώρα Κ. 150 μαζί με ὅλα τ' ἄλλα, σὰν μιὰ γνήσια Βυζαντινὴ, ἦταν καὶ πολὺ θεοφοβούμενη, ἀν κι αὐτὸ, φυσικὰ, καθόλου δὲν τὴν ἐμπόδιζε νὰ κάνη ἓνα ἐγκλημα.

Ἡ ἐρωτικὴ ζωὴ τῆς πριγκίπισσας δὲν ὑπῆρξε ἀνέφελη· πολλές φορές ὁ ὑψηλὸς ἔραστής, εἴτε γιὰτὶ κάπως τὸν κούρασε ὁ παράνομος ἔρωτας αὐτῆς τῆς ἀνεψιᾶς «μὲ τὴν παράξενη ὁμορφιά καὶ τὰ διεφθαρμένα νιάτα» – «τὸ τε κάλλος γὰρ τῆς Χαλουφίνης ἰδιόμορφον καὶ ἡ νεότης αὐτῆς ἀπὸ φύσεως τῆ φθορᾶ ρέπουσα»³⁷ – εἴτε γιὰτὶ κάποιος πληρωμένος ἀστρολόγος τῆς αὐλῆς κακὸ προμήνυμα μὲ σαφήνεια τοῦ διατύπωσε καὶ σθεναρὰ ἐπέστησε τὴ προσοχή του πὼς «δὲ θὰ δῆ νόμιμο ἀρσενικὸ παιδί, ἀλλὰ μόνον νόθο, ὅσο σ υ γ κ ο ι τ ᾶ ζ ε τ α ι μὲ τὴν ἀνεψιά του»³⁸ – ὁ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, καθὼς

34. Μιχαὴλ Γλυκάς, Ἐπιστολή, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 458.

35. Μιχαὴλ Γλυκάς, Ἐπιστολή, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 457.

36. Μιχαὴλ Γλυκάς, Ἐπιστολή, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 456.

37. Ἐκ τῶν τοῦ Ναυπάκτου τῶ Κερκύρας, Κώδικας Κοσμᾶ Ἀγιορείτη τοῦ Βατοπεδίου (πρέπει νὰ βρίσκεται στὴ μονὴ Βατοπεδίου, καθὼς μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κοσμᾶ, ἡ κυρίαρχη μονὴ τοῦ κελλιῦ Παπα-Σάβα Καρυῶν παράλαβε ὅλη τὴ σχετικά ἀξιόλογη βιβλιοθήκη τοῦ Κοσμᾶ ὡς ἀδιαδόχου).

38. Ἐκ τῶν τοῦ Ναυπάκτου τῶ Κερκύρας, ἐνθ' ἄνωτ.: αἱ τε τῶν ἀστέρων παλινδρομαὶ πρόρρημα πρὸς ὑποβληθεῖσαν ἐρώτησιν ἐξηγέγοντο, ὡς μὴ παῖδα τὸν βασιλεῖα γεννήσαι ἄρρενα ἐς ὅσον τῆ Χαλουφίνης συνεκοιτάζετο, εἰ μὴ μόνον ἐκ νοθείας. Ἐκτός ἀπ' τοὺς ἀστρολόγους καὶ ἡ Ἐκκλησία διὰ τοῦ πατριάρχη Κοσμᾶ (α΄), καθὼς ξέρομε, τὰ εἶχε βάλει μὲ τὴν ἀτυχή κοιλιά τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀλαμανικῆς, βλ. Χωνιάτης, σ. 107, ἐνῶ οἱ μάγοι τὰ εἶχαν βάλει μὲ τὴν κοιλιά τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιοχειανῆς, βλ. Κίνναμος, σ. 267-68.

ξέρομε, βαθιά πίστευε στους οίωνους και τὰ προμηνύματα³⁹, στὰ ὄνειρα⁴⁰, στὴν ἀστρολογία⁴¹ καὶ στὴ μαγεία⁴²—πολλές φορές ἐφευγε ἀπὸ τὴν ἀνεπιβία του καὶ ἐρωμένη καὶ συμφιλιωνόταν μὲ τὴ γυναίκα του Εἰρήνη τὴν Ἀλαμανική, αὐτὸς ὅμως ὁ γυρισμὸς στὴ νομιμότητα δὲν ἦταν διαρκής.

Εἶδαμε ποιά ἦταν ἡ Εἰρήνη ἢ ἐξ Ἀλαμανῶν⁴³.

Ὁ ἐγκωμιστὴς τῆς Βασιλείου ὁ Ἀχριδηνὸς μᾶς μιλάει γιὰ τὴ συνταύτιση τῶν αἰσθημάτων καὶ τὴν ψυχικὴ συγγένεια ποὺ ὑπῆρχε ἀνάμεσα στοὺς δυὸ συζύγους⁴⁴· αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι παρὰ ἓνα σχῆμα τοῦ ρήτορα, καθὼς ἐγκωμιάζει μιὰ νεκρή, γιὰτὶ μιὰ τέτοια ἐνότητα καθόλου δὲ διαφαίνεται νὰ ὑπῆρχε ἀνάμεσά τους.

Κάτι ἄλλο ὅμως ποὺ μᾶς λέει ὁ ἴδιος ἐγκωμιστὴς πρέπει νὰ τὸ δεχτοῦμε, καθὼς μάλιστα ἐπικυρώνεται καὶ ἀπὸ σύγχρονό του ἱστορικό⁴⁵.

Ὁ Βασιλείου Ἀχριδηνὸς ποὺ τὴ γνώρισε προσωπικά καὶ λειτούργησε μπροστὰ τῆς ὡς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης καὶ τὴν κοινώνησε καὶ εἶδε μὲ πόση συγκίνηση καὶ ταπείνωση αὐτὴ ἡ ὁ ψιμαθῆς καὶ ξένη δέχτηκε τὰ ἄχραντα μυστήρια στὸ πλευρὸ τοῦ ἀντρός τῆς⁴⁶, μᾶς λέει πὼς ἡ Εἰρήνη εἶχε πολλές φορές μεσολαβήσει μὲ ἐπιτυχία κοντὰ στὸν αὐτοκράτορα γιὰ τὴν ἀπολευτέρωση αἰχμαλώτων ἢ γιὰ τὴν παροχὴ χάρις σὲ καταδικασμένους σὲ θάνατο καὶ πὼς ἀναλάμβανε πρόθυμα νὰ διαβιβάζη στὸν ἀντρα τῆς αἰτήσεις μητροπολιτῶν γιὰ τὴν ἐκπλήρωση διαφόρων αἰτημάτων τους⁴⁷.

Καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, γιὰ τὴ στενὴ σχέση καὶ ἐπαφὴ τοῦ αὐτοκράτορα μὲ τὴ γυναίκα του, εἶναι ποὺ σὲ δυὸ χρονολογίες—κατὰ τίς ὁποῖες ἡ Θεοδώρα Κ. 150 εἶχε τὸν ἐρωτικό δεσμό μαζί του—βλέπομε τὴν Εἰρήνη ὡς ἓνα φύλακα ἄγγελο τῆς ζωῆς τοῦ ἀντρός τῆς!

Τὸ 1154 ἡ Εἰρήνη ἦταν ἐκεῖνη ποὺ μὲ ἓνα ταχυδρόμο, κατόπι μηνύματος

39. Κίνναμος, σ. 23.

40. Χωνιάτης, σ. 23-4 (ὁ Ἰωάννης β' Κ. 34), σ. 248· Κίνναμος, σ. 23.

41. Χωνιάτης, σ. 126-27, 190, 200, 220, 286-87, 288.

42. Χωνιάτης, σ. 190-91· Κίνναμος, σ. 267-68· μαγικὲς πράξεις, ποὺ στὴν ἀποτελεσματικότητά τους πίστευαν τόσο ὁ Ἀλέξιος Ἀξούχος ὅσο καὶ ὁ Μάνουηλ (α') Κ. 81, Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 228.

43. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 454-59; ὑ. 122-149, καθὼς καὶ πιὸ πάνω, ὑ. 17-21, καὶ πιὸ κάτω, ὑ. 44-55.

44. Βασιλείου Ἀχριδηνός, Λόγος ἐπιτάφιος, VV 1 (1894), σ. 115: ὁ ἅγιός τε καὶ κάλλιστος τὴν ἀξιώτάτην καὶ καλλιστεύουσαν ἐπεζήτει, ὁ ἴδιος, σ. 127: Ἀλλὰ πικρὸν σοι, ὦ βασιλεῦ, ἡ τῆς συζυγίας (διὰ τοῦ θανάτου) διακοπή, ἡ τῆς συσκηνίας διατομή, ὁ ἴδιος, σ. 129: τὴν ἀγαθὸν συνοδίτην ἀποβαλὼν τὴν σύσκηνον τὴν ἰσόψυχον.

45. Κίνναμος, σ. 202: οἰκτῶ τῶ πρὸς δεομένους πολλῶ...

46. Βασιλείου Ἀχριδηνός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 121-23.

47. Βασιλείου Ἀχριδηνός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 119: Ὡ πόσους «ἐκ θανάτου δικαίου» ἐρρύσατο καὶ μονονουχί τοῦ τραχήλου ἐπιψαῦον τὸ ξίφος ἀπέστρεψε, πόσους ἔλυσε ἐκ δεσμῶν, πόσους ἀπήλλαξε συμφορῶν! Ὁ ἴδιος, σ. 121: δεήσεις ἀρχιερέων... πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν αἰτουμένων ἢ πρὸς ἀναφορὰν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, οὕτως ἰλαρῶς προσφερομένης ἡμῖν,

του Ἀλέξιου Ἀξούχου, συζύγου τῆς Μαρίας Κ. 123, εἰδοποίησε τὸν ἄντρα τῆς γιὰ τὴν ἐνέδρα ποῦ τοῦ ἔσθηνε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87⁴⁸. Καὶ τὸ 1158, καθὼς οἱ δεσμοφύλακες τῆς εἰρκτῆς τοῦ μεγάλου ἱεροῦ παλατιοῦ τὴν εἰδοποίησαν πὼς τάχα δραπέτευσε ἀπ' αὐτὲς αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, ἡ Εἰρήνη ἦταν ἐκεῖνη ποῦ ἔδωσε τὶς κατεπείγουσες διαταγὲς γιὰ τὴν ἀνεύρεση καὶ σύλληψη τοῦ τάχα δραπέτη, ἂν κι αὐτὸς βρισκόταν μέσα στὶς ἴδιες ἐκεῖνες φυλακὲς⁴⁹.

Καὶ ἀκόμη πιθανὸν ἡ Εἰρήνη νὰ συνετέλεσε στὴν ἀποκάλυψη καὶ κάποιας ἄλλης συνωμοσίας ἢ πλεκτάνης σὲ βάρος τοῦ Κράτους, τῆς ὁποίας τὸ μίτο δὲν μποροῦμε νὰ ξέρουμε καθαρὰ, καθὼς ἡ πληροφορία ποῦ ἔχομε γι' αὐτὴ εἶναι δυτικῆς προέλευσης καὶ ὡς τέτοια σκοτεινὴ καὶ ἀσαφής⁵⁰.

Ἐπίσης βλέπομε τὴν Εἰρήνη νὰ παίρνη μέρος στὴν ἄρρηση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους, καὶ ἀπ' αὐτὸ μποροῦμε νὰ ὑπονοήσωμε πὼς βρισκόταν σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸν ἄντρα τῆς. Τὸ 1147, πρὶν ἀκόμη ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἐμφανιστῆ στοῦ προσκῆνιο, βλέπομε τὴν Εἰρήνη νὰ βοηθῆ τὸν ἄντρα τῆς γιὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὸ βασιλεῖα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκο VII τὸν Νέον (1137 - 1180) ἀπ' τὴ συμμαχία τοῦ βασιλεῖα τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας Ρογήρου II (1101 - 1134), τοῦ θανάσιμου ἐχτροῦ τοῦ Βυζαντίου, καὶ νὰ διατηρῆ τὶς καλύτερες σχέσεις μὲ τὴν πρώτη σύζυγο τοῦ Γάλλου βασιλεῖα Αἰλιένορ τῆς Ἀκουϊτανίας καὶ νὰ ἀλληλογραφῆ μαζί τῆς⁵¹.

Σὲ συνέχεια, μετὰ τὴν ἐμφάνιση τῆς Θεοδώρας Κ. 150 –καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει– ἡ Εἰρήνη ἤλθε σὲ ἐπαφὲς καὶ «εὐεργέτησε», γιὰ τὸ καλὸ τῆς Αὐτοκρατορίας, τοὺς Τούρκους ἡγεμόνες, τὸν πολὺ γνωστὸ μας Κιλιδί Αρσλάν II τοῦ Ἰκονίου καὶ τοὺς Δανισμενδίτες ἐμίρηδες, ἔτσι ποῦ αὐτοί, καθὼς ἀπ' τοὺς πρέσβεις τοὺς πληροφορήθηκαν τὸ 1160 τὸ θάνατό τῆς, καὶ κάποια διάταξη τοὺς ἀπαγόρευε νὰ ἔλθουν οἱ ἴδιοι νὰ προσκυνήσουν τὸν τάφο τῆς, ἔστειλαν σὲ ἐκδήλωση μεγάλου σεβασμοῦ ἄφθονο χρυσάφι καὶ χρυσὰ περιβλήματα γιὰ νὰ στολιστῆ καὶ δοξαστῆ ὁ τάφος τῆς⁵².

Ἡ Εἰρήνη εἶχε ἐπίγνωση πὼς μέσα στοῦ παλάτι φώλιαζε ἡ ἀντίπαλός τῆς Θεοδώρα Κ. 150 μὲ τὸ δικό τῆς αὐλικὸ περιβάλλον. Σὲ κάποιους στίχους ἐνὸς αὐλικοῦ στιχουργοῦ ἀφιερωμένους στοῦ φυλακτὸ τῆς ἀγίας δέσποινας, παρουσιάζεται ἡ Εἰρήνη νὰ ζητῆ «ἀπ' τὸν προφήτη Δανιὴλ νὰ φιμώσῃ, ὅπως ἄλλοτε τὰ λιοντάρια στοῦ λάκκο, τοὺς ὄρατοὺς καὶ ἀόρατοὺς ἐχτροὺς τῆς καὶ νὰ τοὺς τρέψῃ σὲ φυγὴ»⁵³. Καθαρὸς ὑπαινιγμὸς γιὰ τὸ περιβάλλον τῆς ἀντιπάλου.

48. Κίνναμος, σ. 129. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 411, καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 508, ὑ. 83, καθὼς καὶ πρὸ πάντων προσωπογραφίαις Μαρίας Κ. 123, ὑ. 25, καὶ Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 35.

49. Χωνιάτης, σ. 139-40. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 511, ὑ. 93.

50. Otton de Freisingen et Rahewin, Gesta, III. 47, MGH. SS., τ. XX, σ. 442.

51. Eude de Deuil PL τ. 185, στ. 1220.

52. Βασίλειος Ἀχριδηνός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 119.

53. Ἀνώνυμος, Εἰς ἐγκόλπιον τῆς ἁγίας δεσποίνης, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 43.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν παρουσία τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀλαμανικῆς στὶς ἀρχές τοῦ 1160, ὅταν «ἡ πολὺ σώφρων αὐτῆ βασιλισσα ποὺ ὅλες τίς συγχρόνους τῆς ξεπέρασε στὴν κοσμιότητα καὶ στὴ φιλανθρωπία πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀνάγκης»⁵⁴, πέθανε, λίγο ἐξω ἀπὸ τὴν ΚΠολη, ἀπὸ ἓνα κακοῆθη πυρετὸ⁵⁵, καὶ ἐπιτέλους ἡ Κομνηνὴ 150 ἔμεινε μόνη κυρίαρχη στὴν καρδιά τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81.

Δὲν εἶναι, παρά μετὰ τὸ θάνατο τῆς Εἰρήνης τῆς ἐξ Ἀλαμανῶν, ποὺ ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἔμεινε ἐγκυος, καθὼς περὶ τὸ 1160/61⁵⁶ χάρισε στὸν ἔραστή τῆς ἓνα γιό, τὸν «ἐκ νοθείας» Ἀλέξιον Κ. 156⁵⁷, λές καὶ ἡ σκιά τῆς σειπτῆς βασιλισσας δὲν ἄφησε νὰ δοθῆ στὴν ἀντίπαλό τῆς ἡ χαρὰ τῆς μητρότητας.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 ὁμως μᾶς παρουσιάζεται πολὺ λίγη προσοχὴ νὰ δῖνη στὴν ἐρωμένη του, γιατί ἀμέσως σχεδὸν μετὰ ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς γυναίκας του – ἀν καὶ ὅπως μᾶς λένε «ἀναστάτωσε γι’ αὐτὸν τὸ παλάτι μὲ τὰ βογγητὰ του»⁵⁸ καὶ «βρυχόταν σὰν λιοντάρη»⁵⁹– ἀρχισε νὰ φροντίζη γιὰ τὴν ἐκλογὴ μιᾶς δευτέρας νόμιμης συζύγου ἀνάμεσα στὶς πριγκίπισσες τῆς λατινικῆς Ἀνατολῆς, «μεγάλῃ ἐπιθυμίᾳ ἔχοντας νὰ ἀκούσῃ πὼς ἔγινε πατέρας ἀρσενικοῦ παιδιοῦ, νόμιμου, ποὺ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν θὰ κυβερνοῦσε τὴν Αὐτοκρατορία»⁶⁰, κ’ ἔτσι ἡ θέση τῆς ἐρωμένης ἦταν ἀμφίροπη, καθὼς

ἀριθ. 80. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 456, ὑ. 135, ὅπου καὶ τὸ κείμενο τοῦ στιχουργήματος.

54. Κίνναμος, σ. 202· Βασίλειος Ἀχριδηνός, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 119-21.

55. Κίνναμος, σ. 202· Χωνιάτης, σ. 151· Βασίλειος Ἀχριδηνός, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 117. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 211-12.

56. H. S. De Jongh, σ. 73, ἀνάγει τὴ γέννηση τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156 τὸ 1160, ἐνὼ στή σ. 69, λέει πὼς πρέπει νὰ γεννηθῆκε περὶ τὸ 1160/1163, γιατί ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 δὲν μπορούσε νὰ ἦταν πολὺ πιὸ μεγάλος ἀπὸ τὴν Εἰρήνη Κ. 165 ποὺ τὸ 1183 εἶχε μιὰ ἡλικία 14 περίπου χρονῶ, ὅταν τὴν παντρεύτηκε, καὶ ἀκόμη ἐνδεικτικὸ τῆς ἡλικίας του εἶναι πού μέχρι τὸ 1183 εἶχε μείνει ἀνύπαντρος. Παίρνοντας ὑπόψη τὰ πιὸ πάνω καὶ τὸ ποὺ ἡ Θεοδώρα Κ. 150 παντρεύτηκε τὸ στρατηγὸ Νικηφόρο Χαλούφη περὶ τὸ 1162/63, καταλήγω νὰ δεχτῶ πὼς ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1160/61.

57. Χωνιάτης, σ. 301: (ἦσαν δ’ οὗτοι ὁ Κομνηνός Ἀλέξιος 156, ὃς ἐκ νοθείας ἀπετέχθη τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ 81, ὁ ἴδιος, σ. 337: τῷ Ἀλεξίῳ, ὃν ἡ Κομνηνὴ Θεοδώρα τῷ βασιλεῖ ἐγέναιτο Μανουὴλ, ὁ ἴδιος, σ. 401: τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον, οὗτός ἐστιν ὁ μὴ ἐξ ἐνόμων περιπλοκῶν τῷ βασιλεῖ ἀποτεχθεὶς Μανουὴλ, ὁ ἴδιος, σ. 556-57, καὶ Σκουταριώτης, σ. 311, βλ. καὶ τὰ δύο κείμενα πιὸ πάνω, ὑ. 2· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1070· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 415, βλ. τὰ κείμενα πιὸ πάνω, ὑ. 3· Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, μητροπολίτης Ναυπάκτου, πρὸς τὸν μητροπολίτην Κερκύρας Γεώργιον Βαρδάνην, VV 13 (1906), σ. 347: πὼς καὶ τίνοι λόγῳ ἐπέτρεψε τὸ συνάλλαγμα τὸ μέσον τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως κύρι· Ἀνδρονίκου (α΄ Κ. 87) καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως κύρι Μανουὴλ (α΄ Κ. 81), ὃς ἐκ τῆς τοῦ Χαλούφη γυναικὸς ἐκεῖνος γεγέννηται. Πρβλ. V. Laurent, Les Regestes des Actes du Patriarcat de Constantinople, τ. I, fasc. III (1947), σ. 174-75.

58. Βασίλειος Ἀχριδηνός, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 117.

59. Χωνιάτης, σ. 151.

60. Χωνιάτης, σ. 151: πρὸς μνήστρα δεύτερα ἐβλεψε, πατῆρ ἀκούσαι παιδὸς γλιχόμενος

πάντα τὸν ἀνησυχούσε τὸ πρόρρημα τῶν ἀστρολόγων πὼς «δὲ θά ἀποχτήση ἀγόρι ὅσον καιρὸ συζῆ με τὴν ἀνεψιά του, παρὰ ἓνα μόνο νόθο ἀγόρι ἀπ' αὐτή»⁶¹.

Μετὰ τὴν ἀπόρριψη τῆς Μελισσάνθης τῆς Τρίπολης, ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 κατάληξε νὰ διαλέξη γιὰ γυναίκα του τὴ Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, τὸ «θαῦμα αὐτὸ τῆς Ἀνατολῆς», με τὴν ὁποία τέλεσε τοὺς γάμους του με ἐξαιρετικὴ μεγαλοπρέπεια στὶς 25 τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1161⁶².

Ἡ νεαρὴ Μελισσάνθη τῆς Τρίπολης δὲ συνῆλθε ποτὲ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποτυχία, ἔπεσε σὲ μελαγχολία κι ἀποσύρθηκε σ' ἓνα μοναστήρι, ὅπου πέθανε νέα ἢ μοῖρα ὅμως τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας ποὺ πέτυχε νὰ γίνῃ βασίλισσα τῆς Οἰκουμένης, ἐπρόκειτο νὰ εἶναι πολὺ πιὸ σκληρὴ ἀπ' τὴ δικὴ τῆς⁶³.

Δὲν ἦταν ἡ Μαρία, ὅταν ἤλθε στὴν ΚΠολη, παρὰ ἓνα κοριτσάκι 13-14 χρονῶ, καὶ δὲν ἔφερνε στὸν ἀντρα της ποὺ τότε ἦταν 43 χρονῶ, ὡς προικα, παρὰ μιὰ ψιλὴ διεκδίκηση πάνω στὸ πριγκιπάτο τῆς Ἀντιόχειας, καθὼς εἶχε τρία ἀδελφία πιὸ μεγάλα ἀπ' αὐτὴ, τὸν Βοημοῦνδο III (1163 - 1201), τὸν Βαλδουῖνο († 1176) καὶ τὴ Φιλίππα⁶⁴.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἐβλεπε τὸ θεῖο καὶ ἐραστὴ της γοητευμένο με αὐτὸ τὸ κοριτσάκι, τὴν ἀπόγονο τῶν «ρηγοφυῶν πριγκίπων τῆς Ἀντιόχου»⁶⁵, καὶ νὰ περιμένη ἀπ' αὐτὸ με ἀγωνία νὰ τοῦ δώσῃ τὸν περιπόθητο διάδοχο τοῦ θρόνου⁶⁶, «τὸν ὁποῖον δυστυχῶς δὲν τοῦ ἔδωσε ἡ Εἰρήνη, ἡ πρώτη του γυναίκα»⁶⁷, «αὐτὴ ποὺ κάλυψε βουνὰ καὶ κέδρους, ὅλες τίς πρὶν ἀπ' αὐτὴ βασίλισσες, με τὴ σκιά τῶν καλῶν της ἔργων»⁶⁸.

ἄρρενος. Κίνναμος, σ. 208: Ἐπει δὲ ἡ βασιλεὺς Εἰρήνη τὸν βίον ἠδὴ μετέλλασσε, βασιλεὺς δὲ οὖπω ἄρρενος τότε πατὴρ παιδὸς ἐτύγχανεν ὦν, ἐπὶ δευτέρους λοιπὸν ἐβλεψε γάμους. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 873: hoeredem melioris sexus ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 244: nostre volenté seroit bien que nos eussions oir male qui l' empire tenist et governast après nous

61. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 38.

62. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 315 ὑ. 18 καὶ σ. 459, ὑ. 154, καὶ πιὸ πάνω προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κοντοστέφ. Κομν. 104, ὑ. 50-53.

63. Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 376.

64. Z. Oldenbourg, ἐνθ' ἄνωτ.

65. Ἀνώνυμος, Εἰς εἰκόνα τοῦ κυρίου... Ἰ. Χριστοῦ, κοσμηθεῖσαν παρὰ τῆς ἁγίας ἡμῶν δεσποίνης διὰ χρυσοῦ, μαργάρων καὶ λίθων, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 55, ἀριθ. 98, στίχ. 5-9:

πλάττει μὲν καὶ γὰρ εὐκλεῆ πρώτῃν πλάσιν
τὸ φῶς βλέπειν δούς εὐγενοῦς ἐξ ὀσφύος.
Ἀντιόχου γὰρ ρηγοφυῶν πριγκίπων
ζωοῖς με πάλιν εὐκλεσεστέρα πλάσει
ὑπερτέρω χαριέντως (:) δὲ δοξάσας γάμω.

66. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 60.

67. Βασίλειος Ἀχρῖδηνός, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 18), σ. 125: ὡς εἶθε μετὰ τῆς Ξυνωρίδος τῶν θυγατέρων (Μαρίας 153 καὶ Ἄννας 154) καὶ ἄρρενα βλαστὸν τῆ βασιλεία κατέλιπε.

Αμέσως μετά τὸ γάμο καὶ τὴ στέψη τῆς ἡ νέας αὐγούστα Μαρία, ὡς μὴ πρῶτη καλὴ Βυζαντινὴ, ἀνάρτησε σὲ κάποιον ναὸ τῆς πρωτεύουσας, ἴσως σ' αὐτὸν τῆς ἁγίας Σοφίας, ὅπου ἔγιναν οἱ γάμοι τῆς, μὴ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, στολισμένη μὲ χρυσάφι καὶ μαργαριτάρια καὶ πολυτίμητα πετράδια γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ ποὺ τὴ σύνδεσε μὲ τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, «τὸν διπλοπόρφυρο κλάδο μὲ τὸν ἄστεκτο βραχίονα καὶ τὸ βαθύ μυαλό, ποὺ μπροστὰ του φρίττουν οἱ βάρβαροι, καθὼς γῆ καὶ θάλασσα τὸ μαρτυρεῖ»⁶⁹.

Ἐκεῖνα τὰ μεγάλα δεῖπνα ποὺ ἔγιναν στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν μετὰ τὴ θρησκευτικὴ ἀκολουθία τοῦ γάμου πρὸς τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας καὶ ὅλης τῆς ἀριστοκρατίας, καθὼς καὶ τὴν ἄλλη μέρα πρὸς τοὺς τρεῖς πατριάρχες ποὺ εὐλόγησαν τὸ γάμο καὶ ποὺ ὁ νεόνυμφος ἡγεμόνας τοὺς φόρτωσε μὲ χρυσάφι, τὰ φαγιά καὶ κρασιά ποὺ προσφέρθηκαν ὡς σὲ λαϊκὸ πανηγύρι σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους μέσα στοὺς δρόμους τῆς πρωτεύουσας, οἱ ἵπποδρομίες ποὺ ὁ βασιλεὺς πρόσταξε νὰ τελεστοῦν πρὸς εὐφροσύνη ὅλων τῶν ὑπηκόων γιὰ τοὺς γάμους του⁷⁰, ἀσφαλῶς ἦταν μὴ πρόκληση πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴ ἐρωμένη, ποὺ πολὺ καλὰ κατάλαβε πῶς τὸ ἄστρο τῆς ἔκλινε πρὸς τὴ δύση του.

Μέσα στὸ 1162, τὸ πιὸ ἀργά, ἐπῆλθε ὁ τέλειος χωρισμὸς τοῦ ἀνακτα ἀπ' τὴν ἀνεψιὰ καὶ ἐρωμένη του.

«Στὴν Λήθη μὲ τὸν καιρὸ καὶ αὐτὴ ἡ πολύκροτη σχέση
θὰ καταλήξῃ ἄθυρμα ποὺ τὸ ἐμπαίζει ἡ Μοῖρα
θλιβερὰ», ὅπως λέει καὶ ὁ στιχουργός.

Περὶ τὸ 1162/63, ὁ βασιλεὺς κύριος Μανουὴλ ἀποφάσισε νὰ παντρεύῃ τις δύο «πολὺ εὐσεβικές» ἀνεψιές του, ποὺ τὰ σκάνδαλά τους συντάρραξαν τὴν πόλη τῶν βασιλέων, τὴν Εὐδοκία Κ. 130, κόρη τοῦ μακαρίτη ἀδελφοῦ του, τοῦ σεβαστοκράτορα Ἀνδρόνικου Κ. 76, ποὺ πῆρε τὸ στρατηγὸ Μιχαὴλ Γαβρᾶ⁷¹, καὶ τὴ Θεοδώρα Κ. 150, τὴν κόρη τῆς μακαρίτισσας ἀδελφῆς του, τῆς πανσεβαστοῦπέριτα τῆς Εὐδοκίας Κ. 80, ποὺ τῆς ἔδωσε τὸν ὄχι καὶ τόσο ἐπίδεξιό στρατηγὸ του ἀλλὰ ἰκανὸ ὡς διπλωμάτη Νικηφόρο Χαλούφη⁷².

Ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἀποχωρώντας ἀπ' τὸ θεῖο τῆς καὶ τῶς ἐραστῆ τῆς,

68. Βασίλειος Ἀχρῖδηνός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 109-10.

69. Ἀνώνυμος, Εἰς εἰκόνα τοῦ κυρίου... Ἰ. Χριστοῦ (ὑ. 65), σ. 55, ἀριθ. 98, στίχ. 10-14.

70. Κίνναμος, σ. 210-11. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 538, ὑ. 200.

71. Βλ. προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 13 καὶ 14.

72. Ἦδη ὁ σύγχρονος τῆς Θεοδώρας Κ. 150, ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου. βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 3, μᾶς τὴν ὀνομάζει "Calusinae" ποὺ πρέπει νὰ διορθωθῇ σὲ Chalufinae = Χαλουφίνα, δηλ. σύζυγο τοῦ Χαλούφη, ἀλλὰ ὁ λίγο μεταγενέστερός της λόγιος μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος σὲ γράμμα του πρὸς τὸν ἐπίσης λόγιο μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιον Βαρδάνη, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 57, καθαρά μᾶς λέει πῶς τὸν Ἀλέξιο Κ. 156 ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 τὸν ἀπόχτησε ἀπ' τὴ Θεοδώρα Κ. 150 ποὺ (ἀργότερα) ἔγινε «σύζυγος τοῦ Χαλούφη» ποὺ προφανῶς, «probablement», δὲν ἦταν ἄλλος ἀπ' τὸ στρατηγὸ Νικηφόρο Χαλούφη, ὅπως δέχτηκε καὶ ὁ V. Laurent, Les Regestes des Actes du Patriarcat de Const/ple, τ. I, fasc. III, σ. 174-75, ἀριθ. 1162.

πήρε μαζί της τεράστια πλούτη, έτσι που να μπορη άργότερα ό γιός της Άλέξιος Κ. 156 να διατηρη μιá πολυπρόσωπη και πολυδάπανη αύλη⁷³ και να έχη στην κυριαρχία του «χτήματα και χωριά που του δόθηκαν», ίσως κάτω άπ' τή μορφή π ρ ο ν ο ί α ς, στη Δράμα τής Μακεδονίας⁷⁴.

Οί σύζυγοι τών δυό αύτοκρατορικών άνεψιών, ό Μιχαήλ Γαβράς και ό Νικηφόρος Χαλούφης, έλαβαν κατά τούς γάμους τους άπ' τόν αύτοκράτορα τόν τίτλο του π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο υ⁷⁵.

Ποιός ύπήρξε ό συζυγικός βίος τής Θεοδώρας Κ. 150 μās είναι άγνωστο. Επίσης δέν ξερομε σε λεπτομέρειες ποιές ύπήρξαν οι παραπέρα έπαφές της με τó θείο και τέως έρασή της Μανουήλ (α') Κ. 81.

Καθώς όμως βλέπομε να άπονέμη αύτός ό τελευταίος στο γιό που άπόκτησαν, τόν Άλέξιο Κ. 156, τόν πανύψηλο τίτλο του σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α⁷⁶, που μέχρι τότε άπονεμόταν σε μόνους τούς νόμιμους γιούς του αύτοκράτορα, και να διατηρη τις καλύτερες σχέσεις με τούς άδελφούς τής τέως έρωμένης του, τόν Ίωάννη Κομν. Βατ. 147 και τόν Άνδρόνικο Κομν. Βατ. 148⁷⁷, καθώς και με τόν ίδιο τόν άντρα της Νικηφόρο Χαλούφη, πρέπει να δεχτούμε πως ή διακοπή τών έρωτικών σχέσεων, όχι μόνο δέν έρριξε τή Θεοδώρα Κ. 150 σε δυσμένεια, αλλά άντιθέτως, πως ό βασιλέας, μετά τή διακοπή, έδειχνε πιá μιá άληθινή στοργή για τήν άνεψιά του και για τó γιό που άπόκτησε άπ' αύτή, «μιá θάλασσα χρημάτων» ρίχνοντας στο ταμείο τους,

73. Χωνιάτης, σ. 403· Σκουταριώτης, σ. 347.

74. Χωνιάτης, σ. 558· βλ. και τó δημοτικό κείμενο· Σκουταριώτης, σ. 402.

75. Κίνναμος, σ. 226: Μιχαήλ επίκλησιν Γαβράς, ός και αύτός βασιλέως γήμας άδελφιδην σεβαστός σүн τῷ Χαλούφη τετίμηται. Άπ' τó χωρίο αυτό του επίσημου ιστορικού τής αύλης Ίωάννη του Κίνναμου, διαφαίνεται πως και ό Χαλούφης παντρεύτηκε άνεψιά του βασιλέα· ό σύνδεσμος κ α ι του κειμένου είναι άρκετά πάνω σ' αύτό δηλωτικός. Τό βαφτιστικό του όνομα Ν ι κ η φ ό ρ ο ς μās δίνει πιό πάνω, αλλά και παρακάτω, ό ίδιος ό Κίνναμος, σ. 225-26, 228, 263 κ.ά. "Όσο για τήν ταύτιση του Νικηφόρου Χαλούφη του Κίνναμου με τó Χαλούφη του Ίωάννη Άπόκαυκου που «πιθανή ή προφανή» θεώρησε ό V. Laurent, βλ. πιό πάνω, ύ. 72, μπορεί κανείς να προσθέσει πως κανείς άλλος Χαλούφης, εκτός του Νικηφόρου, δέν έμφανίζεται στο ιστορικό προσκήνιο αύτή τήν έποχή, αλλά ούτε και σε καμιá άλλη.

76. Χωνιάτης, σ. 556: τῷ πρώην σεβαστοκράτορι Άλεξίω τῷ, νόθω υίῳ του αύτοκράτορος Μανουήλ, ό ίδιος, σ. 557-58: ανακληθείς δε (ό Άλέξιος Κ. 156) μετά ταύτα προς του βασιλέως Ίσαακίου (β' Άγγ. 183) και άπό σεβαστοκράτορος εις καίσαρα ύποδεθείς, Η άπονομή αύτου του τίτλου, έφόσον καθώς δέχομαι έγινε άπ' τó Μανουήλ (α') Κ. 81, όπως και ή όνομαίοθεσία (Άλέξιος), ίσως μās οδηγούν στο συμπέρασμα πως ό αύτοκράτορας άναγνώρισε τόν Άλέξιο Κ. 156 ως ένα νόμιμο γιό του, χωρίς όμως δικαίωμα διαδοχής στο θρόνο. Οί χαρακτηρισμοί «ό εκ νοθείας άποτεχθείς», «ό μη έξ έννόμων περιπλοκών άποτεχθείς», άνήκουν στον άνεπίσημο ιστορικό Νικήτα Χωνιάτη, βλ. πιό πάνω, ύ. 57· ό Ίωάννης Ναυπάκτου, τόν όνομάζει «υιόν του βασιλέως κύρι Μανουήλ», βλ. επίσης πιό πάνω, ύ. 57.

77. Βλ. προσωπογραφίες Ίωάννη Κομν. Βατ. 147, ύ. 18-20, και Άνδρόνικου Κομν. Βατ. 148, ύ. 9-14 και 22.

ὅπως ρητὰ μᾶς βεβαιώνει ὁ Χωνιάτης⁷⁸.

Ὁ Νικηφόρος Χαλούφης, ὁ ἄντρας τῆς Θεοδώρας Κ. 150, πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1120⁷⁹.

Τὸ 1147, τὸν συναντᾶμε νεαρὸ κατὰ τὴν ἡλικία, ἐπικεφαλῆς τῆς φρουρᾶς τῆς Κορίνθου, ὅταν ἐναντίον τῆς ἐπέδραμε ὁ στόλος τοῦ βασιλέα τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας Ρογήρου II (1127 - 1154). Στὸν ἀπόρρητο Ἀκροκόρινθο, ὅπου ἀποσύρθηκε μὲ τὴ φρουρὰ καὶ τοὺς Κορινθίους, δὲν ἐπέδειξε καμιὰ ἡγετική ἰκανότητα, ἔτσι ποὺ τὸ φρούριο παραδόθηκε στὸ Νορμανδὸ στόλαρχο, ὁποῖος ἐλεεινολόγησε τὴν ἀνανδρία τῶν Βυζαντινῶν πολεμιστῶν καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Χαλούφη, ποὺ «τὸν ὀνόμασε πρὸ ἄναντρο καὶ ἀπὸ γυναίκα». Οἱ νικητὲς πῆραν μιὰ τεράστια λεία, πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ αὐτὸ τὸ λείψανο τοῦ μεγαλομάρτυρα Θεόδωρου τοῦ Στρατηλάτη, καὶ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ἀναχώρησαν γιὰ τὴν Κέρκυρα, ὅπου εἶχαν μιὰ διαρκὴ βάση καὶ διαμονή⁸⁰.

Ἀπ' τὸ 1147 δὲ συναντᾶμε τὸ Νικηφόρο Χαλούφη παρὰ μετὰ τὸ γάμο του μὲ τὴ Θεοδώρα Κ. 150. Φαίνεται πῶς αὐτὸς ὁ γάμος ἦταν ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἔβγαλε ἀπ' τὴν ἀφάνεια, στὴν ὁποία τὸν εἶχε ρίξει ἡ ἀποτυχία του κατὰ τὴν ἄμυνα τοῦ Ἀκροκόρινθου, κάτω ἀπ' τὴν προϋπόθεση βέβαια πῶς ὁ Νικηφόρος Χαλούφης τοῦ 1147 εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο μὲ κείνο τοῦ 1162/63.

Τὸ 1164 ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, ἔπειτ' ἀπὸ μιὰ πρεσβεία τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Στέφανου III, προσπάθησε, καθὼς ξέρομε⁸¹, νὰ πείσῃ τὸν φιλοβυζαντινὸ ἀνταπαιτητὴ τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου Στέφανο IV, γαμβρὸ του ἀπ' τὴν ἀνεψιά του Μαρία Κ. 141, «νὰ μὴ κινήται γιὰ τὴν ἐπανάκτηση τοῦ θρόνου τῆς Οὐγγαρίας, καθὼς τόσο στοὺς συμπατριῶτες του ἦταν ἀντιπαθής»⁸², κ' ἔπειτα ἐπέστρεψε στὸ Βυζάντιο, ἀφήνοντας στὸ Νικηφόρο Χαλούφη τὴ φροντίδα νὰ φυλάξῃ τὰ σύνορα τοῦ Δούναβη καὶ νὰ προσφέρῃ βοήθεια σὲ περίπτωση ἀνάγκης στὸ Στέφανο IV, τὸν ὁποῖον ἂν καὶ δὲν μποροῦσε ἐπίσημα νὰ ὑποστηρίξῃ, συνέχιζε νὰ δείχνῃ γι' αὐτὸν τὸ ἐνδιαφέρον του⁸³.

Σ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἀποστολὴ του ὁ Νικηφόρος Χαλούφης ἔδειξε σύνεση καὶ ἰκανότητα.

Μὲ προσοχὴ παρακολουθώντας τὴ συνεχὴ παραμονὴ τοῦ Στέφανου IV στὸ οὐγγρικὸ ἔδαφος, τὶς ἀλλεπάλληλες ἀποτυχίες του καὶ τὴν ἐπιμονὴ του νὰ

78. Χωνιάτης, σ. 266: καὶ ὁ ἐκ ταύτης (τῆς Θεοδώρας Κ. 150) δὲ γενόμενος τῷ βασιλεῖ παῖς καὶ ἐφεξῆς ἕτεροι ὅλας θαλάσσας χρημάτων εἰς ἑαυτοὺς μετωχέτευον. Βλ. καὶ πρὸ πάνω, ὑ. 22.

79. Δὲν εἶναι δυνατόν τὸ 1147 ποὺ ἠγοῦνταν τῆς φρουρᾶς τῆς Κορίνθου νὰ εἶχε ἡλικία κάτω τῶν 27 χρονῶ.

80. Χωνιάτης, σ. 99-102· Σκουταριώτης, σ. 229-30. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 320.

81. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 141, ὑ. 50.

82. Κίνναμος, σ. 224-25.

83. Κίνναμος, σ. 225-26.

κάνη μιὰ ὑστατὴ ἀκόμη προσπάθεια γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴ διαρροὴ τῶν Οὐγγρων ὀπαδῶν του πρὸς τὸ Στέφανο III, τὸν συμβούλευσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ οὐγγρικό ἔδαφος καὶ νὰ ἔλθῃ. ὅτὸ Σίρμιο, «ὅπου, καθὼς αὐτὴ ἡ χώρα βρισκόταν κάτω ἀπ' τὴν ἐξουσία τοῦ αὐτοκράτορα εἶχε τὴν εὐχέρεια νὰ κάνῃ ὅ,τι θέλει»⁸⁴.

Καθὼς ὁ Χαλούφης δὲν μπόρεσε νὰ τὸν πείσῃ, γύρισε μόνος στὸ Σίρμιο, ὅπου, ἔπειτ' ἀπὸ λίγο, ὁ Στέφανος IV, μετὰ ἀπὸ μιὰ βαριά ἥττα, ἤλθε νὰ τὸν συναντήσῃ⁸⁵.

Τὸ 1165/66⁸⁶ ὁ πανσέβαστος σεβαστὸς Νικηφόρος Χαλούφης ἐγκατάλειψε τὴ θέση του στὸ Σίρμιο καὶ στάλθηκε ὡς πρέσβυς στὴ Βενετία⁸⁷.

Ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 ξαναπῆρε τὴν Κέρκυρα μέχρι τὸ 1166 οἱ πηγές σωμαίνουσαν πάνω στὶς σχέσεις τῆς Βενετίας μὲ τὸ Βυζάντιο. Τὸ 1166, ὅμως βλέπομε τὴ δημοκρατία τοῦ ἁγίου Μάρκου νὰ ζητᾷ ἀπ' τὸ βασιλεῖα νὰ ἐπέμβῃ στὸν ἀγῶνα τῶν ἰταλικῶν πόλεων ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου I τοῦ Κοκκινόπῳγωνα, δίνοντας τὴν ὑπόσχεση πὼς στὴν περίπτωση ποῦ θὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἐνεργήσῃ, ὅλες οἱ πόλεις τῆς βόρειας Ἰταλίας θὰ ταχτοῦν στὸ πλευρὸ του⁸⁸.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) ἄρπαξε μὲ προθυμία τὴν εὐκαιρία ποῦ τοῦ δίδονταν καὶ ἀποφάσισε νὰ συνεχίσῃ τὶς διαπραγματεύσεις, διατηρώντας ὅμως γι' αὐτὲς ἓνα μυστικό χαραχτήρα⁸⁹. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ στάλθηκε στὴν Ἰταλία ὁ Νικηφόρος Χαλούφης. Εἶχε ἐφοδιαστῆ μὲ ἄφθονο χρυσάφι γιὰ νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ στὴν ἀπόκτηση ὀπαδῶν τοῦ κυρίου του στὴν Ἰταλία. Ὁ Χαλούφης πῆγε στὴ Βενετία, ἀφήνοντας στὸ Δυρράχιο, σύμφωνα μὲ αὐτοκρατορικὴ ἐντολή, τὸ πιὸ μεγάλο μέρος τοῦ θησαυροῦ ποῦ εἶχε λάβει. Ἡ συνεννόηση μὲ τὸ δόγη τῆς Βενετίας Vitale Michiele (1156 - 1172)⁹⁰ καὶ τὸ συμβουλιό του ὑπῆρξε εὐκόλη καὶ ἀμέσως κλεισθήκε ἡ συμφωνία⁹¹. Τότε, καθὼς φαίνεται, οἱ Βενετοὶ ἀνάλαβαν τὴν ὑποχρέωση νὰ θέσουν στὴ διάθεση τοῦ βασιλεῖα ἓνα στόλο μὲ 100 πλοῖα⁹².

Ὁ Νικηφόρος Χαλούφης ἤλθε σὲ διαπραγματεύσεις μὲ ἄλλες πόλεις-

84. Κίνναμος, σ. 226.

85. Κίνναμος, σ. 226.

86. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 585, ὑ. 2, ποῦ θέτει τὴν πρεσβεία τοῦ Χαλούφης περὶ τὸ 1166, ἐνῶ σ. 481 ἀφῆνει νὰ νοηθῆ πὼς ἔλαβε τὴν ἐντολὴ τὸ 1165.

87. Κίνναμος, σ. 228: εἰς δὲ τὸ Οὐεννέτων ἔθνος Νικηφόρον σὺν χρήμασι τὸν Χαλούφην ἐπεμπε.

88. Κίνναμος, σ. 230. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 584.

89. Κίνναμος, σ. 231: ἐν μὲν δὴ Ἰταλία ταῦτα βασιλεὺς ἐπρασσεν, οὕτω μέντοι ἐπιδήλως τὸ γὰρ ἔς Φρειδερίκον ἔχθος ἐγκρυφιάζειν ἐτι ἤθελεν.

90. Γιὰ τὸ ποιὸς τότε ἦταν δόγης, βλ. V. Grumel, La Chronologie, Paris 1958, σ. 428.

91. Κίνναμος, σ. 230-31.

92. Κίνναμος, σ. 237, ποῦ μιλάει γιὰ 100 πλοῖα. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 585, ποῦ ἀναφέρει 300 πλοῖα! χωρὶς ἀμφιβολία ἐκ παραδρομῆς.

κράτη της βόρειας Ιταλίας και βλέπομε την Κρεμόνη και την Παβία να συνάπτουν σύμφωνα με τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα και νὰ γίνωνται σύμμαχοι τοῦ Βυζαντίου⁹³

Μέσα στο 1166, καθὼς ὁ Νικηφόρος Χαλούφης μετὰ ἐπιτυχημένη διπλωματικὴ δραστηριότητα ἐπέστρεψε στο Βυζάντιο, διορίστηκε ἀπ' τὸν ἐξ ἀγχιστείας θεῖο του και κύριό του δ ο ὑ ξ τῆς Δαλματίας και τῆς Διόκλειας⁹⁴, καθὼς τὸ Σίρμιο, τὸ Ζεύγμιο και ὅλη ἡ Δαλματία, με νικηφόρους πολέμους ποὺ ἔκαναν ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας και ὁ διάσημος στρατηγὸς Ἰωάννης Δούκας ὁ ἀπ' τὸ 1170 μέγας ἐταιρειάρχης εἶχαν σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἐπανέλθει στὴ βυζαντινὴ κυριαρχία⁹⁵.

Αὐτὴ ἡ κυριαρχία ὑπῆρξε πρόσκαιρη. Ἐνῶ σὲ ἄλλα μέτωπα τοῦ ἑλληνοουγγρικοῦ πολέμου, οἱ νίκες ἔστεψαν τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα, στὴ Δαλματία τὸ Βυζάντιο στάθηκε ἄτυχο.

Ἐνας οὐγγρικός στρατὸς εἰσέβαλε στὴ Δαλματία. Μόλις ὁ δ ο ὑ ξ Νικηφόρος Χαλούφης τὸ πληροφορήθηκε, ἐπικεφαλῆς ὀλιγάριθμου στρατοῦ βγήκε ἀπ' τὸ Σπαλάτο νὰ τὸν ἀντιμετωπίσει· ἀλλὰ, ἐνῶ γινόταν ἡ πορεία οἱ πιὸ πολλοὶ ἀπ' τοὺς στρατιῶτες του τὸν ἐγκατάλειψαν, κι ὁ Χαλούφης, ἔπειτ' ἀπὸ γενναία ἀντίσταση, ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Οὐγγρων αἰχμάλωτος⁹⁶.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἀπ' τὴ στιγμὴ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ἀντρός της, δὲν ἔπαυσε νὰ ἐνοχλῆ τὸ θεῖο της και ἄλλοτε ἐραστὴ της, τὸν αὐτοκράτορα, γιὰ τὴν ἀπολευτέρωσή του. Μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1167 ποὺ συνέπεσε στὶς 9 τ' Ἀπρίλη, ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 πῆγε στὴ Φιλιππούπολη, ὅπου τὸν συνάντησε μιὰ πρεσβεία τῶν Οὐγγρων. Καθὼς ὁ αὐτοκράτορας εἶχε ἀποφασίσει με πόλεμο νὰ λύσει τίς διαφορὲς του με τὴν Οὐγγαρία, «ἀπόπεμψε» τοὺς πρέσβεις, ἀλλὰ ἔστειλε μαζί τους και ἕνα δικό του ἀντιπρόσωπο, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν εἰδικὴ ἐντολὴ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπολευτέρωση τοῦ Χαλούφης⁹⁷, κάτι τὸ ὁποῖον και θὰ πέτυχε.

Μετὰ τὸ 1167 δὲ συναντᾶμε πιά τὸν Νικηφόρο Χαλούφη· τὴν περίφημη γυναίκα του Θεοδώρα Κ. 150 θὰ συναντήσωμε και πάλι στὴν προσωπογραφία τοῦ γιοῦ της, τοῦ ἄτυχου Ἀλέξιου Κ. 156.

93. Κίνναμος, σ. 231.

94. Κίνναμος, σ. 248. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 485.

95. Κίνναμος, σ. 240-49. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 483-85. Γιὰ τὸ στρατηγὸ Ἰωάννη Δούκα, βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 42.

96. Κίνναμος, σ. 262-63.

97. Κίνναμος, σ. 265. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 488· Κ. Βαρζός, Ἀλέξιος Κ. 74 - Εἰρήνη ἡ Ρωσική, περιοδικὸ Βυζαντινὰ 7 (1975), σ. 156-57.

151. Ἰσαάκιος Κομνηνὸς Βατάτζης (γένν. περὶ τὸ 1139 – † ;)

Ὁ Ἰσαάκιος¹ Κομνηνὸς Βατάτζης² γιὸς τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 80³ γεννήθηκε περὶ τὸ 1139⁴.

Περὶ τὸ 1158⁵ ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καθὼς ἐπιθυμοῦσε «ἡ γενιὰ τῶν Κομνηνῶν νὰ αὐξηθῆ, νὰ πληθυνθῆ καὶ μαζί του νὰ ἐκβλασάνη καὶ τὰ ἀνάκτορα νὰ γεμίσουν ἀπὸ ἀπογόνους τοῦ ἐνδοξοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου πάντρεψε δυὸ ἀδελφοπαῖδια του, γιουὺς τῆς πορφυρογέννητης ἀδελφῆς του Εὐδοκίας Κ. 80, τὸν Ἰσαάκιον Κομν. Βατ. 151 μὲ τὴν Εἰρήνην Κ., δισέγγονη τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 12»⁶, καὶ τὸν Ἀλέξιον

151.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς θεοῦ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78.

2. Οἱ ἀδελφοὶ του, ὅπως εἶδαμε, βλ. προσωπογραφίες Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, ὑ. 2 καὶ 3, καὶ Ἀνδρόνικου Κομν. Βατ. 148, ὑ. 2 καὶ 3, ἐπίσημα ἔφεραν τὴν ἐπωνυμία Κομνηνός, ὡς γιοὶ μίας πορφυρογέννητης, ἐνῶ τὸ πατρικὸ Βατάτζης ἦταν γι' αὐτοὺς τὸ ἀνεπίσημο· σύμφωνα μὲ αὐτὰ καὶ οἱ νεώτεροι ἀδελφοὶ Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 151 καὶ Ἀλέξιος Κομν. Βατ. 152 θὰ ἔφεραν τὶς ἴδιες ἐπωνυμίες, ἂν καὶ δὲ διασώθηκαν τεκμήρια.

3. Ἀνώνυμος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 162, ἀριθ. 272, στίχ. 5-11 τοῦ β' (ἀνεπιγράφου) στιχουργήματος:

Αὐξάνεσθε, πληθύνεσθε, συνεκβλασάνοιτέ μοι,
ἀνάκτορα πληρώσατε τῶν ἐξ ὑμῶν ἐκγόνων.
Καὶ μαρτυρεῖ νυμφεύματα τῶν ὣν ἀδελφοπαίδων.
Καὶ γάρ τὸν Ἰσαάκιον τὸν τῆς συναίμου παιδα
τῆς Εὐδοκίας, τοῦ βλαστοῦ τῆς πατρικῆς πορφύρας,
τῆ τοῦ σεβαστοκράτορος Εἰρήνην δισεγγόνῃ

.....
νυμφοστολῶν εἰς αὐξήσιν τοῦ γένους συμφυτεῦεις.

4. Ὅπως εἶδαμε, τὰ προηγούμενα ἀδελφία του γεννήθηκαν ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1132 - 1137, κατὰ συνέχεια οἱ νεώτεροι ἀδελφοὶ πρέπει νὰ γεννήθηκαν περὶ τὸ 1139 ὁ Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 151 καὶ περὶ τὸ 1140 ὁ Ἀλέξιος Κομν. Βατ. 152.
5. Στὰ στιχουργήματα ὅπου ἀναφέρεται ὁ γάμος τοῦ Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151 μὲ τὴν Εἰρήνην Κ. γίνεται λόγος γιὰ νίκες τοῦ «φωτοβρῦτη ἡλίου καὶ μεγάλου ἀστεράρχη» Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 ἐναντίον τῶν Τούρκων τοῦ Ἰκονίου, τῶν Λατίνων τῆς Ἀντιόχειας, τῶν Σέρβων, τῶν Οὐγγρων, τῶν Δαλματῶν, τῶν Δακῶν καὶ πῶς ὁ βασιλεὺς τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας ζητοῦσε τὴ σύναψη εἰρήνης, βλ. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 161-63, στίχ. 1-33 τοῦ α' στιχουργήματος καὶ στίχ. 1-14 τοῦ γ' στιχουργήματος. Ἀπ' αὐτὲς τὶς πληροφορίες δὲν μποροῦμε νὰ προσδιορίσωμε τὴ χρονολογία τοῦ γάμου καὶ μόνο ἡ συνήθεια ποὺ ὑπῆρχε νὰ παντρεύονται οἱ μελλόνυμφοὶ σὲ πολὺ νεαρὴ ἡλικία μᾶς βοηθεῖ νὰ προσδιορίσωμε κατὰ προσέγγιση τὴ χρονολογία τοῦ γάμου. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ ὁ γάμος τῶν δυὸ νεώτερων ἀδελφῶν Ἰσαάκιου 151 καὶ Ἀλέξιου 152 πού ἐγίνε «τὴν ἴδια μέρα», τελέστηκε περὶ τὸ 1158, πού ὁ μὲν πρῶτος θὰ εἶχε μὴ ἡλικία 19 περίπου χρονῶ, ὁ δὲ δεύτερος 18 περίπου χρονῶ.
6. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 3. Κάτω ἀπ' τὸν στίχ. 10: «τῆ τοῦ σεβαστοκράτορος Εἰρήνην δισεγγόνῃ», χωρὶς ἀμφιβολία ἐννοεῖται ὁ πρῶτος σεβαστοκράτορας Ἰσαάκιος Κ. 12.

Κομν. Βατ. 152⁷.

Ὁ Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 151 δὲν ἦταν παρὰ ἓνας τριτοεξάδελφος τῆς γυναίκας ποὺ παντρεύτηκε, τῆς Εἰρήνης Κ⁸.

Στὶς ἀφηγηματικὲς πηγὲς ἢ στὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων κανεὶς λόγος δὲ γίνεται γι' αὐτὸν τὸν Κομνηνὸν πρίγκιπα, πρῶτον ἀνεπιὸ τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α'), ἔτσι ποὺ καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξὴ του θὰ μᾶς ἦταν ἀγνωστὴ, ἂν δὲ σωζόταν τὸ πιὸ πάνω ἀνεπίγραφο στιχοῦργημα. Ἐπίσης δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ ἂν ἀπόχτησε ἀπογόνους γιὰ νὰ «γемίσουν ἀπ' αὐτοὺς τὰ ἀνάκτορα κατὰ τὴν ἐπιθυμία τοῦ θεοῦ του - αὐτοκράτορα».

Γιὰ νὰ τελέσουν τὸ γάμο τους ὁ Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 151, ἓνας δισηγγονος τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, καὶ ἡ Εἰρήνη Κ., μιὰ δισηγγόνη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12, στηρίχτηκαν σὲ μιὰ ἀπόφαση τοῦ πατριάρχου τῆς ΚΠολης Ἀλέξιου τοῦ Στουδίτη (1125-1043), ποὺ μὲ αὐτὴ ἐπιτρεπόταν ἡ τέλεση γάμων ἀνάμεσα σὲ τριτοεξαδέλφους⁹.

Ὁ αὐλικὸς στιχοπλόκος, καθὼς ἀπευθύνεται στὸ βασιλέα κύρ Μανουήλ (α') Κ. 81, ἐξαίρει τὴν ἐπίμονη προσπάθειά του ποὺ ἀποκαθιστᾷ καὶ ν υ μ φ ο σ τ ο λ ε ῖ τοὺς νεώτερους ἀδελφοὺς τῆς ἐρωμένης καὶ ἀνεπιᾶς του Θεοδώρας Κ. 150, ἓνα κύρ Ἰσαάκιον Κομν. Βατ. 151 καὶ ἓνα κύρ Ἀλέξιον Κομν. Βατ. 152, κ' ἔτσι «εὐφραίνει τὴ μητέρα ποὺ τὸν ἔθρεψε, τὴ Νέα Ρώμη»:

«ἐξ ὧν τὴν θρειαμένην σε μητέρα δούλην Ρώμην
ἐμπλεων τίθεις χαρμονῆς, σκιρτῶν παρασκευάζεις,
προσέτι καὶ νυμφοστολῶν τοὺς ἀδελφόπαιδάς σου,
καὶ χairois, ἄναξ Μανουήλ, οὕτως αὐτὴν εὐφραίνων»¹⁰.

Σ' αὐτὲς τίς χαρὲς καὶ τελετὲς τοῦ ἱεροῦ παλατιοῦ, ὁ κυνικὸς παρατηρεῖ:

7. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κομν. Βατ. 152, ὑ. 7.

8. Πιθανὴ γενεαλογία τῆς Εἰρήνης Κομνηνῆς καὶ βέβαιη γιὰ τὸν Ἰσαάκιον Κομν. 151:

Ἀλέξιος (α') Κ. 15 -

Ἰσαάκιος Κ. 12 ἀδελφοί

Ἰωάννης (β') Κ. 34 -

Ἰωάννης Κ. 23; πρωτεξάδελφοι

Εὐδοκία Κ. 80 -

Ἀνώνυμος Κ. 51; δευτεροεξάδελφοι

Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 151 -

Εἰρήνη Κ. τριτοεξάδελφοι

Συγγένεια ὅμοια ἀνάμεσα τοὺς μὲ κείνη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 144 καὶ τῆς Ἄννας Κομν. Δούκαινας, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 144, ὑ. 5, καὶ τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομν. μὲ τὴν Ἄννα Κομν. Βατ. 149, βλ. προσωπογραφίαν αὐτῆς τῆς τελευταίας, ὑ. 6.

9. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κομν. Βατ. 149, ὑ. 7. Στις 11.IV.1166 μὲ νέα συνοδικὴ ἀπόφαση τοῦ ΚΠόλεως τοῦ Λουκά τοῦ Χρυσοβέργου αὐστηρὰ ἀπαγορεύτηκε ἡ τέλεση γάμων ἐβδόμου βαθμοῦ, ἀλλὰ ἐγίνε δεχτὸ «ὄσοι τέτοιοι γάμοι ἔγιναν στὸ παρελθὸν νὰ μείνουν ἀδιάσπαστοι», καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν ἀνήκαν οἱ γάμοι τοῦ Ἀλέξιου Κ. 144, Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομν., καὶ Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151 μὲ τίς δευτεροεξάδελφες τοὺς: Ἄνναν Κομν. Δούκαιναν, Ἄνναν Κομν. Βατ. 149 καὶ Εἰρήνην Κομν. Ἀλλὰ καὶ ἡ αὐστηρὴ ἀπόφαση τῆς 11ης.IV.1166 γιὰ τοὺς Κομνηνοὺς καὶ τίς οἰκογένειες τῆς ἀριστοκρατίας καταστρατηγοῦνταν καὶ στὸ μέλλον.

10. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 162-63, στίχ. 11-14.

«Κτήσεις κι ἀπώλειες φλέγονται,
 ἄστρα ποῦ ὅλο φεύγουν (καὶ χάνονται)».
 Κλειστοὶ μέσα στους λίγους στίχους
 ὁ κύρ Ἰσαάκιος Κομνηνός ὁ ἐπίκλην Βατάτζης 151
 καὶ ἡ κυρά Εἰρήνη ἡ Κομνηνή¹¹,
 παρουσιάζονται σὲ μᾶς σάν νά μὴν ἐζησαν,
 σάν νά μὴν εἶδαν τοῦ ἡλίου τὴ λάμψη·
 γιὰ μιά στιγμή μόνο ἄγευστη καὶ ἄχρωμη,
 περνοῦν ἀπ' τὰ μάτια μας, γιὰ νά μᾶς θυμίσουν
 –καὶ αὐτὸ πολὺ ἀμυδρά– πῶς κάποτε ὑπῆρξαν.

152. Ἰσαάκιος Κομνηνός Βατάτζης (γένν. περὶ τὸ 1140 – † ;)

Ὁ Ἰσαάκιος¹ Κομνηνός² Βατάτζης³ γιὸς τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη καὶ τῆς
 Εὐδοκίας Κ. 80⁴ γεννήθηκε περὶ τὸ 1140⁵.

Περὶ τὸ 1158, καθὼς εἶδαμε, ὁ αὐτοκράτορας - θεῖος τους Μανουὴλ (α΄) Κ.
 81, πάντρεψε τὴν ἴδια μέρα τοὺς ἀνεψιούς του Ἰσαάκιον Κομν. Βατ. 151 καὶ
 Ἰσαάκιον Κομν. Βατ. 152 μὲ νύφες ἐξαιρετικὲς τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρα-
 τίας⁶: εἶδαμε μὲ ποιάν, μιά Κομνηνήν, παντρεύτηκε ὁ πρῶτος ἀνεψιός, ὁ

-
11. Ἡ Εἰρήνη Κ. θά ἀναφερθῆ καὶ θά λάβῃ ἀριθμὸ στους μετὰ τὴν τακτικὴ Γενεαλογία σχετικὰ
 συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς, γιατί ἐνῶ γνωρίζομε ἀπὸ πηγὴ πῶς ἦταν δισεγγόνη τοῦ
 Ἰσαάκιου Κ. 12, δὲν εἶναι γνωστὸ ἀπὸ πηγὴ ἂν ἦταν μιά ἐγγονή τοῦ Ἰωάννη Κ. 23 καὶ μιά
 κόρη τοῦ Ἀνώνμου Κ. 51, βλ. πῶς πάνω, ὑ. 8.
- 152.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς προπάπου του Ἰσαάκιου (α΄) Κ. 15, καὶ τοῦ ἐπίσης ἐκ
 μητρὸς θεοῦ του βασιλέα Ἰσαάκιου Κ. 74· εἶναι καὶ αὐτὸς, ὅπως οἱ Ἰσαάκιος Κ. 125,
 Ἰσαάκιος Κ. 132, Ἰσαάκιος Κ.Κ. 134, Ἰσαάκιος Κ. 137, Ἰσαάκιος Κ. 144 καὶ Ἰσαάκιος (β΄)
 Κ. 155, π ρ ο π α π ο θ ε ἰ ὡ ν υ μ ο ς, βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κ. 132, ὑ. 1.
2. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, ΡΓ 140, στ. 236: τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ (τοῦ Ἀνδρόνικου
 Κομν. Βατ. 148) καὶ περιποθῆτου ἀνεψιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ
 Ἰσαάκιου τοῦ Κομνηνοῦ·
3. Τὸ ἐπίσημο ἐπώνυμο καὶ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν Ἰωάννη 147, Ἀνδρόνικου 148,
 Ἰσαάκιου 151 καὶ Ἰσαάκιου 152 ἦταν Κομνηνός, τὸ ἀνεπίσημο ἦταν Βατάτζης ἀπ' τὸν
 πατέρα τους, βλ. προσωπογραφίες Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, ὑ. 2 καὶ 3, Ἀνδρόνικου Κομν.
 Βατ. 148, ὑ. 2 καὶ 3, Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151, ὑ. 2.
4. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, ΡΓ 140, στ. 253: τῶν περιποθῆτων ἀνεψιῶν τοῦ βασιλέως
 ἡμῶν τοῦ ἁγίου, τῶν υἱῶν τοῦ μακαρίτου γαμβροῦ τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας, τοῦ
 πανσεβαστοῦπερτάτου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Βατάτζου, τοῦ τε κυροῦ Ἀνδρόνικου (148)
 καὶ τοῦ κυροῦ Ἰσαάκιου (152)·
5. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151, ὑ. 4.
6. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151, ὑ. 5, 6 καὶ 7.

δεύτερος, ὁ Ἰωάννης Δούκας, ἄδελφός τοῦ Ἰωάννη Δούκα, τοῦ πάππου τῆς αὐγουστάς Εἰρήνης Δούκαινας, συζύγου τοῦ Ἰωάννη (α΄) Κ. 15, ἀπὸ τὴν ὁποία (Μαρίαν

7. Τὰ Δημοτικά ἀνεπίγραφα εἰς Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 161-63, ἀριθ. 272, σὲ τρία χωριστὰ στιχοῦργήματα α΄, β΄, καὶ γ΄, βρίσκονται καὶ στὸν Κώδικα Κοσμᾶ Ἀγιορείτη τοῦ κελλίου παπα-Σάβα Καρυῶν (τώρα στὴ μονὴ Βατοπεδίου, βλ. προσωπογραφίαν Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 37· τὸ κείμενο ἀντέγραψα κατὰ Φλεβάρη τοῦ 1962), μὲ τὴν ἐξῆς παραλλαγὴν στὸ β΄ στιχοῦργημα, τὸ ὅποιον στίχον ἐκδόση τοῦ Σπ. Λάμπρου ἔχει 11 στίχους, βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κομν. Βατάτζη 151, ὑ. 3, στὴ δὲ ἀπόδοσιν τοῦ Κώδικα Κοσμᾶ Ἀγιορείτη 14 στίχους· αὐτὴ ἡ δευτέρη ἀπόδοσιν τοῦ β΄ στιχοῦργήματος, στίχ. 7-14 ἔχει ὡς ἐξῆς:

Καὶ μαρτυρεῖ νυμφεύματα τῶν ὧν ἀδελφοπαίδων.

Καὶ γὰρ τὸν Ἰσαάκιον τὸν τῆς συναίμου παῖδα

τῆς Εὐδοκίας τοῦ βλαστοῦ τῆς πατρικῆς πορφύρας,

τῆ τοῦ σεβαστοκράτορος Εἰρήνης δισηγεγόνῃ,

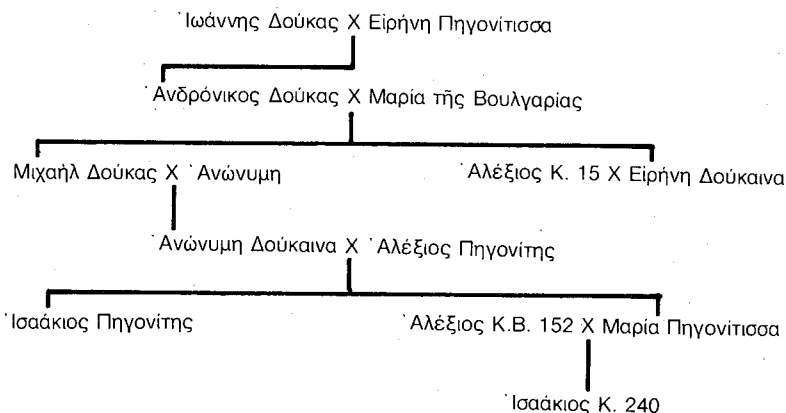
καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν τῆς αὐτῆς συναίμου παῖδα

τῆ τοῦ καίσαρος Μαρία τρισηγεγόνῃ,

τῆ τοῦ Πηγονίτου Ἰωάννου θυγατρὶ,

νυμφουστολῶν εἰς αὐτῶν τοῦ γένους συμφυτεύεις.

Μετὰ τὸ στιχοῦργημα ἀκολουθεῖ στὸν Κώδικα τὸ σχόλιον: «Τοῦ Κομνηνοῦ Ἰωάννου (152) δὲ παῖς ἐκ τῆς Πηγονίτισσος Μαρίας ἦν ὁ Κομνηνός Ἰσαάκιος (240), ὃν ἐν τῇ ἱερᾷ κολυμβήθρᾳ ἀνεδέξαντο οἱ θεοὶ αὐτοῦ ὁ Κομνηνός Ἰσαάκιος (151) καὶ ὁ Πηγονίτης Ἰσαάκιος, καὶ ὃς (Ἰσαάκιος Κ. 240) ἐς ὕστερον γέγονε γαμβρός τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Ἀγγέλου (180)». Ὁ «καίσαρ» τῶν πρόσθετων στίχων 11-13 πρέπει νὰ εἶναι ὁ Ἰωάννης Δούκας, ὁ τοῦ Κωνσταντίνου (I΄) ἀδελφός, ποὺ εἶχε παντρευτῆ περὶ τὸ 1045 τὴν Εἰρήνην Πηγονίτισσαν, βλ. D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 13, σ. 41 καὶ ὑ. 47. Ἀλλὰ πῶς δυὸ Πηγονίτες, ὁ Ἰσαάκιος καὶ ἡ Μαρία, ἦσαν «τρισηγεγονοί» τοῦ Ἰωάννη Δούκα καὶ τῆς Εἰρήνης Πηγονίτισσας; Πρέπει νὰ δεχτοῦμε πῶς ὁ πατέρας αὐτῶν τῶν δυῶν, ὁ Ἰωάννης Πηγονίτης, παντρεύτηκε μὴ Δούκαινα, δισηγεγονὴ τοῦ Ἰωάννη Δούκα:

Πηγονίτισσαν) απόκτησε τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνὸν (Βατάτζην) 240, ἐκ μητρὸς Πηγονίτην, τὸν ἔπειτα γαμβρὸν τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιοι (γ') Ἀγγ. Κομν. 180⁷.

Ὁ Ἀλέξιος Κομν. Βατ. 152 πῆρε μέρος μαζί με τὸν πρεσβύτερο ἀδελφὸ τοῦ Ἀνδρόνικο Κομν. Βατ. 148 στὶς συνόδους τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166⁸ καὶ τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ ἰδίου ἔτους⁹.

Στὶς συνεδρίες τῆς συνόδου, ὅπου παρίστατο, ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους πρίγκιπες, στὴν ὑπερῶα τροπικὴ πῆν πρὸς μεσημβριαν τοῦ πορφυρομανουηλίτου τρίκλινου τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, ὁ κύρ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ὁ ἐπίκλην Βατάτζης 152 καθόλου τὸ νοῦ δὲν εἶχε στὸ ἐπίμαχο θέμα: ἀν ἡ φράση τοῦ Χριστοῦ «ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν» ἀναφερόταν στὴ θεία του φύση καὶ ἐπομένως ὁ Υἱὸς ἦταν κατώτερος ἀπ' τὸν Πατέρα¹⁰: σὲ τέτοια πράματα ἀνιαρὰ ὁ κύρ Ἀλέξιος 152 δὲν εἶχε τὸ νοῦ: τὸ ντύσιμό του πρόσεχε ἄκρως ἐκλεκτικὸ νὰ εἶναι, καὶ στοῦ δυνατοῦ ἔρωτα τὸ ἄκουσμα –καθὼς νέος 26 χρονῶ ἦταν– ἔτρεμε καὶ συγκινοῦνταν, σάν ἓνας αἰσθητῆς¹¹.

153. Μαρία Κομνηνή (γένν. III.1152 – † VIII. 1182)

Ἡ Μαρία¹ Κομνηνή πρωτότοκη κόρη τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ τῆς Εἰρήνης τῆς ἐξ Ἀλαμανῶν² γεννήθηκε τὸ Μάρτη τοῦ 1152³.

Τὸ ὄνομα Μαρία θὰ τῆς δόθηκε τὴν πέμπτη μέρα τῆς γέννησής της,

¹ Ἡ Μαρία Πηγονίτισσα ἀπ' τὴ μητέρα της ἦταν μιά τρισεγγόνη τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Δούκα καὶ μιά ἐγγονὴ τοῦ Μιχαὴλ Δούκα, ἐνῶ ὁ ἀντρας της Ἀλέξιος Κομν. Βατ. 152 ἦταν ἓνας δισηγγονος τῆς Εἰρήνης Δούκαινας.

8. Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 236. Βλ. τὸ κείμενο πῶ πάνω, ὑ. 2.

9. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 253. Βλ. τὸ κείμενο, πῶ πάνω, ὑ. 4.

10. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 236 καὶ 252-53· Βασίλειος Στεφανίδης, Ἐκκλησ. Ἱστορία, τρίτ. ἐκδ., Ἀθῆναι 1970, σ. 426.

11. Κώδικας Κοσμᾶ Ἀγιορείτη κελλίου παπα-Σάβα: νεανικός καὶ ἐρωτικός (ὁ κύρ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ὁ Βατάτζης).

153.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας της Μαρίας Κ. 75.

2. Κίνναμος, σ. 118: ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ θυγάτριον αὐτῶ πρώτως ἄρτι ἐκ τῆς Αὐγούστης ἐτέχθη Εἰρήνης κάλλιε διενεργόν Μαρία τε ὀνομάσθη καὶ βασιλις ἀνεβοήθη. Ὁ ἴδιος, σ. 214-15. Χωνιάτης, σ. 147, 167, 179, 300· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1066-67 καὶ 1070· ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 412-13 καὶ 415-16.

3. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 342, στίχ. 34-5:

Ἄρτιος μόνος τῶν μηνῶν ὁ μάρτιος ἄρτίως·

Κομνηνικὴ γὰρ ἄμπελος ἐξηγήθησεν ἐν τούτῳ.

Τὸ πῶ πάνω στοιχείο ὡς πρὸς τὸ μήνα· ὡς πρὸς τὸ ἔτος γέννησης (1152), συνδυάζομε τὴν πληροφορία τοῦ Κίνναμου, σ. 118 πῶς ἡ γέννησή της συνέπεσε ἀμέσως μετὰ τὴν συναμῆ ἐνὸς συμφώνου μετὰ τὴν Οὐγγαρία, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 212, ὑ. 3 καὶ 407.

σύμφωνα με την παλιά βασιλική συνήθεια⁴, και ή βάπτισή της θα έγινε κατά την τεσσαρακοστή μέρα της γέννησής της⁵, όποτε και σ τ έ φ τ η κ ε β α σ ί λ ι σ σ α⁶ άπ' τον πατέρα της και τον πατριάρχη ΚΠόλεως Θεόδοτο β' (1151 - 1152 και 1153 - 1154).

Η άπουσία άρρενος άπογόνου, κατά τó πρότυπο της Άννας Κ. 32, της κόρης του Άλέξιου (α') Κ. 15, υπάγóρευσε τή στέψη της ως βα σ ί λ ι σ σ α ς, κ' έτσι οι ποιητές της αύλης μπορούσαν νά τή χαιρετίζουν ως «διάδοχο της βασιλείας»⁷, ως «χρυσουγή δέσποινα πορφυρογέννητο», πού όπως τότες άλλες, είδε τó φώς της ήμέρας στον «θεϊόν δόμον» της π ο ρ φ ύ ρ α ς⁸.

Η όμορφιά της μαρτυρείται άπ' τή βρεφική της ήδη ήλικία⁹.

Όσο για τó χαρακτήρα της, καθώς μεγάλωσε, τó έλληνοσυγγρικό αίμα του πατέρα της και τó γερμανικό της μητέρας της, έδωσαν ένα γυναικείο τύπο καταπληχτικό, πού ώραία μās διαζωγράφισε ό Χωνιάτης, καθώς μās τήν παρουσιάζει στα μετά τó θάνατο του πατέρα της χρόνια: «Ήταν μιά γυναίκα, γράφει, δραστήρια, τολμηρή, παράφορη, και καθώς δέ χώνευε, όπως είναι φυσικό, τή μητριά της αντίβασιλίσσα Μαρία-Ξένη της Άντιόχειας και δέν άνεχόταν νά τήν παραμερίζουν άπ' τή διοίκηση του Κράτους και νά τήν υποβλέπουν ως άντιδραστική»¹⁰, ρίχτηκε σ' ένα άγώνα έναντίον της αντίβασιλίσσας και του πρωθυπουργού της Άλέξιου Κ. 132, και «έπραξε έργα άτάσθαλα πού ρήμαξαν τó πολίτευμα»¹¹, και πού με αυτά δέν ώφέλησε,

4. Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος, Έκθεσις Βασιλείου τάξεως, έκδ. Bonn, σ. 216 κεξ. και 615 κεξ. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, τ. Δ' (1951), σ. 39-40. «Τήν γενέθλιον και όνομαστήριον του παιδός ήμέραν» αναφέρει για τον Άλέξιον (β') Κ. 155 και ό Χωνιάτης, σ. 220.

5. Κατά τήν 17η Νεαρά του Λέοντα (ς') του Σοφού, ΡG τ. 107, στ. 460· JGR, 3,91, τά νήπια έπρεπε νά βαφτίζονται τήν 40ή μέρα άπ' τή γέννησή τους, εκτός αν υπήρχε κίνδυνος πού ανάγκαζε τήν έπίσπευση του μυστηρίου. Πρβλ. και μαρτυρία Πέτρου του Χαρτοφύλακα στον καιρό της βασιλείας Άλέξιου (α') Κ. 15, Ράλλη-Ποτλή, Σύνταγμα, τ. 5 (1855), σ. 369.

6. Μαγγάνειος Πρόδρομος, έκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Ό Πρόδρομος του Μαρκιανού κώδικος, VV10 (1903), σ. 135, ποιήμα XVII, στίχ. 166-69:

Ναι πός αύτης της βλάστης σου, ναι της μονογενοῦς σου
της κόρης των όμμάτων σου, της μέσης σου καρδίας,
της έτι νῦν υπό μαζόν, της έτι θηλαζούσης
και βασιλείω στέμματι δεσποινικώς στεφθείσης...

Κίναμος, σ. 118, βλ. τó κείμενο πιο πάνω, ύ. 2· Χωνιάτης, σ. 179: μήπω δέ γεννήσας ό Μανουήλ υιόν, άλλ' επί τή θυγατρί Μαρία, ήν αύτῷ ή έξ Άλαμανών απέτεκεν άλοχος, τας του γένους σαλεύων διαδοχάς.

7. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ένθ. άνωτ., (ύ. 6), σ. 134, στίχ. 121.

8. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ένθ. άνωτ., (ύ. 6), σ. 132, στίχ. 69-71.

9. Μαγγάνειος Πρόδρομος, έκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 342, στίχ. 32-3:

Ήτις και νῦν εκβέβηκε και βαίνοι και προκόπτοι

Έν επιδόσει σώματος και χάριτος και κάλλους.

10. Χωνιάτης, σ. 300-1.

11. Χωνιάτης, σ. 313.

«για τὸ δικό της κακὸ καὶ τὴ δική της καταστροφή»¹², παρὰ μόνο τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, «τὸν κακὸ δαίμονα καὶ ἐξολοθρευτὴ τῆς γενιᾶς της»¹³.

Ἡ Μαρία Κ. 153 ἀρραβωνιάστηκε τὸ 1163, σὲ ἡλικία μόλις 11 χρονῶ, γιὰ πολιτικούς λόγους, μὲ τὸν Οὐγγρο πρίγκιπα Βελᾶ, ἡλικίας τότε ὄχι πιὸ πάνω ἀπὸ 13-14 χρονῶ¹⁴, κάτω ἀπ' τὴς ἐξῆς συνθήκες.

Ὅπως μᾶς εἶναι γνωστό, ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καθὼς ἔλαβε εἰδήσεις πολὺ λίγο εὐνοϊκὲς γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ Στέφανου IV στὸν οὐγγρικὸ θρόνο, θέμα ποῦ χειριζόταν ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἦλθε σὲ διαπραγματεύσεις εἰρήνης μὲ τὸ Στέφανο III¹⁵, γιόν τοῦ μακαρίτη Γκέϊζα II καὶ ἀνεψιὸ τοῦ Στέφανου IV. «Οἱ στρατιωτικὲς ἐνέργειες τοῦ Μανουὴλ (α΄), λέει σοφὸς Οὐγγρος ἐρευνητής, γιὰ νὰ φέρῃ τὴν Οὐγγαρία κάτω ἀπ' τὴν ἡγεμονία τοῦ Βυζαντίου, καθὼς ἀπότυχαν, ὁ αὐτοκράτορας ἔστειλε τὸ φθινόπωρο τοῦ 1163¹⁶ τὸν μέγαν ἐταίρειάρχην πανσέβαστον σεβαστὸν Γεώργιον Παλαιολόγον Δούκαν Κομνηνόν 191¹⁷, ὡς πρεσβευτὴ στὴν οὐγγρική αὐλή. Σὲ συνέχεια αὐτῶν τῶν διαπραγματεύσεων, ὁ Μανουὴλ (α΄) πρόσφερε τὸ χέρι τῆς κόρης του Μαρίας Κ. 153 στὸν πρίγκιπα Βελᾶ, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ τοὺς ἀνακηρύξῃ διαδόχους τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου. Σὲ ἀντάλλαγμα ἢ οὐγγρική αὐλή συμφώνησε νὰ παραχωρήσῃ στὸν αὐτοκράτορα τὴν πατρική κληρονομία τοῦ Βελᾶ, δηλ. τὴν κυριαρχία πάνω στὸ δαλματοκροατικὸ χῶρο (*la principauté dalmato-croate*). Ἡ βυζαντινὴ διπλωματικὴ ἀποστολή, δηλ. ὁ ἀρχηγὸς τῆς Γεώργιος Παλ. Δ.Κ. 191, ἔφερε τὸ Βελᾶ στὴν αὐλή τῆς ΚΠολης»¹⁸.

Μὲ τὴν ἄφιξη τοῦ νεαροῦ Οὐγγρου βασιλόπαιδα, ὁ αὐτοκράτορας ἄρχισε νὰ φροντίζῃ γιὰ τὸν ἀρραβῶνα¹⁹ καὶ προπάντων νὰ ἐπιμελῆται τῆς θρησκευτικῆς κατάρτισης τοῦ Βελᾶ γιὰ τὴν εἴσοδό του στοὺς κόλπους τῆς

12. Χωνιάτης, σ. 301.

13. Χωνιάτης, σ. 333 καὶ 349.

14. G. Moravcsik, *Pour une alliance byzantino-hongroise*, B38 (1933), σ. 556· S. De Jongh, σ. 68.

15. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κοντοστέφ. Κομν. 134, ὑ. 29.

16. Κατὰ τὸν Κίνναμον, σ. 215, ὁ Γεώργιος Παλ. Δ. Κ. 191 ἔκανε δυὸ διπλωματικὲς ἀποστολὲς στὴν Οὐγγαρία τὸ 1162-63. Τὸ 1162, καὶ αὐτὴ τὴ χρονολογία σημειώνει ὁ Od. Lampsidis, *Georgios Palaiologos*, B40 (1970), σ. 401 καὶ 406, στάλθηκε στὴν Οὐγγαρία καὶ συζήτησε μὲ τοὺς συμβούλους τοῦ Στέφανου III «περὶ τοῦ κήδους»· τὸ 1163 στάλθηκε καὶ πάλι, βλ. Κίνναμος, σ. 215. Πηγαίνοντας γιὰ δευτέρη φορά στὴν Οὐγγαρία παράλαβε ἀπ' τὴν οὐγγρική αὐλή τὴν πατρική κληρονομία τοῦ Βελᾶ, δηλ. τὴ Δαλματία καὶ τὸ Σίρμιο, καθὼς καὶ τὸν ἴδιο τὸ Βελᾶ καὶ τὸν ἔφερε στὴν ΚΠολη, βλ. Κίνναμος, σ. 215.

17. H P. Karlin-Hayter, *L'Hétéroiarque*, JÖB23 (1974), σ. 130, γράφει πὼς ὁ Γεώργιος Παλ. Δ. Κ. 191 «reçut le titre qui nous intéresse avant le 2 mars 1166», ἀλλὰ ἤδη ὁ Κίνναμος, σ. 215, ἀπ' τὸ 1162-63, μᾶς λέει πὼς τῆς «ἐταιρείας τῶ τότε ἡγεῖτο τῆς βασιλικῆς», καὶ αὐτὸ σημειώνει καὶ ὁ Od. Lampsidis, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 401.

18. Κίνναμος, σ. 214-15. Πρβλ. G. Moravcsik, *Pour une alliance*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 556-57.

19. Κίνναμος, σ. 215: καὶ τὸ ἐντεῦθεν τῶν ἐπὶ τῷ κήδει βασιλεὺς ἐφρόντιζεν.

ὀρθόδοξης ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας²⁰.

Ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ ταχτοποιήθηκαν, ὁ Βελας κατὰ τὴ βάφτισή του ὡς ὀρθόδοξος μετονομάστηκε Ἀλέξιος καὶ ἀναγορεύτηκε δεσπότης²¹, μὲ μιὰ τίτλοφορία ποῦ μέχρι τότε ἐπιφύλασσόταν σὲ μόνο τὸν αὐτοκράτορα καὶ ποῦ τοῦ λοιποῦ πήρε τὸ χαρακτήρα ἑνὸς ἰδιαίτερου τίτλου, ποῦ στὴν ἱεραρχία ἐρχόταν ἀμέσως μετὰ τὸν αὐτοκράτορα καὶ πρὶν ἀπ' τὸ σεβαστοκράτορα καὶ τὸν καίσαρα²², καὶ τότε τελέστηκε ἡ μνηστεία του μὲ τὴ νεαρὴ πορφυρογεννήτη βασιλισσα Μαρία Κ. 153²³.

20. Τὸ πὼς ὁ Βελας ἐγίνε ἀπὸ καθολικὸς ὀρθόδοξος καταφαίνεται ἀπ' τὴν παρουσία του στὴ σύνοδο τῆς 6ης.ΙΙΙ.1166 Ἐκκλησίας, Θησ. Ὁρθοδοξίας, ἐκδ. Migne, PG140, στ. 252· ἐκδ. Στ. Σάκκου, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, σ. 153: συνεδριάζόντων τῶ ἐνθῆει κράτει αὐτοῦ τοῦ δεσπότη καὶ περιποθῆτου γαμβροῦ τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας κυροῦ Ἀλεξίου· Ὁ Eude de Deuil, PL195, στ. 1220, βεβαιώνει πὼς ὅσοι ἀπ' τοὺς καθολικοὺς παντρεύονταν μὲ ὀρθόδοξες ξαναβαφτίζονταν. Πρβλ. V. Vasilievskij, VV1 (1894), σ. 86, ὑ. 2. Ὡς παράδειγμα ἔχομε καὶ τὸν ἀρχιζουπάνο τῆς Σερβίας Στέφανον I Nemanja (1167-1196 †1200), ὁ ὁποῖος ἐνῶ πρῶτα βαφτίστηκε κατὰ τὸν λατινικὸ τύπο, ξαναβαφτίστηκε κατὰ τὸν ὀρθόδοξο, ὅταν ἤλθε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴ Ρασκία, ὅπου οἱ κάτοικοι ἀνήκαν στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, βλ. Martinov, Les manuscrits slaves de la bibliotheque imperiale, Paris, 1858, σ. 50. Πολὺ ἀργότερα, τὸ 1484, μιὰ σύνοδος τῆς ΚΠολης ἀναγνώρισε τὴν ἐγκυρότητα τοῦ λατινικοῦ βαφτίσματος καὶ ἀποφάνθηκε πὼς ὁ Λατίνος ποῦ θὰ περνοῦσε στὴν Ὁρθοδοξία ἔπρεπε μόνο νὰ χρισθῆ μὲ τὸ ἅγιο μύρο, βλ. Ράλλης-Ποτλῆς, Σύνταγμα, τ. 5 (1855), σ. 145-46. Γιά τὸ θέμα τῆς εἰσόδου τῶν καθολικῶν στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, βλ. L. Petit, EO2, σ. 129, καὶ Palmieri, EO7, σ. 624-33.
21. Κίνναμος, σ. 215: ὁ τε παῖς Ἀλέξιος ἤδη μετωνομάσθη καὶ δεσπότης ἐπεβοήθη. Ἐκκλησίας, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG140, στ. 252· ἐκδ. Στ. Σάκκου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 153, βλ. τὸ κείμενο στὴν ἀμέσως πρὶν ἀνωτ., ὑ. 20· σημειῶνω πὼς ὁ Στ. Σάκκος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 97, Πίναξ 2, δὲν μπόρεσε νὰ συνταυτίσῃ «τὸν γαμβρὸν Ἀλέξιον» τὸν Οὐγγρον καὶ θέτει ἐρωτηματικὸ, χωρὶς νὰ διακρίνῃ γιὰ ποῖο πρόσωπο πρόκειται. Κατάλοια τοῦ χαρτοφυλάκου τῆς μονῆς τῆς Ἱερᾶς ἤτοι τοῦ Ξηροχωραφίου, ἐκδ. S. Wilson - J. Darrouzès, REB26 (1968), σ. 24, Πρᾶξις τῆς 22ας.ΙΙΙ.1167 τοῦ διακόνου Κωνσταντίνου Κανίτου, τοῦ ἐπὶ τῆς πατριαρχικῆς σακέλλης· ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ κοσμοποθῆτων καὶ ἐκ Θεοῦ ἐστεμμένων, μεγάλων, νικητῶν καὶ εἰρηνοποιῶν βασιλέων ἡμῶν, Μανουὴλ μεγάλου βασιλέως πορφυρογεννήτου καὶ αὐτοκράτορος Ρωμαίων τοῦ Κομνηνοῦ... καὶ Μαρίας τῆς εὐσεβεστάτης αὐγούστης, Ἀλεξίου δεσπότη καὶ Μαρίας τῆς εὐσεβεστάτης βασιλίσσης καὶ πορφυρογεννήτου...
22. Βλ. τὴ μελέτη μου, Ἀλέξιος Κ. 74-Εἰρήνη ἡ Ρωσικὴ κ.λπ. σὲ περιοδικὸ Βυζαντινὰ 7 (1975), σ. 152, ὑ. 129, καὶ προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 74, ὅπου ἐκθέτω τὶς ἀπόψεις τοῦ μακαρίτη G. Ostrogorsky καὶ L. Stiernon πάνω σὲ τὸ θέμα τοῦ πότε συστήθηκε ὁ τίτλος τοῦ δεσπότη μετὰ τὴν πρὶν ἀνωτ. ἐννοία. Πάντως εἶναι ἕνα λάθος τοῦ F. Chalandon, τ. II, σ. 476, ὅπως ἤδη παρατήρησε ἡ S. De Jongh, σ. 68, ὑ. 3, πὼς ὁ Βελας-Ἀλέξιος «ἔλαβε τὴν ἀξία (τὸν τίτλο) τοῦ σεβαστοῦ».
23. Ὁ Κίνναμος, σ. 215, γράφει: Μαρία τῆ αὐτοῦ θυγατρὶ συνάμει πρὸς γάμον (ὁ Μανουὴλ α') διενόηθη. Ὁ γάμος θὰ γινόταν μὲ τὸν καιρὸ, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐγίνε. Ὁ Ἐκκλησίας, σ. 179, ὀνομάζει τὸν Βελας-Ἀλέξιον «μνηστορα (=ἀρραβωνιαστικὸ) τῆς Μαρίας Κ. 153». Ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 476, γράφει σωστὰ πὼς ὁ Βελας-Ἀλέξιος «fut alors fiancé à la fille de Manuel Maria», ἐνῶ ἡ S. De Jongh, σ. 68, σημειώνει πὼς «τὸ 1162

Στὸ ναὸ τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν δόθηκαν οἱ ὄρκοι πίστεως τῶν παρισταμένων στοὺς διαδόχους τῆς βασιλείας Μαρίας Κ. 153 καὶ (Βελᾶν) - Ἀλέξιον, καὶ κατὰ τὴν ὀρκωμοσίαν ἐπιστάτησε ὁ ἐπίτοϋ κανικλείου Θεόδωρος Στυππειώτης, σύζ. τῆς Εὐδοκίας Κ. 146α, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὸ, καὶ ὄχι ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Ἰωάννης Καματηρός, ὁ καὶ ἀρμόδιος, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ζήλεια προκάλεσε, καθὼς εἶδαμε τὴν ἀδικὴ καταστροφὴ τοῦ περιλαμπροῦ ὑπουργοῦ²⁴.

Τὸ 1165, σύμφωνα μετὰ τὸ Χωνιάτη, φαίνεται πῶς ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀπὸ τῆς νικηφόρου ἐκστράτειαν ἐναντίον τῆς Οὐγγαρίας, προχώρησε σ' ἓνα μέτρο πρὸς ἀποφασιστικόν: «Καθὼς δὲν εἶχε ἀκόμη ἀποχτήσῃ γιόν»²⁵, ἀξίωσε ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀξιωματοῦχους τῆς Μοναρχίας, «νὰ ὀρκιστοῦν πῶς μετὰ τὸ θάνατόν του, θὰ δεχτοῦν τὴν κόρην τοῦ Μαρίας Κ. 153 καὶ τὸ μνηστήρα τῆς Ἀλέξιον τὸν Οὐγγρον ὡς κληρονόμους τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας καὶ πῶς θὰ τοὺς ὑπακούουν καὶ θὰ τοὺς προσκυνοῦν ὡς αὐτοκράτορες Ρωμαίων»²⁶ (= Ρωμαίων Ἑλλήνων).

Ὁ μόνος ποῦ ἀρνήθηκε, καθὼς ξέρομε, νὰ δώσῃ ὄρκο πίστεως καὶ ὑποταγῆς ἦταν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, ἐνῶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποῦ συμμερίζονταν τὴν ἀπόψεϊν του, δίστασαν νὰ ἀρνηθοῦν καὶ ἔδωσαν τὸν ὄρκο τῆς μετὰ θάνατον ἀναγνώρισης ποῦ ἀπαιτοῦσε ὁ αὐτοκράτορας²⁷.

Ὁ Βελᾶς, κάτω ἀπὸ τὸ ὄνομα Ἀλέξιος, πῆρε μέρος «ὡς γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορα» στὴ σύνοδο τῆς 6ης. III. 1166, μετὰ τὴν ιδιότητα «τοῦ συνεδριάζοντος» καὶ ὄχι τοῦ ἀπλᾶ «παρισταμένου», καὶ στὴ σειρά τοῦ προβαδίσματος εἶχε τὴν πρώτην μετὰ τὸν αὐτοκράτορα θέσιν προηγούνταν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν πατριαρχῶν ΚΠόλεως Λουκά, Ἀντιοχείας Ἀθανάσιου καὶ Ἱεροσολύμων Νικηφόρου καὶ ὄλων τῶν μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, ποῦ αὐτὰ τὰ τελευταῖα μόνον «παρίσταντο»²⁸.

Ἐπίσης τὸ ὄνομά του ἀναφερόταν μαζί με κείνο τῆς μνηστῆς τοῦ βασιλίσσας Μαρίας Κ. 153, μετὰ τὰ ὀνόματα τῶν αὐτοκρατόρων Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 καὶ Μαρίας τῆς Ἀντιοχειανῆς, σὲ ὅλες τὶς δημόσιες πράξεις· μιά τέτοια

(ἀντὶ τοῦ σωστοῦ 1163) ὁ Βελᾶς-Ἀλέξιος ἀρραβωνιάστηκε τῇ Μαρίας Κ. 153 καὶ τὸ 1165 τὴν παντρεύτηκε». Αὐτὰ εἶναι ἀνακριβῆ· τὸ σωστὸ εἶναι πῶς ὁ Βελᾶς-Ἀλέξιος τὸ 1163 μνηστεύτηκε τῇ Μαρίας Κ. 153 καὶ τὸ 1165 ὁ πατέρας τῆς αὐτοκράτορας ὑποχρέωσε ὅλους τοὺς ἀξιωματοῦχους τοῦ Κράτους νὰ δώσουν ὄρκο πίστεως πῶς μετὰ τὸ θάνατόν του θὰ ἀναγνωρίσουν τοὺς πρὸ πάντων ὡς βασιλεῖς Ρωμαίων.

24. Χωνιάτης, σ. 147. Πρβλ. G. Ostrogorsky, *Urum-Despotes ... in Byzanz*, BZ44 (1951), σ. 449 κεξ· N.G. Svoronos, *Le serment de fidélité*, REB9 (1951), σ. 110· ὡς καὶ πρὸ πάντων, προσωπογραφίαις Μαρίας Κ. 123, ὑ. 74α καὶ Εὐδοκίας Κ. 146α, ὑ. 46. Γιά τὸν Ἰωάννην Καματηρόν, βλ. Γενεαλογίαν μου. τ. Α΄, σ. 428, καὶ ὑ. 317-31α, καὶ σ. 536 καὶ ὑ. 193.

25. Χωνιάτης, σ. 179: μήπω δὲ γεννήσας ὁ Μανουὴλ υἱόν.

26. Χωνιάτης, σ. 179. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 486.

27. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 75 καὶ 76.

28. Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, ἐκδ. Migne, PG140, στ. 252· ἐκδ. Στ. Σάκκου, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν, σ. 153.

πράξη με χρονολογία 22ας.ΙΙΙ.1167 συναντήσαμε πιό πάνω²⁹.

Οί έκστρατείς που έκανε ό Μανουήλ (α΄) άπ΄ τό 1164 ώς τό 1167 έναντίον του Στέφανου ΙΙΙ τής Ούγγαρίας, καθώς οί σύμβουλοί του παραβίασαν τό σύμφωνο του 1163, διενεργήθηκαν στό όνομα του πρίγκιπα Βελά-Άλέξιου και για τήν υπεράσπιση των συμφερόντων αυτού του τελευταίου³⁰.

«Καθώς προσκάλεσε τόν πρίγκιπα Βελά στη βυζαντινή αύλή και τόν ανακήρυξε διάδοχό του, λέει διάσημος Ούγγρος βυζαντινολόγος, άληθινά φιλέλληνας και πολύ συμπαθής και σεβαστός, ό Μανουήλ (α΄) δέν είχε καθόλου τήν ιδέα να μεταχειριστή τόν Ούγγρο πρίγκιπα σαν ένα παιχνίδι στις πολιτικές του βλέψεις. Τόν θεωρούσε στα σοβαρά σαν τό πιό ένδεδειγμένο πρόσωπο για να πετύχη τελικά, έπειτ΄ από τόσες άκαρπες προσπάθειες, τό σταθερό σκοπό τής πολιτικής του, δηλ. τήν άποκατάσταση τής παλιάς ρωμαϊκής αυτοκρατορίας με τήν έλληνο-ουγγρική ένωση»³¹.

Κοντά στα πιό πάνω, έχομε και μιá αντίφατική πληροφορία που με επιφύλαξη γίνεται δεχτή πώς μετά τό θάνατο του βασιλέα τής Σικελίας Guillaume I († 7.V.1166), ό Μανουήλ (α΄) πρότεινε στη βασίλισσα Marguerite, χήρα του Guillaume I και αντίβασιλίσσα τής Σικελίας, τό γάμο του νεαρού βασιλέα Guillaume II (1166 - 1189) με τή Μαρία Κ. 153, τή διάδοχο του ελληνικού αυτοκρατορικού θρόνου³².

Από βυζαντινής πλευράς πάνω στις έλληνονορμανδικές σχέσεις έχομε τήν πληροφορία πώς μιá μερίδα των Νορμανδών τής Σικελίας παρακάλεσε τό Μανουήλ (α΄) να παρέμβη στα πράματα του σικελικού βασιλείου και να συμβάλη στην ανακήρυξη ως βασιλέα του έτεροθαλή άδελφού του Guillaume I, μάλλον του Simon, νόθου γιού του Roger II (1130 - 1154), αλλά ό αυτοκράτορας άρνήθηκε³³, καθώς ίσως είχε σκοπό να πλησιάση και να έξευμενίση τή βασίλισσα τής Σικελίας και χήρα του Guillaume I. Πάντως οί γαμήλιες διαπραγματεύσεις του 1166 ανάμεσα στην ΚΠολη και τό Παλέρμο, αν πραγματικά έγιναν, για μιá ένωση τής Μαρίας Κ. 153 με τό νεαρό νορμανδό ήγεμόνα, δέν κατάληξαν σε κανένα άποτέλεσμα.

29. Βλ. πιό πάνω, ύ. 21: Κατάλοιπα κτλ. μονής Ίερās.

30. Κίνναμος, σ. 217-18· Χωνιάτης, σ. 167. Πρβλ. G. Moravcsik, Pour une alliance, ένθ΄ άνωτ. (ύ. 14), σ. 557.

31. G. Moravcsik, Pour une alliance, ένθ΄ άνωτ., σ. 557.

32. Romuald de Salerne, Chronicon, MGH. SS., τ. XIX, σ. 436· αυτές οί γαμήλιες διαπραγματεύσεις είναι όλοτελα διάφορες από κείνες που έγιναν τό 1172· βλ. Dandolo, Chronicon, Muratori, R.I.SS., τ. XII, σ. 289, πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 571-72· του ίδιου, Histoire de la domination normande, τ. II, σ. 359, ύ. 1. Σε αντίθεση άπ΄ τόν F. Chalandon, ή S. De Jongh, σ. 68, ύ. 5, μάλλον άπορρίπτει τίς γαμήλιες διαπραγματεύσεις του 1166, θυμίζοντας πώς ή Μαρία Κ. 153 ήταν τότε μνηστευμένη (κατ΄ αυτήν παντρεμένη) με τόν Βελάν-Άλέξιον.

Ἡ μοίρα τῆς Μαρίας Κ. 153 εἶχε κάποια συστοιχία μὲ κείνη τῆς μεγάλης θείας τῆς Ἄννας Κ. 32. Ὅπως ἡ γέννηση τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἄννας Κ. 32, τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34, ἀνάκοψε τὸ μέλλον τῆς βασιλισσας Ἄννας Κ. 32, ἔτσι καὶ ἡ γέννηση τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Μαρίας Κ. 153, τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, στὶς 14.IX.1168/69³⁴, ἀνάκοψε τὸ μέλλον τῆς βασιλισσας Μαρίας Κ. 153.

Ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμή τῆς γέννησης τοῦ Ἀλέξιου Κ. 155, ὁ αὐτοκράτορας, καθὼς εἶχε ἓνα ἀρσενικὸ διάδοχο, ἐγκατάλειψε τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ σχέδια ποὺ εἶχε καταστρώσει γιὰ τὴ Μαρία Κ. 153 καὶ τὸ Βελᾶ, καὶ σὲ λίγο, προφανῶς λίγο πρὶν τὶς 4.III.1171³⁵, ἀνάδειξε βασιλέα (= διάδοχο τοῦ θρόνου) τὸν Ἀλέξιο Κ. 155, ποὺ βρισκόταν σὲ βρεφικὴ ἡλικία.

Ἀμέσως μετὰ ἀπ' αὐτὸ ὁ ἀρραβῶνας τῆς Μαρίας Κ. 153 μὲ τὸ Βελᾶ, γιὰ λόγους δῆθεν συγγένειας, διαλύθηκε³⁶, ἀλλὰ ὁ νεαρὸς Οὐγγρος πριγκίπας δὲν ἔπεσε καθόλου σὲ δυσμένεια. Καθὼς ἐξακολούθησε νὰ εἶναι ἓνα πρόσωπο, κάτω ἀπ' τὴν προστασία τοῦ Μανουήλ (α΄), ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ κ α ἰ σ α ρ α καὶ παντρεύτηκε τὴν Ἀγνή de Chatillon, ποὺ πῆρε τὸ ὄνομα Ἄννα, κόρη τῆς πριγκίπισσας τῆς Ἀντιόχειας Κωνσταντίας ἀπ' τὸ δεῦτερο ἄντρα τῆς, τὸν γνωστὸ μας Renaud de Chatillon (1153 - 1160), ἑτεροθαλὴ δῆλ. ἀδελφὴ τῆς αὐγούστας Μαρίας τῆς Ἀντιοχειανῆς³⁷.

Μετὰ τὴ διάλυση τοῦ ἀρραβῶνα τῆς Μαρίας Κ. 153 ὁ πατέρας τῆς - αὐτοκράτορας, καθὼς αὐτὴ ἦταν τότε 19 χρονῶ (τὸ 1171), «μὲ μεγάλη φροντίδα ἔψαχνε νὰ βρῆ τὸν κατάλληλο γαμβρὸ· μέσα σ' αὐτὴ τὴ φροντίδα του, παρατρέχοντας τοὺς γόνους τῶν μεγάλων βυζαντινῶν ἀριστοκρατικῶν οικογενειῶν, ποὺ παρουσιάζονταν ὡς ὑπομήφιοι, ἀπόβλεψε πρὸς τοὺς γιοῦς τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδιαίτερα πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἐπρόκειτο νὰ διαδεχτοῦν στὴν ἐξουσία τοὺς πατέρες τους»³⁸.

Καὶ ἀπὸ ὅλους προτίμησε, γιὰ νὰ προσφέρῃ τὸ χέρι τῆς Μαρίας Κ. 153, τὸν πιθανὸ καὶ ἄλλοτε μνηστήρα τῆς, τὸ νεαρὸ βασιλεῖα τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας Guillaume II τὸν Καλὸν (1166 - 1171 κάτω ἀπ' τὴν κηδεμονία τῆς μητέρας του, 1171 - 1189 προσωπικὴ του βασιλεία), ποὺ τότε μόλις εἶχε ἀναλάβει τὴ διακυβέρνηση τοῦ βασιλείου του, μετὰ τὴν ἀντιβασιλεία τῆς μητέρας του Marguerite.

Ἄν καὶ σ' αὐτὴ τὴ χρονολογία ἡ Μαρία Κ. 153 δὲν ἦταν πιά ἡ διάδοχος τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ βασιλεῖας τῆς Σικελίας δέχτηκε νὰ ἐπαναλάβῃ ἢ ἴσως καλύψῃ τὴ διαπραγματεύσεις.

33. Κίνναμος, σ. 175. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 570, ὑ. 6.

34. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 3.

35. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 14.

36. Κίνναμος, σ. 287· Χωνιάτης, σ. 221.

37. Κίνναμος, σ. 287· Χωνιάτης, σ. 220-21. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 491· S. De Jongh, σ. 68· G. Moravcsik, *Pour une alliance, ἐνθ' ἄνωτ.* (ὑ. 14), σ. 557· Forster, III Béla, Bude 1900, σ. 35 κεξ.

38. Χωνιάτης, σ. 221.

Πρέσβεις πηγαينوέρχονταν ἀπ' τὸ Παλέρμο στὴν ΚΠολη κι ἀπ' αὐτὴ στοὺς Παλέρμο γιὰ τὴν ἐδραίωση τοῦ συνοικεσίου³⁹. ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ Γουλιέλμου II τῆς Σικελίας ἦταν ὁ Barthélemi, ἀδελφὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Παλέρμου Gautier^{39α}. Τὸ συνοικέσιο τέλος κλείστηκε καὶ συμφωνήθηκε ἡ π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η Ἑλληνίδα πριγκίπισσα νὰ ὀδηγηθῆ στὸν Τάραντα, τὴν ἀνοιξη τοῦ 1172⁴⁰.

Ἀλλὰ ὁ βασιλέας ἦταν πάντα δισταχτικὸς ἀπέναντι τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας καὶ τοῦ νεαροῦ ἡγεμόνα τους, καὶ μὲ ὄλο πού εἶχε δώσει τὸ λόγο του, διαρκῶς ἀλλάζε σκέψεις καὶ ἀποφάσεις, καὶ στοὺς τέλους ἀπόρριψε «τὰ μνηστεύματα μὲ τὸ ρῆγα τῆς Σικελίας, κρίνοντας αὐτὰ ὡς ἀσύμφορα»⁴¹.

Ἡ αὐλὴ τοῦ Παλέρμου ἔμεινε ἀνειδοποίητη γιὰ τὴν τελικὴ ἀπόφαση τοῦ βασιλέα, κ' ἔτσι ἦταν μάταιο πού τὴν ἀνοιξη τοῦ 1172 ὁ νεαρὸς Γουλιέλμος II πήγε στὸν Τάραντα γιὰ νὰ περιμένῃ τὴ μνηστὴ του· ἡ κόρη τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 δὲν ἐμφανίστηκε ποτέ⁴².

«Ἡ στάση τοῦ βασιλέα σ' αὐτὴ τὴν περίσταση παραμένει αἰνιγματικὴ», λέει ὁ ἱστορικὸς τῶν Κομνηνῶν, ἀλλὰ ὁ ἴδιος δίνει καὶ τὴν ἐξήγηση πὼς ὁ Μανουήλ (α') ὄνειρευόταν γιὰ τὴν κόρη του μιὰ πιὸ λαμπρὴ ἔνωση, αὐτὴ μὲ τὸ γιό τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Frédéric I Barberousse (1152 - 1190), τὸν Henri, γι' αὐτὸ καὶ ἀθέτησε τὶς ὑποσχέσεις του⁴³. Καὶ μιὰ ἄλλη ἐξήγηση μπορεῖ νὰ δοθῆ· ἴσως ὁ βασιλέας νὰ φοβήθηκε πὼς ὁ ἡγεμόνας τῶν Νορμανδῶν, τοῦ ὁποιοῦ οἱ πρόγονοι στάθηκαν ἐχτροὶ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐραστὲς τοῦ θρόνου τῆς ΚΠολης, ἀντὶ μὲ τὸ γάμο νὰ γίνῃ ἓνας φίλος καὶ σύμμαχος τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐξελιχθῆ σὲ ἓνα ἐχτρό καὶ ὁ γάμος του μὲ μιὰ π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η τόσο μάλιστα φιλόδοξη, τὸν σπρώξει μὲ τὸν καιρὸ νὰ διεκδικήσῃ ἀπ' τὸν ἀδύναμο διάδοχό του Ἀλέξιο (β') Κ. 155 τὸ στέμμα τῆς Νέας Ρώμης.

Ἐξάλλου φαίνεται πὼς ὁ Μανουήλ (α') ἔκανε μιὰ ἄλλη στροφή στὴν πολιτικὴ του, κρίνοντας πὼς ἓνας προσεταιρισμὸς τοῦ «ρῆγα τῆς Ἀλαμανίας» –ἔτσι ὀνόμαζαν οἱ Βυζαντινοὶ τὸ Γερμανὸ αὐτοκράτορα– ἦταν πιὸ ταιριαστὸς γιὰ τὶς βλέψεις του στὴν Ἰταλία ἀπὸ κείνον τοῦ «ρῆγα τῆς Σικελίας».

Ὁ Γουλιέλμος II συναιστάνθηκε ἀπ' τὴν πλευρὰ του βαθιὰ τὴν προσβολὴ πού τοῦ ἔκανε ὁ βασιλέας· ἐπρόκειτο δεκατρία χρόνια ἀργότερα, τότε πού δὲ ζοῦσε πιά ὁ Μανουήλ (α'), νὰ δώσῃ μιὰ ἐκδίκηση στὴν ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία

39. Χωνιάτης, σ. 221: ἄλλος ἐπ' ἄλλω πρέσβεις εἰς ἐκεῖνον ἐπέλλοντο, καὶ παρ' ἐκεῖνου αὐθις τὸ κῆδος πρεσβεύοντος ἐπάλληλα ἦν τὰ κηρύκεια.

39α. Libellus de succ. pontificum Agrigent. ecclesiae, εἰς Archivio storica siciliano, νέα σειρά, τ. XXVIII, σ. 149.

40. Romuald de Salerne, Chronicon, MGH.SS., τ. XIX, σ. 439.

41. Χωνιάτης, σ. 222.

42. Βλ. F. Chalandon, Histoire de la domination normande, τ. II, σ. 372.

43. Βλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 571 καὶ 586.

για την ταπείνωση που του έγινε⁴⁴.

«Έτσι έμεινε η Μαρία Κ. 153, λέει ο Χωνιάτης, ή βασιλισσα που κάθε τόσο μνηστευόταν, για να μένη στο τέλος ανύπαντρη μέσα στο παλάτι για μακρό χρόνο, όπως η Ήλέκτρα ή κόρη του Άγαμέμνονα, αν κι αυτή ή ώραϊα ψηλή κοπέλα καιγόταν απ' την επιθυμία να συνευρεθῆ με άντρα»⁴⁵.

Βέβαια ο πατέρας της - αυτοκράτορας καθόλου στο διάστημα αυτό δε σταμάτησε να διαπραγματεύεται ένα γάμο τῆς Μαρίας Κ. 153, όχι τόσο για την ικανοποίηση τῆς επιθυμίας τῆς θερμῆς αὐτῆς κόρης του, όσο για τις ανάγκες τῆς πολιτικῆς του.

Κατά τὸ 1170 οἱ διαπραγματεύσεις ἀνάμεσα στὸ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καὶ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Frédéric I Barberousse ἐπαναλήφθηκαν γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη φαίνεται πὼς ὁ Γερμανὸς καίσαρας ἦταν ἐκεῖνος πού πήρε τὴν πρωτοβουλία, στέλνοντας στὴν ΚΠολη τὸν ἀρχιεπίσκοπο τῆς Mayence Χριστιανὸ (Christian)^{45α}. Σὲ συνέχεια, τὸ 1171, μιὰ βυζαντινὴ πρεσβεία ἔφτασε στὴν Κολωνία (Cologne) γιὰ νὰ διαπραγματευτῆ ἕνα σχέδιο γάμου ἀνάμεσα στὸν Ἑρρίκο (Henri), γιὸ τοῦ Κοκκινοπώγωνα (Barberousse), καὶ τῆς κόρης τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, τῆς Μαρίας Κ. 153⁴⁶.

Μοιάζει, σύμφωνα με τὸν Arnold de Lubeck, πὼς ἡ αὐτὴ τῆς ΚΠολης ἦταν ἐκεῖνη πού ἔρριξε τὴν πρώτη ἰδέα αὐτῆς τῆς ἔνωσης· καὶ ἀκόμη σὰν νὰ φαίνεται ἀπ' τὸ κείμενό του πὼς ὁ Κοκκινοπώγωνας δὲν πήρε αὐτὸ τὸ σχέδιο στὰ σοβαρά⁴⁷. Κοντὰ σ' αὐτὰ ὅμως βλέπομε νὰ στέλνεται, τὸ 1172, στὴν ΚΠολη ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Worms Κονράδος (Conrad) γιὰ νὰ συνεχίση τὶς διαπραγματεύσεις πάνω στὸ συνοικέσιο⁴⁸.

Ίσως αὐτὴ ἡ πρεσβεία νὰ στάλθηκε ἀπ' τὸ φόβο τῆς ἔνωσης τοῦ Μανουήλ (α΄) μετὸ δούκα τῆς Σαξωνίας Ἑρρίκο τὸν Λέοντα (Henri le Lion) πού κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος πέρασε ἀπ' τὴν ΚΠολη, καθὼς ἐπέστρεψε ἀπ' τοὺς ἁγίους Τόπους. Οἱ σχέσεις τοῦ Μανουήλ (α΄) μετὸν Ἑρρίκο τῆς Σαξωνίας δὲν ἦσαν νέες⁴⁹, καὶ δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἀμφιβάλλη πὼς ὁ βασιλέας βοήθησε ἀργότερα τὸ δούκα, ὅταν ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ Φρειδερίκου I τοῦ Κοκκινοπώγωνα, τοῦ ὁποίου ἦταν ὑποτελής. Εἶναι πολὺ πιθανόν, κατὰ τὴ διέλευση τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Λέοντα ἀπ' τὴν ΚΠολη, νὰ ρίχτηκαν οἱ πρώτες

44. Βλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 571.

45. Χωνιάτης, σ. 222: ἦν οὖν ἡ κόρη πολυμήστη βασιλεία, καὶ κατὰ τὴν Ἀγαμέμνονειον Ἠλέκτραν ἄλεκτρος ἐπὶ πολὺ τοῖς ἀνακτόροις ἀλύουσα, καὶ κατ' ἀχερωῖδα ὑδρῆλην ὑψηλὴ καὶ κοιτῆς ἀνδρώας ἱμείρουσα.

45α. Varrentrapp, *Erzbischof Christian von Mainz* (= Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χριστιανὸς τῆς Μαγιέντζας), Berlin 1867, σ. 42.

46. *Chronica regia Coloniensis*, ἐκδ. Waitz, MGH.SS., σ. 121· Arnold de Lubeck, *Chronica*, MGH.SS., τ. XXI, σ. 117.

47. Arnold de Lubeck, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 117.

48. Arnold de Lubeck, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 117.

49. Κίνναμος, σ. 286.

βάσεις μίας ένωσης του δούκα της Σαξωνίας με τον Μανουήλ (α΄)⁵⁰.

Η αποστολή του επίσκοπου του Worms Κονράδου δεν πέτυχε τίποτε· είναι πολύ πιθανόν αυτές οι διαπραγματεύσεις για τον άρραβώνα της Μαρίας Κ. 153, να μη γίνονταν με το σκοπό της πραγματοποίησης του συνοικεσίου, αλλά απλά για να κερδίσουν χρόνο οι δυο αντίπαλοι αυτοκράτορες, πριν έλθουν σε μια άνοιχτη ρήξη⁵¹.

Παρά την καθαρά έχθρική στάση του Κοκκινοπώγωνα απέναντι του Βυζαντίου, μια ελληνική πρεσβεία έφτασε στη Ratisbonne, στις 24.VI.1174, για να διαπραγματευτή ακόμη μια φορά το σχέδιο του γάμου της Μαρίας Κ. 153 με τον Έρρικο, αλλά οι Έλληνες απέσταλμένοι εγκατάλειψαν τη Γερμανία για να γυρίσουν στην πατρίδα τους, χωρίς τίποτε να πετύχουν σ' αυτή την αποστολή τους⁵².

Και εδώ τελειώνει η ιστορία του περίφημου γερμανικού συνοικεσίου με τη Βυζαντινή *π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η η*^{52α}, ή πραγματοποίηση του όποιου πιθανόν να προλάβαινε την καταστροφή του Μυριοκέφαλου.

Παρά τη φοβερή αυτή καταστροφή του 1176, ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καθόλου δεν έδειξε προθέσεις να σταματήσει ή να αναστείλει την ενεργητική του πολιτική στην Ίταλία, την τόσο φθοροποιό· αυτά τα χιμαιρικά του σχέδια για τη χερσόνησο δεν τα εγκατέλειψε, και μέχρι το τέλος της ζωής του βαυκαλιζόταν με τα ίδια φιλόδοξα σχέδια.

Αρχηγός εκείνων που αντίστέκονταν στον αυτοκράτορα της Γερμανίας Φρειδερίκο Ι τον Κοκκινοπώγωνα στη βόρειο Ίταλία ήταν ο μαρκήσιος του Montferrat Γουλιέλμος ΙΙΙ (Guillaume ΙΙΙ) μαζί με τους γενναίους γιούς του, άληθινούς ήρωες του Μεσαίωνα: Κονράδον (Conrad), Όθωνα (Otton) τον μετέπειτα καρδινάλιον (καρδινάλιος απ' το 1227, † 1251), Βονιφάτιον (Boniface), Φρειδερίκον (Frédéric) τον επίσκοπο της Alba, Ρενιέρον (Renier) και Γουλιέλμον ΙV (Guillaume ΙV) τον Μακροξίφην (Longue Érée), που οι τρεις απ' αυτούς ανέπτυξαν μεγάλη δραστηριότητα στο Βυζάντιο στα κρίσιμα χρόνια που άκολούθησαν το θάνατο του Μανουήλ (α΄)^{52β}.

Απ' τη στιγμή που ο Μανουήλ (α΄) πληροφορήθηκε τα γεγονότα της Ίταλίας και την έκ νέου έξεγερση έναντίον του Γερμανού καίσαρα, έσπευσε

50. Ο Κοκκινοπώγωνας κατηγορούσε τον Έρρικο της Σαξωνίας πώς πήγε στην ΚΠολη «in detrimentam ipsius et imperii romani», βλ. Benoit de Peterborough, έκδ. Stubbs, τ. Ι, σ. 249· *Continuatio Cremifanensis*, MGH.SS., τ. ΙX, σ. 546: *Henricus dux contra regnum jurat*. Σε μια άπαντητική του έπιστολή προς το Μανουήλ (α΄), ο Κοκκινοπώγωνας κάνει λόγο για τις προσπάθειες του βασιλέα να διαβρώση τις σχέσεις των ύποτελών ηγεμόνων της γερμανικής αυτοκρατορίας με τον επικυρίαρχό τους αυτοκράτορα, βλ. H. von Kap-Herr, *Die abendländische Politik Kaiser Manuels*, Strasbourg 1881, σ. 156-57.

51. Βλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. ΙΙ, σ. 597.

52. *Chronica regia Coloniensis*, έκδ. Waitz, MGH.SS., in *usum scholarum*, σ. 125.

52α. Χωνιάτης, σ. 261.

52β. Litta, *Famiglie celebre Italiani*. Marchesi di Monferrato. Tavola V.

νά ἔλθῃ σὲ συνεννοήσεις μὲ τὸ Γουλιέλμο III τοῦ Montferrat καὶ τοὺς γιούς του⁵³, στέλνοντας χρηματικὲς εἰσφορὲς καὶ παραχωρώντας σ' αὐτοὺς τὴν κτήση γαιῶν (τιμαριῶν, fiefs)⁵⁴.

Καὶ στὸ τέλος, γιὰ νὰ ἐπισφραγίσῃ αὐτὴ τὴν ἔνωση, πρόσφερε τὸ χέρι τῆς κόρης του. Μαρία Κ. 153 σ' ἓνα ἀπ' τοὺς πιὸ πάνω γιούς του, τὸν Ρενιέρον (Renier), ὁ ὁποῖος τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1179 ἔφτασε στὴν ΚΠολη, ὅπου τὸ Φλεβάρη τοῦ 1180 τελέστηκαν μεγαλόπρεπα οἱ γάμοι του μὲ τὴ Μαρία Κ. 153· ὁ Ρενιέρος πρὶν ἀπ' τὸ γάμο του βαπτίστηκε ὁ ρ θ ὀ δ ο ξ ο ς καὶ μετονομάστηκε Ἰωάννης, πῆρε δηλ. τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τοῦ πεθεροῦ του, τοῦ μακαριτῆ μεγάλου αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34⁵⁵.

Τοὺς γάμους εὐλόγησε ὁ πατριάρχης ΚΠόλεως Θεοδόσιος ὁ Βορραδιώτης⁵⁶. Στὸν νεόνυμφο δόθηκε ὁ τίτλος τοῦ κ α ι σ α ρ α, τὸν ὁποῖον συμμερίστηκε καὶ ἡ γυναίκα του Μαρία Κ. 153^{56α}.

53. Ἡδὴ ἀπ' τὸ 1168 ὁ Γουλιέλμος III τοῦ Montferrat βρισκόταν σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὸν Μανουήλ (α'), βλ. RHG, τ. XVI, σ. 144, καθὼς κοινὰ συμφέροντα τοὺς συνέδεαν ἀπέναντι τῆς πολιτικῆς τοῦ Κοκκινόπῳγωνα στὴν Ἰταλία.

54. Τὸ 1204, ὁ Βονιφάτιος τοῦ Montferrat ἀναφέρει ἓνα τιμᾶριο ποῦ εἶχε παραχωρηθῆ στὸν πατέρα του ἀπ' τὸ Μανουήλ (α'), βλ. Tafel et Thomas, Urkunden ... der Venedig, τ. I, σ. 613· Χωνιάτης, σ. 261: ἐπὶ τούτοις γε μὴν τὸν Μόντης Φεράντης μαρκέσιον, εὐγενεῖα καὶ εὐτεκνία κομῶντα καὶ μέγα δυνάμενον, εἰς φίλον Ρωμαίσις ἐγγράμμας τοῦτο μὲν δωρήμασιν ἀδρόσις...

55. Χωνιάτης, σ. 222: συνέζευκτο δ' οὖν ὅμως μετὰ πολλῆν τοῦ βασιλέως προμήθειαν ὕστερον ἐνὶ τῶν τοῦ μαρκεσίου Μόντης Φεράντης υἱῶν, Ὁ ἴδιος, σ. 261: τοῦτο δὲ τῶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ (τοῦ μαρκησίου Μόντης Φεράντης) τὸν νεώτερον συνευνάσαι τῇ οἰκείᾳ θυγατρὶ τῇ Μαρίᾳ, ὡς ὀλίγω πρότερον εἶπομεν, Ὁ ἴδιος, σ. 300: ἡ πορφυρογέννητος Μαρία ἡ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ἑτεροθαλῆς ἀδελφῆ, καὶ ὁ περιαιὺν ταύτῃ καίσαρ ἐξ Ἰταλῶν ὀρμώμενος, Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλῳσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 382: καὶ οἱ Καίσαρες, ἡ πορφυρογέννητος Μαρία, ἦν ὑπὸ τῷ βασιλεῖ Μανουήλ ἡ ἐξ Ἀλαμανῶν Εἰρήνη, τὸ ἅγιον ἐκείνη γέννημα, ἐγένετο, καὶ ὁ συζυγῶν αὐτῇ Ἰωάννης ὁ μαρκέσιος, νεανίας μὲν τὴν ἡλικίαν, τέλειος δὲ τὴν ἀνδρείαν. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1067, καὶ ἀρχαιογαλλ. κειμ. τ. II, σ. 412-13: Por sa fille marier, anvioia querre un juene hom, fil Guillaume le viel, marquis de Montferrat, et frere à l'autre Guillaume qui ot à femme la sereur le roi Baudoin. Cist avoit non Reniers et bien avoit entor XVII (=17) anz. Quant il ot demoré une piece en Constantinoble et en l'ost avec l'Empereur, entor la feste de Tiephaine, il fist les noces de celui et de sa fille qui avoit non Marie. Li patriarches Theodoses les esposa. Li Empereres chanja le non à Renier et li mist le non son pere; si fu apelez Jehans. Robert de Mont, ἐκδ. Delisle, τ. II, σ. 78· Sicard de Crémone, Chronica, MGH.SS., τ. XXXI, σ. 173, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Μανουήλ (α') ὑποσχέθηκε στὸ Renier-Ἰωάννη τὸ στέμμα τῆς Θεσσαλονίκης, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὸν Fra Salimbene, Chronica, MGH.SS., τ. XXXII, σ. 3, ὁ Renier-Ἰωάννης στέφθηκε βασιλέας τῆς Θεσσαλονίκης· αὐτὸ βέβαια, παρατηρεῖ ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 600, ὁ 1, εἶναι ἀνακριβές, γιὰ τὴν ἰδέα ἑνὸς διαμελισμοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν ἀδιανόητη· ἡ προέλευση τοῦ θορύβου πρέπει κατ' αὐτὸν νὰ ἀναζητηθῆ στοὺς πολλοὺς ἀνεπιτευκτοὺς γάμους τῆς β α σ ι λ ι σ α ς Μαρίας Κ. 153, ἡ ὁποία δὲν ἤθελε νὰ παντρευθῆ παρὰ ἓνα βασιλεῖα, βλ. Robert de Mont, τ. II, σ. 87.

56. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 1067· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 413.

56α. Χωνιάτης, σ. 300-303.

Ο λατίνος αρχιεπίσκοπος τῆς Τύρου Γουλιέλμος πού παραβρέθηκε σ' αὐτούς τοὺς γάμους, καθὼς καὶ στοὺς ἀρραβῶνες τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἀλέξιου (β') Κ. 155 μὲ τὴν Ἀγνή-Ἄννα τῆς Γαλλίας, πού σὲ λίγο ἔγιναν, δηλώνει πὼς δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ περιγράψῃ, ὅπως ἀρμόζει, τὴν ὁμορφιά καὶ τὴ χάρη τῶν παιχιδιῶν τοῦ Ἰππόδρομου καὶ τῶν κάθε εἶδους θεαμάτων πού προσφέρθηκαν στὸ λαὸ μὲ αὐτὴ τὴν εὐκαιρία τῶν γάμων καὶ τῶν μνήστρων· στέκεται ἄφρονος ἀπὸ θαυμασμὸ καὶ κατάπληξη μπροστὰ στὸ βάρος καὶ τὸ μέγεθος τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τῶν μαργαριταριῶν πού στόλιζαν τὶς ἀμφιέσεις τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 καὶ τῆς Ἄννας, τοῦ Ἰωάννη τοῦ Montferrat καὶ τῆς Μαρίας Κ. 153, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων αὐτοκρατορικῶν προσώπων; μπροστὰ στὴ χρυσοποικίλη καὶ ἀσημοποικίλη ἐπίπλωση καὶ τὴν ἄλλη διακόσμηση τοῦ ἱεροῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατιοῦ τῶν Βλαχερνῶν, μπροστὰ στὴν ἀξία καὶ πολυτέλεια τῶν πέπλων καὶ τῶν ἄλλων παραπετασμάτων πού μὲ αὐτὰ ἐντυσαν τὸ παλάτι καὶ τοὺς δρόμους τῆς πρωτεύουσας, μπροστὰ στὴν ἀπερίγραφη λάμψη καὶ μεγαλοπρέπεια τῶν τελετῶν τῆς μνηστείας τοῦ κύρ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 καὶ τοῦ γάμου τῆς κυρᾶς Μαρίας Κ. 153 πού ἔγιναν «στὴν αἶθουσα τοῦ Τρούλλου τοῦ παλατιοῦ τοῦ Κωνσταντίνου», μπροστὰ στὴ γενναιοδωρία τοῦ βασιλέα ἀπέναντι τῶν ὑπηκόων του καὶ τῶν ξένων πού φιλοξενοῦσε⁵⁷.

Ἐπιτέλους, ἡ π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η πριγκίπισσα Μαρία Κ. 153 πού ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 «εἶχε ἀποχτήσει ἀπ' τὴν αὐτοκρατόρισα Εἰρήνη, αὐτὴ πού προερχόταν ἀπ' τὴ γῆ τοῦ Tiesche»⁵⁸, «τὸ ἐξ Ἀλαμανῶν ἅγιο ἐκεῖνο γέννημα»⁵⁹, «αὐτὴ ἡ Μαρία Κ. 153 ἢ ἀντρογυναίκα», καθὼς πλησίαζε πιά νὰ συμπληρῶνῃ τὸ 28ο ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς⁶⁰, ἐκπλήρωσε τὴν καυτὴ ἐπιθυμία τῆς νὰ ἀποχτήσει ἓνα ἄντρα, καὶ τί ἄντρα, ἓνα σφριγηλὸ καὶ νεαρὸ ἡλικίας 17 χρονῶ⁶¹, «πού μόλις φύτρωνε τὸ γενάκι του, χαριτωμένο, γλυκύτατο καὶ

57. Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., λατ. κειμ., σ. 1067· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 412-13: ambedeus les fist vestir de drap d'empereur et de coronnes, le jor des noces et fu la feste au palais Constantin le vieil, en cele partie qui a non Trulles, là où sist jadis li conciles... Qui voudroit parler des jeux que il firent, és téatres de la ville, que il apellent ypodromes, et de la richece qui fu le jor au palais de Blaquerne en que les noces furent, mout metroit grant tens à tout ce bien raconter. Les robes que orent vestuez li espousez et l'espousée, et les cortines qui pendirent eu palais et par les rues de la cité, l'or et les pierres precieuses qui le jor furent mostrées, valoient tant que qui la verité en vouroit dire à peines eu seroit ereuz.

58. Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., λατ. κειμ., σ. 1067· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 413: Ceste fille fu née de l'empereriz Irene qui vint de Tiesche terre.

59. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἱ Αλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 382· βλ. τὸ κείμενο πρὸ πάνω, ὑ. 55.

60. Χωνιάτης, σ. 222: αὐτὴ τὸ τριακοστὸν ὑπερναβάσα ἔτος καὶ ἀνδρική τυγχάνουσα τὴν ἰσχύν. Ἀλλὰ ὁ Χωνιάτης ἔχει λάθος, γιὰ τὴν Μαρία Κ. 153 γεννήθηκε τὸ Μάρτη τοῦ 1152 καὶ παντρεύθηκε τὸ Φλεβάρη τοῦ 1180, ἄρα ἦταν τότε 27 χρονῶ καὶ 11 μηνῶ.

61. Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., λατ. κειμ., σ. 1067· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 413: XVII (=17) anz.

ωραιότατο στην ὄψη με κατάξανθα μαλλιά»⁶², και «άντρειομένο στην ψυχή και στά χέρια»⁶³.

Αυτά τὰ συνοικέσια ἦσαν και οἱ τελευταῖες χαρὲς και ἐπιτυχίες στοῦ διπλωματικὸ πεδίο τοῦ βασιλέα κύρ Μανουήλ (α΄) Κ. 81.

Μέσα σὲ λίγους μῆνες μετὰ ἀπ' αὐτά, στίς 24 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1180, ὁ τρίτος κατὰ σειρά ἀπ' τοὺς τέσσερις μεγάλους Κομνηνοὺς αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, ἔκλεινε τὰ μάτια, ἀφήνοντας τὸ Κράτος ἐξασθενημένο ἀπ' τις θυσίες ποὺ τοῦ ἐπέβαλε νὰ κάνη γιὰ τις μεγαλειώδεις ἐπιχειρήσεις του και τοὺς συνεχεῖς του πολέμους, χωρὶς νὰ ὑπολογίση πῶς αὐτὰ ξεπερνοῦσαν τὰ μέσα ποὺ διέθετε τὸ Βυζάντιο στὴν ἐποχὴ τοῦ⁶⁴.

Και ἀκόμη ὁ Μανουήλ (α΄) ἄφησε τὸ ἐξασθενημένο αὐτὸ Κράτος, χωρὶς μιὰ ἀντάξια γιὰ τις περιστάσεις ἡγεσία, ποὺ νὰ μπορέση νὰ ἀντιμετωπίση τὰ κρίσιμα και πολύπλοκα προβλήματα, γιὰ τὴ δημιουργία τῶν ὁποίων, καθὼς πολλές φορές ἔχει τονιστῆ, δὲν ἦταν λίγο ὑπεύθυνος.

Και κοντὰ σὲ ὅλα αὐτά, τὰ πιὸ ἀγαπημένα του πρόσωπα, ἀπ' τὴ μιὰ ἢ νεαρὴ γυναίκα του βασίλισσα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας ποὺ ὁ Συνοδικὸς τόμος τῆς 24ης.ΙΙΙ.1171 ὀρίζε ὡς ἐπίτροπο (=ἀντιβασίλισσα) τοῦ ἀνήλικου γιοῦ τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155⁶⁵, και ἀπ' τὴν ἄλλη ἢ κόρη του και σάρισσα Μαρία Κ. 153, γέννημα τῆς πρώτης του γυναίκας, ἀπ' τὸν καιρὸ ἀκόμη ποὺ ὁ αὐτοκράτορας ζοῦσε, εἶχαν μιὰ ὑπόκωφη ἀλλὰ ἀδυσώπητη ἔχτρα, ποὺ μετὰ τὸ θάνατό του και τὴν ἀνάληψη τῆς πραγματικῆς ἐξουσίας ἀπ' τὸν ἀνεπιό του πρωτοσέβαστο Ἀλέξιο Κ. 132, πῆρε διαστάσεις γιὰ νὰ διαιρέση σὲ δύο στρατόπεδα, ποὺ τὸ ἓνα ἀντιμαχόταν τὸ ἄλλο, τὰ μέλη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν και τῆς ὅλης ἀνώτατης βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας.

Ἡ παρουσία και ἡ προκλητικὴ στάση τῶν Λατίνων ποὺ ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἰδιαίτερα εἶχε εὐνοήσει⁶⁶, ἡ ἀπληστία και ἀσυνείδητος τῶν μεγάλων φεουδαρχῶν και ἀριστοκρατῶν, τοὺς ὁποίους συνεχίζοντας τὴν παράδοση τῶν προγόνων του ὁ Μανουήλ (α΄) ἐπίσης εἶχε εὐνοήσει⁶⁷, ἡ ἀρπακτικότητα και ὁ πλουτισμὸς τῶν ἀνωτέρων λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἐπισκόπων και ἡγουμένων, και ἡ καταδυνάστευση ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τῶν κατωτέρων τάξεων τῶν πόλεων και τῆς ὑπαίθρου, βάρυνε ἀκόμη πιὸ πολὺ τὴν κατάσταση, ἔτσι

62. Χωνιάτης, σ. 222: χαρίεντα τὴν ὄψιν και ἰδεῖν ἡδίστω και τὴν κόμην ἡλιῶνται και εὐπρεπεῖ και μῆπω φύοντι γένειον.

63. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλθωσις, βλ. τὸ κείμενο πιὸ πάνω, ὑ. 55.

64. Βλ. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 419.

65. Συνοδικὸς τόμος τοῦ ΚΠόλεως Μιχαήλ τοῦ τοῦ Ἀγχιάλου τῆς 24ης.ΙΙΙ.1171, ἐκδ. Α. Ρανιόν, VV2 (1895), σ. 391-94, και ἐκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, ΑΙΣ4 (1897), σ. 109-13.

66. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 447, ὑ. 103β, και σ. 535, ὑ. 190α, και πιὸ κάτω, προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 18α.

67. Ἀ. Διομήδης, Βυζαντιναὶ Μελέται, τ. Α΄, σ. 71· G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 392 κεξ· Δ. Ζακυθηνός, Τὸ Βυζάντιο 1071-1453, σ. 57-9.

πού ο θρόνος ξέφυγε απ' τὰ χέρια τῶν νομίμων κληρονόμων τοῦ αὐτοκράτορα καὶ περιήλθε στὸν πρῶτο τυχόντα ἐπιτήδειο λαοπλάνο, τὸν μὲ πολλὰ προσόντα προικισμένο Ἀνδρόνικο Κ. 87, γόνο ἑνὸς πλάγιου κλάδου τῶν Κομνηνῶν, πού ἀπὸ παλιὰ ἦταν ἐρωτευμένος, ὅπως καὶ ὁ πατέρας του Ἰσαάκιος Κ. 36, μὲ τὸ θρόνο⁶⁸.

Σὲ ἄλλη προσωπογραφία, αὐτὴ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132⁶⁹, παρακολουθήσαμε τὸν ἐμφύλιο πόλεμο πού ἄναψε τὸ 1182 ἀνάμεσα στὴν ἀντιβασίλισσα Μαρία-Ξένη τῆς Ἀντιόχειας καὶ τὸν πρωθυπουργό της Ἀλέξιο Κ. 132 ἀπ' τὴ μιά μεριά καὶ στὴν καίσαρισα Μαρία Κ. 153 καὶ τὸν ἄντρα της καίσαρα Ἰωάννη τοῦ Montferrat ἀπ' τὴν ἄλλη.

Ἡ ἐναντίωση πρὸς τὸ καθεστῶς ἢ καλύτερα ἢ ἐπανάσταση τῆς καίσαρισας καὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν της, πού στὸ πιὸ μεγάλο τους μέρος ἦσαν μέλη τῆς οἰκογένειας τῶν Κομνηνῶν καὶ συγγενεῖς της, κατὰ πολὺ συνετέλεσε γιὰ τὴν ἐπικράτηση καὶ νίκη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, τὸ Μάη τοῦ 1182.

Σὲ ἀνταπόδοση αὐτῆς τῆς προσφορᾶς, ἡ πορφυρογέννητη καίσαρισα Μαρία Κ. 153 καὶ ὁ ἄντρας της Ἰωάννης ὑπῆρξαν θύματα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, ὁ ὁποῖος, καθὼς δὲν εἶχε κάποια εὐλογη ἀφορμὴ γιὰ νὰ τοὺς βγάλῃ ἀπ' τὴ μέση μὲ νόμιμα στὸ φαινόμενο μέσα, ἐνέργησε νὰ δηλητηριαστοῦν μὲ τὰ χέρια τοῦ παλιοῦ ὑπηρέτη της εὐνοῦχου Πτερυγιόνιτη, κατὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182 ἢ ὅπως ὑποστηρίζουν ἄλλοι κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1183⁷⁰.

154. Ἄννα Κομνηνὴ (γένν. τὸ 1156 – † 1160)

Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ δευτερότοκη κόρη τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81 καὶ τῆς Εἰρήνης τῆς ἐξ Ἀλαμανῶν² γεννήθηκε τὸ 1156³.

Τὸ ὄνομα Ἄννα, τόσο συνηθισμένο στοὺς Κομνηνοὺς⁴, θὰ τῆς δόθηκε τὴν πέμπτη μέρα τῆς γέννησής της, σύμφωνα μὲ τὴν παλιὰ συνήθεια⁵, καὶ ἡ βάπτισή της θὰ ἐγίνε κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴ μέρα τῆς γέννησής της⁶, ἢ ὁποῖα συνέπεσε πρὸς τὸ Μεγάλο Σάββατο τοῦ 1156⁷.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κωνσταντίνος (δ') ὁ Χλιαρηνὸς (1154-1157), συμπαραστατούμενος ἀπ' τὰ

68. Χωνιάτης, σ. 363.

69. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 59-109.

70. Χωνιάτης, σ. 336-37. Γιὰ τὴν πρώτη χρονολογία, βλ. Ο. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 134, ἐνῶ ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 327-28 καὶ ὑ. 37, ὑποστηρίζει πὼς ἡ χρονολογία τῶν θανάτων τοῦ καίσαρα καὶ τῆς πριγκιπισσᾶς του δὲν μπορεῖ νὰ καθοριστῇ, ἀλλὰ ὡς φαίνεται προηγήθηκαν ἀπ' τὴν ἐξώση τῆς Μαρίας-Ξένης ἀπ' τὸ παλάτι καὶ τὴ συνωμοσία τῶν Ἀγγέλων (καὶ τῶν Κοντοστεφάνων), κι ἀπὸ δῶ προκύπτει πὼς τὸ πιὸ ἀργὰ οἱ δύο θάνατοι συνέβησαν κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1183.

ἀρχιερατικά μέλη τῆς συνόδου, τέλεσε τὸ μυστήριον τῆς βάφτισης⁸.

Πάνω στὸ εὐτυχές αὐτὸ γεγονός τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, ἕνας ποιητὴς τῆς αὐλῆς ἀπηύθυνε τὶς ἐξῆς εὐχάς:

«Εἶθε ἀπὸ σένα ὁ πατέρας σου καὶ ἡ μητέρα σου,
ἢ αὐγούστα, νὰ εὐφρανθοῦν, εἶθε χαίροντας
νὰ ἰδοῦν τῶν παιδιῶν σου τὰ παιδιά, κι ἀπ' αὐτές τὶς γέννες
τῶν Κομνηνῶν ὁ οἶκος ν' ἀναγεννιέται»⁹.

Σπάνια μιά εὐχὴ εἶχε μιά τέτοια παταγώδη διάψευση.

Τὸ 1160, ἡ μητέρα τῆς πορφυρογεννητῆς μικρῆς πριγκίπισσας αὐγούστα Εἰρήνη, καθὼς συνόδευε τὸν αὐτοκράτορα σ' ἕνα προάστιο, ἔξω ἀπ' τὴν ΚΠολη, στοὺς Λόγγους, γιὰ νὰ ψυχαγωγηθοῦν, πέθανε κάπως αἰφνίδια ἀπὸ ἕνα κακοῆθη πυρετό¹⁰, καὶ λίγο μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀναπάντεχο κακό, ἡ μικρούλα Ἴβαννα Κ. 154, «σὰν ἕνα ἄνθος κυπριώτικου σταφυλιοῦ» κόπηκε ἀπ' τὸ δέντρο τῆς Ζωῆς¹¹.

154.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Ἴβαννας Κ. 77.

2. Κίνναμος, σ. 202: αὕτη θυοῖν μὲν ἐγένετο θυγατρίων μήτηρ (ἡ Εἰρήνη), ὧν ἡ μὲν πρεσβυτέρα (ἡ Μαρία Κ. 153) ἐπεβίω τε καὶ τῷ πατρὶ ξυνηγάγεον, ἀτέρα δὲ ὀλίγω ὕστερον τὸν βίον ξυμεμετρήσατο τέταρτον ἡλικίας ἀνούουσα χρόνον. Ἄνωνυμος, Εἰς τὸ βάπτισμα τῆς πορφυρογεννήτου κυρᾶς Ἴβαννης γεγονός κατὰ τὸ ἅγιον μέγα Σάββατον, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 45-47, ἀριθ. 84, στίχ. 7-8 τοῦ α' στιχοιουργήματος:

Ἴβαννα καὶ γὰρ πορφυρανθῆς, παῖς Μανουὴλ δεσπότηου,
πορφυροβλάστου, νικητοῦ, μυριοτροπαιοῦχου.

3. Ὁ Κίνναμος, ἐνθ' ἄνωτ., μᾶς πληροφορεῖ πῶς πέθανε σὲ ἡλικία τεσσάρων χρονῶ, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος πρῶην Θεσσαλονίκης Βασίλειος ὁ Ἀχρίδηνος, Λόγος ἐπιτάφιος εἰς Εἰρήνην, VV1 (1894), σ. 125, μᾶς λέει πῶς πέθανε λίγο μετὰ τὴν μητέρα τῆς Εἰρήνης, γιὰ τὴν ὁποία ἐξέρομε πῶς πέθανε στίς ἀρχές τοῦ 1160, βλ. Κίνναμος, σ. 220. Ἴβαννα Κ. 154 πρέπει νὰ γεννήθηκε τὸ 1156 καὶ νὰ πέθανε κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1160.

4. Συνήθως τὸ ὄνομα διδοῦσαν στὴν πρωτότοκῃ ἢ τῇ δευτερότοκῃ κόρῃ τῶν Κομνηνῶν: ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 τὸ ἔδωσε στὴν πρωτότοκῃ κόρῃ του, τὴν περιφημῆ Ἴβαννα Κ. 32, ὁ Ἰωάννης (β') Κ. 34 τὸ ἔδωσε στὴν δευτερότοκῃ, τὴν Ἴβαννα Κ. 77, τὴν μητέρα τῶν Κοντοστεφάνων-Κομνηνῶν.

5. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 153, ὑ. 4.

6. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 153, ὑ. 5.

7. Ἄνωνυμος, Εἰς τὸ βάπτισμα κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 45, ἀριθ. 84.

8. Ἄνωνυμος, Εἰς τὸ βάπτισμα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 46, στίχ. 3-6 τοῦ τρίτου μέρους τοῦ στιχοιουργήματος:

9. Ἄνωνυμος, Εἰς τὸ βάπτισμα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 46, στίχ. 9-11 τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ στιχοιουργήματος:

Ἐπευφρανθεῖ σοι πατὴρ αὐγούστα τέ σου μήτηρ,
τερφθειῖσαν τοῖς τέκνοις σου καὶ τοῖς αὐτῶν ἐκγόνοις,
βλέποντες τόκους τοῦς αὐτῶν καὶ τὰς ἀναγεννήσεις.

10. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 458, ὑ. 145.

11. Τοῦ γενομένου Θεσσαλονίκης Βασιλείου τοῦ Ἀχρίδηνου, Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὴν ἐξ Ἀλαμανῶν δέσποιναν (Εἰρήνην), VV1 (1894), σ. 125: ἀώρως ἀποδρυφθέντος μετὰ μικρόν, ὡσπερ τίνος ἐν ἄνθει κυπρίζοντος βότρυος.

155. Ἀλέξιος (β΄) Κομνηνός (γένν. 14.IX.1168/69 – † IX.1183).

I

Ὁ Ἀλέξιος (β΄) Κομνηνός μόνος νόμιμος γιός τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἀπὸ τῆ δεύτερη γυναίκα του Μαρία τῆς Ἀντιόχειας² γεννήθηκε στις 14 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1169 ἢ σύμφωνα με ἄλλους τοῦ 1168³.

- 155.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς προπάπου τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15 καὶ τοῦ ἐπίσης ἐκ πατρὸς θείου τοῦ βασιλέα Ἀλέξιου Κ. 74· εἶναι καὶ αὐτός, ὅπως οἱ Ἀλέξιος Κ. 125, Ἀλέξιος Κ. 132, Ἀλέξιος Κ. Κ. 134, Ἀλέξιος Κ. 137, Ἀλέξιος Κ. 144 καὶ Ἀλέξιος Κομν. Βατ. 152, προπαπποθεϊώνυμος, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 1. Τὸ ὄνομα ὅμως δὲν τοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸν πατέρα του γιὰ νὰ τιμηθοῦν ὁ προπάππος του ἢ ὁ θεῖος του, ἀλλὰ κατὰ προαγόρευμα τῆς ἀστρολογίας, βλ. πρὸ κάτω, ὑ. 9.
2. Χωνιάτης, σ. 220-21, 291, 331, 343 κ.ά.· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20 καὶ 36, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 382 καὶ 397· ὁ ἴδιος, Ἐπιτάφιος εἰς Μανουήλ (α΄), ἐκδ. Th. Tafel, Opuscula, σ. 211, καὶ ἐκδ. Migne, PG135, στ. 1024· Κίνναμος, σ. 257· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., t. I, σ. 1067 καὶ 1070· ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 412 καὶ 415· Ἀνώνυμος, Εἰς τὸ στέμμα τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου (β΄) Κ., ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8(1911), σ. 125-26, ἀριθ. 108, στίχ. 2-5· Ἀνώνυμος, Στίχοι τοῦ βασιλέως κύρ Ἀλεξίου (β΄) Κ. καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐπιτάφιοι πρὸς τὸν βασιλέα κύρ Μανουήλ (α΄) Κ. τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE12(1913), σ. 439-42· Ἀνώνυμος χρονικογράφος εἰς Ψευδοκωδινού, Χρονογραφίαν, σ. 159· Συνοδικὸς τόμος τοῦ ΚΠόλεως Μιχαήλ τοῦ Ἀγχιάλου, ἐκδ. Α. Παύλου, VV2 (1895), σ. 391-94, καὶ ἐκδ. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, ΑΙΣ4(1897), σ. 109-13· Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB7(1894), σ. 279, 306, 307, 323, καὶ σὲ πολλές ἄλλες πηγές.
3. Ὁ Ἀνώνυμος χρονικογράφος εἰς Ψευδοκωδινού, Χρονικογραφίαν, σ. 159, ἐκδ. Bonn, μᾶς δίνει ὡς ἡμερομηνία γέννησης τὴ 10η τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1169, ἀλλὰ ὁ P. Wirth, Wann werde Alexios II Komnenos geboren? BZ49(1956), σ. 65-7, κατάληξε νὰ δεχθῆ τὴ 14η τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1169, τὴν ὅποια ἀποδέχτηκε καὶ ὁ Δ. Ζακυθνός, Τὸ Βυζάντιον 1071-1453, σ. 60, ἐνῶ ἡ Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 161, καὶ Ἀντιβασιλεία, σ. 79, ἀποδέχεται ἐκείνη τῆς 10ης τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1169. Ἐκεῖ ὅμως ποῦ δημιουργεῖται σοβαρὸ ζήτημα εἶναι τὸ σὲ ποῖο ἔτος γεννήθηκε· ὁ Χωνιάτης, σ. 291, λέει: βασιλεύει δὲ μετ' αὐτὸν ὁ ἐκείνου παῖς Ἀλέξιος, οὕτω καθαρῶς τῆς ἡβης ἀψάμενος, ἀλλ' ἐπι παιδοκόμων καὶ τιθευτρίας δεόμενος, ἐνῶ στὴ δημοτικὴ ἀπόδοση τοῦ κειμένου του, σ. 291, ἀναγράφεται: τοῦ δωδεκάτου χρόνου... βαίουλου καὶ βυζαστρίας (δεόμενος)· ὁ Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid. t. I, σ. 1066, καὶ ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 412, σημειώνει: au fil qui n'avoit mie encore treiz anz. Οἱ δύο αὐτὲς μαρτυρίες δειχνουν πῶς ὁ Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, στις 24.IX.1180, ἦταν 12 χρονῶ (δὲν ἦταν ἀκόμη 13 χρονῶ λέει ὁ Guillaume de Tyr), καὶ αὐτὴ τὴ χρονολογία υιοθετεῖ ὁ G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 418: Alexis II, âgé de douze ans, ποῦ σημαίνει πῶς ὁ Ἀλέξιος (β΄) γεννήθηκε στις 14.IX.1168· καὶ ὁ J.L. van Lieten, Alexios II Komnenos, BLS1(1972), σ. 49-50, τὸν φέρνει πῶς γεννήθηκε τὸ 1168, ἐνῶ θέτει κατὰ ἀπὸ ἐρώτηση τὸ ἔτος 1169. Πρὸς τὸ ἔτος 1168 συμφωνεῖ καὶ ἡ ἄλλη βεβαίωση τοῦ Χωνιάτης, σ. 356: Καὶ οὕτω μὲν ἐξ ἀνθρώπων ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος (β΄) ἐγεννήθη, ζήσας τὸν μὲν ἅπαντα χρόνον ἔτη μὴ ἀκραφνῶς πεντεκαίδεκα, τρία δὲ ἐκ τούτων ἄρας.

“Όταν ἡ Μαρία τῆς Ἀντιόχειας πλησίαζε γιὰ νὰ γεννήσῃ «εὐτρεπίστηκε τὸ οἶκημα τῆς Π ο ρ φ ὕ ρ α ς καὶ ἡ δέ σ π ο ι ν α μεταφέρθηκε σ’ αὐτό· ὁ βασιλέας βρισκόταν στὸ πλευρὸ τῆς καὶ τὴν παρηγοροῦσε, κι ὅσο μπορούσε ἀνακούφιζε τοὺς πόνους τῆς· Ἀλλὰ πιὸ πολὺ ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τοὺς οὐρανοὺς, μὲ ἀγωνία μελετώντας τὴν πορεία τῶν ἀστεριῶν σὲ συνδυασμὸ πρὸς τὴν ὥρα ποὺ ἔμελλε τὸ παιδί νὰ γεννηθῆ. Καὶ καθὼς γεννήθηκε τὸ παιδί καὶ ἦταν ἀγόρι, καὶ οἱ ἀστρολόγοι προέλεγαν πὼς θὰ ἦταν εὐτυχημένο καὶ μονογενές καὶ πὼς θὰ γινόταν διάδοχος τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, ὁ βασιλέας εὐχαριστοῦσε τὸ Θεὸ καὶ ἦταν γεμάτος χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμὸ»⁴.

Καὶ ἀμέσως ὑψώθηκε στὸ παλάτι τὸ ἐρυθρὸ αὐτοκρατορικὸ πέδιλο γιὰ νὰ ἐξαγγελιῇ στὸ λαὸ πὼς ἡ Αὐτοκρατορία ἀπόχτησε διάδοχο⁵.

Τὸ ὄνομα Ἀ λ έ ξ ι ο ς τοῦ δόθηκε τὴν πέμπτη μέρα τῆς γέννησής του, σύμφωνα μὲ τὴν παλιὰ συνήθεια⁶, τὴν ὁποία ὁ Χωνιάτης ὀνομάζει «γενέθλιο καὶ ὀνομαστήριο τοῦ παιδιοῦ μέρα»⁷, καὶ σ’ αὐτὴ ὁ βασιλέας, ἀκολουθώντας τὴν παράδοση, κάλεσε σὲ τραπέζι στὸ παλάτι τὰ μέλη τῆς ἀριστοκρατίας ποὺ εἶχαν στολιστεῖ μὲ κλαδιὰ ἐλιάς⁸.

«Καὶ τὸ ὄνομα Ἀ λ έ ξ ι ο ς ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 τὸ ἔδωσε στὸ γιό του, ὄχι ἀπλὰ διαλέγοντας αὐτὴ τὴν ὀνομασία ἢ τιμώντας τὸ γεννήτορα τοῦ πατέρα του, τὸν Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15, μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, ἀλλὰ εἰσακούοντας τίς προρρήσεις τῶν ἀστρολόγων, ποὺ σὲ ἐρώτησή του μέχρι πόσο θὰ παραταθῆ ἡ δυναστεία τοῦ Ἀλέξιο (α΄), τοῦ δόθηκε ὡς ἀπάντηση τὸ π ρ ο α γ ὀ ρ ε υ μ α Α ἱ μ α , ποὺ ἂν ξεχωρίσῃ κανεὶς ἕνα-ἕνα τὰ γράμματα τοῦ προαγορευμένου διαπιστώνει πὼς διὰ τοῦ Α καθαρὰ ὑποδεικνυόταν ὁ Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15, διὰ τοῦ Ι ὁ Ἰωάννης (β΄) Κ. 34, διὰ τοῦ Μ ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καὶ διὰ τοῦ Α ἐκεῖνος ποὺ ἀπ’ αὐτὸν τὸν τελευταῖο θὰ παραλάμβανε τὴ βασιλικὴ ἐξουσία»⁹.

Ὁ Μανουήλ (α΄) νόμισε πὼς δίνοντας τὸ ὄνομα Ἀλέξιος στὸ γιό του ἐξασφάλιζε τὴ συνέχεια τῆς ἐνδοξῆς δυναστείας στὸ πρόσωπό του, ἀλλὰ ἡ κλωθὴ τῆς ζωῆς, λές καὶ ἀπ’ τὰ νήματα τῆς ἀστρολογίας σὰν νὰ κατευθυνόταν, θέλησε δυὸ τ ὕ ρ α ν ν ο ι νὰ τὸν διαδεχτοῦν στὴν οὐσιαστικὴ διαχείριση τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 –καὶ τῶν δυὸ τὰ ὀνόματα ἀρχίζουν ἀπὸ Α– καὶ ὁ γιός του Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155, «σάν ἕνας ἥλιος ἀπὸ σύννεφα σκοτεινιασμένους», πιὸ πολὺ νὰ δείχνῃ, κατὰ τὸ μικρὸ διάστημα τῆς βασιλείας του, πὼς «βασιλευόταν παρὰ πὼς βασίλευε»¹⁰.

4. Χωνιάτης, σ. 219-20, βλ. καὶ τὸ δημοτικὸ του κείμενο, σ. 219.

5. Μιχαὴλ Ἰταλικός, Λόγος βασιλικός εἰς Μανουήλ Κ., ἐκδ. P. Gautier, Michel Italikos, *Lettres et discours*, σ. 279: καὶ εὐθύς τὸ βασιλικὸν ἐν τοῖς δήμοις ἀπηώρητο πέδιλον, ὧ τούς ἄρρενας τόκους τῆς βασιλείας ἢ πόλις ἐνσημαινόμεθα.

6. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 153, ὑ. 4.

7. Χωνιάτης, σ. 220.

8. Χωνιάτης, σ. 220. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς*, τ. Δ΄ (1951), σ. 41.

9. Χωνιάτης, σ. 220. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, *ἐνθ’ ἄνωτ.*, σ. 60-61.

10. Χωνιάτης, σ. 356.

Ο νεογέννητος, ο Ἀλέξιος, ήταν ένα πλάσμα χαριτωμένο· σύγχρονός του ιστορικός μᾶς λέει πῶς ὁ αὐτοκράτορας ἀπόκτησε ἕνα γιό, πού ἦταν «ἀνάγλυφο τῶν Χαρίτων καὶ λουλουδι τῆς φύσης»¹¹.

Ἡ βάφτισή του θὰ ἐγίνε κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴ μέρα τῆς γέννησής του¹².

Καθὼς ὁ μικρὸς Ἀλέξιος Κ. 155 μεγάλωνε καὶ πρόκοβε¹³, ὁ αὐτοκράτορας λίγο πρὶν τὶς 4 τοῦ Μάρτη τοῦ 1171 τὸν ἀνάδειξε σὲ βασιλέα¹⁴, καὶ στὸ ναὸ τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν, οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματοῦχοι τῆς Μοναρχίας ὑποχρεώθηκαν μὲ ὄρκο νὰ τὸν ἀναγνώρισουν ὡς διάδοχο τῆς βασιλείας, κι ἔτσι ὅλοι οἱ πιὸ πάνω λύθηκαν ἀπ' τὸν ὄρκο πίστης καὶ ἀναγνώρισης πού προηγουμένως, τὸ 1165, εἶχαν δώσει στὴν πρεσβύτερη κόρη τοῦ αὐτοκράτορα, τὴ Μαρία Κ. 153, καὶ στὸ μνηστήρα της, τὸν ἐξ Οὐγγαρίας Βελᾶν Ἀλέξιον¹⁵.

Ἐπίσης ὁ πατριάρχης τῆς ΚΠολης Μιχαὴλ (γ') ὁ (ἀνεπιός) τοῦ (μητροπολίτου) Ἀγχιάλου (1172-1178) καὶ ἡ πατριαρχικὴ σύνοδος, στὶς 24 τοῦ Μάρτη τοῦ 1171, ἀνάλαβαν ρητὲς ὑποχρεώσεις γιὰ τὴν πιστὴ τήρηση καὶ ἐκτέλεση τῶν διατάξεων τοῦ αὐτοκράτορα σὲ ὅ,τι ἀφοροῦσε τὴν αὐτοκρατορικὴ διαδοχὴ¹⁶.

Στὸ πατριαρχικὸ καὶ συνοδικὸ ἐγγράφο ξεκαθαρίζεται πῶς ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ μόνο μετὰ τὸ θάνατό του θὰ πάρῃ τὴ θέση του ὁ περιφανέστατος πορφυρογέννητος καὶ βασιλεὺς κύρ Ἀλέξιος, ἀφοῦ ἀναγορευτῆ αὐτοκράτωρ βασιλεὺς¹⁷.

Κατὰ τὴ στέψη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 155 ὡς βασιλέα, ὁ πρωτεξάδελφός του πρωτοσέβαστος καὶ πρωτοβεστιάριος Ἰωάννης Κ. 128 τοῦ πρόσφερε ἕνα πολῦτιμο στέμμα, κατάστιχτο ἀπὸ μαργαριτάρια καὶ πολῦτιμα

11. Κίνναμος, σ. 257: καὶ τεκνοὶ παῖδα βασιλεὺς, γλύμμα Χαρίτων, φύσεως ἄνθος.

12. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 153, ὑ. 5.

13. Χωνιάτης, σ. 220.

14. Συνοδικὸς τόμος τοῦ ΚΠόλεως Μιχαὴλ τοῦ τοῦ Ἀγχιάλου, ἐκδ. Α. Ραβλόν, VV2(1895), σ. 391-94, καὶ ἐκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, ΑΙΣ4(1897), σ. 109-13· Ἄνωνυμος χρονικογράφος εἰς Ψευδοκωδινού, Χρονογραφίαν, σ. 159: ἐστέφη δὲ παρ' αὐτοῦ (τοῦ Μανουὴλ α') ὁ τοιοῦτος (ὁ Ἀλέξιος β') εἰς βασιλέα κατὰ ἰνδ. ε' τοῦ σχη' ἔτους (ἦτοι ἀπὸ 1ης Σεπτέμβρη 1171 μέχρι 31ης Αὐγούστου 1172): ἀλλ' αὐτὴ ἡ χρονολογία δὲ συμφωνεῖ μὲ τὸ Συνοδικὸ τόμο, πού ἀπ' τὴ φρασιολογία του βγαίνει χωρὶς ἀμφιβολία πῶς ὁ Ἀλέξιος (β') εἶχε ἤδη στεφθῆ βασιλέας ἀπ' τὸ Μάρτη τοῦ 1171). Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 212: dès le 4 mars 1171, fut associé à l'empire. J.L. van Lieten, Alexios II, Komnenos, BLS1(1972), σ. 49· Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 161-62· S. De Jongh, σ. 69· F. Dölger, BZ46 (1953), σ. 233.

15. Χωνιάτης, σ. 220-21. Πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 161-62.

16. Συνοδικὸς τόμος, ἐνθ' ἀνωτ., ἐκδ. Ραβλόν, σ. 391-94, καὶ ἐκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου Κεραμέως, σ. 109-13. Πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 161-62· N.G.Svoronos, Le serment de fidélité à l'empereur byzantin, REB9 (1951), σ. 114-15.

17. Συνοδικὸς τόμος, ἐνθ' ἀνωτ., ἐκδ. Ραβλόν, σ. 392. Πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 162 καὶ ὑ. 3.

πετράδια¹⁸.

Καθώς σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ, ὅπως μᾶς εἶναι γνωστό, ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 εἶχε εὐνοήσει τοὺς Λατίνους^{18α}, ἀπ' αὐτοὺς πῆρε καὶ τὶς δυὸ γυναῖκες του, τὴν Εἰρήνη τὴν ἐξ Ἀλαμανῶν καὶ τὴ Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, καὶ κοντὰ σ' αὐτοὺς φρόντιζε νὰ βρῆ καὶ τὴ νύφη, ποὺ θὰ ἔδινε στὸ γιό καὶ διάδοχό του Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155.

Πασχίζοντας, ἔπειτα, νὰ βρῆ ὅπου μπορούσε ὑποστήριξη στὸν ἀγώνα του ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου I τοῦ Κοκκινόπῳγωνα (1152-1190), ἀναζητοῦσε προσεχτικὰ τρόπους νὰ πλησιάσῃ τὸ βασιλεῖα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου VII τὸν Νέον (1137-1180).

Ἐξάλλου, αὐτὴ τὴν ἰδέα τὴν εἶχε ἐμπνεύσει στὸν αὐτοκράτορα ἀπ' τὸ 1171 ἢ 1172 ὁ φίλος του πάπας Ρώμης Ἀλέξανδρος III (1159-1181), δείχνοντας τὴ χρησιμότητα τῆς γαλλοβυζαντινῆς συμμαχίας καὶ συμβουλεύοντας τὸ Λουδοβίκο VII νὰ ἐνώσῃ μὲ ἓνα γάμο τὸν οἶκο τῶν Καπετιδῶν τῆς Γαλλίας μὲ τὸν οἶκο τῶν Κομνηνῶν τοῦ Βυζαντίου^{18β}.

Μέσα σ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις ὁ Μανουὴλ (α΄) βρῆκε τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὶς προθέσεις του:

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1178 ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας Φίλιππος τῆς Ἀλσατίας (1157-1191), ἐπιστρέφοντας ἀπ' τὴν Παλαιστίνη, σταμάτησε στὴν ΚΠολη¹⁹. Ὁ βασιλεὺς, ὅπως συνήθιζε, τὸν δέχτηκε μὲ ἀληθινὴ μεγαλοπρέπεια καὶ ἀνάμεσα στὶς ἄλλες συζητήσεις μὲ τὸν κόμητα, τοῦ μίλησε γιὰ τὸ σχέδιό του.

Τὸ χρονικὸ τοῦ Εἰρηνοῦ ἀναφέρει:

«Ὁ αὐτοκράτορας τὸν ρώτησε, ἂν ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος τῆς Γαλλίας εἶχε καμιά κόρη γιὰ γάμο, καὶ ὁ κόμητας ἀποκρίθηκε πὼς εἶχε μιά ποὺ ἦταν πολὺ μικρὴ καὶ ἄγουρη. Τότε κι ὁ αὐτοκράτορας τοῦ εἶπε πὼς κι αὐτὸς εἶχε ἓνα γιό ποὺ ἦταν μικρός, καὶ πὼς ἂν ὁ βασιλεὺς ἤθελε νὰ τοῦ στείλῃ τὴν κόρη του, θὰ φοροῦσε κι αὐτὴ στὸ κεφάλι της τὸ στέμμα, καθὼς τὸ ἀγοράκι θὰ γινόταν αὐτοκράτορας κι αὐτὴ αὐτοκρατόρισα. Ἔτσι μίλησε ὁ αὐτοκράτορας καὶ παρακάλεσε τὸν κόμητα νὰ φέρῃ τὸ μήνυμα στὸ βασιλεῖα, γιὰτι ποτὲ

18. Ἀνώνυμος, Εἰς τὸ στέμμα τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου (β΄) δωρηθέν αὐτῶ παρὰ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ (Ἰωάννη Κ. 128), ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 125-26, ἀριθ. 108. Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 57α, ὅπου καὶ ἀπόδοση τοῦ στιχοῦργήματος στὴ δημοτικὴ.

18α. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 753,786,846,981-82,1024,1079-80,1084· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 134-35,164,219,343-45,379-80,423-24,428· Robert de Clary, La prise de Constantinople, ἔκδ. Ch. Hopf, Chroniques, σ. 14· Walter Map, De nugis curialium, ἔκδ. Montague Rhodes James, Anecdota Oxoniensia: Texts, Documents and Extracts Chiefly from Manuscripts in the Bodleian and Other Oxford Libraries, Medieval and Modern Series, Part XIV, Oxford 1914, σ. 85-87. Βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 447 καὶ ὑ. 103β.

18β. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 192, ἑλλην. μετάφρ., σ. 550.

19. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1048· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 399· Sigebert de Gembloux, Continuatio Aquic., σ. 417.

δέν θά μπορούσε νά βρῆ γιά νά τοῦ στείλῃ πιό εὐγενικό καί πιό κατάλληλο ἄνθρωπο· καί συμπλήρωσε πῶς μαζί του θά ἔστειλε καί τούς πιό τιμημένους καί πιό σπουδαίους ἄντρες τῆς αὐλῆς του γιά νά φέρουν τῆ μικρῆ κόρη στό Βυζάντιο, ἂν ὁ βασιλέας ἤθελε νά τοῦ τήν ἐμπιστευτῆ. Ὁ κόμητας σ' αὐτά ἀποκρίθηκε πῶς μέ μεγάλη εὐχαρίστηση θά πήγαινε τὸ μήνυμα καί πῶς εἶχε τῆ γνώμη ὅτι θά εἶχε ἐπιτυχία. Ὁ αὐτοκράτορας ἐτοίμασε τότε τούς ἀπεσταλμένους του, τὸν ἀνεψιό του π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο Ἰαλέξιο Κ. 132, τὸ δούκα Ἰαλέξιο Raynieri Strambo ἀπ' τὴν Πίζα καί τὸν Balduino Guercio ἀπ' τὴ Γένοβα, τούς φόρτωσε μέ χρυσάφι καί ἀσήμι γιά νά ἔχουν νά ξεοδεύουν ἀνοιχτόχερα καί τούς ἔστειλε στὴ Γαλλία μαζί μέ τὸν κόμητα. Κι ὅταν ἔφτασαν στό Παρίσι, ὁ κόμητας πήγε στό βασιλεῖα καί τοῦ διαβίβασε τὸ μήνυμα τοῦ αὐτοκράτορα. Ὁ βασιλέας πολὺ εὐχαριστήθηκε καί χάρηκε ἀπ' τὸ μήνυμα ποῦ ἔλαβε καί εἶδε πῶς καλύτερα δέν θά μπορούσε νά παντρέψῃ τὴν κόρη του. Τὴν ἐτοίμασε λοιπὸν πολὺ ἀρχοντικά καί πολὺ πλοῦσια –μιὰ καί ἦταν κόρη ἑνὸς τόσο μεγάλου καί σπουδαίου ἀνθρώπου, ὅπως ἦταν ὁ βασιλέας τῆς Γαλλίας– καί τὴν παράδωσε στοὺς αὐτοκρατορικοὺς ἀπεσταλμένους, κι αὐτοὶ τὴν πῆραν –κι ἀφοῦ πέρασαν ἀπὸ πόλεις τῆς Ἰταλίας– τὴν πῆγαν στὴν ΚΠολη στὸν αὐτοκράτορα»²⁰.

Οἱ βυζαντινοὶ ἀπεσταλμένοι εἶχαν τὴν πρόσθετη ἐντολὴ νά παντρέψουν τὴν Εὐδοκία Κ. 143, κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 (ἢ τοῦ Ἰωάννη Κ. 128) μέ τὸ δούκα τῆς Προβηγκίας Ramón Berengar, ἀλλὰ κάτω ἀπ' τὴν ἀντίδραση τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου Ι τοῦ Κοκκινοπώγωνα, τὴν πάντρεψαν, κατὰ ὑπόδειξη τῆς ἀραγωνικῆς αὐλῆς, μέ τὸν ἡγεμονίσκο τοῦ Montpelier Γουλιέλμο VIII^{20α}.

Ἀλλὰ ἄς γυρίσωμε «στὴ μικρῆ καί ἄγουρη» παιδούλα τοῦ βασιλεῖα τῆς Γαλλίας· αὐτὴ τὴν ἔλεγαν Ἄγνη καί ἦταν ἡ δευτέρη κόρη τοῦ Λουδοβίκου VII καί τῆς τρίτης γυναίκας του Adèle ἢ Alix de Champagne (†1206), κατὰ συνέπεια ἡ πιό μικρῆ ἀμφιθαλῆς ἀδελφὴ τοῦ Φιλίππου II Αὐγούστου (γένν. 1165, βασιλεία 1180-1223). Ὅταν ἡ Ἄγνη ἄφησε τὸ Παρίσι (Πάσχα τοῦ 1179) γιά νά πάῃ στὴν ΚΠολη, ἦταν μόλις ὀχτώ χρονῶ²¹.

Ἡ δημοκρατία τῆς Γένοβας γιά νά εὐχαριστήσῃ τὸ Μανουήλ (α') ἔθεσε

20. Chronique d'Ernoul et de Bernard le Trésorier, ἐκδ. L. de Mas-Latrie, publiée dans la collection de la Société de l'histoire de France. 1871: Aubri de Trois-Fontaines, MGH. SS., t. XXIII, σ. 848· Bernardo Maragone, ἐκδ. Michele Lupo Gentile, RIS², VI, Part 2, Annales Pisani, Bologna n.d. 1936, σ. 68-9, ὅπου καί βρίσκομε τὰ ὀνόματα τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀπεσταλμένων· ὁ Ἰαλέξιος Κ. 132 προβάλλει στὰ «χρονικά τῆς Πίζας» κάτω ἀπ' τὸ ὄνομα «Comunianus», βλ. προσωπογραφίες Ἰαλέξιου Κ. 132, ὑ. 37α καί 37β, καί Εὐδοκίας Κ. 143, ὑ. 10.

20α. Βλ. προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 143, ὑ. 10, 21 καί 22.

21. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1066-1067· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 412: donna la fille le roi Loos de France qui avoit non Agnés, et n'avoit mie plus de VIII anz. Γιά τὴν Adèle ἢ Alix τῆς Καμπανίας, βλ. προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 143, ὑ. 25.

στη διάθεση τῆς μικρῆς πριγκίπισσας δικά της πλοῖα, τὰ ὁποῖα μὲ τὴ βυζαντινὴ συνοδεία τῆς τῆ μεταφέραν στὴν πόλη τῶν βασιλέων, ἐνῶ μέχρι τῆ Γένουα καὶ τὴν Πίζα τῆς Ἰταλίας τοὺς συνόδευσε καὶ ὁ ἡγεμονίσκος τοῦ Montpellier Guillaume VIII καὶ ἡ γυναῖκα του Εὐδοκία Κ. 143, ποὺ μόλις εἶχαν παντρευτῆ καὶ ποὺ διέθεσαν κι αὐτοὶ τέσσερα καράβια²².

Σ' ἕνα ἀπ' τοὺς λόγους του ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος μᾶς περιγράφει τὸν ἐνθουσιασμό τοῦ λαοῦ τῆς ΚΠολης, ποὺ μαζεύτηκε στὶς ὄχθες τοῦ Βοσπόρου γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἀποβίβαση τῆς μικρῆς νύφης, «τῆς χαριτωμένης αὐτῆς ὑπαρξῆς ποὺ καταγόταν ἀπ' τὴν ἐνδοξη γενιά τῶν Καπετιδῶν»²³.

Τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ μικρὴ Ἀγνή ἔφτανε στὴν αὐτοκρατορικὴ πόλη, ἡ βασιλεία τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 πλησίαζε στὴ δύση τῆς. Παρὰ τὴ θλίψη ποὺ ὁ αὐτοκράτορας δοκίμασε κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀπ' τὴ μάχη ἐκείνη τοῦ Μυριοκέφαλου (1176), διατηροῦσε τὴν ὠραία του αὐτοπεποίθηση, καὶ ἡ αὐτὴ εἶχε τὴ συνηθισμένη τῆς κομπόζη καὶ μεγαλοπρέπεια.

Τοὺς ἀρραβῶνες τῆς κόρης τοῦ Λουδοβίκου VII μὲ τὸ διάδοχο τοῦ θρόνου τῶν Καισάρων, ποὺ ἔγιναν στὴν αἴθουσα τοῦ Τρούλλου τοῦ μεγάλου ἱεροῦ παλατιοῦ, στὶς 2 τοῦ Μάρτη τοῦ 1180, εὐλόγησε ὁ πατριάρχης τῆς ΚΠολης Θεοδόσιος, καὶ ὁ μικρὸς βασιλέας Ἀλέξιος (β') ἔβαλε στὸ κεφάλι τῆς μνηστῆς του τὸ βασιλικὸ στέμμα, καὶ ἡ Ἀγνή κατὰ τὴν προσχώρησή τῆς στὴν

22. Bern. Maragone, *Annales Pisani*, καὶ ὁ Συνεχιστῆς του, ὁ γιός του Salem, σ. 68-9· Otoboni, *Annales ad a. 1179*, MGH. SS., τ. XVIII, σ. 99.

23. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Λόγος εὐκῶς ἐπιβατηρίῳ ἐκφωνηθεὶς ἐπὶ τῆ ἐκ Φραγκίας ἐλεύσει τῆς βασιλικῆς νύμφης εἰς τὴν Μεγαλόπολη, ἐκδ. W. Regel-N. Novosadsky, *Fontes rerum byzantinorum*, τ. I', Petropoli, σ. 85 κεξ.

23a. Ἀνώνυμος χρονικογράφος εἰς Ψευδοκωδινού, Χρονογραφίαν, σ. 159· *Chronica Byzantina Breviora*, Die Byzant. Kleinchroniken, 1. Teil, ἐκδ. P. Schreiner, Wien 1975, *Chronik* 14, ἀριθ. 84, σ. 147: (1180 Ind. 13 März, Sonntag) κατὰ δὲ τὴν ἰγ' ἰνδικτιῶνα, τοῦ ἔτους ρχηπ', μηνὶ μαρτίῳ β', ἡμέρα κυριακῆ, συνέζευξε τὸν κύρ Ἀλέξιον, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γυναικὴ τῆ κυρᾶ Ἄννη, τῆ θυγατρὶ τοῦ εὐγενεστάτου ρηγὸς Φραγγίας, μόνον ἀρραβῶνα εὐχῆς τούτοις δοθείσης παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Θεοδοσίου τοῦ Ἀντιοχέως· Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1066-1067· ἀρχαιογὰλλ. κείμεν., τ. II, σ. 412· Robert d'Auxerre, *Chronique*, MGH.SS., τ. XXVI, σ. 242· Robert de Torigny, Abbot of Mont St. Michel, *Chronica Richard Howlett*, ed. in *Chronicles of the reigns of Stefan, Henry II and Richard I*, vol. IV, Rolls Series, London 1889, σ. 279 καὶ 285· Robert de Clary, ἐκδ. Ch. Hopf, *Chroniques*, σ. 14, ποὺ κάνει τὸ λάθος καὶ λέει πῶς ὁ Μανουήλ (α') τὴ ζήτησε γιὰ τὸ γιό του ἀπ' τὸν ἀδελφὸ τῆς Φίλιππο II, ἐνῶ τὴ ζήτησε ἀπ' τὸν πατέρα τῆς. Τὴ χρονολογία τῆς 2ας. III. 1180 μᾶς δίνουν ὁ Ἀνώνυμος χρονικογράφος (=Ψευδοκωδινός) καὶ τὸ *Chronik* 14, ἐνθ' ἄνωγ. τὴν πληροφορία γιὰ τὴν εὐλογία ἀπ' τὸν πατριάρχη ὁ Guillaume de Tyr καὶ τὸ *Chronik* 14· ὁ Guillaume μᾶς δίνει καὶ τὸν τόπο τέλεσης τοῦ ἀρραβῶνα στὴν αἴθουσα τοῦ Τρούλλου, ποὺ κάνει τὸ λάθος καὶ λέει πῶς ἐκεῖ συνῆλθε ἡ ἐπί Κωνσταντίνου (δ') οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἀντὶ νὰ πῆ ἡ ἐπί Ἰουστινιανοῦ (β') τοῦ Ρινόμητου, τὸ 692. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 235, 553, 605 καὶ ὑ. 5, καὶ ὑ. 1 τῆς σ. 606 ὅπου ἐκ παραδρομῆς ἔθεσε ὡς πηγὴ τὸν Guillaume de Tyr ἀντὶ νὰ τὸν θέσῃ στὴν ὑ. 5 τῆς σ. 605· F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1531· F. Cognasso, *Partiti politici*, σ. 218.

Ὁ ρ θ ο δ ο ξ ι α πήρε τὸ ὄνομα Ἴβνα²⁴.

Καθὼς ὁ μικρὸς Ἀλέξιος Κ. 155 ἦταν μόλις δεκάμισι χρονῶ (ἀν γεννήθηκε στίς 14.IX.1169) ἢ ἐνδεκάμισι χρονῶ (ἀν γεννήθηκε στίς 14.IX.1168) καὶ ἡ Ἴβνα (πρῶν Ἰβνὴ) ἐννέα χρονῶ, «ἀνάβαλαν γιὰ ἀργότερα τὸ γάμο»²⁴.

Οἱ ἀρραβῶνες τοῦ Ἀλέξiou Κ. 155 καὶ τῆς Ἴβνας τῆς Γαλλίας, καθὼς καὶ λίγο προηγουμένως, τὸ Φλεβάρη (τοῦ 1180), οἱ γάμοι τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας Κ. 153 μὲ τὸν Ἰωάννη τοῦ Montferrat, πανηγυρίστηκαν στὴν ΚΠολη μὲ συμμετοχὴ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ λαοῦ καὶ μὲ περιλάμπρες γιορτὲς καὶ ἐπιδείξεις καὶ παιχνίδια καὶ θεάματα στὸν Ἰππόδρομο²⁵.

Κατὰ τὴν τέλεση τῶν ἀρραβῶνων τοῦ γιοῦ του ἦδη ὁ αὐτοκράτορας εἶχε αἰστανθῆ τις πρῶτες ἐνοχλήσεις τῆς ἀρρώστιας ποῦ τὸν ἐστειλε στὸν τάφο²⁶, στίς 24 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1180²⁷.

Μετὰ τὸ θάνατό του ὁ γιὸς του Ἀλέξιος (β') Κ. 155 μέχρι τότε ἀπλὸς βασιλέας ἀναγορεύθηκε αὐτοκράτορας, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιτροπεία τῆς μητέρας του Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας²⁸, ποῦ ἐγινε μοναχὴ μὲ τὸ

24. Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, τ. II, σ. 164: Comme le jeune Alexis avait onze ans seulement (αὐτὴ ἡ ἡλικία δὲν εἶναι ἡ ἀκριβὴς), le mariage fut remis à plus tard. Ἡ γνώμη αὐτὴ τοῦ Diehl εἶναι ἡ σωστὴ, πὼς τελέστηκε ἀρραβῶνας καὶ ὄχι γάμος, πρβλ. καὶ Winfr. Hecht, *letzten Komnenenkaiser*, σ. 22: welche die Braut des Thronfolgers Alexios. Παραδόξως στοὺς νεώτερους ἱστορικοὺς ἐπικράτησε ἡ ἀποψη πὼς τελέστηκε γάμος, βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 553 καὶ 605· S. De Jongh, σ. 69-70· Δ. Ζακυθινός, *Τὸ Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 5· Φ. Κουκουλές, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός*, τ. Δ' (1951), σ. 128. Ἀντιθέτως ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς, ὅπως ὁ Diehl, ὁμιλοῦν γιὰ ἀρραβῶνα Κ. Ἰβνας, Ἰστορία, τ. Β', σ. 363· J.L. van Lieten, *Alexios II. Komnenos*, BLS1 (1972), σ. 49. Ὅσο γιὰ τις πηγές, αὐτὲς μιλοῦν γιὰ ἀρραβῶνα καὶ ὄχι γιὰ γάμο· ὅπως εἶδαμε τὸ *Chronik* 14, βλ. τὴν προηγούμενη ὑ. 23α, καθαρὰ μᾶς λέει πὼς «ἀπ' τὸν πατριάρχη δόθηκε εὐχὴ ἀρραβῶνα» ὁ Χωνιάτης, σ. 357, ὀνομάζει «τὴν Ἴβνα μνηστὴ τοῦ βασιλέα Ἀλέξiou (β')»· ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰστορία, σ. 52, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 412, ἐπίσης τὴν ὀνομάζει μνηστὴν, ἀλλὰ τὴν φέρνει, μὲ κάποια ὁμῶς διάθεση σαρκασμοῦ, νὰ κοιμᾶται μαζὶ μὲ τὸν Ἀλέξιο (β') Κ. 155: Ἀποικίας δὲ (ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87) οὕτω τὸν ἄνδρα Ἀλέξιο (β'), εἰσοικίζεται τὴν αὐτῶ μνηστὴν, ὡ καὶ ἐκείνου κακοῦ, νεάνιδα θυγατέρα τοῦ τῆς Φραγγίας ρηγός, ὄκνοῦσαν μὲν, ὡς περιῶδεται, τὴν συναφὴν. Ἦδη γάρ καὶ φρενῶν ὑπεπίπλατο καὶ πεπειραμένη δὲ ἄλλως λειότητος ἐραστοῦ τὸν τραχὺν ἀπέστεργε. Καί ποτε, φασί, καθ' ὑπνοῦς φαντασαμένη, τὸν νεανίαν καὶ «ὦ Ἀλέξιε» ἀνακράξασα, οἷα ἐπαθεν οἶδεν αὐτῆ.

25. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 153, ὑ. 57.

26. Χωνιάτης, σ. 286: Κατήρηξάτο μὲν οὖν τῶ βασιλεῖ τὰ τῆς νόσου πρὸ τοῦ Μαρτίου μηνός, τῆς ἐνισταμένης τότε ἰγ' ἰνδικτιῶνος.

27. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 461-63, ὑ. 163 καὶ 164.

28. Ἀνώνυμος χρονικογράφος εἰς Ψευδοκωδινού, Χρονογραφίαν, σ. 159-60: κατὰ δὲ τὴν κδ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός τῆς ιδ' ἰνδικτιῶνος τοῦ ςχθ' ἔτους, ὥρα α' τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ ἀειμνηστος πατὴρ αὐτοῦ τῆς ἐπιγείου βασιλείας ἠλλάξατο τὴν οὐράνιον, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ καὶ ἐβασίλευσεν εὐσεβῶς σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ τῇ δεσποίνῃ τῇ κυρῇ Μαρίας... Chr. Byz. Brev., *Kleinchroniken*, 1. Teil, ἐκδ. P. Schreiner, *Chronik* 14, ἀριθ. 85, σ. 147.

ὄνομα Ξένη²⁹, σύμφωνα με τὸ Συνοδικὸ τόμο τῆς 24ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1171³⁰.

Τὴν αὐτοκρατορικὴ ιδιότητα τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155 συμμερίστηκε καὶ ἡ μηστὴ του Ἄννα τῆς Γαλλίας³¹.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀντιβασιλείας τῆς Μαρίας-Ξένης δὲν ἔχομε πολλές προσωπικὲς γιὰ τὸν Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155 πληροφορίες.

Ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης στὸν «ἐπιτάφιο λόγο» του γιὰ τὸ Μανουὴλ (α΄), εὐχεται «ὁ καλὸς λεοντιδῆς βασιλέας νὰ κρατηθῆ στὰ νύχια του καὶ νὰ λάβῃ ἐμπειρία γιὰ νὰ μπορέσῃ με ἐντονη δραστηριότητα νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἐχτροὺς ποὺ κινοῦνται κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας· γιατί προηγουμένως

29. Ἄνωνυμος χρονικογράφος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 160: τῆ δια τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος Ξένη μετονομασθεῖσι, Chronik 14, ἀριθ. 85, σ. 147: Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 18, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 380: ὁ ἴδιος, Ἐπιτάφιος εἰς Μανουὴλ (α΄), ἐκδ. Th. Tafel, σ. 199: εἰ καὶ νῦν ὑπὸ νέφει σκιάζεται, εἰ τι καὶ νέφος εἰπεῖν θαρρητέον τὸ τοιοῦτον μέλαν, Χωνιάτης, σ. 331 κεξ.· Βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 531, ὑ. 177. Εἶναι λάθος τοῦ Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 14, ποὺ λέει πὼς ἡ «Marie, called Xena by the Byzantines». Ξένη ἦταν τὸ μοναχικὸ τῆς ὄνομα, στὸ Βυζάντιο πῆρε τὸ ὄνομα Μαρία, ἐνῶ προηγουμένως σπῆν Ἀντιόχεια λεγόταν Μαργαρίτα-Κωνσταντία, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 459, ὑ. 151.

30. Συνοδικὸς τόμος τοῦ ΚΠόλεως Μιχαὴλ τοῦ τοῦ Ἀγχιάλου, ἐκδ. A. Pavlon, VV2 (1895), σ. 391-94, καὶ ἐκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, ΑΙΣ4 (1897), σ. 109-13. Πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἀντιβασιλεία, σ. 80. Ὁ Χωνιάτης, σ. 286, λέει πὼς ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 καθόλου καλὰ δὲ ρύθμισε τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς καὶ κώφευσε στὶς ὑποδείξεις τοῦ πατριάρχου ΚΠόλεως Θεοδόσιου νὰ ὀρίσῃ κατάλληλο πρόσωπο γιὰ νὰ συμπαρασταθῆ στὸ ἀνήλικο γιὸ του μετὰ τὸ θάνατό του· ὁ ἴδιος, σ. 329-30 ὅμως, ἀφήνει νὰ νοηθῆ πὼς στὸν πατριάρχη Θεοδόσιο «ἀνατέθηκε ἀπ' τὸ Μανουὴλ (α΄) ἡ ἀνατροφή τοῦ γιοῦ του καὶ ἡ διακυβέρνηση τοῦ Κράτους στὸ ὄνομα τοῦ γιοῦ του». Κατὰ τὴν Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἀντιβασιλεία, σ. 78, ὑ. 2, ὁ Χωνιάτης ἐδῶ «ἐκφράζει τὴν ἴδια ἀντίληψη» πρὸς ὅσες ὑποχρεώσεις εἶχαν ἀναλάβει ὁ ἐκάστοτε πατριάρχης καὶ οἱ μητροπολίτες διὰ τοῦ Συνοδικοῦ τόμου (ἐκδ. Pavlon, σ. 393, ἐκδ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, σ. 112), διακηρύσσοντας ὁ καθεὶς ἀπ' αὐτοὺς: «Σπούδάζω δὲ ἐπὶ πᾶσι παντοίως εἰς τὰ συμφέροντα τῆ τιμῆ τοῦ περιποθήτου σου υἱοῦ καὶ τῆς Ρωμανίας, κατὰ τὸν ἔγγραφον ἢ ἄγραφον ὀρισμὸν καὶ τὸ θέλημα καὶ τὸ πρόσταγμα τῆς βασιλείας σου». Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία, πὼς μπορεῖ νὰ συμβιβασθῆ πρὸς ὅσα σαφέστερα μᾶς λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 18, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 380-81: ἀμέλει καὶ ἐπέτρεψε φθάσας κηδεμόνι τὸν υἱὸν τῆ μητρὶ... Καὶ ἦσαν μὲν καὶ ἄλλοι τοῦ ἐπιτροπεύειν, ἐν οἷς καὶ ὁ λαχὼν πατριαρχεῖν, ὁ καὶ τὰς ἀρετὰς καὶ τὸν λόγον περιπτὸς Θεοδόσιος, ὃν ἡ τῶν Ἀντιοχέων τῆ Μεγαλοπόλει ἐχορήγησεν ἀγαθὸν πολυτίμητον, ἀλλ' ἡ γυνὴ προεῖχεν, οἷα καὶ γυνὴ καὶ μήτηρ, καὶ ἦν τοῦ λοιποῦ σκοπὸς αὐτῆ διὰ τὸ προφαινεσθαι. Καὶ κάπως ἐπίκουρος στὰ πῶς πάνω ἔρχεται καὶ μὴ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς σύγχρονος τῶν γεγονότων, ὁ Μιχαὴλ ὁ Σύρος, ἐκδ. J. Chabot, τ. III, σ. 381, ποὺ λέει πὼς ὁ Μανουὴλ (α΄) ἄφησε κύριο μὲν ἐπίτροπο τῆ γυναῖκα του Μαρία-Ξένη, ἀλλὰ καὶ δώδεκα ἀπ' τὰ μέλη τῆς ἀριστοκρατίας, ὡς συμβούλους, γιὰ νὰ τῆ βοηθοῦν. Μήπως οἱ ἄλλοι ἐπίτροποι παραγκωνίστηκαν ἀπ' τὴν κυρίως ἐπίτροπο Μαρία-Ξένη καὶ τὸν ἐκλεκτὸ σύμβουλό της Ἀλέξιο Κ. 132;

31. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἐπιτάφιος εἰς Μανουὴλ (α΄), ἐκδ. Th. Tafel, σ. 199: Τοῦτου ἡμῖν τοῦ καλοῦ φυτοῦ τῆς σοφίας (τοῦ Μανουὴλ α΄) καρπὸς καὶ τὰ πρὸ ὀφθαλμῶν ἀγαθὰ αἰ σὺν θεῷ βασιλίσσαι (Μαρία καὶ Ἄννα).

όλα αυτά εξοικονομούνταν με το βασιλικό βρυχηθμό του λέοντα, του Μανουήλ (α΄) Κ. 81, και σταθερό απεικονιζόταν το μέλλον. Και βέβαια η αντιβασίλισσα Μαρία-Ξένη, που είναι γεμάτη σύνεση, συμπαρίσταται στο νέο αυτοκράτορα και τα πάντα γνωρίζει για τη λύση των προβλημάτων του Κράτους, και επιδιώκει την κοινή ωφέλεια, καθώς διδάχτηκε την πολιτική απ' το μεγάλο βασιλέα στο διάστημα που ζούσε μαζί του και εφαρμόζει τα διδάγματά του. Ἄλλά, ἔμεις θέμε τὸ νοῦ τοῦ βασιλέα καὶ τὰ ἀγαθὰ ποῦ θὰ προκύψουν ἀπ' τὸν ἴδιο, καὶ συγχρόνως ποθοῦμε νὰ τὸν δοῦμε καὶ πολεμιστὴ σὰν τὸν πατέρα του, καὶ μὲ γενναιότητα καὶ σθένος νὰ ἀτενίζη πρὸς τοὺς διάφορους ἔχθρους καὶ ἀτρόμητο νὰ ρίχεται στὸ αἱματηρὸ πεδίο τῶν μαχῶν»³².

Αὐτὲς ἦταν οἱ εὐχὲς καὶ οἱ ἐλπίδες τοῦ διάσημου μητροπολίτη τῆς Θεσσαλονίκης γιὰ τὸ νέο μικρὸ αυτοκράτορα: στὴν πραγματικότητα βλέπομε πὼς ἀπ' τὴ στιγμή ποῦ ὁ Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155 ἀνέβηκε πάνω «στὸ πατρικὸ καὶ χρυσοκόλλητο ἄρμα» τῆς βασιλείας, νὰ παίρνουν τὰ πράματα ἓνα πολὺ κακὸ δρόμο.

«Καθὼς ὁ νέος κύριος, λέει ὁ Χωνιάτης, ἦταν ἀκόμη ἓνα ἀνήλικο παιδί καὶ καμιά φροντίδα δὲν καταβαλλόταν γιὰ νὰ ἐννοήση ἐκεῖνα ποῦ ἦσαν ὠφέλιμα στὴν Αὐτοκρατορία καὶ τὸν ἴδιο, ἀλλὰ μὲ μιὰ ἐλαφριά ἀντίληψη ἀνατρεφόταν, ἀφέθηκε νὰ ἀπασχολῆται μὲ τὰ κυνήγια καὶ τὶς ἵπποδρομίες, ἔχοντας ὡς συμπαῖχτες ἄλλα παιδόπουλα, κι ἔτσι ἔπαιρνε μιὰ πολὺ κακὴ ἀγωγή»³³.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν ἄλλων οἰκογενειῶν τῆς ἀριστοκρατίας, ποῦ τὸν κύκλωναν καὶ τὸν «παιδοκομοῦσαν» ἐπίτηδες ἄφηναν τὸν αὐτοκράτορα, αὐτὸ τὸ παιδί, νὰ χαίρεται μέσα σ' αὐτὰ τὰ παιχνίδια καὶ τὶς ἵππασίες – ποῦ μόνο τὰ ἀνόητα καὶ ἐλαφρόμυαλα παιδιά ἀσχολοῦνται – γιὰ νὰ μποροῦν αὐτοὶ «σὰν τὶς βυζάχτρες μέλισσες νὰ ἀπομυζοῦν τὶς ἐπαρχίες καὶ σὰν τὰ γουρούνια νὰ κυλιοῦνται σὲ κάθε μυσερὴ πράξη γιὰ κερδοσκοπία, χωρὶς καθόλου νὰ τοὺς μέλη γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὰ συμφέροντά της»³⁴.

Κατὰ τὶς ἀρχὲς τῆς Ἀντιβασιλείας, καὶ ἐνῶς παραδυναστεύων τῆς αντιβασίλισσας (=ὡς πρωθυπουργός της) κυβερνοῦσε ὁ πρωτεξαδέλφος του πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος Κ. 132, ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155, παρὰ τὴ μικρὴ ἡλικία του, εἶχε τὴ δυνατότητα, ὅπως ἐξἄλλου καὶ ἡ μητέρα του, νὰ διατάξη τὴν ἐκτέλεση αἰτημάτων διαφόρων ἀριστοκρατῶν, οἱ ὁποῖοι κατόρθωναν νὰ τὸν πλησιάσουν τὶς ὥρες ποῦ ἔπαιζε μὲ τὰ ἄλλα παιδιά καρυῖδια ἢ ἔρριχνε μαζί τοὺς πετράδια. Αὐτὸ ὅμως γλήγορα ἀντιλήφθηκε ὁ πρωτοσέβαστος, ὁ ὁποῖος γιὰ νὰ μὴ γίνεταί κάτι χωρὶς τὴ δικὴ του συγκατάθεση, ὑπέβαλε τὸν αὐτοκράτορα σ' ἓνα ὀλότελα ἀσυνήθιστο ἐξευτελισμὸ: τὸν

32. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἐπιτάφιος εἰς Μανουήλ (α΄), σ. 211-12.

33. Χωνιάτης, σ. 391-92.

34. Χωνιάτης, σ. 297. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 537, ὑ. 197.

υποχρέωσε νά υπογράψη διάταγμα, πού μέ αυτό διακήρυσσε πώς δέ θά θεωρούνταν ἔγκυρα ὅσα ἔγγραφα εἶχε υπογράψει ὁ ἴδιος – ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας! – ἂν προηγουμένως δέν τὰ εἶχε θεωρήσει ὁ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς , γράφοντας πάνω σ' αὐτά μέ π ρ ᾶ σ ι ν ο μελάνι τή λέξη: ἔ τ η ρ ῆ θ η σ α ν ³⁵.

Βέβαια γι' αὐτή τήν πράξη δέν ἦταν ἀμέτοχη εὐθύνης ἡ ἀντιβασίλισσα Μαρία-Ξένη, πού και ἀπ' αὐτή ἀφαιρέθηκε κάθε πρωτοβουλία, ἂν και ἀπ' τὸ Χωνιάτη ἀναφέρεται ὡς δ ἔ σ π ο ι ν α και β α σ ί λ ι σ σ α ³⁶, και ἀπ' τὸν Εὐστάθιο Θεσσαλονίκης ξεκαθαρίζεται πώς «ἡ ἐπίτροπος μητέρα προκαθόταν (εἶχε τὸ προβάδισμα), καθὼς ἀπὸ ὅλους εἶχε ψηφιστῆ κυρία τῶν πάντων – ἐνῶ κάτι τέτοιο δέν ἔπρεπε νά γίνῃ – κι ἀπὸ κάτω καθόταν ὁ γιὸς και βασιλέας (=αὐτοκράτορας) Ἀλέξιος (β') Κ. 155³⁷. Καθὼς καταχράστηκε τήν καλωσύνη τῆς δ ἔ σ π ο ι ν α ς ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 και φούσκωνε γιὰ τή δική του προβολή και ἐπιβολή, ὅπως ὁ δράκος πού πολλά πολλές φορές εἶχε φάει φάρμακα κι ἔτσι ἐγίνε ἀπρόσβλητος, μετάφερε στοὺς δικούς του ὤμους τήν ὅλη διοίκηση τοῦ Κράτους, και τίποτε δέ γινόταν ἀπὸ ὅλα πού νά μὴ διεκπεραιωνόταν ἀπ' αὐτόν»^{37α}. Βλέπομε ἀπ' τὰ πιὸ πάνω πώς ἡ κυβέρνηση τοῦ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ ἦταν ὀλότελα ἀπολυταρχική.

Ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (β') Κ. 155 παρίστατο στίς δημόσιες τελετές. Στίς 13 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1182, τὸν βλέπομε νά πηγαίνει στὸν Β α θ ῦ ν Ρ ῥ ᾶ κ α , μαζί μέ τὸν παραδυναστεύοντα Ἀλέξιον Κ. 132, και νά παρίσταται κατὰ τὰ ὄ σ ι α τοῦ ἐπισκόπου Κυρήνης και μάρτυρα Θεοδώρου τοῦ εἰς τὸ Ρήσιον³⁸.

35. Χωνιάτης, σ. 299-300· Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1081· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., σ. 425. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινῶν βίος και πολιτισμός, τ. Α' I, σ. 171-72· Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 534, ὑ. 188, και προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 58. Τὸ πράσινο χρῶμα ἀνῆκε στὸν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο , βλ. Ψευδοκωδινός, Περί ὀφθικίων, ἔκδ. J. Verreaux, σ. 134, 135, 153, 320, 334.

36. Χωνιάτης, σ. 399: Ὁ δὲ πρωτοσεβαστὸς Ἀλέξιος τήν τῶν ὅλων διοίκησιν εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπᾶτο, τῷ ἰδίῳ φυσιοῦμενος κράτει και τῇ παραδυναστεία τῆς δεσποίνης καταχρῶμενος, ὡσπερ και ὁ πολλά πολλάκις ἐδηδοκῶς φάρμακα δράκων και γενόμενος δυσαντίβλεπτος, οὐκοῦν οὐκ ἦν τι τῶν ἀπάντων ὁ μὴ δι' αὐτοῦ ἐπεραίνετο, εἰ δέ τι και διεπεπράχαι λαθῶν ἕτερος, ἡ τῆς βασιλείσης δεηθείς, ἡ τὸν βασιλέα καρυατιζόμενον εὐρών, ἡ ριμμῶ λιθιδίων καταλαβῶν προσανέχοντα και τῷ καιρῷ πρὸς περάτωσιν τοῦ αἰτουμένου χρησάμενος, οὐδέ τοῦτο τῶν ἐκείνου ἐκπερίστατο ὀφθαλμῶν.

37. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἔκδ. Κυριακίδη, σ. 20, και ἔκδ. Βοηη, σ. 382: Και προκαθήται μὲν ἡ ἐπίτροπος μήτηρ, κυρία πάντων ἡδὴ προβεβλημένη ψήφῳ κοινῇ, ὡς μὴ ὄφελεν, ὑποκάθηται δὲ ὁ υἱὸς και βασιλεύς Ἀλέξιος. Οἱ δυὸ αὐτὲς μαρτυρίες τοῦ Χωνιάτη (ὑ. 36) πού ἀναφέρει τὴ Μαρία-Ξένη ὡς δ ἔ σ π ο ι ν α και β α σ ί λ ι σ σ α και σὲ συνέχεια τὸν Ἀλέξιο (β') Κ. 155 ὡς βασιλέα, και τοῦ Εὐστάθιου Θεσσαλονίκης πού λέει πώς ἡ Μαρία-Ξένη «προηγούνταν τοῦ Ἀλέξιου (β') και πώς εἶχε ἀπὸ ὅλους ψηφιστῆ κυρία τῶν πάντων», εἶναι οἱ μόνες πού κάπως κλονίζουν τὴ θέση τῆς Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἄντιβασίλεια, σ. 80, και ὑ. 4 και 5, πώς ἡ Μαρία-Ξένη ὑπῆρξε ἐπίτροπος τοῦ γιοῦ τῆς, ὄχι ὅμως και συμβασιλεύς.

37α. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 36.

38. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 70.

Τὸ Μάιο τοῦ 1182 ὁ Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155 ἄλλαξε παραδυναστή· ἀντὶ τοῦ πρωτεξαδέλφου τοῦ Ἀλέξιο Κ. 132, ἀνάλαβε τὴν ἐξουσία ὁ δευτεροθεῖος του (=πρωτεξαδελφός τοῦ πατέρα του) Ἀνδρόνικος Κ. 87, καὶ τότε ὁ μικρὸς αὐτοκράτορας ἐβλεπε γιὰ πρώτη φορά στὴν αὐτοκρατορική ἔπαυλη τοῦ Ἐσω Φιλοπατίου, καθὼς λεγόταν, τὸν περιλαμπρο νικητὴ τῆς ἡμέρας, αὐτὸν τὸ φοβερὸ Ἀνδρόνικο Κ. 87, ὅπου κατὰ ὑπόδειξή του εἶχε μὲ τὴ μητέρα του μεταφερθῆ. Καθὼς πρόφραση τοῦ θριαμβευτῆ ἦταν νὰ ἀμυνθῆ δῆθεν γιὰ τὰ δίκαια τοῦ μικροῦ αὐτοκράτορα, τὰ ὁποῖα εἶχε καταπατήσει ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 –στὴν πραγματικότητα ἢ πρόθεσή του ἦταν «νὰ θανατώσῃ τὸν ἀγίνωτο ἀκόμη βασιλέα», ὅπως καθαρὰ λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης³⁹– «ρίχτηκε μπρούμυτα μπροστὰ του καὶ πῆρε τὸ ἀπαλὸ του πόδι καὶ ἤρεμα τὸ ἔβαλε στὸν σκληρὸ του τράχηλο καὶ ξεχύθηκε σὲ δάκρυα»; δείχνοντας ἔτοι πὼς πάντα κάτω ἀπ’ τὸ πόδι τοῦ βασιλέα θὰ πορεύεται⁴⁰. Δὲν μπορούμε δυστυχῶς νὰ ξέρουμε ποιά ἐντύπωση προκάλεσε στὸν ἡγεμονίσκο αὐτὴ ἡ θεατρικὴ ἐμφάνιση.

Στις 16 τοῦ Μάη τοῦ 1182⁴¹, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, συνεχίζοντας τὴν κωμωδία τῆς δῆθεν πατρικῆς προστασίας τοῦ Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155, ἐνέργησε νὰ σ τ ε φ τ ῆ αὐτὸς ὁ τελευταῖος στὴν ἀγία-Σοφία αὐτοκράτορας ἀπ’ τὰ χέρια τοῦ πατριάρχη τῆς ΚΠολης Θεοδοσίου τοῦ Βορραδιώτη (1179-1183).

Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ δημαγωγικὴ στάση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ποῦ ἀπ’ τὸ παλάτι πῆρε πάνω στοὺς ὤμους τοῦ τὸν Ἀλέξιο (β΄) γιὰ νὰ τὸν πᾶη στὴν περιώνυμη με γά λ η ἐ κ κ λ η σ ί α, γιὰ νὰ δείξῃ στὰ πλήθη τῆς πρωτεύουσας πὼς ἦταν «πιὸ φιλόστοργος ἀπ’ τὸν πατέρα του καὶ πὼς θὰ σταθῆ δεξὶ χέρι στὸ νεαρὸ τῆς βασιλείας κληρονόμο». Καὶ μὲ τὸν ἴδιο αὐτὸν ταπεινωτικὸ τρόπο τὸν ἐπανάφερε ἀπ’ τὴν ἀγία-Σοφία στὸ παλάτι⁴².

Οἱ σύγχρονοι μὲ τὸ γεγονὸς ἱστορικοὶ ἔδοσαν τοὺς κατάλληλους στὴν πράξη χαρακτηρισμοὺς.

«Σκεφτόταν, λέει ἕνας, καὶ ἐκτελοῦσε τὰ λόγια τοῦ Δαβὶδ: τὸν σηκῶνω τὴν ὥρα στοὺς ὤμους, γιὰ νὰ τὸν κατασπαράξω ἀργότερα»⁴³.

«Τὸν σήκωσε, λέει ἕνας ἄλλος, πάνω στοὺς ὤμους του γιὰ νὰ δείξῃ πὼς θὰ τὸν ἔχη πάντα πάνω ἀπ’ τὸ κεφάλι του, ὡς ἕνα πρόσωπο ἀπαραβίαστο καὶ ἱερό. Ἄν ὅμως οἱ πολλοὶ ποῦ ἦσαν ἄνθρωποι ἀθῶοι, ξεγελάστηκαν ἀπ’ αὐτό, μερικοὶ ξύπνιοι ποῦ καλὰ ἤξεραν τὴν ἰδιοσυγκρασία του, προεῖδαν τί τέλος θὰ εἶχε ὁ νεαρὸς αὐτοκράτορας»⁴⁴.

39. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 30, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 391: Καὶ ἦν ἡ τοῦ Ἀνδρόνικου εἰς τὴν Μεγαλόπολιν τὸ ἐντεῦθεν ὀρμὴ βασιλεὺς πρόφρασις, Ἀλέξιος δηλαδὴ ὁ μικρός, ληψόμενος ἀμυναν· ἄλλως μέντοι ἀληθῶς πρόφρασις βασιλεὺς ἐκεῖνος ἄωρος θανούμενος, ὡς οὐκ ἐχρῆν.

40. Χωνιάτης, σ. 331· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 36, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 397. Πρβλ. R. Janin, *Const/ple Byzantine*, σ. 132.

41. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. S. De Jongh, σ. 70· Δ. Ζακυθινός, *Τὸ Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 60· G. Moravcsik, *Pour une alliance*, B8 (1933), σ. 559.

Και ένας τρίτος, τέλος, μᾶς λέει: «Καθὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ὑποκρινόταν τὸ φιλοβασιλέα, τοῦ ἐμπιστεύτηκαν τὴ διακυβέρνηση τῆς Αὐτοκρατορίας, κι ἔτσι προχειρίστηκε φύλακας τοῦ ἀρνιοῦ, τοῦ Ἀλέξιου (β'), αὐτὸς ὁ λύκος, καὶ ἐπικουρος τῆς βασιλείας αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐποφθαλμιοῦσε τὸ θρόνο, χωρὶς νὰ λάβουν ὑπόψη τους πὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ἦταν, ὁ παλιὸς καὶ πανοῦργος Ἀνδρόνικος Κ. 87, ὁ ὁποῖος, κάτω ἀπ' τὴ σκιά τῆς δῆθεν πρὸς τὸν αἰοίδιμο Μανουὴλ (α') ἀγάπης του, δὲ δίστασε καὶ στοὺς ὤμους του ἀκόμη νὰ σηκώση τὸ σκύμνο ἐκείνου τοῦ λέοντα, μετὰ τὴν πρόφαση πὼς τοῦ ἀπένεξε τιμές, ἐνῶ σπὴν πραγματικότητα ἀπόβλεπε νὰ ξεγελάσῃ τὸν κόσμο γιὰ νὰ κἀνῃ ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Δαβὶδ: τὸν σῆκωσα ψηλά, γιὰ νὰ τὸν κατασπαράξω σὲ λίγο»⁴⁵.

Κάτω ἀπ' τὴν παραδυναστεία τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, ὁ Ἀλέξιος (β') Κ. 155 συνέχισε νὰ ἀσχολῆται μετὰ τὰ κυνήγια, ἀλλὰ αὐτὴ τὴ φορά τοὺς πρώην παιδαγωγούς του, ἀντικατάστησαν φύλακες ἀφοσιωμένοι στὸ νέο κύριο τῶν πραγμάτων, «οἱ ὁποῖοι ἐπέβλεπαν τίς εἰσόδους του καὶ ἐξόδους μετὰ προσοχὴ πρὸς μεγάλη ἀπό κείνη τοῦ μυθικοῦ πολυόμματος Ἄργου, καὶ κανένα δὲν ἄφηναν νὰ μιλήσῃ ἰδιαίτερα στὸ μικρὸ αὐτοκράτορα γιὰ ὅποιοδήποτε πράγμα, καὶ ἀκόμη ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 πολὺ μεριμνοῦσε γιὰ νὰ διώξῃ ἀπ' τὸ παλάτι κάθε καλὸ σύμβουλο καὶ κάθε χειροδύναμο καὶ ἀρειμάνιο ἄντρα καὶ ὑποπτο σὲ κείνον καὶ ἐπιτήδειο πρὸς ἀσκήση ἀρχῆς»⁴⁶.

Φυσικὰ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 καθόλου δὲ νιαζόταν γιὰ μιὰ σοβαρὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ αὐτοκράτορα, ἀφοῦ μέσα στὸ πρόγραμμά του ἦταν νὰ τὸν ἐξοντώσῃ.

Καὶ ὅταν κάποτε ἓνας παλιὸς ἀνακτορικός εὐνοῦχος, ὁ Τζίτας, πέτυχε νὰ πλησιάσῃ τὸν Ἀλέξιο (β') Κ. 155 καὶ νὰ τοῦ μιλήσῃ γιὰ τίς συμφορὲς ποὺ ἔφερε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 καὶ γιὰ τὸν κίνδυνο ποὺ ὁ ἴδιος διατρέχει, ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, ποὺ ἀργότερα παντρεύτηκε τὴν Εἰρήνη Ἀγγελίνα 184, τὸν ἄρπαξε στὶς γροθιές, τοῦ μάτωσε τὰ χεῖλια καὶ τοῦ ξερρίζωσε τὰ δόντια. Ἀλλὰ τόσο ἦσαν στὸ καθεστῶς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 τὰ πράγματα εὐμετάβολα, ποὺ σὲ λίγο, ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, αὐτὸς ὁ τόσο θερμὸς ὑπερασπιστὴς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, πιάστηκε, τυφλώθηκε καὶ ρίχτηκε σὲ μιὰ σκοτεινὴ φυλακὴ, ὅπου γιὰ παρηγοριά του συνάντησε ἓνα ἀπ' τοὺς μελλοντικούς κουνιάδους του, τὸν Κωνσταντῖνο Κομν. Ἄγγ. 178, ἐπίσης τυφλὸ. Ἀπὸ αὐτὸ, κάθε ἄνθρωπος κεφαλοπονοῦσε γιὰ ὅσα τὸ νεῖκος (=τὸ μῖσος) τοῦ φιλόσοφου Ἐμπεδοκλῆ (492-430 π.Χ.) ἀπ' τὸν ἀποχωρισμὸ τῶν

42. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 552, ὑ. 278.

43. Χωνιάτης, σ. 343.

44. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδου, σ. 36, καὶ ἐκδ. Βοηθ, σ. 397-98.

45. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς τὸν βασιλέα κύρ Ἰσαάκιον (β') τὸν Ἄγγελον 183, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 218.

46. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 333-34. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 554, ὑ. 283.

κακῶν στοιχείων τῆς φύσης δημιουργεῖ τέρατα, σάν τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, γιατί ὄχι μόνο οἱ ἀντίπαλοι τοῦ τυράννου ἐπασχαν τὰ οἰκτρότατα, ἀλλὰ καὶ οἱ δικοί του θεράποντες, καθὼς ἦταν ἓνας πολὺ ἄπιστος, κι αὐτοὺς ποὺ χτές κερνοῦσε καὶ τὰίζε, σήμερα τοὺς φερνόταν κατὰ τὸν πιὸ κακὸ καὶ σκληρὸ τρόπο⁴⁷.

Εἶναι φανερὸ πὼς ὁ μικρὸς αὐτοκράτορας, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς νομιμότη-
τας, ὡς τὴν «πατρῶαν ἀρχὴν ἄρχων», ὄχι μόνο ἀνάμεσα στὴν ἀριστοκρατία
εἶχε πολλοὺς ὁπαδοὺς⁴⁸, ἀλλὰ καὶ μέσα στὰ πλήθη τῆς πρωτεύουσας εἶχε ἓνα
κάποιο λαϊκὸ στήριγμα⁴⁹.

Μετὰ ἓνα χρόνον καὶ τρεῖς μῆνες ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87
κυβερνοῦσε τὴν Αὐτοκράτορῶν, καὶ ἀφοῦ εἶχε ἐξουδετερώσει τὴν ὑψηλὴ
ἀριστοκρατία ποὺ ὑπεράσπιζε τὴ νομιμότητα τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182, ἢ μετὰ τὴν
ἀνοιξὴ τοῦ 1183⁵⁰, ἔκρινε ὠριμὴ τὴν κατάστασι γιὰ νὰ ξεκάνη τὴ βασιλομή-
τορα καὶ τὸ μικρὸ αὐτοκράτορα.

Πρῶτῃ εἶχε σειρά, τὸν Αὐγουστο τοῦ 1183⁵¹, ἢ τέως αὐτοκράτορῶν
Μαρία-Ξένη τῆς Ἀντιόχειας.

Ἐναντίον τῆς τήρησε ὅλους τοὺς τύπους τῆς δικαστικῆς διαδικασίας.
Συγκρότησε δικαστήριον, ποὺ σ' αὐτὸ τὴν παράπεμψε μὲ τὴν κατηγορία τῆς
ἔσχατης προδοσίας. Μετὰ τὴν ἐκδοσὴ τῆς γραφτῆς ἀπόφασις «τῶν δικαστῶν
ποὺ βράβευαν τὴν ἀδικία καὶ τὴ διάτορῃ ἀξίωσι τῶν παράνομων ἐκείνων
ψηφοφόρων, μὲ βοή, πὼς πρέπει νὰ φύγη ἀπ' τὴ ζωὴ ἢ δύστυχη ἐκείνη
βασιλίσσα, χάριτις ἀμέσως ἀπ' τὸ γιό τῆς καὶ αὐτοκράτορα ὑπογράφηκε μὲ
κόκκινον μελάνιν, ὡς νὰ ἦταν σταλαματιά ἀπ' τὸ αἷμα τῆς μητέρας του, ὅπως
λέει ὁ Χωνιάτης, ποὺ ἐπικύρωνε τὴ θανατικὴ ἀπόφασι»⁵².

Ὁ Ἀλέξιος (β') Κ. 155 τὸν Αὐγουστο τοῦ 1183 ἦταν 14 ἢ 15 χρονῶν· εἶχε
δηλ. μιὰ ἡλικία, ποὺ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ἔχη κάποια συνείδησι τῆς πράξις ποὺ

47. Χωνιάτης, σ. 335-36. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 554, ὑ. 282 καὶ 283α.

48. Χωνιάτης, σ. 345-46· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλθωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 36-38, καὶ
ἐκδ. Βονν, σ. 398.

49. Χωνιάτης, σ. 335.

50. Χωνιάτης, σ. 334-35, 343, 345-346· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλθωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ.
40, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 401. Ἡ πρῶτῃ κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 συνωμοσία, ποὺ μετὰ τὴν
ἀποκάλυψή τῆς εἶχε ὡς συνέπεια τὴν ἐξουδετέρωσι μεγάλου ἀριθμοῦ ἀριστοκρατῶν,
κατὰ μὲν τὸν Ο. Jurewicz, Andronikos I. Komnenos, σ. 134, ἐγένε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182,
κατὰ δὲ τὸν Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 328, ὑ. 40, μετὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ
1183, βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135, ὑ. 251.

51. Γιὰ τὴν χρονολογία, βλ. Ο. Jurewicz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 134: 1183 August Basilissa Maria im
Gefängnis erdrosselt, βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 561, ὑ. 308. Ὁ R. Janin, Églises
et monastères, σ. 216, δίνει τὴ λεπτομερειακὴ ἡμερομηνία τῆς 27ης.VIII.1182. Ἀλλὰ
αὕτῃ ἡ ἡμερομηνία, σύμφωνα μὲ τοὺς χρονικοὺς προσδιορισμοὺς τοῦ Ψευδοκωδινού, σ.
159-60, ἀναφέρεται στὴ λήξῃ τῆς ἀντιβασιλείας τῆς Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας,
πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἀντιβασιλεία, σ. 80, καὶ ὄχι στὴ θανάτωσι τῆς.

52. Χωνιάτης, σ. 347. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 560, ὑ. 304α.

υπόγραψε, και γι' αυτό είναι αξιοκατάκριτος, που δεν είχε τη δύναμη της αντίστασης και της άρνησης, οποιαδήποτε κι αν ήταν ή πίεση ή και η τρομοκρατία που άσκήθηκε απ' τον επίτροπό του και το περιβάλλον αυτού του τελευταίου⁵³.

Μετά την άρνηση στενών συγγενών του Ἀνδρόνικου Κ. 87, του γιου του Μανουήλ Κ. 161 και του γυναικαδέλφου του σεβαστοῦ Γεώργιου⁵⁴, να παραστούν ή και να ενεργήσουν την εκτέλεση της πανέμορφης τριανταπεντάχρονης βασιλίσσας Μαρίας της Ἀντιόχειας, την ἔπνιξαν μέσα στη φυλακή της με τὰ χέρια τους ὁ μέγας ἐταίρειάρχης Κωνσταντῖνος Τρίψυχος και ὁ γνωστός μας εὐνούχος Πτερυγιονίτης, ὁ δηλητηριαστής της Μαρίας Κ. 153 και τοῦ ἀντρός της⁵⁵.

Ἄλλη μιὰ ἀπεικόνιση τοῦ ἤθους τοῦ νεαροῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 ἔχομε κατά την ἀναγόρευση τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 ὡς αὐτοκράτορα, που ἔγινε στις ἀρχές τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1183⁵⁶, μιὰ ἡδυό βδομάδες μετὰ τὴν θανάτωση της Μαρίας-Ξένης της Ἀντιόχειας, λές και ἡ σκιά της τραγικῆς βασιλίσσας δὲν ἄφηνε τὸν παραδυναστή, ὅσο βρισκόταν στη ζωὴ, νὰ προχωρήσει στο σφετερισμὸ τοῦ στέμματος.

53. Βλ. Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, s. II, σ. 119, ἑλλην. μετάφρ., σ. 477· Κ. Ἄμαντος, Ἱστορία, τ. Β', σ. 362, ὅπου κατὰ λάθος γράφει πὼς «τὴν καταδικὴ της Μαρίας ὑπόγραψε ὁ γιὸς και συμβασιλέας Ἀλέξιος Κ.», ἐνῶ τότε ἀκόμη ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 δὲν εἶχε στεφθε βασιλέας και ὁ Ἀλέξιος (β') Κ. 155 ἦταν μόνος αὐτοκράτορας. Ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος, τ. Δ', β', σ. 161, κρίνει αὐστηρὰ τὸν Ἀλέξιον (β'): τὸ δὲ φοβερώτερον, ὁ δεκαπενταέτης ἤδη υἱὸς αὐτῆς ὑπέγραψε τὴν καταδικὴν... Μετ' ὀλίγον δε, ἀναγορευθέντος τοῦ Ἀνδρόνικου συνάρχοντος, ὁ ἀθλιος Ἀλέξιος ἔλαβε τὰ ἐπίχειρα της ὄγεννοῦς αὐτοῦ φύσεως.

54. Χωνιάτης, σ. 347-48, πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 560, ὑ. 305, ὅπου, ὅπως και σ. 501-2, ὑ. 58 και 59, συναντήσαμε τὸν σεβαστόν Γεώργιον τὸν θεώρησα ὡς ἀδελφὸ της πρώτης νόμιμης Βυζαντινῆς συζύγου τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, της ὁποίας τὸ ὄνομα δὲν ἔχει διασωθεῖ, ἀποψη στὴν ὁποία και ἐπιμένω. Δὲν ἀποδέχομαι τὴν ἀποψη τοῦ G. Schlumberger, *Sigillograpie*, σ. 641, πρβλ. S. De Jongh, σ. 78, και Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 328, ὑ. 41, πὼς οἱ δυὸ σφραγίδες που σώζονται μετὸ ὄνομα τοῦ σεβαστοῦ Γεώργιου Κομνηνοῦ πιθανόν νὰ ἀνήκουν στὸν σεβαστόν Γεώργιον τοῦ Χωνιάτη, σ. 348²⁻³, ὅπως ἐπίσης δὲν ἀποδέχομαι τὴν κατὰ συνέχεια ἀποψη τοῦ μεγάλου Γάλλου βυζαντινολόγου και φιλέλληνα πὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἀνάμεσα στὴν πρώτη νόμιμη γυναίκα του και τὴν Ἀγνή-Ἄννα της Γαλλίας παντρεύτηκε μιὰ Κομνηνῆ, της ὁποίας ἀδελφὸς ἦταν ὁ σεβαστὸς Γεώργιος τοῦ Χωνιάτη. Καὶ ἀν ἀκόμη ἡ ὑπόθεση τοῦ G. Schlumberger, ἐνθ' ἄνωγ., πὼς ὁ σεβαστὸς Γεώργιος τοῦ Χωνιάτη εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο μετὸν σεβαστόν Γεώργιον Κομνηνόν τῶν σφραγίδων –πράμα ὀλότελα κατ' ἐμὲ ἀπίθανο– ἀπαιτεῖ τὴν πραγματικότητα, ὁ Γεώργιος Κομνηνὸς δὲν ἦταν παρὰ ἀδελφὸς της πρώτης νόμιμης Βυζαντινῆς συζύγου τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, που και οἱ δυὸ στὴν ἀπίθανη αὐτὴ περιπτώση, πρέπει νὰ ἦσαν ἐγγονοὶ ἢ διαεγγονοὶ τοῦ Ἰσακίου Κ. 12.

55. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 559-61, ὑ. 301-307· τὸ Πτερυγιονίτης εἶναι παρατσούκλι τοῦ εὐνούχου, τὸ ὄνομα του παραμένει ἄγνωστο.

56. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 562, ὑ. 312.

“Όταν ὁ Ἄνδρόνικος (α΄) Κ. 87, κατὰ τὴν ἀναγόρευσίν του, κατέβηκε ἀπὸ τὸ τυραννεῖο, ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ Μιχαηλῆζη, στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, καὶ ἀνέβηκε στὴν πανύψηλη καὶ τεράστια αἶθουσα ποῦ λεγόταν Πολύτιμος δόμος, ἔφτασε ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155, «καὶ βρῆκε τὰ ἀνάκτορα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀναστεναγμῶν –δὲν εἶχαν ὅλοι παρασυρθῆ ἀπὸ τὸν καιρὸ γιὰ νὰ ἐκθειάζουν τὸν τύραννο– καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἄνδρόνικο (α΄) Κ. 87 σχεδὸν ἀπὸ ὅλους νὰ εὐφημῆται ὡς βασιλέας, εἴτε αὐτὸ τὸ ἔκαναν μὲ τὴ θέλησίν τους εἴτε παρὰ τὴ θέλησίν τους, συμφώνησε κι αὐτὸς σὲ ὅσα γίνονταν, καὶ κολάκευε κι αὐτὸς τὸν παλιόγερο, καὶ τὸν ἐσπρωχνε στὸ νὰ συμβασιλεύσουν, καὶ ἔδινε θάρρος νὰ προχωρήσῃ στὸ ἔργο ποῦ ἄρχισε σὲ κείνον ποῦ ἀπὸ παλιά χωρὶς συγκρατημὸ ὀρεγόταν τῇ βασιλείᾳ»⁵⁷.

Ἡ στάση αὐτῆ τοῦ αὐτοκράτορα, ὅσο κι ἂν ἦταν ἓνα δεκατετράχρονο ἢ δεκαπεντάχρονο ἀγόρι, εἶναι ἀποκαρδιωτικῆ, καὶ δείχνει πόσο εἶχε παραμεληθῆ ἢ ἀνατροφή του γιὰ νὰ καταντήσῃ ἓνα πρόσωπο τόσο ἀναξιόπρεπο, ἀβουλο καὶ γλοιῶδες, ἔτσι ποῦ νὰ μὴν μπορῆ, ἔστω καὶ μὲ ἐπιβλητικὴ σιωπῆ, νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαιά του πάνω στὸ θρόνο, ὅση κι ἂν ἦταν ἡ καταπίεση τοῦ τρομεροῦ σφετεριστῆ.

Δὲν πέρασαν παρὰ λίγες μέρες ἀπὸ τὴν ἀναγόρευση καὶ στέψη τοῦ Ἄνδρόνικου (α΄) Κ. 87 –σ΄ αὐτὲς γιόρτασε ὁ τύραννος τὰ ἀναγορευτήρια ἢ ἔκανε τὰ χαμαίτζικία, ὅπως λέει ἡ δημοτικὴ ἀπόδοση τοῦ Χωνιάτη– καὶ ὁ νεοεστεμμένος συνέλαβε τὴν «ἐναγῆ» σκέψη νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴ μέση τὸ βασιλεῖα Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155⁵⁸.

Γι’ αὐτὸ τὸ σκοπὸ συγκάλυψε τὴ σύγκλητο⁵⁹, καὶ σ’ αὐτῆ οἱ φίλοι του ποῦ μαζί του συνοργίαζαν τὰ μῆδια, πέταξαν τὸ στίχο τοῦ Ὀμήρου: «δὲν εἶναι καλὸ πολλοὶ ἄρχοντες νὰ ὑπάρχουν· ἓνας ἄς εἶναι ὁ κοῖρανος

57. Χωνιάτης, σ. 351-52. Πρβλ. R. Guiland, *Études de topographie de Const/ple Byzantine*, I, σ. 546. Γιὰ τὸν οἶκο τοῦ Μιχαηλῆζη, βλ. R. Janin, *Const/ple Byzantine*, σ. 392, ὅπου ἐκ παραδρομῆς, καθὼς στηρίζεται στὸ Θεόδωρο Σκουταριώτη, ἐκδ. Κ. Σάθα, ΜΒ7 (1894), σ. 398, καὶ ὄχι στὸ Χωνιάτη, σ. 351, λέει πὼς «ἡ αὐτοκράτορισα Ξένη, ἡ χήρα τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, τὸν μετάβαλε σὲ μοναστήρι, αὐτὸ τῆς Παντάνασσας». Ἡ ἀκρίβεια εἶναι ἄλλη. Ὁ Χωνιάτης, σ. 548, λέει πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 τὴν πρεσβύτερη κόρη του ἐκλείσει στὸν οἶκο τοῦ Ἰωαννίτζη, ἀφοῦ τὸν μετασκέυασε σὲ γυναικεῖο μοναστήρι, καὶ πὼς αὐτὸ εἶχε ἀρχίσει νὰ τὸ κἀνῃ ἡ βασίλισσα Ξένη, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀντρός της Μανουῆλ (α΄). Ὁ Θεόδ. Σκουταριώτης, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 398, καθὼς ἀντιγράφει τὸ Χωνιάτη, ἔκανε τὸ λάθος ἀντὶ Ἰωαννίτζη νὰ γράψῃ Μιχαηλῆζη. Εἶναι ἀπορίας ἄξιο πὼς ὁ τόσο προσεχτικὸς μακαρίτης R. Janin, σὲ ἄλλο ἔργο του: *Églises et monastères*, σ. 263, λέει πὼς αὐτὸ τὸ ἔκανε «ἡ αὐτοκράτορισα Ξένη (ἢ κατὰ κόσμον Αἰκατερίνη), μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀντρός της Ἰσαάκιου (α΄) Κ. 4 (1057-1059)». Ὁ οἶκος τοῦ Μιχαηλῆζη, σὲ ἀντίθεση ἀπὸ κείνον τοῦ Ἰωαννίτζη, δὲν ἐγίνε ποτε μοναστήρι.

58. Χωνιάτης, σ. 353, βλ. καὶ τὸ δημοτικὸ κείμενο.

59. Κατὰ τὴν Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 164, κάτω ἀπὸ τὴ φράση τοῦ Χωνιάτη, σ. 353: τὴν φίλιον καὶ πάλιν ἀθροίζει πνύκα... νοοῦνται κυρίως τὰ μέλη τῆς συγκλήτου.

(=ο ἄρχοντας), ἕνας ὁ βασιλέας», καὶ τὸ γνωμικὸ: «κάλλιο γέρος ἀετὸς ἀπὸ νεανικὸ πουλί», κι ἔτσι ψηφίστηκε ἡ ἀπόφαση νὰ ξεπέση ἀπὸ τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα ὁ Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155, καὶ ὅλοι οἱ ὄρκοι ποὺ κατὰ τὴ στέψη του ἔδωσε ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 μπροστὰ σπὴν ἀγία τράπεζα, πὼς δὲ δεχόταν τὴ βασιλεία παρὰ γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἀνεψιὸ του, ξεχάστηκαν, καὶ καμιά ἐξήγηση δὲν μποροῦσε νὰ δοθῇ σὲ κείνους ποὺ ρωτοῦσαν γιὰ ποῖο λόγο γίνονταν αὐτά⁶⁰.

Ἀλλὰ δὲν πρόλαβε ἀκριβῶς ἡ ΚΠολη νὰ πληροφορηθῇ τὴν καθαίρεση τοῦ νόμιμου αὐτοκράτορα Ἀλέξiou (β΄) Κ. 155, καὶ ἡ σύγκλητος ποὺ κατευθυνόταν ἀπὸ τὴν π ο ν η ρ ῆ ἐ κ ε ἰ ν η ἀνδρονικεῖο φ α τ ρ ῖ α, ἔβγαλε ἀπόφαση θανατικὴ κατὰ τοῦ βασιλέα, ἀνακράζοντας τὰ λόγια τοῦ Σόλομωντα: «ἀς βγάλωμε ἀπὸ τὴ μέση τὸν δίκαιο, γιατί εἶναι ἀνυπόφορο καὶ βαρὺ καὶ μόνο νὰ τὸν βλέπωμε ἀνάμεσα στοὺς ζωντανούς»⁶¹.

Κι ἔτσι κάποια νύχτα, κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ Σεπτέμβρη ἢ κατὰ τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1183⁶², οἱ πιὸ φανατικοὶ φίλοι τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, οἱ νέοι ἄντρες καὶ στυλοβάτες τοῦ καθεστώτος, ὁ λ ο γ ο θ ῆ τ η ς τ ο ῦ δ ρ ὀ μ ο υ π α ν σ ῆ β α σ τ ο ς σ ε β α σ τ ὄ ς Σ τ ῆ φ α ν ο ς Ἀ γ ι ο χ ρ ι σ τ ο φ ο ρ ῖ τ η ς, ὁ μ ἔ γ α ς ἔ τ α ἰ ρ ε ἰ ἄ ρ χ η ς Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο ς Τ ρ ῖ π υ χ ο ς καὶ ὁ π ρ ο ἰ σ τ ἄ μ ε ρ ο ς τ ὶ ν ρ α β δ ο φ ὄ ρ ω ν ἢ π ρ ἰ μ ἰ κ ῆ ρ ἰ ο ς τ ὶ ν β α ρ δ α ρ ῖ ω τ ὶ ν Θεόδωρος Δαδιβρηνός, ἐπιξίαν τὸν ἄτυχο νεαρὸ τέως αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155 πάνω στὸ κρεβάτι του μὲ χορδὴ τόξου⁶³.

Δὲν μποροῦμε νὰ ξέρωμε ἀν ὁ ἡγεμονίσκος πνίχτηκε ἀπὸ τοὺς νυχτερινούς κακούργους στὸν χ ρ υ σ ὄ ρ ο φ ο κ ο ι τ ὶ ν α τοῦ παλατιοῦ τῶν Βλαχερ-

60. Χωνιάτης, σ. 353-54. Γιὰ τὴν παροιμία: «ὡς ἀετοῦ γῆρας κορύδου νεότης», βλ. Παροιμιαί, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ17 (1923), σ. 158, ἀριθ. 15α.

61. Χωνιάτης, σ. 354.

62. Κατὰ τὸν O. Jurewicz, Andronikos I. Komnenos, σ. 134, ὁ Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155 θανατώθηκε τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1183· κατὰ τὸν F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 90, ἀριθ. 1555, καὶ τὴν Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 164, καὶ Ἀντιβασιλεία, σ. 81-2, τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1183· κατὰ τὸν Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 120, ἑλλην. μετάφρ., σ. 478, τὸ Νοέμβρη τοῦ 1183. Ἄν λάβῃ κανεὶς ὑπόψη τὸ Χωνιάτη, σ. 349 καὶ 353: ὄν μεθ' ἡμέρας ἀπηγγόνησε, κλίνει νὰ δεχθῇ τὴ γνώμη τοῦ O. Jurewicz.

63. Χωνιάτης, σ. 354: καὶ νυκτὸς ἐπεισεσόντων αὐτῷ τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου Στεφάνου, τοῦ Τριψύχου Κωνσταντίνου καὶ τινος Δαδιβρηνοῦ Θεοδώρου, προεστῶτος τῶν ραβδοφόρων, τὴν διὰ τόξου νευρᾶς καθυποδέχεται πνιγμονὴν· ὁ ἴδιος, σ. 356-57: μέχρι τοῦ δι' ἀγγόνης τὸ πέρασ δέξασθαι τῆς ζωῆς. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Βοηθ. σ. 411· Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 57), σ. 333-34. Πρβλ. V. Grumel, Les Regestes des Actes du patriarcat de Const/ple, vol. I, fasc. III, ἀριθ. 1163, σ. 175· F. Cognasso, Partiti politici, σ. 289· F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 90, ἀριθ. 1555· Κ. Ἄμαντος, Ἱστορία, τ. Β', σ. 363· Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἀντιβασιλεία, σ. 81 καὶ ὑ. 5, ὅπου τὴ φράση: τὴν διὰ τόξου νευρᾶς (καθυπο)δέχεται πνιγμονὴν, ἀποδίδει στὸ Σκουταριώτη, ἐνῶ ἀνήκει στὸ Χωνιάτη, ἐνθ' ἄνωτ., καὶ ὁ Σκουταριώτης ἀπλὰ τὴν ἀντέγραψε ἀπὸ τὸ Χωνιάτη· Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 120, ἑλλην. μετάφρ., σ. 478. Γιὰ τὸ Στέφανο Ἀγιοχριστοφορίτη, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 591, ὑ. 446· γιὰ τὸν

νῶν, ὅπου κατοικοῦσε^{63a}, τὸν ὁποῖον εἰδικὰ γι' αὐτὸν εἶχε διαρρυθμίσει καὶ διακοσμήσει ὁ μακαριπῆς πατέρας του Μανουήλ (α') Κ. 81, φέρνοντας τὸ 1170 ἀπ' τὸ ναὸ τῆς ἁγίας Εὐφημίας τῆς Χαλκηδόνος «τὸν λίθο τῆς χρίσης» γιὰ νὰ τὸν προστατεύη⁶⁴. Ἄν πραγματικά ἡ μυσερὴ καὶ ἄγρια αὐτῆ σκηνὴ διαδραματίστηκε ἐκεῖ, πολὺ λίγο τὸν βοήθησε τὸ ἱερό αὐτὸ ἀντικείμενο.

Δὲ φαίνεται νὰ ἄφησε μεγάλο πένθος ἡ θανάτωση τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὁ ὁποῖος ἐξάλλου δὲν ἐπαιξε κάποιο σημαντικό ρόλο στὸ ἱστορικό προσκήνιο. Ὁ ὄχλος τῆς ΚΠολης πολὺ λίγη συμπάθεια ἔτρεφε πρὸς τὸ γιὸ τοῦ Μανουήλ (α'), προτιμώντας ἓνα ρωμαλεὸ γέρο ἡγεμόνα ἀπὸ ἓνα νέο ἀμφίβολης ἰκανότητος⁶⁵.

Ἀπ' τοὺς συγχρόνους τοῦ νεαροῦ ἡγεμόνα, ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαήλ Χωνιάτης μὲ προσήνεια βλέπει τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, καθὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος ξέκανε τὸν Ἀλέξιο (β') Κ. 155 καὶ τὴ μητέρα του⁶⁶, καὶ ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος γράφει πὼς «ἴσως μέτριος στὴν κακία θὰ ἦταν ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, ἂν τὰ ἀδικήματά του περιορίζονταν μέχρι τὸ φόνο τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155, κι ἔπειτα στρεφόταν πρὸς τὸν πραγματικὸ ἄνθρωπο γιὰ νὰ ἐξιλωθῆ γιὰ τὴ βασιλοκτονία, ἀλλὰ αὐτὸς μεταπλάστηκε σὲ μεγάλο κακὸ, καθὼς μὲ θηριωδία συμπεριφέρθηκε πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁶⁷.

Ἀνακόλουθος ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς, ὁ Μιχαήλ Χωνιάτης, ποὺ συνηθίζει «νὰ ἀποθεῶνῃ τοὺς ζωντανούς καὶ νὰ περιφρονῆ αὐτοὺς ποὺ ἔφυγαν ἀπ' τὴ ζωὴ»⁶⁸, σὲ ἄλλο σημεῖο μᾶς λέει πὼς «ἡ τύχη τὰ ἔφερε νὰ φυτρώσῃ κοντὰ στὸ νεοθαλὴ τῆς βασιλείας βλαστὸ –τὸν Ἀλέξιο (β') Κ. 155– ἡ τ υ ρ α ν ν ἰ δ α τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, ποὺ σὰν ἄλλος κλιματῶδης θάμνος πλέχτηκε πάνω του καὶ τὸν σύμπνιξε»⁶⁹.

Κωνσταντῖνο Τριμυχο, βλ. ἐπίσης Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 561, ὑ. 306, καθὼς καὶ: V. Laurent, *Bulles métriques*, σ. 102, ἀριθ. 480· P. Karlin-Hayter, *L'Hétériarque*, JÖB23 (1974), σ. 131· γιὰ τὸ Θεόδωρο Δαδιβρηνό, βλ. ἐπίσης Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 565, ὑ. 326, καὶ σ. 577-78, ὑ. 375, καθὼς καὶ: R. Guiland, *Recherches*, τ. I, σ. 309, ὅπου ἐκτός ὀπὸ Θεόδωρο ἀπὸ λάθος τὸν ὀνομάζει καὶ Κωνσταντῖνο, χωρὶς φυσικὰ νὰ δῖνῃ γι' αὐτὸ καὶ τὴν πηγὴν του.

63a. Βλ. R. Guiland, *Études de topographie de Const/ple Byzantine*, τ. I, σ. 546: aux Blachernes, οὐ résidait le jeune empereur Alexis II...

64. *Cod. Scorial. U II 10, f. 517*. Πρβλ. R. Janin, *Const/ple Byzantine*, σ. 127 καὶ ὑ. 3.

65. Βλ. Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 49-50.

66. Μιχαήλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτῶρα κύρ Δημήτριον τὸν Δριμὺν ταῖς Ἀθῆναις ἐπιστάντα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, *Τὰ Σωζόμενα*, τ. Α', σ. 163. Πρβλ. Σπ. Λάμπρου, *Σημειώσεις ἱστορικαὶ καὶ γραμματικαὶ εἰς τὸν Α' τόμον*, τ. Β', σ. 462.

67. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 412-13.

68. Σπ. Λάμπρου, *Σημειώσεις... εἰς τὸν Α' τόμον*, τ. Β', σ. 455.

69. Μιχαήλ Χωνιάτης, *Μονωδία εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κύρ Νικήταν τὸν Χωνιάτην*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, *Τὰ Σωζόμενα*, τ. Α', σ. 349: Ἡ δὲ τύχη ἐπεφύη τῷ νεοθαλεῖ τῆς βασιλείας βλαστῷ, ὡς σμίλαξ ἐπιπλεκομένη καὶ συμπνιγούσα, γραφικῶς εἰπεῖν, ἢ κατ' Ἀνδρόνικον τυραννίς.

Γιὰ τὸ χαρακτήρα τοῦ μικροῦ ἡγεμόνα, ἐκτὸς ἀπ' τὰ στιγμιότυπα ποὺ ἀναφέρθηκαν⁷⁰, ἔχομε καὶ μιὰ μικρῆς ἀξίας εὐφημη πληροφορία ἀπ' τὸ Μιχαὴλ Χωνιάτη, ποὺ λέει πῶς καθὼς ὁ πατέρας τοῦ Μανουὴλ (α΄) «ἐγκατάλειψε αὐτὸν τὸν κόσμον, κι ἀμέσως πάνω σ' ἓνα δίφρον τράβηξε γιὰ τοὺς οὐρανοὺς, ἐμπιστεύτηκε τὰ ἡνία τοῦ Κράτους στὸ βασιλεῖα καὶ γιὸ του, ὁ ὁποῖος, σύμφωνα μὲ τὴν ἔκφραση τῆς Γραφῆς, ἦταν ἀγαθὸς καὶ ἀστείος (=καλοπροαίρετος καὶ ὁμιλητικὸς) καὶ χαριτωμένος»⁷¹.

Πιὸ πολλές πληροφορίες ἔχομε γιὰ τὰ σωματικά του χαρακτηριστικά: Ἦταν ἓνα ὀλόξανθο ἀγόρι⁷² μὲ πλοῦσια σὰν τὸ χρυσάφι μαλλιά⁷³, μ' ἓνα ξύπνιο διαπεραστικὸ βλέμμα καὶ καλοπλασμένο σῶμα⁷⁴, ψηλὸ καὶ ἐπιδέξιο στὴν ἵππασία⁷⁵. Ἀπ' τὸν προπάππο τοῦ Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15⁷⁶ εἶχε κληρονομήσει τὸ ἐλάττωμα κάπως στὴν ὀμιλία του νὰ τραυλιζῆ⁷⁷, καθὼς μάλιστα τοῦ ἔλειπε ἓνα δόντι⁷⁸.

II

Οἱ Ψευδο-Ἀλέξιοι Ψευδο-Ἀλέξιος 1ος

Ἄν καὶ οἱ ἀποδείξεις γιὰ τὴ θανάτωση τοῦ Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155 εἶναι ὀλοφάνερες –τὸ κεφάλι του, ἀφοῦ τοῦ πέρασαν ἓνα σπάγγο ἀπ' τ' αὐτὶ καὶ βούλωσαν τὸ σπάγγο μὲ τὸ σφραγιστήριον δαχτυλίδι τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 γιὰ ἐνδειξη τῆς ταυτότητάς του, τὸ ἔθαψαν στὴν Κ α τ α β α τ ῆ, καὶ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα του μὲ μουσικὴ καὶ τραγούδια (ἄραγε λυπητερά;) δυὸ ἐπίσημοι ἄντρες, ὁ ἐ π ἰ τ ο ῦ κ α ν ἰ κ λ ε ἰ ο υ Ἰωάννης Καματηρός, ὁ μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας, καὶ ὁ χ α ρ τ ο υ λ ἄ ρ ι ο ς Θεόδωρος Χοῦμνος, τὸ ἔρριξαν στὰ νερὰ τοῦ Βοσπόρου⁷⁹ –«κάποιοι λόγοι ἀργότερα κυκλοφόρησαν

70. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 33,34,52,53 καὶ 57.

71. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς τὸν βασιλεῖα κῦρ Ἰσαάκιον (β΄) τὸν Ἄγγ. 183, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α΄, σ. 217: Ἐπει δ' ἀνήρ ἐκεῖνος (ὁ Μανουὴλ α΄), τὸν ἐνταῦθα σχασάμενος δρόμον, εὐθύ διεδίφρευσεν οὐρανοῦ, πιστεύσας τὰς ἡνίας τοῦ κράτους τῷ βασιλεῖ καὶ παιδί, ἀγαθῶ μὲν καὶ ἀστείῳ κατὰ τὴν Γραφὴν καὶ χαρίεντι...

72. Χωνιάτης, σ. 549. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 60, καὶ ἐκδ. Βονη, σ. 420.

73. Χωνιάτης, σ. 609.

74. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 60, καὶ ἐκδ. Βονη, σ. 420. Χωνιάτης, σ. 609.

75. Χωνιάτης, σ. 609.

76. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 94, ὑ. 77.

77. Χωνιάτης, σ. 549.

78. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 60, καὶ ἐκδ. Βονη, σ. 420.

79. Χωνιάτης, σ. 355. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 565, ὑ. 328.

πού διέψευδαν» πώς θανατώθηκε, όπως λέει ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης⁸⁰.

Κατά την άνοιξη του 1185, ένας πλάνος στατιωτικοκαλόγερος-ιππότης, με λατινική άμφιση, με ξίφος στο πλευρό, πού επιδέξια καβαλλίκευε ένα υπερήφανο άλογο και έλεγε πώς όνομαζόταν Άλέξιος Σικουντηνός και πώς ήταν άπ' τή Φιλαδέλφεια, παρουσίασε ένα νεαρό, παρόμοιο με τον Άλέξιο (β') Κ. 155, τόν όποϊον και πρόβαλλε ως τó βασιλικό γιό και διάδοχο του Μανουήλ (α') Κ. 81.

Δείχνοντας τά ξανθά μαλλιά του νεαρού, τήν έλλειψη του δοντιού, τó ξύπνιο βλέμμα του και τó καλοπλασμένο σώμα του, χαρακτηριστικά πού και ó πραγματικός Άλέξιος (β') Κ. 155 είχε, ζητούσε τήν ύποστήριξη τών άγαθών χριστιανών.

Καθώς όλοι τότε μισούσαν τόν Άνδρόνικο (α') Κ. 87, πείθονταν στα λόγια του άπατεώνα και προσκυνούσαν και φιλοδωρούσαν τόν πρώτο αυτόν Ψευδο-Άλέξιο, γιά νά καταπλουτίζη ó πλάνος εκείνος στρατοκαλόγερος. Στην πραγματικότητα ó νεαρός δέν ήταν παρά ένα άγροτόπαιδο άπ' τή Βαγεντία (=τή Βόνιτσα του Άλλυρικού).

Άφου και οι δυό μαζί, ó Σικουντηνός και ó Ψευδο-Άλέξιος, 1ος, περιήλθαν τις άκτές τής Άδριατικής, έμφανίστηκαν στην αύλή του βασιλέα τών Νορμανδών τής Σικελίας Guillaume II (1166-1189), όπου συνάντησαν ένα γνήσιο Βυζαντινό πρίγκιπα, τόν Άλέξιο Κ. 237, πού και αυτός μετά από περιπλάνηση στη Ρωσία, είχε έλθει στο Παλέρμο γιά νά ζητήσει τή βοήθεια του βασιλέα τής Σικελίας έναντιον του τ υ ρ α ν ν ο υ Άνδρόνικου (α') Κ. 87.

Ο πρίγκιπας και οι συνοδοί του έδειξαν καθαρά στο Γουλιέλμο II τήν άπάτη, αλλά μερικοί έμποροι τής Γένουας και άλλοι Δυτικοί τόν διαβεβαίωσαν πώς στο πρόσωπο του νεαρού πολύ καλά γνώρισαν τó γνήσιο γιό του Μανουήλ (α'). Ο βασιλέας τής Σικελίας, αν και πείστηκε, όπως μάς λένε, πώς πρόκειται γιά άπάτη, συμφώνησε νά άπονεμηθοϋν βασιλικές τιμές στον Ψευδο-Άλέξιο 1ον, γιατί ήθελε νά τόν έχη ως ένα πρόσθετο αντίβαρο έναντι του σφετεριστή Άνδρόνικου (α') Κ. 87, κατά τήν έκστρατεία πού όργάνωνε γιά κατάκτηση του Βυζαντίου, καθώς αυτό ήταν και ένα παλιό όνειρο τών προκατόχων του⁸¹.

Ο Άνδρόνικος (α') Κ. 87, καθώς πληροφορήθηκε πώς στο Παλέρμο με βασιλικές τιμές έγινε δεχτός ó δήθεν Άλέξιος (β') Κ. 155, παίζοντας και γελώντας, κατά τή συνήθειά του, είπε μιά μακάβρια άστεϊότητα: «Λοιπόν,

80. Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, Άλωσις, έκδ. Κυριακίδη, σ. 52, και έκδ. Bonn, σ. 412.

81. Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, Άλωσις, έκδ. Κυριακίδη, σ. 60-62, και έκδ. Bonn, σ. 419-21· Ibn Giobeir (Jubayr), Rihlat al-Kinani, Ταξίδι στην Ισπανία, Σικελία, Συρία, Παλαιστίνη, Μεσοποταμία, Άραβία και Αίγυπτο, μετάφρ. άπ' τήν άραβική στην ιταλική του Celestino Shiaparelli, Rome 1906· μετάφρ. στην άγγλική του R.J.C. Broadhurst, London 1952, σ. 354-56· F. Cognasso, Partiti Politici, σ. 299-300· F. Chalandon, Domination normande, τ. II, σ. 401-3.

πρέπει να δεχτούμε πώς είναι ένας άριστος κολυμβητής ο Ἀλέξιος, που ενώ ρίχτηκε στα βαθιά νερά της ΚΠολης, κατάφερε χωρίς να εισπνέη να περάση κάτω απ' τις θάλασσες και να βγῆ στὸν ἐκεῖ πορθμὸ της Σικελίας»⁸².

Μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ἐνῶ ὁ Σηκουνητὸς συνόδευσε τὰ νορμανδικὰ στρατεύματα πὺ στάλθηκαν ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου, ὁ νεαρὸς Ψευδο-Ἀλέξιος 1ος παράμεινε στῆ Σικελία, ἀπὸ ὅπου ταξίδευσε στῆ Γαλλία.

Ἐκεῖ θαυμάστηκε πολὺ γιὰ τῆ βαθιὰ γνώση πὺ εἶχε τριῶν γλωσσῶν, τῆς ἐλληνικῆς, τῆς λατινικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς, καὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἐπικαλεστῆ τὴν προστασία τοῦ δῆθεν κουνιάδου τοῦ βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππου II Αὐγούστου (1180-1223), ἀμφιθαλῆ ἀδελφοῦ τῆς Ἀγνῆς-Ἄνας, καὶ γιὰ ἓνα διάστημα ἀπολάμβανε τιμῶν στὴν αὐλὴ τῶν Παρισίων· πολὺ γρήγορα ὅμως οἱ ἰσχυρισμοὶ του πὼς ἦταν ὁ γιὸς τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 καὶ ὁ μνηστήρας τῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέα τῆς Γαλλίας κατάρρευσαν, καὶ μιὰ μέρα, κάνοντας πολὺ καλά, ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 1ος ἀπότομα ἐξαφανίστηκε⁸³.

Τὰ ρωσικὰ χρονικὰ σημειῶνουν τὴν ἀφιξὴ καὶ παρουσία κατὰ τὸ 1186 στὸ Novgorod τοῦ «Ἑλληνα τσάρου Ἀλέξιου, γιοῦ τοῦ Μανουῆλ»⁸⁴, ἀλλὰ δὲ γνωρίζομε ἂν ἦταν ὁ ἴδιος μὲ κείνον τοῦ Παλέρμου καὶ τοῦ Παρισιοῦ ἢ κάποιος ἄλλος ἀπατεώνας.

Ψευδο-Ἀλέξιος 2ος

Αὐτὸς ἐμφανίστηκε κατὰ τὸ 1192⁸⁵.

Ἦταν ἓνας νεαρὸς ἀπ' τὴν ΚΠολη, πὺ μὲ μεγάλη ἐξυπνάδα ὑποκρίθηκε τὸ πρόσωπο τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, καθὼς εἶχε ξανθὰ μαλλιά, τραύλιζε κατὰ τὴν προφορὰ τῶν λέξεων, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, καὶ γνωρίζε κάπως τὶς συνήθειες τῆς αὐλῆς τῶν Κομνηνῶν.

Παρουσιάστηκε σὲ μιὰ μικρὴ πόλη τῆς περιοχῆς τοῦ Μαϊάνδρου ποταμοῦ, στὰ Ἄρμαλα, ὅπου βρῆκε ἓνα Λατίνο, κατὰ πὺ φαίνεται Βενετὸ ἔμπορο, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν φιλοξένησε.

82. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 412.

83. Chronicon turonense autore anonymo canonico turonensi S. Martini, ἐκδ. Edmond Martène καὶ Ursin Durand, Veterum scriptorum et monumentorum historicorum, dogmaticorum, moralium, amblyssima collectio, τ. V, Paris 1729, στ. 1025-26.

84. Χρονικὸν τοῦ Novgorod, Novgorodkaia pervaja letopis starshego i mladshhego isvodov, ἐκδ. A.N. Nasonov, Moscow-Leningrad 1950, σ. 38.

85. Ὁ F. Cognasso, Un imperatore bizantino, σ. 251, παρουσιάζει τὸν Ψευδο-Ἀλέξιο 2ο τὸ 1188, καθὼς στηρίζεται στὸ Χωνιάτη, σ. 550, πὺ λέει πὼς αὐτὸς ὁ ἀπατεώνας ἐμφανίστηκε στὸν Kılıdj Arslan II πρὶν τὸν ρίξῃ ἀπ' τὸ θρόνο ὁ γιὸς του Κοπατίνο (Kutb al-Din), ἀλλὰ ὁ Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 86, ἀπόδειξε πὼς αὐτὴ ἡ ἐμφάνιση ἔγινε τὸ 1192· ὁ Kılıdj Arslan II συνεταιρίστηκε τὸ γιὸ του Kutb al-Din στὸ θρόνο τὸ 1189 καὶ τὸν ἴδιο χρόνο ὁ γιὸς παραμέρισε τὸν πατέρα. Τὸ 1191/92 ὁ πατέρας ἀνάκτησε τὸ θρόνο του καὶ τότε συνεταιρίστηκε στὴν ἐξουσία τὸ γιὸ του Καίχοσρόην (Kai-Kosrou I).

Κατά τὴ φιλοξενία ὁ νεαρὸς ἀπατεώνας εἶπε στὸ Βενετὸ πὼς δὲν ἦταν ἄλλος ἀπ' τὸ γιὸ τοῦ μακαρίτη αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, ποὺ ἐνῶ ὁ θεῖος του Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 πρόσταξε νὰ τὸν ρίξουν στὰ βάθη τῆς θάλασσας, αὐτοὶ ποὺ διατάχτηκαν νὰ ἐκτελέσουν τὴ βασιλικὴ διαταγὴ τὸν λυπήθησαν καὶ τὸν ἀφῆσαν ἐλεύτερο, γιατί εἶχαν ὀρκιστῆ στὸν πατέρα του νὰ κρατήσουν πίστη στὸ πρόσωπό του. Ὁ Βενετὸς εἶπε γιατί πίστευσε στὸ παραμῦθι τοῦ ἀπατεώνα, εἴτε τὸ πιὸ πιθανὸν γιατί εἶδε στὴν ὑπόθεση νὰ ἀνοίγεται ἓνα πεδίο ἐκμετάλλευσης, τὸν πῆρε καὶ μὲ μυστικότητα τὸν ὀδήγησε στὸ γνωστὸ μας γέρο σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Kilidj Arslan II ποὺ ἀπ' τὸ 1191/92 εἶχε ἀνακτήσει τὸ θρόνο του, ἀπ' τὸν ὁποῖον τὸν εἶχε ἀπομακρύνει ὁ γιὸς του Kutb al-Din, ὁ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς Κοπατίνος.

Ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 2ος ἐγίνε μὲ εὐμένεια δεχτὸς ἀπ' τὸ γέρο σουλτάνο καὶ γρήγορα ἀπόκτησε τέτοιο θάρρος, ποὺ συνομιλοῦσε μαζί του ὡς ἓνας γνήσιος γιὸς τοῦ Μανουὴλ (α΄), καὶ ὄχι ὡς ἓνας παρειαχτος τυχοδιώκτης. Πολλὲς φορές μάλιστα δυσανασχετοῦσε καὶ ἐπέπληττε τὸν Τοῦρκο μονάρχη, «γιατὶ ἔδειχνε μιὰ τέτοια ἀχαριστία πρὸς τὶς εὐεργεσίες ποὺ τοῦ εἶχε κάνει ὁ πατέρας του Μανουὴλ (α΄), καὶ τὸν κατηγοροῦσε ὡς μὴ φιλάνθρωπο, καθὼς δὲν ικανοποιοῦσε τὰ αἰτήματα τοῦ γιου τοῦ φίλου του, ποὺ σὲ τόσες ξέπεσε ἀτυχίες»⁸⁶.

Ὁ πολὺ ἔμπειρος σουλτάνος ποὺ πολλὰ εἶχαν δεῖ τὰ μάτια του, εἴτε ἀπὸ πολιτικὴ σκοπιμότητα, εἴτε γιατί ξεγελάστηκε ἀπ' τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ψευδο-Ἀλέξιου 2ου καὶ τὸν πίστευσε, τὸν τιμοῦσε καὶ τοῦ ἔδινε ὄχι λίγα δῶρα, καθὼς καὶ ἐλπίδες γιὰ μιὰ μελλοντικὴ του ἀποκατάσταση.

Σὲ λίγο ἔφτασε στὴν αὐλὴ τοῦ Ἰκονίου ἓνας πρεσβευτῆς τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183, καὶ τότε, κατὰ τὴν ἀκρόαση, ὁ σουλτάνος ρώτησε, ἂν πραγματικὰ ἦταν γιὸς τοῦ μακαρίτη Μανουὴλ (α΄) ὁ νεαρὸς ποὺ μὲ τόσες τιμὲς φιλοξενοῦσε. Ὁ Βυζαντινὸς πρεσβευτῆς διαβεβαίωσε τὸ Σελτζουκίδη ἡγεμόνα πὼς ὁ πραγματικὸς Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155 πνίχτηκε καὶ ὁ νεκρὸς του ρίχτηκε στὰ βάθη τῆς θάλασσας καὶ πὼς τὸ πρόσωπο ποὺ φιλοξενεῖ δὲν πρέπει νὰ γίνεται πιστευτὸ, καθὼς ἐκμεταλλεῖται τὸ πρόσωπο ἑνὸς νεκροῦ. Στὸ ἄκουσμα αὐτῶν τῶν λόγων, ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 2ος ἔδειξε μεγάλη ὀργὴ καὶ κινήθηκε νὰ ἀρπάξῃ τὸν πρεσβευτὴ ἀπ' τὰ γένια, καὶ θὰ τὸ πετύχαινε, ἂν αὐτὸς ὁ τελευταῖος δὲν τὸν ἀπόκρουε σθεναρὰ, κι ἂν ὁ ἴδιος ὁ σουλτάνος δὲν καθήλωνε αὐστηρὰ σὲ ἀκίνησι τὸν νεαρὸ ἀπατεώνα⁸⁷.

86. Χωνιάτης, σ. 549-50· Γεώργιος Τορνίκης, μαῖστωρ τῶν ρητόρων, Λόγος (πρὸς Ἰσαάκιον β΄ Ἰγγ. 183) ἀναγνωσθεὶς πρὸ τῆς ἐορτῆς τῶν Φώτων, καθ' ἣν εἴωθεν ἀναγινώσκειν ὁ ρήτωρ διὰ τὸν βασιλέα σταλήσεσθαι πρὸς ἐκστρατείαν ἀπόδημον, ἐκδ. W. Regel, *Fontes rerum byzantinorum*, vol. I², σ. 269-72· Σέργιος Κολυβάς, βασιλικὸς γραμματικὸς, Λόγος (πρὸς Ἰσαάκιον β΄ Ἰγγ. 183) τὸ λείπον τοῦ προτέρου ἐκπερατῶν, ἐκδ. W. Regel, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 295-96. Πρβλ. Max. Bachmann, *Die Rede des Johannes Syropoulos an den Kaiser Isaak II. Angelos 183 (Kommentar)*, Munich 1935, σ. 62-64.

87. Χωνιάτης, σ. 550.

Με όλα αυτά ο σουλτάνος, αν και δεν αναγνώρισε στον Ψευδο-Ήλέξιο 2ον μιά επίσημη ιδιότητα, του επέτρεψε με έγγραφο τή στρατολογία άτάκτων που ήσαν πρόθυμοι νά εισβάλουν στό βυζαντινό έδαφος ή καλύτερα νά τώ ληλητήσουν. Ένας έμειρος, ό Άρσανής, τάχτηκε στό πλευρό του, και οι δυό μαζί πέτυχαν νά συγκεντρώσουν ένα αριθμό όκτώ χιλιάδων όπαδών, που με αυτούς εισέβαλαν στην περιοχή του Μαιάνδρου ποταμού, κυριεύσαν αρκετές πόλεις και έκαιγαν τά σιτηρά τής ύπαιθρου, γι' αυτό και οι κάτοικοι έδωσαν στον Ψευδο-Ήλέξιο 2ο τήν προσωνομία του Κ α υ σ α λ ώ ν η⁸⁸.

Έναντίον του νεαρού έπίδρομέα στάλθηκαν άπ' τόν Ήσαάκιο (β') Ήγγ. 183 πολλοί πολεμικοί άντρες, αλλά τίποτε δεν κατόρθωσαν, γιατί φοβούνταν νά προχωρήσουν μήν τυχόν και προδοθούν άπ' τούς ίδιους τούς Έλληνες τής περιοχής, οι όποιοι με προθυμία προσχωρούσαν στό «γιό του βασιλέα Μανουήλ (α') και βασιλέα», καθώς τόν νόμιζαν, «και προτιμούσαν νά βασιλεύονται άπ' αυτόν παρά άπ' τόν Ήσαάκιο (β') Ήγγ. 183». Και όχι μόνο άπ' τόν άγροτικό κόσμο χαιρετιζόταν ώς νόμιμος αυτοκράτορας, αλλά και άπ' αυτούς άκόμη τούς αυλικούς, που θεωρούσαν τήν παρουσία του «ώς ένα θαύμα», αν και «πολύ καλά γνώριζαν πώς ό γιός του Μανουήλ(α'), ό Ήλέξιος (β'), πριν άπό πολύν καιρό είχε εγκαταλείψει τά ανθρώπινα, κοντά σ' αυτό όμως γιά εύχαριστήσή τους ήθελαν νά τόν φαντάζονται ζωντανό»⁸⁹. Έδώ έχομε ένα άκόμη τεκμήριο τής ύπερβολικής προσήλωσης τών Βυζαντινών στό δόγμα τής νομιμότητας που δεν έχουν τόσο προσέξει οι έρευνητές. Και άκόμη βλέπομε πώς ό Ήλέξιος (β') Κ. 155 πιό πολύ άγαπήθηκε νεκρός παρά όσο ήταν ζωντανός.

Άνάμεσα στους άλλους που στάλθηκαν έναντίον του Ψευδο-Ήλέξιο 2ου ήταν και ό άδελφός του Ήσαάκιου (β') Ήγγ. 183, ό σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ήλέξιος Ήγγ. 180, αλλά κι αυτός καμιά μάχη δεν τόλμησε νά δώση πρós τόν νεκραναστημένο Ήλέξιο, και μόνο προσπάθησε νά συγκεντρώση εκείνους που δεν είχαν προσχωρήσει σ' αυτόν τόν τελευταίο και κατά κάποιον τρόπο νά ανακόψη τή διάρρρηση. Η κατάσταση ήταν άμφίρροπη, και ενώ ή θέση του σφετεριστή-ψευτοβασιλέα διαρκώς ένισχυόταν και ό σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ήλέξιος Ήγγ. 180 έπιδιδόταν στη στρατολογία άντρών γιά νά συγκροτήση πιό ισχυρό στρατό, ένας άπό «μηχανής θεός» έδωσε άμεση λύση σ' αυτή τή διαμάχη.

Ο Ψευδο-Ήλέξιος 2ος, καθώς επέστρεφε άπό κάποιον μέτωπο στα Άρμαλα, κατάλυσε στό φρούριο τής Πίσσας, όπου έπιδόθηκε σέ γενναία οίνοφαγοποσία, κι έπειτα παραδόθηκε στον ύπνο. Εκεί, και ενώ βαθιά κοιμόταν, ένας ιερέας, είτε άπό προσωπική έχτρα είτε γιαντί δωροδοκήθηκε άπ' τόν Ήλέξιο Ήγγ. 180, με τώ ίδιο τώ σπαθί του σφετεριστή, του έκοψε τώ κεφάλι, τώ όποϊόν και προσκόμισαν στον Ήλέξιο Ήγγ. 180.

88. Χωνιάτης, σ. 551.

89. Χωνιάτης, σ. 551-52.

Ο πρίγκιπας πέρασε τὸ μαστίγιό του στὰ κατάξανθα μαλλιά τοῦ κομμένου κεφαλιοῦ, τὸ σήκωσε ψηλά, καὶ καθῶς τὸ παρατηροῦσε, εἶπε: «Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πῶς ὀλότελα ἄδικα οἱ πόλεις ἀκολουθοῦσαν αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο»· τόση ἦταν ἡ ὁμοιότητά του πρὸς τὸν πραγματικὸ Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155, καὶ ἡ μαρτυρία εἶναι ἀξιόλογη, καθὼς προέρχεται ἀπὸ πρίγκιπα ποῦ ἦταν δευτεροεξάδελφος τοῦ Ἀλέξιου (β΄) καὶ τὸν εἶχε γνωρίσει καλά.

Γιὰ τὸ ἦθος τοῦ ἀρκετὰ ἱκανοῦ Ψευδο-Ἀλέξιου 2ου ἔχομε τὴν πληροφορία πῶς ἐνῶ εἰσήλθε στὸ ναὸ τοῦ ἀρχιστράτηγου Μιχαήλ, στὶς Χῶνες τῆς Φρυγίας, ἀνέχτηκε νὰ καταστρέψουν οἱ Τοῦρκοι ποῦ τὸν συνόδευαν, κάτω ἀπ' τὰ μάτια του, τὴν ἅγια τράπεζα καὶ τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ περίφημου ναοῦ⁹⁰.

Ἔτσι μποροῦσαν οἱ ρήτορες νὰ ἐγκωμιάζουν τὸν κλεινὸ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β΄) Ἀγγ. 183, λέγοντας σ' αὐτόν: «Καὶ κείνους ποῦ ἔκλεψαν καὶ ἀνάστησαν τὰ πτώματα, τοὺς ψευδο-πορφυρογέννητους Ἀλέξιοις, ἐξόντωσες καὶ ἐξαφάνισες ἀπ' τῆ μέση»^{90α}.

Ψευδο-Ἀλέξιος 3ος

Λίγο μετὰ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ Ψευδο-Ἀλέξιου 2ου τοῦ Μαιάνδρου, καὶ ἕνας τρίτος Ψευδο-Ἀλέξιος ἐμφανίστηκε στὴν Παφλαγονία, κατὰ πολὺ ὅμως κατώτερος ἀπ' τὸν προηγούμενο, ἂν καὶ ὀρισμένες ἐπαρχίες προσχώρησαν στὴν κίνησή του.

Ἐναντίον του στάλθηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β΄) Ἀγγ. 183 ὁ πανσέβαστος σεβαστὸς καὶ χαρτουλάριος τῶν ἱπποσταθμῶν Θεόδωρος Χοῦμνος, ὁ ὁποῖος πολέμησε μαζί του, τὸν νίκησε, τὸν ἐπίασε καὶ τὸν σκότωσε⁹¹.

90. Χωνιάτης, σ. 552-53· Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 86), σ. 269-72· Σέργιος Κολυβάς, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 86), σ. 295-96. Πρβλ. Max. Bachmann, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 86), σ. 62-64· F. Cognasso, Un imperatore byzantino, σ. 251-52· Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 86.

90α. Κωνσταντῖνος Στιλβῆς, διάκονος (μετέπειτα μητροπολίτης Κυζίκου μὲ τὸ ὄνομα Κύριλλος), Λόγος ρητορικὸς εἰς τὸν βασιλέα (Ἰσαάκιον β΄ Ἀγγ. 183) κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων, ἐκδ. R. Browning, B28 (1958), σ. 39, διόρθωση J. Darrouzès, Il. Constantin Stilbès et Cyrille métropolitte de Cyzique, REB18 (1960), σ. 186-87· καὶ τοὺς τὰ νεκρимаία συλήσαντας καὶ τὸν πορφυρογενῆ πλασαμένους Ἀλέξιον ἐξηφάντωσας. Ἰωάννης Συρόπουλος (γραμματικὸς), ρητορεύων ἐνώπιον τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰσαακίου (β΄) τοῦ Ἀγγέλου 183, ἐκδ. Max. Bachmann, Die Rede des Johannes Syropoulos, σ. 62, ὑ. 5.

91. Χωνιάτης, σ. 553. Πρβλ. F. Cognasso, Un imperatore bizantino, σ. 252· Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 87. Γιὰ τὸ Θεόδωρο Χοῦμνο, βλ. J. Verpeaux, La famille Choumnos, BS20 (1959), σ. 253-54, ἀριθ. 9-10, καὶ R. Guiland, Chartulaire, Revue de Etudes Sud-Est Européennes, 9 (1971), σ. 418-19. Ὁ Χωνιάτης, σ. 355 καὶ 412, τὸν ὀνομάζει χαρτουλάριον, ἐνῶ σ. 553, τὸν ὀνομάζει χαρτουλάριον τῶν ἱπποσταθμῶν. Ὁ Ἐφραίμιος, στίχ. 6050-51, τὸν ὀνομάζει ἐκ παραδρομῆς, καθὼς φαίνεται, Βασίλειον καὶ ὄχι Θεόδωρον.

Ψευδο-Ήλέξιος 4ος

Πολύ πιό σπουδαίος ύπῆρξε ό τέταρτος Ψευδο-Ήλέξιος πού έμφανίστηκε τόν Ήούλιο του 1195⁹², στίς άρχές τῆς βασιλείας του άδελφου και διαδόχου του Ήσαάκιου (β΄) Ήγγ. 183, του Ήλέξιου (γ΄) Ήγγ. Κομν. 180, πού πιό πάνω συναντήσαμε ώς ένα αντίπαλο του Ψευδο-Ήλέξιου 2ου.

Ή Ψευδο-Ήλέξιος 4ος ἦταν ένας νεαρός άπ΄ τήν Κιλικία τῆς Μ. Ήσίας⁹³, «μέ όλόξανθα σάν τό χρυσάφι μακριά μαλλιά, ψηλός και ώραιός, πού μέ χάρη και σταθερότητα καβαλλίκευε πάνω στό άλογό του, έτσι πού φαινόταν σάν καρφωμένος πάνω στη σέλα του»⁹⁴.

Αυτός έμφανίστηκε σ΄ ένα Σελτζουκίδη πρίγκιπα, τόν Muhyi al-Din⁹⁵, ό όποιός κατά τῆ διοικητική διαίρεση του κράτους του Ήκονίου πού ό πατέρας του Kiliđ Arslan II έκανε τό 1188 ανάμεσα στους έννιά γιούς του, στόν άδελφό του και τόν άνεψιό του, έλαβε τήν περιοχή του Δορυλαίου (Eskisehir) και τῆς Ήμάσειας μέ πρωτεύουσα τήν Ήγκυρα⁹⁶.

Ή Muhyi al-Din ἤξερε πολύ καλά πώς ό νεαρός βασιλέας Ήλέξιος (β΄) Κ. 155 είχε μέ πνιγμό έξοντωθῆ άπ΄ τόν Ήνδρόνικο (α΄) Κ. 87, αλλά δέχτηκε τόν άπατεώνα ώς ένα άληθινό γιό του Μανουήλ (α΄) Κ. 81, όχι για να έκπληρώση τίς έπιθυμίες του, αλλά για να δημιουργήση άνησυχίες και προβλήματα στό νέο αυτοκράτορα του Βυζαντίου και άπ΄ αυτό να κερδοσκοπήση ό ίδιος, καθώς σκόπευε να έμπορευτῆ πάνω σ΄ αυτό τῆ φιλία του μέ τό Βυζάντιο.

Μέ τήν ένίσχυση λοιπόν του Σελτζουκίδη πρίγκιπα, ό Ψευδο-Ήλέξιος 4ος εισέβαλε στό βυζαντινό έδαφος, στά γειτονικά προς τήν Ήγκυρα μέρη, και ό Ήλέξιος (γ΄) Ήγγ. Κομν. 180 έστειλε για να τόν άντιμετωπίση ένα άδέξιο στρατιωτικό, τόν εύνοούμενό του εύνούχο Γεώργιο τόν Ήνοπολίτη, πού καθώς άνέβηκε στό θρόνο, του είχε δώσει τόν τίτλο του πα ρ α κ ο ι μ ώ μ ε ν ο υ ⁹⁷.

92. Χωνιάτης, σ. 608 (=τρεις μήνες μετά τήν άνοδο του Ήλέξιου (γ΄) Ήγγ. Κομν. 180 στό θρόνο, στίς 8.IV.1195).

93. Χωνιάτης, σ. 608.

94. Χωνιάτης, σ. 608.

95. Ή Χωνιάτης, σ. 689, τόν όνομάζει Μ α σ ο ύ τ, αλλά τό πραγματικό του όνομα ἦταν Muhyi al-Din.

96. Χωνιάτης, σ. 689. Πρβλ. Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 85.

97. Χωνιάτης, σ. 608. Σχετικά μέ τόν Ήνοπολίτη και τήν τιτοφορία του, παρατηρώ πώς ό πα ρ α κ ο ι μ ώ μ ε ν ο ς άπ΄ τόν καιρό του Θεόφιλου, τότε καθώς φαίνεται συστήθηκε τό αξίωμα, μέχρι τόν καιρό του Κωνσταντίνου (η΄), ἦταν έπιφορτισμένος κυρίως μέ τήν προστασία και διαφύλαξη του αυτοκράτορα κατά τῆ νύχτα. Στόν καιρό των Κομνηνών και των Ήγγέλων οι τρεις πα ρ α κ ο ι μ ώ μ ε ν ο ι πού ξερομε, ό Ήωάννης Κ. 31 (του Ήωάννη β΄ Κ. 34), Νικηφόρος (του Ήνδρόνικου α΄ Κ. 87) και Γεώργιος Ήνοπολίτης (του Ήλέξιου γ΄ Ήγγ. Κ. 180) ἦσαν τ ι τ ο υ λ ά ρ ι ο ι και καμιά ύπηρεσία δεν είχαν στόν αυτοκρατορικό κοιτώνα· ό πρώτος άπ΄ αυτούς ό ύπερήφανος εκείνος πρίγκιπας Ήωάννης

Καθώς τίποτε γιά τήν υπόθεση δέν πέτυχε ό εύνουχος, ό αυτοκράτορας κατά τό τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ ἢ ἀρχές τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1195 πήγε στό μέτωπο, ἐπιδιώκοντας νά ἔλθῃ κυρίως σέ διαπραγματεύσεις μέ τό Σελτζουκίδῃ πρίγκιπα, γιὰτί ἤξερε πολύ καλά πώς ἂν ἐξουδετερωθῇ αὐτός, πολύ εὔκολα θά ὑποταγῇ ό ἀντίπαλός του, πού κρυβόταν κάτω ἀπ' τό ὄνομα τοῦ νεκροῦ ἡγεμόνα.

Ἀλλά ό Muihi al-Din, καθώς ἐκμεταλλεῦόταν τήν εὐκαιρία, διαμήνυσε στόν αυτοκράτορα πώς δέ δεχόταν τήν εἰρήνευση, ἂν προηγουμένως δέν τοῦ κατέβαλλε πέντε κεντηνάρια ἀσήμι κομμένα σέ νόμισμα, γιά μιὰ φορά, καί κατά συνέχεια, νά τοῦ δίνει κάθε χρόνο τρία κεντηνάρια μαζί μέ πολύτιμα μεταξωτά ὑφάσματα, πού ό αυτοκράτορας ἔπαιρνε ἀπ' τὰ ὑφαντουργεῖα τῆς Θήβας⁹⁸.

Πάνω σ' αὐτά ό Ψευδο-Ἀλέξιος 4ος εἰσέβαλε στή Βιθυνία, καί στά Μεγάλλεια «ἀναγορεύτηκε ἀπ' τοὺς ἐκεῖ βασιλέας αυτοκράτορας», χωρίς ὅμως αὐτοὶ οἱ κάτοικοι νά ἀποτινάξουν ὀλοτελα καί τήν αυτοκρατορικὴ ἐξουσία τοῦ Ἀλέξιο (γ') Ἀγγ. Κομν. 180, ἀλλά ἔρριχναν τὰ βλέμματά τους καί στόν ἓνα καί στόν ἄλλο, καί καθόλου δέν ἔδειχναν πώς προσκολλήθηκαν στόν ἓνα ἀπ' τοὺς δυό καί ἀποδοκίμασαν τὸν ἄλλο· ό καθένας μπορούσε νά καταλάβῃ πώς οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ἔμεναν ἀμφίροποι καί περιμεναν νά δοῦν ποῖος θά ἀναδειχτῇ νικητῆς γιά νά προστεθοῦν τότε σ' αὐτόν⁹⁹.

Μερικοὶ μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν τήν τόλμη νά ἐμφανίζονται στόν ἴδιο τὸν αυτοκράτορα Ἀλέξιο (γ') καί νά ἐκθειάζουν τὰ χαρίσματα τοῦ Ψευδο-Ἀλέξιο 4ου. Μάταια ό αυτοκράτορας τοὺς ἔλεγε πώς «ό πραγματικὸς Ἀλέξιος (β') Κ. 155, ό γιὸς τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, εἶχε πρὶν ἀπὸ χρόνια θανατωθῇ, καταδικασμένος σ' αὐτὴ τῇ μοίρα ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, καί πώς αὐτός πού ἐμφανιζόταν δέν ἦταν παρὰ ἓνας ἀπατεώνας καί ὀλοτελα ξένος πρὸς τῇ γενιά τῶν Κομνηνῶν, καί πώς ἂν πραγματικὰ ἐκεῖνος, ό Ἀλέξιος (β') Κ. 155, ζοῦσε, καί αὐτός ἦταν ἐκεῖνος πού ἐπιτίθεται, ἀσφαλῶς τό δίκαιο πῶς πολύ εύνουόσε, αὐτός νά βασιλεύῃ, παρὰ ἐκεῖνος πού τώρα χειρίζεται τῇ βασιλικῇ ἐξουσία».

Οἱ κάτοικοι τῆς Βιθυνίας, καθὼς ἀρπάχτηκαν ἀπ' τὰ τελευταῖα αὐτὰ λόγια τοῦ βασιλέα, παραβλέποντας τὰ προηγούμενα, «βλέπεις», τοῦ ἀντιπατήρησαν, «πὼς καί σύ, βασιλέα, ἀμφιβάλλεις γιά τό παιδί καί δέν εἶσαι βέβαιος

K. 31, ἀσφαλῶς μὴ εύνουχος, πρῶτος τοῦ οἴκου τῶν Μελισσηνῶν-Κομνηνῶν, ἦταν γιά μικρὸ διάστημα ἓνας ἀληθινὸς πρωθυπουργὸς τοῦ πρωτεξαδέλφου τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34, οἱ δυό ἄλλοι, πού ἦσαν εύνουχοι, εἶχαν καθαρὰ στρατιωτικὴ ἀποστολή. Τὸ ἀξίωμα κατάντησε φιλόσ τίτλος, titre nobiliaire, βλ. R. Guiland, Recherches, τ. I, σ. 207.

98. Χωνιάτης, σ. 608-9.

99. Χωνιάτης, σ. 609. Πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 167, ὅπου γιά τὸν Ψευδο-Ἀλέξιο 4ον γράφει ἐκ παραδρομῆς πὼς ἐμφανίστηκε «ὡς νόθος υἱὸς τοῦ Μανουήλ (α') Κ.», ἐνῶ ἐμφανίστηκε ὡς ό νόμιμος γιὸς τοῦ Ἀλέξιο (β'), βλ. Χωνιάτης, σ. 608: τῷ τοῦ βασιλέως Ἀλέξιο ὀνόματι ἐποχοῦμενον...

πώς θανατώθηκε; Μη λοιπόν άγαναχτής έναντίον εκείνων πού λυπήθηκαν αυτόν τόν νεαρό, στόν όποίον από τρείς προγόνους άνήκει ή βασιλεία, και ό όποίος τόσο άδिका βρίσκεται μακριά και άπ' τήν πατρίδα και άπ' τόν θρόνο»¹⁰⁰.

“Όλα αυτά μās δείχνουν πόσο βαθιά είχε ριζωθεί στους ύστερους αυτούς καιρούς ή ιδέα τής κληρονομικής μοναρχίας ανάμεσα στους Βυζαντινούς.

Μετά δίμηνη στό μέτωπο παραμονή, και άφοϋ ό αυτοκράτορας κατέλαβε μερικά φρούρια του Ψευδο-Άλέξιου 4ου και άλλα άπ' αυτά κατάκαψε, γύρισε στήν πρωτεύουσα, αναθέτοντας τίς έναντίον του έπιχειρήσεις στό Μανουήλ Καντακουζηνό¹⁰¹, και κατά δεύτερο λόγο σ' ένα νεαρό στρατιωτικό, τόν Βατάτζη, τόν όποίον ως πρόσωπο τής άπόλυτης έμπιστοσύνης του είχε υιοθετήσει, κι αυτός έγινε έραστής τής γυναίκας του εύεργέτη και προσάτη του, τής αύγουστας Εϋφροσύνης Δούκαινας Καματηρης, γι' αυτό και ό βασιλέας έστειλε ένα άπ' τούς άκολουθούς του, τόν Βαστραλίτην, πού μαζί μέ τούς βοηθούς του, τόν κομμάτιασαν, σ' αυτό τό ίδιο τό πολεμικό μέτωπο τής Βιθυνίας, και κατά τή διάρκεια τών έναντίον του Ψευδο-Άλέξιου 4ου έπιχειρήσεων¹⁰².

Όυτε όμως και ό Μανουήλ Καντακουζηνός πέτυχε νά δώση μιá ανοιχτή μάχη μέ τόν Ψευδο-Άλέξιον 4ον, του όποίου ή έξουσία συνεχώς έπεκτεινόταν, πάντα βέβαια μέ τή βοήθεια του Σελτζουκίδη πρίγκιπα. “Όλα σχεδόν τά φρούρια πού ήσαν άπέναντι άπ' τήν “Αγκυρα πάνω στό βυζαντινό έδαφος, περιήλθαν στήν κυριότητα του σφετεριστή, ό όποίος μάλιστα ενεργούσε και κανονική είσπραξη τών φόρων άπ' τούς κατοίκους τής περιοχής¹⁰³.

Έκείνο όμως πού δέν πέτυχαν τά βυζαντινά όπλα, τό πέτυχε «ό από μηχανής θεός», μέ άλλα λόγια ή βυζαντινή διπλωματία.

Τή στιγμή πού κάποια νύχτα ό θριαμβευτής Ψευδο-Άλέξιος 4ος εισερχόταν σ' ένα άπ' τά φρούριά του, αυτό τής Τζούγγρας, κατασφάχτηκε από κάποιο πράκτορα του Άλέξιου (γ') “Αγγ. Κομν. 180, όπως άκριβώς ό

100. Χωνιάτης, σ. 609-10.

101. Χωνιάτης, σ. 610. Για τό Μανουήλ Καντακουζηνό, βλ. D. Nicol, *The family of Kantakouzenos*, σ. 9, άριθ. 20, ό όποίος γράφει πώς είναι δελεαστικό νά τόν ταυτίσωμε μέ τό Μανουήλ Καντακουζηνό Κομνηνό 215, αλλά γι' αυτόν ξέρομε πώς είχε τυφλωθή στόν καιρό του Μανουήλ (α') Κ. 81 –μπορεί όμως νά είχε τυφλωθή έλαφρά– και άκόμη πώς μπορούμε νά τόν θεωρήσωμε ως ένα αδελφό του Μιχαήλ Καντακουζηνού, ένός άπ' τούς συνωμότες πού άνέβασαν στό θρόνο τόν Άλέξιο (γ') “Αγγ. Κομν. 180, βλ. Χωνιάτης, σ. 593, ό όποίος πάλι (Μιχαήλ Καντακουζηνός), φαίνεται πώς ήταν ένας αδελφός του Ιωάννη Καντακουζηνού, του συζ. τής Ειρήνης Άγγελίνας 184, βλ. D. Nicol, *ένθ' άνωτ.*, σ. 8, άριθ. 7. Είναι ένα λάθος εκ παραδρομής του Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 136 και 390, πού τόν Μανουήλ Καντακουζηνό τόν κάνει Μανουήλ Κοντοστέφανο.

102. Χωνιάτης, σ. 642-43. Πιο πολλές λεπτομέρειες βλ. προσωπογραφία Άλέξιου (γ') “Αγγ. Κομν. 180, ύ. 240-241.

103. Χωνιάτης, σ. 610.

Ψευδο-Ήλέξιος 2ος¹⁰⁴.

Ἔτσι «σάν ἀστραπή ἀναφάνηκε καὶ χάθηκε ἡ σάν ἓνα βίαιο πνεῦμα τοῦ παρνασιακοῦ Κωρυκίου ἀντροῦ τῆς Κιλικίας ἐσβῆσε καὶ ὁ τέταρτος αὐτὸς κατὰ σειρά ἀπατεώνας, ποὺ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ νεαροῦ βασιλέα Ἁλέξiou (β΄) Κ. 155 παρoυσιάστηκε, γιά νά ἐκμεταλλευτῆ τὰ αἰσθήματα ἀφοσίωσης τῶν Βυζαντινῶν πρὸς τὴν ἰδέα τῆς κληρονομικῆς βασιλείας, ἀφοῦ διατάραξε ἓνα ὀλάκερο τμῆμα τῆς Αὐτοκρατορίας¹⁰⁵, καὶ ἀφοῦ ἔδωσε δικαιώματα σ' ἓνα μέλος τοῦ οἴκου τῶν Σελτζουκιδῶν τοῦ Ἰκονίου νά ἀποσπάση σημαντικό ποσό ἀπ' τὰ θησαυροφυλάκια τοῦ Βυζαντίου»¹⁰⁶.

Ἐνας σύγχρονος τῶν πιὸ πάνω γεγονότων, κατὰ σύστημα κόλακας τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας, ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, ὁ γνωστός μας ἀδελφός τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα Χωνιάτη, καθὼς ἀναφέρει πῶς «ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλο σὲ διάφορα μέρη ἐμφανίζονταν, γιά ἐξαπάτηση τῶν πολλῶν, οἱ σφετεριστές καὶ ἐπιβάτες τοῦ ὀνόματος τοῦ σκοτωμένου βασιλέα Ἁλέξiou (β΄) Κ. 155», λέει γιά τὸν Ἁλέξιο (γ΄) Ἀγγ. Κομν. 180, τὸ μαλθακὸ καὶ ἀνίκανο αὐτὸν ἡγεμόνα: «Ἡ Κομνηνική γενιά καὶ δυναστεία, τῆς ὁποίας ἀρχηγέτης ἦταν ὁ πρῶτος καὶ μέγας Ἁλέξιος (α΄ Κ. 15) καὶ ἀπὸ τετραγαμία διάδοχος ὁ γιὸς τοῦ μεγάλου Μανουὴλ (α΄ Κ. 81) Ἁλέξιος (β΄ Κ. 155), καὶ πάνω σ' αὐτοὺς ὁ πολὺ μέγας Ἁλέξιος (γ΄ Ἀγγ. Κομν. 180), αὐτὸς ἐδῶ ποὺ τώρα βασιλεύει, καὶ ἀπ' τὴν ἴδια γενιά τῶν δυὸ πρῶτων ἀνάτειλε ἀνάμεσά μας, γιά νά ἀναδειχτῆ ἓνας ἀληθινὸς πρόμαχος καὶ ὑπερασπιστῆς καὶ ἓνα ἀποτελεσματικὸ ἀντίδοτο ἐναντίον τῶν Ψευδο-Ἀλεξίων καὶ τῆς φθοροποιῦ ἐπιρροῆς τους»¹⁰⁷.

III

Ἡ ὑπαρξη τῶσων Ψευδο-Ἀλεξίων μᾶς δείχνει πῶς ἂν ὁ Ἁλέξιος (β΄) Κ. 155 κατόρθωνε νά διαφύγει ἀπ' τὸ Βυζάντιο, κατὰ τὰ κρίσιμα χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, θά μπορούσε σὲ μιὰ πρώτη εὐκαιρία, ὅπως ἦταν αὐτὴ τῆς ἐξόντωσης τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, νά γυρίση στὸ θρόνο τῶν πατέρων του θριαμβευτῆς, καθὼς θά στηριζόταν στὴν προσήλωσι τῶν ὑπηκόων του στὴν ἰδέα τῆς κληρονομικῆς μοναρχίας. Καθόλου δὲν

104. Χωνιάτης, σ. 610.

105. Χωνιάτης, σ. 610.

106. Χωνιάτης, σ. 610, 624-26, 643, 668-69.

107. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς τὸν γυναικάδελφον τοῦ βασιλέως καὶ λογοθέτην κύρ Βασίλειον τὸν Καματηρόν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α΄, σ. 317-18: ἄλλος ἀλλαχοῦ ἐπωχοῦντο τῷ τοῦ κατειργασμένου βασιλέως Ἀλεξίου, ἐπὶ φενάκη τῶν πολλῶν... ἔως τῆς κομνηνικῆς ἀρχῆς, ἧς ἀρχηγέτης μὲν ὁ πρῶτος καὶ μέγας Ἀλέξιος, ἐκ δὲ τετραγονίας διάδοχος ὁ τοῦ μεγάλου Μανουὴλ Ἀλέξιος, ὁ ἐπὶ δυοῖς τρίτος πάμμεγας οὗτος Ἀλέξιος, ὁμῶνυμον καὶ συγγενές ἐπανετίλειν ὄντως ἀλέξημα καὶ φάρμακον ἄλλως τῶν ἐπιρραζόντων ψευδαλεξίων ἀλεξητήριον.

ἀποκλείεται στήν περίπτωση αυτή, νά ἦταν ἄλλη ἡ μοίρα τοῦ Βυζαντίου, καθώς δέ θά ἔδινε τὰ προσχήματα στούς φορεῖς τῆς Δ' Σταυροφορίας γιά κατάληψη τῆς ΚΠολης.

Στόν καιρό τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 φέρεται πῶς ἰδρύθηκε στή νῆσο Κέα ἡ μονή τοῦ Κομνηνοῦ¹⁰⁸.

Δέν εἶναι ἀπίθανο κατά τὸ σύντομο διάστημα τῆς βασιλείας του νά ἐγινε κάποιος ἐποικισμός τῆς Κρήτης ἀπό νεαροῦς ἀριστοκράτες δεύτερης κατηγορίας¹⁰⁹.

156. Ἀλέξιος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1160/61 – † ;)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κομνηνός² νόθος γιὸς τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἀπ' τὴν ἀνεψιά καὶ ἐρωμένη του Θεοδώρα Κ. 150³ γεννήθηκε περί τὸ 1160/61⁴.

108. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Ἐπιστολή π' (=80), Τῶ γέροντι τῆς μονῆς τοῦ Κομνηνοῦ κῦρ Ἀθανασίῳ, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Β', σ. 128-29· ὁ ἴδιος, Ἐπιστολή ροθ' (=179): Τῶ βασιλεῖ τῶ Λάσκαρι τῆς Ἀνατολῆς, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Β', σ. 355· ἄρας ἐκείθεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου τοῦ οἰκοδομηθέντος παρὰ τοῦ μακαρίτου Κομνηνοῦ κῦρ Ἀλεξίου κατεσκήνωσα. (Στόν Πίνακα Β', σ. δ', ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Μιχαὴλ Ἀκομινάτου = Χωνιάτου, Τὰ Σωζόμενα, ἡ ἴδρυση τῆς μονῆς ἀποδίδεται στόν Ἀλέξιο β' Κ. 155), ἀλλὰ ἐγὼ νομίζω πῶς θά ἦταν ἔργο τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, κατά τὸ διάστημα ποῦ ἰδρύθηκε καὶ ἡ μεγάλη μονή τοῦ ἁγ. Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου στήν Πάτμο ἀπ' τὸν ὄσιο Χριστόδουλο.

109. Βλ. Γ.Α. Σήφακα, Τὸ Χρυσόβουλλον Ἀλέξιο (β') Κομνηνοῦ καὶ τὰ δώδεκα Ἀρχοντοπούλλα, περιοδικὸ Κρητικὰ Χρονικὰ, 2 (1948), σ. 129-40. Καὶ ἐδῶ νομίζω πῶς αὐτὸς ὁ ἐποικισμός τῶν ἀρχοντοπούλων ἐγινε στόν καιρὸ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 (Χρυσόβουλλον Κομνηνῶν τοῦ 1092). Βλ. καὶ V. Grumel, Les Recherches des actes du patriarcat de Const/ple, vol. I, fasc. III, σ. 173, ἀριθ. 1157, ὅπου ἀναφέρεται ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κομν. 180.

156.1. Εἶναι κι αὐτὸς προπαπποθεῖνυμος, φέρει δηλ. τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς προπάπου του καὶ τοῦ ἐκ μητρὸς ἀντιπροπάπου Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ τοῦ ἐκ πατρὸς θεοῦ του καὶ ἐκ μητρὸς μεγάλου θεοῦ του Ἀλέξιο Κ. 74· αὐτὴ ἡ ὀνοματοθεσία (=τὸ ποῦ ὁ νόθος γιὸς ὀνομάστηκε Ἀλέξιος), σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν τιτλοφορία του, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 5, καθώς καὶ μὲ τὸ γεγονὸς ποῦ ἀργότερα γιά μιὰ ὀρισμένη αἰτία τὸ ἴδιο ὄνομα δόθηκε στό νόμιμο γιό καὶ διάδοχο τῆς βασιλείας, στόν Ἀλέξιο (β') Κ. 155, ἴσως μᾶς ὀδηγοῦν στό συμπέρασμα πῶς ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἀναγνώρισε τὸν Ἀλέξιο Κ. 156 ὡς ἓνα νόμιμο γιό του, χωρὶς δικαίωμα διαδοχῆς στό θρόνο, βλ. καὶ προσωπογραφία Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 76.

2. Χωνιάτης, σ. 301: (ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Κομνηνός Ἀλέξιος, ὃς ἐκ νοθείας ἀπετέχθη τῶ βασιλεῖ Μανουήλ...)· Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB7 (1894), σ. 311: ὁ Κομνηνός Ἀλέξιος ὃν ἔτεκεν ἡ Κομνηνὴ Θεοδώρα.

3. Χωνιάτης, σ. 136, 266, 301, 401, 556-57, καὶ ἰδιαίτερα σ. 337. Πρβλ. προσωπογραφία Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 57.

4. Βλ. προσωπογραφία Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 56.

Σε μία χρονολογία που δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε ο Μανουήλ (α') απόνειμε στο γιό του Ἀλέξιο Κ. 156 τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα⁵, τὸν πολὺ ὑψηλὸ αὐτὸν τίτλο μὲ τὸν ὁποῖο εἶχαν τιμηθῆ οἱ γιοὶ τῶν αὐτοκρατόρων Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ Ἰωάννη (β') Κ. 34^{5α}, δίνοντας σ' αὐτὸν μιά παράλληλη πρὸς ἐκείνους θέση στὴν ἱεραρχία⁶.

5. Ὁ Χωνιάτης, σ. 556 καὶ 558, βλ. τὰ κείμενα στὴν προσωπογραφία Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 76, ρητὰ μᾶς λέει πὼς ὁ νόθος γιὸς τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81, ὁ Ἀλέξιος Κ. 156, ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα καὶ πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ἀπὸ σεβαστοκράτορα τὸν ὑποβίβασε σὲ καίσαρα, πρβλ. R. Guillaud, *Le César, OCP13* (1947), σ. 181, καὶ *Recherches*, τ. II, σ. 32. Ὁ Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., *RHC Hist. Occid.*, τ. I, σ. 1070, τὸν ὀνομάζει protostrator (=πρωτοστράτορα), καὶ αὐτὸ ἄς ποῦμε πὼς μπορούμε νὰ τὸ θεωρήσουμε ὡς ἓνα λάθος τοῦ Λατινοῦ ἱστορικοῦ ποὺ βρισκόταν μακριὰ ἀπ' τὴν ΚΠολη, ἀλλὰ πάνω σ' αὐτὸ καὶ ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος γράφει: ἐν δὲ τοῖς καὶ Ἀλέξιος ἦν, πρωτοστράτωρ μὲν τὴν ἀξίαν, ἀνεψιαδοῦς δὲ γνήσιος καὶ ὑπερλίαν φιλητὸς τῷ βασιλεῖ Μανουήλ. Ποιὸς Ἀλέξιος Κ. κρύβεται κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴ φράση τοῦ Εὐστάθιου; Ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ποὺ δὲν ἀναφέρεται ἀπ' τὸν Εὐστάθιο ὡς νόθος γιὸς τοῦ Μανουήλ (α') γιὰ νὰ μὴ θιγῆ ἡ μνήμη αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἢ ὁ Ἀλέξιος Κ. 237, ὁ γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 148 καὶ ἐγγονὸς τῆς Εὐδοκίας Κ. 80, καὶ ἄρα μικρανεψιὸς τοῦ Μανουήλ (α'); ποὺ ὡς τέτοιος ἀναφέρεται καὶ ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 384: ὁ δ' ἐκ Κομνηνῶν Ἀλέξιος, ὃς ἐπὶ τοῦ κεράσματος ἐτέτακτο τῷ βασιλεῖ Μανουήλ ἐκ τῆς αὐτοῦ φύτλης γεγεννημένος (ἐκ γὰρ ἀδελφοπαίδος προελήλυθεν). Ἄν δεχτοῦμε πὼς κάτω ἀπ' τὴ φράση τοῦ Εὐστάθιου κρύβεται ὁ πρῶτος, ὁ Ἀλέξιος Κ. 156, ἔχομε καὶ δευτέρη μαρτυρία συγχρόνου πὼς ἦταν πρωτοστράτωρ καὶ μάλιστα αὐθεντικῆ· ἀλλὰ τότε πὼς ἀπ' τὸ Χωνιάτη, ἐνθ' ἄνωτ., ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ἀναφέρεται ὡς σεβαστοκράτορας; Ἡ S. De Jongh, σ. 69, ὑ. 6, βρῖσκει ὡς διέξοδο νὰ ὑποθέσῃ πὼς ἴσως ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ἀπὸ μὲν τὸ Μανουήλ (α') ὀνομάστηκε πρωτοστράτορας ἀπὸ δὲ τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 σεβαστοκράτορας, ὅταν ἔγινε γαμβρὸς στὴ κόρη τοῦ Εἰρήνη Κ. 165. Κατ' ἐμὲ εἶναι φανερὸ πὼς ὁ μὲν Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., ἔχει λάθος, ὁ δὲ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἐνθ' ἄνωτ., ἀπ' τὸν ὁποῖον ἴσως παρασύρεται ὁ πρῶτος, ὑπονοεῖ τὸν Ἀλέξιο Κ. 237 καὶ πὼς ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 οὐδέποτε ὑπῆρξε πρωτοστράτορας, βλ. προσωπογραφίες Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 30-36, καὶ Ἀνδρόνικου Κ. 148, ὑ. 7. Τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοστράτορα ἔμεινε κενὸ τὸ 1176 μὲ τὴν προαγωγή τοῦ μέχρι τότε πρωτοστράτορα Ἀλέξιου Κ. 132 σὲ πρωτοσέβαστο, καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 εἶχε τότε μιά ἡλικία 15 περίπου χρονῶ, ἐνῶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 237 ἦταν 21 περίπου χρονῶ, τὸ δὲ ἀξίωμα τοῦ πρωτοστράτορα εἶχε οὐσιαστικὲς ὑποχρεώσεις. Ὁ R. Guillaud στὴ μελέτη του *Le protostrator*, *REB7* (1950), σ. 161-62, et *Recherches*, t. I, σ. 481, ἀνάμεσα στοὺς πρωτοστράτορες τῶν Κομνηνῶν ἐκ παραδρομῆς, δὲν ἀναφέρει οὔτε τὸν Ἀλέξιο Κ. 237, ἀλλὰ οὔτε τὸν Ἀλέξιο Κ. 156. Ἀντιθέτως ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 29,34,48,56, θεωρεῖ πρωτοστράτορα τὸν Ἀλέξιο Κ. 156, καὶ σ. 97-8, λέει ἀνακριβῶς πὼς «ὁ ἄλλοτε πρωτοστράτωρ (formerly protostrator) τιμήθηκε ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183 μὲ τὸν τίτλο τοῦ καίσαρα», παρὰ τὴν ἀντίθετη ρητὴ μαρτυρία τοῦ Χωνιάτη, σ. 557-58, πὼς «ἀπὸ σεβαστοκράτορας ὑποβιβάστηκε καίσαρας».
- 5α. Ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 τὸ γιὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 35 ὁ Ἰωάννης (β') Κ. 34 τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ἰσαάκιο Κ. 36 καὶ τοὺς γιούς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, Ἰσαάκιο Κ. 78 καὶ Μανουήλ Κ. 81.
6. Στὸν καιρὸ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34 καὶ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 μέχρι τὸ 1163 ὁ τίτλος τοῦ σεβαστοκράτορα ἦταν ὁ πρῶτος στὴν ἱεραρχία, καθὼς ἐρχόταν ἀμέσως μετὰ τὸν ἴδιο τὸν αὐτοκράτορα ἀπ' τὸ 1163 ἦταν ὁ δεῦτερος, καθὼς

Το 1180 πού πέθανε ο πατέρας του ο Ἀλέξιος Κ. 156 ἦταν 19-20 περίπου χρονῶ.

Εἶναι φανερό πὼς δὲ βρισκόταν σὲ ἀγαθὲς σχέσεις μὲ τὴ μηριά του Μαρία-Ξένη τῆς Ἀντιόχειας καὶ τὸν πρωθυπουργό τῆς καὶ πρωτεξάδελφό του π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο Ἀλέξιο Κ. 132. Ἀντιθέτως τὸ 1182 τὸν βλέπομε νὰ συνδέεται μὲ τὴν ἑτεροθαλή ἀδελφή του Μαρία Κ. 153 καὶ νὰ συνωμοτῆ, μαζί καὶ μὲ ἄλλους αὐτοκρατορικοὺς συγγενεῖς, ἐναντίον τοῦ καθεστώτος τῆς Ἀντιβασιλείας, γιατί εἶχαν ἀποκλεισθῆ ἀπ' τὴν ἐξουσία, κι ἔτσι παρεμποδιζόταν ἡ πολιτικὴ τους ἀνάδειξη καὶ σταδιοδρομία, καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο δὲ μετεῖχαν στὰ κέρδη⁷.

Οἱ συνωμότες –μαζί τους καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 156– ὀργάνωσαν τὴ γνωστὴ μας ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ, στίς 13 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1182, μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ὁποίας πιάστηκαν καὶ ὡς «ἄφωνοι ἰχθύες», χωρὶς νὰ ἀπολογηθοῦν, σύρθηκαν σὲ δικαστήριον σκοπιμότητος, πού τοὺς καταδίκασε καὶ τοὺς ἔρριξε στίς φυλακὲς τοῦ μεγάλου παλατιοῦ⁸.

Ἀπ' τὴ φυλακὴ αὐτῆ, καθὼς φαίνεται, ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 δὲ βγήκε παρὰ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1182, τότε πού στὴν ΚΠολη ξέσπασε μιά ἐπανάσταση πού ἔρριξε τὸ καθεστὼς τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ ἀνέβηκαν στὴν ἐξουσία οἱ ν ἔ ο ι ἄ ν τ ρ ε ς πού ἀποτέλεσαν τὴν πολιτικὴ φρουρὰ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 καὶ πού μέσα σ' αὐτοὺς ἓνα ἀπ' τὰ στελέχη ἦταν καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 156⁹.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 καθὼς ἀνάλαβε τὴν πραγματικὴ ἐξουσία στὸ ὄνομα τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 περιέβαλε μὲ μεγάλη εὐνοία τὸν Ἀλέξιο Κ. 156. Καθὼς εἶχε πολὺ καλὲς σχέσεις μὲ τὴ μητέρα του, τὴν ἄλλοτε ἐρωμένη τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81 καὶ τώρα σύζυγο τοῦ στρατηγοῦ σε β α σ τ ο ῦ Νικηφόρου Χαλούφη, τὴ Θεοδώρα Κ. 150, καθὼς καὶ μὲ τὴ δική του ἐρωμένη, τὴ Θεοδώρα Κ. 142, τῆς ὁποίας ἄκουγε καὶ τίς συμβουλές¹⁰, ἀποφάσισε νὰ παντρεύῃ τὴν κόρη πού ἀπόκτησε ἀπ' αὐτὴ τὴν τελευταία, τὴν Εἰρήνη Κ. 165, μὲ τὸν Ἀλέξιο Κ. 156¹¹.

Ἦταν κάτι γιὰ νὰ γελάσῃ τὸ Πανρῶμαιο=τὸ Πανελλήνιο.

Ὁ συγγενικὸς δεσμὸς πού συνέδεε τοὺς δυὸ νέους –τὸ πιὸ λίγο ἦσαν ἀνάμεσά τους δευτεροεξάδελφοι καὶ ἀπ' τοὺς πατέρες τους καὶ ἀπ' τίς

συστήθηκε ὁ τίτλος τοῦ δ ε σ π ὅ τ ο υ, χάρι τοῦ Βελαῦ Ἀλέξιου, τοῦ μνηστήρα τῆς Μαρίας Κ. 153, βλ. R. Guiland, *Le Despote (ὁ δεσπότης)*, REB17 (1959), σ. 54, et *Recherches*, τ. II, σ. 2.

7. Χωνιάτης, σ. 293.

8. Χωνιάτης, σ. 301-2· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, "Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20-22, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 382-83· Σκουταριώτης, σ. 311· γιὰ τὴ χρονολογία τῆς 13.ΙΙ.1182, βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 85.

9. Χωνιάτης, σ. 323· Σκουταριώτης, σ. 320· γιὰ τὴν ἐκρηξὴ ἐπανάστασης στὴν ΚΠολη, βλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 419· L. Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, σ. 282.

10. Χωνιάτης, σ. 376-77.

11. Χωνιάτης, σ. 337.

μητέρες τους¹² – δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἔνωσή τους μὲ θρησκευτικὸ γάμο.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἔστειλε ἓνα βραχύλογο γράμμα στὴν πατριαρχικὴ σύνοδο, δίδοντας κατὰ τὴ συνθήειά του ἓνα εὐτράπελο τόνο σ' αὐτό. Σημεῖωνε στοῦ γράμμα πὼς ἂν δίδονταν ἡ ἄδεια τοῦ γάμου, «πού γι' αὐτὴ μικρὴ ἦταν ἡ παράβαση ἢ καθόλου δὲν ὑπῆρχε παράβαση, θὰ ἔνωσε αὐτὸς ὁ γάμος τὴν Ἀνατολή μὲ τὴ Δύση», ἴσως τοὺς φιλορώμαίους (=αὐτοὺς πού εἶχαν στὴν καρδιά τους τὴν πατρίδα) τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 μὲ τοὺς λατινόφιλους τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81, «θὰ συντελοῦσε στὴν ἀπολευτέρωση καὶ ἐπάνοδο αἰχμαλώτων καὶ θὰ ἔφερε ἓνα σωρὸ ἄλλα καλὰ γιὰ τὴν κοινὴ ὠφέλεια»¹³.

Αὐτὸ τὸ παράδοξο ἔγγραφο μὲ τὴ δισερμημένη εὐτράπελη μᾶλλον διατύπωσή του¹⁴, σὰν ἄλλη «τρίαῖνα τοῦ Ποσειδῶνα ἢ μῆλο τῆς Ἐριδας», προκάλεσε μιὰ μεγάλῃ ἀναστάτωση καὶ διαταραχὴ ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς συνόδου καὶ τῆς συγκλήτου πού συνῆλθαν ἀπὸ κοινοῦ, σὰν μιὰ κληρικολαϊκὴ συνέλευση, γιὰ νὰ ἐξετάσουν τὸ περιεχόμενό του¹⁵.

Οἱ πιο πολλοὶ ἀπ' τοὺς συγκλητικούς, καθὼς μὲ χρήματα καὶ προαγωγὲς ἐξαγοράστηκαν, συμφώνησαν πὼς κανένα κώλυμα δὲν ὑπῆρχε γιὰ τὸ γάμο. Καὶ ἀπ' τοὺς μητροπολίτες οἱ πιο ἀσυνειδήτοι πού ἀρέσκονταν στὴν πολυτέλεια καὶ στὰ περιλαμπρα καὶ ὠραῖα ἀρχοντικά καὶ ἀγαποῦσαν τὸ χρυσάφι καὶ ἐμπορεύονταν μὲ τὴν ψῆφο τους τὴν ἱερωσύνη, ἰσχυρίζονταν πὼς οὔτε κἀν συγγένεια ὑπῆρχε ἀνάμεσα στὰ πρόσωπα πού ἐπρόκειτο νὰ ἐνωθοῦν, γιὰτι καὶ τὰ δυὸ προέρχονταν ἀπὸ ἀθέμιτες ἐνώσεις, καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους αὐτὰ τὰ γεννήματα δὲν τὰ πιάνει συγγένεια καὶ εἶναι ὀλότελα ξένα καὶ ἄσχετα ἀνάμεσά τους¹⁶.

Ἦπῃρχε ὅμως καὶ μιὰ μερίδα ἀρχιερέων, πατριαρχικῶν ὀφφικιαλίων καὶ συγκλητικῶν, πού κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση τοῦ πατριάρχη τῆς ΚΠολης, τοῦ περιφήμου Θεοδόσιου τοῦ Βορραδιώτη (1179-1183), θεωροῦσαν τὴν τέλεση αὐτοῦ τοῦ γάμου «ὡς γεμάτη ἀπὸ ἀθεμιτοῦργία» καὶ μὲ κανένα λόγο δὲ δέχονταν τὰ γλοιώδη ἐπιχειρήματα τῆς πλειοψηφίας¹⁷.

Ὁ Χωνιάτης ἐπαινεῖ τὸν πατριάρχη πὼς «ἔμενε ἀτίναχτος στὶς ἀρχές του, σὰν τὸ βράχο πού ἀδιάφορα δέχεται τὰ χτυπήματα τῶν πανύψηλων κυμάτων τῆς ἀφρισμένης θάλασσας», ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸν Θεσσαλονίκης Εὐστάθιο ὁμολογεῖ πὼς στοῦ τέλος ὁ πρωθιεράρχης παραιτήθηκε γιὰ νὰ ἀποσυρθῇ στὴν ἡσυχία τοῦ μικροῦ νησιοῦ τῆς Τερεβίνθου καὶ νὰ φτιάξῃ τὸν τάφο του, ἀντὶ νὰ παραμεινῇ στοῦ θρόνο του καὶ νὰ ἀγωνιστῇ κατὰ τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου Κ.

12. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 558, ὑ. 298.

13. Χωνιάτης, σ. 337-38.

14. Βλ. Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 328, ὑ. 45: the meaning of this statement is inknow; probably it facetious.

15. Χωνιάτης, σ. 338.

16. Χωνιάτης, σ. 338.

17. Χωνιάτης, σ. 338-39.

87, θυσιάζοντας και αυτή ακόμη τη ζωή του¹⁸.

Αξίζει να προσέξωμε την παρατήρηση του Χωνιάτη πώς ο Ἀνδρόνικος Κ. 87 θεώρησε την παραίτηση του Θεοδόσιου, «ὡς ἓνα σπουδαῖο και ἀνέλπιστο δῶρο τῆς τύχης, πού πολύ πρός τήν ἐπιθυμία του ἀνταποκρινόταν»¹⁹.

Και πραγματικά βλέπομε πώς αυτή ἦταν πού τοῦ ἀνοιξε τὸ δρόμο νὰ σφετεριστῆ τὸ θρόνο και νὰ θανατώσῃ τοὺς νόμιμους κατόχους του. Ἡ ἀγιότητα τῆς προσωπικῆς ζωῆς τοῦ Θεοδόσιου σὲ τίποτε δὲν ὠφέλησε.

Ἕνας Πολύευκτος (956-970) πού ταπείνωσε τὸν Ἰωάννη (α΄) Τσιμισκῆ (969-976), ἓνας Ἀρσένιος Αὐτωρειανός (1255-1259 και 1261-1265) πού κατατάρραξε τὸ Μιχαῆλ (η΄) Παλαιολόγο 428 (1259-1282) και ὅσο μπόρεσε ἀμύνθηκε γιὰ τὰ δίκαια τοῦ Ἰωάννη (δ΄) Λάσκαρι 424 (1258-1261), ἓνας Ἰωάννης (ιδ΄) Καλέκας (1334-1347) πού ἀντιστάθηκε στὸν Ἰωάννη (ς΄) Καντακουζηνό (1341-1354) και ἀμύνθηκε γιὰ τὰ δίκαια τοῦ Ἰωάννη (ε΄) Παλαιολόγου (1341-1391), πολύ καλύτερα θὰ υπεράσπιζαν τὴ νομιμότητα ἀπέναντι τοῦ σκληροῦ δολοπλόκου σφετεριστῆ Ἀνδρόνικου Κ. 87.

Τὸν Αὐγουστο τοῦ 1183 παραιτήθηκε ὁ πατριάρχης Θεοδόσιος²⁰ και τὸν ἴδιο μήνα ἐκτελέστηκε ἡ πρῶην αὐτοκράτορισα Μαρία-Ξένη τῆς Ἀντιόχειας²¹, στὶς ἀρχὲς τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ ἴδιου ἔτους ἀναγορεύτηκε και στέφτηκε αὐτοκράτορας ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87²² και κατὰ τὸ δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Σεπτέμβρη ἢ κατὰ τὸν Ὀχτώβρη καθαιρέθηκε και ἐκτελέστηκε ὁ μικρὸς αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155²³. Τὸν ἴδιο αὐτὸ μήνα, τὸν Ὀχτώβρη τέλος, πέτυχε ὁ νέος κύριος, ὁ Ἀνδρόνικος (α΄), τὴν ἔκδοση τῆς συνοδικῆς ἀδειας ἀπὸ τὸ νέο πατριάρχη Βασίλειο (β΄) τὸν Καματηρό (1183-1186)²⁴, και ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδας και πάσης Βουλγαρίας, κατὰ ὄρισμό τοῦ τύραννου, τέλεσε μὲ μεγαλοπρέπεια τὸ γάμο τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156 μὲ τὴν κόρη τοῦ αὐτοκράτορα Εἰρήνη Κ. 165²⁵.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 156, κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ γάμου του ἦταν ἓνας νέος 22-23 χρονῶ, ψηλὸς και ἀνδρεῖος και γεμάτος σύνεση· στὰ χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου ἦταν ἀκριβῶς ὅμοιος μὲ τὸν πατέρα του Μανουῆλ (α΄) και στὰ

18. Χωνιάτης, σ. 339· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 38, και ἐκδ. Βονη, σ. 339-400.

19. Χωνιάτης, σ. 339.

20. Βλ. V. Grumel, *Les Regestes des actes du patriarcat de Const/ple*, vol. I, fasc. III, σ. 174, ἀριθ. 1161· γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. V. Grumel, *La Chronologie* (1958), σ. 436.

21. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I Komnenos*, σ. 134.

22. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. O. Jurewicz, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 134.

23. Βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 62.

24. Βλ. V. Grumel, *Les Regestes*, ἐνθ' ἄνωτ., (ὑ. 20), σ. 174, ἀριθ. 1162· γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. O. Jurewicz, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 135. Ἐκ παραδρομῆς ὁ V. Grumel, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 175, γράφει πὺς ἡ Θεοδώρα Κ. 142 ἦταν κόρη τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 ἀντὶ τοῦ σωστοῦ· κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78.

25. Χωνιάτης, σ. 339. Πρὸβλ. F. Cognasso, *Partiti politici*, σ. 265-66.

χέρια ήταν δυνατός σάν εκείνον, και οί ὦμοι του επίσης εύρεις και ψηλά λίγο καμπουριασμένοι, ἔμοιαζαν ὀλότελα με κείνους τοῦ πατέρα του. Κοντά σέ ὅλα αὐτά ἦταν και ἕνας νέος μαλακός και εὐκολος γιά νά δεχτῆ τοὺς συνανθρώπους του και με γλυκύτητα νά ἀνοίξη τὴν καρδιά του στοὺς συνομιλητές του²⁶.

Σ' αὐτά κυρίως τὰ προσόντα του στηρίχτηκε ὁ πολύπειρος Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 γιά νά τὸν κἀνὴ γαμβρό του στὴν κόρη του Εἰρήνη Κ. 165 ποὺ τόσο τὴν ἀγαποῦσε^{26α}, και γιά μόνη τὴν αἰτία νά τὸν συμπεριλάβη ἀνάμεσα στοὺς πιό στενοὺς συγγενεῖς του, εἶναι ποὺ με πάθος ἐπιδίωξε και πέτυχε τὴν τέλεση τοῦ ἀληθινὰ παράνομου αὐτοῦ γάμου²⁷.

Γι' αὐτὲς ὅλες τὶς αἰτίες ἀγαποῦσε τὸ γαμβρό του Ἀλέξιο Κ. 156 πιό πολὺ και ἀπ' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς γιούς του Μανουὴλ Κ. 161, Ἰωάννη Κ. 162 και Ἀλέξιο Κ. 164, και σχεδίαζε μάλιστα νά τὸν ἀφήση διάδοχο τῆς βασιλείας²⁸.

Αὐτὲς τὶς διαβεβαιώσεις γιά τὴν προνομιούχο θέση τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156 ἔδωσε και στὴν ἐρωμένη και ἀνεψιά του Θεοδώρα Κ. 142, ποὺ ἀπ' αὐτὴ εἶχε ἀποχτήσει τὴν Εἰρήνη Κ. 165, και στὴν ἄλλη ἀνεψιά του Θεοδώρα Κ. 150, ποὺ ἀπ' αὐτὴ ὁ μακαρίτης Μανουὴλ (α') Κ. 81 εἶχε ἀποχτήσει τὸν Ἀλέξιο Κ. 156, γι' αὐτὸ και οἱ δυὸ πριγκίπισσες με κατανόηση εἶδαν τὸ σφετερισμὸ τοῦ στέμματος ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 και τὴν ἐξόντωση τῆς ἀτυχῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας και τοῦ γιοῦ της, τοῦ πρωτοεξαδέλφου τους Ἀλέξιου (β') Κ. 155²⁹.

Γιά τοὺς περιφήμους αὐτοὺς γάμους τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156 και τῆς Εἰρήνης Κ. 165, τὸ ἀκώλυτο τῶν ὁποίων εἶχαν διαβεβαιώσει «καταραμένοι κόλακες και ἄσυνειδητοὶ ἀρχιερεῖς, συγκλητικοὶ και δικαστές, καταπίνοντας τὸ χοντρό-σκοινο και ξεδιαλύνοντας τὸ κουνούπι», μεγάλα και ἤχηρά εἰπώθηκαν και προφητεῦτηκαν λόγια πῶς «τὰ παλιὰ σχίσματα θὰ σταματήσουν και ὅλοι θὰ ἐνωθοῦν, πῶς ἡ Δύση θὰ πλησιάση τὴν Ἀνατολή, πῶς οἱ παλιές ἐχθρότητες θὰ σταματήσουν, πῶς τὰ ἀλλόγλωσσα ἔθνη ποὺ ἦσαν ἐχθρικά πρὸς τὸ Βυζάντιο θὰ συμφιλιωθοῦν με αὐτό, πῶς θὰ μιλήσουν στὴ γλῶσσα τὴν ἐλληνική και θὰ προσαρμοστοῦν πρὸς τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα, πῶς τὰ ὄπλα θὰ

26. Χωνιάτης, σ. 557.

26α. Χωνιάτης, σ. 295: οὐ μικρῶς και τῶ τῶν παιδῶν πυρὶ δαπανώμενον οὐς ἀπέτεκεν αὐτῶ Θεοδώρα (Κ. 142).

27. Χωνιάτης, σ. 557.

28. Χωνιάτης, σ. 557.

29. Γιά τὶς στενὲς σχέσεις τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156 με τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, βλ. Χωνιάτης, σ. 557· γιά τὴν ἀντίθεση τοῦ πρώτου πρὸς τὴ Μαρία τῆς Ἀντιόχειας και τὸν Ἀλέξιο Κ. 132, βλ. Χωνιάτης, σ. 301· γιά τὴ στενὴ ἐπαφή και σχέση τῆς Θεοδώρας Κ. 142 με τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 και μετὰ τὸ σφετερισμὸ τοῦ θρόνου ἀπ' αὐτὸν, τὸν τελευταῖο, βλ. Χωνιάτης, σ. 376-77· γιά τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 πρὸς τὴν ἐνωση τῶν δυὸ νέων και τὴν ὑπόσχεσή του πῶς θὰ κἀνὴ τὸν Ἀλέξιο Κ. 156 διάδοχο τῆς βασιλείας, βλ. πιό πάνω, ὑ. 11-17 και 25-28· ὅλα αὐτά μᾶς ὀδηγοῦν στοὺς πιό πάνω συμπεράσματα.

μεταβληθοῦν σέ ἄροτρα καί θά βοσκήσουν τὰ ἀρνιά μαζί μέ τὰ λιοντάρια, πῶς στίς πόλεις θά ἐπικρατήσῃ ἡ τάξη καί ὁ νόμος, πῶς στήν ὑπαιθρο ἡ γῆ θά ἀποδώσῃ πλούσιους τούς καρπούς της, ἔτσι πού ἀκόμη καί ἡ βουρβουλιά (=τό κιτρινόξυλο) καί ἡ ἀγριοσυκιά θά δώσουν εὐγευστους καρπούς ἢ ὅπως στούς γάμους τοῦ Δία καί τῆς Ἥρας, κατά πού λένε οἱ ποιητές, ἡ γῆ θά στρωθῇ μέ λωτούς, καί ἀπό βολβούς πού θά φυτευτοῦν, θά βγοῦν καί θά ἀνατείλουν τὰ πιό ὁμορφα ζιμπούλια»³⁰.

Αὐτά ὅλα εἶπαν τότε μέ τούς ἀλλόκοτους γάμους τῶν δυο νεαρῶν πριγκίπων, παίρνοντας τὸ σύνθημα ἀπ' τὸ ἐνυπόγραφο μήνυμα τοῦ λαοπλάνου Ἀνδρόνικου Κ. 87 πρὸς τὴ σύνοδο –καθὼς δὲν ἦταν ἀκόμη βασιλέας μέ μαῦρο μελάνι τὸ εἶχε ὑπογράψει³¹– «οἱ διάφοροι αὐλοκόλακες, πού καθὼς δὲ θά ἐπρεπε, πολλοὺς ἀπ' αὐτούς διατρέφουν πάντα τὰ ἀνάκτορα, καθὼς ἔκαναν τούς σοφοὺς καί προβλεπτικούς τῶν μελλόντων γεγονότων, ὡς νὰ ἦσαν πλήρεις καί μόνοι κάτοχοι πάντων τῶν φώτων, ἐνῶ στήν πραγματικότητα αὐτὰ τὰ ἔρπετά τῶν ἀνακτόρων, οἱ αὐλοκόλακες, δὲν ξέρουν ὄχι τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ οὔτε αὐτὰ πού εἶναι μπροστά τους, γιατί σύμφωνα μέ τίς κατάρεις τῶν προφητῶν, ἔχουν τὰ μάτια γιά νὰ μὴ βλέπουν καί τ' αὐτιά γιά νὰ μὴ ἀκοῦν»³².

Καί ἀκόμη μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ γι' αὐτούς τούς αὐλοκόλακες, σύμφωνα μέ τὸ Χωνιάτη, πῶς «ἐνῶ ἐβλεπαν καί ἤξεραν πῶς καλὰ ὅτι τὰ λόγια τους ἦσαν καταστρεπτικά καί ψεύτικες οἱ προβλέψεις τους γιά γενικὴ συμφιλίωση –ἀφοῦ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἦσαν ἐτοιμοὶ νὰ ἀρπάξουν τὰ ὄπλα ἐναντίον τῶν συμπολιτῶν τους– χαριτολογοῦσαν ὁμῶς καί χρύσωσαν τὰ λόγια τους γιά νὰ γεμίσουν ἀπὸ ἀργύρια τίς τσέπες τους, καθὼς γίνονταν εὐάρεστοι στὸν ἰσχυρὸ τῆς ἡμέρας, τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, γι' αὐτὸ πονηρὰ καί ἀσυνειδητὰ ἰσχυρίζονταν πῶς ὁλοτελα συμφωνοῦσαν πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εὐχαριστοῦσαν τὸν ἐξουσιαστὴ τῶν καιρῶν (τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87) καί ὄχι Ἐκεῖνον, διὰ τοῦ ὁποῖου οἱ βασιλεῖς βασιλεύουν»³³.

Ἡ προνομιακὴ θέση τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156 ὡς ὑποψήφιου διαδόχου τοῦ θρόνου δὲ διήρκεσε γιά πολὺ.

Λίγο μετὰ τούς πολὺκροτους καί γεμάτους ἀπὸ αἰσίες ψευτοπροβλέψεις γάμους –αὐτὸ ἦταν μιά χωρὶς μέτρο δημαγωγία– κατὰ τὸ Νοέμβρη τοῦ 1183, ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 ἔκρινε πῶς «πολὺ λίγο ἀξιος γιά τὸ θρόνο» ἦταν ὁ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ἀλέξιος Κ. 156³⁴.

Ἐτσι, ξεπερνώντας ὁ νέος κύριος τὸν πρεσβύτερο ἀπ' τοὺς γιούς του, τὸ Μανουήλ Κ. 161, λόγῳ τοῦ προαγορευμάτος ΑἴΜΑ, προτίμησε τὸν νεώτερο

30. Χωνιάτης, σ. 402-3.

31. Χωνιάτης, σ. 337: βιβλίον λακωνίζεῖν ξυντιθησι πρὸς τὴν ἱερὰν σύνοδον, καὶ τοῦτο ὑποσημνήμενος κάτωθεν διὰ μέλανος τῷ οικείῳ ὀνόματι... Βλ. καὶ πιό πάνω, ὑ. 13.

32. Χωνιάτης, σ. 403.

33. Χωνιάτης, σ. 403.

34. Χωνιάτης, σ. 557.

Ἰωάννη Κ. 162³⁵, τὸν ὁποῖον καὶ ἔστειψε β α σ ι λ έ α σ τήν ἀγία-Σοφιά³⁶, μαζὶ μὲ τὸν πατριάρχη Βασίλειο (β΄)³⁷, ὁ ὁποῖος ἀνέβηκε στὴν πατριαρχικὴ ἔδρα μὲ τὸ ρητὸ ὄρο, «νὰ κάνη κατὰ τὸν καιρὸ τῆς πατριαρχίας του ἐκεῖνα ποῦ θὰ ἤθελε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, κι ἂν ἀκόμη αὐτὰ ἦσαν παράνομα, ἀντικανονικά καὶ ἀθέμιτα, καὶ ἐκεῖνα πάλι νὰ ἀποφεύγη, ὅσα δὲν τὸν εὐχαριστοῦσαν»³⁸.

Καὶ προτίμησε τὸν Ἰωάννη Κ. 162 ἀπ' τὸν πρεσβύτερο Μανουήλ Κ. 161, «ὄχι γιατί ἦταν καλύτερος ἀπ' αὐτόν, μᾶς λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ γιατί ὁ μὲν Μανουήλ Κ. 161 πολλές φορές ἀποδοκίμαζε τὴν τακτικὴ τοῦ πατέρα του καὶ φοβόταν τὶς συνέπειες τοῦ μέλλοντος καὶ τὴν τιμωρία τοῦ Θεοῦ, καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ γιατί λόγω τῆς μετριοπαθείας του ἦταν κάπως λ α ο φ ι λ ή ς, ὁ δὲ Ἰωάννης Κ. 162 ἦταν ὀλότελα σύμφωνος μὲ τὸν πατέρα του, καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, ἐπιδοκίμαζε τὴ σκληρὴ στάση του, τ ο ῖ ς π λ η μ μ ε λ ο υ μ έ ν ο ι ς ἔ χ α ι ρ ε σ υ ν ε φ α π τ ὀ μ ε ν ο ς, ἀπέναντι τῶν ἀριστοκρατῶν καὶ τῶν δυσαρραστημένων»³⁹.

Ἡ βαθύτερη ὅμως αἰτία ποῦ ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ξέπεσε ἀπὸ ἐπίδοξος διάδοχος τοῦ θρόνου καὶ ὁ Μανουήλ Κ. 161 παραγκωνίστηκε, μοιάζει πῶς ἦταν ἡ πεποίθησι τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 πῶς τὸ ὄνομα τοῦ μετὰ ἀπ' αὐτὸν αὐτοκράτορα θὰ ἄρχιζε ἀπὸ Ι. Στους ἀνθρώπους τῆς ἐμπιστοσύνης του, στοὺς ν έ ο υ ς ἄ ν τ ρ ε ς τοῦ καθεστώτος, τὸν λ ο γ ο θ έ τ η τ ο ὕ δ ρ ὀ μ ο υ Στέφανο Ἀγιοχριστοφορίτη, τὸν μ έ γ α έ τ α ι ρ ε ι ἄ ρ χ η Κωνσταντῖνο Τρίψυχο, τὸν π ρ ι μ ι κ ῆ ρ ι ο τ ῶ ν Β α ρ δ α ρ ι ω τ ῶ ν Θεόδωρο Δαδὶβρηνό, κ.ἄ., στοὺς ὁποῖους ἐξέθετε τὰ πιὸ βαθιὰ του μυστικά, δήλωσε πῶς «ἡ βασιλεία δὲ θὰ μεταπέση ἀπ' τὸ Α στο Α, -ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87 στὸν Ἀλέξιο Κ. 156- ἀλλὰ μᾶλλον ἀπ' τὸ Α στο Ι, καθὼς αὐτὸ ἀπ' τὸ Θεό, καθὼς φαίνεται, ἔχει ὀριστῆ»⁴⁰.

Ἡ ἀστρολογία κατὰ τὸ ἰβ΄ αἰ. ἡ καλύτερα ἡ δεισιδαίμονία βρῆκε ὡς στόχο της πῶς τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων, πρέπει νὰ συνθέτουν τὴ λέξη ΑΙΜΑ, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, ὁ ἰδρυτὴς μιᾶς νέας γραμμῆς τῶν Κομνηνῶν, ὀφείλε νὰ ἔχη ὡς διάδοχο ἕνα Ἰωάννη καὶ ὄχι ἕνα Ἀλέξιο ἢ ἕνα Μανουήλ⁴¹.

35. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης. Ἰλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 411.

36. Χωνιάτης, σ. 140.409.412.557. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἐνθ' ἄνωτ.

37. Γιά τὸ Βασίλειο (β΄) Καματηρό, τὸν «ἐμπαλιν», βλ. πιὸ κάτω, ὑ. 60-63.

38. Χωνιάτης, σ. 339.

39. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης. Ἰλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 411. Χωνιάτης, σ. 348 καὶ 439-40. τὴ στιγμὴ ὅμως τοῦ κινδύνου ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 ὑπόδειξε γιὰ διάδοχό του τὸ Μανουήλ Κ. 161, βλ. Χωνιάτης, σ. 451.

40. Χωνιάτης, σ. 557. Τὸ ἐπίθετο τοῦ Θεόδωρου Δαδὶβρηνοῦ ἦταν τόπου δηλωτικὸ, καθὼς ἴσως καταγόταν ἀπ' τὴ Δάδιβρα τοῦ Πόντου, γιὰ τὴν πόλη, βλ. Χωνιάτης, σ. 624, γιὰ τὸ ἀξίωμα του ὡς π ρ ι μ ι κ ῆ ρ ι ο τ ῶ ν Β α ρ δ α ρ ι ω τ ῶ ν, βλ. τὸ δημοτικὸ κείμενο τοῦ Χωνιάτη, σ. 354.

41. Χωνιάτης, σ. 220. Πρβλ. Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 168.

Καθώς ο Ἀνδρόνικος (α΄) ἔπαυσε νὰ θεωρῆ τὸν Ἀλέξιο Κ. 156 ὡς ὑποψήφιο γιὰ τὸ θρόνο, ἔπαυσε συγχρόνως νὰ τὸν περιβάλη καὶ μὲ τὴν ἰδιαίτερη ἐκείνη ἀγάπη του καὶ νὰ τὸν ἔχη ὡς ἓνα ἄνθρωπο τῶν ἀρχῶν του καὶ τῆς ψυχῆς του. Ἐξακολουθοῦσε ὁμως νὰ τὸν περιβάλη μὲ τιμές, ὡς ἓνα ἄντρα τῆς ἀγαπημένης του κόρης Εἰρήνης Κ. 165⁴².

Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ἐζησε ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 κατὰ τὸ πῶς μεγάλο μέρος τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄), ἀπ' τὸ Νοέμβρη τοῦ 1183 ὡς τὸν Ἰούνιο τοῦ 1185.

Ζοῦσε σ' αὐτὸ τὸ παραγμένο διάστημα μὲ τὴ γυναῖκα του στὸ πλοῦσιο μέγαρό του καὶ μέσα σὲ μιὰ πολυάριθμη αὐλὴ ἀπὸ σοφοὺς καὶ ἀπὸ πλήθη ὑπηρετῶν καὶ σκλάβων· ἐπικεφαλῆς τῶν γραμματέων του ἦταν ἓνας ὠραῖος νεαρός ποὺ σὲ μᾶς εἶναι γνωστός μὲ τὸ ὄνομα Μάμαλος⁴³.

Τὰ ἐξοχα προσόντα τοῦ πρίγκιπα καὶ ὁ μέγας πλοῦτος του, τοῦ ἔδιναν μιὰ πολὺ ὑψηλὴ καὶ περίοπτη θέση στὴν κοινωνία τῆς ΚΠολης, τῆς ὁποίας ἡ ἀτμόσφαιρα, ὅπως τόσο ζωντανὰ τὴ ζωγραφίζει ὁ Χωνιάτης, ἦταν ἀποπνιχτική, μετὰ τὸν ἄγριο ἐκεῖνο λιθοβολισμό τοῦ Κωνσταντίνου Μακροδοῦκα, τοῦ συζ. τῆς πριγκίπισσας Ἄννας Κ. 140, καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα, στίς 31 τοῦ Μᾶη τοῦ 1185⁴⁴.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ πρίγκιπας δελεάστηκε νὰ συνωμοτήσῃ, καθὼς πείστηκε, ὡς ἓνας γιὸς τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 καὶ ὡς ἓνας πρῶν ὑποψήφιος μνηστήρας τοῦ θρόνου, πὼς τὸ καθεστῶς τοῦ τρόμου ποὺ ἐπέβαλε ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, τὸν βοηθοῦσε νὰ διεκδικήσῃ τὴ βασιλεία.

Οἱ δυὸ δυναμικὲς πριγκίπισσες, ἡ μητέρα του Θεοδώρα Κ. 150 καὶ ἡ θεία καὶ πεθερὰ του Θεοδώρα Κ. 142, ποὺ τώρα ἦσαν ἐχτρές τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄), θὰ πῆραν μέρος στὴ συνωμοσία –γιὰ τὴν κόρη τῆς δεύτερης Εἰρήνη Κ. 165 ἔχομε μαρτυρία πὼς στάθηκε στὸ πλευρὸ τοῦ ἀντρός της– καὶ θὰ ἐμψύχωσαν τὴν ὅλη κίνηση.

Στήριγμα καὶ ὄργανα τῆς συνωμοσίας ὑπῆρξαν δυὸ δραστήριοι καὶ ἀποφασιστικοὶ ἀδελφοὶ ποὺ ἀνάλαβαν τὴ δολοφονία τοῦ τυράννου, οἱ Σεβαστεριανοί⁴⁵.

Ὁ γραμματέας τοῦ πρίγκιπα Μάμαλος, δεινὸς γνώστης τῆς μαντικῆς, κατεῖχε εἰδικὸ βιβλίον, τὸ β α σ ι λ ο γ ρ ᾶ φ ι ο , ποὺ περιεῖχε τὰ ὀνόματα ἐκείνων ποὺ ἐπρόκειτο νὰ βασιλεύσουν στὸ μέλλον, καὶ διαβεβαίωνε τὸν

42. Χωνιάτης, σ. 557.

43. Χωνιάτης, σ. 403. Τὸ Μάμαλος πρέπει νὰ εἶναι παρατσούκλι, «τοῦπικλὴν Μάμαλος», τὸ ὄνομά του μένει ἄγνωστο.

44. Χωνιάτης, σ. 382-83.

45. Χωνιάτης, σ. 384. Οἱ Σεβαστιανοὶ ἴσως κατάγονταν ἀπ' τὴ Σεβάστεια ποὺ ἦταν κοντὰ στὴν Καισάρεια, γιὰ τὴν πόλη, βλ. Χωνιάτης, σ. 152 καὶ 159. Ὁ μητροπολίτης Κυζίκου Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, ΜΒ7 (1894), σ. 344, λέει πὼς ὁ ἐκ μητρὸς πάππος του ἦταν ἓνας τρίτος ἀδελφὸς τῶν Σεβαστεριανῶν καὶ πὼς ξέφυγε τότε τὸν κίνδυνον, γιατί ἦταν ἀνήλικος καὶ πὼς ἂν καὶ ἀνήλικος ἀναγκάστηκε νὰ γίνῃ κληρικός, καθὼς φαίνεται κατώτερος, ἀφοῦ ἀργότερα τοῦ ἐπιτράπηκε νὰ παντρευτῆ καὶ νὰ ἀποχτήσῃ ἀπογόνους.

κύριό του πώς τὸ ὄνομά του ἐρχόταν πρῶτο μετὰ ἐκεῖνο τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87⁴⁶.

Τὸ β α σ ι λ ο γ ρ ά φ ι ο στήριζόταν καὶ πάλι στὸ προαγόρευμα: ΑΙΜΑ. Τὰ ὀνόματα τῶν Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων συνεχῶς θὰ ἀρχίζαν ἀπ' τὰ γράμματα ποὺ συνέθεταν τὴ λέξη: ΑΙΜΑ.

Πρώτη σειρά:

Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15, Ἰωάννης (β΄) Κ. 34, Μανουήλ (α΄) Κ. 81, Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155.

Ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 ποὺ πῆγε νὰ ἀρχίσῃ τὴ σύνθεση τῆς λέξης ΑΙΜΑ μὲ τὴ στέψη τοῦ γιοῦ του Ἰωάννη Κ. 162, διαγράφηκε ἀπ' τὸ β α σ ι λ ο γ ρ ά φ ι ο , γιὰτὶ δὲν ἦταν παρὰ ἓνας σφετεριστῆς καὶ δολοφόνος τοῦ νόμιμου αὐτοκράτορα· ἔτσι θὰ ἀρχίζε καὶ πάλι ἡ σύνθεση τῆς λέξης ΑΙΜΑ.

Δεύτερη σειρά:

Ἀλέξιος Κ. 156,

Ἰδοῦ γιὰτὶ ὁ Μάμαλος ἔλεγε στὸν κύριό του πώς τὸ ὄνομά του στὸ β α σ ι λ ο γ ρ ά φ ι ο ἐρχόταν πρῶτο μετὰ ἐκεῖνο τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87.

Οἱ προρρήσεις ποὺ ἀναγράφονταν στὰ χαρτιά τοῦ Μάμαλου ποὺ «ἔλεγε πὼς ἦσαν βασιλογραφία ἐκεῖνου ποὺ ἔμελλε νὰ ἀναδεχτῆ τὴ βασιλεία», ἔδοσαν μεγάλο θάρρος καὶ ἐλπίδες στοὺς συνωμότες, ἀλλὰ ἡ ὅλη κίνηση ἀποκαλύφθηκε καὶ οἱ συνέπειες ὑπῆρξαν ἄμεσες καὶ τρομερές.

Ὁ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ἀλέξιος Κ. 156 ἀμέσως πιάστηκε καὶ ρίχτηκε στὶς φυλακές, ἐνῶ οἱ δυὸ τολμηροὶ ἀδελφοὶ Σεβαστιανοὶ κρεμάστηκαν στὴν ἀπέναντι τοῦ Περάματος ἀκτῆ. Μὲ τὴν πρόοδο τῶν ἀνακρίσεων, καθὼς ἡ εὐθύνη τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ἀποδείχτηκε πιὸ βαριά καὶ ὁ κίνδυνος πιὸ μεγάλος, γιὰ νὰ ἐξουδετερωθῆ πολιτικά, ἀποφασίστηκε νὰ τυφλωθῆ· κι ἔτσι ἓνας δῆμιος μπῆκε στὴ φυλακὴ του καὶ τὸν στέρησε ἀπ' τὸ φῶς του⁴⁷.

Τυφλός, μεταφέρθηκε καὶ κλείστηκε σ' ἓνα μικρὸ πύργο ποὺ βρισκόταν στὴ Χηλή, μιά μικρὴ πόλη πάνω ἀπ' τὴ Νικομήδεια, ποὺ ἐβλεπε στὸν Εὐξείνιο Πόντο, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὸ Βόσπορο, ἀφοῦ προηγουμένως τὸν ἐπισκεύασαν καὶ τὸν ἀσφάλισαν⁴⁸.

Ἡ πιστὴ γυναίκα του Εἰρήνη Κ. 165, ἂν καὶ ὁ πατέρας της τὴν πρόσταξε νὰ σιχαθῆ καὶ νὰ μισήσῃ τὸν ἄντρα της –ἂν ἀγαπᾷ καὶ συμπονεῖ τὸ γεννήτορά της– αὐτὴ θρήνησε γοερὰ γιὰ τὸ κακὸ ποὺ τὸν βρῆκε, ἔδειξε ὅλη τὴν ἀγάπη της καὶ ὅλο τὸ φίλτρο της γι' αὐτόν, πέταξε τὰ χρυσὰ σ ε β α σ τ ο κ ρ α τ ο ρ ι κ ᾶ φορέματά της καὶ περιβλήθηκε μαῦρα, καθὼς μὴ θέλοντας χωρὶς τὸν ἄντρα της τὴν ἐγκόσμια ζωὴ, ἐγίνε μοναχῆ. Ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, ἐπειδὴ αὐτὴ δὲν ἄκουσε τίς συστάσεις του, τὴν ἐσβῆσε ἀπ' τὴν καρδιά του καὶ δὲ θέλησε

46. Χωνιάτης, σ. 405-6, καὶ δημοτικὸ κείμενο, σ. 405: χαρτιά τινὰ ἄτινα ἔλεγε βασιλογραφία εἶναι τοῦ τὴν βασιλείαν μέλλοντος ἀναδέξασθαι.

47. Χωνιάτης, σ. 401 καὶ 384.

48. Χωνιάτης, σ. 401-2. Πρβλ. F. Cognasso, Partiti politici, σ. 289.

πιά νά τήν ξαναδῆ στό μάτια του⁴⁹.

Ἐπίσης ἀποστράφηκε τῇ μητέρα της, τήν ἄλλοτε πολυαγαπημένη ἐρωμένη του Θεοδώρα Κ. 142, καθώς και τῇ μητέρα τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156, τῇ Θεοδώρα Κ. 150.

Καί τοὺς πιό ἐπιφανεῖς ἀπ' τοὺς ὑπερασπιστές του καί θεράποντές του, τοὺς ἄρπαξε καί τοὺς ἔρριξε στίς φυλακές, καί σέ λίγο διάλεξε ἀπ' αὐτοὺς ὄχι λίγους, τοὺς ἄ ρ ι σ τ ο υ ς, καί τοὺς τύφλωσε^{49α}.

Ἀλλά ἡ μεγάλη λύσσα τοῦ τρομοκράτη ἐστεμμένου γέρου ξέσπασε ἐναντίον τοῦ γραμματικοῦ Μάμαλου πού ὅλους αὐτοὺς μέ τίς προφητεῖες του τοὺς εἶχε ἐνθαρρύνει γιά νά τόν δολοφονήσουν καί νά τοῦ πάρουν τὸ θρόνο. «Σκέφτηκε, λέει ὁ ἱστορικός τῆς ἐποχῆς, νά τόν παραθέσῃ ψημένο σέ πλούσιο τραπέζι· καί αὐτὸ τὸ τραπέζι ἤθελε νά τὸ στολίσῃ μέ ὅσο τὸ δυνατόν πιό πολλά καρυκεύματα γιά νά εἶναι ἄξιο νά μὴν ἔχη ἄλλον δαιτημόνα παρά μόνο αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο (α΄) καί νά εἶναι ἀντάξιο σέ παράθεμα μέ τὰ τραπέζια τῶν Ἐρινύων καί τῶν φθονερῶν Τελχίνων, καί τέτοιο πού ποτὲ κανεῖς μάγειρος δέν εἶχε παρασκευάσει». Καί αὐτὸ ἦταν, τὸ νά κάψῃ ζωντανὸ τὸ Μάμαλο στὸν Ἰππόδρομο.

«Ἄναψαν λοιπὸν μιὰ τεράστια φωτιά, σὰν ἐκείνη τῆς Χαλδαϊκῆς καμίνου, πού οἱ φλόγες της χτυποῦσαν τὸν ἀέρα, στό καμπυλωτὸ ἄκρο τοῦ Ἰππόδρομου, πού λεγόταν Σ φ ε ν δ ὄ ν η. Ἐκεῖ ἔφεραν δεμένο μέ σκοινὶ καί γυμνὸ, ὅπως τὸν γέννησε ἡ μάνα του, τὸ Μάμαλο, ἐνῶ ὁ κόσμος σὰν νά ἐπρόκειτο νά παρακολουθῆσῃ θεατρικὴ σκηνὴ μαζεύτηκε τριγύρω. Ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας, μίσθαρνα ὄργανα, μέ μακριὰ καμάκια πού κατάληγαν σέ σουβλιά, ἐσπρωχναν τὸ δυστυχισμένο νεαρὸ στή μέση τῆς φωτιᾶς, ἀλλὰ ἐκεῖνος, καθώς αἰσθανόταν τοὺς φριχτοὺς ἀπ' τὸ κάψιμο πόνους, ἀλλὰ καί γιατί ὡς ἄνθρωπος ἤθελε νά σωθῆ ἀπ' τὸν ἀναπόφευχτο κίνδυνο, ἀπομακρυνόταν ἀπ' αὐτὴ καί δεχόταν τὰ σουβλίσματα τῶν καμακιῶν, θεωρώντας πιό μέτριους τοὺς πόνους ἀπ' αὐτὰ ἀπ' τὴν ἐπιρροὴ τῆς φωτιᾶς καί τὸ ξάπλωμα πάνω στό κάρβουνα. Οἱ βασανιστές ὅμως ἐπέμεναν καί μπηγόντας τὰ σουβλερά καμάκια τους στό σῶμα του, τὸν ἐσπρωχναν στή μέση τῆς φωτιᾶς, τῆς ὁποίας οἱ φλόγες τοῦ ἄρπαξαν τίς ὀψεις. Ὁ καθιδρωμένος καί μισοκαμένος Μάματος γιά νά ἀποφύγῃ τίς φλόγες τῆς κορωμένης φωτιᾶς, καθώς τὸ ἐνστικτο τοῦ ἔλεγε νά σωθῆ, μέ τεράστια πηδήματα ὀρμοῦσε κατὰ τῶν ἐμπυρευτῶν, οἱ ὁποῖοι πάλι τὸν ἐσπρωχναν μέσα στή φωτιά. Αὐτὸ, πού κράτησε κάμποση ὥρα, ἔκανε τοὺς θεατὲς νά κλαῖνε. Τέλος, ὁ Μάματος ἀπ' τὸν ἀπεγνωσμένο αὐτὸν ἀγῶνα του ἐξαντλήθηκε, καί σέ μιὰ στιγμὴ ἔπεσε χάρω ἀνάσκελα, καί ἡ φωτιά ὀρμητικὴ περιχύθηκε στίς σάρκες του γιά νά τὸν τελειώσῃ μέσα σέ λίγο· μιὰ καπνίλα καί μυρωδιὰ τοῦ ἀνθρώπινου κρέατος πού ψήθηκε, γέμισε τὴν ἀτμόσφαιρα, πού οἱ γύρω ἄνθρωποι δέν μπορούσαν νά

49. Χωνιάτης, σ. 402.

49α. Χωνιάτης, σ. 403.

ἀνεχτοῦν»⁵⁰.

Γι' αὐτὸ τὸ ἀνοσιούργημα, «γι' αὐτὸ τὸ ὀλοκαύτωμα τὸ μόνο στοὺς δαίμονες δεχτό, γι' αὐτὴ τὴν ὀλοκληρωμένη προσφορά τῶν ἀλαστόρων ποὺ ἔκανε ὁ κακοεργὸς Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 κυκλωμένος ἀπ' τὸ χορὸ τῶν Ἐρινύων», οἱ ἱστορικοὶ τὸν παρομοίωσαν μὲ τὸν τρελὸ Καμβύση II τῆς Περσίας (529-521 π.Χ.), μὲ τὸ σκληρὸ Ταρκύνιο, μὲ τὸν Ἐχετο, μὲ τὸ Φάλαρη, τὸν τύραννο τῶν Ἀκραγαντίνων (565-549 π.Χ.), ποὺ ἔκαιγε τὰ θύματά του μέσα σ' ἓνα ἄγαλμα»⁵¹.

Γιὰ νὰ ἀποδείξει ὁ τύραννος Ἀνδρόνικος (α') πῶς αὐτὴ ἡ ἀνήκουστη τιμωρία δὲν ἐπιβλήθηκε χωρὶς σοβαρὴ αἰτία, ἀλλὰ ὡς συνέπεια ἐνὸς προμελετημένου ἐγκλήματος καθοσίωσης, μαζὶ μὲ τὸ Μάμαλο ἔκαψε καὶ τὰ περίφημα β α σ ι λ ο γ ρ ά φ ι α, τὰ ὁποῖα προέλεγαν στὸν Ἀλέξιο Κ. 156 τὴ βασιλεία καὶ τὰ ὁποῖα τὸ θῦμα διάβαζε καὶ ἀνάπτυσσε σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο, γιὰ νὰ τὸν σπρώχνη στὸ νὰ ἐπιδιώκη τὴν κατάληψη τοῦ θρόνου⁵².

Τὰ ἴδια καὶ χειρότερα ἀπ' τὸ Μάμαλο, ἂν ὑπάρχουν χειρότερα, κόντεψε νὰ πάθῃ καὶ ἓνας ἀ ν α γ ν ὠ σ τ η ς τῆς ἁγία-Σοφίᾳς, ὁ Γεώργιος Δισύπατος, γιὰ μόνη τὴν αἰτία, ποὺ εἶπε δυὸ λόγια, πῶς «δὲν εἶναι καλὰ αὐτὰ ποὺ κάνει καὶ λέει ὁ Ἀνδρόνικος».

Ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 γι' αὐτὰ τὰ λόγια ἀπειλήσε τὸ σχολιαστὴ πῶς θὰ περάση στὸ κορμί του μιὰ σουβλα γιὰ νὰ τὸν ψήσῃ ζωντανὸ πάνω στὰ κάρβουνα, κι εἰπετα νὰ στείλῃ τὸ παράδοξο ψητὸ ὡς ἓνα καλὸ φαγητὸ στὴ γυναίκα του⁵³.

Ὁ Δισύπατος δὲ σώθηκε παρά χάρη στὸν πεθερὸ του Λέοντα Μοναστηριώτη, ἓνα ἀπ' τοὺς τρεῖς κ ρ ι τ ἔ ς τοῦ β ἡ λ ο υ –οἱ ἄλλοι ἦσαν ὁ Δημήτριος Τορνίκης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πατρηνός– ποὺ πρὶν προσχωρήσουν στὸν Ἀνδρόνικο (α') εἶχαν διαμαρτυρηθῆ κατὰ τὸ 1182/3 γιὰ τὴν ἀνευ αὐτοκρατορικῆς συγκατάθεσης δίωξη τῆς βασιλομήτορος Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας, καὶ κινδύνευσαν νὰ κομματιασθοῦν ἀπ' τὸν ὄχλο ποὺ λάτρευε τότε τὸν Ἀνδρόνικο, κι ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή ἔγιναν φανατικοὶ ὁπαδοὶ τοῦ τρομεροῦ Κομνηνοῦ⁵⁴.

Ὁ Λέων Μοναστηριώτης ἔγινε τὸ «στόμα τοῦ Ἀνδρόνικου στὴ σύγκλητο», καὶ ὡς ἓνας πεθερὸς τοῦ Δισύπατου, κατάφερε νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν Ἀνδρόνικο (α'), τονίζοντας σ' αὐτὸν πῶς «ἓνα λιοντάρὶ δὲν κάνει νὰ δίνῃ σημασία

50. Χωνιάτης, σ. 403-5.

51. Χωνιάτης, σ. 405.

52. Χωνιάτης, σ. 405-6.

53. Χωνιάτης, σ. 406.

54. Χωνιάτης, σ. 344-45. Γιὰ τοὺς τρεῖς κριτές τοῦ βήλου, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 555-56, ὑ. 288· σ. 596, ὑ. 473· ὑ. 473β· σ. 597-98, ὑ. 473ε· σ. 609 καὶ ὑ. 514δ καθὼς καὶ προσωπογραφία Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, ὑ. 68, γιὰ τὸ Λέοντα Μοναστηριώτη· καὶ προσωπογραφία Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, ὑ. 175-194, γιὰ τὸ Δημήτριον Τορνίκη, καὶ ὑ. 226-228, γιὰ τὸν Κωνσταντῖνον Πατρηνό.

στά κνώδαλα». Έτσι ο Δισύπατος έμεινε στη φυλακή, και εκεί λόγω της κρίσιμης κατάστασης ξεχάστηκε μέχρι την ημέρα της πτώσης του Ανδρόνικου, όποτε και έλευθερώθηκε⁵⁵.

Μετά την τραγική πτώση του Ανδρόνικου (α΄) Κ. 87, μιά άπ΄ τις πρώτες πράξεις του Ισαάκιου (β΄) Άγγελου 183 που τον διαδέχτηκε, ήταν να ανακαλέσει άπ΄ τον πύργο της Χηλής, όπου ήταν κλεισμένος, τον Άλέξιο Κ. 156, και να τον δεχτή στην αύλη, αλλά συγχρόνως από σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α τον υποβίβασε σέ κ α ι σ α ρ α⁵⁶.

Ο Άλέξιος Κ. 156 όμως, άπογοητευμένος άπ΄ την τύχη του, δέ δέχτηκε να παραμείνει στην αύλη· προτίμησε να άποσυρθη στην ιδιωτική ζωή στα πλούσια γύρω άπ΄ τη Δράμα χτήματά του. Άλλά και εκεί στη μόνωσή του, έξι χρόνια μετά τον πηγαμό του, ήλθαν να τον βρούν άλλα βάσανα.

Τό 1191 έφτασε στα χτήματά του ο γνωστός μας ιστορικός και παλατιανός γραμματέας Νικήτας Χωνιάτης⁵⁷ με αυτοκρατορική συνοδία για να τον συλλάβη.

Βρισκόταν και πάλι κάτω από σοβαρή κατηγορία: τον κατηγορούσαν πως διατελούσε σέ συνεννόηση με το δευτεροεξάδελφό του δ ο υ κ α της Θεσσαλονίκης Ανδρόνικο Κ. 113, τον έγγονό της περιφημής Άννας Κ. 32, καθώς αυτός ο τελευταίος, σύμφωνα με όσα είπε κάποιος στον αυτοκράτορα κύρ Ισαάκιον (β΄) Άγγ. 183, άπόβλεψε στο να τον ξεθρονήσει και να καταλάβη τό θρόνο. Ο Νικήτας Χωνιάτης είχε την έντολή να συλλάβη τον τυφλό Άλέξιο Κ. 156, να τον οδηγή στο Πα π π ί κ ι ο όρος, και εκεί να τον υποχρεώσει να γίνη μοναχός.

Καθώς λοιπόν ο Χωνιάτης τον παράλαβε άπ΄ τη Δράμα, τον πήγε στη Μουσινόπολη, άπό όπου επρόκειτο να πάρουν τό δρόμο για τό Παππίκιο όρος· εκεί τότε, του άνακοίνωσε τό σκοπό της άποστολής του. Στο άκουσμα αυτών των λόγων ο τυφλός πρίγκιπας κατσούφιασε και πολύ λυπήθηκε, και όπως λένε, φάνηκε, σαν κι αυτός να ζητούσε, καθώς ο ήγεμόνας των Βανδάλων Γελίμερος (530-533), «ψωμί για να γεμίσει την κοιλιά του, κιθάρα για να τραγουδήσει τις συμφορές του και σπόγγο για να σκουπίσει τα δάκρυά του» (Προκόπιος, Πόλεμοι, τ. Ι, σ. 447, έκδ. J. Haurgy).

Κοντά σ΄ αυτά όμως βλέπομε πως ο Άλέξιος Κ. 156 με πραότητα ύπόφερενε όλα όσα του συνέβαιναν, χωρίς να άγαναχτη, χωρίς να γογγύζει και χωρίς να τ ά βάζη με τη θεία Πρόνοια ή με την άστατη και παλινστροφή τύχη του. Όσο για την άφαίρεση της περιουσίας του –καθώς κι αυτή ο κύρ Ισαάκιος (β΄) Άγγ. 180 δήμεισε– τίποτε δέν αιστάνθηκε, γιατί καμιά σημασία δέν έδινε σέ κείνο που λεγόταν περιουσία. Σε έρώτηση του Χωνιάτη,

55. Χωνιάτης, σ. 406-7.

56. Χωνιάτης, σ. 558. Βλ. και πιο πάνω, ύ. 5.

57. Για τη σταδιοδρομία του Νικήτα Χωνιάτη, καθώς και τ ά αξιώματα και τούς τίτλους που πήρε. βλ. R. Guillaud, Les Logothètes, REB29 (1971), σ. 80-82, άριθ. 2, καθώς και προσωπογραφία Άλέξιου (γ΄) Άγγ. Κομν. 180, ύ. 204-212.

γιατί απότομα άλλαξε ή ψυχική του κατάσταση, μόλις πληροφορήθηκε πώς θα καρῆ καλόγηρος, «ἀγαπητέ μου, ὁ πρίγκιπας τοῦ ἀπάντησε, δὲν εἶναι πὼς φοβᾶμαι τὴν περιβολὴ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος – κανένα ρόλο δὲν παίζει ἡ ἀλλαγὴ τοῦ χρώματος στὰ ρούχα ποὺ φορᾶμε – ἀλλὰ φρίττω καὶ τρέμω γιὰ τὴν ὑπόσχεση ποὺ πρόκειται νὰ δώσω μπροστὰ στὸ Θεό, χωρὶς νὰ εἶμαι γι' αὐτὸ παρασκευασμένος».

Ὁ ἄτυχος σὲ κείνα τὰ χρόνια τοῦ γενικοῦ ξεπεσμοῦ καὶ τῆς διαφθορᾶς, ζητοῦσε τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ψυχικὴ ἔξαρση.

Λιγόλογος καθὼς ἦταν, δὲν εἶπε ἄλλα λόγια ἀπ' τὰ πιὸ πάνω.

Διαβάστηκε στὴ συνέχεια ἡ ἀκολουθία τῆς κουρᾶς μοναχοῦ, χωρὶς καθόλου νὰ πάρῃ μέρος σ' αὐτὴ καὶ τ' αὐτιά του τὰ εἶχε ἀκόμη κατάκλειστα γιὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ οὔτε λέξη ἀπ' αὐτὴ· τὸ μόνο ποὺ κάπως ἀντιλήφθηκε ἦταν, «ὅταν τὰ πλοῦσια ξανθὰ μαλλιά του ἔπεσαν κάτω, κι' ὅταν – αὐτὸ τὸ ἄκουσε – ἀπὸ Ἄλέξιος μετονομάστηκε Ἄθανάσιος».

«Καὶ ἓνα ἄλλο σημεῖο μπορεῖ κανεὶς στὸν Ἄλέξιο- Ἄθανάσιο Κ. 156 νὰ θαυμάσῃ, λέει ὁ Χωνιάτης, ποὺ καθὼς φαίνεται δὲν ἐγίνε τυχαῖα». Ἀπὸ ὅλα τὰ μοναστήρια τοῦ Παππικίου ὄρους, ἐκεῖνο ζήτησε γιὰ νὰ κατοικήσῃ, ποὺ εἶχε δεχτῆ ὡς μοναχὸ τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ᾶ τ ο ρ α Ἄλέξιο Ἀξοῦχο, τὸ σὺζυγο τῆς ἄτυχης ἐκεῖνης π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς πριγκίπισσας Μαρίας Κ. 123. Ὅπως ἐκεῖνος «γιὰ αἰτία καθόλου φανερὴ καὶ ἀποδειγμένη πιάστηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ κουρεύτηκε καλόγηρος, γιὰ μόνο τὸ λόγο ποὺ ἦταν πάμπλουτος καὶ ἰκανὸς γιὰ νὰ σκεφτῆ καὶ ἀποφασίση καὶ ἐπιδέξιος γιὰ νὰ ἐκτελέσῃ», ἔτσι κι ὁ Ἄλέξιος Κ. 156 πιάστηκε καὶ κουρεύτηκε καλόγηρος ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183, χωρὶς καμιὰ φανερὴ αἰτία, ἀλλὰ στὰ καλά καθούμενα, γιὰ νὰ πληρώσουν οἱ γιοὶ τὶς ἀμαρτίες τῶν γονιῶν τους»⁵⁸.

Οὔτε τρεῖς μῆνες δὲν πέρασαν ποὺ ὁ Ἄλέξιος- Ἄθανάσιος Κ. 156 βρισκόταν ὡς μοναχὸς στὸ Παππικιο ὄρος, ὅταν ὁ αὐτοκράτορας κύρ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183, διαπιστώνοντας τὴν ἀθωότητά του, ὅπως ἀπ' τὰ ἔργα του τὸ ἔδειξε, τὸν ἀνακάλεσε ἀπ' τὴν ἐξορία του καὶ τὸν ἔφερε στὴν ΚΠολη, ὅπου τὸν εἶχε ὡς ἓνα πρόσωπο τῆς αὐλῆς του. Ὁ λαίμαργος Ἰσαάκιος (β') στὸ κατάφορτο ἀπὸ κρέατα τραπέζι του, προσκαλοῦσε ὅπως ὁ Ἀγαμέμνων τὸν Αἴαντα, τὸν Ἄλέξιο Κ. 156, τὸν ὡς μοναχὸ Ἄθανάσιο, καὶ καθὼς τὸν παρακινοῦσε στὴν κατασπάρραξη τῶν κρεάτων καὶ τῶν ἄλλων λογῆς-λογῆς ἐδεσμάτων, ποὺ χοροὶ μαγεῖρων καὶ τραπεζοκόμων παράθεταν, πολλὰς φορὲς μὲ δόση σαρκαρμοῦ, τοῦ ἔλεγε: «Φάγε, καθηγούμενε!»⁵⁹

58. Χωνιάτης, σ. 558-59. Τὰ περὶ ἄρτου, κιθάρας καὶ σπόγγου εἶναι φραστικὰ παιχνίδια τοῦ Προκόπιου Καισαρέα καὶ τοῦ Χωνιάτη, γιατί οὔτε ὁ βασιλεὺς τῶν Βανδάλων Γελιμερος οὔτε ὁ Ἄλέξιος Κ. 156 ζήτησαν τέτοια πράματα. Γιὰ τὴν ὀρθογραφία τῆς ὀνομασίας: Παππικιον ἀντὶ Παπικιον, βλ. Κ. Ἄμαντος, Γεωγραφικὰ ὀνόματα. ΕΕΒΣ28 (1958), σ. 8-9.

59. Χωνιάτης, σ. 559-60.

Ἄς ἔχωμε ὑπόψη μας πῶς στὸν καιρὸ τῆς πατριαρχίας τοῦ Νικήτα (β΄) Μουντάνη (1186-1189), μπροστὰ σ' αὐτὸν «τὸν ἀγιώτατο πατριάρχη», τὰ μέλη τῆς συνόδου, τοὺς μητροπολίτες καὶ τοὺς ὀφφικιαλίους τοῦ πατριαρχείου –τὸ ὅλο συνέδριο ἦταν πολυάνθρωπο– προσήχθη ὁ πρῶν οἰκουμενικός πατριάρχης Βασίλειος (β΄) ὁ Καματηρὸς καὶ στήθηκε στὴ μέση τοῦ συνεδρίου, «καὶ θάμβος καὶ ἐκπληξη κυρίευσε ὅλους, πού ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος ἀπὸ ξακουστὴ γενιά, αὐτῆ τῶν Καματηρῶν, καὶ μὲ μεγάλη μόρφωση, δικαζόταν».

«Τὸν ρωτοῦσαν καὶ τὸν δικάζαν, πῶς καὶ γιὰ ποιὸ λόγο ἐπέτρεψε τὴ σύναψη ἐκείνου τοῦ συνοικεσίου ἀνάμεσα στὴν κόρη τοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, τὴν Εἰρήνη Κ. 165, καὶ στὸ γιό τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, τὸν Ἀλέξιο Κ. 156, τὸν ὁποῖο ἀπόχτησε ἀπ' τὴ σύζυγο τοῦ Νικηφόρου Χαλούφη, τὴ Θεοδώρα Κ. 150, καὶ τοῦ ἔλεγαν πῶς οἱ δυὸ αὐτοκράτορες ἦσαν πρωτεξάδελφοι, τέταρτου βαθμοῦ συγγενείας, καὶ πῶς τὰ παιδιά τους ἦσαν ἀνάμεσά τους δευτεροεξάδελφοι, ἕκτου βαθμοῦ συγγενείας. Καὶ κατάκριναν τὸν πρῶν πατριάρχη κύρ Βασίλειο (β΄) καὶ μὲ βαριά λόγια χαραχτήριζαν τὴν πράξη του».

Ὁ πρῶν πατριάρχης στεκόταν στὴ μέση «ὡς ἕνα ἀγαλμα σιωπηλός, ἔχοντας ριχμένα τὰ μάτια του στὸ πάτωμα τῆς αἵθουσας». Οἱ ἐρωτήσεις ἐπαναλαμβάνονταν, ἀλλὰ καὶ κείνος ἐξακολουθοῦσε νὰ σωπαινῇ. Τέλος ὁ πατριάρχης κύρ Νικήτας (β΄) καὶ οἱ συνοδικοί μητροπολίτες ἀναφώνησαν: «Ἐμεῖς καὶ τὸ γάμο θεωροῦμε ἄκυρο καὶ τὸν διαλύομε –ἦταν ἤδη διαλυμένος ἀπ' τὸν Ἰούνιο τοῦ 1185– καὶ κείνον πού ἔδωσε τὴν ἄδεια κατάδικάζομε». Καὶ ἐβγαλαν ἐξω ἀπ' τὴν αἴθουσα τὸ θ α υ μ α σ τ ὁ ἐκείνον ἄντρα, ἐνῶ ἡ καταδίκη του καθυσάχασε τοὺς ἐπικριτὲς τοῦ⁶⁰.

Ὅπως σημειώθηκε, «ἡ θουμαστή καὶ μεγαληγορούμενη αὐτὴ γαμικὴ συνάφεια ξαφνικὰ διαλύθηκε», σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Χωνιάτη⁶¹, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1185, καὶ φροῦδες ἀποδείχτηκαν ὅλες οἱ τόσο μεγάλες προφητεῖες πού εἶχαν γι' αὐτὴ εἰπωθῆ, τότε ὅμως πού βγήκε ἡ πιὸ πάνω συνοδικὴ ἀπόφαση «τῆς διάλυσης τοῦ γάμου καὶ τῆς καταδίκης τοῦ πρῶν πατριάρχη Βασίλειου», στὸ μεταξύ τοῦ 1186-1189 διάστημα, ἡ Εἰρήνη Κ. 165 βρισκόταν ὡς καλόγηρα σὲ κάποιο μοναστήρι καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ἠσύχαζε στὰ χτήματά του τῆς Δράμας, ὅσο γιὰ τὸν πρῶν ΚΠόλεως Βασίλειο (β΄) πού στὸ δικαστήριό σιωποῦσε, ὁ πατριάρχης Νικήτας (β΄) καὶ οἱ συνοδικοί ξέχασαν πῶς γιὰ τὸ ἄστατο τοῦ χαραχτήρα του καὶ γιὰ τὴν εὐκολία πού μὲ αὐτὴ προσαρμοζόταν σὲ κάθε κατάσταση, τοῦ εἶχαν δώσει τὸ παρατσούκλι «τὸ ἔμπαλιν»⁶², καὶ πῶς ὑψώθηκε στὴν ὑπατὴ ἐκκλησιαστικὴ ἔδρα τῆς Ὁρθοδο-

60. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, μητροπολίτης Ναυπάκτου, Ἐπιστολὴ πρὸς Γεώργιον Βαρδάνην, μητροπολίτην Κερκύρας, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, VV13 (1906), σ. 346-47.

61. Χωνιάτης, σ. 402.

62. Χωνιάτης, σ. 339.

ξίας με τη συμφωνία «νά ἐκτελῆ κάθε ἐπιθυμία τοῦ τύραννου Ἄνδρόνικου Κ. 87 καὶ νά ἀποφεύγῃ καθετί ποῦ δὲν τὸν εὐχαριστοῦσε»⁶³.

Τὸ 1191/2 ποῦ ὁ Ἀλέξιος-Ἀθανάσιος Κ. 156 μᾶς παρουσιάζεται ὡς ὁμοτράπεζος τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183, ἦταν 31 περίπου χρονῶ. Ἀπὸ τότε, τυφλὸς καθὼς ἦταν, ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὸ ἱστορικό προσκήνιο. Καμιά πηγή δὲν μᾶς ἀναφέρει θάνατό του. Ἄν ζοῦσε, κατὰ τὰ κρίσιμα χρόνια 1191/2-1204, πολὺ θὰ μᾶς ἐνδιέφερε, ἂν ξέραμε τὴν τύχη του.

157. Ἀνώνυμη Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1148/50 – † ;)

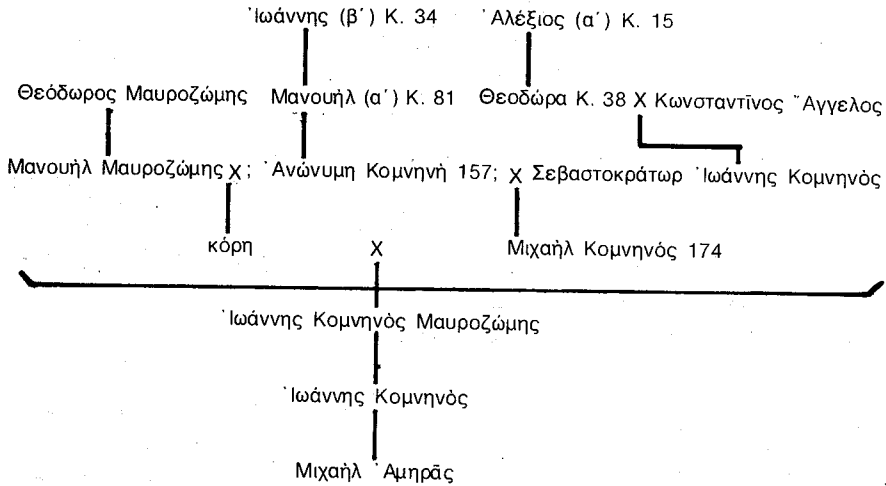
Ἡ Ἀνώνυμη Κομνηνὴ νόθος κόρη τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 καὶ μιᾶς ἄγνωστης σὲ μᾶς ἐρωμένης του¹ γεννήθηκε περὶ τὸ 1148/50².

63. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 38.

- 157.1. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 473-75, ὑ. 189, ὅπου ἀπὸ τὴν ἐπιτάφια Κομνηνικὴ ἐπιγραφή τοῦ Ἰκονίου ἀναμφισβήτητα προκύπτει μιὰ κόρη τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, ποῦ γέννησε ἀπὸ μιὰ ἄγνωστη ἐρωμένη του, καθὼς μάλιστα ὁ Χωνιάτης, σ. 73, μᾶς μιλάει γιὰ τὴν ὑπάρξη ἐρωμένων. Ἡ ἐπιτάφια Κομνηνικὴ ἐπιγραφή γιὰ τὴν ὁποία μιλάμε ἀνακαλύφθηκε στὴν ἐκκλησία τῆς Μαρίας τῆς Σηλαιώτισσας κοντὰ στὸ Ἰκόνιο· αὐτὴ ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενο πολλῶν δημοσιεύσεων, βλ. Νίκου Α. Βέη, *Die Inschriftenaufzeichnung des Kodex Sinait. κτλ., εἰς Texte Forschungen z. byz.-neugr. Philol., Beihefte zu den Byz.-Neugr. Jahrb., nr. 1, Berlin 1922, σ. 66*, ὅπου βρῖσκει κανεὶς ὅλες τὶς προηγούμενες ἐργασίες. Ὁ P. Wittek, *L'épitaphe d'un Comnène à Konia, B10 (1935), σ. 505-15*, ἀντέγραψε τὴν ἐπιτάφια ἐπιγραφή ἀπὸ τὸν F. Cumont, *Note sur une inscription d'Iconium, BZ4 (1895), σ. 99-105*. Ὁ ἴδιος, ὁ P. Wittek, *Encore l'épitaphe d'un Comnène à Konia, B12 (1937), σ. 207-11*, κατόπι ἐνός πιὸ καθαροῦ ἐκτυπώματος τῆς ἐπιγραφῆς ποῦ τοῦ ἔστειλε ὁ Τοῦρκος πρῶν γεν. διευθυντῆς τῶν μουσείων τῆς ΚΠολιτῆς Halil Etem, διόρθωσε ὡς ἐξῆς τὸ κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς, ποῦ μᾶς παρουσίασε στὴν πρώτη του μελέτη: Ἐνταῦθα κεῖται πορφύρογεννήτων γόνος Μιχαὴλ ἀμηνρας λ' ἀνης ἐγκον τοῦ πανευγενεστάτου δισεγκόνου τῶν αἰδιμῶν πορφυρογεννήτων βασιλέων κυροῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ τοῦ Μαυροζώμη, υἱὸς δὲ τοῦ ταπεινοῦ (=μοναχοῦ) Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ ἐν ἔτει ρως', (ινδικτιῶνος) ια', μηνὶ Νοεμβρίῳ α' (ἀντὶ ἐκείνων τῆς πρώτης μελέτης: Ἐνταῦθα κεῖται πορφυρογεννήτων γόνος Μιχαὴλ ἀμηνράς ὠλάνης, κτλ.), ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ ἴδιο πῶς ὁ ἐγγονὸς τοῦ Ἰωάννη Κομνηνοῦ Μαυροζώμη, ὁ Μιχαὴλ, δὲν ἦταν παρὰ ἓνα παιδί. Εἶδαμε, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 473-75, ὑ. 189, ποιὲς λύσεις πρότεινε ὁ P. Wittek, B10 (1955), σ. 512-13: α) Μιὰ νόθος κόρη τοῦ Μανουὴλ (α΄) παντρεύτηκε τὸ Μανουὴλ Μαυροζώμη (τοῦ Χωνιάτη, σ. 827 καὶ 842), γιὸ τοῦ Θεόδωρου Μαυροζώμη (τοῦ Χωνιάτη, σ. 208 καὶ 234) ἀπὸ αὐτῆ ὁ Μανουὴλ Μαυροζώμης ἀπόχτησε μιὰ κόρη τὴν ὁποία παντρεύτηκε ὁ Μιχαὴλ Κομνηνός 174 (τοῦ Χωνιάτη, σ. 700-1), ποῦ κατὰ τὸν P. Wittek, B10 (1935), σ. 512-13, καὶ B12 (1937), σ. 210-11, καθὼς ἀκολουθεῖ τὸν G. Ostrogorsky, *Roda Angelón, σ. 111-29*, καὶ ἰδιαίτερα, σ. 124-26, δὲν ἦταν νόθος γιὸς τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Δούκα 90, ἀλλὰ νόθος γιὸς τοῦ δῆθεν σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Κομνηνοῦ 128, καὶ ἀπὸ αὐτῆ ἀπόχτησε τὸν Ἰωάννη Κομνηνὸ Μαυροζώμη. β) Ἡ

Περὶ τὸ 1163/68 παντρεύτηκε τὸ Θεόδωρο Μαυροζώμη, ἐξαιρετο στρατιωτικὸ ἄντρα, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου τοῦ ἔλαβε τὸν τίτλο

νόθος κόρη τοῦ Μανουὴλ (α΄) σύναψε ἐρωτικὸ δεσμό μὲ «τὸν σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Κομνηνὸ» καὶ ἀπ' αὐτῆ τῆ συνάφεια προήλθε ὁ Μιχαὴλ Κομνηνὸς 174· αὐτὸς ὁ τελευταῖος παντρεύτηκε κόρη τοῦ Μανουὴλ Μαυροζώμη καὶ ἀπ' αὐτῆ ἀπόχτησε τὸν Ἰωάννη Κομνηνὸ Μαυροζώμη. Ἴδου τὸ Στέμμα ποῦ καταρτίζει ὁ P. Wittek, B10 (1935), σ. 513:

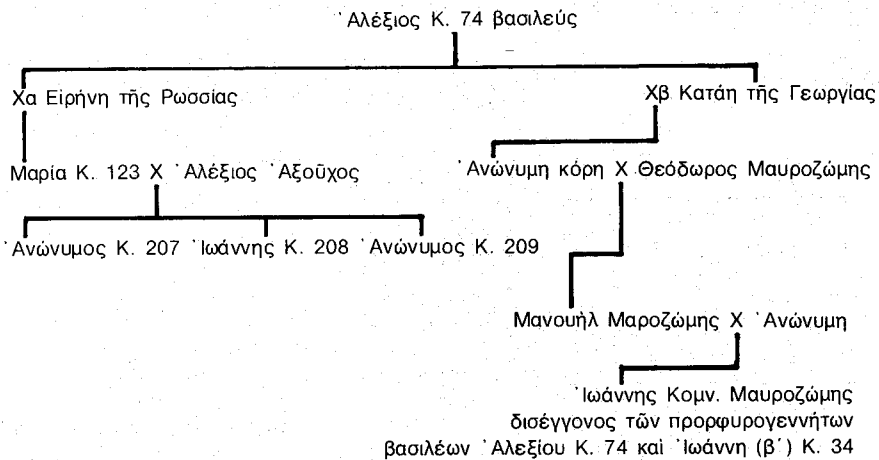

Ἀλλὰ ὁ φίλτατος, πολὺ προσεχτικὸς καὶ βαθὺς κομνηνολόγος Lucien Stiernon, *Les origines du despotat d'Épire*, REB17 (1959), σ. 96-99, κατέρριψε τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ G. Ostrogorsky καὶ τοῦ P. Wittek, καὶ καθαρά ἀπόδειξε πῶς ἓνας σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης Δούκας ὑπῆρξε; τοῦ ὁποῖου νόθος γιὸς ἦταν ὁ Μιχαὴλ Κομνηνὸς Δούκας Ἄγγελος 174, πρόσωπο ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὸ δούκα (φορολόγο) τῆς Μυλάσσης (Χωνιάτης, σ. 700-1) καὶ τὸν κύριο τῆς Αἰτωλίας, Νικόπολης καὶ Δυρραχίου (Χωνιάτης, σ. 841), τὸν ὁποῖον οἱ G. Ostrogorsky καὶ P. Wittek θεώρησαν δυὸ διαφορετικὰ πρόσωπα, τὸν μὲν δούκα τῆς Μυλάσσης ὡς νόθο γιὸ τοῦ «σεβαστοκράτορα» (τέτοιος δὲν ὑπῆρξε ποτὲ) Ἰωάννη Κομνηνοῦ 128, τὸν δὲ κύριο τῆς Αἰτωλίας κλπ. ὡς νόθο γιὸ τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Δούκα 90. Ἐκτὸς τῆς πιὸ πάνω γνώμης τοῦ P. Wittek γιὰ τὴν ἐπίλυση τοῦ προβλήματος τῆς παρουσίας Κομνηνῶν-Μαυροζώμων στὸ σουλτανάτο τοῦ Ἰκονίου κατὰ τὰ τέλη τοῦ 11 αἰ., διατυπώθηκαν καὶ ἄλλες. Αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ P. Wittek, B10 (1935), σ. 514, ὑ. 1, γιὰ μιὰ στιγμή σκέφτηκε τὴ δυνατότητα ἑνὸς γάμου τοῦ Μανουὴλ Μαυροζώμη μὲ τὴν Εἰρήνη Ἄγγ. Κομν. 260, μετὰ τὴ δευτέρη χηρεία τῆς ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα Κομν. 290 (1203), καθὼς ἴσως αὕτη ἀκολούθησε τὸν πατέρα τῆς Ἀλεξίου (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180 στὸ Ἰκόνιο τὸ 1210· αὐτὸ ὅμως καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τὸν P. Wittek εἶναι ἀπαράδεχτο, γιατί ἂν ὁ Ἰωάννης Κομν. Μαυροζώμης ἦταν καρπὸς αὐτῆς τῆς ἐνώσεως θὰ ἀναφερόταν στὴν ἐπιγραφή ὡς ἐγγόνος ἑνὸς αὐτοκράτορα καὶ ὄχι ὡς δισεγγόνος πορφυρογεννῆτων αὐτοκρατόρων. Ὁ Cl. Huart, *Épigraphie arabe d'Asie Mineure*, Paris 1895, σ. 40, ὑ. 2, ὑπέθεσε πῶς «προφανῶς ὁ πρόπαππος τοῦ Μιχαὴλ ἄμυρασλάνη Κομνηνοῦ Μαυροζώμη ἦταν ἓνας ἀπόγονος τοῦ Ἰωάννη K. 84, ὁ ὁποῖος καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὸ ἐγένε

τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ³.

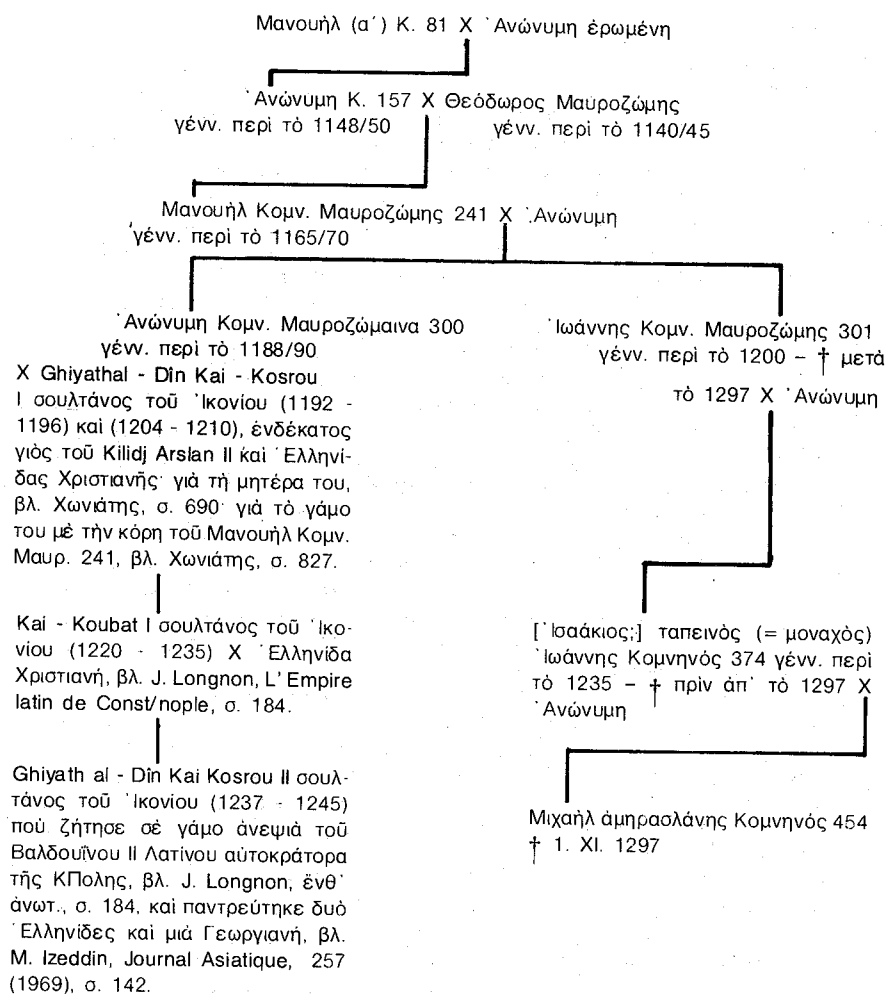
Ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης τὸ 1169 πήρε μέρος, κάτω ἀπ' τὶς διαταγές

μουσουλμάνος καὶ παντρεύτηκε μιά κόρη τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Maçoud I (1116-1156)»· αὐτὸ ὅμως δὲν εὐσταθεῖ, γιατί οἱ χριστιανοὶ Κομνηνοὶ-Μαυροζώμης τοῦ Ἰκονίου δὲν ἔχουν τίποτε τὸ κοινὸ μὲ αὐτὸν τὸν ἐξωμόθη, ὁ ὁποῖος ἐξάλλου δὲν ἔχει ὡς πρόγονο κανένα πορφυρογέννητο αὐτοκράτορα. Ὑπάρχει καὶ μιά ἄλλη ἄποψη, τὴν ὁποία ἂν καὶ δὲν υἱοθετῶ, τὴ θεωρῶ ἄξια προσοχῆς. Ὁ ἐρευνητὴς καὶ οὐγγολόγος Szabolcs de Vajay, μετὰ μακρὰ μαζί μου ἀλληλογραφία, κατάληξε σὲ μιά ἀπ' τὶς ἐπιστολές του, αὐτὴ τῆς 29ης.III.1977, νὰ προτείνει τὴν ἐξῆς γενεαλογία:

Πολιτικά ἐνισχύει τὴν ἄποψη αὐτὴ ὁ Οὐγγρος ἐρευνητὴς, καθὼς παρατηρεῖ πὼς ἡ ἐφήμερη ὑπάρξη τῆς «λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης» ὀφείλει τὴ βραχύχρονη παράταση τῆς ζωῆς τῆς σ' αὐτὴ τὴν κακότυχη διαίρεση τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου, πού σημείωσε κι ὁ Χωνιάτης, σ. 826-27· βλέπομε τοὺς Ἀγγέλους νὰ κατέχουν τὰ ἐλληνικὰ κράτη τῆς Νίκαιας καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τοὺς Κομνηνοὺς τὰ κράτη τῆς Τραπεζούντας καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Μαϊάνδρου καὶ στὶς μεταξύ τους διαμάχες νὰ συμμαχοῦν καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς Σελτζουκίδες τοῦ Ἰκονίου. Αὐτὴ ἡ δελεαστικὴ ἄποψη προσκρούει στὸ γεγονός πού μιά μόνο κόρη τοῦ βασιλέα Ἀλέξiou Κ. 74 προκύπτει ἀπ' τὶς πηγές, ἡ Μαρία Κ. 123, ἡ ὁποία πεθαίνοντας, ὅπως ρητὰ μᾶς πληροφορεῖ ὁ Χωνιάτης, σ. 189, ἄφησε δυὸ μόνο γιους τὸν Ἰωάννη Κ. 208 καὶ τὸν Ἀνώνυμο Κ. 209, ἐνῶ πρὶν ἀπ' αὐτὴ πέθανε ἄλλος γιὸς τῆς, ὁ Ἀνώνυμος Κ. 207. Ὅσο γιὰ τὴν ὑποτιθέμενη δευτέρη σύζυγο τοῦ Ἀλέξiou Κ. 74, τὴν Κατὰ τῆς Γεωργίας, τὴν ὁποία ὁ de Vajay παρουσιάζει ὡς προμήτορα τῶν Κομνηνῶν-Μαυροζωμῶν, δὲν ἔχομε καμιά πληροφορία ἂν ἀπόχτησε ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Κ. 74 παιδιὰ ἢ παιδιὰ, ἀλλὰ δὲν μπορούμε ἴσως νὰ τὸ ἀποκλείσωμε. Ἡ ἄποψη de Vajay δὲν εἶναι παρά μιά ὑπόθεση χωρὶς ἀποδείξεις. Ἡ ἄποψη μου, μὲ βάση τὴν ἐπιτάφια ἐπιγραφή τῆς Σπηλαιώτισσας τοῦ Ἰκονίου καὶ ὀρισμένα δεδομένα πού πρὸ κάτω ἀναπτύσω, εἶναι πὼς πρέπει νὰ συντεθῇ τὸ ἐξῆς γενεαλογικὸ δέντρο:

του μεγάλου δούκα Ανδρόνικου Κομποστέφ. Κομν. 135 στην

Πρόσθετα δεδομένα γιὰ τὴ σύνθεση τῆς πρὸ πάνω γενεαλογίας ἔχομε τὰ ἑξῆς: α) Ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης ὑπῆρξε ἓνας στρατιωτικὸς συνεργάτης τοῦ Manouïl (a') K. 81 καὶ ἀπ' τὴν ὅλη σταδιοδρομία του μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ συμμετοχὴ του σὲ δυὸ μεγάλες ἐπιχειρήσεις, ὅπου του ἀνατέθηκαν πολὺ ὑπεύθυνες θέσεις. τὶς ὁποῖες ὁ φιλοσυγγενὴς Manouïl (a') ἀνάθετε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ σὲ συγγενεῖς του· γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς συγγενεῖς του, βλ. Χωνιάτης, σ. 256· φιλοκείος δ' ὤν (ὁ Manouïl a') καὶ ἀεὶ ἐνδιδοὺς πρὸς τὸ αἷμα... Στὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου τὴν ἀρχηγία τοῦ δεξιοῦ κέρατος ἀνάθεσε στὸν κουνιάδο του Βαλδουῖνο τῆς Ἀντιόχειας, ἐνῶ τοῦ ἀριστεροῦ στὸ Θεόδωρο

έκστρατεία τῆς Αιγύπτου⁴.

Καθώς ἀπολάμβανε τῆς πλήρους ἐμπιστοσύνης τοῦ αὐτοκράτορα Μα-

Μαυροζώμη, βλ. Χωνιάτης, σ. 234, καὶ πολὺ καλὰ ταιριάζει νὰ ἦταν ἕνας γαμβρὸς τοῦ ἀπ' τῆ νόθο κόρη τοῦ. Αὐτὸς ὁ στρατηγὸς Θεόδωρος Μαυροζώμης (τοῦ Χωνιάτη, σ. 208 καὶ 234) ἦταν ἄλλο πρόσωπο ἀπ' τὸ Θεόδωρο Μαυροζώμη τὸν Πελοποννήσιο, ἀνθρωπο «φαυλεπίφραυλο, μιὰρὸ καὶ παμμίαρο καὶ μιὰρῶτατο καὶ ἄνθος κακίας καὶ ἀβυσσο πονηρίας», ποῦ διαδέχτηκε στὴν αὐτοκρατορικὴ γραμματεία τὸ Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτη, βλ. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλθωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 46, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 406. β) Ὁ Μανουὴλ Μαυροζώμης 241 φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου τοῦ Μανουὴλ (α'), καὶ σύμφωνα μὲ τὸ Χωνιάτη, σ. 827-28, διεκδικοῦσε τὴ βασιλεία, καὶ γιὰ νὰ πετύχῃ τὸ σκοπὸ τοῦ ἔδωσε τὴν κόρη τοῦ, μιά γόνου τῶν Κομνηνῶν, στὸν ἔκπτωτο σουλτάνο Chiyath al-Dīn Kai-Kosrou I, λίγο πρὶν ἀναχτήσῃ τὸ θρόνον τοῦ, κι ἔτσι ἐγίνε ἕνας πρόδρομος τοῦ Ἰωάννη (ς') Καντακουζηνοῦ ποῦ ἔδωσε τὴν κόρη τοῦ Θεοδώρα τὸ 1346 στὸν Ὀσμανίδη ἐμίρη τῆς Βιθυνίας Orchan I (1326-1362), βλ. Καντακουζηνός, ἐκδ. Bonn, τ. II, σ. 585-89, καὶ Νικηφ. Γρηγοράς, ἐκδ. Bonn, τ. II, σ. 762-63, πρβλ. D. Nicol, *The family of Kantakouzenos*, ἀριθ. 29, σ. 134-35. γ) Οἱ σουλτάνοι κάτω ἀπὸ ὀρισμένες περιστάσεις ἐπέδωκαν γιὰ ἐξύψωση τῆς γενιάς τους καὶ γιὰ ἐνίσχυσή τους τὴ συνάψη γαμηλιῶν ἐνώσεων μὲ χριστιανὲς πριγκίπισσες. Ἡ σύζυγος τοῦ σουλτάνου Μαφουδ I (1116-1156) ἦταν μιά Γαλλίδα, κόρη εὐγενῆ ἱππότη τῆς Α' Σταυροφορίας, ποῦ ἔμεινε χριστιανὴ μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς τῆς, καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔνωση προῆλθε ὁ περίφημος σουλτάνος Kilidj Arslan II (1156-1192), βλ. *Encyclopedie de l'Islam*, τ. VI, σ. 700· ὁ Kilidj Arslan II ἀπὸ μιά Ἑλληνίδα χριστιανὴ ἀπόχτησε τὸν ἐνδέκατο γιό τοῦ, τὸν Ghiyath al-Dīn Kai-Kosrou I, βλ. Χωνιάτης, σ. 690, ἡ ὁποία ὅμως Ἑλληνίδα δὲν ἀνῆκε «στὴν αὐτοκρατορικὴ βυζαντινὴ οἰκογένεια», ὅπως ἀνακριβῶς ἰσχυρίζεται ὁ Mehmed Izeddin, *Notes sur les mariages princiers en Orient au Moyen âge*, *Journal Asiatique*, 257 (1969), σ. 142. Τὸ 1192 ὁ Kai-Kosrou I διαδέχτηκε τὸν πατέρα τοῦ στὸ θρόνον, ἀλλὰ τὸ 1196 ὁ πρεσβύτερος ἑτεροθαλῆς ἀδελφός τοῦ Rukn al-Dīn Soliman II (1196-1204) πέτυχε νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐξουσία· ὁ Kai-Kosrou I μετὰ μιά περιπλάνηση κοντὰ στὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας Λέοντα II (1187-1219), ποῦ ἂν καὶ ἐχθρὸς τοῦ τὸν δέχτηκε πολὺ εὐνοϊκά, βλ. Χωνιάτης, σ. 690-91, προσέφυγε στὸν Ἀλέξιο (γ') Ἀγγ. Κομν. 180, ὁ ὁποῖος καθὼς φαίνεται τὸν υἱοθέτησε, γι' αὐτὸ κι ὁ Kai-Kosrou τὶς κόρες τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα, καὶ ἰδιαίτερα τὴν ὠραία Ἄννα Ἀγγ. Κομν. 261, τὶς θεωροῦσε ὡς ἀδελφές τοῦ· δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ τὸν μύησε καὶ στὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὡς γιὸ μιάς Ἑλληνίδας χριστιανῆς, ἂν καὶ δὲν ἀξιωνόταν καὶ μεγάλης προσοχῆς «ἀνάλογης πρὸς τὴ γενιά του», βλ. Χωνιάτης, σ. 691, καὶ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Heisenberg, σ. 14, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 16 (ἡ μαρτυρία αὐτοῦ τοῦ τελευταίου πῶς ὁ Ἀλέξιος γ' 180 βάφτισε τὸν Kai-Kosrou I χριστιανὸ δὲν πρέπει νὰ γίνῃ δεχτὴ). Τὴ νύχτα τῆς 17ης. VII. 1203 ἀνανδρὰ ὁ Ἀλέξιος (γ') 180, μπροστὰ στοὺς Σταυροφόρους τῆς Δ' λεγόμενης Σταυροφορίας, ἐγκατάλειψε τὴν ΚΠολη, βλ. Χωνιάτης, σ. 720-23, καὶ Villehardouin, τ. I, σ. 184-85 (§182), καὶ σπὴ φυγῆ, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀκροπολίτη, ἐνθ' ἄνωτ., τὸν ἀκολούθησε καὶ ὁ Kai-Kosrou I, ὁ ὁποῖος τὸ 1204 παντρεύτηκε τὴν κόρη τοῦ Μανουὴλ Κομν. Μαυροζώμη 241, ὡς μιά ἀπόγονο τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν, καὶ λίγο μετὰ ἀπ' αὐτὸ ἕνας Τοῦρκος τοῦ Ἰκονίου τοῦ ἀνάγγειλε τὸ θάνατο τοῦ ἑτεροθαλῆ ἀδελφοῦ τοῦ Soliman II καὶ τὴν ἀνοδο στὸ θρόνον τοῦ γιοῦ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ ἀνεψιοῦ τοῦ Kilidj Arslan III (1204) ποῦ δὲν ἦταν παρὰ ἕνα παιδί. Ἀκολουθώντας μεταμφιεσμένοι τὸν ἀγγελιοφόρο καὶ φτάνοντας στὸ Ἰκόνιο, συννενοήθηκε μὲ τοὺς δικούς του καὶ ἐπανάκτησε τὸ θρόνον τοῦ, βλ. Χωνιάτης, σ. 827, καὶ Ἀκροπολίτης, ἐνθ' ἄνωτ. «Ἡ ἀνοδος στὸ σουλτανικὸ θρόνον

νουήλ (α'), στάλθηκε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1169 στὸ βασιλεῖα τῆς Ἱερουσαλήμ Amaury I, ἐπικεφαλῆς μιᾶς μοίρας ἐξήντα πλοίων γιὰ νὰ τοῦ ἀναγγεῖλη τὴν

τοῦ τουρκοελληνικοῦ ζεύγους, λέει ἕνας ἐρευνητής, θὰ μπορούσε νὰ εἶχε ἐνδιαφέρουσες ἐξελίξεις σὲ καιροὺς ὁμαλούς, ἀλλὰ τότε ἦταν ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους τῆς Δ' Σταυροφορίας ἤλθε νὰ συνταράξη τόσο στὴ Μ. Ἀσία ὅσο καὶ στὴ βαλκανικὴ χερσόνησο ὅλα τὰ δεδομένα τοῦ προβλήματος τῆς Ἀνατολῆς», βλ. R. Grousset, *L'Empire du Levant*, σ. 439. Πρῶτη φροντίδα τοῦ Kai-Kosrou I μόλις ἔγινε κύριος τοῦ σουλτανάτου τοῦ Ἰκονίου ἦταν νὰ βοηθήσῃ τὸν πεθερὸ του Μανουήλ Κομν. Μαυροζώμη 241 μὲ στρατιωτικὲς τουρκικὲς δυνάμεις γιὰ νὰ διεκδικήσῃ τὴ βασιλεία ἀπ' τὸ Θεόδωρο (α') Λάσκαρι, γαμβρὸ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἁγγ. Κομν. 180 καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κυριαρχία του πάνω στὶς περιοχὲς «ποῦ πότιζε ὁ Μαιανδρὸς ποταμὸς», βλ. Χωνιάτης, σ. 827. Τὸ ἀνατολικὸ τμῆμα τῆς τέως Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Μ. Ἀσία, ἔμοιαζε κατὰ τὸ Χωνιάτη, σ. 827, «μὲ τρικέφαλο θηρίο», καθὼς τρεῖς εἶχε ἐξουσιαστὲς: τὸ Μανουήλ Κομν. Μαυροζώμη 241, ἐγγονὸ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, τὸ Θεόδωρο (α') Λάσκαρι Κομν., γαμβρὸ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἁγγ. Κομν. 180 καὶ τοὺς συμμάχους ἀδελφούς Ἀλέξιο (α') Μεγάλο Κομν. 243 καὶ Δαβιδ Μεγάλο Κομν. 244, ἐγγονοὺς τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, οἱ ὁποῖοι (τρεις ἐξουσιαστὲς) καὶ μάχονταν ἀνάμεσά τους. δ) Ὁ Μανουήλ Κομν. Μαυροζώμης 241 στὴν Ἱστορία τῶν Σελτζουκιδῶν τοῦ Ἰκονίου ποῦ γράφτηκε τὸ 1282 ἀπ' τὸν Ibn Bibi, καὶ τῆς ὁποίας κατέχομε ἕνα μόνο ἀντίγραφο σ' ἕνα χειρόγραφο, γραμμένο ἀπ' τὸ 1283 γιὰ τὸ σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Kai-Kosrou III (1265-1282), τόσο στὸ κείμενο τοῦ ἀντιγράφου τοῦ 1283 ὅσο καὶ στὴν τουρκικὴ ἀπόδοση, ὀνομάζεται «emir Koptenepos Mafozom» καὶ εἶναι ὁ ἴδιος «βασιλεῖας τῶν χωρῶν καὶ τῶν πόλεων τῶν Ἑλλήνων, ὁ ὁποῖος στὸν καιρὸ ποῦ ἔπρεπε ἀποκατάσσει τὸ γαμβρὸ του Kai-Kosrou I στὸ θρόνο τοῦ Ἰκονίου καὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Kai-Kosrou I ἀπόλαυσε τῶν πιὸ μεγάλων τιμῶν κοντὰ στοὺς διαδόχους του Kai-Kaus I (1210-1220) καὶ Kai-Koubat I (1220-1235)», βλ. μετάφραση στὴ γαλλικὴ ἀποσπασμάτων τοῦ Ibn Bibi ἀπ' τὸν H.W. Duda, ποῦ στάλθηκαν στὸν P. Wittek, B10 (1935), σ. 510. Ὁ Ἕλληνας ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς Νικήτας Χωνιάτης, ἀφοσιωμένος στὸ Θεόδωρο (α') Λάσκαρι Κομν., ἀπόφυγε νὰ μᾶς ὀνομάσῃ τὸ Μανουήλ Μαυροζώμη Κομνηνός, γιὰ νὰ μὴ φανοῦν οἱ τίτλοι ποῦ μὲ αὐτοὺς διεκδικοῦσε τὸ αὐτοκρατορικὸ ὄνομα ἀπ' τὸ Θεόδωρο (α') Λάσκαρι Κομν., ὅπως τοὺς Ἀλέξιο Μ. Κομν. 243 καὶ Δαβιδ Μ. Κομν. 244, ποῦ ἀπ' αὐτοὺς ὁ πρῶτος ἐπίσης διεκδικοῦσε τὸ αὐτοκρατορικὸ ὄνομα, τοὺς ὀνομάζει «μειράκια τὸν Πόντον ὑπεισιόντα... τὴν δὲ Νικομήδειαν ὑπονοθεύοντα καὶ κατὰ ληστεῖαν τῶν ταύτης ὄρων ἐπιβαίνοντα ἔδειξας ἐκ τῶν ἔργων δύστηνα καὶ νήπια τὸ φρονεῖν», βλ. Νικήτας Χωνιάτης, Σελέντιον γραφέν ἐπὶ τῷ ἀναγνωσθῆναι ὡς ἀπὸ τοῦ Λάσκαρι κύρ Θεοδώρου κρατοῦντος τῶν Ρωμαϊκῶν ἀνατολικῶν χωρῶν, εἰς Orationes et epistolae, ἔκδ. Van Dieten, σ. 135. ε) Γιὰ τὴν ματαιοδοξία τῶν σουλτάνων νὰ ἐπιδιώκουν τὴ συνάψῃ γαμηλιῶν ἐνώσεων μὲ χριστιανὲς πριγκίπισσες ἔχομε καὶ ἄλλη ἀπόδειξη στὴν ἱστορία τῶν Σελτζουκιδῶν. Ὁ ἐγγονὸς τοῦ Kai-Kosrou I, ὁ Kai-Kosrou II, ἐπιζήτησε νὰ συνάψῃ γάμο μὲ συγγενὴ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Βαλδουίνου II (1228-1261), δίνοντας μάλιστα τὴν ὑπόσχεση, σύμφωνα μὲ ἐπιστολὴ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου πρὸς τὴ βασίλισσα Blanche τῆς Καστίλλης -στὴν πραγματικότητά πολὺ λίγο πιστευτὴ- πὼς ἦταν δυνατόν νὰ προσχωρήσῃ καὶ στὴ χριστιανικὴ καθολικὴ πίστι. Ὁ Βαλδουίνος II ζήτησε ἀπ' τὴν Blanche τῆς Καστίλλης, ὡς νύφη γιὰ τὸ σουλτάνο μιά ἀνεψιά της, τὴν κόρη τῆς ἀδελφῆς της Ἐλισάβετ, dame de Montaignu, βλ. J. Longnon, *L'Empire latin de Const/ple*, σ. 184. Στοὺς χρόνους τῶν Ὀσμανιδῶν, ὅσο τὸ Βυζάντιο ἐξασθενοῦσε, πρόσφερεν γιὰ τὰ χαρέμια τῶν Τούρκων

ἐκκίνηση τοῦ ὄλου αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου κάτω ἀπ' τὸ μ ε γ α δ ο ὑ κ α , καὶ νὰ τοῦ παραδῶσῃ τὸ χρηματικὸ ποσὸ ποῦ θὰ καταβάλλονταν στοὺς ἵπποτες, αὐτοὺς ποῦ θὰ ἀκολουθοῦσαν τὸ βασιλεῖα τῆς Ἱερουσαλήμ στὴν Αἴγυπτο⁵.

Κατὰ τὴν ὀλέθρια μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1176, κατὰ τὴν ὁποία ὅλες τὶς καίριες θέσεις κατεῖχαν αὐτοκρατορικοὶ συγγενεῖς, ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης ὀρίστηκε ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀριστερῆς πτέρυγας τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ⁶.

Ἡ πληροφορία αὐτὴ ποῦ μᾶς δίνει ὁ Χωνιάτης⁷ εἶναι πολὺ σημαντικὴ· δείχνει πῶς ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης, ἐκτὸς τῆς στρατιωτικῆς του ἀξίας, κατεῖχε καὶ μιὰ θέση μέσα στοὺς κόλπους τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, τὴν ὁποία οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς δὲ θέλησαν νὰ τὴν ἐπισημάνουν καὶ νὰ τὴν προσδιορίσουν γιὰ νὰ μὴ ἐκθέσουν τὸν αὐτοκράτορα, καθὼς ἡ γυναίκα ποῦ πῆρε ἦταν μιὰ νόθος κόρη τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81.

Ἡ Ἀνώνυμη Κ. 157 ἀπ' τὸ Θεόδωρο Μαυροζώμη ἀπόχτησε τὸ πιὸ λίγο ἓνα γιό, τὸ Μανουὴλ Κομν. Μαυροζώμη 241⁸.

Οἱ χρονολογίες θανάτου τῆς Ἀνώνυμης Κ. 157 καὶ τοῦ Θεόδωρου Μαυροζώμη μᾶς εἶναι ἄγνωστες.

ἡγεμόνων καὶ ἄλλων μουσουλμάνων δυναστῶν, γιὰ νὰ τοὺς ἐξευμενίσῃ, Παλαιολογίνας πριγκίπισσες, νόθες ἢ γνήσιες, Καντακουζηνές, Μεγαλοκομνηνές καὶ ἄλλες, πρόχειρα βλ. M. Izeddin, Notes sur les mariages princiers, Journal Asiatique, 257 (1969), σ. 142-52, ὅπου ὑπάρχουν ὅμως πολλὲς ἀνακρίβειες. ζ) Ἡ γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν-Μαυροζωμῶν ποῦ συνέθεσα εἶναι ἡ πιὸ προσφυῆς πρὸς τὴν ἐπιτάφια ἐπιγραφή τῆς Σηπλαιώτισσας, καθὼς ἀβίαστα ἐμφανίζεται ὁ Ἰωάννης Κομν. Μαυροζώμης 301 ὡς ἓνας ἐγγονὸς τῆς Ἀνώνυμης Κ. 157 καὶ ἐνός Μαυροζώμη καὶ ὡς ἓνας «δισέγγονος τῶν πορφυρογεννητῶν αὐτοκρατόρων Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ Ἰωάννη (β') Κ. 34», κατὰ κυριολεξία δισέγγονος τοῦ Μανουὴλ (α') καὶ τρισέγγονος τοῦ Ἰωάννη (β'). Ἡ θέση τοῦ P. Wittek, B10 (1935), σ. 513, καθὼς παρεμβάλλει πρόσωπα ξένα πρὸς τὴν γενεαλογία, ὅπως τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τοῦ Μιχαὴλ Δούκα Κομν. Ἄγγελου 174, τὸν ὁποῖον μάλιστα καὶ λανθασμένῃ διαχωρίζει σὲ δυὸ διάφορα πρόσωπα, σ' αὐτὸν τοῦ Μαιάνδρου καὶ σὲ κείνον τῆς Αἰτωλίας κτλ., νομίζω πῶς καταπίπτει καὶ πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ.

2. Περί τὸ 1165/70 ἡ Ἀνώνυμη Κ. 157 ἀπόχτησε γιό, τὸ Μανουὴλ Κομν. Μαυροζώμη 241, γι' αὐτὸ καὶ ἡ γέννησή της πρέπει νὰ τοποθετηθῇ περὶ τὸ 1148/50.
3. Ἡ ὑπαρξὴ Κομνηνῶν-Μαυροζωμῶν στὸ Ἰκόνιο, ἀπογόνων «πορφυρογεννητῶν αὐτοκρατόρων», δείχνει πῶς ἡ νόθος κόρη τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, ἡ Ἀνώνυμη Κ. 157, παντρεύτηκε ἓνα Μαυροζώμη· αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἦταν ἄλλος ἀπ' τὸ διακεκριμένο στρατιωτικὸ Θεόδωρο Μαυροζώμη, βλ. Χωνιάτης, σ. 208 καὶ 234, ὅπως ἀναλυτικὰ πιὸ πάνω, βλ. ὑ. 1, ἀνάπτυξα. Ὅσο γιὰ τὴν τιτλοφορία ὅπως ὁῦποτε θὰ ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ ἔ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ , ἂν μὴ καὶ ἀνώτερο.
4. Βλ. προσωπογραφία Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135, ὑ. 91 καὶ 92.
5. Βλ. προσωπογραφία Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135, ὑ. 97.
6. Βλ. προσωπογραφία Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135, ὑ. 194.
7. Χωνιάτης, σ. 234.
8. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 1.

157a. Ἐάνωνμος Κομνηνός ἢ Ἐάνωνμη Κομνηνή (γένν. περὶ τὸ 1152/55 – † ;)

Ἐάνωνμος Κομνηνός ἢ Ἐάνωνμη Κομνηνή νόθος γιός ἢ κόρη τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καὶ μιᾶς ἄγνωστης σὲ μᾶς ἐρωμένης του¹, ὄχι τῆς μητέρας τῆς Ἐάνωνμης Κ. 157², γεννήθηκε περὶ τὸ 1152/55³.

- 157a.1. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 473 καὶ 475-76, ὑ. 190. Ἐ Εὐθύμιος Τορνίκης, γιός τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου Δημήτριου Τορνίκη, ἀνεψιός τοῦ μητροπολίτη Ἐφέσου Γεώργιου Τορνίκη καὶ ἀδελφός τοῦ ἐπίσης λογοθέτη τοῦ δρόμου Κωνσταντίνου Τορνίκη καὶ τοῦ μαϊστορος τῶν ρητόρων καὶ κατόπι ἰσως μητροπολίτη Παλ. Πατρῶν Γεώργιου Τορνίκη, στὸν Ἐπιτάφιο λόγο ποῦ συνέθεσε γιὰ τὸν πατέρα του: Ἐπιτάφιος εἰς τὸν πανσέβαστον καὶ πάνσοφον λογοθέτην κύριον Δημήτριον τὸν Τορνίκην, REB26 (1968), σ. 108, γράφει: Ἐ δὲ σεμνοτάτη σου νύμφη, ἢ ἐκ τῆς πρώτης καὶ βασιλικῆς τῶν Κομνηνῶν χρυσῆς σειρᾶς, ἢ ἀνδρεία καὶ σώφρων τοῦ σοῦ παιδός καὶ λογοθέτου (Κωνσταντίνου) γυνὴ καὶ παρὰ τῷ Σολομῶντι δυσπόριστος, ποῖαν οὐ συνθρύπτει ψυχὴν, τίνος οὐ σπαράττει καρδίαν «θαλερόν κατὰ δάκρυ χέουσα» καὶ σώφρον ἀποστάζουσα δάκρυον; «Ἐ σεμνοτάτη νύμφη» τοῦ Δημητρίου Τορνίκη εἶναι ἢ σύζυγος τοῦ πρεσβύτερου γιοῦ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τοῦ Κωνσταντίνου Τορνίκη, ποῦ διαδέχτηκε τὸν πατέρα του στὸ ἀξίωμα τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου, βλ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès Lettres et discours, Paris 1970, σ. 43· R. Guiland, Les Logothètes, REB29 (1971), σ. 65-7, ἀριθ. 40 καὶ 41. Ἐ J. Darrouzès στὸ ἔργο του: Les discours d'Euthyme Tornikès (1200-1205), REB26 (1968), σ. 108, ὑ. 22, σημειώνει τὰ ἐξῆς: «Ἐ Ἄγνοοῦμε τὸ ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Κωνσταντίνου (Τορνίκη) καὶ τὸ βαθμὸ τῆς συγγενείας τῆς μετὰ τὸν κύριον κλάδο (la branche principale) τῶν Κομνηνῶν· προφανῶς αὐτὴ πρέπει νὰ ἦταν μιὰ ἐγγονὴ (petite fille) τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81. Ἐ Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ζεῦγος κατάγεται ὁ κλάδος τῶν Τορνικίων-Κομνηνῶν, τῶν ὁποίων ὁ πιὸ λαμπρὸς ἐκπρόσωπος εἶναι ὁ μεσάζων τοῦ ἱ΄ αἰ., ὁ καλῶς γνωστός, Δημήτριος ὅπως ὁ πάππος του, ποῦ ὡς ἐγὼ πιστεύω γιὰ πρώτη φορὰ μνημονεύεται τὸ 1218 στὴν ὑπὸ ἀριθ. 180 ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαήλ Χωνιάτη», Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. II, σ. 356: Τῷ μεσάζοντι αὐτοῦ τῷ Τορνίκη κῦρ Δημητρίῳ. Ἐ Ἀπὸ αὐτὸν τὸν τελευταῖον, τὸ μεσάζοντα τοῦ ἱ΄ αἰ. Δημήτριον Τορνίκη Κομνηνὸ 302, προῆλθαν οἱ Τορνικιοί-Κομνηνοὶ ποῦ ἤκμασαν στὸν καιρὸ τῶν Παλαιολόγων, στοὺς ὁποίους ἀναφέρεται ἡ μελέτη τῆς Gudrun Schmalzbauer, Die Tornikioi in der Palaiologenzeit, JÖB18 (1969), σ. 115-35. Κατὰ τὴ διαπίστωση λοιπὸν τοῦ J. Darrouzès, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 108 καὶ ὑ. 22, ἔχομε μιὰ ἐγγονὴ τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, τὴν Ἐάνωνμη Κ. 242, ἢ ὁποία πρέπει νὰ ἦταν κόρη κάποιου νόθου γιοῦ ἢ νόθου κόρης τοῦ ἀνωτέρω φιληδονοῦ αὐτοκράτορα –γιὰ τὴ φιληδονία του, βλ. Χωνιάτης, σ. 73– γιατί αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀπὸ τὰ νόμιμα παιδιά του Μαρία Κ. 153, Ἐννα Κ. 154, Ἐλέξιο (β΄) Κ. 155 καὶ τὸν νόθον γιὸν τοῦ Ἐλέξιο Κ. 156 ποῦ πιθανὸν νομιμοποιήθηκε, δὲν ἀπόχτησε ἐγγόνια.
2. Εἶναι ὁλότελα διάφορη ἢ πορεία καὶ σταδιοδρομία τῶν Μαυροζωμῶν-Κομνηνῶν ἀπὸ κείνη τῶν Τορνικίων-Κομνηνῶν, γιὰ αὐτὸ πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ὑπόθεση πὼς ἢ Ἐάνωνμη Κ. 157 καὶ ὁ Ἐάνωνμος Κ. ἢ Ἐάνωνμη Κ. 157a ἦσαν γεννήματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μητέρας.
3. Ἐ κόρη ποῦ ἀπόχτησε ὁ Ἐάνωνμος Κ. ἢ ἢ Ἐάνωνμη Κ. 157a, ἢ Ἐάνωνμη Κ. 242, πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1170, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ παντρευθῇ μετὰ τὸ 1185 τὸν Κωνσταντῖνον Τορνίκη, βλ. J. Darrouzès, Tornikès, Lettres et discours, σ. 37· ἔτσι ὁ Ἐάνωνμος Κ. ἢ ἢ

Ὁ Ἀνώνυμος Κ. ἢ Ἀνώνυμη Κ. 157α συνῆψε κάποιο γάμο, πού ἀπ' αὐτὸν γεννήθηκε τὸ πιὸ λίγο μιὰ κόρη, ἢ Ἀνώνυμη Κ. 242⁴.

Τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι γνωστὸ γιὰ τὸ νόθο αὐτὸ παιδί τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81.

158. Σουλεϊμάν Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1141 – † ;)

Ὁ Σουλεϊμάν Κομνηνός γιὸς τοῦ Ἰωάννη Κ. 84 καὶ τῆς Καμερῶς, κόρης τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Μαφουδ Ι (1116-1156)¹, γεννήθηκε περὶ τὸ

¹ Ἀνώνυμη Κ. 157α πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1152/55.

4. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 1.

158.1. Φραντζῆς-Μελισσηνός, ἔκδ. Βοηθ, σ. 71: οὗτος δὲ (ὁ Ἰωάννης Κ. 84) γεννᾷ υἱὸν ὀνόματι Σωλιμάν-Σιάχ ἐκ τῆς Καμερῶ... αὐτὸς (ὁ Σωλιμάν-Σιάχ) γεννᾷ τὸν Ἐρτογρούλην πατέρα τοῦ Ὀθμάνου. Τὸ βέβαιον ἱστορικὸ στοιχεῖο εἶναι πῶς ὁ Ἰωάννης Κ. 84, ἐγκαταλείποντας τὸ 1139 τὸν αὐτοκρατορικὸ βυζαντινὸ στρατὸ, κατάφυγε στοὺς Μουσουλμάνους, ὅπου ἀλλαξοπίστησε καὶ παντρεύτηκε τὴν κόρη τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου· αὐτὰ μᾶς βεβαιώνουν ὁ σύγχρονός του Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι κτλ., ἔκδ. Migne, PG133, στ. 1350, καὶ ἔκδ. W. Hörandner, σ. 315, στίχ. 162-71, καὶ ὁ λίγο μεταγενέστερός του ἱστορικός Νικήτας Χωνιάτης, σ. 48-9. Τὰ ἄλλα εἶναι προσθήκες τοῦ Ψευδο-Φραντζῆ ἢ καλύτερα τοῦ Μακάριου Μελισσηνοῦ. Τὸ πῶς ὁ Ἰωάννης Κ. 84 ἀπόχτησε ἀπογόνους ἀπ' τὴν κόρη τοῦ Σελτζουκίδη σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία, καθὼς κάτι τέτοιο συνάγεται ἀπ' τὶς τουρκικὲς παραδόσεις. Ἀπηχῆσεις αὐτῶν τῶν παραδόσεων εἶναι τὰ ὅσα μᾶς λένε ὁ Μακάριος Μελισσηνός περὶ τὸ 1560/80 καὶ ὁ Θεόδωρος Σπανδούνης (ἓνας ἀπόγονος ἀπ' τὴ μητέρα του Εὐδοκία Καντακουζηνή τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη ς' Καντ. 1347-1354 † 1383) περὶ τὸ 1530/35, στὸ ἔργο του *De la origine deli Imperatori Ottomani* κτλ., ἔκδ. Κ. Σάθα, Μνημεῖα κτλ., ΙΧ (1890), σ. 139, πῶς «ὁ ἀήττητος σουλτάνος Μωάμεθ ΙΙ (1451-1481) πού κατάχτησε τὴν περίφημη πόλη τῆς ΚΠολης, ἰσχυριζόταν πῶς ὁ οἶκος του, αὐτὸς τῶν Ὀσμανιδῶν, καταγόταν ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης (Ἰωάννη β') Κομνηνὸ 34, καθὼς ἓνας ἀνεψιὸς του, ὁ Ἰσαάκιος Κομν. (ἀντὶ ὁ Ἰωάννης Κ. 84, ὁ γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36) ἐγινε μουσουλμάνος καὶ παντρεύτηκε τὴν κόρη τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου». Πρβλ. N. Iorga, *Byzance après Byzance*, σ. 32· F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. ΙΙ, σ. 179· P. Wittek, *The rise of the Ottoman Empire*, Londres 1938, σ. 9: «Among the ancestors given to the Ottomans by historians of this epoch appears even a Byzantine prince of the house of the Comneni, who in the twelfth century emigrated to Konia...» Mme I. Beldiceanu, διάσημη τουρκολόγος, Ἐπιστολή τῆς πρὸς ἐμέ τῆς 14ης.ΙΙΙ.1977: «Κατὰ τὴ γνώμη μου, δὲν πρόκειται παρὰ ἓνα εἶδος νομιμοποίησης τῆς ἐξουσίας ἐκ μέρους τῶν Ὀθωμανῶν. Αὐτὴ ἢ νομιμοποίηση ἀλλάζει ἐξάλλου κατὰ τὴν ἐποχὴ. Στὶς ἀρχές, οἱ Ὀθωμανοὶ στηρίχτηκαν στὴν πράξη πῶς εἶναι οἱ ἀπόγονοι τῆς φυλῆς τοῦ Kayı· ἀργότερα ἰσχυρίστηκαν πῶς εἶχαν κατασταθῆ στὴν ἐξουσία ἀπ' τοὺς Σελτζουκίδες σουλτάνους. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Μωάμεθ ΙΙ γεννήθηκε (ἢ ἰδέα) τῆς συγγενικῆς σχέσης (ἢ καταγωγῆς) ἀπ' τοὺς Κομνηνοὺς καὶ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Αἰγύπτου (ἀπ' τοὺς Τούρκους) εἶναι πού τελικὰ μεταβιβάστηκε τὸ χαλιφάτο στὸ Σελίμ Ι (1512-1520) καὶ πού ἴσχυσε μέχρι τὴ δημιουργία (τῆς Τουρκικῆς) δημοκρατίας». Ἀνεξάρτητα πρὸς τὰ πιὸ πάνω, σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς ἐρευνᾶς μου, βλ.

1141².

Ο Σουλεϊμάν Κ. 158, σύμφωνα με τις μεταγενέστερες πληροφορίες, «μορφώθηκε απ' τόν πατέρα του μέσα στα νάματα τῆς ἐλληνικῆς καὶ ἀραβικῆς σοφίας καὶ ἔγινε ἓνας ἄρχοντας σὲ ὅλα ὅμοιος μὲ τόν πατέρα του, καὶ πολὺ σεβαστὸς ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους. Στὸν τόπο καὶ στὴν περιοχὴ ποὺ ζοῦσε, ἀναγνωρίζοταν ἀπὸ ὅλους ὡς ἓνας ἀφέντης, καὶ ἡ καλὴ του φήμη διέτρεχε σὲ ὅλη τὴ Μ. Ἀσία»³.

Ἐπίσης σάν ἓνας ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, «μετάφρασε ἀπ' τὰ ἐλληνικὰ στὰ ἀραβικὰ πολλὰ νομοθετήματα τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, γιὰ νὰ τὰ ἔχουν ὑπόψη τους οἱ Τούρκοι δικαστὲς καὶ ἀνάλογα νὰ κανονίζουν τὶς ἀποφάσεις τους»⁴.

«Δέν παράλειψε, καθὼς τὸ Βυζάντιο ἦταν ἀπασχολημένο μὲ τὴ Δύση, νὰ καταλάβῃ γειτονικὰ πρὸς τὴν περιοχὴ του βυζαντινὰ ἐδάφη, ἀλλὰ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς κατοικοὺς αὐτῶν τῶν περιφερειῶν ὑπῆρξε πάντα εὐεργετικὸς»⁵.

Ο Σουλεϊμάν Κ. 158 θά ἄφησε ἀπογόνους, τὰ ἴχνη τῶν ὁποίων ἐσβῆσαν καὶ χάθηκαν μέσα στὸ μουσουλμανικὸ κόσμο, σ' αὐτὸν ποὺ ἐζήτησαν.

Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 484-85, ὑ. 27, κατέδειξα πὼς εἶναι ἀδύνατο ὁ Ertoghul νὰ ἦταν ἓνας ἐγγόνος τοῦ Ἰωάννη Κ. 84 ἀπὸ χρονολογικῆς ἀποψῆς, σημεῖο ποὺ τονίζει σὲ ὑστερόγραφο τῆς πρὸ πάνω ἐπιστολῆς τῆς καὶ ἡ κ. I Beldiceanu, ἡ ὁποία καὶ θεωρεῖ ἀγνωστὴ τὴ χρονολογία θανάτου τοῦ Ertoghul, ἐνῶ ἄλλοι ὑποστηρίζουν πὼς πιθανὸν πέθανε περὶ τὸ 1281/82 σὲ βαθιὰ γεράματα, ἄρα γεννημένος λίγο μετὰ τὸ 1200. Ἐπίσης ἀνάφερα καὶ τὴν περίπτωσι (μνεία τῶν «Τεβαρίχι-αλ-ι-Ἰοσμάν»), μιὰ ἀπόγονος τοῦ Ἰωάννη Κ. 84 καὶ τοῦ Σουλεϊμάν Κ. 158 νὰ ὑπῆρξε ἡ σύζυγος τοῦ Σουλεϊμάν-Σάχ, τοῦ πατέρα τοῦ Ertoghul καὶ τῶν ἀδελφῶν του Sonkur-tegin καὶ Gün-doghdi. Ὡς ἱστορικὴ βάση μπορούμε νὰ θεωρήσωμε πὼς ὁ Ertoghul περὶ τὸ 1250 ἦταν στὸ Söğud ὡς ἓνας ἀπ' τοὺς μπέηδες (begs) τῶν συνόρων τῶν Σελτζουκιδῶν τοῦ Ἰκονίου. Τὸ ὄνομα τοῦ Ertoghroul ἀπαντᾷ γιὰ πρώτη φορὰ σὲ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Bajazet I (1389-1402) τοῦ Κερανοῦ πρὸς τὸν Tamerlan, τὸν «κομιστὴ τοῦ κερανοῦ καὶ τῆς βροχῆς». Γιὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ Σουλεϊμάν Κ. 158 ὡς γιοῦ τοῦ Ἰωάννη Κ. 84, βλ. Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, σ. 189-90, ἐκδ. Paris 1680, ὅπου ἀπὸ τότε παρατηρεῖ πὼς πατέρας τοῦ Ertoghroul δέν ἦταν ὁ Σουλεϊμάν Κ. 158, ἀλλὰ ἄλλος συνώνυμός του, ἐπίσης βλ. C. Toumanoff, *On the relationship between the founder of the empire of Trebizond and the Georgian queen Thamar*, *Speculum* 15 (1940), σ. 306. Γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ertoghroul στὶς ἐλληνικὲς πηγές, βλ. G. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, τ. II, σ. 125-26, καὶ *Prosop. Lexik. Palaiol.*, τ. 3, Wien 1978, σ. 110, ἀριθ. 6134. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σουλεϊμάν Κ. 158 δέν πρόκειται νὰ μὲ ἀπασχολήσουν στὴν πρὸ πέρα ἐρευνά μου, καθὼς δέν ἔχομε γι' αὐτοὺς ὑπεύθυνες καὶ πηγαίες πληροφορίες.

2. Ἡ χρονολογία γέννησης προκύπτει ἀπ' τὴν κατὰ τὸ 1140 γαμικὴ συνάφεια τοῦ πατέρα του μὲ τὴν κόρη τοῦ σουλτάνου.
3. Φραντζῆς-Μελισσηνός, σ. 71.
4. Φραντζῆς-Μελισσηνός, σ. 71.
5. Φραντζῆς-Μελισσηνός, σ. 71.

159. Μανουήλ Βρυέννιος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1145 – † ;)

Ὁ Μανουήλ¹ Βρυέννιος Κομνηνός γιός τοῦ Ἰωσήφ Βρυέννιου τοῦ Μονομάχου καὶ τῆς Μαρίας Κ. 85² γεννήθηκε περί τὸ 1145³.

Ὁ Μανουήλ Βρυέννιος Κομν. 159 ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς 18 ὁμήρους ποὺ ἔδωσε στίς 14 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1190 ὁ αὐτοκράτορας Ἰσαάκιος (β') Ἁγγ. 183 στὸ Φρειδερίκο Ι τὸν Κοκκινόπῳγωνα, αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας (1152-1190), ὡς ἐγγύηση γιὰ τὴν τήρηση τῆς συμφωνίας τῆς Ἀδριανούπολης (1190), ποὺ με' αὐτὴ ὁ Ἰσαάκιος (β') ἀνάλαβε τὴν ὑποχρέωση νὰ περάσῃ τὰ γερμανικὰ στρατεύματα ἀπ' τὴ Θράκη στὴ Μ. Ἀσία καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἀνεφοδιασμό τους⁴.

Οἱ ὁμηροὶ καὶ ἀνάμεσά τους ὁ Μανουήλ Βρυέννιος Κομν. 159, ποὺ ἦταν δευτεροεξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα⁵, συνόδευσαν τὸ Γερμανὸ καίσαρα μέχρι τὴ Φιλαδέλφεια⁶.

Ἡ Γ' λεγόμενη Σταυροφορία στὴν ὁποία πῆρε μέρος ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτορας γιὰ νὰ βρῆ ἓνα ἄδοξο τέλος, ὑπῆρξε γιὰ τὸ Βυζάντιο τρομερὴ διπλωματικὴ ἤττα. Ἡ χώρα δοκίμασε μεγάλες καταστροφές. Βαθὺ καὶ ἀνεπανόρθωτο σχίσμα ἔφερε στὸ χριστιανικὸ κόσμο, καθὼς μεγάλωσε τὴν ἐχθρότητα ἀνάμεσα στὸ βυζαντινὸ καὶ στὸν ἄνθρωπο τῆς Δύσης. Ἡ Γ' Σταυροφορία παρασκεύασε τὴν Δ' ποὺ κατάλυσε τὸ Βυζάντιο⁷, τόσο πιὸ πολὺ ποὺ αὐτὸ τὸ τελευταῖο, βρισκόταν κάτω ἀπὸ ἡγήτορες, ποὺ δὲν ἦσαν ἀντάξιοι τῶν περιστάσεων.

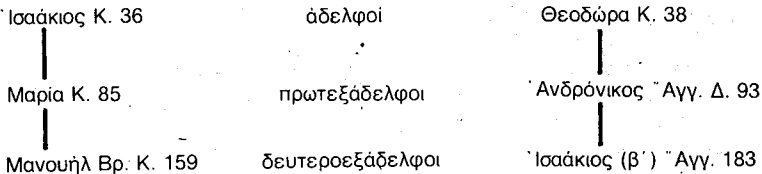
159.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς δευτεροθείου του (=πρωτεξαδέλφου τῆς μητέρας του) αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81.

2. Ansbert, *Historia de expeditione Friderici*, ἐκδ. Chroust, MGH, n.s., V, σ. 65· E. Miller, *RHC Hist. Grecs*, τ. II, σ. 461. Πρβλ. L. Stiernon, *Sébastè et gambros*, REB23 (1965), σ. 238 καὶ ὑ. 82· Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 487, ὑ. 9.

3. Ὁ Μανουήλ Βρυέννιος Κομν. 159 πρέπει νὰ γεννήθηκε στίς ἀρχές τῆς βασιλείας τοῦ δευτεροθείου του Μανουήλ (α') Κ. 81, τοῦ ὁποίου πῆρε καὶ τὸ ὄνομα· φαίνεται πὼς δὲ θὰ ἦταν τὸ πρῶτότοκο ἀπ' τὰ τέκνα τοῦ Ἰωσήφ Βρυέννιου τοῦ Μονομάχου καὶ τῆς Μαρίας Κ. 85, οἱ ὁποῖοι παντρεύτηκαν περί τὸ 1128.

4. Ansbert, *Historia*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 65,67,71,74· Χωνιάτης, σ. 538: βασιλεὺς δὲ δέδωκεν ὁμήρους τινὰς τῶν ἐξ αἵματος. Πρβλ. Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 186-88· Δ. Ζακυθνός, *Τὸ Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 70-71.

5.

Για τὸ Μανουὴλ Βρυέν. Κομν. 159 δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ τίποτε ἄλλο, οὔτε ἂν ἀπόχτησε οἰκογένεια ἢ ἀπογόνους.

160. Ἰσαάκιος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1140 – † περὶ τὸ 1190)

Ὁ Ἰσαάκιος¹ Κόμνηνός γιὸς τοῦ Ἰωάννη Ἀρβαντηνοῦ καὶ τῆς Ἄννας Κ. 86² γεννήθηκε περὶ τὸ 1140³.

6. Βλ. Δ. Ζακυθινός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 71· Ch. Brand, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 187.

7. Δ. Ζακυθινός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 71· Ch. Brand, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 188.

160.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36.

2. Χωνιάτης, σ. 553-54. Σὲ ὅσα παράθεσα σὲ ἄλλο σημεῖο, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 492, ὑ. 19, πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 ἦταν ἕνας γιὸς τῆς Ἄννας Κ. 86, κόρης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36, προσθέτω καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ F. Cognasso, *Un imperatore... Isacco II*, σ. 267, σημειώνει πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160, ἀνεψιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 ἦταν «figlio del primogenito del sebastocratore Isacco», ἀλλὰ ποῖον ἐννοεῖ πρωτογέννητο, τὸν Ἰωάννη Κ. 84, ἢ κάποιον ἄλλο ποῦ καὶ ἀπ' αὐτὸν προηγήθηκε; Ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 277, θεωρεῖ τὸν Ἰσαάκιον Κ. 160 ὡς γιὸ ἐνός δῆθεν δευτερότοκου γιου τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36 ποῦ πιθανόν λεγόταν Ἀλέξιος. Ἀλλὰ ὁ Ἰσαάκιος Κ. 36 δὲν ἀπόχτησε παρά δυὸ μόνο γιούς, τὸν Ἰωάννη Κ. 84 καὶ τὸν Ἀνδρόνικον Κ. 87· πούθενά στίς πηγές δὲν ἀναφέρεται τρίτος γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36. Καθὼς μάλιστα ἡ βασιλεία τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 ὑπῆρξε πολυτάραχη, θὰ γινόταν εὐρύς λόγος πῶς ὁ τ ὐ ρ α ν ν ο ς ἐκτός τοῦ ἀρνησίθρησκου Ἰωάννη Κ. 84 εἶχε καὶ ἓνα ἄλλο ἀδελφόν. Ἀπ' τοὺς ἐρευνητὲς βαθύτερα ὑπεισήλθαν στὴ γενεαλόγησι καὶ τὴ νοοτροπία τῶν Κομνηνῶν ἡ S. De Jongh καὶ ὁ L. Stiernon. Ἡ S. De Jongh, σ. 43 καὶ ὑ. 9, πρώτη αὐτῆ ἀφήνει περιθώριο πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 ἦταν πιθανόν ἕνας γιὸς μίας κόρης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36, ἐνῶ ὁ L. Stiernon, τὸ Μάη τοῦ 1973 μοῦ ἀνακοίνωσε στίς Βρυξέλλες πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 ἦταν ἕνας γιὸς τῆς πύο μεγάλης σπῆν ἡλικία ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικον (α') Κ. 87 κόρης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36, ἤτοι τῆς Ἄννας Κ. 86, τῆς συζ. τοῦ Ἰωάννη Ἀρβαντηνοῦ, καθὼς μάλιστα γι' αὐτὴ ἔχομε τὴν πληροφορία πῶς ἀρκετὰ χρόνια μετὰ τὸ γάμο της βρέθηκε σὲ κατάστασι ἐγκυμοσύνης. βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 491, ὑ. 16. Ὁ C. Toumanoff, *The founder of the Empire of Trebizond*, *Speculum* 15 (1940), σ. 307, ὑ. 1, γιὰ νὰ καταρριψῆ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, σ. 190, ἐκδ. Paris 1680, ποῦ κι αὐτὸς ἐφευρίσκει ἓνα ἀνύπαρκτο τρίτο γιὸν τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36 γιὰ νὰ τὸν κἀνῃ πατέρα τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 160, καταφεύγει σπῆν ὀλότελα ἀπαράδεχτη ἀποψη πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ Ἰωάννη Κ. 84 ἀπ' τὴν πρώτη Ἀρμενίδα σύζυγο του, ποῦ ἀνῆκε στὸν οἶκο τῶν Ρουπενιδῶν τῆς Ἀρμεν. Κιλικίας. Ἀλλὰ ἐκτός ποῦ ὁ Μιχαὴλ ὁ Σύρος καὶ ὁ Βαρχεβραῖος –αὐτοὶ ἀναφέρουν τὴν πρώτη Ἀρμενίδα σύζυγο του– δὲ μᾶς λένε γιὰ τεκνοποίηση τοῦ Ἰωάννη Κ. 84 ἀπ' τὴν Ρουπενίδα, καὶ ἡ συμβίωσι τοῦ πλάνου πρίγκιπα μὲ αὐτὴ ἦταν λιγὸ χρονή, εἶται ποῦ νὰ μὴν ἐπιτρέπη τὴν ἀπόχτησι τέκνου, τὸ ὅποῖον μάλιστα ὁ Ἰωάννης Κ. 84 παράλαβε μαζί του κατὰ τὴ φυγὴν τοῦ ἀπ' τὴν Κιλικία. Οὔτε καὶ ὁ Χωνιάτης μᾶς λέει πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ ἐξωμότη Ἰωάννη Κ. 84, κάποι ποῦ δὲν θὰ παράλειπε, γιὰ νὰ ἀμαυρώσῃ τὸν κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 στασιαστῆ.

Ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 θά ἔλαβε ἀπ' τὸ δευτεροθεῖο του (=πρωτεξάδελφο τῆς μητέρας του) αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ πα ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὤ, ὅπως αὐτὸν τὸν τίτλο ἔλαβε ἀπ' τὸν ἴδιο αὐτοκράτορα καὶ ὁ πρωτεξάδελφός του Μανουήλ Κ. 161⁴.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ δράση του κατὰ τῆ βασιλεία τοῦ θείου του Μανουήλ (α΄) καὶ κατὰ τῆ βασιλεία τοῦ δευτεροεξαδέλφου του Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, δὲν μᾶς εἶναι γνωστό.

Τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶναι ποῦ δὲν ξέρομε τί ρόλο ἔπαιξε καὶ κατὰ τῆ βασιλεία τοῦ πρωτοθείου του (=ἀδελφοῦ τῆς μητέρας του) Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, ἀλλὰ ἔχομε τὴν ἐνδειξη πὼς ὁ ρόλος του δὲν θά ἦταν σημαντικός στὴν τρομοκρατία ποῦ σκόρπισε ὁ Ἀνδρόνικος (α΄), γιατί κατὰ τὴν πώση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τὴν τόσο δραματική, ἔμεινε ἀβλαβής καὶ τὸ μόνο ποῦ ἔπαθε ἦταν νὰ φυλακιστῆ⁵. Πάλι καλά.

Στὴ φυλακὴ αὐτὴ ἔμεινε γιὰ πέντε περίπου χρόνια (1185-1190).

Κατὰ τὸ 1190(;) πέτυχε νὰ δραπετεύσῃ ἀπ' τῆ φυλακὴ του, ἴσως αὐτὴ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγ. 183 νὰ προσφύγῃ στὴν ἁγία-Σοφία, γιὰ νὰ προσελκύσῃ τὰ πλήθη καὶ νὰ ἀναγορευτῆ αὐτοκράτορας.

Στὶς ἐκκλήσεις του αὐτὲς δὲ βρῆκε ἀνταπόκριση καὶ τὸ τέλος του ὑπῆρξε ἄδοξο καὶ σκληρό· πιάστηκε καὶ ὑποβλήθηκε, κρεμασμένος, σὲ βασανιστήρια γιὰ νὰ ὁμολογήσῃ τὸν ὅλο μίτο τῆς συνωμοσίας καὶ νὰ μαρτυρήσῃ τοὺς συνενόχους του, καὶ πάνω σ' αὐτὰ ἔσπασαν τὰ σπλάχνα του, καὶ ξεψύχησε⁶.

Ὅρισμένοι ἐρευνητὲς συνδέουν τὴν ἀπόπειρα τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 160 μὲ τὴ συνωμοσία τοῦ Κωνσταντίνου Τατίκιου Κομνηνοῦ⁷, ἂν καὶ νομίζω πὼς εἶναι

3. Ἡ γέννησή του δὲν πρέπει νὰ τοποθετηθῆ ἀμέσως μετὰ τὸν κατὰ τὸ 1130 γάμο τῶν γονέων του, καθὼς ἀρκετὰ χρόνια μετὰ τὸ γάμο τῆς ἐμφανίζεται ἡ μητέρα του σὲ κατάσταση ἐγκυμοσύνης. Ἀλλὰ καὶ περὶ τὸ 1190 δὲ δείχνει πὼς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 εἶχε μιὰ ἡλικία πάνω ἀπὸ 50 χρονῶ.

4. Γιὰ τὴν τιτλοφορία τοῦ Μανουήλ Κ. 161 στὸν καιρὸ τοῦ Μανουήλ (α΄), βλ. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 942-43, καὶ ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 311. Ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 ἦταν γιὸς «πανσεβάστου σεβαστοῦ» καὶ ὡς τέτοιος δικαιούνταν νὰ λάβῃ τὸν ἴδιο τίτλο, βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB23 (1965), σ. 228. Ὁ Μανουήλ Κ. 161 ἦταν γιὸς πρώτου ἐξαδέλφου τοῦ αὐτοκράτορα, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, ποῦ ὡς τέτοιος ἦταν ἄνευ τίτλου, καθὼς τίτλος του ἦταν ἡ ιδιότητά του ὡς πρωτεξαδέλφου τοῦ αὐτοκράτορα καὶ ὡς γιοῦ τοῦ (τάδε, τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36), βλ. L. Stiernon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 228. Ὡς γιὸς πρωτεξαδέλφου τοῦ αὐτοκράτορα ὁ Μανουήλ Κ. 161 δικαιούνταν νὰ λάβῃ τὸν τίτλο τοῦ «πανσεβάστου σεβαστοῦ», ὅπως ἀκριβῶς ὁ Νικηφόρος Κ. 115, γιὸς πρωτεξαδέλφου τοῦ αὐτοκράτορα, τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66, τιτλοφορήθηκε «πανσεβάστος σεβαστός».

5. Χωνιάτης, σ. 554.

6. Χωνιάτης, σ. 553-54.

7. Γιὰ τὸν πρῶτο Τατίκιο ποῦ ἐμφανίζεται στὸ Βυζάντιο, βλ. P. Gautier, Le synode des Blachernes, REB29 (1971), σ. 252-54. Ὁ πρῶτος Τατίκιος ἦταν σύγχρονος τοῦ Ἀλέξιου

ολότελα χωριστή ή μιὰ ἐνέργεια ἀπ' τὴν ἄλλη⁸.

Σύμφωνα μὲ αὐτοὺς τοὺς ἐρευνητές, ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 βρισκόταν σὲ συνεννόηση μὲ τὸν Κωνσταντῖνο Τατίκιο Κομν., ὁ ὁποῖος πέτυχε νὰ μιήσει στὴ συνωμοσία πεντακόσιους ὀπαδοὺς. Καθὼς ἡ συνωμοσία ἀποκαλύφθηκε ὁ Τατίκιος Κομν. ἐξαφανίστηκε καὶ κρύφτηκε, σὲ λίγο ὅμως καταγγέλθηκε στὶς ἀρχὲς ὁ κρυψώνας του καὶ ἀμέσως πιάστηκε καὶ τυφλώθηκε⁹.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ δὲν ἦσαν λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ ἐπαναστάτησαν καὶ διεκδίκησαν τὴ βασιλεία, ὅπως ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 3ος στὴν Παφλαγονία, ὁ Βασίλειος ὁ Χοτζᾶς στὴν Ταρσία, κοντὰ στὴ Νικομήδεια¹⁰, ἓνας ἄλλος ἀπ' τὸν οἶκο τῶν Κομνηνῶν, ποὺ ἂν καὶ εἶχε περιβληθῆ τὰ ράσα (=ρακενδύτης), γιὰ νὰ ξεφύγῃ κάποιο κάποτε κίνδυνο, δὲ δίστασε νὰ βαδίσῃ τὸν ἴδιο δρόμο μὲ τοὺς προηγούμενους¹¹ καὶ πολλοὶ ἄλλοι κατὰ διάφορους καιροὺς¹².

«Ὅλοι αὐτοί, λέει ὁ Χωνιάτης, σὰν σπαρμένοι γίγαντες φύτρωσαν, ἀλλὰ διαλύθηκαν, ὅπως οἱ φουσκαλίδες στὸ νερό»¹³.

«Καὶ αἰτία ὅλων αὐτῶν τῶν ἐπαναστάσεων, συνεχίζει ὁ ἱστορικός, ἦταν ποὺ ὁ αὐτοκράτορας κύρ Ἰσαάκιος (β') ὁ Ἄγγ. 183 μὲ ἀμέλεια διαχειριζόταν τὴ βασιλικὴ ἐξουσία, καθὼς εἶχε τὴν πεποίθηση πὼς ὅπως ἀπ' τὸ Θεὸ παράλαβε τὴ βασιλεία, ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ φρουρεῖται καὶ διατηρεῖται σ' αὐτὴ καὶ πιὸ πολὺ ἀναπτέρωνε τοὺς φιλάρχους γιὰ νὰ στασιάσουν, αὐτὸ, ποὺ ὁ κύρ Ἰσαάκιος (β') χωρὶς μεγάλους κόπους κατέλαβε τὸ θρόνο, γι' αὐτὸ καὶ σκέφτονταν πὼς ἂν κι αὐτοὶ κινηθοῦν γιὰ νὰ τὸν καταλάβουν, χωρὶς ὄπλα θὰ τὸ πετύχουν, ἀκολουθώντας ἀκριβῶς τὸ δρόμο ποὺ ἄνοιξε ὁ κύρ Ἰσαάκιος (β'), ὁ ὁποῖος τὸ βράδυ σκότώσε τὸν Ἄγιοχριστοφορίτη καὶ τὸ πρωῖ βρέθηκε

(α') Κ. 15, ἐνῶ ὁ γιὸς του σύγχρονος τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34, καὶ ὁ ἐγγονὸς του σύγχρονος τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, καθὼς αὐτὸν τὸν τελευταῖο τὸν βλέπομε νὰ παίρνῃ μέρος στὸν ἑλληνοουγγρικό πόλεμο τοῦ 1167· αὐτὸς ὁ τρίτος Τατίκιος παντρεύτηκε μιὰ Κομνηνὴ ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ ταυτίσωμε, ἀπ' τὴν ὁποία ἀπόχτησε τὸ Μιχαὴλ Τατίκιο Κομν. καὶ τὸν πιὸ πάνω Κωνσταντῖνο Τατίκιο Κομν. τοῦ 1190. Κατὰ τὸν P. Gautier, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 254, ὁ Μιχαὴλ Τατίκιος Κομν. ἦταν πιθανόν ἓνας γιὸς τοῦ πρώτου Τατίκιου, τοῦ συγχρόνου τοῦ Ἀλέξιου (α'), ἀλλὰ αὐτὸ κατὰ τὴν κρίση μου, δὲν εὐσταθεῖ γιὰ τοὺς Τατίκιους, βλ. προσωπογραφία Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135, ὑ. 36-39, καὶ στοὺς μὴ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς, ποὺ θὰ ἀναφερθοῦν σ' αὐτὴ τὴν ἐρευνα ἀμέσως μετὰ ἀπὸ κείνους τῆς τακτικῆς Γενεαλογίας.

8. Βλ. F. Cognasso, *Un imperatore... Isacco II*, σ. 267· Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 84-5, ποὺ συνδυάζουν τὴν ἀπόπειρα τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 160 πρὸς τὸ σύστρεμμα (=ἀνταρσία) τοῦ Κωνσταντίνου Τατίκιου Κομν., καὶ γι' αὐτὸ τὸ συνδυασμὸ στηρίζονται σὲ μόνη τὴν ἐνδειξη, ποὺ ὁ Χωνιάτης μετὰ τὴν ἀπόπειρα τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 160 ἀναφέρει τὸ σύστρεμμα τοῦ Τατίκιου Κομν.

9. Χωνιάτης, σ. 554.

10. Χωνιάτης, σ. 553.

11. Χωνιάτης, σ. 554. Γιὰ τὸ ρακενδύτη Κομνηνὸ, βλ. στοὺς μὴ ταυτιζόμενους Κομνηνοὺς.

12. Χωνιάτης, σ. 553.

13. Χωνιάτης, σ. 553.

βασιλέας στην άγια-Σοφία»¹⁴.

«Αυτό όμως, επιλέγει ο Χωνιάτης, ήταν μία κακή σκέψη, ή οποία άρκετούς άπ' τούς μνηστήρες άντί νά τούς οδηγήση στην περιβολή τής πορφύρας, τούς έφερε στή ντροπή και στον πορφύρενο (=κόκκινο, ματωμένο) θάνατο, γιατί τó θείο δέν συμπαθεί τις ίδιες κινήσεις και διαδρομές για τήν κατάληψη του θρόνου και τήν άποχώρηση άπ' αυτόν, αλλά τήν ποικιλία τών έλιγμών και τών περιστατικών, γι' αυτό και είδαμε άλλον αυτοκράτορα νά τόν σφάζουν, τó Νικηφόρο (β') Φωκά, μέσω τής ώραίας γυναίκας του Θεοφανώς, άλλον νά πέφτη στα χέρια του έχτρού και νά έξοντώνεται, όπως τόν Ουάλη και τó Νικηφόρο (α') τόν άπογενηκόν, άλλον νά θάβεται ζωντανός, όπως τó Ζήνωνα, και άπ' τόν τάφο νά ζητάη όχι τó θρόνο, αλλά τó φώς τής ήμέρας, και νά μή τó βρίσκη. Η πολύτροπη Πρόνοια χωρικούς και ποιμένες ύψωσε σέ θεόχριστους βασιλείς, κατά τις άνάλογες περιστάσεις, χωρίς τó παραμικρό νά άφήση έξω άπ' τά δικά της χέρια»¹⁵.

Ένας έρευνητής βλέπει σ' αυτές τις στάσεις έναντιον του Ίσαάκιου (β') Άγγ. 183 «μιά νομιμοφανή προσπάθεια άποκατάστασης τής οικογένειας τών Κομνηνών, άν και οί Άγγελοι που τούς διαδέχτηκαν δέν ήσαν παρά έκ θηλυγονίας άπόγονοί τους»¹⁶, και άνάξιο έκπρόσωποι τής νοοτροπίας τους και τής γραμμής τους.

Πρέπει νά υποθέσωμε πώς ó Ίσαάκιος Κ. 160, όπως και τόσοι άλλοι, θά συνήψε γάμο και ίσως άπόχησε άπογόνους, αλλά δε συναντάμε ίχνη τους στην ιστορία. Αυτή ή σιωπή τών πηγών μάς κάνει νά μή μπορούμε νά συνταυτίσωμε ένα μεγάλο αριθμό Κομνηνών, «τούς μή συνταυτιζόμενους Κομνηνούς», μία κατηγορία Κομνηνών, που θά προσωπογραφήσω μετά άπό κείνους τής τακτικής Γενεαλογίας¹⁷.

Ο καημένος ó κύρ Ίσαάκιος Κ. 160,
μέσα στην ύγρη και μαύρη φυλακή του,
θυμήθηκε πώς έγγονός ήταν του περιβόητου
έκείνου, του σεβαστοκράτορα Ίσαάκιου Κ. 36,
και άκόμη πώς θείο είχε τó μεγάλο
Άνδρόνικο (α') Κ. 87, τó σωτήρα τών Ρωμαίων.

Βάλθηκε λοιπόν κι αυτός νά βασιλεύση,
μεγάλα και σπουδαία και σωτήρια
νά κάνη έργα: τί μάταιες έλπίδες
που άντί στην πορφύρα στην πορφυρένια
τόν όδήγησαν θανά: τί βασανιστήρια φριχτά,
τί άγριοι δαρμοί τά σπλάχνα του του έσπασαν.

14. Χωνιάτης, σ. 554.

15. Χωνιάτης, σ. 554-55.

16. Βλ. F. Cognasso, Un imperatore... Isacco II, σ. 267.

17. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', Εισαγωγή, σ. 32.

Μ' ἕνα σωρὸ τερτίπια ὁ Θεὸς σὲ τί
σφάλμα μέγα, πῶς δυνατὸς καθὼς εἶναι,
τὸν ἔρριξε (Εὐριπίδης), καὶ τώρα ὁ θάνατος
τοῦ ἦλθε λυτρωτῆς, αὐτὸς ποῦ ὅλα τὰ κακὰ
γιατρεύει· οἱ νεκροὶ βλέπεις, δὲν πονοῦν πιά
ἀπ' τὶς πληγές ποῦ οἱ ἀπαίσιοι βασανιστές

τοῦ ἀνοιξαν, κανεῖς τὸ νεκρὸ δὲν ἀγγίζει
πόνος. Τί τράβηξε, τί ἄγχη, τί ὀδύνες,
τί ἰδρωτές, ἀλλὰ καὶ τί ὥραϊα ποῦ εἶναι τώρα,
ἐὰν ὑπάρχη βέβαια ὁ Κάτου κόσμος!
Μακάρι ὅμως –καλύτερα– τίποτε
νὰ μὴν ὑπάρχη! γιατί ἂν πρόκειται

καὶ κεῖ νὰ ἔχωμε φροντίδες, δὲν ξέρει
πιά κανεῖς ποῦ θεὸς νὰ βρῆ χαρά, ἀφοῦ
γιά τὰ κακὰ ὅλοι μας, μαζί κι
ὁ κύρ Ἰσαάκιος Κ. 160, τὸ θάνατο
θεωροῦμε ὡς φάρμακο τρανὸ.

161. Μανουὴλ Κομνηνός (γένν. 1145 – † μετὰ τὸ 1185)

Ὁ Μανουὴλ¹ Κομνηνός πρωτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 καὶ τῆς πρώτης νόμιμης Βυζαντινῆς συζύγου του² γεννήθηκε τὸ 1145³.

- 161.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς δευτεροθείου του (πρωτεξαδέλφου τοῦ πατέρα του) Μανουὴλ (α΄) Κ. 81.
2. Χωνιάτης, σ. 169: εἰσάγει Ἀνδρονίκω τὰ τῶν κλειθρῶν ἴχνη. ὁ δὲ τῶ παιδαρίσκω ὑποτίθησιν ἐμφανίσαι ταῦτα τῶ υἱῷ ἐκείνου τῶ Μανουήλ. Ὁ ἴδιος, σ. 323: Ἐπὶ τούτοις ἀνιένται μὲν τῆς εἰρκτῆς αὐτοῦ τε τοῦ Ἀνδρονίκου οἱ παῖδες ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουήλ... Ὁ ἴδιος, σ. 348: ὁ τοῦ Ἀνδρονίκου πρωτότοκος υἱὸς Μανουήλ... Ὁ ἴδιος, σ. 301, 439, 451, 466: Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB7 (1894), σ. 311, 320, 331, 335 Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52 καὶ 70, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 411 καὶ 429· Χωνιάτης, Λόγος εἰς τὸν αὐτοκράτορα κύρ Ἰσαάκιον (β΄) τὸν Ἀγγελον 183, ἐκδ. J. A. van Dieten, *Orationes et epistulae*, Berlin 1972, σ. 90· Rihlat al Kinani, *Viaggio*, in Ispagna, Sicilia, Siria e Palestina, Mesopotamia, Arabia, Egitto. Prima traduzione, fatta sull'originale Arabo da Celestino Schiaparelli, Roma 1906, σ. 336· Robert of Torigny, *Chronica*, MGH.SS., τ. VI, σ. 532· Guillaume de Tyr... λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 942-43, 1070· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 311 καὶ 415.
3. Ὁ Ο. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 60, 107, 127 καὶ 133, δέχεται πῶς ὁ Μανουὴλ Κ. 161 γεννήθηκε τὸ 1145· τὸ αὐτὸ περίπου δέχεται καὶ ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 481, ὑ. 5, ποῦ λέει πῶς ὁ Μανουὴλ Κ. 161 ἦταν τὸ 1164 20 χρονῶ, ἀρα γεννημένος τὸ 1144, καὶ παραπέμπει στὸν Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, σ. 191.

Ὁ Μανουήλ Κ. 161 ἔνωρις ἔλαβε ἀπ' τὸ δευτεροθεῖο του αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, μὲ τὸν ὁποῖο διατηροῦσε καλὲς σχέσεις, τὸν τίτλο τοῦ *πανσέβαστου σεβαστοῦ*⁴.

Γιὰ πρώτη φορά συναντᾶμε τὸ Μανουήλ Κ. 161 τὸ 1164. Ὁ πατέρας του Ἀνδρόνικος Κ. 87 βρισκόταν ἐγκάθειρκτος ἐδῶ καὶ ἕξι χρόνια μέσα στὶς φυλακὲς τοῦ μεγάλου ἱεροῦ παλατιοῦ, καὶ ὁ Μανουήλ Κ. 161, ἓνα παληκάρι 19 χρονῶ, ἦταν ἐκεῖνος ποῦ μαζὶ μὲ ἓνα ἀλλόγλωσσο παμπόνηρο νεαρὸ ὑπηρέτη, διευκόλυνε τὸν πατέρα του νὰ δραπετεύσῃ γιὰ δευτέρη φορά ἀπ' τὴ φυλακὴ καὶ νὰ φτάσῃ στὸ σπῖτι τους τῆς Βλάγας, ἀπὸ ὅπου κατάφερε νὰ καταφύγῃ στὸν ἡγεμόνα τῆς Γαλικίας (Galice) Γιαροσλάβο, κι ἀπὸ κεῖ νὰ πάρῃ χάρη ἀπ' τὸν ἀνεξίκακο αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω ἐλευτέρος στὴν ΚΠολη τὸ 1165⁵.

Σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τῇ χρονολογίᾳ (1164-1165), ὁ αὐτοκράτορας ἀνάθεσε στὸ νεαρὸ Μανουήλ Κ. 161, καθὼς φαίνεται, μιὰ διπλωματικὴ ἀποστολὴ κοντὰ στοὺς Ρώσους ἡγεμόνες, τὸν Rostislav I Mstislavič, πρίγκιπα τοῦ Κιέβου καὶ τοῦ Smolensk (1158-1167, † 14.III.1168) καὶ τὸν Primislav (Pervoslav), ποῦ πιθανὸν δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν Mstislav Isiaslavitch, πρίγκιπα τῆς Volynie⁶.

Σκοπὸς τοῦ αὐτοκράτορα ἦταν νὰ φέρῃ σὲ διπλωματικὴ ἀπομόνωση τὸ βασιλεῖα τῆς Οὐγγαρίας Στέφανο III⁷.

Ἄν καὶ ὁ Μανουήλ Κ. 161 ἦταν ἓνας νεαρός –ἐφόσον δεχτοῦμε πὼς αὐτὸς ἦταν ὁ πρεσβευτὴς καὶ ὄχι ἄλλος συνώνυμός του– εἶχε ἀπόλυτη ἐπιτυχία στὴν ἀποστολὴ του. «Οἱ Ρῶσοι πρίγκιπες, καθὼς μᾶς λέει ὁ σύγχρονός του Ἰωάννης Κίνναμος, κατευχαριστήθηκαν καὶ κολακεύτηκαν ποῦ ὁ αὐτοκράτορας χρησιμοποίησε ἓνα τέτοιο σπουδαῖο πρόσωπο, προφανῶς ἓνα μέλος τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, σάν τὸ Μανουήλ Κ. 161, γιὰ πρεσβευτὴ»⁸.

Ἀπ' τοὺς πιὸ πάνω ἡγεμόνες ὁ Rostislav I τοῦ Κιέβου ἀπ' τὸ 1158 ποῦ ἀνέβηκε στὸ θρόνο δὲ διατηροῦσε καὶ τόσο καλὲς σχέσεις μὲ τὸ Βυζάντιο. Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 τὸν κατηγοροῦσε πὼς βοηθοῦσε τὸν ἡγεμόνα τῆς Γαλικίας Γιαροσλάβο καὶ ξέρομε πὼς γιὰ μιὰ στιγμὴ ὁ Rostislav I ἀρνήθηκε νὰ δεχτῆ τὸ μητροπολίτη τοῦ Κιέβου Ἰωάννη, ἀπεσταλμένο τῆς ΚΠολης, γιατί

4. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαάκιου Κ. 160, ὑ. 4: Guillaume de Tyr, λατ. κείμε., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 942-43, καὶ ἀρχαιογαλλ. κείμε., τ. II, σ. 311: li autres Manuel Sevastos, cousin l'Empereur.

5. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 513-16; ὑ. 97-121.

6. Κίνναμος, σ. 235. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 481-82: Sp. Sestakov, Un ambassadeur byzantin en Russie, Manuel Comnène, Melanges Korsakov, Kazan 1913 (στὰ ρωσικά), σ. 381: οἱ δύο αὐτοὶ ἱστορικοὶ πάνε νὰ ταυτίσουν τὸν πρεσβευτὴ Μανουήλ Κ. τοῦ Κίνναμου πρὸς τὸ γιό τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87. Ἀντιθέτως ὁ C. Grot, Iz istorij Ougrij i Slavianstva v. XII viékié, Varsovie 1889, σ. 328 (ἐπίσης στὰ ρωσικά), καὶ ὁ G. Vernadsky, Relations byzantinorusses au XIIe siècle, B4 (1927-28), σ. 270-71, ἀπορρίπτουν αὐτὴ τὴ γνώμη καὶ φρονοῦν πὼς πρόκειται γιὰ ἄλλο Μανουήλ Κ., ἢ συνταύτιση τοῦ ὁποῖου εἶναι ἀδύνατη.

7. F. Chalandon, τ. II, σ. 481.

8. Κίνναμος, σ. 235.

δέν είχε ζητηθῆ ἡ γνώμη του γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ ἀρχιερέα⁹.

Φαίνεται πὼς ὁ Μανουὴλ Κ. 161 μὲ πλούσια δῶρα τοῦ αὐτοκράτορα ἐπεισε τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου νὰ δεχτῆ τὸν Ἕλληνα μητροπολίτη, καὶ συγχρόνως ἐκλείσει μαζί του ἓνα σύμφωνο φιλίας καὶ συμμαχίας μὲ τὸ Βυζάντιο.

Ἐπίσης τὸ ἴδιο ἐγίνε καὶ μὲ τὸν ἡγεμόνα τῆς Βολγνιῆς Ρερβόσλαν, ὁ ὁποῖος μάλιστα ὑποσχέθηκε νὰ στείλῃ καὶ στρατιωτικὲς ἐπικουρίες στὸ Βυζάντιο¹⁰.

Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ ἡγεμόνας τῆς Γαλικίας Γιαροσλάβος, ποῦ τηροῦσε μιὰ ἐχθρική στάση πρὸς τὸ Βυζάντιο –ξέρομε πὼς ὄχι μόνο εἶχε ἀρραβωνιάσει τὴν κόρη του μὲ τὸ Στέφανο ΙΙ τῆς Οὐγγαρίας, ἀλλὰ εἶχε δεχτῆ στὴν αὐλή του καὶ τὸν πατέρα τοῦ πρεσβευτῆ, τὸ φυγάδα Ἀνδρόνικο Κ. 87– ἀλλάξε τακτική. Ὁ Μανουὴλ Κ. 161 πέτυχε νὰ διαταράξῃ τίς σχέσεις τοῦ Γιαροσλάβου μὲ τὸ Στέφανο ΙΙ καὶ νὰ κερδίσῃ ἂν ὄχι τὴ βοήθειά του, τοῦλάχιστον τὴν οὐδετερότητά του στὸν ἀγῶνα τοῦ Βυζαντίου κατὰ τῆς Οὐγγαρίας¹¹.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ καὶ ἓνας ἄλλος ἀπ' τοὺς Ρώσους πρίγκιπες, ὁ Λαδίσλαος (ἢ Βλαδίσλαβος), μαζί μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του, καθὼς καὶ τὴ στρατιωτικὴ του δύναμη, προσέφυγε στὸ Βυζάντιο καὶ ἐγκαταστάθηκε σὲ γαῖες κοντὰ στὸ Δούναβη, ποῦ τοῦ παραχώρησε ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α') Κ. 81.

Οἱ ἴδιες αὐτὲς γαῖες εἶχαν ἄλλοτε, περὶ τὸ 1162, παραχωρηθῆ στὸ Ρῶσο πρίγκιπα Βασιλικά, γιὸ τοῦ Γεώργιου Ι Βλαδимиροβιτς Долгорукий, ἡγεμόνα τοῦ Suzdal (1149-1150), καὶ ἔπειτα μεγάλου ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου (1154-1157, † 15.V.1157)¹², ποῦ σὲ δεῦτερο γάμο (ὁ Γεώργιος Ι) εἶχε παντρευτῆ τὴν Ἑλένη Κ.¹³

Τὸ 1166 ὁ Μανουὴλ Κ. 161 ἔχασε τὴ μητέρα του, τὴν ὑπέροχη αὐτὴ γυναῖκα¹⁴, κοντὰ στὴν ὁποία ἔμενε¹⁵, καὶ τὴν ὁποία ἔθαψε στὴ μονὴ τοῦ

9. Annales d'Ipat, ad ann. 1164· Κίνναμος, σ. 236. Πρβλ. C. Grot, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 239.

10. C. Grot, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 330.

11. Κίνναμος, σ. 232 καὶ 234· Χωνιάτης, σ. 168 καὶ 172· Annales d'Ipat, ad. ann. 1165.

12. Κίνναμος, σ. 236-37· τὰ Annales d'Ipat, ad. ann. 1162, σ. 357, ἀναφέρουν τὴ φυγὴν στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος τῆς συζύγου καὶ τῶν παιδιῶν τοῦ Γεώργιου Ι Долгорукий, πρβλ. Karamsine, Histoire de Russie, μετάφρ. St. Thomas, τ. II, Paris 1819, σ. 375.

13. Βλ. N. de Baumgarten, Généalogies et mariages occidentaux des Rurikides russes du Xe au XIIIe siècle, Orientalia Christiana, IX, 35 (1927 Roma), σ. 25-28, ἀριθ. 1· Ἐπιστολὴ Szaboles de Vajay πρὸς ἐμὲ τῆς 26ης.III.1977, σ. 3. Τὸ ὄνομα Ἑλένη, μὴ συνηθισμένο στὶς Κομνηνές θὰ ἦταν τὸ μοναχικὸ τῆς ὄνομα, βλ. γι' αὐτὴν στοὺς μὴ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς. Ἡ γνώμη πὼς ἦταν μιὰ κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36 καὶ ἄρα μιὰ θεία τοῦ Μανουὴλ Κ. 161, δὲ στηρίζεται σὲ καμιὰ πηγή.

14. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1158 ἡ πρώτη νόμιμη Βυζαντινὴ σύζυγος τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ἐμφανίζεται ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 140, ὡς ζωντανή· κατὰ τὸ 1164 μᾶς ἐμφανίζεται ἀπ' τὸν Κίνναμο, σ. 233, ἐπίσης ὡς ζωντανή. Τὸ 1165 ἐπιστρέφει ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 στὴν ΚΠολη, μετὰ τὴ φιλοξενία του ἀπ' τὸν ἡγεμόνα τῆς Γαλικίας Γιαροσλάβο, βλ. Χωνιάτης, σ. 173, πρβλ. O. Jurewicz, Andronikos I. Komnenos, σ. 133, ὁπότε, καθὼς φαίνεται, ἡ νόμιμη γυναῖκα του συνέλαβε τὴν κόρη τους Μαρὶαν Κ. 163, ἡ ὁποία καὶ πρέπει νὰ γεννήθηκε τὸ

Ἀγκουρίου¹⁶.

Γι' αὐτὴ τὴν αἰνιγματικὴ ὑπαρξη, τὴν πρώτη νόμιμη Βυζαντινὴ σύζυγο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87¹⁷, ξέρομε πῶς ἦταν ἀφοσιωμένη σ' αὐτὸν τὸν ἄστατο καὶ ἄπιστο καὶ πλάνο ἄντρα τῆς, καθὼς σὲ δύσκολες στιγμὲς στάθηκε στὸ πλευρὸ τοῦ¹⁸.

Ὁ Μανουὴλ Κ. 161 μαζί με τὸν πανσέβαστο σεβαστὸ καὶ μέγα ἐταίρειάρχῃ Γεώργιο Παλαιολόγο Δούκα Κομνηνὸ 191, ποὺ ἦταν τριτοεξάδελφός του, συνόδευσαν τὴν ἀνεψιὰ τους Μαρία Κ. 211, κόρη τοῦ πρωτοσέβαστου Ἰωάννη Κ. 128 –ποὺ ἦταν δευτεροεξάδελφος τοῦ Μανουὴλ Κ. 161 καὶ τριτοεξάδελφος τοῦ Γεωργίου Παλ. Δούκα Κομν. 191¹⁹– στὴν Παλαιστίνη γιὰ νὰ παντρευτῆ τὸ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλὴμ Amaury I (1163-1174). Ἐφτασαν μαζί με τὴν αὐτοκρατορικὴ πριγκίπισσα τὸν Αὐγουστο τοῦ 1167 στὴν Τύρο καὶ παραστάθηκαν στοὺς μεγαλόπρεπους γάμους τῆς ποὺ τελέστηκαν ἀπ' τὸ Λατίνο πατριάρχη τῆς Ἱερουσαλὴμ Amaury (1157-1180) στὸν καθεδρικὸ ναὸ τῆς Τύρου, στίς 29 τοῦ ἴδιου μηνῆ, γιορτῆ τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου²⁰.

1166. Ἀλλὰ τὸ ἴδιο αὐτὸ ἔτος τοῦ 1166, βλ. Ὁ Jurewicz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 134, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 μᾶς παρουσιάζεται νὰ συνάπτῃ νόμιμο δῆθεν γάμο με τὴ Φίλιππα τῆς Ἀντιόχειας ἀπ' τὸν Κίναμο, σ. 250, καὶ ἀπ' τὸν Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1026, καὶ ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 381, ποὺ προϋποθέτει θάνατο τῆς πρώτης νόμιμης συζύγου του, ὅσο κι ἂν ὁ Χωνιάτης, σ. 182, μᾶς παρουσιάζει τὴ Φίλιππα ὡς μιά ἐρωμένη, ὅπως καὶ ἦταν, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, βλ. καὶ προσωπογραφία Θεοδώρας Κ. 142, ὑ. 88.

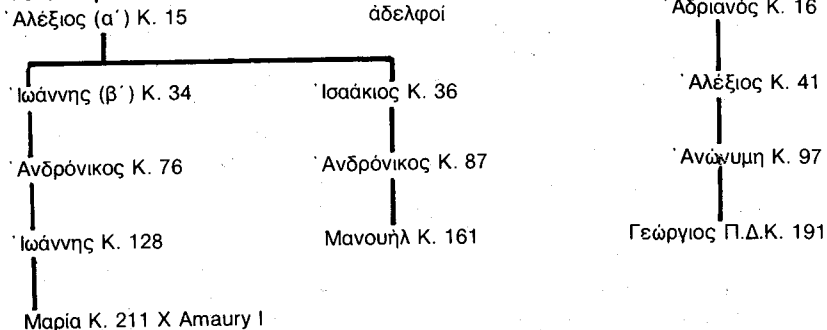
15. Κίναμος, σ. 233· Χωνιάτης, σ. 169.

16. Χωνιάτης, σ. 432.

17. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 501-2, ὑ. 58 καὶ 59, καὶ σ. 560, ὑ. 305.

18. Κίναμος, σ. 233· Χωνιάτης, σ. 140. Πρβλ. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 92 καὶ 95, ἑλλην. μετάφρ., σ. 451 καὶ 454.

19. Γενεαλογία:

20. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 942-43, καὶ ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 311· Κίναμος, σ. 238· F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 81, ἀριθ. 1477. Πρβλ. Od. Lampsidis, Georgios Palaiologos, B40 (1970), σ. 401· F. Chalandon, τ. II, σ. 536 καὶ ὑ. 1· R. Grousset,

Τὸ Μανουήλ Κ. 161 δὲ συναντᾶμε πιά παρὰ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ δευτεροθείου του Μανουήλ (α΄) Κ. 81.

Περὶ τὸ 1180-81²¹ λίγο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα, καθὼς ὁ οἶκος τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 εἶχε πῶς μεγάλη εὐχέρεια νὰ κινηθῆ καὶ νὰ ἐκπληρῶσῃ παλαιὰ σχέδια ποὺ εἶχαν τεθῆ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο κατὰ τὴν παραμονή του στὴν Τυφλίδα²², ὁ Μανουήλ Κ. 161 σὲ μιά ἡλικία 35 περίπου χρονῶ, παντρεύτηκε σὲ πρῶτο ἢ δεῦτερο γάμο²³, τὴν πριγκίπισσα Ρουσανδάνη (Rousandane ἢ Rousoundane), κόρη τοῦ βασιλέα τῆς Γεωργίας Γεώργιου III (1155 - 1184) καὶ νεώτερη ἀδελφὴ τῆς μετέπειτα βασίλισσας Θάμαρ (1184-1213)²⁴.

Histoire des croisades, μετάφρ. στὴν ἑλληνικὴ Ἀνδρ. Παγκάλου, σ. 162-63, ποὺ γράφει πὼς ὁ γάμος ἐγίνε στὴν Ἱερουσαλήμ, ἐνῶ ὁ Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., μᾶς λέει: «en l'eglise de Sur par la main le patriarche Amauri», P. Karlin Hayter, L'Hétériarque, JÖB23 (1974), σ. 180· Zoé Oldenbourg, Les Croisades, σ. 384· E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 362, ποὺ λανθασμένα λέει πὼς ἡ Μαρία Κ. 211 ἦταν μιά κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, ἐνῶ ἦταν κόρη τοῦ πρεσβύτερου ἀδελφοῦ του Ἰωάννη Κ. 128.

21. Ὁ Μιχαήλ Πανάρετος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE4 (1907), σ. 266, καὶ ἐκδ. Ὁδ. Λαμψιδῆ, Ποντικαὶ Ἐρευναι 2 (1958), σ. 61, καὶ Ἀρχεῖον Πόντου 22 (1958), σ. 61, λέει γιὰ τὸν πρωτότοκο γιὸ ποὺ προῆλθε ἀπ' τὸ γάμο τοῦ Μανουήλ Κ. 161, τὸν Ἀλέξιο (α΄) Μέγα Κομνηνὸ 243, πὼς τὸ 1204 «ἦταν 22 χρονῶ», ἀρα γεννήθηκε κατὰ τὸ 1182, ἐνῶ ὁ νεώτερος ἀδελφός του Δαβίδ Μέγας Κομνηνός 244 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1183/84. Κατὰ συνέπεια ὁ γάμος τοῦ Μανουήλ Κ. 161 μετὰ τὴ μητέρα αὐτῶν τῶν παιδιῶν, πρέπει νὰ ἐγίνε περὶ τὸ 1180/81.
22. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 525, ὑ. 159.
23. Ἡ ἡλικία τοῦ γαμβροῦ –35 χρονῶ περίπου– μετὰ τὸν γάμο– κάνει νὰ θέσω τὸ ἐρώτημα: ἦταν ὁ πρῶτος ἢ ὁ δεῦτερος γάμος του; συνήθως οἱ νέοι παντρεύονταν στὸ Βυζάντιο σὲ ἡλικία 14-18 χρονῶ, βλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς, τ. Δ΄ (1951), σ. 76-7, καὶ γιὰ τοὺς βασιλικούς καὶ πριγκιπικούς γάμους, σ. 128-29, χωρὶς νὰ ἀναφέρωμε τοὺς παιδικούς γάμους, σ. 78. Ἐκτὸς ἀν γίνῃ δεχτὴ ἡ ὑπόθεση πὼς ὁ Μανουήλ Κ. 161 ἔμνε ἀνύπαντρος, καθὼς περιμένε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκπληρῶσῃ τὴν ὑπόσχεση τοῦ πατέρα του γιὰ μιά γαμικὴ ἔνωση μετὰ τὸ βασιλικὸ οἶκο τῆς Γεωργίας, καὶ ἡ εὐκαιρία αὐτὴ δόθηκε πολὺ ἀργά.
24. Πρῶτος ὁ Α. Kunik ὑποστήριξε τὴν ἀποψη πὼς αὐτὴ ἡ σύζυγος τοῦ Μανουήλ Κ. 161, ἡ μητέρα τῶν δυὸ νεαρῶν πριγκίπων Ἀλέξιου (α΄) Μεγ. Κομν. 243 καὶ Δαβίδ Μεγ. Κομν. 244, βλ. γι' αὐτοὺς Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 827 καὶ 842, καὶ Λόγος ἐκδοθεὶς ἐπὶ τῷ ἀναγνώσθῃν εἰς τὸν Λάσκαριν κύρ Θεόδωρον, ἐκδ. van Dieten, σ. 135 καὶ 139, ἦταν (ἢ Ρουσανδάνη) ἡ νεώτερη ἀδελφὴ τῆς βασίλισσας τῆς Γεωργίας Θάμαρ, βλ. A. Kunik, The Foundation of the Empire of Trebizond (1854), σ. 713, πρβλ. Ὁδ. Λαμψιδῆς, Περὶ τὴν ἴδρυσιν τοῦ κράτους τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, Ἀρχεῖον Πόντου 31 (1971-72), σ. 6, ὑ. 2. Ὁ Kunik δὲν δίδει τὸ ὄνομα τῆς ἀδελφῆς τῆς Θάμαρ τῆς Γεωργίας, ἀλλὰ αὐτὸ προκύπτει ἀπ' τὸ βιογράφο αὐτῆς τῆς τελευταίας, τὸν Basili, σ. 39, πρβλ. C. Toumanoff, On the relationship between the founder of the Empire of Trebizond and the Georgian queen Thamar, Speculum, 15 (1940), σ. 303. Θάμαρ καὶ Ρουσανδάνη ἦσαν κόρες τοῦ βασιλέα τῆς Γεωργίας Γεώργιου III, καὶ ἡ πρώτη ἀπ' αὐτῆς, ἡ Θάμαρ, σύμφωνα μετὰ τὸ σύγχρονό της καὶ βιογράφο της Basili γεννήθηκε λίγο μετὰ τὴν ἄνοδο τοῦ πατέρα της στὸ θρόνο, τὸ 1156, ἐνῶ ἡ ἀδελφὴ της Ρουσανδάνη, ὅπως καθαρά προκύπτει ἀπ' τὸ κείμενο τοῦ Basili ἦταν νεώτερή της, βλ. Basili, σ. 39, πρβλ. C. Toumanoff, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 304 καὶ ὑ. 5· γιὰ τὴν

Ἡ ἐγκατάσταση τῆς Ἀντιβασιλείας βρῆκε τὸ Μανουὴλ Κ. 161 στὴν ΚΠολη· ἐπίσης σ' αὐτὴ βρίσκονταν τὰ ἀμφιθαλῆ ἀδελφία του ὁ Ἰωάννης Κ.

προσωπικότητα τοῦ Basili, ἐνὸς ἀνθρώπου τοῦ περιβάλλοντος τῆς Θάμαρ, ὡς καὶ γιὰ τὸ ἔργο του, βλ. C. Toumanoff, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 302, ὑ. 1. Ἄρα ἡ Ρουσανδάνη πού πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1158/60, ἦταν πολὺ νεώτερη ἀπ' τὸ Μανουὴλ Κ. 161, πού γεννήθηκε τὸ 1145, καὶ συνομηλική μὲ τὸ νεώτερο ἀμφιθαλῆ ἀδελφὸ του Ἰωάννη Κ. 162, πού εἶχε γεννηθῆ τὸν Αὐγουστο-Σεπτέμβριον τοῦ 1159, καθὼς πιάστηκε στὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας του, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1158, ὅταν αὐτὴ βρισκόταν στὴ φυλακὴ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, βλ. Χωνιάτης, σ. 140, καὶ εἶναι ἓνα λάθος τοῦ Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, σ. 191, καὶ τοῦ C. Toumanoff, σ. 304, πού τὸν ἀκολουθεῖ, πὼς τάχα γεννήθηκε τὸ 1156, καὶ μόνο ὁ O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 304, μᾶς δίνει τὴ χρονολογία τοῦ 1159. Ἡ ἀπόσταση ἡλικίας πού χωρίζει τὸ Μανουὴλ Κ. 161 ἀπ' τὴ Ρουσανδάνη, καθόλου δὲν ἐμποδίζει νὰ ἦταν ἡ δευτέρη σύζυγος τοῦ πρώτου. Μετὰ τὸν A. Kunik, ὁ E. Gerland, *Geschichte des lateinischen Kaiserreiches von Konstantinopel* (1905), σ. 34-5, ἰσχυρίστηκε πὼς ὁ γάμος τοῦ Μανουὴλ Κ. 161 μὲ τὴν ἀδελφὴ τῆς Θάμαρ, πρέπει νὰ θεωρηθῆ «ὡς μιά θετικὴ πράξη». Ὁ A.A. Vasiliev, *The foundation of the empire of Trebizond*, *Speculum* 11 (1936), σ. 8, ἑλλην. μετάφρ. I.T. Παμπούκη, σ. 14, παρατηρεῖ πὼς αὐτὴ ἡ ἀποψη, «ἀν καὶ καθαρὰ ὑποθετικὴ, εἶναι πιθανή». Ὁ Ὁ. Λαμπιδῆς, *Περὶ τὴν ἰδρυσιν τοῦ κράτους τῶν Μεγ. Κομνηνῶν*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 7, γράφει πὼς αὐτὸς ὁ γάμος ἀπορρίπτεται ὀλότελα ἀπ' τοὺς νεώτερους ἐρευνητὲς –καὶ ἐδῶ παραπέμπει σὲ μόνο τοῦ C. Toumanoff, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 303, τοῦ ὁποῖου γνωστὴ εἶναι ἡ θέσις νὰ στηριχθῆ τὸν ἀπίθανο γάμο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 μὲ θεία τῆς Θάμαρ– γιὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴ ὁ Πανάρετος (ὁ χρονικογράφος τοῦ κράτους τῶν Μεγ. Κομνηνῶν) ἔπρεπε νὰ γράψῃ γιὰ τὴ Θάμαρ «πρὸς μητρός» καὶ ὄχι «πρὸς πατρός» θεία Ἀλέξιου τοῦ Μεγ. Κομν. 243. Καὶ αὐτὸ εἶναι δικαιολογημένο, γιὰ τὸν χρονικογράφον Πανάρετον μιλώντας γιὰ τὴ Θάμαρ ἀμέσως θὰ σκεφτόταν τὴ μητέρα τοῦ Ἀλέξιου Μεγ. Κομν. 243, καὶ ἔτσι χωρὶς δισταγμὸ θὰ ἔγραφε «πρὸς μητρός». Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἐπιχειρήμα τοῦ Ὁ. Λαμπιδῆ νομιζῶ πὼς ἀνάτρεψε ὁ M. Kursanskis, *Autour des sources géorgiennes de la fondation de l'Empire de Trebizonde*, *Ἀρχεῖον Πόντου* 30 (1970), σ. 113-14, πού παρατηρεῖ τὰ ἐξῆς: Μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ πὼς ὁ Πανάρετος πού γράφει ἐνάμισι αἰῶνα μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1204, ἀπατήθηκε καὶ ἔγραψε «πρὸς πατρός» θεία ἀντὶ «πρὸς μητρός», καὶ ἀκόμη μπορούμε νὰ ὑποθέσωμε πὼς ἦταν ἓνα λάθος τοῦ ἀντιγραφέα του. Παράξενη μόνον φαίνεται σὸν M. Kursanskis, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 114, ἡ παρουσία τῆς ἀδελφῆς τῆς Θάμαρ στὴ Γεωργία τὸ 1194, κατὰ τὴ στιγμὴ τῆς γέννησιν τοῦ γιοῦ τῆς Θάμαρ, τοῦ Γεώργιου IV τοῦ Φωτοβόλου (1213-1222), χωρὶς τὰ παιδιὰ της, βλ. M. Brosset, *Histoire de la Georgie*, St. Petersbourg, 1849, τ. I, σ. 431, καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι πού πρέπει νὰ προσέξωμε. Ὁ M. Kursanskis, *Autour des sources géorgiennes*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 114, στὴν προσπάθειά του νὰ βρῆ μιά ἄλλη δυνατότητα, πού νὰ ἐξηγηθῆ τὴ συγγένεια τοῦ Ἀλέξιου Μεγ. Κομν. 243 μὲ τὴ βασίλισσα Θάμαρ τῆς Γεωργίας, ἀναφέρεται στὸν Ἀλέξιο Κ. 164, τὸ νόθο γιὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 πού ἀπόχτησε ἀπ' τὴν ἀνεψιὰ καὶ ἐρωμένη του Θεοδώρα Κ. 142, ὁ ὁποῖος (Ἀλέξιος Κ. 164) περὶ τὸ 1187 βρισκόταν στὴ Γεωργία καὶ ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς μνηστήρας τῆς Θάμαρ τῆς Γεωργίας. Μετὰ πού ἡ Θάμαρ παντρεύτηκε τὸν πρῶτο ἀντρα τῆς Γεωργίου Bogolyubski, μπορούμε νὰ σκεφτοῦμε, κατὰ τὸ M. Kursanskis, πὼς ἡ Θάμαρ ἔδωσε τὴν ἀδελφὴ τῆς Ρουσανδάνη στὸν πρῶτον μνηστήρα της Ἀλέξιο Κ. 164. Μὲ αὐτὴ τὴν πράξιν –καὶ δυστυχῶς οἱ πηγές μας εἶναι βουβές πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο– ἡ Θάμαρ ἔγινε μισοθεία (=demi tante) ἀπὸ συμπεθεριὸ (=par alliance) τοῦ Ἀλέξιου Μεγ. Κομν. 243. Ὅλα αὐτὰ φυσικὰ ἀνατρέπονται, γιὰ τὸ μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 μετὰ τὴν ἀποτυχία του νὰ παντρευθῆ τὴ Θάμαρ τῆς Γεωργίας, στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας αὐτῆς τῆς τελευταίας, περὶ τὸ 1188/89, παντρεύτηκε τὴ Μαρία, μιά συγγενὴ πιθανόν τοῦ βασιλικοῦ

162²⁵ και η Μαρία Κ. 163²⁶, ενώ ο πατέρας τους Ἀνδρόνικος Κ. 87 βρισκόταν ως κυβερνήτης στο Οἶναιο τοῦ Πόντου²⁷.

Μᾶς εἶναι γνωστά ἀπὸ πολλές πλευρές πὼς τόσο ὁ Μανουὴλ Κ. 161 ὅσο καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφός του Ἰωάννης Κ. 162 πῆραν τὸ μέρος τῆς π ο ρ φ υ ρ ο - γ ἔ ν ν η τ η ς. δευτεροεξαδέλφης τους Μαρίας Κ. 153 καὶ ἀντιπολιτεύτηκαν τὸ καθεστῶς τῆς ἀντιβασιλίσσας Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ

γεωργιανοῦ οἴκου τῶν Παγκρατιδῶν ἢ καὶ ἀπλή κοπέλα, ἀπ' τὴν ὁποία ἀπόχτησε ἀπογόνους, τοὺς ἡγεμόνες-«βασιλεῖς» τοῦ Alastani (Princes-«Rois» d'Alastani), οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸν Ἀνδρόνικο Ι Κομνηνὸ (1339-1348), ἓνα τρισεγγονο τοῦ Ἀλέξιου Κ. 164, ὀνομάστηκαν πρίγκιπες Andronikaschvili, βλ. C. Toumanoff, Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de la Caucasic chrétienne (Arménie-Géorgie-Albanie), Roma 1977, σ. 57-8. Ἀπ' αὐτὸ τὸ γάμο μὲ τὴ Μαρία τὴ Γεωργιανὴ νά ἔγινε ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 ἓνας «στενὸς συγγενής» τῆς βασιλίσσας Θάμαρ τῆς Γεωργίας, ὅπως ἀναφέρεται στίς γεωργιανές πηγές; Βλ. M. Brosset, Histoire de la Géorgie, τ. Ι, σ. 412-13, πρβλ. A.A. Vasiliev, The foundation κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 7, ἑλλην. μετάφρ., σ. 13 M. Kursanskis, Autour des sources géorgiennes, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 110, 114 καὶ 115, ὅπου ἀναφέρει πὼς ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 μετὰ τὸ γάμο του σημειώνεται ὡς ἓνας στενὸς συγγενής τῆς Θάμαρ. Ἡ Ἀν ἢ Μαρία ἡ Γεωργιανὴ ἦταν μιὰ ξαδέλφη τῆς Θάμαρ, ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 μὲ τὸ γάμο του μὲ τὴ Μαρία ἔγινε ἓνας ξάδελφος ἐξ ἀγχιστείας τῆς Θάμαρ. Ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 ἦταν ἓνας θεῖος τοῦ Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243, ὡς ἑτεροθαλῆς ἀδελφός τοῦ Μανουὴλ Κ. 161, καὶ ἡ Μαρία ἡ Γεωργιανὴ ἦταν μιὰ θεία ἐξ ἀγχιστείας τοῦ Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243. Ὅσο γιὰ τὴ Θάμαρ τῆς Γεωργίας ἦταν μιὰ ἀπομακρυσμένη θεία ἐξ ἀγχιστείας τοῦ Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τοῦ Μιχαὴλ Πανάρετου, Περί τῶν τῆς Τραπεζοῦντος βασιλέων, τῶν μεγάλων Κομνηνῶν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE4 (1907), σ. 266, καὶ ἐκδ. Ὁ. Λαμπριδῆ, Ποντικαὶ Ἐρευναι 2 (1958), σ. 61, πού γράφει πὼς ἡ Θάμαρ τῆς Γεωργίας ἦταν μιὰ «πρὸς πατρός θεία» τοῦ Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243. Ἀπὸ ὅσα μέχρι σήμερα ἔχουν λεχθῆ ἀπ' τοὺς ἐρευνητές, καταλήγω νά δεχθῶ τὴν ἀποψη τῶν A. Kunik καὶ E. Gerlanḡ, πού πιθανὴ θεώρησε καὶ ὁ A.A. Vasiliev, πὼς σύζυγος τοῦ Μανουὴλ Κ. 161 καὶ μητέρα τῶν Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243 καὶ Δαβίδ Μεγ. Κομν. 244 ὑπῆρξε ἡ Ρουσανδάνη, νεώτερη ἀδελφὴ τῆς Θάμαρ τῆς Γεωργίας, καὶ πὼς ἀποτελεῖ ἓνα lapsus calami τοῦ Πανάρετου ἢ ἀβλεψία τοῦ ἀντιγραφέα του, ἢ δήλωση πὼς ἡ Θάμαρ τῆς Γεωργίας ἦταν «θεία τοῦ Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243 ἀπ' τὸν πατέρα του», ἀντὶ νά πῆ «θεία ἀπ' τὴ μητέρα του». Ὅλοτελα ἀποκλείω τὴν πιθανότητα πού κυρίως ὑποστηρίχθηκε ἀπ' τὸν C. Toumanoff, The founder of the Empire of Trebizond, Speculum 15 (1940), σ. 299-312, πὼς ἡ Θάμαρ ἦταν «πρὸς πατρός θεία» τοῦ Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243 κατὰ μιὰ εὐρεία ἔννοια, γιατί ὁ πάππος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, παντρεύτηκε μιὰ ἀδελφὴ τοῦ βασιλέα τῆς Γεωργίας Γεώργιου III, τοῦ πατέρα τῆς Θάμαρ, καθὼς αὕτη τὴ θέσι ὀλοσχερῶς ἀνάτρεψαν ὁ Ὁδ. Λαμπριδῆς, Περί τῶν ἰδρυσιν τοῦ κράτους τῶν Μεγ. Κομνηνῶν, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 7-9, καὶ ὁ M. Kursanskis, Autour des sources géorgiennes, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 107-16, καὶ ἰδιαίτερα, σ. 14-15. Ὅσο γιὰ τὴ θεωρία πού ἀνάπτυξε σ' ἓνα ἀπ' τὰ ἀρθρα του ὁ M. Kursanskis, L'empire de Trébizonde et la Géorgie, REB35 (1977), σ. 242-43, πὼς ἡ γυναίκα τοῦ Μανουὴλ Κ. 161 ἦταν μιὰ Δούκαινα, νομίζω πὼς ριζικὰ κατέρριψα σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς ἐρευνάς μου, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 502-3, ὑ. 59.

25. Χωνιάτης, σ. 301.

26. Χωνιάτης, σ. 316· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 28-30, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 390.

27. Χωνιάτης, σ. 296 καὶ 298. Πρβλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 529, ὑ. 169.

πρωθυπουργού της πρωτοσέβαστου Ἀλέξιου Κ. 132 και πώς συνωμότησαν μαζί με άλλα μέλη της οικογένειας τῶν Κομνηνῶν γιὰ νὰ δολοφονήσουν αὐτὸν τὸν τελευταῖο. Καθὼς ἡ συνωμοσία ἀποκαλύφθηκε, οἱ συνωμότες παραπέμφθηκαν σὲ δίκη– ἐπικεφαλῆς τοῦ δικαστηρίου ἦταν ὁ δικαιοδότης καὶ ἐπί τῶν οἰκειακῶν Θεόδωρος ὁ Παντεχνῆς, ὁ ἀληθινὰ παντεχνῆς (=πολυμήχανος)– καὶ καταδικάστηκαν σὲ φυλάκιση. Καὶ πραγματικά ὅλοι, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ Μανουὴλ Κ. 161, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πέτυχαν νὰ διαφύγουν κλείστηκαν στὶς φυλακὲς τοῦ μεγάλου ἱεροῦ παλατιοῦ, καὶ παράμειναν σ’ αὐτὲς ἀπ’ τὸ Φλεβάρη τοῦ 1182 ὡς τὰ τέλη τ’ Ἀπριλίου τοῦ ἴδιου χρόνου ποὺ μετὰ τὸ ξεσπάσμα μιᾶς ἐπανάστασης κατὰ τῆς Ἀντιβασιλείας ἀπολευτερώθηκαν²⁸.

Στὶς 16 τοῦ Μᾶη τοῦ 1182 ὁ πατέρας τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 μῆκε στὴν ΚΠολη καὶ ἐγένεο κύριος τῆς ἀρχῆς, κάτω ἀπ’ τὴν ιδιότητα τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ ἀνήλικου αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β’) Κ. 155²⁹.

Ἀπ’ αὐτὴ τὴ στιγμή ἀνοίγει ἓνα νέο στάδιο δραστηριότητος τῶν γιῶν τοῦ νέου κυρίαρχου.

Ὁ Χωνιάτης γράφει: «Τὰ λαμπρὰ ἀπ’ τὰ ἀξιώματα καὶ τὰ μεγάλοπρεπα ἀπ’ τὰ ὄφφικια τὰ ἐπεφύλαξε στοὺς γιούς του, καὶ ἄλλα, ἀνάθεσε σὲ ἄλλους ποὺ εἶχαν ταχτὴ μετὰ τὴ γνώμη του καὶ τὴ γραμμὴ του, περιφρονώντας τὸ καθῆκον τῆς τιμῆς καὶ ἐκεῖνο ποὺ ὀρίζει τὸ δίκαιο»³⁰.

Πῶς ἀναταποκρίθηκαν οἱ γιοὶ σ’ αὐτὴ τὴν παροχὴ ἀξιομάτων καὶ ὄφφικίων ἀπ’ τὸν πατέρα τους;

Φαίνεται πῶς αὐτοὶ, καὶ πιὸ πολὺ ὁ Μανουὴλ Κ. 161, δὲν κατανόησαν τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 καὶ δὲν ἐπίασαν γιὰ τὰ καλὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ καὶ τὸ νόημα τῆς πολιτικῆς του· δείχνουν, σὰν γνήσιοι ἀριστοκράτες, νὰ ἦσαν μᾶλλον ὀπαδοὶ τῆς πολιτικῆς τῶν τριῶν πρώτων μεγάλων Κομνηνῶν.

Γιὰ τὸ Μανουὴλ Κ. 161 μαθαίνομε πῶς ἀπ’ τὴν ἀρχὴ ποὺ ἀνάλαβε τὴν ἐξουσία ὁ πατέρας του, ἀντιτάχθηκε στὴν πολιτικὴ του καὶ πῶς καθόλου δὲ συμφωνοῦσε μετὰ τὰ «ἀνομήματά» του, καὶ «ἀποδοκίμαζε τὴν ταχτικὴ τοῦ πατέρα του, καθὼς κατὰ κάποιον τρόπο ἀπόβλεπε στὸ μέλλον καὶ θεωροῦσε πῶς ὁ Θεὸς θὰ ἔλθῃ τιμωρὸς τῶν κακῶν ποὺ γίνονταν ἀπ’ αὐτόν»³¹. Ἄν καὶ ἡ πληροφορία ἔχει μιὰ ἐκκλησιαστικὴ ἀπόπνοια, εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς ἀντίθεσης

28. Κυρίως βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 540, ὑ. 216, καὶ 547, ὑ. 259. καὶ προσωπογραφία Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 68-78, καὶ 133-135.

29. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 549, ὑ. 268, καὶ προσωπογραφία Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 92.

30. Χωνιάτης, σ. 334.

31. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλθεις, ἐκδ. Βονν, σ. 411, καὶ ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52: ἀντιβάλλει (ὡς διάδοχον βασιλεῖα ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87) τὸν υἱὸν Ἰωάννην, τὸν τοῦ Μανουὴλ ὕστερον, οὐχ ὅτι καλλίων ἦν, ἀλλ' ὅτι ὁ μὲν Μανουὴλ ἀπεστύγει τὰ τοῦ πατρὸς καὶ πῶς ἐβλεπεν εἰς τὸ μέλλον καὶ τὸν Θεὸν ἐπίστροφον εἶναι τῶν γινομένων κακῶν ὑπελάλει. Χωνιάτης, σ. 466: καὶ ὁ ἀδελφὸς δὲ οἱ Μανουὴλ συσχεθεὶς ἐκτυφλοῦται, κατὰ μηδὲν αὐτῷ ἐπαρκέσαντος τοῦ μηδ' ὅλως τοῖς πατρικοῖς συντίθεσθαι ἀνομήμασι.

του γιου προς τον πατέρα, τόσο πιο πολύ που προέρχεται από ένα σύγχρονο, έστω και αντίπαλο του Ανδρόνικου Κ. 87.

Στη συνέχεια βλέπουμε πώς μετά την παρέλευση αρκετά μακροῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸν πατέρα, νὰ περνᾷ ὁ Μανουὴλ Κ. 161 ἀπὸ τὰ λόγια στὰ ἔργα· ξέρομε πὼς μαζί μὲ τὸ θεῖο του π ἄ ν σ ἔ β α σ τ ὀ . σ ε β α σ τ ὀ Γεώργιο, ἀδελφὸ τῆς μητέρας του, μιᾶς Βυζαντινῆς ἀριστοκράτισσας, δὲ δέχτηκαν νὰ ἐπιστατήσουν κατὰ τὴ θανάτωση τῆς τέως αὐτοκρατορίσσας Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιοχειανῆς, τῆς ὠραίας χήρας τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1183. Ἐπεξήγησαν μάλιστα πὼς «οἱ μόνο δὲ δέχονταν νὰ παραστοῦν κατὰ τὴ θανάτωση, αὐστηρὰ κατακρίνοντας τὴ σχετικὴ αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ –τὸ τοῦ βασιλέως ἐξεφάυλισαν δόγμα, ὅπως λέει ὁ Χωνιάτης– ἀλλὰ καὶ ὑπενθύμισαν πὼς κατὰ τὴ συνεδρίαση τῆς συγκλήτου, κατὰ τὴν ὁποία πάρθηκε ἡ ἀπόφαση τῆς θανατικῆς ἐκτέλεσης τῆς βασιλομήτορος, αὐτοὶ ρητὰ διαφώνησαν, δηλώνοντας πὼς θέλουν νὰ ἔχουν καθαρά τὰ χέρια τους ἀπὸ τὸ μίasma τῆς θανάτωσης τοῦ ἀθώου θύματος»³².

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ποῦ τότε ἀκόμη ἀσκοῦσε τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, «σὰν νὰ κεραυνοβολήθηκε, λέει ὁ Χωνιάτης, ἀπὸ τὰ ἀναπάντεχα αὐτὰ λόγια τῶν τόσο στενῶν συγγενῶν του, τοῦ ἴδιου τοῦ πρωτότοκου γιου του καὶ τοῦ γυναικαδέλφου του, καὶ κατὰ τὴ συνήθεια ποῦ εἶχε ὅταν θύμωνε, τύλιξε τὰ δάχτυλά του στὰ παχιά γένια του καὶ τὰ τραβοῦσε, καὶ μὲ ἄγριες ματιές ποῦ ἐβγαζαν φωτιά, καὶ τὸ κεφάλι κουνώντας δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἐκδήλωσε τὴν ὀργή του, ποῦ δὲν εἶχε στὸ πλευρό του, πᾶνω στὸ πρόγραμμά του ποῦ ἔσταζε αἷμα, τοὺς πιο στενοὺς συγγενεῖς του.»³³.

Ἡ ἀντίσταση τοῦ Μανουὴλ Κ. 161 εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ καθυστερήσῃ γιὰ λίγες μέρες ἢ θανάτωση τῆς βασιλομήτορος, ἡ ὁποία τελικὰ ἐνεργήθηκε, ὅπως ξέρομε, ἀπὸ ἄλλον ἀξιωματοῦχο, τὸν Κωνσταντῖνο Τρίψυχο, καὶ ἓνα παλιὸ εὐνοῦχο τῆς αὐλῆς τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, τὸν Πτερυγιονίτην, ἐκεῖνον ποῦ δηλητηρίασε καὶ τὴν πορφυρογέννητην πριγκίπισσα Μαρία Κ. 153³⁴.

Τὴ θανάτωση τῆς Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας, «αὐτοῦ τοῦ γλυκοῦ φωτὸς καὶ ὠραίου γιὰ τοὺς ἀνθρώπους θεάματος», ὅπως λέει ὁ Χωνιάτης³⁵, ἀκολούθησε τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1183 ἡ ἀνάρρηση στὸ θρόνο τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 καὶ ἡ στέψη του στὴν ἀγία-Σοφία ἀπὸ τὸ νόμιμο αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155 καὶ τὸ νέο πατριάρχη Βασίλειο (β΄) Καματηρό (1183-

32. Χωνιάτης, σ. 347-48.

33. Χωνιάτης, σ. 348.

34. Χωνιάτης, σ. 348-49· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωςις, ἐκδ. Bonn, σ. 400-1, καὶ ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 40.

35. Χωνιάτης, σ. 349.

1186), τὸν «ἐμπαλιν»³⁶, καὶ ἡ κατὰ τὸ δεῦτερο δεκαπενθήμερο τοῦ ἴδιου μηνᾶ ἢ τὸ πρῶτο τοῦ Ὀχτώβρη θανάτωση τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β΄)³⁷.

Δὲν εἶναι παρά μετὰ τὴν θανάτωση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ποῦ ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 μαζί με τὸν πατριάρχη Βασίλειο (β΄) ἀνάδειξε σὲ βασιλέα κάτω ἀπ' τὴν ροπή τοῦ προαγορευματος ΑΙΜΑ τὸ δευτερότοκο γιό του Ἰωάννη Κ. 162³⁸, καὶ ὄχι τὸν πρωτότοκο Μανουὴλ Κ. 161, καὶ λόγῳ τοῦ προαγορευματος, ἀλλὰ καὶ γιατί αὐτὸς ὁ δεῦτερος ἀποδοκίμαζε τὴν πολιτικὴ του καὶ ἀπεχθανόταν τὰ ἔργα του³⁹.

Στὸ Μανουὴλ Κ. 161 ὁ πατέρας του ἐπιφύλαξε τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα⁴⁰, αὐτὸν ποῦ οἱ Κομνηνοὶ αὐτοκράτορες ἀπόνεμαν στοὺς γιούς τους.

Ὁ Μανουὴλ Κ. 161 εἶχε τὸ δικό του χαρακτήρα καὶ μιὰ προσωπικότητα ποῦ παντοῦ ἐπιβάλλονταν. Ὁ κόσμος, ὅλη ἡ ἀγορὰ ἤξερε πῶς ἀντιδρούσε πρὸς τὸ ἔργο τοῦ πατέρα του καὶ ἐπέκρινε τὶς πράξεις του⁴¹, ἐντούτοις δὲν ἔπαυσε σὲ κάποιο μέτρο νὰ τὸν ἐπηρεάζη. Βλέπομε τὸ σεβαστοκράτορα «νὰ πέφητῃ στὴ μέση καὶ με παρακάλια ποῦ κάνουν οἱ γυναῖκες» νὰ πετυχαίνει καὶ νὰ σώζη καὶ νὰ διατηρῇ στὸ ἀξίωμα του, αὐτὸ τοῦ δουκὸς τῆς Θεσσαλονίκης, κατὰ τὴν πολιορκία τῆς πόλης ἀπ' τοὺς Νορμανδούς, τὸ δευτεροεξάδελφό του Δαβίδ Κ. 112⁴², ποῦ συγχρόνως ἦταν καὶ ἓνας θεῖος τῆς γυναίκας του Ρουσανδάνης τῆς Γεωργίας⁴³.

Ἐπίσης βλέπομε πῶς ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 εἶχε ἐπίγνωση πῶς ἀπ' τοὺς γιούς του, ὄχι ὁ εὐνοούμενός του Ἰωάννης Κ. 162, ἀλλὰ ὁ Μανουὴλ Κ. 161, ἦταν ὁ πιὸ ἀξιὸς γιὰ τὴ διακυβέρνηση τοῦ κράτους καὶ κείνος ποῦ συγκέντρωνε κάποια λαϊκὴ συμπάθεια, καὶ στὴ στιγμή τοῦ κινδύνου καὶ τῆς ἀπελπισίας του, ὅπως ἔχομε δεῖ, πρότεινε στὸ λαὸ ὡς διάδοχό του αὐτοκράτορα τὸ Μανουὴλ Κ. 161, καὶ ὄχι τὸ συμβασιλέα του Ἰωάννη Κ. 162⁴⁴.

Ἀπὸ αὐθεντικὴ πηγή πληροφοροῦμεθα πῶς ἐκτὸς ἀπ' τὸ Μανουὴλ Κ. 161 ποῦ ἀνέκαθεν ἀποδοκίμαζε τὴν τακτικὴ καὶ τὰ ἄλλα κακὰ τοῦ πατέρα του, καὶ ὁ νεώτερος βασιλέας Ἰωάννης Κ. 162, ἂν καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ συμφωνοῦσε μαζί του καὶ γι' αὐτὸ ἀπὸ μιὰ πλευρὰ προτιμήθηκε νὰ παρακαθῆσθαι στὸ θρόνο, ἐπιτέλους ἦλθε κάποια στιγμή, ποῦ κι αὐτὸς ἔφριξε γι' αὐτὰ ποῦ γίνονταν. Εἶχε τὸ θάρρος τότε νὰ παρουσιαστῇ στὸν πατέρα του καὶ νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ

36. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 562-64, ὑ. 311-323.

37. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 564-65, ὑ. 324-328.

38. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλως, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Βοηη, σ. 411-Χωνιάτης, σ. 140,409,412,557.

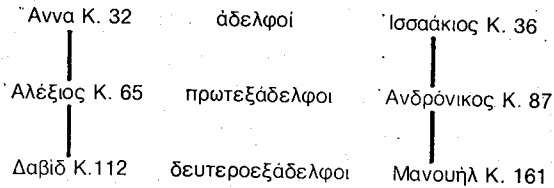
39. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἐνθ' ἄνωτ.

40. Χωνιάτης, σ. 439· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλως, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 70, καὶ ἐκδ. Βοηη, σ. 429.

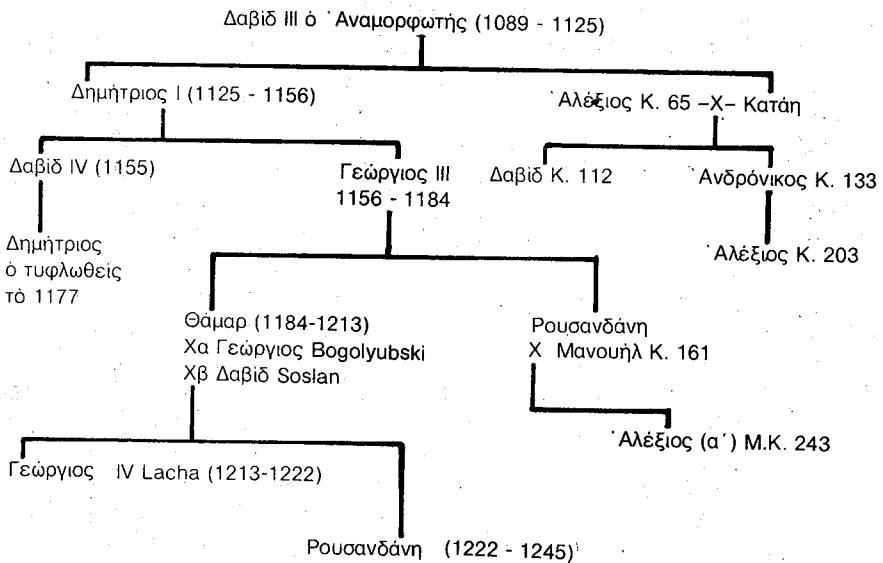
41. Χωνιάτης, σ. 466: Μανουὴλ... τοῦ μηδ' ὅλως τοῖς πατρικοῖς συντίθεσθαι ἀνομήμασι, καὶ συνειδέναι τοῦτο ἀκριβέστατα οὐ μόνον τοὺς ἐν ἀγορᾷ στρεφόμενους...

τούς φόβους του για τὸ μέλλον πάνω σὲ ὅσα κακὰ καὶ φοβερὰ ἔκανε. Ἡ ἀπάντηση τοῦ αὐτοκράτορα-πατέρα ἦταν τρομερή: «Γυναῖκες εἶστε δυστυ-

42. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλῶσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 70, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 429. Ἡ συγγένεια ποὺ ἔνωσε τὸ Μανουὴλ Κ. 161 μὲ τὸ Δαβίδ Κ. 112 ἀπ' τὴν πλευρὰ τῶν Κομνηνῶν εἶναι αὕτη:

43. Ἡ συγγένεια ποὺ ἔνωσε τὸ Μανουὴλ Κ. 161 μὲ τὸ Δαβίδ Κ. 112 ἀπ' τὴν πλευρὰ τῶν Παγκρατιδῶν τῆς Γεωργίας εἶναι αὕτη:

44. Χωνιάτης, σ. 451. Γιά τὴν πρόταση τοῦ Ἀνδρόνικου (α') ὑπὲρ τοῦ Μανουὴλ Κ. 161, βλ. Γενεαλογία μου; τ. Α', σ. 619, ὑ. 524.
 45. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλῶσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52-54, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 413. Πρβλ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορία, τ. Δ', β', σ. 162.
 46. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλῶσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 54, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 414.
 47. Χωνιάτης, σ. 421.

χῶς οἱ γιοῖ μου –ἐδῶ ἐμπλεξε μαζί καὶ τὸ Μανουήλ Κ. 161– καὶ ὀρκίζομαι πῶς δὲ θὰ ζήσω μὲ ἡσυχία, ἂν μόνοι ἐσεῖς δὲν παραμείνετε στὸ κράτος μετὰ τὸ θάνατό μου ἰσχυροὶ καὶ δυνατοί, ἔτσι ποῦ νὰ εἴστε πάνω ἀπὸ ὅλους. Διακηρύσσω πῶς δὲν θὰ ἀφήσω νὰ ἐπιζήσουν παρὰ μόνο ἄνθρωποι τῆς τελευταίας κοινωνικῆς ὑποστάθμης, μακελλάριοι (=σφάχτες καὶ χασάπηδες) καὶ μάγγιπες (=φουρνάρηδες) καὶ μυροποιοὶ καὶ ἄλλοι ὅμοιοι, ποῦ πάνω σ' αὐτοὺς ἐσεῖς οἱ γιοῖ μου θὰ ἐξουσιάζετε καὶ θὰ βασιλεύετε χωρὶς κανένα κίνδυνο, γιὰ αὐτοῦ τοῦ εἶδους οἱ ὑπήκοοι δὲ θὰ εἶναι ἄξιοι νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ νὰ καθαίρουν ἀπ' τὸ θρόνο τὴ γενιά μας. Καθὼς θὰ ξεκάνω ὅλους τοὺς Γίγαντες (=τοὺς μεγάλους τῆς ἀριστοκρατίας), δὲ θὰ μείνουν παρὰ οἱ Πυγμαῖοι (=οἱ ἄνθρωποι τῆς φτωχολογίας), γιὰ νὰ ἔχουν ἐσᾶς τοὺς γιούς μου ἀπὸ πάνω τους ὡς μικροβασιλεῖς»⁴⁵.

Αὐτὰ μᾶς λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, προσθέτοντας πῶς τὰ πιὸ πάνω ὄχι μόνο τὰ εἶπε ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 χωρὶς νὰ ἔχη τὴν πρόθεση νὰ τὰ πραγματοποιήσει, ἀλλὰ τὸναντίον «ἀρίστευσε, λέει, ὡς φιλαλήθης στὴν ὑπόσχεση ποῦ ἔδωσε στοὺς γιούς του, καθὼς ἀποψίλωσε ἀπ' τοὺς ἐνδοξοὺς ἄντρες, ἀπ' τοὺς ἀριστοκράτες, τὴν ΚΠολη»⁴⁶.

Κάτι παρόμοιο μᾶς λένε τόσο ὁ Νικήτας Χωνιάτης ὅσο καὶ ὁ Μιχαήλ Χωνιάτης.

«Ἔτσι, καθὼς μὲ ὀργὴ ἐνεργοῦσε ὁ Ἀνδρόνικος (α') καὶ εἶχε τὸ ὕφος τραχὺ καὶ σκληρό, καὶ χωρὶς καμιὰ ὑποχώρηση ἐπέβαλλε τὶς θανατικὲς ἐκτελέσεις, λέει ὁ πρῶτος, παίζοντας μὲ τὶς συμφορὲς καὶ κακώσεις τῶν γύρω του, νόμιζε πῶς μὲ τὶς θανατώσεις τῶν ἄλλων, θεμελίωνε τὴν ἐξουσία του, γιὰ νὰ παραπέμψη τὴ βασιλεία στοὺς γιούς του, στερεὴ καὶ ἀσάλευτη»⁴⁷.

«Δὲν ἀπολάμβανε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, λέει ὁ δεῦτερος, ἂν πολλοὺς δὲν τύφλωνε, καὶ γλυκιά μέρα τῆς ζωῆς του καὶ ἄξια νὰ τὴ ζῆ νόμιζε ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία πολλοὶ ἐξοντώνονταν, καὶ ἀνάξια μέρα ἐκείνη ποῦ περνοῦσε χωρὶς φόνους καὶ ἐγκλήματα, καθὼς μάλιστα φρονοῦσε πῶς μὲ τὶς συμφορὲς τῶν συνανθρώπων του πρέπει νὰ ζῆ καὶ νὰ ἐξουσιάζη καὶ νὰ ἀναπνέη. Πίστευε πῶς στέρεη σὰν τὸ διαμάντι θὰ κρατήση τὴν ἐξουσία καὶ ἀναπόβλητη τὴν ἀλουργίδα, ἂν ὅσο τὸ δυνατό πιὸ πολλοὺς βάψη μέσα στὸ αἷμα καὶ πορφυρένιο λουλουδί νόμιζε τὸ θάνατο τῶν χριστιανῶν. Εἶχε τὴν πεποίθηση πῶς σῶα θὰ διαφυλάξη τὴ δυναστεία του, ἂν ἀκρωτηρίαζε καὶ ἀνασκολόπιζε κάθε ἐπίβουλο, καὶ πῶς τόσο πιὸ πολὺ θὰ διαρκέση ἡ βασιλεία του ὅσο πιὸ πολλοὺς Ρωμαίους ἐξοντώσῃ»⁴⁸.

Αὐτὴ ἡ διαμαρτυρία τοῦ Ἰωάννη Κ. 162, ἡ ὁποία δὲ φαίνεται νὰ εἶχε κανένα πρακτικὸ ἀποτέλεσμα, πρέπει χρονικὰ νὰ τοποθετηθῆ μετὰ τὴ στέψη του ὡς βασιλέα, κατὰ τὸ Νοέμβρη τοῦ 1183, λίγο μετὰ τὶς ἀνταρσίες τῆς Νίκαιας καὶ τῆς Προύσας, ὅπως τοῦλάχιστον μποροῦμε νὰ συμπεράνωμε ἀπ' τὸ

48. Μιχαήλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς βασιλεῖα Ἰσαάκιον (β') Ἄγγ. 183, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 231-32.

κείμενο του Θεσσαλονίκης Ευστάθιου⁴⁹.

Ἐν ὅμως ἡ διαμαρτυρία τοῦ νεώτερου γιοῦ τοῦ τυράννου δὲν εἶχε ἀπήχηση, μιά ἄλλη πιό ἐντονη διαμαρτυρία τοῦ πρεσβύτερου γιοῦ του, τοῦ σεβαστοκράτορα Μανουήλ Κ. 161, ποῦ ἐγίνε κατά τόν Αὐγουστο τοῦ 1185, καί ἀπήχηση εἶχε καί βάρυνε κατά ἓνα βαθμὸ γιὰ τὴν ἀναβολή τῆς ἐκτέλεσης μιᾶς τρομερῆς ἀπόφασης τῆς συγκλήτου, ἐμπνευσμένης ἀπ' τόν τύραννο, ἡ ὁποία τελικά λόγω ἰσως καί τῆς κάπως αἰφνίδιας πτώσης του ματαιώθηκε.

Ἦταν τότε ποῦ ὁ τρομερός Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 βρισκόταν στό ἀπόγειο τῆς διωχτικῆς μανίας του κατά τῶν ἀριστοκρατῶν.

Ἡ ΚΠολη κάτω ἀπ' τὴν ἀναγγελία τῆς ἐπέλευσης τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας ἦταν ἀνάστατη. Οἱ κάτοικοι, ἂν καί κάτω ἀπὸ ἓνα καθεστῶς τρόμου, «ἐλευθεροστομοῦσαν, λέει ὁ Χωνιάτης, ζητώντας τὴν καθαίρεση τοῦ σκληροῦ ἡγεμόνα τους, τὸν ὁποῖο κατηγοροῦσαν γιὰ παραμέληση στὴν ἀντιμετώπιση τῶν Νορμανδῶν, ποῦ διαρκῶς προελαύνοντας – ἡ κύρια δύναμή τους δὲ βρισκόταν καί πολὺ μακριὰ ἀπ' τὴν πρωτεύουσα – λεηλατοῦσαν τὴ χώρα»⁵⁰.

Αὐτὴ τὴν ἐλευθεροστομία καί τὴν ἐπαναστατικὴ τάση οἱ ἐπιτελεῖς τοῦ καθεστῶτος θέλησαν νὰ τὴν πατάξουν ἀνελέητα καί ἐσπρωξαν τὸν αὐτοκράτορα σὲ μιὰ ἀπόφαση ποῦ θυμίζει τὰ συστήματα γενοκτονίας καί τίς προγραφές τῶν νεωτέρων ὀλοκληρωτικῶν κρατῶν. Ἡ ἀπόφαση πρόβλεπε τὴν καταδίκη σὲ θάνατο ὄχι μόνο ὅσων εἶχαν πιαστῆ καί ριχτῆ στὶς φυλακές, ἀλλὰ καί τῶν συγγενῶν καί φίλων τους καί τῶν ἄλλων ὁμοφρόνων τους, γιατί σὲ τίποτε δὲν ὠφελοῦσε, «ἂν κόβονταν ἓνα κεφάλι καί στὴ θέση του φύτρωναν ἄλλα πολλὰ, ὅπως κατὰ τὴ μυθολογία συνέβαινε μὲ τὴ Λερναία ὕδρα τοῦ Ἡρακλῆ· οἱ ἐκτελέσεις θὰ γίνονταν μὲ διάφορους τρόπους, εἴτε μὲ σφαγή, εἴτε μὲ πνιγμὸ στὴ θάλασσα, εἴτε μὲ διάρρηξη τῶν ἐντοσθίων»⁵¹.

Πάνω σ' αὐτὰ ὁ αὐτοκράτορας συγκάλεσε τὴ συγκλήτο καί τοὺς πωλημένους δικαστὲς ποῦ λυμαίνονταν τὴ βασιλικὴ τράπεζα, ὅπως οἱ γύπες τὰ πτώματα, καί ἐξέθεσε ὅσα κάνουν οἱ Νορμανδοὶ στὶς δυτικὲς ἐπαρχίες τῆς Αὐτοκρατορίας καί στὶς πόλεις ποῦ εἶχαν κυριεύσει καί δήλωσε πῶς γιὰ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἄλλοι ὑπεύθυνοι παρά οἱ ἀριστοκράτες ποῦ τὸν ἔχουν ἀντιπολιτευτῆ καί βρίσκονται στὶς φυλακές καί οἱ συγγενεῖς τους καί οἱ δικοὶ τους. Αὐτοὶ ὅλοι ζητοῦν τὴν καταστροφή τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 καί τὸ καθετὶ κινοῦν γιὰ νὰ τὸν ξεθρονίσουν καί νὰ τὸν δοῦν σάν ἓνα ἐλεεινὸ πτῶμα νὰ πέφτη. Ἀλλὰ καθὼς δὲν μποροῦν νὰ συγκεντρώσουν τοὺς ντόπιους γιὰ νὰ κάνουν αὐτὸ ποῦ θένε, ἔφεραν τοὺς Νορμανδοὺς καί συνεργάζονται μαζί τους γιὰ νὰ πετύχουν τὸ σκοπὸ τους⁵².

49. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἀνωτ., ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52-54, καί ἐκδ. Bonn, σ. 413-14.

50. Χωνιάτης, σ. 435.

51. Χωνιάτης, σ. 435.

Και τελικά ο αυτοκράτορας ζήτησε απ' τη συνέλευση να πάρη μέτρα για τή θεραπεία του κακού⁵³.

Τότε σήκωσαν τή φωνή τους τὰ μέλη εκείνα τῆς συγκλήτου πού ἦσαν φιλικὰ του και δυνατὰ φώναξαν νὰ φύγουν απ' τή μέση ὅλοι οἱ ἐχτροὶ τοῦ αυτοκράτορα, κ' ἔτσι πάρθηκε ἡ ἀπόφαση νὰ ξεκάνουν ὅλους ἐκείνους πού βρίσκονταν στὶς φυλακὲς και στὶς ἐξορίες στὶς ἐπαρχίες, καθὼς και τοὺς συγγενεῖς τους και λοιποὺς οἰκειακοὺς, και τοὺς ὑπηρέτες τους. Καὶ ἡ ἀπόφαση αὐτὴ καταγράφηκε στὰ πρακτικά⁵⁴.

Μετὰ τὴν ἀπόφαση, οἱ φιλόνηθοι αὐτοὶ σύεδροι προχώρησαν στὴ σύνταξη τοῦ καταλόγου τῶν προγραμμένων, θέτοντας δίπλα στὸ ὄνομα τοῦ καθενὸς και τὸν τρόπο θανάτωσης, και μὲ ἓνα τέτοιο ψήφισμα ἡ συνέλευση διαλύθηκε⁵⁵.

Ἔχοντας στὰ χέρια του τὴν ἀπόφαση τῆς συγκλήτου, ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, ἄρχισε νὰ κινῆται γιὰ νὰ τὴν ἐκτελέσει, ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια εἶναι πού συνάντησε τὴ σθεναρὴ ἀντίσταση τοῦ γιοῦ του σεβαστοκράτορα Μανουὴλ Κ. 161 ὁ πρίγκιπας παρατήρησε πὼς καθόλου δὲ συμφωνεῖ μὲ αὐτὴ τὴν πράξη πού δὲν τελεῖται μὲ αυτοκρατορικό ὄρισμό, καθὼς αὐτοὶ πού τὴ θέσπισαν ἰσχυρίζονται, και πὼς απ' τὴν ἄλλη μεριά δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδεχτῆ μιὰ ἀπόφαση πού θέτει κάτω ἀπὸ θανατικὴ κρίση ὅλο σχεδὸν τὸ Πανελλήνιο, και ἡ ὁποία δὲν ἐξοντώνει μόνο τοὺς ντόπιους, ἀλλὰ και ὅσους απ' τοὺς ξένους βρίσκονται στὴν ὑπηρεσία τῆς Αὐτοκρατορίας⁵⁶.

Ὁ Μανουὴλ Κ. 161 ἀνάκοψε τὴ φορὰ τοῦ πατέρα του, κ' ἔτσι σώθηκαν ἀναρίθμητα θύματα πού ἐπρόκειτο σὰν ἀρνιὰ γιὰ σφάξιμο νὰ θανατωθοῦν. Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ τῆς ἀναβολῆς ἤλθαν τὰ τραγικὰ περιστατικά τῆς πτώσης τοῦ τυράννου, γιὰ νὰ μείνη ἡ ἀπόφαση ἀνεκτέλεστη.

Ματαιώθηκε, γιὰτὶ ὅπως λέει κι ὁ Χωνιάτης, «ὁ Θεὸς ἐπέβαλε, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ προφήτη, τὴ δικὴ του μάχαιρα στὸν ἀποστάτη δράκο, σ' αὐτὸν τὸ στριμμένο Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87»⁵⁷.

Τὴν ἴδια μέρα τῆς 12ης τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1185, ἀφοῦ ὁ Ἀνδρόνικος (α') ἀποσφαιρίστηκε απ' τὸ θρόνο, μπῆκε στὸ μεγάλο ἱερό παλάτι ὁ εὐτυχιμένος νέος κύριος τῶν πραγμάτων, ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγελος 183, ὁ ὁποῖος απ' τὸ λαὸ πού εἶχε μαζευτῆ ἀναγορεύτηκε γιὰ μιὰ δεύτερη φορὰ βασιλεὺς αὐτοκράτωρ Ρωμαίων⁵⁸.

52. Χωνιάτης, σ. 435-36.

53. Χωνιάτης, σ. 436.

54. Χωνιάτης, σ. 436-37.

55. Χωνιάτης, σ. 438.

56. Χωνιάτης, σ. 439-40.

57. Χωνιάτης, σ. 440.

58. Χωνιάτης, σ. 452-53: Ἰσαάκιος δὲ τῶν ἀρχείων εἰσω παρελθὼν και βασιλεὺς αὐτοκράτωρ Ρωμαίων ὑπὸ τῶν συνεληλυθότων ὄχλων αὐθις ἀναρρηθεῖς...

Τότε, άμέσως μετά τή φυγή του Άνδρόνικου (α΄), πιάστηκε στην ΚΠολη ό Μανουήλ Κ. 161 και ύποβλήθηκε στό μαρτύριο τής τύφλωσης, «χωρίς σέ τίποτε νά τόν ώφελήση τό πού τήρησε μιá σθεναρή άντιπολιτευτική στάση στον πατέρα του και τό πού δέν πήρε μέρος στα έγκλήματά του, πράμα πού όλοι ήξεραν στην ά γ ο ρ á τής ΚΠολης και ιδιαίτερα ό νέος αυτοκράτορας Ίσαάκιος (β΄) ΄΄Αγγ. 183, πού στέρησε τόν άντρα άπ΄ τό φώς του»⁵⁹.

Γιατί όμως ό Ίσαάκιος (β΄) ΄΄Αγγ. 183 τύφλωσε τό Μανουήλ Κ. 161; Στο σημείο αυτό συμμερίζομαι τήν άποψη ενός έρευνητή πώς «πολύ σ΄ αυτό συνέβαλε ή δήλωση πού έκανε πάνω στην άπελπισία του και στον κίνδυνο πού διέτρεχε ό Άνδρόνικος (α΄) Κ. 87 πώς παραιτείται ύπερ του γιου του Μανουήλ Κ. 161. ό λαός, όπως είδαμε, μέ δυσφημίες και βρισιές περιέλουσε τόν Άνδρόνικο (α΄) και τόν ύποψήφιο πού πρότεινε και παράβλεψε τις προηγούμενες άντιθέσεις του γιου προς τόν πατέρα και συνέδεσε και τούς δυό μέ τήν κοινή όργή και τό κοινό μίσος. ΄΄Ετσι ό Ίσαάκιος (β΄) τυφλώνοντας τό Μανουήλ Κ. 161, άπ΄ τή μιá μεριά ικανοποιούσε τό λαϊκό μίσος, και άπ΄ τήν άλλη άπαλλασσόταν ό ίδιος από ένα μνηστήρα του θρόνου και άνταγωνιστή πού ήταν δυνατό νά στηριχτή στην εύνοια εκείνων πού γνώριζαν τήν αντίθεση ή του προς τήν πολιτική του πατέρα του, καθώς και στους φίλους και όπαδούς του πατέρα του, και νά επιδιώξη κάποια μέρα τήν κατάληψη του θρόνου, γι΄ αυτό και τόν τύφλωσε για νά τόν καταστήση άνίκανο νά διεκδικήση τό θρόνο»⁶⁰.

Άλλος έρευνητής θά μās πη: «Παρά τις άντιδράσεις στις σκληρότητες του πατέρα του, ήταν κοντά σ΄ αυτό ένα μέλος τής οικογένειας τών Κομνηνών, τυλιγμένο μέσα στη μοίρα της»⁶¹.

Δέ μοϋ φαίνεται άπ΄ τήν άλλη μεριά σωστή ή άποψη του ίδιου αυτού έρευνητή πώς «ό Ίσαάκιος (β΄) ΄΄Αγγ. 183 πρόσεχτικά είχε οργανώσει τήν τέλεια έξαφάνιση τής οικογένειας τών Κομνηνών και πώς ξέροντας καλά ότι

59. Χωνιάτης, Ίστορία, σ. 466. Ο Μανουήλ Κ. 161 δέν μπορεί νά πιάστηκε μετά τόν οικτρό θάνατο του πατέρα του, στις 19.ΙΧ.1185, όπως αφήνει νά έννοηθί ό διακεκριμένος έρευνητής Όδ. Λαμψιδης, Περι τήν ίδρυσιν κτλ., Αρχείο Πόντου 31 (1971-72), σ. 12. Πιάστηκε και τυφλώθηκε άμέσως μετά τήν πώση και φυγή του Άνδρόνικου (α΄) Κ. 87, στις 12.ΙΧ.1185, όπως μās βεβαιώνει σέ άλλο έργο του ό ίδιος ό Νικήτας Χωνιάτης, Λόγος εις Ίσαάκιον (β΄) ΄΄Αγγ. 183, έκδ. J. A. Van Dieten, *Orationes et epistulae*, σ. 90: άρίστη δέ και ή δευτέρου και τρίτου τυράννου καθαίρεσις (=του Μανουήλ Κ. 161 και του Ίωάννου Κ. 162), ών ό μέν (Μανουήλ Κ. 161) συγκατεσπάτο και συγκατέπιπτεν εύθύς τώ φυτεύσαντι. Τό «συγκατεσπάτο και συγκατέπιπτεν» έχουν τήν έννοια πώς ό Μανουήλ Κ. 161 έπесе άπ΄ τό σεβαστοκρατορικό θώκο και τυφλώθηκε άμέσως μετά τήν άπ΄ τόν αυτοκρατορικό θρόνο πώση και διά πλοίου φυγή του Άνδρόνικου (α΄), ό όποιος κατά τή φυγή του πιάστηκε στις 14 του Σεπτέμβρη (1185), μετακομίστηκε στις 15/16 του μήνα στην ΚΠολη και μετά τριήμερο μαρτύριο θανατώθηκε στις 19 του μήνα, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 623-25, ύ. 533.

60. Βλ. Όδ. Λαμψιδης, Περι τήν ίδρυσιν κτλ., ένθ΄ άνωτ. (ύ. 59), σ. 13.

61. Βλ. Α.Α. Vasiliev, *The foundation* κτλ., ένθ΄ άνωτ. (ύ. 24), σ. 8, έλλην. μετάφρ., σ. 14.

οί δυο ἔγγονοι τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 –ὁ Ἀλέξιος Κ. 243 καὶ ὁ Δαβίδ Κ. 244– ὑπῆρχαν (στὴν ΚΠολη), δὲ θὰ τοὺς ἐπέτρεπε ποτὲ νὰ ζήσουν ἄθιχτοι καὶ ἀπειράχτοι στὴν πρωτεύουσα»⁶².

Πρῶτα-πρῶτα, οἱ γιοὶ τοῦ Μανουὴλ Κ. 161, ὁ Ἀλέξιος Κ. 243 καὶ ὁ Δαβίδ Κ. 244, τὸ 1185, ἦσαν ἡλικίας τριῶν ἐτῶν ὁ πρῶτος καὶ ἑνὸς ἢ δυὸ ἐτῶν ὁ δεῦτερος⁶³, καὶ ποτὲ στὸ Βυζάντιο δὲν πειράχτηκαν παιδιὰ σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία. Ἀκόμη ξέρομε πῶς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 φυλάκισε, χωρὶς καθόλου νὰ ἀκρωτηριάση, ἕνα ἀνεψιὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄), γιὸ τῆς ἀδελφῆς του Ἄννας Κ. 86, τὸν Ἰσαάκιο Κ. 160⁶⁴.

Δὲ θὰ πιστεύσωμε βέβαια –εἶναι ρητορικό σχῆμα– τὴ βεβαίωση τοῦ μητροπολίτη Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτη, πῶς «οὔτε αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἐλεεινὸς Ἀνδρόνικος (α΄), ὁ δημιουργὸς τῆς ὅλης τραγωδίας τῆς Αὐτοκρατορίας, δὲ θὰ πάθαινε τὰ ὅσα δίκαια ἔπαθε, ἂν μπορούσε ὁ αὐτοκράτορας (Ἰσαάκιος β΄) νὰ ἐμποδίση τὴν κοινὴ ἀγανάκτηση... Γιατὶ ἔπρεπε αὐτὸς ὁ πιὸ μνησικακὸς ἀπ' τὶς καμήλες, σὲ τέτοιο ζῶο νὰ φορτωθῆ, καὶ νὰ πομπεύσῃ τὸ γελοῖο ἐκεῖνο θρίαμβο, γιὰ νὰ μὴν μπορέσῃ πιά νὰ ξεδιαλύνῃ τὸ κουνούπι καὶ νὰ καταπίνῃ τὴν κάμηλο, καθὼς ἄλλον κατηγοροῦσε (τὸν Ἀλέξιο Κ. 132) πῶς θὰ σφετεριστῆ τὸ θρόνο (τοῦ Ἀλέξιου β΄ Κ. 155), ἐνῶ αὐτὸς στὴν πραγματικότητα τὸν σφετερίστηκε»⁶⁵, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀποδεχτοῦμε τὴν ἄλλη βεβαίωση τοῦ ἴδιου ἱεράρχη πῶς μετὰ τὶς ἐκατόμβες τῶν θυμάτων τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) καὶ τῶν συντρόφων του, «μετὰ τὴ φοβερὴ τῶν πραγμάτων μετακίνηση, καμιά γυναίκα δὲ φόρεσε πένθιμα ἀπ' τὴ στέρηση συζύγου, πατέρα ἢ γιοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον γυναῖκες ποὺ μαυροφοροῦσαν ἄλλαξαν στολές, καὶ κανεῖς δὲν τυφλώθηκε, καθὼς ὁ βασιλέας-ἥλιος (ὁ Ἰσαάκιος β΄) φώτισε τὸν κόσμο»⁶⁶.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 243 καὶ ὁ Δαβίδ Κ. 244 ἔμειναν στὴν ΚΠολη τὸ πιὸ λίγο μέχρι τὸν Ἰούλιο τοῦ 1201, δηλ. μέχρι καὶ τὴν ἀποτυχία τῆς στάσης τοῦ Ἰωάννη Ἀξούχου Κομν. 208, τοῦ γιοῦ τῆς Μαρίας Κ. 123⁶⁷, τοῦ ὁποῦ τοῦ κόρη Ἀξούχαινα Κομνηνὴ εἶχε παντρευτῆ ὁ Ἀλέξιος Κ. 243⁶⁸, ἢ τὸ πιὸ πολὺ μέχρι τὸν Ἰούλιο τοῦ 1203, δηλ. μέχρι καὶ μετὰ τὴν πρώτη ἀλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Σταυροφόρους^{68α}.

62. Βλ. A.A. Vasiliev, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 17, ἑλλην. μετάφρ., σ. 27.

63. Γιὰ τὴ χρονολογία γέννησης τῶν δυὸ πριγκίπων, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 21.

64. Χωνιάτης, σ. 553-54. Μόνο μετὰ τὴ δραπετεύσῃ του ἀπ' τὴ φυλακὴ καὶ τὴν ἀπόπειρά του νὰ καταλάβῃ τὸ θρόνο, πιάστηκε καὶ ὑποβλήθηκε σὲ βασανιστήρια, στὰ ὁποῖα καὶ ὑπόκυψε.

65. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β΄) Ἄγγ. 183, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 59), σ. 239.

66. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 239.

67. Βλ. M. Kursanskis, *Autour des sources géorgiennes*, Ἀρχεῖον Πόντου 30 (1970), σ. 112-13.

68. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Γ΄, προσωπογραφίαι Ἰωάννη Κ. 208 καὶ Ἀλέξιου (α΄) Μεγ. Κομν. 243, καθὼς καὶ M. Kursanskis, *Autour des sources géorgiennes*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 112.

68α. Βλ. Ὁδ. Λαμφιδῆς, *Περὶ τὴν ἴδρυσιν κτλ.*, ἐνθ' ἄνωτ. (σ. 59), σ. 14-7, ποὺ παίρνει τὴν πιὸ

Τὰ ψυχικά χαρίσματα τοῦ Μανουήλ Κ. 161 ποῦ ἄδικα τυφλώθηκε, βρῆκαν δικαίωση, καθὼς ἀπὸ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1204, ὁ γιὸς τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Μέγ. Κομν. 243 –τὴν ἐπωνυμία τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ πῆρε, γιατί ἦταν ἕνας κατευθείαν ἐξ ἀρρενογονίας ἀπόγονος τῆς ἐνδοξης βασιλικῆς καὶ χρυσῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν, ἕνας γιὸς τοῦ Μανουήλ Κ. 161, ἕνας ἐγγονὸς τοῦ βασιλέα Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, ἕνας δισέγγονος τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36, καὶ ἕνας τρισέγγονος τοῦ μεγάλου βασιλέα Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15– ἀναγορεύτηκε βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων στὴν Τραπεζούντα⁶⁹.

Ἔτσι βλέπομε πὼς τὸ προαγόρευμα ΑΙΜΑ γιὰ τοὺς Κομνηνοὺς εἶχε μιὰ κάποια ἐπαλήθευση καὶ στὴ νέα σειρά τῶν Κομνηνῶν ποῦ ἀρχισε ἀπὸ τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87:

Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων·

Ἰωάννης Κ. 162 βασιλεὺς Ρωμαίων·

Μανουήλ Κ. 161 ἐφήμερος ὑποψήφιος αὐτοκράτωρ Ρωμαίων·

Ἀλέξιος (α΄) Μ.Κ. 243 βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων.

Ἀλλὰ καὶ μιὰ ἄλλη τετράδα διαδόχων τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Μέγ. Κομν. 243 ἦταν κατὰ τὸ προαγόρευμα ΑΙΜΑ:

Ἀνδρόνικος (α΄) Γίδος Κομνηνός (1222-1235)·

Ἰωάννης (α΄) Ἀξοῦχος Μέγ. Κομν. (1235-1238)·

Μανουήλ (α΄) Μέγ. Κομν. (1238-1263)·

Ἀνδρόνικος (β΄) Μέγ. Κομν. (1263-1266)^{69α}.

Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Μανουήλ Κ. 161 βασιλεύσαν στὴν Τραπεζούντα μέχρι τὸν Αὐγούστο τοῦ 1461, μέχρι τότε δηλ. ποῦ ἡ Τραπεζούντα παραδόθηκε μὲ συνθήκη στὸ Μωάμεθ II τὸν Κατακτητῆ.

Δὲν ἀποκλείεται ὁ Ἀλέξιος (α΄) Μέγ. Κομν. 243 καὶ ὁ Δαβίδ Μέγ. Κομν. 244 νὰ μερίμνησαν γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν λειψάνων τοῦ πατέρα τους Μανουήλ Κ. 161 ἀπὸ τὴν ΚΠολη στὴν Τραπεζούντα, καὶ νὰ τὰ ἐναπόθεσαν στὸν πύργο ποῦ ἦταν στὴ βόρεια γωνιά τῆς Ἀκρόπολης τῆς Τραπεζούντας, καὶ πάνω ἀπὸ τὸν τάφο του νὰ ἐχτίσαν μιὰ ἐκκλησία μὲ τίς εἰκόνες τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ.

πάνω θέση καὶ θεωρεῖ ὀλότελα ἀπίθανη –σὺ αὐτὸ μὲ βρίσκει σύμφωνο– τὴ γνώμη τοῦ μεγάλου σοφοῦ Α.Α. Vasiliev, *The foundation* κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 24), σ. 9, ἑλλην. μετάφρ., σ. 16, πὼς «οἱ δύο ἀδελφοὶ πέτυχαν νὰ διαφύγουν ἀπὸ τὴν ΚΠολη κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπανάστασης (τοῦ Σεπτέμβρη) τοῦ 1185, ποῦ τελειώσε μὲ τὸ βίαιο θάνατο τοῦ πατέρα τους (γράφε τὴν τύφλωση τοῦ πατέρα τους) καὶ τοῦ πάππου τους». (ὅταν ἀκόμη ἦσαν σὲ βρεφικὴ ἡλικία).

69. Μιχαήλ Πανάρετος, *Περὶ ... τῶν μεγάλων Κομνηνῶν*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ4 (1907), σ. 266· Ποντικά *Ἔρευνα* 2 (1958), σ. 61· Ἀρχεῖον Πόντου 22 (1958), σ. 61· Γ. Παχυμέρης, ἐκδ. Βοηθ, τ. Ι, σ. 519-20· Ἐπιγραφή Μανουήλ (α΄) Μέγ. Κομν. Τραπεζούντας: Ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων ... Μανουήλ ὁ Κομνηνός, βλ. G. Finlay, *History of Greece*, τ. IV, σ. 340 καὶ ὕ. 2, ἐκδ. Tozer, καὶ W. Miller, Trebizond, New York 1926, σ. 26.

69α. Γιὰ τὴ χρονολογικὴ σειρά τῶν βασιλέων τῆς Τραπεζούντας, βλ. Ὁδ. Λαμψιδῆ, Μιχαήλ τοῦ Πανάρετου *Περὶ τῶν Μέγ. Κομνηνῶν*, Ποντικά *Ἔρευνα* 2 (1958), σ. 124.

87 και τοῦ σεβαστοκράτορα Μανουήλ Κ. 161⁷⁰.

Ήταν μία απότιση φόρου τιμῆς στοὺς γεννήτορες.

Μετά τὴν τύφλωσή του, στίς 12.ΙΧ.1185, ὁ Μανουήλ Κ. 161 δὲν ἀναφέρεται πιά στὴν ἱστορία· εἶναι ἀγνωστο πότε ἀκριβῶς πέθανε⁷¹.

162. Ἰωάννης Κομνηνός (γένν. VIII-IX.1159 — † IX.1185)

Ὁ Ἰωάννης¹ Κομνηνός δευτερότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 και τῆς πρώτης νόμιμης Βυζαντινῆς συζύγου του² γεννήθηκε Αὐγουστο με Σεπτέμβρη τοῦ 1159, καθὼς πιάστηκε στὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας του, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1158, ὅταν αὐτὴ βρισκόταν στὴ φυλακὴ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, και ἐκεῖ ὡς ἓνα φάντασμα τὴ συνάντησε ὁ πατέρας του³.

Τὸ 1166 καθὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἀναχώρησε γιὰ νὰ ἀναλάβη και πάλι τὰ καθήκοντα τοῦ δούκους τῆς Κιλικίας, φαίνεται πὼς πῆρε μαζί του και τὸ νεώτερο γιὸ του Ἰωάννη Κ. 162, ποὺ τότε εἶχε μιὰ ἡλικία ἐφτά χρονῶ, γιατί βλέπομε αὐτὸν τὸν τελευταῖο νὰ συνοδεύη τὸν πατέρα του, κατὰ τίς μακρὲς

70. Βλ. F. H. Uspenski, *Otscherki iz Istorii Trapezundskoi Imperii*, Leningrad 1929, σ. 40-2, ὡς και σ. 34 και 155 (= Διαγράμματα Ἱστορίας τοῦ Τραπεζουντιακοῦ κράτους)· ἑλληνικὴ περιληψὴ ἀπὸ τὸν Ι. Ἰέρακα, *Ἀρχεῖον Πόντου* 6 (1935), σ. 196-205. Πρβλ. γιὰ τὸ θέμα τοῦ τάφου τοῦ Μανουήλ Κ. 161, A. A. Vasiliev, *The foundation* κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 24), σ. 8-9, ἑλλην. μετάφρ., σ. 14-5· Χρῦσανθος Τραπεζούντος, Ἡ Ἐκκλησία Τραπεζούντος, σ. 459-60.

71. Εἶναι ἀνακριβὴς ἡ γνώμη τοῦ A. A. Vasiliev, *The foundation* κτλ. (ὑ. 24), σ. 8, ἑλλην. μετάφρ., σ. 14, πὼς ὁ Μανουήλ Κ. 161, «πέθανε προφανῶς ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ κτηνώδους ἀκρωτηριασμοῦ του», τῆς τύφλωσης· κάτι τέτοιο γιὰ τὸ Μανουήλ Κ. 161 δὲ μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 466, ἐνῶ μᾶς παρέχει τὴν πληροφορία πὼς ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης Κ. 162 πέθανε μετὰ τὴν τύφλωσή του, καθὼς ἀμέσως μετὰ ἀπὸ αὐτὴ σφάχτηκε, βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Κ. 162, ὑ. 23.

162.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς μεγάλου θεοῦ του, ἀδελφοῦ τοῦ πάππου του Ἰσαάκιου Κ. 36, τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34, ὡς και τοῦ ἐπίσης ἐκ πατρὸς θεοῦ του Ἰωάννη Κ. 84 τοῦ ἀποστάτη. Εἶναι περιεργὸ ποὺ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς γιούς του δὲν ἔδωσε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του, ἂν και τὸν βλέπομε με βασιλικὴ δορυφορία νὰ ἐπισκέπτεται στὴ μονὴ Κοσμοσωτείρας, στὴ Βῆρα, τὸ μνημα του, βλ. Χωνιάτης, σ. 363, ἀλλὰ οὔτε και ὁ Ἰσαάκιος Κ. 36 ἀναφέρει κανένα ἀπὸ τὰ παιδιὰ του, ὅπως συνηθίζοταν, στὸ Τυπικὸ του τῆς πιὸ πάνω μονῆς.

2. Χωνιάτης, σ. 140, 185, 323, 409-10, 412, 466, 557· ὁ ἴδιος, *Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β΄) Ἄγγ.* 183, ἐκδ. J. A. Van Dieten, *Orationes et epistulae*, σ. 90· Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, *MB* (1894), σ. 311, 320, 345, 349, 364, 402· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, 54, 130 και ἐκδ. Bonn, σ. 411, 413, 485.

3. Χωνιάτης, σ. 140. Πρβλ. O. Jurewicz, *Andronikos I Komnenos*, σ. 304. Εἶναι ἓνα λάθος τοῦ Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, σ. 191, και τοῦ C. Toumanoff, *On the relationship* κτλ., *Speculum* 15 (1940), σ. 304, ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ, πὼς τάχα γεννήθηκε τὸ 1156.

εκείνες περιπλανήσεις του με την έρωμένη του Θεοδώρα Κ. 142 στις χώρες της Ανατολής και του Βορρά, για να καταλύσει στον έμιρ της Κολωνίας και της Χαλδίας Σαλτούχο⁴.

Τέλη του 1178 με αρχές του 1179 έφτασε ο Ανδρόνικος Κ. 87 με τη Θεοδώρα Κ. 142 και τα παιδιά που απόκτησε απ' αυτή, καθώς και με τον Ιωάννη Κ. 162, στην ΚΠολη, και στην πόλη των βασιλέων, κοντά στ' αδέρφια του Μανουήλ Κ. 161 και Μαρία Κ. 163, έμεινε ο Ιωάννης Κ. 162, ενώ ο πατέρας τους, συγχωρεμένος απ' τον αυτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81 αναχώρησε για το Οίναιον στα παράλια του Εύξεινου πόντου· είχε τότε ο Ιωάννης Κ. 162 μιá ηλικία 20 περίπου χρονώ⁵.

Με την επάνοδό του στην ΚΠολη θά έλαβε απ' το δευτεροθείο του Μανουήλ (α') τον τίτλο του *πανσεβαστουσεβαστου*⁶.

Μετά το θάνατο του αυτοκράτορα Μανουήλ (α'), ο Ιωάννης Κ. 162, μαζί με τον αδελφό του Μανουήλ Κ. 161, πήραν το μέρος της *πορφυρογεννητης* Μαρίας Κ. 153, συνωμότησαν κατά της Αντιβασιλείας για να αποκαλυφτή η συνωμοσία και να κλειστούν στις φυλακές του *μεγάλου ιεροῦ* παλατιού, απ' τις όποιες δέ βγήκαν παρά τον Απρίλη του 1182⁷.

Καθώς ο πατέρας του ανάλαβε την επιτροπεία του νεαρού αυτοκράτορα Αλέξιου (β') Κ. 155, ο Ιωάννης Κ. 162 τιμήθηκε με ένα απ' τα πιό λαμπρά αξιώματα⁸, και μόνο μετά τη θανάτωση του Αλέξιου (β') ύψώθηκε, κατά το Νοέμβρη του 1183, στο σχήμα της βασιλείας, ως συμβασιλέας και διάδοχος του πατέρα του⁹.

Μας είναι γνωστοί οι λόγοι για τους όποιους ο Ανδρόνικος (α') Κ. 87 προτίμησε ως διάδοχο το νεώτερο γιό του απ' τον πρεσβύτερο Μανουήλ Κ.

4. Χωνιάτης, σ. 185: ἐπι-δὲ καὶ Ἰωάννου, ὄν ἐκ τῶν προτέρων καὶ γνησίων οἱ σπερμάτων συνέκδημον ἐκ Βυζαντίου ἐπήγετο, ἕως τῆς ἐς αὐτὸν αὐθις τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ ἐπαναλύσεως.
5. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, "Αλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20 καὶ 28, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 381 καὶ 390· Χωνιάτης, σ. 296,301,316. Πρβλ. F. Cognasso, *Partiti politici*, σ. 236 καὶ ὑ. 5· Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 28, πού φρονεῖ πὼς οἱ τρεῖς νεοὶ ἔμειναν στὴν ΚΠολη ὡς ἐχέγγυο τῆς πίστεως τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 πρὸς τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81.
6. Καθὼς ὁ Μανουήλ Κ. 161, ἔτσι καὶ ὁ Ἰωάννης Κ. 162 ἔλαβε τὸν πιό πάνω τίτλο, βλ. προσωπογραφίες Ἰσαάκιου Κ. 160, ὑ. 4, καὶ Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 4· ὁ πατέρας τους Ἀνδρόνικος Κ. 87, ὡς πρωτεξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα δὲν ἔφερε κανένα τίτλο, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἴδια ἢ προβολὴ τῆς συγγενικῆς του σχέσης ἀποτελοῦσε καὶ τὴν τιπλοφορία του, βλ. L. Stiernon, *Sébastes et gambros*, REB23 (1965), σ. 224.
7. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 28.
8. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 29-30.
9. Χωνιάτης, σ. 140,409-10,412,466,557· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, "Αλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 411. Τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1183 πού παντρεύτηκε ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ἦταν ἀκόμη ὑπομήφιος γιὰ τὴ συμβασιλεία, καὶ λίγο μετὰ τὸ γάμο του, τὸ Νοέμβρη, ἔκρινε ὁ Ἀνδρόνικος (α') πὼς «πολύ λίγο ἀξιος γιὰ τὸ θρόνο» ἦταν ὁ Ἀλέξιος Κ. 156, βλ. Χωνιάτης, σ. 557. Ἐτοιμέσα σὸ Νοέμβρη τοῦ 1183 ἐγινε ἡ στέψη τοῦ Ἰωάννη Κ. 162 ὡς βασιλέα.

161· κυρίως βασίστηκε στο προαγόρευμα ΑΙΜΑ παρά στην ιδιαίτερη άφροσύνη του Ἰωάννη Κ. 162 πρὸς τὸ πρόσωπό του¹⁰.

Καί μᾶς λένε μὲν πὼς ὁ Ἰωάννης Κ. 162 «μέ χαρὰ ἀκολουθοῦσε τὸν πατέρα του στὰ π λ η μ μ ε λ ο ὑ μ ε ν α ἀπέναντι τῶν ἀριστοκρατῶν καὶ τῶν δυσαρεστημένων»¹¹, ἀλλὰ ἐξίσου εἶναι ἀλήθεια πὼς δὲ στάθηκε πάντα ἕνα τυφλὸ ὄργανο τοῦ πατέρα του. Κατὰ μίμηση τοῦ πρεσβύτερου ἀδελφοῦ του ἔλεγξε τὸν πατέρα του γιὰ τὶς σκληρότητες καὶ ἀκρότητές του, καὶ δέχτηκε τὴν ἐπίθεση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ποὺ κατηγοροῦσε τοὺς γιούς του «ὡς γυναῖκες» καὶ πὼς δὲν ἐννοοῦν τὴν πολιτικὴ του, ἢ ὅποια ἀποβλέπει στὴν ἐξασφάλιση τῆς βασιλείας τους, καθὼς αὐτὸς ἐξοντῶνει τοὺς δ υ ν α τ ο ὑ ς , γιὰ νὰ μείνουν μόνο οἱ π έ ν η τ ε ς , πάνω στοὺς ὁποίους θὰ ἐξουσιάζουν¹².

Ἀνάμεσα στοὺς δυὸ πῶς κύριους ὑπουργοὺς τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, τὸ λο γ ο θ έ τ η τ ο ὕ δ ρ ὀ μ ο υ π α ν σ έ β α σ τ ο σ ε β α σ τ ὸ Στέφανο Ἁγιοχριστοφορίτη καὶ τὸ μέ γ α έ τ α ι ρ ε ι ά ρ χ η Κωνσταντῖνο Τρίψυχο, ποὺ καὶ οἱ δυὸ εἶχαν βάψει τὰ χέρια τους στὸ αἷμα τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τοῦ μακαρίτη βασιλέα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καὶ ποὺ μαζί μοιράζονταν τὸ ἔπαθλο τῆς ἐπίδειξης σκληρότητας ἀπέναντι τῶν ἀριστοκρατῶν ποὺ σέρνονταν στὶς ἀνακρίσεις καὶ στὶς φυλακές, ὑπῆρχε ἕνας κρυφὸς ἀνταγωνισμὸς στὴ διεκδίκηση τοῦ βραβείου τοῦ νὰ γίνῃ ὁ ἕνας ἀπ' τοὺς δυὸ ὁ μοναδικὸς ὑπουργὸς τῆς ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης τοῦ μονάρχη.

Πάνω σ' αὐτὸν τὸν ἀνταγωνισμὸ ὁ Ἁγιοχριστοφορίτης¹³ ποὺ ἦταν τὸ «σιδερένιο νεῦρο τῆς τυραννίδας»¹⁴ μὲ τρόπο καθαρὰ βυζαντινὸ κατηγοροῦσε στὸν αὐτοκράτορα τὸν Τρίψυχο ποὺ εἶχε φτάσει στὸ σημεῖο νὰ εἶναι «ὁ παραδυναστής» τοῦ τυράννου¹⁵, γιὰ πράματα καθόλου οὐσιώδη, καὶ ἀνάμεσα στὶς κατηγορίες ἦταν καὶ μιά ποὺ ἀναφερόταν στὸ β α σ ι λ έ α Ἰωάννη Κ. 162.

Σ' αὐτὲς τὶς κατηγορίες ὁ νεαρὸς πρίγκιπας μᾶς παρουσιάζεται σὰν ἕνα πρόσωπο φαιδρὸ καὶ ἀσήμαντο ποὺ ὀλότελα ἀνάξια θὰ ἀνέβῃ στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο.

Δὲν ὑπάρχει βέβαια καμιὰ ἀμφιβολία πὼς ὁ νεώτερος γιὸς ἦταν πολὺ κατώτερος ἀπ' τὸν πρεσβύτερο Μανουήλ Κ. 161, ἀλλὰ δὲν μπορούμε χωρὶς νὰ ἔχουμε καὶ ἄλλα τεκμήρια νὰ δεχτοῦμε σὲ ὅλη τους τὴν ἔκταση τὰ ὅσα φέρεται νὰ λήῃ σὲ βάρος του ὁ Τρίψυχος.

10. Βλ. προσωπογραφίες Ἀλέξιου Κ. 156, ὑ. 28-29, 34-36, 39-41, καὶ Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 38-39.

11. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Βοηη, σ. 411.

12. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 45.

13. Ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 409, δὲν κατονομάζεται ὁ Ἁγιοχριστοφορίτης ρητᾶ τὸν κρύβει κάτω ἀπ' τὴ φράση: «τῷ τοι καὶ κατεπόντος αὐτοῦ πρὸς Ἀνδρόνικον τῶν γνησιωτάτων τινός», πρβλ. Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 330 καὶ ὑ. 66.

14. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β΄) Ἁγγ. 183, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, σ. 225.

15. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 410: καὶ τοιοῦτο μὲν τὰ τῆς παραδυναστείας τῷ Τριψύχῳ πέρας

Είπε, μαζί με τ' άλλα, ὁ Ἀγιοχριστοφορίτης στὸν αὐτοκράτορα: « Ἀκόμη, δέσποτα βασιλέα μου, καὶ τὸ γιό καὶ διάδοχο τῆς βασιλείας σου καὶ νόμιμο κληρονόμο τῆς ἐξουσίας, τὸν ωραιότατο καὶ σὲ ὅλους πολὺ ἀγαπητὸ Ἰωάννη, δὲν παύει νὰ διασύρη ὁ Τρίψυχος, ἐλεεινὰ λέγοντας λόγια πῶς ἔνα σίχαμα ἐλέω Θεοῦ θὰ ἐγκαθιδρυθῆ στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο. Καὶ κάποτε, ἐνῶ περνοῦσε ὁ βασιλέας Ἰωάννης Κ. 162 καὶ ἀπὸ ὅλους προπέμπονταν, ὁ Τρίψυχος τὸν κοροΐδευε καὶ τὸν δυσφημοῦσε καὶ τὸν ἀποκαλοῦσε Ζιντζιφιτζί, καὶ βαθιὰ ἀναστενάζοντας εἶπε: Ὡ δυστυχημένη ἀρχὴ τῶν Ρωμαίων, τί λογιῆς αὐτοκράτορας πρόκειται πάνω σου νὰ καθῆσῃ»¹⁶.

Καὶ ἦταν ὁ Ζιντζιφιτζί, λέει ὁ Χωνιάτης, «ἔνα πανάσχιμο καὶ σιχαμερὸ ἀντράκι, μὲ μακριὰ χέρια δυσανάλογα πρὸς τὸ κοντὸ ἀνάστημά του καὶ τὸ χοντρὸ σῶμα του, ποῦ συχνάζε στὸν Ἰππόδρομο κατὰ τ' ἄλλα, ἦταν ἕνας τύπος τῆς πρωτεύουσας, ἕνας γελωτοποιὸς καὶ λαϊκὸς ξυπνάκιας ποῦ στὰ καπηλιὰ καὶ στοὺς δρόμους συνήθιζε νὰ λήη σκωπτικὰ στιχάκια καὶ αἰσχρολογίες καὶ νὰ σκορπάη τὰ γέλοια»¹⁷.

Αὐτὲς τὶς κατηγορίες τοῦ καταδότη –ποῦ ὅπως πιστεῦω ἦταν ὁ Ἀγιοχριστοφορίτης– ἀποδέχτηκε ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, «καθὼς χτύπησαν στὴν καρδιά του», καὶ πρόσταξε νὰ πιαστῆ ὁ πάλιός ἀφοσιωμένος του συνεργάτης, νὰ δημευτῆ ἢ τεράστια περιουσία του καὶ νὰ ριχτῆ στὶς φυλακὲς, ὅπου σὲ λίγο, ἕνας δῆμιος τοῦ ἐβγαλε τὰ μάτια¹⁸. Ἔτσι ὁ Ἀγιοχριστοφορίτης, ποῦ ὅπως τοῦ ἀξίζε ὁ κόσμος τὸν εἶχε βαπτίσει Ἀντιχριστοφορίτη¹⁹, ἐξουδετέρωσε τὸν Τρίψυχο, ἀλλὰ ἐμεῖς ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐσωτερικὴ διένεξη τοῦ καθεστώτος τοῦ τρόμου, πήραμε μιὰ γεύση τοῦ χαραχτήρα τοῦ Ἰωάννη Κ. 162, ἔστω κι ἀπὸ μιὰ ὄχι καὶ τόσο ἀμερόληπτη μεριά.

Ἀνάμεσα στοὺς στρατηγούς ποῦ ἔστειλε ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 νὰ βοηθήσουν στὴν ἀμυνα τῆς Θεσσαλονίκης ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας ποῦ τὴν πολιορκοῦσαν, τὸν Αὐγουστο τοῦ 1185, ἦταν καὶ ὁ βασιλέας καὶ γιὸς του Ἰωάννης Κ. 162 ποῦ ἐπικεφαλῆς στρατιωτικοῦ σώματος βρισκόταν στὴ Φιλιππούπολη. Ὅπως μαθαίνομε ὁ νεαρὸς βασιλέας, καθὼς φανταζόταν πῶς ἡ ὑπεράσπιση τῆς πολιορκημένης πόλης ἦταν μιὰ ἐπιχείρηση ὅμοια «πρὸς τὴν κατάρριψη τῶν πυλῶν τῶν Γαδειρίδων ἢ τῶν στυλίδων τῶν Διονυσίων», προτίμησε τὰ εὐχάριστα κυνήγια του στὰ δάση τῆς Φιλιππούπολης²⁰, καὶ μάταια οἱ Θεσσαλονικεῖς φώναζαν: «φτάσε, Καλο-

εἰλήφασιν.

16. Χωνιάτης, σ. 409-10.

17. Χωνιάτης, σ. 410. Πρβλ. Σπ. Λάμπρος, Οἱ γελωτοποιὸι τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ΝΕ7 (1910), σ. 391.392.394.

18. Χωνιάτης, σ. 410.

19. Χωνιάτης, σ. 381. Πάνω στὸ ὅλο θέμα πρβλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 562, ὑ. 313.

20. Χωνιάτης, σ. 412.

Ἰωάννη, νά μᾶς σώσης»· τὸ μόνο πού πέτυχαν ἦταν μετὰ τὴν ἄλωση τῆς πόλης τους, νά τοὺς φτύνουν, νά τοὺς βρίζουν καὶ νά τοὺς σπρώχνουν οἱ Νορμανδοὶ καὶ νά τοὺς ἐπαναλαμβάνουν σάν σέ ἐπωδὸ τὰ λόγια πού οἱ Θεσσαλονικεῖς στοὺ βασιλέα Καλο-Ἰωάννη Κ. 162 ἀπήθυσαν κατὰ τίς μέρες τῆς ἀγωνίας τους²¹.

Καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὸ στίς 12.IX.1185 ἔπεσε καὶ δραπετεύσε ἀπ' τὴν ΚΠολη ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 καὶ τὴν ἴδια μέρα πιάστηκε καὶ τυφλώθηκε, χωρὶς νά θανατωθῆ, ὁ πρεσβύτερος γιὸς του σ ε β α σ τ ο κ ρ α τ ο ρ α ς Μανουήλ Κ. 161. Ἡ χαρμόσυνη εἶδηση τῆς πτώσης τοῦ τυράννου δὲν ἄργησε νά φτάσῃ στὴ Φιλιππούπολη, ὅπου εἶχε τὴν ἔδρα του ὁ διάδοχος τῆς ἐξουσίας βασιλέας κύρ Ἰωάννης Κ. 162, ἐπικεφαλῆς ἑνὸς τμήματος στρατοῦ.

«Εἶχε φόβο γιὰ τὸ μέλλον» ὁ νεαρὸς βασιλέας²², καὶ ἰδοὺ τώρα ἡ μέρα τῆς Νέμεσης ἤλθε. Πρόχειρα τότε ὁ Ἰωάννης Κ. 162 σχεδίασε τὸ πῶς νά κἀνῃ γιὰ νά ἀποφυγῇ τὸν κίνδυνο πού ἔτσι φριχτὰ τὸν ἀπειλοῦσε, καὶ «ξεγελάστηκε πῶς θὰ σπληριχτῆ στὴ ν ε φ ἔ λ η τοῦ στρατεύματος πού ὡς ψυχρὸ παραγκάλισμα τὸν περιέβαλλε»· αὐτοὶ ὅμως οἱ οὐτιδανοὶ στρατιῶτες του ἔγιναν οἱ ἴδιοι οἱ δῆμοι του: «τὸν ἄρπαξαν εὐθύς καὶ τοῦ ἔβγαλαν τὰ μάτια, ἐνῶ γοερά καλοῦσε ἕνα σωτήρα καὶ δὲν τὸν εὔρισκε, καὶ μέσα σὲ φριχτοῦς πόνους κατὰστρεψε τὴ ζωὴ», «καθὼς ἄλλος δῆμιος σὲ λίγο, ὄρμησε μ' ἕνα μαχαίρι στοὺ χέρι καὶ τὸν κατὰσφαξε, γιὰ νά βάψουν αὐτὴ τὴ φορά τὰ ἴδια τὰ αἵματά του τὴν κόκκινη βασιλικὴ στολὴ πού φοροῦσε»²³.

163. *Μαρία Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1166 – † ;)*

Ἡ Μαρία¹ Κομνηνὴ κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 καὶ τῆς πρώτης νόμιμης Βυζαντινῆς συζύγου του² γεννήθηκε περὶ τὸ 1166³.

Κατὰ τὸ 1182, ὅταν ἡ Μαρία Κ. 163 εἶχε μιὰ ἡλικία 16 χρονῶ, καθὼς ἦταν «ἕνα σὲ μικρογραφία πιστὸ ἀντίγραφο τοῦ πατέρα της, πέτυχε νά διαφυγῇ ἀπ' τὸν κλοιὸ τῆς ΚΠολης, νά περάσῃ τὰ Στενά, καὶ νά πάῃ στὴ Σινώπη τοῦ Πόντου, ὅπου ἔμαθε πῶς βρισκόταν ὁ πατέρας της, καὶ νά τὸν συναντήσῃ, γιὰ

21. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 130, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 485.

22. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ., ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 54, ἐκδ. Bonn, σ. 413.

23. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 466 ὁ ἴδιος, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β΄) Ἰγγελλον 183, ἐκδ. J. A. Van Dielen, *Orationes et epistulae*, σ. 90. Πρβλ. Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 77, πού γράφει πῶς «πέθανε ἀπ' τίς συνέπειες τῆς τύφλωσης», ἐνῶ ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Χωνιάτης, Λόγος κτλ., σ. 90: μετ' οὐ πολὺ μαχαίρα πεσών...

163.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Μαρίας Κ. 85.

2. Χωνιάτης, σ. 316-17· βλ. πιὸ κάτω, ὑ. 4.

3. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 14.

νά τοῦ περιγράψει ποιά ἦταν ἡ κατάσταση στό παλάτι καί ποιο πνεῦμα ἐπικρατοῦσε στήν πρωτεύουσα»⁴.

Μάταια ἡ ἀστυνομία τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς ἀντιβασιλίσσας Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας, τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Κ. 132, «ἔψαχνε μέ ἐπιμέλεια νά τήν βρῆ μέσα στήν πρωτεύουσα, ἐκεῖνη εἶχε μέ ἐπιτυχία ἐκπληρώσει τήν ἀποστολή της, πού οὔτε ἓνας πολὺ ἐπιδέξιος ἄντρας δέν μποροῦσε νά φέρῃ σέ τέλος. Γιατί φαίνεται πῶς ἡ φύση φιλοτιμήθηκε νά προικοδοτήσῃ καί αὐτὴ μέ τήν τέχνη τοῦ νά φεύγῃ, ὅπως καί τὸν πατέρα της, γιὰ τὸν ὁποῖο πρέπει κανεὶς νά πῆ πῶς σέ ὅλη του τῆ ζωὴ κατόρθωνε συγχρόνως καί φυγὰς νά εἶναι καί νά ξεφεύγῃ ἀπὸ κείνους πού τὸν κατάτρεχαν»⁵.

Ἡ Μαρία Κ. 163 ὑπῆρξε μιὰ Ἠγερία γιὰ τὸν πατέρα της· ἐκεῖνη ἦταν πού τοῦ ἐνέπνευσε τήν ἰδέα νά ἠγηθῆ μιᾶς ἐπανάστασης, καθὼς τὸν διαβεβαίωνε πῶς «οἱ ΚΠολίτες τὸν θεωροῦν ἓνα Θεὸ πάνω στῆ γῆ μετὰ τὸν Οὐράνιο». «Αὐτὴ τήν εἰλικρινῆ διαβεβαίωση, λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, φέρνοντας συχνὰ στῆ σκέψη του ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, κατάληγε σέ διάφορα συμπεράσματα, ἀλλὰ στό τέλος ἔλαβε μιὰ ἀπόφαση, πού ὀλάκερο τὸ Σύμπαν συγκλόνισε, νά ἀρχίσῃ τοὺς ἀ κ ρ ο β ο λ ι σ μ ο ὺ ς του ἐναντίον τῆς βασιλίσσας Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας καί τοῦ πρωθυπουργοῦ της π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Κ. 132, γιὰ κατάχτηση τῆς ἐξουσίας»⁶.

Δέν εἶναι παρὰ μετὰ τὰ μέσα τοῦ Μᾶη τοῦ 1182, ὅταν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἔγινε κύριος τῆς ἐξουσίας, πού ἡ Μαρία Κ. 163 παντρεύτηκε τὸ νεαρὸ Θεόδωρο Συναδινό, ἓνα μέλος τῆς γνωστῆς μας οἰκογένειας πού ἀνῆκε στῆ βυζαντινῆ ἀριστοκρατία⁷.

4. Χωνιάτης, σ. 316-17: Ὁ δ' Ἀνδρόνικος τῆ ἐφέσει τῆς ἀρχῆς κουφιζόμενος ... τέλος καί αὐτὴν τὴν θυγατέρα Μαρὶαν δραπετίδα πρὸς αὐτὸν ἀφιγμένην, ἐπεὶ καί τοιοῦτου πατρὸς εὐχετο εἶναι, διδάσκαλον ἀπαράγραπτον τῶν κατὰ τὰ ἀρχαῖα τελευμένων ἠτύχησε. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 28-30, καί ἐκδ. Bonn, σ. 390.

5. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 28-30, καί ἐκδ. Bonn, σ. 390: Ἡ δὲ τοῦ Ἀνδρονίκου θυγάτηρ, ἡ τὸν Συναδινόν Θεόδωρον ὕστερον εἰς ἄνδρα λαβοῦσα καί ταχὺ ἀποβαλοῦσα οὐ καὶ εἰρμόν, ὡς λέγεται, φύσεως, ἐφαίνετο οὐδαμοῦ· καί μὴν ἀνεψηλαφᾶτο κατ' ἐπιμέλειαν. Ἦν δὲ ἡ αὐτῆς ἐκκλησίαθεν ἀποκρυβὴ φυγὴ πρὸς τὸν πατέρα ἕως καί εἰς Σινώπην, ἐνθα ἐκεῖνον ἐγνω εἶναι καί ἔσχεν εὐδόξως, ὡς οὐκ ἂν τις οὐδὲ ἀνὴρ δεξιώτατος. Ἔοικε γὰρ ἡ φύσις φιλοτιμήσασθαι καί αὐτῆ τέχνην τοῦ φεύγειν, καθάπερ καί τῷ πατρί, ὃν μικροῦ ἂν δεήσει τις εἰπεῖν ὡς διὰ βίου κατῶρθου τὸ καί φυγὰς εἶναι καί διαδιδράσκειν τοὺς ἐπιτρέχειν ἐθέλοντας.

6. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ., ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 30, καί ἐκδ. Bonn, σ. 390-91: Ἡ τοίνυν θυγάτηρ ἐκεῖνη οὕτως ἀνδρισμένη τὰ εἰς δρασμόν καί εἰς ἓν γενομένη τῷ πατρί καί τὰ τῆς πόλεως περιηγησαμένη τὰ τε ἄλλα ἐνέγραψεν εἰς ἀναπάλειπον ἐκείνου ψυχῆ καί ὅτι δὲ θεὸς τοῖς Κωνσταντινουπολίταις αὐτὸς περὶ γῆν μετὰ τὸν οὐράνιον. Καί τὴν καρδιακὴν γραφὴν ταύτην ἀνελίπων συχνὰ ὁ Ἀνδρόνικος καί διαλογισμοὺς ἀναβιβάζων ἀεὶ ἐν καρδίᾳ ποικίλους, ἐνικᾶται λογισμῷ ἐνί, ὅς τὸ σύμπαν εἰς φθορὰν ἐκύκησεν. Ἀρξάμενος γὰρ ἐκεῖθεν ἀκροβολίζεσθαι κατὰ τῆς βασιλίδος καί τοῦ Πρωτοσεβαστοῦ...

7. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ., ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 28, καί ἐκδ. Bonn, σ. 390, βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 5.

Αλλά αυτός ο γάμος στάθηκε άτυχος· ο γαμβρός λίγο μετά το γάμο πέθανε και φήμες κυκλοφόρησαν πως ο θάνατος αυτός δεν ήταν φυσιολογικός⁸. Αυτό είναι μία αιχμή πως είτε η γυναίκα του Μαρία Κ. 163 είτε ο πεθερός του, ο επίτροπος της αυτοκρατορικής αρχής Ανδρόνικος Κ. 87, είτε και οι δυο μαζί, προκάλεσαν στο νεαρό άριστοκράτη ένα βίαιο θάνατο ή με δηλητηρίαση ή με κάποιο άλλο μέσο.

Η Μαρία Κ. 163, καθώς φαίνεται, ήλθε σε δεύτερο γάμο με κάποιο Ρωμανό, «πού ο Ίστρος (=ό Δούναβης) ποταμός είχε πετάξει στην ΚΠολη και πέτυχε να γίνη γαμβρός του αυτοκράτορα Ανδρόνικου (α΄) Κ. 87»⁹.

Ο Ρωμανός στάλθηκε απ΄ τον αυτοκράτορα στο Δυρράχιο για να βοηθήσει τον εκεί δ ο υ κ α , το γενναίο στρατηγό Ίωάννη Δούκα έναντι των Νορμανδών της Σικελίας που είχαν εκεί άποβιβαστή. Αλλά ο αυτοκρατορικός γαμβρός στάθηκε ένας άρπαγας χωρίς κορεσμό, έτσι που «να μαράνη» τους πλούσιους Δυρραχιώτες για να πλουτίσει ο ίδιος¹⁰.

Η τρομοκρατία απ΄ την άλλη μεριά που παντού σκόρπισε ο αυτοκράτορας είχε άντανάκλαση και στο δ ο υ κ α του Δυρραχίου Ίωάννη Δούκα –αυτή ήταν που τον έκανε να προτιμήσει την αιχμαλωσία απ΄ το να πέσει στα χέρια του τυράννου– και οι ληστείες και άρπαγές του Ρωμανού, επιτάχυναν την πτώση της πόλης.

Στις 5 του Αύγουστου του 1185 οι Νορμανδοί έγιναν κύριοι του Δυρραχίου, το όποιο άλλοτε στον καιρό του Άλέξιου (α΄) Κ. 15, είχε τόσο άντισταθή έναντι των ίδιων έπιδρομέων¹¹.

Μας είναι άγνωστη ή χρονολογία θανάτου της Μαρίας Κ. 163 και κανείς λόγος δε γίνεται γι΄ αυτή κατά τα τραγικά γεγονότα της οικογενείας της, το Σεπτέμβρη του 1185.

Μόνο μία πληροφορία έχουμε, κι αυτή άοριστη, πως ο νέος κύριος, ο «άγαθότατος και φιλανθρωπότατος» αυτοκράτορας κύρ Ίσαάκιος (β΄) Ύγγ. 183 μετά την πλήρη επικράτησή του, «άνοιξε τις πύλες των άνακτόρων και σε κείνους άκόμη που είχαν παντρευτή γυναίκες συγγενείς του τυράννου»¹², και

Πρβλ. Chr. Hannick-Gud. Schmalzbauer, Die Synadenoι, JÖB25 (1970), σ. 131, άριθ. 16, όπου όμως συγγέουν τη Μαρία Κ. 163, την κόρη του Ανδρόνικου Κ. 87, προς τη Μαρία Κ. 129, την κόρη του Ανδρόνικου Κ. 76, και άποδίδουν στη Μαρία Κ. 163 ως δεύτερο και τρίτο συζυγο, τους δυο συζύγους (πρώτο και δεύτερο) της Μαρίας Κ. 129, το Θεόδωρο Δασιώτη και τον Ίωάννη Καντακουζηνό.

8. Ευστάθιος, ένθ΄ άνωτ., έκδ. Κυριακίδη, σ. 28, και έκδ. Βονν, σ. 390.
9. Ευστάθιος, ένθ΄ άνωτ., έκδ. Κυριακίδη, σ. 64, και έκδ. Βονν, σ. 423.
10. Ευστάθιος, ένθ΄ άνωτ., έκδ. Κυριακίδη, σ. 64, και έκδ. Βονν, σ. 423.
11. Ευστάθιος, ένθ΄ άνωτ., έκδ. Κυριακίδη, σ. 64, και έκδ. Βονν, σ. 423-24· Χωνιάτης, σ. 411. Πρβλ. Κ. Άμαντος, Ίστορία, τ. Β΄, σ. 364· Κ. Παπαρηγόπουλος, Ίστορία, τ. Δ΄, β΄, σ. 163-64, που κακώς κάνει το Ρωμανό «διοικητή του Δυρραχίου».
12. Μιχαήλ Χωνιάτης, Λόγος εις Ίσαάκιον (β΄) Ύγγ. 183, έκδ. Σπ. Λάμπρου, Τά Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 239: «Ω της σοφής άγαθότητος και θεοειδούς φιλανθρωπίας του αυτοκράτορος (Ίσαακίου β΄) ... σ. 241: η προσγενή τω τυραννούντι γυναίκα γήμαντες, ουχ ύστέρησαν

έδω ἔχομε ἓνα ὑπαινιγμὸ πῶς ἡ κόρη του Μαρία Κ. 163 καὶ ὁ δεῦτερος ἄντρας της Ρωμανός, δὲν εἶχαν τὴν οἰκτρὴ τύχη τῶν γιῶν του Μανουήλ Κ. 161 καὶ προπάντων τοῦ Ἰωάννη Κ. 162.

164. Ἀλέξιος Κομνηνός (γένν. 1170 – † περὶ τὸ 1199)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κομνηνός νόθος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 ἀπ' τὴν ἀνεσιὰ καὶ ἐρωμένη του Θεοδώρα Κ. 142² γεννήθηκε τὸ 1170³ σὲ μιά περιοχὴ ἀνάμεσα στὸ Ἐρζερούμ καὶ τὴ Γεωργία, ὅπου περιπλανιώνταν οἱ γονεῖς του⁴.

Ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴν περιπλάνηση μόλις κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1178 ἢ ἀρχῆς τοῦ 1179 ἔφτασαν στὴν ΚΠολη, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 μὲ τὴ Θεοδώρα Κ. 142 καὶ τὰ παιδιὰ τους Ἀλέξιο Κ. 164 καὶ Εἰρήνη Κ. 165, καθὼς καὶ τὸ νόμιμο γιὸ τοῦ πρώτου, τὸν Ἰωάννη Κ. 162. Ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 ἦταν τότε ἓνα παιδάκι 8-9 χρονῶ· φαίνεται πῶς τότε ἔμεινε μαζὶ μὲ τὴ μητέρα του Θεοδώρα Κ. 142 καὶ τὴν ἀδελφὴ του Εἰρήνη Κ. 165 στὴν ΚΠολη, ἐνῶ ὁ πατέρας αὐτῶν τῶν παιδιῶν, συγχωρεμένος ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ἀναχώρησε γιὰ τὸ Οἶναιον στὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου, ὅπου διορίστηκε κυβερνήτης⁵.

Ὅταν κατὰ τὰ μέσα τοῦ Μᾶη τοῦ 1182 ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 μπῆκε θριαμβευτὴς στὴν ΚΠολη, συνάντησε καὶ πάλι τὴ Θεοδώρα Κ. 142 καὶ τὰ παιδιὰ τους⁶.

Καθὼς ξέρομε, ἡ Εἰρήνη Κ. 165, ἀμφιθαλὴς ἀδελφὴ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 164, παντρεύτηκε τὸν Ἀλέξιο Κ. 156, νόθο γιὸ τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1183⁷, καὶ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1185 ἦλθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸν πατέρα της, καθὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος τύφλωσε καὶ φυλάκισε τὸν ἄντρα

τῆς κοινῆς εὐφροσύνης... ἀλλ' αὐτοῖς τε καὶ τούτοις πᾶσιν ὁμοῦ, τοῖς τε ἀξίοις καὶ ἀναξίοις, αἱ αὐλαὶ τῶν βασιλείων ἀναπετάννυνται καὶ ἀνέωγε τοῖς πᾶσι τὰ τοῦ βασιλέως μεγαλόψυχα σπλάγχνα...

- 164.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς προπάπου του καὶ ἐκ μητρὸς ἀντιπροπάπου του Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15.
2. Νικήτας Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 185 καὶ 295· Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτώρα κύρ Δημήτριον τὸν Δριμύν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 169· Κιννάμιος, σ. 250-51.
3. Βλ. O. Jurewicz, Andronikos I Komnenos, σ. 134: 1170, Geburt des Alexios, Sohnes Andronikos' und Theodora.
4. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 525, ὑ. 156-158.
5. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Κ. 162, ὑ. 5. Εἶναι κάτι τὸ ἀδιανόητο νὰ δεχτοῦμε πῶς στὸ Οἶναιο τοῦ Πόντου τὸν ἀκολούθησε καὶ ἡ Θεοδώρα Κ. 142, ἀφοῦ ὁ πρὸς αὐτὴ ἔρωτας τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ἦταν ἡ κύρια αἰτία τῆς ὀργῆς τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81.
6. Χωνιάτης, σ. 376-77.
7. Βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιου Κ. 156, ὑ. 11-25, καὶ ἰδιαίτερα ὑ. 24-25.

της⁸.

Αλλά για τον ίδιο τον Αλέξιο Κ. 164, δέ γίνεται κανείς λόγος κατά το διάστημα της επιτροπείας και της βασιλείας του Ανδρόνικου (α΄) Κ. 87 στις βυζαντινές πηγές.

Κάποιες πληροφορίες έχουμε γι' αυτόν απ' τις γεωργιανές πηγές, και πρέπει κανείς να ομολογήσει πως είναι απ' τα ιστορικά εκείνα πρόσωπα που οι πληροφορίες μας είναι πολύ φτωχές.

Ένας Γεωργιανός χρονικογράφος ονομάζει τον Αλέξιο Κ. 164 στενό συγγενή της βασίλισσας της Γεωργίας Θάμαρ και «εξάδελφο από πατέρα του αυτοκράτορα της Ελλάδος», και αναφέρει πως μερικοί ευγενείς της Γεωργίας επιθυμούσαν να ζητήσουν να έλθη ο Αλέξιος Κ. 164 στη Γεωργία και να παντρευτεί τη Θάμαρ⁹.

Απ' τα πιο πάνω είναι εύκολο κανείς να συμπεράνει, όπως λέει και κάποιος, πως ο Αλέξιος Κ. 164, μετά το Σεπτέμβριο του 1185 που έπεσε κι έπειτα θανατώθηκε ο πατέρας του, εγκατάλειψε την ΚΠολη και το Βυζάντιο και κατέλυσε στη Γεωργία, όπου άρτιγέννητο ακόμη βρέφος το 1170 τον είχαν πάει οι γονείς του¹⁰.

Η βασίλισσα Θάμαρ της Γεωργίας παντρεύτηκε τελικά το Ρώσο πρίγκιπα Γεώργιο Bogolyubski, για να τον χωρίσει το 1187/88, «καθώς ήταν άνικανη να ισιώσει το στραβό ξύλο», και να παντρευτεί για δεύτερη φορά ένα πρίγκιπα της Ossétie, το Δαβίδ Soslan, με τον οποίο απόκτησε τους μετέπειτα βασιλείς Γεώργιο IV Lacha (1213-1222) και Ρουσανδάνη (1222-1245)¹¹.

Δέν είναι παρά περί το 1188/89 που ο Αλέξιος Κ. 164 παντρεύτηκε τη Μαρία, μία Γεωργιανή¹².

Ήταν ή Μαρία μία άπλη άσθή; Ήταν μία κόρη κάποιου μέλους της γεωργιανής άριστοκρατίας ή και αυτού του βασιλικού γεωργιανού οίκου των Παγκρατιδών; Κάποιοι έκαναν διάφορες ύποθέσεις: είπαν πως πιθανόν να ήταν κόρη του εφήμερου βασιλέα της Γεωργίας Δαβίδ IV (1155) και άρα μία πρωτεξαδέλφη της Θάμαρ ή μία νόθος κόρη του Γεώργιου III και άρα μία έτεροθαλής αδελφή της Θάμαρ¹³. Τίποτε όμως απ' αυτά δέν είναι βέβαιο.

Εκείνο που γνωρίζουμε είναι πως ο Αλέξιος Κ. 164 απ' τη Μαρία απόκτησε

8. Βλ. προσωπογραφία Αλέξιου Κ. 156, ύ. 47-49.

9. Brosset, Histoire de la Géorgie, St Petersburg 1849, σ. 412-13. Πρβλ. A. Kunik, The Foundation of the Empire of Trebizond, Uch. Zap. of the Imp. Acad. of Sciences in St. Petersburg, πρώτη και τρίτη συνεδρία, II (1854), σ. 719· F. Cognasso, Partiti politici, σ. 235-36 και ύ. 1 της σ. 236.

10. Βλ. A. Kunik, The Foundation, ένθ' άνωτ., σ. 717-18, ύ. 18· A.A. Vasiliev, The Foundation κτλ., Speculum 11 (1936), σ. 7, έλλην. μετάφρ., σ. 13.

11. A. Manuvelichvili, Histoire de Géorgie, Paris 1951, σ. 185.

12. C. Toumanoff, Manuel de Généalogie et de Chronologie pour l'histoire de la Caucasic chrétienne (Arménie-Géorgie-Albanie), Roma 1977, σ. 57.

13. Szaboles de Vajay, Έπιστολή προς έμέ της 5ης.Ι.77. Για τις ανάμεσα στους Παγκρατιδες συγγενικές σχέσεις, βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ύ. 43.

περι τὸ 1190/95 ἓνα γιό, τὸ Γεώργιο Ι Κ. 245 ποὺ ἐπονομάστηκε Μεγάλος καὶ ποὺ ἐγίνε πρῶτος «βασιλέας» τοῦ Alastani, ὑποτελῆς στοὺς βασιλεῖς τῆς Γεωργίας¹⁴.

Τριεγγονός τοῦ Ἀλέξιου Κ. 164 καὶ τῆς Μαρίας τῆς Γεωργιανῆς ὑπῆρξε ὁ Ἀνδρόνικος Ι Κομνηνός (1339-1348), ἀπ' τὸν ὁποῖο οἱ «βασιλεῖς» τοῦ Alastani Κομνηνοὶ ἀποκλήθηκαν Andronikaschvili¹⁵.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 πέθανε στὴ νεαρὴ ἡλικία τῶν 29 χρονῶ περι τὸ 1199¹⁶.

Γιὰ τὴν τύχη τῆς γυναίκας του Μαρίας δὲ γνωρίζομε τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπ' τὸ γάμο της μὲ τὸν Ἀλέξιο Κ. 164.

Βλέπομε λοιπὸν πὼς ἐκτὸς ἀπ' τοὺς Μεγάλους Κομνηνοὺς τῆς Τραπεζούντας, καὶ ἄλλοι Κομνηνοὶ, ἀπόγονοι τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, βασιλεύσαν σ' ἓνα ἄλλο κράτος, αὐτὸ τοῦ Alastani, μὲ πληθυσμὸ ὅμως μὴ ἑλληνικό.

165. *Εἰρήνη Κομνηνὴ (γένν. 1171 – † ;)*

Ἡ Εἰρήνη¹ Κομνηνὴ νόθος κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ἀπ' τὴν ἀνεψιὰ καὶ ἐρωμένη του Θεοδώρα Κ. 142² γεννήθηκε τὸ 1171³, κατὰ ποὺ φαίνεται στὴ Γεωργία⁴.

Ὄταν ἡ Εἰρήνη Κ. 165 ἔφτασε στὴν ΚΠολη κατὰ τὸ 1178/79 μετὰ τίς περιπλανήσεις τῶν γονέων της, ἦταν ἓνα κοριτσάκι 7-8 ἐτῶν⁵.

Ἀπὸ τότε ἡ μικρὴ Εἰρήνη Κ. 165 δὲν ξαναεἶδε τὸν πατέρα της παρά κατὰ τὰ

14. C. Toumanoff, Manuel κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 57. Τὸ ὄνομα Γεώργιος θὰ δόθηκε, χωρὶς ἀμφιβολία, σὲ θυμίαση τοῦ βασιλέα Γεώργιου ΙΙΙ τῆς Γεωργίας.

15. C. Toumanoff, Manuel κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 58. Ἄρα οἱ Andronikaschvili-Κομνηνοὶ δὲν πῆραν τὴν ἐπωνυμία ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, ἀλλὰ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Ι Κ. τοῦ Alastani. Ὁ Μ. Kursanskis, L'empire de Trébizonde et la Géorgie, REB35 (1977), σ. 240, σωστά παρατηρεῖ πὼς «οἱ Andronikaschvili δὲν πῆραν τὸ ἐπίθετο ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα (Ἀνδρόνικο α' Κ. 87), ἀλλὰ ἀπὸ ἓνα ἄλλο Ἀνδρόνικο», τὸν ὁποῖο ὅμως θεωρεῖ «πιθανὸν ἓνα γιό τοῦ Ἀλέξιου Κ. 164 τοῦ νόθου», ἐνῶ δὲν ἦταν παρά ἓνας τριεγγονός αὐτοῦ τοῦ τελευταίου.

16. C. Toumanoff, Manuel, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 57.

165.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς μάμμης τῆς Εἰρήνης, συζ. τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36, καὶ τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης τῆς Εἰρήνης Διπλοσυναδηνῆς, συζ. τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78.

2. Νικήτας Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 185 καὶ 295· Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτώρα κύρ Δημήτριον Δριμύν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 169· Κίνναμος, σ. 250-51.

3. Ἡ Εἰρήνη Κ. 165 γεννήθηκε ἀμέσως μετὰ τὸν Ἀλέξιο Κ. 164 καὶ τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1183 παντρεύτηκε, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 526, ὑ. 161.

4. Τὸ 1170 ποὺ γεννήθηκε ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 οἱ γονεῖς του ἔφτασαν στὴ Γεωργία, βλ. Ο. Jurewicz, Andronikos I. Komnenos, σ. 134. Ἡ Εἰρήνη Κ. 165 πρέπει νὰ γεννήθηκε στὴ Γεωργία ἢ καὶ σὲ κάποια γειτονικὴ πρὸς αὐτὴ χώρα, ἀν οἱ γονεῖς της μετακινήθηκαν.

5. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Κ. 162, ὑ. 5.

μέσα του Μάη του 1182· ήταν τότε που ο φιλορώμαιος⁶ ή καλύτερα μισορώμαιος⁷ Ανδρόνικος Κ. 87 εγκατάλειπε την ασιατική άκτῆ του Βοσπόρου για νά αποβιβασθῆ ἀπὸ μιὰ τριήρη στὴν ΚΠολη, ψέλνοντας τὸ στίχο του Δαβίδ: « Ἐπίστρεψε, ψυχὴ μου, στὴν ἀνάπαυσή σου, γιατί ὁ Κύριος με εὐεργέτησε καὶ ἔσωσε τὴν ψυχὴ μου ἀπ' τὸ θάνατο καὶ τὰ μάτια μου ἀπ' τὰ δάκρυα καὶ τὰ πόδια μου ἀπὸ γλίστρημα»⁸.

Δὲν ἦταν ἡ Εἰρήνη Κ. 165 παρὰ δωδεκάμισι χρονῶ, ὅταν τὸν Ὀχτώβρη του 1183, ὁ πατέρας της με χίλιες δυὸ δυσκολίες ἀπ' τὴ μεριά τῆς Ἐκκλησίας τὴν πάντρεψε με τὸν ὠραῖο καὶ νεαρό σεβαστοκράτορα Ἀλέξιο Κ. 156, τὸ νόθο γιὸ του Μανουὴλ (α') Κ. 81⁹.

Καὶ ἦταν ἡ δόξα της μεγάλη, ντυμένη μέσα στὰ χρυσὰ καὶ τὰ μεταξωτά, στολισμένη με σάπφειρους καὶ διαμαντικά, στὸ ὠραῖο της παλάτι· καὶ γιὰ μιὰ στιγμή ὄνειρευτήκε ἡ καλύτερα βεβαιώθηκε πὼς στὸ πλευρὸ τῆς πρώτης βασίλισσας καὶ αὐγούστας, τῆς κυρᾶς Ἄννας τῆς Φραγκίας, τῆς νέας συζύγου του πατέρα της, του σφετεριστῆ του θρόνου, θὰ γίνῃ κι αὐτὴ μιὰ δευτέρη βασίλισσα.

Ἄλλιωὺς ὅμως εἶχαν δεῖ οἱ πολὺ σοφοὶ ἀστρολόγοι, καὶ ἀντὶ του ἀντρός της, του «πατριζοντος στὴν ὄψη καὶ ἀκμαίου στὰ χέρια καὶ μειλίχου καὶ καλοδεχτικοῦ», του πολὺ στοχαστικοῦ Ἀλέξιου Κ. 156, αὐτὸς ὁ ἐλαφρό-μμαλος ἀδελφός της Ἰωάννης Κ. 162, ὁ «δεύτερος Ζιντζιφιτζης», προβλήθηκε β α σ ι λ έ α ς, κατὰ τὸ προαγόρευμα ΑΙΜΑ¹⁰.

Κι ἀπὸ τότε ἐζήσε γιὰ εἴκοσι ὀλάκερους μῆνες στὸ λαμπρὸ παλάτι της ἡ σεβαστοκρατόρισα κυρὰ Εἰρήνη Κ. 165 ἀνάμεσα σὲ λογίους καὶ σοφοὺς που ὡς ἓνα φιλόμουσο ἄρχοντα κύκλωναν τὸν ἄντρα της, μ' ἐπικεφαλῆς τὸ νεαρὸ Μάμαλο, που τις διάβαζε τὰ β α σ ι λ ο γ ρ ά φ ι α, χαρτία τινὰ που προφήτευαν πὼς ἡ βασιλεία ἀσφαλῶς στὸν ἄντρα της θὰ περιέλθῃ¹¹.

Σιωπηλές καὶ συλλογισμένες ἄκουγαν τὰ λόγια αὐτὰ οἱ Μοῖρες, ξέροντας πολὺ καλὰ πὼς ἄλλιωὺς τὰ πράματα θὰ ἔλθουν.

Οἱ προφητεῖες ἐνέπνευσαν τὴν πλοκὴ συνωμοσίας· καὶ ἦταν Ἰούνιος του 1185, που ἡ συνωμοσία ἀποκαλύφθηκε, καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 πιάστηκε καὶ οἰκτρὰ τυφλώθηκε καὶ ρίχτηκε σ' ἓνα πύργο ἑνὸς φρουρίου στὴ Χηλὴ του

6. Νικήτας Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 298: ὡς φιλορώμαιον ἄνδρα... Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτῶρα κύρ Νικηφόρον Προσοῦχον, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 144: Οὕτω φιλοβασιλεὺς καὶ φιλορώμαίος ἐστὶν ὁ τῶν Κομνηνῶν χρυσοῦς βόστρυχος, ὁ μέγας Ἄνδρόνικος.

7. Νικήτας Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β') Ἄγγ. 183, ἐκδ. I. A. van Dielen, Orationes et epistulae, σ. 98: καὶ ὁ μισορῶμαίος Ἄνδρόνικος...

8. Νικήτας Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 331.

9. Νικήτας Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 339.

10. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 557.

11. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 403 καὶ 405-6.

Πόντου· οί λόγοι και οί σοφοί κι αὐτοί τυφλώθηκαν και πλήθη αὐλικῶν και ὑπηρετῶν φυλακίστηκαν· κι ὁ Μάμαλος πού τήν ἄνοδο στη βασιλεία γιά τόν κύριό του εἶχε προβλέψει, μέ καμάκια ἀπό ἀπαισίους καμινευτές σπρώχτηκε μέσα σέ τεράστια φωτιά και ψήθηκε ζωντανός γιά νά παρατεθῆ σ' ἓνα νέο τραπέζι Ἐρινύων και Τελχίνων, στό τραπέζι τοῦ πατέρα της Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, τοῦ νέου Καμβύση ἢ νέου Ταρκύνιου ἢ νέου Ἐχέτου ἢ νέου Φάλαρι¹².

Και μονώτατη ἔμεινε ἡ δεκαετηράχρονη Εἰρήνη Κ. 165· θαρραλέα τότε ἡ ἔγγαμη παιδοῦλα, «γοερά θρήνησε γιά τόν ἀγαπημένο της ὁμόκοιτο, και κόβοντας τὰ μαλλιά της ἔγινε μοναχή, ἂν και προσταγή εἶχε λάβει ἀπ' τόν πατέρα της νά μὴν κλάψη γιά τόν ἄντρα της, ἂν εἶναι μιὰ κόρη φιλοπάτωρ, κι ἂν ἀγαπή τὸ σπορέα της, και μᾶλλον νά σιχαθῆ τὸ συμμετοχο τῆς κλίνης της, και τήν ἀγάπη και τήν ἀφοσίωση πού τοῦ εἶχε νά τῆ μεταβάλῃ σέ μίσος». Γι' αὐτὸ κι ὁ πατέρας της, ὁ νέος Καμβύσης κύρ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 ὁ βασιλέας, «τὴν ἀποστράφηκε, τὴν ἔβγαλε ἀπ' τὴν καρδιά του και δὲ θέλησε πιά νά τῆ δῆ μπροστά του»¹³.

Σέ λίγο, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1185, μέσα στό μοναστήρι της ἄκουσε ἡ κυρά Εἰρήνη Κ. 165, ἂν δὲν εἶδε, τὴν τραγικὴ πτώση τοῦ πατέρα της, τοῦ νέου Καμβύση, τὴν τύφλωση τοῦ ἀδελφοῦ της, τοῦ δικαίου κύρ Μανουήλ Κ. 161, τὴν τύφλωση και σφαγὴ τοῦ ἄλλου ἐκείνου ἀδελφοῦ της, τοῦ βασιλέα κύρ Ἰωάννη Κ. 162, και τέλος τῆ θορυβώδη διαπόμπευση και οἰκτρὴ θανάτωση τοῦ πατέρα της, και φάνηκε πὼς ἀφανίστηκε ἡ ἔνδοξη γενιά της¹⁴.

Μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴν τέφρα, κάποιοι σπινθῆρες πού ὑπολείφτηκαν, ὁ ἀμφιθαλὴς ἀδελφός της Ἀλέξιος Κ. 164 και οἱ ἀνεψιοί της Ἀλέξιος Μέν. Κομνηνός 243 και Δαβίδ Μέν. Κομνηνός 244, ἴδρυσαν βασιλεία ὀλάκερα πού ἔζησαν γιά αἰῶνες.

Ὅσο γιά τόν ἄντρα της, τὸν ὠραῖο ἀλλὰ τυφλὸ Ἀλέξιο Κ. 156, δὲν τὸν ξαναεἶδε πιά στη ζωὴ της¹⁵.

Ἀψίνθι και δατούρα και ἀκόνιτο και ἔλλεβορο και κώνειο πότισε ἡ ζωὴ ἀπ' τὰ παιδικὰ της ἀκόμη χρόνια τῆ μοναχῆ κυρά Εἰρήνη Κ. 165, και ἀπ' τὰ φύλλα τους και τ' ἄνθη τους θὰ ἤθελε στεφάνι νά πλεχτῆ και μέ κινήσεις ἀργές νά ἐναποτεθῆ στὸν πενιχρὸ της τάφο, ἐκεῖ στό γυναικεῖο μοναστήρι, ὅπου τάφηκε, ἔπειτ' ἀπὸ μιὰ ζωὴ τόσο πολυκύμαντη και τόσο ἄγονη.

12. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 401-6.

13. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 402.

14. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 455-58.

15. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 556-60· Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, μητροπολίτης Ναυπάκτου, Ἐπιστολὴ πρὸς Γεώργιον Βαρδάνην, μητροπολίτην Κερκύρας, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, VV13 (1906), σ. 346-47.

166. Ἰσαάκιος ἄγγελος (γένν. περί τὸ 1155 – † 1203;)

Ὁ Ἰσαάκιος¹ ἄγγελος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90², εἴτε ἀπ' τῆ νόμιμη σύζυγό του Ζωῆ Δούκαινα εἴτε ἀπὸ κάποια ἄλλη νόμιμη σύζυγο ποὺ προηγήθηκε ἀπ' αὐτή³, γεννήθηκε περί τὸ 1155⁴.

- 166.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς θείου του Ἰσαάκιου ἄγγελου Δούκα 96 καὶ τοῦ ἐπίσης ἐκ πατρὸς μεγάλου θείου του Ἰσαάκιου Κ. 36.
2. Χωνιάτης, σ. 447: συμπαραγίνεται δὲ οἱ καὶ τὴν αὐτὴν στάσιν ἀσπάζεται ὁ πρὸς πατρός Ἰσαακίω (183) θεῖος, Ἰωάννης ὁ Δούκας (90), καὶ ὁ τούτου υἱὸς Ἰσαάκιος (166). Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἔκδ. Κ. Σάθα, MB7 (1894), σ. 356.
3. Στὴ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 641-42, ὑ. 5, δέχτηκα πὼς ἡ γυναῖκα ποὺ περί τὸ 1150 παντρεύτηκε ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 εἴτε ἦταν κάποια, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα δὲ γνωρίζομε, εἴτε καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ Ζωῆ Δούκαινα, κόρη κάποιου Κωνσταντίνου Δούκα καὶ κάποιας Ἄννας Κ., ἀλλὰ αὐτὴ ἡ Ἄννα Κ. δὲν μπορούσε νὰ ἦταν ἡ Ἄννα Κ. 140, ἡ κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 397, ὑ. 32. Χωρὶς καμιὰ ἀμφιβολία γιοὶ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 ἀπ' τὴν πιὸ πάνω Ζωῆ Δούκαινα ἦσαν ὁ Θεόδωρος Δούκας Κομν. ἄγγ. 168, ὁ Μανουὴλ Δούκας 169 καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας Κομν. 170. Ὁ Ἄντ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νικαίας-Ἠπείρου, Ἀθήναι 1898, σ. 49, γράφει: «Ὁ πατὴρ τοῦ Μιχαήλ (174) –δηλ. ὁ Ἰωάννης Δούκας 90– εἶχε σύζυγον τὴν Ζωῆν Δούκαιναν, ἐξ ἧς ἀπέκτησέ τρεῖς υἱοὺς Κωνσταντῖνον, Θεόδωρον καὶ Μανουήλ, οἵτινες ἐκ τῆς νομίμου μητρὸς των προσέλαβον καὶ τὴν προσωνυμίαν τοῦ Δουκός (sic), ἣν διετήρησε καὶ ὁ Μιχαήλ Α' (174) καίτοι νόθος». Αὐτὰ δὲν εἶναι ὠσαύτα, γιατί οἱ γιοὶ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, τόσο οἱ νόμιμοι ὅσο καὶ ὁ νόθος, πῆραν καὶ τὴν προσωνυμία Δ ο ὑ κ α ς (καὶ ὄχι Δούξ) ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιον πατέρα τους –τὸν Ἰωάννη Δούκα 90– ποὺ ἦταν ἕνας γιὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 38, ἕνας ἐγγονὸς τῆς Εἰρήνης Δούκαινας καὶ ἕνας τριεγγονὸς τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Δούκα. Ὁ Ἰσαάκιος ἄγγ. 166 καὶ ὁ Ἀλέξιος Δούκας Κομν. ἄγγ. 167 ὅμως, νόμιμοι γιοὶ ἐπίσης τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, προέρχονταν ἀπ' τὴν πιὸ πάνω Ζωῆ Δούκαινα; Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὑπάρχει μιὰ ἀπόσταση στὶς χρονολογίες τῆς γέννησής τους, ποὺ κι αὐτές εἶναι πιθανές, βλ. πιὸ κάτω, ὑ. 4. Ὁ D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, Oxford 1958, σ. 21-2 καὶ ὑ. 10, γράφει γιὰ τὸν Ἰσαάκιον ἄγγ. 166: «was perhaps a child of a previous marriage». Αὐτὸ, τὸ νὰ ἦταν ὁ Ἰσαάκιος ἄγγ. 166 τέκνον ἐνὸς προηγούμενου γάμου καθόλου δὲν ἀποκλείεται, καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν Ἀλέξιο Δούκα Κομν. ἄγγ. 167, πὼς πιθανὸν νὰ μὴ προέρχονταν ἀπ' τὴν Ζωῆ Δούκαινα, ἀλλὰ ἀπὸ μιὰ προηγούμενη νόμιμη σύζυγο. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ θεωρῶ ὀλίτελα ἀπαράδεχτο εἶναι αὐτὸ ποὺ προβλήθηκε ἀπ' τὸν G. Ostrogorsky, *Vozvysenie roda Angelou*, Belgrade 1936, σ. 111-26, πρβλ. L. Stiernon, *Les origines du despotat d'Épire*, REB17 (1959), σ. 114-15, ποὺ υιοθέτησε καὶ ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 278 (Μερικὸ Στέμμα τῶν Ἀγγέλων), πὼς ὁ Ἰσαάκιος ἄγγ. 166 ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 ἀπ' τὴν πρώτη γυναῖκα του καὶ πὼς αὐτὴ ἦταν μιὰ κόρη τοῦ Μανουήλ Ἄνεμά καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79. Μιὰ κόρη τοῦ Μανουήλ Ἄνεμά πραγματικὰ παντρεύτηκε ἕνα Ἰωάννη ἄγγελο, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ἄγγελος ἦταν γιὸς τοῦ πρωτονοβελήσιμου Μιχαήλ ἄγγελου, βλ. E. Miller, *Poésies inédites de Théodore Prodrome*, *Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France* 17 (1883), σ. 55-7, καὶ ὄχι γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου ἄγγελου καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 38, τῶν ὁποίων γιὸς ἦταν ὁ Ἰωάννης Δούκας 90, ὁ πατέρας τοῦ Ἰσαάκιου ἄγγ. 166. Βλ. καὶ προσωπογραφία Μαρίας Κ. 146, ὑ. 4.

Ο Ισαάκιος Ἀγγ. 166 τὸ ἑσπέρας τῆς 11ης.ΙΧ.1185, πού ὁ πρωτεξά-
 δελφός του Ἰσαάκιος Ἀγγ. 183 κατάφυγε ξιροφόρος στό ναό τῆς ἀγία-

4. Ἐνα ἀπ' τὰ προβλήματα τῆς γενεαλογίας τῶν Κομνηνῶν εἶναι ἡ σειρά προτεραιότητας καί οἱ χρονολογίες γέννησης τῶν παιδιῶν τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 καί τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἀγγ. 93, γιῶν τῆς Θεοδώρας Κ. 38. Ὡς πρώτους κατά γέννηση γιούς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 πρέπει ἀναμφίβολα νά θεωρήσουμε τόν Ἰσαάκιο Ἀγγ. 166 καί τόν Ἀλέξιο Δούκα Κομν. Ἀγγ. 167, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται νά ἔχουν δράση, ὁ μὲν πρώτος τὸ 1185, βλ. Χωνιάτης, σ. 447, ὁ δὲ δεύτερος τὸ 1187, βλ. Χωνιάτης, σ. 483. Ἴσως ὁ Ἰσαάκιος 166 νά εἶχε τὸ 1185 μιά ἡλικία 30 χρονῶ, ὁπότε πρέπει νά γεννήθηκε περί τὸ 1155· ὁ Ἀλέξιος 167 ἴσως κατά τὸ 1187 νά εἶχε μιά ἡλικία 26/7 χρονῶ, ὁπότε πρέπει νά γεννήθηκε περί τὸ 1160. Ὁ νόθος Μιχαὴλ Δούκας Κομν. Ἀγγ. 174, ὅπως μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 700, τὸ 1201, ἦταν ἕνας νέος ἄντρας: «νέος ὦν καὶ αὐθάδης...» Εἶναι βέβαιο πῶς οἱ περινεότητας χαρακτηρισμοὶ πού μᾶς δίνουν οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς δὲν ἔχουν σταθερὴ ἀξία, γι' αὐτὸ καὶ ὄχι ἀβάσιμα μπορούμε νά ὑποθέσωμε πῶς ὁ Μιχαὴλ 174 ἦταν τότε ἕνας περίπου τριαντάρης καὶ ἄρα γεννημένος περί τὸ 1170. Καὶ τώρα ἐρχόμαστε στοὺς τρεῖς νόμιμους γιούς πού εἶναι βέβαιο πῶς προέρχονταν ἀπ' τὴ Ζωὴ Δούκαινα. Ποιὸς ἀπ' τοὺς τρεῖς, τὸ Θεόδωρο 168, τὸ Μανουὴλ 169 καὶ τὸν Κωνσταντῖνο 170 ἦταν ὁ πρεσβύτερος καὶ ποιὸς ὁ νεώτερος; Ὁ D. Polemis, *The Doukai*, σ. 89-91, τοὺς παραθέτει κατὰ τὴν πῖο πάνω σειρά καὶ ἀντίστοιχα τοὺς δίνει τοὺς ἀριθμούς: 42 Theodoros, 43 Manuel καὶ 44 Konstantinos, γι' αὐτὸ κι ἐγὼ ἀκολούθησα αὐτὴ τὴ θέση τῆς κατὰ σπουδιαιότητα προτεραιότητας. Ὁ Ἀντ. Μηλιαράκης, *Ἱστορία Νικαίας-Ἡπείρου*, σ. 49, προτάσσει ἀπ' τὸ Θεόδωρο τὸν Κωνσταντῖνο: Κωνσταντῖνος, Θεόδωρος καὶ Μανουὴλ, καὶ τὴν ἴδια σειρά ἀκολουθεῖ ὁ D. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 236, *Despots of Epiros: Constantine, Isaac, Anna, Michael, Theodore, Manuel*. Ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 λεγόταν Κωνσταντῖνος (Ἄγγελος) καὶ αὐτὸ βαρύνει γιὰ νά θεωρηθῇ ὁ Κωνσταντῖνος 170 ὡς ὁ πρωτότοκος τῶν τριῶν νόμιμων γιῶν πού ἀσφαλῶς προῆλθαν ἀπ' τὴ Ζωὴ Δούκαινα. Ἀλλὰ ποιὸς μπορούμε νά θεωρήσωμε ὡς πιθανὸς χρονολογίες γέννησης; Ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας 170 πιθανόν νά εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο Δούκα πού ἀναφέρεται ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 756, ὡς ἕνας ἀντίπαλος τοῦ Κωνσταντῖνου Λάσκαρι κατὰ τὴ νύχτα τῆς 12ης τ' Ἀπριλίου τοῦ 1204, βλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 91, ἀριθ. 44, ὑ. 1, καὶ σ. 195, ἀριθ. 235· ὁ Κωνσταντῖνος Λάσκαρις, ἀδελφός τοῦ Θεοδώρου (α') Λάσκαρι Κομν., ἦταν λίγο μεγαλύτερος ἀπ' τὸ Θεόδωρο (α'), ὁ ὁποῖος εἶχε γεννηθῆ περί τὸ 1174, βλ. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Heisenberg, σ. 31, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 34, πρβλ. Ἀντ. Μηλιαράκης, *Ἱστορία Νικαίας-Ἡπείρου*, σ. 136. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀβέβαιο στοιχεῖο βαρύνει πρὸς τὴ γνώμη πῶς ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας Κομν. 170 ἦταν ὁ πρεσβύτερος τῶν τριῶν ἀδελφῶν, γεννημένος περί τὸ 1172. Ὁ Θεόδωρος 168 πέθανε λίγο μετὰ τὸ 1253 σὲ γεροντικὴ ἡλικία καὶ πρέπει νά γεννήθηκε περί τὸ 1180/85, καὶ ὁ Μανουὴλ 169 πέθανε περί τὸ 1241 καὶ πρέπει νά γεννήθηκε περί τὸ 1186/88. Ὡς συμπέρασμα τῶν πῖο πάνω βγαίνουν τὰ ἐξῆς: α) Ἄν ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 ἔλαβε μιά καὶ μόνη σύζυγο, περί τὸ 1150, τὴ Ζωὴ Δούκαινα, ἀπ' αὐτὴ προῆλθαν ὁ Ἰσαάκιος 166 πού γεννήθηκε περί τὸ 1155, ὁ Ἀλέξιος 167 πού γεννήθηκε περί τὸ 1160, ὁ Κωνσταντῖνος 170 πού γεννήθηκε περί τὸ 1172, ὁ Θεόδωρος 168 πού γεννήθηκε περί τὸ 1180/85 καὶ ὁ Μανουὴλ 169 πού γεννήθηκε περί τὸ 1186/88, καὶ μόνος ὁ Μιχαὴλ 174 πού γεννήθηκε περί τὸ 1170 ἦταν καρπὸς ἔνωσης μὲ μιά ἐρωμένη μὲ τὴν ὁποία ὁ Ἰωάννης 90 συνδέθηκε περί τὸ 1168/69· β) καὶ τὸ πῖο πιθανὸ εἶναι: ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 περί τὸ 1150 παντρεύτηκε κάποια, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα παραμένει ἄγνωστο καὶ ἀπ' αὐτὴ προῆλθαν ὁ Ἰσαάκιος 166 καὶ ὁ Ἀλέξιος 167, καὶ ἀφοῦ χήρευσε ἀπ' αὐτὴ, παντρεύτηκε περί τὸ 1170 τὴ Ζωὴ Δούκαινα ἀπ' τὴν ὁποία προῆλθαν ὁ Κωνσταντῖνος 170, ὁ Θεόδωρος 168 καὶ ὁ Μανουὴλ 169, ἐνῶ ὁ

Σοφιάς, μαζί με τον πατέρα του Ιωάννη Δούκα 90, «προσέτρεξαν στο πλευρό του Ισαάκιου Ἐγγ. 183 πού κινδύνευε, ὄχι γιατί ἦσαν συμμετοχοί τῆς σφαγῆς τοῦ Στέφανου Ἀγιοχριστοφορίτη, ἀλλά γιατί εἶχαν δώσει ἀναγκαστικά γραφτὲς ἐγγυήσεις γιὰ τὴν πίστη καὶ ἀφοσίωση τοῦ Ἰσαάκιου Ἐγγ. 183 πρὸς τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, ὅπως καὶ κείνος εἶχε δώσει γιὰ αὐτούς.

Καὶ οἱ τρεῖς μαζί, καθὼς σὲ λίγο ἐπρόκειτο νὰ πιαστοῦν καὶ νὰ θανατωθοῦν, ἦσαν φοβισμένοι καὶ ἔτρεμαν καὶ τὰ δόντια τους κροτάλιζαν, καὶ ἱκετευτικά παρακαλοῦσαν τοὺς συγκεντρωμένους νὰ τοὺς συμπαρισταθοῦν καὶ νὰ τοὺς βοηθήσουν σ' αὐτὴ τὴν κρίσιμη στιγμή τους τοῦ ἔσχατου κινδύνου. Καὶ δὲν ἦσαν λίγοι ἐκεῖνοι πού συμφωνοῦσαν πρὸς τὴν αἴτησή τους καὶ πού συμμαριζόνταν τὴν κατάστασή τους καὶ λυποῦνταν γι' αὐτή»⁵.

Ἡ ἀπουσία τῶν ἐκπροσώπων τῆς ἐξουσίας ἔλυσε τὴ γλώσσα τῶν συγκεντρωμένων, γιὰ νὰ ὑποσχεθοῦν πῶς θὰ προσφέρουν κάθε λογῆς βοήθεια.

Ἀλλὰ ὅλη τὴ νύχτα τῆς 11ης πρὸς τὴ 12η τοῦ Σεπτεμβρίου, οἱ Ἄγγελοι καρδιοχτυποῦσαν μέσα στὸ ναὸ καὶ γοερὰ παρακαλοῦσαν νὰ σωθοῦν ἀπ' τὸ θάνατο. Μὲ τίς πολλὲς ἱκεσίες καὶ παρακλήσεις μπόρεσαν νὰ πείσουν μερικοὺς νὰ ἀσφαλίσουν τίς πύλες τοῦ ναοῦ καὶ νὰ φέρουν μέσα φῶτα. Καὶ τὸ λαμπρὸ παράδειγμα αὐτῶν τῶν θαρραλέων ὑπερασπιστῶν τῶν τριῶν Ἀγγέλων, μιμήθηκαν καὶ ἄλλοι.

Μόλις τὸ πρωῖ τῆς 12ης τοῦ Σεπτεμβρίου οἱ Ἄγγελοι ἀνάπνευσαν, καθὼς εἶδαν στὸ πλευρὸ τους ὀλάκερο τὸν πληθυσμὸ τῆς πρωτεύουσας καὶ ἀκούγαν τίς ἰαχές τῶν ἀγανακτημένων πολιτῶν πῶς ὁ Ἰσαάκιος Ἐγγ. 183 πρέπει νὰ ἀναγορευτῆ αὐτοκράτορας καὶ ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 νὰ καθαιρεθῆ καὶ νὰ λογοδοτήσῃ γιὰ τὰ ἔργα του.

Τὸ ἀνοιγμα τῶν φυλακῶν καὶ ἡ ἐξοδος τῶν φυλακισμένων καὶ μάλιστα τῶν ἀριστοκρατῶν, ἀναψε πῖο πολὺ τὴν ἐπανάσταση. Οἱ Ἄγγελοι ὄχι μόνον εἶχαν σωθῆ ἀπ' τὸ θάνατο, ὅπως ζήτησαν ἱκετευτικά στὴν ἀρχή, ἀλλὰ βρέθηκαν καὶ στὰ σκαλοπάτια τοῦ περιπόθητου αὐτοκρατορικοῦ θρόνου⁶.

Καὶ γιὰ μιά στιγμή, ὁ Ἰσαάκιος Ἐγγ. 166 εἶδε τὴ φαλακρὴ κεφαλὴ τοῦ πατέρα του Ιωάννη Δούκα 90 νὰ προβάλλῃ γιὰ νὰ δεχτῆ τὸ στέμμα τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου, πού κρέμονταν πάνω ἀπ' τὴν ἁγία τράπεζα τῆς ἁγία-Σοφιάς καὶ πού κάποιος ἀπ' τοὺς νεωκόρους τοῦ ναοῦ εἶχε κατεβάσει· κι αὐτὸ θὰ γινόταν καὶ ὁ Ιωάννης Δούκας 90 θὰ ἀναγορευόταν αὐτοκράτορας καὶ ὁ Ἰσαάκιος Ἐγγ. 166 θὰ γινόταν βασιλέας, τοῦ πατέρα του διάδοχος, ἂν αὐτὸς «ὁ ἀνθρωποφάγος ἄντρας», ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, «τὸ δύσκολο

Μιχαὴλ 174 ἦταν καρπὸς παράνομης ἐνώσεως. Γιὰ τίς χρονολογίες γέννησης τῶν θυγατέρων τοῦ Ιωάννη 90, βλ. στὴν προσωπογραφία τῆς κάθε μιάς.

5. Χωνιάτης, σ. 447.

6. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 447-48 καὶ 449.

αυτό γερόντιο, πού παρά τὰ σάπια γηρατιά του δὲν εἶχε μεταβληθῆ πρὸς ἦθος πιὸ ἀνθρωπινό»⁷, δὲν εἶχε ἐμπνεύσει στοὺς ΚΠολίτες τέτοια ἀποστροφή πρὸς τοὺς γέροντες – ὁ Ἰωάννης Δούκας τὸ 1185 ἦταν ἕνας ἐξηντάρης και γιὰ κείνη τὴν ἐποχὴ ἦταν ἕνας γέρονς – ἔτσι πού νὰ ἐμποδίσουν τὴ στέψη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, φωνάζοντας πῶς «δὲ θένε πιά νὰ ἐξουσιάζη ἢ νὰ βασιλεύη πάνω τους ἕνας γέρονς»⁸. Ἐτσι ἀναγορεύτηκε αὐτοκράτορας ὁ πρωτεξάδελφός του Ἰσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183⁹.

Ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 166 δὲν ἀπόλαυσε γιὰ πολὺ τὴν εὖνοια τοῦ ἐστεμμένου συγγενῆ του.

Κατὰ Φλεβάρη-Μάρτη τοῦ 1186¹⁰, ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 166 παντρεύτηκε τὴν Ἀνώνημη (πιθανὸν Εὐδοκία) Βράναινα Κομνηνὴ 238, γεννημένη περὶ τὸ 1168/9¹¹, τῆς ὁποίας ὁ πατέρας Ἀλέξιος Βρανᾶ Κομν., λίγο μετὰ, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1186, στασίασε κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183, κι ἔτσι αὐτὸς ὁ τελευταῖος στράφηκε ἐναντίον τοῦ θεῖου του Ἰωάννη Δούκα 90, πού εἶχε κάνει τὸ συνοικέσιο, καθὼς ἦταν ἕνας παλιὸς φίλος τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομν.¹²

Ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 166, κατὰ πού λένε, σκοτώθηκε κατὰ τὶς μάχες πού ἐγίναν ἐναντίον τῶν λεγομένων Σταυροφόρων τῆς Δ΄ Σταυροφορίας «πρὸς ὑπεράσπιση τῆς ΚΠολης τὸ 1203»¹³.

Δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸ ἂν ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 166 ἀπόχρησε παιδιὰ ἀπὸ τὴν Ἀνώνημη (Εὐδοκία;) Βράναινα Κομνηνὴ 238.

7. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β΄) Ἰγγ. 183, εκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 218: μήτε γῆρα σαπρῶ μεταβαλοῦσα πρὸς ἦθος ἀνθρωπικώτερον. Αὐτόθι, σ. 221: τὸν ἀνθρωποφάγον ἀνδρα... Αὐτόθι, σ. 255: τὸ παρεισφθαρέν αὐτῆ δύσκολον ἐκεῖνο γερόντιον ὡς γηραλέαν τῶν ρωμαϊκῶν σκήπτρων ἀποξύσας σαπρότητα.
8. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 450.
9. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 450-51.
10. Κατὰ τὸ Χωνιάτη, σ. 502, ὁ γάμος τοῦ Ἰσαάκιου Ἰγγ. 166 μετὰ τὴν Ἀνώνημη (Εὐδοκία;) Βράναινα Κομν. 238, ἐγίνε «ὀλίγω πρότερον τῆς ἀποστασίας» τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομν., και μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς ἡ ἀποστασία του ἐγίνε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1186, βλ. προσωπογραφία Ἄννας Κομν. Βατατζίνας 149, ὑ. 64.
11. Χωνιάτης, σ. 502. Τὸ ὄνομα τῆς νύφης πιθανὸν νὰ ἦταν Εὐδοκία, αὐτὸ πού ἔφερε ἡ ἐκ μητρὸς μᾶμη τῆς Εὐδοκία Κ. 80 ὡς πρὸς τὴ χρονολογία γέννησης, μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς οἱ γονεῖς τῆς παντρεύτηκαν πρὶν ἀπὸ τὸ 1166 ἢ και προηγουμένως, βλ. προσωπογραφία Ἄννας Κομν. Βατατζίνας 149, ὑ. 5.
12. Χωνιάτης, σ. 502: ταῦτα δ' εφθέγγετο (ὁ Ἰσαάκιος β΄) δι' ὑποψίας ἔχων τὸν πρὸς πατρός θεῖον τὸν σεβαστοκράτορα Ἰωάννην (Δούκαν 90) ὡς πάλαι τε τῷ Βρανᾶ συνήθη και ὀλίγω πρότερον τῆς ἀποστασίας γάμον υἱοῦ θύσαντα μετὰ θυγατρὸς τοῦ Βρανᾶ.
13. Ὁ D. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 21-2 και ὑ. 10, γράφει: «He died fighting in the defence of Constantinople in 1203», ἀλλὰ δὲ μᾶς λείπει τὴν πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντλήσει τὴν πληροφορία. Και γράφει μὲν ὁ Χωνιάτης, σ. 718-19, κ.ἀ. πῶς πολλοὶ ἐπεσαν κατὰ τὴν ἄμυνα τῆς ΚΠολης τὸ 1203, ἀλλὰ πουθενὰ δὲν κατονομάζεται ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 166. Ἐχει ἄλλη πηγὴ ὑπόψη του ὁ D. Nicol, τὴν ὁποία δὲν κατονόμασε ἢ στηρίζεται στὸ ὅτι δὲ γίνεται κανεὶς λόγος γιὰ τὸν Ἰσαάκιον Ἰγγ. 166 κατὰ τὴν ἐμφάνιση τῶν ἀδελφῶν του Μιχαὴλ Δούκα Κομν. Ἰγγ. 174 και Θεόδωρου Δούκα Κομν. Ἰγγ. 168:

167. Ἀλέξιος Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος (γένν. περί τὸ 1160 – † ;)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Δούκας² Κομνηνός³ Ἄγγελος⁴ γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα⁵, εἶτε ἀπὸ τὴ νόμιμη σύζυγό του Ζωῆ Δούκαινα εἶτε ἀπὸ κάποια ἄλλη νόμιμη σύζυγο ποὺ προηγήθηκε ἀπὸ αὐτὴ⁶, γεννήθηκε περί τὸ 1160⁷.

Ὁ Ἀλέξιος Δούκας Κομν. Ἄγγ. 167 πιάστηκε καὶ τυφλώθηκε στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87⁸, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνωστὸ κάτω ἀπὸ ποιὲς συνθήκες ἢ σὲ ποιά συνωμοτικὴ κίνηση ἐγένε αὐτὸ τὸ περιστατικὸ.

Μετὰ τὴν πτώση τοῦ τ τ υ ρ ἄ ν ο υ ὁ Ἀλέξιος 167 ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς ποὺ ἐγκολπώθηκε ὁ πρῶτος ἀδελφὸς του καὶ νέος κύριος Ἰσαάκιος

167.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς θεοῦ τοῦ Ἀλέξιου. Ἄγγ. Κομν. 92.

2. Δούκας ἦταν ἀπὸ τὸν πατέρα του Ἰωάννη Δούκα 90 ποὺ πάντα ἔφερε αὐτὴ τὴν ἐπωνυμία, ὡς ἓνας συνώνυμος τοῦ ἀντιπροπάππου του κ α ι σ α ρ α Ἰωάννη Δούκα.

3. Κομνηνός ἦταν ἀπὸ τὴν ἐκ πατρὸς μᾶμμη του Θεοδώρα Κ. 38.

4. Ἄγγελος ἦταν ἀπὸ τὸν ἐκ πατρὸς πάππο του Κωνσταντῖνο Ἄγγελο.

5. Θεοδοσίου μοναχοῦ Βυζαντίου τοῦ Γουδέλη, Ἐγκώμιον εἰς τὸν Χριστόδουλον (τῆς Πάτμου) καὶ διήγησις τῶν θαυμάτων ὧν δι' αὐτοῦ ὁ Χριστὸς πεποίηκε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως κυροῦ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, εἰς Ἀκολουθίαν Χριστοδούλου τῆς Πάτμου, ἐκδ. τρίτη ὑπὸ Κυρίλλου Βοΐνη, Ἀθῆναι 1884, σ. 178-79: τοῦ βασιλέως δ' ἦσαν οὗτοι Ἰσαακίου πρὸς πατρὸς ἀνεπιός, ὃν οἶδε καλεῖν ἢ συνήθεια ἐξάδελφον, ὃν καὶ ὁ τυραννήσας Ἀνδρόνικος ἀπὸ τῶν ὀμμάτων πεποίηκε... Αὐτόθι, σ. 194: καὶ εἰσίασι (οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου) τὴν τριήρη τὴν τὸν τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου υἱὸν Ἀλέξιον τὸν ἀπὸ ὀμμάτων φέρουσαν τῷ Σικελίας κατάρχοντι, ὡς προεῖρηται, παρ' Ἰσαακίου τοῦ τοῦ Κυπρίου βιασαμένου ἀπεσταλμένον εἰς ἔρμαιον, ἢ μᾶλλον εἰς μέληθρον καὶ ἐς τρυφῆς καταγέλωτα. Πρβλ. Ἐρας Ι. Βρανούση, Τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου, ἰδρυτοῦ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς, Ἀθῆναι 1966, σ. 151 καὶ 162-64· D. Polemis, *The Doukai*, σ. 88, ἀριθ. 41· Era Vranoussi, *A propos des opérations des Normands dans la mer Egée et à Chypre*, περιοδικὸ Βυζαντινὰ 8 (1976), σ. 210-11· W.H. Rudt de Collenberg, *Isaac de Chypre et sa fille*, B38 (1968), σ. 141· ὁ F. Cognasso, *Un imperatore... Isacco II Angelo*, *Bessarione* 31 (1915), σ. 255 καὶ ὑ. 1, καὶ ὁ Θ. Βλάχος, Ὁ τύραννος τῆς Κύπρου Ἰσαάκιος Κομνηνός, *Βυζαντινὰ* 6 (1974), σ. 173. δὲν μπόρεσαν νὰ συνταύτισουν τὸν Ἀλέξιο Δούκα Κομν. Ἄγγ. 167, ἐνῶ ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 172, τὸν συνταυτίζει πρὸς τὸν Ἀλέξιο Κομν. Βατάτζη 152, τὸ γιὸ τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 80, ποὺ εἶναι ὁλοτελὴ ἀσχετος πρὸς τὸν Ἀλέξιο Δ. Κ. Ἄγγ. 167.

6. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαάκιου Ἄγγ. 166, ὑ. 3.

7. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαάκιου Ἄγγ. 166, ὑ. 4.

8. Χωνιάτης, σ. 483· Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB7 (1894), σ. 271· Θεοδόσιος Βυζάντιος Γουδέλης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 178-79: ὃν καὶ ὁ τυραννήσας Ἀνδρόνικος ἀπὸ τῶν ὀμμάτων πεποίηκε. Τίθεται ὁμως τὸ ἐξῆς ἐρώτημα: ἢ τύφλωση ὑπῆρξε ὀλοσχερῆς ἢ μερικὴ ἢ ἀπὸ τὸ ἓνα μάτι; ὁ μετὰ τὴν τύφλωση διορισμὸς του ὡς ναυάρχου συγκλίνει πρὸς τὴ δευτέρη ἀποψη, ἂν καὶ ἐκεῖ τονίζεται πῶς λόγῳ τῆς τύφλωσής του ἦταν ἀκατάλληλος, βλ. πρὸ κάτω, ὑ. 13.

(β') "Αγγ. 183⁹, και ακόμη μπορούμε να τον φανταστοῦμε πώς θά ἦταν ἕνας ἀπ' τοὺς τυφλοὺς ἐκείνους ἀριστοκράτες πού με τὸ ἀνοιγμα τῶν φυλακῶν ξεχύθηκαν στὴν ἀλλόφρονη πρωτεύουσα καὶ τόνωσαν τοὺς ΚΠολίτες γιὰ τὸ γκρέμισμα τοῦ τ υ ρ ἄ ν ν ο υ¹⁰.

"Ἐνα ἀπ' τὰ προβλήματα πού δημιουργήθηκαν στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, ὅπως μᾶς εἶναι γνωστό¹¹, εἶναι καὶ αὐτὸ τῆς ἀνταρσίας τοῦ Ἰσαάκιου Δούκα Κομνηνοῦ 229.

Αὐτὸς ὁ πρίγκιπας τῶν Κομνηνῶν πού εἶχε ἰδρύσει τότε μιὰ τυραννία στὴν Κύπρο, δὲ θέλησε νὰ ὑποταχτῆ οὔτε στὸ νέο αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β') 183, παρὰ τὶς δελεαστικὲς προτάσεις πού τοῦ ἐγίναν. "Ἐτσι ὁ αὐτοκράτορας ἐτοίμασε ἕνα στόλο 70 «μακρῶν νηῶν», καὶ στόλαρχους διόρισε τὸ γέρο ναύαρχο Ἰωάννη Κοντοστέφανο, ἀδελφὸ τοῦ μακαρίτη Στέφανου Κοντοστέφανου, τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 77, καὶ τὸν πρωτεξάδελφό του Ἀλέξιο Δ. Κ. "Αγγ. 167¹², πού «ἂν καὶ ἦταν ἕνας νέος ἀντρας καὶ δυνατός, εἶχε ὅμως τυφλωθῆ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') καὶ ὡς τέτοιος ἦταν ἀνεπιτήδεις γιὰ τὴν ὅλη στρατήγησι, ἐκτός πού αὐτὸ θεωροῦνταν καὶ ὡς ἕνας κακὸς οἰωνός»¹³.

Κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς συνθήκες ἡ περίφημη ἀρμάδα ἀναχώρησε τὴν ἀνοιξη τοῦ 1187¹⁴: ὁ ἄνεμος ἦταν πολὺ εὐνοϊκός γιὰ τὸ στόλο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐκστρατείας πρὸς τὴν Κύπρο, ἀλλὰ μόλις πλησίαζαν στὰ λιμάνια τῆς ἠθάλασσα φούντωσε κι ἐγίνε πιὸ ἄγρια κι ἀπ' τὴν καταιγίδα¹⁵.

Ὁ τύραννος τῆς Κύπρου Ἰσαάκιος Δούκας Κομνηνός 229 κάλεσε σὲ βοήθειά του τὸν ἄλλοτε κουρσάρο καὶ τώρα ναύαρχο τοῦ Νορμανδικοῦ βασιλείου τῆς Σικελίας Μαργαριτόνη πού τότε γύριζε ἀπ' τὴν Τύρο, ὅπου εἶχε σταλῆ ἀπ' τὸ βασιλεῖα τῆς Σικελίας Guillaume II (1166-1189)¹⁶.

9. Χωνιάτης, σ. 465· Σκουταριώτης, σ. 364.

10. Χωνιάτης, σ. 449· Σκουταριώτης, σ. 357.

11. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 590, ὑ. 435-439, καὶ σ. 594, ὑ. 457 καὶ 458.

12. Χωνιάτης, σ. 483· Σκουταριώτης, σ. 271.

13. Χωνιάτης, σ. 483: καὶ ὁ Κομνηνός Ἀλέξιος, ὅς εἰ καὶ εὐήλις ἦν καὶ ἀνδρείος καὶ τοῦ βασιλεῦοντος ἐξανεπιός, ἀλλ' ἐκκοπέεις τὰς κόρας ὑπ' Ἀνδρόνικου ἀχρεῖος πρὸς τῶν ὄλων εἰς τὴν τότε στρατήγησιν συλλελογιστο, ναὶ μὴν οὐδ' αἰσιος ἐκρίνετο οἰωνός.

14. Τόσο ὁ F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 225, ὅσο καὶ ὁ Ch. Brand, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 72, μᾶς λένε πὼς ὁ στόλος ξεκίνησε τὴν ἀνοιξη τοῦ 1187. Τὸ πηγαῖο κείμενο τοῦ μοναχοῦ Θεοδοσίου Γουδέλη, Ἐγκώμιον κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 179 (§Ἰ'), πρβλ. Ἐ. Βρανούση, Τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 154, καὶ Opérations des Normands, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 207, μᾶς λέει πὼς ὁ Ἀλέξιος Δ. Κ. "Αγγ. 167 ὡς αἰχμάλωτος στὰ χέρια τῶν Νορμανδῶν, ἐφτασε στὴν Πάτμο στὶς 11 τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1186· σχετικὰ μὲ αὐτὴ τὴ χρονολογία, βλ. Ἐ. Βρανούση, Τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα, σ. 154-55.

15. Χωνιάτης, σ. 483· Σκουταριώτης, σ. 271.

16. Χωνιάτης, σ. 483-84· Σκουταριώτης, σ. 271· Chronikon Magni Presbyteri. MGH.SS., τ. XVII, 5.

Ο Ισαάκιος 229 και ο Μαργαριτόνης ήσαν σύγγαμβροί, γιατί είχαν παντρευτή δυό έτεροθαλείς αδελφές του Guillaume II, νόθες κόρες του Guillaume I (1154-1166), ο οποίος είχε αποκτήσει πολλά νόθα παιδιά από ένα μεγάλο αριθμό παλλακίδων: *Mulieres nobilesque matronae maximae Saracinae*¹⁷.

Ο Μαργαριτόνης, «τό Λιοντάρι αυτό της Θάλασσας» («Lione del Mare»), που απ' τό βασίλειο της Σικελίας είχε λάβει τούς τίτλους του α μ ι ρ ά (=δουκός του στόλου, ναυάρχου) και κ ό μ η τ ο ς της Μάλτας, κατατρόπωσε τόν άδειο βυζαντινό στόλο, ένώ τά πληρώματά του βρίσκονταν στην ξηρά γιά νά πολεμήσουν τό σφετεριστή Ισαάκιο 229, ό οποίος με τά άρμενοκυπριακά του στρατεύματα έτρεψε σέ φυγή τούς Βυζαντινούς· ολάκερος ό αυτοκρατορικός στρατός και αυτοί οι άρχηγοί του, ό Ιωάννης Κοντοστέφανος και ό Άλέξιος Δ. Κ. Άγγ. 167 αιχμαλωτίστηκαν¹⁸.

Ο Ισαάκιος 229 τόν μέν Κοντοστέφανο και τόν Άλέξιο 167 παράδωσε στό Μαργαριτόνη γιά νά τούς μεταφέρει στη Σικελία και νά τούς έμφανισή στον ήγεμόνα του Guillaume II, στά δε βυζαντινά στρατεύματα επιφύλαξε διάφορη μεταχείριση. Πολλούς απ' αυτούς προσέλαβε στις δικές του στρατιωτικές δυνάμεις και άλλους κακοποίησε άπάνθρωπα και μεταξύ τους και τό δάσκαλό του στά πολεμικά Βασίλειο Ρεντακινό, του όποίου πρόσταξε και του έκοψαν απ' τό γόνατο τό ένα πόδι και πολλούς έπίσης, κυρίως απ' τούς ναύτες, άφησε ελεύτερους νά πάνε όπου θένε¹⁹.

Οί ναύαρχοι Κοντοστέφανος και Άλέξιος 167 άκολούθησαν τόν Μαργαριτόνη στις περιπλανήσεις του στό Αίγαίο, όπου πήγε με τό στόλο του, «απ' τη μιά μεριά νά εισπράξη τούς φόρους, και απ' την άλλη μεριά, νά παραλάβη τά λείψανα του όσιου Χριστοδούλου απ' τό νησί της Πάτμου»²⁰.

Στις 11 του Οχτώβρη του 1187 (1186 σύμφωνα με τό Θεοδόσιο Γουδέλη, βλ. ύ. 14), ένα Σάββατο μετά τό μεσημέρι, στις τρεις ή ώρα, ό νορμανδικός στόλος άγκυροβόλησε στό λιμάνι της Πάτμου²¹.

Μιά αντιπροσωπεία τών μοναχών της μονής του άγίου-Ιωάννη του Θεολόγου, την όποία είχε άνεγειρεί ό όσιος Χριστόδουλος στον καιρό της βασιλείας του μεγάλου Άλέξιου (α') Κ. 15, «άνέβηκαν στό πλοίο, πάνω στό όποϊον ήταν ό γιός του σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ιωάννη (Δούκα 90), ό Άλέξιος 167 ό τυφλός, που απ' τόν βιαστή της Κύπρου Ισαάκιο 229 είχε παραδοθή γιά νά μεταφερθή ως έρμαιο της τύχης ή καλύτερα ως παιχνίδι

17. Hugo Falcandus εις Muratori VII, Milán 1725. 41 B.

18. Χωνιάτης, σ. 483-84· Σκουταριώτης, σ. 271· Magni Πρεσβύτερος, ένθ' άνωτ. (ύ. 16).

19. Χωνιάτης, σ. 484· Σκουταριώτης, σ. 271· Magni Πρεσβύτερος, ένθ' άνωτ. (ύ. 16).

20. E. Branoussi, Opérations des Normands, ένθ' άνωτ. (ύ. 5), σ. 207.

21. Θεοδόσιος Βυζάντιος Γουδέλης, Έγκώμιον, ένθ' άνωτ. (ύ. 5), σ. 179-80. Πρβλ. E. Βρανούση, Τά άγιολογικά κείμενα, ένθ' άνωτ. (ύ. 5), σ. 163-64, και Opérations des Normands, σ. 207.

τρυφής και γέλωτος στὸν κατάρχοντα τῆς Σικελίας.²²

Καὶ εἰσήλθαν (οἱ μοναχοὶ) στὸ πλοῖο μὲ μεγάλη περίσκεψη καὶ σοβαρότητα, γιατί εἶχαν σκοπὸ νὰ χρησιμοποιήσουν τὸν πρίγκιπα (τὸν Ἀλέξιο 167) ὡς μεσίτη κοντὰ στοὺς βάρβαρους (Νορμανδούς), καθὼς αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι πολὺ τὸν τιμοῦσαν ὡς ἓνα ἄντρα πολὺ μεγάλο καὶ μέλος τῆς ἀνώτατης ἀριστοκρατίας καὶ ὡς ἓνα ἄνδρεῖο ποὺ κάποτε εἶχε ἀποχτήσει μεγάλο ὄνομα γιὰ τὰ πολεμικά του ἔργα.

Καὶ μόλις (οἱ μοναχοὶ) ἀντίκρυσαν τὸν πρίγκιπα, ἔπεσαν κάτω στὴ γῆ καὶ τὸν προσκύνησαν»²³.

Ὁ Ἀλέξιος Δ. Κ. Ἀγγ. 167 στάθηκε σ' αὐτὴ τὴν περίσταση πολὺ χρήσιμος γιὰ τὸ μοναστήρι τοῦ ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου καὶ τοὺς μοναχοὺς του· ἐκεῖνος ἦταν ποὺ τοὺς πληροφόρησε πὼς συνεχῶς οἱ Νορμανδοὶ σχεδίαζαν τὴν ἀπαγωγή τοῦ σκηνώματος τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα θέματα τοὺς ἐξυπηρέτησε, μεσολαβώντας στοὺς Νορμανδούς, ποὺ ἀπ' τὴν προσωπικότητά του ἐπηρεάζονταν. Αὐτὸς ἦταν ἀκόμη ποὺ μεσολάβησε γιὰ νὰ ἀφήσουν οἱ Νορμανδοὶ ἐλεύθερη τὴ γυναῖκα τοῦ Νικήτα τοῦ ἀπὸ τῆ Μάκρη²⁴.

Εἶδαμε πὼς τόσο ὁ Νικήτας Χωνιάτης²⁵, ὅσο καὶ ὁ Θεοδοσίος Γουδέλης²⁶ ἐκφράζονται μὲ πολὺ ἐπαινετικά λόγια γιὰ τὸν Ἀλέξιο 167. Ὁ Γουδέλης φτάνει στὸ σημεῖο νὰ μᾶς πῆ πὼς ἦταν ἓνας ἄντρας *θαυμαστός*²⁷, καὶ ἄς σημειωθῆ πὼς αὐτὸς ὁ ἐγκωμιογράφος τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου ἐγραφε μετὰ τὸ ἔτος 1191²⁸ καὶ πὼς ἦταν ἓνας γνώστης προσώπων καὶ πραγμάτων μέσα στὴν ΚΠολη, ὡς ἓνας γνήσιος ΚΠολίτης, *Βυζάντιος*, ὅπως αὐτοονομάζεται²⁹, καὶ πὼς ἀνῆκε στὴν εὐγενικὴ οἰκογένεια τῶν Γουδέλη, ποὺ εἶχε συνάψει ἐπιγαμίες καὶ μὲ αὐτὴ τὴν αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν³⁰.

Δὲν εἶναι παρὰ μετὰ τὸ βυζαντινονορμανδικὸ σύμφωνο τοῦ 1187/88³¹ ἀνάμεσα στὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β') 183 καὶ τὸ βασιλεῖα τῆς Σικελίας Guillaume II, ποὺ ὁ Ἀλέξιος 167 θὰ ἐπέστρεψε στὴν ΚΠολη.

22. Θεοδοσίος Βυζάντιος Γουδέλης, Ἐγκώμιον, σ. 194· βλ. τὸ κείμενο ἀνωτέρω, (ὕ. 5).

23. Θεοδοσίος Βυζάντιος, Ἐγκώμιον, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 5), σ. 194: Εἰσίασι δὲ τὴν τριήρη ἐπεσκεμμένως, ἐφ' ᾧ μεσίτη τούτῳ (τῷ Ἀλεξίῳ 167) εἰς τοὺς βαρβάρους χρήσασθαι, οἷα τιμωμένῳ παρ' αὐτοῖς ὡς ἀνδρὶ μεγίστῳ καὶ εὐγενεῖ, καὶ ἐπὶ ἀνδρεία καὶ πολεμίοις ἔργοις μέγα κτησαμένῳ ποτὲ ὄνομα. Καὶ εἰσελθόντες προσπίπτουσι τε αὐτῷ.

24. Ἐ. Βρανούση, Τὰ ἀγιολογικά κείμενα, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 5), σ. 72.

25. Βλ. ἀνωτέρω, ὕ. 13.

26. Βλ. ἀνωτέρω, ὕ. 23.

27. Θεοδοσίος Βυζάντιος Γουδέλης, Ἐγκώμιον, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 5), σ. 195.

28. Ἐ. Βρανούση, Τὰ ἀγιολογικά κείμενα, σ. 76.

29. Βλ. πῶς πάνω, ὕ. 5.

30. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 663, ὕ. 4.

31. MG.H., SS., τ. XXVI, σ. 253.

Ἄλλα ἀπό κεῖ καί ἐπειτα τίποτε πιά δέ μαθαίνομε γι' αὐτόν. Πέθανε ἢ σκοτώθηκε πρόωρα; Ἄγνωστο³².

Μιά σφραγίδα μέ τήν ἐπιγραφή:

Ἐγὼ κρατύνω τὰς γραφὰς Ἀλεξίου

Δουκῶν Κομνηνῶν Ἀγγελωνύμων κλάδου³³,

χωρίς καμιά ἀμφιβολία ἀνήκει σ' αὐτόν³⁴, καθὼς ὁ Ἀλέξιος 167 ἦταν ἓνας κλάδος τῶν Δουκῶν, τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Ἀγγέλων.

Μᾶς εἶναι ἄγνωστο, ἂν ὁ Ἀλέξιος Δούκας Κομν. Ἀγγ. 167 ἄφησε ἀπογόνους.

168. Θεόδωρος Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος (γένν. περὶ τὸ 1180/85 – λίγο μετὰ τὸ 1253)

I

Γέννηση, ἀνάληψη τῆς διακυβέρνησης τοῦ ἀνεξάρτητου δυτικοῦ ἐλληνικοῦ Κράτους τῆς Ἡπείρου (1215).

Ὁ Θεόδωρος¹ Δούκας² Κομνηνός³ Ἄγγελος⁴ γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90⁵ καὶ τῆς νόμιμης συζύγου του Ζωῆς Δούκαινας⁶ γεννήθηκε περὶ τὸ 1180/85⁷.

32. Ὅταν ὅμως ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Heisenberg, σ. 24, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 27, βεβαιώνει πῶς κατὰ τὸ 1206 ὁ Μιχαὴλ 174 «τρὲς κασιγνήτους ἐκέκτητο, τὸν Κωνσταντῖνον (170), τὸν Θεόδωρον (168) καὶ τὸν Μανουὴλ (169), ὧν ὁ μὲν Θεόδωρος (168) τῷ βασιλεῖ Ρωμαίων συνῆν Θεοδώρῳ τῷ Λάσκαρι», εἶναι φανερό πῶς τότε ὁ Ἀλέξιος 167 δὲ βρισκόταν πιά στὴ ζωῆ.

33. G. Schlumberger, *Sigillographie*, σ. 654· V. Laurent, *Bulles métriques*, σ. 323, ἀριθ. 114· ὁ σοφὸς σφραγιδολόγος V. Laurent δὲν κατόρθωσε νὰ συνταυτίσῃ τὸν κτήτορα τῆς σφραγίδας, γιὰτί ὅπως παρατηρεῖ, «οἱ ὁμώνυμοὶ τοῦ ἦσαν πολλοί»· ἀλλὰ δὲν ἦσαν πολλοὶ οἱ Ἀλέξιοι ποὺ ἔφεραν τὶς ἐπωνυμίες: Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος.

34. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 88, ἀριθ. 41.

168.1. Τὸ ὄνομα Θεόδωρος συναντήσαμε στοὺς Δουκειανούς - Κομνηνοὺς, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 59-61, 121-22, 170-72, 273. Ἀλλὰ εἶναι ἓνα ὄνομα ποὺ στοὺς Κομνηνοὺς εἰσήγαγαν οἱ Ἀγγελο-Κομνηνοί. Καθὼς εἶδαμε τόσο ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 ὅσο καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Ἄγγελος Δούκας 93, γιοὶ τοῦ Κωνσταντῖνου Ἀγγέλου καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 38, ἔδωσαν σὲ γιούς τους τὸ ὄνομα Θεόδωρος (ὁ 168 καὶ ὁ 182), ἴσως γιὰτί εἶναι ὁ ἀρσενικὸς τύπος τοῦ θηλυκοῦ Θεοδώρα ποὺ ἦταν τὸ ὄνομα τῆς μητέρας τους.

2. Κατὰ μίμηση τοῦ πατέρα του καὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Θεοδώρου 168 μεταχειρίζεται στὶς ἐπίσημες πράξεις του τὸ ἐπώνυμο Δ ο ὕ κ α ς καὶ ἄλλοτε τὸ συνδυαστικὸ σῆμα Κομνηνός ὁ Δούκας· *Epirotica saeculi XIII*, ἐκδ. V. G. Vasiljevskij, VV3 (1896), σ. 252-53, ἀριθ. 7: Τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς τὸν Ναυπάκτου· ὑπογραφή: Θεόδωρος ὁ Δούκας. Καὶ ἀπὸ πίσω ἡ ἐπιγραφή: τῷ παναγιωτάτῳ δεσπότη καὶ ἐν Κυρίῳ πατρί μου, τῷ μητροπολίτῃ Ναυπάκτου, Θεόδωρος Κομνηνός ὁ Δούκας. Αὐτόθι, σ. 296-99, ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως Ναυπάκτου: τοῦ αἰδίου προπάπου τῆς βασιλείας μου κύρ Ἀλεξίου (α') τοῦ Κομνηνοῦ (15)... Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῖς ἐξω τῆς χειρὸς τοῦ πανευτυχεστάτου δεσπότη καὶ

Μετά την άλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους καὶ τῆ φαινομενικῆ ἑξαφάνιση τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους (1204), ὁ Μιχαῆλ (α΄) Δούκας Κομνηνός

περιποθῆτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου κύρ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα (170)... Ἡ ὑπογραφή τοῦ χρυσοβούλλου διὰ κινναβάρους: Θεόδωρος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων ὁ Δούκας. Χρυσόβουλλον ἕτερον ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως Κερκύρας, ΜΜ 5 (1887), σ. 14 - 5: Θεόδωρος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων Κομνηνός ὁ Δούκας. Epirotica, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 264: Μανουὴλ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως κτλ. τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ναυπάκτου κτλ.: καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ὡσαύτως ἔγραψε περὶ τούτου μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τῷ πανευγενεστάτῳ Δούκα καὶ υἱῷ αὐτῆς κατὰ πνεῦμα κυρῷ Θεοδώρῳ. Δημήτριος Χωματιανός, ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος, ἐκδ. Pitra, στ. 109, 488, 526: Θεόδωρος Δούκας: Αὐτόθι, στ. 53, 568: Θεόδωρος Κομνηνός ὁ Δούκας. Μιχαῆλ Χωνιάτης, μητροπολίτης Ἀθηνῶν πρὸς Ἰωάννην, μητροπολίτην Ναυπάκτου, τὸν Ἀπόκαυκον, VV3 (1896), σ. 254: διὰ τὴν τοῦ μεγαλουργοῦ (Θεοδώρου) Δούκα θέλησιν. Αὐτόθι, σ. 260-61: Συνοδικὸν ἐπὶ προβολῇ τοῦ (Γεωργίου) Βαρδάνη... εἰς ἀρχιερέα Κερκυραίων... τὸ δὲ ἀπὸ ἐγγράφου ἐπιτροπῆς τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος μεγάλου Κομνηνοῦ κύρ Θεοδώρου τοῦ Δούκα· ναὶ δῆτα, καὶ ἀπὸ γραφῆς τοῦ παναγιωτάτου Ἀθηνῶν, ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ κύρ Μιχαῆλ τοῦ Χωνιάτου. ἃ δὴ καὶ ταῦτα τό τε προσκυνητὸν Κομνηνικὸν γράμμα καὶ ἡ τοῦ Ἀθηνῶν τιμία γραφὴ διεξίσαιεν οὕτως ἐπὶ τῶν λέξεων. Ἰωάννου Ἀποκαύκου, μητροπολίτου Ναυπάκτου, Ἐπιστολαὶ κλπ., ἐκδ. Ἀθαν. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Noctes Petropolitanae, σ. 254: Τοῦ αὐτοῦ Ναυπάκτου πρὸς τὸν (Θεόδωρον) Κομνηνόν... Κράτιστε Δούκα καὶ αὐθέντα ἅγιε... Μιχαῆλ Χωνιάτης, μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. II, Ἐπιστολὴ ρξε' (= 165), σ. 326-29: Τῷ κρατίστῳ κύρ Θεοδώρῳ τῷ Δούκα... Δουκάδων δόξα... Ὁ Θεόδωρος 168 πῆρε τὴν προσωνυμίαν Δοῦκα, ὅπως καὶ ἄλλοι παρατήρησα, βλ. προσωπογραφίαι Ἰσαάκιου Ἀγγελου 166, ὑ. 3, καὶ Ἀλέξιου Δούκα Κομν. Ἀγγ. 167, ὑ. 2, ἀπ' τὸν πατέρα τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, ποῦ ἦταν ἕνας ἐγγονὸς τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, ἕνας διεγγονὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα καὶ ἕνας τριεγγονὸς τοῦ περιώνυμου καὶ ἰσραῖ Ἰωάννη Δούκα καὶ προπαντὸς συνώνυμος καὶ στοῦ ὄνομα καὶ στὴν ἐπωνυμία αὐτοῦ τοῦ τελευταίου. Ἐνῶ ὁ R. - J. Loenertz, Aux origines du despotat d'Épire κτλ., B 43 (1973), σ. 362, συμφωνεῖ πρὸς τὰ πρὸ πάνω, ποῦ ἀπηχοῦν καὶ τῆ βαρύνουσα γνώμη τοῦ L. Stiernon, Les origines du despotat d'Épire κτλ., REB 17 (1959), σ. 115 - 16, ὁ πολὺς G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 455, καὶ ὑ. 2, συμφωνεῖ πρὸς τὴ γνώμη τοῦ Ἀντ. Μηλιαράκη, Ἱστορία Νικαίας - Ἠπείρου, σ. 49, καὶ ἀποφαίνεται, λανθασμένα βέβαια, πὼς ὁ Θεόδωρος 168, «χωρὶς ἀμφιβολία τὸ ἐπώνυμο Δοῦκα ὀφείλει στὴ μητέρα του» (Ζωὴ Δούκαινα).

3. S. Petridès, Jean Apokaukos, Lettres et autres documents inédits, IRAIK 14 (1909), σ. 23, 26, 31: Συνοδικὰ γράμματα Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύκου, μητροπολίτη Ναυπάκτου, ἐκδ. Ἀθαν. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Βυζαντινὰ 1 (1909), σ. 9 - 10: Δημήτριος Χωματιανός, ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος, ἐκδ. J. B. Pitra, Analecta Sacra et Classica, VI, Romae 1891, στ. 53, 92, 127, 135, 335, 336, 473. Στὰ πρὸ πάνω πηγαῖα κείμενα ὁ Θεόδωρος 168 εἶχε τὴν ἐπωνυμίαν Κομνηνός, καθὼς ὁ ἴδιος ἦταν ἕνας ἐγγονὸς τῆς πορφυρογεννητῆς Θεοδώρας Κ. 38 καὶ ἕνας διεγγονὸς τοῦ μεγάλου Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15. Δημήτριος Χωματιανός, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 492: Τί γοῦν καινὸν καὶ ἀλλόκοτον, εἰ τὸν ἐξ αἵματος ὄντα βασιλικῷ, εἰ τὸν υἱὸν τοῦ ἐστεμμένου περικλύτου σεβαστοκράτορος, εἰ τὸν τῆς πορφυρογεννητῆς ἐκγονον, εἰ τὸν τοῦ αἰδίου καὶ μεγάλου βασιλέως τοῦ Κομνηνοῦ κυροῦ Ἀλεξίου (α΄) 15) διεσκέγονον, εἰ τὸν κληρονόμον τῆς βασιλείας, εἰ τὸν τοιοῦτον ἀριστερά, εἰ τὸν ἐκ νεότητος... Εἶδαμε πρὸ πάνω, βλ. ὑ. 2, πὼς ὁ Θεόδωρος 168.

Ἄγγελος 174, νόθος γιός τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Δούκα 90,

μεταχειρίζοταν οἰδίος καὶ τὸ συνδυαστικὸ σχῆμα τῶν δυὸ ἐπωνυμιῶν: Κομνηνός ὁ Δούκας ἀπὸ τοῦ Δημήτριου Χωματιανοῦ μαθαίνομε πῶς μεταχειρόταν καὶ τὸ σχῆμα τριῶν ἐπωνυμιῶν, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 578: «Θεόδωρος ὁ ἐκ Δουκῶν καὶ Ἀγγέλων καὶ Κομνηνῶν...» Ἐπίσης ὁ Θεόδωρος 168 ὡς Κομνηνός ἀναφέρεται στίς ἐξῆς δυτικῆς πηγῆς: Honorii III (πάπα Ρώμης), Opera Omnia Medii aevi Bibliotheca patristica, σ. 481: ad Theodorum Comnenum: Acta Honorii III (1216 - 1227) et Gregorii IX (1227 - 1241) e registris vaticanis aliisque fontibus collegit, A.L. Tăutu, Roma 1950, σ. 43: Cum nobilis vir Theodorus Comninus dux... Pressutti, Regesta Honorii III papae, Roma 1888 - 1895, ἀριθ. 1261: nobili viro Theodoro Cominiano καὶ σὲ ἐπιγραφή πάνω στὸν πύργο τοῦ Δυρραχίου: Corpus Inscriptionum Graecarum, ἐκδ. A. Boeckh, τ. IV, σ. 99, καὶ ἐκδ. Κ.Μ. Μεκίου, Ἱστορία τῆς Ἠπείρου κτλ. Κάϊρον 1909, σ. 57: Θεόδωρος... Δούκας Κομνηνός. Στίς ἐξῆς πηγῆς ἐπίσης ὁ Θεόδωρος 168 ἀναφέρεται ὡς Κομνηνός καὶ ἡ γυναῖκα του Μαρία Πετραλίφαινα ὡς Δούκαινα. Epirotica saeculi XII, ἐκδ. V. G. Vasiljevskij VV 3 (1896), σ. 241: ὁ Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, μητροπολίτης Ναυπάκτου, πρὸς τὴν κραταιὴν Δούκαιναν... ὡς ἔχρησεν ἡ καθαρὰ Σελήνη καὶ φωταυγῆς εἰς χρόνους συλλάμποντά σοι μακροῦς τὸν Ἥλιον (Θεόδωρον) Κομνηνόν, οὐ καὶ ἔργα καὶ ὁμιλία καὶ πρόσωπον πηλαυγῆ πάντα καὶ σελασφόρα τυγχάνουσι; Ὁ αὐτὸς Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Epirotica, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 241 - 42, 243, 244, 246, 262, 266: τοῦ μεγαλοουργοῦ (Θεοδώρου) Κομνηνοῦ ἢ τοῦ ἐμοῦ μεγαλοουργοῦ Κομνηνοῦ ἢ τοῦ ἡμετέρου μεγαλοουργοῦ Κομνηνοῦ. Ὁ πατριάρχης ΚΠόλεως Μανουὴλ (α') Σαραντηνός (1217 - 1222) πρὸς τὸν Ναυπάκτου (Ἰωάννην Ἀπόκαυκον) καὶ τὸν Γαρδικίου: τὰς πρὸς τὸν μεγαλογενέστατον υἱὸν ἐν ἀγίῳ πνεύματι τῆς ἡμῶν μετριότητος τὸν Κομνηνόν κύρ Θεόδωρον ἡμετέρας ἀποκρίσεις ποιουμένου τὸ πηρικαῦτα... ἵνα μὴ λέγω ὅτι καὶ τὴν φιλόχριστον τοῦ τὰ πάντα εὐτυχεστάτου μεγαλογενοῦς ἀνθρώπου, τοῦ (Θεοδώρου) Κομνηνοῦ, ψυχὴν εἰς Θεὸν προσκρούειν ποιεῖν, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 270, 271, 276: Ὁ παναγιώτατος μητροπολίτης Ναυπάκτου κύρ Ἰωάννης ὁ Ἀπόκαυκος (πρὸς τὸν πατριάρχην Μανουὴλ α')... καὶ τις τῶν ὑπὸ τὸν πανευτυχεστάτον αὐτάδελφον τοῦ τῶν ἡμετέρων κράτορος καὶ νικητοῦ (Θεοδώρου) Κομνηνοῦ, κύρ Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν, γράμμα μοι σὸν ἐνεφάνισε, σταλὲν παρὰ τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Γαρδικίων ἐκεῖνου... Nūn δὲ τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος ἀριστοουργοῦ (Θεοδώρου) Κομνηνοῦ καὶ Σέρρας καὶ Νέας Πάτρας τῆς λατινικῆς λυτρωσαμένου χειρός... Εἶτα σὺ οὐ θαυμάζεις καὶ δι' ἐπαῖνον τίθεις πολλοὺς τὸν ἀριστοεργὸν ἡμετερον Κομνηνόν; ἐνθ' ἄνωτ., σ. 278 - 79: Ὁ Γεώργιος Βαρδάνης (Κερκύρας) τῷ (διακόνῳ Νικήτῳ) Χωνιάτῃ: τάχα δὲ καὶ τὴν εἰς Θεσσαλονικὴν ὁδὸν τὸ ἐπισκοπικὸν ἡμεῖς ἐγκαίνισομεν καὶ τῷ μεγαλομάρτυρι Δημητρίῳ καὶ τῷ νικητῇ (Θεοδώρῳ) Κομνηνῷ ἱερατικὴν προσκύνησιν ἀφοσιωσόμεθα. ἐνθ' ἄνωτ., σ. 279 - 80: (Ὁ Ναυπάκτου) τῷ Λαρίσσης: ὁ γὰρ πανευτυχεστάτος κύριός μου ὁ (Κωνσταντῖνος) ὁ Δούκας ἐκείθεν ἐπανελθὼν μείζονα τῶν ὑπὸ σοῦ γραφέντων ἐξηγγήσατο καὶ βαρύτερα ἄλλα καὶ ὁ κραταιὸς (Θεόδωρος) Κομνηνός ἐν ἰδίᾳ γραφῇ ἐτι καὶ τούτων δριμύτερα, δι' ἧς καὶ μετακαλεῖται με κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὰ Σκόπια. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 280 - 81: Σὺ δ' ὅτι δώσεις οἶδα καὶ πλεῖονα τῷ μὲν διὰ Θεοῦ κυβερνῶντι δεξιῶς τὰ ἡμέτερα μεγαλοργῶ (Θεοδώρῳ) Κομνηνῷ τὰς διὰ λόγων εὐχαριστίας, Ἰωάννου Ἀποκαυκοῦ, μητροπολίτου Ναυπάκτου. Ἐπιστολαὶ κτλ. Noctes Petropolitanae, σ. 249: Τοῦ Κομνηνοῦ (Θεοδώρου) πρὸς τὸν Ναυπάκτου... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 259, 263, 276: Πρὸς τὸν κραταιὸν (Θεόδωρον) Κομνηνόν... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 259, 263, 264, 266, 269: κράτιστε (Θεοδώρε) Κομνηνέ... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 266, 269: Μεγαλοργέ (Θεοδώρε) Κομνηνέ... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 262: Θεομεγάλυντε (Θεοδώρε) Κομνηνέ... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 288: Τοῦ αὐτοῦ (Ἰω. Ἀποκαυκοῦ) πρὸς τὸν Κομνηνόν κύρ Θεόδωρον... θεομεγάλυντε Κομνηνέ... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 272: Πρὸς τὸν

ἵδρυσε τὸ 1205⁸ ἕνα ανεξάρτητο ἑλληνικὸ κράτος, τοῦ ὁποῖου πυρῆνας του

- κρατοῦντα. Μέγιστε βασιλεῦ καὶ βασιλέων ὑπέρτερε... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 291: Πρόσταγμα τοῦ βασιλέως Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ. Στὸ Θεόδωρο 168 ἀπένεμον οἱ δικοὶ του καὶ τὴν προσωνομία τοῦ Μεγαλοκομνηνοῦ, τὴν ὁποία οἱ ἡγεμόνες τῆς Τραπεζούντας ἀπένεμαν οἱ ἴδιοι στοὺς ἑαυτοὺς των· Συνοδικὸν ἐπὶ προβολῇ τοῦ Βαρδάνη, ἐκδ. V. Vasiljevskij, VV 3 (1896), σ. 260-61: τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος μεγάλου Κομνηνοῦ κύρ Θεοδώρου τοῦ Δούκα· Δημητρίου Χωματιανοῦ, ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος (Βουλγαρίας), ἐκδ. Pitra, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 90:... αἱ θεῖαι κελεύσεις τοῦ κρατίστου κυρίου ἡμῶν τοῦ εὐσεβοῦς μεγάλου Κομνηνοῦ... ἐνθ' ἄνωτ., στ. 135:... οἱ πριμμικηρόπουλοι ὀροθεσίων τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 139:... παρὴν γάρ καὶ οὗτος ὀρισμῶ τοῦ κραταιοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 199: τοῦ οἰκείου μεσάζοντος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ... ἐνθ' ἄνωτ., στ. 393:... ἔδοξε τῷ κραταιῷ καὶ ἀγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ τῷ μεγάλῳ Κομνηνῷ ἐν Παφλαγονίᾳ διάγοντι... ἐνθ' ἄνωτ., στ. 568:... τὸ μήνυμα τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχριστοῦ κυρίου ἡμῶν τοῦ κρατίστου μεγάλου Κομνηνοῦ κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Δούκα... Ἐπιστολὴ τοῦ χαρτοφύλακος Ἀθηνῶν Γεωργίου Βαρδάνη πρὸς τὸν Ναυπάκτου, VV3 (1896), σ. 248-49: τὰ περὶ ἐμὲ τὸν ἀχρεῖον εὐεργετήματα τοῦ μυριονίκου καὶ κραταιοῦ κυρίου ἡμῶν, τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ... Ὁ L. Stiernon, *Les origines du despotat d'Épire*, REB 17 (1959), σ. 117, εὐστοχα παρατηρεῖ πὼς ὁ Γ. Ἀκροπολίτης ὀνομάζει τὸ Θεόδωρο 168 μετὰ τὴν προσωνομία τοῦ Κομνηνοῦ πρὶν ἀπ' τὴν ἥττα του στὴ μάχῃ τῆς Κλοκοτινίτζας (σ. 45 Bonn καὶ σ. 42 Heisenberg, 1230) καὶ μετὰ τὴν προσωνομία τοῦ Ἀγγελου μετὰ τὴν ἥττα του· Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 28, 36, 38, 41, 42, 43, 44: ὁ Κομνηνός Θεόδωρος... Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, *Τὰ Σωζόμενα*, τ. II, Ἐπιστολὴ ρξε' (=165), σ. 326-29: Τῷ κρατίστῳ κύρ Θεοδώρῳ τῷ Δούκα... καλλῶπισμα Κομνηνῶν, Δουκάδων δόξα, Ρωμαίων καύχημα... Θεοδ. Σκουταριώτης, Σάθα MB 7 (1894), σ. 461, 472, 473, 474: Κομνηνός Θεόδωρος.
4. Ὁ Θεόδωρος 168 ἔφερε καὶ τὴν προσωνομία Ἀγγελος, αὐτὴ πού καὶ στὴν πραγματικότητα τοῦ ἀνήκε, καθὼς ἦταν ἕνας ἐξ ἀρρενογονίας ἐγγονός τοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγελου, τοῦ συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ. 38. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 44, 65, 95 (δεύτερο κείμενο), 97 καὶ 99, μετὰ τὴν ἥττα του στὴν Κλοκοτινίτζα τὸν ὀνομάζει Ἀγγελο Θεόδωρο. Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. I, σ. 26: ἀλλὰ διὰ φόβον ἤδη τοῦ τυραννοῦντος (Θεοδώρου) Ἀγγέλου... αὐτόθι, σ. 27: Ὁ γάρ Ἀγγελος Θεόδωρος ἤδη καὶ βασιλεὺς, ὡς εἰρηται, καταστάς, ἐδηοῦ τὴν γῆν... αὐτόθι, σ. 28: ὀρων (ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II) τὸν εἰρημένον Θεόδωρον τὸν Ἀγγελον... Ὁ Θεόδωρος Σκουταριώτης, Σάθα MB 7 (1894), σ. 475 καὶ 484, ἀντιγράφοντας τὸν Ἀκροπολίτη, μετὰ τὴν ἥττα τῆς Κλοκοτινίτζας, ἀποκαλεῖ τὸν Θεόδωρο 168 Ἀγγελον.
5. Ὁ Θεόδωρος Δ.Κ. Ἀγγ. 168 στὶς πηγὲς ἀναφέρεται ὡς ἕνας ἀδελφός τοῦ Μιχαὴλ Δ.Κ. Ἀγγ. 174, βλ. Γ. Ἀκροπολίτην, σ. 27, ἐκδ. Bonn, σ. 24, ἐκδ. Heisenberg: Ὁ δὲ Μιχαὴλ... τρεῖς κασιγιήτους ἐκέκτητο, τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Μανουήλ· Νικηφόρον Γρηγοράν, τ. I, σ. 25· Θεοδ. Σκουταριώτην, σ. 454· Ἐφραίμιον, σ. 309, στίχ. 7637-40:

Τούτῳ (Μιχαὴλ 174) τριάς ὑπῆρχε συγγόνων φίλη,

Μανουήλ Θεόδωρος καὶ Κωνσταντῖνος,

ἀφ' ὧν Θεόδωρος ἐν Νικαέων

παρὰ βασιλεῖ (Θεοδώρῳ α' Λασκάρει) διέτριβεν Αὐσόνων·

Μιά ὁμως ἐπιγραφή στὰ τεῖχη τοῦ Δυρραχίου τὸν ἀναφέρει μετὰ ὅλη τὴν πληρότητα ὡς ἐξῆς:

Παῖς οὗτος εὐτυχοῦς Ἰωάννου (Δ. 90)

Σεβαστοκρατοροῦντος ἀνθους πορφύρας,

ὑπῆρξε ἡ Ἡπειρος⁹. Καθὼς αὐτὸς δολοφονήθηκε περὶ τὸ 1215¹⁰ καὶ ἀφῆσε ἓνα γιὸ σὲ ἡλικία ὀχτῶ περίπου χρονῶ, τὸν Μιχαὴλ (β΄) Κομνηνὸν Δούκαν 255¹¹, τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς θεώρησαν νόθο¹², τὸν διαδέχτηκε στὴν ἀρχή, παραμερίζοντας τὸ γιό του, ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφός του Θεόδωρος Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 168¹³.

Γιὰ μιὰ προφύλαξη τῆς θέσης του ὁ νέος κύριος, δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ ἐξόρισε στὴν Πελοπόννησο τὴ χήρα τοῦ προκατόχου του καὶ τὸν ἀνεμιό του Μιχαὴλ (β΄) 255, ἀπὸ ὅπου αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἐπρόκειτο μετὰ δεκαπέντε χρόνια (τὸ 1230) νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ἀπαιτήσῃ ἓνα μέρος τῆς κληρονομιάς τοῦ πατέρα του¹⁴.

Θεόδωρος μέγιστος ἐν στρατηγίαις
Δούκας Κομνηνός εὐσθενής, βριαρόχειρ,
Ἐχθροῖς ἀπροσμάχητος, ἀκάμας πόνοις.

- Βλ. A. Boeckh, *Corpus Inscriptionum Graecarum*, τ. IV, σ. 99: Κ.Μ. Μέκιος, Ἱστορία τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, Ἐν Καίρῳ 1909, σ. 57.
6. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαάκιου Ἄγγ. 166, ὑ. 3. Πρβλ. Ἄντ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νικαίας - Ἡπείρου, σ. 49. D. M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 11: By his marriage to Zoe Doukaina, John Angelos (γράφε Doukas, γιατί ποτὲ δὲν ὀνομάστηκε Angelos) had three sons, Theodore, Constatin, and Manuel. Αὐτοὺς τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς ἀναφέρουν καὶ οἱ ἱστορικοὶ Γ. Ἀκροπολίτης, Νικ. Γρηγοράς, Θεόδ. Σκουταριώτης καὶ Ἐφραίμιος, βλ. ἄνωτ., ὑ. 5. Ἡ Ζωὴ Δούκαινα ποὺ ἀναφέρεται ὡς κόρη τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς, βλ. P. d'Outreman, *Constantinopolis Belgica*, Tournai 1643, σ. 288, ἴσως νὰ ἦταν μιὰ ἐγγονὴ κάποιας ἀδελφῆς τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15, γιατί σύμφωνα μὲ τὸν Werner Seibt, *Die byzantinischen Bleisiegel in Österreich*, 1 Teil, Wien 1978, σ. 143, ὑ. 8, ἡ μητέρα τῆς Ἄννα Κ. ἦταν «eine Nichte Alexios I». Στὴν περίπτωσή αὐτὴ ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 παντρεύτηκε μιὰ δευτεροεξαδέλφη του, ἡ μετὰ τῆς ὁποίας συγγένεια ἦταν ἔκτου βαθμοῦ.
7. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαάκιου Ἄγγ. 166, ὑ. 4.
8. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. D. M. Nicol, ἔνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 13 κεξ.
9. Βλ. προσωπογραφία Μιχαὴλ (α΄) Δ.Κ. Ἄγγ. 174, ὑ. 30 καὶ 38.
10. Βλ. προσωπογραφία Μιχαὴλ (α΄) 174, ὑ. 60.
11. Σύμφωνα μὲ τὸν D.M. Nicol, ἔνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 47, ὁ Μιχαὴλ (β΄) 255, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του (1215), ἦταν δέκα χρονῶ, ἀρα γεννημένος τὸ 1205· ἀλλὰ κατὰ τὸ 1204/5 ὁ Μιχαὴλ (α΄) 174 συνῆψε τὸ δεῦτερο γαμικὸ δεσμό του, μὲ τὴν Μελισσηνὴν καὶ πρὶν ἀπ' τὸν Μιχαὴλ (β΄) 255, ἀπόχτησε ἀπ' τὸ δεῦτερο δεσμό του, τὴν Ἄννα Ἄγγ. Κ.Δ. 254, γι' αὐτὸ καὶ νομίζω πὼς πρέπει ἢ μὲν γέννηση τῆς Ἄννας 254 νὰ τοποθετηθῇ τὸ 1206, ἢ δὲ τοῦ Μιχαὴλ (β΄) 255 τὸ 1207.
12. Βλ. προσωπογραφία Μιχαὴλ (α΄) 174, ὑ. 74.
13. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 27, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 25: ἐπιλαμβάνεται γοῦν τῆς ἐξουσίας ἐκεῖνου ὁ ἀδελφός Θεόδωρος, Ἐφραίμιος, σ. 309, στίχ. 7659: ἀρχὴν ἀδελφοῦ Θεόδωρος λαμβάνει, Νικηφ. Γρηγοράς, τ. I, σ. 25: Ἐν τούτοις ἀνίσταται τῶν Θεπταλικῶν βαράθρων νέον κακόν, ὁ τοῦ Ἀγγέλου Μιχαὴλ ἀδελφός Θεόδωρος διαδεξάμενος γὰρ θανόντος τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ἀρχήν, Ἰώβ μοναχοῦ, Βίος Θεοδώρας, PG 127, στ. 905.
14. Βίος Θεοδώρας, στ. 905, ὅπου ὁ ἀγιογράφος λέει πὼς ὁ Θεόδωρος 168 «δὸλον κατὰ τοῦ παιδὸς ἐμελέτησεν».

II

Τὰ πρῶτα χρόνια δράσης στή Νίκαια, γάμος μέ Μαρία Πετραλιφαινα, γέννηση Ἄννας Ἀγγ. Δούκ. Κομν. 246 (1206), τὰ ὄνειρά του καί οἱ σκοποὶ του, συμμαχίες μέ Ἀλβανούς καί Σέρβους, ἐπίθεση κατά τῆς Βουλγαρίας, αἰχμαλωσία τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Πέτρου de Courtenay.

Ὁ Θεόδωρος Δ. Κ. Ἀγγ. 168 ὑπῆρξε ἕνας πολὺ φιλόδοξος ἄντρας καί πολὺ πρὸ ἱκανὸς στρατιωτικὸς ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του¹⁵. Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους, ἀκολούθησε στή Μ. Ἀσία τὸ δ ε σ π ὀ τ η Θεόδωρο Λάσκαρι Κομνηνὸ, σύζυγο τῆς Ἄννας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 261, κι ἂν πρέπει νὰ πιστεύσωμε τὸ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη, «ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ὁ (Θεόδωρος) Κομνηνοδούκας 168 πάρα πολὺ βοήθησε τὸ Λάσκαρι, ποὺ δὲν εἶχε ἀκόμη ἀναγορευτὴ αὐτοκράτορας καί γύριζε ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, καί προκινδύνευσε γιὰ χάρι του καί πολλὰ φροῦρια ἀπόσπασε ἀπ' τοὺς ἐχτροὺς καί ὑπόταξε στὴν κυριαρχία τοῦ Λάσκαρι καί ἀντραγάθισε πρὸ πολὺ ἀπ' τοὺς πολλούς, καί τὶς εὐεργεσίες ποὺ ἔλαβε ἀπ' αὐτὸν τὶς ἀνταπόδωσε μέ φιλοτιμία, περιθάλλοντας τοὺς ἀδελφούς του»¹⁶.

Ἐμεῖς ὅμως ξέρομε ἀπὸ αὐθεντικὴ πηγὴ πῶς ὁ Θεόδωρος 168 ὑπηρετοῦσε τὸ Λάσκαρι «ὅπως καί οἱ ἄλλοι Ἕλληνες». Καί ἀκόμη ξέρομε πῶς «ὅταν ὁ Μιχαὴλ (α΄) 174 παρακάλεσε τὸ Λάσκαρι νὰ τοῦ στείλῃ τὸν ἀδελφὸ του, γιὰτὶ ὁ γιὸς του Μιχαὴλ 255 ἦταν μικρὸς καί δὲ θεωροῦνταν γνήσιος, καί οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ του, ὁ Κωνσταντῖνος 170 καί ὁ Μανουὴλ 169, ἦσαν ἀνεπιτήδευτοι, ὁ Λάσκαρις μέ προθυμία τὸν ἔστειλε, ἀφοῦ προηγουμένως τὸν ὄρκισε πῶς θὰ παραμείνῃ πιστὸς καί ἀφοσιωμένος σ' αὐτὸν καί τοὺς διαδόχους του»¹⁷.

Ὁ Θεόδωρος 168 πανηγυρικὰ μέ τὶς πράξεις του διέψευσε καί παραβίασε αὐτὸ τὸν ὄρκο. Ὁ ἀπολογητὴς καί φίλος του, ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης, περιορίζεται σὲ ρητορεῖες, μὴ βρίσκοντας ἐπιχειρήματα στὴν υπεράσπισή του· αὐτὴ ἡ τελευταία δὲν εἶναι παρά μιὰ ἐπιβεβαίωση τῆς αὐθεντικῆς πληροφορίας τοῦ Ἀκροπολίτη¹⁸. Οἱ ἄλλες πληροφορίες τοῦ

15. Ἐφραίμιος, σ. 309, στίχ. 7660 - 61:

ἀνὴρ στρατηγός, εὐσθενὴς καί γεννάδας,

γίγας βριαρόχειρ τις, ὀξύς ἐν μάχαις·

Νικηφ. Γρηγοράς, τ. I, σ. 25-6: ἀνὴρ δραστήριος καί καινὰ δεινὸς ἐπινοῆσαι πράγματα, καί αἰεὶ τοῦ πλείονος ἐφιέμενος. Ὁ W. Miller, *The Latins in the Levant*, London 1908, μετάφραση στὴν ἑλληνικὴ Ἀγγ. Φουριώτη, Ἀθήνα 1960, σ. 123, ἐπιπόλαια τὸν χαρακτηρίζει, «ὡς ἕνα ἀπ' τοὺς πρὸ ἀσυνείδητους πολιτικούς».

16. Γεώργιος Βαρδάνης, μητροπ. Κερκύρας, ἀντίγραμμα πρὸς τὸν πατριάρχην ΚΠόλεως κυρὸν Γερμανόν, ἐκδ. R. - J. Lœnertz, *ΕΕΒΣ* 33 (1964), σ. 115 - 16.

17. Γεώργ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 27, καί ἐκδ. Heisenberg, σ. 24-5: ὄρκους πρῶτον ἐμπεδωσάμενος πίστιν δουλείας εἰς τοῦτον (τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν) φυλάττειν καί εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν Ρωμαίων κατάρξοντας.

18. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 16), σ. 116-17. Πρβλ. καί παρατηρήσεις τοῦ R. - j.

Βαρδάνη γιά παροχή ευεργεσιῶν ἐκ μέρους τοῦ Θεόδωρου 168 πρὸς μέλη τῆς οἰκογένειας Λάσκαρι, δὲν εἶναι ἀπὸ ἄλλη πηγή γνωστές¹⁹.

Ὁ Θεόδωρος 168, ἴσως κατὰ τὴ μετάβασή του κοντὰ στὸν ἀδελφὸ του Μιχαήλ (α΄) 174, παντρεύτηκε τὴ Μαρία Πετραλίφαινα²⁰, ποὺ ποτὲ δὲν ἀναφέρεται μὲ τὸ οἰκογενειακὸ τῆς ἐπίθετο, ἀλλὰ μὲ ἐκεῖνα τοῦ συζύγου τῆς Δούκαινα²¹ καὶ Κομνηνή²², καὶ ποὺ ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε μόλις περὶ τὸ 1206²³ τὸ πρῶτο του παιδί, τὴν Ἄνναν Ἀγγελίναν Δούκαιναν Κομνηνήν 246²⁴.

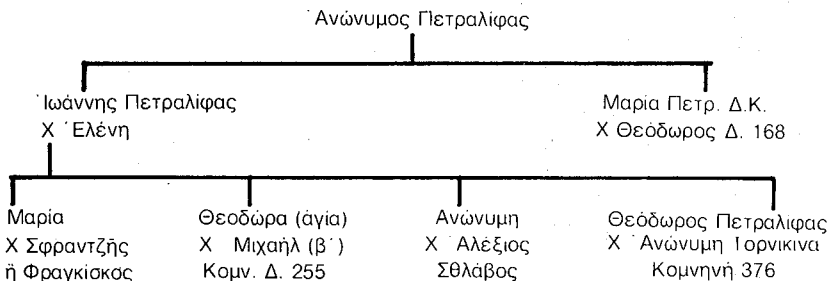
Ἡ φιλοδοξία τοῦ Θεόδωρου 168 ἐκτεινόταν πολὺ πέραν ἀπ' τὴν ἰδέα τῆς διατήρησης ἑνὸς ἀνεξάρτητου κράτους στὴ βόρεια καὶ κεντρικὴ Ἑλλάδα. Ὀνειρευόταν τὴν ἐξωση τῶν Λατίνων ὄχι μόνο ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου

Lænerzt, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 101.

19. R. - J. Lænerzt, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 101 καὶ ὑ. 4.

20. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος Ναυπάκτου, ἐκδ. V. Vasilievskij, *Epirotica saeculi XIII*, VV3 (1896), σ. 282· τοῦ αὐτοῦ, ἐκδ. Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Συνοδικὰ γράμματα*, Βυζαντίς 1 (1909), σ. 14· τοῦ αὐτοῦ, ἐκδ. Αθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Noctes Petropolitanae*, σ. 288· τοῦ αὐτοῦ, *Noctes*, σ. 278-79 καὶ 275-76· Δημήτριος Χωματιανός Ἀχρίδος, ἐκδ. J. B. Pitra, στ. 306. Γιά τὴν οἰκογένεια Πετραλίφα, βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 126, ὑ. 3, ὅπου συναντᾶμε μερικὰ ἀπ' τὰ πρῶτα μέλη τῆς. Μετὰ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Πετραλίφες, συναντᾶμε τὸ 1195 τὸν Ἰωάννη Πετραλίφα, ποὺ μαζί μὲ ἄλλους ἀριστοκράτες καὶ αὐτοκρατορικοὺς συγγενεῖς στράφηκαν κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 καὶ ἀναγόρευσαν αὐτοκράτορα τὸν Ἀλέξιον (γ΄) Ἄγγ. Κ. 180, βλ. Χωνιάτην, σ. 593 κεξ. Κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) 183 ὁ Ἰωάννης Πετραλίφας διορίστηκε κυβερνήτης τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας μὲ τὸν τίτλο τοῦ *σεβαστοκράτορα*, βλ. Ἰωβ μοναχοῦ, Βίος Θεοδώρας, PG 127, στ. 904, πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 47. Ἀλλὰ τόσο τὸ ἀξίωμα ὅσο καὶ ὁ ὑψηλὸς τίτλος μοῦ φαίνονται ὑποπτα. Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἡ οἰκογένεια φαίνεται πὼς ἐγκαταστάθηκε στὴν περιοχή τῶν Σερβίων τῆς βόρειας Θεσσαλίας, βλ. Βιον Θεοδώρας, στ. 905, πρβλ. Nicol, σ. 47. Μετὰ τὴν πώση τῆς ΚΠολης ἡ οἰκογένεια διαμοιράστηκε ἀνάμεσα στὴν Ἠπειρὸ καὶ τὴ Νίκαια. Τὸ 1237 συναντᾶμε τὸν Ἰωάννη Πετραλίφα ὡς *μέγα χαρτοῦλαριε* τοῦ Ἰωάννη (γ΄) Δούκα - Βατάτζη 274, βλ. Γ. Ἀκροπολίτην, ἐκδ. Bonn, σ. 63, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 58, καὶ ἀργότερα τὸν βλέπομε νὰ συνοδεύη τὸν αὐτοκράτορα στὴ Θεσσαλονίκη, αὐτόθι, ἐκδ. Bonn, σ. 71. Ἡ Μαρία Πετραλίφαινα Δούκαινα Κομνηνή, ἡ σύζυγος τοῦ Θεόδωρου 168, ἦταν ἀδελφὴ τοῦ ἀνωτέρω Ἰωάννη Πετραλίφα, βλ. Γ. Ἀκροπολίτην, ἐκδ. Bonn, σ. 42, ἐκδ. Heisenberg, σ. 39.

Στέμμα μεταγενεστέρων Πετραλιφῶν

μετά τὸ θάνατο τοῦ Βονιφάτιου τοῦ Montferrat ὑπῆρχε ἓνα σκιῶδες λατινικὸ βασίλειο, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ΚΠολη, καὶ γιὰ τὸν αὐτοκράτορα Θεόδωρο (α΄) Λάσκαρι Κομνηνὸ ποῦ εἶχε τὴ βασιλική του ἔδρα στὴ Νίκαια, τὸν πρῶην κυριάρχη του, εὐχόταν νὰ συρθῆ γρήγορα κοντά του καὶ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς νόμιμο διάδοχο τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου²⁵.

Μιά μεγάλη εὐνοια γι' αὐτόν, ποῦ ἔδειχνε τὴν ἀγαθὴ ἔκβαση τῶν ὀνειρῶν του, ὑπῆρξε ὁ ταυτόχρονος σχεδὸν θάνατος τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα Ἑρρίκου τῆς Φλάνδρας καὶ τοῦ πάπα Ἰννοκέντιου III, ποῦ ἀπ' αὐτοὺς ὁ μὲν πρῶτος πέθανε στὶς 11 Ἰουνίου τοῦ 1216, ὁ δὲ δεῦτερος στὶς 16 Ἰουλίου τοῦ ἴδιου χρόνου. Ὁ Ἑρρίκος θύμα μᾶλλον κάποιας κακοήθους ἔλνοσσίας καὶ ὄχι δηλητηρίασης ἀπ' τὴ δευτέρη γυναῖκα του, τὴν κόρη τοῦ βασιλέα Βορίλου τῆς Βουλγαρίας, ἢ ἀπ' τὸν ἀδυσώπητο Λομβαρδὸ κόμητα de Biandrate, πέθανε ξαφνικὰ στὴν ΚΠολη²⁶. Ἕνας «δεῦτερος Ἄρης» στὸν πόλεμο, ἓνας φίλος γιὰ τοὺς Ἕλληνες, ὑπῆρξε ὁ πραγματικὸς ἰδρυτὴς τῆς Λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης καὶ ὁ πιὸ ἱκανὸς ἀπ' τοὺς ἡγεμόνες τῆς²⁷.

Ὁ δεῦτερος, ὁ Ἰννοκέντιος III, «ὁ μεγαλύτερος πάπας τοῦ Μεσαίωνα, (γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες) φάνηκε ἓνας καιροσκόπος, ἓνας ὑπολογιστὴς, ἓνας μοχθηρὸς, ποῦ δὲ δίσταζε μπροστὰ σὲ τίποτε γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ ποιμνίό του»²⁸.

Μιά ἀπ' τίς πρῶτες φροντίδες τοῦ Θεόδωρου 168 ἦταν νὰ συνάψῃ εἰρήνη καὶ φιλία μὲ τοὺς δυὸ βόρειους γείτονές του, τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς Σέρβους. Μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς ὑπῆρχαν φιλικές σχέσεις ἀπ' τὸν καιρὸ ἀκόμη τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαῆλ (α΄) 174. Ὁ πρίγκιπας τῶν Ἀλβανῶν (princers

21. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐκδ. V. Vasilievskij, *Epirotica saeculi XIII*, VV 3 (1896), σ. 282: Πρὸς τὴν κραταιὰν Δούκαιναν.

22. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Συνοδικὰ γράμματα, Βυζαντίς 1* (1909), σ. 14· ΔΗμ. Χωματιανός, ἐκδ. Πίτρα, στ. 306.

23. Τὸ 1219-20 ἡ πρωτότοκη κόρη τοὺς Ἄννα Ἄγγ. Δ. Κ. 246 παντρεύτηκε τὸν τότε Σέρβο διάδοχο καὶ εἶτα βασιλέα Στέφανο III - Radoslav Δούκαν Νεμανιδη 331, ὅποτε πρέπει νὰ εἶχε τότε μιά ἡλικία 14 χρονῶ.

24. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοonn, σ. 65, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 60· γιὰ τὸ γάμο τῆς, βλ. Ἰω. Ἀπόκαυκον, ἐκδ. V. Vasilievskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 21), σ. 245, καὶ ἐκδ. S. Petridès, Jean Apokaukos, *IRAİK 14* (1909), σ. 23. Πρβλ. Jireček, *Serben*, σ. 298 - 300· M. Laskaris, *Vizantiski princesse*, σ. 38-53· καὶ κυρίως τὴν πρόσφατη μελέτη τοῦ S.K. Kissas, *Concerning the date of the marriage of Stephen Radoslav and Anna Comnena*, *Zbornik Radova 18* (1978), σ. 132-38 (στά σερβικά), μὲ σύντομη ἀγγλικὴ περίληψη, σ. 139, ὅπου ἀποδεικνύει πὼς ὁ γάμος τελέστηκε ἀνάμεσα στὰ τέλη τοῦ Οχτώβρη ἢ τίς ἀρχές τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1219 καὶ τῆς 9ης τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1220.

25. Ἐφραίμιος, σ. 321, στίχ. 7962-66. Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 47-8.

26. Βλ. J. Longnon, *L'Empire latin de Constantinople*, σ. 150-151 καὶ ὑ. 2.

27. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 31, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 28· Ἐφραίμιος, σ. 300 καὶ 312 στίχ. 7408 - 415 καὶ 7730-735. Πρβλ. J. Longnon, *L'Empire latin de Constantinople*, σ. 151.

28. Ἀγγελου Φουριώτη, *Εἰσαγωγή στὴ μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ W. Miller, The Latins κτλ.* (ὑ. 15), σ. 18.

Albanorum) Δημήτριος πέθανε τὸ 1215 καὶ ἄφησε τὴν ἐπικράτειά του στὴ χήρα του, μιὰ κόρη τοῦ Στέφανου II Νεμάνια καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 262· τὸν ἐπόμενο χρόνο αὐτὴ παντρεύτηκε καὶ πάλι, παίρνοντας ὡς δεῦτερο σύζυγο κάποιον Γρηγόριο Καμωνᾶ, ὁ ὁποῖος εἶχε κληρονομήσει ἀπ' τὸν προηγούμενο γάμο του μὲ τὴν κόρη τοῦ Γίνη (Ghin), ἀδελφοῦ τοῦ ἀνωτέρου Ἀλβανοῦ πρίγκιπα Δημήτριου, τὸ φρούριο τῆς Κροΐας²⁹. Σ' αὐτὴ τὴν περίπλοκη διαδοχὴ εἶχε πάρει μέρος ἕνας Βορειοηπειρώτης εὐγενῆς, ὁ Ἰωάννης Πλύτος, πού γιὰ ἓνα διάστημα ὑπῆρξε κυβερνήτης τῆς Κροΐας, ὁ ὁποῖος καὶ εὐνόησε τὸ Γρηγόριο Καμωνᾶ. Ὁ Πλύτος εἶχε δεσμούς μὲ τὸν οἶκο τῶν Κομνηνοδοικῶν, κι ἔτσι ἔφερε σὲ φιλικὴ ἐπαφὴ τὸν Καμωνᾶ μὲ τὸ Θεόδωρο 168 καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀχρίδος.

Ἀπ' τοὺς Σέρβους ὁ Θεόδωρος προσδοκοῦσε μιὰ ἐνθάρρυνση, ἂν ὄχι μιὰ ἐνεργητικὴ βοήθεια, ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα προχώρησε σὲ μιὰ συμμαχία μὲ τὸν ἰσχυρὸ ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανον II Νεμάνια, καὶ σὲ ἐπίσπεψη αὐτῆς τῆς συμμαχίας ὁ ἀμφιθαλὴς ἀδελφὸς του Μανουὴλ Δ. Κ. Ἄγγ. 169 παντρεύτηκε περὶ τὸ 1216 τὴν ἀδελφὴ τοῦ Στέφανου II (1195-1228), μιὰ κόρη τοῦ Στέφανου I (1170-1195, † 1200)³⁰.

Σὲ συνέχεια, τὸ 1216, ἐπίσης ὁ Στέφανος II ὁ ἴδιος ἀπευθύνθηκε στὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀχρίδος Ἰωάννη καὶ ζήτησε ἀδεια γιὰ τὸ γάμο τοῦ γιου του, καθὼς μπορούμε νὰ ὑποθέσωμε τοῦ διαδόχου του Στέφανου III Δούκα Νεμάνια (Radoslav) 331 (1228-1233) μὲ τὴ Θεοδώρα Ἀγγ. Κ. Δ. 252, δευτερότοκη κόρη τοῦ Μιχαὴλ (α') Δ. Κ. Ἄγγ. 174.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἔδωσε τὴ συγκατάθεσή του, ἀλλὰ ὅταν ἔμαθε πὼς ὁ Στέφανος III 331 ἦταν γιὸς τοῦ Στέφανου II ἀπ' τὴν Εὐδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 262, ἀνακάλεσε τὴ συγκατάθεσή του καὶ ἀπαγόρευσε τὴ σύναψη τοῦ συνοικεσίου.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο ὁ Στέφανος II πρότεινε νὰ λάβῃ ὁ ἴδιος ὡς σύζυγο τὴν ἑτεροθαλὴ ἀδελφὴ τῆς ἀνωτέρω Θεοδώρας 252, τὴ Μαρία Ἀγγ. Κ. Δ. 254, ἀλλὰ καὶ ὁ γάμος αὐτὸς δὲν ἐπετράπη ἀπ' τὴν Ἐκκλησίαν λόγω τῶν συγγενικῶν δεσμῶν πού ὑπῆρχαν ἀνάμεσα στοὺς Νεμάνια τῆς Σερβίας καὶ τὸν οἶκο τῶν Ἀγγελοκομνηνοδοικῶν τοῦ Βυζαντίου³¹.

Κι ἔτσι ὁ Στέφανος II παντρεύτηκε σὲ δεῦτερο γάμο τὴν ἐγγονὴ τοῦ ἄλλοτε δόγη τῆς Βενετίας Henrí Dandolo (1192-1205), τοῦ μεγάλου ἐχτροῦ καὶ

29. Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. J. B. Pitra, στ. 1-11. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κροΐας διαμαρτυρήθηκε γι' αὐτὴ τὴν ἔνωση, ἀλλὰ ὁ Δημήτριος Χωματιανός, ὡς χαρτοφύλαξ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος ὑποστήριξε τὴν κανονικότητα τοῦ γάμου, βλ. Δημ. Χωματιανόν, ἐκδ. J. B. Pitra, στ. 21-8.

30. Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. J. B. Pitra, στ. 50-1. Πρβλ. M. Laskaris, *Vizantiski princesse*, σ. 38 κεξ.· D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 43, σ. 90, ὑ. 7. Γιὰ τὸν Ἰω. Πλύτον, βλ. καὶ κατωτέρω, ὑ. 112 καὶ 113.

31. Δημήτριος Χωματιανός, ἀρχιεπ. πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας (Ἀχρίδος) τῶ πανευγενεστάτῳ μ. ζουπάνῳ κυρῶ Στεφάνῳ (II) τῶ Νεεμάνη, ἐκδ. Pitra, σ. 49-52.

καταστροφή του Βυζαντίου. Στόν ίδιο αυτό χρόνο του 1217, ο Στέφανος ΙΙ μπόρεσε νά ικανοποιήση τή φιλοδοξία του, πείθοντας με τή βοήθεια τής Βενετής συζύγου του τόν πάπα τής Ρώμης Όνώριο ΙΙΙ (1216-1227), τόν διάδοχο του Ίννοκέντιου ΙΙΙ (1198-1216), νά στεφθή βασιλέας. Ένας παπικός λεγάτος στάλθηκε στη Σερβία, και στό όνομα του πάπα, έστεψε βασιλέα τόν Στέφανο ΙΙ πού θεωρείται «ό πρώτος έστεμμένος» βασιλέας τής Σερβίας³².

Με τήν εξασφάλιση τής φιλίας τών Άλβανών και τών Σέρβων, ό Θεόδωρος 168, τήν άνοιξη του 1216 έκανε μιá επίθεση έναντίον τής Βουλγαρίας πιθανόν άπ' τήν περιοχή του Elbassan. Μέσα στόν ίδιο αυτό χρόνο (του 1216) οί πόλεις τής Άχρίδας και του Πρίλαπου και τó άνατολικό μέρος τής κοιλάδας τής Πελαγονίας άποτέλεσαν τμήματα τής επικρατείας του. Η άλωση τής Άχρίδας ήταν ιδιαίτερα σημαντική για τó άνεξάρτητο δυτικό έλληνικό κράτος. Τόν επόμενο χρόνο (του 1217) ό Θεόδωρος 168 ένέργησε νά άναδειχθή άρχιεπίσκοπος Άχρίδας ό Δημήτριος Χωματιανός, ένας διάσημος κανονολόγος τής εποχής, πού στάθηκε ό μεγάλος σημαιοφόρος και άθλητής τών Έλλήνων τής Δύσης, όχι μόνο έναντίον τών Λατίνων, αλλά και έναντίον τών άξιώσεων τών αυτοκρατόρων τής Άνατολής πού είχαν τήν έδρα τους στη Νίκαια και θεωρούσαν τους έαυτους των ως μοναδικούς διαδόχους τών Έλλήνων αυτοκρατόρων τής ΚΠολης³³.

Οί έπιτυχίες τής εισβολής του Θεόδωρου 168 στη Βουλγαρία προκάλεσαν τήν αντίδραση του Λατίνου αυτοκράτορα τής ΚΠολης Έρρίκου τής Φλάνδρας. Τό λατινικό βασίλειο τής Θεσσαλονίκης βρισκόταν άκόμη στά χέρια του μικρού Δημήτριου του Montferrat, γιου του μακαρίτη Βονιφάτιου άπ' τή Μαρία-Μαργαρίτα τήν Ούγγαρική· αυτή τήν τελευταία, μετά τή χηρεία τής άπ' τόν Ίσαάκιο (β΄) Άγγ. 183, ό Βονιφάτιος, χήρος κι αυτός άπ' τήν Ελέονορε de Savoie, τήν παντρεύτηκε^{33α}.

Ό μικρός βασιλέας Δημήτριος διατελούσε κάτω άπ' τήν κηδεμονία τής μητέρας του, έχοντας ως αντίβασιλείς, τόν κόμητα Berthold de Katzenellenbogen, και τόν άδελφό του Λατίνου αυτοκράτορα και σύζυγο τής Άνώνυμης Άγγ. Κ. Δ. 251, τόν Ευστάθιο τής Φλάνδρας.

Ένωρίς τόν 1216 ό Έρρίκος τής Φλάνδρας εγκατάλειψε τις έπιχειρήσεις του στην Άνατολή και έφτασε βιαστικός στη Θεσσαλονίκη. Ό Ροβέρτος του

32. Dandolo, RIS, XII, σ. 340. Πρβλ. Jireček, Serben, σ. 294-97· M. Laskaris, Vizantiski princesse, σ. 38-53. Κατά τόν Άν. Μηλιαράκη, Ίστορία Νικαίας - Ήπειρου, σ. 644-45, ό άπ' τόν οικουμ. πατριάρχη (πού βρισκόταν στη Νίκαια) άναδειχθείς άρχιεπίσκοπος Πεκίου και πάσης Σερβίας Σάβας (γιός επίσης του Στέφανου Ι) έστεψε ό ίδιος τόν άδελφό του Στέφανο ΙΙ, «τόν πρώτο έστεμμένο Σέρβο βασιλέα,» αλλά με τó στέμμα πού είχε στείλει ό Όνώριος ΙΙΙ, κι αυτό όχι σέ ένδειξη ύποταγής τής Σερβικής Έκκλησίας στη Ρωμαϊκή, αλλά για χάρη πολιτικών σκοπών.

33. Γ. Άκροπολίτης, έκδ. Bonn, σ. 28, και έκδ. Heisenberg, σ. 25· Έφραιμιος, σ. 310, στίχ. 7665-670. Για τή χρονολογία, βλ. Δημήτριος Χωματιανός, έκδ. Pitra, σ. 80, 121-22.

33a. Villehardouin, τ. ΙΙ, σ. 68-72, § 262, 264, 265.

Cléry μᾶς λέει πῶς ἀποστολή του ἦταν νά στέψη σέ βασιλέα τὸ μικρὸ Δημήτριο τοῦ Montferrat, ἀλλὰ αὐτὸ εἶχε γίνει ἐφτά χρόνια προηγουμένως. Ἡ αἰφνίδια ἀφίξη του στὴ Μακεδονία μπορεῖ καλύτερα νά ἐξηγηθῆ ἀπ' τὸ ἐνδιαφέρον ποῦ εἶχε γιὰ τὴν προστασία τοῦ λατινικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ σκοπὸς του ἦταν νά διαπιστώσῃ, ἂν τὸ λατινικὸ βασίλειο ἦταν σὲ θέση νά ἀμυνθῆ σὲ μιὰ πιθανὴ ἐπίθεση τοῦ Θεόδωρου 168, ὁ ὁποῖος ἤδη εἶχε χτυπήσει τὴ Βουλγαρία καὶ ἐδειχνε πῶς θὰ εἰσβάλλῃ ἀπ' τὰ δυτικά. Ὁ Ἑρρίκος σχεδίαζε μιὰ ἐκστρατεία ἐναντίον τοῦ Θεόδωρου 168 μὲ τὴ βοήθεια τοῦ βασιλέα τῆς Βουλγαρίας Βορίλου, τοῦ ὁποῖου τὴν κόρη (Μαρία;) πρὶν λίγο εἶχε παντρευτῆ, ὅταν τὸν κατέλαβε ὁ θάνατος ποῦ γι' αὐτὸν ἀνάφερα πιο πάνω³⁴.

Οἱ περιστάσεις ποῦ ἀκολούθησαν τὸ θάνατο τοῦ Ἑρρίκου, ἐνὸς ἐνεργητικοῦ ἡγεμόνα καὶ ἀκαταπόνητου στρατιώτη, εὐνόησαν πολὺ, ὅπως ἦδη τόνισα, τὸ Θεόδωρο 168, καθὼς τοῦ ἔδοσαν μεγάλο γόητρο ἀπ' τὴν κατὰπτωσιν τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης. Ὁ διάδοχος ποῦ διαλέχτηκε ἀπ' τοὺς βαρῶνους τῆς αὐτοκρατορίας ἦταν ὁ Πέτρος τοῦ Courtenay, ὁ σύζυγος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Βαλδουίνου I καὶ τοῦ Ἑρρίκου, τῆς Ὑολάνδας (Yolande).

Μιὰ πρεσβεία στάλθηκε στὴ Γαλλία, μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Εὐστάθιο τῆς Φλάνδρας, ἀδελφὸ τοῦ Βαλδουίνου I, τοῦ Ἑρρίκου καὶ τῆς Ὑολάνδας, γιὰ ν' ἀναγγεῖλῃ στὸν Πέτρο τὴν ἐκλογή του. Ὁ Πέτρος ἦταν ἕνας ἐγγονὸς τοῦ βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου VI τοῦ Χοντροῦ (1108-1137) καὶ πρωτεξάδελφος τοῦ βασιλέα Φίλιππου II Αὐγούστου (1180-1223). Ἀπ' τὴν πρώτη του γυναῖκα εἶχε πάρει τὶς κομητεῖες τοῦ Auxerre καὶ τοῦ Tonnerre καὶ ἀπ' τὴ δεύτερη, τὴν Ὑολάνδα, τὴ μαρκιωνία τοῦ Namur. Θαρραλέος, μαχητικὸς, κάπως βίαιος, εἶχε μιὰ ἡλικία 50 περίπου χρονῶ. Δέχτηκε εὐνοϊκὰ τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς ΚΠολης καὶ ἀφήνοντας τοὺς γιούς του Φίλιππο καὶ Ροβέρτο στὸν πύργο τοῦ Namur, προετοιμάστηκε γιὰ νά ἀναχωρήσῃ στὴν Ἀνατολή μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ τὶς κόρες του. Γιὰ νά ἐπαρκέσῃ στὰ ἐξοδα τῆς ἐκστρατείας ὑποθήκευσε τὴν κομητεία τοῦ Tonnerre στὸ γαμβρὸ του, τὸν κόμητα τοῦ Nevers Hervé. Μπόρεσε ἔτσι νά προσλάβῃ 160 ἰππότες καὶ 5.500 πεζοὺς καὶ ἰππεῖς³⁵.

Μὲ τὸν μικρὸ αὐτὸν στρατὸ ὁ Πέτρος ἀναχώρησε κατὰ τὶς ἀρχές τοῦ 1217. Πέρασε πρῶτα ἀπ' τὴ Ρώμη, ὅπου ἠθελε νά στεφθῆ αὐτοκράτορας ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν πάπα. Ὁ Ὠνώριος III στὴν ἀρχὴ ἀρνήθηκε, μὴ θέλοντας νά θίγῃ μῆτε τὸ Λατίνον πατριάρχη τῆς ΚΠολης, τοῦ ὁποῖου ἦταν ἕνα ἀπ' τὰ προνόμια, μῆτε τὸ Φρειδερίκο II, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐκλεγῆ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ

34. Robert de Cléry, ἐκδ. Ch. Hopf, Chroniques Gréco-Romanes, σ. 85 § CXIX, καὶ ἐκδ. P. Lauer, σ. 109. Γιὰ τὸ γάμο τοῦ Ἑρρίκου καὶ τῆς κόρης τοῦ Βορίλου, βλ. Robert de Cléry, ἐκδ. Ch. Hopf, Chroniques, σ. 84, § CXVII-CXVIII, ἐκδ. Lauer, σ. 108-9.

35. TT, Urkunden, τ. II, σ. 194-95.

δὲν εἶχε ἀκόμη στεφτῆ. Τελικά, κάτω ἀπ' τὶς ἐπίμονες παρακλήσεις τοῦ Πέτρου καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων, καὶ γιὰ νὰ μὴ δημιουργηθῶν δυσκολίες στὸ νέο Λατῖνο αὐτοκράτορα, δέχτηκε νὰ τὸν στέψη, ἀλλὰ ἔξω ἀπ' τὰ τείχη τῆς αἰώνιας πόλης, στὴ βασιλικὴ τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου, ὅπου ἡ στέψη τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τῆς γυναίκας του Ὑολάνδας ὡς αὐτοκρατόρισσας, ἐγίνε με μεγαλοπρέπεια στὶς 9 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1217³⁶.

Δυὸ μέρες ἀργότερα, στὸ Λατερανὸ, ὁ νέος αὐτοκράτορας Πέτρος καὶ ἡ αὐτοκρατόρισα Ὑολάνδα ὀρκίστηκαν μπροστὰ στοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ δόγη πῶς θὰ τηρήσουν τὶς συμβάσεις ποὺ οἱ προκάτοχοί τους εἶχαν συνάψει με τὴ Βενετία, ἐπὶ παρουσία τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Conza, τοῦ μαρκησίου Γουλιέλμου τοῦ Montferrat, ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ νεαροῦ βασιλέα Δημήτριου, τοῦ Εὐστάθιου τῆς Φλάνδρας, ἀδελφοῦ τῆς αὐτοκρατόρισσας Ὑολάνδας, καὶ πολλῶν ἄλλων βαρῶνων. Συγχρόνως περιέβαλε με τὰ σύμβολα τοῦ βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης τὸ Γουλιέλμο, γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν ἑτεροθαλὴ ἀδελφὸ του Δημήτριο, ἐνῶ ὁ πάπας ἀνάλαβε αὐτὸν τὸν τελευταῖο κάτω ἀπ' τὴν προστασία τῆς ἁγίας Ἐδρας³⁷.

Ὁ Πέτρος ἐγκατάλειψε τὴ Ρώμη στὶς 17 τ' Ἀπρίλη καὶ στὸ Βρινδήσιο (Brindisi) συναντήθηκε με τὸν καρδινάλιο Ἰωάννη Colonna τῆς Sante-Praxède, τὸν ὁποῖο ὁ Ὀνώριος III ἔστειλε ὡς λεγάτο στὴ λατινικὴ αὐτοκρατορία τῆς ΚΠολης. Μαζί του βρισκόταν ἐπίσης ὁ Renier de Travale, ἓνας ἀπ' τοὺς Λομβαρδούς τοῦ 1209, ὁ ὁποῖος χωρὶς ἀμφιβολία ἀντιπροσώπευε τὸ Γουλιέλμο τοῦ Montferrat. Ἀναχώρησαν ἀπ' τὸ Βρινδήσιο πάνω σὲ πλοῖα, ποὺ ἔθεσε στὴ διάθεσή τους ἡ Βενετία, καὶ ἐφθασαν στὸ Δυρράχιο, ποὺ τότε βρισκόταν κάτω ἀπ' τὴν κυριαρχία τοῦ Θεόδωρου 168. Ἀφήνοντας τὴν αὐτοκρατορίσα νὰ συνεχίσει τὸ ταξίδι με τὶς κόρες της διὰ θαλάσσης, πολιορκήσε τὸ Δυρράχιο, τὸ ὁποῖο εἶχε ὑποσχεθῆ νὰ ἐπιστρέψῃ στοὺς Βενετούς· ἀφοῦ θὰ ἐξασφάλιζε αὐτὴ τὴ βάση, ποὺ ἦταν κλειδί τῆς αὐτοκρατορίας στὴ Δύση, σκόπευε νὰ διασχίσει τὴν ἀρχαία Ἐγνατία ὁδὸ, ἀπὸ ὅπου τόσοι Ρωμαῖοι στρατηλάτες εἶχαν περάσει, πηγαίνοντας στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴν Ἀνατολή, με ξεκίνημα τὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ τὴν περιοχὴ τῶν λιμνῶν τῆς Ἀχρίδας καὶ τῆς Πρέσπας³⁸.

Ἡ ἐπιχείρηση ποὺ στοχάστηκε ἦταν τολμηρὴ καὶ ἐπικίνδυνη, γιὰ νὰ μὴ πῆ κανεὶς τρελὴ καὶ ἀκατανόητη. Πρὶν τριάντα χρόνια, στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, οἱ Νορμανδοὶ τοῦ βασιλέα Guillaume II τῆς Σικελίας, κάτω ἀπὸ ὀλότελα διαφορετικὲς ψυχολογικὲς συνθήκες, εἶχαν τραβήξει τὴν ἴδια

36. Honorii III, Opera, τ. II, σ. 361.

37. TT, τ. II, σ. 194-95· Honorii III, Opera, τ. II, σ. 362· καὶ 364-65· Richard de San Germano, ἐκδ. C. A. Garufi, σ. 77.

38. Richard de San Germano, σ. 77-8· Annales Ceccanences, MGH, Scriptorum, τ. XIX, σ. 301· Pressutti, Regesta Honorii III papae, τ. I, σ. 92, ἀριθ. 526· Ori. Malavolti, Historia di Siena, τ. I, σ. 49· Ernoul, σ. 392.

όδο, από Δυρράχιο στη Θεσσαλονίκη, κι' από κεί στη Θράκη, και είχαν γίνει κύριοι και τῶν δυο αὐτῶν σημαντικῶν πόλεων. Μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστῆ πῶς αὐτὸ τὸ σχέδιο εἶχε ὑποβληθῆ στοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα Πέτρο ἀπ' τοῦς Βενετούς και τὸ περιβάλλον τοῦ Guillaume (Γουλιέλμου) τοῦ Montferrat, γιατί στην περίπτωση ἐπιτυχίας, ἡ Βενετία και τὸ λατινικὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπ' τὴν κυριαρχία τοῦ Montferrat, ἦσαν οἱ δυνάμεις ποὺ κυρίως εὐεργετοῦνταν. Ὁ Θεόδωρος 168, ὁ φοβερὸς τους ἀντίπαλος, ποὺ ἔκανε τὶς στρατιωτικὲς του ἐπιχειρήσεις γύρω ἀπ' τὴ Μακεδονία και τὴ Θεσσαλία, θὰ πιανόταν ἀπ' τὴν ἀντίστροφη πλευρὰ και θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἀλλὰ πολὺ ἄσχημα εἶχαν προβλέψει τὴν ἐνεργητικότητα του και τὴν εὐστροφία του, ὅμοιες τὸ πῶς λίγο μὲ κείνες τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαῆλ (α΄) 174, ὅπως ἐπίσης και τὴν ἀφοσίωση και τὴν πίστη ποὺ ἔτρεφαν στοῦ πρόσωπό του οἱ Ἄλβανοι³⁹.

Ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας ἄρχισε νὰ χάνῃ χρόνο και ἀνθρώπους μπροστὰ στοῦ Δυρράχιο, χωρὶς νὰ φτάνῃ σὲ ἀποτέλεσμα· μετὰ ἀπὸ ἄκαρπες ἐφοδούς, ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πολιορκία⁴⁰. Πῆρε τότε τὸ δρόμο πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη, ἀνεβαινοντας τὶς ἀλβανικὲς κοιλάδες μέσα στα ἀπόκρημνα βουνὰ και τοὺς χειμαρρῶδεις ποταμούς, ποὺ μὲ μεγάλη δυσκολία διέσχιζε, ἀνάμεσα σ' ἓνα ἐχθρικό πληθυσμό, ποὺ ἀρνιόταν νὰ τοῦ δώσῃ τρόφιμα και τοῦ ἔφερνε ὅποια δυσκολία μποροῦσε. Σὲ λίγες μέρες, ὁ μικρὸς στρατὸς τοῦ Πέτρου, ποὺ κατὰ τὴν πορεία του συμπιεζόταν ἀπ' τὶς πῶς πάνω συνθήκες, εἶδε νὰ ἐμφανίζεται ὁ Θεόδωρος 168 μὲ τὰ στρατεύματά του. Ὁ Ἕλληνας ἡγεμόνας ζήτησε νὰ μιλήσῃ, σύμφωνα μὲ τὶς δυτικὲς πηγές, μὲ τὸν καρδινάλιο-λεγάτο Ἰωάννη Colonna, στοὺν ὁποῖο ὑποσχέθηκε ὑπακοή στη ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία και πῶς θὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς κυρίαρχό του τὸ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης, τὸν Πέτρο· αὐτὴ ἡ δυτικὴ πληροφορία φαίνεται πολὺ λίγο ἀληθοφανής. Σὲ συνέχεια ὁ ἴδιος διαβεβαίωσε τὸν παπικὸν λεγάτο πῶς θὰ παράσῃ τρόφιμα γιὰ τὸ λατινικὸ στρατὸ και πῶς θὰ τὸν καθοδηγήσῃ κατὰ τὴν πορεία του. Ὁ λεγάτος πείστηκε ἀπ' τὴν ἐπιχειρηματολογία τοῦ Θεόδωρου 168 και μὲ τὴ σειρά του ἔπεισε τὸ Λατίνου αὐτοκράτορα. Αὐτὴ ἡ βοήθεια τοὺς φάνηκε ἀνέλπιση και ἡ συμφωνία κλείστηκε ἀνάμεσα Λατίνων και Ἑλλήνων. Ἀλλὰ σὲ λίγο, σύμφωνα πάντα μὲ τὶς δυτικὲς πηγές, και ἐνῶ ὁ ὄγκος τοῦ λατινικοῦ στρατοῦ εἶχε ἀπομακρυνθῆ και ὁ Πέτρος και οἱ δικοί του ἦσαν ἄοπλοι, πιστεύοντας στη συμφωνία ποὺ ἔκλεισαν, ὁ Θεόδωρος 168 τοὺς

39. Continuation de Robert d'Auxerre, σ. 284-85· Annales Ceccanenses, σ. 301· Ernoul, σ. 392-93· Philippe Mousket, Chronique Rimée, τ. II, σ. 403· Ἀκροπολίτης, ἔκδ. Bonn, σ. 28, ἔκδ. Heisenberg, σ. 25-6· Richard de San Germano, σ. 78.

40. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἔκδ. Bonn, σ. 28, ἔκδ. Heisenberg, σ. 25, και ὁ Ἐφραίμιος, σ. 310, στίχ. 7687, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὶς δυτικὲς πηγές, λένε πῶς ὁ Πέτρος κυρίευσε τὸ Δυρράχιο και πῶς ὁ Θεόδωρος 168 τὸ ἀνακατάλαβε, και αὐτό, ἂν και δὲ φαίνεται ἀκριβές, τὸ ἀποδέχονται οἱ δικοί μας νεώτεροι ἐρευνητές, I. Δ. Ρωμανός, Περί τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, σ. 26, και Ἀντ. Μηλιαράκης, σ. 125.

κατάπληξε, αιχμαλωτίζοντας αυτούς που έβρισκε μπροστά του και σκοτώνοντας αυτούς που αντίστέκονταν. Ο αυτοκράτορας Πέτρος, ο παπικός λεγάτος, ο αρχιεπίσκοπος των Σαλώνων, ο κόμης του Sancerre που είχε παντρευτή την αδελφή του Πέτρου Εύσταθία, ο Λομβαρδός αντιπρόσωπος του Γουλιέλμου του Montferrat Renier de Travale και πολλοί άλλοι βαρώνοι έπεσαν στα χέρια του Θεόδωρου 168, «ό οποίος στην αρχή σκέφτηκε να τους θανατώσει», αυτό δεν είναι παρά μία υπερβολή των δυτικών πηγών, κι έπειτα, αλλάζοντας γνώμη, τους χαρακτήρισε ως όμηρους ή καλύτερα ως αιχμαλώτους πολέμου και τους έρριξε στις φυλακές. "Όσο για το στρατό του Πέτρου, «αυτοί διασκορπίστηκαν σαν πρόβατα χωρίς ποιμένα», διαιρέθηκαν σε πολλές μικρές ομάδες, έχασαν στην περιπέτειά τους τα ρούχα τους, και εγκαταλείφθηκαν στην άθλια τύχη τους⁴¹.

III

Συμβιβασμός Θεόδωρου 168 με τον πάπα Ρώμης Όνώριο III, θάνατος Πέτρου de Courtenay στην αιχμαλωσία, άλωση απ' τις δυνάμεις του Θεόδωρου 168 των πόλεων Νέας Πάτρας, Λαμίας, Πλαταμώνα, Προσάκου και των άλλων όχυρων, διπλωματικές ζυμώσεις, άλωση της Θεσσαλονίκης απ' το Θεόδωρο 168.

Το αναπάντεχο και κακότυχο αποτέλεσμα της εκστρατείας προκάλεσε σπουδαία έντύπωση. Δυνάμωσε το θάρρος των Ελλήνων, αύξησε το γόητρο και τις φιλοδοξίες του Θεόδωρου 168, του οποίου οι δυνάμεις πλουτίστηκαν με τη λεία που συναποκόμισε. Για το κατόρθωμά του αυτό, οι έχτροί του απ' τους δικούς μας (Γ. Ακροπολίτης), αναγκάστηκαν να ομολογήσουν πως

41. Ως προς τις πηγές, βλ. άνωτ., ύ. 39. Πρβλ. J. Longnon, L' Empire latin de Constantinople, σ. 155· D. M. Nicol, ένθ' άνωτ. (ύ. 6), σ. 51· Άντ. Μηλιαράκης, ένθ' άνωτ. (ύ. 6), σ. 125, όπου λέει ανακριβώς πως ο Πέτρος σκοτώθηκε στή μάχη κατά την ενέδρα που έστησε ο Θεόδωρος 168, στηριζόμενος ίσως στον Γ. Ακροπολίτη, έκδ. Bonn, σ. 29, έκδ. Heisenberg, σ. 26, που θέλει «τόν βασιλέα Πέτρον έργον μαχαίρας γενέσθαι». Και καταλήγει ο Άντ. Μηλιαράκης, σ. 125-26 και ύ. 2, άπαντώντας στις έπικρίσεις των Δυτικών ιστορικών της έποχής και των νεώτερων έρευνητών για άγριότητα και παλινωδία του Θεόδωρου 168, με την εξής εύστοχη παρατήρηση: «Όσο για μās ποτέ δε θά θελήσωμε να κατακρίνωμε ένα ηγεμόνα που έργάστηκε για την άπελευθέρωση της πατρίδας του απ' τους ξένους κατακτητές». Κοντά στις πηγές που άναφερα στην ύ. 39, παραθέτω και την λίγο μεταγενέστερη μαρτυρία του μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη, έκδ. J.-R. Loenertz, Άντίγραμμα προς τον πατριάρχη ΚΠόλεως κυρόν Γερμανόν, ΕΕΒΣ 33 (1964), σ. 112: ούθ' ύστερον αυτός ούτος ο αυτοκράτωρ (Θεόδωρος 168), άλλ' εκεί προσβαλών Ιταλικαίς μυριάσιν, ως νοσιάν καταλήψεσθαι διαπειλουμένας ούχ όπως Επίδαμων άλλ' ήδη και τά προσωτέρω και ύπερκείμενα, συνέτριψε τά κράτη των τόξων, όπλον και ρομφαίαν και πόλεμον, εκεί έθαυμασώθη του Υψίστου ή δεξιά, και ό βραχιών Κυρίου τίνι άπεκαλύφθη ή αύτῶ τούτῳ τῷ νικοποιῶ βασιλεῖ, άντικαταστήσαντι τοίς έπηρμένοις των άντιπάλων φρονήμασι φρόνημα πλήρες ύποποιοῦ

«ήταν ένα μεγάλο για τη Ρωμιούνη βοήθημα»⁴³, οι δὲ φίλοι του, ὅπως ὁ Γεώργιος Βαρδάνης, με ὑπερηφάνεια διακήρυξαν πὼς «ήταν ένα τρόπαιο Ἰακουστό σ' ὀλάκερη σχεδὸν τὴν οἰκουμένη»⁴⁴.

Ὁ Ρώμης Ὀνώριος ΙΙΙ πληροφορήθηκε «μὲ ἀγανάκτηση» τὸ γεγονός. Ἀπ' τὶς 28 Ἰουλίου τοῦ 1217 ἔγραψε στὸ βασιλεῖα τῆς Οὐγγαρίας Ἀνδρέα ΙΙ, στὸν πρίγκιπα τοῦ Μορέα Geoffroy I de Villehardouin (1209-1229), στὸν ἀντιβασιλεῖα τῆς λατ. αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης Conon de Béthune ποὺ ἀσκοῦσε τὸ καθῆκον κάτω ἀπ' τὴν ἐξουσία τῆς χήρας τοῦ Πέτρου Yolande, στὸ Λατίνο πατριάρχη τῆς ΚΠολης Gervais (Γερβάσιον 1215-1219), στὸν ἀρχιδιάκονο τῆς λατ. ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ στὸ δόγη τῆς Βενετίας Pietro Ziani (1205-1229), νὰ ἐνεργήσουν μὲ δραστηριότητα γιὰ τὴν ἀπολευτέρωση τοῦ παπικοῦ λεγάτου καὶ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα. Στὸν Ἀνδρέα ΙΙ τῆς Οὐγγαρίας, σύζυγο τῆς Yolande, κόρης τοῦ Πέτρου καὶ τῆς Yolande, συνιστοῦσε νὰ ἀποστείλῃ πρέσβεις στὸ Θεόδωρο 168 γιὰ νὰ ζητήσουν τὴν ἀπολευτέρωση τῶν αἰχμαλώτων καὶ νὰ τὸν ἐκφοβίσῃ, πὼς σὲ περίπτωση ἀρνήσεως, θὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον του μὲ τὰ στρατεύματα τὰ ὁποῖα ὁ Οὐγγρος βασιλεῖας εἶχε συγκεντρώσει γιὰ μιὰ σταυροφορία. Ὁ ποντίφικας ἀπευθύνθηκε ἐπίσης μὲ ἓνα γράμμα του στὸν ἴδιο τὸ Θεόδωρο 168 γιὰ νὰ στιγματίσῃ «τὴ μισαρὴ πράξη του», ἡ ὁποία μποροῦσε νὰ ἐπιφέρῃ γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὴ χώρα του τὴν ἐκδίκηση τῶν Σταυροφόρων. Στις 4 τοῦ Νοέμβρη (ι.ε.) ἐξαπόλυσε ἄλλο ἔγγραφο πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Sens καὶ πασῶν τῶν Γαλλῶν γιὰ νὰ τοῦ ζητήσῃ νὰ ξεσηκώσῃ μιὰ σταυροφορία ὑπὲρ τοῦ Πέτρου καὶ νὰ προτρέψῃ τὸν ἀδελφὸ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τὸν Robert de Courtenay, νὰ παράσχῃ σοβαρὴ βοήθεια στὸν αἰχμάλωτο Λατίνο αὐτοκράτορα⁴⁴.

Ὁ Θεόδωρος 168, στὸν ὁποῖο ὁ Ὀνώριος ΙΙΙ ἔστειλε διάφορες ἀποστο-

ταπεινώσεως; ὡπερ οὖν τῇ ὑπερόπλῳ ἐκείνων πανστρατιᾷ γυμνήτας καὶ κορυνήτας, οἱ τότε λεόντων γαυρότεροι κατεφάνησαν, καὶ ταχέως οὕτω σκυλεύσας ὀξέως δὲ προνομεύσας ὁ θεοδυνάματος αὐτοκράτωρ τρόπαιον ἀνεστήσατο καθ' ὅλης σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἐξἰακουστον. Ἄν ἔχῃ κάποια ἱστορικὴ ἀξία τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Κερκύρας ποὺ γράφει μετὰ δέκα περίπου χρόνια, ὀδηγεῖται κανεὶς νὰ δεχτῆ μὲ ἐπιφύλαξη: α) πὼς ἐγίνε πολεμικὴ σύγκρουση ἀνάμεσα στοὺς στρατοὺς τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Θεόδωρου 168· β) πὼς πρόθεση τοῦ ἐπιδρομέα ἦταν νὰ ἀποσπάσῃ καὶ ἄλλα ἐκτὸς τοῦ Δυρραχίου ἐδάφη τοῦ Θεόδωρου 168· γ) πὼς οἱ στρατιῶτες τοῦ Πέτρου ἦσαν τέλεια ἐξοπλισμένοι, ἐνῶ τοῦ Θεόδωρου 168 γυμνοὶ καὶ «κορυνήτες», ἂν καὶ πολέμησαν σάν λιοντάρια.

42. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηθ, σ. 29, ἐκδ. Heisenberg, σ. 26: τοῦτο δὴ τότε μέγα τοῖς Ρωμαίοις ἐγεγόνει βοήθημα. Ὁ Ch. Du Cange, *Histoire de l'empire de Constantinople sous les empereurs français*, Paris 165, ἐκδ. J. A. Buchon, τ. Ι. σ. 155, κατακρίνει τὸ Θεόδωρο 168 ὡς ἄπιστο καὶ δόλιο, καὶ σ. 157, κάνει ἐπίθεση στὸν Γ. Ἀκροπολίτη ποὺ ἔδωσε τὸν ἀνωτέρω εὐφημο χαρακτηρισμό.

43. Γεώργιος Βαρδάνης, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 41.

44. Honorii III, Opera, τ. ΙΙ, σ. 479, 480, 481-82, 528-30· Aubry de Trois-Fontaines, XXIII. 906· Pressuti, Regesta, τ. Ι, σ. 119, ἀριθ. 685· σ. 120, ἀριθ. 688, 689· σ. 126, ἀριθ. 720.

λές, αίστάνθηκε τόν κίνδυνο και ἔπειτα ἀπό ἕξι περίπου μῆνες δέχτηκε νά ἀπολευτερώσῃ τόν καρδινάλιο Ἰωάννη Colonna, πού τόν μεταχειρίστηκε μέ τιμῆ και τόν διαβεβαίωσε πώς τρέφει ἀγαθὰ αἰσθήματα γιά τή ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία. Ἀπό τότε ὁ Ὀνώριος III ἄλλαξε ὀλότελα πολιτική και τακτική: σύστησε στοὺς Σταυροφόρους νά μὴ χτυπήσουν τὸ Θεόδωρο 168 και ἀπαγόρευσε στοὺς δόγη τῆς Βενετίας νά τόν παρενοχλήσῃ και στοὺς ἐλάχιστο. Ἦλπιζε ἔτσι νά πετύχῃ τὴν ἀπολευτέρωσῃ και τῶν ἄλλων φυλακισμένων. Ἀλλά, ἂν εἶδὲ κανεὶς κάποιον νά ἐπιστρέφῃ, ὅπως τὸν ἀντιπρόσωπο τοῦ Guillaume τοῦ Montferrat, τὸν Renier de Travale, οἱ ἄλλοι και πιὸ σπουδαῖοι, ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας Πέτρος de Courtenay, ὁ κόμης τοῦ Sancerre και λοιποὶ, δὲν ἐπέστρεψαν ποτέ⁴⁵.

Ὅπως γιά τὸ θάνατο τοῦ πρώτου Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Βαλδουίνου I, ἓνα μυστήριον πλανᾶται πάνω σ' αὐτὸν τοῦ Πέτρου de Courtenay. Φαίνεται πώς πέθανε στὴ φυλακὴ κατὰ τὸ διάστημα τῶν διαπραγματεύσεων ἀνάμεσα στὸν Ὀνώριο III και στοὺς Θεόδωρο 168; λίγο πρὶν ἀπ' τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1219⁴⁶.

Μὲ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Πέτρου τὰ δύο λατινικὰ κράτη πού ἐκτεινονταν στὰ ἐδάφη τοῦ Βυζαντίου, αὐτὸ τῆς ΚΠολης και κείνο τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ δεύτερο ὑποτελὲς στοὺς πρώτο, βρέθηκαν σὲ χέρια γυναικῶν.

Ἡ Ὀυλάνδα, ἡ σύζυγος τοῦ Πέτρου, ἔφτασε χωρὶς ἐμπόδια στὴν ΚΠολη. Κατὰ τὸ θαλάσσιον ταξίδι τῆς, στάθμευσε στοὺς Μορέα, ὅπου μέ μεγάλες τιμές τὴ δέχτηκε ὁ πρίγκιπας Geoffroy I de Villehardouin. Εἶδε, λέει τὸ χρονικὸ τοῦ Ερνουί, «πὺς αὐτὸς εἶχε μεγάλες ἐκτάσεις και πὺς ἡ κόρη τῆς θὰ βρεθῆ σὲ καλὸ περιβάλλον»: ἔδωσε λοιπὸν τὴν κόρη τῆς Ἀγνή σὲ γάμο στὸν πρωτότοκον γιὸ τοῦ πρίγκιπα, τὸν μετέπειτα Geoffroy II. Λίγο μετὰ τὴν ἀφίξή τῆς στὴν πρωτεύουσα γέννησε ἓνα γιὸ, ὁ ὁποῖος πῆρε τὸ ὄνομα τοῦ θείου του, τοῦ πρώτου Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Βαλδουίνου I. Οἱ Λατίνοι μὴθήκαν τὸ πρωτόκολλον τῶν Βυζαντινῶν και ἡ γέννηση ἐγένετο στὴν αἶθουσα τῆς Π ο ρ φ ὺ ρ α ς, γι' αὐτὸ και ὁ Βαλδουίνος II, ὅταν ἐγένετο αὐτοκράτορας, χάραξε στὶς σφραγίδες του τὴν ἐπωνυμίαν π ο ρ φ υ ρ ο γ ἑ ν ν η τ ο ς, πὺ

45. Honorii III, Opera, τ. II, σ. 600· Præssuti, Regesta, τ. I, σ. 174-75, ἀριθ. 1029-1031· σ. 208, ἀριθ. 1261.

46. Ὁ Βέλγος χρονογράφος τοῦ 15^{ου} αἰ. Philippe Mousket, Chronique Rimée, Brussels 1838, τ. II, σ. 403, λέει πὺς πέθανε στὴ φυλακὴ λίγο πρὶν ἀπ' τὴν γυναῖκα του Yolande, ἡ ὁποία πέθανε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1219· Ὁ Συνεχιστὴς τοῦ Guillaume de Tyr, RHC Hist. Occid., τ. II, σ. 391-93, λέει πὺς πιάστηκε προδοτικὰ σ' ἓνα συμπόσιον (:) και πέθανε στὴ φυλακὴ. Τὸ Χρονικὸν de Rossa Nova, σ. 895-96, ἐπίσης λέει πὺς πέθανε στὴ φυλακὴ, και τὸ ἴδιον μᾶς βεβαιώνει ὁ Andrea Dandolo, Chronicon Venetum, Muratori R.I.S., τ. XII, σ. 340. Τὸ τοῦ δικοῦ μας Γ. Ἀκροπολίτη, βλ. ἀνωτ., ὑ. 41 στὴν ἀρχή, πὺς σφάχτηκε, εἶναι ὀλότελα ἀβάσιμον, ὅπως και τὸ τῆς Ἀραγωνικῆς ἀπόδοσης τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως πὺς δηλητηριάστηκε. Πρβλ. J. Longnon, The Empire latin de Constantinople, σ. 196-97· D.M. Nicol, ἔνθ' ἀνωτ. (ὑ. 6), σ. 53· W. Miller, The Latins (ὑ. 15), ἑλλην. μετάφρ. σ. 127-28 και ὑ. 2· O. de Wree, Généalogie des comtes de Flandre, τ. I, σ. 206.

ἐπαιρναν οἱ Βυζαντινοὶ πρίγκιπες οἱ γεννημένοι στήν Π ο ρ φ ύ ρ α⁴⁷.

Ἡ Ὑολάνδα, καθὼς ἀγγέλθηκε ἡ αἰχμαλωσία τοῦ Πέτρου, ἀνάλαβε τὴ διακυβέρνηση τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βαλδουίνου Ι καὶ τοῦ Ἑρρίκου, δὲ φαίνεται νὰ στεροῦνταν θέλησης καὶ πολιτικοῦ αἰσθητηρίου. Ἄν πρέπει νὰ πιστεύσωμε τὴν Ἱστορία τῶν ἐπισκόπων τοῦ Auxerre, αὐτὴ ἦταν ἐκείνη ποὺ ἐνέπνευσε στὸν Πέτρο τὴν ἰδέα νὰ ἀποδεχτῆ τὸ λατινικὸ στέμμα τῆς ΚΠολης. Μὲ τὴν πολιτικὴν τῆς ἀπόχτησε ἓνα σύμμαχο, δίδοντας τὴν κόρη τῆς Ἀγνή στὸ γιὸ τοῦ πρίγκιπα τοῦ Μορέα.

Ἐναντίον τοῦ κινδύνου ποὺ ἀπειλοῦσε τὴ λατινικὴ αὐτοκρατορία ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ ἡγεμόνα τοῦ δυτικοῦ ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ κράτους Θεόδωρου 168, ἀποφάσισε νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν εἰρήνην ποὺ ἀποκαταστάθηκε μὲ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Ἀνατολῆς, τὸ νόμιμο Βυζαντινὸ αὐτοκράτορα, Θεόδωρο (α') Λάσκαρι Κομνηνὸ, προσφέροντας σ' αὐτόν, καθὼς εἶχε χηρεῦσαι ἀπ' τὴν πρώτη γυναῖκα του Ἄννα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 261 καὶ διαζευχτῆ ἀπ' τὴ δευτέρη Φιλίππα-Εἰρήνη τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας, τὴν κόρη τῆς Μαρίας. Ὁ Θεόδωρος (α') τῆς Νίκαιας, δέχτηκε, ὄχι μόνο γιατί ἔφερεν μὲ αὐτὴ τὴν ἔνωση μιὰ ἀνάσχεση στὶς φιλοδοξίες τοῦ Θεόδωρου 168 τῆς Δύσης, ἀλλὰ καὶ γιατί ἔκανε μιὰ προεγγραφή πάνω στὰ δικαιώματά του γιὰ τὴν ἀνάκτηση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου τῆς ΚΠολης. Γιὰ νὰ τονίσῃ ἀκόμη πιὸ πολὺ τὴν προσπέλασή του πρὸς τοὺς Λατίνους, καὶ ἴσως κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση τῆς νέας τρίτης γυναίκας του Μαρίας de Courtenay, ἡ ὁποία ἦταν, σύμφωνα μὲ τὸν Φίλιππον Mousket, «sacans et aspre» (=σοφὴ καὶ σκληρὴ), ἐπανάλαβε τίς διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἔκλεισε μὲ τοὺς Βενετούς μιὰ ἐκεχειρία πέντε ἐτῶν καὶ ἓνα ἐμπορικὸν σύμφωνον πολὺ εὐνοϊκὸν γι' αὐτούς⁴⁸.

Στὸ βασιλεῖο τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς ἀντιβασιλεῖς, ὁ Εὐστάθιος τῆς Φλάνδρας, ἀδελφὸς τῆς Yolande καὶ σύζ. τῆς Ἀνώνυμης Ἀγγ. Κ. Δ. 251, ἐγκατάλειψε τὴ Θεσσαλονικὴ τὸ 1216, καὶ ὁ Berthold de Katzenellenbogen τὸν ἐπόμενον χρόνον (1217) καὶ πῆγε στήν Ἄκρα⁴⁹. Ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα-Μαρία τῆς Οὐγγαρίας, χήρα τοῦ βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης Βονιφάτιου τοῦ Montferrat, καὶ πρὶν ἀπ' τὸ γάμον τῆς μὲ αὐτόν τὸν τελευταῖο, χήρα τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183, καὶ ὁ νεαρὸς γιὸς τῆς Δημήτριος, κυβερνοῦσαν τὸ βασιλεῖο μόνοι τους. Ἡ προέλαση τοῦ Θεόδωρου 168 στὴ Βουλγαρία

47. Ernoul, σ. 392· Philippe Mousket, τ. II, σ. 403· Aubry de Trois - Fontaines, σ. 906· G. Schlumberger, Sigillographie de l' Orient latin, σ. 170, 172.

48. Historia episcoporum Autissiodorensium εἰς Historiens de France, τ. XVIII, σ. 628· Philippe Mousket, τ. II, σ. 403· Aubry de Trois-Fontaines, σ. 906· Fr. Dölger, Regesten der Kaiserurkunden, τ. III, 7· TT, Urkunden, τ. II, σ. 205-7.

49. Henri de Valenciennes, Histoire de l' empereur Henri de Const/ple, publiée par Jean Longnon, Paris 1948, σ. 76 καὶ ὑ. 4. Ὁ B. de Katzenellenbogen, κατὰ μὲν τὸν D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 54, ἀναχώρησε γιὰ τὴν Ἄκρα τῆς Παλαιστίνης, κατὰ δὲ τὸν J. Longnon, L' Empire latin de Const/ple, σ. 162, γύρισε στὴ Γερμανία.

στέφονταν από επιτυχίες, αλλά η θέση του στη Μακεδονία δεν ήταν σταθερή. Η έκκαθάριση της Θεσσαλίας από κάθε λατινική δύναμη έπρεπε να προηγηθῆ για να δοθῆ ἓνα ἀποφασιστικό χτύπημα πρὸς ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης. Μὲ αὐτὰ τὰ σχέδια στὸ νοῦ, ὁ Θεόδωρος 168 ρύθμισε κατὰ τὸν πιὸ καλὸ τρόπο τὰ διοικητικὰ προβλήματα τοῦ κράτους του. Μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ἀπ' τὸ 1217 τοποθέτησε ὡς διοικητὴ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Αἰτωλίας τὸν ἀμφιθαλὴ ἀδελφὸ του Κωνσταντῖνο Δούκα Κομν. 170⁵⁰.

Τὶς διενέξεις αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ἐνὸς δύστροπου πρίγκιπα τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνοδουκῶν, μὲ τὸ σοφὸ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, θὰ παρακολουθήσωμε σὲ ἄλλο μέρος τῆς παρουσίας Γενεαλογίας⁵¹.

Ἐδῶ σημειῶνω τὴν ἀπόπειρα τοῦ Κωνσταντίνου Δ.Κ. 170 νὰ καταλάβῃ τὴ Νέα Πάτρα (σημ. Ὑπάτην): «Ἀνέβηκε, γράφει ὁ Ἰωάννης Ἀπόκαυκος πρὸς τὴν κραταίαν Μαρία Πετραλίφαινα Δούκαινα Κομνηνή, τὴ σύζυγο τοῦ Θεοδώρου 168, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς σου στὰ γύρω τῆς Νέας Πάτρας βουνά, καὶ μόνο μὲ τὰ μάτια του θεωροῦσε τὴν πόλη, νομίζοντας πὼς μὲ αὐτὸ θὰ κυριεύσῃ τὸ φρούριον καὶ παρατρέχοντας τὰ κοντινά, ἐπιδιώκει νὰ καταλάβῃ τὰ μακρινά, μὴ προσέχοντας στὶς σφηκοφωλιές τῶν Λατίνων, αὐτῶν τῶν ἄγριων θηρίων. Γι' αὐτὸ, κυρία μου, σπεῦσε νὰ μᾶς στείλῃς τὸν ἄντρα σου, τὸν ἥλιο Θεόδωρον Κ. 168, ἢ τουλάχιστον μιά ἀπ' τὶς ἀχτίδες του μὲ ἀνάλογη στρατιωτικὴ δύναμη. Ἄν δὲν γίνῃ, οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο, ὅλοι μας εἶμαστε χαμένοι, θὰ παγώσωμε»⁵².

Ὁ Θεόδωρος 168 κατανόησε τὸν κίνδυνο, καὶ φτάνοντας ἐπιτόπου, ὄχι μόνο ἀπώθησε τοὺς Λατίνους ἀπ' τὰ ὅρια τῆς Αἰτωλίας, ἀλλὰ ἔφερε καὶ τὴ νίκη στὶς προσπάθειες τοῦ ἀδελφοῦ του. Οἱ πόλεις τῆς Νέας Πάτρας καὶ τῆς Λαμίας περιήλθαν στὸ κράτος τοῦ Θεοδώρου 168.

Λίγο ἀργότερα ὁ Ἰωάννης Ἀπόκαυκος μποροῦσε νὰ συστήσῃ τὴν πλήρωση τῆς ἐπισκοπικῆς ἑδρας Νέων Πατρῶν διὰ τοῦ π α ν υ π ε ρ ε ν τ ι μ ὀ τ α τ ο υ Εὐθύμιου Τορνίκη, ἀντάξιου ἐκ μητρὸς ἀνεψιοῦ τοῦ διάσημου ἐπισκόπου Νέων Πατρῶν Εὐθύμιου Μαλάκη καὶ ἐκ πατρὸς ἀνεψιοῦ τοῦ σοφοῦ μητροπολίτη Ἐφέσου Γεώργιου Τορνίκη. «Εἶναι δική σου ἡ δόξα, γράφει στὸ Θεόδωρο 168 ὁ Ἀπόκαυκος, ὅταν διορίζῃς ἐπισκόπους στὶς πόλεις, ποὺ μὲ τὰ πολεμικά σου κατορθώματα ἀνέκτησες, ἄντρες ἱερούς, παλιούς τρόφιμους τῆς Ἐκκλησίας, διακρινόμενους γιὰ τὴν ἀγία τους ζωὴ καὶ

50. Ἰωάννου Ἀποκαύκου, Ἐπιστολὴ πρὸς Δημήτριον Χωματιανόν, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Sbornik Lamanskomu, I, St. Petersburg, ἀριθ. 6, σ. 239-43· τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Ἀποκαύκου, Ἐπιστολὴ πρὸς Θεόδωρον 168, ἐκδ. S. Petridès, BIARK 14 (1909), ἀριθ. 9, σ. 10-3. Βλ. ἐπίσης τὴν ἀξιόλογη μονογραφία τοῦ M. Wellnhofer, Johannes Arokaukos, Metropolit von Naupaktos, Munich 1913, σ. 19-23.

51. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Δ.Κ. 170, ὑ. 9-14.

52. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Πρὸς τὴν κραταίαν Δούκαιναν, ἐκδ. V. G. Vasiljevskij, Epirotica saeculi XIII, VV3 (1896), ἀριθ. 1, σ. 241-42· ἐκδ. S. Petridès, lettres et autres documents inédits, IRAIK 14 (1909), ἀριθ. 26, σ. 26-7.

τή ρητορική τους δεινότητα. Αυτό τὸ ἔργο σου θὰ θαυμάσουν και οἱ κάτοικοι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Ἀσίας, καθὼς θὰ δοῦν πὼς ὄχι μόνο ὁ δικός τους αὐτοκράτορας προνοεῖ γιὰ τοὺς ἱερωμένους, ἀλλὰ και πὼς ὁ δικός μου μεγαλοουργὸς Θεόδωρος Κ. 168 τοὺς τιμᾶει, τοὺς τρέφει και τοὺς ἀναθέτει ἐκκλησιαστικὲς διοικήσεις»⁵³.

Μετὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς νίκες ὁ Κωνσταντῖνος Δ. Κ. 170 ἐπιφορτίστηκε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ Ἀγγελοδοκουκομνηνικὸ κράτος στὸ νότο ἀπ' τὶς ἐνοχλήσεις τῶν Λατίνων τῆς Βοδονίτζας και τῶν Θηβῶν, και ὁ Θεόδωρος 168 ἀναχώρησε γιὰ τὰ βόρεια, ὅπου ἔπρεπε νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐκστρατεία του ἐναντίον τῶν Βουλγάρων και τῶν Λατίνων στὴ Μακεδονία και τὴ Θεσσαλία⁵⁴.

Σκοπὸς του ἦταν ἡ περικύκλωση και ἡ ἐνδεχόμενη ἀλῶση τῆς Θεσσαλονίκης, και οἱ πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά ποὺ ἦσαν στὰ σύνορα τοῦ λατινικοῦ βασιλείου, ἐπεφταν ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη. Λίγο ἀργότερα, μέσα στὸ 1218, ὁ Θεόδωρος 168 χτύπησε τὸ πελώριο φρούριο τοῦ Πλαταμῶνα, ποὺ βρισκόταν στὴν παραλία, βορειοανατολικά τῆς Λάρισας. Ἡ λατινικὴ φρουρὰ ἀναγκάστηκε νὰ ἀποσυρθῇ, και ὁ πιστὸς φίλος τοῦ Ἑλληνα ἡγεμόνα, ὁ μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ξεχύνεται σὲ ἐπαίνους γι' αὐτὴ τὴ νίκη και ἐκφράζει ὅλη τὴ χαρὰ του γιὰ τὴν κακοδαιμονία τῶν Ἰταλῶν, ποὺ ἐπεφταν ἀπ' τὰ τειχὴ τοῦ φρουρίου, «σὰν τὰ πουλιὰ ἀπ' τὴ φωλιά τους». Ὁ Ἀπόκαυκος παρακολουθεῖ μὲ ἕνα πολὺ ζῶηρὸ ἐνδιαφέρον τὰ νέα τῶν νικῶν τοῦ Θεόδωρου 168, και τὰ γράμματά του, μὲ τὰ ἐπίκαιρα σχόλιά του, ἀποτελοῦν μιὰ πολὺτιμη πηγὴ γι' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία ἐναντίον τοῦ λατ. βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης. Μὲ τὸ ρητορικὸ του ὕφος παραλληλίζει «τὸν Πλαταμῶνα μὲ ἕνα βράχο, πάνω στὸν ὁποῖο κάθεται ὁ μεγαλοουργὸς Θεόδωρος Κ. 168, σὰν ἕνας ψαράς ποὺ ρίχνει τὴν πετονιά του στὴ θάλασσα, σ' αὐτὴ τὴν πλατιά ξαπλωμένη Θεσσαλονίκη, πόλη εὐγενικὴ ποὺ σὲ εὐγενὴ ἀνήκει, πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας· και τὰ μύρα τοῦ μάρτυρα (=τοῦ ἁγίου Δημήτριου), θάλασσα κι αὐτὰ μυριόπνοη κυκλώνουν ὅλο τὸν κόσμον σὰν ἄλλος ὠκεανός· και σὰν μὲ σκονιὰ τὰ μεγαλοφυῆ σου βουλευόμενα δένονται μὲ τὴ Θεσσαλονίκη, προλέγει στὸ Θεόδωρο 168 ὁ ἀρχιερέας, και ἀγκίστρι σου εἶναι ὁ πόθος ποὺ ἔχουν γιὰ σένα οἱ ντόπιοι Θεσσαλονικεῖς, αὐτοὶ ποὺ ἀνήκουν στὴ θρησκεία μας, αὐτοὶ ποὺ αἰσθάνονται Ἑλληνες, ἕνα πόθο ποὺ ἐστὶ τοὺς ἐνέπνευσε»⁵⁵.

53. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Πρὸς τὸν κραταῖον (Θεόδωρον) Κομνηνόν, ἐκδ. V. Vasiljevskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 52), ἀριθ. 2, σ. 243-44, και αὐτόθι, ἀριθ. 17, σ. 276, γραμμὴ 6, ὅπου κατονομάζεται ὡς ἐπίσκοπος Νέας Πάτρας ὁ Κοστομύρης. «καθὼς ἡ πόλη αὐτὴ λυτρώθηκε τῆς λατινικῆς χειρὸς ἀπ' τὸν ἀριστουργὸ Κομνηνόν». Ἀπ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο συμπεραίνομε πὼς ἡ πρόταση τοῦ Ἰωάννη Ἀποκαυκοῦ γιὰ τὸν Εὐθύμιο Τορνίκη δὲν ἔγινε ἀποδεχτή.

54. Bl. D. M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 57.

55. Ἰωάννης Ἀποκαυκος, Πρὸς τὸν κραταῖον Κομνηνόν, ὅτε τὸν Πλαταμῶνα παρέλαβε, ἐκδ. V. G. Vasiljevskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 52), ἀριθ. 4, σ. 246-48. Τὸ 1209 ὁ Πλαταμῶνας ἦταν κάτω

Σε λίγο τίποτε σχεδόν δεν είχε απομείνει απ' τις εφήμερες βαρωνίες τῶν Λομβαρδῶν στὴ Θεσσαλία, καὶ ὅλη ἡ περιοχὴ απ' τὴ Νέα Πάτρα ὡς τὸ νότιο μέρος τῆς Μακεδονίας ἀνήκε στὸ ἀνεξάρτητο δυτικὸ ἑλληνικὸ κράτος τοῦ Θεόδωρου 168. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἤλεγχε μιὰ σειρά ἀπὸ φρούρια, ὀλόγυρα στὴ Θεσσαλονίκη, ποὺ ἐκτεινονταν ἀπ' τὸν Πλαταμῶνα, διὰ μέσου τῶν Σερβίων, τῆς Βέροιας, καὶ τοῦ Προσάκου, ὡς τὶς Σέρρες καὶ τὴ Δράμα⁵⁶.

Ἡ ἄλωση τοῦ Προσάκου, τῆς πόλης ποὺ βρισκόταν στὴν κοιλάδα τοῦ Βαρδάρη ποταμοῦ ποὺ ἄλλοτε εἶχε ὀχυρώσει ὁ Βούλγαρος πρίγκιπας Δοβρομηρὸς Χρύσος Strez⁵⁷, τῶρα, τὸ 1219, προκαλεῖ ἄλλους ἐπαίνους καὶ ἄλλα συγχαρητήρια τοῦ μητροπολίτη τῆς Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκου. «Ὁ Πρόσακος, γράφει πρὸς τὸ Θεόδωρο 168, ποὺ ὑπέταξες στὴν ἐξουσία σου, δὲν εἶναι παρὰ προφυλακὴ καὶ σκέπη καὶ ἰσχυρὴ προστασία τῶν ἄλλων πόλεων ποὺ ὁ Θεὸς σοῦ ἔχει χαρίσει, γιὰ δὲ τοὺς Λατίνους τῆς Θεσσαλονίκης, δὲν εἶναι παρὰ ἓνα μεγάλο τραῦμα καὶ ἀπευκτόν συναπάντημα. Καὶ ὁ Θεός, ὁ μέγας καὶ ἰσχυρός, ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν ἐνεργειῶν ποὺ ἐσύ ὡς ὑποστράτηγός του ἐκτελεῖς, θὰ κάνη καὶ τὴ μεγάλη αὐτὴ πόλη δική σου, γιὰτὶ ὁ Πρόσακος, αὐτὸ τὸ παλούκι ποὺ μπῆκε στοὺς Λατίνους τῆς Θεσσαλονίκης, θὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ παραδοθοῦν. Ἐγὼ ἤδη ἀρχίζω καὶ αἰσθάνομαι τὴν εὐωδία τοῦ μύρου τοῦ περιβόητου μέσα στοὺς μάρτυρες Δημήτριου καὶ περιμένω ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ καὶ τὸ κεφάλι σου, καὶ τὰ χέρια σου καὶ τὰ μάτια σου νὰ χριστοῦν ἀπ' αὐτό, καθὼς φέρνω στὸ νοῦ μου καὶ περιέρχομαι τὸν Πρόσακο καὶ ἀνοίγω τὴ φούχτα μου καὶ παίρνω καὶ πίνω νεράκι ἀπ' τὸν Ἄξιό ποὺ τὸν περιβρέχει καὶ ποὺ οἱ ἄπλοὶ ἄνθρωποι στὴ γλώσσα τους τὸν λένε Βαρδάρη, ξεχνώντας τὰ παλιὰ τῶν ποταμῶν ὀνόματα... Ὁ Θεὸς θὰ σὲ μεγαλύνῃ καὶ θὰ σὲ κραταιώσῃ ἀκόμη πιὸ πολὺ καὶ θὰ σὲ καταξίωσῃ νὰ περιβληθῆς καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸ ἐρυθρὸ πέδιλο. Καὶ βλέπει κανεὶς κοντὰ στὰ στρατιωτικὰ σου ἀριστουργήματα, τὶς συνεχεῖς φροντίδες σου γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση τοῦ κράτους σου, καθὼς σὺν μέλισσα πετᾷ μέσα στοὺς λειμῶνες τῶν ἱερατικῶν καταλόγων καὶ ἀνθολογεῖς τοὺς ἀρίστους γιὰ τὴν κόσμησιν τῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων, ὅπως πιὸ μπρὸς ἀνέδειξες ἀρχιεπίσκοπο Ἀχρίδος καὶ πάσης Βουλγαρίας (τὸ Δημήτριο Χωματιανὸ) καὶ τώρα μητροπολίτη Κερκύρας (τὸ Γεώργιο Βαρδάνη), ποὺ καὶ οἱ δυὸ δὲν εἶναι κανενὸς κατώτεροι, οὔτε στὴν ἰδιωτικὴ τους ζωὴ, οὔτε στὴ δύναμη τοῦ λόγου. Ἀπ' αὐτὸ καὶ πολὺ σωστὰ σὲ ὀνομάζω θ υ μ ὀ σ ο φ ο, γιὰτὶ ἄντρας ἐσύ στρατιώτης ποὺ κάθε μέρα στήνεις τρόπαια καὶ σκληρὰ ἀγωνίζεσαι, δὲν παραβλέπεις καὶ τὰ κανονικὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν πλήρωση

ἀπ' τὴν ἐξουσία τοῦ Λομβαρδοῦ βαρῶνου Roland Piche, βλ. Martin da Canal, *La chronique des Veniciens*, ἐκδ. Galvani, Archivio storico Italiano, VIII (1845), σ. 344· Henri de Valenciennes, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 49), σ. 637, 639, 662, καὶ σ. 93, ὑ. 1.

56. Βλ. D. M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 58.

57. Βλ. κατωτέρω, ὑ. 179, ὅπου τὸ Στέμμα τοῦ οἴκου τῶν Ἀσανιδῶν τῆς Βουλγαρίας.

τῶν ἐπισκοπικῶν ἐδρῶν, ἀναδεικνύοντας χειροτονητῆ τῶν ἀξίων ἐμένα τὸν ἀνάξιο»⁵⁸.

Σὲ συνέχεια ὁ Θεόδωρος 168, ἀκολουθώντας τὸ Βαρδάρη καὶ κυκλώνοντας τοὺς Λατίνους, πολιόρκησε τὴν πόλη τῶν Σερρῶν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1221, ἡ λατινικὴ φρουρὰ τῆς πόλης ἀναγκάστηκε νὰ συνθηκολογήσῃ. Μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Ρώμης Ὀνώριου III γιὰ τὴ μοίρα τοῦ λατινικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀναφέρεται σ' αὐτὸ τὸ γεγονός. Τὸ Μάρτη τοῦ 1222 ὁ ποντίφικας προέτρεψε τὸ Λατίνο πατριάρχη τῆς ΚΠολης Ματθαῖο (1221-1226) νὰ παράσῃ βοήθεια στὸ Λατίνο ἀρχιεπίσκοπο τῶν Σερρῶν, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπαρχία κατακλύστηκε ἀπ' τὰ στρατεύματα τοῦ Θεόδωρου 168. Ἡ κατάληψη αὐτοῦ τοῦ ἐνδιάμεσου σταθμοῦ πάνω στὴν ὁδὸ ποὺ ἔνωσε τὴν ΚΠολη μὲ τὴ Θεσσαλονίκη, ἔφερνε τὴν πλήρη ἀπομόνωση τῶν δυὸ πρωτευουσῶν, ἐνῶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἡ θαλάσσια ὁδὸς βρισκόταν κάτω ἀπ' τὸν ἐλεγχὸ τοῦ Θεόδωρου 168, καθὼς ἀπ' τὸν παραθαλάσσιο Πλαταμῶνα φύλαγε τὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου τῆς Θεσσαλονίκης⁵⁹.

Πρὸς τὰ βόρεια τῶν Σερρῶν ξαπλωνόταν ἡ χώρα τοῦ Μελενίκου καὶ τῆς Ροδόπης στὴν ὁποία ἐξουσίαζε ὁ Βούλγαρος πρίγκιπας Ἀλέξιος-Σλάβος, ποὺ διαδοχικὰ εἶχε ἀλλάξει πολιτικούς προσανατολισμούς, πηγαίνοντας πότε μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ πότε μὲ τοὺς Λατίνους. Μετὰ τὸ θάνατο τῆς πρώτης του συζύγου, ποὺ ἦταν μιὰ νόθος κόρη τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Ἐρρίκου τῆς Φλάνδρας, παντρεύτηκε μιὰ ἀνεψιὰ τῆς Μαρίας Δούκαινας Κομνηνῆς, τῆς συζύγου τοῦ Θεόδωρου 168, κόρη τοῦ ἀδελφοῦ της Ἰωάννη

58. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Πρὸς τὸν κρατιῶν Κομνηνὸ, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 52), ἀριθ. 3, σ. 244-46. Ἡ ἄλωση τοῦ Προσάκου συμπίπτει χρονικὰ μὲ τὴ χειροτονία τοῦ Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη ἀπ' τὸν Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, ποὺ ἐγίνε τὸ Δεκέμβρι τοῦ 1219, βλ. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 52), σ. 245³⁶ καὶ 261²¹ κεξ.: συνήλθομεν ἐν Ἄρτῃ ἐν Δεκεμβρίῳ μηνί ἰνδικτιῶνος η' καὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος διὰ ψηφωφορήματος ἱεροῦ καὶ τοῦ συνήθους μὴνύματος... ἀρχιερεῖα τῆς Κερκυραίων διὰ τοῦ τελειοποιοῦ ἀνηγορεύσαμεν πνεύματος, οὐ πατριαρχικὰ ἐντεῦθεν σφετερισάμενοι δίκαια οὐδὲ τὰ ὑπὲρ ἑαυτοῦς φαντασάμενοι, ἀλλὰ τῷ καιρῷ δόντες καὶ τῇ τῶν πραγμάτων ἀκολουθήσαντες καταστάσει, Ἀνάμεσα στοὺς αἰχμαλώτους ποὺ πιάστηκαν στὴ Θεσσαλία, ἦταν ἕνας παρακοιμώμενος ἴσως τῆς λατ. αὐλῆς τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ἕνας Βλάχος ὄπλαρχηγὸς ποὺ ὀνομαζόταν Ταρωνᾶς, τοῦ ὁποῖου τὴν κόρη παντρεύτηκε ἀργότερα ὁ Ἰωάννης Δούκας Κομνηνὸς 324, βλ. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐκδ. S. Petridès, lettres, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 52), ἀριθ. 32, σ. 31-2. Ὁ Ἰωάννης Δούκας Κομν. 324 ἦταν νόθος γιὸς τοῦ Μιχαῆλ (β') Κομν. Δούκα 255, βλ. D. Polemis, The Doukaï, σ. 97, ἀριθ. 52.

59. Pressuti, τ. II, ἀριθ. 3877, σ. 56 («noviter occupata a belial Theodoro»): Ἰωάννου Ἀποκαύκου, μητροπ. Ναυπάκτου, ἀντιγραφή (= ἀπάντησι) πρὸς τὸν οἰκομ. πατριάρχη Μανουῆλ, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 52), σ. 276, ὅπου ἀναφέρεται πῶς «ὁ κρατῶν ἀριστουργὸς (Θεόδωρος) Κ. 168, λυτρωσάμενος τῆς λατινικῆς χειρὸς τὰς Σέρρας, κατέστησε εἰς αὐτὰς μητροπολίτην τὸν ἐκ Θεσσαλίας Γοριανίτην, μέτοχον καὶ εὐλαβείας καὶ λόγου καὶ τῆς ἐκείνης μητροπόλεως κληρικόν, τὸ ἦθος μέτριον, νοήμονα καὶ καλλιγραφοῦντα καὶ τὰ νοούμενα οὐκ ἐπίμογα ἐκτιθέμενον».

Πετραλίφα, και προσχώρησε στο Θεόδωρο 168, ως ένας σύμμαχος του⁶⁰.

Μιά σπουδαία συμβολή για την προέλαση και τις αλώσεις του Θεόδωρου 168 στη Μακεδονία ήταν η δύναμη που άντλησε απ' τους δεσμούς του κράτους του με το βασίλειο της Σερβίας. Στην περιοχή της Δίβρας και των Σκοπίων τα δυο κράτη είχαν ένα κοινό σύνορο, και ο αρχιεπίσκοπος της Αχρίδας Δημήτριος Χωματιανός, ο τόσο δεμένος με το Θεόδωρο 168, πρόβαλε το δικαίό του να ασκήσει διοικητική εξουσία πάνω στη Σερβική Εκκλησία. Ο Στέφανος II Νεμάνια είχε προνοήσει να αναγνωριστή ο αδελφός του Σάβας απ' το οικουμενικό πατριαρχείο που είχε την έδρα του στη Νίκαια, ως αυτόνομος πατριάρχης της Σερβίας. Αλλά ο Θεόδωρος 168 με τη δυνατή παρουσία των στρατευμάτων του στο έλληνοσερβικό σύνορο ενίσχυσε τις αξιώσεις του αρχιεπισκόπου του. Ο Στέφανος II όμως, αφού προηγουμένως εξασφάλισε τη δική του θέση στο εκκλησιαστικό ζήτημα –στην αυτονομία του αρχιεπισκόπου Σερβίας, του αδελφού του Σάβα– προχώρησε σε μία θετική συνεννόηση με το Θεόδωρο 168⁶¹.

Ο γιός του Στέφανος III Radoslav 331 (1228-33), τότε διάδοχος του σερβικού θρόνου, παντρεύτηκε ανάμεσα στα τέλη του Όχτώβρη ή στις αρχές του Νοέμβρη του 1219 και τις 9 του Φλεβάρη του 1220 την πρωτότοκη

60. Γ. Ακροπολίτης, εκδ. Bonn, σ. 42, και εκδ. Heisenberg, σ. 39· Jireček, *Bulgaren*, σ. 243-44· Zlatarski, *Istorija*, σ. 272-73, 277-80, 322. Ένα πρόσταγμα του δεσπότη Αλέξιου του Σλάβου, χρονολογίας 1220, αναφέρεται στη μονή της Σηπλαιωτίσης του Μελενίκου. *Spisanie na Bulgarskata Akademija na naukite*, 45 (Hist.-phil. sect. 22 [1933], σ. 1-6). Για τους Πετραλίφες, βλ. άνωτ., ύ. 20· για τη θέση του Αλέξιου Σλάβου στον οικο των Ασανιδών της Βουλγαρίας, βλ. κατωτέρω, ύ. 179.

61. Ο έδρευών στη Νίκαια πατριάρχης ΚΠόλεως Μανουήλ (α') Σαραντηνός ή Χαριτόπουλος (1217 - 1222) χειροτόνησε και ανάδειξε το 1219 σε αυτόκεφαλο αρχιεπίσκοπο Πεκίου, με την έγκριση του αυτοκράτορα Θεόδωρου (α') Λάσκαρι Κομνηνού, τού Σέρβο πρίγκιπα Ρέσκο, που ως μοναχός και κληρικός μετονομάστηκε Σάβας, αδελφό του Στέφανου ΙΙ, βλ. Γεράσιμος Κονιδάρης, *Περί τού ζήτημα της γενέσεως της αρχιεπισκοπής Αχρίδος*, *Επιστημ. Επετηρίς Θεολογ. Σχολής Αθηνών*, τ. 16 (1968), σ. 223 κεξ.· Αρ Καροζίλος, *The ecclesiastical controversy between the kingdom of Nicaea and the principality of Epiros (1217-1233)*, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 67-8· Βασίλειος Στεφανιδής, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σ. 444-46· D. M. Nicol, *ένθ' άνωτ.* (ύ. 6), σ. 59-60. Ο αρχιεπίσκοπος Αχρίδος Δημήτριος Χωματιανός, εκδ. Pitra, στ. 381-90, διαμαρτυρήθηκε γι' αυτή την πράξη, γιατί η Εκκλησία της Σερβίας υπαγόταν στη δικαιοδοσία του, βλ. Αρ. Καροζίλος, *ένθ' άνωτ.*, σ. 84. Ο Στέφανος ΙΙ άντέδρασε και ή διαμαρτυρία του Αχρίδος έμεινε χωρίς αποτέλεσμα, βλ. Jireček, *Serben*, τ. Ι, σ. 298-300· M. Laskaris, *Vizantiski princeps*, σ. 38-53. Όταν όμως το 1228 ανέβηκε στο θρόνο ο Στέφανος ΙΙΙ Radoslav 331, ο αυτόκαλούμενος Δ ο ύ κ α ς απ' τη μητέρα του Εύδοκία Αγγελίναν Κομνηνήν Δούκαιναν 262, βλ. F. Miklosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosniae, Ragusii, Vienna* 1858, σ. 19-20, ακολούθησε δουλικά την πολιτική του Θεόδωρου 168 και ύποτάχτηκε στις αξιώσεις του Αχρίδος Δημήτριου Χωματιανού, έχοντας ως πνευματικό του σύμβουλο και οδηγό αυτόν τόν τελευταίο και όχι τόν οικουμενικό πατριάρχη που έδρευε στη Νίκαια, βλ. Jireček, *Serben*, τ. Ι, σ. 303· M. Drinov, *VV1* (1804), σ. 327 κεξ· M. Laskaris, *ένθ' άνωτ.*· M.D. Nicol, σ. 73 και ύ. 35.

κόρη του Θεόδωρου 168, την Άννα Ἀγγ. Κομν. Δούκαινα 246.

Τὰ κωλύματα τῆς Ἐκκλησίας, πού ἄλλοτε ἐμπόδιαν τὴ σύναψη συνοικεσίου ἀνάμεσα στὸν ἴδιο Στέφανο III Radoslav 331 καὶ τὴν Θεοδώραν Ἀγγ. Δ. Κ. 252, καθὼς καὶ ἀνάμεσα στὸ βασιλεῖα Στέφανο II καὶ τὴν Μαριαν Ἀγγ. Κ. Δ. 254, προφανῶς παροράθηκαν, κατόπι συνεννόησης τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀχρίδας καὶ Σερβίας⁶². Ἡ ἑλληνοσερβικὴ προσέγγιση ἦταν ἓνα μεγάλο βοήθημα γιὰ τὸ Θεόδωρο 168.

Εἶναι φανερό πῶς ὅλες αὐτὲς οἱ συμμαχίες τοῦ Θεόδωρου 168 δὲν ἀπόβλεπαν σὲ ἄλλο παρὰ στὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ αὐτὸ εἶναι πού ἐσπρωξε τὸ 1219 τοὺς Λατίνους νὰ στραφοῦν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων (τῆς Νίκαιας) Θεόδωρον (α΄) Λάσκαριν Κομνηνόν, νὰ κάνουν μαζὶ του συμμαχία καὶ νὰ τοῦ δώσουν ὡς τρίτη σύζυγο, καθὼς εἶδαμε, τὴν Μαριαν de Courtenay⁶³.

Ἀλλὰ ἡ χήρα τοῦ Πέτρου de Courtenay βασίλισσα Ὑολάνδα τῆς ΚΠολης, πού προέβη σ' αὐτὲς τὶς ἐνέργειες, πέθανε περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1219, καὶ μετὰ ἓνα διάστημα δυὸ ἐτῶν, πού ὁ Conon de Béthune καὶ ὁ παπικὸς λεγάτος Ἰωάννης Colonna διετέλεσαν ἀντιβασιλεῖς, ὁ θρόνος τῆς λατινικῆς ΚΠολης περιήλθε στὸ γιό της Robert de Courtenay (1221-1228), πού στέφθηκε στὶς 25 τοῦ Μάρτη τοῦ 1221 ἀπ' τὸ νέο Λατῖνο Πατριάρχη, τὸ Βενετὸ Ματθαῖο, πού πιὸ πάνω ἀναφέραμε⁶⁴.

Ὁ νέος Λατῖνος αὐτοκράτορας ἀνανέωσε τὸ σύμφωνο πού εἶχε ὑπογράψει ἡ μητέρα του μετὰ τὸν Θεόδωρον (α΄) Λ.Κ., ὁ ὁποῖος μετὰ τὴ σειρά του πρότεινε τὸ γάμο τῆς κόρης του Εὐδοκίας Λασκαρίνας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς Δούκαινας 327 μετὰ τὸ Ροβέρτο. Αὐτὸ τὸ σχέδιο ματαιώθηκε ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Θεόδωρου (α΄) Λ.Κ. τὸ 1222, καὶ ὁ γαμβρὸς καὶ διάδοχός του Ἰωάννης (γ΄) Δούκας-Βατάτζης 274, σύζυγος τῆς Εἰρήνης Λασκαρίνας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς Δούκαινας 325 (πρωτότοκης κόρης τοῦ Θεόδωρου α΄), ἔκανε πόλεμο μετὰ τοὺς Λατίνους, καθὼς αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι πλεῦρισαν τοὺς ἀντιπάλους του μνηστήρες στὸ θρόνο τῆς Νίκαιας: τὸν Ἀλέξιον καὶ Ἰσαάκιον τοὺς Λασκάρεις, ἀδελφοὺς τοῦ μακαρίτη Θεόδωρου (α΄) Λ.Κ.⁶⁵.

62. Γιὰ τὸ γάμο Στέφανου III Radoslav 331 καὶ Ἄννας 246. βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 24. Γιὰ τὰ προταθέντα καὶ κωλυθέντα συνοικέσια τοῦ Στέφανου III Radoslav καὶ Θεοδώρας 252 καὶ Στέφανου II καὶ Μαρίας 254, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 31. Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ D. M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 60, πῶς εἶχε προταθῆ συνοικέσιο γιὰ τὸ Στέφανο III Radoslav «μετὰ τὴν ἄλλη κόρη τοῦ Θεόδωρου 168», προφανῶς τὴν Εἰρήνη Ἀγγ. Δ.Κ. 248, εἶναι λανθασμένος· ὁ διακεκριμένος συγγραφέας μπερδεψε τὴν κόρη τοῦ Μιχαήλ (α΄) 174, τὴ Θεοδώρα 252, μετὰ τὴν κόρη τοῦ Θεόδωρου 168, τὴν Εἰρήνη 248.

63. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 48.

64. Philippe Mousket, τ. II, σ. 406· André Dandolo, ἐκδ. Pastorello, σ. 288· TT, Urkunden, τ. II, σ. 227-30, πού ἀναφέρει καὶ τὴν ἀπ' τὸν Ροβέρτο ἀνανέωση τῶν συμφώνων πού εἶχαν κάνει ὁ Βαλδουῖνος I, ὁ Ἐρρίκος καὶ ἡ Ὑολάνδα μετὰ τὴ Βενετία.

65. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 33-5 καὶ 37, ἐκδ. Heisenberg, σ. 31-2 καὶ 34· Ph. Mousket, τ. II, σ. 406-7· TT, Urkunden, τ. II, σ. 205-7.

“Όσο για τὸ Θεόδωρο 168, σύμφωνα μὲ τoὺς σκοποὺς του, κινήθηκε περὶ τὸ 1220 πρὸς τὸ λατινικὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ αὐτὸ ἔδειξε στοὺς Λατίνους τὸν ἄμεσο κίνδυνο πού διέτρεχε. Ὁ Ρώμης Ὀνώριος III πού εἶχε τὸ λατ. βασίλειο κάτω ἀπ’ τὴν προστασία του, ἔγραψε στὸν παπικὸ λεγάτο Ἰωάννη Colonna, πού τότε ἦταν ἀντιβασιλέας στὴ λατινικὴ ΚΠολη, νὰ λάβη ὅλα τὰ μέτρα γιὰ τὴν ἀσφάλεια τοῦ νεαροῦ βασιλέα Δημήτριου. Συγχρόνως ἀφόρισε τὸ Θεόδωρο 168 πού δὲ σεβάστηκε «ἓνα ἀφοσιωμένο τέκνο τοῦ Θεοῦ» καὶ ἔστειλε ὁδηγίεσ στὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Βρινδησίου καὶ τοὺς ἐπισκόπους τῶν γειτονικῶν λιμένων νὰ ἀπαγορεύσουν τὴν διὰ πλοίων ἀποστολὴ ἀλόγων, ὄπλων, σιτηρῶν ἢ στρατιωτῶν ἀπ’ τὴν Ἰταλία στὴν Ἡπειρο⁶⁶.

Ὁ Δημήτριος τοῦ Montferrat, ἓνα ἀγόρι ἡλικίας τότε 15 χρονῶ, ἀναχώρησε σὲ λίγο γιὰ τὴ Δύση, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ λάβη βοήθεια γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ βασιλείου του. Τὸ Μάρτη τοῦ 1222 ἐγινε δεχτὸς ἀπ’ τὸν πάπα στὸ Anagni, λίγο ἔξω ἀπ’ τὴ Ρώμη, καὶ τὸ ἐπόμενο ἔτος, ἔχοντας μαζί του τὸν Φλαμανδὸ Λατίνο ἀρχιεπίσκοπο τῆς Θεσσαλονίκης Guérip, ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του στὴν αὐλὴ τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου II (1216-1250) στὸ Ferentino. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνάντησής του μὲ τὸν πάπα ἦταν ἡ ὀργάνωση μιᾶς Σταυροφορίας, στὴν ὁποία πῆρε μέρος ὁ Γουλιέλμος τοῦ Montferrat, ὁ γνωστὸς μας ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ βασιλέα Δημήτριου· ὁ πάπας Ὀνώριος III συμφώνησε γι’ αὐτοὺς πού θὰ συνέντευαν στὴ σωτηρία τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ’ τοὺς Ἕλληνες, τὶς ἴδιες ἐπιεικείες καὶ ἀφέσεις πού ἀπολάμβαναν οἱ Σταυροφόροι πού πῆγαιναν γιὰ τὴν ἀπολευτέρωση τῶν ἁγίων Τόπων ἀπ’ τοὺς Μουσουλμάνους! Καὶ ἓνα πρῶτο σῶμα σχηματίστηκε μὲ τὸν Hubert de Biandrate, τὸν ἄλλοτε ἀντιβασιλέα τοῦ λατινικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀσπονδο ἐχτρὸ τοῦ ἀγαθοῦ Ἑρρίκου τῆς Φλάνδρας⁶⁷.

Μία τελευταία προσπάθεια τοῦ ποντίφηκα γιὰ νὰ ἀποτρέψη τὸ Θεόδωρο 168 ἀπ’ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ σκοποῦ του, ἦταν μιὰ προσωπικὴ ἐπιστολὴ πού τοῦ ἔστειλε καὶ πού μὲ αὐτὴ τοῦ ὑπενθύμιζε τὰ ὅσα εἶχε ὑποσχεθῆ ἄλλοτε κατὰ τὴν ἀπολευτέρωση τοῦ καρδινάλιου Ἰωάννη Colonna καὶ τὸν προέτρεπε νὰ ἔλθῃ σὲ συμφωνία μὲ τὸν Λατίνο αὐτοκράτορα Ροβέρτο. Ἀλλὰ τίποτε δὲ συγκρατοῦσε τὸ Θεόδωρο, οὔτε ἡ διπλωματικὴ εὐστροφία τοῦ Ὀνώριου III, γιὰ νὰ ἐκμεταλλεῖ τὴ σπουδαία εὐκαιρία πού εἶχε μπροστὰ του.

Ἀπ’ τὰ μέσα τοῦ 1222 προχώρησε σὲ μιὰ σειρὰ προκαταρκτικῶν ἐπιθέσεων κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐνωρὶς τὸν ἐπόμενο χρόνο ἡ βασιλοσσημητέρα Μαργαρίτα (ἢ ὡς Βυζαντινὴ αὐγοῦστα Μαρία) τῆς Οὐγγαρίας κατάφυγε στὴ γενέθλιο πατρίδα τῆς, παραδίδοντας τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ τὶς

66. Pressuti, τ. I, ἀριθ. 2856, σ. 472· ἀριθ. 2858, σ. 473· τ. II, ἀριθ. 4354 σ. 134.

67. Pressuti, τ. II, ἀριθ. 3854, 4353, σ. 52, 134· Huillard-Bréholles, *Historia Diplomatica Friderici II*, τ. II, σ. 328. Ὁ Hubert de Biandrate ἦταν τότε στὴν ὑπηρεσία τοῦ Φρειδερίκου II, βλ. Henri de Valenciennes, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ. 49), σ. 61, ὑ. 3, καὶ σ. 118, ὑ. 2.

κτήσεις της στην προστασία της αγίας Έδρας. Η υπεράσπιση της πόλης είχε ανατεθεί στον Guy Palavicino, μαρκήσιον της Βονδονίτσας, ο οποίος στην πράξη είχε κληθεί να αναλάβει την αντίβασιλεία, όταν ο νεαρός βασιλέας Δημήτριος του Montferrat αναχώρησε για την Ίταλία· οι Λομβαρδοί βαρώνοι είχαν σχεδόν όλοι αποχωρήσει μετά την παρέμβαση του Ερρίκου της Φλάνδρας, και αυτό είχε επιφέρει την εξασθένηση του λατ. βασιλείου. Μιά προπομπός της Σταυροφορίας που σχηματιζόταν στην Ίταλία μοιάζει πώς έφτασε στη Θεσσαλονίκη κατά το καλοκαίρι του 1222, καθοδηγούμενη απ' τον κόμητα Hubert de Biandrate⁶⁸.

Για να προλάβει την άφιξη της Σταυροφορίας, ο Θεόδωρος 168 κατά το πρώτο μισό του 1223 έσπασε την πολιορκία της πόλης. Οι διαπραγματεύσεις όμως για τη συγκρότηση της περίφημης αυτής κατά των Έλλήνων Σταυροφορίας, παρά το ζωντανό ενδιαφέρον του πάπα Ρώμης Όνώριου ΙΙΙ που εξ' ιδίων πρόσφερε και 15.000 μάρκα, καθυστερούσαν και οι πρωταγωνιστές, οι αδελφοί Γουλιέλμος και Δημήτριος του Montferrat, συναντούσαν δυσχέρειες. Ο φανατικός ποντίφικας απ' το πείσμα του, την αλόγιστη πνευματική παντοδυναμία του και απ' την άκαιρη αίσιοδοξία του, άφόρισε για μία φορά ακόμη το Θεόδωρο 168, «γιατί συνεχώς πολιορκούσε» τη Θεσσαλονίκη, θέλοντας να απολευτερώσει απ' τους ξένους κατακτητές μια απ' τις μεγαλόπολεις της πατρίδας του. Στην πράξη, οι Λατίνοι της Θεσσαλονίκης έμεναν χωρίς καμιά ουσιαστική βοήθεια και τίποτε δεν έδειχνε πώς μια αξιόλογη δύναμη θα φτάσει έγκαιρως για να σώσει την πόλη απ' τους Έλληνες⁶⁹.

Απ' τις άρχές του 1224 ο ποντίφικας διπλασίασε την ένεργητικότητά του. Οι Βενετοί υποσχέθηκαν να βοηθήσουν. Ο αυτοκράτορας Φρειδερίκος ΙΙ της Γερμανίας πείστηκε κατόπι προτροπής να στείλει μία οικονομική ένίσχυση, και ο Λατίνος αυτοκράτορας της ΚΠολης Ροβέρτος de Courtenay ανάλαβε την υποχρέωση να πάρει μέρος στις επιχειρήσεις της άμυνας. Συγχρόνως ο Όνώριος ΙΙΙ έγραψε στον πρίγκιπα του Μορέα Geoffrey I de Villehardouin, στον κύριο των Αθηνών Othon de la Roche (1205-1225) και στους Λατίνους κυριάρχους της Εύβοιας, να συντάξουν έτσι τις δυνάμεις τους που να δώσουν ένεργό βοήθεια στο Γουλιέλμο του Montferrat. Απ' τα όμορα Λατινικά κρατίδια εκείνο της Βονδονίτσας, άποστερημένο της παρουσίας του μαρκησίου του, του Guy Pallavicino, δέχονταν τις επιθέσεις ενός τμήματος στρατού του Θεόδωρου 168, που καθώς φαίνεται θα διατελούσε κάτω απ' τις διαταγές του Κωνσταντίνου Δ. Κ. 170, περι τὰ τέλη

68. Pressuti, τ. ΙΙ, άριθ. 4121, σ. 94· άριθ. 4269, σ. 120· άριθ. 4353, 4355, σ. 134· Baronius, *Annales Ecclesiastici* vol. 20, σ. 455, § 17-18.

69. Pressuti, τ. ΙΙ, άριθ. 4354, σ. 134· άριθ. 4753-54, σ. 205-6· Horoy, *Honorii III, Opera*, τ. ΙV, άριθ. 107, στ. 324-25· Richard de San Germano, σ. 113-14· Baronius, ένθ' άνωτ., τ. 20, σ. 467, § 11-13.

του 1223. Η περιώνυμη κατά των Ελλήνων Σταυροφορία, συνοδευόμενη από ένα παπικό λεγάτο, συγκεντρώθηκε τελικά στο Βρινδήσιο, κατά το Μάρτη του 1224⁷⁰.

Ο ίδιος προσωπικά ο Ονώριος ΙΙΙ ανέπτυξε ένα έπεξεργασμένο σχέδιο της έκστρατειας. Αυτός ήλπιζε πως ο Θεόδωρος 168 θα μπορούσε να έλθει σε κάποια συμφωνία με το Γουλιέλμο του Montferrat και είχε εξουσιοδοτήσει το λεγάτο του να απαλλάξει το Θεόδωρο 168 απ' τον άφορισμό, αν έδειχνε διαθέσεις να φτάσει σε κάποιο συμβιβασμό. Φυσικά, οι ελπίδες αυτές διαψεύστηκαν. Στο γράμμα του εξάλλου προς το Λατίνο αυτοκράτορα Ροβέρτο, ο ποντίφικας έξηγοϋσε την ανάγκη της συνεργασίας των δυνάμεων της Λατινικής αυτοκρατορίας με κείνες της Σταυροφορίας που έρχόταν απ' το Βρινδήσιο.

Και πραγματικά, τον Απρίλη του 1224 ο Ροβέρτος έστειλε ένα στρατό στη Μακεδονία. Οι στρατηγοί του, ο Thierry de Walincourt και ο Nicolas de Mainvault, πήγαν και πολιόρκησαν τις Σέρρες, κατά τη διαδρομή τους προς τη Θεσσαλονίκη· αλλά κατά το διάστημα των επιχειρήσεων, τους ήλθε ή ειδήση της καταστροφής του λατινικού στρατού της ΚΠολης στα μέρη του Ποιμανηνού απ' τον αυτοκράτορα Ίωάννη (γ') Δούκα-Βατάτζη 274, καθώς ο λατινικός αυτός στρατός συνόδευε τους αντίπαλους και ανταπαιτητές του ελληνικού θρόνου της Νίκαιας, τον Αλέξιο και τον Ίσαάκιο τους Λασκάρεις. Μετά απ' αυτό, δέ σκέφτηκαν άλλο οι Λατίνοι στρατηγοί, παρά να γυρίσουν στην ΚΠολη. Αλλά κατά την επιστροφή τους, χτυπήθηκαν από τμήμα στρατού του Θεόδωρου 168, και οι πιο πολλοί απ' αυτούς σκοτώθηκαν ή αιχμαλωτίστηκαν⁷¹.

Η κατάρρευση αυτής της επιχείρησης κατάστρεψε το σχέδιο του υπερφιάλου πάπα Ονώριου ΙΙΙ για την όλη έκστρατεία. Κατά την αντίληψη του ποντίφικα, ο στρατός του Θεόδωρου 168 θα έμπλεκόταν ανατολικά της Θεσσαλονίκης με το λατινικό στρατό της ΚΠολης, ενώ ο στρατός της εξ Ίταλίας Σταυροφορίας θα έφτανε απ' το νότο, ίσως απ' τη Βονδονίτσα. Αλλά το σχέδιο φάνηκε προορισμένο σε άποτυχία από όλες τις μεριές. Κατά την κρίσιμη στιγμή ο μαρκήσιος Γουλιέλμος του Montferrat άρρώστησε στο Βρινδήσιο. Το Νοέμβρη του 1224 ο πάπας της Ρώμης μόλις και ανακοίνωσε πως ή Σταυροφορία για την άμυνα της Θεσσαλονίκης δέν έπρόκειτο να άρχισή παρά την επόμενη άνοιξη.

Στο μεταξύ ο μαρκήσιος Guy Pallavicino και ή λατ. φρουρά της Θεσσαλονίκης, που βρισκόταν κάτω απ' την πολιορκία του Θεόδωρου 168

70. Pressuti, τ. ΙΙ, άριθ. 4704, 4754, 4758, 5132, σ. 197, 206, 207, 274· Huillard-Bréholles, τ. ΙΙ, σ. 425· Richard de San Germano, έκδ. Garufi, σ. 113-14, 119-20, 120, ύ. 1· Baronius, ένθ' άνωτ., vol. 20, σ. 485-87.

71. Γ. Άκροπολιτης, έκδ. Bonn, σ. 37-8, και έκδ. Heisenberg, σ. 34-5· Ph. Mousket, τ. ΙΙ, σ. 409.

ἀπό πολλῶν μηνῶν, εἶχε φτάσει στὰ ἔσχατα. Ἡ ὑποχώρηση τοῦ στρατοῦ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα ἀπ' τὴς Σέρρες καὶ ἡ καταστροφή αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ, διάλυσε κάθε ἐλπίδα βοήθειας ἀπ' τὴν ΚΠολη καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἦλθαν εἰδήσεις πῶς ἡ ἀπὸ καιρὸ ἀναμενόμενη ἀπ' τὴν Ἰταλία Σταυροφορία, δὲν ἐπρόκειτο νὰ φτάσῃ. Αὐτὰ ὅλα δὲν εὐνόησαν ἄλλον, παρὰ τὸ Θεόδωρο 168, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἡ λατινικὴ φρουρὰ παραδίδονταν, ἐμπαινε μὲ τὸ στρατό του θριαμβευτῆς, κατὰ Ὀχτώβρη-Δεκέμβρη τοῦ 1224, στὴν πόλη τοῦ ἁγίου Δημητρίου⁷².

IV

Τὰ δίκαια τοῦ Θεόδωρου 168 ἐναντι τοῦ «αὐτοκράτορα τῆς Νίκαιας» Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274, τὰ δῆθεν δίκαια τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας, στέψη τοῦ Θεόδωρου ὡς αὐτοκράτορα.

Ἡ κατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης, «τῆς δεύτερης πόλης τοῦ Βυζαντίου» ἀπ' τὸν ἡγεμόνα τοῦ ἀνεξάρτητου ἑλληνικοῦ δυτικοῦ κράτους ὑπῆρξε τὸ ἰσχυρότερο χτύπημα ποὺ δόθηκε στοὺς Λατίνους ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ πῆραν τὴν ΚΠολη καὶ ἓνα μεγάλο κατόρθωμα γιὰ τοὺς Ἕλληνες τῆς Δύσης. Ἡ «Σταυροφορία» ποὺ εἶχε ὀργανωθῆ γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῶν Λατίνων τῆς Θεσσαλονίκης, μπόρεσε τελικὰ νὰ ξεκινήσῃ τὸ Μάρτη τοῦ 1225, στὴν πραγματικότητα κατόπιν ἐορτῆς. Ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας τῆς ΚΠολης δὲν ἦταν τότε σὲ θέση νὰ δώσῃ καμιά βοήθεια.

Ὁ Γουλιέλμος τοῦ Montferrat καὶ ὁ ἑτεροθαλῆς ἀδελφός του Δημήτριος ποὺ διατηροῦσε τὸν ψιλὸ τίτλο τοῦ «βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης», μὲ τὸ στρατό τους, πέτυχαν νὰ εἰσβάλουν στὴ Θεσσαλία ἀπ' τὸν Ἄλμυρό, πιθανόν μὲ τὴ βοήθεια τῶν Βενετῶν αὐτῆς τῆς πόλης. Ἀλλὰ ἡ ἐκστρατεία τους τελείωσε ἄδοξα, χωρὶς τίποτε ἢ πολὺ ἐλάχιστα νὰ κατορθώσουν.

Ὁ Γουλιέλμος τοῦ Montferrat πέθανε, καὶ μαζί του ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ στρατοῦ του, καθὼς ἐπαθαν δυσεντερία ἀπ' τὰ νερά, ποὺ ὅπως ἔλεγαν, εἶχαν μολύνει οἱ Ἕλληνες. Οἱ ὑπόλοιποι ἄντρες τῆς Σταυροφορίας ἀποσύρθηκαν ἀπογοητευμένοι, χωρὶς νὰ ἀξιωθοῦν, ὄχι νὰ ἀνακαταλάβουν, ἀλλὰ οὔτε κἄν νὰ δοῦν τὴ Θεσσαλονίκη!⁷³

72. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 36, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 33· Ἐφραίμιος, ἐκδ. Bonn, σ. 321, στίχ. 7957-58. Γιὰ τὴ χρονολογία τῆς ἄλωσης τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τὸ Θεόδωρο 168, βλ. J. Longnon, *La Reprise de Salonique par les Grecs en 1224*. Actes du VIe Congrès International d'études byzantines, τ. I, Paris 1950, σ. 141-46· B. Sinogowitz, *Zur Eroberung Thessalonikes im Herbst 1224*, BZ 45 (1952), σ. 28· G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 455· D. M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 6), σ. 63 καὶ 73-4 καὶ ὕ. 42. Γιὰ τὴ μακρὰ πολιορκία μᾶς ἀναφέρει καὶ ὁ Richard de San Germano, σ. 114, ἐνῶ γιὰ τὸ σχέδιο τῆς ἐκστρατείας ἀπ' τὸν Ρώμης Ὀνώριο III μπορεῖ κανεὶς νὰ δῇ τὸν W. Norden, *Das Papstum und Byzanz*, Berlin 1903, σ. 302 καὶ ὕ. 5, καὶ σ. 303.

73. Pressuti, τ. II, ἀριθ. 5186, 5464, σ. 283, 333· Horoy, *Honorii III, Opera*, τ. IV, ἀριθ. 34, σ. 721-

Ο τέως Λατίνος «βασιλέας τῆς Θεσσαλονίκης» Δημήτριος τοῦ Montferrat ἐπέστρεψε στήν Ἰταλία, μετὰ τὴν παταγώδη αὐτῆ ἀποτυχία, γεμάτος ἐλπίδες πὼς θὰ πάρῃ ἄλλη βοήθεια ἀπὸ τὸ Φρειδεरिकό II de Hohenstaufen τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ πέθανε τὸ 1227, ἀφήνοντας τὸν κενὸ τίτλο του –τὸν ὁποῖο οἱ μαρκήσιοι τοῦ Montferrat ἔφεραν μέχρι τοῦ 1284– στὸ Γερμανὸ αὐτοκράτορα. Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἀργότερα ὀνομασθέν (1280) δουκάτο τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν καὶ τῆ μαρκιωνία τῆς Βονδονίτζας, τὸ τέως λατινικὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὅλη ἡ Βόρεια Ἑλλάδα ἦσαν στὰ χέρια τοῦ Θεόδωρου 168, καὶ δὲ φαινόταν νὰ ὑπάρχῃ κάποια δύναμη ποὺ νὰ μποροῦσε νὰ ἀντισταθῇ στήν προέλασή του πρὸς τὴν ΚΠολη, γιὰ νὰ ἐκπληρωθοῦν ἔτσι οἱ ἐμπιστευτικὲς προρρήσεις τοῦ ἱεράρχη του, τοῦ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀποκαυκου, πὼς θὰ ἔλθῃ ἡ στιγμή ποὺ θὰ ἀνέβῃ στὸ θρόνο τῆς ΚΠολης, ὡς ἓνας νέος Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας⁷⁴.

Ἡ κατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς πιὸ σπουδαίας πόλης στήν Ἑλλάδα, ἐμφύτευσε τίς σκέψεις γιὰ νὰ μεταβληθῇ ἡ ἀνεξάρτητη ἑλληνικὴ δυτικὴ ἡγεμονία σὲ αὐτοκρατορία καὶ ὁ ἡγεμόνας –ὁ γιὸς τοῦ σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ἰωάννη Δούκα 90 καὶ ὄχι δ ε σ π ὄ τ η ς– σὲ αὐτοκράτορα. Ἴσως στὰ μάτια τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων ὁ Θεόδωρος 168 ἦταν τώρα ἓνας αὐτοκράτορας ἀπὸ ὅλες τίς πλευρὲς, ποὺ τοῦ ἔλειπε μόνο ἡ τυπικὴ ἐπίσημη ὀνομασία.

Ὅπως οἱ ἀπολογητὲς του ποτὲ δὲν κουράστηκαν νὰ τοῖνίζουν, εἶχε νικήσει ἓνα Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης, τὸν Πέτρο de Courtenay, εἶχε

24. Γιὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Montferrat, γράφει ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀποκαυκος, ἐκδ. G. V. Vasiljevskij, *Epirotica saeculi XIII*, VV3 (1896), σ. 292 (πρὸς τὸν οἰκουμ. πατριάρχη πιπτάκιον τῶν ὅλων ἀρχιερέων σχεδιασθέν παρὰ τοῦ Ναυπάκτου, ἀριθ. 26): Οἶδασιν οἱ πάντες τὸν ἀγέρωχον ἐκεῖνον μαρκέσιον (Γουλιέλμον), τὴν ἄλλην καὶ μεγάλην τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης πληγὴν, τὸν πολύξυλον στόλον ἐκεῖνον, τὸν χθῆς που καὶ πρὸ τρίτης τῶ Ἀλμυρῶ προσοκείλαντα καὶ πληρώσαντα καὶ γῆν ὁμοῦ καὶ τὴν θάλασσαν τὴν μὲν μυριοφόρων τῶν πλοίων, τὴν δὲ γῆν ἵππων καὶ ἀρμάτων καὶ στρατευμάτων, τῶν πάντων μεγαλαυχούντων καταλήψεσθαι τὴν ἡμετέραν, ὡς νοσοῖαν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ἀραιῶ. Ἄλλ' ὁ Θεὸς ὁ μὴ ἐν τοῖς πλείοσιν εὐδοκῶν καὶ τὰς ὑπερηφάνους ψυχὰς ταπεινῶν ὑπέταξε καὶ τούτους ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως ἡμῶν καὶ συνέτριψεν, ὡς Ψάλλει Δαυὶδ, κτλ.

74. San Georgio, RIS, τ. XXIII, *Historia Montisferratis*, σ. 374, 381-82. Litta, *Famiglia celebre Italiani Marchesi di Monferrato*, Tavola V, λέει πὼς ὁ Γουλιέλμος πέθανε τὸ 1225 καὶ ὁ Δημήτριος τὸ 1227 στήν Pavia, ἐνῶ ὁ Richard de San Germano, μᾶς λέει πὼς ὁ μὲν Γουλιέλμος πέθανε τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1225, ὁ δὲ Δημήτριος τὸ 1230 (ἀνακριβές) στήν Amalfi. Γιὰ τίς προρρήσεις τοῦ Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀποκαυκου, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 58, ἀριθ. 3, σ. 245: καὶ μεγαλυνεὶ σὲ Θεὸς καὶ κραταῖώσοι σε ἐπὶ πλέον, καὶ τὸ βασιλικὸν καὶ πάτριον ὑπόδησιν σε πέδιλον. Τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννη Ἀποκαυκου, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, VV 3 (1896), σ. 288 (λίγο μετὰ τὴν ἀναγόρευσίν του ὡς βασιλέα): Καὶ ὡς τοῦ εὐχὴν ἐπαναλαβεῖν, δῶν σοι Κύριος πάντα τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου καὶ πᾶσαν τὴν βουλὴν σου πληρῶσαι ἃ εἰσιν, ὡς ἐγὼ εὐστόχως ὑπολογίζομαι, πάντα συμπατήσαι ἐχθρόν καὶ γῆν πατήσαι τῆς Κωνσταντινου καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐκεῖσε βασιλείαις αὐλήν. Ἀκόλουθον δὲ τῶ πατήματι τούτῳ καὶ ἡ ἐπὶ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ κάθισις καὶ ὅσα τῆ καταστάσει ταύτῃ ἐπόμενα.

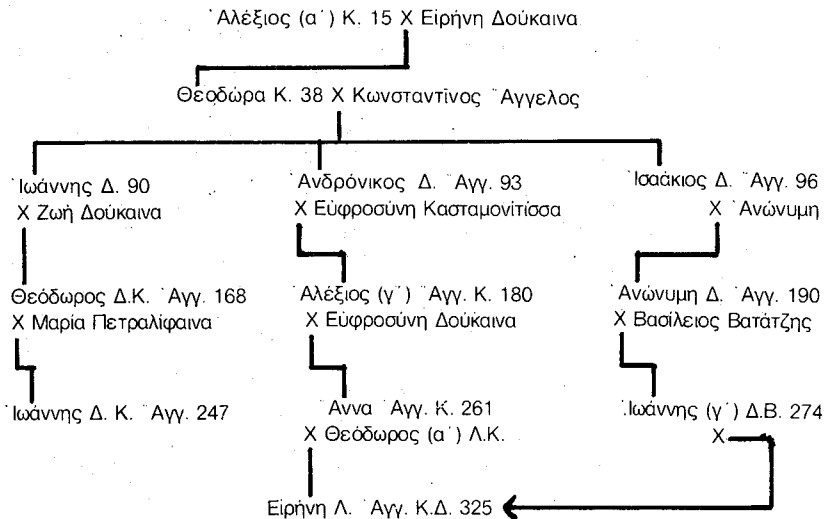
ανατρέφει ένα λατινικό βασίλειο, αυτό της Θεσσαλονίκης, και είχε ελευτερώσει απ' την ξενική καταπίεση το πιό μεγάλο μέρος της βόρειας Ελλάδος. Τέτοια κατορθώματα καθαρά έδειχναν πώς τον οδηγούσε το χέρι του Θεού. Σ' αυτόν τον ίδιο το Θεόδωρο 168 φαινόταν πώς ή κληρονομική του αξίωση πάνω στον αυτοκρατορικό τίτλο, όσοδήποτε κι αν ήταν απομακρυσμένη, τον ανύψωνε σε πιό ύψηλή θέση απ' τον Ιωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274, το νόμιμο αυτοκράτορα της Νίκαιας, ο οποίος διέθετε βασιλικό αίμα μόνο απ' τη μητέρα του, ενώ ο πατέρας του ήταν μις άσημης καταγωγής, αλλά και πού ήταν σύζυγος μις αληθινής αυτοκρατορικής πριγκίπισσας, της Ειρήνης Λασκαρίνας Ἀγγελίνας Κομνηνής Δούκαινας 325⁷⁵.

Απ' το Θεόδωρο 168, όπως πιό πάνω ανάφερα, μόνο ή τυπική τελετή της στέψης του έλειπε για να έπιστεγάση τη νίκη του. Αυτή θα γινόταν στη Θεσσαλονίκη, καθώς θα περίμεναν την επανακατάληψη της ΚΠολης, όπου τότε θα γινόταν μιά δεύτερη και πιό επίσημη τελετή.

Σύμφωνα με την κανονική βυζαντινή τάξη ο οικουμενικός πατριάρχης ΚΠόλεως, όπου και αν είχε προσωρινά την έδρα του, ήταν εκείνος πού έθετε το στέμμα στο κεφάλι του αυτοκράτορα, αλλά καθώς αυτός ήταν δεμένος με την αύλη των Λασκαριδών της Νίκαιας, ποτέ δε θα συναινούσε να συμπράξη στην πραγματοποίηση των φιλοδοξιών του Θεόδωρου 168.

Όπως προηγουμένως, το 1206-1208, ο Θεόδωρος (α') Λ. Κ. για να στεφθή, προσκάλεσε τον τότε πατριάρχη ΚΠόλεως Ιωάννη (ι') Καματηρό (1198-1206), κι όταν αυτός παραιτήθηκε ανάδειξε στη Νίκαια, ως διάδοχό του το Μιχαήλ (δ') Αύτωρειανό (1208-1214), έτσι και τώρα ο Θεόδωρος 168 έπρεπε

75.

νά λάβη, γιά μιá νομιμοφανή ανάδειξη σέ αυτοκράτορα. τίς εύλογίες τῆς Ἐκκλησίας, κατά οἰονδήποτε ἄλλο τρόπο.

Καθώς δέν ἦταν δυνατή ἡ παρουσία τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη ΚΠολεως, τοῦ Γερμανοῦ β' (1222-1240), ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης, κρίθηκε ὡς τὸ πιό κατάλληλο πρόσωπο· ὁ Θεόδωρος 168 ἦταν ἐκεῖνος ποῦ τὸν ἀποκατάστησε στὴ μητροπολιτική του ἔδρα ποῦ προηγουμένως παράνομα κατεῖχε ὁ Φλαμανδὸς λυμεώνας Γουερίνος. Ὁ μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐπιφανῆς καὶ λόγιος ἱεράρχης στὸ δυτικὸ ἑλληνικὸ κράτος καὶ ἀφοσιωμένος φίλος τοῦ Θεόδωρου 168, μπορούσε ἐπίσης νά προσκληθῆ νά μετάσχη στὴ στέψη.

Ἀλλὰ ὁ Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης ποῦ ἐπιηραζόταν ἀπ' τοὺς Λασκαρίδες –αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι πάντα θυμοῦνταν τὴν ἐνορκη διαβεβαίωση πίστεως τοῦ Θεόδωρου 168 ποῦ εἶχε δώσει στὸ Θεόδωρο (α') Κομν. Λασκ.– ξεκάθαρα ἀρνήθηκε νά προβῆ στὴ στέψη, θίγοντας μὲ αὐτὴ τὴν ἐνέργειά του τὴν αὐλὴ τῆς Νίκαιας καὶ τὸ οἰκουμενικὸ πατριαρχεῖο, καθὼς θὰ σφετεριζόταν ἓνα ἀναφαίρετο δικαίωμά του. Ὁ Θεόδωρος 168 καὶ ὁ ἀδελφὸς του Κωνσταντῖνος Δ. Κ. 170 ποῦ βρισκόταν τότε στὴ Θεσσαλονίκη, ἀφοῦ συζήτησαν τὴν ὑπόθεση μὲ τὸν μητροπολίτη Θεσσαλονίκης καὶ μάταια προσπάθησαν μὲ τὰ ἐπιχειρήματα ποῦ διέθεταν νά τὸν μεταπείσουν, ἀποτάνθηκαν στὸν μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, γιά νά παρέμβῃ κι αὐτὸς στὴν ὑπόθεση καὶ νά κἀνὴ χρήση τῆς ἐπιρροῆς ποῦ διέθετε πάνω στὸν Θεσσαλονίκης.

Καὶ πραγματικά, ὁ Ναυπάκτου ἔγραψε ἓνα γράμμα πρὸς τὸν κατὰ πνεῦμα ἀδελφὸ του τῆς Θεσσαλονίκης –δὲν παράλειψε τὸ γράμμα νά τὸ θέσῃ κάτω ἀπ' τὴν κρίση τοῦ φίλου του Θεόδωρου 168– ποῦ μὲ αὐτὸ τὸν καλοῦσε νά

Γιά τὸ Βασίλειο Βατάτζη, λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 522-23: Βασίλειος ὁ Βατάτζης γένους μὲν ἀσήμου βλαστών, διὰ δὲ τὸ εἰς γυναῖκά οἱ γαμετὴν συναφθῆναι τὴν τοῦ βασιλέως (Ἰσαακίου Ἄγγ. 183) πρὸς πατρός εξανεψιάν (= πρωτεξαδέλφην) δομέστικος τῆς ἀνατολῆς τιμηθεὶς καὶ τὴν δουκικὴν ἀρχὴν τῶν Θρακησίων ἀναζωσάμενος. Τὸ πὼς ὁ Βασίλειος Βατάτζης ἦταν σύζυγος τῆς Ἀνώνυμης Δ. Ἄγγ. 190 καὶ πατέρας τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β., βλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 106-7, καὶ ἀριθ. 72, σ. 107, καὶ ὑ. 1-5. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. γράφει: Οἱ τῆς βασιλείας μου γενάρχει, οἱ ἀπὸ τοῦ γένους τῶν Δουκῶν τε καὶ Κομνηνῶν... βλ. Ἰ. Σακελλίωνος, Ἐπιστολὴ Ἰωάννη (γ') Δ.Β. πρὸς τὸν πάπα Ρώμης Γρηγόριον ΙΧ (1227 - 1241), περιοδικὸ Ἀθηναίων, 1 (1872), σ. 374. Ἀπ' τὸν πιό πάνω γενεαλογικὸ πίνακα συνάγεται πὼς ὁ Ἰωάννης (γ') Δούκας Βατάτζης 274 ἦταν ἓνας ἀνεψιὸς ἀπὸ πρωτεξαδέλφην τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 καὶ τοῦ Θεόδωρου Δούκα Κομν. Ἄγγ. 168, ἓνας δευτεροεξαδέλφος τῆς Ἄνας Ἄγγ. Κομν. 261, τῆς ὁποίας τὴν κόρη Εἰρήνη Λασκαρίνα Ἄγγ. Κομν. Δούκαινα 325 παντρεύθηκε. Ἐπίσης ὁ Ἰωάννης (γ') Δούκας Βατάτζης 274 ἦταν ἓνας δισέγγονος τῆς πορφυρογέννητης πριγκίπισσας Θεοδώρας Κ. 38 (ἀπ' τῆ μητέρα του) καὶ ἓνας τρισέγγονος τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, ἐνῶ ὁ Θεόδωρος Δούκας Κομν. Ἄγγ. 168 ἦταν ἓνας ἐγγονος (καὶ μάλιστα ἀπ' τὸν πατέρα του) τῆς ἴδιας πορφυρογέννητης καὶ ἓνας δισέγγονος τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, βλ. Δημ. Χωματιανός, ἀρχιεπ. Ἀχρίδας, ἐκδ. Pitra, σ. 492, ὅπου ἐμφαντικὰ τονίζεται αὐτὴ ἡ γενεαλογικὴ προέλευση.

αλλάξη στάση, τονίζοντας σ' αυτόν ιδιαίτερα πώς την επανάκτηση τῆς ἔδρας του χρεωστοῦσε ἀποκλειστικά καὶ μόνο στὸ Θεόδωρο 168.

Ἀλλὰ ὁ Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνος παράμεινε ἀκλόνητος, χωρὶς νὰ δέχεται κανένα συμβιβασμό, καὶ γιὰ νὰ μὴν ἔλθῃ σὲ μιὰ ἄμεση σύγκρουση, προτίμησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ νὰ κλειστῆ σὲ κάποιο μοναστήρι.

Αὐτὸ ἦταν ἓνα ἐμπόδιο γιὰ τὸ Θεόδωρο 168, ἀλλὰ αὐτὸς τὸ ξεπήδησε μὲ μιὰ σύνοδο τῆς δυτικῆς ἱεραρχίας ποὺ συνήλθε στὴν Ἄρτα, κάτω ἀπ' τὴν προεδρεία τοῦ Ναυπάκτου, πρὶν ἀπ' τὸν Μάρτη τοῦ 1225⁷⁷.

« Ἐμεῖς, ἀναφέρεται στὸ πρακτικὸ αὐτῆς τῆς συνόδου ποὺ συντάχθηκε ἀπ' τὸν Ναυπάκτου, οἱ ἐπίσκοποι τῆς δυτικῆς μοίρας (=τῆς ἐπικράτειας τοῦ Θεόδωρου 168) αὐτὸ ποὺ πιστεύσαμε εἰς δικαιοσύνην καρδίας (Πρὸς Ρωμ. ι' 10) γιὰ τὴν ἀναγόρευση, στεφηφορία καὶ χρίση τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου αὐθέντη καὶ βασιλέα μας κῦρ Θεόδωρου τοῦ Δούκα, αὐτὸ καὶ μὲ τὸ στόμα μας ὁμολογοῦμε καὶ μὲ τὸ χέρι μας γράφομε. Αὐτὸς μετὰ ἀπ' τὸ Θεὸ ὑπῆρξε σωτήρας μας καὶ ρύστης καὶ πραγματικὴ σωτηρία καὶ πολλοὺς κόπους ὑπόμεινε χάρη τῶν χριστιανῶν καὶ πολλοὺς γιὰ μᾶς ἔχυσε ἰδρώτες, ὅπως ἐπίκαιρα λέει καὶ ὁ Ὅμηρος, νύχτες ἔμεινε ξάγρυπνος καὶ μέρες πέρασε ματωμένος (Ἰλιάς 9, 325), μέσα στοὺς πολεμικοὺς του ἀγῶνες καὶ τὶς συμπλοκές, γιὰ τὴν τέλεια ἐξαφάνιση τῶν καταχτητῶν, τῶν ἄθρων Λατίνων, καὶ τῶν Βουλγάρων τοῦ Αἴμου, ποὺ οἱ ἄπλοοι τὸν λένε Ζυγό. Μὲ αὐτοὺς τοὺς κόπους, τοὺς ἰδρώτες καὶ τοὺς ἀγῶνες του εἶναι ποὺ

76. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 36, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 33-4 Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Ναυπάκτου, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 19 καὶ 20, σ. 279-82 (ἐπιστολές του πρὸς τὸν Λαρίσιος καὶ τὸν Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνον Μεσοποταμίτην). Πρβλ. M. Wellnhöfer, Johannes Ἀπόκαυκος, Metropolit von Naupaktos in Aetolien (c. 1155 - 1233), Münchener Dissertation, Freising 1913, σ. 27-8 Π. Πολάκης, Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, μητροπολίτης Ναυπάκτου, περιοδικὸν «Νέα Σιών», 18 (1923), σ. 180-83. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐνθ' ἄνωτ., λέει πὼς ὁ Θεόδωρος 168 «ὑπέβαλε (τὸν Μεσοποταμίτην) πολλὰς κακουχίας καὶ ἐξορίας», ἀλλὰ ὁ μητροπολίτης Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης στὴν πρὸς τὸν οἰκ. πατριάρχη Γερμανὸ (β') ἐπιστολὴ του, ἐκδ. R.-J. Loenertz, EEBΣ 33 (1964), σ. 111, γράφει τὰ ἐξῆς: ὁ παρ' ὑμῖν κριταῖς ἱερόαθλος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης οὐχ ὡς ἀν τις οἰήσαιο ἐξωθεῖται τῶν σφετέρων θρεμμάτων, οὐχ ὑπερόριος ἀποπέμπεται, οὐ παρὰ βασιλέων, οὐ παρὰ ἱερέων, οὐ παρὰ δήμου μανέντος... τὴν αὐτὸς εαυτοῦ συνειδηθῆν βαστάζων ἀδιαστάτως καὶ παρ' ὃ δεῖ φρονηματιζόμενος πλάνητα βίον ελκεῖν ἀίρειται καὶ ἦν ἔλαχε ποιμαίνειν μεγίστην οὐσαν... ὡς τι κωμῦδριον αὐτὸς περιεῖδεν μὴ ἐπισκόπου χρηζόν. Καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 25, σ. 287, μᾶς λέει: Οἶδεν ὁ λέγω ἢ ἐν Ἄρτῃ κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης ὄργῃ, ἣτις ἀνήφθη μὲν ὡς πυρός, ἐκ τοῦ πάραυτα δ' ἀπέσβη, ὡσπερ σπινθήρ. Τὰ τοῦ Ἀκροπολίτη ὑπερβολικὰ καὶ ἀνακριβῆ.

77. Ὡς πρὸς τὴ χρονολογία τῆς σύγκλησης τῆς συνόδου μπορεῖ κανεὶς νὰ στηριχθῆ στὸ γράμμα τοῦ Ἰωάννη Ἀπόκαυκου πρὸς τὴν «δέσποιναν κυρὰν Μαριαν», τὴν σύζυγον τοῦ Θεόδωρου 168, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 21, σ. 282, ποὺ ἀναφέρει τὴν ἡμερομηνία τῆς 13ης. Ἰλ. 1225, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι μεταγενέστερο τῆς συνόδου τῆς Ἄρτας.

ἀπολευτέρωσε τὰ δ υ τ ι κ ἄ αὐτὰ μέρη καὶ ξανάφερε τὴν παλιὰ χριστιανικὴ ζωὴ καὶ πολιτεία, καθὼς τὰ ξεκαθάρισε ἀπ' τῆ λατινικῆ καὶ βουλγαρικῆ ρυπαρότητα, καὶ στὶς ἐπισκοπικὲς ἔδρες καὶ στοὺς ἡγουμενικοὺς θώκους τῶν μοναστηριῶν, ποὺ εἶχαν καταλάβει Λατίνοι καὶ Βούλγαροι ἱερωμένοι, ἀποκατάστησε καὶ πάλι τοὺς διωγμένους τοῦ Κυρίου ἀρχιερεῖς καὶ ὀρθόδοξους ἡγουμένους, γιὰ νὰ ποιμαίνουν κι αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι τὰ πρόβατά τους. Καὶ γιὰ νὰ ποῦμε τὸ πιὸ σπουδαῖο, ποὺ ἀπὸ ὅλα τὰ στόματα ὁμολογήθηκε, ὁ Θεόδωρος Δούκας 168, ὁ ἀπόγονος δυὸ Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων, ποὺ δικαιούται ἀπ' αὐτὸ νὰ ἀνέβῃ στὴν αὐτοκρατορικὴ περιωπὴ, ὁ ἔμπειρος στρατιωτὴς καὶ ἄγρυπνος φύλακας (τῆς πατρίδας καὶ τῆς πίστεως μας) ἀπόλαυσε τὴν αὐτοκρατορικὴ ἀντιμισθία μὲ τὶς διακηρύξεις τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν μοναχῶν, μὲ τὶς ψήφους τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν πολιτῶν, καὶ ἔτσι ἀνέβηκε στὸ αὐτοκρατορικὸ ἀξίωμα. Καὶ αὐτὸν μόνον αὐτοκράτορα ὁμολογοῦμε καὶ αὐτὸν στέφομε καὶ αὐτὸν χρίομε, καὶ αὐτὰ ποὺ πιστεύσαμε καὶ διακηρύξαμε πρὸς δικαιοσύνη καὶ σωτηρία, μὲ τὶς ἴδιες τὶς ὑπογραφές μας ἐπικυρώσαμε»⁷⁸.

Τὸ ἐπίσημο αὐτὸ ἐγγραφο ποὺ συντάχθηκε, ὅπως ἀνάφερα, ἀπ' τὸν Ναυπάκτου, στὸ ὄνομα τῶν ἐπισκόπων τῆς δ υ τ ι κ ῆς μ ο ῖ ρ α ς, εἶχε σκοπὸ νὰ ἐντυπωσιάσῃ τὸν ἑλληνικὸ κόσμον καὶ ὄχι πιὸ λίγο τὴν πατριαρχικὴ καὶ αὐτοκρατορικὴ ἀρχὴ ποὺ εἶχαν τὴν ἔδρα τους στὴ Νίκαια, πάνω στὸ δίκαιο τῆς ἀνταμοιβῆς τοῦ Θεόδωρου 168, ποὺ ἡ στέψη του τελικὰ ἐγίνε ἀπ' τὸν αὐτοκέφαλο ἀρχιεπίσκοπο «τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας» Δημήτριον Χωματιανόν⁷⁹.

Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἰσχυριζόταν πὼς ὡς ἓνας αὐτοκέφαλος ἀρχιεπίσκοπος εἶχε τὴν ἐξουσία, «βασιλέας χρίειν οὐς καὶ ὄπου καὶ ὅτε βούλοιτο... καὶ μηδενὶ εὐθύνας ὀφείλων δοῦναι»⁸⁰.

78. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 24, σ. 285-86: [Πράξις συνοδική περὶ τῆς τοῦ δεσπότου Θεοδώρου εἰς βασιλεῖα ἀναγορεύσεως]. Ὁ τίτλος τοῦ κεφαλαίου 24 εἶναι μεταγενέστερος τοῦ κειμένου καὶ κακῶς ὀνομάζει τὸ Θεόδωρο 168 δ ε σ π ὄ τ η ν, γιὰ τὴν τέτοιαν ιδιότητα δὲν εἶχε ἀπευθείας ἐγίνε «αὐτοκράτορας», χωρὶς προηγουμένως νὰ εἶχε τὸν τίτλον τοῦ δ ε σ π ὄ τ ο υ. Ἀπ' τοὺς παράγοντες τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ αυτοκράτορα, ὁ μόνος ποὺ δὲν ἐμφανίζεται στὸ πρακτικὸ τῆς Ἰσταντῆς εἶναι αὐτὸς τῆς συγκλήτου. τοῦ ὁποῦ ὅμως ἡ συμβολὴ στὴν ἀναγορεύση τοῦ Θεόδωρου 168 τονίζεται ἀπ' τὸ Δημ. Χωματιανόν Ἀχρίδος, ἐκδ. Pitra, σ. 490· οἱ ἄλλοι παράγοντες, Ἐκκλησία, στρατὸς, λαός, καθαρὰ ἐπισημαίνονται στὸ πρακτικὸ τῆς Ἰσταντῆς (σ. 286). Γιὰ τὴν ἐξ αυτοκράτορων καταγωγὴν τοῦ Θεόδωρου 168, βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 75.

79. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 36, ἐκδ. Heisenberg, σ. 34: ὁ δὲ Βουλγαρίας ἀρχιεπίσκοπος Δημήτριος, τὸ βασιλικὸν περιδιδύσκει τοῦτον διάδημα, ὡς ἐφασκεν, αὐτόνομος ὢν... Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. Ι, σ. 26: καὶ δὴ καὶ αὐτονομείσθαι ταύτην εἰς τὸ διηνεκές προσετετάχει. πλὴν οὐχ ὥστε καὶ βασιλέας χρίειν Ῥωμαίων, τοῦτο γὰρ ἄλλοις ἐφείται παρὰ τῶν νόμων.

80. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐνθ' ἄνωτ. Ὁ Δημ. Χωματιανός, ὁ αὐτόνομος ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος καὶ Πρώτης Ἰουστινιανῆς, ἀξίωνε πὼς εἶχε τὸ δίκαιον νὰ χρίῃ καὶ νὰ στέφῃ τὸν αὐτοκράτορα. λόγῳ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἔδρας του· Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, σ. 489:

“Όπως και ἂν ἔχουν τὰ δίκαια τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος (ἢ Πρώτης Ἰουστινιανῆς;), δὲν ἦταν ὁ Ἀχρίδος Δημήτριος Χωματιανὸς τὸ βάθρο τῆς στέψης τοῦ Θεόδωρου 168, ἀλλὰ ἡ σύνοδος τῶν δ υ σ μ ι κ ῶ ν ἐπισκόπων τῆς Ἄρτας⁸¹. Ὁ Δημήτριος Χωματιανὸς ἐξελέγη Ἀχρίδος κατὰ τὸ 1217/18⁸², γιὰ νὰ τελέσῃ τὴν στέψη, γιατί ἡ ἀρχιεπισκοπικὴ αὐτὴ ἔδρα ἦταν ἡ ἀνώτερη

τὴν ὑπεροχὴν ἔχοντες ἀπὸ τῆς τοῦ καθ’ ἡμᾶς θρόνου μεγαλειότητος... Στὴν πραγματικότητα ἡ συνταύτιση τῆς Ἀχρίδας μετὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴ Πρώτης Ἰουστινιανῆς εἶναι ἀμφίβολη, βλ. M. J. Zeiller, *Le site de Justiniana Prima*, εἰς *Mélanges Charles Diehl*, Paris 1930, τ. I, σ. 299-304. Τὰ προνόμια ποῦ ἐπικαλεῖται ὁ Δημ. Χωματιανὸς ἐφευρέθησαν ἀπὸ ἓνα κληρικὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδας ποῦ ἐπιθυμοῦσε νὰ συνταύτισθαι αὐτὴν τὴν ἔδρα μετὰ τὴν ἔδρα τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδας Θεοφύλακτος Ἠφαιστος (1088/89 - 1107/8, † μετὰ τὸ 1126) φαίνεται πὼς ἀγνοοῦσε αὐτὴ τὴ θεωρία, ἐνῶ δείχνει πὼς τὴ γνώριζε ὁ ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰωάννης (Ἀδριανός) Κομνηνός 28· ἡ θεωρία ὅμως ἔλαβε σοβαρὴ ἐπέκταση μόνο κατὰ τὴν ἀρχιερατεία τοῦ Δημήτριου Χωματιανοῦ (1217/18 - 1134/35), γιατί ἠθέλε νὰ ἐλέγξῃ τὶς ἐκκλησιαστικὰς περιοχὰς τῶν ἀρχιεπισκοπῶν Τυρνόβου (Βουλγαρίας) καὶ Πεκίου (Σερβίας) καὶ ἀκόμη γιατί ἔπρεπε νὰ παρουσιάσῃ κάποια δικαιολογία γιὰ τὴ χρῆσιν καὶ τὴ στέψη τοῦ Θεόδωρου 168 στὴν ἐπικοινωνία του μετὰ τὸν πατριάρχη ΚΠόλεως Γερμανό (β’), βλ. H. Gelzer, *Ungedruckte und wenig bekannte Bistümerverszeichnisse der Orientalischen Kirche*, BZ2 (1893), σ. 40-41 καὶ 61-63. Ὁ Δημ. Χωματιανὸς ὑπόγραφε τὰ ἐγγραφὰ του μετὰ τὴν τιτλοφορία: Δημήτριος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας, βλ. Pitra, στ. 49, ἀλλὰ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ τοῦ ἀπ’ τὸν καιρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἔδρας τοῦ Τυρνόβου τὸ 1187 καὶ ἐκείνης τοῦ Πεκίου τὸ 1219, εἶχε χάσει κάθε ἐλεγχὸ πᾶνω στὰ βουλγαρικὰ καὶ σερβικὰ ἐδάφη, καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ ὁ Χωματιανός, καθὼς ποτὲ δὲ συγχώρεσε τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Σάβα ὡς ἀρχιεπισκόπου Πεκίου καὶ πάσης Σερβίας ἀπ’ τὸ πατριαρχεῖο τῆς (Νίκαιας) ΚΠόλεως, ποῦ ἀνταπόδωσε σ’ αὐτὸ τὸ τελευταῖο, τὸ χτύπημα τῆς στέψης τοῦ Θεόδωρου 168 ὡς αὐτοκράτορα, βλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 458· ὁ Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 495 καὶ στ. 381-90, διαμαρτυρήθηκε πᾶνω σ’ αὐτὸ τόσο πρὸς τὸν ΚΠόλεως Γερμανό (β’) ὅσο καὶ πρὸς τὸν Πεκίου Σάβα. Τὸ δικαίωμά του γιὰ τὴ στέψη βασιλέως στηρίζεται στὴν 131 Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κεφ. 3, ποῦ μαζί μετὰ ἄλλα ὀρίζει, «νὰ ἐπέχῃ ὁ μακαριώτατος ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστινιανῆς τὸν τόπον τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου Ρώμης κατὰ τὰ ὀρισθέντα ἀπὸ τοῦ ἁγίου πάπα Βιγιλίου.» «Εἰ γοῦν τὰ προνόμια τοῦ πάπα ἐν τῇ καθ’ ἡμᾶς ἐπαρχίᾳ κεκτῆμεθα», γράφει ὁ Δημ. Χωματιανός πρὸς τὸν πατριάρχη Γερμανό (β’), ἐκδ. Pitra, στ. 495, «τί καινὸν εἰ καὶ ἡμεῖς βασιλεῖα ἐχρίσαμεν, ὁ δεῖ καὶ ὁ πάπας ποιεῖ;» Κατὰ τὴν πιὸ πᾶνω Νεαρά, ὁ Πρώτης Ἰουστινιανῆς εἶχε λαβεῖ ὀρισμένη αὐτονομία στὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων του (τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας, Δαρδανίας, Μυσίας καὶ Παννονίας) καὶ τοποθετοῦνταν τρίτος στὸν κατάλογο τῆς ἱεραρχίας μετὰ τὸν Ρώμη καὶ τὸν ΚΠόλεως. Σὲ κατοπινοὺς χρόνους ἡ Πρώτη Ἰουστινιανῆ βρέθηκε μέσα στὴν μεγάλη ἐπισκοπικὴ περιφέρεια τῆς Ἀχρίδας, ἡ ὁποία σχετικὰ εἶχε κατώτερη θέση στὴν ἱεραρχία. Οἱ ἀρχιεπίσκοποι Ἀχρίδας προέρχονταν ἀπ’ τὸν κληρὸ τῆς ἁγία-Σοφίας καὶ εἶχαν καὶ μετὰ τὴν ἀρχιερωσύνην μιὰ ἐμφυτὴ ὑποταγὴ στὸν πατριάρχη ΚΠόλεως, βλ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 495. Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ πὼς κατὰ τὸ ἴβ’ αἰ. ἐγίνε κάπως παραδεχτὸ ὅτι τὰ προνόμια καὶ ὁ τίτλος τοῦ Πρώτης Ἰουστινιανῆς πέρασαν στὸν Ἀχρίδος, βλ. καὶ D. M. Nicol, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 81.

81. Βλ. πιὸ πᾶνω, ὑ. 78, τὴ συνοδικὴ πράξι γιὰ τὴν ἀναγόρευση τοῦ Θεόδωρου 168.

82. Ὁ Ἄντ. Μηλιαράκης, Νίκαια - Ἠπειρος, σ. 191, ἰσχυρίζεται πὼς ὁ Χωματιανός χειροτονήθηκε Ἀχρίδος καὶ πάσης Βουλγαρίας ἀπ’ τὸ μητροπολιτὴ Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ τελευταῖος στὸ πρὸς τὸν πατριάρχη Μανουὴλ (α’) ἀπαντητικὸ

στην επικράτεια του Θεόδωρου 168. Στέφοντας το Θεόδωρο 168 βασιλέα, ο Χωματιανός ενεργούσε έξ' ονόματος του κλήρου, του στρατού και της συγκλήτου, τῶν τριῶν συστατικῶν στοιχείων του Βυζαντινού Κράτους⁸³.

Πότε έγινε η στέψη του Θεόδωρου 168 στη Θεσσαλονίκη;

Σοφός έρευνητής που υπήρξε και δάσκαλός μου στην Κομνηνολογία, καθώς στηρίχτηκε στην άλληλογραφία του Ἰωάννη Ἀπόκαυκου και στους διάφορους χαρακτηρισμούς και τιτλοφορίες που δίνει στο Θεόδωρο 168, άλλοτε ως «κράτιστον, μεγαλομργόν η̄ θεομεγάλυντον Κομνηνόν» και άλλοτε ως «μέγιστον η̄ κράτιστον βασιλέα», κατάληξε νά δεχτή πως η̄ χρήση και στέψη του Θεόδωρου 168, έγινε στο μεταξύ του Ἰουνίου η̄ Νοέμβρη του 1227 και Ἀπρίλη του 1228 χρονικό διάστημα⁸⁴, ενώ άλλος έρευνητής θεωρεῖ αὐτή τή χρονολόγηση πολύ ἀπομακρυσμένη ἀπ' τήν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης (τέλη του 1224), και πάει νά δεχτή πως η̄ στέψη θά έγινε στις ἀρχές του 1225, ἀμέσως μετά τήν κατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης και τήν ἀναγόρευση του Θεόδωρου ως αὐτοκράτορα ἀπ' τή σύνοδο τῆς Ἄρτας (πριν ἀπ' τὸ Μάρτη του 1225)⁸⁵.

Τρίτη τέλος έρευνητρια σέ αξιοπρόσεχτη μελέτη της, καθώς στηρίζεται «σέ ἀνέκδοτα γράμματα του Ἰωάννη Ἀπόκαυκου», περιόρισε τή χρονολογία που προσδιορίζει ὁ Stiernon, στο «ἀπό 3ης τ' Ἀπρίλη ως τὸν Αὐγουστο του 1227» χρονικό διάστημα⁸⁶.

V

Ἄ Ο Θεόδωρος 168 στην οὐσία αὐτοκράτορας ἀπ' τήν ἐπομένη τῆς κατάληξης τῆς Θεσσαλονίκης, πρόταση τῆς Νίκαιας «νά μετέχη ὁ Θεόδωρος 168 τῶν δευτερείων τῆς βασιλείας», τὸ αὐτοκρατορικό του ἀξίωμα και ἡ ἀναγνώρισή του ἀπὸ ἄλλα κράτη, σύσταση και ἐγκατάσταση τῆς αὐτοκρατορικής του κυβέρνησης, ἀπονομή τίτλων και ἀξιωμάτων, δοῦκες και ἄρχοντες ἐπαρχιῶν, μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας του κράτους στη Θεσσαλονίκη, ἐνῶ ἡ Ἄρτα παραμένει δεύτερη συμπρωτεύουσα, τὸ συγκλητικό βουλευτήριο, ἡ ἐκκλησιαστική πολιτική του Θεόδωρου 168, στάση και θέση τῶν δυσμικῶν ἀρχιερέων, ἀντεγκλήσεις ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς τελευταίους και στο Οἰκουμενικό πατριαρχεῖο που εἶχε τήν ἔδρα του στη Νίκαια.

Ἄ Ὅπως και ἂν ἔχη τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας τῆς στέψης, ὁ Θεόδωρος

του γράμμα, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 73), ἀριθ. 17, σ. 272-73, γράφει τὰ ἐξῆς: Ἐπιλέκεται μὲν οὖν ὑπὸ τῆς τούτου ἐξουσίας ὁ Βουλγαρίας, κεχειροτόνηται δὲ παρὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν συνόδου κατὰ τήν ἀρχαίαν συνήθειαν.

83. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 73), ἀριθ. 24, σ. 286· Δημ. Χωματιανός, Ἐπιστολή πρὸς Γερμανόν (β'), ἐκδ. Pitra, σ. 490: και οὐκ ἂν εἶπη τις, ὡς τῆς συγκλήτου βουλῆς και τῶν ἀρχιερέων συμπνευσάντων γέγονεν αὐτόθι, ὃ γέγονεν... και οὕτως οὐδ' ἐνταῦθα βασιλικὴ πρόβλησις συγκλήτου βουλῆς ἡμοίρησε και ἀρχιερατικῆς συμπνοίας και συνδρομῆς. Βλ. και πιὸ πάνω, ύ. 78.

168 θεωρούνταν βασιλέας, εϋθύς ως απολευτέρωσε τή Θεσσαλονίκη ἀπ' τὸ λατινικὸ ζυγόν, καὶ ὡς τέτοιο τὸν προσαγόρευαν καὶ πρὶν ἀπ' τὴν στέψην του καὶ τὴν χρῆσιν του. Ὁ φίλος του μάλιστα μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, καὶ πρὶν ἀπ' τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης, γράφοντας τὸ 1222 στὸν πατριάρχην τῆς ΚΠολης Μανουὴλ (α') Σαραντόπουλον, τοῦ γνωστοποιεῖ πῶς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρίδας καὶ πάσης Βουλγαρίας Δημήτριον Χωματιανόν «διάλεξε (στὸ μεγάλο αὐτὸ ἐκκλησιαστικὸ ἀξίωμα) ὁ ἐξουσιαστὴς τῶν δικῶν μας πραγμάτων (ὁ Θεόδωρος 168), τὸν ὁποῖον ἐμεῖς θεωροῦμε ὡς ἀπεσταλμένον ἀπ' τὸ Θεὸν κυβερνήτην καὶ ὡς βασιλέα μας»^{86α}.

Ἀργότερα, ἐπίσης ἔγραφε στὴν σύζυγον τοῦ Θεόδωρου 168, τὴν Μαρῖαν (Πετραλίφαιναν) Δούκαιναν, γιὰ τὴν ἐπιθυμίαν του «νὰ τὸν ἀξιῶσιν ὁ Θεὸς νὰ προσκυνῆσθαι στὴν Θεσσαλονικὴν τὴν βασιλείαν τους καὶ νὰ μὴ στερηθῆ τῆς λαμπρότητος τῆς βασιλικῆς στεφνοφορίας (τοῦ Θεόδωρου 168 καὶ τῆς Μαρίας)⁸⁷.

Σύμφωνα ἐξάλλου μὲ τὴν βυζαντινὴν συνταγματικὴν θεωρίαν, ἡ αὐτοκρατορικὴ ιδιότης ἀποδίδονταν σ' ἓνα ἡγεμόνα ἀπ' τὴν στιγμὴν τῆς ἀναγόρευσός του⁸⁸.

Ὅσο γιὰ τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου Ἰωάννην Ἀποκαύκου, λόγῳ τῆς κακῆς του ὑγείας καὶ τοῦ σκληροῦ χειμῶνα, ὑποχρεώθηκε νὰ μείνῃ στὴν Ἄρταν μέχρι τὸ Μάρτην τοῦ 1225, ὁπότε «κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεόδωρου 168 ποῦ καὶ νεκροῦς ἀνάσταινε», ξεκίνησε γιὰ τὴν Θεσσαλονικὴν, «ὡς μεταχρόνιος Λάζαρος», καὶ ἔφτασε μέχρι τὸ Κίτρον, ἀπὸ ὅπου ζήτησε ἓνα ἀπλό ἀερικὸν κατάλυμα στὴν Θεσσαλονικὴν, γιὰ νὰ μπορῆ ἐκεῖ νὰ πίνῃ τὸ δροσερὸν νεράκι του. Τὰ εἶχε κανονίσει νὰ μείνῃ μὲ τὸν ἐπίσκοπον Λαρίσης κατὰ τὴν περαιτέρω πορείαν του.

Τελικὰ δὲν κατόρθωσε νὰ φτάσῃ στὴν Θεσσαλονικὴν καὶ ἀναγκάστηκε νὰ

84. L. Stiernon, La date du couronnement de Théodore Doukas, Actes du XIIe Congrès International des Études Byzantines, τ. II, Beograd 1964, σ. 197-202.

85. Ap. Karpczilos, The ecclesiastical controversy between the kingdom of Nicaea and the principality of Epiros (1217 - 1233), Θεσσαλονικὴ 1973, σ. 74-5, ὅπου παρατηρεῖ πῶς «ἂν ὁ Θεόδωρος 168 ἔπρεπε νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν στέψην του γιὰ τέσσαρα τοῦλάχιστον χρόνια, ἀσφαλῶς θὰ εἶχε κάποια αἰτία. Ὁ Stiernon ὅμως δὲν παρουσιάζει καμιά».

86. E. Βέη - Σεφερλή, Ὁ χρόνος στέψεως τοῦ Θεόδωρου Δούκα ὡς προσδιορίζεται ἐξ ἀνεκδότων γραμμάτων Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύκου, Byz. - Neugr. Jahr. 21 (1971 - 74), σ. 272 - 79, ἀνάτυπον Ἀθήναι 1975, ποῦ μοῦ στάλθηκε ἀπ' τὴν ἀξ. μητέρα τῆς συγγραφέως Μαίρην Νίκου Βέη.

86a. Ἰωάννης Ἀποκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 17, σ. 272: ἐπιλέλεκται δὲ (ὁ Δημ. Χωματιανός) παρὰ τοῦ κρατοῦντος τῶν ἡμετέρων, ὃν ἡμεῖς θεοῦθεν ἀπεστάλαθαι φρονοῦμεν καὶ βασιλεῖαν τῶν ἡμετέρων ἐπιγραφόμεθα.

87. Ἰωάννης Ἀποκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 21, σ. 282: Πρὸς τὴν δεσποιναν (=βασιλισσαν) κυράν Μαρῖαν... Καὶ ἀξιῶσαί με ὁ Θεὸς καὶ ἐν Θεσσαλονικίᾳ προσκυνῆσαι τὴν βασιλείαν ἡμῶν καὶ τῆς ἐν τῇ βασιλικῇ στεφνοφορίας μὴ στερηθῆναι λαμπρότητος. Ἡ ἀντίληψις τῆς βασιλείας σου χαρισθεῖ μοι πολυχρόνιος.

88. Βλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 178 καὶ 205-6.

περιοριστή σ' ένα συγχαρητήριο γράμμα πρὸς τὸ Θεόδωρο 168, «αὐτὸν τὸν πράον, ἡμερον, χαριτωμένο, πρὸς ὅλους ταπεινὸ καὶ συγκαταβατικὸ ἡγεμόνα», ποῦ μὲ αὐτὸ τοῦ ἔδιδε μερικές συμβουλές πάνω στὰ καθήκοντά του ὡς μονάρχη, καὶ τοῦ εὐχόταν «νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ Θεὸς ὅλα τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας του καὶ κάθε θέλησή του, ποῦ ὡς ὑποθέτει δὲν εἶναι ἄλλη, ἀπ' τὸ νὰ ὑποτάξῃ κάθε ἐχτρώ του καὶ νὰ πάτησῃ τὸ ἔδαφος τῆς ΚΓΠολης καὶ τὴν αὐλὴ τῶν ἐκεῖ ἀνακτόρων»⁸⁹.

Ἡ ἀξίωση τοῦ Θεόδωρου 168 πάνω στὸν τίτλο τοῦ «βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης» ποῦ τὸν κέρδισε μὲ τὴ νίκη του καὶ τὸν προσωπικὸ του ἀγῶνα –τὸν τίτλο δημιούργησαν οἱ κατακτητές, καὶ ἀπ' τὸ Βονιφάτιο τὸν κατεῖχε ὁ οἶκος τῶν Montferrat– δύσκολα μπορούσε νὰ ἀμφισβητηθῇ ἀπ' τὸ νόμιμο αὐτοκράτορα τῶν Ρωμίων (=Ρωμιῶν, Ἑλλήνων) ποῦ εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Νίκαια, καὶ ὁ κάτοχος τοῦ τελευταίου αὐτοῦ τίτλου, ὁ Ἰωάννης (γ') Δούκας Βατάτζης 274, φαίνεται πῶς ἦταν διατεθειμένος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ δίκαιο αὐτῆς τῆς ἀξίωσης, κάτω ἀπ' τὸν ὄρο «νὰ μετέχῃ (ὁ Θεόδωρος 168) τῶν δευτερείων τῆς βασιλείας» καὶ νὰ εἶναι ὡς ἓνας αὐτόνομος ὑποτελής ἡγεμόνας τῆς ἐνιαίας ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ οἱ φιλοδοξίες τοῦ Θεόδωρου 168 δὲν ἀνέχονταν ἓνα τέτοιο συμβιβασμό⁹⁰.

Εἶχε τὴ στερεὰ πεποίθηση πῶς τώρα αὐτὸς ἦταν ὁ πραγματικὸς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἡ πεποίθησή του αὐτὴ ὑποστηριζόταν ἀπ' τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ὑποστηριχτῶν του, ποῦ ἀπαντοῦσαν καὶ ἐναντιώνονταν στὶς ἐπανειλημμένες διαμαρτυρίες, μομφές καὶ αἰτιάσεις τῆς πατριαρχικῆς καὶ αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς, ποῦ εἶχαν τὴν ἔδρα τους στὴ Νίκαια.

Οὔτε ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, οὔτε ὁ Ἀχρίδος Δημήτριος Χωματιανός, οὔτε ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης, δισταζαν νὰ ἀπευθύνονται πρὸς τὸ Θεόδωρο 168, «ὡς τὸν βασιλέα καὶ αὐτοκράτορα ποῦ στέφτηκε ἀπ' τὸ Θεό!»⁹¹. Ὁ ἴδιος ἐπίσης στὰ ἐγγραφά του ὑπόγραφε, ὅπως οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες: «Θεόδωρος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς

89. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 19, σ. 279-80; τῷ Λαρίσης· ἀριθ. 22, σ. 283-84; Πρὸς τὸν κραταιὸν βασιλέα· ἀριθ. 23, σ. 284-85· ἀριθ. 25, σ. 286-88; τῷ βασιλεῖ· τὸ κείμενο τῆς εὐχῆς, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 74, στὸ τέλος. Ὁ Ἀπόκαυκος φαίνεται πῶς ἐπεσκέφτηκε τὴ Θεσσαλονικὴ τὸ Πάσχα τοῦ 1225, βλ. M. Wellhofer, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 76), σ. 29-30.

90. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοonn, σ. 37, ἐκδ. Heisenberg, σ. 34: ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἤξιου αὐτὸν τῶν δευτερείων μετέχειν τῆς βασιλείας καὶ τῆς χώρας αὐτοῦ ἐγκρατῆ εἶναι καὶ κατ' οὐδὲν ἄλλο ὑπεικεῖν αὐτῷ, ὁ δὲ ἀντέβαινε στερεώτερον.

91. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 26, σ. 291: τὸν ἡμέτερον ἐκ Θεοῦ δεσπότην καὶ αὐτοκράτορα· Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 482: θεοστεφῆς αυτοκράτωρ· αὐτόθι, στ. 367: κραταιὸς αὐτοκράτωρ· Γεώργιος Βαρδάνης, Ἐπιστολὴ πρὸς Γερμανόν (β'), ἐκδ. R-J. Loenertz, EEBΣ 33 (1964), σ. 109: πανευσεβῆ θεοστεφῆ αυτοκράτορα· σ. 111: ὁ θεοστεφῆς ἡμῶν αὐτοκράτωρ· σ. 112: ὁ θεοδυνάματος αυτοκράτωρ...

καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων Κομνηνός ὁ Δούκας»⁹² ἢ «Θεόδωρος κτλ... ὁ Δούκας»⁹³.

Τὰ νομίσματα ποῦ ἀναφέρονται σ' αὐτόν, τὸν ἐμφανίζουν μέσα σὲ ὅλη τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς βυζαντινῆς παράδοσης, νὰ κρατᾷ τὸ σκῆπτρο καὶ τὴ σφαῖρα καὶ νὰ φορᾷ τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴ πορφύρα⁹⁴. Καὶ ὁ αὐτοκρατορικός του τίτλος ἀναγνωρίζοταν, κατὰ τὴν πιὸ ὑψηλὴ ἔκφραση τῆς σταδιοδρομίας του, ἀπ' τοὺς βαρῶνους τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης, ποῦ μαζί τους ἔκλεισε μιὰ ἀνακωχὴ τὸ 1228, καθὼς ἐκεῖ ἀναφέρεται μὲ αὐτὴ ἐδῶ τὴν τιτλοφορία: «altissimo imperatore graecorum domino Teodoro imperatore duca»⁹⁵.

Ἐνῶ ὁ πατριάρχης τῆς ΚΠολης καὶ μέσω αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων (=Ρωμιῶν, Ἑλλήνων) Ἰωάννης (γ') Δ. Β. 274 μάταια διαμαρτύρονταν, καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ καὶ ἀπειλοῦσαν, ὁ ἄλλος αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων (=Ρωμιῶν, Ἑλλήνων) τοῦ δυτικῆς τμήματος Θεόδωρος Δ. Κ. Ἄγγ. 168, ἄρχισε στὶς περιφέρειες ποῦ ἐξουσίαζε (Ἑλλάδα καὶ Μακεδονία) τὴν ἐγκατάσταση τῆς αὐτοκρατορικῆς του κυβερνήσεως.

Μετὰ τὴ στέψη του περιστοίχιστηκε ἀπὸ μιὰ μεγαλόπρεπη αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ, κατὰ τὸ πρότυπο τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Κάνοντας χρῆση τῶν αὐτοκρατορικῶν προνομίων του, «προέβαλε» δεσπότες καὶ σεβαστοκράτορες, μεγάλους δομέστικους καὶ πρωτοβεστιάριους «καὶ ὅλη τὴν ὑπόλοιπη αὐτοκρατορικὴ τάξη»⁹⁶.

«Καθὼς δὲν ἦταν προσοικειωμένος πρὸς τοὺς βασιλικούς θεσμούς, μᾶς λένε οἱ ἐχτροὶ του, σὰν Βούλγαρος ἢ καλύτερα σὰν βάρβαρος, διαχειριζόταν τὶς ὑποθέσεις, μὴ ξέροντας οὔτε τὴν τάξη οὔτε τὸν τρόπο τῆς ἐγκατάστασης αὐτῶν τῶν τιτλούχων καὶ ἀξιωματούχων, οὔτε τὰ παλιὰ ἔθιμα ποῦ ἐπικρατοῦσαν στὰ ἀνάκτορα τῆς ΚΠολης»⁹⁷.

Τὰ λίγα ποῦ ξέρομε γιὰ τὴν ἀπονομὴ τίτλων καὶ ἀξιωμάτων σὲ ὀρισμένα πρόσωπα, καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ διορισμὸ διοικητῶν στὶς ἐπαρχίες τοῦ ἀνεξάρτητου δυτικῆς ἑλληνικοῦ κράτους, τὰ ὀφείλομε στὰ γραφτὰ τοῦ Ἀχρίδος Δημήτριου Χωματιανοῦ⁹⁸.

Ἄρκετοὶ ἀπ' τοὺς τιτλοῦχους, ἀξιωματούχους καὶ ὑπουργοὺς τοῦ κράτους, ὀνομάστηκαν ἀπ' τὸ συγγενικὸ περιβάλλον τοῦ Θεόδωρου 168 καὶ

92. Χρυσόβουλλον ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως Κερκύρας, MM 5 (1887), σ. 14-5.

93. Χρυσόβουλλον ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως Ναυπάκτου, εἰς Ἰωάννου Ἀποκαύκου, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 29, σ. 296-99, καὶ γιὰ τὸ προκείμενο, σ. 299.

94. Βλ. D. M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 66.

95. Predelli, Liber Plegiorum, Appendix, σ. 184 (κειμένο τῆς μετὰ τῶν Λατίνων ἀνακωχῆς τοῦ Θεόδωρου 168).

96. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 36-7, ἐκδ. Heisenberg, σ. 34.

97. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐνθ' ἄνωτ.

98. Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 41, 105, 165, 193, 205, 363, 366, 395, 445, 537, καὶ ἄλλαχού.

έκεινο τῆς συζύγου του Μαρίας (Πετραλίφαινας) Δούκαινας Κομνηνῆς καὶ ἀνῆκαν κυρίως σὲ ἀριστοκρατικές οἰκογένειες τοῦ Βυζαντίου, πού τὰ μέλη τους εἶχαν διαμοιραστῆ ἀνάμεσα καὶ στὰ δυὸ ἑλληνικά κράτη, τὸ δυτικὸ τῆς Ἠπειροῦ-Θεσσαλονίκης καὶ τὸ ἀνατολικὸ τῆς Νίκαιας.

Ὁ ἀδελφός τῆς Μαρίας (Πετραλίφ.) Δούκαινας Κομν., ὁ Ἰωάννης Πετραλίφας, μᾶς παρουσιάζεται ἀργότερα ὡς μέγας χαρτουλάριος τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη Δούκα Βατ. 274⁹⁹, ἐνῶ ὁ γιός του Θεόδωρος Πετραλίφας διατελοῦσε στὴν ὑπηρεσία τοῦ δυτικοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἀν καὶ ἦταν παντρεμένος μετὴν Ἀνώνυμη Τορνίκινα Κομνηνῆ 376, κόρη τοῦ μεσάζοντα τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους Δημήτριου Τορνίκη Κομνηνοῦ 302, γιοῦ τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ καὶ λογοθέτη τοῦ δρόμου σὸ πρό τῆς Ἀλωσης Βυζαντίου Κωνσταντίνου Τορνίκη (1201/2-1205) καὶ τῆς Ἀνώνυμης Κομνηνῆς 242, τὸν ὁποῖο (Δημήτριου Τορνίκη Κομν. 302) ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ') Δούκας Βατ. 274 «ἰδιαίτερα ἀγαποῦσε καὶ τιμοῦσε, καὶ γι' αὐτὸ στὰ γράμματα πού τοῦ ἔστειλε τὸν ἀποκαλοῦσε ἀδελφός»¹⁰⁰.

Καὶ ὁ Θεόδωρος Πετραλίφας ὅμως, γιὰ μιὰ στιγμή, ὅταν οἱ δυστυχίες, ἡ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, χτύπησαν τὸ Θεόδωρο 168, προσχώρησε στὸν Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατ. 274¹⁰¹.

Ἐνα ἄλλο μέλος τῆς οἰκογένειας τῶν Τορνικίων, ὁ Εὐθύμιος Τορνίκης, ἀμφιθαλῆς ἀδελφός τοῦ πιὸ πάνω Κωνσταντίνου Τορνίκη –καὶ οἱ δυὸ ἦσαν γιοὶ τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ καὶ λογοθέτη τοῦ δρόμου Δημήτριου Τορνίκη τοῦ Πρεσβύτερου (1191-1201/2)– ἕνας ἄντρας πολὺ σοφός, μετὰ τὴν κατάχτηση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους, περὶ τὸ 1208, κατάφυγε στὴν Εὐβοία, κι ἔπειτα στὴν Ἄρτα, κοντὰ σὸ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, ὁ ὁποῖος τὸν πρότεινε, χωρὶς ἐπιτυχία, νὰ χειροτονηθῆ μητροπολίτης Νέων Πατρῶν (Ἰπάτης), σὲ διαδοχὴ τοῦ ἐκ μητρὸς θεοῦ του, τοῦ ἐπίσης πολὺ λόγιου Εὐθύμιου Μαλάκη¹⁰². Ὁ Εὐθύμιος Τορνίκης πού ἐμφανίζεται μετὸν ἡχηρὸ τίτλο τοῦ «παναγιωτάτου δεσπότη καὶ ὑπερτίμου»¹⁰³ ἢ τοῦ «πανυπερτάτου δεσπότη»¹⁰⁴, φαίνεται πῶς κατὰ κάποιο διάστημα διετέλεσε ἕνας ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς Ἄρτας¹⁰⁵.

99. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 20.

100. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 97.

101. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 97.

102. J. Darrouzès Les discours d' Euthyme Tornikes (1200-1205), REB 26 (1968), σ. 49-50· τοῦ αὐτοῦ, Georges et Démétris Tornikès, Lettres et discours, Paris 1970, σ. 35-6. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 53.

103. J. Darrouzès, Les discours κτλ., σ. 56.

104. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος πρὸς τὸν Δρυϊνουπόλεως, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑἴΣ 4 (1891), σ. 119: παρόντος καὶ τοῦ πανυπερτάτου δεσπότη μου καὶ κατὰ Κύριον ἀδελφοῦ κυροῦ Εὐθυμίου τοῦ Τορνίκη, Πρβλ. D. M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 67.

105. Βλ. D.M. Nicol, αὐτόθι.

Μιά άλλη βυζαντινή οικογένεια, αυτή τῶν Πηγονιτῶν – ένας πρόγονός τους ἦταν ὁ γενναῖος στρατηγός Νικήτας Πηγονίτης, ὁ νικητὴς τοῦ Βούλγαρου τσάρου Ἰωάννη-Βλαδίσλαου καὶ πατέρας τῆς Εἰρήνης Πηγονίτισσας, συζύγου τοῦ κ α ί σ α ρ α Ἰωάννη Δούκα καὶ μάμμης τῆς περιώνυμης αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας¹⁰⁶– ξέρομε πὼς ἔδωσε δυὸ ἐκπροσώπους της, ὡς ἀνώτατα διοικητικὰ στελέχη, στὸ βασίλειο τοῦ Θεόδωρου 168. Ὁ Ἀλέξιος Πηγονίτης ὑπῆρξε δούξ τῆς Θεσσαλονίκης¹⁰⁷ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πηγονίτης «μεγαλοδοξότατος δούξ Βεροίας», ἐνῶ προηγουμένως ἐμφανίζεται μὲ τὸν τίτλο τοῦ «δεσπότη»¹⁰⁸.

Ὅπως ἤδη παρατήρησε ἓνας ἐρευνητὴς¹⁰⁹, αὐτὴ ἡ πανύψηλη τιτλοφορία τοῦ δεσπότη, ποὺ προσοικειώνονται τόσο ὁ Εὐθύμιος Τορνίκης ὅσο καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πηγονίτης, δὲν ἦταν παρὰ ἓνας σφετερισμὸς τοῦ τίτλου, καὶ δὲ σημαίνει ἄλλο παρὰ τὸν κυριάρχη, τὸν δεσπότην τὰ σὲ κάποια πόλη καὶ τὴν περιοχὴ της, καὶ καθόλου δὲν ἔχει τὴν ἐννοια ἐνὸς αὐτοκρατορικοῦ πρίγκιπα.

Κάτω ἀπ’ αὐτὴ τὴν ἐννοια τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πρίγκιπα, ὁ «βασιλέας-αὐτοκράτορας» Θεόδωρος 168, ἀπόνειμε τὸν τίτλο τοῦ δεσπότη μόνον στοὺς ἀμφιθαλεῖς ἀδελφούς του Κωνσταντῖνον Δ. Κ. 170¹¹⁰ καὶ Μανουὴλ Δ. Κ. Ἄγγ. 169¹¹¹.

Ὁ Ἰωάννης Πλύτος ποὺ εἶχε ἰδιαιτέρους δεσμούς μὲ τὸν οἶκο τῶν Κομνηνοδουκῶν, διετέλεσε κατὰ διάφορες ἐποχὰς δούξ τῆς Ἀχρίδας, τῆς Βεροίας καὶ τῆς Κροΐας, καὶ ἔφερε τὸ ὄφφικιο τοῦ μεσάζοντα στὴν αὐλὴ

106. Μιχαὴλ Ψελλοῦ, Ἐπικήδειος εἰς Εἰρήνην, *Scripta Minora*, τ. II, σ. 162, 157, 160, 171, 173-74. Πρβλ. H. Grégoire, *Du nouveau sur l'histoire bulgare-byzantine: Nicétas Pégonites vainqueur du roi bulgare Jean Vladislav*, B 12 (1937), σ. 282-91.

107. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 451: τὸ δεῦτερον δὲ παρὰ τῷ μεγαλυπερόχῳ δουκὶ Θεσσαλονίκης κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ Πηγονίτῃ.

108. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 395: τὸ ἐν παρὰ τοῦ μεγαλοδοξοτάτου δουκὸς Βεροίας κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πηγονίτου. Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 6), σ. 67.

109. R. Guiland, *Le Despote Δεσπότης*, REB 17 (1959), σ. 77.

110. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 37 καὶ 67, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 34 καὶ 65: Χρυσόβουλλον Θεόδωρου 168 ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως Ναυπάκτου, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, *Epirotica saeculi XIII*, VV 3 (1896), ἀριθ. 29, σ. 298: Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῖς ἔξω τῆς χειρὸς τοῦ πανευτυχεστάτου δεσπότη καὶ περιποθῆτου ἀδελφοῦ τῆς βασιλείας μου κύρ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα... Πρβλ. D. M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 54 καὶ 67: R. Guiland, *Le Despote*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 75.

111. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 47, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 43: Πρόσταγμα αὐτοκράτορος Θεοδώρου Ἀγγέλου, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑΙΣ 4 (1897), σ. 119: προστάσσει δὲ ἡ βασιλεία μου μῆτε τὸν πανευτυχεστάτον δεσπότην καὶ περιποθῆτον αὐτάδελφον τῆς βασιλείας μου κύριν Μανουὴλ τὸν Δούκαν, μῆτε τινὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν πόδα τοῖς τῆς ἐκκλησίας παραβαλεῖν καὶ ζημιῶσαι αὐτούς (ἐπαρχία Θαυμακοῦ): Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 456: Ἔδει τοίνυν τοὺς ἀμφιπονουμένους τὸ τοῦ κρατίστου δεσπότη καὶ βασιλέως τοῦ Δούκα κυροῦ Μανουὴλ δικαστήριον, Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 6), σ. 67: R. Guiland, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 74.

του Θεόδωρου 168, καθώς και τον τίτλο, του πανυπερσέβαστου¹¹², που στον καιρό των δυο πρώτων Κομνηνών, Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15 και Ἰωάννη (β΄) Κ. 34, ἀπονεμόταν στο σύζυγο τῆς δευτερότοκης κόρης του αὐτοκράτορα¹¹³.

Ὁ «περιπόθητος γαμβρὸς τοῦ ἁγίου βασιλέως» (τοῦ Θεόδωρου 168), σύζυγος ἴσως κάποιας μακρινῆς συγγενοῦς του, ὁ Βάλος Τζαμᾶς¹¹⁴, καὶ «ὁ μεγαλοδοξότατος κυρὸς Θεόδωρος ὁ βεστάρχης», ὑπῆρξαν ἐπίσης δοῦκες Βεροίας¹¹⁵, ἐνῶ ὁ Νικηφόρος Μύκαρις ὑπῆρξε δοῦξ Βελλᾶς¹¹⁶.

Τὰ καθήκοντα τῶν δουκῶν στήν ἐπικράτεια τοῦ Θεόδωρου 168 ἦσαν πιὸ πολὺ διοικητικὰ καὶ δικαστικὰ παρά στρατιωτικὰ, ἂν καὶ στο βᾶθος ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τοὺς παλιοὺς στρατηγούς, τοὺς διοικητὲς τῶν βυζαντινῶν θεμάτων· πρέπει ὅμως νὰ σημειώσωμε πὼς οἱ περιοχές τους ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμη νὰ ἀναφέρονται ὡς θέματα¹¹⁷.

Οἱ πιὸ κύριες πόλεις διοικοῦνταν ἀπὸ ἓνα ὄμιλο ἀρχόντων. Στὸ «περίκλυτο» Δυρράχιο ὁ Θεόδωρος 168 διόρισε ὡς ἄρχοντα τὸν Ἀλέξιον Πεδιαδίτην¹¹⁸ καὶ στὴ Βέροια τὸν Γεώργιον Πεδιαδίτην¹¹⁹ –καὶ οἱ δυὸ ἀνῆκαν στὴ γνωστὴ κερκυραϊκὴ οἰκογένεια τῶν Πεδιαδιτῶν, που ἀπ’ αὐτὴ προερχόταν καὶ ὁ μητροπολίτης Κερκύρας Βασίλειος Πεδιαδίτης¹²⁰ –οἱ ὁποῖοι (Ἀλέξιος καὶ Γεώργιος οἱ Πεδιαδίτες) ἔφεραν τοὺς τίτλους τοῦ «μεγαλεπιφανέστατου ἀρχοντα» καὶ τοῦ «πανσέβαστου σεβαστοῦ», καὶ κοντὰ σ’ αὐτοὺς, ὁ Ἀλέξιος Πεδιαδίτης, καὶ κείνον τοῦ ὑπάτου¹²¹.

112. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 105 καὶ 446, ὅπου καὶ ἡ τιτλοφορία του ὡς πανυπερσεβάστου. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 29 καὶ 30.

113. L. Stiernon, Sébaste et gambros. REB 23 (1965), σ. 223.

114. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 105: συνῆν δὲ τούτοις καὶ ὁ λογαριαστεύων τῶ περιποθητῶ γαμβρῶ τοῦ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, τῶ δουκὶ Βερροίας κυρῶ Βάλω τῶ Τζαμᾶ.

115. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 395: ἡ δὲ ἑτέρα τοῦ μεγαλοδοξοτάτου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ βεστάρχου [δουκὸς Βερροίας].

116. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 366-67: τοῦ τε ἱερωτάτου ἐπισκόπου Βελλᾶς κυροῦ Μανουήλ, καὶ τοῦ μεγαλοδοξοτάτου δουκὸς τοῦ τόπου τούτου κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Μύκαρι.

117. Βλ. D.M. Nicol, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 67-8.

118. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 205: Ὁ ἐν τῇ περικλύτῳ πόλει τοῦ Δυρραχίου οἰκῶν μεγαλεπιφανέστατος ἀρχων κυρὸς Ἀλέξιος ὁ ὑπάτος...

119. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 105: ἐν τῇ θεοσώστῳ Βερροία ὁ τε πανσέβαστος σεβαστὸς κυρὸς Γεώργιος Πεδιαδίτης καὶ οἱ μεγαλοδοξότατοι ἀρχοντες ὁ Πλῦτος κυρὸς Ἰωάννης, ὁ Σκουταριώτης κυρὸς Ἀνδρέας, καὶ ὁ Εὐριπίωτης κυρὸς Βάλος.

120. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 39 Ἰωάννης Ἀπόκαυκος... ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 8, σ. 252-53: ὅτι καὶ θάνατον ἤκουσα τοῦ μεγάλου Κερκύρων... φεῦ, ὁ τῆς σοφίας ἦλιος ὑπὸ γῆν. ἡ τοῦ λόγου λαμπὰς ἐσβέσθη, ἡ τρανὴ καὶ περιττὴ σεσίγηκε γλῶττα... Πρβλ. Δημητρακόπουλος, Ἐθνολογικὸν ἡμερολόγιον (1870), σ. 187. Σπ. Παπαγεωργίου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κερκύρας, Κέρκυρα 1920, σ. 30-3. Ὁ Βασίλειος Πεδιαδίτης ἀρχιεράτευσε στήν Κέρκυρα 1204-1216; Ὁ Γεώργιος Βαρδάνης ὑπῆρξε ὁ δεῦτερος διάδοχός του.

121. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 118 καὶ 119.

Ἐφοῦ ὁ πανύψηλος τίτλος τοῦ πανυπερσέβαστου εἶχε καταστήσει ν' ἀπονεμηθῆ σ' ἓνα ἄρχοντα, ὅπως τὸν Ἰωάννη Πλύτο¹²², φαντάζεται κανεὶς πόσο εὐκόλη ἦταν ἡ ἀπονομή τοῦ τίτλου τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ. Ὁ Θεόδωρος 168 τὸν ἀπένεμε χωρὶς καμιά φειδῶ, ὅπως καὶ τοὺς κατώτερους τίτλους τοῦ «μεγαλεπιφανέστατου» ἢ «μεγαλοδοξότατου» ἄρχοντα. Τέτοιους ἄρχοντες συναντᾶμε στὴ Βέροια, ἐκτὸς τοῦ Ἰωάννη Πλύτου καὶ τοῦ Γεωργίου Πεδιαδίτη, τὸν Ἀνδρέα Σκουταριώτη καὶ τὸν Βάλων Εὐριπιώτη¹²³, καὶ ἀλλοῦ, τὸν «μεγαλοδοξότατον κυρὸν Ἰωάννην Πέρδον ποῦ παντρεύτηκε τὴν Ἄννα, κόρη τοῦ μεγαλοδοξότατου Δημητρίου Βουσιώτη»¹²⁴, καὶ τοὺς «μεγαλεπιφανέστατους Βασίλειο Βαροῦγο, Μανουὴλ τὸν τοῦ Δέσκου καὶ τὸ Γρηγόριο Γαβρᾶ»¹²⁵.

Μέσα στὴ Θεσσαλονίκη ὁ Θεόδωρος 168 διόρισε «ἄρχοντά τὸ Θεόδωρο Χαμαιδράκοντα ποῦ εἶχε παντρευτῆ τὴν Καλή, ἀδελφὴ τοῦ μεγαλεπιφανέστατου Κωνσταντίνου Λαμπέτη»¹²⁶.

Ἀνάμεσα στοὺς ἀπειροὺς «πανσέβαστους σεβαστοὺς» ἀναφέρονται ὁ κυρὸς Βασίλειος Λιζικός¹²⁷ καὶ ὁ κυρὸς Λέων Μοσχόπουλος¹²⁸.

Ἐνας σπουδαῖος ὑπουργὸς καὶ μέλος τοῦ κύκλου τῆς αὐλῆς τοῦ Θεόδωρου 168, φίλος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ τοῦ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκου, ἦταν ὁ εὐγενὴς Νικόλαος Γοριανίτης¹²⁹, ποῦ γιὰ ἓνα διάστημα διετέλεσε δοῦξ τῆς Ἐπισκέψεως Ἀχελῶου, στὴν Ἀκαρνανία¹³⁰. Ὁ Ναυπάκτου ποῦ τὸν ἐκτιμοῦσε, τὸν προσαγορεύει: «πανυπερεντιμότετε καὶ λογιώτατέ μου υἱέ, τῷ κραταιῷ πανοικειότατε Δοῦκα»¹³¹.

Μέσα στοὺς κατώτερους κληρικούς, ἀλλὰ ἰδιότυπους ὄφφικιοῦχοις, συναντᾶμε «τὸν εὐλαβεστάτον ἀναγνώστην καὶ χαρτουλάριον τῆς μικρᾶς σακέλλης» καὶ ἀπὸ ἀδελφῆ γαμβρὸ τοῦ Βαροῦση Ἀπέργη, τὸ Μιχαὴλ τοῦ Βερσιλάβου»¹³² καὶ «τὸν δομέστικον τῆς ἐπισκοπῆς Βεροίας Μανουὴλ τὸν Ὀρυξειάτην»¹³³.

122. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 112.

123. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 119.

124. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 190-91: ὁ μεγαλοδοξότατος κυρὸς Ἰωάννης ὁ Πέρδος... γυνῆ (=γυναικί), φησί, συνεζεύχθη νομίμως Ἄννη τῆ θυγατρί δηλ. τοῦ μεγαλοδοξότατου κυροῦ Δημητρίου τοῦ Βουσιώτου...

125. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 539.

126. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 165. Βλ. καὶ κατωτέρω, ὑ. 240.

127. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 194-95.

128. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 537.

129. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος Ναυπάκτου, ἐκδ. S. Petridès, lettres et autres documents inédits, BIARC 14 (1909), ἀριθ. 9, σ. 11 (πρὸς τὸν Θεόδωρον 168): ἀριθ. 10, σ. 13-6 (πρὸς τὸν Γοριανίτην).

130. Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τ. I (1891), ἀριθ. 43, σ. 340: ὁ μεγαλυπέροχος δοῦξ τῆς Ἐπισκέψεως Ἀχελῶου κύρ Νικόλαος ὁ Γοριανίτης.

131. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 129), ἀριθ. 10, σ. 13.

132. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 363.

133. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 363.

Δυὸ ἄρχοντες τῆς Λακωνίας, ὁ πρωτοπανσεβαστοῦ πέρτατος Γεώργιος Δαιμονογιάννης καὶ ὁ γαμβρός του πανευτυχέστατος δεσπότης κυρός Ἰωάννης Χαμάρετος –ὁ δεῦτερος εἶχε παντρευτὴ κόρη τοῦ πρώτου– συνδέονταν στενά μὲ τὸ Θεόδωρο 168, ἂν καὶ βρισκόνταν ἔξω ἀπ’ τὴν ἐπικράτειά του· ὁ Δαιμονογιάννης μάλιστα ἦταν θεῖος τοῦ Θεόδωρου 168.

Καθὼς ὁ δεσπότης ὁ Χαμάρετος ἦταν ἓνας ἀγωνιστὴς κατὰ τῆς λατινικῆς κατοχῆς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὁ Δαιμονογιάννης, ὡς ἄνθρωπος δαίμωνιὸς, πότε ἐδειχνε πὼς ἐκλινε πρὸς τοὺς Λατίνους καὶ πότε πρὸς τὸ Χαμάρετο –στὴν πραγματικότητα ποτὲ δὲν ξεκόλλησε ἀπ’ τοὺς Λατίνους– πῆρε πίσω τὴν κόρη του ἀπ’ τὸ Χαμάρετο· τότε καὶ οἱ δυὸ μαζί, πατέρας καὶ κόρη, ἐπιβουλεύτηκαν τὴ ζωὴ τοῦ Χαμάρετου, κι αὐτὸς ὁ τελευταῖος, μόλις πέτυχε νὰ σωθῆ, πορεύτηκε πρὸς τὸν κ ρ α τ α ἰ ὸ Θεόδωρο Κ. 168¹³⁴.

Ὁ Θεόδωρος Κ. 168, ἀναγνωρίζοντας τὸ δίκαιο τοῦ Χαμάρετου, ἔγραψε στὸ Δαιμονογιάννη τὴν ἐξῆς ἐπιστολή: «Πρωτοπανσεβαστοῦ πέρτατε καὶ πραγματικά ἀγαπημένε μου. Ἐγὼ μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν εὐχὴ τοῦ πατέρα μου τοῦ σεβαστοκράτορα (Ἰωάννη Δούκα 90), εἶμαι καλὰ στὴν ὑγεία μου, καὶ τὸ αὐτὸ εὐχομαι καὶ γιὰ σένα. Θέλω νὰ γνωρίζης πὼς ὁ δεσπότης ὁ Χαμάρετος, πάντα καὶ ἀπ’ τὴν ἀρχὴ συνδεόταν μὲ μιά ξεχωριστὴ μὲ μένα ἀγάπη... γι’ αὐτὸ καὶ σοῦ συνηθιστῶ νὰ στείλῃς τὴν κόρη σου στὸ δεσπότη τὸ Χαμάρετο... Θεόδωρος ὁ Δούκας»¹³⁵.

Γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ὑπόθεσης συμπληρωματικὰ ἀναφέρω, πὼς καθὼς ὁ Δαιμονογιάννης δὲν ἔστειλε ποτὲ τὴν κόρη του στὸ Χαμάρετο, ὁ Ἀχρίδος Δημήτριος Χωματιανὸς διέλυσε τὸν ἀνωτέρω γάμο¹³⁶.

Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ’ τὸ Θεόδωρο 168 (1224), ἡ ἔδρα τῆς κυβέρνησης καὶ ἡ κεντρικὴ διοίκηση τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων πρέπει νὰ εἶχε μεταφερθῆ στὴ Θεσσαλονίκη, σ’ αὐτὴ τὴν πόλη ποὺ ἀνακτῆθηκε. Ἐκεῖ συνερχόταν ἡ σύγκλητος, τὸ συγκλητικὸν βουλευτήριον, ποὺ κυρίως ἀποτελοῦνταν ἀπὸ μέλη διορισμένα ἀπ’ τὸ Θεόδωρο 168, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μερικοὺς συγκλητικούς τῆς ΚΠολης, ποὺ εἶχαν καταφύγει στὴ Δύση κατὰ τὴν ἄλωση τῆς βασιλεύουσας ἀπ’ τοὺς Λατίνους τὸ 1204.

134. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 90-92. Πρβλ. R. Guiland, *Le Despote*, ἐνθ’ ἄνωτ. (ύ. 109), σ. 76, καὶ ύ. 186 bis, ὅπου τὸν ὀνομάζει μόνον «πανευτυχέστατον», ἐνὼ στὸ κείμενο τοῦ Χωματιανοῦ, ἐνθ’ ἄνωτ., ὀνομάζεται «πανευτυχέστατος δεσπότης». Κ. Παπαρρηγόπουλος, *Ἱστορία*, τ. Δ’, β’, σ. 214, καὶ τ. Ε’, α’, σ. 18, ὅπου ἀναφέρεται ὁ Λέων Χαμάρετος τοῦ Χωνιάτη, σ. 841, «τύραννος Λακῶνων», πατέρας ἢ θεῖος τοῦ Ἰωάννη Χαμάρετου. Δὲ φαίνεται πὼς οἱ τίτλοι τοῦ «πρωτοπανυπεροβαστου» γιὰ τὸ Δαιμονογιάννη καὶ τοῦ «δεσπότη» γιὰ τὸ Χαμάρετο, ἀπονεμήθηκαν ἀπὸ αὐτοκράτορα, ποὺ ἦταν μόνος ἄρμόδιος γιὰ τὴν ἀπονομὴ τέτοιων τίτλων.

135. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 92-4.

136. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 98.

Ἡ ἄμυνα τοῦ φρουρίου καὶ τῶν τειχῶν τῆς πρωτεύουσας τελοῦσαν κάτω ἀπ' τὶς διαταγὲς ἐνὸς καστροφύλακα, ὁ ὁποῖος διοικοῦσε ἓνα σῶμα ἀπὸ Τζέκωνες (= ὀρεσίβιους καὶ τραχεῖς φύλακες), καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀρμοδιότητα ἐκτεινόταν μέχρι τὴν ἀστυνόμευση τῆς νέας πρωτεύουσας (=τῆς Θεσσαλονίκης).

Ἡ Ἄρτα ἐγίνε μόνο μιὰ δευτερεύουσα συμπρωτεύουσα τοῦ νέου βασιλείου, ἴσως ἀκόμη μὲ πῖο λίγη σημασία ἀπ' τὸ Δυρράχιο, πού ὁ Θεόδωρος 168, ὅπως κάποιος μᾶς λέει, «ἀγαποῦσε πῖο πολὺ ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες πόλεις τῆς ἐπικρατείας του»¹³⁷.

Μετὰ τὸ Μάρτη τοῦ 1225 –καὶ ἄρα μετὰ τὴν ἀναγόρευση τοῦ Θεόδωρου 168 ὡς αὐτοκράτορα καὶ ἴσως καὶ μετὰ τὴ στέψη του– συνήλθε καὶ πάλι στὴν Ἄρτα, «ὁ ὑπὸ τὸν Θεόδωρο 168 δυτικὸς ἱεραρχικὸς σύλλογος»¹³⁸, γιὰ νὰ καθορίσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ πού θὰ τηροῦσε ἀπέναντι τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου πού εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Νίκαια¹³⁹.

Οἱ δυσμικοὶ ἀρχιερεῖς ἐκδήλωναν πρὸς τὸν «παναγιώτατο δεσπότη τους καὶ οἰκουμενικὸ πατριάρχη» τὴ λύπη τους, γιὰ τὴν οἱ περιστάσεις τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ ἔχουν πῖο στενὲς σχέσεις μαζί του καὶ ἐπαναλάμβαναν τὰ συνηθισμένα τους ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν ἀρνησὴ τους νὰ δεχτοῦν τὴ διοικητικὴ του δικαιοδοσία¹⁴⁰.

Ὑποστήριζαν στὸ πιττάκιό τους, πού τὸ συνέταξε ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, πὼς ὁ πατριάρχης ἔπρεπε νὰ τοὺς δώσῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν οἱ ἴδιοι τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπικρατείας τοῦ Θεόδωρου 168, γιὰ τὸ κρατιὸς αὐτοκράτοράς τους μὲ κανένα τρόπο δὲ θέλει νὰ δεχτῆ στὶς χηρεύουσες ἐπισκοπὲς ἐκείνους πού θὰ ἐκλέγονταν καὶ θὰ χειροτονοῦνταν στὴ Νίκαια, καὶ διαβεβαιώνοντας τὸν πρωθιεράρχη τους πὼς ποτὲ δὲ θὰ παράλειπαν στὶς ἱεουργίες τὴν ἀναφορὰ καὶ τὸ μνημόσυνο τοῦ ὀνόματός του, τὸν παρακαλοῦσαν νὰ ἐγκρίνῃ τὶς ἤδη γενόμενες χειροτονίες, τοῦ λογιώτατου μητροπολίτη Κερκύρας (Γεώργιου Βαρδάνη), καθὼς καὶ ἐκεῖνες τοῦ Λευκάδος καὶ τοῦ Φαρσάλων. Καὶ εὖστοχα παρατηροῦσαν: «Ἡ ἀνωμαλία τῶν καιρῶν καὶ ἡ γενικὴ σύγχυσις ἔφερε αὐτὴ τὴν παράλογη καινοτομία στὶς

137. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 452, 490· Γεώργιος Βαρδάνης, μητροπολίτης Κερκύρας πρὸς Γερμανόν (β'), ΕΕΒΣ 33 (1964), σ. 111: ἐκ τε τοῦ συγκλητικοῦ βουλευτηρίου... σ. 112: ἀγαπᾷ γάρ ὁ κρατιὸς βασιλεὺς ἡμῶν τὰς πύλας Δυρραχίου ὑπὲρ πάντα τὰ ὑπήκοα φρούρια. Γιὰ τοὺς Τζέκωνες, βλ. τὴν περισιπούδαστη μελέτη τοῦ Χαρ. Π. Συμεωνίδη. Οἱ Τσακῶνες καὶ ἡ Τσακωνία, Βυζ. Κείμενα καὶ Μελέται 5, Θεσσαλονικὴ 1972, κυρίως στὸν Ἐπίλογο, σ. 147 κεξ.

138. Ὁ ὄρος ἀνήκει στὸν Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 137), σ. 104.

139. Καθὼς στὸ «πρὸς τὸν πατριάρχη (Γερμανόν β') πιττάκιον τῶν ὄλων ἀρχιερέων, τὸ σχεδιασθὲν παρὰ τοῦ Ναυπάκτου», βλ. Ἰω. Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 26, σ. 291, ὁ Θεόδωρος 168 ὀνομάζεται «βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ», ὁ Ἀπ. Καρπόζηλος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 85), σ. 75 καὶ ὑ. 29, παρατηρεῖ πὼς ἡ ἀνωτέρω σύνοδος συνήλθε μετὰ τὸ Μάρτη τοῦ 1225 καὶ πιθανόν μετὰ τὴ χρῆσι καὶ τὴ στέψη τοῦ Θεόδωρου 168 στὴ Θεσσαλονικίη.

140. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 26, σ. 288 κεξ.

ἐπισκοπικές ἐνέργειες»¹⁴¹.

Τόνιζαν στὸν πατριάρχη πὼς ἡ μακρὰ σιωπὴ του καὶ ἀδιαφορία του γιὰ τοὺς δυτικούς ἐπίσκοπους καὶ χριστιανούς δὲ δικαιολογεῖ τὴν ιδιότητά του ὡς «οἰκουμενικοῦ ὀφθαλμοῦ» (=ἐπόπου, πατριάρχου), καὶ τοῦ δήλωναν πὼς ἂν δὲν τύχουν τοῦ βλέμματός του καὶ τῆς προνοίας του, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ὑποκύψουν στὶς πιέσεις τοῦ κραταιοῦ αὐτοκράτορά τους (=τοῦ Θεόδωρου 168) καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν «ιερατικὴ ἐποπτεία τοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης στὸ δικό τους ἐκκλησιαστικὸ κλίμα»¹⁴².

Καὶ τὸ πῶς σπουδαῖο ἔδιδαν στὸν πρωθιεράρχη τους προθεσμία τριῶν μηνῶν γιὰ νὰ ἀποφασίσῃ¹⁴³.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο πὼς ἡ σύνοδος τῶν Ἑλλαδικῶν ἀρχιερέων τῆς Ἄρτας δὲν ἀνάφερεν στὸ π ι τ τ ἄ κ ι ο τὸ πρόσφατο γεγονός τῆς στέψης τοῦ Θεόδωρου 168 ὡς αὐτοκράτορα στῆ Θεσσαλονίκη, ἀλλὰ περιοριζόταν νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀπορία τῆς πού «ἡ μεγάλη ἀγιωσύνη του (=ὁ πατριάρχης) δὲν κατονόμαζε βασιλέα τὸν δικό τους ἀπ' τὸ Θεὸ (σταλμένο) δεσπότη καὶ αὐτοκράτορα, ἂν καὶ πολλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰ ἔχει τὰ δίκαια γιὰ τὴ βασιλεία καὶ τὴ βασιλικὴ κλήση· τὸ πολὺ ἐπίσημο τῆς γενιᾶς του, τὸ πὼς κατάγεται ἀπὸ βασιλικά αἵματα καὶ τὸ πὼς εἶναι ἀπόγονος πολλῶν καὶ μεγάλων αὐτοκρατόρων, καὶ κατὰ τὴν περίστασι πὼς θὰ λάχαινε, κληρονόμος τῆς βασιλείας.

Ὅσο γιὰ τὰ κατορθώματά του ἀπ' τὸν καιρὸ πὼς ὁ Θεὸς τοῦ ἀνάθεσε τὴ διακυβέρνηση αὐτῆς ἐδῶ τῆς περιοχῆς, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ ἄλλο, παρὰ πὼς αὐτὰ τοῦ ἔδωσαν ὡς βραβεῖο τὸ αὐτοκρατορικὸ ἀξίωμα. Καθὼς αὐτὸς νίκησε τὸ Λατίνου αὐτοκράτορα Πέτρον de Courtenay, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο πὼς ὑπάρχει, ὁ νικητὴς δικαιούται νὰ ζωστῇ τὴν ἀμπεχόνη τοῦ νικημένου καὶ νὰ περιβληθῇ τὰ ἐρυθρά του πέδιλα. Αὐτὸς ὅμως δὲν ὑπερηφανεύτηκε ἀπ' τὴν μεγάλη αὐτὴ νίκη του, ἀλλὰ συνέχισε τὶς ὑπηρεσίες του, ἀποδίδοντας στῆ Ρωμιοσύνη τὶς πόλεις πὼς κατάρχησαν οἱ Λατίνοι, καὶ λυτρῶνοντας τὰ ἐπισκοπεῖα τοῦ Θεοῦ ἀπ' τὴ λατινικὴ βρωμιὰ (μιαρίαν), καὶ μαζεύοντας τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ὑπόδουλους συγκρότησε μιὰ πολιτεία κατὰ τὸ παλιὸ βυζαντινὸ πρότυπο καὶ κάθε καλὸ καὶ σωτήριο χάρισε στὸν κλῆρο τοῦ Χριστοῦ»¹⁴⁴.

141. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 289-90.

142. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 290-91. Καὶ νὰ σκεφτῇ κανεὶς πὼς ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόκαυκος λίγα χρόνια προηγουμένως καυτηρίασε τὶς ἐνέργειες τοῦ οἴκουμ. πατριάρχου γιὰ ἔνωση μὲ τὴ Ρώμη καὶ μὲ ὑπερηφάνεια ἀνάφερε τὴν προσήλωσι τοῦ Θεόδωρου 168 στὴν Ὀρθοδοξία, βλ. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 15, σ. 267.

143. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 26, σ. 291.

144. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 26, σ. 291-92. Ὁ Θεόδωρος 168 δὲν ἦταν παρὰ ἓνας ἐκ θηλυγονίας δισέγγονος τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, βλ. ἄνωτ., ὑ. 75, ἀλλὰ βλέπομε πόσο εἶχε κραταιωθῆ στὸς Βυζαντινοὺς ἡ ἰδέα τῆς νομιμότητας, ἂν καὶ κανεὶς νόμος δὲ θεοπίστηκε, μέχρι τὸ τέλος τῆς Αὐτοκρατορίας πὼς νὰ κατοχύρωνε τὴν κληρονομικὴ διαδοχὴ, τόσο ἀντίθετη πρὸς τὴ θεωρία τῶν Βυζαντινῶν πὼς ὁ αὐτοκράτορας ἦταν αἰρετός.

«Δέν εἶναι ἀνάγκη λοιπόν, συνεχίζει τὸ πιττάκιο, νά ἀσχοληθῆ κανεὶς μὲ αὐτὸν ποὺ δέν ἀναγνωρίζει τὴν αὐτοκρατορικὴ ἰδιότητα ἐνὸς τέτοιου ἀνδρός, ποὺ σὲ τόσο μεγάλα ἐλαμψε κατορθώματα, τοῦ ἀριστεῖα καὶ νικητῆ: Καὶ δικαιοῦται λοιπὸν τὸν αὐτοκρατορικὸ τίτλο ὁ σφετεριστὴς τῆς ΚΠολης (=ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας) ἢ ὁ ἡγεμόνας τῶν Βουλγάρων Ἰωάννης-Ἀσάν II, ποὺ στὰ πατριαρχικά γράμματα ἀποκαλεῖται βασιλέας, καὶ παραβλέπεται σ' αὐτὰ αὐτὸς ποὺ ἀπ' τοὺς προγόνους του ἐλάβε τὸ δίκαιο τῆς αὐτοκρατορίας καὶ δικαία ἀπ' τὸ Θεὸ προσκλήθηκε σ' αὐτή;»¹⁴⁵.

Ἀπ' τὰ ἀνωτέρω συνάγεται πῶς οἱ ἐπίσκοποι καθαρὰ κατάστησαν γνωστὸ στὸν πατριάρχη πῶς ὁ Θεόδωρος 168 δικαιούνταν *ipso jure* (=αὐτοδικαίως) τὸ *imperium* (=τὴν αὐτοκρατορία) καὶ κατὰ συνέπεια δέν ὑπῆρχε λόγος συζητήσεων πᾶν σ' αὐτὸ τὸ θέμα στὸ μέλλον¹⁴⁶.

Μετὰ τὴ λήψη αὐτοῦ τοῦ πιττάκιο ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γερμανὸς (β') συγκάλεσε στὴ Νίκαια τὴν πατριαρχικὴ σύνοδο, ἡ ὁποία καὶ ἐξέδωσε ἐπίσημη ἀπόφαση, ποὺ μὲ αὐτὴ καταδίκασε τὴ στέψη τοῦ Θεόδωρου 168 ὡς αὐτοκράτορα¹⁴⁷. Κοντὰ σ' αὐτὸ ἀποφασίστηκε νά σταλῆ μιὰ παραινετικὴ ἐπιστολὴ στὸ Θεόδωρο, ποὺ μὲ αὐτὴ νά τοῦ ὑποδεικνύεται νά ἀποθέσῃ τὴν πορφύρα, γιατί δέν ἦταν συνηθισμένο νά ὑπάρχουν δυὸ αὐτοκράτορες καὶ δυὸ πατριάρχες¹⁴⁸.

Ἡ πράξις αὐτῆς τῆς πατριαρχικῆς συνόδου πολὺ λίγα πράματα πέτυχε, ἐκτὸς τοῦ νά σπρώξῃ τὸν Ἀχρίδος Δημήτριο Χωματιανὸ νά στείλῃ ἓνα γράμμα πρὸς τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη Γερμανὸ (β'), γιὰ νά δικαιολογήσῃ τὴ στάση του κατὰ τὴ στέψη τοῦ Θεόδωρου 168¹⁴⁹.

Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ γράμματος εἶχε ὡς ἐξῆς: Τῷ παναγιωτάτῳ δεσπότῃ καὶ πνευματικῷ κυριῷ μου καὶ πατρί, τῷ θεοτιμῆτῳ ΚΠολεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχη Δημήτριος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας, χάριν ἀπὸ Θεοῦ καὶ εἰρήνην καὶ τὸν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀσπασμόν¹⁵⁰.

145. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 26, σ. 292-93.

146. Βλ. Αρ. Καροζίλος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 85), σ. 76.

147. Ὁ Νικηφόρος Βλεμμύδης, Διήγησις Μερικῆ, Curriculum Vitae, ἐκδ. Α. Heisenberg, Leipzig 1896. σ. 14, γράφει πῶς ὁ Γερμανὸς (β') συγκάλεσε στὴ Νίκαια σύνοδο πολλῶν ἐπισκόπων γιὰ νά καταδικάσῃ τὴν υἰοθέτηση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τίτλου ἀπ' τὸ Θεόδωρο 168.

148. Ὁ Γερμανὸς (β') μετὰ τὴ σύγκληση τῆς συνόδου ἀπέστειλε στὴν ἐπικράτεια τοῦ Θεόδωρου 168 τὸν μητροπολίτη Ἀμάστριδος Νικόλαο Καλοῦθη, ἐφοδιασμένο μὲ μιὰ ποιμαντορικὴ πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ ὡς ἀπάντηση στὸ πιττάκιο τῆς συνόδου τῆς Ἄρτας. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ χάθηκε, ἀλλὰ ἀναφέρεται σ' ἓνα γράμμα τοῦ Γερμανοῦ (β') πρὸς τὸν Ἀχρίδος Δημήτριο Χωματιανὸ, ἐκδ. Pitra, στ. 486, καὶ σ' ἓνα γράμμα τοῦ Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη πρὸς τὸν Γερμανὸ (β'), ἐκδ. R.-J. Loenertz, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 137), σ. 104-18.

149. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 481-84.

150. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 481.

Ξεκινώντας ο Χωματιανός από μία παραλλαγή ενός ψαλμού του Δαβίδ (132, 1), λέει στο προοίμιο του γράμματός του: «πραγματικά, τί καλό και τί τερπνό απ' τὸ νὰ βλέπωνται μὲ συναντήσεις ἢ νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ γράμματα αὐτοὶ ποὺ σὲ ἐνότητα ἔχουν προσκληθῆ ἀπ' τὴν ἱερωσύνη καὶ τὴ σωστὴ ὁμολογία τῆς πίστεως», καὶ ἀμέσως ἔπειτα ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνη του πρὸς τὸ Θεό, ποὺ ὕψωσε στὸν πατριαρχικὸ θρόνο ἓνα ἄξιο καὶ ἐνάρετο ἄνθρωπο.

«Μὲ τίς εὐχές τίς δικές σας, συνεχίζει στὸ γράμμα του πρὸς τὸν πατριάρχη ὁ Χωματιανός, καὶ χάρη στὸν κράτιστο καὶ ἀπ' τὸ Θεὸ ἐστεμμένο αὐτοκράτορά μας, ἐπεκράτησε σ' αὐτὰ ἐδῶ τὰ μέρη τὰ δυτικὰ ἢ Ὁρθοδοξία. Μὲ πολλοὺς στρατηγικοὺς ἰδρωτὲς καὶ κόπους καὶ μέριμνες καὶ ἀγρυπνίες ὁ γενναῖος αὐτὸς ἄντρας κατάστρεψε καὶ ἐξαφάνισε τίς φωλιές τῶν Λατίνων ποὺ σὰν ἄλλες ἀλεποῦδες συνέτριβαν τοὺς πνευματικοὺς ἀμπελώνες τῆς Ἐκκλησίας μας· ἀπὸ αὐτὸ οἱ μὲν ἱερεῖς ἐπισκοπὲς στολίστηκαν μὲ ἱεράρχες ποὺ διακρίνονται γιὰ τίς ἀρετές τους, τὴν ὀρθόδοξη ὁμολογία τους, τὴ θεϊκὴ σοφία τους, καὶ γιὰ νὰ τὰ ποῦμε ὅλα, μὲ ἄντρες ντυμένους τὴν ἱερωσύνη τῆς δικαιοσύνης, τὰ δὲ εὐαγὴ μοναστήρια, σὰν ἡ λαμπάδα τοῦ φωσφοῦρου, φωτίστηκαν ἀπ' τίς ἀσκήσεις τῶν μοναχῶν, καὶ τὸ πολίτευμα τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας μας ἀποκαταστάθηκε, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσή μας, ὅσο κι ἂν ἡ κοσμικὴ θύελλα (ἀπ' τῶν Λατίνων τὴν κατάχτηση) ἀγωνίστηκε νὰ τὸ σαλέψει, καὶ γιὰ νὰ τὰ πῶ ὅλα περιληπτικά, κανένας μῶμος δὲν παρεισέδυσε στὸ κατὰ τὴ Δύση τμῆμα τῆς Ἐκκλησίας μας. Γι' αὐτὰ εὐχαριστώντας λοιπὸν τὸν ἅγιο Θεὸ εὐχόμεθα καὶ ἐλπίζομε τὰ ἴδια νὰ συμβοῦν καὶ στὸ κατὰ τὴν Ἀνατολὴ τμῆμα σας καὶ οἱ ἐξουσιαστὲς τῶν δυὸ μερῶν νὰ συνδεθοῦν μὲ δεσμοὺς ὁμονοίας, γιὰ νὰ μὴ προσάπτεται κανένας ψόγος στὴν ἔνωση τῶν δυὸ τμημάτων τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μας καὶ γιὰ νὰ ἐξαφανιστοῦν, σὰν κοπριά τῆς γῆς, τὰ ὑπόλοιπα τῆς λατινικῆς κυριαρχίας. Καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας, αὐτὸς ποὺ ἐνώνει σὲ ἓνα τὰ χωρισμένα, ἄς εἰρηνεύσει τοὺς ἐξουσιαστὲς τῶν δυὸ τμημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κι ἄς τοὺς κἀνὴ μιά καρδιά, γιὰ νὰ πετάξουν μὲ τὴ συνεργασία τους ἀπ' τὴ μέση τὴ Λατινικὴ ἐξουσία. Εἶθε καὶ ἐμεῖς οἱ δυτικοὶ νὰ ἀξιωθοῦμε τῶν εὐχῶν, τῶν ἐπιβλέψεων, τῶν ὁδηγιῶν καὶ τῶν διδασκαλιῶν τῆς ἀγιότητάς σου, ἔτσι ποὺ καὶ ὁ ἥλιος νὰ δῆ τὴ νέα αὐτὴ κατάσταση καὶ μεῖς νὰ ἀπευθύνωμε στὸ Θεὸ καινούργια δοξολογία»¹⁵¹.

Παρόλες τίς εὐφημίες ποὺ κάνει πρὸς τὸν πατριάρχη ὁ Χωματιανός, καθαρὰ βλέπομε πὼς δὲν ἀπευθύνεται σ' αὐτὸν ὡς ἓνας ὑποτελής του, ἀλλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ ὡς ἴσος πρὸς ἴσο, ἢ καλύτερα ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς δυτικῆς μοίρας, αὐτῆς ποὺ περικλεινόταν στὸ κράτος τοῦ Θεόδωρου 168¹⁵². Γιὰ τὸ ρόλο του στὴ στέψη τοῦ Θεόδωρου 168 δὲν ἀνάφερνε τίποτε, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ τελευταῖος στὸ γράμμα ὀνομαζόταν, ὅπως

151. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 482-84.

152. Γιὰ τὰ δίκαια τοῦ Ἀχρίδος ποὺ κληρονόμησε ἢ οικειοποιήθηκε αὐτὰ τοῦ Πρώτης Ἰουστινιανῆς, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 80.

είδαμε, «κράτιστος και ἀπ' τὸ Θεὸ ἐστεμμένος αὐτοκράτορας», «κράτιστος και θεοσεφής αὐτοκράτορας»¹⁵³. Αὐτὸ ὁμως ποὺ ὁ Χωματιανὸς παράλειψε, ξεκαθάρισε ὁλότελα στὴν ἀπάντησή του ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γερμανὸς (β')¹⁵⁴.

Σ' αὐτὴ τὸν προσαγόρευε «μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον πάσης Βουλγαρίας» και τὸν καλοῦσε νὰ μὴ δυσαρεστηθῆ ποὺ παραλείπει «τὸ γλυκὺ τῆς ἀδελφότητος πρόσρημα και τὸ τῆς συλλειτουργίας ἀξίωμα» (ποὺ δὲν τὸν ἀποκαλεῖ δηλ. ἀγαπητὸ ἀδελφὸ και συλλειτουργό) και γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἄλλος ὑπεύθυνος παρά ὁ ἴδιος (ὁ Χωματιανὸς) εἴτε λόγω τῆς ἀγνωσίας εἴτε λόγω τῆς ἀκαταμάχητης λήθης τῶν δικαιωμάτων ποὺ εἶχε. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀπάντησής του, διασαφηνίζε, δὲν ἦταν νὰ χαιρετίσει, ἀλλὰ νὰ ἐλέγξει τόσο τὸν Βουλγαριανὸ ὅσο και τοὺς ἄλλους κατὰ τὴ Δύση ἀδελφούς ἀρχιερεῖς γιὰ τὶς μὴ κανονικὲς τοὺς πράξεις¹⁵⁵.

Χωρὶς ἄλλες ἐξηγήσεις ὁ πατριάρχης ἔθιξε τὴν καρδιά τοῦ προβλήματος, ρωτώντας «ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ στέφη αὐτοκράτορες. Πότε κατὰ τὸ παρελθὸν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδας ἄπλωσε τὸ δεξιὸ πατριαρχικὸ χέρι γιὰ νὰ στέψη κάποιον ποὺ τὸ ἐπιθυμοῦσε. Δεῖξε μας ἓνα προηγούμενο παράδειγμα¹⁵⁶. Εἶσαι ἓνας ἄνθρωπος σοφὸς και δὲν πρέπει νὰ δυσαρεστήσαι ποὺ ἐλέγχεται. Ἡ καινοτομία ποὺ ἔκανες νὰ χρίσης βασιλεᾶ με ἀνύπαρχτο μύρο, καθὼς γνήσιο κοντὰ σέ σὰς δὲν ὑπῆρχε, ξεσήκωσε ἓνα κλύδωνα μέσα στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας και διαίρεσε σέ δυὸ τὴν ἐνιαία πατριαρχικὴ ἐξουσία. Στέργω ὁμως αὐτὴ τὴν ἀδικία και συγχωρῶ τὸν ἀντίθρονο και ἀντίζηλο και δὲν ἀνταποδίδω τὸ χτύπημα. Ἀλλὰ ἡ πράξη σου κυρίως πρόσβαλε τὸν Χαριτώνυμον (= Ἰωάννην γ' Δούκαν Βατάτζην 274) αὐτοκράτορα, τὸν εὐπρόσιτο και ἰλαρὸ στοὺς ὑπηκόους του, ποὺ ὁ Θεὸς ἐγκατάστησε στὴν Ἀνατολή, ὡς ἓνα φύλακα με πύρινο ξίφος, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίζη κατὰ πρόσωπο και ἐπιδέξια τοὺς ἀπιστοὺς Ἀγαρηνοὺς και τοὺς ἄσημο βάπτισμα ἔχοντες Λατίνους»¹⁵⁷.

Στὴ συνέχεια ὁ πατριάρχης κατηγοροῦσε τὸ Δημήτριο Χωματιανὸ πὼς ἐκμεταλλεύτηκε τὶς περιστάσεις γιὰ τὸ προσωπικὸ του συμφέρον, ζητοῦσε μετάνοια γιὰ τὰ γενόμενα, και τοῦ γνώριζε τὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ μητροπολίτη Ἀμάστριδος Νικόλαου Καλοήθη «τοῦ σοφοῦ στοὺς λόγους και καλοῦ στοὺς ἥθος, σύμφωνα με τὸ ἐπώνυμο ποὺ ἀπ' τὴν παιδικὴ του ἡλικία πῆρε», κοντὰ «στὴ μακαριότητά του (= στοὺς Χωματιανὸς) και τοὺς ἄλλους ἀδελφούς και συμποίμενες και ὁλάκερο τὸ ξάπλωμα τῆς δυσμικῆς ἐκκλησίας», ὁ ὁποῖος με

153. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 482¹⁴⁻¹⁹.

154. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 483-86: Ἀντιγραφή (=ἀπάντηση) τοῦ πατριάρχου (ΚΠόλεως) κυροῦ Γερμανοῦ (β') πρὸς τὴν ἀναγεγραμμένην γραφὴν τοῦ Βουλγαριανὸ ἀρχιεπισκόπου.

155. Ἀντιγραφή τοῦ πατριάρχου κυροῦ Γερμανοῦ, εἰς Χωματιανόν, ἐκδ. Pitra, στ. 483.

156. Ἀντιγραφή τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 484.

157. Ἀντιγραφή τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 484-85.

τή μεσολάβηση του Βουλγαρίας θα εμφανιζόταν και «στο πρόσωπο του κρατούντος τῶν κατὰ τὴ Δύση πόλεων καὶ χωρῶν καὶ ποθεινότατου γιοῦ τῆς ἀγιώτατης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, γιὰ νὰ λαλήση πρὸς τὸ ὕψος τῆς δόξας του ὅσα ἔχει λάβει ἐντολὴ νὰ μεταδώσῃ ἀπ' τὸν πατριάρχη»¹⁵⁸.

Εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρον πού ὁ πατριάρχης Γερμανὸς (β΄) μιλοῦσε γιὰ τὸ Θεόδωρο 168 μὲ σεβασμό, κατευθύνοντας τὶς αἰτιάσεις καὶ μομφές του ἐναντίον τοῦ Βουλγαρίας Δημήτριου Χωματιανοῦ. Γιὰ νὰ δώσῃ ἔμφαση στὴν ἀπόφασί του ὁ Γερμανὸς (β΄) ἀνάδειξε μητροπολίτη Δυρραχίου πρόσωπο τῆς ἐκλογῆς του¹⁵⁹. Ἡ νόμιμη αὐτὴ πατριαρχικὴ ἐκλογὴ δὲν ἐγίνε δεχτὴ ἀπ' τὸ Θεόδωρο 168 καὶ τὴ δυσμικὴ ἱεραρχία, ἡ ὁποία σὲ ἀντίπραξη ὕψωσε στὴν ἔδρα τοῦ Δυρραχίου τὸν Κωνσταντῖνον Καβάσιλαν, φίλο τοῦ Χωματιανοῦ¹⁶⁰.

Ὅμοιως ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἀμάστριδος Νικόλαου Καλοῆθ ἀπότυχε παρὰ τὶς προσπάθειές του νὰ πείσῃ τὴ δυσμικὴ σύνοδο τῆς Θεσσαλονίκης γιὰ τὰ διοικητικὰ δικαιώματα τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας. Ὡς ἐδῶ ἡ συζήτησὴ δὲν περιελάμβανε τοὺς ἐστεμμένους ἀρχηγούς τῶν δυὸ κρατῶν. Ὅτιδῆποτε ἀφοροῦσε τοὺς αὐτοκράτορες, γινόταν ἔμμεσα καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ μὲ λεπτότητα. Ὅταν ὁμως ὁ Θεόδωρος 168 ἐδίωξε τὸ μητροπολίτη Δυρραχίου πού εἶχε ἐκλέξει ἡ πατριαρχικὴ σύνοδος τῆς Νίκαιας, τότε ὁ Γερμανὸς (β΄) ἔκανε μιὰ ἄμεση ἐπίθεση κατὰ τοῦ Θεόδωρου 168, πού μὲ αὐτὴ τὸν καθιστοῦσε μόνον ὑπεύθυνος γιὰ ὅλες τὶς κανονικὲς παραβάσεις καὶ ἀδικίες πού ἡ ἐπικράτειά του ἔκανε σὲ βάρος τῆς ἐξουσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου πού εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Νίκαια¹⁶¹.

Ὁ πατριάρχης τόνιζε σὲ γράμμα του πῶς ὁ Θεόδωρος 168 μὲ τὴν αὐτοαναγόρευσίν του σὲ αὐτοκράτορα ἐνίσχυσε τὸ σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ προέβη σὲ σειρά παρανομιῶν, ὅπως ἦσαν αὐτὲς τῆς ἀδικῆς ἀποπομπῆς τοῦ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνου Μεσοποταμίτη καὶ τῆς παράβασης τοῦ ὄρκου πίστεως πού εἶχε δώσει πρὸς τὸν αἰμίμηστο αὐτοκράτορα Θεόδωρο (α΄) Λάσκαρι Κομνηνό. Ἡ ὅλη αὐτὴ τακτικὴ του, ἔγραφε ὁ πατριάρχης, δὲν ἔκανε ἄλλο παρὰ νὰ δυσχεράνῃ τὴν ἑλληνικὴ ὑπόθεση, τὴν ἀπομάκρυνση δηλ. τῶν Λατίνων ἀπ' τὴ βασιλεύουσα καὶ τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ ἐδάφη.

Ἡ δυσμικὴ σύνοδος ἐξουσιοδότησε τὸ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη νὰ δώσῃ ἀπάντησιν στὶς σοβαρὲς αὐτὲς κατηγορίες τοῦ πατριάρχη.

158. Ἀντιγραφὴ κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., στ. 485-86.

159. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ ἱεράρχη παραμένει ἀγνωστο. Γι' αὐτὸν μᾶς μιλάει ὁ μητροπολίτης Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης στὸ πρὸς τὸν Γερμανὸν (β΄) γράμμα του, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 137), σ. 112, βεβαιώνοντας πῶς ἡ δυσμικὴ ἱεραρχία ἠθέλε νὰ τὸν δεχτὴ καὶ παρακάλεσε γι' αὐτὸ τὴν αὐτοῦ «βασιλικὴ γαληνότητα» τὸ Θεόδωρο 168, ἀλλὰ συνάντησε τὴ σθεναρὴ του ἀρνήσιν.

160. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 617 κεξ.

161. Ἡ θέσιν αὐτὴ τοῦ πατριάρχη Γερμανοῦ (β΄) ἀναπτύχθηκε σὲ ἓνα γράμμα πού ἔχει χαθῆ καὶ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπ' τὴν ἀπάντησιν πού ἔκανε σ' αὐτὸ τὸ γράμμα ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 137), σ. 104-18.

Βρίσκονταν τότε οι άρχιερείς τής δυτικής μοίρας στη Θεσσαλονίκη (1226-1227)¹⁶².

Ο Βαρδάνης συνέταξε ένα διεξοδικό γράμμα, πού με αυτό άπαντούσε σε όλες τις κατηγορίες του πατριάρχη.

«Ο υπό σε Δυτικός ιεραρχικός σύλλογος, ω πατριαρχών ακρότης, έγγραφε ο Κερκύρας, ύψώνομε προς έσένα τη φωνή ως προς ένα μεσίτη ανάμεσα στον Ούρανό και τη Γη, γιατί στο υπερνέφελο πρόσωπό σου ένώνονται οι δυο κόσμοι, ο πνευματικός και ο επίγειος, κατά το παράδειγμα του ένσαρκωμένου Λόγου, του όποιου τά σπλάγγνα ύποδύεσαι και μαζί του κατεβαίνεις άπ' τά ύψώματα τής πρώτης άρχιεραρχίας σου στα δικά μας χαμηλόθρονα. Ήλιπιζε κανεις πώς το γράμμα πού τελευταία έφτασε άπ' τη Νίκαια, θά ήταν μια νέα κλίμακα του 'Ιακώβ, άπό όπου ένας διάλογος θά διανοιγόταν μεταξύ Ούρανού και Γης, πώς ο άνώτατος ιεράρχης μας θά άπασχολούνταν με τις επισκοπές τής Δύσης, πώς ο ιατρός των ψυχών θά έπαιρνε φροντίδα για την Έκκλησία πού νοσει, πώς ή πέρδικα του προφήτη ('Ιερεμίας ΙΖ', 11) θα σύναζε κάτω άπ' τις φτερούγες της τούς νεοσσούς της, αλλά αυτή ή επιστολή δέν ήταν παρά το αντίθετο άπό κείνο πού περιμέναμε. Αντί να έλκύση, άπωθούσε, αντί να συγκεντρώση, διέλυε. Αντί αύγου δεχτήκαμε σκorpionό και αντί ψαριού φίδι, αντί δε γλυκασμού πικρία»¹⁶³.

«Γιατί στο γράμμα εκείνο ο πατριάρχης καταφέρεται κατά του πανευσεβή αυτοκράτορα (= του Θεόδωρου 168), του άπ' το Θεό έστεμμένου, με λόγια βαριά; Αυτός όμως έχει την πραότητα του Δαβίδ, μισεί τούς παραβάτες, σπρώχνει μακριά του τούς συκοφάντες; και προστατεύει τούς πιστούς τής γης, κυρίως τούς ιεράρχες και μοναχούς, και κάθετα με ταπεινώση μαζί τους, γιατί του άρέσει να δέχεται όλο τον κόσμο με ήμερότητα και να άνακουφίζει τούς πονεμένους. Ποιόν άπ' τούς έχτρους δέν έξολόθρευσε, ποιόν άπ' τούς καταδιωγμένους δέν έσωσε; Γιατί ή έξ ύψους Ανατολής πατριαρχική επιστολή έπιζήτησε να προσβάλη τον βασιλικώτατον αυτόν λέοντα;»¹⁶⁴.

«Το γράμμα πού στείλαμε στη Νίκαια κατά το προηγούμενο έτος με το σεβάσμιο μοναχό Θεόδουλο ¹⁶⁵, τίποτε δέν περιείχε πού να δικαιολογή τις λοιδορίες του πατριάρχη. Αν όρισμένες μισθωμένες ψυχές μäs κατηγορησαν για να προσφέρουν κερι και μέλι στον έκμισθωτή (προφανώς στον αυτοκράτορα πού είχε την έδρα του στη Νίκαια), ο Θεός άς τούς συγχωρήση, πού ένέργησαν χωρίς σύνεση και έπαιξαν πάνω σε πράματα, πού δέν είναι για

162. Lettre de Georges Bardanès, métropolitte de Corcyre, au patriarche Germain II, 1226-1227c., EEBΣ 33 (1964), σ. 87-103: σχόλια του άείμνηστου και έξαίρετου και σεβάσμιου φίλου R. - J. Loenertz: σ. 104-18: κείμενο τής επιστολής του Βαρδάνη.

163. Γεώργιος Βαρδάνης, ένθ' άνωτ., σ. 104-109, § 1-7.

164. Γεώργιος Βαρδάνης, ένθ' άνωτ., σ. 109-10, § 8.

165. Έννοεί το πιττάκιο τής Άρτας, βλ. άνωτέρω, ύ. 139-145.

νά παίζη κανείς. Μπορεί κανείς και κάτι άλλο νά πῆ. Μήπως οἱ σοφοὶ τῆς Νίκαιας νόμισαν πὼς ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τῆς Δύσης εἴμαστε ἄπλοιοι καὶ ἀνόητοι; Μέσα στὸ αὐτοκρατορικὸ παλάτι (τῆς Θεσσαλονίκης) καὶ ὁ πιὸ μικρὸς ὑπηρετῆς ξέρει νά διαβάζη καὶ νά γράφῃ, καὶ ὅπως πολλοὶ εἶναι οἱ ἄντρες τοῦ πολέμου σ' αὐτό, ἔτσι πολλοὶ εἶναι καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, καὶ ἂν κανεὶς ἐρευνήσῃ, οὔτε τὸ λόγιο θὰ βρῆ ἄσπλο οὔτε τὸν πολεμιστὴ ἄμουσο. Ἔπρεπε, φυσικά, κάτω ἀπὸ ἓνα σκῆπτρο θεοφρούρητο ἢ ἱερὴ σοφία νά συμβαδίζῃ μὲ τὴν ἐξωτερικὴ, καθὼς ἡ πανυπέροσση χάρις εὐδόκησε νά προικίσῃ τοὺς ἐδῶ βασιλεῖς (τὸ Θεόδωρο 168 καὶ τὴ Μαρία) καὶ τὰ ἀνάκτορα, μὲ τέλεια δωρήματα, ἂν καὶ ἐμεῖς σιωποῦμε γιὰ νὰ μὴ φανοῦμε ἐγωϊστὲς»¹⁶⁶.

«Ἄς στρέψωμε τὸ λόγο, ὦ θειοτάτῃ κεφαλῇ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὦ ἐσεῖς οἱ ὁμόστοιχοι ἀδελφοὶ ἱεράρχες (τῆς Ἀνατολῆς), σὲ ὅσες κατηγορίες ἐναντίον μας ἀναφέρει αὐτὴ ἢ ὑπὸ μορφὴ ὁμιλίας πατριαρχικῆ ἐπιστολῆ, καὶ ἄς ἀντιτάξωμε σὲ μερικὲς ἀπ' αὐτές, ἂν ὄχι σὲ ὅλες τὴ δική μας θέση, λέγοντας πάντα τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὸ παντέφορο μάτι τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νά βλέπῃ μέχρι τὰ βάθη τῶν σκέψεών μας, ὅπως καὶ τῶν δικῶν σας· πραγματικά, τίποτε τὸ κρυφτὸ δὲν ὑπάρχει μπροστὰ του, ἀλλὰ ὅλα εἶναι γυμνά καὶ ἀπ' τὸ φῶς καθαρότερα, καὶ πρὶν ἀκόμη νά συντελεστοῦν»¹⁶⁷.

«Ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης), ποὺ στὴ Νίκαια θεωρεῖται ὡς ἓνας ἱερός ἀθλητῆς (= μάρτυς), δὲν ἐξορίσθηκε οὔτε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα, οὔτε ἀπ' τοὺς συνεπισκόπους του, οὔτε ἀπ' τὸ λαό, οὔτε ἀπ' τοὺς προύχοντες καὶ τοὺς μεγιστάνες, ὅπως συχνὰ ἀρέσει σὲ μερικοὺς νά λένε. Ὁ ἴδιος καταδίκασε τὸν ἑαυτοῦ σπὴν ἐξορία, ἐγκαταλείποντας σὰν μιὰ μικρὴ κώμη τὴν ἐνδοξὴ καὶ πολυάνθρωπη μητρόπολὴ του, τῆς ὁποίας πασίγνωστὴ εἶναι ἡ πνευματικὴ παράδοση. Οἱ παρακλήσεις τοῦ θεόστεπτου αὐτοκράτορά μας δὲν ἐξυπηρετήσαν σὲ τίποτε, οὔτε αὐτές τῶν ἀπεσταλμένων του, ἱεραρχῶν καὶ συγκλητικῶν. Ὁ γέρος ἐπίσκοπος ὄχι μόνο ἀρνήθηκε νά δώσῃ τὴ διαβεβαίωση πίστεως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔδωσε δείγματα περιφρόνησης πρὸς τὴν πόλιν, τῆς ὁποίας ἦταν ὁ πνευματικὸς προστάτης. Ἡ κακοπάθειά του, ὄχι μόνο δὲν εἶναι ἀξία τοῦ φωτοστέφανου τοῦ ἀθλητῆ, ἀλλὰ πρέπει νά τύχῃ τιμωρίας ἀπ' τὴ δικαιοκρισία τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἀποκάλυψης»¹⁶⁸.

«Ὁ μητροπολίτης Δυρραχίου ποὺ ἐξελέξατε, δὲν ἀποκαταστάθηκε στὴ θέση του, παρὰ τίς καλὲς προθέσεις τῆς δυσμικῆς ἱεραρχίας, λόγω τῆς ἄρνησης τοῦ γαληνότατου βασιλέα μας, νά δεχτῆ ὡς ἐπίσκοπο τῆς πιὸ ἀγαπημένης του πόλης, ἓνα ὄργανο τῆς κυβέρνησης τῆς Νίκαιας. Ὁ μακαρίτης ἀδελφός του (ὁ Μιχαὴλ α' 174) πρῶτα, κ' ἔπειτα αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ

166. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 110, § 9.

167. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 110-11, § 10.

168. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 111-12, § 11. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 76.

αυτοκράτορας. (ο Θεόδωρος 168), έκαναν τεράστιες προσπάθειες και υποβλήθηκαν σε βαριές θυσίες, για να πάρουν και να διατηρήσουν το Δυρράχιο. Είναι εκεί που ο Θεόδωρος 168 πέτυχε τη μεγάλη νίκη του κατά των Ιταλών (συντρίβοντας τη δύναμη του Πέτρου de Courtenay). Γιατί πρέπει να κατηγορηθώ ο θεοδυναμωτος αυτοκράτοράς μας, αν στην πόλη αυτή, που έχει ως κόρη οφθαλμού, αξιώνει να έχη ως επίσκοπο πρόσωπο της έμπιστοσύνης του, για να μορηθώ να άμυνθώ εναντίον των διαφόρων έχτρων, Σικελών και Βενετών, αλλά και αυτού του κυρίου της 'Ασίας» (του αυτοκράτορα 'Ιωάννη γ' Δ.Β. 274)¹⁶⁹.

«Με την εύκαιρία της μνείας των μητροπολιτών Θεσσαλονίκης και Δυρραχίου, τίθεται το πρόβλημα της πίστης προς τον ήγεμόνα, των επισκόπων αυτής έδω της δυτικής μοίρας· δέν είναι επίκαιρο, ένας υπήκοος του αυτοκράτορά μας να πηγαίη στη Νίκαια για να όνομασθώ και να χειροτονηθώ, κ' έπειτα να επιστρέφω για να έγκατασταθώ στην επισκοπική έδρα του. Πρέπει οι ύποψήφιοι να εκλέγωνται έδω και να χειροτονοούνται άπ' τους επισκόπους της δυτικής μοίρας. Δέν άγνοούμε πώς αυτό άποτελεί μία άντικανονική καινοτομία, αλλά το επιβάλλουν προσωρινά οι περιστάσεις και γίνεται παρά τη θέλησή μας· αλλά με τη χάρη του Χριστού, αυτή ή καινοτομία δέν παραβλάπτει τά δόγματα της πατροπαράδοτης εύσεβείας μας, ούτε παραλλάσσει το βάπτισμα, ούτε σβήνει το πνεύμα, ούτε έξουθενώνει τους προφήτες· και προπάντων –σύμβολο αυτό της ένότητάς μας– δέν παραλείπει το καθημερινό μνημόσυνο του τιμίου πατριαρχικού όνόματος»¹⁷⁰.

«'Εμείς έδω οι δυτικοί άρχιερείς και κατά το παρελθόν έτος που συνήλαμε στην "Αρτα, άποφασίσαμε να μη διαχωριστούμε άπ' την κεφαλή της 'Εκκλησίας μας, τον πατριάρχη, και σ' αυτό επιμένομε· αν δέ ή μεγάλη άγισσύνη σου, δέσποτα, και ή περι σέ ιερά σύνοδος, κρίνετε πώς και για τους παρόντες καιρούς είναι πιό ώφέλιμη ή μονότονη και άνένδοτη στάση, δέν κάνετε άλλο παρά να ματαιοπονήτε, γιατί όπως λέει και ο μύθος, ούτε το άδύνατο μπορεί κανείς να επιδιώξη, ούτε τον ρούν του ποταμού να τον πάη προς τά πίσω»¹⁷¹.

«Κατηγορούνται οι επίσκοποι της Δύσης για τις παρανομίες τους. 'Αλλά ή νομιμότητα βασιλεύει σε ό,τι άναφέρεται στον πατριαρχικό θρόνο; Στην ΚΠολη έδρεύουν παρείσαχτοι πατριάρχες (= οι Λατίνοι πατριάρχες της ΚΠολης), που μπορούν να παραβληθούη προς τον άνδρα εκείνον που διαδέχτηκε χωρίς νόμιμο δεσμό τον πέμπτο σύζυγο της Σαμαρείτιδας. Και όπως κανείς μπορεί να προΐδη πολλούς άκόμη θά έχη σφετεριστές, άληθινούς μοιχούς και όχι νυμφίους της 'Εκκλησίας της ΚΠολης. "Όταν ένας νόμιμος ποιμένας άποχτήση πραγματικά την έδρα της ΚΠολης, τότε θά έχη

169. Γεώργιος Βαρδάνης, ένθ' άνωτ., σ. 112-13, § 12. Βλ. και άνωτέρω, ύ. 41, 159 και 161.

170. Γεώργιος Βαρδάνης, ένθ' άνωτ., σ. 113, § 13.

171. Γεώργιος Βαρδάνης, ένθ' άνωτ., σ. 113-14, § 14.

τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἀπ' τοὺς ἐπισκόπους τῆς Δύσης νὰ παρουσιάσουν τὶς ἀποδείξεις τῆς νομιμότητάς τους. Πρὶν ἀπ' αὐτὸ πρέπει νὰ κρίνωνται ὅλα μὲ ἐπιείκεια, καθὼς καὶ οἱ ἴδιοι (οἱ ἐν Νικαία πατριάρχες) δὲν ἔχουν ἀπόλυτη νομιμότητα, καὶ νὰ παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ νὰ δώσῃ τέλος στὴ νέα αὐτὴ βαβυλωνιακὴ αἰχμαλωσία»¹⁷².

«Στρέφω ἤδη τὸ λόγο στὶς κατηγορίες ποὺ ἀπευθύνθηκαν ἐναντίον τοῦ κράτιστου καὶ ἁγίου βασιλέα μας. Ἐραγε εἶδε ποτὲ ἡ ἀγιότητά σου τὸν εὐγενέστατο καὶ ἀνδρικότατο ἀνάμεσα στοὺς βασιλεῖς, τὸν κυρὸ Θεόδωρο τὸ Δούκα νὰ στήνῃ τὶς σκηνές του ἀνάμεσα στοὺς γιούς τῆς Ἄγαρ; (τοὺς Τούρκους;). Ὁ πατριάρχης εἶναι βέβαιος πὼς ὁ αὐτοκράτορας (Θεόδωρος α΄ ὁ) Λάσκαρις τὸν κάλεσε ἀπὸ κεῖ δειχνοντας ἐπιείκεια καὶ κατανόηση; Λησμόνησε ὁ πατριάρχης τὶς τιμές μὲ τὶς ὁποῖες ὁ ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ (ὁ Θεόδωρος α΄ Λ.) περιέβαλε τὸν ὑποστράτηγόν του (τὸ Θεόδωρο 168), καὶ πὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος, ὅταν ἔδωσε τὸν ὄρκο πίστεως στὸν πρῶτο (τὸ Θεόδωρο α΄ Λ.), αὐτὸς δὲν εἶχε ἀκόμη στεφθετὴ αὐτοκράτορας στὴν Ἀσία καὶ δὲν εἶχε μόνιμη διαμονή, ἀλλὰ ἦταν κυκλωμένος ἀπὸ πολλοὺς ἐχτρούς ποὺ ἀποποιούνταν τὴν ἐξουσία του;»¹⁷³.

«Οἱ συγκεντρωμένοι στὴ Θεσσαλονικὴ ἐπίσκοποι ξέρουν ὅλες τὶς σοβαρὲς ὑπηρεσίες ποὺ πρόσφερε ὁ (Θεόδωρος) Κομνηνοδοῦκας 168 στὸ (Θεόδωρο α΄) Λάσκαρι, προκινδυνεύοντας γι' αὐτὸν καὶ ὑποτάσσοντας ὄχυρωμένες σ' αὐτὸν πόλεις. Γι' αὐτὲς τὶς ὑπηρεσίες του ἐπάξια ἀμειψήθη ἀπ' τὸ Λάσκαρι καὶ ὁ Θεόδωρος 168 ἀνταπόδωσε τὶς εὐεργεσίες ποὺ ἔλαβε, γεμίζοντας μὲ μεγαλοδωρεές τοὺς ἀδελφούς τοῦ Λάσκαρι ποὺ βρισκόνταν κοντὰ του»¹⁷⁴.

«Ἡ ἀξίωση γιὰ νὰ τηρήσῃ ὁ αὐτοκράτορας ποὺ ἀσκεῖ τὴν ἀπόλυτη ἐξουσία στὴ Δύση τὸν ὄρκο πίστεως ποὺ τὸν δένει μὲ τοὺς διαδόχους τοῦ Θεόδωρου (α΄) Λ. δὲν εἶναι παρά ἓνας παραλογισμὸς. Ποιὰ συμφωνία μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀνάμεσα σὲ λέοντα καὶ χαμαιλέοντα ἢ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ πὼς ἀπ' τὴν ἴδια φυλὴ προέρχονται τὰ τριαντάφυλλα μὲ τὶς ἀνεμῶνες καὶ τὰ κυπαρίσσια μὲ τὶς βουρβουλιές. Ἡ Δύση εἶναι πραγματικὰ ἓνας παράδεισος τριανταφύλλων καὶ ρόδων, ἀνοιχτὸς γιὰ ὅλους, ἐνῶ ὁ νέος παράδεισος τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ὀλέθριος τόσο γιὰ τοὺς πρῶτους ποὺ γεύτηκαν τοὺς καρπούς του καὶ

172. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 114-15, § 15. Καὶ ὁ Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 490, ἀμφισβήτησε τὴ νομιμότητα τοῦ πατριάρχη ΚΠόλεως ποὺ εἶχε τὴν ἐδρα του στὴ Νικαία, παρατηρώντας πὼς ποτὲ δὲν ἀκούστηκε «τὸν αὐτὸν μητροπολίτην Νικαίας ποιμαίνειν, καὶ πατριάρχην ΚΠόλεως λέγεσθαι» ἀλλὰ τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶναι πὼς καὶ ἀπὸ σοφοὺς ἱερωμένους τῆς ἴδιας τῆς Νικαίας, προβλήθηκαν ἀμφισβητήσεις γιὰ τὴ νομιμότητα τοῦ ἐδρεύοντος στὴ Νικαία πατριάρχη, βλ. Νικηφόρον Βλεμμύδην, Διήγησις Μερικὴ. Gurrículum Vitae, ἐκδ. A. Heisenberg, Leipzig 1896, σ. 7.

173. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 15-16, § 16. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 66, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 61, κάνει ὑπανιγμὸ τῶν σχέσεων τοῦ Θεόδωρου 168 μὲ τὸν Σελτζουκίδην σουλτάνον. Βλ. καὶ ἄνωτ., ὑ. 16.

174. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 116, § 17. Βλ. καὶ ἄνωτέρω, ὑ. 16 καὶ 19.

πέθαναν όσο και για τους δεύτερους που παρακωλύουν την είσοδο σ' αυτούς που προθυμοποιούνται να μπουν. Ποιός λοιπόν λογικός άνθρωπος θα στρέψη τὰ μάτια πρὸς τὸν κλειστὸ αὐτὸν παράδεισο τῆς Ἀνατολῆς; Θὰ προτιμήση τὸν παράδεισο τῆς Δύσης που γνώρισε τὸν δικό της ἥλιο βασιλέα καὶ αὐτὸς ὁ ἥλιος γνώρισε τὴ Δύση του»¹⁷⁵.

«Αὐτὰ εἶναι τὰ ὅσα εἶχαμε νὰ ποῦμε ἐμεῖς οἱ ἐπίσκοποι που συγκεντρωθήκαμε στὴ Θεσσαλονίκη σὲ ἀπάντηση τοῦ πατριαρχικοῦ γράμματος, που μᾶς προσκόμισε ὁ ἀγαπητὸς ἐν Κυρίῳ ἀδελφὸς ἅγιος Ἀμάστριδος (Νικόλαος Καλοῆθης), ὁ σοφὸς καὶ ἐμπειρὸς, τὸν ὁποῖον στὴν ἀρχὴ δεχτήκαμε ὡς ἄγγελο τοῦ Θεοῦ, ὡς ὑπῆρέτη τοῦ Χριστοῦ, ὡς καθαρὸ ἀποσφράγισμα τοῦ πατριαρχικοῦ μεγαλείου, καὶ χαρούμενοι ξεθαρρέψαμε. Ἀλλὰ ἡ χαρὰ μας δὲν μᾶς βγήκε σὲ καλὸ. Στὴ συνεδρίαση που κάναμε, ἐνῶ ἦταν παρὼν καὶ μᾶς ἔβλεπε καὶ τὸν βλέπαμε, στάθηκε σὰν κουφὸς καὶ νεκρὸς πρὸς τὶς εἰσηγήσεις μας. Προτίμησε νὰ ἐπιστρέψη στὴ Νίκαια κοντὰ στὴ μεγάλη ἀγιωσύνη σου, χωρὶς τίποτε νὰ τελειώση, παρὰ νὰ προβῆ σ' ἓνα ἔργο, γιὰ τὸ ὁποῖον, καθὼς εἶμαστε βέβαιοι, θὰ δίδονταν ἡ συγκατάθεσή σου. Δὲν παράλειψε νὰ συστήσῃ τὸ καθημερινὸ μνημόσυνο τοῦ ὀνόματός σου στὶς λειτουργίες, που διακονίζει τὴν ἀναγνώρισή σου ἀπὸ ὅλους ὡς προϊσταμένου»¹⁷⁶.

«Ὅλες οἱ προστάθειες καὶ οἱ συχνὲς καὶ δυσχερεῖς ἐπισκέψεις τοῦ Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη καὶ ἄλλων ἐλλαδικῶν ἀρχιερέων στὰ αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα τῆς Θεσσαλονίκης, ἀποβλέπουν στὴ διαφύλαξη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος καὶ στὴν ἀποτροπὴ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς δυτικῆς μοίρας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὸν πάπα τῆς Ρώμης, τὸν καυχώμενο πὼς συνεδριάζει μὲ τοὺς ἀποστόλους Πέτρο καὶ Παῦλο καὶ κομπάζοντα πὼς μετὰ τὸν κορυφαῖο πῆρε στὰ χέρια του τὰ κλειδιά τοῦ Παραδείσου. Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ ἐπιδαπιλεῦῃ πάντα τὴ χάρη του πάνω στὶς ἐκκλησίες, διὰ τοῦ προσώπου τοῦ πατριάρχη, ἐνὸς πατέρα που ξέρει νὰ συγχωρῇ τὶς ἐλλείψεις καὶ ἀσθένειες τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν του, ἡμῶν τῶν ἀρχιερέων τῆς δυτικῆς μοίρας»¹⁷⁷.

VI

Ἐξασθένιση τῆς Λατ. αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης καὶ ἐνδυνάμωση τῆς ἐλλ. τῆς Νίκαιας, κατοχὴ τῆς Ἀδριανούπολης ἀπ' τὶς δυνάμεις τῆς Νίκαιας, προβολὴ τῆς Βουλγαρίας κάτω ἀπ' τὸ νέο ἡγεμόνα τῆς Ἰωάννη - Ἀσάν II, προέλαση τῶν δυνάμεων τοῦ Θεόδωρου 168 μέχρι τὴν πεδιάδα τῆς

175. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 116-17, § 18. Βλ. καὶ ἄνωτέρω, ὑ. 18.

176. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 117-18, § 19.

177. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 118, § 20.

Κομοτηνής και τὰ τείχη τῆς Ἀδριανούπολης και κατάληψη αὐτῆς τῆς πόλης ἀπ' τὶς δυνάμεις του, συμμαχία Θεόδωρου 168 με τὸν Ἰωάννη - Ἀσάν II και γάμος τοῦ Μανουὴλ Δούκ. Κομν. Ἄγγ. 169 με τὴ Μαρία Beloslava, ἀπασχόληση Θεόδωρου 168 με τὴν ἐσωτερικὴ διοίκηση, χρυσόβουλλα τοῦ Θεόδωρου 168 ὑπὲρ τῶν μητροπόλεων Ναυπάκτου και Κερκύρας, διακοπὴ τῶν σχέσεων τοῦ Θεόδωρου 168 με τὴ Βενετία, φιλικὲς σχέσεις του με τὸ Φρειδερίκο II τῆς Γερμανίας, ἀνάληψη τῆς βασιλείας στὴ λατ. ΚΠολη ἀπ' τὸ γέρο Ἰωάννη de Brienne, ἀντιζηλιὲς Θεόδωρου 168 και Ἰωάννη - Ἀσάν II γιὰ τὸ ἔπαθλο τῆς ἄλωσης τῆς λατ. ΚΠολης, μάχη ἀνάμεσά τους στὴν Κλοκοτινίτζα και συντριβὴ τοῦ Θεόδωρου 168 (1230), τύφλωση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου μετὰ παρέλευση ἐτῶν ἀπ' τὴν αἰχμαλωσία του, ἐξασθένηση τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης και κατάληψη τῶν μακεδονικῶν ἐδαφῶν του ἀπ' τὸ μεγάλο και φιλάνθρωπο βασιλεᾶ τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννη - Ἀσάν II.

Αὐτὴ ἦταν ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση ποὺ ἐπηρέαζε τὴ πολιτικὴ και ἐπηρεαζόταν ἀπ' αὐτή.

Ὅσο γιὰ τὴν πολιτικὴ κατάσταση, πρέπει νὰ σημειώσωμε πὼς κατὰ τὸ ἔτος τῆς στέψης τοῦ Θεόδωρου ὡς αὐτοκράτορα στὴ Θεσσαλονικὴ ἢ Λατινικὴ αὐτοκρατορία τῆς ΚΠολης εἶχε σχεδὸν περιοριστὴ μέσα στὰ τείχη τῆς πρωτεύουσας. Ὁ Μορέας και μερικὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου βρίσκονταν κάτω ἀπ' τὸν ἔλεγχο τῶν Λατίνων, και ἡ Βενετία με τὰ πλοῖα τῆς διατηροῦσε τὶς συγκοινωνίες. Ἡ νίκη τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274 στό Ποιμανηνό ὁδήγησε στὴν κατάχτηση ἀπ' τὴ Νίκαια σχεδὸν ὅλων τῶν λατινικῶν κτήσεων στὴ Μ. Ἀσία και γιὰ μερικοὺς μῆνες τὸ βασιλεῖο τῆς Νίκαιας ἐκτάθηκε ἐπίσης στὴν Εὐρώπη. Οἱ πολῖτες τῆς Ἀδριανούπολης ζήτησαν ἀπ' τὸν Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπ' τοὺς Λατίνους κατακτητὲς τους και ἕνας στρατὸς τῆς Νίκαιας κάτω ἀπ' τὶς διαταγὲς τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α Ἰσῆ και τοῦ Ἰωάννη Καμύτζη Κομνηνοῦ 257 πέρασε τὰ Δαρδανέλλια, λεηλάτησε τὴν περιοχὴ τῆς Καλλιπόλης και βάδισε πρὸς βορρὰν· ἔτσι ἡ Ἀδριανούπολη ἤλθε στὰ χέρια τῆς Νίκαιας¹⁷⁸.

Ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ροβέρτος de Courtenay (1221 - 1228) τίποτε δὲν μπορούσε νὰ κάνῃ γιὰ νὰ προλάβῃ τὴν πτώση τῆς αὐτοκρατορίας του. Ἡ κατάσταση ὅμως μπορούσε ἀκόμη νὰ σωθῇ. Τὰ τείχη τῆς πόλης ἦσαν σχεδὸν ἀπόρθητα και φόβος δὲν ὑπῆρχε γιὰ μιὰ συνδυασμένη ἐνέργεια τῶν ἐχτρῶν του. Ἡ διάσταση ποὺ εἶχε γεννηθῇ ἀνάμεσα στὴ Θεσσαλονικὴ και τὴ Νίκαια ἀπ' τὶς ἐνέργειες τοῦ Θεόδωρου 168 ἔκανε ἀδύνατη τὴν ἔνωση τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων Ἀνατολῆς και Δύσης γιὰ ἀνάκτηση τῆς πρωτεύουσάς τους στὶς κρίσιμες αὐτὲς στιγμὲς.

Ἀλλὰ ὑπῆρχε και τρίτος μνηστήρας γιὰ τὴν ἄλωση τοῦ Βυζαντίου, τοῦ

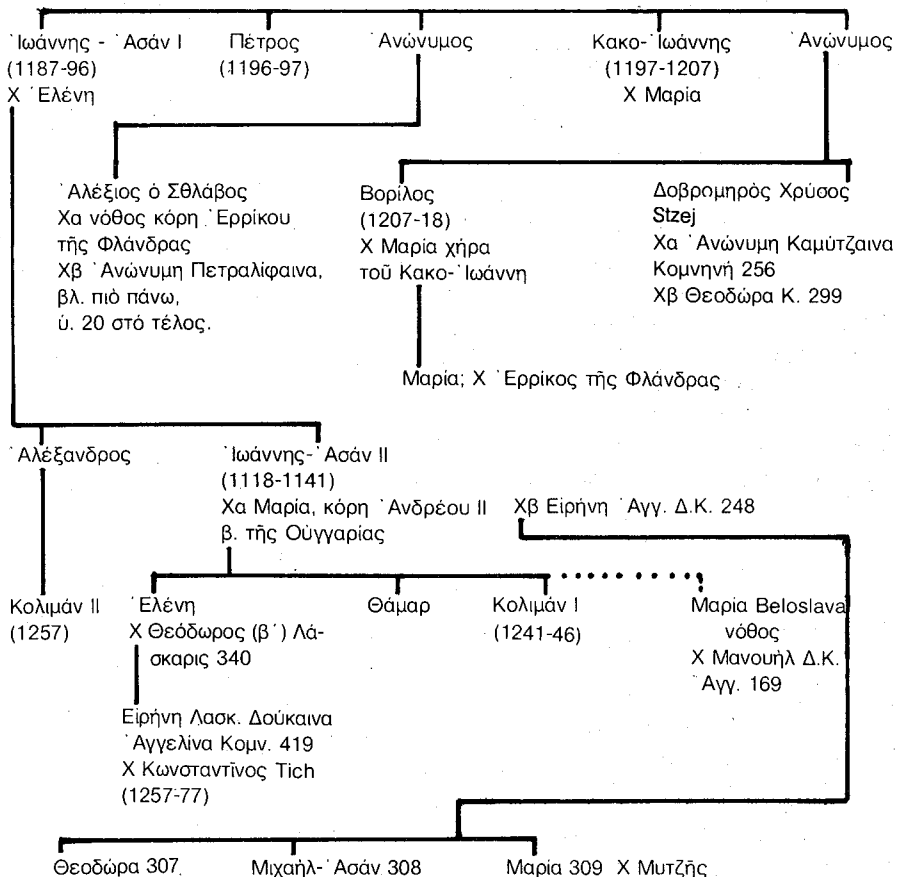
178. Γιὰ τὴν νίκη τοῦ Ποιμανηνοῦ, Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 37-38, και ἐκδ. Heisenberg, σ. 34-5. Τὰ περὶ Ἀδριανούπολης κλπ., Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 41, ἐκδ. Heisenberg, σ. 38.

όποιου οι προθέσεις δὲν ἦσαν καὶ τόσο ξεκάθαρες ἦταν ὁ βασιλέας τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννης - Ἀσάν II (1218 - 1241), γιὸς τοῦ Ἰωάννη - Ἀσάν I (1187 - 1196), ὁ ὁποῖος πέτυχε τὸ 1218 μετὰ ἐφτάχρονη πολιορκία τοῦ Τιρνόβου, νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ τυφλώσῃ τὸν πρωτεξάδελφό του καὶ ἀνταπαιτητὴ του Βορίλο (1207 - 1218) καὶ νὰ γίνῃ κύριος τῆς Βουλγαρίας¹⁷⁹.

Ἄν καὶ ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II δὲν ἦταν ἀπ' τῆ φύση του ἕνας κοσμοκατακτητῆς, ὅπως ὁ θεῖος του Κακο-Ἰωάννης, μὲ ἐπιτυχία συνέρραψε τὰ κατάλοιπα τοῦ βασιλείου του γύρω ἀπ' τὴν πρωτεύουσά του, τὸ Τίρνοβο.

179. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 35-6, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 32-3.

ΣΤΕΜΜΑ ΤΩΝ ΑΣΑΝΙΔΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Ὁ πιό κύριος ἐχτρός του ἦταν ὁ Θεόδωρος 168 τῆς Δύσης, ἐνῶ δὲν τὸν φόβιζε ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ καθὼς ἡ Λατ. αὐτοκρατορία τῆς ΚΠολης ἐξασθένησε προοδευτικά, ὁ Βούλγαρος ἡγεμόνας ἄρχισε νὰ συμμαρίζεται τὶς παλιές καταχτητικές διαθέσεις τοῦ θείου του Κακο-Ἰωάννη. Πάνω στὰ ἐρείπια τῆς Λατ. αὐτοκρατορίας μποροῦσε νὰ οἰκοδομηθῆ μιὰ μεγάλη ὀρθόδοξη Βυζαντινοβουλγαρική αὐτοκρατορία μὲ κέντρο τὴν ΚΠολη, σύμφωνα μὲ τὸ παλιὸ ὄνειρο τοῦ Συμεὼν τῆς Βουλγαρίας (893 - 927). Στὸ μεταξὺ παραδοκοῦσε τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ ταχτῆ ἢ μὲ τοὺς Ἕλληνες τῆς Νίκαιας ἢ μὲ τοὺς Λατίνους τῆς ΚΠολης, ἔχοντας πάντα στὸ νοῦ τοῦ τὴν πραγμάτωση τοῦ μεγάλου σκοποῦ του. Τὴν ΚΠολη ταυτόχρονα ἀπειλοῦσαν ἡ Βουλγαρία καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Νίκαιας. Ἐπρόκειτο αὐτὴ τῆ φορά νὰ σωθῆ ἀπ' τὶς ἀμοιβαίες ὑποψίες αὐτῶν τῶν ἰδιῶν τῶν ὑποψήφιων καταχτητῶν τῆς¹⁸⁰.

Ὁ πιό σοβαρὸς κίνδυνος προερχόταν ἀπ' τοὺς Ἕλληνες τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀπ' τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1225 ὁ Θεόδωρος 168 εἶχε μὲ ταχύτητα καταλάβει ὅλες τὶς καίριες θέσεις τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἀναγκάζοντας τοὺς Λατίνους νὰ τὶς ἐγκαταλείψουν. Αποφεύγοντας μὲ εὐστροφία τὴν περιοχὴ τοῦ Μελενίκου, ὅπου ὁ μακρινὸς συγγενῆς του, ἀλλὰ καὶ πρωτεξάδελφος τοῦ Ἰωάννη - Ἀσάν II¹⁸¹, Ἀλέξιος ὁ Σλάβος, εἶχε ἀκόμη σοβαρὴ δύναμη, βάδισε ἀνατολικά τῶν Σερρῶν, διὰ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ, καὶ κατέλαβε τὶς πόλεις Καβάλλαν (Χριστούπολη), Ξάνθην, Γρατζιανὰ (Γρατιανόπολη) καὶ Μοσυνόπολη στὴν πεδιάδα τῆς Κομοτηνῆς. Ἀπ' τὴ Μάκρη ἔφερε τὸ στρατὸ του, πάνω ἀπ' τὰ βουνὰ τῶν Σταγείρων, μέχρι τὰ βόρεια τοῦ Διδυμοτείχου.

Ἡ κατοχὴ τῆς Ἀδριανούπολης ἀπὸ στράτευμα τῆς Νίκαιας δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι ἀνεκτὴ στὸ νικηφόρο αὐτοκράτορα τῆς Θεσσαλονίκης. Γι' αὐτὸ καὶ προχωρώντας ἀπ' τὰ βόρεια τοῦ ποταμοῦ Μαρίτσα, ἦλθε καὶ στρατοπέδευσε κάτω ἀπ' τὰ τεῖχη τῆς Ἀδριανούπολης. Καθὼς πολὺ καλὰ κατάλαβε πὼς οἱ κάτοικοι αὐτῆς τῆς πόλης τὸ μόνο ποῦ ἤθελαν ἀπ' τὴ Νίκαια ἦταν νὰ τοὺς προστατεύσῃ ἀπ' τοὺς Λατίνους, ὁ Θεόδωρος 168 τοὺς ἔδωσε ὑποσχέσεις ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἀσφάλειά τους, ἀλλὰ καὶ πὼς θὰ τοὺς εὐνοήσῃ ιδιαίτερα ἀπ' τοὺς ἄλλους Ἕλληνες καὶ θὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ πλουτίσουν καὶ νὰ εὐημερήσουν, κ' ἔτσι τοὺς ἔπεισε ν' ἀνοίξουν τὶς πύλες τῆς πόλης στὸ στρατὸ του, κάτω ὅμως ἀπὸ ἐνορκὴ συμφωνία νὰ βγοῦν ἀπ' τὴν πόλη καὶ νὰ πάνε στὴ Νίκαια ἀβλαβεῖς καὶ ἀπαθεῖς ὁ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς Ἰσῆς καὶ ὁ Ἰωάννης Καμύτζης Κομνηνὸς 257 καὶ οἱ στρατιῶτες τους.

Ὅπως εἶχε συμφωνηθῆ, ὁ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς δὲ συνάντησε καθόλου τὸ Θεόδωρο 168, ἀλλὰ ὁ δεῦτερος ἀρχηγὸς τυχαῖα ἦλθε ἀντιμέτωπος πρὸς τὸν «αὐτοκράτορα» (τὸ Θεόδωρο 168), χωρὶς ὅμως νὰ δεῖξῃ κανένα πρὸς

180. Βλ. Α. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 646-48· G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 459-60.

181. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 179, τὸ Στέμμα τῶν Ἀσανιδῶν.

αυτόν σεβασμό, ούτε κατέβηκε απ' τ' ἄλογό του ούτε τὸν προσκύνησε ὡς «βασιλέα», ὅπως ὁ ἴδιος φημιζόταν. Ὁ Θεόδωρος 168 θυμώσε γι' αὐτό, περιέλουσε τὸν ἄντρα μὲ βρισιές, ἂν και ἦταν δεύτερος ἀνεψιός του, και παραλίγο νὰ τὸν κακοποιήσῃ. Ἡ στάση αὐτῆ τοῦ Ἰωάννη Καμύτζη Κομνηνοῦ 257 ἐπέσυρε τὴν ἐκτίμησι τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274· ὅταν τὸ στρατιωτικὸ τμήμα τῆς Νίκαιας ποῦ εἶχε καταλάβει τὴν Ἀδριανούπολη, ἔφτασε κοντὰ στὸν αὐτοκράτορα (τὸν Ἰωάννην γ' 274), ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 257 ὑψώθηκε σὲ μ ἐ γ α ν ἔ τ α ι ρ ε ι ἄ ρ χ η ν¹⁸².

Ἡ εἰρηνικὴ κατάχτησι τῆς Ἀδριανούπολης ἔφερε τὸ στρατὸ τοῦ Θεόδωρου 168 σὲ μικρὴ ἀπόστασι ἀπ' τὴν ΚΠολη. Αὐτὸ σημειώθηκε ἀπὸ ἐσπευσμένους διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις τῶν ἐνδιαφερομένων δυνάμεων. Ὁ Θεόδωρος 168 ἔκρινε πὼς ἔφτασε ὁ χρόνος γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ θέση του στὴ Θράκη μὲ μιὰ συμμαχία μὲ τὸν Ἰωάννη - Ἀσάν II τῆς Βουλγαρίας. Ἡ συμμαχία ἐπικυρώθηκε μὲ τοὺς γάμους τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Θεόδωρου, τοῦ Μανουήλ Δ.Κ. Ἀγγ. 169 μὲ τὴ νόθο κόρη τοῦ Ἰωάννη - Ἀσάν II, τῆς Μαρίας Beloslava.

Ἔτσι οἱ μακεδονικὲς και θρακικὲς κτήσεις τοῦ Θεόδωρου 168 ποῦ εἶχαν κοινὰ σύνορα μὲ τὴ Βουλγαρία ἐξασφαλίζονταν, κι αὐτὸς μπορούσε νὰ στηρίζεται στὴν ἐνθάρρυνσι και τὴ βοήθειά τοῦ Ἰωάννη - Ἀσάν II ἐναντίον τῶν Λατίνων τῆς ΚΠολης.

Στὸ μεταξὺ ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ροβέρτος de Courtenay σύντομα ἔκλεισε μιὰ συμφωνία μὲ τὸν ἀντίπαλο τοῦ Θεόδωρου 168 στὴ Νίκαια, τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274, ποῦ εἶχε ὡς βάση τὴν ἀνταλλαγὴ ἐδαφῶν· αὐτὴ ἢ ἀνταλλαγὴ ἔφερε τὰ ὅρια τοῦ βασιλείου τῆς Νίκαιας κοντὰ στὴ Νικομήδεια.

Διαπραγματεύσεις γιὰ ἓνα γάμο τοῦ Ροβέρτου τῆς ΚΠολης μὲ τὴν πριγκίπισσα Εὐδοκία Λασκαρίνα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 327, ποῦ εἶχε ἀρχίσει ὁ πατέρας τῆς Θεόδωρος (α') Λάσκαρις Κομνηνός, ἐγίναν και πάλι, χωρὶς ὅμως κανένα ἀποτέλεσμα, λόγω ἀντίδρασης τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἡ Εὐδοκία Λ. Ἀγγ. Κ. 327 παντρεύτηκε σὲ λίγο ἓνα ἀπ' τοὺς βαρῶνους τοῦ Ροβέρτου, τὸν Anseau de Cahieu.

Ὁ Θεόδωρος 168 μὲ κάθε τρόπο συνέχιζε ἀνενόχλητα τὶς ἐπιθέσεις του στὰ ἐδάφη τῆς Λατ. αὐτοκρατορίας, φτάνοντας μέχρι τὶς πόλεις Βιζύη και Βρύση και σχεδὸν χτυπώντας αὐτὲς τὶς πύλες τῆς ΚΠολης. Ὁ Anseau de Cahieu ποῦ πιὸ πάνω ἀνάφερα, πρῶτος βαρῶνος τῆς Λατ. αὐτοκρατορίας και ἀρχηγός τῶν παρακειμένων πρὸς τὴν ΚΠολη λατ. φρουρῶν, πληγώθηκε βαριά στὸ λαϊμὸ ἀπὸ ἀδέσποτο βέλος και δὲ σώθηκε παρά μὲ ἀλλοιωμένη τὴ φωνή

182. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 41-3, και ἐκδ. Heisenberg, σ. 38-40. Γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Χριστοῦπολης (Καβάλλας) ποῦ δὲν ἀναφέρει μέσα στις ἄλλες πόλεις ὁ Ἀκροπολίτης (σ. 42), βλ. Ἰωάννης Ἀποκαυκος πρὸς Χωνιάτην, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, VV3 (1896), ἀριθ. 18, σ. 279.

καί στραβό τὸ λαιμό του¹⁸³.

Ἡ ΚΠολη δὲν κυριεύτηκε ἀπ' τὸ Θεόδωρο 168 χάρις στὴν ἰσχὺ τῶν τειχῶν τῆς· ἐξάλλου ὁ κύριος τῆς Δύσης δὲν ἦταν προετοιμασμένος γιὰ πολιορκητικές ἐπιχειρήσεις καὶ γρήγορα ἀναγκάστηκε νὰ ἀποσυρῆ· τόσο πιὸ πολὺ γιὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1225 πληροφορήθηκε πὼς ὁ Guillaume τοῦ Montferrat καὶ ὁ ἰταλικὸς στρατὸς του εἶχαν ἀποβιβαστῆ στὴ Θεσσαλία· ἔτσι ὁ Θεόδωρος 168 ἐσπευσε νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν πρωτεύουσά του Θεσσαλονίκη.

Ἀλλὰ ἡ «Σταυροφορία» τοῦ Guillaume καὶ τῶν Ἰταλῶν, ποὺ εἶχε προετοιμάσει ὁ πάπας τῆς Ρώμης Ὀνώρος III, διαλύθηκε σύντομα στὶς πεδιάδες τοῦ Ἀλμυροῦ καὶ ἡ ἀπειλή αὐτὴ ἐξέλιπε. Ὁ Θεόδωρος 168 ἔμεινε ἀδιαφιλονίκητος κύριος τοῦ τέως λατινικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης. Δὲν ὑπῆρχε στὸν ὀρίζοντα δύναμη ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τοῦ διαμφισβητήσῃ τίς ἀξιώσεις του πάνω στὸν τίτλο τοῦ «αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων»· καὶ ἡ σύνοδος τῶν ἀρχιερέων τῆς δυτικῆς μοίρας ποὺ συνήλθε στὴν Ἄρτα τὸ χειμῶνα τοῦ ἰδίου ἔτους (1225) διακήρυξε πρὸς τὴ Νίκαια, τὴ Βουλγαρία καὶ τὴν ΚΠολη πὼς ὁ Θεόδωρος Δ.Κ. Ἰγγ. 168 ἦταν ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου¹⁸⁴.

Ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1226 καὶ 1228 φαίνεται πὼς ὁ Θεόδωρος 168 παράμεινε στὴν πρωτεύουσά του, φροντίζοντας γιὰ τὴ διοίκηση τοῦ κράτους του καὶ προετοιμάζοντας τὰ πράματα γιὰ τὴν τελικὴ του ἔφοδο κατὰ τῆς λατ. ΚΠολης.

Ἀνάμεσα στὰ ἔγγραφα αὐτῆς τῆς περιόδου ὑπάρχουν δυὸ χρυσόβουλλα ποὺ φέρουν τὴν ὑπογραφή του: π ι σ τ ὸ ς β α σ ι λ ε ὺ ς καὶ αὐ τ ο κ ρ ά τ ω ρ Ρ ω μ α ί ω ν. Τὸ πρῶτο ποὺ ἐκδόθηκε τὸ Μάη τοῦ 1228 ἀναφέρεται στὴν ἀποκατάσταση τῶν προνομίων, δικαίων καὶ ἀσυλιῶν τῆς μητρόπολης Ναυπάκτου¹⁸⁵.

Τὸ δεύτερο ποὺ ὑπογράφηκε τὸν ἐπόμενο μῆνα ἦταν μιὰ ἀνταμοιβὴ πρὸς τὸ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη γιὰ τὴ νομιμοφροσύνη του καὶ τὴν ἀφοσίωσή του· μετ' αὐτὸ ἐγγυόταν καὶ ἀνανέωνε τὰ προνόμια καὶ δίκαια τῆς μητρόπολης Κερκύρας ποὺ εἶχαν χορηγήσει οἱ ἀοίδιμοι αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, ὁ πρόπαππὸς του Ἀλέξιος (α') Κ. 15, ὁ θεῖος του Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ οἱ πρωτεξάδελφοί του Ἰσαάκιος (β') Ἰγγ. 183 καὶ Ἀλέξιος (γ') Ἰγγ. Κ. 180¹⁸⁶.

183. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 43-4, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 40-1· Ἐφραίμιος, σ. 324-25, στίχ. 8038-64· Philippe Mousket, τ. II, στίχ. 23195-96.

184. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 77 καὶ 78.

185. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος. Χρυσόβουλλον, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij. VV3 (1896), ἀριθ. 29, σ. 296-99.

186. Χρυσόβουλλον, MM 5 (1887), σ. 14-5. Πρβλ. P. Lemerle, Trois actes du despote d'Epire Michel II, Ἑλληνικά, Παράρτημα 4, Προσφορά εἰς Σ. Π. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1953, ἀριθ. 4, σ. 408-9. Στὰ προνόμια ἐπρεπε νὰ μετέχη καὶ τὸ «θέμα Βαγενετίας» ποὺ ἦταν στὴν ἀπέναντι ξηρά.

Ο Θεόδωρος 168 επίσης επικύρωσε την κατάσταση του οικισμού των προσφύγων που είχαν εγκατασταθή στα Ίωάννινα απ' τον έτεροθαλή αδελφό του Μιχαήλ (α') Δ.Κ. Ἐγγ. 174 στὸν καιρὸ τῆς Λατινικῆς κατάκτησης. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ δὲ διασώθηκε, ἀλλὰ ἀναφέρεται σὲ μεταγενέστερη ἐπιβεβαίωση τοῦ 1232, πού φέρει τὴν ὑπογραφή τοῦ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκου, καθὼς δόθηκε ἀφορμὴ ἀπὸ ἀπόπειρα τῶν αὐτοχθόνων κατοίκων τῶν Ἰωαννίνων νὰ διώξουν τοὺς πρόσφυγες καὶ νὰ καταλάβουν τὶς περιουσίες τους, πού αὐθαίρετα δόθηκαν σ' αὐτοὺς καὶ τοὺς κληρονόμους τους ἀπ' τὸ Μιχαήλ (α') Δ.Κ. Ἐγγ. 174¹⁸⁷.

Κατὰ τὴν ἴδια περίοδο μιὰ ἐνέργεια τοῦ κυβερνήτη τῆς Κέρκυρας πού φυσικὰ ἐξαρτῶνταν ἀπ' τὸν «αὐτοκράτορα» Θεόδωρο 168 προκάλεσε μιὰ κακὸτυχη ἔριδα μὲ τὴ γαληνότατη δημοκρατία τῆς Βενετίας. Φαίνεται πὼς οἱ Βενετοὶ εἶχαν κρίνει σκόπιμο νὰ παρατείνουν τὴν πεντάχρονη συνθήκη πού ὁ πάπας τῆς Ρώμης τοὺς εἶχε ὑποχρέωσει νὰ συνάψουν μὲ τὸ Θεόδωρο 168 τὸ 1218 καὶ ἐγκατάλειψαν τὴν προσπάθεια νὰ καταχτήσουν ὀρισμένα ἐδάφη στὴν Ἡπειρο πού κατ' ὄνομα τοὺς ἀνήκαν. Ἔτσι οἱ Βενετοὶ ἐμποροῦσαν γὰ συνεχίζουν τὸ ἐπωφελὲς ἐμπόριό τους στὴν Κέρκυρα καὶ στὰ λιμάνια τῆς Ἡπείρου καὶ πλήρωναν εὐνοϊκὰ ποσὰ γιὰ φόρους καὶ δασμούς.

Ἡ κατάσταση ὅμως ἄλλαξε, ὅταν ὁ κυβερνήτης τῆς Κέρκυρας, ἐνεργώντας σύμφωνα μὲ τὸ βυζαντινὸ ἔθιμο γιὰ τὰ ναυαγισμένα πλοία, πού τόσο καταπολέμησε ὁ κατὰ τ' ἄλλα ἀπαίσιος ἐκεῖνος Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, κατάσχεσε τὸ φορτίο καὶ τὴν περιουσία ἑνὸς Βενετοῦ, τοῦ Marco Minotto, τὸ πλοῖο τοῦ ὁποίου εἶχε ναυαγήσει στὶς ἀκτὲς τῆς Κέρκυρας τὸν Ἰούνιο τοῦ 1228, ἐνῶ ταξείδευε ἀπ' τὴν Ἀδραβίδα πρὸς τὴ Βενετία.

Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ ἐπεισοδίου ἦταν νὰ διακοποῦν ἀμέσως οἱ ἐμπορικὲς σχέσεις τῆς Βενετίας μὲ τὴν ἐπικράτεια τοῦ Θεόδωρου 168. Μετὰ δύο μῆνες ἐκδόθηκε ἕνα ἔδικτον πού ἀπαγόρευσε σὲ ὅλους τοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους τὴν παράδοση καὶ παραλαβὴ ἐμπορευμάτων στὰ ἐδάφη τοῦ Θεόδωρου 168¹⁸⁸ καὶ οἱ σχέσεις δὲν ἀποκαταστάθηκαν παρά στὸν καιρὸ τοῦ διαδόχου του καὶ ἀδελφοῦ του Μανουὴλ Δ.Κ. Ἐγγ. 169¹⁸⁸.

Σχεδὸν ταυτόχρονα ὅμως ὁ Θεόδωρος 168 εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἔκφραση τοῦ σεβασμοῦ του σ' ἕνα δυτικὸ ἡγεμόνα, στὸν αὐτοκράτορα

187. Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, Περὶ συνοικισμοῦ τῶν Ἰωαννίνων, ΔΙΕΕΕ 3 (1891), σ. 451-55· Μ. Δένδιας, *Atti VIII Congresso Int. di Studi bizantini*, τ. II, σ. 302-6. Τὸ διάταγμα τοῦ Θεόδωρου 168 ἀναφέρεται ὡς «βασιλικὸς ὀρισμὸς». Τὸ τεκμήριο χρονολογεῖται κατὰ Μάρτη τῆς 5ης ἰνδικτιόνας, πού ὁ Κεραμεύς, ἐνθ' ἄνωτ., τὸ παρουσιάζει ὡς ἐκδοθὲν τὸ 1217, καθὼς νομίζει πὼς ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος πέθανε τὸ 1232. Ἄλλα ὅμως φρονεῖ ὁ Μ. Δένδιας, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 305. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ Θεόδωρος 168 ἔδωσε δῶρα στὴ μονὴ τοῦ Ξενοφῶντος τοῦ ἀγίου Ὁρους, βλ. L. Petit, *Actes de Xenophon*, VV 10 (1903), ἀριθ. II, Παράρτημα I, σ. 30.

188. *Liber Plegiorum*, ἐκδ. Predelli, σ. 148 (fol. 91), γιὰ τὴ χρονολογία τοῦ ναυαγίου (10 Ἰουνίου 1228)· σ. 153 (fol. 94), γιὰ τὴ χρονολογία τοῦ ἐδίκτου (19 τοῦ Αὐγούστου 1228).

Φρειδερίκο II de Hohenstaufen, μονάρχη τῆς Γερμανίας (1212 - 1250), και κύριο τοῦ νορμανδικοῦ βασιλείου τῆς Σικελίας (1198 - 1250), τοῦ ὁποίου ἡ φιλία ἦταν πολὺ πιὸ πολῦτιμη ἀπὸ κείνη τῆς Βενετίας· ὁ τρανὸς αὐτὸς ἡγεμόνας ἀναχώρησε ἀπ' τὸ Βρινδήσιο κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1228 γιὰ νὰ ἡγηθῆ τῆς Σ τ α υ ρ ο φ ο ρ ί α ς πρὸς ἀπολευτέρωση τῶν ἁγίων Τόπων και ἀνέκοψε τὸ ταξίδι του στὴν Κέρκυρα και στὴν Κεφαλληνία.

Ὁ κόμης τῆς Κεφαλληνίας Maio Orsini, ἡγεμονίσκος ποῦ ἐστρεφε τὴν εὐνοιά του κατὰ τὶς περιστάσεις ἀπ' τὴ μιὰ μεγάλη δύναμη στὴν ἄλλη, τελευταία εἶχε γίνει ἓνας ὑποτελὴς τοῦ βασιλείου τῆς Σικελίας. Ἀλλὰ συγχρόνως εἶχε κρίνει σκόπιμο νὰ διατηρῆ εἰρηνικὲς σχέσεις και μὲ τὸν κύριο τῆς Ἠπείρου Θεόδωρο 168, τοῦ ὁποίου, καθὼς φαίνεται, εἶχε παντρευτῆ μιὰ ἀδελφή, τὴν Ἀνώνυμη (ἴσως Ἄνναν) Ἀγγελίαν Κομνηνὴν Δούκαιναν 173. Αὐτὴ ἡ πρώτη ἀπ' τὶς πολλὲς ἐπιμιξίες, ἀνάμεσα στοὺς Ἀγγελοκομνηνοδοῦκες τῆς Ἠπείρου - Θεσσαλονίκης και τοὺς Ἰταλοὺς, γαμικὴ ἔνωση ἔδωσε στὸ Θεόδωρο 168 και τοὺς διαδόχους του ἓνα ὀνομαστικὸ ἐνδιαφέρον πάνω στὰ ζητήματα τῆς Κεφαλληνίας¹⁸⁹.

Ἦταν γνωστὸ πὼς ὁ Φρειδερίκος II διέκειτο ἐχθρικὰ πρὸς τὴ Λατινικὴ αὐτοκρατορία τῆς ΚΠολης και πὼς ἐβλεπε μὲ συμπάθεια τοὺς Ἕλληνες, ἀν και μόλις κατὰ τὸ προηγούμενο ἔτος ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ «βασιλέως τῆς Θεσσαλονίκης», καθὼς τοῦ τὸν κληροδότησε πεθαίνοντας ὁ Δημήτριος τοῦ

189. Ernoul, σ. 460· Philippe Mousket, τ. II, στίχ. 25325-50· Aubry de Trois-Fontaines, σ. 938. Πρβλ. Ἱ. Ρωμανός, Γρατιανὸς Ζώρξης, αὐθέντης Λευκάδος, Κέρκυρα 1870, σ. 129-30. Ὁ γάμος τοῦ Maio (Ματθαίου) Orsini μὲ τὴν Ἀνώνυμη (Ἄνναν;) Ἀγγ. Κ.Δ. 173 φέρεται πὼς ἐγίνε τὸ 1227. Ὁ Λατίνος ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας Βενέδικτος παρέσχε τὴ διαβεβαίωση τῆς νομιμοφροσύνης του στὸ Maio και τὴ σύζυγό του Ἄννα τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1228. Αὐτὸ τὸ τεκμήριο γραμμένο στὴν ἑλληνικὴ φέρει τὴ σφραγίδα τοῦ Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκου και δείχνει τὶς ἀγαθὲς σχέσεις ποῦ ἐπικρατοῦσαν ἀνάμεσα στὸν Orsini τῆς Κεφαλληνίας και τὸ Θεόδωρο 168 τῆς Θεσσαλονίκης σὲ κείνη τὴν ἐποχὴ. Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ θέμα ἀν ἦταν δυνατὸν ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 νὰ εἶχε κόρη ποῦ νὰ παντρευτῆκε τὸ 1227. Ἄν ἡ σύζυγος τοῦ Maio Orsini ἦταν πραγματικὰ μιὰ κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 και μιὰ ἀδελφὴ τοῦ Θεόδωρου 168, αὐτὴ τὸ πιὸ ἀργὰ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1190 και νὰ παντρευτῆκε ἐπίσης τὸ πιὸ ἀργὰ τὸ 1216, τότε ποῦ τὴν ἀρχὴ τῆς Ἠπείρου εἶχε ὁ Θεόδωρος 168. Τὸ Χρονικὸν τοῦ μοναχοῦ Ἀλβέρτου τῶν Trois-Fontaines, MGH, Scriptores 23 (1874), σ. 938, ὀνομάζει τὸν Maio Orsini "a sororius" τοῦ Θεόδωρου 168. Ἀλλὰ ὁ Ἱ. Ρωμανός, Γρατιανὸς Ζώρξης, ἐνθ' ἄνωτ., και προπάντων ὁ Νίκος Βέης, Ein politisches Treubekennntnis von Benedictus dem römisch-katholischen Bischof von Kefalonia (1228), BNJ 3 (1922), σ. 172, δέχτηκαν πὼς ὁ γάμος ἐγίνε λίγο πρὶν τὸ 1228, ἴσως τὸ 1227. Τὸ ὄνομα αὐτῆς τῆς πριγκίπισσας ἦταν Ἄννα ἢ Θεοδώρα, βλ. Ν. Βέης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 171-72. Μήπως ἡ σύζυγος τοῦ Maio Orsini ἦταν μιὰ ἀνεψιά, και ὄχι ἀδελφὴ τοῦ Θεόδωρου 168, ὅπως διερωτᾶται ὁ Δημ. Πολέμης, The Doukai, ἀριθ. 40, σ. 88, ὑ. 2; Ὅποιος κι ἀν ἦταν ὁ πατέρας τῆς, αὐτὴ ἡ πριγκίπισσα προσονομάζεται Κ ο μ ν η ν ῆ, βλ. Ν. Βέης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 166, και μοιάζει πὼς ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Maio Orsini τέσσερα παιδιά, βλ. προσωπογραφία Ἀνώνυμης (Ἄννας;) Ἀγγ. Κ.Δ. 173, ὑ. 7.

Montferrat¹⁹⁰.

Για τούς προκατόχους του ήγεμόνες και βασιλείς τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας, τούς ἀπογόνους τοῦ Tancredi de Hauteville, ἦταν ἕνας συνεχῆς και ἀδιάκοπος πολιτικός σκοπός νά κατακτήσουν τὸ Βυζάντιο ἢ τοῦλάχιστον νά περιλάβουν μέσα στίς κτήσεις τους τίς ἠπειρωτικές ἀκτές και τὴν Κέρκυρα, και ξέρομε πόσες φορές νορμανδικὸς στρατὸς τῆς Σικελίας πρόσβαλε τὴν πόλη τοῦ Δυρραχίου¹⁹¹.

Ἡ φιλία τοῦ Φρειδερίκου II θὰ ἦταν ἀξιόλογη εὐνοια και ἀκόμη μιὰ διπλωματικὴ ἐξασφάλιση, και ὁ Θεόδωρος 168 δὲν ἔχασε καθόλου τὴν εὐκαιρία, ποὺ τοῦ δίδονταν. Ὁ Φρειδερίκος II ἔφτασε στὴν Κεφαλληνία τὸ καλοκαίρι τοῦ 1228, και ἀμέσως πῆγε ἐκεῖ και τὸν χαιρέτισε μιὰ λαμπρὴ πρεσβεία εὐγενῶν ποὺ προσκόμισαν τὰ δῶρα τῆς αὐλῆς τῆς Θεσσαλονίκης· και κατὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἰταλία, τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1229, χάρηκε καθὼς δέχτηκε ὑλικὴ ἀπόδειξη τῆς καλῆς θέλησης τοῦ Θεόδωρου 168, μέσω τοῦ Maio Orsini, ποὺ ὁδήγησε ἕνα λόχο Ἑλλήνων στρατιωτῶν σὲ βοήθεια τοῦ βασιλείου τῆς Σικελίας.

Ἐνα μῆνα ἀργότερα, ὁ Θεόδωρος 168 ἐνίσχυσε τούς δεσμούς του, στέλνοντας πρεσβείες στὴν αὐλὴ τοῦ Φρειδερίκου II, μὲ δῶρα ἀκόμη πιὸ πλοῦσια και πιὸ πολλά, ὅπως χρυσὰ κοσμήματα, χρυσὲς σέλλες, χρυσοῦφανα ἐνδύματα και ἕνα τεράστιο ποσὸν σὲ χρυσὰ νομίσματα. Ἔτσι πέτυχε τὴν τιμὴ νά γίνῃ ὁ πρῶτος Ἕλληνας ἡγεμόνας ποὺ εἶχε διπλωματικές σχέσεις μὲ τὸ Γερμανὸ αὐτοκράτορα, πρὸνομο ποὺ πλήρωσε μὲ τὸ νά χτυπηθῇ κι αὐτὸς ἀπ' τὸ ἀνάθεμα τοῦ πάπα Ρώμης Γρηγόριου IX (1227 - 1241), τοῦ διαδόχου τοῦ Ὀνώριου III, ἐναντίον τοῦ Φρειδερίκου II.

Αὐτὲς οἱ διπλωματικὲς ἀποστολὲς και ἀνταλλαγὲς φιλοφρονημάτων και τὸ παπικὸ ἐπεισόδιο ποὺ ἐπακολούθησε, ἦταν ὁ πρόλογος τοῦ πιὸ πρακτικοῦ ἐνδιαφέροντος ποὺ οἱ διάδοχοι τοῦ Φρειδερίκου II ἔδειξαν γιὰ τὰ ζητήματα τῆς Ἠπείρου¹⁹².

Στὸ μεταξὺ τὰ γεγονότα στὴν Ἀνατολὴ ἔδειχναν πὼς βοηθοῦσαν στὴν πραγματοποιήση τῶν φιλοδοξιῶν τοῦ Θεόδωρου 168.

Τὸ Γενάρη τοῦ 1228 ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ροβέρτος de Courtenay πέθανε στὸ Μορέα, στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἀδελφῆς του Ἀγνῆς, νύμφης τοῦ Geoffroy I de Villehardouin (1209 - 1229) και συζύγου τοῦ γιοῦ και διαδόχου αὐτοῦ τοῦ τελευταίου Geoffroy II (1229 - 1246), καθὼς γύριζε (ὁ Ροβέρτος) ἀπὸ ἐπίσκεψή του στὸ νέο πάπα Γρηγόριο IX, ὅπου εἶχε πάει νά

190. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 74.

191. Πάνω σ' αὐτὸ, βλ. τὴν ὅσα γράφει ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης στὸν ΚΠόλεως Γερμανὸ (β'), ΕΕΒΣ 33 (1964), σ. 112-13 § 12. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 169.

192. Huillard-Bréholles, *Historia Diplomatica Friderici Secundi*, vol. I, σ. 898-99· Richard de San Germano, ἐκδ. Garufi, σ. 162 και 164· Ἐπιστολὲς Γρηγόριου IX πάπα Ρώμης, III, 46, ἐκδ. Aunray, τ. I, στ. 204. Πρβλ. Ἰ. Ρωμανός, *Γραπιανὸς Ζώρζης*, σ. 131· F. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*, τ. III, ἀριθ. 1721.

παραπονεθῆ, γιατί οἱ βαρῶνοι του εἶχαν κόψει τὴ μύτη καὶ τὰ χεῖλη τῆς μυστικῆς συζύγου του, κόρης τοῦ μακαρίτη ἱππότη Baudouin de Neuville, καὶ εἶχαν πνίξει στὴν Προποντίδα τὴ μητέρα της καὶ πεθερά του¹⁹³.

Ἔτσι ὁ θρόνος τῆς ΚΠολης ποὺ κλονιζόταν, περιήλθε στὸν ἀδελφό του Βαλδουῖνο II ποὺ τότε εἶχε μιὰ ἡλικία 11 χρονῶ, κάτω ἀπ' τὴ κηδεμονία καὶ ἀντιβασιλεία τῆς ἄλλης ἀδελφῆς τους αὐτοκράτορισσας Μαρίας de Courtenay, χήρας τοῦ αὐτοκράτορα Θεόδωρου (α΄) Λάσκαρι-Κομνηνοῦ, ἡγεμονίδας «σοφῆς καὶ σκληρῆς», ὅπως ἀλλοῦ ἀνάφερα¹⁹⁴. Μετὰ λιγὸ μνην ἀντιβασιλεία, τῆς ὁποίας μοναδικὴ πράξη ἔχομε μιὰ ἀνανέωση τῶν προνομίων τῶν Πιζατῶν τῆς ΚΠολης, ἡ Μαρία de Courtenay πέθανε, καὶ στὴ θέση τῆς ἀναδείχθηκε ὡς βάλλος (bail) ὁ Narjot de Toucy, γαμβρὸς ἀπὸ κόρη τῆς Ἄγνης - Ἄννας τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Θεόδωρου Βρανᾶ Κομνηνοῦ 239¹⁹⁵.

Μὲ αὐτὲς τὶς ἀνωμαλίες τοῦ λατινικοῦ θρόνου τῆς ΚΠολης, πρῶτος πρόσφερε τὶς ὑπηρεσίες του ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II τῆς Βουλγαρίας, προβάλλοντας τὸν ὄρο νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀντιβασιλεία καὶ νὰ παντρευτῆ ἡ τετράχρονη κόρη του Ἐλένη Ἀσανίνα τὸ μικρὸ Βαλδουῖνο II· συγχρόνως ὑποσχόταν στοὺς Λατίνους νὰ ἀνακαταλάβῃ καὶ νὰ τοὺς παραδῶσῃ ὅλες τὶς δυτικὲς ἐπαρχίες, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς εἶχε πάρει ὁ Θεόδωρος 168.

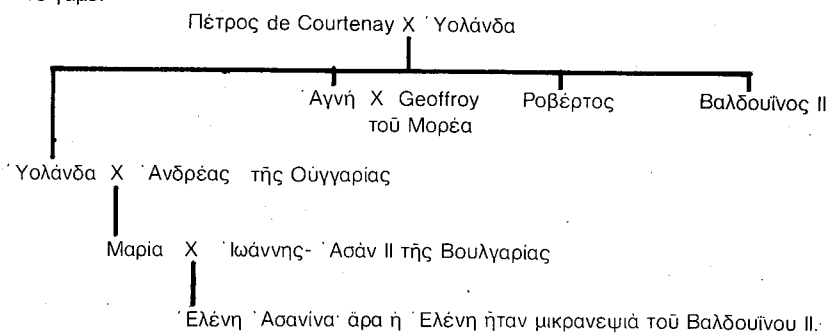
Ἡ προσφορὰ φάνηκε ὑποπτη στοὺς βαρῶνους τῆς ΚΠολης· μὲ τὸ νὰ ἐμπιστευτοῦν τὴν ἀντιβασιλεία στὸ Βούλγαρο τσάρο, τοὺς φάνηκε πῶς ἔθεταν σὲ κίνδυνο αὐτὴ τὴν ὑπαρξὴ τῆς αὐτοκρατορίας τους, καθὼς ὁ

193. Philippe Mousket, τ. II, σ. 409· Chronique de Saint-Martin de Tours εἰς Historiens de France, XVIII, 310· Ernoul, 394-95· Dandolo, 291. Πρβλ. Rennell Rodd, The Princes of Achaia and the Chronicles of Morea, τ. I, σ. 141-42.

194. J. Longnon, L' Empire latin de Const/ple, σ. 169. Γιά τὸν Βαλδουῖνο II, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 47· γιά τὴ Μαρία Courtenay, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 48.

195. J. Longnon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 169.

196. M. Sanudo Torsello, Secreta fidelium erucis dans B ongars, Gesta Dei per Francos, τ. II, σ. 72-3· A. Dandolo, 292. Πρβλ. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 647-48. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ἡ Ἐλένη Ἀσανίνα ἦταν συγγενῆς τοῦ Βαλδουῖνου II, καὶ τυπικὰ αὐτὸ ἦταν ἓνα ἐμπόδιο γιά τὸ γάμο:

φύλακας μπορούσε να γίνη και καταλυτής της ανεξαρτησίας του λατινικού κρατιδίου της ΚΠολης. Έτσι η προσφορά απορρίφθηκε με το πρόσχημα πώς ο αντιβασιλέας έπρεπε να είναι Λατίνος¹⁹⁶.

Τελικά, έπειτ' από μακρές διαπραγματεύσεις οι Λατίνοι ιππότες της ΚΠολης και ο κληρος με τη σύμπραξη του πάπα Γρηγόριου ΙΧ. κατάληξαν στην έκλογή ενός Γάλλου, του άρχηγού της 5ης Σταυροφορίας του 1218, του υπερασπιστή της Ρωμαϊκής Έκκλησίας, Ιωάννη de Brienne, που τους φάνηκε ως ένας ήρωας των παλιών καιρών.

Ο Βαλδουίνος ΙΙ θά παντρευόταν την κόρη του Μαρία, που είχε αποκτήσει απ' την Βερεγγέτε της Καστίλλης, και θά του παραχωρούσε το στέμμι της ΚΠολης μέχρι που να έλθη στην ηλικία των 20 χρονώ. Ο Ιωάννης de Brienne ήταν τότε 80 χρονώ, αλλά η ηλικία του δεν ελάττωνε την ενεργητικότητά του. Η φήμη του ως πολεμιστή ήταν διάχυτη και η Λατινική αυτοκρατορία είχε την ανάγκη ενός δραστήριου πολεμιστή.

Το σύμφωνο της όνομασίας του κλείστηκε στην Pérouse τον Απρίλη του 1229, μπροστά στον πάπα Ρώμης. Ο Ιωάννης de Brienne έπρεπε πρώτα να διακανονίση τη θέση του απέναντι του Φρειδερίκου ΙΙ της Γερμανίας, που πριν τρία χρόνια του είχε αφαιρέσει τους τίτλους του πάνω στο βασίλειο της Ιερουσαλήμ. Τέλος, το φθινόπωρο του 1231 έφτασε στην ΚΠολη και χαιρετίστηκε με ένθουσιασμό απ' τους Φράγκους, που έδω και τρία χρόνια τον περίμεναν. Σε λίγο στέφτηκε με λαμπρότητα στην άγια-Σοφιά απ' το Λατίνο πατριάρχη Simon (1227 - 1233)¹⁹⁷.

Η απόρριψη απ' τους βαρώνους της Λατ. αυτοκρατορίας της προσφοράς του Ιωάννη - Ασάν ΙΙ της Βουλγαρίας είχε διάφορους αντίτυπους. Ο Ασάν ΙΙ, όπως ο θεϊος του Κακο-Ιωάννης πριν απ' αυτόν, θεωρούσε πώς οι υπερφίαλοι Λατίνοι πρόσβαλαν την αξιοπρέπειά του, απορρίπτοντας την «καλοπροαίρετη» πρότασή του. Έτσι κατάληξε σ' αυτή έδω τη σκέψη: Αφοῦ δεν ήταν δυνατόν να μπή στην ΚΠολη ειρηνικά, θά έπρεπε να βρῆ τον τρόπο για να μπή με τη βία.

Ο Θεόδωρος 168 απ' την άλλη μεριά είχε σοβαρές αμφιβολίες, αν οι προτάσεις που έκανε ο Βούλγαρος ήγεμόνας στους Λατίνους, ήσαν μέσα στο πνεῦμα της συμμαχίας που συνήψε μαζί του.

Ο Narjot de Toucy που ενεργοῦσε ως βάϊλος της Λατ. αυτοκρατορίας κατά το διάστημα της αναζήτησης ενός κηδεμόνα - συμβασιλέα του μικρού Βαλδουίνου ΙΙ, με απόγνωση προσπαθοῦσε να στρέψη τους εχτρούς του τον ένα έναντίον του άλλου. Έτσι εκ μέρους των βαρώνων του ύπογραψε με το Θεόδωρο 168 ένα σύμφωνο ανακωχῆς, που φέρει μέν τη χρονολογία της

197. Richard de San-Germano, εκδ. Garufi, σ. 174, 175· Mathieu Paris. Chronica majora, εκδ. Luard, III, 194· Estoire de Eracles, RHC Hist. Occid., τ. II, σ. 379· TT. Urkunden, τ. II, 281-99· Registres de Grégoire IX, εκδ. Auvray, τ. I, σ. 418· Bernard le Trésorier, σ. 470-72· Γ. Ακροπολίτης, εκδ. Bonn, σ. 47-8, και εκδ. Heisenberg, σ. 44-5.

11ης του Δεκέμβρη του 1228, αλλά που ίσχυσε απ' τις 14 του Σεπτέμβρη.

Με αυτόν τον τρόπο ήλπιζε όχι μόνο να αποφύγη την άμεση απειλή επίθεσης απ' την Αδριανούπολη, αλλά και να διασκεδάση την κάπως δικαιολογημένη δυσαρέσκεια και όργη του Βούλγαρου τσάρου. Η συμφωνία με το Θεόδωρο 168 που τώρα έβλεπε με μεγάλη καχυποψία το Βούλγαρο σύμμαχό του, κατοχύρωνε τη λατ. αυτοκρατορία στην περίπτωση που ο Ίωάννης - Ασάν II θα αποφάσιζε να πραγματοποιήσει τις προθέσεις του για μια βίαιη ενέργεια κατά της ΚΠολης¹⁹⁸.

Στό μεταξύ ή πρωτεύουσα της Λατ. αυτοκρατορίας δεν είχε την κατάλληλη άμυνα. Σε μία στιγμή απελπισίας μετά το θάνατο του Ροβέρτου de Courtenay, μερικοί απ' τους βαρώνους είχαν προτείνει να την εγκαταλείψουν. Ο αυτοκράτορας που εξελέγη, ο γέρος Ίωάννης de Brienne, αντί να επισπεύση την έλευσή του στην πρωτεύουσά του που κινδύνευε, μπλέχτηκε σ' ένα πόλεμο με το Φρειδερίκο II της Γερμανίας στην Απουλία, γιατί του είχε πάρει τον τίτλο του βασιλέα της Ιερουσαλήμ, νικήθηκε και αναγκάστηκε να καταφύγη στη Γαλλία.

Ο Φρειδερίκος II ήταν εύτυχης μετά τη νίκη του που μπόρεσε να ανταποδώση στο Θεόδωρο 168 την εύεργεσία που του είχε κάνει, στέλλοντας σ' αυτόν ένα βοηθητικό σώμα Ιταλών στρατιωτών. Κατά τα τέλη του 1229 ο Θεόδωρος 168 ήταν έτοιμος, καταπατώντας το σύμφωνο ανακωχής, να έκπορθήση την ΚΠολη και να δῆ το ὄνειρό του πραγματοποιούμενο¹⁹⁹.

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1230 ὅλα φαίνονταν ἑτοιμα γιὰ τὴν τελικὴ ἐπίθεση ποὺ θὰ ἀπόδιδε τὸ Βυζάντιο στοὺς Ἕλληνας τῆς Δύσης. Μὲ τὸ στρατό του, στρατοπεδευμένο ἔξω ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη, ὁ Θεόδωρος 168 θὰ μπορούσε νὰ εἶχε καὶ πάλι βαδίσει πρὸς τὶς πύλες τῆς ΚΠολης καὶ νὰ δοκιμάσῃ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐτοιμότητά του κατὰ τῆς ἐξασθενημένης καὶ κλονιζόμενης Λατ. αυτοκρατορίας με κάθε ἐλπίδα ἐπιτυχίας.

Ἀντὶ γι' αὐτό, καὶ παρὰ τὶς προσδοκίες, στράφηκε στὸ βορρὰ πρὸς τὴ Βουλγαρία. Οἱ λόγοι ποὺ τὸν ἐσπρωξαν νὰ κἀνὴ αὐτὴ τὴν ἀπότομη ἐκτροπὴ, καλύπτονται ἀπὸ μυστήριο.

Ὁ ἱστορικὸς τῶν Ἑλλήνων αυτοκρατόρων ποὺ εἶχαν τὴν ἔδρα τους στὴ Νίκαια, ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης, ἐπωφελήθηκε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ἀπ' τὴν

198. TT, Urkunden, τ. II, σ. 265-66. Ὁ Narjot de Toucy ποὺ ὑπῆρξε ἕνας ἀπ' τοὺς ἀκολουθοὺς τοῦ Πέτρου de Courtenay, διαδέχθηκε ὡς βάλιλος τῆς Λατινικῆς αυτοκρατορίας γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1219 τὸν Conon de Béthune, καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς με ἐπιτυχία ἀντιμετώπισε κατὰ τὶς κρίσιμες ἐκείνες γιὰ τὴ Λατ. αυτοκρατορία στιγμὲς τοὺς πανίχυρους ἐχτροὺς της, τὸ Θεόδωρο 168 καὶ τὸν Ίωάννη - Ασάν II.

199. Efnouf 466-68. Philippe Mousket, στίχ. 27078-28014. Richard de San Germano, σ. 174-75. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 45, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 41, ὅπου σημειώνει τὴν παρουσία τῶν Ἰταλῶν στὸ στράτευμα τοῦ Θεόδωρου, ἐνῶ ὁ K. Hopf, Geschichte Griechenlands, σ. 257, τοὺς ἀναφέρει ὡς Γερμανικὸ σώμα, ἰσως λόγω τῆς ἐθνικότητος τοῦ ἐστεμμένου ἀποστολέα.

εύκαιρία για να καταγγείλη την ύπουλότητα του χαρακτήρα του Θεόδωρου 168, την έπιorkία του και την παρασπονδία του προς τους γείτονές του, αποδίδοντας την αιτία της καταστροφής που τον περίμενε στην ίδια του τη ματαιοδοξία και σκληρότητα και αστάθεια της φύσης του.

Αλλά, όπως έχει παρατηρηθή, ένας τέτοιος βαρύς χαρακτηρισμός που υφαίνεται μαζί με την έκθεση των περιστατικών, δε δείχνει παρά τη σφοδρή έπιθυμία του ανωτέρω ιστορικού, να βρῆ λόγους συκοφαντίας και να συσκοτίση την όλη υπόθεση.

Ο Θεόδωρος 168 ἦταν ένας άνθρωπος πολύ φιλόδοξος, αλλά ἦταν επίσης και πολύ έμπειρος στρατηγός, και ό στρατός του δεν είχε γνωρίσει ως τότε την ἦττα. Παίρνοντας ως βάση την ύπεροχή της δύναμής του, προτίμησε να αναβάλῃ την έπιθεση κατά της ΚΠολης, για να καταβάλῃ προηγουμένως ένα σύμμαχο που ἤδη είχε αποδειχτή επικίνδυνος αντίπαλος. Τό να ασφαλίση τὰ πλευρά του από ένα τόσο άβέβαιο σύμμαχο, δεν ἦταν απλώς ζήτημα άχαλίνωτης μεγαλομανίας, αλλά ζήτημα στρατηγικής. Ἡ άμυντική αντίσταση της ΚΠολης δε βρισκόταν στον αριθμό των υπερασπιστών της, αλλά στην εὐρύτητα και ισχύ των τειχών της, και τό να επιχειρήση μιὰ πολιορκία με τό στρατό των Βουλγάρων τόσο κοντά, δε θὰ αποτελούσε παρά μιὰ άπρονοησία.

Εδῶ πρέπει να αναζητηθούν τὰ αίτια της αίφνίδιας έπιθεσης του Θεόδωρου 168 κατά της Βουλγαρίας και όχι στην ύπουλότητα του χαρακτήρα του και τη μεγαλομανία του, όπως θέλει ό επικριτής του Ἐκροπολίτης²⁰⁰.

Ο Θεόδωρος 168 άπ' την Ἄνδιανούπολη βάδισε προς τὰ πίσω διὰ του ποταμού Μαρίτσα και κατευθύνθηκε προς δυσμὰς κατά μήκος της κοιλάδας του ποταμού, χωρίς άμφιβολία για να χτυπήση τους Βουλγάρους άπ' τὰ βουνά του Τιρνόβου. Βέβαιος για τῃ νίκη του, πίστευε πώς κάθε βουλγαρική αντίσταση θὰ διαλυόταν και μόνο με τῃ θέα του στρατού του. Ἄλλά ἡ πεποίθησή του αὐτή αποδείχτηκε λανθασμένη.

Παρά τον αίφνιδιασμό που δοκίμασε, ό Ἰωάννης - Ἀσάν II με καταπληκτική ταχύτητα συγκέντρωσε τίς δυνάμεις των Κουμάνων μισθοφόρων του που δεν ἦσαν πιό πολλοί από χίλιοι, και έσπευσε προς τὰ νότια για να άντικρούση τον είσβολέα. Οί δυό στρατοί συναντήθηκαν στην Κλοκοτινίτζα (σημ. Semitje), ανάμεσα στην Ἄδριανούπολη και τῃ Φιλιπούπολη.

Ο Βούλγαρος τσάρος καθώς πιό πολύ στηριζόταν στο δικίο της αγανάκτησής του παρά στον αριθμό των στρατιωτών του, βάδισε κατά του Θεόδωρου 168, έχοντας κρεμάσει στη σημαία του, καθώς μερικοί είπαν, τό γραφτό όρκο του Θεόδωρου 168 για τῃ τήρηση της συμμαχίας που παραβίασε. Ο μέχρι τότε άήττητος στρατός του Ἑλληνα «αὐτοκράτορα» της δυτικής μοίρας υπέστη μιὰ ολοκληρωτική ἦττα. Ο ίδιος ό Θεόδωρος 168 πιάστηκε αιχμάλωτος μαζί με πολλούς αξιωματικούς του, και όλο τό υλικό του

200. Γ. Ακροπολίτης, εκδ. Bonn, σ. 44-5, και εκδ. Heisenberg, σ. 41-2. Πρβλ. Ἄ. Μηλιαράκης, Νίκαια - Ἡπειρος, σ. 252.

στρατού του παραδόθηκε ως λεία πολέμου στους Κουμάνους και Βουλγάρους στρατιώτες του Ίωάννη - Ασάν II.

Ο Ίωάννης - Ασάν II επέτρεψε σχεδόν σε όλους τους κατώτερους αξιωματικούς και τους στρατιώτες, να γυρίσουν ελεύθερα στα σπίτια τους, διακηρύσσοντας τη φιλανθρωπία και έπιείκεια του μεγάλου Βουλγάρου βασιλέα²⁰¹.

Καθώς στερήθηκε το κράτος των δυτικών Ελλήνων του ικανού ηγεμόνα του, γρήγορα κατάπεσε σε πολύ πιο χαμηλό επίπεδο. Η Λατ. αυτοκρατορία της ΚΠολης σώθηκε απ' τον ηγεμόνα, του οποίου τις υπηρεσίες είχε αρνηθεί. Η δυτική Ελληνική «αυτοκρατορία» που έζησε τόσο λίγο (1222 - 1230), έπαυσε ουσιαστικά να αποτελεί ύπολογισιμη δύναμη και το έπαθλο της ΚΠολης περιορίστηκε ανάμεσα σε δυο δυνάμεις, την Ελληνική αυτοκρατορία της Ανατολής (της Νίκαιας) που επιχάρηκε για τη συντριβή της Δυτικής, και τη Βουλγαρία.

Ο ίδιος ο Θεόδωρος 168 έτυχε ιδιαίτερων περιποιήσεων και τιμών εκ μέρους του εύγενικού νικητή. Αλλά ο αιχμάλωτος ηγεμόνας δεν μπόρεσε να συγκρατήσει επί πολύ το ανήσυχο πνεύμα του και σε κάποιο διάστημα της αιχμαλωσίας του –όχι στα πρώτα χρόνια– βρέθηκε ένοχος συνωμοσίας κατά της ζωής του Ασάν II, όποτε κατά διαταγή αυτού του τελευταίου, τυφλώθηκε.

Θά μπορούσε κανείς να πη πως αυτή η ποινή της τύφλωσης που συνεπαγόταν την πολιτική αδράνεια, θά επέφερε και τον πολιτικό θάνατο του άντρου· αλλά ο Θεόδωρος 168 ήταν ένας άνθρωπος πολυμήχανος και ακατάβλητος και βρήκε τους τρόπους να μετάσχη ακόμη της δημόσιας ζωής και να προκαλέση ανησυχίες στους ισχυρούς της ημέρας.

Οι μεταγενέστεροι Βυζαντινοί ιστορικοί που ανήκαν στους διαδόχους των αυτοκρατόρων της ανατολικής μοίρας, σ' αυτούς που αξιώθηκαν να αποδώσουν στον Έλληνισμό για την άτυχία του τη βασιλίδα των πόλεων, στους Παλαιολόγους, είδαν στην τύφλωση του Θεόδωρου 168 το δάχτυλο της θείας δίκης, «γιατι περιφρόνησε τη νόμιμη βασιλεία των Ρωμαίων και αυτοαναδείχτηκε αυτοκράτορας και γιατί δεν έλεησε τους όμοφύλους του που είχαν κακοπάθει απ' τις ιταλικές και βουλγαρικές επιθέσεις και κατακτήσεις, αλλά στις δυστυχίες τους πρόσθεσε άλλες δυστυχίες και ότα φονικά άλλα φονικά»²⁰².

201. Γ. Ακροπολίτης, εκδ. Bonn, σ. 45-6, και εκδ. Heisenberg, σ. 42· Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. Ι, σ. 28· Richard de San Germano, σ. 166.

202. Γ. Ακροπολίτης, εκδ. Bonn, σ. 47, και εκδ. Heisenberg, σ. 43, όπου σημειώνει πως «επί πολύ» ο Θεόδωρος 168 απολάμβανε τιμών, κ' έπειτα συνωμότησε και τυφλώθηκε· η πληροφορία του Richard de San Germano, σ. 166, πως τυφλώθηκε μόλις αιχμαλωτίστηκε, είναι λανθασμένη· τό πως η τύφλωση ήταν ποινή που επέβαλε η θεία δίκη, αποτελεί άποψη του Νικηφόρου Γρηγορά, τ. Ι, σ. 28· ό Γ. Παχυμέρης, τ. Ι, σ. 82, προτιμάει να μάς πη

Ἡ συντριπτικὴ ἥττα τοῦ Θεόδωρου 168 ἔρριξε τὸ βασιλεῖο τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ συνέχισε τὴν ἀδοξὴ ὑπαρξῆς του, σὲ σύγχυσι.

Ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II γλιγγόρα ἐπωφελήθηκε γιὰ νὰ ἀναχτήσῃ τις χαμένες ἐπαρχίες τοῦ βασιλείου του. Ἐμπρὸς στὴν ἀστραπιαία προέλαση τοῦ στρατοῦ του τὰ ὄχυρά τοῦ Θεόδωρου 168 στὴ Μακεδονία καὶ τὰ ἐδάφη ποὺ ἐκεῖνος εἶχε ἀναχτήσῃ ἀπ' τὴ Λατ. αὐτοκρατορία, ἔπεσαν ὅλα στὰ χέρια τῶν Βουλγάρων χωρὶς καμιά ἀντίσταση. Μέσα σὲ λίγους μῆνες ἡ Ἀδριανούπολη, τὸ Διδυμότειχο καὶ τὸ σύνολο τοῦ νότιου τμήματος τῆς κοιλάδας τοῦ Ἐβρου, ἡ Ξάνθη, οἱ Σέρρες, ἡ Πελαγονία, ἡ Ἀχρίδα, ἡ Πρίλαπος καὶ ἡ Διάβολη, πέρασαν καὶ πάλι κάτω ἀπ' τὴ βουλγαρικὴ κυριαρχία. Ἡ ἐξουσία τοῦ Ἀσάν II ἐκτεινόταν σὲ ὅλη σχεδὸν τὴ Μακεδονία καὶ τὴ σημ. Ἀλβανία μέχρι τὸ Δυρράχιο. Ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἠπειρὸς παράμειναν στὰ χέρια τῶν Δυτικῶν Ἑλλήνων²⁰³.

Ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II ὑπῆρξε μιὰ εὐγενικὴ φυσιογνωμία καὶ κατὰ τὴ νίκη του δειχτήκε μεγαλόμυθος καὶ μετριοπαθής. Μὲ τις καλὲς του προσπάθειες ἐπέκτεινε τὰ σύνορα τοῦ βασιλείου του, ἂν καὶ τὸ παράλαβε σὲ κατάσταση διάλυσης, σὲ σημεῖο ποὺ δὲν εἶχαν φτάσει γιὰ ἀρκετοὺς αἰῶνες καὶ ποὺ δὲν ἐπρόκειτο νὰ φτάσουν ποτὲ πιά²⁰⁴.

Ἀνεκτικὸς στὰ θρησκευτικὰ ζητήματα, καλὰ μορφωμένος καὶ ἐπιεικής, ἄφησε ἓνα καλὸ ὄνομα ὄχι μόνο ἀνάμεσα στοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ καὶ ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες.

Δικὸς μας ἱστορικὸς τοῦ 19^{ου} αἰ. ποὺ πολλὲς φορὲς ἔχω ἀναφέρει, ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης, γράφει γιὰ τὸν Ἀσάν II πὼς «σὲ ὅλους φάνηκε ἐξαιρετικὸς καὶ εὐτυχησμένος ἄνθρωπος, γιὰτὶ δὲν κατάφευγε στὸ ξίφος γιὰ τὴ λύση τῶν διαφορῶν του μὲ τοὺς ὑπῆκόους του, οὔτε στιγματίστηκε μὲ φόνους τῶν Ἑλλήνων, ὅπως συνέβη μὲ τοὺς προκατόχους του Βουλγάρους βασιλεῖς (ἐννοεῖ τὸ Συμεών, τὸ Σαμουήλ, τὸν Κακο-Ἰωάννη κ.ἄ.). Ἀπ' αὐτὸ ἦταν ἀγαπητὸς ὄχι μόνο στοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ καὶ στοὺς Ἕλληνες καὶ στοὺς ἄλλους λαοὺς»²⁰⁵.

πὼς ὁ Θεόδωρος 168 αἰχμαλωτίστηκε καὶ τυφλώθηκε, «καθὼς προσέκρουσε στὴν κακὴ του μοῖρα». Ὁ Θεόδωρος 168 φαίνεται πὼς θὰ πιάστηκε νὰ βάζῃ κάποιον Βούλγαρο βογιάρο νὰ δολοφονήσῃ τὸν Ἀσάν II, καθὼς ὁ Ἰσαάκιος Βατάτζης Κομνηνὸς 240, στὸν καιρὸ ἐπίσης τῆς αἰχμαλωσίας του ἀπ' τοὺς Βουλγάρους, ἔβαλε τὸ Βούλγαρο βογιάρο Ἰβαγκό (= Ἰωάννην), τὸν ἐπεῖτα μετονομασθέντα Ἀλέξιο, καὶ δολοφόνησε τὸν Ἀσάν I, τὸν πατέρα τοῦ Ἀσάν II, βλ. Χωνιάτης, σ. 620, γιὰ τὴ μετονομασία τοῦ Ἰβαγκοῦ, αὐτόθι, σ. 676.

203. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 46, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 42-3· Ἐφραίμιος, σ. 325-26, στίχ. 8082-94 Πρβλ. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 649.

204. K. Jirecek. Ἱστορία τῆς Βουλγαρίας μεταφρ. F. Bruun καὶ Palauzov, σ. 333· V. Zlatarsky, Ἰωάννης - Ἀσάν II, Βουλγαρικὴ Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη, τ. III, σ. 1-55. Πρβλ. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 647.

205. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 46, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 43.

« Η εύχερης κατάκτηση, μᾶς λέει πιό πάνω, τῶν ἐδαφῶν ποῦ ἀνήκαν στό Θεόδωρο 168, ὀφείλεται ἀκριβῶς στή φήμη τῆς φιλανθρωπίας του ποῦ διέσπειραν οἱ αἰχμάλωτοι ποῦ ἀπόλυσε»²⁰⁶.

Κάποιος ἀπ' τοὺς συγχρόνους μας παρατηρεῖ πῶς αὐτὴ ἡ μεγέθυνση τῶν ἀρετῶν τοῦ Βούλγαρου ἡγεμόνα ἀπ' τὸν Ἀκροπολίτη, δὲν εἶναι ἀμέτοχη τῆς προσπάθειας τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ νά κάνη μιὰ ζωηρὴ ἀντιπαραβολὴ πρὸς τὰ ἐγκλήματα καὶ τίς κακίες τοῦ Θεόδωρου 168, τοῦ ἡγεμόνα ποῦ ἀπεχθανόταν²⁰⁷.

Ἡ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας ἔκρινε τὴ μοῖρα τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ ὄχι καὶ τὴν ὅλη ἐπικράτεια τῶν Δυτικῶν Ἑλλήνων. Ὁ Θεόδωρος 168 ἔπεσε ἀπ' τὰ ὕψη τῆς σταδιοδρομίας του, ἀλλὰ τὸ βασίλειο ποῦ μόλις εἶχε ἰδρύσει, κολοβωμένο βέβαια, ἐξακολούθησε τὸν ἀγῶνα του γιὰ δεκάξι ἀκόμη χρόνια, κάτω ἀπὸ δυὸ ἀγρυπνα μάτια, αὐτὰ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Βουλγαρίας.

Ἐκεῖνος ποῦ σ' αὐτὰ τὰ χρόνια διαδραμάτισε τὸν πρῶτο ρόλο καὶ δείχνει πῶς κληρονόμησε τίς φιλοδοξίες τοῦ Θεόδωρου 168, εἶναι ὁ ἀνεπιός του Μιχαὴλ (β') Κομνηνός Δούκας 255, αὐτὸς ποῦ σὲ μικρῇ ἡλικία παραγκωνίστηκε ἀπ' τὸ θεῖο του κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του²⁰⁸.

VII

Ἡ κατάσταση τῶν δυνάμεων στὴ Βαλκανικὴ μετὰ τὴ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας, ἐφτάχρονη αἰχμαλωσία τοῦ Θεόδωρου 168 στὴ Βουλγαρία (1230 - 1237), ἔρωτας καὶ γάμος τοῦ Ἰωάννη - Ἀσάν II μὲ τὴν Εἰρήνη Ἀγγ. Δούκ. Κομν. 248, κόρη τοῦ Θεόδωρου 168 καὶ ἀπολευτέρωσή του, ὁ Θεόδωρος 168 κύριος τῆς Θεσσαλονίκης, ἀναγόρευση τοῦ γιοῦ του Ἰωάννη Ἀγγ. Δούκ. Κομν. 247 ὡς αὐτοκράτορα, ἐξορία τοῦ Μανουὴλ Δούκ. Κομν. Ἀγγ. 169 στὴν Ἀττάλεια καὶ προσφυγὴ του στὸν Ἰωάννη (γ') Δούκ. Βατ. 274, ἐπάνοδος του στὴ Θεσσαλία καὶ σχηματισμὸς μιᾶς προσωπικῆς του διοίκησης, συμφιλίωση καὶ συνασπισμὸς τῶν τριῶν ἀδελφῶν Θεόδωρου 168, Μανουὴλ 169 καὶ Κωνσταντίνου 170 (1238), θάνατος Μανουὴλ 169 (1241), κύριος τῶν κτήσεών του ὁ ἀνεπιός του Μιχαὴλ (β') Κομν. Δούκ. 255, θάνατος Ἰωάννη - Ἀσάν II (1241), ἀκμὴ τοῦ ἑλλ. κράτους τῆς Νίκαιας, πρόσκληση καὶ μετάβαση τοῦ Θεόδωρου 168 στὴ Νίκαια, ἐκστρατεία τοῦ Ἰωάννη (γ') Δούκ. Βατ. 274 ἐναντίον τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, ἠθικὴ ὑποταγὴ τοῦ Ἰωάννη Ἀγγ. Δούκ. Κομν. 247 καὶ ἀπόθεση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τίτλου ἐναντι τοῦ τίτλου τοῦ δ ε σ π ὅ τ ο υ (1242).

Ἡ κατάσταση μετὰ τὴ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας εἶχε τὴν ἐξῆς πολιτικὴ

206. Γ. Ακροπολίτης, εκδ. Bonn, σ. 46, καὶ εκδ. Heisenberg, σ. 42.

207. Βλ. D. M. Nicol. The Despotate of Epiros, σ. 111.

διαμόρφωση.

Ο Ίωάννης - Ασάν II τῆς Βουλγαρίας μπορούσε νά μιλή γιά τόν ἑαυτό του μέ αὐτόν ἐδῶ τόν τρόπο, ὅπως φαίνεται ἀπό μιὰ ἐπιγραφή πάνω σέ ἄσπρη μαρμάρινη στήλη τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων στό Τίρνοβο: « Ἐγὼ ὁ Ίωάννης - Ασάν, πιστός ἐν Χριστῷ τσάρος καί αὐτοκράτορας τῶν Βουλγάρων, γιὸς τοῦ παλιοῦ τσάρου Ασάν, στό δωδέκατο ἔτος τῆς βασιλείας μου, ἐξεστράτευσα ἐναντίον τῆς Ρωμανίας, νίκησα τὸ στρατὸ τῶν Ἑλλήνων, συνέλαβα αἰχμάλωτο τὸν ἴδιο τὸν αὐτοκράτορα Θεόδωρο Κομνηνὸ μέ ὄλους του τοὺς εὐγενεῖς καί κατάχτησα ὅλες τίς χώρες του ἀπ' τὴν Ἀδριανούπολη μέχρι τὸ Δυρράχιο, τίς περιοχές δηλ. τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἀλβανῶν καί τῶν Σέρβων. Οἱ Φράγκοι διατηροῦν μόνο τίς γύρω ἀπ' τὴν ΚΠολη πόλεις καί ἔχουν γίνει ὑπήκοοι τῆς δύναμης τοῦ μεγαλείου μου, καθὼς δὲν ἔχουν ἄλλον ἀπὸ ἐμέ βασιλέα καί καθὼς δὲν ὑπάρχουν παρὰ μόνο χάρη σέ μένα»²⁰⁹.

Ἐπίσης, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ ἓνα χάρτη, πού ὁ Ασάν II ἔδωσε στοὺς ἐμπόρους τῆς Ραγούζας γιά τὴν ἄσκησι τῆς ἐμπορίας τους στὶς περιοχές του, ὅλη ἡ Θράκη καί σχεδὸν ὅλη ἡ Μακεδονία καί ἡ Σερβία καί φυσικὰ ὅλη ἡ Βουλγαρία βρίσκονταν κάτω ἀπ' τὴν κυριαρχία του²¹⁰. Τὸ μεγάλο ὄνειρο μιᾶς βουλγαροβυζαντινῆς αὐτοκρατορίας φαινόταν πῶς θὰ πραγματοποιηθῆ σ' αὐτὴ τὴν περίστασι, παρὰ σέ κάθε ἄλλη ἐποχὴ.

Καί οἱ μεγάλες καί ἡχηρὲς ὑποσχέσεις τοῦ νέου Λατίνου συναυτοκράτορα τῆς ΚΠολης Ἰωάννη de Brienne πῶς θὰ ἐπαναχτήσῃ ὅλα τὰ ἐδάφη τῆς Λατ. αὐτοκρατορίας μέχρι τὸ Διδυμότειχο καί τὴν Ἀδριανούπολη, ἔσβησαν πρὶν ἀκόμη ἔλθῃ στὴν ΚΠολη καί ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντά του.

Ὁ Ἀλέξιος ὁ Σλάβος, ὁ ποτὲ δεσπότης τοῦ Μελενίκου, καταβλήθηκε καθὼς φαίνεται ἀπ' τὸν πρωτεξάδελφό του Ασάν II, καί τελείωσε τίς μέρες του στὴν αὐλὴ τοῦ τσάρου στό Τίρνοβο, ὡς «στόλνικος τοῦ τσάρου». Τὰ δυτικά σύνορα τοῦ Ασάν II ἐξασφαλίστηκαν, καθὼς ὁ νέος βασιλέας τῆς Σερβίας Στέφανος IV Vladislav Ἁγγ. Κομν. Δούκ. Νεμάνια 332 (1234 - 1243), ὁ ἀδελφὸς καί διάδοχος τοῦ Στέφανου III Radoslav Δούκα Νεμάνια 331 (1228 - 1233), παντρεύτηκε μιὰ ἀπ' τίς κόρες τοῦ Βούλγαρου τσάρου²¹¹.

Χάρη στὴ νόθο κόρη τοῦ Ασάν II, τὴ Μαρία Beloslava, πού εἶχε παντρευτῆ,

208. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 12-14.

209. A. Pogodin, Ἱστορία τῆς Βουλγαρίας, St. Petersburg 1909 (ρωσικά), σ. 87· K. Jirecek, Geschichte der Bulgaren, σ. 251-52· A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 649.

210. Thalloczy, Jirecek καί Sufflay, Acta et Diplomata Albaniae, τ. I, σ. 50-1.

211. TT, Urkunden, τ. II, σ. 267-68· K. Jirecek, Geschichte der Bulgaren, σ. 251. Τὸ πῶς ὁ Ἀλέξιος ὁ Σλάβος τελείωσε τίς μέρες του στὴν αὐλὴ τοῦ Ασάν II, ἀποδεικνύεται ἀπ' τὴν ἐπιγραφή ἐνὸς χρυσοῦ δακτυλίου πού βρέθηκε στό Τίρνοβο· ἡ ἐπιγραφή λέει: Slav stolnik carev (=Σλάβος στόλνικος τοῦ τσάρου), βλ. Ivanov, Anneaux anciens bulgares et byzantins, Bulletin de la Société archéologique bulgare, τ. II (1911), fasc. I, σ. 6, καί Pl. I, fig. 4.

ο αδελφός του Θεόδωρου 168, ο δε σ π ό τ η ς Μανουήλ Δ.Κ. "Αγγ. 169, συνεχίστηκε η ύπαρξη του βασιλείου της Θεσσαλονίκης. Αυτός ο πρίγκιπας, που στο πλευρό του αδελφού του Θεόδωρου 168 είχε πάρει μέρος στη μάχη της Κλοκοτινίτζας, πέτυχε να διαφύγει την αιχμαλωσία και να αποσυρθεί στη Θεσσαλονίκη, όπου ο πεθερός του του επέτρεψε μία κάποια ανεξάρτητη εξουσία, αν και καθώς παρασύρθηκε απ' τόν αδελφό του, είχε σηκώσει τα όπλα έναντιόν του.

Οί άρχές που ένέπνεαν τή βασιλεία στο Θεόδωρο 168, βρήκαν μία ώχρη άναβίωση στο πρόσωπο του Μανουήλ 169, καθώς αισθανόταν ασφάλεια στο πλευρό της Μαρίας Beloslava: αλλά τó μέρος αυτό της ιστορίας θά έξετάσωμε στην άμέσως επόμενη προσωπογραφία²¹².

Γιά έφτά όλάκερα χρόνια ο Θεόδωρος 168 παράμεινε αιχμάλωτος στά χέρια του Άσάν ΙΙ στο Τίρνοβο. Επιτέλους όμως τó 1237 τó σκηνικό άλλαξε γι' αυτόν.

Ο Βούλγαρος βασιλέας έρωτεύτηκε τήν κόρη του Θεόδωρου 168, τήν Ειρήνην Άγγελίαν Δούκαιναν Κομνηνήν 248 που είχε κληρονομήσει απ' τή μητέρα της μερικά θέλγητρα της οικογένειας Πετραλίφα. Ο Ιωάννης - Άσάν ΙΙ είχε πρόσφατα χηρεύσει απ' τήν (πρώτη) γυναίκα του Μαρία που απ' τόν πατέρα της άνηκε στον ένδοξο οίκο των Άρπαδιδών της Ουγγαρίας και απ' τή μητέρα της στους de Courtenay, και έψαχνε για τήν άνεύρεση μιας δεύτερης συζύγου. Είχε προσωρινά διακόψει τις συμμαχικές του σχέσεις με τήν έλληνική αύλή της Νίκαιας, κατά τó θάνατο του Λατίνου συναυτοκράτορα της ΚΠολης Ιωάννη de Brienne (1228 - 1237), και δέν είχε ένδοιασμούς να συνδεθί με τήν ήγεμονική οικογένεια του άντιπάλου του βασιλείου της Θεσσαλονίκης. Υπήρχε ένα κανονικό εμπόδιο που ή νόθος κόρη του Μαρίας Beloslava είχε παντρευτή τó δε σ π ό τ η και ήδη βασιλέα Μανουήλ Δ.Κ. "Αγγ. 169, αλλά τó παράβλεψε, κ' έτσι ή Ειρήνη Άγγ. Δ.Κ. 248 έγινε δεύτερη νόμιμη σύζυγός του.

Αυτό, ήταν μία ιδεώδης λύση για τó Θεόδωρο 168: τó να εκμεταλλευτή τά θέλγητρα της μόνης άνύπαντρης νεαρής κόρης του, για να εξασφαλίση τήν εύνοια εκείνου που τόν είχε στα δεσμά, δέ δείχνει άλλο, παρά τó γόνιμο και άδίσταχτο πνεύμα του Θεόδωρου 168. Μόλις έγινε ο γάμος, πήρε τήν άμοιβή του. Τó 1237 έλευτερώθηκε απ' τó νέο γαμβρό του και πήρε τήν άδεια να άναχτήση τή Θεσσαλονίκη, καθώς και όσες έπαρχίες βρίσκονταν κάτω απ' τήν εξουσία της. "Αν ο Άσάν ΙΙ φανταζόταν πώς ή τύφλωση και ή έφτάχρονη αιχμαλωσία είχαν ανακόψει τήν άχαλίνωτη φιλοδοξία του πεθερού του, είχε άπατηθί και ύποτιμήσει τήν ένεργητικότητα και τήν πολυπραγμοσύνη του²¹³.

212. Γ. Άκροπολίτης, έκδ. Bonn, σ. 47, και έκδ. Heisenberg, σ. 43-4: Έφραιμιος, σ. 326-27, στίχ. 8111-122.

213. Γ. Άκροπολίτης, έκδ. Bonn, σ. 65, και έκδ. Heisenberg, σ. 60, όπου τρία άναφέρονται τέκνα απ' τήν ένωση Άσάν ΙΙ και Ειρήνης: Μιχαήλ Άσάν, Θεοδώρα και Μαρία (βλ.

Μόλις ο Θεόδωρος 168 ἐλευτερώθηκε πήρε τὸ δρόμο γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη. Καθὼς ὁ Ἀσάν II δὲν τοῦ εἶχε δώσει πολλοὺς συνοδοὺς καὶ ἀκολούθους, γιὰ νὰ μπορέσει μὲ αὐτοὺς νὰ προσβάλλῃ τὴ Θεσσαλονίκη, στὴν ὁποία βασιλεὺς ὁ ἀδελφός του Μανουήλ 169, μεταμφιέστηκε σὲ ζητιάνο, καὶ ἄγνωστος μῆκε ἀπ' τὴς πύλες τῆς πόλης καὶ ἀποκάλυψε τὴν ταυτότητά του σὲ κείνους ποὺ ἤθελε καὶ εἶχε εὐεργετήσει στὸν καιρὸ τῆς παντοδυναμίας του. Μὲ αὐτοὺς μαζί ὀργάνωσε μιὰ συνωμοσία κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἡ ὁποία κατὰληξε στὴν ἐκθρόνιση καὶ σύλληψή του.

Γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη ὁ Θεόδωρος 168 ἐγίνε κύριος τῆς Θεσσαλονίκης. Καθὼς ἦταν τυφλός, ἀρνήθηκε νὰ φορέσῃ τὸ στέμμα, ἀλλὰ περιέβαλε μὲ αὐτὸ τὸ κεφάλι τοῦ γιοῦ του Ἰωάννη Ἀγγελου Δούκα Κομνηνοῦ 247 καὶ στὰ πόδια του περιέδεσε τὰ αὐτοκρατορικά κόκκινα πέδιλα. Ὅρισε νὰ ὑπογράψῃ ὁ γιός του μὲ κ ι ν ν ἄ β α ρ η (= μελάνη κόκκινη), ὅπως οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, ἀλλὰ ἐπιφύλαξε στὸν ἑαυτὸ του τὴ διοίκηση τῶν κοινῶν, στὸ ὄνομα τοῦ γιοῦ του.

Ἐκκλησιαστικὴ στέψη, ὅπως ἐγίνε γιὰ τὸ Θεόδωρο 168, δὲν ἐγίνε γιὰ τὸν Ἰωάννη 247. Περιορίστηκαν σὲ μόνη τὴν ἀναγόρευση. Ὁ κακότυχος Μανουήλ Δ.Κ. Ἀγγ. 169 στάλθηκε ἐξόριστος στὴν Ἀττάλεια τῆς Μ. Ἀσίας, ἐνῶ ἡ σύζυγός του Μαρία Βελοσλαβα τιμητικὰ ὀδηγήθηκε στὸν πατέρα τῆς. Σύμφωνα μὲ ὅσα μᾶς λέει ὁ Ἀκροπολίτης, «ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II πιὸ πολὺ ἀγαποῦσε τὸν πεθερὸ του Θεόδωρο 168 ἀπ' τὸ γαμβρό του Μανουήλ 169, γιὰτὶ ὑπεραγαποῦσε τὴ γυναίκα του Εἰρήνην 248, ὄχι πιὸ λίγο ἀπὸ ὅσο ὁ Ἀντώνιος τὴν Κλεοπάτρα»²¹⁴.

Ὁ Μανουήλ 169 ποὺ στὴν Ἀττάλεια στάλθηκε μὲ συνοδία μέσα σ' ἓνα πλοιάριο γιὰ νὰ εἶναι βέβαιο πῶς δὲ θὰ ἄλλαζε δρόμο, ἐκεῖ ποὺ ἔφτασε, δὲ σκεφτόταν ἄλλο, παρά πῶς νὰ ἐκδικηθῇ γι' αὐτὰ ποὺ ἔπαθε. Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ καταφύγῃ σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν ἀντίπαλο τῶν Ἀγγελοκομνηνοδουκῶν, τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274.

Στάθηκε εὐτυχής ποὺ οἱ Τουρκικὲς ἀρχές, ἂν καὶ εὐνοϊκὰ διατεθειμένες πρὸς τὸ Θεόδωρο 168, ὄχι μόνο τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ πάῃ στὴν αὐλὴ τῆς Νίκαιας, ἀλλὰ τοῦ ἔδωσαν καὶ τὰ μεταφορικά μέσα. Ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 ἐπιφύλαξε μιὰ θερμὴ ὑποδοχὴ στὸ θεῖο του Μανουήλ 169, ἓνα πρωτεξάδελφο τῆς μητέρας του, ποὺ ἄλλοτε εἶχε τιμηθῆ μὲ τὸν τίτλο τοῦ δεσποτοῦ, καὶ σύντομα τὸν ἐφοδίασε μὲ χρήματα καὶ μὲ ἕξι ἐπανδρωμένα πλοῖα, γιὰ νὰ γυρίσῃ στὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ προηγουμένως, ὡς ἓνας ἄνθρωπος συνेतός, σοφός καὶ διορατικός, τὸν ὑποχρέωσε νὰ δώσῃ φριχτοὺς ὅρκους

ἀνωτέρω, ὑ. 179), ἐνῶ ὁ Ἐφραίμιος, σ. 337, στίχ. 8390, δίνει τὰ ὀνόματα: Ἀννα, Μιχαὴλ καὶ Μαρία, μὲ διαφορά ἀπ' τὰ ὀνόματα ποὺ εἶναι, σ. 335, στίχ. 8338: Μιχαὴλ, Μαρία καὶ Θεοδώρα.

214. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 65-6, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 61-2: Ἐφραίμιος, σ. 335-36, στίχ. 8339-353.

πώς θα παραμείνη ένας πιστός ύποτελής του.

Ενωρίς τὸ 1239 ὁ Μανουήλ 169 μὲ τὰ ἕξι πλοῖα τοῦ αὐτοκράτορα διάπλευσε τὸ Αἰγαῖο καὶ ἀποβιβάστηκε στὸν κόλπο τοῦ Βόλου.

Καθὼς ἴσως θὰ ἔτυχε ὑποσπῆριξης ἀπ' τὸν ἐπιτόπιο κυβερνήτη Κωνσταντῖνο Κομνηνὸ Μαλιασινὸ Δούκα Βρυέννιο (Ἰ. Ἀγγελο) ποῦ εἶχε παντρευτῆ τὴ Μαρία Ἰ. Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δοῦκαινα 254, κόρη τοῦ ἑτεροθαλῆ ἀδελφοῦ τοῦ Μιχαήλ (α΄) 174, ἐγκατάστησε τὸ ἀρχηγεῖο του στὴ Δημητριάδα καὶ μέσα σὲ λίγο διάστημα πέτυχε μὲ ὑποσχέσεις καὶ χρήματα νὰ σχηματίσῃ ἓνα ὄχι πολυάριθμο στράτευμα καὶ μὲ αὐτὸ νὰ γίνῃ γρήγορα κύριος τῶν Φαρσάλων, τῆς Λάρισας καὶ τοῦ Πλαταμῶνα στὴν κεντρικὴ Θεσσαλία. Αὐτὴ ἡ ἀπρόοπτη στροφὴ τῶν πραγμάτων ἀνάντησε τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Θεόδωρου 168.

Γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατάσταση ποῦ δημιουργήθηκε ἢ ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἓνα ἐμφύλιο πόλεμο μὲ τὸν ἀδελφὸ του ἢ νὰ τὸν καθουχάσῃ μὲ παραχωρήσεις.

Τελικὰ, πρῶτος ὁ Μανουήλ 169 πῆρε τὴν ἀπόφαση καὶ ἄρχισε διαπραγματεύσεις. Μία συνθήκη ὑπογράφηκε καὶ οἱ τρεῖς ἀμφιθαλεῖς ἀδελφοί, Θεόδωρος 168, Μανουήλ 169 καὶ Κωνσταντῖνος 170, ἀπέτελεσαν μιὰ ἔνωση. Ὁ Μανουήλ 169 μὲ δυσκολία πείστηκε ἢ καλύτερα ἐξαναγκάστηκε ἀπ' τοὺς ἀδελφοὺς του νὰ καταπατήσῃ τοὺς ὄρκους ὑποτελείας ποῦ εἶχε δώσει στὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274 καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ διαμοιράστηκαν τὶς εὐθύνες τῆς διοίκησης.

Ὁ Μανουήλ 169, μαζί ἴσως μὲ τὸν Κωνσταντῖνο 170, κράτησε τὴ Θεσσαλία, ἐνῶ ὁ Θεόδωρος 168 περιορίστηκε στὴν κυριότητα τοῦ φρουρίου τῶν Βοδενῶν (Ἐδέσσης), τῆς Σταριδόλας καὶ τοῦ Ὀστρόβου, δυτικὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ Μανουήλ 169 νὰ ἐκδικηθῆ τὸν ἀδελφὸ του Θεόδωρο 168 ἔσβησε, κ' ἔτσι τὰ πλοῖα καὶ τὰ χρήματα ποῦ εἶχε φέρεῖ ἀπ' τὴ Νίκαια πῆγαν πρὸς ὄφελος τῶν Ἀγγελοκομνηνοδουκῶν.

Ὁ Ἰωάννης Ἰ. Ἀγγ. Δ.Κ. 247 ἐξακολουθοῦσε νὰ φέρῃ τὸν τίτλο, ἂν ὄχι καὶ τὴν ἐξουσία, τοῦ αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων, ἐκτελώνοντας πιστὰ τὶς ὁδηγίες, ἐντολὰς καὶ ἐπιθυμίες τοῦ πατέρα του. Καὶ σὰν μέτρο ἀσφαλείας ὁ Θεόδωρος 168 καὶ ὁ Μανουήλ 169 εἶχαν συνάψει συμμαχίες μὲ τὸν πρίγκιπα τοῦ Μορέα Geoffroy II de Villehardouin (1229 - 1246)²¹⁵.

215. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηθ, σ. 66-7, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 61-2· Ἐφραίμιος, σ. 336, στίχ. 8354-369. Ἡ Σταριδόλα ταυτίζεται ἀπ' τὸν Leake, *Travels in Northern Greece*, τ. I, σ. 311-12, μὲ τὴν ὁδὸ τοῦ Sarigol στὰ βόρεια τῆς Κοζάνης. Γιὰ τὴν κυριότητα τῶν τριῶν μακεδονικῶν θέσεων ἀπ' τὸ Θεόδωρο 168 μᾶς λέει ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηθ, σ. 91: τοὺς δὲ Βοδηνούς καὶ Σταριδόλα Στρόβον τε καὶ τὰ περὶ ταῦτα ὁ τοῦ Δημητρίου πατρὸς τοῦ Μιχαήλ (β΄) 225) δὲ θεῖος ὁ Ἰ. Ἀγγελος κατεῖχε Θεόδωρος. Τὸ πὼς ὁ Μανουήλ 169, ἀμφιθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Θεόδωρου 168, ἦταν θεῖος τοῦ Ἰωάννη (γ΄) Δούκ. Βατ. 274 ὡς πρωτεξάδελφος τῆς μητέρας αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 75. Γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Κομνηνὸ Μαλιασινὸ Δούκα Βρυέννιο (Ἰ. Ἀγγελο) καὶ τὸ γάμο του μὲ τὴ Μαρία Ἰ. Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δοῦκαινα 254, βλ. προσωπογραφία Μιχαήλ (α΄) 174, ὑ. 55.

Ο Μανουήλ 169 είχε αναγνωρίσει τους Βενετούς βαρώνους της Εύβοιας, και μπορεί κανείς να πη πώς ήταν μία πετυχημένη ενέργεια, γιατί λίγο αργότερα ένας απ' τους τριτημόριους της Εύβοιας, ο Γουλιέλμος da Verona είχε αποκτήσει κάποιους σκιάδεις τίτλους πάνω στο βασιλικό θρόνο της Θεσσαλονίκης, καθώς είχε παντρευτεί την Ἑλένη, μία άνεψιά του μακαρίτη βασιλέα της Θεσσαλονίκης Δημήτριου του Montferrat, και οι αξιώσεις του αυτές είχαν αναγνωριστή απ' τὸν ὀνομαστικό ἐπικυρίαρχο, τὸ Λατίνο αὐτοκράτορα της ΚΠολης Βαλδουίνο II de Courtenay, χωρίς βέβαια ποτέ οι πλατωνικές αυτές αξιώσεις να πραγματοποιηθούν.

Ἡ ἔνωση τῶν τριῶν Ἀγγελοκομνηνοδοικῶν ἀδελφῶν ἔπρεπε νὰ ἐξουδετερώσῃ ἢ νὰ συμβιβάσῃ αὐτοὺς ποὺ εἶχαν ἀξιώσεις πάνω στὸ τέως λατινικὸ «βασιλεῖο τῆς Θεσσαλονίκης». Δὲν περιελάμβανε τὸ Μιχαήλ (β΄) (Ἰ Ἀγγελον) Κομνηνὸν Δούκαν 255 τῆς Ἡπείρου.

Ὁ Μιχαήλ (β΄) 255 συνέχιζε τὴ δική του πολιτική, καὶ ἐνῶν οἱ θεῖοι του διαπραγματεύονταν μεταξύ τους καὶ ἔκλειναν συμμαχίες μὲ τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς Βενετούς, ἐκεῖνος ἀνανέωνε τὴν παλιὰ φιλία τῆς Ἡπείρου μὲ τὸν πανίσχυρο ἐχτρὸ τῆς Λατ. αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης· τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1239 ἔστειλε πρέσβεις στὴν αὐλή τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου II de Hohenstaufen. Οἱ ἄλλες ἀνάγκες τῆς Φρειδερίκου II τὸν ὑποχρέωσαν νὰ ἐγκαταλείψῃ κάθε ἰδέα ἱμπεριαλιστικῆς ἐπέκτασης. Καὶ τὸν Αὐγούστο τοῦ ἴδιου χρόνου (1239) ἐπέστρεψε στὸν οἶκο τῶν μαρκησίων τοῦ Montferrat τὸν τίτλο τοῦ «βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης» ποὺ τοῦ εἶχε κληροδοτήσει ὁ Δημήτριος τοῦ Montferrat. Ὁ σκοπὸς τῆς πρεσβείας τοῦ Μιχαήλ (β΄) 255 πρὸς τὸν Φρειδερίκο II δὲν εἶναι γνωστός, ἀλλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ συμπεράνῃ πὼς δὲ ζητοῦσε ἄλλο παρὰ βοήθεια ἐναντίον τῶν τριῶν θεῶν του καὶ συμμαχῶν ποὺ συσπειρώθηκαν κάτω ἀπ' τὴ Θεσσαλονικὴ²¹⁶.

Τὸ 1241 εἶναι ἄξονας στροφῆς στὴν ἱστορία τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες τῆς δυτικῆς μοίρας (Θεσσαλονίκης) καὶ ἀνατολικῆς μοίρας (Νικαίας), γιατί τότε συνέβη ὁ θάνατος ὀχι μόνο τοῦ Μανουήλ Δ.Κ. Ἰ Ἀγγ. 169 ποὺ ἔκανε ὄ,τι μπόρεσε γιὰ νὰ τὰ ἔχῃ καλὰ μὲ τὸν Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰσχυροῦ βασιλέα τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννη - Ἀσάν II ποὺ ἀπ' τὸ 1230 ἦταν ὁ πραγματικὸς προστάτης τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀπ' τὸ 1237 ὁ πιὸ σοβαρὸς ὑποστηρικτῆς τοῦ Θεόδωρου 168.

Τὰ ἐδάφη τοῦ Μανουήλ 169 στὴ Θεσσαλία πέρασαν ἀμέσως στὰ χέρια τοῦ Μιχαήλ (β΄) 255. Δὲν ὑπάρχει ἔνδειξη πὼς ὁ Μανουήλ 169 τὰ κληροδότησε στὸν ἀνεψιὸ του καὶ εἶναι λογικὸ νὰ δεχτοῦμε πὼς ὁ Κωνσταντῖνος 170 εἶχε

216. Γιὰ τὸ Γουλιέλμο da Verona, βλ. W. Miller, Ἰστορία τῆς Φραγκοκρατίας στὴν Ἑλλάδα, μετάφρ. Ἰ Ἀγγ. Φουριώτη, Ἀθήνα 1960, σ. 151. Γιὰ τὴν πρεσβεία τοῦ Μιχαήλ (β΄) 255 στὸ Φρειδερίκο II, βλ. Huillard-Bréholles, Historia Diplomatica Friderici Secundi, vol. V, σ. 586, 630. Γιὰ τὴν ἀπονομή τοῦ τίτλου τοῦ «βασιλέως Θεσσαλονίκης» στὸ Φρειδερίκο II, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 74 καὶ 190.

πιό μεγάλα δικαιώματα πάνω στην κληρονομιά. Φαίνεται όμως πώς ο Μιχαήλ (β') 255 άρπαξε την ευκαιρία να βαδίσει στη Θεσσαλία και να επιβληθεί ως κύριος της περιοχής, πριν η ό Θεόδωρος 168 ή ο Κωνσταντίνος 170 εύρουν τó χρόνο να του άντισταθοϋν.

Έτσι ó 'Ιωάννης 'Αγγ. Δ.Κ. 247, έμεινε κύριος ένός βασιλείου, αύτου τής Θεσσαλονίκης, άκόμη πιό μικροϋ, γιατί ή επικράτεια του πρωτεξαδέλφου του Μιχαήλ (β') 255 καμιά έξάρτηση δέν είχε άπ' τή Θεσσαλονίκη.

Ο θάνατος του 'Ιωάννη - Ασάν ΙΙ έφερε στο θρόνο τής Βουλγαρίας τó γιό που είχε άποχτήσει άπ' τή Μαρία τής Ούγγαρίας, τόν Κολιμάν Ι (1241 - 1246), που είχε μιά ήλικία έπτά χρονώ. Πρώτη ένέργεια του Κολιμάν Ι ή καλύτερα τής κυβέρνησής του ήταν να ύποβάλη τήν έκφραση του σεβασμοϋ του στον αύτοκράτορα 'Ιωάννη (γ') Δ.Β. 274.

Η Λατ. αύτοκρατορία τής ΚΠολης πέρασε άπ' τó 1240 στο Βαλδουίνο ΙΙ, ήγεμόνα μεγαλύτερο βέβαια στην ήλικία άπ' τόν Κολιμάν Ι, αλλά όχι και πολύ πιό ίκανό άπ' αύτόν, που σέ λίγο ύποχρεώθηκε να πουλήση ό,τι είχε, για να κρατήσει τήν κλονιζόμενη θέση του πίσω άπ' τά τείχη τής ΚΠολης. Ούτε οί Βούλγαροι ούτε οί Λατίνοι μπορούσαν να άπειλήσουν τήν κυριαρχία του 'Ιωάννη (γ') Δ.Β. 274 ή και να φτάσουν τή σπουδαιότητα τής αύτοκρατορίας του.

Μέ τις δικές του προσπάθειες άπ' τή μιά μεριά, μέ τις άτυχίες τών άλλων άπ' τήν άλλη μεριά, ó 'Ιωάννης (γ') Δ.Β. 274 είχε ύψωθή σέ θέση περιβλεπτη. Η άπόδοση του Βυζαντίου στους 'Ελληνες τής Ανατολής φαινόταν να είναι κοντά. Έπρεπε όμως προηγουμένως να ρυθμιστοϋν οί άνταγωνισμοί άνάμεσα στους 'Ελληνες. Ο άνταγωνισμός τών δυό άνεξάρτητων κρατών, που ως τώρα είχε περιοριστή σέ λόγια, ξέσπασε ήδη σέ πόλεμο. Οί έκστρατείες τής Νίκαιας κατά τών 'Ελλήνων τής Δύσης, έξάντλησαν τούς πόρους και τήν ενεργητικότητα και τών δυό έλληνικών κρατών²¹⁷.

Τήν πρωτοβουλία για τήν επίθεση πήρε ó 'Ιωάννης (γ') Δ.Β. 274. Ο χρόνος είχε ώριμάσει για να τεθῆ τέρμα στις άξιώσεις του βασιλείου τής Θεσσαλονίκης και ήταν άπαραίτητο να ανασταλή κάθε προσπάθεια τών δυτικών 'Ελλήνων για να έπωφεληθοϋν άπ' τήν άδυναμία τής Βουλγαρίας και τής ΚΠολης.

Όσο διάστημα ó Μανουήλ Δ.Κ. 'Αγγ. 169 κατείχε τó θρόνο τής Θεσσαλονίκης κάποιος συμβιβασμός άνάμεσα δυτικών και ανατολικών 'Ελλήνων φαινόταν δυνατός. Άλλά ó άνεμισός και διάδοχός του 'Ιωάννης

217. Γ. Άκροπολίτης, έκδ. Bonn, σ. 67-9, και έκδ. Heisenberg, σ. 62-64· Έφραιμιοσ, σ. 336-37, στίχ. 8370-398· Aubry de Trois-Fontaines, MGH, Scriptores 23 (1874), σ. 950. Πρβλ. Α. Μηλιαράκης, Νίκαια - Ήπειρος, σ. 333, 335-37, 388-89· J. Longnon, L'Empire latin de Const/nople, σ. 182-83: θάνατος του 'Ιωάννη - Ασάν ΙΙ στις άρχές του καλοκαιριού του 1241.

Ἄγγ. Δ.Κ. 247 εἶχε πιὸ ἐξαλλες ιδέες γιὰ τὴν ιδιότητά του στὴ Θεσσαλονίκη, ἐμπνευσμένες ἀσφαλῶς ἀπ' τὸν πατέρα του.

Ὁ Ἰωάννης 247, μιὰ φύση θρησκευτική, δὲν ἐπιθυμοῦσε ἄλλο παρὰ νὰ μπῆ σ' ἓνα μοναστήρι καὶ νὰ καταλύσῃ ἐκεῖ τις μέρες του. Ἀλλὰ ὁ πατέρας του Θεόδωρος 168 ποὺ τὸν εἶχε ἀνεβάσει στὸ θρόνο, ὑποκαίοντας τὸ θρησκευτικὸ του ζῆλο, ἐντεχνα τοῦ εἶχε ἐμπνεύσει τὴν πεποίθησιν πὼς τὸ στέμμα ἦταν ἓνα δῶρο τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ πρόσωπό του καὶ πὼς αὐτὸς ἦταν ὁ γνήσιος αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων, ὡς ἓνας ὁμώνυμος ἐγγονος τοῦ σε β ο σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ Ἰωάννη Δ. 90, ὡς ἓνας δισέγγονος τῆς Θεοδώρας Κ. 38 καὶ ὡς ἓνας τρισέγγονος τοῦ μεγάλου βασιλέα Ἀλέξιου (α') Κ. 15, τοῦ ἐνδοξοῦ ἰδρυτῆ τῆς περιώνυμης δυναστείας τῶν Κομνηνῶν.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης 247 ἦταν βέβαια ἓνας μυστικοπαθὴς καὶ καθόλου ἓνας στρατιωτικὸς ἄντρας, ἀλλὰ ἡ πολιτικὴ του καθοδηγοῦνταν ἀπ' τὸν πατέρα του, τοῦ ὁποῖου οἱ φιλοδοξίες καὶ τὸ δαιμόνιο πνεῦμα ἦσαν πολὺ γνωστά, καὶ δὲν μπορούσε νὰ ἀγνοηθοῦν. Κάτω ἀπ' τὴν καθοδήγησιν τοῦ Θεόδωρου 168 τὸ βασιλεῖο τῆς Θεσσαλονίκης ἀποτελοῦσε σοβαρὴ ἐνόχλησιν καὶ κίνδυνον γιὰ τὸ νόμιμο αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274. Ἄν ἦταν δυνατὸν νὰ ἀπομακρυνθῆ ὁ πατέρας του, ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. Δ.Κ. 247 εὐκόλα θὰ μπορούσε νὰ ἔλθῃ σὲ συνεννόησιν μὲ τὴν αὐλὴ τῆς Νίκαιας, κι ὁ Ἰωάννης (γ') 274 ἀποφάσισε νὰ ἀποπειραθῆ αὐτὸ τὸ ἐπίτευγμα μὲ ἓνα τέχνασμα ἀντάξιον καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεόδωρου 168.

Τὸ 1241 ὁ Θεόδωρος 168 ἔλαβε μιὰ ἐγκάρδια πρόσκλησιν νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν αὐλὴ τῆς Νίκαιας. Ἄν καὶ ἐκεῖνος ἦταν ἓνας δαιμόνιος ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἔκανε κάτι, χωρὶς νὰ τὸ καλομελετήσῃ, ἔπεσε στὴν παγίδα, καθὼς δὲν πρόβλεψε αὐτὰ ποὺ ἐπακολούθησαν. Ὁ αὐτοκράτορας ἦταν ἐνθουσιασμένος ποὺ δέχτηκε στὴν αὐλὴ του ἓνα τόσο διάσημο ἄνθρωπο καὶ φυσικὰ δὲν ἦταν διατεθειμένος νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ φύγῃ. Τὸν περιποιόταν μὲ κάθε μέσο, τὸν προσαγόρευε θεῖο, ὅπως στὴν πραγματικότητά ἦταν ἓνας ἀνεπιφύου του ἀπὸ πρωτεξαδέλφου, ἔτρωγαν μαζὶ στὸ αὐτοκρατορικὸ τραπέζι, καὶ αὐτὰ ὡς ποὺ νὰ συμπληρωθοῦν οἱ ἐτοιμασίες γιὰ μιὰ ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης²¹⁸.

Ἄν ἦσαν ἔτοιμα στὶς ἀρχὲς τοῦ 1242. Τὴν ἀνοιξὴ αὐτοῦ τοῦ χρόνου, ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 πέρασε τὸν Ἑλλήσποντο, ἔχοντας μαζὶ του καὶ τὸ Θεόδωρο 168.

Ἡ ἐκστρατεία εἶχε σχεδιαστῆ μὲ κάθε φροντίδα καὶ ὁ στρατὸς του, ἐνισχυμένος ἀπὸ ἓνα ἀξιόμαχο σῶμα Κομνηνῶν, ἀγριῶν στὰ ἦθη, ποὺ

218. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 69-70, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 64-6 Ἐφραίμιος, σ. 337-38, στίχ. 8399-406. Καὶ τὰ νομίσματα ποὺ εἶχε κόψει ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. Δ.Κ. 247 ρίχνουν ἓνα ἐνδιαφέρον φῶς πάνω στὶς ἀντιλήψεις ποὺ εἶχε ὡς θεόπεμπτο αὐτοκράτορα, βλ. Τ. Bertelé, *L'Imperatore alato nella Numismatica Bizantina*, Collana di Studi Numismatici, Rome 1951.

τελευταία είχε αποσπάσει ἀπ' τοὺς Λατίνους²¹⁹, διοικοῦνταν ἀπὸ ἐξαιρετικές προσωπικότητες τῆς αὐλῆς τῆς Νίκαιας. Ἀνάμεσά τους ἦσαν ὁ Δημήτριος Τορνίκης Κομνηνός 302 ποὺ ἐκτελοῦσε χρέη μεσάζοντος καὶ διοικοῦσε τὰ κοινά (= πρωθυπουργός)²²⁰, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος Κομνηνός 346, ὁ μέγας δομέστικος²²¹, ὁ πρωτοβεστιάριος Ἀλέξιος Ραοῦλ²²² ποὺ εἶχε παντρευτὴ τὴν Ἀνώνυμη Δούκαιναν Βατατζίναν 339, κόρην τοῦ Ἀνώνυμου Δούκα Βατάτζη 273, ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274²²³, ὁ ἐπιτήρης τραπέζης Νικηφόρος Ταρχανειώτης²²⁴ ποὺ εἶχε παντρευτὴ τὴ Μαρία (ὡς μοναχὴν Μάρθαν) Παλαιολογίναν Κομνηνὴν 430²²⁵, ὁ μέγας χαρτουλάριος Ἰωάννης Πετραλίφας²²⁶, ὁ πρωτοσέβαστος Θεόδωρος Κοντοστέφανος²²⁷, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου Μανουὴλ Κοντοφρὲ²²⁸ καὶ «ἄλλοι ὄχι λίγοι ἀπ' τὴν τάξη τῶν ἐπιφανῶν»²²⁹.

Ὁ στόλος ὑπὸ τὸν Κοντοφρὲ ἐπλεε κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς, ἐνῶ ὁ στρατὸς βάδιζε, διασχίζοντας τὴ Θράκη καὶ τὴν Ἀνατολ. Μακεδονία. Καθὼς περνοῦσε ἀπ' τὴ Χριστοῦπολη (σημ. Καβάλα), πάνω ἀπ' τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα, συνάντησε τὸ φρούριο τῆς Ρεντίνας, ποὺ κατεχόταν ἀπὸ τμημα στρατοῦ τοῦ Ἰωάννη 247. Ἀλλὰ ἡ φρουρὰ τὸ ἐγκατάλειψε καὶ ἐφυγε, χωρὶς νὰ περιμένῃ τὴν ἐπίθεσιν.

Ὁ δρόμος πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη ἦταν ἀνοιχτὸς καὶ ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 βάδισε πρὸς τὰ περιχώρα τῆς πόλης. Ὁ στρατὸς του δὲν εἶχε τὰ κατάλληλα μηχανήματα γιὰ νὰ κἀνῃ μιὰ ἐξόρμησιν πρὸς τὰ τείχη τῆς πόλης,

219. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 70.

220. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 100.

221. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71. Εἶναι ὁ πατέρας τοῦ μετέπειτα αὐτοκράτορα Μιχαὴλ (η') Παλαιολόγου 428.

222. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71. Βλ. καὶ S. Fassoulakis, *The byzantine family of Raoul*, ἀριθ. 5, σ. 15-6.

223. Βλ. S. Fassoulakis, ἐνθ' ἄνωτ., καὶ D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 73, σ. 109, καθὼς καὶ προσωπογραφίαν Ἀνώνυμης Δούκαινας Ἀγγελίνας 190, ὑ. 19.

224. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71.

225. Av. Paradorulos, *Genealogie der Palaiologen*, ἀριθ. 22, σ. 13-4· R. Guiland, *Le primicier*, *REB* 14 (1956), σ. 150. Ἡ Μαρία (ὡς μοναχὴ Μάρθα) Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 430 ἦταν κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Παλαιολόγου Δούκα Κομνηνοῦ 346 καὶ ἀμφιθαλῆς ἀδελφὴ τοῦ Μιχαὴλ (η') Δούκα Ἀγγελου Κομνηνοῦ Παλαιολόγου 428.

226. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71, βλ. καὶ αὐτόθι, σ. 42 καὶ 63, ὅπου καὶ τὸ βαπτιστικὸ τοῦ ὀνομα Ἰωάννης, καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 20 καὶ 99. Ὁ Ἰωάννης Πετραλίφας ἦταν γυναικᾶ-δελφὸς τοῦ Θεόδωρου 168.

227. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71, βλ. καὶ αὐτόθι, σ. 94, ὅπου καὶ τὸ βαπτιστικὸ τοῦ ὀνομα Θεόδωρος.

228. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71, βλ. καὶ αὐτόθι, σ. 64, ὅπου ὁ Μ. Κοντοφρὲ χαρακτηρίζεται ὡς «ἀνὴρ γενναῖος τὴν χεῖρα καὶ ἄρην πνέων κατὰ τε θάλασσαν καὶ ξηρὰν».

229. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71.

γι' αυτό και στρατοπέδευσε σ' ένα τοπίο, τὸν κ ἤ π ο ν τ ο ὕ Π ρ ο β α τ ᾱ, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη, καὶ οἱ στρατιῶτες του καὶ ἰδιαίτερα οἱ Κουμάνοι, ἔκαναν διάφορες ἐπιδρομὲς καὶ λεηλατοῦσαν τὶς γύρω περιοχές²³⁰.

Οἱ ὑπερασπιστὲς τῆς πόλης ἔδειξαν ἄρκετὸ θάρρος καὶ σθεναρὸ πνεῦμα ἀντίστασης καὶ κάνοντας ἐξόδους ἐπετίθενταν κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Ἡ Θεσσαλονίκη ἔπρεπε στενά νὰ περικυκλωθῆ γιὰ νὰ παραδοθῆ. Δὲν πέρασαν πολλὲς μέρες ἀπ' τὴν ἀφιξη τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τοῦ στρατοῦ του στὴ Θεσσαλονίκη, ὅταν ἐλήφθησαν εἰδήσεις πὼς σοβαρὸς κίνδυνος ἀπειλεῖ τὴ χώρα τους.

Οἱ Μογγόλοι εἰσέβαλαν στὴ Μ. Ἀσία καὶ χτύπησαν τὸ τουρκικὸ σουλτανάτο τῶν Σελτζουκιδῶν τοῦ Ἰκονίου. Ἡ ἀπειλή κατὰ τῆς Νίκαιας ἦταν ἄμεση καὶ ἡ ἐπιστροφή τοῦ αὐτοκράτορα ἀπαραίτητη. Τὰ ζητήματα τῆς Θεσσαλονίκης ἔπρεπε νὰ ρυθμιστοῦν ὅσο πιὸ γρήγορα γίνεται.

Ὁ Ἰωάννης 274 ἀποφάσισε νὰ ἔλθῃ σὲ συμφωνίες καὶ ὡς ἀπεσταλμένο του διάλεξε τὸν ἴδιο τὸ Θεόδωρο 168 γιὰ νὰ διαπραγματευτῆ μὲ τὸν Ἰωάννη 247. Ὡς ἓνα αὐστηρὸ μυστικὸ κρατοῦσε φυσικὰ τὶς εἰδήσεις πού ἤλθαν ἀπ' τὴ Νίκαια, γιὰ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Μογγόλων, ἔτσι πού νὰ μὴ μάθουν ὁ Θεόδωρος 168 καὶ ὁ Ἰωάννης 247 πὼς ἦταν ἔτοιμος νὰ ἀποσυρθῆ ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη.

Κάτω ἀπ' τὶς συνθήκες πού ἐπικρατοῦσαν ἦταν ἀδύνατο στὸν αὐτοκράτορα νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν παράδοση τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 θὰ ἦταν εὐχαριστημένος, ἂν ὁ Ἰωάννης "Αγγ. Δ. Κ. 247 ἄφηνε τὸν τίτλο τοῦ α ὕ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α καὶ περιοριζόταν σὲ κείνον τοῦ δ ε σ π ὅ τ ο υ. Ὁ Ἰωάννης 247 πού λίγο ἐνδιαφερόταν γιὰ τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, μὲ εὐχαρίστηση θὰ ἄνοιγε τὶς πύλες τῆς πόλης του μὲ τέτοιους ὅρους, ἂν ἡ ὑπόθεση ἀφηνόταν στὴν κρίση του. Ἀλλὰ ὁ πατέρας του μετὰ μακρὲς συζητήσεις πού κράτησαν σαράντα ὀλάκερες μέρες τὸν ἐπεισε νὰ μὴ ὑποχωρήσῃ πέραν ἀπὸ ὀρισμένο σημεῖο. Ἐτσι ὁ Ἰωάννης 247 ἔδωσε ὄρκο νομιμοφροσύνης στὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 καὶ ἀπόβαλε τὰ αὐτοκρατορικὰ σύμβολα, τὰ κόκκινα πέδιλα καὶ «τὴ μαργαριταρένια π υ ρ α μ ἰ δ α (= στέμμα) πού στὴν κορυφὴ τῆς ὑπῆρχε ἓνα μεγάλο ρουμπίνι», καὶ σὲ ἀντιστάθμισμα, ἔλαβε ἀπ' τὸν Ἰωάννη (γ') 274 τὸν τίτλο καὶ τὴν ἐξουσία τοῦ δ ε σ π ὅ τ ο υ καὶ τὴ διαβεβαίωση τῶν εὐνοϊκῶν του διαθέσεων. Μὲ αὐτὴ τὴν πράξη τὸ β α σ ἰ λ ε ἰ ο τῆς Θεσσαλονίκης ξέπεσε σὲ δ ε σ π ο τ ᾶ τ ο ν δεκαεφτά χρόνια ἀπ' τὴν ἰδρυσὴ του (1225 - 1242).

Ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 δίδοντας δῶρα στὸ δ ε σ π ὅ τ η Ἰ ω ἄ ν ν η 247, τὸν πρῶν α ὕ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α, καὶ χρηματικὰ ποσὰ στοὺς αὐλικούς του, γύρισε πίσω στὴν Ἀνατολὴ τὸ χειμῶνα τοῦ 1242, βέβαιος πὼς πέτυχε στὸ σκοπὸ του, καθὼς ἀφαίρεσε τὸν αὐτοκρατορικὸ τίτλο ἀπ' τὸν ἀντίπαλό του καὶ δὲν ὑπῆρχε πιά ἀνταπαιτητὴς ἢ διεκδικητὴς στὴν κληρονομία τοῦ Βυζαντίου.

230. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 70-71 ἐκδ. Bonn Ἐφραίμιος, σ. 338-39, στίχ. 8407-439.

Ἄλλὰ τὸ δεσποτάτον, ὅπως τώρα ἐπίσημα ὀνομάστηκε, δὲν ἔχασε τίποτε ἀπ' τὰ ἐδάφη του καὶ τὴ δύναμή του. Ἄν εἶχε τὸ χρόνο ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ') 274 καὶ δὲν ἐσπευδε ἀπ' τὴν ἐμφάνιση τῶν Μογγόλων στὰ σύνορα τῆς χώρας του, θὰ μπορούσε νὰ καταλάβῃ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ νὰ τὴν προσαρτήσῃ στὸ βασιλείο του, κ' ἔτσι θὰ ἀπαλλασσόταν καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ διάδοχοί του ἀπ' τὶς δαπάνες πολλῶν ἐκστρατειῶν ποὺ ἐπακολούθησαν. Γιατί οἱ παλιῆς φιλοδοξίες τῶν δεσποτῶν καθόλου δὲν κατεσίγασαν, καθὼς τόσο ὁ Θεόδωρος 168 ποὺ βιάστηκε ὁ Ἰωάννης (γ') 274 νὰ τὸν ἀφήσῃ στὴ Θεσσαλονίκη κοντὰ στὸ γιό του δεσπότη Ἰωάννη 247, ὅσο καὶ ὁ Μιχαὴλ (β') 255 στὴν Ἡπειρο, γρήγορα ἀπέδειξαν πὼς ἡ ἐπιτυχία τοῦ Ἰωάννη (γ') 274 ποὺ ἄλλαξε τὸν τίτλο τοῦ ἡγεμόνα τῆς Θεσσαλονίκης, δὲν ἦταν καὶ τόσο μεγάλη²³¹.

VIII

Θάνατος Ἰωάννη Ἄγγ. Δούκ. Κομν. 247 (1244), ὀνομασία ἀπ' τὸ Θεόδωρο 168 ὡς διαδόχου του τοῦ φαύλου Δημήτριου Ἄγγ. Δούκ. 249, ἄνοδος στὸ θρόνο τῆς Βουλγαρίας τοῦ Μιχαὴλ Ἀσάν 308, γιοῦ τῆς Εἰρήνης 248, κατάληψη τῶν Σερρῶν καὶ ὅλης τῆς νότιας καὶ νοτιοδυτικῆς Βουλγαρίας ἀπ' τὸν Ἰωάννη (γ') 274, πρόσκληση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἀπὸ Θεσσαλονικῶντες νὰ καταλάβῃ τὴν πόλη τους, κατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης, περιορισμός τοῦ Δημήτριου 249 στὸ φρούριο τῶν Λεντιανῶν τῆς Βιθυνίας, ἐξαφάνιση τοῦ κράτους, πρόταση τῆς Νίκαιας γάμου τοῦ Νικηφόρου Ἄγγ. Κομν. Δούκ. 317, γιοῦ τοῦ Μιχαὴλ (β') 255 τῆς Ἡπείρου, μετὰ τὴ Μαρία Δούκ. Λασκ. Κομν. Ἄγγ. 420, κόρη τοῦ Θεόδωρου Δούκ. Λάσκ. 340 καὶ ἐγγονή τοῦ Ἰωάννη (γ') 274, ἡ δραστηριότητα ὑπὲρ τοῦ συνοικεσίου τῆς Θεοδώρας Δούκαινας Πετραλίφαινας, συζ. τοῦ Μιχαὴλ (β') 255, καὶ δυσαρέσκεια γι' αὐτὸ τοῦ Θεόδωρου 168, ξαφνικὴ ἐπίθεση τοῦ Μιχαὴλ (β') 255 κατὰ εἰσήγηση τοῦ Θεόδωρου 168 ἐναντίον τῆς Θεσσαλονίκης, ἐκστρατεία τοῦ Ἰωάννη (γ') 274 ἐναντίον τοῦ Μιχαὴλ (β') 255 καὶ τοῦ Θεόδωρου 168, δυσκολίες τῆς ἐκστρατείας ἀλλὰ καὶ αὐτομόληση ἐπιφανῶν στρατηγῶν τοῦ Μιχαὴλ (β') 255 πρὸς τὸν Ἰωάννη (γ') 274, παράδοση τοῦ κύριου τῆς Κρόϊας Γουλάμου, συνθηκολόγηση καὶ ὑποταγὴ στὸν Ἰωάννη (γ') 274 τοῦ Μιχαὴλ (β') 255, παράδοση ἀπ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο τοῦ Θεόδωρου 168 στὸν Ἰωάννη (γ') 274 καὶ περιορισμός του στὴ Νίκαια καὶ θάνατός του σ' αὐτὴ τὴν πόλη μετὰ τὸ 1253.

Τὸ 1244, μετὰ δίχρονη δεσποτεία, πέθανε ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. Δούκ. Κομν. 247, καὶ ὁ Θεόδωρος 168 ἀπ' τὸ φρούριό του τῶν Βοδενῶν ὀνόμασε διάδοχό του τὸ νεώτερο γιό του Δημήτριον Ἄγγελον Δούκαν (Κομνηνόν) 249. Ἡ διαδοχὴ ἀνακοινώθηκε μετὰ πρεσβεία στὴ Νίκαια. Καὶ ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ') 274 ποὺ χάρηκε γι' αὐτὴ τὴν ἐκδήλωση σεβασμοῦ πρὸς τὴν

231. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 72-3, ἐκδ. Bonn Ἐφραίμιος, 339, στίχ. 8440-454.

ἀβέβαιη κυριαρχία του πάνω στη Θεσσαλονίκη, επικύρωσε τὰ δίκαια τοῦ Δημήτριου 249 πάνω στὸν τίτλο τοῦ δεσποτοῦ καὶ στὴν κατοχή ὅλων τῶν ἐδαφῶν ποὺ περικλείονταν στὸ ἄλλοτε βασιλείο καὶ σημερινὸ δεσποτάτο.

Ἀλλὰ ὁ νέος δεσποτῆς πολὺ διέφερε ἀπ' τὸν ἀδελφό του. Ἐκεῖνος ἦταν καὶ εὐσεβικός καὶ εὐλαβὴς καὶ συνετός, καὶ ἔλεγαν αὐτοὶ ποὺ γνώριζαν τὴ ζωὴ του πὼς καμιά μέρα τοῦ χρόνου δὲν πέρασε, χωρὶς νὰ λειτουργηθῆ, ἐκτὸς ἂν ἦταν ἄρρωστος. Παρακολουθοῦσε τὶς ἀγρυπνίες τῆς νύχτας καὶ τὶς μέρες του περνοῦσε μὲ ὕμνωδιες. Μιλοῦσε καὶ συνεχῶς ἀναστρεφόταν μὲ τοὺς μοναχοὺς καὶ σκοπὸς τῆς ζωῆς του ἦταν νὰ γίνῃ μοναχός, καὶ ὄχι μόνον νὰ τοὺς ἀγαπᾷ καὶ νὰ ἔχῃ καλὲς σχέσεις μαζί τους.

Ὁ ἀδελφός του Δημήτριος 249 ἦταν ὀλότελα ἀντίθετος στοὺς τρόπους. Τοῦ ἄρεσε νὰ συναναστρέφεται μὲ αἰσχροὺς νέους, νὰ διασκεδάζῃ μαζί τους σὲ γλεντοκόπια μὲ γυναῖκες καὶ νὰ ξελογιάζουν τὶς παντρεμένες. Συνέβη μάλιστα κάποτε καὶ ἓνα ἐπεισόδιο· καθὼς ὁ Δημήτριος 249 βρισκόταν μὲ μιά παντρεμένη στὴν κρεββατοκάμαρά της, νὰ ἀνοίξῃ ἡ πόρτα καὶ αἰφνίδια νὰ ἐμφανιστῇ ὁ ἄντρας της· γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴ συνάντησιν ὁ νεαρὸς πρίγκιπας, πήδησε ἀπ' τὸ πανύψηλο παράθυρο κάτω καὶ ἔσπασε τὸ πόδι του, καὶ ἀπ' αὐτὸ, παρὰ τὴ μακρόχρονη θεραπεία ποὺ ἔκανε, κοῦτσαινε ἀπ' τὸ ἓνα πόδι.

Πολιτικὰ κατευθυνόταν βέβαια ἀπ' τὸν πατέρα του. Ἀλλὰ ἦταν φυσικὸ ἢ ἰδιωτικὴ του ζωὴ καὶ ἡ εὐνοια ποὺ ἔδειχνε πρὸς τοὺς ἐξαλλοὺς νεαροὺς φίλους του νὰ προκαλέσουν ἀντίδραση σὲ ὀρισμένους ὑπηκόους του. Ὑπῆρχαν μερικοὶ ποὺ νόμιζαν πὼς τὰ συμφέροντά τους θὰ ἐξυπηρετοῦνταν καλύτερα, ἂν ἡ Θεσσαλονίκη προσαρτῶνταν στὸ βασιλείο τῆς Νίκαιας, ἀντὶ νὰ κρέμεται ἀπ' τὴ σκιά τῆς παλαιᾶς δόξας τοῦ Θεόδωρου 168²³².

Κάτω ἀπ' τὴ διοίκηση τοῦ Δημήτριου 249 τὸ δεσποτάτο τῆς Θεσσαλονίκης φαινόταν καταδικασμένο νὰ διαλυθῆ καὶ νὰ χαθῆ ὡς ἀνεξάρτητο κράτος.

Ἀντιθέτως, ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς ποτὲ δὲν ἦταν τόσο ἰσχυρὴ ὅσο κατὰ τὸ 1246. Τὸ καλοκαίρι αὐτοῦ τοῦ χρόνου ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 πέρασε στὴν Εὐρώπῃ γιὰ μιά ἐπιθεώρηση τῶν ἐδαφῶν του στὴ Θράκη. Ἀπ' τὴν ἐκστρατεία τοῦ 1242 τὰ εὐρωπαϊκὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας του εἶχαν ἐκταθῆ πρὸς δυσμὰς μέχρι τὴ Ζίχνα, πάνω στὸ δρόμο ἀνάμεσα Δράμας καὶ Σερρών. Ἀλλὰ μόνον ἡ παραλιακὴ γραμμὴ Θράκης, ἀπ' τὸν Ἐβρο μέχρι τὸ Στρυμόνα, ἀνῆκε στὴν αὐτοκρατορία του. Πρὸς βορρὰν ἦταν τὸ βασιλείο τῆς Βουλγαρίας καὶ δυτικὰ τοῦ Στρυμόνα τὸ ὑποτελὲς δεσποτάτο τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Ἰωάννης (γ') 274 ἦταν ἓνας κατ' ὄνομα σύμμαχος τοῦ

232. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 75-6 ἔκδ. Bonn· Ἐφραίμιος, σ. 340, στίχ. 8469-480. Ὁ Δημήτριος 249 φαίνεται πὼς ὑπόγραψε μερικὰ ἐγγράφα ποὺ ἀναφέρονταν στὴ Σερβικὴ μονὴ τοῦ Χίλιανδαρίου τοῦ ἁγίου Ὀρους, βλ. A.V. Soloviev, εἰς *Seminarium Kondakoviarum*, τ. 10 (Mélanges A.A. Vasiliev, Prague 1938), ἀριθ. 9, 39, 54, 56, 57, σ. 31-9.

νεαροῦ βασιλέα τῆς Βουλγαρίας Κολιμάν Ι, καὶ ὁ αὐτοκράτορας ἔδειχνε πῶς δὲν εἶχε τὴν διάθεση νὰ παραβιάσῃ τὸ βουλγαρικὸ ἔδαφος.

Ἀλλά, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1246, πρὶν περάσῃ τὸν Ἔβρο, πληροφορήθηκε πῶς ὁ Κολιμάν Ι πέθανε, εἴτε ἀπὸ κάποια ἀρρώστια εἴτε ἀπὸ δηλητήριον. Ὁ πειρασμὸς νὰ εἰσβάλῃ στὴ Βουλγαρία καὶ νὰ οικειοποιηθῇ μέρος τῆς χώρας ποῦ ὁ Θεόδωρος 168 καὶ ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν ΙΙ εἶχαν ἀφαιρέσει ἀπ' τὴ Λατ. αὐτοκρατορία τῆς ΚΠολης, ἦταν μεγάλος. Διάδοχος τοῦ Κολιμάν Ι στὸ θρόνον τῆς Βουλγαρίας ἦταν ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφός του Μιχαήλ Ἀσάν 308 (1246 - 1257), ἐπίσης μικρὸ παιδί, γιὸς τοῦ Ἀσάν ΙΙ ἀπ' τὴν πολὺ ἀγαπημένη του Εἰρήνη Ἀγγ. Δ.Κ. 248, καὶ ἀνεψιὸς τοῦ **δ ε σ π ὀ τ η** τῆς Θεσσαλονίκης Δημήτριου Ἀγγ. Δ.Κ. 249.

Κάτω ἀπ' τὴν ἀντιβασιλεία τῆς Εἰρήνης 248 τὸ Βουλγαρικὸ βασίλειον ἦταν εὐάλωτον καὶ τρωτὸν. Ἀνάμεσα στοὺς στρατιωτικοὺς ἀξιωματοῦχους τοῦ Ἑλληνα αὐτοκράτορα ὑπῆρχαν διχογνωμίαι, ἂν ἐπιτρεπόταν ἢ δὲν ἐπιτρεπόταν ἠθικὰ μιὰ ἐπίθεση ἐναντίον ἐνὸς ἀνυπεράσπιστου σχετικὰ βασιλείου, μὲ τὸ ὅποιον ὁ αὐτοκράτορας ὑποτίθενταν πῶς εἶχε συμμαχία.

Ὁ **μ έ γ α ς δ ο μ έ σ τ ι κ ο ς** (= ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ) Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 346 ἦταν τῆς γνώμης πῶς ἔπρεπε νὰ ἐνεργηθῇ ἡ ἐπίθεση. Ἐτοί ὁ αὐτοκράτορας ἀποφάσισε νὰ μὴ χάσῃ τὴν εὐκαιρία. Βάδισε γρήγορα πρὸς τὰ δυτικὰ διὰ τῆς Χριστοῦπολης (Καβάλας) πρὸς τοὺς Φιλίππους καὶ χτύπησε τὶς Σέρρες.

Φρούραρχος τῆς πόλης ἦταν ἓνας Βούλγαρος ἀξιωματοῦχος, ὁ **Δ ρ α γ ω τ ἄ ς**, ποῦ εἶχε τὴν ἑδρα του στὸ Μελένικο· αὐτὸς ἐδῶ ἓνας ἀπειρος στρατιωτικὸς, καθὼς πληροφορήθηκε καὶ τὸ θάνατον τοῦ κυρίου του, τοῦ Κολιμάν Ι, δὲν ἀντιστάθηκε γιὰ πολὺ καὶ παράδωσε τὴν πόλιν, παίρνοντας ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα ὡς δῶρον μιὰ χρυσοῦφαντη χλαίνη καὶ ἓνα πλῆθος ἀπὸ χρυσὰ νομίσματα. Ἐτοί ἡ πύλη πρὸς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν ἦταν τώρα ἀνοιχτή, καὶ ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 σάρωσε, παρὰ τὸ ὀλιγάριθμον τοῦ στρατοῦ του, ὅλη τὴν περιοχὴ ποῦ εἶχε μπροστά του. Μέσα σὲ τρεῖς μῆνες κατέλαβε «ἡμέρωσ καὶ γαληνῶσ καὶ ἀνιδρωτῖ» ὅλη τὴν χώραν στὰ βόρεια τῶν Σερρῶν ἀπ' τὸ Μελένικο ὡς τὸ Βελεβούδιον (Κιουσεντήλ) στὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα καὶ ἄνω πρὸς τὴν Στενήμαχον καὶ τὴν Τζέπαινα στὸν Ἔβρο.

Πρὸς τὰ ἀνατολικά κατέλαβε τὰ Σκόπια καὶ βάδισε πρὸς τὰ νότια ἀπ' τὸ στενὸν τοῦ Μοναστηρίου πρὸς τὴν Πελαγονίαν καὶ κυριεύσε τὶς πόλεις αὐτῆς τῆς περιοχῆς ἀπ' τὸ Βελεσὸν μέχρι τὸν Πριλαπον, καὶ μπαίνοντας στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξίου ποταμοῦ ἐγένετο κύριος τοῦ περιήφμου φρουρίου τοῦ Προσάκου. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1246 ὅλη ἡ νότια καὶ νοτιοδυτικὴ Βουλγαρία εἶχε προσαρτηθῆ στὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἡ συνθήκη ποῦ ὑπόγραψε ὁ αὐτοκράτορας μὲ τὸ Βούλγαρον βασιλέα Μιχαήλ Ἀσάν 308 ἐπιβεβαίωσε τὶς ἀνωτέρω κατακτήσεις τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 κάτω ἀπ' τὸν ὄρον «νὰ ἀρκεσθῇ σ' αὐτὰ καὶ μόνο καὶ νὰ μὴ προχωρήσῃ περαιτέρω»²³³.

Ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης μᾶς ἄφησε λεπτομερειακὴ περιγραφή αὐτῆς

της ἀναίμαχτης ἐκστρατείας καὶ εἶναι φανερό πῶς ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274, ἀν καὶ στὰ νότια ἔφτασε μέχρι τὴν Πελαγονία καὶ τὸ φρούριο τοῦ Προσάκου, δὲν εἶχε τὴν πρόθεση νὰ πετάξῃ τὸ Θεόδωρο 168 ἀπ' τὴ βραχῶδη φωλιά του, ἀπ' τὸ φρούριο τῶν Βοδενῶν· λές καὶ τὸ ξεδοντιασμένο γέρικο λιοντάρι ἐνέπνεε ἀκόμη κάποιον τρόπο ἢ σεβασμό.

Καὶ κάτι ἀκόμη βλέπομε πῶς στὴν κόρη του, στὴ χήρα - βασίλισσα τῆς Βουλγαρίας Εἰρήνη Ἀγγ. Δ.Κ. 248, τὴ μητέρα τοῦ βασιλέα Μιχαὴλ Ἀσάν 308, ἐπιτράπηκε ἀπ' τὰ στρατεύματα τῆς Νίκαιας, νὰ περάσῃ καὶ νὰ μῆ στὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ νὰ καταλύσῃ στὴ δ ε σ π ο τ ι κ ῆ αὐλὴ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Δημήτριου 249.

Καὶ φαίνεται πῶς ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274, καθὼς μὲ ἐπιτυχία περιορίσῃ τὰ ὅρια τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐπέκτεινε αὐτὰ τῆς αὐτοκρατορίας του, δὲν εἶχε ἄλλη σκέψη, παρὰ νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν Ἀνατολή, ἀφοῦ διορίσῃ ἱκανοὺς ἄντρες στὴ διοίκηση τῶν ἐδαφῶν ποὺ ἀνάκτησε. Ἀλλὰ ἓνα τυχαῖο περιστατικὸ τοῦ ἔδωσε μιὰ ἀναπάντεχη εὐκαιρία.

Ὁ αὐτοκράτορας ἦταν στρατοπεδευμένος στὸ Μελένικο, ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ ἓνας Θεσσαλονικῶτης, ὁ Καμπανός, ὡς ἐκπρόσωπος ἑνὸς ἀριθμοῦ συμπολιτῶν του, ἐπισήμων καὶ μὴ, ποὺ εἶχαν συνωμοτήσῃ ἐναντίον τοῦ δ ε σ π ο τ ο υ Δημήτριου 249· καθὼς τὸν κατηγοροῦσαν ὡς ἓνα ἀτάσθαλο καὶ ἄσωτο νεαρό ποὺ δὲν εἶχε γύρω του παρὰ ἀνθρώπους διεφθαρμένους μὲ τοὺς ὁποίους συνοργιάζε καὶ ὄχι συνετοὺς καὶ ἱκανοὺς γιὰ νὰ ἐπιστατήσῃ καὶ νὰ κατευθύνῃ κατὰ ποῦ ἔπρεπε τὰ πράγματα τῆς πολιτείας.

Οἱ συνωμότες ζητοῦσαν ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Δ.Β. 274 νὰ τοὺς ἐφοδιάσῃ μὲ ἓνα χρυσόβουλλο ποὺ μὲ αὐτὸ νὰ τοὺς ἐγγυᾶται τὴν τήρηση τῶν τοπικῶν ἐθίμων καὶ δικαίων τῆς πόλης τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ αὐτοκράτορας ὄχι μόνον ἱκανοποίησε τὸ αἶτημά τους, ἀλλὰ τοὺς ἔδωσε καὶ γραφτὲς ὑποσχέσεις πῶς θὰ ἀνταμείψῃ γενναῖα κάθε συμπολίτη, ποὺ θὰ συντελοῦσε στὴν παράδοση τῆς πόλης. Ἀφοῦ ἔτσι συνεννοήθηκε μὲ τοὺς φίλους τοῦ ἀπ' τοὺς Θεσσαλονικιώτες, ἔστειλε πρέσβεις στὸ Δημήτριο 249 καὶ τὸν προσκαλοῦσε κοντά του, ὅπως μὲ ὄρκους εἶχαν συμφωνήσῃ, γιὰ νὰ δώσῃ τὴ διαβεβαίωση τῆς ὑποτέλειας καὶ τῆς ἐξάρτησής του. Ἀλλὰ ὁ Δημήτριος δὲν ὑπάκουσε, καθὼς πείστηκε στὰ λόγια τῶν ἐπίβουλων συμβούλων του, ποὺ τοῦ παράστησαν τὴν πρόσκληση ὡς σκευωρία.

Στὸ μεταξὺ ἡ ὑπηρεσία τοῦ Δημήτριου 249 ὑποπετεύθηκε τὴν ἀποστολὴ τοῦ Καμπανοῦ στὸ στρατόπεδο τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 – ὁ ἴδιος ἰσχυρίστηκε πῶς πῆγε ἐκεῖ ὡς πραγματευτὴς – ἀλλὰ παρεμβλήθηκε ἄλλος συνωμότης, ὁ Σπαρτηνός, καὶ διασκέδασε τίς ὑποψίες μὲ ἓνα τέχνασμα, κ' ἔτσι ἡ συνωμοσία δὲν ἀποκαλύφθηκε.

Τὸ Νοέμβρη τοῦ 1246 ὁ αὐτοκράτορας ἀπ' τὸ Μελένικο ὁδήγησε τὸ

233. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 77-84, ἐκδ. Βοonn· Ἐφραιμῖος, σ. 340-42, στίχ. 8481-520. Πρβλ. Κ. Jirecek, *Geschichte der Bulgaren*, σ. 264.

στρατό του έξω απ' τή Θεσσαλονίκη, και με δεύτερη πρεσβεία του, ξανακάλεσε τὸ Δημήτριο 249 κοντά του, σύμφωνα με τήν ἔνορκη ὑποχρέωσή του, και ἀκόμη τοῦ ζητοῦσε τήν ὀργάνωση ἀγορᾶς, γιά νά προμηθευτοῦν τὰ στρατεύματα με χρήματα τὰ ἀναγκαῖα. Ὁ Δημήτριος και πάλι δέ συμμορφώθηκε. Δέν πέρασαν παρά λίγες μέρες, ὅταν ἕνα ἀπόσπασμα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ ποῦ βρισκόταν κοντά στή Μικρὴ πύλη τῆς Θεσσαλονίκης, τήν πρὸς τή θάλασσα, γιά νά προσέχη νά μὴ βγοῦν πράκτορες τοῦ Δημήτριου 249 και ἰσπεῖρουν ζιζάνια στοῦ στρατοῦ, ἄκουσε μιὰ φωνὴ μέσα απ' τήν πόλη –φυσικά απ' τοὺς συνωμότες– πῶς ἡ πύλη ἀνοίχτηκε. Ἀμέσως τὸ ἀπόσπασμα ὄρμησε μέσα στήν πόλη και μετὰ απ' αὐτὸ πάνρπλη ὀλάκερη ἡ στρατιά, και ὁ αὐτοκράτορας ποῦ μπῆκε απ' τήν πύλη ποῦ ἔβλεπε πρὸς τήν Ἀνατολή, πάνω σὲ ὄχημα, και κεί κοντά στήν πύλη σταμάτησε.

Ἐντρομη ἔφτασε στήν πύλη ἡ ἀδελφὴ τοῦ Δημήτριου 249, ἡ Εἰρήνη Ἀγγ. Δοῦκ. Κομν. 248, ἡ ὁποία, ἀφοῦ με χάρη κατέβηκε απ' τ' ἄλογό της, ἔπεσε στὰ γόνατα, παρακαλώντας γοερά νά μὴ τυφλωθῇ ὁ ἀδελφός της ὁ Ἰωάννης (γ') Δοῦκ. Βατ. 274, ὅπως ἄλλοτε ὁ Βούλγαρος τσάρος, γοητεύτηκε και συγκινήθηκε απ' τήν ἔκπαγλη ὁμορφιά και παράσταση τῆς ἡγεμονίδας, και τῆς ἔκανε τήν τιμὴ νά κατέβῃ απ' τὸ ὄχημα και νά σταθῇ κοντά της, ἐνῶ συγχρόνως τῆς ἔδωσε ἔνορκη διαβεβαίωση πῶς ὁ ἀδελφός της θά μείνῃ ἀβλαβής.

Ὁ Δημήτριος 249 σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ απ' τὸ φόβο του εἶχε καταφύγει στοῦ φρούριου τῆς πόλης, στήν ἀκρόπολη· ἐκεῖ προσέτρεξε και τὸν βρῆκε ἡ Εἰρήνη Ἀγγ. Δ.Κ. 248, ἡ ὁποία ἔχοντας στοῦ χέρι τὴ γραφτὴ αὐτοκρατορική ἐγγύηση, τὸν πῆρε μαζί της και τὸν παρουσίασε στοῦν αὐτοκράτορα. Ἦταν τότε αὐτὸς ἕνας πολὺ ὠραῖος νέος τόσο στὴ μορφὴ ὅσο και στήν ὄλη κατασκευὴ, ὡς 20 περίπου χρονῶ. Ὁ αὐτοκράτορας περιορίστηκε νά τὸν κρατήσῃ κοντά του και κατὰ τήν ἐπιστροφή του στή Μ. Ἀσία τὸν ἔκλεισε στοῦ φρούριου τῶν Λεντιανῶν τῆς Βιθυνίας, ὅπου καθῶς φαίνεται τελείωσε τίς μέρες του, ἄγνωστο πότε²³⁴.

Καθῶς ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 ἐγινε κύριος τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς δεύτερης πόλης τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως και τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, ἐγκατάστησε φρουρὲς και διοικητὲς σὲ ὄλη τήν περιοχή. Στὸν ἰκανὸ μέγανδομέστικον Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον Κομνηνὸν 346 ἀνάθεσε τὴ διοίκηση τῆς Θεσσαλονίκης και τῆς Βέροιας και τήν ἀνώτατη ἐποπτεία τῆς ὅλης περιοχῆς· στοῦν πρωτότοκο γιό του Μιχαὴλ Δοῦκαν Ἀγγελον Κομνηνὸν Παλαιολόγον 428, τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα και ἰδρυτὴ τῆς τελευταίας βυζαντινῆς δυναστείας, ἀνάθεσε τὴ διοίκηση τῶν Ζερρών και τοῦ Μελενίκου.

234. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 84-9, ἐκδ. Βορν· Ἐφραίμιος, σ. 342-43, στίχ. 8521-562· Γιά τὴ φυλάκιση τοῦ Δημήτριου στὰ Λεντιανά, βλ. Ἀκροπολίτης, σ. 91· Ἐφραίμιος, σ. 344, στίχ. 8578-579, πρβλ. D. Polemis, the Doukai, ἀριθ. 46, σ. 93.

Μετά τὸ β α σ ί λ ε ι ο τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ τὸ δ ε σ π ο τ ᾶ τ ο τῆς ἐξαφανίστηκε, καὶ τὰ ἐδάφη του «ὑποτάχτηκαν στὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Δ.Β. 274 ἢ καλύτερα στοὺς Ρωμαίους (= στοὺς Ρωμιούς, στοὺς Ἕλληνες), γιατί αὐτοὶ ποὺ τὴν κατεῖχαν, παρατηρεῖ ὁ Ἀκροπολίτης, δὲν ἦσαν παρὰ ἐχτροὶ τῶν Ρωμαίων». Λόγια ποὺ μαρτυροῦν τὶς ἀντιλήψεις ποὺ ἐπικρατοῦσαν στὴν αὐτὴ τῆς Νίκαιας πῶς μόνο ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς ἦταν ἑλληνική.

Ὁ μέγας ἀντίπαλος τοῦ θρόνου τῆς Νίκαιας, γιὰ τὸ τίμημα τῆς ΚΠολης εἶχε τελικὰ καταβληθῆ. Μὲ τὶς φρουρὲς του στὴ Μακεδονία, ὁ Ἰωάννης Δ.Β. 274 μπορούσε νὰ ἐλέγχει τὶς φιλοδοξίες τοῦ Μιχαῆλ (β΄) Ἰ.Αγγ. Κ.Δ. 255 τῆς Ἡπείρου –ὁ Θεόδωρος 168 στὸ φρούριο τῶν Βοδενῶν δὲν ἦταν παρὰ ἓνα φάσμα τοῦ παλιοῦ ἑαυτοῦ του– καὶ νὰ καταστρέφει ὀριστικά κάθε ἐλπίδα τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴ διεκδίκηση τῆς ἀνάκτησης τῆς ΚΠολης. Ἦσυχος ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης Δ.Β. 274 καὶ εὐτυχισμένος, ἐγκατάλειψε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1247 τὴ Θεσσαλονίκη γιὰ τὴ Μ. Ἀσία.

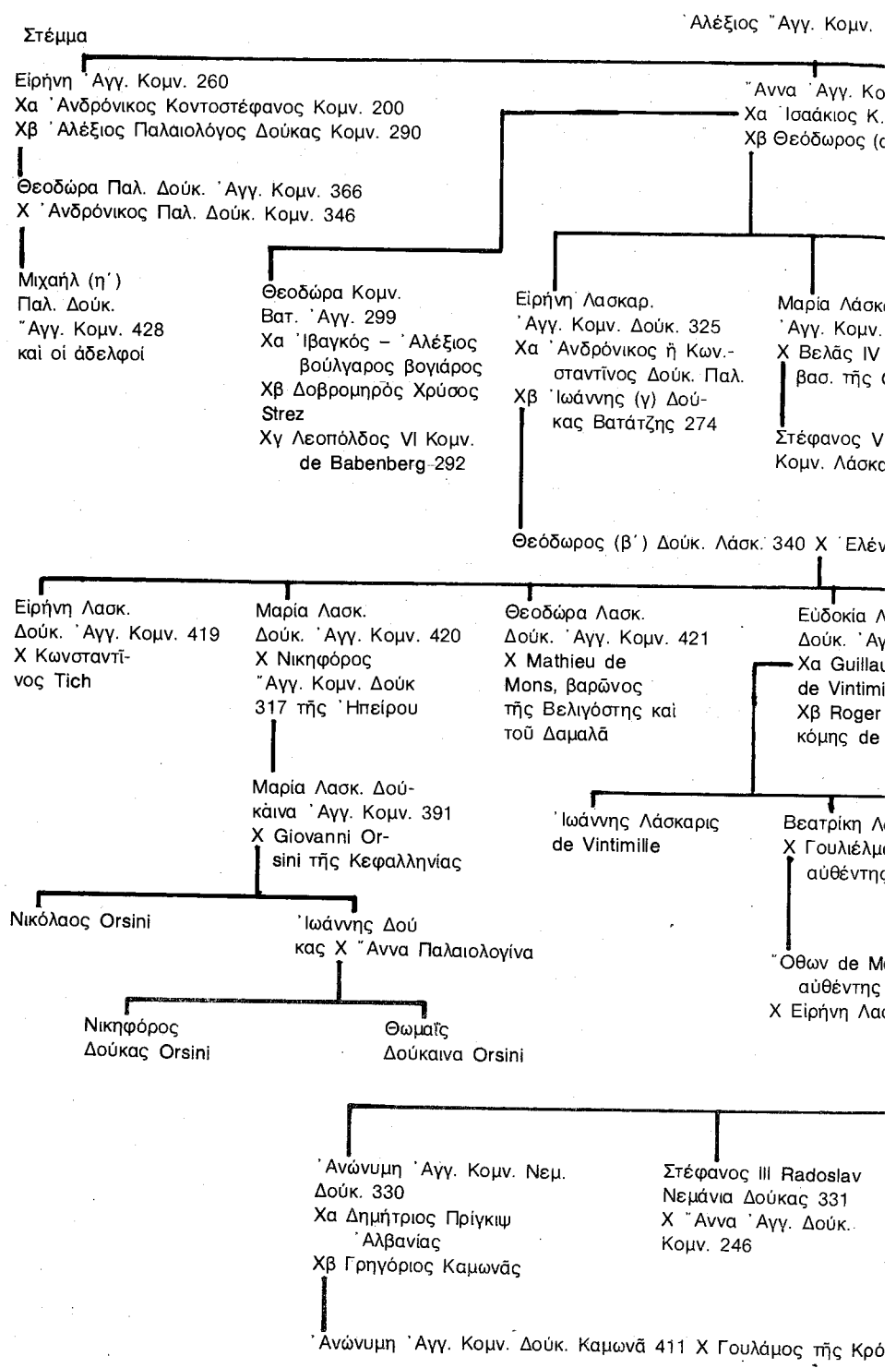
Ὁ Θεόδωρος 168 ποὺ πάντα ζοῦσε στὸ φρούριο τῶν Βοδενῶν, τυφλός, γέρος καὶ χωρὶς στρατό, δὲν εἶχε καμιὰ δύναμη, καὶ δὲν εἶδαμε νὰ ἔδωσε κάποια βοήθεια στὸ γιό του Δημήτριο 249 στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀντιθέτως σοβαρὸ κίνδυνο ἀποτελοῦσε ὁ ἀνεπιός του Μιχαῆλ (β΄) 255 τῆς Ἡπείρου ποὺ πέτυχε νὰ ἐπεκτείνει τὶς κτήσεις του σὲ βάρος τῆς ἀδύναμης Βουλγαρίας καὶ νὰ προβάλλει κάποια σημεῖα φιλοδοξίας ποὺ θύμιζαν τὶς ἡχηρὲς ἀξιώσεις τοῦ Θεόδωρου 168²³⁵.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1249 φαινόταν πῶς ὁ Ἰωάννης (γ΄) Δ.Β. 274 ἦταν ἐτοιμὸς νὰ ἐκπληρώσει τὸ ὄνειρο τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς ΚΠολης. Ἄν ὁ Μιχαῆλ (β΄) 255 τῆς Ἡπείρου μπορούσε νὰ θυσιάσει τὶς φιλοδοξίες του, οἱ Ἕλληνες Ἀνατολῆς καὶ Δύσης θὰ ἐνώνονταν γύρω ἀπὸ τὴν πρωτεύουσά τους καὶ θὰ πανηγύριζαν τὴν ἀνάκτηση. Ὁ αὐτοκράτορας ἀποφάσισε νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ πρόβλημα ἀπὸ μιὰ νέα θέση. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1249 πρότεινε νὰ συνδεθοῦν οἱ ἡγεμονικὲς οἰκογένειες τῆς Νίκαιας καὶ τῆς Ἡπείρου μὲ τὸ γάμο τοῦ πρωτότοκου γιοῦ τοῦ Μιχαῆλ (β΄) 255, τοῦ Νικηφόρου «τοῦ ἐξ Ἀγγέλων» «τοῦ Κομνηνοδοῦκα» 317 μὲ τὴ Μαρία Δούκαινα Λασκαρίνα Κομνηνὴ Ἀγγελίνα 420, δευτερότοκη κόρη τοῦ Θεόδωρου (β΄) Δούκα Κομνηνοῦ Λάσκαρι 340, γιοῦ καὶ διαδόχου του (1254 - 1258)· ὁ Νικηφόρος 317 εἶχε τότε μιὰ ἡλικία 18 - 19 χρονῶν^{235α}.

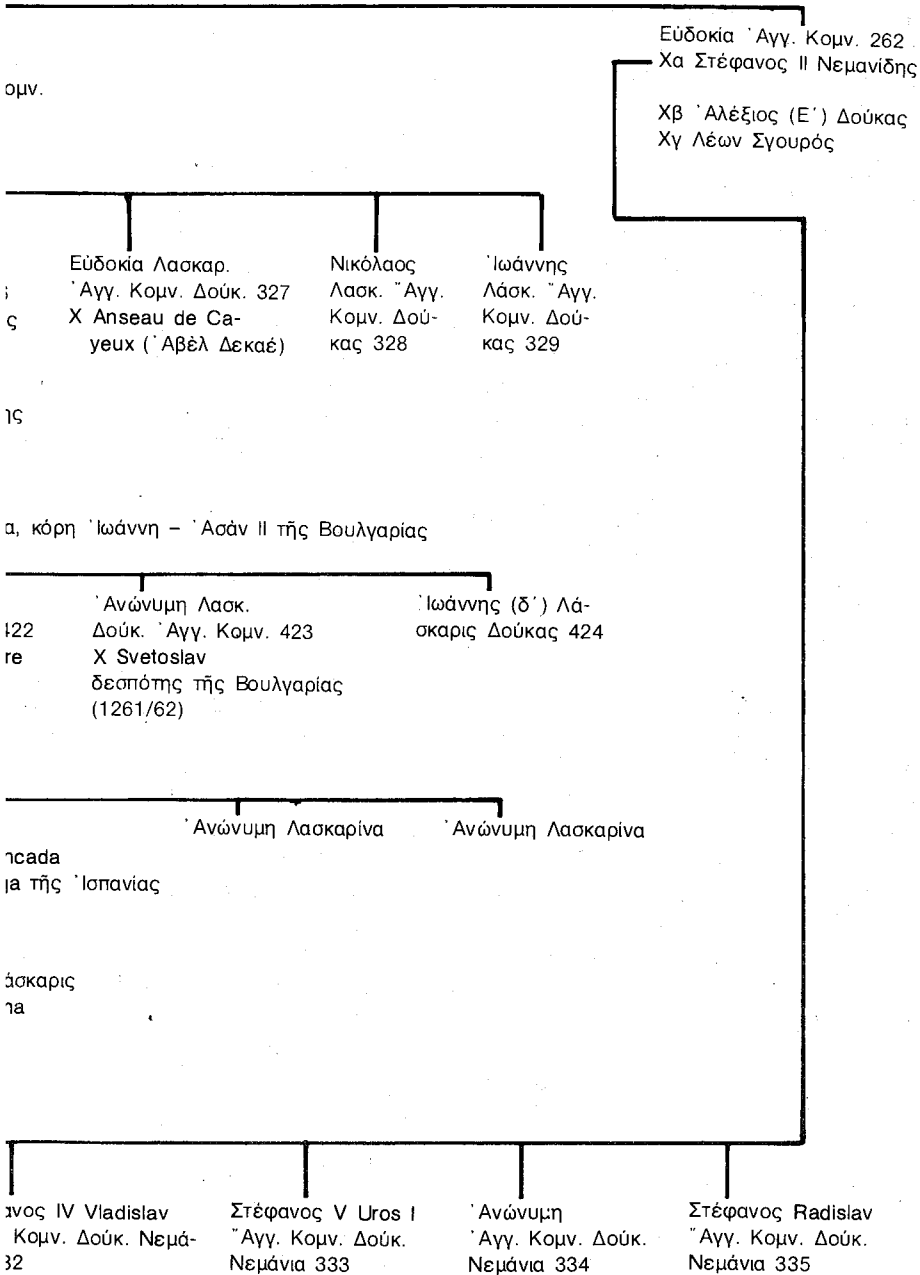
Ἐκεῖνη ποὺ μὲ ἐγκαρδιότητα δέχτηκε αὐτὴ τὴν πρόταση ἦταν ἡ σύζυγος τοῦ Μιχαῆλ (β΄) 255, αὐτὴ ἡ ὕπαρξη ποὺ ἀγίασε, ἡ Θεοδώρα Δούκαινα Πετραλίφαινα, ἀνεψιὰ τῆς συζύγου τοῦ Θεόδωρου 168 Μαρίας Δούκαινας

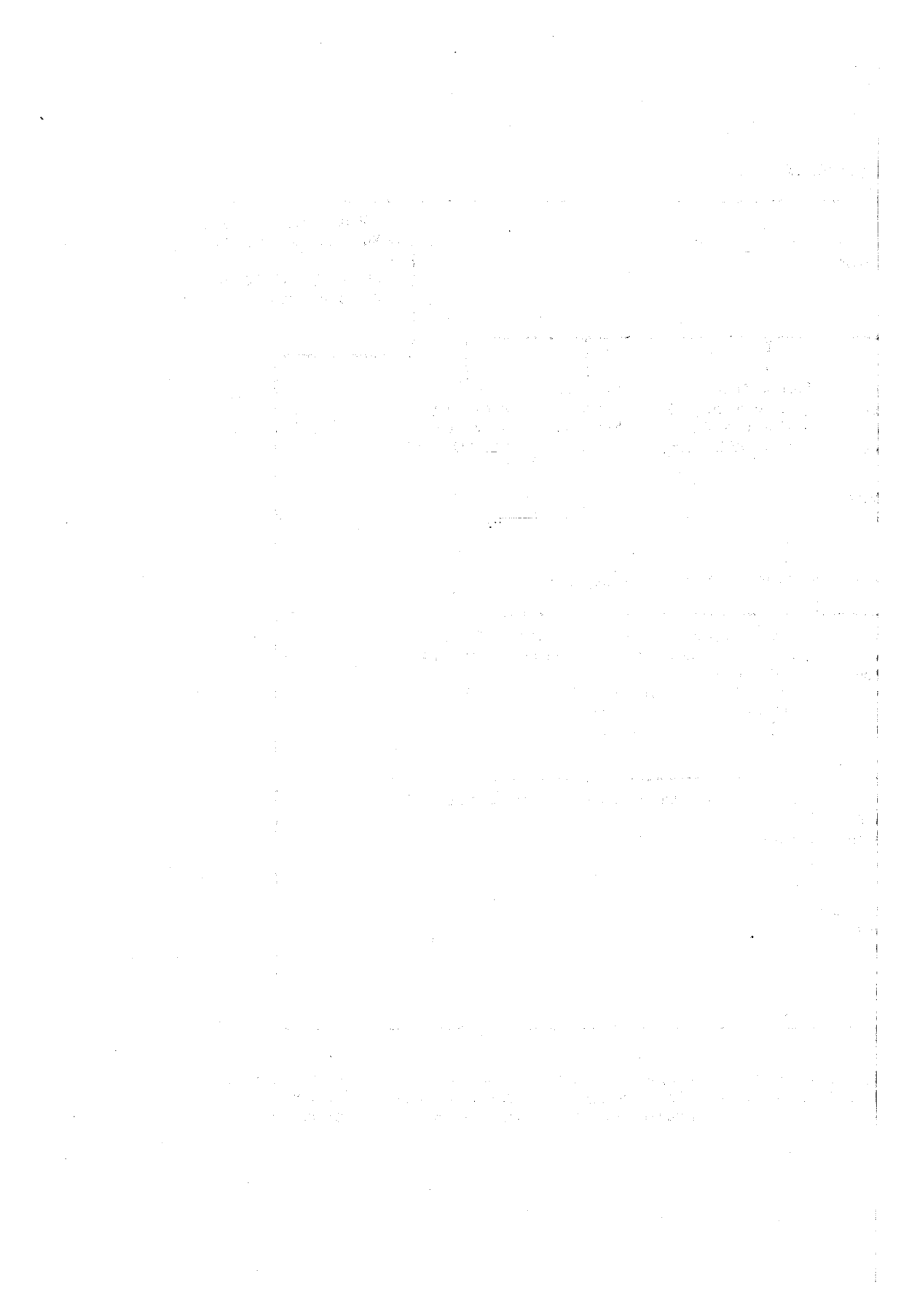
235. Γ. Ἀκροπολίτης, σελ. 90-1, ἔκδ. Βοηθ., Ἐφραίμιος, σ. 344, στίχ. 8563-577, καὶ σ. 345, στίχ. 8594-607, Πρβλ. Ἀ. Μηλιαράκης, Νίκαια - Ἡπειρος, σ. 376-77. Ἐνα χρυσόβουλλο ποὺ δῆθεν παρουσιάζει τὸν Μιχαῆλ (β΄) 255 ὡς αὐτοκράτορα, πρέπει νὰ ἀπορριφθῆ.
235α. Βλ. τὸ συνημμένο Στέμμα τοῦ οἴκου τοῦ Ἀλέξiou (γ΄) Ἰ.Αγγ. Κ. 180.

[The page contains extremely faint and illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document. The text is scattered across the page and does not form any recognizable words or sentences.]

ροσύνη Δούκαινα

Κομνηνῆς Πετραλίφαινας, τῆς ὁποίας (Θεοδώρας) ἡ ἐπιρροή πάνω στις κρατικές ὑποθέσεις τῆς Ἡπείρου φαίνεται πῶς ὑπῆρξε σημαντική. Μέσα στην ἐπιθυμία της νά ἀποτρέψη τὸ Μιχαήλ (β΄) 255 ἀπὸ τὴ διασπάθιση τῶν πόρων τῆς χώρας σὲ ἐσπευσμένες προσπάθειες ἀνάκτησης τῆς Θεσσαλονίκης ἦταν πού ἐπιδίωκε τὴν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης ἀνάμεσα στὴ Νίκαια καὶ τὴν Ἡπειρο.

Παρά τις ἐπιφυλάξεις ἴσως τοῦ Μιχαήλ (β΄), ἡ Θεοδώρα ἦταν ἀποφασισμένη νά δεχτῆ τὴν προσφορά τοῦ Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274 καὶ νά πραγματοποιήσῃ τὴ συμμαχία. Ἔτσι πῆρε μαζί της τὸ γιό της Νικηφόρο 317 καὶ ἀναχώρησε πρὸς συνάντηση τοῦ αὐτοκράτορα.

Ὁ Ἰωάννης (γ΄) Δ.Β. 274 βρισκόταν τότε στὶς Πηγές, στὴν ἀκτὴ τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ δέχτηκε μὲ τὴν ἀνάλογη τιμὴ τὴν ὑψηλὴ ἐπισκέπτριά του καὶ τὸ γιό της. Ἡ ἴδια ἡ Θεοδώρα Δ.Π. ἐπέβλεψε κατὰ τὴν τέλεση τῶν ἀρραβῶνων καὶ κανόνισε νά τελεστή ὁ γάμος τὸν ἐπόμενο χρόνο· μετὰ παράλαβε τὸ γιό της καὶ ἀναχώρησε γιὰ τὴν Ἄρτα, κοντὰ στὸν ἀντρα της, ἐνῶ ὁ αὐτοκράτορας τοὺς προέπεμψε μὲ τις πιὸ μεγάλες τιμές καὶ τις πιὸ θερμὲς φιλοφρονήσεις²³⁶.

Γιὰ μιὰ στιγμή φάνηκε πῶς οἱ Ἕλληνες Ἀνατολῆς καὶ Δύσης θὰ μπορούσαν νά συνδυάσουν τις δυνάμεις τους γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς πρωτεύουσάς τους. Ὁ Μιχαήλ (β΄) 255 λίγο ἀργότερα ὑποχρεώθηκε νά δώσῃ ἀπόδειξη τῆς νομιμοφροσύνης του πρὸς τὸν Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274, γιὰ νά κρατήσῃ τὴ φιλία ἐνὸς ἰσχυροῦ ὑποστηρικτῆ τῆς ἐπικρατείας του.

Τὸ Φλεβάρη τοῦ 1250 ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Φρειδερίκος II τοῦ ἔγραψε καὶ τοῦ ζητοῦσε νά ἐπιτρέψῃ τὴν ἐλεύτερη διέλευση ἀπὸ τὰ ἐδάφη του ἐνὸς σώματος πεζικοῦ καὶ τοξοτῶν πού ἔστελνε σὲ βοήθειά του ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ΄) Δ.Β. 274 πού σὲ δεῦτερο γάμο, μετὰ τὸ θάνατο τῆς πρώτης συζύγου του, τῆς σοφῆς Εἰρήνης Λασκαρίνας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς Δούκαινας 325, εἶχε παντρευτῆ τὴν κόρη τοῦ Φρειδερίκου II, τὴν Κωνσταντία πού στὴ Νίκαια μετονομάστηκε Ἄννα· ἡ βοήθεια στέλλονταν γιὰ τὸ βασίλειο τῆς Σικελίας πού κυβερνοῦσε ὁ Γερμανὸς καίσαρας. Αὐτὸς ὁ γάμος εἶχε φέρεῖ τὸν Φρειδερίκο II πιὸ κοντὰ στὸν Ἰωάννη (γ΄) 274 ἀπὸ ὅσο στὸ Μιχαήλ (β΄) 255, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ τελευταῖος δὲν μπορούσε νά προκαλέσῃ τὴ δυσαρέσκεια τοῦ ἰσχυροῦ μονάρχη τῆς Δύσης καὶ ἔδωσε τὴ συγκατάθεσή του. Καὶ γιὰ πρώτη φορά στρατεύματα τῆς Νίκαιας διέσχισαν φιλικὰ καὶ ἀνεμπόδιστα ἠπειρωτικὰ ἐδάφη γιὰ νά φτάσουν στὸ Δυρράχιο²³⁷.

Ἄν αὐτὲς οἱ ἐνδείξεις καλῆς θέλησης τοῦ Μιχαήλ (β΄) 255, τόσο γιὰ τοὺς

236. Γ. Ἀκροπολίτης, σελ. 95-6, ἐκδ. Bonn, Ἐφραίμιος, σ. 347, στίχ. 8653-662· Νικηφ. Γρηγοράς, τ. I, σ. 48-9. Γιὰ τὴ θέση τῆς Θεοδώρας Δ. Πετραλίφαινας στὸν οἶκο τῶν Πετραλιφῶν, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 20.

237. Ἐπιστολὴ Φρειδερίκου II πρὸς Μιχαήλ (β΄), MM 3 (1865), σ. 68-9· N. Festa, Lettere greche di Federigo II, Archivio Storico Italiano, series 5, XIII (1894), ἀριθ. 1, σ. 14-6.

άρραβῶνες τοῦ γιοῦ του Νικηφόρου 317 μὲ τὴν πριγκίπισσα τῶν Λασκαριδῶν, ὅσο καὶ στὸ ζήτημα τοῦ Φρειδερίκου II, ἦσαν εἰλικρινεῖς, ἢ ὅπως οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ τῆς Νίκαιας ὑποθέτουν, ἦσαν μᾶλλον μιὰ κάλυψη τῶν μελλοντικῶν του σκοπῶν, εἶναι δύσκολο νὰ ἀποφανθῆ κανεὶς. Ἀλλὰ καθὼς φαίνεται, ἡ πολιτικὴ τοῦ Μιχαήλ (β') 255 βρισκόταν κάτω ἀπὸ δυὸ ροπές, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐνάρετης καὶ σοφῆς γυναίκας του Θεοδώρας Δ.Π. καὶ ἀπ' αὐτῆ τοῦ δολοφλόκου θεοῦ του Θεόδωρου 168, ποὺ καθὼς οἱ δυὸ γιοὶ του ἐξέλιπαν, ἐβλεπε στὸ πρόσωπο τοῦ ἀνεψιοῦ του τὴ συνέχιση τοῦ ἔργου του.

Μετὰ τὴ σύναψη τῆς συμμαχίας καὶ τὴν τέλεση τοῦ ἀρραβῶνα τῶν νεαρῶν πριγκίπων ἀπ' τὴ Θεοδώρα Δ.Π., ὁ Θεόδωρος 168 ἐπεισε τὸν ἀντρα τῆς καὶ ἀνεψιό του νὰ ἀπορρίψη τὴ συμμαχία. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς Νίκαιας ἐνῶ καταλογίζουν αὐτῇ τὴν παρασπονδία στὴν ἐμφυτὴ ἀδυναμία καὶ στρεβλότητα τοῦ Μιχαήλ (β') 255, λέγοντας γι' αὐτὸν τὴν παροιμία «στρεβλὸ ξύλο δὲν ἰσιώνει καὶ ὁ Αἰθίοπας δὲν ἀσπρίζει», δὲν παραλείπουν νὰ ἐπισημάνουν πῶς «σ' αὐτῇ τῇ σκέψῃ σύμβουλο εἶχε τὸ θεῖο του Θεόδωρο Ἄγγελο 168».

Ἡ ἰδέα τῆς συμμαχίας καὶ μάλιστα τῆς ἐπιγαμίας τῶν Ἀγγελοκομνηνοῦκῶν μὲ τοὺς Λασκαριδες, πρέπει νὰ ἦταν πολὺ ἐνοχλητικὴ γιὰ τὸ Θεόδωρο 168. Μόλις ἓνα χρόνο ἀπ' τὴν ἐπάνοδο τῆς Θεοδώρας Δ.Π. ἀπ' τὶς Πηγές, ὁ Μιχαήλ (β') 255 κατάρτιζε μὲ τὸ θεῖο του Θεόδωρο 168 σχέδιο ἐκστρατείας κατὰ τῆς Νίκαιας, καθὼς σωστὰ διαπίστωσαν πῶς ὁ στρατὸς αὐτῆς τῆς τελευταίας ἦταν χωρὶς ἀπασχόληση.

Ἡ Βουλγαρία κάτω ἀπ' τὸ νεαρὸ Μιχαήλ - Ἀσάν, ἐγγονὸ τοῦ Θεόδωρου 168, ἦταν εἰρηνικὴ, καὶ ὁ Σελτζουκίδης σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Izzed-din Kaikaous II (1246 - 1257), ὁ Ἀζατίνης τῶν Βυζαντινῶν, γιὸς τοῦ σουλτάνου Chiyath al-Din kai-Kosrou II (1237 - 1245), τοῦ Ἰαθατίνη τῶν Βυζαντινῶν, κοίταζε «τὶς οἰνοποσίες του καὶ τὶς ἀσέλγειες καὶ τοὺς ἀλλόκοτους καὶ ἄτοπους ἔρωτές του», καὶ μπροστὰ στὸν κίνδυνο τῶν Μογγόλων, καθὼς ἦταν ἓνας ἀπόλεμος ἡγεμόνας, ἔκανε εἰρήνη μὲ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') καὶ φρόντιζε μὲ ἐπιμέλεια νὰ τηροῦνται οἱ ὅροι τῆς συμμαχίας, τόσο πολύτιμης γι' αὐτόν.

Μὲ αὐτῇ τὴν ἡσυχία καὶ ἀπ' τὰ δυὸ μέτωπα ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 μποροῦσε νὰ προσβάλλῃ τὴν ΚΠολη, ἐκτὸς ἂν ἡ προσοχὴ του στρεφόταν ἄλλοῦ. Τὸ 1251 ὁ Μιχαήλ (β') 255 τῆς Ἠπείρου ἐξαπόλυσε αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ πόλη εἶχε ἰσχυρὴ φρουρά, ἀλλὰ ὁ αὐτοκράτορας, βλέποντας σχεδὸν πολὺ ἀργὰ πόσο ὑποτίμησε τὴ ροπὴ καὶ πολυπραγμοσύνη τοῦ τυφλοῦ γέρου τῶν Βοδενῶν, τῆς ἀκατάβλητης αὐτῆς λεοπάρδαλης, τοῦ Θεόδωρου 168, ποὺ ἄντεχε καὶ στὴν τύφλωση καὶ στὴν πολυπάθεια καὶ στὴν πάροδο τοῦ χρόνου, ἀποφάσισε νὰ μὴν ἀφήσῃ τὰ

Huillard-Bréholles, *Historia Diplomatica Friderici Secundi*, vol. VI, σ. 760. Γιὰ τὸ θάνατο τῆς Εἰρήνης Λ. Ἄγγ. Κ. Δ. 325, βλ. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 68-9, ἐκδ. Βοηθ. καὶ αὐτόθι, σ. 110, γιὰ τὸ γάμο τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 καὶ τῆς Κωνσταντίας - Ἄννας Hohenstaufen.

πράματα στην τύχη τους, αλλά να ενεργήση κεραυνοβόλα. Ἡ συνένωση Μιχαήλ (β΄) 255 και Θεόδωρου 168 πού δέν είχε προβλέψει, ἦταν μιὰ ἐνόχληση και ἴσως να εἶχε ἐπικίνδυνη ἐξέλιξη. Οἱ μεγάλες δαπάνες μιᾶς ἐκστρατείας ἐναντίον τους θὰ ἔφερναν τοὺς καρπούς τους, γιατί καταβάλλοντας και τοὺς δυὸ θὰ ἔφερνε ὅλη τὴ βόρειο Ἑλλάδα κάτω ἀπ' τὴ δική του κυριαρχία.

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1252 ὁ Ἰωάννης (γ΄) Δ.Β. 274 πέρασε ἀκόμη μιὰ φορά τὸν Ἑλλησποντο, κι αὐτὴ τὴ φορά ἐπικεφαλῆς σημαντικοῦ στρατοῦ. Πολλοὶ ἀπ' τοὺς στρατηγούς του εἶχαν ἤδη μεγάλη ἐμπειρία διεξαγωγῆς μαχῶν στὴ Μακεδονία. Στὶς Σέρρες βρῆκε τὸ Μιχαήλ Δ. Ἄγγ. Κ. Παλ. 428, κι ἀπὸ κεῖ βάδισε πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη.

Ὁ Θεόδωρος 168 και ὁ Μιχαήλ (β΄) 255 εἶχαν στὸ μεταξύ ὑποχωρήσει πρὸς βορρὰν τῆς πόλης και εἶχαν κυριεύσει τὸν Πρίλαπο και τὸν Βελεσό. Δέν περίμεναν ὅμως πὼς ἡ πρόκλησή τους θὰ ἀντιμετωπίζονταν τόσο γρήγορα, γι' αὐτὸ και μέσω τῶν βουνῶν τράβηξαν πρὸς τὴν Ἑπειρο ἀπ' τὴν Καστοριά.

Ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη ὁ αὐτοκράτορας μὲ τὸ στρατὸ του προχώρησε πρὸς τὸ φρούριο τῶν Βοδενῶν, τὴν ἐστία τοῦ Θεόδωρου 168, τοῦ ὁποίου ἡ φρουρὰ μετὰ λιγὸχρονη πολιορκία παραδόθηκε, ἐνῶ ὁ φρούραρχος πρὶν ἀπ' τὴν παράδοση διέφυγε. Ὁ αὐτοκρατορικός στρατὸς στρατοπέδευσε λίγο πρὸ πέρα ἀπ' τὴ λίμνη τοῦ Ὄστροβου και μιὰ στρατιωτικὴ δύναμη κάτω ἀπ' τοὺς στρατηγούς Ἀλέξιον Μελισσηνὸν Στρατηγόπουλον 281, Μιχαήλ Δ. Ἄγγ. Κ. Παλ. 428, τὸ γιὸ τοῦ μεγάλου δομέστικου Ἀνδρόνικου Π.Κ. 346 και μετέπειτα αὐτοκράτορα, τὸν Ἰωάννη Μακρηνό, τὸν Τύραννο Γουδέλη κ.ἄ., στάλθηκε στὴν κατεύθυνση τῆς Καστοριάς και τῆς Πρέσπας γιὰ νὰ προκαλέσῃ τὸν ἐχτρὸ και νὰ λεηλατήσῃ τὴ χώρα, ἀλλὰ ὁ ὄγκος τοῦ ἐχτρικοῦ στρατοῦ δὲ βρισκόταν και ἡ ἐκστρατεία ἐκφυλίστηκε σὲ ἀναποφάσιστο ἀνταρτοπόλεμο στοὺς λόφους τῆς Καστοριάς.

Καθὼς προχωροῦσε ὁ χειμῶνας τοῦ 1252, ὁ αὐτοκράτορας δύσκολα κρατοῦσε τὸ στρατόπεδό του στὸ Ὄστροβο· τὰ ἐφόδια ἔπρεπε νὰ μεταφέρονται μὲ μουλάρια και καμήλες ἀπ' τὴ Βέροια, πού ἡ ἀπόσταση δέν ἦταν μικρὴ, και ὁ στρατὸς ἔδειχνε κάποια σημεῖα ἀνησυχίας.

Ἀλλὰ ξαφνικὰ ἡ κατάσταση βελτιώθηκε, καθὼς δυὸ στρατηγοὶ τοῦ Μιχαήλ (β΄) 255, ὁ Ἰωάννης Γλαβᾶς ἀπ' τὴν Καστορία, και ὁ Θεόδωρος Πετραλίφας, γυναικάδελφος τοῦ Μιχαήλ (β΄) 255 και γαμβρὸς ἀπὸ κόρη τοῦ μακαρίτη μεσάζοντα Δημήτριου Τορνίκη Κομνηνοῦ 302, αὐτομόλησαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ΄) 274 στὸ Ὄστροβο. Ἡ αὐτομολία τοῦ δευτέρου ἀπ' αὐτούς, προσώπου μὲ τόσο ὑψηλὲς συγγένειες, ἐνθάρρυνε τὸν αὐτοκράτορα και ἀνύψωσε τὸ ἠθικὸ τοῦ στρατοῦ²³⁸.

238. Γ. Ἀκροπολίτης, σελ. 96-98, ἐκδ. Bonn, Ἑφραίμιος, σ. 347-49, στίχ. 8663-696 Νίκηφ. Γρηγοράς, τ. I, σ. 48. Ὁ Ἰωάννης Γλαβᾶς ἦταν προφανῶς ὁ ὑπὸ τὸν Μιχαήλ (β΄) στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Καστοριάς. Γιὰ τὴ θέση τοῦ Θεόδωρου Πετραλίφα στὸν οἶκο

Στά μέσα του χειμώνα του 1252/53 ο αυτοκρατορικός στρατός κατέλαβε την Καστορία και τη μικρή και μεγάλη Διάβολη. Κατά την προέλαση του στρατού προς την Ἀλβανία, ο προεστώς της Κρόϊας και του Ἐλβασάν Γουλάμος (Golem) που είχε παντρευτή μιὰ ἐγγονή τῆς Εὐδοκίας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 262 και τοῦ Στέφανου II Νεμάνια τῆς Σερβίας, τὴν Ἀνώνυμη Ἀγγ. Κομν. Δούκ. Καμωνᾶ 411 –αὐτὴ ἐδῶ δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἀνεψιά ἀπὸ πρωτεξαδέλφη τῆς μακαρίτισσας αυτοκρατόρισσας Εἰρήνης Λασκαρίνας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς Δούκαινας 325– και ποὺ βοήθησε τὸ στρατὸ τοῦ Μιχαήλ (β΄) 255 στὴν περιοχὴ τῆς Καστορίας, παραδόθηκε μετὰ τῆ στρατιωτικῆ δύναμη ποὺ διοικοῦσε στὸν Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274.

Οἱ ἄρχοντες τῆς Ἀλβανίας εἶχαν διατηρήσει μακρὰ παράδοση πίστεως και φιλίας πρὸς τοὺς ἄρχοντες τῆς Ἠπείρου και τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν τελικὴ πτώση αὐτῆς τῆς πόλης στὴν κυριαρχία τῆς Νίκαιας, ἡ πολιτικὴ τους ἦταν πολὺ ἐφεκτικὴ και οἱ διαθέσεις τους κυμαίνονταν ἀνάμεσα στὴ Σερβία και τὴ Νίκαια, ἀλλὰ και αὐτὴ τὴ Ρώμη. Ὁ θεῖος τοῦ Γουλάμου, ὁ βασιλέας τῆς Σερβίας Στέφανος V Uroš I Νεμάνια 333 (1243 - 1276), εἶχε συνάψει σύμφωνο φιλίας και συμμαχίας μετὰ τὸν Ἰωάννη (γ΄) Δούκα Βατ. 274 μετὰ τὴν ἀνοδὸ του στοὺς θρόνο. Καὶ ὁ Γουλάμος βρισκόταν σὲ μυστικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τὸν αὐτοκράτορα, κι ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ εἶδε τὴν πραγματικὴ δύναμη τοῦ στρατοῦ τῆς Νίκαιας, ἔκρινε σκόπιμα νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τοῦ θεοῦ τοῦ Στέφανου V Uroš I Νεμάνια 333. Ὡς ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐνέργειας ἦταν ἡ ἀποκοπὴ τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τὸ πῶς μεγάλο μέρος τῆς Ἀλβανίας²³⁹.

Ἡ αὐτομόληση τοῦ Ἰωάννη Γλαβᾶ και τοῦ Θεόδωρου Πετραλίφα, καθὼς και ἡ ἀπώλεια ἐνὸς σοβαροῦ συμμάχου, ὅπως ἦταν ὁ κύριος τῆς Κρόϊας Γουλάμος, ὁ σύζυγος μιᾶς πριγκίπισσας στὶς φλέβες τῆς ὁποίας ἔρρεε τὸ αἷμα τῶν Κομνηνῶν, κλόνισε πολὺ ἄσχημα τὴ θέση τοῦ Μιχαήλ (β΄) 255 τῆς Ἠπείρου.

Γιὰ νὰ ἀποφύγῃ μιὰ ὀλοκληρωτικὴ ἤττα και τὶς καταστρεφτικὲς συνέπειές τῆς, ἀποφάσισε νὰ ζητήσῃ εἰρήνη και νὰ δεχτῆ τοὺς οἰουσιδήποτε ὄρους τοῦ αὐτοκράτορα. Ὅρισε ὡς ἀντιπροσώπους του κοντὰ στὸν Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274 τὸν μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ξηρό, τὸν Κωνσταντῖνο Κ. Μαλιασηνὸ Δ. Βρ. (Ἀγγ.), σύζυγο τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας Ἀγγ. Κ.Δ. 254, και ἕνα κάποιον Λαμπέτη.

τῶν Πετραλιφῶν, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 20. Γιὰ τοὺς σουλτάνους τοῦ Ἰκονίου και τὴ συμμαχία τοῦ Καϊκαούς II, βλ. Ἀκροπολίτης, σ. 75-6, ἐκδ. Βονν. Γιὰ τὶς χρονολογίες τῆς ἐκστρατείας, βλ. F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1806, σ. 23.

239. Γ. Ἀκροπολίτης, σελ. 98, ἐκδ. Βονν., Ἐφραίμιος, σ. 349, στίχ. 8697-704. Πρβλ. K. Jirecek, Geschichte der Serben, σ. 310-11. Γιὰ τὴ συγγενικὴ σχέση τῆς γυναίκας τοῦ Γουλάμου, τῆς Ἀνώνυμης Νεμάνια Καμωνᾶ Ἀγγελίνας Κομνηνῆς Δούκαινας 411 μετὰ τὴν αὐγοῦστα Εἰρήνη Λασκαρίνα Ἀγγελίνα Κομνηνῆ Δούκαινα 325, βλ. τὸ συνημμένο Στέμμα τοῦ οἴκου τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) Ἀγγ. Κομν. 180.

Οί αντίπρόσωποι έκλεισαν με τὸν αὐτοκράτορα ἀνακωχή κάτω ἀπ' τοὺς ἐξῆς ὅρους: Οἱ πόλεις Πρίλαπος ποὺ ἤλεγχε τὴ διάβαση τοῦ Μοναστηρίου καὶ Βελεσός ποὺ δέσποζε τῆς κοιλάδας τοῦ Ἀξιοῦ, ἐπιστράφηκαν στὸν αὐτοκράτορα, καὶ τὸ φρούριο τῆς Κρόιας τοῦ Γουλάμου θὰ εἶχε μιά αὐτοτέλεια κάτω ἀπ' τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ αὐτοκράτορα.

Πρέσβεις τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ. Β 274, ὁ μητροπολίτης Φιλαδελφείας Φωκάς, ὁ Ἰσαάκιος Δούκας ὁ λεγόμενος Μούρτζουφλος ποὺ εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ πριμικήριου τῆς αὐλῆς καὶ ὁ γνωστός μαζ ἱστορικός Γεώργιος Ἀκροπολίτης, στάλθηκαν πρὸς τὸ Μιχαῆλ (β') 255 στὴ Λάρισα καὶ τοῦ ἔφεραν τὰ ἔγγραφα τῆς συνθήκης γιὰ ὑπογραφή.

Ὁ αὐτοκράτορας δὲν εἶχε τὴν πρόθεση νὰ κἀν καὶ πάλι τὸ ἴδιο λάθος· ἕνας ἀπ' τοὺς κύριους ὅρους τοῦ ἦταν νὰ τοῦ παραδοθῆ ὁ Θεόδωρος 168. Ἀφοῦ ἀνταλλάγησαν ὅρκοι γιὰ τὴν τήρηση τῆς συμφωνίας μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἡπειροῦ καὶ τῶν πρέσβεων τῆς Νίκαιας, αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι ἐπέστρεψαν στὰ Βοδενά στὸν αὐτοκράτορα, φέρνοντας τὸ Θεόδωρο 168 «δεσμώτη» καὶ τὸν Νικηφόρο Ἀγγ. Κ.Δ. 317, τὸν γιό τοῦ Μιχαῆλ (β') 255, ὡς ὄμηρο.

Ὁ αὐτοκράτορας τίμησε με τὸν τίτλο τοῦ δεσπότη τόσο τὸ γαμβρό του Νικηφόρο 317, τὸ μνηστήρα τῆς ἐγγονῆς του Μαρίας Λ. Ἀγγ. Κ.Δ. 420, ὅσο καὶ τὸ συμπέθερό του Μιχαῆλ (β') 255, ἀκριβῶς λόγω αὐτοῦ τοῦ ἀρραβώνα, καὶ ἀμέσως μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν τιτλοφορία, ὁ Νικηφόρος στάλθηκε πίσω στὸν πατέρα του.

Ἀλλὰ ὁ δαιμόνιος καὶ τυφλὸς γέρος Θεόδωρος 168, ποὺ θεωρήθηκε, ὅπως καὶ ἦταν, ὁ πρωταίτιος τῆς ἀνταρσίας τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς κυριαρχίας τῆς Νίκαιας, ὄχι μόνον δὲ στάλθηκε πίσω στὸν ἀνεψιό του, ἀλλὰ ἀπομακρύνθηκε ἀπ' τοὺς τόπους τῆς παλιᾶς δόξας του καὶ τῶν κατακτήσεών του καὶ μεταφέρθηκε στὴ Νίκαια, ὅπου τερμάτισε τὴν πολυκύμαντη σταδιοδρομία του, ὡς ἕνας αἰχμάλωτος τοῦ αὐτοκράτορα, τοῦ ὁποῖου τὸν τίτλο ἀρνήθηκε νὰ ἀναγνωρίσῃ. Ἐκεῖ καὶ θὰ πέθανε λίγο μετὰ τὸ 1253, σὲ μιά ἡλικία 68 με 73 χρονῶ²⁴⁰.

240. Γ. Ἀκροπολίτης, σελ. 98-9, ἔκδ. Bonn, Ἐφραίμιος, σ. 349, στίχ. 8705-722. Ὁ μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ξηρὸς διαδέχθηκε σ' αὐτὴ τὴν ἔδρα τὸν ἀνεψιό τοῦ μητροπολίτη Ἀθηνῶν Μιχαῆλ Χωιάτη, τὸ Νικήτα Χωιάτη, ἐνῶ αὐτὸς ὁ τελευταῖος διαδέχθηκε τὸ γνωστὸ μας Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, βλ. MM 3 (1865), σ. 61 καὶ 63. Ὁ ἀναφερόμενος ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Μιχαῆλ (β') 255 Λαμπέτης, δὲ γνωρίζομε ἀν εἶναι ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο Λαμπέτη ποὺ ἔγραψε μιά ἐπιστολή πρὸς τὸ Δημήτριο Χωματιανό, βλ. Δημ. Χωματιανός, ἔκδ. Pitra, σ. 501. Ὁ Ἰσαάκιος Δούκας Μούρτζουφλος, ἕνας ἀπ' τοὺς πρέσβεις τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274, ξέρομε ἀκόμη πῶς τὸ 1257 κάτω ἀπ' τὸ Θεόδωρο (β') Δ.Λ. 340 διοικούσε ἕνα σῶμα στρατοῦ ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας, βλ. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 153, ἔκδ. Bonn, καὶ σ. 144, ἔκδ. Heisenberg, καὶ πῶς τὸ 1261 στάλθηκε ὡς πρέσβυς στὴ Γένουα ἀπ' τὸ Μιχαῆλ (η') Παλαιολόγο 428, βλ. Ann. Ian. IV, σ. 42-3, πρβλ. F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1892, καὶ Κ. Γιαννακόπουλος. Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαῆλ Παλαιολόγος καὶ ἡ Δύσις μεταφρ. στὴν ἑλλην. Κ. Πολίτη, Ἀθῆναι

IX

Χαρακτηρισμός και μοίρα του Θεόδωρου 168 και σύγκρισή του προς τον αντίπαλό του Ἰωάννη (γ') Δούκ. Βατ. 274, τεκνοποιία.

Ὁ Θεόδωρος Δ.Κ. Ἄγγ. 168, δραστήριος, πολυμήχανος και στο ἔπακρο φιλόδοξος δημόσιος ἄντρας, κληρονόμησε ἀπ' τὸν προπάππο του Ἀλέξιο (α') Κ. 15 τὴν καρτερία και τὴν ἐπιμονή, ἀλλὰ ὄχι και τὴν εὐστροφία, τὴ διπλωματικότητα και τὴν ικανότητα τῆς προσαρμογῆς ποὺ εἶχε ἐκεῖνος.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς μετὰ τοὺς τέσσερις μεγάλους Κομνηνοὺς, Ἀλέξιον (α') 15, Ἰωάννην (β') 34, Μανουῆλ (α') 81 και Ἀνδρόνικον (α') 87, ὁ πιὸ προικισμένος ἀπ' τὴ φύση του (ἐκ θηλυγονίας) Κομνηνὸς γιὰ νὰ ἀναδειχτῆ ἕνας μεγάλος δημόσιος ἄντρας, ἦταν ὁ Θεόδωρος 168. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ὑπέρμετρη φιλοδοξία του τὸν ὁδήγησε στὴν καταστροφή. Καθὼς ἀρνήθηκε νὰ δεχτῆ «τὰ δευτερεῖα τῆς βασιλείας» ποὺ μέσα στὴν ἐνιαῖα ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία τοῦ πρόσφερε ὁ ἀντίπαλός του Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274²⁴¹, διέσπασε τίς ἑλληνικὲς δυνάμεις σὲ δυό, κ' ἔτσι ἐμπόδισε τὴν ἀνάκτηση τῆς ΚΠολης σὲ καιροὺς και περιστάσεις πολὺ πιὸ εὐνοϊκὲς ἀπὸ κείνες τοῦ 1261, ὅποτε ἴσως νὰ ἦταν ἄλλη ἡ μοίρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καθὼς μάλιστα δὲ θὰ ἦταν χωρισμένος σὲ δυὸ κράτη (τῆς ΚΠολης - Νικαίας και Ἡπείρου).

Ὅπως ἀναφέρθηκε γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, πὼς παρὰ τίς μεγάλες του ικανότητες και τὴν προσπάθειά του τῆς ἀνακαίνισης, ἔβλαψε τὸ Βυζάντιο, τὸ ἴδιο μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ και γιὰ τὸ Θεόδωρο Δούκ. Κομν. Ἄγγ. 168.

Ἡ μεγάλη του δοκιμασία ἀπ' τὴν ἦττα του στὴν Κλοκοτινίτζα και ἡ τύφλωσή του σὲ τίποτε δὲν τὸν ὠφέλησαν, γιὰ νὰ ἀνακόψῃ τίς φιλοδοξίες του και νὰ συνεννοηθῆ εἰλικρινά μετὰ τὸν ἀντίπαλό του τῆς Νικαίας· μέχρι τὸ τέλος του ὄνειρευόταν τὴν ἀνάκτηση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς δυτικούς Ἕλληνες.

Και οἱ δυὸ ἀντίπαλοι ἐγκατάλειψαν σχεδὸν συγχρόνως τὴ ζωὴ, ὁ μὲν Θεόδωρος 168 ἀπογοητευμένος, ταπεινωμένος και ἀιχμάλωτος τοῦ ἀντιπάλου του σὲ κάποια τρώγη τῆς Νικαίας, αὐτῆς τῆς πόλης ποὺ μισοῦσε, ὁ δὲ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 πολιτικὰ ἀπόλυτα ικανοποιημένος ποὺ παράδωσε στὸ σοφὸ γιό του Θεόδωρο (β') Δ.Λ. 340 ἕνα πανίσχυρο ἑλληνικὸ κράτος ποὺ χτυποῦσε τίς πύλες τῆς βασιλεύουσας πόλης, κατεχόμενης ἀπ' τὰ ἀπελπισμένα ἀπομεινάρια τῶν Λατίνων, στοὺς δροσεροὺς κήπους τῶν ἀνακτόρων τοῦ Νυμφαίου²⁴².

1969, σ. 77, ὅπου και τὸν βρῆκε ὁ θάνατος. Γιὰ τὴν ὀνομασία στὴν περίσταση αὐτὴ ὡς δεσποτῶν τοῦ Μιχαῆλ (β') 255 και τοῦ Νικηφόρου Ἄγγ. Κ.Δ. 317 μᾶς μιλάει ὁ Νικηφ. Γρηγοράς, τ. Ι, σ. 48-9, ἐνῶ ὁ Ἀκροπολίτης, σ. 99⁷⁻⁸, και ὁ Εὐφραΐμιος, στίχ. 8721-22, ἀναφέρουν μόνο τὴν ὀνομασία τοῦ Νικηφόρου 317 ὡς δ ε σ π ὀ τ ο υ.

241. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 37, και ἐκδ. Heisenberg, σ. 34.

242. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 110.

Και ὁ μὲν πολὺ ἱκανὸς ἀλλὰ φαυλεργάτης²⁴³ Θεόδωρος 168 βυθίστηκε μετὰ θάνατο σχεδὸν σπὴν ἀφάνεια· ἀλλὰ τὸν Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 τὸν Ἐλεήμονα, τὸν παράλαβαν γιὰ τὶς ἀγαθοεργίες του οἱ θρύλοι καὶ οἱ παραδόσεις καὶ τοῦ φόρεσαν τὸ φωτοστέφανο τῆς ἀγιωσύνης²⁴⁴, ὅπως ὡς ἅγιος τιμῶνταν ἀκόμη ἀπ' τοὺς Ἕλληνες κατοίκους τῆς Μαγνησίας μέχρι τῶν δυὸ πρώτων δεκαετιῶν τοῦ αἰῶνα ποῦ διατρέχομε²⁴⁵.

Ὁ Θεόδωρος Δούκας Κομν. Ἄγγ. 168 ἀπόχτησε ἀπ' τῆ γυναῖκα του Μαρία (Πετραλίφαινα) Δούκαινα Κομνηνῆ²⁴⁶ τέσσερα παιδιά, δυὸ ἀγόρια καὶ δυὸ κορίτσια, τὴν Ἄννα Ἄγγ. Δούκαινα Κομν. 246²⁴⁷, τὸν Ἰωάννη Ἄγγ. Δούκα Κομν. 247²⁴⁸, τὴν Εἰρήνη Ἄγγ. Δούκαινα Κομν. 248²⁴⁹ καὶ τὸ Δημήτριο Ἄγγ. Δούκα Κομν. 249²⁵⁰.

169. Μανουὴλ Δούκας Κομνηνὸς Ἄγγελος (γένν. περὶ τὸ 1186/88– † 1241)

Ὁ Μανουὴλ¹ Δούκας² Κομνηνὸς³ Ἄγγελος⁴ γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90⁵ καὶ τῆς νόμιμης συζύγου του Ζωῆς Δούκαινας⁶, γεννήθηκε περὶ τὸ

243. Ἐφραίμιος, σ. 349, στίχ. 8719.

244. Βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου βασιλέως τοῦ Ἐλεήμονος, ἐκδ. A. Heisenberg, BZ 14 (1905), σ. 160-92 (γερμ. εἰσαγωγή), σ. 193-233 (κείμενο)· Σ. Εὐστρατιάδης, Ἄγιολόγιον, σ. 229.

245. Βλ. A. Gardner, *Lascaids of Nicaea*, London 1912, σ. 196.

246. Βλ. γι' αὐτή, πιδ πάνω, ὑ. 20, 21, 22.

247. Βλ. γι' αὐτή, πιδ πάνω, ὑ. 23, 24, 62.

248. Βλ. γι' αὐτόν, πιδ πάνω, ὑ. 214, 218, 231, 232.

249. Βλ. γι' αὐτήν, πιδ πάνω, ὑ. 179, 213, 214, 234.

250. Βλ. γι' αὐτόν, πιδ πάνω, ὑ. 232, 234.

169. 1. Τὸ ὄνομα Μανουὴλ ποῦ ἔδωσε ὁ Ἰωάννης Δ.90 στὸν ὑστερότοκο γιό του, εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ πιδ συνηθισμένα ὀνόματα τῶν Κομνηνῶν, καθὼς ἔφερε αὐτὸ τὸ ὄνομα ὁ πρῶτος γνωστὸς σπὴν ἱστορία Κομνηνὸς ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς Ἐρωτικός 2, ὁ πατέρας τῶν Ἰσαάκιου (α') Κ.4 καὶ Ἰωάννη Κ.6. Ἀπὸ τότε δόθηκε σὲ Κομνηνοὺς τῆς τέταρτης γενεᾶς, τὸ Μανουὴλ Κ.7 καὶ τὸ Μανουὴλ Κ.10, ἐγγονοὺς τοῦ Μανουὴλ Κ. Ἐρ.2· τῆς πέμπτης γενεᾶς, τὸ Μανουὴλ Κ.39 τὸν ὑστερότοκο καὶ ἄγνωστο γιό τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ.15· τῆς ἕκτης γενεᾶς, τὸ Μανουὴλ Βοτανειάτη 48 καὶ τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ.81· σπὴν ἕβδομη γενεᾶ αὐτοῦ ἔδω τοῦ Β' τόμ., πῆραν τὸ ὄνομα ὁ Μανουὴλ Κ.118, ὁ ὑστερότοκος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66, ὁ Μανουὴλ Βρυέννιος Κομν. 159, ὁ γιὸς τῆς Μαρίας Κ.85, ὁ Μανουὴλ Κ.161, ὁ πρωτότοκος γιὸς τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου (α') Κ.87, αὐτὸς ποῦ ἔδω προσωπογραφεῖται Μανουὴλ Δούκ. Κομν. Ἄγγ. 169 καὶ ὁ πρωτεξάδελφός του πρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς Μανουὴλ Δούκ. Κομν. Καμ. 175.

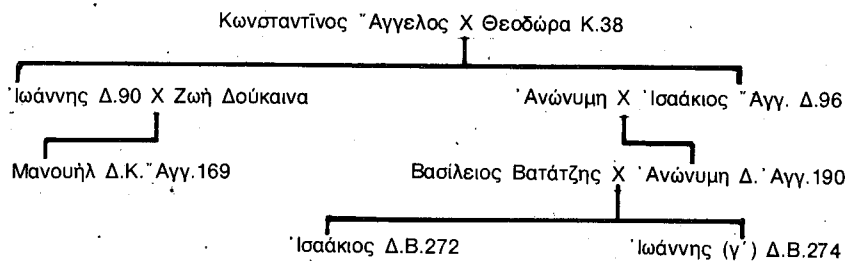
2. Ὁ Μανουὴλ 169 πῆρε τὴν προσωνομία Δ ο ῦ κ α ς, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος 168, ἀπ' τὸν πατέρα του Ἰωάννη Δούκα 90, ποῦ ἦταν ἓνας ἐγγονὸς τῆς Εἰρήνης Δούκαινας κτλ. Ἐχομε τὶς ἐξῆς ἀποδείξεις τῆς Δουκωνμίας του· Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, σ. 525: ὁ

1186/88⁷.

Ἡ ῥόλος τοῦ Μανουὴλ Δ.Κ. Ἄγγ. 169 στὴν ἱστορία τοῦ κράτους τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων πρὶν ἀπ' τὴ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας τοῦ 1230 εἶναι σκοτεινός.

αὐτάδελφος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν κυρίου (Θεόδωρου τοῦ Δούκα 168) ὁ πανευτυχεστάτος Μανουὴλ Δούκας· MM3 (1865), σ. 59-62: Πιπτάκιον τοῦ πανευτυχεστάτου δεσπότη κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Δούκα πρὸς τὸν παναγιώτατον καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην κύρ Γερμανόν· αὐτόθι, σ. 62-5: Ἀντίγραμμα τοῦ ἀγιώτατου καὶ οἰκουμ. πατριάρχου κυροῦ Γερμανοῦ πρὸς τὸν δεσπότην κύρ Μανουὴλ τὸν Δούκαν· αὐτόθι, σ. 66-7: Διὰ τὴν ἀγάπην, ἣν ἔχει ἡ βασιλεία μου εἰς τοὺς οἰκήτορας τοῦ κάστρου Ῥαουσίου (εὐγνώμονες γὰρ καὶ αὐτοὶ ἐφάνησαν περὶ τὴν βασιλείαν μου, καὶ καλῶς καὶ εὐνοϊκῶς καὶ εὐσπλάχνως διετέθησαν περὶ τὰ παῖδια τῆς βασιλείας μου, ἦγον τὸν ὑψηλότατον ρῆγα Σερβίας καὶ περιπόθητόν μου γαμβρόν, κύρ Στέφανον τὸν Δούκαν, καὶ τὴν ἐγκάρδιόν μου ἀνεψιάν τὴν ρηγίαναν κυράν Ἄνναν τὴν Δούκαιαν 246)... Μανουὴλ δεσπότης ὁ Δούκας. Ἀνάλεκτα Ἱεροσ. Σταχυολογίας, τ. IV, σ. 118-19: Πρόσταγμα (Θεοδώρου τοῦ Δούκα 168, ὅπου μνεῖα γίνεται τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ) τοῦ δεσπότη Μανουὴλ τοῦ Δούκα: E. Kurtz, Christophoros von Ankyra als Exarch des Patriarchen Germanos II, BZ16 (1937), σ. 134: Epistola Georgi metropolitae Corcyrae... felicissimi Ducae domini Emmanuefis...

3. Ὁ Μανουὴλ 169 φέρει καὶ τὴν προσωνυμίαν Κομνηνός καὶ Κομνηνός ὁ Δούκας καὶ Κομνηνοδόκας, ὅπως ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος 168, ὡς ἕνας ἐγγονός τῆς Θεοδώρας Κ.38 κτλ. Πάνω σ' αὐτὸ ἔχομε τὶς ἐξῆς ἀποδείξεις: Ed. Kurtz, Christ. von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 137: Patriarch Germanos II κτλ... Εἰσὶ μὲν, ὡς ἀνηνέχθη τῆ ἡμῶν μετριότητι, διάφορα μοναστήρια τῆς τοῦ πανευτυχεστάτου δεσπότη καὶ περιποθήτου θεοῦ τοῦ κρατίστου μου αὐτοκράτορος (Ἰωάννη γ' Δούκα Βατάτζη) καὶ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῦ υἱοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, τοῦ Κομνηνοῦ κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Δούκα...

≡ Ὁ Ἰσαάκιος Δ.Β. καὶ ὁ Ἰωάννης γ' Δ.Β. ἀνεψιοὶ τοῦ Μανουὴλ Δ.Κ. Ἄγγ. 169, ὡς γιοὶ τῆς πρωτεξαδέλφου αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τῆς Ἀνώμης Δούκαινας Ἀγγελίνας 190.

Acta Honorii II et Gregorii IX etc., ἐκδ. A.L. Tautu, Roma 1950: nobili viro Manuelli Cominiano· Paul Lemerle, Trois actes du despote d'Épire Michel II concernant Corfou connus en traduction latine, Ἑλληνικά, Παράρτημα 4, Προσφορά εἰς Σ.Π. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 410: Μανουὴλ δεσπότης Κομνηνοδούκας. Καὶ σὺ ψευδοχρυσόβουλλο γιὰ τὸν Γεώργιον Μάρμοραν, ἐπιπόνημα τοῦ 13^{ου} αἰῶνα, βλ. MM3 (1865), σ. XX-XXI, ὑπῆρχε ἡ γνωστὴ ὡς γνήσια σφραγίδα: Μανουὴλ δεσπότης Κομνηνοδούκας, βλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 410-11. Μᾶς εἶναι ἐξάλλου γνωστὴ καὶ ἡ σφραγίδα:

Μάρτυς, Μανουὴλ Κομνηνοδούκαν σκέποις.

Κατά τις πρώτες έκστρατείες του αδελφού του Θεόδωρου 168 προς βορράν, φαίνεται πώς του είχε ανατεθῆ μιὰ διοίκηση στῆ Θεσσαλία⁸.

Ἐπίσης μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς περὶ τὸ 1216 εἶχε παντρευτῆ μιὰ ἀδελφὴ τοῦ ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανου II Νεμάνια, καθὼς ὁ ἀδελφὸς του ἐπιδίωξε καὶ πέτυχε τῆ φιλία καὶ συμμαχία αὐτοῦ τοῦ τελευταίου⁹.

Αὐτῆ, καθὼς φαίνεται, δὲν ἔζησε μακρὸ χρονικὸ διάστημα μαζί του, γιατί τὸ 1225 ὁ Μανουὴλ 169 παντρεύτηκε γιὰ δευτέρη φορὰ μὲ τῆ Μαρία Βελοσλανα, μιὰ νόθο κόρη τοῦ βασιλέα τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννη - Ἀσάν II· οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ἀγγελοκομνηνοδοῦκες συνδέθηκαν μὲ τοὺς Ἀσανίδες, ἀναπτύχθηκαν διὰ μακρῶν στῆν προηγούμενη προσωπογραφία¹⁰.

Τὸν ὑψηλὸ τίτλο τοῦ δ ε σ π ὄ τ ο υ (=τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πριγκίπισ) ὁ Μανουὴλ 169 ἔλαβε ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του Θεόδωρο 168, ὅταν αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀναγορεύτηκε αὐτοκράτορας¹¹.

Ὁ Μανουὴλ 169 μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του - «αὐτοκράτορα», πῆρε μέρος στῆ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας, ἀλλά, ὅπως μᾶς λέει ὁ Ἀκροπολίτης, σώθηκε ἀπ' τῆ γενική μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ αἰχμαλωσία, διὰ τῆς φυγῆς.

Φεύγοντας δρομαῖος μὲ λίγους ἀκολουθοῦς του τράβηξε γιὰ τῆ Θεσσαλονίκη, τῆς ὁποίας δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ κύριος. Ὡς τότε ἐξακολουθοῦσε νὰ φέρῃ τὸν τίτλο τοῦ δ ε σ π ὄ τ ο υ, ἀλλὰ εὐθύς ὡς ἐγκαταστάθηκε, θεώρησε τὸν ἑαυτὸ του ὡς διάδοχο τοῦ στέμματος τοῦ ἀδελφού του ποὺ αἰχμαλωτίστηκε, καὶ διαχειριζόταν τὴν ἐξουσία ὡς αὐτοκράτορας - χωρὶς

βλ. V. Laurent, Bulles métriques, σ. 143-44, ἀριθ. 243, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἀποδοθῆ στὸν Μανουὴλ Δ.Κ. Ἀγγ. 169 (εἶναι τὸση ἡ συγγένεια αὐτῆς τῆς σφραγίδας μὲ ἐκείνην τοῦ ἐπιφανοῦς διδασκάλου P. Lemerle), καὶ πολὺ πῶς λίγο στὸν Μανουὴλ (Καμύτζην) Κομνηνοδοῦκαν 175.

4. Ὁ Μανουὴλ 169 εἶχε καὶ τὴν προσωνομίαν Ἄγγελος ἀπ' τὸν ἐκ πατρός πάππον του Κωνσταντῖνον Ἄγγελον, τὸν σύζυγον τῆς Θεοδώρας 38· ὡς Ἄγγελος ἀναφέρεται ἀπ' τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην, ἐκδ. Βοηθ, σ. 47, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 43-4· καὶ ἦν μὲν τὸ ἀπὸ τοῦδε ὁ Ἄγγελος Μανουὴλ τῶν ἐναπολειφθεισῶν πρὸς τὰ δυτικὰ μέρη χωρῶν καὶ πόλεων ἐγκρατῆς... καὶ ἀπ' τὸν Κυζικίου Θεόδωρον Σκουταριώτην, Σάθα MB7 (1894), σ. 475· Εἶχε μὲν οὖν οὕτως τὰ Δυτικὰ ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου Μανουὴλ δεσποζόμενα.

5. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Ἀγγ. 168, ὑ.5.

6. Βλ. προσωπογραφίες Ἰσαάκιου Ἀγγ. 166, ὑ.3, καὶ Θεόδωρου Δ.Κ. Ἀγγ. 168, ὑ.6.

7. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Ἀγγ. 166, ὑ.4.

8. Ὁ Θεόδωρος Ἀγγ. Κ. 168 ἐπιτάσσει τὸν Λαρίσης νὰ χειροτονήσῃ ἐπίσκοπον Θαυμακοῦ τὸν Συμεὼν, υἱὸν τοῦ ἀποθανόντος ἐπίσκοπου Θαυμακοῦ, καὶ καταλήγει: «προστάσει δὲ ἡ βασιλεία μου μῆτε τὸν πανευχέστατον καὶ περιπόθητον αὐτάδελφον τῆς βασιλείας μου κύριν Μανουὴλ τὸν Δούκαν (τὸν ἐπιτόπιον κυβερνήτην), μῆτε τινὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν πόδα τοῖς τῆς ἐκκλησίας παραβαλεῖν καὶ ζημιώσαι αὐτούς· Καὶ ἀπ' τὸν Χωματιανόν, ἐκδ. Pitra, σ. 525, ἀναφέρεται πὼς εἶχε διοικητικὴ ἀρμοδιότητα στῆ Βέροια.

9. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Ἀγγ. 168, ὑ.30.

10. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Ἀγγ. 168, ὑ.183.

11. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Ἀγγ. 168, ὑ.111. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ.8.

ὅμως νὰ στεφθῆ – καὶ ὑπόγραφε μὲ κόκκινη μελάνη, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, δείγμα ματαιοδοξίας, ποῦ σὲ μιὰ συνάντηση προκάλεσε τὸ σαρκασμὸ κάποιου ἀπ' τοὺς πρέσβεις τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274, ὁ ὁποῖος παρατήρησε πὼς «σὲ σένα καλύτερα θὰ ἄρμόζη αὐτὸ ποῦ ψάλλεται μόνο γιὰ τὸ Χριστό: σὲ τὸν βασιλέα καὶ δεσπότην»¹².

Οἱ κτήσεις τοῦ Μανουὴλ 169 ἐκτείνονταν μέχρι τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Ἠπειρο. Τὸ Δυρράχιο καὶ ἡ Ἀλβανία ἀναγνώριζαν τὴ βουλγαρική κυριαρχία, ἐνῶ ἡ Κέρκυρα παράμεινε πιστὴ στὸ Μανουὴλ 169. Στὴν Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία συνέχισε νὰ κυβερνᾷ ὁ ἄλλος ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος Δ.Κ.170, φέροντας πάντα τὸν τίτλο τοῦ δεσπότη καὶ ἀναγνωρίζοντας τὴν ψιλὴ ἐπικυριαρχία τοῦ Μανουὴλ 169.

Καὶ ὁ ἀνεψιὸς τους Μιχαὴλ (β') ("Αγγ.) Κ.Δ.255, ὁ θεωρούμενος ὡς νόθος γιὸς τοῦ ἑτεροθαλῆ ἀδελφοῦ τους Μιχαὴλ (α') Δ.Κ.174, ὁ νόμιμος μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ κληρονόμος τοῦ κράτους τῆς Ἠπείρου, ἐπέστρεψε στὴν Ἄρτα καὶ ἀνάλαβε τὴ διακυβέρνηση τῆς Ἠπείρου, γιὰ νὰ ἀνακόψῃ τὸ βουλγαρικὸ ἐπεκτατισμὸ¹³.

Εἶναι δύσκολο νὰ καθοριστῆ κατὰ πόσον τὸ καθεστὼς τοῦ Μανουὴλ 169 στὴ Θεσσαλονίκη, καὶ ἡ πολιτικὴ του ἀπέναντι τῶν γειτόνων του, ἐξαρτῶνταν ἀπ' τὴν καλὴ θέληση καὶ ροπή τοῦ Ἀσάν II. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης μᾶς λέει πὼς ὁ Ἀσάν II «καθόλου δὲν ἐνοχλοῦσε τὸ Μανουὴλ 169, λόγω τοῦ γάμου του μὲ τὴ νόθο κόρη του». Κάτι μᾶς δελεάζει νὰ ὑποθέσωμε πὼς αὐτὴ ἡ Μαρία Beloslava, ἦταν ὑπαρξὴ θελκτικὴ ποῦ συγχρόνως ἐνέπνεε τὸ σεβασμὸ.

12. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 47, ἐκδ. Bonn, καὶ σ. 43-4, ἐκδ. Heisenberg: Ἐφραίμιος, σ. 326-27, στίχ. 8111-122. Ὁ Α.Α. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 648, γράφει πὼς εἶναι ἀμφίβολο, ἂν ὁ Μανουὴλ 169 κυβέρνησε τὴ Θεσσαλονίκη ὡς δεσπότης ἢ αὐτοκράτωρ. Ἡ ὑποτιθέμενη μνεῖα τοῦ Μανουὴλ 169 ὡς αὐτοκράτορα, εἶναι αὐτὴ μιᾶς ἐπιγραφῆς στὴ μονὴ τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν τῆς Ἄρτας:

... τ ρ ο φ υ ε ῖ ς σ υ γ κ α λ ὕ π τ ε σ θ α ἰ
Μανουὴλ αὐτοκράτωρ

βλ. Ἀ.Κ. Ὁρλάνδου, Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἄρτης, Ἀρχεῖον τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος, 2(1936), σ. 45-7. Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου προβληθέν πὼς ὁ ΚΠόλεως Γερμανὸς (β') προσαγόρευε τὸ Μανουὴλ 169 διὰ τοῦ: «ἡ βασιλεία σου», καὶ αὐτὸς ἔγραφε γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του: «ἡ βασιλεία μου», βλ. MM3 (1865), σ. 59, δὲν ἔχουν ἀξία, γιὰτὶ ἐκτὸς τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ ἄλλα μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας μεταχειρίζονταν αὐτὲς τὶς ἐκφράσεις καὶ δέχονταν ἀπὸ ἄλλους αὐτὲς τὶς προσαγορεύσεις, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 332 καὶ ὑ. 12' σ. 353 καὶ ὑ. 25 καὶ 26' σ. 407-8 καὶ ὑ. 24β καὶ 25, κ.ά. Εἶναι μιὰ ἀβλεψία τοῦ Ἀ. Μηλιαράκη, Ἱστορία Νικαίας – Ἠπείρου, σ. 255, ποῦ ἀναφέρει πὼς ὁ πρεσβευτὴς ποῦ σάρκασε σὲ βάρος τοῦ Μανουὴλ ἦταν τοῦ βασιλέα τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννη – Ἀσάν II: ἦταν τοῦ Ἰωάννη (γ') Δούκ. Βατ. 274, ὅπως μᾶς λένε οἱ πηγές. Τὸ λόγιον πάρθηκε ἀπ' τὸν ἐκκλησιαστικὸ ὕμνον (Παρακλητικὴ, τῆς περιόδου πλαγίου δ', Κυριακὴ ἐσπέρας): Σὲ τὸν βασιλέα καὶ δεσπότην, ἀπαύστως ὕμνουσαν κτλ.

13. Βλ. D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 114.

Ο Μανουήλ 169 φαίνεται πώς είχε την ευχέρεια να διορίζει διοικητές και δημόσιους λειτουργούς στις περιφέρειες της επικρατείας του. Τα όνόματα δυό απ' τους διοικητές της Θεσσαλονίκης μάς είναι γνωστά, αυτά του Γεώργιου Ἀπόκαυκου και του Ἀλέξιου Πηγονίτη. Και ὁ Γεώργιος Χωνιάτης, ἀνεψιὸς τοῦ μακαρίτη μητροπολίτη Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτη και τοῦ ἱστοικοῦ Νικήτα Χωνιάτη, εἶχε διοικητικά καθήκοντα στὴ Θεσσαλονίκη ὡς π ρ ω τ ο β ε σ τ ι α ρ ί τ η ς τοῦ Μανουήλ 169¹⁴.

Στὰ ἐκκλησιαστικά ζητήματα ὁ Ἰωάννης – Ἀσάν II μετὰ τὴ νίκη του στὴ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας, πῆρε σοβαρὰ μέτρα γιὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τις φιλοδοξίες τῶν ἀρχιερέων τοῦ Θεόδωρου 168 – ποὺ τῶρα ἦσαν κάτω ἀπ' τὸ Μανουήλ 169 και τὸ Μιχαὴλ (β') 255 – θέτοντας τὴ μητρόπολη Θεσσαλονίκης κάτω ἀπ' τὴν ἀρχιεπισκοπὴ τοῦ Τιρνόβου, ὅπου ἐγκατάστησε ἀρχιερέα τῆς ἐκλογῆς του. Οἱ ταλαντεύσεις στὴ διπλωματία τοῦ Μανουήλ 169 καθαρὰ μάς δείχνουν τις δυσκολίες ποὺ εἶχε γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἀποτινάξῃ τὸ βᾶρος τῶν ὑποχρεώσεων του πρὸς τὸν πανίσχυρο πεθερὸ του. Καὶ οἱ ἀπόπειρές του νὰ κρατήσῃ μιὰ ἀνεξάρτητη γραμμὴ πρὸς τις μεγάλες δυνάμεις τῆς Δύσης εἶχαν ἓνα ἀπότομο τέλος μετὰ τὴν ἐξασθένηση τοῦ βουλγαρικοῦ βασιλείου και τὴν ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς του¹⁵.

Στὸ βάθος πρέπει νὰ ποῦμε πὼς ἦταν προσηλωμένοι στὴν Ὀρθοδοξία και πὼς στὴν πραγματικότητα δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἀπεμπολήσῃ τις ἀρχές της.

Μιὰ ἀπ' τις πρῶτες του πράξεις ἦταν νὰ ἀνανεώσῃ τὰ προνόμια ποῦ ὁ

14. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 47, ἐκδ. Bonn, και σ. 44, ἐκδ. Heisenberg. Γιὰ τὸν Γεώργιον Ἀπόκαυκον ἔχομε αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἐπιγραφὴ στὰ τεῖχη τῆς Θεσσαλονίκης:

Σθέν(ε)ι Μανουήλ τοῦ κρατίστου δεσπότη

ἤγειρε τόνδε πύργον αὐτῷ τειχίῳ

Γεώργιος δοῦξ Ἀπόκαυκος ἐκ βάρθων,

βλ. O. Tafrafi, Thessalonique au Quatrieme Siècle, σ. 44-51. Γιὰ τὸν Ἀλέξιο Πηγονίτη και τὴν οἰκογένεια τῶν Πηγονιτῶν, βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 106 και 107. Γιὰ τὸ Γεώργιο Χωνιάτη, βλ. Ἀθ. Παπαδοπούλου – Κεραμέως, Ἰωάννης Ἀπόκαυκος και Νικήτας Χωνιάτης, Τεσσαρακονταετηρίς τῆς καθηγεσίας Κόντου, Φιλολογικαὶ Διατριβαί, Ἀθῆναι 1909, σ. 374, 379-82.

15. Ἡ διαλεύκανση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Μανουήλ 169 μέχρι τὸ 1232 ἐξαρτᾶται ἀπὸ μερικές ἐπιστολές τοῦ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη ποὺ ἄλλοτε ὁ Βαρώνιος, *Annales Ecclesiastici*, τις εἶχε χρονολογήσει ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1176 και 1188. Τὰ ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ τις ἀποδώσῃμε στὸν Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη και στὸ Μανουήλ 169 διατυπώθηκαν πρῶτα ἀπ' τὸν V.G. Vasiljevskij εἰς τὴν Ἐπιθεώρησιν τοῦ (ρωσικοῦ αὐτοκρατορικοῦ) ὑπουργείου Δημοσίας Διαφώτισης, τ. 238 (1885), σ. 224-33, και ἔπειτα ἀπ' τὸν E. Kurtz, *Georgios Bardanes, metropolit von Kerkyra*, BZ15(1906), σ. 603-18. Βλ. πάνω σ' αὐτὸ και A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 694-95, ὑ.197-200. Πρόσθετη ἀπόδειξη γιὰ τὰ ἀνωτέρω προκύπτει ἀπὸ ἓνα χειρόγραφο ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἱστορία τῆς μονῆς τοῦ Casole, μετὰ τῆς ὁποίας τὸν ἡγούμενο Νεκτᾶριο ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης ἀλληλογραφοῦσε: τὸ χειρόγραφο αὐτὸ χρονολογεῖται ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1220-1235, βλ. Ch. Diehl, *Le Monastère de S. Nicolas di Casole près d'Otrante d'après un manuscrit inédit*, *Mélanges d'archeologie et d'histoire*, publié par l'École française de Rome, vol. VI, Rome 1886.

έτεροθαλής αδελφός του Μιχαήλ (α΄) 174 είχε παραχωρήσει στους κατοίκους της Κέρκυρας και να εξασφαλίσει τα δικαιώματά του πάνω στο νησί, καθώς ανάθεσε τη διοίκηση στην αδελφή του, την Ἀνώνυμη (Ειρήνην;) Ἰγγ. Κ.Δ. 172 ἢ σὲ κάποια ἄλλη ἀπ' τις ἀδελφές του. Ἡ Κέρκυρα ἦταν ἡ πιὸ μακρινὴ και πιὸ τρωτὴ ἀπ' τις κτήσεις του, και ὁ Μανουὴλ 169 φρόντισε νὰ ἐνισχυθῆ ἡ φρουρὰ της και νὰ βρῖσκεται σὲ μιὰ κατάσταση ἐτοιμότητας γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση κάθε ἐνδεχομένου. Δὲ φαίνεται νὰ κινδύνευε ἀπ' τὸν Ἰωάννη – Ἀσάν II, ἦταν ὅμως μιὰ εὐκολὴ λεία γιὰ τὸ Φρειδερίκο II τῆς Σικελίας και τῆς Γερμανίας, καθὼς μάλιστα αὐτὸς ὁ τελευταῖος εἶχε κλείσει εἰρήνη μὲ τὸν πάπα Ρώμης Γρηγόριο IX (1227–1241), τὸ διάδοχο τοῦ γνωστοῦ μας ποντίφηκα Ὀνώριου III (1216–1227), και ἦταν κάπως ἀπερίσπαστος. Ἡ φοβερὴ ἦττα τοῦ Θεόδωρου 168 στὴν Κλοκοτινίτζα, πρέπει νὰ εἶχε θυμίσει στὸ Γερμανὸ καίσαρα πὼς ἐπιτέλους εἶχε κι αὐτὸς ἓνα κάποιο φιλὸ τίτλο πάνω στὸ τέως λατ. βασιλεῖο τῆς Θεσσαλονίκης. Τὰ νησιά τῆς Κεφαλληνίας και τῆς Ἰθάκης ἐλέγχονταν ἀπ' αὐτὸν και ὁ πειρασμὸς νὰ προσαρτήση τὴν Κέρκυρα δὲν ἦταν μόνο δικὸς του, ἀλλὰ και τῶν προκατόχων του Νορμανδῶν ἡγεμόνων τῆς Σικελίας. Και ὁ δυναμικὸς ἀδελφὸς του, αὐτὸς ὁ Θεόδωρος 168, δύσκολα εἶχε κρατήσῃ μακριὰ ἀπ' τὴν Κέρκυρα και τις ἀκτὲς τῆς Ἠπείρου αὐτὰ «τὰ ἀρπαχτικὰ σκυλιὰ τῆς Σικελίας» ποὺ στὸ παρελθὸν δοκίμασαν νὰ πραγματοποιήσουν τις ἀξιώσεις τους. Ἔτσι κι ὁ Μανουὴλ 169 φοβόταν γιὰ τὴν ἀσφάλεια αὐτῶν τῶν χωρῶν, γι' αὐτὸ και ἔπρεπε μὲ τὸ Φρειδερίκο II νὰ διατηρήσῃ τὴ φιλία ποὺ εἶχε μαζί του ὁ ἀδελφὸς του Θεόδωρος 168. Συγχρόνως ὅμως ἔπρεπε νὰ διατηρήσῃ τὴ θέση του ἀπέναντι τῶν Βουλγάρων, και ἂν ἦταν δυνατόν, νὰ μὴ ἀπεμπολήσῃ τὰ δικαιώματά του πάνω στὴ Λατ. αὐτοκρατορία τῆς ΚΠολης. Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ χρειαζόταν ἡ συνδρομὴ τοῦ ἄκρου ἀρχιερέα τῆς Ρώμης.

Κάτω ἀπ' αὐτὲς τις προοπτικὲς, ὁ Μανουὴλ 169 ἀνάθεσε σ' ἓνα δοκιμασμένο και λόγιο ἄντρα, τὸ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη, μιὰ διπλωματικὴ ἀποστολὴ στὴν Ἰταλία. Ὡς πληρεξούσιος ὑπουργὸς του θὰ διαπραγματευόταν τὴ σύναψη μιᾶς συμμαχίας μὲ τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερίκο II και ἑνὸς συμφώνου μὲ τὸν πάπα Γρηγόριο IX ποὺ μὲ αὐτὸ θὰ δήλωνε τὴν πνευματικὴ ὑπακοὴ τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. Ἡ ἐκλογὴ ἑνὸς τέτοιου πρεσβευτῆ ἀπ' τὸ Μανουὴλ 169 δὲν ἦταν καθόλου ἀνεπιτυχὴς¹⁶.

16. Ἐπιστολὲς τοῦ Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη σὲ γερμανικὴ περίληψη πρὸς τὸ Φρειδερίκο II και τὸ Μανουὴλ 169, παρὰ E. Kurtz, BZ15(1906), ἀριθ. 1, 2, 3 σ. 603-4. Γιὰ τις βλέψεις τοῦ Φρειδερίκου II πρὸς τὴν Κέρκυρα, βλ. S. Borsari, Friderico II e l'Oriente bizantino, Rivista Storica Italiana, 63 (1951), σ. 281. Ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης ἀναφέρεται σὲ ρῆξη τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μὲ τὴ Βενετία, ἀλλὰ ἐλπίζει σὲ γρήγορη ἀποκατάστασή τους. Γιὰ τὴν ἀνανέωση τῶν προνομίων τῶν Κερκυραίων ἀπ' τὸ Μανουὴλ 169, βλ. N. Barone, Notizie storiche

Ὁ μητροπολίτης Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης ἀναχώρησε ἀπ' τὴν Κέρκυρα τὸ φθινόπωρο τοῦ 1231, ἀλλὰ τὸ πλοῖο του ἔχασε τὸν προσανατολισμό του, καὶ ἀντὶ τοῦ Βρινδῆσιο, ἀποβιβάστηκε στὸ Otranto, στὶς 15 τοῦ Ὀχτώβρη. Ἡ μοίρα θέλησε αὐτὴ ἢ ἀποστολὴ νὰ καταλήξῃ σὲ ἀπότυχια. Μόλις ὁ ἀρχιερέας – διπλωμάτης ἀποβιβάστηκε στὸ ἰταλικὸ ἔδαφος ἔπεσε βαριά ἀρρωστος καὶ δὲν μπορούσε νὰ συνεχίσῃ τὸ ταξίδι του. Ἀλλὰ ἀπ' τὸ κρεβάτι τῆς ἀρρώστιας ἔγραψε στὸν αὐτοκράτορα Φρειδερίκο II γιὰ νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ τὸ σκοπὸ τῆς ἐπίσκεψής του καὶ νὰ τοῦ δικαιολογηθῇ πῶς αὐτὸς ἕνας ταπεινὸς ἐπίσκοπος τολμοῦσε νὰ πλησιάσῃ ἕνα τόσο ἰσχυρὸ μονάρχη. Ἄν ὁ σκληρὸς χειμῶνας καὶ ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας του δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του μέσα στὸ 1231, εἶχε τὴν ἐλπίδα νὰ μπορέσῃ νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἔκφραση τοῦ σεβασμοῦ του στὸν αὐτοκράτορα στὶς ἀρχὲς τῆς ἀνοιξῆς τοῦ 1232. Εἶχε τὴν πρόθεσις ἐπίσης, ἂν οἱ δυνάμεις του τοῦ ἐπέτρεπαν, νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ποντίφηκα στὴ Ρώμη¹⁷.

Ἐπὶ ἕνα σχεδὸν μῆνα τὸν Ἑλληνα μητροπολίτη Κερκύρας περιποιοῦνταν καὶ φιλοξένησαν οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ τῆς ὀρθόδοξης μονῆς τοῦ Casole, ποὺ βρισκόταν ὄχι μακριὰ ἀπ' τὸ Otranto. Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Νεκτᾶριος ἦταν παλιὸς φίλος τοῦ Κερκύρας, γνωστὸς σ' αὐτὸν ἀπ' τὴν ἐκκλησιαστικὴ συνάντησις τοῦ 1214 στὴν ΚΠολη, ὅπου ὁ Γεώργιος Βαρδάνης εἶχε πάρει μέρος ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ μητροπολίτη Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωριάτη καὶ ὁ Νεκτᾶριος ὡς διερμηνέας τοῦ παπικοῦ λεγάτου Πελάγιου. Ὅταν σὲ λίγο ὁ ἡγούμενος Νεκτᾶριος πέθανε, ὁ Κερκύρας ἔγραψε μιὰ ἐπιστολὴν στὸν διοικητὴ τοῦ Otranto, ἐκφράζοντας τὴ θλίψιν του γιὰ τὸ χαμὸ ἐνὸς τόσο πολῦτιμου φίλου. Σ' αὐτὴ τὴν περιόδο τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπραξίας του, ὁ Ἑλληνας μητροπολίτης ἦλθε σὲ ἐπαφὴ μὲ μερικοὺς Λατίνους μοναχοὺς τοῦ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν καὶ εἶχε μαζί τους συζητήσεις πάνω στὶς δογματικὰ καὶ λειτουργικὰ διαφορὰς ποὺ ὑπῆρχαν καὶ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὴν Ὀρθόδοξον καὶ Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας τοῦ ἀρχιερέα ἀντὶ νὰ βελτιωθῇ χειροτέρευε καὶ στὶς 17 τοῦ Νοέμβρη χρειάστηκε νὰ μεταφερθῇ στὸ Otranto, ὅπου

di Re Carlo III di Durazzo, σ. 61. Στὰ κείμενα τοῦ Βαρδάνη, παρὰ Kurtz, ἀριθ. 3, σ. 604, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μανουὴλ 169 ποὺ ἀνάλαβε τὴν διοίκησιν τῆς νήσου ἀναφέρεται ὡς «seiner Zwillings sehwester Kompena», καὶ ὡς τέτοια θεωρεῖ ὁ D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 115, τὴν Ἄννα 173. Ἀλλὰ ἡ (Ἄννα;) 173, ἡ σύζυγος τοῦ Maio Orsini, δὲν μπορούσε νὰ ἦταν διδύμη ἀδελφὴ οὔτε τοῦ Θεόδωρου 168, οὔτε τοῦ Μανουὴλ 169, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς ὁ μὲν πρῶτος γεννήθηκε περὶ τὸ 1180/85, ὁ δὲ δεῦτερος περὶ τὸ 1186/88, ἐνῶ ἡ Ἄννωμη (Ἄννα;) 173 πρέπει νὰ γεννήθηκε ἀργότερα ἀπ' αὐτοὺς, καθὼς ὁ γάμος της μὲ τὸν Maio Orsini ἀναφέρεται τὸ 1227. Μήπως ἡ διοίκησις τῆς Κέρκυρας ἐκχωρήθηκε ἀπ' τὸ Μανουὴλ 169 σὲ ἄλλη ἀδελφὴν του καὶ ὄχι στὴν Ἄνωμη (Ἄννα;) 173; Μήπως ἐκχωρήθηκε στὴν Ἄνωμη (Εἰρήνη); Ἄγγ.Κ.Δ.172, καὶ αὐτὴ ἦταν ἡ διδύμη; Γιὰ τὴν Ἄνωμη (Ἄννα;) 173, βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 189.

17. Ἐπιστολὴ τοῦ Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη σὲ γερμανικὴν περιλήψιν, παρὰ E. Kurtz, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ.16), ἀριθ. 4, σ. 604.

φιλοξενήθηκε στο σπίτι του αυτοκρατορικού συμβολαιογράφου Ίωάννη Grassos, του οποίου οι υπηρέτες τον περιποιήθηκαν και τελικά του απόδωσαν την υγεία του¹⁸.

Σ' αυτό το μεταξύ, ο Μανουήλ 169 ανήσυχος γι' αυτή την ανεξήγητη βραδύτητα των διαπραγματεύσεων του πρεσβευτή του, ανάλαβε ο ίδιος και έγραψε στον πάπα Γρηγόριο ΙΧ, προτείνοντας επίσημα να θέση την επικράτειά του κάτω απ' την προστασία του ποντίφηκα. Ο πάπας άπάντησε τον Άπριλη του 1232, επαινώντας το Μανουήλ 169 για την πνευματική του άφοσίωση στην άγία "Εδρα και την έπιστροφή του στη Ρωμαϊκή Έκκλησία και του ύπόσχονταν κάθε βοήθεια και τον βεβαίωσε πως τόσο ο Λατίνος συναυτοκράτορας τής ΚΠολης Ίωάννης de Brienne όσο και ο Λατίνος πατριάρχης τής ΚΠολης Σίμων (1227-1233) θα είδοποιούνταν και θα λάμβαναν οδηγίες σχετικές με τη στάση που έπρεπε να τηρήσουν άπέναντί του. Ο άκρος άρχιερέας δε λησμόνησε να έπισημάνη - αυτό ήταν μια προειδοποίηση για το Μανουήλ 169 - όρισμένες παρεκκλίσεις των ύποσχέσεων του Θεόδωρου 168 προς την άγία "Εδρα¹⁹.

Το γράμμα του άρχιεπισκόπου τής πρεσβυτέρας Ρώμης μόλις είχε άπολυθη, όταν ο Μανουήλ 169 άποφάσισε να άλλάξη τα σχέδιά του και να συνάψη έκκλησιαστικές και πολιτικές σχέσεις με τη Νίκαια, με το εκεί δηλ. οίκουμενικό πατριαρχείο και την εκεί βασιλεία, άντι με τη Ρώμη²⁰.

«Αυτή ή τελευταία λύση, ήταν ή μόνη που άπέμενε στο Μανουήλ 169 (το να στραφή προς τη Νίκαια), λέει κάποιος, άλλίως θα άφηνε το κράτος του να καταρρεύση πολιτικά και έκκλησιαστικά»²¹.

Το πρώτο βήμα για διαπραγματεύσεις έγινε πραγματικά άπ' τη Νίκαια. Καθώς ο άυτοκράτορας Ίωάννης (γ') Δ.Β. 274 διεΐδε την έπισφαλή θέση του Μανουήλ 169 και την άνάγκη του για πολιτική και έκκλησιαστική ύποστήριξη, του έστειλε το 1231 μια πρεσβεία, προτείνοντας πολιτική και έκκλησιαστική ένωση²². Στο Μανουήλ 169, ήγεμόνα άδύναμο, φάνηκε συμφέρον να ένδώση, κ' έτσι συνέχισε τις διαπραγματεύσεις που κατέλη-

18. Έπιστολή του Κερκύρας κτλ., ένθ' άνωτ., άριθ. 4, 6, 7, 8, 10, σ. 604-6. Ο Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης άφησε δική του διήγηση τής συζήτησης που είχε πάνω στο θέμα του καθαρτηρίου πυρός που είχε με το Φραγκισκανό μοναχό Βαρθολομαίο. Εΐχε επίσης άλληλογραφία με μερικούς μοναχούς άπ' το Nereium (Nardo) του κόλπου του Τάραντα, βλ. S. Borsari, ένθ' άνωτ. (ύ.16), σ. 282. Α. Μουστοξύδη, Delle Cose Corciresi, vol. I, Κέρκυρα 1848, σ. 423-27, και Appendix, σ. XLIX-L. P.M. Roncaglia, il primo incontro dei Francescani con i Greci: Fra Bartolomeo, O.F.M., e Georgios Bardanes a Casole (Otranto), 15 Ottobre - 17 Novembre 1231, Atti VIII Congresso Internass. di Studi Bizantini, t. I (1953), σ. 448-52.

19. Έπιστολές Γρηγόριου ΙΧ πάπα Ρώμης, έκδ. Auvray, άριθ. 484, σ. 493.

20. D.M.Nicol, ένθ' άνωτ. (ύ.16), σ. 116.

21. Ap. Karpozilos, The ecclesiastical controversy between the kingdom of Nicaea and the principality of Epiros, σ. 89.

22. Γ. Άκροπολίτης, σ. 47, έκδ. Bonn, και σ. 43-4 έκδ. Heisenberg.

ξαν στην ύπαυγωγή τῶν ἐπισκοπῶν τῆς ἐπικρατείας του στη Νίκαια καί στήν ἀπεμπόληση τῶν ἀξιώσεων του πάνω στόν αὐτοκρατορικό θρόνο. Καθῶς πιέζονταν ἀπ' τῆς περιστάσεις, ἀλλά καί ἀπ' τὰ ἐπείγοντα μηνύματα καί τῆς παροτρύνσεις τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Γερμανοῦ (β')²³, ὁ Μανουήλ 169 τελικά ἀποφάσισε νά ἄρῃ «τὸ ὄνειδος τῆς διάστασης ποῦ χώριζε "Ἕλληνες ἀπὸ "Ἕλληνες»²⁴, ἀναγνωρίζοντας τὰ προνόμια τοῦ πατριάρχη στὰ ἐδάφη του. Ζητοῦσε μόνο οἱ ἐπίσκοποι του νά ἀπαλλαγοῦν ἀπ' τὸ νά ταξιδεύουν στή Νίκαια γιὰ νά χειροτονηθοῦν ἀπ' τὸν πατριάρχη καί τὴ σύνοδο «ταξίδι ἐπικίνδυνον ἴδιο μὲ τὴ διάπλευση τῆς Ἀχερουσίας λίμνης», φέρνοντας ὡς παράδειγμα τὰ ὅσα τράβηξε γιὰ νά πάῃ στή Νίκαια ὁ ἐμφημισμένος μητροπολίτης Ναυπάκτου Νικήτας Χωνιάτης, καί ἀκόμη παρακαλοῦσε «οἱ προβολές (=ἐκλογές) τῶν ὑποψηφίων στῆς χηρεύουσες ἐπισκοπές νά γίνονται ἀπ' τοὺς δυτικούς ἐπισκόπους», καί ἂν αὐτὸ δὲ γίναται δεχτό, νά ὀρίση ὁ πατριάρχης «ἓνα ἀρχιερέα ἀπ' αὐτοὺς τῆς Μ. Ἀσίας ποῦ νά πηγαίνει στή Δύση καί νά διακομῆ στήν ἀναγκαία αὐτῆ ὑπηρεσία τοῦ Χριστοῦ», ὡς ἑξαρχος ἢ πληρεξούσιος τοῦ πατριάρχη καί τῆς συνόδου²⁵.

Ὁ πατριάρχης Γερμανός (β') στάθηκε ἀνένδοτος. Οἱ κίνδυνοι, ἀπάντησε, πάντα ὑπῆρχαν, καί στοὶ παράδειγμα τοῦ Ναυπάκτου Νικήτα Χωνιάτη, ἀντέταξε ἐκεῖνο τοῦ ἐπίσης μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἀνδρέα Τζίρου ποῦ τὸν ἔπιασαν νοιματῆς καί δὲν τὸν ἄφησαν ἐλεύθερο παρὰ ἀφοῦ πληρώθηκαν 500 χρυσὰ νειμίσματα, ἐνῶ τὸ ζήτημα τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ποῦ ἐπιδιώκομε εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ ὅλα²⁶.

Ἡ συνέχιση τῶν συζητήσεων, παρατήρησε ὁ ἀρχηγός τῆς Ἐκκλησίας, μόνο παράταση τοῦ σχίσματος θὰ ἐπιφέρει, γι' αὐτὸ καί μὲ τὴ γνώμη τῆς

23. Τὸ πῶς ὁ Γερμανός (β') συνεχῶς πιέζε τὸ Μανουήλ 169 νά ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274 προκύπτει ἀπ' τὸ Πιπτάκιον τοῦ Μανουήλ 169 πρὸς τὸ Γερμανό (β'), MM3 (1865), σ. 60: «φθάνει γὰρ ἡ σὴ ἀγιότης καὶ νουθεσίαις ἡμᾶς πατρικαῖς προκαταλαμβάνειν καὶ καθοδηγεῖν πρὸς τὸν τῆς εἰρήνης σταθμὸν καὶ ὀλκαῖς βιαίαις ἡμᾶς κατατυραννεῖν καὶ πρὸς τὸν τῆς ἐνώσεως δεσμὸν συνάγειν ταῖς παραινέσεις»

24. Πιπτάκιον τοῦ Μανουήλ 169, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 60: ἀφελεῖν τὸ τῆς διάστασεως ὄνειδος ἐξ ἡμῶν τῶν Ρωμαίων·

25. Πιπτάκιον τοῦ Μανουήλ 169, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 61: ἀδύνατόν ἐστιν ἀναβαίνειν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα τινὰς εἰς τὴν ἀνατολικὴν αὐτόθι γῆν, ἵνα προβάλλωνται ἀρχιερεῖς ἐν ταῖς ἐνταῦθα δυτικαῖς ἐκκλησίαις, οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἄλλο τούτοις τὸ κατατολμησαὶ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ παροδίων κινδύνων ἢ τὸ ἐς Ἀχέροντα καταπεῦσαι· μάρτυς τῶν λεγομένων καὶ ὁ ἀναπλεύσας αὐτόθι Χωνιάτης διὰ τὴν μητρόπολιν τῆς Ναυπάκτου... οἰκονόμος γενοῦ πρὸς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ἀνωμάλου καιροῦ, καὶ ἢ ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα ἀρχιερέων δυτικῶν ἐπίτρεψον συνοδικῶς... ἢ μὴ τοῦτο δοκεῖ, ἐκλεξάσθω ἡ ἀγιότης σου ἓνα τῶν αὐτόθι ἀρχιερέων, καὶ ἐλθέτω διακονήσων ἐνταῦθα τῷ ἀναγκαίῳ διακονήματι τοῦ Χριστοῦ.

26. Ἀντίγραμμα Γερμανοῦ (β') πρὸς Μανουήλ 169, MM3(1865), σ. 62-3. Πρβλ. V. Laurent, Les Regestes, ἀριθ. 1263, σ. 72-4. Ὁ Ναυπάκτου Ἀνδρέας Τζίρος ὑπέβη προκάτοχος τοῦ Ἰωάννη Ἀπόκαυκου, αὐτὸν δὲ τὸν τελευταῖο διεδέχθη ὁ Νικήτας Χωνιάτης, βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 240.

συνόδου, αποφάσισε να στείλη ως ἑξαρχο τὸ μητροπολίτη Ἀγκύρας Χριστόφορο, «ἄνδρα ἀγαπητὸ στὸ Θεό, πράο, ἄκακο, εὐθύ καὶ ἀπλό», γιὰ τὴ διευθέτηση τῆς ὑπόθεσης, καὶ παρακαλοῦσε τὸ Μανουὴλ 169 νὰ σταθῆ δίπλα του «σὺν λαμπάδα πολὺφωτη καὶ διαέρια». Καὶ τὸ πατριαρχικὸ γράμμα κατέληγε ὡς ἐξῆς: «Μέσω τοῦ ἱερώτατου αὐτοῦ ἀντρός, τοῦ Ἀγκύρας, ἡ μετριότητά μας εὐχεται στὴ βασιλεία σου μακροήμερευση, νίκες κατὰ τῶν ἐχτρῶν, ἐξάπλωση τῶν χωρῶν σου, ἀπομάκρυνση ἀπὸ κακοσυμβούλους ἄντρες ποὺ εἶναι σὺν τὰ δηλητηριώδη φίδια, τὰ γεννήματα τοῦ διαβόλου, καὶ κληρονομία τῆς ἐπουράνιας βασιλείας»²⁷.

Στὸ μεταξύ, κάτω ἀπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μανουὴλ 168, συνήλθε στὴ Θεσσαλονίκη μιὰ σύνοδος τῶν ἀρχιερέων τῆς Δύσης, ποὺ σ' αὐτὴ διαβάστηκε ἓνα ἐπίσημο γράμμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη γιὰ τὴν ἔνωση, κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1232²⁸.

Τὸ πατριαρχικὸ μήνυμα ἔγινε μὲ εὐμένεια δεχτὸ ἀπὸ τὴν σύνοδο, ἡ ὁποία ἀνάθεσε στὸ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη νὰ συντάξῃ μιὰ ἀπάντηση στὸ ὄνομά της. Ὁ Κερκύρας, ὁ ἄλλοτε σθεναρὸς καὶ θερμὸς ὑποστηρικτῆς τῶν θέσεων τοῦ τότε στὸν κολοφῶνα τῆς δόξας εὐρισκόμενου Θεόδωρου 168²⁹, αὐτὴ τὴ φορὰ ἔγραφε μὲ ἄκρα ταπείνωση καὶ μεταμέλεια στὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη, τὸ κύρος τοῦ ὁποίου εἶχε ἄλλοτε ἀμφισβητήσῃ. Μὲ εὐχαριστίες καὶ ἐπαίνους τοῦ γνωστοποιοῦσε πῶς οἱ Ἑλλαδικοὶ ἐπίσκοποι συνήλθαν στὴ Θεσσαλονίκη καὶ πῶς μὲ μεγάλη χαρὰ ἔλαβαν γνώση τοῦ πατριαρχικοῦ γιὰ τὴν ἔνωση μηνύματος, πῶς ὁμόφωνα ἀποδέχονταν τὴν πνευματικὴ του ὑπεροχή, πῶς μετανουοῦσαν γιὰ τὰ λάθη τους τοῦ παρελθόντος, καὶ τέλος τοῦ παρεῖχε τὴ διαβεβαίωση ὅλων τῶν

27. Ἀντίγραμμα Γερμανοῦ (β'), ἐνθ' ἄνωτ., σ. 64-5. Ἡ ἐκλογή τοῦ Ἀγκύρας Χριστοφύρου ὡς πατριαρχικοῦ ἐξάρχου ἔγινε στὴ Νίκαια στὶς 6 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1232, βλ. MM3(1865), σ. 65: Μηνὶ Αὐγούστῳ ἡμέρα Σ' ἰνδ. ε', καὶ ὄχι στὶς 6 τοῦ Μάρτη 1232, ὅπως πρότεινε ὁ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra als Exarch des Patriarchen Germanos, BZ16(1907), σ. 123, λάθος ποὺ ἐπανάλαβε ὁ D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 119. Πρβλ. V. Laurent, Les Regestes, ἀριθ. 1261, σ. 71-2. Ἀρ. Καρποζίλος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 21), σ. 90 καὶ ὑ. 10. Γιὰ τὸ «τῆς βασιλείας σου» τοῦ Γερμανοῦ (β') πρὸς τὸ Μανουὴλ 169, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 12.

28. Αὐτὸ τὸ γράμμα τοῦ Γερμανοῦ (β') πρὸς τοὺς Δύσμικούς δὲ διασώθηκε, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενό του μπορεῖ νὰ συναχθῆ ἀπὸ τὴν ἀπάντηση τοῦ Κερκύρας Γεωργίου Βαρδάνη, βλ. Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 134-36: Epistola Georgii metropolitae Corcyrae ad sanctissimūn oecumenicum patriarcham... Τὸ γράμμα πάλι τοῦ Βαρδάνη ἔχει διασωθῆ μόνον σὲ λατινικὴ μετάφραση ἀπὸ τὸν καρδινάλιο Βαρώνιο, ποὺ γιὰ τὴν ἀπόδοσή της, βλ. Ed. Kurtz, Georgios Bardanes, BZ15(1906), σ. 603. Πρβλ. V. Laurent, Les Regestes des Actes du patriarcat de Constantinople, vol. I, fasc. IV, ἀριθ. 1255, σ. 61. J.-M. Hoock et R.-J. Loenertz, Nikolaos-Nektarios von Otranto Abt von Casole (Studia Patristica et Byzantina, 11), Ettal 1965, σ. 158 καὶ 159.

29. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 163-177.

30. Τοῦ Κερκύρας Γεωργίου Βαρδάνη πρὸς τὸ Γερμανὸ (β'), λατινικὴ ἀπόδοση, παρὰ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, BZ16(1907), σ. 135.

ἀρχιερέων, πὼς θέτουν τοὺς ἑαυτοὺς των κάτω ἀπ' τῆ δικαιοδοσία του ὡς πειθήνια τέκνα του³⁰.

Ἡ σύνοδος ὑπόσχονταν ἀκόμη νὰ κοινοποιήσῃ τὸ μήνυμα τοῦ πατριάρχῃ γιὰ τὴν ἔνωση σὲ ὄσους ἀρχιερεῖς ἀπουσίασαν ἀπ' τὴ συγκέντρωση τῆς Θεσσαλονίκης³¹.

Ἡ ὁλοκλήρωση τῆς ἐνότητος Δυτικῶν καὶ Ἀνατολικῶν ἐπισφραγίστηκε ἀπ' τὸν πατριαρχικὸ ἑξάρχο, τὸν Ἀγκύρας Χριστόφορο. Λίγο μετὰ τὴν ἀφιξὴ του στὴ Δύση, αὐτὸς ὁ τελευταῖος συγκάλεσε σύνοδο καὶ διακήρυξε ἐπίσημα σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἠπειρο τὴν ἄρση τοῦ σχίσματος³².

Ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης δὲν πῆρε μέρος στὴ σύνοδο, γιατί ἦταν ἄρρωστος³³. Δὲν παράλειψε ὅμως νὰ γράψῃ πρὸς τὸν ἑξάρχο, νὰ ἐπαινεθῇ τὶς προσπάθειές του γιὰ τὴν ἔνωση καὶ νὰ τὸν διαβεβαιώσῃ γιὰ τὴν ὀλόθερμη συμπαράσταση καὶ ὑποστήριξή του³⁴. Καὶ ἀκόμη τὸν προσκάλεσε νὰ ἐπισκεφτῆ τὴν Κέρκυρα, «μιά ἀπ' τὶς καλύτερες καὶ πιὸ ἀπομακρυσμένες ἐπισκοπές»³⁵.

Ἡ προκήρυξη τῆς ἔνωσης χαιρετίστηκε καὶ ἀπ' τὸν ἡγεμόνα τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ Μανουὴλ 169, μὲ ἓνα ἐπίσημο γράμμα ποῦ ἔστειλε στὸ Γερμανὸ (β'), ἀναγνωρίζοντας «τὸν χορειάρχῃ μεγάλο πατριάρχῃ... ποῦ δυὸ ἀδελφές παντρεύτηκε, τὴν ἀνατολὴ δηλ. καὶ τὴ δύση...» «εὕγε σὴν ἀγιότητά σου, γράφει ὁ ἡγεμόνας, γιὰ τὴν πανυπέρλαμπρῃ νίκη σου καὶ πάνω στὴ δύση, ποῦ κανέναν ἀπ' τοὺς προκατόχους σου πατριάρχες, ἀπ' αὐτοὺς ποῦ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Νίκαια, δὲν εἶχε νικήσει... ἀπὸ δῶ καὶ στὸ ἐξῆς ἡ φήμη σου ὡς οἰκουμενικοῦ πατριάρχῃ μὲ πλατὺ στόμα καὶ εὐφημῃ γλώσσα θὰ δοξάζεται καὶ θὰ διαλαλεῖται σὲ ὅλη μας τὴν ἐπικράτεια»³⁶.

Ἐπίσης ὁ Μανουὴλ 169 πληροφοροῦσε τὸν πατριάρχῃ γιὰ τὴν αἴσια ἀφιξὴ στὰ «ἐσπέρια» τοῦ μητροπολίτη Ἀγκύρας Χριστοφόρου καὶ γιὰ τὴ θερμὴ ὑπόδοχὴ ποῦ τοῦ ἔκανε. «Ἔτσι δοξάζεται ὁ Θεὸς καὶ εὐλογεῖται τὸ

31. Τοῦ Κερκύρας κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 136. Φαίνεται πὼς στὴ σύνοδο δὲν πῆραν μέρος ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι, ἀντιθέτως οἱ πιὸ πολλοὶ ἦσαν ἀπόντες, καὶ ἡ ἄρση τοῦ σχίσματος δὲν ἦταν παρὰ ἔργο τῆς μειοψηφίας. Κατὰ λογικὴ ὅμως βάση τῶν πραγμάτων, πρέπει νὰ γίνῃ δεχτὸ πὼς ἡ ἔνωση ἐπιβλήθηκε ἢ ἴσχυσε σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἠπειρο.

32. Τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀγκύρας Χριστόφορον, παρὰ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 139, ὅπου ἀναφέρεται σὶς ἐνέργειες τοῦ ἐξάρχου στὴ Δύση (ἐλληνικὸ κείμενο, ὅπως γράφτηκε ἀπ' τὸν Κερκύρας).

33. Τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀγκύρας, παρὰ Ed. Kurtz, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 32, ἐλληνικὸ κείμενο), σ. 139: τὸ ἀπολελεῖσθαι τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ ἐπι κείσθαι ἡμιθανής.

34. Τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀγκύρας, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 139, 140.

35. Τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀγκύρας, σ. 140: ἴσως δὲ καὶ ἡ τῆς ἀγιότητός σου περιωπῆ ἐπὶ τὰ κατώτερα μέρη ταῦτα καὶ ἐπὶ τοὺς χθαμαλοὺς ἡμᾶς καταβῆ, τότε πάντως ἔσται καιρὸς ἐμοὶ ἐπιτηδεϊότατος... καὶ γὰρ ἀπὼν ὡς παρόντα σὲ θεωρῶ.

36. Γράμμα τοῦ Μανουὴλ 169 πρὸς τὸν Γερμανὸν (β'), ἐλληνικά, παρὰ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 131-32.

ὄνομα τῆς ἀγιότητάς σου, γιατί ἔσπασες, συμπληρώνει ὁ Μανουήλ 169, τὸ μεσότοιχο τοῦ φραγμοῦ καὶ ἔνωσες τὰ δυὸ σὲ ἓνα καὶ ἐξίσου κατα φωτίζεις καὶ τὰ ἀνατολικά καὶ τὰ ἐσπέρια... γιὰ ὅλα αὐτὰ γίνομαι μάντης τῶν μελλόντων, τὰ ὁποῖα προβλέπω αἴσια, καὶ ζητῶ τίς ἅγιες εὐχές τῆς μεγαλειότητάς σου(!:), ποῦ εἶθε νὰ μᾶς περιφρουροῦν, μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα στηριγμένους στὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ προκόπτωμε σὲ κάθε καλὸ ἔργο»³⁷.

Ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῶν διαπραγματεύσεων ὁ πατριάρχης ζήτησε ἀπ' τὴ Δυτικὴ σύνοδο νὰ παρέχη στὸν ἔξαρχό του κάποια ἐπιχορήγηση γιὰ νὰ καλύπτῃ τίς δαπάνες του κατὰ τὴν παραμονὴ του στὴ Δύση. Αὐτὴ ἢ λεπτομέρεια, καθὼς καὶ ἡ ἐντολὴ ποῦ δόθηκε ἀπ' τὸν πατριάρχη στὸν ἔξαρχο νὰ ἐξετάσῃ τὴν κατάσταση μερικῶν μονῶν, ποῦ ζήτησαν νὰ γίνουν σ τ α υ ρ ο π η γ ι α κ ἔ ς (=ἀπευθείας ἀπ' τὸν πατριάρχη ἐξαρτώμενες), δὲ μᾶς δείχνει ἄλλο παρά τὴν ἐπαναφορὰ τῆς οὐσιαστικῆς ἐξουσίας τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη, τοῦ ἐγκατεστημένου στὴ Νίκαια, στὶς ἐκκλησιαστικὲς ἐπαρχίες τῆς Δύσης³⁸.

Ἀλλὰ τὸ πῶς σπουδαῖο εἶναι πῶς ὁ πατριάρχης Γερμανὸς (β'), ὄχι καὶ τόσο ἀμνηστικός, ἔδωσε ἐντολὴ στὸν Ἀγκύρας, νὰ ἐξετάσῃ τὰ ὅσα ἔγιναν κατὰ τὴν ἀνταρσία τῶν ἐπισκόπων τῆς Δύσης στὸν καιρὸ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεόδωρου 168, καὶ νὰ ζητηθοῦν εὐθύνες γιὰ τὴν παράβαση τῶν κανόνων. Πρῶτοι στὴ σειρά τῶν πραξικοπηματιῶν ἦσαν, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστό, ὁ Ἀχρίδος (ἢ Πρῶτης Ἰουστινιανῆς;) Δημήτριος Χωματιανός, ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης καὶ ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος.

Πάνω σ' αὐτὸ τὸ λεπτὸ ζήτημα, ποῦ προκαλεῖ τὴν περιέργεια, οἱ πηγὲς δὲν εἶναι καὶ τόσο διαφωτιστικὲς.

Ὁ ἄρρωστος μητροπολίτης Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης, ἂν καὶ στὸ ἔπακρο κολάκευσε τὸν ἔξαρχο, «εἶθε νὰ ζῆς, τοῦ ἔγραψε, θεόμορφε δέσποτα καὶ στέριο βάθρο τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἄπειρα χρόνια, καὶ νὰ στέκεσαι ἀτίναχτος, ἀπερίτρεφτος καὶ σὰν στύλος πυρός στοὺς περὶ σὲ ἐπισκόπους (τῆς δυτικῆς μοίρας), ὀδηγώντας καὶ ἔλκοντας αὐτοὺς σὰν νεφέλη ποῦ σκιάζει. Κάθε σκοτάδι πραγμάτων μπροστὰ στὸν κατευθυντήριο νοῦ σου ὑποχωρεῖ, ὅπως ἡ φτερωτὴ φήμη φωνάζει, καὶ σὲ μᾶς τοὺς βουτηγμένους σὲ καυτὲς θλίψεις στάλθηκες ἀπ' τὸν οὐρανὸ σὰν νεφέλη δροσοβόλος καὶ ὀλόλαμπρη ἀπ' τίς ἄπειρες βολὲς τῆς αὐγῆς καὶ τοῦ πυρός...»³⁹, ἂν καὶ ἔτσι κολάκευσε τὸν ἔξαρχο, καὶ γιὰ τίς ἀρετὲς του εἶχε καταπεισθῆ ἀπὸ ὅσα εἶχε ἀκούσει, χωρὶς ἀκόμη μαζί του νὰ συναντηθῆ⁴⁰, εἶναι βέβαιο πῶς εἶχε μαζί

37. Γράμμα τοῦ Μανουήλ 169, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 36), σ. 132-33.

38. Προστάγματα Γερμανοῦ (β'), ἑλληνικά, παρὰ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 3 καὶ 4, σ. 136-39.

39. Τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀγκύρας, παρὰ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 5, σ. 139.

40. Τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀγκύρας, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 139.

του μιά συνέντευξη, αλλά δε γνωρίζουμε τίποτε για την έκβαση και τα αποτελέσματά της⁴¹.

Ο άρχιεπίσκοπος Ἀχρίδας, ὁ πολὺς Δημήτριος Χωματιανός, αὐτὸς ποὺ μὲ τις ὑπερφιάλες ἀξιώσεις ἔστειψε τὸ Θεόδωρο 168 «αὐτοκράτορα», δὲν ἄργησε νὰ κληθῆ σὲ ἀπολογία, τόσο γιὰ τὴν ὅλη του πολιτεία – αὐτὸ ἦταν ἡ βαθύτερη αἰτία – ὅσο καὶ γιὰ τὴν κανονικὴ παράβασή του νὰ χειροτονήσῃ ἕνα ἐπίσκοπο στὴν ἔδρα τῶν Σερβίων, ἐπισκοπὴ ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπ' τὴ δικαιοδοσία τοῦ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης. Ὁ Ἀχρίδος στὴν ἀπολογία ποὺ ἔστειλε στὸν πατριάρχη ΚΠόλεως Γερμανὸ (β') καὶ τὴ σύνοδο, δικαιολογήθηκε πὼς ἔκανε αὐτὴ τὴ χειροτονία, γιὰτὶ ἡ Θεσσαλονικὴ κατέχονταν ἀπ' τοὺς Λατίνους καὶ ὁ μητροπολίτης εἶχε ἐξοριστῆ (ὁ Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης)^{41α}. Ὅταν καὶ πάλι τὰ Σέρβια ὀτλευθερώθηκαν, οἱ γειτονικοὶ ἀρχιερεῖς δίσταζαν νὰ χειροτονήσουν ἕνα ἐπίσκοπο γι' αὐτὴ τὴν πόλη, γιὰτὶ δὲν ἀνῆκε στὴ δικαιοδοσία τους. Ἐχοντας ὑπόψη τὶς ἀνάγκες τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τὰ ὅσα οἱ κάτοικοι ὑπόφεραν, ὁ Δημήτριος Χωματιανός προχώρησε στὴν πράξη. «Ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸν χειροτόνησα, γράφει πρὸς τὸ Γερμανὸ (β') ὁ Χωματιανός, καὶ συνεπῶς ἐγὼ μόνος εἶμαι ὑπεύθυνος ἐνώπιον τοῦ παμβασιλέα Θεοῦ, τοῦ ὁποῖου ἐπικαλοῦμαι τὴ μαρτυρία πὼς δὲν εἶμαι ἕνας νεωτεριστής...»^{41β}.

«Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, γράφει σὲ συνέχεια, καὶ οἱ κανόνες ἀναγνωρίζουν πὼς κάτω ἀπὸ εἰδικές συνθήκες, ἐπιτρέπεται ἡ ἔκτροπὴ ἀπ' τὴν καθιερωμένη παράδοση»⁴². Καὶ γιὰ νὰ δείξῃ πὼς στὴν Ἀνατολὴ ἡ κατάστασις δὲν ἦταν καλύτερη ἀπ' αὐτὰ ποὺ συνέβησαν στὴ Δύση, πικρόχολα παρατηρεῖ: «Οἱ ὀργανισμοὶ ἐκεῖνοι ποὺ κάποτε λάμπρυναν τὴν πόλη τοῦ Βύζαντα, γι' αὐτὸ καὶ π α ν ε υ δ α ἰ μ ω ν ἐπονομαζόταν, δηλ. ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἱεραρχία, ἀλλοιμόνο τώρα στολίζουν τὴν πρωτεύουσα τῆς

41. Τὸ πὼς ὁ Κερκύρας συναντήθηκε μὲ τὸν ἔξαρχο, τὸν Ἀγκύρας Χριστόφορον, προκύπτει ἀπὸ γράμμα τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸ φίλο του Ἰωάννη Grasso τοῦ Otranto, βλ. J. Hoeck καὶ R. Loenertz, Nicolaos - Nectarios von Otranto Abt von Casole, *Studia Patristica et Byzantina*, 11, (Ettal 1965), σ. 198. Σ' αὐτὸ τὸ κείμενο σημειώνεται ἀκόμη πὼς ὁ Κερκύρας προσκλήθηκε, ἐνῶ βρισκόταν ἀκόμη στὴν Ἰταλία, ἀπ' τὸ Μανουήλ 169 στὴ Θεσσαλονικὴ, ἀκριβῶς γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ἔξαρχο, τὸν Ἀγκύρας.

41α. Δημήτριος Χωματιανός, ἔκδ. Pitra, στ. 577. Ὁλόκληρο τὸ κείμενο τοῦ ἀπολογητικοῦ λόγου, σ. 577-88. Ὁ Ἀντ. Μηλιαράκης, Νίκαια – Ἡπειρος, σ. 217-19, ἐκτενῶς ἐκθέτει τὸ ζήτημα, ρητὰ ἀφήνοντας νὰ νοηθῆ πὼς ἡ ἀπολογία τοῦ Ἀχρίδος, γράφτηκε πρὶν ἀπ' τὴν ἄρση τοῦ σχίσματος, ἐνῶ ὁ D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 121 καὶ ὑ. 19, συντόμως ἀναφέρει πὼς ὁ Δημ. Χωματιανός ἀπολογήθηκε πρὸς τὸν πατριάρχη σχετικὰ μὲ τὴ χειροτονία τοῦ ἐπισκόπου Σερβίων, καὶ λανθασμένα παραπέμπει στὸ γράμμα τοῦ Χωματιανοῦ πρὸς τὸ Μανουήλ 169, ἔκδ. Pitra, ἀριθ. 117, στ. 501-4, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ δευτέρου γάμου καὶ τῶν τέκνων ποὺ προέρχονται ἀπ' αὐτόν, πρβλ. πάνω σ' αὐτό, Αρ. Karpozilos, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 21), σ. 93, ὑ. 25.

41β. Δημ. Χωματιανός, ἔκδ. Pitra, στ. 580.

42. Δημ. Χωματιανός, ἔκδ. Pitra, στ. 581 καὶ 587-88.

Βιθυνίας (τῆ Νίκαια), καί τὸ ἄλλοτε ἔνδοξο Βυζάντιο βλέπει τὴ δόξα του νὰ διεκδικῆται ἀπ' τὴν εὐτελῆ Βιθυνία, καθὼς ἡ βία ἔφερε αὐτὴν τῶν πραγμάτων τὴ μεταβολή»⁴³. «Ἄν αὐτὲς οἱ ὑπερβασίεις μένουν ἀνεξέλεγκτες, νομίζω πὼς καὶ τὰ δικά μας πρέπει νὰ μείνουν ἀκατηγόρητα, γιατί σ' αὐτὰ προχώρησα λόγω τῆς δυσχέρειας τῶν καιρῶν καὶ τῆς ἐξοικονόμησης τῶν πραγμάτων»⁴⁴.

Ὁ μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ὁ τρίτος μποροῦμε νὰ ποῦμε τῆς ἀνταρτικῆς τριάδας ποῦ μὲ θερμὴ συμπαραστάθηκε στὸ Θεόδωρο 168, μετὰ τὴ ραγδαία τῶν πραγμάτων μεταβολή, μπῆκε σ' ἓνα μοναστήρι στὴν Κόζυλα, περιμένοντας τὴν ἡμέρα τῆς συνάντησής του μὲ τὸν πατριαρχικὸ ἑξάρχο, τὸ μητροπολίτη Ἀγκύρας Χριστόφορο⁴⁵. Σ' ἓνα γράμμα του πρὸς τὸ μητροπολίτη Ἰωαννίνων, κάτω ἀπ' τὴν ιδιότητά του ὡς πρῶν Ναυπάκτου, τὸν παρακαλεῖ νὰ μεσολαβήσῃ στὸν ἑξάρχο ὑπὲρ τοῦ προσώπου του⁴⁶. Ἡ ἀγωνία του μεγάλωνε, καθὼς περίμενε τὴν ἡμέρα ποῦ θὰ τὸν ἔφερναν μπροστὰ στὸν ἑξάρχο, «Ἐγὼ ἐπιζῶ καὶ περῶ τις μέρες μου ἄρρωστος στὴν Κόζυλα καὶ ὑπομένω τις ἀπειλὲς τοῦ ἑξάρχου καὶ τοὺς προπηλακισμοὺς του, ἔχοντας θάρρος πάνω στὴν ἀλήθεια καὶ τὸ δίκαιο... Ἐσὺ μόνος ἔχεις ἀπομείνει ἀπ' τοὺς παλιοὺς φίλους μου, γι' αὐτὸ καὶ σὲ παρακαλῶ, ἔγραφε πρὸς τὸ μητροπολίτη Ἰωαννίνων, νὰ ἐξιλεώσης, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν ψυχὴ τοῦ ἑξάρχου, καθὼς μάλιστα ἔχεις φιλικὲς σχέσεις μαζί του καὶ ἀπὸ πολλοὺς σὲ προτιμᾷ»⁴⁷. Ἀπ' τὸ ἡσυχαστήριό του ὁ μοναχὸς πιά πρῶν Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἔγραψε στὸ διάδοχό του στὴν ἔδρα τῆς Ναυπάκτου Νικήτα Χωνιάτη, τὸν ἀνεψιὸ τοῦ μακαρίτη Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτη, γιὰ τὴ φτώχεια του καὶ τὴν ἀρρώστια του καὶ πὼς ἐγκαταλείφθηκε ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους ποῦ πάντα πίστευε ὡς φίλους του⁴⁸. Κάτω ἀπὸ δυσμένεια καὶ χωρὶς τὴν παροχὴ καμιάς βοήθειας, ὁ Ἰωάννης Ἀπόκαυκος τελείωσε τις μέρες του στὴ μονὴ τῆς Κόζυλας, πιστεύοντας πὼς ἴσως οἱ πράξεις του θὰ εὑρίσκαν κάποτε κάποια δικαίωση⁴⁹.

Μετὰ τὴν ἄρση τοῦ σχίσματος οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὴ Νίκαια καὶ τὴ Θεσσαλονίκη, καθὼς καὶ τὴν Ἡπειρο, ὅπου ἐξουσίαζε ὁ Μιχαὴλ (β') 255, ἦσαν ὁμαλές.

Ὁ μεγάλος σοφὸς τῆς Νίκαιας, ὁ ἠγούμενος Νικηφόρος Βλεμμύδης

43. Δημ. Χωματιανός, ἔκδ. Pitra, στ. 588.

44. Δημ. Χωματιανός, ἔκδ. Pitra, στ. 588. Ὁ Δημ. Χωματιανός ἐπέζησε καὶ εἶδε τὴ συντριβὴ τοῦ Θεόδωρου 168 ἢ τελευταία χρονολογία ποῦ ἀναφέρεται σ' αὐτόν, εἶναι ἡ τοῦ 1234/35, βλ. Χωματιανόν, στ. 447-62.

45. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, πρῶν Ναυπάκτου πρὸς τὸν Ἰωαννίνων, παρὰ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, ἐνθ' ἀνωτ. (ὑ. 32), ἀριθ. 6, σ. 140.

46. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, πρῶν Ναυπάκτου, ἐνθ' ἀνωτ., ἀριθ. 6, σ. 140-41.

47. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, πρῶν Ναυπάκτου, ἐνθ' ἀνωτ., ἀριθ. 6, σ. 140-41. Ἡ μονὴ τῆς Κοζύλης βρισκόταν νοτιοδυτικὰ τῶν Ἰωαννίνων, βλ. D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 221.

πού ταξίδευσε σὲ πολλά μέρη στὰ κράτη τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων (1238/39), ἀναζητώντας χειρόγραφα, ἔτυχε θερμῆς φιλοξενίας ἐκ μέρους τοῦ Μιχαῆλ (β΄) 255 καὶ τῆς πολὺ εὐσεβικῆς συζύγου του Θεοδώρας Πετραλίφαινας Δούκαινας⁵⁰. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴ Νίκαια, ὁ σοφὸς ἔγραψε γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ ἡγεμονικὸ ζεῦγος γιὰ τὴ φιλοξενία τους⁵¹. Αὐτὸ πού ἔχομε ὡς δεδομένο, πὼς ὁ πολὺς Νικηφόρος Βλεμμύδης ταξίδευσε ἐλεύθερα στὴν Ἡπειρο, ἔχοντας ὡς ἐφόδια συστατικὰ γράμματα τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274, ἀποδείχνει πὼς οἱ πολιτικὲς καὶ στρατιωτικὲς σχέσεις ἀνάμεσα στὴν ἑλληνικὴ Δύση καὶ τὴν ἑλληνικὴ Ἀνατολή, ἦσαν ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, τοῦλάχιστον ἀδιατάραχες. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Βλεμμύδης ἰσχυρίζεται πὼς ὁ Μιχαῆλ (β΄) κατὰ τὴν ἐπίσκεψή του στὴν Ἄρτα τοῦ πρόσφερε τὴν ἀρχιεπισκοπικὴ ἔδρα τῆς Ἀχρίδας πού εἶχε χηρεύσει, ἀλλὰ αὐτὸς ἀρνήθηκε νὰ τὴ δεχτῆ καὶ ὑπάκουσε στὶς διαταγὲς τοῦ Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274 καὶ ἐπέστρεψε γρήγορα στὴ Νίκαια⁵².

Ἔτσι κάτω ἀπ' τὴν ἡγεμονία τοῦ Μανουὴλ 169 ἄρχισε καὶ συντελέστηκε ἡ ἄρση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σχίσματος ἀνάμεσα στοὺς Ἑλληνες Ἀνατολῆς καὶ Δύσης. Τὰ αἴτια τῆς ἀπότομης ἀλλαγῆς πολιτικῆς τοῦ Μανουὴλ 169 – τοῦ νὰ στραφῆ ἀπ' τὴ Ρώμη στὴ Νίκαια – ἦσαν καθαρὰ πολιτικά. Σὰν ἓνας ἀδύναμος ἡγεμόνας, ὁ Μανουὴλ 169 ἔπρεπε νὰ στηριχτῆ σὲ κάποια δύναμη καὶ τὸ στηρίγμα του αὐτὸ νὰ ἦταν καὶ ἓνας λεπτὸς ἐλιγμὸς πρὸς ἀντιμετώπιση αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Βουλγάρου. π ρ ο σ τ ἄ τ η του, τοῦ πεθεροῦ του Ἰωάννη – Ἀσάν II. Ἡ στροφή του πρὸς τὸν πάπα Ρώμης Γρηγόριο IX καὶ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας καὶ βασιλέα τῆς Σικελίας Φρειδερίκο II Hohenstaufen εἶχε ἀπὸ πίσω πολιτικὲς δυνάμεις, ὅπως καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν πατριάρχη ΚΠόλεως Γερμανὸ (β΄)· πίσω ἀπ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο ἦταν «ὁ ὑψηλότατος βασιλεὺς Ρωμαίων ὁ γαυρὸς του κυρὸς

48. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, πρῶην Ναυπάκτου πρὸς τὸν Ναυπάκτο, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου – Κεραμέως, Ἀθηναϊκὰ ἐκ τοῦ ιβ' καὶ ιγ' αἰῶνος, περιοδικὸ Ἄρμονια, 3(1902), σ. 289. Πρβλ. V. Laurent, *Les Regestes*, ἀριθ. 1266, σ. 75-6· βλ. καὶ S. Petridès, *Jean Apokaukos, lettres et autres documents inédits*, BIAK 14 (Σόφια 1909), ἀριθ. 2, σ. 4. Ὁ Ap. Karpozilos, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 21), σ. 94 δίδει γιὰ τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου Χωνιάτην τὸ ὄνομα Γεώργιος, ἐνῶ ὁ D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 221, τὸ δεχτὸ ὄνομα Νικήτας.

49. Νίκου Βῆη, Ἡ μονὴ τοῦ ὁσίου Λουκά τοῦ Στειριώτου, BNJ 11 (1934-35), Abt. IV, σ. 190. Πρβλ. Ap. Karpozilos, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 21), σ. 94.

50. Νικηφόρου Βλεμμύδη, Διήγησις Μερικῆ, Curriculum Vitae, ἐκδ. A. Heisenberg, Leipzig 1896, σ. 36.

51. J.B. Bury, *Inedita Nicephori Blemmydae*, BZ6(1897), σ. 526-37, εἰδικὰ γιὰ τὴν περίστασι, σ. 528.

52. Νικηφόρος Βλεμμύδης, Διήγησις Μερικῆ, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 50), σ. 36-7. Ὁ Ἀχρίδος Δημήτριος Χωματιανὸς πέθανε περὶ τὸ 1234/35, καθὼς φαίνεται, βλ. ἀνωτέρω, ὕ. 44. Στὴν ἔδρα τὸν διαδέχτηκαν οἱ ἀρχιεπίσκοποι Ἰωαννίκιος καὶ Σέργιος καὶ περὶ τὸ 1246 φαίνεται πὼς σ' αὐτὴ μετατέθηκε ὁ Δυρραχίου Δημήτριος Καβάσιλας, βλ. H. Gelzer, *Der Patriarchat von Achrida*, ἀριθ. 5 εἰς τόμ. XX τοῦ *Abhandlungen* κτλ.

Ἰωάννης (γ') ὁ Δούκας 274, τοῦ ὁποῖου τὴ φιλία ὁ Μανουὴλ 169 ἐπιζητοῦσε, καὶ γι' αὐτὸ πολλὰ ποὺ συνέτειναν στὴ δόξα του καὶ ἦσαν ἀρμόδια πρὸς τὴ μεγαλειότητά του, ταπεινωμένοι, τὰ ἔρριξε κάτω ἀπ' τὰ πόδια, γιὰ νὰ φύγη ἀπ' τὴ μέση ἢ διαίρεση τῶν Ἑλλήνων (Δύσης καὶ Ἀνατολῆς) καὶ νὰ ἐπέλθῃ ἡ πολιτικὴ συμφιλίωση»⁵³. Ἡ στάση τῆς ἱεραρχίας τῆς δ υ τ ι κ ῆ ς μ ο ῖ ρ α ς μετὰ τὴν ἦττα τῆς Κλοκοτινίτζας (1230) μεταβλήθηκε ριζικά. Ἡ ἀχαλίνωτη φιλοδοξία τοῦ Ἀχρίδος Δημήτριου Χωματιανοῦ δέχτηκε ἓνα καίριο χτύπημα· ὄχι μόνο ὁ αὐτοκράτοράς του ἔπεσε καὶ αἰχμαλωτίστηκε, ἀλλὰ καὶ τὸ πιὸ μεγάλο μέρος τῆς «πατριαρχικῆς» του περιοχῆς περιήλθε στὸν ἀρχιεπίσκοπο Τυρνόβου, τοῦ ὁποῖου τὸ ἄστρο ἀνάτειλε καὶ πάλι. Ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος παραιτήθηκε σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὴ συντριβὴ τοῦ Θεόδωρου 168. Καὶ ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης ποὺ ὑπερνίκησε τὴν ἀπέχθειά του πρὸς τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἦταν διατεθειμένος νὰ διαπραγματευτῆ μὲ τὸν ποντίφηκα, ὑπάκουσε στὶς νέες διαταγὲς τοῦ αὐθέντη του γιὰ ἐπαφὲς καὶ συνεννοήσεις μὲ τὴ Νίκαια⁵⁴.

Ὁ Μανουὴλ 169 παρὰ τὴν ἐξάρτησή του ἀπ' τὸν πεθερὸ του Ἰωάννη – Ἀσάν II τῆς Βουλγαρίας καὶ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 ἦταν ἀρκετὰ θαρραλέος, καθὼς τὸν βλέπομε νὰ διατηρῆ τὴ φιλία του πρὸς τὸν ἐξόριστο βασιλέα τῆς Σερβίας Στέφανο III Radoslav Νεμάνια Δούκα 331 (1228–1233), ποὺ εἶχε παντρευτῆ τὴν ἀνεψιά του Ἄννα Ἀγγ. Δ.Κ. 246. Ὁ Στέφανος III 331 τῆς Σερβίας ποὺ τὸ 1228 διαδέχτηκε στὸ θρόνο τὸν πατέρα του Στέφανο II Νεμάνια (1295–1228), εἶχε στενὰ συνεργαστῆ σὲ ὅλα τὰ ζητήματα μὲ τὸν πεθερὸ του Θεόδωρο 168, καθὼς σὲ ἀφάνταστο βαθμὸ δεχόταν τὴ ροπὴ τῆς γυναίκας του Ἄννας 246, κόρης τοῦ Θεόδωρου 168. Ὁ Μανουὴλ 169 ποὺ προηγουμένως εἶχε παντρευτῆ μιὰ θεία τοῦ Στέφανου III Radoslav 331, ἀδελφῆ τοῦ Στέφανου II, ἤλπιζε νὰ κρατήσῃ τὴ φιλία τῶν Σέρβων, καὶ ὑποστήριξε τὸ Στέφανο III στὴν πιὸ δύσκολη στιγμή του, ὅταν τὸν ἀπόκρουσε ὁ ἰσχυρὸς βασιλέας τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννης – Ἀσάν II. Ὁ Βούλγαρος βασιλέας σὰν κυρίαρχος ἐπενέβη στὰ πράματα τῆς Σερβίας καὶ ἐνίσχυσε μιὰ συνωμοσίαν τοῦ Στέφανου IV Vladoslav 332 (1234–1243) ποὺ εἶχε παντρευτῆ μιὰ ἀπ' τὶς νόθες κόρες τοῦ Ἀσάν II, ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Στέφανου III 331. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἐκθρονίστηκε τὸ 1233, καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ ἐπομένου ἔτους, ξεφεύγοντας τὴ δίωξη τοῦ ἀδελφοῦ του Στέφανου IV 332, κατάφυγε στὴ Ραγούζα, ὅπου βρῆκε ἄσυλο καὶ φιλοξενία. Ἀπὸ κεῖ πῆγε στὸ Δυρράχιο, ποὺ φαινομενικὰ θεωροῦνταν ὡς ἔδαφος τῆς ἐπικράτειας τοῦ Μανουὴλ 169, ὅπου εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ συναντήσῃ «ἓνα μεγάλο Φράγκο», ὁ ὁποῖος τοῦ πῆρε μὲ τὸ ξίφος του τὴν κακότυχη γυναίκα

53. Πιπτάκιον Μανουὴλ Δ. 169 πρὸς Γερμανὸν (β'), MM3 (1865), σ. 60.

54. Τὸ ἀνωτέρω πιπτάκιον τοῦ Μανουὴλ 169 συντάχτηκε ἀπ' τὸν Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη, καθὼς προδίδει τὸ ὄψος τοῦ κειμένου, βλ. D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 118.

του "Αννα 246. Στερημένος απ' τὸ στέμμα καὶ απ' τὴ βασίλισσά του, ὁ Στέφανος III 331 πέθανε σ' ἓνα μοναστήρι τῆς Σερβίας. Καὶ ἡ "Αννα 246 ἀργότερα γύρισε στὴ Σερβία καὶ πέθανε σ' ἓνα μοναστήρι περὶ τὸ 1258.

Ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴν περιπέτεια οἱ Ραγουζαῖοι βγήκαν ὠφελημένοι. Ὁ Μανουὴλ 169 «γιά τὴν ἀγάπη ποὺ εἶχε στοὺς κατοίκους τοῦ κάστρου τοῦ Ραουσίου, γιατί φάνηκαν εὐγενικοὶ καὶ εὐσπλαχνοὶ πρὸς τὰ παιδιά τῆς βασιλείας του, πρὸς τὸν ὑψηλότατο ρήγα τῆς Σερβίας καὶ περιπόθητο γαμβρό του, τὸν κῦρ Στέφανο τὸ Δούκα 331 καὶ τὴν ἐγκάρδια ἀνεψιά του τὴ ρήγαινα κυρά "Αννα τὴ Δούκαινα 246», τοὺς παραχώρησε πλήρη ἐμπορικὴ προστασία καὶ ἀπαλλαγὴ φόρων «σὲ ὅλη τὴ χώρα τῆς βασιλείας του»⁵⁵.

Στὸ μεταξὺ ἓνα νέο χτύπημα ἔπεσε πάνω στὴ μοῖρα τοῦ ἐξασθενημένου κάτω απ' τὸ Μανουὴλ 169 κράτους τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Ἰωάννης – Ἀσάν II καὶ ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 ἐνωρὶς τὸ 1235 συνήψαν μιά συμμαχία μὲ βάση ἓνα γαμικὸ συμβόλαιο ἀνάμεσα στὴ νόμιμη κόρη τοῦ Ἀσάν II Ἐλένη, αὐτὴ ποὺ εἶχε ἀποχτήσει απ' τὴ Μαρία τῆς Οὐγγαρίας καὶ εἶχε προσφερθῆ καὶ ἀπορριφθῆ ὡς σύζυγος τοῦ Βαλδουῖνου II τῆς ΚΠολης, καὶ τοῦ Θεόδωρου (β') Δ.Λασκ.340^{55α}, γιοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274. Ὁ ἀρραβῶνας τῶν μικρῶν βασιλικῶν παιδιῶν τελέστηκε στὴ Λάμψακο απ' τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη Γερμανὸ (β') ποὺ βοηθοῦνταν απ' τὸ Βούλγαρο ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Τιρνόβου. Σὰν ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συμμαχίας ἦταν νὰ συνέλθῃ μιά σύνοδος στὴν Καλλιπολι, παρουσία τοῦ Ἑλληνα αὐτοκράτορα καὶ τοῦ Βούλγαρου βασιλέα. Ἐκεῖ μὲ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ Ἰωάννη (γ') 274 ἀναγνωρίστηκε ἡ ἀνεξαρτησία καὶ πατριαρχικὴ ιδιότητα τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Τιρνόβου, θεωρήθηκε ἀντικανονικὴ ἡ ἀνάδειξη ὡς μητροπολίτη Θεσσαλονίκης τοῦ Μιχαὴλ Πρατάνου απ' τὴ βουλγαρικὴ σύνοδο τοῦ Τιρνόβου καὶ κατοχυρώθηκε ἡ ἀνεξαρτησία τῶν μοναχῶν τοῦ "Αθω ποὺ βρίσκονταν κάτω απ' τὴ βουλγαρικὴ πνευματικὴ ἐξουσία. Ἀντὶ τοῦ Μιχαὴλ Πρατάνου ποὺ ἐξορίστηκε, μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ἐξελέγη ὁ Μανουὴλ Δισύπατος, ποὺ ὑπαγόταν ἀπευθείας στὸ οἰκουμενικὸ πατριαρχεῖο ποὺ εἶχε τὴν ἑδρα τοῦ στὴ Νίκαια. "Ἐτσι γιὰ μιά φορὰ ἀκόμη ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἔγινε αὐτοκέφαλη, κάτω ὅμως απ' τὴν ἐποπτεία τοῦ πατριαρχείου⁵⁶.

55. Πρόσταγμα Μανουὴλ 169 τοῦ 1234, MM3(1865), σ. 66-7. Πρβλ. K. Jirecek, *Geschichte der Serben*, τ. I, σ. 304-5· P. Lemerle, *Trois actes*, Ἑλληνικά, Παράρτημα 4, Προσφορά εἰς Σ.Π. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1953, ἀριθ. 6, σ. 409-10 καὶ ὑ. 19 καὶ 20· M.A. Purković, *Two Notes on Mediaeval Serbian History*, *Slavonic Review*, 29 (1950/51), σ. 545-47. Ὁ D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 123, γράφει πὼς ἡ "Αννα 246 κατάφυγε σ' ἓνα μοναστήρι τῆς Ἠπείρου, ἐνῶ ὁ D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 47, σ. 93, ἀναφέρει πὼς ἡ "Αννα 246 γύρισε στὴ Σερβία, ὅπου καὶ πέθανε, παραπέμποντας στὸν M.A. Purković, ἐνθ' ἄνωγ.

55α. Γιὰ τὴ θέση τοῦ Θεόδωρου (β') Δούκα Λάσκαρι 340 καὶ τῆς Ἐλένης Ἀσανίνας στὸν οἶκο τῶν Ἀσανιδῶν, βλ. προσωπογραφία Θεόδωρου 168, ὑ. 179, καὶ στὸν οἶκο τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, βλ. στὸ συνημμένο στὴν ἀνωτέρω προσωπογραφία Στέμμα.

Ο πανίσχυρος αυτός συνασπισμός του Ίωάννη (γ΄) Δ.Β.274 και του Ίωάννη - Ασάν ΙΙ σκόπευε νά περιλάβη και τὸ Μανουήλ 169 τῆς Θεσσαλονίκης σάν ἓνα μέλος ὑποτελές. Ἀλλά οἱ συζητήσεις γιὰ τὴ θέση τῆς μητρόπολης Θεσσαλονίκης καὶ τὴν ἀντικανονικότητα τοῦ Βουλγαρο-πρόβλητου κατόχου τῆς, ἔγιναν χωρὶς καθόλου νά λάβουν ὑπόψη τους τὸ Μανουήλ 169, ἐνῶ ἐπρόκειτο γιὰ τὴν ἐκκλησία τῆς πρωτεύουσάς του. Καὶ ἀκόμη φαίνεται πὼς δὲν τοῦ ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία νά πάρη μέρος στὶς στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις ποῦ οἱ νέοι σύμμαχοι εἶχαν ἀρχίσει. Ὁ Ίωάννης (γ΄) 274 καὶ ὁ Ασάν ΙΙ ἔκαναν δυὸ συνδυασμένες ἐπιθέσεις κατὰ τῆς ΚΠολης, τὴν πρώτη τὸ 1235, ποῦ ἀπόκρουσε ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ίωάννης de Brienne, καὶ τὴ δεύτερη τὸ χειμῶνα τοῦ 1236, ποῦ στὴν περίστασι αὐτὴ ἡ ΚΠολη σώθηκε χάρι στὴν ἐπέμβασι τοῦ πρίγκιπα τοῦ Μορέα Geoffroy II de Villehardouin (1229-1246), ποῦ ἔσπευσε σὲ βοήθειά τῆς ἀπ' τὸ Μορέα μὲ 120 πλοῖα.

Ἡ παλιὰ διαμάχη Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων φάνηκε καὶ πάλι, ὅταν ὁ γέρος συναυτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ίωάννης de Brienne πέθανε τὸ 1237. Ὁ Ίωάννης - Ασάν ΙΙ διέκοψε τὶς σχέσεις του μὲ τὸν Ίωάννη (γ΄) Δ.Β.274 καὶ ἔστειλε πρέσβεις στὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα καὶ τὴν αὐτοκρατόρισα Εἰρήνη Λ. Ἀγγ.Κ.Δ.325 καὶ μὲ κάποια πρόφασι ἀπόσπασε τὴν κόρη του Ἑλένη, τὴ μνηστὴ τοῦ Θεόδωρου (β΄) Δ.Λ.340, ἔχοντας σκοπὸ νά τὴν παντρέψῃ μὲ ἄλλον. Ὁ πάπας Ρώμης Γρηγόριος ΙΧ ἐπωφελήθηκε ἀπ' τὴν περίστασι γιὰ νά προσεταιριστῇ τὸ Βούλγαρο βασιλεῖα καὶ νά τὸν καταστήσῃ ἓνα ὑπερασπιστὴ τῆς ἀδύναμης Λατ. αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης, ἀψηφῶντας τὸν ἀφορισμὸ ποῦ κατὰ τὸ προηγούμενο ἔτος εἶχε ἐξαπολύσει κατὰ τοῦ Ίωάννη - Ασάν ΙΙ. Πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἔστειλε στὸ Τίρνοβο τὸν ἐπίσκοπο τῆς Περουγίας (Perugia) γιὰ νά πετύχῃ τὴ λατινοβουλγαρικὴ προσέγγισι καὶ συμμαχία. Ἄν καὶ αὐτὸ ὁ Ἰταλὸς ἐπίσκοπος - διπλωμάτης τὸ πέτυχε, τὸ εἶδε πολὺ γρήγορα νά διαλύεται. Ὁ Ασάν ΙΙ ἐγκατάλειψε τοὺς ἐφήμερους Λατίνους συμμάχους του κατὰ μιὰ πολιορκία τῆς Τζουρουλοῦ, ποῦ ἀπὸ κοινοῦ ἔκαναν. Τὴν πόλη μὲ γενναιότητα καὶ περίσκεψι ὑπεράσπιζε ὁ Νικηφόρος Ταρχανειώτης, ὁ σύζυγος τῆς Μαρίας Δ. Ἀγγ.Κ.Παλ. 430, ἀδελφῆς τοῦ μετέπειτα αὐτοκράτορα Μιχαήλ (η΄) Δ. Ἀγγ.Κ.Παλ. 428, ποῦ βρέθηκε σὲ πολὺ δύσκολη θέση, καὶ αὐτὸ ἔφερνε σὲ ἀμηχανία τὸν

56. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 52-5, ἔκδ. Bonn, καὶ σ. 48-51, ἔκδ. Heisenberg· Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. Ι, σ. 29-30· Ἐφραίμος, σ. 328-29, στίχ. 8160-190. Πρβλ. K. Jirecek, *Geschichte der Bulgaren*, σ. 258. Müller, *Byzantinische Analekten*, *Sitzungsberichte der K. Akademie in Wien*, phil. - hist. Classe, IX (1853), σ. 393· Le Quien, *Oriens Christianus*, τ. ΙΙ, στ. 50-1. Ἡ αὐθεντικότητα τῶν ἐγγράφων τῶν σχετικῶν πρὸς τὸν Ἄθω ἔχουν σοβαρὰ τεθῆ κάτω ἀπὸ ἀμφισβήτησι, βλ. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1747, σ. 14. Ἡ ἀνύψωσι τοῦ Τίρνοβου σὲ πατριαρχεῖο θεωρήθηκε, τοῦλάχιστον ἀργότερα, ὡς ἓνας πολιτικὸς συμβιβασμὸς, βλ. D.M. Nicol, *ἐνθ' ἄνωτ.* (ύ. 55), σ. 127 καὶ ύ. 22, ὅπου γι' αὐτὸ παραπέμπει ἀνακριβῶς εἰς MM1, σ. 346.

αυτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274, γιατί ἀπ' τοὺς πολιορκητὲς οἱ μὲν Λατίνοι εἶχαν μηχανήματα καὶ ἐλεπόλεις, οἱ δὲ Βούλγαροι βοηθοῦνταν ἀπ' τοὺς περιφημοὺς Κουμάνους. Ξαφνικά, ἐνῶ ἡ πόλη ἀναμένονταν νὰ πέσει, ὁ Ἀσάν II ἔλαβε μήνυμα πὼς ἡ γυναίκα του Μαρία ἢ Οὐγγαρική, ἓνα παιδί του καὶ ὁ πατριάρχης τοῦ Τιρνόβου πέθαναν. Αὐτὸ ὁ Βούλγαρος ἡγεμόνας τὸ θεώρησε ὡς τιμωρία τῆς θείας δίκης γιὰ τὴν παράβαση τῆς ἑνορκῆς συμμαχίας του μὲ τὸν Ἰωάννη (γ') 274, καὶ ἔστειλε πρέσβεις στοὺς Νύμφαιο, ζητώντας συγγνώμη γιὰ ὅ,τι ἐγίνε καὶ συγχρόνως τὴν ἀνανέωση τῆς συμμαχίας. "Ἐτσι καὶ ἡ Τζουρουλοῦ σώθηκε καὶ ὁ Ταρχανειώτης ἀναδείχτηκε Νικηφόρος ὄνομα καὶ πράμα, καὶ ἡ συμμαχία Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἀποκαταστάθηκε⁵⁷.

Σὲ ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα τῆς δραστηριότητος τῶν Βουλγάρων, τῶν Ἑλλήνων τῆς Νίκαιας καὶ τῶν Λατίνων τῆς ΚΠολης, ὁ Μανουὴλ 169 πῆρσε σῶφρονα οὐδετερότητα. Δὲν ἦταν ἱκανὸς νὰ ἐπωφεληθῆ ἀπ' τὴ διχόνοια ποὺ ἐπικράτησε ἀνάμεσά τους, καὶ καθὼς φαίνεται, καμιὰ ἀπ' τὶς τρεῖς αὐτὲς δυνάμεις δὲ ζήτησε τὴ βοήθειά του πᾶνω στοὺς σκοποὺς της.

Τὸ 1236 ὁ Μανουὴλ 169 πέτυχε νὰ προσθέσῃ στοὺς φίλους του τὸν πετυχημένο πρίγκιπα τοῦ Μορέα Geoffroy II de Villehardouin. Ἴσως νὰ ἐντυπωσιάστηκε ἀπ' τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἰσχυροῦ στόλου του καὶ νὰ ἀποφάσισε νὰ ἔλθῃ σὲ μυστική μαζὶ του ἐπικοινωνία ἀπὸ φόβο πὼς μπορούσε νὰ στραφῆ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης· μυστικά ὁμως ἐνέργησε γιὰ νὰ μὴ ἐρεθισθῇ τοὺς μεγάλους π ρ ο σ τ ἄ τ ε ς του, ἓνα κύρ Ἰωάννην Δ.Β.274 καὶ ἓνα κύρ Ἰωάννην - Ἀσάνην II. Βέβαια, τίποτε δὲν εἶχε νὰ χάσῃ, ἀν βρισκόταν σὲ καλὲς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς δυὸ ἀντιμαχόμενους ἡγεμόνες, καὶ πὸ μικρὸς θὰ ἦταν γι' αὐτὸν ὁ κίνδυνος, ἀν ἀκολουθοῦσε μὴ ἐφεκτικὴ στάση ἀπέναντι τῶν γειτόνων του. "Ἐτσι τόσο ἡ Βουλγαρία ὅσο καὶ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς ἀνέχονταν τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ αὐτόνομου ἑλληνικοῦ κρατιδίου τῆς Θεσσαλονίκης⁵⁸.

Ἡ περαιτέρω μοίρα τοῦ Μανουὴλ 169 μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπ' τὴν προηγούμενη προσωπογραφία.

Εἶδαμε πὼς ἐκθρονίστηκε τὸ 1237 ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του Θεόδωρο 168, πὼς ἐξορίστηκε στὴν Ἀττάλεια καὶ πὼς μὲ στρατιωτικὴ καὶ οἰκονομικὴ

57. Γ. Ἀκροπολίτης, σ.55-61, ἐκδ. Bonn, καὶ σ. 51-7, ἐκδ. Heisenberg: Philippe Mousket, τ. II, στίχ. 29050-121 καὶ 29238-52· Aubry de Trois Fontaines, σ. 938-39· Registres de Grégoire IX, τ. II, σ. 659-60, 853, ἀριθ. 3693 καὶ 4027. Πρβλ. K. Jirecek, Geschichte der Bulgaren, σ. 259-60· J. Longnon, L'Empire latin, σ. 180. Γιὰ τὸ Νικηφόρο Ταρχανειώτη, βλ. καὶ προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 224 καὶ 225.

58. Aubry de Trois Fontaines, σ. 938, ὅπου ὁ Μανουὴλ 169 τῆς Θεσσαλονίκης παρουσιάζεται ὡς ἓνας δῆθεν ὑποτελὴς καὶ ὄχι φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ πρίγκιπα τοῦ Μορέα ἀπ' τὸ 1236. Ἡ χρονολογία τοῦ 1230 ποὺ προβάλλουν οἱ Hopf, Ρωμανὸς κ.ἀ. εἶναι ἀνακριβής, βλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 55), σ. 127 καὶ ὑ. 24.

59. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 214 καὶ 215.

ένισχυση τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274· ἔγινε τὸ 1239 κύριος τῆς κεντρικῆς Θεσσαλίας⁵⁹.

Κάτω ἀπ' τῆ ροπή τῶν ἀδελφῶν του Θεόδωρου 168 καὶ Κωνσταντίνου 170 ἀθέτησε τὶς ἔνορκες ὑποσχέσεις ποὺ εἶχε δώσει στὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') 274 πῶς θὰ παραμείνῃ ἕνας πιστὸς ὑποτελής του, καὶ συνέχισε νὰ ἡγεμονεύῃ στὴν ἀνωτέρω περιοχὴ τῆς κεντρικῆς Θεσσαλίας (Δημητριάδα, Φάρσαλα, Λάρισα καὶ Πλαταμώνα), ὡς ἕνα μέλος τῆς ἔνωσης τῶν τριῶν Ἀγγελοκομνηνοδοικῶν ἀδελφῶν, μέχρι τοῦ θανάτου του ποὺ συνέβη τὸ 1241. Ὅπως ἔλεγαν αὐτοὶ ποὺ ἦσαν παρόντες καὶ ἤξεραν καλὰ τὶς λεπτομέρειες, κατὰ τὸ συμβιβασμὸ τῶν τριῶν ἀδελφῶν, ὁ Μανουὴλ 169 «ἐκὼν ἄκων» προσχώρησε σ' αὐτόν, καὶ κάτω ἀπὸ πιέσεις φάνηκε ἀσυνεπῆς πρὸς τὸν Ἰωάννη (γ') 274, καὶ κατὰ τὶς στιγμὲς τοῦ θανάτου του μάλιστα, ὅπως ἔλεγαν, δὲν παράλειψε νὰ ἐκφράσῃ τὴ μεταμέλειά του γι' αὐτὴ τὴν παράβαση καὶ ἀγνωμοσύνη του. Τοῦ ἔρχονταν βαρὺ ποὺ συνασπίστηκε μὲ τὸ διώκτη του, τὸν ἀδελφὸ του Θεόδωρο 168, καὶ ἀπίστηκε πρὸς τὸν εὐεργέτη του, τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274⁶⁰.

Ὁ Μανουὴλ Δ.Κ. Ἀγγ.169 δὲν εἶχε τὰ μεγάλα προσόντα τοῦ ἀδελφοῦ του Θεόδωρου 168, ἀλλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πῶς μὲ τὸ μέτριο νοῦ του χειρίστηκε τὴν ὑπόθεση τοῦ ἐξασθενημένου κράτους του – πάνω στὸ ὁποῖο κατὰ τύχη ἡγεμόνευσε – μὲ μεγαλύτερη σύνεση καὶ μὲ ἕνα πνεῦμα προσαρμογῆς πρὸς τὶς περιστάσεις ποὺ τοῦ παρεῖχαν τὰ πράγματα, γι' αὐτὸ καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ πῶς δὲν ἦταν ἕνας τόσο ἄσημος ἡγεμόνας καὶ δημόσιος ἄντρας, ὅπως συνήθως νομίζεται.

170. Κωνσταντῖνος Δούκας Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1172– † μετὰ τὸ 1142)

Ὁ Κωνσταντῖνος¹ Δούκας² Κομνηνός³ γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90⁴ καὶ τῆς νόμιμης συζύγου του Ζωῆς Δούκαινας⁵ γεννήθηκε περὶ τὸ 1172⁶.

60. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 67, ἔκδ. Bonn, καὶ σ. 64-5, ἔκδ. Heisenberg. Πρβλ. Ἀντ. Μηλιαράκης, Νίκαια – Ἡπειρος, σ. 333· D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 43, σ. 90.

170.1 Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Κωνσταντίνου Ἀγγελου, συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ.38, καθὼς καὶ τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του Κωνσταντίνου Δούκα, συζύγου κάποιας Ἄννας Κομνηνῆς (ἄχι τῆς Ἄννας Κ.140). Γιά τοὺς ἐκ μητρὸς πάππον καὶ μᾶμμην του (γονεῖς τῆς Ζωῆς Δούκαινας), βλ. P. d'Outreman, Constantinopolis Belgica, Tournai 1643, σ. 288. Ἄν καὶ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του (Κωνσταντίνου Ἀγγελου), πουθενὰ στὶς πηγὲς δὲν φέρει τὴν προσωνομία Ἀ γ γ ε λ ο ς.

2. Ὁ Κωνσταντῖνος 170 πῆρε τὴν προσωνομία Δ ο ῦ κ α ς, ὅπως καὶ οἱ ἀδελφοὶ του Θεόδωρος 168 καὶ Μανουὴλ 169, ἀπ' τὸν πατέρα του Ἰωάννη Δούκα 90, ποὺ ἦταν ἕνας ἐγγονὸς τῆς

Ἡ προσωπικότητα τοῦ Κωνσταντίνου Δ.Κ.170 εἶναι ἡ πιὸ σκοτεινὴ ἀπ' αὐτὲς τῶν τριῶν ἀμφιθαλῶν ἀδελφῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὰ λίγα πράματα ποὺ ξέρομε γι' αὐτόν, διαφαίνεται πῶς ὁ Κωνσταντῖνος 170 δὲν ἦταν ἕνας ἄντρας ποὺ μπορούσε νὰ ἐλκύσῃ τὴ συμπάθεια.

Μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς περὶ τὸ 1208 ὁ Κωνσταντῖνος συνόδευσε, κατ' ἐντολὴ τοῦ ἑτεροθαλῆ ἀδελφοῦ του Μιχαήλ Δ.Κ." Ἀγγ.174, ἀπ' τὴν Ἡπειρο στὴ Μ. Ἀσία, τὸν πρωτεξάδελφό του τὸν πλάνητα αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (γ'). Ἀγγ.Κ.180, ποὺ πήγαινε ἐκεῖ γιὰ νὰ διεκδικήσῃ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Chiyathaddin Kai-Kosrou I τὰ ἀνύπαρχτα δικάια του πάνω στὸ θρόνο τῆς Νίκαιας⁷.

Τὸ 1216 ὑπηρέτησε ὡς στρατηγὸς κατὰ τὴ βουλγαρικὴ ἐκστρατεία τοῦ ἀδελφοῦ του Θεόδωρου 168· καὶ τότε, ἐνῶ βρισκόταν στὴν Ἀχρίδα, λαφυραγώγησε ἀπ' τὸν ἐκεῖ καθεδρικό ναὸ ἕνα πολύτιμο πινάκι, ποὺ ἀργότερα τὸ πρόσφερε χωρὶς ντροπὴ γιὰ νὰ τὸ πουλήσῃ στὸ μητροπολίτη

Εἰρήνης Δούκαινας κτλ., βλ. L. Stiernon, *Les origines* κτλ. REB17 (1959), σ. 115-16, καὶ R.-J. Loenertz, *Aux origines* κτλ. B43(1973), σ. 362, καὶ ὄχι ἀπ' τὴ μητέρα του Ζωὴ Δούκαινα, ὅπως λανθασμένα δέχτηκαν ὁ Ἄντ. Μηλιαράκης, *Ἱστορία Νίκαιας – Ἡπείρου*, σ. 49, καὶ ὁ G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 455 καὶ ὕ.2, ἐνῶ ὁ D.M. Nicol, *The despotate of Epiros*, σ. 11, ἀφέθηκε στὴ γνώμη πῶς ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ (οἱ ὑπ' ἀριθ. 168, 169, 170 καὶ 174), πῆραν τὴν ἐπωνυμία (Δούκας) τόσο ἀπ' τὸν πατέρα τους ὅσο καὶ ἀπ' τὴν μητέρα τους. Ἐχομε τίς ἐξῆς ἀπόδειξεις τῆς Δουκωνμίας του· S. Pétridès, *IRAIK* 14 (1909), σ. 28: ὁ πανευγενέστατος Δούκας κυρὸς Κωνσταντῖνος· *Epirotika saeculi XIII*, ἔκδ. V.G. Vasiljevskij, VV3(1896), σ. 271: τὸν πανευτυχέστατον αὐτάδελφον τοῦ τῶν ἡμετέρων κράτορος καὶ νικητοῦ (Θεοδώρου 168) Κομνηνοῦ, κύρ Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν· αὐτόθι, σ. 281: ὁ πανευτυχέστατος κύριός μου κύρ Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας· αὐτόθι, σ. 298: τοῦ πανευτυχεστάτου δεσπότη καὶ περιποθήτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου (γράφει ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος Δ. 168) κύρ Κωνσταντῖνου τοῦ Δούκα· ΑἴΣ 4, σ. 122. Ἡ μονὴ Βαρνάκοβας, ὑπὸ Σπ. Λάμπρου, NE 6 (1909), σ. 383: ἀνηγέρθη ἐκ βάρων καὶ ζωγραφίθη ὁ νάρθηξ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Βερνικόβου τῆς πλησίον τοῦ Ἐπάχτου παρὰ τοῦ ἐπαράτου πανεπανεφημιστάτου δεσπότη κύρ Κωνσταντῖνου τοῦ Δούκα.

3. Ὁ Κωνσταντῖνος 170 φέρει καὶ τὴν προσωνυμίαν Κ ο μ ν η ν ὀ ς, ὅπως οἱ ἀδελφοὶ του Θεόδωρος 168 καὶ Μανουὴλ 169, ὡς ἕνας ἐγγονὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 38 κτλ., βλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 455 καὶ ὕ.2. Πάνω σ' αὐτὸ ἔχομε τὴν ἐξῆς ἀπόδειξη· Ράλλης-Ποτλῆς, Σύνταγμα 5(1955), σ. 106: Σημείωμα τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Γερμανοῦ (β') κατὰ τοῦ μητροπολίτου Ναυπάκτου κυρίου Ἰωάννου... καὶ τῆς ἐτέρας μονῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου, τῆς δομηθείσης παρὰ τοῦ πανευγενεστάτου Κομνηνοῦ κυρίου Κωνσταντῖνου ἐν τῇ ἀρχοντείᾳ τοῦ Σμοκόβου, χωρίον Βαλιτζῆς, καὶ τοῖς λοιποῖς·

4. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ." Ἀγγ.168, ὕ.5.

5. Βλ. προσωπογραφίαις Ἰσαάκιου Ἀγγ. 166, ὕ.3, καὶ Θεόδωρου Δ.Κ." Ἀγγ.168, ὕ.6.

6. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Ἀγγ.166, ὕ.4.

7. Βλ. προσωπογραφίαν Μιχαήλ Δ.Κ." Ἀγγ.174, ὕ.42.

Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς πληροφορεῖ⁸.

Στὴ νέα του θέση τοῦ κυβερνήτη Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας γρήγορα βρέθηκε σὲ ζωνηρὴ ἀντίθεση μὲ τὸν ἀνωτέρω μητροπολίτη Ναυπάκτου. Γιὰ νὰ καλύψῃ τὰ ἐξοδα τῶν ἐκστρατειῶν του, ὁ Θεόδωρος 168 ὑποχρεώθηκε νὰ ἐπιβάλλῃ φόρο στὴ μητρόπολη Ναυπάκτου, ποῦ ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ.15 εἶχε τὸ προνόμιο τῆς ἀπαλλαγῆς. Ὁ ἀρχιερέας δὲν παράλειψε καθόλου νὰ διαμαρτυρηθῇ γιὰ τὴ ληστρικὴ μέθοδο ποῦ μεταχειριζόταν τὸ Κράτος σὲ βάρος τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ὁ κυβερνήτης Κωνσταντῖνος ποῦ ἔπρεπε νὰ συλλέξῃ τὸ φόρο ἀναφέρθηκε στὸ Θεόδωρο 168. Ἡ ἀπόφαση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἦταν νὰ πληρώσῃ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ναυπάκτου τὸ ποσὸν τῶν 1000 ὑπερπύρων, ἀλλιῶς ἀπειλοῦσε νὰ κατασχέσῃ τὰ πολύτιμα εἶδη ποῦ βρίσκονταν στὸ θησαυροφυλάκιον τῆς μητρόπολης Ναυπάκτου⁹.

Ὁ μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἀρνήθηκε νὰ ὑποκύψῃ στὴ σκληρὴ αὐτὴ διαταγὴ· ἀπάντησε μὲ μιὰ πικρὴ ἐπίθεση κατὰ τῶν ἀπολυταρχικῶν μεθόδων τοῦ Θεόδωρου 168 καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ μὴ ἐξακοντίζῃ κατηγορίες καὶ ἀπειλὲς ἐναντίον τῶν ἀθῶων καὶ δυστυχῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς Ναυπάκτου. Τὸ συνολικὸ εἰσόδημά τους, παρατηροῦσε ὁ ἀρχιερέας, δὲν ξεπερνᾷ τὰ 180 ὑπέρπυρα, πῶς θὰ μπορούσαν νὰ συγκεντρώσουν τὸ ποσὸν τῶν 1000 ὑπερπύρων ποῦ ἀπαιτοῦνταν. Ὁ μητροπολίτης πάνω στὴν προσπάθειά του νὰ σώσῃ τὴν ἐπαρχία του, ἐπικαλέστηκε τὴν παρέμβαση ἰσχυρῶν προσώπων τῆς αὐλῆς τοῦ Θεόδωρου 168, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ φίλου του Νικόλαου Γοριανίτη, φίλου ἐπίσης τοῦ Θεόδωρου. Ὁ Γοριανίτης ἔγραψε στὸν ἀρχιερέα νὰ συνεργαστῇ μὲ τὸν κυβερνήτη Κωνσταντῖνο 170, νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὶς θελήσεις του, νὰ μὴ φέρνῃ ἐμπόδια στὴν ἀσκηση τῆς διοικήσεώς του καὶ νὰ σπεύσῃ νὰ ἐκφράσῃ σ' αὐτὸν τὸ σεβασμὸ του. Ἐναντίον αὐτῶν καὶ ἄλλων αἰτιάσεων καὶ κατηγοριῶν, ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος σθεναρὰ ὑπεράσπισε τὸν ἑαυτοῦ καὶ ζήτησε ἀπ' τὸ Γοριανίτη νὰ τὸν βοηθήσῃ «γιὰ νὰ σβῆσῃ τὸν πρῶτο καπνὸ τῆς φωτιάς ποῦ ἀπειλοῦσε νὰ καταστρέψῃ τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας»¹⁰.

8. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος Ναυπάκτου, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου – Κεραμέως, Ἐπιστολὴ πρὸς Δημήτριον Χωματιανὸν Ἀχρίδος, *Sbornik Lamanskomu*, I (St Petersburg 1907), ἀριθ. 6, σ. 239-43.

9. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, πρὸς Δημ. Χωματιανόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 8), σ. 239-43, (στὴ σ. 242 ἀναφέρεται ἡ ἀναγνώριση τῆς ἐξαίρεσης τῆς Ναυπάκτου ἀπ' τὴ φορολογία τόσο ἀπ' τὸ Μιχαὴλ (α΄) 174 ὅσο καὶ ἀπ' τὸ Θεόδωρο 168): Ἰωάννης Ἀπόκαυκος πρὸς Θεόδωρον 168, ἐκδ. S. Pétridès, *Jean Apokaukos, lettres et autres documents inédits*, BIARK 14 (Σόφια 1909), ἀριθ. 9, σ. 10-13. Πρβλ. M. Wellhofer, *Johannes Apokaukos, Metropolit von Naupaktos in Aetolien* (περὶ τὸ 1155-1233), Munich 1913, σ. 19-23.

10. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Ἐπιστολὴ πρὸς Θεόδωρον 168, ἐκδ. S. Pétridès, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 9),

“Ενας συμβιβασμός κατά σύμπτωση κατορθώθηκε, και ο Ναυπάκτου, εΐτε με τις δικές του προσπάθειες εΐτε με τη μεσολάβηση τών φίλων του, κέρδισε τήν υπόθεση. Ο Θεόδωρος δέν πραγματοποίησε τις απειλές του και μάλιστα τίμησε τὸ μητροπολίτη με μιά επίσκεψη στη Ναύπακτο, λίγο πριν ἀπ’ τὸ Πάσχα τοῦ 1218¹¹.

Αὐτὸ δέν ἦταν παρά μιά προσωρινή διευθέτηση. Μετὰ δυὸ χρόνια, ἐνῶ ὁ Θεόδωρος 168 ἦταν ἀπασχολημένος με τις ἐκστρατείες του στὸ βορρά, ὁ Κωνσταντῖνος 170, ἔχοντας ἐλεύτερο τὸ πεδίο δράσης, προχώρησε στὴν ἐπίταξη τοῦ ἐπισκοπικοῦ κτιρίου τῆς Ναυπάκτου καὶ ἔδωξε ἀπὸ κεῖ τὸ μητροπολίτη Ἰωάννη Ἀπόκαυκο. “Ενας ἀγράμματος παπὰς διορίστηκε στὴ θέση του καὶ ἡ μητρόπολη χρησιμοποιοῦνταν ὡς ἀγορά! Καὶ ἕνας κληρικός, ἀφοσιωμένος στὸν Κωνσταντῖνο 170, ἐγκαταστάθηκε ὡς ἡγούμενος τῆς κεντρικῆς μονῆς. Ο «κομνηνικός αὐτὸς ἡγούμενος» δέν ἔκανε ἄλλο παρά νὰ φροντίζη γιὰ τὴ συλλογὴ τοῦ φόρου, καὶ τὰ εἰσοδήματα τῆς μονῆς ποὺ χρησιμοποιοῦνταν γιὰ τις προσωπικὲς ἀνάγκες τοῦ Κωνσταντῖνου 170. Ἐκεῖνοι ἀπ’ τοὺς κληρικούς ποὺ διαμαρτύρονταν, διώχονταν καὶ οἱ περιουσίες τους κατάσχονταν. Στὴ Ναύπακτο ἔφεραν ἱερεῖς ἀπὸ ἄλλες περιοχές, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κανονικοῦ ἀρχιερέα, τοῦ Ἰωάννη Ἀπόκαυκου, ἔπαυσε νὰ μνημονεύεται στὶς καθημερινὲς λειτουργίες καὶ ἄλλες ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας¹².

Στὸ μεταξύ ὁ μητροπολίτης Ἰω. Ἀπόκαυκος στενοχωροῦνταν στὴν ἐξορία. Μὲ μακροσκελεῖς ἐπιστολές του πρὸς τοὺς φίλους του, τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀχρίδος Δημήτριο Χωματιανὸ καὶ τὸ μητροπολίτη Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτη, περιέγραψε τὰ βάσανά του, καὶ ἀπ’ τὴν περιπέτεια καὶ τὴ θλίψη του ἀρρώστησε βαριά. Ἀπ’ τὴ Βελλὰ ταξείδευσε στὴν Ἄρτα καὶ στὰ Ἰωάννινα, ἀναζητώντας ὑποστήριξη, καὶ σκεφτόταν νὰ πάη μέχρι τὴν Πελαγονία, γιὰ νὰ φέρη τὴν περίπτωσή του μπροστὰ στὸν ἴδιο τὸν ἡγεμόνα, τὸ Θεόδωρο 168. Πάνω στὴν ἀπελπισία του ἔγραψε στὸν Ἀχρίδος καὶ τοῦ ζήτησε νὰ ἐπέμβη καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐπιρροή του πάνω στὸ

ἀριθ. 9, σ. 11· τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς Νικόλαον Γοριανίτην, αὐτόθι, ἀριθ. 10, σ. 13-16. Μιὰ ἀπ’ τις κατὰ τοῦ Ναυπάκτου κατηγορίες ἦταν πὼς προέβη στὴν ἀνάδειξη τοῦ ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως χωρὶς νὰ λάβῃ τὴ συγκατάθεση τοῦ Θεόδωρου 168. Γιὰ τὸ Νικόλαο Γοριανίτη, βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 129, 130 καὶ 131.

11. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Ἐπιστολὴ πρὸς Νικ. Γοριανίτην, ἐκδ. S. Pétridès, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ. 9 καὶ 10), ἀριθ. 11, σ. 16-17· τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς Θεόδωρον 168, αὐτόθι, ἀριθ. 21, σ. 23. Πρβλ. M. Wellhofer, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ.9), σ. 20-21. Ὁ Θεόδωρος 168 ἀπ’ τὴ Ναύπακτο πῆγε στὰ Ἰωάννινα καὶ τὴ Δεάβολη· αὐτόθι, ἀριθ. 21, σ. 123: ὁ μεγαλοπτέρυγος σὺ καὶ ταχύπερος ἀετὸς εἰς Δεάβολιν ἐπεπερῦξω...

12. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Ἐπιστολές πρὸς τὸν Ἀχρίδος Δημήτριον Χωματιανόν, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου, Sbornik κτλ., ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ.8), ἀριθ. 6, σ. 239-44, καὶ ἀριθ. 7, σ. 244-48. Πρβλ. M. Wellhofer, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ.9), σ. 22.

Θεόδωρο 168, καθώς αυτός ο τελευταίος βρισκόταν τότε στην περιοχή του. Τελικά ή υπόθεση υποβλήθηκε στη διαιτησία μίας επισκοπικής συνόδου, που σ' αυτή ο Θεόδωρος 168 αντιπροσωπεύτηκε. Και ο Ναυπάκτου έγραψε προς τους μητροπολίτες Δυρραχίου και Κερκύρας και προς τον αρχιεπίσκοπο 'Αχρίδος και προς «οιονδήποτε ο Θεόδωρος 168 θα όριζε άπ' την αυλή του ως αντίπρόσωπο», να τον άκούσουν με εύμένεια και να έκδώσουν δίκαιη άπόφαση πάνω στην περίπτωση του. Ο επίσκοπος Βουθρωτου Δημήτριος με τον όποιο ο Ναυπάκτου είχε μιλήσει για την υπόθεση, όρίστηκε ως υπερασπιστής του. Το πρακτικό αυτής της συνόδου έχει διασωθή. Τα αίτια της έριδας άνάμεσα στον Κωνσταντίνο 170 και τον Ναυπάκτου 'Ιωάννην 'Απόκαυκο, άποδόθηκαν κατά μεγάλο μέρος «στούς κακόχλους και φιλεχτρους ανθρώπους που όχι μόνο αυτά πού άκούνε, αλλά και αυτά που δέν άκούνε, τα συνθέτουν και τα συνυφαίνουν, και με προσθήκες και πικρόχολα σχόλια τα διαβιβάζουν στους διαφερομένους. Και οι διαφερόμενοι έπρεπε να ξεκαθαρίσουν ποιά είναι τα άληθινά και ποιά τα ψευδή άπ' τα διαβιβαζόμενα, και τα μέν πρώτα με πραότητα να τα καταλογίσουν σε βάρος αυτού που τα είπε, τα δε δεύτερα να τα άπορρίψουν. Κάτω άπ' αυτές τις συνθήκες ο πανευχεστάτος κύριός μας Κωνσταντίνος ο Δούκας 170 και ο μητροπολίτης Ναυπάκτου, ο μέν γιατί πολύ χολώθηκε άπ' την πολιτεία του μητροπολίτη, και αυτός πάλι, όπως ήταν φυσικό, γιατί μεγάλη είχε άπ' τη βαρυγγώμια την άκαμψία, άσυμβίβαστοι ήσαν άνάμεσά τους και όλότελα άνυποχώρητοι. Από σήμερα όμως - άπ' το Μάη του 1221 - καθώς ο μέν πανευχεστάτος Κωνσταντίνος Δούκας 170 κατέβηκε λίγο άπ' τα ύψη της έξουσίας του, ο δε άρχιερέας κατάληξε σε πιό λογικά συμπεράσματα, μιμήθηκαν και οι δυο τους χειμάρρους των ποταμών, που κατά το χειμώνα είναι όρμητικοί και άπλησίαστοι, και σιγά-σιγά καθώς τα νερά τους λιγοστεύουν γίνονται βατοί και σ' αυτά τα μικρά παιδιά, και ειρήνευσάν άνάμεσά τους. Και δήλωσαν μπροστά στα μέλη της συνόδου, ο μέν μητροπολίτης πώς θα τιμάη τον κυβερνήτη κύρ Κωνσταντίνον 170 και τούς υπεξουσίους του και θα θεραπεύη, κατά το δυνατόν, τις άξιώσεις τους, και αυτοί πώς θα σέβωνται και θα εύλαβούνται το μητροπολίτη, ύπολογίζοντας την άρχιερατική του άξία και τη γεροντική του ηλικία, καθώς ξέρουν πώς αυτός που τιμάει τούς επίσκόπους, μέσω αυτών τιμάει τον πρωτότυπο άρχιερέα Χριστό. Και άκόμη τα δυο μέρη συμφώνησαν να μη δέχωνται τα λόγια και τις διαβολές των καλοθελητών, αλλά ο ένας στον άλλο να τούς καταγγέλλη και να τούς φανερώνη, έτσι που οι ταραχοποιοί να μην τολμήσουν στο έξής να νικήσουν και να μεταφέρουν δήθεν κατηγορίες του μητροπολίτη προς τον εύτυχεστάτο έξουσιαστή ή αυτού του τελευταίου προς το μητροπολίτη ήταν αυτό μία σοφή σκέψη και των δυο μερών, αλλά και παραμερισμός και άφανισμός των συκοφαντών και διαβολέων και ψιθυριστών και έπαναφορά τους προς το δρόμο του πρέποντος. 'Υποσχέ-

θηκε συγχρόνως ὁ μητροπολίτης πῶς μὲ μακροθυμία θὰ δεχτῆ, ὅσο βαριά καὶ φορτική καὶ ἂν εἶναι, κάθε πρόσταξη τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ Κωνσταντίνου 170 στὴ Ναύπακτο, ἀλλὰ διατήρησε κάθε ἐπιφύλαξη σὲ ὅ,τι ἀναφέρεται στὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὴν τήρηση τῶν κανονικῶν διατάξεων. Ἐπίσης ὁ μητροπολίτης ὑποσχέθηκε νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀρμόδιο ὑπάλληλο τοῦ Κωνσταντίνου 170 στὴν ἀπογραφή τῶν δικαιωμάτων τοῦ δημοσίου καὶ στὴν ἀποσαφήνιση ὀρισμένων κτηματικῶν ἀμφισβητήσεων, ἂν δηλ. ἀνήκουν στὴν Ἐκκλησία ἀπὸ ἀφιερῶματα ἢ ὄχι. Ἀπὸ ἓνα ἀντίγραφο τοῦ πρακτικοῦ δόθηκε στὸν καθένα ἀπ' τοὺς δύο, τὸν πανευτυχέστατο Κωνσταντῖνο 170 καὶ τὸν μητροπολίτη, μπροστὰ στοὺς πανιερωτάτους ἀρχιερεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων ἓνας ἦταν ὁ Θερμοπουλῶν κῦρ Μιχαήλ».

Ὡς ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συμφωνίας ἦταν νὰ ἐγκατασταθῆ καὶ πάλι στὴ μητρόπολή του ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, καὶ ἀπὸ τότε διατήρησε φιλικές σχέσεις καὶ μὲ τὸν Κωνσταντῖνο 170 καὶ μὲ τὸ Θεόδωρο 168. Ὁ Κωνσταντῖνος 170 μάλιστα ἀπὸ ἓνας φανατικὸς ἐχθρὸς του ἐγίνε ὁ ἰσόβιος φίλος του καὶ προστάτης¹³.

Πρὸς τὸν παλιὸ ἐχθρὸ του καὶ ἔπειτα ἀφοσιωμένο φίλο του Κωνσταντῖνο 170, ὁ Ναυπάκτου ἐπλεξε ἓνα ἐγκώμιο, γράφοντας πρὸς τὸν μητροπολίτη Δυρραχίου Δοκειανὸν: « Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ γνωρίζῃς πῶς ὁ πανευγενέστατος Κωνσταντῖνος Δούκας 170 σὲ ὅλα ἐγίνε γιὰ μένα αἰτία καλοῦ, φροντιστῆς καὶ κηδεμόνας μου, νοσοκόμος καὶ γιατρός μου· κλαίοντας παρακάλεσε τὸ Χριστὸ καὶ τὴ Θεομήτορα νὰ μοῦ δώσουν τὴν ὑγεία μου, σὲ πεινασμένες κοιλιές ἐχυσε τὸ χρυσάφι του, ἔκανε ἀποχὴ ἀπὸ κρέας κάθε Τρίτη, στὴ Θεοτόκο ἀπευθύνοντας τίς δεήσεις του, καὶ ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ σταθῆ στὰ πόδια του ὁ Ναυπάκτου. Καὶ πάνω στὶς ταλαιπωρίες μου, αὐτὸς ἀποδείχτηκε ἀνώτερος τῶν περιστάσεων καὶ ἔλυσε τὴν ἐχτρα ποῦ μᾶς χώριζε, καὶ ἐγίνε τόσο θερμὸς φίλος ὅσο φανατικὸς ἐχθρὸς προηγουμένως θεωροῦνταν. Τὰ ἐκκρεμῆ οἰκονομικὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ναυπάκτου διευθέτησε, πιὸ πολλὰ ὑπόσχεται νὰ δώσῃ, καὶ στὸ στόμα του ὁ

13. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀθηνῶν Μιχαήλ Χωνιάτην, περιοδικὸ Ἄρμονία, 3(1902), σ. 287· τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀχρίδος Δημήτριον Χωματιανόν, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Sbornik κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ.8), ἀριθ. 6, σ. 239· ἐκδ. S. Pétridès, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ.9), ἀριθ. 27, σ. 27-28· τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Βουθρωτοῦ Δημήτριον, ἐκδ. S. Pétridès, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 22, σ. 23-24· τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Δυρραχίου Δοκειανόν (1213-1224), ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, BZ14(1905), ἀριθ. 3, σ. 573. Τὸ Σημείωμα τῆς περὶ τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου συνόδου, δημοσιεύθηκε ἀπ' τὸν Ἀθ. Παπαδόπουλον - Κεραμέα, ΑἰΣ τ. 4 (1891), σ. 121-23, ἀριθ. 39. Ἡ χρονολογία τοῦ Μᾶη τοῦ 1221 τῆς συγκρότησης τῆς ἐπισκοπικῆς συνόδου προκύπτει ἀπ' τὸ ἀνωτέρω κρισιμὸν γράφο Σημείωμα, σ. 123, καὶ ἀπὸ ἐπιστολὰς τοῦ Ἰωάννη Ἀπόκαυκου πρὸς τὸν Δημ. Χωματιανόν καὶ τὸν Κερκύρας Γεώργιον Βαρδάνην, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Sbornik κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ.8), ἀριθ. 6 καὶ 8, σ. 242, 248, γιὰ τὸν πρῶτον, καὶ VV 13 (1906), ἀριθ. 9, σ. 349, γιὰ τὸν δεῦτερον.

Ναυπάκτου αναφέρεται ως πατέρας και δεσπότης και κύριος· αυτές τις προσαγορεύσεις μου κάνει από μεταμέλεια για την προηγούμενη στάση του και απ' την ευγένεια του χαρακτήρα του... Να εύχηθής και σύ, αδελφέ, κάθε αγαθό στον Κωνσταντίνο Δούκα 170, και μάλιστα την απόλαυση της αιώνιας ζωής, της οποίας είθε και σύ και εμείς και αυτός να μετάσχωμε»¹⁴.

Δέν είναι παρά μετά τὸ 1225, πού ὁ Θεόδωρος 168 ἀναγορεύτηκε αὐτοκράτορας, πού ὁ Κωνσταντῖνος 170 ἔλαβε ἀπ' τὸν ἐστεμμένο ἀδελφὸ του τὸν τίτλο τοῦ δ ε σ π ὀ τ ο υ, ὅπως ἐξάλλου συνέβη καὶ γιὰ τὸ Μανουήλ 169¹⁵.

Κατὰ τὸ Μάη τοῦ 1228, ὅπως ἀπὸ ἀλλοῦ ξέρομε¹⁶, ὅταν ὁ Θεόδωρος εἶχε σταθεροποιήσει τὴ θέση του, μπόρεσε νὰ ξαναδῶση στὴ μητρόπολη Ναυπάκτου ὅλα τὰ προνόμια πού εἶχε σ' αὐτὴ ἐκχωρήσει «ὁ αἰδῖμος πρόπαππος τῆς βασιλείας του κύρ Ἀλέξιος (α΄) ὁ Κ.15». Ἐνα χρυσόβουλλο ἐκδόθηκε μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ Θεόδωρου τοῦ Δούκα 168, ὡς «ἐν Χριστῷ Θεῷ βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτορας Ρωμαίων», πού δέν ἦταν παρά μιὰ δικαίωση τοῦ ἀγῶνα τοῦ «σήμερον (τῆς Ναυπάκτου) προστατοῦντος» Ἰωάννη Ἀπόκαυκου. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ μᾶς δίνει κάποια ἰδέα γιὰ τὸ πόσο ὑπόφερνε ἡ Ναύπακτος κάτω ἀπ' τὴ σύγχυση τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ἀναγκῶν, κατὰ τὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 12 αἰ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κληρικῶν τῆς μητρόπολης ἀπὸ 100 εἶχε πέσει μόνον σὲ 10. Οἱ ἐκκλησιαστικὲς περιουσίαι, χτυπημέναι καὶ ἀπὸ λεηλασίαι τῶν πειρατῶν, εἶχαν πολὺ περιοριστῆ ἀπ' τοὺς ἑκτακτοὺς φόρους πού ἐπιβλήθησαν γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ στόλου, τὰ ἐξοδα τοῦ ὁποίου βάρυναν πρὸς πολὺ τὶς παράλιαι πόλεις. Διὰ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ 1228 ἡ Ναύπακτος ἀπολάμβανε γενικῆς φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς, εἴτε σὲ χρῆμα εἴτε σὲ εἶδος, ὅπως συνέβαινε καὶ προηγουμένως.

Εἰδικὴ μνεῖα γίνονταν στὸ χρυσόβουλλο γιὰ «τὸν πανευτυχέστατον δεσπότην καὶ περιπόθητον αὐτάδελφον τοῦ α ὕ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α κύρ Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν 170» καὶ ρητὸς ὅρος ἀπάλασσε τὴ Ναύπακτο καὶ τοὺς κατοίκους τῆς, καθὼς καὶ τοὺς κατοίκους τῶν περικύρων, ἀπ' τὶς ἐπεμβάσεις του, «ὄχι ἀπὸ ἐπιθυμία νὰ περικοπῆ κάτι ἀπ' τὰ νόμιμα δικαιώματά του, ἀλλὰ γιὰ νὰ διαφυλαχτῆ ἡ εὐσέβεια πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἡ ταπεινοσύνη πρὸς τὴν ἀγνή Θεοτόκο, καὶ νὰ ἐλευθερωθῆ ἡ ψυχὴ του ἀπὸ κάθε κατάκριση, θεϊκὴ καὶ ἀνθρώπινη, καθὼς θὰ ἀπέχη ἀπὸ τοῦ νὰ θίξη τὰ

14. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος πρὸς τὸν Δυρραχίου, ἔκδ. S. Pétridès, ἐνθ' ἀνωτ. (ύ.9), ἀριθ. 27, σ. 27-28.

15. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὕ. 110 γιὰ τὴν τιτλοφορία τοῦ Κωνσταντῖνου 170, καὶ ὕ. 111 γιὰ τὴν τιτλοφορία τοῦ Μανουήλ 169.

16. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὕ. 185.

δικαία τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπακούοντας καὶ τηρώντας ὁ δεσπότης τὰ προστάγματα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀδελφοῦ του, δὲ δείχνει ἄλλο παρά τὰ γερά θεμέλια τῆς βασιλείας»¹⁷.

Μᾶλλον πρέπει νὰ θεωρηθῆ βέβαιο πὼς ὁ Κωνσταντῖνος δὲν πῆρε μέρος στὴ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας τοῦ 1230.

Κατὰ τὴ β α σ ι λ ε ί α τοῦ ἀδελφοῦ του Μανουὴλ 169 στὴ Θεσσαλονίκη, θὰ εἶχε ὡς δεσπότης Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, μιὰ ψιλὴ ἐξάρτηση ἀπ' αὐτόν, ἢ ὁποία θὰ συνεχίστηκε καὶ κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ ἀνεπιουῦ του Ἰωάννη Ἄγγ. Δ.Κ.247.

Ἀπ' τὸ 1237 ποὺ ὁ Θεόδωρος 168 ἀπολευτερώθηκε καὶ ἔγινε καὶ πάλι κύριος τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Κωνσταντῖνος 170 ποὺ πάντα κυβερνοῦσε στὴν Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία, στάθηκε ἓνας ἀφοσιωμένος συνεργάτης του. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀκροπολίτης, ἀπὸ κοινοῦ ὁ Θεόδωρος 168 καὶ ὁ Κωνσταντῖνος 170 πίεσαν τὸ Μανουὴλ 169 νὰ ἀπιστήσῃ πρὸς τὸν εὐεργέτη τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274¹⁸.

Ἀπ' τὸ 1242 ὁ Κωνσταντῖνος 170 δὲν ἀναφέρεται στὸ ἱστορικὸ προσκῆνιο καὶ πρέπει νὰ ὑποθέσωμε πὼς θὰ πέθανε γύρω ἀπ' αὐτὴ τὴ χρονολογία¹⁹.

Ὁ Κωνσταντῖνος 170 ἱδρυσε τὸ μοναστήρι τοῦ ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου στὶς ὄχθες τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ, στὰ νότια τῆς Ἄρτας²⁰. Ἐπίσης ἐκ βάθρων ἀνήγειρε τὸν ἐξωνάρθηκα τῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Βαρνάκοβας τὸ 1229/30, κοντὰ στὴ Ναύπακτο²¹.

Δὲν ἔχομε καμιὰ μαρτυρία γιὰ γάμο τοῦ Κωνσταντῖνου 170· μὲ αὐτὸ ὅμως δὲν πρέπει νὰ πιστεύσωμε πὼς ἔμεινε ἄγαμος, τὸ ἀντίθετο, πρέπει νὰ δεχτοῦμε πὼς θὰ παντρεύτηκε, ὅπως ἔκαναν καὶ οἱ ἀδελφοὶ του Θεόδωρος 168 καὶ Μανουὴλ 169, ἀλλὰ τὸ πρόσωπο τῆς γυναίκας του δὲν προσεῖλκυσε

17. Χρυσόβουλλον Θεοδώρου 168 ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως Ναυπάκτου, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, *Epirotica saeculi XIII*, VV 3(1896), ἀριθ. 29, σ. 296-99. Μετὰ τὸ 1225 ὁ Κωνσταντῖνος 170 ὀνομάζεται «πανευτυχέστατος δεσπότης», βλ. Χρυσόβουλλον, σ. 298· πρὶν ἀπ' τὸ 1225 ὁ Κωνσταντῖνος 170 ὀνομάζεται «πανευτυχέστατος κύρις», βλ. Σημείωμα τῆς περὶ τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου συνόδου, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου – Κεραμέως, ΑἴΣ 4 (1891), σ. 122 (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 13).

18. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 67.

19. Βλ. καὶ D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 44, σ. 91.

20. Σεραφεῖμ Βυζάντιος, μητροπολίτης Ἄρτης, *Δοκίμιον ἱστορικῆς τινος περιλήψεως τῆς ποτε ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου Ἠπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης καὶ τῆς ὡσαύτως... Πρεβέζης*, Ἀθῆναι 1884, σ. 369-70.

21. Σπ. Λάμπρος, Ἡ μονὴ Βαρνάκοβας, ΝΕ6(1909), σ. 383, 386, 387-88.

την προσοχή τῶν ἱστορικῶν ἢ τῶν φλυάρων ἐπισκόπων τῆς ἐποχῆς του, πού γιά τόσα πράματα μᾶς μίλησαν. Δέν εἶναι γνωστό, ἂν ἄφησε παιδιά· νά ὑποθέσωμε πῶς μέσα στά ἀναφερόμενα ἀνίψια τοῦ Θεόδωρου 168, ὑπάρχει κάποιος γόνος τοῦ Κωνσταντίνου; Δέν εἶναι βέβαιο, ἀλλά ὄχι καί ἀπίθανο.

Ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας 170 πιθανόν νά εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο Δούκα πού ἀναφέρεται ὡς ἓνας ἀντίπαλος τοῦ Κωνσταντίνου Λάσκαρι, πρεσβύτερου ἀδελφοῦ τοῦ Θεόδωρου (α΄) Λάσκαρι Κομν., κατὰ τὴ νύχτα τῆς 12ης τ΄ Ἀπρίλη τοῦ 1204²².

Ἄν αὐτὸ εἶναι βέβαιο καί ὄχι μιὰ πιθανότητα, μπορούμε νά ποῦμε πῶς ἡ ἀνάμιξη στά κοινὰ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα Κομν. 170 ἄρχισε σ΄ ἓνα διάστημα πολὺ πρὶν τοῦ 1204.

171. Ἄνωνυμη (Θεοδώρα;) Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα (γένν. περὶ τὸ 1178; -† ;)

Ἡ Ἄνωνυμη (Θεοδώρα;)¹ Ἀγγ. Κομν. Δούκαινα κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 καὶ τῆς Ζωῆς Δούκαινας² γεννήθηκε πιθανόν περὶ τὸ 1178³.

Ἡ Ἄνωνυμη (Θεοδώρα;) 171 περὶ τὸ 1194 εἶναι βέβαιο πῶς παντρεύτηκε κάποιον Καντακουζηνόν, πού δέν ἀποκλείεται νά ἦταν ὁ Μιχαὴλ Καντακουζηνός⁴.

Ὁ Μιχαὴλ Καντακουζηνός πῆρε μέρος στὴ συνωμοσία πού ὀργανώθηκε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1195 ἐναντίον τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγ. 183, ἡ ὁποία καὶ κατὰληξε στὴν ἐκθρόνιση καὶ τύφλωση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ τὴν ἀναγόρευση ὡς αὐτοκράτορα τοῦ πρεσβύτερου ἀδελφοῦ του Ἀλέξιου (γ΄) Ἀγγ. Κομν. 180. Οἱ ἄλλοι συνωμότες ἦσαν «ὁ Θεόδωρος Βρανᾶς Κομν. 239, ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος, ὁ Ἰωάννης Πετραλίφας, ὁ μετέπειτα γυναικάδελφος τοῦ Θεόδωρου Δ.Κ. Ἀγγ. 168, ὁ Κωνσταντῖνος Ραοῦλ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἄμμαλοι καὶ ἄστατοι ἄνθρωποι, πού εἶχαν κάποιους συγγενικοὺς

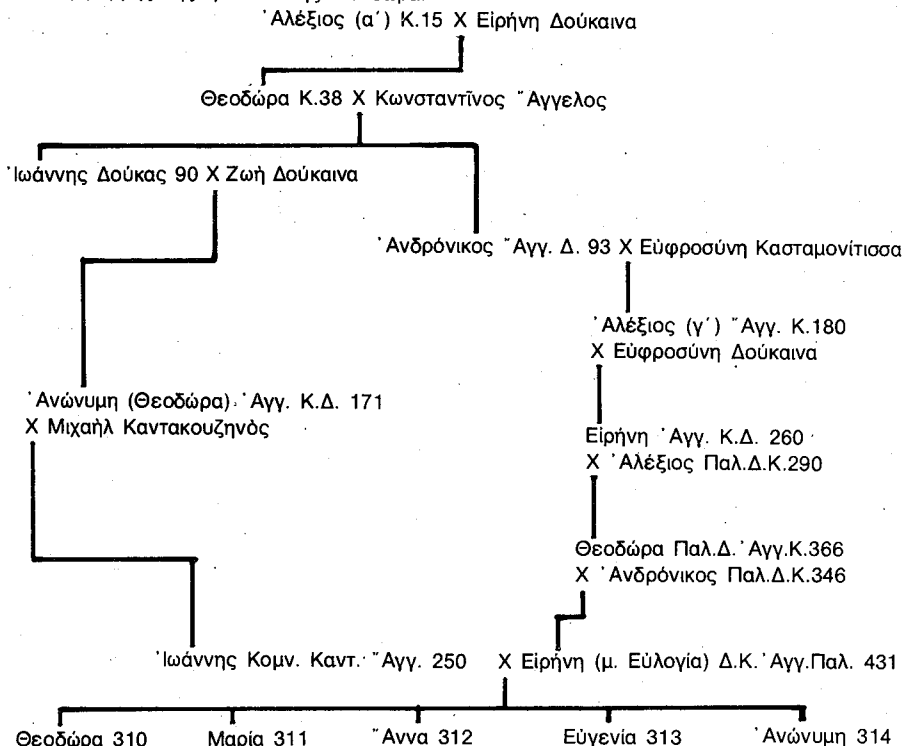
22. Χωνιάτης, σ. 756. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 91, ἀριθ. 44, ὑ. 1, καὶ σ. 195, ἀριθ. 235.

171.1. Τὸ ὄνομά της δέν παραδίδεται γι' αὐτὸ καὶ ἀναφέρεται ὡς Ἄνωνυμη. Ἀλλὰ ἡ πρωτότοκη ἀπ' τὶς ἐγγονές της, τὶς κόρες τοῦ γιοῦ της Ἰωάννη Κομν. Καντακουζηνοῦ Ἀγγ. 250 καὶ τῆς Εἰρήνης (ὡς μοναχῆς Εὐλογίας) Δούκαινας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς Παλαιολογίνας λεγόταν Θεοδώρα, καὶ ἀπ' αὐτὸ μπορούμε νά ὑποθέσωμε πῶς τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς μᾶμης αὐτῆς τῆς τελευταίας ἦταν Θεοδώρα, ἂν καὶ γνωρίζομε πῶς τὸ ὄνομα καὶ τῆς ἐκ

δεσμούς με την οικογένεια του αυτοκράτορα»⁵.

Πίσω απ' αυτή τη συνωμοσία πιθανόν να βρισκόταν και ο σεβαστο-

μητρος μαμμης της ήταν επίσης Θεοδώρα:

Σύμφωνα με τὰ ἀνωτέρω ὁ 'Ιωάννης Κομν. Καντ. 'Αγγ. 250 παντρεύτηκε τὴν ἐγγονὴ τῆς δευτεροεξαδέλφης του Εἰρήνης 'Αγγ. Κ.Δ.260. Ἀλλὰ καὶ ἡ μάμη τῆς Ἀνώνυμης (Θεοδώρας;) 'Αγγ. Κ.Δ.171 λεγόταν καὶ αὐτὴ Θεοδώρα - δὲν εἶναι ἄλλη ἀπ' τὴν περιώνυμη πορφυρογέννητη Θεοδώρα Κ.38 - καὶ αὐτὸ ἐνισχύει κατὰ πολὺ τὴν ὑπόθεση πὼς τὸ ὄνομα τῆς φερόμενης ὡς Ἀνώνυμης 'Αγγ. Κ.Δ.171 ἦταν Θεοδώρα, καθὼς ὁ 'Ιωάννης Δ.90 θὰ θέλησε στὸ πρόσωπο τῆς πρωτοκόρης του νὰ τιμῆσει τὴ μητέρα του.

2. Μάξιμος Πλανοῦδης, Ἐπιγράμματα, ΝΕ 13 (1916), ἀριθ. 2, σ. 416-17, στίχ. 12-16:

'Ἦν δ' οὗτος (ὁ 'Ιωάννης Κ.Κ.'Αγγ.250) αὐτὸς υἱοῦς 'Ιωάννου σεβαστοκράτορος τε φυλῆς τ' Ἀγγέλων.

Πορφυρογεννήτου δὲ παῖς Θεοδώρας ἦν οὗτος αὐθις, ἢ δὲ παῖς Ἀλεξίου τοῦ καὶ μεγάλου Κομνηνοῦ βασιλέως.

'Απ' τοὺς ἀνωτέρω στίχους βγαίνει πὼς ὁ 'Ιωάννης 250 ἦταν ἓνας ἐγγονός (=υἱοῦς) τοῦ

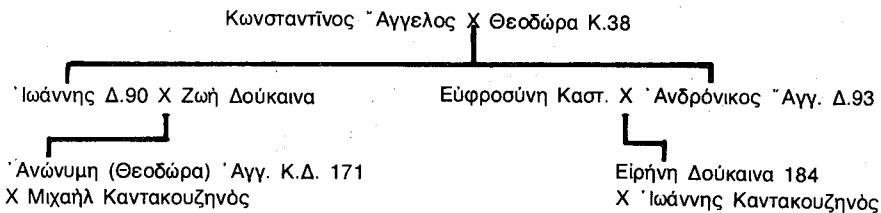
κ ρ ά τ ο ρ α ς Ἰωάννης Δούκας 90 πού πιό πολύ από μιά φορά κατηγορήθηκε πώς απόβλεψε πρὸς τὸ θρόνο τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰ. Ἀγγ. 183⁶ καὶ πού παραστάθηκε στὴν τελετὴ τῆς στέψης τοῦ ἄλλου ἀνεψιοῦ του, τοῦ νέου αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (γ΄) Ἰ. Ἀγγ. Κ.180⁷, καὶ γι' αὐτὸ ἴσως βλέπομε ἀνάμεσα στοὺς συνωμότες, τὸ γυναικάδελφο τοῦ γιοῦ τοῦ Ἰσαάκιου Ἰ. Ἀγγ. 166, τὸ Θεόδωρο Βρανᾶ Κομνηνὸ 239, τὸ γαμβρὸ του

σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ἰωάννη Δούκα 90, τοῦ πρωτότοκου ἀπ' τοὺς γιούς τῆς Θεοδώρας Κ.38 καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Ἰ. Ἀγγελοῦ, ἡ ὁποία Θεοδώρα Κ.38 ἢ πορφυρογέννητη ἦταν κόρη τοῦ Ἀλέξιου (α΄) τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ 15 τοῦ βασιλέα. Ὁ Πλανούδης παράλειψε νὰ μᾶς δώσῃ τὰ ὀνόματα τῶν γονέων τοῦ Ἰωάννη 250, ἀλλὰ εἶναι φανερὸ πὼς ἦταν ἕγγονός τοῦ Ἰωάννη Δ.90 ἀπὸ μιά κόρη αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος ἦταν ἕνας Καντακουζηνός, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰωάννης 250 ἔφερε ἐκτὸς ἀπ' τίς ἐπωνυμίες τοῦ Κομνηνοῦ καὶ Ἀγγέλου – ἐπωνυμίες τῶν ἐκ μητρὸς προπάππων του Κωνστ. Ἰ. Ἀγγελοῦ καὶ Θεοδώρας Κ.38 – καὶ αὐτὴ τοῦ Καντακουζηνοῦ, βλ. Μάξιμου Πλανούδη, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 416, στίχ. 8-9:

Καντακουζηνοῦ (ἐκ πατρὸς) θυγάτηρ Ἰωάννου Κομνηνοφουοῦς ἀγγελωνυμουμένου.

3. Ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. Ἰ. Ἀγγ.250 φέρεται πὼς ὑπηρετοῦσε στὴν Ἑλλην. αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1244/49 καὶ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1205/10. Ἡ μητέρα του ὅμως, ἡ Ἀνώνυμη (Θεοδώρα;) 171, καθὼς συσχετίζομε τὴ γέννησή της πρὸς τίς χρονολογίες τῆς γέννησης τῶν ἀμφιθαλῶν ἀδελφῶν τῆς, πρέπει νὰ γεννήθηκε – καὶ αὐτὰ κατὰ ὑπόθεσιν καὶ πιθανότητα – περὶ τὸ 1178.

4. Τὸ πὼς ὁ σύζυγος τῆς Ἀνώνυμης (Θεοδώρας;) 171 ἦταν ἕνας Καντακουζηνός, βλ. ἄνωτ., ὑ. 2. Ὁ D.M. Nicol, *The Byzantine family of Kantakouzenos*, ἀριθ. 13, σ. 15, φρονεῖ πὼς εἶναι «conceivable» πατέρας τοῦ Ἰωάννη 250 καὶ ἄρα σύζυγος τῆς Ἀνώνυμης (Θεοδώρας) 171, νὰ ἦταν ὁ Μιχαὴλ Καντακουζηνός, ὁ γνωστός ὑποστηρικτὴς καὶ οἰκείος τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) Ἰ. Ἀγγ. Κ.180. Ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Nicol, αὐτόθι, ἀριθ. 7, σ. 8, σημειώνει πὼς πιὸ πολύ ταιριάζει ὁ Μιχαὴλ Καντακουζηνός νὰ ἦταν ἕνας ἀδελφός τοῦ Ἰωάννη Καντακουζηνοῦ (τοῦ συζύγου τῆς Εἰρήνης Ἰ. Ἀγγελίνας 184), παρὰ ἕνας γιὸς αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὅπως ὑποστήριξε ὁ Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.* σ. 259. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ δυὸ ἀδελφοὶ παντρεύτηκαν δυὸ πρωτεξαδέλφες:

5. Χωνιάτης, σ. 593. Γιά τὸ Θεόδωρο Βρ. Κ. 239, τοῦ ὁποίου ἡ ἀδελφὴ Ἀνώνυμη Βρ. Κ. 238 παντρεύτηκε τὸν Ἰσαάκιον Ἰ. Ἀγγ. 166, γιὸ τοῦ Ἰωάννη Δ.90, βλ. προσωπογραφία Ἰ. Ἀννας Κομν. Βατ. 149, ὑ. 81-84. Γιά τὸ Γεώργιο Παλαιολόγο, βλ. V. Laurent, *La Généalogie des premiers Paléologues*, Β8(1933), σ. 148, ἀριθ. 2. Γιά τὸν Ἰωάννη Πετραλίφα, βλ. προσωπογραφία Θεοδωροῦ Δ.Κ. Ἰ. Ἀγγ. 168, ὑ. 20. Γιά τὸν Κωνσταντῖνο Ραοῦλ, βλ. S. Fassoulakis, *The Byzantine family of Raoul*, ἀριθ. 4, σ. 13-4.

ἀπ' τὴν κόρη του Ἀνώνυμη (Θεοδώρα;) 171 Μιχαὴλ Καντακουζηνό, τὸ μέλλοντα συμπέθερό του Ἰωάννη Πετραλίφα, καὶ τὸν Κωνσταντῖνο Ραοῦλ Δούκα πού ἦταν γιὸς ἐνὸς Ραοῦλ καὶ μιᾶς Δούκαινας Ἀγγελίνας, τὴν ὁποία δυστυχῶς δὲν μπορούμε νὰ συνταυτίσωμε⁸.

Δὲ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ χρονολογία θανάτου τῆς Ἀνώνυμης (Θεοδώρας;) 171, καθὼς καὶ τοῦ συζύγου τῆς Μιχαὴλ Καντακουζηνοῦ· καθὼς ὅμως αὐτὸς ὁ τελευταῖος μετὰ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1195 δὲν ἀναφαίνεται στὸ ἱστορικὸ προσκῆνιο, μπορούμε νὰ συμπεράνωμε πὼς θὰ πέθανε πρόωρα.

Ἡ Ἀνώνυμη (Θεοδώρα;) Ἀγγ. Κ.Δ. 171 ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Μιχαὴλ Καντακουζηνὸ τὸ πιὸ λίγο ἓνα γιό, τὸν Ἰωάννη Κομνηνὸ Καντακουζηνὸ 250⁹.

172. Ἀνώνυμη (Εἰρήνη;) Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα (γένν. περὶ τὸ 1180/88; -†;)

Ἡ Ἀνώνυμη (Εἰρήνη;) Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 καὶ τῆς Ζωῆς Δούκαινας² γεννήθηκε ἴσως περὶ τὸ 1180/88³.

Ἡ Ἀνώνυμη (Εἰρήνη;) 172 εἶναι μιὰ πολὺ σκοτεινὴ ὑπαρξη. Δὲ γνωρίζομε ποιὸν παντρεύτηκε καὶ ἀκόμη ἂν παντρεύτηκε.

6. Χωνιάτης, σ. 450, 489, 502.

7. Χωνιάτης, σ. 604-5.

8. Γιὰ τὸν πρῶτο καὶ τὸν τρίτο, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 5, γιὰ τὸ δεύτερο, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 4, γιὰ τὸν τέταρτο Κωνσταντῖνο Ραοῦλ Δούκα, βλ. D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 180, σ. 172-73.

9. Βλ. ἀνωτ., ὑ. 2, καὶ D. Nicol, *Kantakouzenos*, ἀριθ. 13, σ. 14-6.

172.1. Ὁ Ἀνδρόνικος Δ. Ἀγγ.93, ἀμφιθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, ἔδωσε στὶς δυὸ κόρες του πού γνωρίζομε τὰ ὀνόματα Εἰρήνη καὶ Θεοδώρα, βλ. προσωπογραφίες Εἰρήνης Ἀγγελίνας 184 καὶ Θεοδώρας Ἀγγελίνας 185. Καὶ ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 ἀφοῦ στὴν πρωτότοκὴ κόρη του ἔδωσε ἴσως τὸ ὄνομα Θεοδώρα, βλ. προσωπογραφίαν Ἀνώνυμης (Θεοδώρας;) 171, ὑ. 1, δὲν εἶναι ἀπίθανο στὴ δευτερότοκὴ νὰ ἔδωσε τὸ ὄνομα Εἰρήνη.

2. Βλ. Ed. Kurtz, *Georgios Bardanes, Metropolit von Kerkyra*, BZ15(1906), σ. 604 καὶ 611· D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 40, σ. 88, ὑ. 2, καθὼς καὶ προσωπογραφίαν Μανουὴλ Δ.Κ. Ἀγγ.169, ὑ.16.

3. Ἀπὸ ἄλλους φέρεται ὡς διδυμὴ ἀδελφὴ τοῦ Θεόδωρου 168, πού γι' αὐτὸν δέχτηκα πὼς γεννήθηκε περὶ τὸ 1180/85, βλ. D. Polemis, ἐνθ' ἀνωτ., καὶ ἀπὸ ἄλλους ὡς διδυμὴ ἀδελφὴ τοῦ Μανουὴλ 169, πού γι' αὐτὸν δέχτηκα πὼς γεννήθηκε περὶ τὸ 1186/88.

Είναι πολύ πιθανόν ὁ Μανουήλ Δ.Κ. Ἄγγ.169 ὡς ἡγεμόνας τῆς Θεσσαλονίκης νά ἀνάθεσε σ' αὐτὴ τὴν ἀδελφὴ του τὸ 1237 τὴ διοίκηση τῆς Κέρκυρας «γιὰ μιὰ πολὺ καλὴ διακυβέρνηση τῶν πραγμάτων», γιὰτὶ ἡ μακρινὴ αὐτὴ νῆσος ἦταν ἡ πιὸ τρωπὴ ἀπ' τὶς κτήσεις του⁴.

Τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι γνωστὸ γι' αὐτὴ.

173. Ἄνώνυμη (Ἄννα;) Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα (γένν. περὶ τὸ 1190; -†;)

Ἡ Ἄνώνυμη (Ἄννα;)¹ Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 καὶ τῆς Ζωῆς Δούκαινας² γεννήθηκε ἴσως περὶ τὸ 1190³.

Παντρεύτηκε περὶ τὸ 1216(;) ⁴ τὸν κόμητα τῆς Κεφαλληνίας Maio (Ματθαῖον) Orsini (1194-1260;), γιὸν τοῦ κόμητα Riccardo Orsini καὶ μιᾶς κόρης τοῦ μεγάλου ναυάρχου τῆς Σικελίας καὶ κόμητος τῆς Μάλτας καὶ διάσημου ληστοπειρατῆ τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν Μαργαριτόνη τοῦ Βρινδισίου⁵.

Ἡ Ἄνώνυμη (Ἄννα;) 173 (εἴτε ἡ κόρη τῆς, σύμφωνα με ὅσα ἀνέπτυξα στὶς ὑποσημειώσεις) ἀπόχτησε ἀπ' τὸν Maio Orsini⁶ τέσσερα παιδιά, δυὸ

4. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ.2.

173.1. Τὸ ὄνομα Ἄννα τόσο συνηθισμένο στοὺς Κομνηνοὺς φέρεται πὼς εἶχε ἡ Ἄνώνυμη 173, βλ. Νίκου Βέη, *Ein politisches...* (προσωπογραφία Θεόδωρου 168, ὑ. 189), σ. 171-72. (Ἄννα ἢ Θεοδώρα, ἀλλὰ καθὼς δέχτηκα, Θεοδώρα ἴσως ἦταν τὸ ὄνομα τῆς Ἀνώνυμης 171).

2. Βλ. προσωπογραφίες Θεόδωρου 168, ὑ. 189, καὶ Μανουήλ 169, ὑ. 16.

3. Στὴν περίπτωση πού θὰ δεχτοῦμε πὼς ἡ σύζυγος τοῦ Maio Orsini ἦταν πραγματικὰ μιὰ κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90.

4. Ὅπως ἀναπτύχθηκε ἄλλοῦ, βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 189, ὁ γάμος τῆς πριγκίπισσας τῶν Ἀγγελοκομνηνοδοικῶν με τὸν Maio Orsini ἐγένετο τὸ 1227, ἀλλὰ στὴν περίπτωση αὐτὴ δὲν πρόκειται γιὰ κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, ὁ ὁποῖος πρέπει νά πέθανε ἐσχατόγερος περὶ τὸ 1200. Τὸ 1227, ἂν ἡ σύζυγος τοῦ Maio Orsini ἦταν κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, πρέπει νά εἶχε τὸ πιὸ λίγο μιὰ ἡλικία 29 χρονῶν πού εἶναι πάρα πολὺ γιὰ μιὰ Βυζαντινὴ νύφη. Γι' αὐτὸ καὶ ἐξέφρασα τὴ γνώμη πὼς πρέπει νά δεχτοῦμε τὴν ἀποψη πὼς ἡ σύζυγος τοῦ Maio Orsini ἦταν μιὰ ἀνεψιὰ καὶ ὄχι ἀδελφὴ τοῦ Θεόδωρου 168, καὶ συγκεκριμένα μιὰ κόρη τῆς Ἀνώνυμης 173 καὶ ὄχι αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ Ἀνώνυμη 173.

5. Ch. Hopf, *Chroniques Gréco - Romanes*, σ. 529.

6. Βλ. τὴ σταδιοδρομία τοῦ Maio Orsini, κυρίως ὅπου ἐκτείνεται τὸ ἐλληνικὸ ἐνδιαφέρον, εἰς D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 10, 19, 26, 38, 107, 109, 115, 127 ὑ. 24, 155 ὑ. 3, 187-88, 215.

κόρες, πού ἀπ' αὐτὲς ἡ μὲν πρώτη παντρεύτηκε τὸν Guillaume de Méry, ἡ δὲ δευτέρα τὸν Baudouin d'Aine, καὶ δυὸ γιούς, τὸ Θεόδωρο πού πέθανε πρόωρα καὶ τὸν Riccardo (Richard, Ριχάρδον) πού διαδέχτηκε τὸν πατέρα του στὴν ἡγεμονία τῆς Κεφαλληνίας (1260-1304)⁷.

174. Μιχαὴλ (α΄) Δούκας Κομνηνός "Ἄγγελος (γένν. περὶ τὸ 1170 – περὶ τὸ 1215)

Ὁ Μιχαὴλ¹ Δούκας² Κομνηνός³ "Ἄγγελος⁴ νόθος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 ἀπὸ κάποια παλλακίδα του⁵, γεννήθηκε περὶ τὸ 1170⁶.

Ἡ ἐπίσημη σταδιοδρομία τοῦ Μιχαὴλ Δ.Κ." Ἀγγ.174 ἀρχίζει κάτω ἀπ' τὴ βασιλεία τοῦ πρωτεξαδέλφου του Ἰσαάκιου (β΄) " Ἀγγ. 183 (1185-1195).

7. Ch. Hopf, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 5): Ἰ. Ρωμανός, Γρατιανός Ζώρζης, εἰς Κερκυραϊκὰ Χρονικὰ 7 (1959), σ. 218-19. Δὲ θεώρησα σκόπιμο νὰ θέσω ἀριθμούς γιὰ νὰ περιληφτοῦν στὴν παρούσα Γενεαλογία, τὰ τέκνα τῆς πριγκίπισσας τῶν Ἄγγελοκομνηνοδοικῶν καὶ τοῦ Maio Orsini.

174.1. Τὸ ὄνομα Μιχαὴλ συναντήσαμε στοὺς Δοκειανοὺς – [Κομνηνοὺς], βλ. προσωπογραφία [Μιχαὴλ] Δοκειανοῦ 18, καὶ στοὺς Μελισσηνοὺς, ἀλλὰ ἐκεῖ δὲν ἦταν παρὰ ὁ Ψευδο-Μιχαὴλ Μελισσηνός 110. Τὸ ὄνομα αὐτὸ τὸ ἔφεραν στοὺς Κομνηνοὺς, κυρίως οἱ "Ἄγγελοι, τῶν ὁποίων προστάτης ἦταν ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ. Καθὼς εἶδαμε, τὸ ὄνομα Μιχαὴλ ἔφερε ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννη " Ἀγγ., τοῦ συζύγου τῆς [Μαρίας] Κ.146, ὁ π ρ ω τ ο ν ω β ε λ ῆ σ σ ι μ ο ς Μιχαὴλ " Ἀγγ., ἓνας ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου " Ἀγγ., τοῦ συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ.38. " Ἐτσι μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ὁ Μιχαὴλ 174 ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου θείου του π ρ ω τ ο ν ω β ε λ ῆ σ σ ι μ ο υ Μιχαὴλ " Ἀγγελοῦ, πού συγχρόνως ἦταν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ προστάτη ἀρχάγγελου τῆς ὅλης οἰκογένειας τῶν Ἄγγέλων. Ἡ σφραγίδα τοῦ Μιχαὴλ 174 ἐπικαλεῖται τὴν προστασία τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ᾶ τ η Μιχαὴλ:

Σφραγίδα τὴν σὴν Μιχαὴλ πρωτοστάτα
ποθεῖ σεβαστός Μιχαὴλ ὁ τοῦ Δούκα.

Βλ. V. Laurent, Bulles métriques, σ. 403, ἀριθ. 375.

2. Μὲ τὸ ἐπώνυμο Δ ο ῦ κ α ς ἀναφέρεται στὶς ἐξῆς πηγές: Διαγνωστικὸν σημεῖωμα κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Δούκα ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰσαακίου τοῦ Ἄγγελοῦ, MM4(1871), σ. 327: Ὁ δοῦλος καὶ ἐξάδελφος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, δοῦξ θέματος Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου καὶ Καυστροβιγολοῦ, Μιχαὴλ ὁ Δούκας, καὶ βούλλα μολυβδίνη κάτωθεν ἀπηρωρημένη τυποῦσα ἐν μὲν τῷ ἐνὶ μέρει τὸν ἀρχιστράτηγον Μιχαὴλ, [ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ] γράμματα σφράγιμα γραφῶν Μιχαὴλ Δούκας φέρων. Ὑπομνηστικὸν τῶν μοναχῶν τῆς μ. τοῦ Λάτρου, MM4(1871), σ. 321: μέχρις οὗ ὁ περιπόθητος ἐξάδελφος τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας σου κύρ Μιχαὴλ ὁ Δούκας τὴν δουκικὴν ἀρχὴν τοῦ θέματος Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου ἤρξατο διενεργεῖν, Ἄπολογία πρὸς ταῦτα τοῦ βασιλέως (' Ἀλέξιο γ' " Ἀγγ. Κ. 180): ὡς ὑπεμνήσατο ὁ περιπόθητος ἐξάδελφος τῆς βασιλείας μου κύρ Μιχαὴλ ὁ Δούκας, εἰς MM4(1871), σ. 322. Θεόδ. Σκουταριώτης, Σάθα MB7(1894), σ. 454: ἀποδιδράσκει Κορίνθου (ὁ Ἄλέξιος γ' " Ἀγγ. Κ. 180) πρὸς τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ Μιχαὴλ τὸν Δούκαν... MM3(1865), σ. 59: Μιχαὴλ ὁ Δούκας.

Στις 14 του Φλεβάρη του 1190 τὸν συναντᾶμε ἀνάμεσα στὸν ὄμιλο τῶν αὐτοκρατορικῶν συγγενῶν ποὺ στάλθηκαν ὡς ὄμηροι ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β') 183 στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκον Ι τὸν Κοκκινοπώγωνα⁷.

Δὲν εἶναι παρὰ ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1190 καὶ 1195 ποὺ ἀσκοῦσε τὰ καθήκοντα τοῦ **δ ο υ κ ὸ ς** καὶ **ἀ ν α γ ρ α φ ἑ α** τοῦ θέματος Μυλάσσης καὶ

3. ΤΤ, τ. ΙΙ, σ. 119: Michael Comnanus Dux· Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. Ι, ἔκδ. Βοηπ, σ. 13: καὶ ὅς κατὰ τὴν Εὐρώπην Θετταλίας τε ἤρξε καὶ ἦν παλαιὰν ὀνόμασαν Ἕπειρον· ὁ ἐξ Ἁγγέλων οὗτος ἦν Κομνηνὸς Μιχαήλ. Δημήτριος Χωματιανός, ἔκδ. Pitra, σ. 50 καὶ 51: Μνεῖα τῆς εὐγενεστάτης Μαρίας Κομνηνῆς, θυγατρὸς τοῦ μακαριστοῦ Κομνηνοῦ Μιχαήλ· ὁ αὐτάδελφος τοῦ μακαριστοῦ Κομνηνοῦ Μιχαήλ Μανουὴλ καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ τοῦ Μιχαήλ Μαρία ... Ἰωάννης Ἀπόκαυκος Ναυπάκτου, ἔκδ. V.G. Vasiljevskij, VV 3(1896), σ. 270: τὸν μὲν Δυρραχίου... ἀπαξ εἶδον ἐν Ἄρτῃ, χειροτονηθέντα ἐκ θελήματος τοῦ αἰοδύμου κύρ Μιχαήλ τοῦ Κομνηνοῦ παρὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων. Acta Innocentii PP. III (1198-1216), ἔκδ. P.Th. Haluscynskyj, Roma 1944, series III, vol. II, σ. 369: (ὁ πάπας Ἰννοκέντιος III τὸν προσαγορεύει) nobili viro Michalicio (Cummano) Romaniae. Andreae Danduli, Ducis Venetiarum Chronica, ἔκδ. Muratori XII, I, SS.RR.II. n. ed., ed. riveduta etc. Giosue Carducci etc., Bologna 1942, σ. 284: Michael Comniano. MM4(1871), σ. 328: ὁ Κομνηνός...

4. Μὲ τὸ ἐπώνυμο Ἁγγελὸς ὁ Μιχαήλ 174 ἀναφέρεται ἀπ' τὸν Νικηφόρον Γρηγοράν, τ. Ι, σ. 25: Ἐν τούτοις ἀνίσταται τῶν Θετταλικῶν βαράθρων νέον κακόν, ὁ τοῦ Ἁγγέλου Μιχαήλ ἀδελφὸς Θεόδωρος. Ἀντιθέτως ὁ Νικήτας Χωνιάτης καὶ ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης, οἱ δύο πρὸ σπουδαῖες πηγές τῆς περιόδου, δὲν δίδουν κανένα οἰκογενειακὸ ἐπίθετο στὸ Μιχαήλ 174, ἴσως γιὰ τὴν ἦταν νόθος.

5. Χωνιάτης, σ. 700-1: καὶ Μιχαήλ δὲ τις ἐκ νοθείας υἱὸς Ἰωάννου τοῦ σεβαστοκράτορος, τῆς ἐπαρχίας Μυλάσσης φορολόγος ἀποσταλαῖς, νέος ὢν καὶ αὐθάδης τοῦ βασιλέως (Ἀλεξίου γ' Ἁγγ. Κ. 180) ἀφίσταται. Αὐτόθι, σ. 841: Αἰτωλιανὸν δὲ καὶ τὰ τῆ Νικοπόλει προσοριζόμενα, καὶ ὅσα πρόεισιν ἐς Ἐπίδαμνον, ὁ Μιχαήλ ἰδιώσατο, ὃν ἐκ σπερμάτων σκοτιῶν ὁ σεβαστοκράτωρ ἐφύτευσεν Ἰωάννης. Σὲ λατινικὸ κείμενο, ΤΤ, τ. ΙΙ, σ. 119: «ego Michael Comnanus Dux, filius quondam sebastocratoris Ioannis Ducis», ὁ ἴδιος ὁ Μιχαήλ 174 αὐτοαποκαλεῖται κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπο. Ἐπίσης σὲ μιά σφραγίδα τοῦ ὁ Μιχαήλ 174 προβάλλει ὡς ἐνδοξος κλάδος (=γίος) ἐνὸς σεβαστοκράτορα:

Σφράγισμα γραφῶν Μιχαήλ Δούκα(ς) φέρω
σεβαστοκρατοῦντος εὐθαλοῦς κλάδου,

βλ. V. Laurent, Bulles métriques, σ. 99-100, ἀριθ. 475. Καὶ Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύκου, μητροπ. Ναυπάκτου, Σημείωμα, ἔκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου – Κεραμέως, Περί συνοικισμοῦ Ἰωαννίνων, ΔΙΕΕΕ3(1891), σ. 451-55: Ἀλλὰ νέου Νῶε ἐνετύχον τινες ἐξ αὐτῶν τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει μεταστάντος τῶν ὧδε, τοῦ δουκὸς (γράφε τοῦ Δούκα) κυροῦ Μιχαήλ τοῦ περιποθήτου υἱοῦ τοῦ περιβοήτου καὶ ἀεμακαριστοῦ σεβαστοκράτορος.

6. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Ἁγγ. 166, ὑ. 4. Ὁ Μιχαήλ 174 διορίστηκε **δ ο υ ξ** Μυλάσσης ἐπὶ Ἰσαάκιου (β') Ἁγγ. 183 (1185-1195). Ἡ S. De Jongh, σ. 77, τὸν φέρει γεννηθέντα περὶ τὸ 1172/75 ποὺ δὲ μοῦ φαίνεται χρονολογία προσφεύστερη ἀπὸ κείνη ποὺ ἔδωσα.

7. Historia de Expeditione Friderici, ἔκδ. Chroust, MCH. SS. n.s.t.V., Berlin 1928, σ. 65.

Μελανουδίου με τὸν τίτλον τοῦ π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο Ὡ⁸.

Γιὰ μιὰ δεύτερη φορά, ἴσως κατὰ τὸ 1200, ὁ Μιχαήλ 174 στάλθηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (γ') Ἁγγ. Κ. 180 στὸ ἴδιο θέμα, μᾶλλον μετὰ τὸ ἴδιο ἀξίωμα τοῦ δ ο υ κ ὸ ς καὶ ἀ ν α γ ρ α φ έ α (= φ ο ρ ο λ ὸ γ ο υ), ἀλλὰ, χωρὶς νὰ ξέρωμε τοὺς λόγους, στασίασε κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ του ξαδέλφου στὶς ἀρχές τοῦ 1201.

Ὁ αὐτοκράτορας τὸ καλοκαίρι τοῦ ἴδιου αὐτοῦ χρόνου, ἐξεστράτευσε ἐναντίον του, καὶ καθὼς ὁ Μιχαήλ 174 νικήθηκε, ἐγκατάλειψε τὸ βυζαντινὸ ἔδαφος καὶ κατάφυγε στὸ σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Rukn al-Dīn Soliman II (1196-1204), τὸν Ρουκρατῖνο, κατὰ τὸ Χωνιάτη⁹.

Ὁ Νικήτας Χωνιάτης ποὺ διάκειται ἐχθρικά πρὸς τὸν Μιχαήλ 174, «γιατὶ τὸν θεωρεῖ ὡς ἕνα ἀπ' τοὺς τυραννίσκους ἐκείνους τοῦ τύπου τοῦ Λέοντα Σγουροῦ, ποὺ ἀντὶ νὰ βοηθήσουν τὴν πεσμένη σὲ ἀπελπισία Αὐτοκρατορία, προτιμοῦσαν νὰ κλαδέψουν μιὰ περιοχὴ γιὰ προσωπικὴ τους κτήση ἀπ' τὶς διαμελισμένες ἐπαρχίες της»¹⁰, μᾶς κάνει αὐτὴ τὴν περιγραφὴ καὶ μᾶς δίνει αὐτὸν τὸ ζωηρὸ χαρακτηρισμὸ γιὰ τὸ Μιχαήλ 174: «Καθὼς ἐπαίρνε ἐνισχύσεις ἀπ' τὸ σουλτάνο Ρουκρατῖνο, ὁ Μιχαήλ 174 ἔμπαινε στὸ Βυζαντινὸ ἔδαφος καὶ μετὰ πολλοὺς τρόπους λυμαινόνταν τὶς γύρω ἀπ' τὸν Μαϊάνδρο ποταμὸ πόλεις, τὴν Μίλητο, τὴν Ἀντιόχεια τοῦ Μαϊάνδρου κλπ., δείχνοντας τὸν ἑαυτοῦ χειρότερο κι ἀπ' τοὺς ἀλλόφυλους κατακτητῆς καὶ πιὸ σκληρὸ ἀπ' τοὺς χειρότερους φονιάδες».

Καὶ ἀπ' αὐτὸ καταλήγει στὸ ἐξῆς συμπέρασμα, ποὺ ἴσως δὲν εἶναι μακριὰ ἀπ' τὴν πραγματικότητα:

«Ἡ πιὸ κύρια αἰτία ποὺ ἡ Αὐτοκρατορία πῆρε τὸ δρόμο τῆς παρακμῆς καὶ εἶδε τὶς ἐπαρχίες της νὰ κυριεύωνται ἀπ' τοὺς ἀντιπάλους της καὶ στὸ τέλος μετὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια νὰ καταποντιστῆ, εἶναι ἡ ἄμετρη φιλοδοξία αὐτῶν τῶν Κομνηνοαγγέλων, ποὺ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο ἀνταγωνίζονταν γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου· καθὼς κατάφευγαν στὶς αὐλές τῶν ξένων ἡγεμόνων ποὺ μισοῦσαν τὸ Βυζάντιο –

8. Τὸ «διαγνωστικὸν σημεῖωμα» ποὺ ἔχει διασωθῆ, MM4(1871), σ. 323-27, δὲν φέρει δυστυχῶς καμιὰ χρονολογία, ἀλλὰ σ' αὐτὸ γίνεται μνεῖα ἑνὸς «πρακτικοῦ» τοῦ προκατόχου του π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο Ὡ Βασιλείου Βατάτζη, συζύγου τῆς Ἀνώνυμης Δούκαινας Ἀγγελίνας 190, ποὺ κατεῖχε αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τὸ πιὸ λίγο τὸν Αὐγουστο τοῦ 1189, βλ. MM4(1871), σ. 319-20. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, οἱ μοναχοὶ τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ Λάτρου ἐστειλαν ἕνα «ὑπομνηστικόν» στὸν Ἰσαάκιο (β') 183 τὸ ὅποῖον πρέπει νὰ εἶναι λίγο προγενέστερο τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1195, βλ. MM4(1871), σ. 320, γιατί ἡ ἀπάντησις χρονολογημένη τὸν Αὐγουστο τοῦ 1195, χωρὶς βασιλικὴ ὑπογραφή, δὲν μπορεῖ παρά νὰ ἀπέρρευσε ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἁγγ. Κ. 180, βλ. MM4(1871), σ. 322, πρβλ. L. Stiernon, *Les origines*, REB17(1959), σ. 120.

9. Χωνιάτης, σ. 700-1. Γιὰ τὴν χρονολογία τοῦ 1201, βλ. Muralt, τ. II, σ. 263.

10. R.-J. Loenertz, *Aux origines*, B43(1973), σ. 365.

ὅπως και ὁ Ἀλέξιος (δ΄) Κομνηνός " Ἀγγελος 266 στήν αὐλή τοῦ Φίλιππου de Souabe τῆς Γερμανίας και στοὺς Βενετούς – ἐγιναν οἱ καταστροφεῖς τῆς πατρίδας τους, ἀλλὰ και ὅταν βρίσκονταν πάνω στοῦ θρόνο, ἀντί νά κάνουν κάτι ἀντάξιο τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος, ἦσαν ὀλότελα γι' αὐτό ἀνεπιτήδευοι και ἄχρηστοι, και κακόγνωμοι πάνω στήν ἄσκηση τῶν βασιλικῶν καθηκόντων»¹¹.

Ἡ πολιτική κατάσταση στον καιρό τῆς βασιλείας τοῦ φαύλου ἡγεμόνα Ἀλέξιο (γ΄) Ἀγγ. Κ. 180 τοῦ Β α μ β α κ ο ρ ρ ά β δ η πήγαινε ἀπ' τὸ κακό στοῦ χειρότερο και μεγάλες ταραχὲς ἐξερράγησαν μέσα στήν πρωτεύουσα τῆς Αὐτοκρατορίας: ἐξέγερση τοῦ πλήθους κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα¹², στάση και ἀντιποίηση τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀπ' τὸν Ἰωάννη Ἀξοῦχον Κομνηνόν 208¹³, ἡ ἐξόρμηση τοῦ Καλοϊωάννη ἢ Σκυλοϊωάννη τῆς Βουλγαρίας (1197-1207) ποῦ στράφηκε πρὸς τὴ Ρώμη¹⁴, οἱ καταστροφὲς και λεηλασίες τοῦ Μανουήλ Καμύτζη Κομνηνοῦ Δούκα Ἀγγελοῦ 175 και τοῦ Χρύσου τοῦ Βλάχου στή Μακεδονία και τὴ Θεσσαλία¹⁵, ἡ ἀνταρσία τοῦ ἄθλιου Ἰωάννη Σπυριδωνάκη τοῦ Κύπριου στή Θράκη¹⁶ και τόσα ἄλλα, και ὡς ἐπιστέγασμα, ἡ λεγόμενη Δ΄ Σταυροφορία ποῦ ἔφερε τὴν τέλεια καταστροφή¹⁷.

Στις 13 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1204 ἡ ΚΠολη ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Σταυροφόρων· αὐτὸ ἔφερε τὴν ἐξάρθρωση τῆς Αὐτοκρατορίας, μιὰ νέα στροφή στήν ἱστορία¹⁸.

Ποῦ βρισκόταν κατὰ τὴν ἄλωση τῆς πρωτεύουσας ὁ Μιχαήλ 174; Στὴν ΚΠολη, ὅπως μᾶς βεβαιώνει μιὰ ἐγκυρη δυτική πηγή¹⁹. Πιθανὸν νά πῆγε ἐκεῖ

11. Χωνιάτης, σ. 701· βλ. κυρίως τὸ δημοτικὸ κείμενο.

12. Χωνιάτης, σ. 694-96.

13. Χωνιάτης, σ. 697-99, τοῦ ἰδίου, Σάθα MB1(1872), σ. 84-9 και *Orationes et epistulae*, ἔκδ. J.A. Van Dielen, σ. 106-12· Νικηφόρος Χρυσοβέργης, ἔκδ. M. Treu, *Friedrichs-Gymnasiums zu Breslau* 1892, σ. 1-12· Νικόλαος Μεσαρίτης, *Λόγος ἀφηγηματικός*, ἔκδ. A. Heisenberg, *Die Palastrevolution des Johannes Komnenos*, Würzburg 1907, σ. 19-49· Εὐθύμιος Τορνίκης, *Λόγος ἐγκωμιαστικός*, ἔκδ. J. Darrouzès, *REB26*(1968), σ. 54-5 και 66-71.

14. Χωνιάτης, σ. 706-7.

15. Χωνιάτης, σ. 707-8.

16. Χωνιάτης, σ. 708-9.

17. L. Stiernon, *Les origines*, *REB17*(1959), σ. 121-22.

18. Χωνιάτης, σ. 755-57· Villehardouin, ἔκδ. Ed. Faral, τ. II, σ. 48-52, § 246-249. Πρβλ. J. Longnon, *L'Empire latin de Constantinople etc.*, Paris 1949, σ. 47.

19. Villehardouin, τ. II, σ. 108-10, § 301. Πρβλ. R.-J. Loenertz, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 10), σ. 364.

μετά την αναχώρηση του πρωτεξαδέλφου του 'Αλέξιου (γ') "Αγγ. Κ. 180 και την άποκατάσταση του επίσης πρωτεξαδέλφου του 'Ισαάκιου (β') "Αγγ. 183²⁰.

Μέσα στη γενική ανακατασούρα που επικράτησε κατά την άλωση, ο Μιχαήλ 174 ήταν άπ' τους "Ελληνες εκείνους που τάχτηκαν με το μέρος των νικητών και ειδικά προσκολλήθηκε στο μαρκήσιο του Montferrat Βονιφάτιο (Boniface)²¹ που αναδείχτηκε βασιλέας της Θεσσαλονίκης και πρώτος ύποτελής του Λατίνου αυτοκράτορα της ΚΠολης Βαλδουίνου της Φλάνδρας²².

Σε συνέχεια βρίσκομε το Μιχαήλ 174 να ακολουθή τον κύριό του Βονιφάτιο de Montferrat, βασιλέα τώρα της Θεσσαλονίκης, στην έκστρατευτική του πορεία στη Θεσσαλία, κατά το Σεπτέμβρη του 1204· αν και ο Βονιφάτιος είχε απόλυτη πίστη στο Μιχαήλ, αυτός ο τελευταίος τον έγκατάλειψε κρυφά και κατευθύνθηκε προφανώς στην "Αρτα, όπου παντρεύτηκε την κόρη ενός ισχυρού "Ελληνα, τον όποιον ο αυτοκράτορας 'Αλέξιος (γ') "Αγγ. Κ.180 είχε διορίσει ως διοικητή της περιοχής, και από τότε άρχισε (ο Μιχαήλ 174) τον πόλεμο έναντίον του πρώην κυρίου του, «του μαρκήσιου» (=του Βονιφάτιου)²³.

Σύμφωνα με μεταγενέστερη έπισφαλή έλληνική πηγή, τον βίον της όσιας Θεοδώρας, συζύγου του Μιχαήλ (β') "Αγγελου Κομνηνού Δούκα 255, που συνέγραψε ο μοναχός 'Ιώβ (κατά κόσμον 'Ιωάννης Μελλής)²⁴, ο Μιχαήλ και ένας Σεναχερείμ είχαν διοριστή άπ' τον 'Αλέξιο (γ') 180 διοικητές, ο μέν

20. Κατά τον R.-J. Loenertz, ένθ' άνωτ., σ. 393, ο Μιχαήλ 174 «retra d'exil après la chute de Constantinople», κατά δε τον D. Polemis, The Doukai, σ. 92, άριθ. 45, κατείχε το ίδιο αξίωμα (του δουκός Μυλάσσης και Μελανουδίου) και κατά τη βασιλεία του 'Αλέξιου (δ') "Αγγ. 266 (1204), και γι' αυτή την άποψη παραπέμπει (ύ. 2) εις Χωνιάτην, σ. 700, όπου αναφέρεται ο διορισμός του Μιχαήλ 174 άπ' τον 'Αλέξιο (γ') "Αγγ. Κ. 180 περί το 1200, και εις MM4(1871), σ. 328, όπου οι μοναχοί του άγίου Παύλου του Λάτρου άπευθύνονται με «ύπομνηστικόν» στον 'Αλέξιο (δ') "Αγγ. 266 και του ύπενθυμίζουν πώς ο Μιχαήλ 174, που κατείχε την δουκικήν άρχήν του θέματος Μυλάσσης και Μελανουδίου στον καιρό της πρώτης βασιλείας του πατέρα του 'Ισαάκιου (β') "Αγγ. 183, τους είχε παραδώσει τον έλαιώνα του Μεσιγγούμη που είχε σφετεριστή ο 'Ιωάννης Καρανητός. "Αρα πρόκειται για κάποια άβλεψία του διακεκριμένου και σοφού έρευνητή Δημ. Πολέμη.

21. "Ενθ' άνωτ., ύ. 19.

22. Villehardouin, τ. II, σ. 70-72, § 264-265. Πρβλ. J. Longnon, L'Empire latin de Constantinople, σ. 58· R.-J. Loenertz, ένθ' άνωτ., σ. 364.

23. Villehardouin, τ. II, σ. 108-10, § 301.

24. 'Ο Βίος της όσιας Θεοδώρας γράφτηκε κατά τον ιγ' αι., βλ. Λ. Βρανούση, Χρονικά 'Ηπείρου 1(1962), σ. 49-54.

πρώτος τῆς Πελοποννήσου, ὁ δὲ δεύτερος τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Νικόπολης. Οἱ Νικοπολίτες ὅμως στασίασαν κατὰ τοῦ Συναχερείμ, κι αὐτὸς ὁ τελευταῖος κάλεσε σὲ βοήθειά του τὸ Μιχαήλ 174· πρὶν ὅμως φτάσῃ ὁ Μιχαήλ, οἱ Νικοπολίτες δολοφόνησαν τὸν Συναχερείμ. Ἄλλὰ ὁ Μιχαήλ φτάνοντας στὴ Νικόπολη, τιμώρησε μὲ θάνατο τοὺς φονεῖς τοῦ Συναχερείμ, καὶ καθὼς ὁ ἴδιος εἶχε χηρεύσει ἀπ' τὴ γυναῖκα του, «πῆρε κοντά του ὡς γυναῖκα του, τὴ γυναῖκα τοῦ Συναχερείμ, τὴν Μελισσηνὴν», καὶ μαζί μὲ αὐτὴ τὴν περιουσία του καὶ τὴ διοίκηση τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Νικόπολης²⁵.

Ἄς σημειωθῇ, πὼς σύμφωνα πάντα μὲ τὴν ὑποπτη πηγὴ τοῦ βίου τῆς Θεοδώρας, ὁ Μιχαήλ 174 καὶ ὁ Συναχερείμ εἶχαν προηγουμένως παντρευτῆ δυὸ πρωτεξαδέλφους ποὺ ἀνήκαν στὸ γνωστὸ μας οἶκο τῶν Μελισσηνῶν καὶ ἦσαν συγγενεῖς ἐξ αἵματος τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180· ἔτσι ὁ Μιχαήλ 174 πῆρε δυὸ γυναῖκες, ποὺ κατὰ τὸν βίον ἦσαν πρωτεξαδέλφους²⁶.

Μετὰ μιὰ περίοδο μακρῶν πολεμικῶν ἀγῶνων στὴν Πελοπόννησο²⁷, στὴν Αἰτωλία καὶ στὴν Ἠπειρο²⁸, καὶ στὴν Ἀλβανία²⁹, ὁ Μιχαήλ 174 ἐξασφάλισε ὡς δική του κτῆση, κατὰ κάποιον σταθερὸ τρόπο, τὰ ἐδάφη ποὺ ἐκτείνονταν ἀπ' τὸ Δυρράχιο στὴ Ναύπακτο³⁰. Αὐτὸ πρέπει νὰ τοποθετηθῇ τὸ 1205³¹.

Ποιά ἦταν ἡ φύση τῆς ἐξουσίας του σ' αὐτὲς τὶς περιοχές;

Οἱ Βυζαντινοὶ χρονικογράφοι παραμένουν ἀόριστοι, ἀλλὰ ἀφήνουν τὴν ἐντύπωση πὼς πρόκειται γιὰ μιὰ ἀνεξάρτητη ἐξουσία.

Περὶ τὸ 1206/7^{31a} ὁ Μιχαήλ 174 δέχτηκε μιὰ αὐτοκρατορική ἐπίσκεψη ποὺ τοῦ προσέδωσε μεγάλο κύρος.

Ὁ κακότυχος αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (γ') ἤ Αγγ. Κ. 180, ὁ αἴτιος τῶσαν

25. Ἰὼβ μοναχοῦ, Βίος ὁσίας Θεοδώρας, PG 127, στ. 904.

26. Ἰὼβ μοναχοῦ, Βίος ὁσίας Θεοδώρας, PG 127, στ. 904.

27. Villehardouin, τ. II, σ. 138-40, § 328-329. Ὁ R.-J. Loenertz, *Aux origines*, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 10), σ. 393, παρατηρεῖ πὼς «ὁ Μιχαήλ ποὺ προσπάθησε νὰ ἀντισταθῇ στὴν Πελοπόννησο στὴν ἐπιχείρηση τοῦ Γουλιέλμου de Champlitte δὲν εἶναι ἴσως ὁ Μιχαήλ Κ.Δ. 174».

28. Χωνιάτης, σ. 841: Αἰτωλιαν δὲ καὶ τὰ τῆ Νικοπόλει προσοριζόμενα, καὶ ὅσα πρόεισιν ἐς Ἐπίδαμνον, ὁ Μιχαήλ ἰδιώσατο, ὃν ἐκ σπερμάτων σκοτίων ὁ σεβαστοκράτωρ ἐφύτευσεν Ἰωάννης.

29. *Albrici monachi Trium Fontium Chronica*, MGH. SS., τ. XXIII (=23), (631-950), ἐκδ. G.H. Pertz, 1874, σ. 886.

30. Βλ. ἄνωτ., ύ. 28. Πρβλ. L. Stiernon, *Les origines*, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 8), σ. 122.

31. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 13 κεξ.

31a. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. L. Stiernon, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 8), σ. 122, ἀλλὰ ὅμως δεδομένα ἐπικαλεῖται ὁ R.-J. Loenertz, *Aux origines*, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 10), σ. 373-76.

καταστροφῶν, γυρίζοντας ἀπὸ τόπο σὲ τόπο καὶ ἐγκατελιμμένος στὴ Θεσσαλία ἀπ' τὸ γαμβρὸ του Λέοντα Σγουρὸ τῆς Κορίνθου, τρίτο σύζυγο τῆς κόρης του Εὐδοκίας Δούκαινας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 262, θέλησε νὰ καταφύγῃ στὸν ἄλλοτε ἐχθρὸ του καὶ πρωτεξάδελφό του Μιχαὴλ 174, τὸν ἰδρυτὴ ἑνὸς νέου ἑλληνικοῦ ἀνεξάρτητου κράτους στὶς δυτικὲς ἐπαρχίες τῆς κατασπαραγμένης ἀπ' τὴ Λατινοκρατία τέως ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, γι' αὐτὸ καὶ μὲ τὴ γυναίκα του, τὴν αὐγούστα Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρή, καὶ μὲ τὴ μικρὴ συνοδία του, κατευθύνθηκε πρὸς τὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου.

Ἀλλὰ «ὁ βασιλέας τῆς Θεσσαλονίκης» Βονιφάτιος τοῦ Montferrat, μὴ θέλοντας νὰ τοῦ ξεφύγῃ ὁ πρῶν αὐτοκράτορας ποὺμποροῦσε νὰ γίνῃ ἓνα πῖονι γιὰ διάφορα προσχήματα στὰ χέρια τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας, ἔστειλε ξοπίσω του μιὰ ὁμάδα ἰπποτῶν, οἱ ὁποῖοι βρῆκαν καὶ συνέλαβαν τὸν Ἀλέξιο (γ') 180 καὶ τὴν Εὐφροσύνη, καὶ κατὰ διαταγὴ τοῦ Βονιφάτιου, τοὺς ἔρριξαν στὶς φυλακὲς τῆς Θεσσαλονίκης, ἢ ὅπως ἄλλοι θένε νὰ μᾶς ποῦν, τοὺς μετέφεραν στὴν Ἰταλία καὶ τοὺς φυλάκισαν στὸ Montferrat, κάτω ἀπ' τὴ φύλαξη τοῦ μαρκήσιου Γουλιέλμου (Guillaume) IV, γιοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Βονιφάτιου στὴ μαρκωνία τοῦ Montferrat^{31β}.

Ὁ Μιχαὴλ 174, καθὼς πληροφορήθηκε τὴν οἰκτρὴ τύχη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ του ξαδέλφου, πρόσφερε στὸ Βονιφάτιο μεγάλο ποσὸν ὡς λύτρα γιὰ τὴν ἀπολευτέρωσή του. Κ' ἔτσι ἓνα καράβι ποὺ ξεκίνησε εἴτε ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη εἴτε ἀπ' τὴν Ἰταλία, ἔφερε τὸν Ἀλέξιο (γ') 180 καὶ τὴν Εὐφροσύνη στὴ Σαλαγορά, τὸ λιμάνι τῆς Ἄρτας, ὅπου ἀφοῦ καταβλήθηκαν τὰ λύτρα, παραδόθηκαν στὸν πρωτεξάδελφό του Μιχαὴλ 174³².

«Μποροῦμε νὰ θεωρήσωμε ὡς βέβαιο, λέει κάποιος, πὼς σὲ ἀναγνώριση αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας, ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 ἔδωσε κάποιες ἐλπίδες στὸν ἀπελευτερωτὴ του, πάνω στὴν τύχη (καὶ τὴν τιτλοφορία) ποὺ ἐπιφύλασσε γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τοὺς δικούς του, στὴν περίπτωσι ποὺ θὰ πετύχαινε νὰ ἐκπορθῆσῃ τὸ θρόνο τῆς Νίκαιας – καὶ ποῖός ξέρει; – τῆς ΚΠολης»³³.

31β. Βλ. λεπτομερέστερη καὶ ἀκριβέστερη περιγραφή εἰς προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κ.180, ὑ. 288-293.

32. Ἀκροπολίτης, σ. 12-14, ἔκδ. Heisenberg, καὶ σ. 14-16, ἔκδ. Bonn Ἐφραίμιος, σ. 306, στίχ. 7557-564, ἔκδ. Bonn Ἰὼβ μοναχοῦ, Βίος ὁσίας Θεοδώρας, PG 127, στ. 904 Villehardouin, τ. II, σ. 116-18, § 309 Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἔκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου – Κεραμέως, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος, Sbornik Statej Posymjasennych V.N. Lamanskomu, Part I (St. Petersburg 1907), ἀριθ. 6, σ. 243 Χωνιάτης, σ. 819 Ἀνώνυμος de Gaëte, Riant, Euxinae, I, σ. 153 Continueur de la chronique génoise de Caffaro, Muratori, SRI., τ. V, σ. 391. Πρβλ. D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 14-5, ποὺ δέχεται τὴ φυλάκιση τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 στὴ Θεσσαλονίκη J. Longnon, L' empire latin de Constantinople κτλ., σ. 126, ποὺ δέχεται τὴ φυλάκισή του στὸ Montferrat.

33. R.-J. Loenertz, Aux origines, ἐνθ ἄνωτ. (ὑ. 10), σ. 376.

Αυτό είναι εκείνο που μάς παράδωσαν ο μοναχός Ἰώβ τὸν 14^ο αἰ., πὼς «ὁ αὐτοκράτορας ἔδωσε τότε ὡς κληρο στὸ Μιχαήλ 174 καὶ τοὺς ἀπογόνους του τὴν ἀρχὴ τῆς ἡγεμονίας ποὺ τοῦ ἔλαχε»³⁴, καὶ ὁ συγγραφέας τῆς ἀραγωνικῆς ἀπόδοσης τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέα στὰ τέλη τοῦ 14^ο αἰ. πὼς «ὁ αὐτοκράτορας ἀναχωρῶντας γιὰ τὴν Ἀνατολὴ ἄφηνε ὡς ἐπίτροπό του (*lugar tenient*) τὸν δεσπότην τῆς Ἄρτας κύρ Μιχαήλ τὸν Κουτρούλην»³⁵.

Σ' αὐτὲς ἐδῶ τις ἐνδείξεις τοῦ 14^ο αἰ. καὶ τοῦ 15^ο, στηρίχτηκαν ὀρισμένοι ἀπ' τοὺς νεώτερους ἐρευνητὲς καὶ ἀποφάνθησαν πὼς ὁ Μιχαήλ 174 ἔλαβε ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (γ') 180, κατὰ τὴν μετάβαση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου στὴν Ἠπειρο, καὶ σὲ ἀνταπόδοση τῆς εὐεργεσίας ποὺ τοῦ ἔκανε ὁ πρῶτος, τὸν τίτλο τοῦ *δεσπότη* καὶ κατὰ συστοιχία τὸ κράτος του ὀνομάστηκε ἐπίσημα *δεσποτάτον* τῆς Ἠπείρου³⁶.

Σ' αὐτὸ ὅμως πάνω πρέπει νὰ ποῦμε πὼς ὄχι μόνο καμιὰ σύγχρονη πρὸς τὸ Μιχαήλ 174 πηγὴ, βυζαντινὴ ἢ δυτικὴ, δὲν τὸν ἀναφέρει ὡς *δεσπότην*, ἀλλὰ ἀντιθέτως σὲ ἐπίσημα κείμενα, τόσο δικά του ὅσο καὶ ἀρχιεπισκόπων τῆς περιοχῆς του, καὶ τοῦ γιοῦ του Μιχαήλ (β') Ἄγγ. Κ.Δ. 255, ἀναφέρεται ὡς *υἱὸς τοῦ σεβαστοκράτορος* ἢ ἀπλὰ Κομνηνὸς Μιχαήλ ὁ Δούκας³⁷.

34. Ἰώβ μοναχοῦ, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 32), στ. 904.

35. *Libros de los fechos et conquistas del principado de la Morea* rédigée par Fr. Juan Fernandez de Heredia, ἔκδ. A. Morel-Fatio, Société de l'Orient latin, Genève 1885, σ. 14.

36. Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, I, Ἀθῆναι 1856, σ. 60· D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 15.

37. 1) Εἰς T.T., τ. II, σ. 119, τῆς 20ης Ἰουνίου 1210, τρία ἢ τέσσερα χρόνια μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Ἀλέξiou (γ') 180 ἀπ' τὴν Ἠπειρο, στὸ μεταξύ τῆς Βενετίας καὶ τοῦ Μιχαήλ 174 σύμφωνο, αὐτὸς ὁ τελευταῖος δὲν ὑπογράφεται παρὰ ὡς *υἱὸς τοῦ σεβαστοκράτορος*. Μετὰ τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 ὁ τίτλος τοῦ *σεβαστοκράτορος* ἐρχόταν μετὰ ἀπὸ κείνον τοῦ *δεσπότη*: ἂν ὁ Μιχαήλ 174 εἶχε τότε τὸν τίτλο τοῦ *δεσπότη*, θὰ ἔκανε χρῆση τοῦ κατώτερου τίτλου τοῦ πατέρα του; 2) Ὁ Ἀχρίδος Δημήτριος Χωματιανός, ἔκδ. Pitra, σ. 50-51, ἀναφέρει τὸν μακαρίτην Μιχαήλ Κομνηνὸν 174 πολλὰς φορές, χωρὶς καμιὰ ἐνδειξὴ τίτλου. 3) Ὁ μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος τὸν ἀναφέρει μὲ τὸν τίτλον: τοῦ περιποθήτου υἱοῦ τοῦ περιβοήτου καὶ ἀειμακαρίστου σεβαστοκράτορος, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 5, στὸ τέλος· καὶ ὡς σημειωθῆ πὼς ἐδῶ πρόκειται γιὰ ἓνα ἀληθινὸ πανηγυρικὸ τοῦ Μιχαήλ 174, ἰδρυτῆ, σωτήρα καὶ πάτρωνα τῆς πόλης τῶν Ἰωαννίνων. 4) Τὸ 1236 ὁ Μιχαήλ (β') Ἄγγ.Κ.Δ.255 ἀναφέρει ὡς ἐξῆς τὸν πατέρα του Μιχαήλ (α') 174: *ipsius eciam bone memorie... domini patris nostri Comnini Michaelis Ducis*, ἐνῶ ἀντιθέτως τὸν θεῖο του Μανουήλ Δ.Κ. Ἄγγ.169 τὸν ἀναφέρει ὡς *δεσπότην*: *despote domini Manuelis Ducis*, βλ. N. Barone, *Notizie storiche tratte dai registri di Cancelleria di Carlo III di Durazzo*, Archivio Storico per le province Napoletane pubblicato a cura della Società di Storia Patria, 12(1887), σ. 59-65. 5) Τὸ 1237 ὁ αὐτὸς Μιχαήλ (β') 255 ἀναφέρει τὸν πατέρα του Μιχαήλ (α') 174 ὡς ἐξῆς: τὸ τοῖς Ραουσαίσις ἐπιβραβευθὲν σιγίλλιον παρὰ τοῦ αἰοδίμου αὐθέντου καὶ πατρός μου τοῦ Κομνηνοῦ κύρ Μιχαήλ

Ξεφεύγοντας απ' τὸ θέμα τοῦ ποιά ἦταν ἡ φύση τῆς ἐξουσίας καὶ ἡ τιτλοφορία τοῦ Μιχαήλ (α') Δ.Κ. Ἄγγ. 174 στὴν Ἡπειρο – ἀπλῶς πρέπει νὰ

(α') τοῦ Δούκα... βλ. MM3 (1865), σ. 67.

Εἶναι ὀλότελα ἀδιάνητο πού αὐτὰ τὰ τέσσερα πρόσωπα – ὁ ἐνδιαφερόμενος Μιχαήλ (α') 174, δυὸ ἀρχιεπίσκοποι ἀφοσιωμένοι στὴ δυναστεία τῶν Κομνηνοδουκῶν καὶ ὁ γιός τοῦ ἐνδιαφερόμενου Μιχαήλ (β') 255 – παρέλειψαν νὰ ἀναφέρουν τὸν τίτλον τοῦ δεσποτοῦ, ἂν ὁ Μιχαήλ (α') 174 ἔφερε στὴν πραγματικότητα αὐτὸν τὸν τίτλο. Καθὼς ὁ Μιχαήλ (α') 174 ποτὲ δὲν ὑπῆρξε δεσπότης, δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζεται ἰδρυτῆς τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου. Αὐτὸ τὸ ὄποσον εἶναι ἀληθινὸ, εἶναι πού ὁ Μιχαήλ (α') 174 εἶχε γίνει κύριος μιᾶς ἀνεξάρτητης περιοχῆς μὲ ὄρια γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα κυμαινόμενα, τῆς ὁποίας ὁ πυρήνας, ἡ Ἡπειρος, ἐγίνε ἀργότερα ἕνα δεσποτάτον. Καὶ ἦδη μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπισημάνῃ πὼς δὲν εἶναι τὸ δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου πού ἔδωσε γέννηση στὴν αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, πὼς ἡ αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ἐκείνη πού παρήγαγε τὸ δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου. Ὁ τίτλος τοῦ δεσποτοῦ ἀποδιδόμενος στὸν Μιχαήλ (α') 174 καὶ ἡ ἀντίστοιχη λ. δεσποτάτον ἡ ἀποδιδόμενη στὴν Ἡπειρο, ἐμφανίζονται γιὰ πρώτη φορά, καθὼς φαίνεται, στὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέα, βλ. *Chronique de Morée*, ἔκδ. Longnon, Paris 1911, σ. 21· *Cronaca di Morea*, ἔκδ. C. Hopf, *Chroniques gréco-romanes*, Berlin 1873, σ. 420· Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως, ἔκδ. Π. Καλονάρου, Ἀθῆναι 1940, σ. 45· *Libros de los fechos* κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 35), σ. 14. Τὰ ἀνωτέρω διατυπώνει μὲ ἄκρα σαφήνεια ὁ φίλιτος L. Stiernon, *Les origines du despotat d'Épire*, REB17(1959), σ. 122-26, καὶ καταλήγει στὸ ἐξῆς συμπέρασμα, σ. 126: 1) Δὲν ὑπάρχει παρὰ ἕνα Μιχαήλ, καὶ ὄχι δυὸ ὅπως θέλησαν ὁ P. Wittek, B10(1935), σ. 512-13, ὁ G. Ostrogorsky, *Vozuzsenie roda Angelov*, Belgrade 1936, σ. 111-26, καὶ ὁ D. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 11-15· 2) ὁ πατέρας του, ὁ Ἰωάννης 90 ὁ σεβαστοκράτωρ, ἔφερε ἐπίσημα τὸ ἐπώνυμο Δούκας· 3) ὁ ἴδιος ὁ Μιχαήλ 174, οἱ ἑτεροθαλεῖς ἀδελφοὶ του Θεόδωρος 168, Μανουὴλ 169 καὶ Κωνσταντῖνος 170, καθὼς καὶ ὁ νόθος γιός του Μιχαήλ (β') 255, ἔφεραν τὰ ἐπώνυμα Κομνηνός Δούκας· 4) ὁ Μιχαήλ 174 ἄσκησε τὰ καθήκοντα τοῦ δεσποτοῦ καὶ ἀναγραφῆς (φορολόγιου) στὸ θέμα Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου πρὶν ἀπ' τὸ 1204· 5) στὴν Ἡπειρο, ὁ Μιχαήλ 174 δὲν ὑπῆρξε ποτὲ δεσπότης, οὔτε, κατὰ συνέπεια, ἰδρυτῆς τοῦ δεσποτάτου· 6) αὐτοὶ οἱ δυὸ ὄροι, τοῦ δεσποτοῦ καὶ τοῦ δεσποτάτου, οἱ ἀποδιδόμενοι στὸν Μιχαήλ 174 δὲν ἀπαντοῦν στὶς σύγχρονές του πηγές, εἴτε δυτικές, εἴτε βυζαντινές· 7) παρουσιάζονται ἀργότερα σὲ ὀρισμένες δυτικές πηγές· 8) παρὰ τὴ σιωπὴ τῶν συγχρόνων (πρὸς τὸν Μιχαήλ 174) πηγῶν, οἱ ἱστορικοὶ (Δυτικοὶ ἢ Ἕλληνες), μετὰ τὸν Ch. Du Cange μέχρι τὶς μέρες μας, δὲν ἔχουν κάνει ἄλλο παρὰ νὰ ἐπαναλαμβάνουν τὸν ἀναχρονισμὸ τῶν μεταγενεστέρων πηγῶν, ἔτσι πού νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ, σύμφωνα μὲ τὸ μεγάλο δάσκαλο P. Lemerle, BZ51(1958), σ. 403, πὼς τὸ βιβλίον γιὰ τὸ δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου ἀναμένει τὸ συγγραφέα του. Καὶ ὁ μακαρῆτης σοφὸς R.-J. Loenertz, *Aux origines du despotat d'Épire* κτλ., B43(1973), σ. 393-94, καταλήγει στὸ ἐξῆς ἀνάλογο συμπέρασμα: 1) Ὁ Μιχαήλ Κ.Δ.174, ἰδρυτῆς τοῦ Δεσποτάτου, δὲν ὑπῆρξε δεσπότης. 2) Ὁ πατέρας του, γιός τοῦ Ἀνδρόνικου Κομν. Ἄγγ. 93 (ἀντὶ τοῦ σωστοῦ γιός τοῦ Κωνσταντίνου Ἄγγ. καὶ τῆς Θεοδώρας Κ.38), ὀνομαζόταν ἐπίσημα Ἰωάννης Κομνηνὸς Δούκας 90 (ἀντὶ τοῦ σωστοῦ Ἰωάννης Δούκα 90, γιὰ τὸ Κομνηνὸς δὲν ὀνομάστηκε ποτέ), καὶ ἔφερε τὸν αὐλικὸ τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα. 3) Ὁ Μιχαήλ 174, δυὸ φορές δευτερευόντως καὶ ἀπογραφέντως τῶν φόρων στὸ θέμα τῆς Μυλάσσης καὶ τοῦ Μελανουδίου, στασίασε κατὰ τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180, κατὰφυγε στὸ σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Ruknaddin Soliman II καὶ γύρισε ἀπ' τὴν ἐξορία μετὰ τὴν πτώση τῆς ΚΠολης στὰ χέρια τῶν Σταυροφόρων ἀφροσιώθηκε τότε στὸ Βονιφάτιο τοῦ Montferlat, ἀποστάτησε ἀπ' αὐτὸν καὶ πῆγε κοντὰ στὸν κυβερνήτη τῆς Ἄρτας, τὸ ὄποῖον παντρεύτηκε τὴν κόρη· διαδέχθηκε ἔπειτα τὸν πεθερὸ του στὴν ἀρχηγία ἐνός κινήματος ἀντίστασης κατὰ τῶν Λατίνων, τοῦ ὁποῖου κέντρο

τόν θεωρήσωμε ὡς ἀρχικό κύριο (αὐθέντη) μιᾶς ἀνεξάρτητης κυμαινόμενης γεωγραφικά περιοχῆς, τῆς ὁποίας ὁ πυρήνας, ἡ Ἡπειρος, ἐγίνε ἀργότερα ἓνα δεσποτάτο^ν 38 – ἄς γυρίσωμε στήν ὑποδοχή πού ἔκανε στόν ξάδελφό του Ἀλέξιο (γ') 180.

Ἄν καί ὁ Μιχαήλ 174 πρὶν λίγα χρόνια εἶχε ἐπαναστατήσει ἐναντίον τοῦ Ἀλέξιου (γ'), κι αὐτός ὁ τελευταῖος ἦταν ἓνας ἐχθρός του, τοῦ ἔκανε πολὺ καλὴ ὑποδοχή, παρέχοντας κάθε λογῆς ἄνεση καὶ στόν ἴδιο καὶ στὴ γυναῖκα του, τὴν ἄλλοτε πανίσχυρη αὐγούστα Εὐφροσύνη Δουκαῖνα Καματηρῆ· αὐτό, τὸ πού δέχτηκε ἓνα πρῶην ἐχθρό του, δὲν πρέπει νὰ μᾶς φανῆ παράδοξο, ὅπως νόμισε κάποιος³⁹, γιὰτι καθὼς παρατηρεῖ καὶ ὁ Χωνιάτης, γιὰ μιὰ ἄλλη περίπτωση, «οἱ ἄνθρωποι συνηθίζουν, ὄχι μόνο τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς συμπατριῶτες τους, ὅταν δυστυχήσουν νὰ τοὺς μεταχειρίζονται μὲ φιλαν-

ἦταν ἡ Ἄρτα. 4) Οἱ πηγές γιὰ τὴν ἱστορία τῆς προέλευσης τοῦ Δεσποτάτου εἶναι, κατὰ τάξη ἀξιοπιστίας, σὲ πρῶτο ἐπίπεδο ὁ Geoffroy de Villehardouin, ὁ Νικήτας Χωνιάτης, ὁ Henri de Valenciennes· κατόπι ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης (καὶ ὁ Θεόδωρος Σκουταριώτης), σὲ συνέχεια ὁ μοναχὸς Ἰώβ (Ἰωάννης Μελλῆς) καὶ σὲ τελευταῖο ἐπίπεδο τὸ Χρονικὸ τοῦ Μορέως (στὶς τέσσερις ἀποδόσεις του). 5) Ἡ σύγχυση πού ὑπάρχει στὸ Χρονικὸ τοῦ Μορέα πάνω στὸ ὄνομα τοῦ ἡγεμόνα πού ἴδρυσε τὸ Δεσποτάτο ὀφείλεται στὴ διαφοροποίηση τοῦ ὄρου Βλαχία. 6) Ὁ Μιχαήλ Κ.Δ.174 ἐξαγόρασε τὸν Ἀλέξιο (γ') 180 καὶ τὴ γυναῖκα του (Εὐφροσύνη Δουκαῖνα Καματηρῆν), φυλακισμένους στὸ Montferrat (τῆς Ἰταλίας), τοὺς καλοδέχτηκε, καὶ βοήθησε τὸν Ἀλέξιο (γ') 180 νὰ ἀναχωρήσῃ κοντὰ στὸ φίλο του σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Chiyathaddin Kai-Kosrou I, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ δυσκολίες στόν αὐτοκράτορα τῆς Νίκαιας Θεόδωρο (α') τὸν Λάσκαριν. 7) Ὁ κυβερνήτης τῆς Ἄρτας, ἐμπνευστὴς τῆς ἐλληνικῆς ἀντίστασης στὴ Δύση πιθανόν νὰ ὀνομαζόταν Συναχερεῖμ. 8) Ὁ Μιχαήλ πού προσπάθησε νὰ ἀντισταθῇ στὴν Πελοπόννησο, στὴν ἐπιχείρηση τοῦ Guillaume de Champlitte, δὲν ἦταν πιθανόν ὁ Μιχαήλ Κ.Δ.174. 9) Ὁ Μιχαήλ Κ.Δ.174, κύριος τῆς Ναυπάκτου, εἶχε πιθανόν χτυπήσει τοὺς Φράγκους στὸ Μορέα, μετὰ τὴν ἐγκατάστασή τους στὴν Πάτρα καὶ στὰ γύρω ἐδάφη της, δηλ. κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἄλωσης πού δὲ διηγεῖται πιά ὁ Villehardouin, καὶ τὴν ὁποία ἐξέρομε μόνο ἀπ' τὴ διήγηση, τὴ γεμάτη ἀπὸ λάθη, τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέα, στὴν ὁποία ἐρχονται νὰ προστεθοῦν μερικοὶ ὑπαινιγμοὶ ἀπ' τὰ γράμματα τοῦ πάπα Ρώμης Ἰννοκέντιου III καὶ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Ἐρρίκου τῆς Φλάνδρας. 10) Κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς φάσης τῆς ἄλωσης, ὁ Guillaume de Champlitte καὶ ὁ Geoffroy de Villehardouin ὁ Νεώτερος συνταυτίστηκαν μὲ τὸ Γενοβέζο Enrico Pescatore καὶ ἤλθαν σὲ ἐριδα μὲ τὴ Βενετία· ὁ Ruggerio Premarin καὶ ὁ Renier Dandolo, σταλμένοι ἐναντίον τοῦ Enrico Pescatore, τοὺς ἐκτόπισαν ἀπ' τὶς βάσεις τους τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορώνης. 11) Ὅταν οἱ Φράγκοι τοῦ Μορέα χτύπησαν τὸ Μιχαήλ Κ.Δ.174 εἶχαν πρὶν ἀπὸ πολὺ ἐπικρατήσει στὶς περιοχὲς τῆς ἐκκλησίας τῆς Πάτρας. 12) Ὁ Ἕλληνας Θεόδωρος, ὁ ὁποῖος κατηύθυνε τὴν ἄμυνα τοῦ Ἀκροκορίνθου μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λέοντα Σγουροῦ, δὲν ἦταν ὁ Θεόδωρος 168, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μιχαήλ Κ.Δ.174. 13) Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Ἐρρίκου πού φέρει τὴ χρονολογία τῆς 13ης Γενάρη 1211 πρέπει στὴν πραγματικότητα νὰ χρονολογηθῇ στὶς 13 Γενάρη 1212.

38. L. Stiernon, *Les origines*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 8 καὶ 37), σ. 124.

39. P. Wittek, *L'Épitaphe d'un Comnène à Konia*, B10(1935), σ. 512-13.

θρωπία, αλλά ακόμη και τους ξένους και αυτούς τους έχτρους των»⁴⁰.

Λίγο μετά την παραμονή του πρώην αυτοκρατορικού ζεύγους στην "Ηπειρο"⁴¹, ο Μιχαήλ 174, ενώ την πρώην αυτοκρατορία κράτησε με κάθε τιμή κοντά του, τον 'Αλέξιο (γ') 180 έφοδίασε με ό,τι χρειαζόταν για να πάη στη Μ. 'Ασία κοντά στο φίλο του σουλτάνο του 'Ικονίου Chiyathaddin Kai-Kosrou I και να δημιουργήσει δυσκολίες στον αυτοκράτορα της Νίκαιας Θεόδωρο (α') Λάσκαρι, δίδοντας σ' αυτόν ως συνοδό τον έτεροθαλή αδελφό του Κωνσταντίνον Δ.Κ.170· το αποτέλεσμα όμως της μεγαλεπήβολης αυτής προσπάθειας υπήρξε αντίθετο προς τις προσδοκίες του Μιχαήλ 174, καθώς ο Λάσκαρις στη μάχη της 'Αντιόχειας του Μαιάνδρου, την άνοιξη του 1211, σκότωσε το σουλτάνο και αιχμαλώτισε τον 'Αλέξιο (γ') 180, ο οποίος τελείωσε τις μέρες του στη μονή του 'Υακίνθου της Νίκαιας⁴².

Το κράτος της 'Ηπείρου που δημιούργησε «ο ικανός και ενεργητικός πολεμιστής» Μιχαήλ Δ.Κ."Αγγ.174 και το όποιο περιελάμβανε τα μεταξύ του Δυρραχίου και του κόλπου της Κορίνθου εδάφη – αγάλιαζε δηλ. την "Ηπειρο, την Αίτωλία και την 'Ακαρνανία – πήρε τη μορφή ενός βυζαντινού αυτόνομου Κράτους, το όποιο ανατολικά είχε το λατινικό βασίλειο της Θεσσαλονίκης, προς την 'Αδριατική τους Βενετούς, και ανατολικά και βορειοανατολικά τους Σλάβους. "Όπως ή αυτοκρατορία της Νίκαιας στη Μ. 'Ασία, το κράτος της 'Ηπείρου έγινε στη βαλκανική χερσόνησο για τους Βυζαντινούς, ένα κέντρο καταφυγής και συνδιάλεξης και μια κυψέλη πολιτικής περισυλλογής. Τα δυο έλληνικά κέντρα διαμοίρασαν τον ίδιο σκοπό, την επανάκτηση της ΚΠολης και την αποκατάσταση της βυζαντινής Αυτοκρατορίας· απ' τα δυο, το πρώτο, ήταν εκείνο που πέτυχε αυτό το σκοπό⁴³.

Μας λένε πως ο Μιχαήλ (α') 174, αφού έγινε κύριος των ανωτέρω περιοχών, άμέσως πήρε την απόφαση για ένα παράτολμο και μεγάλο πολεμικό έργο, την έξωση των Φράγκων απ' την Πελοπόννησο, καθώς

40. Χωνιάτης, σ. 691. Πρβλ. L. Stiernon, *ένθ' άνωτ.*, σ. 96-7.

41. 'Ακροπολίτης, σ. 14, έκδ. Heisenberg, σ. 16, έκδ. Bonn: μικρόν δέ μετά του Μιχαήλ προσκαρτερήσας...

42. 'Ακροπολίτης, σ. 14-17, έκδ. Heisenberg, και σ. 16-20, έκδ. Bonn: 'Εφραίμιος, σ. 306-8, στίχ. 7577-631: 'Επιστολαί 'Ιννοκεντίου ΙΙΙ, ΧΙΙΙ, 184, έκδ. Migne PL, ΙΙΙ, 354: 'Επιστολή Λατ. αυτοκράτορα της ΚΠολης 'Ερρίκου, 532: Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. Ι, σ. 19-20: Abou'l-Fedā, *Histoire universelle*, έκδ. Slane εις HOC, τ. Ι, σ. 86. Πρβλ. 'Α. Μηλιαράκης, 'Ιστορία Νικαίας - 'Ηπείρου, σ. 81-83: J. Longnon, *L'Empire latin de Constantinople κτλ.*, σ. 126: γιά τη χρονολογία, G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 452: A. Guillou, *La civilisation byzantine*, σ. 502.

43. Βλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 454.

ἤθελε νὰ βοηθήσῃ τὸν ἐκεῖ ἀγωνιζόμενο Λέοντα Σγουρό, ἄρχοντα τοῦ Ναυπλίου, τοῦ " Ἀργους καὶ τῆς Κορίνθου"⁴⁴.

Πάνω σ' αὐτὸ ὅμως πρέπει νὰ σημειώσωμε πὼς ἡ δραστηριότητα ποὺ ἀνάπτυξαν στὴν Πελοπόννησο, τόσο ὁ Μιχαὴλ 174 ὅσο καὶ ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος Δ.Κ." Ἀγγ.168, δὲν εἶναι ἀπ' τὰ δεδομένα ποὺ ἔχουν ξεκαθαριστῆ⁴⁵.

Τὸ 1209 ὁ Μιχαὴλ 174 ἐγίνε καὶ πάλι κυρίαρχος τοῦ Δυρραχίου καὶ ὑποσχέθηκε ὑποταγὴ στὸν πάπα Ρώμης Ἰννοκέντιο III, γιὰ νὰ ἔχη τὴν ὑποστήριξή του καὶ νὰ ἐξευμενίσῃ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τοὺς Βενετούς. Ὁ Ἰννοκέντιος III μὲ ἀπαντητικὸ γράμμα του, προνοώντας γιὰ τὰ συμφέροντα τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, παρακάλεσε τὸ Μιχαὴλ 174 νὰ ἀποδώσῃ στὸ Λατίνو ἐπίσκοπο Δυρραχίου τὰ χτήματα, ποὺ εἶχε ἀπ' αὐτὸν ἀφαιρέσει καὶ ὅλα τὰ εἰσοδήματα, γιὰτὶ ἀφοῦ ἀναγνωρίζῃ τὸν ἑαυτὸ του ὡς «δοῦλον τοῦ ποντίφηκα» – ἔτσι, καθὼς φαίνεται, ὁ Μιχαὴλ 174 θὰ ἀποκαλοῦσε τὸν ἑαυτὸ του στὸ γράμμα του πρὸς τὸν πάπα – ὁ ὁποῖος τοὺς δούλους του υἰοθετεῖ καὶ στέφει βασιλεῖς, «ὀφείλει νὰ ἀποτείνῃ ὄχι προσβολές, ἀλλὰ τιμὴ πρὸς τὴ σύζυγό του (=τὴν Ἐκκλησία) ποὺ κάθεται στὰ δεξιά του μὲ χρυσοῦφαντη στολή». Καθὼς ὁ Μιχαὴλ 174 οὐδέποτε ὑπῆρξε *δ ε σ π ὀ τ η ς*, ὁ ποντίφηκας τὸν προσφωνεῖ «*nobili viro Michalicio (Cummano) Romaniae*»⁴⁶.

Ὁ Μιχαὴλ 174, ἀφοῦ ἀπόχτησε κατὰ κάποιον τρόπο τὴν εὐνοία τοῦ ἀνωτέρω ποντίφηκα, καὶ θέλοντας νὰ ἀπαλλαγῆ πρὸς στιγμή ἀπ' τὶς φροντίδες ἐνὸς μελλοντικοῦ πολέμου, μόλις ἔμαθε πὼς ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ἑρρίκος τῆς Φλάνδρας (1206-1216) εἶχε καταβάλει τοὺς Λομβαρδοὺς εὐγενεῖς τοῦ λατινικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, ζήτησε τὴ φιλία καὶ συμμαχία του. Ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας κάλεσε κοντὰ του τὸν *π ρ ω τ ο β ε σ τ ι ἄ ρ ι ὀ* του *Conon de Béthune* καὶ τὸ σύμβουλό του *Pierre de Douai*, ἕνα οἰκεῖο τῶν κομήτων τῆς Φλάνδρας, σ' ἕνα ἐλαιῶνα, ὅπου εἶχε στρατοπεδεύσει, ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη, καὶ τοὺς ἀνακοίνωσε τὰ ἑξῆς: «Ὁ Μιχαὴλ 174 ζητεῖ συνέντευξη μαζί μας, ἀλλὰ αὐτὸς εἶναι ἕνας μεγάλος κακοῦργος καὶ ἕνας κίβδηλος ἄνθρωπος: τὰ λόγια του εἶναι ἀπατηλὰ καὶ δηκτικά. Δὲν πρέπει οὔτε ἐγώ, οὔτε ἐσεῖς νὰ ξεγελασθῆτε ἀπ' τὰ δῶρα του, γιὰτὶ κανένας τίμιος ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ ἐπιθυμῆ ἐκεῖνο ποὺ τοῦ φέρνει ἀτιμία. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ κάνετε τὸ ἑξῆς: Νὰ τοῦ γνωστοποιήσετε πὼς τὸν ἀναγνωρίζω κύριο τῶν χωρῶν ποὺ κατέχει, κάτω ἀπ' τὸν ὄρο νὰ θεωρήσῃ τὸν ἑαυτὸ του ἕνα ὑποτελὴ στὴν

44. Ἄντ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νικαίας – Ἡπείρου, σ. 54.

45. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 37, τὶς ὑπ' ἀριθ. 8, 9, 11 καὶ 12 παρατηρήσεις τοῦ R.-J. Loenertz.

46. Acta Innocentii III, Roma 1944, Fontes, series III, vol. II (ὑ. 3), σ. 369. Πρβλ. Ἄντ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νικαίας – Ἡπείρου, σ. 57.

αυτοκρατορία (τή λατινική) τής ΚΠολης· ἂν τὸ ἀποδεχτῆ, θὰ τοῦ ἀπονείμω τις τιμές πού θὰ ἀπέδιδε στὸν ἀδελφὸ μου, ἐνῶ στὴν ἀντίθετη περίπτωση θὰ ἐκστρατεύσω ἐναντίον του μὲ ὄλες μου τις δυνάμεις».

Οἱ ἀπεσταλμένοι ἔπειτ' ἀπὸ μακρὰ πορεία βρῆκαν τὸ Μιχαὴλ 174 σ' ἓνα μοναστήρι καὶ τοῦ ἐπέδωσαν τὰ γράμματα τοῦ Λατίνου αυτοκράτορα πού περιεῖχαν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα καὶ προφορικὰ τοῦ εἶπαν. Ἡ συνέντευξη ὑπῆρξε μακρὰ καὶ ἀπ' τὰ δυὸ μέρη εἰπώθηκαν πολλὰ· προσθέτει δὲ μὲ ἀπλότητα ὁ βιογράφος τοῦ Ἑρρίκου, ὁ Henri de Valenciennes, πὼς καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Μιχαὴλ 174 ἀποδέχτηκαν τὰ λόγια τῶν Φράγκων ἀπεσταλμένων. Ἀλλὰ ὁ Μιχαὴλ ἀντὶ κάθε ἄλλης ὀριστικῆς ἀπάντησης εἶπε στοὺς ἀπεσταλμένους πὼς ἐπιθυμοῦσε νὰ δώσῃ τὴν πρωτότοκη κόρη του, τὴν Ἀνώσυμη Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 251, σὲ γάμο στὸν Εὐστάθιο, ἀδελφὸ τοῦ Λατίνου αυτοκράτορα, καὶ ἂν αὐτὸς συμφωνοῦσε, ἡ εἰρήνη πῶς εὐκόλα θὰ ἀποκαθίστατο μεταξύ τους. Καὶ πρόσθεσε ἀκόμη πὼς προσφέρει ὡς προῖκα τὸ ἓνα τρίτο τῶν χωρῶν πού κατέχει· καὶ ἀκόμη παράγγειλε νὰ δηλώσουν στὸ Λατίνο αυτοκράτορα πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος στὴν Ἑλλάδα πού μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ σ' αὐτὸν καὶ στὴ γῆ καὶ στὴ θάλασσα. Ἴσως μὲ τὸν εὐστροφὸ αὐτὸν τρόπο νὰ ἀπόφυγε ὁ Μιχαὴλ νὰ θίξῃ τὸ θέμα τῆς ὑποτελείας.

Ὁ Ἑρρίκος τῆς Φλάνδρας παρὰ τοὺς πομπῶδεις λόγους του καὶ τὴν περιφρόνηση πού ἔδειξε γιὰ τὸ Μιχαὴλ 174, ἀποδέχτηκε τις προτάσεις αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ ἔκλεισε μαζί του συνθήκη εἰρήνης. Καὶ σὲ λίγο τελέστηκαν οἱ γάμοι τῆς ἀνωτέρω Ἀνώσυμης Ἀγγ. Κ.Δ.251 μὲ τὸν Εὐστάθιο⁴⁷.

Τὸν ἐπόμενον χρόνον 1210 ὁ Μιχαὴλ 174 ἔκανε συνθήκη μὲ τὴ Βενετία, τῆς ὁποίας δόγης ἦταν ὁ Pietro Ziani (1205-1229)· γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἐστειλε ὁ Μιχαὴλ ὡς πρεσβευτὴς του τὸν ἐπίσκοπο Τζερνίκου Θεόδωρο καὶ τὸν Συμεὼν Κουνάλην 497, γιόν τῆς Ἑλένης Πακουριανῆς 435, πού ἦταν κομνηνικῆς καταγωγῆς, καὶ τοῦ Νικηφόρου Κουνάλη.

Μὲ αὐτὴ τὴ συνθήκη ὁ Μιχαὴλ ἀναγνώριζε τὴν ἐπικυριαρχία τῆς Βενετίας πάνω σὲ κτήσεις του στὴν Ἡπειρο, στὴν Ἀκαρνανία καὶ στὴν Αἰτωλία, οἱ ὁποῖες ἀνήκαν στὴ Βενετία, σύμφωνα μὲ τὸν κλῆρο πού τῆς ἔλαχε κατὰ τὴ διανομὴ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἀπ' τοὺς Σταυροφόρους τῆς Δ' λεγόμενης Σταυροφορίας.

Ἡ Βενετία πρόθυμα δέχτηκε τις προτάσεις του, γιατί βοήθησαν στὴν προαγωγή καὶ βελτίωση τῶν πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν τῆς συμφερόντων.

Δὲν ἦσαν λίγα τὰ προνόμια πού ὁ κύριος τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ (α') 174

47. Henri de Valenciennes, Histoire de l'empereur Henri de Constantinople, publiée par Jean Longnon, Paris 1948, σ. 118-21, § 688-694. Πρβλ. Ἄντ. Μηλιαράκης, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 57-9· J. Longnon, L'Empire latin de Constantinople κτλ., σ. 122· D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 28-9.

μέ τη συνθήκη τῆς 20ῆς Ἰουνίου 1210 παραχωροῦσε στή γαληνότατη δημοκρατία. Ὑπόσχονταν ἀσφάλεια καὶ προστασία στους Βενετούς ἐμπόρους καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ κάθε εἰσφορά καὶ δόση· παραχωροῦσε τὴν ἄδεια νὰ ἔχουν στὴ χώρα του δική τους ἐκκλησία, βουλευτήριον (*curiam*) καὶ ἐμπορικὸ ἐπιμελητήριον (*fondicum*) καὶ κάθε ἄλλο προνόμιον ποὺ εἶχαν στὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ μακαριτῆ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ.81, Θεοῦ τοῦ Μιχαήλ (α΄) 174. Ὑπόσχονταν ἀκόμη νὰ θεωρῆ καὶ ὡς δικούς του τοὺς ἔχτροὺς τῆς Βενετίας καὶ νὰ μὴ τοὺς δέχεται στὴ χώρα του. Σὲ περίπτωση ναυαγίου βενετικοῦ πλοίου ὑπόσχονταν κάθε σιτηρομὴ γιὰ διάσωση τοῦ φορτίου, καὶ κάθε ἐλευθερία γιὰ τὴν ἐξαγωγή σιτηρῶν ἀπ' τὴν Ἠπειρο στὴ Βενετία.

Καὶ τέλος ὑπόσχονταν νὰ διδῆ κάθε χρόνο σὲ ἀπεσταλμένο τῆς Βενετίας στὸ Δυρράχιο 42 λίτρες ὑπέρπυρα, τὰ μισὰ τὸ Μάη καὶ τὰ ἄλλα μισὰ τὸ Σεπτέμβρη, καὶ χρυσοκέντητο ὕφασμα γιὰ τὴν ἁγία τράπεζα τοῦ ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας, καὶ ἄλλο ὅμοιον γιὰ τὸ δόγη. Καὶ ὀρκιζόταν πίστη ἄδολη στὸν ἅγιον Μάρκο, τὴν ὁποία θὰ τηροῦσε, ὅπως γράφει, καὶ ὁ γιὸς καὶ διάδοχος του Κωνσταντῖνος Ἁγγ. Κ.Δ.253⁴⁸.

Μὲ αὐτὴ τὴ συνθήκη ὁ Μιχαήλ (α΄) Δ.Κ. Ἁγγ.174 γινόταν τυπικὰ ἕνας ὑποτελὴς τῆς Βενετίας, ἀλλὰ συγχρόνως ἐξασφάλιζε τὴν κυριαρχία του στὶς μεσόγειες Ἠπειρωτικὲς χώρες καὶ ἠσύχαζε γιὰ ἕνα διάστημα ἀπ' τοὺς Βενετούς, τοὺς ὁποίους φοβόταν πρὸ πολὺ ἀπ' τοὺς Λατίνους τῆς ΚΠολης, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μορέα.

Λίγο μετὰ τὴ σύναψη τῆς ἀνωτέρω συνθήκης οἱ σχέσεις τοῦ Μιχαήλ (α΄) 174 καὶ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Ἐρρίκου διαταράχτηκαν, καὶ σὲ τίποτε δὲ βοήθησε ὁ γάμος τῆς Ἀνώνυμης κόρης του 251 μὲ τὸν Εὐστάθιο, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα, καὶ ἡ συνθήκη εἰρήνης ποὺ εἶχε κλειστῆ.

Ὁ Μιχαήλ ἐπανάλαβε τὸν ἀγῶνα του κατὰ τῶν Λατίνων, ποὺ ἦταν ὁ κύριος σκοπὸς του, καθὼς εἶχε ἐξασφαλισμένους τὶς κτήσεις του δυτικὰ ἀπ' τὴν ἐπίθεση τῶν Βενετῶν. Σὲ μιὰ ἐπιδρομὴ του ἐπικεφαλῆς Λατίνων μισθοφόρων, συνέλαβε μὲ ἐνέδρα τὸν κοντόσταυλο τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ Λομβαρδὸ Ἀμέ Buffa, ποὺ ἀπ' τὸ 1209 μὲ θέρμη εἶχε προσχωρήσει στὸν αὐτοκράτορα Ἐρρίκο, καὶ ἑκατὸ Λατίνους συνοδοὺς του, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς οἱ πρὸ πολλοὶ ἦσαν ἰππότες.

Ὁ Μιχαήλ ἐπιφύλαξε μιὰ σκληρὴ τιμωρία στους Λατίνους· ἄλλους ἀπ'

48. ΤΤ, τ. II, σ. 119-23. Πρβλ. Ἄντ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νικαίας - Ἠπειρου, σ. 59-61· J. Longnon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 124· D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 80-1· P. Lemerle, *Trois Actes du despotate d'Épire Michel II concernant Corfou*, περιοδικὸ Ἑλληνικὰ, Παράρτημα 4, προσφορά Στ. Π. Κυριακίδη, ἀριθ. 1, σ. 407. Ἡ Ἑλένη Πακουριανὴ 435 ἦταν κόρη τοῦ Γεώργιου Πακουριανοῦ 349, ἑνὸς ἀπογόνου τοῦ Νικηφόρου Κ.17, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ.15,βλ. προσωπογραφία Γεώργιου Πακουριανοῦ 349 στὸν τ. Γ' τῆς Γενεαλογίας μου.

αυτούς σκότωσε και άλλους μαστίγωσε, και τον κοντόσταυλο Buffa και τρεις εύγενείς και τον πνευματικό του θανάτωσε με σταύρωση.

Σε συνέχεια ο Μιχαήλ, έχοντας ως κύριο στήριγμα τους Λατίνους μισθοφόρους του, εισέβαλε στα κατεχόμενα απ' τους Φράγκους εδάφη και προχωρούσε πολιορκώντας τα φρούριά τους, καίγοντας τα καταφύγια τους και εξοντώνοντας τους κατακτητές, χωρίς να εξαιρή ούτε τους Λατίνους ιερωμένους που συγχρόνως ήταν και πολεμιστές⁴⁹.

Σε βοήθειά τους προσέτρεξε, κατά το φθινόπωρο του 1210, ο Λατίνος αυτοκράτορας Έρρίκος που μέσα σε δώδεκα μερόνυχτα διέσχισε την απόσταση ΚΠολης – Θεσσαλονίκης και πέτυχε μετά ένα μακρό αγώνα να άπωθή το Μιχαήλ, που σ' αυτό το μεταξύ είχε ενώθη με το Βούλγαρο πρίγκιπα Χρύσον Dobromir Strez, κυβερνήτη του Προ(υ)σάκου, και να καταλάβη και μέρος των κτήσεων των δυο συμμάχων, του Έλληνα και του Βουλγάρου. Άλλά ο Έρρίκος δέ συνέχισε την επικίνδυνη γι' αυτούς έκστρατευτική του πορεία, γιατί άνακλήθηκε στην ΚΠολη, όπου ή παρουσία του ήταν άναγκαία για να ένθαρρύνη τους υπηκόους του, καθώς είχαν τρομοκρατηθή απ' τις άπειλές του βασιλέα της Βουλγαρίας Βορίλου και του αυτοκράτορα της Νίκαιας Θεόδωρου (α') Λάσκαρι⁵⁰.

Ο Βορίλος της Βουλγαρίας μαθαίνοντας την έπέλευση του αυτοκράτορα Έρρίκου, άποχώρησε απ' την ΚΠολη, και έστειλε πολύ σοβαρές ένισχύσεις στον άδελφό του Χρύσον Dobromir Strez, ο όποιος έτοι έπωφελήθηκε των περιστάσεων για να εισβάλη στο λατινικό βασίλειο της Θεσσαλονίκης, άλλά τον άντιμετώπισαν ο κόμης Berthold de Katzenelnbogen και ο Ευστάθιος της Φλάνδρας, ο σύζυγος της Άνώνυμης Άγγ. Κ.Δ.251, στους όποιους ο Λατίνος αυτοκράτορας Έρρίκος είχε άναθέσει την άντιβασιλεία στο λατινικό βασίλειο της Θεσσαλονίκης.

Ο Μιχαήλ 174, καθώς είδε πως υπήρχε κίνδυνος να παρθή ή Θεσσαλονίκη απ' τους Βουλγάρους και να γίνη ένα τμήμα του βασιλείου της Βουλγαρίας, κάτω απ' το Βορίλο, άποστάτησε απ' τη συμμαχία του Χρύσου

49. Έπιστολαί πάπα Ίννοκέντιου ΙΙΙ, ΧΙΗ, 24, 161, 184· έκδ. Migne ΙΙΙ, 222, 238, 353-54· Baronius, έκδ. Theiner, Ι, σ. 276. Πρβλ. Άντ. Μηλιαράκης, ένθ' άνωτ., σ. 61-2· J. Longnon, ένθ' άνωτ., σ. 124· D.M. Nicol, ένθ' άνωτ., σ. 33. Ο Άμεδαίος Μπούφφα είχε γίνει βαρώνος του Δομοκού, άνάμεσα της Λαμίας και των Φαρσάλων, βλ. Henri de Valenciennes, ένθ' άνωτ. (ύ. 47), σ. 79, ύ. 1.

50. Έπιστολή Έρρίκου της Φλάνδρας, Λατ. αυτοκρ. της ΚΠολης της 13 Γενάρη 1212: «ad universos amicos suos», εις Recueil des Historiens des Gaules et de France, τ. 18, σ. 531· Buchon, Recherches et Materiaux... Paris, v. ΙΙ, 1840, σ. 211. Πρβλ. J. Longnon, ένθ' άνωτ., σ. 124-25· D.M. Nicol, ένθ' άνωτ., σ. 34· Άντ. Μηλιαράκης, ένθ' άνωτ., σ. 63, ο όποιος περιπίπτει σε σύγχυση. Για τη σχέση του Χρύσου Dobromir Strez προς τους Άσανίδες, βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Άγγ. 168, ύ.179.

Dobromir Strez και έκλεισε μιά συμφωνία με τους αντιβασιλείς της Θεσσαλονίκης, εκ των οποίων ο ένας ήταν γαμβρός του απ' την κόρη του, και τους βοήθησε με μεγάλη ενεργητικότητα, έτσι που τα ωραία στρατεύματα του Βορίλου, που διοικούσε ο Strez, ανθόστρωσαν το πεδίο της μάχης που δόθηκε στις πεδιάδες της Πελαγονίας (=του Μοναστηρίου)⁵¹.

«Ήταν η μοναδική φορά, όπως λέει κάποιος, που ο Μιχαήλ 174 πολεμούσε στο πλευρό των Λατίνων για τα συμφέροντά τους»⁵², αν και στο βάθος υπήρχε και ένα ελληνικό ενδιαφέρον, καθώς ήταν προτιμότερο ή Θεσσαλονίκη να βρίσκεται στα ασθενικά χέρια των Λατίνων παρά στα ισχυρά των Βουλγάρων.

Αν πρέπει να πιστεύσουμε ένα επιτόπιο χρονικό πολύ μεταγενέστερο, καθώς ο Γάλλος αὐθέντης των Σαλώνων Θωμάς I d'Autremencourt κυρίευσε κάποια νησάκια του Γαλαξειδίου, ο Μιχαήλ 174 με τη βοήθεια των Γαλαξειδιωτών βάδισε έναντιον του, και σε μιά σοβαρή σύγκρουση που έγινε κοντά στα Σάλωνα, ο Θωμάς I σκοτώθηκε το περιστατικό μπορεί να τοποθετηθῆ ανάμεσα στα 1210-1214. Δέν ήταν παρά μιά πρόσκαιρη ελληνική ανάκτηση, γιατί η γαλλική αὐθεντία των Σαλώνων επέζησε και η σειρά των Autremencourt (Θωμάς II και Θωμάς III, γιός και ἑγγονός του Θωμά I) διατηρήθηκε στην ἀρχή κατά τη διάρκεια ἑνός ἀκόμη αἰώνα (μέχρι τὸ 1311)⁵³.

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1212, ο Μιχαήλ 174 εἰσέβαλε στὴ Θεσσαλία, ὅπου οἱ Λομβαρδοὶ ἰππότες δέν μπόρεσαν νὰ προβάλουν μιά σοβαρὴ ἀντίσταση· ἔτσι ὁ Μιχαήλ στὴν προέλασή του ξεπέρασε τὴν παραλία τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου, καὶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1212 ἔγινε κύριος τῆς Λάρισας, ὅπου καὶ ἐγκατάστησε ἕλληνα ὀρθόδοξο ἐπίσκοπο ἀντὶ τοῦ Λατίνου. Προχωρώντας ἀνατολικά τῆς Λάρισας, κυρίευσε τὸ Βελεστίνο πού δέν ὑπεράσπισε ὁ γενναῖος Berthold de Katzenelnbogen καὶ τὴν περιοχὴ τῆς Δημητριάδας⁵⁴.

Τότε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κομνηνὸς Μαλιασηνὸς Δούκας Βρυέννιος (Ἄγγελος) πού εἶχε παντρευτῆ τὴ Μαρία Ἄγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 254, κόρη τοῦ Μιχαήλ (α') 174, καὶ πού εἶχε λόγῳ τῆς λατινικῆς εἰσβολῆς ἀποχωρήσει ἀπ' τὴς Θεσσαλικῆς κτήσεις του καὶ προσφύγη στὸ Μιχαήλ (α')

51. Ἐπιστολὴ Ἑρρίκου τῆς Φλάνδρας, ἐνθ' ἄνωτ., εἰς Recueil, σ. 532· Buchon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 211, Πρβλ. J. Longnon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 125-26· D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 34.

52. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 34.

53. Χρονικὸν Γαλαξειδίου, ἐκδ. Κ. Σάθα, Ἀθήναι 1865 (ἀνατύπωση 1962), σ. 201. Πρβλ. J. Longnon, L'Empire Latin de Constantinople, σ. 120. Γιά τοὺς Autremencourt, βλ. J. Longnon, Les Autremencourt seigneurs de Salona en Grèce (1204-1311), εἰς Bulletin de la Société historique de Haute-Picardie, 15(1937), σ. 15-48.

54. Ἐπιστολαὶ Ἰννοκέντιου III, XV, 42. Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 36-7.

στην Ήπειρο, ἐπανῆλθε σ' αὐτὲς ὡς ἐπιτόπιος κληρονομικὸς κυβερνήτης, καὶ μερικὰ χρόνια ἀργότερα ἴδρυσε τὸ μοναστήρι τῆς Θεοτόκου τῆς Ὁξείας Ἐπισκέψεως τῆς Μακρινίτισσας στὶς δυτικὲς πλαγιὲς τοῦ Πηλίου, ὡς μιὰ εὐχαριστήριον προσφορά γιὰ τὴν ἀπολευτέρωσή τους ἀπ' τοὺς Λατίνους⁵⁵. Οἱ Κομνηνοὶ Μαλιασηνοὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς ἦσαν κύριοι ἐνὸς κρατιδίου μέσα στὸ κράτος τοῦ συμπεθέρου τους Μιχαὴλ 174.

Μετὰ τὴν ἐκστρατεία του στὴ Θεσσαλία, ὁ Μιχαὴλ 174 ἐγένε κύριος τῆς πόλης τοῦ Δυρραχίου καὶ τῆς νήσου Κέρκυρας, ποὺ ἦσαν κάτω ἀπ' τὴν κατοχὴ τῆς Βενετίας, ἀποδεικνύοντας μὲ τὶς πράξεις του πὼς τὸ σύμφωνο ποὺ εἶχε ὑπογράψει μὲ τὸ δόγη τὸ 1210, δὲν ἦταν πιά παρὰ ἓνα νεκρὸ γράμμα.

Λίγα πράματα ξέρομε γι' αὐτὲς τὶς πολὺ σημαντικὲς ἐπιτυχίες τοῦ Μιχαὴλ. Χωρὶς ἀμφιβολία ὁ Ἀλβανὸς πρίγκιπας Δημήτριος (1207-1215), ποὺ εἶχε παντρευτῆ τὴν Ἀνώνυμη Νεμάνια Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 330 μιὰ κόρη τοῦ βασιλέα τῆς Σερβίας Στέφανου II Νεμάνια (1170-1195, †1200) καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 262, βοήθησε τὸ σύμμαχό του Μιχαὴλ 174. Ἡ μοναδικὴ μαρτυρία ποὺ ἔχομε γι' αὐτὴ τὴν ἐπανάκτηση ἀπ' τοὺς Ἕλληνας τοῦ ἐξαιρετικοῦ αὐτοῦ κόμβου, τοῦ Δυρραχίου, εἶναι αὐτὴ τοῦ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη, ποὺ μᾶς λέει πὼς «ὄχι χωρὶς πόνους ὁ τρισαριστέας Κομνηνὸς (ὁ Μιχαὴλ α' 174) κατάχτησε αὐτὴ τὴν

55. Γράμμα τοῦ Δημητριάδος Ἀρσενίου, MM4(1871), σ. 382-83· Ν.Α. Γιαννόπουλος, Αἰ παρὰ τὴν Δημητριάδα βυζαντινὰι μοναί, ΕΕΒΣ1(1924), σ. 210 κεξ. Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 37. Ὁ Κωνσταντῖνος Κ.Μ.Δ.Β. Ἀγγ. ἦταν γιὸς τοῦ Νικόλαου Μαλιάση (Ἀγγελου) καὶ τῆς Ἀνώνυμης Βρυένναινας Δούκαινας Κομνηνῆς, μιᾶς ἐγγονῆς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66, βλ. πάνω σ' αὐτό, Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, ΑΙΣ2(1894), σ. 363· S. De Jongh, La Généalogie des Comnènes, σ. 93· D. Polemis, The Doukaii, σ. 142. Γιὰ τὸ γάμο του μὲ τὴν Μαριαν Ἀγγ. Κ.Δ.254, βλ. Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, ΜΒ7(1894), σ. 502· MM4(1871), σ. 345 καὶ 346· M. Treu, Manuel Holobolos, ΒΖ5(1896), σ. 550, στίχ. 3. Τόσο ὁ W. Miller, The Latins in the Levant (1204-1566), London 1908, μετάφρ. στὴν ἐλληνικὴ Ἀγγ. Φουριώτη, Ἀθήνα 1960, σ. 202, ὅσο καὶ ὁ D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 15 καὶ 35, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐρευνητὲς, συγχέουν τὴ γνωστὴ μας οἰκογένεια τῶν Μαλιασηνῶν μὲ τὴν οἰκογένεια τῶν Μαλιασηνῶν (Ἀγγέλων Κομνηνῶν), ἐνῶ πρόκειται γιὰ δυὸ ξεχωρὲς οἰκογένειες, πάνω σ' αὐτό, βλ. P. Lemerle, L'Emirat d'Aydin, Paris 1957, σ. 119, ὑ. 1. Κάποιοι Μαλιάσης ἢ Μαλιασηνὸς παντρεύτηκε περὶ τὸ 1170 μιὰ Ἀγγελίνα, κόρη τοῦ Κωνσταντίνου(;) Ἀγγελου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννη Ἀγγελου, τοῦ συζύγου τῆς [Μαρίας] Κ.146, καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔνωση γεννήθηκε περὶ τὸ 1175 ὁ Νικόλαος Μαλιάσης ἢ Μαλιασηνὸς ποὺ ἀπ' τὴ μητέρα του ἦταν Ἀγγελος. Ὁ Νικόλαος Μαλιάσης - Ἀγγελος παντρεύτηκε περὶ τὸ 1195 τὴν Ἀνώνυμη Βρυένναινα Δούκαινα Κομνηνὴ, κόρη ἢ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.116 ἢ τοῦ Ἀλέξιου Κ.117 καὶ ἐγγονὴ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66, γι' αὐτὸ καὶ ὁ γιὸς τοῦ πιὸ πάνω ζευγαριοῦ, ὁ Κωνσταντῖνος φέρει τὶς ἐπωνυμίες Μαλιασηνὸς Ἀγγελος ἀπ' τὸν πατέρα του καὶ Βρυέννιος Δούκας Κομνηνὸς ἀπ' τὴν μητέρα του, βλ. S. De Jongh, σ. 90 καὶ 93. Ὁ λόγος ποὺ δὲν κατέταξα τὸν Κωνσταντῖνο Μαλ. Ἀγγ. Βρυένν. Δούκ. Κομν. στὴν τακτικὴ Γενεαλογία - ἀλλὰ τὸν κατέταξα στοὺς σχετικὰ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς - εἶναι ποὺ δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸ ποιοῦ ἀκριβῶς κόρη ἦταν ἢ μητέρα του, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.116 ἢ τοῦ Ἀλέξιου Κ.117;

πόλη»⁵⁶.

Πιό σκοτεινά και λησμονημένα είναι ακόμη τα περιστατικά για την ανάκτηση της Κέρκυρας, η όποια περιήλθε στην έξουσία του Μιχαήλ 174 ίσως το 1214, καθώς οι Έλληνες ιστορικοί της εποχής, όπως ο Γεώργιος Ἀκροπολίτης, σιωποῦν πάνω στη δραστηριότητα του Μιχαήλ (α΄) 174, και καθόλου δὲν εἶναι διατεθειμένοι νὰ ἀναφέρουν ἔργα ποὺ τὸν τιμοῦν καὶ τὸν ἐξυψώνουν. Ἡ ἄλωση τῆς Κέρκυρας ἀπὸ τὸ Μιχαήλ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ μιὰ σύντομη μνεία ἑνὸς χρυσοβούλλου τῶν ἀρχείων τῆς Νεάπολης⁵⁷.

Νεώτερος ἐρευνητὴς μᾶς λέει πὼς «οἱ ντόπιοι κάτοικοι (=οἱ Ἕλληνες) τοῦ ὠραίου νησιοῦ τῆς Κέρκυρας, ὅπου ἡ Βενετικὴ παροικία εἶχε μόλις ριζώσει, χαρούμενοι καλωσόρισαν τὸν νικητὴ, ὡς κυρίαρχο ὁμόφυλο καὶ ὁμόθρησκό τους»⁵⁸. Ἡ τοπικὴ παράδοση ἀποδίδει σ' αὐτὸν τὸ Ἄ γ γ ε - λ ὁ κ α σ τ ρ ο (Castel Sant'Angelo), ποὺ χτίστηκε γιὰ νὰ ἀναχαιτίσει τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Γενοβέζων πειρατῶν καὶ ποὺ ἀκόμη ὀρθώνεται ὡς ὑποβλητικὸ εἰκασμὸν, πάνω ἀπὸ τὰ δυτικὰ παράλια τοῦ νησιοῦ, κοντὰ στὸ μοναστήρι τῆς Παλαιοκαστρίτσας⁵⁹.

Ὁ Μιχαήλ (α΄) Δούκας Κομνηνὸς Ἄγγελος 174, ὁ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπὸ τοὺς Λατίνους ἰδρυτὴς καὶ πρῶτος ἡγεμόνας ἑνὸς ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ κράτους, ποὺ ὡς πυρήνα τοῦ εἶχε τὴν Ἠπειρο, δὲν ἐπέζησε γιὰ πολὺ μετὰ τὶς ἀνωτέρω κατακτήσεις τοῦ ἡ ἀνακτήσεις τοῦ ἑλληνισμοῦ, γιὰ νὰ τὶς χαρῆ. Κάτω ἀπὸ μυστηριώδεις συνθήκες δολοφονήθηκε στὰ Βελέγραδα (σημ. Βεράτιο τῆς Ἀλβανίας) μιὰ νύχτα, ἴσως κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1215, μέσα στὸ κρεβάτι του, τὴν ὥρα ποὺ κοιμόταν μετὰ τὴ γυναίκα του, ἀπὸ κάποιον ὑπῆρῆτη τοῦ ποὺ λεγόταν Ρωμαῖος, ἴσως ἓνα ὄργανο τῶν Λατίνων (Παπικῶν, Βενετῶν ἢ Φράγκων τῆ ΚΠολης ἢ τῆς Θεσσαλονίκης)⁶⁰.

56. Τοῦ Ἀττικοῦ κυροῦ Γεωργίου τοῦ Βαρδάνη, τοῦ μητροπολίτου Κερκύρας, ἀντίγραφο πρὸς τὸν πατριάρχη ΚΠόλεως κυρὸν Γερμανόν, ἔκδ. Mustoxidi, *Delle Cose Corciresi*, Appendix, σ. LIV· ἔκδ. R.-J. Loenertz, *Lettre de Georges Bardanès au patriarche Germain II*, EEBΣ33(1964), σ. 112: οὐ γὰρ ἀπονητὴ κατεκτήσατο τὴν πόλιν ἐκείνην, οὔτε πρῶν ὁ τοῦ βασιλέως (Θεοδώρου Δ.168) μακαριστὸς αὐτοῦ ὁμαίμων, ὁ τρισαριστεὺς Κομνηνὸς (Μιχαήλ α΄ 174), Πρβλ. D.M. Nicol, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 38.

57. N. Barone, *Notizie storiche tratte dai registri di Cancelleria di Carlo III di Durazzo*, Archivio Storico per le province Napoletane pubblicato a cura della Società di Storia Patria, 12(1887), σ. 61. Πρβλ. D.M. Nicol, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 38-9.

58. W. Miller, *The Latins κτλ.*, μετάφρ. στὴν ἑλλην., *ἐνθ' ἄνωτ.* (ὕ. 55), σ. 123.

59. A. Marmora, *Historia di Corfu*, Venise 1672, σ. 210, ἑλλην. μετάφρ. ἀπὸ Ἰω. Μαρκορά, *Κέρκυρα 1902*. Πρβλ. D.M. Nicol, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 42· W. Miller, *ἐνθ' ἄνωτ.* (ὕ. 58), σ. 123.

60. Γεώργιος Ἀκροπολίτης, ἔκδ. Bonn, σ. 27, καὶ ἔκδ. Heisenberg, σ. 25: μετ' οὐ πολὺ δὲ φονεύεται παρὰ τοῦ τῶν ὑπῆρῆτων ὁ Μιχαήλ νύκτωρ ἐπὶ τῆς κλίνης συγκαθεύδων τῆς γυναίκαί·

Νεώτερος δικός μας αυτοδίδαχτος έρευνητής⁶¹ μᾶς δίδει αὐτὴ ἐδῶ τὴ σκιαγραφία γιὰ τὸν ἰδρυτὴ τοῦ μετὰ τὴ λατινικὴ ἄλωση τῆς ΚΠολης δυτικοῦ ἑλληνικοῦ κράτους: «Ὁ Μιχαὴλ (α΄) ᾿Αγγ. Δ.Κ.174 ὑπῆρξε, ὅπως καὶ ὁ Θεόδωρος (α΄) Λάσκαρις στὴν ᾿Ανατολή, ἕνας ἀπ' τοὺς μεγάλους ἄντρες ποὺ κατὰλειψε ἐκπνέοντας ἢ ἐκφυλισμένη Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία. Στὸ σύντομο διάστημα τῆς δ ε σ π ο τ ε ί α ς του (γράφει τῆς ἀρχῆς του) ἀναδείχτηκε ἐπιδέξιος στρατηγὸς καὶ συνετὸς χειριστὴς πάνω στὶς πολιτικὲς ἀναποδιές. Καθὼς ἀνατολικά εἶχε τὴ Λατινικὴ αὐτοκρατορία στὴν πρώτη τῆς ἀκμῆ, ἀπ' τὸ Βορρὰ τοὺς Βουλγάρους καὶ δυτικὰ τοὺς Βενετούς, οἱ ὁποῖοι κύριοι τῆς θάλασσας ἀπειλοῦσαν τὶς παράλιες κτήσεις του, καὶ τὸ προπύργιό τους τὴν Κέρκυρα, ἄντεξε μὲ κάθε δύναμη, ἄλλοτε πολεμώντας, ἄλλοτε συνάπτοντας συνθήκες καὶ δίδοντας ὑποσχέσεις ποὺ ἀπὸ ἀνάγκη παραβίαζε, μὴ ἔχοντας ἀπέναντί του ἀντιπάλους ἐπίσης εἰλικρινεῖς, ἀλλὰ κατακτητὲς ποὺ καιροφυλαχτοῦσαν τὴν καταστροφή του, κάνοντας ἀκόμη ἀγῶνα καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ποὺ τίποτε ἄλλο δὲ ζητοῦσε παρὰ τὴν πλήρη ὑποταγὴ τοῦ κράτους του σ' αὐτὴ»⁶².

Ρωμαῖος δὲ ἦν τῷ φονευτῇ τοῦνομα. Ἐφραίμιος, σ. 309, στίχ. 7655-58:

ἐπεὶ δ' ἀπηνῶς Μιχαὴλ σφαγεῖς ξίφει
πρὸς ἀνδρὸς οὕτω Ρωμαίου κεκλημένου,
νυκτὸς καθεύδων ἐν Βελλεγράδων ὄροις,
ἐξαπίνης λέλοιπε τόνδε τὸν βίον,

Ὁ Π. Ἀραβαντινός, Χρόνογραφία τῆς Ἠπείρου, Ἀθῆναι 1856, τ. Ι, σ. 61, θεωρεῖ τὸ δολοφόνου ὡς ἕνα ὄργανο τοῦ πάπα τῆς Ρώμης· ὁ Κ. Σάθας, Χρονικὸν Γαλαξειδίου, σ. 135, φρονεῖ πῶς «ὄχι μικρὸ μέρος πήραν σ' αὐτὴ τὴ δολοφονία οἱ Φράγκοι, καθὼς τὸν θεωροῦσαν ἀσπονδο ἐχθρὸ τῆς ἀρχῆς τους». Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου του εἶναι ἀβέβαιη ὁ D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 42, δίδει τὴν ἀνωτέρω χρονολογία τοῦ τέλους τοῦ 1215, ποὺ δεῖχνει νὰ ἀποδέχεται καὶ ὁ D. Polemis, *The Doukaί*, σ. 92, ἀριθ. 45: in c. 1215· ὁ P. Lemerle, *Trois actes*, περιοδικὸν «Ἑλληνικά», Παράρτημα 4, Προσφορὰ εἰς Σ.Π. Κυριακίδη, Θεσσαλονικὴ 1953, σ. 407, ὑ. 9, θεωρεῖ τὴ χρονολογία ἀκόμη ἀκαθόριστη (1214, 1216); ὁ Ἀντ. Μηλιαράκης, *Ἱστορία Νικαίας - Ἠπείρου*, σ. 64, λέει περὶ τὶς ἀρχές τοῦ 1216, καθὼς συμφωνεῖ πρὸς τὸν Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz., Lutetiae Parisiorum* 1680, σ. 208, καὶ τὸν Muralt, τ. Ι, σ. 317· ὁ W. Miller, *The Latins κτλ.*; ἑλλην. μετάφρ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 55 καὶ 58), σ. 123, θεωρεῖ τὸ δολοφόνου ὡς Σλάβο καὶ δίδει τὴ χρονολογία τοῦ 1214· ὁ I. Ρωμανός, Γρατιανὸς Ζώρζης, αὐθέντης Λευκάδος, *Κέρκυρα* 1870, σ. 129, ἀκολουθῶν τὸν G. Finlay, καὶ ἄλλοι, δίδουν τὴν αὐτὴ χρονολογία τοῦ 1214· ὁ Σπ. Λάμπρος, Μιχαὴλ Ἀκομινάτου (τὸ ὄρθο Χωνιάτου), *Τὰ Σωζόμενα*, τ. Ι, σ. κζ', δίδει τὴ χρονολογία τοῦ 1217, καὶ ὁ Κ. Σάθας, *Χρονικὸν Γαλαξειδίου*, σ. 135, δίδει αὐτὴ τοῦ 1219, ποὺ καὶ οἱ δύο τελευταῖες αὐτὲς χρονολογίες εἶναι ἀπαράδεχτες ἀπ' τὴ σημερινὴ έρευνα. Τὸν τόπο τῆς δολοφονίας μᾶς δίδει ὁ Ἐφραίμιος, ἐνθ' ἄνωτ.: περὶ τὰ Βελέγραδα, ποὺ εἶναι τὸ σημερινὸ Βεράτιο τῆς Ἀλβανίας, βλ. Κ. Παπαρηγόπουλον, *Ἱστορία*, τ. Ε', α', σ. 43, καὶ D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 42.

61. Ὁ Ἀντώνιος Μηλιαράκης (†8.IV.1905), βλ. γιὰ τὸ συγγραφεὰ καὶ τὸ έργο του, Σπ. Λάμπρου, *NE2*(1905), σ. 251-55.

62. Ἀ. Μηλιαράκης, *Ἱστορία Νικαίας - Ἠπείρου*, σ. 64-5.

"Άλλοι έρευνητές⁶³, τονίζουν «τόν άληθινό πανηγυρικό» που έπλεξε ο μητροπολίτης Ναυπάκτου Ίωάννης Απόκαυκος στο νεκρό πιό Μιχαήλ (α΄) 174, «τόν ίδρυτή, σωτήρα και πάτρωνα τής πόλης τών Ίωαννίνων», που άπ' τó τίποτε τή μεταμόρφωσε σ' ένα όχυρωμένο φρούριο, και που κοντά σ' αυτόν οί φυγάδες τής ΚΠολης μέσα στο λατινικό κατακλιισμό βρήκαν «ένα νέον Νώε»⁶⁴.

Δέν άποκλείεται ο Μιχαήλ (α΄) 174 να είχε γίνη άγαπητός άπ' τούς Έλληνες στις χώρες που έξουσίαζε⁶⁵, και ίσως δέν πρέπει να άμφιβάλλωμε πώς ή άφιέρωση τών Ίωαννίνων στον άρχάγγελο Μιχαήλ, προσάτη του οίκου τών Άγγέλων, έγινε άπό τότε που ο Μιχαήλ (α΄) 174 άνίδρυσε και όχύρωσε τήν πόλη⁶⁶.

Τρεις σφραγίδες έχουν διασωθή του Μιχαήλ Δούκα 174 τής πριν άπ' τó 1205 σταδιοδρομίας του· φέρουν τις έξής έπιγραφές:

Σφράγισμα γραφών Μιχαήλ Δούκα φέρω⁶⁷.

Και

Σφράγισμα γραφών Μιχαήλ Δούκα φέρω
σεβαστοκρατορούντος εύθαλοϋς κλάδου⁶⁸.

Τήν τρίτη σφραγίδα άνάφερα πιό πάνω⁶⁹.

"Ένα χάλκινο νόμισμα, που άποδίδεται στο Μιχαήλ (α΄) 174, και φέρνει τó όμοίωμα του και τó όμοίωμα του άγίου Δημητρίου στή μιá όψη και τή μορφή του άρχάγγελου Μιχαήλ στήν άλλη, βρέθηκε στήν "Ηπειρο⁷⁰.

Ή Μιχαήλ (α΄) Δούκ. Κομν. "Αγγ. 174 άπόχτησε άπ' τήν πρώτη γυναίκα

63. D.M. Nicol, ένθ' άνωτ., σ. 42· L. Stiernon, Les origines du despotat d'Épire, REB17(1959), σ. 123.

64. Ίωάννου του Απόκαύκου, μητροπ. Ναυπάκτου, Σημείωμα, βλ. άνωτέρω, ύ. 5, στο τέλος.

65. Α. Μηλιάρκης, ένθ' άνωτ., σ. 65-6· W. Miller, The Latins κτλ., μετάφρ. στήν έλλην. (ύ. 55 και 58), σ. 123· Ι. Ρωμανός, Περί του Δεσποτάτου τής Ήπειρου, Κέρκυρα 1895, σ. 20, 22, 27.

66. Χρυσόβουλλον Ανδρόνικου (β΄) Παλαιολόγου, Φεβρουαρίου του 1319, MM5(1887), σ. 77-84, και ιδιαίτερα, σ. 78, όπου άπό έχτροτητα προς τó δυτικό έλληνικό Κράτος (τής Ήπειρου) άνασκευάζει τήν ιδέα πώς ή άφιέρωση τών Ίωαννίνων στον άρχάγγελο Μιχαήλ προήλθε άπ' τó Μιχαήλ (α΄) 174.

67. Βλ. V. Laurent, Bulles métriques, σ. 99, άριθ. 474.

68. G. Schlumberger, Sigillographie, σ. 426, 585· V. Laurent, Bulles métriques, σ. 99-100, άριθ. 475.

69. Βλ. πιό πάνω, ύ. 1, στο τέλος.

70. W. Miller, The Latins in the Levant, μετάφρ. "Αγγ. Φουριώτη, σ. 123.

του δυο κόρες και ένα γιό: τὴν Ἀνώνυμη Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 251⁷¹, τὴ Θεοδώρα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 252⁷² καὶ τὸν Κωνσταντῖνο Ἀγγελο Κομνηνὸ Δούκα 253⁷³, καὶ ἀπ' τῆ δευτέρῃ γυναίκα του, ἴσως τῆ χήρα τοῦ Σενάχερειμ, τῆ Μελισσηνῆ – ποὺ ὡς πρωτεξαδέλφη, σύμφωνα μὲ τὸ βιο τῆς Θεοδώρας τοῦ μοναχοῦ Ἰώβ, τῆς πρώτης νόμιμης γυναίκας του, χαρακτηρίστηκε ὡς παλλακίδα⁷⁴ – μιὰ κόρη καὶ ἐπίσης ἓνα γιό, τὴ Μαρία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 254⁷⁵ καὶ τὸ Μιχαήλ (β') (Ἄγγελο) Κομνηνὸ Δούκα 255⁷⁶.

71. Ἡ πρωτότοκη κόρη τοῦ Μιχαήλ (α') 174, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα μᾶς εἶναι ἀγνωστο, ἀναφέρεται τὸ 1209, τότε ποὺ παντρεύτηκε τὸν Εὐστάθιο τῆς Φλάνδρας, ἀδελφὸ τῶν δυο πρώτων Λατίνων αὐτοκρατόρων τῆς ΚΠολῆς Βαλδουίνου I καὶ Ἐρρίκου, βλ. PL τ. 216, στ. 353: Henri de Valenciennes, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 47), σ. 121, § 694. Βλ. καὶ πιὸ πάνω, ὑ. 47, τὶς συνθήκες κάτω ἀπ' τὶς ὁποῖες ἐγένε αὐτὴ ἡ ἔνωση.

72. Ἡ Θεοδώρα 252 ἀναφέρεται μόνο ἀπ' τὸ Δημήτριο Χωματιανό, ἐκδ. Pitra, στ. 51, τὸ 1216, γιὰ κανονικὸ κώλυμα γάμου τῆς.

73. Ὁ Κωνσταντῖνος 253 ἀναφέρεται στὴ συνθήκη ποὺ ἔκανε ὁ Μιχαήλ (α') 174 μὲ τὴ Βενετία τὸ 1210, τὸ κείμενο τῆς ὁποίας ἔχει διασωθῆ στὴ λατινική, βλ. TT, τ. II, σ. 123 (καὶ πιὸ πάνω, ὑ. 48), στὸ *promissio*, καὶ σ' αὐτὸ φαίνεται πὼς ἐπισημαίνεται ὡς διάδοχος τῆς ἀρχῆς τοῦ πατέρα του. Ὁ Κωνσταντῖνος 253 ἦταν ὁ μόνος νόμιμος γιός τοῦ Μιχαήλ (α') ἀπ' τὴν πρώτη γυναίκα του, ἀλλὰ καθὼς φαίνεται πέθανε πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα του (†1215), βλ. καὶ D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 45, σ. 92-3, ὑ. 10, καὶ D. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 24 καὶ 31. Ὀλότελα ἀπόρριψιμη μοῦ φαίνεται ἡ ἰδέα πὼς ὁ Κωνσταντῖνος 253 εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο μὲ τὸ Μιχαήλ (β') 255, ποὺ προσέλαβε τὸ τελευταῖο αὐτὸ ὄνομα μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του Μιχαήλ (α') 174, βλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 43 καὶ ὑ. 2.

74. Ἔτσι θεωρήθηκε ἡ δευτέρῃ γυναίκα του ἀπ' τὴν Ἐκκλησία καὶ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς Νίκαιας· ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 27, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 24, μᾶς λέει γιὰ τὸ γιό τῆς Μιχαήλ (β') 255: «ὁ γὰρ αὐτῶ (τῶ Μιχαήλ α' 174) γεννηθεὶς Μιχαήλ (β' 255) ἐκ παλλακῆς ἐκεῖνῶ γενένητο», πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 43 καὶ ὑ. 2. Ἀλλὰ ὁ ἴδιος ἱστορικός (Γ. Ἀκροπολίτης), ἐκδ. Bonn, σ. 27, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 25, γράφει πιὸ κάτω, πὼς «φρονεῦται παρά του τῶν ὑπηρετῶν ὁ Μιχαήλ (α' 174) νύκτωρ ἐπὶ τῆς κλίνης συγκαθεύδων τῆς γυναίκῃ». Τί πρέπει νὰ ὑποθέσωμε γιὰ τὰ δυο αὐτὰ χωρία τοῦ ἱστορικοῦ, ποὺ τὸ δεύτερο ἀκολουθεῖ σχεδὸν ἀμέσως τὸ πρῶτο; Πὼς ἄλλη εἶναι ἡ «παλλακὴ» ἀπ' τὴν ὁποία γεννήθηκε ὁ Μιχαήλ (β') 255 καὶ ἄλλη ἡ «γυνὴ» μέσα στὴν ἀγκαλιά τῆς ὁποίας ὁ Μιχαήλ (α') 174 σκοτώθηκε; Τὸ ἐρώτημα θέτει καὶ ἀφήνει ἀναπάντητο ὁ D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 45, σ. 93, ὑ. 12, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 43 καὶ ὑ. 2, ἀφήνει νὰ νοηθῆ πὼς πρέπει «παλλακὴ» καὶ «γυνὴ» νὰ ταυτιστοῦν, πὼς ἡ δευτέρῃ δηλ. γυναίκα τοῦ Μιχαήλ (α') 174 θεωροῦνταν ὡς παλλακὴ. Πρὸς τὴ γνώμη τοῦ τελευταίου συμφωνῶ καὶ ἐγώ, τόσο πιὸ πολὺ ποὺ καὶ ὁ Βίος τῆς Θεοδώρας τοῦ μοναχοῦ Ἰώβ, PG127, στ. 904-5, μᾶς λέει πὼς καθὼς ὁ Μιχαήλ (β') 255 κινδύνευε ἀπ' τὸ θεῖο του Θεόδωρο 168 τὸν πῆρε ἡ μητέρα του, ἡ δευτέρῃ γυναίκα τοῦ Μιχαήλ (α') 174 καὶ ἔφυγε στὴν Πελοπόννησο.

75. Ἡ Μαρία 254 στὴν Χρυσοβούλλιον γραφῆν τοῦ δεσπότη κυροῦ Μιχαήλ (β') τοῦ Δούκα 255, MM4(1871), σ. 345, ἀναφέρεται ὡς ἐξῆς: «ὁ Κομνηνὸς ἐκεῖνος κύρ Κωνσταντῖνος ὁ Μαλιασηνός, γαμβρός ὢν ἐπὶ αὐταδέλφη πρώτη κυρᾶ Μαρία Κομνηνὴ τῆ Ἀγγελίνῃ τοῦ δεσπότη ἐκεῖνου Κομνηνοῦ κυροῦ Μιχαήλ (β') τοῦ Δούκα 255». Τὸ «αὐταδέλφη πρώτη» τοῦ Μιχαήλ (β') 255 πολὺ καλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ θεωρήσῃ ὡς: ἀμφιθαλῆς ἀδελφῆ τοῦ Μιχαήλ (β') σὲ ἀντίθεση πρὸς τὶς ἑτεροθαλεῖς ἀδελφές του Ἀνώνυμη 251 καὶ Θεοδώρα 252, καὶ σ' αὐτὸ συμφωνεῖ καὶ ὁ D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 47. Γιὰ τὸν ἄντρα τῆς κτλ., βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 55.

175. Μανουήλ Καμύτζης Κομνηνός Δούκας "Αγγελος (γένν. περί τὸ 1150 - † μετὰ τὸ 1202)

Ὁ Μανουήλ¹ Καμύτζης Κομνηνός Δούκας "Αγγελος² γιός τοῦ Κωνσταντίνου Καμύτζη καὶ τῆς Μαρίας Ἀγγ. Κομν. 91³ γεννήθηκε περί τὸ 1150⁴.

Ἡ δραστηριότητα τοῦ Μανουήλ 175 κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, τότε ποῦ εἶχε μιά σχετική ἡλικία, δὲ μᾶς εἶναι γνωστή. Κατὰ τὴν παραγμένη ἐποχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, ἐνὸς καὶ αὐτοῦ πρωτεξαδέλφου τῆς μητέρας του, συναντᾶμε τὸ Μανουήλ 175 τὸ 1185 νὰ ἐκστρατεύῃ ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας ποῦ πολιορκοῦσαν τότε τὴ Θεσσαλονίκη μαζί με ἄλλους στρατηγούς. Τὴν ἔκταση τῆς συμβολῆς του σ' αὐτὴ τὴν ἀποστολὴ δὲν μπορούμε νὰ ἀξιολογήσωμε ἀπ' τὴ βραχύλογη πληροφορία ποῦ μᾶς δίνει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης⁵. Αὐτὴ ὅμως ἡ φτωχὴ μαρτυρία μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπερά-

76. Βλ. γι' αὐτόν, πῶς πάνω, ὑ. 74.

175.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ δευτεροθείου τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, πρωτεξαδέλφου τῆς μητέρας του· γιὰ τὸ ὄνομα καὶ τὴ χρῆση του στοὺς Κομνηνοὺς, βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Δουκ. "Αγγ. 169, ὑ. 1.

2. Σὲ μολυβδόβουλλο ἀναφέρεται μετὰ τὸ ὄνομα Μανουήλ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ἄ τ ο ρ α καὶ πῶς ἀπὸ μὲν τὸν πατέρα του ἦταν ἓνας Καμύτζης ἀπὸ δὲ τὴ μητέρα του ἓνας Κ ο μ ν η ν ο δ ο ὑ κ α ς ("Αγγελος), βλ. Κωνστ. Κωνσταντοπούλου, Βυζαντικὰ Μολυβδόβουλλα τοῦ ἐν Ἀθήναις Νομισματικοῦ Μουσείου, Ἀθῆναι 1917, ἀριθ. 636, σ. 165:

Πρωτοστράτορος τοῦ Καμύτζη πατρόθεν
σφραγίς Μανουήλ

μητρόθεν Κομνηνοδοῦκα τοῦ κρατοῦντος.

3. Ἡ πῶς πάνω σφραγίδα μᾶς παρουσιάζει τὸ Μανουήλ 175 ὡς «πατρόθεν Καμύτζη καὶ μητρόθεν Κομνηνοδοῦκα». Ποῖος Καμύτζης παντρεύτηκε μιά Κομνηνοδοῦκαινα; Ἐκτὸς τοῦ Κωνσταντίνου Καμύτζη ποῦ παντρεύτηκε τὴ Μαρία Ἀγγ. Κομν. 91, δὲν ξέρομε κανένα ἄλλο. Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπ' τὴ σοβαρὴ αὐτὴ ἐνδειξη, ἔχομε καὶ μαρτυρίες ἀπὸ ἀφηγηματικὴς καὶ φιλολογικὴς πηγές. Ὁ Νικήτας Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 526, καὶ Λόγος εἰς τὸν βασιλέα Ἀλέξιον (γ') Ἀγγ. Κομν. 180, ἐκδ. I.A. van Dieten, *Orationes et Epistulae*, σ. 106, μᾶς λέει πῶς ὁ Μανουήλ 175 ἦταν ἓνας πρωτεξάδελφος τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183 καὶ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κομν. 180, γιῶν τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκ. Ἀγγ. 93, τοῦ ὁποῦ ἀμφιθαλῆς ἀδελφὴ ἦταν ἡ Μαρία Ἀγγ. Κομν. 91 ποῦ παντρεύτηκε ἓνα Καμύτζη. Ἐπίσης ὁ Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 660, μᾶς λέει πῶς ὁ Ἰωάννης Δούκας 90, καὶ αὐτὸς ἀμφιθαλῆς ἀδελφός τῆς Μαρίας 91, «ἦταν θεῖος ἐκ μητρός τοῦ Μανουήλ 175». Πρβλ. L. Stiernon, *Trois membres de la famille Rogerios*, REB 22 (1964), σ. 195-96, ὑ. 71, καὶ τοῦ ἴδιου, *Les origines du despotat d'Épire*, REB 17 (1959), σ. 103 καὶ ὑ. 21.

4. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1145, καὶ τὸ 1185 ὁ Μανουήλ 175 μᾶς παρουσιάζεται σὲ πλήρη δραστηριότητα καὶ ἀκόμη τὸ 1197 μᾶς παρουσιάζεται ὡς πατέρας μᾶς παντρεμένης κόρης, βλ. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 502 καὶ 672. Ἐτσι μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ πῶς γεννήθηκε περί τὸ 1150.

5. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 72, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 430.

νωμε πώς οι σχέσεις του Μανουήλ 175 με το θείο του Ἄνδρόνικο (α΄) δὲν ἦσαν κακές, κ' ἔτσι ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς μπόρεσε νὰ βγῆ ζωντανός και με τὰ δυό του μάτια ἀνοιχτά ἀπ' τὸ ὄλοκαύτωμα ἐκεῖνο ποὺ ὁ δεῦτερος ὀργάνωσε κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας.

Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 κατὰ τὴν ἀνάβασή του στὸ θρόνο (12. ΙΧ. 1185), φαίνεται πὺς ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους προσεταιρίστηκε και τὸν πρωτεξάδελφό του Μανουήλ 175, στὸν ὁποῖο ἀπόνειμε τὸ ἀξίωμα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ᾶ τ ο ρ α΄ γιὰ πρώτη φορὰ μᾶς παρουσιάζεται με αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τὸ καλοκαίρι τοῦ 1186, ὅταν ὁ αὐτοκράτορας με τὴ βοήθεια τοῦ Κονράδου τοῦ Montferrat, τοῦ συζύγου τῆς Θεοδώρας Ἄγγ. 185, ἀντιμετώπισε τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομν., τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κομν. Βαταζίνας 149^{5α}.

Ὁ Μανουήλ 175 ἔθεσε τότε στὴ διάθεση τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 ὅλη τὴ μεγάλη περιουσία του, γιὰ νὰ πάρη ἀπ' αὐτὰ ὁ βασιλέας ὅσα ἤθελε και νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ στὴ στρατολογία ἀντρῶν, κάνοντας τὴ σκέψη πὺς καλύτερα ἦταν νὰ τὰ πάρη ὁ συγγενής του αὐτοκράτορας ποὺ τὸν ἀγαποῦσε, ἀπ' τὸν ὁποῖο μάλιστα πολὺ περισσότερα θὰ ἔπαιρνε στὴν περίπτωση ποὺ θὰ νικοῦσε, παρὰ νὰ περιέλθουν σ' ἓνα ξένο και ἐχθρό, ὅπως ἦταν γι' αὐτὸν ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς Κομν., ποὺ θὰ γελοῦσε σὲ βάρος του με τὴν καρδιά του, καθώς θὰ εἶχε μεγάλη ὠφέλεια ἀπ' τὴν ἀρπαγὴ τῆς περιουσίας του⁶.

Κατὰ τὴν ἐξοδο ἀπ' τὴν πρωτεύουσα και τὴ μάχη με τὰ στρατεύματα τοῦ στασιαστῆ, ὁ Μανουήλ 175 κυβερνοῦσε τὴν ἀριστερὴ πτέρυγα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ⁷. Χάρη στὸν Κονράδο τοῦ Montferrat, καθώς μᾶς εἶναι γνωστό, ἡ στάση καταστάληκε και ὁ γενναῖος στασιαστὴς βρῆκε τὸ θάνατο σὲ μονομαχία με τὸν Κονράδο⁸.

Ἀνάμεσα στοὺς αὐτοκρατορικοὺς πρίγκιπες ὁ Μανουήλ 175 εἶχε δυὸ ἐχθροὺς, τὸν π α ν υ π ε ρ σ ἔ β α σ τ ο Ἄλέξιο Βρανᾶ Κομν.⁹, ποὺ τὸ τραγικὸ του τέλος τὸν ἱκανοποίησε, και τὸ θείο του, ἀδελφὸ τῆς μητέρας του, τὸ σ ε β α σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α Ἰωάννη Δούκα 90¹⁰.

Ὁ Μανουήλ 175 περὶ τὸ 1170 παντρεύτηκε με κάποια, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα δὲ γνωρίζομε¹¹, και ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τὸ πιὸ λίγο δυὸ παιδιά, τὴν Ἄνῶνυμη (Μαρία;) Καμύτζαινα Κομν. Δούκαινα Ἀγγελίνα 256¹² και τὸν

5α. Χωνιάτης, σ. 502.

6. Χωνιάτης, σ. 502-3.

7. Χωνιάτης, σ. 502.

8. Βλ. προσωπογραφία Ἄννας Κομν. Βατ. 149, ὑ. 104 και 105.

9. Χωνιάτης, σ. 502.

10. Χωνιάτης, σ. 660.

11. Χωνιάτης, σ. 681: ἀλλὰ και τὴν γυναῖκα (τοῦ Μανουήλ 175) και τὸν υἱὸν (Ἰωάννη 257) ὑποδικάσας φρουρᾷ,

Ἰωάννη Καμύτζη Κομν. Δούκα ᾿Αγγ. 257¹³.

Περὶ τὸ 1187 ὁ Ἰσαάκιος (β΄) ᾿Αγγ. 183 βγήκε σὲ ἐκστρατεία στὴ Θράκη ἐναντίον τοῦ ἀντάρτη Πέτρου, ἀδελφοῦ τοῦ ᾿Ασάν Ι, καὶ τῶν Βουλγαροβλάχων· ἀνάμεσα στοὺς στρατηγοὺς ποὺ τὸν συνόδευαν ἦταν καὶ ὁ Μανουήλ 175. Σὲ μιὰ φάση αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας, ἕνας ἀπ' τοὺς προπομποὺς τῆς στρατιᾶς ἀνάγγειλε τὴν παρουσία Κουμάνων, γύρω ἀπὸ μιὰ τοποθεσία ποὺ λεγόταν Ἄ λ α ρ ὀ ἔ α ς, τοὺς ὁποίους ἀνέβαζε σὲ χίλιους, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἦσαν πάνω ἀπὸ 6.000. Ὁ αὐτοκράτορας διαίρεσε τὴ στρατιά σὲ τμήματα καὶ σ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ ὄρισε ἀρχηγὸ «τὸν περιπόθητο ἐξάδελφο τῆς βασιλείας του, τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α Μανουήλ Καμύτζη 175».

Ἡ λεία ποὺ εἶχαν ἀποκομίσει ἀπ' τὶς ἐπιδρομὲς τοὺς οἱ Κουμάνοι ἦταν τεράστια· σύμφωνα μὲ τὴν ἐκθεση τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) ᾿Αγγ. 183 πρὸς τὸν πατριάρχη καὶ τὴ σύνοδο, ποὺ συνέταξε ὁ Χωνιάτης, ἦταν «ἕνα πλῆθος ἀπαγομένων ἀνθρώπων πάνω ἀπὸ 12.000» καὶ τὰ ζῶα ποὺ μὲ τὶς ἀρπαγὲς εἶχαν συγκεντρώσει «στὴν πολυπλήθεια ἦσαν πιὸ πολλὰ ἀπὸ τ' ἄστρα», ἔτσι ποὺ ἡ πορεία τῶν ἀπαγομένων ἀνθρώπων καὶ ζώων ἐπιανε «μέχρι καὶ τὰ ἐξι στάδια».

Τὰ τμήματα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ συνάντησαν τοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τοὺς μετὰ πορεία πενήντα σταδίων, ὅπου δόθηκε κρατερὴ μάχη, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ Κουμάνοι νὰ ἐγκαταλείψουν ὄχι μόνο τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰ ζῶα ποὺ ἔσερναν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐξαρτήματα τοῦ ὀπλισμοῦ καὶ τοῦ ἱματισμοῦ τους. Ἡ καταδίωξη τῶν Κουμάνων μέχρι ἐξήντα στάδια ἀπ' τὸ πεδίο τῆς μάχης, ἔφερε κάποια ἀποκέντρωση στοὺς αὐτοκρατορικούς, ἀλλὰ ἡ παρουσία καὶ ἐπιβολὴ τοῦ αὐτοκράτορα σκόρπισε τὸν τρόπο στοὺς ἐπιδρομεῖς, ἔτσι ποὺ «ἕνας Βυζαντινὸς κάκωνε πολλοὺς Κουμάνους καὶ δυὸ πάνω ἀπὸ δέκα· κι ἂν ἡ νύχτα δὲν ἔσωζε μερικοὺς ἀπ' τοὺς ἐπιδρομεῖς, δὲ θὰ ἔμενε οὔτε ἕνας γιὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ στοὺς ὁμοφύλους τοὺς τὸ κακὸ ποὺ τοὺς βρῆκε». Στὶς μάζες τῶν αἰχμαλώτων ποὺ σώθηκαν, τὰ δάκρυα ἀνακατώθηκαν μὲ τὰ γέλοια τῆς χαρᾶς, παρθένες εὐχαριστοῦσαν τὸ Θεὸ ποὺ ξέφυγαν ἀπ' τὸν ἐναγκαλισμὸ τῶν Κουμάνων, παντρεμένες ποὺ κράτησαν τὴν κοίτη καθαρὴ, γέροι καὶ νέοι ποὺ ξέφυγαν ἀπ' τὴ σκλαβιά τῶν βαρβάρων δοξολογοῦσαν τὸ Θεό. Καὶ «αὐτὰ τὰ ζῶα, ποὺ ἀπ' τὸ Δαβιδ φέρονται νὰ ἔμνηστον τὸ Δημιουργό, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς δὲν ἔλειψαν ἀπ' τὴν κοινὴ αὐτὴ δοξολογία, καθὼς γλίτωσαν ἀπ' τὸ μαχαίρι τῶν βαρβάρων». Ἡ συμβολὴ τοῦ Μανουήλ 175 σ' αὐτὴ τὴν περιλαμπρὴ νίκη τοῦ

12. Χωνιάτης, σ. 672: τὴν τοῦ πρωτοστράτορος (Μανουήλ 175) θυγατέρα τοῦ συνοικοῦντος ἀπέζευξε,

13. Χωνιάτης, σ. 681· Γ. Ἀκροπολίτης, ἔκδ. Heisenberg, σ. 38 καὶ 40, καὶ ἔκδ. Bonn, σ. 41 καὶ 43. Πρβλ. Χρυσάνθη Μαυροπούλου - Τσιούμη, Μαρμαρινὴ βυζαντινὴ ἐπιγραφή ἀπὸ τὴ Βέροια, περιοδικὸ Κληρονομία, 3 (1971), σ. 333, 337-41.

αυτοκράτορα δὲν ἦταν μικρὴ^{13α}.

Τὸ 1190 ὁ Μανουὴλ 175 μαζί με τὸ μέγα δ ο μ έ σ τ ι κ ο τῆς Δύσης Ἀλέξιο Γίδο διατάχτηκαν ἀπ' τὸν αυτοκράτορα νὰ παρακολουθήσουν τὶς κινήσεις τοῦ αυτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου Ι τοῦ Κοκκινοπώγωνα καὶ νὰ κάνουν κρυφές ἐπιθέσεις σὲ τμήματα τοῦ στρατοῦ του, καθὼς ὡς συμμετοχος τῆς Τρίτης λεγόμενης Σταυροφορίας, στράτευσε διὰ ξηρᾶς καὶ ἦλθε σὲ ἄμεση ἐπαφή με τὸ Βυζάντιο. Ὁ Μανουὴλ 175 ἐπρόκειτο νὰ παρενοχλῆ τὰ τμήματα τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ ποὺ ἐβγαίνουν γιὰ προμήθεια τροφίμων. Στὸ μεταξὺ ὁ Γερμανὸς αυτοκράτορας ποὺ πέτυχε νὰ γίνῃ κύριος τῆς Φιλιππούπολης, διαβίβασε στὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α (Μανουὴλ 175) ἓνα μήνυμα τῶν καλῶν του προθέσεων, πὼς σὲ τίποτε δὲν πρόκειται νὰ θίξῃ τὴν ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία καὶ πὼς με κάθε ἀκρίβεια θὰ διαφυλάξῃ τοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας ποὺ εἶχε κλείσει με τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἰγγ. 183 γιὰ τὴ διέλευση τῶν στρατευμάτων του¹⁴.

Ὁ Μανουὴλ 175 γνωστοποίησε τὰ πιὸ πάνω στὸν αυτοκράτορα - ξάδελφό του, ἀλλὰ οἱ ὁδηγίες ποὺ ἔλαβε ἀπ' τὴν ΚΠολη δὲν ἦσαν καθόλου εἰρηνικές. Ὁ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς ἐλέγχονταν γιὰ τὴν ἀδράνειά του, ποὺ δὲν πέτυχε τὴ συντριβὴ καὶ ἐξόντωση τῶν Γερμανῶν ποὺ ἐβγαίνουν γιὰ τὴν ἀνεύρεση τροφίμων. Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) τήρησε αὐτὴ τὴ στάση, γιὰτι σερνόταν ἀπ' τοὺς ψευδομάντις του ποὺ τοῦ ἔλεγαν πὼς ὁ Φρειδερίκος Ι δὲν εἶχε τὴν πρόθεση νὰ πάῃ στὴν Παλαιστίνη, ἀλλὰ σκοπὸς του ἦταν νὰ κυριεύσῃ τὴν ΚΠολη, μπαίνοντας σ' αὐτὴ ἀπ' τὴν πύλη τῆς Ξυλοκέρκου, γι' αὐτὸ καὶ ἀπόφραξε αὐτὴ τὴν πύλη καὶ βέλη πῆρε στὰ χέρια του συμβολικὰ γιὰ μιὰ ἄμυνα ἐναντίον τῶν Γερμανῶν ἐπιδρομέων¹⁵.

Αὐτὲς τὶς προρρήσεις ἔκανε κυρίως ἓνας μοναχὸς τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου, βενετικῆς καταγωγῆς, ὁ Δοσίθεος, ποὺ καθὼς γνώριζε τὸν Ἰσαάκιο (β΄) πρὶν ἀκόμη βασιλεύσῃ, τοῦ εἶχε προεῖπει τὴν ἀνοδοῦ του στὸ θρόνο, γι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν αἴσια ἐκβαση τῆς πρόρρησης, ἀξιώθηκε ἐκ μέρους του τῶν πιὸ μεγάλων τιμῶν. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ διαβόητου γιὰ τὶς ἀρετές του πατριάρχη Ἱεροσολύμων Λεόντιου (β΄ 1174/5 - 1184/5), τὸν ὕψωσε στὴν πατριαρχικὴ ἔδρα τῶν Ἱεροσολύμων (1186 - 1189)¹⁶.

Ξέρομε με πόση ἐνεργητικὴ καὶ αὐθαιρεσία οἱ αυτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἀνακατεῦνταν στὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς καὶ ἀνάδειξης τοῦ ἀρχιεπισκόπου ΚΠόλεως καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη¹⁷: ὁ Ἰσαάκιος (β΄) 183,

13α. Τοῦ σεβαστοῦ λογοθέτου Νικήτα τοῦ Χωνιάτου, Ἐπαναγνωστικὸν εἰς τὸν πατριάρχη καὶ τὴν σύνοδον· ἐγρᾶφι δὲ ἐπὶ ὄντος αὐτοῦ γραμματικοῦ βασιλικοῦ καὶ συνεκστρατεύοντος βασιλεῖ, ἐκδ. I.A. van Dielen, *Orationes et Epistulae*, σ. 10-12.

14. Χωνιάτης, σ. 526-28.

15. Χωνιάτης, σ. 528-29.

16. Χωνιάτης, σ. 529-30.

17. Χωνιάτης, σ. 530.

καθώς «διατείνονταν πώς τὰ πάντα ἐπιτρέπεται στους αὐτοκράτορες νὰ κάνουν»¹⁸, ξεπέρασε πάνω σ' αὐτὸ ὅλους τοὺς προκατόχους του. Πρῶτα - πρῶτα ἔπαυσε τὸν πατριάρχη Βασίλειο (β') τὸν Καματηρό (1183 - 1186), ποὺ ὑπῆρξε μὲν ἕνας πρόθυμος θεράπωντας τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἰσαάκιο 183 βοήθησε γιὰ ν' ἀνέβη στὸ θρόνο· καὶ τὸν ἔπαυσε, γιατί ἐπέτρεψε σὲ γυναῖκες τῆς ἀριστοκρατίας ποὺ μὲ τὴ βία ὁ Ἀνδρόνικος (α') 87 ἔκανε μοναχές, νὰ ἐπιστρέψουν στὴν ἐγκόσμια ζωὴ¹⁹. Ἀντὶ τοῦ Καματηροῦ ἔκανε πατριάρχη τὸν Νικήταν (β') τὸν Μουντάνην (1186 - 1189), ἕνα ξεμωραμένο γέρο, ποὺ τὸν ἔπαυσε ἀκριβῶς γιατί ἦταν ἀνόητος καὶ γέρος²⁰, καὶ τότε μετέθεσε ἀπ' τὴν ἔδρα τῶν Ἱεροσολύμων σὲ κείνη τῆς ΚΠολης τὸ φίλο του Δοσίθεο (πατριαρχία ἑννέα ἡμερῶν μέσα στὸ Φλεβάρη τοῦ 1189)²¹. Γι' αὐτὴ τὴν ἀντικανονικὴ μετὰθεση ξεσηκώθηκε ἕνας σάλος μέσα στὴν ΚΠολη καὶ ὁ Ἰσαάκιος (β') 183 ἀναγκάστηκε νὰ κατεβᾶσθαι τὸ φίλο του ἀπ' τὸν θρόνο καὶ νὰ ἀναδείξῃ οἰκουμενικὸν πατριάρχη ἕνα μοναχὸ ποὺ λεγόταν Λεόντιος, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐπίσημα διακήρυξε πῶς προηγουμένως δὲν τὸν γνώριζε, ἀλλὰ τοῦ τὸν ὑπόδειξε στὸν ὕπνο του ἡ Θεοτόκος, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Λεόντιος ὡς πατριάρχης (Μάρτης 1189 - Ὀχτώβρης 1189) ἐπονομάστηκε **Θ ε ο τ ο κ ἰ τ η**²².

Ἀλλὰ ἐπιθυμία τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183 ἦταν νὰ ἐπαναφέρῃ στὴν οἰκουμενικὴ καθέδρα τὸ φίλο του Δοσίθεο, καὶ καθὼς οἱ κανόνες δὲν ἐπέτρεπαν μιὰ τέτοια μετὰθεση, σοφίστηκε ἕνα τέχνασμα ποὺ μέχρις ἐνὸς σημείου θυμίζει τὴν πανουργία μὲ τὴν ὁποία ἡ Εὐδοκία Μακρεμβολίτισσα πέτυχε ἄλλοτε νὰ πάρῃ ἄντρα τῆς τὸ Ρωμανὸ (δ') τὸ Διογένη. Βρισκόταν τότε σὲ ἀκμὴ ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Θεόδωρος (δ') ὁ Βαλασμών (πρὸ τοῦ 1189 - 1195 ἢ καὶ λίγο μετὰ), ὁ φημισμένος γιὰ τὴ σοφία του γύρω ἀπ' τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νόμους. Καθὼς ὅμως συμβαίνει σὲ πολλοὺς σοφοὺς ἄντρες, ὁ Βαλασμών ἦταν φιλόδοξος· ξέροντας αὐτὸ ὁ Ἰσαάκιος (β') 183, τὸν κάλεσε κοντά του καὶ τοῦ παρατήρησε πῶς ἦταν ἄτοπο αὐτὸς ὁ φωστῆρας τῆς Ἐκκλησίας νὰ κατέχῃ τὴν κατώτερη καθέδρα τῆς Ἀντιοχείας, ἐνῶ ἄνθρωποι ἀμαθεῖς ἀνεβαίνουν στὸν οἰκουμενικὸν θρόνον καὶ πῶς θὰ ἦταν εὐκταῖο νὰ βρισκόταν τρόπος, ἔτσι ποὺ νὰ ἐπιτραπῇ αὐτῇ ἡ μετὰθεση. Τότε ὁ Βαλασμών ἔψαξε τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀρχεῖα καὶ ἀνακάλυψε προηγουμένα, καὶ σὲ συνέχεια, μαζεύοντας τοὺς ἀρχιερεῖς, μὲ εὐγλωττία συνηγόρησε ὑπὲρ τοῦ μεταθετοῦ καὶ πέτυχε νὰ ψηφιστῇ νόμος ποὺ νὰ ἐπιτρέπῃ τὴ μετὰθεση, καὶ ἀμέσως αὐτὸς ὁ τόμος ἐπικυρώθηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα. Τότε ὅμως ὁ μὲν Ἀντιοχείας ἔμεινε πάλι Ἀντιοχείας, ὁ δὲ

18. Χωνιάτης, σ. 583: πάντα γὰρ ἐξεῖναι τοῖς βασιλεύουσι ποιεῖν διετινετο.

19. Χωνιάτης, σ. 530.

20. Χωνιάτης, σ. 530.

21. V. Grumel, La Chronologie, Paris 1958, σ. 435.

22. Χωνιάτης, σ. 530.

Δοσίθεος έγινε πατριάρχης της ΚΠολης (Ὀχτώβρης 1189 - Σεπτέμβρης 1191) και μπήκε στο πατριαρχείο με λαμπρή προπομπή σαν σὲ αὐτοκρατορικό θρίαμβο, ἐνῶ περιστοιχίζονταν ἀπ' τὴν αὐτοκρατορική φρουρά²³.

Αὐτός ἦταν ὁ ἄνθρωπος ποὺ συμβούλευσε τὸν Ἰσαάκιο (β') 183, με βάση τὸ βιβλίο τῆς Σολομωνικῆς, και τὸν ἔκανε ἐπιφυλακτικό ἀπέναντι τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου Ι' «ὁ Δοσίθεος, μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, ἔσερνε τὸν Ἰσαάκιο (β') ὄχι μόνο ἀπ' τὴ μύτη, ἀλλὰ και ἀπ' τ' αὐτιά»²⁴.

Σύμφωνα λοιπὸν με αὐτὲς τὶς ὑποδείξεις τοῦ αὐτοκράτορα, ὁ π ρ ω τ ο - σ τ ρ ἄ τ ο ρ α ς Μανουήλ 175 παράβλεψε τὰ ὅσα τοῦ εἶχε γράψει ὁ Γερμανὸς καίσαρας και ὄλες του τὶς προσπάθειες κατέβαλλε γιὰ νὰ κάνει κακὸ στοὺς Γερμανοὺς ποὺ ἔβγαιναν γιὰ φ ρ υ γ α ν ι σ μ ὸ (= γιὰ προμήθεια και παρασκευὴ τροφίμων). Και κάποτε, καθὼς παρατήρησε ἀπὸ μακριὰ ἓνα ἀπόσπασμα γερμανικοῦ στρατοῦ ἀπὸ 2.000 ἵππεις, γύρω ἀπ' τὴ Φιλιππούπολη, ἀποφάσισε νὰ στρατεύσῃ ἐναντίον τους και νὰ τοὺς στήσῃ μιὰ ἐνέδρα κατὰ τὴ νύχτα, γιὰ νὰ τοὺς ἐπιτεθῇ τὸ πρῶτ. Στὸ μεταξύ πρόσταξε και τὴν ἀπομάκρυνση τῶν σκευοφόρων και τῶν βοηθητικῶν στρατιωτῶν ἀπ' τὸ φρούριο τοῦ Προυσηνοῦ, ὅπου βρίσκονταν τὸ ὄρμητήριο τοῦ ἑλληνικοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ και οἱ Γερμανοί, καθὼς πληροφορήθηκαν τὸ σχέδιο τοῦ Μανουήλ 175 ἀπ' τοὺς Ἀρμενίους τοῦ Προυσηνοῦ, πύκνωσαν τὶς τάξεις τους· 5.000 σιδερόφραχτοι ἄντρες βγήκαν ἀπ' τὴ Φιλιππούπολη νὰ πολεμήσουν τὴ δύναμη τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ἄ τ ο ρ α. Πῆραν τὸ δρόμο γιὰ τὸν Προυσηνό, ἀλλὰ κατὰ τὴ διαδρομὴ πληροφορήθηκαν πῶς ἀπὸ κεῖ και αὐτὰ τὰ σκευοφόρα και οἱ βοηθητικοὶ εἶχαν ἀποχωρήσει· ἔτσι ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουν τὸ γειτονικὸ πρὸς τὸν Προυσηνό λόφο, ὅταν ξαφνικά βρέθηκαν μπροστὰ στὴν ἑλληνικὴ δύναμη τοῦ Μανουήλ 175, ἡ ὁποία ἀνέβαινε τὸν ἴδιο αὐτὸν λόφο, χωρὶς νὰ ἔχη γνώση τῆς ἐκεῖ παρουσίας τῶν Γερμανῶν.

Οἱ πρῶτοι ποὺ συγκρούστηκαν με τοὺς Γερμανοὺς ἦσαν οἱ Ἄλανοι μισθοφόροι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος ποὺ διατελοῦσαν κάτω ἀπ' τὶς διαταγὲς τοῦ Θεόδωρου Βρανᾶ Κομνηνοῦ 239, τοῦ γιοῦ τοῦ μακαρίτη Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομνηνοῦ και τῆς Ἄννας Κομνηνῆς Βατατζίνας 149, οἱ ὁποῖοι με γενναιότητα ἀντιμετώπισαν τὴ λυσσαλέα ἐπίθεση τῶν σιδερόφραχτων Γερμανῶν, και σχεδὸν ἔπεσαν ὅλοι στὸ πεδίο τῆς τιμῆς, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες και λοιποὶ μισθοφόροι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος ἔφυγαν π ρ ο τ ρ ο π ἄ δ η ν, μ' ἐπικεφαλῆς αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν ἀρχηγό τους, τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ἄ τ ο ρ α Μανουήλ 175, ποὺ γιὰ τρεῖς ὀλάκερες μέρες ἔγινε ἄφαντος, και μόλις τὴν τρίτῃ μέρα ἐμφανίστηκε στὸ ἑλληνικὸ στρατόπεδο,

23. Χωνιάτης, σ. 530-33. Πρβλ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορία, τ. Δ', β', σ. 198-99.

24. Χωνιάτης, σ. 533: κατὰ τοὺς ὄνειροπομοῦς δαίμονας ἀποτρυγῶν ὁ Δοσίθεος οὐχ ὡσπερ ἀπὸ ρινὸς ἀλλ' ἐκ τῶν ὠτων εἶλκε τὸν αὐτοκράτορα.

πού τὸ θεώρησε σὰν καταφύγιο καὶ λιμάνι, ἔπειτ' ἀπὸ μακρὰ στὸ πέλαγος περιπέτεια, καὶ ἐνῶ τ' αὐτιά του ἀκόμη βουίζαν ἀπ' τὶς διάτορες φωνές τῶν Γερμανῶν πού τὸν κυνηγοῦσαν²⁵. Ἐνα τέτοιο ἄδοξο τέλος εἶχε αὐτὴ ἡ ἐπιχείρηση τοῦ Μανουὴλ 175 ἐναντίον τῶν Γερμανῶν τοῦ Φρειδερίκου Ι.

Ἀπ' τὸ ἀνωτέρω περιστατικό, τὸ ὄχι καὶ τόσο τιμητικό γιὰ τὸ Μανουὴλ 175, δὲν τὸν ξανασυναντᾶμε πιά στὰ ὑπόλοιπα χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ πρωτεξαδέλφου τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183, οὔτε μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ στάση πού τήρησε κατὰ τὴν πτώση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ τὴν ἄνοδο στὸ θρόνο τοῦ ἄλλου πρωτεξαδέλφου τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἀγγελου Κομνηνοῦ 180. Κάτι ὅμως μᾶς λέει πὼς ὁ Μανουὴλ 175 ἦταν πὸ πολὺ εὐνοϊκὸς πρὸς τὸν Ἰσαάκιο (β') 183 παρὰ πρὸς τὸν Ἀλέξιο (γ') 180²⁶.

Ὁ Μανουὴλ 175 εἶχε μιὰ ζωηρὴ ἀνάμιξη στὰ βουλγαρικά πράματα δυὸ χρόνια μετὰ τὴν ἄνοδο τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 στὸν αὐτοκρατορικό θρόνο, δηλ. τὸ 1197. Ἡ ἐξέλιξη αὐτῶν τῶν γεγονότων πού εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα, ἔχει ὡς ἐξῆς:

Τὸ 1196 δολοφονήθηκε ὁ ἡγεμόνας τῆς Βουλγαρίας καὶ ἰδρυτὴς τοῦ δεύτερου βουλγαρικοῦ βασιλείου καὶ τοῦ οἴκου τῶν Ἀσανιδῶν Ἀσάν Ι (1187 - 1196). Δολοφόνος τοῦ ὑπῆρξε ἓνας πολὺ δικὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ βογιάρος Ἰβαγκός· αὐτὸ τὸ ὄνομα στὴ βουλγαρικὴ σημαίνει Ἰωάννης. Ποιὰ ἦσαν τὰ ἐλατήρια τοῦ Ἰβαγκοῦ; Ὑπῆρξε ὄργανο τῶν Βυζαντινῶν ἢ εἶχε προσωπικὲς διαφορὲς μὲ τὸν Ἀσάν Ι; Ἐχομε δυὸ ἐκδοχὲς πάνω σ' αὐτὸ πού ἴσως μποροῦμε νὰ τὶς συγκεράσωμε. Ἡ μιὰ ἐκδοχὴ εἶναι πὼς ὁ Ἰβαγκὸς εἶχε κρυφὲς ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὴν ἀδελφὴ τῆς συζύγου τοῦ Ἀσάν Ι, τῆς Ἐλένης. Ὁ Ἀσάν μόλις πληροφορήθηκε αὐτὲς τὶς σχέσεις τὰ ἔβαλε μὲ τὴ γυναίκα του πού ἤξερε καὶ παρασιώπησε αὐτὲς τὶς σχέσεις, ἀλλὰ γρήγορα ἔστρεψε τὴν ὀργή του πρὸς τὸν Ἰβαγκό, καὶ μέσα στὴν ἴδια νύχτα πού φανερώθηκε τὸ σκάνδαλο, κάλεσε τὸν ἔνοχο κοντὰ του. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος προσπάθησε νὰ ἀναβάλῃ τὴ συνάντηση γιὰ τὴν ἐπομένη, ἀλλὰ μπροστὰ στὴν ἐπιμονὴ τοῦ ἡγεμόνα του, ζήτησε τὶς γνώμες τῶν συγγενῶν καὶ φίλων του, οἱ ὁποῖοι τοῦ σύστησαν νὰ ὑπακούσῃ στὴν πρόσκληση, ἀφοῦ ὅμως κρύψῃ μέσα ἀπ' τὰ ρούχα του τὸ ξίφος του, γιὰ νὰ συμπεριφερθῇ ἀνάλογα πρὸς τὴ στάση τοῦ Ἀσάν Ι. Ὁ ἡγεμόνας τῶν Βουλγάρων καὶ μόνο

25. Χωνιάτης, σ. 533-35. Πρβλ. Χρυσάνθης Μαυροπούλου - Τσιούμη, Μαρμαρινὴ ἐπιγραφή, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 13), σ. 336.

26. Τὸ ὅτι προσγενοὶς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, ἐνός ἐχτροῦ τοῦ Μανουὴλ 175, ἦσαν οἱ ὄργανοι τῆς κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183 συνωμοσίας, βλ. Χωνιάτην, σ. 593 καὶ 660, καθὼς καὶ προσωπογραφίαν Ἀνώνυμης (Θεοδώρας;) Ἀγγ. Κ. Δ. 171, ὑ. 8, δείχνει πὼς ὁ Μανουὴλ 175 δὲν πῆρε μέρος στὴ συνωμοσία κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β'). Ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ ἐχτρότητα ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 κατὰ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ Μανουὴλ 175, βλ. Χωνιάτην, σ. 681 καὶ 707, δείχνει πὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἦταν πὸ κοντὰ στὸν Ἰσαάκιο (β') 183 παρὰ στὸν Ἀλέξιο (γ') 180.

μέ την πρώτη θέα του Ἰβαγκοῦ, ἔκανε σά θηρίο καί ζητοῦσε τὸ δῆμιο γιὰ νὰ τὸν ἐκτελέσει. Μπροστά σ' αὐτὸν τὸν κίνδυνο, ὁ Ἰβαγκὸς ἔβγαλε τὸ ξίφος του καί τὸ βύθισε στοὺς βουβῶνες τοῦ Ἀσάν Ι, καί ἀμέσως ἔτρεξε κοντὰ στοὺς δικούς του, οἱ ὁποῖοι καί στασίασαν, μετὰ τὸν Ἰβαγκὸ ἐπικεφαλῆς, κατὰ τοῦ διαδόχου καί ἀδελφοῦ τοῦ Ἀσάν Ι, τοῦ Πέτρου (1196 - 1197). Ὁ Ἰβαγκὸς ἔγινε κύριος τοῦ Τιρνόβου, καί πάνω στὸν ἀνταγωνισμό του πρὸς τὸν Πέτρο, ἀποφάσισε νὰ ἔλθῃ σὲ συνεννοήσεις μετὰ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἀλέξιο (γ') 180, γιὰ νὰ κατισχύσῃ τοῦ ἀντιπάλου του²⁷.

Ἡ δευτέρα ἐκδοχὴ εἶναι πὼς ὁ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ἰσαάκιος Κ. 240, σύζυγος τῆς αὐτοκρατορικῆς πριγκίπισσας Ἄνας Ἀγγ. Κομν. 261 ποὺ βρισκόταν αἰχμάλωτος στὰ χέρια τῶν Βουλγάρων, ἦταν ἐκεῖνος ποὺ εἶχε σπρώξει τὸν Ἰβαγκὸ γιὰ νὰ δολοφονήσῃ τὸν Ἀσάν Ι, δίνοντας συγχρόνως σ' αὐτὸν τὴν ὑπόσχεση πὼς θὰ τοῦ δώσῃ γιὰ γυναῖκα του τὴν κόρη του Θεοδώρα Κομν. Βατατζίνα Ἀγγελίνα 299 ποὺ δὲν ἦταν παρὰ ἓνα κοριτσάκι «ποὺ μόλις μπορούσε νὰ ψελλίσῃ, κατὰ τὸ Χωνιάτη, μερικὲς λέξεις». Ἀλλὰ ὁ Ἰσαάκιος Κ. 240 πέθανε στὰ δεσμά, κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1196, πρὶν ἀκόμη γίνῃ ἡ δολοφονία τοῦ Ἀσάν Ι²⁸.

Γιὰ νὰ συγκεράσωμε καί τίς δυὸ ἐκδοχὲς μπορούμε νὰ ὑποθέσωμε πὼς ὁ Ἰβαγκὸς, ἓνας Βλαχοβούλγαρος βογιάρος ποὺ ἦταν ἐραστής τῆς ἀδελφῆς τῆς τσαρίνας Ἐλένης, παρακινήθηκε ἀπ' τὸν Ἰσαάκιον Κ. 240 νὰ δολοφονήσῃ τὸν κύριό του, καί πὼς αὐτὸ δὲν πραγματοποιήθηκε παρὰ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 240, καί κατὰ τὴν εὐκαιρία ποὺ δόθηκε στὸν Ἰβαγκὸ, ὅταν ἀποκαλύφθηκαν οἱ σχέσεις αὐτοῦ τοῦ τελευταίου μετὰ τὴν ἀδελφὴ τῆς τσαρίνας.

Ὅπως καί νὰ ἔχῃ αὐτὴ ἡ ὑπόθεση, ὁ Ἰβαγκὸς, καθὼς ἦταν κύριος τοῦ Τιρνόβου, τῆς πρωτεύουσας τῆς Βουλγαρίας, προσκάλεσε τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (γ') 180 νὰ παραλάβῃ τὴν πόλιν καί νὰ ἀγωνιστῇ μαζί του γιὰ τὴν κατάληψιν ὅλης τῆς Βουλγαρίας, «καί πραγματικά, λέει ὁ Χωνιάτης, αὐτὸ θὰ ἦταν σωτήριον γιὰ τὴν ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ἂν ἀμέσως καί μετὰ προθυμία ὁ αὐτοκράτορας ἐπιλαμβανόταν μίᾳς τέτοιας ἐπιχείρησης, γιατί ἂν μετὰ τὴ συμβολὴ τοῦ Ἰβαγκοῦ γινόταν κύριος τοῦ Τιρνόβου, εὐκολὰ καί ἄκοπα θὰ εἶχε ὅλη τὴ Βουλγαρία»²⁹.

Ἀντὶ γι' αὐτὸ, «κατὰ τὸν πιὸ ἀνόητο τρόπο πολιτεύτηκε ὁ ἀνακτας, κλείνοντας τὸν ἑαυτὸ του μέσα στὸ παλάτι, ὅπως ὁ σαλίγκαρος στὸ καβούκι του, καί στέλνοντας τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α Μανουὴλ Καμύτζη 175 στὸν τόπο του, ὡς στρατηγὸ. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀναχώρησε ἀπ' τὴ Φιλιππούπολιν ἐπικεφαλῆς στρατιωτικῆς δύναμης καί ἔφτασε στὰ ὄρια τῆς κυρίως Βουλγαρίας, ἀλλὰ ἀνέλπιστα γύρισε πίσω, λόγω στάσης μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ

27. Χωνιάτης, σ. 618-20.

28. Χωνιάτης, σ. 620.

29. Χωνιάτης, σ. 620.

του στρατεύματος. Οί στρατιώτες έντονα διαμαρτυρήθηκαν και με έπιβολή ζήτησαν άπ' τόν π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α νά γυρίσουν πίσω, γιατί πολλές φορές είχαν έκστρατεύσει κατά τών Βουλγάρων και πολλούς κινδύνους είχαν ύποστη, περνώντας τους ίδιους δρόμους, και γιατί έδοσαν πίστη σε ψευδείς διαδόσεις πώς τμήματα Βουλγάρων ενέδρευαν άπό πίσω τους»³⁰.

Και άλλος στρατός που στάλθηκε σε ένίσχυση του Ίβαγκού, γύρισε άπραχτος, χωρίς νά παράσχη καμιά βοήθεια στο Βούλγαρο στασιαστή, ό οποίος τελικά αναγκάστηκε νά εγκαταλείψη την επίκαιρη θέση του Τιρνόβου και νά προσφύγη στον αυτοκράτορα, κ' έτσι «ή άρχηγία» τών Βουλγάρων πέρασε τότε «καθαρά» στον Πέτρο, τόν άδελφό του Άσάν Ι³¹.

Ό Ίβαγκός έγινε με μεγάλες τιμές δεχτός άπ' τόν αυτοκράτορα και δειχτηκε όχι λίγο χρήσιμος για την Αύτοκρατορία, καθώς ήταν ένας πολύ έξυπνος άνθρωπος, ρωμαλέος, σφριγηλός και ψηλός στο ανάστημα· κατά τό ήθος ήταν όργιλος, άμετάθετος στις γνώμες του και όλότελα άπροσαρμοστος προς τις ήμερες συνήθειες της έλληνικής αύλης της ΚΠολης. Ό αυτοκράτορας δέν έκρινε τόν άντρα άνάξιο για νά γίνη γαμβρός της αυτοκρατορικής οικογένειας, όπως του είχε έγγηθη ό Ίσαάκιος Κ. 240, αλλά, άν και τόν συγκατάλεξε ανάμεσα στους αυτοκρατορικούς συγγενείς και του παραχώρησε δορυφορία και πλούτο, άνάβαλε την τέλεση τών γάμων, λόγω της μικρής ηλικίας της νύφης, καθώς ή αυτοκρατορική έγγονή Θεοδώρα Κ. Βατ. Άγγ. 299 μόλις «ψέλλιζε τις πρώτες παιδικές λέξεις»³².

Ό Ίβαγκός, που άπ' τή μιά μεριά έβλεπε τή μικρούλα μνηστή του, την έγγονή του αυτοκράτορα, και άπ' την άλλη επίμονα περιεργαζόταν τή ροδόχρωμη δροσιά και άφθαστη όμορφιά της μητέρας της Άννας Κ. Άγγ. 261, που ήταν χήρα άπ' τόν Ίσαάκιο Κ. 240, και φανταζόταν γάμους πιο μεγάλους, συνήθιζε νά λέη στους αύλικούς: «Γιατί μου δίνετε ένα βυζανιάρικο άρνάκι και μου λέτε πώς πρέπει νά περιμένω νά μεγαλώση και καταμέρος κρατείτε αύτή που είναι έτοιμη για γάμο και μίξη, αύτή που άκριβώς χρειάζομαι;»³³ Άλλά ή έκπλήρωση μιάς τέτοιας έπιθυμίας του, τόν έφερνε πολύ κοντά στον αυτοκρατορικό θρόνο, και ή βυζαντινή αύλή είχε τις έπιφυλάξεις της, ενώ με εύχαρίστηση έβλεπε τόν πλατωνικό άρραβώνα του με τή μικρή Θεοδώρα Κομν. Βατ. Άγγ. 299.

Κυρίως ό Ίβαγκός τάχτηκε νά υπερασπίζεται την Αύτοκρατορία στα γύρω προς τή Φιλιπούπολη μέρη, και ήταν ένας άπ' τους υπερασπιστές της κατά τις έπιδρομές τών συμπατριωτών του Βλαχοβουλγάρων και τών συμμάχων τους Κομάνων, και μερικές φορές έκστρατεύοντας μαζί με τόν αυτοκράτορα, έδειχνε μεγάλη δραστηριότητα³⁴.

30. Χωνιάτης, σ. 620-21.

31. Χωνιάτης, σ. 621.

32. Χωνιάτης, σ. 623.

33. Χωνιάτης, σ. 623.

34. Χωνιάτης, σ. 624.

Ὡς μνηστήρας τῆς Θεοδώρας 299 ὁ Ἰβανγκός πήρε τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου, καὶ λόγω τῶν προσόντων του ἀπόκτησε δύναμη πρὸς μεγάλη ἀπ' αὐτὴ πού ἐπρεπε. Εἶχε γίνῃ εἷνας ἀπόλυτος κύριος στὴ γύρω ἀπ' τὴ Φιλιπούπολη περιοχή. Καθὼς ἦταν πανέξυπνος, ἔκανε τὰ πάντα γιὰ νὰ ἐπιβάλλεται. Γύμναζε τοὺς ὁμοφύλους του στρατιῶτες, τοὺς περιποιόταν μὲ δωρεές καὶ προαγωγές καὶ τοὺς ἐφοδίαζε μὲ κατάλληλο ὄπλισμό. Κοντὰ σ' αὐτὰ ἐχτιζε ἰσχυρὰ φρουρία, ἔτσι πού κατάστησε τὰ ἀπέναντι ἀπ' τὸν Αἴμο βουνὰ σχεδὸν ἀπόρθητα. Ὁ αὐτοκράτορας μαθαίνοντας αὐτὴ τὴ δραστηριότητα τοῦ (Ἰβανγκοῦ-) Ἀλέξιου, τὸν ἐπαινοῦσε, τὸν εἶχε σὲ μεγάλη ὑπόληψη, τὸν ἄκουγε μὲ προσοχὴ καὶ εὐχαρίστηση, διεκπεραίωνε μὲ προθυμία τὰ αἰτήματά του καὶ τοῦ ἔστελνε συχνὰ χρηματικὲς δωρεές. Μερικοὶ ὀξυδερκεῖς αὐλικοὶ ἢ ἴσως καὶ ζηλότυποι πού παρακολουθοῦσαν τὴ δραστηριότητα τοῦ Βούλγαρου ἀρχηγοῦ, μὲ φιλοποψία ἐβλεπαν τὴν ὄλη κίνησή του καὶ εἰσηγοῦνταν στὸν αὐτοκράτορα νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴ διοίκηση τῆς περιοχῆς τῆς Φιλιπούπολης, γιὰτὶ δὲν ἦταν δυνατόν νὰ τὰ κἀνῃ ὅλα αὐτὰ γιὰ τὸ καλὸ τῆς Αὐτοκρατορίας, τόσο πρὸς πολὺ πού ὁ (Ἰβανγκός-) Ἀλέξιος πύκνωνε τὸ στρατό του μὲ Βουλγάρους καὶ μὲ διάφορα προσήματα ἔδιωχνε ἀπ' αὐτὸ τοὺς Ἕλληνες.³⁵

Ἀφήνοντας τὸν (Ἰβανγκό-) Ἀλέξιο, ἐρχόμαστε καὶ πάλι στὸ Μανουὴλ 175.

Τὸ 1199 ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (γ') 180 ἔπαθε σοβαρὴ κρίση τῆς ἀρρώστιας του πού τὸν κατεῖχε, καθὼς φαίνεται, ἓνα εἶδος ποδάγρας. Σύμφωνα μὲ τὸ Χωνιάτη, ὑπόφερνε ἀπὸ πυρετοὺς καὶ περιοδικὲς φλογώσεις στὶς ἀρθρώσεις καὶ στὰ πόδια, ἐνῶ τὸν χτυποῦσαν δυνατοὶ πόνοι. Ἀρνιόταν τὰ φάρμακα τῶν ἱατρῶν καὶ πρόσταζε τοὺς εὐνοῦχους ὑπηρετές του νὰ τοῦ βάζουν ζεστὰ σίδερα στὰ ἄκρα του. Μόνο, ὅταν αὐτὰ δὲν τὸν ἀνακούφιζαν, κατάφευγε στὰ φάρμακα καὶ στὰ καθαρτικὰ τῶν ἱατρῶν³⁶. Ἐνας ρήτορας μᾶς λέει γι' αὐτὸν τὸν ἀνάξιο ἡγεμόνα: «Ἄν δὲν εἶχε ἄρρωστα τὰ πόδια του ὁ αὐτοκράτορας καὶ δὲν ὑπόφερνε ἀπὸ φριχτοὺς πόνους, τὴν τέλεια ἐλευθερία θὰ χάριζε στοὺς ὑπηκόους του, κἀνοντας τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχτροὺς νὰ τρέμουν»³⁷.

Ἡ ἀρρώστια τοῦ αὐτοκράτορα ἔκανε νὰ προβάλῃ κατὰ τρόπο καυτὸ τὸ ζήτημα τῆς ὀνομασίας τοῦ διαδόχου του. Ἡ δυναμικὴ αὐγούστα Εὐφροσύνη Δούκαινα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἁγγ. Κομν. 180, φρόντιζε νὰ ἀναλάβῃ τὴ βασιλεία πρόσωπο πού θὰ ἦταν εὐνοϊκὰ πρὸς αὐτὴ διατεθειμένο καὶ ὄχι ἐχθρικό. Ὁ αὐτοκράτορας δὲν εἶχε ἀποχτήσει ἀπ' αὐτὴ ἀρσενικό παιδί, παρὰ μόνο τρεῖς κόρες, πού ἀπ' αὐτὲς τὴ νεώτερη, τὴν Εὐδοκία Ἁγγ.

35. Χωνιάτης, σ. 675-77.

36. Χωνιάτης, σ. 658-59.

37. Εὐθύμιος Τορνίκης, Λόγος εἰς βασιλέα κῦρ Ἀλέξιον (γ') τὸν Κομν. ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Noctes Petropolitanae, Sbornik κτλ., 7 (1913), σ. 109, καὶ ἐκδ. J. Darrouzès, REB 26 (1968), σ. 64.

Κομν. 262, τὴν εἶχε παντρέψει ὁ θεῖος τῆς Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183, περὶ τὸ 1190, μὲ τὸν ἔπειτα ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανο II Νεμάνια. Οἱ δύο μεγαλύτερες εἶχαν πρόσφατα χηρεύσει, ἡ μὲν Εἰρήνη Ἄγγ. Κομν. 260 τὸ 1197 ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κοντοστέφανο Κομν. 200, ἡ δὲ Ἄννα Ἄγγ. Κομν. 261 τὸ 1196 ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο Βατ. Κομν. 240. Καθὼς οἱ πριγκίπισσες ἦσαν χῆρες, καὶ ἀπ' αὐτὲς μόνο ἡ Ἄννα 261 εἶχε μίᾶ κόρη ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο Βατ. Κομν. 240, τῆ Θεοδώρα Κομν. Βατ. Ἄγγ. 299, ἕνας ἄγριος ἀνταγωνισμὸς ξέσπασε ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180³⁸.

Ὁ θεῖος τοῦ αὐτοκράτορα, ὁ γέρος σεβαστοκράτορας Ἰωάννης Δούκας 90, πατέρας πολλῶν παιδιῶν, σκληρὰ ἐπιτίθενταν κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του, τοῦ πρωτοστράτορα Μανουὴλ Καμ. Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 175, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ πλοῦτος, ἡ ἐπιτηδειότητα καὶ ἡ στενὴ συγγένεια πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, τοῦ ἔδιναν τὸ δικαίωμα νὰ προβάλλῃ τὴν ἀξίωση γιὰ νὰ γίνῃ διάδοχος τῆς βασιλείας³⁹.

Τρεῖς ἐπίσης ἀπ' τοὺς ἀδελφούς τοῦ αὐτοκράτορα ποὺ βρίσκονταν στὴ ζωὴ καὶ ποὺ καὶ οἱ τρεῖς εἶχαν τυφλωθῆ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87 κατὰ τὸ διάστημα τῆς τυραννίας του, ὁ Κωνσταντῖνος Κομν. Ἄγγ. 178, ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. 179 καὶ ὁ Θεόδωρος Ἄγγ. 182, ἀλλὰ καὶ ὁ γαμβρὸς τους Ἰωάννης Καντακουζηνός, ὁ σύζυγος τῆς Εἰρήνης Ἀγγελίνας 184, καὶ αὐτὸς ἀόμματος ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, ἀνταγωνίζονταν καὶ αὐτοὶ καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ διαδοχὴ γιὰ τοὺς γιούς τους, τὸν Ἀνώνυμο (Ἀνδρόνικο;) Κομν. Ἄγγ. 258, τὸν Ἀνδρόνικο Ἄγγ. 259, τὸν Ἀνώνυμο Ἄγγ. 263 καὶ τὸν Ἀνώνυμο Καντακουζηνὸ Ἄγγ. 269, τοὺς ὁποῖους ὅλους ὁ Χωνιάτης κατηγορεῖ ὡς τεμπέληδες καὶ καλοπερασάκηδες, ποὺ ἐρωτευμένοι μὲ τὴ βασιλικὴ ἐξουσία, μετέρχονταν κάθε εἶδος ἀπάτης γιὰ νὰ ἀποσπᾶσουν τὴν εὐνοία τοῦ αὐτοκράτορα⁴⁰.

«Ὡ ξακουστὸ πρᾶμα ἐσὺ ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Ἀνατολῆς, φωνάζει ὁ Χωνιάτης, ποὺ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη φθονεῖσαι καὶ προσκυνεῖσαι, πόσους ὑπόμεινες βιαστές, πόσοι ἐπαναστάτησαν ἐναντίον σου ὑβριστές, πόσοι μαζί σου τρελάθηκαν ἐραστές, πόσους ἀγκάλιασες καὶ σὲ πόσους ὑποτάχτηκες καὶ μετέδωσες τὸ χάρισμα νὰ φορέσουν τὸ στέμμα στὸ κεφάλι καὶ τὰ κόκκινα πέδιλα στὰ πόδια! Ἄξια πῶς μεγάλης συμπόνιας εἶναι, ἀλήθεια, αὐτὰ ποὺ ὑπόφερες ἐσὺ, ἂν τὰ παραλληλίσωμε μὲ κείνα ποὺ ἔπαθε ἡ Πηνελόπη τοῦ Ὀδυσσεά, καὶ σὲ τίποτε δὲ διαφέρεις ἀπ' τὴ βασιλεία μιᾶς πανευτυχημένης γυναίκας, ἐξαιρετικῆς στὴν ὁμορφιά καὶ στὴν ἐξυπνάδα, ποὺ τὴν κατάχτησαν ξεδιάντροποι ἐραστές ποὺ γιὰ τοὺς μυαλωμένους ἀνθρώπους δὲν ἦσαν

38. Χωνιάτης, σ. 659-60.

39. Χωνιάτης, σ. 660.

40. Χωνιάτης, σ. 660-61.

ἄξιοι οὔτε μιᾶς δεκάρας, πού δὲν εἶχαν συναίσθηση τοῦ μεγαλείου της οὔτε σεβασμὸ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἰδεώδους της, καὶ πού σὲ κάποιες στιγμὲς τὴν τραβοῦσαν καὶ στὸν ἐξευτελισμὸ καὶ τὴν ἀτίμωση. Ἀλλοίμονο τῆς αἰσχουργίας! Πόσα δὲν ἔπαθες καὶ πόσα δὲν εἶδες! Ἐσὺ τὸ πιὸ σπουδαῖο καὶ ἔνδοξο πράγμα τοῦ κόσμου, πῆρες τὴν ὄψη πόρνης, καὶ ἔφυγε ἀπὸ πάνω σου ἡ ἀπλή ἐκείνη ὁμορφιά καὶ συγκρατημένη διαβίωση, καθὼς μὲ ψιμύθια βάρφηκε τὸ πρόσωπό σου καὶ μεταβλήθηκε σὲ γυναῖκα πού προορίζεται γιὰ τρυφὲς καὶ ἀκόλαστες ἡδονές. Αὐτοὶ πού μὲ βία ἀνέβηκαν πάνω σου, σὲ σένα τὴν ἄλλοτε σεμνὴ καὶ ὠραία καὶ θαυμαστὴ καὶ ἀξιαγάπητη, ἔδωσαν τὸ σχῆμα μιᾶς ἑταίρας. Πότε θὰ συνέλθης καὶ θὰ ἀποβάλῃς αὐτὴ τὴν ἀσχημία, αὐτὸ τὸ προκλητικὸ καὶ ἀπεχθὲς βλέμμα καὶ βάδισμα; Ἡ ποιὸς θὰ σὲ βγάλῃ ἀπ' τὶς βίαιες αὐτὲς περιπλοκὲς καὶ θὰ σὲ ἐπαναφέρῃ στὴν πρῶν καθάρια σου διαγωγὴ; Ὅπως ἔχουν τώρα τὰ πράγματα ἀπὸ ἀξιολύπητα κινδυνεύουον νὰ γίνουον καταγέλαστα, καθὼς σὲ βλέπομε νὰ περιπέφτης σ' αὐτὲς τὶς ἀπρεπεῖς ἀσχημοσύνες, καὶ τὸ χειρότερο εἶναι, ἂν συνεχιστοῦν ἔτσι, πού προβλέπομε καὶ φοβόμαστε, μὴν τυχὸν ὀλότελα στὸ τέλος καταστραφῆς, ὡ τῶν Ἑλλήνων βασιλικὴ ἐξουσία, καὶ πέσης κάτω σὰν ἓνα πτώμα πού πολὺ δύσκολα θὰ ἀνασηκωθῇ»⁴¹.

Μέσα σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τοὺς ἐραστὲς τῆς βασιλείας ἦταν, ὅπως ἀνάφερα, καὶ ὁ Μανουὴλ 175, ἓνας ἄνθρωπος, ἓνας πρίγκιπας τῶν ἄθλιων χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ κύρ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. τοῦ Κομνηνοῦ 180, ὅπως ὁ ἴδιος ἀρέσκονταν νὰ ὀνομάζεται⁴².

Ἀλλὰ κανεῖς ἀπ' τοὺς πιὸ πάνω δὲν ἀναδείχτηκε διάδοχος τοῦ αὐτοκράτορα. Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1199 ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 πάντρεψε τὶς δυὸ χῆρες κόρες του ὄχι μὲ «δυναστεῖς (ξένων) ἐθνῶν», ὅπως στὴν ἀρχὴ σκεφτόταν, ἀλλὰ μὲ ντόπιους ἀριστοκράτες, τὴν μὲν Εἰρήνη Ἄγγ. Κομν. 260 μὲ τὸν Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα Κομν. 290, τὸν ὁποῖο καὶ πιτλοφόρησε δεσπότη, τὴν δὲ Ἄννα Ἄγγ. Κομν. 261 μὲ τὸ Θεόδωρο Λάσκαρι Κομν., «τολμηρὸ καὶ γενναῖο πολεμιστὴ». Καθὼς τὴν κόρη του Εἰρήνη 260 ἀναγόρευσε βασιλίσα καὶ ἐπέτρεψε σ' αὐτὴ νὰ φέρῃ κόκκινα πέδιλα καὶ τὸν ἄντρα τῆς Ἀλέξιο Παλ. Δούκ. Κομν. 290 ὀνόμασε δεσπότη, ποτὲ ὅμως βασιλέα, κατάρτησε αὐτὸν τὸν τελευταῖο διάδοχὸ τῆς βασιλείας⁴³.

41. Χωνιάτης, σ. 661-62.

42. Γιὰ τὴν κομνηνωνομία τοῦ Ἀλεξίου (γ') 180, βλ. Χωνιάτης, σ. 605· γιὰ τὴν διεκδίκηση τῆς διαδοχῆς ἀπ' τὸ Μανουὴλ 175, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 39.

43. Χωνιάτης, σ. 673-74· Γ. Ἀκροπολίτης, ἔκδ. Heisenberg, σ. 9, καὶ ἔκδ. Bonn, σ. 10· Νικηφ. Γρηγοῦρας, τ. I, σ. 69· Σπ. Λάμπρος, Στίχοι κτλ., ΝΕ 12 (1915), σ. 444· V. Laurent, La généalogie des premiers Paléologues, Β8 (1933), σ. 126-27. Πρβλ. R. Guiland, Le Despote, ὁ Δεσπότης, REB17 (1959), σ. 55. Τίποτε δὲν εἶναι γνωστὸ γιὰ τοὺς προγόνους τῶν Λασκαριδῶν· γιὰ τὴν ἐπωνυμία τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρι Κομνηνοῦ, βλ. Ζακος - Vegliery, ἀριθ. 116, σ. 106-

Ένας άλλος Βούλγαρος δυνάστης, εκτός απ' τόν 'Ιβαγκό - 'Αλέξιο, τὸ μνηστήρα τῆς Θεοδώρας Κομν. Βατ. Ἄγγ. 299, ποὺ συνδέεται μὲ τὸ Μανουήλ 175, εἶναι ὁ Δοβρομηρός (Dobromir) Strej Χρύσος, ἓνα μέλος τῆς οἰκογένειας τῶν Ἀσανιδῶν⁴⁴.

Ὁ Χρύσος, ὅπως τὸν λένε οἱ Βυζαντινοί, ἐπικεφαλῆς πεντακοσίων Βουλγαροβλάχων, διαφώνησε μὲ τοὺς θεῖους τοῦ Πέτρο καὶ Ἀσάν Ι ποὺ εἶχαν στασιάσει κατὰ τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἔγινε ἓνας σύμμαχος τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, σὲ λίγο ὅμως καθὼς καταστάθηκε ὑποπτος πὼς ἀποβλέπει στὴ σύσταση προσωπικῆς του κτήσης, πιάστηκε καὶ φυλακίστηκε. Ἀπ' αὐτὴ τὴ δύσκολη θέση ποὺ βρέθηκε, πέτυχε νὰ πείσῃ τὴν αὐλὴ γιὰ τὶς ἰκανότητές του ὡς πολεμιστῆ, καὶ ὄχι μόνο ἀφέθηκε ἐλεύτερος, ἀλλὰ διορίστηκε καὶ διοικητὴς στοῦ φρούριου τῆς Στρούμμιτζας, μιάς ἀπόκρημνης θέσης πάνω ἀπ' τὸ Στρούμικα ποταμὸ (δυτικὸ παραπόταμο τοῦ Στρυμόνα), κοντὰ στὰ βουλγαρικὰ βοσκοτόπια τῶν Μογλενῶν. Μόλις ἔγινε κύριος τοῦ φρουρίου τῆς Στρούμμιτζας, ὁ Χρύσος ἀποτίναξε τὴ βυζαντινὴ κυριαρχία καὶ ἐπέκτεινε τὴν ἐξουσία του στὶς γειτονικὲς περιοχές. Τότε, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1196, ὁ αὐτοκράτορας ἀπ' τὰ Κύψελλα, ὅπου εἶχε συγκεντρώσει τὸ στρατό, προχώρησε διὰ τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸ Χρύσο, ἀλλὰ μετὰ διήμενη πολιορκία τοῦ ἀπόρθητου φρουρίου τοῦ τῆς Στρούμμιτζας, γύρισε στὴν ΚΠολη καὶ ἀποσύρθηκε στὰ παλάτια τῆς Ἀφάμειας καὶ τοῦ Φιλοπατίου, ἔχοντας νὰ λύσῃ τὶς διαφορὲς του μὲ τὴ γυναῖκα του, τὴν αὐγοῦστα Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρή⁴⁵.

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1197 ὁ Ἀλέξιος (γ') 180, ἂν καὶ ἀνίκανος νὰ σταθῇ στὰ πόδια του ἀπ' τὰ ἀρθρικά καὶ τὴν ποδάγρα ποὺ τὸν βασάνιζαν, συγκέντρωσε τὸ στρατό του στὰ Κύψελλα γιὰ μιά νέα ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Χρύσου. Στὸ μεταξὺ ἀπ' τὴν πρώτη αὐτοκρατορικὴ ἐκστρατεία, ὁ Χρύσος εἶχε πάρει τὸν Πρόσακον (Prosek, σημ. Gradek), ἓνα ἀπόρθητο σχεδὸν φρούριο πάνω σ' ἓνα βράχο ποὺ ἀπὸ κάτω του ἔτρεχε ὁ Ἀξιός ποταμὸς, ὁ κοινὸς λεγόμενος Βαρδάρης, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὴν ἀρχικὴ θέση τοῦ Χρύσου, τὸ φρούριο τῆς Στρούμμιτζας. Ἀπ' τὴ φυσικὴ του θέση ὁ Πρόσακος ἦταν ἀπόρθητος, καθὼς ἦταν ἓνας ἀπόκρημνος βράχος ποὺ ἀπ' τὰ τρία μέρη του τὸν ἔβρεχε τὸ νερὸ τοῦ Βαρδάρη· ἀνταγωνίστρια κοντὰ σ' αὐτὸ ἦλθε ἡ τέχνη ποὺ σήκωσε γύρω του γερὰ τείχη. Ἀλλὰ αὐτὴ τὴν ὀχυρὴ θέση, σύμφωνα μὲ τὸ Χωνιάτη, οἱ Βυζαντινοὶ τὴν εἶχαν ἐγκαταλείψει ἔρημη καὶ ὁ Χρύσος τὴν κατέλαβε καὶ τὴν ἔκανε ἀπροσμάχητο κατὰ τῶν Ἑλλήνων κατοικητήριον, τὴν ἐξόπλισε καὶ περιέκλεισε σ' αὐτὴ τὴν ἀπέραντη τοῦ φρουρίου περιοχὴ

7: Θεόδωρος δεσπότης (= αὐτοκράτωρ) Κομνηνὸς Λάσκαρις, καὶ προσωπογραφία Ἀλέξiou (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, ὑ. 75.

44. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Ἄγγ. 168, ὑ. 179.

45. Χωνιάτης, σ. 643-45. Γιὰ τὶς διαφορὲς μὲ τὴ γυναῖκα του, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξiou (γ') Ἄγγ. Κ. 180, ὑ. 240-246.

ποίμνια ολάκερα βοδιῶν καὶ προβάτων ἡ περιοχή ἦταν γεμάτη ἀπὸ ἄλη καὶ δάση πυκνά, ἐνὸς δὲ μόνο καλοῦ στεροῦνταν, τοῦ νεροῦ, γι' αὐτὸ καὶ οἱ πολεμιστὲς κατέβαιναν στὸ Βαρδάρη ποταμὸ καὶ ἔπαιρναν νερὸ γιὰ πόση καὶ γιὰ χρῆση. "Ἐνα τέτοιο φρούριο ἔχοντας ὁ Χρῦσος δὲν ταράχτηκε ἀπ' τὴν ἐμφάνιση καὶ ἐπίθεση τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τοῦ στρατοῦ του"⁴⁶.

Ἡ περιγραφή τοῦ Χωνιάτη γι' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία τοῦ αὐτοκράτορα εἶναι τόσο ζωηρὴ καὶ ἐντυπωσιακὴ πού νομίζει κανεὶς πὼς ἦταν αὐτόπτης μάρτυρας. Ὁ αὐτοκράτορας πῆρε συμβουλὲς ἀπὸ ἐμπειροὺς στρατιωτικούς πὼς ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ πρῶτα τὶς πιὸ ἀδύνατες θέσεις τοῦ Χρῦσου, γιὰ νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνη στὸ στράτευμα καὶ ἀναγκάσῃ τὸ Χρῦσο νὰ βγῆ ἀπ' τὸ φρούριο καὶ νὰ πολεμήσῃ στὰ ἀνοιχτά. Σ' αὐτὲς ὁμως τὶς φρόνιμες συμβουλὲς τῶν ἐμπειρῶν στρατιωτικῶν ἀντιτάχτηκαν οἱ τόσο ἐπιδέξιοι γιὰ νὰ πείσουν εὐνοῦχοι τῆς αὐλῆς, μ' ἐπικεφαλῆς τὸ Γεώργιο Οἰναιώτη, οἱ ὁποῖοι καὶ παράσυραν τὸν αὐτοκράτορα σὲ μιὰ κατευθεῖαν ἐπίθεση κατὰ τοῦ φρουρίου τοῦ Προσάκου⁴⁷.

Ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν ἄλωση τοῦ φρουρίου ὑπῆρξε σκληρὸς, τὸ μένος τῶν πολιορκητῶν ἀνείπωτο, οἱ Τοῦρκοι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ πού εἶχε στείλῃ ὁ Σελτζουκίδης τοπάρχης τῆς Ἀμάσειας *Muhyī al - Dīn* (Μασοῦτ) εἶχαν αἰχμαλωτίσει ἀρκετοὺς Βουλγαροβλάχους, ἀλλὰ ὁ αὐτοκρατορικός στρατὸς δὲν ἄντεξε στὶς βολὲς τῶν μηχανῶν τοῦ Χρῦσου καὶ πανικοβλήθηκε, ἔτσι πού καὶ αὐτὸς ὁ π ρ ω τ ο β ε σ τ ι ἄ ρ ι ο ς Ἰωάννης, ἕνας ἀπ' τοὺς στρατηγούς, νύχτα ἐγκατάλειψε πάνω στὴ φυγὴ τὴ σκηνὴ του, ἀφήνοντας ἐκεῖ τὰ β α τ ρ α χ ἔ ν ι α (= πράσινα) π ἔ δ ι ἄ τ ο υ, διακριτικὰ τοῦ τίτλου του⁴⁸.

Ἐμπρὸς σ' αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα, καθὼς μάλιστα δὲν ἤθελε νὰ χρονοτριβῆ, ὁ αὐτοκράτορας ἔκλεισε μιὰ συμφωνία μὲ τὸ Χρῦσο, παραχωρῶντας σ' αὐτὸν αὐτὰ πού ἤδη κατεῖχε, τὰ φρούρια τοῦ Προσάκου καὶ τῆς Στρούμμιτζας καὶ τὶς γύρω περιοχὲς τους, καὶ δίδοντας σ' αὐτὸν ὡς γυναίκα του, ἂν καὶ δὲ στεροῦνταν γυναίκας, μιὰ ἀπ' τὶς αὐτοκρατορικὲς συγγενεῖς, τὴν κόρη τοῦ πρωτεξαδέλφου τοῦ Μανουήλ 175, τὴν Ἀνώνυμη (Μαρίαν;) Καμύτζαιναν Κομνηνὴν Δούκαιναν Ἀγγελίναν 256. Ἐπιστρέφοντας ὁ αὐτοκράτορας στὴν ΚΠολη, χῶρισε τὴν Ἀνώνυμη (Μαρίαν;) 256 ἀπ' τὸν ἄντρα τῆς, γιατί ἦταν νόμιμα πάντρεμένη, καὶ τὴν ἔστειλε στὸ Χρῦσο, μὲ τὴ συνοδία τοῦ σ ε β α σ τ ο ῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ραδεῖνου, πού ἐκτέλεσε χρέη ν υ μ φ ἄ γ ω γ ο ῦ⁴⁹.

46. Χωνιάτης, σ. 665-67. Γιὰ τὸν Πρόσακον, βλ. καὶ προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. "Αγγ. 168, ὑ. 57 καὶ 58.

47. Χωνιάτης, σ. 667-68.

48. Χωνιάτης, σ. 668-72. Γιὰ τὸν τοπάρχην τῆς Ἀμάσειας, βλ. Χωνιάτην, σ. 689· γιὰ τὸν πρωτοβεσπάρην Ἰωάννην, βλ. R. Guiland, *Le Protovestiaire*, EB2 (1944), σ. 212-13.

49. Χωνιάτης, σ. 672.

Μετά την τέλεση τῶν γάμων, ἀκολούθησε μεγάλοπρεπο γαμήλιο τραπέζι, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὁποίου ὁ Χρῦσος ἔπινε καὶ ἔτρωγε εὐχαριστημένος καὶ ικανοποιημένος, ἀλλὰ ἡ Καμύτζαινα 256, καθὼς σεβόταν τὴ συνήθεια οἱ νεόνυμφες νὰ εἶναι ντροπαλὲς καὶ συγκρατημένες, δὲν ἔδειχνε προθυμία γιὰ τὸ φαγοπότι· ὁ Χρῦσος τὴν κάλεσε ἐλεύθερα νὰ φάγη καὶ νὰ πιῇ, καὶ καθὼς αὐτὴ δὲ συμμορφώθηκε ἀμέσως μὲ τὴν προσταγή του, προκάλεσε τὴν ἔξαλλη ὀργὴ του, ἔτσι πού, ἀφοῦ πολλὰ καὶ γιὰ ἀρκετὴ ὥρα ξεστόμισε βαρβαρικὰ λόγια καὶ λογομάχησε μὲ τὸν ἑαυτό του, τῆς εἶπε μὲ ὑπεροψία στὰ ἑλληνικά: «Μὴ φᾶς καὶ μὴν πιῆς ποτέ σου!»⁵⁰ Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Χρῦσος ἔγινε ἕνας γαμβρὸς ἀπὸ κόρη τοῦ Μανουήλ 175.

Ἀλλὰ ἄς γυρίσωμε καὶ πάλι στὸν ἄλλο Βούλγαρο ἀρχηγό, τὸν (Ἰβαγκό-) Ἀλέξιο, τὸ μνηστήρα τῆς Θεοδώρας Κ. Βατ. Ἀγγ. 299. Οἱ προβλέψεις τῶν αὐλικῶν πὼς μιά μέρα ὁ Βούλγαρος θὰ ἀποστατήση, ἐπαλήθευσαν.

Πραγματικά, τὸ 1199 ὁ (Ἰβαγκός-) Ἀλέξιος ἀποτίναξε τὴ βυζαντινὴ κυριαρχία πρὸς μεγάλη ἔκπληξη τοῦ αὐτοκράτορα πού πίστευε πὼς ἡ μνηστεία ἢ ὁ γάμος τοῦ δολοφόνου τοῦ Ἀσάν Ι «μὲ τὴν ἐγγονὴ του Θεοδώρα 299 ἦταν ἕνα σπουδαῖο ἐχέγγυο τῆς πίστεως του» πρὸς τὸ Βυζάντιο. Τὸ πρῶτο πού σκέφτηκε ὁ αὐτοκράτορας ἦταν νὰ στείλῃ στὸν ἀποστάτη ἕνα ἀπ' τοὺς εὐνούχους του πού συνδέονταν μαζί του γιὰ νὰ τοῦ ὑπενθυμίσει τίς συνθήκες καὶ νὰ τοῦ ὑποσχεθῇ πὼς τίποτε τὸ κακὸ δὲν πρόκειται νὰ πάθῃ γιὰ ὅ,τι μέχρι στιγμῆς ἔκανε. Καὶ ἀμέσως κατόπι πρόσταξε τοὺς νεόνυμφους γαμβρούς του Ἀλέξιο Παλ. Δούκ. Κομν. 290 καὶ Θεόδωρο Λάσκαρι Κομν. νὰ βγοῦν πρὸς ἀντιμέτωπιση τοῦ ἀποστάτη, ἐπικεφαλῆς μιᾶς δυνάμεις πού ἀποτελοῦνταν ἀπ' τοὺς οἰκειακοὺς καὶ τοὺς ὑπηρετές τους καὶ ἀπ' τοὺς στρατιῶτες τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Μαζί μὲ τοὺς γαμβρούς τοῦ αὐτοκράτορα βγήκε καὶ ὁ π ρ ω τ ο σ τ ρ ᾶ τ ο ρ α ς Μανουήλ Καμύτζης 175, ἔχοντας τοὺς δικούς του. Καὶ ὁ μὲν εὐνούχος, ὄχι μόνον δὲν πέτυχε τίποτε στὴν ἀποστολὴ του, ἀλλὰ ἐνθάρρυνε τὸν Ἰβαγκό στὴν ἀποστασία του καὶ τοῦ ὑπόδειξε ἀπ' τὰ πεδινὰ νὰ ἀποσυρθῇ στὰ ὄρεινά, ὁ δὲ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς μὲ τοὺς τρεῖς στρατηγούς του Ἀλέξιο Π. Δ. Κ. 290, Θεόδωρο Λ. Κ. καὶ Μανουήλ 175, κυνήγησαν ξοπίσω τὸν Ἰβαγκό, πού πέτυχε ὅμως μὲ τέχνασμα νὰ τοὺς διαφύγῃ. Σὲ σύσκεψη τότε οἱ στρατηγοὶ ἀποφάσισαν, ἀντὶ νὰ κυνηγοῦν τὸν Ἰβαγκό στὰ παγωμένα βουνὰ πού ἄλλοτε ὡς ἀετὸς καὶ ἄλλοτε ὡς φίδι χανόταν καὶ ἄλλοτε ὡς ἀγριογούρουνο ἐπιτίθενταν, νὰ ὑποτάξουν τὰ φρούρια πού στὴν περιοχὴ τῆς Φιλιππούπολης εἶχε ἀνεγειρεῖ καὶ ἐπιδιορθώσει ὁ Ἰβαγκός. Καὶ ἄρχισαν ἀπ' τὸ φρούριο τοῦ Κριτζιμοῦ, κατὰ τὴν ἄλωση τοῦ ὁποίου πολλοὶ γενναῖοι ἄντρες τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ ἔπεσαν, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Παλαιολόγος πού εἶχε πάρει μέρος στὴν καθάραιση τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183 καὶ τὴν ἀνάρρηση στὸ θρόνο

50. Χωνιάτης, σ. 672-73.

του Ἀλέξιου (γ') 180⁵¹.

Μετά τὴν πτώση τοῦ Κριτζιμοῦ καὶ ἄλλα φρούρια περιήλθαν στὴν κατοχὴ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ἄλλοτε μὲ αἱματηρὴ πολιορκία καὶ ἄλλοτε μὲ συνθηκολόγησι. Ὁ (Ἰβαγκός-) Ἀλέξιος ὅμως, «αὐτὸς ὁ ἐφευρετικὸς καὶ ποικίλος στὰ πολεμικὰ σχήματα ἀντάρτης, καὶ ἄλλα πολλὰ ἔργα στρατηγικῆς ἰδιοφυΐας ἔδειξε στοὺς αὐτοκρατορικοὺς», καὶ τέλος μὲ ἓνα πολὺ ἐπιδέξιο στρατήγημα πέτυχε νὰ αἰχμαλωτίσῃ καὶ αὐτὸν τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ἄ τ ο ρ α Μανουήλ 175. Πρόσταξε νὰ μαζωχτοῦν ἀπ' τὰ βουνὰ στὸν κάμπο ὀλάκερα ποίμνια βοδιῶν καὶ προβάτων καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ παράδωκε σὲ συμπατριῶτες του, τάχα γιὰ νὰ τὰ πᾶνε ὡς δῶρο καὶ ἀνταμοιβή μαζί μὲ Ἑλληνες αἰχμαλώτους στὸν τρίτο Ἀσανίδη ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων, τὸν Κακοϊωάννη ἢ Σκυλοϊωάννη (Καλοϊωάννη κατὰ τοὺς Βουλγάρους), ποὺ εἶχε γίνει κύριος τῆς Ζαγοράς καὶ εἶχε συμμαχήσει μαζί του (μὲ τὸν Ἰβαγκὸ) ἐναντίον τῶν Βυζαντινῶν καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανε (ὁ Ἰβαγκός) γιὰτι «πολὺ καλὰ ἤξερε τὴ βουλυσίαν τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὸ κέρδος μέχρι ποῦ νὰ θυσιάξουν τὴ ζωὴ τους καὶ νὰ μὴ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ σωτηρία τους». Καὶ πραγματικά, μόλις μαθεύτηκε στὸ Β α τ ρ ἄ χ ὄ κ α σ τ ρ ο, ὅπου ἦταν ἐγκατεστημένος ὁ Μανουήλ 175 μὲ τοὺς ἄντρες του, ἡ διέλευσις τῶν ποιμνίων, κατέβηκαν ὅλοι στὸ Β α κ τ ο ῦ ρ ι ο, ὅπου, χωρὶς νὰ ἀντιληφτοῦν τὴν ἐνέδρα ποῦ τοὺς εἶχε στήσει ὁ Ἰβαγκός, ἐπιδόθηκαν στὴ διαρπαγὴ καὶ τὴ λεηλασία, ἐνῶ ὁ Μανουήλ 175 καθάλα σ' ἓνα ἄλογο τῶν παρελάσεων «καὶ ὄχι τοῦ πολέμου», παρακολουθοῦσε αὐτὰ ποῦ γίνονταν. Τότε ἀπ' τὰ γύρω δασώδη μέρη βγήκαν οἱ ἄντρες τοῦ Ἰβαγκοῦ, καὶ σὰν μέσα σ' ἓνα δίχτυ, περικύκλωσαν καὶ αἰχμαλώτισαν τὸ ἑλληνικὸ στράτευμα καὶ μαζί μὲ αὐτὸ καὶ τὸ στρατηγὸν του, τὸ Μανουήλ 175. Αὐτὴ ἡ ἐνέδρα ποῦ μὲ τὴ στρατηγικὴ του σκέψις ἔστησε ὁ (Ἰβαγκός-) Ἀλέξιος, προκάλεσε «μὴ ταραχὴ στὰ ἄλλα τμήματα τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς, ποῦ διατελοῦσαν κάτω ἀπ' τὴς διαταγὰς τῶν δυὸ αὐτοκρατορικῶν γαμβρῶν, καὶ μὴ ἀναπτέρωσι τοῦ φρονήματος στὴς τάξεις τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἀποστάτη»⁵².

Περὶ φανος γιὰ τὸ κατόρθωμά του ὁ (Ἰβαγκός-) Ἀλέξιος, μπόρεσε νὰ ἀνακαταλάβῃ ἄρκετὰ φρούρια ποῦ εἶχε πάνω στὴς ὄροσειρὲς τοῦ Αἴμου ἀνιδρῦσει, καὶ καθὼς οἱ αὐτοκρατορικὲς δυνάμεις ποῦ ἀπόμειναν, δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν ἀντιμετωπίσουν, ἐπέκτεινε τὴς κτήσεις του μέχρι τῆς Ξάνθης καὶ τοῦ Παγγαίου καὶ τοῦ θέματος τῶν Σμολένων ποῦ ὀλάκερο ὑποτάχθηκε στὴν ἐξουσία του. Κατὰ τὴς προελάσεις του πολλοὺς ἀπ' τοὺς Ἑλληνες κατοίκους αὐτῶν τῶν περιοχῶν αἰχμαλώτισε, ἄλλους σκότωσε

51. Χωνιάτης, σ. 675-79. Γιὰ τὸ Γεώργιο Παλαιολόγο, βλ. προσωπογραφίαν Ἀνώνυμος (Θεοδώρας;) Ἀγγελίνας Δούκαινας Κομνηνῆς 171, ὑ. 5.

52. Χωνιάτης, σ. 679-80. Τὸ πὼς ὁ ἄρχων τῆς Ζαγοράς Ἰωάννης», ὅπως στὴν προκειμένη περίπτωσι τὸν λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 679¹³, εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο μὲ τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Κακοϊωάννην (1197-1207), βλ. Χωνιάτην, Index, σ. 962, λ. Johannes Blachus.

έπιτόπου και άλλους άφησε ελεύτερους έναντι λύτρων, ενώ στους όμοφύλους του Βουλγαροβλάχους επέτρεπε, σέ όσους όμως προσχωρούσαν σ' αυτόν, νά παραμένουν στα δικά τους. "Ετσι διαρκώς ό Βούλγαρος άρχηγός ξάπλωνε τήν κυριαρχία του στα αυτοκρατορικά έδάφη και έδειχνε μιά συμπεριφορά πολύ χειρότερη άπ' τούς προηγούμενους άποστάτες, «καθώς σέ τέτοιο σημείο σκληρότητας έφτασε, πού νά έπιτρέπη κατά τά φαγοπότια πρός γενική τέρψη - και αυτό πολλοί άπ' τούς βαρβάρους τó νόμιζαν ως παληκαριά και άντρειοσύνη - μέ κοφτερό μαχαίρι νά διαμελίζονται άθωοι άνθρωποι άπ' τή μάζα τών Έλλήνων αιχμαλώτων πού στόν πόλεμο είχαν πιάσει»⁵³.

Είναι άξιοσημείωτο πού ό αυτοκράτορας 'Αλέξιος (γ') 180 θεώρησε τήν αιχμαλωσία του Μανουήλ 175, «ώς ένα δώρο του 'Ερμή, ως ένα ανέλπιστο κέρδος και χαριτωμένο και ώραιότατη έπιβράβευση τής τύχης, γι' αυτό και ρίχτηκε άμέσως πάνω στήν τεράστια περιουσία του, τήν αντίξια ενός ήγεμόνα, και τίποτε άπ' αυτή δέν άφησε χωρίς νά τó ψάξη μέ έπιμέλεια» και νά τήν εισαγάγη όλη στό «βεστιάριό» του. Σέ συνέχεια, μπορεί κανείς νά πη πώς προκαλεϊ άπορία ή σκληρή συμπεριφορά του αυτοκράτορα άπέναντι τής γυναίκας του ύψηλου αιχμαλώτου και πρωτεξαδέλφου του και του νεαρού γιου του 'Ιωάννη Κ. Δ. "Αγγ. 257: ούτε λίγο ούτε πολύ πιάστηκαν και οί δυό και ρίχτηκαν στή φυλακή. 'Ο Χωνιάτης δηλώνει πώς δέ γνωρίζει πώς σκέφτηκε ό αυτοκράτορας⁵⁴.

'Υπήρχε κάποιο κρυφό μίσος ή ζήλεια ανάμεσα στόν 'Αλέξιο (γ') 180 και τó Μανουήλ 175; 'Ο Μανουήλ 175 δέν ικανοποιήθηκε άπ' τή λύση του προβλήματος τής διαδοχής, πού γι' αυτή προορίστηκε ό δ ε σ π ό τ η ς 'Αλέξιος Παλ. Δ. Κ. 290, και άπ' αυτό δημιουργήθηκε κάποια διάσταση; Μόνο κίνητρο του αυτοκράτορα ήταν ή φιλοχρηματία και ό σφετερισμός τής μεγάλης περιουσίας του ξαδέλφου του; Και γι' αυτό διαμαρτυρήθηκαν ή γυναίκα του και ό γιός του και ή διαμαρτυρία προκάλεσε τή φυλάκιση; "Όπως και νά έχουν τά πράματα, είναι καταπληκτικό τó φαινόμενο πού παρουσιάζει ή βυζαντινή αύλή στις άδοξες μέρες τής βασιλείας του κύρ 'Αλέξιου (γ') 180: Νά συλλαμβάνεται άπό άλλόφυλο άποστάτη αιχμάλωτος ένας αυτοκρατορικός πρίγκιπας και ό βασιλέας άντι νά συμπαρασταθί στήν οικογένειά του, νά σφετερίζεται τήν περιουσία του και νά φυλακίσει τά μέλη τής οικογενείας του.

'Ο Μανουήλ 175 ένα περίπου χρόνο έμενε αιχμάλωτος στα χέρια του 'Ιβαγκού. Στήν άπελπισία του άπευθύνθηκε μέ ένα μήνυμα στόν αυτοκράτορα - ξάδελφό του, πού μέ αυτό τόν παρακαλούσε νά πληρώσει άπ' τήν

53. Χωνιάτης, σ. 680-81. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινών Βίος και πολιτισμός, τ. Γ' (1949), σ. 152. 'Εδώ έχομε άνθρωποθυσία κατά τó γλέντι μέ θύματα Βυζαντινούς αιχμαλώτους.

54. Χωνιάτης, σ. 681. Τó όνομα του γιου δέν αναφέρεται άπ' τó Χωνιάτη, αλλά μάς τó δίδει ό 'Ακροπολίτης, βλ. άνωτέρω, ύ. 13.

περιοσία του ὅσα ζητοῦσε ὁ Ἰβαγκός νά τόν ἀπολευτερώσῃ, γιά νά μὴ μένη ὡς ἓνας κακοῦργος δέσμιος τῶν βαρβάρων. Ἄλλὰ δὲν πέτυχε νά τόν πείσῃ, ἂν καὶ στοῦ πρώτου μήνυμά του ἐπακολούθησαν καὶ ἄλλα. Καθὼς λοιπὸν ἔχασε κάθε ἐλπίδα πὼς θὰ βρῆ ἀνταπόκριση ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα, ἀπευθύνθηκε στοὺν γαμβρό του Χρῦσο, ὁ ὁποῖος καὶ πρόθυμα ἔστειλε τὸ ποσὸν ποὺ ζητοῦσε ὁ Ἰβαγκός, κ' ἔτσι ὁ Μανουήλ 175 ἀπ' τὴ Μυσία (= τὴ Βουλγαρία) – ὅπου προφανῶς εἶχε ἀπ' τὸν Ἰβαγκό σταλῆ στοὺν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Κακοϊωάννη ἢ Σκυλοϊωάννη - πέρασε στοῦ φρούριου τοῦ Προσάκου, ὅπου ἔμενε ὁ Χρῦσος μετὰ τὴ γυναῖκα του καὶ κόρη τοῦ Μανουήλ 175, τὴν Ἀνώνυμη (Μαρία;) Καμύτζαινα Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 256⁵⁵.

Στὸ κεφάλι τοῦ ράθιμου ἡγεμόνα Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 κατέβηκε κάποτε «μιά καλὴ σκέψη» ἐνέργειας. Ξεκίνησε λοιπὸν τὸ 1200 γιά τὰ Κύπελλα, καὶ ἀφοῦ παράλαβε ἀπὸ κεῖ τὸν αὐτοκρατορικὸ στρατό, ἀνέβηκε στὴν Ὀρεσιάδα. Πολὺ τὸν ἀπασχολοῦσε ἡ ἀποστασία τοῦ Ἰβαγκοῦ, «καθὼς τὸν ἐβλεπε δυσμάχητο, καὶ τοὺς Βυζαντινοὺς στρατιῶτες νά πεθαίνουν καὶ μὲ μόνον τὸ ἄκουσμα τοῦ πολέμου, καὶ στοὺς πῖο πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς ἡ ἀφίξη στοῦ μέτωπου τοῦ ἀπόλεμου μονάρχου δὲν ἦταν παρὰ ἀντικείμενο χλευασμοῦ, καθὼς κανένα ἀπολύτως καλὸ δὲν μποροῦσε νά πετύχῃ, παρὰ μόνον τὴν ἀποθράσυνση τοῦ ἀποστάτη⁵⁶.

Αὐτὸς ὁ τελευταῖος, ὁ ἀποστάτης (Ἰβαγκός-) Ἀλέξιος, «ὁ τρίδουλος στὴν προαίρεση, ὁ ἀλλογενὴς καὶ ἀγριέλαιος, ποὺ ἐγκεντρώθηκε στὴν αὐτοκρατορικὴ κήπευση μέσω τοῦ καλλιφύτετου μοσχεύματος, τῆς ἐγγονῆς τοῦ αὐτοκράτορα πριγκίπισσας Θεοδώρας Κομν. Βατ. Ἄγγ. 299, ποὺ πρῶτα ὅπως τὰ γουρούνια ἔτρωγε βελανίδια καὶ τώρα χόρτασε καὶ πάχυνε, ἡ πονηρὴ καὶ ἀχάριστη φύση ποὺ δὲν ἦταν δυνατὸν ἄλλο βλαστὸ νά βγάλῃ παρὰ τὸ ἀγκάθι, αὐτὸς ὁ δραπέτης καὶ φυγάδας ἀπ' τὴν πατρίδα του, ὁ συνθιασώτης τοῦ Πάνα καὶ συγχορευτῆς τῶν Νυμφῶν μέσα στὰ δάση, ἐγίνε μετὰ μεγάλη εὐμένεια δεχτὸς στὴν ἐλληνικὴ αὐλή - φυσικὰ ὡς ἓνας προδότης τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδας του - καὶ ἀξιῶθηκε μεγάλων τιμῶν καὶ χωρὶς νά ἀξίξῃ γράφτηκε στοῦ ἀρχοντολοῦ τῆς πολιτείας, τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲ λογάρισε, ἀλλὰ σήκωσε καὶ πάλι τὰ μάτια του πρὸς τὰ βουνὰ καὶ τὰ ὄρη γιά νά ἐπαναλάβῃ ἐκεῖ τὴ συνηθισμένη του ζωὴ. Καθὼς σ' αὐτὰ τὰ μέρη προσεῖλκυσε ὁμοφύλους του Βουλγαροβλάχους καὶ ἀπόκτησε κάποια δύναμη, προσπάθησε νά γίνῃ ἓνας ἀντίθρονος Σατανάς, κατὰ μίμηση τοῦ ἀρχέγονου καὶ ἀρχέκακου Διαβόλου, ποὺ ἀντιστρατεύτηκε τὸ Θεό. Αὐτὸς ποὺ φοροῦσε στὰ πόδια του ἀρνίσια καὶ βοδίσια δέρματα, φαντάστηκε νά περιβληθῆ ἀλουργίδα καὶ ἐρυθρὰ πέδιλα. Ὡ τὺμπανα καὶ ταμπούρλα! Μὴ λογαριάζοντας τὸ Θεὸ ἀθέτησε τὶς συνθήκες ποὺ εἶχε συνάψει μετὰ τὸν

55. Χωνιάτης, σ. 707· τοῦ ἰδίου, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, ἐκδ. I.A. van Djeten, *Orationes et Epistulae*, σ. 106.

56. Χωνιάτης, σ. 685.

αυτοκράτορα, και νόμισε, ὅπως ὁ Ἴκαρος, πῶς θά πετάξη στὰ ὕψη εὐτυχισμένος, ἀλλὰ και σ' αὐτὸν τὸ κερὶ διαλύθηκε και ἔπεσε μέσα στὸ βυθὸ τῆς καταστροφῆς. Γέννημα ἀληθινὸ τῶν ἐχιδνῶν ἔχουσε τὸ δηλητήριό του στὸν αυτοκράτορα ποὺ τὸν περίθαλψε, ποὺ τὸν γέμισε μὲ θάλασσα εὐεργεσιῶν, ποὺ τὸν μνήστευσε μὲ τὴν ὀλόφωτη Σελήνη, τὴ Θεοδώρα 299, τὴν προερχόμενη ἀπ' τὰ σπέρματα τοῦ βασιλέα - Ἡλίου, ποὺ ἀπ' αὐτὸν παίρνοντας κι αὐτὸς φῶς μπήχτηκε ὡς ἓνας ἀστέρας στὸ στερέωμα τῆς βασιλείας, ἀλλὰ ὡς ἓνας φρενοβλαβῆς ξέφυγε ἀπ' τὴ θέση του και τράβηξε τὴ λοξὴ τροχιά ὡς διάπτοντας ἀστέρας και κᾶηκε και ἀφανίστηκε μέσα στὴ νύχτα»⁵⁷.

Αὐτὰ μᾶς λέει μὲ ρητορικὴ ἄδεια ὁ Χωνιάτης γιὰ τὸν Ἰβραγκό, ποὺ ἦλθε σὲ κάποια συνεννόηση μὲ τὸ Βυζάντιο, χωρὶς νὰ λαμβάνη ὑπόψη του, ὅπως λέει κάποιος, πῶς «οἱ λεηλασίες και οἱ ἐπιδρομὲς ἀποτελοῦσαν τότε ἀνάγκη γιὰ τοὺς φτωχοὺς ἀλλὰ φιλόδοξους ἀρχηγούς»⁵⁸.

Ὁ αυτοκράτορας θεωρώντας ἀπ' τὴν Ὀρεσιὰδα τὴν ἄγρια και δυσπρόσιτη θέση τοῦ Ἰβραγκοῦ, κατάληγε σὲ διαφορὲς λύσεις τοῦ προβλήματος. Ἀπ' τὴ μιά μεριά τοῦ ἔστελνε ἱερωμένους τῆς αὐλῆς, φέροντας τὸ ἱερὸ εὐαγγέλιο, ποὺ τὸν προσκαλοῦσαν νὰ ἔλθῃ σὲ συμφωνία μὲ τὸν αυτοκράτορα, και ἀπ' τὴν ἄλλη κοίταξε νὰ μπορέσῃ νὰ τὸν ἐξοντώσῃ εἴτε μὲ δολοφονία εἴτε μὲ πολεμικὴ ἐπίθεση. Κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν τελευταία σκέψη, ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του ξεκίνησε γιὰ τὴ Φιλιππούπολη και ἐγίνε κύριος τοῦ φρουρίου τοῦ Στενημάχου, ποὺ σ' αὐτὸ εἶχαν καταφύγει πολλοὶ ἀπ' τοὺς Βουλγαροβλάχους⁵⁹.

Στὸ μεταξὺ ὁ (Ἰβραγκός-) Ἀλέξιος, παρὰ τὴν ἥττα του στὸ φρούριο τοῦ Στενημάχου (σημ. Asepongrad), καθόλου δὲν ἀποδεχόταν νὰ ἔλθῃ κοντὰ στὸν αυτοκράτορα, ὅπως τοῦ ὑποδείκνυαν μὲ διαβεβαιώσεις οἱ αὐλικοὶ ἱερωμένοι, και διακήρυσσε πῶς οὔτε μὲ κανένα ἄλλο τρόπο δέχεται νὰ συνθηκολογήσῃ, παρὰ μόνο ἂν ὁ αυτοκράτορας ἐγγράφως τοῦ παραχωρήσῃ ὅσες χῶρες και πόλεις ἔχει ὑποτάξει και συγχρόνως τοῦ ἀποστείλῃ τὴ μικρὴ μνηστὴ του πριγκίπισσα Θεοδώρα 299, ἡ ὁποία και νὰ φέρῃ τὰ διακριτικὰ τοῦ βαθμοῦ της, προφανῶς τοῦ τίτλου ποὺ ὁ αυτοκράτορας εἶχε ἀπομείνει στὸν Ἰβραγκό και ποὺ κατ' ἀντανάκλαση ἀνῆκε και σ' αὐτὴ.

Οἱ ὅροι τοῦ ἀποστάτη ἔγιναν ἀποδεχτοί, και ἀφοῦ ἡ τήρησή τους βεβαιώθηκε μὲ ὅρκους, ὁ (Ἰβραγκός-) Ἀλέξιος παραδόθηκε, ἀλλὰ τότε συνέβη μιά πράξη ποὺ καθόλου δὲν τιμᾶει τὴν ἑλληνικὴ αὐλή. Μιά ἐνδειξη και αὐτὴ τῶν ἠθῶν ποὺ εἶχαν ἐπικρατήσῃ στὸν καιρὸ τοῦ κύρ Ἀλέξiou (γ') 180. Ὁ Ἰβραγκός πιάστηκε και ρίχτηκε στὴ φυλακὴ. Στὶς ἔνορκες συμβάσεις

57. Χωνιάτης, Λόγος εἰς τὸν Ἀλέξιον (γ') 180 ἐξελεθόντα κατὰ τοῦ Ἰβραγκοῦ, ἔκδ. I.A. van Dielen, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 60-1.

58. Κ. Ἀμαντος, Ἱστορία, τ. Β', σ. 411.

59. Χωνιάτης, σ. 685-86.

πού είχαν γίνει, είχε μεσολαβήσει και έγγυθη ὁ διάδοχος τῆς βασιλείας δεσπότης Ἀλέξιος Παλιολόγος Δούκ. Κομνηνός 290, ὁ σύζυγος τῆς αυτοκρατορικής πριγκίπισσας Εἰρήνης Ἀγγ. Κ. 260, πού εἶχε ὀνομαστῆ βασιλισσα. Ἡ παρασπονδία προξένησε κάποιο σκάνδαλο, καί ὁ Χωνιάτης ἐκφράζει τίς ἀμφιβολίες του γι' αὐτή, λέγοντας πῶς «δὲν ξέρει ἂν ἡ πράξη ἦταν ἀντάξια αυτοκράτορων καί στρατηγῶν», καί ὁ αὐτοκράτορας αὐτοπαρηγορήθηκε, ἐπαναλαμβάνοντας παραπονημένη τὴ ρῆση τοῦ Δαβίδ: «Μὲ τὸν ὅσιο θά εἶσαι ὅσιος καί μὲ τὸ στριμμένο καί σὺ θά διαστρέψῃς τὰ πράματα». Μετὰ τὴν κάθειρξη τοῦ (Ἰβαγκοῦ-) Ἀλέξιου, χωρὶς κόπο, ὁ αὐτοκράτορας ἐγίνε κύριος ὄλων τῶν πόλεων καί τῶν φρουρίων πού ἐκεῖνος ἐξουσίαζε, ἐνῶ τὸν ἀδελφὸ του Μίτον ἀνάγκασε νὰ πάρῃ τὸ δρόμο τῆς φυγῆς⁶⁰.

Ἀπὸ τότε δὲν ἐγίνε πιά λόγος γιὰ τὸν Ἰβαγκό, καί «ἡ βασιλεία ἀπ' τὴν πλευρά του ἔμεινε εἰρηνική καί ἀστασίαστη, γιὰ αὐτὸς ὡς ἄλλος Ἀδωνίας τὴν τάραζε»⁶¹.

Τὸν Μανουὴλ 175 ἀφήσαμε κοντὰ στὴν κόρη του καί τὸ γαμβρό του, τὸ Χρῦσο, στὸ φρούριο τοῦ Προσάκου. Ἀπὸ κεῖ ὁ Μανουὴλ 175 δὲν ἔπαυσε νὰ στέλνῃ μηνύματα στὸν αὐτοκράτορα καί νὰ τὸν παρακαλῇ νὰ καταβάλλῃ στὸ Χρῦσο τὰ λύτρα πού αὐτὸς εἶχε πληρώσει στὸν Ἰβαγκό, πού ἀνέρχονταν σὲ δυὸ κεντηνάρια χρυσοῦ, δηλ. 14.400 χρυσὰ νομίσματα, καθὼς πολλαπλάσια εἶχε πάρει ὁ αὐτοκράτορας ἀπ' τὴν περιουσία του, ἐκτὸς ἀπὸ ἀργυρὰ καί χρυσὰ σκεύη καί μεταξωτὰ νήματα καί πολυτελῆ ὑφάσματα, ἀπ' τὰ ὁποῖα εἶχε ἀφθονα ὡς ἓνας ἄνθρωπος πού ἔρρεπε στὴν πολυτέλεια καί τὴ χλιδῆ.

Ἀλλὰ ὁ αὐτοκράτορας «σὰν σὲ μιὰ ζυγαριὰ ἔβαλε στὴ μιὰ πλάστιγγα τὸ φίλτρο του πρὸς τὸν πρῶτο στρατὸ καί στὴν ἄλλη τὰ χρήματα πού ἔπρεπε νὰ δώσῃ, καί ταλαντεύοντας καί τὰ δυὸ, πολὺ πιὸ βαριὰ εὔρισκε τὴ δεύτερη, γι' αὐτὸ οὔτε καί νὰ ἀκούσῃ ἤθελε ρυτὰ πού τοῦ ἔγραφε ὁ ξάδελφός του.

Ἔτσι, καθὼς ὁ Μανουὴλ 175 ἀπελπίστηκε, ἀποφάσισε μαζὶ μὲ τὸ Χρῦσο νὰ στασιάσῃ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα καί νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῶν αυτοκρατορικῶν δυνάμεων πού στρατοπέδευαν κοντὰ στὸ φρούριο τοῦ Προσάκου»⁶².

Τὰ ἀνωτέρω μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης στὴν ἱστορία του, ἐνῶ στὸν πανηγυρικό του λόγο μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 ἀπ' τὴν κατὰ τοῦ Μανουὴλ 175 καί τοῦ Χρύσου ἐκστρατεία του, μᾶς κάνει μιὰ διαφορετικὴ ἔκθεση τῶν πραγμάτων: «Κάποιος ἀπ' τοὺς ἐξ αἵματος

60. Χωνιάτης, σ. 686-87.

61. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') 180, ἐνθ' ἀνωτ. (ὑ. 57), σ. 64. Καθὼς φαίνεται ὁ Ἰβαγκός - Ἀλέξιος μέσα στὴ φυλακὴ του θανατώθηκε, βλ. F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1656-1657· Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 349 καί ὑ. 32, κείμενο, σ. 131.

62. Χωνιάτης, σ. 707-8. Τὸ κεντηνάριον (= 100 λίτρες) καί ἡ λίτρα (= 72 νομίσματα) ἦσαν λογιστικὰ μέτρα, ὄχι πραγματικὰ νομίσματα. Ὁ χρυσὸς δυὸ κεντηναρίων ἀναλογοῦσε πρὸς 14.400 χρυσὰ νομίσματα.

συγγενείς σου, λέει απευθυνόμενος στον αυτοκράτορα, του οποίου το όνομα παραλείπω, γιατί δε χρειάζεται να το πῶ, στασίασε εναντίον σου και είναι πιό ασυγχώρητος απ' τον Ἀβεσσαλώμ που ἐπαναστάτησε εναντίον του πατέρα του Δαβίδ, γιατί εκείνος ἦταν ἕνας ἄπειρος και νεαρός που παρασύρθηκε απ' τον Ἀρχιτόφελ, ἐνῶ αὐτός εἶναι ἕνας πολύπειρος και πολύτριχος, και ἔξω ἀπὸ κάθε πρόβλεψη μπλέχτηκε σὲ φαῦλες ἐπιχειρήσεις. Ὁ δῦσπιστος και δῦστυχος αὐτός ἄνθρωπος, καθὼς πιάστηκε και φυλακίστηκε απ' τοὺς βαρβάρους, ἀντὶ μὲ ὑπομονὴ νὰ περιμένῃ νὰ τὸν ἀπολευτερώσῃ ὁ αὐτοκράτορας μὲ λύτρα ἢ μὲ δῶρα, θέλησε νὰ ὑποδουλώσῃ ὅλους μας, θέτοντας ὡς λύτρο τὸ Πανελλήνιο. Καὶ τὸ χειρότερο εἶναι πὺ προχώρησε σὲ ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν ὁμοφύλων του και ἀκόμη και σὲ σφαγές»⁶³.

Τι μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ γιὰ τίς δυὸ διάφορες αὐτὲς ἀφηγήσεις πὺ μᾶς κάνει μάλιστα ὁ ἴδιος συγγραφέας; Ἡ πρώτη ἀφήγηση πὺ ἀνήκει σὲ ἱστορικὸ ἔργο, ἐνῶ ἡ δευτέρη δὲν εἶναι παρὰ ἐγκώμιο, φαίνεται πιὸ εὐλογοφανές. Ὁ Μανουήλ 175 ἔδειξε ἀρκετὴ ὑπομονὴ πρὶν στασίση, στέλνοντας μηνύματα στον αὐτοκράτορα γιὰ τὴν ἀπολευτέρωσή του, τόσο ὅταν ἦταν δέσμιος τοῦ Ἰβανκού, ὅσο κι ὅταν φιλοξενούνταν απ' τὸ Χρῦσο. Μόνῃ ἡ φιλοχρηματία τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 κρατοῦσε τὸ Μανουήλ 175 αἰχμάλωτο τῶν Βουλγάρων ἀρχηγῶν, και στὸ τέλος τὸν ἀνάγκασε νὰ στασίση τὸ 1201.

Οἱ στρατιωτικὲς ἐπιτυχίες τῶν στασιαστῶν Μανουήλ 175 και Χρῦσου ὑπῆρξαν μεγάλες. Εὐκόλα κατέλαβαν τὴν Πελαγονία, τὸν Πρίλαπο και διὰ τῆς κοιλάδας τῶν Τεμπῶν ἔγιναν κύριοι τῆς Θεσσαλίας. Αὐτὴ ἡ προέλαση, ὅπως λέει ὁ Χωνιάτης, ξεσήκωσε τὴν Ἑλλάδα και προκάλεσε ἐξέγερση στὴν Πελοπόννησο, προφανῶς τὴν ἀνταρσία τοῦ Λέοντα Σγουροῦ. Ἀπ' τοὺς δυὸ συνεργάτες, ὁ μὲν Μανουήλ 175 ἐγκαταστάθηκε στὴ Θεσσαλία, ὁ δὲ Χρῦσος γύρισε πίσω στὸ φρούριό του τοῦ Προσάκου⁶⁴.

Συγχρόνως μὲ αὐτοὺς τοὺς δυὸ, παρουσιάστηκε και ἕνας ἄλλος στασιαστής, ὁ δ ο ὕ ξ τοῦ θέματος τῶν Σμολένων Ἰωάννης Σπυριδωνάκης, καθὼς πίστευσε τὸν ἑαυτὸ του ἀσφαλισμένο στὴ δύσβατη ἐκείνη περιοχή, στὰ μέσα τοῦ Στρυμόνα ποταμοῦ. Ἦταν ἕνα γελοῖο ὑποκείμενο απ' τὴν Κύπρο, ἐλεινὸ και τρισάθλιο και στὸ χαραχτήρα και στὴν ἐμφάνιση, ἀλλοίθωρο και κοντό «μυρμηκάνθρωπο» μᾶς τὸν λένε και «ὄμοιο μὲ τὸ Θεραίτη» στὴν ἀσχίμια. Ἄνθρωπος χαμηλῆς καταγωγῆς, πέτυχε νὰ μπῆ στὴν ὑπηρεσία τοῦ παλατιοῦ, ὅπου ἔφτασε νὰ γίνῃ ὁ ἰδιαιτερός ταμίας τοῦ

63. Χωνιάτης, Λόγος εἰς τὸν Ἀλέξιον (γ') 180, ὅτε ἐπανέζευξεν ἀπὸ τῶν μερῶν τῆς δῦσεως, ἐκδ. J. Van Dieten, *Orationes et Epistulae*, σ. 107.

64. Χωνιάτης, σ. 707-8. Γιὰ τὴν κατάσταση πὺ δημιουργήθηκε στον ἐλλαδικὸ χῶρο, βλ. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς τὸν μέγαν δούκα τὸν Στρυφνόν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, *Τὰ Σωζόμενα*, τ. I, σ. 335-36.

αυτοκράτορα, πριν του δοθῆ ἡ διοίκηση τῶν Σμολένων.

Αὐτὸ τὸ «κουνούπι», αὐτὸς ὁ «ποντικός», ποὺ παρίστανε τὸ λιοντάρι καὶ τὰ ἄλλα ἄγρια θηρία, τόλμησε νὰ καταλογίσῃ στὸν πρῶν κύριό του, στὸν αὐτοκράτορα κύρ Ἀλέξιο (γ') 180, «εὐτέλεια μυαλοῦ καὶ ἀφέλεια» –καὶ ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε σ' αὐτὸ δὲν εἶχε ἄδικο– καὶ νὰ ἐπαναστατήσῃ ἐναντίον του. Καὶ ἐγίνε γιὰ τὸν κύρ Ἀλέξιο (γ') 180 «ὁ οὐτιδανὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους» Σπυριδωνάκης «ἀντιστάτημα καὶ Σατάν καὶ πληγὴ καὶ κακὸ μέσα στὰ ἄλλα ἀνεπάντεχο»⁶⁵.

Καὶ «σάν τὸν Ἐπιμηθέα», τὸν ἀδελφὸ τοῦ Προμηθέα, ὁ αὐτοκράτορας, «στερνὴ μου γνώση νὰ σ' εἶχα πρότερα», ἐλεεινολογοῦσε τὸν ἑαυτοῦ ποὺ δὲ λύτρωσε ἀπ' τὰ δεσμὰ τὸν ξάδελφό του Μανουὴλ 175 καὶ ποὺ διόρισε ἄρχοντα πόλεων δυσπροσίτων γιὰ δική του ντροπὴ τὸν ἐλεεινὸ Σπυριδωνάκη. Ἐκτὸς ἀπ' τὰ δυὸ κακά, τὴν ἐπανάσταση τοῦ Καμύτζη 175 καὶ τοῦ Χρύσου καὶ αὐτὴ τοῦ Σπυριδωνάκη, καὶ τρίτο κακὸ χτυποῦσε αὐτὸν τὸν καιρὸ τὸν αὐτοκράτορα, μιὰ σοβαρὴ κρίση τῆς ἀρρώστιας, ποὺ ὅπως ξέρομε τὸν βασάνιζε, τῆς ἀρθρίτιδας. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἀποφάσισε νὰ πολεμήσῃ τοὺς στασιαστὲς⁶⁶.

Ἐνα σημαντικὸ μέρος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, κάτω ἀπ' τὴς διαταγὲς τοῦ δ ε σ π ὀ τ ο υ καὶ διαδόχου τῆς βασιλείας Ἀλέξιο Παλαιολόγου Δούκα Κομνηνοῦ 290, τοῦ συζύγου τῆς Εἰρήνης Ἀγγ. Κ. 260, στράφηκε πρὸς τὰ Σμόλενα καὶ χτύπησε τὸ Σπυριδωνάκη. Χάρη στὴ στρατιωτικὴ ἀρετὴ καὶ τόλμη τοῦ Ἀλέξιο Παλ. Δ. Κ. 290 τὸ π υ γ μ α ἱ κ ὸ ἄ ν δ ρ ἰ ρ ὶ φ (= ὁ Σπυριδωνάκης) νικῆθηκε καὶ ἀναγκάστηκε γιὰ νὰ σωθῆ, νὰ τραπῆ σὲ φυγὴ καὶ νὰ καταφύγῃ κοντὰ στὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σκυλοϊωάννην⁶⁷.

Οἱ δυσχέρειες ὅμως γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ Μανουὴλ Καμ. Κ. Δ. Ἀγγ. 175 καὶ τοῦ Χρύσου ὑπῆρξαν πολὺ πιὸ μεγάλες. Ἐναντίον τους ἐπικεφαλῆς μιᾶς στρατιάς στάλθηκε ὁ εὐνοοῦμενος εὐνοῦχος π α ρ α - κ ο ι μ ὠ μ ε ν ο ς Ἰωάννης Οἰνουπολίτης. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀρχηγοῦ φαίνεται πὼς εἶχε πιὸ πολὺ ἓνα διαπραγματευτικὸ χαραχτήρα, παρὰ πολεμικὸ, ἂν καὶ ἀναφέρεται πὼς εἶχε καὶ κάποιες στρατιωτικὲς ἐπιτυχίες.⁶⁸

65. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 708· τοῦ ἴδιου, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') 180, ἐκδ. I.A. van Dieten, *Orationes et Epistulae*, σ. 112.

66. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 708.

67. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 708-9· Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') 180, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 65), σ. 112.

68. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 709· Χωνιάτης, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 65), σ. 107-11· Νικηφόρος Χρυσσβέργης, Λόγος πρὸς τὸν αὐτόν (Ἀλέξιον γ' 180), ἀναγνωσθεὶς ἐν τοῖς ἐν τῷ Σκουταρίῳ παλατίοις... λόγος ρητορικὸς πρῶτος, ἐκδ. M. Treu, *Nicephori Chrysobergae ad Angelos orationes tres*, Progr. des K. Friedrichsgumn., Breslau 1892, σ. 16-18, 21. Γιὰ τὴν προέλευση τοῦ ὀνοματὸς Οἰνοῦπολίτης, βλ. Κ. Ἀμαντος, Παρατηρήσεις τινὲς εἰς τὴν μεσαιωνικὴν γεωγραφίαν, ΕΕΒΣ1 (1924), σ. 51. Γιὰ τὴ σταδιοδρομίαν του, βλ. R. Guiland, *Le Parakimomène*, EB 2·(1944), σ. 198.

Ο ίδιος ο αυτοκράτορας δεν ἄργησε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν εὐνοῦχο του Οἰνουπολίτην ἐπικεφαλῆς ἑνὸς ἄλλου τμήματος τοῦ ὄχι καὶ πολυἀριθμοῦ αυτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Διάφοροι συγγραφεῖς μᾶς λένε πὼς ξεκίνησε τὸ φθινόπωρο ἢ στὶς ἀρχὲς τοῦ χειμῶνα τοῦ 1201. Στὴν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας ὁ αυτοκρατορικός πριγκίπας Ἀλέξιος Ἄγγελος 266, ὁ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου του γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγελου 183, διέφυγε στὴν Ἰταλία. Ἀργὰ ἀλλὰ σταθερὰ ὁ αυτοκράτορας προχωροῦσε πρὸς τὰ δυτικά. Πρῶτῃ φροντίδα του ἦταν νὰ διασπάσῃ τὴν συμμαχία τοῦ Χρύσου καὶ τοῦ Μανουήλ 175. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο πρόσφερε στὸ Χρῦσο καὶ ἄλλη γυναίκα, τὴ ζωντοχήρα τοῦ φυλακισμένου Ἰβαγκοῦ, τὴ γνωστὴ μας μικρὴ πριγκίπισσα Θεοδώρα Κ. Βατ. Ἄγγ. 299, ἂν ὁ Ἀσανίδης πολέμαρχος (ὁ Χρῦσος) δεχόταν νὰ ἐγκαταλείψῃ ἢ νὰ διαζευχθῇ τὴν Ἀνώνυμη (Μαριαν;) Καμύτζαινα Κομνηνὴ Δούκαινα Ἀγγελίνα 256, τὴν κόρη τοῦ Μανουήλ 175. Ὁ Χρῦσος μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς κολακεύτηκε καὶ μὲ εὐχαρίστηση δέχτηκε νὰ παντρευθῇ τὴν ἐγγονὴ ἑνὸς αυτοκράτορα, ὅπως ἦταν ἡ Θεοδώρα 299, ἀντὶ τῆς κόρης ἑνὸς πρωτεξαδέλφου τοῦ αυτοκράτορα, ὅπως ἦταν ἡ Ἀνώνυμη (Μαρία;) 256. Ὁ αυτοκράτορας ἔστειλε μῆνυμα στὴν ΚΠολη καὶ ἔφτασε ἡ μικρὴ πριγκίπισσα Θεοδώρα 299 στὸ φρούριο τοῦ Προσάκου, ὅπου καὶ μνηστεύτηκε τὸ Χρῦσο, ὁ ὁποῖος φυσικὰ χῶρισε ἢ ἀπόπεμψε τὴν Ἀνώνυμη (Μαρία;) 256. Σὲ ἀντάλλαγμα τῆς ὑψηλῆς μνηστείας του, ὁ Χρῦσος διέλυσε τὴν συμμαχία του μὲ τὸ Μανουήλ 175 καὶ παραχώρησε στὴν Αὐτοκρατορία τὴν Πελαγονία καὶ τὸν Πρίλαπο.

Ἔτσι ὁ Ἀλέξιος (γ΄) 180 ἔμεινε ἐλεύτερος νὰ ἀναμετρηθῇ μὲ τὸν ξάδελφό του Μανουήλ 175, καὶ γι' αὐτὸ ἔστειλε ὡς προπομπὸ στὴ Θεσσαλία τὸν παραιομύμενό του Ἰωάννη Οἰνουπολίτη μὲ προτάσεις εἰρήνης καὶ ὑποσχέσεις γιὰ μιὰ ἀποκατάσταση τοῦ Μανουήλ Καμύτζη 175 στὴν αὐλὴ μὲ τὸ ἀξίωμα ποῦ κατεῖχε, αὐτὸ τοῦ πρωτοστράτορα, ἐνῶ ὁ αυτοκράτορας μὲ τὸ στρατὸ του πῆρε θέση στὰ μετόπισθεν τοῦ Μανουήλ 175. Ὄταν αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀπόριψε τὶς αυτοκρατορικές προτάσεις, ὁ Ἀλέξιος (γ΄) 180 ἔκανε μιὰ σφοδρὴ ἐπίθεση ἐναντίον τῶν δυνάμεών του. Ἐπακολούθησε σκληρὴ μάχη καὶ οἱ δυνάμεις τοῦ ἀντάρτη τράπηκαν σὲ φυγὴ, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ Καμύτζης 175 τραυματίστηκε στὸ πόδι. Κάτω ἀπ' τὴν πίεση αὐτῆς τῆς κατάστασης, ὁ στασιαστὴς ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ μακριὰ ἀπ' τὸ μέτωπο τῆς Θεσσαλίας, καὶ ὅλες οἱ πόλεις καὶ τὰ φρούρια ποῦ ἐξουσίαζε παραδόθηκαν στὸν αυτοκράτορα.

Ὁ Καμύτζης 175 κατάφυγε σ' ἓνα μέρος ποῦ ὁ Χωνιάτης τοῦ δίνει τὴν ὀνομασία Στανός, ἴσως στὸν Στενήμαχο, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ οἱ αυτοκρατορικές δυνάμεις τὸν καταδίωξαν καὶ ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ καὶ πάλι. Ἀπὸ τότε – εἴμαστε στὸ 1202– δὲν ὑπάρχουν πιά πληροφορίες γιὰ τὸ Μανουήλ Κ. Κ. Δ. Ἄγγ. 175, ἀλλὰ τὰ πράγματα δείχνουν πὼς θὰ κατάφυγε, ὅπως καὶ ὁ Ἰωάννης Σπιριδωνάκης, στὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σκυλοϊωάννην. Ἐκεῖ θὰ τὸν βρῆκε ἴσως καὶ ὁ θάνατος, ἐνῶ γιὰ τὴν οἰκογένειά του ξέρομε

πώς μετά τὸ 1204 κατάφυγε στὴ Νίκαια⁶⁹.

Τοῦ Μανουὴλ Κ. Κ. Δ. Ἔγγ. 175 κατέχομε μιὰ σφραγιδα μὲ τὸν τίτλο του: τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α, καὶ μὲ τὰ ἐπίθετά του, αὐτὰ τοῦ πατέρα του καὶ τῆς μητέρας του⁷⁰. Συνήθως ὁ Μανουὴλ 175 ἀναφέρεται ὡς Κ α - μ ὕ τ ζ η ς καὶ ὄχι ὡς Κομνηνός Δούκας Ἄγγελος (= ἐπίθετα τῆς μητέρας του), γιατί ἡ μητέρα του δὲν ἦταν μιὰ π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η πριγκίπισσα⁷¹.

176. Ἄνωνυμος Καμύτζης ἢ Καμύτζαινα (γένν. περὶ τὸ 1152/55-†;)

Ὁ Ἄνωνυμος Ἰ Καμύτζης ἢ Καμύτζαινα, Κομνηνός Δούκας Ἄγγελος ἢ Κομνηνὴ Δούκαινα Ἀγγελίνα, γιός ἢ κόρη τοῦ Κωνσταντίνου Καμύτζη καὶ τῆς Μαρίας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς⁹¹ γεννήθηκε περὶ τὸ 1152/55.

Γιὰ τὸν (τὴν;) Ἄνωνυμο Κ. 176, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀναμφισβήτητη ὑπαρξή

69. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 709· τοῦ ἰδίου, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 65), σ. 110-11· Νικηφόρος Χρυσοβέργης, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 68), σ. 15-8, 20-1. Γιὰ τὴ μετástαση τῆς οἰκογένειας στὴ Νίκαια, βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ. Κ. Δ. Ἔγγ. 257.

70. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 2. Παρὰ V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 319, σ. 169-70, ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἀπόδοσις:

Πρωτοστράτορος τοῦ Καμύτζη πατρόθεν.
σφραγίς Μανουὴλ [ἐξαδέλφου] μητρόθεν
Κόμνηνοδοῦκα τοῦ κρατοῦντος [δεσπότης].

71. L. Stiernon, *Trois membres de la famille Rogerios*, REB 22 (1964), σ. 195-96 καὶ ὑ. 71.

176.1. Ἄν ἦταν τέκνο ἄρρεν ποῦ μάλλον φαίνεται ὡς βέβαιο, ὁ Ἄνωνυμος 176 δὲν μπορεῖ νὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρός πάππου του, τοῦ Κωνσταντίνου Ἄγγελου, γιατί Κωνσταντίνος λεγόταν καὶ ὁ πατέρας του ὁ Καμύτζης. Ἄν ὁ Κωνσταντίνος Καμύτζης, ἦταν ἕνας γιός τοῦ Εὐστάθιου Καμύτζη (βλ. γι' αὐτὸν προσωπογραφίαν Μαρίας Ἄγγ. Κ. 91, ὑ. 4), καὶ ὄχι ἕνας ἐγγονός του ἢ καὶ ἀνεψιός του, πιθανόν ὁ Ἄνωνυμος νὰ ἔφερε τὸ ὄνομα Εὐστάθιος. Ἄν ἦταν τέκνο θήλυ, ἢ Ἄνωνυμη 176 πιθανόν νὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρός μάμμης τῆς Θεοδώρας Κ. 38.

2. Ὁ ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος στοὺς «ἐπιτυμβίους τοῦ Στίχους εἰς τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν κύρον Κωνσταντίνον τὸν Καμύτζην, ἐκδ. W. Hörandner, Wien 1974, σ. 498, στίχ. 18-22, φέρει τὸν Ξ ἔ ν ο ν νὰ λήη πρὸς τὸν Τ ὕ μ β ο ν:

Τὸν σύζυγον φῆς τῆς Κομνηνῆς Μαρίας (91),
τῆς πορφυρανθόπαιδος ἀλλὰ μητρόθεν,
ἢ καὶ συνελθὼν (ὁ Κων. Καμύτζης) ὡς σελήνη φωσφόρος
τοὺς παῖδας ἐξέφασεν ἄλλους ἀστέρας
ἐκεῖνον αὐτὸν εὐστοχήσας τοῦ λόγου;

Μέσα στοὺς «παῖδες» τοῦ Κωνστ. Καμύτζη καὶ τῆς Μαρίας Κ. 91, ποῦ τὴν ὑπαρξή τους βεβαιώνει ὁ ποιητὴς, καὶ ποῦ μάλλον πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ἀρσενικοῦ γένους—αὐτὸ ὑποδηλώνει ὄχι μὲ ἀπόλυτη ἀσφάλεια τὸ «παῖδες»— ἦσαν ἐκτὸς τοῦ Μανουὴλ Κ. 175, καὶ ὁ Ἄνωνυμος 176, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ἄλλος ἢ ἄλλοι, ποῦ μπορούμε νὰ τοὺς ἀριθμῶμε ὡς Ἄνωνυμος 176α, Ἄνωνυμος 176β.

του, δὲν ἔχομε καμιὰ ἄλλη μαρτυρία ἀπ' τις γνωστὲς μέχρι σήμερα πηγές. Ἐκτὸς ἀπ' τὸ Μανουήλ Κ. 175, τὰ ἄλλα παιδιά τῆς Μαρίας Κ. 91, ποὺ ὅπως μᾶς λέει ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος ὀρφάνεψαν πρόωρα ἀπ' τὸν πατέρα τους Κωνσταντῖνο Καμύτζη³, δὲν ἄφησαν ἴχνη στὴν ἱστορία. Πέθαναν καὶ αὐτὰ πρόωρα μετὰ τὸν πατέρα τους; Νὰ ὑποθεθῆ πὼς δὲν ἔδοσαν ἀφορμὴ γιὰ νὰ γράψουν κάτι γι' αὐτὰ οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ χρονογράφοι, οἱ ρήτορες καὶ οἱ ποιητές; Ἀλλὰ γιατί τότε μόνος ὁ Μανουήλ Κ. 175 παρουσιάζεται κάτοχος τῆς τεράστιας περιουσίας τῆς μητέρας του Μαρίας Κ. 91⁴; Πὼς δὲ γίνεται λόγος γιὰ ἀδελφούς ἢ καὶ ἀδελφές του; Οἱ ἀπ' τὸν οἶκο τῶν Ἀγγέλων αὐτοκράτορες ἦσαν πρῶτοι ξάδελφοί τους, καὶ κάποιος λόγος, ἂν εἶχαν μεγαλώσει καὶ σταδιοδρομήσει θὰ ἔπρεπε νὰ γίνονταν γι' αὐτούς. Αὐτὸ μᾶς ὀδηγεῖ νὰ συμπεράνωμε, χωρὶς ὅμως νὰ εἴμαστε ἀπόλυτα βέβαιοι, πὼς κάπως πρόωρα ἀφανίστηκαν ἀπ' τὴ ζωὴ.

Νὰ ὑποθέσωμε πάλι πὼς ἔδρασαν καὶ σταδιοδρόμησαν κάτω ἀπ' τὰ ἐπίθετα τῆς μητέρας τους ὡς Κομνηνοὶ ἢ Δοῦκες ἢ Ἀγγελοὶ, κ' ἔτσι δὲν εἶναι εὐχερῆς ἢ συνταύτισή τους –ὡς Καμύτζαι δὲν παρουσιάζονται, ὅπως ἤδη ἔχω τονίσει– εἶναι κάπως παρακινδυνευμένο, γιατί ἡ μητέρα τους δὲν ἦταν πορφυρογέννητη πριγκίπισσα καὶ δὲν εἶχαν ἀπόλυτο δικαίωμα νὰ ἰδιοποιηθοῦν τὰ ἐπίθετά της.⁵

Ἡ μητέρα τους Μαρία 91 ὀνομάζεται Κομνηνή⁶, γιατί ἦταν κόρη μιᾶς πορφυρογέννητης πριγκίπισσας, τῆς Θεοδώρας Κ. 38.

3. Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος στοὺς «ἐπιτυμβίους τοῦ Στίχους», ἐνθ' ἄνωτ., σ. 498, στίχ. 25-36, φέρει τὸν Τ ὕ μ β ο ν νὰ δῖνῃ τὴν ἀπάντησιν πρὸς τὸν Ξ ἑ ν ο ν:

Ὁρθῶς ἔφησ'· πλὴν καὶ τὰ λοιπὰ μοι σκόπει
καὶ κλαῖσον, εἴ τις καὶ ρανίς σοι δακρύων·
ἀνατροπὴν γάρ τοῦ γένους παντὸς βλέπεις
καὶ φυρμὸν ἀθρεῖς βασιλικῆς ἐστίας,
λαμπρᾶς ἀπορφάνισμα καλλιτεκνίας
καὶ συμφυοῦς χήρευμα καλλινομφίας
καὶ τῆς τύχης κύβευμα πρὸς τὸ κατόπιν·
ὄρᾳς ἐκείνην τὴν καλὴν, τὴν ὀλβίαν,
τὴν ἐν χλιδῶσιν ἀμφίοις ἐσταλμένην,
ὄρᾳς ἐκείνην τὴν μελαμφόρον πάλιν·
μιᾶς γυναικὸς εἰσιν εἰκόνες δύο,
αὐτῆς ἐκείνης τῆς νέας χήρας λέγω,

4. Ἀπ' τὸ ποίημα τοῦ Μαγγάνειου Πρόδρομου, Παρηγορητικὸς τῆς θυγατρὸς τῆς πορφυρογεννήτου κυρᾶς Θεοδώρας, ἐκδ. Ed. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. 11, σ. 503-6 καὶ 506-11, παίρνομε μία ἰδέα τοῦ πλοῦτου τῆς Μαρίας Ἀγγ. Κ. 91, ἀπ' τὸν δὲ Χωνιάτην, σ. 502-3 καὶ σ. 681 καὶ σ. 707, μαθαίνομε γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Μανουήλ Κ. 175 ποὺ ἰδιοποιήθηκε ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κ. 180, περιουσία τεράστια, ἀληθινὰ βασιλική, τ υ ρ α ν ν ι - κ ἢ, κατὰ τὸ κείμενο.

5. Βλ. προσωπογραφίαν Μανουήλ Κ. Κ. Δ. Ἀγγ. 175, ὑ. 71.

6. Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι ἐπιτυμβιοὶ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 408, στίχ. 18: τῆς Κομνηνῆς Μαρίας, τῆς πορφυρανθόπαιδος, σ. 499, στίχ. 4-5: ἡ πορφυρανθόπαιδος ἐκ Θεοδώρας μητρὸς Κομνηνῆς Κομνηνῆ παῖς Μαρία.

"Όπως και αν έχουν τα πράγματα, τίποτε δε μας είναι γνωστό για τον (την;) Ἀνώνυμον Καμύτζην, καθώς και για τους αδελφούς του, που την ύπαρξή τους πρέπει να θεωρήσωμε βέβαιη, και ίσως ποτέ να μη μάθωμε.

177. Μιχαήλ Ἀγγελος (γένν. περί τὸ 1150/55-†;)

Ὁ Μιχαήλ¹ Ἀγγελος γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Ἀγγελου Κομνηνοῦ 92 καὶ τῆς Ἀνώνυμης γυναίκας του² γεννήθηκε περί τὸ 1150/55³.

Ἀπ' τῆ ζωῆ τοῦ Μιχαήλ Ἀγγ. 177 μᾶς εἶναι γνωστὴ μιὰ καὶ μόνη λεπτομέρεια πὼς στίς 14 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1190 στάλθηκε ἀπ' τὸν πρωτεξάδελφό του αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β') Ἀγγ. 183 μαζί με ἄλλους αὐτοκρατορικοὺς συγγενεῖς ὡς ὄμηρος στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκο I τὸν Κοκκινοπώγωνα⁴.

Τίποτε ἄλλο δε μᾶς εἶναι γι' αὐτὸν γνωστό.

178. Κωνσταντῖνος Κομνηνὸς Ἀγγελος (γένν. περί τὸ 1151-† μετὰ τὸ 1199)

Ὁ Κωνσταντῖνος¹ Κομνηνὸς² Ἀγγελος³ πρωτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἀγγελου 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας⁴ γεννήθηκε περί τὸ 1151⁵.

177.1. Γιά τὸ ὄνομα Μιχαήλ καὶ γιὰ τὸ ἀπὸ ποιά αἰτία γίνονταν χρῆση αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος στὸν οἶκο τῶν Ἀγγέλων πού μετὰ τὸ γάμο τοῦ Κωνσταντῖνου Ἀγγελου μετὰ τῆ Θεοδώρα Κ. 38 ἦταν ἓνα παρακάδι τῶν Κομνηνῶν, βλ. προσωπογραφίαν Μιχαήλ (α') Δ. Κ. Ἀγγ. 174, ὑ. 1.

2. Ὁ Μιχαήλ Ἀγγ. 177 πού ἦταν ἓνας πρωτεξάδελφος τῶν αὐτοκρατόρων Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183 καὶ Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κ. 180, ἀναφέρεται ὡς γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Ἀγγ. Κ. 92 ἀπ' τὸν Ansbert, *Historia de expeditione Friderici imperatoris* (1187-1195), ἔκδ. A. Chroust, MGH. SS., n. s., t. V (Berlin 1928) σ. 65. Πρβλ. L. Stiernon, *Trois membres de la famille Rogerios*, REB22 (1964), σ. 197.

3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1149, τὸ ὄνομά του ὁμῶς δεῖχνει πὼς θὰ εἶχαν πρὶν ἢ μετὰ ἀπ' αὐτὸν καὶ ἄλλα παιδιά, πού θὰ ἔφεραν τὰ ὀνόματα Κωνσταντῖνος, Ἰωάννης κτλ.

4. Ansbert, *Historia*, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 65.

178.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Κωνσταντῖνου Ἀγγ., συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ. 38.

2. Στὸ μουσεῖο τοῦ ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας ὑπάρχει πέπλος, βλ. A. Pasini, *Il tesoro di San Marco in Venezia*, Venice 1886, σ. 77, καὶ PL XXIX fig. 42a, ὅπου κοντὰ στὰ πόδια τῶν

Ὁ Κωνσταντῖνος Κομν. Ἄγγ. περὶ τὸ 1169/70 παντρεύτηκε με κάποια, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα καὶ τὴ γενιά δὲ γνωρίζομε, καὶ ἀπ' αὐτῆ ἀπόχτησε τὸ πιδό λίγο ἓνα γιό, τὸν Ἀνώνομο (Ἀνδρόνικο;) Κομν. Ἄγγ. 258⁶.

ἀγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, σημειώνονται δυὸ σὲ ἰαμβικὸ τρίμετρο ἐξάστιχα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ δεύτερο ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἐμαυτὸν αὐτῶν τοῖς ποσὶ τιθεὶς κάτω
ὡς ἂν ἔχοιμι συμμάχους καὶ προστάτας
πρὸς τὰς νοητὰς ἐμπλοκάς τῶν δαιμόνων.
Κομνηνοφυῆς δεσπότης Κωνσταντῖνος
σεβαστοκράτωρ ἀγγελωνύμου γένους
ξύναιμος αὐτάνακτος Αὐσόνων γένους.

Βλ. A. Pasini, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 77, καὶ Μαρία Σ. Θεοχάρη, Ἡ ἔνδυτή τοῦ ἁγίου Μάρκου, ΕΕΒΣ 29 (1959), σ. 193-94, οἱ ὁποῖοι ὁμῶς δὲν κατόρθωσαν νὰ ταυτίσουν τὸ σεβαστοκράτορα ποῦ ἀναφέρεται στὸ ἐξάστιχο· ὁ μὲν A. Pasini τὸν ταύτισε πρὸς «συγγενῆ τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81» = «cugino di Manuello Comneno», ἡ δὲ Μ. Σ. Θεοχάρη, σ. 197-99, τὸν ταυτίζει πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο Δοῦκ. Κομν. 170 ποῦ οὐδέποτε ὑπῆρξε σεβαστοκράτωρ ἢ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο Ἄγγ. Δοῦκ. Κομν. 253, ὁ ὁποῖος τὸ 1210 χωρὶς καμιά τιπλοφορία ἀναφέρεται ὡς διάδοχος τοῦ Μιχαὴλ (α') Δοῦκ. Κομν. Ἄγγ. 174 στὴν ἀνεξάρτητη ἐλληνικὴ ἡγεμονία τῆς Ἠπειροῦ, βλ. προσωπογραφία Μιχαὴλ (α') 174, ὑ. 73. Καὶ τὸ χειρότερο εἶναι ποῦ ἡ Μ. Σ. Θεοχάρη ἐπέμεινε στὴν ἀπομῆ τῆς, *Sur le sébastocrator Constantin Comnène Ange et l'endyté du Musée de Saint Marc à Venise*, BZ56 (1963), σ. 273-83, καὶ μετὰ τὴ διεξοδικὴ καὶ σαφέστατη ἐπεξήγηση τοῦ ἀείμνηστου V. Laurent, *Le sébastocrator Constantin Ange et le pérlum du Musée de Saint Marc à Venise*, REB18 (1960), σ. 208-13, πῶς πρόκειται γιὰ τὸ σεβαστοκράτορα Κωνσταντῖνο Κομ. Ἄγγ. 178. Ὁ Κωνσταντῖνος 178 ξύναιμος (= ἀδελφός) τοῦ αὐτάνακτα (= αὐτοκράτορα) Αὐσόνων (= Ρωμαίων, Ἑλλήνων) Ἰσαακίου (β') Ἄγγ. 183, ἔφερε πραγματικὰ τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα, βλ. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος εἰς τὸν αὐτάδελφον τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰσαακίου (β') τοῦ Ἀγγέλου (183), τὸν σεβαστοκράτορα κύρ Κωνσταντῖνον, ἐκδ. M. Bachmann und F. Dölger, BZ40 (1940), σ. 364-401 (κείμενο).

3. Ἐνῶ στὸ ἀφιερωτῆριο ἐξάστιχό του ὁ Κωνσταντῖνος ὀνομάζεται Κ ο μ ν η ν ο φ υ ή ς (= πῶς φυτεύτηκε ἀπὸ Κομνηνοῦς) καὶ ἀγγελωνύμου γένους (= πῶς προερχόταν ἀπ' τὴ γενιά τῶν Ἀγγέλων), σὲ μιὰ σφραγιδα του ὀνομάζεται μόνο Ἀ γ γ ε λ ο ς:

Γραφῶν σφράγισμα Κωνσταντῖνου δεσπότη
αὐταδέλφου (Ἰσαακίου β' Ἄγγ. 183)
σεβαστοκρατοροῦντος ἐκ τῆς ἀξίας,
ἐκ τοῦ γένους δ' ἐπὶ κλην Ἀγγελωνύμου.

Βλ. Fogg Art Museum, Collection Whitmore, ἀριθ. 1736.

4. Ὁ Γρηγόριος Ἀντίοχος, ἐνθ' ἄνωτ., ὑ. 2, μᾶς δηλώνει πῶς ἦταν «αὐτάδελφος» τοῦ Ἰσαακίου (β') Ἄγγ. 183, ὁ ὁποῖος ἦταν γιός τοῦ Ἀνδρόνικο Δοῦκ. Ἄγγ. 93, βλ. Χωνιάτης, σ. 319. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 39, σ. 86.

5. Ὁ Ἀνδρόνικος Δοῦκ. Ἄγγ. 93 γεννημένος περὶ τὸ 1133 παντρεύτηκε περὶ τὸ 1150 τὴν Εὐφροσύνη Κασταμονίτισσα. Ἄν ὁ ἐκ τῶν νεωτέρων γιῶν τους Ἰσαακίος Ἄγγ. 183, ὅπως μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 596, γεννήθηκε τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1156, τὰ ὑπόλοιπα παιδιὰ πρέπει νὰ ἔχουν τὴν ἐξῆς κατὰ προσέγγιση χρονολογία γέννησης: ὁ Κωνσταντῖνος 178 περὶ τὸ 1151, ὁ Ἰωάννης 179 περὶ τὸ 1152, ὁ Ἀλέξιος 180 περὶ τὸ 1153, ὁ Μιχαὴλ 181 περὶ τὸ 1154, ὁ Θεόδωρος 182 περὶ τὸ 1155, ἡ Εἰρήνη 184 περὶ τὸ 1154, διδυμὴ μετὰ τὸ Μιχαὴλ 181, γιατί περὶ τὸ 1168 προτάθηκε ὡς νύφη στὸν Ἰωάννη Καντακουζηνό, καὶ ἡ Θεοδώρα 185 περὶ τὸ 1160.

6. Ὁ Χωνιάτης, σ. 660-61, γράφει πῶς τρεῖς ἀπ' τοὺς ἀδελφοῦς τοῦ Ἀλέξiou (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 διεκδικοῦσαν τὸ 1199 τὴ διαδοχὴ τῆς βασιλείας γιὰ λογαριασμὸ τῶν γιῶν τους. Ἀπ'

Ὁ Κωνσταντῖνος Κομν. Ἔγγ. 178 πρὶν ἀπ' τὸ 1182, κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ θεοῦ του Μανουῆλ (α') Κ. 81 ἢ κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ δευτεροεξαδέλφου του Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ἀνάπτυξε μιὰ στρατιωτικὴ δραστηριότητα ἐναντίον τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων τοῦ Ἰκονίου⁷.

Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1182 ὁ πατέρας του Ἀνδρόνικος Δοῦκ. Ἔγγ. 93 στάλθηκε ἀπ' τὴν Ἀντιβασιλεία ἐναντίον τοῦ ἐπαναστάτη Ἀνδρόνικου Κ. 87, ἀλλὰ νικήθηκε ἀπ' τὸν εὐνοῦχο αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ποῦ ὀδηγοῦσε λίγους νεοσυλλέκτους Παφλαγόνες καὶ χωρικούς, ἂν καὶ ὁ Ἀνδρόνικος 93 εἶχε ὑπέρτερες δυνάμεις. Μετὰ τὴν ἦττα του, καθὼς ἡ Ἀντιβασιλεία τοῦ ζητοῦσε νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ δημόσιο ταμεῖο τὰ χρήματα ποῦ εἶχε πάρει γιὰ τὴ διεξαγωγὴ τῆς ἐπιχείρησης, αὐτὸς ὀχυρώθηκε στὸ ἀρχοντικό του ποῦ βρισκόταν στὸ Ἐξοκίον, ἀφοῦ πῆρε μὲ τὸ μέρος του μερικούς δημότες, γιὰ νὰ ἔλθῃ σὲ ἐχθροπραξίες μὲ τοὺς κυβερνητικούς. Σ' αὐτὴ τὴν περίσταση συναντᾶμε τοὺς ἔξι γιούς τοῦ Ἀνδρόνικου 93 καὶ ἀνάμεσά τους τὸν Κωνσταντῖνο 178, νὰ προτρέπουν τὸν πατέρα τους σ' αὐτὴ τὴν ἀντικυβερνητικὴ ἐνέργεια. Ὁ ἱστορικὸς γράφει: «Καὶ οἱ ἔξι ἦσαν γενναῖοι στὰ χέρια καὶ φιλοπόλεμοι στὰ μυαλά». Ἐπειτα, καθὼς ὁ Ἀνδρόνικος 93 ἔκρινε πὼς δὲν μποροῦσε νὰ τὰ βγάλῃ πέρα μὲ τὴν Ἀντιβασιλεία, πῆρε τοὺς ἔξι γιούς του καὶ τὴ γυναῖκα του Εὐφροσύνη Κασταμονίτισσα, μπῆκαν σ' ἓνα πλοῖο καὶ κατάφυγαν στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87⁸.

Ἀπὸ τότε ἔγιναν οἱ πρῶτοι καὶ καλύτεροι συμπαραστάτες τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, καὶ σὲ λίγο ἤλθαν νὰ προστεθοῦν κοντὰ τους, ὁ μέγας δοῦξ τοῦ στόλου Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ. Κομν. 135 καὶ οἱ πέντε γιοὶ του⁹.

Ὁ Ἀνδρόνικος 135, ἓνας δημόσιος ἄντρας πρώτης γραμμῆς, ἦταν ἀνεπιβίος ἀπὸ πρωτεξαδέλφη τόσο τοῦ Ἀνδρόνικου 87 ὅσο καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου 93, ἐνὸς ἀνθρώπου ἴσου μὲ τὸ μηδενικό, καὶ οἱ δυὸ οἰκογένειες τῶν Κοντοστεφάνων - Κομνηνῶν καὶ τῶν Ἀγγέλων συνδέθηκαν ἀκόμη πῶ

τοὺς πέντε ἀδελφούς τοῦ Ἀλέξιου 180 –μαζὶ μὲ αὐτὸν τὸν τελευταῖο οἱ ἀδελφοὶ ἦσαν ἔξι, βλ. Χωνιάτης, σ. 319– οἱ τρεῖς ἦσαν ὁ Κωνσταντῖνος 178, ὁ Ἰωάννης 179 καὶ ὁ Θεόδωρος 182 (ἢ ὁ Μιχαὴλ 181), καθὼς πρέπει νὰ ἐξαιρέσωμε τὸ μισητὸ καὶ ἐκπτώτο Ἰσαάκιο (β') 183 ποῦ βρισκόταν περιορισμένος στὸ Διπλοκίονιο. Ἄρα οἱ Κωνσταντῖνος 178, Ἰωάννης 179 καὶ Θεόδωρος 182 ἦσαν πατέρες γιῶν, οἱ ὁποῖοι προωθοῦνταν –ὁ καθένας ἀπ' τὸν πατέρα του– πρὸς τὴ διαδοχὴ τοῦ θρόνου.

7. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος εἰς τὸν αὐτάδελφον τοῦ βασιλέως... κύρ Κωνσταντῖνον, ἔκδ. Bachmann - Dölger, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 373, 377-79. Πρβλ. V. Laurent, *Le sébastocrator Constantin Ange...* ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 212.

8. Χωνιάτης, σ. 319-20. Γιὰ τὸ Κίονιο, βλ. R. Janin, *Constantinople Byzantine*, σ. 472, ποῦ λέει πὼς ἴσως πρέπει νὰ ταυτίσωμε μὲ τὸ Διπλοκίονιο (σημ. Βερίκτας) ποῦ βρισκόταν στὴς ἀρχὲς τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου. Ἄν αὐτὴ ἡ ταύτιση εἶναι βέβαιη, ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἔγγ. 183 ποῦ μετὰ τὴν πτώση του περιορίστηκε, τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1195, στὸ Διπλοκίονιο, βλ. Χωνιάτης, σ. 595, δὲν περιορίστηκε ἀλλοῦ παρὰ στὸν πατρικὸ του οἶκο.

9. Χωνιάτης, σ. 322, γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν γιῶν τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135, βλ. στὴν προσωπογραφία του, ὑ. 15.

πολύ. Παρακολούθησαν όλη την πορεία του Ἀνδρόνικου Κ. 87 που με χίλιους δυό τρόπους αναρριχήθηκε στην έξουσία, κι όταν διαπίστωσαν πως σκοπός του ήταν ή εξόντωση της αυτοκρατορικής οικογένειας και ό σφετερισμός του στέμματος, συνέπηξαν και με άλλους άριστοκράτες, τον Ἰούλιο του 1182 ή μετά την άνοιξη του 1183, την πρώτη κατά του Ἀνδρόνικου Κ. 87 συνωμοσία για την εξόντωση του τυράννου. Πρώτοι στη συνωμοσία μιήθηκαν οι έντεκα γιοι του Ἀνδρόνικου 93 και του Ἀνδρόνικου 135. Ὁ ιστορικός γράφει: «Ὅλοι και οι έντεκα, και ανάμεσά τους και ό Κωνσταντίνος 178, ήσαν μέσα στην άκμή της ηλικίας τους και έτοιμοι να σύρουν τó σπαθί τους για πόλεμο». Μετά την άποκάλυψη αυτής της συνωμοσίας, ένω οι άλλοι συνωμότες πιάστηκαν και τυφλώθηκαν, ό Ἀνδρόνικος Δούκ. Ἄγγ. 193 μαζί με τούς γιούς του, πέτυχε να διαφύγη με ένα πλοίο και να καταλήξη στην Ἀκρα της Συρίας¹⁰.

Ἐκεί, καθώς ό Κωνσταντίνος Κομν. Ἄγγ. 178 βαρέθηκε να περιμένη μια άλλαγή της κατάστασης στην ΚΠολη, νόμισε καθήκον του να συνεννοηθῆ με τόν έπίτροπο της βασιλείας και πραγματικό κύριο τών πραγμάτων Ἀνδρόνικο Κ. 87, και γύρισε στην ΚΠολη.

Ἀλλά με την έπιστροφή του Κωνσταντίνου 178 συνέπεσε ή άπροφάσιστη όρμη του τυράννου για τις γ ε ν ν α ἱ ε ς άποφάσεις: να εξοντώσει τη βασιλομήτορα Μαρία - Ξένη (Αὔγουστος του 1183), να στεφτη συναυτοκράτορας (άρχες Σεπτέμβρη 1183), να ξεκάνη τó νεαρό νόμιμο αυτοκράτορα Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155 (Σεπτέμβρη - Ὀχτώβρη 1183), κ΄ έτσι οι νεώτεροι άδελφοί του Κωνσταντίνου 178, ό Θεόδωρος 182 και ό Ἰσαάκιος 183, στασίασαν κατά του τυράννου, ό πρώτος στην Προύσα (Σεπτέμβρης 1183) και ό δεύτερος στη Νίκαια.

Τότε είναι, καθώς φαίνεται, που είτε ως ὕποπτος είτε για κάποια έναντίωση, πιάστηκε και τυφλώθηκε ό Κωνσταντίνος Κομν. Ἄγγ. 178¹¹.

Γράφει ό έγκωμιαστής αυτού του τελευταίου, ό μ ε γ α ς δ ρ ο υ γ γ ά ρ ρ ι ο ς Γρηγόριος Ἀντίοχος¹², καθώς κατά ρητορικό σχῆμα άπευθύνεται στον Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87 που τόν τύφλωσε: «Ἄλλ΄ ὠ δυσμακρόβιο και σάπιο τυραννικό γῆρας, που αισχρά έζησες πολλά χρόνια για τó κοινό κακό

10. Χωνιάτης, σ. 345-46· Magni Presbyteri, Chronicon, MGH, SS., t. XVII, σ. 511.

11. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος εις τόν αὐτάδελφον του βασιλέως... κῦρ Κωνσταντίνον, ένθ΄ άνωτ. (ύ. 2), σ. 379: εκ τυραννικής ραφίδος πηρωτικής τά βλέφαρα μύσας, Χωνιάτης, σ. 660.

12. Για τó Γρηγόριο Ἀντίοχο, βλ. Κ. Krumbacher, Ἱστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας, μετάφρ. Γ. Σωτηριάδη, έκδ. «Παπύρου», Ἀθήναι 1964, σ. 483-84· J. Darroujès, Notice sur Grégoire Antiochos (1160 à 1196), REB 20 (1962), σ. 61-92, για τó βίο του Ἀντιόχου, σ. 61, 64, 75, 76-83, για τόν Κωνσταντίνο 178, σ. 73, άριθ. 30· R. Guiland, Le drongaire de la Veille, R. I. B., t. I, σ. 577. Μέγας δρουγγάριος της βίγλης διορίστηκε στά τέλη του 1187 χωρίς να άσκήση αυτά τά καθήκοντα, ένω αντίθετως ως λόγιος άφησε σπουδαίο και ποικίλο έργο που μάς δίνει πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία του Βυζαντίου κατά τά τέλη του 11 αι.

του κράτους τῶν Ρωμαίων (= τῶν Ἑλλήνων), καί ποῦ ἰδιαίτερα μὲ βάσκανο μάτι εἶδες τοὺς γενναίους νέους τῆς ἀριστοκρατίας· ὦ κακογέννητο γέρικο ἀγριόφυτο, γέρικη βελανιδιά, ἄκαρπο φρόντισμα τοῦ φυτουργοῦ σου, τοῦ πονηροῦ Σατάν, ποῦ μεταφύτευες στὰ ἦθη μας τὶς ἀγριότητες τοῦ βουνίσσιου σκληροῦ δρυμῶνα (= τῶν βορείων ἐκείνων χωρῶν τῆς Γεωργίας, τοῦ Kharin, τῆς τουρκικῆς Ἰβηρίας κλπ.) καί ποῦ ἀπὸ νεαρός ὡς δραπέτης ποῦ ἦσουν καὶ ἄνθρωπος τῶν αἱμάτων συναναστράφηκες, κ' ἔπειτα μὲ τρόπο μπῆκες στὸν θεοφύτευτο λειμῶνα τῶν ἀνακτόρων καὶ γιὰ λίγο κάτω ἀπ' τὴν ὠραία σκιά τῶν φυλλωμάτων του σκεπάστηκες γιὰ νὰ πετύχης μὲ τὴ συνδρομὴ τῶν ἀνόμων φίλων σου τὴ συσκίαση τῆς συμβασιλείας μὲ τὸ νόμιμο κληρονόμο τοῦ θρόνου (τὸν Ἀλέξιο β' Κ. 155) καὶ νὰ καταλήξης στὴν ἐξόντωσή του καὶ νὰ σκεπαστῆς ἔτσι κ' ἐσὺ ὁ ἴδιος μὲ τοῦ θανάτου τὴ σκιά»¹³.

Ἀμέσως μετὰ ὁ Γρηγόριος Ἀντίοχος ἀναφέρεται, καθὼς στὸ ρητορικό του οἶστρο ἀπευθύνεται στὸν τύραννο, στὸν Κωνσταντῖνο Κομν. Ἔγγ. 178: «ὦ ποῖο σπουδαῖο πρόσωπο στρατηγικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀξίας μὲ τὴν τύφλωσή του ἐξουδετέρωσες καὶ ζήμιωσες ἔτσι τὴν Αὐτοκρατορία, ποῖον πραγματικὸ χάλκινο πύργο ἔρριξες κάτω σὰν συντρίμμα, ποῖα ἀδαμάντινη πανοπλία ἀπογύμνωσες, ἀπὸ ποῖον ἥρωα ἀφαίρεσες τὸ ἀμφίστομο ξίφος καὶ τὸ δόρυ, ποῖον πανευφύεστατο ἄντρα ἔθεσες στὸ περιθώριο, ἓνα ἀληθινὸ στήριγμα καὶ ἀμυντήριό τῆς χριστώνυμης αὐτοκρατορικῆς στρατιᾶς· κράνος μεγάλο ποῦ τὸ μέτωπό του περιέσφιγγε, κατάπεσε, ἀλλὰ ἔμεινε ἡ λάμψη τῆς φήμης του καὶ τῆς δόξας του καὶ τῆς ἀρετῆς του· ἓνα τέτοιο ἀγαθὸ, σὲ ὅλους ὠφέλιμο, ἀληθινὸ παγκόσμιο εὐεργέτημα, εἶναι ὁ σ ε β α σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α ς Κωνσταντῖνος Κομν. Ἔγγ. 178, ὁ ἄνθρωπος ποῦ τύφλωσες»¹⁴.

Τὸν πιὸ πάνω τίτλο τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α ἔλαβε φυσικὰ ὁ Κωνσταντῖνος 178 κατὰ τὴν ἀνοδο τοῦ νεώτερου ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου (β') Ἔγγ. 183 στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο (12. IX. 1185)¹⁵.

Φαίνεται πῶς ὁ Κωνσταντῖνος 178 ἀσκοῦσε κάποια ἐπιρροή πάνω στοὺς ἀδελφούς του καὶ ἰδιαίτερα πάνω στὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β').

Καθὼς «ὁ μεγαλοπτέρυγος αὐτὸς ἀετὸς» τυφλώθηκε ἀπ' τὸν τύραννο, καταδικάστηκε γιὰ τὴν ἀτυχία τῆς Αὐτοκρατορίας σὲ στρατιωτικὴ ἀδράνεια. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ποῦ σταμάτησε τὴ στρατιωτικὴ του «πτήση», ἀπασχολήθηκε μὲ ἔργα φιλανθρωπίας καὶ εὐποιίας. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο διεξήγαγε ἓνα ἄλλο πόλεμο ἐναντίον τῶν σκληρῶν πλουσιῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας, καθὼς καιγόταν ἀπ' τὴ φωτιά τοῦ

13. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος εἰς τὸν αὐτάδελφον τοῦ βασιλέως... κύρ Κωνσταντῖνον, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 376-77.

14. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος εἰς τὸν αὐτάδελφον τοῦ βασιλέως... κύρ Κωνσταντῖνον, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 377-78.

15. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος κτλ., ἐνθ. ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 364, 371, 372, 373 καὶ ἄλλου.

φιλόπρωχου πόθου του. Γέμιζε από αγαθά κάθε πεινασμένη ψυχή. Καθώς εύεργετούσε, έδινε συγχρόνως και τις νουθεσίες του κατά ένα τρόπο ά - ν ε π ι τ ή δ ε υ τ ο και εύγενικό. Ο οίκος και ο κύκλος του σε βα στο - κ ρ ά τ ο ρ α παραλληλίζεται με την Ά β ρ α μ ι α ί α β ε λ α ν ι δ ι ά, καθώς στή φ . ι λ ό ξ ε ν η σ κ η ν ή του αυτοί που έμπαιναν απολάμβαναν κάθε φροντίδας και φιλοφρόνησης¹⁶.

“Αν πιστεύσωμε τον έγκωμιαστή του, ο Κωνσταντίνος 178 «από παντού άνθιζε σε μύριες όλες χάρες από όσες στολίζουν το έσωτερικό και το έξωτερικό του ανθρώπου. Ο σοφός δομήτορας της φύσης και άριστοτέ - χ ν ης Θεός φρόντισε ή βασιλική του σε βα στο κ ρ ά τ ο ρ α ψυχή να κατοικήση σ’ ένα αξιόπρεπο άνακτορικό οίκο, σ’ ένα ώραίο δηλ. σώμα· σαν άλλος γλύπτης ο Θεός φιλοτέχνησε ένα άληθινό άριστούργημα, ένα πρότυπο όμορφιάς. “Αν και τα ώραία μάτια του άπ’ τον κακό και ζηλότυπο του τυράννου καύσωνα είχαν μαραθή, και τα μάτια, όπως λένε, είναι το πιό ώραίο πράμα του προσώπου, στα υπόλοιπα είχε άλλες χάρες στον πολυανθισμένο λειμώνά του. Ήταν ψηλός σαν κυπαρίσσι ή σαν τους κέδρους, είχε ένα χρώμα από φυσικού του κοκκινωπό και άσπρο, έτσι που τα μάγουλά του έδειχναν δυό ώραίες ροδωνιές»¹⁷.

«Στο χαρακτήρα είχε μιá ανείπωτη σεμνότητα και στο μυαλό διακρινόταν για τη σοφία και τη σύνεσή του, έτσι που κανείς μπορούσε να πη γι’ αυτόν τά λόγια του Ήσαϊα: π ν ε υ μ α μ έ ν α υ τ ω σο φ ί α ς έ π α ν α π έ π α υ τ α ι κ α ι π ν ε υ μ α σ υ ν έ σ ε ω ς»¹⁸.

Ο λόγος του μεγ. δ ρ ο υ γ γ ά ρ ι ο υ Γ ρ η γ ό ρ ι ο υ Ά ν τ ί ο χ ο υ δ έ φ α ί ν ε τ α ι να άπαγγέλθηκε σε κάποια περίσταση. Είναι μάλλον ένας λόγος που στάλθηκε άπ’ τον Άντίοχο στο σε βα στο κ ρ ά τ ο ρ α για να άποχτήσει κάποια μεγάλη και υπεύθυνη θέση στη διοίκηση του Κράτους.

Στο πρώτο μέρος του λόγου του ο συντάκτης άφιερώνει ένα εγκώμιο στον παραλήπτη¹⁹, και στο δεύτερο εκφράζει σ’ αυτόν τα όσα παράπονα είχε και μαζί με αυτά του διατυπώνει και το αίτημά του²⁰.

Άφου του υπενθυμίξη την προχωρημένη ήλικία του²¹, του δηλώνει πως άπ’ τα νιάτα του ως τα γηρατιά του, άφιέρωσε τον εαυτό του στην αυτοκρατορική ύπηρεσία, δηλ. στην «έμμουση και πιό κομψη βασιλική γραμματεία» και μάλιστα στη διεκπεραίωση των έμπιστευτικων έγγραφων²²,

16. Γρηγόριος Άντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 379-83. Προβλ. V. Laurent, Le sébastocrator Constantin Ange, ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 372.

17. Γρηγόριος Άντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 371-72.

18. Γρηγόριος Άντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 372.

19. Γρηγόριος Άντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 364-83.

20. Γρηγόριος Άντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 383-401.

21. Γρηγόριος Άντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 389-90.

22. Γρηγόριος Άντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 386.

και στη «δικαστική υπηρεσία»²³. Τοῦ τονίζει τὴν ἀκεραιότητα ποῦ ἐπέδειξε κατὰ τὴν ἄσκηση τῶν καθηκόντων του²⁴, πράμα ποῦ τὸν ἐμπόδισε καὶ νὰ πλουτίσῃ²⁵, καὶ τέλος μ' ἓνα τρόπο σκοτεινὸ καὶ περιφραστικὸ προβαίνει στὴ διατύπωση τοῦ αἰτήματός του, ποῦ δὲν ἦταν ἄλλο, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε μὲ δυὸ λόγια, παρὰ νὰ γινόταν σχεδὸν ἓνας παραδυναστής τοῦ αὐτοκράτορα· μὲ ἄλλα λόγια ὁ Γρηγόριος Ἀντίοχος ζητοῦσε ἀπ' τὸν Κωνσταντῖνο 178 νὰ μεσιτεύσῃ στὸν αὐτοκρατορικὸ ἀδελφὸ του Ἰσαάκιο (β') Ἀγγ. 183, γιὰ νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὴν ιδιότητα ποῦ κάτω ἀπ' τὸ μακαρίτη βασιλέα Μανουὴλ (α') Κ. 81 εἶχε ὁ δευτεροεξάδελφος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὁ σοφὸς ἐκεῖνος Ἀνδρόνικος Δούκας Καματηρός, ἓνας μεσολαβητὴς ἀνάμεσα στὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς πολίτες, ἓνας διαχειριστὴς τῶν αὐτοκρατορικῶν εὐεργεσιῶν, γενναιοδωριῶν καὶ πληρωμῶν καὶ τῶν διαφορῶν προβιβασμῶν²⁶.

Ὁ λόγος τοῦ Ἀντίοχου πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο 178 στάλθηκε σ' αὐτὸν κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183, ἴσως κατὰ τὸ 1186²⁷.

Δὲν ξέρομε ποιεὺς ἐνέργειες ἔκανε ὁ Κωνσταντῖνος 178 κοντὰ στὸν αὐτοκράτορα - ἀδελφὸ του γιὰ τὴν ὑπόθεση τοῦ Ἀντίοχου. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων δὲν ἦταν καὶ τόσο ἐπιτήδειος στὶς διοικητικὲς ὑποθέσεις. Τὸ μόνο ποῦ πέτυχε ὁ Κωνσταντῖνος 178, καθὼς φαίνεται, ἦταν νὰ λάβῃ ὁ Ἀντίοχος, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1187, τὸν τίτλο τοῦ π ρ ω τ ο ν ω β ε - λ η σ σ ι μ ο ὕ π ἔ ρ τ α τ ο υ μ ε γ ἄ λ ο υ δ ρ ο υ γ γ ἄ ρ ι ο υ τῆς βίγλης²⁸. Ἡ τελευταία γνωστὴ ἐμφάνισή του, κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν τίτλοφορία, εἶναι αὐτὴ τοῦ 1196 ἀνάμεσα στοὺς σ υ ν ἔ δ ρ ο υ ς (assesseurs) ἐνὸς δικαστηρίου²⁹.

23. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 392: τὴν ἐμὴν ἐπὶ κριτηρίου καθέδραν, καὶ σ. 398.

24. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 387, 395, 396.

25. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 386.

26. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 387 κεξ. Πρβλ. J. Darrouzès, Notice sur Grégoire Antiochos, REB 20 (1962), σ. 73, ἀριθ. 30: En somme, comme l'indique bien la conclusion, Grégoire demande à Constantin de devenir pour lui ce qu' était Andronic Kamatéros sous Manuel. Γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Δούκα Καματηρό, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 315, 319, 404, 426, 431, 432, 466, 537.

27. Βλ. J. Darrouzès, Notice sur Grégoire Antiochos, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 26), σ. 73, ἀριθ. 30.

28. Βλ. J. Darrouzès, Notice κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 26), σ. 72-3, ἀριθ. 29: R. Guiland, Le drongaire de la Veille, R.I.B., t. I, σ. 577. Ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ μ. δρουγγαρίου τῆς βίγλης ἢ βίγλας ἦταν ἓνα ἀξίωμα στρατιωτικὸ. Ὁ κάτοχος τοῦ ἀξιώματος κατὰ μὲν τίς ἐκστρατεῖες εἶχε τὴ φύλαξη τῆς αὐτοκρατορικῆς σκηνῆς, κατὰ δὲ τὴν παραμονὴ τοῦ αὐτοκράτορα στὴ βασιλεύουσα εἶχε τὴ φύλαξη τοῦ ἱεροῦ παλατιοῦ καὶ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου τὴ φύλαξη τοῦ προσώπου τοῦ αὐτοκράτορα, βλ. R. Guiland, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 563-66. Ὁ ρήτορας καὶ λόγιος Γρηγόριος Ἀντίοχος ποῦ περιγράφει στὸ λόγο του τὴ στολὴ τοῦ μ. δρουγγαρίου τῆς βίγλης: «λευκοὺς ἀμφοῖν ἀρπεδόνων τοῦ μεταφρένου κατασοβοῦντας ὀλοκούς», ἀσκοῦσε αὐτὰ τὰ καθήκοντα; Μοῦ φαίνεται πολὺ ἀμφίβολο.

29. Βλ. P. Lemerle, Notes sur l' administration byzantine à la veille de la IVe croisade d' après

Ἀνεξάρτητα ὁμως πρὸς τὸ τί πέτυχε ὁ Κωνσταντῖνος 178 γιὰ τὸν Ἀντίοχο, ἀπ' τὸ «λόγο» αὐτοῦ τοῦ τελευταίου διαφαίνεται ἡ ροπή τοῦ Κωνσταντίνου 178 πᾶνω στὸν Ἰσαάκιο (β') Ἀγγ. 183, γιὰτι ἄλλοιῶς κανένα λόγο δὲ θὰ εἶχε ὁ Ἀντίοχος νὰ ἀπευθυνθῆ στὸν Κωνσταντῖνο 178 γιὰ τὴν ἀπόχτηση τῆς σπουδαίας θέσης τοῦ μεσάζοντα.

Δὲν ξέρομε τὴ στάση πού τήρησε ὁ σεβαστοκράτορας, ὡς πρεσβύτερος ἀδελφός, κατὰ τὴν ἀλλαξοβασιλεία τῆς 8ης τ' Ἀπρίλη τοῦ 1195, ὅταν ὁ ἕνας ἀδελφός του, ὁ Ἀλέξιος 180, ἔρριξε ἀπ' τὸ θρόνο καὶ τύφλωσε τὸν ἄλλο ἀδελφὸ του, τὸν Ἰσαάκιο (β') 183· καμιά εἶδηση δὲν ἔχομε πᾶνω σ' αὐτό, ἀλλὰ ἡ ὄλη ὑφή τῶν πραγμάτων καὶ συνθηκῶν, μᾶς δείχνει πῶς τὸ τραγικὸ οἰκογενειακὸ περιστατικὸ θὰ τὸ δέχτηκε μὲ δυσαρέσκεια.

Τὸ 1199 ὁ ἀδελφός του αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 ἔπαθε μιὰ βαριά κρίση ἀπ' τὰ ἀθριτικά του. Τότε ξέσπασε ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῶν Ἀγγέλων, καθὼς ὁ αὐτοκράτορας δὲν εἶχε παρὰ μόνο κόρες, ἕνας φοβερὸς ἀνταγωνισμὸς γιὰ τὸ ποιὸς ἀπ' τοὺς Ἀγγέλους θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ διαδοχὴ στὸ θρόνο. Ὁ θεῖος του, ὁ γέρος Ἰωάννης Δούκας 90 πιανόταν μὲ τὸ Μανουήλ Καμύτζη Κομν. Δούκ. Ἀγγ. 175, τὸ γιὸ τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας Ἀγγ. Κομν. 91, καὶ τρεῖς ἀδελφοὶ τοῦ αὐτοκράτορα –καὶ ἀνάμεσά τους καὶ ὁ Κωνσταντῖνος 178– εἶχαν ἔλθει σὲ προστριβὲς μεταξὺ τους, καθὼς ὁ καθένας ἀγωνιζόταν νὰ προβάλλῃ τὸ γιὸ του· ὁ Κωνσταντῖνος 178 πάσχιζε γιὰ τὸ γιὸ του Ἀνώνυμο (Ἀνδρόνικο;) Κομν. Ἀγγ. 258. Ἄν πιστεύσωμε τὸ Χωνιάτη ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἀγγελώνυμοι πρίγκιπες πού προβάλλονταν ὡς διάδοχοι, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου 178, ἦσαν ὁλότελα ἀνίκανοι «μέχρι πρὶν λίγο, τρώγοντας βελανίδια καὶ λαρδί»³⁰.

Ἡ χρονολογία θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου 178 εἶναι ἀγνωστὴ· τὸ μόνο πού ξέρομε εἶναι πῶς ζοῦσε τὸ 1199. Ἴσως νὰ ἔζησε, χαρίζοντας τὸ χρῆμα του στοὺς φτωχοὺς, σὲ ὄλη τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξiou (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 (1195-1203)³¹.

Σὲ κάποιον ναὸ ἢ μοναστήρι τῆς ΚΠολης ὁ σεβαστοκράτορας ἀφιέρωσε ἕνα πέπλο μὲ παράσταση τῶν Ἀρχαγγέλων, πού ἦσαν προστάτες τῆς γενιάς του· τὸ πολύτιμο αὐτὸ ἀντικείμενο κατὰ τὴ μεγάλη λεηλασία τῆς πρωτεύουσας ἀπ' τοὺς λεγόμενους Σταυροφόρους τῆς Δ' Σταυροφορίας, τὸ 1204, ἀρπάχτηκε καὶ μεταφέρθηκε στὴ Βενετία, ὅπου καὶ βρίσκεται μέχρι σήμερα στὸ μουσεῖο τοῦ ἀγίου Μάρκου³².

deux documents inédits des Archives de Lavra, REB19 (1961), σ. 262, Assesseurs, ἀριθ. 2, τρίτης στήλης: Grand drongaire Grégoire Antiochos.

30. Χωνιάτης, σ. 660-61.

31. V. Laurent, Le sébastocrator Constantin Ange κτλ., REB18 (1960), σ. 213: ou tout au plus entre 1185 à 1203.

32. V. Laurent, Le sébastocrator Constantin Ange κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 213. Ὁλότελα

Τοῦ Κωνσταντίνου Κομν. Ἔγγ. 178 κατέχομε τὴ σφραγίδα του μὲ τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα καὶ τὴν ιδιότητά του ὡς αὐταδέλφου τοῦ αὐτοκράτορα³³. Στὴ σφραγίδα ἀναφέρεται καὶ ὡς δεσπότης, ὃχι πῶς κατεῖχε τὸν τίτλο τοῦ δεσπότη ἀλλὰ γιατί ἀνῆκε στὸν ὄμιλο τῶν δεσποτῶν ποὺ τὸν ἀποτελοῦσαν τρεῖς τάξεις: α) τῶν βασιλέων, β) τῶν σεβαστοκρατόρων (γιῶν, ἀδελφῶν, πατροθεῶν καὶ μεγάλων πατροθεῶν τοῦ αὐτοκράτορα), καὶ γ) τῶν γαμβρῶν τοῦ αὐτοκράτορα ἀπὸ κόρες, καισάρων, πανυπερσεβάστων, πρωτοσεβαστοῦπερτάτων καὶ σεβαστοῦπερτάτων³⁴.

Φαίνεται πῶς ὁ Κωνσταντίνος Κομν. Ἔγγ. 178 ἦταν μιὰ εὐγενικὴ προσωπικότητα, ποὺ μὲ τὴν πρόωρη τύφλωσή του, ἀχρηστεύτηκε. Ἡ ἐπίδοσή του στὴν ἀσκήση τῆς φιλανθρωπίας, μετὰ τὴν τύφλωσή του, εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ καλοῦ τοῦ ἦθους³⁵.

179. Ἰωάννης Ἄγγελος (γένν. περὶ τὸ 1152 - μετὰ τὸ 1222;)

Ὁ Ἰωάννης¹ Ἄγγελος² δευτερότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἄγγελου 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας³ γεννήθηκε περὶ τὸ

ἀνεδαφικὴ ἢ ἀπομνηστὴς τῆς Μ.Σ. Θεοχάρη, Ἡ ἐνδυτὴ τοῦ ἀγίου Μάρκου, ΕΕΒΣ29 (1959), σ. 198, πῶς πολὺ πιθανὸν πρόκειται γιὰ ἀπευθείας δωρεὰ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκ. Κομν. 170 ἢ τοῦ Κωνσταντίνου Ἔγγ. Κομν. Δουκ. 253 στὸ ναὸ τοῦ ἀγίου Μάρκου, κατὰ ὑποχρέωση ἀπὸ συμφωνία ἀνάμεσα Ἡπείρου καὶ Βενετίας.

33. Βλ. πρὸ πάντων, ὕ. 3, τὸ κείμενο τῆς σφραγίδας.

34. Βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB23 (1965), σ. 222-24.

35. Γρηγόριος Ἀντιόχος, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2), σ. 379: Ὁ δ' ἀλλὰ καὶ οὕτω -φεῦ- καταπαύσας καὶ πτῆσιν ἅμα καὶ θήραν, ἑαυτὸν ὅμως ὄλον ἐπὶ τὴν κατὰ τοὺς πένητας φιλῆν ἀπασχολεῖ νοσοσίαν·

179.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς θεοῦ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90.

2. Ὁ πατέρας τοῦ Ἀνδρόνικου 93 ἦταν «πατρόθεν Ἄγγελος καὶ μητρόθεν Κομνηνός», ἀλλὰ ἔφερε τὴν ἐπωνυμίαν Δούκας καὶ Ἄγγελος. Ὁ Ἰωάννης 179 ἀναφέρεται ὡς Ἄγγε-λος στὸν ὑπ' ἀριθ. 15 κώδικα τοῦ κάστρου τοῦ Βερατίου, βλ. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, μητροπολίτου Ἀμασείας, Κατάλογος χειρογράφων Κάστρου Βερατίου, ΔΙΕΕΕ5 (1897), σ. 361.

3. Ansbert, Historia de expeditione Friderici imperatoris, ἐκδ. A. Chrout, MGH., νέα σειρά, τ. V. Berlin 1928, σ. 65, ὅπου ὁ Ἰωάννης 179 προβάλλει ὡς ἀδελφὸς τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 καὶ πατέρας τοῦ Ἀνδρόνικου 259· Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Κατάλογος χειρογράφων, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 361, ὅπου ὁ Ἰωάννης 179 προβάλλει ὡς «θεῖος τοῦ ἀσιδίου βασιλέως κυροῦ Θεοδώρου Κομνηνοῦ τοῦ Λάσκαρι», συζύγου τῆς Ἄννας Ἄγγ. Κομν. 261, ἡ ὁποία ἦταν κόρη τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννη 179. Πρβλ. G. Ostrogorsky, Vozvysenie roda Angelove (= The rise of the family of the Angeloi), JSRAO, σ. 121 καὶ 129 στέμμα (στὰ ρωσικά)· M. Markovic, Vizantise povelje Dubrovackog archiva, Zboznik Radova, 21 (1952), σ. 233, ὕ. 5· L. Stiernon, Les origines du despotat d' Epire, REB17 (1959), σ. 116-17· τοῦ ἰδίου, Trois membres de la famille Rogérios, REB22 (1964), σ. 197· Zacos - Vegliery, ἀριθμ. 2741 καὶ 2742, σ. 1550-53.

1152⁴.

Ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. 179 περὶ τὸ 1170 παντρεύτηκε με κάποια, ποὺ πιθανὸν αὐτὴ νὰ ἦταν ἡ Εἰρήνη Κομνηνῆ⁵, τὴν ὁποία δυστυχῶς δὲν μπορούμε νὰ συνταυτίσωμε. Πρέπει νὰ ἦταν μιὰ δισεγγόνη ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12, ποὺ εἶχε τέσσερις γιούς, ὁπότε ἡ Εἰρήνη Κ. δὲν ἦταν παρὰ μιὰ τριτοεξαδέλφη τοῦ Ἰωάννη Ἄγγ. 179⁶. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔνωση ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. 179 ἀπόκτησε τὸ πῶς λίγο ἓνα γιό, τὸν Ἀνδρόνικο Ἄγγ. 259⁷.

Ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. 179, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ του, μαζί με τὸν πατέρα τους Ἀνδρόνικο Δούκ. Ἄγγ. 93, κατάφυγαν τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1182 στὸν ἐπανάστατῃ Ἀνδρόνικο Κ. 87, συνώμοσαν ἔπειτα ἐναντίον του, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182 ἢ τὴν ἀνοιξή τοῦ 1183, καὶ με τὴν ἀποκάλυψη τῆς συνωμοσίας διέφυγαν ἀπ' τὴν ΚΠολη μ' ἓνα πλοῖο, καὶ κατάληξαν στὴν Ἄκρα τῆς Συρίας⁸.

Ἐκεῖ οἱ γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου 93, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ Ἰωάννης 179, βαρέθηκαν νὰ περιμένουν μιὰ ἀλλαγὴ τῆς κατάστασης στὴν ΚΠολη, καὶ γύρισαν πίσω στὸ Βυζάντιο. Ἀλλὰ βρῆκαν ἓνα Ἀνδρόνικο Κ. 87 νὰ καλπάζη χωρὶς χαλινάρια στὴν ἐξόντωση τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας καὶ στὸ σφετερισμὸ τοῦ θρόνου, κ' ἔτσι οἱ νεώτεροι ἀπ' τοὺς ἀδελφούς, ὁ Θεόδωρος Ἄγγ. 182 καὶ ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγ. 183, στασίασαν κατὰ τοῦ

4. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Κομν. Ἄγγ. 178, ὑ. 5.

5. Τὸ πὼς παντρεύτηκε ἀποδεικνύεται ἀπ' τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς τοῦλ. νόμιμου γιοῦ του, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 7. Ὅσο γιὰ τὴν πιθανότητα γυναῖκα του νὰ ἦταν ἡ Εἰρήνη Κ. ὑπάρχουν οἱ ἐξῆς ἐνδείξεις: Ἐχει διασωθῆ μιὰ σφραγίδα με αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἐπιγραφή:

Σφραγὶς Κομνηνῆς Εἰρήνης καισαρίσσης
τῆς συζύγου καίσαρος ἀγγελωνύμου.

Βλ. Mordtmann, ΕΦΣ13 (1880), σ. 48-9, ἀριθ. 16, παράρτημα: G. Schlumberger, Sigillo graphie, σ. 646, ὑ. 2. V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 397, σ. 412. Οἱ δύο πρῶτοι σφραγιδολόγοι ἀποδίδουν τὴ σφραγίδα στὴν Εἰρήνη Ἄγγ. 184 ποὺ ἀπ' τὴ μάμμη της Θεοδώρα Κ. 38 μπορεῖ νὰ λεγόταν καὶ Κομνηνῆ: αὐτὴ ὅμως, ὅπως παρατηρεῖ ὁ τρίτος τῶν σφραγιδολόγων, ὁ V. Laurent, δὲν παντρεύτηκε ἓνα Ἄγγελον, ἀλλὰ ἓνα Καντακουζηνόν, τὸν Ἰωάννη, ποὺ ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ καίσαρα, ἐκτὸς ἀν' ἀντὶ ἀγγελωνύμου διαβάσωμε στὴ σφραγίδα χ α ρ ι τ ω ν ὑ μ ο υ (= Ἰωάννου). Οἱ Zacos - Vegliery, ἀριθ. 2741, σ. 1552, καταλήγουν στὸ συμπέρασμα πὼς εἶναι δυνατὸν ἡ Εἰρήνη Κ. τῆς σφραγίδας νὰ ἦταν σύζυγος τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Ἄγγ. 179 ἢ τοῦ καίσαρα Μιχαὴλ Ἄγγ. 181. Γιὰ τὴν πιλοφορία αὐτῶν τῶν τελευταίων, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 10-12.

6. Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15 ἀδελφοὶ Ἰσαάκιος Κ. 12
Θεοδώρα Κ. 38 πρωτεξάδελφοι Γιός
Ἀνδρόνικος Δούκ. Ἄγγ. 93 δευτ/φοι Ἐγγονός
Ἰωάννης Ἄγγ. 179 τριτοεξάδελφοι Εἰρήνη Κ.

7. Ansbert, Historia de expeditione Frideric imperatoris, ἐκδ. A. Chroust, MGH, νέα σειρά, τ. V, σ. 65, ὅπου ἀναφέρεται ὁ Ἀνδρόνικος Ἄγγ. 259, ὁ γιός τοῦ Ἰωάννη Ἄγγ. 179 Ἰωνιάτης, σ. 660-61.

8. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Κομν. Ἄγγ. 178, ὑ. 8-10.

τυράννου, ὁ πρῶτος στήν Προύσα καί ὁ δεύτερος στή Νίκαια, ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος Κομν. ᾿Αγγ. 178 καί ὁ Ἰωάννης ᾿Αγγ. 179 προκάλεσαν τίς ὑπόνοιές του γιά ἀντίδραση, καί κατά τὸ σύστημα ποῦ εἶχε ἐγκανιάσει, τοὺς ἐπίασε καί τοὺς τύφλωσε⁹.

Μετά τὴν πώση τοῦ ᾿Ανδρόνικου (α΄) Κ. 87 καί τὴν ἀνοδο στοῦ θρόνου τοῦ νεώτερου ἀδελφοῦ τους Ἰσαάκιου (β΄) ᾿Αγγ. 183, ὅλοι οἱ ἀδελφοί, ἀν καί τυφλοὶ ἐκτὸς τοῦ ᾿Αλέξιου ᾿Αγγ. 180, ἔλαβαν τοὺς πιθ ὑψηλοὺς τίτλους. Μᾶς εἶναι κατά τὸν πιθ βέβαιο τρόπο γνωστὸ πῶς ὁ Κωνσταντῖνος 178 καί ὁ ᾿Αλέξιος 180 ἔλαβαν τὸν τίτλο τοῦ σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α¹⁰, ἀλλὰ καί στὸν Ἰωάννη 179 πρέπει νὰ ὑποθεσῶμε πῶς θὰ δόθηκε ὁ ἴδιος ὑψηλὸς τίτλος¹¹, ἀφοῦ προηγουμένως ἴσως εἶχε λάβει τὸν τίτλο τοῦ κ α ί σ α ρ α¹².

Δὲν ξέρομε ποιά στάση τήρησε ὁ Ἰωάννης 179 κατά τὴν ἀλλαξοβασιλεία τῆς 8ης τ΄ Ἀπρίλη τοῦ 1195, ὅταν ὁ ἕνας ἀδελφός του, ὁ ᾿Αλέξιος 180, ἔρριξε ἀπ΄ τὸ θρόνο καί τύφλωσε τὸν ἄλλο ἀδελφὸ του, τὸν πολὺ πιθ ἰκανὸ Ἰσαάκιο (β΄) ᾿Αγγ. 183.

Τὸ 1199 ὁ Ἰωάννης 179 ἀγωνιζόταν, σὲ ἀντίπραξη πρὸς τοὺς ἀδελφούς του Κωνσταντῖνο 178 καί Θεόδωρο 182, τὸ θεῖο του Ἰωάννη Δούκα 90 καί τὸν πρωτεξάδελφό του Μανουὴλ Καμ. Κομν. Δούκ. ᾿Αγγ. 175, κατά τὸ διάστημα βαριάς ἀρθρτικῆς κρίσης τοῦ αὐτοκράτορα ᾿Αλέξιου (γ΄) ᾿Αγγ. Κομν. 180, νὰ προωθήση στή διαδοχὴ τῆς βασιλείας τὸ γιό του ᾿Ανδρόνικο

9. Χωνιάτης, σ. 660: οἱ δὲ τοῦ βασιλέως (᾿Αλέξιου γ΄ 180) κασιγνητοὶ τρεῖς ὄντες καί παρ΄ ᾿Ανδρονίκου τυφλωθέντες, Ἐδῶ νοοῦνται ὁ Κωνσταντῖνος 178, ὁ Ἰωάννης 179 καί ὁ Θεόδωρος 182, καθὼς ὁ Μιχαὴλ 181 πέθανε πρὶν τὸ 1199.

10. Γιά τὸν Κωνσταντῖνο 178, βλ. Γρηγόριος ᾿Αντίοχος, Λόγος εἰς τὸν αὐτάδελφον τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰσαάκιου (β΄) τοῦ ᾿Αγγ. (183) τὸν σεβαστοκράτορα κῦρ Κωνσταντῖνον, ΒΖ (1940), σ. 364, 371-73 κ. ἀ: γιά τὸν ᾿Αλέξιο 180, βλ. Χωνιάτης, σ. 552, 593 κ.ἀ.

11. Ο L. Stiernon, *Trois membres de la famille Rogeris*, REB22 (1964), σ. 197, συμπερασματικά ἀσφαλῶς τὸν ἀναφέρει μὲ τὸν τίτλο τοῦ σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α.

12. Ἔχει διασωθῆ μιὰ σφραγιδα μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφή:

Κύρωμα γραφῶν τὴν χαρὰν τῶν ᾿Αγγέλων
καίσαρ χαρίτωνυμος (= Ἰωάννης) ᾿Αγγελος φέρει.

Βλ. Zacos - Veglery, ἀριθ. 2742, σ. 1552-53. Νὰ ἀνήκη αὐτῇ ἡ σφραγιδα, ὅπως ὑποθέτουν πάντα μὲ πιθανότητα οἱ ἐκδότες, βλ. ἀριθ. 2741, σ. 1551-52, στὸν Ἰωάννη 169; Στὴν καταφατικὴ περίπτωση ὁ Ἰωάννης 169 κατά κάποιο διάστημα θὰ κατεῖχε τὸν τίτλο τοῦ κ α ί σ α ρ α, καί κατ΄ ἀντάκλαση ἡ γυναίκα του ἐκείνον τῆς κ α ι σ ά ρ ι σ σ α ς, γι΄ αὐτὸ καί ἡ Εἰρήνη Κ., μιὰ δισεγγόνη ἴσως τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12 ἢ κάποιου ἀδελφοῦ του, θεωρήθηκε ὡς πιθανὴ σύζυγός του, βλ. πιθ πάνω, ὑ. 5 καί 6. Αὐτὴ ὅμως ἡ πιθανὴ τιτοφορία τοῦ Ἰωάννη 179 θὰ ἦταν μεταβατικὴ, γιατί εἶναι κάπως ἀδιανόητο, νὰ ὀνομαστοῦν σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ ε ς ὁ πρῶτος καί ὁ τρίτος κατά γέννηση ἀπ΄ τοὺς ἀδελφούς τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) ᾿Αγγ. 183, δηλ. ὁ Κωνσταντῖνος 178 καί ὁ ᾿Αλέξιος 180, καί ὁ δεύτερος κατά γέννηση, ὁ Ἰωάννης 179, νὰ ὀνομαστῆ κ α ί σ α ρ α ς. Θὰ πρέπει, στὴν περίπτωσι ποῦ πραγματικά ὁ Ἰωάννης 179 ὀνομάστηκε κ α ί σ α ρ α ς, νὰ δεχτοῦμε πῶς στὴν ἀρχὴ τῆς ἀνόδου τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) στοῦ θρόνου καί οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ θὰ διῆλθαν ἀπ΄ τὸν τίτλο τοῦ κ α ί σ α ρ α.

᾿Αγγ. 259¹³.

Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννη 179 εἶναι ἀγνωστη, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ τελείωσε τὶς μέρες του στὴ Νίκαια, μετὰ τὸ 1222, μετὰ δηλ. τὸ θάνατο τοῦ ἐκεῖ αὐτοκράτορα Θεόδωρου (α΄) Κομν. τοῦ Λάσκαρι (1208-1222), καθὼς σὲ δωρητήριο σημεῖωμα αὐτός, ὁ τελευταῖος ἀποκαλεῖται ἁ ο ἰ δ ι μ ο ς, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης παρουσιάζεται ὡς ζωντανός.

Καθὼς φαίνεται, ὁ Ἰωάννης 179 πολὺ πρὶν ἀπ' τὸ θάνατό του ἔγινε μοναχός στὴ μονὴ τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσας τῆς Βιθυνίας, πού καθὼς ἰδρύθηκε ἀπὸ πρόσφυγες ΚΠολίτες λεγόταν Νέα μονή. Ὁ Ἰωάννης 179 ὡς μοναχός πῆρε τὸ ὄνομα Καλλίνικος, καὶ καθὼς ἦταν κάτοχος πολυτίμου κώδικα, πού περιεῖχε τὰ τέσσερα εὐαγγέλια (εὐαγγελιστάριο), κατὰ τὴ στιγμή τοῦ θανάτου του, τὸ δῶρισε στὴ μονὴ τῆς μετανοίας του, σ' αὐτὴ τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσας, ἦτοι στὴ Νέα μονή, μὲ αὐτὴ ἐδῶ τὴ σεμνὴ καὶ ἀπέριπτη ἐπιγραφή:

«Ὅσοι τὸ παρὸν ἅγιο εὐαγγέλιο
διαβάζετε νὰ εὐχεσθε
γιὰ τὴν ἀνάπαυση τοῦ Καλλίνικου
μοναχοῦ, τοῦ ἄλλοτε τάχα καὶ μεγάλου
ἄρχοντα κυροῦ Ἰωάννη τοῦ ᾿Αγγελου (179),
τοῦ ἔγγονοῦ τῆς τρισόλβιας πορφυρογέννητης
τῆς Κομνηνῆς κυρᾶς Θεοδώρας (38)
καὶ μεγάλου θείου τῆς ἄνασσας
τῆς σεπτῆς Κομνηνῆς κυρᾶς Εἰρήνης (325),
γιὰ νὰ ἐλεήση καὶ σᾶς ὁ Κύριος»¹⁴.

180. ᾿Αλέξιος (γ΄) ᾿Αγγελος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1153-† καλοκαίρι τοῦ 1211)

I

Γέννηση, γάμος μὲ Εὐφροσύνη Δούκαινα, οἱ τρεῖς κόρες του Εἰρήνη 260, ᾿Αννα 261 καὶ Εὐδοκία 262, καταφυγὴ στὴν ᾿Ακρὰ τῆς Συρίας,

13. Χωνάτης, σ. 660-61.

14. ᾿Ανθίμου ᾿Αλεξούδη, Κατάλογος χειρογράφων, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 361: Τὸ παρὸν ἅγιον εὐαγγέλιον ἐδόθη πρὸς τὴν ἁγίαν μονὴν τὴν Ἐλεούσαν, ἦτοι τὴν νέα μονὴν παρὰ τοῦ περιποθήτου θείου τοῦ αἰδίου βασιλέως κυροῦ Θεοδώρου Κομνηνοῦ τοῦ Λάσκαρι, Ἰωάννου τοῦ ᾿Αγγελου, τοῦ μετονομασθέντος διὰ τοῦ ἁγίου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος Καλλίνικου μοναχοῦ. Καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες τοῦτο εὐχεσθαι αὐτὸν διὰ τὸν Κύριον, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ἐλεήση ὑμᾶς.

περιπέτειες στην Ἀλλοδαπή, ἐπάνοδος στο Βυζάντιο και τιτλοφορία του ὡς σεβαστοκράτορα, ἡ δραστηριότητά του κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγ. 183, παρὰ τὶς φήμες στρατιωτικὰ ἀνίκανος, ὡς ἡγεμόνας ἀπόλεμος και ματαιόδοξος, πώληση τίτλων και ἀξιωμάτων κατὰ τὴ βασιλεία του, γελοία ἐμφάνιση στοὺς ξένους πρέσβεις, οἱ τέρψεις τῆς αὐλῆς, πίστη στην ἀστρολογία, ταραχὴ τῆς συνείδησης γιὰ τὴν τύφλωση τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγ. 183, εὐπρόσιτος σὲ ὄλους και ἐπικεῖς χωρὶς νὰ ἐπιβάλλη σωματικὲς ποινές, ἀλλὰ και δόλιος και δολοφόνος.

Ὁ Ἀλέξιος¹ Ἀγγελος² Κομνηνός³ τρίτοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἀγγελου 93 και τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας⁴ γεννήθηκε περὶ τὸ 1153⁵.

Ὁ Ἀλέξιος Ἀγγ. 180 παντρεύτηκε περὶ τὸ 1169 τὴν Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρή⁶, ποὺ ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τρεῖς κόρες: τὴν Εἰρήνη Ἀγγ. Κομν. 260 ποὺ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1170, τὴν Ἄννα Ἀγγ. Κομν. 261 ποὺ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1171/3 και τὴν Εὐδοκία Ἀγγ. Κομν. 262 ποὺ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1172/4⁷.

180.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς θείου του Ἀλέξιο Ἀγγ. Κομν. 92, ὡς και τοῦ ἐπίσης ἐκ πατρὸς προπάπου του Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15. Ἦταν κι αὐτὸς π ρ ο π α π π ο θ ε ι ὡ ν υ μ ο ς.

2. Πρὶν ἀπ' τὴν ἀνοδὸ του στο θρόνο ἔφερε τὴν ἐπωνυμία Ἀγγελος V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 591, σ. 278· Zacos - Veglery, ἀριθ. 2745, σ. 1555-57:

Ἀλεξίου σφράγισμα τῶν γραφῶν φέρω
σεβαστοκρατοροῦντος Ἀγγελωνύμου.

Χρυσόβουλλος λόγος Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγ. 183 ὑπὲρ τῶν Πισσαίων, MM3 (1865), σ. 5: τῶ πανευχεστάτῳ σεβαστοκράτορι κυρῶ Ἀλεξίῳ τῷ Ἀγγέλω (ἑλλην. κείμε.) PG135, στ. 473 (λατιν. κείμε.) F. Döglér, Regesten, τ. II, ἀριθ. 1607· Χωνιάτης, σ. 562· Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB7 (1894), σ. 400 και 403.

3. Μετὰ τὴν ἀνοδὸ του στο θρόνο, ὅπως βεβαιώνει ὁ Χωνιάτης, σ. 605: τὴν ἀγγελωνυμίαν παρωσάμενος Κομνηνὸς ἐπελέγετο,

4. Χωνιάτης, σ. 319: στέλλεται κατ' αὐτοῦ (τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87) Ἀνδρόνικος ὁ Ἀγγελος (93), οὐπερ οἱ υἱεῖς ἐς ὕστερον Ἰσαάκιός τε (183) και Ἀλέξιος (180) μετ' Ἀνδρόνικον (87) ἐπέβησαν τῆς ἀρχῆς.

5. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Κομν. Ἀγγ. 178, ὑ. 5.

6. Χωνιάτης, σ. 600· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 414. Ἡ Εὐφροσύνη ἦταν κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Καματηροῦ, σύμφωνα με τὸν Βίον τοῦ ἀγίου Λεοντίου, πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων, ἐκδ. Halkin, BHG, II, σ. 55, ἀριθ. 985. Γιὰ τοὺς Καματηροὺς - Δούκες, βλ. Γενεαλογία μόν, τ. Α', σ. 315, και ὑ. 17. Γιὰ τοὺς συζύγους και τοὺς ἀπογόνους τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀλέξιο (γ΄) Ἀγγ. Κομν. 180 και τῆς Εὐφροσύνης Δούκαινας, βλ. Στέμμα οἴκου Ἀλέξιο (γ΄). Ἀγγ. Κομν. 180, στο ἐνδιάμεσο τῶν σελ. 630-31.

7. Τὶς τρεῖς κόρες ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης, σ. 660, 673, 723, τὴν Εἰρήνη 260· σ. 660, 673, τὴν Ἄννα 261· και σ. 703, 755, 803, τὴν Εὐδοκία 262. Ὅσο γιὰ τὶς χρονολογίες γέννησης παίρνομε ὑπόψη τὰ ἐξῆς. Ὁ Χωνιάτης, σ. 703-4, μᾶς πληροφορεῖ πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἀγγ. 183 πάντρεψε περὶ τὸ 1190 τὴν ἀνεψία του Εὐδοκία 262 με τὸ Στέφανο II Νερμάνια τῆς Σερβίας, ἐνῶ ὁ πατέρας τῆς Ἀλέξιος 180 βρισκόταν ἀκόμη στην Ἀνατολή και τὴν Παλαιστίνη. Γιὰ νὰ

Ο Ἀλέξιος ᾿Αγγ. 180, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ του, μαζί με τὸν πατέρα τους Ἀνδρόνικο Δούκ. ᾿Αγγ. 93, κατάφυγαν τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1182 στὸν ἐπαναστάτη Ἀνδρόνικο Κ. 87, συνώμοσαν ἐπειτα ἐναντίον του, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182 ἢ τὴν ἀνοιξη τοῦ 1183, καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς συνωμοσίας διέφυγαν ἀπὸ τὴν ΚΠολη μὲ ἓνα πλοῖο, καὶ κατάληξαν στὴν Ἄκρα τῆς Συρίας⁸.

Ο Χωνιάτης κάπου μᾶς λέει πῶς ὁ Ἀλέξιος 180 στάθηκε, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς στὸ Θησέα, στὸ πλευρὸ τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155 καὶ τὸν υπεράσπισε ἀπέναντι τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87⁹, ἀλλὰ δὲν ξέρομε ποιά ἰδιαίτερη ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς του ὑπηρεσία πρόσφερε στὸ νεαρὸ βασιλέα, ἐκτὸς τῆς γνωστῆς συνωμοσίας ποὺ ἀπόβλεπε στὴ δολοφονία τοῦ τυράννου.

Ο Ἀλέξιος ᾿Αγγ. 180 εἶναι ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς γιούς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκ. ᾿Αγγ. 93 γιὰ τὸν ὁποῖο ξέρομε πῶς ἔμεινε στὴν ἀλλοδαπή ὄχι μόνο κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπιτροπείας καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου (β΄) ᾿Αγγ. 183. Στὰ αὐτὰ τὰ χρόνια παράμεινε στὶς αὐλές καὶ τὶς χώρες μουσουλμάνων ἡγεμόνων, ὅπως τοῦ Σαλαδίνου καὶ ἄλλων, καὶ στὴν Παλαιστίνη, σύμφωνα μετὰ ὅσα μᾶς λέει καὶ ὁ Χωνιάτης¹⁰.

Πάνω σὲ αὐτὰ ξέρομε κι ἄλλες λεπτομέρειες.

Μόλις ἔμαθε τὸ θρίαμβο τοῦ ἀδελφοῦ του στὴν ΚΠολη ὁ Ἀλέξιος 180 ἦλθε στὴ Δαμασκὸ καὶ παρουσιάστηκε στὸ Σαλαδῖνο. Τὸ 1185 ἀκόμη, ὁ Ἰσαάκιος (β΄) 183 ἔστειλε στὴ Συρία μιὰ λαμπρὴ πρεσβεία μετὰ πλοῦσια δῶρα στὸ Σαλαδῖνο, μετὰ τὴν ὁποία τοῦ γνωστοποιοῦσε τὴν ἀλλαγὴ ποὺ ἐγίνετο στὸ Βυζάντιο καὶ τοῦ ζητοῦσε νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐπάνοδο τοῦ Ἀλέξιου 180 στὴν ΚΠολη. Μετὰ ἀπὸ ἀρκετὴ καθυστέρηση στὴν τουρκικὴ αὐλὴ, μέσω τῆς Ἄκρας πέρασε στὴν Τρίπολη, τῆς ὁποίας ὁ ἄρχοντας, ὁ κόμης Ραϊμόνδος III (1152-1187), τὸν κράτησε γιὰ χρέη καὶ ἄλλες ἐκκρεμότητες τῆς βυζαντινῆς

παντρέψη ὁ Ἰσαάκιος (β΄) 183 τὴν τριτότοκη Εὐδοκία 262, πρέπει ἢ πρωτότοκη Εἰρήνη 260 καὶ ἢ δευτερότοκη Ἄννα 261 νὰ ἦσαν ἤδη παντρεμένες. Καὶ οἱ δύο αὐτὲς εἶχαν ἐπίσης παντρευτῆ ἀπὸ τὸν Ἰσαάκι (β΄) 183, μετὰ τὴν ἀνοδὸ του στὸ θρόνο, γιατί εἶναι ἀδιανόητο νὰ ἐγιναι αὐτοὶ οἱ γάμοι στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 (1182-1185) ποὺ οἱ Ἄγγελοι βρισκόνταν ὑπὸ διωγμὸ πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 οἱ κόρες τοῦ Ἀλέξιου 180 δὲν ἦσαν σὲ ὦρα γάμου, οὔτε γι' αὐτὲς ἀκόμη τὶς βυζαντινὲς ἀντιλήψεις. Γιὰ νὰ γίνῃ ὁ γάμος τῆς Εὐδοκίας 262 τὸ 1190, ἢ Εἰρήνη 260 πρέπει νὰ πρωτοπαντρεύτηκε τὸ 1185 σὲ ἡλικία 15 χρονῶ καὶ ἢ Ἄννα 261 περὶ τὸ 1186/7 σὲ ἡλικία 16 χρονῶ. Ἔτσι προκύπτουν οἱ χρονολογίαι γέννησης τῆς Εἰρήνης 260 περὶ τὸ 1170, τῆς Ἄννας 261 περὶ τὸ 1171/3 καὶ τῆς Εὐδοκίας 262 περὶ τὸ 1172/4.

8. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Κομν. ᾿Αγγ. 178, ὑ. 8-10.

9. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ΄) ᾿Αγγ. 180, ἐκδ. I.A. van Dielen, *Orationes et epistulae*, σ. 58: ἀλλ' ἐπαμύνων βασιλεῖ προσγενεῖ (τῷ Ἀλεξίῳ β΄ Κ. 155) ὡς τῷ Ἡρακλῆσι Ἡρακλῆς ὅσα καὶ εἰς ἄδου στόμιον εὐρύχανθές τὴν Ἀνδρόνικου γένυν κατασυσρέντι καὶ παθόντι τὰ οἰκτίστα.

10. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 703: ταύτην (τὴν Εὐδοκίαν 262) ἐτι τοῦ τεκόντος (Ἀλεξίου 180) Ἀνδρόνικον (87) ἐκδιδράσκοντος Ἰσαμηλίτας τε καὶ Παλαιστίνην περιόντος πλάνητος...

βασιλείας πρὸς τὴν κομητεία του, καὶ πρὸς τὸν πρίγκιπα τῆς Ἀντιόχειας Βοημοῦνδο III (1163-1201), τὸ γιό τῆς Κωνσταντίας καὶ τοῦ Ραϊμόνδου τοῦ Poitiers, καὶ ἀδελφὸ τῆς μακαρίτισσας αὐγοῦστας Μαρίας, τῆς συζύγου τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καὶ κυρίως γιὰτὶ ὁ ἀδελφός του καὶ αὐτοκράτορας Ἰσαάκιος (β΄) Ἔγγ. 183 εἶχε κλείσει σύμφωνο φιλίας καὶ συμμαχίας μετὰ τὸ Σαλαδῖνο, τὸ μεγάλο ἐχθρὸ τῶν Λατίνων. Ὁ Ἀλέξιος 180 γιὰ νὰ ἐλευθερωθῆ, ἀναγκάστηκε νὰ δανειστῆ ἀπὸ τοὺς Πιζάτες ἐμπόρους, τὸν Τεδίσκο, τὸ Συμεὼν Τζιμικοῦζο καὶ τὸ Γεράρδο Δαντούνη, καὶ ἄλλους, σεβαστὰ χρηματικά ποσά. Μόνο ἔτσι πέτυχε νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὸ Ραϊμόνδο III τῆς Τρίπολης, καὶ νὰ φτάσῃ ἔπειτ' ἀπὸ ἓνα πολὺ μακρὸ ταξίδι στὴν ΚΠολη¹¹.

Φτάνοντας κοντὰ στὸν εὐεργέτη καὶ ἀδελφὸ του Ἰσαάκιο (β΄) Ἔγγ. 183, ἀμέσως ἔλαβε ἀπὸ αὐτὸν τὸν πρῶτο τίτλο τῆς αὐλικῆς ἱεραρχίας, αὐτὸν τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ α τ ο ρ α¹², πού ὁ αὐτοκράτορας δὲν εἶχε ἀπονείμει σὲ ἄλλους τοὺς ἀδελφούς του.

Κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἔγγ. 183, συναντᾶμε τὸν Ἀλέξιο Ἔγγ. 180, ὅταν στάλθηκε κατὰ τὸ 1192 ἐναντίον τοῦ Ψευδο-Ἀλέξιου 2οῦ τοῦ Κ α υ σ α λ ὠ ν η¹³, ὅπως καὶ κατὰ τὴ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ 1190 ἐναντίον τῶν Βλαχο-Βουλγάρων, ὅπου στὶς διόδους τῆς Βερόης (σημ. Stara - Zagora) τσακίστηκε ὁ βυζαντινὸς στρατός¹⁴. Καὶ στὶς δυὸ αὐτὲς περιπτώσεις δὲν ἀποκάλυψε καμιὰ στρατιωτικὴ ἰκανότητα.

Σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴν πραγματικότητα, ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο, κυκλοφόρησαν φήμες καὶ τράφηκαν ἐλπίδες πὼς ὁ νέος αὐτοκράτορας θὰ ἀκολουθῆσῃ μιὰ πιὸ ἐπιθετικὴ πολιτικὴ. Σύμφωνα μετὰ τὸ Χωνιάτη, ἀκόμη καὶ οἱ Βλαχο-Βούλγαροι φοβήθηκαν νὰ ἀρχίσουν ἐπιδρομὲς ἐναντίον του μέχρι πού ὁ Ἀσάν I παρατήρησε σὲ ἓνα λόγο του –τὸν λόγο αὐτὸν ἀνακάλυψε ὁ Χωνιάτης– πὼς ὁ Ἀλέξιος (γ΄) Ἔγγ. Κομν. 180 δὲν εἶχε κατορθώματα πού νὰ στηρίζουν τὴ φήμη του «ὡς γενναίου». «Οὔτε ποτὲ πολέμησε οὔτε ποτὲ κινδύνευσε, ὅταν στράτευε μαζί μετὰ τὸν ἀδελφὸ του. Καὶ τὴν ἀλουργίδα καὶ τὸ στέμμα δὲν τὰ ἔλαβε, εἶπε στὸ λόγο του ὁ Ἀσάν I, ὡς μισθὸ τῶν κόπων του, ἀλλὰ ὡς ἓνα δῶρο τῆς ἀχάριστης τύχης. Καὶ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἔγγ. 183 καὶ ὁ Ἀλέξιος (γ΄) Ἔγγ. Κομν. 180 ἓνα γονιὸ εἶχαν τὸν ἀναντρο Ἀνδρόνικο 93, καὶ ὅλα κατὰ ὅμοιο τρόπο καὶ οἱ δυὸ κληρονόμησαν καὶ σὲ τίποτε στὸν πόλεμο δὲ διαφέρουν. Καὶ καθὼς μάλιστα τόσες φορές κατατροπώθηκαν ἀπὸ μᾶς, θὰ εἶναι τώρα οἱ Ἕλληνες πιὸ δισταχτικοί, τόσο πιὸ πολὺ πού ἔχουν

11. Βλ. τὴν Ἐπιστολὴ εἰς Ἀνατολῆς στὸ Χρονικὸν τοῦ Μάγνου τοῦ Πρεσβύτερου, M.G.H., SS., τ. XVII, σ. 511 κεξ. Χρυσόβουλλον Ἰσαάκιου (β΄) πρὸς Πιζάτας τοῦ 1192, MM3 (1865), σ. 5. Πρβλ. F. Cognasso, Un imperatore, Bessarione 31 (1915), σ. 257.

12. Χωνιάτης, σ. 552 κ.ἀ.

13. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 90.

14. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β΄) Ἔγγ. 183, ὑ. 87.

ἀποσπάσει τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, γιατί καθαίρεσαν τὸν Ἰσαάκιο (β΄) ᾿Αγγ. 183, ποὺ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴ βαριά τυραννία τοῦ Ἄνδρόνικου (α΄) Κ. 87». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἀναπτέρωσε ὁ Ἄσαν I τὸ ἠθικὸ τῶν ὁμοφύλων του¹⁵.

Τὸ περίεργο εἶναι ποὺ καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς Βυζαντινοὺς ὁ Ἄλέξιος (γ΄) ᾿Αγγ. Κομν. 180 φάνηκε πῶς θὰ εἶναι πιὸ πολεμικὸς ἐναντίον τῶν ἐχτρῶν καὶ πιὸ αὐστηρὸς στὴν ἐσωτερικὴ του πολιτικὴ¹⁶. Αὐτὲς ὅλες οἱ ἐλπίδες βρῆκαν τὴν πιὸ παταγῶδη διάψευση. Ὁ νέος ἡγεμόνας ἦταν ὀλότελα ἀπόλεμος καὶ καθόλου δὲ φρόντιζε γιὰ τὴ διοίκηση τῶν κοινῶν¹⁷.

Ὁ Ἄλέξιος (γ΄) ᾿Αγγ. Κομν. 180, ὅπως καὶ ἀλλοῦ τονίστηκε, «εἶναι ἓνα αὐθεντικὸ προϊόν αὐτῆς τῆς ἐποχῆς τῆς παρακμῆς, μὲ ἓνα περίεργο μίγμα δειλίας καὶ δολιότητος ἀπὸ τὴ μιά μεριά καὶ σφοδρῆς ἐπιθυμίας τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὴν ἄλλη. Αὐτὸς ὁ ἀσθενικὸς ματαιόδοξος ἡγεμόνας ποὺ ἀξιοῦσε νὰ ὀνομάζεται Κομνηνός, γιατί δὲν εὗρισκε ἀρκετὰ λαμπρὴ τὴν ἐπωνυμία τῶν Ἄγγέλων¹⁸, βάλθηκε νὰ φέρῃ στὸ ὄνειρό του καὶ κακέκτυπα νὰ μιμηθῇ τοὺς Μεγάλους Κομνηνοὺς προκατόχους του. Ἄν ἡ Αὐτοκρατορία στὴν κατάστασι τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς ἐξάντλησις ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) ᾿Αγγ. 183, μπορούσε ἀκόμη νὰ κρατηθῇ, πῆγαινε τώρα νὰ χάσῃ καὶ τίς τελευταῖες τῆς δυνάμεις. Ἀπὸ χρόνον σὲ χρόνον ἡ ἐσωτερικὴ παρακμὴ ἦταν πιά κατάδηλη, καὶ στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τὸ πραξικόπημα τῆς Ἀπρίλις τοῦ 1195 εἶχε συνέπειες πολλαπλῆς καὶ ἀναρίθμητες»¹⁹.

Μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνον διακήρυξε πῶς τὰ ἀξιώματα καὶ οἱ ἀρχεὲς γενικὰ δὲ θὰ ἀγοράζωνται μὲ χρήματα, ἀλλὰ θὰ δίδωνται στοὺς ἀρίστους καὶ ἀξιούς, ἀλλὰ ὅλη ἡ συμμορία ποὺ τὸν κύκλωνε ἦσαν ἄνθρωποι «κερδοσυλλέκτες» ποὺ κοίταζαν πῶς νὰ ἀρπάξουν χρήματα ἀπὸ τίς μεταθέσεις τῶν ἀρχόντων, κ' ἔτσι ἡ κατάσταση ἔπεσε ὀλότελα στὴ διαφθορά, καὶ οἱ ἀρχεὲς χειρότερα ἀπὸ ὅ,τι ἐπὶ Ἰσαακίου (β΄) ᾿Αγγ. 183 διατίθενταν. Ὁ καθένας μπορούσε νὰ πάρῃ τὸ πιὸ μεγάλο ἀξίωμα καὶ ὄχι μόνον οἱ «ἀγοραῖοι», οἱ «κολλυβιστές» καὶ «ὀθονοπράτες» τιμῆθηκαν ὡς σεβαστοί, ἀλλὰ καὶ Κουμάνοι καὶ Σύριοι ἀγόρασαν τὸν τίτλο, μὴ λογαριάζοντας τὰ πρῶην ἀφεντικά τους²⁰. Ἀκόμη καὶ φαράδες καὶ ναῦτες καὶ ταβερνιάρηδες καὶ γαιδαροοδηγοὶ τιμῆθηκαν μὲ τὸν ὑψηλὸ τίτλο τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ, ποὺ ἄλλοτε ὁ Ἄλέξιος (α΄) Κ. 15 δημιούργησε γιὰ τὸν ἀδελφὸ του Νικηφόρο Κ. 17 καὶ ποὺ μὲ αὐτὸν τιμῆθηκαν τόσοι καὶ τόσοι Κομνηνοὶ πρίγκιπες²¹.

15. Χωνιάτης, σ. 613-16.

16. Χωνιάτης, σ. 638.

17. Χωνιάτης, σ. 638.

18. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 3.

19. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 431-32.

20. Χωνιάτης, σ. 638-39, βλ. καὶ κατωτέρω, ὑ. 202 καὶ 238.

21. Χωνιάτης, σ. 639, δημοτικὸ κείμενο.

Και πρώτη αίτια όλων αυτών ήταν ή έλαφράδα του νέου ήγεμόνα και ή άνικανότητά του για τή διοίκηση τών πραγμάτων, και όχι πιό λίγο τό διεφθαρμένο περιβάλλον τόσο του ίδιου όσο και τής δυναμικής γυναίκας του, τής νέας αύγούσας Εύφροσύνης Δούκαινας Καματηρης, ή οποία πήρε στα χέρια της τή διοίκηση, διορίζοντας ως «ύπουργό» της τόν Κωνσταντίνο Μεσοποταμίτη, πού τόση δύναμη είχε και στόν καιρό του 'Ισαάκιου (β') "Αγγ. 183²².

Τό να άποχτήση κανείς ένα άξίωμα άπ' τόν 'Αλέξιο (γ') "Αγγ. Κομν. 180 ή ένα τίτλο ή ένα αύτοκρατορικό χτήμα, ήταν τό μόνο εύκολο, γιατί ύπόγραφε όποιοδήποτε χαρτί του έφερναν, άκόμη «και άν ό εισηγητής ζητούσε να πλεύση με πλοία στην ξηρά ή να όργώση τή θάλασσα ή να μεταφέρη τά βουνα στα βάθη τών θαλασσών ή και να τοποθετήση, όπως λέει ό μύθος, τόν "Αθω πάνω στόν "Ολυμπο»²³.

Τόσον άπόλεμος ό νέος αύτοκράτορας ήταν, πού σ' ένα κρίσιμο σημείο του βουλγαρικού πολέμου, όταν ό 'Ιβαγκός τόν προσκαλούσε να καταλάβη τή βουλγαρική πρωτεύουσα, τό Τίρνοβο, και με αυτό να ύποτάξη όλη τή Βουλγαρία, αυτός «σάν τόν σαλίγκαρο πού, μπαινει στο καβούκι του, κρύφτηκε στο παλάτι», και έστειλε για να συνδράμη τόν 'Ιβαγκό τόν ξάδελφό του Μανουήλ Κ.Κ.Δ. "Αγγ. 175²⁴.

"Όταν άντιμετώπιζε άπεσταλμένους άπό άλλες χώρες πού άπειλούσαν πόλεμο, προσπαθούσε να τους θαμπώση με μιá επίδειξη αύλικής μεγαλοπρέπειας. Αύτή ήταν ή περίπτωση, όταν ό Γερμανός αύτοκράτορας "Ερρίκος VI (1190-1197), ό γιός και διάδοχος του μακαρίτη Φρειδερίκου Ι του Κοκκινόπώγωνα, έστειλε πρέσβεις στην ΚΠολη για να αξιώση τήν άπό Δυρραχίου μέχρι Θεσσαλονίκης περιοχή πού είχαν καταλάβει οι Νορμανδοί, καθώς έγινε κύριος του θρόνου τής Σικελίας. "Ο φαιδρός κύρ 'Αλέξιος (γ') "Αγγ. Κομν. 180 κατά τή γιορτή τών Χριστουγέννων, στις 25. XII. 1195, φόρεσε τή «διάλιθη αύτοκρατορική στολή» και πρόσταξε όλους τους αύλικούς του να φορέσουν «χρυσούφεις και πλατυσήμους έσθήτας» και έμφανίστηκε άπό μέρος ύψηλό, κάνοντας τή λεγόμενη τελετή τής «πρόκυψης», για να καταπλήξη έτσι και να έξαγοράση τους Γερμανούς πρέσβεις. Τό μόνο πού πέτυχε ήταν να προκαλέση τις λοιδωρίες τών ξένων, σέ βάρος «τών άπόλεμων Γραικών, πού έδιναν σημασία στη χλιδή και τήν πολυτέλεια, αύτή πού μόνο τ' άνδράποδα ένθουσιάζει». «Δέν έχουν οι Γερμανοί άνάγκη άπό τέτοια θεάματα και στολίσματα, είπαν οι πρέσβεις, πού μόνο στις γυναίκες άρμόζουν για να άρέσουν στους άντρες», και άπειλησαν πώς άν δέν ίκανοποιηθούν τά αιτήματα του κυρίου τους, άλλη λύση δέν

22. Χωνιάτης, σ. 639-40. Για τήν ύπουργία του Κ. Μεσοποταμίτη επί 'Ισαάκιου (β') "Αγγ. 183, βλ. τήν προσωπογραφία αυτού του τελευταίου, ύ. 96.

23. Χωνιάτης, σ. 599-600.

24. Χωνιάτης, σ. 620-21.

υπάρχει παρά ο πόλεμος, στὸν ὁποῖον δὲ χρειάζονται πολύτιμα πετράδια, ἀλλὰ φωτιά ἀπ' τὰ μάτια καὶ ἰδρώτες ποὺ γυαλίζουν τὰ σώματα τῶν πολεμιστῶν. Καὶ ζητοῦσαν ἐκ μέρους τοῦ κυρίου τους ἐτήσιο φόρο πενήντα κεντηνάρια χρυσοῦ!

Ὁ πρεσβευτὴς ποὺ ἐκ μέρους τοῦ Βυζαντίου στάλθηκε τὸ 1196 στὸν Ἐρρίκο VI, ὁ πάμπλουτος ἑπαρχὸς ΚΠόλεως Εὐμάθιος Φιλοκάλης, πιστὸ ἀντίγραφο τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἔγγ. Κομν. 180, ζήτησε νὰ παρουσιασθῆ στοῦ Γερμανοῦ καίσαρα μὲ τὴ στολὴ τοῦ ἐπάρχου καὶ ὄχι μὲ τὴν κοινὴ τῶν πρεσβευτῶν, ἀναλαμβάνοντας προσωπικὰ τὰ ἐξοδα τῆς ἀποστολῆς. Μὲ αὐτὴ τὴν ἐμφάνιση προκάλεσε τὰ γέλοια τῆς γερμανικῆς αὐλῆς, πέτυχε ὁμως νὰ περιορίσῃ τὸ φόρο σὲ δεκαεξὶ κεντηνάρια χρυσοῦ²⁵.

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἔγγ. Κομν. 180 δὲ νόμιζε τὴν ἀπόχτηση τοῦ στέμματος «ὡς ἔννομη ἐπιστασία τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὡς εὐκαιρία γιὰ νὰ ἀπολαύσῃ ὅλη τὴ χλιδὴ καὶ ὅλες τὶς ἀνέσεις», ποὺ τὸ στέμμα χαρίζει, γι' αὐτὸ καὶ παράτησε σὲ ἄλλους τὸ πηδάλιο τῆς διακυβέρνησής, ὅπως ἀκριβῶς ὁ κακὸς κυβερνήτης ἑνὸς πλοίου, ποὺ μπροστὰ στὴ μεγάλη τρικυμία παραδίνει σὲ ἄλλον νὰ τὸ πηδαλιουχήσῃ²⁶.

Τοῦ ἄρεσαν γιὰ τὰ ἀρθρικὰ τῶν ποδιῶν του²⁷ τὰ θερμὰ λουτρά τῶν Πυθίων, ἐπίσης ὁμως καὶ τὰ εὐχάριστα ταξίδια μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ θαλαμηγὸ. «Λές καὶ μάλωναν μεταξύ τους, λέει ὁ Χωνιάτης, οἱ χαρὲς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θάλασσας, μέσα στὴν ψυχὴ αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνα, καθὼς ἢ καθεμιά διεκδικοῦσε ἀπ' τὴν ἄλλη τὴ νίκη».

Μιά φορὰ μέσα στὴ θαλαμηγὸ ἦσαν καὶ κυρίες τῆς αὐλῆς καὶ ἡ εὐχαρίστηση ὄλων κάτω ἀπὸ οὐριὸ ἀνεμο ἦταν μεγάλη. Ξαφνικὰ ὁμως, καθὼς βγήκαν ἀπ' τὸν Ἀστακηνὸ κόλπο, ἔξω ἀπ' τὴ Νικομηδεία, μιὰ καταϊγίδα βρῆκε τὸ καράβι ποὺ κόντευε νὰ τὸ βουλιάξῃ· ὅλοι τρομοκρατήθηκαν, κρύος ἰδρώτας τοὺς περιέλουσε καὶ ἀκούγονταν βοές, ἐπικλήσεις πρὸς τὸ Θεό, οἰμωγὲς καὶ ὀλολυγμοί.

Μόλις σώθηκαν στὴν Πρίγκιπο, καὶ ἀπ' τὴ Χαλκηδὸνα διαπεραιώθηκαν στὶς ἀποβάθρες τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, ὅπου τοὺς περιμεναν ἀρματοδρομίες καὶ θεατρικὲς ἐπιδείξεις στὸν Ἰππόδρομο. Ἀπὸ κεῖ ἤθελαν νὰ περάσουν μὲ τὴ θαλαμηγὸ στοῦ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν. Τότε, συνεδριάσεις τῶν ἀστρολόγων συγκροτήθηκαν, γιὰ νὰ ἀποφανθοῦν ἂν θὰ εἶναι αἴσιο τὸ ταξίδι, «γιατὶ οἱ αὐτοκράτορες μας, λέει ὁ Χωνιάτης, ἀκόμη καὶ γιὰ μερικὰ τους βήματα ἐξετάζουν τὴ θέσῃ τῶν ἀστρῶν». Καὶ ἀναγκάστηκαν, χωρὶς νὰ θένε, νὰ μείνουν στοῦ μεγάλο παλάτι μέχρι τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ τῆς

25. Χωνιάτης, σ. 627-31. Γιὰ τὸν Εὐμάθιο Φιλοκάλη, βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β') 183, ὑ. 79, καὶ R. Guiland, *Les Logothètes*, REB29 (1971), σ. 84, ἀριθ. 9.

26. Χωνιάτης, σ. 605.

27. Γιὰ τὴν ἀρρώστια τῶν ποδιῶν τοῦ αὐτοκράτορα, ἓνα εἶδος ποδάγρας, βλ. προσωπογραφία Μανουὴλ Καμύτζη Κομν. Δοῦκ. Ἔγγ. 175, ὑ. 36 καὶ 37.

πρώτης εβδομάδας τῶν νηστειῶν, γιά νά ἀναχωρήσουν τή νύχτα τῆς Παρασκευῆς πρὸς τὸ Σάββατο, τῆς 3ης τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1201, σύμφωνα μὲ τίς ἀποφάνσεις τῶν ἀστρολόγων.

Τὴν ὀρισμένη ὥρα, καὶ ἐνῶ μπροστὰ στίς ἀκτὲς τοῦ μεγάλου παλατιοῦ πάνω στὸ κύμα σάλευε ἡ αὐτοκρατορική θαλαμηγός, συγκεντρώθηκαν, κρατώντας ἀναμμένα κεριὰ γιά τὴν τελετῆ, ὅλοι οἱ αὐτοκρατορικοὶ συγγενεῖς στὴν πρὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ κοιτῶνα αἴθουσα, γιά νά παραλάβουν τὸν αὐτοκράτορα καὶ νά κατέβουν μαζί του στὴ θαλαμηγὸ. Τότε, κατὰ τὸ Χωνιάτη, «γιά νά δεῖξη ὁ Θεὸς πὼς αὐτὸς εἶναι κύριος τῶν ὠρῶν καὶ τῶν χρόνων, τὰ ἔφερε ἔτσι πού νά χαλάση τὸ πάτωμα τῆς αἴθουσας –χάλασε βέβαια εἴτε γιὰτὶ ἦταν παλιὸ καὶ δέχτηκε πολὺ κόσμος, εἴτε ἀπὸ σεισμικὴ δόνηση– καὶ νά ἀνοίξη ἓνα μεγάλο χάσμα», πού μέσα σ' αὐτὸ μὲ ἀρκετοὺς ἄλλους ἔπεσε ὁ διάδοχος τῆς βασιλείας *δ ε σ π ὁ τ η ς* Ἀλέξιος Δούκας Κομνηνὸς Παλαιολόγος 290, ὁ δεῦτερος σύζυγος τῆς πρωτοκόρης τοῦ αὐτοκράτορα *β α σ ί λ ι σ σ α ς* Εἰρήνης Ἰγγ. Κ. 260, πού χτύπησε βαριά στὰ «βάθρα τοῦ σώματος».

«Ἄν ἀπ' αὐτὸ ὁ αὐτοκράτορας διδάχτηκε ἢ μετάνιωσε γιά τίς πεποιθήσεις του στὴν ἀστρολογία, λέει ὁ Χωνιάτης, τίποτε δὲν ἔχω νά πῶ»²⁸. Αὐτὸ ἦταν ἓνα μέρος ἀπ' τὴ ζωὴ τῆς αὐλῆς στοὺς πεσμένους χρόνους τοῦ κύρ Ἀλέξιου (γ') Ἰγγ. Κ. 180.

Ἀποδοσμένος, ὅπως εἶδαμε στὴν ἀστρολογία – αὐτὸ συγκινοῦσε ὅλους σχεδὸν τοὺς συγχρόνους του– «εἶχε παραγμένη τὴ συνειδηση γιά ὅ,τι ἔκανε στὸν ἀδελφὸ του Ἰσαάκιο (β') Ἰγγ. 183, καὶ διαρκῶς φοβόταν τὴν ἐκδίκηση τῆς μοίρας πού πάντα πέφτει πάνω στοὺς ἐνόχους»²⁹.

Ἀνάγλυφη βλέπομε τὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἰγγ. Κομν. 180 κατὰ τίς τραγικὲς μέρες τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1203 πού ὁ ἀναντρος ἡγεμόνας ἐγκατάλειψε τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ΚΠολη, καὶ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν οἰκογένειά του, ἀρπάζοντας δῶδεκα κεντηνάρια χρυσοῦ καὶ τὰ κοσμήματα τοῦ στέμματος³⁰.

28. Χωνιάτης, σ. 701-3· Εὐθύμιος Τορνίκης, Λόγος ἐγκωμιστικὸς εἰς τὸν βασιλέα κύρ Ἀλέξιον (γ') Κ., REB26 (1958), σ. 64-5, πού λέει πὼς κατὰ τὴν τρικυμία τοῦ ταξιδιοῦ ἡ βασίλισσα - Σελήνη Εὐφροσύνη Δ.Κ., οἱ Ἡλιάδες πριγκίπισσες Εἰρήνη 260 καὶ Ἄννα 261, δάκρυζαν καὶ στέναζαν, καὶ μόνος ὁ βασιλεὺς - Ἡλιος κύρ Ἀλέξιος (γ') 180, χωρὶς νά πῆ στὴ θάλασσα «Σῶπα καὶ φιμώσου», στάθηκε ψύχραιμος καὶ ἀκλόνητος, ἂν καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ναῦτες τοὺς ἔπιασε ἡ θάλασσα. Καὶ ἀκόμη ὁ βασιλεὺς ἐμψύχωνε τοὺς κωπηλάτες καὶ αὐτὸν τὸν κυβερνήτη πού ἔδειχνε πὼς φοβᾶται. Γιά τὸν Ἀλέξιον Κομν. Παλ. 290, βλ. V. Laurent, La Généalogie des premiers Paléologues, B8 (1933), σ. 126-29, ὅπου κακῶς, καθὼς στηρίζεται στὸν E. de Muralt, τοποθετεῖ τὸ γεγονός τοῦ τραυματισμοῦ του στίς ἀρχές τοῦ Μάρτη τοῦ 1202.

29. Χωνιάτης, σ. 724: ἔχων δὲ τὴν συνειδησιν βάλλουσαν ἐφ' οἷς ἠνόμησεν εἰς τὸν ἀδελφόν, τὸ χρεῶν ἔδεδει καὶ τὴν πάντα περισκοποῦσαν τὰ θνητῶν πράγματα δίκην διηγεκῶς ὑπεβλέπετο...

30. Χωνιάτης, σ. 723-24.

Τὰ μόνα ἐπαινετικά πού βρίσκει ὁ Χωνιάτης νὰ μᾶς πῆ γι' αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα τῆς παρακμῆς εἶναι πὼς ἦταν «χαριτωμένος στὴν ἐμφάνισή, ψηλός, μελίχιος κατὰ τὴ συμπεριφορὰ καὶ εὐγενικός, εὐκολοπλησίαστος σὲ σημεῖο πού ὅποιος ἤθελε τὸν πλησίαζε γιὰ νὰ τὸν παρακαλέσῃ γιὰ κάτι. Μέσα σ' αὐτὸν τὸν κανὸνα περιλαμβάνονταν καὶ οἱ διαβολεῖς καὶ οἱ συκοφάντες καὶ οἱ κόλακες πού λαμπρὰ κι αὐτοὺς δεχόταν»³¹.

Ὁ δόλος καὶ ἡ δολοφονία δὲν ἦταν κάτι πού μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς δὲ μεταχειρίζονταν. Αὐτῆς τῆς τάσης του πιθανὸν νὰ ὑπῆρξαν θύματα ὀρισμένοι ἀντάρτες, ὅπως ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 2ος³², ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 4ος³³ καὶ ὁ φοβερός τύραννος τῆς Κύπρου Ἰσαάκιος Δούκας Κομνηνός 229³⁴ καὶ ἄλλοι, γιὰ νὰ δεχτῆ γι' αὐτὴ τὴν ικανότητά του τίς τόσο θερμὲς κολακεῖες τοῦ Ἀθηνῶν Μιχαῆλ Χωνιάτη³⁵.

Κυρίως ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἐπαινεῖται ἀπ' τὸ Νικήτα Χωνιάτη, γιατί δὲν ἐπέβαλε ποτέ του, ἂν ἐξαιρέσῃ κανεὶς τὴν τελεία τύφλωσή τοῦ ἀδελφοῦ του, θηριώδεις ποινές. «Δὲν φύτευσε στὸ σκοτάδι μάτια, οὔτε κλάδεψε σὰν ἀμπέλι χέρια καὶ πόδια, οὔτε ὡς μάγειρος ἐψῆσε ζωντανούς ἀνθρώπους», ὅπως ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87. Ὅσον καιρὸ φοροῦσε τὴ «μελαγχολικὴ πορφύρα», καμιὰ γυναίκα δὲ φόρεσε μαῦρα, οὔτε ἔχυσε πύρινα δάκρυα γιὰ κάποιο δικό της³⁶. Σὲ ἐνίσχυση τοῦ Νικήτα Χωνιάτη πάνω σ' αὐτὸ ἔρχεται ὁ ἀδελφός του, ὁ Ἀθηνῶν Μιχαῆλ Χωνιάτης, πού μᾶς λέει πὼς «ὁ μέγας Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, ὅπως ὁ προκάτοχός του ὁ ἀγανώτατος Ἰωάννης (β') Κ. 34, κανενὸς ὑπηκόου δὲν ἀκρωτηρίασε τὰ μέλη, κανένα δὲν τύφλωσε, κανένα δὲν ἐξόρισε καὶ κανενὸς δὲ δήμευσε τὴν περιουσία. Καμιὰ γυναίκα δὲ φόρεσε μαῦρα πέπλα γιὰ τὸ γιό της ἢ τὸν ἄντρα της. Τέτοιος ὁ αὐτοκράτορας, βωμός ἐλέους, καὶ καθαρὸς ὄχι μόνον ἀπὸ αἷμα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ δάκρυα»³⁷.

II

Ὁργανωμένη συνωμοσία κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 καὶ ἐγκατάλειψη τοῦ κατὰ Βουλγαρίας πολέμου, κινήσεις τῆς γυναίκας του Εὐφροσύνης Δούκαινας γιὰ κατάληψη τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, ἀνταρσία τοῦ Ἀλέξιου Κοντοστέφ. Κομν. 228, δουλόπρεπη ὑποδοχὴ τῆς Εὐφροσύνης Δούκαινας ἀπ' τὰ μέλη τῆς ἀριστοκρατίας, ἀφιξὴ τοῦ Ἀλέξιου (γ')

31. Χωνιάτης, σ. 724.

32. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 90 καὶ 90α.

33. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 104.

34. Χωνιάτης, σ. 612.

35. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 107.

36. Χωνιάτης, σ. 724-25.

37. Μιχαῆλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς κύρ Βασίλειον τὸν Καματηρόν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α', σ. 318-19.

"Αγγ. Κομν. 180 στο έξωτ. Φιλοπάτιο και διαμαρτυρία τῶν κριτῶν τοῦ βήλου γιὰ τὸ σφετερισμὸ τοῦ θρόνου, στέψη τοῦ νέου αὐτοκράτορα καὶ δυσοίωνα σημεῖα κατὰ τὴν τελετῇ, τὸ παρατσούκλι Βαμβακοράβδης, χαρακτήρας καὶ προσωπικότητα τῆς νέας αὐγούστας Εὐφροσύνης Δούκαινας, οἱ τυφλοὶ ἀδελφοὶ τοῦ νέου αὐτοκράτορα, ὁ ἀδελφὸς τῆς αὐγούστας Βασίλειος Δούκας Καματηρός, οἱ αὐτοκρατορικοὶ γαμβροὶ πρῶτοι καὶ δεύτεροι σύζυγοι τῶν πριγκιπισσῶν, Ἀνδρόνικος Κονοστέφ. Κομν. 200 καὶ Ἀλέξιος Παλ. Δούκ. Κομν. 290 τῆς Εἰρήνης 260, καὶ Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 240 καὶ Θεόδωρος Κομν. Λάσκαρις τῆς Ἄννας 261, καὶ οἱ ἀπόγονοί τους, ἡ ἀναγόρευση ὡς δεσπότης (= διαδόχου τῆς βασιλείας) τοῦ Ἀλέξιου 290 καὶ ὡς βασιλίσσας τῆς Εἰρήνης 260, ἡ τρίτη κόρη Εὐδοκία 262 καὶ ὁ ἄντρας τῆς Στέφανος II τῆς Σερβίας, ἡ τιτλοφορία τῶν γαμβρῶν, παιχνίδια καὶ γυμνάσματα κατὰ τοὺς δεύτεροὺς γάμους τῶν πριγκιπισσῶν Εἰρήνης 260 καὶ Ἄννας 261.

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. 180 ἀναδείχτηκε αὐτοκράτορας στὶς ἀρχές μιᾶς καλῆς ὀργανωμένης ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183 ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Βλαχο-Βουλγάρων, ἀλλὰ στὴν ΚΠολη, τὸν περίμεναν πιὸ ἐπείγουσες προσωπικὲς ὑποθέσεις. Γιὰ τὸ κακὸ λοιπὸν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ γιὰ δικό του καλὸ, ἀκύρωσε τὴν ἐκστρατεία καὶ διάλυσε τὸ στρατό. Ἦταν ἓνα τολμηρὸ παιχνίδι ποῦ σ' αὐτὸ ἔπαιξε τὴ στρατιωτικὴ ἰσχύτου Κράτους γιὰ νὰ δείξει τὴν εὐγνώμοσύνη του στοὺς στρατηγούς, ἀξιωματικούς καὶ ὀπλίτες, ποῦ τὸν ἀναγόρευσαν, καὶ τίς οἰκογένειές τους, καθὼς ἀναπάντεχα τοὺς ἀπολευτέρωσε ἀπὸ μιὰ ἐπικίνδυνη ἐκστρατεία.

Ἡ ἀριστοκρατία καὶ ὁ λαὸς τῆς ΚΠολης στὶς ἀρχές δέχτηκαν τὴν ἀλλαγὴ στὸ θρόνο, χωρὶς νὰ δώσουν καὶ μεγάλη προσοχή³⁸.

Πρῶτη δουλειὰ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. 180 ἦταν ἀπ' τὰ Κύπελλα νὰ ἀναγγεῖλη στὴ γυναίκα του, τὴν μέχρι τότε σεβαστοκρατόρισσα Εὐφροσύνη³⁹, καὶ στοὺς ἄρχοντες τῆς πρωτεύουσας τὴν ἀναγόρευσὴ του⁴⁰. Ὅταν αὐτὴ ἀμέσως κινήθηκε γιὰ νὰ καταλάβῃ τὸ μέγα ἱερὸ παλάτι, μερικοὶ κοινοὶ ἄνθρωποι, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ ὁ ὄχλος, συγκεντρώθηκαν γύρω ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Κομποστέφανο Κομν. 228, γιὸ τοῦ παλιοῦ ἔνδοξου μεγάλου δουκά Ἀνδρόνικου Κομποστέφανου Κομνηνοῦ 135, ἓνα λάτρη τῆς ἀστρολογίας, ποῦ φωνάζοντας πῶς «δὲ θένε πιά νὰ βασιλεύονται ἀπ' τοὺς

38. Χωνιάτης, σ. 600: ἤδη γὰρ καὶ τὸ τῆς πολιτείας αὐτὸν ἀνευφήμησε πλήρωμα, ... τὸ τε τῆς συγκλήτου μέρος, εἰ καὶ μὴ ἅπαν... καὶ τῶν ἐκ τοῦ δήμου πρὸς τὴν τῶν ἠγγελεμένων οὐδὲν τις ἀτάσθαλον ἐνεόχημην, ἀλλ' ἠρέμησαν μὲν πάντες καὶ συνεπευδόκησαν τοῖς ἀκουσθεῖσι, μῆτε βατταρίσαντες μῆτε ἀναφλεγέντες...

39. Σῶζεται ἡ σφραγίδα τῆς ὡς σεβαστοκρατόρισσας:

Σφράγισμα γραφῶν Εὐφροσύνης τυγχάνω
νύμφης ἀνακτος, σεβαστοκρατορίσσης.

Βλ. Zacos - Vegler, ἀριθ. 2746, σ. 1557-58.

40. Χωνιάτης, σ. 598-99.

Κομνηνούς, γιατί παραπλήθυναν», κατέλαβαν την άγια-Σοφιά⁴¹.

Όταν η νέα αυτοκρατορίσα Εύφροσύνη Δούκαινα έμπαινε πιά στο μεγάλο παλάτι, μερικοί άπ' τούς εύγενείς πού ήσαν μαζί της έπετέθησαν κατά του πλήθους και έπιασαν και φυλάκισαν τον Άλέξιο Κοντοστέφ. Κομν. 228. Κατόπι ένας κατώτερος κληρικός τής άγια-Σοφιάς πού δωροδοκήθηκε με λίγα χρήματα ανέβηκε στον άμβωνα και άρχισε την εύφημία του Άλέξιου (γ') Άγγ. 180, χωρίς τή συγκατάθεση του πατριάρχη, και αυτό, μαζί με μια μοιρασιά χρημάτων στους φωνακλάδες άπ' τούς πολίτες και σε όρισμένους δικαστές, έφτασε για να ανακτηθούν τα άποθαρρημένα πλήθη.

Ο πατριάρχης ΚΠόλεως Γεώργιος (β') ο Ξιφιλίνος (1191-1198), ένας άπ' τούς πρώτους όπαδούς του Άνδρόνικου Κ. 87, πού άπ' τον Ίσαάκιο (β') Άγγ. 183 ύψώθηκε σε πατριάρχη, για πολύ λίγο αντίστάθηκε μέχρι πού είδε πώς η ύπόθεση ήταν χαμένη για τον Ίσαάκιο (β'), κ' έτσι συμφιλιώθηκε με τή νέα κυρία των πραγμάτων, την Εύφροσύνη Δούκαινα Καματηρή⁴².

Μετά την προσχώρηση του πατριάρχη, κανείς δέν έδειχνε να έχη αντίθετη γνώμη, αλλά όλοι έτρεχαν προς τό μεγάλο παλάτι να συναντήσουν τή βασίλισσα, «ώς άνδράποδα», ως σκλάβοι, και πριν να δούν τό σφετεριστή και έξετάσουν πώς έκθρόνισε τον πρώην αυτοκράτορα, «ύπόκυπταν στή γυναίκα εκείνου πού λεγόταν πώς θά βασιλεύση, και έβαζαν τα κεφάλια τους κάτω άπ' τα πόδια της, και σαν τα σκυλάκια περιέστρεφαν τή μύτη τους γύρω άπ' τό ύπόδημά της, και καθώς σηκώνονταν είχαν τα χέρια τους σταυρωμένα στο στήθος και τα πόδια τους μαζεμένα και την πρόσεχαν με εύλάβεια.

Και η βασίλισσα πού ήταν, λέει ό ιστορικός, «πολύμορφο και ποικιλότροποπραματάκι», ήξερε να βρίσκη για τον καθένα την κατάλληλη φράση και να προσελκύη, κοροϊδεύοντας τούς άφελείς ΚΠολίτες. Και κείνοι πάλι, «σαν τίσ γουρουνες πού γέμισαν τίσ κοιλιές τους και ξαπλώνουν άμέριμνα», άκουγαν τα γλυκόλογα τής Δούκαινας και δέν εύρισκαν να έγινε τίποτε τό παράνομο, πού ό ένας άδελφός ξεθρόνισε και τύφλωσε τον άλλο και σφετερίστηκε τό θρόνο του⁴³.

41. Χωνιάτης, σ. 600-1. Είναι περίεργη η φωνή αγανάκτησης πώς «δέν θένε πιά να βασιλεύονται άπ' τούς Κομνηνούς», παράλληλη προς εκείνη για τούς Άγγέλους, «ούκέτ' έφασκον ύπ' Άγγέλων θούλεσθαι βασιλεύεσθαι», βλ. Χωνιάτης, σ. 743, η προς την άποδοκιμασία των εκ Κομνηνών Άγγέλων, βλ. Χωνιάτης σ. 701, δημοτικό κείμενο, γιατί τόσο ό Άλέξιος (γ') Άγγ. 180, γιός του Άνδρόνικου Δ. Άγγ. 93, όσο και ό Άλεξιος Κοντοστέφανος Κομν. 228, γιός του Άνδρόνικου Κ.Κ. 135, ήσαν έγγονοί πορφυρογέννητης Κομνηνής πριγκίπισσας, τής Θεοδώρας Κ. 38 ό πρώτος, τής Άννας Κ. 77 ό δεύτερος. Η μόνη διαφορά είναι πού ό Άλέξιος (γ') Άγγ. 180 πήρε με αύταρέσκεια την προσωνομία Κομνηνός, επίσημα βλ. άνωτέρω, ύ. 3. Αυτή την προσωνομία μπορούσε πολύ καλά να πάρη και ό Άλέξιος Κοντοστέφανος Κομν. 228.

42. Χωνιάτης, σ. 601. Για τό Γεώργιο (β'), βλ. και κατωτέρω, ύ. 147.

43. Χωνιάτης, σ. 601-2.

Στό μεταξύ, προχωρώντας άργά άπ' τή Κύπελλα πλησίαζε πρός τήν ΚΠολη ό νέος κύριος. Ένώ μέ τίς δωρεές, τίς έκχωρήσεις κτημάτων και τίς τιτλοφορίες, είχε κερδίσει τήν ύποστήριξη τής άριστοκρατίας και τής γραφειοκρατίας, άφησε για ήθική ενίσχυση τής θέσης του, νά κυκλοφορήση ή ψεύτικη ειδήση πώς «τό όλον στράτευμα τόν ανάγκασε κάτω άπ' τήν άπειλή θανάτου νά πάρη τό στέμμα, αντίθετα πρός τή δική του θέληση, και άκόμη πώς ή τύφλωση του έκπτωτου Ίσαάκιου (β΄) "Αγγ. 183 έγινε άπό κείνους πού πάνω τους στηριζόταν και ήλιπιζε πώς θά τους έχη σαν τή μάτια του για νά τόν οδηγούν»⁴⁴.

"Όταν έφτασε στο έξωτερικό λεγόμενο Φιλοπάτιο⁴⁵, έξω άπ' τή τείχη τής ΚΠολης, έδωσε μιή μεγάλη δεξίωση, πού σ' αυτή καθισμένος πάνω σ' ένα όλόχρυσο και λαμπρό θρόνο, δέχτηκε όλους τούς άρχοντες, έκτός άπό λίγους άξιωματούχους τής πρωτεύουσας, για νά του ύποβάλουν τήν έκφραση του σεβασμού τους. Είναι άξιοσημείωτο πώς μερικοί κριτές του βήλου διαμαρτυρήθηκαν έντονα και γέλασαν μέ θόρυβο, καθώς είδαν τόν αυτοκράτορα νά είναι ντυμένος μέ τίς πολυτελείς αυτοκρατορικές φορεσιές πού είχε ράψει για τόν έαυτό του ό Ίσαάκιος (β΄) "Αγγ. 183, και πρόβλεψαν πώς αυτή «ή άλλοίωση τής άρχής» θά είναι άρχή μελλοντικών συμφορών, όπως εκείνων του «Όσιρη και του Τυφώνα», και «έφεραν άκόμη στο νοϋ τους όσα κακά και σημεία και τέρατα εξαπόστειλε ό Θεός στην Αίγυπτο για τή σκληρότητα του φαραώ»⁴⁶.

Οι κριτές αυτοί άμέσως άντικαταστάθηκαν, αλλά άπ' αυτό φαίνεται πώς ή αντίδραση τής γραφειοκρατίας δεν είχε όλότελα κατανικηθή.

Άπ' τό Φιλοπάτιο ό αυτοκράτορας διά τής Χρυσής πύλης και τής Μέσης έφτασε στις ώραιες λεγόμενες πύλες τής άγια-Σοφιάς, για νά λάβη σύμφωνα μέ τό έθιμο «τά του κράτους σύμβολα». Εκεί, προληπτικός καθώς ήταν, περίμενε άπ' τούς ώροσκόπους πού είχαν έγκατασταθή στα κατηχομενεϊα τής άγια-Σοφιάς νά του δώσουν τό σύνθημα για τό «καίριον τής ώρας» τής εισόδου.

Άκολούθησε ή στέψη του στην άγια-Σοφιά άπ' τόν πατριάρχη Γεώργιο (β΄), ή όποία συνοδεύτηκε άπό κακούς οίωνούς. Τό άλογο, ένα περήφανο τής Άραβίας, πού προσήγαγε ό πρωτοστράτορας, προφανώς ό ξάδελφος του αυτοκράτορα Μανουήλ Κ.Κ.Δ. "Αγγ. 175, ήταν πολύ άγριο και δε δεχόταν τόν άναβάτη. "Όταν μετά πολλές θωπειές του αύχένα, τό άλογο ήρέμησε και έπαισε νά σηκώνεται στα δυό του πόδια, ό βασιλέας πήδησε πάνω του και έπιασε τή νία, αλλά τό άλογο σαν ξεγελασμένο πού δέχτηκε τόν έπιβάτη πού δεν ήθελε, άτακτούσε όπως πρώτα, και σήκωνε μέ

44. Χωνιάτης, σ. 597 δημοτική άπόδοση.

45. Για τό Φιλοπάτιον, έξωτερικόν και έσωτερικόν, βλ. R. Janin, Constantinople byzantine, σ. 143-45 και 511.

46. Χωνιάτης, σ. 602-3, μαζί μέ τή δημοτική άπόδοση.

χρεμετισμούς τὰ πόδια του, καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ κάνη ἔτσι μέχρι ποῦ ἔρριξε κάτω τὸ «λιθόστρωτο» στέμμα τοῦ βασιλέα καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο «ἀποσφαίρισε» καὶ ὅταν ἔφεραν ἄλλο ἄλογο καὶ ὁ βασιλέας ἀνέβηκε σ' αὐτό, «φαίνονταν τὸ βλαμμένο του ἀπ' τὴν πτώση στέμμα, καὶ αὐτὸ θεωρήθηκε ὡς ἓνα κακὸ σημάδι ποῦ προοιωνίζε πτώση ἀπ' τὰ ὕψη τῆς βασιλείας σὲ διάφορες κακοπάθειες».

Στὴν πομπὴ ἀκολουθοῦσαν ἔφιπποι οἱ ἀγέρωχοι γαμβροὶ του, ὁ Ἀνδρόνικος Κομνοστέφανος Κομν. 200, πρῶτος σύζυγος τῆς Εἰρήνης Ἄγγ. Κ. 260, καὶ ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός 240, πρῶτος σύζυγος τῆς Ἄννας Ἄγγ. Κ. 261, καὶ ὁ γέρος θεῖος του σεβαστοκράτορας Ἰωάννης Δούκας 90, ἀλλὰ χωρὶς κανεὶς νὰ διαταράξη τὴ μουλᾶρα ποῦ αὐτὸς ὁ τελευταῖος καβαλλίκευε, τὸ σεβαστοκρατορικὸ στέφος ἔπεσε ἀπ' τὸ κεφάλι του καὶ κυλίστηκε στὸ ἔδαφος, ἀποκαλύπτοντας τὴ φαλάκρα του ποῦ γυάλιζε σάν ὀλόγιομο φεγγάρι· ὅλοι ἔβαλαν τὰ γέλοια ἀλλὰ καὶ ὁ Δούκας κράτησε τὴν ψυχραιμία του καὶ μὲ κάποιο ὑποκριτικὸ χαμόγελο ἀντιμετώπισε τὸ περιστατικὸ⁴⁷.

Ἡ βασιλεία αὐτοῦ τοῦ μονάρχη ποῦ «γιὰ τὸ χαῦνο καὶ μαλθακὸ τοῦ χαρακτήρα του σωστὰ ὁ λαὸς ἐπονόμασε Βαμβακοράβδη⁴⁸, ἄρχιζε μὲ πολὺ κακοὺς οἰωνοὺς, οἱ ὁποῖοι δυστυχῶς γιὰ τὴν Αὐτοκρατορία ἐπαλήθευσαν.

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἀνέβηκε στὸ θρόνο ἀπὸ ἓνα ὄμιλο δυσαρραστημένων ἀριστοκρατῶν, ἀλλὰ γιὰ πιὸ θετικὴ βοήθεια, εἰδικὰ στὶς στιγμὲς τῶν συχνῶν κρίσεων, στρεφόταν πρὸς τὴν οἰκογένειά του καὶ τοὺς στενοῦς συγγενεῖς του.

Τὸ πιὸ θαρραλέο στήριγμα τοῦ καθεστώτος ἦταν ἡ αὐγόουσα Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρῆ, ποῦ στέφτηκε ὡς τέτοια ἀπ' τὸν ἄντρα της καὶ τὸν πατριάρχη, ἀμέσως μετὰ τὴ στέψη τοῦ πρώτου ἀπ' τὸ δεύτερο. Ὁ πολὺ ὀξυδερκής καὶ ἐμπυχωμένος ἀφηγητὴς Νικήτας Χωνιάτης ποῦ μαζί μὲ τὸ Μιχαὴλ Ψελλὸ «εἶναι οἱ πιὸ λαμπροὶ ἱστορικοὶ τοῦ βυζαντινοῦ μεσαίωνα»⁴⁹, καὶ ποῦ γνώρισε καλὰ τὴν Εὐφροσύνη⁵⁰, μᾶς ἄφησε μιὰ σπουδαία προσωπογραφία της.

«Ἦταν, λέει, στὸ φρόνημα πραγματικὴ ἀντρογυναίκα, καὶ στὰ λόγια της ποῦ στόλιζε μὲ χάρη καὶ μὲ γλύκα ἦταν ἐξαιρετικὰ στοχαστικὴ, καὶ ἀκόμη πολὺ ἱκανὴ γιὰ νὰ διευθετήσῃ τὶς διοικητικὲς ὑποθέσεις τοῦ παρόντος, ἀλλὰ

47. Χωνιάτης, σ. 603-5.

48. Κακῶς τὸ παρωνύμιο ἀποδόθηκε στὸν Ἀλέξιο (ε') Δούκαν Μούρτζουφλον, βλ. Σπ. Λάμπρον, NE7 (1916), σ. 404, καὶ NE18 (1924), σ. 40-41. Ἀνήκει στὸν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. ποῦ καὶ πραγματικὰ τοῦ ἀξίζει, βλ. Ν. Βέην, *Bambacoratus. Ein Beiname des Kaisers Alexios III Angelos*, BNJ τ. 3 (1922), σ. 285-86. Πρβλ. Κ. Ἀμαντος, Ἱστορία, τ. Β', σ. 410.

49. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 374.

50. Ὁ Ν. Χωνιάτης κάτω ἀπ' τοὺς Ἀγγέλους πῆρε τὰ πιὸ μεγάλα ἀξιώματα, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα καὶ αὐτὸ τοῦ λογοθέτη τῶν σεκρέτων, βλ. πιὸ κάτω, ὑ. 204-212.

κατά τ' άλλα ήταν ένα φοβερό κακό· δὲ λέω, γράφει ὁ ἱστορικός, ποὺ καταξευτέλισε τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα, καὶ γιὰ τὴν καινούργια τάξη ποὺ ἐπέβαλε νὰ ἰσχύη αὐτὴ πῶς πολὺ ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀτιμία ποὺ ἔκανε στὸν ἄντρα της νὰ ἔχη φανερά ἐραστή. Καὶ πολλοὶ ἔλεγαν πὼς ὁ βασιλέας ἤξερε τὰ ὅσα ἔκανε ἡ βασίλισσα, ἀλλὰ προφασίζόταν πὼς δὲν τὰ ἤξερε. Ἐκείνη ἀπὸ ὅσα ὁμοίως ἔγιναν, ὅταν τὰ πράγματα ξεσκεπάστηκαν, διαπιστώθηκε πὼς ὁ βασιλέας τίποτε δὲν ἤξερε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ τολμοῦσε καὶ ἔκανε ἡ γυναῖκα του»⁵¹.

Ἡ βασίλισσα Εὐφροσύνη «ὑπερβαίνοντας τὰ δικαιώματά της, ἐγκαινίασε μιὰ νέα τάξη πραγμάτων, ποὺ δὲν ἴσχυε στὶς προηγούμενες αὐγοῦστες τῶν Ῥωμαίων· μοίρασε σὲ δυὸ τὴ βασιλικὴ ἐξουσία, γιατί ὄχι μόνο ὁ αὐτοκράτορας πρόσταζε ὅσα ἔκρινε, ἀλλὰ καὶ κείνη ἰσοδύναμα μὲ αὐτὸν ἐνεργοῦσε τὶς δημόσιες ὑποθέσεις, καὶ σὲ πολλὰς περιπτώσεις ἀλλάζε, σύμφωνα μὲ τὴ δικὴ της κατεύθυνση, ὅσα ὁ αὐτοκράτορας κατὰ τὴ δικὴ του ἀντίληψη, εἶχε προστάξει νὰ γίνουν. Δὲν ἐννοοῦσε ἀκόμη νὰ μείνῃ ἀμέτοχη καὶ σὲ ὅ,τι ἀναφερόταν στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ καὶ τὶς ἀκροάσεις τῶν ξένων πρεσβευτῶν.

Καὶ ὅταν μεγάλες πρεσβεῖες ἀπὸ ἄλλα ἔθνη, ἐπρόκειτο νὰ παρουσιαστοῦν στὸν αὐτοκράτορα, τοποθετοῦνταν δυὸ πολυτελεῖς θρόνοι στὴ μεγάλη αἴθουσα τῶν ἀκροάσεων, καὶ δίπλα στὸν αὐτοκράτορα καθόταν καὶ κείνη, στολισμένη μὲ μεγάλη λαμπρότητα καὶ φορτωμένη μὲ σκουλαρίκια μὲ πολύτιμα πετράδια καὶ μαργαριτάρια καὶ ἀνεκτίμητα περιλαίμια. Δὲν περιοριζόταν μόνο σ' αὐτά, ἀλλὰ πολλὰς φορές, λέει ὁ ἱστορικός, πήγαινε σὲ ἄλλη οἰκοδομὴ τῶν παλατιῶν ὁ αὐτοκράτορας καὶ σὲ ἄλλη ἢ αὐτοκρατορῖσα, καὶ ξέροντας τὸ ἀρχοντολόγι καὶ ὁ κόσμος, πόση ἦταν ἡ δύναμή της καὶ ἡ ροπή της πάνω στὶς κρατικὲς ὑποθέσεις, ἔκλιναν μπροστὰ της τὰ γόνατά τους πῶς πολὺ ἀπὸ ὅσο τὰ εἶχαν κλίνει στὸν αὐτοκράτορα. Καὶ ἀκόμη ἔβλεπε κανεὶς τὴ βασίλισσα πάνω σὲ λαμπρὸ θρόνο νὰ κάθεται, μὲ τὸ διάδημα στὸ κεφάλι καὶ τὸ σκῆπτρο στὸ χέρι, καὶ τὸν θρόνο αὐτὸν νὰ τὸν σκῶνουν στοὺς ὤμους τους οἱ αὐτοκρατορικοὶ πρίγκιπες καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶχαν τὰ πῶς ὑπερήφανα ἀξιώματα τῆς μοναρχίας καὶ νὰ τὴ μεταφέρουν μὲ αὐτὸν τὸ μεγαλειώδη τρόπο στὰ ἰδιαιτέρως διαμερίσματά της»⁵².

Ἦταν ἡ βασίλισσα Εὐφροσύνη μιὰ γυναῖκα ἀγέρωχη, ἀπέραντα φιλόδοξη, δυναμικὴ καὶ ἀχόρταγη γιὰ δόξα καὶ χρῆμα, καὶ εἶχε μιὰ καταπληκτικὴ ἰκανότητα καὶ εὐστροφία καὶ εὐλυγισία, γιὰ νὰ φέρῃ ἔτσι τὰ πράγματα, ποὺ ἡ ἐξουσία νὰ περιέλθῃ ὀλοτέλα στὰ χέρια της, τόσο πῶς πολὺ «ποὺ ὁ βασιλέας τόσο ἀπεῖχε ποὺ νὰ ξέρῃ τί γινόταν στὴ διοίκηση καὶ διαχείριση τῶν κρατικῶν ὑποθέσεων, ὅσο οἱ Βυζαντινοὶ ἤξεραν τί γινόταν στὴν πέραν τῶν Βρεταννι-

51. Χωνιάτης, σ. 606-7.

52. Χωνιάτης, σ. 607.

κῶν νήσων χώρα, τὴν Θ ο ὕ λ η ν»⁵³.

Αὐτὴ ὁμως ἠ ἡγεμονίδα «πού στή σωματικὴ ὁμορφιά ὑπερεῖχε ὅλες τὶς γυναῖκες καὶ στὶς ἀρετὲς καὶ τὴ σύνεση ὅλες τὶς βασιλίσσες»⁵⁴, καὶ πού τὸ 1200 ἐκτόνησε τὸ σχέδιο τῆς καταστροφῆς τοῦ κινήματος τοῦ Ἰωάννη Κομνηνοῦ 208 τοῦ Παχύ⁵⁵, καὶ τὸ 1201 κατάστειλε μόνη τῆς ἓνα δεῦτερο κίνημα τοῦ Ἀλέξιου Κομποστέφανου Κομν. 228⁵⁶, «ἀπ' τὴν τυφομανία τῆς καὶ τὴν πολυπραγμοσύνη τῆς» γιὰ νὰ μάθῃ τὰ μέλλοντα καὶ νὰ προλάβῃ διάφορα κακά, περιέπεσε «σὲ ἀισχροουργίες καὶ μαντεῖες καὶ ἀθεμιτουργίες» καὶ πρόσταξε νὰ κόψουν τὸ ρύγχος (κ. μουσοῦδι) τοῦ χάλκινου Κ α λ υ δ ω - ν ἰ ο υ σ ο ὶ ς (= ἀγριογούρουνο) πού στόλιζε τὸν Ἰππόδρομο καὶ νὰ χτυπήσουν στὰ πιανὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἡρακλῆ πού θεωροῦνταν ὡς τὸ καλύτερο ἔργο τοῦ Λυσίμαχου. Καὶ ὄχι μόνο αὐτὰ ἔκανε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλα ἀγάλματα ἔκοβε τοὺς ὄρχεις καὶ ἀπὸ ἄλλα πάλι –ὅλα αὐτὰ τὰ πίστευε γιὰ στοιχειωμένα– μὲ βαριά ὄργανα ἔκοβε τὰ κεφάλια τους. Ὅλα αὐτὰ προκάλεσαν τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ ἐναντίον τῆς πού τὴν ἐπλενε μὲ λογιῆς - λογιῆς βρισιές⁵⁷.

Μερικοὶ μάλιστα πού στὴν ἀγορὰ πουλοῦσαν πουλιά μέσα στὰ κλουβιά, ἀπ' αὐτὰ πού μιμοῦνταν τὴν ἀνθρώπινη λαλιά, ὅπως τοὺς παπαγάλους, τὰ δασκάλευαν νὰ λένε γι' αὐτὴ, «πολιτικὴ τὸ δίκαιον», δηλ. «μιά κοινὴ πόρνη κατέχει τὸ δίκαιο τῆς αὐγούστας»⁵⁸.

Ἀδιαφορώντας γιὰ ὅλα αὐτὰ, ἡ Εὐφροσύνη ἐβγαίνει στὸ κυνήγι, ἡ μόνη βασίλισσα πού ἔκανε κάτι τέτοιο ἀπὸ ὅ,τι ξέρω, ἔχοντας πάνω στὸ χρυσὸ χειρόκτιό τῆς ἓνα καλογυμνασμένο γεράκι. Καὶ φώναζε μὲ τὴ δυνατὴ τῆς φωνή, μὲ τὰ ὀνόματά τους, τὰ γυμνασμένα κυνηγητικὰ τῆς σκυλιά. Ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀπὸ π ε τ ρ ι τ α ρ ῖ ο υ ς καὶ ἱ ε ρ α κ α ρ ῖ ο υ ς τὴ συνόδευε στὰ κυνήγια τῆς⁵⁹.

53. Χωνιάτης, σ. 639: τοσοῦτον δ' ἀπέιχε τοῦ εἰδέναι τὰ δρώμενα, ἐς ὅσον καὶ Ρωμαίων ἀποχοινίζονται οἱ τῆς Θούλης οἰκοῦντες τὰ ἔσχατα.

54. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον τὸν Κομνηνόν, ἐκδ. Van Dieten, *Orationes Epistolae*, σ. 105-6. Ἄν ἡ Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρὴ παντρεύτηκε περὶ τὸ 1169 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1155· τὸ 1201 πού γράφτηκε αὐτὸς ὁ λόγος πρέπει νὰ ἦταν μιά γυναίκα πάνω ἀπὸ 45 χρονῶ. Πόσο ὠραία μπορούσε νὰ ἦταν τότε; Μᾶλλον ἡ ἐκφραση πρέπει νὰ εἶναι ρητορικό σχῆμα.

55. Νικόλαος Μεσαρίτης, Λόγος ἀφηγηματικός, ἐκδ. A. Heisenberg, *Die Palastrevolution des Johannes Komnenos*, Programm... Gymn., Würzburg 1907, σ. 41.

56. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 687· τοῦ αὐτοῦ, Λόγος εἰς Ἀλέξιον τὸν Ἄγγελον, ἐκδ. Van Dieten, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 54), σ. 67.

57. Χωνιάτης, σ. 687-88. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός*, τ. Α', II (1948), σ. 238.

58. Χωνιάτης, σ. 688. Πρβλ. L. Oeconomos, *Remarques sur trois passages de trois historiens grecs du Moyen Age*, B20 (1948), σ. 179-80.

59. Χωνιάτης, σ. 688 καὶ δημοτικὴ ἀπόδοση. Γιὰ τοὺς πετριταρίους καὶ ἱερακαρίους, δηλ. τοὺς παιδαγωγοὺς γερακιῶν, ἀετῶν καὶ ἄλλων κυνηγητικῶν πουλιῶν, βλ. Φ. Κουκουλές, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 57), τ. Ε' (1952), σ. 390 καὶ 396.

Ἡ Εὐφροσύνη μὲ ὅλα τὰ ἐλαττώματά της ἦταν ἓνα μεγάλο στήριγμα γιὰ τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἁγγ. Κομν. 180, καθὼς ἐβλεπε πολλὰ πράματα ποὺ ἐκεῖνος δὲν μπορούσε νὰ δῆ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ἀνάλογα. Ὁ Χωνιάτης μᾶς λέει πὼς ἦταν «ψηλὴ σὰν τὸ φοῖνικα, ἄσπρη σὰν τὸ χιόνι καὶ ἄξια νὰ συναριθμηθῇ καὶ νὰ προστεθῇ ὡς τέταρτη στὶς τρεῖς Χάριτες» καὶ πὼς «δὲν ἐξευγενίστηκε ἀπ' τὸν ἐμβολιασμό τοῦ βασιλικοῦ Κομνηνικοῦ αἵματος, καθὼς παντρεύτηκε τὸν ἐκ Κομνηνῶν Ἀλέξιο 180, γιατί τὴν εὐγένεια τῆς καταγωγῆς τὴν εἶχε ἀπ' τὴ δική της γενιά, αὐτὴ τῶν Δουκῶν, καὶ πὼς αὐτὴ συνῆψε καὶ συνέδεσε καὶ πάλι τοὺς Κομνηνοὺς καὶ τοὺς Δούκες, τὸ πολῦτιμο καστανό Σάρδιο πετράδι μὲ τὸ γνήσιο χρυσό», καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο ποὺ μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης εἶναι πὼς ἡ Εὐφροσύνη «δὲν προῆλθε ἀπὸ χώρες τῆς ἀλλοδαπῆς, ὅπως χτές εἶδαμε τὴν ὠραία Μαρία τῆς Οὐγγαρίας καὶ πιὸ παλιὰ τὴν ἐπίσης ὠραία Μαρία τῆς Ἀντιόχειας (τοῦ Μανουῆλ α' Κ. 81) ἢ τὴν Εἰρήνη τὴν ἐξ Ἀλαμανῶν (τοῦ ἰδίου) ἢ τὴν Εἰρήνη τῆς Οὐγγαρίας (τοῦ Ἰωάννη β' Κ. 34)»⁶⁰.

Γύρω σ' αὐτοὺς τοὺς ἡγεμόνες, τὸ β α σ ι λ έ α - Ἡ λ ι ο, ποὺ ἀπ' αὐτὸν πήγαζε τὸ ἀ λ ε ξ ί κ α κ ο ν καὶ μαζί του βάδιζε τὸ ἀ ν ε ξ ί κ α κ ο ν, καὶ τὴ β α σ ί λ ι σ σ α - Σ ε λ ῆ ν η ποὺ χάριζε τὸ ε ὐ φ ρ ό σ υ ν ο ν⁶¹, καὶ τίς πριγκίπισσες Ἡ λ ι ά δ ε ς, τὴν Εἰρήνη 260 καὶ τὴν Ἄννα 261⁶², ἓνας χορὸς συγγενῶν - πριγκίπων ἦταν τὸ ἄλλο στήριγμα τοῦ καθεστώτος.

Πρῶτοι ἔρχονταν οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ τοῦ αὐτοκράτορα, οἱ σ ε β α σ τ ο - κ ρ ά τ ο ρ ε ς Κωνσταντῖνος Ἁγγ. 178 καὶ Ἰωάννης Ἁγγ. 179, καθὼς καὶ ὁ κ α ί σ α ρ α ς (;) Θεόδωρος Ἁγγ. 182, τυφλωμένοι ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, γι' αὐτὸ καὶ πολὺ λίγες ὑπηρεσίες μπορούσαν νὰ προσφέρουν. Σὲ ὅλο τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἁγγ. Κομν. 180, τοὺς συναντᾶμε μόνο κατὰ τὸ 1199 νὰ διεκδικοῦν μαζί μὲ τὸ γαμβρὸ τους κ α ί - σ α ρ α Ἰωάννη Καντακουζηνό, σύζυγο τῆς ἀδελφῆς τους Εἰρήνης Ἁγγ. 184, τὸ στέμμα γιὰ τοὺς ἀνάξιους γιούς τους⁶³. Ἡ ἄλλη ἀδελφή, ἡ Θεοδώρα Ἁγγ. 185, ἡ ἐγκαταλειμμένη ἀπ' τὸν Κονράδο τοῦ Montferrat, ζήτησε κατὰ τὸ διάστημα αὐτῆς τῆς βασιλείας τὴ μετατροπὴ τῆς ἐνδοξης ἀνδρικῆς μονῆς τοῦ Δ α λ μ ά τ ο υ σὲ γυναικεία, γιὰ νὰ ἐγκαταβίωσῃ σ' αὐτὴ, καὶ τὸ πέτυχε⁶⁴.

60. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον τὸν Ἁγγελον, ἐκδ. Van Dieten, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 54), σ. 67-8.

61. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον τὸν Ἁγγ., ἐκδ. Van Dieten, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 54), σ. 68· Εὐθύμιος Τορνίκης, Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς Ἀλέξιον (γ'), REB26 (1968), σ. 59, 64, 72· Νικηφόρος Χρυσοβέργης, Λόγος ἕτερος εἰς Ἀλέξιον (γ'), ἐκδ. M. Treu, Gymn., Würzburg 1907, σ. 22.

62. Εὐθύμιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 61), σ. 64.

63. Χωνιάτης, Ἱστορία σ. 660-61.

64. Βλ. προσωπογραφίαν Θεοδώρας Ἁγγ. 185, ὕ. 9.

"Επειτα ἔχομε τὸν ἀδελφὸ τῆς αὐτοκρατόρισσας Βασίλειο Δούκα Καματηρό⁶⁵, πού ὅπως θὰ δοῦμε διεκδικοῦσε τὴν εὐθύνη καὶ τὰ ὠφελήματα τῆς διοίκησης ἀπ' τὸν Κωνσταντῖνο Μεσοποταμίτη, τὸν εὐνοούμενο τῆς αὐγοῦστας - ἀδελφῆς του. Ἀπ' τοὺς θεῖους τοῦ αὐτοκράτορα μόνος ὁ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ἰωάννης Δούκας 90 ἀναφέρεται, καὶ τὸν βλέπομε νὰ ἔχη σκληρὸ ἀνταγωνισμό πρὸς τὸν ἀνεψιό του, γιὸ τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας Ἄγγ. Κ. 91, τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175⁶⁶: ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 ἔπαιξε σπουδαῖο ρόλο μέχρι τὸ τέλος τῆς μακρᾶς ζωῆς του πού παρατάθηκε μέχρι τὸ 1200.

Ἄλλὰ τὸν πιὸ σπουδαῖο ρόλο ἔπαιξαν οἱ γαμβροὶ τοῦ αὐτοκράτορα ἀπ' τὶς κόρες του Εἰρήνη 260 καὶ Ἄννα 261.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κομνοστέφ. Κομν. 200, ὁ πρῶτος σύζυγος τῆς Εἰρήνης 260, πού ζωηρὰ ἐνδιαφερόταν γιὰ τὰ ζητήματα τῆς γραφειοκρατίας γιατί ὀσφραϊνόταν ἀφθονο χρυσάφι, πέθανε τὸ 1197 ἀπὸ φυσικὸ θάνατο, ἐνῶ ὁ Ἰσαάκιος Κομν. Βατάτζης 240, ὁ πρῶτος σύζυγος τῆς Ἄννας 261, πέθανε σὲ μιὰ βουλγαρικὴ φυλακὴ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1196⁶⁷.

Ὁ Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 240 ἀπόχτησε ἀπ' τὴν Ἄννα 261 τὸ 1190⁶⁸, ὅπως ξέρομε⁶⁹, μιὰ κόρη, τὴ Θεοδώρα Κομν. Βατ. Ἄγγ. 299, πού ἀφοῦ στάθηκε ὡς μιὰ σαγήνη στὰ χέρια τοῦ πάππου τῆς - αὐτοκράτορα γιὰ τὴν προσέλευση τῶν ἰσχυρῶν βογιάρων τῆς Βουλγαρίας, τοῦ Ἰβαγκοῦ καὶ τοῦ Δοβρομηροῦ Χρύσου⁷⁰, κατάληξε στὸ τέλος νὰ παντρευτῆ τὸ 1203 τὸ δούκα τῆς Αὐστρίας Λεοπόλδο VI de Babenberg - Κομν. 292 (1198-1230), γιὸ τοῦ Λεοπόλδου V de Babenberg - Κομν. 218 καὶ ἐγγονὸ τοῦ Ἑρρίκου II «Jasomirgott» καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 131⁷¹.

Οἱ δεῦτεροι σύζυγοι τῆς Εἰρήνης 260 καὶ τῆς Ἄννας 261 στάθηκαν ἀκόμη πιὸ ἱκανοὶ γιὰ τὴ στήριξη τοῦ θρόνου τοῦ κύρ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 τοῦ Β α μ β α κ ο ρ ά β δ η καὶ τῆς κυρᾶς Εὐφροσύνης Δούκαινας, «τῆς ἀνδρείας ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες, τῆς κυρίας καὶ βασιλίσσας τοῦ λαοῦ

65. Γιὰ τὸ Βασίλειο Δούκα Καματηρό, βλ. R. Guiland, *Les Logothètes*, REB29 (1971), σ. 62-3, ἀριθ. 37.

66. Χωνιάτης, σ. 660.

67. Χωνιάτης, σ. 620 καὶ 660.

68. Ὁ Χωνιάτης, σ. 623, λέει γιὰ τὴ Θεοδώρα Κομν. Βατ. Ἄγγ. 299 πὼς τὸ 1196 «μόλις ψέλλιζε τὰ παιδιάστικα λόγια», πὼς ἦταν δηλ. τριῶ ἢ τεσσάρω χρονῶ, ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ἓνας ὑπερτόνισμός τῆς παιδικῆς τῆς ἡλικίας. Τὸ 1203 πού παντρεύτηκε τὸ Λεοπόλδο VI 292 ἔμπαινε στὸ 14ο ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς.

69. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Καμύτζη Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 175, ὑ. 28.

70. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Καμύτζη Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 175, ὑ. 28, 32-35, 38. Ὁ Δοβρομηρὸς (Dobromir) Strez Χρύσος ἦταν μέλος τοῦ βουλγαρικοῦ οἴκου τῶν Ἀσανιδῶν, βλ. προσωπογραφία Θεοδώρου Δούκ. Κομν. Ἄγγ. 168, ὑ. 179.

71. Βλ. *Das Babenbergische Österreich* (976-1246), Herausg. von Erich Zöllner, Wien 1978, σ. 40 (Στέμμα), ὅπου κάνει τὸ λάθος καὶ θεωρεῖ τὴ Θεοδώρα 299 ὡς ἐγγονὴ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 ἀντὶ τοῦ σωστοῦ: τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180.

της, πού δεξιό συλλήπτορα ὁ ἀνακτας τὴν εἶχε καὶ στὰ δεξιὰ του καθόταν μὲ τὸ σχῆμα τὸ πρεπούμενο στὸ θῆλυ»⁷² – ἄλλο ἂν σπὴν πραγματικότητα «τὸ κάλυμμα τῆς αἰδοῦς ἀτίμασε» καὶ εἶχε νεαρὸν ἐραστή⁷³ – τὸ ἴδιο πρόσωπο, ὁ κύρ Χωνιάτης, παίζει ὡς ρήτορας μὲ τὰ λόγια τὰ ἠχηρά, ἐνῶ ὡς ἱστορικός μᾶς λέει τὴν ἀλήθεια.

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1199, ὅπως ἄλλοῦ ἀναφέρθηκε⁷⁴, ἡ Εἰρήνη 260 πιαντρεύθηκε τὸν Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα Κομν. 290, ἀφοῦ αὐτὸς προηγουμένως χώρισε «τὴν ὠραία νόμιμη γυναῖκα του», καὶ ἡ Ἄννα 261 τὸ Θεόδωρο Κομν. τὸ Λάσκαρι, «ἕνα ἄντρα τολμηρὸ καὶ ὀρμητικὸ στὰ ἔργα τοῦ πολέμου»⁷⁵.

Αὐτοὶ οἱ δυὸ γάμοι ὑπῆρξαν πολὺ σημαντικοὶ γιὰ τὸ μέλλον. Ἀπ' τὸ

72. Ν. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') Ἄγγ. 180, ἐκδ. I.A. van Dielen, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 54), σ. 67.

73. Χωνιάτης, Ἱστορία σ. 606.

74. Βλ. προσωπογραφία Μανουὴλ Καμύτζη Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 175, ὕ. 43.

75. Χωνιάτης, σ. 673-74. Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις δὲν ἦταν βέβαια ἕνας Κομνηνός, βλέπομε ὅμως σταθερὰ νὰ ἀναφέρεται μὲ τὶς δυὸ ἐπωνυμίες: Κομνηνός ὁ Λάσκαρις, καὶ τὸ ἀξιοπρόσεχτο εἶναι πὼς φέρει τὶς δυὸ αὐτὲς ἐπωνυμίες πρὶν ἀκόμη ὀνομαστῆ δεσπότης, πρὶν δηλ. τὸ θάνατο τοῦ συγγάμβρου τοῦ Ἀλέξιου Παλ. Δούκ. Κομν. 290 τοῦ συζύγου τῆς Εἰρήνης 260, ὅταν ἀκόμη δὲν ἦταν παρὰ πρωτοβεστιάριτης καὶ σεβαστός· G. Schlumberger, Sigillographie, σ. 672· V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 403, σ. 415.

Σφραγὶς Λάσκαρι Κομνηνοῦ Θεοδώρου

πρωτοβεστιάριτου σεβαστοῦ πέλω.

Ἄλλη σφραγιδα τοῦ Λάσκαρι μετὰ τὸ θάνατο προφανῶς τοῦ συγγάμβρου του, ἀλλὰ πρὶν ἂπ' τὸ 1204, μᾶς τὸν παρουσιάζει μὲ μόνη τὴν ἐπωνυμία Κομνηνός καὶ μὲ τὸν τίτλο τοῦ δεσπότη οὐ:

Μάρτυς, Κομνηνὸν Θεόδωρον δεσπότην,

ἀνακτόπαιδος σύζυγον Ἄννης, σκέποις.

Βλ. Zacos - Vegliery, ἀριθ. 2753, σ. 1570-71. Τὴν ἐπωνυμία Κομνηνός ὁ Λάσκαρις διατήρησε καὶ στὴ Νίκαια ὡς αὐτοκράτορας, ὅπως δεῖχνουν ὅλες οἱ πηγές ἐπίσημες, διπλωματικές καὶ ἐπιγραφικές τῆς ἐποχῆς: Ζέπων, JGR, τ. I, σ. 481-82· F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1703· Μιχαὴλ Αὐτωρειανοῦ, πατριάρχῃ ΚΠόλεως, πράξεις, ἐκδ. Ν. Οἰκονομίδη, REB 25 (1967), σ. 123: τὸν κραταῖον καὶ ἅγιον βασιλεῖα Ρωμαίων, τὸν Κομνηνὸν κύρ Θεόδωρον τὸν Λάσκαρι· MM6 (1890), σ. 190 καὶ 199· A. Heisenberg, Analecta Mitteilungen aus italienischen Handschriften byzantinischer Chronographen, München 1901, σ. 23· Zacos - Vegliery, ἀριθ. 116, σ. 106-7: Θεόδωρος δεσπότης Κομνηνός Λάσκαρις. Ὑπενθυμίζω πὼς κατὰ τὸ β' αἰ. ἡ συγγένεια μὲ τὴν δυναστεία πού βασιλευε ἦταν τὸ πῶς κύριο στοιχεῖο γιὰ νὰ προσδιορίσῃ τὴ θέση ἑνὸς προσώπου στὸν κρατικὸ μηχανισμό καὶ πὼς ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν εἶχε πετῦχει μιά δόξα τόσο μεγάλη πού ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. 180, ἐγγονός τῆς Θεοδώρας Κ. 38, καθὼς ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἀπόρριψε τὸ οικογενειακὸ του ἐπώνυμο γιὰ νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ μὲ κεῖνο τοῦ Κομνηνοῦ, βλ. πῶς πάνω, ὕ. 3, καὶ πὼς ὁ Ἀλέξιος (γ') Κ. 180 ἦταν ὁ πεθερός τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρι. Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ μᾶς κἀνῃ ἐκπληξη πού βλέπομε μετὰ τὸ 1204 ὅλοι οἱ ἰδρυτὲς τῶν ἐλληνικῶν ἀνεξάρτητῶν κρατῶν τῆς Νίκαιας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Τραπεζούντας, ἂν θέμε καὶ τοῦ Μαιάνδρου (Μαυροζώμες Κομνηνοί), νὰ ἐπονομάζωνται Κομνηνοί, μόνον ὅμως οἱ τῆς Τραπεζούντας ἦσαν ἐξ ἀρρενογονίας ἀπόγονοι τῆς ἐνδοξῆς δυναστείας, γι' αὐτὸ καὶ αὐτονομαζόνταν Μεγάλοὶ Κομνηνοί.

Θεόδωρο Κομν. Λάσκαρι και την Άννα 261 ξεπήδησε μια ολάκερη και δραστήρια δυναστεία που μετά το 1204 ξαναζωντάνεψε την Αυτοκρατορία στη Νίκαια και στη Μ. Άσία, ενώ ο Άλέξιος Παλ. Δούκ. Κομν. 290 και η Ειρήνη 260 απόχτησαν μια κόρη, τη Θεοδώρα Παλ. Δούκ. Κομν. Άγγ. 366 που παντρεύτηκε το μεγάλο δομέστικο Ανδρόνικο Παλ. Δούκ. Κομν. 346, και αυτό το ζευγάρι έφερε στον κόσμο το Μιχαήλ (η΄) Δούκα Άγγελο Κομνηνό Παλαιολόγο 428, το σφετεριστή του θρόνου της Νίκαιας, αλλά και ιδρυτή της τελευταίας βυζαντινής δυναστείας⁷⁶.

Άνάφερα σέ άλλα σημεία το σφοδρό ανταγωνισμό που ξέσπασε στους πρώτους μήνες του 1199 για να όνομαστή ο διάδοχος του Άλέξιο (γ΄) Άγγ. Κομν. 180, καθώς αυτός ο τελευταίος δέν ήταν καλά στην ύγεια του⁷⁷. Ο Μανουήλ Καμ. Κομν. Δούκ. Άγγ. 175 τὰ έβαζε με το θείο του Ιωάννη Δούκα 90, και οι αδελφοί του βασιλέα Κωνσταντίνος 178, Ιωάννης 179 και Θεόδωρος 182, αλλά και ο γαμβρός τους απ΄ την αδελφή τους Ειρήνη Άγγελίνα 184 Ιωάννης Καντακουζηνός, όλοι τους τυφλωμένοι απ΄ τον Ανδρόνικο (α΄) Κ. 87, «στά παιδιά τους ανδρολογούσαν την έξουσία», τὰ όποια ο Χωνιάτης κατηγορεί για άνέμελη ζωή και πώς κατάφευγαν σέ κάθε είδους άπάτη για να άποχτήσουν την εύνοια του αυτοκράτορα⁷⁸, αλλά αυτός όλους τους άπόρριψε, και δέ διάλεξε για διάδοχο της βασιλείας άλλον απ΄ το νέο γαμβρό του Άλέξιο Παλαιολόγο Δούκ. Κομν. 290, στον όποιο ίσως για πρώτη φορά άπονεμήθηκε ο τίτλος του δεσπότη⁷⁹ ενώ την κόρη του και σύζυγο του Άλέξιο 290, την Ειρήνη 260, αναγόρευσε βασιλισσα⁸⁰.

Μία τρίτη κόρη που είχε ο αυτοκράτορας, η Εύδοκία Άγγ. Κομν. 262, όπως άλλου αναφέρθηκε, παντρεύτηκε, το 1190 το δευτερότοκο γιό του μεγάλου ζουπάνου της Σερβίας Στέφανου Ι Νεμάνια, το Στέφανο, τον μετέπειτα Στέφανο ΙΙ τον «πρώτο έστεμμένο» (1196 - περι το 1228, βασιλέας απ΄ το 1217)⁸¹.

76. Βλ. το συνημμένο Στέμμα του οίκου του Άλέξιο (γ΄) Άγγ. Κομν. 180.

77. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 647-48, ύ. 30, και σ΄ αυτόν έδω τον τ. Β΄, προσωπογραφίες Μανουήλ Καμ. Κομν. Δούκ. Άγγ. 175, ύ. 38-42· Κωνσταντίνου Κομν. Άγγ. 178, ύ. 30· Ιωάννη Άγγ. 179, ύ. 13.

78. Χωνιάτης, σ. 660-61.

79. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κομν. Δούκ. Άγγ. 175, ύ. 43. Κατά τον G. Ostrogorsky, *Urum Despotates*, BZ 41 (1951), σ. 448 κεξ. ο τίτλος του δεσπότη που μέχρι το 1163 έπιφύλασσόταν σέ μόνο τον αυτοκράτορα, δόθηκε τότε στον Ούγγρο πρίγκιπα Άλέξιο - Βελά, το μνηστήρα της Μαρίας Κ. 153· αλλά κατά τον L. Stiernon, ο τίτλος του δεσπότη πηρε το χαρακτήρα του διαδόχου του θρόνου επί Άλέξιο (γ΄) Άγγ. Κομν. 180, που θέλησε να δημιουργήσει δική του δυναστεία και να θεσπίσει νέα τιτλοφορία στην αύλική ιεραρχία, βλ. προσωπογραφίες Μαρίας Κ. 123, ύ. 74, και Μαρίας Κ. 153, ύ. 22, καθώς και το μελέτημά μου, Άλέξιος Κ. - Ειρήνη η Ρωσική, στο περιοδικό Βυζαντινά, τ. 7 (1975), σ. 152, ύ. 129.

80. V. Laurent, *La Généalogie des premiers Paléologues*, B8 (1933), σ. 126-27. Βλ. και πιο κάτω, ύ. 86.

Στις 25 του Μάρτη του 1196⁸², ο Στέφανος Ι παραιτήθηκε απ' το θρόνο χάρη του γιου του Στέφανου ΙΙ, και έγινε μοναχός στις αρχές στο σερβικό μοναστήρι της Στουδενίτσας, κ' έπειτα στο άγιο Όρος, όπου από χρόνια ασκήτευε ο νεώτερος γιός του Ράσκος, που ως μοναχός πήρε το όνομα Σάβας, και όπου και οι δυο μαζί ίδρυσαν το σερβικό μοναστήρι του Χιλιανδαρίου. Στο να προτιμηθῆ για το ύπατο αξίωμα του μεγάλου ζουπάνου ο δευτερότοκος γιός Στέφανος ΙΙ σὲ βάρος του πρωτότοκου Βουλκάνου (Voukan) ἢ Βόλκου, σύμφωνα με το Χωνιάτη, έπαιξε βέβαια ρόλο που ο πατέρας της Εὐδοκίας Ἄγγ. Κομν. 262 από πρίγκιπας έγινε αυτοκράτορας του Βυζαντίου.

Πρέπει κανείς να πιστεύσει πως ἡ ἀνοδος του Στέφανου ΙΙ στο θρόνο της Σερβίας με την ἔμπνευση της αυτοκρατορικής ἀλλαγῆς στο Βυζάντιο, θά ἄνοιγε διάπλατα τις πόρτες για μιὰ νέα ἐποχὴ βυζαντινῆς ἐπίδρασης στή χώρα. Δὲν έγινε τίποτε: τὸ Βυζάντιο στις μέρες του κύρ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἦταν πολὺ ἐξασθενημένο για νὰ τολμήσῃ ἕνα τέτοιο ἀντραγάθημα. Ἀντὶ του βυζαντινοῦ πεθεροῦ, δὲν ἦταν παρὰ ὁ πάπας Ρώμης Κελεστίνος ΙΙΙ (1191-1198) και ὁ βασιλέας της Οὐγγαρίας Ἐμερίχ, ὁ πράκτοράς του, που στὰ ἐπόμενα χρόνια εἶχαν τὴν ἐπίδραση τόσο στή Σερβία ὅσο και στή Ρασκία και τὴ Βοσνία.

Ὁ παραγκωνισμένος πρωτότοκος ἀδελφός του Βουλκάνος που εἶχε δεχτῆ τὴ διοίση της Ζέτας, ἄρχισε ἔχτροπραξίες με τὸ Στέφανο ΙΙ, καθώς στήριζόταν στήν Οὐγγαρία και τὴ ρωμαϊκὴ κουρία. Ἔτσι ὁ Στέφανος ΙΙ ζήτησε τὴ σωτηρία του στή βοήθεια της Ρώμης, και αὐτὸ εἶναι που μετὰ τὸν Ἰούνιο του 1199, μὴ λογαριάζοντας καθόλου τὴν ΚΠολη, ἔδωξε τὴ γυναίκα του, τὴ μεγάλη ἀρχιζουπάνισσα Εὐδοκία 262 που του εἶχε χάρισει ἕνα σωρὸ παιδιὰ^{82α}: νόμιζε πως με αὐτὴ τὴν ἐνέργεια θά κατάπαυε τὴν ἀντιπολίτευση του καθολικοῦ κλήρου και του νέου πάπα Ρώμης Ἰννοκέντιου ΙΙΙ (1198-1216).

Δὲν ἀποκλείεται και μιὰ προσωπικὴ ψυχρότητα ἀνάμεσα στις σχέσεις του Στέφανου ΙΙ και της Εὐδοκίας 262, καθώς στήν ΚΠολη κυκλοφόρησαν φήμες που περισυνέλεξε ὁ Χωνιάτης, πως ἡ Εὐδοκία 262 κατηγοροῦσε τὸν ἄντρα της, ὅτι ἀπ' τὴν αὐγὴ παραδινόταν στήν κραιπάλη της μέθης και ὅτι ἔτρωγε και ἔπινε ἰδιαίτερος, και ὁ Στέφανος ΙΙ πως τὴν κατηγοροῦσε, ὅτι ξυνόταν σάν ψωριασμένη και ὅτι τὴν ἔπιασε ἀγκαλιὰ με ἔραστὲς. Φαίνεται πως ὁ Στέφανος ΙΙ μέσα στή μανία του νὰ κάνῃ ἐπίδειξη της ὀψιμης λατινοφιλίας

81. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαάκιδου (β') Ἄγγ. 183, ὑ. 84-85.

82. Βλ. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 432, ὑ. 2, ὅπου ἡ πιὸ πάνω χρονολογία ἔχει γίνει δεχτὴ ἀπ' τοὺς Σέρβους ἱστορικούς και τὸν J. Pavlovic (1879). Πρὸ ἐτῶν (1940) ὁ V. Tchourovitch τάχτηκε με τὴ χρονολογία της 26ης. ΙΙΙ. 1195, που δίνει ὁ ἅγιος Σάβας στή βιογραφία του πατέρα του, του Στέφανου Ι, του ως μοναχοῦ Συμεών.

82α. Βλ. στο συνημμένο Στέμμα του οἴκου του Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 τὰ παιδιὰ που του χάρισε, που ἀπ' αὐτὰ τὰ τρία βασιλεύσαν.

του, απόπεμψε την Εύδοκία 262, χωρίς τὸν ἀνάλογο ἡγεμονικὸ ἱματισμό, ἐνῶ ὁ ἀδελφός του Βουλκάνος ἀπὸ ἀντιπολιτευτικὴ διάθεση καὶ ἀπὸ ἓνα σεβασμὸ πρὸς τὸ ἄλλοτε μεγαλεῖο τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν ἐνδοξη γενιά τῆς Εὐδοκίας 262, ἀναπλήρωσε μερικὰ τὸ κενὸ καὶ τὴν ἔστειλε μὲ μιὰ συνοδεία ὡς τὸ Δυρράχιο, πού βρισκόταν κάτω ἀπ' τὴ βυζαντινὴ κυριαρχία. Ἀπὸ κεῖ ἔστειλε καὶ τὴν παράλαβε ὁ πατέρας της, ἀφοῦ ἐφοδίασε τοὺς ἀπεσταλμένους του γιὰ νὰ τῆς προσφέρουν πολὺτιμα κοσμήματα καὶ βασιλικὲς ἀμφιέσεις⁸³.

Ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς συγγενεῖς ἐκεῖνοι πού ἀξίζαν ἦσαν οἱ γαμβροὶ οἱ πρῶτοι σύζυγοι τῶν πριγκιπισσῶν, ὁ Ἀνδρόνικος 200 τῆς Εἰρήνης 260 πού προερχόταν ἀπ' τοὺς Κοντοστέφανους - Κομνηνοὺς τοῦ κλάδου τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 58, καὶ ὁ Ἰσαάκιος 240 τῆς Ἄννας 261 πού προερχόταν ἀπ' τοὺς Βατάτζες - Κομνηνοὺς τοῦ κλάδου τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη καὶ τῆς πορφυρογέννητης Εὐδοκίας Κ. 80, ἔλαβαν τὸν τίτλον τοῦ σεβαστοκράτορα⁸⁴, ἐπίσης τὸν ἴδιο τίτλο ἔλαβε, καθὼς συντάχτηκε στὴ βυζαντινὴ αὐλικὴ ἱεραρχία, καὶ ὁ πρῶτος σύζυγος τῆς Εὐδοκίας 262, ὁ ἡγεμονόπαις τῆς Σερβίας Στέφανος Νεμάνια⁸⁵. Οἱ δεῦτεροι σύζυγοι πού ἦσαν πολὺ πιὸ ἱκανοὶ ἀπ' τοὺς πρῶτους, ὁ Ἀλέξιος 290 τῆς Εἰρήνης 260 πού προερχόταν ἀπὸ ἓνα κλάδο τῶν Παλαιολόγων - Κομνηνῶν, ἔλαβε καθὼς εἶδαμε, τὸν πιθανὸν νεοσύστατο τίτλο τοῦ δεσπότη - διαδόχου τῆς βασιλείας⁸⁶, ἐνῶ ὁ Θεόδωρος Κομν.

83. Χωνιάτης, σ. 704-5· Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 10. Πρβλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 432· M. Laskaris, *Vizantiske princeze*, σ. 24-31· Γ. Σωτηρίου, *Κριτικὴ τοῦ ἔργου τοῦ M. Laskaris*, ΕΕΒΣ 3 (1926), σ. 354-55· Ἀ. Μηλιαράκης, *Ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας*, Ἀθῆναι 1898, σ. 630-40· Jirecek, *Geschichte der Serben*, τ. I, σ. 27475, 287 (ὁ ὁποῖος χρονολογεῖ τὸ διαζύγιο περὶ τὸ 1201/2). Ἀλλὰ ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 στὸ χρυσόβουλλό του τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1198 γιὰ τὴ μ. τοῦ Χιλιανδαρίου, ἀναφέρει τὸ Στέφανο II ὡς «πεφιλημένον γαμβρόν», ἐνῶ στὸ χρυσόβουλλό του τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1199 τὸν ὀνομάζει ἀπλὰ «μέγαν ζουπάνον τῆς Σερβίας», βλ. *Actes de l'Athos*, V, *Actes de Chilandar*, ἔκδ. L. Petit καὶ B. Korabiev, VV17 (1910-11), Παράρτημα I, σ. 8, 11-12.

84. Γιὰ τὴν τιτλοφορία τοῦ Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 240, βλ. Χωνιάτης, σ. 613, 616 καὶ 620. Γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κοντοστέφ. Κομν. 200, τὸν πρῶτο σύζ. τῆς πρωτόπαϊδος Εἰρήνης 260 δὲν ἔχομε μαρτυρία τῆς τιτλοφορίας του, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν ὁ σύζυγος τῆς πρωτοκόρης καὶ πιὸ ἀγαπημένης ἀπ' τίς κόρες στὸν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, νὰ μὴν ἔλαβε τίτλο στὴν αὐλικὴ ἱεραρχία; Ὁ Χωνιάτης ἀναφέρει τὸν Ἰσαάκιο 240 ὡς σεβαστοκράτορα σὺς πιὸ πάνω σελίδες, ἀλλὰ σὺς σ. 562, 604, 620, 660, ἐνῶ τὸν ἀναφέρει, δὲν τοῦ ἀποδίδει τὸν τίτλο. Ὁ Ἀνδρόνικος 200 ἔλαβε τὸν ἴδιο μὲ τὸν Ἰσαάκιο 240 τίτλο, ἀλλὰ ἀπλῶς παράλειψε νὰ μᾶς τὸ ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης.

85. Βλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 431· τοῦ ἴδιου, *Die byz. Staatenhierarchie*, Seminarium Kondakov, 8 (1936), σ. 41.

86. Βλ. V. Laurent, *La Généalogie des premiers Paléologues*, B8 (1933), σ. 126:

Ἀλεξίου σφράγισμα Παλαιολόγου
Κομνηνοφουῶς δεσπότη τὴν ἀξίαν,
γαμβροῦ κρατοῦντος πάσης Ρωμαϊδος
εἰς πρωτόπαιδα βασιλίσσαν Εἰρήνην.

Νικηφ. Γρηγοράς, ἔκδ. Bonn, τ. I, σ. 69· Γ. Φραντζῆς, ἔκδ. Bonn, σ. 6.

Λάσκαρις τῆς Ἄννας 261 ἔλαβε, καθὼς φαίνεται, τὸν τίτλο τοῦ δεσποτοῦ, ἀπ' τὸν πεθερό του Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλέξiou Παλ. Δούκ. Κομν. 290⁸⁷.

Οἱ δεῦτεροι γάμοι τῶν πριγκιπισσῶν ἔγιναν στὴν ἁγία-Σοφία ἀπ' τὸ νέο οἰκουμενικὸ πατριάρχη Ἰωάννη (ι') τὸν Καματηρό (1198-1206), ἓνα συγγενῆ τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δούκαινας Καματηρῆς⁸⁸, ποῦ διαδέχτηκε τὸ Γεώργιο (β') τὸν Ξιφιλίνο.

Μετὰ τοὺς γάμους ὁ «κηδεστὴς βασιλέας» δὲ θέλησε νὰ πάη στὸ μεγάλο παλάτι, οὔτε νὰ δώσῃ ἀγῶνες στὸν Ἰππόδρομο, ἀλλὰ πρόσταξε νὰ στηθῆ ἓνα πρόχειρο στάδιο στὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν. Ἐκεῖ ἀπὸ μιὰ ἐξέδρα ὁ ἴδιος καὶ ἡ αὐτοκρατορίσσα, μαζί μὲ τοὺς νεόνυμφους καὶ ἀνώτερους αὐλικούς –ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀποκλείστηκαν– παρακολούθησαν παιχνίδια καὶ γυμνάσματα.

Πρῶτα παίχτηκαν πολυάουλα ὄργανα, κ' ἔπειτα ἔγινε μιὰ σωστὴ διακωμῶδηση τῶν ἄλλοτε ἀγωνισμάτων τοῦ Ἰππόδρομου. Σ' ἓνα πλούσιο εὐνοῦχο ποῦ ὁ ἱστορικὸς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ μὴ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομά του γιὰ νὰ μὴ τὸ παραδῶσῃ στὴν ἀθανασία, ἀνατέθηκε νὰ ὑποκριθῆ τὸν ἔπαρχο τῆς πρωτεύουσας· κι αὐτὸς σὰν ξύλινὸ γαιῖδούρι ντυμένο μὲ χρυσὸ σαμάρι, παράστησε τὸ μεγαλόπρεπο ἀναβάτη. Καθὼς αὐτὰ γίνονταν περίπου κατὰ τίς ἀποκρῆς τοῦ 1199, ὁ εὐνοῦχος δὲν ἔκανε ἄλλο παρὰ νὰ διασκεδάζῃ τοὺς ὑψηλοὺς θεατὲς μὲ τὸ παιχνίδι ποῦ ὁ λαὸς καὶ σήμερα ὀνομάζει τὸ ἀλογάκι καὶ ποῦ οἱ Βυζαντινοὶ ὀνόμαζαν ξυλάλογον ἢ ξύλινον ὄνον.

Σὲ συνέχεια, ὁ εὐνοῦχος –πάντα ὡς δῆθεν ἀναβάτης τοῦ ξυλάλογου– μεταμφιέστηκε σὲ μαπτάριον (= σὲ κήρυκα τῆς ἐναρξης τῆς μάππας, δηλ. τοῦ ἀγῶνα) καὶ ἔδωσε γυμνικοὺς δῆθεν ἀγῶνες. Σ' αὐτὸ τὸ παιχνίδι τῆς ἀπομίμησης τῶν ἀγῶνων πῆραν μέρος νεαροὶ ἀριστοκράτες καὶ ὄχι ἄνθρωποι τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν τριόδων. Ὅταν ἤλθε ἡ σειρὰ νὰ μιμηθοῦν τὸ ἀγώνισμα τοῦ δρόμου, ὁ εὐνοῦχος – μαπτάριος πῆγε στὴ μέση τοῦ σταδίου, ἀνασκουμπώθηκε καὶ φόρεσε στὸ κεφάλι του ἓνα ἀσημένιο κάλυμμα, καὶ κάλεσε μὲ πηδήματα τοῦ δῆθεν ἀλόγου του τοὺς νεαροὺς τρεῖς φορές νὰ τρέξουν τὸ γύρο τοῦ σταδίου. Πίσω του στεκόταν ἓνας νεαρὸς ποῦ εἶχε περὶ βῆπτὸ ἀξιωμα, καὶ σὲ κάθε πρόσκληση μὲ

87. Γ. Ἀκροπολίτης, ἔκδ. Heisenberg, σ. 10, καὶ ἔκδ. Bonn, σ. 12: ὁ μὲν οὖν Λάσκαρις Θεόδωρος προεξελεθὲν πέφθακεν ἅμα τῇ γαμετῇ Ἄννη, ὃν γαμβρόν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τελεῖν, καὶ δεσπότην ὑπ' ἐκείνου τετιμημένον Θεόδ. Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 451. Πρβλ. G. Ostrogorsky, *Urum - Despotēs*, BZ 44 (1951), σ. 458 καὶ ύ. 3: Zacos - Veglery, ἀριθ. 2753, σ. 1570-71. Ἐλ. καὶ πιὸ πάνω, ύ. 75.

88. Ὁ Ἰωάννης (ι') Καματηρὸς ἦταν ἐγγονὸς ἐνὸς ἀδελφοῦ τοῦ Γρηγόριου Καματηροῦ, ἦταν δηλ. ὁ Ἰωάννης (ι') ἓνας δευτεροεξάδελφος τῆς Εὐφροσύνης Δούκ. Καμ. Γιὰ τοὺς Καματηροὺς τοῦ ἰβ' αἰ., βλ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, *Lettres et discours*, σ. 49.

πήδημα πού ἔκανε ὁ εὐνοῦχος γιὰ τὸ τρέξιμο, τοῦ ἔδινε ἀπὸ μιὰ δυνατὴ κλωτσιὰ στὰ πσινά, κάτω, ἀπ' τὰ γέλοια τῶν αὐτοκρατορικῶν θεατῶν⁸⁹.

Ἡ Αὐτοκρατορία καιγόταν καὶ ἀπειλοῦνταν ἀπὸ παντοῦ, καὶ ἡ αὐλὴ διασκέδαζε.

III

Ὁ Ἀλαμανικὸς φόρος καὶ ἡ ἀντίδραση γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ ἀπ' τοὺς συγκλητικούς, τὸν κλῆρο καὶ τοὺς βιοτέχνες, σύλληψη τῶν αὐτοκρατορικῶν μνημάτων, ἀπόπειρα λήστευσης τοῦ πλοῦσιου χρηματιστῆ Καλομόδιου, οἱ ἐκβιασμοὶ καὶ οἱ ληστείες τοῦ φρούραρχου Ἰωάννη Λαγοῦ καὶ ἐξέγερση τῶν βιοτεχνῶν καὶ τοῦ πλήθους κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα, δεῦτερο κίνημα τοῦ Ἀλέξιου Κομνοστέφ. Κομν. 228, ἡ ἰσχυρὴ βασίλισσα Εὐφροσύνη Δούκαινα, ἡ ἐπανάσταση τοῦ Ἰωάννη Κομν. Δούκα 229 στὴν Κύπρο καὶ ἡ ἐξόντωσή του ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, ἡ παραμέληση τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ προκάτοχός του εἶχε ἐτοιμάσει σοβαρὴ ἐκστρατεία, ἀποστολὴ βυζαντινῆς δυνάμεις ἐναντίον τῶν Βουλγάρων κάτω ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο Κ. 240 καὶ αἰχμαλωσία καὶ θάνατος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, δολοφονία τοῦ Βούλγαρου ἡγεμόνα Ἀσάν Ι καὶ προσχώρηση τοῦ δολοφόνου τοῦ βογιάρου Ἰβαγκοῦ στοὺς Βυζαντινοὺς, ὁ τρίτος Ἀσανίδης ἀδελφὸς Σκυλοῖωάννης φοβερός ἀντίπαλος τοῦ Βυζαντίου, ἐπιδρομὲς Βουλγάρων καὶ ἀντιμετώπισή τους ἀπ' τὸ Ρῶσο πρίγκιπα Ρωμανό, ὁ Δοβρομηρὸς Strej Χρῦσος καὶ ἡ μνηστὴ του Θεοδώρα Κομν. Βατ. Ἄγγ. 299, συμφωνία μὲ τὸ Σκυλοῖωάννη τῆς Βουλγαρίας.

Παρὰ τοὺς οικογενειακοὺς του δεσμοὺς πού ἀνωτέρω εἶδαμε καὶ τὴ διασπάθιση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροῦ σὲ εὐνοουμένους, ὁ κύρ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ὁ Βαμβακοράβδης συναντοῦσε ἀκόμη σοβαρὲς ἀντιδράσεις. Ἀνάφερα πιδ πάνω τὴν ἄρνηση ὑποταγῆς τῶν κριτῶν τοῦ βήλου, καθὼς μὲ εἰρωνεῖα τὸν ὑποδέχτηκαν στὴν αὐτοκρατορικὴ ἔπαυλη τοῦ ἔξω λεγόμενου Φιλοπατίου⁹⁰. Ἐπίσης ἀνάφερα γιὰ τὰ ποσὰ πού ζητοῦσε ὁ πολὺ πιδ ἐπικίνδυνος ἀπ' τὸ Φρειδερίκο Ι Κοκκινοπῶγωνα γιός του Ἐρρίκος VI, ὡς κληρονόμος τοῦ βασιλείου τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας, καὶ τὴν ἐπιτυχία πού εἶχε κοντά του ὁ παράδοξος πρεσβευτὴς Εὐμάθιος Φιλοκάλης νὰ περιορίσει τίς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἐρρίκου VI⁹¹.

89. Χωνιάτης, σ. 674-75. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς, τ. Γ' (1949), σ. 266, 31, 84 καὶ 91· R. Guilland, V La disparition des courses, Études Byzantines, Paris 1959, σ. 90.

90. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 46.

91. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 25.

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 μετὰ πολλές προσπάθειες καὶ συζητήσεις ὑποβλήθηκε στὴν ταπείνωση νὰ πληρώνη τοὺς Γερμανοὺς φόρο ὑποτέλειας, αὐτὸ ποὺ ὀνομάστηκε Ἀλαμανικόν, δηλ. Γερμανικὸς φόρος. Ἀλλὰ μὲ τὶς σπατάλες τῶν Ἀγγέλων στὸ φτωχὸ πιά Βυζάντιο, δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ μαζευτῆ τὸ Ἀλαμανικόν, καὶ ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 τὸ 1197 γιὰ νὰ εἰσπράξη καὶ νὰ πληρώση, συνάντησε σφοδρὴ ἀντίσταση ἀπ' τοὺς συγκλητικούς, ἀπ' τὸν κλῆρο ποὺ κατὰ πλειονότητα προερχόταν ἀπὸ γραφειοκράτες καὶ ἀπ' τὰ μέλη τῶν βιοτεχνιών.

Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀποφασιστικὴ ἀρνητικὴ στάση –μερικοὶ τὸν κατηγοροῦσαν ἀκόμη πὼς διασπάθισε τὰ δημόσια χρήματα καὶ πὼς μοίρασε τὶς ἐπαρχίες τοὺς συγγενεῖς του, ποὺ ὅλοι τοὺς ἦσαν ἄχρηστοι καὶ τυφλοὶ ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87– ὁ αὐτοκράτορας ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ σὲ ἄλλα μέσα. Στὴν ἀρχὴ θέλησε νὰ πάρῃ τὰ ἐκτὸς τοῦ βήματος χρυσὰ καὶ ἀσημένια σκεύη καὶ ἀναθήματα τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καθὼς ὁ κλῆρος πῆδησε ἀπ' τὴ θέση του καὶ τὸν ἀπειλῆσε, κατάφυγε στὰ «ἄλαλα καὶ κουφὰ μνήματα τῶν προκατόχων του αὐτοκρατόρων, καθὼς αὐτὰ κανένα δὲν εἶχαν ὑπερασπιστῆ».

Ἀπ' τὰ αὐτοκρατορικὰ μνήματα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἄλλων μονῶν ἀφαιροῦνταν ὅ,τι πολῦτιμο, καὶ ἄφηναν τοὺς μονάρχες ποὺ τόσα περὶ ὁξεία ἔργα εἶχαν κάνει, μόνο τὰ σάβανά τους. Μόνο ἡ σορὸς τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου ἔμεινε ἀσκήσει, κι αὐτὸ γιατί οἱ κλέφτες εἶχαν προλάβει καὶ εἶχαν κλέψει κάθε χρυσὸ ἐπικόσμημα. Ἀπ' τὰ μνημεῖα ὁ αὐτοκράτορας σύναξε πάνω ἀπὸ ἑβδομήντα κεντηνάρια ἀσήμι καὶ μιὰ ποσότητα χρυσάφι καὶ τὰ ἔριξε στὸ «χωνευτήριον».

Τὴν περιουλογοὺν αὐτοῦ τοῦ βέβηλου ὑλικοῦ εἶχε ἀναθέσει σὲ δυὸ ἀξιωματούχους τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, στὸν ἐπιτοῦ κανικλείου Ἀνδρόνικο Ἀλυάτη καὶ στὸν βάρβαρο Μάργο ποὺ σύντομα βρῆκαν τὰ ἐπίχειρα τῆς πράξης τους, καθὼς ὁ μὲν ἕνας, ἀφοῦ ψήθηκε στὸν πυρετό, ἀπῆλθε, ὁ δὲ ἄλλος, ἀφοῦ ἔγινε σὰν ἀσκὸς ἀπ' τὴν ὑδρωπικία, τὰ κακάρωσε⁹².

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 βρῆκε τὴν πῶδ σκληρὴ ἀντίσταση ἀπ' τοὺς βιοτέχνες καὶ τὶς κάτω τάξεις. Πιὸ πάνω σημείωσα τὴν προσπάθεια τοῦ ὄχλου νὰ ἀναγορεύσῃ αὐτοκράτορα, κατὰ τὴν κατάληψη τοῦ μεγάλου παλατιοῦ ἀπ' τὴν Εὐφροσύνη Δ.Κ., τὸν Ἀλέξιο Κοντοστέφανο Κομν. 228⁹³, ἔπειτα εἶδαμε τὴν ἀντίσταση τῶν βιοτεχνῶν γιὰ τὸν Ἀλαμανικὸν φόρο. Ἀργότερα, πιθανὸν ἀνάμεσα στὸν Αὐγουστο τοῦ 1198 καὶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1200⁹⁴, ἕνα δεῖγμα ἐξευτελιστικῆς τυραννίας ἔφερε πάλι τὸ λαὸ τοὺς

92. Χωνιάτης, σ. 631-32.

93. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 41 καὶ 42.

94. Ὁ Χωνιάτης, σ. 694, θέτει τὸ ἐπεισόδιο στὸν καιρὸ τῆς πατριαρχίας τοῦ Ἰωάννη (ι') τοῦ

δρόμους.

Ένας κ ο λ λ υ β ι σ τ ή ς (= τραπεζίτης), ὁ Καλομόδιος, ποὺ εἶχε στὸ ἐμπόριο πάρα πολὺ πλουτίσει καὶ ποὺ καμιὰ φορὰ δάνειζε καὶ τὴ φτωχολογία, προκάλεσε τὴ βουλιμία τῶν μεσιτῶν καὶ αὐλικῶν τῆς κλίκας τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δ.Κ. Μὲ κάποια πρόφαση πιάστηκε καὶ ἡ τεράστια περιουσία ποὺ εἶχε μαζέψει, «χρυσὸ πάνω στὸ χρυσὸ καὶ ἀσήμι πάνω στὸ ἀσήμι», πήγαινε γιὰ τοὺς «βασιλικούς χρυσῶνες» καὶ γιὰ μοιρασιά ἀνάμεσα στοὺς εὐγενεῖς, ὅταν τὰ πλήθη ἔμαθαν τὴ σύλληψη. Πολλοὶ τότε μαζεύτηκαν στὴν ἀγία-Σοφία καὶ μὲ ἀπειλές πῶς «θὰ διασπάσουν τὰ πάντα», ἀνάγκασαν τὸν π ρ ῶ τ ο ν ἄ ρ χ ι ε ρ ἔ α (= τὸν πατριάρχη τῆς ΚΠολης) –καὶ τέτοιος ἦταν ὁ Ἰωάννης (ι') Καματηρός– νὰ γράψῃ στὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπάνοδο τοῦ ἁ π ο λ ω λ ὅ τ ο ς π ρ ο β ἄ τ ο υ. Ἐφοῦ καθυσάχασε τὰ θευελλῶδη πλήθη ὁ πατριάρχης, κατάφερε μὲ τὰ διάπυρα λόγια του, νὰ ξαναφέρῃ ὡς ἄ μ ν ὸ ν τὸν ζητούμενο, χωρὶς ἀπ' αὐτὸν νὰ ἔχουν ἀφαιρέσει «τὸ δέρμα, δηλ. τὸ χρυσάφι, οἱ λύκοι ποὺ τὸν εἶχαν πιάσει». Ἔτσι, σημειώνει ὁ Χωνιάτης, «ἡ τραγωδία γύρισε σὲ κ λ α υ σ ι γ ἔ λ ω τ α, σὲ κωμῶδια»⁹⁵.

Ἐνα ἄλλο πιδό σοβαρὸ γεγονός ἐπακολούθησε. Ὁ Ἰωάννης ὁ Λαγός, προϊστάμενος τῆς φρουρᾶς τῆς φυλακῆς τοῦ Π ρ α ι τ ῶ ρ ι ο υ, ἦταν ἕνας ἄνθρωπος ἀχόρταγος γιὰ χρῆμα καὶ κρατοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὰ λεφτὰ ποὺ φιλόθρησκοι ἄνθρωποι ἔδιναν ὡς ἐλεημοσύνη στοὺς φυλακισμένους. Προχωρώντας στὴ χρηματομανία του, ἄφηνε διαλεχτοὺς καὶ διαβόητους κρατούμενους νὰ λεηλατοῦν τὴ νύχτα τὰ σπίτια, καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴ συγκομιδὴ ἕνα μέρος ἔδινε στοὺς κακοποιούς, ἕνα ἄλλο κρατοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ ἕνα τρίτο «ἔδινε ὡς πιστὸς δοῦλος, αὐτὸς ὁ ἄπιστος στὸ Θεό, στὸν κύριό του, σ' αὐτὸν ποὺ τοῦ παραχώρησε τὴν ἐξουσία». Πολλοὶ παραπονέθηκαν στὸν αὐτοκράτορα γι' αὐτὲς τίς καταχρήσεις, ἀλλὰ ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἀμέλησε γιὰ λόγους εὐνοήτους νὰ συμμορφώσῃ τὸν ἀξιωματοῦχο του, καὶ ὁ Λαγός, καθὼς ἀποθρασύνθηκε, ἔπιασε καὶ κακοποίησε καὶ κούρεψε ἕνα πολίτη ποὺ διαμαρτυρήθηκε γιὰ ὅσα γίνονταν καὶ ποὺ ἀνῆκε στὶς συντεχνίες. Οἱ ὁμότεχνοί του βιοτέχνες ποὺ φαίνεται πῶς εἶχαν πείρα τῶν νυχτερινῶν ἐπισκέψεων τῶν κακοποιῶν, μαζεύτηκαν καὶ ἄρχισαν νὰ πολιορκοῦν τὸ Πραιτώριο καὶ νὰ ζητοῦν νὰ πιάσουν τὸ Λαγό, ἀλλὰ αὐτὸς πιδό γρήγορα ἀπὸ ἕνα λαγὸ πῆρε δρόμο καὶ ἀπὸ τότε ἐξαφανίστηκε, καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ προσκήνιο τῆς ἱστορίας.

Ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ἄρχισε ὡς ὀχλαγωγία κατὰ ἑνὸς αὐτοκρατορικοῦ ὑπαλλήλου, δὲν ἄργησε νὰ μεταβληθῇ σὲ στάση κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα, ὅταν ἕνα τμηματὸν πὺλῆθους στράφηκε πρὸς τὴν ἀγία-Σοφία γιὰ νὰ ὀνομάσῃ

Καματηροῦ ποὺ ἀνέβηκε στὸ θρόνο στὶς 5 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1198, βλ. V. Grumel, *Chronologie* (1958), σ. 436, καὶ τὸ ἀναφέρει πρὶν ἀπ' τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ἰωάννη Κ. 208 τοῦ Παχύ, ποὺ ἐγένε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1200, βλ. Κ. Βαρζός, Ἄλέξιος Κ. 74, Βυζαντινά, 7 (1975), σ. 160 καὶ ὑ. 179.

95. Χωνιάτης, σ. 692-94.

άλλον αυτοκράτορα. Καθώς όμως η μεγάλη έκκλησία προκαταλήφθηκε απ' τη φρουρά των πελεκυφόρων Βαράγγων, τα πλήθη δὲν ἀποχωροῦσαν απ' τὸ Πραιτώριο καὶ ἀπρεπες βρισιές δυνατὰ ξεστόμιζαν κατὰ τοῦ αυτοκράτορα.

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 πού βρισκόταν ἀνάμεσα στοῦ Βόσπορο καὶ τῆ Χρυσόπολη, ὅταν ἔμαθε τὰ γεγονότα τῆς πρωτεύουσας, ἔστειλε ἕνα μέρος τῆς σωματοφυλακῆς του νὰ καταλάβῃ τὸ Πραιτώριο σὲ συνεργασία μὲ τὸν ἔπαρχο τῆς πρωτεύουσας Κωνσταντῖνο Τορνίκη, τὸ σύζυγο τῆς Ἀνώνυμης Κομνηνῆς 242, ἀλλὰ μιὰ βροχὴ ἀπὸ πέτρες ὑποδέχτηκε αὐτὸν τὸν τελευταῖο. Οἱ στασιαστὲς μπῆκαν στοῦ Πραιτώριο καὶ λευτέρωσαν τοὺς ἐκεῖ φυλακισμένους· μέσα στὴ μανία του τὸ πλῆθος λεηλάτησε τὸ ναὸ τῆς φυλακῆς καὶ κατάστρεψε απ' τὰ βάθρα του τὸ ἐκεῖ μουσουλμανικὸ τέμενος, ἴσως γιὰ νὰ προμηθευτῆ ὑλικά ὡς ὄπλα, καὶ τράβηξε γιὰ τὶς φυλακὲς τῆς Χαλκῆς, στὴν εἴσοδο τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, γιὰ νὰ κἀνῃ καὶ κεῖ τὰ ἴδια.

Στὸ μεταξύ, ὁ αυτοκράτορας εἶχε συγκεντρώσει ἀρκετὲς δυνάμεις πού ἐμπιστεύτηκε στοῦ γαμβροῦ του Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα Κομνηνὸ 290, τὸ σύζυγο τῆς πρωτοκόρης του Εἰρήνης Ἄγγ. Κ. 260, πού τοῦ ἦταν πολὺ ἀφοσιωμένος. Ὅταν τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ κάτω απ' τὸν ἐπιδέξιο ἀρχηγό, ἔφτασε απ' τῆ Χρυσόπολη στὴν πρωτεύουσα, ὁ ξαναμμένος λαὸς, ἂν καὶ ἄοπλος καὶ ἀπροστάτευτος, ἀρνήθηκε νὰ ὀπισθοχωρήσῃ, ἀλλὰ πολέμησε μὲ σθένος ἐναντίον τῶν καταφράκτων στρατιωτῶν. Ὅρισμένοι απ' τοὺς στασιαστὲς, ἀνεβαίνοντας στὶς στέγες τῶν σπιτιῶν, ἔρριχναν κεραμίδια καὶ πέτρες, καὶ μερικοὶ καὶ βέλη, ἐναντίον τῶν στρατιωτῶν τῆς βασιλικῆς φάλαγγας. Πολλοὶ απ' τοὺς στασιαστὲς σκοτώθηκαν, καὶ τὸ πλῆθος τὴν ἐπομένῃ ἀρνήθηκε νὰ συνεχίσῃ τὴ μάχη⁹⁶. Ἐφόσον ὁ στρατὸς ἦταν μὲ τὸ μέρος τοῦ αυτοκράτορα, ὁ δυσαρεστημένος λαὸς τῆς πρωτεύουσας ἀποτύγχανε στὶς προσπάθειές του νὰ τὸν ἀνατρέψῃ.

Μιὰ ἄλλη λαϊκὴ ἐξέγερση ἐγίνε κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1200, ὅταν ὁ αυτοκράτορας καὶ ὁ στρατὸς του ἦσαν ἀπασχολημένοι στὴ Θράκη ἐναντίον τοῦ γνωστοῦ μας Βλαχο-Βούλγαρου ἀντάρτη Ἰβαγκοῦ - Ἀλέξiou. Τότε ὁ Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομν. 228 πού απ' τὶς φυλακὲς τοῦ Πραιτωρίου εἶχε λευτερωθῆ απ' τοὺς στασιαστὲς, ὀργάνωσε «κατὰ κρύφιο καὶ ἐνδόμυχο» τρόπο μιὰ δημαγωγικὴ συνωμοσία, τῆς ὁποίας δὲ γνωρίζομε τὶς λεπτομέρειες. Ἡ αὐγούστα Εὐφροσύνη πού βρισκόταν στὴν ΚΠολη, «καθὼς δὲν ἦταν μιὰ γυναίκα πού περιοριζόταν στὸν αυτοκρατορικὸ γυναικωνίτη, ἀλλὰ μιὰ ἀντρογυναίκα πού μπορούσε νὰ τὰ βάλῃ μὲ στασιαστὲς καὶ δημαγωγούς, διάλυσε ὡς Πηνελόπειον μίτον τὸ σύστρεμμα (= τὴ συνωμοσία) τοῦ Ἀλέξiou Κοντοστέφ. Κομν. 228⁹⁷.

Σ' ἕνα ἐγκωμιαστικὸ του λόγου πρὸς τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180,

96. Χωνιάτης, σ. 694-96.

97. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 687.

αὐτὸς ὁ περίφημος Νικήτας Χωνιάτης παραβάλλει τὴν Εὐφροσύνη πρὸς τὴν Ἀθηνά, γιατί «ὅπως αὐτὴ ἐδῶ κατέβαλε στὴ Φλέγρα τοὺς Γίγαντες, ἔτσι καὶ ἡ βασίλισσα καὶ κυρία μας κατανίκησε τοὺς φιλοτάραχους καὶ στασιαστικούς· καμιά κρυφὴ συνωμοσία πονηρῶν ἀνθρώπων δὲν τῆς ξέφυγε, τοῦ λέει, οὔτε κατὰ τίς ἐκστρατεῖες σου ἐναντίον τῶν βαρβάρων κάθεται μὲ σταυρωμένα χέρια στὸ παλάτι· ἐσύ μὲ βέλη καὶ μηχανὲς πολεμεῖς τὸν ἀποστάτη (Ἰβραγκό), βασιλιά μου, αὐτὴ δὲ ἡ βασίλισσα, σὺν τῇ δυνατῇ ἐκείνῃ γυναικῇ τοῦ Σολομώντα, μὲ μιὰ πιὸ ἀσφαλισμένη φρουρὰ ἔχει περπιχίσει τὰ ἀνάκτορα»⁹⁸.

Δυὸ ἀπόπειρες τοῦ Ἀλέξιου Κομνοστέφανου Κομνηνοῦ 228 μᾶς δείχνουν –ὅσο κι ἂν στηριζόταν σὲ λαϊκὰ στοιχεῖα– πῶς ἡ βασιλεία τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 τοῦ Βαμβακοράβδη, δὲν ξέφυγε ἀπ' τὸ φθόνον ὀρισμένων μελῶν τῆς ἀριστοκρατίας, καθὼς μάλιστα καὶ ἡ πιὸ σοβαρὴ ἀπειλὴ γιὰ τὸ θρόνον τοῦ Βαμβακοράβδη ἠγεμόνα προῆλθε ἀπ' τοὺς εὐγενεῖς. Ὁ πανσέβαστος σεβαστὸς Ἰωάννης Ἀξοῦχος Κομνηνός 208, γιὸς τῆς πορφυρογέννητης Μαρίας Κ. 123 καὶ τοῦ περίφημου πρωτοστράτορα Ἀλέξιου Ἀξοῦχου, ἦταν ἐκεῖνος, ποὺ ὅπως ἀλλοῦ θὰ δοῦμε⁹⁹, ἔκανε τὴν πιὸ σοβαρὴν στάση κατὰ τὸ διάστημα αὐτῆς τῆς βασιλείας, τὴν 31ην Ἰουλίου τοῦ 1200¹⁰⁰.

Ἄν συγκρίνωμε τίς βασιλείες τῶν δυὸ Ἀγγέλων, τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183 καὶ τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180, θὰ δοῦμε πῶς ἡ τοῦ πρώτου ἦταν πιὸ ἀγαπητὴ στὸ λαὸ καὶ πιὸ μισητὴ στὴν ἀριστοκρατία, καὶ σὲ ἀντίθεση, ἡ τοῦ δευτέρου ἦταν πιὸ μισητὴ στὸ λαὸ καὶ πιὸ ἀγαπητὴ στὴν ἀριστοκρατία. Πόσοις ἐπαναστάτες τοῦ προέρχονταν ἀπ' τὴν ἀριστοκρατία, δὲ συναντᾶμε κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἰγγ. 183, ἐνῶ δυὸ ἐπαναστάτες – μέλη τῆς ἀριστοκρατίας συναντᾶμε κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἀλέξιου (γ'), ποὺ ἦταν πολὺ χειρότερη ἀπὸ κείνη τοῦ Ἰσαάκιου (β'). Ὁ Χωνιάτης δὲν ἀναφέρει δημόσια ἔργα κοινῆς ὠφέλειας γιὰ τὸν Ἀλέξιο (γ') 180, ἐνῶ πολλὰ ἀναφέρει γιὰ τὸν Ἰσαάκιον (β') 183. Τὸ εἶπα καὶ θὰ τὸ ξαναπῶ: ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἰγγ. Κ. 180, ὁ φαιδρὸς Βαμβακοράβδης, ἓνα σκεῦος ἐκλογῆς τῶν ἀριστοκρατῶν, ποὺ ἀπ' αὐτὸν ἔπαιρναν χρῆμα, γαῖες, ὄφφικια καὶ ὅ,τι ἄλλο, ἀπολάμβανε τῆς ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης τους, χωρὶς νὰ τοὺς μέλη ποὺ ἡ Αὐτοκρατορία πῆγαινε κατὰ διαβόλου.

Καὶ γιὰ τὸν Ἰσαάκιον Κ.Δ. 229 ποὺ καθὼς λέγεται δηλητηριάστηκε ἀπὸ ἐνέργεια τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180¹⁰¹, θὰ παραπέμψω στὴν οἰκεία προσωπογραφία τῆς Γενεαλογίας μου¹⁰².

98. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') τὸν Ἰγγ., ἐκδ. Van Dieten, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 54), σ. 67.

99. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία Ἰωάννη Κ. 208, καὶ Κ. Βαρζός, Ἀλέξιος Κ. 74 - Εἰρήνη ἡ Ρωσικὴ καὶ οἱ ἄτυχοι ἀπόγονοί τους, περιοδικὸ Βυζαντινὰ, τ. 7 (1975), σ. 160-72.

100. Κ. Βαρζός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 160 καὶ ύ. 179.

101. Χωνιάτης, σ. 612.

102. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία Ἰσαάκιου Κομνηνοῦ Δούκα 229.

“Αν ξεφύγουμε απ’ τὰ ἐσωτερικά προβλήματα πού ἀπασχολοῦσαν τὸν Ἀλέξιο (γ΄) καὶ τὴν κυβέρνησή του, καὶ πᾶμε στὰ ἐξωτερικά, θὰ δοῦμε πὼς ἦσαν πολὺ πιὸ σοβαρά, γι’ αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ Χωνιάτη, ὁ αὐτοκράτορας πάνω στὸ χειρισμὸ τους «ἔπρεπε νὰ ἀγωνιστῆ πιὸ σκληρὰ ἀπ’ τὸν Ἡρακλῆ»¹⁰³.

Ἐνῶ προσπαθοῦσε νὰ ἐξαγοράσῃ τοὺς Γερμανοὺς στὴ Δύση, ἐπιζητοῦσε τὴν εὐνοια μερικῶν δυνάμεων πιὸ μικρῆς σημασίας, ὅπως τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας τοῦ Λέοντα II Ρουπενίδη (1187-1219)¹⁰⁴, καὶ τῆς Αἰγύπτου τοῦ Σαλαδίνου¹⁰⁵, ἀλλὰ τὴν προσοχὴ του τραβοῦσαν πιὸ πολὺ οἱ ἐπιθέσεις τῶν Βλαχο-Βουλγάρων καὶ τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων. Κατὰ τὴ στιγμή τῆς ἀνατροπῆς του, ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 εἶχε ἐτοιμάσει μιὰ σοβαρὴ ἐκστρατεία σὲ συνεργασία μὲ τὸ Βελα III τῆς Οὐγγαρίας. Μὲ τὴν πώση τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) καὶ τῆς Οὐγγαρῆζας αὐγούστας Μαργαρίτας - Μαρίας καὶ τὴν ἀποστολὴ τους στὸ Διπλοκίονιο, ἡ συμμαχία μὲ τὴν Οὐγγαρία διαλύθηκε. Μὲ τὴν ἀφροσύνη του νὰ ἀπολύσῃ τὰ στρατεύματα πού ἦσαν ἐνθουσιασμένα καθὼς γλύτωσαν ἀπὸ μιὰ σκληρὴ ἐκστρατεία καὶ νὰ διασπαθίσῃ τὸ χρυσάφι πού ἔσερνε μαζί του ὁ προκάτοχός του, ὁ Ἀλέξιος (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180 δὲν πρόσεξε τὰ κακὰ πού ἐμελλαν νὰ προέλθουν ἀπ’ τοὺς Βλαχο-Βουλγάρους καὶ τοὺς συμμάχους τους Κουμάνους. Μόλις ἐγίνε κύριος τῆς ΚΠολης, προσπάθησε νὰ ἔχῃ μαζί τους ἕνα εἰρηνικὸ διακανονισμὸ. Καὶ ἐὰν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀσάν I δὲν ἀπόρριπταν ὀλοτελα τὶς προτάσεις τῶν Βυζαντινῶν πρέσβων, οἱ ὄροι ἦσαν τέτοιοι πού ἦταν «ἀδύνατο καὶ ἀτιμωτικὸ» νὰ γίνουν δεχτοί¹⁰⁶.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1195, ὅταν ὁ Ἀλέξιος (γ΄) 180 ἦταν ἀπασχολημένος στὴ Μ. Ἀσία, μπῆκαν στὴ γύρω τῶν Σερρῶν περιοχῆ, νίκησαν τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἐπίασαν αἰχμάλωτο τὸν ἐκεῖ ἀρχηγὸ τους Ἀλέξιο Ἀσπιέτη¹⁰⁷, ἀδελφὸ πιθανόν τοῦ Κωνσταντίνου Ἀσπιέτη, τὸν ὁποῖο τύφλωσε ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183, γιὰ μόνη τὴν αἰτία πού διαμαρτυρήθηκε πὼς δὲν μποροῦν οἱ στρατιῶτες νὰ πολεμοῦν νηστικοὶ τοὺς Βλαχο-Βουλγάρους¹⁰⁸.

Τότε ὁ αὐτοκράτορας ἔστειλε μιὰ δύναμη κάτω ἀπ’ τὸ γαμβρὸ του σ ε β α σ τ ο κ ρ α Ἰσαάκιο Κομν. 240, τὸν πρῶτο σύζ. τῆς Ἄννας 261, πού εἶχε κάποια προηγουμένη πολεμικὴ ἐμπειρία μὲ τοὺς Βλαχο-Βουλγάρους. Στὶς ἀρχές, κατὰ τὸ Χωνιάτη, ὁ ἐχτρὸς φοβήθηκε τὸ νέο αὐτοκράτορα καὶ τὸ στρατηγὸ του. Ὄταν ὁ Ἰσαάκιος Κ. Β. 240 ἔμαθε πὼς λεηλοῦσαν τὴν κάτω κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα περὶ τὴν Ἀμφίπολη, ξεκίνησε δρομαῖος ἀπ’

103. Χωνιάτης, Λόγος πρὸς Ἀλέξιον (γ΄) Ἄγγ. 180, ἐκδ. I.A. van Dielen, *Orationes et Epistulae*, σ. 58 καὶ 59.

104. Ἰωάννης Dardel, *Chronique d'Arménie*, RHC Doc. Armen., τ. II, σ. 10· F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1642.

105. Χωνιάτης, σ. 653.

106. Χωνιάτης, σ. 600 καὶ 612· F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1631.

107. Χωνιάτης, σ. 612-13.

108. Χωνιάτης, σ. 560.

τις Σέρρες για να τους συναντήσει. Αλλά τόσο γρήγορα έσπευσε μπροστά, που οι πεζοί του και τα άλογα εξαντλήθηκαν, και αντί να πολεμήσει, έπεσε σέ ένεδρα. Ο στρατός του νικήθηκε, κι αυτοί που σώθηκαν, έφυγαν πίσω στις Σέρρες, όσο πιο γρήγορα μπόρεσαν. Ο ίδιος ο Ισαάκιος Κ.Β. 240 πιάστηκε αιχμάλωτος από ένα Κουμάνο, στον οποίο μάταια προσπάθησε να κρύψει την ταυτότητά του. Ο σεβαστοκράτορας οδηγήθηκε στο Τίρνοβο, την πρωτεύουσα των Βλαχο-Βουλγάρων, όπου κατά την άνοιξη του 1196 πέθανε μέσα στη φυλακή¹⁰⁹.

Αυτό το έτος του 1196 στάθηκε τυχερό για το Βυζάντιο, καθώς μια σοβαρή έριδα προέκυψε ανάμεσα στον Άσαν Ι και τον πιστό βογιάρο του Ίβαγκό (= Ίωάννη), θύμα της οποίας έπεσε ο πρώτος. Αλλά όλη αυτή η ιστορία και ό,τι αναφέρεται στον έρχομό του Ίβαγκού στο Βυζάντιο, έχει έκτεθι σέ άλλο σημείο αυτής έδώ της Γενεαλογίας¹¹⁰. Επίσης έχουν έκτεθι τα όσα αναφέρονται στον Άσανίδη Δοβρομηρό (Dobromir) Strej Χρύσο¹¹¹, Ίωάννη Σπιριδωνάκη¹¹², καθώς και τον Ψευδο-Άλέξιον 4ον στις αρχές της βασιλείας¹¹³.

Το Βυζάντιο βρήκε στο πρόσωπο του Ίωαννίτζα ή Καλοϊωάννη για τους Βουλγάρους ή Κακοϊωάννη και Σκυλοϊωάννη (1197-1207) για τους Έλληνες -του νεώτερου αδελφού του Πέτρου και του Άσαν Ι, που είχε σταλή ως όμηρος στήν ΚΠολη το 1188- ένα φοβερό αντίπαλο. Κάτω άπ' την ένεργητική διακυβέρνησή του, το νέο βουλγαρικό κράτος γνώρισε την πρώτη άσπραηβόλο διάχυσή του¹¹⁴.

Την άνοιξη του 1201 ο Σκυλοϊωάννης έκανε δυό συνεχείς έκστρατείες: κατά την πρώτη, στράφηκε στή δυτική άκρη των έδαφών του, και κατέλαβε την Κωνσταντία, κοντά στή συμβολή της Ροδόπης και της όροσειράς των Βαλκανίων: κατά τη δεύτερη τράβηξε προς την άλλη άκρη και πρόσβαλε τη Βάρνα, σπουδαίο λιμάνι της Μαύρης θάλασσας, που σταθερά υπεράσπιζε μία φρουρά κυρίως από Λατίνους. Για την πολιορκία που άρχισε στις 23 του Μάρτη (του 1201) ο Σκυλοϊωάννης κατασκεύασε ένα τετράγωνο τροχοφόρο πύργο στήν έκταση όσο ή τάφος και στο ύψος όσο τα τείχη, κ' έτσι έγινε κύριος της πόλης. Αδιαφορώντας για τη γιορτή του Πάσχα που συνέπεσε κατά την κατάληψη, έρριξε τους αιχμαλώτους ζωντανούς μέσα στήν τάφο και τη γέμισε με χώμα. Και άφου κατάστρεψε τα τείχη, αναχώρησε για τις χώρες του. Ο στρατός των Βλαχο-Βουλγάρων, ένισχυόμενος άπ' τις όρδες των Κουμάνων, είχε μάθει πιά την πολιορκητική και μπορούσε να κυριεύη

109. Χωνιάτης, σ. 612-17. Πρβλ. Wolff, *Second Bulgarian Empire*, σ. 186-87.

110. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ.Κ.Δ. "Αγγ. 175, ύ. 27-35 και 51-61.

111. Βλ. την αυτήν προσωπογραφία, ύ. 44-50, 62-64 και 68-69, ως και κατωτέρω, ύ. 118.

112. Βλ. την αυτήν προσωπογραφία, ύ. 65-67.

113. Βλ. προσωπογραφία Άλέξιου (β') Κ. 155, ύ. 92-107.

114. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 434.

ισχυρές όχυρες τοποθεσίες¹¹⁵.

Κατά την περίοδο εκείνη Βλάχοι και Κουμάνοι επιδρομείς μπήκαν και πάλι στο βυζαντινό έδαφος και έφτασαν μέχρι τα τείχη τής ΚΠολης. Άλλά τότε ό Άλέξιος (γ΄) 180 ό Βαμβακοράβδης βρήκε μιá βοήθεια από ανέλπιση πηγή. Πριν από ένα χρόνο, τó Μάη του 1200, είχε φτάσει στην ΚΠολη μιá πρεσβεία από τόν ήγεμόνα τής Βολυνίας και Γαλικίας (Καλίτζης, κατά τούς Βυζαντινούς) Ρωμανό, γιό του ήγεμόνα τής Βολυνίας (1158) και έπειτα μεγάλου ήγεμόνα του Κιέβου (1169-1171) Mstislav II Iztiaslavic, καθώς αυτός έπιθυμούσε νά ανοίξη και πάλι σχέσεις με τó Βυζάντιο. Οί πέντε πρέσβεις συναντήθηκαν στις 21 του Μάη (του 1200) στην άγια-Σοφιά με τó μητροπολίτη του Novgorod Άντώνιο, που βρισκόταν στην ΚΠολη.

Φαίνεται πώς κάποια συμφωνία θά έγινε ανάμεσα στο Ρώσο ήγεμόνα Ρωμανό και τόν Άλέξιο (γ΄) 180. Ό Χωνιάτης μās πληροφορεί πώς ό Ρωμανός κινήθηκε γιá την επέμβαση «τόσο από δική του πρωτοβουλία όσο και από τις ίκεσίες του άρχιποιμένα –προφανώς του μητροπολίτη του Novgorod Άντωνίου– νά δείξη χριστιανική άλληλεγγύη προς τó λαό του Χριστού που τόσα κακά πάθαινε από τούς βαρβάρους». Τó 1201, ενώ οί Κουμάνοι επέδραμον κατά τής Αυτόκρατορίας και χτυπούσαν τις πύλες τής πρωτεύουσας, ό Ρωμανός πρόσβαλε τή χώρα τους, κ΄ έτσι τούς ύποχρέωσε νά γυρίσουν πίσω γιá νά υπερασπίσουν τά έδάφη τους. Λίγο άργότερα ό Ρωμανός μπλέχτηκε σε έμφύλιο πόλεμο με τόν Rjurik II Rostislavic, μεγάλο ήγεμόνα του Κιέβου (1203-1210, †1215), τόν όποιον βοηθοΐσαν μερικές όρδες Κουμάνων· καθώς «ό ρωμαλέος στο σώμα και στα χέρια δραστήριος» Ρωμανός νίκησε σ΄ αυτή τή σύρραξη, σκότωσε πολλούς Κουμάνους. Από τότε οί Κουμάνοι σταμάτησαν νά βοηθοΐν τούς Βουλγάρους, και τó Βυζάντιο τουλ. από την πλευρά τους άνάπνευσε¹¹⁶.

Τó καλοκαίρι του 1201 έφερε νέα προβλήματα στη Βαλκανική που φαίνεται νά έξουδετέρωσαν τά άποτελέσματα τής νίκης του Άλέξιου (γ΄) Άγγ. Κομν. 180 κατά του Ιβαγκού - Άλέξιου, τά όποια, όπως και άνωτέρω σημείωσα¹¹⁷, έχουν εκτεθῆ άλλου. Τόν Άσανίδη Δοβρομηρό (Dobromir) Strej Χρϋσο αφήσαμε νά έχη συνθηκολογήση με τόν αυτόκράτορα και νά έχη κοντά του ως μνηστή τή μικρή πριγκίπισσα Θεοδώρα Κ. Βατ. Άγγ. 299, τήν κόρη του Ισαάκιου Κ.Β. 240 και τής Άννας Κ. Άγγ. 261.

Με αυτόν ό Άλέξιος (γ΄) Άγγ. Κομν. 180 δέν τελείωσε. Κατά τó γυρισμό του από τή Θεσσαλία, ό Χρϋσός άπρόοπτα προχώρησε προς τή Στρούμνιτza (ή Στρομνίτσα) στα άνω του Στρυμόνα. Όλα τά μικρά φρούρια

115. Χωνιάτης, σ. 706-7.

116. Χωνιάτης, σ. 691-92: Άντώνιος του Novgorod, *Livre du pelerin, B. de Khitrowo, Itinéraires russes en Orient*, Genève 1889, σ. 89-92. Γραβλ. E. Frances, *Les relations russo-byzantines au XIIIe siècle*, *Byzantinoslavica* 20 (1959), σ. 61-2.

117. Βλ. άνωτέρω, ύ. 111 και 112.

πού συνάντησε υποχώρησαν, και ή Στρούμμιτσα πυρπολήθηκε απ' τή φρουρά πού τήν εγκατάλειψε. Ο Χρύσος κλείστηκε στόν Πρόσακο πού ακόμη μιá φορά αποδείχτηκε απόρθητος και οί πολιορκητές τελικά αποσύρθηκαν. Κατά τήν αποχώρησή του ό αυτοκράτορας ήλθε σέ κάποια έπαφή μέ τό Χρύσο, στήν όποία ό βάρβαρος Άσανίδης ανταποκρίθηκε. Κατά τή συνήθειά του ό δόλιος Άλέξιος (γ') 180 τόν συνέλαβε και οί Βυζαντινοί συγγραφείς μäs λένε πώς τόν έδεσαν και τόν έσυραν μέ τό κεφάλι κάτω και πώς ό αυτοκράτορας συμβολικά τόν πάτησε μέ τά πόδια του. Τελικά υποχρεώθηκε νά παραδώση τή Στρούμμιτσα στους Βυζαντινούς¹¹⁸.

Σ' αυτές τις έπιτυχίες του Άλέξιου (γ') Αγγ. Κομν. 180 πρέπει νά προστεή και μιá άλλη βασική κατά τό 1202, όταν έγινε ειρήνη μέ τό Σκυλοϊωάννη τής Βουλγαρίας πού είχε έξασθενήσει απ' τήν απώλεια τής βοήθειας τών Κουμάνων -χάρη στό Ρώσο πρίγκιπα Ρωμανό- και απ' τις τελευταίες νίκες του Άλέξιου (γ').

Σύμφωνα πάντα μέ τους Βυζαντινούς ιστορικούς και λογογράφους, ό Βαμβακοράβδης ήταν έτοιμος νά αναλάβη έκστρατεία εναντίον του, όταν ό Βλαχοβούλγαρος ήγεμόνας δέχτηκε συμφωνία. Φαίνεται πώς ό Σκυλοϊωάννης παραχώρησε στό Βυζάντιο τή κεντρική Θράκη, γιατί αποσύρθηκε πρós τις όρεινές του περιοχές. Υποσχέθηκε συγχρόνως νά υπερασπίζη τά βυζαντινά έδάφη εναντίον άλλων επιδρομέων, προφανώς τών Κουμάνων. Σέ αντίλλαγμα έλαβε απ' τήν ΚΠολη ένα αρχιεπίσκοπο (πατριάρχη) ως αρχηγό τής βουλγαρικής Έκκλησίας, και του υποσχέθηκαν σέ περίπτωση μετάβασής του στήν ΚΠολη νά του φορέσουν ένα ήγεμονικό στέμμα, πού έδω και κάμποσο καιρό διεκδικούσαν οί Άσανίδες ήγεμόνες. "Αν και ό Χωνιάτης σέ έγκωμιαστικό του λόγο συχαίρει τόν αυτοκράτορα γιά τά κατορθώματά του, διατυπώνει και τις έπιφυλάξεις του πώς ό Ιωαννίτσας γρήγορα μπορούσε νά μεταβάλη στάση και νά αρχίση τις παλιές μεθόδους του· φοβάται ακόμη ό Χωνιάτης μήπως ένωθή μέ τους Δυτικούς· αν αυτός ό υπαινιγμός αναφέρεται στις διαπραγματεύσεις του Σκυλοϊωάννη μέ τόν Ρώμη Ιννοκέντριο ΙΙΙ (1198-1216) ή σέ συνεννόησή του μέ τους παράγοντες τής Δ' Σταυροφορίας, αυτό δέν μπορεί νά διευκρινιστή¹¹⁹.

118. Χωνιάτης, Ιστορία, σ. 709· του ίδιου, Λόγος εις κύρ Άλέξιον Κομνηνόν, ότε επανέζευξεν από τών μερών τής Δύσεως, έκδ. Σάθα, ΜΒ1 (1872), σ. 92-4, έκδ. Van Dieten, *Orationes et Epistulae*, σ. 106, 108-11· Νικηφόρος Χρυσοβέργης, Λόγος ρητορικός πρώτος, σ. 15-8, 20-1.

119. Χωνιάτης, σ. 709· του ίδιου, Λόγος, ένθ' άνωτ. (ύ. 118), έκδ. Σάθα, σ. 94-6, έκδ. Van Dieten, σ. 110-11· Νικηφόρος Χρυσοβέργης, ένθ' άνωτ. (ύ. 118), σ. 18-9, 21· F. Dölger, *Regesten*, άριθ. 1661. Τά περι αρχιεπισκόπου - πατριάρχη και τά περι στέμματος πού παραλείπουν οί βυζαντινές πηγές, αναφέρει ό Wolff, *Second Bulgarian Empire*, σ. 189, 194· αλλά ή ανεξάρτητη αρχιεπισκοπή Τιρνόβου αναγνωρίστηκε απ' τό Βυζάντιο και τή βυζαντινή

Οί νίκες του 1200-1202 έφεραν σημαντικά άποτελέσματα. Το κράτος του Ίβαγκού στη κεντρική Θράκη και τη Ροδόπη που άρκετά αναπτύχτηκε, έφυγε άπ' τή μέση, και τά εδάφη του και φρούριά του περιήλθαν στην Αύτοκρατορία. Ο γελοίος εκείνος Κύπριος Ίωάννης Σπιριδωνάκης καταδιώχτηκε άπ' τή φωλιά του του Στρυμόνα και κατάφυγε στο Σκυλοϊωάννη. Ο αύτοκρατορικός ξάδελφος Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Άγγ. 175 διαδοχικά έκδιώχτηκε άπ' τή Θεσσαλία και τή Στενήμαχο και κατάφυγε κι αύτός, καθώς φαίνεται, στο Σκυλοϊωάννη. Ο Δοβδομηρός Strez Χρύσος παράδωσε τις κατακτήσεις του στη Μακεδονία σε άντάλλαγμα τής βασιλικής ύφης Θεοδώρας Κομν. Βατ. Άγγ. 299 και ξεγελάστηκε για νά παρεκκλίνη άπ' τις άρχικές του προθέσεις. Τέλος, με τό φοβερό Ίωαννίτζα, τό-Σκυλοϊωάννη, κλείστηκε ειρήνη. Το τελικό άποτέλεσμα ήταν ή έπαναφορά τής κατάστασης που έπικρατούσε πριν άπ' τή μάχη τής Άρκαδιούπολης του 1194¹²⁰, με τό βλαχοβουλγαρικό Κράτος περιορισμένο στα βουνά των Βαλκανίων και τις όχθες του Δούναβη, και τό πιό σπουδαίο, χωρίς τή συνδρομή των πολύτιμων γι' αύτό Κουμανικών όρδων. Μόνο ό Χρύσος παράμενε σαν μία μελλοντική άπειλή στα νότια τής όροσειράς των Βαλκανίων, στον Πρόσακο. Ο Ί Αλέξιος (γ') 180 είχε σοβαρούς λόγους νά υπερηφανεύεται για τις έπιτυχίες του στη Βαλκανική.

IV

Ο σουλτάν Kilidj Arslan II του Ίκονίου, οι έντεκα κληρονόμοι γιοι του και οι άνάμεσά τους διαφορές, γάμος του έκπτωτου Kai - Kosrou I με την κόρη του Μανουήλ Κομν. Μαυροζώμη 241, επίθεση του Mihui al-Din κατά τής βυζαντινής πόλης Δάδιθρας τής Πάφλαγονίας, σύγκρουση του Ί Αλέξιο 180 με τον Kai - Kosrou I και ή έξαίρετη συμπεριφορά του δευτέρου προς τους Έλληνες αιχμαλώτους και έξήγηση του φαινομένου, γιατί οι Έλληνες κάτοικοι τής μικρασιατικής ύπαίθρου προτιμούσαν την έξουσία των Τούρκων κατακτητών από εκείνη του Βυζαντίου, προσφυγή του Μιχαήλ Δούκ. Κομν. Άγγ. 174 στο σουλτάν Rukn al - Din Soliman II, ληστοπειρατείες του αύτοκράτορα σε θάρος εμπόρων που μετέφεραν τά έμπορεύματά τους στην Άμινσό που άνήκε στο Soliman II και άπόπειρα του Ί Αλέξιο (γ') 180 νά δολοφονήση τον Τούρκο σουλτάνο.

Στην Μ. Άσία ό Ί Αλέξιος (γ') Άγγ. Κομν. 180 άκολούθησε μια πιό άνεκτική πολιτική, ίσως γιατί πίστευε πως οι Άσανίδες των Βλαχο-Βουλγάρων ήσαν πιό έπικίνδυνοι άπ' τους Σελτζουκίδες. Άλλά και έδώ τά

¹Εκκλησία πολύ άργότερα άπ' τον έν Νικαία αύτοκράτορα Ίωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274 και τον οικουμενικό πατριάρχη Γερμανό Β' (1222-1240) τό 1235/6, βλ. και Β. Στεφανίδου, Έκκλησ. Ίστορία, σ. 444.

120. Βλ. προσωπογραφία Ίσαάκιου (β') Άγγ. 183, ύ. 89.

προβλήματα δὲν ἦσαν λίγα. Ἀρχίζω τὸν ἀπόλογο ἀπ' τὰ γεγονότα τῆς αὐλῆς τῶν Σελτζουκιδῶν τοῦ Ἰκονίου.

Ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Kilidj Arslan II (1156-1192), ὁ μέγας ἀντίπαλος τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἀπὸ διάφορες γυναῖκες ἀπόχτησε ἑνδεκά γιούς^{120α}, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς πρὸ σπουδαῖοι ἦσαν οἱ ἐξῆς τέσσερις: ὁ πρωτότοκος Rukn al - Dīn Solīman ποὺ οἱ Βυζαντινοὶ τὸν λένε Ρ ο υ κ ρ α τ ί ν ο ν καὶ Ἀ ζ α τ ί ν η ν¹²¹, ὁ πέμπτος κατὰ γέννηση Kutb al - Dīn ποὺ ὁ Χωνιάτης τὸν λέει Κ ο π π α τ ί ν ο ν¹²², ὁ δέκατος κατὰ γέννηση Muhyi al - Dīn ποὺ ὁ Χωνιάτης παράξενα τὸν ὀνομάζει Μ α σ ο ὕ τ¹²³, καὶ ὁ νεώτερος ἀπὸ ὅλους, ὁ ἐνδέκατος Chiyath al - Dīn Kai-Kosrou ποὺ οἱ Βυζαντινοὶ τὸν ὀνομάζουν Καίχοσρόην καὶ Ἰ α θ α τ ί ν η ν¹²⁴ καὶ ποὺ προερχόταν ἀπὸ χριστιανὴ μητέρα¹²⁵.

Τὸ 1188 τὸν πέμπτο ἀπ' τοὺς γιούς του συνεταιρίστηκε στὴ βασιλεία, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἀχάριστος ἔρριξε ἀπ' τὸ θρόνο τὸν πατέρα του καὶ βασιλεύσει μόνος μὲ τὸ ὄνομα Kutb al-Dīn Malikchah II (1188-1195). Τὸ 1191 ὅμως ὁ γέρος σουλτάνος πέτυχε νὰ ἀναχτήσῃ τὸ θρόνο του καὶ τότε ὄρισε ὡς διάδοχό του τὸ νεώτερο ἀπ' τοὺς γιούς του, τὸν Chiyath al-Dīn Kai-Kosrou I (1192-1196), στὸν ὁποῖον παραχώρησε τὴν πρωτεύουσα τοῦ σουλτανάτου, τὸ Ἰκόνιο, μαζὶ μὲ τὴ Λυκαονία, τὴν Παμφυλία καὶ ὅλη τὴν περιοχὴ μέχρι τὸ Κοτυάειο· στὸν πρωτότοκο Rukn al-Dīn Solīman ποὺ πίστευε τὸν ἑαυτοῦ ὡς ἀδικημένο, παραχώρησε τὴν Ἀμισό, τὴ Δόχεια καὶ ἄλλες παραθαλάσσιες πόλεις· στὸν δέκατο γιό του, τὸν Muhyi al-Dīn παραχώρησε τὴν Ἀμάσεια, τὴν Ἄγκυρα, τὸ Δορύλαιο καὶ ἄλλες εὐτυχησμένες καὶ πολυάνθρωπες πόλεις τοῦ Πόντου, καὶ στὸν ἀχάριστο γιό του Kutb al-Dīn ἄφησε τὴ Μελιτηνή, τὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας καὶ τὴν Κολωνία, ποὺ αὐτὸν τὸν καιρὸ λεγόταν Τάξαρα¹²⁶.

Τὸ 1192 ὁ γέρος σουλτάνος Kilidj - Arslan II πέθανε καὶ τὸ 1195 τὸν ἀκολούθησε στὸν τάφο ὁ ἀχάριστος γιός του Kutb al-Dīn. Τότε ὁ ἐμπειροπόλεμος καὶ ἀδικημένος Rukn al-Dīn ἦλθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸν ἀδελφὸ του Muhyi al-Dīn γιὰ τὴ μοιρασιά τῶν ἐδαφῶν τοῦ Kutb al-Dīn, καὶ ὁ πρῶτος νίκησε τὸ δεύτερο, ἀλλὰ καθὼς ὁ Muhyi al-Dīn ὑποτάχθηκε, ὁ πρωτότοκος τοῦ ἐπέτρεψε νὰ διατηρήσῃ ἓνα μέρος τῆς ἡγεμονίας του.

120α. E. de Zambaur, Manuel de Généalogie et de Chronologie pour l'histoire de l'Islam, Hannover 1927, σ. 144.

121. Ρουκρατῖνον τὸν λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 689 καὶ 700, καὶ Ἀζατίνην τὸν λέει ὁ Ἀκροπολίτης, σ. 14, ἐκδ. Heisenberg, καὶ σ. 16, ἐκδ. Bonn.

122. Χωνιάτης, σ. 689.

123. Χωνιάτης, σ. 689.

124. Καίχοσρόην τὸν ὀνομάζει ὁ Χωνιάτης, σ. 689-91, καὶ Ἰαθατίνην ὁ Ἀκροπολίτης, σ. 14, ἐκδ. Heisenberg, καὶ σ. 16, ἐκδ. Bonn.

125. Χωνιάτης, σ. 689-90.

126. Χωνιάτης, σ. 689.

“Ετσι δυό άπ’ τούς άδελφούς άπόμειναν ώς πρωταγωνιστές, ό πολεμοχαρής και πρωτότοκος Rukn al-Dīn και ό νέος σουλτάνος Kai-Kosrou I: αλλά, ό Rukn al-Dīn, προβάλλοντας τά δικαιώματα τής πρεσβυγένειας πού ίσχυαν στις μουσουλμανικές δυναστείες, διεκδικούσε τόν θρόνο άπ’ τόν πολύ νεώτερο άδελφό του και σουλτάνο και έκδήλωνε όλο του τόν μίσος και τόν κατηγορούσε «ώς γιό μιάς άπιστης, μιάς χριστιανής». Σε έκτέλεση τής πρόθεσής του έστειλε μιά πρεσβεία στον Kai-Kosrou I, και του ύποδεικνυε νά έγκαταλείψη τόν θρόνο, άν δε θέλη νά ύποστη ή χώρα τά δεινά ένός έμφύλιου πολέμου¹²⁷.

Ό Kai-Kosrou I, σάν πιό αδύνατος, κατάφυγε τότε στην αύλή του Άλέξιου (γ΄) 180, όπως άκριβώς πριν τριαντα-πέντε χρόνια ό πατέρας του Kiliđj-Arslan II κατάφυγε στο Μανουήλ (α΄) K. 81 γιά νά σωθή άπ’ τόν άπό άδελφή γαμβρό του Jakub-Arslan, τόν Ι α γ ο υ π α σ ά ν η ν του Χωνιάτη¹²⁸. Και ό μόν Kiliđj-Arslan II, γιά τόν όλεθρο του Βυζαντίου, πέτυχε τότε νά σωθή άπ’ τόν γαμβρό του, δέν έγινε όμως τόν ίδιο και γιά τόν Kai-Kosrou I αυτός ό τελευταίος, άν και φιλόφρονα έγινε δεχτός άπ’ τόν Άλέξιο (γ΄) “Αγγ. Κομν. 180, δέν έτυχε καμιάς ύπόσχεσης βοήθειας κατά του άδελφού του Rukn al-Dīn, κ’ έτσι αναγκάστηκε άπραχτος νά γυρίση στη χώρα του.

Πριν όμως πατήση τόν πόδι του στο Ικόνιο, ό Rukn al-Dīn πέτυχε νά τόν ξεθρονίση, νά αναγορευτή σουλτάνος με τόν όνομα Rukn al-Dīn Soliman II (1196-1204), και ό έκπτωτος Kai-Kosrou γιά νά σωθή αναγκάστηκε νά καταφύγη στον παλιό του έχτρο πού πολλές φορές τόν είχε πολεμήσει, τόν ήγεμόνα τής Άρμενικής Κιλικίας Λέοντα II τόν Μεγάλο (1187-1219, βασιλέας μετά τόν 1199), τόν Λ ε β ο ύ ν η ν του Χωνιάτη, πού τόν δέχτηκε με μεγάλη εύμένεια, γιατί, όπως παρατηρεί ό Χωνιάτης; «συνηθίζουν οι άνθρωποι νά δέχονται με εύμένεια όχι μόνο τούς συγγενείς και τούς συμπατριώτες τους, όταν ύποφέρουν, αλλά και τούς άλλόγλωσσους και τούς άλλοτε έχτρούς τους και νά τούς μεταχειρίζονται με φιλανθρωπία, όταν τούς βλέπουν άθλιους και δυστυχείς»¹²⁹.

Κατά τ’ άλλα, ό Λέων II τής Άρμενίας όλότελα άρνήθηκε νά βοηθήση τόν Kai-Kosrou νά γυρίση στο θρόνο του, τόσο πιό πολύ πού με τόν Rukn al-Dīn Soliman II είχε κλείσει σύμφωνο φιλίας, και έβλεπε, άπ’ την άλλη μεριά, πώς μιά σύγκρουση μαζί του ήταν αδύνατη. “Ετσι ό Kai-Kosrou αναγκάστηκε νά γυρίση πίσω στην ΚΠολη, όπου στενά συνδέθηκε με την αυτοκρατορική οικογένεια, και έβλεπε την πριγκίπισσα Άννα Άγγ. Κομν. 261 «ώς, μιά άδελφή του». Και άκόμη σεβόταν ιδιαίτερα τή χριστιανική

127. Χωνιάτης, σ. 689-90.

128. Γιά τήν προσφύγη του Kai-Kosrou I στη βυζαντινή αύλή, βλ. Χωνιάτης, σ. 690: γιά τήν προσφύγη του Kiliđj-Arslan II, βλ. Χωνιάτης, σ. 152-154 κεξ. Κίνναμος, σ. 204-5.

129. Χωνιάτης, σ. 690-91. Πρβλ. L. Stiernon, Les origines du despotat d’Épire, REB17 (1959), σ. 97.

θηρσκειά τῆς μητέρας του¹³⁰.

Ἄν καί ὁ αὐτοκράτορας δέν ἱκανοποίησε τὸ αἴτημά του γιὰ μιὰ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Rukn al-Dīn Solīman II, ὁ Kai-Kosrou ἐξακολουθοῦσε νὰ μένη στήν αὐλή τῆς ΚΠολης, χωρὶς νὰ ἀξιῶνεται καὶ μεγάλης προσοχῆς «ἀνάλογης πρὸς τὴ γενιά του»¹³¹. Κατὰ τὴ φυγὴ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἀπ' τὴν ΚΠολη, στίς 17. VII. 1203, τὸν ἀκολούθησε καὶ ὁ Kai-Kosrou I¹³², ὁ ὁποῖος τὸ 1204 παντρεύτηκε τὴν κόρη τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ Μαυροζώμη 241, ὡς μιὰ ἀπόγονο τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν¹³³.

Ἀφήνοντας τὸν ἐκπύτω Chiyath al-Dīn Kai-Kosrou I, ἄς πιάσωμε τοὺς ἀδελφούς του, τὸν πρίγκιπα Muhyī al-Dīn, τὸν Μασούτ τοῦ Χωνιάτη, καὶ τὸ νέο σουλτάνο Rukn al-Dīn Solīman II, τὸ Ρουκρατίνο, καὶ τίς σχέσεις πού εἶχε μαζί τους ὁ κύρ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180. Ὅπως, ὁ σουλτάν Kılıdj-Arslan II γιὰ λόγους φιλανθρωπίας ἢ γιὰ νὰ προκαλέσῃ ἀνησυχίες στὸ Βυζάντιο, εἶχε ὑποστηρίξει τὸν Ψευδο-Ἀλέξιο 2ον¹³⁴, ἔτσι καὶ ὁ Muhyī al-Dīn γιὰ λόγους χρηματισμοῦ ὑποστήριξε τὸν Ψευδο-Ἀλέξιο 4ον, ἀλλὰ αὐτὰ ἔχουν ἐκτεθῆ σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς Γενεαλογίας μου¹³⁵. Οἱ συνέπειες τῆς ἀνταρσίας τοῦ Ψευδο-Ἀλέξιου 4ου καὶ τῆς ἀνάμιξης τοῦ Σελτζουκίδη πρίγκιπα ἦσαν σοβαρές.

Μέχρι τὸ τέλος τοῦ 1196 ὁ Muhyī al-Dīn ἐρχόταν σὲ συναλλαγές γιὰ τὸ ποσὸν πού ζητοῦσε γιὰ τὸν ἀντάρτη. Ἐνῶ βοηθοῦσε ἀκόμη τὸν Ψευδο-Ἀλέξιο 4ο, ἐκμεταλλεύτηκε τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴ βυζαντινὴ πόλη Δάδιβρα (προφανῶς τὸ Σημερινὸ Denvrek), στήν Παφλαγονία, ἀφοῦ τὴν πολιόρκησε τέσσερις μῆνες. Ὁ αὐτοκράτορας τοὺς ὑποσχέθηκε βοήθεια, ἀλλὰ οἱ Παφλαγόνες δέν τολμοῦσαν νὰ πᾶνε σὲ βοήθεια τῆς πόλης καὶ ἡ πείνα μαζί μὲ τίς πολιορκητικὲς μηχανές τοῦ Muhyī al-Dīn ρήμαζαν τοὺς Δαδιβρηνοὺς.

Τέλος, ἓνας ἐπικουρικός στρατὸς ἔφτασε, κάτω ἀπ' τοὺς νεαροὺς στρατηγούς Θεόδωρο Βρανᾶ Κομνηνὸ 239, Ἀνδρόνικο Κατακαλῶν καὶ Θεόδωρο Καζάνη, πιθανὸν ἀπ' τὴν Ποντικὴ Ἡράκλεια, καὶ στρατοπέδευσε στὸ βουνὸ Βάβαν. Οἱ Τοῦρκοι ἔμαθαν τὸν ἐρχομὸ αὐτῆς τῆς δύναμης καὶ ἔστησαν ἐνέδρα, στήν ὁποία ἔπεσαν οἱ νεαροὶ στρατηγοί. Ἡ βυζαντινὴ δύναμη σκόρπισε καὶ δυὸ ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς, πιθανὸν ὁ Κατακαλῶν καὶ ὁ Καζάνης, πιάστηκαν αἰχμάλωτοι, καὶ δεμένοι ἐμφανίστηκαν γύρω ἀπ' τὰ τεῖχη τῆς Δάδιβρας.

130. Χωνιάτης, σ. 691. Ἀκροπολίτης, σ. 14 Heis., σ. 16 Bonn. Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἀνώσυμης Κομνηνῆς 157, ὑ. 1, παρατήρηση γ).

131. Χωνιάτης, σ. 691. Βλ. καὶ τὴν ἀνωτέρω προσωπογραφίαν.

132. Ἀκροπολίτης, σ. 14 Heis., σ. 16 Bonn.

133. Χωνιάτης, σ. 827. Βλ. καὶ τὴν ἀνωτέρω προσωπογραφίαν.

134. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 86-88.

135. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 92-107, καθὼς καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 113.

Οι κάτοικοι απ' αυτό απελπίστηκαν, και έκλεισαν μία συμφωνία με τον Muhyi al-Dīn, κάτω απ' τούς εξής όρους: όποιος ήθελε μπορούσε να φύγει με την οικογένειά του και τὰ σκεύη που του ήταν δυνατόν να σηκώσει, ενώ οι λοιποί που θὰ έμεναν θὰ έπρεπε να πληρώνουν φόρο στο Σελτζουκίδη πρίγκιπα. Η συνθήκη εφαρμόστηκε κατά γράμμα. Εκείνοι απ' τούς πολίτες που έφυγαν, σκόρπισαν σε άλλες πόλεις της Παφλαγονίας, και οι Τουρκοί εγκαταστάθηκαν στη Δάδιβρα. Λίγο αργότερα ο 'Αλέξιος (γ') 180, χωρίς να δώσει σημασία για την απώλεια της Δάδιβρας, δέχτηκε να πληρώσει ολάκερο τὸ ποσὸν που ζητούσε ο Muhyi al-Dīn, που σε ἀντάλλαγμα έδωσε στον αυτοκράτορα ένα σώμα Τούρκων στρατιωτῶν που τὸ 1197 εκτέλεσε κατά που έπρεπε την επίθεση στον Πρόσακο¹³⁶.

Απ' τούς τρεις γιους του Kilitj-Arslan II που έγιναν σουλτάνοι, ο νεώτερος Chiyath al-Dīn Kai-Kosrou I (1192-1196), πριν ο μεγαλύτερος αδελφός του Rukn al-Dīn Soliman τὸν ρίξει απ' τὸ θρόνο, ἂν και ήταν ο πιὸ συμπαθής στη βυζαντινὴ αὐλή, ἀπὸ μιὰ ἀνεπαισθητὴ ἀφορμὴ ἤλθε σε σύγκρουση με τὸν 'Αλέξιο (γ') 180.

Σὰν δείγμα τιμῆς ο σουλτάνος της Αιγύπτου Malik al-Adil¹³⁷ έστειλε στον 'Αλέξιο (γ') 180 δυὸ ἀραβικὰ ἄλογα, τὰ ὁποῖα κατά τὴ διέλευσή τους απ' τὴ Μ. Ἀσία, ο Kai-Kosrou I τὰ πήρε προσωρινὰ για να δοκιμάσει τὴν ἀξία τους στην ἵππασία. "Όταν τὸ ἕνα απ' τὰ ἄλογα ἔπαθε ἐξάρθρωση στο γόνατο, ο Τουρκοσουλτάνος ἔγραψε στον 'Αλέξιο (γ'), ζητώντας συγγνώμη που τὰ μεταχειρίστηκε, και ἔλεγε στο βασιλέα πὼς δισταζε να στείλει τὸ ἕνα λόγω τῆς ἀναπηρίας του ἄλλου, και του ἔδινε τὴ διαβεβαίωση πὼς θὰ στείλει και τὰ δυὸ μόλις τὸ τραυματισμένο θὰ εἶχε γιατρευτῆ.

Ὁ Βαμβακοράβδης ἀρνήθηκε να δεχτῆ τὴν εὐγενικὴ αὐτὴ δικαιολογία και κυριεύτηκε ἀπὸ θυμὸ, «ἄναψε σὰν καιόμενο πουρνάρι», και χωρίς να κἀνὴ κἀτὶ «τὸ γενναῖο», ἔδειχνε πὼς «θὰ τραβήξει τὸ κρυμμένο ξίφος του». Και για ἀντίποινα, πρόσταξε τὴν κατάσχεση τῶν ἐμπορευμάτων και τῶν ζῶων τῶν Τούρκων, ἀλλὰ και τῶν Ἑλλήνων, ἐμπόρων που πηγαινοέρχονταν απ' τὸ Ἰκόνιο, και συγχρόνως τούς ἔρριξε στη φυλακή. Τὰ ἐμπορεύματα και τὰ ζῶα «δὲν περιήλθαν στον αυτοκράτορα, ἀλλὰ οὔτε και στὰ χέρια τῶν δικαιοῦχων ἔμειναν, μόνο σκορπίστηκαν και χάθηκαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ».

Οἱ συνέπειες ὅμως αὐτῆς τῆς πράξης ὑπῆρξαν σοβαρές. Ὁ Kai-Kosrou I δὲν ἀνέχτηκε αὐτὴ τὴν προσβολή, και χωρίς καμιὰ ἄλλη προειδοποίηση, ο δήγησε τὸ στρατὸ του, κατά που φαίνεται τὸ 1196, στην κοιλάδα του Μαιάνδρου. Εκεί κατέλαβε τὴν Καρία (προφανῶς τὴ σημ. Geise) και τὴν Τάνταλο (πιθανὸν τὸ σημ. Dandal-su) και προχώρησε πρὸς τὴν Ἀντιόχεια

136. Χωνιάτης, σ. 610, 624-26, 643' για τὸ σώμα τῶν Τούρκων που ἀγωνίστηκε στον Πρόσακον, βλ. Χωνιάτης, σ. 668-69.

137. Ὁ «σουλτάν τῆς κατ' Αἴγυπτον Ἀλεξανδρείας» στο κείμενο του Χωνιάτη, σ. 653, δὲν κατονομάζεται καθὼς ἡ ἀποστολὴ τῶν ἵππων θὰ ἔγινε τὸ 1195/6, ἀποστολέας θὰ ήταν ο Malik al - Adil (1193-1218), ἀδελφός του περιφημοῦ Σαλαδίνου (Salah al - Din 1173-1193).

της Φρυγίας, μικρή πόλη-φρούριο που ήταν το κλειδί του μέσου Μαιάνδρου. Καθώς πλησίαζε τη νύχτα, άκουσε το θόρυβο μιας γαμήλιας γιορτής που του φάνηκε σαν άπογχος στρατιωτών που έτοιμάζονταν για πόλεμο.

Μη θέλοντας να αντιμετώπιση μία τέτοια περίπτωση, γύρισε πίσω με τους αιχμαλώτους του, που άρχονταν σε πέντε χιλιάδες, στη Λάμπη. Εκεί έκανε απογραφή των αιχμαλώτων, και ρωτούσε τον καθένα πώς λέγεται και από ποῦ εἶναι και ποιός τόν ἔπιασε και τί του ἄρπαξαν, και ἂν του πήραν γιό, κόρη ἢ γυναίκα. Ἀφοῦ ὅλα τοὺς τὰ ἔδωσε πίσω, πρόσταξε νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλοι μαζί και νὰ ἀκολουθοῦν τὸ στρατό του. Καὶ κατὰ τὴν πορεία, φρόντιζε νὰ μὴ τοὺς λείπουν τρόφιμα, και γιὰ τὸ δυνατὸ κρῦο φρόντισε νὰ τοὺς προμηθεύσει ξυλεία.

Καθὼς βρῆκε μιά γέριχη βελανιδιά που ἀπ' τὰ χρόνια εἶχε πέσει, πήρε ὁ ἴδιος στὰ χέρια του ἓνα τσεκούρι και ἔκοβε ξύλα, και στοὺς Τούρκους που τὸν ἔβλεπαν και ἤλθαν νὰ τὸν βοηθήσουν, ἔλεγε πὼς αὐτὰ τὰ ξύλα προορίζονταν γιὰ τοὺς Ἕλληνες αιχμαλώτους, γιατί οἱ Τούρκοι εἶναι ἐλεύτεροι νὰ προμηθευτοῦν ξυλεία, ἐνῶ στοὺς Ἕλληνες αιχμαλώτους αὐτὸ ἀπαγορεύεται γιὰ νὰ μὴ δραπετεύσουν. Καὶ ὅταν ἔφτασε στὸ Φιλομήλιο παραῶρησε στοὺς Ἕλληνες αιχμαλώτους σπίτια και γαῖες, και τοὺς ἔδωσε και στᾶρι και σπόρους γιὰ καλλιέργεια τῆς γῆς. Καὶ τοὺς παρηγόρησε, και τοὺς εἶπε πὼς ἂν γίνῃ συμφιλίωση με τὸν Ἕλληνα βασιλέα, ὅλοι θὰ γυρίσουν στὰ σπίτια τους· ἂν δὲ ὁ Ἕλληνας βασιλέας δὲ συμφωνήσῃ, γιὰ πέντε χρόνια θὰ μείνουν ἀφορολόγητοι, και μετὰ τὴν παρέλευση τῆς πενταετίας θὰ πληρώνουν ἓνα φόρο, ὄχι βαρῦ, οὔτε νὰ ὑπερβαῖν τὰ ὅρια τοῦ δυνατοῦ, ὅπως συμβαίνει στὴν ἑλληνικὴ Ἀυτοκρατορία, οὔτε νὰ κορυφώνεται στὸ πενταπλάσιο. Ἀφοῦ ἔτσι κανόνισε ὁ Καί-Κοσρου I τὰ πράματα, γύρισε πίσω στὸ Ἰκόνιο¹³⁸.

Ὁ Χωνιάτης πάνω σ' αὐτὰ γράφει τὰ ἐξῆς ἐνδιαφέροντα, που μᾶς ἐξηγοῦν τὶς αἰτίες, γιατί οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας, στὰ ὕστερα μάλιστα χρόνια, πολλές φορές προτιμοῦσαν τὴν τουρκικὴ ἐξουσία ἀπ' τὴν ἑλληνικὴ κακοδιοίκηση, ἀδιαφορία και ἀπληστία:

«Ἡ φιλάνθρωπη αὐτὴ πολιτεία τοῦ σουλτάνου, κανένα ἀπ' τοὺς αιχμαλώτους δὲν ἄφησε νὰ νοσταλγήσῃ τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ και πολλοὶ Ἕλληνες που δὲν εἶχαν αιχμαλωτιστῆ ἀπ' τοὺς Τούρκους, ἔτρεχαν νὰ ἐγκατασταθοῦν στὸ Φιλομήλιο, καθὼς ἄκουγαν τὸ πὼς φέρθηκε στοὺς συμπατριῶτες τους ὁ σουλτάν Καί-Κοσρου Ι».

Και παρατηρεῖ ὁ Χωνιάτης: «Καθὼς στὴ γενιά μας χάθηκε ὁ δίκαιος και πληθύνθηκε ἡ ἀνομία και ψύχθηκε ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν, οἱ πληθυσμοὶ ὀλοκλήρων ἑλληνικῶν πόλεων προτιμοῦσαν νὰ κατοικοῦν στὶς περιοχές τῶν Τούρκων, με εὐχαρίστηση ἐγκαταλείποντας τὶς πατρίδες τους που ἦσαν μέσα στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος. Οἱ τύραννοι - αὐτοκράτορες ξέφυγαν ἀπ' τὴ

138. Χωνιάτης, σ. 653-57.

σωστή διαπτα και συμπεριφορά, και καθως οι πιο πολλοι γυμνάστηκαν και εξοικειώθηκαν προς τις άρπαγές των κρατούντων, κανένα σωστό μέτρο δε σκέφτονταν και δεν έπαιρναν για τους άπλους πολίτες»¹³⁹.

Πολύ άργά ο 'Αλέξιος (γ') 'Αγγ. Κομν. 180 θυμήθηκε τα θύματα της άφροσύνης του, τους κατοίκους του Μαιάνδρου, που τόσο καλά τους φέρθηκε ο κατακτητής Καί-Κοσρου Ι, και έστειλε ένα στρατό, κάτω άπ' τόν στρατηγό 'Ανδρόνικο Δούκα¹⁴⁰, ένα νέο σχετικά στην ηλικία και άπειρο, για «νά συμπλακή με τόν Τουρκο» σουλτάνο αυτός, κάποια νύχτα του 1196 έπεσε πάνω στα ποιμνια και τις άγέλες βοδιών του έμίρη 'Αρσανή, του όποιου οι Τουρκομάνοι τόν αναχαίτισαν και τόν ανάγκασαν να όπισθοχωρήσει¹⁴¹.

Τόν καλοκαίρι ή τόν φθινόπωρο του 1196 ο 'Αλέξιος (γ') 'Αγγ. Κομν. 180 ύποχρεώθηκε «νά άποσπαστή άπ' τους λωτοφάγους και τις Σειρήνες των τρυφερών τοπειών των ώραιων νησιών της Προποντιδας», και να βγη να βοηθήσει τους κατοίκους της Βιθυνίας άπ' τις πολυάριθμες νομάδες των Τούρκων, τις στρατοπεδευμένες κατά μήκος του λεγόμενου Βαθέος ποταμού, κοντά στο Δορύλαιο. Έκανε μια επίδειξη δύναμης μέχρι τη Νίκαια και την Προύσα, και μετά ένα μήνα, γύρισε άπότομα στην ΚΠολη¹⁴².

'Ενας λόγος ίσως για τόν όποιο ο 'Αλέξιος (γ') 'Αγγ. Κομν. 180 δεν πολεμούσε σθεναρά τόν Καί-Κοσρου Ι, ήταν γιατί βρισκόταν σε άγαθές σχέσεις με τόν μεγαλύτερο αδελφό του Rukn al-Dīn Soliman, τόν έμίρη της 'Αμινσου και της Δόκειας, και άπ' αυτό δε βοήθησε τόν Καί-Κοσρου, όταν ήλθε στην ΚΠολη, να πολεμήσει τόν Rukn al-Dīn¹⁴³. Μετά την άνοδο στο θρόνο των Σελτζουκιδών του Rukn al-Dīn Soliman II (1196), ο 'Αλέξιος (γ') είχε μαζί του ειρήνη για τέσσερα όλακερα χρόνια, ενώ ο τέως σουλτάνος Καί-Κοσρου Ι βρισκόταν ως φιλοξενούμενος στην ΚΠολη, καθως αυτά μας είναι γνωστά.

Μόνον κατά τόν 1201 μια σειρά γεγονότων δημιούργησε ένα ρήγμα στις σχέσεις τους. Κατά πρώτον, ο δουξ και άναγραφας του θέματος Μυλάσσης και Μελανουδίου (κοντά στις έκβολές του Μαιάνδρου ποταμού) Μιχαήλ Δούκας Κομνηνός 'Αγγελος 174, νόθος γιός του σεβαστοκράτορα 'Ιωάννη Δούκα 90, που πριν λίγο αυτός ο τελευταίος είχε

139. Χωνιάτης, σ. 657.

140. Για τόν 'Ανδρόνικο Δ., βλ. D. Polemis, The Doukai, άριθ. 233, σ. 194. Τόν του Χωνιάτης, σ. 657²⁰: «νεανίαν πρώτως ύπηνήτην», δεν πρέπει να λαμβάνεται κατά λέξη πως ήταν ένας, που μόλις έγκατάλειψε την έφηβική ηλικία: θα επρόκειτο για ένα άντρα 23-25 χρονών τόν πιο λίγο.

141. Χωνιάτης, σ. 657-58. 'Ο D. Polemis, ένθ' άνωτ. (ύ. 140) για τη δραστηριότητα του 'Ανδρόνικου Δ. δίνει τη χρονολογία του 1198, αλλά είναι λανθασμένη, γιατί ο 'Ανδρόνικος Δ. έδρασε πριν άπ' την πτώση του Καί-Κοσρου Ι τόν 1196.

142. Χωνιάτης, σ. 658.

143. Χωνιάτης, σ. 690: μήτε σύναρσιν εύρηκώς της προς τόν κασίγητον (τόν Rukn al-Dīn) άντιτάξεως επάνεκαψε οίκαδε: Βλ. και άνωτέρω, ύ. 129.

πεθάνει, στασίασε κατά του αυτοκράτορα. Καθώς ο στασιαστής πολεμήθηκε και νικήθηκε, αναγκάστηκε να καταφύγει στο Ίκόνιο, στην αύλη του Rukn al-Dīn Soliman II, ο οποίος κατά τις συνθήσεις των Σελτζουκιδών του προμήθευσε στρατό για να λεηλατήσει την περιοχή του Μαϊανδρου ποταμού¹⁴⁴.

Στό μεταξύ ο Άλέξιος (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180 είχε εξοργίσει το σουλτάνο του Ίκονίου με δυο ενέργειές του αρκετά σοβαρές.

Ένα ναυτικό, ή καλύτερα πειρατή, τον Κωνσταντίνο Φραγκόπουλο, απόγονο μάλλον Λατίνων, τον έφοδίασε με έξι τριήρεις να πάη στον Εύξεινο Πόντο, τυπικά μὲν για να δῆ τί μπορούσε να σωθῆ από ένα βυζαντινό πλοίο που ἀπ' τῆ Φάσιδα ἐρχόταν στην ΚΠολη και πού γύρω στην Κερασούντα ναυάγησε, πραγματικά δὲ να ἐπιτεθῆ στα πλοία που κατέπλεαν στο σπουδαίο λιμάνι τῆς Ἀμισσοῦ και να ἀρπάξῃ τὰ ἐμπορεύματά τους. Ἡ ἐνέργεια αὐτῆ ἀποσκοποῦσε στο να ἀνακόψῃ τὸ ἐμπόριο τῆς Ἀμισσοῦ και να πλουτίσῃ τὸ αὐτοκρατορικό θησαυροφυλάκιο με ἕνα μεγάλο μέρος τῆς λείας που θὰ ἄρπαζε ὁ ἀρχιπειρατής Φραγκόπουλος. Καί ἄς σημειωθῆ πὼς ἡ Ἀμισσός ἦταν ἡ ἔδρα του προσωπικοῦ ἐμίρατου του Rukn al-Dīn, πού του εἶχε κληροδοτήσει ὁ πατέρας του Kilidj-Arslan II.

Ὁ Φραγκόπουλος, κατά τῆ βασιλικῆ διαταγῆ, ἐπλευσε στον Εύξεινο πόντο, και δὲν ἄφησε κανένα πλοίο που να μὴ τὸ ληστεύσῃ, ἑλληνικό και τουρκικό, και μετὰ δυὸ μῆνες γύρισε στην ΚΠολη ὅσο για τοὺς ἐμπόρους, ἰδιοχτῆτες τῶν ἐμπορευμάτων τῶν πλοίων, ἄλλους ἀπ' αὐτοὺς ἔσφαξε και τὰ πτώματά τους πέταξε στη θάλασσα, χωρὶς να κάνῃ διάκριση ἀνάμεσα σὲ Ἕλληνες ἢ Τούρκους, και ἄλλους ἄφησε «πιὸ γυμνοὺς ἀπ' τὸν κόπανο».

Ὅσοι ἀπ' τοὺς Ἕλληνες ἐμπόρους σώθηκαν, ἔφτασαν στην ΚΠολη, και γοερά παραπονέθηκαν στον αὐτοκράτορα, ἀλλὰ καμιά δικαίωση δὲ βρῆκαν, καθὼς ἕνα μέρος τῆς ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων τους πῆγε κατευθείαν στο ἰδιαίτερο ταμεῖο αὐτοῦ του ἴδιου του αὐτοκράτορα. Κι ὅταν ἀκόμη, μέσα στην ἀπελπισία τους, ζήτησαν τὴν παρέμβαση του οἴκουμ. πατριάρχη Ἰωάννη (ι΄) του Καματηροῦ και ὀρισμένων ἰσχυρῶν μοναχῶν, δὲν ἔκαναν τίποτε.

Και οἱ Τοῦρκοι ἐμποροί, ὅσοι ἐννοεῖται ἀπ' αὐτοὺς σώθηκαν, παρουσιάστηκαν στον σουλτάν Rukn al-Dīn Soliman II και βρῆκαν κοντά του μιὰ δικαίωση. Ὁ σουλτάνος ἔγραψε στον αὐτοκράτορα και ζητοῦσε να ἀποζημιωθοῦν οἱ ἐμποροί του, ἀλλὰ αὐτός με τὴν πρόφαση πὼς ὁ Φραγκόπουλος ἦταν ἕνας ἀ π ο σ τ ἄ τ η ς, ἀρνιόταν να καταβάλῃ ἀποζημιώσεις. Τελικά, κλείστηκε μιὰ συμφωνία, κατά τὴν ὁποία ὁ Ἄλέξιος (γ΄) πλήρωσε για τὴν ἀποζημίωση τῶν ἐμπόρων ἀσήμι πενήντα λιτρῶν, και τὰ πράματα φάνηκαν πὼς ἠσύχασαν¹⁴⁵.

144. Χωνιάτης, σ. 700-1. Βλ. και προσωπογραφίαν Μιχαήλ Δ.Κ. Ἄγγ. 174, ὑ. 9-11, ὅπου και οἱ παρατηρήσεις του Χωνιάτης για τὶς φιλοδοξίες τῶν Κομνηνοαγγέλων.

Δέν είναι παρά μετά τὸ κλείσιμο τῆς συμφωνίας, πού ὁ Ἄλέξιος (γ') 180 ὁ Βαμβακοράβδης ἔδωσε μιὰ δεύτερη ἀφορμὴ στοῦ σουλτάνου. Χωρὶς ἀμφιβολία, σὲ συνεννόηση μὲ τὸν ἔκπτωτο Καί-Κοσρου I πού βρισκόταν στὴν ΚΠολη, μίσθωσε ἓνα κάποιο Χασίσιος νὰ δολοφονήσῃ τὸν Rukn al-Dīn Soliman II. Καὶ αὐτὲς οἱ δυὸ αἰτίες εἶναι πού, σύμφωνα μὲ τὸ Χωνιάτη, ἔκαναν τὸν Rukn al-Dīn «νὰ δεχτῆ τὸ Μιχαήλ Δ.Κ. Ἔγγ. 174 μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση λόγῳ τοῦ μίσους πού εἶχε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα». Ἄλλὰ ὁ Χασίσιος πιάστηκε ἀπ' τὴν ὑπηρεσία τοῦ σουλτάνου καὶ ὄχι μόνο τὴν ἐντολὴ πού εἶχε ἀποκάλυψε, ἀλλὰ ἐπέδειξε καὶ κάποιο γράμμα, ἴσως τοῦ ἴδιου τοῦ αὐτοκράτορα, πού κατὰ κάποιο τρόπο θὰ ἀναφερόταν στὴ δολοφονία. Μὲ αὐτά, ἡ συμφωνία παραβιάστηκε, καὶ ἄρχισαν ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων στὶς ἀνατολικὲς πόλεις τῆς Αὐτοκρατορίας. Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1200 ὁ Ἄλέξιος (γ') 180 βγήκε γιὰ μιὰ ἀκόμη ἐπίδειξη δύναμης στὴ Βιθυνία, ἀλλὰ δὲν προχώρησε πιὸ πάνω ἀπ' τὰ λουτρά τοῦ Πυθίου (προφανῶς τὸ σημερινὸ Çekirge, κοντὰ στὴν Προύσα).

Σύμφωνα μὲ τὸ ρήτορα Εὐθύμιο Τορνίκη, γιὸ τοῦ λογοθέτη τοῦ δ ρ ὀ μ ο υ Δημήτριου Τορνίκη καὶ ἀδελφὸ τοῦ Κωνσταντίνου Τορνίκη (τοῦ συζύγου τῆς Ἀνώνυμης Κομνηνῆς 242), ὁ αὐτοκράτορας ἔστειλε ἓνα γράμμα στοῦ σουλτάν Rukn al-Dīn Soliman II πού σ' αὐτὸ τοῦ ἔλεγε, «νὰ μὴ ἀναρριπίζῃ τὸν Ἄρη, τὸν πολεμὸκλονο καὶ φιλαίματο, γιὰ τὸ Θεὸς δὲ χαίρεται σ' αὐτὰ καὶ μᾶλλον μισεῖ τὰ φιλοπόλεμα ἔθνη», καὶ τοῦ ἔκανε τὴ σύστασι νὰ ἀποθέσῃ ἀσπίδα, δόρυ, τόξα καὶ τὴν ἄλλη πανοπλία καὶ νὰ εἰρηνεύῃ καὶ νὰ μετριοφρονῇ· γιὰ τὴν ἀντίθετη περίπτωση, λέει ὁ Κύριος: «Ἰδοὺ ἐγὼ ἐναντίον σου». Καὶ ἀκόμη σημειώνει ὁ ρήτορας τὴν παρουσία στὴν ΚΠολη μιᾶς πρεσβείας τοῦ Rukn al-Dīn Soliman II, ἡ ὁποία «ἔπεσε στὰ βασιλικά πόδια καὶ ζητοῦσε τὰ εἰρηναῖα καὶ σωτήρια», καὶ ἐπικαλεῖται ὡς μάρτυρες τοὺς συγκλητικοὺς πού ἦσαν παρόντες στὴ σκηνή. Καθὼς ἔπειτα ἀπευθύνεται ὁ Τορνίκης πρὸς τοὺς Τούρκους πρέσβεις τοὺς καλεῖ νὰ θαυμάσουν τὸ ὠραῖο πρόσωπο τοῦ Ἄλεξίου (γ') 180 τοῦ Βαμβακοράβδης, «πού ἀπαστράφτει ἀπὸ χάρες» καὶ τὴν κανονικὴ κατασκευὴ τοῦ σώματός του πού μοιάζει σὰν ἓνα «ψηλὸ κυπαρίσσι». Καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο τοὺς ρωτᾷ ἐν τόσο ὠραῖος εἶναι καὶ ὁ Rukn al-Dīn Soliman II.

Ἡ ἀπόλυτη σιγὴ τῶν βυζαντινῶν πηγῶν γιὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης, μᾶς δείχνει πὼς δὲ θὰ ἦταν καὶ τόσο εὐνοϊκοὶ γιὰ τὸ Βυζάντιο. Ἡ εἰρήνη πάντως διατηρήθηκε μέχρι τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Ἄλεξίου (γ') 180, καὶ αὐτῆς τῆς εἰρήνης, ἐπωφελήθηκε ὁ Rukn al-Dīn Soliman II γιὰ νὰ καταργήσῃ τὸ ἐμράτο τοῦ ἀδελφοῦ του Muhyi al-Dīn, καὶ νὰ συμπεριλάβῃ τὶς ἐπαρχίες του τῆς Ἀμάσειας, τῆς Ἄγκυρας καὶ τοῦ Δορυλαίου στοῦ σουλτανάτο τοῦ Ἰκόνιου, καὶ νὰ ἀνακηρύξῃ διάδοχο τὸ γιὸ του Kilidj-Arslan

145. Χωνιάτης, σ. 699-700. Γιὰ τὴν ἔδρα τοῦ ἐμράτου τοῦ Rukn al - Dīn, βλ. Χωνιάτης, σ. 689¹¹⁻¹², καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 126.

III, ένα μικρό παιδί, που τον διαδέχτηκε για λίγο στο θρόνο, όταν εκείνος πέθανε το 1204¹⁴⁶.

V

Ἡ στάση τοῦ αὐτοκράτορα ἀπέναντι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ μοναχισμοῦ, ἡ αἵρεση τοῦ Σικιδίτη, ἐσωτερικὴ διοίκηση, ὁ Βασίλειος Δούκας Καματηρός καὶ ἡ ροπή του, ὁ μέγας δούξ Μιχαὴλ Στρυφνός, ὁ Ἰωάννης Βελισσαριώτης καὶ οἱ ἀδελφοὶ του, ὁ Εὐμάθιος Φιλοκάλης, ὁ Δημήτριος Τορνίκης καὶ ὁ γιός του Κωνσταντῖνος Τορνίκης, ὁ Νικήτας Χωνιάτης, ὁ Ἰωάννης Σπυριδωνάκης ὁ Κύπριος, ὁ εὐνοῦχος Κωνσταντῖνος, ὁ Νικόλαος Τρίμυχος, οἱ εὐνοῦχοι παρακοιμώμενοι Γεώργιος Οἰναιώτης καὶ Ἰωάννης Ἰωνοπολίτης, ὁ Ἰωάννης Ἀποτυράς, ὁ Κωνσταντῖνος Πατριανός καὶ ἄλλοι, ὁ Γρηγόριος Ἀντίοχος, ὁ Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης καὶ οἱ ἀδελφοὶ του.

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 δὲν εἶχε τὴ μανία νὰ ἀνεβοκατεβάξῃ τοὺς πατριάρχες τῆς ΚΠολης, ὅπως ὁ ἀδελφός του Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183. Ὄταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο βρῆκε ὡς πατριάρχη τὸ Γεώργιο (β') τὸν Ξιφιλίνο, ἓνα ἄχρωμο ἱεράρχη, παλιὸ ὀπαδὸ τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου Κ. 87, τὸν ὁποῖο ὕψωσε στὴν πατριαρχικὴ καθέδρα, στὶς 10 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1191 ὁ Ἰσαάκιος (β') 183, καὶ ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ἔδειξε κάποιους δισταγμοὺς γιὰ τὴν ἀναγόρευση τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180, παράμεινε στὸ θρόνο μέχρι τὸ θάνατό του, ποὺ συνέβη στὶς 7 Ἰουλίου τοῦ 1198¹⁴⁷.

Τὸν διαδέχτηκε στὴν πατριαρχικὴ ἔδρα στὶς 5 Αὐγούστου (1198) ὁ π ρ ω τ ο ν ο τ ἄ ρ ι ο ς κατὰ τὸ 1191 καὶ σ κ ε υ ο φ ὕ λ α κ α ς τῶν πατριαρχείων κατὰ τὸ 1197 Ἰωάννης (ι') Καματηρός¹⁴⁸, ἓνας δευτεροεξά-

146. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 700-1 γιὰ τὸ μῖσος τοῦ Rukn al - Dīn πρὸς τὸν Ἀλέξιο (γ'), Χωνιάτης, σ. 701²⁻³; καὶ τῷ τοῦ βασιλέως μῖσει προσδεχθεῖς (τὸν Μιχαὴλ 174) ἀσμενέστατα.. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον Ἄγγ. ἐξεληθόντα κατὰ τοῦ Ἰβραγκοῦ, *Orationes et Epistolae*, ἐκδ. Van Dieten, σ. 53, 57-9, 65-6' τοῦ ἰδίου, Λόγος εἰς Ἀλέξιον Κ. ὑποστρέψαντα ἐκ τῆς ἔω, αὐτόθι, σ. 101-6. Εὐθύμιος Τορνίκης, Λόγος ἐγκωμιαστικός εἰς Ἀλέξιον Κ., REB26 (1968), σ. 60-3. Γιὰ τοὺς Τορνίκιους καὶ τὴ συγγενεία τους μὲ τοὺς Κομνηνοὺς, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 475-76 καὶ ὑ. 190, καθὼς καὶ σ' αὐτὸν τὸν τ. Β', προσωπογραφία Ἀνόνημου ἢ Ἀνόνημης Κ. 157α, ὑ. 1. Γιὰ τοὺς Σελτζουκίδες, βλ. E. de Zambaur, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 120α), σ. 144. Γιὰ τὸν Rukn al - Dīn Soliman II, βλ. K. Zetterstéen, *Encyclopedie de l'Islam*, τ. III (1936), σ. 1173-74.

147. Τὴ σταδιοδρομία του ξέρομε κυρίως ἀπ' τὸ Χωνιάτη σ. 321-22, ἢ παραπροσβεία ποὺ ἔκανε ὡς φίλος τοῦ Ἀνδρόνικου 87 σ. 533, ἢ ἀνοδός του στὴν πατριαρχικὴ ἔδρα ἀπὸ μ. σκευοφύλακας τοῦ πατριαρχείου σ. 601, οἱ δισταγμοὶ του γιὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 σ. 648, εὐτελής ὑπήκοος τοῦ αὐτοκράτορα σ. 681, θάνατος. Βλ. καὶ J. Darrouzès, *Les ὀφρῖκια de l'Église byzantine*, σ. 119, 170-2, 342, 419 καὶ 102. Στὶς χρονολογίες ἀκολουθεῖ τὸν V. Grumel, *Chronologie*, σ. 436.

148. Ὁ Ἰωάννης (ι') Καματηρός ἦταν ἄλλος ἀπ' τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου καὶ ἔπεπα ἀρχιεπίσκοπο Ἀχρίδος καὶ πάσης Βουλγαρίας (βλ. Χωνιάτην, σ. 355) Ἰωάννη Καματηρό, βλ. καὶ J. Darrouzès, *Georges et Démétrios Tornikès, Lettres et discours*, σ. 45-7, Στέμμα, σ. 49.

δελφος τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δ.Κ., ὅπως πῶς πάνω ἀναφέρθηκε¹⁴⁹, ὁ ὁποῖος καί παράμεινε στή θέση του μέχρι καί πέραν τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180.

Ὁ ἐλαφρόμυαλος αὐτοκράτορας ἦταν πολὺ ἐνδοτικὸς στὰ αἰτήματα τοῦ κλήρου καί ἰδιαίτερα τῶν μοναχῶν¹⁵⁰, γιατί τοὺς φοβόταν μὴ ξαναφέρουν στὸ θρόνο τὸν ἀδελφὸ του Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183 καί τὸ γιό του Ἀλέξιο Ἄγγ. 266· πατριάρχης καί ἀρχιερεῖς ὅμως τὸν ὑπάκουαν σὰν δοῦλοι¹⁵¹, ἐκτὸς ἂν θίγονταν τὰ οἰκονομικά τους¹⁵².

Ἡ βασιλεία τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 δοκίμασε μιὰ μικρῆς σημασίας δογματικὴ ἔριδα, ἡ ὁποία ὅμως διαίρεσε τὸν κόσμο ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ὁ μοναχὸς Σικιδίτης (ἢ Συκιδίτης)¹⁵³ ἔβγαλε λαθεμένα συμπεράσματα ἀπ' τὴν ἀντίληψη «τῆς θείας εὐχαριστίας» ὡς θυσίας. Φρονοῦσε πὼς πάνω στὸ σταυρὸ δὲ θυσιάστηκε ἡ θεία φύση τοῦ Ἰησοῦ ἀλλὰ ἡ ἀνθρώπινη, ὄχι ὅμως ὅλη ἡ ἀνθρώπινη, γιατί ἡ ψυχὴ δὲν μπορεῖ νὰ θυσιαστῆ, ἀλλὰ μόνο τὸ ὑλικὸ καί φθαρτὸ ἀνθρώπινο σῶμα.

Ἀπ' αὐτὴ τὴ θεωρία ὁ Σικιδίτης ἔβγαζε τὸ συμπέρασμα πὼς «ἡ θεία εὐχαριστία» (τὸ ψωμί καί τὸ κρασί), καθὼς ἀναπαριστάνει τὴ θυσία πάνω στὸ σταυρὸ, μεταβάλλεται στὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ Ἰησοῦ, τὸ ἄψυχο καί φθαρτὸ. Κατὰ συνέπεια αὐτὸ μεταλαβαίνει ὁ κόσμος. Ἄν ἦταν ἄφθαρτο, θὰ ἦταν ἀόρατο, ἀσύλληπτο, καί δὲ θὰ κομματιαζόταν μὲ τὰ δόντια. Ὁ Σικιδίτης βρῆκε ὑποστήριξη ἀπ' τὴν κοινὴ θεολογικὴ γνώμη. Ἄν καί τὸ δόγμα του πολεμήθηκε μὲ ἓνα ἔργο τοῦ ἐπισκόπου Πάφου ποὺ βρισκόταν τότε στὴν ΚΠολη (1199), οἱ πατριάρχες τῆς ΚΠολης Γεώργιος (β') Ξιφιλίνος καί Ἰωάννης (ι') Καματηρὸς ὑπῆρξαν σχετικὰ εὐνοϊκοὶ πρὸς αὐτό.

Μιὰ σύνοδος φαίνεται πὼς συνήλθε στὴν ΚΠολη, κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1200, καί τὰ δυὸ μέρη παρουσίασαν τίς ἀπόψεις τους. Ἄν καί ἡ πλειοψηφία ἀρνήθηκε νὰ δεχτῆ τὴ γνώμη τοῦ Σικιδίτη, ὁ βασιλέας κύρ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἀπόκλεισε τὴν καταδίκη του ὡς αἰρετικῆ καί ἐπέβαλε σιωπὴ καί στὰ δυὸ μέρη. Μόνο ἀργότερα βασιλέας καί πατριάρχης (ὁ Καματηρὸς) πῆραν θέση ἀρνητικὴ καί τὸ δόγμα τοῦ Σικιδίτη ἀπορρίφθηκε μὲ

149. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 88.

150. Ράλλης - Ποτλῆς, Σύνταγμα 5 (1855), σ. 101-2· F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1636, 1644-1646, 1652; V. Grumel, Les registres des Actes du patriarcat de Constantinople, vol. I, fasc. III, Paris 1947, ἀριθ. 1185, σ. 186-87, καί ἀριθ. 1188, σ. 187· Actes de l' Athos, V, 8-15· MM 6(1890), σ. 130-33· Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, ΑΙΣ, τ. 4, σ. 113-4.

151. Χωνιάτης, σ. 648 καί 652.

152. Χωνιάτης, σ. 631.

153. Ὁ F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 228, 231, 679, 695, καί τελευταία ὁ Ch. Brand, Byzantium confronts the West (1968), σ. 141-42, ταυτίζουν τὸ μάγο Μιχαὴλ Σικιδίτη τοῦ Χωνιάτη, σ. 192, πρὸς τὸν «ψευδομόναχο» Σικιδίτη τοῦ Χωνιάτη, σ. 681, ἀλλὰ καί πρὸς τὸν σγχουργόν, θεολόγο καί ἱστορικὸ Μιχαὴλ Γλυκά, ἐνῶ ὁ Β. Στεφανίδης, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, σ. 427, δὲ δέχεται τὴ συνταύτιση.

βάση τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας¹⁵⁴.

Ἄς ἔλθωμε τώρα στὴν ἐσωτερικὴ διοίκηση καὶ διαχειρίσῃ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180. Συναντήσαμε πρὸ πάνων τὸν ἀδελφὸ τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Βασίλειο Δούκα Καματηρό¹⁵⁵. Αὐτὸς ἐδῶ διορισμένος ἴσως ἀπ' τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 ὡς λογοθέτης τοῦ δρόμου, παύτηκε καὶ μισοτυφλώθηκε ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 καὶ ἐξορίστηκε στὴ Ρωσία. Κάτω ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183 ξαναπῆρε τὴ θέση του, ἀλλὰ στὸν καιρὸ τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180, καθὼς ἦταν ἀδελφὸς τῆς γυναίκας του, ἀπόχτησε μιὰ ἀνεπίσημη ιδιότητα πανυπουργοῦ. Τὸ 1199/1200 ἦλθε στὴν Ἀττικὴ γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰ παράπονα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτη¹⁵⁶.

Ὁ σύγγαμβρος τοῦ βασιλέα, ὁ κοιλαράς Μιχαὴλ Στρυφνός, σύζυγος τῆς Θεοδώρας Δούκαινας Καματηρῆς, ἀδελφῆς τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης¹⁵⁷, στὸν καιρὸ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ τοῦ βεστιάριου (= ἀνώτερου ἐφοριακοῦ) καὶ ἔλαβε τοὺς τίτλους τοῦ πρωτωνωβελήσσιμοῦ πέρτατου κ' ἐπειτα τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ¹⁵⁸, τώρα στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ συγγάμβρου του ἔλαβε τὸ ὑψηλὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου δουκός, τοῦ ἀρχηγοῦ δηλ. τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου¹⁵⁹, καὶ πάνω σ' αὐτὰ τὰ καθήκοντα δὲν ἐβλεπε ἄλλο πὰρὰ τὰ προσωπικὰ του συμφέροντα¹⁶⁰.

Κατὰ τὸ 1201/2 στάλθηκε στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ τίς ἀνταρσίες ποὺ προκάλεσε ἢ εἰσβολὴ τοῦ Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175 στὴ Θεσσαλία,

154. Χωνιάτης, Ἱστορία σ. 681-85· τοῦ ἴδιου, Ἱστορία Ὁρθοδοξίας, Τόμος 27, I, κδ' - κζ'. Πρβλ. Β. Στεφανίδης, Ἐκκλησ. Ἱστορία, σ. 427. Γιὰ τὸν Πάφου τῆς Κύπρου, βλ. J. Darrouzès, *Les Offikia*, σ. 236.

155. Βλ. πρὸ πάνων, ὑ. 65.

156. Γιὰ τὴν τύφλωση τοῦ Βασίλειου, βλ. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 345-46· γιὰ τὴν ἐπὶ Ἀλέξιου (γ') 180 παντοδυναμία, αὐτόθι, σ. 641-42· γιὰ τὰ παράπονα τοῦ Ἀθηνῶν, βλ. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς τὸν γυναικάδελφον τοῦ βασιλέως καὶ λογοθέτην Βασίλειον τὸν Καματηρόν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, *Τὰ Σωζόμενα*, τ. I, σ. 312-23· βλ. καὶ τ. II, σ. 62-4. Τὸ λογοθέτη τοῦ δρόμου Βασίλειο Καμ. δὲν πρέπει νὰ συγχέωμε μετὰ τὸν ἀκόλουθο Βασίλειο Καμ., βλ. Κίνναμος, σ. 210, οὔτε μετὰ τὸν ἐπαρχο καὶ πρωτωνωβελήσσιμο Βασίλειο Καμ., βλ. Ν. Χωνιάτης, *Ἱστορ. Ὁρθοδοξίας*, PG 140, στ. 253, ἀντιθέτως εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ μετὰ τὸν τίτλο τοῦ πρωτοστάρτου (τοῦ δρόμου) παρίσταται στὴν ἴδια σύνοδο τοῦ 1166, βλ. Ν. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 253.

157. Χωνιάτης, σ. 651: ἐνός τινος προκοιλίου... τοῦ τότε δουκός τοῦ στόλου Μιχαὴλ τοῦ Στρυφνοῦ, τὸ πῶς ἦταν σύζυγος τῆς Θεοδώρας Δ.Κ., βλ. Zacos - Vegliery, ἀριθ. 2749, σ. 1562-63:

Δουκός μεγάλου Μιχαὴλ γραφῶν κῦρος
αὐγουσταδέλφης συζύγου Θεοδώρας.

158. Γιὰ τοὺς τίτλους τοῦ Στρυφνοῦ, βλ. Zacos - Vegliery, ἀριθ. 2748 καὶ 2748 bis, σ. 1560-61· γιὰ τὸ ἀξίωμά του, βλ. MM3 (1865), σ. 27, αὐτὸ ποὺ εἶχε ἐπὶ Ἰσαάκιου (β') 183.

159. Νικ. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 637, 651, 716· Μιχ. Χωνιάτης, *Τὰ Σωζόμενα*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. I, Προσφώνημα εἰς τὸν μέγαν δούκα τὸν Στρυφνόν, σ. 324· τ. II, σ. 98, ἐπιστολὴ 60: Τῷ μεγάλῳ δουκὶ τῷ Στρυφνῷ.

160. Νικ. Χωνιάτης, Ἱστορία σ. 716.

άλλα άπότυχε οίκτρά. Στην Ελλάδα πήγε μαζί με τη γυναίκα του Θεοδώρα και ο Μιχαήλ Χωνιάτης βλέπει αυτό το ζεύγος ως παραστάτες τών βασιλέων «όπως ο Στρυφνός παραστέκεται στο μεγάλο βασιλέα - "Ηλιο, τόν 'Αλέξιο (γ'), έτσι και ή Θεοδώρα παραστέκεται στην ώραία βασίλισσα - Σελήνη, την Εύφροσύνη, και άπ' αυτούς παίρνουν φωτισμούς λαμπρότητας, για να γίνουν ο ένας ά ν θ ή λ ι ο ς και ή άλλη ά ν τ ι π α ν σ έ λ η ν η».

Παρομοιάζει έπειτα τη Θεοδώρα Δούκαινα με την άγία 'Ελένη, που αυτή μόν πήγε στην Παλαιστίνη, εκείνη δέ ήλθε άπ' την ΚΠολη στην 'Αθήνα, «νά δη την τερπνότητα της Παρθένου και να επισκεφτή τό ναό της τόν άγιο». Στο Στρυφνό φέρνει ως παράδειγμα ένα προκάτοχό του τόν μ έ γ α ν δ ο ύ κ α 'Αλέξιο Κ. 65 που ύπήρξε ένας λιτοδίατος και άυστηρός τιμωρός τών φοροεισπραχτόρων. Στην έμφάνιση ο Στρυφνός ήταν ψηλός και σαν «τετράγωνος» - άπ' τό πάχος που μās αναφέρει ο Νικήτας Χωνιάτης- ούτε εύέξαπτος ούτε γελαστός, λιγόλογος σαν τό Φωκίωνα!, κι αυτό τό λίγα που έλεγε ήσαν κοφτερά¹⁶¹.

Σέ μία έπιστολή του προς τό Στρυφνό, ο Μιχαήλ Χωνιάτης μās λέει πώς ο Στρυφνός σωστά παρατήρησε ότι ή 'Αθήνα έμοιαζε με την ΚΠολη, γιατί όπως αυτή έτσι και κείνη «καριζείται τό άγαθά με τό έμπορικά πλοία. Τίποτε άλλο άγαθό δέν έχει παρά που βρίσκεται κοντά στη θάλασσα, κι αυτή ή εύνοική της θέση της έπιτρέπει να γεύεται τόν πλοΰτο που φέρνει ή θάλασσα». Κατά τ' άλλα, προσθέτει στην έπιστολή του, «ό φθόνος μερικών ντόπιων, ή κακοήθεια τών γειτόνων, ή καταδρομή τών πειρατών, ή άπληστία τών ισχυρών και άλλα πάμπολλα κακά που παραλείπω να αναφέρω για να μη σέ ένοχλώ, με κάνουν να μην ξέρω πώς να ένεργήσω, γι' αυτό και προσφεύγω σέ σένα ως άρχιερέας, και σέ έξορκίζω στο όνομα της μητέρας του Θεού και στο έδω περιβόητο άνάκτορό της, να μās συνδράμης»¹⁶².

Φαίνεται πώς ο άρχιερέας της 'Αθήνας δέν είχε καταλάβει καλά με τί άνθρωπο είχε να κάνη· αυτός λήστευε και τούς πειρατές άκόμη, όπως τό Γενοβέζο Καφούρη¹⁶³, και τόν άυτοκρατορικό στόλο, του όποίου προδισατο, διέλυε, για να πουλήση τό έξαρτήματα και τις άγκυρες, και να τό άντικαταστήση με χρυσάφι που πήγαινε στο προσωπικό του ταμείο¹⁶⁴.

'Ανάμεσα σέ άλλους έπικεφαλής της διοίκησης ήταν ο 'Ιωάννης Βελισσαριώτης που με άσφάλεια κατά τό 1196 κατείχε τό άξίωμα του λογοθέτη τών σεκρέτων και του μεγάλου λογαριαστού· κάτω άπ' αυτή την ιδιότητα έλαβε ένα πρόσταγμα του 'Αλέξιου (γ') 'Αγγ. Κομν. 180, κατά τόν 'Απρίλη αυτού του έτους, να καταστήση σεβαστά άπ' τούς «ένεργούντας τās της θαλάσσης δουλείας» τό προνόμια της μονής

161. Μιχ. Χωνιάτης, ένθ' άνωτ. (ύ. 159), Προσφώνημα εις τόν μέγαν δούκα κτλ., σ. 324-42.

162. Μ. Χωνιάτης, ένθ' άνωτ. (ύ. 159), τ. II, σ. 98-100, άριθ. 60.

163. Ν. Χωνιάτης, 'Ιστορία σ. 637.

164. Ν. Χωνιάτης, 'Ιστορία σ. 716.

τῆς Λαύρας τοῦ ἀγ. Ὅρους, ποῦ μέ χρυσόβουλλο εἶχε κατοχυρώσει ὁ πρόπαππος τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15· σ΄ αὐτὴ τὴν περίπτωσιν τὰ προνόμια ἀφοροῦσαν τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ κάθε φόρου τῶν πλοίων τῆς μονῆς, ποῦ πολλές φορές τὰ μεταχειριζόταν καὶ γιὰ ἐμπόριο.

Γιατὶ ἡ παραγγελία αὐτὴ δόθηκε στὸ Βελισσαριώτη, ἴσως γιατί ἡ ἔριδα ἦταν ἀνάμεσα μιᾶς αὐτοκρατορικῆς μονῆς, ὅπως ἡ Λαύρα, καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν γραφείων, τῶν ὁποίων προϊστάμενος ὡς *λογοθέτης σεκρέτων* ἦταν ὁ Βελισσαριώτης ἢ γιατί συγχρόνως ἦταν καὶ *μέγας λογαριαστής* καὶ ἡ ὑπόθεση ἦταν ταμειευτικῆς φύσης¹⁶⁵.

Ἡ ἰδιότητα τῶν δυὸ τίτλων, βεβαιωμένη ἤδη γιὰ τὸ Θεόδωρο Κασταμονίτη πρὶν ἀπ' τὸ 1192, εἶναι ποῦ δίδει τὸ δικαίωμα στὸν Ἀθηναίων Μιχαὴλ Χωνιάτη νὰ προσαγορεύσῃ τὸ Βελισσαριώτη *μέγαν λογοθέτην*¹⁶⁶, καὶ τὸ δικαστήριο ποῦ προῆδρευε λεγόταν *μέγα λογοθετικὸν δικαστήριον*¹⁶⁷.

Ὁ Νικήτας Χωνιάτης, ὁ ἱστορικός, εἶχε παντρευτὴ ἀδελφὴ του, καὶ ἀπ' τὴ νεκρολογία ποῦ ἔκανε στὸ γυναικάδελφὸ του, μαθαίνομε πὼς ὁ Βελισσαριώτης μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του ἀπ' τὸ *λογοθέσιο τῶν σεκρέτων*, ἀνάλαβε τὰ ἀξιώματα τοῦ *πρωτασηκρήτη* καὶ τοῦ *ὀρφανοτρόφου*, ἐνῶ τὴ σταδιοδρομία του στὴ γραφειοκρατία ἀρχισε ὡς *ἐπιτῶν οἰκειακῶν*¹⁶⁸. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν ἐπιφανῆς καὶ οἱ ἀδελφοὶ του Μιχαὴλ καὶ Θεοφύλακτος ἀναφέρονται μὲ εὐφημὴ μνεῖα ἀπ' τὸ Μιχαὴλ Χωνιάτη, καθὼς ἦσαν κουνιάδοι τοῦ ἀδελφοῦ του Νικήτα¹⁶⁹.

Ὁ Ἰωάννης Βελισσαριώτης, ἂν πιστεύσωμε τὸ Νικήτα Χωνιάτη, ἦταν «πολύς στοὺς λόγους, ταχύς στὸν οἶκτο καὶ πῖο πολὺ ἀπὸ ἄνθρωπος» ἢ ΚΠολη, αὐτὴ ποῦ τὸν ἔφερε στὸν κόσμον καὶ τὸν ἔθρεψε, τὸν γνώρισε «ὡς τρόφιμο σοφίας, μέτοχον χαρίτων, θεράποντα τῆς Θέμιδος καὶ ἐραστὴ τῶν Μουσῶν», γι' αὐτὸ καὶ δοξάστηκε μὲ μιὰ θαυμαστὴ σταδιοδρομία. Ἦταν πάντα ἀνώτερος χρημάτων καὶ τὰ ὑψηλά του καθήκοντα τὰ ἐπετέλεσε μὲ ἀξιοπρέπεια, «φορῶντας τὴν κρίσιν πάνω στὴ γλώσσα, ἔχοντας γιὰ ροῦχον τὴ δικαιοσύνη», καὶ ὡς ἀνώτατος οἰκονομικός δικαστὴς καὶ διαχειριστής, καθόλου δὲν «κατάσπασε» τὸ δημόσιον χρῆμα, οὔτε σὲ πονηρὰ «λήμματα» ἀπλῶσε τὰ χέρια του.

165. P. Lemerle, Notes sur l'administration byzantine, REB19 (1961), σ. 259-65.

166. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. II, σ. 21, ἐπιστολὴ 15: Τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ τῷ Βελισσαριώτῃ κύρ. Ἰωάννη· σ. 88, ἐπιστολὴ 53: Τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ τῷ Βελισσαριώτῃ.

167. MM4 (1871), σ. 305: παρὰ τῷ μεγάλῳ λογοθετικῷ δικαστηρίῳ... Πρβλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 165), σ. 264.

168. Νικ. Χωνιάτης, Μονωδία ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ γυναικαδέλφου αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Βελισσαριώτου, θανόντος ἐν Νικαίᾳ· ἔκδ. I.A. van Dieten, Orationes et Epistolae, σ. 147.

169. Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 166), τ. II, σ. 58, ἐπιστολὴ 35: Τοῖς Βελισσαριώταις· σ. 105, ἐπιστολὴ 65: Τοῖς Βελισσαριώταις· σ. 123, ἐπιστολὴ 76: Τοῖς Βελισσαριώταις.

Δίκαιος σάν τόν Ἀριστείδη στό λογοθέσιο, ἦταν πιό εὐθύς και ἀπ' τὸ Μίνωα στίς δίκες, γιά νά εἰσηγηθῆ δέ μιὰ ὑπόθεση και νά προβλέψη τὰ συμφέροντα ἦταν πιό συνετός ἀπ' τὸ Θεμιστοκλῆ και πιό εὐγλωττος ἀπ' τοὺς δημογέροντες τοῦ Ὀμήρου.

Ὡς πρωτασηκρήτης ἦταν φιλοβασιλέας και ὡς ὀρφανότροφος φιλόθεος, χωρὶς νά κιβδηλεύση τὰ ἀξιώματα και χωρὶς νά προσποριστῆ χρυσὸ ἀπὸ αὐτά. «Καλλιστεῖο ἦταν τῆς φύσης, ἀφίδρυμα σωφροσύνης, τέμενος χαρίτων, μέλημα λόγων και ἐνδίαίτημα φρόνησης»¹⁷⁰.

Ὅσο κι ἂν τὰ ἀνωτέρω δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἐγκώμιο, πού μάλιστα προέρχεται ἀπὸ ἓνα συγγενή, μπορούμε νά δεχτοῦμε πῶς ὁ Ἰωάννης Βελισσαριώτης στοὺς πονηροὺς ἐκείνους καιροὺς τῆς φαυλότητος και παρακμῆς, ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς λίγους ἐξαιρέτους ἀνώτατους κρατικούς λειτουργούς. Πέθανε μετὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους, περὶ τὸ 1206 στὴ Νίκαια¹⁷¹.

Ἐνας ἄλλος ἀξιωματοῦχος ἦταν ὁ πλούσιος Εὐμάθιος Φιλοκάλης, ἄνθρωπος φαιδρὸς και ἐπιδειχτικός, πού γιά ἓνα διάστημα διετέλεσε ἔπαρχος ΚΠόλεως, κ' ἔπειτα πρεσβευτῆς κοντὰ στὸν Ἑρρίκο VI τῆς Γερμανίας, ὅπου εἶχε κάποια σχετικὴ ἐπιτυχία¹⁷². Χωρὶς ἀμφιβολία, ὅπως δείχνει τὸ σπάνιο ὄνοματεπώνυμό του, θὰ ἦταν ἓνας ἐγγονὸς τοῦ μεγάλου Εὐμάθιου Φιλοκάλη πού ἔδρασε στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15. Μιὰ σφραγίδα μᾶς τὸν παρουσιάζει μὲ τοὺς τίτλους και τὰ ἀξιώματα: τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ, τοῦ ἀκόλουθου και τοῦ ἔπαρχου¹⁷³.

Ἀργότερα, τὸ 1204, προφανῶς διορίστηκε λογοθέτης τῶν σεκρέτων ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (ε') Δούκα Μούρτζουφλο, σὲ ἀντικατάσταση τοῦ Νικήτα Χωνιάτη, και ἀπ' αὐτὸ εἶναι πού αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἐκφράζεται μὲ σαρκασμὸ γι' αὐτὸν σὲ δύο μέρη τῆς ἱστορίας του¹⁷⁴.

Ἐνας σπουδαῖος και ἄξιος ἀξιωματοῦχος τοῦ καθεστώτος ἦταν ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου πανσέβαστος σεβαστὸς Δημήτριος Τορνίκης. Χάρη σὲ πρόσφατη μελέτη (1970)¹⁷⁵, μᾶς εἶναι ὀλοτελα γνωστὴ ἡ σταδιοδρομία του. Τὸ 1183 ὁ Χωνιάτης τὸν ἐπαινεῖ γιά τὴ στάση του, ὅταν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 κατηγόρησε τὴ μακαρίτισσα αὐτοκρατόρισα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας¹⁷⁶. Τὸ Γενάρη τοῦ 1186, στίς ἀρχές τῆς βασιλείας τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπίτοῦ κανικλεῖου¹⁷⁷.

170. Νικήτα Χωνιάτη, Μονωδία, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 168), σ. 148, 150, 153, 154-55, 164.

171. Βλ. ἀνωτέρω, ὕ. 168.

172. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, ὕ. 79, και ἀνωτέρω, ὕ. 25.

173. V. Laurent, Les sceaux byzantins du médailleur Vatican, σ. 55-6.

174. Χωνιάτης, σ. 631 και 749.

175. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, Letters et discours, Paris 1970, σ. 32-42.

176. Χωνιάτης, σ. 344.

177. MM6 (1890), σ. 121: τοῦ σεβαστοῦ και ἐπὶ τοῦ κανικλείου Δημητρίου τοῦ Τορνίκη.

«λάμπρυνε» αυτό τὸ ἀξίωμα, ὅταν τοῦ ἔγραψε τὴν πρώτη του ἐπιστολὴ ὁ Ἰσραήλ Μιχαὴλ Χωνιάτης¹⁷⁸. Τέσσερις ἄλλες ἐπιστολές τοῦ Ἰσραήλ Μιχαὴλ Χωνιάτης ἔχουν τὴν ἴδια τιτλοφορία¹⁷⁹. Διορίστηκε λογοθέτης τοῦ δρόμου ἀπὸ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183¹⁸⁰, ἐνῶ στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, τοῦ ὁποῦ σιωπηλὰ ἀνέχτηκε τὰ ἐγκλήματα, ἐκτός μιᾶς διαμαρτυρίας, ὑπηρετοῦσε ως κριτῆς τοῦ βήλου¹⁸¹. Τὸ ἀξίωμα τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου διατήρησε μέχρι τὸ θάνατό του περὶ τὸ 1200-1201^{181α}. Ὁ γιὸς του Εὐθύμιος Τορνίκης¹⁸² μᾶς ἄφησε ἓνα περίφημο ἐπιτάφιο λόγο¹⁸³. Πατρίδα του ἦταν ἡ Θήβα τῆς Βοιωτίας ἢ Ξακουστή, καὶ γενία του αὐτῆ τῶν Τορνίκιων, περίφημη γιὰ τὶς υπηρεσίες πού πρόσφεραν τὰ μέλη τῆς στοὺς προηγούμενους αὐτοκράτορες, εὐγενικὴ καὶ περικλυτὴ γιὰ τὴν ἀπώτατη «ἐξ ἀνατολῶν ἡλίου» (= Ἰβηρίας) προέλευσή της¹⁸⁴. Μαθαίνουμε ἀκόμη ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο πὼς ὁ Δημήτριος Τορνίκης σπούδασε στὴν ΚΠολη, κάτω ἀπὸ «ἀριστοὺς παιδευτές», κ' ἔτσι «πλούτισε μέσα στὴ μεγάλη εὐτυχία τῆς σοφίας», γι' αὐτὸ καὶ τὸν θαύμαζαν οἱ αὐτοκράτορες¹⁸⁵. «Ἡ σοφία του ἦταν σὰν αὐτὴ τοῦ Σολομῶντα, ἡ γλώσσα του σὰν ἐκείνη τοῦ Ὀρφέα». Μὲ τὸ μυαλὸ του διασκέδαζε τὶς βουλές τῶν ἐθνῶν καὶ τὶς ἀντιρρήσεις τους

178. Μ. Χωνιάτης, ἔθν. ἀνωτ. (ὑ. 166), τ. II, σ. 50, ἐπιστ. 31.

179. Μ. Χωνιάτης, ἔθν. ἀνωτ. (ὑ. 166), τ. II, σ. 52, ἐπιστ. ἀριθ. 32' σ. 79, ἀριθ. 49' σ. 84, ἀριθ. 51' καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 40, σ. 65, ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται στὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου Δημ. Τορνίκην, καὶ ὄχι στὸ λογοθέτη Δημ. Τορνίκη, ὅπως ἐκ παραδρομῆς ἔχει σημειωθῆ.

180. Ἡ πρώτη χρονολογημένη ἐμφάνισή του ὡς λογοθέτη εἶναι αὐτὴ τῆς 10ης. IX. 1191 κατὰ τὴν ἔκπτωση τοῦ πατριάρχου Δοσίθεου, βλ. Ἄ. Παπαδόπουλον - Κεραμέα, ΑΙΣ 2, σ. 362. Ἀπὸ κεῖ καὶ ὕστερα ἡ ἐμφάνισή του μὲ αὐτὴ τὴν ιδιότητα εἶναι συνεχῆς. Τὸ 1192 ἐπεμβαίνει στὸ σύμφωνο μὲ τὴ Γένοβα, ΜΜ3 (1865), σ. 26-7, 32. Ἀπὸ τὸ 1194 ὡς τὸ 1198-99 τοῦ ἀπευθύνει ὁ Μιχ. Χωνιάτης, τὶς ὑπ' ἀριθ. 57, 58 καὶ 67 ἐπιστολές. Τὸ 1198 παίρνει μέρος στὶς συνεννοήσεις μὲ τὴ Βενετία, βλ. F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1647. Μιὰ πράξη τοῦ Χιλανδαρίου προσυπογράφεται ἀπὸ αὐτὸν τὸ 1199, βλ. Actes de Chilandar, ἔκδ. L. Petit, ἀριθ. 5, σ. 14. Περί τὸ 1191 προστάθηκε ἐνὸς διαγωνισμοῦ ρητορικῆς πού σ' αὐτὸν ὁ μὲν Χωνιάτης ὑπεράσπισε τὸ χειμῶνα καὶ ἕνας ἄλλος ρήτορας τὸ καλοκαίρι, βλ. Ν. Χωνιάτη, Σύγκρισις δεικνύουσα τὸν χειμῶνα κρείττονα τοῦ θέρους, ἔκδ. Van Dieten, Orationes et Epistolae, σ. 113-19.

181. Χωνιάτης, σ. 344.

181α. Ὁ θάνατός του σ' αὐτὴ τὴ χρονολογία προκύπτει ἀπὸ τὶς ὑπ' ἀριθ. 75 καὶ 77 ἐπιστολές τοῦ Μιχ. Χωνιάτη, τ. II, σ. 121-22 (πρὸς Θεόδωρον Εἰρηνικόν) καὶ σ. 124-25 (πρὸς τὸ γιὸ τοῦ Κωνσταντίνου Τορνίκην).

182. Σπουδαία προσωπικότητα πού σ' αὐτὸν ἀπευθύνει ὁ Μιχ. Χωνιάτης, τὶς ὑπ' ἀριθ. 97, 98, 102-4, 108, 112, 113, 134, 147, 153, 159, 170, 176, ἐπιστολές του.

183. Εὐθύμιος Τορνίκης, Ἐπιτάφιος εἰς τὸν πανσέβαστον καὶ πάνσοφον λογοθέτην κύριον Δημήτριον τὸν Τορνίκην, ἔκδ. J. Darrouzès, REB26 (1968), σ. 94-117.

184. Εὐθύμιος Τορνίκης, Ἐπιτάφιος, σ. 96. Γιὰ τοὺς ἐξ Ἰβηρίας προγόνους του Τορνίκιους, βλ. Ν. Adondj, Etudes Armeno-byzantines, σ. 197-263, 297-318, καὶ Ch. Badridzé, Le Tao et Byzance, Redi Kartlisa, revue de kartvéologie, τ. 33 (1975), σ. 162-190.

185. Εὐθύμιος Τορνίκης, Ἐπιτάφιος, σ. 97.

διέλυε «σάν ιστό άράχνης». «Ποιός πιό πολύ άπ' αυτόν άγάπησε την ταπεινοφροσύνη και τίμησε τη σωφροσύνη; Ποιός άπόχτησε πιό πολύ την πραότητα και την ήλαρότητα; Ποιός πιό πολύ διακρίθηκε στη φιλανθρωπία και τη φιλοξενία;» Με άφθονώτατο και άνυπόκριτο χέρι μοίραζε στους φτωχούς, και ψωμί στους πεινασμένους, ως άλλη «πηγή έλέους». «Τόσο άγάπησε τη δικαιοσύνη που όλοι νόμιζαν πώς αυτός ό ίδιος ήταν ή Δικαιοσύνη». Χαρωπός, γλυκός, αλλά και σεμνός και συνετός, σε όλους ήταν ποθητός. Στην έξυπνάδα ήταν άξεπέραστος. Και στους ρητορικούς λόγους κανείς δέν τον έφτανε, και άπτό παράδειγμα έχομε τά ώραία γράμματα που συνέταξε προς τίς άρχές της ΚΠολης μετά μία νίκη του 'Ισαάκιου (β') "Αγγ. 183 στη Βερόη (σημ. Stara-Zagora)¹⁸⁶. Πάνω σ' αυτό πιό ζωντανό παράδειγμα της εύχέρειας του λόγου του, έχομε τίς δυό έπιστολές που συνέταξε προς τον πάπα Ρώμης Κελεστίνο ΙΙΙ (1191-1198) έκ μέρους του βασιλέα 'Ισαάκιου (β') "Αγγ. 183 και του πατριάρχη Γεώργιου (β') του Ξιφιλίνου, που έφτασαν μέχρι σ' έμάς¹⁸⁷, και όρισμένα κείμενα των ύπηρεσιακών του καθηκόντων ως λ ο γ ο θ έ τ η του δ ρ ο μ ο υ¹⁸⁸. Τά καθήκοντα αυτά, όπως κάποιοι τά διεγράψαν ήσαν: α) να προϊστάται των έξωτερικών σχέσεων, των ταχυδρομείων και της άστυνομίας του Κράτους, άλλοτε δηλ. ύπουργός των έξωτερικών και άλλοτε των έσωτερικών, και β) να άσκη μία ειδική δικαιοδοσία πάνω στους ξένους που λόγω των προνομίων είχαν άπαλλαγή άπ' τίς ύποχρεώσεις της τακτικής διαδικασίας¹⁸⁹. Συνεχίζοντας ό Εϋθύμιος Τορνίκης τη νεκρολογία του λ ο γ ο θ έ τ η - πατέρα του Δημητρίου Τορνίκη, μάς λέει πώς τον έκλαψε όλη ή βασιλική οίκογένεια ό «φιλοικτος» βασιλέας - "Ηλιος 'Αλέξιος (γ') 180, «ή περικαλλής και λαμπρά» βασίλισσα - Σελήνη Εϋφροσύνη Δούκαινα, οι πριγκίπισσες - 'Ηλιάδες Ειρήνη 260, "Αννα 261 και Εϋδοκία 262 (άπ' τó 1199 βρισκόταν στην ΚΠολη) και οι σύζυγοι - Παρήλιοι των δυό πρώτων, ό 'Αλέξιος Κομνηνός Δούκας Παλαιολόγος 290 και ό Θεόδωρος Λάσκαρις Κομνηνός, γιατί έχασαν τον «άριστόβουλο και βαθύβουλο σύμβουλο και σοφό βουλευφόρο που και τó Νέστορα της Πύλου υπερέβαλε»¹⁹⁰. Λόγω της ιδιότητάς του ως ύπουργού των 'Εξωτερικών, τον έκλαυσαν και οι ύπήκοοι των ξένων κρατών, οι διάφοροι άλλοεθνείς μισθοφόροι, οι διπλωματικοί άντιπρόσωποι, οι ίταλικές παροικίες της πρωτεύουσας, γιατί τον είχαν κι' αυτές σύμβουλο και παρήγορο και μεσολαβητή κοντά στον άυτοκράτορα¹⁹¹. Πέθανε μετά ένα

186. Εϋθύμιος Τορνίκης, 'Επιτάφιος, σ. 97-100.

187. Δημήτριος Τορνίκης, Είς τόν άγιώτατον πάπαν ως έκ προσώπου του πατριάρχου, έκδ. J. Darrouzès, *Tornikès, Lettres et discours*, σ. 347-53.

188. J. Darrouzès, ένθ' άνωτ., σ. 39-40.

189. L. Bréhier, *Le Monde Byzantin*, τ. ΙΙΙ, σ. 301· R. Guiland, *Le logothète du drome*, REB29 (1971), σ. 31-5.

190. Εϋθύμιος Τορνίκης, 'Επιτάφιος, σ. 115.

191. Εϋθύμιος Τορνίκης, 'Επιτάφιος, σ. 95, 104, 107, 114.

ταξίδι στην Ίλλυρία που τό έκανε για υπηρεσιακούς λόγους¹⁹², περίπου όγδοντάρης, καθώς α β ρ α μ ι α ί ο γ έ ρ ο ν τ α τόν ονομάζει ο Ίθηνών Μιχαήλ Χωνιάτης, και τόν χαρακτηρίζει ως ένα άντρα που «μέ κάθε δικαιοσύνη πολιτεύτηκε και στόν κλήρο τών άγιών τάχτηκε»¹⁹³. Χαρακτηρισμός, που όπως νομίζω, πολύ λίγο του άξιζει, αν λάβωμε ύπόψη μας τή δουλοπρέπεια που έδειξε κατά τήν τυραννία του Ίνδρόνικου (α΄) Κ. 87, μετά τήν πρώτη και μοναδική του διαμαρτυρία ύπερ τής Μαρίας τής Ίντιόχειας¹⁹⁴.

Στό λογοθέσιο του δρόμου τόν διαδέχτηκε ο γιός του Κωνσταντίνος Τορνίκης, ο σύζ. τής Ίνώνυμης Κ. 242^{194α}, για τόν όποιο ο Μιχαήλ Χωνιάτης μάς λέει πώς ήταν «ένα στολίδι τών ανακτόρων και έμψυχη εικόνα τής άρετής του Δημήτριου Τορνίκη»¹⁹⁵, και του εύχεται νά κάνη νά ξαναζήση στο πρόσωπό του ο πατέρας του και νά φανή καλύτερος άπ΄ αυτόν¹⁹⁶. Προηγουμένως ο γιός του Δημήτριου Τορνίκη είχε τά άξιώματα του έπί τών δεήσεων και έπαρχου τής ΚΠολης¹⁹⁷, καθώς είχε διαδεχτή στο δεύτερο άξιωμα τόν Εύμάθιο Φιλοκάλη, ένώ στο πρώτο τόν Ίνδρόνικο Ίλυάτη¹⁹⁸. Πανσέβαστος σεβαστός, όπως ο πατέρας του¹⁹⁹, είχε διπλά δίκαια σ΄ αυτόν τόν τίτλο τόσο γιατί ήταν γιός ένός πανσέβαστου σεβαστού²⁰⁰ όσο και γιατί είχε παντρευτή μιá Κομνηνή, τήν Ίνώνυμη 242, που ήταν «τής πρώτης αύτοκρατορικής χρυσής σειράς τών Κομνηνών», γι΄ αυτό και οι άπόγονοι του Κωνσταντίνου

192. Εύθύμιος Τορνίκης, Ίπιτάφις, σ. 95.

193. Μιχ. Χωνιάτης, ένθ΄ άνωτ. (ύ. 166), τ. ΙΙ, έπιστ. 180, σ. 356-57: Τω μεσάζοντι αύτου (= του Θεόδωρου α΄ Λάσκαρι) τω Τορνίκη κύρ Δημητρίω (υίω του Κωνσταντίνου Τορν. και έγγονω του λογοθέτου του δρόμου Δημητρίου Τορν.)

194. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 555-56, ύ. 288, και 597-98, ύ. 473ε.

194α. Εύθύμιος Τορνίκης, Ίπιτάφις, σ. 108: Τοιαύτα μέν σοί, θειότατε και σοφώτατε λογοθέτα (άπευθύνεται στο λογοθέτη Δημήτριο Τορν.) ο σός παίς (Κωνσταντίνος Τορν.), ο καλός μετά σέ λογοθέτης, μετά δακρύων έκτραγωδει και γίνεται τω θεάτρω μεγίστου πένθους ύπόθεσις. Ί Η δέ σεμνοτάτη σου νύμφη, ή εκ τής πρώτης και βασιλικής τών Κομνηνών χρυσέας σειράς, ή άνδρεία και σώφρων του σου παιδός (Κωνσταντίνου Τ.) και λογοθέτου (του δρόμου) γυνή... Μιχ. Χωνιάτης, ένθ΄ άνωτ. (ύ. 166), τ. ΙΙ, έπιστ. 77, σ. 124-25: Τω λογοθέτη του δρόμου κύρ Κωνσταντίνω τω Τορνίκη.

195. Μιχ. Χωνιάτης, ένθ΄ άνωτ., τ. ΙΙ, έπιστ. 180, σ. 356.

196. Μιχ. Χωνιάτης, ένθ΄ άνωτ. τ. ΙΙ, έπιστ. 77, σ. 124.

197. ΜΜ6 (1890), σ. 129: δικαίω του πανσεβάστου σεβαστού και έπί τών δεήσεων κυρού Κωνσταντίνου του Τορνίκη αύτόθι, σ. 142: δικαίω του πανσεβάστου σεβαστού έπί τών δεήσεων και έπαρχου κυρού Κωνσταντίνου του Τορνίκη Χωνιάτης, σ. 696: ο τής πόλεως έπαρχος Κωνσταντίνος ο Τορνίκης, βλ. και άνωτέρω, ύ. 96.

198. Βλ. άνωτέρω, ύ. 92 για τόν Ίλυάτη, και ύ. 25, 172-174 για τόν Φιλοκάλη.

199. Μιχ. Χωνιάτης, ένθ΄ άνωτ. (ύ. 166), τ. ΙΙ, έπιστ. 77, σ. 124-25: πανσέβαστε... τή πανσεβάστω αύθεντία σου... Βλ. και άνωτέρω, ύ. 197, και V. Laurent, Bulles métriques, άριθ. 449, σ. 87-8.

200. Βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB23 (1965), σ. 228.

Τορνίκη ἔφεραν τὴν ὀνομασία Τορνίκιοι - Κομνηνοί²⁰¹. Ἐς ἀφήσωμε καταμέρος πῶς στὸν καιρὸ τοῦ κύρ Ἀλέξιου (γ') Ἰ. Αγγ. Κομν. 180 τὸ μεγάλο τίτλο τοῦ σεβαστοῦ ποὺ θέσπισε ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 γιὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς πρίγκιπες, κατάντησε νὰ τὸν παίρνουν «ὄχι μόνοι οἱ ἄνθρωποι τῶν τριόδων καὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ χρηματιστῆς καὶ ἔμποροι καὶ κἀπηλοι, ἀλλὰ καὶ Κουμάνοι καὶ Σύροι»²⁰², ὅπως καὶ ἄλλοι ἔχει τονιστῆ. Τὸ τέλος τοῦ Κωνσταντίνου Τορνίκη ὑπῆρξε οἰκτρό, ἀλλὰ αὐτὰ θὰ ἀναφερθοῦν σὲ ἄλλο μέρος τῆς Γενεαλογίας μου²⁰³.

Ὁ Νικήτας Χωνιάτης, χωρὶς τὴν ἱστορία τοῦ ὁποίου θὰ ξέραμε πολὺ πῶς λίγος τις βασιλεῖς τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Ἀγγέλων, καὶ αὐτὴ ἐδῶ ἡ Γενεαλογία θὰ ἦταν πολὺ πῶς φτωχὴ, διορίστηκε λογοθέτης τῶν σεκρέτων, καὶ κατὰ τὴ συνθήκη τὴν μετὰ τὸ Θεόδωρο Κασταμονίτη, καὶ μέγας λογοθέτης, στὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἰ. Αγγ. Κομν. 180²⁰⁴. Ἄρχισε τὴν σταδιοδρομία του ὡς βασιλικὸς γραμματικὸς καὶ προεστῶς τοῦ ἐπιτῶν κοινῶν χρημάτων κοιτῶνος, ἔχοντας καὶ τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοῦ, ὡς συνάδελφος τοῦ Θεόδωρου Τροχοῦ, τοῦ ὁποίου καὶ ἀπάγγειλε τὸν ἐπιτάφιο²⁰⁵. Στὴν ἀρχὴ τοῦ 1190 μᾶς παρουσιάζεται ὡς γραμματικὸς τοῦ λογοθεσίου τῶν σεκρέτων²⁰⁶, ἐνῶ λίγο προηγουμένως διετέλεσε δοῦξ τῆς Φιλιππούπολης²⁰⁷. Λίγο μετὰ ὁ Χωνιάτης ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ κριτοῦ τοῦ βήλου²⁰⁸. Ἐπίσης ἔλαβε τὰ ἀξιώματα τοῦ ἐφόρου, καὶ τοῦ ἐπιτῶν κρίσεων²⁰⁹. Κατὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους, τὸ

201. Τὸ γιό τοῦ Κωνσταντίνου Τορνίκη καὶ τῆς Ἀνώνυμης Κ. 242, ὁ Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Heisenberg, σ. 90, ἐκδ. Βοηθ, σ. 97, ὀνομάζει: Δημήτριον Τορνίκην Κομνηνόν.

202. Χωνιάτης, σ. 639. Βλ. καὶ πῶς πάνω, ὑ. 20.

203. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία Ἀνώνυμης Κ. 242.

204. Ἀρχὴ Ἱστορίας τοῦ Χωνιάτη, Βοηθ τοῦ μεγάλου λογοθέτου... κυροῦ Νικήτα τοῦ Χωνιάτου τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορία, σ. 749: τοῦ τοῖς σεκρέτοις λογοθετεῖν (ὁ Ἀλέξιος ε') παραλέλυκεν,

205. Χωνιάτης, Ἐπιτάφιος εἰς τὸν σεβαστὸν κύρ Θεόδωρον τὸν Τροχόν, βασιλικὸν ὄντα γραμματικόν καὶ σὺν αὐτῷ προεστῶτα τοῦ ἐπιτῶν κοινῶν χρημάτων κοιτῶνος, ἐκδ. Van Diäten, *Orationes et Epistolae*, σ. XXII καὶ 13. Τοῦ ἰδίου, Ἐπιθαλάμιος εἰς Ἰσαάκιον (β')... ἐγρᾶφη δὲ βασιλικῷ γραμματικῷ ἐπιόντος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. XXII καὶ σ. 35. Τοῦ ἰδίου, Ἐπαναγνωστικόν... ἐπιόντος αὐτοῦ γραμματικῷ βασιλικῷ καὶ συνεκστρατεύοντος βασιλεῖ (Ἰσακίῳ β'), ἐνθ' ἄνωτ., σ. XXII καὶ σ. 6. Τοῦ ἰδίου, Ἱστορία, σ. 518: συνεπιόμην γάρ καὶ αὐτὸς βασιλεῖ (Ἰσακίῳ β') ὑπογραμματεύων,

206. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β')· ἐγρᾶφη δὲ παρ' αὐτοῦ λογοθετικῷ ὄντος γραμματικῷ (6. I. 1190), σ. XXII-XXIII καὶ σ. 85.

207. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 526: τὴν τοῦ θέματος Φιλιππουπόλεως ὑπεζωσμένοι τηλικαῦτα καὶ ἀρχὴν καὶ ἀπογραφὴν,

208. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β')· ἐγρᾶφη δὲ καὶ οὗτος προσεχῶς (1191) καὶ ὀμηνικά τοῦ βήλου γέγονε κριτής, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 205), σ. XXII καὶ σ. 26.

209. Χωνιάτης, ἀρχὴ τῆς Ἱστορίας, ἐκδ. Βοηθ: καὶ ἐπιτῶν κρίσεων, γεγονότος δὲ καὶ ἐφόρου καὶ κριτοῦ τοῦ βήλου...

ώραίο και πλούσιο σπίτι του στη συνοικία τῶν Σφωρακίου κάηκε στη δεύτερη φωτιά, κι ὁ Χωνιάτης καὶ ἡ οἰκογένειά του δὲ σώθηκαν ἀπ' τοὺς φοβεροὺς Φραγκίσκους, παρὰ ἀπ' τὴν αὐτοθυσία ἑνὸς φίλου του Βενετοῦ²¹⁰, καὶ κατάφυγε στὴ Νίκαια. Ἐκεῖ φαίνεται πὼς ἔλαβε ἕνα νέο τίτλο ἀπ' τὸ Θεόδωρο (α') Λάσκαρι Κομνηνὸ, ὁμοιο μὲ κείνον ποὺ κατεῖχε πρὶν παυτῆ ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (ε') Δούκα Μούρτζουφλο²¹¹. Πέθανε στὴ Νίκαια μετὰ τὸ 1210. Ὁ ἀδελφὸς του Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης ἔγραψε μιὰ μ ο ν ω δ ί α γιὰ τὸ θάνατό του, ποὺ μᾶς λέει πὼς κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἀγδρόνικου (α') Κ. 87 ὁ Χωνιάτης ὡς «μισοτύραννος καὶ μισοπόνηρος» (= αὐτὸς ποὺ μισεῖ τοὺς πονηροὺς), παραιτήθηκε ἀπ' τὴ δημόσια ὑπηρεσία καὶ πὼς ἐπανῆλθε στὰ β α σ ί λ ε ι α μετὰ τὴν ἀνοδο τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, πὼς παντρεύτηκε τὴν ἀδελφή τῶν αἰοιδίμων Βελισσαριωτῶν, ἐνῶ αὐτοὶ ἔμειναν ἄγαμοι, καὶ τὸ σπουδαῖο, πὼς παρὰ τὴ διέλευση πολλῶν βασιλέων ἀπ' τὸ θρόνο, ὁ ἀδελφὸς του ἔμεινε στὴν ὑπηρεσία ὡς ἀναντικατάστατος, σὲ βάρος ἐκείνων ποὺ ἤθελαν νὰ ἐμπορευτοῦν τὰ ἀξιώματα. Σὲ συνέχεια ἀναφέρει πὼς μετὰ τὴν πτώση τῆς ΚΠολης, τῆς «νέας Σιών», τόσο οἱ Βελισσαριῶτες ὅσο καὶ ὁ ἀδελφὸς του πῆγαν στὴ Νίκαια τῆς Βιθυνίας, καὶ ἀφοῦ καὶ ἐκεῖ πρόσφεραν τὶς ὑπηρεσίες τους, μετανάστευσαν πρῶτα οἱ δυὸ ἀδελφοὶ (οἱ Βελισσαριῶτες), κ' ἔπειτα ὁ Χωνιάτης, στὴν «αἰώνιο σύγκλητο», καὶ τότε κατάλαβαν οἱ ΚΠολίτες πρόσφυγες τῆς Νίκαιας τὸ μεγάλο κενὸ ποὺ ἄφησαν οἱ μακαρίτες. Ἀσία καὶ Εὐρώπη πένθησαν τὴν ἀπώλεια. Ἐλεεινὰ ὀλοφυρόταν ἡ ἄξια γυναίκα του σὲ μιὰ γωνιά, μαυροφορεμένη, στὴ μέση τοῦ χοροῦ τῶν παιδιῶν τους²¹².

Οἱ ἐπίσης ἀνώτατοι καὶ παντοδύναμοι λειτουργοὶ Κωνσταντίνος Μεσοποταμίτης καὶ Θεόδωρος Εἰρηνικός θὰ ἀναφερθοῦν παρακάτω.

Ἀνάμεσα στοὺς δευτερεύοντες ἀξιωματοῦχοις ἦταν ὁ χαμηλῆς προέλευσης Κύπριος Ἰωάννης Σπυριδωνάκης, ποὺ καθὼς ἀπόσπασε τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ αὐτοκράτορα, ἔφτασε νὰ γίνῃ «φύλαξ τῶν ἔσω λεγομένων ταμειῶν» (= προϊστάμενος τοῦ ἰδιαίτερου ταμείου τοῦ αὐτοκράτορα)²¹³. τὴν ἐξέλιξή του καὶ τὴ ζημιὰ ποὺ ἔκανε στὸ Κράτος αὐτὸς ὁ τυχάρπαστος ἐξέθεσα ἄλλοῦ²¹⁴.

Ἕνας οικονομικὸς ἀξιωματοῦχος ἦταν καὶ ὁ εὐνοῦχος Κωνσταντίνος,

210. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 776-78.

211. R. Guiland, Les Logothètes, REB29 (1971), σ. 82.

212. Μιχ. Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, Μονωδία εἰς Νικῆταν Χωνιάτην, σ. 349-57.

213. Χωνιάτης, σ. 708.

214. Βλ. προσωπογραφίαν Μανουὴλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175, ὑ. 65-67.

ύπουργός ἐπὶ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν, πού τόσο μετὰ τὴν φυγὴ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 ὅσο καὶ μετὰ τὴν πτώση τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183 καὶ τοῦ Ἀλέξιου (δ') Ἀγγ. 266, ἐπαιξε ἓνα σπουδαῖο ρόλο, καθὼς μὲ τὸ χρῆμα ποῦ διαχειριζόταν ἐπηρέαζε τὴν ἀνακτορική φρουρὰ τῶν πελεκυφόρων. Κατὰ τὴν φυγὴ τοῦ Ἀλέξιου (γ') 183, στίς 17 τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1203, ἀναγόρευσε τὸν Ἰσαάκιον (β') 180²¹⁵, καὶ κατὰ τὴν πτώση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ τοῦ Ἀλέξιου (δ') 266, πάλι μὲ τὸ χρῆμα καὶ τοὺς πελεκυφόρους, ἀναγόρευσε, στίς 28 τοῦ Γενάρη τοῦ 1204, τὸν Ἀλέξιο (ε') Δούκα Μούρτζουφλο²¹⁶.

Ἄλλος ἀξιωματοῦχος ἦταν ὁ ὑπέριτος πρωτονοτάριος Νικόλαος Τρίψυχος, ἴσως γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Τρίψυχου, τοῦ δῆμιου τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155, καὶ ἐγγονὸς τοῦ Βασιλείου Τρίψυχου²¹⁷, ποῦ γιὰ ἓνα καιρὸ διετέλεσε ἴσως πρᾶιτορας Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου. Ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης, κόλακας πάντα τῶν ἰσχυρῶν, μᾶς λέει γιὰ τὸ στάδιο αὐτὸ τῆς ὑπηρεσίας του, πὼς ὑπῆρξε «δεξιὸς κυβερνήτης καὶ κατευναστήρας τῶν φριχτῶν τῆς πολιτείας ἀδικημάτων»²¹⁸, ἀλλὰ αὐτὸ ἂν θέμε τὸ δεχομάστε. Τὸ 1196 ἐπιφορτίστηκε μὲ τὰ καθήκοντα τοῦ δικαιοδότη καὶ μεγάλου λογαριαστῆ τῶν σεκρέτων, καὶ ὡς τέτοιος ἦταν πάνω ἀπ' τοὺς «κοιαιστορες καὶ τοὺς κριτὲς τοῦ βήλου»²¹⁹, δὲν ἔχομε ὅμως εἰδήσεις γιὰ τὸ τί εἴδους ὑπηρεσίες πρόσφερε, ὅταν κατεῖχε αὐτὸ τὸ ἀξίωμα.

Δυὸ σπουδαῖοι εὐνοῦχοι καὶ ἀφοσιωμένοι στὸν Ἀλέξιο (γ') 180 ἦσαν ὁ πρῶτος παρακοιμώμενος Γεώργιος Οἰναιώτης· ὁ Χωνιάτης μᾶς λέει πὼς «πρωτίστευε ἀνάμεσα στοὺς εὐνοῦχους τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 καὶ πὼς ἦταν ὁ πιὸ ἐξοικειωμένος μαζί του»²²⁰, ἐνῶ ὁ Νικόλαος

215. Χωνιάτης, σ. 727· τιτλοφορία: ἐπὶ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν.

216. Χωνιάτης, σ. 745· τιτλοφορία: ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν χρυσῶνων. Γιὰ τὸν Ἀλέξιο (ε'), βλ. D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 126, σ. 145-47· καὶ κυρίως B. Hendrickx - C. Matzukis, *Alexios V Doukas Mourtzouphlos: his life and death (?-1204)*, περιοδικό Ἑλληνικά 31 (1979), σ. 108-32.

217. Γιὰ τὸ Βασίλειον Τρίψυχο, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 263 καὶ 561· γιὰ τὸν Κωνσταντῖνον Τρίψυχο, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 561, 565, 578, 583, 584, 586, 598 - 600.

218. Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 212), τ. II, ἐπιστ. 42, σ. 67-8: Τῷ μεγαλυπερόχῳ πρωτονοταρίῳ καὶ πρᾶιτορι κῦρ Νικολάῳ τῷ Τριψύχῳ.

219. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 165), REB19 (1961), σ. 261.

220. Χωνιάτης, σ. 667 καὶ 677-78. Γιὰ τὸ ἐπίθετο, ὁ Κ. Ἀμαντος, *Παρατηρήσεις τινὲς εἰς τὴν μεσαιωνικὴν γεωγραφίαν*, ΕΕΒΣ1 (1924), σ. 51-2, φρονεῖ πὼς ὁ Γεώργιος προερχόταν ἀπ' τὴν ἀρχαία Οἰνὴ, τὸ μεσαιωνικὸ Οἶναιο τοῦ Πόντου. Γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρῶτου παρακοιμώμενου, ποῦ δὲν ἀναφέρεται ρητὰ στίς πηγές, προκύπτει ἀπ' τὰ συμφραζόμενα τοῦ Χωνιάτη καὶ τοῦ Μεσαρίτη: «πρωτίστευε τῶν μὴ ἐνόρχων», Χων. σ. 667· «τὰ πρῶτα τῶν ὀκειωμένων», Χων. σ. 677· «σὺν τῷ πιστοτάτῳ καὶ εὐνουστάτῳ ἢ μάλλον εἰπεῖν ἀριστοβούλῳ τῆς σῆς ὑπηρεσίας... ὁ τῶν εὐνοῦχων εὐνοῦστατος», Μεσαρίτης, *Λόγος ἀφηγηματικός*, σ. 42-3· καὶ ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 143, τὸν μὲν Γεώργιον Οἰναιώτη τιτλοφορεῖ chief parakoimomnos, τὸν δὲ Ἰωάννη Ἰωνοπολίτη ἀπλά parakoimomenos.

Μεσαρίτης μᾶς διαβεβαιώνει πὼς ἦταν «ὁ πιὸ πιστός του καὶ ὁ πιὸ εὐνοούμενος ἀπ' τὴν ὅλη αὐλικὴ ὑπηρεσία, ἔτοιμος ἀπ' τὸν κατ' ἐπίγνωσιν ζήλο του νὰ χύσῃ καὶ τὸ αἷμα του, ὅταν τὸ καλοῦσε ὁ καιρός, καὶ πὼς κι ἀπ' τοὺς βαρβάρους ἀκόμη ἦταν ὁ πιὸ ψυχωμένος καὶ ὁ πιὸ ἀνδρείος»²²¹.

Ὁ δευτερεύων παρακοιμώμενος Ἰωάννης Οἰνουπολίτης ἦ πιὸ σωστὰ Ἰωνοπολίτης, μὲ πίστη ἀγωνίστηκε ὑπὲρ τοῦ κυρίου του τὸ 1195 κατὰ τοῦ Ψευδο-Ἀλέξιου 4ου καὶ τὸ 1201 κατὰ τοῦ Μανουὴλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175²²². Ὁ Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, λέει μὲ ὑπερβολή: «Ὅπως ἂν δὲν εἶχε ὁ ἥλιος τὴ θέσιν του στὸν οὐρανό, τὸ πᾶν θὰ χανόταν, ἔτσι κι ἂν ἡ Αὐτοκρατορία δὲν εἶχε τὸν Ἰωνοπολίτη θὰ ἔχανε τὸ πᾶν». Τὸν παραβάλλει ἔπειτα μὲ τὸν περίφημο εὐνοῦχο - στρατηγὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (α'), τὸ Ναρσῆ, ποὺ νίκησε τοὺς Γότθους στὴν Ἰταλία, καὶ τὸν ἀνακηρύσσει «πρόμαχο τῆς Αὐτοκρατορίας, παυστήρα πολέμων, καθαιρέτη στάσεων, ἀρμοστὴ ἀναστατουμένων, πρύτανη εἰρήνης, ἄξιο νὰ διατηρηθῇ κοντὰ στὸν κραταῖο καὶ ἅγιο αὐτοκράτορα γιὰ πολλοὺς χρόνους ὡς πολυόμματος καὶ ἄγρυπνος φύλακας, καὶ γιὰ τοὺς ὑπηκόους κοινὸ ὄφελος»²²³.

Δυὸ μέσου βαθμοῦ ἀξιωματοῦχοι, ὁ κριτής τοῦ βήλου Ἰωάννης ὁ ἀπὸ Τυρᾶ (αὐτοῦ, ποὺ φτιάχνει ἢ πουλάει ἀπότυρα) ποὺ στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 εἰσηγήθηκε τὴ σύλληψη καὶ ἐκτέλεση τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183²²⁴, ξαναγύρισε στὴν ὑπηρεσία τὸ 1196 μὲ τὸν ἴδιο βαθμό²²⁵, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πατρινὸς ποὺ ὡς κριτής τοῦ βήλου διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὴν καταδίκη τῆς μακαρίτισσας ἐκείνης βασίλισσας Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας²²⁶, κ' ἔπειτα ἐγένε μίσθαρνο ὄργανο τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87²²⁷, ξαναγύρισε κι αὐτὸς στὴν ὑπηρεσία, ἀλλ' αὐτὴ τὴ φορὰ ὡς π ρ ω τ α σ η κ ρ ῆ τ ι ς²²⁸. Μαζὶ τους ὑπηρετοῦσαν στὴν ἴδια χρονολογία

221. Νικόλαος Μεσαρίτης, Λόγος ἀφηγηματικός, σ. 42-3, 46-47.

222. Ν. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 608 καὶ 709. Ὁ Χωνιάτης τὸν γράφει Ἰονοπολίτην καὶ Οἰνουπολίτην ὁ Ἀθηνῶν Μιχ. Χωνιάτης, τ. II, ἀριθ. 78, σ. 145, Ἰονοπολίτην ὁμοίως ὁ Γ. Παχυμέρης, τ. II, σ. 107, ἐκδ. Βοηθ. μιλώντας γιὰ κάποιον ἄλλον συνώνυμο καὶ δυναμικὸ εὐνοῦχο ὁ Ἐφραίμιος, σ. 269, στίχ. 6610, τὸν εὐνοῦχο τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 τὸν γράφει Οἰνοπολίτην. Ὁ Κ. Ἀμαντος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 220) φρονεῖ πὼς ὁ Ἰωάννης προερχόταν ἀπ' τὴν Ἰωνόπολη τῆς Παφλαγονίας (τὸ ἀρχαῖο Ἀβώνου Τεῖχος, σημ. Ineboli) καὶ τὸ ἔθνικὸ τῆς Ἰωνόπολης πρᾶξει νὰ γράφεται: Ἰωνοπολίτης, καὶ ὄχι Οἰνοπολίτης ἢ Ἰονοπολίτης, ὅπως θένε οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς.

223. Μιχ. Χωνιάτης, τ. II, ἐπιστ. 78, σ. 125-27: Τῷ παρακοιμωμένῳ κῦρ Ἰωάννη τῷ Ἰονοπολίτῃ.

224. Ν. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 443-44.

225. Βλ. Ράλλης - Ποτλῆς, Σύνταγμα 5 (1855), σ. 396· Ρ. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 165), σ. 262.

226. Ν. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 344-45.

227. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Βοηθ. σ. 405· ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 44.

228. Βλ. Ρ. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ., (ὕ. 165), σ. 261.

(1196) ὁ κριτῆς τοῦ βήλου καὶ κοιαιστορας Ἰωάννης Αὐτωρειανός²²⁹, οἱ κριτῆς τοῦ βήλου Κωνσταντῖνος Βαλασμών, Θεόδωρος Πυρρόπουλος, Κωνσταντῖνος Δημητῆρας, Θεόδωρος Κωστομύρης, Ἰωάννης Πεπαγωμένος, Ἰωάννης Σμύρνος, Κωνσταντῖνος Τεσσαρκοντάπηχος²³⁰, Ἰωάννης Δισύπατος²³¹, Γαβριήλ Σπληνάριος, Νικήτας Σπανόπουλος²³², ὁ νομοφύλακας Κωνσταντῖνος Μανουηλίτης, ὁ δικαιοφύλακας Κωνσταντῖνος Ἀπιμπτίουμ, ὁ ἐπιτῶν οἰκειακῶν Θεόδωρος Δαλασσηνός, οἱ πανσέβαστοι σεβαστοὶ Μιχαήλ Βελισσαριώτης (ὁ κουνιάδος τοῦ Νικήτα Χωνιάτη) καὶ Θεόδωρος Μεσαρίτης, ὁ πριμικήριος Λέων Μανικαίτης²³³ καὶ ὁ μέγας δρουγγάριος Γρηγόριος Ἀντίοχος²³⁴.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης πού πιό πάνω ἀνάφερα προώθησε τοὺς συγγενεῖς του, γιατί ἀνάμεσα στοὺς γραφειοκράτες συναντᾶμε τὸ 1195 τοὺς ἀδελφούς του Ἰωάννη καὶ Μιχαήλ²³⁵ καὶ τὸ 1196 τὸν ἀδελφὸ του Θεόδωρο²³⁶. Ὁ Μιχαήλ πού εἶχε τὸν τίτλο τοῦ πρῶτον ὠβελησιμοῦπέρτατου μᾶς ἐμφανίζεται καὶ τὸ 1199²³⁷.

VI

Ἐπάνοδος στὴν αὐστηρὴ διοίκηση τοῦ Κωνσταντῖνου Μεσοποταμίτη με ἀξίωση τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δούκαινας καὶ ἀνακοπὴ τῶν καταχρήσεων τῶν αὐτοκρατορικῶν συγγενῶν καὶ κυρίως τοῦ Ἀνδρόνικου Κομποστόφ. Κομν. 200 καὶ τοῦ Βασιλείου Δούκα Καματηροῦ, ἀντεκδίκηση τῶν δυο πιό πάνω καὶ καταγγελία τους (στὸν αὐτοκράτορα) τῆς αὐγούστας ὡς μοιχαλίδας, ὡς ἐνοχῆς ἐρωτικῶν σχέσεων με τὸ Βατάτζη, ἐκτέλεση στὸ στρατόπεδο αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ἐκτόπιση τῆς αὐγούστας στὴ μονὴ Νηματορέας, ἐπάνοδο μετὰ ἐξάμηνο τῆς αὐγούστας, ἡ παντοδυναμία τοῦ Κωνσταντῖνου Μεσοποταμίτη καὶ ἡ ἀνάδειξή του σὲ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης (1197), πτώση καὶ καθαίρεσή του, ὁ διάδοχός του Θεόδωρος

229. Βλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 261.

230. Βλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 262.

231. Βλ. Ράλλης - Ποτλῆς, Σύνταγμα 5 (1855), σ. 396· P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 262.

232. Βλ. Ράλλης - Ποτλῆς, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 396.

233. Βλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 262· MM6 (1890), ἀριθ. 38, σ. 139.

234. Βλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 262. Γιά τὸ Γρηγόριο Ἀντίοχο, βλ. J. Darrouzès, Notice sur Grégoire Antiochos (1160 à 1196), REB20 (1962), σ. 61-92, βλ. καὶ προσωπογραφία Κωνσταντῖνου Ἁγγ. Κομν. 178, ὑ. 12.

235. MM6 (1890), σ. 130.

236. MM6 (1890), σ. 132.

237. MM6 (1890), σ. 144. Καὶ ὁ Χωνιάτης, σ. 649-50, ἀναφέρει τοὺς ἀδελφούς (κασινῆτους) τοῦ Κων. Μεσοποταμίτη, ἐνῶ σ. 652, ἀναφέρει τὴν πτώση μόνο δυο ἀπ' αὐτούς, ἴσως γιατί ὁ τρίτος εἶχε πεθάνει.

Ειρηνικός, ο Κωνσταντίνος Τορνίκης και η Ἀθήνα, ο έκποιητής τῶν εξαρτημάτων τοῦ στόλου μ ε γ α ς δ ο ὕ ξ Μιχαὴλ Στρυφνός.

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἰ. Αγγ. Κομν. 180 ὁ Βαμβακοράβδης στὴν ἀρχή, ὅπως γνωρίζομε, ἐβγαλε μιά διαταγή ποῦ μὲ αὐτὴ ἀπαγόρευε τὴν πώληση τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων καὶ ὄριζε τὶς θέσεις νὰ τὶς καταλαμβάνουν οἱ ἄξιοι²³⁸. Στὴν πραγματικότητα, ὁ τρόπος τῆς διοίκησης δὲν ἔδειχνε παρὰ βαρὴ σημάδια κατάρπτωσης καὶ διαφθορᾶς. Ἀπ' τὶς πρῶτες πράξεις τοῦ αὐτοκράτορα ἦταν ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτη, ποῦ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἰ. Αγγ. 183 εἶχε στὰ χέρια του τὴν ἀνώτατη διοικητικὴ ἐξουσία μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐ π ἰ τ ο ὕ κ α ν ἰ κ λ ε ἰ ο υ, καθὼς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἦταν μισητὸς στοὺς ἀριστοκράτες ποῦ κύκλωναν τὸ θρόνο τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180.

Πιθανόν κατὰ τὸ 1195, ἡ αὐτοκρατορίσσα Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρὴ ποῦ ἀπ' τὸ «ἐρευνητικὸ τῆς καὶ ἐρασιχρήματο» τίποτε δὲν μπορούσε νὰ ξεφύγη, κατάλαβε τὶς μεγάλες καταχρήσεις ποῦ ἔκαναν αὐτοκρατορικοὶ συγγενεῖς καὶ αὐλικοὶ, καὶ σκέφτηκε νὰ βρῆ ἓνα δραστικὸ φάρμακο, γιὰ νὰ σταματήσῃ τὸ κακὸ· «ἔκρινε πὼς ἢ ἔπρεπε οἱ θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα νὰ δίνωνται χωρὶς χρήματα στοὺς ἀξίους, ὅπως εἶχε ὀρίσει ὁ ἄντρας τῆς, ἢ τοῦλάχιστον, ἂν δίνωνται στοὺς ἀνάξιους μὲ χρήματα, αὐτὰ νὰ περιέρχωνται στὸ αὐτοκρατορικὸ θησαυροφυλάκιο». Μὲ τὴν ἐπιρροή τῆς πέτυχε νὰ ἐπανέλθῃ ὁ Κωνσταντίνος Μεσοποταμίτης στὰ πράματα, παίρνοντας καὶ πάλι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐ π ἰ τ ο ὕ κ α ν ἰ κ λ ε ἰ ο υ, γιὰτὶ πίστευε πὼς ἦταν ὁ μόνος ἱκανὸς νὰ σταματήσῃ τὴν πώληση τῶν θέσεων καὶ τὴ διασπάθιση τοῦ θησαυροῦ. Μὲ τὴν ἐπάνοδό του «ἔσβησε ἡ ἰσχὺς τῶν ἄλλων, ἀμαυρώθηκε τὸ φῶς τῆς δυναστείας τῶν προσκολλημένων στὸν αὐτοκράτορα, καὶ ὁ πρῶν ἀπόβλητος ἀξεπέραστος ἀπ' τὸ βασιλεῖα κρινόταν, κ ε ρ α ς ἀληθινὸ Ἀ μ α λ θ ε ἰ α ς, καὶ πολὺμικτος κρατήρας ἀγαθῶν»²³⁹.

Μέλη τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας ποῦ προηγουμένως νέμονταν τὰ λάφυρα, δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ποῦ ἔχασαν τὴν ἰσχὺ τους. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦσαν ὁ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ζεύγους, ὁ πρῶτος σύζυγος τῆς Εἰρήνης Ἰ. Αγγ. Κ. 260, ὁ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομν. 200, καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς αὐτοκρατορίσσας Βασίλειος Δούκας Καματηρός. Ἀνίκανοι αὐτοὶ οἱ δυὸ νὰ χτυπήσουν κατευθεῖαν τὸν Μεσοποταμίτη, ἔστρεψαν ὅλο τους τὸ μῖσος ἐναντίον τῆς αὐτοκρατορίσσας ποῦ τὸν διόρισε, θέτοντας τὰ προσωπικά τους συμφέροντα πάνω ἀπ' τὶς συγγένειες, ἀναχώρησαν κατὰ τὰ μέρη τῆς Θράκης, ὅπου συνάντησαν τὸν αὐτοκράτορα, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1196. Ὁ ἱστορικὸς μᾶς πληροφορεῖ πὼς

238. Χωνιάτης, σ. 638-39. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 20.

239. Ν. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 639-40. Γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Κων. Μεσοποταμίτη, βλ. Χωνιάτης, σ. 648.

έκαναν μιά πολύ κολακευτική εισαγωγή, πριν έκτομίσουν τήν κατηγορία κατά τής βασιίσσας.

«Ή φύση ξέρει», τοῦ εἶπαν, «βασιλιά, πώς ἡ συγγένεια εἶναι τίμιο πράμα, ἀλλά ἐμεῖς εἴμαστε πιό πολύ φιλαλέξιοι καί φιλοβασιλεῖς παρά φιλευφρόσυνοι». "Ἐπειτ' ἀπ' αὐτά τὰ λόγια ποῦ ἔκαναν γλυκόπιτο τὸ χάπι, μπήκαν στοῦ θέμα καί ἱστόρησαν τὰ καθέκαστα πώς ἡ βασιίσα εἶχε ἔραστή κάποιο πολύ νεώτερό της στρατιωτικό, τὸ Βατάτζη, ποῦ ὁ βασιλέας εἶχε υἰοθετήσει. Ὁ αὐτοκράτορας ἔγινε ἔξω φρενώ. Οἱ κατήγοροι δὲν περιορίστηκαν νὰ ἐκθέσουν τίς σχέσεις τής βασιίσας μὲ τὸ Βατάτζη, ἀλλὰ ἔθιξαν καί ἓνα ἄλλο θέμα ποῦ κατατρόμαξε τὸ δειλό καί ἀνόητο μονάρχη. «Φοβόμαστε», τοῦ εἶπαν, «βασιλιά, μὴν τυχόν ἡ γυναῖκα σου σὲ ἐκθρονίσει καί κάνει αὐτοκράτορα τὸν ἔραστή της. Εἶναι φυσικό νὰ προτιμᾷ ἐκεῖνον ποῦ μὲ τόση εὐχαρίστηση ἀγκαλιάζει. Πρέπει λοιπὸν νὰ διατάξης νὰ ἐκτελεσθῇ ὁ ἔραστής καί μάλιστα ἀμέσως· ὅσο γιὰ τὴ βασιίσα, ὅταν μὲ τὸ καλὸ φτάσης στὴ βασιλεύουσα, νὰ τὴν περιορίσης, ἔτσι ποῦ νὰ μὴ ἔχη στὰ χέρια της ὅλη τὴν ἐξουσία καί νὰ μὴ διαχειρίζεται τὰ οἰκονομικά καί ἀποχτάει πλοῦτο²⁴⁰.

Αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἦταν καί ὁ κύριος σκοπὸς τους, γιὰτι ὅλα τὰ ἄλλα, δὲν τοὺς ἔμελαν. Ὁ αὐτοκράτορας ἀγανάχτησε ἀκόμη πιό πολύ γιὰ τὴν ἀχαριστία τοῦ Βατάτζη, ποῦ τοῦ ἔδωσε τέτοια πληρωμὴ τῶν μεγάλων εὐεργεσιῶν ποῦ τοῦ εἶχε κάνει, καί ἀκολουθώντας τίς συμβουλές τοῦ γαμβροῦ του καί τοῦ κουνιάδου του, πρόσταξε ἓνα ἀπ' τοὺς ἀκολουθούς τής φρουρᾶς του, τὸν Βαστραλίτη, νὰ πάη στοῦ στρατόπεδο τής Βιθυνίας, ὅπου ἔβρισκόταν ὁ Βατάτζης, πολεμώντας κατὰ τοῦ ἀντάρτη Ψευδο-Ἀλέξιου 4ου, καί νὰ τὸν ἐκτελέση. Ὁ Βαστραλίτης, φτάνοντας στοῦ στρατόπεδο, πῆρε καταμέρος τὸ Βατάτζη, τάχα γιὰ νὰ τοῦ ἀνακοινώση ἐμπιστευτικὲς διαταγές τοῦ αὐτοκράτορα, καί κεῖ ξαφνικά, αὐτὸς μὲν τράβηξε τὸ ξίφος του, οἱ δὲ συνοδοὶ του σάν ἀρνὶ τὸν κατάσφαξαν. Καί ἀμέσως ὁ βασιλικὸς σωματοφύλακας ἔκοψε τὸ κεφάλι τοῦ νεαροῦ στρατηγοῦ, τὸ ἔβαλε μέσα σὲ μιά σακούλα καί τὸ ἔφερε στὸν αὐτοκράτορα. Ὁ ἔλαφρόμουαλος μονάρχης, ὅταν τὸ κεφάλι ρίχτηκε στὰ πόδια του, τὸ κλώτισε, καί ἀφοῦ τὸ κοίταξε καλά, εἶπε μιά φράση ποῦ ὁ ἱστορικὸς ἔκρινε πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ τὴν παραδώση στὴν ἱστορία²⁴¹.

Πρὸς τὸ παρὸν ὁ βασιλέας, ἀφοῦ ἐξόντωσε τὸν ἄνθρωπο ποῦ πρόσβαλε τὴν τιμὴ του, κανένα μέτρο δὲν πῆρε κατὰ τής βασιίσας, ἀλλὰ προχώρησε στὰ Κύπελλα τής Θράκης, ἐκεῖ ποῦ εἶχε ξεθρονίσει τὸν ἀδελφὸ του, γιὰ νὰ προετοιμάση πόλεμο κατὰ τῶν Βλαχο-Βουλγάρων. Ἀλλὰ ξαφνικά, ὁ μωρὸς βασιλέας ἄλλαξε γνώμη, κ' ἔπειτα ἀπὸ ἀπραχτὴ ἀπουσία δυὸ μόλις μηνῶν

240. Χωνιάτης, σ. 640-42.

241. Χωνιάτης, σ. 642-43.

ἀπ' τὴν πρωτεύουσα, αἰστάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ γυρίσῃ πίσω γιὰ νὰ ξεκουραστῇ. Γυρίζοντας, ἀναπαύτηκε γιὰ λίγο στὸ παλάτι τῆς Ἀφάμειας, κ' ἔπειτα κατάλυσε στὴν αὐτοκρατορικὴ ἔπαυλῃ τοῦ Φιλοπατίου²⁴².

Ἡ Εὐφροσύνη ποῦ στὸ μεταξύ εἶχε μάθει τὶς ἐνέργειες τοῦ γαμβροῦ τῆς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς, τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἐραστῆ τῆς καὶ ὅλα ὅσα μεσολάβησαν, βρισκόταν σὲ μεγάλη ἀνησυχία καὶ φόβο καὶ παρακαλοῦσε στὸ παλάτι τοὺς ἔμπιστους συμβούλους τοῦ αὐτοκράτορα, νὰ τὴν ὑποστηρίξουν καὶ νὰ τὴν ὑπερασπίσουν μπροστὰ του. Οἱ πῖο πολλοὶ ἀπ' τοὺς αὐλικοὺς ἔδειχναν πὼς λυποῦνταν τὴν ἄλλοτε παντοδύναμη ἄνασσα, καὶ πηγαίνοντας στὸ Φιλοπάτιο, ἔλεγαν στὸν αὐτοκράτορα πὼς ὁ Κοντοστέφανος Κομν. 200 καὶ ὁ Καματηρὸς ἦσαν συκοφάντες, καὶ πὼς ἂν ὑπῆρξε κάποια ἀπροσεξία, ἔπρεπε νὰ συγχωρήσῃ τὴ γυναῖκα του.

Ἄλλοι πάλι ὅμως ποῦ εἶχαν συμφωνήσει μαζί τους γιὰ νὰ καταγγεληθῇ ἡ βασίλισσα στὸν ἄντρα τῆς, καὶ εἶχαν τὸ φόβο μὴν ἐπικρατήσῃ ἄλλη μιὰ φορὰ καὶ τοὺς ἐκδικηθῇ, παρουσιάζονταν σὰν νὰ ὑποστήριζαν πὼς δὲν ἦταν σωστὸ νὰ πάρῃ πάλι κοντὰ του ὁ αὐτοκράτορας ἐκεῖνη ποῦ ἔδωξε ὡς μοιχαλίδα καὶ νὰ γίνῃ παγκόσμιο περιάλλημα, κ' ἔτσι νὰ τὸν παρομοιάζουν μὲ κεῖνα τὰ ζῶα ποῦ βγάζουν στὸ κεφάλι κέρρα καὶ ποῦ δὲ θυμώνουν, ὅταν τὰ ἄλλα ἀρσενικὰ πᾶνε μὲ τὰ δικά τους θηλυκὰ²⁴³.

Τέλος ἀπ' τὸ Φιλοπάτιο ὁ αὐτοκράτορας ἀποφάσισε νὰ περάσῃ στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου ἔμενε ἡ γυναῖκα του, μὲ μιὰ διάθεση ἴσως νὰ παραβλέψῃ τὰ πράματα. Καὶ ἀπόδειξῃ ἔχομε πὼς τὴν πρώτη μέρα ἔφαγαν στὸ βασιλικὸ τραπέζι μαζί. Ἀλλὰ φαίνεται πὼς ἡ θεὰ τῆς ἔνοχης τὸν ἐξόργισε· ἔκανε ν' ἀνεβαίνουν ὅλα στὸ κεφάλι του. Καὶ δήλωσε καθαρὰ, ἄλλοτε δυνατὰ μὲ θυμὸ καὶ ἄλλοτε μὲ φωνὴ ποῦ ἔσβηνε πὼς δὲν ἐννοεῖ νὰ κοιμηθῇ πὰ μαζί τῆς καὶ πὼς δὲν τὴν ξαναθέλει στὸ τραπέζι του.

Πάνω σ' αὐτὰ ἡ Εὐφροσύνη μὲ ὅλο τὸ βάρος τῆς ἔνοχῆς τῆς, δὲν ἔχασε τὴν ψυχραιμίαν της. Ζητοῦσε νὰ γίνουν ἀνακρίσεις πάνω στὴν ὑπόθεση καὶ φώναζε πὼς εἶναι ἔτοιμη νὰ πάθῃ ὅτιδήποτε ἤθελε ἀποφασιστῇ, ἂν ἀποδειχνόταν ἔνοχη. Καὶ παρακαλοῦσε τὸν αὐτοκράτορα νὰ μὴ λάβῃ ὑπόψῃ του ποῦ τὴν κατὰγγειλαν οἱ πῖο στενοὶ συγγενεῖς τῆς, οὔτε τὴν τέχνη τους στὴ διατύπωση τῆς κατηγορίας, ἀλλὰ νὰ ἀποβλέψῃ στὴν ἀλήθεια καὶ ἐξακριβωση τῶν περιστατικῶν. Ὁ αὐτοκράτορας τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἔκανε, ἀλλὰ ἀπλῶς κάλεσε καὶ βασάνισε μερικὲς ἀπ' τὶς θαλαμηπόλους καὶ ἄλλους τόσους εὐνούχους τῆς ὑπηρεσίας τῆς Εὐφροσύνης, καὶ ἀφοῦ ἀπ' τὴν πρόχειρῃ αὐτῇ ἐξέτασῃ πείστηκε γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς κατηγορίας, πρόσταξε νὰ διωχθῇ ἡ βασίλισσα ἀπ' τὸ παλάτι, χωρὶς κανένα βασιλικὸ στολίδι καὶ περιλαμπρο δεῖγμα τῆς ιδιότητάς της²⁴⁴.

242. Χωνιάτης, σ. 643-44.

243. Χωνιάτης, σ. 644-45.

244. Χωνιάτης, σ. 645-46.

“Ετσι έβγαλαν τήν Εύφροσύνη άπ’ τὸ παλάτι, ἀπὸ μιὰ άγνωστη στούς πολλοὺς έξοδο, μὲ ἕνα άπλό φόρεμα καί μὲ τὴ συνοδεία δυὸ μισοβαρβάρων ὑπηρετιῶν ποὺ δὲ μιλοῦσαν καλά τὰ ἑλληνικά, καί μὲ δίκωπη βάρκα τὴ μεταφέραν σ’ ἕνα γυναικεῖο μοναστήρι, ὅπου ὁ Βόσπορος άφήνει τὴ Μαύρη Θάλασσα, αὐτὸ τῆς Ν η μ α τ α ρ έ ς²⁴⁵.”

Πολὺ λίγο μετὰ τὴν έξορία τῆς δυναμικῆς δ έ σ π ο ι ν α ς, ἕνας σάλος ξέσπασε στὸ παλάτι καί σ’ ὄλη τὴν πρωτεύουσα. Καί αὐτοὶ άκόμη ποὺ τὴν κατάγγειλαν, δέν περίμεναν νὰ πάρουν αὐτὸ τὸ δρόμο τὰ πράματα. Ξέροντας τὴ χαινότητα καί μαλθακότητα τοῦ μονάρχη, καί τὸ πόσο εὐκόλα παρασυρόταν «άπ’ τὸν άνεμο ποὺ κάθε φορά φυσοῦσε», ποτέ δέν περίμεναν νὰ δεῖξη μιὰ τέτοια σταθερότητα καί ἐπιμονή στὸ ζήτημα ποὺ τοῦ ἔθιξαν. Ὁ λαὸς τῆς πρωτεύουσας ἔτοιμος πάντα νὰ γελάσῃ μὲ τὰ τέτοια παθήματα τῶν τυρράνων του, «τῶν άγιων καί ὀρθοδόξων βασιλέων» του, μὲ ὀ ν ε ι δ ι σ μ ο ῦ ς καί κ ε ρ τ ο μ ί ε ς ἔλουζε τοὺς συγγενεῖς τῆς άτιμασμένης αὐγούσας. Καί αὐτοὶ οἱ αὐτοκρατορικοὶ συγγενεῖς άρχισαν νὰ δυσφοροῦν γιὰ ὅ,τι ἀναπάντεχα ἔγινε καί γιὰ ὅ,τι ἔπακολουθοῦσε. Μέσα στὴν αὐλὴ πάλι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτη κατηγοροῦσαν τοὺς συγγενεῖς τῆς Εύφροσύνης πῶς ἔνω αὐτὴ τοὺς δόξασε καί τοὺς ὕψωσε στὰ πιὸ μεγάλα αξιώματα, αὐτοὶ ἀντιθέτως τὴν ἔρριξαν στὴν πιὸ βαθιὰ περιφρόνηση, στὴν άφάνεια καί στὴν άτιμία. Ὁ ἴδιος ὁ Μεσοποταμίτης άπ’ τὴν πλευρὰ του κινοῦσε τὰ πάντα γιὰ νὰ πετύχῃ νὰ ξαναφέρῃ πίσω τὴ βασίλισσα.

“Ετσι μετὰ ἑξάμηνη έξορία, ἡ Εύφροσύνη γύρισε στὸ παλάτι, τὴν άνοιξη τοῦ 1197, καί σὲ λίγο άπόχτησε στὰ δημόσια πράματα πιὸ μεγάλη ἐπιρροή ἀπὸ κείνη ποὺ εἶχε προηγουμένως. Εἶναι ἐκπληκτικὸ ποὺ αὐτὴ δέν ἔδειξε άνοιχτὴ ὀργή, οὔτε προσπάθησε μὲ μυστικά στρατηγήματα νὰ ἔκδικηθῇ τοὺς ἀντιπάλους συγγενεῖς τῆς ποὺ τόσο βαριὰ τὴν ἔβλαψαν· «δὲ φέρθηκε σάν τὴ Μήδεια» τῶν τραγικῶν, λέει ὁ Χωνιάτης. “Ὅσο γιὰ τίς σχέσεις τῆς μὲ τὸν άντρα τῆς, αὐτὸς καί πρῶτα τὴν άπόφευγε καί τώρα ὀλότελα άποσύρθηκε άπ’ αὐτὴ, μὴ θέλοντας νὰ κοιμᾶται μαζί τῆς, ἄλλὰ ἡ Εύφροσύνη μὲ τίς θωπεῖες τῆς καί τὰ τεχνάσματά τῆς τὸν ἔκανε καί πάλι ὕποχείριό τῆς, ἔτσι ποὺ νὰ περιέλθῃ ἡ διοίκηση στὰ χέρια τῆς²⁴⁶.”

“Ετσι στίς ἑκκλησιᾶς τῆς πρωτεύουσας καί τῶν ἑπαρχιῶν μέχρι τὴ μακρινὴ Κρήτη, άκουγόταν καί πάλι ἡ βασιλικὴ φήμη: «Ἄλεξίου τοῦ ὀρθοδόξου ἡμῶν βασιλέως, πολλὰ τὰ ἔτη· Εύφροσύνης τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν βασιλίσης, πολλὰ τὰ ἔτη»^{246α}.”

Ὁ Κωνσταντίνος Μεσοποταμίτης, «ὁ πολὺ ποικίλος καί πολύτροπος σάν τὸν Πρωτέα αὐτὸς άνθρωπος», καθὼς πέτυχε νὰ ἑπαναφέρῃ τὴν αὐτοκρα-

245. Χωνιάτης, σ. 646. Γιὰ τὴ μονὴ Νηματαρέας, βλ. R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 366.

246. Χωνιάτης, σ. 646-47.

246α. Βλ. Συνοδικὸν Συβρίτων Κρήτης, ΕΟρ32 (1938), σ. 395.

τόρισα, ἔφτασε στὸν κολοφῶνα τῆς δόξας του, καὶ ἀπ' αὐτὸ κατάντησε ἓνας ὑπερόπτης καὶ ἀδιάφορος. Καθῶς νόμιζε πῶς τὰ πάντα μποροῦσε νὰ πετύχῃ ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα, δὲν περιοριζόταν στὸ πολιτικὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπί τοῦ κανικλείου καὶ στὸν ἐκκλησιαστικὸ βαθμὸ τοῦ ἀναγνώστη, ἀλλὰ ἤθελε νὰ γίνῃ καὶ δίακονος, γιὰ νὰ μπῆ στὴν κυρίως ἱερωσύνη.

Ἔτσι ὁ οἰκουμ. πατριάρχης Γεώργιος (β') ὁ Ξιφιλίνος τὸν χειροτόνησε διάκονο, καὶ σύμφωνα μὲ ἐντολὴ τοῦ αὐτοκράτορα, τοῦ ἔδωσε τὰ πρῶτα ἀνάμεσα στοὺς διακόνους καὶ τὴν προΐσταμενία τοῦ περίφημου ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸ χρόνον ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ σακελλίου τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας. Ἄν καὶ οἱ κανόνες ἀπαγόρευαν αὐτὴ τὴν συσσώρευση τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς θέσης, ὁ πατριάρχης εὐκόλα πείστηκε νὰ κάνῃ ἐξαιρέση σ' αὐτὸν τὸν ἐκλεκτὸ τῆς τύχης.

Ὁ Μεσοποταμίτης ἦταν ἰκανὸς νὰ διοικῇ τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὸ ἀριστερὸ χερί καὶ τὸ Κράτος μὲ τὸ δεξι.

Ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης μᾶς λέει πῶς «ἄριστα πολιτευόταν τόσο στὸ ἱερὸ ὅσο καὶ στὸ βασιλικὸ ἀνάκτορο καὶ ἦταν ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος καὶ τῶν δυὸ βημάτων, ἓνας μεσίτης ἀνάμεσα τῆς πατριαρχικῆς συνόδου καὶ τῆς συγκλήτου». «Σοῦ ἐπιτρέπεται, τοῦ γράφει, στοὺς δυὸ κυρίους νὰ ὑπηρετῆς, σ' αὐτὸν τῶν ψυχῶν καὶ σὲ κείνον τῶν σωμάτων, ποῦ ὁ μὲν ἓνας ἔχει ποιμαντικὴ ράβδο καὶ ὁ ἄλλος ξίφος, γιὰ αὐτοὶ οἱ δυὸ δὲν εἶναι ἀντίθετοι, ὅπως ὁ Θεὸς καὶ ὁ Μαμωνᾶς, ἀλλὰ ὁ ἓνας στηρίζεται πάνω στὸν ἄλλο, γιὰ νὰ φέρουν σὲ πέρας τὴν οἰκοδομή».

Ὅχι πολὺ μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀνύψωσή του, κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1197, ἡ μητρόπολις Θεσσαλονίκης χήρευσε διὰ τοῦ θανάτου τοῦ μητροπολίτη Ἰωάννη, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης ἐκλέχθηκε καὶ χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος αὐτῆς τῆς μητρόπολης²⁴⁷.

Καὶ ὡς μητροπολίτης ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχῃ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς δημόσιας διοικήσεως. Καὶ καθῶς δὲν ἤθελε νὰ γίνεταί κατι χωρὶς νὰ τὸ μαθαίνῃ, εἰσήγαγε στὴν ὑπηρεσίαν τοὺς τρεῖς ἀδελφούς του ποῦ πιὸ πάνω ἀνάφερα, καὶ τοὺς κατὰσθησε σκουλαρίκια στ' αὐτιά τοῦ αὐτοκράτορα. Ἐπίσης τίποτε δὲν τοῦ ξέφευγε ἀπὸ ὅσα γίνονταν στὴ σύνοδο.

247. Νικ. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 648-49· Μιχ. Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. II, σ. 116-18, ἐπιστολὴ 71: Τῷ ἐπί τῆς ἱερᾶς σακέλλης κύρ Κωνσταντίνῳ τῷ Μεσοποταμίτῃ. Γιὰ τὸ ὄφφικιο τοῦ ἐπί τῆς σακέλλης ἢ σακελλίου, βλ. J. Darrouzès, Les Ὀφφίκια de l'Église Byzantine, Paris 1970, σ. 104, σ. 546: 5ος ὁ σακελλίου εἰς τὰς ἐκκλησίας ἀπάσας, σ. 548: 5ος ὁ σακελλίου, τὴν σακέλλαν κατέχων, τὴν φυλακὴν τῶν προσφύγων τῆς Ἐκκλησίας, σ. 551: 5ος Ὁ σακέλλης ἐπιτηρεῖν τὰ δικαιώματα τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν, ὁμοίως καὶ τὰ βιβλία καὶ ἐπιπλά καὶ τὰ λοιπὰ ἱερὰ κειμήλια σ. 556: 5ος Ὁ σακελλίου ἄρχει τῶν γυναικείων μοναστηρίων καὶ, ὅταν ὀργισθῇ ὁ ἀρχιερεὺς τιμὴν εἰσεβάσει αὐτὸν εἰς τὴν σακέλλαν, ἤγουν εἰς τὴν φυλακὴν. V. Grumel, Les Regestes des Actes du patriarcat de Const/ple, vol. I, fasc. III, σ. 187, ἀριθ. 1186. Γιὰ τὸν Θεσσαλονίκης Ἰωάννη, βλ. Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., τ. II, σ. 118-19, ἐπιστολὴ 72, ὅπου τὸν ὑπερεπαινεῖ, καὶ σ. 591, σχόλια τοῦ Σπ. Λάμπρου.

Τέλος, αποφάσισε να κάνει ένα ταξίδι ως τη Θεσσαλονίκη, όχι για να μείνη στην επαρχία του, αλλά για να κάνει μόνο την ενθρόνισή του. Με την επιστροφή του εξακολουθούσε υπερήφανα να κυβερνάει, μεταφέροντας τα πάντα με μόνη την κίνηση του δαχτύλου του.

Αλλά, όπως θέλει και ο ποιητής Σιμωνίδης ό απ' την Κέα, παρατηρεί ό Χωνιάτης, «έκείνος που τόσο ψηλά έχει φτάσει, δέν του μένει παρά να πέση, για να μη παύση να κινήται», και αυτό συνέβη και στον Μεσοποταμίτη.

Καθώς αυτός συνεχώς προσπαθούσε να ανέβη και κορεσμό της δοξοθηρίας του δέν είχε, συγκεντρώθηκαν όλοι οι έχτροί του, που πολλούς απ' αυτούς είχε θίξει, μπορεί κανείς να πη δίκαια, και υπέβαλαν στον αυτοκράτορα έναντιόν του κάποιες «όχι ύγιείς» κατηγορίες, «ξέροντας με πόση εκείνος έπιπολαιότητα δέχεται κάθε λόγο».

Απ' αυτό ό Μεσοποταμίτης «όχι μόνο απ' τα άνάκτορα έκτοπίστηκε σαν σφαίρα από ισχυρό μηχάνημα, αλλά και απ' την άρχιερωσύνη έξοστρακίστηκε» με εισηγητή, κατά υπόδειξη τών κατηγορών, τόν μ ε γ α ν δ ο υ κ α τ ο υ σ τ ό λ ο υ Μιχαήλ τόν Στρυφνό, τόν όποίον ό Μεσοποταμίτης πολεμούσε για τις καταχρήσεις που έκανε, τις πολύ σοβαρές, ως άρχηγός τών ναυτικών δυνάμεων. Και τόν χειρότερο που ήταν άδικο, όπως λέει ό Χωνιάτης, όχι μόνο τόν κήρυξαν έκπτωτο, αλλά και τόν καθαίρεσαν με εισήγηση του πατριάρχη Γεώργιου (β') του Ξιφιλίνου πρός μιá σύνοδο μερικών κακοσχόλων άρχιερέων που ήθελαν να άποσπάσουν τήν εύνοια του αυτοκράτορα.

Ό πατριάρχης που σ' αυτή τήν πράξη κινήθηκε είτε από μίσος πρός τόν Μεσοποταμίτη είτε κατά διαταγή του αυτοκράτορα, χορήγησε αντίγραφο τής καθαίρεσης στο νέο μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Χρύσανθο που διαδέχτηκε τόν Κωνσταντίνο Μεσοποταμίτη. Οι έχτροί του χάρηκαν σαν να σώθηκαν από επιδρομή έθνών ή ως να λυτρώθηκαν από άγριο θηρίο που έρήμωνε τις πόλεις. Μαζί με τόν άξιο ύπουργό παύτηκαν και οι δυό άδελφοί του, ένώ ό τρίτος καθώς φαίνεται θα είχε πεθάνη²⁴⁸.

Στό έπί το υ κανικλείο άξίωμα τόν διαδέχτηκε απ' τόν Νοέμβρη του 1197 ό πανσέβαστος σεβαστός Θεόδωρος Ειρηνικός. Ό Νικήτας Χωνιάτης μάς λέει πώς ήταν ένας άνθρωπος «λεπτός στους τρόπους, έπιτήδειος ρήτορας και πανέξυπνος», ένώ ό άδελφός του Μιχαήλ ό Αθηνών μάς λέει πώς «τά πάντα έβλεπε, τά πάντα άκουγε και πώς ξεπέρασε εκείνους που όνομάζονταν αυτιά και μάτια του αυτοκράτορα.»

Προφανώς κοντά του είχε ένα συνεργάτη, του όποίου τόν όνομα παραλεί-

248. Χωνιάτης, σ. 649-52. Ό πρώην Θεσσαλονίκης Κωνσταντίνος Μεσοποταμίτης, ό και τ. κανικλής, έξορίστηκε ίσως στη Δυτική Εύρώπη, αλλά άργότερα έπανήλθε στην έδρα του, ίσως μετά τόν 1204, για να εκδιωχθή και πάλι απ' τούς Λατίνους, και να άποκατασταθί τόν 1224 απ' τόν Θεόδωρο Δ.Κ. "Αγγ. 168, του όποίου βλ. τήν προσωπογραφίαν, ύ. 76.

πει να μάς πῆ ὁ Χωνιάτης· αὐτὸς βήχοντας συνεχῶς κοιτάζε νά ἀρπάξη ὅσα πιὸ πολλά χρήματα μπορούσε. Ὁ Θεόδωρος Εἰρηνικὸς ἔχοντας διαρκῶς στὴ θύμισή του τὰ παθήματα τοῦ προκατόχου του Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτη, συμπεριφερόταν μὲ μεγάλη ἐπιφύλαξη. Προσπαθοῦσε νά εἶναι εὐχάριστος στὴν αὐλικὴ ἀριστοκρατία πού ἐπιθυμοῦσε νά ἔχη κέρδη ἀπ' τὴ διεκπεραίωση τῶν διορισμῶν καὶ τῶν ἄλλων ὑποθέσεων στὴ γραφειοκρατία, ἐνῶ ἀπ' τὸ φόβο μὴν καταστραφῆ ὁ ἴδιος, ἀπόρριπτε τις μεταρρυθμίσεις πού χρειάζονταν γιὰ νά σωθῆ ἡ Αὐτοκρατορία, δὲν ἐπανάλαβε δηλ. τὸν ἀγῶνα πάνω στὸν ὁποῖον ἔπρεσε ὁ Μεσοποταμίτης. Κατὰ τὸν ὑπόλοιπο χρόνο τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 ἡ διοίκηση βρισκόταν σὲ χέρια ἀπλήστων καὶ ἀνεύθυνων προσώπων, πού ἀπ' τὴν πλευρά τους συνέτειναν στὴν καταστροφὴ πού ἐπερχόταν²⁴⁹.

Ἀπ' τὸ Μιχαὴλ Χωνιάτη ἔχομε τὴν ἔκθεση δῶο περιστατικῶν. «Ἐφτασε στὴν Ἀθήνα, γράφει στὸ Θεόδωρο Εἰρηνικὸ, ἓνας πραιτορας Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, πού ἡ παρουσία του θύμισε τὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Ξέρξη. Δέ ζητάει μόνο γῆ καὶ ὕδωρ ὅπως ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ ὀλάκερη τὴν παραγωγὴ τῆς γῆς καὶ κατασκάβει γιὰ νά βρῆ κρυμμένους θησαυρούς. Καὶ βασανίζει τοὺς πολίτες χειρότερα ἀπὸ ὅ,τι οἱ Τριάκοντα τύραννοι.». Οὔτε ὁ μητροπολίτης μπορούσε νά ἐπέμβῃ στὶς αὐθαιρέσεις τοῦ π ρ α ἰ τ ο ρ α, τὸ ὄνομά του δὲν παραδίδεται, κ' ἔτσι ἀπευθύνεται στὴ φ ι λ α ν θ ρ ω π ῖ α τοῦ αὐτοκράτορα²⁵⁰.

Ἀπ' τὴ δευτέρη πρὸς τὸν Εἰρηνικὸ ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαὴλ Χωνιάτη μαθαίνομε πῶς ἡ προστασία τῆς Ἀθήνας ἀνατέθηκε στὸ λ ο γ ο θ ἔ τ η τ ο ὕ δ ρ ὀ μ ο υ Κωνσταντίνου Τορνίκη, τὸ γιό τοῦ Δημήτριου Τορνίκη καὶ σύζυγο τῆς Ἀνώνυμης Κομνηνῆς 242, καὶ πάνω σ' αὐτὸ ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης ἐπικαλεῖται τὰ φιλικὰ γιὰ τὴν Ἀθήνα αἰσθήματα τοῦ οἴκου τῶν Τορνικίων καὶ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴ τοῦ Κωνσταντίνου Τορνίκη πάνω στὶς μελλοντικὲς προθέσεις τοῦ στασιαστῆ τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Κορίνθου Λέοντα Σγουροῦ²⁵¹.

Ἴσως ἡ ἀνάθεση τῆς προστασίας τῆς Ἀθήνας στὸν Τορνίκη νά ἦταν μιὰ συνέπεια τῆς πρώτης πρὸς τὸν Εἰρηνικὸ ἐπιστολῆς τοῦ Χωνιάτη.

Ἐπίσης ἀπὸ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Νικήτα Χωνιάτη πού στάλθηκε στὸν πρῶν ἐ π ἰ τ ο ὕ κ α ν ι κ λ ε ἰ ο υ Θεόδωρο Εἰρηνικὸ ἀπ' τὴ Νίκαια, μαθαίνομε πῶς αὐτὸς ὁ τελευταῖος «τὴν ἀγαθὴ μερίδα διάλεξε καὶ σὰν θύρες ἔκλεισε τις αἰσθήσεις, καθὼς ἀφοσιώθηκε στὸ ἀκρότατο ἀγαθὸ καὶ πόθησε τὸ πιὸ τελικὸ

249. Ν. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 652-53· Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., τ. II, ἀριθ. 75, σ. 121-22· Τῶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου κῦρ Θεοδώρῳ τῷ Εἰρηνικῷ.

250. Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 247), τ. II, σ. 102-4, ἐπιστολὴ 63: Τῶ σεβαστῷ κῦρ Θεοδώρῳ τῷ Εἰρηνικῷ.

251. Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 247), τ. II, σ. 121-22, ἐπιστολὴ 75: Τῶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου κῦρ Θεοδώρῳ τῷ Εἰρηνικῷ. Καὶ σ. 592-94, σχόλια τοῦ Σπ. Λάμπρου.

αἴτιο» πού σημαίνουν πῶς ὁ Εἰρηνικός ἔγινε μοναχός^{251α}. Σὲ μιὰ δεύτερη πρὸς τὸν ἴδιο ἐπιστολή του ὁ Νικήτας Χωνιάτης, τὰ μὲν ἔργα τοῦ Εἰρηνικοῦ χαρακτηρίζει ὡς *λεότων ὀρμήματα*, τὰ δὲ δικά του ὡς *πιθήκων μιμήματα*. «Τὰ περὶ τοὺς λόγους σκιρτήματά σου, τοῦ γράφει, εἶναι γενναῖα καὶ μὲ εὐχαρίστηση θαυμάζονται, ἐνῶ τὰ δικά μου δὲν εἶναι παρὰ ἀπομιμήσεις»^{251β}.

Ἡ πιὸ χτυπητὴ περίπτωση κακοδιοίκησης καὶ κακοδαιμονίας εἶναι αὐτὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Αὐτοκρατορίας *μεγάλου δοῦκα* Μιχαὴλ Στρυφνοῦ, τοῦ φαύλου ἀνθρώπου καὶ συγγάμβρου τοῦ αὐτοκράτορα. Τὸ περιβόητο ἀξίωμα πού ἐπωμίστηκαν ἄνδρες, ὅπως ὁ Ἰωάννης Δούκας, ἀδελφὸς τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας, ὁ Ἀλέξιος Κ. 65, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. Κ. 135, κατάντησε σ' αὐτὸν τὸν οὐτιδανό.

Ὁ Στρυφνὸς πού ἀντλοῦσε τὴ δύναμή του ἀπ' τὴν αὐγούστα Εὐφροσύνη, καθὼς εἶχε παντρευτὴ τὴν ἀδελφή τῆς Θεοδώρα, προφανῶς κατεῖχε τὸ μεγάλο αὐτὸ ἀξίωμα σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἀδοξης αὐτῆς βασιλείας. Μὲ λίγα λόγια πιὸ πάνω μίλησα γι' αὐτόν²⁵². Ὅπως μᾶς λέει ὁ Ν. Χωνιάτης, ὁ Στρυφνὸς πούλησε τὰ καρφιά, τὶς ἄγκυρες, τὰ σκοινιά καὶ τὰ ἱστία τῶν πλοίων, ἀδειάζοντας τὶς ἀποθήκες τῶν πολεμικῶν πλοίων.

Τὸ 1196 ὑπῆρχε ἀκόμη ἓνας στόλος τριάντα πλοίων γιὰ τὴν ἀντιμέτωπιση τοῦ Γενοβέζου πειρατῆ Καφούρη, ἀλλὰ μετὰ τὴν καταστροφὴ του, ὁ αὐτοκράτορας πέτυχε τὴ ναυτικὴ ὑποστήριξη τῆς Πίζας. Ὅταν λίγο ἀργότερα ἔφτασαν οἱ δυνάμεις τῆς Δ' Σταυροφορίας, δὲν ὑπῆρχαν παρὰ μόλις εἴκοσι σαπιοκάραβα, καὶ πάνω σ' αὐτὸ ἡ εὐθύνη τοῦ Στρυφνοῦ δὲν ἦταν μικρὴ.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης, καθὼς εἶδαμε, τὸν εἶχε κατηγορήσει γιὰ φιλοχρηματία, λεηλασία τοῦ Κράτους καὶ οἰκειοποίηση χρημάτων σὲ μεγάλο βαθμό, ἀλλὰ ὁ Στρυφνὸς πέτυχε νὰ καταβάλη τὸν ἀντίπαλό του, χάρη στὴ συγγένειά του μὲ τὴν αὐτοκρατορίσα²⁵³.

VII

Ἡ φαυλότητα τοῦ αὐτοκράτορα νὰ προτείνῃ στὸν ποντίφηκα μιὰ ἔνωση

251α. Νικ. Χωνιάτης, Ἐπιστολὴ 5: Τῶ πρώην ἐπὶ τοῦ κανικλείου κύρ Θεοδῶρω τῶ Εἰρηνικῶ, ἐκδ. I.A. van Dielen, *Orationes et Epistolae*, σ. 206-8.

251β. Νικ. Χωνιάτης, Ἐπιστολὴ 8: Τῶ πρώην ἐπὶ τοῦ κανικλείου κύρ Θεοδῶρω τῶ Εἰρηνικῶ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 211-14. Ὁ πρώην πανίσχυρος ὑπουργὸς καὶ μετέπειτα μοναχὸς στὴ Νίκαια δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο μὲ τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη Θεόδωρο (Β') Εἰρηνικό (1214-1216), τὸν ἐπιλεγόμενο Κωπᾶ ἢ Κουπᾶ, τὸν «ὑπατο τῶν φιλοσόφων», γιὰ τὸν ὁποῖον, βλ. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηπ., σ. 35 καὶ 246· Κάλλιστος, σ. 465, πρβλ. Μ. Γεδεών, *Πατριαρχικοὶ Πίνακες*, σ. 381· Ἀντώνιος Μηλιαράκης, *Ἱστορία Νικαίας - Ἡπείρου*, σ. 100 καὶ ὑ. 2.

252. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ 157-164.

253. Χωνιάτης, σ. 636-37, 716-17.

της μοναδικής Ἐκκλησίας μετὰ τὴν μοναδικὴν Αὐτοκρατορία, ἡ ἰδέα τῆς Σταυροφορίας, ὁ Ρώμης Ἰννοκέντιος III καὶ ὁ παμπόνηρος δόγης Βενετίας Ἐρρίκος Dandolo (21. VI. 1192 - 14. VI. 1205), τὰ βαθύτερα αἷτια τῆς στροφῆς τῆς Δ' Σταυροφορίας κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ἡ ἄλωση τῆς Ζάρας, ὁ Ἀλέξιος Ἄγγ. 266, ἡ Εἰρήνη Ἀγγελίνα 265 καὶ ὁ Φίλιππος τῆς Γερμανίας, ὁ Βονιφάτιος τοῦ Montferrat, ἡ ἀφιξη τῶν σταυροφόρων ἐμπρὸς στὴν ΚΠολη (23. VI. 1203), ἡ ἐντύπωση τῆς θεᾶς τῆς ΚΠολης στοὺς δυτικούς, κατάληψη τῆς ΚΠολης (17. VII. 1203), ἀναντρη ἐγκατάλειψη τῆς πρωτεύουσας ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (γ') 180, περιορισμὸς τῆς Εὐφροσύνης Δούκαινας, ἀναγόρευση γιὰ μιὰ δεύτερη φορὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183.

Ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπ' τὸν Ἀ λ α μ α ν ι κ ὸ φόρο, ὅταν τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1197, πέθανε ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Ἐρρίκος VI, ξεσήκωσε στὸ Βυζάντιο μιὰ μεγάλη χαρὰ, καὶ ὁ ἀξιοθρήνητος Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κ. 180 ποὺ πλήρωνε φόρο στὴ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία, καὶ ποὺ μέσα στὸ θανάσιμο τρόμο του, εἶχε ἀπογυμνώσει ἀπ' τοὺς στολισμοὺς τοὺς τοὺς τάφους τῶν προκατόχων του, ἔκρινε τὴ στιγμὴ κατάλληλη μετὰ τὴ σειρά του νὰ προβάλλῃ τοὺς ἰσχυρισμοὺς του γιὰ μιὰ παγκόσμια ἡγεμονία καὶ νὰ προτείνῃ στὸν πάπα Ρώμης Ἰννοκέντιο III (1198 - 1216), μέσα στὸ ὕφος τῶν μεγάλων Κομνηνῶν, μιὰ ἔνωση ἀνάμεσα στὴ μοναδικὴ Ἐκκλησία καὶ στὴ μοναδικὴ Αὐτοκρατορία, αὐτὴ τοῦ Βυζαντίου²⁵⁴.

Ἀλλὰ ὁ θάνατος τοῦ Ἐρρίκου VI δὲ σήμαινε παρὰ μιὰ μικρὴ ἀναβολὴ τῆς ἐπίθεσης, τοῦ λοιποῦ ἀναπόφευχτης, τῆς Δύσης ἐναντίον τοῦ ἐξασθενημένου Βυζαντίου, τοῦ ὁποίου αὐτὴ ἡ ἀδυναμία του ἦταν μιὰ πρόσκληση γιὰ ἐπίθεση: τὸ κύριο χτύπημα ἦλθε μερικὰ ἔτη πρὶ ἀργὰ ἀπὸ ἓνα ἄλλο κέντρο²⁵⁵.

Καθὼς ἡ ἰδέα τῆς δυτικῆς (γερμανικῆς) αὐτοκρατορίας γκρέμισε, ἡ Ἰταλία ἀπαλλάχθηκε ἀπ' τὴ γερμανικὴ κυριαρχία· στὴ Γερμανία, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἐρρίκου VI, Φίλιππος ὁ Σουηβὸς εἶχε βρεῖ ἓνα ἀντίπαλο στὸ πρόσωπο τοῦ Ὁθῶνα τοῦ Brunshwig. Ἡ ἐπικράτηση τοῦ Γερμανοῦ καίσαρα ἔδωσε θέση σ' αὐτὴν τοῦ πάπα Ἰννοκέντιου III· ἀλλιῶς, μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ ἰδέα τῆς σταυροφορίας ἐπανῆλθε στὸ πρῶτο ἐπίπεδο τῆς ἀνατολικῆς πολιτικῆς τῆς Δύσης.

Μέσα στὸ σχέδιο τοῦ πάπα, τὸ Βυζάντιο δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποταχθῇ μετὰ τὰ ὄπλα, ἀλλὰ ὑποταγμένο στὸ θρόνο τοῦ ἀγίου Πέτρου μετὰ τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν, θὰ ἔπαιρνε μέρος στὴ σταυροφορία στὸ πλευρὸ τῆς δυτικῆς χριστιανωσύνης. Ἐκτὸς τοῦ Ἰννοκέντιου III, τοῦ πνευματικοῦ προαγωγοῦ

254. Βλ. τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἰννοκέντιου III τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1198 (Ἐπιστ. I, 353), PL214, στ. 327· Norden, Papsttum und Byzanz, σ. 134.

255. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 436.

τῆς σταυροφορίας, ὑπῆρχε στοῦ κέντρο τοῦ κινήματος τῆς σταυροφορίας, κυριαρχώντας στήν ὅλη ἐπιχείρηση, ἡ δυνατὴ (καὶ παμπόνηρη) προσωπικότητα τοῦ γέρου δόγη Ἐρρίκου Dandolo, στὸν ὁποῖον ἀνήκε ἡ διεύθυνση τῶν δυτικῶν δυνάμεων ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου.

Ἐνας μεγάλος (καὶ ἀνήθικος) δημόσιος ἄντρας καθὼς ἦταν, ἱκανὸς γιὰ δραστικὲς ἀποφάσεις, καὶ αἰσθηματικὰ (καλύτερα νοσηριαρχικὰ) ὀλότελα ἀνυπέβλητος στήν ἰδέα τῆς σταυροφορίας, ὁ Δάνδολος εἶδε στήν κατὰστροφή τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τίς βάσιμες προϋποθέσεις μιᾶς διαρκοῦς στερέωσης τῆς βενετικῆς ἡγεμονίας στήν Ἀνατολή.

Χωρὶς ἀμφιβολία, ἡ Βενετία ἀπολάμβανε μετὰ τὸν Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15 ἑκτακτὰ προνόμια πάνω στοῦ ἔδαφος καὶ τίς θάλασσες τοῦ Βυζαντίου· οὔτε ὁ Ἰωάννης (β΄) Κ. 34, οὔτε ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, δὲν εἶχαν πετύχει νὰ ξεφύγουν ἀπ' αὐτὲς τίς βαριὲς ὑποχρεώσεις, καὶ οἱ δυὸ αὐτοκράτορες τοῦ οἴκου τῶν Ἀγγέλων εἶχαν ἐκφραστικὰ ἐπικυρώσει τὰ προνόμια τῆς Βενετίας²⁵⁶. Ἀλλὰ οἱ ἀνανεώσεις ποῦ ἀπ' τῆ βενετικῆ πίεση ἐντελῶς ἀθέλητα εἶχαν γίνει, καὶ ἐπίσης οἱ αὐθόρμητες ἐκρήξεις τῆς βυζαντινῆς γνώμης, ὅπως αὐτὲς τοῦ 1171 καὶ τοῦ 1182, δημιούργησαν ἓνα αἰσθημα διηνεκοῦς ἀνασφάλειας.

Ἡ ναυτικὴ δημοκρατία ἔπρεπε πάντα νὰ βρίσκεται στοῦ πόδι μὲ τὸ ὄπλο στοῦ χέρι· σὲ κάθε νέα αὐτοκρατορικὴ ἄνοδο ἔπρεπε νὰ θέσῃ τὴν ἀναγνώριση τῶν προνομίων τῆς καὶ νὰ ἀπαντήσῃ μὲ τὰ ὄπλα στίς ἐνδεχόμενες προσπάθειες κατάρτησης. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, εἶχε τώρα μὲ τὴ Γένοβα καὶ τὴν Πίζα ἐπικίνδυνους ἀνταγωνιστὲς, γιὰ τὸ Βυζάντιο εἶχε ἐξαναγκαστῆ ὁμοίως νὰ παραχωρήσῃ προνόμια ἐκτεταμένα στίς ἀντίπαλες ναυτικὲς δυνάμεις τῆς Ἰταλίας γιὰ νὰ τεθῆ ἡπια, πολὺ ὡς λίγο, ἓνα ἀντίβαρο στὴ βενετικὴ προτεραιότητα.

Ὅσο θὰ βασιλεύει στήν ΚΠολη ἓνας βυζαντινὸς αὐτοκράτορας, ἡ Βενετία δὲ θὰ μπορούσε ποτέ νὰ εἶναι ὀλότελα βέβαιη γιὰ τὸ μονοπώλιό τῆς. Ἡ μόνη λύση ἦταν νὰ καταρρίψῃ τὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Ἡ συμμετοχὴ στὴ σταυροφορία ἔδινε τὴν καλύτερη εὐκαιρία καὶ δὲν ἔμενε παρὰ νὰ μεταμορφώσῃ αὐτὴ τὴ σταυροφορία σὲ ἐκστρατεία ἄλωσης.

Οἱ Βυζαντινοὶ εἶχαν ἀφεθῆ νὰ ἐκριζωθοῦν ἀπ' τὴ Βενετία ἀπ' τὴν κυριότητα τῆς θάλασσας. Πήγαινε τώρα ἡ Βενετία –αὐτὴ ἡ παλιὰ ἐπαρχία τοῦ Βυζαντίου ποῦ τόσο εὐεργετήθηκε ἀπ' τὸ Βυζάντιο στὰ πρῶτα βήματά τῆς– νὰ κἀν τοὺς Βυζαντινοὺς νὰ χάσουν καὶ τὴν αὐτοκρατορία τους²⁵⁷.

Ἡ στροφή τῆς Δ' Σταυροφορίας ἐναντίον τῆς ΚΠολης, ἡ ὁποία ἔχει ἐνσπείρει πολλές θεωριὲς καὶ ἐρμηνεῖες²⁵⁸, εἶναι γιὰ τὸν G. Ostrogorsky²⁵⁹,

256. ΤΤ, τ. Ι, σ. 189 κεξ.· F. Dölger, ἀριθ. 1576 (βλ. ἐπίσης ἀριθ. 1577, 1578, 1580, 1590) ΤΤ, τ. Ι, σ. 248 κεξ.· F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1647.

257. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 436-37.

χωρίς αϊνιγμα. Σταλάζει με μιὰ λογική σχεδόν αντίθετη τῆς προηγούμενης ἐξέλιξης. Μετὰ τὸ χωρισμὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ πιὸ πολὺ ἀκόμη, μετὰ τὶς σταυροφορίες, τὸ μίσος πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς, δὲν ἔκανε παρὰ νὰ αὐξήσῃ στὴ Δύση. Ἡ ἐπιθετικὴ πολιτικὴ στὴ Δύση τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καὶ ὁ προκλητικὸς ἀντιλατινισμὸς τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 συνετέλεσαν γιὰ νὰ μετασηματιστῇ αὐτὸ τὸ μίσος σὲ δηλωμένη ἐχτρότητα. Μπροστὰ στὴ φανερὴ ἀδυναμία καὶ τὴν ἀπελπισία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κάτω ἀπ' τοὺς Ἀγγέλους, ἡ ἐχτρότητα τῆς Δύσης ἐναντι τοῦ Βυζαντίου πῆρε τὴ μορφή σχεδίων ἀλώσεων. Παλιὰ νορμανδικὴ κληρονομιά, ἡ ἰδέα τῆς ἀλώσεως τῆς ΚΠολης, εἶχε ἤδη σκιάσει τὰ πνεύματα στὸ περιβάλλον τοῦ Λουδοβίκου VII τῆς Γαλλίας κατὰ τὴ δευτέρη σταυροφορία· κατὰ τὴ διάρκεια τῆς σταυροφορίας τοῦ Φρειδεरिकου I Κοκκινοπώγωνα τὸ σχέδιο τῆς κατάληψης δὲν ἀπείχε παρὰ ἓνα δάχτυλο ἀπ' τὴν πραγματοποίησή του· αὐτὴ τὴν κληρονομιά τοῦ Κοκκινοπώγωνα καὶ τῶν νορμανδῶν βασιλέων, ὁ Ἑρρίκος VI κατάστησε κεντρικὸ σημεῖο τῶν πολιτικῶν του σχεδίων. Καὶ ὅταν ἡ Βενετία ἔρριξε στὸ δίσκο τῆς ζυγαριᾶς τὰ ἐμπορικὰ καὶ ἰ μ π ε ρ ι α λ ι σ τ ι κ ἄ τ η ς συμφέροντα, ἡ ἰδέα ἐγίνε πραγματικότητα. Ἡ αὐξανόμενη κοσμικοποίηση τῆς ἰδέας τῆς σταυροφορίας ἔφτασε στὸ λογικὸ της σκοπὸ: ἡ σταυροφορία ἐγίνε ἓνα ὄργανο ἀλώσεως καὶ στράφηκε ἐναντίον τῆς χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ σύνδεση μερικῶν περιστατικῶν διευκόλυνε αὐτὴ τὴ στροφὴ καὶ συνετέλεσε γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ θέληση τοῦ δόγη τῆς Βενετίας ἐπὶ ἐκείνης τοῦ πάπα τῆς Ρώμης²⁶⁰.

Οἱ σταυροφόροι συγκεντρώθηκαν στὴ Βενετία, ἀπὸ ὅπου ἔπρεπε νὰ ἀναχωρήσουν γιὰ τὴν Αἴγυπτο πάνω σὲ βενετικὰ πλοῖα. Ἀλλὰ καθὼς δὲν μπορούσαν νὰ ἀναλάβουν τὰ ἐξόδα τῆς μεταφορᾶς, μπῆκαν στὶς ἰδέες τοῦ δόγη ποὺ ἦσαν νὰ ἀναπληρώσουν τὸ ποσὸν ποὺ στεροῦνταν με μιὰ στρατιωτικὴ βοήθεια, γιὰ λογαριασμὸ τῆς Βενετίας, καὶ νὰ κυριεύσουν τὴν πόλη τῆς Ζάρας. Αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ πρώτη παρέκκλιση ἀπ' τοὺς σκοποὺς τῆς σταυροφορίας. Μπαίνοντας στὴν ὑπηρεσία τῆς Βενετίας, οἱ σταυροφόροι εἰσῆλθαν σὲ ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Οὐγγαρίας, στὴν ὁποία εἶχε προσαρτηθῆ ἡ Ζάρα μετὰ τὴν ἀπόσπασή της ἀπ' τὴ Βενετία, ἂν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ὁ ἴδιος εἶχε πάρει τὸ σταυρὸ: τὸ Νοέμβρη τοῦ 1202 ἡ Ζάρα ἔπεσε· σὲ τίποτε δὲν ὠφελήθηκε ὁ πληθυσμὸς της ποὺ ἔθεσε τοὺς ἐσταυρωμένους στὰ τεῖχη τῆς πόλης. Τὸ προανάκρουσμα αὐτῆς τῆς σταυροφορίας εἶναι ὀλότελα

258. Βλ. τὴ σύνοψη τοῦ A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 554-64.

259. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 437-38.

260. Ὁ G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 438, ὕ. 1, παραπέμπει στὶς παρεμφερεῖς μελέτες τοῦ H. Grégoire, The question of the Diversion of the Fourth Crusade, B15 (1940-1941), σ. 152 κεξ.· A. Frolov, La deviation de la 4e Croisade vers Const/ple, Rev. de l' hist. des religions, 145 (1954), σ. 168-187, καὶ 146 (1954), σ. 67-89.

συμβολικό. Ἡ πρώτη παρέκκλιση ἀκολουθήθηκε ἀπὸ μιὰ ἄλλη, ἡ ὁποία συνδέεται μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ πρίγκιπα Ἀλέξιου Ἐγγελοῦ 266, τοῦ γιοῦ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἐγγ. 183²⁶¹.

Αὐτὸς ὁ νεαρὸς πρίγκιπας τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1195, ὅταν ἦταν τότε δώδεκα χρονῶ, κλείστηκε μαζὶ μὲ τὸν πατέρα του στὸ Διπλοκίονιο τοῦ Βοσπόρου, κάτω ἀπὸ μιὰ αὐστηρὴ φρούρηση²⁶².

Καθὼς τὰ χρόνια περνοῦσαν ἡ φρούρηση γινόταν πρὸ ἐλαστικὴ, καὶ τὸ 1201, ὅταν ὁ Ἀλέξιος (γ΄) Ἐγγ. Κομν. 180 ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ Μανουὴλ Κ. Κ. Δ. Ἐγγ. 175, τὸν ἄφησε ἐλεύτερο, καὶ σὲ λίγο τὸν πῆρε μαζὶ του στὴν ἐκστρατεία, καὶ μαζὶ ἔφτασαν στὴ Δαμοκράνεια.

Στὸ μεταξὺ ὁ πατέρας του, ὁ ἐκπτώτος καὶ τυφλὸς Ἰσαάκιος (β΄) Ἐγγ. 183, μέσα ἀπ' τὴ φυλακὴ του, ἐπικοινωνῶνσε μέσῳ κάποιων Φράγκων μὲ τὴν κόρη του Εἰρήνη Ἀγγελίνα 265, τὴ σύζυγο τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φίλιππου τοῦ Σουηβοῦ, ἀπ' τὴν ὁποία ἔλαβε ὁδηγίες γιὰ τὴ μουσικὴ ἀποστολὴ τοῦ Ἀλέξιου Ἐγγ. 266 στὴ Δύση. Αὐτὲς τὶς ὁδηγίες ὁ Ἰσαάκιος Ἐγγ. 183 διαβίβασε στὸ γιό του, ὁ ὁποῖος πέτυχε νὰ βρῇ τὸν τρόπο τῆς δραπέτευσής του.

Συγκεκριμένως μὲ ἓνα Πιζάτη ναυτικὸ, ἰδιοχτήτη ἑνὸς μεγάλου στρογγυλοῦ πλοίου, ὁ ὁποῖος κατέπλευσε στὸν Ἀθῦρα καὶ ἀπὸ κεῖ παράλαβε τὸν Ἀλέξιο 266. Μόλις ἔγινε γνωστὴ ἡ φυγὴ του, ὁ αὐτοκρατορικός του θεῖος ἐξαπόλυσε πλοία γιὰ τὴν ἀνεύρεση καὶ σύλληψη τοῦ Ἀλέξιου Ἐγγ. 266, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ τελευταῖος εἶχε κουρέψει τὰ μαλλιά του κατὰ τὸ φράγκικὸ τρόπο καὶ εἶχε φορέσει ρούχα φράγκικα, ἔτσι ποῦ δὲν ἦταν δυνατὴ ἡ ἀναγνώρισή του.

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο κατόρθωσε καὶ ἔφτασε στὴν Ἰταλία, ὅπου μετὰ μιὰ ἄκαρπη συνάντηση μὲ τὸν πάπα Ἰννοκέντιο III, στὴ Ρώμη, πῆγε στὴ Γερμανία, κοντὰ στὴν ἀδελφὴ του Εἰρήνη Ἐγγ. 265 καὶ τὸ γαμβρὸ του Φίλιππο τὸ Σουηβό. Ἡ Εἰρήνη παρακάλεσε τὸν ἄντρα της, «νὰ βοηθήσῃ τὸν πατέρα της ποῦ μαζὶ μὲ τὸ κράτος ἔχασε καὶ τὸ φῶς του, καὶ αὐτὰ ἀπ' τοὺς πρὸ γνήσιους συγγενεῖς του, καὶ νὰ δώσῃ τὴν προστασία του στὸν ἀδελφὸ της ποῦ χωρὶς καταφύγιο καὶ πατρίδα, ταξιδεύει σὰν τ' ἀστέρια, μὴ ἔχοντας μαζὶ του τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπ' τὸ κορμί του»²⁶³.

Ὁ Φίλιππος ποῦ προσπαθοῦσε νὰ ἀκολουθήσῃ μέσα στὸ μέτρο τῶν δυνάμεών του τὴν πολιτικὴ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐρρίκου VI, ὑποστήριξε μὲ τὴν πρὸ μεγάλη προθυμία τὶς ἀξιώσεις τοῦ κουνιάδου του πάνω στὸ θρόνο τοῦ Βυζαντίου. Καθὼς δὲν μπορούσε νὰ ἐπέμβῃ κατευθεῖαν ἀπὸ ἐσωτερικὲς

261. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 438.

262. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β΄) Ἐγγ. 183, ὑ. 109 καὶ 110.

263. Χωνιάτης, σ. 710-12. Πρβλ. Α.Α. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 559· G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 438.

δυσκολίες, έστειλε μιá αντίπροσωπεία στη Ζάρα, ζητώντας άπ' τή Βενετία και τούς σταυροφόρους νά βοηθήσουν τόν πεθερό του 'Ισαάκιο (β') "Αγγ. 183 και τó γιό του 'Αλέξιο "Αγγ. 266 και νά τούς άποκαταστήσουν στο βυζαντινό θρόνο.

Γιά τήν ύπόθεση αυτή ó 'Αλέξιος "Αγγ. 266 ύποσχόταν νά ύποτάξει τó Βυζάντιο –στο θρησκευτικό τομέα– στη Ρώμη, νά πληρώσει ένα μεγάλο χρηματικό ποσόν και μετά τήν άποκατάσταση του πατέρα του στο θρόνο, νά μετάσχη προσωπικά στη σταυροφορία. Καμιá προσφορά δέν μπορούσε νά ήταν τόσο εύχάριστη στο δόγη τής Βενετίας όσο αυτή· αλλά και ó άρχηγός τής σταυροφορίας, ó Βονιφάτιος του Montferrat, του όποιου οί άδελφοί Renier - 'Ιωάννης και Conrad είχαν τόσο δεθῆ με τó Βυζάντιο, αιστάνθηκε μεγάλη χαρά, πού του διδóταν ἡ εύκαιρία νά άναμιχτῆ στις βυζαντινές ύποθέσεις.

'Ενώ οί σταυροφόροι διαχείμαζαν μέσα στην πόλη πού είχαν κυριεύσει, τή Ζάρα, άφιχθησαν οί αντίπρόσωποι του Γερμανού αυτοκράτορα και του προστατευομένου του 'Αλέξiou "Αγγ. 266, και ἡ ένωση πού εύχονταν τά δυό μέρη πραγματοποιήθηκε, παρά τή διαφωνία μερικών πού δέν ἤθελαν νά πολεμήσουν πρós ένα χριστιανικό ἔθνος²⁶⁴.

Στις 25 τ' 'Απρίλη του 1203 έφτασε στη Ζάρα ó 'Αλέξιος "Αγγ. 266 και μαζί του οί σταυροφόροι άναχώρησαν για τήν Κέρκυρα, όπου έφτασαν τó Μάη, κι άπό κεί πέρασαν στο Δυρράχιο, πρώτη πόλη τής Αυτοκρατορίας, όπου ó 'Αλέξιος (δ') "Αγγ. 266 άναγορεύτηκε άπ' τούς κατοίκους «βασιλεύς Ρωμαίων»²⁶⁵.

"Ενας εύνοϊκός άνεμος τούς έφερε στο άκρωτήριο του Μαλέα, στα νότια τής Πελοποννήσου, κι άπό κεί, διαπλέοντας τó Αιγαίο, έφτασαν στην 'Αβυδο. Στις 23 'Ιουνίου (1203) οί σταυροφόροι ἦσαν στον άγιο Στέφανο, μπροστά στην ΚΠολη²⁶⁶.

«Λοιπόν, μάθετε, λέει ó Villehardouin, πώς οί σταυροφόροι ἔμειναν με άνοιχτό τó στόμα, μόλις αντίκρυσαν τήν ΚΠολη, πού δέν τήν είχαν ποτέ δεϊ· γιατί δέν μπορούσαν νά φανταστούν πώς ἦταν δυνατόν νά ύπάρχη στον κόσμο μιá τόσο ισχυρή πόλη, καθώς αντίκρυσαν τά ψηλά της τείχη, τούς άμέτρητους εκείνους πύργους της πού τήν έζωναν όλόγυρα, τά πλούσια αυτά παλάτια της και τίς ψηλές εκείνες έκκλησιές της πού ἦταν τόσες πολλές, έτσι πού κανείς δε θά μπορούσε νά τó πιστεύσει, αν δέν τó έβλεπε με τά ἴδια του τά μάτια· θαύμαζαν άκόμη τó μάκρος και τó πλάτος τής πόλης, πού στεκόταν πάνω άπό όλες βασίλισσα. Και μάθετε άκόμη πώς δέν

264. Villehardouin, έκδ. E. Faral, τ. Ι, σ. 90-102, § 91-102. Πρβλ. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 438-39· A.A. Vasiliev, 'Ιστορία, σ. 559-60· J. Longnon, L' empire latin de Const' nople, σ. 30-33.

265. Villehardouin, τ. Ι, σ. 112-14, § 111-112· Χωνιάτης, σ. 717.

266. Villehardouin, τ. Ι, σ. 124-28, § 121-127· Χωνιάτης, σ. 717.

ὑπῆρξε ἄντρας, ὅσο γενναῖος κι ἂν ἦταν, πού νά μὴ καταπλαγῆ· κι αὐτό, γιατί ποτέ τόσο λίγοι ἄνθρωποι δὲν καταπιάστηκαν μὲ μιὰ τόσο μεγάλη ἐπιχείρηση ἀπὸ τότε πού δημιουργήθηκε ὁ κόσμος»²⁶⁷. Κατὰ τὸν δικό μας Χωνιάτη, ἡ ΚΠολη ὑπενθύμιζε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ στοὺς Ἄυτικούς «τὴ Σύβαρη πού ἦταν πολὺ γνωστὴ γιὰ τὴ θηλυπρέπειά της»²⁶⁸.

Φαίνονταν πιθανὸν πὼς ἡ ὄχρωμένη πρωτεύουσα θὰ μπορούσε νά ἀντισταθῆ μὲ ἐπιτυχία στοὺς σταυροφόρους τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν ἦταν μεγάλος· ἡ ὅλη δύναμη ἀνέβαινε σὲ 10.000 ἄντρες, ἀπ' τοὺς ὁποίους πῶς λίγοι ἀπὸ 2.000 ἦσαν οἱ ἰππότες. Οἱ σταυροφόροι ἀφοῦ ἀποβιβάστηκαν στὴν εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ τοῦ Βοσπόρου, κατέλαβαν τὸ Γαλατὰ, ἔσπασαν τὴν ἀλυσίδα πού ἔκλεινε τὸν Κεράτιο κόλπο, καὶ μπαίνοντας σ' αὐτὸν ἔκαψαν τὰ λίγα βυζαντινὰ πλοῖα πού βρισκόνταν ἐκεῖ. Συγχρόνως οἱ ἰππότες ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Πόλης, ἡ ὁποία παρὰ τὴ λυσσώδη ἀντίσταση τῶν μισθοφόρων Βαράγγων κατελήφθη ἀπ' τοὺς σταυροφόρους στὶς 17 τοῦ Ἰουλίου (1203)²⁶⁹.

Κατὰ τὴ νύχτα τῆς 17ης Ἰουλίου ὁ ἀξιοθρήνητος Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, δὲ σκέφτηκε τίποτε ἄλλο παρὰ τὴ φυγὴ, λέγοντας, σύμφωνα μὲ αὐτοὺς πού τὸν ἄκουσαν, τὸ: «Δαβὶδ φυγὼν ἐσώθη»²⁷⁰. Συγκέντρωσε κοντὰ του τὴν κόρη του Εἰρήνη 260, χήρα τοῦ Ἀλέξιου Δούκα Κομνηνοῦ Παλαιολόγου 290 –οἱ δυὸ ἄλλες κόρες του, ἡ Ἄννα 261 καὶ ἡ Εὐδοκία 262, ἦσαν μὲ τὸ πλευρὸ τῆς μητέρας τοὺς Εὐφροσύνης– μερικὲς κατευναστριες τῶν πόνων του καὶ μερικοὺς συγγενεῖς του καὶ ἀνακοίνωσε σ' αὐτοὺς τὸ σκοπὸ τῆς ἀπόδρασης. Παίρνοντας ἔτσι μαζί του δέκα κεντηνάρια χρυσάφι καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ στέμματος, καὶ τὰ ἀνωτέρω πρόσωπα, βγῆκε τὴ νύχτα ἀπ' τὴν πόλη καὶ πῆγε στὸ Δεβελτό, στὴ Μαύρη θάλασσα, στὸ ἄκρο τοῦ κράτους τῶν Βλαχο-Βουλγάρων, ὅπου εἶχε προετοιμάσει τὸ καταφύγιό του²⁷¹, «ἕνας ἐλεεινὸς μέσα στοὺς ἀνθρώπους πού δὲ συγκινήθηκε οὔτε ἀπ' τὸ φίλτρο τῶν δυὸ θυγατέρων πού ἄφηνε, οὔτε ἀπ' τὸν ἔρωτα τῆς γυναίκας του, οὔτε πού εἶχε ἀξιωθῆ μιὰ τέτοια πόλη νά κυβερνήσῃ, τίποτε ἄλλο μὴ βάζοντας στὸ μυαλό του, παρὰ τὴ σωτηρία τῆς ζωῆς του καὶ αὐτὴ ἀμφίβολη, καὶ νά γυρίζῃ πλάνητας ἀνάμεσα σὲ διάφορες πόλεις καὶ χῶρες»²⁷².

Ἡ δυναμικὴ αὐτοκρατορίσα Εὐφροσύνη πού ὁ ἄντρας τῆς τὴν ἐγκατέ-

267. Villehardouin, τ. I, σ. 130, § 128.

268. Χωνιάτης, σ. 717: ἤδρασεν γὰρ ἐκ μακροῦ... ἐς μηδὲν ἕτερον περιστάσαν ἢ κραιπάλην καὶ μέθην καὶ τὴν Βυζαντιδὰ Σύβαριν ἀτεχνῶς τὴν ὑμνουμένην ἐπὶ τρυφῇ.

269. Villehardouin, σ. 130-178, § 129-175· Χωνιάτης, σ. 717-23· Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 6, ἔκδ. Heisenberg· σ. 7, ἔκδ. Bonn.

270. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 6, ἔκδ. Heisenberg· σ. 7, ἔκδ. Bonn.

271. Χωνιάτης, σ. 723-24· Villehardouin, σ. 184, § 182.

272. Χωνιάτης, σ. 723-24.

λειψε, προσπάθησε να επιβάλει ένα άπ' τους γαμβρούς της, ως αυτοκράτορα, προφανώς είτε το Θεόδωρο Λάσκαρι Κομνηνό, το σύζυγο της "Αννας 261, είτε τον έρωμένο της Εύδοκίας 262 'Αλέξιο Δούκα Μούρτζουφλο που με την αναχώρηση του 'Αλέξιου (γ') "Αγγ. Κομν. 180 είχε βγει άπ' τις φυλακές, αλλά ο κόσμος που είχε συγκεντρωθεί στο παλάτι των Βλαχερνών, άντενέργησε άμέσως και έθεσε κάτω άπό κράτηση τόσο την ίδια όσο και τους συγγενείς της, και ή κατάσταση περιήλθε στα χέρια του ευνούχου Κωνσταντίνου, του *ἐπιτῶν βασιλικῶν θησαυρῶν*, και τῆς αυτοκρατορικής φρουράς των *πελεκυφόρων* Βαράγγων, οι όποιοι και αναγόρευσαν αυτοκράτορα τον τυφλό 'Ισαάκιο (β') "Αγγ. 183²⁷³.

VIII

'Η ζωή και ή δράση του 'Αλέξιου (γ') "Αγγ. Κομν. 180 ως έκπτώτου, ή καταφυγή του στη Μοσυνόπολη, ή τύφλωση του 'Αλέξιου (ε') Δούκα Μούρτζουφλου άπ' τον 'Αλέξιο (γ') 180 στη Μοσυνόπολη, καταφυγή του 'Αλέξιου (γ') 180 στη Θεσσαλονίκη, κ' έπειτα στη Λάρισα, σύλληψη του 'Αλέξιου (γ') 180 κατά την "Ηπειρο άπό άπόσπασμα του Βονιφάτιου του Montferrat και μεταφορά του στον 'Αλμυρό, κ' έπειτα στη Θεσσαλονίκη, μεταφορά του στο Montferrat τῆς 'Ιταλίας, έξαγορά του άπ' το Μιχαήλ Δούκ. Κομν. "Αγγ. 174 τῆς 'Ηπείρου, άνάκτηση του σουλτανικού θρόνου του 'Ικονίου άπ' τον Καί - Κοσρου Ι (1204), άποστολή του 'Αλέξιου (γ') 180 στον Καί - Κοσρου Ι άπ' το Μιχαήλ 174 για πρόκληση ζητημάτων στο έλληνικό ανατολικό κράτος τῆς Νίκαιας, μάχη στην 'Αντιόχεια του Μαιάνδρου άνάμεσα Καί - Κοσρου Ι και Θεόδωρου (α') Λάσκαρι, φόνος του σουλτάνου και νίκη του Θεόδωρου (α'), σύλληψη του 'Αλέξιου (γ') 180, έγκλεισμός του στη μονή του 'Υακίνθου και θάνατος (1211).

'Απ' τις 17 'Ιουλίου του 1203 μέχρι το καλοκαίρι του 1211 που πέθανε, ο μοιραίος αυτός ήγεμόνας, ο 'Αλέξιος (γ') "Αγγ. Κ. 180, έζησε μια καταθλιπτική και έπαίσχυντη ζωή, πηγαίνοντας άπ' τη μια πόλη στην άλλη για να σώση το σαρκίο του. 'Απ' τον Δεβελτό, όπου κατάφυγε, πήγε στην 'Αδριανούπολη, όπου «δέν ντράπηκε να έρωτευτῆ και να αναλάβη και πάλι τη βασιλεία, αυτή που καταπρόδωσε και άφησε ως έρμαιο δώρο σε άλλους έραστές», καθώς κυνηγοούνταν άπ' τον άνεψιό του 'Αλέξιο (δ') "Αγγ. 266 και το Βονιφάτιο του Montferrat²⁷⁴. 'Από κεί -ή καταδίωξη συνεχιζόταν-

273. Χωνιάτης, σ. 727. Πρβλ. Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 241: the strong-willed Empress Euphrosyne, abandoned by Alexius, who might attempt to force one of her sons-in-law upon the citizens.

274. Χωνιάτης, σ. 735.

πῆγε στή Φιλιππούπολη, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἀρνήθηκαν νά δεχτοῦν τὸν ἀνάξιο ἡγεμόνα. Ἔτσι κατάληξε νά κατέβη πρὸς τὰ κάτω, στή Μοσυνόπολη, ὅπου ἔκανε μιὰ σχετικά μόνιμη ἐγκατάσταση²⁷⁵.

Κατὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους, τῆ νύχτα τῆς 12ης πρὸς τῆ 13η τ' Ἀπρίλη τοῦ 1204, ἢ ἂν πιστεύσωμε τὸν Villehardouin «δυὸ ἢ τρεῖς μέρες πρὶν ἀπ' τὴν ἄλωση»²⁷⁶, ὁ τελευταῖος ὑπερασπιστῆς τῆς ΚΠολης, ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (ε') Δούκας ὁ Μούρτζουφλος, «γιά νά μὴ γίνη ἕνας καλὸς μεζῆς στὰ δόντια τῶν Λατίνων, πῆγε στὸ μεγάλο παλάτι, καὶ παίρνοντας ἀπὸ κεῖ τὴ βασίλισσα Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρή, ποὺ ὁ ἄντρας τῆς εἶχε ἐγκαταλείψει, καὶ τὴν κόρη τῆς Εὐδοκία Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 262, μὲ τὴν ὁποία ἦταν σφοδρὰ ἐρωτευμένος, καθὼς στ' ἀλήθεια ἦταν ἕνας ἄνθρωπος πολὺ γυναικᾶς ποὺ δυὸ νόμιμες γυναῖκες του εἶχε διώξει, βγήκε ἀπ' τὴν ΚΠολη, μέσα σὲ μιὰ βάρκα, μετὰ ἀπὸ βασιλεία δυὸ μηνῶν καὶ δεκάξι ἡμερῶν»²⁷⁷.

Δὲν εἶναι παρὰ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης καὶ τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ κεῖ, ποὺ ὁ Ἀλέξιος (ε') Δ.Μ. παντρεύτηκε τὴν Εὐδοκία 262, ποὺ ἔτσι ἐρχόταν σὲ δεῦτερο γάμο, ἐνῶ ὁ Ἀλέξιος (ε') σὲ τρίτο²⁷⁸, καὶ τὴν παντρεύτηκε ὄχι μόνο γιατί μαζί τῆς ἦταν πολὺ ἐρωτευμένος, ἀλλὰ καὶ γιατί ἔτσι συγγένευε μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια²⁷⁹, καὶ νομιμοποιοῦσε τὴ θέση του. στὸ χαμένο θρόνο ποὺ προσδοκοῦσε νά ἀνακτήσῃ²⁸⁰. Τὸ ζεῦγος τῶν νεονύμφων μαζί μὲ τὴ βασίλισσα Εὐφροσύνη καὶ ἕνα ἀριθμὸ ὀπαδῶν τους, καθὼς ἔμαθαν πὼς ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 βρισκόταν στή Μοσυνόπολη, κατευθύνθηκαν πρὸς τὰ ἐκεῖ²⁸¹. Ὁ ἀπόλεμος καὶ ἀνάξιος μονάρχης δέχτηκε μὲ

275. Villehardouin, τ. II, σ. 78, § 270. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 8, ἐκδ. Heisenberg σ. 10, ἐκδ. Bonn.

276. Villehardouin, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 79, § 270: à deux ou trois journées en avant

277. Χωνιάτης, σ. 755.

278. Χωνιάτης, σ. 804. Κατὰ τὸ Γ. Ἀκροπολίτη, ἐκδ. Heisenberg, σ. 9, καὶ ἐκδ. Bonn., σ. 10, ὁ Ἀλέξιος (ε') «ἀπέδρα καὶ οὗτος ἐκεῖθεν (ἐκ ΚΠόλεως), ἐπιφερόμενος καὶ τὴν σύζυγον Εὐδοκίαν», κατὰ δὲ τὴν «Ἀλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως», ἔργο γραμμένο στὰ τέλη τοῦ 18' αἰ., ἐκδ. J. A. G. Buchon, Recherches historiques sur la principauté française de Morée, Paris 1845, vol. II, σ. 335-67, στίχ. 230-231, λέει πὼς ὁ Ἀλέξιος (ε') παντρεύτηκε τὴν Εὐδοκία 262 στίς 28 ἢ 29 Μάρτη 1204: «εὐρὼν τὴν θυγατέρα δὲ τοῦ πρώτου βασιλέως, εἰς γαμετὴν ἠγάγετο, μῆνας κατάρξας δύο», καὶ στὸ στίχ. 236 λέει: «Λαβὼν τὴν σύννευον αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα ταύτης».

279. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Heisenberg, σ. 8, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 10: καὶ ἄμα (ὁ Ἀλέξιος ε') τὴν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου (γ') 180 θυγατέρα Εὐδοκίαν προσηγάγετο εἰς γυναῖκα, ὑστάτην οὔσαν τῶν θυγατέρων ἐκεῖνου.

280. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ διαδόχου τῆς βασιλείας δεσπότου Ἀλέξίου Παλ. Δούκ. Κομν. 290, τοῦ συζύγου τῆς Εἰρήνης Δούκ. Ἀγγ. Κομν. 260, ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου ἀνῆκε στὸ Θεόδωρο Κομν. Λάσκαρι, τὸ σύζυγο τῆς Ἄννας Δούκ. Ἀγγ. Κομν. 261, καὶ κατὰ δεῦτερο βαθμὸ μπορεῖ κανεὶς νά πῇ στὸν Ἀλέξιο (ε') Δούκα Μούρτζουφλο, τὸ νέο σύζυγο τῆς Εὐδοκίας Δούκ. Ἀγγ. Κομν. 262.

ύποκριτική φιλοφροσύνη τὸν Ἀλέξιο (ε΄) Δ.Μ., «δίδοντας σ' αὐτὸν τὴν ὑπόσχεση πὼς θὰ τὸν ἔχη σάν ἕνα γιό του»²⁸². Ἐν πιστεύσωμε τὸν Villehardouin, ὁ Ἀλέξιος (ε΄) ἔμενε μαζί με τὴν Εὐδοκία 262 καὶ τοὺς δικοὺς του ἔξω ἀπ' τὴ Μοσυνόπολη, στὶς σκηνές του, καὶ ὁ Ἀλέξιος (γ΄) 180 σέ κάποιο οἶκημα μέσα στὴν πόλη²⁸³.

Καὶ μιὰ μέρα, ὁ ἕνας ἔκπτωτος «προσκάλεσε τὸν ἄλλον, μαζί με τὴν Εὐδοκία, σέ γεῦμα, καὶ πρὶν ἀπ' αὐτό, πρόσταξε νά ἐτοιμάσουν λουτρό γιὰ νά λουστῇ ὁ γαμβρός του μαζί με τὴν κόρη του· ἀλλὰ μόλις ὁ Ἀλέξιος (ε΄) μπῆκε στὸ λουτρό ἔπεσαν πάνω του οἱ ὑπηρέτες τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) 180 καὶ ἐκεῖ τὸν ξάπλωσαν κάτω καὶ τοῦ ἔβγαλαν τὰ μάτια.

Αὐτοὶ ποὺ παραστάθηκαν στὴν ἀπροσδόκητη σκηνὴ ἔλεγαν πὼς ἡ Εὐδοκία 262 ποὺ στεκόταν κοντὰ στὴν πόρτα τοῦ λουτροῦ με βριασιές ἔλουσε τὸν πατέρα της καὶ κείνος τὴν ἐλεεινολογοῦσε γιὰ τὴν ἀδιαντροπία της καὶ τὸν ἀσελγῆ ἔρωτά της πρὸς τὸν Ἀλέξιο (ε΄)²⁸⁴. Τὸ τραγικὸ αὐτὸ γεγονὸς πρέπει νά ἔγινε μετὰ τὴ 16η τοῦ Μᾶη τοῦ 1204 καὶ πρὶν ἀπ' τὴ 12η τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1204^{284α}.

Ὁ σύγχρονος τῶν γεγονότων Χωνιάτης μᾶς λέει πὼς «δὲν ἤξερε τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους τόσο δόλια ὁ Ἀλέξιος (γ΄) 180 φέρθηκε στὸν Ἀλέξιο (ε΄), νά τὸν πιάσῃ καὶ νά τὸν τυφλώσῃ», καὶ παρατηρεῖ πὼς «ἕνας πλανώμενος ἡγεμόνας μισοῦσε ἕνα ἐπίσης πλανώμενο καὶ ἕνας φυγὰς τῆς βασιλείας ἀντιπολιτευόταν ἕνα ποὺ ξέπεσε ἀπ' τὸ θρόνο»²⁸⁵. Ἐνας ἄλλος λίγο μεταγενέστερος, ὁ Ἀκροπολίτης, μᾶς λέει πὼς «γιὰ πολλὰς ἄλλες αἰτίες καὶ ὄχι πρὸς λίγο γιὰ τὴν παντρεύτηκα τὴν κόρη τοῦ Εὐδοκία 262 μισοῦσε τὸ Δούκα»²⁸⁶. Ποιὲς ἦσαν οἱ πολλὰς ἄλλες αἰτίες; Ἴσως μιὰ ἀπ' αὐτὰς θὰ ἦταν, γιὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) 180 στάση τοῦ Ἰωάννη Ἀξούχου Κομνηνοῦ 208, ὁ «ιθύνων νοῦς» δὲν ἦταν ὁ στασιαστὴς ποὺ ἀναγορεύτηκε αυτοκράτορας, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξιος Δούκας Μούρτζουφλος, ὅπως τοῦλ. μᾶς λένε²⁸⁷.

Μιὰ ἐρευνητριά συμπέρανε πὼς ὁ Ἀλέξιος (γ΄) 180 ἐπέβαλε τὴν ποινὴ

281. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 9, ἔκδ. Heisenberg; σ. 10-11, ἔκδ. Bonn. Villehardouin, τ. II. σ. 78, § 270.

282. Villehardouin, τ. II. σ. 78, § 270.

283. Villehardouin, τ. II. σ. 78-9, § 270.

284. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 9, ἔκδ. Heisenberg; σ. 11, ἔκδ. Bonn. Χωνιάτης, σ. 804. Villehardouin, τ. II, σ. 78-80, § 270-271.

284α. Βλ. B. Hendrickx - C. Matzukis, Alexios V. Doukas Maoutzouphlos: His life, reign and death, Ἑλληνικά 31 (1979), σ. 129.

285. Χωνιάτης, σ. 804.

286. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 9, ἔκδ. Heisenberg; σ. 11, ἔκδ. Bonn.

287. F. 19 τ τοῦ Μεσαρίτου Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 122-23 καὶ 248-49. R. L. Wolff - H.W. Hazard, The Later Crusades, 1189-1311, in A History of the Crusades, II, Philadelphia 1962, σ. 181-82.

της τύφλωσης στον 'Αλέξιο (ε') Δούκα «επίσης και γιατί ο Μούρτζουφλος οικειοποιήθηκε τον αυτοκρατορικό τίτλο»^{287α}.

Δέ μου φαίνεται να εύσταθῆ ἡ γνώμη πῶς ὁ 'Αλέξιος (γ') 180 ἐξουδετέρωσε διὰ τῆς τύφλωσης τὸ Μούρτζουφλο γιὰ νὰ δώσῃ σὲ λίγο τὴν Εὐδοκία 262 στὸ Λέοντα Σγουρό^{287β}.

'Απ' τῆ Μοσυνόπολη, ὅπου διέπραξε αὐτὸ τὸ ἐγκλημα, ὁ 'Αλέξιος (γ') "Αγγ. Κομν. 180 κατάφυγε στὴ Θεσσαλονίκη²⁸⁸, καὶ ἔπειτα, λόγω τῆς προσέγγισης τῆς στρατιᾶς τοῦ Βονιφάτιου τοῦ Montferrat, πῆγε στὴ Λάρισα, κάτω ἀπ' τὴν προστασία τοῦ ἄρχοντα ἡ τ ὕ ρ α ν ο υ τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κορίνθου Λέοντα Σγουροῦ, στὸν ὁποῖον ἔδωσε σὲ γάμο - τρίτος αὐτὸς γάμος τῆς- τὴν κόρη τοῦ Εὐδοκία 262²⁸⁹.

'Ενῶ ὁ Βονιφάτιος τοῦ Montferrat πολιορκοῦσε τὸ Σγουρό καὶ τὴν Εὐδοκία 262 στὴν Κόρινθο, ὁ 'Αλέξιος (γ') 180 μαζί με τὴ γυναίκα τοῦ Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρῆ καὶ τὴ μικρὴ συνοδία του, θέλοντας νὰ καταφύγῃ στὸν ἄλλοτε ἐχθρὸ του καὶ πρωτεξάδελφὸ του Μιχαῆλ (α') Δούκα Κομνηνὸ "Αγγελο 174, τὸν ἰδρυτὴ ἑνὸς νέου ἑλληνικοῦ ἀνεξάρτητου κράτους στὶς δυτικὲς ἐπαρχίες τῆς κατασπαραγμένης ἀπ' τὴ Λατινοκρατία τέως ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, κατευθύνθηκε πρὸς τὰ βουνὰ τῆς 'Ηπειροῦ.

'Αλλὰ «ὁ βασιλέας τῆς Θεσσαλονίκης» Βονιφάτιος τοῦ Montferrat, μὴ θέλοντας νὰ τοῦ ξεφύγῃ ὁ πρῶν ἀτοκράτορας ποὺ μπορούσε νὰ γίνῃ ἓνα πiónι γιὰ διάφορα προσχήματα στὰ χέρια τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας, ἔστειλε ξοπίσω του μιά ομάδα ἰπποτῶν, οἱ ὁποῖοι βρῆκαν καὶ συνέλαβαν τὸν 'Αλέξιο (γ') "Αγγ. Κομν. 180 καὶ τὴν Εὐφροσύνη, καὶ κατὰ διαταγὴ τοῦ Βονιφάτιου, στάλθηκαν στὸν 'Αλμυρό, στὸν κόλπο τοῦ Βόλου²⁹⁰.

Στὸν 'Αλμυρό δὲν ἔμειναν γιὰ πολὺ, γιατί κατὰ διαταγὴ καὶ πάλι τοῦ Βονιφάτιου, μεταφέρθηκαν στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου τοὺς ὑποδέχτηκε ἡ πρῶν νύφη τους, ἡ χήρα τοῦ 'Ισαάκιου (β') "Αγγ. 183 καὶ κατόπι σύζυγος τοῦ Βονιφάτιου, Μαργαρίτα - Μαρία τῆς Οὐγγαρίας²⁹¹. Καθὼς ὅμως οἱ Θεσσαλονικεῖς στασίασαν κατὰ τοῦ Βονιφάτιου καὶ τῆς κυβέρνησης τῆς Μαργαρίτας - Μαρίας τῆς Οὐγγαρίας, καὶ αὐτὴ ἡ τελευταία περιορίστηκε στὴν ἀκρόπολι τῆς μακεδονικῆς μεγαλόπολης, καὶ ἓνας κάποιος Βλάχος

287α. Βλ. Alice Gardner, *The Lascarids of Nicaea*, London 1912, σ. 68.

287β. Βλ. B. Hendrickx - C. Matzukis, *Alexis V Doukas Mourtzouphlos: His life, reign and death*, Ἑλληνικά 31 (1979), σ. 129 ἢ μελέτη κατὰ τ' ἄλλα σπουδαία.

288. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 9, ἐκδ. Heisenberg; σ. 11, ἐκδ. Bonn.

289. Χωνιάτης, σ. 803-4 κατὰ Γ. Ἀκροπολίτην ὁ γάμος ἐγίνε στὴν Κόρινθο, ποὺ δὲν εἶναι ἀκριβές, βλ. σ. 13, ἐκδ. Heisenberg, καὶ σ. 15, ἐκδ. Bonn.

290. Χωνιάτης, σ. 808.

291. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 12-13, ἐκδ. Heisenberg; σ. 14, ἐκδ. Bonn; Villehardouin, τ. II, σ. 117, § 309.

πού ονομαζόταν Ἐτζυϊσμένος ἔγινε κύριος τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Βονιφάτιος προσκλήθηκε ἐπειγόντως μὲ γράμματα τῆς γυναίκας του καὶ βασιλισσας, καὶ φτάνοντας στὴ Θεσσαλονίκη, ἔσπειρε τὸν τρόμο στοὺς κατοίκους τῆς ἄλλων δῆμυσε τίς περιουσίες, ἄλλους σκότωσε, ἄλλους κρέμασε τόσο ἀπ' τοὺς κοινούς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ ὅσο καὶ ἀπ' τοὺς ἱερωμένους²⁹².

Τότε καὶ τὸν δὺσπραγο ἀνάμεσα στοὺς βασιλεῖς Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 καὶ τῆς γυναίκα του Εὐφροσύνη, πρόσταξε νὰ τοὺς μεταφέρουν στὴν Ἰταλία, ὅπου καὶ τοὺς φυλάκισαν στὸ Montferrat, κάτω ἀπ' τὴ φύλαξη τοῦ μαρκήσιου Γουλιέλμου (Guillaume) IV, γιοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Βονιφάτιου στὴ μαρκωνία τοῦ Montferrat²⁹³.

Ὁ ἄρχοντας τῆς Ἠπειροῦ Μιχαὴλ (α') Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 174, καθὼς πληροφορήθηκε τὴν οἰκτρὴ τύχη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ του ξαδέλφου, πρόσφερε στὸ Βονιφάτιο μεγάλο ποσὸν ὡς λύτρα γιὰ τὴν ἀπολευτέρωσή του. Κ' ἔτσι ἓνα καράβι πού ξεκίνησε ἀπ' τὴν Ἰταλία, ἔφερε τὸν Ἀλέξιο (γ') 180 καὶ τὴν Εὐφροσύνη στὴ Σαλαγορά, τὸ λιμάνι τῆς Ἄρτας, ὅπου ἀφοῦ καταβλήθηκαν τὰ λύτρα, παραδόθηκαν στὸν ξάδελφό τους Μιχαὴλ 174²⁹⁴.

Λίγο μετὰ τὴν παραμονὴ τοῦ πρώην αὐτοκρατορικοῦ ζεύγους στὴν Ἠπειρὸ²⁹⁵, ὁ Μιχαὴλ 174, ἐνῶ τὴν πρώην αὐτοκρατόρισα Εὐφροσύνη κράτησε μὲ κάθε τιμὴ κοντὰ του στὴν Ἄρτα, τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἐφοδίασε μὲ ὅ,τι χρειαζόταν γιὰ νὰ πάη στὴ Μ. Ἀσία κοντὰ στὸ φίλο του σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Chiyath al - Din Kai - Kosrou I²⁹⁶.

Αὐτὸν τὸν Σελτζουκίδη σουλτάνο ἀνάφερα πιὸ πάνω διὰ μακρῶν, ὅπου καὶ τὸν ἀφήσαμε νὰ ζῆ ἐκπτώτος στὴν ΚΠολη²⁹⁷. Κατὰ τὴν ἀπόδραση τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἀπ' τὴν ΚΠολη, ἔφυγε μαζὶ του καὶ ὁ Kai - Kosrou. Ἀλλὰ δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ ἔφτασε ἀπ' τὸ Ἰκόνιο ἓνας Τοῦρκος πού τοῦ ἀνάγγειλε ἐμπιστευτικὰ πῶς ὁ ἀδελφός του σουλτάνος Rukn - al - Din Soliman II πέθανε (1204) καὶ ἄφησε διάδοχό του τὸ γιό του Kilidj - Arslan III πού δὲν ἦταν παρὰ ἓνα παιδί. Ντύθηκε τότε ὁ Kai - Kosrou μὲ ροῦχα ζητιάνου καὶ μαζὶ μὲ τὸν Τοῦρκο πού τοῦ ἔφερε τὸ νέο,

292. Χωνιάτης, σ. 818-19.

293. Villehardouin, τ. II, σ. 116-18, § 309. Εἶναι ἓνα λάθος τοῦ Χωνιάτη, σ. 819 πού λέει: διαποντίους τῶ τῶν Ἀλαμανῶν ἐξέπεμψεν ἄρχοντι.

294. Ἰὼβ μοναχός, Βίος ὁσίας Θεοδώρας, PG 127, στ. 904: Ἀνώνυμος de Gaëte, Riant, Exuviae, I, σ. 153: Continuateur de la chronique génoise de Caffaro, Muratori, SRI., τ. V, σ. 391, πού λέει πῶς ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 καὶ ἡ γυναίκα του στάλθηκαν στὴ Γένοβα πάνω σὲ μιά γαλέρα πού οδηγούσε ὁ Henri de Carmandino. Ἀπ' τοὺς ἐρευνητὲς ὁ D.M. Nikol, The despotate of Epiros, σ. 14-5, δέχεται τὴ φυλάκισή τους στὴ Θεσσαλονίκη, ἐνῶ ὁ J. Longnon, L' empire latin de Constantinople, σ. 126, δέχεται τὴ φυλάκισή τους στὸ Montferrat.

295. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 14, ἐκδ. Heisenberg σ. 16, ἐκδ. Bonn.

296. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 13-14, ἐκδ. Heisenberg; σ. 15-16, ἐκδ. Bonn.

297. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 124-133 καὶ 137-142.

ἀναχώρησε ἀμέσως γιὰ τὸ Ἰκόνιο, ὅπου φτάνοντας ἀναγνωρίστηκε ἀπ' τοὺς δικούς του καὶ ἀνακηρύχθηκε σουλτάνος, ἐνῶ ὁ μικρὸς Kilidj - Arslan III κάτω ἀπὸ ἄγνωστες συνθήκες βρέθηκε στραγγαλισμένος.

Ὁ Kai - Kosrou I, μετὰ τῆ δεύτερη ἀνοδὸ του στὸ θρόνο, συνῆψε συμμαχία εἰρήνης μὲ τὸν ἀναστηλωτὴ τῆς ἐξόριστης ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας Θεόδωρο (α') Κομνηνὸ Λάσκαρι, τοῦ ὁποῖου τῆ σύζυγο Ἄννα Δ. Ἄγγ. 261 θεωροῦσε ὡς ἀδελφή, καθὼς εἶχε υἱοθετηθῆ ἀπ' τὸν πατέρα' τῆς Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180²⁹⁸.

Καὶ ὅταν ὁ πεθερὸς τοῦ σουλτάνου, ὁ Μανουὴλ Μαυροζώμης Κομνηνὸς 241 προσπαθοῦσε μὲ τῆ βοήθειά του νὰ ἀναγορευτῆ αὐτοκράτορας καὶ νὰ καταλάβῃ ὅλη τῆ γύρω ἀπ' τὸν Μαίανδρο ποταμὸ χώρα, ὁ Kai - Kosrou I κατὰ τῆ συμμαχία ποὺ ἔκανε μὲ τὸ Θεόδωρο (α') Κ.Λ., τὸν παρακάλεσε νὰ παραχωρήσῃ ἓνα μέρος τῶν ἐδαφῶν ποὺ εἶχε κυριεύσει στὸν πεθερὸ του²⁹⁹.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ὁ Kai - Kosrou I ἦταν ὁ κύριος σύμμαχος τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Ἑρρίκου τῆς Φλάνδρας³⁰⁰, ποὺ ἦταν ἓνας ἀντίπαλος τοῦ Ἑλληνα αὐτοκράτορα (τῆς Νίκαιας) Θεόδωρου (α') Κομν. Λάσκαρι.

Σκοπὸς τοῦ Μιχαὴλ (α') Δ.Κ. Ἄγγ. 174 τῆς Ἡπείρου ἦταν μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Ἀλέξιο (γ') 180, νὰ δημιουργήσῃ δυσκολίες στὸ ἀνατολικὸ ἐλληνικὸ κράτος τῆς Νίκαιας, ἐνῶ ὁ φίλαρχος καὶ συγχρόνως ἀνίκανος Ἀλέξιος (γ') ἀποσκοποῦσε στὴν ἀνάκτηση τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου ποὺ μὲ ἓνα ἔγκλημα ἀπόχτησε καὶ ποὺ ἄστοργα ἐγκατάλειψε στὴν ὥρα τοῦ κινδύνου.

Στὴν Ἀσία, ὅπου ἔφτασε μαζί μὲ τὸν Κωνσταντῖνον Δούκα Κομνηνὸ 170, ἑτεροθαλὴ ἀδελφὸ τοῦ Μιχαὴλ 174, ποὺ τοῦ ἔδωσε αὐτὸς ὁ τελευταῖος, πῆγε στὴν Ἀττάλεια καὶ προσῆλθε στὸ σουλτάνο Chiyath al - Din Kai - Kosrou I, τὸν Ἰ α θ α τ ἰ ν η ν, ὅπως τὸν λέει ὁ Ἀκροπολίτης, καὶ ἐκλιπάρησε τῆ βοήθειά του γιὰ τὴν ἐκδίωξη τοῦ γαμβροῦ τοῦ Θεόδωρου (α') Κομν. Λάσκ. Θύμισε στὸ σουλτάνο τὴν παλιά τους φιλία, τοῦ περιέγραψε λυπητερὰ τὰ παθήματά του καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε σ ω ρ ο ὕ ς χ ρ η μ ἄ τ ω ν, ἀντὶ, ὅπως λέει ὁ Γρηγοράς, «νὰ ἐκτείνῃ εὐχαριστήρια χέρια πρὸς τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος διασκέδασε τὸ σάλιο τῆς πολυαρχίας καὶ ἔφερε τοὺς Ἑλληνες, ὅσοι ξέφυγαν ἀπ' τὸ λατινικὸ χειμῶνα καὶ κλύδωνα, σὲ σωτήριο λιμάνι, καὶ νὰ ζητήσῃ κι αὐτὸς ἐλπίδα παρηγορίας καὶ ἀνάπαυση ἀπ' τῆ μακρὰ πλανώμενη ζωὴ του»³⁰¹.

Τὶς αὐθεντικὲς πληροφορίες μᾶς δίνει ὁ Ἀκροπολίτης. Μᾶς λέει πὼς τὸ

298. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 14, ἔκδ. Heisenberg σ. 16, ἔκδ. Bonn.

299. Χωνιάτης, σ. 827 καὶ 842.

300. J. Longnon, L' Empire latin de Const/ple, σ. 126.

301. Νικηφόρος Γρηγοράς, ἔκδ. Bonn, τ. I, σ. 16-7.

1210 ο Καί - Κοσγού Ι έστειλε στο Θεόδωρο (α') που βρισκόταν στη Νίκαια μιá πρεσβεία που με αυτή τον καλούσε να παραδώσει τó θρόνο στον πεθερό του και νόμιμο αυτοκράτορα, «γιατί είναι άδικο να κρατη μιá εξουσία που δέν του άνήκει». Αυτά βέβαια δέν ήταν παρά ένα πρόσχημα, ένω στην πραγματικότητα άποσκοπούσε να γίνη κύριος όλης τής χώρας που κατείχε ο Θεόδωρος (α'). Με πολύ δημοκρατικό τρόπο ο Θεόδωρος (α') ρώτησε τούς έπιτελείς και τούς ύπηκόους του, ποιόν άπ' τούς δυο προτιμούν ως βασιλέα τους, τόν ίδιο ή τόν πεθερό του 'Αλέξιο (γ') 180, και όλοι με μιá φωνή του άπάντησαν, «ή μαζί του να ζήσουν ή μαζί του να πεθάνουν».

Πάιρνοντας θάρρος άπ' αυτή τή διαβεβαίωση, βγήκε άπ' τή Νίκαια με τó στρατό του και γλήγορα έφτασε στη Φιλαδέλφεια.

Ο στρατός του άποτελούνταν άπό δυο χιλιάδες ίππεις, που άπ' αυτούς όκτακόσιοι ήταν μισθοφόροι Λατίνοι, άντρες έμπειροπόλεμοι· ο στρατός του σουλτάνου άνερχόταν σε είκοσι περίπου χιλιάδες πεζούς και ίππεις. Οι έχθροπραξίες έγιναν τήν άνοιξη του 1211, κυρίως γύρω άπ' τήν 'Αντιόχεια του Μαϊάνδρου ποταμού, τήν όποία ο σουλτάνος πολιορκούσε.

Οι Λατίνοι μισθοφόροι έδειξαν μεγάλο ήρωισμό, προκαλώντας στον έχτρώ τρομερές άπώλειες· σχεδόν όλοι τους έπεσαν στο πεδίο τής μάχης.

Με τó προσωπικό του όμως θάρρος και τήν αντίληψη του ο Θεόδωρος (α') έγινε και πάλι κύριος τής κατάστασης και στην έπόμενη συμπλοκή ο σουλτάν Καί - Κοσγού Ι σκοτώθηκε πιθανόν άπ' τόν ίδιο τó Θεόδωρο (α'). "Όπως μäs λέει ο σύγχρονος 'Ακροπολίτης, ο σουλτάνος «έπεσε σαν άπό ένα πύργο (άπ' τή φοράδα που καβαλλίκευε) και άμέσως τó κεφάλι του κόπηκε, χωρίς να ξέρουν άπό ποιόν». "Έτσι άπό νικημένος, έγινε νικητής ο γενναίος 'Ελληνας βασιλέας.

Στήν ίδια μάχη πιάστηκε αιχμάλωτος και ο άπαίσιος 'Αλέξιος (γ') 'Αγγ. Κομν. 180, τόν όποίο ο γαμβρός του, ο γενναióψυχος Θεόδωρος (α'), τόν τίμησε όπως έπρεπε στο ύψηλό του αξίωμα και τόν όδήγησε στη Νίκαια, όπου άφου πρόσταξε να του αφαιρέσουν τά βασιλικά παράσημα, τόν έκλεισε στη μονή του 'Υακίνθου, και εκεί σε λίγο πέθανε, κατά τó καλοκαίρι του 1211, ένω λίγο προηγουμένως πέθανε στην 'Αρτα και ή γυναίκα του Εύφροσύνη Δούκαινα Καματηρή, και σ' αυτή τήν πόλη τάφηκε³⁰².

302. 'Ακροπολίτης, σ. 14-7, έκδ. Heisenberg, και σ. 16-20, έκδ. Bonn· 'Εφραίμιος, σ. 306-8, στίχ. 7577-631, έκδ. Bonn· 'Επιστολαί 'Ιννοκεντίου ΙΙΙ, ΧΙΙΙ, 184, έκδ. Migne ΙΙΙ, 354· 'Επιστολή Λατ. αυτοκράτορα τής ΚΠολης 'Ερρίκου, 532· Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. Ι, σ. 19-20· Aboul - Fedá, Histoire universelle, έκδ. Slane εις ΗΟС, τ. Ι, σ. 86. Πρβλ. 'Α. Μηλιαράκης, 'Ιστορία Νικαίας - 'Ηπείρου, σ. 81-3· J. Longnon, L' empire latin de Const/nople, σ. 126· A.A. Vasiliev, 'Ιστορία, σ. 636· γιά τή χρονολογία, G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 452· A. Guillou, La civilisation byzantine, σ. 502· 'Ο θρύλος πώς ο 'Αλέξιος (γ') 180 τυφλώθηκε άναφέρεται άπ' τó Θεόδωρο Σκουταριώτη, ΜΒ Σάθα, τ. 7 (1894), σ. 457, και άβάσιμα τó θρύλο αυτόν υιοθέτησαν ξένοι

Ἔτσι τελείωσε μέσα σ' ἓνα μοναστήρι τὴν ἄδοξη ζωὴ του, ὁ εὐτελής αὐτὸς μονάρχης, ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ὁ Βαμβακοράβδης· τὴ στιγμὴ ποὺ πῆγαινε νὰ κάνῃ τὸ τελευταῖο του ἐγκλημα κατὰ τῆς πατρίδας του καὶ νὰ δυναμώσῃ τὸν πανίσχυρο σπῆ Μ. Ἀσία ἐχθρὸ τῆς, μετὰ τὴν ἦττα καὶ τὸ φόνο τοῦ προστάτη του Σελτζουκίδη, ἔδωσε κύρος στὸ νέο Ἑλληνα αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἔτσι ἀνανέωσε τὶς παλιὲς παραδόσεις τῶν ἀγῶνων ἐναντίον τοῦ Ἰσλάμ καὶ γέμισε χαρὰ καὶ θάρρος τὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων, ὄχι μόνο σπῆν Ἀσία ἀλλὰ καὶ σπῆν Εὐρώπη, καθὼς γιὰ πρώτη φορὰ εἶδαν σπῆ Νίκαια ἓνα πιθανὸ κέντρο τῆς μελλοντικῆς τους ἐνότητος.

Ὁ Νικήτας Χωνιάτης ἔγραψε, ἐξυμνώντας τὴ νίκη τοῦ Θεόδωρου (α') Κομν. Λάσκαρι, ἓνα μακρὸ καὶ στομφώδη πανηγυρικὸ³⁰³, ἐνῶ ὁ ἀδελφός του, ὁ πρῶν Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἔστειλε στὸ Θεόδωρο (α') ἀπ' τὴν Κέα, ὅπου περνοῦσε τὶς τελευταῖες μέρες τῆς ζωῆς του, ἓνα συγχαρητήριο γράμμα μετὰ τὸ ὁποῖον ἐξέφραζε τὴν εὐχὴ του, ὅπως ὁ Θεόδωρος (α') «ἀποκαταστήσῃ τὸ θρόνο τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου σπῆ θέσῃ ποὺ ὁ Κύριος ἀπὸ παλιὰ εἶχε ἐκλέξει». Θεώρησε τὴ μάχη τῆς Ἀντιόχειας τοῦ Μαϊανδρου «ὡς μιὰ ἀνταπόδοση τῆς μάχης τοῦ Μυριοκέφαλου καὶ βρῆκε πῶς ἡ ἁγία ψυχὴ τοῦ μακαρίτη βασιλέα Μανουὴλ (α') Κ. 81 θὰ χρεωστοῦσε χάρη στὸ Θεόδωρο (α')». «Ἀπ' τοὺς βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου δὲ θεώρησε ἄλλους ἰσοστάσιοις πρὸς τὸ Θεόδωρο (α') παρὰ τὸν Ἡράκλειο ἀπ' τοὺς παλιούς καὶ τὸ Βασίλειο (β') τὸ Βουλγαροκτόνο ἀπ' τοὺς νεώτε-
ρους»³⁰⁴.

Μαζὶ μετὰ τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 σχεδὸν ἔφυγε ἀπ' τὸν κόσμον, ὅπως σημείωσα πιὸ πάνω, στὸ δυτικὸ ἀνεξάρτητο ἑλληνικὸ Κράτος καὶ ἡ γυναῖκα του, ἡ ἄλλοτε πανίσχυρη αὐγούστα Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρή, ποὺ παρὰ τὴν εὐφυΐα τῆς ἔβλαψε κι αὐτὴ ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς τὸ Βυζάντιο.

181. Μιχαὴλ Ἄγγελος (γένν. περὶ τὸ 1154 - †;)

Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος² τεταρτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἄγγελου 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας³ γεννήθηκε περὶ τὸ 1154⁴.

νομισματολόγοι καὶ ἐρευνητές, ὁ Souley, Essai de classification des suites monétaires Byzantines, σ. 392, ὁ Sabbatier, Descript gén. des monnaies Byz., τ. I, σ. 16, καὶ τ. II, σ. 288, καὶ ὁ Buchon, Rech. et mat., τ. I, σ. 75.

303. Νικήτας Χωνιάτης, Εἰς τὸν βασιλέα κύρ Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν, ὅτε ἐφόνευσε τὸν σουλτάνον Ἰκονίου, ἐκδ. Van Dieten, Orationes et Epistulae, σ. 170-75.

304. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. II, σ. 353-56, ἀριθ. 179: Τῷ βασιλεῖ τῷ Λάσκαρι τῆς Ἀνατολῆς.

Μέχρι σήμερα «δέν έχει βρεθῆ μνεία στις πηγές ενός καίσαρα Μιχαήλ "Αγγελου», τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ἡ σφραγιδα⁵, γι' αὐτὸ καὶ ὑποθέτομε πὼς αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ τεταρτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκ. "Αγγ. 93⁶: στὴν τελευταία αὐτῆ περίπτωση τὸν τίτλο τοῦ καίσαρα θὰ ἔλαβε ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β') "Αγγ. 183, κατὰ τὴν ἄνοδο αὐτοῦ τοῦ τελευταίου στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο.

Φαίνεται πὼς ὁ αὐτοκράτορας ἐπιφύλαξε τὸν μὲν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα, ἀφοῦ ἴσως διήλθαν ἀπ' αὐτὸν τοῦ καίσαρα⁷, στοὺς πρεσβύτερους ἀδελφούς του Κωνσταντῖνο 178, Ἰωάννη 179 καὶ Ἀλέξιο 180, καὶ τὸν τίτλο τοῦ καίσαρα στοὺς νεώτερους Μιχαήλ 181 καὶ Θεόδωρο 182, στὸν ὁποῖο ἴσως καὶ παράμειναν.

Ὁ Μιχαήλ "Αγγ. 181, καθὼς φαίνεται, πέθανε πρόωρα, ἄγνωστο ἂν στὸν καιρὸ τοῦ Ἰσαάκιου (β') "Αγγ. 183 (1185-1195) ἢ σὲ κείνον τοῦ Ἀλέξιου (γ') "Αγγ. Κομν. 180 (1195-1203), καὶ μᾶλλον πρὶν τὸ 1199, ἂν δεχτοῦμε πὼς οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ ποὺ σ' αὐτῆ τῆ χρονολογία ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης⁸, ἦσαν ὁ Κωνσταντῖνος 178, ὁ Ἰωάννης 179 καὶ ὁ Θεόδωρος 182.

Εἶναι βέβαιο πὼς καὶ ὁ Μιχαήλ "Αγγ. 181 τυφλώθηκε ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, ἄγνωστο κάτω ἀπὸ ποιὲς συνθήκες, γιὰτὶ καθὼς μαθαίνομε «ὁ λωβηρήρας (=ὁ λουβιάρης, ὁ κακοποιὸς) Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 μόνο ἀπ' τοὺς ἀδελφούς δέν τύφλωσε –δὲ λογαριάζεται φυσικὰ ὁ Ἰσαάκιος "Αγγ. 183– τὸν Ἀλέξιο "Αγγ. 180»⁹.

-
- 181.1. Γὰ τὸ ὄνομα ποὺ φέρει ὁ τεταρτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκ. "Αγγ. 93, βλ. Γε-νεαλογία μου, τ. Α', σ. 661-62 καὶ ὑ. 25 καὶ 31, καθὼς καὶ σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόμ. Β', προσωπογραφία Μιχαήλ (α') Δούκ. Κομν. "Αγγ. 174, ὑ. 1. Ἡ γνώμη τοῦ G. Ostrogorsky, *The rise of the family of the Angeloi*, σ. 121, ὑ. 7 καὶ Στέμμα πὼς ὁ τεταρτότοκος γιὸς ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του (Ἀνδρόνικος) δέν εὐσταθεῖ καὶ πρέπει νὰ ἀπορριφθῆ.
2. V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 135, σ. 329.
Zacos-Veglery, ἀριθ. 2741, σ. 1550:
Ἐπισφραγιζοῖς ἡ χαρὰ τῶν Ἀγγέλων
τούς Ἀγγέλου καίσαρος Μιχαήλ λόγους.
3. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2741, σ. 1551: In searching for an acceptable solution, we would advance the hypothesis that both caesars were brothers of Isaakios II. In fact, Andronikos Doukas Angelos (93), who married Euphrosyne Kastamonitissa, had six sons: Constantine (178), John (179), Alexios III (180), Isaakios II (183), Theodore (182) and another son born between Alexios (180) and Isaakios (183). (Choniates, Bonn, p.319)... τοὺς ἔξ υἱοὺς παραλαβῶν... It is possible that the unknow son was the Michael of our seal.
4. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντῖνου Κομν. "Αγγ. 178, ὑ. 5.
5. V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 135, σ. 329.
6. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2741, σ. 1551.
7. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη "Αγγ. 179, ὑ. 12.
8. Χωνιάτης, σ. 660-61.
9. Χωνιάτης, σ. 590: ὄν (τὸν Ἀλέξιο) "Αγγ. 180) μόνον ἀπὸ πάντων (τῶν ἀδελφῶν) ὁ λωβητῆρ Ἀνδρόνικος οὐκ ἐσίνατο.

182. Θεόδωρος ᾽Αγγελος (γένν. περί τὸ 1155–†μετὰ τὸ 1199)

᾽Ο Θεόδωρος¹ ᾽Αγγελος² πεμπτόκοκος γιὸς τοῦ ᾽Ανδρόνικου Δούκα ᾽Αγγελου 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας³ γεννήθηκε περί τὸ 1155⁴.

᾽Ο Θεόδωρος ᾽Αγγ. 182 περί τὸ 1173 παντρεύτηκε με κάποια, ποὺ δὲν ξέρομε οὔτε τ' ὄνομά της οὔτε τὴ γενιά της, καὶ ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τὸ πῶς λίγο ἓνα γιό, τὸν ᾽Ανώυμον ᾽Αγγελον 263⁵.

᾽Ο Θεόδωρος ᾽Αγγ. 182, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ του, πῆραν μέρος στὴν πρώτη κατὰ τοῦ τύραννου ᾽Ανδρόνικου Κ. 87 συνωμοσία τῆς ἀριστοκρατίας τὸ 1182 ἢ μετὰ τὴν ἀνοίξη τοῦ 1183⁶. Μετὰ τὴν ἀποτυχία αὐτῆς τῆς συνωμοσίας, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστό, ἐνῶ οἱ ἄλλοι συνωμότες πιάστηκαν καὶ τυφλώθηκαν, οἱ πῶς πολλοὶ ἀπ' τὸ ἓνα μάτι, ὁ ᾽Ανδρόνικος Δ. ᾽Αγγ. 93 μαζὶ με τοὺς γιούς του, πέτυχε νὰ διαφύγη με ἓνα πλοῖο καὶ νὰ καταλήξῃ στὴν ᾽Ακρα τῆς Συρίας⁷.

Ἐκεῖ οἱ γιοὶ τοῦ ᾽Ανδρόνικου 93, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ Θεόδωρος 182, βαρέθηκαν νὰ περιμένουν μιὰ ἀλλαγὴ τῆς κατάστασης στὴν ΚΠολη, καὶ μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς γύρισαν πίσω στὸ Βυζάντιο. Ἡ κατάσταση ποὺ συνάντησαν ἦταν ἀφόρητη καὶ ὄλο προχωροῦσε στὸ χειρότερο.

Καθὼς οἱ δυὸ νεώτεροὶ ᾽Αγγελοὶ, ὁ Θεόδωρος 182 καὶ ὁ Ἰσαάκιος 183, κατάλαβαν τοὺς σκοποὺς τοῦ τυράννου πὼς ἀποβλέπει στὴν καθάρση καὶ ἐξόντωση τοῦ νόμιμου αὐτοκράτορα ᾽Αλέξιου (β') Κ. 155 καὶ στὸ σφετερι-

182. 1. Ὀνομάστηκε Θεόδωρος ἴσως σὲ τιμὴ καὶ θύμιση τῆς ἐκ πατρὸς μάμης του πο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Θεοδώρας Κ. 38' πάνω σ' αὐτὴ τὴν ὀνοματοθεσία, βλ. προσωπογραφία Θεοδωρου Δούκ. Κομν. ᾽Αγγ. 168; ὑ. 1. ᾽Ας μὴ ξεχνᾶμε πὼς καὶ ὁ ἐκ μητρὸς θεῖος του λεγόμενος Θεόδωρος Κασταμονίτης, βλ. Χωνιάτης, σ. 574-75, καὶ δὲν ἀποκλείεται σὲ τιμὴ αὐτοῦ τοῦ θεῖου του νὰ πῆρε τὸ ὄνομα Θεόδωρος.

2. Μετὰ τὴν ἐπωνυμία ᾽Αγγελος ἀναφέρεται ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 349, 372 καὶ 374.

3. Ὁ Χωνιάτης, σ. 374, μᾶς λέει πὼς ὁ Θεόδωρος ᾽Αγγ. 182 τυφλώθηκε ἀπ' τὸν ᾽Ανδρόνικο (α') Κ. 87, καὶ ὁ ἴδιος, σ. 660, μᾶς λέει πὼς τρεῖς ἀπ' τοὺς ἀδελφούς τοῦ ᾽Αλέξιου (γ') ᾽Αγγ. Κομν. 180 τυφλώθηκαν ἀπ' τὸν ᾽Ανδρόνικο (α') Κ. 87. Μπορεῖ κανεὶς νὰ δεχτῆ, βλ. G. Ostrogorsky, *Vozyusenie roda Angelov*, σ. 121 καὶ 129 (στέμμα), πὼς οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἀδελφοὶ τοῦ ᾽Αλέξιου 180 καὶ ἄρα γιοὶ τοῦ ᾽Ανδρόνικου 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης θά ἦσαν ὁ Κωνσταντῖνος Κομν. ᾽Αγγ. 178, ὁ Ἰωάννης ᾽Αγγ. 179 καὶ ὁ Θεόδωρος ᾽Αγγ. 182. Ἐξάλλου μᾶς εἶναι γνωστό πὼς ἀπ' τοὺς ἑξὶ γιούς τοῦ ᾽Ανδρόνικου 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης ὁ λ ο υ β ἰ ἄ ρ η ς ᾽Ανδρόνικος (α') Κ. 87 τυφλώσε τοὺς τέσσερις ἀπ' τοὺς ἀδελφούς ἐκτὸς τοῦ Ἰσαάκιου ᾽Αγγ. 183 καὶ τοῦ ᾽Αλέξιου ᾽Αγγ. 180, βλ. Χωνιάτης, σ. 590.

4. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Κομν. ᾽Αγγ. 178, ὑ. 5.

5. Χωνιάτης, σ. 660-61.

6. Χωνιάτης, σ. 345.

7. Χωνιάτης, σ. 345-46' Magni Presbyteri, Chronicon, εἰς MGH., Scriptores, τ. XVII, σ. 511.

σμό του θρόνου, τράβηξαν για τις πόλεις της Μ. Ἀσίας, ὁ πρῶτος στήν Προύσα καί ὁ δευτέρως στή Νίκαια, καί ἀφοῦ ἐγίναν δεχτοί ἀπ' τοὺς κατοίκους, τοὺς ξεσήκωσαν σὲ ἐπανάσταση κατὰ τοῦ τυράννου.

Ἔνα ἀπ' τὰ προσήματα ποῦ ἐπικαλέστηκε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 γιὰ νὰ πείσῃ τὴ φύλη σιμουρία του νὰ τὸν ἀναγορεύσῃ αὐτοκράτορα, στὶς ἀρχὲς τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1183, ἦταν ἡ ταυτόχρονη ἐπανάσταση τῶν δυο μικρασιατικῶν πόλεων καί ἡ εἰσδοχὴ σ' αὐτὲς τῶν δυο Ἀγγέλων ἀδελφῶν⁸.

Ἔτσι συναυτοκρατόρησε ὁ τύραννος μὲ τὸν παναφήλικα (=ἀνήλικο) νόμιμο αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (β') Κ. 155, καί σὲ λίγο διὰ τῶν ὀργάνων του ἐπνίξε τὴ νύχτα μέσα στὸν ὕπνο του τὸν ἀτυχο γιὸ τοῦ μεγαλόφρονα Μανουήλ (α') Κ. 81⁹.

Ἡ ἐπανάσταση φούντωνε στή Μ. Ἀσία κατὰ τοῦ σφετεριστῆ, καί κοντὰ στή Νίκαια, καί τὴν Προύσα προστέθηκε καί τὸ Λοπάδιο¹⁰, καί κράτησε πάνω ἀπὸ ἑπτὰ μὲ ὀχτῶ μῆνες¹¹.

Τὴν ἀνοιξὴ μὲ καλοκαίρι τοῦ 1184 ὑποτάχθηκε ἡ Νίκαια, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς Ἰσαάκιος Ἀγγ. 183 εὐτυχῶς διασώθηκε ἀπ' τὰ νύχια τοῦ τυράννου, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀργότερα, ὅπως ἡ θεῖα πρόνοια ἐπιφύλαξε ὡς καταλυτῆς τῆς ἀρχῆς καί ἐκτελεστῆς τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87¹².

Μετὰ τὴν ὑποταγὴ τῆς Νίκαιας ὁ φονιάς – αὐτοκράτορας προχώρησε πρὸς τὴν Προύσα μὲ «τις στρατιωτικὲς τάξεις» ποῦ εἶχε μαζί του καί οἱ ὁποῖες εἶχαν ἐνεργήσῃ καί τὴν κατὰ τῆς Νίκαιας ἐπιχείρηση. Καί ἀμέσως ἔβαλε χάρακα (=στρατοπέδευσε), κατὰ τὸ νότιο μέρος τῆς πόλης, ὅπου τὸ τεῖχος φαινόταν προσιτό, γιὰτὸ ὁ χώρος ἦταν ἰσόπεδος, καί ὄχι ὅπως τὰ λοιπὰ μέρη τῆς πόλης ποῦ ἦσαν πετρώδη καί ὑψώνονταν πρὸς κάποιον λόφο, ἔτσι ποῦ νὰ δείχνουν ἀπόκρημνα καί ἀπὸ φυσικοῦ τοὺς ὀχυρωμένα¹³.

Τὴν ἄλλη μέρα ἄρχισε τὶς πολιορκητικὲς ἐπιχειρήσεις. Καί ἐνῶ οἱ πολιορκητικὲς μηχανὲς καί οἱ ἄντρες δὲν κάθονταν μὲ δεμένα τὰ χέρια ἀλλὰ ἔκαναν ὅ,τι ἔπρεπε, ὁ ἴδιος ὁ Ἀνδρόνικος (α') 87 τόξευε βέλη κατὰ τῆς πόλης, στὰ ὁποῖα εἶχε καρφώσει πιττάκια (αὐτοκρατορικὰ γράμματα) καί ποῦ μὲ αὐτὰ ὑποσχόταν ἀλλαγὴ τῆς τακτικῆς του καί γενικὴ ἀμνηστία, ἀν ἐπιαναν καί θανάτωναν τὸν ἀρχηγὸ τους Θεόδωρο Ἀγγ. 182, «τὸν ἀγοραῖο Λαχανᾶ καί τὸν ἀσύνητο Συνέσιον» (=διεφθαρμένους διοικητικοὺς ὑπαλλήλους) καί τοὺς ὁμόφρονές τους. Καί αὐτὸ τὸ ἔκανε ὄχι λίγες μέρες¹⁴.

8. Χωνιάτης, σ. 349.

9. Χωνιάτης, σ. 349-55.

10. Χωνιάτης, σ. 363.

11. Σύμφωνα μὲ τὸν Ο. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, Amsterdam 1970, σ. 135, ἡ ἐπανάσταση ἄρχισε τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1183 καί τελείωσε μὲ τὴν ὑποταγὴ τῶν πόλεων στὸν Ἀνδρόνικο (α') 87 τὴν ἀνοιξὴ μὲ καλοκαίρι τοῦ 1184.

12. Χωνιάτης, σ. 371.

13. Χωνιάτης, σ. 371.

14. Χωνιάτης, σ. 371-72. Γιὰ τὸν Λαχανᾶν καί Συνέσιον, βλ. καί Χωνιάτην, σ. 374 καί 430.

Ο πόλεμος που γινόταν κατά τῆς Προύσας δὲν ἦταν καθόλου πιὸ μικρὸς ἀπὸ κείνον που ἔγινε ἐναντίον τῆς Νίκαιας καὶ σὲ τίποτε δὲ διέφερε κατὰ τὸ μένος που εἶχαν οἱ ἄντρες, καθὼς πολεμοῦσαν μὲ τὰ αὐτοκρατορικά τάγματα, καὶ κατὰ τὴν ἐκδήλωση τοῦ μίσους τους κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) 87, που ἦταν καὶ ἡ αἰτία τῆς ἐπανάστασης τῆς πόλης¹⁵.

Ἡ Προύσα ἦταν μιὰ πόλη καλὰ ὀχυρωμένη μὲ πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς πύργους καὶ τὰ τείχη τοῦ νότιου μέρους ἦσαν διπλά, καὶ πολλὲς φορὲς τὴν ἡμέρα οἱ Προυσαεῖς ἔκαναν ἐξόδους καὶ συμπλέκονταν μὲ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς, καὶ δὲν ἦσαν λίγα τὰ θύματα καὶ ἀπ' τὰ δυὸ μέρη σ' αὐτὲς τίς συγκρούσεις. Στὸ τέλος ὅμως τὰ νότια τείχη δὲν ἄντεξαν στὰ πλήγματα που δέχονταν ἀπ' τίς ἐλεπόλεις καὶ ὅλα ἔδειχναν πὼς θὰ καταπέσουν. Αὐτὸ ἔφερε σύγχυση στοὺς ἀμυνομένους πάνω στὰ τείχη, οἱ ὅποιοι καὶ ἐγκατάλειψαν τίς θέσεις τους. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα εὐκόλη ἦταν ἡ εἴσοδος τοῦ ἐχτροῦ μέσα στὴν πόλη, τόσο ἀπ' τὰ τείχη που σ' αὐτὰ ἀνέβαιναν μὲ σκάλες χωρὶς νὰ συναντήσουν ἐμπόδια, ὅσο καὶ ἀπ' τίς πύλεις, που ἀνοίχτηκαν ἀπ' αὐτοὺς που πέτυχαν νὰ μποῦν στὴν πόλη ἀπ' τὰ τείχη¹⁶.

Καθὼς ἡ πόλη δὲ παραδόθηκε διὰ συνθήκης ἢ συμφωνίας, στὸν αὐτοκράτορα, ἢ μὲ τὴ θέλησή τους δὲν ἀνοιξαν οἱ Προυσαεῖς τίς πύλεις, ἀλλὰ μὲ πόλεμο ἡ πόλη κυριεύτηκε, ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) δὲ μεταχειρίστηκε τοὺς κατοίκους ὡς ἕνας πρᾶος βασιλέας, που θὰ ἔσωζε τοὺς ἄλλοτε ὑπηκόους του καὶ που πάλι ὑπήκοοι του θὰ γίνονταν, ἂν καὶ γιὰ ἕνα διάστημα στασίασαν, οὔτε ἀπλὰ σὰν ἕνας ἄνθρωπος που εἶχε νὰ κἀνὴ μὲ συνανθρώπους του, ἀλλὰ ἔπεσε πάνω τους σὰν ἕνα διψασμένο θεριὸ καὶ τοὺς κατασπάραζε, ἄλλου κόβοντας τὸ λαιμό, ἄλλου χύνοντας τὰ ἐντόσθια ἔξω, ἐνῶ ἄλλον μεταχειριζόταν ἀκόμη καὶ χειρότερα, καὶ γενικά, ἀφοῦ τοὺς κατασπάραζε, τοὺς ἔρριχνε ἀπὸ γκρεμοὺς καὶ βουνὰ καὶ βάραθρα¹⁷.

Πολλοὺς κατὰστρεψε καὶ ἀφάνισε, καὶ σὲ ἄλλους, καταμερίζοντας τὴν ἀλλοκοτιὰ τοῦ θυμοῦ του, ἐπέβαλε διαφόρων εἰδῶν καὶ τρόπων τιμωρίες¹⁸.

Τὸν ἀρχηγὸ τῆς στάσης Θεόδωρο Ἄγγ. 182, που ἦταν μέσα στοὺς ἄνθος τῆς νιότης του¹⁹, ἀφοῦ τὸν τύφλωσε, τὸν ἀνέβασε πάνω σ' ἕνα γαδούρι καὶ τὸν ἔβγαλε ἔξω ἀπ' τὰ ὄρια τῆς Αὐτοκρατορίας πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ

15. Χωνιάτης, σ. 372.

16. Χωνιάτης, σ. 372-73.

17. Χωνιάτης, σ. 373.

18. Χωνιάτης, σ. 374.

19. Γεννημένος περὶ τὸ 1155, ὁ Θεόδωρος Ἄγγ. 182 ἦταν τὴ στιγμὴ τῆς τύφλωσής του περίπου 29 χρονῶ. Οἱ φράσεις τοῦ Χωνιάτη, σ. 374⁹ καὶ¹²: «ἤϊθον ὄντα καὶ τὸν ἴουλον πρῶτως χνοάζοντα» καὶ «ῥκτειράν τε τὸν μείρακα», δείχνουν ἀπροσάρμοστες, καὶ μᾶς ὀδηγοῦν πολλὲς φορὲς, καθὼς μάλιστα εἶναι φράσεις πηγαῖες, σὲ λανθασμένα συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴν ἡλικία τοῦ ἥρωα. Παρατηρεῖται στοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, στοὺς ἱστορικοὺς ἀλλὰ πιὸ

σουλτανάτου του Ίκονίου, και πρόσταξε να τον αφήσουν εκεί, για να τον πάη το υποζύγιο αυτόματα όπου θέλει, κ' έτσι να τον φάνε τα άγρια θηρία· αλλά κάποιοι φιλεύσπλαχνοι Τουρκοί συνάντησαν τον τυφλό και τον λυπήθηκαν, και τον πήραν στις σκηνές τους και τον περιποιήθηκαν, όπως ο καλός εκείνος Σαμαρείτης του ευαγγελίου²⁰.

Τους δυστυχισμένους εκείνους κρατικούς υπαλλήλους, τον Λέοντα Συνέσιο και το Μανουήλ Λαχανά, και μερικούς άλλους περί τους σαράντα, τους κρέμασε απ' τα δέντρα της Προύσας, πάρα πολλούς δε άλλους τιμώρησε με διάφορες σκληρές σωματικές ποινές· άλλων τους έκοψε τα χέρια, άλλων τους έκοψε τα δάχτυλα και άλλων τα πόδια, «σαν οι άνθρωποι να ήταν κλήματα που αυτός τα κλάδευε». Πολλών ανθρώπων τους έκοψε τα χέρια, και όχι πιά λίγους τύφλωσε κι απ' τα δυο μάτια· μερικούς άλλους τύφλωσε απ' το δεξιό μάτι, ενώ τους έκοψε το αριστερό πόδι, και πάλι άλλοι έπαθαν το αντίθετο. Έτσι, αφού έγκλημάτισε στην Προύσα ο Ανδρόνικος (α') 87, άχρηστεύοντας νεαρούς και γενναίους στρατιώτες, πέρασε στο Λοπάδιο, όπου έκανε τα όμοια, κι από κει τράβηξε για τα παλάτια της ΚΠολης, «άφηνοντας τα σώματα των Προυσαέων κρεμασμένα πάνω στα δέντρα σαν σταφύλια²¹.

Λεπτομέρειες για την ήγαιτική δραστηριότητα του Θεόδωρου ΄Αγγ. 182 στη σπουδαία αυτή επανάσταση δεν έχουμε.

Δε θα γύρισε στην ΚΠολη παρά μετά την πτώση του Ανδρόνικου (α') 87 και την άνοδο στο θρόνο του αδελφού του ΄Ισαάκιου (β') ΄Αγγ. 183. Και πάλι δεν ξέρομε ποιόν τίτλο άπόνειμε στο Θεόδωρο 182 ο αυτοκρατορικός αδελφός του· εκείνο που από έγκυρες πηγές μαθαίνουμε είναι πως στους πρεσβύτερους αδελφούς του Κωνσταντίνο 178 και ΄Αλέξιο 180 ο ΄Ισαάκιος (β') 183 άπόνειμε τον τίτλο του σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α, ενώ από όρισμένα στοιχεία²² μπορεί κανείς να υποθέσει πως στους δυο νεώτερους Μιχαήλ 181 και Θεόδωρο 182 άπόνειμε τον τίτλο του κ α ί σ α ρ α.

Το Θεόδωρο ΄Αγγ. 182, κατά που φαίνεται, συναντάμε στη γνωστή οικο-

πολύ στους ρήτορες, μιά φυσική ροπή, που δεν είναι απαλλαγμένη κάποιας επιτήδευσης, να επεκτείνουν χωρίς να πρέπη το χρόνο της πρώτης νεότητας, για να οικτεΐρουν το περιγραφόμενο πρόσωπο που πρόωρα τυφλώθηκε ή πέθανε και να κάνουν πιά έντονη την αντίπαραβολή προς το χρόνο της ώριμης ηλικίας ή του γήρατος. Ο μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως Μιχαήλ ΄Ιταλικός, μιλώντας για τον Ανδρόνικο Κ. 35 το 1116, λέει γι' αυτόν την ίδια με το Χωνιάτη φράση: «παΐς έτι και ούπω τον ίουλον εξανθών, ούπω παραλλάτων σχεδόν τον μείρακα», (βλ. Μιχ. ΄Ιταλικού, *Lettres et discours*, έκδ. P. Gautier, σ. 84²⁴ 25), αν και ο Ανδρόνικος Κ. 35 είχε τότε μιά ηλικία 25 χρονών, ως γεννημένος στις 18 του Σεπτεμβρη του 1091. Βλ. πάνω σ' αυτό τις παρατηρήσεις του P. Gautier, Μιχ. ΄Ιταλικού, ένθ' άνωτ., σ. 84, ύ. 7, και σ. 182, ύ. 4.

20. Χωνιάτης, σ. 374.

21. Χωνιάτης, σ. 374-75.

22. Βλ. προσωπογραφίες ΄Ιωάννη ΄Αγγ. 179, ύ. 12, και Μιχαήλ ΄Αγγ. 181, ύ. 2.

γενειακή διένεξη τῶν Ἀγγέλων γιὰ τὴν ἀνάδειξη διαδόχου τῆς βασιλείας τὸ 1199, ὅταν ὁ ἑστεμμένος ἀδελφός τους Ἀλέξιος (γ΄) ᾿Αγγ. Κομν. 180 εἶχε μιὰ βαριά κρίση στὴν ἀρρώστια του. Ὁ Θεόδωρος ᾿Αγγ. 182 πρόβαλε τότε ὡς ὑποψήφιο διάδοχο τὸ γιό του ᾿Ανώνυμο ᾿Αγγελο 263²³.

183. ᾿Ισαάκιος (β΄) ᾿Αγγελος (γένν. ΙΧ. 1156–† τέλη Γενάρη ἢ ἀρχές Φλεβάρη 1204)

I

Ἡ ζωὴ του καὶ ἡ βασιλεία του

Ὁ ᾿Ισαάκιος¹ (β΄) ᾿Αγγελος² ἔκτος κατὰ σειρὰ γιός τοῦ ᾿Ανδρόνικου Δούκα ᾿Αγγελο 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας³ γεννήθηκε τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1156⁴.

Ὁ ᾿Ισαάκιος ᾿Αγγ. 183 μαζί με τὸν πατέρα του καὶ τοὺς ἀδελφούς του πῆρε μέρος τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182 ἢ μετὰ τὴν ἀνοιξη τοῦ 1183 στὴν πρώτη κατὰ τοῦ τύραννου ᾿Ανδρόνικου Κ. 87 συνωμοσία τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχία της, διέφυγε με τοὺς δικούς του με ἓνα πλοῖο⁵.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1183 – ἂν δεχτοῦμε τὴ δεύτερη χρονολογία πολὺ γρήγορα γύρισε ἀπ’ τὴν ἀλλοδαπή – τὸν βλέπομε νὰ βρίσκεται μαζί με τὸ Θεόδωρο Καντακουζηνό, ἐπικεφαλῆς τῆς ἐπανάστασης τῆς Νίκαιας⁶. Μετὰ τὴ γενναία ἐξόρμηση τοῦ Θεόδωρου Καντακουζηνοῦ γιὰ νὰ σκοτώσῃ τὸν τύραννο ᾿Ανδρόνικο (α΄) Κ. 87 καὶ τὸν κακότυχο θάνατό του, οἱ Νικαεῖς πρόσφεραν τὴ γενικὴ ἀρχηγία τοῦ ἀγώνα στὸν ᾿Ισαάκιο ᾿Αγγ. 183, ἀλλ’ αὐτὸς «ὑπόνωθρος ὢν καὶ κατ’ Αἰνεῖαν τοῦ μάχεσθαι ἀφιστάμενος... οὐ περι πολλοῦ τὸν ἡγεμόνα ἐτίθετο»⁷.

23. Χωνιάτης, σ. 660-61.

183. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς θεῖου τοῦ ᾿Ισαάκιου ᾿Αγγ. Δούκα 96.

2. Πάντοτε ἀναφέρεται ὡς ᾿Αγγελος, βλ. Χωνιάτης, σ. 444, 464, κ.ά. καὶ ποτὲ ὡς Δούκας ἢ Κομνηνός.

3. Χωνιάτης, σ. 319. Βλ. καὶ προσωπογραφία Ἀλέξιου (γ΄) ᾿Αγγ. Κομν. 180, ὑ. 4.

4. Χωνιάτης, σ. 596: οὐπω τεσσαράκοντα ἔτη γεγεννημένος ὀνηνικά τῆς βασιλείας καθήρητο.

5. Χωνιάτης, σ. 345-46 Magni Presbyteri, Chronicon, MGH, 55., τ. XVII, σ. 511.

6. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 586, ὑ. 413-14, καὶ σ. 588, ὑ. 425-429.

7. Χωνιάτης, σ. 368.

Και όχι μόνο δε δέχτηκε την άρχηγία, αλλά σιγά-σιγά μάρανε το ζήλο των αγωνιστών, αποβλέποντας στη σύναψη μίας σύμβασης με τον Ἄνδρόνικο (α΄) Κ. 87, δηλ. να ύποταχτή ἡ Νίκαια σ' αὐτόν⁸.

Ἀκόμη μαθαίνομε πῶς πολλές φορές ἐπέπληττε τὸ Θεόδωρο Καντακουζηνό πού ἀπ' τὰ τείχη χυδαῖα ἐβριζε τὸν Ἄνδρόνικο (α΄), «τὸν χριστὸν κυρίου», κάτι πού δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἀναγνώριση τῆς αὐτοκρατορικῆς του ιδιότητος⁹.

Ὁ Ἄνδρόνικος (α΄) Κ. 87 γιὰ ὅλα αὐτὰ ἐπαίνεσε τὸν Ἰσαάκιο Ἕγγ. 183 καὶ μὲ «χρηστὲς ἐλπίδες» τὸν ἔστειλε τότε στὴν ΚΠολη, κατὰ τὴν ἀνοιξη μὲ καλοκαίρι τοῦ 1184¹⁰, «θέλοντας, κατὰ θεία πρόνοια, νὰ θρέψη καὶ νὰ περιθάλη τὸ μελλοντικὸ ἐξολοθρευτὴ του καὶ καταλυτὴ τῆς βασιλείας του»¹¹.

Ὁ Ἄνδρόνικος (α΄) Κ. 87 εἶχε πολὺ κακὴ γνώμη γιὰ τὸν Ἰσαάκιο Ἕγγ. 183 τὸν θεωροῦσε ὡς ἓνα ἀνθρώπο «μαλθακὸ καὶ ἀνάξιο», γι' αὐτὸ καὶ θεώρησε ὡς «μωρία» τὴν εἰσήγησιν τοῦ κ ρ ι τ ῆ τοῦ β ἤ λ ο υ Ἰωάννη, τοῦ γιοῦ τοῦ ἀ π ο τ υ ρ ᾶ, νὰ πιαστῆ ὁ Ἰσαάκιος Ἕγγ. 183 καὶ νὰ θανατωθῆ, ἄλλη ὁμως γνώμη φαίνεται πῶς εἶχε ὁ λ ο γ ο θ ἔ τ η ς τοῦ δ ρ ὀ μ ο υ Στέφανος Ἁγιοχριστοφορίτης, πού ἦταν ὁ πιὸ κύριος ὑπουργὸς καὶ τὸ ν ε ὕ ρ ο τοῦ καθεστῶτος¹².

Οἱ συνθήκες κάτω ἀπ' τις ὁποῖες ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἕγγ. 183 κατάλυσε τὴν τυραννία τοῦ Ἄνδρόνικο (α΄) Κ. 87 καὶ ἀνέβηκε στὸ θρόνο τῶν καισάρων τῆς Νέας Ρώμης μᾶς εἶναι γνωστὲς¹³.

Στις 12, IX, 1185 ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἕγγ. 183 ἐγίνε κύριος τῆς ἀρχῆς

Πιστὸς βασιλεύς, Ἁγγέλων πρωτοστάτης,
οὐ τόξα χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ συντρίβων,
ὥσπερ κατεσπάθησε τὴν τυραννίδα,

.....
καὶ πᾶσαν ἐκδυθέντες αἰσχροπραξίαν
ζωὴν πολυχρόνιον αἰτήσασθέ μοι
τῆς βασιλικῆς Ἁγγελοπροστασίας^{13α}.

φώναζαν οἱ κόλακες Βυζαντινοί, ἐνῶ ὄχι καὶ πολὺ σωστὰ ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτοῦ του πιστεῦε πῶς ἀναφερόταν ἢ πρόρρηση:

8. Χωνιάτης, σ. 368-69.

9. Χωνιάτης, σ. 371.

10. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 588, ὑ. 425.

11. Χωνιάτης, σ. 371.

12. Χωνιάτης, σ. 443-44. Γιὰ τὸ «ἀπὸ Τυρᾶ» τοῦ Χωνιάτη εἰς ἀ π ο τ υ ρ ᾶ ν (=αὐτὸν πού φτάχνει καὶ πουλάει ἀπότυρα), βλ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν τινῶν ἐπιθέτων σημασία καὶ ὀρθογραφία, ΕΕΒΣ 5(1928), σ. 3-4.

13. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 615-19, ὑ. 520-524, καὶ σ. 622-23, ὑ. 530-532.

13α. Θεόδωρος Βαλαμῶν, Εἰς τὸν ἱστορηθέντα βασιλέα κύριν Ἰσαάκιον ἐντὸς τοῦ λούματος τῆς ἁγίας Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας, Wiener Studien 25 (1903), Ἐπιγράμματα, ἔκδ. Κ. Horna, σ. 190-91, στίχ. 19-21 καὶ 25-27, ἀριθ. XXVII (=27).

«πρώτως γάρ ἔχεις ἀρετάς ἄλλων πλέον

.....
 ὡς ἐν βραχεῖ γάρ εὐτυχήσεις τὸ κράτος»^{13β}.

«Καθὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 βασιλεύσει, μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, κατὰ τὸν πιὸ ἀριστο τρόπο, ὑποκρινόταν τὸν δίκαιο, πλοῦσια ἀλείβοντας τὸ κεφάλι του μὲ τὸν ἔλεο τῶν φτωχῶν καὶ μέσα σὲ κρυφὰ δώματα μιλώντας μὲ τὸ Θεὸ καὶ Πατέρα ποῦ βλέπει αὐτὰ ποῦ ὁ καθένας ἔχει μυστικά μέσ' τὴν ψυχὴ του»^{13γ}.

Πρῶτη δουλειὰ τοῦ νέου βασιλεῖα ἦταν νὰ μαζέψῃ γύρω του ὅλους ἐκείνους ποῦ ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 ἐξόρισε ἢ δήμευσε τὶς περιουσίες τους ἢ τύφλωσε ἢ κατὰ οἰονδήποτε ἄλλο τρόπο ἀκρωτηρίασε, καὶ ὄχι μόνο νὰ τοὺς δώσῃ πίσω ὅσα ἐκείνος τοὺς πῆρε, ἀλλὰ καὶ πλοῦσια νὰ τοὺς περιποιηθῇ καὶ νὰ τοὺς εὐεργετήσῃ^{13δ}.

Ὁ ἐνθουσιασμός ποῦ ἐπικράτησε μὲ τὴν κατάλυση τῆς τυραννίας ἦταν ἀφάνταστος.

«Οἱ πολίτες καθὼς θεώρησαν τὴ βασιλεία τοῦ νέου κυρίου σὰν μιὰ μετάβαση ἀπ' τὸ χειμῶνα στὴν ἀνοιξὴ καὶ ἀπ' τὴν τρικυμία στὴ γαλήνη, ἔτρεχαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Αὐτοκρατορίας, ὄχι μόνο οἱ στρατιωτικοὶ ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόμαχοι, πρὸς τὴ βασιλεύουσα, γιὰ δυὸ κύριους λόγους: πρῶτο νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τῶν μεγαλοφρόνων Νορμανδῶν τῆς Σικελίας, οἱ ὅποιοι ἐνῶ ἤδη εἶχαν κυριεύσει τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴν Ἀμφίπολη, ἀπειλοῦσαν νὰ καταλάβουν καὶ τὴ μεγαλόπολη τὴν περὶ ὧν ἡμεῖς, καὶ δεῦτερο νὰ δοῦν καὶ νὰ ἀπολαύσουν τὸν ἐλευθερωτὴ Μωυσῆ καὶ τὸ νέο Ζωροβάβελ ποῦ τοὺς λευτέρωσε ἀπ' τὴν αἰχμαλωσία, γιὰτὶ ἔτσι ἔκριναν καὶ χαρακτήριζαν τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἰγγ. 183»¹⁴.

Γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ ὁ νέος κύριος τὴ θέση του καὶ γιὰ νὰ ξεκαθαρίσῃ τοὺς λογαριασμούς του μὲ τὸ καθεστὼς τοῦ προκατόχου του ποῦ εἶχε τυφλώσει τοὺς τέσσερις ἀπ' τοὺς πέντε ἀδελφούς του¹⁵, προχώρησε στὴν ἐκμηδένιση τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του ὁ γιὸς καὶ συμβασιλέας του Ἰωάννης Κ. 162 τυφλώθηκε καὶ σὲ λίγο σφάχτηκε¹⁶, ὁ συνετὸς πρεσβύτερος γιὸς του Μανουὴλ Κ. 161 τυφλώθηκε τὴν ἴδια μέρα τῆς ἀνόδου στὸ θρόνο τοῦ νέου κυρίου, ἀλλὰ ἐπέζησε τῆς τύφλωσής του¹⁷, καὶ τέλος ὁ ἀνεπιός του Ἰσαάκιος Κ. 160 ρίχτηκε στὴ φυλακὴ, γιὰ νὰ πεθάνῃ ἀργότερα ἀπ' τὰ βασανιστήρια, καθὼς νόμισε πὼς μποροῦσε νὰ διεκδικήσῃ τὸ στέμμα¹⁸. Δυὸ βρέφη

13β. Χωνιάτης, σ. 464-65.

13γ. Χωνιάτης, σ. 465.

13δ. Χωνιάτης, σ. 465.

14. Χωνιάτης, σ. 465-66.

15. Χωνιάτης, σ. 590 καὶ 660.

16. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Κ. 162, ὑ. 23.

17. Βλ. προσωπογραφία Μανουὴλ Κ 161, ὑ. 59.

ὅμως, τὸν Ἀλέξιο Κ. 243 καὶ τὸ Δαβίδ Κ. 244, τοὺς γιούς τοῦ Μανουήλ Κ. 161, δὲν τὰ ἔθιξε καθόλου^{18α}.

Τὰ μέλη τῆς νέας δυναστείας, θεῖοι, ἀδελφοὶ καὶ γαμβροὶ τοῦ νέου αὐτοκράτορα, τιμήθηκαν μὲ τοὺς ὑψηλοὺς τίτλους τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α καὶ τοῦ κ α ῖ σ α ρ α.

Ὁ πρωτεξάδελφός του Μανουήλ Καμ. Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 175 ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α. Ἄλλοι πρωτεξάδελφοὶ σημειώνονται ἀπλὰ ὡς «ἐξάδελφοὶ τῆς ἀγίας αὐτοῦ βασιλείας», χωρὶς εἰδικὴ τιτλοφορία κατὰ τὰ ἔθνη τῶν Κομνηνῶν, ὅπως ὁ Μανουήλ Ἄγγ. 189α. Ἐνας «περιπόθητος γαμβρός τοῦ ἐνθέου αὐτοῦ κράτους» ὁ Ἀνδρόνικος Κομνηνός Δούκας Παλαιολόγος σημειώνεται μὲ τὸν ὑψηλὸ τίτλο τοῦ π ρ ω τ ο π α ν σ ε β α σ τ ο ὑ π έ ρ τ α τ ο υ, ὁ ὁποῖος τιτλοῦχος ἔπεται ἀπὸ κείνον ποὺ φέρει τὸν τίτλο τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α, δηλ. τοῦ Μανουήλ Καμ. Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 175.

Ὁ ἐκ μητρὸς θεῖος τοῦ αὐτοκράτορα, ὁ Θεόδωρος Κασταμονίτης, ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ μ ε γ ά λ ο υ λ ο γ ο θ έ τ ο υ, ἀλλὰ εἶχε τὰ βασιλικά προνόμια νὰ ἔχη φάλαρα καὶ σέλα κόκκινα αὐτοκρατορικά καὶ νὰ ὑπογράφη «τοὺς τόμους τῶν δημοσίων λόγων καὶ τὰ γραμμάτια» μὲ κόκκινη μελάνη, ὅπως ὁ αὐτοκράτορας, καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, νὰ ψάλλουν οἱ κόλακες κατὰ τὶς εἰσόδους τοῦ στοῦς ναοὺς καὶ τὶς μονές, ὅπως σ' αὐτῆ τῆς Παντάνασσας, «τὸν δεσπότην καὶ βασιλέα ἡμῶν», κάτι «ποῦ ἔφερε τοὺς πιὸ συνετοὺς σὲ ἐπιληψία, γιὰ τὸ παράξενο τοῦ ἀκούσματος»^{18β}.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 ἦταν ἓνας εὖρωστος ἄντρας μέσου ἀναστήματος, κοκκινωπὸς στὴν ὄψη καὶ κοκκινομάλλης, χωρὶς νὰ ἔχη συμπληρώσει τὰ τριάντα τοῦ χρόνια, ὅταν τυχαῖα καὶ ἀνέλπιστα ἀνέβηκε στὸ θρόνο¹⁹.

Ἐνας κόλακας, καὶ αὐτὸς δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν ἀδελφὸ τοῦ ἱστοριοῦ Νικήτα Χωνιάτη, ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, μᾶς κάνει αὐτῆ ἐδῶ τὴν προσωπογραφία του: «Καθὼς εἶχε ἓνα σῶμα δυνατὸ καὶ ὠραῖο, ὁ Θεὸς ἔπλασε τὴν ψυχὴ του δεχτικὴ μάθησης καὶ τοῦ φύσηξε μιά τέτοια

18. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαάκιου Κ. 160, ὑ. 5 καὶ 6.

18α. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 62-64.

18β. Πρακτικὰ συνόδου τοῦ 1191, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑἰΣ τ. 2(1894), σ. 362. Zacos - Veglery, ἀριθ. 2743, σ. 1553-54' ἀριθ. 2742, σ. 1552-53' ἀριθ. 2741, σ. 1550-52' ἀριθ. 2747, σ. 1558-59. Γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κομν. Δούκ. Παλ., βλ. καὶ πιὸ κάτω, ὑ. 35. Γιὰ τὸ Θεόδωρο Κασταμονίτη, βλ. καὶ πιὸ κάτω, ὑ. 29-32, καὶ Χωνιάτης, σ. 575-76: προῖων δὲ καὶ φάλαρα ὀξυβαφῆ αὐτῶ ἐνέδωκεν ἔχει τοῦ ἱεροῦ σχοινίσματος ὄντι πρότερον, καὶ ἐφεστρίδα τοιαύτην ἐν τῷ ἵππεύειν κεκτῆσθαι, καὶ διὰ βαφῆς ὁμοίας ὑποσημαίνεσθαι τοὺς τόμους τῶν δημοσίων λόγων καὶ τὰ γραμμάτια... καὶ ὁ Κασταμονίτης μετὰ φυσῆματος καὶ πολυσοχίας ἀρχικωτάτης τῆ μονῆ τῆς Παντανάσσης διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπεφοίτησε, τὰ ὅσια τελέσων τῆ μεταστάσει τῆς Θεομήτορος, ὅτε καὶ πρῶτως ἀκούσας δεσπότης καὶ βασιλεὺς, ἐπεὶ καὶ τοῦτο προσεφείτο ἐπιλέγειν τοῖς κόλαξι καὶ τοῖς αἰκάλλειν εἰώθοσι τοὺς δυναστεύοντας, ἔδοξε τοῖς κομψοτέροις τῶν συνελθόντων εἰς ἐπιληψίαν ἀποκλίνειν διὰ τὸ καινότερον τοῦ ἀκούσματος.

19. Νικήτας Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 596.

πνοή για να γίνει ένα έκμαγεϊο κάθε καλοῦ, και τοῦ στάλαξε ἀκράτητη ὀρμή και θάρρος... Στὸ χρῶμα ἦταν λευκόξανθος, τὸ κεφάλι του χρυσαφένιο, τὰ μαλλιά του πυκνὰ σὰν τὰ ἔλατα, τὰ μάτια του σὰν τοῦ περιστεριοῦ, τὰ σαγόνια του σὰν φιάλες γεμάτες ἀρώματα και μύρα, τὰ χεῖλη του σὰν κρίνα, τὰ χέρια του τορνευτὰ και χρυσὰ και ὁ φάρυγγας του ἕνας γλυκασμός...»^{19α}.

Στὸ χαρακτήρα πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε πὼς τὸν ἔχουν ἀδικήσει οἱ μεταγενέστεροι πού μᾶς λένε πὼς ἦταν «ἕνας φιλήδονος, μικρόψυχος και ὀλοστρόγγυλο μηδενικό»²⁰. Χωρὶς ἀμφιβολία δὲν ἦταν ἕνας μεγαλεπήβολος και ἕνας ἄντρας μεγάλης πολιτικῆς ὀλκῆς και στεροῦνταν στρατιωτικῆς και διοικητικῆς προπαρασκευῆς γιὰ τὶς εὐθύνες του ὡς αὐτοκράτορα²¹, «ἀλλὰ δὲν ἦταν και ὁ δειλὸς και ἀδύναμος πού συνήθως μᾶς παρουσιάζουν ἠ χωρὶς ἀμφιβολία ἡ βασιλεία του δὲν ὑπῆρξε εὐτυχῆς, ἀλλὰ παρὰ τὴν οἰκρότητα τῆς κατάστασης, ὁ ροῦς τοῦ νορμανδικοῦ και βουλγαρικοῦ πολέμου δείχνει πὼς κάτω ἀπ' τὴ βασιλεία του, ἡ Αὐτοκρατορία δὲν ἔδειξε τὴν ἴδια στρατιωτικὴ ἀδυναμία, ὅπως κάτω ἀπ' τὴ βασιλεία τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87»²².

Ἀπ' τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183 λίγα γνωρίζομε ἡ ἀνατροφή του ὑπῆρξε σὰν κι αὐτὴ ἐνὸς ἀριστοκράτη. Οἱ Νορμανδοὶ στρατηγοὶ πρὶν ἀπ' τὴν ἦττα τους στὸ γράμμα πού τοῦ ἔστειλαν, ἔκαναν ὑπαινιγμούς γιὰ τὴν κακὴ φοίτησή του ὡς μαθητῆ και σημειῶναν πὼς τὸ μόνο πού φοβόταν ἦταν νὰ μὴ λάβῃ ἀπ' τὸ δάσκαλο «κωλοράβδια»²³.

Ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 183, ὅπως και πολλοὶ εὐγενεῖς τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, ἀγαποῦσε τὴν πολυτέλεια και τὴν ἐπίδειξη. Λουζόταν συχνά, πρᾶμα πού ὁ Χωνιάτης θεωροῦσε πολυτέλεια, χρησιμοποιοῦσε ἀρώματα, ντυνόταν μὲ μεγάλη ἐπιδειξιμανία και σὰν νιόγαμβρος ἦ σὰν ἤλιος ἀπὸ περιλαμπρὴ λίμνη διέσχιζε τὰ διαμερίσματα τῶν ἀνακτόρων. Ἐπιδειχτικὸς σὰν τὸ παγώνι, ποτὲ δὲ φοροῦσε τὸ ἴδιο φόρεμα γιὰ δευτέρη φορά. Μετακινοῦνταν συχνά μέσα στὰ διάφορα παλάτια του, μέσα και ἔξω ἀπ' τὴν ΚΠολη και σὲ ὅσα ἴδρυσε στὰ νησιά τῆς Προποντίδας, και ὅπου πήγαινε στρώνονταν περίφημα τραπέζια, σὰν ἐκεῖνα τοῦ Σολομώντα και τῶν

19α. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος ἐγκωμιαστικός εἰς τὸν βασιλέα κύρ Ἰσαάκιον (β΄) τὸν Ἰγγε-
λον (183), ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 215 και 216.

20. Κάρολος Μάρξ, Χρονολογικὲς σημειώσεις, Ἰρχειο Μάρξ και Ἰνγκελς, τόμ. 5ος, σ. 192
κεξ., στὰ ρωσικά, πρβλ. M.V. Levchenko, Byzance, γαλλ. μετάφρ. Pierre Mabille, Paris 1949, σ.
246' μετάφρ. στὴν ἑλληνικὴ, ἔκδ. «Νέας Ἑλλάδας», Ἀθήνα 1953, σ. 242' μετάφρ. στὴν
ἑλληνικὴ Γιάννη Βιστάκη, Ἀθήνα 1955, σ. 304, ὁ ὁποῖος M. Levchenko, θεωρεῖ τὸ
χαραχτηρισμὸ τοῦ Μάρξ, «πολὺ σύντομο, ἀλλὰ ἐξαιρετικὰ ἐκφραστικό».

21. Χωνιάτης, σ. 368' Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, σ. 219-24.

22. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 428' και ὁ M. Bachmann, Die Rede des Joh. Syropoulos an
den Kaiser Isaak II Angelos (1935) καταλήγει ὁμοίως σὲ μὰ κρίση ἀρκετὰ εὐνοϊκὴ γιὰ τὸν
Ἰσαάκιον (β΄) Ἰγγ. 183.

23. Χωνιάτης, σ. 478.

Συβαριτών, φορτωμένα με βουνά από ἄρτους «μεταξωτούς», λαχανικά, κρέατα ψητά, ψάρια και μιὰ ὀλάκερη θάλασσα ἀπὸ ἐκλεκτὰ κρασιά. Τραγουδιστές, μίμοι, κωμικοί, γελωτοποιοὶ καὶ ἄλλα παράσιτα, ἀποτελοῦσαν γι' αὐτὸν πηγὴ εὐχαρίστησης. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς φίλοι τοῦ κρασιοῦ καὶ τῶν ἡδονῶν, ἔδιναν εὐθυμὴ ὄψη στὰ βασιλικά τραπέζια, ἢ κατὰ τὸ Χωνιάτη, «ἀντὶ χρηστῆς καὶ ὑγιοῦς βασιλείας, ἔφερναν μιὰ κατάσταση διαφθορᾶς».

Ἄλλὰ τὸ μόνο ἀστεῖο ποῦ ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης εἶναι πολὺ ἐλαφρό. Κάποτε ὁ αὐτοκράτορας πάνω στὸ τραπέζι εἶπε: «φέρετέ μου ἄλας», καὶ τότε ὁ πιὸ χαριτωμένος ἀπ' τοὺς μίμους, ὁ λεγόμενος Χαλιβούρης, ἀφοῦ παρατήρησε τίς ἀρχόντισσες καὶ τίς παλλακίδες ποῦ κύκλωναν τὸ τραπέζι, «ἄς γνωρίσωμε» εἶπε «πρῶτα αὐτές, ὦ βασιλέα, κ' ἔπειτα πρόσταξε ἄλλας νὰ φέρουν στὴν αἴθουσα». Τὸ λογοπαίγνιο «ἄλας – ἄλλας», ἔκανε τὸν Ἰσαάκιο (β') Ἕγγ. 183 νὰ ἀλλάξῃ χρῶμα, καὶ μὲ ὀργὴ μόλις συγκρατημένη νὰ ἐπιπλήξῃ τὸ γελωποιοῦ²⁴.

Αὐτὸ ποῦ μᾶς λένε μερικοὶ δυτικοὶ χρονογράφοι πῶς ὁ αὐτοκράτορας ἀκύρωσε ὅλες τίς πράξεις τοῦ προκατόχου του φαίνεται ἀμφίβολο, καθὼς βλέπομε πῶς οἱ αὐξήσεις τῶν μισθῶν τῶν δημόσιων λειτουργῶν ποῦ ἔκανε ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, δὲ μεταβλήθηκαν. Κατὰ τ' ἄλλα, ὁ Ἰσαάκιος (β') ὑπῆρξε μιὰ ἀντίθεση σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ Ἀνδρόνικου (α'), ἀφήνοντας ἐλεύτερο τὸ στάδιο σὲ κείνα ποῦ ἐναντίον τους ὁ δεσποτικὸς προκατόχος του ἀγωνίστηκε μὲ πάθος²⁵.

Ἡ δωροδοκία τῶν ἀρχῶν, ἡ διαφθορὰ τῶν ἀξιωματοῦχων, οἱ ἀδικοπραξίες τῶν εἰσπραχτόρων τῶν φόρων – πράματα ποῦ τόσο πατάχτηκαν στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') – στὸν καιρὸ τοῦ Ἰσαάκιου (β') πῆραν τὴν πιὸ ἀναίσχυντη μορφή. Λέγεται πῶς ὁ βασιλέας πουλοῦσε τίς θέσεις τῶν ἀξιωματοῦχων, ὅπως οἱ μανάβισσες τὰ λαχανικά στὴν ἀγορά²⁶.

Σὲ ἄλλο σημεῖο ἀνάφερα τὴν ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰσαάκιου (β') καὶ πῶς ἀνεβοκατέβαζε τοὺς πατριάρχες τῆς ΚΠολης, καθὼς πίστευε πῶς «τὰ πάντα ἐπιτρέπεται στοὺς αὐτοκράτορες νὰ κάνουν»²⁷. Κατὰ τὴ δεκάχρονη περίπου πρώτη βασιλεία του (12.ΙΧ, 1185–8.ΙV.1195) ἄλλαξε πέντε πατριάρχες²⁸.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἕγγ. 183 μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πῶς ἐνέργησε καὶ συνεννοήθηκε πιὸ εὐκόλα μὲ τὴ γραφειοκρατία παρὰ μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Ἡ μητέρα του Εὐφροσύνη Κασταμονίτισσα, αὐτὴ «ἡ εὐγενικὴ γυναίκα» ποῦ

24. Χωνιάτης, σ. 579-80, βλ. καὶ αὐτόθι, σ. 500.

25. Roger de Howden, *Gesta regis Henrici*, τ. Ι, σ. 257-61; Πρβλ. G. Ostrogorski, *Histoire*, σ. 424.

26. Ν. Χωνιάτης, σ. 584· Μ. Χωνιάτης, ἔκδ. Σ. Λάμπρου, τ. ΙΙ, σ. 99.

27. Βλ. προσωπογραφίαν Μανουῆλ Καμύτζη Κ.Δ. Ἕγγ. 175, ὑ. 16-24.

28. V. Grumel, *Chronologie* (1958), σ. 436.

έδειξε μεγάλο θάρρος και ψυχραιμία, όταν στήνονταν πάνω στην «έλεπολη» ή στον «κριό» κατά την πολιορκία της Νίκαιας²⁹, προερχόταν από οικογένεια γραφειοκρατών. Ο Ίσαάκιος (β΄) ᾿Αγγ. 183 έσπευσε να θέσει τον άδελφό της Θεόδωρο Κασταμονίτη έπικεφαλής των οικονομικών ύπηρεσιών με τον τίτλο του «μεγάλου λογοθέτη», όπως παρουσιάζεται τον ᾿Απρίλη του 1192 στο χρυσόβουλλο του Ίσαάκιου (β΄) ᾿Αγγ. 183 για τους Γενοβέζους³⁰.

Ο Χωνιάτης που τον αναφέρει με τον τίτλο του «λογοθέτη των σεκρέτων» μάς λέει πώς ήταν ένας ύπουργός πολύ επιδέξιος στη διαχείριση των πραγμάτων και ιδιαίτερα σ΄ αυτή των δημόσιων οικονομικών (δημοσιών εισοδημάτων). Ο Ίσαάκιος (β΄) ᾿Αγγ. 183 έδειχνε μπροστά του ως ένας «βασιλευόμενος» και ό,τι διέτασσε εκείνος, ως ύπηρετης τό εκτελούσε, χωρίς καμιά αντίρρηση.

Καθώς έπασχε από άρθριτικά μεταφερόταν στο βασιλικό γραφείο από δυό βαστάζους πάνω σ΄ ένα σκίμποδα «σάν άγγείο κρασιού». Οί άπλοι άνθρωποι, αλλά και οί συγκλητικοί και οί βασιλικοί πρίγκιπες, ακολουθώντας πίσω του κύκλωναν τό «νεκροφόρο» κουβούκλιο και έκλαιγαν, όχι εκείνον, αλλά τίς τύχες τους. Κανείς άπ΄ τους έπίσημους δέν καθόταν μαζί του, αλλά παρουσιάζονταν όλοι μπροστά του με ένα δουλόπρεπο σχήμα. Και ό αυτοκράτορας όχι μόνο δε δυσανασχετούσε που ή βασιλική του δόξα πέρασε σ΄ ένα άλλον, αλλά του παραχώρησε και ένα σωρό άλλα βασιλικά προνόμια, που πιό πάνω εκτέθηκαν³¹. Και ό άδελφός του Νικήτα Χωνιάτη, ό άρχιεπίσκοπος ᾿Αθηνών Μιχαήλ Χωνιάτης, μάς λέει πώς «ό παμμέγιστος λογοθέτης διοικούσε τά πάντα»³².

Σέ άλλο σημείο ανάφερα πώς ό Ίσαάκιος (β΄) ᾿Αγγ. 183 αντιμετώπισε τό νορμανδικό κίνδυνο, καταβάλλοντας τους Νορμανδούς τής Θεσσαλονίκης³³, που στον ᾿Ανδρόνικο (α΄) Κ. 87 στοίχισαν τό θρόνο του και τη ζωή του.

Όσο για τον άλλο έχτρο που κάτω άπ΄ τον ᾿Ανδρόνικο (α΄) Κ. 87 είχε άπειλήσει την αυτοκρατορία, τον πολύ γνωστό μας βασιλέα τής Ούγγαρίας Βελάν ΙΙΙ, ό Ίσαάκιος (β΄) ᾿Αγγ. 183 έκλεισε ένα σύμφωνο φιλίας μαζί του και παντρεύτηκε σε δεύτερο γάμο την κόρη του Μαργαρίτα (Marguerite) που στο Βυζάντιο μετονομάστηκε Μαρία, ήλικίας μόλις 10 χρονώ΄ ήταν ένα πεντάμορφο κοριτσάκι, που όλοι θαύμασαν, όταν έφτασε στην ΚΠολη τό 1186³⁴.

29. Χωνιάτης, σ. 365-66.

30. ΜΜ3 (1865), σ. 27.

31. Χωνιάτης, σ. 574-75. Πρβλ. R. Guiland, Les Logothètes, REB 29(1971), άριθ. 7, σ. 83-4. Βλ. και πιό πάνω, ύ. 18β.

32. Μιχ. Χωνιάτης, έκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. ΙΙ, σ. 70 (έπιστ. 44).

33. Βλ. προσωπογραφία ᾿Αννας Κομν. Βατατζ. 149, ύ. 46-56.

34. Χωνιάτης, σ. 481-82΄ ᾿Ακροπολίτης, σ. 14 και 20΄ Χωνιάτης, ᾿Επιθαλάμιος, έκδ. J.A. van Dieten, σ. 35-44΄ Στίχοι, αύτόθι, σ. 44-6.

Ο Ίσαάκιος Ἄγγ. 183 μετὰ τὸ 1175 παντρεύθηκε μὲ κάποιαν, ποὺ τὸ ὄνομά της καὶ τὴν οἰκογένειά της δὲ γνωρίζομε³⁵. Ἀπ' αὐτὴ ἀπόκτησε τρία παιδιὰ τὴν Ἀνώνυμη Ἀγγελίαν 264, τὴν ὁποίαν ἔκανε μοναχὴ καὶ ἀφίερωσε στὴ μονὴ τοῦ Ἰωαννίτζη, τὴν Εἰρήνην Ἀγγελίαν 265 ποὺ ἀργότερα πάντρεψε μὲ τὸ Ρογήρο τῆς Σικελίας, γιὸ τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Ταγκρέδου (1190-1194), γιὰ νὰ καταλήξῃ ὡς ἀγαπημένη σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φιλίππου τοῦ Σουηβοῦ (1198-1208), καὶ τὸν Ἀλέξιον (δ') Ἄγγελον 266, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε περὶ τὸ 1182/3³⁶. Ἀπ' τὴ δευτέρῃ γυναῖκα του Μαρία ἀπόκτησε τὸ Μανουὴλ Ἄγγελο 267 ποὺ γεννήθηκε μετὰ τὸ Γενάρη τοῦ 1193, καὶ ἓνα δεύτερο γιό, τὸν Ἰωάννη Ἄγγελο 268, ποὺ καθὼς φαίνεται γεννήθηκε, μετὰ τὴν πώση τοῦ ἀπ' τὸ θρόνο, στοῦ Διπλοκιδίου³⁷.

Ο Ίσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 ἀνάτρεφε τὸ γιό του Ἀλέξιο Ἄγγ. 266 ὡς κληρονόμο τοῦ θρόνου του, ἂν καὶ δὲν πρόβλεπε σύντομο τέλος τῆς ζωῆς του ἢ ἔκπτωση τῆς δυναστείας του, γιατί οἱ ἀστρολόγοι του τὸν εἶχαν διαβεβαιώσει πὼς θὰ βασιλεύσῃ τριαντα-δυὸ χρόνια³⁸.

Καὶ ἀκόμη πίστευε πὼς αὐτὸς θὰ ἀπολευτερώσῃ τὴν Παλαιστίνην καὶ θὰ ἀποκτήσῃ τὴ δόξα τοῦ Λιβάνου καὶ θὰ διώξῃ τοὺς Μουσουλμάνους πέρα ἀπ' τὸν Εὐφράτη. Καὶ τὰ μαντεύματα αὐτὰ τὰ εἶχε ἀπ' τὸν πατριάρχη Δοσίθεο ποὺ τὸν κοίμιζε, ὅπως οἱ παραμάνες τὰ μωρὰ στὶς κούνιες τους.³⁹

Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ὄνομα ποὺ δόθηκε στὸν πρωτότοκο γιό τῆς ὠραίας

35. Αὐτὴ φαίνεται πὼς πέθανε λίγο πρὶν ἀνέβῃ στοῦ θρόνου ὁ Ίσαάκιος, ἀφοῦ ὁ γιός της Ἀλέξιος 266 γεννήθηκε τὸ 1182/3. Μᾶς εἶναι γνωστὸς «ὁ περιπόθητος γαμβρός» τοῦ Ίσαάκιου (β') ὁ «πρωτοπανσεβαστοῦπέρτατος» κυρὸς Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος Κομνηνοδούκας, «ἐξ ὀσφύος ἀνάκτων», βλ. Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, ΑΙΣ2(1894), σ. 362 Ζαχὸς - Vegliery, ἀριθ. 2747, σ. 1158-59. Τὶ γαμβρὸς τοῦ Ίσαάκιου ἦταν αὐτός; Γαμβρὸς ἀπὸ ἀδελφῆ ἢ κόρη ἀποκλείεται. Μήπως ἦταν σύγγαμβρός ἢ κουνιάδος του; Ὄποτε, στὴ δευτέρῃ περιπτώσει, ἡ πρώτη σύζυγός του ἦταν μιὰ Παλαιολογίνα Κομνηνὴ Δούκαινα;

36. Χωνιάτης, σ. 548-49.

37. Χωνιάτης, σ. 793: τὸν γὰρ πρωτότοκον υἱέα τῆς συζευχθείσης αὐτῷ (τῷ Βονιφατίῳ) Μαρίας (κλήσις τουτῷ Μανουήλ)... αὐτόθι, σ. 795: τῷ πρωτοτόκῳ τῆς Μαρίας υἱῷ... Γιὰ νὰ ὀνομάζεται ὁ Μανουὴλ 267 ἀπ' τὸ Χωνιάτη σὲ δυὸ μέρη «πρωτότοκος», ἔπεται πὼς ὑπῆρχε καὶ ὑστερότοκος, ἀλλὰ οὔτε ὁ F. Gognasso, Un imperatore bizantino della decadenza: Isacco II Angelo, Bessarione 31 (1915), σ. 279, οὔτε ὁ Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 97, μᾶς δίδουν τὸ ὄνομά του. Ἀντιθέτως ὁ G. Moravcsik, Ἡ Οὐγγαρία καὶ τὸ Βυζάντιο κατὰ τὸ Μεσαίωνα, The Cambridge Medieval History, vol. IV, part I Cambridge 1966, μετὰφρ. στὴν ἑλληνικὴ Ντουνοῦ Σαούλ, σ. 433, μᾶς δίδει τὰ ἐξῆς στοιχεῖα: «Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔνωση (Ἰσαάκιου β' Ἄγγ. 183 - Μαργαρίτας) γεννήθηκε ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος (Καλογιάννης), ποὺ ἀργότερα ἦρθε στὴν Οὐγγαρία κι ἔγινε κυβερνήτης τοῦ Σιρμίου, τοῦ Βελιγραδίου καὶ τῶν περιοχῶν τοῦ Βάρανζ καὶ τοῦ Μακό ὡς τὸ 1254».

38. Χωνιάτης, σ. 549.

39. Χωνιάτης, σ. 566-67 μαζὶ μὲ τὸ δημοτικὸ κείμενο. Γιὰ τὸν ΚΠόλεως Δοσίθεο τὸν ἀπὸ Ἱεροσολύμων, βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Καμ. Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 175, ὑ. 16-24.

Μαρίας τῆς Ούγγαρίας – Μανουήλ – μᾶς ὀδηγεῖ νὰ σκεφτοῦμε πῶς τὸ γνωστὸ προαγόρευμα ΑΙΜΑ τῶν Κομνηνῶν συγκινοῦσε, ἐκτὸς τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, καὶ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183, καὶ πῶς τὸν ἐκ τῆς Μαρίας γιὸ προὐρίζε ὡς ἀπώτατο διάδοχο τῆς βασιλείας: Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183, Μανουήλ Ἄγγ. 267 = ΑΙΜ... καὶ ὄχι τὸν ἐκ τῆς πρώτης συζύγου τοῦ Ἀλέξιο Ἄγγ. 266⁴⁰.

Πρὶν ἀκόμη ἀπ' τὸ αὐτοκρατορικὸ συνοικέσιο, ὁ Βελαῆς ΙΙΙ τῆς Ούγγαρίας, χῆρος ἀπ' τὴν Ἀγνή - Ἄννα τῆς Ἀντιόχειας ποῦ ἦταν ἑτεροθαλής ἀδελφὴ τῆς συζύγου τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 Μαρίας καὶ μητέρα τῆς Μαργαρίτας - Μαρίας τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183, ἔστειλε μιὰ πρεσβεία στὴν ΚΓΠολη καὶ ζήτησε σὲ γάμο τὴ Θεοδώρα Κ. 234, χήρα τοῦ Ἀνδρόνικου Λαπαρδᾶ καὶ μικρανεψιά τοῦ Μανουήλ (α΄) 81.

Στὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183 φάνηκε ἀσύμφορο μιὰ στενὴ συγγενῆς τῶν προηγουμένων αὐτοκρατόρων νὰ φύγη γιὰ τὸ ἐξωτερικόν, γι' αὐτὸ καὶ ἔδωσε ἐντολὴ στὸν ὑπάκουο πατριάρχη Βασίλειο (β΄) τὸν Καματηρό, ποῦ πολὺ ἤθελε νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν αὐτοκράτορα γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν πατριαρχία, νὰ προκαλέσῃ μιὰ ἀπόφαση ἀρνητικῆ.

Ἔτσι μιὰ σύνοδος ποῦ συνήλθε στὴν ΚΓΠολη, κάτω ἀπ' τὴν προεδρεία τοῦ Βασίλειου (β΄), δὲν ἐπέτρεψε στὴ Θεοδώρα Κ. 234 νὰ «μετασχηματιστῆ» (ἀπὸ μοναχὴ νὰ γίνῃ λαϊκὴ) καὶ νὰ παντρευτῆ τὸν «κράλη τῆς Ούγγαρίας», μὲ τὴ δικαιολογία πῶς μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀντρός τῆς δέχτηκε σιωπηλὰ τὴν «ἀπόκαρση», αὐτὴ ποῦ μὲ τὴ βία ἐγίνε, καὶ παράμεινε στὴ μονὴ ποῦ εἶχε κλειστῆ⁴¹.

Μὲ αὐτὸ τὸ πρόσχημα ἀρνήθηκε ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 νὰ δώσῃ τὴ Θεοδώρα Κ. 234 στὸ Βελαῆ ΙΙΙ, τὸν ὁποῖον ἐξευμένισε, καθὼς ζήτησε τὴν κόρη του σὲ γάμο. Αὐτὴ ἡ διπλωματικὴ καὶ στρατιωτικὴ συμμαχία μὲ τὴν Ούγγαρία ἀποδείχθηκε ὠφέλιμη τόσο γιὰ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183 ὅσο καὶ γιὰ τὸ Βυζάντιο.

Τὸ ἴδιο προσπάθησε νὰ κάνῃ καὶ μὲ τὴ Σερβία, καθὼς πάντρεψε τὴν ἀνεψιά του Εὐδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 262 τὸ 1190 μὲ τὸ γιὸ τοῦ ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανου Ι Νεμάνια (1167-1196), τὸν μετέπειτα πρῶτο ἑστεμμένο βασιλεῖα τῆς Σερβίας Στέφανο ΙΙ Νεμάνια (1196-περὶ τὸ 1228)⁴².

40. Βλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 37), σ. 279, καὶ Ch. Brand ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 37), σ. 97. Γιὰ τὴν πίστη τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 στὸ προαγόρευμα ΑΙΜΑ, βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155, ὕ. 9-10' γιὰ τὴν πίστη τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 στὸ προαγόρευμα ΑΙΜΑ, βλ. προσωπογραφίες Μανουήλ Κ. 161, ὕ. 38, 39 καὶ 69α, καὶ Ἀλέξιο Κ. 156, ὕ. 34, 36, 39, 40, 41.

41. Θεόδωρος Βαλαμῶν, Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα 3 (1853), σ. 28.

42. Βλ. πρὸ κάτω, ὕ. 84-85, ἐπίσης προσωπογραφία Ἀλέξιο (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180, ὕ. 81-83, καὶ κυρίως βλ. Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία Εὐδοκίας Ἀγγ. Κομν. 262.

Ἡ ἐπανασύνδεση τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὸν οἶκο τοῦ Montferrat, μετὰ ἐκείνη τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ποὺ πάντρευε τὸν Ἰωάννη (Renier) τοῦ Montferrat μετὰ τὴν κόρη του Μαρία Κ. 153, διὰ τοῦ γάμου τῆς Θεοδώρας Ἄγγ. 185 μετὰ τὸν Κονράδο τοῦ Montferrat, ἔχει ἐκτεθεῖ ἄλλοῦ⁴³.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πῶς ἡ συμμαχία τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 μετὰ τὸν οἶκο τοῦ Montferrat ἔμεινε ἀτελεσφόρητη. Βέβαια, ἡ βοήθεια τοῦ Κονράδου ποὺ παντρεύτηκε τὴν ἀδελφὴν τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδώρα Ἄγγ. 185, ὑπῆρξε πολὺτιμη γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς πιὸ σοβαρῆς ἀνταρσίας ποὺ ἀπειλήσῃ τὸ θρόνο του, αὐτῆς τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομνηνοῦ, τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κομνηνῆς Βατατζίνας 149⁴⁴, ἀλλὰ καθὼς γλῆγορα ἐγκατάλειψε τὸ Βυζάντιο⁴⁵, ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 στερήθηκε τῶν ὑπηρεσιῶν ἑνὸς ἱκανοῦ καὶ θαρραλέου στρατιωτικοῦ ἡγήτορα, ποὺ μποροῦσε νὰ ἦταν πολὺ χρήσιμες στὴ διεξαγωγὴ τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου, τοῦ ὁποῦ φάινεται πῶς (ὁ Κονράδος) ὀσφράνθηκε τὶς δυσκολίες⁴⁶.

Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 παρὰ τὶς νίκες του κατὰ τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομν. καὶ τοῦ λαοῦ τῆς ΚΠολης ποὺ καὶ πάλι ξεσηκώθηκε κατὰ τῶν Λατίνων⁴⁷ – ὁ αὐτοκράτορας πάνω στὴ διαμάχη κράτησε οὐδέτερη στάση⁴⁸ – δὲν ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὶς ἀπειλὲς κατὰ τῆς ἐξουσίας του. Οἱ εὐγενεῖς τῆς αὐλῆς, οἱ ἀριστοκράτες, στὶς ἀρχὲς ὑποστήριξαν τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183 σιωπηλά, ἀλλὰ μετὰ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ ἔδειξαν τὴν δυσἀρέσκειά τους, καθὼς δὲν ἔλαβαν τὶς ἀμοιβὲς καὶ τὰ ἀξιώματα ποὺ κατὰ τὴ γνώμη τους δικαιούνταν. Ἄλλοι πάλι ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς πίστευαν πῶς εἶχαν πιὸ πολλὰ ἀπὸ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183 πάνω στὸ θρόνο δικαιώματα.

Ἀνάμεσα στὴ σειρά αὐτῆ τῶν πραξικοπηματιῶν πρῶτος ἔρχεται ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160, ἕνας ἀνεπιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, γιὸς καθὼς φάινεται τῆς ἀδελφῆς του Ἄννας Κ. 86, ποὺ δραπετεύοντας περὶ τὸ 1190 ἀπὸ τὴ φυλακὴ, κάλεσε τὸ λαὸ σὲ ἐξέγερση· πιθανὸν ἀπὸ τὴ φυλακὴ νὰ εἶχε μυστικὲς ἐπαφὲς μετὰ ἕνα ἄλλο Κομνηνὸ, ποὺ εἶχε ὀργανώσει μέσα στὴν πρωτεύουσα μιὰ πολυάνθρωπη μυστικὴ διακλάδωση, τὸν Κωνσταντῖνο Τατίκιο Κομνηνὸ. Τὸ τέλος καὶ τῶν δυὸ ὑπῆρξε οἰκτρό⁴⁹.

Κατὰ τὴν ἴδια χρονολογία ἕνας ἄλλος Κομνηνός, ποὺ εἶχε περιβληθῆ τὰ ράσα⁵⁰, δὲ δίστασε νὰ τὰ ἀποβάλλῃ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν ἴδιο τρόπο μετὰ τὸν

43. Βλ. προσωπογραφίες Ἄννας Κ. Βατ. 149, ὑ. 94, καὶ Θεοδώρας Ἄγγ. 185, ὑ. 5 καὶ 6.

44. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. Βατ. 149, ὑ. 96-106.

45. Βλ. προσωπογραφίαν Θεοδώρας Ἄγγ. 185, ὑ. 8.

46. Χωνιάτης, σ. 516: ὡς δ' ἀντέκρουσε τὸ βεβουλεῦσθαι θεὸν κακοτυχεῖν εἰσέτι Ρωμαίους ὑπὸ Μουσῶν.

47. Χωνιάτης, σ. 510-14.

48. Χωνιάτης, σ. 513: ἄλλ' οἱ τε συνελθόντες ἐκ βασιλέως λόγιμοι ἄνδρες αὐτοὺς ἀνέστειλαν.

49. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κ. 160, ὑ. 1-9.

Ἰσαάκιο Κ. 160 διεκδίκησης τῆς ἐξουσίας – προσφυγὴ στὴν ἁγία-Σοφία, συγκέντρωση πολιτῶν καὶ περιέργων, ἐπίκληση οἴκτου καὶ βοήθειας γιατί τάχα καταδιώκεται, ἔμμεση διεκδίκηση τοῦ στέμματος κ.λ.π. – ποὺ εἶχε ἐγκαινιάσει ὁ Ἰσαάκιος (β΄) 183⁵¹.

“Ὅλοι οἱ Κομνηνοὶ – ὅσοι τοῦλ. ἀπόμειναν μετὰ τὴν πρώτη ἐξολόθρευσὴ τους ἀπ’ τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87 – ἦταν ὑποπτοὶ στὰ μάτια τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183, ὡς μνηστήρες τοῦ θρόνου. Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113, ἓνας ἐγγονὸς τῆς περιφήμης Ἄννας Κ. 32, κατηγορήθηκε περὶ τὸ 1191 πῶς συνωμοτοῦσε μαζί με τὸν Ἀλέξιο Κ. 156, τὸ νόθο γιό τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, γιὰ νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183. Μὲ μιὰ ἀνεξήγητη σπουδὴ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) τύφλωσε τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 113 καὶ ἔστειλε στὸ Παππίκιο ὄρος ἐξόριστο τὸν Ἀλέξιο Κ. 156 ποὺ εἶχε τυφλωθῆ ἀπ’ τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, γιὰ νὰ μετανιώσῃ τρεῖς μῆνες μετὰ τὴν πράξη του⁵².

Ἐπίσης τύφλωσε καὶ τὸν Ἀλέξιο Κ. 203 ποὺ μετὰ τὴν τύφλωσιν τοῦ πατέρα του Ἀνδρόνικου Κ. 113 κατάφυγε στὴν ἁγία-Σοφία, ζητώντας νὰ ἀναγορευτῆ αὐτοκράτορας⁵³.

Ἄν ἡ ΚΠολη ὑπῆρξε ὁ τόπος γιὰ στάσεις τῶν Κομνηνῶν κατὰ τὸ 1190/2, στὴ Μ. Ἀσία ξέσπασαν ἄλλες ἀνταρσίες κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183.

Τὸ 1188 στὴ Φιλαδέλφεια στασίασε ὁ Θεόδωρος Μαγκαφᾶς, ἀναγορεύοντας τὸν ἑαυτό του αὐτοκράτορα καὶ κόβοντας νομίσματα μετὰ τὸ ὄνομά του. Στὴν ἀρχὴ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) θεώρησε τὸ πράμα ἀστείον, ἀλλὰ καθὼς ἡ φωτιὰ προχωροῦσε, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1189 ἐξεστράτευσε ἐναντίον του καὶ τὸν πολιορκῆσε μέσα στὴ Φιλαδέλφεια, γι’ αὐτὸ κι ὁ Θεόδωρος ἐπονομάσθηκε Μ ω ρ ο θ ε ὸ δ ω ρ ο ς, μιὰ καὶ ξέφτισαν οἱ μεγάλες φιλοδοξίες του.

Ἄν ὅμως παραιτήθηκε ἀπ’ τὸν αὐτοκρατορικό τίτλο, συνέχισε νὰ κυβερνᾷ τὴ Φιλαδέλφεια ὡς αὐτοκρατορικός διοικητὴς μέχρι ποὺ τὸ 1192 ὁ στρατηγὸς Βασίλειος Βατάτζης, ὁ σύζυγος τῆς Ἀνώνυμης Δούκαινας Ἀγγελίνας 190 καὶ πατέρας τοῦ μετέπειτα μεγάλου αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ΄) Δούκα Βατάτζη 274 (1222-1254), κυρίευσε τὴ Φιλαδέλφεια καὶ διάλυσε τὴ φρουρὰ του.

Τότε ὁ Μωροθεόδωρος γιὰ νὰ σωθῆ ἀπ’ τὴν αἰχμαλωσίαν, κατάφυγε στὸ σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Καϊκοσρου I (1192-1196), μετὰ τὴν κρυφὴ συγκατάθεσιν τοῦ ὁποίου ἔπαιρνε λησσοσυμμορίες Τούρκων καὶ ρήμαζε τὰ αὐτοκρατορικά ἐδάφη· σ’ αὐτὲς τὶς ἐπιδρομὰς ληστεύτηκαν καὶ οἱ Χῶνες καὶ κήκε ὁ

50. Τὸ «ρακενδύτης» τοῦ Χωνιάτη, σ. 554⁸ καὶ τὸ «πιναρός» δὲ σημαίνουν τὸ «φτωχό», ὡς νομίζει ὁ Ch. Brand, *Byzantium* κτλ., σ. 85, ἀλλὰ τὸ μοναχό, βλ. Σπ. Λάμπρου, *NE13*(1916), σ. 139.

51. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κ. 160, ὑ. 11.

52. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ. 113, ὑ. 9-13.

53. Χωνιάτης, σ. 560-61.

περίφημος ναός του «ἀρχιστράτηγου Μιχαήλ».

Τέλος ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἔγγ. 183 πέτυχε νὰ τοῦ παραδώσῃ ὁ σουλτάνος ἀντὶ χρηματικῆς προσφορᾶς τὸ Μαγκαφᾶ μὲ τὸν ρητὸ ὄρο νὰ μὴ τιμωρηθῆ γιὰ τὰ ἐγκλήματά του. Καὶ πραγματικὰ ὁ Μαγκαφᾶς ρίχτηκε στὰ δεσμά, χωρὶς νὰ ὑποστῇ τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου, αὐτὴ ποὺ τοῦ ἀξίζε, ἢ κάποιο σωματικὸ ἀκρωτηριασμό⁵⁴.

Ἄλλη στάση κατὰ τὸ 1192 ἦταν αὐτὴ στὶς περιοχὲς τοῦ Μαϊάνδρου ποταμοῦ ἐνὸς νεαροῦ ἀπ' τὴ ΚΠολη, ποὺ ἐμφανίστηκε ὡς ὁ μακαρίτης γιὸς τοῦ Μανουήλ (α΄) 81, ὁ Ἀλέξιος (β΄). Ὁ 2ος αὐτὸς Ψευδο-Ἀλέξιος ἔτυχε τῆς βοήθειας ἐνὸς Τούρκου ἐμίρη, τοῦ γενναίου Ἀρσανῆ, μὲ τὴν ἀνεπίσημη συγκατάθεση τοῦ γέρου σουλτάνου Kilidj Arslan II (1156-1192), καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν ρῆμαζε τίς πόλεις καὶ τὴν ὑπαιθρο τοῦ Μαϊάνδρου. Εὐτυχῶς ἓνας ἱερέας τὸν ἀποκεφάλισε, κ' ἔτσι ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἔγγ. 183 ἀπαλλάχτηκε ἀπ' αὐτόν⁵⁵, γιὰ νὰ παρουσιαστῇ ἓνας 3ος Ψευδο-Ἀλέξιος στὴν Παφλαγονία ποὺ δὲν ἄργησε νὰ ἐξοντωθῆ⁵⁶.

Καὶ κοντὰ σ' αὐτοὺς στασίασε στὴν Ταρσία τῆς Νικομήδειας ὁ Βασιλείος Χοτζᾶς καὶ ἡ τ υ ρ α ν ν ἰ δ α του κράτησε γιὰ ἄρκετὸ διάστημα, μέχρι ποὺ πιάστηκε καὶ τυφλώθηκε⁵⁷.

Καὶ πολλοὶ ἄλλοι κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐπαναστάτησαν, ἔτσι ποὺ δὲν εἶναι εὐκόλο «νὰ πῆ κανεὶς πόσοι»⁵⁸.

Σὲ ἄλλο σημεῖο εἶδαμε ποιὲς εἶναι οἱ αἰτίες ποὺ ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης γιὰ τίς συχνὲς αὐτὲς ἐπαναστάσεις, καθὼς καὶ τίς παρατηρήσεις του. Τὶς ἀποδίδει στὴν ἀφροντισία τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἔγγ. 183 γιὰ τὴν περιφρούρηση τῆς ἐξουσίας του, καθὼς πίστευε πὼς τὸν φρουρεῖ ὁ Θεός, καὶ στὸν εὐκόλο τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἔτσι ποὺ πολλοὶ σπρώχτηκαν νὰ τὸν μιμηθοῦν, χωρὶς νὰ λάβουν ὑπόψη τους πὼς τὸ θεῖον δὲν ἀγαπάει τίς ἴδιες κινήσεις γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ θρόνου, ἀλλὰ τὴν ποικιλία τῶν κινήσεων⁵⁹.

Τελευταία ἀνταρσία μὲ πρότυπο τὸν τρόπο ἀνάρρησης τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἔγγ. 183 ὑπῆρξε αὐτὴ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 203 μετὰ τὸ 1192. Κανεὶς ἄλλος δὲν ἀκολούθησε ἀπὸ τότε τὸν ἴδιο δρόμο⁶⁰.

Στὴν ἀντιμετώπιση τῶν διεκδικητῶν τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἀνταρτῶν πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἔγγ. 183 ἔδειξε ἓνα συνδυασμὸ

54. Χωνιάτης, σ. 521-24.

55. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 85-90α.

56. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 91.

57. Χωνιάτης, σ. 553.

58. Χωνιάτης, σ. 553.

59. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κ. 160, ὑ. 13-16.

60. Χωνιάτης, σ. 560-61.

δύναμης και διπλωματικής ευστροφίας μαζί με δωροδοκίες και μηχανορραφίες, αλλά προπάντων πάνω σ' αυτή την αντιμετώπιση είχε καλή τύχη. Μερικές φορές, όπως στην περίπτωση του 'Ανδρόνικου Κ. 113, ενέργησε πολύ βιαστικά και χωρίς να έξετάση όσο έπρεπε την ακρίβεια τών κατηγοριών, αλλά τριγυρισμένος όπως ήταν από προδότες και διεκδικητές του θρόνου, δεν μπορούσε ίσως να κάνει και αλλιώς⁶¹.

Την πρώτη βασιλεία του 'Ισαάκιου (β') "Αγγ. 183 συντάραξαν δυο σοβαρά γεγονότα: η επανάσταση τών Βουλγάρων, που άπ' τó 1018 είχαν επί Βασιλείου (β') ύποταχτή στο Βυζάντιο, και η Γ' Σταυροφορία, καθώς ó αυτοκράτορας τής Γερμανίας Φρειδερίκος Ι ό Κοκκινοπώγωνας με τά στρατεύματά του πέρασε άπ' τó Βυζάντιο.

Στή Βουλγαρία έμφανίστηκαν ικανοί άρχηγοί, οι άδελφοί Πέτρος (Θεόδωρος) και 'Ασάν, οι όποιοι στις άρχες ζήτησαν κάποια περιοχή, «χωρίον τι βραχυπρόσοδον κατά τόν Αίμον» ως π ρ ό ν ο ι α ν⁶². Καθώς ή αίτηση άποκρούστηκε, ό 'Ασάν, πιό θρασύς, μίλησε με αύθάδεια στόν αυτοκράτορα, αφήνοντας να νοηθή πώς θά επαναστατήσουν, γι' αυτό και χτυπήθηκε στό πρόσωπο κατά δ ι α τ α γ ή του σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α 'Ιωάννη Δούκα 90⁶³. Αύτη ή άρνηση άναψε τά γεγονότα. Οι άπαιτητές ξεσήκωσαν μιá επανάσταση στή Βουλγαρία, που τροφοδοτήθηκε και άπ' τούς φόρους που έπιβλήθηκαν γιά τά έξοδα του γάμου του σπάταλου 'Ισαάκιου (β') "Αγγ. 183 με τή Μαρία τής Ούγγαρίας⁶⁴.

Στήν επανάσταση πήραν μέρος έκτός άπ' τούς Βουλγάρους, οι Βλάχοι του Αίμου (πρόγονοι τών σημερινών Ρουμάνων) που κατέβαιναν μέχρι τή Μακεδονία και τή Θεσσαλία, γι' αυτό και ή τελευταία λεγόταν Μεγάλη Βλαχία, και οι πέραν άπ' τó Δούναβη Κουμάνοι.

'Ο Πέτρος άπ' τούς δυό άδελφούς φόρεσε στό κεφάλι του «χρυσούν στεφανίσκον» και στά πόδια του «κοκκοβαρές πέδιλον», στέφτηκε δηλ. βασιλέας, και πλησίασε τήν «Πρεσθλάβαν», τήν άρχαία πρωτεύουσα τών Βουλγάρων⁶⁵. 'Ο αυτοκράτορας έστειλε έναντίον του τρεις στρατηγούς, τó θεϊό του 'Ιωάννη Δούκα 90, τόν τυφλό γαμβρό του 'Ιωάννη Καντακουζηνό, τó σύζυγο τής άδελφής του Ειρήνης 'Αγγελίνας 184, και τόν 'Αλέξιο Βρανά Κομνηνό, τó σύζυγο τής "Αννας Κομνηνής Βατατζίνας 149, τόν ένα κατόπι

61. Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 87.

62. Χωνιάτης, σ. 482. Πρβλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 426. Γιά τή βουλγαροκουμανική καταγωγή τών 'Ασανιδών, ή τή βλαχική, καθώς και τήν άρχική σύνθεση άπό Βουλγάρους, Βλάχους και Κουμάνους του δευτέρου βουλγαρικού βασιλείου, βλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 427, ύ. 1, και A. Vasiliev, *Ιστορία*, σ. 542-44.

63. Χωνιάτης, σ. 482-83.

64. Χωνιάτης, σ. 481-82.

65. Χωνιάτης, σ. 486-87.

του άλλου· απ' αυτούς ο πρώτος θεωρήθηκε ύποπτος για σφετερισμό του στέμματος, ο δεύτερος σαν τυφλός άπότυχε και ο τρίτος στασίασε και βρήκε τὸ θάνατο μπροστά στην ΚΠολη⁶⁶.

Τότε ο αυτοκράτορας πήρε στα χέρια του ο ίδιος την άρχηγία του στρατού, κατά τὸ καλοκαίρι του 1186, και μπήκε στο βουλγαρικό έδαφος. Πέτυχε με ένα αϊφνιδιασμό νά διαλύσει τούς επαναστάτες και οι δυο άδελφοί, ο Πέτρος και ο Άσάν, και τὸ «έταιρικόν τους άποστατικών», «σαν τήν άγέλη τών χοίρων του εὐαγγελίου που έπεσε στη θάλασσα», ρίχτηκαν στο Δούναβη και πέρασαν στην άλλη όχθη, όπου ένώθηκαν με τούς Κουμάνους⁶⁷.

Γυρίζοντας ο αυτοκράτορας στην ΚΠολη καυχήθηκε για τὸ έργο που έπιτέλεσε, αλλά δέχτηκε τις έπικρίσεις του γνωστού μας κριτητοβήλου Λέοντα Μοναστηριώτη, που άλλοτε στάθηκε «τὸ στόμα τής συγκλήτου προς τὸν Άνδρόνικο (α') Κ. 87», πώς «δέν άκολούθησε τις παραγγελίες του Βασιλείου (β') του Βουλγαροκτόνου, που είχε προστάξει σε περίπτωση επανάστασης τών Βουλγάρων, αυτός που θά τούς πολεμήσει νά έγκαταστήσει στο έσωτερικό τής χώρας φρουρές για νά μη ξανασηκώσουν κεφάλι».

Ο Ισαάκιος (β') Άγγ. 183 ειρωνεύτηκε τις παραγγελίες του μεγάλου προκατόχου του, λέγοντας πώς «μέσα σε λίγο καιρό καθυπόταξε τούς Βουλγάρους και όχι μέσα σε πολλά χρόνια, όπως εκείνος»⁶⁸.

Και πραγματικά, σύμφωνα με τις προβλέψεις του Βουλγαροκτόνου, οι δυο άρχηγοί επανήλθαν, σέρνοντας μαζί τους «λεγεώνες» Κουμάνων, και ο άγώνας άναψε και πάλι. Άμέσως, τὸν Οχτώβρη του 1186, ο Ισαάκιος (β') Άγγ. 183 βάδισε κατά του έχτρου, αλλά η θέση του ήταν πιὸ δύσκολη, και δέν πέτυχε παρά με μεγάλες καταστροφές νά άπωθήσει τις βουλγαροκουμανικές συμμορίες. Και αφήνοντας, για τήν άνοιξη του 1187, τή συνέχιση τών επιχειρήσεων, γύρισε στην ΚΠολη, και σ' αυτή δέν άσχολήθηκε παρά σε άρματοδρομίες και θεάματα στον Ίππόδρομο⁶⁹.

Τήν άνοιξη ο Ισαάκιος (β') Άγγ. 183 έκανε μιá νέα έκστρατεία και προσάθησε νά χτυπήσει τούς στασιαστές, που κρύβονταν μέσα στα βουνά, κάνοντας μιá στροφή προς τήν Τριαδίτσα (τήν άλλοτε Σαρδική, σημ. Σόφια). Άλλά δέν μπόρεσε νά δώσει ένα άποφασιστικό χτύπημα. Ο μέγας ζουμπάνος τής Σερβίας Στέφανος Ι Νεμάνια βοήθησε τούς Βουλγάρους επαναστά-

66. Χωνιάτης, σ. 489-91. Βλ. και προσωπογραφία Άννας Κ. Βατ. 149, ύ. 61-71, 104.

67. Χωνιάτης, σ. 487.

68. Χωνιάτης, σ. 488. Ο Λέων Μοναστηριώτης, για τὸν όποιο, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 555-56, 596 και 597, ήταν φερέφωνο του Άνδρόνικου (α') Κ. 87 στη σύγκλητο, και έδω βλέπομε πώς όχι μόνο έξακολούθησε τήν ύπηρεσία του ως κριτης του βήλου, αλλά είχε και τήν εύχέρεια νά έλέγχι και τὸν ίδιο τὸν Ισαάκιο (β') Άγγ. 183.

69. Χωνιάτης, σ. 488-89, 515-16, 517-21. Για τήν παρουσία στις άρματοδρομίες, Χωνιάτης, σ. 521, πρβλ. R. Guiland, *Études Byzantines*, Paris 1959, σ. 90.

τες, καθώς απ' αυτό του δίδονταν ή εύκαιρία να επεκτείνη τὰ ἐδάφη του σὲ βάρος τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ αὐτοκράτορας, ἂν καὶ ἔπιασε μερικούς αἰχμαλώτους, καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτούς καὶ τὴ γυναῖκα τοῦ Ἀσάν Ι, ἀποφάσισε νὰ μὴ συνεχίσῃ τὴν ἐκστρατεία καὶ νὰ ἔλθῃ σ' ἓνα συμβιβασμὸ μὲ τοὺς ἐπαναστάτες, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἔστειλαν ὡς ὄμηρο τὸ νεώτερο ἀδελφὸ τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἀσάν, τὸν Ἰωάννη, τὸν ἔπειτα βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἰωαννίτση ἢ Σκυλογιάννη, ἢ Καλογιάννη γιὰ τοὺς Βουλγάρους.

Μὲ θλίψη παρατηρεῖ ὁ Χωνιάτης, καθώς ἀναφέρεται στὸν Ἰσαάκιο (β') Ἀγγ. 183, πὼς «οἱ χάρες τῆς Προποντίδας καὶ οἱ εὐχάριστες ἐπαύσεις ποὺ βρίσκονται στὰ νησιά της, καθώς καὶ τὰ κυνήγια καὶ οἱ ἵππασίες, τόσο ἀλυσσοδέχουν, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, τοὺς αὐτοκράτορες μας, ἔτσι ποὺ νὰ μὴ τοὺς ἀφήνουν γιὰ μακρὸ διάστημα νὰ πολεμοῦν, ἀλλὰ νὰ τοὺς κάνουν σὰν φυγόμαχους νὰ θένε νὰ γυρίσουν πίσω»⁷⁰.

Τὸ σύμφωνο εἰρήνης ἀποτελοῦσε μιὰ σιωπηλὴ ἀναγνώριση τῆς νέας κατάστασης τῶν πραγμάτων. Τὸ Βυζάντιο ἐγκατάλειπε τὶς περιοχὲς ποὺ εἶχαν οἱ ἐπαναστάτες καταλάβει, κ' ἔτσι ἓνα ἀνεξάρτητο βουλγαρικὸ κράτος σχηματιζόταν καὶ πάλι. Καὶ δὲν εἶναι παρὰ σ' αὐτὴ τὴ στιγμή, καθώς φαίνεται, ποὺ πρέπει χρονικὰ νὰ τοποθετηθῇ ἡ ἴδρυση τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Τιρνόβου, καὶ ὁ Ἀσάν Ι, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ οἴκου τῶν Ἀσανιδῶν, ἔλαβε ἀπ' τὸ χέρι τοῦ νέου ἀρχιεπισκόπου τῆς Βουλγαρίας τὸ βασιλικὸ στέμμα μέσα στὴν ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Τιρνόβου⁷¹.

Καθὼς ἔλεγαν οἱ δαιμονισμένοι, οἱ ξεμαλλιασμένοι καὶ ἀλλοίθωροι καὶ γκαβοί, ποὺ ἀπ' τὸν Ἀσάν καὶ τὸν Πέτρο εἶχαν μαζευτῆ στὸ ναὸ τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Τιρνόβου – τὸ ναὸ ποὺ οἱ δύο ἀδελφοὶ εἶχαν ἰδρύσει – «ὁ Θεὸς εὐδόκησε νὰ χάριση στὰ ἔθνη τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων τὴν ἐλευθερία καὶ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπ' τὴ μακροχρόνια δουλεία, γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἅγιος Δημήτριος μετὰ τὴ νορμανδικὴ κατάκτηση, ἐγκατάλειψε τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ ναὸ ποὺ ἔφερε τὸ ὄνομά του καὶ ἦλθε στὸ Τίρνοβο γιὰ νὰ βοηθῆσθι στὸ ἔργο τῆς ἀποτίναξης τοῦ ζυγοῦ»⁷².

Ἐρχόμαστε στὴν Γ' Σταυροφορία.

Στὴν Αἴγυπτο ἐμφανίστηκε ἰσχυρὸς σουλτάνος, ὁ Κοῦρδος Σαλαδῖνος (Salah ad-Din Yusuf, Saladin) ποὺ κατάργησε τὴ δυναστεία τῶν Φατιμιδῶν περὶ τὸ 1169 καὶ ἰδρύσει τὴ δυναστεία τῶν Ἐγιουβιδῶν (Ayubites). Ὁ θάνατος ἄλλου ἰσχυροῦ ἀρχηγοῦ, τοῦ Νουρεδίν, τοῦ ἐμίρη τῆς Μοσοῦλης, εὐκόλυνε τὴν κατάληψη τῆς Συρίας ἀπ' τὸ Σαλαδῖνο. Μὲ τέτοιες συνθηκὲς ἡ θέση τῶν Φράγκων στὴν Παλαιστίνη ἔγινε δύσκολη.

70. Χωνιάτης, σ. 521.

71. Zlatarski, Istorija, τ. II, σ. 472 κεξ. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 472 κεξ.

72. Χωνιάτης, σ. 485.

Στις 4 Ιουλίου του 1187 νίκησε ο Σαλαδίνος τις λατινικές δυνάμεις στο Hattin, αιχμαλώτισε το βασιλέα της Ιερουσαλήμ Guy de Lusignan και μπήκε στην Ιερουσαλήμ στις 2 του Οχτώβρη.

Οι πιά σπουδαίοι ηγεμόνες της Δύσης, ο Φρειδερίκος Ι Κοκκινοπώγωνας της Γερμανίας, ο Φίλιππος ΙΙ Αύγουστος της Γαλλίας, ο Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος της Αγγλίας πήραν το σταυρό και έκαναν την Γ΄ Σταυροφορία.

Οι δυο τελευταίοι ταξίδευσαν με νορμανδικά πλοία μέσω της Σικελίας στην Ανατολή, ενώ ο Φρειδερίκος Ι προτίμησε την ξηρά, και το καλοκαίρι του 1189, μέσω της Ουγγαρίας, μπήκε στη χερσόνησο των Βαλκανίων. Είχε προσπαθήσει να έλθει σε κάποια συνεννόηση με τον Ισαάκιο (β΄) Αγγ. 183, και απ' τό φθινόπωρο του 1188 στάλθηκε ο λογοθέτης του δρόμου Ιωάννης Δούκας, και στη Νυρεμβέργη υπόγραψε ένα σύμφωνο πάνω στο ζήτημα της διέλευσης του γερμανικού στρατού απ' τό βυζαντινό έδαφος⁷³.

Πολύ όμως ένωρίς άρχισαν οι παρεξηγήσεις και οι συγκρούσεις, και πολλοί έμπιστοι του αυτοκράτορα, και κυρίως ο πατριάρχης Δοσίθεος, του έλεγαν πώς ο Κοκκινοπώγωνας εκστρατεύει κατά «της βασιλίδος των πόλεων» και όχι έναντιόν των Μουσουλμάνων στην Παλαιστίνη⁷⁴.

Οι Σέρβοι σύμμαχοι και οι Βούλγαροι επαναστάτες συντέλεσαν στις παρεξηγήσεις και παρεκτροπές, ο Φρειδερίκος Ι όμως δίστασε να ανταποκριθί στις περιποιήσεις και τις προσφορές των Σέρβων και των Βουλγάρων, που ζήτησαν να εκμεταλλευτούν τις δυσχέρειες του Βυζαντίου κατά την Γ΄ Σταυροφορία, δίνοντας όρο ύποταξης στο Γερμανό καίσαρα και κάνοντας μία συμμαχία μαζί του που θα κατευθυνόταν κατά του Βυζαντίου⁷⁵.

Στην ΚΠολη αυτές οι συνεννοήσεις προκάλεσαν μεγάλη δυσαρέσκεια. Ο Ισαάκιος (β΄) Αγγ. 183, όπως άλλοτε ο Ανδρόνικος (α΄) Κ. 87, ρίχτηκε στις άγκάλες του Σαλαδίνου, του πιά φοβερού έχτρου των Σταυροφόρων, και ανανέωσε τό σύμφωνο συμμαχίας του Ανδρόνικου (α΄), προσθέτοντας την ύποχρέωση να έμποδισή τή διέλευση των Γερμανών Σταυροφόρων⁷⁶. Από αυτό οι σχέσεις ανάμεσα στον Ισαάκιο (β΄) Αγγ. 183 και τό Γερμανό αυτοκράτορα έφτασαν στο χειρότερο σημείο. Ο Φρειδερίκος εκπόρθησε τή Φιλιππούπολη, ως να ήταν μία πόλη έχθρική⁷⁷.

Επακολούθησε μία άλληλογραφία άρκετά ζωηρή που δέν φείστηκε από

73. Χωνιάτης, σ. 525-26. F. Dölger, Regesten, τ. ΙΙ, σ. 94. Για τόν Ιω. Δούκα, βλ. R. Guiland, Les Logothètes, REB29(1971), σ. 63-5, άριθ. 39.

74. Χωνιάτης, σ. 528. Βλ. και προσωπογραφία Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Αγγ. 175, ύ. 15. Για τό Δοσίθεο, βλ. πιά πάνω, ύ. 39.

75. M. Pavlowa, Le part des Serbes dans la troisième croisade, Byzantinoslavica 5(1933-34), σ. 235-301.

76. F. Dölger, Regesten, άριθ. 1591.

77. Χωνιάτης, σ. 527.

κατηγορίες και άπ' τις πιό βαριές βρισιές και προσβολές. Ο Ίσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 πρόσταξε τὸ στρατηγὸ τοῦ Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175 νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τροφοδοσίαν τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ, καὶ Γερμανικὸ ἵππικὸ βγήκε ἀπ' τὴν Φιλιπούπολη καὶ συγκρούστηκε μὲ τοὺς στρατοὺς τοῦ Μανουήλ 175 καὶ τοῦ Θεόδωρου Βρανᾶ Κομνηνοῦ 239 μὲ ἀξιοθρήνητο ἀποτέλεσμα⁷⁸.

Τὰ πράματα ἦλθαν σὸ σημεῖο ποὺ ὁ Κοκκινοπώγωνας πήρε τὴν ἀπόφαση νὰ ὑποτάξῃ τὸ Βυζάντιο μὲ τὴ βία. Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Ἀδριανούπολης, ὅπου ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτορας εἶχε μιὰ νέα συνάντηση μὲ πρεσβευτὲς τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων, ὁ στρατὸς τοῦ βάδισε κατὰ τῆς ΚΠολης καὶ ὁ γιὸς τοῦ Ἑρρίκος στάλθηκε μὲ ἓνα στόλο κάτω ἀπ' τὰ τεῖχη τῆς.

Ο Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ὑποχώρησε. Τὸ Φλεβάρη τοῦ 1190 ἓνα σύμφωνο ὑπογράφηκε στὴν Ἀδριανούπολη, ποὺ μὲ αὐτὸ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) ἀναλάμβανε τὴν ὑποχρέωση νὰ μεταφέρῃ τὸ Γερμανικὸ στρατὸ στὴ Μ. Ἀσία, νὰ χορηγῇ τρόφιμα μὲ κατώτερες τιμὲς καὶ νὰ δώσῃ ὡς ὀμήρους μέλη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ὅπως τὸν πρωτανεισιό τοῦ Ἀνδρόνικο Ἄγγελο 259, γιὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννη Ἄγγελου 179, καὶ τοὺς πρωτεξαδέλφους τοῦ Μιχαήλ Δούκα Κομνηνοῦ Ἄγγελο 174, γιὸ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, Μιχαήλ Ἄγγελο 177, γιὸ τοῦ Ἀλέξιου Ἄγγελου 92, καὶ Μανουήλ Ἄγγελο 189^a, γιὸ τοῦ Ἰσαάκιου Δούκα Ἄγγελου 96, καὶ ἐπιφανεῖς ἀξιωματοῦχοι, ὅπως τὸν Εὐμάθιο Φιλοκάλη⁷⁹.

Ὁ Φρειδερίκος Ι περιόρισθηκε ἔτσι νὰ ταπεινώσῃ τὸ Βυζάντιο ἀντὶ νὰ τὸ ὑποτάξῃ, ὅπως γιὰ μιὰ στιγμή σκέφτηκε⁸⁰.

Ἡ Γ΄ Σταυροφορία ἐβλάψε τὸ Βυζάντιο, χωρὶς νὰ ὠφελήσῃ τοὺς Σταυροφόρους. Σ' αὐτὴ τῇ Σταυροφορίᾳ κυριεύτηκε καὶ ἡ Κύπρος ἀπ' τοὺς ξένους.

Ὅπως μᾶς εἶναι γνωστὸ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ἐναντίον τοῦ Ἰσαάκιου Δούκα Κομνηνοῦ 229 ποὺ εἶχε στασιάσει στὴν Κύπρον, τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1187, εἶχε στείλῃ ἓνα στόλο 70 πλοίων κάτω ἀπ' τὸν ξάδελφό του Ἀλέξιο Δ.Κ. Ἄγγ. 167 καὶ τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφανο, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἐκστρατεία εἶχε

78. Βλ. προσωπογραφίαν Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175, ὑ. 25.

79. F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1603. Πρὸβλ. Κ. Zimmert, Der Fried zu Adrianopel, BZ11(1902), σ. 303 κεξ., καὶ κυρίως γιὰ τὴ γερμανοβυζαντινὴ διένεξη, BZ12(1903), σ. 42 κεξ. Χωνιάτης, σ. 538: ἀνανεοῦται τοὺς ὄρκους ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὃ ρήξ... βασιλεὺς δὲ δέδωκε ὀμήρους τινὰς τῶν ἑξ αἵματος. Ansbert, Historia de expeditione Friderici imperatoris, ἐκδ. A. Chroust, MGS., SS., n.s., t.V, Berlin 1928, σ. 65. Ὁ Εὐμάθιος Φιλοκάλης, ὁ ἐπαρχὸς ΚΠόλεως καὶ ἔπειτα πρεσβευτὴς στὸν Ἑρρίκο VI τῆς Γερμανίας, βλ. Χωνιάτης, σ. 630-31, ἦταν καθὼς φαίνεται ἐγγονὸς τοῦ ἐπὶ Ἀλέξιου (α΄) Κ.15 διάσημου δουκὸς Κύπρου καὶ Κρήτης, ἀνιδρυτῆ τοῦ Ἀτραμυτίου κ.λ.π. Εὐμάθιος Φιλοκάλης (δράση 1092-1112), βλ. γι' αὐτόν, Ἄννα Κομνηνὴ, τ. II, σ. 164, τ. III, σ. 34, 44, 142, 143, 144, 145, 148, 154.

80. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 545-46.

οικτρή άποτυχία⁸¹.

Τό 1191 όμως ό Ριχάρδος ό Λεοντόκαρδος, «ό τών πελεκυφόρων κατάρχων Βρεττανών, ούς νύν φασίν 'Ιγγλίνους», όπως λέει ό Χωνιάτης, πηγαίνοντας γιά τή Συρία, κατέβηκε στήν Κύπρο και μέ τή βοήθεια τών Κυπρίων νίκησε τόν «άπάνθρωπο και δυσμείλικτο όλοθρευτή» 'Ισαάκιο Κ. 229 και τόν έπιασε αιχμάλωτο.

Τό 1192 πούλησε τή μεγαλόνησο στους Ναΐτες ιππότες μοναχούς τής 'Ιερουσαλήμ, κ' έπειτα στόν πρώην βασιλέα τής 'Ιερουσαλήμ Guy de Lusignan, τοῦ όποίου οι άπόγονοι τήν κυβέρνησαν μέχρι τό 1480⁸².

Μετά τήν άναχώρηση και τό τραγικό τέλος τοῦ Κοκκινοπάγωνα – πνίγηκε στις 10 τοῦ 'Ιουνίου τοῦ 1190 στά νερά τοῦ Σελέφ, ένός μικροῦ ποταμοῦ τής Κιλικίας^{82α} – καθώς ό 'Ισαάκιος (β') 'Αγγ. 183 ξαναβρήκε τήν έλευθερία τών κινήσεών του, ξεκίνησε κατά τών Βουλγάρων που μέ έπιδρομές καταλήστευαν τή Θράκη και δέν τήρησαν τή συμφωνία τοῦ 1188, και κατά τών Σέρβων που είχαν έκμεταλλευτή τή σύγκρουση τών δυό αυτοκρατόρων γιά νά κάνουν σημαντικές επέκτασεις στό βυζαντινό έδαφος και νά καταστρέψουν τις πιό σπουδαίες πόλεις άπ' τήν Τριαδίτσα (σημ. Σόφια) μέχρι τά Σκόπια και τήν Πρίλαπο.

Τό Στέφανο Ι Νεμάνια τής Σερβίας νίκησε τό φθινόπωρο τοῦ 1190 κοντά στό Μοράβα. Κατά τή συνθήκη που υπογράφηκε άναγνωρίστηκαν οι παλιές κτήσεις τοῦ Νεμάνια και όχι εκείνες που έκανε τά τελευταία χρόνια.

Καθώς φαίνεται ή νίκη τοῦ 'Ισαάκιου (β') 'Αγγ. 183 δέν υπήρξε τόσο πλήρης όσο περιγράφεται άπ' τις βυζαντινές πηγές⁸³. Και μόνη ή σύναψη ένός συμφώνου ειρήνης δείχνει πως τό Βυζάντιο γιά πρώτη φορά άναγνώρισε τή σύσταση ένός ανεξάρτητου κράτους τής Σερβίας· ή πράξη έπισφραγίστηκε μέ μιá γαμήλια ένωση άνάμεσα στους δυό βασιλικούς οίκους: ό Στέφανος, ό δευτερότοκος γιός τοῦ Νεμάνια, παντρεύτηκε τήν άνεψιά τοῦ αυτοκράτορα, τριτότοκη κόρη τοῦ άδελφοῦ του 'Αλέξιου 'Αγγ. 180, τήν Εὐδοκία 'Αγγ. Κ. 262, και έλαβε τόν ύψηλό τίτλο τοῦ **σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α**⁸⁴.

81. Βλ. προσωπογραφίαν 'Αλέξιου Δ.Κ. 'Αγγ. 167, ύ. 11-19.

82. Χωνιάτης, σ. 547-48. Βλ. και Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία 'Ισαάκιου Δούκα Κομν. 229.

82α. Χωνιάτης, σ. 545-46, όπου και τό περίφημο έγκώμιό του γιά τόν Κοκκινοπάγωνα.

83. Χωνιάτης, σ. 569.

84. Χωνιάτης, σ. 703-4· Πρβλ. Jiretschek, *Geschichte der Serben*, τ. Ι, σ. 273 κεξ.· Μ. Laskaris, *Vizantiske princeze ou srednjevekonnoj Srbiz* (1926), σ. 24-31, βλ. και κριτική πάνω σ' αυτό τό έργο τοῦ Γ. Σωτηρίου, *ΕΕΒΣ* 3(1926), σ. 354-55. 'Εχομε και έλληνική σφραγίδα τοῦ Νεμάνια: Σφραγίς Στεφάνου μεγάλου ζουπάνου τοῦ Νεμάνια. Μερικοί (Lihacev, Jozo Petrovic) τήν άπόδοσαν στό Στέφανο Ι, και άλλοι (Ljubic, M. Lascaris) στό γιό του Στέφανο ΙΙ, τό σύζυγο

Ὁ γάμος μὲ μιὰ αὐτοκρατορική πριγκίπισσα καὶ ἡ παραχώρηση τοῦ τίτλου τοῦ σεβαστοκράτορα, δείχνουν μιὰ ὑψηλὴ διάκριση, ἀλλὰ ἡ εἴσοδος τοῦ διαδόχου τοῦ σερβικοῦ θρόνου στὴ βυζαντινὴ τιμητικὴ ἱεραρχία ἐκδηλώνει, σὲ συμψηφισμό, τὴ θεωρητικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Βυζαντινοῦ ἡγεμόνα, τοῦ «βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος»⁸⁵.

Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ποὺ σ' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία εἶχε μαζί του τὴ νεαρὴ γυναῖκα του Μαρία τὴν Οὐγγαρικὴ καὶ τὶς κυρίες τῆς ἀκολουθίας της, προχώρησε μέχρι τὸ Σαῦο ποταμὸ, ὅπου συνάντησε τὸ σύμμαχο καὶ πεθερὸ του, τὸ βασιλεῖα τῆς Οὐγγαρίας Βελᾶν III, καὶ ἔμεινε μαζί του γιὰ λίγες μέρες⁸⁶.

Πρέπει κανεὶς νὰ πῆ πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ἦταν πιὸ λίγο εὐτυχής, ἐπαναλαμβάνοντας τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Ἡ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ 1190 κατὰληξε σὲ μιὰ σκληρὴ ἥττα. Τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς στρατιᾶς διοικοῦσαν ὁ Μανουὴλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175 καὶ ὁ Ἰσαάκιος Κ. 240, τὸ μέσον ἢ κέντρο ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας καὶ ὁ ἀδελφός του σεβαστοκράτορας Ἀλέξιος Ἄγγ. 180 καὶ τὴν ὀπισθοφυλακὴ ὁ θεῖος του σεβαστοκράτορας Ἰωάννης Δούκας 90.

Ἡ στρατιὰ μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς πρίγκιπες πέτυχε νὰ φθάσῃ μέχρι τὰ τεῖχη τοῦ Τίρνοβου, ἀλλὰ ἡ πολιορκία τῆς βουλγαρικῆς πρωτεύουσας δὲν εἶχε κανένα ἀποτέλεσμα, καὶ μὲ τὸ φόβο μιᾶς ἐπιδρομῆς τῶν Κουμάνων ἀποφασίστηκε ἡ ἐπιστροφή. Καὶ τότε ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ἔπαθε σὲ σμικρογραφία κάτι ἀνάλογο μὲ κεῖνο τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 στὸ Μυριοκέφαλο τῆς Φρυγίας.

Κατὰ τὴν ἐπιστροφή ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 γιὰ μιὰ πιὸ σύντομη πορεία, πρόσταξε νὰ περάσῃ ἡ στρατιὰ ἀπ' τὶς στενωποὺς καὶ διόδους τῆς Βερόης (σημ. Stara - Zagora). Ἐκεῖ καιροφυλάκτησαν οἱ Βούλγαροι, καὶ ἀφοῦ ἄφησαν νὰ περάσῃ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ, μόλις περνοῦσε τὸ κέντρο τῆς στρατιᾶς μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς του, ἔκαναν τὴν ὀρμητικὴ ἐπίθεσή τους. Τὸ πιὸ μεγάλο μέρος τῆς στρατιᾶς ἐξοντώθηκε καὶ ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας παρὰ λίγο νὰ γίνῃ «κάτοικος τοῦ Ἄδη» μόλις καὶ μετὰ βίας πέτυχε νὰ βγῇ ἀπὸ κείνους τοὺς λαβύρινθους τῆς κόλασης, πατώντας πάνω σὲ ὑποζύγια ποὺ σκότωναν καὶ πτώματα τῶν στρατιωτῶν του.

Ὁ μόνος ποὺ δὲν ἔπεσε στὴν ἐνέδρα ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὀπισθοφυλα-

τῆς Εὐδοκίας 262, τόσο πιὸ πολὺ ποὺ ὁ ἀδελφός του Σάβας στὸ Βίο τοῦ πατέρα τους, τοῦ Στέφανου I ἢ Συμεῶν (ὡς μοναχοῦ), ὀνομάζει τὸν Στέφανον II «Στέφανον Νεμάνια», βλ. Liha-cen, B11 (1939), σ. 461-68, καὶ M. Lascaris, B12(1938), σ. 149-50.

85. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 431.

86. Χωνιάτης, σ. 569: καὶ τὴν γυναικῶντιν συνεπαγόμενος... παρελθὼν δὲ καὶ τὸν Νίσσον καὶ περὶ τὸν Σάουβον γενόμενος ποταμὸν τῷ οἰκείῳ συνέμιξε κηδεσπῆ τῷ τῆς Οὐγγρίας ρηγὶ τῷ Βελᾶ.

κῆς Ἰωάννης Δούκας 90, καθὼς βρῆκε ἓνα ἐπιδέξιο ὁδηγὸ, τὸν Λιτοβόη. Καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶναι πῶς μετὰ τὴ διάψευση τῆς φήμης πῶς ὁ αὐτοκράτορας χάθηκε μαζί με τὸ ἄλλο στράτευμα, μιὰ ἄλλη γιγαντιαία ψευτιά κυκλοφόρησε, ποὺ «νικητὴ σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο τὸν ἀναγόρευε», καὶ μόνο οἱ μεγάλοι σωροὶ τῶν πτωμάτων ποὺ ἔκαναν τὶς πόλεις νὰ στενάζουν καὶ τὴν ὑπαιθρο ἄγρια νὰ κλαίη τοὺς νεκροὺς τῆς, καὶ νὰ τοὺς τράγουδάη, ψεύτισαν τὴ διάδοση καὶ ἔκαναν τὸν αὐτοκράτορα με «κατεβασμένο φρύδι» καὶ σπαραγμένη τὴν καρδιά νὰ μπῆ στὴν πρωτεύουσά του. Ἔτσι διαψεύθηκε καὶ ὁ Δοσίθεος καὶ οἱ ἄλλοι ματαιολόγοι καὶ μάντεις ποὺ πρόβλεψαν πῶς θὰ γυρίσῃ νικητὴς καὶ θὰ ἐξασφαλίσῃ «τὴ μοναρχία τοῦ κόσμου»!⁸⁷

Τὸ 1192/3 κυβερνήτῃ τῆς Φιλιππούπολης διόρισε τὸν πρωτεξάδελφὸ του Κωνσταντῖνο Ἄγγελο Δούκα 189, γιὸ τοῦ θεοῦ τοῦ Ἰσαάκιου Ἄγγελου Δούκα 96, ποὺ κατεῖχε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ δ ο υ κ ὸ ς τοῦ σ τ ὀ λ ο υ. Ἦταν ἓνας νεαρὸς πρίγκιπας με μεγάλες φιλοδοξίες καὶ με μιὰ ικανότητα νὰ προσελκύη τὴ συμπάθεια καὶ ἀφοσίωση τῶν στρατηγῶν καὶ στρατιωτῶν τοῦ. Βγαίνοντας στὶς περιφέρειες τῆς Φιλιππούπολης καὶ τῆς Βερόης (τῆς Stara - Zagora) ποὺ τόσο εἶχαν δοκιμαστῆ ἀπ' τὶς ἄγριες ἐπιδρομὲς τῶν Κουμάνων καὶ τῶν Βλαχο-Βουλγάρων, ἔγινε τὸ φόβητρο ὄλων αὐτῶν τῶν ἐχτρῶν. Ἀνακάλυπτε τὶς συμμορίες τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἀσάν ὅπου κι' ἄν βρισκόνταν, καὶ τὶς χτυποῦσε, ἔτσι ποὺ οἱ ἐπιδρομὲς λιγότεψαν.

Ἀλλὰ ἡ φιλοδοξία ἔσπρωξε τὸν πρίγκιπα στὴν ἀντιποίηση τοῦ θρόνου. Ἀντὶ τῆς στρατηγικῆς περιβλήθηκε βασιλικὴ στολή καὶ στὰ πόδια του φόρεσε κόκκινα πέδιλα. Στὴν ἐπανάστασή του ζήτησε τὴ συνεργασία τοῦ δ ο μ ἔ σ τ ι χ ο υ τῆς Δύσης Βασίλειου Βατάτζη, συζύγου τῆς ἀδελφῆς του Ἀνώνυμης Δούκαινας Ἀγγελίνας 190 – αὐτοὶ οἱ δυὸ ἦσαν οἱ γονεῖς τοῦ ἔπειτα μεγάλου αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274 – ποὺ ὄχι μόνο (ὁ Βατάτζης) ἀρνήθηκε νὰ παράσχη, ἀλλὰ χαρακτήρισε τὴν πράξη του, «ὡς ἄκαιρη καὶ παράλογη καὶ πρόβλεψε τὴν καταστροφή του».

Καὶ πραγματικά, καθὼς ὁ Κωνσταντῖνος Ἄγγ. Δ. 189 πήγαινε στὴν Ἀδριανούπολη γιὰ νὰ συναντήσῃ καὶ νὰ μεταπέισῃ τὸ γαμβρὸ του Βασίλειο Βατάτζη, πιάστηκε ἀπ' τοὺς ἴδιους τοὺς ὄπαδούς του ποὺ τὸν ἀναγόρευσαν αὐτοκράτορα, καὶ καταπροδόθηκε στὸν Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183 με διαταγὴ τοῦ ὁποῖου τυφλώθηκε, πρὸς εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνων Πέτρου καὶ Ἀσάν, γιὰτὶ ἔτσι σώθηκαν ἀπὸ ἓνα ἐπικίνδυνο ἀντίπαλο.

Καὶ εὐχόνταν «οἱ καταραμένοι νὰ εἶναι πολὺχρονοι οἱ αὐτοκράτορες ποὺ προέρχονταν ἀπ' τὸν οἶκο τῶν Ἀγγέλων, καὶ θάνατο ποτὲ νὰ μὴ δοῦν, γιὰτὶ αὐτοὶ ὅταν βασιλεύουν, τὸ ἔθνος τῶν Βλαχο-Βουλγάρων θὰ προοδεύσῃ καὶ

87. Χωνιάτης, σ. 561-68.

θά μεγαλυνηθῆ και ξένες πόλεις και χώρες θά ἀποχτήση».

Ἔτσι Βούλγαροι και Βλάχοι, χωρίς ἀντίπαλο τὸν Κωνσταντῖνο 189, διέτρεχαν και λήστευαν τις περιοχές ἀπ' τῆ Φιλιπούπολη μέχρι τῆ Τριαδίτσα και αὐτῆ ἀκόμη τὴν Ἀδριανούπολη, ἐνῶ οἱ Βυζαντινοὶ πολὺ μέτρια ἀντίσταση σ' αὐτὲς τις φοβερὲς ἐπιδρομὲς μπορούσαν νὰ προβάλουν⁸⁸.

Τὸ 1193/4 ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 ὀργάνωσε μιὰ νέα ἐκστρατεία κατὰ τῶν Βλαχο-Βουλγάρων, τὴν ἀρχηγία τῆς ὁποίας ἀνάθεσε στὸ δ ο μ έ σ τ ι χ ο τῆς Ἀνατολῆς Ἀλέξιο Γίδο και στὸ δ ο μ έ σ τ ι χ ο τῆς Δύσης Βασίλειο Βατάτζη, ποὺ πιὸ πάνω ἀνάφερα. Οἱ δυὸ στρατηγοὶ ἤλθαν σὲ σύγκρουση μετὸν ἐχτρὸ κοντὰ στὴν Ἀρκαδιούπολη, ὅπου ἐπάθαν πανωλεθρία. Ὁ μὲν Ἀλέξιος Γίδος μόλις πέτυχε νὰ διαφύγη, ἐγκαταλείποντας τὸ στράτευμά του ποὺ τὸ πιὸ πολὺ χάθηκε, ὁ δὲ γενναῖος Βασίλειος Βατάτζης ἔμεινε στὸ πλευρὸ τῶν στρατιωτῶν του και βρῆκε τὸ θάνατο μαζί τους⁸⁹.

Αὐτὴ ἡ ἀποτυχία ἔκανε τὸν Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183 νὰ ἀποφασίση νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος τὴν ἀρχηγία μιᾶς μεγάλης ἐκστρατείας, ὅπως ἐκείνης τοῦ 1190, ἀλλὰ αὐτὴ τῆ φορά ἐξασφάλισε τὴ βοήθεια τοῦ πεθεροῦ του βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Βελᾶ III, μετὸν ὁποῖον ἀναθέρμανε τις σχέσεις του, καθὼς εἶχαν προσωρινὰ ψυχρανθῆ, προφανῶς κατὰ τὸ 1192-93, ἐξαιτίας μιᾶς οὐγγρικῆς ἐπιδρομῆς στὴ Σερβία⁹⁰, ὁ ὁποῖος (Βελᾶς III) μετὲν εὐχαρίστηση ἀντάποκρίθηκε και μέσω τῆς Βιδύνας τοῦ ἔστειλε ἴ λ ε ς στρατοῦ.

Ἀφοῦ συνέλεξε (ὁ Ἰσαάκιος β') τὸ στρατό ποὺ χρειαζόταν και ἐφοδιάστηκε μετὲ δεκαπέντε κεντηνάρια χρυσοῦ και 60 κεντηνάρια ἀργύρου, ξεκίνησε ἀπ' τὴν ΚΠολη, κατὰ τὸ Μάρτη τοῦ 1195, μετὲν τὴν πρόθεση νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ, ἀν δὲ φέρῃ σὲ πέρας τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖον ἐξεστράτεψε.

Ὅπως και στὴν ἐκστρατεία τοῦ 1190 εἶχε μαζί του, ἐκτὸς ἄλλων συγγενῶν του, και τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Ἄγγ. 180, τὸ μόνο ποὺ δὲν τύφλωσε ὁ λ ω β η τ ῆ ρ α ς (=κακοποιός) Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87. Ὁ σ ε β α σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α ς Ἀλέξιος Ἄγγ. 180, πρὶν ἀκόμη, καθὼς φαίνεται, ἀπ' τὴν ΚΠολη ἀναχωρήσουν, εἶχε ὀργανώσει μιὰ εὐρεία συνωμοσία, σὲ συνενόηση μετὲν γόνους εὐγενῶν οἰκογενειῶν, ὅπως τῶν Βρανάδων, τῶν Παλαιολόγων, τῶν Πετραλιφῶν, τῶν Ραοῦλ, τῶν Καντακουζηνῶν κ.ἄ., γιὰ νὰ ξεθρονίσῃ τὸν ἀδελφὸ του.

Ἀπὸ ἀκριτομυθίες διαφόρων ἔφτασαν στ' αὐτὰ ὄχι λίγων αὐλικῶν τοῦ

88. Χωνιάτης, σ. 570-73. Βλ. και προσωπογραφίαν Κωνσταντῖνου Ἄγγ. Δ. 189, ὁ. 14.

89. Χωνιάτης, σ. 587-88. Βλ. και προσωπογραφίαν Ἀνώνυμης Δουκαίνας Ἀγγελίνας 190, ὁ. 16.

90. V. Laurent, La Serbie entre Byzance et la Hongrie à la veille de la quatrième croisade, Revue du Sud-Est européen, τ. 18(1941), σ. 109 κεξ., ὅπου και ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Ἰσαάκιου (β') πρὸς τὸν πάπα Κελεστῖνο III, σχετικῆς μετὲν τὸ χτύπημα τοῦ Βελᾶ III ἐναντίον τῆς Σερβίας.

Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183 εἰδήσεις γιὰ τὴν κίνηση, οἱ ὁποῖοι καὶ ἔσπευσαν νὰ τοῦ ποῦν πὼς ὁ ἀδελφός του Ἰλέξιος Ἰγγ. 180 ἐπιβουλεύεται τὴ βασιλεία καὶ τὴ ζωὴ του καὶ πὼς μέπαρὰπέτασμα συγκαλύπτει μὲ διαφόρους τρόπους τὸ μισᾶδελφο καὶ πὼς στὸ στράτευμα πῖο πολλοὶ εἶναι οἱ φιλαλέξιοι παρά οἱ φιλισαάκιοι.

Ἄλλὰ ὁ αὐτοκράτορας δὲ θέλησε νὰ ἀκούσῃ λέξῃ καὶ μὲ σκληρότητα ἀπόπεμψε τοὺς εἰσηγητὲς καὶ τοὺς κατηγορήσῃ πὼς ἐπιθυμοῦν νὰ σβήσουν τὴ στοργὴ ποῦ ὡς τὰ κατὰβθα τῆς ψυχῆς του ἔχει γιὰ τὸν ἀδελφὸ του⁹¹.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 καθὼς δεχόταν τὰ μυθολογήματα τῶν μάντεων, «δὲξᾶζε καὶ ἔλεγε πὼς δὲν ἤθελε τίποτε νὰ ἐνεργήσῃ, γιὰτὶ θὰ ἔλθουν τὰ πάντα μόνονα τοὺς κατὰ τὸν καιρό»⁹².

Στὴ Ραιδεστό, ὅπου ἔφτασε ὁ αὐτοκράτορας μὲ τὴ στρατιά, γιόρτασε τὴν ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, ποῦ συνέπεσε στὶς 2 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1195⁹³. Κι ἀπὸ κεῖ πῆγε νὰ ἐπισκεφτῇ τὸ Βασιλάκιο.

Ἦταν ἓνα γερόντιο μὲ ἀλλόκοτη ζωὴ, γιὰ τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε ἡ φήμῃ πὼς προέλεγε τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, καὶ ἀπ' αὐτὸ τὰ πλήθη ἔτρεχαν κοντὰ του μυρμηκιά. Ἄλλὰ τίποτε τὸ ξεκάθαρο γιὰ τὰ μέλλοντα δὲν ἔλεγε, παρά μόνον λέξεις πλανημένες καὶ ἀσύμφωνες μεταξὺ τοὺς καὶ αἰνιγματικές· πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ποῦ ἔλεγε ἦσαν ἀξία γιὰ νὰ γελάῃ κανεὶς, παρόλα αὐτὰ ὅμως τραβοῦσε κοντὰ του τὸν ἀπλὸ λαὸ ποῦ μοιάζει μὲ ἀγέλη. Μάλαζε τὰ βυζιά τῶν γυναικῶν καὶ τοὺς ἔπιανε τὰ κάτω μέρη τῶν ποδιῶν, λέγοντας λόγια ἀκατανόητα, φλυαρίες χωρὶς τίποτε ἀπ' αὐτὲς νὰ βγαίνει, καὶ σὲ πολλὰς ἐρωτήσεις ἀντὶ ἀπαντήσεις ἔκανε διάφορες κινήσεις ἢ σχήματα ὅμοια μὲ κείνα τοῦ Πάνα, καὶ μερικὲς παλιόγρηες συγγενεῖς του ἔκαναν πὼς ἐξηγοῦσαν τὰ λόγια του καὶ τὰ καμώματά του.

Γιὰ τοὺς πολλοὺς καὶ μάλιστα τὶς γυναῖκες καὶ κυρίως τὶς ἄσμενες ποῦ μὲ γέλοια ἔκαναν διάφορες χειρονομίες, δὲν ἦταν ὁ Βασιλάκιος παρά ἓνας προφήτης, γιὰ τοὺς μυαλωμένους ἓνα περίεργο, κωμικὸ καὶ φλύαρο γερόντιο, καὶ γιὰ μερικοὺς πὼς εἶχε πνεῦμα Πύθωνα, πὼς ἦταν ἐγγαστρίμυθος ἢ Πυθομάντης, γνώμῃ ποῦ ἀποδεχόταν καὶ ὁ Χωνιάτης⁹⁴. Οἱ νεώτεροι τὸν

91. Χωνιάτης, σ. 588-90· Θεόδ. Σκουταριώτης, Σάθα MB7 (1894), σ. 411-12.

92. Χωνιάτης, σ. 567, κείμενο καὶ δημοτικὴ ἀπόδοση.

93. Γιὰ τὴ σύμπτωση τῆς ἡμερομηνίας, βλ. V. Grumel, Chronologie (1958), σ. 310.

94. Χωνιάτης, σ. 590-91· Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ. 91), σ. 412. Οἱ ἐγγαστρίμυθοι κατὰ τὸν Κλήμεντα, Προτρεπτικός πρὸς Ἕλληνας, κεφ. II, 11, 11, 4, ἐκδ. Stählin, πολὺ ἐκτιμώνταν ἀπ' τοὺς συγχρόνους τοὺς· κατὰ τὸ Μαρτύριον τῆς ἀγίας Γλυκερίας, PG116, στ. 624, οἱ ἐγγαστρίμυθοι μιλοῦσαν δῆθεν μὲ τὰ πνεύματα καὶ πιστευόταν πὼς εἶχαν πνεῦμα Πύθωνα, γι' αὐτὸ καὶ λέγονταν Πυθμομάνταις. Κατὰ τὸν ὑπόψη ἰβ' αἰ. ἐγγαστρίμυθοι λέγονταν «πάντες οἱ σατανικῶς ἐνθουσιῶντες καὶ προλέγοντες δῆθεν τὰ ἄγνωστα, ὡς αἱ κριταὶ, οἱ Ἀθίγγανοι, οἱ

είδαν ως ένα μάγο⁹⁵.

Ο Ίσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 παθιασμένος με τοὺς ἀστρολόγους, τοὺς μάγους καὶ τοὺς προφήτες, δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ συναντήσῃ ἓνα τέτοιο ἀγύρτη.

Ο Βασιλάκιος δὲν ἔδωσε καμιὰ σημασίαν στὴν παρουσία τοῦ πανίσχυρου αὐτοκράτορα, οὔτε ἀπάντησε στὸ χαιρετισμὸ του, «χαίρε πάτερ Βασιλάκιε», ἀλλὰ μὲ σκιρτήματα καὶ παράφορες κινήσεις κακολογοῦσε τοὺς συνοδοὺς τοῦ αὐτοκράτορα, καὶ ἰδιαίτερα τὸ στενὸ συνεργάτη του, τὸν ἐπιτοῦκανικλεῖο Κωνσταντῖνὸ Μεσοποταμίτη, τὸν ἔπειτα μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, καὶ δὲ φείστηκε οὔτε τοῦ ἴδιου τοῦ αὐτοκράτορα.

Μόλις ἐπιτέλους σταμάτησε τὶς ἀτακτες κινήσεις του, μὲ τὸ ραβδί πού κρατοῦσε, χάλασε τὰ μάτια τῆς εἰκόνας τοῦ αὐτοκράτορα, πού ἦταν ζωγραφισμένη στὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ, αὐτοῦ πού τοῦ εἶχε παραχωρηθῆ. Καὶ τὸ πῶς σπουδαῖο, ὄρμησε νὰ ἀρπάξῃ ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ αὐτοκράτορα τὸν πῖλον πού φοροῦσε γιὰ νὰ τὸν πετάξῃ κάτω. Ο Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 δὲν τιμώρησε τὸν αὐθάδη, καθὼς τὸν θεώρησε παλαβό. Οἱ συνοδοὶ του ὅμως πού μὲ τὰ μάτια τους εἶδαν τὰ ὅσα ἔκανε, δὲν τὰ θεώρησαν καθόλου ὡς ἓνα καλὸν οἰωνό. Μετὰ τὴν τύφλωση μάλιστα τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 πού κατὰ κάποιον τρόπο ἐπαλήθευσε ἢ συμβολικὴ πρόρρηση τοῦ Βασιλάκιου, τὸ κύρος του κραταιώθηκε, ἐνῶ πρῶτα ἀμφισβητοῦνταν⁹⁶.

Ἀπ' τὴ Ραιδεστὸ ὁ αὐτοκράτορας ἔφτασε στὰ Κύπελλα, στὸ πεδίο τῶν ὁποίων συγκρότησε τὸ στρατό του σὲ φάλαγγες καὶ ἰλες, περιμένοντας στὸ μεταξὺ νὰ φτάσουν καὶ ἄλλα στρατεύματα⁹⁷.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 καθὼς διέθετε καὶ τὴν οὐγγρικὴ στρατιωτικὴ ἐνίσχυση, εἶχε καλὰ ὀργανώσει τὴν ἐκστρατεία τῆς ἀνοιξῆς τοῦ 1195 ἐναντίον τῶν Βλαχο-Βουλγάρων· δυστυχῶς ὅμως ἡ μοίρα δὲ θέλησε νὰ πραγματοποιηθῆ.

Ἡ βυζαντινὴ ἀριστοκρατία, εὐγενεῖς τῆς αὐλῆς καὶ μεγαλογαιοχτήμονες τῶν ἐπαρχιῶν, στάθηκαν στὶς ἀρχές τῆς βασιλείας τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 στὸ πλευρό του, καθὼς «μὲ τὸ ξίφος στὸ χέρι διασχίζοντας τὴ Μέση λεωφόρο πόμπευσε καὶ εὐαγγελίστηκε τὸ δίκαιο φόνου τοῦ ἀλιπήριου» Ἀγιοχριστοφορίτη⁹⁸, κ' ἔτσι προκάλεσε τὴν πτώση τοῦ τρομεροῦ Ἀνδρόνι-

Ψευδοπροφῆται, οἱ ἐρημίται καὶ ἕτεροι», βλ. Βαλασαμών, Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα τ. 2(1852), σ. 458.

95. Βλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς, τ. Α' II (1948), σ. 129.

96. Χωνιάτης, σ. 591-92· Σκουταριώτης, σ. 412. Γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεσοποταμίτη στὸν καιρὸ τοῦ Ἰσαάκιου, βλ. Χωνιάτης, σ. 648.

97. Χωνιάτης, σ. 592.

98. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, τ. I, σ. 225.

κου (α') Κ. 87.

Αφοῦ ὁμως προσπέρασε τὸ φάσμα τοῦ τ ὕ ρ α ν ν ο υ ποῦ τάραζε καὶ αὐτὸν τὸν ὕπνο τους, ἄρχιζαν νὰ ἀλλάζουν διαθέσεις καὶ γι' αὐτὸ εἶδαμε μιὰ σειρὰ στάσεων καὶ ἀποπειρῶν διεκδίκησης τῆς ἐξουσίας, κυρίως ἀπ' τὸν οἶκο τῶν Κομνηνῶν, τόσο στὴν πρωτεύουσα ὅσο καὶ στὶς ἐπαρχίες. Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἔγγ. 183, μὲ τὶς σχετικὲς ἀρετὲς του καὶ τὰ ἐλαττώματά του⁹⁹, δὲν ἦταν ἕνας ἡγεμόνας τοῦ ἀναστήματος τῶν τριῶν πρώτων Μεγ. Κομνηνῶν, ἂν καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα ἀκολούθησε τὴν πολιτικὴ τους καὶ συνέχισε διαπράττοντας τὰ μεγάλα λάθη τους.

Σύμφωνα μὲ τὸ Χωνιάτη ἀρκετοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ἀπ' τὴν ἀριστοκρατία – πιὸ πάνω ἀνάφερα ὀρισμένους οἰκογένειες – ποῦ «καθὼς προφασίζονταν τὴν ἀναμελιά τοῦ αὐτοκράτορα καὶ πῶς δὲν κυβερνοῦσε κατὰ ποῦ ἐπρεπε τὶς ὑποθέσεις τῆς Αὐτοκρατορίας, ἤθελαν μιὰ ἀλλαγὴ τοῦ προσώπου τοῦ αὐτοκράτορα», ὄχι γιὰ κανένα ἄλλο λόγο, «ἀλλὰ γιὰτὶ πολὺ καλὰ καταλάβαιναν πῶς αὐτὸ θὰ γίνῃ αἰτία χρηματισμοῦ τους»¹⁰⁰. Βλέπομε λοιπὸν ἐδῶ τὴν ἀσυνειδησία τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, ποῦ σ' ἕνα ἀπ' τὰ πιὸ κρίσιμα σημεῖα τῆς ζωῆς τοῦ Κράτους, δὲν κοίταζε τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν ἱκανοποίηση τῆς βουλιμίας τῆς¹⁰¹.

Στὸ διάστημα τῆς διαμονῆς τῶν στρατευμάτων στὰ Κύπελλα ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἔγγ. 183 κάλεσε τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Ἔγγ. 180 νὰ βγοῦν γιὰ ἀναψυχὴ σὲ κυνήγι στὰ ἐκεῖ δασώδη καὶ ἀνθηρὰ πεδία· ἀλλὰ ἐκεῖνος, καθὼς ἦταν ἔτοιμος γιὰ τὴν ἔκρηξη τῆς συνωμοσίας, ἀρνήθηκε μὲ τὴν πρόφασιν πῶς πρόκειται νὰ κἀνὴ φλεβοτομία.

Κ' ἔτσι ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἔγγ. βγήκε, χωρὶς τὸν ἀδελφὸ του, μὲ τὴν ἀκολουθία του γιὰ τὸ κυνήγι.

Στὶς 8 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1195, καὶ ἐνῶ ὁ αὐτοκράτορας βρισκόταν τρία στάδια ἀπ' τὰ Κύπελλα, ἄρπαξαν ἀπ' τὴ σκηνὴ του τὸν Ἀλέξιο Ἔγγ. 180, τὸν μετὰφεραν σὲ κείνη τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἔγγ. 183, καὶ τὸν ἀναγόρευσαν αὐτοκράτορα. Ἦσαν ἄνθρωποι, λέει ὁ Χωνιάτης, «ἀρρωστημένοι, ψεύτικοι, θεατρίνοι καὶ ποῦ πῆγαιναν, ὅπου φυσάει ὁ ἄνεμος». Ἦσαν ὁ Θεόδωρος Βρανᾶς Κομνηνός 239¹⁰², ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος¹⁰³, ὁ Ἰωάννης Πετραλί-

99. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 19-28, 39, 48, 51, 61, 68, 70, 87, 118α, 91-92.

100. Χωνιάτης, σ. 592.

101. Γιὰ τὴν ἀρπαχτικότητα καὶ τὴν ἀχορτασιά καὶ τὸ ἀδίσταχτο τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, βλ. Α. Διομήδη, Βυζαντινὰ Μελέται, τ. Α', Ι, σ. 25, 28, 60 κ.ά.

102. Βλ. γι' αὐτὸν, Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία Θεόδωρου Βρανᾶ Κομν. 239.

103. Ὁ Ἄβ. Παπαδόπουλος δὲν τὸν ἀναφέρει στὴ Γενεαλογία του γιὰ τοὺς Παλαιολόγους, Versuch einer Genealogie der Palaiologen, München 1938. Τὸν ἀναφέρει ὁμως ὁ V. Laurent, La Généalogie des premiers Paleologues, σ. 148, ἀριθ. 2 Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἀνώνυμης Ἔγγ. Κ.Δ. 171, ὑ. 5, καὶ Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Ἔγγ. 175, ὑ. 51.

φας¹⁰⁴, ὁ Κωνσταντῖνος Ραοῦλ-Δούκας¹⁰⁵, ὁ Μιχαήλ Καντακουζηνός¹⁰⁶, καὶ ἄλλοι τυχάρπαστοι ποὺ εἶχαν συγγενικοὺς δεσμοὺς μὲ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἰγγ. 183 καὶ ἓνα σ μ ἦ ν ο ς ἀργόσχολων ποὺ ἀ λ ῆ τ ε υ ε μὲ ἀνοικτὸ τὸ στόμα στὸ σ ε β α σ τ ο κ ρ α τ ο ρ ι κ ὸ ἐστιατόριο – σ' αὐτὸ δηλ. τοῦ σεβαστοκράτορα Ἀλέξιου Ἰγγ. 180 – καὶ χαιρόταν στὶς ἀλλαξοβασιλεῖες. Ὅλες οἱ ἴ λ ε ς τοῦ Ἰστρατοῦ προσχώρησαν στὴν ἐπανάσταση, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ὑπηρέτες καὶ οἱ οἰκιακοὶ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183 καὶ οἱ συγκλητικοί¹⁰⁷.

Διάφορες φήμες γιὰ τὴν ἐπανάσταση ἔφτασαν στ' αὐτιὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183 κ' ἐπεὶ εἶδε μὲ τὰ μάτια του τὴ συνδρομὴ τῶν πιὸ πολλῶν αὐλικῶν γιὰ τὴν ἀνάρρηση τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ σὲ λίγο ἔφτασαν καὶ ἀγγελι-αφόροι ποὺ τοῦ ἔδωσαν λεπτομέρειες ἐκείνων ποὺ εἶχαν συμβῆ.

Τότε σταμάτησε τὴν πορεία του, καὶ κάνοντας τὸ σταυρὸ του, «λυπήσου με, φώναξε, Χριστέ βασιλέα», καὶ ἔβγαλε ἀπ' τοὺς κόλπους του τὸ φυλαχτὸ του μὲ τὴν ἀπεικόνιση τῆς Παναγίας ποὺ τόσο λάτρευε, καὶ τὸ ἀγκάλιαζε καὶ ἐξομολογοῦταν καὶ ζητοῦσε συχώρεση καὶ μὲ τὴν καρδιά του παρακαλοῦσε νὰ ξεφύγῃ τὸν κίνδυνο ποὺ πάνω του ἐρχόταν ἡ Παναγία δὲν τὸν εἰσάκουσε.

Καὶ καθὼς ἔλαβε εἰδήσεις πὼς τὸ ἀπόσπασμα ποὺ στάλθηκε ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του, τὸ νέο αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (γ΄) Ἰγγ. 180, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπαναστάτες, μὲ μανία ἐρχόταν γιὰ νὰ τὸν πιάσῃ, πῆρε τὸ δρόμὸς τῆς φυγῆς, μὲ λίγους ἴσως πιστοὺς ἀκολουθοῦς. Ἀφοῦ μὲ κίνδυνο πέρασε τὸ Μαρίτσα ποτάμῳ μὲ τὰ βαθιὰ νερά, τραβοῦσε ἓνα δρόμο, χωρὶς νὰ ἔχῃ πρόγραμμα γιὰ τὸ ποῦ πηγαίνει, ἓνα πράμα ἔχοντας στὸ νοῦ νὰ βρῆ κάποιο κατάντημα νὰ σωθῆ ἀπ' τὸ τρομερὸ κακὸ ποὺ τὸν περίμενε, καθὼς μάθαινε τὴ λύσσα τῶν διωχτῶν του. Δὲν πέτυχε τίποτε.

Στὴ Στάγειρα ποὺ τότε εἶχε πάρει τὸ ὄνομα Μ ά κ ρ η, ὅπου ἔφτασε, πιάστηκε ἀπὸ κάποιον Π α ν τ ε ὑ γ ε ν ο ν¹⁰⁸, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν παράδωσε στὸ ἀπόσπασμα τῶν διωχτῶν του. Αὐτοὶ τὸν μετέφεραν στὸ μοναστήρι τῆς Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείας, στὸ ἴδρυμα τοῦ μακαρίτη σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ἰσαάκιου Κ. 36, ποὺ βρισκόταν σὲ μιὰ μαγευτικὴ τοποθεσία κοντὰ στὴ Βῆρα, στὸ στόμιό τοῦ Ἰβρου ποταμοῦ.

Ἐκεῖ γιὰ τελευταία φορὰ εἶδε τὸν ἥλιο, καθὼς τοῦ ἔβγαλαν καὶ τὰ δυὸ

104. Βλ. γι' αὐτὸν, προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Ἰγγ. 168, ὑ. 20.

105. Βλ. S. Fassoulakis, The byzantine family of Raoul, ἀριθ. 4, σ. 13-4.

106. Βλ. D. Nicol, The byzantine family of Kantakouzenos, ἀριθ. 7, σ. 8. Ὁ Μιχαήλ Καντακουζηνός πιθανὸν νὰ ὑπῆρξε σύζυγος τῆς Ἀνώνυμης (Θεοδώρας;) Ἰγγ. Κ.Δ. 171 καὶ πατέρα τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. Ἰγγ. 250.

107. Χωνιάτης, σ. 593-94· Σκουταριώτης, σ. 413.

108. Ὁ Σπ. Λάμπρος, ΝΕ8 (1911), σ. 245, μὲ ἀφορμὴ κάποιον Λέοντα Παντεύγενον, λέει πὼς τὸ Παντεύγενος ἦταν γνωστὸ βυζαντινὸ ἐπώνυμο.

μάτια, περί τις 10 με 12 τ' Ἀπρίλη (τοῦ 1195), ἴσως σέ ἐκδίκηση τοῦ κακοῦ ποῦ εἶχε κάνει στό βασιλέα Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, τὸ γιῦ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36.

Γιατί «θέλει, λέει ὁ Χωνιάτης, ἡ θεία Πρόνοια ποῦ κατὰ ἄριστο τρόπο κανονίζει τὰ πάντα, καί πρὸς τοὺς χειρότερους ἐχτροὺς νὰ φερόμαστε μὲ φιλανθρωπία, λαμβάνοντας ὑπόψη πὼς ἡ ἐξουσία δὲν εἶναι παντοτινὴ καὶ ἡ δύναμη δὲ μένει γιὰ πάντα καὶ πὼς ἀπὸ κεῖ ποῦ αἴσια ξεκινοῦμε, καθόλου δὲν ἀποκλείεται νὰ φτάσουμε στό ἴδιο μὲ τὸν προκάτοχο κατάντημα».

Καὶ ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγ. 183 ἔμεινε γιὰ ἀρκετὲς μέρες στό μοναστήρι, ὑποφέροντας ἀπ' τοὺς φριχτοὺς πόνους τῆς τύφλωσης, χωρὶς νὰ δέχεται καθόλου τροφή, κι ἀπὸ κεῖ μεταφέρθηκε προσωρινά σὲ κάποια φυλακὴ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, γιὰ νὰ ἐγκατασταθῆ στό τέλος στό Διπλοκίονιο τοῦ Βοσπόρου (σημ. Besiktas), ὅπου ἦταν ἡ πατρικὴ τους κατοικία¹⁰⁹, μαζί μὲ τὴ δεύτερη γυναῖκα του, τὴν τέως αὐγούστα Μαρία τὴν Οὐγγαρικὴ, καὶ τοὺς γιούς του Ἀλέξιο Ἄγγ. 266, ἓνα ἀγόρι δώδεκα χρονῶ, καὶ Μανουὴλ Ἄγγ. 267 ποῦ δὲν ἦταν παρὰ μόλις δυὸ χρονῶ.

Ἐκεῖ ζοῦσε «ζωὴ ἀγρότη», καὶ τὸ κρασί καὶ τὸ ψωμί ποῦ τοῦ χορηγοῦνταν ἦταν μετρημένο, ὅπως «ἐνὸς τυχαίου ιδιώτη», ἐνῶ στὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. 180 περιήλθε ἡ βασιλεία, εἰρηνικὰ καὶ ἀσασίαστα, ὅπως «στοὺς Διόσκορους, ποῦ ἐνῶ ἔδυνε ὁ ἓνας ἀνάτελλε ὁ ἄλλος»¹¹⁰.

Εἶναι φαινόμενο ἀποκαρδιωτικὸ ποῦ ἐγίνε καὶ πέτυχε αὐτὴ ἡ ἐπανάσταση τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 καὶ ποῦ ἀνάδειξε ὡς ἡγεμόνα τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. 180, τὸν πολὺ χειρότερο καὶ ἀνίκανο, τάχα μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ χειριστῆ καλύτερὰ τὰ πράματα. Αὐτὴ ἡ ἀλλαξοβασιλεία μαζί μὲ πολλὰ ἄλλα κακὰ ποῦ ἔφερε, εἶναι ἐκείνη ποῦ ἔδωσε τὰ προσηήματα στοὺς Λατίνους γιὰ τὴν κατάλυση τῆς ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 βασιλεύσε γιὰ μιὰ δευτέρη φορά, ἂν καὶ τυφλός – εἶναι ὁ μόνος τυφλὸς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου, ἂν παραλείψωμε τὸ μισότυφλο Ἰωάννη (ζ') Παλαιολόγο (1390)¹¹¹ – ἀπ' τις 18 Ἰουλίου τοῦ 1203 ὡς τις 28 ἢ 29 τοῦ Γενάρη τοῦ 1204¹¹², γιὰ νὰ πεθάνῃ ἀπ' τὸν τρόπο καὶ ἀπὸ ἀρρώστια, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔπασχε καὶ ἀπὸ ἀρθρίτιδα, ἀνάμεσα στό ἀπὸ 30ης τοῦ Γενάρη ἕως 8ης τοῦ Φλεβάρη (τοῦ 1204) διάστημα¹¹³.

109. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Κομν. Ἄγγ. 178, ὑ. 8.

110. Χωνιάτης, σ. 594-96· Σκουταριώτης, σ. 413.

111. Ὁ Ἰουστινιανὸς (β') κατὰ τὴ λήξη τῆς πρώτης βασιλείας του (695), ρινοτομήθηκε γιὰ νὰ καταστῆ πολιτικὰ ἀνίκανος· καθὼς ὅμως, ἂν καὶ ρινότμητος, βασιλεύσε γιὰ δευτέρη φορά (705-711), στὸν ἀμέσως ἐπόμενο αὐτοκράτορα Φιλιππικὸ (711-713), κατὰ τὴν πτώση του ἀπ' τὸ θρόνο ὡς μέσο πολιτικῆς ἀνικανότητος μεταχειρίστηκαν τὴν τύφλωση, καὶ ἀπὸ τότε ἔχομε τις

II

Χαρακτηριστικά του ηγεμόνα, χτίσματα, συνήθειες, ή ευσέβειά του, έσωτερική διοίκηση και οικονομικά, ή φιλανθρωπία του, τὸ εὐόργητο τοῦ χαρχτήρα του, προρρήσεις και πεποιθησή του γιά τὸ αἴσιο μέλλον, τύφλωση και θάνατος, ή πολιτική του ἀπέναντι τῶν ἰταλικῶν ναυτικῶν δημοκρατιῶν, ή μεγάλη του πολυτέλεια, ή αὐγούστα Μαρία ή Οὐγγρῖσσα, ὡς μοναχός Ἰωαννίκιος.

Τῇ δεύτερη αὐτῆ βασιλεία του, ή ὁποία ὑπῆρξε σκιώδης, καθὼς στήν πραγματικότητα βασιλευε ὁ γιός του Ἀλέξιος (δ΄) Ἄγγ. 266, θὰ ἐκθέσω στήν προσωπογραφία αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, σέ συνδυασμό μέ τὰ δραματικά γεγονότα τῆς τυπικά κοινῆς βασιλείας τους, πού δέν εἶναι ἄλλα ἀπ' αὐτά τῆς Δ' λεγόμενης Σταυροφορίας.

Κοντά σέ ὅσα ἔχω ἀναφέρει γιά τήν προσωπικότητα τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183, πρέπει νά σημειωθοῦν και τὰ ἐπόμενα.

Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ὑπῆρξε ἕνας ηγεμόνας φιλοκτίστης. Εἶχε τῆς μανία νά χτίζη, ἴσως ἄκαιρα, μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομές, ὄχι και τόσο ἀχρηστες, ὅπως νομίζεται¹¹⁴. Και στά δυὸ παλάτια, στὸ Μ ε γ α και σ' αὐτὸ τῶν Βλαχερνῶν, ἔχτισε λουτρά, και στά νησιά τῆς Προποντίδας πολυτελεῖς ἐπαύλεις. Γιά νά χτίση ἕνα πύργο στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, ὡς στήριγμα τοῦ παλατιοῦ και γιά κατοικία τοῦ, κατεδάφισε πολλοὺς ναοὺς, και ἀνάμεσα σέ ἄλλα παλιά χτίσματα, γκρέμισε τῆς λαμπρῆς οἰκοδομῆς τοῦ γ ε ν ι κ ο ὕ λ ο γ ο θ ε σ ἰ ο υ και τὸ περίφημο παλάτι τῶν Μαγγάνων¹¹⁵.

Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 εἶχε ἕνα ἰδιαιτερο ἔρωτα γιά τὸ ναὸ τοῦ ἀργάγγελου Μιχαήλ τοῦ Ἀ ν ἄ π λ ο υ, πού κάτω ἀπ' αὐτὸν πρέπει καλύτερα νά ἐννοήσωμε ἐκεῖνον τοῦ Σ ω σ θ ε ν ε ἰ ο υ¹¹⁶, τὸν ὁποῖον μετάβαλε σέ ἀληθινὸ μουσεῖο τέχνης, συνάζοντας σ' αὐτὸν ἀπὸ ὅλους τοὺς ναοὺς τῆς πρωτεύουσας, τῶν περιχώρων ἀλλὰ και ἄλλων χωρῶν, εἰκόνες και ψηφιδωτὰ τοῦ Μιχαήλ, ἔργα ἀρχαῖα και θαυμάσια. Τόση ἦταν ή μανία του γιά τήν ἄρτια συγκρότηση τῆς συλλογῆς, πού ἀπ' τῆς μακρινῆς Μονεμβασίας ἀπόσπασε μέ δόλο τήν ξακουσμένη, ἀξιοθαύμαστη και θαυματουργὸ εἰκόνα

τυφλώσεις τῶν αὐτοκρατόρων Μιχαήλ (ε΄) Καλαφάτη (1041-1042), Ρωμανοῦ (δ΄) Διογένη (1068-1071), Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. (1185-1195), Ἀλέξιου (ε΄) Δούκα (1204) και Ἰωάννη (δ΄) Λάσκαρι (1258-1261).

112. Γιά τίς χρονολογίες, βλ. Villehardouin, *La conquête de Const/ple*, ἐκδ. E. Faral, τ. I. σ. 183, τ. II, σ. 23, και ὕ. 1-3.

113. Villehardouin, τ. II, σ. 23· Χωνιάτης, σ. 737 και 744.

114. Βλ. M. Levtschenko, *Byzance*, σ. 247, ἑλλην. μετάφρ. Γ. Βιστάκη, σ. 304, ἑλλην. μετάφραση «Νέας Ἑλλάδας», σ. 242.

115. Χωνιάτης, σ. 580-81.

116. Βλ. R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 340 και 348.

του Χριστού, καθώς «σερνόταν στο μαρτύριο του σταυρού».

Ἄπ' τῆ Νέα μεγάλη ἐκκλησία τοῦ μεγάλου παλατιοῦ μετάφερε κάθε ἐπιπλο καὶ ἐκκλησιαστικὸ σκεῦος ἀξίας, καὶ αὐτὲς ἀκόμη τίς χάλκινες πύλες τῆς εἰσόδου τοῦ παλατιοῦ, ποὺ εἶχαν μιὰ ἱστορία ἀπ' τὸ ἔνδοξο παρελθόν, καὶ ἔδειχνε ὅλη τὴ χαρὰ του καὶ ἱκανοποίηση ποὺ ὁ ναὸς τοῦ Μιχαὴλ «ἐγκαινίζεται» μὲ ξένα κειμήλια καὶ ἐπίσης μὲ ξένους στολισμοὺς «καταλαίζεται»¹¹⁷.

Μᾶς εἶναι γνωστὸ τὸ πλούσιο τραπέζι τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 ἀπὸ φαγιά καὶ ποτά¹¹⁸. Σ' αὐτὸ ἔπρεπε καὶ τὰ σκεύη τὰ ἐπιτραπέζια νὰ ἦσαν ἰδιαιτέρα πολυτελή, γι' αὐτὸ καὶ βρῆκε μιὰ πρακτικὴ λύση.

Ἄπ' τοὺς τάφους τῶν προκατόχων του αὐτοκρατόρων ποὺ ἀναπαύονταν στὸ ναὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ σὲ ἄλλα μοναστήρια, ἀπόσπασε «κυπελλοειδῆ ἀναθήματα», καλλιτεχνήματα ποὺ ἀναλογοῦσαν σὲ ποτήρια, φτιαγμένα ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι καὶ στολισμένα μὲ πολύτιμα λιθάρια καὶ μέσα σ' αὐτὰ ἔπινε τὸ κρασί του μαζί μὲ τοὺς συμποσιαστὲς του.

Γύρω ἀπ' τὸ τραπέζι του ἔτρεχαν οἱ θαλαμηπόλοι μὲ χερνίβια ἢ χερόνιπτρα (=λεκανίτσες γιὰ πλύσιμο χεριῶν), ἐπιχύτες (=δοχεῖα ποὺ ἀπ' αὐτὰ χυνόταν τὸ νερό) καὶ χερνίβόξεστα (=χερνίβιο καὶ ἐπιχύτες), ὅλα ὀλόχρυσά μὲ παραστάσεις ἀκαταμάχητης ὁμορφιάς, ἀποσπασμένα καθὼς φαίνεται ἀπὸ ναοὺς, γιὰτὶ κατὰ τὸ Χωνιάτη προηγουμένως τὰ μεταχειρίζονταν οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ λευῖτες γιὰ τὴν τέλεση τῆς λειτουργίας.

Μέσα στὴ μανία του γιὰ τὴν πολυτέλεια καὶ τὴν ἐπίδειξη, ἔπαιρνε ἀπὸ ναοὺς σταυροὺς, περιδέραια, στρεπτοὺς, ὑφάσματα πολυτελή, ἀποσποῦσε ἀπὸ βιβλία πολύτιμους λίθους, καὶ μὲ ὅλο αὐτὸ τὸ ὑλικὸ κατασκεύαζε αὐτοκρατορικὲς φορεσιές, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἐβλεπαν οἱ αὐλικοί. Καὶ σὲ κείνους ποὺ εἶχαν τὴν τόλμη νὰ τοῦ ποῦν πῶς δὲν ἀρμόζει σὲ ἓνα «θεοφιλῆ» αὐτοκράτορα, ὅπως αὐτόν, καὶ ποὺ «ἀπ' τοὺς προγόνους του ἔχει κληρονομῆσει τὴν εὐσέβεια», νὰ κάνη αὐτὰ τὰ πράματα ποὺ εἶναι ἱεροσυλία, ἀπαντοῦσε μὲ ὀργὴ καὶ τοὺς ἐπέπληττε καὶ τοὺς κατηγοροῦσε πῶς «δὲν ἔχουν καμιὰ αἴσθηση τοῦ ὠραίου», καὶ ἰσχυριζόταν πῶς «τὰ πάντα ἐπιτρέπεται στοὺς αὐτοκράτορες νὰ κάνουν καὶ πῶς καμιὰ διαφορὰ δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ Θεὸ καὶ τὸν αὐτοκράτορα, κατὰ τὴν ἐπίγεια βασιλεία, ἀφοῦ ὁ δεῦτερος ἀπ' τὸν πρῶτο ἔλαβε τὴ βασιλεία».

Καὶ ἔφερνε ὡς παράδειγμα τὸν πρῶτο χριστιανὸ αὐτοκράτορα, τὸν Ἰσαπόστολο Κωνσταντῖνο, «ποὺ τὰ καρφιά, ποὺ μὲ αὐτὰ σταύρωσαν τὸ Χριστό, τὸ ἓνα τὸ ἔβαλε στὸ χαλινάρι τοῦ ἀλόγου του καὶ τὸ ἄλλο στὴν περι-

117. Χωνιάτης, σ. 581-82· Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 91), σ. 409-410. Πρβλ. R. Janin, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 348.

118. Βλ. ἄνωτέρω, ὕ. 24.

κεφαλαία του, ξεχνώντας πώς ο άρχηγός της πίστης άνακτας αυτό το έκανε για να δείξη θεϊότερη τη δύναμη του λόγου του σταυρου στους ειδωλολάτρεις, που το χριστιανικό κήρυγμα το θεωρούσαν μωρία»¹¹⁹.

Για την ευσέβεια του Ίσαάκιου (β΄) Ἐγγ. 183 δυο σπουδαίοι σύγχρονοι του συγγραφείς μας δίνουν αξιοπρόσεχτες πληροφορίες.

Ὁ ένας μας λέει πώς ο Ίσαάκιος (β΄) Ἐγγ. 183 «περνούσε τις χειμωνιατικές νύχτες του με προσευχές και στοχασμούς για όσα έπρεπε να κάνει την επομένη και γενικά για τη σωτηρία του Κράτους»^{119α}.

Ὁ άλλος με πίο πολλά λόγια μας λέει πώς «κατά τις νύχτες άνοιγε το στόμα του σε ύμνους προς το Θεό και σήκωνε τα χέρια του στα άγια και διάβαζε βιβλία ιερά για να μπή νοερά στο ποθούμενο, στον παράδεισο και στο Θεό. Κι όταν άπόκαμνε, κλείνοντας τα μάτια του και σιωπώντας, δεχόταν τα σπουδαία των μηνυμάτων στην ψυχή του και το άδυλο φώς της άρχίφωτης Τριάδας. Ὅχι μόνο τα μεσάνυχτα σηκωνόταν, αλλά πολλές φορές και ολάκερη τη νύχτα περνούσε με προσευχές και έκστάσεις, χωρίς να κουράζεται, όπως διαβεβαίωναν τον Ευσάθιο μάρτυρες ιεροί (=ιερωμένοι) και άντρες λογάρδες (=έπιφανείς), και αυτά τα έκανε είτε όρθιος ως κίονας και στύλος, είτε γονατιστός για να κάμψη τον οίκτο του Θεού ύπερ του λαού του, ή διακυβέρνηση του όποιου του έπese ως ένας λαχνός»^{119β}.

Ἡ πολιτική του Ίσαάκιου (β΄) Ἐγγ. 183 στην έσωτερική διοίκηση και οικονομική διαχείριση υπήρξε ολέθρια.

Καθώς στερούνταν οικονομικών πόρων, άν και προσωπικά ο ίδιος ήταν σπάταλος, αναγκάστηκε και κιβδήλευσε τα νομίσματά του, χύνοντας μαζί με το χρυσάφι άσήμι και χαλκό, και διαβεβαίωνε πώς ήταν άνόθευτα. Πολλές φορές, για τις εισπράξεις των δημοσίων φόρων οι υπάλληλοι στέλνονταν στις έπαρχίες χωρίς «βαλάντιον και πήραν», χωρίς χρήμα και έφοδια, κ' έτσι αναγκάζονταν να δωροδοκούνται¹²⁰.

Σημειώθηκε πίο πάνω πώς ο Ίσαάκιος (β΄) Ἐγγ. 183 συνήθιζε να καταφίξη παλιούς ναούς που θα είχαν πέσει σε άχρηστία. Κοντά σ' αυτό όμως πρέπει να τονιστή πώς «όσο κανείς προηγούμενος αυτοκράτορας» ενδιαφέρθηκα για ναούς, εκτήριους οίκους και μοναστήρια. Καλλιτέχνες έργάζονταν σ' αυτά τα ιδρύματα, για να φτιάξουν μωσαϊκά και τοιχογραφίες πίου άπ' το χρόνο είχαν καταστραφή.

119. Χωνιάτης, σ. 582-84· Σκουταριώτης, σ. 410.

119α. Νικήτας Χωνιάτης, Σύγκρισις δεικνύουσα τον χειμώνα κρείττονα του θερου, εκδ. I.A. van Dielen, *Orationes et epistulae*, σ. 117.

119β. Ευσάθιος Θεσσαλονίκης, Αύτοσχέδιος λαλιά προς τον αυτοκράτορα Ίσαάκιον (β΄) τον Ἐγγ. (183) εν Φιλιππουπόλει, εκδ. Th. L.F. Tafel, σ. 43. Για την ευσέβεια του βασιλέα, βλ. και προσωπογραφία Ἄνας Κομν. Βατ. 149, ύ. 87-92.

120. Χωνιάτης, σ. 584· Σκουταριώτης, σ. 410.

Γιὰ τὴ Θεομήτορα εἶχε μιὰ παθολογικὴ ἀδυναμία, καὶ ὅταν στεκόταν μπροστὰ στίς εἰκόνες τῆς ἦταν ἔτοιμος «νὰ χύσῃ πάνω σ' αὐτὲς τὴν ψυχὴ του»· γι' αὐτὸ καὶ πολλὲς εἰκόνες τῆς, ἀφοῦ τὶς στόλιζε μὲ χρυσὸ καὶ πολύτιμους λίθους, τὶς ἀφιέρωσε σὲ ναοὺς καὶ προσκυνήματα, ὅπου συνέρρεαν τὰ πλήθη¹²¹.

Στὸ ζήτημα τῆς φιλανθρωπίας ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἰ. Αγγ. 183 ἀκολούθησε τὶς παραδόσεις τῶν αὐτοκρατόρων.

Τὸ πάλαι τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 36 στὸ λιμένα τῶν Σοφίων τὸ μετασκεύασε σὲ πανδοχεῖο, ὅπου ἔτρωγαν κάθε μέρα δωρεάν ἑκατὸ ἄνθρωποι· ἐπίσης τὸ πανδοχεῖο ἦταν ἐφοδιασμένο μὲ ἑκατὸ κρεββάτια, καὶ εἶχε καὶ σταῦλο, ὅπου μπορούσαν νὰ χωρέσουν ἑκατὸ ὑποζύγια.

Τὸ ἀνάκτορο στὸ ναὸ τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα, ποὺ εἶχε ἀνεγείρει ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, τὸ μετάβαλε σὲ νοσοκομεῖο.

Καὶ ἀκόμη τὸν οἶκο τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου τὸν μετάβαλε σὲ ἀναρρωτήριο καὶ παρεῖχε κάθε μέσον γιὰ τὴν ἐνδυνάμωση τῶν ἀσθενῶν.

Καὶ ὅταν ἡ φωτιά κατὰστρεψε τὸ νότιο τμήμα τῆς πόλης, μοίρασε χρήματα στοὺς κατοίκους ἐκείνους ποὺ ἔχασαν τὰ σπίτια τους καὶ τὶς περιουσίες τους.

Μὲ τὴν ἀνοδὸ του στὸ θρόνο μοίρασε στὸν κόσμον πέντε κεντηνάρια χρυσοῦ. Καὶ κατὰ τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδῃ τῶν Παθῶν μοίραζε γενναῖα βοηθήματα στίς χήρες, «ἀναπληρώνοντας ἔτσι τὴ χηρεία τους» καὶ προικοδοτοῦσε ἄπορα κορίτσια γιὰ τοὺς γάμους τους. Καὶ ὄχι μόνον οἰκονομικὰ ἐνίσχυε ἄτομα καὶ οἰκογένειες, ἀλλὰ καὶ ὀλάκερες πόλεις εὐεργετοῦσε μὲ τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπ' τὴν καταβολὴ φόρων¹²².

Καὶ γενικὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς καὶ μὲ τὰ δυὸ του χέρια ἀδειαζε τὰ δημόσια ταμεῖα γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ καὶ ἀνορθώσῃ τοὺς πάσχοντες. Καὶ ἐδῶ, στίς ὑπέρογκες αὐτὲς δαπάνες ποὺ ἄγγιζαν τὰ ὄρια τῆς ἀσωτείας, πρέπει νὰ βροῦμε τὶς αἰτίες ποὺ οἱ προϊστάμενοι τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν ἀναγκάζονταν νὰ ἐφευρίσκουν νέους φόρους καὶ οἱ φορολόγοι νὰ εἰσπράττουν χρήματα ἀπ' τὶς κατώτερες τάξεις κατὰ ὄχι «ὄσιο» τρόπο. Ἀλλὰ τὰ εἰσερχόμενα αὐτὰ χρήματα καὶ πάλι ἐξέρχονταν σὲ ἀπόρους, κ' ἔτσι ὁ αὐτοκράτορας πίστευε πὼς δὲν ἀμάρτησε γιὰ τὸν ἀδικοὸ τρόπο τῶν εἰσπράξεων¹²³.

Φυσικά, κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀφέλειες τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἰ. Αγγ. 183 δὲν κρυβόταν παρὰ τὸ καθεστῶς τῆς διαφθορᾶς, ποὺ μετὰ τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 ἐπανῆλθε ἀκάθεκτο.

121. Χωνιάτης, σ. 584-85· Σκουταριώτης, σ. 410.

122. Χωνιάτης, σ. 585-86· Σκουταριώτης, σ. 410-11.

123. Χωνιάτης, σ. 586· ἐπίσης τὸ δημοτικὸ κείμενο.

Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 ἦταν ἕνας τύπος συναισθηματικός καὶ ὄχι νοσηριακός· ἀμέσως ὀργιζόταν καὶ ἀπότομα ἔδειχνε τὴ συμπάθειά του πρὸς ἐκεῖνον ποὺ προκάλεσε τὴν ὀργή του, καὶ προσπαθοῦσε νὰ ἀπαλύνῃ τὶς συμφορὰς ὀρισμένων ἀνθρώπων ποὺ ὁ ἴδιος εἶχε προκαλέσει¹²⁴. Μιὰ τέτοια συμπεριφορὰ του ἀκριβῶς βλέπομε στὴν περίπτωση τῶν δευτεροεξαδῶλων του Ἀλέξιου Κ. 156 καὶ Ἀνδρόνικου Κ. 113.

Αὐτὰ κάνοντας ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 καὶ ἄλλα ποὺ ὁ Χωνιάτης παράλειψε νὰ μᾶς ἀναφέρῃ, νόμιζε πῶς «ἡ βασιλεία του στηριζόταν πῶς πολὺ ἀπὸ ὅσο ὁ ἥλιος στὸ σφαῖρωμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ πῶς θὰ ζήσῃ καὶ θὰ βασιλεύσῃ σὲ μακροὺς κύκλους ἐτῶν, ὅπως οἱ πανύψηλες κέδροι τοῦ Λιβάνου»¹²⁵.

Ὁ Χωνιάτης ποὺ ἐδῶ τὸν κατακρίνει γι' αὐτὴ τὴν ὑπέρμετρη αἰσιοδοξία του καὶ τὴν ἀνάμιξή του σὲ πράγματα ποὺ ὁ Θεὸς κανονίζει, δὲ διστάζει ἀλλοῦ νὰ πῆ πῶς «ὁ βασιλέας, δίκαιος καθὼς εἶναι, ἀνθεὶ σάν τὸ φοῖνικα, καὶ πῶς σάν τὴν κέδρο τοῦ Λιβάνου εἶναι στολισμένος μὲ ἀρετὲς καὶ πῶς σάν τὴν ἀγλαόκαρπη ἐλιά πληθύνεται ἀπὸ καρποὺς τοῦ Πνεύματος»¹²⁶.

Ἄλλὰ αὐτὰ βέβαια εἶναι ρητορεία καὶ ὄχι ἱστορία.

Ὅλες αὐτὲς οἱ προρρήσεις καὶ πεποιθήσεις γιὰ μιὰ πολὺ μακρὰ τρισέβδοξη βασιλεία ἔπεσαν στὸ κενό, καὶ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 τυφλώθηκε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1195 γιὰ νὰ πεθάνῃ μέσα στὴ θλίψη τὸ Φλεβάρη τοῦ 1204, μετὰ ἀπὸ μιὰ ταραγμένη βασιλεία.

Ἐνα ἄλλο σημεῖο ποὺ πρέπει νὰ τονιστῇ ἐδῶ μὲ λίγα λόγια εἶναι ἡ πολιτεία τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183 ἀπέναντι στὶς ἰταλικὲς ναυτικὲς δημοκρατίες, καθὼς ἀνανέωσε καὶ ἐνίσχυσε τὰ οἰκονομικὰ προνόμια ποὺ εἶχαν σ' αὐτὲς δώσει οἱ Μεγ. Κομνηνοὶ αὐτοκράτορες.

Τὸ 1187 ἀνανεώθηκαν τὰ προνόμια ποὺ εἶχαν δώσει ὁ Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15 καὶ ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81. Τὸ ἴδιο ἔτος ἀνάλαβε ἡ Βενετία¹²⁷ τὴν ὑποχρέωση νὰ μείνῃ σύμμαχος τοῦ Βυζαντίου καὶ νὰ μὴ βοηθῇ τοὺς ἐχτροὺς του. Ὄρισθηκε ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων ποὺ θὰ καταρτίζονταν σὲ καιρὸ ἀνάγκης μὲ ἐξοδα τοῦ Βυζαντίου· οἱ Βενετοὶ ποὺ ἦσαν ἐγκαταστημένοι στὴν Αὐτοκρατορία καλοῦνταν στὰ πλοῖα ὡς πληρώματα μὲ ὀρισμένο μισθό. Μόνο οἱ σύμμαχοι τῆς Βενετίας, οἱ Νορμανδοὶ τῆς Σικελίας, δὲν ἔπρεπε νὰ πολεμηθοῦν ἀπ' τοὺς Βενετούς. Ὁ δόγης τῆς Βενετίας ἔδινε ὄρκο πίστης στὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου. Ἀπέναντι αὐτῶν τῶν ὑποχρεώσεων τῆς Βενετίας, τὸ Βυζάντιο ἀνανέωνε τὰ παλιὰ προνόμια καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ ἀπόδωσε τὶς

124. Χωνιάτης, σ. 586.

125. Χωνιάτης, σ. 586-87.

126. Χωνιάτης, Λόγος κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Φώτων, κατὰ τὴ διέλευση τοῦ Φρειδερίκου τῆς Γερμανίας, *Orationes et epistolae*, ἐκδ. Van Dielen, σ. 95.

127. F. Dölger, *Regesten*, τ. II, σ. 92.

περιοσίες Βενετών που το 1071 είχαν δημευτή απ' το Μανουήλ (α') Κ. 81. Το 1189 έγινε νέα συμφωνία με τους Βενετούς¹²⁸, γιατί οι άτελειωτες απαιτήσεις τους για τις δημεύσεις του 1071 δέν είχαν κορεσμό· έτσι ο 'Ισαάκιος (β') δέχτηκε να τους δώσει και άλλες σκάλες στην ΚΠολη, οι οποίες θά τους απέφεραν όρισμένα εισοδήματα.

Μετά από πολλές διαπραγματεύσεις ο 'Ισαάκιος (β') "Αγγ. 183 συνήψε συμφωνία και με τους Γενοβέζους, τον 'Απρίλη του 1192, που ήταν πολύ επιβλαβής για την Αυτοκρατορία¹²⁹. Αύτοι ζήτησαν και έλαβαν αποζημιώσεις για τις ζημιές που τους έγιναν το 1182 απ' τον 'Ανδρόνικο Κ.87, κατά τη σφαγή των Λατίνων· επίσης έλαβαν έτήσεις φιλοτιμίες, μεταξωτά ύφασματα, κτλ., καθώς και νέες σκάλες και οίκους διαμονής. Οι υποχρεώσεις τους δέ φαίνονται· ίσως ήσαν εκείνες που είχαν αναλάβει από παλαιά¹³⁰. 'Η ληστρική διάθεση των Γενοβέζων έκδηλώθηκε κατά των πλοίων του Βυζαντίου. Κοντά στη Ρόδο οι Γενοβέζοι λήστευσαν πλοία βυζαντινά που μετάφεραν περίφημα δώρα του Σαλαδίνου προς τον 'Ισαάκιο (β') "Αγγ. 183, άρώματα που τόσο αγαπούσε, ξυλαλόην, βαλασαμέλαιον, και ακόμη «σελλοχάλινα χρυσά» και άλλα πολλά. 'Ο 'Ισαάκιος (β') ζήτησε ικανοποίηση απ' τους Γενοβέζους για τη λήστευση και προσβολή και μόνο άφου ικανοποιήθηκε ανανέωσε τά προνόμια το 1193¹³¹.

Και με τους Πισάτες ανανέωσε ο 'Ισαάκιος (β') "Αγγ. 183 το 1192 συμφωνίες ληστρικές. Και αύτοι ζήτησαν αποζημιώσεις για τά όσα έπαθαν απ' τον 'Ανδρόνικο Κ. 87, κατά τη σφαγή του 1182, καθώς και καθυστερημένες έτήσεις φιλοτιμίες, μεταξωτά για τον έπίσκοπο και τη μητρόπολη της Πίζας κ.ά. Φυσικά διατήρησαν όσα προνόμια τους είχε δώσει ο 'Αλέξιος (α') Κ. 15, τιμητικές θέσεις στην άγια-Σοφία και στον 'Ιππόδρομο, έμβόλους κλπ.¹³² Το 1194 κατηγορήθηκαν οι Πισάτες για πειρατείες κατά του Βυζαντίου και άρχισαν νέες συζητήσεις¹³³. Ούτε οι Πισάτες, οι πολίτες της πιό άσθενικής ιταλικής ναυτικής δημοκρατίας, δέ σέβονταν το Βυζάντιο¹³⁴.

'Ο 'Ισαάκιος (β') "Αγγ. 183 δέν ήταν δυστυχώς αύτος που θά μπορούσε να διορθώσει τά λάθη των Μεγ. Κομνηνών 'Αλέξιου (α') 15, 'Ιωάννη (β') 34 και Μανουήλ (α') 81 και να έμποδισή την οικονομική καταστροφή του Βυζαντίου, αύτη που προκαλούσε τη γενική του άδυναμία και παρακμή. Και αύτη ή

128. F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 95.

129. F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 99.

130. Κ. "Αμαντος, 'Ιστορία, τ. Β', σ. 405.

131. F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 100. Χρυσόβουλλον 'Ισαακίου (β'), MM3 (1865), σ. 1-2, 2-3, 24-5, 25-37, 37-47, και ιδιαίτερα, σ. 43-44.

132. F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 98· Χρυσόβουλλον 'Ισαακίου (β'), MM3 (1865), σ. 3-24.

133. F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 101.

134. Κ. "Αμαντος, 'Ιστορία, τ. Β', σ. 406.

άδυναμία του Βυζαντίου ήταν μία έλξη για τη Βενετία και τους άλλους Λατίνους, έτσι πού να αποφασίσουν την κατάλυσή του.

Κατά τ' άλλα, ο ματαιόδοξος 'Ισαάκιος (β') «έν Χριστώ τῷ Θεῷ πιστός βασιλεύς, θεοστεφής άναξ, κραταιός, ύψηλός, άει αύγουστος και αύτοκράτωρ Ρωμαίων ο "Αγγελος»¹³⁵, διατηρούσε όλη την έξωτερική αύτοκρατορική του λάμψη, καθώς κάθονταν πάνω στο σάπιο θρόνο τών καισάρων. Οι άνώτατοι άρχοντες τών ναυτικών Ιταλικών δημοκρατιών αφήνονταν στη «μεγαλόδωρον φιλοτιμίαν του αίθριωτάτου και άει αύγούστου βασιλέως κυρού 'Ισαακίου του 'Αγγέλου»¹³⁶, του «κραταιού και άγίου βασιλέως κύρ 'Ισαακίου του 'Αγγέλου»¹³⁷, οι άντιπρόσωποί τους φτάνοντας στην «άγιαν αύτου βασιλείαν», προσκυνούσαν «τό ένθεον ύψος αύτης» και τά βασιλικά βυζαντινά χρυσόβουλλα θεωρούνταν άπ' αύτους «προσκυνητά»¹³⁸.

Και όταν ο 'Ισαάκιος (β') "Αγγ. 183 έμφανίζονταν στη Μ έ σ η με την έκτακτη πολυτέλειά του, με τη βασιλική φορεσιά του κατάστιχη άπ' τά πολύτιμα πετράδια τών εύαγγελίων, όλοι «ένθουσιάζονταν και έπευφημούσαν, γοητευμένοι με τό ώραίο θέαμα», άν και μερικοί, έλάχιστοι, ήξεραν πόσο κούφια ήταν αύτή ή βασιλεία του και σε τί άπερίγραφα χάλια βρίσκονταν ή Αυτοκρατορία, και περίλυποι και σκυθρωποί κουνούσαν τό κεφάλι. "Όσο για τους ξένους, έδιναν ψεύτικους όρκους για την άφοσίωσή τους και τη συμμαχία τους στον «άει αύγουστον» κύρ 'Ισαάκιον (β') τόν "Αγγ. 183 και την σεπτήν δέσποιναν κυράν Μαριαν την Ούγγρισσαν, την έξαιρετη και θεσπέσια αύτή καλλονή,

«Τήν έκ ρηγών τών εύγενών
και τών περιωνύμων ('Αρπαδιδών),
τήν άρεταίς εκλάμπουσαν, άνθούσαν έν τῷ κάλλει,
τήν υπέρρασαν άπλῶς άπάσας έν τοίς πᾶσι
τήν πανταχοῦ βασίλισσαν, την πανταχοῦ κρατούσαν»¹³⁹,

έδιναν λοιπόν ψεύτικους όρκους «έπάνω τής ψυχής του έξουσιαστοῦ» τής Πίζας¹⁴⁰ ή του δόγη τής Γένοβας ή τής Βενετίας, πού πιό πολύ από κάθε άλλον – ο δόγης τής Βενετίας – συνετέλεσε σε λίγο για την κατάλυση του Βυζαντίου, του κράτους εκείνου πού τη βοήθησε στις άρχές του βίου της να σταθῆ στα πόδια της¹⁴¹.

Φαίνεται πώς ο 'Ισαάκιος (β') "Αγγ. 183 κατά την πτώση άπ' την πρώτη

135. Χρυσόβουλλον 'Ισαακίου (β'), MM3 (1865), σ. 1, και άλλαχοῦ.

136. MM3 (1865), σ. 7.

137. MM3 (1865), σ. 44.

138. MM3 (1865), σ. 6.

139. Στίχοι Ν. Χωνιάτου, *Orationes et Epistulae*, έκθ. J. Van Dieten, σ. 44, στίχ. 5-8.

140. MM3 (1865), σ. 8.

141. Ch. Diehl, *Βενετία, μία δημοκρατία πατρικίων, μετάφρ. Σπ. Μοτσενίγου*, Αθήνα 1947, σ. 20-21, κ. άλλ.

βασιλεία του και την τύφλωσή του, έγινε με τη βία μοναχός και μετονομάστηκε Ἰωαννίκιος¹⁴², ἀλλὰ ὁ ἴδιος δὲν ἀποδέχτηκε κατὰ συνείδηση αὐτὸν τὸ μετασηματισμό, γιατί στὸ Διπλοκίονιο ζοῦσε ὡς λαϊκὸς μαζί με τὴ γυναίκα του, τὴν τέως βασίλισσα Μαρία τῆς Οὐγγαρίας, ὅπως μαζί του τὴ βλέπομε στὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν, κατὰ τὴ δευτέρη ἀναγόρευση του, στὶς 18 τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1203¹⁴³.

184. Εἰρήνη Ἀγγελίνα (γένν. περὶ τὸ 1154 - †;)

Ἡ Εἰρήνη¹ Ἀγγελίνα² πρωτογενῆς κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Ἀγγέλου Δούκα 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας³ γεννήθηκε περὶ τὸ 1154⁴.

Ἐνῶ ἡ Εἰρήνη Ἀγγ. 184 δὲν πέτυχε κατὰ τὸ διάστημα τῆς πατριαρχίας τοῦ Λουκά Χρυσοβέργη καὶ τὴ βασιλεία τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, πρωτεξαδέλφου τοῦ πατέρα τῆς Ἀνδρόνικου Ἀγγ. Δούκ. 93, νὰ παντρευτῆ

142. Τοῦ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδη, Τὸ Συνοδικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ΕΕΒΣ 13 (1937), σ. 18: Ἰσακίου τοῦ διὰ τοῦ ἁγίου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος Ἰωαννικίου μετονομασθέντος.

143. Villehardouin, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 112), σ. 189, § 185: et l' impératrice sa femme à côté de lui, qui était une très belle dame, soeur du roi de Hongrie (Emeric).

184. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς προπάμμης τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, συζύγου τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15.

2. Ἡ ἐπωνυμία Ἀγγελίνα ἀναφέρεται ἀπ' τὸν D. Nicol, The family of Kantakouzenos, ἀριθ. 4, σ. 5-7.

3. Ἡ Εἰρήνη 184 παρουσιάζεται ὡς ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγ. 183 καὶ κατὰ συνέπεια ὡς κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Ἀγγ. Δούκ. 93 στὸ ἐξῆς πηγαῖο σχόλιο τοῦ Θεόδωρου Βαλοσμών, Σχόλια εἰς τὸν Νομοκάνονα τοῦ Φωτίου, τιτλ. ΙΓ', κεφ. β': Γίνωσκε ὅτι κἀν ὁ τοιοῦτος τόμος καὶ ἡ τοῦτον ἐπικυροῦσα βασιλικὴ πρόσταξις μετ' ἐμβριθείας κωλῆν τὸν ἐξ αἵματος ζ' βαθμοῦ γάμον· ἀλλὰ κατὰ τὴν δ' ἰνδικτιῶνα τοῦ Σχ45' ἔτους πρόσταξις γέγονε τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρίου Ἰσαάκιου (β΄) τοῦ Ἀγγέλου, πατριαρχεῦοντος τοῦ Καματηροῦ κυρίου Βασιλείου, διοριζομένη μὴ πρόκριματιζεσθαι ἐκ τῶν ρηθειῶν πράξεων τὸν μετὰ τὴν ποιῆσαν αὐτῶν συστάντα γάμον μέσον τῶν πανευτυχεστάτων Καισάρων ἤγουν τοῦ Καντακουζηνοῦ κυρίου Ἰωάννου, καὶ τῆς αὐταδέλφης τοῦ βασιλέως τῆς κυρίας Εἰρήνης καὶ εἰς ζ' βαθμὸν ἐξ αἵματος ἀναγόμενον, ἀλλ' ὅσον τὸ εἰς αὐτοὺς καὶ μόνους ἀπρακτῆσαι τὰ παρὰ τῆς συνόδου καὶ τοῦ βασιλέως κυρίου Μανουὴλ (α΄) Κ. 81) διορισθέντα χάριν τοῦ τοιοῦτου γάμου, καὶ ἐδέχθη παρὰ τῆς συνόδου, εἰς Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα 1 (1852), σ. 291' Χωριάτης, σ. 489: ὁ Καῖσαρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, γαμβρὸς ὢν τοῦ βασιλέως ἐπ' ἀδελφῆ.

4. Ἡ Εἰρήνη Ἀγγ. 184 προβλήθηκε κατὰ τὰ τέλη τῆς πατριαρχίας τοῦ Λουκά Χρυσοβέργη (1157-1170) καὶ ἐπὶ βασιλείας Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, ὡς ὑποψήφια νύφη γιὰ τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνό, βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 3, ἀλλὰ ἡ σύνοδος ἀπέρριψε τὸ αἶτημα, γιατί οἱ μελλόνυμφοι συνδέονταν με συγγένεια ἑβδομοῦ βαθμοῦ. Καὶ ἀπ' αὐτὸ φαίνεται πὼς ἡ Εἰρήνη Ἀγγ. 184 τὸ πρὸ ἀργὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1154, διδυμη πιθανὸν μετὰ τὸ Μιχαὴλ Ἀγγ. 181.

τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνό, ὅταν σὸ θρόνο ἀνέβηκε ὁ ἀδελφός της Ἰσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 ἔβγαλε μιά «πρόσταξη» –πατριάρχευε ἀκόμη ὁ ἐκλεκτός τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, ὁ Βασίλειος (β΄) Καματηρός– πού με αὐτὴ ἐξωθοῦσε τὴ σύνοδο στὴ λήψη μιᾶς εὐνοϊκῆς γιὰ τὴν ὑπόθεσι ἀπόφασις.

Καὶ πραγματικὰ ὁ συνηθισμένος σὲ τυφλὴ ὑπακοή πατριάρχης Βασίλειος (β΄) καὶ οἱ συνοδικοὶ ἐπέτρεψαν «γι’ αὐτοὺς καὶ μόνους», τὴν Εἰρήνη 184 καὶ τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνό, «νὰ ἀπρακτῆσουν τὰ παρὰ τῆς συνόδου καὶ τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 διορισθέντα», κ’ ἔτσι ἔγινε δεχτὴ «ἡ πρόσταξη» τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183⁵.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου πού τελέστηκε κατὰ τὸ 1185/86 ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός ἔλαβε ἀπ’ τὸν αὐτοκράτορα τὸν ὑψηλὸ τίτλο τοῦ *καίσαρος* α⁶ καὶ κατ’ ἀντανάκλαση ἡ Εἰρήνη Ἰγγ. 184 αὐτὸν τῆς *καίσαρισσας*.

Ἡ Εἰρήνη Ἀγγελίνα 184 ἀπόκτησε ἀπ’ τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνό, περὶ τὸ 1187 (;) ἓνα γιό, τὸν Ἀνώνυμο Καντακουζηνό Ἰγγελο 269, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 1199 προβλήθηκε ὡς ἓνας ἀπ’ τοὺς ὑποψήφιους μνηστῆρες τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου⁷.

Ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός πρὶν ἀκόμη πάντρευτὴ τὴν Εἰρήνη Ἰγγ. 184, ἐνῶ διατηροῦσε μαζί της ἐρωτικὸ δεσμό, παρομοιάζεται ὡς ἓνας ὀπαδός τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, καθὼς τὸν βλέπομε νὰ γρονθοκοπῆ τὸν βασιλικὸ εὐνοῦχο Τζίτα, νὰ τοῦ ξεριζώνη τὰ δόντια καὶ νὰ τοῦ ματῶνη τὰ χεῖλια, γιὰ τὸ τὸλμησε νὰ ψιθυρίσῃ σὸ νεαρὸ αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155 μερικὰ λόγια γιὰ τὶς «κοινὲς συμφορὲς» πού τοὺς περιμένουν. Ἀλλὰ γρήγορα εἰσπραξε τὰ ἐπιχειρήματα τῆς δουλοπρεπείας του. Μαζὶ με τὸν Τζίτα πιάστηκε καὶ αὐτός, καὶ ἀφοῦ τυφλώθηκε ἐλαφρά, μᾶλλον ἀπ’ τὸ ἓνα μάτι, ρίχτηκε στὴ φυλακὴ, ὅπου συνάντησε ἓνα ἀπ’ τοὺς γυναικαδέλφους τοῦ τὸν Κωνσταντῖνον Κ. Ἰγγ. 178, πού κι’ αὐτός ὡς ἀντιδραστικὸς εἶχε πιαστῆ⁸.

Ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός ἦταν ἓνας ἄντρας πανύψηλος καὶ γενναῖος στὴν ψυχὴ καὶ μεγαλόφωνος καὶ ἔμπειρος στοὺς πολέμους, ἀλλὰ πάντα ἀποτύγγανε σ’ αὐτοὺς, λόγῳ τῆς θρασύτητάς του καὶ τῆς ἀλαζονίας του⁹.

Τὸ 1186 σὲ διαδοχὴ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 πού κρίθηκε ὑποπτος, ὁ Ἰω.

5. Βλ. πὸ πάνω, ὑ. 3· γιὰ τὴ σύνοδο τοῦ Λουκά Χρυσοβέργη, βλ. προσωπογραφία Ἄννας Κομν. Βατ. 149, ὑ. 7 Πρβλ. V Grumel, *Les Regestes des Actes du patriarcat de Const/nople*, vol. I, fasc. III, Paris 1947, ἀριθ. 1167, σ. 177.

6. Χωνιάτης, σ. 489-90, καὶ δημοτικὸ κείμενο. Βλ. καὶ ὑ. 3.

7. Χωνιάτης, σ. 660-61. Τὸ ἔτος γέννησις 1187 σημειώνεται με ἐρωτηματικὸ, γιὰ τὸ Ἀνώνυμος Καντακουζ. Ἰγγ. 229 πιθανόν νὰ γεννήθηκε καὶ προηγουμένως, ὡς ἓνας καρπός τοῦ προγαμιαίου δεσμοῦ τῶν γονιῶν του, τόσο πὸ πολὺ πού ἡ προβολὴ του κατὰ τὸ 1199 δείχνει πὺς εἶχε μιά ἡλικία πὸ μεγάλη ἀπὸ αὐτὴ τῶν 12 χρονῶ.

8. Χωνιάτης, σ. 335-36. F. Cognasso, *Partiti politici*, σ. 263.

9. Χωνιάτης, σ. 489-90, καὶ δημοτικὴ ἀπόδοσις, σ. 489.

Καντακουζηνός διορίστηκε αρχιστράτηγος στο βουλγαρικό πόλεμο. Καθώς οι Βούλγαροι είχαν άποσυρθή στα βουνά, ο Καντακουζηνός δεν έδωσε προσοχή στη φύλαξη του στρατοπέδου του, και κατεβαίνοντας οι Βούλγαροι ξαφνικά κατέσφαξαν τους Έλληνες των προφυλακών που βρίσκονταν στις σκηνές τους. Θέλοντας ο καισαράς - αρχιστράτηγος «να ανακαλέσει τη νίκη του, αρματώθηκε και καβαλλίκεψε ένα άραβικό άλογο και με το κοντάρι στα χέρια, όρμησε κατά του έχτρου», λέγοντας στους στρατιώτες του με τη δυνατή του φωνή: «άκολουθειτέ με», «χωρίς να βλέπη και χωρίς να ξέρη που πηγαίνει και τι γίνεται στο στρατό». Κατά την άλωση του ελληνικού στρατοπέδου, μέσα στη λεία των Βουλγάρων ήσαν και αυτά τὰ φορέματα του καισαρά και τὰ σήματα του τίτλου του, τὰ όποια περιβλήθηκαν οι Βούλγαροι ήγεμόνες Πέτρος και Άσαν. Λόγω τής συντριπτικής αυτής ήττας, ο Ιωάννης Καντακουζηνός παύτηκε από αρχιστράτηγος και παραμερίστηκε¹⁰.

Του καισαρά Ιω. Καντακουζηνού κατέχομε τή σφραγιδα:

Γαμβρόν κρατούντος δεσπότην Ιωάννην

Καντακουζηνόν καισαρά μάρτυς σκέποις¹¹

Ο Ιω. Καντακουζηνός ζούσε μέχρι τὸ 1199¹² ή χρονολογία του θανάτου του, όπως και αυτή τής συζύγου του Ειρήνης Άγγ. 184, μάς είναι άγνωστες.

185. Θεοδώρα Άγγελίνα (γένν. περι τὸ 1160 - †;)

Ἡ Θεοδώρα¹ Άγγελίνα² δευτερογενής κόρη του Ανδρόνικου Δούκα Άγγελου 93 και τής Εύφροσύνης Κασταμονίτισσας³ γεννήθηκε περι τὸ 1160 ή και λίγο μετά άπ' αυτή τή χρονολογία.⁴

10. Χωνιάτης, σ. 489-90, και δημοτική άπόδοση σ. 489-90: I.C. Filitti, Notice sur les Cantacuzène du XIe au XVIIe siècles, Bucharest 1936, σ. 3.

11. Zacos - Veglery, αριθ. 2739, σ. 1548-49.

12. Χωνιάτης, σ. 660-61.

185. 1. Φέρει τὸ όνομα τής μάμμης τής, τής πορφυρογέννητης πριγκίπισσας Θεοδώρας Κ. 38.

2. Πουθενά δεν άπαντάει ως Κομνηνή ή Δούκαινα, άν και είναι έγγονή πορφυρογέννητης και φέρει τὸ όνομά τής ή άδελφή τής Ειρήνη 184 άπαντάει ως Άγγελίνα.

3. Χωνιάτης, σ. 497-98, αναφέρεται ως «κασίγητος» του Ισαάκιου (Β') Ιωάννης Απόκαυκος, Συνοδικά γράμματα, εκδ. Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Βυζαντίς 1 (1909), σ. 19, τήν αναφέρει ως σύζυγον του «μαρκεσίου» (Κονράδου του Montferrat) και «αυταδέλφη» του Άλέξιου (γ') Άγγ. Κ. 180.

4. Ἡ άδελφή τής Ειρήνη 184 έμεινε άγαμη μέχρι τὸ 1186 λόγω του δεσμού τής με τὸν Ιωάννη Καντακουζηνό ή νεώτερη Θεοδώρα 185 που πρέπει να γεννήθηκε περι τὸ 1160 ή λίγο μετά, είναι άγνωστο γιατί έμεινε άγαμη μέχρι τὸ 1186 ίσως λόγω τών άνώμαλων γεγονότων.

Ἡ Θεοδώρα Ἀγγ. 185 κατὰ τὴν ἀνοδο τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγ. 183 στὸ θρόνο ἦταν ἀγαμῆ. Ὁ αὐτοκράτορας μέσα στὸ ἐνδιαφέρον του νὰ ἐπεκτείνῃ τὶς συμμαχίες τοῦ πέρα ἀπ' τὰ Βαλκάνια, καὶ σὲ συνέχεια τῆς πολιτικῆς τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ἔστειλε μιὰ πρεσβεία κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1185 στὸ μαρκήσιο τοῦ Μονιφerrat Γουλιέλμο III καὶ ζήτησε τὸ γιό του Βονιφάτιο, τὸν μετέπειτα πολὺκροτο ἀρχηγὸ τῆς Δ΄ Σταυροφορίας, ὡς σύζυγο γιὰ τὴ Θεοδώρα 185. Καθὼς ὅμως αὐτὸς ἦταν νιόπαντρος, ὑποδείχθηκε στοὺς πρέσβεις ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του Κονράδος ποὺ μόλις εἶχε χηρεύσει. Αὐτὴ ἡ ὑπόδειξη χαροποίησε τοὺς πρέσβεις, γιατί ὁ Κονράδος στὸν καιρὸ τοῦ βασιλέα Μανουήλ (α΄) 81, γίκησε τὸν «καγκελλάριον» τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου I Κοκκινοπώγωννα (1195-1190), τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Μαγέντζης (Mainz) Χριστιανόν, ποὺ μὲ μεγάλες δυνάμεις εἶχε εἰσβάλει στὴν Ἰταλία. Καὶ ὄχι μόνο τὸν νίκησε, ἀλλὰ καὶ τὸν αἰχμαλώτισε, καὶ δήλωνε πὼς δὲν πρόκειται νὰ τὸν ἀπολευτερώσῃ, ἂν δὲν ἔδινε τὴ συγκατάθεσή του καὶ ὁ αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου Μανουήλ (α΄) 81.

Ὁ Κονράδος δέχτηκε τὶς προτάσεις τῶν ἀπεσταλμένων μὲ τὶς πλοῦσιες ὑποσχέσεις τους καὶ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1186⁵ ἐπλευσε γιὰ τὴν Ἀνατολή. Οἱ γάμοι μὲ τὴ Θεοδώρα Ἀγγ. 145, ἐγίναν ἀμέσως καὶ ὁ Κονράδος πῆρε τὸν τίτλο τοῦ κ α ι σ α ρ α, ὅπως ὁ σύγγαμβρός του Ἰωάννης Καντακουζηνός, ὁ σύζυγος τῆς Εἰρήνης Ἀγγ. 184, ὄχι ὅμως καὶ ὅλα τὰ διάσημα τοῦ τίτλου⁶.

Ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τοὺς γάμους του, ὁ Κονράδος βρέθηκε μπροστὰ στὴν ἐπανάσταση τοῦ π α ν υ π ε ρ σ έ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομνηνοῦ, καὶ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ δραστηριότητα ποὺ ἀνάπτυξε ὁ Ἰταλὸς μ α ρ κ έ σ ι ο ς κατὰ τὴν καταστολὴ τῆς φοβερῆς αὐτῆς στάσης. Αὐτὸς ὑπῆρξε ὁ νικητὴς τοῦ Βρανᾶ, χωρὶς αὐτὸν ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἀγγ. 183 θὰ ἔχανε τὸ θρόνο του⁷.

Ὁ Κονράδος δὲν πῆρε μέρος στὶς διαμάχες ποὺ ἐγίναν στὴν ΚΠολη ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Λατίνους, μετὰ τὴ συντριβὴ τοῦ Βρανᾶ. Ἐδειχνε σὰν ἀποτραβηγμένος καὶ αἰσθανόταν πὼς ἡ αὐλὴ τὸν ἐβλεπε μὲ δυσμένεια.

Πολλοὶ ἀπ' τοὺς εὐγενεῖς ἦσαν φίλοι καὶ συγγενεῖς τοῦ Βρανᾶ καὶ φυσικὰ δὲν ἐβλεπαν μὲ ἀγάπη ἐκεῖνον ποὺ τὸν συνέτριψε· ὁ λαὸς ἦταν ἐχθρικός ἀπέναντί του, καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, ὁ αὐτοκράτορας δὲν τοῦ ἔδωσε ὅσα πλοῦτη καὶ ὅσες τιμὲς ἄρμοζαν στὸ βασιλικὸ συνοικέσιο καὶ στὴν ὑψηλὴ σειρὰ τῆς γενιᾶς του, οὔτε τὰ κυανὰ ὑποδήματα ποὺ ἀνῆκαν στὸ καισαρικό

5. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. Βατ. 149, ὑ. 67.

6. Χωνιάτης, σ. 497-98· Σκουταριώτης, Σάθα 7 (1894), σ. 377. Πρβλ. F. Cognasso, *Un imperatore*, σ. 48· Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 80-82.

7. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. Βατ. 149, ὑ. 96-106.

ἀξίωμα, και ὅλες «οἱ ὑπερήφανες ἐλπίδες του κατάληξαν μόνο στο να μη φορη ὀμόχρωμα με τούς κοινούς πολίτες ὑποδήματα». Για ὅλα αὐτά, ὅταν ἔφτασαν εἰδήσεις στην ΚΠολη πῶς ὁ γενναῖος Σαλαδῖνος καταδίωξε τούς Σταυροφόρους τῆς Ἱερουσαλήμ μέχρι τῆ θάλασσα, ὁ Κοιιράδος ἀπεφάσισε να ἐγκαταλείψη τὸν αὐτοκράτορα, τὴν ἄτυχη Θεοδώρα 185 και τὸ Βυζάντιο, και να πάη σὲ βοήθεια τῶν ἁγίων Τόπων. "Ετσι, ἐνῶ ὁ αὐτοκράτορας βγήκε ἀπ' τὴν ΚΠολη στη Θράκη για να καταπιαστῆ με τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν Βουλγάρων και τῶν Βλάχων, ὁ Κοιιράδος βρῆκε τὴν εὐκαιρία να ἔλθη σὲ μυστικὲς συνεννοήσεις και να μισθώση ἕνα γενοβέζικο καράβι για να τὸν πάη με τούς δικούς του στη Συρία. Και ἐνῶ διαβεβαίωσε τὸν αὐτοκράτορα πῶς θὰ βγῆ μαζί του στο βουλγαρικό πόλεμο, αὐτός, ἀφήνοντας στα κρύα τοῦ λουτροῦ τὴν ἐφήμερη γυναίκα του, καθῶς «πάρεργον ὁδοῦ» θεώρησε «τὴν μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως συνάφειαν», ἐγκατάλειψε τὴν ΚΠολη, για να βρεθῆ στις 13 τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1187 μπροστά στον ἅγιο Ἰωάννη τῆς Ἄκρας, τὴν ὀποῖαν μόλις ὁ Σαλαδῖνος εἶχε καταλάβει. Πέτυχε να διαφύγη τὴν αἰχμαλωσία και να φτάση στην Τύρο, τὸ πιὸ κύριο λιμάνι ποῦ ἔμεινε στα χέρια τῶν χριστιανῶν.

Ἐκεῖ ἀνάλαβε τὴ διοίκηση τῆς φρουρᾶς, προσάτευσε με ἐπιτυχία τὴν πόλη, και καθῶς ἡ Θεοδώρα 185 ἀγνοήθηκε ὀλότελα, παντρεύτηκε μιὰ ἄλλη ἀπόγονο τῶν Κοιινηνῶν, τὴν κόρη τῆς Μαρίας Κοιινηνῆς 211 και τοῦ Απαυρι Ι, τὴν κληρονόμο τοῦ βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ Ἰσαβέλλαν δ' Αηίου - Κοιινηνῆν 284, στην προσωπογραφία τῆς ὀποῖας θὰ δοῦμε τὴν ὑπόλοιπη σύντομη ἀλλὰ ἐνδοξη σταδιοδρομία του⁸.

Δὲν ξέρομε ποῖα ἦσαν τὰ συναισθήματα τῆς Θεοδώρας Ἄγγ. 185 ἀπ' τὴ σκληρὴ αὐτὴ ἐγκατάλειψη. Τὴ μόνη πληροφορία ποῦ ἔχομε γι' αὐτὴ, τὴν παίρνομε ἀπὸ ἕνα συνοδικὸ γράμμα τοῦ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκου, γραμμένο περὶ τὸ 1225:

Ἀπ' αὐτὸ μαθαῖνομε πῶς «ἡ αὐταδέλφη» τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κοιι. 180 (1195-1203), ποῦ εἶχε παντρευτῆ τὸν «μαρκέσιον» (τοῦ Montferrat Κοιιράδον) Ζήτησε ἀπ' τὸν πατριάρχη ΚΠολεως Γεώργιον (β') τὸν Ξιφιλῖνον (1191-1198) και τὴν πατριαρχική σύνοδο, να μετατρέψη τὴν ἀρχαία και ἱστορική μονὴ τοῦ Δ α λ μ ἄ τ ο υ, σ' αὐτὴ ποῦ ἐγκαταβίωσαν ἅγιοι ἄντρες, ὅπως ὁ Ἰσαάκιος (†406), ὁ μαθητῆς του Δαλμάτος (406-438) ποῦ ἔδωσε και τ' ὀνομά του στο μοναστήρι, και ὁ γιὸς αὐτοῦ τοῦ τελευταῖου ὁ ἅγιος Φαῦστος (438-457;), Ζήτησε λοιπὸν ἡ πριγκίπισσα, να μετατραπῆ τὸ μοναστήρι σὲ γυναικεῖο, ἀφοῦ γίνουι οἱ ἀναγκαῖες ἐπισκευές.

Τὸ αἰτημά τῆς ἔγινε δεχτό, και σ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἡ Θεοδώρα Ἀγγελίνα 185 ἔζησε ὡς μοναχὴ με ὀρισμένες γυναῖκες τῆς ἀκολουθίας τῆς, ἄγνωστο μέχρι πότε. Γι' αὐτὴ πια ὁ Κοιιράδος δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἀνάμνηση και ἕνα γνώρισμα τῆς προσωπικότητάς τῆς: «ἡ τοῦ μαρκέσιου γυνή»⁹.

186. Ἀνώνυμος Κομνηνός Συναδηνός (γένν. περί τὸ 1170 -†;)

Ὁ Ἀνώνυμος Κομνηνός Συναδηνός γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Συναδηνοῦ καὶ τῆς Ζωῆς Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 95¹ γεννήθηκε περί τὸ 1170².

Ὁ Ἀνώνυμος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Συναδηνοῦ καὶ τῆς Ζωῆς Ἀγγ. Κ. 95, Συναδηνός ἀπ' τὸν πατέρα του καὶ Κομνηνός ἀπ' τὴν ἐκ μητρὸς μάμμη του Θεοδώρα Κ. 38, περί τὸ 1188 συνῆψε κάποιον γάμον, ποῦ ἀπ' αὐτὸν προήλθαν τὸ πῶς λίγο δυὸ παιδιά, ὁ Ἀνώνυμος (Κομνηνός) Ταρχανειώτης Συναδηνός 270 καὶ ἡ Ἀνώνυμη (Κομνηνή) Ταρχανειώτισσα Συναδηνή 271, ποῦ παντρεύτηκε κάποιον Στασηνόν³.

Γιὰ νὰ ἀναφέρωνται τὰ παιδιά του ὡς Ταρχανειῶτες Συναδηνοί, πρέπει νὰ δεχτοῦμε πὼς ἡ σύζυγος τοῦ Ἀνώνυμου Κομνηνοῦ Συναδηνοῦ 186 ἦταν μιὰ Ταρχανειώτισσα.

Μετὰ τὴν ἀνοίξη τοῦ 1205⁴ ὁ Ἀνώνυμος Κ. Συναδηνός 186, ἡλικίας τότε τριανταπέντε χρονῶ περίπου⁵, μᾶς παρουσιάζεται ὡς ἕνας ἄπειρος στρατηγός τοῦ Δαβίδ Μεγάλου Κομνηνοῦ 244⁶ μὲ τὸν ὁποῖον εἶχε μακρινὴ συγγένεια⁷.

Μετὰ τὴν ἀνοίξη τοῦ 1205, ὅπως ἀνωτέρω σημειώθηκε, ὁ ἀδελφός τοῦ αὐτοκράτορα (Τραπεζοῦντος) Ἀλέξιου (α΄) Μ.Κ. 243, ὁ Δάβιδ Μ.Κ. 244,

8. Χωνιάτης, σ. 516-17· Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 6.), σ. 384-85. Πρβλ. R. Grousset, *Histoire des croisades*, μετάφρ. στὴν ἐλληνικὴ Ἀνδρ. Παγκάλου, σ. 203.

9. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, *Συνοδικὰ Γράμματα*, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Βυζαντίς 1 (1909); σ. 19. Πρβλ. R. Janin, *Eglises et monastères*, σ. 83.

186. 1. Βλ. προσωπογραφίαν Ζωῆς Ἀγγ. Κομνηνῆς 95, ὑ. 26 καὶ 27, ὅπου ἀπ' τὸ ποίημα τοῦ Ἀνώνυμου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 147²⁴⁻²⁵ καὶ σ. 148³⁸, «Ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ Συναδηνοῦ κυροῦ Ἀνδρόνικου τοῦ γαμβροῦ τοῦ δεσπότη τοῦ Ἀγγέλου», προκύπτει ἡ ὕπαρξη «τέκνων» ἢ «παίδων» τοῦ Ἀνδρόνικου Συναδηνοῦ καὶ τῆς Ζωῆς 95. Πολὺ πιθανόν ὁ ἕνας ἀπ' τοὺς «παῖδες» ποῦ ἐπέζησαν, νὰ εἶναι ὁ Ἀνώνυμος Συναδηνός ποῦ ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης, σ. 828, ὡς ἕνα στρατηγὸ τοῦ Δαβίδ Μεγ. Κομνηνοῦ 244, μετὰ τὴν ἀνοίξη τοῦ 1205.

2. Οἱ γογεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1150, στὴν περίπτωσιν ὅμως ποῦ ὁ Ἀνώνυμος Κομνηνός Συναδηνός 186 εἶναι ὁ Συναδηνός τοῦ Χωνιάτη, σ. 828, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γεννήθηκε πρὶν τὸ 1170.

3. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 40, ἐκδ. Bonn σ. 36-7, ἐκδ. Heisenberg: τὸν Ταρχανειώτην Συναδηνόν, τὸν ἐπ' ἀδελφῇ τούτου γαμβρόν Στασηνόν...

4. Ὁδ. Λαμφίδου, Ὁ ἀνταγωνισμὸς Νικαίας - Μεγ. Κομνηνῶν, Ἀρχεῖον Πόντου 34 (1977-78), σ. 15.

5. Ὁ Χωνιάτης, σ. 828, ὀνομάζει τὸν Συναδηνόν «μείρακα» καὶ «νεανίαν», ἀλλὰ αὐτοὶ οἱ χαραχτηρισμοὶ ἡλικίας τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων, ὅπως σὲ πολλὰ μέρη ἔχω τονίσει, δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπόψιν· ὁ Χωνιάτης ἤθελε νὰ ὑπερτονίσῃ τὴ στρατηγικὴν ἀπειρίαν τοῦ Συναδηνοῦ.

6. Χωνιάτης, σ. 828.

προώθησε τμήματα στρατού, κάτω απ' τις διαταγές του στρατηγού Κομνηνού Συναδηνού 186, πέρα απ' το Σαγγάριο ποταμό στην περιοχή της Νικομήδειας, σε αντίπραξη προς τον αυτοκράτορα (Νικαίας) Θεόδωρο Κομνηνό Λάσκαρι.

Ο Λάσκαρις, γνώστης του γεωγραφικού χώρου και έμπειρος στρατηγός, χρησιμοποιώντας δύσβατες άτραπούς, έκανε ξαφνική επίθεση κατά των αντίπαλων του, τους κατανίκησε, τους σκόρπισε, και πολλούς απ' αυτούς αιχμαλώτισε και ανάμεσά τους τον ίδιο το στρατηγό Συναδηνό 186⁹.

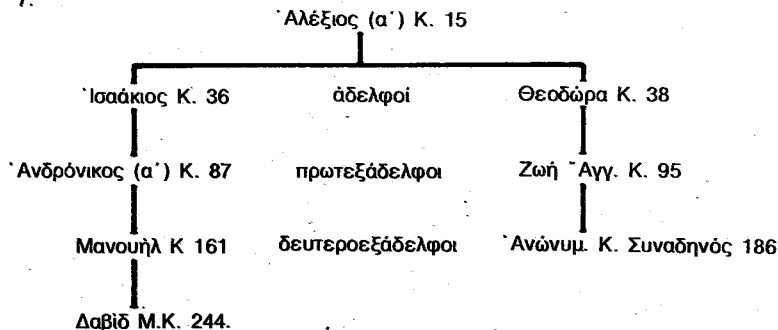
Τι απόγινε μετά την αιχμαλωσία του ο Κομνηνός Συναδηνός 186; Φαίνεται πως παράμεινε στην αύλη της Νικαίας, καθώς εκεί συναντάμε το γιό του Ταρχανειώτην Συναδηνόν 270 και την κόρη του Ταρχανειώτισσαν Συναδηνήν 271, την σύζυγον του Στάσηνου, κατά τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Ίωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274⁹.

Η χρονολογία θανάτου του φυσικά είναι άγνωστη.

187. Άνωνυμος Κομνηνός Συναδηνός ή Άνωνυμη Κομνηνή Συναδηνή (γένν. περι τὸ 1151/69 - † πριν τὸ 1180)

Ο Άνωνυμος Κομνηνός Συναδηνός ή Άνωνυμη Κομνηνή Συναδηνή, με πὸ λίγες πιθανότητες, γιός ή κόρη του Άνδρόνικου Συναδηνού και τῆς

7.

8. Χωνιάτης, σ. 828.

9. Γ. 'Ακροπολίτης, σ. 40, εκδ. Βοηη σ. 36-7, εκδ. Heisenberg.

Ζωῆς Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 95¹ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1151 καὶ 1169².

Ὁ (ἡ;) Ἀώνυμος Κ.Σ. 187 πέθανε πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα του (της;)³, δηλ. πρὶν ἀπ' τὸ 1180⁴.

188. Ἀώνυμος Κομνηνὸς Συναδηνὸς ἢ Ἀνώνυμη Κομνηνὴ Συναδηνή (γένν. περὶ τὸ 1152/68 - ;)

Ὁ Ἀώνυμος Κομνηνὸς Συναδηνὸς ἢ Ἀνώνυμη Κομνηνὴ Συναδηνή, γιὸς ἢ κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Συναδηνοῦ καὶ τῆς Ζωῆς Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 95¹ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1152 καὶ 1168.

Τίποτε ἄλλο δὲν μπορεῖ νὰ λεχθῆ γι' αὐτὸ τὸ πρόσωπο.

189. Κωνσταντῖνος Ἀγγελὸς Δούκας (γένν. περὶ τὸ 1170 - †;)

Ὁ Κωνσταντῖνος¹ Ἀγγελὸς² Δούκας³ γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου Ἀγγελοῦ

187. 1. Βλ. προσωπογραφίαν Ζωῆς Ἀγγ. Κομνηνῆς 95, ὑ. 26. Ὁ Ἀώνυμος, «Ἐπὶ τῷ τάφῳ», κτλ., σ. 147²⁴⁻²⁵, μᾶς πληροφορεῖ πὺς ὁ Ἀνδρόνικος Συναδηνὸς ἀπ' τῆ Ζωῆ Ἀγγ. Κ. 95 ἀπόχτησε ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓνα πέθανε, ἐνῶ ζοῦσε ἀκόμη ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ὁ θάνατος τοῦ παιδιοῦ του τὸν γέμισε ἀπὸ λύπη.

2. Δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸ πότε ἀκριβῶς γεννήθηκε ὁ Ἀώνυμος Κ. Σ. 187, ἀλλὰ αὐτὸ πρέπει νὰ ἐγίνε στὸ διάστημα πού μεσολάβησε ἀνάμεσα τοῦ 1151, ἓνα χρόνο μετὰ τὸ γάμο τῶν γονέων του, καὶ τοῦ 1169, ἓνα χρόνο πρὶν ἀπ' τὴ γέννηση τοῦ Ἀνώνυμου Κ.Σ. 186.

3. Ἀώνυμος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 147²⁴⁻²⁵.

Ὀφθεῖς δ' ἀπ' αὐτῆς (τῆς Ζωῆς 95) καὶ πατὴρ φίλων τέκνων ἐνὸς στερεῖται κόνδυ δ' ἐκπίνει (ὁ Ἀνδρ. Συναδηνός) πόνου.

4. Βλ. προσωπογραφίαν Ζωῆς Ἀγγ. Κ. 95, ὑ. 24α.

188. 1. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀνώνυμου Κ.Σ. 187, ὁ Ἀώνυμος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 148³⁸, λέει γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Συναδηνόν:

ἐκεῖ κατιδὼν σύζυγον, παιδας, φίλους·

ἄρα ὁ Ἀνδρόνικος Συναδηνὸς εἶχε ἀπ' τῆ Ζωῆ 95, ἐκτὸς ἀπ' τὸ παιδί πού τοῦ εἶχε πεθάνει, καὶ ἄλλα παιδιά, τὸν Ἀνώνυμον Κομνηνόν Συναδηνόν 186, καὶ τὸ πῶς λίγο καὶ ἓνα ἄλλο, τὸν Ἀνώνυμον Κ. Σ. 188, βλ. καὶ Γένεαλογία μου, τ. Α', σ. 672, ὑ. 26 καὶ 27.

Δούκα 96 και τῆς Ἀνώνυμης γυναίκας του⁴ γεννήθηκε περί τὸ 1170⁵.

Ὁ Χωνιάτης τὸν ἀναφέρει ὡς «ἐξάδελφον» τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183⁶, ἀλλὰ ἀπ' τῆ σφραγίδα του συμπληρωματικὰ πληροφορούμεθα πὼς ἦταν «πρωτεξάδελφος»⁷; παιδιὰ δυὸ ἀδελφῶν, τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἄγγελου 93 (ὁ Ἰσαάκιος β' 183) καὶ τοῦ Ἰσαάκιου Ἄγγελου Δούκα 96 (ὁ Κωνσταντῖνος Ἄγγ. Δ. 189).

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183, ὀνόμασε τὸν ξάδελφό του Κωνσταντῖνον Ἄγγ. Δ. 189 δ ο ὕ κ α τ ο ὕ σ τ ὀ λ ο υ καὶ σὲ συνέχεια τὸν διόρισε κυβερνήτη τῆς Φιλιππούπολης⁸:

Ἦταν ἓνας κομψευόμενος πρίγκιπας μὲ πλοῦσια μαλλιά στὸν αὐχένα καὶ μυτερά περιποιημένα νύχια⁹. Μὲ ἓνα ὑπερήφανο ὕφος εἶχε ἐπιβληθῆ στοὺς στρατιῶτες του, ἔτοι πού μὲ ἓνα νεῦμα του νὰ ὑπακούουν πρόθυμα στὶς διαταγές του. Καὶ ἀκόμη εἶχε τὴν ἀρετὴ νὰ δέχεται τὶς εἰσηγήσεις καὶ συμβουλές τῶν ἐμπειρῶν ὑποστρατῆγων του. Τὸ 1192/3¹⁰ στάλθηκε ἐναντίον τῶν Βουλγαρο-Βλάχων ἀρχηγῶν Πέτρου καὶ Ἀσάν Ι πού ἔκαναν ἐπιδρομές στὶς γύρω ἀπ' τὴ Φιλιππούπολη καὶ τὴ Βερόη περιοχές. Ὁ Κωνσταντῖνος 189 σὲ τέτοια κατάπληξη ἔφερε τοὺς Βουλγαρο-Βλάχους πού πιὸ πολὺ φοβοῦνταν τὴ δικὴ του παρουσία καὶ καταδίωξη παρά ἐκεῖνη τοῦ αὐτοκράτορα, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔκαναν συχνὰ τὶς ἐπιδρομές τους¹¹.

189. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Κωνσταντῖνου Ἄγγελου, συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ. 38.

2. Ἀπὸ σφραγίδα του πού ἔχει διασωθῆ, βλ. κατωτέρω ὑ. 15, προκύπτει πὼς ἔφερε τὴν ἐπωνυμία Ἄγγελος.

3. Τὴν ἐπωνυμία Δούκας ἔφερε ἀπὸ τὴν προμάμη του Εἰρήνην Δούκαιναν, συζ. Ἀλέξιο (α') Κ. 15. Τὴν ἴδιαν ἐπωνυμίαν ἔφερε καὶ ὁ πατέρας του Ἰσαάκιος Ἄγγελος Δούκας 96.

4. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 673, ὑ. 5.

5. Ὁ Χωνιάτης, σ. 570, γράφει πὼς κατὰ τὸ 1193 ὁ Κωνσταντῖνος Ἄγγ. Δ. 189 «οὐπω ὑπεραναβεβήκει τὸν μείρακα», ἀλλὰ αὐτό, ὅπως καὶ ἀλλοῦ ἔχει παρατηρηθῆ, δὲν πρέπει νὰ τὸ πάρωμε κατὰ λέξη, πὼς τὸ 1193 ἦταν ἓνας δεκαεφτάρης γιὰ νὰ εἶναι ἀρχηγὸς τῆς στρατιᾶς πρέπει τότε νὰ ἦταν τὸ πιὸ λίγο 23 χρονῶ. Ἀπὸ δῶ προκύπτει πὼς γεννήθηκε κατὰ τὸ 1170.

6. Χωνιάτης, σ. 570. Πρβλ. R. Guiland, Recherches, τ. Ι, σ. 546.

7. Βλ. κατωτέρω, ὑ. 15.

8. Χωνιάτης, σ. 570· Θ. Σκουταριώτης, Σάθα MB7 (1894), σ. 406· Ch. Du Cange, Familiae, σ. 202. Πρβλ. R. Guiland, Recherches, τ. Ι, σ. 546.

9. Χωνιάτης, σ. 570: καὶ τῆς ἐπαυχενίου κόμης τὸ λάσιον καὶ τὰς τῶν ὀνύχων ἀκωχάς.

10. Οἱ Zacos - Veglery, ἀριθ. 2743, σ. 1554, θέτουν τὴ χρονολογία 1194 γιὰ τὶς πράξεις τοῦ Κωνσταντῖνου 189, πού σ' αὐτὲς ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ γαμβροῦ του Βασιλείου Βατάτζη, ἐνῶ ὡς χρονολογία θανάτου αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ἀναφέρουν στὸν ἀριθ. 2740, σ. 1550, «περὶ τὸ 1193». Αὐτὴ τὴ χρονολογία θανάτου τοῦ Βατάτζη δέχεται καὶ ὁ D. Polemis, The Doukai, σ. 107. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ τὶς πράξεις τοῦ Κωνσταντῖνου 189, ἐκστρατείες ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ σφετερισμὸν τοῦ στέμματος, πρέπει νὰ τοποθετήσουμε περὶ τὸ 1192/93.

11. Χωνιάτης, σ. 570· Θ. Σκουταριώτης, Σάθα MB7, 406-7. Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, ὑ. 88.

“Όλα αυτά ήταν πολύ ωφέλιμα «για την πατρίδα» και τις πόλεις που δέχονταν τις βουλγαρικές επιδρομές, αλλά με τα μικρά του κατορθώματα ο Κωνσταντίνος 189 υπερηφανεύτηκε και σκέφτηκε να στασιάση και να σφετεριστή τὸ στέμμα. Ἄρχισε νὰ βολιδοσκοπῆ τοὺς στρατηγούς που εἶχε κάτω ἀπ’ τὶς διαταγές του, καθὼς καὶ ὀρισμένους ἀπ’ τοὺς ντόπιους στρατιῶτες που προέρχονταν ἀπὸ κάποια ἐπίσημη γενιά καὶ που εἶχαν διακριθῆ σὲ πολεμικὰ ἔργα, καὶ καθὼς ἔλαβε κάποια ἐνθάρρυνση ἀπ’ αὐτὲς τὶς κινήσεις του, ἀναγορεύτηκε αὐτοκράτορας, ἀπ’ τὸ στράτευμα καὶ περιβλήθηκε τὸ φοινικὸ βαφές πέδιλον. Καὶ ἀμέσως ἀνάγγειλε τὴν ἀνάρρησή του στὸ σύζυγο τῆς ἀδελφῆς του Ἀνώνυμης Δούκαινας Ἀγγελίνας 190, τὸν μέγαν δομestικον τῆς Δύσης Βασίλειον Βατάτζην. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος, ἕνας ἄνθρωπος μυαλωμένος, ὄχι μόνο δὲν ἐνέκρινε τὴν τολμηρὴ αὐτὴ πράξη καὶ δὲν προσχώρησε στὸ ἀνόητο κίνημα τοῦ κουνιάδου του, ἀλλὰ με δριμύτητα κατάκρινε τὴν ἄκαιρη καὶ παράλογη φιλοδοξία του καὶ ὀδυρόταν γιὰ τὴν καταστροφὴ που πρόκειται νὰ τὸν βρῆ, πράμα που δὲν ἄργησε καὶ νὰ γίνη. Καθὼς ὁ Κωνσταντίνος 189 ἀναχώρησε ἀπ’ τὴ Φιλιπούπολη γιὰ νὰ πάη στὴν Ἀνδριανούπολη, ὅπου εἶχε τὴν ἔδρα του ὁ γαμβρός του ὁ Βατάτζης, καὶ νὰ τὸν παραλάβῃ ἀπὸ κεῖ παρά τὴ θέλησή του ὡς συμμέτοχο τοῦ κινήματος, καὶ ἔφτασε στὸ Νεούτζικον –τόπον που χωρίζε τὶς δυὸ ἐπαρχίες Ἀνδριανούπολης καὶ Φιλιπούπολης– πιάστηκε ἀπὸ κείνους που τὸν ἀναγόρευσαν αὐτοκράτορα καὶ καταγγέληκε στὸ νόμιμο κύριο τῆς ἀρχῆς Ἰσαάκιον (β’) Ἄγγ. 183, καὶ ὡς μὴ ἀπολογία τους, ἐξήγησαν σ’ αὐτὸν πὼς παρά τὴ θέλησή τους ὑποκλίθηκαν στὸν Κωνσταντίνον 189, γιὰτὶ δὲν ἦταν ἀκίνδυνο νὰ ἀντιταχθῆ κανεὶς στὸν ἀποστάτη, ὁ ὁποῖος με εὐκολία γύμνωνε τὸ ξίφος ἐναντίον ἐκείνων που δὲν πείθονταν σ’ αὐτόν· καὶ ἰσχυρίζονταν ἀκόμη πὼς αὐτὴ ἡ πράξη τους, τὸ που συνέλαβαν τὸ σφετεριστὴ, δὲν ἦταν παρά ἕνα φανερό σημάδι τῆς γνήσιας πίστεως που τρέφουν πρὸς τὸ νόμιμο αὐτοκράτορα¹².

Ὁ Ἰσαάκιος (β’) Ἄγγ. 183 ἂν καὶ εἶχε κάποιες ἐπιφυλάξεις γι’ αὐτοὺς τοὺς «παλίμβουλους» στρατιωτικούς καὶ τὰ τεχνάσματά τους, ἐπαίνεσε τὴν πράξη τους καὶ κανένα δὲν τιμώρησε, ἐκτὸς τοῦ πρωτεξαδέλφου του Κωνσταντίνου 189 που τοῦ ἐπέβαλε τὴν ποινὴ τῆς τύφλωσης, ἡ ὁποία καὶ ἐκτελέστηκε¹³.

Αὐτὴ ἡ τύφλωση εἶχε μὴ ἀπήχηση, κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Χωνιάτη, στὴ Βουλγαρία. Γιὰ τὴν τύφλωση τοῦ Κωνσταντίνου 189 χάρηκαν πολὺ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀσάν Ι, γιὰτὶ πίστευαν πὼς ἂν ἐπικρατοῦσε ὡς αὐτοκράτορας ὁ Κωνσταντίνος 189, «θὰ διαλυόταν ἡ ἀρχὴ τῶν Βουλγάρων, καὶ ἔλεγαν πὼς

12. Χωνιάτης, σ. 570-72· Σκουταριώτης, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 407.

13. Χωνιάτης, σ. 572· Σκουταριώτης, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 407. Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β’) Ἄγγ. 183, ὑ. 88.

πὸ μεγάλη εὐεργεσία δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ βροῦν ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα (Ἰσαάκιον β') ἀπ' αὐτὴ πού τοὺς ἔκανε νὰ βγάλῃ τὰ μάτια τοῦ Κωνσταντίνου 189 γιὰ τὴ δική τους ὠφέλεια, καὶ γελοῦσαν καὶ κοροΐδευαν τὸν αὐτοκράτορα, γιὰτί ὄλο καὶ στὸ χειρότερο πῆγαιναν τὰ πράγματα τῶν Ρωμαίων, καὶ εὐχόνταν νὰ εἶναι πολυετής ἡ βασιλεία τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 καὶ τῶν ἀπογόνων του καὶ παρακαλοῦσαν τὸ Θεὸ ποτὲ θάνατο νὰ μὴ δοῦν, γιὰτί ὅσον καιρὸ βασιλεύουν οἱ Ἄγγελοι τὰ πράγματα τῶν Βουλγαρο-Βλάχων μεγαλύνονται καὶ ἡγεμόνες βγαίνουν ἀπ' τοὺς μηροῦς τους»¹⁴.

Μετὰ τὴν τύφλωση, δὲ μαθαίνομε πιά τίποτε γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο 189· οὔτε πότε πέθανε. Ἐπίσης δὲν ξέρομε ἂν παντρεύτηκε καὶ ἂν ἄφησε ἀπογόνους.

Τοῦ Κωνσταντίνου Ἄγγ. 189 μᾶς ἔχει περισωθῆ ἡ σφραγίδα:

Πορφυροφυοῦς ἔκγονον Κωνσταντῖνον,
πρωτεξάδελφον Ἄγγελον βασιλέως,
κύρωμα γραφῶν ἢ σφραγῆς διαγράφει.¹⁵

Ὁ Κωνσταντῖνος Ἄγγ. Δούκ. 189 στὴ σφραγίδα του, πρόβαλε τὴν ὑψηλὴ καταγωγή του πὼς ἦταν ἓνας ἔγγονός τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ ἡ ς πριγκίπισσας Θεοδώρας Κ. 38 καὶ πὼς ἦταν ἓνας πρωτεξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183.

189α. Μανουήλ Ἄγγελος (γένν. περὶ τὸ 1166 -†;)

Ὁ Μανουήλ¹ Ἄγγελος γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου Ἄγγελου Δούκα 96 καὶ τῆς Ἀνώνυμης γυναίκας του² γεννήθηκε περὶ τὸ 1166³.

14. Χωνιάτης, σ. 572-73.

15. Zacos - Veglery, ἀριθ. 2743, σ. 1553-54.

189α. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ του Μανουήλ (α') Κ. 81, πρωτεξαδέλφου τοῦ πατέρα του Ἰσαάκιου Ἄγγ. Δ. 96.

2. Ὁ Μανουήλ Ἄγγ. 189α ὡς πρωτεξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 ἀναφέρεται στὸν πίνακα τῶν ὁμήρων πού δόθηκαν στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκον I Barberousse πὴν 14 Φλεβάρη 1190, βλ. Ansbart, Historia de Expeditione Friderici (1187-1195), ἐκδ. Chroust, MGH., SS., n.s., t.V, Berlin 1928, σ. 65, καὶ ἐπίσης ὡς πρωτεξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα ἀναφέρεται στὸ πρακτικὸ τῆς συνόδου τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1191, ἐκδ. Ἄθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑἰΣ2, σ. 362. Στὸν πίνακα τῶν ὁμήρων πού δόθηκαν στὸ Γερμανὸ αὐτοκράτορα παρουσιάζεται μετὰ τοὺς ἐξῆς: α) τὸν Ἀνδρόνικον Ἄγγελον 259, γιὸν

Ὁ Μανουὴλ ᾿Αγγ. 189α στάλθηκε τὸ Φλεβάρη τοῦ 1190 μαζί με ἄλλους αὐτοκρατορικοὺς συγγενεῖς ἀπὸ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) ᾿Αγγ. 183 στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκον I Barberousse ὡς ὄμηρος. Ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτορας βρισκόταν τότε στὴν Ἀνδριανούπολη καὶ μόλις πείστηκε νὰ παραιτηθῆ τῶν προθέσεων του νὰ ὑποτάξῃ τὸ Βυζάντιο καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν ΚΠολη⁴.

Τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1191 ὁ Μανουὴλ ᾿Αγγ. 189α παραστάθηκε στὴ σύνοδο ποὺ ἔκρινε τὴν ὑπόθεση: «ἐπὶ τῇ ἀπὸ τοῦ ΚΠόλεως θρόνου καταβάσει τοῦ κυροῦ Δοσιθέου καὶ ἀποκαταστάσει τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων θρόνου». Στὸ πρακτικὸ ἀναγράφεται τέταρτος κατὰ σειρά, μετὰ τὸν σεβαστοκράτορα Ἰωάννην Δ. 90, θεῖον τοῦ αὐτοκράτορα, τὸν πρωτοστράτορα Μανουὴλ Καμύτζην (Κ.Δ. ᾿Αγγ.) 175, πρωτεξάδελφον τοῦ αὐτοκράτορα, καὶ τὸν πρωτοπανσεβαστοῦπέρτατον Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον, γαμβρὸν τοῦ αὐτοκράτορα, ὡς ἐξῆς: «τοῦ περιποθήτου ἐξαδέλφου τῆς ἀγίας αὐτοῦ βασιλείας κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Ἀγγέλου»⁵.

Δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸ, ἂν ὁ Μανουὴλ ᾿Αγγ. 189α παντρεύτηκε καὶ ἂν ἀπόχτησε ἀπογόνους. Οὔτε γνωρίζομε πότε πέθανε.

190. ᾿Ανώνυμη Δούκαινα ᾿Αγγελίνα (γένν. περὶ τὸ 1168 - †;)

Ἡ ᾿Ανώνυμη Δούκαινα ᾿Αγγελίνα κόρη τοῦ Ἰσαάκιου ᾿Αγγελοῦ Δούκα

τοῦ σεβαστοκράτορα (: Ἰωάννη ᾿Αγγελοῦ 179, ἀδελφοῦ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) 183, ἄρα ἀνεμιπὸν αὐτοῦ τοῦ τελευταίου: β) τὸν Μιχαὴλ Δούκαν Κομνηνὸν ᾿Αγγελον 174, νόθον γιόν τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Δούκα 90, θεῖου τοῦ Ἰσαάκιου (β΄), ἄρα πρωτεξάδελφον αὐτοῦ τοῦ τελευταίου: γ) τὸν Μιχαὴλ ᾿Αγγελον 177, γιόν τοῦ Ἀλέξιου ᾿Αγγελοῦ Κομνηνοῦ 92, θεῖου τοῦ Ἰσαάκιου (β΄), ἄρα πρωτεξάδελφον αὐτοῦ τοῦ τελευταίου. Πρβλ. γιὰ τὰ ἀνωτέρω, L. Stiernon, *Trois membres de la famille Rogerios*, REB22 (1964), σ. 197. Μετὰ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς, τὸν ἀνεμιπὸν καὶ τοὺς δυὸ πρωτεξαδέλφους τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) ᾿Αγγ. 183, προβάλλει καὶ ἄλλος πρωτεξάδελφος, ὁ Μανουὴλ ᾿Αγγελος 189α. Οἱ ἐκ πατρὸς θεῖοι τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) ἦσαν: ὁ Ἰωάννης Δούκας 90, ὁ Ἀλέξιος ᾿Αγγ. Κ. 92 καὶ ὁ Ἰσαάκιος ᾿Αγγ. Δ. 96. Ἀπ' τοὺς ὀμήρους ὁ Μιχαὴλ Δ. Κ. ᾿Αγγ. 174 ἦταν γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δ. 90, ὁ Μιχαὴλ ᾿Αγγ. 177 ἦταν γιὸς τοῦ Ἀλέξιου ᾿Αγγ. Κ. 92, ἄρα ὁ τρίτος τῶν πρωτεξαδέλφων ἦταν γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου ᾿Αγγ. Δ. 96, κατὰ σχετικὴ βεβαιότητα.

3. Ἡ σειρά γέννησης τῶν τέκνων τοῦ Ἰσαάκιου ᾿Αγγ. Δ. 96 πρέπει νὰ τοποθετηθῆ ὡς ἐξῆς: Ἡ ᾿Ανώνυμη Δούκαινα ᾿Αγγελίνα 190α τὸ 1164, ὁ Μανουὴλ ᾿Αγγελος 189α τὸ 1166, ἡ ᾿Ανώνυμη Δούκαινα ᾿Αγγελίνα 190 τὸ 1168 καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ᾿Αγγελος Δούκας 189 τὸ 1170.

4. *Historia de Expeditione* κτλ. (ύ. 2), σ. 65· Χωνιάτης, 538: βασιλεὺς δὲ δέδωκεν ὀμήρους τινὰς τῶν ἐξ αἵματος. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1603· G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 430.

5. AJS2 (1894), σ. 362. Πρβλ. L. Stiernon, *Trois membres*, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 195 καὶ 197.

96 και τῆς Ἀνώνυμης γυναίκας του¹ γεννήθηκε περί τὸ 1168².

Ἡ Ἀνώνυμη Δ. Ἄγγ. 190 παντρεύτηκε περί τὸ 1187³ τὸν Βασίλειον Βατάτζην⁴, ἄντρα χαμηλῆς καταγωγῆς⁵, ποὺ λόγω αὐτοῦ τοῦ γάμου του με

190. 1. Χωνιάτης, σ. 522-23: Βασίλειος ὁ Βατάτζης γένους μὲν ἀσῆμου βλαστών, διὰ δὲ τὸ εἰς γυναῖκά οἱ γαμητὴν συναφθῆναι τὴν τοῦ βασιλέως πρὸς πατρὸς ἐξανεσιάν δομέστικος τῆς ἀνατολῆς τιμηθεὶς καὶ τὴν δουκικὴν ἀρχὴν τῶν Θρακησίων ἀναζωσάμενος, Βλέπομε ἐδῶ πῶς ὁ Βασίλειος Βατάτζης ἀπὸ μιᾶ ἀσῆμῃ γενιά, καθὼς παντρεύτηκε μιὰ ἐκ πατρὸς πρωτεξάδελφον τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 τιμήθηκε μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ δ ο μ ε σ τ ι κ ο υ τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ ἴδιος ὁ Χωνιάτης, σ. 571, μᾶς πληροφορεῖ πῶς αὐτὴ ἡ πρωτεξαδέλφη τοῦ αὐτοκράτορα, ἡ σύζυγος τοῦ Βασίλειου Βατάτζη, εἶχε ἓνα ἀδελφόν, τὸν Κωνσταντῖνον Ἄγγελον 189, ποὺ καὶ γι' αὐτὸν μαθαίνομε ἀπὸ ξεχωρῆς μαρτυρίες (ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 570, καὶ ἀπ' τὴ σφραγιδα του) πῶς ἦταν πρωτεξάδελφος τοῦ Ἰσαάκιου (β΄). Ἄρα οἱ δυὸ ἀδελφοί, ὁ Κωνσταντῖνος 189 καὶ ἡ Ἀνώνυμη 190, πρωτεξάδελφοι ἐκ πατρὸς τοῦ Ἰσαάκιου (β΄), ἦσαν παιδιὰ ἐνὸς τῶν πρώτων ἐκ πατρὸς θεῶν τοῦ Ἰσαάκιου (β΄). Θεῖοι καὶ θεῖες, ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφές τοῦ Ἀνδρόνικου Δ. Ἄγγ. 93, τοῦ πατέρα τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) 183, ἦσαν οἱ ἐξῆς: Ἰωάννης Δ. 90, Μαρία Ἄγγ. Κ. 91, Ἀλέξιος Ἄγγ. Κ. 92, Εὐδοκία Ἄγγ. Κ. 94, Ζωὴ Ἄγγ. Κ. 95, Ἰσαάκιος Ἄγγ. Δ. 96. Ὁ Κωνσταντῖνος 189 καὶ ἡ Ἀνώνυμη ἀδελφὴ του 190 δὲν μπορούσε νὰ ἦσαν παιδιὰ τοῦ Ἰωάννη Δ. 90, τῆς Μαρίας Ἄγγ. Κ. 91 καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἄγγ. Κ. 94, γιὰτὶ ὁ πρώτος εἶχε γιόν μὲ τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος, τὸν Κωνσταντῖνον Δ.Κ. 170, ἡ δευτέρη εἶχε σύζυγον μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα, τὸν Κωνσταντῖνον Καμύτζην, καὶ ὁ γιὸς δὲν μπορούσε νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα, καὶ ἡ τρίτη ἦταν στεῖρα. Μένουν ἔτσι ὡς πιθανοὶ γεννήτορες τοῦ Κωνσταντῖνου 189 καὶ τῆς ἀδελφῆς του 190, ὁ Ἀλέξιος Ἄγγ. Κ. 92, ἡ Ζωὴ Ἄγγ. Κ. 95 καὶ ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγ. Δ. 96. Καθὼς οἱ πρωτότοκοι γιοὶ τῆς Ἀνώνυμης 190 καὶ τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἀνώνυμης 190ᾶ ἔφεραν τὸ ὄνομα Ἰσαάκιος (καὶ αὐτοὶ εἶναι ὁ Ἰσαάκιος Δούκας Βατάτζης 272 καὶ ὁ Ἰσαάκιος Δούκας Νεστόγγος 275), συγκλίνω νὰ δεχθῶ πῶς ὁ Κωνσταντῖνος 189, ἡ Ἀνώνυμη 190 καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴ ἡ ἀδελφὴ τῆς Ἀνώνυμης 190ᾶ ἦσαν παιδιὰ τοῦ Ἰσαάκιου Ἄγγ. Δ. 96. Πρβλ. καὶ D. Polemis, *The Doukai*, σ. 107, ὑ. 4 καὶ 5.

2. Γιὰ τὸ ἔτος γέννησης, βλ. προσωπογραφίαν Μανουήλ Ἄγγ. 189ᾶ, ὑ. 3.

3. Ὁ D. Polemis, *The Doukai*, σ. 107, δέχεται πῶς ὁ Βασίλειος Βατάτζης «παντρεύτηκε τὴν Ἀγγελίνα 190 περί τὸ 1189, γιὰτὶ ὁ (γιὸς του) Ἰωάννης (Δούκας Βατάτζης) 274 γεννήθηκε τὸ 1192». Ἀλλὰ πρέπει νὰ λάβωμε ὑπόψην πῶς μεγαλύτερος ἀπ' τὸν Ἰωάννη 274, ὅπως τούλ. δείχνει τὸ ὄνομά του, θὰ ἦταν ὁ ἀδελφός του Ἰσαάκιος (Δούκας Βατάτζης) 272, καὶ ἀκόμη μᾶς εἶναι ἀποδεδειγμένα γνωστὸ πῶς ὑπῆρξε καὶ ἄλλος ἀδελφός, ὁ Ἀνώνυμος Δούκας Βατάτζης 273, βλ. κατωτέρω, ὑ. 19, γι' αὐτὸ καὶ δέχομαι πῶς ὁ γάμος ἐγένετο περί τὸ 1187.

4. Χωνιάτης, σ. 522.

5. Χωνιάτης, σ. 522. Ἡ οἰκογένεια τῶν Βατατζῶν προερχόταν ἀπ' τὴν Ἀδριανούπολη καὶ τὸ Διδυμότειχον, καὶ ὁ «γένους ἀσῆμου» Βασίλειος Βατάτζης καταγόταν ἀπ' τὸ Διδυμότειχο, καθὼς ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 29, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 26, μᾶς λέει γιὰ τὸ γιὸ του Ἰωάννη 274 πῶς «ἐκ Διδυμοτείχου ἦν ὠρμημένος». Κατὰ τὸν Βίον Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, ἐκδ. Heisenberg, σ. 197-98, οἱ γεννήτορες τοῦ Ἰωάννη 274 ἦσαν «ἰδιῶται... ἀλλὰ πολλῶ τῶν ἐν ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ἐξεταζομένων σεμνότεροι, εὐπατρίδιαι τε ὁμοῦ ὄντες - Ὁρεστιάς γὰρ ἦν πατρὶς σφίσι». Εἶναι βέβαιο πῶς ὁ Βασ. Βατάτζης δὲν ἦταν ἀπ' τὸ γένος τῶν ἐπιφανῶν καὶ ἀριστοκρατῶν Βατατζῶν, ὅπως ὁ Θεόδωρος Βατάτζης, ὁ σύζ. τῆς πορφυρογέννητης Εὐδοκίας Κ. 80, μόνο ὁ γάμος του μὲ τὴν Ἀνώνυμη Δ. Ἄγγ. 190 τοῦ ἀνοίξε τὸ δρόμο πρὸς τὰ ἀξιώματα. Ἰσως αὐτὸς ὁ γάμος νὰ ὀδήγησε τὸ συγγραφεὴ τῶν «Χρονικῶν τοῦ Μορέως» νὰ ὀνομάσῃ τὸν Ἰσαάκιον (β΄) Ἄγγ. 183 «Σάκην Βατάτζην», ἐκδ. J. Schmitt, σ. 31, στίχ. 448, ἂν καὶ αὐτὸς δὲν ἦταν παρὰ πρωτεξάδελφος τῆς συζ. τοῦ Βασ. Βατάτζη, τῆς Ἀνώνυμης Δ. Ἄγγ. 190.

τὴν πρωτεξαδέλφη τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β΄) ᾿Αγγ. 183, ἔλαβε ὑψηλά ἀξιώματα στὸ στρατὸ καὶ τὴ διοίκηση⁶ καὶ τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ ἔ - β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ⁷.

Ὁ Βασίλειος Βατάτζης, καταγόμενος ἀπὸ τὸ Διδυμότειχο ἢ τὴν Ὀρεσιάδα, ὅπως θέλει ὁ Βιογράφος τοῦ γιοῦ του Ἰωάννη 274⁸, ἔφτασε στὴν ΚΠολη, κατὰ τὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, καὶ εἰσήλθε στὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία. Κατὰ τὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 ἴσως βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὶς διαταγές τοῦ μεγάλου δομέστικου Ἰωάννη Κομνηνοῦ Βατάτζη 147 ποῦ εἶχε καὶ τὴ διοίκηση τοῦ θέματος τῶν Θ ρ α κ η σ ῖ ω ν⁹.

Μὲ τὴν πτώση τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 πρὸς τὸν ὁποῖον ἐχθρικά θὰ διέκειτο ὁ Βασ. Βατάτζης, καὶ τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) ᾿Αγγ. 183, ὁ Βατάτζης ἔτυχε τῆς προσοχῆς αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ τὸν ἀξίωσε νὰ γίνῃ γ α μ β ρ ὸ ς τοῦ αὐτοκράτορα ἀπὸ π ρ ω τ ε ξ α - δ ἔ λ φ η.

Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1189 συναντᾶμε τὸν Βασ. Βατάτζην ὡς δ ο ῦ κ α Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου¹⁰, ἀξίωμα ποῦ φαίνεται πὼς θὰ τὸ κατέλαβε ἀμέσως μετὰ τὸ γάμο του μετὰ τὴν Ἀνώνυμη Δ. ᾿Αγγ. 190.

Διάδοχός του στὴ διοίκηση αὐτοῦ τοῦ θέματος φαίνεται πὼς ὑπῆρξε ὁ Μιχαῆλ Δ.Κ. ᾿Αγγ. 174¹¹.

Δὲν εἶναι παρὰ ποῦ ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ δ ο ῦ κ ὸ ς Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου, ὁ Βασ. Βατάτζης μετατέθηκε σὲ ἀξίωμα πολὺ πῖθ ὑψηλό, αὐτὸ τοῦ μεγάλου δομέστικου τῆς Ἀνατολῆς, ἐνῶ

6. Χωνιάτης, σ. 522-23. Δὲν φαίνεται πὼς ἀμέσως μετὰ τὸ γάμο του ὁ Βασ. Βατάτζης ἔγινε δομέστικος τῆς Ἀνατολῆς· τὸ νόημα τοῦ Χωνιάτη εἶναι πὼς ἀφοῦ μετὰ τὸ γάμο ὁ Βασ. Βατάτζης τιμῆθηκε μετὰ τίτλους καὶ ἀξιώματα, ἔφτασε νὰ γίνῃ καὶ δομέστικος τῆς Ἀνατολῆς.

7. Διάνγνωσις ἀναγραφικῆ· Ἡ ὑπογραφή· Ὁ δοῦλος καὶ γαμβρὸς τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως (Ἰσαάκιου β΄) δοῦξ καὶ ἀναγραφεὺς τοῦ θέματος Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου Βασίλειος σεβαστὸς ὁ Βατάτζης, MM4 (1871), σ. 320.

8. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 5.

9. Τὰ ἀνωτέρω συνάγονται ἀπὸ ὅσα μυθικὰ στοιχεῖα μᾶς διδίδει ὁ Βίος Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, ἐκδ. Heisenberg, σ. 203-6, καθὼς ἔργα τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατάτζη 147 ἀποδίδει στὸν δῆθεν πάππον τοῦ Ἰωάννη 274 Κωνσταντῖνον Βατάτζην.

10. MM4 (1871), σ. 319-20. Πρβλ. Zacos - Veglery, ἀριθ. 2740, σ. 1549-50. Γιὰ τὸ θέμα, βλ. Δ. Ζακυθνοῦ, Διοικητικὴ διαίρεσις, ΕΕΒΣ 19 (1949), σ. 9-11.

11. MM4 (1871), σ. 323-27. Εἶναι ἓνα λάθος τοῦ Δ. Ζακυθνοῦ, Διοικητικὴ διαίρεσις, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 11, ποῦ δοῦκα τοῦ θέματος κατὰ τοὺς τελευταίους πρὸ τῆς ἄλωσης χρόνου παρουσιάζει «τὸν Μιχ. ᾿Αγγελον, νόθον γιόν τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀνδρόνικου α΄», ἐνῶ πρόκειται γιὰ τὸν αὐτὸν Μιχαῆλ Δ.Κ. ᾿Αγγ. 174 ποῦ καὶ ἐπὶ Ἀλέξιου (γ΄) ᾿Αγγ. Κ. 180 ἀνάλαβε καὶ πάλι τὴ διοίκηση τοῦ θέματος Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου, βλ. πάνω σ' αὐτὸ L. Stiernon, Les origines du despotat d' Épire, REB 17 (1959), σ. 96-120.

συγχρόνως ανάλαβε και τη διοίκηση του μεγάλου θέματος των Θρακησίων.

Στά νέα αξιώματα που ανάλαβε είχε μια σημαντική έπιτυχία. Με χρήματα εξαγόρασε «πλείστους» απ' τους οπαδούς του στασιαστή της Φιλαδέλφειας Θεόδωρου Μαγκαφά, του και Μωροθεόδωρου, και νικητής κυριεύσε περί τὸ 1192 τὴ Φιλαδέλφεια και διάλυσε τὴ φρουρὰ του στασιαστή. Ὁ Μωροθεόδωρος για νὰ σωθῆ απ' τὴν αἰχμαλωσία, κατάφυγε στοὺς σουλτάνο του Ἰκονίου Καί - Κοσρου Ι (1192 - 1196), και δὲν ἔπαυσε με τὶς ἄγριες ἐπιδρομές του να εἶναι πολὺ ἐπιζήμιος στοὺς πληθυσμούς τῆς Λαοδικείας και τῶν Χωνῶν¹².

Τὸ 1192/93 ὁ Βασ. Βατάτζης, λόγω τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Βουλγαρο-Βλάχων μετατέθηκε απ' τὸ δομεστικὰ τὸν τῆς Ἀνατολῆς στοὺς δομεστικὰ τὸν τῆς Δύσης με ἔδρα τὴν Ἀνδριανούπολη. Αὐτὴ τὴν ιδιότητα εἶχε, ὅταν ὁ κουινιάδος του Κωνσταντῖνος Ἄγγελος Δούκας 189 ζήτησε τὴ συνεργασία του μετὰ τὴν ἀναγόρευσὴ του ὡς αὐτοκράτορα. Ὁ Βασ. Βατάτζης στάθηκε ἕνας πιστὸς ἀξιωματοῦχος στὸν ἐξάδελφο τῆς γυναίκας του Ἰσαάκιον (β') Ἄγγ. 183, και με τὸ πρακτικὸ του μυαλὸ προσπάθησε να συνετίσει τὸν κουινιάδο του, και πρόβλεψε τὸ οἰκτρὸ τέλος τῆς ἐπιχειρήσεως του¹³.

Τὸ 1193/94¹⁴ για νὰ ἀντιμετωπίσει ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 τὴν ἀποθράσυνση τῶν Βουλγαρο-Βλάχων μετὰ τὴν τύφλωση τοῦ Κωνσταντῖνου Ἄγγ. Δ. 189, πρόσταξε τὸν μέγαν δομεστικὸν τῆς Δύσης Βασίλειον Βατάτζην και τὸν Ἀλέξιον Γίδον, διάδοχόν του στοὺς δομεστικὰ τὸν τῆς Ἀνατολῆς¹⁵, να τοὺς πολεμήσουν κοντὰ στὴν Ἀρκαδιούπολη, πλην ὅμως ὄχι μόνο δὲν κατόρθωσαν τίποτε, ἀλλὰ ὁ μὲν Γίδος «με ἀκοσμία» ἐγκατάλειψε τὸ πεδίο τῆς μάχης, ἀφοῦ ἔχασε τὸ πῶς μεγάλο μέρος τῆς στρατιᾶς του, ὁ δὲ Βατάτζης, ἀφοῦ ἀγωνίστηκε ἀπεγνωσμένα, ἔπεσε με τοὺς δικούς του στοὺς πεδίο τῆς τιμῆς¹⁶. ὁ ἄσημος καταγωγῆς στρατιώτης ἀποδείχτηκε ἥρωας.

Πρέπει να ἀναγνωρίσωμε πὺς ὁ Βασίλειος Βατάτζης κατὰ τὴ σύντομη σταδιοδρομία του ὑπῆρξε ἕνας ἐξαιρετὸς στρατιωτικὸς ἄντρας.

Ἡ σφραγίδα του εἶχε ὡς ἐξῆς:

Ταῖς τοῦ σεβαστοῦ Βατάτζη Βασιλείου
γραφαῖς τὸ κύρος, Παντάνασσα, σὺ δίδου¹⁷.

12. Χωνιάτης, σ. 522-23. Βλ. και προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, ὑ. 54.

13. Χωνιάτης, σ. 571. Βλ. και προσωπογραφίες Ἰσαάκιου (β') 183, ὑ. 88, και Κωνσταντῖνου Ἄγγ. Δ. 189, ὑ. 12.

14. Για τὴ χρονολογία, βλ. προσωπογραφίαν Κωνσταντῖνου Ἄγγ. Δ. 189, ὑ. 10.

15. Για τὴν ἀμοιβαία διαδοχὴ τους στα δομεστικὰ Ἀνατολῆς και Δύσης, βλ. προσωπογραφίαν Μανουῆλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175, ὑ. 5.

16. Χωνιάτης, σ. 587-88. Βλ. και προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, ὑ. 89.

17. MM4 (1871), σ. 320. Zacos - Veglery, ἀριθ. 2740, σ. 1549-50.

Ἡ Ἀνώνυμη Δ. Ἀγγ. 190 ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Βασίλειο Βατάτζη τὸ πῶς λίγο τρεῖς γιούς, τὸν Ἰσαάκιο Δ.Β. 272¹⁸, τὸν Ἀνόνημο Δ.Β. 273¹⁹ καὶ τὸν Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274²⁰, τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα. Ὁ Ἰσαάκιος 272

18. Ἀκροπολίτης, σ. 107, ἐκδ. Βοηθ, καὶ σ. 101, ἐκδ. Heisenberg: καὶ ὁ βασιλεὺς (Ἰωάννης γ' 274) τὸν Κομνηνὸν ἀνεδέξατο Μιχαήλ, καὶ ζευγνυσι αὐτῷ εἰς γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Δούκα ἐγγόνην τὴν Θεοδώραν... Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 73, σ. 109· Κ. Γιαννακόπουλος, Μιχαήλ (η') Παλαιολόγος καὶ ἡ Δύσις, μετάφρ. Κ. Πολίτη, Ἀθήναι 1969, σ. 33. Ἐδῶ ἀποδεικνύεται πὺς ὁ Ἰσαάκιος Δ. Β. 272 ἦταν ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274. Γιά τὸ ὅτι ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ Βασιλείου Βατάτζη καὶ τῆς Ἀνώνημης Δούκαινας Ἀγγελίνας 190, βλ. κατωτέρω, ὑ. 20.

19. Ἐνας ἄλλος ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη (γ') 274, ὁ Ἀνόνημος Δ.Β. 273 μαρτυρεῖται ἀπ' τοὺς ἐξῆς: Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 99, ἐκδ. Βοηθ, καὶ σ. 92, ἐκδ. Heisenberg: Ἀλέξιον τὸν Ραοῦλ, γαμβρὸν ὄντα ἐπ' ἀδελφάπαιδι τοῦ βασιλέως (Ἰωάννη γ' 274), Θ. Σκουταριώτης, Σάθα MB 7, σ. 502· Μάξιμος Πλανούδης, Ἐπιγράμματα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE 13 (1916), ἀριθ. 2 καὶ 3, σ. 417-18· Γ. Παχυμέρης, ἐκδ. Βοηθ, τ. II, σ. 155: ἡ δ' ἐκείνης (Εἰρήνης Ραοῦλαινας Παλαιολογίνας 387, συζ. τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα Ἀγγ. Κομν. Παλ. τοῦ Πορφυρογ. 482, τριτόκου γιὸς τοῦ Μιχαήλ η' Δούκ. Ἀγγ. Κομν. Παλ. 428) μᾶμμη ἐκ θατέρου τῶν ἀδελφῶν (τοῦ Ἰωάννη γ' Δούκ. Βατ. 274), ἡ δὲ καὶ τῷ πρωτοβεστιάριῳ συνῶκει τῷ Ραοῦλ Ἀλεξίῳ... Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 73, σ. 109· Fassoulakis, *The Byzantine family of Raoul*, ἀριθ. 5, σ. 15-6.

20. Ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 (1222-1254) ἔφερε συνήθως τὴν ἐπωνυμία Δούκας, ἀν καὶ τὸ πατρώνυμό του ἦταν Βατάτζης, Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηθ, σ. 29, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 26: Ἰωάννην τὸν Δούκαν, οὐ Βατάτζης τούπικλην. Ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν πάπαν Ρώμης Γρηγόριον ΙΧ (1227-1241) γράφει: «Οἱ τῆς βασιλείας μου γενάρχαι, οἱ ἀπὸ τοῦ γένους τῶν Δουκῶν τε καὶ Κομνηνῶν ἵνα μὴ τοὺς ἐτέρους λέγω», ἐκδ. Ἰ. Σακελλίανος, περιοδικὸ Ἀθήναιον, 1 (1872), σ. 374. Σύγχρονοι τοῦ ποιητῆς τὸν προσαγορεύουσι μὲ τὰ οἰκογενειακὰ ἐπίθετα: Δ ο υ κ ο γ ε ν ῆ ς, Γ. Ἀκροπολίτης, *Opera*, τ. II, σ. 4³¹: Τῆς δουκογενοῦς βασιλίδος ὁσφύος: Δ ο υ κ ὀ φ υ τ ο ς, H. Grégoire, *Recueil des inscriptions grecques chrétiennes d' Asie Mineure*, I (Paris, 1922), σ. 22, ἀριθ. 81, v. 11, καὶ C. A. Trypanis, *Medieval and Modern Greek Poetry*, Oxford 1951, σ. 50: Πάις δουκοφύτων ἐρικυδῶν βασιλῶν: Δ ο υ κ ὀ β λ α σ τ ο ς, A. Heisenberg, *Nicephori Blemmydae Curriculum Vitae et Carmina*, Leipzig 1896, σ. 112⁴: Δουκόβλαστος Ἰωάννης: καὶ Δ ο υ κ ο φ υ ῆ ς, A. Heisenberg, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 115¹¹: Τοῦ δουκοφουῶς παγκλεοῦς Ἰωάννου. Στὰ ἀνωτέρω βλέπομε νὰ ἐξαίρεται ἡ ἐκ Δουκῶν καὶ Κομνηνῶν καταγωγὴ του: τέτοια βέβαια ἦταν ἡ καταγωγὴ τῆς μητέρας του Ἀγγελίνας, πρωτεξάδελφης τοῦ Ἰσαακίου (β') Ἀγγ. 183, γιά τὴν ὁποία μᾶς μιλάει ὁ Χωνιάτης, σ. 522-23, πὺς παντρεύτηκε κάποιον χαμηλῆς καταγωγῆς Βασίλειον Βατάτζην, ὁ ὁποῖος λόγω αὐτῆς τῆς συγγένειας μὲ τὸν αὐτοκρατορικό οἶκο κατέλαβε ὑψηλὰ ἀξιώματα. Εἶδαμε ἀνωτέρω, ὑ. 1, γιὰτὶ συνέκλινα νὰ δεχτῶ πὺς αὐτὴ ἡ Ἀγγελίνα (190), ἦταν μιά κόρη τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγ. Δ. 96. Ἡ Ἀγγελίνα 190 ἦταν Δούκαινα: καὶ Κομνηνὴ, γιὰτὶ μᾶμμη τῆς ἐκ πατρὸς ἦταν ἡ Θεοδώρα Κ. 38 καὶ προμᾶμμη τῆς ἡ μεγάλης Εἰρήνης Δούκαινας, ἡ σύζ. τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15. Δυὸ θεοὶ τῆς ἔφεραν τὴν ἐπωνυμία Δ ο ὑ κ α ς, ὁ Ἰωάννης Δ. 90 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Δ. Ἀγγ. 93 καὶ πλείστοι ὄσοι πρωτεξάδελφοὶ τῆς, ὅπως ὁ Θεόδωρος Δούκας Κομνηνὸς Ἀγγελοσ 168, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰωάννης (γ') 274 ἀποκαλοῦσε θ ε ῖ ο ν, βλ. Ἀκροπολίτης, σ. 70, ἐκδ. Βοηθ, ὁ Μανουὴλ Δούκας 169, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀκροπολίτης, σ. 66, ἐκδ. Βοηθ, ἀναφέρει ὡς «προσφωκωμένον τῷ γένει» τοῦ Ἰωάννη (γ') 274. Ὁ Θεόδωρος Δ.Κ. Ἀγγ. 168, γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δ. 90: ἀδελφοῦ τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγ. Δ. 96, ἦταν θεῖος τοῦ Ἰωάννη

γεννήθηκε περί τὸ 1188, ὁ Ἄνωνυμος 273 περί τὸ 1190 καὶ ὁ Ἰωάννης (γ') 274 τὸ 1192²¹. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος στάθηκε ἕνας ἐπιφανῆς ἡγεμόνας καὶ βασιλεύσε ἀπ' τὸ Γενάρη τοῦ 1222²² ὡς τὶς 4 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1254²³ στὴν

(γ') 274, γιατί ἦταν πρωτεξάδελφος τῆς μητέρας του, τῆς Ἄνωμης Δ. Ἀγγ. 190. Γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ πὶο πάνω, ὁ Ἰωάννης (γ') 274 καυχίεται πὼς «οἱ γενάρχες του ἴσαν ἀπ' τὸ γένος τῶν Δουκῶν καὶ Κομνηνῶν», βλ. ἐπιστολὴν του πρὸς Γρηγόριον ΙΧ Ρώμης, ἐνθ' ἄνωτ. Ἐμπρὸς στὸ γόητρο αὐτῶν τῶν γενῶν ἀπ' τὰ ὁποῖα προερχόταν ἡ μητέρα του, λησμονήθηκε ἡ ἀπ' τὸν πατέρα του, τὸν ἄσημο Βατάτζη, καταγωγή του. Ὁ συγγραφέας τοῦ Βίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (γ') τοῦ Ἐλεήμονος, πού γράφει δυὸ αἰῶνες μετὰ τὰ γεγονότα, στή σ. 200, τῆς ἐκδ. Heisenberg, μᾶς λέει πὼς πάππος τοῦ Ἰωάννη (γ') 274 ἦταν δῆθεν ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ σ. 205, πὼς αὐτὸς εἶχε δυὸ γιούς, τὸν Νικηφόρο καὶ τὸ Θεόδωρο, καὶ ἀποδίδει σ' αὐτοὺς τοὺς τελευταίους τὶς περιπέτειες πού κατὰ τὸν ἱστορικὸ Χωνιάτη, σ. 340-43, πραγματικὰ δοκίμασαν οἱ γιοὶ τοῦ Ἰωάννη Κομνηνοῦ Βατάτζη 147, ὁ Μανουήλ Κ. 235 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 236. Ὁ ἁγιογράφος ξέροντας πὼς ὁ Ἰωάννης (γ') 274 εἶχε ἕνα γιὸ μὲ τὸ ὄνομα Θεόδωρος, φαντάστηκε πὼς καὶ ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννη (γ') ὀνομαζόταν ἐπίσης Θεόδωρος. Εἶναι πὶο πολὺ ἀπὸ φανερὸ πὼς πατέρας τοῦ αυτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 ἦταν ὁ ἄσημος ἀλλὰ γενναῖος Βασιλεῖος Βατάτζης τοῦ Χωνιάτη, σ. 522-23, ὁ σύζυγος τῆς Ἄνωμης Δ. Ἀγγ. 190, τῆς ξαδέλφης τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 1, ὅπως δέχτηκαν ὁ V. Grumel, *Chronologie* (1958), σ. 365, καὶ ὁ D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 72, σ. 107, ὑ. 5, καὶ ἀπὸ δῶ εἶναι πού ὁ αυτοκράτορας ἔφερε τὰ ἐπώνυμα Δ ο ὕ κ α ς καὶ Β α τ ἄ τ ζ η ς. Ὁ ἴδιος ὑπόγραφε Ἰ ω ἄ ν ν η ς ὁ Δ ο ὕ κ α ς, καὶ εἶται τὸν ὀνομάζουν ἕνα σωρὸ σύγχρονες του πηγές: Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 26, 32 καὶ 50, ἐκδ. Heisenberg, καὶ σ. 29, 35 καὶ 54, ἐκδ. Bonn: Γ. Παχυμέρης, ἐκδ. Bonn, τ. I, σ. 64, 68, 117, 134, 349, 368 καὶ 374, τ. II, σ. 154 κτλ.: Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. I, σ. 24, 35 καὶ 92: περιοδικὸ *Byzantion* τ. 10 (1935), σ. 491: N. Festa, *Theodori Ducae Lascaris Epistulae CCXVII* (= ἐπιστολὲς τοῦ γιοῦ του Θεόδωρου β' Δούκα Λάσκαρι), Φλωρεντία 1892, σ. 1, 67, 117, 150 καὶ 159: Θεόδωρος Σκουταριώτης, *Σάθα MB*, τ. 7, σ. 467, 469 κτλ.: Σπ. Λάμπρου καὶ Κ. Ἀμάντου, *Βραχέα Χρονικά*, Ἀθῆναι 1932, σ. 7: Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. IV, σ. 339: G. Moravcsik, *Der Verfasser der Legende von Johannes des Barmherzigen*, *BZ* 27 (1927), σ. 38: Σπ. Λάμπρος, *Κυπριακὰ καὶ ἄλλα ἐγγραφα ἐκ τοῦ Παλατίνου κώδικος 367 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ*, *NE* 14 (1917), σ. 39 καὶ 40: *MM* 4 (1871), σ. 27, 29, 48 κτλ. καὶ πολλὲς ἄλλες ἀναφορές. Εἶναι πὶο λίγες οἱ πηγές πού τὸν Ἰωάννην (γ') 274 ὀνομάζουν μόνο Βατάτζην: Ἰω. Καντακουζηνός, τ. I, σ. 11: Γ. Φραντζῆς, ἐκδ. Παπαδοπούλου, σ. 10: R. - J. Loenertz, *La chronique brève de 1352*, *OCP* 29 (1963), σ. 332, § 2: Στίχοι τοῦ κυροῦ Γεωργίου - τοῦ χαρτοφύλακος Καλλιπόλεως πρὸς Ἰωάννην τὸν Βατάτζην ἐλθόντα εἰς τὴν Καλλιπολιν, εἰς M. Gigante, *Poeti Italobizantini del secolo XIII*, Naples 1958, σ. 70: Ἐπίσης λίγες πηγές εἶναι ἐκεῖνες πού τοῦ δίνουν καὶ τὰ δυὸ ἐπιθέτα Δούκας Βατάτζης: Θ. Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 462: R. - J. Loenertz, *Chronicon breve de Graecorum imperatoribus*, *EEBS* 28 (1958), σ. 206, § 1: Κ. Δ. Μέρτζιος, *Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας*, Θεσσαλονίκη 1947, σ. 29: Γ. Θεοχαρίδης, *Οἱ Τζαμπλάκωνες*, *Μακεδονικά*, 5 (1961/63), σ. 131. Ἐνα μοναδικὸ σχῆμα εἶναι τὸ: Ἰωάννης Δούκας ὁ Βριανός: Λάμπρου - Ἀμάντου, *Βραχέα Χρονικά*, σ. 54: τὸ Β ρ ι α ν ὸ ς μ πο ρ εῖ ν ἄ κ λ η φ θ ῆ καὶ Β ρ ι α ρ ὸ ς.

21. Κατὰ τὸ θάνατό του ἦταν, κατὰ μὲν τὸν Γ. Ἀκροπολίτην, σ. 110, ἐκδ. Bonn, καὶ σ. 103, ἐκδ. Heisenberg, 62 ἐτῶν, κατὰ δὲ τὸν Ν. Γρηγοράν, τ. I, σ. 50, ἐκδ. Bonn, 60 ἐτῶν. Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀκροπολίτη ὡς πὶο ἄμση, εἶναι πὶο ἀκριβής.

22. Σύμφωνα μετὰ τὸ Βραχὺ Χρονικόν, ἐκδ. Loenertz, *Chronicon breve*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 206, αὐτὸς βασιλεύσε 32 ἔτη καὶ 10 μῆνες.

ἐξόριστη αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας, καί πρὸς χάρη του ἔγινε μιὰ πιὸ διεξοδική ἔρευνα γιὰ τοὺς γονεῖς του, τὸν Βασίλειον Βατάτζην καὶ τὴν Ἀνώνυμη Δ. Ἀγγ. 190.

190α. Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα (γενν. περὶ τὸ 1164 - †;)

Ἡ Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Ἀγγελου Δούκα 96 καὶ τῆς Ἀνώνυμης γυναίκας του¹ γεννήθηκε περὶ τὸ 1164².

Περὶ τὸ 1180/83 ἡ Ἀνώνυμη Δ. Ἀγγ. 190α παντρεύτηκε κάποιον Νεστόγγον³. Ἡ Ἀνώνυμη Δ. Ἀγγ. 190α ἀπόχτησε ἀπ' τὸν Νεστόγγο τὸ πιὸ

23. Ἡ παραδομένη χρονολόγησις τῆς 3ης Νοέμβρη 1254 μᾶς διδεται ἀπ' τὸν Γ. Ἀκροπολίτην, ἐκδ. Bonn, σ. 110, ἐκδ. Heisenberg, σ. 103 καὶ ἀπὸ μιὰ ἐνθύμισιν εἰς Παπαδόπουλον - Κεραμέα, Ἱεροσολυμ. Βιβλιοθ., τ. IV, σ. 339. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρά, μιὰ ἄλλη ἐνθύμισις, βλ. G. Moravcsik, *Der Verfasser*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 38, δίδει τὴν ἡμερομηνία τῆς 4ης τοῦ Νοέμβρη, ποὺ συμπίπτει μὲ τὴν ἐπέτειο τῆς μνήμης του ὡς ἁγίου, βλ. πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου, Ἀγιολόγιον, σ. 229, ἡ ὁποία πρέπει καὶ νὰ γίνῃ δεκτὴ.

190α. 1. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 39, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 36, μᾶς λέει πὼς ὁ Ἰωάννης (γ') Δ. Β. 274 εἶχε ἓνα πρῶτεξάδελφον, τὸν Ἀνδρόνικον Νεστόγγον, ποὺ ὀργάνωσε μιὰ συνωμοσία ἐναντίον του· γιὰ νὰ εἶναι πρωτεξάδελφοι σημαίνει πὼς ὁ Ἰωάννης (γ') 274 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Νεστόγγος 276 ἦσαν δυὸ ἀδελφῶν παιδιὰ. Ἄν ὁ Ἀνδρ. Νεστόγγος 276 ἦταν γιὸς ἀδελφοῦ τοῦ πατέρα τοῦ Ἰωάννη (γ') θὰ ἔφερε τὸ ἐπίθετο Βατάτζης, ἂν ἦταν πάλι γιὸς ἀδελφοῦ τῆς μητέρας τοῦ Ἰωάννη (γ') θὰ ἔφερε τὸ ἐπίθετο Ἀγγελος καὶ Δούκας. Ἀπ' αὐτὰ συμπεραίνομε μὲ ἀσφάλεια πὼς ἦταν γιὸς ἀδελφῆς τῆς μητέρας τοῦ Ἰωάννη (γ'), δηλ. γιὸς μιᾶς ἄλλης κόρης τοῦ Ἰσαάκιου Ἀγγ. Δ. 96, ἀδελφῆς τῆς Ἀνώνυμης Δ. Ἀγγ. 190, τὴν ὁποία καὶ ἀποκαλῶ Ἀνώνυμη Δ. Ἀγγ. 190α, καὶ ἡ ὁποία θὰ παντρεύτηκε κάποιον Νεστόγγον, τόσο πιὸ πολὺ ποὺ ὁ ἓνας ἀπ' τοὺς δυὸ γιούς της, ἔφερε τὸ ὄνομα Ἰσαάκιος, ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰσαάκιος Νεστόγγος 275.

2. Γιὰ τὸ ἔτος γέννησις, βλ. προσωπογραφίαν Μανουήλ Ἀγγ. 189α, ὑ. 3.

3. Γι' αὐτὴ τὴν ἔνωση τῆς Ἀνώνυμης Δ. Ἀγγ. 190α, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 1. Ἡ Βυζαντινὴ οἰκογένεια Νεστόγγου - ἀπαντοῦν καὶ οἱ τύποι Νεοστόγγος, Νεστῶγκων καὶ Νοστόγγος, βλ. F. Dölger, *Chronologisches und Prosopographisches zur byzantinischen Geschichte des 13 Jahrhunderts*, BZ27 (1927), σ. 318, ὑ. 11 - ὀφείλει τὸ ὄνομά της σ' ἓνα Βούλγαρο ἀρχηγό- ἡγεμονίσκο ποὺ μνημονεύεται περὶ τὸ 1018, Σκυλίτζης, ἐκδ. I. Thurn, σ. 365: μόνος δὲ ὁ τοῦ Σιρμιού κρατῶν ἀδελφὸς τοῦ Νεστόγγου Σέρμων πιθῆσαι οὐκ ἠθέλησε. Ἡ πρώτη μνεία μιᾶς ἐλληνικῆς οἰκογένειας Νεστόγγου ἐμφανίζεται τὸ 1136 στὸ τυπικὸ τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορα, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὸν οἶκο τοῦ Νεστόγγου, Τυπικὸν Παντοκράτορα, ἐκδ. P. Gautier, REB32 (1974), σ. 115^{1456,57}: ὁ οἶκος τοῦ Νεστόγγου μετὰ τῶν δύο τούτου ξενοδοχείων καὶ χωραφίων, πρὸς δὲ καὶ ἀμπελώνων, ὧν ἐκέκτητο οὕτως ἐξῶθεν

λίγο δυὸ γιούς, τὸν Ἰσαάκιο (Δούκαν)⁴ Νεστόγγο 275⁵ καὶ τὸν Ἀνδρόνικο (Δούκαν)⁶ Νεστόγγο 276⁷.

191. Γεώργιος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1125/6 - † περὶ τὸ 1168/70)

Ὁ Γεώργιος¹ Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 191² γιὸς τοῦ Ἀλέξιου

τοῦ τοιοῦτου κάστρου. Κατὰ τὸν ἰγ' αἰ. καὶ συγκεκριμένα τὸ 1258 ἀναφέρονται ἀνάμεσα στοὺς ἀριστοκρατικοὺς οἴκους, Γ. Παχυμέρης, ἐκδ. Βοηθ, τ. Ι, σ. 65: σὺν Καβαλλάριους τε οἱ Νεστόγγοι καὶ οἱ Καμύτζαι. Πολλοὶ ἀπ' τοὺς Νεστόγγους ἔκαναν γαμήλιες ἐνώσεις μὲ τοὺς Βατάτζες, μὲ τοὺς Παλαιολόγους, μὲ τοὺς Ταρχανειώτες καὶ ἄλλους εὐγενεῖς οἴκους. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς, ὁ Γεώργιος Νεστόγγος, ἦταν τόσο ἀγαπητός, ὅπως μᾶς λένε, στὸ Θεόδωρο (β') Δούκαν Λάσκαριν, ποῦ ἂν ὁ αὐτοκράτορας δὲν πέθαινε πρόωρα, θὰ γίνονταν γαμβρός του σὲ μιά ἀπ' τὶς κόρες του, βλ. Παχυμέρης, τ. Ι, σ. 65 καὶ 75. Πάνω σ' αὐτὴ τὴν τάση τῆς ἐνώσεως τῶν Νεστόγγων μὲ οἴκους τῆς ἀριστοκρατίας ἦταν καὶ ὁ γάμος τοῦ Νεστόγγου μὲ τὴν Ἀνώνη Δ. Ἄγγ. 190^α.

4. Ἄν καὶ δὲν ἀναφέρεται ὡς Δούκας ἀπ' τὶς πηγές, ἦταν ἓνας Δούκας ἀπ' τὴ μητέρα του, μιά δισηγιόνη τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, τῆς συζ. τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15.

5. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηθ, σ. 39, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 36: ὁ δὲ ταύτην συστησάμενος (τὴν κατὰ Ἰωάννη γ' 274 σκευωρίαν) πρωτεξάδελφος ἦν τοῦ βασιλέως ὁ Νεστόγγος Ἀνδρόνικος... ἔχων συνεργὸν εἰς τοῦτο τὸν ἀδελφὸν Ἰσαάκιον καὶ ἐτέρους τῶν ἐπιφανῶν οὐκ ὀλίγους, ἔχομε ἐδῶ ἓνα ἀδελφὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Νεστόγγου 276, ἄρα ἓνα γιὸ τῆς Ἀνώνης Δ. Ἄγγ. 190^α ἀπ' τὸ Νεστόγγο.

6. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 5 Βλ. καὶ D. Polemis, *The Doukai*, σ. 151.

7. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 1 καὶ 5.

191. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάπου του Γεώργιου Παλαιολόγου (τοῦ πρεσβύτερου), τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Δούκαινας, ἀδελφῆς τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας, συζ. τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15.

2. Τὰ τρία αὐτὰ ἐπώνυμα προκύπτουν ἀπ' τὶς ἐξῆς ἐμμετρεις πηγές, ἐνῶ στὴ σύνοδο τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166 ἀναγράφεται μόνον Παλαιολόγος, βλ. Χωνιάτην, *Θησαυροὺς Ὁρθοδοξίας*, PG140, στ. 236.

Ἀνώνημος, *Εἰς ἐγχείριον τῆς Θεοτόκου*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 28, ἀριθ. 58:

Σὺ γοῦν σεβαστὸν μέγαν ἑταιρειάρχην

Γεώργιον με Κομνηνὸν Δούκαν σκέποις.

Κομνηνός ἦταν ἀπ' τὴ μητέρα του Ἀνώνη Κ. 97. Δούκας ἦταν ἀπ' τὴν ἐκ πατρὸς μάμη του Ἄνναν Δούκαιναν καὶ ἀπ' τὴν ἐκ μητρὸς προμάμη του Ζωὴν Δούκαιναν, τὴν πορφυρογέννητη κόρη τοῦ Κωνσταντίνου (ι') Δούκα.

Ἀνώνημος, *Εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Μιχαήλ*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 143, ἀριθ. 213:

Παλαιολόγου Δούκα και τῆς Ἀνώνυμης Κ. 97³ γεννήθηκε περί τὸ 1125/6⁴.
 Ὁ Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 ἔλαβε μᾶλλον ἀπ' τὸ θεῖο του Ἰωάννη (β') Κ.

Αἰτῶ σεβαστὸς ταῦτα Παλαιολόγος
 Γεώργιος, σὸς μέγας ἑταιρειάρχης
 Κομνηνοδοικῶν βλαστὸς ἀνακτεγγόνων

Παλαιολόγος ἦταν ἀπ' τὸν πατέρα του Ἀλέξιον Παλαιολόγον, γιόν τοῦ Γεώργιου Παλαιολόγου καὶ τῆς Ἄννας Δούκαινας. Γιὰ τὸ «βλαστὸς ἀνακτεγγόνων» πρέπει νὰ ποῦμε πὼς εἶναι ποιητικὴ ὑπερβολή, γιατί ὁ Γεώργιος 191 δὲν ἦταν ἀπ' τὴ μητέρα του Ἀνώνυμη Κ. 97 παρά γόνος μίας δισηγγόνης τοῦ Κωνσταντίνου (ι') Δούκα. Ἀπ' τὸν πατέρα του δὲν ἦταν γόνος ἀνακτεγγόνων.

³ Ἀνώνυμος, Ἐπὶ νεοурγηθείση μονῆ τῆς Θεοτόκου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 148, ἀριθ. 224:

Γεώργιος γὰρ μέγας ἑταιρειάρχης,
 σεβαστὸς ἐκφύς Παλαιολόγων γένους,
 Κομνηνοδοικῶν αὐτοκρατορεγγόνων.

⁴ Ἐδῶ μᾶς δίνεται πιὸ καθαρά πὼς ὁ Γεώργιος 191 ἦταν βλαστὸς ἐγγόνων αὐτοκρατόρων, πού δὲν ἀληθεύει.

⁵ Ἀνώνυμος, Στίχοι εἰς ἐγχείριον τῆς Θεοτόκου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, σ. 151, ἀριθ. 228, καὶ Εἰς εἰκόνα ἀγίου Γεωργίου, σ. 145α, ἀριθ. 245:

Γεώργιος σοι ταῦτα Παλαιολόγος
 Δούκας Κομνηνὸς καὶ σεβαστὸς ἀξία.

⁶ 3. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐκδ. Od. Lampsidis, Β40II (1970), σ. 397, στίχ. 145-160 ὁ Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 ἦταν:

Ἀλεξίου παῖς Παλαιολόγων γόνου
 βουλαῖς ἀρίστου μηδ' ὄνοτοῦ πρὸς μάχας
 ᾧ μητραδέλφῃ σύζυγος βασιλέως Ἀλεξίου (α'),
 Δούκαινα καίσαρος γόνος,

πρωτεξαδέλφου σκηπτροκρατίστου λέγω,
 Κομνηνοφυοῦς Ἰωάννου (β') δεσπότη.

Ἐκ πατρικοῦ μὲν τοῦ γένους τοῦτο κλέος.
 Ἐκ δ' αὐ γε μητρὸς πορφύρας ριζουχία
 πρώτης γονῆς, πρώτιστος ἐγγόνων κλάδος·
 πάππος γὰρ αὐτῷ Δουκοκόμνηνος κλάδος·

Ἀλέξιος παῖς Ἀδριανοῦ γεννάδα
 πρώτου Σεβαστῶν ἑσπέρας δομειστικού

Ἀλεξίου (α') κρατοῦντος αὐ ὁμογνίου,
 Ἄννης (γράφει Ζωῆς) τε μητρὸς αὐτάναξ ἦνπερ φύει
 Κωνσταντίνος (ι') κράτιστος ἀλλ' ἐν πορφύρα,
 Δούκας μαχητῆς, στερρὸς ἐν εὐβουλίαις,

Σύμφωνα μὲ τὰ ἀνωτέρω, ὁ Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 ἦταν γιὸς τοῦ Ἀλέξιου τοῦ ἐκ τῶν Παλαιολόγων, γενναίου μαχητῆ, ἀδελφῆ τῆς μητέρας τοῦ ὁποίου (Ἀλέξιου) ἦταν ἡ συζυγος τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, ἡ Εἰρήνη Δούκαινα, πού ἦταν ἐγγόνῃ τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Δούκα, πρωτεξαδέλφου (τοῦ Ἀλέξιου) τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34. Ἀπ' τὴ μητέρα του, ἡ ὁποία ἦταν ρίζα πορφύρας, ὁ Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 ἦταν κλάδος ἐγγόνης τῆς πορφυρογέννητης Ζωῆς Δούκαινας, καὶ πάππον εἶχε (ὁ Γεώργιος 191) τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν Δούκαν 41, τὸν γιόν τοῦ γενναίου Ἀδριανοῦ Κ. 16, τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ δομειστικού τῆς Δύσης, τοῦ

34, πρωτεξάδελφον τοῦ πατέρα του, τὸν τίτλον τοῦ πα ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὕ⁵.

Περὶ τὸ 1145 ὁ Γεώργιος 191 παντρεύτηκε με κάποια, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα καὶ τῆ γενιά δὲ γνωρίζομε, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὴ μόνο ὡς σ ε β α σ τ ῆ⁶, με τὸν τίτλο δηλ. ποῦ ἔφερε κατ' ἀντανάκλαση ἐκεῖνου τοῦ ἀντρός της. Ἀπ' αὐτὴ ἀπόκτησε τὸ πῶς λίγο τρία παιδιὰ⁷, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δυὸ ἦσαν ἀγόρια καὶ γιὰ τὸ τρίτο δὲ γνωρίζομε ἂν ἦταν ἀγόρι ἢ κορίτσι. Τὸ γένος καὶ τῶν τριῶν παιδιῶν δὲν προσδιορίζεται ἀπ' τὸ Λέοντα τὸν τοῦ Μεγίστου, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλες πηγές μαθαίνομε πὼς τὸ πρῶτο παιδί ἔφερε τὸ ὄνομα Ἀλέξιος⁸, αὐτὸ δηλ. τοῦ πατέρα τοῦ Γεωργίου 191, τοῦ Ἀλέξιου Παλαιολόγου Δούκα, καὶ πὼς τὸ δεῦτερο παιδί ἦταν ἐπίσης ἀγόρι^{8α}, ἀλλὰ δὲ

ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (α') Κ. 15, καὶ μητέρα εἶχε (ὁ Ἀλέξιος 41) τὴν Ζωὴν Δούκαιαν, τὴν ὁποίαν γέννησε στὴν πορφύρα ὁ Κωνσταντῖνος (I') Δούκας, ὁ μέγας μαχητὴς (στὴν πραγματικότητά ἕνας ἀπόλεμος ἡγεμόνας).

4. Ὁ Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191, ὅταν πέθανε δὲν θὰ πρέπει νὰ ἦταν πῶς μέγας ἀπὸ 40-45 χρονῶ, βλ. Od. Lampsidis, B40II (1970), σ. 407. Ἄν λάβωμε ὑπόψην μας πὼς πέθανε μετὰ τὸ 1167 καὶ πρὶν ἀπ' τὸ 1170, καθὼς στὴ σύνοδο τοῦ 1166 ἐμφανίζεται ὡς μέγας ἐταιρειάρχης ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος 191, καὶ στὴ σύνοδο τοῦ 1170 με αὐτὸ τὸ ἀξίωμα ἐμφανίζεται ὁ Ἰωάννης Δούκας, βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB23 (1965), σ. 234, τότε ὁ Γεώργιος 191 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1125/6. Βλ. καὶ κατωτέρω, ὑ. 28.

5. Χωνιάτης, Θεσαυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 236: τοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου ἐταιρειάρχου κυροῦ Γεωργίου τοῦ Παλαιολόγου. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 397, στίχ. 164:

Σεβαστός, ὠράϊσμα τῶν ἀνακτόρων,

Βλ. καὶ τὰ στιχοῦργήματα τῶν Ἀνωνύμων, πῶς πάνω, ὑ. 2.

6. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 394, fol. 117-119v: Λέοντος στίχοι μονωδικοί ὡς ἐκ προσώπου τῆς Σεβαστῆς πρὸς τὸν τάφον τοῦ ὁμοζύγου, περὶ οὗ προῖων ὁ λόγος δηλώσει.

7. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 399, fol. 120 γράφει πὼς ὁ Γεώργιος 191 λόγω τοῦ πρόωρου θανάτου του δὲ φρόντισε γιὰ τὴ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιὰ του, ποῦ ἦσαν πάνω ἀπὸ δυὸ, τὸ πῶς λίγο τρία, χωρὶς νὰ προσδιορίζεται (ἀπ' τὸ Λέοντα) τὸ φύλο, στὸ ὁποῖο ἀνήκαν.

8. Ἀνώνυμος, Εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Μιχαὴλ εἰκονισθέντα ἐν τῷ προπυλαίῳ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τοῦ ἔξωθεν τοῦ κάστρου Τριαδίτης, παρά τοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου ἐταιρειάρχου κυροῦ Γεωργίου τοῦ Παλαιολόγου ἐνθα συνεικονίσθη αὐτός τε καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ σεβαστὸς Ἀλέξιος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 143, ἀριθ. 213:

Σὺ δ' ἀλλὰ ταῖς πτέρυξι πατρὶ σусκέποις

Ἀλέξιόν μου τὸ γλυκύτατον τέκνον.

8α. Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB7 (1894), σ. 503: εἰς γυναίκα ἔχων (= ὁ Δημήτριος Τορνίκης Κομνηνὸς 302) πρωτεξαδέλφην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (= τοῦ Μιχαὴλ Δούκ. Ἁγγ. Κομν. Παλ. 428) τοῦ μεγάλου δομestίκου (= Ἀνδρόνικου Παλ. Δούκ. Κομν. 346). Γιὰ νὰ ἦταν πρωτεξαδέλφη τοῦ Ἀνδρόνικου 346, ἔπεται πὼς ἦταν μιά κόρη τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατέρα του Ἀλέξιου Παλ. Δούκ. Κομν. 277, τοῦ Ἀνώνυμου Παλ. Δούκ. Κομν. 278, καθὼς ὁ Δημήτριος Τορνίκης Κομν. 302, ὁ μεσάζων τῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν κόρη ἐπιφανοῦς μέλους τῆς ἀριστοκρατίας ἔλαβε ὡς σύζυγο, ποῦ δὲν ἦταν ἄλλη ἀπ' τὴν Ἀνώνυμη Παλ. Δούκ. Κομν. 348.

μᾶς παραδίδεται τὸ ὄνομά του.

Ἔτσι ἔχομε τὰ ἐξῆς τέκνα τοῦ Γεώργιου Παλ. Δούκ. Κομν. 191 ἀπ' τὴν Ἀνώνυμη σε β α σ τ ῆ: τὸν Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα Κομνηνὸ 277, τὸν Ἀνώνυμο Παλαιολόγο Δούκα Κομνηνὸ 278 καὶ τὸν Ἀνώνυμο Παλαιολόγο Δούκα Κομνηνὸ ἢ Ἀνώνυμη Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνὴ 279.

Ἀπ' τὴ δραστηριότητα τοῦ Γεώργιου Π.Δ.Κ. 191 μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς τὸ 1162 στάλθηκε ὡς πρεσβευτὴς στὴν Οὐγγαρία. Ἐφερε τότε τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου ἐταρειάρχῃ⁹ καὶ τὸν τίτλο τοῦ πανσέβαστου σε β α σ τ ο ῦ¹⁰.

Ἡ ἀποστολὴ του ἦταν ἐξαιρετικὰ λεπτὴ, γιατί ἐπρόκειτο νὰ διαπραγματευτῆ τὸ συνοικέσιο τοῦ Οὐγγρου πρίγκιπα Βελᾶ μετὰ τὴν κόρη τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, τῆς Μαρίας Κ. 153. Ὁ Γεώργιος 191 εἶχε τὴν ἐντολὴ νὰ προσφέρῃ τὴν εἰρήνην στὸ νεαρὸ βασιλεῖα τῆς Οὐγγαρίας Στέφανο III, μετὰ τὸν ὁποῖο βρισκόταν σὲ ἐμπόλεμη κατάσταση, κάτω ἀπὸ ἓνα ὄρο. Ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 ζητοῦσε νὰ πάρῃ κοντὰ του τὸν δευτερότοκο γιὸ τοῦ μακαριτῆ βασιλεῖα Γκέιζα II, τὸν νεαρὸ Βελᾶ, καὶ νὰ παραδοθῆ σ' αὐτὸν ἡ κληρονομιά ποὺ εἶχε ἀπ' τὸν πατέρα του, ἡ περιοχὴ δηλ. τῆς Δαλματίας καὶ τοῦ Σιρμίου, σκοπεύοντας νὰ τὸν ἀρραβωνιάσῃ μετὰ τὴ μοναχοκόρη του. Οἱ προτάσεις τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 ποὺ ἔκανε ὁ Γεώργιος Παλ. Δούκ. Κομν. 191 ἐγίναν δεχτέες, καὶ ὁ πρεσβευτὴς ἔφερε στὴν ΚΠολὴ τὸ Βελᾶ, ὁ ὁποῖος καὶ ἀρραβωνιάσθη μετὰ τῆς Μαρίας Κ. 153¹¹.

Ὁ Γεώργιος Παλ. Δούκ. Κομν. 191 μαζί μετὰ τὸν πανσέβαστο σε β α σ τ ὸ Μανουὴλ Κ. 161, τὸ γιὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, συνόδευσαν τὴν ἀνεψιά τους Μαρίας Κ. 211, κόρη τοῦ πρωτοσέβαστου Ἰωάννη Κ. 128, ποὺ ἦταν δευτεροεξάδελφος τοῦ Μανουὴλ Κ. 161 καὶ τριτοεξάδελφος τοῦ Γεώργιου Π.Δ.Κ. 191¹², στὴν Παλαιστίνη γιὰ νὰ παντρευτῆ τὸ βασιλεῖα

Δὲν ἀποκλείεται τὸ δεύτερο παιδί τοῦ Γεώργιου 191 νὰ ἦταν ὁ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός, ὁ πρωτοπανσεβαστοῦπέριτος καὶ «γαμβρός» τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183, γιὰ τὸν ὁποῖον βλ. Zacos - Veglery, ἀριθ. 2747, σ. 1558-59· Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, ΑΙΣΖ(1894), σ. 362· V. Laurent, La Généalogie des premiers Paléologues, B8 (1933), σ. 147, ἀριθ. 1, α. Κανεῖς ἀπ' τοὺς ἀνωτέρω δὲν ἔκανε καθ' ὑπόθεσιν αὐτὴ τὴ συνταύπιση.

9. Τὸ ἀξίωμα ἐμφανίζεται τὸν θ' αἰ. Ὁ ἄρχοντας τῆς μεγάλης ἐταιρείας ἢ τῆς βασιλικῆς ἐταιρείας ἦταν ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς σωματοφυλακῆς τοῦ αὐτοκράτορα, ποὺ σὲ μεγάλο μέρος ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ξένους μισθοφόρους. Ἦταν ἓνας στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς γιὰ νὰ φυλάτῃ τὸν ἡγεμόνα ἀπ' τὰ ὑποπτα πρόσωπα, βλ. P. Karlin - Hayter, L' Hétériarque, JÖB 23 (1974), σ. 101-2. Πολλὲς φορές στέλνονταν καὶ σὲ στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ καὶ σὲ πολιτικὲς καὶ διπλωματικὲς ἀποστολές. Οἱ μαρτυρίες πῶς ἔφερε ὁ Γεώργιος 191 τὸ ἀξίωμα αὐτὸ εἶναι πολλὲς· Χωνιάτης, Ἐθναυροδός, ΡG140, στ. 236 καὶ 253· Κίνναμος, σ. 215· βλ. καὶ τὰ Στιχοῦργήματα Ἀνωνύμων, ἀνωτέρω, ὑ. 2.

10. Κίνναμος, σ. 215.

11. Κίνναμος, σ. 214-15. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 475-76.

12. Βλ. προσωπογραφίαν Μανουὴλ Κ. 161, ὑ. 19.

τῆς Ἱερουσαλήμ Amaury (1163-1174).

Ἐφτασαν μαζί με τὴν αὐτοκρατορική πριγκίπισσα τὸν Αὐγουστο τοῦ 1167 στὴν Τύρο καὶ παραστάθηκαν ὅτους μεγαλόπρεπους γάμους τῆς ποὺ τελέστηκαν ἀπ' τὸ Λατίνο πατριάρχη τῆς Ἱερουσαλήμ Amaury (1157-1180), στὸν καθεδρικό ναὸ τῆς Τύρου, στίς 29 τοῦ ἴδιου μήνα, γιορτὴ τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου¹³.

Αὐτὲς οἱ δυὸ διπλωματικὲς ἀποστολὲς τοῦ Γεώργιου 191 γιὰ τὴ Μαρία Κ. 153 καὶ τὴ Μαρία Κ. 211 μᾶς παρέχονται ἀπὸ ἔγκυρες ἀφηγηματικὲς πηγές. Ἐχομε ὁμως πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ ἀπὸ ὀρισμένους Ἄνωνυμους στιχουργοὺς συγχρόνους του, καθὼς καὶ ἀπ' τὸν γραμματικό του Λέοντα τὸν τοῦ Μεγίστου¹⁴, ποὺ κι αὐτὲς εἶναι πηγές ἀξιόπιστες καὶ αὐθεντικές.

Ἀπ' τοὺς Ἄνωνυμους στιχουργοὺς ἔχομε αὐτὲς ἐδῶ τις πληροφορίες γιὰ τὸ Γεώργιο Π.Δ.Κ. 191.

Σὲ κάποιον ναὸ τῆς Θεοτόκου ἀφιέρωσε ἓνα χρυσόστικτο πέπλο¹⁵.

Φρόντισε στὸ ναὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ποὺ ἦταν ἔξω ἀπ' τὴν Τριαδίτσα (σημ. Σόφια τῆς Βουλγαρίας) νὰ ζωγραφιστῇ ἡ εἰκόνα τοῦ ἀρχάγγελου στὰ προπίυλαια (τοῦ ναοῦ) καὶ μαζί με αὐτὸν νὰ ζωγραφιστοῦν ὁ ἴδιος καὶ ὁ γιός του **π α ν σ ε β α σ τ ο ς σ ε β α σ τ ὸ ς** Ἀλέξιος Παλ. Δούκ. Κομν. 277¹⁶.

Δὲν ξέρομε κάτω ἀπὸ ποιὲς περιστάσεις βρισκόταν ὁ Γεώργιος 191 στὴν Τριαδίτσα τῆς ὑποταγμένης στὸ Βυζάντιο Βουλγαρίας· ἴσως νὰ διεκπεραίωσε ἐκεῖ κάποια ἀποστολὴ διοικητικῆς ἢ στρατιωτικῆς φύσης.

Τὸ πρῶτο μεγάλο ἔργο τοῦ Γεώργιου Παλ. Δούκ. Κομν. 191 ἦταν ἡ ἴδρυση τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Δημητρίου τῶν Παλαιολόγων ἐκ θεμελίων μέσα στὴν ΚΠολη, γιὰ τὸ ἅγιος Δημήτριος ὁ μυροβλύτης ἦταν ὁ προστάτης τῆς οἰκογένειας τῶν Παλαιολόγων. Ὁ Μιχαὴλ (ἡ') Δούκ. Ἄγγ. Κομν. Παλ. 428 μᾶς λέει γιὰ τὸν προπάππο του Γεώργιο Παλ. Δούκ. Κομν. 191 πὼς ἦταν ἓνας ἄντρας «πολὺ θερμὸς στὴν εὐσέβεια καὶ στὸ θεϊκὸ πόθο καὶ ἐμπειροπόλεμος, καθὼς ἀπόδειξαν οἱ ἀγῶνες του καὶ οἱ στρατηγίες του, καὶ γι' αὐτὸ περιβλήθηκε ἀπ' τὸν τότε αὐτοκράτορα (τὸ Μανουὴλ α' Κ. 81) με μεγάλες τιμὲς καὶ δόξες». Τὸ μοναστήρι ποὺ ἴδρυσε ὁ Γεώργιος 191 κατὰ τὴ λατινικὴ κατοχὴ κατάρπησε σὲ ἐρείπια, καὶ ὁ Μιχαὴλ (ἡ') 428 κατὰ τὴν ἐπανάκτηση τῆς ΚΠολης τὸ ξανάχτισε καὶ τὸ ἐπανάφερε στὴν προηγουμένη του «εὐπρέπεια», καὶ ἐγκατάστησε σ' αὐτὸ μοναχοὺς καὶ τὸ κατάρτησε

13. Βλ. προσωπογραφίαν Μανουὴλ Κ. 161, ὑ. 20.

14. Od. Lampsidis, Β40II (1970), σ. 394: Μονωδία ἐπὶ τῷ πανσεβάστω σεβαστῷ καὶ μεγάλῳ ἑταιριάρχῃ κῦρ Γεωργίῳ τῷ Παλαιολόγῳ, ἐκτεθεισα παρὰ τοῦ γραμματικοῦ αὐτοῦ Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου· ὁ δ' ἐντυγχάνων ταύτη μὴ δοκεῖτω τὸν γράμματα κατὰ τι τῶν κοσμοῦντων ἤρωας ψεύσασθαι.

15. Ἄνωνυμος, ἐκδ. Σ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 28, ἀριθ. 58.

16. Ἄνωνυμος, ἐκδ. Σ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 143, ἀριθ. 213.

αυτοδέσποτο, κάτω ἀπ' τὴν προσωπική του φύλαξη καὶ προστασία^{16α}.

Τὸ δεύτερο μεγάλο ἔργο τοῦ Γεώργιου Παλ. Δούκ. Κομν. 191 ἦταν ἡ ἀνακαινίση, καθὼς φαίνεται, τοῦ ἀρχαίου καὶ φημισμένου ναοῦ τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Ὁδηγήτριας στὴν ΚΠολη, στὸν πρόναο τοῦ ὁποίου πρόσταξε νὰ ζωγραφίσουν τοὺς αὐτοκράτορες ἐκείνους ποὺ ἀπ' αὐτοὺς καταγόταν ἡ γενιά του, ὅπως καὶ μερικά ἀπ' τὰ κατορθώματα τοῦ πορφυρογέννητου αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81. Κατάπληχτος ἔμενε ὁ προσκυνητὴς ἀπ' τὴν ὁμορφιά τῆς νέας οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ καὶ ἀπ' τὶς χρυσαυγὲς τῶν ποικιλόχρωμων μαρμάρων καὶ τοῦ χρυσοῦ ποὺ «κυκλόθεν» εἶχε διαχυθῆ· ἡ στέγη του ἦταν ἓνα θαῦμα. Στὸν πρόναο εἰκονίστηκαν οἱ παλιοὶ βασιλεῖς ἀπ' τὰ χρυσὰ γένη τῶν Δουκῶν καὶ τῶν Κομνηνῶν, ἀπ' τοὺς ὁποίους καταγόταν ὁ δ ο μ ῆ τ ο ρ α ς, ὁ μ ἔ γ α ς ἑ τ α ι ρ ε ι ἄ ρ χ η ς σ ε β α σ τ ὂ ς Γεώργιος Παλ. Δούκ. Κομν. 191· ἔτσι ἐβλεπε ἐκεῖ κανεὶς τὸν Κωνσταντῖνο (ι') καὶ τὸ Μιχαήλ (ζ') τοὺς Δοῦκες, τὸν ἄτυχο Ρωμανὸ (δ') τὸ Διογένη, τὸ Νικηφόρο (γ') τὸ Βοτανειάτη καὶ τοὺς Κομνηνοὺς Ἀλέξιο (α') 15 τὸ μεγάλο, Ἰωάννη (β') 34, τὸ λαμπερὸ ἄστρο τῆς πορφύρας, καὶ τὸ Μανουήλ (α') 81, τὸ φῶς τοῦ διπλοπόρφυρου κράτους, τοῦ ὁποίου τὰ ἄπειρα τρόπαια γνώρισε ὁ κύκλος τῆς γῆς¹⁷.

Καὶ τελειώνει ὁ στιχουργὸς ποὺ μᾶς περιγράφει τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ μὲ αὐτὸ ἐδῶ τὸ πεντάστιχο:

«Βλέπεις μὲ πόσους τρόπους τοῦ ναοῦ ἡ ὁμορφιά
ἔχει συντεθῆ, καὶ ποῦ γι' αὐτὴ καυχίεται, ξένε!
Στὸν ἀνακαινιστὴ λοιπὸν εὐχου μιά ζωὴ μακρὰ
μαζὶ μὲ τὴ σύντροφό του, τὴ γυναῖκα του, καὶ τὰ παιδιά του,
καὶ στὴν ἄλλη ζωὴ κοινὸ οἶκο τὴ χλόη τῆς Ἑδέμ»^{17α}

Καὶ στὸν ἴδιο αὐτὸ ναὸ τῆς μονῆς «τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Ὁδηγήτριας» –ἐδῶ ρητὰ ἀναφέρεται ἡ μονὴ τῶν Ὁδηγῶν ἢ τῆς Ὁδηγήτριας– ὁ Γεώργιος Παλ. Δούκ. Κομν. 191 πρόσφερε ἓνα χρυσοπόρφυρο πέπλο μὲ αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἔμμετρη ἀφιέρωσιν:

«Πρὸς τὶς θάλασσες τῶν χαρίτων σου, Κόρη,
σταγόνα τὸ δῶρο μου, ἀλλὰ μιᾶς πιστῆς καρδιάς.
Καθὼς λοιπὸν δέχεσαι τὸ χρυσοπόρφυρο αὐτὸν πέπλο,
ὄχι αὐτὸ ποὺ προσφέρθηκε, ἀλλὰ τὸν πόθο μέτρησε.

16α Ἀυτοβιογραφία Μιχαήλ (η') Παλαιολόγου (Τυπικόν μ. ἀγίου Δημητρίου), ἐκδ. I.G. Troitzkij, Saint Pétersbourg 1885, σ. 11, καὶ ἐκδ. H. Grégoire, περιοδικό Byzantion 29/30 (1959-60) μὲ γαλλικὴ μετάφραση, σ. 463 κεξ. Πρβλ. R. Janin, Églises et monastères, σ. 92-94.

17. Ἀνώνυμος, Ἐπὶ τῆ νεουρηγηθείσῃ μονῇ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου παρὰ τοῦ πανσεβάστου μεγάλου ἑταιρειάρχου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕΒ (1911), σ. 148-50, ἀριθ. 224, στίχ. 1-59. Πρβλ. R. Janin, Églises et monastères, σ. 200.

17α. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 150, στίχ. 60-64.

Ὡς πρὸς μιὰ βασίλισσα προσφέρω τὴν πορφύρα,
ὡς πρὸς Ὑπέραγνη Παρθένο προσφέρω τὸ χρυσάφι,
ἐγὼ ὁ δικὸς σου Γεώργιος ὁ Παλαιολόγος
Δούκας Κομνηνὸς καὶ σεβαστὸς κατὰ τὴν ἀξία»¹⁸.

Ἀκόμη μαθαίναμε πὼς στόλισε μιὰ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἀλλὰ καθὼς τὸ στιχούργημα μᾶς δίδεται μόνο στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ τέλος δὲν μπορούμε νὰ ξέρουμε σὲ ποιὸν ναὸ τῆς πρωτεύουσας ἦταν αὐτὴ ἡ εἰκόνα¹⁹.

Ὁ γραμματικὸς τοῦ Γεωργίου Παλ. Δούκ. Κομν. 191, ὁ Λέων ὁ τοῦ Μεγίστου, μᾶς λέει πὼς τὸν κύριό του τὸν διέκρινε «βάθος βούλησης καὶ φρόνησης, εὐστροφία στὴ γλώσσα, βούλευμα γλυκύτατο, φράση σύντομη καὶ κοφτὴ, σκέψεις βαθιές καὶ μυαλὸ γερό ποῦ ἔδινε λύσεις στὰ διάφορα προβλήματα»²⁰.

Σὲ ἄλλο σημεῖο ὁ Λέων μᾶς λέει πὼς ὁ Γεώργιος Παλ. Δούκ. Κομν. 191 «ρίζωμα καὶ κλάδος τῶν δοξασμένων γενιῶν τῶν Παλαιολόγων, τῶν Δουκῶν καὶ τῶν Κομνηνῶν», ἦταν «στόλισμα τῶν ἀνακτόρων, ὡραίος στὴν ὄψη, μὲ ψηλὸ ἀνάστημα, νέος μὲν στὴν ἡλικία, βαθυστόχαστος ὅμως στὸ νοῦ σὰν γέρος»²¹.

Στὴν ἀρχὴ τῆς μονωδίας του γιὰ τὸ Γεώργιο Π.Δ.Κ. 191 μᾶς λέει ὁ Λέων: «Τεῖχη τῆς ΚΠολης χύσετε τὰ δάκρυά σας γιὰ τὴν ἀπώλεια αὐτοῦ τοῦ ἄντρα ποῦ ἀπ' τοὺς ἡμίθεους ἐκείνους ἤρωες σὲ τίποτε δὲ διέφερε... ἓνα σύννεφο χάλαζας ἔπεσε πάνω στὴν ΚΠολη καὶ κατὰστρεψε τὸ καλλιστάφυλο ἀμπέλι τῆς, συνέθλιψε πρόωρα τὸ τσαμπὶ τῆς... αὐτὸν ποῦ ὑπῆρξε ὁ φωστήρας τῆς γερουσίας, ὁ λύχνος τῆς συγκλήτου, ὁ λυχνίτης τῆς σφενδόνας τῶν ἀνακτόρων, τὸ στόμα ποῦ τραβοῦσε πῶς πολὺ ἀπ' τὶς σειρῆνες τ' αὐτιά τῶν ἀκροατῶν... αὐτὸς ποῦ τὰ χεῖλη του ἦσαν γλυκύτερα ἀπὸ κείνα τῶν Νεστόρων, ὅταν μιλοῦσε γιὰ στρατηγικὰ ἢ περίπλοκα θέματα ἢ γιὰ τὶς λύσεις δυσκόλων προβλημάτων... Δὲν πενθεῖται ὁ Γεώργιος 191 μόνο στὸ Βυζάντιο καὶ στὸ αὐτοκρατορικὸ παλάτι, ἀλλὰ καὶ στὴν Ἰταλία καὶ σὲ ἄλλες χώρες ποῦ ἀπ' αὐτὲς περνοῦν ὁ Ἰστρος, ὁ Ρῆνος, ὁ Θύμβρης καὶ ὁ Ἀλφειὸς, γιὰτὶ μέχρι ἐκεῖ ἔφτασε ἡ δύναμη τῆς λαμπρότητάς του. Στὴν εἶδηση τοῦ θανάτου του ὁ Οὐννος θὰ μελετήσῃ τὸ πνευματικὸ μῆνυμα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ Βυζάντιο θὰ κλάψῃ γιὰ τὸ χαμὸ ἑνὸς τέτοιου ἄντρα. Ὁ Ἰταλὸς θὰ ντυθῇ στὰ μαῦρα, καθὼς καὶ ὁ Γερμανὸς, ἂν καὶ εἶναι ἓνας ἐχθρὸς τοῦ Βυζαντίου. Ἀκόμη καὶ τοὺς Πέρισε (= τοὺς Τούρ-

18. Ἄνωνυμος, Στίχοι γραφέντες εἰς ἐγχείριον τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 151, ἀριθ. 228, στίχ. 1-8.

19. Ἄνωνυμος, Εἰς εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου κοσμηθεῖσαν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 145α, ἀριθ. 245.

20. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐκδ. Od. Lampros, Β40 (1970), σ. 397.

21. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 397.

κους) θά λυπήση ἢ εἶδηση τοῦ θανάτου»²².

«Τώρα ἔρχονται ἀπεσταλμένοι ἀπ' τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα γιὰ νὰ προσφέρουν δῶρα μὲ τὴν ἔκφραση τῆς δουλικῆς ὑποταγῆς τους καὶ θὰ προσπαθήσουν νὰ δοῦν τὸν ἄντρα πού τόσο πρόωρα ἔφυγε ἀπὸ κοντά μας. Ἡ Ἀδριανούπολη εἶναι ἡ πόλη, ὅπου οἱ ἀπεσταλμένοι συγκεντρώθηκαν, γιὰτὶ σ' αὐτὴ πέθανε ὁ Γεώργιος Π.Κ.Δ. 191, καὶ ὅλοι θὰ τὸν κλάψουν. Ἐσύ, Ἀδριανούπολη, τόξευσες μὲ βέλη τοῦ "Ἄδη αὐτὸν τὸν ἄντρα, γιὰ νὰ πενήθησῃ ὀλάκερο τὸ πλήρωμα τῆς Αὐτοκρατορίας· τὸν ἀριστοκράτη ἄντρα τὰ ἀνάκτορα, ἡ σύνοδος τὸν ὀξύνουν καὶ πολὺ εὐστοχο ἔρμηνευτὴ τῶν γραφῶν, ὁ Ν α ζ ι ρ α ἰ ο ς (= ὁ μοναχός) τὴν τιμὴ καὶ τὸ σεβασμὸ πού τοῦ ἔτρεφε καὶ τίς φροντίδες καὶ ἐνισχύσεις πού ἔκανε γι' αὐτόν, οἱ ἐπικεφαλῆς τῶν ἐθνῶν τὸν συνδέτη καὶ μεσολαβητὴ, οἱ συζητητὲς ἐκείνον πού μὲ ἐπιδεξιότητα ἔλυνε κάθε ἀπορία...

Πένθησε ἐσύ πού ὑποφέρεις ἄδικα γιὰ τὸ βοηθὸ σου· κλάψε, φτωχέ, γι' αὐτόν πού ξόδευε γιὰ σένα· φταιχτὴ, γι' αὐτόν πού δὲν θύμωνε, ἀλλὰ πάντα συγχωροῦσε. "Ὅλοι ὅσοι τὸν γνώρισαν ἢ συνεργάστηκαν μαζί του, κλαῖνε καὶ πένθοῦν. Ἀκόμη καὶ στὰ μάτια τοῦ αὐτοκράτορα –τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81– ποτάμι τρέχουν τὰ δάκρυα.

Τελικὰ ὅλη ἡ ὀμήγυρη πένθησε αὐτόν τὸν ἄντρα πού εἶχε τόσες καὶ τέτοιες χάρες. Γιὰτὶ πέθανε αὐτός ὁ ἄρχοντας τόσο πρόωρα, αὐτός πού μόνος του καὶ αὐτὸ τὸ μνήμα του ἔχτισε, αὐτός πού ὕψωσε καὶ διακόσμησε μιά ἐκκλησία, αὐτὴ τῆς Θεοτόκου τῆς Ὀδηγήτριας;

Μὲ τὸν πρόωρο θάνατό του δὲ φρόντισε οὔτε γιὰ τὴ γυναῖκα του οὔτε γιὰ τὰ παιδιὰ του.

Σβηστὸ εἶναι πιά τὸ κερὶ τοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων, τὸ σέμνωμα καὶ ἐγκαλλώπισμα τῶν Δουκῶν καὶ τὸ κ ἄ λ λ ι σ τ ο ἄ π ε κ λ ὄ χ ε υ μ α τῶν Κομνηνῶν. Πολὺ πρόωρα κόφτηκε τὸ κλαδὶ ἀπ' τὸ δέντρο, καὶ ἡ μέχρι χτὲς χαρούμενη σύζυγος κάθεται σήμερα μαυροντυμένη σὲ μιά γωνιά. Σὲ συνέχεια μᾶς λέει ὁ Λέων γιὰ τίς διπλωματικές ἀποστολὲς τοῦ Γεώργιου Π.Δ.Κ. 191 σὲ ξένα κράτη, ἀκόμη καὶ στὴ χώρα τῶν Π α ι ὀ ν ω ν (= τῶν Οὐγγρων), καὶ πὼς πάντα γύριζε μὲ ἐπιτυχίες στεφανωμένος μὲ δόξα»²³

Σήμερα ὅμως «πού στάλθηκες καὶ πάλι ὡς πρεσβευτῆς (στὴν Οὐγγρία), λέει ὁ Λέων, καθὼς ἀπειθύνεται στοὺς νεκροὺς, καὶ κατὰ ἄριστο τρόπο ἐκπλήρωσες τὴν ἀποστολή σου, ἐπανῆλθες μὲ ὄχι ἀγαθὲς τίς ἐλπίδες... καθὼς караδοκοῦσε ὁ θάνατος, αὐτὸς καὶ πού ἄδικα σὲ χτύπησε γιὰ νὰ σὲ ἀπαλλάξῃ ἀπ' τοὺς πόνους. Γύρω ἀπ' τὸ νεκρὸ σου, ἐ σ τ ἦ κ α σ ι σ ο ἰ πα ἰ ὀ δ ε ς, ὡ ς ν ε ὀ φ υ τ α ἐ λ α ἰ ῶ ν... ἐ π' ὀ ρ φ α ν ι σ μ ῶ ἄ ρ ω ρ' ἢ σύζυγός σου σὲ ζήτησε καὶ δὲ σὲ βρῆκε. Ὡ Δ ο υ κ ῶ ν λ α μ π ρ ὀ τ η ς,

22. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 398-99.

23. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 399.

καλλώπισμα Κομνηνῶν, πορφυρεκτόνου ρόδου, κάλλιστον άνθος και αναψύχον τους όσοι λειποθυμία δεινή περιεκυκλούντο! ώ τών πάλαι θρυλλουμένων Παλαιολόγων τὸ χρύσειον άπεικόνισμά τε και άπεκλόχευμα». Ακόμη μιá φορά έξυμνεϊ ό συγγραφέας τις χάρες του πρόωρα χαμένου άρχοντα και κλείνει τή μονωδία του, ψάχνοντας νά βρῆ παρηγοριά γιά τή σύζυγο και τά παιδιά του²⁴.

Ο Γεώργιος Π.Δ.Κ.-191 παραστάθηκε στη σύνοδο τής 2ας του Μάρτη του 1166²⁵ και σ' αυτή τής 6ης του Μάρτη (i. έ.)²⁶.

Ο Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191, του όποιου ό θάνατος σκόρπισε άκρατη θλίψη, «σε όλη τή γῆ τών Αυσόνων αλλά και σε ξένες χώρες»²⁷, πέθανε περι τὸ 1168/70²⁸, στην Αδριανούπολη²⁹.

192. Κωνσταντίνος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός (γένν. περι τὸ 1128 - †;)

Ο Κωνσταντίνος¹ Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 192² γιός του Αλέξιου Παλαιολόγου Δούκα και τής Ανώνυμης Κ. 97³ γεννήθηκε περι τὸ 1128⁴.

Ο Κωνσταντίνος 192 έλαβε άπ' τον Ιωάννη (β΄) Κ. 34, πρωτεξάδελφο

24. Λέοντος του του Μεγίστου, ένθ' άνωτ., σ. 399-400.

25. Χωνιάτης, Θεσαυρός Όρθοδοξίας, ΡG140, στ. 236.

26. Χωνιάτης, ένθ' άνωτ., στ. 253.

27. Λέοντος του του Μεγίστου, ένθ' άνωτ., σ. 396.

28. Στα κείμενα του Λέοντα του του Μεγίστου αναφέρεται πώς ό Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 γύρισε άπ' την έπιτυχημένη άποστολή του στην Ούγγαρία -αυτή έγινε τὸ 1167- άρρώστησε στην Αδριανούπολη και πέθανε εκεί. Ο θάνατος πρέπει νά συνέβη μετά τὸ 1167 και πριν άπ' τὸ 1170. Η άκριβής ηλικία του Γεώργιου 191 δέν δίνεται άπό καμιά πηγή, μπορούμε όμως νά συμπεράνωμε άπ' τά κείμενα του Λέοντα πώς δέν ήταν προχωρημένης ηλικίας, γιατί συχνά αναφέρεται πώς πέθανε π ρ ό ρ α. Τά παιδιά του επίσης που παραβρίσκονταν στην κηδεία, δέν θά πρέπει νά είχαν μιá ηλικία έτσι που νά κατέχουν θέση στη διοίκηση ή τὸ στρατό, κάτι που όπωσδήποτε θά ανάφερνε ό συγγραφέας. Μόνο άπ' τους στιχουργούς μαθαίνουμε πώς ό πρωτότοκος γιός του Γεώργιου, ό Αλέξιος 277, έφερε τον τίτλο του σεβαστού. Δέν θά πρέπει όμως νά ήταν και πολύ μικρά, γιατί και πάλι ό συγγραφέας θά τὸ ανάφερνε όπωσδήποτε γιά νά προκαλέσει πιό δυνατή συγκίνηση. Ίσως ό Αλέξιος ήταν 17 χρονώ και τά αδέλφια μικρότερα 15 και 13 χρονώ. Για όλες αυτές τις αίτιες ό Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 δέ θά πρέπει νά ήταν πιό μεγάλος άπό 40-45 χρονώ, όταν πέθανε.

29. Βλ. άνωτέρω, ύ. 23.

του πατέρα του, ἢ ἀπ' τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81, δευτεροεξάδελφό του, τὸν τίτλο τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ⁵.

Τὸ μόνο ποῦ ξέρομε ἀπ' τῆ δραστηριότητα τοῦ Κωνσταντίνου 192 εἶναι πὼς πήρε μέρος στῆ σύνοδο τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166 μαζί με τὸν ἀδελφό του Γεώργιον Π.Δ.Κ. 161, ὁ ὁποῖος καὶ προηγεῖται⁶.

Ὁ Κωνσταντίνος 192 εἶχε κατὰ τὸ 1166 μιά ὠριμη ἡλικία καὶ πρέπει νὰ ἦταν παντρεμένος, ἀλλὰ δὲν μᾶς εἶναι γνωστὰ τὰ τέκνα ποῦ τυχὸν ἀπόκτησε. Κατὰ τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 1β' αἰ. συναντᾶμε ἓνα Ἀλέξιον Παλαιολόγον Κομνηνοδούκαν ποῦ παντρεύτηκε κάποιαν Ἄνναν Δούκαιναν⁷. Ποιὸς ἦταν αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος Π.Δ.Κ.; Νὰ ἦταν ὁ Ἀλέξιος

192. 1. Τὸ ὄνομα Κωνσταντίνος γιὰ πρώτη φορά τὸ συναντᾶμε στοὺς Παλαιολόγους Δούκες καὶ εἶναι ἀγνωστο γιὰτὶ δόθηκε⁸ στὸ νεώτερο γιὸ τοῦ Ἀλέξιου Παλ. Δούκα. Ἴσως νὰ δόθηκε, ἀν καὶ τὸ πρόσωπο εἶναι ἀπομακρυσμένο, σὲ τιμὴ καὶ θύμιση τοῦ πρόπαπου τῆς μητέρας τοῦ Ἀνώμυης Κ. 97, τοῦ μακαριτῆ αυτοκράτορα Κωνσταντίνου (ι') Δούκα. Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνο 192 εἶναι συνηθισμένο στοὺς Παλαιολόγους. Ἐνας ἐγγονὸς τοῦ Ἀλέξιου Παλ. Δούκ. Κομν. 277 πήρε τὸ ὄνομα Κωνσταντίνος, ὁ Κωνσταντῖνος Ἄγγ. Κομν. Δούκ. Παλ. 432, ὁ ἑτεροθαλῆς ἀδελφὸς τοῦ μετέπειτα αυτοκράτορα Μιχαήλ (η') Δ. Ἄγγ. Κομν. Παλ. 428.

2. Ὅπως καὶ ὁ ἀδελφὸς του Γεώργιος 191, ἔτσι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος 192, Παλαιολόγος ἦταν ἀπ' τὸν πατέρα του Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα· Δούκας ἦταν ἀπ' τὴν ἐκ πατρὸς μάμμη του Ἄννα Δούκαινα, τῆ σύζ. τοῦ Γεώργιου Παλαιολόγου τοῦ Πρεσβύτερου καὶ ἀπ' τὴν ἐκ μητρὸς προμάμμη του Ζωῆ Δούκαινα τὴν πορφυρογέννητη, τῆ σύζ. τοῦ Ἀδριανοῦ Κ. 16· Κομνηνὸς ἦταν ἀπ' τῆ μητέρα του Ἀνώμυη Κ. 97, τὸν ἐκ μητρὸς πάππο του Ἀλέξιο Κ. 41 καὶ τὸν ἐκ μητρὸς ἐπίσης προπάππο του Ἀδριανὸ Κ. 16.

3. Χωνιάτης, Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας, ΡΓ 140, στ. 153: τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ μεγάλου ἐταιρειάρχου κυροῦ Γεωργίου τοῦ Παλαιολόγου· τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ αὐτάδελφου αὐτοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου· Γιὰ νὰ εἶναι ὁ Κωνσταντίνος 192 αὐτάδελφος⁹ τοῦ Γεωργίου Παλ. 191, εἶναι γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Παλ. Δούκα καὶ τῆς Ἀνώμυης Κ. 97. Ἐξάλλου ἀπ' τὸ Λέοντα τὸν τοῦ Μεγίστου, Β40, fasc. 2 (1970), σ. 403, μαθαίνομε πὼς ὅταν ὁ Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 πέθανε εἶχε σύζυγο καὶ παιδιά, καθὼς καὶ ἀδελφία. Τὰ παιδιά καὶ τὰ ἀδελφία ἀναφέρονται στὸ πληθυντικὸ ἀριθμὸ, χωρὶς διάκριση γένους. Ἀπὸ ἀλλοῦ μαθαίνομε πὼς τὸ ἓνα ἀπ' τὰ παιδιά ἦταν ἀγόρι καὶ λεγόταν Ἀλέξιος 277, βλ. προσωπογραφία Γεωργίου Παλ. Δούκ. Κομν. 191, ὑ. 8, καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ πάλι μαθαίνομε πὼς τὸ ἓνα ἀπ' τὰ ἀδελφία ἦταν ἀγόρι καὶ λεγόταν Κωνσταντῖνος 192, βλ. πρὸ πάνω Χωνιάτης, Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας κτλ. Τὰ ἀδελφία τοῦ Γεωργίου 191, καθὼς ἀναφέρονται σὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ ὑπολόγισα τὸ πρὸ λίγο σὲ δύο· τὸ τρίτο ἀπ' τὰ ἀδελφία, μετὰ τὸ Γεώργιο 191 καὶ τὸν Κωνσταντῖνο 192 ἦταν κορίτσι, καὶ εἶναι ἡ Ἀνώμυη Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνὴ 193, ὅπως συνάγεται ἀπ' τὸν Ἀνώμυο στιχουργό, ἐκδ. Δημ. Πολέμη, Ἀνεπίγραφοι στίχοι εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Βρυεννίου τοῦ Κατακαλῶν, ΕΕΒΣ35 (1966-67), σ. 109, στίχ. 24-31.

4. Ἀφοῦ δέχτηκα ὡς χρονολογία γέννησης τοῦ πρωτότοκου Γεωργίου Παλ. Δούκ. Κομν. 191 τὸ ἔτος 1125/26, ὁ Κωνσταντῖνος 192 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1128 καὶ ἡ Ἀνώμυη 193 περὶ τὸ 1130.

5. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 3.

6. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 3.

7. Νικόλαος Καλλικλῆς, ἐκδ. L. Sternbach, Cracow 1903, σ. 337:

Πλὴν ἄλλ' ἀναξ Ἄνναν με σὺν Ἀλεξίῳ

τῷ συζυγοῦντι Παλαιολόγῳ σκέποις

Κομνηνοδούκα κλάδον ἐκ Δουκῶν γένους.

Π.Δ.Κ. 277; Ἄλλα αὐτὸς ξέρομε πὼς παντρεύτηκε μίαν Εἰρήνην Κομνηνὴν, κόρην ἢ ἐγγονὴν ἐνὸς ἀπ' τὰ πολλὰ παιδιά τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34⁹ καὶ συνεπὼς ἀποκλείεται. Νὰ ἦταν ὁ Ἀλέξιος Παλαιολόγος (πὺ παραστάθηκε στὴ σύνοδο τῆς 6ης τοῦ Μάρτη 1166 καὶ ἀναγράφεται μὲ τὸν τίτλο τοῦ σ ε β α σ τ ο ῦ ἀμέσως μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον 192⁹; Δὲ φαίνεται ἀπίθανο. Νὰ ἦταν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 290 ὁ δ ε σ π ὄ τ η ς, ὁ πρὸς μητρὸς πάππος τοῦ Μιχαὴλ (η') Δ. Ἄγγ. Κ.Π. 428; Ἄλλα αὐτὸς παντρεύτηκε τὴν Εἰρήνην Ἀγγελίναν Κομνηνὴν 260¹⁰. Δὲν εἶναι ἀπίθανο ὁ Ἀλέξιος Παλαιολόγος Κ ο μ ν η ν ο δ ο ῦ κ α ς πὺ παντρεύτηκε τὴν Ἄννα Δούκαινα¹¹, νὰ ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Παλ. Δούκ. Κομν. 192, καθὼς μάλιστα φέρει τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τοῦ Κωνσταντίνου 192, τοῦ Ἀλέξιου Παλαιολόγου Δούκα. Αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος Παλαιολόγος Κ ο μ ν η ν ο δ ο ῦ κ α ς νὰ ἦταν ἄραγε τὸ αὐτὸ πρόσωπο μὲ τὸν Ἀλέξιο Παλαιολόγο τῆς συνόδου τῆς 6ης. ΙΙΙ. 1166¹²; Ἐδῶ ἔχω μιὰ ἐπιφύλαξη, γιὰτι νομίζω πὼς ὁ Χωνιάτης θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγράψῃ, καθὼς ὁ Ἀλέξιος Παλ. σημειώνεται ἀμέσως μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον 192: τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ υἱοῦ αὐτοῦ (τοῦ Κωνσταντίνου 192) κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Παλαιολόγου. Νὰ ἦταν μιὰ παράλειψη τοῦ Χωνιάτη;

Συναντᾶμε στίς πηγές ὀρισμένους ἄλλους Παλαιολόγους καὶ καθόλου δὲν ἀποκλείεται μέσα σ' αὐτοὺς νὰ κρύβωνται Παλαιολόγοι Δούκες Κομνηνοί, ὅπως ὁ Κωνσταντῖνος Παλ. Δούκ. Κομν. 192 στὴ σύνοδο τῆς 6ης. ΙΙΙ. 1166 ἀναφέρεται μόνον ὡς Παλαιολόγος, τὸ ἴδιο καὶ ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός του Γεώργιος Παλ. Δούκ. Κομν. 191¹³.

Μέσα σ' αὐτοὺς δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρξαν κάποιοι γιοὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλ. Δούκ. Κομν. 192.

193. Ἄνωνυμη Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1130 - †;)

Ἡ Ἄνωνυμη Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνὴ¹, κόρη τοῦ Ἀλέξιου

8. V. Laurent, La généalogie des premiers Paléologues, B8 (1933), σ. 134-35 καὶ ὑ. 1 καὶ 2. καὶ σ. 146 (Stemma).

9. Χωνιάτης, Θησαυρὸς Ὀρθοδοξίας, PG140, στ. 253: τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Παλαιολόγου.

10. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 673-74.

11. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 7.

12. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 9.

13. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 3.

Παλαιολόγου Δούκα και τῆς Ἀνώυμης Κ. 97² γεννήθηκε περί τὸ 1130³.

Ἡ Ἀνώυμη Παλ/γίνα Δούκ. Κομν. 193 παντρεύτηκε περί τὸ 1145⁴ τὸν Ἰωάννη Βρυέννιο (Κομνηνὸ) Κατακαλῶν 122α⁵», γιὸ τοῦ Βρυέννιου καὶ τῆς Ἄννας Κ. 72, κόρης τοῦ Νικηφόρου Κατακαλῶν Εὐφορβηνοῦ ἢ Φορβηνοῦ καὶ τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η ς Μαρίας Κ. 33⁶.

Τὴ σταδιοδρομία τοῦ συζύγου της, τὴν τόσο σύντομη, παρακολουθήσαμε στὴν προσωπογραφία του⁷.

Ἀπ' τὸν ἄντρα της ἀπόχτησε δυὸ κόρες, τὴν Ἀνώυμη Βρυέννισσα Κομνηνὴ Δούκαινα 206α καὶ τὴν Ἀνώυμη Βρυέννισσα Κομνηνὴ Δούκαινα 206β, τὶς ὁποῖες ἀλλοίμονο ὁ Ἰωάννης Βρυένν. (Κομν.) Κατακαλῶν 122α ἐπρόκειτο νὰ ἀφήσῃ σὲ βρεφικὴ ἡλικία, «καὶ νὰ φύγῃ ἀπ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμο»⁸.

193. 1. Ὅπως ὁ Γεώργιος 191 καὶ ὁ Κωνσταντῖνος 192, ἔτσι καὶ ἡ Ἀνώυμη 193, Παλαιολογίνα ἦταν ἀπ' τὸν πατέρα της Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα· Δούκαινα ἦταν ἀπ' τὴν ἐκ πατρὸς μάμη της Ἄννα Δούκαινα, τὴ σύζυγο τοῦ Γεωργίου Παλαιολόγου τοῦ Πρεσβύτερου καὶ ἀπ' τὴν ἐκ μητρὸς προμάμη της Ζωὴ Δούκαινα τὴν π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η, τὴ σύζ. τοῦ Ἀδριανοῦ Κ. 16· Κομνηνὴ ἦταν ἀπ' τὴ μητέρα της Ἀνώυμη Κ. 97, τὸν ἐκ μητρὸς πάππο της Ἀλέξιο Κ. 41 καὶ τὸν ἐκ μητρὸς ἐπίσης προπάππο της Ἀδριανὸ Κ. 16.

2. Ὁ Ἰωάννης Βρυέννιος Κομν. Κατακαλῶν 122α (ὁ σύζ. τῆς Ἀνώυμης Παλ. Δούκ. Κομν. 193), σύμφωνα μὲ τὸν Ἀνώυμο στιχουργό, ἐκδ. Δημ. Πολέμη, Ἀνεπίγραφοι στίχοι, ΕΕΒΣ 35 (1966-67), σ. 109, στίχ. 24-28:

νυμφεύεται δὲ καὶ δάμαρτα κοσμίαν,
ἰδεῖν ἀρίστην, αὐτοσωφρονεστάτην,
ὀρμωμένην μὲν ἀπὸ Παλαιολόγων
Δουκῶν τε βλαστοῦ πανσεβάστου πατρόθεν,
Κομνηνοδουκῶθεν δὲ μητρόθεν πάλιν.

Δηλ. παντρεύτηκε μιὰ Βυζαντινὴ ἀριστοκράτισσα ποὺ ἦταν «κόσμη, ἀρίστη καὶ σώφρονε-στάτη», ἡ ὁποία «προερχόταν ἀπὸ Παλαιολόγους Δούκες καὶ μάλιστα ὁ πατέρας της εἶχε τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὦ, ἐνῶ ἡ μητέρα της ἦταν μιὰ Κ ο μ ν η ν ο δ ο ὕ - κ α ι ν α». Καὶ ἡ Ἀνώυμη 193 προερχόταν ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα ποὺ εἶχε τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὦ καὶ ἀπὸ μιὰ Κ ο μ ν η ν ο δ ο ὕ κ α ι ν α, τὴν Ἀνώυμη Κομν. Δούκ. 97 ποὺ ἦταν μιὰ κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κομν. Δούκ. 41, γιοῦ τοῦ Ἀδριανοῦ Κ. 16 καὶ τῆς Ζωῆς Δούκαινας τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η ς· ἔτσι καλὰ ταιριάζει στὸ πρόσωπό της νὰ δοῦμε ἓνα ἀπ' τ' ἀδελφία τοῦ Γεωργίου Παλ. Δούκ. Κομν. 191 γιὰ τὰ ὁποῖα μᾶς μιλάει ὁ Λέων ὁ τοῦ Μεγίστου, ἐκδ. Od. Lampsidis, B40, fasc. 2 (1970), σ. 403: *Als Georgios Paläologos starb, hatte er Ehefrau und Kinder sowie Geschwister*. Βλ. καὶ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 678, ὑ. 20, καὶ προσωπογραφία Κωνσταντίνου Παλ. Δούκ. Κομν. 192, ὑ. 3, καὶ κυρίως προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυέννιου (Κομνηνοῦ) Κατακαλῶν 122α, ὑ. 5.

3. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Παλ. Δούκ. Κομν. 192, ὑ. 4.

4. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυένν. (Κομν.) Κατ. 122α, ὑ. 4.

5. Ἀνώυμος στιχουργός, ἐκδ. Δημ. Πολέμη, Ἀνεπίγραφοι στίχοι, ΕΕΒΣ 35 (1966-67), σ. 108-9, στίχ. 10-28.

6. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυένν. (Κομν.) Κατ. 122α, ὑ. 2.

7. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυένν. (Κομν.) Κατ. 122α, ὑ. 8-12.

8. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυένν. (Κομν.) Κατ. 122α, ὑ. 7.

Ὁ νεαρὸς ἄντρας της, ἔπειτ' ἀπὸ ἀγῶνες του κατὰ τῶν Τούρκων τοῦ Ἰκονίου, δὲν ξέφυγε ἀπ' τὰ βέλη τοῦ θανάτου, καθὼς μιὰ αἰφνίδια ἀρρώστια τὸν ἔστειλε στὸν τάφο, μέσα στὸ 1147, ἀφήνοντας τὴν ἀγαπημένη του γυναίκα, ὡς μιὰ ζωντανὴ νεκρή⁹.

Ἡ Ἀνώνυμη Παλ. Δούκ. Κομν. 193 χήρευσε σὲ ἡλικία 17 χρονῶ, ἔχοντας στὴν ἀγκαλιά της δυὸ βρέφη.

Ὁ ἐγκωμιστὴς τοῦ ἀντρός της μᾶς λέει πὼς ἦταν μιὰ γυναίκα «κόσμια, εὐπρόσωπη καὶ καλὴ καὶ πολὺ σώφρων»¹⁰. Τὶ ἀπόγινε μετὰ τὴ χηρεία της τόσο αὐτὴ ὅσο καὶ οἱ κόρες της μᾶς εἶναι ἄγνωστο.

194. Γρηγόριος Πακουριανός (γένν. περὶ τὸ 1125 - †;)

Ὁ Γρηγόριος¹ Πακουριανός γιὸς τοῦ Νικηφόρου Πακουριανοῦ 98 καὶ τῆς Μαρίας² γεννήθηκε περὶ τὸ 1125³.

Ὁ Γρηγόριος Πακουριανός 194 ἔλαβε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34, πρωτεξάδελφο τῆς ἐκ πατρὸς μάμμης του Ἄννας Κ. 44, τὸν τίτλο τοῦ *πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ*⁴.

Μὲ τὸν ἀδελφὸ του Γεώργιο 195 ἀφιέρωσαν στὴ μονὴ τῶν Ἰβήρων τοῦ Ἄθω ἓνα χτῆμα ποὺ λεγόταν τοῦ *Βούτζη*⁵.

Τίποτε ἄλλο δὲ γνωρίζομε γι' αὐτόν.

9. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυένν. (Κομν.) Κατ. 122α, ὑ. 11.

10. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 2, τοὺς στίχους τοῦ Ἀνώνυμου στιχουργοῦ.

194. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Γρηγορίου Πακουριανοῦ τοῦ Νεώτερου, τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 44.

2. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 271, ὑ. 15.

3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περὶ τὸ 1120.

4. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 271, ὑ. 15.

5. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 271, ὑ. 15.

195. Γεώργιος Πακουριανός (γένν. περί τὸ 1128 - †;)

Ὁ Γεώργιος Πακουριανός γιὸς τοῦ Νικηφόρου Πακουριανοῦ 98 καὶ τῆς Μαρίας¹ γεννήθηκε περί τὸ 1128².

Ὁ Γεώργιος Πακουριανός 195 ἔλαβε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34, πρωτεξάδελφο τῆς ἐκ πατρὸς μάμμης του Ἄννας Κ. 44, τὸν τίτλο τοῦ **π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὕ**³.

Μὲ τὸν ἀδελφὸ του Γρηγόριο 194 ἀφιέρωσαν στὴ μονὴ τῶν Ἰβήρων τοῦ ἁγίου Ὁρους ἓνα χτῆμα ποὺ λεγόταν τοῦ **Β ο ὕ τ ζ η**⁴.

Ίσως ὁ Γεώργιος Πακουριανός 195 ἀπὸ κάποιο γάμο ποὺ συνῆψε περί τὸ 1146 ἀπόκτησε ἓνα γιό, τὸν Ἀνώνυμο (Νικηφόρο;) Πακουριανό 280· αὐτὸ μπορούμε νὰ ὑποθέσωμε, καθὼς περί τὸ 1200 συναντᾶμε τὸ **δ ο ὕ κ α τῆς Βέροιας Γεώργιο Πακουριανό 349**⁵, ἓνα πιθανὸ ἐγγονὸ τοῦ Γεώργιου Πακουριανοῦ 195.

195. 1. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 271, ὑ. 15.

2. Κατ' ἀναλογία τοῦ ἔτους γέννησης τοῦ ἀδελφοῦ του Γρηγόριου Πακουριανοῦ 194.

3. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 271, ὑ. 15.

4. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 271, ὑ. 15.

5. Βλ. Ἰ. Καὶ Π. Ζέπων, *Jus Graeco - Romanum*, τ. 7, σ. 518· J.B. Pitra, *Spicilegium Solesmense*, τ. VI, σ. 216.

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ Β΄ ΤΟΜΟΥ

Ήταν ή 10η έσπερινή τής 30^{ης} τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1982, ὅταν χάραξα τίς τελευταῖες γραμμές τοῦ Β΄ αὐτοῦ τόμου, στό γραφεῖο μου μέ ἀνοιχτό τὸ μεγάλο παράθυρο ποῦ βλέπει στά λουλούδια τής βεράντας τοῦ σπιτιοῦ μου. Μὲ τὴν ἀπόθεση τοῦ στυλοῦ, σηκώθηκα καὶ βγῆκα στὴ βεράντα καὶ κάθησα στό τραπεζάκι μου, ἔχοντας μπροστά μου τὰ λουλούδια ποῦ εὐωδίαζαν.

Ἡ βραδυὰ ἦταν γλυκιὰ καὶ ἡ ζέστη ἀνεχτή. Δὲ θὰ κρύψω τὴ χαρὰ μου καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ἱκανοποίηση ποῦ αἰσάνθηκα, καθὼς ἔφερα σὲ πέρας ἓνα μεγάλο τμῆμα τοῦ ὄλου ἔργου μου, πάνω ἀπὸ 1500 σελίδες· συγχρόνως λυπήθηκα ποῦ ἀποχαιρέτισα τόσους ἥρωες τής ἱστορίας καὶ τόσες ἡρωίδες ποῦ σπάνια καὶ γιὰ λίγο θὰ συναντήσω στὴ συνέχιση τής συγγραφῆς μου.

Ἡ σκέψη μου πῆγε μέ ἀναπόληση καὶ εὐγνωμοσύνη σὲ εὐγενικὰ πρόσωπα ποῦ μοῦ ἐνέπνευσαν αὐτὸ τὸ ἔργο καὶ μερικὰ μέ βοήθησαν, ὅπως τοὺς μακαρίτες ἀρχιερεῖς Ἐλευθερουπόλεως Σωφρόνιο Σταμούλη κατὰ τὸ 1935-1937 καὶ Ἀξώμης Νικόλαο Θεοδούλου κατὰ τὸ 1952-1956, καὶ πῖο πολὺ ἀκόμη στό μεγάλο σοφὸ καὶ περίφημο δάσκαλο καὶ θερμὸ φιλέλληνα Henri Grégoire (γένν. 1881-†1964), ποῦ ὑπηρετώντας ὡς ἐφημέριος τῶν ἀνθρακωρύχων στό Βέλγιο (1956-1959), στάθηκα σ' αὐτὸν τὸν καιρὸ ἓνας ἀκροατῆς καὶ μαθητῆς του, κατὰ τίς πολὺ συχνές ἐπισκέψεις μου ἀπ' τὸ Limbourg. Μὲ ἀγαποῦσε καὶ διαρκῶς μέ παρότρυνε νὰ γίνω ἓνας δεῦτερος Chalandon, καὶ νὰ ἀναπτύξω τὴ Γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν, ὄχι μόνο βιογραφικὰ σὲ τύπο τηλεγραφημάτων, ὅπως συνηθίζεται, ἀλλὰ μέσα στό εὐρὺ καὶ γενικὸ ἱστορικὸ φάσμα καὶ πλαίσιο καὶ νὰ ἀποκαταστήσω τὰ λάθη τοῦ F. Chalandon καὶ τής S. De Jongh.

Θυμᾶμαι τὴ συγκινητικὴ μας συνάντηση στὴν Ἀθήνα (1960), τελευταία φορὰ ποῦ τὸν εἶδα. Μίλησε τότε στό ἀμφιθέατρο τής Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τής Ἀθήνας μέ τέτοιο πάθος καὶ μέ τέτοιο ἔρωτα γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνες, ποῦ προκάλεσε τὸν ἀκράτητο καὶ ξέφρενο ἐνθουσιασμό ἑνὸς ἀκροατηρίου ποῦ εἶχε καταπλημμυρίσει ὅσο ποτὲ τὸ ἀμφιθέατρο. Ἄς εἶναι ἐλαφρὸ τὸ χῶμα ποῦ σκεπάζει καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τὸ μεγάλο σοφὸ, θαμμένους σὲ τρία κέντρα τής Γῆς, τὴν Ἀθήνα, τὸ Κάιρο καὶ τίς Βρυξέλλες.

Κυρίως ὅμως τὴ μεγάλη μου εὐγνωμοσύνη πρέπει νὰ ἐκφράσω πρὸς τὸν πολὺ ἀγαπητὸ καὶ ἐξαίρετο βυζαντινολόγο καὶ εἰδικὸ κομνηνολόγο Lucien Stiernon, ποῦ ἀπ' τὸ 1966 μέχρις αὐτῆ τῆ στιγμῆ διὰ τοῦ λόγου καὶ τής γραφίδας (ἐπιστολῶν συνεχῶν) δὲν ἔπαυσε γιὰ μένα νὰ εἶναι

δάσκαλός μου και ὁδηγός πάνω σέ γενικά θέματα τῶν Κομνηνῶν, και ἰδιαίτερα πάνω στήν Κομνηνική προσωπογραφία και τιτλοφορία (titulature), τομέας πού πάνω σ' αὐτόν εἶναι μιὰ αὐθεντία, γιά νά φτάση κάποτε νά μοῦ πῆ: «Maintenant vous-êtes capable pour composer une Généalogie des Comnéne, digne de ce nom».

Εὐχαριστίες πρέπει νά ἀπευθύνω και στόν πολυαγαπημένο – σήμερα δυστυχῶς μακαρίτη – πανοσιολόγιο πατέρα Paul Gautier (γένν. 3.VII.31-3.VII.83), πού τόσο μέ τή μακρά ἀλληλογραφία μας ὅσο και μέ τίς συναντήσεις μας στό Παρίσι και στήν Ἀθήνα μέ διαφώτισε πάνω σ' ἕνα σωρό λεπτομέρειες.

Εὐχαριστῶ ἐπίσης τόν ἀγαπητό και σοφὸ καθηγητὴ Ἰωάννη Καραγιαννόπουλο, καθὼς και τὰ ἄλλα ἀξιότιμα μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν Θεσσαλονίκης, πού εὐδόκησαν νά περιλάβουν κάτω ἀπ' τὴν αἰγίδα τοῦ Κέντρου τὸν Α' και Β' τόμους τῆς Γενεαλογίας μου. Ὁ Α' τόμος ἐκδόθηκε μέ δαπάνη τοῦ Κέντρου, ἐνῶ ὁ Β' τόμος λόγω ἔλλειψης πιστώσεων μέ προσωπική μου δαπάνη και κατόπι γραφτῆς συνεννόησης θὰ γίνῃ ἀνταλλαγὴ ἀντιτύπων.

Και ἀκόμη εὐχαριστῶ τὴν εὐγενική καθηγήτρια Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, τόσο γιά τίς ἀπὸ τηλεφώνου συμβουλές της ὅσο και γιά τὴν παροχὴ κάθε διευκόλυνσης στή βιβλιοθήκη τοῦ σπουδαστηρίου της.

Ἀντιθέτως ἐπισημαίνω μέ λύπη τὴν ἀντισυναδελφική στάση τῆς διευθύντριας τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τῆς Ἀθήνας στὸ Ἐθνικὸ Ἰδρυμα Χρύσας Μαλτέζου, πού ὄχι μόνο δὲ μοῦ παρέσχε καμιὰ διευκόλυνση, ἀλλὰ και δὲν ἐπέτρεψε στή βοηθό μου νά πάρῃ φωτοτυπίες μέ πληρωμὴ στὸ φωτοτυπικὸ μηχάνημα τοῦ Κέντρου ἀπὸ διάφορα βυζαντινολογικά περιοδικά, μέ τὴν πρόφαση πὼς ἡ βιβλιοθηκάριος ἦταν ἀδειοῦχος, λὲς και ἦταν δύσκολο νά πάῃ μιὰ ἀπ' τίς μακάρια ἀναπαυόμενες ὑπαλλήλους τοῦ Κέντρου νά δώσῃ τὸ βιβλίο. Ἡ Μαλτέζου ἀνήκει στή χορεία τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, πού και οἱ ἴδιοι δὲν ἐργάζονται και δὲν ἀποδίδουν – τίποτε τὸ ἀξιόλογο δὲν ἔχει νά παρουσιάσῃ τὸ Κέντρο τῆς Ἀθήνας, σὲ ἀντίθεση ἐκείνου τῆς Θεσσαλονίκης – ἀλλὰ και οἱ ἄλλοι πού ἀφιλοκερδῶς (χωρὶς παχυλοὺς μισθοὺς) προσφέρουν στὴν Ἐπιστῆμη, δὲ θέλει νά ἐργάζονται και νά ἀποδίδουν.

Τέλος, εὐχαριστῶ μέ ὅλη μου τὴν καρδιά τὴ φιλόμουση ἐκλεκτὴ νεανική συντροφιά τῆς ἐκδοτικῆς κίνησης «Ἐλεύθερη Σκέψη», ὁδ. Ἴπποκράτους 112, γιά τὴ μεγάλη και ποικίλης μορφῆς βοήθεια πού μοῦ παρέσχον (διορθώσεις τυπογραφικῶν δοκιμίων, προσιτὲς τιμὲς κλπ.) στήν ἐκδοσὴ αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ Β' τόμου.

Ἀθήνα, 1983

Κωνσταντῖνος Βαρζός

ΠΙΝΑΚΑΣ

Τῶν Κομνηνῶν τῆς Ἑβδομῆς Γενεᾶς ποῦ βιογραφοῦνται σ' αὐτὸν τὸν Β' τόμο. (ἀλφαβητικὴ τάξη καὶ μνεῖα τῶ σελίδων):

- Ἄλέξιος Κοντοστέφ. Κομν. 106, σ. 58-60.
- Ἄλέξιος Κομν. Δούκ. 117, σ. 98-99.
- Ἄλέξιος Δούκας 119, σ. 101-108.
- Ἄλέξιος Κομν. 125, σ. 137-138.
- Ἄλέξιος Κομν. 132, σ. 189-218.
- Ἄλέξιος Κοντοστέφ. Κομν. 134, σ. 222-248.
- Ἄλέξιος Κομν. 137, σ. 297.
- Ἄλέξιος Κομν. 144, σ. 359-362.
- Ἄλέξιος Κομν. Βατάτζης 152, σ. 437-439.
- Ἄλέξιος (β') Κομν. 155, σ. 454-481.
- Ἄλέξιος Κομν. 156, σ. 481-496.
- Ἄλέξιος Κομν. 164, σ. 535-537.
- Ἄλέξιος Δούκας Κομν. Ἄγγ. 167, σ. 544-548.
- Ἄλέξιος (γ') Ἄγγελος Κομν. 180, σ. 726-801.
- Ἀνδρόνικος Κομν. 113, σ. 83-85.
- Ἀνδρόνικος Κομν. Δούκ. 116, σ. 95-97.
- Ἀνδρόνικος Κομν. 124, σ. 135-137.
- Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ. Κομν. 135, σ. 249-293.
- Ἀνδρόνικος Κομν. Βατάτζης 148, σ. 389-394.
- Ἄννα Βοτανειάταινα Δούκαινα Κομνηνὴ 99, σ. 33-43.
- Ἄννα Κομνηνὴ 126, σ. 138-141.
- Ἄννα Κομνηνὴ 140, σ. 302-313.
- Ἄννα Κομν. Βατατζίνα 149, σ. 394-417.
- Ἄννα Κομνηνὴ 154, σ. 452-453.
- Ἀνώνυμη Κομνηνὴ 100, σ. 43.
- Ἀνώνυμη Κοντοστεφανίνη Κομνηνὴ 105, σ. 57-58.
- Ἀνώνυμη Κομνηνὴ 122, σ. 109-112.
- Ἀνώνυμη Κομνηνὴ 157, σ. 496-502.
- Ἀνώνυμη (Θεοδώρα;) Ἄγγελίνα Κομν. Δούκαινα 171, σ. 664-667.
- Ἀνώνυμη (Εἰρήνη;) Ἄγγελίνα Κομν. Δούκαινα 172, σ. 667-668.
- Ἀνώνυμη (Ἄννα;) Ἄγγελίνα Κομν. Δούκαινα 173, σ. 668-669.

- Ἄνωνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα 190, σ. 851-857.
 Ἄνωνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα 190^α, σ. 857-858.
 Ἄνωνυμη (Ἄννα;) Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομν. 193, σ. 868-870.
 Ἄνωνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνή 102, σ. 45.
 Ἄνωνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνή 103, σ. 46.
 Ἄνωνυμος Κοντοστέφ. Κομνηνός ἢ Ἄνωνυμη 107, σ. 61.
 Ἄνωνυμος Δοκειανός ἢ Δοκειανή 108, σ. 61.
 Ἄνωνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνή 157^α, σ. 503-504.
 Ἄνωνυμος Καμύτζης Κομν. Δούκ. Ἄγγ. ἢ Ἄνωνυμη 176, σ. 713-715.
 Ἄνωνυμος Κομν. Συναδηνός ἢ Ἄνωνυμη 187, σ. 846-847.
 Ἄνωνυμος Κομν. Συναδηνός ἢ Ἄνωνυμη 188, σ. 847.
 Ἄνωνυμος Κομνηνός 122^β, σ. 116-117.
 Ἄνωνυμος Κομνηνός Συναδηνός 186, σ. 845-846.

- Γεώργιος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 191, σ. 858-866.
 Γεώργιος Πακουριανός 195, σ. 871.
 Γρηγόριος Πακουριανός 194, σ. 870.

Δαβίδ Κομνηνός 112, σ. 67-82.

- Εἰρήνη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή 136, σ. 294-297.
 Εἰρήνη Κομνηνή 138, σ. 298-301.
 Εἰρήνη Κομνηνή 145, σ. 362-364.
 Εἰρήνη Κομνηνή 165, σ. 537-539.
 Εἰρήνη Ἀγγελίνα 184, σ. 840-842.
 Εὐδοκία Κομνηνή 130, σ. 161-171.
 Εὐδοκία Κομνηνή 143, σ. 346-359.
 Εὐδοκία Κομνηνή 146^α, σ. 368-381.

- Θεοδώρα Κομνηνή 127, σ. 141-142.
 Θεοδώρα Κομνηνή 131, σ. 171-189.
 Θεοδώρα Κομνηνή 142, σ. 327-346.
 Θεοδώρα Κομνηνή 150, σ. 417-434.
 Θεοδώρα Ἀγγελίνα 185, σ. 842-844.
 Θεόδωρος Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 168, σ. 548-637.
 Θεόδωρος Ἄγγελος 182, σ. 803-807.

Ἰσαάκιος Κομν. Βατάτζης 151, σ. 435-437.

- Ἰσαάκιος Κομνηνός 160, σ. 507-511.
 Ἰσαάκιος Ἄγγελος 166, σ. 540-543.
 Ἰσαάκιος (β') Ἄγγελος 183, σ. 807-840.
 Ἰωάννης Κοντοστέφ. Κομνηνός 104, σ. 46-57.
 Ἰωάννης Βρυέννιος Κομνηνός Κατακαλῶν 122^α, σ. 112-116.
 Ἰωάννης Κομνηνός 128, σ. 142-155.
 Ἰωάννης Κοντοστέφ. Κομνηνός 133, σ. 218-222.
 Ἰωάννης Κομνηνός 139, σ. 301.
 Ἰωάννης Κομν. Βατάτζης 147, σ. 382-389.
 Ἰωάννης Κομνηνός 162, σ. 528-532.
 Ἰωάννης Ἄγγελος 179, σ. 723-726.
- Κωνσταντῖνος Κομνηνός 101, σ. 44-45.
 Κωνσταντῖνος Δούκας Κομνηνός 170, σ. 656-664.
 Κωνσταντῖνος Κομνηνός Ἄγγελος 178, σ. 715-723.
 Κωνσταντῖνος Ἄγγελος Δούκας 189, σ. 847-850.
 Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 192, σ. 866-868.
- Μανουῆλ Κομνηνός 118, σ. 99-101.
 Μανουῆλ Κομνηνός Βρυέννιος 159, σ. 506-507.
 Μανουῆλ Κομνηνός 161, σ. 511-528.
 Μανουῆλ Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 169, σ. 637-656.
 Μανουῆλ Καμύτζης Κομνηνός Δούκας Ἄγγελος 175, σ. 690-713.
 Μανουῆλ Ἄγγελος 189^α, σ. 850-851.
 Μαρία Εὐφορβηνή Κομνηνή 121, σ. 109.
 Μαρία Κομνηνή 123, σ. 117-135.
 Μαρία Κομνηνή 129, σ. 155-161.
 Μαρία Κομνηνή 141, σ. 314-326.
 Μαρία Κομνηνή 146, σ. 364-368.
 Μαρία Κομνηνή 153, σ. 439-452.
 Μαρία Κομνηνή 163, σ. 532-535.
 Μιχαῆλ (α') Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 174, σ. 669-689.
 Μιχαῆλ Ἄγγελος 177, σ. 715.
 Μιχαῆλ Ἄγγελος 181, σ. 801-802.
- Νικηφόρος Κομνηνός 114, σ. 86.
 Νικηφόρος Κομνηνός 115, σ. 87-95.
 Νικηφόρος Εὐφορβηνός Κομνηνός 120, σ. 108.

Σουλειϊμάν Κομνηνός 158, σ. 504-505.

Ψευδο-Θεοφύλακτος = Ἄνωνυμος Κομν. Μελισσηνός 109, σ. 62-67.

Ψευδο-Μιχαήλ Μελισσηνός 110, σ. 67.

Ψευδο-Νικόλαος Μελισσηνός 111, σ. 67.

ΠΙΝΑΚΕΣ

Κομνηνικῶν Γενεῶν ἀπὸ Πρώτης μέχρι καὶ Δωδεκάτης

ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ ΤΩΝ ΕΞΙ ΠΡΩΤΩΝ ΓΕΝΕΩΝ

(ἀριθ. 1-98)

– ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ:

Ἰσαάκιος Κομνηνός 1, ὁ φερόμενος ὡς γενάρχης.

– ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΓΕΝΕΑΣ:

Μανουήλ Κομνηνός Ἐρωτικός 2, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1.

Νικηφόρος Κομνηνός 3, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1;

– ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ:

Ἰσαάκιος (α') Κομνηνός 4, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2.

Ἄνωνυμη Κομνηνή 5, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2.

Ἰωάννης Κομνηνός 6, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2.

– ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ:

Μανουήλ Κομνηνός 7, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4.

Μαρία Κομνηνή 8, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4.

Θεόδωρος Δοκειανός 9, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 5.

Μανουήλ Κομνηνός 10, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Μαρία Κομνηνή 11, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Ἰσαάκιος Κομνηνός 12, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Εὐδοκία Κομνηνή 13, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Θεοδώρα Κομνηνή 14, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Ἀλέξιος (α') Κομνηνός 15, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Ἀδριανός Κομνηνός 16, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Νικηφόρος Κομνηνός 17, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

– ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ:

Μιχαήλ Δοκειανός 18, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9.

- Άννα Κομνηνή 19, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 10.
 Άννα Ταρωνίτισσα Κομνηνή 20, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 11.
 Ἰωάννης Ταρωνίτης 21, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 11.
 Γρηγόριος Ταρωνίτης 22, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 11.
 Ἰωάννης Κομνηνὸς 23, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Άννα Κομνηνή 24, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Ἀλέξιος Κομνηνὸς 25, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Μαρία Κομνηνή 26, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Κωνσταντῖνος Κομνηνὸς 27, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Ἀδριανὸς Κομνηνὸς 28, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Σοφία Κομνηνή 29, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Εὐδοκία Κομνηνή 30, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Ἰωάννης Κομνηνὸς 31, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 13.
 Άννα Κομνηνή 32, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Μαρία Κομνηνή 33, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Ἰωάννης (β') Κομνηνὸς 34, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Ἀδρόνικος Κομνηνὸς 35, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Ἰσαάκιος Κομνηνὸς 36, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Εὐδοκία Κομνηνή 37, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Θεοδώρα Κομνηνή 38, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Μανουὴλ Κομνηνὸς 39, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Ζωὴ Κομνηνή 40, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Ἀλέξιος Κομνηνὸς 41, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16.
 Άννα Κομνηνή 42, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16.
 Ἀνώσυμη Κομνηνή 43, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16.
 Άννα Κομνηνή 44, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17.
 Ἀλέξιος Κομνηνὸς 45, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17.
 – ΤΗΣ ΕΚΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ:
 Θεόδωρος Δοκειανὸς 46, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 18.
 Ἀνώσυμη Δοκειανὴ 47, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 18.
 Μανουὴλ Βοτανειάτης 48, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 19.
 Ἰσαάκιος Κομνηνὸς 49, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23.
 Ἀνώσυμος Κομνηνὸς ἢ Κομνηνή 50, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23.
 Ἀνώσυμος Κομνηνὸς ἢ Κομνηνή 51, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23.
 Ἀνώσυμος Κομνηνὸς ἢ Κομνηνή 52, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23.
 Ἀλέξιος Κομνηνὸς 53, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23.
 Ζωὴ Δούκαινα Κομνηνή 54, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 24.
 Ἰωάννης Κομνηνὸς 55, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 25.
 Ἰσαάκιος Κομνηνὸς 56, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 27.
 Στέφανος Κομνηνὸς 57, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 27.

- Θεοδώρα Κομνηνή 58, κόρη του υπ' αριθ. 28.
 Ἀνώυμη Κομνηνή 59, κόρη του υπ' αριθ. 28.
 Ἰσαάκιος Δοκειανός 60, γιός του υπ' αριθ. 46 καὶ τῆς υπ' αριθ. 29.
 Εἰρήνη Δοκειανὴ Κομνηνὴ 61, κόρη του υπ' αριθ. 46 καὶ τῆς υπ' αριθ. 29.
 Ἰσαάκιος Κομνηνός 62, γιός τῆς υπ' αριθ. 30.
 Νικηφόρος Κομνηνός Μελισσηνός 63, γιός του υπ' αριθ. 31.
 Ἀλέξιος Κομνηνός Μελισσηνός 64, γιός του υπ' αριθ. 31.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 65, γιός τῆς υπ' αριθ. 32.
 Ἰωάννης Δούκας 66, γιός τῆς υπ' αριθ. 32.
 Εἰρήνη Δούκαινα 67, κόρη τῆς υπ' αριθ. 32.
 Μαρία Βρυένναινα Κομνηνὴ 68, κόρη τῆς υπ' αριθ. 32.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 69, γιός τῆς υπ' αριθ. 33.
 Ἀνδρόνικος Κομνηνός 70, γιός τῆς υπ' αριθ. 33.
 Εἰρήνη Δούκαινα 71, κόρη τῆς υπ' αριθ. 33.
 Ἄννα Κομνηνὴ 72, κόρη τῆς υπ' αριθ. 33.
 Εὐδοκία Κομνηνὴ 73, κόρη τῆς υπ' αριθ. 33.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 74, γιός του υπ' αριθ. 34.
 Μαρία Κομνηνὴ 75, κόρη του υπ' αριθ. 34.
 Ἀνδρόνικος Κομνηνός 76, γιός του υπ' αριθ. 34.
 Ἄννα Κομνηνὴ 77, κόρη του υπ' αριθ. 34.
 Ἰσαάκιος Κομνηνός 78, γιός του υπ' αριθ. 34.
 Θεοδώρα Κομνηνὴ 79, κόρη του υπ' αριθ. 34.
 Εὐδοκία Κομνηνὴ 80, κόρη του υπ' αριθ. 34.
 Μανουὴλ (α') Κομνηνός 81, γιός του υπ' αριθ. 34.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 82, γιός του υπ' αριθ. 35.
 Ἰωάννης Δούκας 83, γιός του υπ' αριθ. 35.
 Ἰωάννης Κομνηνός 84, γιός του υπ' αριθ. 36.
 Μαρία Κομνηνὴ 85, κόρη του υπ' αριθ. 36.
 Ἄννα Κομνηνὴ 86, κόρη του υπ' αριθ. 36.
 Ἀνδρόνικος (α') Κομνηνός 87, γιός του υπ' αριθ. 36.
 Ἀνώυμος Κομνηνός ἢ Ἀνώυμη 88, γιός ἢ κόρη τῆς υπ' αριθ. 37.
 Ἀνώυμος Κομνηνός ἢ Ἀνώυμη 89, γιός ἢ κόρη τῆς υπ' αριθ. 37.
 Ἰωάννης Δούκας 90, γιός τῆς υπ' αριθ. 38.
 Μαρία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 91, κόρη τῆς υπ' αριθ. 38.
 Ἀλέξιος Ἄγγελος Κομνηνός 92, γιός τῆς υπ' αριθ. 38.
 Ἀνδρόνικος Ἄγγελος Δούκας 93, γιός τῆς υπ' αριθ. 38.
 Εὐδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 94, κόρη τῆς υπ' αριθ. 38.
 Ζωὴ Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 95, κόρη τῆς υπ' αριθ. 38.
 Ἰσαάκιος Ἄγγελος Δούκας 96, γιός τῆς υπ' αριθ. 38.
 Ἀνώυμη Κομνηνὴ Δούκαινα 97, κόρη του υπ' αριθ. 41.

Νικηφόρος Πακουριανός 98, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 44.

**ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ
ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΓΕΝΕΑΣ**

(ἀριθ. 99-195)

- Ἄννα Βοτανειάταινα Δούκαινα Κομνηνή 99, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 54.
 Ἄνωνυμη Κομνηνή 100, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 55.
 Κωνσταντῖνος Κομνηνός 101, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 57.
 Ἄνωνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνή 102, γιός ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 57.
 Ἄνωνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνή 103, γιός ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 57.
 Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομνηνός 104, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.
 Ἄνωνυμη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή 105, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.
 Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομνηνός 106, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.
 Ἄνωνυμος Κοντοστέφανος Κομνηνός ἢ Ἄνωνυμη 107, γιός ἢ κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.
 Ἄνωνυμος Δοκειανός ἢ Ἄνωνυμη Δοκειανή 108, γιός ἢ κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 61.
 Ψευδο-Θεοφύλακτος Μελισσηνός 109,
 Ψευδο-Μιχαήλ Μελισσηνός 110,
 Ψευδο-Νικόλαος Μελισσηνός 111, φερόμενοι καί οἱ τρεῖς ὡς γιοὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 64.
 Δαβὶδ Κομνηνός 112, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 65.
 Ἀνδρόνικος Κομνηνός 113, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 65.
 Νικηφόρος Κομνηνός 114, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 66.
 Νικηφόρος Κομνηνός 115, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 66.
 Ἀνδρόνικος Κομνηνός 116, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 66.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 117, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 66.
 Μανουὴλ Κομνηνός 118, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 66.
 Ἀλέξιος Δούκας 119, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 67.
 Νικηφόρος Κομνηνός Εὐφορβηνός Κατακαλῶν 120, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 69.
 Μαρία Κομνηνή Εὐφορβηνή Κατακαλῶν 121, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 69.
 Ἄνωνυμη Κομνηνή 122, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 71.
 Ἰωάννης Βρυέννιος Κομνηνός Κατακαλῶν 122^α, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 72;
 Ἄνωνυμος Κομνηνός 122^β, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 72;
 Μαρία Κομνηνή 123, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 74.

- Ἄνδρόνικος Κομνηνός 124, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 75.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 125, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 75.
 Ἄννα Κομνηνὴ 126, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 75.
 Θεοδώρα Κομνηνὴ 127, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 75.
 Ἰωάννης Κομνηνός 128, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 76.
 Μαρία Κομνηνὴ 129, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 76.
 Εὐδοκία Κομνηνὴ 130, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 76.
 Θεοδώρα Κομνηνὴ 131, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 76.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 132, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 76.
 Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομνηνός 133, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.
 Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομνηνός 134, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.
 Ἄνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομνηνός 135, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.
 Εἰρήνη Κοντοστεφανίνη Κομνηνὴ 136, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 137, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Εἰρήνη Κομνηνὴ 138, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Ἰωάννης Κομνηνός 139, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Ἄννα Κομνηνὴ 140, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Μαρία Κομνηνὴ 141, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Θεοδώρα Κομνηνὴ 142, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Εὐδοκία Κομνηνὴ 143, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 144, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 79.
 Εἰρήνη Κομνηνὴ 145, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 79.
 Μαρία Κομνηνὴ 146, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 79.
 Εὐδοκία Κομνηνὴ 146^a, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 79.
 Ἰωάννης Κομνηνός Βατάτζης 147, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 80.
 Ἄνδρόνικος Κομνηνός Βατάτζης 148, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 80.
 Ἄννα Κομνηνὴ Βατατζίνα 149, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 80.
 Θεοδώρα Κομνηνὴ 150, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 80.
 Ἰσαάκιος Κομνηνός Βατάτζης 151, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 80.
 Ἀλέξιος Κομνηνός Βατάτζης 152, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 80.
 Μαρία Κομνηνὴ 153, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81.
 Ἄννα Κομνηνὴ 154, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81.
 Ἀλέξιος (β') Κομνηνός 155, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 156, νόθος γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 150.
 Ἀνώσυμη Κομνηνὴ 157, νόθος κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81.
 Ἀνώσυμος Κομνηνός ἢ Ἀνώσυμη Κομνηνὴ 157^a, νόθος γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81.
 Σουλεῖμάν Κομνηνός 158, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 84.
 Μανουὴλ Κομνηνός Βρυέννιος 159, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 85.
 Ἰσαάκιος Κομνηνός 160, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 86.

- Μανουήλ Κομνηνός 161, γιός του υπ' αριθ. 87.
 Ἰωάννης Κομνηνός 162, γιός του υπ' αριθ. 87.
 Μαρία Κομνηνή 163, κόρη του υπ' αριθ. 87.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 164, νόθος γιός του υπ' αριθ. 87 καὶ τῆς υπ' αριθ. 142.
 Εἰρήνη Κομνηνή 165, νόθος κόρη του υπ' αριθ. 87 καὶ τῆς υπ' αριθ. 142.
 Ἰσαάκιος Ἄγγελος 166, γιός του υπ' αριθ. 90.
 Ἀλέξιος Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 167, γιός του υπ' αριθ. 90.
 Θεόδωρος Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 168, γιός του υπ' αριθ. 90.
 Μανουήλ Δούκας 169, γιός του υπ' αριθ. 90.
 Κωνσταντῖνος Δούκας Κομνηνός 170, γιός του υπ' αριθ. 90.
 Ἀνώνυμη (Θεοδώρα;) Ἀγγελίνα Κομνηνή Δούκαινα 171, κόρη του υπ' αριθ. 90.
 Ἀνώνυμη (Εἰρήνη;) Ἀγγελίνα Κομνηνή Δούκαινα 172, κόρη του υπ' αριθ. 90.
 Ἀνώνυμη ("Αννα;) Ἀγγελίνα Κομνηνή Δούκαινα 173, κόρη του υπ' αριθ. 90.
 Μιχαήλ (α') Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 174, νόθος γιός του υπ' αριθ. 90.
 Μανουήλ Καμύτζης Κομνηνός Δούκας Ἄγγελος 175, γιός τῆς υπ' αριθ. 91.
 Ἀνώνυμος Καμύτζης Κομνηνός Δούκας Ἄγγελος ἢ Ἀνώνυμη 176, γιός ἢ κόρη τῆς υπ' αριθ. 91.
 Μιχαήλ Ἄγγελος 177, γιός του υπ' αριθ. 92.
 Κωνσταντῖνος Κομνηνός Ἄγγελος 178, γιός του υπ' αριθ. 93.
 Ἰωάννης Ἄγγελος 179, γιός του υπ' αριθ. 93.
 Ἀλέξιος (γ') Ἄγγελος Κομνηνός 180, γιός του υπ' αριθ. 93.
 Μιχαήλ Ἄγγελος 181, γιός του υπ' αριθ. 93.
 Θεόδωρος Ἄγγελος 182, γιός του υπ' αριθ. 93.
 Ἰσαάκιος (β') Ἄγγελος 183, γιός του υπ' αριθ. 93.
 Εἰρήνη Ἀγγελίνα 184, κόρη του υπ' αριθ. 93.
 Θεοδώρα Ἀγγελίνα 185, κόρη του υπ' αριθ. 93.
 Ἀνώνυμος Κομνηνός Συναδηνός 186, γιός τῆς υπ' αριθ. 95.
 Ἀνώνυμος Κομνηνός Συναδηνός ἢ Ἀνώνυμη 187, γιός ἢ κόρη τῆς υπ' αριθ. 95.
 Ἀνώνυμος Κομνηνός Συναδηνός ἢ Ἀνώνυμη 188, γιός ἢ κόρη τῆς υπ' αριθ. 95.
 Κωνσταντῖνος Ἄγγελος Δούκας 189, γιός του υπ' αριθ. 96.
 Μανουήλ Ἄγγελος 189^α, γιός του υπ' αριθ. 96.
 Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα 190, κόρη του υπ' αριθ. 96.
 Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα 190^α, κόρη του υπ' αριθ. 96.
 Γεώργιος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 191, γιός τῆς υπ' αριθ. 97.
 Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 192, γιός τῆς υπ' αριθ. 97.

Ἀνώνυμη (Ἄννα;) Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνῆ 193, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 97.

Γρηγόριος Πακουριανὸς 194, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 98.

Γεώργιος Πακουριανὸς 195, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 98.

ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ ΤΗΣ ΟΓΔΟΗΣ ΓΕΝΕΑΣ

(ἀριθ. 196-280)

Κωνσταντῖνος Καλαμάνος Δούκας Βοτανειάτης Κομνηνὸς 196, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 99.

Ἀνώνυμος (Ἀνδρόνικος;) Κοντοστέφανος Κομν. 197, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 104.

Ἀνώνυμος Κοντοστέφανος Κομν. ἢ Ἀνώνυμη 198, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 104.

Ἀνώνυμος Κοντοστέφανος Κομν. ἢ Ἀνώνυμη 199, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 104.

Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομν. 200, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 106.

Ἀνώνυμος Κοντοστέφανος Κομν. ἢ Ἀνώνυμη 201, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 106.

Ἀνώνυμος Μελισσηνὸς Κομν. 202, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 109.

Ἀλέξιος Κομν. 203, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 113.

Ἰωάννης Δούκας 204, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 115.

Ἀνώνυμος Κομν. 205, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 115.

Ἀνώνυμος Κομν. 206, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 115.

Ἀνώνυμη Βρυέννισσα Κομνηνῆ Δούκαινα Παλαιολογίνα 206^α, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 122^α καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 193.

Ἀνώνυμη Βρυέννισσα Κομνηνῆ Δούκαινα Παλαιολογίνα 206^β, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 122^α καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 193.

Ἀνώνυμος Κομν. 207, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 123.

Ἰωάννης Κομν. Ἀξοῦχος 208, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 123.

Ἀνώνυμος Κομν. 209, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 123.

Νικηφόρος Κομν. Πετραλίφας 210, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 126.

Μαρία Κομν. 211, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 128.

Θεοδώρα Κομν. 212, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 128.

Μανουὴλ Κομν. 213, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 128.

Εἰρήνη Κομν. Καντακουζηνῆ 214, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 129.

- Μανουήλ Κομν. Καντακουζηνός 215, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 129.
 Μανουήλ Κομν. Γαβρᾶς 216, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 130.
 Ἄγνη Κομν. de Babenberg 217, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 131.
 Λεοπόλδος V Κομν., de Babenberg 218, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 131.
 Ἐρρίκος I. Κομν. de Babenberg 218^α, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 131.
 Ἀνδρόνικος Κομν. 219, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 132.
 Εἰρήνη Κομν. 220, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 132.
 Ἀνώνυμος Κομν. 221, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 132.
 Ἀνώνυμη Κομν. 222, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 132.
 Στέφανος Κοντοστέφανος Κομν. 223, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 133.
 Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομν. 224, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 135.
 Στέφανος Κοντοστέφανος Κομν. 225, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 135.
 Μανουήλ Κοντοστέφανος Κομν. 226, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 135.
 Ἰσαάκιος Κοντοστέφανος Κομν. 227, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 135.
 Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομν. 228, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 135.
 Ἰσαάκιος Δούκας Κομν. 229, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 138.
 Ἰσαάκιος Δούκας 230, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 140.
 Ἀνώνυμος Δούκας Κομν. 231, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 140.
 Μαρία Κομν. de Montpellier 232, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 143.
 Ἀνώνυμος Ἀνεμᾶς Κομν. Δούκας ἢ Ἀνώνυμη 233, γιός ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 144.
 Θεοδώρα Κομν. 234, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 145.
 Μανουήλ Στυππειώτης Κομν. 234^α, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 146^α.
 Μανουήλ Κομν. 235, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 147.
 Ἀλέξιος Κομν. 236, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 147.
 Ἀλέξιος Κομν. 237, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 148.
 Ἀνώνυμη (Εὐδοκία;) Κομν. 238, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 149.
 Θεόδωρος Βρανᾶς Κομν. 239, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 149.
 Ἰσαάκιος Κομνηνός Βατάτζης 240, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 152.
 Μανουήλ Μαυροζώμης Κομν. 241, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 157.
 Ἀνώνυμη Κομν. 242, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. ἢ τῆς ὑπ' ἀριθ. 157^α.
 Ἀλέξιος (α') Μέγας Κομν. 243, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 161.
 Δαβίδ Μέγας Κομν. 244, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 161.
 Γεώργιος I. Κομν. d' Alastani 245, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 164.
 Ἄννα Ἀγγελίνα Δούκαινα Κομνηνῆ 246, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 168.
 Ἰωάννης Ἄγγελος Δούκας Κομν. 247, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 168.
 Εἰρήνη Ἀγγελίνα Δούκαινα Κομνηνῆ 248, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 168.
 Δημήτριος Ἄγγελος Δούκας Κομνηνός 249, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 168.
 Ἰωάννης Κομν. Ἄγγελος Καντακουζηνός 250, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 171.
 Ἀνώνυμη Ἀγγελίνα Κομνηνῆ Δούκαινα 251, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 174.

- Θεοδώρα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 252, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 174.
 Κωνσταντῖνος Ἄγγελος Κομνηνὸς Δούκας 253, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 174.
 Μαρία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 254, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 174.
 Μιχαὴλ (β') Κομν. Δούκας 255, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 174.
 Ἀνώνυμη (Μαρία;) Καμύτζαινα Κομνηνὴ Δούκαινα Ἀγγελίνα 256, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 175.
 Ἰωάννης Κομνηνὸς Καμύτζης Δούκας Ἄγγελος 257, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 175.
 Ἀνώνυμος (Ἀνδρόνικος;) Κομν. Ἄγγελος 258, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 178.
 Ἀνδρόνικος Κομν. Ἄγγελος 259, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 179.
 Εἰρήνη Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 260, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 180.
 Ἄννα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 261, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 180.
 Εὐδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 262, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 180.
 Ἀνώνυμος Κομν. Ἄγγελος 263, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 182.
 Ἀνώνυμη Ἀγγελίνα 264, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 183.
 Εἰρήνη Ἀγγελίνα 265, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 183.
 Ἀλέξιος (δ') Ἄγγελος 266, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 183.
 Μανουὴλ Ἄγγελος 267, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 183.
 Ἰωάννης Ἄγγελος 268, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 183.
 Ἀνώνυμος Καντακουζηνὸς Ἄγγελος 269, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 184.
 Ἀνώνυμος Κομν. Ταρχανειώτης Συναδηνὸς 270, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 186.
 Ἀνώνυμη Κομν. Ταρχανειώτισσα Συναδηνὴ 271, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 186.
 Ἰσαάκιος Δούκας Βατάτζης 272, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 190.
 Ἀνώνυμος Δούκας Βατάτζης 273, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 190.
 Ἰωάννης (γ') Δούκας Βατάτζης 274, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 190.
 Ἰσαάκιος Δούκας Νεστόγγος 275, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 190^α.
 Ἀνδρόνικος Δούκας Νεστόγγος 276, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 190^α.
 Ἀλέξιος Παλαιολόγος Δούκας Κομν. 277, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 191.
 Ἀνώνυμος Παλαιολόγος Δούκας Κομν. 278, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 191.
 Ἀνώνυμος Παλαιολόγος Δούκας Κομν. ἢ Ἀνώνυμη 279, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 191.
 Ἀνώνυμος (Νικηφόρος;) Πακουριανὸς 280, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 195.

**ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ
 ΤΗΣ ΕΝΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ**

(ἀριθ. 281-349)

- Ἀλέξιος Κομν. Στρατηγόπουλος Μελισσηνὸς 281, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 202.

- Μιχαήλ Στρατηγόπουλος Μελισσηνός 282, γιός του υπ' αριθ. 202;
 Θεοδώρα Κομνηνή 283, κόρη του υπ' αριθ. 208.
 Ίσαβέλλα Κομνηνή d' Αηίου 284, κόρη της υπ' αριθ. 211.
 Ίωάννης Ι. Κομν. d' Ibelin 285, γιός της υπ' αριθ. 211.
 Φίλιππος Κομν. d' Ibelin 286, γιός της υπ' αριθ. 211.
 Έλβία Κομν. d' Ibelin 287, κόρη της υπ' αριθ. 211.
 Μαργαρίτα Κομν. d' Ibelin 288, κόρη της υπ' αριθ. 211.
 Μανουήλ Κομνηνός 289, γιός της υπ' αριθ. 212.
 Άλέξιος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 290, γιός της υπ' αριθ. 214.
 Φρειδερίκος Ι Κομνηνός de Babenberg 291, γιός του υπ' αριθ. 218.
 Λεοπόλδος VI Κομνηνός de Babenberg 292, γιός του υπ' αριθ. 218.
 Άγνη Κομνηνή de Babenberg 292^a, κόρη του υπ' αριθ. 218.
 Έρρίκος Κομνηνός de Babenberg 292^b, γιός του υπ' αριθ. 218^a.
 Ίωάννης Κοντοστέφανος Κομν. 293, γιός του υπ' αριθ. 223.
 Ανδρόνικος Κοντοστέφανος Κομν. 294, γιός του υπ' αριθ. 224.
 Ανώνυμος Κομνηνός 295, γιός του υπ' αριθ. 229.
 Ανώνυμη Κομνηνή 296, κόρη του υπ' αριθ. 229.
 Ίάκωβος Ι Κομνηνός d' Aragon 297, γιός της υπ' αριθ. 232.
 Μανουήλ Κομν. Λαπαρδās 297^a, γιός της υπ' αριθ. 234.
 Ανώνυμη Βράναινα Κομνηνή 298, κόρη του υπ' αριθ. 239.
 Θεοδώρα Κομνηνή Βατατζίνα Άγγελίνα 299, κόρη του υπ' αριθ. 240 και της υπ' αριθ. 261.
 Ανώνυμη Κομνηνή Μαυροζώμαινα 300, κόρη του υπ' αριθ. 241.
 Ίωάννης Κομνηνός Μαυροζώμης 301, γιός του υπ' αριθ. 241.
 Δημήτριος Τορνίκης Κομνηνός 302, γιός της υπ' αριθ. 242.
 Ανώνυμη Μεγάλη Κομνηνή 303, κόρη του υπ' αριθ. 243 και της υπ' αριθ. 283.
 Ίωάννης (α') Μέγας Κομνηνός 304, γιός του υπ' αριθ. 243 και της υπ' αριθ. 283.
 Μανουήλ (α') Μέγας Κομνηνός 305, γιός του υπ' αριθ. 243 και της υπ' αριθ. 283.
 Δαβίδ Ι Κομνηνός d' Alastani 306, γιός του υπ' αριθ. 245.
 Θεοδώρα Άσανίνα Άγγελίνα Δούκαινα Κομνηνή 307, κόρη της υπ' αριθ. 248.
 Μιχαήλ Άσάν Άγγελος Δούκας Κομνηνός 308, γιός της υπ' αριθ. 248.
 Μαρία Άσανίνα Άγγελίνα Δούκαινα Κομνηνή 309, κόρη της υπ' αριθ. 248.
 Θεοδώρα Παλαιολογίνα Καντακουζηνή Κομνηνή Ραούλαινα 310, κόρη του υπ' αριθ. 250 και της υπ' αριθ. 431.
 Μαρία Παλαιολογίνα Καντακουζηνή Κομνηνή 311, κόρη του υπ' αριθ. 250 και της υπ' αριθ. 431.

- Ἄννα Παλαιολογίνα Καντακουζηνή Κομνηνή 312, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 250 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 431.
- Εὐγενία Παλαιολογίνα Καντακουζηνή Κομνηνή 313, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 250 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 431.
- Ἀνώνυμη Παλαιολογίνα Καντακουζηνή Κομνηνή 314, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 250 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 431.
- Νικόλαος Κομνηνὸς Μαλιασπινὸς Δούκας Ἄγγελος Βρυέννιος 315, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 254.
- Νικηφόρος Κομνηνὸς Μαλιασπινὸς Δούκας Ἄγγελος Βρυέννιος 316, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 254.
- Νικηφόρος Ἄγγελος Δούκας 317, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Ἰωάννης Δούκας Ἄγγελος 318, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Δημήτριος - Μιχαὴλ Δούκας 319, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Ἐλένη Ἀγγελίνα Δούκαινα 320, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Ἄννα Ἀγγελίνα Δούκαινα Κομνηνή 321, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Ἀνώνυμη Ἀγγελίνα Δούκαινα Κομνηνή 322, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Θεόδωρος Δούκας 323, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Ἰωάννης Δούκας 324, νόθος γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Εἰρήνη Ἀγγελίνα Δούκαινα Κομνηνὴ Λασκαρίνα 325, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 261.
- Μαρία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Λασκαρίνα 326, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 261.
- Εὐδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Λασκαρίνα 327, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 261.
- Νικόλαος Λάσκαρις Κομνηνὸς 328, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 261.
- Ἰωάννης Λάσκαρις Κομνηνὸς 329, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 261.
- Ἀνώνυμη Νεμάνια Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 330, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 262.
- Στέφανος III Ραδοσλάβος Νεμάνια Δούκας 331, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 262.
- Στέφανος IV Βλαδισλάβος Νεμάνια 332, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 262.
- Στέφανος V Ὑρὸς I Νεμάνια 333, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 262.
- Ἀνώνυμη Νεμάνια Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 334, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 262.
- Στέφανος Πρεδισλάβος 335, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 262.
- Κωνσταντῖνος Κομνηνὸς Ἄγγελος Δούκας Συναδηνὸς 336, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 270.
- Ἰωάννης Δούκας Βατάτζης 337, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 272.
- Ἀνώνυμη Δούκαινα Βατατζίνα 338, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 272.
- Ἀνώνυμη Δούκαινα Βατατζίνα 339, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 273.
- Θεόδωρος (β') Δούκας Λάσκαρις 340, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 274 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 325.
- Γεώργιος Δούκας Ἄγγελος Κομν. Νεστογγός 341, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 275.

- Μιχαήλ Δούκας Ἄγγελος Κομν. Νεστόγγος 342, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 275.
 Θεόδωρος Δούκας Ἄγγελος Κομν. Νεστόγγος 343, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 276.
 Ἰσαάκιος Δούκας Ἄγγελος Κομν. Νεστόγγος 344, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 276.
 Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Νεστόγισσα 345, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 276.
 Ἀνδρόνικος Δούκας Κομν. Παλαιολόγος 346, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 277.
 Μιχαήλ Δούκας Κομν. Παλαιολόγος 347, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 277.
 Ἀνώνυμη Δούκαινα Κομν. Παλαιολογίνα 348, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 278.
 Γεώργιος Πακουριανὸς 349, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 280.

**ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ
 ΤΗΣ ΔΕΚΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ**

(ἀριθ. 350-435)

- Κωνσταντῖνος Κομν. Στρατηγόπουλος Μελισσηνὸς 350, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 281.
 Ἀνδρέας Κομν. Στρατηγόπουλος Μελισσηνὸς 351, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 282 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 388.
 Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος 351^α, ἀνεψιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 281, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 282;
 Μαρία Κομν. de Montferrat - d' Ανίου 352, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 284.
 Ἀλίκη Κομν. de Campagne - d' Ανίου 353, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 284.
 Φιλίππα Κομν. de Campagne - d' Ανίου 354, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 284.
 Σιθύλλα Κομν. de Lusignan - d' Ανίου 355, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 284.
 Μελισσάνθη Κομν. de Lusignan - d' Ανίου 356, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 284.
 Βαλιεν Κομν. d' Ibelin de Beirute 357, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 285.
 Οὐγγος Κομν. d' Ibelin 358, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 285.
 Βαλδουῖνος Κομν. d' Ibelin 359, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 285.
 Ἰωάννης II Κομν. d' Ibelin - d' Arsuf 360, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 285.
 Guy Κομν. d' Ibelin 361, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 285.
 Ἰωάννης Κομν. d' Ibelin 362, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 286.
 Βαλιεν Κομν. d' Ibelin - de Garnier 363, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 287.
 Φίλιππος Κομν. d' Ibelin - de Montfort 364, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 287.
 Ἰωάννης Κομν. d' Ibelin - d' Walter III τῆς Καισάρειας τῆς Παλαιστίνης 365, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 288.

- Θεοδώρα Παλαιολογίνα Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνή 366, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 290 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 260.
- Μαργαρίτα Κομνηνή de Babenberg 367, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Ἄγνη Κομνηνή de Babenberg 368, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Λεοπόλδος Κομνηνός de Babenberg 369, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Ἑρρίκος Κομνηνός de Babenberg 370, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Φρειδερίκος II Κομνηνός de Babenberg ὁ Φιλόνικος 371, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Κωνσταντία Κομνηνή de Babenberg 372, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Γερτρούδη Κομνηνή de Babenberg 373, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Ἰσαάκιος (ὡς μοναχὸς Ἰωάννης) Κομνηνός 374, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 301.
- Ἰωάννης Τορνίκης Κομνηνός 375, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 302 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 348.
- Ἀνώνυμη Τορνικίνα Κομνηνή 376, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 302 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 348.
- Ἀνδρόνικος Τορνίκης Κομνηνός 377, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 302 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 348.
- Κωνσταντῖνος Τορνίκης Κομνηνός 378, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 302 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 348.
- Ἀνδρόνικος (β') Μέγας Κομνηνός 379, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 305.
- Θεοδώρα Μεγάλη Κομνηνή 380, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 305.
- Γεώργιος Μέγας Κομνηνός 381, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 305.
- Ἀνώνυμη Μεγάλη Κομνηνή 382, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 305.
- Ἀνώνυμη Μεγάλη Κομνηνή 383, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 305.
- Ἰωάννης (β') Μέγας Κομνηνός 384, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 305.
- Μελχισεδέκ I Κομνηνός d' Alastani 385, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 306.
- Ἰωάννης Ἀσάν III 386, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 309.
- Εἰρήνη Ραούλαινα Κομνηνή Παλαιολογίνα 387, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 310 καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 414.
- Ἄννα Κομνηνή Ραούλαινα Στρατηγοπούλινα 388, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 310 καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 414.
- Μιχαὴλ Ἀσάν 389, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 311.
- Ἀνώνυμη Παλαιολογίνα Καντακουζηνή 390, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 311.
- Μαρία Δούκαινα Κομνηνή Ἀγγελίνα Λασκαρίνα 391, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ.

317 και τῆς ὑπ' ἀριθ. 420.

Μιχαήλ Δούκας Ἄγγελος 392, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 317 και τῆς ὑπ' ἀριθ. 312.

Θωμᾶς Κομνηνὸς Δούκας 393, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 317 και τῆς ὑπ' ἀριθ. 312.

Θάμαρ Δούκαινα Κομνηνὴ Ἄγγελίνα 394, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 317 και τῆς ὑπ' ἀριθ. 312.

Συργιάννης Παλαιολόγος Φιλανθρωπηνὸς 395, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 313.

Ἰωάννης Κομνηνὸς Μαλιασηνὸς Παλαιολόγος Ἄγγελος 396, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 315.

Ἐλένη Δούκαινα Ἄγγελίνα 397, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 318 και τῆς ὑπ' ἀριθ. 457.

Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος 398, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 319 και τῆς ὑπ' ἀριθ. 485.

Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος 399, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 319 και τῆς ὑπ' ἀριθ. 485.

Βεατρίκη Ἄγγελίνα Δούκαινα de Hohenstaufen 400, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 320.

Ἐρρίκος Ἄγγελος Δούκας de Hohenstaufen 401, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 320.

Φρειδερίκος Ἄγγελος Δούκας de Hohenstaufen 402, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 320.

Ἄγγελίνος (ἢ Ἀζζολίνος ἢ Ἐνκίος ἢ Ἀνσελίνος ἢ Ἀνσέλμος) Ἄγγελος Δούκας de Hohenstaufen 403, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 320.

Ἰσαβέλλα Ἄγγελίνα Δούκαινα Κομν. de Villehardouin 404, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 321.

Μαργαρίτα Ἄγγελίνα Δούκαινα Κομν. de Villehardouin 405, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 321.

Μιχαήλ Δούκας Κομνηνὸς 406, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 324.

Κωνσταντῖνος Δούκας Κομνηνὸς 407, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 324.

Θεόδωρος Ἄγγελος 408, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 324.

Στέφανος V Ἀρπαδίδης Κομνηνὸς Λάσκαρις 409, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 326.

Βελᾶς Ἀρπαδίδης Κομνηνὸς Λάσκαρις 410, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 326.

Ἀνώνυμη Ἄγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα Καμωνᾶ 411, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 330.

Ἰωάννης Κομνηνὸς Ἄγγελος Δούκας Συναδηνὸς 412, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 336.

Θεοδώρα Δούκαινα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 413, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 337.

Ἰωάννης Ραοῦλ Κομνηνὸς Δούκας Ἄγγελος Πετραλίφας 414, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 339.

Μανουὴλ Ραοῦλ Κομνηνὸς 415, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 339.

Ἰσαάκιος Ραοῦλ Κομνηνὸς 416, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 339.

Ἀνώνυμος Ραοῦλ Κομνηνὸς 417, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 339.

Κλοῖστὰ Ραοῦλαινα Κομνηνὴ 418, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 339.

Εἰρήνη Λασκαρίνα Δούκαινα Ἄγγελίνα Κομνηνὴ 419, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 340.

- Μαρία Λασκαρίνα Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 420, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 340.
- Θεοδώρα Λασκαρίνα Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 421, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 340.
- Εὐδοκία Λασκαρίνα Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 422, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 340.
- Ἀνώνυμη Λασκαρίνα Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 423, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 340.
- Ἰωάννης (δ') Λάσκαρις Δούκας 424, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 340.
- Ἀλέξιος Δούκας Νεστόγγος 425, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 342.
- Κωνσταντῖνος Δούκας Νεστόγγος 426, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 342.
- Ἀνώνυμη Δούκαινα Νεστόγισσα 427, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 345.
- Μιχαὴλ (η') Δούκας Ἀγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 428, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 346 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 366.
- Ἰωάννης Δούκας Ἀγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 429, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 346 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 366.
- Μαρία Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 430, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 346 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 366.
- Εἰρήνη Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 431, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 346 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 366.
- Κωνσταντῖνος Ἀγγελος Κομνηνὸς Δούκας Παλαιολόγος 432, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 346, ὄχι ὅμως ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 366, πρώτης συζύγου του, ἀλλὰ ἐκ τῆς δεύτερης Ἀνώνυμης συζύγου του.
- Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνὸς 433, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 347.
- Ἀνώνυμη Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνὴ 434, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 347.
- Ἐλένη Πακουριανὴ 435, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 349.

ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ ΤΗΣ ΕΝΔΕΚΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ

(ἀριθ. 436-497)

- Ἰωλάνδα (Ἰσαβέλλα II) Κομν. de Brienne 436, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 352.
- Μαρία Κομν. τῆς Κύπρου 437, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 353.
- Ἐρρίκος I Κομν. τῆς Κύπρου 438, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 353.
- Ἰσαβέλλα Κομν. τῆς Κύπρου 439, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 353.
- Μαρία Κομν. τῆς Ἀντιόχειας 440, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 356.

- Ἰωάννης Κομν. τῆς Κύπρου 441, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 359.
 Φίλιππος Κομν. τῆς Κύπρου 442, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 359.
 Guy Κομν. τῆς Κύπρου 443, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 359.
 Baliēn Κομν. τῆς Κύπρου 444, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 359.
 Οὐγγος Κομν. τῆς Κύπρου 445, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 359.
 Baliēn Κομν. d' Arsuf 446, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 360.
 Baliēn Κομν. τῆς Κύπρου 447, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 361.
 Βαλδουῖνος Κομν. τῆς Κύπρου 448, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 361.
 Φίλιππος Κομν. τῆς Κύπρου 449, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 361.
 Ἰσαβέλλα Κομν. τῆς Κύπρου 450, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 361.
 Ἀλίκη Κομν. τῆς Κύπρου 451, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 361.
 Guy Κομν. τῆς Jaffa 452, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 362.
 Γερτρούδη Κομνηνὴ de Babenberg 453, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 370.
 Μιχαὴλ ἀμπερασάνης Κομνηνὸς 454, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 374.
 Μαρία Κομνηνὴ Τορνικίνα Ἀκροπολίτισσα 455, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 375(;).
 Ἀνώνυμη Κομνηνὴ Τορνικίνα 456, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 378.
 Ἀνώνυμη Κομνηνὴ Τορνικίνα 457, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 378.
 Δαβίδ VII Παγκρατίδης Κομνηνὸς 458, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 383.
 Wakhtang III Παγκρατίδης Κομνηνὸς 459, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 383.
 Lacha (=Φωτοβόλος) Παγκρατίδης Κομνηνὸς 460, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 383.
 Μανουὴλ Παγκρατίδης Κομνηνὸς 461, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 383.
 Ρουσανδάνη Παγκρατίδαινα Κομνηνὴ 462, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 383.
 Ἀλέξιος (θ') Μέγας Κομνηνὸς 463, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 384 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 486.
 Μιχαὴλ Μέγας Κομνηνὸς 464, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 384 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 486.
 Ἀνδρόνικος I Κομνηνὸς 465, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 385.
 Μιχαὴλ Ἀσάνης 466, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Ἀνδρόνικος Ἀσάνης 467, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Κωνσταντῖνος Ἀσάνης 468, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Μανουὴλ Ἀσάνης 469, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Ἰσαάκιος Ἀσάνης 470, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Θεοδώρα Ἀσανίνα 471, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Μαρία Ἀσανίνα 472, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Ἰωάννης Δούκας Κομνηνὸς 473, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 407.
 Ἄννα Ἀρπαδιδαίνα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Λασκαρίνα 474, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 409.
 Μαρία Κομνηνὴ Ραούλαινα Κασιανὴ 475, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 416.
 Ἰωάννης Λάσκαρις de Vintimille 476, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 422.
 Βεατρίκη Λασκαρίνα de Vintimille 477, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 422.
 Ἀνώνυμος Δούκας Νεστόγγος 478, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 425.

- Ἄνωυμη Νεστογγόνισσα Ταρχανιώτισσα 479, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 427.
 Μανουὴλ Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 480, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Ἄνδρόνικος (β') Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 481, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Κωνσταντῖνος Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 482 ὁ πορφυρογέννητος, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Θεόδωρος Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 483, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Εἰρήνη Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 484, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Ἄννα Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 485, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Εὐδοκία Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 486, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Εὐφροσύνη Παλαιολογίνα 486^a, νόθος κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 428.
- Μαρία Παλαιολογίνα 486^b, νόθος κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 428.
- Κωνσταντῖνος Τορνίκης Παλαιολόγος 487, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 429 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 456.
- Ἄνδρόνικος Ταρχανειώτης Παλαιολόγος 488, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 430.
- Μιχαὴλ Παλαιολόγος Ταρχανειώτης 489, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 430.
- Ἰωάννης Ταρχανειώτης Παλαιολόγος 490, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 430.
- Θεοδώρα Ταρχανειώτισσα Παλαιολογίνα 491, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 430.
- Μιχαὴλ Κομνηνὸς Βρανᾶς Παλαιολόγος 492, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 432.
- Ἄνδρόνικος Κομνηνὸς Βρανᾶς Δούκας Ἄγγελος Παλαιολόγος 493, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 432.
- Μαρία Κομνηνὴ Βράναινα Λασκαρίνα Δούκαινα Τορνικίνα 494, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 432.
- Ἄνωυμη Παλαιολογίνα 495, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 432.
- Θεοδώρα Κομνηνὴ Βράναινα Δούκαινα Παλαιολογίνα 496, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 432.
- Συμεὼν Κουνάλης Πακουριανὸς 497, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 435.

**ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ
 ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ**

(ἀριθ. 498-543)

- Οὐγγος II Κομν. τῆς Κύπρου 498, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 438.

- Ούγγος ΙΙΙ Κομν. τῆς Κύπρου 499, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 439.
 Φρειδερίκος Κομν. de Babenberg 500, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 453.
 Ἄγνη Κομν. de Babenberg 501, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 453.
 Θεοδώρα Κομν. Ἀκροπολίτισσα 502, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 455.
 Ἀνώσυμη Κομν. Τορνικίνα Ἀκροπολίτισσα 503, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 455.
 Ἀνώσυμος Ἀκροπολίτης 504, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 455.
 Ἐλένη Ἀγγελίνα Τορνικίνα 505, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 318 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 457.
 Γεώργιος VI Παγκρατίδης Κομνηνὸς 506, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 458.
 Εὐδοκία Μεγάλη Κομνηνὴ 507, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 463.
 Ἀνδρόνικος (γ') Μέγας Κομνηνὸς 508, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 463.
 Βασίλειος Μέγας Κομνηνὸς 509, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 463.
 Μιχαὴλ Μέγας Κομνηνὸς 510, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 463.
 Ἄννα Μεγάλη Κομνηνὴ 511, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 463.
 Γεώργιος Μέγας Κομνηνὸς 512, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 463.
 Ἰωάννης (γ') Μέγας Κομνηνὸς 513, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 464 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 503.
 Ἀνώσυμος Κομνηνὸς 514, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 465.
 Ἰωάννης Ἀσάνης 515, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 467.
 Μανουὴλ Ἀσάνης 516, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 467.
 Ἐλένη Ἀσανία 517, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 467.
 Εἰρήνη Ἀσανία 518, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 467.
 Μιχαὴλ Ἀσάνης 519, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 468.
 Ἀνδρόνικος Ἀσάνης 520, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 470.
 Μιχαὴλ Ἀσάνης 521, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 470.
 Ἀνδρέας Ἀσάνης 522, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 470.
 Εἰρήνη Ἀσανίνα Φιλανθρωπηνὴ 523, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 470.
 Ἰωάννης Ἄγγελος Δούκας 524, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 473.
 Μιχαὴλ (θ') Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 525, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 481 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 474.
 Κωνσταντῖνος Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 526, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 481 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 474.
 Ἰωάννης Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 527, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 481.
 Θεόδωρος Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 528, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 481.
 Δημήτριος Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 529, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 481.
 Σιμωνίς Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 530, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 481.

- Μαρία Παλαιολογίνα 531, νόθος κόρη του υπ' αριθ. 481.
 Ειρήνη Παλαιολογίνα 532, νόθος κόρη του υπ' αριθ. 481.
 Ἰωάννης Παλαιολόγος 533, γιός του υπ' αριθ. 482 καὶ τῆς υπ' αριθ. 387.
 Θεοδώρα Παλαιολογίνα Ἀραχαντλοῦν 534, κόρη τῆς υπ' αριθ. 486^ε.
 Δημήτριος Παλαιολόγος Τορνίκης 535, γιός του υπ' αριθ. 487.
 Ἀνώνυμος Παλαιολόγος 536, γιός του υπ' αριθ. 489.
 Ἀλέξιος Παλαιολόγος Φιλανθρωπηνός 537, γιός του υπ' αριθ. 489.
 Ἀνώνυμη Παλαιολογίνα Ταρχανειώτισσα 538, κόρη του υπ' αριθ. 489.
 Ἀνδρόνικος Κομνηνός Δούκας Παλαιολόγος Τορνίκης 539, γιός τῆς υπ' αριθ. 494.
 Ἰωάννης Κομνηνός Δούκας Παλαιολόγος Συναδηνός 540, γιός του υπ' αριθ. 412 καὶ τῆς υπ' αριθ. 496.
 Θεόδωρος Κομνηνός Δούκας Συναδηνός 541, γιός του υπ' αριθ. 412 καὶ τῆς υπ' αριθ. 496.
 Εὐφροσύνη Κομνηνὴ Δούκαινα Παλαιολογίνα 542, κόρη του υπ' αριθ. 412 καὶ τῆς υπ' αριθ. 496.
 Ἀνώνυμη Κομνηνὴ Δούκαινα Συναδηνὴ 543, κόρη του υπ' αριθ. 412 καὶ τῆς υπ' αριθ. 496.

Ἀπ' τὴν Πρῶτη ὡς τὴ Δωδέκατη Γενεὰ ἔχομε 543 Κομνηνοὺς καὶ Κομνηνές· σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ προσθέσωμε ἀκόμη 16: 6 τῆς Ἑβδομῆς Γενεᾶς (τοὺς 122^α, 122^β, 146^α, 157^α, 189^α, 190^α), 4 τῆς Ὀγδοῆς Γενεᾶς (τοὺς 206^α, 206^β, 218^α, 234^α), 3 τῆς Ἐνατῆς Γενεᾶς (τοὺς 292^α, 292^β, 297^α), 1 τῆς Δέκατης Γενεᾶς (351^α) καὶ 2 τῆς Ἐνδέκατης Γενεᾶς (τοὺς 486^α καὶ 486^β), ἤτοι σύνολο 559 Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές ἀναφέρονται μέχρι τὴ Δωδέκατη Γενεά. Οἱ Κομνηνοὶ φτάνουν μέχρι τὴ Δέκατη Ἑβδομῆ Γενεά, καὶ ἂν λάβωμε ὑπόψη μας τὸν κλάδο τοῦ Ἰσαάκιου Μεγάλου Κομνηνοῦ, τοῦ φερόμενου ὡς γιοῦ τοῦ Βασίλειου Μεγάλου Κομνηνοῦ 509, ποὺ καταλήγει στὸν Ἰωάννη - Ἰερόθεο Κομνηνό, μητροπολίτη Δρύστρας, τῶν ἀρχῶν τοῦ 11^{οῦ} αἰῶνα, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 32 καὶ 35, οἱ Κομνηνοὶ φτάνουν μέχρι καὶ τὴν Εἰκοστὴ Δεύτερη Γενεά.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

	Σελ.
Συντομογραφίες.....	5
Βιβλιογραφία Β' τόμου.....	6-7
Προλεγόμενα Β' τόμου.....	8-32
Προσωπογραφίες των Κομνηνών της Έβδομης Γενεάς από αριθ. 99 έως 195, που σ' αυτές έκτίθεται ή βιογραφία του καθενός και της καθεμιάς	33-871
Έπιλεγόμενα Β' τόμου.....	872-873
Πίνακες:	
α) Τών Κομνηνών της Έβδομης Γενεάς, κατ' αλφαθητική τάξη, καθώς και μνεία τών σελίδων	874-877
β) Κομνηνικών Γενεών από Πρώτης μέχρι και Δωδεκάτης	877-895

